

PATROLOGIÆ

CURSUS COMPLETUS,

SEU BIBLIOTHECA UNIVERSALIS, INTEGRÆ, UNIFORMIS, COMMODA, ÆCONOMICA,
OMNIUM SS. PATRUM, DOCTORUM SCRIPTORUMQUE ECCLESIASTICORUM,

SIVE LATINORUM, SIVE GRÆCORUM,

QUI AB ÆVO APOSTOLICO AD ÆTATEM INNOCENTII III (ANN. 1216) PRO LATINIS,
ET AD CONCILII FLORENTINI TEMPORA (ANN. 1439) PRO GRÆCIS FLOVERUNT :

RECUSIO CHRONOLOGICA

OMNIUM QUÆ EXISTITERE MONUMENTORUM CATHOLICÆ TRADITIONIS PER QUINDECIM PRIORA
ECCLESIAE SÆCULA,

IN TA EDITIOES ACCURATISSIMAS, INTER SE CUMQUE NONNULLIS CODICIBUS MANUSCRIPTIS COLLATAS, PER QUAM DILIGEN-
TER CASTIGATA; DISSERTATIONIBUS, COMMENTARIIS VARIISQUE LECTIONIBUS CONTINENTER ILLUSTRATA; OMNIBUS
OPERIBUS POST AMPLISSIMAS EDITIOES QUÆ TRIBUS NOVISSIMIS SÆCULIS DEBENTUR ABSOLUTAS, DETECTIS
AUCTA; INDICIBUS ORDINARIIS VEL ETIAM ANALYTICIS, SINGULOS SIVE TONOS, SIVE AUCTORES ALICUIUS
MOMENTI SUBSEQUENTIBUS, DONATA CAPITULIS INTRA IPSUM TITULUM RITE DISPOSITIS, NECNON ET TITULIS
SINGULARUM PAGINARUM MARGINUM SUPERIOREM DISTINGUENTIBUS SUBJECTANQUE MATERIAM SIGNIFI-
CANTIBUS, ADORNATA; OPERIBUS CUM DUBIIS, TUM APOCRYPHIS, ALIQUA VERO AUCTORITATE IN
ORDINE AD TRADITIONEM ECCLESIASTICAM POLIENTIBUS, AMPLIFICATA;

DUCENTIS ET QUADRAGINTA INDICIBUS SUB OMNI RESPECTU, SCILICET, ALPHABETICO, CHRONOLOGICO, ANALYTICO,
ANALOGICO, STATISTICO, SYNTHETICO, ETC., OPERA, RES ET AUCTORES EXHIBENTIBUS, ITA UT NON SOLUM
STUDIOSO, SED NEGOTIIS IMPLICATO, ET SI FORTE SINT, PIGRIS ETIAM ET IMPERITIS PATEANT OMNES
SS. PATRES, LOCUPLETATA; SED PRÆSENTIM DUOBUS IMMENSIS ET GENERALIBUS INDICIBUS, ALTRIO
SCILICET RERUM, QUO CONSULTO, QUIDQUID NON SOLUM TALIS TALISVE PATER, VERUM ETIAM
UNUSQUISQUE PATRUM, ABSQUE ulla EXCEPTIONE, IN QUODLIBET THEMA SCRIPSERIT, UNO
INTUITU CONSPICIATUR; ALTRIO SCRIPTURÆ SACRÆ, EX QUO LECTORI COM-
PERIRE SIT OBVIUM QUINAM PATRES ET IN QUIBUS OPERUM SUORUM LOCIS.

SINGULOS SINGULORUM LIBRORUM SCRIPTURÆ VENSUS, A PRIMO GENESIOS

USQUE AD NOVISSIMUM APOCALYPSIS, COMMENTATI SINT :

EDITIO ACCURATISSIMA, CÆTERISQUE OMNIBUS FACILE ANTEPONENDA, SI PERPENDANTUR CHARACTERUM NITIDITAS,
CHARTÆ QUALITAS, INTEGRITAS TEXTUS, CORRECTIONIS PERFECTIO, OPERUM RECUSORUM TUM VARIETAS
TUM NUMERUS, FORMA VOLUMINUM PER QUAM COMMODA SIBIQUE IN TOTO PATROLOGIÆ DECURSU CONSTANTER
SIMILIS, PRETII EXIGUITAS, PRÆSENTINQUE ISTA COLLECTIO UNA, METHODICA ET CHRONOLOGICA.
SEXCENTORUM FRAGMENTORUM OPUSCULORUMQUE HACTENUS NIC ILLIC SPARSORUM, VEL ETIAM
INEDITURUM, PRIMUM AUTEM IN NOSTRA BIBLIOTHECA, EX OPERIBUS ET MS. AD OMNES
ÆTATES, LOCOS, LINGVAS FORMASQUE PERTINENTIBUS, COADUNATORUM,
ET EX INNUMERIS OPERIBUS TRADITIONEM CATHOLICAM CONFLANTIBUS, OPUS UNICUM MIRABILITER EFFICIENTIUM.

SERIES GRÆCA POSTERIOR

IN QUÆ PRODEUNT PATRES, DOCTORES SCRIPTORESQUE ECCLESIAE GRÆCÆ AB ÆVO PHOTIANO AD
CONCILII USQUE FLORENTINI TEMPORA, ET AMPLIUS, NEMPE MORTEM CARDINALIS BESSARIONIS.

ACCURANTE J. - P. MIGNÉ,

Bibliothecæ cleri universæ,

SIVE CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE.

PATROLOGIA, AD INSTAR IPSIUS ECCLESIAE, IN DUAS PARTES DIVIDITUR, ALIAM NEMPE LATINAM, ALIAM GRÆCO-LATINAM.
AMBÆ PARTES JAM INTEGRÆ EXARATÆ SUNT. LATINA, 222 VOLUMINIBUS MOLE SUA STANS, 1110 FRANCIS VENIT: GRÆCA
DUPLICI EDITIOE TYPIS MANDATA EST. PRIOR GRÆCUM TEXTUM UNA CUM VERSIONE LATINA LATERALI COMPLE-
CTITUR, ET 104 VOLUMINA IN 109 TONIS, PRO PRIMA SERIE, NON EXCEDIT. POSTERIOR VERSIONEM LATINAM TANTUM
EXHIBET, IDEOQUE INTRA 55 VOLUMINA RETINETUR. SECUNDA SERIES GRÆCO-LATINA AD 58 VOLUMINA TANTUM AT-
TINGIT; DUM HUIUS VERSIO NEMPE LATINA 29 VOLUMINIBUS EST ABSOLUTA. UNUMQUODQUE VOLUMEN GRÆCO-LATINUM 8,
UNUMQUODQUE NEMPE LATINUM 5 FRANCIS SOLUMMODO ENITUR: UTROBIQUE VERO, UT PRETII HUIUS BENEFICIO
FRUATUR EMPTOR, COLLECTIONEM INTEGRAM, SIVE LATINAM, SIVE GRÆCAM COMPARET NECESSE ERIT; SECUS ERIM
CUIUSQUE VOLUMINIS AMPLITUDINEM NECNON ET DIFFICULTATES VARIA PRETIA ÆQUABUNT. IDEO, SI QUIS TANTUM ENAT
LICET INTEGRÆ, SED SEORSIM, COLLECTIONEM GRÆCO-LATINAM, VEL EANDEM EX GRÆCO LATINE VERSAM, TUM QUODQUE
VOLUMEN PRO 9 VEL PRO 6 FRANCIS SOLUM OBTINEBIT. ISTE CONDITIONES POSTERIORI PATROLOGIÆ LATINÆ SERIÆ,
PATRES AB INNOCENTIO III AD CONCILIUM TRIDENTINUM EXHIBENTI, APPLICABUNTUR. PATROLOGIA QUÆ MANUSCRIPTIS
IN BIBLIOTHECIS ORBIS UNIVERSI QUIESCENTIBUS CONSTABIT, NECNON PATROLOGIA ORIENTALIS, CONDITIONIBUS SPE-
CIALIBUS SUBICIENDÆ, ET IN TEMPORE SUO ANNUNTIABUNTUR, SI TEMPUS EAS TYPIS MANDANDI NOBIS NON DEFUERIT.

PATROLOGIÆ GRÆCÆ TOMUS CXLIX.

NICEPHORUS GREGORAS. GEORGIUS LAPITHA. THEODORUS MELITENIOTA.

EXCUDERATUR ET VENIT APUD J. - P. MIGNÉ, EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE, PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VBI
D'ENFER NOMINATAM, SEU FÉTIT-MONTRUGE, NUNC VERO INFRA MŒNIA PARISI

282
M582p
t. 149

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV. ANNUS 1340.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ
ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΙ ΛΖ.

NICEPHORI GREGORÆ

BYZANTINÆ HISTORIÆ

LIBRI XXXVII.

ACCEDUNT

*NILI CABASILÆ THESSALONICENSIS METROPOLITÆ,
THEODORI MELITENIOTÆ, MAGNÆ ECCLESIAE SACELLARII,
GEORGII LAPITHÆ, OPUSCULA, EPISTOLÆ.*

ACCURANTE ET DENUO RECOGNOSCENTE J.-P. MIGNÉ,
BIBLIOTHECÆ CLERI UNIVERSÆ,

SIVE

CURSUM COMPLETORUM IN SINGULOS SCIENTIÆ ECCLESIASTICÆ RAMOS EDITORE:

TOMUS POSTERIOR.

VENIUNT 2 VOLUMINA 23 FRANCIS GALLICIS.

EXCUEBATUR ET VENIT APUD J.-P. MIGNÉ EDITOREM,
IN VIA DICTA THIBAUD, OLIM D'AMBOISE. PROPE PORTAM LUTETIÆ PARISIORUM VULGO
D'ENFER NOMINATAM, SEU PETIT-MONTROUGE, NUNC VERO INTRA MUENIA PARISIINA.

1865

459011

TRADITIO CATHOLICA.

SÆCULUM XIV. ANNUS 1340.

ELENCHUS

AUCTORUM ET OPERUM QUI IN HOC TOMO CXLIX CONTINENTUR.

NICEPHORUS GREGORAS.

Byzantinæ Historiæ libri XXV-XXXVII.

NICEPHORI GREGORÆ SCRIPTA ALIA VARIJ ARGUMENTI.

Martyrium S. Codrati et Sociorum Corinthi in Peloponneso.	503
Scholia in librum Synesii De insomniis, qui exstat in tomo nostro LXVI, col. 1281.	521
Fragmenta ex Nicephori Dialogo cui titulus: <i>Florentius</i> , ex editione Val. Parisot in <i>Cantacuzène homme d'Etat et historien</i> .	643
Nicephori Gregoræ Epistolæ XVI. (<i>Viri docti Scinas et Mustoxides in Sylloge Anecdotorum Venetiis anno 1817 Gregoræ alias epistolas sex ediderunt; at collectionis istius exemplaribus omnibus in Orientem transmissis, jam nulli in partibus nostris comparet et adhuc ea caremus.</i>)	647
OPUSCULA DUBIA.	
Prologus encomiasticus in Odysseam breviter perstringens pœmatis indolem.	663
Moralis enarratio peregrinationum Ulyssis.	667

NILUS CABASILAS THESSALONICENSIS METROPOLITA.

<i>Notitia ex Leonis Allatii Diatriba de Niliis.</i>	671
De causis dissensionum in Ecclesia et de primatu Papæ.	683
<i>Joannis Matthæi Caryophylli, archiepiscopi Iconiensis, Confutatio Nili, ad Urbanum VIII Pontificem Maximum.</i>	729
Encomium Gregorii Palamæ.	877

THEODORUS MELITENIOTA, MAGNÆ ECCLESIÆ SACELLARIUS.

<i>Notitia ex Leone Allatio de Theodoris.</i>	877
<i>Editoris Romani Monitum in Ethica sequentia.</i>	881
Ethica sermonum in Evangelis.	883
Ex libro de astronomia.	987

GEORGIUS LAPITHA.

<i>Notitia ex Leone Allatio de Georgiis.</i>	1005
Epistolæ tres ad Nicephorum Gregoram.	1009
Carmen morale, ex editione Car. Benedicti Hasii.	1009

ANONYMUS.

Catalogus librorum monasterii insulæ Patmi, sæculo XIV.	1047
<i>Index Græcitatibus ad Nicephori Gregoræ Historiam Byzantinam.</i>	1051
ADDENDA.	
Nicephori Gregoræ Allocutio ad Andronicum Palæologum, cum victor rediisset. Ex Programmate Academico Lipsiensi ad annum 1865 proposito.	1067

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΚΕ΄.

NICEPHORI GREGORÆ

BYZANTINÆ HISTORIÆ

LIBER VICESIMUS QUINTUS.

[Cod. Vat. 1095, f° 98 b.] Α΄. Ἐμοὶ δὲ προσωτέρω προάγειν βουλομένῳ δυοῖν ἔνεκα, ὅπως τε μάθοιμι μέχρι πόσου τῆς ἀλλοτρίαι· ἐκείνης γῆς καὶ δι' ὧν ἐθνῶν ἐκείνων διήκει σωζόμενον τὸ Χριστιανῶν ἔτι γένος, καὶ ὅπως ἐν μέσοις τοῖς ἀσεβέσιν ἔτι τῶν πατρῶν ἔχεται δογματῶν τῆς εὐσεβείας κατὰ τὸν σφίσι ἀπλούστερόν τε καὶ ἀληθέστερον τρόπον, καὶ ἅμα θεάσασθαι εἰ τί που τῆς ἀρχαίας σοφίας ἐκείνης περιέσσι λείψανα Χαλδαίοις καὶ Πέρσαις, ἐμποδῶν οἱ τῶν Ἱερραπολιτῶν γεγέννηται κοσμιώτεροι, ἐπεὶ τότε μέχρι καὶ ἐς ἐκείνους προελθῆναι ἐγὼ, διακοσίους ὁμοῦ καὶ [f. 99 a] χιλίους ἔγγυς που σταδίου θαλάττης ἀπέχοντας. Οὐ γὰρ εὐδοκίᾳ ἐσεσθαι ὑπισχοῦντό μοι ἔτι τὰ πρόσθεν διὰ τὸ τῶν προσοικούντων ἀλλόγλωσσον· οὐ μὴν οὐδ' εἰ εὐδοκίᾳ ἦν ἐντεῦθεν, ἥκιστα οὖν ὁμῶς περιλειπεσθαι Χαλδαϊκῆ τε γῆ καὶ Περσικῆ σοφίας ὅλης ἐκείνης ἵχνη τε καὶ γνωρίσματα. Ἐξ ὅτου γὰρ τὸ Σκυθικὸν ἐπιβρέυσαν γένος· καὶ ἐκχυθὲν ἀνωθεν ποθεν ἐξ ἀρκτικῶν πηγῶν καθάπερ ὄχανοῦ· τινος ὕδαρ πελάγους, Πέρσαις τε ἐδουλώσατο καὶ Μήδους καὶ πᾶσαν εἰπεῖν ταίτην τὴν Ἀσίαν ἄχρις Ἰνδῶν τε ἐκείνων πρὸς ἑω καὶ ἄχρις Ἀρίθων τουτουῖ πρὸς νότον, οὐ μόνον τὰ πλείω τῶν ἔγχωρίων ἠθῶν ἐκείνων ἔσθη καὶ ἐτεθνήκει, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τῶν ἐθνῶν ἐκείνων τὰ τοπικὰ διαστήματα τε καὶ ὄρια συγκέχυται καὶ παντάπασιν ἔστι δυσεύκτα νῦν. Γίνεσθαι δέ μοι μάλιστα νῦν, εἴπερ ποτ', ἀξύμφορον ἔφασκον τὴν ἐκείσε παράδοτον διὰ τὰς ἀρτί κατασκευαίας· καὶ Σκύθας, αὐτοῦ· κατ' ἀλλήλων ἐριδᾶς τε καὶ στάσεις περὶ πρωτείας, τοῦ σφῶν ἀρχηγοῦ καὶ ἡγεμόνος πρὸ μικροῦ τεθνηκότος. Ταῦτ' οὖν ἔγωγ' ἀπηκόως, καὶ ἅμα συνορῶν τῆς ἐμοίας συγχύσεως τὸ νεμόμενον καὶ ἐπ' Ἀραβας τουτουῖ προχωροῦν, τελευτήσαντος· νεωσὶ καὶ τοῦ Αἰγυπτίου Φαραῶ καὶ τῶν υἱέων περὶ τῆς ἀρχῆς· ἐν ἀλλήλοις στασιαζόντων, καὶ πεφυρμένων πανταχῆ τῶν τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας πραγμάτων, τάχιστα ἀνεχώρου ἐκείθεν.

1-18 I. Cum longius progredi vellem duabus ex causis, partim ut cognoscerem, ad quem finem terræ illius peregrinæ, et per quas gentes Christianorum adhuc genus salvum extenderetur, et quomodo inter medios irreligiosos homines patria fidei dogmata simpliciore sua et veriore ratione amplecteretur, partim ut viderem, num forte alicubi apud Chaldaeos et Persas antiquæ illius sapientiæ exstarent reliquiæ, ab Hierapolis honestissimis imprediebar, ad quos usque ego processeram quantum mille fere ducentis stadiis a mari disjunctos. Hi enim locos etiam longinquiores ob incolarum peregrinam linguam non commode adiri posse affirmabant; quin etiam si facile adiri possent, at tamen nequaquam apud Chaldaeos et Persas illius sapientiæ vestigia atque indicia superesse. Quo enim ex tempore gens Scythica ex fontibus septentrionalibus effusa fluctuum instar maris immanis lateque expansi in Asiam irruit atque Persas Medosque et totam fere hancce Asiam una ex parte usque ad Indos orientem versus, et altera ex parte usque ad Arabes meridiem versus in dittonem suam redegit, non solum domestici indigenarum mores propemodum extincti sunt atque intermortui, sed etiam ipsa gentium intervalla finesque confusa sunt atque nunc prorsus cogniti difficilia. Tum autem quam maxime iter in istas terras incommodum mihi fore dicebant ob contentiones discordiasque de principatu inter ipsos Scythas exortas principe eorum atque duce paulo ante mortuo. Quod cum ego audissem similesque turbas etiam in Arabes grassari viderem, cum nuper mortuo Pharaone Ægyptio filii ejus de regno inter se disiderent et Ægyptiorum Arabumque res ubique miscerent, celerrime inde profectus in Ciliciam recessi, maximam atque opulentissimam teriam, situ atque natura præclaram, ubi cum alias multas præclaras urbes inter seque vicinas inveni,

tum Tarsum præ cæteris egregiam, ubi etiam Antiochiæ patriarcha plerumque sedem suam habet. Huic enim urbi cum aliæ amœnitates atque commoda suppetunt, tum Cydnus flumen placide eam præterfluens, in quo flumine Alexander Magnus solo ejus aspectu cupiditate incensus sese lavasse dicitur.

ἡσυχῇ παραβρίτων, ἐν ᾧ καὶ Ἀλέξανδρον φασιν ἐκείνον τὸν μέγαν, εἰς ἐπιθυμίαν ἐκ μόνης τῆς θέας εἰληλυθότα, λούσασθαι.

II. Cum vero ille hujusmodi plura referre mihi vellet, equidem eum prohibebam et narrationis hujus continuatione incisa ab eo petebam, ut ad sermonem reversus responderet mihi interroganti de patriarchis et episcopis, qui illas provincias ratione sanctiore gubernandi atque administrandi munus sortiti essent. Homini autem valde oblivionem in opprobrium verti, quod res quidem non ita mihi auditu necessariam narrare tam enixe studeret, memoriam autem earum rerum, quæ nobis maxime cognoscendæ essent et quas pietatis causa vespera et mane et meridie audire dulcius mihi videretur quam si Cræsus Lydus auri mihi modios largiretur, oblivione profundissima obruisset, quasi non ipse esset is, qui initium suarum narrationum ab Ecclesiæ naufragiis duxisset, quod pro patriis religionis institutis Palamæ nova atque illegitima dogmata irrepere vidisset idque ipsum pro causa conversionis rerum publicaram in deteriore conditionem suæque involuntariæ fugæ habuisset. Quamnam vero aliam, inquam, optime amicorum Agathangele, debebas colligere? quam aliam narrationem hæc **21** præstantiorem atque pretiosioram putabas mihi extrinsecus afferre posse? quod aliud pulcherrimæ voluptatis adjumentum nostris popularibus orthodoxam hanc fidem tuentibus? Qui quidem cuncti vehementer cupiant scire, quomodo tantæ calamitatis, quanta Dei Ecclesiæ afflicta est, fama illorum animi affecti fuerint cum scriptis monstris illi, qui tum dominabantur, pios homines toto orbe terrarum in fraudem inducere admitterentur omniumque societatem atque consensum quasi tropæum quoddam tantæ improbitatis sibi parare ambitiose studerent.

III. Quod cum ego dixissem, Agathangelus sermonem excipiens: Mihi, inquit, melius visum est, o divinum caput! in sine hujus narrationis illa seorsim pertractare atque persequi, ubi nihil prorsus, quod res confundere atque turbare posset, subaudiendum esset; qua quidem in re sic fere statuebam, historiam universalem et sæcularem, ut breviter dicam, differre ab historia ecclesiastica et utriusque descriptionem peculiarem atque separatam esse, utramque diversas plerumque res, non easdem complecti. Cum autem tu duplicem laborem pro simplici in te suscipere volueris, et quæ eodem tempore in utroque genere eveniant, uno comprehendere volumine constitueris, ne ego quidem ullo pacto res eodem temporis spatio gestas conjunctim persequi dubitaverim, ut

ἄπιστω ἀπίων ἐς Κιλικίαν, ὁσίως ἔχουσιν εὐφῶδες, πλείστην τε θῆρα καὶ λίαν οὖσαν εὐδαίμονα χώραν. Ἐνθα δὴ καὶ πολλαὶ ἐνέτυχον καὶ ἄλλαις πλησιόχωροις ἀλλήλαις πόλεσιν ἀγαθαίς, τῇ Ταρσῷ δὲ μάλιστα πασῶν, ἣ καὶ πατριάρχῃ τῷ Ἀντιοχείας ἐνδιαίτῳ τὰ πολλὰ περιγίνεται. Τὰ τε γὰρ ἄλλα περίεστιν αὐτῇ τάχαθὰ, καὶ Κόδνος ὁ ποταμὸς

Β'. Ἐκείνον δ' ἔτι καὶ πλείω τοιαῦτα συναίρειν βουλόμενον ἔγωγε ἐπισχόν, καὶ τὸ τῆς διηγήσεως τμητῶν συνεχῆς, ἀναλαβεῖν τὸν λόγον ἐκέλευον αὐτῷ καὶ ἀνερωτῶντί μοι ἀποκρίνεσθαι πατριαρχῶν τε περί καὶ ἐπισκόπων, ὅσοι διέπειν καὶ διοικεῖν τὰς ἐπαρχίας ἐκείνας τὸν ἱερώτερον ἔλαχον τρόπον. Καὶ ἐμπεφύμενη ἐπιεικῶς τῆς λήθης τὸν ἄνδρα, ὅτι τῶν μὴ πάνυ τι ἀναγκαίων ἔμοιγ' ἀκούειν ἐν φροντίδι ποιησάμενος; τῇ μεγίστῃ διεξίεμαι, ὧν ἡμῖν ἐς τὰ μάλιστα ὑπῆρχε μανθάνειν ἀνάγκη, καὶ ὧν εὐσεβείας ἕνεκα ἐσπέρας καὶ πρωῒ καὶ μεσημβρίας ἀκούειν ἥδιον ἔδοξεν ἂν μοι ἢ Κροῖσου τοῦ Λυδοῦ χρυσῶν μοι χοίνικας παρεχομένου, τούτων δ' αὐτὸς τὴν μὴ μὴν λήθῃ; μακροῖς πυθμῆσιν ἐκάλυψεν, ὥσπερ ἂν εἰ μὴ αὐτὸς ἦν ὁ προοίμια τῶν σφετέρων πεπραχῶς διηγήσεων τὰ τῆς Ἐκκλησίας ναυάγια, ὅτι τῶν πατρῶν νομίμων τῆς εὐσεβείας ἐπέπροσθεν τὰ τοῦ Παλαμᾶ καινὰ τε καὶ [f. 99 b] ἔκθεσμα παρεισρόντα πεφύρακε δόγματα, καὶ ταύτην ἐπιεικῶς αἰτιαν τιδέμενος τῆς τε τῶν πολιτικῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον πραγμάτων ἀνατροπῆς καὶ ἅμα τῆς ἐντεῦθεν ἀκουσίτου φυγῆς αὐτοῦ. Καὶ τίνα γὰρ ἄλλην ἐχρῆν σε συναγαγεῖν ἱστορίαν, βέλτιστε φίλων, Ἐρασκον, Ἀγαθάγγελε; Τίνα δ' ἄλλην κρείττω καὶ τιμιωτέραν ταύτης ψήθῃς ἐμοὶ κομίσειν ἀφήγησιν ἔβωθεν, καὶ ἅμα τῶν ὀρθοδόξων τοῖς ἐπισημοῖς πατριώταις ἡθούης τῆς βελτίστης ἐφ' ἴδια, λίαν ἐφιερμένοις ἅπασι μαθεῖν ὅπως κάκεινους ἢ φήμη τῶν ὧδε συμφορῶν τῆς τοῦ Θεοῦ διέβηκεν Ἐκκλησίας, γραφὰς τερατιώδεις τῶν ἐνταῦθα δυναστευόντων τοῦ πανταχῆ τῆς οἰκουμένης εὐσεβεῖς ἐπιγεγομένων ἔξαπατᾶν, καὶ φιλονεικούντων τὴν πανταχόθεν ἔταιρειαν τε καὶ ὁμολογίαν τῆς τοιαύτης κακίας οἶόν τι καρποῦσθαι τρόποιον;

Γ'. Ταῦτ' ἐμοῦ γε διεξίόντος, ὑπολαβὼν ὁ Ἀγαθάγγελος, Ἐμοὶ δὲ βέλτιον, ἔφησε, δέδοκται, θεία μοι κεφαλὴ, τελευταίωντός μοι τοῦδε τοῦ λόγου διεξελθεῖν εὐθύς ἀπολαθόντι χωρὶς ἐκεῖνα, μηδενὸς τοῦ συγγεῖν δυναμένου σφίσι δλωσ συνυπακουόμενου, ὅπως ποτ' ἐπὶ νοῦν εἰληφότε διεστάναι τῶν καθόλου καὶ κοινῶν ἀπλῶς εἰπεῖν τὰ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, καὶ ἴδιαν μὲν εἶναι ταυτηνὴν πραγματείαν, ἴδιαν δ' ἐκείνην, καὶ ἄλλων ἑκατέρωθεν ὡς τὰ πολλὰ καὶ οὐ τῶν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ σὺ διπλοῦν ἀνοῦ ἀπλοῦ τὸν πόνον ἀναδέχεσθαι εἶλου, καὶ ἂ τὸν αὐτὴν ἐν ἑκατέροις συμπύπτει γίνεσθαι χρόνον βίβλιον μὲν συντιθέμεναι σοι δέδοκται, οὐκ ἂν οὐδ' αὐτῆς οὐδαμῆ γε ὀκνήσαιμι τὰ τῆς αὐτῆς ἐν ταυτῇ περιόδῳ διεξίενα; συλλήθῃ, ἐπει καὶ τρόπον ἕτερον πρότερον (εἰρήσεται γὰρ τῶν ἄλλων) ἔδειξεν μάλα αὐτῆ;

ἐκείνος δεξιότατος, καὶ μινύων τοῖς τοιοῦτος τὰ μὴ A
 τοῖάδε τὴν σὴν ἀκοὴν ἀποκναίειν, καὶ ταῦτα νῦν
 οὕτω λύπης ἔχοντος ἄλλως, ὅτε μάλιστα πάντων
 ἄπαντ' ἐκεῖνα μνήμης ἀπάτης ὅπισθε ποιησθαι
 οὐκ ἔστιν ὄθεν οὐ καὶ ὅπως οὐ βεβούλημαι, οἷς
 βάρους ἐνέσταται πρόφασις ἔπωσοῦν καὶ ὄθεν οὖν.
 Νῦν δ' ἐπειδὴ σοὶ γε τοῦθ' ἥδιον ἐκείνου πολλῶ
 μανθάνω δοκεῖν, ἄσμενος κἀγὼ λοιπὸν ἀδείκα
 μάλα τὴν σὴν τῆς ἐμῆς ἀνθαιρήτομαι βούλησιν. Καὶ
 εἰ γὰρ ἄλλο τῶν ἄλλων ὀξείειν αὐ εὐδαιμονέστερον
 ἔμοιγε νῦν ἢ σοὶ γε τὰ τοιαῦτα χαρίζεσθαι τῶν
 διηγημάτων, ὧν ἔμοι μὲν ῥῆθον οὐδὲν, σοὶ δὲ βέλτιον
 οὐδέν;

Δ'. Ἀλλὰ γὰρ ὁ ἑταῖρος ἡμῶν Ἀγαθάγγελος
 τοιαῦτα μὲν ὑπὲρ ὧν οἰσιώπηκεν ἀπαλελόγηται,
 τοιαῦτα δὲ ὑπὲρ ὧν φθάσει· ἂν εἰς τοῦτων τῆς B
 διηγήσεως ἐπηγγέλλετο, τῶν μὲν πρότερον σμικρὰ
 ἐπαναλαμβάνειν διὰ τὸ ἤδη εἰρησθαι τὰ πλείω, τοῖς
 δ' ἐπιούσι τῶν ἀναγκαίων μὴδὲν ὑπισχνόμενος
 παραλείπειν. Ἐντυχεῖν μὲν οὖν ἔλεγε καὶ τῶν με-
 ρικωτέρων ἐπισκόπων ὅσοι καθ' ἃς αὐτὸς περιῆει
 κόμας καὶ πόλεις ἐτύγγαρον ὄντας, ἐντυχεῖν δὲ
 [f. 160 a] μάλιστα δὴ πατριάρχαις αὐτοῖς, Γρηγο-
 ρίῳ τε δηλαδὴ τῷ Ἀλεξανδρείας καὶ Ἰγνατίῳ Ἀν-
 τιοχείας, καὶ τρίτῳ δὲ πρὶν ἢ Λάζαρον τῆτες
 ἐκεῖσε ἀγίχθαι, τὸν πατριαρχικὸν Ἱεροσολύμιον
 διεῖπε θρόνον· τὸ γὰρ τοῖ γε ὄνομα ἐλελήθει με τοῦ
 ἀνδρός. Ἐντυχεῖν δ' οὖν ἐν διαφόροις ἄλλοις ἄλλῳ
 τοῖς τόποις, ἐνθα καὶ τὴν δαίταν ἕκαστος ἔτυχε
 τῆν·κῦτα ποιούμενος. Καὶ τὰ μὲν πρῶτὰ φησὶν C
 ἐπιτωδίζειν ἐκείνους καὶ διαλοδορεῖσθαι οἱ, καὶ
 ὅλον εἰςφανενομένους ἰοικεῖναι καὶ ἀποσειομένους
 ὀλοσχερῶς τὴν αὐτοῦ συνδιαίτησιν, ἰδίᾳ μὲν ἕκασ-
 τον, ἐπ' ἑσῆς δ' ὡσπερ ἐκ κοινού συνθήματος
 ἄπαντας διὰ τὸν τοῦ πατρὸς δόγματος ἐντεῦθεν
 βαγίντα κλύδωνα. Οὕτως ὀξείως ἐπέδραμεν ἡ φήμη
 βυβλῆς, καθάπερ ἀγρίου πνοῆς τις ἀνέμου, Αἴγυπτόν
 τε καὶ Συρίαν καὶ Κιλικίαν καὶ πᾶσαν εἰπεῖν οἰ-
 κουμένην, ὅπουπερ ἂν Χριστιανῶν λάχοιεν δῆμοι
 τὴν ὀκνησιν ἔχοντες, τῶν τοῦ Παλαμᾶ παρανόμων
 καὶ νόθων δογμάτων, καὶ οὕτως ἀνώνυμος ὧν ὁ τα-
 λαίπυρος πρότερον, διαδόχτος ἐπὶ κακίᾳ γέγονεν
 ὑστερον· ποιεῖν γὰρ φησὶ περιθρότους οὐ δεξιὰν
 πρῆξιν μόνον, ἀλλὰ καὶ κακίαν νικῶσαν πονηρῶν
 εὐδοκίμησιν.

Ε'. Ἐπεὶ δ' ἀναλαμβάνων ἀνωθεν ἐκεῖνος ἕκαστα
 διῆξε ἕκαστοις ἕκασταχοῦ, τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς τὴν
 αὐτὴν καὶ αὐτὸς εἰη περιθλάπων γνώμην αὐτοῖς
 εὐσεβείας ἐνεκα, καὶ ὡς διὰ τὸν τοιοῦτον ζῆλον
 φυγῆς τῆς πατρίδος γένοιτο, καὶ ὡς ὁ τοιοῦτος ἐν-
 τεῦθεν ἐλαύνων τρόπος ἐς τοὺς ἀφθεις αὐτῶ πλα-
 νᾶσθαι δράσεις τόπους, — ἐπεὶ οὖν ταῦτά τε καὶ
 ἄλλα ἄλλοις ὁμοίως διετέλει λέγων, ὅπως κοινῇ καὶ
 καθ' ἕκαστα βέβαιον ἄπαντι εὐσεβείας αὐτὸν ἐγνώ-
 ριζεν ἀληθῆ, ἣν οὐδαὶς οὐθ' ὧ μὴ τῆς πρὶν αἰφνι-
 δίου σκληρότητος μετέμελεν, οὐθ' ὅς οὐκ ἠσπάζετο
 τε καὶ ἀντεπιλοσιματέτο οἱ καὶ τὰ πιστὰ τῆς; περὶ τὸ
 εἰδῆς ἀληθοῦς ὁμονοίας περιφανῶς ἀντεδίδου, ὡς
 τῆνικαῦτα καὶ τὸν Ἀντιοχείας ἔγγραφον ἑαυτοῦ

A qui jam antea, ut verum tibi dicam, res ista ra-
 tione **22** exponere valde veritus sim, ne diversarum
 rerum conglutinatione tuas aures obtunderem,
 satis jam contristatus ubi maxime, quodcumque vel
 minime molestiae quacunquē ex causa efficiens esse
 posset, id ab omni commemoratione sejungere
 non potui non in animam inducere. Nunc vero
 cum tibi multo gratius hac ratione quam illa, res
 enarrare videri cognoverim, lubenter jam tuam
 consillare videri anteponam. Quid enim aliud mihi
 nunc praestantius videri potest, quam tales tibi
 narrationes proponere, quibus nihil mihi facilius,
 tibi nihil melius est.

IV. Haec igitur posteaquam Agathangelus amicus
 de iis quae silentio transisset, ad suam defensionem
 protulit, de iis quae in sequenti narratione relaturus
 esset, professus est, se pauca tantum ex prioribus
 recepturum esse propterea quod majorem partem
 jam exposuisset, deinde vero nihil, quod neces-
 sarium esset, se omisurum promisit. Convenisse
 igitur se dicebat praeter particulares episcopos,
 quos in singulis vicis urbibus offensus, praesertim ipsos patriarchas, Gregorium, patriarcham
 Alexandriae, Ignatium Antiochiae, tertium eum,
 qui Hierosolymis patriarchicum solium obtinuit
 ante Lazarum, qui hoc anno eo venit; nomen
 autem viri me fugit. Convenisse se igitur alium **23**
 alio loco, ubi suam quisque tunc temporis
 sedem fixisset. Atque primum quidem ait se con-
 victis et calumniis ab illis exagitatum esse; eos et
 singulos et cunctos pariter veluti ex composito ir-
 ridentium se suamque societatem penitus aversantium
 praes se tulisse speciem propter patrii dogmatis
 fluctus sic coortos. Tum acriter saevae tempestatis
 instar Aegyptum, Syriam, Ciliciam totumque fere
 orbem terrarum, ubi Christianorum populi sedes
 sortiti sunt, pervasit fama spuriorum et illegiti-
 morum Palamae dogmatis, quo factum est, ut
 miser isto, qui antea obscurus erat, improbitate
 jam inclutus esse inciperet. Gloriam enim, in-
 quit, non solum dextro atque prudenti facinore
 acquiri, sed etiam malorum improbitate virtutem
 superante.

V. Cum autem ille rebus altius repetitis singu-
 lis singula referret in primisque iis exponeret, se
 eandem, quam ipsi, sententiam ferventer pietatis
 causa amplecti et ob ipsum hoc ardens studium
 extorrem a patria vivere ac tali sentiendi ratione
 ductum insueta et insoluta loca oberrare — ubi
 haec atque alia ejusmodi aliis enarravit, quibus
 universe atque singillatim se omnibus constantem
 religionis propugnatorem probavit, tum quidem
 nemo erat, quem non temere antea concepit acer-
 bitatis poeniteret, **24** nemo, quin benigne eum
 exciperet et certatim honoraret ac verae fidei
 concordiae manifesta pignora daret. Tum etiam
 Antiochiae patriarcha scriptum tomum protulit,

qui consensionem orthodoxæ et communis nostræ fidei continebat, Palamiam vero ut spuria et profana dogmata inducentem ex Dei Ecclesia ejiciebat — totum scilicet illum, quem composuerat, cum Byzantii audiret et adjunxerat Joannem patriarcham ejusque episcopos, qui aliquandiu superiores erant ob veritatis vim, quam defendebant et quod non aderat, qui iis se opponeret, Cantacuzenus, eo nimirum tempore, quo pestem istam in puro agro primum succrescentem cum ipso germine exstirpandam esse decretum est. Hoc tomo evoluto eum ait ostendisse etiam subscriptiones unanimatis omnium illius provincie episcoporum et presbyterorum atque aliorum lectissimorum virorum, qui in eadem sententia starent.

VI. Eodem sensu præditos et Alexandria præ-sulem cum omnibus episcopis ei subditis et eum, qui tum Hierosolymorum gubernabat Ecclesiam, se expertum esse dixit atque omnino neminem fuisse, cui non reprehensio Byzantinorum, quod in rebus tam immutabilibus tanta levitate essent, in ore semper fuisset. Alexandria autem præ-sulem **25** valde admirabatur ob naturalis prudentiæ copiam cum gravitate atque constantia conjunctam, ut non facile ad intempestivam ambitionem compelleretur, neque vero ad rudem quamdam atque incultam taciturnitatem propter magnam inscitiam, descenderet, sed rerum usu firmatus convenientiam quamdam admodum decoram præ se ferret. Maxime vero, cum hujus viri mentionem faceret, hoc dictum ejus admirabatur: multis hominibus iisque alioqui non imprudentis-imis, quod se scire arbitrarentur, id ipsum, quominus scirent, impedimento esse; hoc quidem leve videri, attamen magna incommoda et urbibus et domibus facessere posse veluti e scintillula exortum, quæ incendio usque insolentiore exsuscitato non desincret omnia d-pascere, simul atque materiæ larga copia facile nutrimentum subministraret: inde, inquit, regulæ atque normæ a patribus constitutæ disjiciuntur, leges proculcantur nihilque est boni atque honesti, quod suo statu manere possit, nihil mali atque improbi quod veritatem insultare nequeat. Regnum igitur opinionis licentia gubernatum et arbitrii libidimbus agitatum quid frugifaciet? qua re abstinebit, quæ ad pejora incitare possit? tantum abest, ut talis civitas salva atque incolumis esse possit, ut veluti navis sine gubernatore maris tempestatibus in extrema discrimina præcipitetur. Hæc vero propria est conditio civitatis Byzantinæ inde usque ex superioribus temporibus. Neque vero hanc **26** sortem simpliciter reprehensam volo, sed quod etiam eam ob causam, si longius respiciamus, non modo publicarum rerum plurimas calamitates reperimus, sed omnium maxima ipsius piæ Ecclesiæ infortunia. Aut enim Byzantii mala gignantur atque inde quasi in pronum effluentia calamitosissimis rebus etiam reliquis facile implentur, aut aliunde obscure et adumbratim illata ibi

A πρῶθεν γκεῖν τόμον, ὁμολογίαν μὲν τῆς ὀρθοδόξου καὶ κοινῆς ἡμῶν ἔχοντα πίστει, ἐκτέμνοντα δὲ Παλαμῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ὡς νόθα καὶ βέβηλα περιεσάγοντα ὄργανα, τόμον ἐκεῖνον δηλαδὴ ὃν ἐν Βυζαντίῳ συνετετάχαι παρὼν καὶ ἀκούων καὶ συναγωνιζόμενος Ἰωάννη τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς γε ἀμφ' αὐτὸν ἐπισκόποις, τὸ ἰσχύειν ἔχουσι τέως ἕκ τε τῆς ἀληθείας ἕκ τε τοῦ μὴ παρεῖναι τὸν ἀντιβαίνοντα Καντακουζηνόν, ἕτε δὴ καὶ πρῶτον ἐπιφυσθεῖσαν τῷ καθαρῷ λητῷ τὴν νόσον ἐκεῖνην ἐξ αὐτῆς ἔδοξε τέμνειν, ὡς ἔλεγε, βλάστης. Τοῦτόν φησιν ἀνελλίττειν τε ἐκεῖνον, καὶ ἅμα τὰς ὑπογραφὰς τῆς ὁμοφροσύνης δεικνύειν τῶν ὄσσοι τῆς ἐπαρχίας ἐκεῖνου τυγχάνουσι- ὄντες ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι, καὶ ὄσοι τῶν ἄλλω; λογάθων τὰς γνώμας ἦσαν συγκείμενοι.

B Γ'. [f. 100 b] Τούτοις ὁμόφρονος καὶ τοῦ τῆς Ἀλεξανδρείας ἔλεγε παπειρᾶσθαι προέδρου σὺν γε τοῖς ὑπ' αὐτῷ παντάπασι ἐπισκόποις, καὶ ἅμα τοῦ τηνικαῦτα τὴν τῶν Ἱεροσολύμων Ἐκκλησίαν διέποντος. Καὶ ἀπλῶς ἔφρασκεν εἶναι μηδένα ἢ τὸ ἐπιτιμῶν Βυζαντίοις τῆς ἐν τοῖς οὕτως ἀκινήτοις εὐκολίας οὐκ ἦν ἀνὰ στόμα. Τὸν δ' Ἀλεξανδρείας καὶ τῆς φυσικῆς ἐθαύμαζε μάλα συνέσσω, βεβηκὸς ἐχούσης τὸ ἐμβροθέ; καὶ οὔτε πρὸς ἀωρίαν φιλοτιμίας βῆδω; ἔλαυνόμενον, οὔτε μὴν πρὸς ἰδιωτικὴν ἀφωρίαν ἐξ ἀμαθίας μακρᾶς συσελλόμενον, ἀλλὰ πρακτικῶς ὀρμαῖς ἐκ τὸ πάνυ τι ἐμμελῆς εὐφυοῖς πως ἀναβῶννύμενον. Τὰ τ' οὖν ἄλλα τανδρὸς ἐθαύμαζε μεμνημένος ἐκεῖνου, καὶ ὅτι τὸ εἶσθαι εἰδέναι πολλοῖς καὶ τῶν οὐδὲν ἰσθόντων πρὸς γε τὸ εἰδέναι γίνεσθαι ἐμποδὸν ἔλεγε, καὶ τοῦτ' εἶναι πάντως ὃ μικρὸν εἶναι δοκοῦν μεγάλα καὶ πόλεις καὶ οἴκους δύναται βιάπειν, ὡ; ἕκ βραχέος σπινθηρος ἀρχόμενος, οὗ τὸ νερόμενον οὐκ ἂν ποτε σταίη τῆς αἰε νεωτερίζουσης φλογὸς κινουμένης, ὅποτε τραπέζης βρατώνην ἢ τῆς ὕλης δίδωσι πολυτέλεια. Ἐντεῦθεν ὄρια βίπτουνται πατρῶιον κἀνδῶν, πατοῦνται ὁστμά; καὶ οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν καλῶν ὃ δύναται μένειν ἔστω; καὶ αὐ οὐκ ἔστιν οὐδὲν τῶν κακῶν ὃ μὴ δύναται τὴν ἀλήθειαν ἐξορχειῖσθαι. Μοναρχία μὲν οὖν οὐκ ἔστω; αὐτονομία στρατηγουμένη καὶ γνώμης ὀρέξεισι δημομαγγομένη τί μὲν ἂν τῶν ὕψαιούτων ἐργάσαστο; **D** τῖνο; δ' ἀπόσοιτ' ἂν τῶν ἐρεθίζόντων ἐπὶ τὰ χεῖρω; Πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσειε σώζεσθαι τὴν πολιτείαν ἐκεῖνην, καὶ μὴ καθάπερ ἀκυβέρνητον πλοῖον διαποντικῶς χειμῶσι πρὸς τοὺς ἐσχάτους κινδύνους ἐλαύνεσθαι, τοῦτο δὴ τὸ τῆς Βυζαντίων ἴδιον ἀνωθεν ὡ; τὰ πολλά πολιτείας. Καὶ οὐκ οὐκ οὐκ εἰδίζω λέγων τὰς τύχας ἀπλῶ; ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦτο καὶ πλείους σκοποῦντες ἀνωθεν εὐρίσκομεν ἐκεῖσε μὴ μόνον τῶν δημοσίων πραγμάτων, ὅτι μὴ πολλῶ γε δήπου μάλιστα τῆς εὐσεβοῦς Ἐκκλησίας τὰ ὀλιθηήματα. Ἢ γὰρ ἐκεῖ τὴν γένεσιν ἰσχεῖ τὰ χεῖρω, κάκειθεν ὡ; ἐπὶ πρᾶνοῦς ἐπιβρόβια πονηρῶν ἐς τὰ μάλιστα πραγμάτων καὶ τὰς ἄλλας βῆδω; ἐμπέμπησι πῆλεις ἢ καὶ ἄλλοθέν πῶθεν σκιωδῶ; ἐπειρωμάσαντα τὴν πῆξιν αὐτοῦ μνημιωτέραν λαμβάνει καὶ δημόσιον τὸν χρωματισμὸν ἀναδείκνυσι τῆς κακίας. Διὸ μοι θαυμάζειν περὶεστιν, οὐκ εἰ γέγονέ τι πα-

ράλογον, ἀλλ' εἰ μὴ πᾶν ἐκεῖ τὸ γινώμενον ἔστι πα-
 ράλογον. Ἡμεῖς δ' ἐνταυθοῖ μήτε περισσὰ τὸ παρά-
 παν ζητοῦντες σοφίζεσθαι κατὰ γε τὴν περιττὴν
 καὶ εὐτεχνον ταύτην σοφίαν, μὴθ' ἑαυτοῦς τῶν
 θεῶν μᾶλλον δικαιοῦν πατρῶν διαπληκτιζομένους
 ἐν [f. 101 a] διαλέξεσιν ἀμετρα τῶν καινότερον
 τρόπον, ἀλλὰ τοῖς μὲν ἀνωθεν εὖ γεγραμμένοις
 ἐμμένοντες δόγμασι, τὰ δὲ σιγηθέντ' ἀναφαίνειν
 μηδὲ μὴ μῆδα μῶς ἀξιοῦντες, μηδ' ἀναλύειν ἀκαίροις
 περιβᾶσαι συλλογισμοῖς, ἡμεῖς τε οἱ ποιμαίνειν
 ἐνθάδε λαχόντες πνευματικῶς τὸν μακρὸν ὄδεύομεν
 βίον, καὶ τὸ πνευματικὸν ἡμῶν ὁμοίως ἄγομεν
 ποίμνιον ὑπὸ κυβερνήτῃ τῷ μόνῳ πάντων δημιουργῷ
 καὶ Θεῷ, πολυθεῖας δὲ καὶ ἀθεῖας Παλαμικάς,
 μᾶλλον δ' ἐνσάρκου οἰκονομίας ἀθέτησιν, ταυτὸν δ'
 εἰπεῖν Ἐκκλησίαις ἀπόσης καθάπερ ἀνατροπὴν οὐτ'
 ἐδεξάμεθα οὐτε μὴ δεξαίμεθ' ἂν ποτε, κἂν ἐχθροὶ
 μυριοὶ μυρίων ἔμπροσθεν ἰστώσι θανάτων σκεῆ
 καὶ μηχανήματα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν Παλαμῶν, καὶ
 ὅσοι ταυτὰ φρονοῦσιν αὐτῷ, μετὰ τῶν αὐτοῦ τοιού-
 των δογμάτων, ὧν καὶ ἡμεῖς ὅπως ποί' ἐν θέᾳ
 κατέστημεν, τῷ αἰωνίῳ παρικείμενον ἀναθέματι
 τε καὶ πυρί. Τοῦτων δ' ἀκριβῆ τὴν παράστασιν
 ἔχεις τε καὶ ἔξεις αὐτῆς, διὼν τὰς ἐνταῦθα πόλεις
 καὶ χώρας Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας, Φοινίκης τε καὶ
 Συρίας, καὶ ὅσα περὶ ταύτας οἰκοῦσι γένη Χριστι-
 νῶν, ὅπως ἐν μέσῳ τῶν ἀσεβῶν καὶ ἀκάθαρτα
 χεῖλη ἐχόντων οἰκοῦντες, καὶ ἄλλοις δουλεύοντες
 ὄπλοις, ὁμοῦς τῇ τῶν ὧδε στοιχοῦντες ἐπισκόπων
 διδασκαλίᾳ τὸ πάτριον σίβας ἀεὶ τοῖς ἱεροῖς νέμουσι
 δόγμασι. Μιηκύνουμεν δ' ἂν, εἰ λέγειν ἐθέλομεν
 ἅπαντα ἐφεξῆς ὅσα τε ὁ θεὸς ἐκεῖνος ἀνὴρ ἐπ'
 ἐμοῦ διεξῆκει, καὶ ὅσα ἄλλοι ἄλλως, ἀλλαχῆ καὶ παν-
 ταχῆ, τῆς ὁμοίαις ἐχόμενα τάξεώς τε καὶ εὐλαβείας.
 C communicavit, et quæ alii alias aliter mihi referebant ad eundem ordinem atque pietatem perti-
 nentia.

Z'. Ἐξετέταν δ' οὖν ὁμοῦς ἡμεῖς ἐν ἐκείνοις δια-
 τετριφότες τοῖς τόποις, ἔπειτα πλήρῃσι τοῖς ἰστίοις
 ἀναθέντες ἐκ Κιλικίας δευτερίτοι ἐ; Κύπρον τὴν
 νῆσον κειτῆχθημεν, ἐνθα δὴ καὶ πολὺν διατριβεῖν
 ἐγνώκειν ἔγωγε χρόνον διὰ τε τᾶλλα τῶν τῆς νῆσου
 κελῶν καὶ τὴν γε ἔνομόν τε καὶ φιλόξενον πολι-
 τείαν, καὶ μάλιστα πάντων διὰ τὴν τοῦ σοφοῦ ἐκεῖ-
 νου ἀνδρὸς ὁμιλίαν, Γεωργίου φημι τοῦ Λαπίθου, ᾧ
 οὐκ εὐθύς ἀποδᾶς τῆς νεῖας ἐνετετυχῆκειν αὐθημε-
 ρόν· οὐ γὰρ πλησίον ἐκεῖ ποῦ τὴν ὀκνην εἶχον,
 ἀλλὰ δύοῖν ἡμέραιν τοῦ λιμένους ἀπέχουσαν εἰς ὃν
 ἡμεῖς τηρικαῦτα ἐσεπεπλεύκειμεν. Ἔδου μὲν γὰρ
 ἐκεῖνης τῆς νῆσου μεῖζον ἐστὶν ἢ Κύπρος, καὶ ἅμα
 οὐ κατ' ἐκείνην, ἀλλ' ἐπιμήκης τὸ σχῆμα· μεταξὺ
 δ' αὐτῆς ὄρος ἐστήκει, τὴν κορυφὴν ἐς ὕψος ἀνάγον
 μακρὸν. Ὀλυμπος καλεῖται τὸ ὄρος, ἐξ οὗ καὶ πη-
 γαὶ ποταμῶν ἀποβλύζουσι τρεῖς, ὧν ὁ μεῖζον κα-
 λούμενος Λάπιθος κάτεισι τέμνων καὶ περιβρέων
 τὴν Λευκωσίαν οὕτως καλούμενην χώραν, καὶ
 ἀποπύου τὸ βεῖθρον παρὰ τὴν ἐς ἄρκτον βλέπουσαν
 Ὀάλασσαν. Τοῦτου παρὰ τὰς ὄχθας ἔτυχεν ἔχον
 ἐκεῖνος τὴν οἰκίαν. διὸ καὶ Λαπίθος ἐκ γε τοῦ πο-
 ταμοῦ καὶ αὐτὸς ὅπως ποτὲ παρωνόμασται. Γενεῖ

A fundamentum firmiter nanciscuntur et palam im-
 probitatem quasi vividis coloribus indutam osten-
 dunt. Quare mihi mirari subit non si quid ibi rati-
 onis inconveniens incidat, sed si non, quidquid
 geritur, a ratione abhorreat. Nos autem hic, qui
 non supervacaneam istam et artificiosam sapientiam
 sectari in animo habemus nec rhetoricis subtilita-
 tibus divina cum profanis confundentibus studemus.
 hujus temporis in dogmatis antiquitus bene scriptis
 permanemus, neque quæ silentio involuta sunt, re-
 fricare aut ineptis ratiocinationibus expedire conemur,
 nos, dico, quibus hic pastorum munus obti-
 git spiritu aliter longam vitam degimus et gregem
 nostrum spiritualem eodem modo regimus sub gu-
 bernatore, universitatis rerum solo opifice atque
 B Deo, polytheismum autem et atheismum Palamar,
 magis vero extinctionem mysterii incarnationis
 Dei, vel quod idem est, totius Ecclesiæ planam con-
 versionem non probavimus neque unquam
 27 probabimus, si etiam hostium innumerabilis mul-
 tudo quarumlibet mortium instrumenta et ma-
 chinas nobis protendat, sed et ipsum Palamam et
 qui cum eo sentiunt cum dogmatis suis, quæ nos
 quoque quando ylidimus, æternæ execrationi et
 igni mandamus. Horum verborum accurata docu-
 menta invenis atque invenies, si urbes atque re-
 giones Ægypti et Arabiæ, Phœnicia et Syriæ et quæ
 in iis incolunt gentes Christianorum peragere velis,
 quæ quanquam habitant inter impios impuroque
 ore præditos atque alienis armis subjectæ sunt,
 C tamen doctrinam talium episcoporum sequen-
 tes, reverentiam a patribus traditam nunquam
 non sanctis attribuunt dogmatis. Longum est,
 omnia enarrare quæ divinus ille vir mecum
 referebant ad eundem ordinem atque pietatem perti-

VII. Sex per annos cum in illis locis fuisset, ex
 Cilicia velis passis in altum delati, secundo die
 ad insulam Cyprum appulimus, ubi longum tempus
 commorari constitueram cum ob alia, quæ præ-
 bet insula commoda, tum quod rei publicæ admi-
 nistratio præclare legibus temperata est, et oppido
 hospitalis, maxime vero eo consilio, ut Georgii
 Lapithæ, viri illius sapientissimi consuetudine ute-
 rer, quem 28 quidem e navi egressus non statim
 eodem die convenire potui. Non enim in præpin-
 quo habebat sedem, sed duorum dierum iter inter-
 erat inter eam atque portum in quem tum incur-
 rimus. Cyprus enim major est insula Rhodo neque
 eadem, qua illa forma, sed oblonga. In mediâ
 autem insula mons est, cui culmen ad magnam
 altitudinem effert. Olympus appellatur ex eoque
 trium fluviorum fontes profluunt, quorum maxi-
 mus, cui Lapitho nomen est, Leucosiam regio-
 nem, quæ dicitur, secernit atque circumfluit, flu-
 ctusque in mare, quod in septentriones spectat,
 emittit. Ad hujus fluminis ripas ille domicilium ha-
 buit, quapropter etiam ipse Lapithes ex flumine
 cognominatus videtur. Statim vero quis ex sola

specie atque magnitudine ædificiorum atque stibulorum etiam antequam in hominis ipsius aspectum venerit, facile cognoscit cum nequaquam unum esse ex ignobilibus atque plebeiis, sed ex clarissimis atque primoribus insulæ. Idem magis etiam cognosceret ex vitæ ejus dignitate atque gravitate. Festa enim et sacri conventus atque summa in inopes liberalitas illam domum ornant. Christianorum autem captivorum, qui crebro ibi circumducebantur, maximam habebat curam, cum et ipse largiter majorem atque meliorem **29** partem ad eorum conferret libertatem et alios sacræ Scripturæ præceptis adhortaretur. Præcipuum enim et maximum studium in eo collocabat, ut Christianos in sacris ecclesiis congregatos cum alias religionis leges doceret, tum maxime moneret, inopibus summopere prospiciendum et providendum esse. Quare factum est, ut ejus opera tota insula misericordiæ atque fidei quasi palestra pateat ibique maxima sit captivorum libertas.

VIII. In illis locis sunt etiam regis prædia sedesque atque splendidissimæ ejus et pulcherrimæ ædes, quod illa pars insulæ amœniore gaudet aeris temperie et jucundiore situ. Quocirca frequentior ex propinquo ad eum veniebat Georgius Lapithes, qui summa apud eum reverentia atque honore fruebatur cum propter dignitatem tum propter sapientiam, qua omnium maxime præditus erat. Rex etiam ipse philosophia Latinorum haud mediocriter erat imbutus; sed quanquam ea de causa semper plurimos sapientium Latinorum circum se habebat, magis tamen delectabatur Georgii humanitate atque consuetudine. Sapientes enim, inquit, tyranni sapientium commercio. Eum igitur cum necum haberet, adductus est, ut utramque pariter sapientiam sibi pararet, Græcorum scilicet et Latinorum. Georgius enim peritissimus erat utriusque sapientiæ ac linguæ. Quare audiebat eum rex lubenter coram se sæpe disputantem cum sapientibus Latinis, quos syllogismorum argumentationibus **30** quasi telis fortissime impetitos superabat, præsertim cum certamen de cultu patriorum dogmatum institutum erat; tum enim fluminis instar Scripturæ sacræ demonstrationibus in eos irruens effecit ut muti prorsus pisces esse viderentur. Regem vero hisce disputationibus interdum in iram compulsus rursus verborum venustate et irrefutabili veritatis flexu atque circumversione demulcebat. Tali igitur ratione regis iracundia placide repressa ad tranquillitatem et securitatem animum ejus traduxit. Neque erat quisquam, ut paucis rem expediam, sive Græcæ doctrinæ haud imperitus sive philosophiæ Latinæ omnino non expertus erat, quia ei ut in quolibet ducto certamine multo adversariis superiorum palmam daret. Hujus viri famam equidem etiam, antequam hinc navigarem, acceperam, cum non solum litteras sæpe lectitarem, quibus tuis litteris et officio amicitie repondebat, sed etiam cum laudes ejus summas

A δ' ἄν τις εὐθὺς καὶ μόνως τῆς περιφανείας τε καὶ τοῦ μεγέθους τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπαύλειων τοῦ ἀνδρός, καὶ πρὶν εἰς εἶναι ἴνα αὐτοῦ, [f. 101 b] μὴ τῶν ἀγενῶν εἶναι καὶ τῶν πολλῶν ἕνα, δεῖ μὴ τῶν πάντων ἐπιφανῶν καὶ πρώτων τῆς νήσου γνοίη δ' ἄν μᾶλλον ἐκ τοῦ τρόπου καὶ τῆς ἄλλης τοῦ βίου σεμνότητος. Ἔορται γὰρ καὶ πανηγύρεις ἱερὰ τὴν οἰκίαν ἐκείνην ἐκδοσμοῦν, καὶ χορηγίαι τῶν θεομένων βασιλείς. Τῶν γε μὴν συχνὰ περιαιομένων ἐκεῖ Χριστιανῶν αἰχμαλώτων μεγίστην ἐποιεῖτο προμήθειαν, αὐτὸς τε παρέχων ἀφθόνως τὰ μείζω καὶ τελεώτερα τῆς οὐσίας ἐλευθερίας, καὶ ἅμα τοὺς ἄλλους ὁτρύνων διδασκαλίαις τῶν θείων Γραφῶν. Ἔργον γὰρ αὐτοῦ σπουδαϊότατον μάλιστα πάντων ἱερὰς ἐκκλησίας ἀποροζομένους Χριστιανοὺς διδάσκειν τὰ τε ἄλλα τῆς εὐσεβείας νόμιμα, καὶ πρὸς γε φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν θεομένων μεγίστην, ὡς εἶναι δι' ἐκεῖνον πᾶσαν ἐκείνην τὴν νῆσον εἰσεῖν καὶ πίστειως στάδιον, καὶ μάλιστα πάντων αἰχμαλώτων ἐλευθερίαν.

H'. Εἶσι γε μὴν καὶ αἱ τοῦ ῥηγῶς περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους ἐπαύλεις καὶ εἶται, καὶ αἱ τῶν οἰκῶν ἐκείνου λαμπρότητες πάντω καλά διὰ τὸ χαριέστερον εἶναι τῆς νήσου τὸ μέρος ἐκεῖνο ἀέρος τε ἕνεκα καὶ ἅμα θύσεως ἄλλης καὶ βουμίας τῶν τόπων. Αἰδὸ καὶ τοῦ σχεδὸν ἐσφορίτα θαμὰ παρ' αὐτὸν ὁ Λαπίθης Γεώργιος, καὶ σφοδρὰ κομιδῇ πολλῆς ἀπέλαυε τῆς ῥηγιτικῆς αἰδοῦς καὶ τιμῆς διὰ τε τὴν ἄλλην σεμνότητα, καὶ ἦν ἐπέκτητο μάλιστα πάντων σοφίαν, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς οὐ μετρίως τῆς Λατίνων μετέσχε φιλοσοφίας ὁ ῥήξ, καὶ δι' αὐτὸ γε τοῦτ' πολλοὺς μὲν ἀμφ' αὐτὸν τοὺς Λατίνων εἶχε σοφοὺς ἀεὶ, ἦρα δὲ μᾶλλον τῆς Γεωργίου μούσης καὶ οὐμίας. Σοφοὶ γὰρ, φησὶ, τύραννοι σοφῶν συνοῦσι. Ἔχων οὖν αὐτὸν ἔχων ἐπίκειστο καὶ σοφίαν κατὰ ταυτὸν ἑκατέραν, τὴν τε Ἑλλήνων φημί καὶ Λατίνων. δεξιὸς γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα καὶ καθ' ἑκατέραν σοφίαν καὶ γλώτταν ὁ Γεώργιος ἦν. Ταύτη τοι καὶ ἡδῶς αὐτοῦ ἤκουσε διαλεγομένου συχνὰ τοῖς Λατίνων σοφοῖς ἐπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς τῶν συλλογισμῶν ἀποδεικτικῶς βέβαιον ἐς τὰ κράτιστα βάλλοντός τε καὶ νικῶντος αὐτοῦς, καὶ μάλιστα ὅτε περὶ δογματικῶν πατριῶν τῆς θρησκείας ἦν ὁ ἀγὼν. τῆνικαῦτα γὰρ πολὺς κατὰ σφῶν ταῖς τῶν θείων Γραφῶν ἀποδείξεις ῥέων ἰχθύας ἀφύωνους ἀντικρὺς ἐφαίνεν. Ὅσα τε καὶ χαλεπαίνεν ἑνὸς ἐν τούτοις ὠρητημένον τὸν ῥήγα ἐθέλγειν αὐθὺς αἰτὸν τῆ τῶν λόγων οἰρήνην καὶ ταῖς τῆς ἀληθείας ἀναντιρρήτοις στροφαῖς καὶ περιστροφαῖς. Τούτοις δὲ τισὶ μεθόδοις τὸ χαλεπαίνον τε ἀνίστασθαι ἐμμελῶς τῆς ῥηγιτικῆς ἐκείνης ψυχῆς, καὶ τὸ εὐθυμοῦν ἀντιεῖσθαι ἐπιεικῶς. Καὶ ἦν ἀπλῶς εἰπεῖν οὐδεὶς τῶν ἀπάντων ἢς οὐ λογικοῦ παντὸς ἀγῶνος μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῷ τὰ τῆς νίκης παραίτη τρέπαια, οὐδ' ὅστις οὐ μάλα ἀξύνετος. Ἑλληγιτικῆς μούσης ἦν, οὐδ' ὅστις Λατινικῆς φιλοσοφίας οὐ μάλα τε ἀδάξ. Εἶχον γε μὴν ἔγωγε τοῦ ἀνδρός ἐκείνου τὴν φήμην καὶ πρὶν ἐντεῦθεν ἐκπεῦσαι, μὴ μόνον ταῖς γραφαῖς ἐντυγχάνων ἐκείνου πολλὰ καὶ ὡς, ἀς ἐκείθεν ἐκείνος σοὶ τῶν τε γραμμάτων

καὶ ἅμα τοῦ φιλικοῦ καθήκοντος ἀμερόμενος ἔπεμ-
 κεν, ἀλλὰ καὶ ἀκούων ἐκαινοῦς [f. 102 a] αὐτοῦ γε
 μακρῶς ἀπὸ στόματος τῶν ὄσσι ἀφιγμένοι ἐκεῖθεν
 ὑπῆρχον ἐπὶ τὸ πείστων. Καὶ ἦν ἐπὶ μετρίᾳ ἐμοὶ
 τὸ ἐκείνου συσταλλόμενον θαῦμα. Νῦν δ' ἐπειδὴ γε
 ἐς Κύπρον ἀφιγμένος παρ' ἐκείνῳ κατέλυον, διὰ
 μάλιστα τὴν σφόδρα μακρὰς τῆς σπουδῆς τὴν ἐμὴν διὰ
 σὰ τεθεμένῳ ξενίῳ, ἔγωγον τε καὶ πεπειράμαι τοῦ
 ἀνδρὸς τελευτέρον, αὐταῖς ἀκοαῖς καὶ αὐταῖς ὄψεσι
 ζῶσαν εἰπεῖν καὶ ἐμπνουν τὴν φήμην ἐκείνην ἰδὼν
 καὶ βεβαιωτέμενος ἐμυτιῶ, καὶ τὰ τῆς ἀληθείας
 ἐνέχυρα πάνυ παρεληφώς ἐναργῆ, μονονουχί τὴν
 φήμην ἐλαγχούσῃ, καὶ διαρρήθῃ ἀποφανούσῃ μα-
 κρῶ τοῦ ὄοντος ἐνδεῶ. Μάλιστα δ' ἀπάντων τὴν
 γνώμην ἐθαύμαζον ἔγωγε καὶ τὸ τῆς φιλίας τοῦ
 ἀνδρὸς τῆς πρὸς σέ. Οὕτω γὰρ ἐρωτικῶς εἶχε τῶν
 σῶν συγγραφῶν καὶ βιβλίων ὅσον οὐδ' ἄξίως οἷός
 τ' ἂν εἶην ἔγωγ' εἰπεῖν. Ἄει γὰρ ἐπιὼν αὐτῶν ὅποσα
 ζητοῦντι παρέσχεν ὁ χρόνος αὐτῶ, πολλῆς δὲ καὶ
 τῆς ἡδονῆς ἐνεπίπλαστον καὶ πολλῶν περιέφαινε τὰ
 ἴθῃ τὴν ἔνδον βακχεῖαν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς. Ὅσπερ
 ἔνθους γὰρ ἦν ὑπ' ἡδονῆς γιγνώμενος, καὶ ἐπικροτῶν
 καθ' ἕκαστα, καὶ ὅσον εἰπεῖν ἐπιλανθανόμενος οὐ γῆς
 εἶη. Ἐδόκει γὰρ ἐνίοτε σοὶ γε προσομιλεῖν καὶ σοὶ
 γε συνεῖναι αὐτῶ, καὶ σοῦ γε ἀκούειν, ἅττα ποτ' ἦν
 ἐκεῖνα, τῇ γλώττῃ διεξιόντος αὐτῆ, καὶ μάλιστα δὲ
 ἀνὰ χεῖρας ἔχειν ἐπῆει διήλογον ἐκείνον ὃν διὰ
 Βασιλέα ἐποιήσω τὸν Καλαθρόν. Καὶ ἦν διὰ μάλα
 μακρὰ; καὶ οὐχ ἡσπον εἰπεῖν κομιδῆ κατασπου-
 δασμένη; αὐτῶ τῆς φρονιότητος μὴ μόνον αὐτόν γε
 ἐφ' ἑαυτοῦ θαυμάζειν τὰ σὰ, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀλεγομένον
 Δαί τοι; Δατῖνοι; ἀνὰ στόμα τάγκυμια διὰ θαύματος
 ἔχειν τὰ σὰ, ἐπὶ τε ὅτῃ βήγῃς αὐτοῦ, καὶ ὅτῃ ἂν ἄλ-
 λοθι τύχοι τὰς ἄλλοι; ἄλλως παραπιπούσας ὀμι-
 λίας καὶ διαλέξεις ποιούμενος. Ὅστε καὶ Κύπρον
 μικροὶ πᾶσαν εἰς ἕμνον τὸν σὸν ἀνηρέησατο καὶ
 κήρυκα; κέπραχε σοῦς, πρὶν ἐκαίνο; ἰδεῖν τι τῶν
 σῶν. Οὕτω γε μὴν καὶ τῆς γε σῆς ἐπεθύμει θέας
 καὶ ὀμιλίας τυχεῖν, καὶ οὕτω τῶν τοούτων ὄλο;
 ἐγίνετο λογισμῶν νέκτωρ καὶ μετ' ἡμέραν, ὥστε
 καὶ ἤθετο μὴ πρότερον μῆτ' ἐκείνον μῆτε σὲ θα-
 νεῖν πρὶν ἐς Βυζάντιον ἐκείνον ἀφίχθαι, πάλα τοῦτο
 βουληθέντα καὶ μελετήσαντα, μόνῃς ἔνεκα θέας καὶ
 ὀμιλίας τῆς σῆς. Οὕτως ἀποίητα ἦν καὶ εἰλικρινῆ
 τὸ παράπαν ἵαί τὰ ἐκείνου πρὸς σέ, καὶ οὐδὲν οὐ-
 δαμῆ πακλασμένον ἦθος ἐνεκικάλυπτο τοι; ἐκείνου
 γράμμασι πύπτῃ, ὅσα σοι τῶν σῶν μακρῶν ἐκεί-
 νων ἐγκωμίων ἵαί διετέλει πέμπων μεσά. Ἐχόμεσε
 ἐξέ μοι καὶ ὅσα τῆς ἀπρονουκῆς ἐπιστήμης αὐτῶ
 ἐπεπόμφεις αὐτὸς κατὰ διαφόρους ἄλλοι; ἄλλοι;
 τοῦς χρόνους, καὶ ἦν δι' ἐκπλήξεως ἄγων ὅπως
 ἐκείνου χάρῃ πόνων τοῦς πλείους; καὶ μάλιστα
 δυσχερεῖς τῶν τοιούτων ὑποθέσεων ἐν ὀλίγαις συν-
 ὀκλίσει συλλαβαῖς. Καὶ μὲν δὴ οὐδὲ τὴν Πτολεμαίου
 ἀποτέλεσματικὴν τετραβιβλίον περὶ ἐλάσσονος ἐποι-
 εῖτο σπουδῆς ἐκείνος, ἀλλὰ ταύτην τε καὶ ὅσα περὶ
 τῶν ὁμοίων τοι; Πτολεμαίου παλαιότεροι; ἅμα καὶ
 νεώτεροι; εἰ; περίσσι γεγραμμένα, καὶ ὅσα πάλα
 Χαλδαῖοι; καὶ Ἡρῶναι; πεποιήσαι; πένυ; τ; πάνυ;

ex ore eorum audirem, qui inde huc plerumque
 venerunt. Sed admiratio ejus modicis mihi circum-
 scripta erat finibus. Ubi vero Cyprum profectus
 apud eum versarer, cui tua causa hospitii summa
 erat cura ac diligentia, tum virum accuratius cog-
 novī et expertus sum; famam enim **31** illam veluti
 auribus oculisque ipsis viventem spirantemque vi-
 debam mihiq; firmiter representabam evidentis-
 sima adeptus veritatis pignora, quæ tantum non
 famam coargueret, eamque longe a vero abesse
 ostenderet. Maxime autem admirabar viri sensum
 et sinceram adversus te amicitiam. Tanto enim
 amore tuas historias atque libros amplectebatur,
 ut equidem non satis digne dicere possim. Lec-
 titans enim, quæcumque cupienti ei tempus offe-
 rebat, magna semper voluptate implebatur exter-
 nusque ejus habitus vehementissimam animi in-
 ternam concitationem declarabat; quasi divinitus
 voluptate afflatus ad singula plaudebat, et oblitum
 eum esse diceres ubinam gentium esset. Videbatur
 enim sibi nonnunquam tecum conversari tibiq;
 ipsi adesse et te ipsa lingua percurrentem audire,
 quidquid id erat, præsertim cum in manus illum
 dialogum sumeret, quem propter Barlaamum Cal-
 labrum fecisti. Maximo vero studuit et fere con-
 sulto impensissimam operam dedit, ut non modo
 solus tua scripta admiraretur, sed etiam in dispu-
 tationibus cum Latinis institutis tuas laudes sem-
 per cum maxima admiratione in ore haberet, sive
 coram rege, sive alibi subinde alia commercia et
 colloquia inciderent; quo factum est, ut omnes pene
32 Cyprios ad tuam gloriam converteret tuique
 laudatores efficeret, priusquam tuorum quidquam
 viderent. Tam vehementer vero cupiebat sibi con-
 tingere ut te videret tecumque conversaretur, et
 ita totus in talibus cogitationibus noctu et die erat,
 ut preceretur, ne prius aut tu morereris aut ipse
 decederet e vita, quam Byzantium venisset id quod
 jam diu voluisset et deliberasset nulla alia de causa,
 quam ut tuo aspectu et consuetudine frui posset.
 Tam simplex erat tamque omni ex parte sincerus
 semper ejus animus adversus te, neque quidquam
 ficti aut fucati unquam in illis litteris delitescibat,
 quas laudationum tui longarum plenas perpetuo
 tibi misit. Apportabat mihi etiam scripta quæ de
 astronomia ei diversis temporibus miserat: qua
 in re miratione fere percussus eram, quomodo la-
 boriosissimas et difficillimas astronomicarum quæ-
 sitionum paucis comprehendit syllabis. Neque vero
 Ptolemæi apotelesmaticam tetrabiblon neglexit; sed
 non solum eam studiosissime lectitabat, sed etiam
 omnes libros de simili argumento, qui a scriptori-
 bus Ptolemæo antiquioribus vel recentioribus com-
 positi adhuc exstant, vel a veteribus Chaldæis et
 Persis conscrip'ti sunt. Sed quæcumque fines sanctis
 legibus constitutos excedunt atque metam **33** præ-
 fixam egrediuntur, ea aversabatur et abominabatur
 ut pie vivere volentibus insalubria; quæcumque
 contra ad rerum rationes atque causas sobrie

atque moderate indagandas pertinent, ea lubentissime admisit, eo quidem consilio ne conturbaretur argutiis Latinorum, qui ibi incolunt, et regis ipsias, qui in hac doctrinæ parte non levem quamdam atque mediocre operam insument, quippe cum Ægyptii Arabes ex propinquo crebro ad regem per mare proficiantur doctæ disputationis et ambitionis causa, non sine magna illa ostentatione Arabum, qui totam vitam in eo ponunt studium, ut indagent, si quod veteris Chaldaicæ doctrinæ adhuc vestigium servetur. Dicebant enim, cum ab Opifice definitum esset, ut omnia, quæ oriuntur et intereunt, cælestium siderum qualitate et motu effluerentur et formarentur, atque eorum collocationibus ac rationibus, quæ iis cum rebus terrestribus intercederent, omnem materiam quasi legibus regeretur et modulate ordinaretur, nequaquam nobis studendum esse, ut altero neglecto alterum tantum cognosceremus. Cæcam enim quamdam doctrinæ viam ingredi, qui nec cum speculatione praxin conjungere vellet neque cum altero alterum. Cum enim in duobus hisce generibus philosophiæ contemplatio versetur, cum laud sane rerum rationes cogniturum, et multum abesse ut perfectus sapiens appellari possit, qui non **34** utraque philosophiæ mysteria, quantum opus esset, perscrutari in animum induceret.

δυσὶ τούτοις εἶδеси θεωρουμένης, σχολῆ γ' ἂν τοῦς ἐντελεῖς κληθῆναι σοφόν, ᾧ μὴ ἄμφω καθ' ἑκάστα δει

C IX. Sed hæc hæcenus. Ille vero, cum plurimum otium ageret vel occupatione ipsa præstantius duceret tua causa me colere atque curare, mecum circumiit insulam, ostenditque quæ visenda erant cum aliis locis, tum in theatris, foris, judiciis. Monstravit porro mihi, ut numismatum et monetarum ratio per omne ævum eadem maneret neque unquam ne minimum quidem mutaretur; ut in ponderibus atque mensuris omnia rerum venalium genera darentur atque acciperentur non pro venditorum uniuscujusque voluntate, sed secundum vetusta civitatis instituta; non prout divitiarum avaritia et aviditas plus justo lucrari vellet, sed prout leges, disciplinæ a majoribus bene descriptæ custodes, per omne tempus juberent. Neque divitiis excellens neque ætatis robore præditus ibi eos, qui inferiores utroque genere sint, facile opprimere atque circumvenire possit; nam qui leges civitatis vel minime transgredi audeat, is statim si non capite, attamen iis membris corporis multatur quæ pro ratione delicti leges jubent. Hæc ratio, inquit ille, crede mihi, si servatur, conjungit atque continet civitates et urbes, terras et insulas privatim atque publice; sin autem evertitur, acri impetu etiam **35** res universas et singulas evertit, quæ illegitimæ in civitatibus et urbibus versantur, cum nullo pacto rebus, quæ legi repugnant, firmum atque stabile fundamentum subesse possit, sed brevi tempore omnis providentiæ, quæ reipublicam contineat, iis exagitetur et dissolvatur,

A φιλοπονώτερον μετρεῖ. Καὶ ὅποσα μὲν ὑπὲρ τὰ ἑκαμμένα [f. 102 b] τοῖς εὐσεβέσι νόμοις καὶ ὑπερῶριον ταῖνοι πόδα, ταῦτα δ' ἀπεισετέ τε καὶ διέπτυν ὡς ἀγρηστα τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσιν· ὅσα δ' εἰς τοῦς δημιουργικούς τῶν ὄντων ὕγιῶς ἐπαρεύετο λόγους, ταῦτα δ' ἀσμένως παντάπασι μάλιστα προσέτετο. Κάκεινα δὲ τοῦ μὴ κλονεῖσθαι ἕνεκα τοῖς περὶ τὰ τοιαῦτα κομφοῖς τῶν ἐκεί ἑατιῶν, ἕν γὰρ αὐτῷ βῆγῃ, οὐκ ἐβλάθυμένην τινὰ τὴν σπουδὴν τῷ τοιούτῳ διδόντων μέρει τῆς τέχνης, ἅτε ἀγχοῦ τῶν Αἰγυπτίων Ἀράβων ὄντων, καὶ συχνὰ καὶ διαπόντιον ἐς τὸν βῆγα τὴν ἀφίξιν ποιουμένων λογικῆς τε ἐπιμέλειας ἕνεκα καὶ ἀμυ φιλοτιμίας, μακρὸν ἐπισυρομένης τὸ ἐπιδεικτικὸν Ἀράβων ἐκείνων, ὧν τὸν ἅπαντα βίον ἀπασχολεῖ, εἰ τί που τῆς **B** πάλαι Χολδαϊκῆς ἐπιστήμης; ἠλλέλειπται σωζόμενον εἶσι σημεῖον. Ἐφασκον γάρ ὡς ἐπὶ τὰ ὑπὸ γένεσιν πάντα καὶ φθίσιν τῆ τῶν οὐρανίων ποιότητι καὶ κινήσει πάσχειν τε καὶ εἰδοποιεῖσθαι πρὸς τοῦ δημιουργήσαντος ὄριστο, καὶ τοῖς ἐκείνων συσχηματισμοῖς τε καὶ ταῖς πρὸς τὰπίγματα συνοικειώμασι τὸ βίον τῆς ὀλικῆς ποιότητος οἷον νομοθετεῖται τε καὶ βυθμίζεται, ἀνάγκη μὴ θάτερον μὲν εἰδέναι περὶ παντὸς ποιεῖσθαι, θάτερον δ' οὐ. Ἡ γάρ ἂν χωλὸν βαδίσειε τρίδον τῆς ἐπιστήμης ὅς ἂν μήτε τῷ θεωρητικῷ συνάπτειν ἐθέλη τὸ πρακτικὸν μήτ' αὐθαιτέρῳ θάτερον. Τῆς γάρ τοι φιλοσοφίας ἐν τοῖς **C** λόγοις γνοίη τῶν ὄντων, πολλοῦ δ' ἂν εἶναι κατὰ τὸ μετεῖναι ἔπεισι τὰ τῆς φιλοσοφίας μυστήρια.

C Θ'. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλλοι. Ἐμοὶ δ' ὡς τὰ πολλὰ σχολὴν ἄγων, ἧ καὶ ἀσχολίας ὑπέρτερον ἐκείνος πρᾶγμα ποιούμενος; θεραπεύειν ἐμὲ διὰ σὲ, ἐδίδικυ περιών καὶ περιηγούμενος ὅποσα τῆ νήσῳ περιέεστιν ἄξια θέας, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅσα ἐν θεάτροις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν δικαστηρίοις, τὸ ἐν νομίμασι καὶ χαράγμασι τὸν ἅπαντα χρόνον ὡσαύτως ἔχον καὶ μηδαμῆ μηδ' ὄπωσθῶν τρεπόμενος, καὶ ὅπως ἐν σταθμοῖς καὶ μέτροις πλάστειξιν εἰη διδόμενά τε καὶ λαμβανόμενα εἶδη καθάπαξ ὧνίων ἅπαντα, οὐχ ὡς τῶν πιπρασκόντων ἕκαστος; βούλοισ' ἂν, ἀλλ' ὡς τὰ τῆς πολιτείας ἀρχαῖα κελεύουσι δόγματα, οὐδ' ὡς τῆς τῶν εὐτυχαστέρων πλεονεξίας τὸ λίχνον παρακερδαίνειν ἐθέλει, ἀλλ' ὡς οἱ σωτῆρες τῆς ἀνωθεν εὐταξίας προστάττουσι νόμοι τὸν ἅπαντα χρόνον. **D** Οὐδ' ὁ πλεῖστῳ πρὸς ἔχων, οὐδ' ᾧ καθ' ἡλικίαν προβεδηκέναι ἕνεσθη, τὸ πάλον ἔξιν ἐν τούτοις οἷός τ' ἂν εἴη ἐκεῖ τὸν ἡσρόνον κατ' ἄμφω. Ταχὺ μὲν' ἂν ἀφαιρεθῆναι, εἰ μὴ τῆς κεφαλῆς, ἀλλ' οὖν ὅποσα τῶν τοῦ σώματος; μελῶν κατὰ τὸ τοῦ ἀμαρτηθέντος ἀνάλογον οἱ νόμοι τῆς πολιτείας κελεύουσιν, ὅστις αὐτοῦς καπηλεύειν ὄπωσθῶν τολμῶη. Καὶ τοῦτ' ἐστίν, ἔλεγεν ἐκεῖνος ἐμοὶ βεβαιῶν, ὃ σωζόμενον μὲν συνίστησι καὶ συνέχει πολιτείας καὶ πόλεις καὶ ἡπείρους [f. 103 a] καὶ νήσους, καὶ ἰδία καὶ δημοσία, ἀνατρεπόμενον δ' αὖ ὀξείζει; συνανατρέπει ῥοπαῖς τὰ τε κοινὰ καὶ καθ' ἕκαστου τῶν πραγμάτων ὅσα πόλεις τε καὶ πολιτείας; ἐγκαλινδεῖται παρανομούμενος, μηδαμῆ τοῖς παρανόμοις συνεῖναι φύσιν ἐχούσης τῆς ἐβραίας διαμοῦνης καὶ κρηπίδος.

ἀλλ' ἐν οὐ μακρῷ τῷ χρόνῳ ῥᾶστα σαλευομένης καὶ διαλυομένης ἀπάσης πρόνοια, συνδετικῆς, ὡσπερ ἀρμονίας βηγγυμένῳ τῶν χορδῶν. Τῆς γὰρ καθόλου πολιτείας ὕψαινοῦσης, ἀνάγκη δῆπου καὶ τὰ μέρη καλῶς ἀπαιλάττειν συναξομοιούμενα τῷ ὄλῳ, καθάπερ οὖν τούναντιον νοσοῦσης καὶ αὐτὰ συννοσεῖν, ὡς εἰς ἔργετον τὴν μίμησιν ἀναφέροντα καὶ μάρτυρα βεβαιωτῆν τῆς κακίας προενηγεμένα τὴν πολιτικὴν ἀρχὴν καὶ κατάστασιν. Δίκαιος τοίνυν ὁ Κῦριος ὢν, καὶ δικαιοσύνας ὡς τὸ εἶκος ἀγαπῶν, ὅσοι μᾶλλον ἔθνη ἢ μὴ νόμον μὲν ἔχει, φύσει δὲ τὰ τοῦ νόμου ποιεῖ κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον, μισοῖ δὲ οὐ ζῆν μὲν ἡρηται τε καὶ ἐπηγγελαντο κατὰ τοὺς τῆς εὐσεβείας θεσμούς καὶ νόμους, ἔργοις δ' αὐτοῖς καταψευδομένους τῶν ἐπαγγελιῶν καὶ ἀποσεισμένων πάντα δικαιοσύνης κανόνα καὶ στάθμην. Ὁ γὰρ δικαιοσύνην μὲν ἀποστρεφόμενος, ἀδικίας δ' ἀνθαιρούμενος κλήρους, καὶ μήτε τοὺς θεοὺς αἰδούμενος νόμους, περιτροπῶν δ' ἀνθρωπίνων ἀπασαν τύχην, οὕτος ἀφώρισε μὲν ἐκῶν γε εἶναι θεοῦ τοῦ τῆς δίκης ἔχοντος τοὺς θρόνους σαφῶς ἑαυτὴν, συνήκειωσα δ' ἅμα τῷ διαβόλῳ. Διὸ καὶ πλεονεκτεῖ μὲν κατὰ τῆς χώρας ἐκείνης τὰ χεῖρω, ἢ τὰ τοιαῦτα γεωργεῖται κακὰ, μειονεκτεῖ δ' ἐπομένως τὰ κρεῖττω· καὶ γίνεται παντελής ἐκεῖ καλῶν ἐρημία, καὶ κατορχεῖται λοιπὸν καὶ ὁ διάβολος ἄρῃν αὐτῆς εὐσεβείας, πρὸς ἄρῃν τὸν αὐτῷ πειθόμενος συχνὰ ἐρετίζων. Οἷα δὲ καὶ τὴν Ἑσζαντιῶν γενέσθαι ξυμπέπτωκα πολιτεῖαν· μισήσασα γὰρ ἀλήθειαν ἐκείνη καὶ πολιτικῆς ἀρχῆς δικαιοσύνην, οἰκειωσαμένη δ' ἀδικίαν καὶ ψεῦδος, ὅλαις παλάμαις τὰς ἑαυτῆς πρὸς ἀσέβειαν ἀνεπέτασε πύλας. Κάκει δὲ τῷ διαβόλῳ σώματος ἐπὶ τούτοις ἔδει καὶ ὄργανον μάλα αὐτῷ προσήκοντος νῦν, εὐρίσκει Παλαμᾶν, ἀνδράριον, ὡς ἀκῆκοα μὲν, ἐντελέστερον δ' ἐκ τῆς αὐτοῦ μεμαθήκειν γραφῆς, εὐτελὲς μὲν ἄλλως καὶ πλὴν τοῦ κενοδοξεῖν καὶ δι' αὐτὸ γέ τοι τοῦτο κακοδοξεῖν πλέον εἶδῃ· οὐδὲν ὕγιές· καὶ τούτῳ συμμαχεῖν πεπεικῶς τοὺς ἐν ἔξουσίᾳ, πάντα συλλήθῃσιν εἰπεῖν, ὅποσα κατ' ἄλλους ἄλλα καιροῦς ταῖς τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαις βέβηλά τε καὶ νόθα παρεισφθάρη δόγματα, πρὸς ἕνα τουτοῦ συνήλασε χρόνον, καὶ πολύχουν κομιδῇ τὸ πονηρὸν ἐσκέδασε κατὰ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ τὸ γεώργιον. Οὐ γὰρ πολυθεῖαν μόνον ἐδίδαξεν ὁ ταλαίπωρος, ἀλλὰ καὶ ἀθεῖαν προστέθεικεν, ἀρειανισμόν θ' ἅμα καὶ εἰκονομαχίαν καὶ καθάπαξ ἄρῃσιν οἰκονομίας ἐνσάρχου τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ θεοῦ. Καὶ τί δεῖ καθ' ἕκαστα λέγειν, ἐξὸν ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων τῶν θεῶν Πατέρων ἐλέγχειν κατ' ἕχνος ἐπιόντας ἅπαντα;

Γ'. Καὶ μὲν δὴ τοιαῦτ' ἐπ' ἐμοῦ συνείροντος τοῦ σφοῦ καὶ θεοφιλοῦς [f. 103 b] ἐκείνου ἀνδρὸς, καὶ βίβλους δ' ἐνίστε προκομίζοντος ἃς τε αὐτὸς φιλοπόνο· ἐκ πάσης ἐρανισάμενος· θείας Γραφῆς ὅπλα τοῖς ἐκεῖ καλῶς εὐσεβεῖν αἰρουμένοις χηρίζεται, καὶ ἃς ἕτεροι τῶν ἐκεῖ προσοικούντων ἄλλογίμων ἀνδρῶν ὀρθοδόξων ἐκδεθῶκασι, ταῖς τοῦ Παλαμᾶ κακοδοξίαις περιφα-

A harmoniæ instar, cum chordæ dirumpuntur. Ut enim, si totum civitatis corpus sanum est, etiam membra cum eo concordantia bene sese habere necesse est, sic contra, ubi illud ægrotat, etiam hæc non possunt non ægre affecta esse, quippe quæ id tanquam primum quoddam exemplar imitentur atque civitatis gubernationem ac statum ut vitiositatis testem locupletissimum proferant. Dominus autem, qui justus est et, ut consentaneum, iustitiam amat, ad majorem felicitatem evelit gentiles, qui, ut ait sanctus Apostolus¹, quanquam nullam habeant legem, tamen natura duce ejus præceptis obsecuntur, odit vero eos qui quidem in se susceperunt atque professi sunt se secundum religionis instituta legesque esse victuros, actionibus tamen promissa eludunt et omnes justitiæ normas ac regulas abjiciunt, Qui enim justitiam aversatus injustitiæ amplectitur sortes, et legibus divinis æretis humanam quamlibet fortunam circumspicit, is manifesto se disjunctum sua sponte a Deo justitiæ solum tenente, atque cum diabolo contraxit familiaritatem. Qua de causa in illa terra, ubi talia seruntur mala, **36** pessimæ artes prævalent, virtutes vero necessario inferiorem tenent locum; ibi existit omnium bonorum vasitas; ibi denique diabolus in ipsam religionem impudentissime insultat, quam ut denegent et tollant suos assecias acriter instigat. Tale quid etiam Byzantium reipublicæ accidit. Odio enim in veritatem et imperii justitiæ concepto, injustitia vero et mendacii adscitis, omni virium contentione impietati fores reclusit. Qua in re cum diabolo corpore quodam et instrumento sibi plane conveniente opus esset, reperit nunc Palamam, homunculum, ut audivi quidem (accuratius autem ex scripto ipsius enim cognovi), vilissimum neque quidquam amplius scientem nisi quomodo vanam gloriam captaret et ob id ipsum pravas opiniones fingeret. Cui cum socios adjunxisset principes, dogmata, ut paucis comprehendam, profana atque adulterata, quæcunque aliis alia temporibus in Dei Ecclesias perniciose obrepserunt, hocce tempore cuncta coegit et Christi Ecclesiæ uberrimam et oppido variam improbitatis frugem aspersit. Nam miser iste non solum polytheismum docuit, sed etiam atheismum addidit simulque Arianismum et Iconomachiam, negationem denique incarnationis Filii Verbi que Dei. Sed quid attinet singula persequi, **37** cum omnia ex sacris Scripturis Patrum sanctorum per singula vestigia confutare liceat?

X. Dum talia mihi refert vir ille sapientissimus Deoque charissimus, nec non interdum libros apportat, cum quos ipse multo cum studio ex tota Scriptura sacra collegit et pro armis piis hominibus, qui illic incolunt, suppeditavit, tum quos alii clari atque orthodoxi insulæ viri pravis Palamæ opinionibus manifesto oblocuti ediderunt, rumor

¹ Rom. II, 14.

perfertur ad Cyprios, Cantacuzenum imperatorem noctu clam Byzantium ingressum occupasse principatum auxiliis et fallacibus machinationibus Palamæ, cui antea horribilis iurijurandi pignore sese obstrinxisset, vel quod idem est per Deum jurasset, quem ejurare profitebatur, se confirmaturum esse atque sanciturum polytheismum omnesque ejus profanas atque irreligiosas novitates, quæ in Dei Ecclesiam intrusæ essent. Hoc Georgio Lapidæ, sapientissimo viro, magnam injecit tristitiam, non quod Cantacuzenus principatum occupasset, sed quod tali jurejurando Palamæ impietati addictus teneretur. Quare a præclara illa spe dejectus, quæ diu jam mentis lætitiā alebat, ægre tulit indignationem, animo turbis agitato marisque instar æstuante. Sperabat enim **38** mecum se navigaturum inde abeunte usque Byzantium, ut se aspiceret tuaque consuetudine iuteretur, ut supra jam diximus, majoris sapientiæ cupiditate ductus, fortasse etiam ut præterea alia quædam negotia curaret et res illustres atque egregias inviseret, quas præ ceteris Byzantium urbs possidet. Tum vero brevi tempore prorsus contra res cecidisse videns, magno dolore cruciatus illacrymabat religioni in periculum compulsæ manifesto arcanis Dei id admittentis rationibus constat. Illacrymabat etiam mortuæ, quam suspicabatur, cum cogitaret quam ardens erga Deum studium quamque pugnavem contentionem pro Patrum dogmatis usque ad mortem exhibiturus esses.

XI. Sed quid attinet omnia singulatim referre, quæ in illa insula non minus duobus annis viderimus, quæ commoda suppetunt urbibus, portibus aliisque locis, cum haud pauca ad enarrandum restent nosque protrahant? Quare hisce rebus missis profectiois mentionem faciam. Statim igitur post solstitium æstivum cum profectioem pararem, optimus Georgius lacrymans et medio animo, ut ita dicam, ob meum discessum fissus, usque ad portum me prosequebatur, ubi, cum navigium nostrum vellis passis secunda tempestate in altum provolaret, diu stabat oculis me insequens multasque lacrymas profundens, **39** donec e conspectu terræ sensim paulatimque magnis intervallis quasi recedentis auferremur. Prospera nobis contingente navigatione nono die ad Cretam appulimus, insulam frequentissimam et Cypro multo majorem. Oblonga vero est pariter atque illa, longa scilicet non minus duo millia octingenta stadia, latitudine dimidio multo minore. Cum vero jam diu vehementer cuperem labyrinthum in Creta insula videre, isque longa abesset a portu a quem appulsuri eramus, placuit mihi tum occasione data ex navi egresso visere eum qui proxime abest ab urbe Gnosso in media insula sita. Labyrinthus autem est caverna spatiosissima, artificiose facta. Cum enim lapis non admodum asper esset, locus facillime, quantum quis vellet, excidi potuit. Artifex igitur una porta patefacta longe lapides excidendo progressus est

νῶς ἀντιλέγοντες, λόγος ἐς τὰς τῶν Κυπρίων ἐμπέ-
πτωκεν ἀκοὰς ὡς λάθοι νύκτωρ παρεισελθὼν ἐς Βυζάν-
τιον ὁ βασιλεὺς Καντακουζηνός, καὶ τὴν αὐτοκράτορος
ἔλοι βασιλείαν συνεργίαις καὶ δολεραῖς τοῦ Παλαμᾶ
προκαταστάσειν, ὅρκους φρικώδεις ἐχέγγυα πρῆτε-
ρον αὐτῷ παρασχόμενος, βεβαιοῦν καὶ κυροῦν τὴν
αὐτοῦ πολυθεταν καὶ ὅσα τῶν βεβήλων αὐτοῦ καινο-
φωنيῶν εἰσερρήθη κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας,
ταυτὸν δ' εἰπεῖν, εἰς Θεὸν ὁμωμοκῶς ὄν ἐξόμνησθαι
ἐπηγγέλλετο. Τοῦτο σφεδρῶς τὸν σοφὸν ἐκεῖνον ἠρία-
σεν ἄνδρα, Γεώργιον τὸν Λαπίθην, οὐχ ὅτι τὴν βα-
σιλείαν ἔλοι Καντακουζηνός, ἀλλ' ὅτι τοιοῦτοις ὅρκοις
προκατελήθητο, δέσμιος ταῖς τοῦ Παλαμᾶ γεγονῶς
δυσσεβείαις. Ὅθεν τὰς γενναίας ἐκείνας ἐλπίδας οὐ-
τως ἐζημιώμενος αἰ τὸ ἡδόμενον ἔθοσκον ἐκ πολλοῦ
τῆς ψυχῆς, ἤσχαλλεν, ἔδυσφόρει, θέρυθον εἶχε καὶ
σάλλον παντοδαπὸν ἐν ψυχῇ. Ἠλιπίς γὰρ συνεκπεύ-
σειν ἐκεῖθεν ἀπανιόντι μοι μέχρι καὶ ἐς Βυζάντιον
τῆς σῆς ἕνεκα θέας καὶ ὀμιλίας, ὡς ἐφθήμεν εἰρη-
κότες, δι' ἔρωτα σοφίας μαιζόνος, ἴσως δὲ καὶ ἄλλης
πρὸς τοῦτοις χρεῖαις καὶ θέας ὅποσα τὴν Βυζαντιῶν
κεκτήθαι πλὴν συμβαίνει τῶν ἄλλων ἐξαιρέτα.
Νῦν δ' ἐν ἄκαρπῃ τάναντία νικῶντα θεώμενος περι-
γῆς ἦν, καὶ ἐδάκρυε μὲν τὴν εὐσέθειαν ἐς οὕτω πε-
ριφνῶς συναλαθεῖσαν ἐκτριπυθέντα κίνδυνον τρῆποι-
ς τοῦ Θεοῦ συγχυρῆσαντος ἀπορρήτοις, ἐδάκρυε δ' ἄλ-
λως καὶ τὸν σὸν ὑφορούμενος θάνατον, τὸ τοῦ σοῦ
κατὰ Θεὸν ζῆλου διάπυρον ἐννοῶν, καὶ ὅσῃ τὴν ἐν-
στασιν ὑπὲρ τῶν πατρῶν ἐνδείκνυσθαι μέλλεις δογ-
μάτων ἄχρι θανάτου.

C
IΔ'. Καὶ τί δεῖ πάντα διεξιέναι καθ' ἕκαστα, ὅσα τῆς
νῆσου δυοῖν οὐχ ἦντον ἐκτὼν θεοθέαμα, ὅποσα πόλει-
τε καὶ λιμένι καὶ ὅσα δὴ ταῖς ἄλλαις πρῖσσει χώ-
ρῃ· ἐκεῖ τὰ χρήσιμα, τῶν ἐμπροσθεν ἀνθαλιόντων
ἡμᾶς οὐ μικρῶν ὑπερχόντων· Διὸ τούτων ἀποσχόμε-
νος ἐπανόδου μεμνήσομαι. Ἄρτι τοίνυν τοῦ ἡλίου
περὶ τροπᾶς γενομένου τὰς θερινὰς, ἐπειδὴ γε ἀπαί-
ρειν ἔμαλλον, ἄκρι λιμένος ἐκεῖνός με προὔπεμπαν ὁ
καλὸς Γεώργιος, δακρῶν τε καὶ μίστην εἰπεῖν τεμ-
νόμενος τὴν καρδίαν τῷ μὲν χωρισμῷ, ὥστε καὶ τῆς
ἡμᾶς ἀγοῦσης ὀλκάδος, ἐπειδὴ γε ἀνεπέτασε τὰ ἴστια,
οὐρία ἐφίσεως ἐπὶ τὸ πέλαγος, θεώμενος ἴστατο μέ-
χρι πολλοῦ με, πολλὰ καταχέων τὰ δάκρυα, ἕως ἀπε-
κρῦψαμεν ἐκείνην τὴν γῆν, τῆς ὄψεως ἡρέμα καὶ
κατὰ μικρὸν ἐνδοῦσης ἐν τοῖς μακροῖς διαστήμα-
σιν. Εὐπλοίας δ' ἡμῖν γενομένης ἵναταλι ἐς Κρήτην
ἀφίγμεθα, νῆσον πολυανθρωποτάτην καὶ μεῖζω μὲν
πολλῶ τῆς Κύπρου, ἐπιμήκη δ' ὁμοίως ἐκείνη καὶ
ταύτην ὑπάρχουσαν, ὡς εἶναι μῆκος μὲν σταδίων
[f. 104 a] αὐτὴν οὐκ ἦντον ὀκτακοσίων ἄμα καὶ δια-
χιλίων, πλάτος δὲ πολλῶ τοῦ ἡμισσοῦ ἦντω. Ἐχων
δ' ἐκ πολλοῦ διὰ μακρᾶς τῆς ἐπέσεως ἔγωγε τὸν ἐν
Κρήτῃ λαβύρινθον θεάσασθαι, ἐπειδὴ πολὺ τοῦ λιμέ-
νος οὐ καθωρμίθημεν ἀφιστήκοι, ἔδοξέ μοι καιρὸν
ἔχοντι νῦν ἀποβάντι θεάσασθαι καὶ αὐτὸν, Κνωσοῦ
μισσογείου πόλει· ἐγγιστα ὄντα. Ἔστι δ' ὁ λαβύριν-
θος σπήλαιον πολυχωρητότατον τεχνητόν. Ἐπὶ γὰρ
ἔτυχε λίθος οὐ πάνυ σκληρὸς τὴν οὐσίαν ὑπάρχων ὁ
τόπος, ἔδωκε πολλὴν τὴν ῥυτὴν κλιθεῖν ἐπ' ἐπό-

σον ἂν τις ἰθὺλοι. Διὸ καὶ θύραν μίαν ὁ τεχνίτης ἀνεῖξας, ἔπειτα λαβύρων, προΐει μέχρι πολλοῦ κατὰ τὸ ἴσον εὐρύτων ἅμα τὰ τ' εὐώνυμα καὶ δεξιὰ πλευρὰ, ἤφει δ' ἔν μείω κατὰ συχνὰ διαστήματα στύλους ξεστούς, ἀνέχοντας τὴν ἐπὶ τὸν δροφον γῆν, μερίζων δ' ἐπολεῖ διαφόρους οἰκίας καὶ προαύλια καὶ κρήνας. Δίδεται δέ μοι πρὸς τῶν ἰγχωρίων, λαμπάδας φωτὸς ἐν χερσὶν ἔχοντων πολλά; Μίνω τοίνυν φασὶν ἔκείνον τὸν πάλαι τῆς Κρήτης ἀρξάντα, ὡς γε οἶσθα, κλειστὴν κτησάμενον δύναμιν ναυτικὴν τὰ κύκλω δουλώσασθαι τῶν ἐθνῶν, ὅσα τε Κυκλάδας ἔχει τότε τὰς νήσους, καὶ ὅσα ἐς μεσόγειον ἔχει Βοιωτία; καὶ Ἀττικῆς. Ὑστερον δ' ἐκ διαδοχῆς; μακροτέρας ἐς Μινώταυρον τῆς ἀρχῆς περιενεχθείσης, ἄνδρα τοῦς τρόπους ὤμων, φέρου; τε ἄλλους ἄλλους ἐπενεχεῖν, καὶ δὴ καὶ ὅποσοι τότε ἔχουν τὴν Ἀττικὴν, οἷς ἐπὶ παλίας ἔκεισε ἀπάγειν τῶν εὐγενῶν κατ' ἐνιαυτὸν ἐς λήθη φρούριον τὸν λαβύρινθον. Τοῦ κλήρου τοίνυν καὶ ἐς Θησεῖα περιενεχθέντος, Αἰγαῦς μὲν ὁ πατήρ οὐκ ἤφει, τηνηκαῦτα τῆς Ἀττικῆς ὧν ἡγεμῶν, ὁ δὲ λαθῶν ἀπφει, μάλα ἐκῶν τοῖς δ' ἐπὶ συναριθμοῖν ἑαυτὸν καίτισθης, ὡς διὰ τοῦτο ὅπως ποτὲ καὶ τὴν Αἰγία κατὰ θαλάττης ἔκεινης ὑφέντα ἑαυτὸν τελευτῆσαι τὸν βίον, καὶ τὸ πέλαιος Αἰγαίου ἔκειθεν κληθῆναι. Ἐπεὶ γε μὴν ἡ Μινωταύρου θυγάτηρ Ἀριάδνη Θησεῖα θεάσατο τε καὶ ἐρασθείη τοῦ κάλλους, ὑποθεῖναι λαθραίας αὐτῷ τὰς τῆς ἐλευθερίας μεθόδους, αἷς χρησαμένῳ βράστην τε γενέσθαι; Θησεῖ τὴν λαβύρινθου διέξ-θον, καὶ ἅμα Μινώταυρον μὲν ἔκείνον παφρονευκότες ἐς τὴν πάτριον αὐτίκα γῆν διαπόντιον γενέσθαι φυγάδα ξύν γε Ἀριάδνη καὶ τοῖς ἐξ Ἀττικῆς ἡθέοις παισὶ, καὶ οἰκιστὴν ὀλίγῳ ὕστερον γενέσθαι καὶ τῆς Ἀθηναίων περιδοῆτου πόλεως, μεμερισμένως πρὶν ἐν κώμαις οἰκούντων τὴν Ἀττικὴν.

III. Ἐμοὶ δὲ μετὰ τὴν θείαν ἔκεινην καὶ ἐς τὰς ἄλλας περιεῖναι τῆς νήσου κώμας καὶ πολιτείας καὶ πόλεις γεγένηται. Καὶ μὲν δὴ καὶ ἐθεώμην τὸ πᾶν ἐκεῖ γένος τῆς νήσου. Ῥωμαῖους ὄντας, ὀλίγῳ δέω λέγειν, καὶ τὴν τῆς πατρίου πίστεως εὐσεβείαν βεβαίαν ἐκ διαδοχῆς αἰεὶ κακτημένους; καὶ μοὶ βουλομένη γε ἦν κλεινονα χρόνον ἐκεῖ διατετριφέναι κλεινονας ἕκα [f. 104 b] καὶ τελευτέρας τῶν ἐκεῖ πραγμάτων ἱστορίας. Ἄλλ' ἀνεσῶδε μοι τὴν βούλησιν ὁ τηνηκαῦτα μελετώμενος θόρυβος τῶν τε δπλων καὶ τῶν ἐκεῖ στρατιωτικῶν δυνάμεων. Ἦν γάρ ἡ νῆσος; ἐκ πολλοῦ συμφοραῖς ἐντετυχηκυῖα, δ' ἂ; Ἀττικῶς δπλους δουλεύσασα ἐπὶ τῆς Βενετίας ὑπέκυψε δημοσίῳ προστάγματι. Ἄρτι τοίνυν φήμης χυθείσης ἐπὶ πᾶσαν ἡπειρόν. τε καὶ νῆσον ὡς δὲ τὸ Γαλατίνουμον οἰκούντες φρούριον ἀστραγιένους Γενουταῖς, παρασπονθήσαντες τε καὶ ἐπαναστάντες τοῖς Βυζαντινῶς, σφδ; τε ναυμαχῆσαντες νενικήκασι καὶ ἅμα θαλάσσης ὅλης ἡγεμονίαν ὠνειροπόλησαν, ὡς μηκέτι μήτε καθιςτοῦς εἶναι μήτε μὴν οὐδ' ὀμοφύλοισ; ἐτι μένειν ἐνσπόνδους ἰθὺλεῖν, ἀλλὰ σκληρὰν καὶ οἶον εἰπεῖν ἡγεμονικὴν τὴν ὄφρην κατὰ πάντων ὅσοι θαλάττειον βόσκουσι βίον ἐπανατείνασθαι, ταρχθῆναι τε οὖν πολλοῖς διὰ ταῦτα καὶ πάντων μάλιστα Βενετικῶδς, μέγαια; πρὲν ἐξαρτέειν ἐν βραχεὶ ναυτικῆς δυνამέ-

A dextra latera pariter et sinistra amphificans. In medio autem labyrintho crebris intervallis columnas levigatas posuit, quæ terram in fastigio sustinerent; hic illic varia ædificia, vestibula fontesque disposite fecit. Ostendebatur autem mihi labyrinthus ab indigenis multas faces ardentis in manibus gestantibus. Minnem vero, quem antiquis temporibus Cretæ imperasse scis, magnæ navium numero instructum 40 circumcirca gentes, quæ tum Cyclades insulas et quæ ad mediâ usque Atticam et Bœotiam incolebant, in ditionem redegisso ferunt. Posteriore autem tempore ad Minotaurum, virum uoribus immittibus præditum, regno ex successione delato, eum dicunt tributa alia aliis inposuisse, Atticæ vero incolis imperasse, ut bis septem liberos nobilium quotannis in labyrinthum, oblivionis castellum abducerent. Cum sors vero Theseum designasset, Ægeum, natrem ejus tunc temporis Atticæ principem, eum dimittere noluisse. Ille autem lubentissime cum istis bis septem juvenibus posteaquam clam abiisset, Ægeum sese in mare præcipitasse vitamque Ænivisse, unde pelagus Ægeum nomen accepisse dicitur. Ariadnen autem, Minotauri filiam, Thesei venustate captam furtim eum consiliis, quibus libertatem sibi pararet, instruxisse ferunt; iis usum Theseum facillimo labyrinthi exitum reperisse, deinde Minotauro intersecto, cum Ariadna juvenibusque Atticis protinus in patriam per mare fugisse, tum haud ita multo post urbem celebratissimam Atheniensium condidisse, qui antea per singulos vicos dispersi Atticam incolebant.

XII. Ego vero labyrintho perlustrato etiam alios insule vicos, civitates 41 urbesque cum adirem, totum genus hominum, quod insulam incolit, Romanos esse et patriæ fidei cultum a majoribus usque traditum constanter tueri cognovi. Mihi quidem in animo erat, quo diligentius et accuratius insule res explorarem, longius ibi tempus commorari; sed ab hoc proposito deturbatus sum armorum militumque, qui tam ibi grassabatur, tumultu. Insula enim jam diu in calamitates inciderrat, propter quas Latinorum armis subacta Venetæ republicæ imperio se submisit. Cum vero modo super totam continentem et insulam rumor dispersus esset, Genuenses, qui Galatæ ionent castellum in urbis vicinitate, sædere rupto et rebellionis facta Byzantios prælii navali vicisse et totius maris imperium somniare, ut neque coerceri possent neque ne sædere quidem cum popularibus juncto stare vellent, sed superba quedam et ut ita dicam imperatoria supercilia adversus omnes qui maritimam agunt vitam, præ se ferrent, hac re et alii multi conturbati sunt et præcipue Veneti, qui, quanquam brevi tempore magnas copias navales exornare atque idcirco haud mediocres sibi spiritus sumere poterant, tum præter opinionem ab il-

lis jam impediti erant, quominus in superiores regiones et lacum Mæotidem et ad ostia Tanaidis pro suo **42** arbitrio atque voluntate, ut antea, navigarent ac circumveherentur. Quare suas copias contraxere, triremium numerum auxerunt, etiam veteres ex navalibus undecunque productas naves refecerunt, simulque socias subditasque urbes insulasque ad certaminis societatem advocarunt, ut arma triemesque et milites classicos pro sua quæque facultate conferrent. Advocabant etiam ex remotis regionibus milites largis in præsens stipendiis, largioribus in futurum pollicitationibus, cum alios tum Catalanos, qui ad Gallicum mare inferius incolentes, ubi Pyrenæorum montium pedes proxime desinunt, ferocia atque virtute bellica sive præliis terrestribus sive pugnis navalibus exhibenda, nulli Latinorum cedunt.

XIII. Cum igitur hanc ob causam etiam Creta tumultu turbaretur et armorum sociorum omniumque rerum ad hostium incursiones arcendas idonearum apparatu quasi concuteretur, inde vere incunte abii, atque sinistra Salamine insula prætermissa, ubi Themistocles Neoclis filius quondam copias navales Persarum demersisse dicitur, et insulas, quas Cyclades vocant, prætervectus, ad Eubœam insulam appuli jam multos annos Venetiis sublitiani. Qua in insula cum longius tempus **43** coninorari constituissem, armorum bellicæ apparatu, in quem summo studio atque alacritate etiam Eubœenses iucubuerunt, a proposito deterrebar. Fama enim erat, jamjam triemes ex Genua infesto impetu in eos navigaturas esse. Quare brevi tempore tota insula perlustrata et urbibus, quantum fieri potuit, invisis, ad Artemisium, Eubœæ promontorium septentrionale, profectus sum. Unde cum jam provehi vellem, classis hostium decurrit meque a profectione prohibuit. Triemes enim Genuenses quatuordecim celerrimo cursu ad Oropum et Aulidem appellentes sub sinem æstatis conspiciebantur. Inter hasce enim urbes paulo meridiam versus sitas portus est oblongus, qui quamcunque tempestatis vel turbulentissimæ vim contemnit; in eum igitur modo hostes invecti erant. Postero autem die triginta quatuor triemes Venetæ jam diu insidiatæ illis hostium navibus advectæ portus faucibus interclusis Genuiticas naves necopinato quasi reti cinxerunt. Ex quibus quatuor naves statim velis passis, quasi alearum jactui re commissa, aperto periculo dubium præferentes, hostium gladium subterfugerunt; reliquas autem naves paucis exceptis, qui in continentem exsiluerunt, omnes cum hominibus Veneti ceperunt manu **44** non conserta neque pugna navali commissa. Et hæc quidem res sic se fere illo tempore habebat. Præfectus autem classis Venetæ posteaquam iam prospere res ceciderunt, Eubœæ rationibus, quantum maxime fieri potuit, ordinatis, navibus solutis

Α νους δυνάμεις, μέγα δὲ διὰ τοῦτο φρονεῖν ἔχοντας, ἔπειτα παρὰ δόξαν ὑπ' ἐκείνων ἤδη κωλυομένους ἐς τὸν ἄνω τόπον καὶ τὴν Μαιῶτιν καὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Τανάιδος ἀναπλεῖν καὶ περιπλεῖν κατ' ἐξουσίαν ὡς πρότερον. Ὅθεν αὐτοὶ τε τὰς οἰκείας ἡθροίζον δυνάμεις, τριήρεις τε κλειούς τῶν τῶς οὐσῶν κατεσκευάζον καὶ τὰς ἐκ πολλοῦ νενεωκλιμένας καθελκύσαντες πανταχόθεν ἐπεσκευάζον, καὶ ἅμα τὰς συμμαχίδας καὶ ὑπηκόους πόλεις καὶ νήσους ἐς τὴν κοινὸν ἐκάλουν ἀγῶνα, ὅπλα κα' τριήρεις καὶ στρατιώτας ναυμάχους συνεισαφερούσας κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστη δύναμιν. Συνεκάλεσαν δ' οὖν καὶ τῶν πύργουθεν ἀδελφῶν μὲν καὶ ἤδη μισθώμασιν, ἀδροτέραις δ' ἐς τὸ μέλλον ἐπαγγελλίας, ἄλλους τε κα' Κατελάτους, οἱ φηκται κάτω παρὰ τὴν Γαλλικὴν θάλασσαν, ὅση τῶν Πυρηνάλων ὄρων οἱ πόλεις ἀγχιστα λήγουσιν. ἐς τὸ μῆλον πολεμικὴν, ὅση τε ἡπειρωτικὴ καὶ ὅση θαλάττιος, τῶν πρωτείων οὐδέσι Λατίνων παρὰ χερσίν.

Π'. Ἐπεὶ γοῦν διὰ ταῦτα καὶ Κρήτη θόρυβον εἶχε καὶ ὡς εἶπειν ἐσείετο πᾶσα, παρὰσκευαζομένη πρὸς ὅπλα συμμαχικά τε καὶ ὅσα τῶν πολεμικῶν ἐφύδου εἰσὶν ἀποτρεπτικά, μετέβαινον ἐκεῖθεν ἀρχομένου τοῦ ἤρος, καὶ ἀφελὺς εὐώνυμα Σαλαμίνα τὴν νῆσον. Ἐνθα Θεμιστοκλέα τὸν Νεοκλέου ἐκείνον πάλαι φασὶ τὴν τῶν Περσῶν ἐκείνην ναυτικὴν καταβαπτίζει δύναντα, νήσους τε ἃς Κυκλάδας φασὶ παραλλάξας, κατέπλευσα ἐς Εὐβοίαν τὴν νῆσον, ὑπήκουον οὖσαν Βενετικῶς ἐτῶν ἤδη μακρῶν. Καὶ με βουλόμενον πλείων χρόνον ἐνδιαιτῆσαι ταύτῃ τῶν Εὐβοίων ἀνέστειλαν ἀσχολία, πολλή τις οὖσα καὶ αὐτὴ καὶ μάλα γέ τι κατεσπουδασμένη πρὸς ὅπλων καὶ μάχης παρασκευὴν· μέλλειν γάρ [σ. 105 a] ὅσον οὐδέπω λόγος ἦν πολεμίας ἐκ Γενουῶς ἐπ' αὐτοῦς καταπλεύσειν τριήρεις. Ὅθεν ἐν βραχεί τὴν νῆσον ἐκείνην ἐλθὼν καὶ περισκοπήσας ἅπασαν, καὶ τὰς ἐκείνης ὅσον ἐξῆν ἱστορήσας πόλεις, ἤκον ἐπὶ τὸ Ἄρτεμισιον, βόρειον ἄκρον Εὐβοίας. Κάκειθεν αὖθις ἀνάγεσθαι βουλόμενον ἐπέσχευ ἐξαίφνης ἡ τῶν πολεμίων καταπλεύσασα δύναμις. Τριήρεις γάρ Γενουεῖτικαὶ τεσσαρσκαίδεκα λήγοντος θέρους ὤφθησαν τὴν ταχίστην ἐς Ἄρωπὸν καὶ Αὐλίδα καταίρουσαι. Μεταξὺ γάρ ταῖν δυοῖν ταύταιν νοτιωτέραν τὴν θέσιν ἐχουσῶν τῶν πόλεων ἔστιν ἐπιμήκης λιμὴν, πᾶσαν ἀνέμων χλευάζων βλαίον κίνησιν, ἐς ὃν ἀρτίως ἐσέπλευσαν οἱ πολέμιοι. Καὶ ἅμα ἐς τὴν ὑστεραίαν τέσσαρες καὶ τριάκοντα τριήρεις Βενετικά, τὰς πολεμίας ἐκείνας ἐκ πολλοῦ ναυλοχοῦσαι, ἐπέπλευσαν τε καὶ τὸ τοῦ λιμένος ἐφραξαν στόμα. Τῶν οὖν Γενουεῖτικῶν νεῶν ὡς ἐν δικτύῳ παρὰ δόξαν ἤδη συγκλεισθεῖσῶν, αἱ μὲν τέσσαρες εὐθὺς ἀναπετάσασαι τὰ ἱστία, καὶ καθάπερ ἐν κύβοις τοῦ προφανοῦς τὸν ἀμφεβαλλόμενον ἀνθάλόμεναί τε καὶ ἀναβρίψασαι κίνδυνον, ἔλαθον οὕτως τὸ πολέμιον διαδρᾶναι ξίφος· τὰς γὰρ μὴ ἐπιλοίπους, πλὴν ὀλίγων ἀνδρῶν ἐς τὴν χέρσον ἐκπεπηδηκότων, ἀτάνδρους ἀπάσας εἶλον θῆριν ἀρξαι χειρῶν καὶ ναυμαχίας. Καὶ ταῦτα μὲν τῆδε πη ἔσχευ ἐκεῖ κατ' ἐκείνον τὸν χρόνον· ὃ γὰρ μὴν τοῦ Βενετικοῦ στόλου ναύαρχος, ἐς τοῦτο τύχης ἐληλυθότων

αὐτῶ τῶν πραγμάτων, τὰ τε περὶ τὴν Εὐβοίαν ὡς ἂν ἔνῃ διωκῆσθε, καὶ ἅμα πλῆρσι ἰστίοις λύσας ἐξ Εὐβοίας ἀνήχθη εὐθὺς Βυζαντίου ποιοῦμενος τὴν πορείαν. Ἐπεὶ δὲ μεταξὺ γεγένηται ὁ μαθὲν ἐν Θεσσαλονίκῃ διατρίβειν τὸν βασιλέα, τέσσαρας τῶν νεῶν ἀπ' ἐξάμενος καὶ τῶν μάλιστα οἱ πιστοτάτων ἐν παραδόξῃ, πρεσβεύοντα πέμψει πρὸς βασιλέα περὶ συμμαχίας κατὰ τῶν κοινῶν ἐχθρῶν. Αὐτὸς δ' ἐς Βυζάντιον ἤλαυσε, καρτερήσων τὴν τοῦ βασιλέως ἀφιξίν.

ΙΔ'. Αὐτὸς δ' ἂν εἰδείης βέλτιον ἑμοῦ τὰ ἐξῆς, αὐτὸς τε παρῶν γινομένοις καὶ βλέπων, καὶ σφίδρα δὲ σπουδῆς τὰ τοιαῦτα συγγράφειν ἔχων. Ἐγὼ γὰρ τοῖς ἐν θαλάττῃ τῶς δεδιῶς θορύβους κατὰ χώραν μένειν ἔκρινα δεῖν ἐν καιρῷ. Ὅτε δὴ καὶ τὰς Γενουσιτικὰς ἐκείνας τέσσαρας τριήρεις παλινδρομοῦσας ἔθεασάμην, αἱ διαφυγεῖν ἐδυνήθησαν, ὡς εἰρήκειμεν, τὸν πρὸ βραχέος ἐκείνων κίνδυνον, μίαν τε κατὰ τὸ λεληθὸς τῶν παρὰ λῶν ἐλούσας πλουσιωτάτην Εὐβοίας πόλιν, καὶ ἐξανδραποδισαμένους ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, καὶ ἀπεληλυθυίας εὐθὺς μεθ' ὧν ἀπώλεσαν πρότερον στρατιωτῶν, μὴ προαισθῆσθαι δυνηθέντων τῶν Εὐβοέων, ἀλλὰ τὸν Ἐνδυμίωνος τῶς εἰπεῖν καθευδόντων ὕπνον διὰ γε τὸ ἐναγχοῦς ἐκείνο πρῶτόν τε.

ΙΕ'. Οὐ πολὺς μεταξὺ παρεβῆν χρόνος, καὶ τὰς Βενετικὰς ἐκείνας, ἐθεώμην τέσσαρας καὶ τριάκοντα τριήρεις ὀκτάδε κατιούσας ἀπράκτους ἐκ Βυζαντίου διὰ τὸ ἐν Θεσσαλονίκῃ τῆνικαῦτα διατρίβειν τὸν βασιλέα. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ μὲν χειμῶν ἐν τούτοις παρήει καὶ αἱ κατὰ [f. 105 b] τὸ ἔαρ ἤλου λαμπάδες ἀνήπτοντο, τεσσαρεσκαίδεκα τριήρεις αὐτὴς ἐκ Βενετίας ἐς Βυζάντιον ὄλαις ἀνέβαινον κώπαις καὶ ὄλαις ὄρμαις τῆς ψυχῆς, ἐφ' ᾗ τὸν τοῦ Πόντου προκατεληφύτας ἀχένας τὰς Γενουσιτικὰς ναυλογεῖν ἐλάδαζ, αἱ τὴν σιτοπομπίαν ἄνωθεν ἐκ τοῦ Εὐξείνου καὶ τῶν Σκυθικῶν παραλίων ἐσομιζέειν ἔμελλον τοῖς ἐν Γαλάτου. Τῶν γε μὴν ἐξῆς αὐτὸς ἂν εἰδείης αὐτὸς ἐνταῦθα παρῶν καὶ ὄρων ἀκριδῶς τὴν ἀπόστασιν. Ἐμοὶ γὰρ ἀμυδραῖς τισὶν ὀκταῖς μεμαθηκέναι συμπέπρωκεν, ἐκεῖ διατρίβοντι, τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς μικροῦ πᾶσαν τὴν τοῦ Γαλατικῆς φρουρίου δύναμιν, ἄνω μὲν παρὰ τὸν Εὐξείνου πόντον ἀποκλεισθεῖσαν, ἄρτι δὲ κατιούσαν, ἔλοιεν, κατὰ μὲν τὸν ἀχένα τοῦ Πόντου τὴν πλείω κατιούσαν διὰ γε δὴ τὸ μὴ προαισθῆσθαι, τὴν δὲ λοιπὴν μείναςαν διεσπασμένως, ὅπη δὴ καὶ τύχοι ἔρμουσα ἐκάστη περιράδην κατὰ τὰ τοῦ Πόντου ἐπίπνετα, παραπλέοντες ὕπερον. Ἐπεὶ δὲ καὶ σύμμαχον ἤδη σχοίεν τὸν βασιλέα Βενετικοί, ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης πλείστην εἰσενεγκάμενον δύναμιν, καὶ ἅμα τριήρεις, προσέλιθοιεν σφίσι ἐκ νήσου τῆς Κρήτης ὀκτὼ συμμαχίδες, καὶ πρὸς τούτοις ὀκτάδες συσκευασθεῖεν ἐξ τῶν πάντων μεγίστων, μηχανὰς παντοδαπὰς καὶ ὀπλίτας ὀρίστους φέρουσαι πλείστους, κλιβίον ἤδη νομισθῆναι τοῖς ἅπασιν πάσαις ἑμῶν δυνάμεισι προσελάσαντα, κυκλώσασθαι τὸ φρούριον αὐθημερόν. Καὶ τούτων αὐτῶσι πεπραγμένων ἀνυσθῆναι σφίσι μηδὲν ἔχρηκαίμεν, ὡς ἀπογόντα λοιπὸν τὸν τῆς ναυτικῆς

velis plenis inde recta Byzantium versus cursum intendit. Interea vero certior factus imperatorem Thessalonicae commorari, quatuor elegit ex suis navibus, quibus unum ex fidelissimis sibi praefecit et ad imperatorem de societate contra hostes communes jungenda acturum misit. Ipse autem Byzantium cursum direxit, imperatoris adventum ibi praestolaturus.

XIV. Tu vero jam ea quae insecuta sunt, quomodo sese habeant, me melius cognovisti, ut qui ipse rebus adfueris, ipse videris easque conscribere maximore studeas. Ego vero tumultus, qui mare pervagabantur, metuens, in loco mihi manendum esse decrevi, cum praesertim naves quatuor istas Genuenses, quas periculum paulo ante subterfugere potuisse diximus, recurrere et clam una ex opulentissimis Euboeae urbibus ad mare sitis capta atque repente direpta, cum militibus quos antea amiserant, rursus abire viderem, Euboeensis non tale quid praesentibus, sed Endymionis somnum, ut aiunt, ob recentem illam victoriam dormientibus.

45 XV. Non ita multo post etiam Venetorum triremes quatuor et viginth Byzantio domum redientes videbam re infecta, quod Thessalonicae imperator tum versabatur. Hieme autem interea elapsa cum jam verni solis faces accenderentur, quatuordecim naves rursus Venetiis Byzantium ventis remis omnique animi impetu contenderunt, ut Ponti faucibus occupatis Genuensium navibus onerariis insidiarentur, quae ab superioribus Ponti Euxini oris et Scytharum terris morti adjacentibus Galataeis commeatum transportaturae erant. Res autem, quae insecuta sint, quem exitum habuerint, tu ipse accurate scis, cum praesens eas videris. Ego enim illic commoratus tantum ex obscuris quibusdam rumoribus cum alia tum hoc audivi, Venetos propemodum cunctas castelli Galataei naves Ponto Euxino interclusas cepisse, cum modo descendissent, et majorem quidem earum partem ad Ponti fauces quo nihil periculi suspicatae vectae essent, reliquas vero dispersas in singulis stationibus Ponti, ubi quaeque in ancoris fuisset, praeternavigando postea occupasse. Cum autem Veneti jam imperatorem, qui terra marique maximas copias contulisset, socium sibi adjunxissent triremesque ex Creta octo socias accipissent, praeterea 46 sex naves onerarias maximas omni genere machinarum et gravis armaturae militibus plurimis fortissimisque instructas comparassent, jam omnibus idoneum tempus visum esse cunctis copiis protinus castellum adoriendi atque obsidendi. Tali ratione rebus institutis nihil ab iis ad exitum adductum esse, audiebamus, ita ut classis Venetae praefectus re jam desperata et imperatore, qui bellum persequeretur, relicto, summa festinatione

recessisset, certior factus ab Genua jam sexaginta
triremes præter omnium expectationem in altum
evectas esse.

XVI. Hæc equidem a patris remotus quasi por
nebulam audivi; tu autem narratione progrediente
veriora quædam atque certiora de rebus hic tum
gestis expones, additis etiam rerum causis. Nunc
vero res quarum ipse illic spectator fui, ex or
dine tibi accurate atque singillatim referam. Re
vertendum igitur nobis est ad id unde digressi
sumus, ut historiæ continuas præclaram rerum
cognitionis facilitatem præbeat, quæ inest in per
spicuitate.

XVII. Cum igitur circa fauces Eubœæ et Cary-
stum urbem exeunte jam æstate commorator, ad
Oreum, Eubœæ urbem portu ornatam, quindecim
illæ naves Venetæ appulerunt, quas ex portibus
Byzantii recessisse supra demonstravimus. Octo
autem Cretensium triremes inde 47 ad suas
res tutandas domum redierant. Crebris vero atque
gravibus nuntiis torrentibus insulam, sexaginta
hostium naves proxime adesse, celeriter Venetæ
classis præfectus naves apparatus classico exempto
vacuus in portu rudentibus suspensas submersit,
ne ab hostibus protinus adnavigantibus capi pos
sent. Tum quam celerrime potest omnes Eubœen
ses ad bellicam fortitudinem excitat simulque
cum Latinis, qui Athenis erant et Thebis, agit, ut
trecentorum equitum delectorum auxilium mittant.
Urbem autem die noctuque egregie nullique sum
ptui parcens armare et omni munimentorum genere
struare atque sepire haud destitit. Duobus interea
elapsis diebus naves illæ hostium Eubœam poten
tes sub vespere conspiciebantur; atque illo qui
dem vespero, cum esset malacia, in alto mari, cona
parata et rebus, quæ gerendæ erant, provisio, in se
quentis diei prima luce statim acie instructa omni
genere armorum stipatæ in Orei portum involun
tur magnamque sui terrorem faciunt cerjaminis
sublatis signis, canentibus tubis tibiisque aliisque
instrumentis, quæ animos ad alacritatem atque
ardorem pugnandi excitant. Cum autem prælii
navalis copia 48 non fieret, navibus quippe non
occurentibus quæ cum iis in certamen descen
derent, idoneis relictis sagittariis; qui naves custo
dissent eosque, qui ex propugnaculis tela jacula
bantur, defenderent atque averterent, reliqui ad
urbem cingendam multis cum scalis in terram
egressi protinus se capturos esse urbem sperant,
multitudinæ et bellica militum audacia freti. Cir
cumsessam igitur urbem oppugnabant tela eminus
mittendo, scalis mœnia adoriendo et, quia homi
num multitudo suppedibat, procul cuniculos ad
muros recta agendo, ut aut scalarum ascensu aut
cuniculorum subterraneo cursu in urbem clancu
lum irrumperent. Cum autem Venetæ classis præ
fectus atque dux machinis machinæ intrinsecus

των Βενετικῶν δυνάμειος ναύαρχον τοῦ μὲν πολέ
μου διάδοχον ἀρξάναι τὸν βασιλέα, αὐτὸν δὲ μαθόντα
ἤδη καὶ τριήρεις ἐκ Γεννοῦς; ἐξήκοντα παρὰ πᾶσαν
ἀναγκασμένης ἐλπίδα, ἔλας ἀναχωρεῖν πορείας.

17. Καὶ ἡ μὲν ἀμυδρῶ; αὐτὸς ἠηχίειν, ἐκδη
μος ἂν τῆς πατρίδος, ταῦτ' ἐστίν· αὐτὸς δ' ἂν μὲ
λέγοις τάχιστα τε καὶ βεβαίωτερα τῶν ἐσταυθεῖ
πραγμάτων ἐκείνων, τῆς ἀπηγήσεως προόδου,
προσθεὶς ἐν ταυτῷ καὶ τὰ τῶν πεπραγμένων
αἰτία. Νῦν δ' ὡν αὐτὸς αὐτόπτης ἐξῆς ἐγεγόνη
ἐκεῖ παρῶν, εἰμι ἐρῶν αὐτὸς αὐτίκα τὸν λεπτότε
ρον καὶ κατ' ἕκαστα τρόπον. Ἐπαναληπτέον τοίνυν
τὸν λόγον ὅπῃ τὸ πρότερον ἔγχεος ἐλίπομεν, ἵνα τὸ
τῆς ἱστορίας συναφὲς τὴν τοῦ σαφοῦς βραπτῶν
εὐφῶδ' ἀπάρχη τοῖς ἀτυγχάνουσιν.

18. Ἐτυχον μὲν ἐγὼ διατριβῶν περὶ τὰ κοίλα
τῆ; Εὐβοίας καὶ Κάρυστον πόλιν λήγοντος ἤδη τοῦ
θέρος, καὶ τῆνικαῦτα ξυνέβαινε καταπλεῖν ἐς
Ἄρεδν, πόλιν Εὐβοίας εὐλίμενον, τὰς πεντακαίδεκα
Βενετικὰς ἐκείνας τριήρεις, ἃς ἐκ Βυζαντίου
λιμῶν ἐφθήμεν δεδηλωκότας ἐπανιούσας· τὰς
γὰρ ὀκτὼ ἡρητικὰς διατάσας αὐτόθεν εἰσεσθαι
ἀπιούσας ἐς Κρήτην φυλακῆς ἕνεκα τῶν ἰδίων. Καὶ
ἅμα συχαὶ καὶ βαρεταὶ κατέπληττον ἀγγελαί τὴν
νῆσον, ἐγγύστα εἶναι πολεμίας ἐξήκοντα ναῦς.
Σκεύσας οὖν ὁ τῶν Βενετικῶν ναύαρχος, τὰ μὲν πλη
ρώματα πάντα τῶν οικείων νεῶν ἐξέλεν εὐθύς, αὐ
τὰς δὲ κανὰς ἐν τῷ λιμένι καλωσ οἱ προσηρημέναις
κατέδυσεν, ὡς μὴ ἀλώσιμοι τοῖς πολεμοῖ; [f. 106 a]
εὐθύς ἐπιπλεύσαις γίνονται. Ἐπειδ' ὄσον τάχος, πάν
τας τε Εὐβοίας πρὸς ὀπλιτικὴν ἠρόθιζεν ἀκμήν, καὶ
ἅμα δ' ἐπρεσβεῦετο πρὸς τοὺς ἂν Ἀθηναίαι καὶ Θήβαις
Λατίνους, τριακοσίων ἰππέων ἐπιλέκτων αἰτῶν συμ
μαχίαν. Τὴν γε μὴν πόλιν νύκτα τε καὶ ἡμέραν οὐκ
ἠμέλησε πᾶσαν ὀπλίζων πολυτελῶς καὶ πάση ἀπει
δῶν δαπάνῃ καὶ πάντα προσθεὶς καὶ περιθιθεὶς
ὀχυρώματα. Δύο μεταξὺ παρεβύθησαν ἡμέραι, καὶ
ὤφθησαν αἱ πολεμιαὶ νῆες ἐκεῖναι περὶ δειλὴν που
τὴν ὄψιν, ἐπιπλεύσαι κατὰ τῆς Εὐβοίας. Καὶ τὴν
μὲν ἐσπέρην ἐκείνην, γαλήνης ὄσης, ἐν τῷ πλάγῃ
μετέωροι δεῖπνοποιησάμεναι καὶ τὸ ποιητέον σε
ψάμεναι, ἔωθεν εὐθύς εἰς μίχιμον τάξιν ἤθροζοντο.
Καὶ μὲν δὴ καταπεπραγμέναι πᾶσιν ὀπλοῖς, προσ
ελάσασαι ἐς τὸν Ἄρεδν λιμένα ἐκεῖναι καταπληκτι
κῶς ἐσέπλευσαν, τὰ τε σημεῖα τῆς μάχης ἠρμένα
ἔχουσαι, καὶ τὰς πολεμικὰς ἀνακρουόμεναι σάλπιγ
γὰς τε καὶ σύριγγας, καὶ ὅσα τῶν τοιούτων ὀργά
νων ἀρεθίζεαι πρὸς εὐψυχίαν πολεμικὴν τῶν ἀνδρῶν
τὴν ὀρμήν. Ἐπει δὲ ναυμαχίας ἀγῶνες ἤμιστα ἦσαν
(οὐ γὰρ ἦσαν αἱ ἀνταγωνιζόμεναι νῆες), τοῖς τε
δοσοῖ; ἐχρῆν καταλιπόντες ἐν ταῖς ναυσὶ φυλακῆς τε
ἕνεκα καὶ τοῦ βιάλλοντες ἀνεργεῖν καὶ ἀντιπερι
σπῆν ἐκεῖ τοὺς ἐπὶ τῶν ἐπάλξιων, οἱ λοιποὶ πάντες
ἐπὶ τὴν γῆν ἀπέβαινον, κυκλώσασθαι τὴν πόλιν
βουλόμενοι, κλίμακὰς τε ἐπαγόμενοι πλείους,
καὶ ἅμα αἰρῆσιν αὐτίκα μάλα τὴν πύλιν ἐπιέζοντες
διὰ τε τὴν ἀπῆσιν καὶ τὴν τάλμη τῶν ὀπλιτῶν.
Περιστρατοπεδεύσαντες οὖν ἐπολιόρχουν, εἴβοις τε
βιάλλοντες, ἐκρηθῶλοι; καὶ κλίμακας τῷ τείχει προσ

ἀγοντες, καὶ ἕμα διὰ τὴν πολυχειρίαν εὐθὺς τοῦ
 τεῖχος διώρυχας πόρθωθεν δρώντες, ἵνα δυοὶν
 θάτερον, ἢ διὰ τῆς τῶν κλιμάκων ἐκείνων ἀναδρο-
 μῆς, ἢ διὰ τῆς τῶν ὑπὸ νῆων ὑποδρομῆς· τούτων
 λάθωσιν εἰς τὴν πόλιν παρεισπεύοντες. Ἐπεὶ δὲ
 μηχαναῖς μηχανὰς ὁ τῶν Βενετικῶν ἐκείνος ναύαρχ-
 ὁς τε καὶ ἡγεμῶν ἐνδοθεν ἀνθίσταναι οὐκ ἠμέλει,
 συνέβαινε εἶναι τοὺς ἐξωθεν τῶν πολεμίων ἀγῶνας
 ἀπράκτους. Πρῶτον μὲν γὰρ βάρει λίθων ἐκ τῶν
 ἐπάλξεων καὶ βέλει παντοδαποῖς τραυματίαι· ἀπέ-
 φαινε σφᾶς· καὶ ἀπεσάβει. Ὅπῃ δ' ἰώρα καὶ ὑπὸ νῆι
 κλίμαξι βίασιμον εἶναι τὸ τεῖχος, ὕψος· κινῶν εὐθὺς
 προσεπίθει, τὴν τε τῶν ἐπάλξεων συνάπτων διέ-
 χεισαν, καὶ ταύταις ἀνδρομυχεῖς οἰκοδόμημα προσ-
 τιθεῖς πρὸς ὄξυ καὶ λεπτόν ἀπολήγον, ὡς καὶ ἀνα-
 θέσει τοῖς πολεμίοις δύσεργόν τε καὶ μάλα ἐπικιν-
 δυνον εἶναι τὴν τῶν ποδῶν βάσιν. Πρὸς γὰρ μὴν τὸν
 ὑποχθόνιον ἐκείνον ὀνόμομον, στοχασάμενος ὅπου
 τοῦ τεύχους διακπεσεῖται προχωροῦν τὸ τῆς διώρυχος
 τέλος, τάφρον κατέρυξεν ἐνδον αὐτὸς ἔγκαρσιαν,
 τὸ βάθος πολλαπλασίαν ἢ κατὰ τὴν ἐκείνων, ὡς
 ὄψε τοῦ τεύχους ἐνδοῦ παρεπίπτουτας σφᾶς βόθρῳ
 καὶ θανάτου πυθμῆσιν ἐνευγαίνει ἀπροσδοκῆτους·
 καταφερομένοις γὰρ ἐκείνοις βέρη λίθων [f. 106 b]
 ἀνωθεν αὐτοὶ μὲν παμπληθεῖς· εὐθὺς ἐπιβρίπτοντες
 ἀφύκτοι θανάτου δικτύοις παραχρῆμα εἰδίδουν. Συγ-
 γων δ' ἐπὶ τούτοις ἡμερῶν παρεβρύχαιων, ἀφίκτο
 καὶ ἡ τῶν Ἀθηναίων ἤδη καὶ Θηβαίων συμμαχία,
 ἐκλεκτοὶ μὲν ἑκατὲς τριακόσιοι, πεζοὶ δ' ἐθελονταὶ
 πλείους ἢ κατ' αὐτούς· καὶ ἅμα τῆς φήμης· εἰς
 ἄλην χυθείσης τὴν νῆσον, συνέτραχον πανταχῶθεν
 πολλοὶ, τὸ προστυχόν ἕκαστος ἀνὰ χεῖρας· ἔχοντες
 ἔκλιον. Ὅ γὰρ μὴν τῶν Βενετικῶν στρατηγὸς καὶ
 ναύαρχος νυκτὸς μὲν ἐνέδρας ἐν ταῖς πρὸ τῆς πό-
 λεως χαλάραις ὑπέσπειρεν, ἅμα δ' ἔφ' ἐξῆγε τὴν
 δύναμιν ἐμφανῶς, ὀπλίτας, πελταστάς, τοξότας τε καὶ
 λογχόβροχους, καὶ ὄσους· τηνικαυῖα τῶν ἐκεί
 τῶν εὐρεῖν ἑπεία· εὐπόρησεν, ὡς γίνεσθαι μὲν
 αὐτῷ τὴν στρατεύσιμον ἅπασαν ἡλικίαν οὐκ ἦσσω
 πεντακισχιλίων ἀνδρῶν ἐπιλέκτων. Προσγενομένης
 δ' ἔσπε καὶ τῆς Ἀθηναίων καὶ Θηβαίων συμμαχι-
 κῆς δυνάμει· ἐτάρρησεν εἰς χεῖρας τε καὶ ὁμῶς
 τοῖς πολεμίοις· εἶναι οὐκ ἦσσαν ἢ διπλασίους οὖσιν
 αὐτοῦ, βέλτιον οἰόμενος εἰ δυνατόν αὐθημερὸν αὐτῷ
 τοῦ παντὸς πολέμου τὸ τέλος κριθῆσεσθαι, ἢ πολλὸν
 ἴνα τριβῆσθαι χρόνον τῆ μάχης, τῶν πολεμίων δη-
 ούντων νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὴν ὥραν. Ὅθεν ἐκτά-
 ξας τὸν στρατὸν καὶ μερίσας· εἰς ψάλαγγας, καὶ τοῖς
 μὲν Ἀθηναίοις καὶ Θηβαίοις τὸ λατὸν κέρασ ὄσους,
 αὐτὸς δ' ἔχων τὸ δεξιόν, ἦγεν ἐπὶ τὸ πῦν πολεμίων
 στρατόπεδον, πρὸς συμπλοκὴν προκαλοῦμενος
 σφᾶς. Ἀναπηδήσαντες οὖν εὐθὺς ἐπὶ τὰ ὄπλα κά-
 κεινοι, καὶ μικροῦ κενᾶς ἀπολιπόντες τὰς ναῦς,
 εὐρώστω, μὲν ἀπῆντων ἐν ταῖς ἀρχαῖς· ἔπειτ' ἐπιβ-
 ρυείσης τῆς ἑππου γενναίως, καὶ ἅμα τῆς πεζικῆς
 ψάλαγγος πανταχῶθεν ἐπιχυθείσης βοῆ καὶ ἀλαλαγ-
 μῶ, μὴ δυνάμενοι φέρειν ἐπὶ πόδα ἀνεχώρουν, κα-
 τειπατούμενοί τε καὶ τιτρωσκόμενοι. Νυκτὸς δ' ἐπὶ
 τοῖτοις γενομένης καὶ τῆς μάχης διαλυθείσης, ἐπὶ

A opponere hand cessaret, certamina ho-
 trinsecus irrita erant. Primum enim saxis gravi-
 bus et omni missilium genere eos ex propugnacu-
 lis impeditos sauciavit atque deturbavit. Ubi autem
 murum scalis ascensu facilem esse videbat et sus-
 picabatur, altitudine idonea statim addita, inter-
 valla inter singula propugnacula conjunxit, hisque
 edificia adstruxit hominis altitudinem non exce-
 dentia, atque in tennem et acutum apicem exenn-
 tia, ut hostibus 49 vel in murum enisis ardua
 et inaccessu admodum periculosa essent. Deinde au-
 tem conjectura facta, qua parte mœniam subterra-
 neus ille cuniculus processurus atque proditurnus
 esset, ibi intus fossam transversam fecit multo
 profundiore[m] quam illorum erat cuniculus, ut,
 cum tandem intra mœnia irrepissent, necopinato
 in foveam mortisque voraginem inciderent. Præ-
 cipitantes enim eos gravibus superne devolutis
 saxis protinus in mortis retia inevitabilia injece-
 rant. Multis deinde præterlapsis diebus Athenien-
 sium et Thebanorum venerant auxilia, delecti
 equites trecenti, pedites voluntarii plures quam
 ipsi habebant. Fama vero per totam insulam spar-
 undique multi obviis quisque armis instructi con-
 currerunt. Tum Venetorum dux atque classis præ-
 fectus nocte insidiis ante urbem in faucibus collo-
 catis, oriente sole manifesto copias eduxit, milites
 gravis et levis armaturæ, sagittarios, hastatos
 equitesque quos quidem in civium numero tunc
 invenire potuit ita ut tota manus ad militandum
 idonea non minus quinque millia virorum delecto-
 rum efficeret. Auxiliis vero Atheniensium et The-
 banorum modo adjunctis, audebat jam manus
 conserere et conficere, quanquam numerus ho-
 stium altero tanto major erat. Satius 50 enim
 case duxit, eo die, si fieri posset, in omnium re-
 rum discrimen pugnari, quam in longum tempus
 certamen protrahi, hostibus die nocteque vastan-
 tibus agros. Quare instructo exercitu ordinibusque
 distributis, Atheniensibus et Thebanis in lævo
 cornu collocatis, ipse dextro cornu imperans ad
 hostes duxit eosque ad certamen prælii conseren-
 dum provocat. Hi statim armis sumptis navibusque
 fere vacuis relictis initio quidem fortiter insta-
 bant; deinde vero equitum turmis alacriter in eos
 irrudentibus peditumque legionibus ab omni parte
 clamore sublato invadentibus, impetum sustinere
 non poterant, sed pedem referrebant proculcati
 atque vulnerati. Noctis interventu prælio direm-
 pto naves conscenderunt, nequaquam tam multi
 quam venerant neque eodem habitu sed admodum
 sane contrario. Nam in terra hostili non minus
 quingenti homines occiderant, neque minor mili-
 tum numerus vulneribus erat affectus. Quare ipsa
 nocte sine ordine proficisci coacti sunt, quasdam
 naves remigibus nudatas secum trahentes. Venetæ
 autem classis præfectus atque dux celerrime duabus
 navibus, quæ præ cæteris celeres et expeditæ erant,
 ex mari extractis rebusque obviis, quantum fieri

potuit, armatis, alteram misit Venetias, quæ 51 A Patres nobiles de rebus gestis certiorum faceret; alteram Byzantium, quæ idem nuntiaret Venetis ibi versantibus, simulque specularetur quo hostes proficiscerentur.

ἀναγκασθέντας ἔτι νυκτὸς οὐσης πλημμελῶς ἐκπλευσας, λειπομένας ἑρετῶν ἐνίας παρέλκοντες ναῦς. Τάχιστα δ' ὁ ναύαρχος ἐκεῖνος καὶ στρατηγὸς τοῦ Βενετικῆς στόλου δύο τῶν οἰκείων ἐλκύσας, νεῶν ἐκ τῶν θαλαττίων ὑδάτων, τὰς μᾶλλον τῶν ἄλλων ταχυναυτοῦσας, καὶ ὡς ἐντὴν ἐκ τοῦ σχιδῶν καθοπλίσας, τὴν μὲν ἐς τὴν τῶν Βενετικῶν ἀριστοκρατικῆν ἀπέστειλεν ἐξουσίαν, φράσσουσαν τὰ πεπραγμένα, τὴν δ' ἐς Βυζάντιον, δηλώσουσάν τε τὰ αὐτὰ τοῖς ἐνταῦθα Βενετικοῖς, καὶ ἅμα κατακλιφεμένην τοῦς πολεμίου, ὅση πορεύοιτο.

XVIII. Hac navi ego ipse vectus perveni ad Hellespontum, ubi cum remis inhibitis ad portum Tenediorum in ancoris commorabamur, nuntius allatus est, hostium classem, ut saucios curaret et quantum fieri posset loco eorum, qui in prælio ceciderant, supplementa unde expeditum esset, B scriberet, ad Chium insulam esse appulsam. Quare navis, nuntio victoriae, quem Byzantium perferret, homini expedito commissa. ora soluta quam celerime potuit Eubœam repetiit. Mihi vero quatuor illic dies commoranti opportunitas dabatur Trojæ illius obscura vestigia invisendi, de qua multus est clarissimus Homerus, quod classis innumerabilis ob Helenam in eam profecta multis heroibus amissis post decem annos funditus eam diripuit. Videbam etiam Scamandri fluvii ostia, non quidem, ut Homerus in Iliade scribit, ripis a Vulcano ob Achillem Thetidis filium adustis, quatenus illud libera fabulatus lingua, sed lilia silvæque ac herbæ insigni pulchritudine circa eum florent, quibus rebus Homeri lingua mendacii satis arguitur. Sit ita sane. καθ' ὅσον ἐκεῖνο αὐτονομουμένη μυθεύεται γλώττη, ὡραία πάντα καὶ τὴν Ὀμήρου γλώτταν ἐλέγχειν

52 XIX. Ego vero navem onerariam postero die Byzantium navigaturam nactus, domum veni non amplius decem aureis nummis mecum portans, reliquis omnibus in itineribus isus consumptis. Arbitratus vero, singulis rebus necessariis emendis magis idonea esse randuscula et minoris note nummos, aureos illos hisce statim commutabam. Die autem insequenti cum venalium rerum venditores adissem, abolitam esse reperiebam pecuniam, quam in manibus habebam ejusque pretium uno die adeo imminutum, ut decem illi nummi octo tantum exæquarent. Quare vetus quidam amicus in D aures mihi insurravit, ut protinus eodem die omnes nummulos ad res necessarias emendas adhiberem, ne rebus quotidie Euripi instabilis instar fluctuantibus mihi accideret, ut brevi tempore quod tunc haberem, ad nihilum redigeretur. Atque sane miratus sum, me Dins Fidius! quomodo sol sua luce hancce terram collustrare sustineat. Patientiæ suæ rationes vocibus tacitis ipse sermonis expers nos a communi rerum opifice sermone præcitos docere videtur, qui, quanquam semper inde præceptis justis instituti atque gubernati, nihil tamen unquam eorum quæ opus sunt, cognoscamus. ἐπαλοντάς γε μὴν οὐδέ τις οὐδαμῆ ποδ' ὦν ἀπάντων ἐχρῆν.

τὰς οἰκειὰς ἐνεβαίνον ναῦς, οὐχ ὅσοι ἦκον, οὐδὲ μεθ' ὁμοίου τοῦ σχήματος, ἀλλὰ μάλα γέ τι ἀντιστρέφω; εἶναι μὲν γὰρ τοὺς ἐν τῇ πολεμίᾳ ἐκείνῃ γῆ πεπτωκότα; οὐχ ἦττον πεντακοσίων, τραυματίας δ' αἷ οὐχ ἦττον ἢ τοσοῦτους γεγενῆσθαι. Ὡς καὶ ἀναζεύξασα τὴν ταχίστην ἕχεται ἐς Εὐβοίαν ἀπισύσα. Ἐμοὶ δὲ τέτταρας ἡμέρας ἐκεῖ περιμένοντι θεάσασθαι προσεγγίνοτο Τροίας ἐκείνης σκιδώδη μυήματα, ἧς πολλὸς Ὀμήρω τῷ πάνυ λόγος, ὅτι μυριανδρῶν στόλοι δι' Ἑλένην ἐκείνην ἐπ' αὐτὴν καταπλεύσαντες πολλοὺς τε ἀπώλεσαν τῶν οἰκείων ἡρώας καὶ αὐτὴν μετὰ δέκα ἔτη τελῶς ἐξηνδραποδίσαντο. Ἐθεασάμην δ' ὁμοῦ καὶ Σκαμάνδρου ποταμοῦ τὰς ἐκβολὰς, ἧς Ἰδῆς ἀποβλύζει τοῦ θροῦς, οὐχ ὡς Ὀμηρὸς ἐν Ἰλιάδι καίμενον γράφει τὰς ἐχθὰς ὑπὸ Ἡφαίστου δι' Ἀχίλλεα τὸν θετίδος, ἀλλὰ κρίνα καὶ λόχμας καὶ χλόας περὶ αὐτὸν ἰκανά. Ἐἴεν.

10. Ἐγὼ δ' ἐς τὴν ὑστεραίαν ὀκτάδος ἀναγομένης τυχῶν ἐς Βυζάντιον οὐκαθε ἀφικομένην, οὐδὲν νομισμάτων ἐπιφερόμενος δέκα χρυσῶν ἐπέκεινα (πάντα γὰρ μοι κατὰ τὰς περιόδους ἐκείνας ἀνάλωται), δόξαν οὖν ἐμοὶ ταῖς καθ' ἕκαστα χρεῖαις ἀναγκαϊότερα τὰ καθ' ἕκαστα καὶ λεπτότερα μέρη τῶν νομισμάτων ὑπάρχειν, τῶν ταιούτων εὐθὺς ἡλαξάμην ἐκεῖνα. Καὶ προσελθούσας ἐς τὴν ὑστεραίαν τοῖς τὰ ὄνια πιπράσκουσιν, εὖρον ἐκπεπωκὸς τὸ ἐν χερσίν ἐκεῖνό μοι χάραγμα, καὶ ἐς τοσαύτην κατενεχθὲν ἡμέρᾳ μιᾷ τὴν ὑφ᾽ ἑσιν ὡς τὴν τῶν δέκα μοι νομισμάτων ἐκείνων ποσότητα καταθῆναι μέχρις ὀκτώ. Καὶ μοι πρὸς οὐς παρεληλυθὸς τις τῶν πάλαι συνήθων, αὐθιμερὸν ἐκέλευεν ἐξαντλεῖν ἅπαν τὸ κέρμα ἐς τὰ τῆς χρεῖας ἀναγκαϊότερα, μὴ καθ' ἡμέρας ἀεὶ τῶν τοιούτων, ὡς ὄρξας, ἀστατούτων εὐρίπου δίκην, καταστῆσαι ταυτὶ κεκτημένῳ κεκτηθῆσθαι μὴδὲν ἐν βραχεῖ. Καὶ μέντοι καὶ ἰθαύμασα, νῆ τὸν φθίον, ὅπως ἀνέχεται τὰς οἰκείας ἀκτίνας ὁ ἥλιος ἐπιλάμπων τῆδε τῇ γῆ. Ποιεῖ δ', ὡς εἶπες, μακροθυμίας τρόπους φωναῖς ἀφθόγγις διδάσκων ἡμᾶς ὁ λόγου μηδαμῆ μετασχῶν, τοὺς λόγῳ μὲν τιμηθέντας πρὸς τοῦ κοινοῦ δημιουργοῦ, νομίμοις δ' ἀεὶ βυθμιζομένους ἐκείθεν παραγγελαίς, ἐχρῆν.

Κ'. Ἀλλὰ πρῶτον ἐμοίγε τοῦτο λογισμῶν ἀλυ-
 ρῶν ἐγεγόνει ναυάγιον μετὰ τὴν μακρὰν ἐκείνην
 ἐπληθῶσι θάλασσαν, δεῦτερον δ' ἡ τῶν πατρῶν τῆς
 τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας δογμάτων κατάλυσις, δι' ἣν
 ἀρχόμενον ἐτι καθάπερ ὄψιγενὲς ἐν λίπῃ ζιζάνιον
 φύεσθαι, καὶ ἅμα σοῦ προαγορευόντος ἀκούων
 μέλλειν δι' ἔκτισιν ἀμαρτιῶν συγχωρεῖν τὸν Θεὸν
 κατὰ τῆς ἡμῶν εὐσεβείας διωγμῶν, καὶ ξυννενοηκῶς
 αὐτὸς ἐμαυτὸν οὐ δυνησόμενος οἴσειν, φυγὰς ἔθειλον-
 τῆ: [f. 107 b.] γεγένημαι τῆς ἐμῆς ταυτησὶ πα-
 τριδος ἐπ' ὅλην ἡδὴ εἰκοσαεταίαν. Εἶθε δ' ἐτι προτε-
 τιθετο καὶ πλείων χρόνος τῇ φυγῇ. Ἀλλ' ἐχρῆν, ὡς
 ἴσκει, θαλάσσης θαλασσῶν ἀλλάξασθαι βίαισιτέρας
 πολλῶ τῶν ὑπερορίων. Πλείστους γὰρ ἐν ἀλλοτρίῃ
 τόπου διελεύθοντι καὶ πλείστην περαιωσαμένην θά-
 λασσαν, τοιαῦται οὕτω καὶ νῦν ἐντετυχημένοι
 θαλάσσης ξυνεπεπτώκει μοι, ὅτε μᾶλλον καὶ ὅπῃ
 μᾶλλον ἀναπνεύσειν ὤψθην ἐπαναῶν. Πᾶσα μὲν γὰρ
 ἐκείνη θάλαττα καὶ κλύδων ἅπας ἐκεῖ σώματος
 ἡπείλει θάνατον, οὗ τὴν ἐροδον καὶ φύσει αὐθιάν-
 τος ψῆφος ἐνομοθέτησε πρότερον· οἱ δὲ τῶν θείων
 δογματικῶν χειμῶνες καὶ κλύδωνες ἀθανάτου ψυχῆς
 ἐπαγγέλλονται θάνατον, ἥκιστα πέρας οὐδὲν οὐδὲ μη-
 ποτ' ἐνεχεῖν δυνάμενον. Καίτοι οὐδὲ πόρρωθεν
 οὐδ' αὐτὸς τῶν τοιούτων κυμάτων τελῶς ἀνέκοι-
 ῆν. Ἀλλὰ μὲ τις ὑπέσαιεν ὅμως ἐλπίς, μεμνη-
 μένον τῆς πρὸς σὲ τοῦ βασιλέως φιλίας καὶ τῶν
 νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ὁμιλιῶν ἐκείνων, ὁποίας
 ἐκ πίθου καὶ φλεγόμενης ψυχῆς ἐποιεῖτο πρὸς σὲ,
 καὶ πρὶν ἐς τὸν βασιλεῖον αὐτὸν ἀναχθῆναι, θρόνον,
 καὶ ὅπως τῆς σῆς ἐξήρητο μὲν καὶ γλώττης καὶ
 γραφῆς, ἀφθονωτέρους δ' αὐτὸς τοὺς ἐντεῦθεν
 ἐπύργα κερπούς, ὡς εἶναι μὴδένα τῶν πάντων ὅτι
 ποτ' ἀν. οἰηθῆναι ἐνῆν ἐγγενέσθαι τῷ ἡθεῖ τροπῆν
 ἐκείνου· τινὰ, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ συνεπιδιδόναι ταῖς
 τοῦ χρόνου τύχαις. Νῦν δ' ἐληλυθὼς καὶ μαθὼν ὡς
 ἐκ διαμέτρου τὰ πράγματα σταίη, καὶ ἀμοιβὰς σοι
 εἰδοῦσι τῶν πόνων καὶ φιλτρων ὅας σὺ μὲν ὑπὲρ
 εὐσεβείας ἀθλοῦντι φέρειν ἐχρῆν, ἐκείνην δ' ἐπιφί-
 ρειν οὐ μάλα ἐχρῆν (οὕτε γὰρ οἱ διώκτην γενέσθαι
 τῆς εὐσεβείας ἐχρῆν, οὐθ' ὅπως ποτὲ γενομένην
 κατὰ σοῦ κινήσαι τὴν γνώμην ὅπως ἐχρῆν), σὲ μὲν
 ἐμακάριστα τῆς καρτερίας, αὐτῷ δ' ἡχθίστην σφό-
 δρα γε τῆς ἀπονοίας. Μᾶλλον δ' ἐδάκρυσα τῆς
 ἀπωλείας τὸν ἀνθρωπον. Καὶ μέντοι καὶ ἐθαύματα,
 καὶ θαυμάζων οὐ παύσομαι, πῶς τοσοῦτον ὁ ταλαί-
 πωρος ἐλάνθανε χρόνον, ἀγρίους οὕτω θῆρας· κακίας
 ἐν τῇ λόχμῃ βόσκων τῆς ψυχῆς. Εἰ μὲν οὖν ἱεροῖς
 τισι καὶ ἀποβόρησις εἴη λόγοις ἐνδιατώμενον τὸ
 πρᾶγμα, θαυμάζοιμι μὲντ' ἂν αἰετῶπιων, ζήτησιν
 δ' οὐδεμίαν οὐδεμίαν ποσε λύσεως προσεγγέκοιμ' ἂν
 οὐδενί. Ἀλλ' ἀνεῖ πάντων τὰ τῆς σῆς ἀρκέσει μοι
 θεωρίας πρὸς θεραπείαν φάρμακα, καὶ εἰ τιν' ἄλλο
 σὲ φέρουσαν βούλοιο κοινήν ὁμιλίαν. Εἰ δ' εἴη τις παρὰ
 σοὶ ταμειομένη σχολαστικὴ τις ἐπίνοις, μὴ κατ-
 ὄναι κοινῶς κοινῶσθαι, φιλότης, καὶ φάρμαγον
 ἐμοὶ μὲν ἀπορίας μακροῦς ἐπάγειν τῇ διανοίᾳ
 νοσοῦση τὸ μέρος τοῦτ', σοὶ δ' ἀναπνοῆν τινα τῶν
 τῆς λύτης· Ὀλύμπων, ἣν σου τῇ ψυχῇ προσήνεγκαν

XX. Hoc igitur primum naufragium acerbas cogitationes iniecit animo **53** cum mare illud vastum permensus essem; secundum autem patris domum Ecclesie Dei eversio; quam cum quasi lolium in arvo serotinum enasci ceptantem viderem atque te audirem prænuntiantem, fore, ut Deus pro peccatorum vindicta persecutionem nostrae religionis admitteret, ex hac mea patria, quod id me tolerare non posse intelligebam, per integros viginti annos profugus degi. Utinam longius etiam tempus fugae addidissem! sed debebam, ut videtur, fluctibus fluctus multo peregrinis saevioribus permutare. Quanquam enim in plurimis alienis locis peregrinatus plurimaque maria transvectus sum, nusquam tamen in tales fluctus incidi, quales hic coortisunt, quo reversus nunc quam maxime me recreaturum esse sperabam. Omnia enim ista maria omnesque isti fluctus corporis mortem minantur, cujus ingressus etiam naturae immortalis decreto praefinitus est; sanctorum autem dogmatum tempestates atque procellae immortalis animae denunciant mortem, quae nullum unquam finem sortiri possit. Quanquam autem tantos fluctus hic excitos esse ne procul quidem plane ignorabam, spes tamen admodum blanda me tenuit, cum recorderer amicitiae, quae tecum Imperatori intercederet, consuetudinisque illius nocturnae et diurnae, quam summa cupiditate ardentique animo tecum exerceret, priusquam ad solium imperatorum evectus esset, atque ut **54** tuis sermonibus scriptisque devinctus uberrimos fructus inde collegisset. Quare tantum aberat, ut ejus mores mutationem quandam subire posse quis putaret, ut eos etiam temporis atque fortunae conditionibus incrementum capturos esse arbitraretur. Cum autem post adventum meum cognoscerem, rerum statum plane contrarium esse et eum tibi pro laboribus atque amoribus gratiam talem referre, qualem tu quidem ut religionis athleta accipere debebas, ille vero haudquaquam referre debebat (neque enim religionem unquam persequi neque, si quando hoc faceret, sensum suum in te ulla ex parte mutare eum decebat), te quidem ob fortitudinem felicem praedicabam, illi autem ob dementiae suam perquam succensebam; vehementius tamen ejus interitum illacrymabar. Mirabar sane neque unquam mirari desinam, quomodo miser iste tantum temporis tam feras atque improbas belluas in animi latebris clam alere potuerit. Si res sacris quibusdam et arcanis rationibus involuta est, tacite eam semper mirabor neque unquam ex ullo quaesiverim, quomodo expediri possit. Sed praeter ceteris omnibus ad meam curationem sufficientia medicamenta; quae tuae contemplationes praebent, etiam si colloquium de aliis rebus mecum instituere velis. Cum autem mente doctam quamdam cogitationem conceperis, ne **55** cesses, charissime, mecum eam communicare, ut animo meo ab hac parte magna consilii inopia laboranti medicinam afferas. tibi autem respirationem a necessitate ingenti

omere, quo tanquam Olympo premeris, quod priorum dogmatum tempestates fluctaque adversi ab improbis imperatoribus excitati menti tue injunxerunt. Solatium enim quoddam nobis adducere solet tragicarum calamitatum utcumque in nos invadentium narratio, dolore tanquam fumo per linguam evolante.

XXI. Ego vero orationem excipiens, « De tristitia, inquam, optime amicorum Agathangele, spud te non multis verbis mihi opus esse arbitror. Tantum enim tristitiæ mihi suppetit, quantum lætitiæ. Lætitia enim afficior, cum specto ad æterna præmia, quæ religionis defensoribus proposita sunt, quod tristibus ad consolationem maximum affert adjumentum. Majore autem dolore corripior Ecclesiæ videns turbationem et imperatorum qui eam persequuntur, duritiem, qui nulla habita animæ suæ ratione ne sero quidem eam sibi opinionem informare volunt, a Deo pœnam facinorum atque vitæ repeti. Maxime autem me mordet atque sollicitat charissimi Cantacuzeni facinus manifesto in me commissum; is enim, quam sinceram in eum servarem amicitiam optimaque ei darem consilia, ut parceret suæ animæ, ut parceret **56** salutis liberorum et si quis sanguine eum attingeret, quippe quibus omnibus manifesto iræ divinæ vindictam in posterum relicturus esset, me sibi inimicissimum ob ea ducit, ob quæ me potius ut optime de se meritum amare debebat. Atque cum maxime imperio occupato naturam optima sentiendi ratione indutam, si vellet, exhibere posset, ille vitæ proæus ab ea abhorrentibus sese obstrictum tonari iuculenter demonstravit et, quæcumque antea fecisset, ea omnia nihil fuisse nisi scenam et spectaculum ad tempus aditum brevi manifestum fecit. Quare non possum non admiratione prosequi sapientia, qui dicant, eum firmo atque stabili amore amplecti amicos posse, in quo non inest cupiditas gloriæ inserviendi. Gloriæ enim cupiditate incensus non poterit homini ipsi amicus esse, sed gloriæ apud homines colligendæ, cujus causa omnia agit, omnia suscipit, temporibus inservit, ad quodlibet fortunæ genus sese applicat, facillime secundum temporum vicissitudines Chamæleontis ritu sese commutat, animo undecunque opportunitatem captante, quo furorem suum, ut ita dicam, exhibeat et fidem omnibus infidelem præstet. Facillime enim inimicus sit, quibus amicus videbatur, facillime insidias struit, quibus nuper consulere videbatur, quo pejus quidquam in vita non facile inveniatis, sicuti contra honesto et constanti nihil est præstantius. Hæc omnia **57** autem arcanis quibusdam Providentiæ rationibus reguntur. Rerum nobis ea, quæ nunc geruntur, quodam modo documento esse possunt, divitiis gloriamque ac liberam potestatem elucididiam hominis consilia atque inolem declarare, quam egestatem vitamque alii obnoxiam. Obnoxiam enim ingloria invitæ inuncta similis est vultui quod pro cujusque arbitrio laxari nequeat.

Α οἱ τῶν πατρῶν δογμάτων χειμῶνες καὶ οἱ τῶν πονηρῶν ἀρχόντων ἀντίπρωροι κλύδωνες. Φίρειν γάρ τι παραμύθιον ἰδεῖν ἐξαγγέλλειν τὰς ὅπως ποτὶ ἐποῦσας ἐξ ἀφανοῦς τραγῳδίας, καθάπερ κακνοῦ τῆς ὀδύνης ἀφιπταμένης διὰ τῆς γλώττης.

ΚΑ'. Ἐγὼ δ' ὀκολαθῶν, Περὶ μὲν λύπης, ἔφην ἰναυθθα, φίλων ἄριστε Ἀγαθάγγελε, οὐδὲ πολλοῦ μοι πρὸς σὲ δεήσαιν οἶμαι [f. 108 a] λέγου. Τόσουτο γάρ μοι περίεστι λύπης δὸν δῆπου χαρᾶς. Χάιρειν μὲν γάρ μοι περίεστιν ἤδη πρὸς τὰς αἰωνίου ἀμειβᾶς ἀφορῶντι, αἱ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας ἡγωνισμένοις ἀπόκεινται, ὁ μέγιστον εἰς παραμυθίαν τοῖς λυπομένοις ἐφόδιον. Αὐτοῦμαι δ' οὖν μᾶλλον ὁρῶν τὸν σάλον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὸ τῶν διωκόντων ἀρχόντων ἀνάλητον, μηδεμίαν ἔχόντων φρονεῖδα ψυχῆς, μηδ' ὀφεί γούν ἐν νῶ λαβεῖν ἐθαλόντων ὡς ἔστι τις θεόθεν τῶν βεβιωμένων τίσις. Μάλιστα δ' ἀπάντων τὸ τοῦ φίλου Καντακουζηνοῦ με δάκνον ἔστηκεν ἔγγυθεν πρᾶγμα περιφανῶς, ὅτι μοι τὴν φίλιαν ἀκήρατον διασώζοντι πρὸς αὐτόν, καὶ τὰ βέλτεστα συμβουλεύοντι φείδεσθαι μὲν ψυχῆς τῆς αὐτοῦ, φείδεσθαι δὲ παίδων ἀξιοῦντι, καὶ εἰ τις εἴη τῶν καθ' αἶμα προσήκόντων αὐτῷ, ὀργῆς θέλας διαδοχὴν ἀφίεντα πᾶσιν αὐτοῖς προφανῶς, ὁ δὲ με τῶν ἐχθίστων ἐνόμισεν ἕνα δι' ἃ με μᾶλλον ὡς εὐεργέτην φιλεῖν ἐχρήν. Καὶ ὅτι μᾶλλον εἶχε, τῶν σκήπτρων ἐπιλημένος καὶ θυνάμενος, εἴπερ ἐδοῦλετο, τὴν φύσιν δεικνύσαι ἐν τῷ καλλίστῳ τῆς γνώμης κειμένην, ὁ δ' ἀνεκάλυψε δέσμιον ἐνθ' αὐτόν τοῖς ἐκ διαμέτρου κακοῖς, σκηρῆν τὰ πρὶν καὶ ἄρδμα ἐφήμερον θνα δέξας ἄπαντ' ἐκεῖν' ἐν βραχεῖ. Διό μοι θαυμάζειν περίεστι τοὺς σοφοὺς οἱ φασιν ἐκεῖνον περὶ φίλους ἰδραῖον καὶ μόνιμον εἶναι δύνασθαι, ἢ μὴ φιλοδοξία λατρεῖν ἐνεστί· τῷ γάρ τοι φιλοδοξοῦντι φίλω εἶναι πάντως ἔποιε' ἂν αὐτοῦ γε ἀνθρώπου, ὅτι μὴ τῆς ἀνθρωπίνης δόξης, ἧς ἐνεκα πάντα ὀρᾶ καὶ πᾶσιν ἐγχειρεῖ, καὶ χρόνον στοχάζεται καὶ τύχαις ὀμιλεῖ παντοδυναί; καὶ ῥᾶστα τοῖς τῶν ὁρῶν συμμεθίσταται κύβοις χαμαιλιόντος τρίπον, πανταχόθεν τῆς γνώμης αὐτῷ πραγματευομένης εὐκαιρίαν αἰτεῖν κακοδαιμονίας καὶ τοῦ τὰ ταυτοῦ πιστὰ τοῖς πᾶσιν ἀπιστὰ δεικνύσαι. Γίνεται γὰρ ῥᾶστα μὲν ἐχθρὸς οἷς ἐδόκει φίλος, ῥᾶστα δ' ἐπίβουλος οἷς ἰναγχοῦς ἐδόκει σύμβουλος. Οὐ χειρὸν μὲν οὐδὲν ἐν βίῳ, ῥᾶδιον οἶμαι εὐρεῖν, καθάπερ αὐτὸ ἐκ διαμέτρου τοῦ καλοῦ τε καὶ μονίμου βίβλιον οὐδέν. Τούτοις δ' ἄπιστοι ἐπιστατοῦσι μὲν μουσικῶι τινες λόγοι Προνοίας, τεκμαίρεσθαι δ' οὖν καὶ ἦν ὅπως ποτὲ τὰ γινόμενα διδῶσιν ὡς πλοῦτος καὶ δόξα καὶ αὐτόνομος ἔξουσία σαφέστερον ἀνθρώπου δηλοῖσι γνώμην καὶ φύσιν ἢ πινία καὶ ὑπερβύσιος δαιτα. Δεσμῷ γὰρ ἀδοξίῳ ἀκούσιον εἰκίναί, μὴ κατὰ γνώμην ἔκων κινεῖσθαι. Διὸ καὶ λαοθάειν ὡς τὰ πολλά μὴ τοὺς πῶρῳ πέφυκε μόνον, ὅτι μὴ καὶ οἷς πολὺν τινα συνεῖναι γέγονε χρόνον, τὰ εἴη τῶν πλάσιων ὡς περ χρώμασι τοῖς ἔξωθεν ἐπιπυθόμεσι τὸ εἰς γνώμης βᾶπτοτα πρόσωπον. Ὡς ἰναυθθεν

ἔξιναι διδάσκεισθαι, οἷς συγκρίσειν ἡ φύσις σύνειπεν, ἅ
 μηδὲνα μακρρίζειν πρὶν ἂν εἰς τέλος ἀφίκηται· καὶ
 τέλος· κέρψη βίου μηδ' αὐτὸς εἰς τοὺς πρὶν ἀμαρτάν-
 νειν ἐν βίῳ νοστήμασι καὶ διαφοροῖσι πάθεσι κολαζο-
 μένους μέμφεσθαι τῇ προνοίᾳ. Οἶδε γὰρ ὁ πάντα
 πρὸς τὸ βέλτερον μετασκευάζων Θεὸς τὸ καθάπερ ἐν
 σποδῆς τῇ γνώμῃ κείρινον πῦρ [f. 108 b] τῆς φι-
 λοδοξίας ὡς ἐὰν δριξῆται τινοῦς ῥώμης κινούσης ὅσα
 ποῖς, πολλὴν ἀνεγείρει φλόγα κηκίας. Οὐ μὲν γὰρ ἂν
 οὐκ εἴη τῶν ἀπεικότων, εἰ ἀπάντων καθάπερ εἶπαι
 κάποι τῆδε τάνθρῳ κλινηθέντων πεπλανημένοι καὶ
 ἡμεῖς, τοῦ πρὸς κακίαν οὐ μάλα ἐτοιμοῦ μηδαμῇ
 πρὸς ὑπόνοιαν εὐγερωῶς κινουμένου. Θεαμαστὸν δ'
 ἂν ἴηται μᾶλλον εἴη πῶς τοσοῦτον χρόνον ἀντέτεχε,
 νόθοι· μὲν θουλεύων ἦθεσι, τὰ δ' οἰκία συζητήτων,
 πρᾶγμα θυσιμαχίαν καὶ σφόδρα γέ τι θυσιμαχίαν
 ἔρητον. Εἰ μὲν γὰρ μὴ καλὸς τὴν φύσιν ἦν, τὰ δ' οὐκ
 πλείων τῶν καλῶν ἐς τοῦ φανῆς ἐπιτηδεύων ἐλάν-
 θηνε. Θεαμάζω τῆς καρτερίας τὴν ἀνθρωπίνην. Εἰ δὲ
 τότε μὲν τοιοῦτος οὗτος ἐφαίνετο τὴν ἔξιν τῆς φύσεως
 ἦν αὐτός, ἡ δὲ τῆς τύχης μεταβολὴ βῆσθ' οὕτω καὶ
 ταύτην μεταβιβάσκει, παρὰ τοσοῦτον ἐφαίνεται οὐκ
 ἔγω τὸ σαθρὸν τῆς τοιαύτης ἔξινος, παρ' ὅσον ψί-
 γειν οὐκ ἔγω τὰ πρὶν. Τοιαῦτα γὰρ ἔκείνα ὅσα πῆ-
 ρι· ἂν ἠγάπησε καὶ τεθαύμακεν, ὃ δὴ καὶ ἡμεῖς
 πεποιθηκαίμεν τε καὶ τῇ παρῴσθη φιλοτίμῳ δαδύ-
 χαμῶν ἱστορίᾳ· τοιαῦτα δὲ τὰ μετὰ τὴν τῆς βασι-
 λείας ἀνελίξιν ὅσα πῆρ τις εὐσεβῶς ζῆν ἠρημέ-
 μιστοι ἂν. Θεῶ δὲ πάντως μελήσει περὶ τῆς αὐτοῦ
 Ἐκκλησίας, ἥ τὰ τε τῆς εὐσεβείας ἀνεῖται σκῆπτρα
 καὶ τὰ τῆς ἐκδικήσεως μάλα τι βῆδρα ἐπιφύκει. Ἐ-
 μοὶ γὰρ περιττόν εἶναι ἕξει τὰ πᾶσι δῆλα διεξιέναι.
 Ἐρήσεται δ' ὅμως καὶ ἡμῖν ἐν τοῖς ἀντιβῆρτικαῖς
 ὅσα πρὶν ἀπειρήσθαι γέγονε τῆς βασιλείας· Καντα-
 κουζηνόν. Ἐν δὲ γε τῶς· ἔξιν αὐτοῖς ἐν τῶν ἀφῆξιν
 τῇ ἱστορίᾳ ταύτῃ παρέσομεν ὡς ἐν διηγήσει
 τῶν, καὶ οὐ σφόδρα γέ τι ἀγωνιστικῶς· οὐ γὰρ
 ἔδεικεν παρεῖχε μὴ τὰ καθ' ἡμῶν ναυάγια. Ἦν δὲ
 Θεὸς· ἔδειξεν ζῶσιν ἡμῖν πᾶν τῆς εἰθρίας ἀναλάμψαι
 καιρὸν καὶ δοῦναι παρ' ἡμῶν πλατεῖαν τῇ γλώττῃ.
 ἐλείψεται μοι λιπεῖν τῶν πάντων, οἰμαί, ἀρῆστον
 οἰδέν. Νῦν δ' εἴγε βούλοιο σὺ παρέχειν ἡμῖν ἀφορ-
 μῆς ὁμιλίας ὑπερ ὅσα τῆς ἐκδημίας τῆς σῆς
 ἀναγκαῖα τῇ φύσει τῆς ἱστορίας ποθοῦσι παρῆχες
 πατριαρχῶν τε πέρι καὶ ἐπισκόπων τῶν πανταχῇ
 τῆν ὑπερῶν τερρῶντων πῆρτιν καὶ ἀμὰ γυμνῇ
 δάσκαλόντων τῇ κεφαλῇ τὰ τῆς εὐσεβείας ἐν μέσοις
 ἔθνεσι δόγματα, οὕτω καὶ νῦν μετὰ τὴν ἐς τὰ οἰκία
 ἐπάνοσον, ὅσα δὴ πρὸς ἡμεῖς ἐκπᾶσθαι πρὸς τῶν
 πολλῶν ἀναμῆξ καὶ ἰδίᾳ περὶ τῆς γενόμενης παρὰ
 τῶν τῆς εὐσεβείας διωκτῶν ληστρικῆς καθ' ἡμῶν
 συνόδου, καὶ ὅσα περὶ τῶν ὑσίων δογμάτων τῆς
 Ἐκκλησίας ἐνοστάτες ἡμεῖς ἐπιπόνθειμεν, καὶ ὅπως
 ἐπαθῆσιν· ἔχουσιν ἡμῶν γε εἰνεκα τὰ διάφορα τῶν
 πλείστων ἦθη, ὅσοι τε τῶν εὐπατριδῶν καὶ ὅσοι
 τῶν ἀλλοῶν τύχης τε καὶ γένους καὶ συνέσει· ἔχον-
 των, οὐδ' ἂν οὐδ' αὐτοῖς γε ἀκνήσοιμι τὰ εἰκότα
 οὐκ ἀποκρίνεσθαι, ἀλλὰ μὴν ἀρῆστοι καὶ ἀθυμίας
 ἀπίσης ὑπερτέρων πράγματα οἰσθῆν· ἂν ἴγωγε τὴν σὴν

Quare plerumque non solum remotioribus, sed
 etiam iis qui longum per tempus cum iis versa-
 bantur, vera animi indoles plurimorum ignota est,
 quippe cum li studiis suis quæ præ se ferunt, tan-
 quam coloribus animi faciem imbuunt. Inde dis-
 cere licet, quibus natura prudentiam dedit, nemi-
 nem felicem esse dicendum, priusquam ad them
 venerit et vitam cum morte commutaverit, neque
 vero Providentiam incusandam esse, si qui etiam,
 antequam peccata commiserint, morbis et variis
 calamitatibus castigentur. Deus enim, qui omnes
 res in melius traducit, scit cupiditatis gloriæ igneque
 in animo quasi sub cinere latentem, qui robur
 quoddam nactus, quo tanquam flata moveatur,
 magnum incensium improbitatis exsuscitaturus sit.
 Non igitur ita mihi unum atque inconsentaneum est, si
 ab eo homine, abs quo omnes prorsus fallabantur,
 etiam nos fallebamur, cum, qui ipse ad improbitatem
 non admodum propensus sit, haudquaquam
 facile ad suspicandum adducatur. Magis autem
 mirari possit, quo pacto iste tantam temporis
 alienis moribus servire, suam autem indolem ce-
 lare sustinuerit, id quod mirum quantum arduum
 est et mehercule vix ferendam. Si enim, quanquam
 ipse inhonesto animo præditus, tamen res plurimas
 honeste palam agendo homines sefellit, admiror
 ejus perseverantiam; sin autem tum quidem, qua-
 lis videbatur, talis revera erat et fortunæ commu-
 tatio etiam animi indolem tam facile commutavit,
 usque adeo non possum laudare talem naturæ in-
 becillitatem, quatenus res antea perpetratas vitu-
 perare nequeo. Eæ enim erant ejusmodi, ut quivis
 eas amaret et admiraretur, quod etiam nos fecimus
 et hac historia ambizioso studio persecuti sumus.
 Post imperii autem occupationem ea edidit faci-
 nora, quæ oderit, quicumque pie vivere velit. Deo
 autem, cui religionis sæptura permissa sunt et cui
 potestas potæ repetendæ admodum expedita adest,
 sua Ecclesia sane curæ cordique erit. Mihi enim
 supervacaneum videtur explicare, quæ omnibus
 nota sunt, quanquam in Antirrheticis etiam ea
 exposuimus, quæ gesta sunt, antequam Cantacuze-
 nus imperio potitus esset. Deinde nonnulla ex iis,
 quæ insecta sunt, rursus hac historia perscripsi-
 mus, narrantis partes tantum agentes, non certan-
 tis. Non enim securitatem nobis præbuerunt nostra
 naufragia. Sin autem Deus nobis viventibus
 cœlum serenare nostræque lingue largam libertatem
 donare voluerit, nulla res, opinor, a me si-
 lentio tecta prætermittetur. Jam vero, si nobis nunc,
 ut ex peregrinatione tua, quæ historiarum naturæ at-
 que indoli convenirent, cupientibus nobis expo-
 suisti de patriarchis et episcopis ubique terrarum
 orthodoxam fidem tuentibus et nudo capite in me-
 diis gentilibus pietatis dogmata docentibus, ita ser-
 monem ordiri velis de iis rebus, quascunque hic
 post reditum in patriam promiscue ex vulgo et pri-
 vatis audiveris cum de prædatoria synodo ab Ec-
 clesie persecutoribus in nos coacta, tum quid nos

sacrosanctorum Ecclesiæ dogmatum defensores perpassi simus, quomodo denique varii hominum animi sive nobilium sive alia fortuna, genere, prudentia utentium nostra causa affecti sint, tum ne ego quidem cessaverim, quæ apta sunt, tibi respondere et vel valetudinis imbecillitate animique aegritudine posthabita tuam audire narrationem. Quo enim ex tempore nostras fores omnibus cluserunt nostri et Ecclesiæ carnifices, nihil omnino de talibus rebus usque ad hunc diem accuratius discere potui, quamquam earum cognitio maxime mihi in optatis est. Ad propositum igitur regressus omnia mihi singulatim exponas, addito etiam tempore, quo ut narratione inde ex ordine procedente utrique cura evadat.

XXII. « Quod ad tempus attinet, inquit, Byzantium post caniculæ ortum æstate jam exeunte reversus sum. Navi egressus domum veni ibique quindecim continuos dies versatus me refeci et navigandi molestias sensim paulatimque absterai. Hisce diebus aliis alias amicis me convenientibus et mecum conversantibus accurate omnia comperi de synode ista, quam dicebant, qua ratione ex tempore coacta esset, quæ ibi a præsidibus Palamæ suffragantibus et palam dejerantibus illegitime gesta, quo pacto dogma de multis divinitatibus ratum factum, mysterium vero incarnationis eversum esset. Præter alia vero, quæ ne auribus quidem hominum, qui pie atque moderate vivere velint, ingerenda sunt, illa quoque nimirum, quæ barbære et efferate isti, quibus pastorum munus obtigit, gesserunt, de quibus pastoribus Dominus dixit : « Pastores insaniebant, pastores vastabant vineam meam ». Comperi etiam, ut persecutionem horribilissimam ubique instituisent : ut dein nonnulli episcopi cum nonnullis et omnes fere cum omnibus dissidissent, tanquam poenitentia tacti et magnitudine scelerum suorum **61** ipsi perterriti contumelias et inimicitias omnium undecunque in eos conflatas omnino ferre non possent : ut denique imperator in medios irruens alios blanditiis et largitionibus, alios minis sibi subactos in Palamæ partes traxisset et effecisset, ut novos tomos componerent quibus impietatem ejus confirmarent. Cum vero de cæteris omnibus rebus si quærere atque percunctari vellem, majore mihi otio opus esset, in alia tempora id differendum esse putavi, atque duabus tantum hisce rebus accuratius explorandis omne studium et operam impendi, ut primum quidem cognoscerem, cur in custodiam atrociorum te quin reliquos includendum esse imperantes decrevisset : deinde quidnam novis istis tomis ab episcopis et imperatoribus perscriptum esset et quare eos a se ipsis confectos etiam apud se retinerent, argumentis eorum, ne quisquam ea explorare posset, profunda taciturnitate

ἀκοήν. Ἀφ' οὗ γὰρ τὰς ἡμετέρας πλοῖν ἀπέκλεισαν θύρας οἱ τῆς εὐσεβείας καὶ ἡμῶν δῆμιοι, οὐ δεδωρημαί τι σφῆς περὶ τῶν τοιούτων μαθεῖν οὐδὲν οὐδαμῆ πω μέχρι καὶ τῆμερον, [f. 109 a] καὶ γίνεταί μοι διὰ κλειστής ἐφ' ἑσῶς ἡ τούτων μάλα γέ τ' γνώσις. Ἀναλαβῶν οὖν μοι λέγε ταῦτα πάντα καθ' ἕκαστον, προστιθεὶς καὶ τὸν καιρὸν ἡμοῦ καθ' ὃν τε αὐτὸς ἐς Βυζάντιον ἦκες, καὶ πρὸς γε ἔτι καθ' ὃν ἕκαστα τούτων ἀκήκοας, ὡς ἂν καθ' εἰρήμην ἐκεῖθεν κατιούσης τῆς διηγήσεως εὐπαρξικολούητος καὶ ἡμῖν ἡ τῶν τοιούτων ἐγγίγνωτο μάθησις ἐκατέρωθεν ἐκατέροις.

Byzantium redieris et quo quidque audiveris, **60** nostrum cognitio rerum ab utraque parte perspicua

B Ὁ μὲν δὲ χρόνος καθ' ὃν ἐπανῶν κατέπλευσα, φησὶν, ἐς Βυζάντιον, μετὰ κυνὸς ὑπῆρχεν ἐπιτολὰς, λήγοντος ἤδη τοῦ θέρους. Εὐθὺς οὖν ἀποδὰς τῆς νεῶς εὐκαθε ἀρικόμην, καὶ οἰκουρῶν διατετελείκειν ἡλίους ἑξῆς πεντεκαίδεκα, ἀναλαμβάνων τε ἐμαυτὸν, καὶ τὴν ἐκ θαλάττης ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀποτριβόμενος ἀηδῖαν. Καὶ μὲν δὲ τῶν ἡμερῶν μεταξὺ τούτων ἐπροσιόντων ἄλλοι ἄλλων φιλῶν καὶ ὁμιλούντων ἡμῖν ἀκριβῶς ἀκηκοῖναι μοι γέγονεν ἅπαντα, τὴν τ' ὀνομαζομένην οὕτως ἰσὺς ἰσὺς, ὅπως τε ἐσχεδίασται, καὶ ὅσα πέπρακται παρανόμως ἐκεῖ πρὸς τῶν προέδρων τῶν Παλαμᾶ συμμαχούντων καὶ ἀνακεκαλυμμένους ἐπιπορεύοντων, ἔτι τε ὅπως τὸ μὲν τῆς πολυθεῖας ἠκέρυται δόγμα, τὸ δὲ τῆς ἐναάρχου μυστήριον οἰκονομίας ἀνήρηται καὶ πρὸς γε τοῖς ἄλλοις, ἃ μὴ δ' ἀκοῆ σφραγισθῆναι εὐσέβειαν προαιρουμένην διδοῦναι χρεῖων, κίκαίνα δηλαδὴ ὅσα βαρβαρικῶς τε καὶ θρησκόδως εἰργασταί πρὸς τῶν ποιμαίνων λαχόντων τὴν Ἐκκλησίαν, περὶ ὧν ὁ Κύριος ἔφη, « Ποιμένες ἠφρονεῖσαντο, ποιμένες διέφθειραν τὸν ἀμπελῶνά μου. » Καὶ ἅμα τὸν ἐπὶ τούτοις φρικωδέστατον καὶ πικροτάτων διωγμῶν, κάπειτα ὅπως τε διηνήχθησαν ἔνιοι κατ' ἐνῶν ἐπισκοποὶ, καὶ σχεδὸν ἅπαντες καθ' ἀπάντων, ὡσπερ ἐκ μεταμέλιος τὸ μέγεθος τῶν σφετέρων ἀποπημάτων ἐκπεπληγμένοι τε, καὶ οὐδὲ φέρειν καθάπαξ ἀνεχόμενοι τὰς πάντων διὰ ταῦτα πανταχόθεν ὑβρεῖς καὶ ἀπεχθείας καὶ ὅπως ὁ βασιλεὺς μεταξὺ παρεμπέσων τοὺς μὲν θυπέλαις καὶ χρημάτων διανομαῖς, τοὺς δ' ἀπειλαῖς ὑπηγάγετό τε καὶ πῶ Παλαμᾶ συμμάχους εἶναι πέπεικεν ὅσι, καὶ τόμους τίθεσθαι καινοὺς, τῆς αὐτοῦ βεβαιωτάς δυσσεβείας. Τῶν μὲν οὖν ἄλλων ἀπάντων περὶ ζητεῖν καὶ διερευνᾶσθαι βούλεσθαι, ἅτε σχολῆς δεόμενα πλείονος, ἐτέρους ἔγνωκα δεῖν ταμιεύεσθαι χρόνους αὐτὸς δὲ μόνοις δυοῖς τούτοις τὴν πᾶσαν τοῦ πόθου σπουδὴν περιέκλεισα, τὴν τε κάθειρξιν τὴν σὴν μαθεῖν, δηλαδὴ πῶς ἐς τὸ βετιότερον ἢ κατὰ τοὺς ἄλλους ἐξσηνέχθαι τοῖς ἀρχαῖσι εἴη ἐψηφισμένον, καὶ ἅμα τί ἂν εἴη τὰ τοῖς καινοῖς πρὸς τῶν ἐπισκόπων καὶ βασιλέων ἐγγεγραμμένα τόμοις, καὶ ὅτι χάριν αὐτοὶ καθ' αὐ-

¹ Jerem. xii, 10.

τας συνεθεικότες αὐτοὺς αὐτοὶ καὶ κατέχουσι παρ' ἑαυτοῖς, ἀνέκπυστα τῶνδων σιωπῆς' μυχοῖς καλύπτοντες καὶ ὄμνιν ἐμφανίζεῖν οὐ μάλα τολμῶντες.

ΚΓ'. Περὶ μὲν σοῦ πολλοὶ πολλάκις ἐκ πολλῶν ἐλέγησαν λόγοι, διάφοροι μὲν εἶναι δοκοῦντες, [f. 109 b] πρὸς δ' ἓνα πάντας βλέποντες σκοπόν· τάγκύματα τὰ σά δηλαδὴ, ὡς ἐκείνων ἐκάστῳ διαθέσει ἔχειν πρὸς σὲ συνέβαινε, καὶ ἅμα σχολαστικῆς πρὸς γέ τὰ δρώμενα διανοίας. Οἷς γε μὴν ἐς τὰ μάλιστα φοιτῶσι Παλαμᾶ τε καὶ Κοκκίνῳ τῷ Ἡρακλείῳ ἐπισκόπῳ παρὰ τούτων μαθεῖν ἐναργέστερον ἐξεγένετο, εἴη ἂν ταῦτα, ἐν μὲν ὅτι Ῥωμαϊκῆν ἱστορίαν τῶν γινομένων ἀπάντων συγγράφοντί σοι σφόδρα φιλότιμον τό γε εἰς σὲ ἦκον, εἰκὸς, μᾶλλον δ' οὐκ εἰκὸς ἀλλ' ἀνάγκη, καὶ περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγράφων πολέμων. Τίς γάρ τῶν μηδὲν μηδαμῆ προσφερόντων σοι δημοσίων πραγμάτων, φαίη δ' ἂν καὶ οἰκουμενικῶν, αὐθαίρετους μόχθους ἀναδειχόμενον βλέπων σε δίξης ἕνεκα δια γῆς πλανωμένης καὶ τὸ ἔχνος ἐπὶ σαθροῦ τινος καὶ νόθου φάναι κλέους ἐπειδούσης, ἵνα δηλαδὴ μεστὸν σεαυτοῦ τὸν ἐφεξῆς καταλλῆς αἰῶνα, ὑπαφίας ἀθῶον ἀφείναι ἀνάσχοιτο, καὶ μηδὲ πᾶσαν ἑνταῦθα μᾶλλον ἰσχὺν καταθεῖναι σε σπουδάσαι λογιῶν λόγων τῶν σῶν, ἵνα καὶ τοῦς κλύωνας τῶν πατρίων δογμάτων, ὅσων ἐφικτὸν, διὰ πάσης ὁμομοσύνης τῆς οἰκουμένης, καὶ ἅμα τοῦς σοὺς ὑπὲρ τούτων ἀγῶνας ἐδειξῆς, καὶ οὐς ἀεὶ πρὸς τῶν κακοδόξων κινδύνους ἐφίστασαι, παντοδαπῶν ἀπέζοντα; θανάτων; Ἐν μὲν δὲ οὖν τούτο φασὶν αἰτίων τοῦ γε θῆ τῶν ἄλλων μᾶλλον κατὰ σοῦ κινεῖσθαι τοῦς ἀντιθέτους, καὶ τοιούτων σοι διηνεκῶς συσκευάζειν θανάτων κρατηρίας· δευτέρον δ' ὅτι τῶν ἄλλων ἀφρόντιδα βίον καὶ ἀμοχθὸν οἶκοι διατριβόντων, οὐκ ἡμεῖς ζήλου σὺ καὶ θεοῦ παντὸς ἐμπικλῶν τὰ βασιλεία, νῦν μὲν, οὐς εὐγένεια καὶ χρίνου τύχαι περιδοικαὶ κοσμοῦσιν, ἔχασθαι μὲν λαμπρῶς εἰς τῶν πατρίων διδάσκων ἔθων καὶ νόμων, ἀπέχασθαι δὲ τῶν ἀθέσμων τοῦ Παλαμᾶ καινοφανῶν, νῦν δ' αὐτὸν ἐλέγχων ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τὸν βασιλεῖα, καὶ νῦν μὲν ὁμοῦ τῷ πατριάρχῳ σαυτὶ πρὶν Ἰσιδώρῳ, νῦν δ' ὁμοῦ τῷ δευσεβελ Παλαμᾶ, καὶ νῦν μὲν Ἰουλιανῷ παραβάλλων καὶ Μαξιμιανῷ, νῦν δ' Εἰκονμάχοις καὶ τοῖς τοιούτοις διώκταις. Κάπειτ' οὐχ ὅπως οὐ τοῖς τοιούτοις ἠρκέσθης, ἀλλὰ καὶ τῷ μακρῷ συνεδρίῳ τῆς ἀπόπου φάλαγγος τῶν ποιμίνων ἐκείνων πεπαρρησιασμένη καὶ ἀπαρκαλύπτῳ τῇ γλώττῃ παρειακωκλῶν εἰς ἀνίεις καὶ ἐπαναλαμβάνων αὐτὰ τε ταῦτα, καὶ ἄλλοις τούτων παρενείρων μείζω, καὶ προσονειδίζων μάλα γε πικρῶς, καὶ κατὰ σεαυτοῦ συχνὰ ποιῶν μανικώτερον, καὶ ταῦτ', εἴπερ τις ἕτερος, εἰδὼς αὐτὸν, ὡς εἴπερ καὶ αὐτῆμαρ καταπέφει, ἀλλὰ γε καὶ μετόπισθεν ἔχει κόπον, ἔφρα τελείωσῃ.

ΚΔ'. Τρίτον δὲι χλευάζων αὐτοὺς πρὸς ἀπειλῆς ἐννεύγχιος σχῆμα, λόγοις ἀντιβῆρητικοῖς καταλύειν τὸν τόμον, ὃν αὐτὰι νεώσσει καὶ λάθρα συνθεῖναι τε τολμήκεσαν κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἐπαγγειλάμενος. Καὶ τέταρτον δὲι μακρὸν ἦδη χρόνον τὴν θύραθεν πίσαν σοφίαν διδάσκοντι πλείστους καὶ παντοδαπούς

A involutis, neque ad vestram notitiam ea proferre auderent.

XXIII. De te igitur multi sæpe a multis ferebantur sermones, qui quanquam inter se diversi videbantur, ad unum tamen omnes finem spectabant, ad tuas scilicet laudes, prout quisque vel animo in te affectus vel iudicio de rebus, quæ geruntur, præditus erat. Qui vero maxime Palamam et Coccinum, Heracleæ episcopum, frequentantes **62** dilucidius ab ipsis res cognoscere poterant, hæcæ fere causas afferunt: primum quidem, quod tibi historiam Romanam omnium rerum, quæ geruntur, quantum in te est, ambitioso studio conscribenti consentaneum vel potius necessarium sit, etiam de certaminibus eccleslasticis exponere. Quis enim, qui molestum res publicas, quæ minime ad te pertinent, et prope dixerim toto orbe terrarum gestas conscribendi laborem te ultro suscipientem videat gloriæ causa terram pervagantis et vestigium putida quadam et, ut ita dicam, adulterata fama innitentis, nimirum ut futura sæcula tua gloria plena relinquant, te suspicione liberum sinere sustinebit, neque potius omnem vim tuorum verborum in eo te ponere arbitrabitur, ut etiam tempestates patriorum dogmatum, quantum fieri possit, per totum orbem evulges simulque tua certamina pro iis suscepta atque pericula, omnes mortes redolentia, ab improbis tibi sæmp̄ intentata ostendas? Hanc unam esse causam dicunt, propter quam adversarii in te vehementius, quam in reliquos, incitati sint tibi que perpetuo mortifera pocula comparent. Altera causa est, quod, aliis domi vitam securam et socordem agentibus, tu non cessabas zelo et turbis omnibus implere palatium, cum generis nobilitate et fortunæ vicissitudinibus ornatos splendide patrios **63** mores et leges sæmp̄ amplecti, illegitimis autem verborum novitatibus Palamæ abstinere doceres, in ipsam autem imperatorem privatim atque publice opprobria injiceres, modo eum una cum Isidoro, antea patriarchicam sedem obtinente, modo una cum impio Palama, tum cum Juliano et Maximiano, tum cum Iconomachis et ejusmodi persecutoribus comparando. Deinde quod hisce non contentus ipsi magno concilio insanæ illorum pastorum ceteræ libera et intemida lingua easdem calumnias identidem ingerere et vel iis majores interserere acerbissimisque maledictis perstringere atque in temet ipsum sævire non desisteras, quanquam haud sane ignorans, eum, licet ad tempus iracundiam supprimat, attamen ad futurum tempus differre, donec ad finem adducat.

XXIV. Tertiam causam afferunt, quod eos irridens adeo comminatus es, te orationibus antirheticis totum illum refutaturum esse, quem nuper et clanculum contra veram fidem componere ausi fuissent. Quartum, quod diu jam profanam omnium sapientiam docendo tibi plurimos undecunque

discipulos paraveris, non solum filius in dignitate constitutorum, sed etiam aliorum alia fortuna, vita, conditione præditorum, egregia omnes natura et ingenio insignes, per quos etiam parentes eorum **64** in tuas traxeris partem. Idcirco totas civium familias tibi debere gratiam tibi que referre veluti patri et cognato et amico atque ad optima queque præsentii moderatori. Hisce rebus tibi nomen celebratum et omnium fere admiratione elatum contigisse, quod per se sufficiat, omnes illos tacitis, ut ita dicam, vocibus eo adducere, ut ultro tecum idem sentiant tibi que suffragentur, sententia sua non examinal submissa eadem ratione, qua Pythagoreos dicunt olim in decreta et placita præceptoris jurasse; atque omnium urbium maxima tuos discipulos alios judicarias tabulas ornare et administrare, alios consilia senatus, alios legationes ad externas gentes omnino alium alii magistratui insigni præesse et unumquemque eorum ubique optime muneris officiis fungi; ut facillime et nullo negotio omnes inde eos tanquam ex auribus tuis suspensos ad tuam voluntatem traducere possis. Eorum plerosque manifeste Palamæ ejusque sociatoribus infensus esse ut hominibus a veritate patriisque dogmatis et legibus remotissimis, alios mussitantes clanculum iis conviciari, neminem fere denique esse, ut breviter dicam, qui non tua causa præsentii rerum conditione animo commotus et concitatus sit. Idcirco metuendum esse, ne civilis **65** exoritur seditio, qui quidem metus ad te haud magis pertinent, quam si quis statuas lapideas et æneas sua sponte ad arma et præxia moveri diceret: ad istos vero perquam tales metus pertinent. Iis enim, qui maleficia committunt, carnifex quidam et inexorabilis vindex adest conscientia, qua veluti securi animus flagellatur et omnes timores cogitationibus injiciuntur, ut suspicentur, quæ sine suspitione sunt nihilque metuendum in se habent, eadem ratione affecti, qua oberrantes in desertis locis atque faucibus cæca et caliginosa nocte: dum enim et saxum ac folium levi aura agitata pro prædonum et ferarum ingressu habent atque cohorrent, falsa et inani undecunque circumventi timiditate. Sunt autem præterea, qui dicant, hoc in causa esse, cur plura quam tria ista concilia facere et eriminationes istius canonicæ disquisitioni subjicere nolint, ne omnibus eas ita perspicue atque clarius cognoscentibus, in se ipsos omnes concitent, et ne, quibus timoribus antea vexati sunt, eos revera nunc sibi ipsi faciant, dissidio inter ipsos exorto. Quod ad id attinet, quod non omnibus suis adversariis pariter negotia facesunt, ejus rei causam etiam esse dicunt, ne ita appareat, omnes fere homines perversis eorum convitiis infensus esse. Hac igitur quartam causam, cur tu gravioribus injuriis **66** ab impiis afficiaris, asserunt. Quintam vero addunt, quod, iis ex solitis somniorum vaticiniis et tripode suo

A πανταχόθεν συνίθη σοι κτήσασθαι [f. 110 a] φοιτη-
της, μη μόνον δοκῶν τῶν ἐν δόξῃ γαγίνονται παιδῶν,
ἀλλὰ καὶ δοκῶν τῶν ἄλλως μὲν τύχης καὶ βίου καὶ
σχήματος ἔχόντων εἶσι, φύσει δ' εὖ καὶ συνέσει
ἐπιφύκασαν ἔχοντες· δι' ὧν καὶ τοὺς σφῶν ἐπι-
κύσω γονέας, καὶ ἅμα φάσαι πάσας καὶ ὀλοκλήρους
οἰκίας ὀφείλῃν τί σοι χάριτας, καὶ σοὶ προσέχειν
ὄσα καὶ πατρί καὶ συγγενῇ καὶ φίλῳ καὶ τῶν πρί-
τιον καλῶν ὀδηγῶν, καὶ γίνεσθαι διὰ ταῦτά σοι τυ-
νομα γνώριμον τε καὶ θαυμαζόμενον σχεδὸν παν-
ταχῇ, καὶ κείθειν ἱκανὸν ἀλαλήτοις φάσαι φωναί.
ἔμοδοξείν σοι πανταχόθεν ἐκείνους ἅπαντας αὐτόθεν
ἀδιστασίῳ συγκαταθέσει τῆς γνώμης εὐθύς, καθά-
περ τοὺς Πυθαγορείους κάλαι φασὶν ἐκείνους τοὺς
τοῦ διδασκάλου ψήφισμασί τε καὶ δόγμασιν. Ἄλλὰ
B κὰν τῇ μεγίστῃ τῆδε τῶν κλίσεων τοῦσδε μὲν τῶν
σφῶν φοιτητῶν τοὺς εἰκαστητικοὺς κοσμεῖν καὶ δι-
εξάγειν πίνακας, τοῖσδε δὲ τὰ βουλευτήρια τῆς συγ-
κλητικῆς ἐργασίας, τοὺς δὲ τὰς ὑπεροσίους προ-
σέειας, καὶ τοὺς μὲν τῆσδε τοὺς δὲ τῆσδε τῶν εὖ
κειμένων τάξεων ἔχειν, καὶ χρεῖαν πληροῦν τῆς
βελτίστην ἐκάστους ἐκασταχοῦ, ὡς ἐνεῦθεν βῆσται
καὶ ξὺν οὐδενὶ πόνῳ δύνασθαι φέρειν ἅπαντας, ὡς-
περ ἀπὸ τῶν ὤτων δεδεμένους, ἐς τὸ σοὶ γε βουλεύ-
μενον. Καὶ εἶναι τοὺς μὲν κλειστοὺς ἐς τὸ συμφε-
ρὸν; Παλαμᾶ καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὴν χαλεπαίνοντας ὡς
πορρωτάτω που τῆς ἀληθείας; καὶ τῶν πατρῶν
ἐλαύνουσι δογμάτων καὶ νόμων, τοὺς δ' ὕπ' ἰδόντα
κατὰ τὸ κληθῆς διαλοδορομένους σφίσι. Καὶ ἁ-
πλῶς εἰπεῖν ἐλλειθεῖσθαι μηδένα σχεδὸν ὃ μὴ κει-
νήσθαι καὶ διασσεῖσθαι τὴν γνώμην ξυνεβρύχαι
C πρὸς τὴν παρούσων ὑπόθεσιν διὰ σέ. Καὶ φοβείσθαι
μὲν διὰ ταῦτα καὶ στάσιν δημοτικὴν, σοὶ μὲν οὐ-
δαμῇ προσήκουσαν, οὐ μᾶλλον γε ἢ τοὺς λιθίνους; τε
καὶ χαλκοῦς ἀνδριάντας ὀλοκθῶν κεινήσθαι πρὸς
ἐπὶ καὶ μάχα; φαίη τις ἂν, σφίσι δὲ μάλα δῆπου-
θεν προσήκουσαν φοβείσθαι. Οὐς γὰρ ἔργα κενεῖας
ἐπικαιεὶ ὄρῳ, τοῦτοισι δῆμιο; γίνεται καὶ ἀκαρεῖται-
τος κολαστῆς ὁ τοῦ συνειδότος κέλεξυ; ἐγγύθεν
ἐστώς καὶ μαστίζων συχνὰ τὴν ψυχὴν καὶ φόβους
ἅπαντας τῷ φανταστικῷ προτιθεῖς, ὡς ὀπνεύειν
καὶ τὰ ὀπνεύματα καὶ οὐ οὐκ ἦν φόβος οὐδεὶς; καθὰ
τοὺς ἐρημίαις τε καὶ φάραγιν ἐν ἀφεργαί τε καὶ
βαθεῖα νυκτὶ πλανωμένους; πάσχιεν συμβαίνει· βά-
D τον γὰρ καὶ πέτραν καὶ φύλλον θροῦς αὐρᾶ λεπτῇ
κινούμενον λησῶν καὶ θηρίων ἐφόβους ἡγούνται καὶ
εἰρήττουσι, δειλίας ἀπάσης αὐτοί; περιεχυμένης
ἅπανταχόθεν ψευδοῦς. Εἰσὶ δ' οἱ καὶ τοῦτ' εἶναι
φάσκουσιν αἴτιον τοῦ γε μὴ κλειῶν τῶν τριῶν ἐκεί-
νων θελήσαι ποιῆσαι συνέδρια σφᾶς, μηδ' ἐξείσσαι
δοῦναι κανονικῇ τάγκληματα [f. 110 b] τοῦτο, ἵνα
μὴ τοὺς ἅπασιν ἐμφανῇ καὶ σαφέστερα καταστή-
σαντες κατὰ σφῶν αὐτῶν ἀναστήσωσι, καὶ οὐς πε-
φοβῶνται φόβους πρὶν, πάντων φανῶσιν αὐτόχρημα
νῦν αὐτοῦργοι, καθ' ἑαυτῶν αὐτοὶ καθιστάμενοι.
Ἔτι δὲ καὶ τοῦ μὴ πᾶσιν ἐπ' ἴση; δι' ἔχλου γενέ-
σθαι τοὺς ἀντιθέτοις αὐτοῦς τοῦτ' εἶναι φάσκουσιν
αἴτιον, ἵνα δὴ μὴ φωραῖώσιν ἅπαντας κεινήσθαι
σχεδὸν πολεμῶν ταῖς ἀπέποις κεινοφωραῖαι; αὐτῶν.

Ἐταρτον μὲν οὖν αἴτιον τοῦ σὲ βαρύτερα πρὸς τῶν
 δυσσεβῶν ὑφίστασθαι τοῦτο φασὶν· προστιθέασι
 δὲ καὶ πέμπτον ἐπὶ τούτοις, ὅτι προσηγορεύων
 ἐκείνων ἐκ τῆς τῶν συνήθων ὀνομασίας καὶ
 τοῦ σφῶν τοιοῦτου μαντικοῦ τρόπου, ὡς εἰ τοῖς
 σφῶν βουλήμασι πιθόμενος· ὁ βασιλεὺς θεῆν πα-
 ρειθῶν ἐπὶ τῆς μουσικῆς· τοῦ θουσιαστηρίου τρα-
 πέζης τὴν σφετέρου τόμον, λήψεται πάντ' ἐν βραχεῖ
 τὰ τε ἐκ τῆς γῆς καὶ τὰ ἐσπέρια, καὶ πάσης ἀρ-
 ξει· σχεδὸν θαλάσσης ἄμυ καὶ γῆς, ἐμφανῶς τάναν-
 τιώτατα μάλιστα· εἰρήσεις αὐτὸς, κατὰ τὴν εὐαγγε-
 λικὴν φωνὴν τὸν λόγον προανεγκῶν, ὡς ἔταν ἴδῃτε
 τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως ἐστῶς· ἐν τόπῳ ἀγίῳ,
 ἐρημώσεως βδέλυγμα φάσκων τὸν τόμον, γινώσκετε
 ὅτι ἤγγικεν ἡ ἐρήμωσις τῶν Ἰουδαίων πραγμά-
 των, καὶ εἰ τις εἴη περιχωρός. Βλέποντας οὖν εὐθὺς
 κατὰ πόδας εἰπεῖν ἀπαντήσαντα τοῦ τε σφετέρου
 ψεύδους· τὸν ἐλεγχόν καὶ ἄμυ τῆς σῆς ἀληθείας τὸ
 κράτος, ἔπειται καταδύεσθαι ὀπ' ἀσχύνης αὐτοῦς,
 οὐκ ἔχοντας ὄμω· ἐπιώσιν ὄρῃν ὀφθαλμοῖς οὐδένας
 ἀνθρώπων, ὅτε στόμα μετὰ γε τῆς πρὶν ἀναδείας
 ἐκείνης φθεγγόμενον. Διδὸν καὶ, « Δεῦτε καὶ ἐξολο-
 θρεύσωμεν αὐτὸν, » λέγοντας, σιγῶτας ἐκλήζουσι
 δεξιὰς κατὰ σοῦ, δυσὶν θίτερον συσκευάζοντες, ἡ
 ἢ λύπη θαπνήθεντα σε, μετὰ γε τῶν συνήθων πό-
 νων τῆς καφαλῆς καὶ τῆς ἄλλως νῦν ἐπενεχθείσης
 σοι καρχεῖας, βίβη τελευτήσαι τὸν βίον, ἡ λάθρη
 σφῶν παρεπιστόντας ἔνοιαι, μακρῆς ἐρημίας ἐπιχω-
 ρισαζούσῃ· κατὰ τὸν οἶκον τὸν σὸν, διὰ βρῆχου θάνατον
 ἐπενεγκεῖν σοι πρὶν τῶν ἀπάντων αἰσθῆσθαι τινὰ. C
 Ὁ καὶ Παῦλον τὸν πατριάρχην πάλαι φασὶ πιπον-
 θῆναι πρὸς τῶν ὁμοίων αὐτοῦς κακοδόξων, καὶ πλείους
 ἄλλους πρὸ γε δῆπουθεν αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτόν. Εἴ-
 ναι γὰρ φασὶ τοῦτ' εἰσαύτερον καὶ σφόδρα τυχόντῃς
 τοῦ κωνεῖου κύλικος, ὃ Σωκράτην πάλαι πειν Ἀ-
 θηναίων καταψηρισάμενοι παῖδας, ὀρώτων τῶν
 φίλων, τῆς παρουσίας ἀπήλλαξαν ζωῆς. Καὶ τοῦτ'
 εἶναι φάσκουσιν εἰ πλείους ὃ τὴν τοσαύτην ἐρημίαν
 ἐπάγειν σοι σπᾶς προσηνάγκασεν, ἵνα ὀρώσιν ἀδεῶς
 ἡ ὄρῃν τοιοῦτοις δεῖ φονευταῖς. Φέρε τοίνυν, εἰ τί σοι
 πρὸς βουλήσεως εἴη τῶν φίλων ἐνίοις ἐνιαχοῦ μη-
 νίας ἀπόρρητον, ἐμοὶ προσανάθου πρὶν τοῖς τῶν
 τοιοῦτων θανάτων ἀλῶναι δικτύοις· ἐγὼ γὰρ σοι
 καὶ Πυλάδῃ· ἔσομαι πιστός, ἐγὼ καὶ φύλαξ ὧν ἀνέκ-
 πιστα φυλάττειν χρῆ. Δυσὶν γὰρ ἔσται μοι θάτε-
 ρον· ἡ γὰρ σοὶ καγὼ συνειθνήξομαι, [f. 111 a] καὶ
 τᾶρος ἔσται κοινὸς· ἀμφοῖν δὲ παρῶν οἶκος ἡμῖν, ἡ
 κατὰ τὸ λεληθὸς προαναστειλάντων με τῶν φονευτῶν
 καὶ φυγάδων ποιησαμένων με, πάντων ἀνδ' ἐλθοίμι
 γῆν τε καὶ θάλασσαν, ἡλίῳ καὶ ἄστρασι ἀπαγ-
 γέλλων τὴν ἀδικίαν ταυτηνῆ, καὶ τὴν ἀγνώμονα μασιζῶν τῆ
 γλώττῃ τῶν σῶν φονευτῶν δεξιάν, καὶ
 τραγωδίαν θεατρικὴν τὰ τε τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὰ σὲ πανταχῆ τιθέμενος διηγήματα.

A fatidico prædicentibus, imperatorem, si suis con-
 siliis obsecutus adyti altari suum totum impo-
 suisset, brevi orientales. et occidentales partes
 terræ capturum omnisque fere maris et terræ im-
 perium impetraturum, tu manifesto contraria pror-
 sus pronuntiaveris secundum evangelicam vocem
 verba proferens : « Quando videbitis abomina-
 tionem desolationis stantem in loco sancto
 (abominationem autem desolationis appellabas
 locum), cognoscite, appropinquare imperii Ro-
 mani desolationem et cuiusvis, qui vicinus erit »
 Cum igitur videant, refutationem suorum menda-
 ciorum e vestigio sequi et tuorum dictorum ve-
 ritas, quam sit valida atque efficax, non ignorent.
 B sequitur jam, ut præ pudore sese abdant in oc-
 cultum, ut qui omnino non rectis atque fixis oculis
 quemquam adspicere neque ore pristina impuden-
 tia vociferari possint. Quare clamantes : « Agite
 dum, disperdamus eum ! Armis contra te tacito
 instrunt dextras, alterum ex duobus parantes, ut
 aut mœstitia simulque capitis doloribus, quibus
 laborare soles et mala valetudina, qua nunc
 vexaris, confectus et absumptus vi finias vitam,
 aut ut nonnulli eorum furtim irrepentes, magna
 solitudine tuum domicillum obtinentes, 67 laqueum
 tibi necem inferant, nemine sentiente, id quod
 etiam Paulus patriarcha ab hominibus pari ne-
 quitia præditis olim perpressus esse dicitur multique
 alii et ante eum et post eum. Hoc enim multo
 violentius atque efficacius esse dicunt, quam cicutæ
 poculum, ad cuius sorbitionem ab Atheniensibus
 quondam Socrates damnatus præsentibus amicis
 vita discessit. Hanc causam esse plurimi dicunt,
 quæ istos appulerit, ut te in tanta solitudine col-
 locarent, nimirum ut secure perpetuarent, quod
 tales interfectores perpetrare debent. Agendum
 igitur, si tibi volenti est nonnullis ex tuis amicis
 interdum secretum quoddam revelare, mihi id
 credas, priusquam ejusmodi mortium laqueis irro-
 tiaris. Ego enim tibi fidelis Pylades ero, ego custos
 eorum, quæ fideliter servari neque enuntiari
 debent. Alterum enim ex duobus mihi usuentiet :
 aut tecum commoriar et hæc domus communi
 nobis erit sepulcrum, aut intersectoribus me furtim
 reprimeantibus et fugantibus, omnem terram atque
 mare pervagans soli stellisque hanc injuriam pro-
 nuntiabo et insanam tuorum sicariorum violentiam
 voce flagellabo atque ubique quasi tragediam in-
 scena Ecclesiæ fortunam tuamque sortem enar-
 rabo.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΚΓ'.

NICEPHORI GREGORÆ

BYZANTINÆ HISTORIÆ

LIBER VICESIMUS SEXTUS

68 I. « Hæc igitur sunt, quæ cognoscere potui de insidiis, quas inimici tui in te machinati sint deque causis, ex quibus universa adversariorum factio necem anhelans variasque mortes animo volutans maxime te aggrediatur. De tomo autem Palamitarum, quem dicunt et de dogmatis, quæ et qualia in eo per scripta sint, si omnia persequi vellem, longo, optuor, tempore, magno otio omnibusque negotiis et incommodis vacuo opus foret. Dicunt enim, quibus contigit, ut illos de eo exponentes audirent, nihil sani, nihil veri in eo inesse, neque prorsus quidquam, quod dictum quodve factum sit, ullam rationem habere ejus, secundum quod dictum factumve sit, sed Palamitas talia portenta suo tomo conscripsisse neque omnino aliter egisse, quam cum incola insularum Atlantidum, quæcunque eæ sunt, quæ de earum statu ac conditione in explorata ementiri volentibus magnam præbent 69 licentiam, jam nulla nostrarum rerum parte aut visa aut audita se melius quam nos eas cognovisse contenderent atque monstrosas et portentosas fabulas condngere. Quas enim res evenisse quidem volebant, factas vero esse non videbant aut quas dicere quidem volebant neque vero, cum aut statim jam refutationes adessent aut non longum abesse suspicarentur, dicere poterant, eas tamen omnes magna cum arrogantia in eo exposuerunt temporis opportunitate inexplorata omentiendi valde freti et se totum, ut nobis cum inspicere non liceret, apud se reservare posse consili. Dicunt autem Palamam ad fraudem simpliciorum et ad conciliationem episcoporum ei offensorem cum alia facere, tum quasdam blasphemias sententias novis tomis componere quippe cum episcopi nihil amplius scire possint, quam crasa cæcæ, quæ male posita erant; quam autem viam vel crasa vel posita habeant, id nec intelligunt nec curant. Testimonia etiam ex sacris Scripturis proferro dicitur, non

A'. Περὶ μὲν οὖν δὴ ὧν ἐξηγέσθαι μοι μάθειν τοῖς ἐχθροῖς τουτοῖσι μεμηχανημένων ἐπιβουλῶν κατὰ σοῦ, καὶ δι' ἃ μάλιστα πάντων ἐπὶ σὲ τὸ ἀντίπαλον ἅπαν ὀλοσχερίστερον ὤρηται μέρος, φόνου πόνου καὶ ποικίλων θανάτων μελέτας ἔχον, ταῦτά ἐστι. Περὶ δὲ τοῦ καλουμένου τοῖς Παλαμίταις τόμου, καὶ ὅσα τούτῳ καὶ οἷα ἐγγέγραπται δόγματα, εἰ πάντα μοι διεξιέναι βουλομένη γε εἴη, πολλοῦ μὲν' ἂν οἶμαι δεήσειν τοῦ χρόνου, πολλῆς δ' αὖ τῆς σχολῆς, ἣ ἂν ἀπηλλαγμένη παντάσῃ ἐν πραγμάτων καὶ ἀωρίας ἀπάσης. Φασὶ γὰρ οἱ διεξιόντων ἐκείνων ἀκηκοέναι τετύχηκε, μηδὲν μηδαμῆ μὴθ' ὕγιες μὴτ' ἀληθείας ἐχόμενον εἶναι ἐκεῖ, μήτε μὴν οὐδὲν, οὐθ' ἃ λελάληται μὴθ' ἃ πέπρακται, μεμνησθαι μηδὲν καθὰ τι λελάληται καὶ καθὰ πέπρακται, ἀλλ' ὥσπερ ἂν εἰ οἱ τὰς Ἀτλαντίδας οἰκοῦντες νήσους, αἰτινὲς ποτ' ἄρ' εἶεν ἐκεῖναι, πολλῆν παρεχόμεναι τὴν αὐτονομίαν τῇ γλώττῃ τῶν ἀνέλκτα ψεύδεσθαι περὶ τῶν ἐκεῖ βουλομένων, οὐθ' ἰδόντες οὐτ' ἀκούσαντες τῶν ἐνταυθοῖ μηδὲν, παρελθόντες οὖν εἶδέναι διατείνοντο βέλτιον ἡμῶν περὶ τῶν ἐνταῦθα καὶ διεμυθολόγουν τερατώδη τινα καὶ ἀλλόκοτα διηγήματα· οὕτω καὶ οἱ περὶ τὸν Παλαμῶν ἐπεπράχσαν καὶ τοιαῦτα τῷ οἰκίῳ ξυμβέσσαν τόμῳ. Ἄ γὰρ ἐβούλοντο γενέσθαι μὲν, οὐ γεγέννηται δὲ, καὶ ἃ λέγειν ἐβούλοντο μὲν, οὐ δεδούνθαι δὲ, τῶν παραχρημα ἐλέγχων τοῖς μὲν ἐντυγχάνοντες ἤδη, τοὺς δ' ὑποπτεύοντες γ' ἐτι, ταῦτα δὴ μετὰ πολλῆς ἐξέθου τοῦ εὐθαβείας; ἐκεῖ, τῇ τοῦ καιροῦ ῥοπή τὸ ἀνέλκτα ψεύδεσθαι μάλα τε θαυρακίως, καὶ τό γε παρὰ σφίσι αὐτοῖς; ἀνίκαφορα ἔχειν αὐτὰ καὶ ἡμῖν ἀθέατα. Φασὶ δ' οὖν Παλαμῶν τὰ τε ἄλλα πρὸς ἀπάτην δεῖν τῶν ἀπίουστέρων, καὶ θεροπείας δεῖσθαι τῶν σκανδαλισσομένων κατ' αὐτοῦ ἐπισκόπων. Καὶ μὲν δὴ καὶ τῶν αὐτῷ βλασφημηθέντων ἕνα κώποντά τε καὶ ξίοντα, ξυντιθέναι νῦν ἐν ἄλλαις λέξεσι τὸν βλασφημοῦντος οὖν τοῖς νεοῖς τόμοις αὐτοῦ, ἔτ' οὕτως εἶδέναι τῶν

...των ἐχόντων πλέον οὐδὲν ἢ ὅτι ἐξεστὶ ἀκακῶς τίθειται, οἷα δ' ἀ μὲν ἐξεστὶ οἷα δ' αὖ ἀ τίθειται τὴν δύναμιν ἔστι, τούτων δ' οὐτ' ἐπατεῖν διὰς οὐτε φροντίζειν. Προφέρειν γὰρ καὶ γραφικὰς λέγεται μαρτυρίας, οὐχ ὡς ἔχουσιν ὑγιείας, ἀλλὰ παραφθεύροντα πῆ μὲν ταῖς ἐντομίαις καὶ πρὸ ἀλλάξεσι, πῆ δὲ ταῖς [f. 111 b] παρεξηγωγαῖς ὄμου τε καὶ παρεξηγήσειν. Ὡν, εἰ βουλευθείης, οὐκ ἂν ἔγωγ' ὀκνήσαιμι σχολὴν ἀγονεῖ νῦν προφέρειν ἕνια καὶ προτιθέναι σοι βραχείας τινὲς ἀντιβήσεως πρόφασιν.

Τῶ μὲν δὴ τόμῳ ἐκείνῳ τῆς ἀντιθέτου δυνάμεως, Ἀγαθάγγελε, νῦν ἀσπίαν εἶναι μακρὰν ἀντιλέγειν, σκοπῶν ἀκριβῶς οὐδ' αὐτὸς ἀρνηθείης ἂν πολλοὶ γὰρ ἡμεῖς ἑλλογῶσι πολέμοιοι, τὰς κυκλῶ παρόδους ἀκριβῶς κατέχοντες, καὶ πολλοὶ τῆς ἡμετέρας γλώττης ἐπιβουλοὶ κἀθῆνται, ἐφεσποὶ τινεὶ εἰπεῖν φεουροὶ καὶ ἡμεροσκοποὶ, ἰσθαλμὰ τι ζητοῦντες προφάσεις εἰασοῦν εἰληφέναι, ἰν' ἡμεῖς ἀναιδέσταρον ὄβριοντες; ὄμου καὶ τῆς παρουσίας ζωῆς ἀπαλάξωσι, καὶ δόξωσι λατρεῖαν προσάγειν τοῖς νῦν ἡγεμόσι. Κάμοι μὲν θανάτου μέλει οὐδ' ὅτι οὐδὲν συμφυῆς γὰρ, καὶ εἰ μὴ τῆμερον, ἀλλ' ἀβριον ἴσω; ἀθήλας πόσιν ἐπικαίεται. Τῶν δ' οὐδὲν διωκόντων φειδῶ, μὴ πρόφασιν ἡμᾶς ποιούμενοι τὴν θέλαν αὐτοὶ καθ' αὐτῶν ὄργην ἐρεθίζωσι, τούτων δ' οὐδὲν ἕνεκα σιγῆν ἀνάγκη, καὶ μάλιστα ὅτι μὴδ' ἀνὰ χεῖρας ἔχειν ἡμᾶς ἐνυπεπετώκει τὸν τόμον ἐκείνον, ἵνα πάντως βέβαια καὶ μὴ κωφὰ τὰ προβαλλόμενα ἦ. Ἐκπειδὸν δ' ὁ τῆς αἰθρίας ἀναλάμψῃ καιρὸς καὶ ἡ προσήκουσα τῇ γλώττῃ παρρησία προσγίνηται ἕξ γε Θεῶν, τότε δὴ κἀγὼ μετὰ σχολῆς ἀναλαδῶν θρηνησῶ τὸν νεκρὸν μου, καὶ τότε κλαύσομαι πικρῶς ἐπὶ τὸ σύντριμμα τοῦ γένους μου, καταδέσμοι; φάναι καὶ φαρμάκοις λατρικοῖς τισὶ τὴν τοῦ τοσοῦτου πάθους ὡς οἶδν τε πειρώμενος φλεγμονὴν θεραπεύειν. Περὶ γε μὴν τῶν νῦν ἐπισκόπων οὐ χρὴ σε θαυμάζειν ὅτι μὴδὲ τὰς πρώτας ἀρχὰς τῶν στοιχείων οἱ πλείους ἴσασιν ὑγιῶς συντιθέναι, τὰς πολλοῖς γοῦν τῶν βραφῶν καὶ νηπίων ἐπ' ἴσης, ἀλλ' ἀγροικότερον τρόπον τὰ τῶν θεῶν δογμάτων... τὴν πᾶσαν κενοῦσιν σπουδῆν. Οὐδὲ μετακείθειν παρῶσθαι μὴδὲνα, μὴδὲ συναναμίγνυσθαι τούτων οὐδέοι μὴδ' ὅτι οὐδὲν μεσοὶ γὰρ ἄπαντες ὑποψίας. Καὶ ὄσον ἐς τὸ καλὸν κάγαθὸν τυφλῶ; τε ἔχουσι καὶ ἀμαθῶς, τοσοῦτο βολιότητό; τε καὶ φθόνου μεσοί. Καὶ βῆστα παρίοντες διαβαλοῦσι σε πρὸς τοὺς ἡγεμόνας. Πολλοῦ γὰρ εἶναι δεῖν τῇ τούτων παραβαλεῖν κακίᾳ πᾶσαν παλαιῶν τε καὶ νέων ἀνδρῶν κακοτρόπων κακίαν. Εἰ δὲ μὴ βῆδιον ἐκ πρώτης συνορῆν ὁμίλιας μὴδὲ τοῦ τῶ κριτικῆ τῆς ψυχῆς ταμιευομένου δικαστηρίου τὰς ψήφους ἀνακῶπειν εὐθὺς ἐλευθερίας καὶ ἀδεκάστους, ἀλλ' οὐδὲν διὰ τῆς τοῦ χρόνου πίρας ἐξεστὶν ἔχνη λάμβάνειν τιπὲ, τῆς φύσεως οὐκ ἀναδιούσης ἀμυδρὰς εἰκαζίας, οὐκ ἐκ προνοίας μὲν, ἐκ τοῦ παρηγόριος δ' εἶν, ἐν οἷ; ἐνίστα καὶ ἡ γλῶττα λανθάνουσα προδότις ἀκούσιος γίνεται τῶν τῆς ψυχῆς ἀπορρήτων ἐρρωστημάτων, θυμοῦ τινος ἐρεθίζοντος ἴσως καθάπερ πνεύματος τὴν ψυχὴν, ἢ πραγματικῆς οἰκτις δὴ τινος ἔρωθεν ἐπιρροῆς καὶ ἀδικήτου φοβᾶς. Ὅπῃ γὰρ τῶν σωματικῶν [f. 112 a] χρωμάτων

illa quidem sana atque integra, sed partim incisionibus et commutationibus, partim fallacibus et pravis interpretationibus corrupta. Quorum, si tibi volenti est, equidem non cessaverim, tibi etiam 70 agenti nonnulla proferre et brevis cujusdam refutationis causa proponere.

Quoniam, si tibi volenti est, equidem non cessaverim, tibi etiam 70 agenti nonnulla proferre et brevis cujusdam refutationis causa proponere.

II. Refutatione: τῆ τομῆς factionis adversariῶ, Agathangele, nunc quam maxime intempestivam fore, accurate si rem perpenderit, haud difficileberis; multi enim inimici nobis insidiantur, omnes circumcirca aditus diligenter custodientes, et multi nostrorum verborum captatores assident tanquam stationes et excubiæ, causæ aliquid simile quærentes, ut impudenter et contumeliose nos tractatos vita insuper privent, atque iis qui nunc rerum potiti sunt, officium quoddam præstitisse videantur. Mihi quidem mors minimæ curæ est; fatalis enim est et si non hodie, at fortasse crastino die incertis gradibus nos invadet. Persecutoribus vero quoniam parcere volumus, ne nostra causa divinam in se iram concitent, necesse est tacere, præsertim cum ne in manibus quidem habeamus tomum illum, ut refutatio omni ex parte firma neque debilis atque obtusa foret. Simulac vero serenitatis exsperandescet tempus et justa linguæ licentia Deo adjuvante suppetet, tunc ego in otio corpus meum mortuum resticiens lugebo et generis mei contritionem acerbo deshebo, alligamentis, ut ita dicam, et medicamentis 71 hujus vulneris inflammationem, quantum fieri poterit, curare tentans. Quod attinet ad episcopos, qui nunc sunt, non debet mirari, quod ne prima quidem clementorum principia plerique prudenter componere sciunt, multis illi quidem rebus parvulis infantibus similes, sed rudius in divina dogmata suum omne studium impendunt. Ne eorum quemquam in meliorem sententiam deducere conemur neve cum quoquam vel minimam consuetudinem ineamus! Pleni enim omnes sunt susceptione et quanta ad res honestas et bonas cæcitate et inscitia præditi sunt, tanta fraudulentia et invidia scelerant atque facillime te apud principes criminalantur. Multum enim abest, ut cum istorum nequitia conferri possit vel veterum vel recentiorum malitia et improbitas, quam etiamsi non facile sit ex prima eorum conversatione cognoscere, ut, quænam in animis eorum judicia recondita sint, protinus ingenua et incorrupta suffragia evadant, autamen temporis procedentis exploratione vestigia quædam tenere licebit, natura indicia quædam obscura non consulto, sed obiter edente; interdum etiam lingua sua sponte clam prudit animi arcana vitia affectu quodam fortasse tanquam flatu aut vi quadam efficaci extrinsecus illata et inopinata 72 concitatione animum impellente. Quot enim sunt hominibus corporis colorum et habitus mutationes, tot etiam animi affectuum differentiarum, quos in infinitum et immensum extendi facile videris, ita ut

cognitio revera nunquam certum quendam statum A
obtinere possit. Ea res enim omnem virorum sa-
pientium eruditionem et cogitationem superat et
omnes omnino rationes doctrinae artisque illudit et
tanquam vehementi atque dulci risui manifesto
supponit. Haud minimæ profecto curæ iis debebat
esse, perscrutari, quam ratione reconditi animi
sensus certe dijudicari possent. Tum quidem nemi-
ni in futurum opus esset externis moribus et colo-
ribus, qui tacitis quibusdam vocibus de iis nos
edocent, initio quidem tecte atque obscure postremo
autem procedente exploratione jam facillius etiam
ad primas causas et institutiones colorum et habitus
animæ ducant atque sensim paulatimque continuæ
comparationis ordinem illustrant primisque vesti-
giis insequentem observationum cursum superstru-
unt. Ad incertâ somnia confugiunt eodem more,
quo tragicarum scriptores in conversionibus et
exitu fabularum deo quotiani ex machina opus
habent, cum ipsi non facile propositionum falsa-
rum et rationi non consentanearum finem aptum
adducere possint. Atque isti quoque falsas ex
somnia prædictiones 73 contrarium exitum sortiri
cum videant, somniorum rursus accusant ambi-
guitatem. Libenter vero equidem eos rogaverim,
qui stat, ut Deus eorum facinoribus adversetur et
semper spes ex prædicationibus conceptas in con-
trarium vertat, cum præsertim eorum impietati in
nos imperatores majorem atque evidentiore viam
admittant. Imperatores enim rebus charissimis orban-
tur, Romanorum urbes resque publicæ atque pri-
vatæ detrimenta capiunt, omnia veluti naufragiis
omniumque discriminum genere implentur. Debebat
vero Deus iis rerum felicitatem et imperii ampli-
ficationem præbere, utpote patriorum institutorum
atque dogmatum vindicibus et illegitimarum casti-
gatoribus, neque vero iis eo majores calamitates
indigere, quo magis nostram persecutionem intin-
dant. Ex duobus enim alterum necessario conse-
quitur, ut aut Deus injustus habeatur, cum divi-
norum dogmatum defensoribus, quo nomine sese
ipsi facile appellaverint, adversetur, aut ipse justus
iis injuste agentibus cum sese manifesto opponat,
bene faciat, ut imprudentibus prudentiam et
coram, quæ in nos commiserunt, pœnitentiam in-
jiciat. Sed mens eorum in dementia præceps dela-
ta omnem omnino exiit prudentiam.

ἄν, ὑπερμαχοῦσι τῶν θεῶν δογμάτων, ἢ δίκαιον ὄντα, σφίσι δδικα δρωσι περιφανῶς ἀντιπράτ-
τοντα, πράττειν καλῶς, ἵνα τοῖς ἀσυνέτοις ἐγγίγηται σύνεσις καὶ τῶν καθ' ἡμῶν αὐτοῖς πραττομένων
μετάνοια. Ἄλλ' ὁ νοῦς αὐτῶν εἰς ἀπένοιαν ἐμπεσῶν ἐκτετύφλωται, καὶ σύνεσιν πᾶσαν καθάπερ [l. 112 b]
ἀπέπλαντο.

III. Sed quoniam nondum usque hodie, cum pe-
regrinatus fueris, 74 impios Palamæ libros legeris,
unius ego vel duarum rerum breviter mentione
facta dicere desistam, ut quasi ex umbria textum
ipse rationem cognoscas, qua iste ex nefariis opi-
nionibus animo fastu tumente insitis atque innatis
tante improbitatis molem improbissimus evomue-
rit. Cum enim multis quosdam post cursus Thessa-

τε καὶ σχημάτων αἱ παραλλάξεις εἰσὶ τοῖς ἀνθρώ-
ποις, τοσαῦτα καὶ τῶν ψυχικῶν ἕξεων αἱ διαφοραὶ.
Καὶ τοῦτ' εἰς ἀπειρία; ἴθους ἂν ἔκτεινον τοὺς δρό-
μους πελάγη, στάτιν ἀληθῶς οὐ δυνάμενον εὐδαιμῶ-
ποτε γνώσεως ἔχειν. Πᾶσαν τε γὰρ ὑπερβαίνει σχη-
λαστικὴν ἀνθρώπων σοφῶν ἐπίνοιαν, καὶ τῶσας ἐρ-
δὴν ἐπιστημονικὰς καὶ τεχνικὰς μεθόδους μακρῶν
καὶ ἡδύ τι γελῶση περιφανῶς ὑποτίθησι χλιεῖη.
Ἥ γὰρ ἂν οὐδ' ἐλαχίστου σφίσι εἶδει διερυσθῆν δε-
σις ἂν εἴη λόγος τῶν τῆς ψυχῆς βραβευτῆς ἀσφα-
λῆς ἀπορρήτων. Οὐδ' ἂν οὐδέσιν εἶδει τοῦ λοιποῦ
τῶν ἕξεων ἡθῶν καὶ χρωμάτων, ἀφθόγγος ταυτὶ
φωναῖς ἀναδιδακόντων, ἀμυδρῶς μὲν πρότερον,
τελειωτικῶς δ' αὖ προχωροῦσης τῆς κείρας, ὡς εὐ-
χερέστερόν πως ἔχειν ἤδη κατὰ τὰς πρώτας αἰτίας
καὶ διαλήψεις; ὅπως ποτὲ τῶν τῆς ψυχῆς χρωμάτων
καὶ διθέσεων παραπέμπειν, κατὰ τι γνώριμον
ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν δεῖ ἀναρῆσθαι τὴν τῆς συν-
εχοῦς εἰκασίας εἰρηδὸν, καὶ ἐκπερῖδειν τοῖς πρώτοις
ἔχουσι τὰς κατόπιν ἐφόδους τῶν ἀναλογισμῶν. Ὅρων
γὰρ ὡς κακ τῶν οἰκείων οὐδὲν οὐδαμῆ οὐδενὶ ποτε
οὐδ' αὐτοῖ γε ἐγκαλλωπιζέσθαι ἔχοντες ἐπὶ τ' φινὲς
καταφεύγουσι τῶν ὄνειρων, τοῖς τὰς τρογιδίας
γράφουσιν ἤκοντες ἐ; ταυτὸ, οἷς αἱ καταστρεφαὶ
καὶ ἰσχατιαὶ τῶν δραμάτων θεοῦ τινος ἐκ μηχαν-
νῆς προσβέονται, μὴ δυναμέοις βῆδω: ψευδῶν καὶ
παραδόντων προτάσεων ὁποθέσεων εὐφυῆς ἐπάγειν
τέλος. Καὶ οὕτοι γὰρ τὰ πέρατα τῶν ψευδῶν ἐξ
ὄνειρων προβήσεων εἰς τοῦναντίον ὄρωντες ἴοντα,
τὸ τῶν ὄνειρων αὐ αἰτιῶνται ἀμφισθητήσιμον.
Ἡδέω; δ' ἂν ἐγωγ' ἐροίμην αὐτοῦς, πῶς τοῖς αὐ-
τῶν ἐργοῖς ἐναντιοῦται θεός, καὶ τὰς τῶν προβή-
σεων ἐκείνων ἐπιβία; δεῖ στρέφει πρὸς τάναντιον,
καὶ μάλισθ' ὅτε τῆ σφῶν δυσσεβείᾳ καθ' ἡμῶν τὸ
κράτος ἢ βασιλεία παρέχει τρανότερον; τότε γὰρ
καὶ ζημίαι προσγίνονται, βασιλεῦσι μὲν περὶ τὰ
φιλιτάτα, Ῥωμαίοις δὲ κοινῆ περὶ τὰς πόλεις καὶ
τὰ δημόσια ἢ καὶ καθ' ἕκαστα πράγματα, καὶ
ναυαγίων οἷον ἐμπειλάται πάντα καὶ κινδύνων παν-
τοδαπῶν ἔχρη γὰρ εὐδαιμονίαν ἀποδιδόναι σφίσι
πραγμάτων καὶ πλάτος ἀρχῆς, ἐτ' ἐκδικηταῖς
τῶν πατρῶν ἠθῶν καὶ δογμάτων καθισταμένους
καὶ κολασταῖς τῶν ἀνόμων, καὶ μὴ μᾶλλον παρὰ
σοσοῦτον αὐξοῖν τὰ χεῖρω παρ' ὅσον αὐξην αὐτοῖ
τοῖς καθ' ἡμῶν παρέχουσι διωγμοῖς. Δυσὶν γὰρ
ἔποιτ' ἂν ὁάτερον, ἢ τὸν θεὸν δδίκον εἶναι νομί-
ζειν ἐναντιούμενον τοῖς, ὡς αὐτοῖ γε δῆπου φαῖεν

Γ'. Ἄλλὰ γὰρ ἐπειδὴ περ οὕτω καὶ τῆμερον τοῖς
τοῦ Παλαμᾶ δυσσεβείσιν ἐντετύχηκας γράμμασιν
ἐκδημος; σύγε ὦν, ἐνδὲς ἐγὼ καὶ δυσὶν τῶν ἐκείνου
νῶν ἐκ τοῦ σχεδὸν μητρεῖς ἀπαλλάξῃμαι, ἵν' ὡς
ἐκ νρασπίδου τῆ ὕψασμα, γνοίης ἂν καὶ αὐτὸς
ὅπως ἐκ μοχθηροτέρων ἐκείνος προλήψων, σπερ-
ματικῶς ἐγκαιμένων ταῖς ἐκτετυφωμέναις αὐτοῦ
διανοίαις, δῆμον τοσαύτης κακίας; ὁ κάκιστος ἐστ.

πεδύατο. Ἐπει γὰρ μετὰ πολλοῦς τινος δρόμους βίη καὶ μάλα τῆς ἐς Θεσσαλονίκην εἰσόδου τετύχηκεν, ἐὼ λῆγειν ἠπόσα θεοδὸν ἰδεύθη σημεῖα τὴν εἰσοδὸν αὐτόχημα τοῦτου χλευάζοντα καὶ ἀποτροπέμενα· ἴσσι γὰρ ἀπάντων διηγουμένων ἀκούειν συχνά· ἐς δὲ τὸ θεῖον τέμενος τὴν ἱερὰν οὖν ἄλλοις ἱεραυσι τελοῦντος θυσίαν, κατὰ γῆς κενωθῆναι συνίδη τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ κρατήρος. Πάντων οὖν κατεπεπληγμένων ἐπὶ τῷ γεγονότι, μὴ θορυβησθαι παρήχαι, εἰ γὰρ τὸ τοῦ Χριστοῦ, φάσκων, τότε γυθὸν αἷμα τοῖς Ἰουδαίοις καταπεπάτηται, καινὸν οὐκ ἂν εἴη τὸ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἀγιαζόμενον τοῦτο πάσχειν ταυτὰ κατὰ σύμβασιν οὕτως· Ὁρβίας οἶα προλήψεις ἔχων ἐκ πολλοῦ παφώρταται κίν τοῦτω· οὐ γὰρ δὴ σῶμα γίνεσθαι καὶ αἷμα Χριστοῦ κατ' ἀλήθειαν οἴεται τὸ διὰ τῶν θεῶν τῆς ἱεροουρίας εὐχῶν ἀγιαζόμενον, ἀλλ' ὡσπερ ὑφειμένον εἶναι λέγει θεὸν τὸν Υἱὸν καὶ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἕτερον ἐν πολλοῖς τῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, οὕτως ἐπι τοῦ ἱεροῦ σώματος ἐκαίνου τοῦθ' ὑφειμένον καὶ πολλῶν δακτύλων ἐκαίνου, καὶ μὴ εἶναι δηπουθὸν καινὸν εἰ περιφρονεῖτο τοῦθ' ὑφ' ἡμῶν ὡς ἐκαίνου πάλαι ταῖς φωνευταῖς Ἰουδαίοις ἐκαίνου. Ἐν μὲν δὴ τοῦθ' ἱκανῶν ἐπι τὰς πρώτα, αἰτίας καὶ δ. κλιψεῖς τῶν ἀπεινῶ, ἀρῶσθημίτων τῆς ἐκαίνου ψυχῆς ἀναφέρειν σου τὴν διάνοιαν καὶ ἐπαριδαίνω ὡς ἐπι θιμαίλω τὰς κατόκιν ἐφθόους τῶν ἀναλογισμῶν· δεύτερον δ' εἶτι πολυθεῖαν ἐγκαλοῦμενος, μὴδὲ γὰρ Ἰουδαῖοι; ἔρασκον εἶναι μὴδὲ τῶν Ἰσραηλιτῶν εἰς, ἰν' εἶνα σέθη θεόν. Ἐγὼ δὲ καὶ πλείω καὶ μείζω C συνείρειν ἰθέλων τῆς αὐτῆς ἐχόμενα κακίας, καὶ δεικνύειν καὶ ἀναπτύσσειν ὀπόσου; τῆς ἀσεβείας ταμειού; τὰ βραχέα ταυτὶ θησαυροῦς, δυοῖν ἕνεκα παρήχημι, ἐνὸς μὲν οἷ σοφὸς ὢν καὶ αὐτὸς ξυνηκας ἀκούσας εὐθὺς, γνώση δ' αὐ τελευτῶτερον ταῖς ἐκαίνου βίβλοι; ἐπετυχηκῶς, δευτέρου δ' εἶτι καιρὸν ἀκίνας αὐ οἶκαθ' ἀρτίως ἀρμόττοντα οἶμαι εἶναι, πρὶν τοῦ; κύκλω πανόπτας αἰσθῆσθαι καὶ τοῦ; πικροῦ; τῆς ἐμῆς ἁεμοφύλακας τύχησ.

Δ'. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔρχε τὸν τρόπον, καὶ ὁ καλὸς Ἀγαθάγγελος τοσαῦτ' εἰπὼν καὶ ἀκούσας ἀφῆκε [f. 113 a] ὑπόκτω, μηδενὸς τῶν ἐμῶν διωκτῶν αἰσθημένου. Χρόνον δ' ἐκαίθη ἐξαμηνιαῖον ἀπὸ τῆς πόλεως ταυτηνὶ διατετριφῶς, καὶ Βυζαντιῶν τοῖς προχουσι ἐπὶ τα σαφῆ καὶ δέξη συναγαμν D γνόμενῶ; τὲ καὶ ομιλῶν εὐφωῶς, καὶ ταῖ; πρὶν φουσιμῶ; τὲ πλείω κατὰ τὸ συνεχὲς φθορικῶς, φκει οὕθῃ; ὡς πρότερον ἡμῖν τὰ λειπόμενα ἀπαγγέλλων ἐξῆς. Ἦσαν δὲ τοιαῖά.

Ε'. Τοῦ Γαλατωνύμου, φησὶ, φρουρίου γῆς καὶ θαλάττης ἀποκλεισθέντος, καὶ τῶν ὀλακῶν αὐ τὴν αἰτοπομπίαν αὐτῷ ἐκόμεζον ἐκ τῆς ἀνωθεν θαλάττης, ἀφῆρμένον πρὸς τῶν Βενετικῶν, ὡς εἴρηται, τσσαρακαίκα μακρῶν ἐκαίνων νεῶν ἔπει πρῶτερον ἐν, κάκειθεν ἔπειτα τὴν τοιαύτην μάχην ἐσεξαμένου τοῦ βασιλέως, καὶ τριήρεσι μὲν ἐκ θαλάττης δέκα, στρατιωτικαῖ; δ' ἐξ ἑπείρου δυνάμει μακρῶν, σπάνι; μακρὰ τῶν ἐπιτηδίων

A lonice introitum vix atque pgre nactus esset, omitto dicere, quanta divinitus data sint signa introitum ejus statim divinitus atque aversantia. Id enim ex cujusvis sermone accipi potest. Cum vero, eo in sancto templo cum caeteris sacerdotibus divinam rem faciente, accideret, ut sacri calceis dona in terram effunderentur omnesque ob hanc rem essent stupefacti, ipse bono eos animo esse jubet dicens, si olim Christi sanguis profusus ab Judaeis conculcatus sit, non sane mirum esse, si idem huic sanguini ab hominibus consecrato sic fortuito accidat. Vide, qualibus jam diu opinionibus deditus etiam in hac re deprehendatur. Non enim panem atque vinum sanctis sacerdotum precibus consecratum verum corpus et sanguinem Christi fieri credit, sed, ut Filium inferiorem Deum esse et a Patris substantia diversum in multis suorum librorum dicit, ita etiam hocce inferius esse sancto illo 75 corpore et multum ab eo diversum putat, neque profecto ita mirum esse, si hoc a nobis contemnatur, sicut illud quondam ab Judaeis, Christi interfectoibus. Hoc unum sufficit ad primas causas et rationes reconditorum animi vitiatorum cogitationem tuam referre in iisque veluti in fundamento insequentem contemplationem ordinem collocare. Secundum autem polytheismum iste advocavit; dixit enim, se nec Judaeum nec Ismaelitam esse, ut unum Deum coleret. Quamquam vero plura ac majora, quae ad eandem improbitatem pertinent, referre vellem tibi demonstrare et explicare, quantam improbitatis molem hac pauca in sese habeant, omitto tamen dualibus ex causis, primum quidem, quod ipse, qua es sapientia, id statim audiens intellexisti atque accuratius etiam cognosces libris ejus perlectis, deinde, quod nunc tempus esse arbitror, domum ut abeas, priusquam oculi speculatores circumcirca dispositi et meae sortis severi custodes te animadvertant.

IV. Atque haec quidem ita esse habebant. Honestissimus autem Agthangelus, cum haec dixisset et audivisset, abiit noctu, nullo meorum persecutorum sentiente. Dein sex per menses in hac urbe commoratus et cum Byzantiis sapientia ac gloria insignibus conversatus eorumque consuetudine bene usus cum eorum, quae ante audiverat plurima in ordinem continuum maxima ex parte congestisset, 76 venit iterum, ut antea, quae restarent nobis deinceps nuntiaturus. Haec autem nobiscum communicavit.

V. Galatae, inquit, castello terra marique intercluso navibusque onerariis, quae commeatum ex superiori mari ei advexerunt, a Venetis quatuordecim navibus longis, ut supra demonstravimus, anno ante privato, cum imperator jam certamine suscepto decem trircibus ex mari, copiis pedestribus ex terra continenti rem gereret, factum est, ut Latini magna necessariorum rerum inopia intus premerentur: Quare imperator miscuit cordia

commotus ad eos misit legatos, per quos jurejurando interposito promisit, se eos impune dimissurum esse, sive ibi considerare. vellent, sive abire, quo liberet, deletis tamen antea mœnibus castelli recens extractis. Ad hæc illi gloriantes cum alia arrogancia etiamnunc usitata respondere, tum si quidem unum Deum rerum universitatis creatorem coleret, firma memoria jurisjurandi pignora includentibus sibi securam vitam etiam in loco non munito licere degere; quoniam vero nescirent, cuiusnam innumerabilium, quos veneraretur, deorum fidei sponsonem fecisset, timere se, ne, simili hujus Dei nomine et appellatione unius Dei auribus inductis in fraudem, in 77 infinita illa æstuaria immensa ingentibus animarum et corporum naufragiis obruerentur. Quod cum audivisset imperator, mortiferam cordi suo plagam inflictam ratus pro quavis alia medicina Alexandrinæ et Antiochiæ patriarchas antea jam ex longinquo donis circumventos tumque hic commorantes eo adducere studuit, ut novis et illegitimis tomis subscriptione astipulati in futurum secum idem sentirent, spectans quippe ad moram simplicitatem et incallida incompertaque eorum doctrina fretus, ut particulare illud atque prædatorium concilium jam catholicam synodum nominare, sibi opprobria facientes in futurum ut insanos contemnere ac nullo pacto conturbari posset. Ita nulla prorsus divinæ providentiæ habita ratione sua ipsius cognitione confusus omnia moderatur.

ζόντων καταφρονεῖν ὡς ἀφρόνων, καὶ μηδαμῆ καταπλήττεσθαι. Οὕτω τῇ ἑαυτοῦ πιστεύων εὐθύνειν ἅπαντα γινώσκει, παντάπασιν ἀμελῶν ὁρᾶται προνοίας Θεοῦ.

VI. Autumnus vero cum jam circa ortum Arcturi esset, rumore disperso, Venetas triremes plus centum sinum Ionium prætervectas, mari Hadriatico dextra relicto ad Corcyraeorum et Zacynthiorum ac Peloponnesi urbes adnavigantes milites mercenarios et ætatis robur, quod arma ferre posset, inde ad militandum mercede ingenti evocare (naves enim illæ erant maximæ, ut singulis numero majore quam trecentorum hominum indigerent), naves speculatoriæ classis Genuensium 78 de ea re certiores faciæ, quam colerrime Chiam contendere, nuntium eo perlaturæ suasque excitaturæ, ut nulla mora interposita eodem die navibus solutis remis ventis Byzantium tenderent, ibi enim melius esse hostium ingressum expectare, cum castellam Galatæ multas atque varias opportunitates præbiturum esset. Inde igitur ancoris sublati cum integris sexaginta navibus primum ad introitum freti Hellespontici venerunt, deinde ad Tenedum naves constituerunt. Complures ibi commemorati dies nullo re hostili aut bellica commissa, sed comite petito atque accepto cum pace inde abiere. Tali ratione etiam ad omnes Romanorum urbes maritimas paulatim advehabantur, donec Perinthum, quæ etiam Heraclea appellatur, venirent. Ubi cum nec benigne nec humaniter se, necessarias emendi copiam impetrarent, magna

τοὺς ἔδον κατεῖχε Λατίνους. Διὸ προσθεύεται πρὸς αὐτοὺς ἐλεῆσαι ὁ βασιλεὺς, δι' ὄρκων σφῆς ἀζημίους βεβαῶν ἀφίναί, εἴτ' αὐτόθι καθῆσθαι βούλοιντο, εἴτ' οὖν πορευέσθαι ὅπῃ βούλοιντο, καθαιριέντο; πρότερον τοῦ τὸ φρούριον τειχιζόντων νεοπαγῶς περιβάλλου. Πρὸς δ' ἐρατεισαμένους ἐκείνους τὰ τε ἄλλα τῆς εἰρωθείας καὶ τῶν ὁπρῶς ἀποκρίνασθαι, καὶ μὲν δὴ καὶ ὅτι, εἰ μὲν ἐνὶ Θεῷ τῷ τοῦ παντός ἐλάτρευες ποιητῆ θηλαδῆ. ἦν ἂν ὠρισμένη μνημῆ τὰς τῶν ὄρκων ἀσφαλείας ἐγκλιόντας, ἀφρόντιδα βίον ἐν ἀτειχίστῳ διάγειν χωρῶν. Νῦν δ' οὐκ εἰδῶσι τίνι τῶν ἀπαίων ὡς λατρεύεις θεοὺς τὰς τῆς πίστεως νέμεις ἐγγύας, δεδιέναι μὴ συναρπασθεῖσιν ἔπειτα τὰς ἀκοὸς διὰ τῆς ὁμωνυμίας καὶ τῆς τοῦ μόνου Θεοῦ προσηγορίας, ἐς τὴν τῆς ἀπειρίας ἐκείνης ἀνάχυσιν καταδύντας, ἀπίστοις περιαντελεσθαι γίνηται ναυαγίους ἡμῶν αὐταῖς ψυχαῖς καὶ αὐτοῖς σώμασι. Ταῦτ' ἀκούων ὁ βασιλεὺς καιρίαν, φησὶν, ἐνόμιζε δεχέσθαι κατὰ τῆς καρδίας πληγῆν, καὶ μεμελέτηκεν ἀντ' ἄλλου φαρμάκου, τὸν τε Ἀλεξανδρείας πατριάρχην καὶ ἅμα τὸν τῆς Ἀντιοχείας δώροισ περιελθῶν καὶ πόρρωθεν, ἐνδημήσαντας παθεῖν ἐνταυθοῖ συνθέσθαι τοῖς νέοις καὶ παρανόμοις τόμοις, καὶ ὁπογράφοντας εἶναι καὶ αὐτοὺς τοῦ λοιποῦ γε ὁμόφρονας, ἐς τὸ τῶν τρόπων ἐκείνων ἀπιδῶν καὶ θαρβήσας ἀπλοῦν καὶ τὸ τῶν γραφικῶν μεθόδων ἀποκίλον, καὶ καθολικὴν ἐνταῦθα τὸ μερικῶν ἐκείνου καὶ ληστρικῶν ὀνομάζειν ἔχειν ἤδη συνδέρειον σύνοδον, καὶ οὕτω τοῦ λοιποῦ τῶν ὀνειδισ-

Γ'. Ἦδη δὲ τοῦ φθινοπώρου περὶ τὰς τοῦ ἀρκετοῦρου ἐπιτολὰς γενομένου, φήμης βυσισησὺς Βενετικαὶ τριήρεις ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν τὸν Ἰόνιον παραλλάσασαι κόλπον, καὶ τὸ Ἀδριατικὸν ἐν δεξιᾷ καταλειοπιπταὶ πέλαιος, τὰς Κερκυραίων καὶ Ζακυνθίων καὶ Πελοποννησίων παρακλύουσι πόλεις, ξενολογοῦσαι τε καὶ τῶν ἐκείθεν ἀκμὴν τῆς ἡλικίας, ὁπση στρατεύουσιν εἰη, μισθοῦ στρατεύεσθαι πέθευσαι μᾶλα τε ἰβριδοντος (μαγέθει γὰρ εἶναι μεγίστος ἐκείνας τὰς ναῦς, καὶ πληρώματος δεῖσθαι μεζονος ἢ τριακοσίων ἐκάστην ἀνδρῶν), αὶ προφυλακίβες τριήρεις τῆς νυκτικῆς τῶν Γενουιτῶν δυνάμεισ πυθόμεναι τὴν ταχίστην ἔχον ἀγγέλλουσαι, καὶ ἅμα ὀτρύνουσαι μὴδὲν μελλήσαντας [f. 113 b] Χίου αὐθημερόν τε ἀπαλλάττεσθαι καὶ ὄλαις κύπαις εὐθὺς Πυζαντίου ἐλαύνειν· εἶναι γὰρ βέλτιον ἐκεῖ τὴν τῶν πολεμίων ἐφοδὸν περιμένειν, ὅπῃ δὴ καὶ τὸ Γαλατάνυμον φρούριον εἰη ἂν πολλὴν τινα καὶ παντοδαπὴν παρέχον ὠφέλειαν. Ἄραντες οὖν εὐθὺς ἐκείθεν ἐξήκουσα ταῖς πάσαις ναυσὶν ἀφίκοντο πρῶτον ἄχρι καὶ ἐς τὸ τοῦ Ἑλλησποντίου στόμα πορθμοῦ, καὶ αὐτόθεν ἐς Τένεδον καθωρμίσαντο. Ἐνθα συχνὰς διατετελεχότες ἡμέρας, πολέμιον ἐξηγαν οὐδαμῆ τὸ παράπαν οὐδ' ἐνοπλον ἔργον οὐδὲν· ἀλλ' ἀγορὰν αἰτήσαντες καὶ λαβόντες μετ' εἰρήνης ἐκείθεν ἀπήλαξαν. Καὶ τοῦτο ποιοῦντες ἡμέρα τὰς ἐν θάλαττῃ Τωματικῆς παρέπλεον πύ-

λεις ἀπίστας, ἄχρι καὶ ἐς τὴν Πείρινον τὴν καὶ Ἀ
 Ἡράκλειαν καλουμένην. Ἐνταυθοὶ δ' οὐκ εὐμενοῦς
 οὐδὲ φιλανθρώπου τῆς ἀγορᾶς τῶν ἐπιτηδείων τυ-
 χόντες, ἔστησαν ἀλύοντές τε καὶ μαθεῖν περιμέ-
 νοντες ἐκ τοῦ Γαλατωνύμου φρουρίου, εἰ τὴν ὑπο-
 δοχὴν ἀσῖαν τοῦ στόλου παρεσκευάσαντο· φθάσαν-
 τες γὰρ ἔκει τρεῖς ῥοις προῦπεμψαν δέκα. Μεταξὺ
 δὲ λάχανα παρεξίνοντας ξυνέλεγον καὶ βοτάνην ἔνιοι
 τῆς ναυτικῆς δυνάμεως ἐκ τῆς χώρας, ἡμερήσιον
 ἐντεῦθεν τῇ γαστρὶ μνηστεύοντες τράπεζαν· μα-
 κρῶ γὰρ τινι καὶ πολυήμερῶ δαπαώμενοι διατέ-
 λουν λιμῶ. Οἱ γὰρ μὴν Ἡρακλεῶται, καθάπερ θεη-
 λάτῃ πληγέντες, ἀγνοῖα τὸν νοῦν, ἀντ' ἄλλης ξενίας
 ἐνέδραν ἔκει προλοχίζουσι πρὸ τοῦ στόλου νυκτὸς,
 ἅμα δ' ἔψυ συχνῶς οὕτως τῶν Λατίνων συνειληφό-
 τες ἀπέκτειναν. Τοῦτο πρὸς ὀξείαν σφᾶς ἠρέθισεν
 ὄργην, καίτοι καὶ βουλομένους μάχης ἀπέχεσθαι
 πάσης, ἄχρις ἀφικόμενους ἐς Βυζάντιον περὶ εἰ-
 ρῆνης προσθεύσασθαι, καὶ πᾶσι τρόποις ἐπαγγελ-
 λῶν καὶ πάσαις δόσεσι χρημάτων περιεληλυθέναι
 τὸν βασιλεῖα, καὶ πείσαι τὰς τῶν Βενετικῶν σπον-
 δὰς ἀπειπάμενον ἀνθελεῖσθαι τὰς σφῶν. Ὅθεν ἐπὶ
 πολλὰς τὰς ὥρας γνωσιμαχῆσασιν καθ' ἑαυτοὺς καὶ
 μάλ' αὖτε ἀνεκτὰ ἔδοκει σιωπήσαντας τὸ συμβᾶν
 παρεληλυθέναι ἀτόπημα, καὶ μάλιστα τῆς ναυτι-
 κῆς καὶ πολυμιγοῦς ἀναρχίας ἐκκριπίζουσης καὶ
 ἀναφλεγούσης τὸν πόλεμον. Διόπερ ἐς τὴν ὕστε-
 ραῖν ἔωθεν οἱ ναύαρχοι τὰ πολεμικὰ τῶν σημείων
 ἐνεκλειύοντο, εἴη τοῖς σαλπικταῖς ἀνακρούεσθαι,
 καὶ οὕτως εἰς ἄμυναν ἔνοπλοι πάντες ἐκπηθῆσαν-
 τες· περιεστρατοπέδευσαν τὴν πόλιν. Καὶ ἅμα τὰς
 πύλας ἀναμοχλεύσαντες πάσαι, ἐν ὧραις εἶλον
 δυοὶ μεστὴν οὖσαν οὐ μόνον τῶν πάλαι οἰκητέρων
 αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ ὅσοι τὰς ἐξω κώμας τῆς Θράκης
 εἰς συχνὰς τῶν ἔθνων ἐφόδους λιπόντες ἐν τοῖς
 αὐτῆς μετῴκηθησαν. πλοῦτον παντοδαπὸν ἔκει
 συμφορήσαντες. Καὶ μὲν δὴ καὶ εἰσεχέοντο πάν-
 τες ἀπανταχόθεν Λατίνοι, καὶ πᾶσαν ἡνδραποδί-
 ζοντο ἡλικίαν ἐλευθῶς, ὅση μὴ θρασυμῶ τὴν σωτη-
 ρίαν ἐψῆθη πρῆσασθαι. Τηνικαῦτα δ' ἀπῆν ὁ τῆς
 πόλεως ἐπισκοπικῶς πρόβλεπται λαχὼν Κόκκινος·
 οὕτω γὰρ ἐκαλεῖτο διὰ τὸ πυρῶδες καὶ ἀγριον τῆς
 δ' ἐξωσ ὁ ποιμεικὸς πατήρ. Ἐτυχὲ γὰρ ἐν Βυζαν-
 τίνῃ, ταῖς μὲν τοῦ Παλαμᾶ καινοζωνίαις πάσῃ γνώ-
 μη καὶ σπουδῇ συμμαχῶν, τοῦ δὲ ποιμνίου μικρὰ
 φροντίδων, καὶ τὸν μὲν κατὰ τῆς εὐσεβείας [f. 114 a]
 ἀναβρεπίζων ἐνταυθοὶ διαγῶν, τῷ δὲ βασιλεῖ προ-
 φρεθασόμενος ἐξ οὐραίων, κάκ τοῦ τοιοῦτου μαντι-
 κῶ τριπυδὸς ὑπισχνόμενος τὰ μεγάλα τε καὶ
 ἀπρόβλεπτα κλήρους ἀρχῆς διπλαθὴ καινοτέρους, καὶ
 πάσης ἐψᾶς καὶ ἐσπερίου λήξεως ἐπικράτειαν ἀμο-
 χῆν οὕτως μάλ' αὖτε ἐψομένην τῷ διαγῶνι. Ἄλλῃ
 γὰρ ἐπειδὴ πρὸς τὰν τοῦ ἀγρίου ἐχώρει τὸ τοῦ
 Κόκκινου μάντευμα, πολλὴν παρεῖχε τὴν ἀπορίαν
 τῷ βασιλεῖ, καὶ ἄχθεις καὶ πρότριτα προσετό τε
 καὶ σφόδρα ἀσμένως ἐπίστευε, νῦν ἐς ἀμφιβόλους
 ἔβριπτεν ἐνοσίε, καὶ τρικυρίαν εἶχε λογισμῶν, καὶ
 ἀπεισέειπε τοὺς λήρους ἐκείνου, καὶ πολλὰς ἐπει-
 ρᾶτο μέμψαι βαπτίζειν τοὺς οὕτως ἐπ' αὐτοφῶρῃ

affecti difficultate commorabantur, ex Galatæ ca-
 stello, quo antea decem triremes præmiserant,
 nuntium expectantes, num idoneum classis re-
 ceptaculum parassent. Interea autem nonnulli mi-
 litum classicorum e navibus egressi olera atque
 pabularia ex agro quotidianum ventriculo cibum
 petentes colligebant, magna quippe per complures
 dies fame exhausti. Heracleote autem tanquam
 dementia 79 divinitus immissa perciti pro hospita-
 litate insidiis noctu ante cla-
 ssem structis sole oriente multos ex Latinis captos interficiunt. Quæ
 quidem res acrem hisce iram movit, cum præsertim
 omni certamine abstinere constituissent, donec
 Byzantium venirent, ut de pace agerent et omni
 genere pollicitationum et pecuniæ largitionibus
 imperatorem circumventum eo adducerent, ut
 fœdere cum Venetis spreto secum societatem iniret.
 Quare multas quidem horas pendebant animis:
 altamen non ferendum videbatur, si fugitium in
 se commissum impunitum omittere vellent, clas-
 sibus præsertim varie tumultuantibus bellique cer-
 tamen moventibus et accendentibus. Insequenti
 igitur die solis ortu cum præfecti classis belli
 signa tubis edi jussissent, omnes armati ad ultio-
 nem sumendam egressi urbem cingunt et omnibus
 portis effractis duarum horarum spatio capiunt
 urbem, refertam non solum veteribus incolis, sed
 etiam iis qui exteris Thraciæ vicis propter cre-
 bras gentiliū incursiones relicti eo sedes cum
 magnis divitiis transtulerant. Iruunt ab omnibus
 partibus Latini et omnes omnibus ætatis misera
 servitute afficiunt, qui non fuga salutem sibi qua-
 siverant. 80 Tunc aberat Coccinus, qui episcopa-
 tum urbis sortitus erat. Coccinus enim pastorius
 pater ab igneo et esserato vultu appellabatur. Ver-
 sabatur tum temporis Byzantii, ubi novis Palamæ
 commentis omni animo atque studio deditus, gre-
 gis sui parum habita ratione, veræ fidei persecu-
 tionem accendebat, imperatori vero ex somniis
 et tripode nescio quo vaticinio magnas sane atque
 ineffabiles res pollicebatur, imperii nimirum am-
 plicationem, Orientis et Occidentis ditionem,
 quæ nullo negotio persecutionem e vestigio inse-
 cutura esset. At enimvero cum Coccini præsagium
 prorsus secus caderet, in magnas injectus est
 difficultates imperator, ut quod heri vel nudius
 tertius admisit et lubentissime credidit, id jam
 ambiguis versaret cogitationibus et vehementis-
 sima consiliorum fluctuatione agitato nugas istas
 abjiceret atque, quos non puderet in tam mani-
 festis mendaciis deprehendi, multis opprobriis
 obruere conaretur. Sed rursus ille præsagiorum
 auctor ad eum accedit; veritatem falso inter-
 pretando et certam simplicitatem transcurrando
 eum sibi reconciliat; hanc adversarii cujusdam
 spiritus esse vim dicit, qui ardorem pietatis res-
 tinguere et persecutionis cursum fraudulenter
 inhibere velit. Hæc etiam exploratio quædam
 est, inquit, a Deo instituta et prælusio fortasse

futurae beatitudinis, ne **B1** immodico gaudio elatus arroganter de te concipias opinionem et ita promissis ipse excidas, nos vero magna spe fraudemur. Quos enim Deus ad majorem rerum moderationem probere vult, eos exiguis quibusdam molestiis praeparat et probatores reddit. Tantis igitur mendaciis ille veritatem contaminabat; tam impudenter religionem illudabat; gregis vero sui acerbissime ab hostibus laniati et crudeliter omnibus rebus opulensque diu nocturnaque spoliati nulla habita ratione, nihil antiquius ducebat quam ut fidem persequeretur nullum pudorem praese ferens, quatenus tam manifesto improbitatis convictus erat. Quod enim Constantinus Magnus quondam fecit, cum Judaeos, qui rebus novis studebant et templum Hierosolymis denuo edificare conabantur, comprehensos auribus circumcisus a flagellantibus circumduci et animi temeritatem una cum corpore flagellari juberet, ne pluribus quoque aliis talis rerum novatio improbitatis quasi monumentum esset — hoc idem fecit Deus, cum impium illius urbis pastorem coargueret, praesagia in vanum verteret, nugas longorum istorum somniorum in media terra atque mari magnificentius diffamaret, quam nullo monumento id fieri potest. Ut enim Constantinus Judaeus ea corporis **B2** parte foedavit, qua maxime Salvatoris praedictiones, qui planum quidem xadis excidium praenuntiavit, resurrectionem autem ejus neutiquam addidit, audire atque intelligere debebant, sic etiam Deus tunc istum hominem, qui vaticinia tanquam fomitem persecutionis in religionem imperatori injecit, in ludibrium vertendo ejusque somnia tripodisque splendide convellendo a grege abalienavit, pastorali munere et Deo indigna facientem, tantum non rebus ipsis clamantibus, impium pastorem ab imperatore a pastore removendum esse. Cum vero hic, quem multare debebat, eum a deo victorem proclamaverit, Deus jam commune ambobus judicium communemque praenam adducit, urbe omnibus pro pascuo data, hominibus eheu! per totum orbem terrarum disperis, ut omnes eos impietatis convictos esse sentirent et quoniam malorum seminum fruges vespertius futurarum calamitatum essent praesensiones cognoscerent.

δ-ς, τοῦ ποιμνίου πέπραχεν ἄλλοτριον, ἀνάξια δρώντα [l. 114 b] ποιμαντικῆς ἀπόψεως καὶ Θεοῦ μονοουχί τῶν πραγμάτων βωόντων αὐτῶν ὡς ἐχρῆν μὲν ὑπὸ βασιλείας τῆς ποιμαντικῆς ἐξωθεῖσθαι τὸν ἀσεβῆ ποιμένα, ἐπεὶ δ' ἀντὶ τοῦ κολάζειν ὁ δὲ καὶ στεφανίτην ἀνέδειξε, κοινὸν ἀμφοῖν ἐπάγει λοιπὸν ὁ Θεὸς τῆς ζημίας· τὴν δίχην, μηλίσθον μὲν καταστήσας τὴν πόλιν, τὴν δὲ λαὸν, φεῦ! πανταχῆ διασείρας τῆς οἰκουμένης· ἐν ἀίσθωνται πάντες ὁμοῦ τε τῶν ἐλέγχων τῆς ἀσεβείας, καὶ οἷα τῶν πονηρῶν σπερμάτων εἶναι τὰ γεώργια, ἢ μᾶλλον τὰ τῶν μελλόντων δεινῶν προσόμματα.

VII. Heraclea funditus vastata et delicta Latinis **D** placuit cum omnibus navibus ad Ponti Euxini ostium ejusque regionis portus, non ita magno intervallo a castello Galatae distantes, cursum dirigere et inde de foedere cum imperatore agere. Quo cum venissent additae iis sunt quinque **B3** novae iriemes cum viris ex proceribus castelli delectis, quos leucophoros vocabant, ut quondam milites delecti, qui Alexandrum Macedonem in acie scutis tangebant,

ψεύδεσθαι οὐκ ἐρυθριῶντας. Ἄλλ' ἔγγυθεν αὖθις ὁ τὰς μαντείας ἐισάγων ἐστὼς, καὶ παρεξηγοῦμενος τὴν ἀλψθεϊαν, ἔπειθε πάλιν τὴν αὐθεντικὴν ὀπο-
τρίχων ἀπλότητα, καὶ τοῦναντίου πνεύματος· ἐνεργειαν ἐφασκεν εἶναι, ἵνα τὸν ὑπὲρ εὐσεβείας ὀβίη θυμὸν, καπηλεύσας τὸν ἄρμον τοῦ διωγμοῦ. Εἰν-
δὲ καὶ δικίμην τινά τοῦτ' ἐφασκεν αὐτῷ Θεοῦ, καὶ τῆς μέλλουσης ἰσως εὐδαιμονίας· γίνεσθαι οἱ προσόμ-
μιον. Ἵνα μὴ-εἴη τῆς χαρᾶς ἐκείνης ὑπερβολῆ πρὸς-
σηγὴν ἀρῆ σου, φησὶ, τὸ φρόνημα, καὶ τῶν ἐπηγ-
γελέμων σὺ τότε μᾶλλον ἐκπέσης, καὶ ἡμεῖς τῶν-
μεγάλων ζευσθῶμεν ἑλπίων· εὖς γὰρ ἂν ὁ Θεὸς ἀνάγειν-
εἶλεοι πρὸς μειζύων πραγμάτων ἐπιστάσας, δοκιμότερους ποιῆτ', προγυμνάζων διὰ συμ-
κρῶν τιμῶν περιστάσεων. Ἄλλ' ἐκεῖνος μὲν τοιαῦτα

τῆς ἀληθείας κατεψεύδετο, καὶ οὕτω τῆς εὐσεβείας ἀναίδως καταρχεῖτο, τοῦ δὲ ποιμνίου σαραματομίου μάλα πικρῶς ὑπὸ τῶν πολεμίων ἐκεῖ καὶ ἀπειθῶς ὑπὲρ χρημάτων πάντων καὶ παντοδαπῶν αἰκιζομένῳ νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἡμέλει, καὶ δεῦτε-
ρα πάντ' ἐνόμιζε τῆς ἐς τὸν τῆς πίστεως διωγμῶν σπουδῆς, καὶ οὐδὲ τὸν προφανῆ τοῦτον ἐλεγχὸν προφανῶς ἤδειτο· ὁ γὰρ ὁ μέγας πάλας πεποιτήκε Κωνσταντίνους (τοῦς γὰρ νεωτερίζοντας τότε τῶν Ἰουδαίων, καὶ τὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ἀνανεοῦσθαι-
νεῖον ἐγχειροῦντας, συνειληφῶς, καὶ σφῶν τὰ ὄντα λωδηστάμενος, μαστιγοφόρους περιάγειν τε καὶ μοσίζειν παρέσχε τὴ τῆς γνώμης ἀκλόαστον μετὰ τῆς σαρκός, μὴ καὶ πλείοσιν ἄλλοις στήλη κίχης ὁ νεωτερισμὸς αὐτῶν καταστή), τοῦτο πέπραχεν ὁ Θεὸς ἐνταῦθα, τὸν ἀσεβῆ ποιμένα τῆς πόλεως ἐλέγχων ἐκείνης καὶ τὰς τούτων φαυλίζων προβρίσει, καὶ ἐκπομπεύων τοῦς τῶν μακρῶν ὀσειρῶν Ἰεκαίων λήρους ἐν μέσῳ γῆ τε καὶ θαλάσῃ, στήλης ἀπάσης ὑπέρτερον. Ὡς γὰρ Ἰουδαίους Κωνσταντίνους ἐκεῖνος κατ' ἐκίχον τὸ μέρος· ἐλωθήσατο φῶ πάντων μάστιγι· ὀκουεῖν καὶ συνίεναί προσήκε τῶν τοῦ Σωτῆρος προβρίσειων, τὸν μὲν παντελῆ τῆς οἰκοδομῆς ἐκείνης· διαθρον προσιπόντος, τὴν δ' ἀναθίσκων οὐδαμῆ γε προσθέντος, οὕτω νῦν ὁ Θεὸς ἐνταῦθα πρῶτον αὐτὸν τὸν τὰς μαντείας ὑπέκκαυμα τῆς τοῦ διωγμοῦ φλογὸς παρειαγόνα κατὰ τῆς εὐσεβείας τῷ βασιλεὶ χλευάζων, καὶ τῆς ὀσεροσκοπικῆς αὐτοῦ λαμπρῶς ἀναμοχλεύων τοῦς τρίπο-

Z'. M. τὰ μέντοι τὴν παντελῆ τῆς Ἡρακλείας ἐρήμωσιν καὶ ἀπόλειαν ἀφικέσθαι ἔδοξε Λατίνοις καὶ στήναι πάσαις ὁμοῦ ταῖς ναυσὶ παρὰ τὸ τοῦ Εὐξείνου πόντου στόμα καὶ τοὺς ἐκείσε λιμένας, οὐ πάνυ κολλῶ τινα διαστήματα τοῦ Ἰαλατωνόμου φρουρίου ἀπέχοντας, κάκισθεν περὶ σπονδῶν πρὸς βασιλέα πρεσβεύουσαι. Καὶ μέντοι καὶ ἐληλυθούσαι προσετέθησαν σφίσι καὶ ἑταραί τριήρεις· πάντες, ἄλλου· τε ἔχουσαι κατ' ἐκλογὴν ἄνδρα· τῶν τοῦ φρου-

ρίου τὰ πρῶτα φερόντων οικητόρων, καὶ οὐδ' ὠνόμαζον τῶς λευκοφόρους, ὡσπερ τοὺς τῷ Ἀλεξάνδρῳ πάλαι τῷ Μακεδ'νι κατ' ἔκλογην παρασπίζοντας ἐκαίνους λευκάσπιδας. Ὡσπερ γάρ ἐκαίνοι διὰ τὸ τῶν ἀσπίδων χρώμα, οὕτως νῦν οἷτοι διὰ τὴν τῶν ἐνδυμάτων λευκότητα λευκοφόροι καλεῖσθαι ἐνόμισαν, καὶ εἶναι ἐπίσημοι διὰ τὴν τῆς ψυχῆς ἀνδρίαν, ἣν ἐπηγγελλάντα φιλοτίμως ἐνδείξασθαι κατὰ τὴν ἐνεστώσων μάχην ἄχρι θανάτου, ἐνὶ πάντες ὄρηκθ' ἠμοσίῃ προκαταδήξαντες ἐαυτοὺς ἀπειθῆσαι τελείως τοῦ σώματος. Ἦσαν δ' οὗτοι πεντακόσιοι τὸν ἀριθμὸν. Ἀλλὰ γὰρ ὁ τῶν Γεννοσιτῶν στρατός ἐς πάντας καὶ ἐξήκοντα τριήρεις ἀνηγμένους, ἐπρεσβεύοντο μετὰ παρθρασίας ἤδη πρὸς βασιλέα, τὰ τε ἄλλα τῆς πρεσβείας ἐγγυητούσας εἰς πειθῶν, καὶ μάλιστα πάντων τὴν τῶν Βενετικῶν νεῶν πλάνην, καὶ τὴν μεταξὺ διὰ τοὺς ἐπενεχθέντας κλύδωνα· μερισμὸν καὶ ἀποστροφὴν ἐς τὰ οἴκοι. Τοῦ μίντοι βασιλέως τὴν ἐκείνων βεβαίως ἀφιξίν προσδοκῶντος, καὶ ἀποστρεφόμενου προθέσειν ὅλας ψυχῆς τὴν πρεσβείαν, ἀποτυχόντες πέμπουσι, παρὰ τὰς τῷ Εὐξείνῳ προβεβλημέναις πόντιον παραθαλασσίους πόλεις Ῥωμαίων τριήρεις δέκα, αἱ δὲ καὶ δύο ἡμέραιν ἀγωνισάμεναι Σωζόπολιν εἶλον, βαθύπλοῦσίν τε καὶ πολυάνθρωπον πόλιν Ῥωμαίων, πλείον ἢ χιλίους σταβίους ἀπέχουσιν τοῦ Πόντου ἀγένης. Ὁ δὲ βασιλεὺς τάφρους τε ἀνώρυττε κύκλῳ περὶ πᾶν τὸ παραλίον τεῖχος τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων, τὰς τε τῶν τειχῶν ἐπάλξεις ἐς ἕξιο· ἀνήγα καὶ ἀγύρου, ξυλίλους ἐποικοδομῶν καὶ περιστεφῶν κύργους καὶ ἡμιπέργια. Οἱ δὲ Γεννοῦται νῦν μὲν ἠπειλοῦν, νῦν δ' ἐπρεσβεύοντο περὶ σπονδῶν. Ἐπεὶ δ' ἐλπιδας ἐξ ἐλπιδῶν στραφόντων ὁ χρόνος ἐτριβέτο καὶ τὰ ἐπιτέθεικα ἐπέλιπε σφίσι, εἰς ἀνάγκην ἤσαν σπείσασθαι τοῖς τὴν Βιθυνίαν ἔχουσι Πέρσαις. Πρεσβεύεται τοίνυν πρὸς τὸν ἡγεμόνα σφῶν, καὶ δῶρα [f. 115 a] τὰ μὲν πέμπουσι, τὰ δ' ἐπαγγέλλονται, συμμάχους εἶναι σφίσι παρακαλοῦντες διηναεῖς, καὶ φόρους ἐτήσιους λαμβάνειν πολυτάλαντους καὶ παντοδύ-

πρῶς. **II.** Τοῦτων δ' οὕτω γιγνομένων, λύπαι μακρὰ τὴν ψυχὴν ἰδαπάνων τοῦ βασιλέως, τὴν ἀπουσίαν ἐς πάλιν παρταίνουσιν χρόνον ὄρωντος τῶν Βενετικῶν νεῶν. Ἦνα γὰρ ἐς τὸ πρότερον ἔχνος τοῦ λόγου ἐκπυνακάμψωμεν, κατέπλευσαν μὲν ἐκεῖναι πρῶτον ἐς Κρήτην ἀπαθεῖς ἠθροισμένοι τοῦ εθνοπύρου μισσοῦντος, τριάκοντα μὲν, ὡς φασί, τῶν Κατελάωνων, ἑξομῆκοντα δὲ τῶν Βενετικῶν. Ἐνθα καὶ πλείους ἡμέρας διατετρίψαι, τὰ ἐπιτήδεια ἰκανῶς ἐσχομιζόμεναι. Ἐπειτ' εὐπλοίας γενομένης ἀνήχθησαν, καὶ μήπω δύο ἡμερῶν ἀνύσσοιαι πλοῦν χερμαῖν θεινῶν κατὰ τὸ Ἰκάριον περιπεπιπυκασαν πύλας, τῶν ἀπ' ἄρκτου βόρτων πνευμάτων σφοδρτέρων ἤδη κατὰ τοῦ Αἰγαίου κυθόντων πελάγους. Κάνεσθεν ἀλλήλων διαζευχθεῖσαι κατὰ κλειῶν καὶ ἤτω γε μέρη, αἱ μὲν ἐς Κρήτην καλινδρομοῦσιν, αἱ δὲ τῆς Εὐβοίας προσώκειλαν, αἱ δὲ τῶν Κυκλάδων ἤσαντο νήσων. Ἐνταῦθα καὶ ἀπώλοντο, βράχει καὶ τεναγώδεις τίποις νυκτὶ, προσρηγνύμεναι. Ἐπεὶ δ' ἐς Βενετίαν σφίσι ἐπανίεναι οὐκ ἔστιν (τὸ γὰρ ἀπαξ ἐκεῖ τῆς βουλῆς κυρωθὲν ἄλυτα νόμου ἰσχύοντα εἶναι συμβαίνει, εἶναι δ' αὐτοῖς ἐκεῖ-

leucaspides appellati sunt. Sicuti enim hi ex colore scutorum, sic tum illi ex vestium candore leucophori appellati solebant; insignes erant animi virtute, quam instanti proello alacriter se usque ad mortem exhibituros esse profitebantur; nam uno omnes publico iurejurando obstricti erant, esse vitæ omnino non parsuros esse. Numerus erat quingentorum. Classe igitur ad sexaginta quinque triremes aucta Genuenses jam palam atque libere ad imperatorem legatos miserunt, qui cum alia ad persuasionem attulerunt, tum hoc vel maxime: Venetorum naves in errores abactas atque dein tempestatis fluctuumque vi dispersas domum rediisse. Imperatore autem constanter earum adventum expectante et legationem toto animi affectu averasante, illi spe frustrati decem triremes ad Romanorum urbes ad Pontum Euxinum sitas mittunt, quæ post duorum dierum certamen Sopolim ceperunt, divitiis refertissimam hominibusque frequentissimam urbem Romanorum, amplius quam mille stadiis a Ponti faucibus disjunctam. Imperator autem maritima mania imperatriciæ urbium circumcirca fossis munit, propugnacula muri lignis turribus et turriculis ædificatis atque circumstructis altius excitavit et firmavit. Genuenses tum minus jactatis tum, qui de fœdere agerent, missis cum spe vana tempore et inopia alimenterum opprimi cœpissent, cum Persis Bithyniam incolentibus fœdus facere coacti sunt. Legatis igitur ad eorum principem missis donisque partim oblatis partim promissis adhortabantur eos, ut perpetuo sibi socia arma jungerent; quod si facerent, annua tributa magna et multiplicia eos accepturos esse.

VIII. Dum hæc geruntur, magna tristitia imperatoris animum exedit, cum videret, Venetaram navium adventum in longum tempus differri. Ut enim alid, unde digressi sumus, revertamur, naves illæ universæ primum ad Cretam integræ incolomesque medio autumno appulere; triginta dicuntur fuisse Catelanorum, septuaginta Venetorum. Ibi complures dies commoratae rebus necessariis abunde importatis, secunda tempestate cum indo in altum provectæ essent, nondum duorum dierum cursu confecto tempestate ingenti in mari Jarij corripuntur, ventis ab septentrionibus in mare Ægeum jam vehementius irruentibus. Tum in singulas vel majores vel minores partes divise partim Cretam redeunt, partim ad Eubœam deferuntur, partim insulas Cyclades tenent. Complures naves pereunt, nocte in brevia atque vadosa loca compulsæ atque contractæ. Cum autem Venetias redire iis non liceret (quod enim semel a senatu decretum est, id habet vim legis firmissimæ: ab eo autem imperatum erat, ut aut victi res redirent aut omnes hostium manibus interficerentur;

aliter qui rediret, facilissima nece punitum iri, quæ nullo prætextu nullaque causa averti posset), cum sic se igitur res haberet, omnes eadem necessitate coacti undique simili consilio recta Byzantium cursum direxere. Ita factum est, ut ex triremibus illis multos dies dispersis octoginta duæ convenirent, quæ brevi tempore interposito vix ægreque Tenedum tenebant, cum iterum in tempestatem inciderent, modicam quidem, sed tempestatem tamen. Ibi aliquot dies commorati cum ex tempestatum fluctuumque calamitate, quantum fieri potuit, sese recreassent, austro secundo flante oriente sole in altum provecti sunt; sub vesperam autem adversa tempestate exorta appulerunt ad urbem quamdam in Cherroneso sitam, quæ Sestos dicitur. Inde multis elapsis diebus discessere **86** placido austro initio quidem flante, postero die autem usque adeo increbrescente, ut ægre ad insulas Propontidis cum sexaginta octo navibus pervenire possent exeunte hieme et æquinoctio verno jamjam appetente. Cum vero portus, qui tantam classem capere posset, illis insulis non esset, per duorum dierum noctiumque spatium in alto omnes naves temere in ancoris fluitabant, fluctu ab imo intumescente neque tempestate unquam consistente. Fieri etiam potuit, ut Genuenses derepente in eos cursum intenderent, qui jam diu id agebant atque parabant, ut eos iterum navigandum defatigatos adorarentur. Hæc quidem res sic se fere habebat. Cum vero haud diutius cum mari atque fluctibus, tempestatibus vi non remittente, conflictari possent, ancoris sublatis inde provecti tertio die sub vesperam tarde atque ægre in portum Byzantinum navigabant, octo triremibus Romanis trahendo et ducendo appulsum in portum adjuvantibus et sublevantibus. Verum priusquam appellerent, triremes Genuenses jam diu iis insidiatæ repente adnavigant. Atque primum quidem expeditis navibus binis et ternis ex intervallo in puppes eorum præmissis cum omnibus navibus omni **87** celeritate et studio incitati a tergo illos invadunt, ut Veneti quanquam valde defessi in mari fluctibus vehementissime tunc turbato prælium committere necessario cogerentur. Genuenses igitur cum eos jam in se proras convertentes viderent, puppibus confestim retroactis celerrima fuga fauces Ponti et solitos portus petiere. Illi autem acriter instantes a tergo eos cædebant, quatuor navibus, quæ fluctibus ad saxa in mare eminentia pene fractæ erant, ad portum relictis. Una cum iis etiam Romanæ illæ triremes egressæ animos eorum ad pugnam inflamabant atque accendebant. Accidit vero, ut contendenter inter se eo loco, ubi binæ columnæ spectiem sepulcri cujusdam exhibent. Ibi enim terribilem in modum summa fortitudine congressi prælium navale commiserunt; omnes vero pugnandi ardore una ex parte Catelani, ex altera parte quingenti illi Leucophori superabant: utrique sæpe ex suis navibus in hostiles excur-

θεν προσεταγμένον δυοῖν θάετρον, ἢ νικητὰς ἐπι-
νεῖναι τῶν πολεμίων, ἢ πολεμίοις ἅμα πάντας ἐκε-
σφρῆσαι χερσὶ, τῷ δ' ἄλλως ἐπανιόντι θάνατον
εἶναι τὸν ἀσχυρότον τοῦ περὶ τιμῶν, ἀπάσης προφά-
σεως ἵλαν ὑπέρετρον), εἰς ἀνάγκας ἤρσαν ἄρρωστοι
ταῖς αὐταῖς, εὐθὺς Βυζαντίου ἐλαύνειν ἐκασταχόθεν
ἀπάσας ἐν ἐμοίᾳ τῇ γνώμῃ. Συνέθη τοίνυν συχνῶν
ἡμερῶν σποράδας ἰθροῖσθαι τριήρεις ἐκ τούτων
δύο καὶ ὀγδοήκοντα, αἱ δὲ καὶ μετὰ βραχὺ κτεπέλευ-
σαν ἐς Τένεδον μάλα μόλις χειμῶν γὰρ περιέτυχον
αὐθις, μετρίῳ μὲν, ἐνέτυχον δ' οὖν. Ἡμέρας δ'
ἐκεῖ συχνὰς περιμείναντες τοῦ χειμερίου κλύδωνος,
δσον ἐπιτετὴν, ἐαυτὰς ἀνελάμβανον. Νοτίων δ' ἐπειτα
πνοαὶ ἐξ οὐρίας γενομένων ἀνήχθησαν ἑωθεν. Περὶ
δὲ δεξιῆν ὄψιν ὀντιπνοίας γενομένης σφίσιν ἐκ
πρώρας, ἐς μίαν τῶν ἐν Χερβρονήσῳ πόλειον προση-
μισθησαν, καλουμένην Σερτόν. Κάκειθεν αὐθις
μετὰ πολλὰς τὰς ἡμέρας ἐξέπλευσαν, νότου μαλα-
κοῦ μὲν τὴν ἀρχὴν γενομένου, τραχυθέντος δ' ἐς
τὴν ὑστεραίαν τοσοῦτον ὥστε μόλις ἐδυνήθησαν ταῖς
τῆ; Προποντιδος προσεληλυθέναι νήσοις, δυοῖν θέου-
σαι ἐβδομήκοντα, τοῦ χρόνου τμηκαῦτα τὰς τοῦ
χειμῶνος ἰσχυραῖς παραθέοντας, καὶ μέλλοντος
δσον οὐδέπω τὰς τῆς ἡριπῆς ἰσημερίας ἀνίσχειν
τροπά;. Κάκειθ λιμὴν ταῖς νήσοις ἐκείναις οὐκ
ἦν οὐδαμῇ τοσοῦτω στίβῳ προσήκων, μετέωροι
νοχθημέροις δυοῖν ἐπ' ἀγκυρῶν ἐσάλευον ἄρρωστοι
[f. 115 b] πάντω τε πλημμυλῶς, τοῦ τε κύματος κά-
τωθεν ἀνοιδοῦτος, καὶ τοῦ πνευμάτου; οὐδαμῇ πω-
C λήξωσι μεμνημένου. Ἡ γὰρ ἂν ἐνῆν καὶ Γενουσί-
ταις ἐπὶ σφῶς ἐξαίφνης πλευσείσθαι, πάλαι τοῦτο
μελετηθὲν αὐτοῖς καὶ παρασκευασθὲν κεκοπωμένοις
ἐπεισεσεῖν κατὰ τὸν ἀνάπλου. Καὶ ταῦτα μὲν
τῆ δὲ πη ἔσχον· ἀλλ' ἐπειδὴ περ οὐκ ἦν ἐς πλῆθον
οὐδ' ἐνταυθοῖ καθημένοις θαλάττῃ καὶ κύματι μά-
χεσθαι καὶ πνεύματι τραχυνομένῳ διηνεκῶς, ἄρρω-
στες ἐκεῖθεν τριταῖοι περὶ δεξιῆν ὄψιν κατήσαν
ἡρέμα καὶ ροχθηρῶς ἐς τὸν τῶν Βυζαντίων λιμένα.
Καὶ ἅμα τριήρεις ἐντεῦθεν ὀκτώ ἀναχθεῖσαι Ῥω-
μαῖκα; συνδιέφερον τὴν καταγωγὴν καὶ συνεχρό-
του, προάγουσαι καὶ χειραγωγούσαι. Ἀλλὰ πρὶν
ἀψιθῆαι γῆς, ἐπιπέουσιν ἐξαίφνης αὐταῖς αἱ Γενου-
σίται καὶ τριήρεις, ἐφειδρεύουσαι πάλαι πολὺν τινα
χρόνον. Καὶ πρώτα μὲν τριήρεις ταχυναυτούσας
D σύνδου καὶ σύντρεις ἐκ διαστήματος ἕως πρύμνῳν
ἐκείνων προῦπεμψαν, κάπειτα ἐσπουδασμένην τινὰ
καὶ μάλα τι σφόδρα κατόπιν ὄξειαν αἱ πᾶσαι τὴν
ἐφοδὸν ἐποιοῦντο, ὡς ἐς ἀνάγκας εἶναι Πενετικῶς,
καίπερ οὕτω κεκοπωμένοις καὶ ἐν οὕτω ἀστατάσῃ
θαλάττῃ διὰ τὸν τότε κλύδωνα, συνάψαι τὴν μάχην
αὐτοῖσι. Στρέψαντας οὖν ἐπὶ σφῶς ἤδη τοὺς πολε-
μίους οἱ Γενουσίται τὰς πρώρας ἰδόντες πρύμνῳς
τε ἐκρούσαντο εὐθύς, καὶ ἀμετραστρεπεῖ παρὰ τὴν
αὐχένα τοῦ Πόντου καὶ τοὺς συνήθεις λιμένας κατα-
έφρευον. Οἱ δ' ἐπέκειντο διώκοντές τε καὶ βάλλοντες
κατὰ νότου. Τέτταρας αὐτοῦ παρὰ τὸν λιμένα διὰ
τὴν κλύδωνα μικρὸν τι βαγείσας ἐν ταῖς ἐκεῖ προ-
βλήσει τῶν πετρῶν καταλελοπίτες τριήρεις. Καὶ
ξύν γε αὐταῖς αἱ Ῥωμαῖκα; συνεξέθρον ἐκείναι,

τὸν ἐκείνων θυμὸν ἀναζωπυροῦσά τε καὶ ἀνασφί-
 γουσαι πρὸς τὸν πόλεμον. Καὶ μὲν δὴ τετύχηκα
 συμβῆσθαι σφῶς κατ' ἀλλήλων ὄπη κίονες διπλοῖ
 σχῆμα τάφου τινὸς ἀνέχοντες ἴστανται. Ἐκεῖ γάρ
 ἐπ' ἀλλήλους μάλα τι κατατηλιχτικῶς καὶ εὐρώ-
 σεως ὀρμησαντες ἐναυμάχουν, καὶ μάλιστα πάντων
 ἔνθεν μὲν οἱ Καταλάνοι, ἐκεῖθεν δ' οἱ πεντακόσιοι
 λευχείμωνες ἐκεῖνοι, συχνὰ ἐπεκθίνοντες ἐκ τῶν
 ἰδίων ἐς τὰς ἀντιπάλους; ἐκότεροι ναῦς, καὶ νῦν μὲν
 ἐντεῦθεν ἐκεῖσε, νῦν δ' ἐκεῖθεν ἐνταῦθα περιεπιού-
 μενοι, καὶ ἀγχιερέφους τελοῦντες τὰς ἐκδρομάς καὶ καταδρομάς, καὶ ἀπειδῶ; ὅπ' ἀλλήλων βηγνύ-
 με· οἱ τε καὶ βηγνύντες, καὶ τῶν ἰδίων αἱμάτων τε καὶ σαρκῶν ὡς ἀλλοτρῶν ἀπειδύοντες ὡμῶς καὶ
 θηριωδῶς. Καὶ εἰ μὴ νῦν ἐν βραχεὶ διέκοψεν ἐπιούσα τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην, τὰ γ' ἂν ὅπ' ἀλλήλων καὶ
 τῆς θαλάσσης ἐκεῖ διεφθείροντο πάντες· διελύθησαν γὰρ οὐ μάλα ἐκόντες; ἐκατέρων ἐκότεροι περὶ διυ-
 τέραν μόγις που καὶ τρίτην ὥραν τῆς [f. 116 a] νυκτός.

Θ. Τῆς δ' ὑστεραίας ἐπιούσης; καὶ τῆς ἐσπέ-
 ρας ἐκεῖνης ἀνακαλυπτικῶς ἔργα, ὠφθησαν αἱ μὲν
 Βενετικαὶ τρίηραι; ἀνω που περὶ τὸν Θεραπεῖαν λε-
 γόμενον οὐτωσί πως λιμένα, πλησίον τοῦ ἱεροῦ τοῦ
 Σαρδάπιδος, ὀρμούσαι, αἱ δ' αὖ Γενουτικαὶ πρὸς
 ἑω παρὰ τῆς ὄχθας τῆς Χαλκηδονίας; μετέωροι σα-
 λεύονται, μικρὸν ἐνδοτέρω τῆς ψάμμου. Τὸ γὰρ
 ἐσπερίον πεφθόγηται μᾶλλον μέρος; ἢ τὸ πρὸς ἑω
 διὰ γε τὸ Ῥωμαίους; μὲν ἐντεῦθα πολεμίους εἶναι,
 βερβάρους; δ' ἐνσπόνδους; ἐκεῖ καὶ συμμάχους, ὅσον
 ἔπεικτον, ἐπιβρῶννύουσιν ἔξωθεν καὶ ἐπιπροτοῦσαι
 φωναῖς συχνότεραῖς καὶ ἀσῆμοις ὄλον κλαγγαῖς,
 καὶ μάλιστα ὅτι καὶ πλήθος Ῥωμαίων πρὸ δελίης
 ἐπὶ τὰς τεθέσθαι μάλα συχνὰ κατὰ ποταμοῦ; ἐπιβ-
 ρίον ἐξ ἠπείρου πρὸς θάλασσαν βοηθείας; τε ἕνεκα
 τῶν Βενετικῶν, καὶ ἅμα τῶν ἐκ ναυαγίου λαφύρων.
 Συνεπιπέτωκε δ' οὐ μικρῶς τοῖς στρατεύμασιν
 ἐκατέρως ζημιωθῆναι. Γενουτικαὶ μὲν γὰρ ἀπώ-
 λοντο δύο καὶ εἰκοσι νῆες, Βενετικαὶ δ' ὀκτωκαί-
 δεκα, ὧν αἱ πλείους ἦσαν τῶν Καταλάνων κραταιό-
 τερων ἀγωνισαμένων ἢ κατὰ πάντας. Κατὰ στόμα
 γὰρ τοῖς πολεμίους, ὡς εἰρηται, ἐκαιοπίπτοντες,
 ναυίερων ναύαρχο; καὶ ναύης ναύης, καὶ συστάθην
 ὡ; ἐπιληρᾶς; μαχόμενοι, πολλὴν εἰργάσαντο φόνον
 τῶν πολεμίων, ὡς καταδύναι μὲν καὶ νῆας ἐνίας
 οὐτάνδρους ὑπὸ βρῖθους τῶν ἀλλήλοισ; ἐπιπηδών-
 των ἀπρόοπτος ἐν σκότει καὶ νυκτὶ. Ἦσαν δ' αἱ
 καὶ ἀπειρία καὶ ἀγνοία χωρίων ἐς βράχη συνεβή-
 γοντο τε καὶ εἰς γῆν τοῦ; ἀνδρας ἐβρίπτουν, ὠθοῦν-
 τες τοῦ κύματος, ὡς καὶ ἐς τὴν ὑστεραίαν ὁρᾶσθαι
 τῶν Καταλάνων πολλοὺς; πλανωμένους ἐν τῇ Ῥω-
 μαίων γῆ; καὶ μὴ συνιέντες γλώσσης; Ἑλληνικῆς,
 αἰτ' ὄπη γῆς εἶσι, μήθ' ὄπη χρῆ; πορευόμενος τὴν
 οὐθῆραν πορίζεσθαι. Ἦσαν δ' οἱ κίχ τῶν τραυ-
 μάτων; λειποφυχοῦντες ἐπιπτον. Οἱ δ' ἡμῖνήτες
 ἐπιπτον κατὰ τῆς ψάμμου, οἱ δ' ἐκπαυνοκότες ἤδη
 τελείως; ἀναμίξ; ἐκατέρω τῶν στρατευμάτων. Ἐκ-
 στρασομένων γὰρ τῶν νεῶν ὑπὸ τοῦ κύματος ἔξω
 παρὰ τὴν γῆν ἐξέπιπτον μὲν καὶ αὐτοί, τῆς δὲ
 συμπλοκῆς; ὡς ἡμῖνον. Ἄλλ' ὀπλοῖς ἀντετίθουν
 ὄπλοισ; φάλαγγ; φάλαγγ; πεζικῆς, ὡς γίνεσθαι
 ὀπλοῦν ἐκεῖνον συμβαίνειν τὸν πόλεμον, ναυμαχίαν
 τε καὶ πεζομαχίαν κατὰ ταυτέν. Τραυματία; δ'
 ἔσαι βεβίβειν ἰδύσαντο, ἄλλος; ἄλλω ἡγεμόσει χρη-

A rere, tum ex hac parte in illam, tum ex illa in
 hanc partem urgeri, celeres excursiones subita-
 que incursiones conficere, crudeliter sese invicem
 cadere, sui sanguinis et corporis quasi alieni atro-
 citer et efferate nullam prorsus habere rationem.
 Nisi noctis interventu brevi tempore **88** praelium
 illud navale diremptum esset, omnes facile invi-
 cem gladio et mari absumpti interissent. Dirime-
 bantur autem hand sane lubenti animo secunda
 fere et tertia hora noctis.

B IX. Postero die cum res illa vespere gestae reve-
 rentur, naves Venetae superiore regione circa por-
 tum Therapeam, qui dicitur, prope sanum Sarapi-
 dis in anoris constituta conspiciebantur, Genu-
 enses autem orientem versus ad oras Chalcedoni-
 e in alto mari paulo propius a litere fluctuantes
 Partem enim ad occasum spectantem magis met-
 tuebant quam orientalem propterea quod illic
 Romanis hostes erant, hic autem barbaris socii et
 foederati, quod, quantum fieri potuit, extrinsecus
 animos iis addebant crebrisque vocibus et fuscis
 quibusdam inconditisque clangoribus strepebant,
 cum praeritum turbam Romanorum matutino
 tempore fluminibus ex continenti terra ad mare
 subinde devehi conspicerentur, ut Venetis auxilio
 essent simulque spolia ex naufragio colligerent.
 Haud exiguo autem damno uterque exercitus pra-
 lio affectus erat; Genuensium enim navium duae et
 viginti periere, Venetarum duodeviginti, quarum
 major pars erat Catalanorum, qui fortius et effica-
 cius quam omnes pugnaverant. Hostes enim **89**
 ex diverso, ut supra diximus, adorti, praefectus
 classis praefectum, navis navitam cominusque tan-
 quam pugna terrestri manibus consertis, hostium
 stragem late ediderunt, ita ut nonnullae naves ni-
 mis oneratae cum hominibus demergerentur, in
 tenebris noctis alio in alium inconsulto irruente.
 Nonnullae vero imperitia et ignoratione locorum
 in brevina vada compulse milites fluctibus truden-
 tilis et urgentibus in terram eiecerunt, quo factum
 est, ut postero die multi Catalanorum in Roma-
 norum terra oberrantes conspicerentur, qui linguae
 Graecae imperiti nec ubi terrarum essent, nec quo
 profecti salutem sibi quaerent, satis exploratum
 habebant. Alii vero ex vulneribus iniquente anima
 collabebantur; alii semimortui in arena marina
 concidebant; alii plane animae exspirata promiscue
 ex utroque exercitu jacebant. Navibus enim fluct-
 uum aestu ad terram ejectis homines exciderunt,
 sed certaminis conserendi neutiquam oblitii armis
 arma, ordinibus ordinibus opponebant. Ita praelium
 illud et navale et terrestre erat. Saucii autem,
 quocumque pedibus ire valebant, alii aliis itineris
 ducibus usi per totum diem Byzantium convene-

runt, ubi, quantum serj potuit, ketam curationem nacti sunt. Turba autem illa, de qua diximus, ex continenti ad oram scelis ortu delata paucos tantum secum habebat 90 milites; maxima autem pars ex omni genere hominum et artibus sordidis operam navantium et rebus rusticis addictorum commista erat. Eorum omnium nemo erat quin lucrum quoddam et prædam secum donum retulisset, fluctibus scilicet arma et tela omnis generis, scuta galeasque ac triemes utriusque exercitus promiscue per mare jactatas in terram efficientibus, vacuas illas quidem militibus omnique gubernaculo remisque, altanien refertas rebus pretiosis atque mortuis multo sanguine respersis.

Cum autem post prælium navale morbo per maximam partem utriusque exercitus grassante numerus hominum haud exiguus absumeretur, necessitate coacti, quid utile factu videretur, utriusque in deliberationem vocabant. Venetis igitur, quanquam ibi hostium naves onerarias cum comitatu ex Scythia et ab Tanaiside petito descendentes ex Ponto interciperi cupiebant, satius tamen visum est, classem alio loco collocare, quippe cum non solum laborantes ex morbo iis curandi essent, sed etiam rerum ad victum necessariorum penuria urgerentur, quarum magna atque multiplici copia quotidie opus erat. Quare oris solutis inde ad introitum portus Byzantini ad orientem spectantis delati sunt, hostium naves, quæ sinistra ad oram Chalcedoniæ terræ 91 a barbaris occupatæ stabant, prætervecti. Nam ii quoque pariter comitatus inopia laborantes et viros fortissimos, qui gladio hostium non assumpti erant, morbo affectos viuentes, ad portus barbarorum sibi confœderatorum, ut supra demonstravimus, appulerant, ut alimenta sibi acquirerent aliaque multa et magna commoda impetrarent atque mortuos procul a patria in aliena terra sepelirent, neque uxoribus nec liberis id sentientibus. Usque adeo enim hostium audacia conterriti erant, ut non sufficere arbitrarerentur, si barbari ex propinquo sibi quam maxime auxiliarentur, sed etiam necessarium esse ducerent, maximas navium onerariarum per singulos ordines turrim et mœnium instar in fronte collocatas magno militum numero complere, qui saxa in constratis et ad summos malos cumulatâ in hostes injicerent, ut eorum impetum prohiberent. Navium vero cum minorem numerum quam hostes cumque majore ex parte vacuum haberent, militibus et prælio navali et morbo postea ingruente absumptis, mercenarios conducere ex peregrina terra coacti milites et Bithynis barbaris conscribere, duce eorum Hyrcano pecunia grandi permittente. Conductis igitur plus mille levis armaturæ militibus bifariam eos divisere; alteram 92 partem, quam spectare erat sibi auxiliari, ad oram in orientem spectantem collocant, alteram partem

σάμενοι τῆς ἰδ. ὑ. ἐκ τῶν ἡμετέρις ἐν τῷ ἐγγύοντο Βυζαντίου. Καὶ ψυχαγωγίας ἔτυχον, ἐπεὶ ὅσον ἐπιπέδον. Τὸ γὰρ μὴν παρὰ τὴν αἰγιαλὸν ἐπιβρέυσαν [f. 116 b] ἔωθεν ἠπειρωτικῶν, ὡς εἴρηται, πλεῖθος ὀλίγου; μὲν εἶχε τοὺς στρατιώτας, τὸ δὲ πλεῖστον ἐξ ἀπάσης τέχνης ἦν συμμιγῆς, ὅση τε βαυαυσιδης καὶ ὅση τῇ γεωργίᾳ προστετεθήκει· καὶ ἦν ἀπάντων ἐκείνων οὐδεὶς ὧ μὴ προσεγεγόναι κέρδος οἰκαδ' ἐπανιόντι, τῶν θαλαττίων κυμάτων ἐς τὴν ὄπλα καὶ βέλη παντοδαπά καὶ ἀσπίδας καὶ κρήνη; καὶ τὰς κενεματούσας ἐν τῷ πελάγει τριήρεις ἀναμιξῆς ἐκατέρων τῶν στρατευμάτων, ἐρήμου, μὲν παντάπασιν οὐσας ναυμάχων ἀνδρῶν καὶ κώπης πάσης καὶ ταρῶν, μεστὰ; δὲ χρημάτων πλουτεῶν καὶ νεκρῶν πλουσίοις συμπεφυρμένων αἵματι.

Γ'. Μετὰ μέντοι τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην νόσοι κοινῆς διανεμηθείσης τὸ πλεῖστον τῆς ναυτικῆς ἐκατέρας δυνάμεως, ἀπονήσκουν ἐπιπεί μάλᾳ συγχρῶς ἐκατέρωθεν, ὡς εἰς ἀνάγκην εἶναι βουλευέσθαι ἐκατέρους ἃ ἐδόκει λυσιτελεῖν. Ἐδόκει δὲ Βενετικοῖς μὲν τὸν ἴδιον μεταστῆσαι στόλον, καίτοι βουλομένους ἐκεῖ τὰς ἐκ Πόντου κατιούσας στρογγύλας τῶν πολεμίων ὀκλάδας αἰρεῖν, αἱ παρεκδομιζον ἐκ τῆς Σκυθῶν καὶ Τανάιδος τάπιτῆλα. Ἄλλ' ἀνεβίβη σφῆς οὐ μόνον τὸ τοὺς νοσοῦντας αὐτῶν ἀνακτῆσθαι βούλεσθαι, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπιτηδελῶν ἢ σπάνις πολλῆ καὶ ποικίλῃ καθ' ἡμέραν ἐκάστην ἀπαιτουμένη. Διὸ λύσαντες; τὰ πρυμνήσια ἐκείθεν παρὰ τὸν εἰσπλου τοῦ τῶν Βυζαντίων λιμένος ἔστησαν καταχθέντες, τοῦ πρὸς ἑω βλέποντος, τὰς πολεμίας ἐστώσας εὐώνυμα ναὺς παραπλεύσαντες παρὰ τοὺς αἰγιαλοὺς τῆς Χαλκηθονίας γῆς τῶν βαρβάρων. Στενωχορούμενοι γὰρ κίχαινοι τῇ τῶν ἐπιτηδελῶν ὁμοίως σπάνει, καὶ ἅμα νοσοῦντας ὀρώντες ὀπόσις τῶν ἀρίστων ἀνδρῶν μὴ πολέμιου ξίφους τετύχηεν ἔργον γενέσθαι, τοῖς τῶν βαρβάρων προσωμιζόντο λιμένας ἐνσπίνουσι οὖσιν, ὡς εἴρηται, τροφῶν τε εἵνεκα καὶ πλεῖστον ἄλλων καὶ μεγάλων καὶ παντοδαπῶν ἐλπίδων, καὶ πρὸς γὰρ εἰ θάπτειν ἐν ἀλλοτρίᾳ πόρῳ τοῦ τῆς οἰκείας γῆς τοὺς οἰκείους νεκροὺς, μὴ τῶν γαμετῶν καὶ τέκνων αἰσθανομένων. Τοσοῦτον γὰρ τὴν τῶν πολεμίων κατεπλάγθσαν τόλμαν ὥστ' οὐκ ἀρκεῖν ἐνέμισαν βαρβάρους; ἐκ τοῦ σχεδὸν τὰ μέγιστα βοήθουνας ἔχοντες, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν οἰκείων μεγίστας ὀκλάδας ἀναγκαστὸν ἔδοξεν ἀγαγόντας σιτηθῶν κατὰ μέτρον παραστήσασθαι δίχην πύργων καὶ τειχῶν, στρατιώτας καμπόλλους ἐχούσας, ἐπὶ τε τῶν καταστροφμάτων καὶ ἀνω παρὰ τὰ τῶν ἰσῶν ἀκρωτήρια λίθων παρεσκευασμένους ἔχοντας σωροὺς ἐς τὸ ἐπιβρίπτειν τοῖς πολεμίοις καὶ τὸν ἐπίπλου ἀνείργειν αὐτῶν. Νῆας δ' ἔχοντες τῆς ἀριθμῶν ἐλάττους ἢ κατὰ τὰς πολεμίας, καὶ τούτων τὰ; [f. 117 a] πλείους ἐρήμους στρατιωτῶν, τῇ τε ναυμαχίᾳ καὶ τῇ κατίπιν τῆς ναυμαχίας νόσῳ φαρρέτων, εἰς ἀνάγκας ἤσαν καὶ αὐτοὶ μισθοφορικῶν ἀπορίσειν ἐξ ἀλλοδαπῆς καὶ στρατιώτας ἐκ τῶν Βιθυνῶν καταγράφειν βαρβάρων, ἐνδεδόντος τοῦ

εργῶν ἡγεμόνος Ὑρακανοῦ παμπόλλων ἕνεκα χρημάτων. Μισθωσάμενοι τοίνυν ὑπὲρ χιλίους ἑκαθὼν φιλοὺς διεβλῶν, καὶ τοὺς μὲν παραδωθῆναι ἐπέσταν ἐκτίξαντες ἀνὰ τὸν ἕβρον αἰγιαλὸν, τοὺς δὲ πέμψαντες τὸ τοῦ Γαλάτου φρουρεῖν προστατάχεισιν κολιχίον ἑνδοθὲν τε καὶ ἐξωθεν, καὶ ἄμα συχναί· ἐκδρομάς καὶ καταδρομάς ποιουμένου; ληΐζεσθαι τὰ τῶν Βυζαντιῶν προάστεια, καὶ ἐφεῖς ἀντιπερισπῆν ἐς οἰκεία πάθη, καὶ μὴ δίδῃσι σχολήν μήθ' ὡς τὰ πολλὰ τοῖς Βενετικοῖς συμμαχεῖν, ῥῆθαι.

IA'. Ὁ δὲ καὶ μέγιστα πάντων μακρὰν ἐνεποίησε Βυζαντιοῖς τὴν βλάβην. Ὑπὲρ γὰρ τὰς ὀκτωκαίδεκα χιλιάδας παραιοσυχεθέντος τῆ πόλει στρατοῦ ναυτικοῦ, πολλῶν ἐς ἡμέραν ἐκάστην τροφῶν δεομένου, μὴ μόνον ἄπανθ' ἐξῆς ἐν βραχεῖ σπινθίζειν ἐξεγένετο τὰ πτεήδεια Βυζαντιοῖς, ἀπάντων σχεδὸν ἐκ πολλοῦ πανταχόθεν ἀποκλεισθεῖσι διὰ τὰς μάχας, τῶν τε ἄλλων ἐκόσασα τραπέζης ἀναγκαῖα; εἰσι προσφορήματα, καὶ ὅσα ὁ γείτων πορθμὸς τοῖς ἄλλοις παρέειχε τὰ χρήσιμα ἐς ἡμέραν ἐκάστην, τὸν ἄπαντα χρόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ ὁ σίτος ἡμερῶν ὀλίγων ἐς τὴν διελάντιον ἀνήγατο τοῦ χρόνου καὶ πρώην τιμῆματος. Ὅθεν εἰς ἀπορίας ἐνέπιπτον μάλα μακρὰς οἱ τε τῶν Βενετικῶν ἡγεμόνες, ἀκουσίου δαπανώσης τὴν χρόνον ἀπραγμοσύνης αὐτῶν, ὅτε ἐπιμεμένων μὲν, οὐκ ἔχόντων δ' ὄθεν ἐγχειροῖεν ἀνὰ τοὺς πολεμίους ἀμύνεσθαι, ἀσφαλῶς οὕτως ἐπεφραγμένους ἐκ τῆς καὶ θαλάσσης, ὡς εἰρηται. Καὶ μέγιστα πάντων τὴν τοῦ βασιλέως ψυχὴν αἱ τῶν λογισμῶν περιέκλυον τρικυμῖαι, συχνὰ τῶν καθ' αὐτὸν πραγμάτων ἀνακυκλοῦντο, τοὺς κύβους, οἷς πρόσωπον μὲν ἐλπίδων ὑποτείνειν ἐπεισοι χρηστὸν, τὸναντίον δ' ἄπαν ὡς ἐπίπαν ἐπιτα κερζίνειν, ὡσπερ ἐξεπίτηδες πᾶσαν ἐπίνοιαν αὐτοῦ καὶ σπουδὴν καίζοντάς τε καὶ ἀνατρέποντας. Καὶ τό γε δέικου μείζον, ὅτι τοσοῦτοις καὶ τμηκούτοις περιαντλουμένῳ χειμῶσιν ὀφείναι οὐκ ἦν οὐδὲ τὰς τῶν υἱῶν αὐτῶ συμφορὰς τηνικαῦτα, ἀλλ' ἔστασάζον ἤδη καὶ αὐτοὶ περὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ ταῦθ' εὐτῷ ναυαγούσης; τε κίπλι σαθροῦ τοὺς πόδας ἐρείδούσης καὶ ἐς τὸ πᾶν τι λίαν βραχυτάτων πᾶν τι λίαν ἐλαυνομένης, ὅτε δῆπου μᾶλλον ἐχρῆν ἐπὶ πατρὶ καὶ βασιλεῖ κατὰ πᾶν ἐπιχτὸν συναίρεσθαι ἐφεῖς, κοινῆ καὶ καθ' ἑκάστα, καθάπαξ ἄπαν ἴδιον βυθὸς παραπέμφαντας λήθη;. Ὁ τε γὰρ Παλαιολόγος κίπλι τῆ θυγατρὶ γαμβρὸς Ἰωάννης, ὡς παλαιὰ πατρόθεν τὴν ἀρχὴν αὐτῶ προσήκουσαν ἔχων, ἀνταίχεται ταύτης [f. 117 b] ἄλοσχερῶς, καὶ οὐδὲν οὐδενὶ τῆς διεδροχῆς παρεχώρει· ὅ τε Μάρθαϊος υἱὸς ὢν καὶ αὐτῷ, ἐνέκειτο μάλα σφοδρῶς καὶ αὐτὸς ἀπαιτῶν, ὡς νῦν γε καὶ αὐτῶ προστηκούσης πατρόθεν, μεταπεσόντων ἤδη μεταξὺ τῶν σκήπτρων κατὰ τὰς ἀειφερομένας οὕτως τῶν πραγμάτων τύχας, καὶ πρὸς ἀλλοτ' ἄλλου; συχνὰ μεταβρίπτουμένας, καὶ παραλαΐξεις ἀτεκμάρτοις εὐτῷ καὶ ἀποβρήτοις οἰακίζούσα; τὸν βίον, καὶ νῦν ἐν τούτῳ, νῦν δ' ἐκείνῳ παραχόμενα; τὴν τῶν οἰκείων εὐμένειαν ὀφθαλμῶν, καὶ τὸναντίον αὐθις καὶ διὰ παντὸς ἐκάτερον, καὶ ἄλλον γίνεσθαι τοῦτον ἀνομοθέτητον εἰπεῖν, ἐπιφύεσθαι τοῖς πράγμασιν ἀνωθεν καρπωτάμενον βλάβην.

A Galatæ castellum intrinsecus atque extrinsecus tueri crebrisque excursionibus et exire illi ni us B. zantium suburbia infestare et diripere jubent, ne ii, suis ipsorum rebus districti, ullum prorsus otium agere aut Venetis, ut antea plerumque, opem ferre aut quid commeatus extrinsecus facile subvehere possint.

XI. Hac re maximis damnis Byzantii affecti sunt. Amplius enim duodeviginti millibus classicorum militum in urbe congregatis, qui alimentis haud exiguis in singulos dies indigebant, factum est, ut Byzantius ex longo jam tempore omnibus fere rebus cum aliis, quas tenui mensæ apponi necesse est, tum iis quas fretum vicinum piscatoribus quotidie per omne ævum subministrabat, propter bella undique exclusus brevi tempore non solum omnes deinceps res ad victum necessariæ deficere inciperent, verum etiam paucorum dierum alimentum ad duplex, quo nuper constabant, pretium eveherentur. Quare Venetorum duces in summas rerum angustias deducti sunt, desidia haud voluntaria tempus absumente, quippe cum hostes tam firmiter, ut diximus, terra marique munitos propulsare quidem studerent, at tamen non haberent, quomodo propositum exsequerentur. Maxime autem imperatoris animus ingenti curarum et cogitationum æstu fluctuabat; sæpe suarum rerum aleam volutabat, quæ speciem quidem bonæ spoi protendunt, contra autem plerumque postea cadunt, tanquam consulto et data opera omne ejus studium atque consilium ludificarentur et subverterent. Atque hoc sane erat gravissimum, quod tot tantisque tempestatibus jactatus filiorum quoque iniquitatem expertus est, ut qui de imperio tum quam maxime naufrago et putrido quodam fundamento nixo in summasque angustias compulso inter sese discordarent atque dissiderent. Tunc profecto temporis suis ipsorum rationibus profundissima oblivione oblectis patri potius eidemque imperatori et universim et singulatim pro virili parte succurrere debebant. Joannes enim Palæologus omni studio ad se vindicabat neque prorsus de jure successionis ulli quidquam cedebat. Mathæus autem, filius imperatoris, idem vehementer emagitabat ut sibi quoque a patre conveniens. Sceptra enim jam commutabantur, prout vicissitudines ferebant fortunæ, quæ ad alios alio tempore sese applicat, incertis arcanisque variatibus vitam dirigit, nunc hunc nunc illum placida luminibus adspicit, in contrarium cursus vertitur semperque alternat. Hæc est lex, ut ita dicam, illex, quæ florem rerum Dei auxilio nascentem depascat neque facile commutationem sui sine sanguine aut certe sine violentia facere possit. Metuendæ igitur sunt talium pestium insidiæ,

quæ manus omni morte plenas protendunt ; quare priusquam quis Isthmi instar fluctum utrinque irruentem reprimat et in alium locum transgrediatur, eum utriusque necesse est constituere leges.

μεταστῆναι τὸν δίκην ἰσθμοῦ τοῦς ἐκατέρωθεν ἀναχαιτίζοντα κλύδωνα, τοῦς ἐκατέρωθεν ὀρισθῆναι ἑσμῶς.

XII. Imperator igitur cum tantam in tantis temporis angustiis in se irruentem tempestatum vim videret, acerbè id ferebat, indignatus erat, magnis variisque doloribus animum augebat. Non enim habebat, unde verbum consolatorium acciperet ; quare sese ipsum fere deplorabat et quasi desperatam vitam degere videbatur. Semper erat taciturnus neque cum quoquam oculis pectoris communicare volebat. Omne enim consilium rejicere solebat etiam antequam audiret. Tanta igitur ærumna cum conjugem videret afflictum imperatrix, talia ad eum dicere exorsa est : « Non sine t'ei numine hominibus aut infortunia accidere aut res prosperas evenire, neminem ignorare arbitror, qui mentis **95** atque consilii particeps res, quomodo quæque agantur, recte perspiciat. Justum vere esse Deum et justos homines ab eo amari, etiam hoc puto omnibus persuasum esse quorum animi gubernaculo prudentiæ dirigantur. Si quis enim mane studio suum iter, ut ita dicam, persequi sibi proposuerit, vespera autem usque adeo posterius sedens conspiciatur, quam debebat progressus esse, vel pusilla mente imbutus intellexerit, hoc Dei esse facinus, qui hominis istius mores improbens omnibus, quæ ille agit, manifesto repugnat ejusque studium ad contrarium, quam initia promiserunt, circumflectit exitum. Memini autem Gregoram non semel nec bis terve, sed sæpissime in longis atque variis colloquiis crebro nobiscum hic institutis, id quod ipse haud ignoras, nobis dicere, libros Palamæ magna scatere impietate. Quos si nos reciperemus ac magno favore et omni benevolentia prosequeremur, nulli rei publicæ a nobis susceptæ Deum justum prosperos successus daturum esse, dixit atque promisit ille, sed fore, ut omnia subverterentur ac manifesto corrumperebatur vultu segetes fulguribus æthereis. Sin autem hæc vel illa res aliquo modo initio nobis succedere visura esset, attamen non longo tempore interposito **96** fore, ut acerbissima mala uberrime ad extremum succrescerent. Idem ipsis vehementius pronuntiantem audivimus, ut nihil dubitationis suis moribus admisceret, quæ plerumque incertitudinem futuri temporis metuentibus inesse solet. Neque nescis quanto odio viri non a suis verbis recedentis libertatem persecuti simus. Considerandum igitur est, num forte Deo ipso ob dogma repugnante irrita faciamus. »

XCI. Hæc atque ejusmodi cum illa protulisset, imperator. « Mulier, inquit, non omnia debemus

στην, καὶ μὴ βῆστα δυναμένην ἀναίμακτον προΐεσθαι τὴν μεταβολὴν, οὐδ' ἄνευ τῶ πλείστον εἰσεῖν τοῦ βιαίου. Δεδίειναι γοῦν καὶ τὰς ἐφεξρούσας τοῦς τοιοῦτοῦς κήρας, ὅσαι θανάτων παντοίων μεστῆς ὑποταίνουσι χεῖρας· καὶ χρῆναι διὰ ταῦτα, πρὶν

IB'. Τοσαύτην τοίνυν κατ' αὐτοῦ βασιλεῖαν κυμάτων ἐπιγωγὴν ἐν ταυτῶ συνορῶν ὁ βασιλεὺς οὕτω στενωῦ κομιδῇ τῷ καιρῷ, ἤσχαλλέ τε καὶ ἰδυσφόρει, καὶ μακρὰς ἐβάλλετο καὶ πολυτρόποις τὴν ψυχὴν ὀδύνας. Μὴ ἔχων δ' ὅπῃ βλέψας παρήγορον ἂν τινα διεξείτο λόγον, ἔστάνε πως καὶ αὐτὸν, καὶ οἷον ἀπυλεγομένην ἔψαξε τὸ ζῆν. Ἐχεμυθῶν γὰρ ἦν ἄει, καὶ οὐδενὶ ποτε τῶν ἀπάντων ἐβούλετο κοινοῦσθαι τῶν τῆς ψυχῆς ἀπορρήτων οὐδὲν οὐδαμῆ· πάντων γὰρ καθάπαξ ἀποδοκιμάζειν ἐβουλόμην ἄει τὰ βουλευόμενα, καὶ πρὶν ἀκοῦσαι. Οὕτω τοίνυν ὀρώσαν τὴν βασιλίδα τὸν σύζυγον ἔχοντα λύπης, φάσκεν ἔφησε τοιαυτὰ πρὸς αὐτόν. Ὅτι μὲν οἷα ἄβασί τὰς συμφορὰς ἐπιέναι τοῖς ἀνθρώποις ἐστὶ, καθάπερ δὴ πούθεν οὐδὲ τὰς εὐπραγίας, ἀγνοεῖν οἶμαι τῶν πάντων οὐδέν, οἷς νοῦ μέτεσι καὶ διανοίας, τῶν ἄει γιγνόμενων στοχαζομένων ὀρθῶς. Δίκαιον δ' εἶναι τὸν θεὸν καὶ δίκαια δρωῦντας ἀνθρώπους φιλεῖν, καὶ τοῦτο δ' οἶμαι τοῖς ἅπασιν γνωρίμων εἶναι οἷς τὸν νοῦν τῆς ψυχῆς εὐαξὶ πηδαλιωχεῖσθαι ἐξυμνήσκει συνέστασι. Τὸ γοῦν ἔωθεν τινα τὴν πρόσω φάναι πορείαν βαλλεῖν ἀπάτη σπουδῇ προθέμενον τοσοῦτον ὀπισθεν ἐσπέρας ὀρθῶσαι καθήμενον ὅσον ἐμπροσθεν ἐχρῆν, τοῦτο δὲ καὶ οἷς ὀλίγος ἐμπέφυκε νοῦς, γνοίη ἂν θεοῦ πάντως εἶναι, μήτε μὴν τοῖς τοῦ βαλλέοντος τρόποις ἀρεσκομένου, καὶ ἅμα τοῖς τοῦ ὀρθωμένου ἅπασιν ἐμφανῶς μαχομένου, καὶ ἐς τὰ πάντων προομιῶν ἐναντιώτατα πέρατα τὴν σπουδὴν ἀντιπεριάγοντος. Μήμημα τοίνυν οὐχ ἄπαξ, οὐδὲ δις· που καὶ τρις μόνον, ἀλλὰ καὶ μάλα δήπου γε πολλάκις ἀμφοῖν ἡμῖν εἰπόντος τοῦ Γρηγορᾶ κατὰ τὰς ἐνταυθοῖ πολλάκις ἰδιαζούσας [f. 118 a] μακρὰς καὶ πολυειδέας ἡμῶν ὀμιλίας (ἴσθα δὲ καὶ αὐτὸς) τὰς βίβλους εἶναι τοῦ Παλαμᾶ δυσσεβείας· πλήρεις μακρὰς· ἃς δεχόμενοις ἡμῖν, καὶ πολλὴν καὶ παντοδαπὴν τὴν εὐμένειαν σφίσι παρεχομένοις, ἐφατκέ τε καὶ ὑπερχνεῖτο μηδὲν τῶν ἡμῖν γε ὀρωμένων δημοσίων εὐδρομίαν ἀκολουθήσειν πρὸς τοῦ δικαίου θεοῦ, ἀλλ' ἀνατρέπεσθαι τε πάντα καὶ φθειρεσθαι προφανῶς, καθάπερ κεραυνοῖς αἰθεροῖς τὰ λήθα. Εἰ δὲ που καὶ ὀξείεις τῶν ἡμετέρων ἔργων ἐν ὀποιοῦν ὀρητῶν εὐτυχεῖν ἐκ προομιῶν, ἀλλ' οὐκ εἰς μακρὰν ἐκεῖ πικρὸν ἐπιφύεσθαι καὶ μάλα πολύχουν ἐν τοῖς πέρασι τὸ γέωργον. Τοῦτο δὲ καυταῖς πανδημοῖς σφοδρότερον ἡκηκόσιμεν φάμενον, οὐ διασταγμοῦ τινος μέρος παρμιγνύοντα τῷ ἤθει, ὅποιος τοῖς δεδιόσι ἐπεται τὴν τοῦ μέλλοντος ἀθήλιαν ὡς τὰ πολλά. Καὶ οἷσθα γε ὡς ἡχθόμεθα τῆς παρρησίας τάνδρῃ· ὁ δ' οὐκ ἐνεδίδου λέγων. Σκεπτέον οὖν μὴ θεοῦ μαχομένου διὰ τὸ δόγμα πονῶμεν ἀνίγνυται. »

II'. Ταῦτα τοίνυν καὶ τὰ τοιαῦτα διεξιούσης ἐκείνης, « ὦ γύναι, φησὶν ὁ βασιλεὺς, οὐ πάντα καθά-

ταῖς χρεῶν ἀνατιθέσθαι Θεῷ. Εἶναι γάρ τινα καὶ ἄ
 τύχη τυράννον, κατὰ τὸ αὐτόματον ἐπιούσαν τοῖς
 τῶν ἀνθρώπων πράγμασι, καὶ τοῦ προσεχούς αὐτὴν
 μᾶλλον τὰ θρώπια διοικοῦσαν ἢ τὸν Θεόν, ἐνέργειαν
 μὲν κλυομένην ἀκτιστον, δεσποτικὴς δὲ χαρακτῆ-
 ρος φέρουσαν τε καὶ δεσποτικῶς τοῖς πράγμασιν
 ἐπιερατεύουσαν κατὰ τὴν τοῦ αὐτομάτου φορὰν τε
 καὶ κίνησιν. Εἰ δ' οὖν, λόγον ἐγὼ σοὶ καὶ μᾶλα εἰδυῖα
 ἐρῶ, τῆς ἐμῆς ἀληθείας μάρτυρά τε καὶ βεβαιωτήν.
 Ὅτι οὐ γὰρ ὀφθαίς καὶ ὄσας ἡπειρομένη ἐξευμενίζειν
 τὸν Θεὸν χρημάτων ὄσασιν, ἀς ἀφθόνοις κλάμασι
 ἐξηγέλουσι ἱερῶσι καὶ μοναστέροις, καὶ ὅσοι σπη-
 λαίοις ἐνδιαίτωνται καὶ ὕρασι, καὶ ὅσοι τῶν ἄλλως
 τινῶν καὶ νόσφ' αὐζώντων ὑπῆρχον, καὶ πῆ μὲν δη-
 μοσίᾳ, πῆ δὲ βλέποντος ἀπάντων οὐδενός. Ὀνησαν
 δ' ἡμῖν οὐδὲν, ἀλλ' ἄβρσι, ὡς γέ ἔοικεν, ἐκείνα
 πάντ' ἐκπεπονήκαμεν, καὶ περιέστη ἡμῖν ἐκείνα
 πᾶσι τὸν ἄ μὴδὲ τοῖς σφόδρα ἀνδροφόνους διὰ βίου
 πεπονημένοι συμπίπτωκεν. Ἀφ' οὗ δ' ὁμόφρων γε
 γένηται Παλαμᾶ, καὶ βασιλεὺς εὐθύς κεκράτηκα. »

13. II. δ' ὑπολαβούσα τοιάδ' ἀνέφησεν αὐτοῖς· « Ἐγὼ
 δὲ, φησὶν, ἐκ τῶν ἡμετέρων καὶ ἀνθρωπίνων βραχέα
 σοὶ φθέγγομαι. Εἰπέ γάρ μοι· Εἰ τις τῶν ἡμετέρων
 δούλων ἀμπελώνος εἶπαι ἢ τῶν ἄλλων ἐχόντων ἡμῖν
 κτημάτων ἐνὸς οὐτινοσοῦ ἐπιμελητῆς ὑπ' ἡμῶν
 καταστάς, ἔπειτα τῆν μὲν δεσποτείαν ἡμῶν ἀφῆρεῖτο
 περιφανῶς, πολλοστῆμόριον δὲ τῶν ἐκεῖθεν παρῆ-
 χετο φέρων ἡμῖν καρπῶν, οὐ μᾶλλον γ' ἂν ἐμμεσί-
 κειμεν ἐκείνον ἢ ἡγαπήκαμεν; Τοῦτ' αὐτὸ νομίζειν
 ἔπειτα μοι· καὶ [f. 118 b] περὶ γε τοῦ μόνου Θεοῦ. Εἰ
 γὰρ πλοῦτου καὶ δόξης τοσαύτης ἡμεῖς ἀπλευρόντες
 πρὸς Θεοῦ, ἔπειτα τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν πολυθεῖαν
 ἐκόντες ἢ τινι τῶν ἀπάντων ἑτέρᾳ παρ' αὐτὸν ἐνε-
 γείᾳ, ἐξευμενίζειν ἐκείνον νομίζομεν πολλοστῆμό-
 ρον χρημάτων τῶν αὐτοῦ προσάγοντες αὐτῷ, ὁστέον
 μέντ' ἂν μισήσειεν ἢ ἀγαπήσειεν ἡμᾶς, ὅτι τὸ μεῖ-
 ζον ἀφαιροῦντες τοβλατὸν παρέχομεν, ἢ μᾶλλον τὸ
 πᾶν ἀφαιροῦντες τὸ μὴδὲν παρέχομεν. Εἴη δ' ἂν καὶ
 τῶν ἡμετέρων ἔτι πραγμάτων ἐναργέστερα τὰ λεγό-
 μενα. Οἶσθα γὰρ ὡς πρὶν ἢ ταῖς τοῦ Παλαμᾶ προσ-
 τῆθῃαι καινοφωταῖς ἡμᾶς, σφόδρα γε ἐξ οὐρίας
 ἡμῖν τὰ τῆς εὐδαιμονίας ἔπλει, καὶ οὐδὲν ἀντέπνει
 τῶν δεινῶν ἀντίπρωρον, ἀλλὰ καὶ ὑπ' ἄλλων τέως
 βασιλευσάμενοι πλείω τῶν βασιλευδόντων ἡμεῖς τὴν
 ἰσχὺν ἐκαρπούμεθα, καὶ τὸ τῆς βασιλικῆς ἐκείνης
 δόξης κλέος πλείω ἡμῖν ἢ τοῖς; ἔχουσι περὶ τὴν ἐκεί-
 νων γὰρ ἐνομιζέτο καὶ ἡμῶν ἦν. Ἀφ' οὗ δὲ τοῖς
 ἀμὰ τὸν Παλαμᾶν φέροντες συμμαχίην ἡμᾶς αὐτοὺς
 ἐδοδώκαμεν, κατὰ νόδας ἢ τίσις εὐθύς ἠκολούθει·
 πᾶσαν μὲν γὰρ εὐθύς κακοδαμόνιαν συλλήθην εἰ-
 πείν διηνητέλακαμεν, πᾶσαν δ' ἐκείνην τὴν δόξαν μετὰ
 τοῦ πλοῦτου παντὸς ἡμῖν ἀποβεβλήκεναι συμπί-
 πτωκα, καθάπερ τοῖς διαγρηγορήσοις τὰ ἐν τοῖς
 ὑπνοῖς ὄνειρατα. Καὶ τὸ τῆς βασιλείας δ' ὅψι περι-
 ζωσαμένοις κράτος ἔπειτα δυστυχεῖν ἡμῖν ἀνακρά-
 τοι, οἶμαι, διὰ τὸ μὴ τὴν βασιλικὴν ἰσχὺν εἰς
 εὐθρόωσιν, ἀλλ' εἰς διωγμὸν ἐκκενοῦν τῶν ὑπὲρ τῆς
 πατρίου λεγόντων πιστεῶς. Ταῦτα δ' οὐ εὐ λέγουσα

ad Deum referre. Nam etiam fortuna domina qua-
 dam est, quæ suo arbitrio hominum res aggredia-
 tur, atque continenter vitam humanam magis re-
 gal, quam Deus: operatio quidem nominatur in-
 creata, induta autem est tyranni moribus, super-
 banque in omnes res dominationem exercet pro
 libidinis impetu atque motu. Agedum! orationem
 tibi dicam, quam ipsa haud sane ignoras, quæ me
 vere locutum esse testificetur atque confirmet. Scis
 enim, quantis et qualibus ego studuerim donis Dei
 favorem mihi conciliare, quæ plenis manibus sa-
 cerdotibus, hominibus solitariis, quicumque in spo-
 luncis habitant et montibus ac paupertate et oc-
 cultis morbis oppressi vitam degunt, et palam et occulto
 largiebar. Verum nihil utilitatis nobis 97 illæ
 largitiones attulerunt, sed ventis videmur omnia
 effecisse; calamitates enim in nos ingruerunt,
 quales ne audacissimi quidem homicidæ in vita
 perpressi sunt. Ex quo autem tempore cum Palama
 feci, ex eo statim imperatoris potentiam nactus
 sum. »

XIV. Illa autem orationem excipiens hæc fere
 respondit· « Ego pauca quædam ex nostris huma-
 nis rebus proponam; dic enim mihi, si quis
 nostrorum servorum verbi causa vineæ vel alli-
 cidam nostrarum possessionum a nobis præfectus,
 dominatione nobis manifesto erepta, parvulam
 quamdam partem frugum inde natarum nobis præ-
 beret, nonne majus in eum odium conciperemus,
 quam antea eum amassemus? Hoc idem etiam de
 unico Deo statuere mihi in mentem venit; si enim
 nos a Deo tantis divitiis tantaque gloria ornat,
 dominatione ejus multis divinitatibus aut alii cui-
 dam operationi ab eo diversæ ultro permessa,
 parvula quamdam parte opum præbenda nobis eum
 conciliare putabimus, celerius sane nos odio quam
 amore persequetur propterea quod plus ei dero-
 gamus, quam exhibemus, aut potius quod omnibus
 rebus ei defraudato nihil præbemus. Facile autem
 ex nostrarum rerum conditione, quod modo dixi,
 clarius erit. Scis enim, antequam Palamæ nova
 commenta amplexaremur, summa cum felicitate
 98 quasi secundo vento adjutas nostras res pro-
 cessisse nihilque contrario quodam statu impedi-
 tum fuisse, sed licet aliquandiu aliorum imperio
 subjecti essemus, majore tamen potentia, quam
 ipsi imperantes fruebamur, nobisque gloria impe-
 ratoria dignitatis major contigit, quam iis, qui eam
 possidebant. Illorum enim putabatur esse imperium,
 et nostrum erat. Ex quo vero tempore nos ad
 Palamæ partes applicuimus, pœna e vestigio inse-
 cuta est. Omnia enim, ut breviter dicam, infortu-
 nia statim exantlavimus, omnis illa gloria una
 cum divitiis nobis excidit eodem modo, quo exper-
 rectis somnia. Imperatoriam dignitatem sero qui-
 dem nacti omni vi conflictamur rebus adversis,
 nulla alia ex causa, opinor, quam quod imperato-
 riam potestatem non ad dogmatum correctionem,
 sed ad persecutionem eorum conferimus, qui pa-

triam sibi defendunt. Hoc equidem non ea mente liquor, ut tibi tuam sortem in opprobrium vertam, sed ut mea mala deplorem: tu enim non alius atque ego cum ob alias res, tum quod nos eorumdem liberorum procreatores sumus. Atque si non majore, at certe æquo dolore meum animum eorum præsentis conditione angit, haud diffiteri possis. Sin minus, prodeat aliquis doceatque me aliam quam: causam, propter quam tanto jam frigore obtineam terram et, qui eam circumdat, aerem et tanta tempestate nostras res infestante, ego mulier molestum laborem proficiendi Orestiaem et Didymotichum suscipiam, ut filiorum nobis communium discrimina atque turbas fluctusque, quæcunque ea et quantacunque sunt, sedare coner.

XX. Hoc colloquium cum lacrymis obortis finivissent, surrexerunt, et imperatrix quidem omni studio protectionem paravit, imperator autem ad Hyrcanum, Bithyniæ principem eundemque generum suum misit, qui peterent, ne opem ferret Genuensibus. Idem qui rogarent, etiam classis Venetiæ præfectus misit, dona partim statim largiens, partim pollicens. Ille autem vana spe suspensus eos habuit, duas quippe res animo agitans, primum quidem, ut ab utrisque partibus pecuniam acciperet, deinde, ut iis inter se contententibus, secure classis in Thraciam atque Macedoniam transvecta prædam ageret et scaphas ac naves mercatorias intereiperet, quæ ex commercii legibus alimenta et res insulis atque urbibus maritimis necessarias exportant et important. Idem igitur fere fecit, quod Pharnabazus, a Dario regioni maritimæ præfectus, Græcis quondam inter se bellum gerentibus. At enimvero posteaquam cognovit, quod scelus nuper ab imperatoris filis in se commissum esset, iracundia fervidus infusæ jactavit satrapæ atque barbari more. Sic autem se res habebat. Legatus miserat Triballorum princeps paulo ante, qui matrimonii conjunctionem peterent inter filiam atque unum ex Hyrcani filis, ut affinitatis vinculo fœdus, quod inter se fecerant, confirmante constantior esset Triballorum ab illa parte securitas. Hyrcanus enim barbarus ad tantas opes evectus erat, ut non modo Macedoniam et Thraciam Romanis atque Mysos in Thracia incolentes audacter prædaretur, verum etiam jam Triballis magnum injiceret timorem, hostili in eorum fines immisso exercitu atque maxima, unde vellet, acta præda. Illa vero legatione benigne excepta, qui fœderis fidem atque affinitatem confirmarent, legatos confestim misit. Hisce autem una cum Triballorum legatis iter facientibus maximaque dona secum portantibus circa Rædesti aditum insidiatus imperatoris gener, filius Comitum, qui olim Æolis et Arcanibus imperitaverat, dona latronis more diripuit, legatus alios primo impetu cecidit, alios vivos cepit.

δνειδίξω τὰς τύχας, ἀλλὰ τὰς ἐμὰς ἀποκλινομαι συμφοράς. Οὐ γὰρ ἄλλος ἐμοῦ γε σὺ. Τὰ τε γὰρ ἄλλα καὶ τῶν αὐτῶν ἴσμεν ἀμφοῦ γεννήτορες παίδων· καὶ εἰ μὴ πλέον, ἀλλ' ἐπ' ἴσης γούν σοι τὴν καρδίαν ἐμπέπρασθαί με κατὰ ταῖς νῦν αὐτῶν περιστάσεσ', πάντως οὐκ ἂν οὐδ' αὐτὸς ἀρνηθῆις. Εἰ δ' οὐ·, λέγεται μοί τις παραλθῶν, τίνος ἑτέρου τῶν πάντων ἕνεκα, τοσοῦτου κατ' ὄντος ἤδη ψύχους τὴν τε γῆν καὶ τὴν περιέχοντα τοῦτον ἀέρα, καὶ τοσοῦτου χειμῶνος αὐθις τοῖς καθ' ἡμᾶς περιεχομένον πράγμασιν, οὔσα γυνὴ τὸν ἐντεῦθεν ἐς Ὀρεστιάδα καὶ Διδυμότειχον ἀνακλινομαι μόχθον, παύειν ἐπιγομένη τῶν κοινῶν ἡμῶν παίδων τὰς περιστάσεις, καὶ εἰ τινὲς ποτ' ἄρ' εἶεν καὶ ὄσοι κυκεῶνας καὶ κλύδωνας.

IE'. Ἀλλὰ τὸν περὶ τούτων εἰς δάκρυα κατακλυκότες λόγον τέως ἀνέστησαν, καὶ ἡ μὲν βασιλεὺς ἀπάσῃ σπουδῇ περισκυιάζετο πρὸς τὴν ἕξοδον, ὁ δὲ βασιλεὺς πέμψας ἤξιον τὴν ἡγεμόνα Βιθυνίας καὶ γαμβρὸν Ὑρκανὸν μὴ βοηθεῖν Γεννοῦνταις. Καὶ ἅμα περὶ τῶν αὐτῶν ἤξιον πέμψας καὶ ὁ τοῦ Βενετικῆ ναύαρχος στόλου, καὶ δῶρα τὰ μὲν ἰδίου, τὰ δ' ὑπισχνέτο. Ὁ δ' ἐλπίζει μεταωρίζων διῆγε καναῖς, δὴ ἐν νῦν ἔχων ταυτὶ, ἐν μὲν χρῆματι λαμβάνειν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μερῶν, δεῦτερον δ' ὅτι τούτων μαχομένων ἀλλήλοισι ἀφελίαν ἔχειν συνέβαινε τὴν αὐτοῦ [f. 119 a] δύναμιν περαιουμένην ληΐζεσθαι: Θράκην καὶ Μακεδονίαν, καὶ ὅσα περ εἴη σκάφη καὶ ναυτικαὶ φορτίδες, φέρουσαι τε καὶ ἄγουσαι κατὰ νόμους ἐμπορικοῦς τάπητῆδαι καὶ ὧν ἐν χρεῖα καθίστανται νῆσοι τε καὶ πόλεις παράλιαι, τοῦτ' ἐκείνο σχεδὸν ὁ καὶ Φαρνάβαζος ἐκείνος ὁ Δαρείου παραθαλάττιος ἑκραττε στρατηγός, τῶν Ἑλλήνων πάλαι κατ' ἀλλήλων μαχομένων. Ἀλλὰ γὰρ ἐπιδή καὶ τὸ συμβῆν ἐμεμαθήκει μεταξὺ κατ' αὐτοῦ πλημμέλημα νεωστὶ πρὸς τῶν τοῦ βασιλέως υἱῶν, ἀνεπιδησά τε εὐθὺς ὑπ' ὀργῆς καὶ ἠκελίησε τὸν σατραπικὸν καὶ βαρβαρικώτερον τρόπον. Εἶχε δ' οὕτως: τὸ συμβῆν. Πρῆσβαιαν ὁ τῶν Τριβαλλῶν πρὸ βραχείας ἡγεμῶν ἐπεπόμφει, πρὸς γάμου ζητῶν κωνωνίαν συνέβαι τὴν αὐτοῦ θυγατέρα τῶν τοῦ Ὑρκανοῦ τοῦτου παίδων ἐπὶ, ἵνα συγγενικῆς σχέσεως τὰς μεταξὺ σπονδὰς: ἐπειδούσης μονιμώτερον τῆ τῶν Τριβαλλῶν ἐντεῦθεν εἴη χώρα τὸ ἄφοδον. Ἐς τοσοῦτο γὰρ ὁ βάρβαρος οὗτος: ἤσθη δυνάμειος Ὑρκινός, ὡς μὴ μόνον Μακεδονίαν καὶ Θράκην καὶ τοὺς ἐν Θράκῃ ληΐζεσθαι Ῥωμαίους καὶ Μυσσοὺς ἀδῶς, ἤδη δὲ καὶ Τριβαλλοῖς μακρὸν ἐνέβαλε δέος, πολέμιον κατὰ τῆς χώρας ἐκείνων ἐκπέμπων στρατὸν, καὶ πλείστην ἐκείθεν ἐπαγόμενος, ἐπέτε βούλοιο, λαίαν. Τὴν δὲ τοιαύτην ἀσμένως, ὁ βάρβαρος δεδεγμένος πρῆσβαιαν, δεξιάν τε ἐπεπόμφει σπονδῶν, καὶ ἅμα τοὺς τὸ κῆδος βεβαιώσοντας πρῆσβαιας. Καὶ μὲν δὴ τούτοις ἐνεδρεύσας ἐπαντοῦσαι μετὰ Τριβαλλικῶν πρῆσβαιων καὶ δῶρων συχνῶν, περὶ ποῦ τὰς τοῦ Παιδαστοῦ παρ' ὄδου, ὁ τοῦ βασιλέως ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς, ὁ τοῦ τῶν Αἰτωλῶν καὶ Ἀκαρνάνων ἄρχοντας Κόϊτου πῆλα.

παλι, τὰ μὲν δῶρα ἰκταίνα ληστρικώτερον διήρπασαι ἄ τρόπον, τῶν δὲ κρίσεσιν οὐδὲ μὲν ἀπέκτεινεν ἐξ ἐφελθῶ, οὐδὲ δ' ἐζώρησε. Καὶ ἦν αὖθις καὶ τοῦτο προσθήκη δεινῆ τῆ τῶν ταλαιπώρων τύχη Ῥωμαίων. Ὡ; γὰρ χειμῶνος ἐν θαλάσῃ κυμάτων ἀλλεπαλήλων κληθῶς, οὕτως ἄλλο ἐπ' ἄλλοις ἀεὶ κίνταῦθα συμπίπτει δυστύχημα· καὶ πρὶν τὰ πρῶτα δυνήθη- ναι θεραπεύειν ὅπως οὖν, ὁ τῆς ἀμαρτίας δαίμων ἐπαντελεῖ τὰ δεύτερα, καὶ πρὸς τοῦτοις αὖ ἀεὶ τὰ μείζω καὶ μητὰμῆ προσδοκώμενα. Καὶ μὴν καὶ ὅσα τῶν παρεσκευασμένων βέλαιόν τε καὶ ἀναμφίλεκτον ἔχειν δοκεῖ πως τὸ εὐδαιμον, καὶ οὐδὲ οὐδὲ οὐδ' ὀνειδῶν οὐδ' ὀνειδῶν ἔχει μέμφεσθαι, ἔωθεν ἐς ἐσπέραν ἀνα- τραπόμενα πάντα κείται, καὶ ἐς τοῖναντιον περιχω- ρεῖ, καὶ βῆστα τῆς ἀμαρτίας περιτρέπεται δαίμωνι, ἐξ αὐτῶν ἀπρητισμένα τελείως εἰπεῖν ἀρπαζόμενα τῶν χειρῶν. Καὶ ἀεὶ κλείσει καὶ κρείττους; κεινη- μένοι κολλαχθέντες τὰς ἀφορμὰς τῶν μαχίμων ταρα- σκευῶν, ἤτους ἐν τοῖς καιρίοις ἐκάστασι μακρῶ τῶν πολεμίων ἐξαίφνης φαινόμεθα· καὶ ἀεὶ γέμοντες ἐλπίδων χρηστῶν, ἀεὶ μακρῶν οὐκ εἰς μακρὴν ἀπο- γνώσεσιν τοὺς ἐν τάλει τρυγῶμεν καρπούς. Ὁ καὶ μακρὰς περιιστοῖ μοι τὰς ἀπορίας, καὶ πολλοὺς καὶ μάλα ἀτόποις περικλύζει τοὺς ἐντεῦθεν κύμασιν, ὡς μὴδὲ τὴν γλῶτταν ἐτι πρόσω δύνασθαι κινεῖν, χείροσιν ἀεὶ διηγῆμασιν ἐντυγχάνουσαν. Καὶ ἦν μὴ σύ μοι λύσεις, Ἀσκληπιός τις καὶ [f. 119 b] Ἰπ- πκράτης οὕτωσι πως χαμονύση φανείης διανοίῃ, οὐκ ἂν ἐμοὶ τῶν ἐφεξῆς ἐνετὴ λέγειν οὐδαμῆ, ἀλλ' ἐνταῦθα δὴ με τῶν ἀποριῶν αἰ φάραγγές τε καὶ τὰ ἐνεδρα φάναί τὸν οὕτω ταλαιπώρον κάμψαι βιάσον- ται δρόμον τῶν λόγων, πρὶν τῶν δεινῶν ἐπιθεῖναι τὴ μείζω. Ἄγε δὴ οὖν, ἄγε, φιλῆ μοι κεφαλῆ, τὸ δοκοῦν περὶ ὧν ἂν ἐροίμην, ἀπόκριναι σὺ πρὸς Θεοῦ. Εἰπέ πως πολλῶν καὶ παντοδαπῶν κατ' ἄλλοι' ἄλ- λου; καιρούς ἀμαρτάντων ἀρχόντων καὶ ἡγεμόνων, οὐ τοσαῦτα καὶ τὴ ὑπήκουον ὅσα νῦν πεπονήθει συμπίπτωκε, μικρὰ δ' οὖν ἢ οὐδέν. Ἐπειτα πῶς τῶν ἀρχόντων ἐξουσία τὰ χεῖριστα δρῶντων, αὐτῶν μὲν τοὺς κλείσειν ἤμισα τὰ χεῖριστα συμβαίνει. σφό- δρα δ' οὖν τοὺς ὑπηκόους, καὶ ταῦθ' ὡς τὰ πολλὰ τοὺς κλείσει τὴν τῶν ἀρχόντων ἐκείνων βδελυττομέ- νους μὲν κακίαν, διὰ δὲ φόβον φρίττουσι τε καὶ κατα- θυμένους.

eorum major pars improbitatem principum cedat?

17. Καὶ τίς Θεοῦ κρίματα δύναται ἂν ἱρευνῆν, Ἄγαθάγγελε φίλιτα; Εἰ μὲν γὰρ ἀλλήλοισι; ἦν ἀλ- λήλων γνώριμα, καὶ πᾶσι πάντων ἴσω, ὅποια ψυ- χαῖς ἀπόβρητα θαλαμύεται, εἶχεν ἂν ὅπως ποτέ τις μεθ' ὀποιήσθησιν τῆς γνώμης τὰ ἐκάστη γινόμενα εἰδῶς ἀκατίλκτον ἐκφέρειν χρίσιν. Νῦν δ' ἔρωμιν ὡς οὐδ' οὐτός τις; ἕκαστος δύναται ἂν ἐαυτῶ συνορῆν ἀμαρτάνοντι, ὅτι τε μάλιστα πάντων περὶ ἐαυτῶν ἐκτετύφλωται; μάλιστα πάντων ἐαυτῶ φιλού- μενον, καὶ ὅθ' ἤμισα οἶδεν εἰ τοῦ χρόνου βέοντος; ἢ κακία τῶν ἀδῆθ' ἐπιδραμοῦσα δαπανήσει, κύδων δίκην μεταθεῖσα σύσειν αὐτῶ, καὶ τοῖναντιον αὐθις ἢ γε τῆ κακία μαχομένη φύσι; τὰ γὰρ οὐ. Εἰ δὲ τοῦθ'

A Hæc res rursus calamitosam accessionem misere- rum Romanorum fortunæ adjunxit. Ut enim tem- pestate in mari coorta fluctum aliorum super alios coacervatorum cumulus, ita etiam hic aliæ super alias clades accidit. Atque. **101** priusquam una aliquid ex parte sarciri possit, jam peccatorum genus vindex alteram effundit, et aliæ etiam majores prorsus inopinato sequuntur. Atque meher- cule etiam ea instituta, quæ certam quamdam atque indubitatam felicitatem habere videantur quæque nemo ulla ex causa vel ulla in parte vi- tuperare queat, ea a mane usque ad vesperam plane convertuntur, in contrariam conditionem circumaguntur, facillime a genio peccatorum vin- dice convelluntur et, quanvis ipsis manibus, ut ita dicam, comprehensa teneantur, tamen abri- piuntur. Licet autem in dies majores atque melio- res belli apparatus faciendi opportunitatem a multis partibus nanciscamur, semper tamen in maximarum rerum momentis hostibus multo infe- riores ex improvise apparemus, semperque optima repleti spe nunquam non brevi elapso tempore ad extremum magnas desperationes quasi nostrarum actionum fructus percipimus. Hoc magnam mihi injicit consilii inopiam multisque me ac niris fluctibus circumfundit, ut ne linguam quidem ampli- us possim movere, quæ in pejores in dies nar- rationes incidat. Quam nisi tu solves et veluti alter Asclepius et Hippocrates ad animum meum sic C ægrotantem accedes, non fieri poterit, ut, quæ sequuntur, tibi enarrem, sed molestiarum vora- gines et insidiæ, ut ita dicam, verborum cursum tam miserum finire me cogent, priusquam rerum horribilium cumulum addiderim. Agedum, age, dilectissimum mihi caput, tuam **102** sententiam de eo, quod rogaturus sim, pete Deum mihi expro- mas queso. Dic mihi, qui fiat, ut, cum principes atque duces multi et varii, alii aliis temporibus scelera commiserint, eorum subiecti non tantis malis nunquam affecti sint, quantis nunc afficiun- tur, sed parvis vel nullis; deinde dic mihi, qui fiat, ut principes, quanquam pessima facinora perpetrant, ipsi plerumque minimas clades sub- eant, maximas autem eorum subditi, quanvis abominetur, timore autem cohorreat atque illis

D XVI. Quis, dilectissime Agathangele, judicia Dei possit indagare? Si enim alter alterius et om- nes pariter omnium arcana consilia, quæ in ani- mis reservantur, cognita haberent, cum ratione quadam aliquis inuicemque actionum peritus incorruptum iudicium facere posset. Nunc autem videmus, non sua quemque ipsius peccata posse cognoscere propterea quod de se quisque ob nimium sui amorem maxime obsecutus est neque scit, num fortè labente tempore improbitas pede obscuro aggressa quasi tesseras animi prudentiam mutatura et absumptura sit, bonitas vero impro- bitati repugnans ex contrario rursus incessura sit.

Si hoc ita est, multum aberit, ut alterum alter perspiciat. Deo enim soli hoc inaccessum servatur atque regitur, qui hominem bene facientem vitam acturum placidissimam pacem spirantem **103** promisit, secus autem agentem etiam contrariam vitæ sortem habiturum. Neque vero minima est vel ignobilis differentia, quæ interest inter bonum et bonum atque inter malum et malum. Omnium enim honorum optimum atque primum esse cognovimus pietatem erga Deum et incorruptam fidem. Ille enim, «Amato, inquit, Dominum, Deum tuum ex intimo corde atque animo,» et rursus: «Adorato Dominum, Deum tuum eumque solum colito;» alium enim colere est res creatas colere potius quam creatorem. Perspecta tibi erit omni ex parte bonorum differentia, si ea enumerabis deinceps ex infimo gradu atque fundamento. Contra vero omnium malorum pessimum est secessio a Deo, cujus signum atque iudicium manifestum est patriorum præceptorum atque legum abolitio, quæ sit additamentis et ademptionibus nec non impudentibus perjuriis eorum, qui cum Deo bellant. Neque enim quisquam Deum pejerabit, in cuius animo pili in Deum sensus ardent. Accurate id facile intellexeris si veteres Judæos in examen vocaris, qui cum Dei reverentiam ad peregrinos deos transtulerunt, statim in servitutem redigebantur a finitimis gentibus, quarum domini erant, quandiu pie de Deo senserunt; ubi autem pius iis erat princeps, rursus superiores hostibus **104** erant. Atque ut vetera omittamus, Constantinum Magnum inter imperatores consideres, quæso, cui, cum cultum deorum, quo quidem nomine peperam nuncupabantur, ad verum Deum transtulisset, contigit, ut ampliores imperii fines quam omnes ante eum imperatores sibi vindicaret. Imperatoribus autem post eum, qui hæreticorum opiniones in divina fidei dogmata inducere Deumque, quem se extremis labris colere dicebant, pejerare incipiebant, statim magnitudo illa imperii ab hostibus sensim paulatimque diminuebatur

XVII. Sed longum tempus me deficeret, si vetera et reverentia exempla ad veritatem ditorum confirmandam proferre vellem, id quod etiam plane ab historicis simplicitate alienum esset. Quare hoc tantum dictis addam dicendum sinem faciam. Cognoscere enim studeas, quomodo fiat, ut, cum imperatores, quamvis continuo improbitatis auctores sint, minima tamen mala interdum patiantur, subjecti iis homines multiplicibus calamitatibus conficiantur, licet parvam fortasse aut nullam aliam culpam attulerint, nisi quod conscii erant et metu coacti socii improbitatis. Ut igitur nostri veterum librorum adjumenta non exigua ad ejus rei cognitionem nobis attulerunt et diuturna nostra **105** experientia utcumque nos edocuit, Dominus iis principibus, qui non omni ex parte causam atque licentiam improbitatis dederunt,

οὕτω, πολλοῦ μὲν ἂν δείξοις τὰ ἐτέρων ἐτέρως εἶδέναι ποτὲ. Θεῷ γὰρ μόνῳ τοῦτ' ἀπρόσιτον τετήρηται γὰ καὶ τεταρμειεταί. Ἀνθρώπων δ' ἔς ἂν δρόμη τάγαθὰ, πνέοντα βίον εἰρήνης εἶναι οἱ ὑποσχόμενον ἔκαθεν βιοῦν· ὃς δ' οὐκ ἀναντία, τοῦτω δ' αὐτὴν ἀντία. Εἶναι δ' οὐ πάνυ τι ἐλαχίστην οὐδ' ἀγενῆ τινα τὴν μεταξὺ διαφορὴν, ἣν ἀγαθὰ τε ἔχει πρὸς ἀγαθὰ καὶ ἣν αὐτὰ κακία πρὸς κακίαν. Ἀγαθὸν μὲν γὰρ ἀπάντων κράτιστόν τε καὶ πρώτιστον ἔγνωσαν εἶναι τὴν πρὸς Θεὸν εὐσέβειαν τε καὶ ἀκατήλευτον πίστιν. «Ἀγαπήσεις γὰρ, φησί, Κύριον τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου,» καὶ πάλιν, «Κύριον ἐν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις.» Τὸ γὰρ ἄλλῳ τῷ λατρεύειν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα λατρεύειν ἐστίν. Γνώριμον δ' ἂν εἴη σοι πάντως ἡ τῶν τοιοῦτων ἀγαθῶν ἐκ τῶν βαθμῶν ἐξῆς καὶ ὑποβάσεων τῆς ἀπειρομήσεως διαφορά. Κακῶν δ' αὐτὰ ἀπάντων ἂν εἴη χάριστον ἐκ διαμέτρου πάντως ὁ Θεὸς χωρισμὸς, οὗ σημεῖον καὶ γνώρισμα προφανὲς ἡ τῶν πατρίων κανόνων καὶ νόμων ἀτίτησις, ἣν προσθέσει τε γίνεσθαι καὶ ὑφαίρεισεν τοῖς θεομάχοις συμπίπτει, καὶ ἅμα ταῖς ἀναίδεσις ἐπιπορκίαις. Οὐδὲ γὰρ ἂν ἐπιπορκῆσαι ποτὲ γένοιτο Θεόν, ὅτε ἂν εὐσεβεῖς παρὶ Θεοῦ τὰς ὑπολήψεις ἐν καρδίᾳ περιθάλλειν [f. 120 a] ἐνεῖη. Μάθεις δ' ἂν ἀκριβῶς, Ἰουδαίων ἐξέτάξιον τοὺς πάλαι, οἷς τὸ τοῦ Θεοῦ εἶδος εἰς ἄλλοτριους μετατιθεμένοις Θεοῦ δούλοις εὐθὺς καθίστασθαι τῶν περιόκτων συνέπιπεν ἔθνων, ὧν εὐσεβοῦντες ἦσαν δεσπότηται, ἡγεμόνοις δ' αὐτοῖς εὐσεβοῦς καθίσταμένον, καὶ τῶν ἐναντίων αὐτοῖς ὑπερτέροις γίνεσθαι καθίστατο. Καὶ ἵνα τοὺς πάλαι καταλίπωμεν, ὄρα μοι Κωνσταντίνον τὸν μέγαν ἐν βασιλευσίν, ᾧ τὸ τῶν ψευδωνύμων εἶδος εἰς τὸν ἀληθῆ μετενεγκόντι Θεόν πλείους ἢ κατὰ πάντα τοὺς πρὸ αὐτοῦ βασιλέας ἄρξαι γέγονε γῆ. Ἀλλὰ τοῖς μετ' ἐκεῖνον εὐθὺς ἄρξασί τε καὶ ἀρξασμένοις τὰς αἰρέσεις κατὰ τῶν θείων δογμάτων εἰσάγειν τῆς πίστεως, καὶ Θεὸν ἐπιπορκῆσαι ὃν ἄκριτος ἐρασκον εἶθειν τοῖς χεῖλεσιν, εὐθὺς καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ἐκείνης ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἡρέμα καὶ κατὰ μικρὸν ζημιούσθαι συνέβαινε μέγεθος.

12'. Ἀλλ' ὁ μακρὸς ἐπιλείψει με χρόνος παλαιῶν τε καὶ νέων ὑποδουγμάτων μεμνησθαι πρὸς τὴν τῶν εἰρημένων ἀληθειῶν θέλοντα. Τοῦτο δ' οὐ πάνυ τι συγχωρεῖν τὴν τῆς ἱστορίας ἀπλόητα. Διὰ τοῖς βηθείσιν ἐκεῖνον μόνον προσολεῖ ἀπολλάξομαι. Μοθεῖν γὰρ ἐζητήσεις καὶ ὅπως τῶν προσεχῶς τῆς κακίας αἰτίων ἀρχόντων ἤκιστα πασχόντων ἐνίστη, μόνον πολυτέροις δαπανᾶται πάθει τὸ ὑπῆκοον, μικρὰν ἴσως ἢ μηδεμίαν ἑτέραν συνεισενεγκάμενοι τὸ παράπαν πλὴν τοῦ συνεδέναι καὶ συμπαρανομεῖν διὰ φόβον. Φαίνεται τοίνυν ὡς γὰρ τῶν πάλαι βίβλων εἰ πλείους οὐ μικρὰς συνέβαινε περισχον τὰς ἀφορμὰς, καὶ ἅμα ἡ χρόνιος ἡμῶν ὅπως ποτὲ πέπεικεν ἐμπειρία, ὡς οἷς τῶν ἡγεμόνων μήτε πᾶν τὸ τῆς αἰτίας ἀντικρυῖ ἀνεῖται ἐς κακίαν ἐνδόξομον, ταῖς τε συμφοραῖς τῶν ὑπὸ τῶν κληρονομικῶς καμπετομένοις ἐν ταπεινώσει γίνεσθαι κατὰ τὸ τοῦτο ἐπικαλεῖσθαι

τὸν Κύριον, τούτους δὴ ποθεν οἰκτεῖρων ἐνταυθα κατὰ τὸ τῆς αἰτίας δίζωσι πάσχειν ἀνάλογον, ἴν' ἐς τὸ μέλλον σχῆ ποιοτερίαν τὴν κόλασιν. Εἰ δ' αἴτιος μὲν τῆς ἄλλης εἴη κακίας καθάπερ αὐτῆς, αἰ' ἦν ἐς φθορὰν ὀλοσχερῆ τὸ ὄπληκον κατατρέπεται, ἔπειτ' αὐτὸς ἀνάλγητός τε μένος καὶ ἤμιστα ταῖς τοιαύταις συμφοραῖς μήτε καμπτόμενος, μήτε μὴν οὐδ' ἄχρι τοῦ φαινομένου συμπάσχειν ὀρώμενος σχήματος, ἔπειτα μακρὸν ἐξ ἀπονοίας καὶ τύφου ἐν ψυχῇ περιλάμπει, δικαίωμα τοῦ μὴ δεῖθεν αὐτὸν ἀμαρτεῖν τὸ μὴ πάσχειν ὀδύμενος, τοῦτω πάντας ἔκαστ' οὗ τῆς εἰκῆς λαμπρῶς ταμειεύει πρηστῆρας. Ἐπεὶ γὰρ εἶναι τὴν ἐνταυθα κόλασιν ἀποχωρῶσαν οὕτω μεγάλοις καὶ παρανομωτάτοις πταισμάσιν ἀσεβείας, ἧς τὰς δίκας εὐτέος θ' ὄπληρ ἑαυτοῦ ὀφλισκάνει, καὶ ἀνα ὑπὲρ τοῦ τῶν ὑπηκόων δι' αὐτὸν ἀπολωλότος πλήθους· ποιμένος γὰρ ἀνειλημμένος τόπον, μὴ μόνον οὐ πεπληγῆται τὴν ἀρμόστουσαν τῷ ποιμνίῳ πρόνοιαν, ἀλλὰ καὶ φθορᾶς αὐτῷ προσεπεδυσφιλεύσατο τρόπους, λύκος ἀντὶ προστάτου καὶ ποιμένος φανείς. Ἐπειτα οὐδ' ἡμῖν ἀνθρώποις οὐσιν ἀναίτια τὴν ἐν ὀτουδηποτιῶν ἐτέρου κρυπτομένην [f. 120 b] καρδίαν κακίαν ἔκρετῆν κλῆν ὅσον ἐκ τῶν ἐξωθεν σημάτων καὶ χρωμάτων τοῦ τε ἤθους καὶ τῶν λόγων εἰκασίας ὑηρᾶσθαι τινὰς ἀμυδρῶς. Γνώσης δ' οὐν ἐμῶς κἀνεῦθεν, εἰ τὰ πλείω διὰ συντομίαν καὶ τουτωλταρῆντες τοῦ ἀρχοντος διεξέλιθοιμεν ἕνια. Ἔσται γὰρ ἐκ τῶν ἐξωθεν σημείων γνώριμος τοῖς συνεωτέροις καὶ τουτουτῆς ψυχῆς ἡ διάθεσις, καὶ ὡς σφαιερὰ μὲν περὶ Θεοῦ τῆ τουτουτῆς καρδίᾳ θαλαμύονται ἐννοιαί, καὶ κηλίδων οὐ μάλ' ἀξίων τοῖς τῆς εὐσεβείας ὕψμασι τὸ λογίζομενον ἐμπνέεται τῆς ψυχῆς. Καὶ τουτ' ἂν εἴη τοῦ μηδὲν τῶν αὐτῷ πραττομένων εἰσοδῶσθαι τὸ αἴτιον, ἥμιστ' ἀνεχομένου Θεοῦ μὴ θεατριζεῖν τὴν ἐν τοῖς τῆς καρδίας θαλάμοις κερρυμένην κακίαν διὰ τῶν ἐξωθεν πραγμάτων. Ἐχει δὲ οὕτως.

ΙΗ'. Ὁ Πισσαῖος Νικίλαος, ὁ τῶν τεσσαρεσκαίδεκα Βενετικῶν ναῶν ναύαρχος ἐκείνων, ὃς καταπεπλευκέναι πέρυσιν ἔφραμεν κατὰ τοῦ Γαλατινούμου φρουρίου, ἐπειδὴ καὶ βασιλεῖα σύμμαχον λάβοι καὶ ὀμόφρονα τοῖς Βενετικοῖς κατὰ τῶν Γενουιτῶν, ὄρκους φοικύδει· δοῦς καὶ λαθῶν, ἔπειτ' αὐτὸς μὲν ὄλος τῶν ἐνεστώτων τηγικαῦτα γινόμενος ἔργων τὸν βασιλεῖα πρὸς μὲν τὴν μάχην ἐκείνην ὀργῶς διακαίμενον ἐβλεπε, πρὸς δ' ἔτερα τὴν ὀλην σπουδὴν περισπώμενον, τὰ καθ' ἡμῶν ἐκείνην ὀηλυδὴ ληστρικὰ συνέδρια, βιαστέρον πως ἐνέκειτο διεγείρων εἰς τὸ ὄργον. Πάντων γὰρ ἔλεγεν ἥμιστα δεῖν καρτερεῖν ἐνταυθα τῶν πολεμικῶν οὐκ ἀνεχομένου ὄλος πραγματίων οὐδ' ἐς μικρὸν ὀπειθεσθαι, ἀλλ' ἐν τῷ παραχρηματῆν ἔμπρακτον ἀπαιτοῦντων ὀξύτητα. Δις δ' οὐν καὶ τρίς καὶ πολλαῖς ὀμοίαις αὐτῷ παρεῖε τὰς ἀποκρίσεις ὁ βροσιλεύς μετὰ μάλα τι γαύρου καὶ ἀναμφῶσητησίμου τοῦ ἤθους, ἔμεινον, λέγων, μικρὸν με καταβαλεῖ τοῖς δογματικοῖς ἔχληρός τῆς ἐμῆς προαιρέσεως ἐπιγόμενον. Κἀπειτ' ἀναστὰς ὡς νοσεῖεν τὴν πολέμιον τουτουτῆς κατα-

A calamitatibus autem subjectorum sollicito flexi in humillatione cordis eum invocant, pro ratione causæ misericordia eorum permotus supplicia hic indignare videtur, quo expeditiorem in futurum habeat castigationem. Siu autem princeps, quantum omnīs improbitatis, qua ad planam perniciem subjecti detruduntur, solus auctor est, non modo misere et afflicta eorum fortunæ duriorem se præbet neque speciem quidem eos commiserantis præ se fert, verum etiam fastum ex dementia sibi sumit arbitratus, id testimonio esse, se non peccasse, quod ipse in adversas res non incidat, huic omnes illic turbines igneus ad pœnam reservat. Non enim sufficit supplicium, quod hic infligi possit, tam magnis atque audacibus sceleribus, quorum pœnas propter se debet et propter multitudinem subjectorum sua culpa pessumdatorum. Officium enim pastoris sortitus non solum non habuit curam gregi convenientem, verum etiam perniciem ei profuse attulit, ut non præfectus ejus atque pastor, sed lupus videretur. Verum nobis hominibus improbitatem aut virtutem in alterius cujuscumque corde reconditam duntaxat hactenus cognoscere licet, ut ex externo habitu ac moribus verbisque obscura quædam indicia deprehendamus. Attamen vel ex his **106** cognosces, si, compluribus brevitate causa prætermisissis, etiam harum rerum nonnullas quasdam de imperatore commemorabimus. Perspicit enim prudentior quisque ex externis quibusdam signis, qui sit animi istius habitus, quam fallaces de Deo opiniones in pectore occultatæ sint, quantis sordibus dogmatis veræ religionis haud sane dignis mens oppleta sit. Hoc etiam in causa est, cur nihil eorum, quæ suscipit, prospere ei succedat; Deus enim a se impetrare non potest, qui improbitatem in animi latebris occultam etiam rebus externis propalam et in promptu ponat. Res vero ita habet.

Nicolaus Pisanus, præfectus navium quatuordecim Venetarum, quas anno superiore in castellum Galatæ navigasse diximus, cum imperatore quoque socio contra Genuenses adsumpto, horribili jurejurando dato atque accepto, totus esset in rebus instantibus gerendis, imperatorem autem ad certamen segnem, ad alias res, nimirum ad concilia ita latrociniiis similia in nos conflanda, omni studio incumbentem videret, vehementius eum ad rem strenue agendam excitavit. Dixit enim, nihil minus opus esse quam cunctatione, rebus bellicis utique ne in breve quidem dilationem recipientibus, sed statim alacritatem efficacem efflagitantibus. Bis tum et ter et sæpius eadem **107** responsa imperator animo perquam elato fiduciaque plenissimo ei reddidit. «Mane paulisper, inquit, donec inimicos a meis dogmaticis rationibus abhorrentes deleverim. Deist assurgam et tanquam nidum hostium castellum omnium vestrum opinione facilis capiam.» Tum illius causa cum contento studio nostriam amandationem eei iter expedire vellet,

conversus ad nostros illos viros, qui vestiglis magna virtutis et austeræ vitæ per multos annos acie senectutis verecundiam valde ornabant : « Tam iucundæ, inquit, mihi sunt vestræ execrationes, quantum odi vestras preces : tantopere autem horreo Palamæ execrationes, quantum colo ejus preces. » Tum atrociniâ illa ex tempore executus, quorum enarratio longum requirit tempus, ad bellum cum Latinis gerendum profectus est grandi sane supercilio et, ut ita dicam, supra nubes elato, quod talibus itineris adjumentis vix armasset. Quamvis autem tum tonitruum celestium vindicta quiescere constitueret, Creatore benignæ suæ iracundiæ viam sternente, attamen insequens tempus noctu et interdium palam eum rebus ipsis arguere omniumque aures celebri quodam clamore implere atque impios de **108** Deo et divinis dogmatis sensus jam diu in corde viri reconditos fastumque, illius demeritis parentem, patefacere non cessavit.

πάσας αὐτόχρομα πανηγυρικῆς βοῆς ἐμπικλῶν τάνδρῳ ἐνεσθησαυρισμένας δυσσεβεῖς περὶ Θεοῦ νόλας ἐκείνη· γυνήτορας τύφους.

XIX. Etiam hoc addam, quod item ad hominis consilium representandum pertinet. Est vero unum « multis, quæ ei parcentes præternisimus. Irene enim imperatrix ejusque uxor multas mihi admoovit adhortationes, ut ex ejus persona gratiarum actionem castissimæ Matri Dei ederem, quippe quod imperatorius introitus Byzantium periculosissime ac longi erroris finis memoria unius ex festis in illius honorem celebratis factus esset. Auxilium vero nisi ab ea non allatum esse non potuit non in confesso esse. Hujusmodi orationem cum ego studiosius composuissem, voluntati imperatricis obsecutus, imperator eam conspicatus pro amore concepti odium, quod nimirum non ad suam prudentiam atque bellicam peritiam victoria tota rotata esset, sed ad Matrem Dei, quasi corpus mortuum ligneo cuidam feretro impositum importasset. Hac re « quidem percussus ei malignitatem in me opprobrevi; imperatrix autem Irene et verbis asperioribus et deinde rebus ostendit, quantæ nequitiae ipsa maritum argueret. Quanquam enim magno studio Deiparæ splendidum atque sumptuosum festum **109** redeunte per singulos annos illodie celebrare constituerat, abstinuit tamen in futurum atque tacuit, marito haud sane bonam fortunam ominata, conjiciens fore ut nec ei nec illis felix occidentis vitæ cursus contingeret. Hac igitur de causa consilium imperatricis atque voluntas tunc extincta est, illudque festum, ut ita dicam, infestum redditum, prius quam adolesceret, ipsi videlicet radicibus excisum et profunda oblivione una cum petitione illa gratiarum obrutum.

XX. Possum multa his similia enarrare; sed silentio eum hi prætereunda esse judicavi respectu

λήψομαι φροῦρον, ῥῆθον ἢ κατὰ πᾶσαν ὑμῶν προσδοκίαν. » Ἐπειτα κατεσκευασμένην τινὰ καὶ σχιδιον δι' ἐκεῖνον δέθεν τὴν ἡμετέραν ποιεῖσθαι θείων ἀπαλλαγὴν, στραφεὶς πρὸς τοὺς ἡμῶν ἀσκητικούς ἐκείνους ἄνδρας, οἱ τοῖς τῆς μακρᾶς ἀρετῆς καὶ πολυτετοῦ; ἀσκησίας ἔχουσι τὸ ἀβέβαιον ἴδιον ἐκόμενον τῆς πολιᾶς, ἔφασκε τοιαῦτα· « Τοιοῦτο βέλτιον αἰρούμεναι, φησί, τὰς ὑμῶν ἀρετὰς, ὅσον μισῶ τὸς εὐχὰς· τοιοῦτο δ' αὖ ἀπανεῖνομαι τὰς Παλαμεικὰς ἀρετὰς, ὅσον ἀσπάζομαι τὰς εὐχὰς. » Ἐπειτ' ἐκείνα τὰ ληστρικὰ κειραχῶ; ἐξ αὐτοσχεδίου, ἃ μακρὰς τινος δεῖται σχολῆς ἀφῆγε'σθαι, πρὸς τὸν Ἀτινικὸν ἐξῆλθε πόλεμον, μακρὰν τινα σφῆδρα καὶ ὦ; εἰπεῖν ὑπερνέφελον ἐπαγόμενος· τὴν ὄφρην, οὗ τοιούτοις ἐφοδίοις καθώπλιον ἑαυτόν. Εἰ δὲ καὶ τὰ τῶν αἰθερίων κεραιῶν ἀμυντήρια τηλικαῦτα [f. 121 a] καθάουδεν προφηρηται, τρίθον τῆ ὄφρῆς φιλανθρώπως ἔδοποιούνοτος τοῦ κτίσαντος, ἀλλ' ὃ ἐφεξῆς ἐκίθηεν οὐκ ἐληγε χρόνος νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀεὶ διὰ τῶν ἔργων ἐλέγχων περιφανῶς, καὶ ἀπολῆς, καὶ ἐξαγγέλλον τὰς ἐκ πολλοῦ τῆ καρδίᾳ καὶ τῶν θείων δογματῶν ἐννοίας καὶ τοὺς τῆς ἀπο-

108. Ἐτι καὶ τοῦτο προσθήσω τοῖς εἰρημένοιοις. ἀκόλουθον εἰς παρίστασιν τῆς γνώμης ὑπάρχον καὶ τοῦτο τάνδρῳ. Ἔστι δὲ τῶν πολλῶν ἐν ἃ φειδοὺς παρήκαμεν αὐτοῦ. Εἰρήνη γὰρ ἡ βασιλεὺς καὶ σύζυγος αὐτοῦ πολλὰς ἐπένευ· ἐν ἐμοὶ παρακλήσεις, εὐχαριστήριον ὡς ἐξ αὐτῆς ἐκθεῖναι λόγον τῆ πανάγῃς Μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ἅτε τὴν σφῶν βασιλικὴν ἐς Βυζάντιον εἰσεδόν καὶ λήξιν. τῆς ἐκικινδύνου καὶ μακρὰς ἐκείνης πλάνης ἐν μνήμῃ μὲ τῶν αὐτῆς ἐορτῶν γενομένην, καὶ οὐκ ἄλλοθεν εἶναι ὁμολογεῖν ταυτηνὴν τὴν ἐκικουρίαν πλὴν αὐτῆς. Φιλοτιμότερον τοίνυν ἐμοῦ τὸν τοιοῦτον ἐκδεδωκότος λόγον διὰ τὴν τῆς βασιλίδος ἐφεσιν, αὐτὸς θεασάμενος ἀντὶ τοῦ ἀγαπήσαι μεμίσηκε μάλα τι μᾶλλον, οὗ μὴ τῆ αὐτοῦ συνίσει καὶ στρατηγία τοῦ τρεπάλου τὸ πᾶν ἀνῆπτεν, ἀλλὰ τῆ μητρὶ τοῦ Θεοῦ, ὡσπερ ἂν εἰ νεκρὸν ὑπάρχοντα κεκόμικε, φησὶν, αὐτὸν ἐκείνη μετὰ ξυλίνου τινὸς κρεβάτου. Πρὸς ταῦτ' ἐγὼ μὲν ἐξεπεπλήγμην, καὶ τὴν αὐτοῦ κατ' ἐμαυτὸν κκοκήθειαν ἐμεμφάμην· ἡ δὲ βασιλεῖς Εἰρήνη λόγοις μὲν σκλήροτεροι; τοῖς πρὸς αὐτὸν, ἔργοις δὲ τοῖς ἐφεξῆς; ἐφῆνεν ὅσον τῆς εὐθελείας; καὶ αὐτῆ τοῦ συζύγου κατέγνω. Διὰ γὰρ μεγάλης ἔχουσα σπουδῆς λαμπρὰν· ἢ Θεοτόκῃ καὶ πολυτελεῖ πανηγυρίῳ ἐορτάζειν κατὰ περίοδον τῆς ἡμέρας ἐτήσιον, ἀπέσχετο τοῦ λοιποῦ καὶ σείνηκεν, οὐ καλὰ μαντευομένη περὶ τάνδρῳ, οὐδ' ἐστέρας ἀπανησῆσιν στοχαζομένη τὸν δρόμον τοῦ βίου χρηστὸν αὐτῷ καὶ καίσι. Καὶ μὲν δὴ τοῦτ' ἦν ὃ τὴν τε πρὸδῶσιν καὶ προθυμίαν ἐσθεσε τῆς βασιλίδος; τότε, καὶ τὴν ἐορτήν ἐκείνην πέπραχεν ἀνεόρτων πρὶν εἰς ἡμέραν ἐληλυθέναι, ῥίξαις αὐταῖς ἐκτεμῆν, καὶ λήθης τυμῆσαι μετὰ τοῦ πανηγυρίζοντος ἐκείνου καταχῶσαν λόγου.

K'. Ἐμοὶ δὲ πλεῖστα διεξίεναί ἐχοντι παραπλήσιον· σιγῆ δ' οὖν παρεληλυθέναι κέκρικται δεῖν, αἰ-

δοὶ τῆς πάλας τοῦ ἀνδρός φιλάς. Ἀπογοῆναι γὰρ ἂν
 οἶμαι καὶ τούτων ἀνέναι συνετοὺς ἀνδράσι, καὶ
 μέλιστα σοί, διὰ τῶν ἔξω τοιούτων ἰχνηλατοῦντι
 σημείων ἐπὶ τὰς πρώτας αἰτίας καὶ διαλήψεις τῶν
 τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός ἔξωθεν καὶ διαθέσεων, καὶ
 ἤρεμα καὶ κατὰ μικρὸν ἀεὶ σκοποῦμένῳ τε καὶ
 ἀνταλαμβάνοντι τὸν τῆς συνεχοῦς εἰκασίας εἰρμὸν,
 τοῖς πρώτοις ἐναρμόττειν ἰχνησι τὰς κατόπιν τὰς
 ἐκ λογισμῶν ἰσθμους, καὶ καὶ ποίας εὐθὺς εἰδέναι βίης
 τὸ πονηρὸν ἐκεῖνο βλαστάνει γεώργιον, καὶ ποίας
 χεῖρα πηγῆς τὰ τεσσαῦτα κατὰ τῶν θεῶν τῆς Ἐκ-
 κλησίας δογμάτων ναυάγια, καὶ ὅθεν εἰ πολὺχουον
 οὕτω καὶ ἀφθονον κατὰ τῆς Ῥωμαίων τύχης βεῖ τὸ
 [f. 121 b] κακόδαιμον, καθ' ὅσον ἐρικτεὶν ἀνθρώ-
 πους· τὸ γὰρ ἀκριως ἀληθὲς μόνῳ Θεῷ τεταμίευται.
 Ὅστε σε χρεῶν ὁρῶντα κλειστοῦς οὐ μεγάλα μὲν
 ἐς πρόπτον ἀμαρτάνοντας, μεγάλα δ' οὖν ἐς προῦ-
 πτον πίσχοντα;· μήτ' ἀπορεῖν μήτε γνωσιμαχεῖν
 ἐς κλειστον, ἀλλὰ τῷ μόνῳ Θεῷ παραπέμπειν τὴν
 κρίσιν, τῷ τὰς πρώτας αἰτίας γινώσκοντι τῆς τῆς
 ἐνωίας ἐξουσίας ψυχῆς περὶ Θεοῦ τε καὶ τῶν θεῶν
 δογμάτων πάνυ τι σφαλεράς, καὶ ἥμιστ' ἐς κλει-
 στον ἀνεχομένῳ τὴν τῶν κλειστον ἐν τούτοις κα-
 λῶσκειν σιγῆν, τῶν τε ἄλλων καὶ ὅσοι τοὺς ἐπισκο-
 πικοῖς ἐνιδρύονται θρόνοις, οἱ συνευδοκεῖν ἐκονεῖ
 ταῖς ἀρχαῖς καὶ ἐξουσίαις οὐκ ὀκνοῦσι τοῦ παρόντος
 αἰῶνος, πῆ μὲν ματαίως ἐνεκα δόξης καὶ τύχης,
 πῆ δὲ προτκαίρων οἶων δὴ τινων φόδων. Ἐκόντες
 γὰρ ἑκάτεροι τὰ μέγιστα λανθάνουσι βλάπτοντες
 κοινῆ τε καὶ καθ' ἑαυτοὺς, τῆς αἰωνίου δόξης
 τὴν αἰώνιον ἄλλαττόμενοι κλάσιν. Ἡ γὰρ ἂν καθά-
 παξ ἀπαντες, ἢ τό γε δευτερον οἱ κλειστοί, ὑπὲρ
 τῆς πατρίου πίστεως ἐς μίαν ἀθλητικὴν παρταξά-
 μενοι φάλαγγα δυοῖν τε τῶν καλλίτων ἐτύγγανον,
 καὶ ἅμα δυοῖν τῶν κακίτων ἀπειχοντο. Τὴν τε γὰρ
 ἐαυτῶν ἄλιον ἐκαρποῦντο ὠφέλειαν, καὶ ἅμα τὸν
 βασιλέα μακάριον ἔδρων, τοῖς πατρίοις πεθοντες
 ὅροις ἐμμένειν καὶ δόγμασι. Μηδὲ γὰρ δυνάμενος
 καθάπαξ ἀπαιεῖν αὐτὸς ἀνθίστασθαι, καὶ ἄκων γούν
 τοῖς τῆς ὁμοφροσύνης εὐσεβέσιν ὅροις συνηλαύει
 ἂν, καθὰ καὶ πλείστοις ἄλλοις ἀλλαγῆ πολλαχῆ συμ-
 πεπωκὸς κατ' ἄλλοτ' ἄλλους τοὺς χρόνους, νῦν μὲν
 ἐνίοις ἐνιαχοῦ, νῦν δὲ κλειστοίς, τὸ πλείστον εἰπεῖν
 εἰς σωτηρίαν ἀπέχρησε, καὶ οὕτω; οὕτε τῆς αἰ-
 ωνίου δόξης ὑπερόρειοι ἐγίνοντο ἂν, καὶ ἅμα τῆς
 αἰωνίου κολάσεως ὑπερόρειοι μᾶλα τι εὐπρεπῶς
 ἐγίνοντο ἂν. Κάντεῦθεν τὴν τ' οἰκείαν συνέβαιναν
 ἂν χώραν ἐξήμιον ἔχειν δεῖ, καὶ ἅμα τὴν ἄλλοτριαν
 προσκτάσθαι, καὶ δουλοῦσθαι μὲν οὐδέσιν ἔθνεσιν
 οὐδέποτε, δεσπύτας δ' ἄλλοτ' ἄλλων γίνεσθαι κατὰ
 μικρὸν ἐθνῶν ἀεὶ, τῆς θείας ἀεὶ δεξιάς· εὐμενῶς
 φυλαττούσας τὴν ἰδίον κληρὸν, εὐθυλοῦσας πρὸς εὐχληρίαν πλάτος καὶ μέγεθος.

veteris cum homine amicitia. Illa vero prudenti-
 bus viris et tibi maxime jam sufficere arbitrator, ut
 talla externa indicia persequendo ad primas causas
 et rationes habitus animi et affectionis pervenias
 atque cognitione sensim paulatimque progrediente
 ordinem assiduae comparationis usque repetendo
 primis vestigiis posteriores cogitationes atque ob-
 servationes adaptes; quod si feceris, ex quali radice
 malus ille fructus enatus sit, ex quali fonte
 tanta in sacrata Ecclesiae dogmata naufragia effusa
 sint, unde tanta miseriae copia atque moles in Ro-
 manorum fortunam etiamnunc redundet, protinus
 cognosces, quatenus homines id mente consequi
 possunt. **110** Nam, quod omni ex parte verum
 est, Deo soli reservatur. Quare cum multos, quan-
 quam palam non magna delicta commiserunt,
 magnis tamen malis palam affici vides, non inops
 consilii esse debes vel dubitatione aestuare, sed
 soli Deo permittere iudicium, qui primas causas
 animi lubricis admodum de Deo divinisque dogma-
 tis opinionibus imbuti cognoscit neque plurimorum
 de hisce rebus silentium diu obterege sustinet
 cum aliorum tum eorum, qui in episcopali sede
 constituti ulro cum magistratibus et potestabilibus
 huius saeculi sentire non dubitant, qua vana gloria
 et fortuna, qua timoribus quibusdam temporariis
 ducti. Sua enim sponte utrique sibi et universis
 et singulatin vehementer sibi nocent, cum aeter-
 nam gloriam cum aeterna castigatione commulent.
 Nam profecto si ad unum omnes vel major saltem
 pars ad patriam fidem defendendam ad unam quasi
 athleticam aciem sese conjungerent, duas res eas-
 que optimas nanciscerentur simulque duabus iisque
 pessimis absternerent; sibi enim sempiternam sa-
 litem pararent, imperatorem vero beatum facerent,
 si ei persuaderent, ut in finibus atque dogmatis
 a patribus constitutis permaneret. Cum enim solus
 omnibus resistere non posset, vel invitus intra
 concordiae lines compelleretur, id quod compluri-
 bus aliis alia ratione aliisque temporibus accidit
 atque tum nonnullis interdum, tum plurimis ma-
 xime ad salutem **111** sufficit. Tali ratione, ut ab
 aeterna gloria non exclusi, ita ab aeterna castiga-
 tione decentissime remoti essent. Inde fieret, ut
 non modo suam terram integram semper posside-
 rent, verum etiam peregrinam sibi acquirerent,
 neque a gentilibus unquam in servitutem redige-
 rentur, sed aliarum alio tempore gentium domina-
 tionem paulatim nanciscerentur, divina potentia
 nunquam non proprias possessiones servante et
 ad amplioem et majorem felicitatem ducente.

ΚΑ'. Ἄλλ' ἐγωγέ σοι, φίλη μοι κεφαλή, τὰ πα-
 ραπλήσια ἐπειπὼν βεβαίωσω τὰ εἰρημίνια συμφέτε-
 ρον, ἐκ πάνυ πολλῶν ὧν μοι τετύχηκε πρὸ βραχέος
 ἀτηκέναι καὶ ὧν εἰληφέναι δι' ὀφείων, πάνυ βρα-
 χία σὴν ἐκλεξάμενος χάριν. Οἶσθα δὴ πάντως καὶ
 Συμεῶν ἐκείνον, ᾧ τὸ νομοφύλακος προσεγεγόνει
 ὄψιμα ἐν τῇ τῶν πραγμάτων ζῆλι, ὡς τοῖς Παλα-

XXI. Sed ego, charissimum caput, similia quae-
 dam addam, ut dicta confirmem dilucidius, ex
 permultis rebus, quas brevi ante audiavi et oculis
 percepi, paucas tua gratia delibans. Cognovisti
 certe Symeonem illum, qui custodis legum munus
 in rerum turbis nactus Palamitis oris et linguae et
 legis instar erat atque inquit, ut ita dicam, catervatim

quasi dux constitutus, ut qui totum illud solalium prudentia superaret. Illic cum alioquin esset egentissimus et fame conflictaretur, adulatione varie circumiit claros viros, ut vitæ tolerandæ opportunitatem captaret victumque quæreret sibi, liberis, uxori, toti denique familiæ. Quamvis igitur sciret, in quam perniciosa atque abominabili conditione versarentur Palamæ dogmata, tamen gloriæ atque **112** divitiarum temporariarum causa dogmata Palamica amplexus, ut ipse melius scis, oppido subjectos atque serviles præ se tulit mores. Quare earum rerum, quas maxime appetebat, maxime animæ continenter quidem fruebatur, sed nunquam tamen satiebatur. Verum enim vero cum super extremam ageret vitæ animam, morbo atque cogitationibus cruciatus per novem deinceps dies lecto erat affixus, quibus sæpe quasi divinitus concitatus singulis fere interpositis horis ad aerem submurmurare aliquid videbatur, neque aliter se gerebat ac si pœnæ abs eo repetentur earum rerum, quas audacter perpetrasset. Atque cum alia dixit tum iavivum sese ad hanc hæresin applicuisse. Ad extremum autem sese recipiens et quasi libere respirans Palamica dogmata atque libros, quoscunque domi habuit, omni animi affectu conquisivit, conquisita in flammam ignis allati suis manibus injecit, talia fere libero ore effatus: « Quamvis haud ignorarem, quanta atque quali impietate libri scaterent, tamen partim gloriam affectans, partim principum comminationes metuens, partim **C** existatam mecum habitantem lenire studens, contra omnem meam conscientiam agebam et tam improbis dogmatibus me subiciebam. Per Deum igitur vos, qui adestis **113** meamque confessionem auditis, animæ meæ calamitosæ salutem precari velitis, rogo atque obsecro. » Hæc locutus homo animam efflavit. Inde multas dies res per urbem dispersa omnium rumoribus differebatur, donec ad aures imperatoris perveniret, qui eam silentio opprimi iussit. Atque mihi illud perquam idoneum videbatur ad Palamæ impietatem corrigendam, nisi imperatoris minæ impedimento fuissent, aut potius, si episcopi vivos animos, non timore rusticitatis emortuos haberent neque ulla ex parte propter gloriam et luxuriam principibus hujus sæculi assentiri vellent.

XXII. Hoc unum nuper factum, quod a tuis verbis non abhorret, ego adjunxi; secundum autem hæc est: scis gentem Russorum hominibus copiosissimam esse locosque felicissimos incolere, unde varias divitias habet neque quidquam deest, ut omnia una comprehensione complectar, quod ad largam rerum copiam pertinet. Præterea legibus veræ fidei nunquam fluctibus factatis ratione simpliciore et incuriosa obsequitur, ex quo tempore fidem precibus suis conseuta est. His temporibus

Α μίταις καὶ στόμα καὶ γλῶττα καὶ νόμος ἦν, καὶ στρατηγὸς τῇ παρανόμῳ φάναί καθίστατο φάλαγγι, ἕτε μᾶλλον ἐλλόγιμος ἢ κατ' ἐκεῖνον ὑπάρχων τὸν θάνατον. Πίνης δ' ἄλλως ὢν καὶ λιμῶ τὸν βίον στρατηγούμενος, κλακεία τοὺς ἐν δόξῃ μετῆι παντοδαπῇ, βίον πρόφασιν ἐπιτηδεύων καὶ ζωῆς πορισμῶν ἐαυτῷ καὶ παισὶ καὶ συζύγῳ καὶ ὅλῃ φάναί συλλήβδην οἰκίᾳ. Καίπερ οὖν εἰδὼς ὡς ὀλέθριόν τε καὶ ρουσρᾶν τὰ τοῦ Παλαμᾶ κεκλήρωται δόγματα μόλαν, ὁμῶς δόξης ἐνεκα καὶ πλοῦτου δὴ τινας προσκαίρου τοῖς Παλαμικοῖς συνευδοκῶν ἦν δόγμασιν, ὡς οἶσα μᾶλλον αὐτῶς, καὶ μάλα τι λίαν ἠτιώμενα τε καὶ ὑποκειμένα παρεδείκνυ τὰ ἔργα. [f. 122 a] Διὸ καὶ ὢν ἤρα μάλιστα, μάλιστα πάντων αὐτῶς ἀπέλαυσε μὲν συνεχῶς, ἐνεπίμπλατο δ' οὐδαμῶς. Ἄλλ' ἐπεὶ πρὸ βραχείας ἐν ἰσχάταις ἐγεγόνει τοῦ βίου πνοαίς, ἐννεά λοιπὸν ἡμέραις τῆς νόσῳ καὶ τοῖς λογισμοῖς τυραννούμενος ἔκειτο, ὅτε δὴ καὶ μεταξὺ πολλάκις οἶον ἔνθους ἐν ὠραιοῖς τοῖς καθιστάμενος διαστήμασιν, ὑποψοφρίζων τε ἐφαίνετο πρὸς ἀέρα, καὶ σφόδρα δῆπου δίκα; ὢν ἐπιπράχει βιαίως ἀπαιτούμενῳ ἐφκει. Καὶ μὲν δὴ τὰ τ' ἄλλα λέγων ἦν, καὶ ὡς ἄκων τῆς αἰρέσεως ἤττηται ταυτησί. Τέλος δ' ἐαυτὸν ἀνεκλήφως καὶ οὖν ἀναπεπνευχῶς ἐλευθέριον, ὅσα τῶν Παλαμικῶν δογμάτων τε καὶ βιβλίων παρὰ τὸν οἶκον ἔτυχεν ἔχων, ὅλαις ἐζητήκει προθέσει τῆς ψυχῆς, καὶ εἰληφῶς εἰς φλόγα παραχρῆμα χερσὶν οἰκείαις καθήκει προσενεχθέντος πυρός, καὶ τοιαυτὴ πεπερησιασμένη τῇ γλῶττῃ φθεγγόμενος: « Ἐγὼ, φίλοι, ἐς τὰ κριθὸς εἰδὼς ὀπόσης καὶ οἴας γάμαι ταυτὲ τὰ βιβλία τῆς ἀσεθείας, ὁμῶς πῶς μὲν θηρώμενος δόξαν, πῶς δὲ καὶ δεδιὼς τὰς αὐθεντικὰς ἀπειλάς, καὶ ἅμα τὴν σύνοικον παραμυθεῖσθαι πέναν ἐπιτηδεύων, ἔλαθον παρὰ πᾶσαν δῆπου παραχρῶς τὴν ἐμυτοῦ συνείδησιν, καὶ τοῖς οὕτω μοχθηρίας ἔχουσι δόγμασιν ὑποκεκυφῶς. Πρὸς γοῦν Θεοῦ, τὴν παρούσαν ἐμὴν ἐξαγορεύουσιν οἱ παρόντες ἀκούοντες, ὑπὲρ τῆς ἐμῆς τῷ Θεῷ τάλαιπῶρου ψυχῆς συνεύξασθαι προθυμήθητε, δέομαι. » Καὶ οὕτω τοῖς τοιοῦτοις ἀνὴρ ἐκείνος συναπέφυγε βήμασιν. Ὅθεν ἐπὶ πολλαῖς ἡμέραις ἀνὰ πᾶσαν διεσκεδάσθη τὸ πρᾶγμα τὴν πόλιν, καὶ σφόδρα διεταθύλληται, ἕως καὶ εἰς βραδικὰς ἰδὸν ἀκόας σιωπᾶσθαι προστέτακται. Καὶ μοι ἐπειτικῶς ἔδοξεν ἱκανὸν εἰς διόρθωσιν τῆς τοῦ Παλαμᾶ δυσσεθείας εἶναι ταυτὶ, εἰ μὴ ἐμποδῶν αἱ

KB'. « Ἐν μὲν δὴ τοῦτο τοῖς σοῖς ἐκεῖνοι; ἀκλόουθον λόγοις συνεθαλόμην ἔγωγε πρότεριτα γεγονόσδεύτερον δὲ, τὸ ἔθνος τῶν Ῥώσ οἶσα ὡς πολυανθρωπώτατόν τε ἔστι καὶ τόπον εὐδαίμονα λίαν οἰκοῦν. Πλοῦτον γὰρ ἐκεῖθεν ἰσχεῖ παντοδαπῶν, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, οὐδενὸς ἀγορήγητόν ἐστι τῶν ὅσα πρὸς ἀφρονῶν χάριν ὁρᾶ τῶν ἐπιτηδεύων. Καὶ πρὸς γε νόοις ὀρθοδοξίας οὐδαμῇ σαλευομένους ἔπειτα κατὰ γε τὴν ἀπλοῦστερον καὶ ἀπράγμονα τρόπον, ἐς ἔουπερ αὐτὴν τὰς εὐχὰς ἀνεκλήφει. Ἐτυχε δ'

ὄν κἀν τούτοις τοῖς χρόνοις τὴν ἐπισκοπικὴν ἐκεί-
 ναις θρόνον κοσμῶν καὶ τὴν ψυχικὴν τοῦ Ἰούου
 ἐπιστολῶν ἀνεκλημμένους ἀνὴρ συνειδὼς, [f. 122 b]
 ὡς εἶπε, καὶ τῶν θεῶν κανόνων καὶ νόμων ἐξ ἑτι-
 νίου κείραν ἐκ τῆσδε τῆς μεγίστης τῶν πόλεων
 ἠθροικῶς ἀκριβῆ. Καὶ ἴνα συνελὼν εἴπω, τοῖς
 νέουσι κάκεινφ πεπόμφασι τόμους οἱ τῆς Παλαιο-
 κῆς θιασῶται πατρίας, εἰς τὴν οἰκίαν τῆς ἐαυτῶν
 ἀπολείας κρημνὸν ἐκκαλοῦμενοι καὶ αὐτὸν, σφίσι
 ποιεῖν εἰσβολῆς τοῦτο πρὸς ἀπάσας πόλεις καὶ χώ-
 ρας. Ὁ δ' ἀναγνούς, καὶ ἰδὼν τῶν βλασφημιῶν
 ἐκείνων τὸ σμῆνος καὶ τὴν Ἑλληνικὴν πολυθεῖαν
 ἀπάσων ἐκεῖ προσδραύουσαν πᾶνυ δεσποτικῶς, κατὰ
 γῆς τε ἐβρόμειν εὐθύς, καὶ τὰ ὅσα φραξάμενος ἀπὸ
 ἀκοῆς πονηρῶς ἀπεπήδησε τάχιστα. Καὶ λοιδορίας
 μάλα μακρὰς γεγραφῶς μετὰ τῶν εἰκότων ἐκ τῆς
 θείας Γραφῆς ἐλέγχων καὶ ἀποδείξων, ἐπετόμψαι
 ζῶν γε τῷ πατριάρχῃ τοῖς ἐπισκόποις, πολυθῆους
 τε καὶ ἀθέτους τούτους ἀποκαλῶν καὶ σφόδρα ἀναι-
 δεῖς τῶν πατρῶν ἀθετητὰς καὶ διώκτας δογματικῶν,
 καὶ ἅμα τοῖς προσήκουσιν ἀναθέμασιν ὑποβάλλ-
 ῶν.

ΚΓ. Καὶ τὰ μὲν ἐκ Ῥωσίας γράμματα τοῦτου
 ἔσχε τὴν τέρπον, καὶ οὕτω τοὺς κακοσχόλους τού-
 τούς ἐξήλασε μὲν, οὐκ ἐμάλαξε δέ. Τεθαύμακα δ'
 ἔγωγε πῶς τἄλλα γε ἀμαθεῖς ὑπάρχοντες οὗτοι
 τοῦτο φρονίμως οἰκονομοῦσι, πρὶν ἐκπυστον φθῆναι
 γενέσθαι, πάσαις ἀπειλαῖς αὐθεντικαῖς συστάλλοντες
 καὶ φόβους, καὶ τάφω φάνας σιγῆς ἐν βραχεῖ συγ-
 χωνύοντες, οἶμαι, τὴν πονηρὸν οἰκονόμον ἐκείνον
 μιμούμενοι, οὐ τὴν ἐν χρήμασι μεμηχανημένην
 οἰκονομίαν ἐν Εὐαγγελίοις ὁ Κύριος ἐπαινῶν. εἶτα
 τῷ αἰωλίῳ παραπέμπει πυρὶ.

ΚΔ. Ἐβουλόμην καὶ τρίτον προσθεῖναι διήγημα,
 τῶν εἰρημέτων οὐχ ἦστον εἰς ἐλεγχον τῆς τῶνδε
 τῶν ἀνδρῶν ἀσεβείας. Ἀλλὰ σὲ πρὸς τὴν ἀκοὴν
 ἀρῶ; θεώμενος ἔχοντα, τὸν νοῦν ἐκ τε ἀκοῆς εἰς
 τε ἀκοῆς τοῦ λοιποῦ μεταφέρειν ἐγνώκα δεῖν, ἵνα
 τῆς ἀκοῆς ἀπολαύσασαι γινώσκεις. Πρὶν τῶν δειμάτων
 ἐνέουσι τοῦ ἀκούοντος ἐπιπαράξαι καὶ διακό-
 νησαι τὴν ἡσύχιον ἀμύλιαν ἡμῶν ταυτηνὴ καὶ ἀπ' ἄλ-
 λων ἡμᾶς διαστήσει.

ΚΕ. Πᾶνυ καλῶς τε ἐμῆς ἐστοχάσω γνώμης καὶ
 δικνοίας διὰ τῶν ἐξωθεν ἡθῶν, καλῆ Ἀγαθάγγελε.
 Ἄδ τὰ τῶν ἄλλων εὐφήμους θεατρῶζων ἐγκλήματα,
 τὰ καθ' ἑαυτὸν ὄρα καὶ γνώθι σαυτόν. Τοῖς γάρ κρι-
 τοῖς ἀρκεῖ τὸ κακοῖς εἶναι, καὶ τὴν δίκην ἔχουσιν
 αὐτόθεν ἀποκρῶσαν. Ἄλλως τε καὶ κηλῖδας οἰδᾶ
 σιας ἐναποματουμένην ἐντεῦθεν τὴν ἀκοὴν, καὶ τῆ
 νέρος ἀθροίζουσαν τῆ ψυχῇ δυνάμενόν πως ἐπιθο-
 λῶν καὶ ἀμβλύνειν μὲν τὸ καθαρὸν καὶ ἀνοπνον
 ἐπέσο τοῦ νοῦ. ἐφυπνίζειν δὲ τὸ τῆς ψυχῆς ἐμπα-
 θές. Ὅσφ γὰρ δύσεργόν τε καὶ δυσκατόρθωτον πέ-
 ρουκε τάγαθόν, ἀνοπνον τὸν διάβολον ἔχον πολέμιον,
 νόκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν τῶν λογισμῶν ἐπι-
 θυσκόμενον χώραν καὶ μαθαρμόζοντα πρὸς τὸ χεῖ-
 ρον ἀεὶ τὴν τῶν χρησιωτέρων ἔξωον ἰδῶν, τοσοῦτε

igitur episcopalem sedem ornavit atque animos ho-
 minum suo imperio direxit vir, ut ipse scis, pru-
 dentissimus divinarumque normarum atque legum
 inde a pueritia in hac maxima urbium cognitione
114 accurata imbutus. Ut paucis rem compre-
 hendam, huic quoque viro Palanctar sectae sodales
 novos Tomos miserunt, in praecipua ipsorum inter-
 itus barathrum eum vocaturi, qua quidem ratione
 in omnes urbes locosque grassari solent. Ille vero
 iis perfectis cum blasphemiarum examen atque
 Graecum polytheismum superbissime in iis domi-
 nantem videret, in terram et tim eos abiecit auri-
 busque a nefaria auditione munitis inde quam ce-
 lerrime se proripuit. Magnas vero criminationes
 cum argumentis atque demonstratiombus ex sacra
B Scriptura petitis concitavit et patriarchae et isco-
 piscus misit, appellavit eos polytheos et atheos im-
 prudentissimosque patriorum dogmatum eversores
 atque persecutores, anathema denique, quod par-
 erat, in eos coniecit.

XXIII. Atque scriptum ex Russia missum sic se
 habebat et sic istos, qui in malis rebus tempus te-
 runt, coarguit quidem, attamen non infirmavit.
 Miror autem, quomodo isti, licet alioquin stulti
 sint, hoc tamen prudenter faciant, ut, priusquam
 tale quid in vulgus innotescat, comminationibus
 quibuslibet severis atque terroribus reprimant et
 veluti silentii sepulcro brevi tempore condant;
 imitantur, opinor, malum illum dispensatorem,
 cujus callidam pecuniarum dispensationem domi-
 nus in Evangeliiis collaudat, collaudatum aeterno
 igni mandat.

XXIV. 115 Vellem equidem tertiam quoque
 adjungere narrationem, quae non minus quam prio-
 res haec homines impietatis redargueret. Attamen
 cum hunc sermonem moleste te ferre videam,
 animum jam ab auditione convertendum cognovi
 ad auditiones, ut fructum aliquem tuae linguae per-
 cipiam, priusquam ex custodientibus nos carnifi-
 cibus quidam aggressi tranquillam familiaritatem
 turbent atque dirimant et alterum ab altero se-
 jungant.

XXV. Optime meam sententiam atque consi-
 lium ex externis moribus assecutus es, optime
 Agathangele. Quare aliorum crimina bonis verbis
 in promptu ponens te aspice et temetipsum co-
 gnosce. Improbis enim hominibus jam sufficit, quod
 sunt improbi et inde satis poenae ferunt. Huc recer-
 dit, ut maculis quibusdam inde aures aspergantur
 et nubem quamdam colligant, quae animum sordi-
 bus inficere, puritatem illam atque vigilantiam
 mentis hebetare, cupiditates excitare possit. Ut
 enim bonum sua natura operosum est ac difficile,
 cum diabolum vigilantem inimicum habeat, qui
 die noctuque animum depascit et semper melior s
 affectus in pejus declinat, sic facilem et veluti per-
 pronum praecipitantem aditum improbitas sibi pa-

rat, quippe cum **116** animus humanus ingenitas quasdam atque insitas habet pestes, quæ in conjunctione ejus cum carne quasi dormiunt. Quare ego tales narrationes, quanquam ejusmodi permultas referre possum, silentio præterii. Ageilum ad publicas res reversus, ubi superioris vestigium narrationis reliquisti, inde continenter ordinis memor nobis res exponas libentissime tibi audientiam præbentibus.

οὐ καταλείπεις, λέγε κατὰ τὸ συνεχὲς ἡμῖν, ἀναμνησκόμενος τῶν εἰρημῶν ἐκείνης τῆς ἀφηγήσεως, μάλιστα σοὶ πρόθυμον ὑπάρχειν βεβουλημένους τὴν ἀκοήν.

XXVI. Bene dixisti, charissimum mihi caput, veniam mihi dare neque me vituperare debes; nam non ut calumniarer, sed illud quoque pulcherrimum historiae adjumentum esse arbitratus, hæc tibi enarrabam recentiora, quæ tu nullo pacto aliunde audire poteris. Memini autem te serpo dicere, ut in harmonia variarum rerum conjunctio atque inter se discordantium concordia esset, et ut similitudine in ædificiis lapidum, lignorum, luti, calcis, aliarum ejusmodi rerum multiformis conglutinatio ad opus adferretur, sic etiam historiae talibus opus esse. Unam enim quamdam utilitatem ad legentes ex ambobus redundare, ut bona imitarentur ob cupiditatem laudationum, mala caveant ob odium ignominiarum.

XXVII. Sed jam nobis est redeundum ad Hircaniam, Bithynorum barbarorum **117** principem; in eo enim nostræ narrationis ordo substitit. Qui cum cognovisset, quid legati passi essent, haudquaquam ultionem minis tantum contentam esse delere arbitratus non solum satrapæ ritu minus admodum insolentes jactavit, verum etiam facta adjecit immaniora et insolentiora. Filio enim maximo natu imperavit, ut Hellesponto trajecto ad Lucas Romanos in Thracia situs appelleret; ipsæ autem ex superioribus Bithyniæ urbibus magno cum exercitu in plana loca Chalcedoniæ descendit secundum oram, ubi tum etiam classis Genuensium constituta erat e causis supra expositis. Indo veluti ex solio tyrannico legatus cum opibus reposcit minasque addit prioribus multo vehementiores, se nimirum protinus ad urbem Byzantium trajecturum esse, nisi omnia magno cumulo aucta reddantur. Quanquam vero legatos, qui quidem adhuc in vivis essent atque res, quæ ab iis, qui casus inter se diviserant, requisitis colligi possent, recepit barbarus, vehementissime tamen ac superbissime, quæ deerant, usque repetebat et, quo plus accepit, eo plus posebat, mendaciis additis atque prætextis. Ad extremum filium secundum cum altero **118** exercitu Ponti fauces transvectum cum fratre in Thracia sese conjungere jussit, ut in unum locum coactis copiis obviam quæque vastarent et incursione Mysorum quoque terram infestarent. Jussa illi quam celerrime exsecuti paucis diebus recessere, innumerabili non solum e

ἀρδύαν τῆς κακίας ἢ κτήσις ἔχει τὴν πύρρον καὶ οἶον κατὰ πρᾶνου; φερομένην, ἃτε σπερματικὴς τινα; καὶ οἰκογενεῖς κήρας ἐχούσης τῆς ἀνδροπιότητος ἐκείνης; ψυχῆς ἐν τῇ πρὸς [f. 123 a] τὴν σάρκα κοινωνεῖται ταύτης οἶονα κοιμωμένους. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ τῶν τοιούτων ἀποσχόμενος ἀφηγήσεω, καὶ μάλιστα ἔχων διεξιέναι, σιγῇ παρέσχον τὴν γλῶτταν. Φέρε τοίνυν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἐχόμενος, ὅπου τὸ πρότερον ἔχως τοῦ λόγου

KΓ'. Εὖ μὲν λέγεις, ὦ φίλη μοι κεφαλή, συγγενώσκειν δ' οὐκ σε δεῖ, καὶ μὴ πάνυ μοι μέμφεσθαι. Οὐ γὰρ βουλόμενος λαιδορεῖν, ἀλλ' ἱστορίας εἶναι καὶ ταυτὴν συμμαχίαν ἡγούμενος τὴν βεβίβιστην, ἐγὼ διεξῆειν σοὶ μήπω πυθέσθαι μηδ' ὀδονοῦν ἐταχθέντα καινότερα οὕτα. Μέμνημαι γὰρ σου πολλάκις εἰπόντος ὅτι καθάπερ ἐν ἁρμονίᾳ πολυμυγίᾳ ἑνωσις γίνεται καὶ διὰ φρονεόντων συμφρόνησις, καὶ ὡσπερ ὁμοίως ἐν ταῖς οἰκοδομίαις; λίθοι τε καὶ ξύλα καὶ πηλὸς καὶ χάλιξ καὶ τοιαύτη τις ἄλλη πολυμυγία τις συμφρόνησις ἔχει πρὸς τοῦργον, οὕτω πάντῃ τῇ ἱστορίᾳ πάντων δεῖν τῶν τοιούτων μὲν γὰρ τινα τοῖς μετιούσοι γίνεσθαι τὴν ὠφέλιαν ἐξ ἄμφοιν, τὰ μὲν ἀγαθὰ μιμουμένοις; διὰ τὸν πόθεν τῶν θυμῶν, τὰ δὲ χεῖρω φυλαττομένοις διὰ τὴν πρὸς τὰς λαιδορίας ἀπέχθειαν.

KZ'. Ἄλλὰ μετιτέον ἡμῖν ἐστὶ λοιπὸν ἐς Ἰρκανὸν τὸν τῶν Βιθυνῶν ἡγεμόνα βαρδάρων; ἐκεῖ γὰρ ἡμῖν ὁ τῆς ἀφηγήσεως ἐκείνης; εἰρημὸς καταλείπεται. Τὰ γὰρ κατὰ τῶν πρέσβων ξυμπεπτωκότα αὐτοῦ πυθομένῳ ἐκείνῳ ἤριστ' ἀποχρήθηναι ἔδοξε μέχρι τῆς ἀπειλῆς ἐσθήσειν τὰ τῆς ἀμύνης, ἀλλὰ σατραπικὰς μὲν προδύπεμπε τὰς ἀπειλὰς καὶ μάλιστα ἀτόπους, βαρβαρικώτερον δὲ καὶ μάλιστα ἀτοπώτερον ταῖς ἀπειλαῖς προσετίθει τὰ πράγματα. Καὶ μὲν δὴ τῶν μὲν υἱῶν προσεταχῶς; τὸν πρῶτον δι' Ἑλλησπόντου κατὰ τὸν ἐπὶ Θράκης Ῥωμαϊκῶν περαιοῦσθαι χωρίων, αὐτὸς ἐκ τῶν ὑψηλοτέρων τῆς Βιθυνίας πόλεων κατέβη, πολλὴν ἐπαγόμενος λόγῃ ἐπὶ τὰ τῆς Καλιχθονίας ἱππῆλατα γῆς, παρὰ τὸν αἰγιαλὸν ὅπη τηλικαῦτα καὶ τὸν Γεννουϊτικὸν συνέβαιναν ἵστασθαι στόλον δι' οὗς ἐφθῆμεν τρόπους εἰπόντες. Κάκειθεν ὡς ἀπὸ δίφρου δεσποτικοῦ τοῦς τε πρέσβεις μετὰ τῶν χρημάτων ἀπήγει, καὶ ἀπειλάς; τῶν προτέρων μείζους πολλῶ προσετίθει, αὐτίκα μάλιστα κατὰ τῆς Βυζαντιῶν πόλεως διαπραιούσθαι ὑπισχνούμενος, εἰ μὴ λάθοι μετὰ πάνυ μικροῦ τοῦ ὑπερβάλλοντος ἄπνευα. Τοῦς μὲν δὴ οὖν ζώντας τῶν πρέσβων, καὶ ὅσα τῶν χρημάτων ἀνερευκόμενα ξυνελέγετο πρὸς τῶν λιανειμαμένων... ὁ δὲ βαρβαρὸς ἀεὶ τὰ λείποντα σφοδρῶς τε καὶ λίαν ὑπερηφανῶς [f. 123 b] ἐνέκειτο ἀπαιτῶν, καὶ δεῖ λαμβάνων ἀεὶ ζητῶν ἦν, τὰ ψευδῆ προστεθείς καὶ προφασίζόμενος. Τέλος δὲ στρατιῶν ἑτέραν τῶν υἱῶν τὸν δεύτερον εἰληφόντα διαπραιούσθαι προσέταττε τὸν τοῦ Πόντου αὐθέντα δὲ ἁ Γεννουϊτικῶν νεῶν, καὶ ξυμμίξει κατὰ Θράκην τάδελεφῶ, ὡς ὁμοῦ γενομένων τῶν στρατευμάτων ἄμφοιν τὰ τε πρὸς πόλιν

πάντα θηΐσαι, καὶ ἄμχ ἐς ἐφόδου καὶ ἐς τὴν Μυσῶν Ἀ
 ἐτβαλεῖν χώραν. Ὁ δὲ τάχιστα πρόσταγμα πεπρα-
 χήτες ἐκείνοι, ἡμερῶν μεταξύ μικρῶν ἐπανήσαν
 ὑπὲρ ἀριθμὸν ἱλαδόντες, οὐ Μυσῶν λείαν μόνον,
 ἀλλὰ τὴν πλείω Ῥωμαϊκὴν, μᾶλλον δ' εἰ χρὴ τά-
 ληθῆ; εἰπεῖν, τὴν πᾶσαν Ῥωμαϊκὴν ἀποικοὶ γὰρ
 κικεῖνοι Ῥωμαίων ὑπῆρχον, διὰ πέναν πρὸ ἐτῶν
 οὐ μᾶλα μακρῶν ἐκεῖ μετακίησαντες. Διὰ γὰρ τὸ
 καὶ τὰς ἐκεῖ πόλεις εἶναι τῶν πρὶν βασιλευκῶτων
 Παλαιολόγων οἰκοδομᾶς καὶ ὄρια τῆς τότε Ῥωμαίων
 ἡγεμονίας, ἔπειτα Μυσοῖς τισὶν ἑλωκυίας ὑπαίκειν
 ὀρθῶς, συμβαίνει καὶ κύκλω περὶ αὐτὰ; τοὺς ἐν-
 τεῦθεν ἐκεῖ διὰ πέναν ἐκόντας, ὡς εἴρηται, μεθι-
 σταμένους ἐκ τοῦ σύγγου; αὐτόθι κληρούσθαι τὴν
 εἰσταν. Ἄρει τοίνυν μέχρι μὲν ἐς τάδε τὰς πόλεις
 τῆς βαρβαρικῆς γενομένης ἐφόδου, πραιτέρω δ' οὐ Β
 δυναθείσης διὰ τὴν τῶν τῆς γῆς ἐκείνης ἀρχόντων
 πρόνοιαν, πάντα; συνεπεπτώκει Ῥωμαίους μὲν
 εἶναι τοὺς ἀπαχθέντας ἐκεῖθεν, Μυσοῦ; δ' ὀνομά-
 ζεσθαι διὰ τὸ Μυσοῖς ἐκ πολλοῦ καὶ αὐτοὺς ὑπη-
 κῶου; γενέσθαι. Τὴν μὲντοι δάταν εἰς Ἀσίαν οἱ βάρ-
 βαροι πέμφαντες πᾶσαν ἐκείνην, οὐ πρότερον αὐ-
 τοὶ τὲ ἐντεῦθεν ἀπαλλάττειν ἤθελον, πρὶν ταῖ; ἐν
 Χερρόνησῳ πόλεις ἐπιθεῖναι φόρους, καὶ τοὺς
 μὲν ἦδη λαβεῖν, τοὺς δ' ἐτήσιον ἀναγκάσαι αἰεὶ
 δέσναι συνθέσθαι δεσμῶν, ὡς καὶ Θράκης ἦδη καταστᾶσι δεσπόταις. Ἀλλὰ πρὸς μὲν βαρβάρω;
 τοιοῦτος; ἐπιπολαιῶς ἄρει διεσπάρται λόγος ὡσπερ προαναφώνησις καὶ προμάντευμα, οὕτω μὲντοι τὸ
 κύρος; ἔσχεν, οὐ μᾶλα τι ἐθειλόντων ἐκόντων συνθέσθαι Ῥωμαίων. Διὸ οὐδ' αὐτοῖς γε ἀπαλλάττειν
 ἐκείθεν γεγένηται πρὸς βουλήσεως, ἀλλ' ἐκάθητο ἀναπόσπαστα θηοῦντες ἅπασαν Θράκην νύκτωρ καὶ
 μεθ' ἡμέραν αἰεῖ.

dicendum est. cuncta præda e Romanis facta. Quia
 enim urbes illic sitæ Palæologorum pridem impe-
 rantium sedes erant atque imperii Romani tunc
 flues, deinde captæ Mysis se submittere, usucenit,
 ut circumcirca eas ii qui hinc eo, ut dictum est,
 ultro ob egestatem transmigrarunt, in locis vicinis
 vitam degant. Cum igitur impetus barbarorum modo
 usque ad hasce urbes extenderetur, amplius au-
 tem ob providentiam principum huius terræ pro-
 gredi non posset, factum est, ut, qui inde abdu-
 cerentur, omnes Romani essent, Mysi autem appri-
 larentur propterea quod multum temporis Mysia
 subjeti erant. Præda omni in Asiam transportata
 barbari non ante inde recedere volebant, quam
 urbibus in Chersoneso sitis tributa imponerent
 eaque partim statim acciperent, partim in singulis
 annos sibi daturus promittere eos cogent, ut
 etiam Thraciæ despotis jam imposuerunt. Sed a
 barbaris 119 talis sermo modo leviter sparsus
 tanquam prædictio et præsagium quoddam nondum
 ad effectum adductus est, cum Romani ultro cum
 iis rem componere haudquaquam in animum in-
 ducere velint. Quare et ipsi inde recedere nolunt,
 sed ill'c assidue totam Thraciam noctu diuque
 vastant.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΚΖ.

NICEPHORI GREGORÆ

BYZANTINÆ HISTORIÆ

LIBER VICESIMUS SEPTIMUS.

Α'. Τοῦτων δ' οὕτως ἐχόντων, πάνταυθα τῆ; διη- C
 γησεως ἤκοντος τοῦ Ἀγαθαγγέλου, φροντίδες ἐτε-
 ροὶ μοι τὸ λογιζόμενον ἀνθέλωσαι τῆς ψυχῆ;
 ἀπροσβλήσαν οὐ μᾶλα τι ἀγενεῖς; τὰς γὰρ τοι
 πολλαχθέντες ἐμοὶ τῶν νοσημάτων ἄλλοι; ἄλλα; παρ-
 εισρυσίας κήρας καὶ τύχας; ἐς πάνυ τι μοχθηρὰν
 συμμάχων τῶν τῆς κεφαλῆς ἀλογόων ἰούσας ὁ-

120 I. Quæ cum ita se haberent, cumque huc
 narrationem Agathangelus perduxisset, curæ alie
 et h' quidem non mediocres mentem meam per-
 turbabant. Etenim multas ac varias ex ægritudine
 miserias et sollicitudines obrepere simul et
 in graves capitis cruciatus coire sentiebam; et
 cum custodia plena esset immanitatis neque ul-

lum omnino admitteret solatium, etiam omnis A
 spes libertatis vel ad exiguum temporis spatium
 recuperandæ evanisset, si quidem persecutorum
 furor nondum deservuerat, sed potius plures noctu
 diuque in vincula **121** rapiebantur, accidit, ut
 ob res gravissimas metu afficeret. Id enim mente
 agitabam, ne mors quam mihi machinabantur sub-
 bito nec opinato me comprimeret tanquam latro
 ex insidiis. Itaque tertia jam vigilia quo tempore
 undique cellarum tintinnabula sonantia et super
 caput aera continuo crepantia, monachos ad hym-
 nos conjunctim decantandos et consuetam Dei
 celebrationem convocant, Agathangelum rursus
 silentio fores emittere conatus sum; quemadmo-
 dum Noham dicunt e navi emisisse columbam, ut,
 num Dei Ecclesiæ eluvio intermittere cœpisset, B
 videret. Et hæc duo vel maxime necessaria ei com-
 misi. Primum ut ab uno e viris sanctis mihi que
 conjunctis particulam divini carnis Salvatoris
 Christi et Dei nostri, simulque panis consecrati
 plura frustra mihi expeteret. Quæ enim domi ha-
 bebam, ea sæpius edendo consumpta erant. Jam
 vero quoniam sicut apes ceram, insidiatoribus
 tradere me fortiorem necesse erat, animum ad
 constantiam colligere studebam; idque ut sanctifi-
 catione sanctaque communionem loco arcis propu-
 gnaolorum, galeæ, pilorum, thoracis efficere posse
 cupiebam. Hæc igitur primum Agathangelo
 commisi. Deinde, ut singulos etiam amicos priv-
 atim et silentio adiret et hortaretur, propter me
 miserum **122** precibus Deum invocarent. Neque
 enim credo, dicebam, eos jam vnum me reperituros
 esse. Repente fortasse corpus meum a persecuto-
 ribus dilaceratum canibus avibusque sub urbis
 mœnibus objectum offenderent. Nam hæc jam ex lon-
 go tempore persecutores apud animum constitue-
 runt, etsi non in hunc modum, tamen ut ita
 fiant vehementer exoptant. Et mihi quidem hæc
 tanquam prima laborum palma videntur, quibus
 dignum habear, qui rei Christianæ propugnatoribus
 adnumerer; illis autem hæc finem facient molesta-
 rum contentionum et laborum, quos continuo metu
 scriptorum meorum conati sunt ut suscipiant.

ἐμοὶ μὲν ὡς ἐλπίδων ἀρχὴ στεφανοφύρουσῶν ταυτὰ τοῖς ὑπὲρ εἰσεθείας ἡγωνισμένοις πάλαι ἐκεῖνοις ὑφ-
 ἱσταμένῳ, σφίσι δ' ὡς πέρας τῶν ἐφ' ἡμᾶς ἐκείνων καὶ δρόμων καὶ μόχθων, τὰς ἡμᾶς διηγεκῶς
 δεδιόσι γραφά;

II. Hæc cum dixissem, Agathangelus animo D
 tristi et oculis lacrymantibus aliquando tacuit et
 oculos in humum defixit. Deinde se erexit et li-
 bertatis meæ spem novam amplexus, num absente
 sacerdote, qui sacra mysteria faceret, cuilibet
 licitum esset ipsius manibus Dominicum corpus
 et sanguinem participare, ex me quæsitiv. Sed
 cum id audisset sancto Basilio aliisque multis sanc-
 tis viris concessum fuisse, itemque qui vitam
 solitariam egissent vel qui persecutionum tempo-
 ribus in montes et speluncas confugissent, id facere
 consuesse, facile sibi persuasit. Deinde ex me
 quæsitiv, num licitum esset palam cum infidelibus

ῥῶντι διὰ τὴ τῆς καθέρξεως ἐπεικῶς ἱταμῶν
 ὁμοῦ καὶ παντάκασιν ἀπαράκλητον, καὶ ἅμα τὸ τῆς
 ἐλευθερίας ἢ μικρᾶς γούν τινο; ἀνέσεως εὐσελίπ-
 (τὸ γὰρ θηριώδες οὐτ' ἔληγε τῶν διωκτῶν οὐδαμῶς
 καὶ πρὸς γε κλίω τὴν τοῦ ἀβείν νύκτωρ καὶ μῦθ'
 ἡμέραν ὀλίγη ἀνηρείτο), δέο; ἐμοὶ τῶν πάντων μεγ-
 ἰστων περιχεῖσθαι ξυνίβαινεν, ἀναπολοῦντι μὴ δὲ
 αὐτοῖς καθ' ἡμῶν ἀεὶ μηχανῶνται θάνατον ἐπιγένη-
 ται, πρὶν ἡμᾶς αἰθέσθαι, [f. 124 a] καθάπερ ἐκ
 λόγου ληστής. "Ἦδη τοιγαροῦν τῆς τότε νυκτὸς περὶ
 τρίτην γενόμενης φυλακῆν, ἐν ᾗ τῆς ὕρας ἐκαστα-
 χόθεν οἱ τῶν φροντιστηρίων ἀναμιλλῶμενοι κώ-
 ὄντες, καὶ συχνὰ τὸν ὑπὲρ κεφαλῆς θορυβοῦντες
 ἀέρα, τὸς τὸν μονήρη βίον ἀνηρημένους ἐς τοὺς
 κοινούς; τε ἀθροίζουσιν ὅμους καὶ τὰς γε πρὸς θεῶν
 κατὰ τὸ σφίσι εὐθὺς ἀεὶ δοξολογίας, τὸν Ἄγα-
 θάγγελον αὐθις ἀψοφηεὶ διὰ τῆς θυρίδος; ἔγωγε ἐνε-
 χείρου προπέμπεται, καθάπερ Νῶε πάλαι φασ' ἵν
 ἐκείνον ἐκ κίβωτοῦ τὴν περιστράν, μίθειν εἰ ὁ
 τῆς τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίας λιωφᾶν ἐπιχειρεῖ κατα-
 κλισμός. Εἰ δ' οὖν, δύο ταυτὶ τουτῶι προτινατίθε-
 σθαι τῶν ἀναγκαιοτάτων ἰδοῦμαι μοι, πρῶτον μὲν
 προσιόντα τῶ δέλι τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν καὶ συνήθων
 ἐμοὶ κομίζεῖν ἐκείθεν μερίδα τῆς θείας; σαρκὸς τοῦ
 Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ θεοῦ ἡμῶν καὶ ἅμα ἀντιδῶρου
 τεράχια πλείω. Ἄ γὰρ ἔχειν ἐμοὶ περιήν, ἐκ πολ-
 λοῦ δεδραπανήσθαι συμπέπτωκε; καὶ νῦν ἐπεὶ μοι,
 καθάπερ κηρίον μέλιττα, πανταχόθεν τοῖς τοῦμοῦ
 θανάτου δημιουργοῖς κραταιότερον ἐπιτίθεσθαι δέ-
 δοκται, ἀναγκαῖον, εἴπερ ποτᾶ, νῦν μάλιστα δέθο-
 κται κάμοι προσχεῖστον ἀνοσιβίεσθαι καὶ ταῦτα
 δὴ πρὸς; ἀγιασμὸν καὶ μετάληψιν ἐκ τοῦ σύνεγγυς
 ἔχειν, ἀντ' ἄλλης εἰπεῖν ἀκροπόλεως καὶ κρᾶνους
 καὶ τόξων καὶ θύρακος. Πρῶτον μὲν οὖν δὴ τοῦτο
 προσανυθέμεν Ἄγαθαγγέλω, δεῦτερον δὲ τῶν φίλων
 ἐκάστοις ἰδίᾳ καὶ ἡσυχῆ προσόντ' ἀξιοῦν τῆς ἐμῆς
 ὑπερευχεῖσθαι τάλαιπῶρον ψυχῆς; οὐ γὰρ, οἶμαι γε,
 ἐφασκον εἶ με ζῶντα θεάσασθαι σφᾶς; θεάσσονται
 δ' ἴσως ἐξοίφνης συρόμενον τὴν ἐμὴν τοῖς διώκταις
 νεκρὴν καὶ βρώμα κωσὶ καὶ ὀρνέεις τῆς πόλεως; ἔξω
 βίπτόμενον; τοῦτο γὰρ ἐκ πάντων πολλοῦ κεκῶρωται
 τε καὶ ὠρισται σφίσι, πρᾶγμα, εἰ καὶ μὴ τὸν ἴσον
 τρέπον, ἀλλ' οὖν εὐχταίστατον μάλα γε ἑκατέροις δν,
 ἐμοὶ μὲν ὡς ἐλπίδων ἀρχὴ στεφανοφύρουσῶν ταυτὰ τοῖς ὑπὲρ εἰσεθείας ἡγωνισμένοις πάλαι ἐκεῖνοις ὑφ-
 ἱσταμένῳ, σφίσι δ' ὡς πέρας τῶν ἐφ' ἡμᾶς ἐκείνων καὶ δρόμων καὶ μόχθων, τὰς ἡμᾶς διηγεκῶς
 δεδιόσι γραφά;

III. Πρὸς ταῦτα περιαλγῆς; τε καὶ ἔνθακρυς Ἄγα-
 θάγγελος γεγονώς ἐφ' ἱκανὸν σεσιώπηκῶς τε καὶ ἐκ-
 κύφει; εἴτ' ἀνεγκῶν καὶ τὴν ἡμετέραν τέως ἀπ-
 ἀλλαγῆν ὑπερθέμενος, εἰ ἐξείη μὴ τοῦτᾶ θεία
 ἱεροουργούντος μυστήρια παράνοτος χερσὶν ἰδίαις ὀν-
 τιστῶν μεταλαμβάνειν ἤρετο. Ἀκηκῶς; δ' ὡς Βασι-
 λειῶ τῶ θείῳ καὶ τῶν ἄλλων οὐκ ὀλίγοις τουτὶ συγ-
 κηῶρωται τῶν ἁγίων, ἅτε καὶ τοῖς ἐν γε ταῖς ἐρή-
 μοῖς ἄμικτον πάλαι βίον ἀσκῶσαι ποιεῖ; εἰσθῆ; καὶ
 ὄσοι ἐν τοῖς τῶν διωγμῶν κηροῖς; ἐαυτοῦ; ἔρασι; τε
 καὶ σπηλαίοις ἄλλοι; ἄλλοις; συνέκρυπτον, [f. 124 b]
 πέπεισταί; τε βῆστα καὶ δεῦτερον ἡρώτα τουτῶ, εἰ
 ἐξείη δηλαθῆ τῶν ἐτεροδόξων ἐνίοις; συνεύχεσθαι; καὶ

βίας ἐπειγούσης πρὸς τῶν τοιούτων ἐνόησε καὶ ἐνια-
 χου τῶν θεῶν μετέχειν μυστηρίων, ὁμοίως κἀν-
 ταῦθα καλεῖ τῶν αὐτῶν λεγομένων εὐχῶν. Ἐγὼ δὲ
 τὸν θεὸν εὐθὺς παρήγαγον ἐκ Λαμασκοῦ Ἰωάννην
 αὐτοῦ (1), φυλάττεσθαι παραινούντα μῆτε λαμβάνειν
 αἰρετικῶν μετάληψιν μῆτε διδόναι. Ἐμὲ δὲ γὰρ
 τὰ ἄγια τοῖς κυσίην, ὁ Κύριος ἔφησε, « μὴ δέ-
 πιπτετε τοὺς μαργαρίτας ὑμῶν ἐμπροσθεν τῶν χοί-
 ρων, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀξίωμα τῆς κακοδοξίας καὶ τῆς αὐ-
 τῶν γνώσεως κατακρίσεως. εἰ γὰρ ἔνωσας ἔσσι
 πρὸς Χριστὸν, καὶ πρὸς ἀλλήλους πάντως. καὶ πᾶ-
 σι τοῖς ἡμῖν συμμεταλαμβάνουσι κατὰ προαίρεσιν
 ἐνούμεθα, καὶ πάντες ἐν σωμᾷ ἔσμεν, ὅτι ἐκ τοῦ
 ἐνὸς ἄρτου μεταλαμβάνομεν, ὡς ὁ θεὸς Ἀπόστολος
 ἔφησε. Τῆς οὖν προαιρέσεως ἐνταυτοῖς μαχομένης
 καὶ ἀλλήλων ἡμᾶς διωκόμενης τῆς τῶν δογμάτων ἑ-
 νεκα κεινοτομίας, πῶς ἂν μίαν σχοίημεν τὸν Χρι-
 στὸν κεφαλὴν, ἢ πῶς ἂν ἀλλήλοις συνευξάμεθα;
 « Τίς γὰρ, » φησὶ, « μερὶς πιστῶ μετὰ ἰπίστου;
 ἢ τίς κοινωνία φωσὶ πρὸς σκότος; ἢ τίς συμφῶ-
 νησις Χριστῶ πρὸς Βελλάρ; » Ἀκούεις δὲ καὶ τοῦ
 Θεοῦ διὰ τῆς προφητικῆς φθεγγόμενου γλώττης, ὡς
 « Ἐὰν προσφέρῃτε μοι σερμῖδας, μάταιον ὑμῖν ἄμα
 βδύλυμα ἔσται μοι. » τῷ γὰρ ἁμαρτωλῶ ἔειπεν ὁ
 θεός, « Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δικαίωματά μου καὶ
 ἀναλαμβάνεις τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου; »
 Οὐ γὰρ τὰ γινόμενα χρῆ σκοπεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τὴν αἰτίαν τῶν γινόμενων ἐπιζητεῖν, ὁ χρυσορῆ-
 μων ἔφησεν Ἰωάννης (2). Τὸ μὲν γὰρ κατὰ γνώμην
 γινόμενον τοῦ Θεοῦ, κἂν φαῖλον εἶναι δοκῇ, πάντων
 ἐστὶν ἄριστον. τὸ δὲ παρὰ γνώμην καὶ μὴ δοκοῦν
 ἐκείνῳ, κἂν ἄριστον εἶναι νομίζεται, πάντων ἐστὶ
 φαυλότατον καὶ παρανομώτατον. Κἂν φονεύσῃ τις
 κατὰ γνώμην τοῦ Θεοῦ, φιλανθρωπίας πάσης βελτίων
 ὁ φόνος. κἂν φείσῃται τις παρὰ τὸ δοκοῦν ἐκείνῳ, φό-
 νων παντὶς ἀνοσιωτέρα γένοιτ' ἂν ἢ φειδώ. Οὐ γὰρ ἡ
 φύσις τῶν πραγμάτων, ἀλλ' αἰ τοῦ Θεοῦ ψῆφοι καλὰ
 καὶ φαῦλα ταῦτ' εἶναι ποιοῦσιν. Ὡστερ δ' ἐκείνοις,
 φησὶν, ἐγκαλοῦμεν ὅτι παρανομοῦσιν, οὕτω καὶ
 πολλῶ μᾶλλον ὑμῖν ὅτι τοῖς παρανομοῦσι συνέρχε-
 σθε. Καὶ οὐχὶ τοῖς συντρέχουσι μόνον, ἀλλὰ καὶ
 τοῖς κυρίοις μὲν οὖσι κωλύσαι, μὴ βουλομένοις δέ.
 Εἰ γὰρ εἰς θέατρον οὐκ ἐπιτρέπομεν ἀπελθεῖν, πολλῶ
 μᾶλλον ἐπὶ συναγωγῆς τοῦτο χρῆ ποιεῖν. μελιζῶν
 γὰρ παρανομία ἐκείνης αὕτη, ὅτι ἐκαὶ μὲν ἁμαρτία
 τὸ γινόμενον, ἐνταῦθα δ' ἀσέβεια. » Ὁρᾷς ὡς καὶ
 τὸ χρηστὸν ἐνίστε δόξαν εἶναι κακὸν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ
 τοῦδε ἀνδρὸς ἀπεδείχθη, καὶ ὅσῃν ἐντελευτῶν ἐκείνῳ
 τὴν ἐπιτιμήσιν τῆ τῶν ἑτεροδόξων κοινωνία προσά-
 πτει; Ἄ γὰρ τις δεσπότης προστάτητος δρᾶν ἡ-
 κιστα δρᾷ, τοῦτων τιμωρίαν [f. 125 a] εἰνυσιν ἐι-
 κότως αὐτὸς ὁ μὴ δρῶν, καὶ εἰ μὴ κακὸν ἀπαντῶν
 τὸ πέρας. καὶ τούναντίον αὐθις. οὐ γὰρ τοῖς τῶν
 ὑπομένων πέρασιν εἰκὸς ἀκολουθεῖν τὴν τοῦ κρι-
 νουτος ἀπόφασιν, ἀλλ' εἰ τοῖς δεσποτικαῖς; ὁ δρῶν ἡ-

A quibusdam insitnere precesiones et vi urgente
 interdum cum iis mysteria agere unaque celebra-
 tiones. At ego statim **123** Joannis Damasceni
 memoriam ei revocavi, qui monet : ne nos ha-
 reticorum doctrinas sectemur neque iis ad nostras
 aditum patefaciamus. « Nolite sanctum dare cani-
 bus, » dicit Dominus, « neque mittatis margaritas
 vestras ante porcos ¹, » ut ne imbuamur pravis
 istorum opinionibus atque cum iis condemnemur.
 Ubi enim communio est nobis cum Jesu Christo,
 etiam inter nos communio constat; et cum omni-
 bus quidem qui nobiscum sanctam cœnam parti-
 cipant in fide conjuncti sumus, et nos omne
 unum corpus officimur, quod uno illo pane vesci-
 mur, ut sanctus Apostolus dicit. « Quid igitur, si
 B in fide dissidemus, nosque dogmatum diversitas
 distrahit, quo pacto eundem Christum caput habe-
 mus aut eadem cum iis sacrificia agimus? Quæ enim
 communia sunt fidei cum infidei, luci cum tene-
 bris, Christo cum Bellare ²? Audi quæ Deus dicit
 per os prophetæ : « Frustra mihi offeretis similagin-
 nem; thuribulum a me repudiabitur ². » Sic incre-
 pat Deus impium : Quid meam justitiam insectaris?
 quid divinos libros in ore tuo habes? Non enim
 solum **124** quæ in oculis sunt respicere nos oportet,
 sed etiam rationes inquirere quæ his subjectæ
 sunt dicit Joannes Chrysostomus. Nam quæcunque
 secundum Dei sunt voluntatem, licet nobis prava
 videantur, tamen sunt optima. Quæ vero contra
 Dei sunt voluntatem etiam si optima habentur, om-
 nium pessima sunt et pravissima. Itaque si quis
 Deo jubente quempiam trucidet, id melius est quam
 si eum amore prosequatur; et si quis parcat cui-
 piam, Deo vetante, id pejus est quam si eadem
 perpetret. Neque enim species bonæ sint res an-
 pravæ, sed quæ in iis Dei voluntas appareat, in-
 dicat. Ut vero nos istos quod mandata ledunt
 ita multo magis increpamus vos, quod cum in-
 fidelibus societatem facitis. Non tamen eos tantum
 qui conspirationem faciunt increpamus, sed etiam
 quos prohibere posse quidem scimus, nec vero
 velle. Si enim frequentare theatrum vetamus, id
 multo magis nos oportet vetemus, quod ad syna-
 gogam attinet. Nam hæc impietas major quam illa
 est. Nempe illic quæ aguntur improba sunt, hic
 autem vere impia. » Vides igitur quemadmodum
 quæ justa nonnunquam videantur vir ille sanctissimus
 prava esse dicat, et quantopere hic eos incre-
 pet qui cum infidelibus faciunt. Itaque si quis
 Domini voluntatem non exegerit, hanc ob causam
 pœnas dabit sive nihil illinc mali exierit sive con-
 trarium acciderit. Nam non qualis, **125** rerum
 eventus sit Dominus judicat, sed num voluntas sua
 exacta sit. Hæc autem Domini voluntas leges et
 instituta sunt imperatoribus et principibus, civibus

¹ Matth. vii, 6. ² II Cor. vi, 15. ³ Isa. i, 15.

(1) Τοῦ Λαμασκοῦ ἐκ τοῦ περι τῶν ἀγίων καὶ ἁγίων τοῦ Κυρίου.

(2) Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαίων δευτέρου λόγου.

et plebi imperatores et principes, ita ut qui vocati sint iudices fonte utantur legibus. Et multa quidem sunt facinora quæ, dum per se spectentur, examina iudicum facile decipiant, imo laudibus in cælum efferantur ab imperiis; simul atque autem quæ his præfuerint rationes cognitæ sunt, illico mille execrationibus obruantur. Sed revertar ad verba viri illius sanctissimi. «Homo, dicit, quid agis? leges violatas sunt, et tu violatorum socius quam severus legum divinarum ultor esse malis? Sed quæ tibi erit venia? nimirum, ultoribus Deus non eget neque nostro auxilio? Sed suum te vult esse ministrum, ita ut gloriam ostendas.» Etiam magnus ille Athanasius non eos tantum qui thure offerre recusent martyras esse dicit, sed etiam qui fidem suam negare nolint. Neque si tantum qui idola adoraverunt, sunt infideles, sed etiam qui prodiderunt doctrinæ veritatem. Nam patriarcha Abraham non ut is qui mortuum sit pro Deo, sed qui fidelis fuerit, palmam accepit. Etiam sancti Patres et alii quos omnes commemorandi sanctus Paulus dicit tempus sibi

126 non sufficere, non quod sanguinem pro Deo profuderunt in cælum evecti sunt, sed quod pro fide pugnauerunt. Quos etiam hodie admiramur, quod mortem occumbere parati erant propter pietatem erga Deum. » Vides igitur in his ipsis quæ parvi habentur virtutis plurimum patere, idque multo magis in minimis quam in gravissimis. Nam ut is qui in numis regis quantulumcumque est, adulteravit, lotum pessundat, sic etiam qui in sacris legibus minimam transiliet, in toto peccabit.

«Vides igitur in his ipsis quæ parvi habentur virtutis plurimum patere, idque multo magis in minimis quam in gravissimis. Nam ut is qui in numis regis quantulumcumque est, adulteravit, lotum pessundat, sic etiam qui in sacris legibus minimam transiliet, in toto peccabit.»

«Vides igitur in his ipsis quæ parvi habentur virtutis plurimum patere, idque multo magis in minimis quam in gravissimis. Nam ut is qui in numis regis quantulumcumque est, adulteravit, lotum pessundat, sic etiam qui in sacris legibus minimam transiliet, in toto peccabit.»

«Vides igitur in his ipsis quæ parvi habentur virtutis plurimum patere, idque multo magis in minimis quam in gravissimis. Nam ut is qui in numis regis quantulumcumque est, adulteravit, lotum pessundat, sic etiam qui in sacris legibus minimam transiliet, in toto peccabit.»

«Vides igitur in his ipsis quæ parvi habentur virtutis plurimum patere, idque multo magis in minimis quam in gravissimis. Nam ut is qui in numis regis quantulumcumque est, adulteravit, lotum pessundat, sic etiam qui in sacris legibus minimam transiliet, in toto peccabit.»

«Vides igitur in his ipsis quæ parvi habentur virtutis plurimum patere, idque multo magis in minimis quam in gravissimis. Nam ut is qui in numis regis quantulumcumque est, adulteravit, lotum pessundat, sic etiam qui in sacris legibus minimam transiliet, in toto peccabit.»

(1) Χρυσοστόμου ἐκ τῆς ἐρμηνείας τοῦ μ' ψαλμοῦ.
(2) Ἐκ τῆς ἔγκυκλιου ἐπιστολῆς.

κολούθησι λόγμοι. Δεσπόται δ' ἂν εἴεν ἡγεμόνων μὲν καὶ ἀρχόντων νόμοι καὶ στάθμαι κανόνων. ὑπῆκλών δὲ καὶ συρφετώδους πλήθους ἡγεμόνες καὶ ἀρχοντες, ὡς ἐκ πηγῆς τῶν νόμων ἔχουσιν τὴν κρίνειν ὀρθῶς ὀφειλοῦντες. Πᾶλλὰ μὲν οὖν τῶν δρωμένων καθ' αὐτὰ θεωρούμενα ἀλλάθῃ τῆς κρίσεως κλέπτοντα βίβανον καὶ πρὸς αἰθερίου ἐξείφνης ἂν οὐκ εἰδῶσιν ἀνδραμεν ὅμοιους. πρὸς οὐρανὸν δὲ καὶ τὴν μὴ τῆς γεγέννηται πρὸς οὐρανὸν ἀρῶν ὁπεύονα ἀποτέφανται. Ἄλλὰ προσθετὸν μοι ταυτοῦ τοῦ θεοῦ ἀνδρὸς (1) καὶ τὰ τοῦτοις ἀπόλουθα. «Τί ποιεῖς, ὦ φησὶν, ἄνθρωπε; Παρεδάθῃ νόμος, καὶ οὐκ ἐπιτιμᾷ; οὐδὲ γίνῃ χαλεπὸς τιμωρὸς τῶν τοῦ Θεοῦ νόμων, ἀλλὰ κοινωνεῖς; Καὶ ποῶν σχολῆς ἂν συγγνώμη; Μὴ γὰρ ὁ Θεὸς ἐκδικῶν χρῆσει; μὴ γὰρ βοηθούτων δέεται; Ἄλλ' ὑπῆρέτην αὐτοῦ γενέσθαι σε βούλεται, ἵνα κἀνεῦθεν τὸ φιλόδοξον δείξῃς.» Καὶ ὁ μέγας δ' ὁμοίως φησὶν Ἀθανάσιος; (2) ὡς εἰ μόνον τὸ μὴ ὄσαι λίθων δεικνύσαι μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ τὴν πίστιν ἀρνήσασθαι· καὶ οὐκ οἱ κλίνας εἰς εἰδωλα μόνον κτεκερίθησαν ὡς ἄλλοτριαι, ἀλλὰ καὶ οἱ προδοτικότες τὴν ἀλήθειαν. Ἀβραὰμ γὰρ ὁ πατριάρχης οὐκ ἀναίραθεῖς ἐστεφανώθη, ἀλλ' ἔτε πιστὸς γέγονε τῷ Θεῷ· οἱ τε ἄλλοι ἄγιοι Πατέρες καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, περὶ ὧν ἀπάντων ὁ Παῦλος φησὶν ἐκλειψέιν τὸν χρόνον αὐτῶν ἀγγεῖον. οὐκ αἰματόι ἐκχυθέντες ἐτελειώθησαν, ἀλλὰ διὰ πίστεως, καὶ μέχρι νῦν θαυμάζονται, ὅτι καὶ θάνατον ὑπομένειν ἔσαν ἱκανοὶ διὰ τὴν ἐς Θεὸν εὐσέδειαν. Ὅρθως ὡς ἐν τοῖς μικροῖς μᾶλλον τὰ μέγιστα δεικνύται τῶν καλῶν, καὶ μάλα μᾶλλον ἐν τοῖς μέγιστοις ἐλαχίστοις νομίμασι καὶ ὁ μικρὸν τι παραχαράττων ὄλον ἄν

Γ'. Εἰ δὲ καὶ τῶν ἱερῶν ἐξω περιδῶλων ὄθουμένοι καὶ πρὸς ἑκφυλα μὲν ἐνεῦθεν, φιλοῦντο ἄνθρωποι δ' ἐν τῶν ὁμοφύλων γένῃ φυγᾶδες ἔνοι τῶν εὐσεβούντων γινόμενοι ἐκίθεν τὰς οἰκίας εὐχὰς ἀναφέρουσι τῷ Θεῷ, κἀνὸν οὐδὲν· πολλοὶ γὰρ τῶν πάλαι θαυμαζομένων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀνδρῶν τοιοῦτοις πολλὰς συντετυχήκασιν τοῖς δεινοῖς, ἴν' ὡς χρυσὸς ἐν χωνευτηρίῳ δοκιμασθέντες τοῖς τ' ἐφεξῆς ὑπέδειγμα γίνονται κρᾶτιστον ἀρετῆς, καὶ ἄλλοι μείζονων αὐτοῖς πρὸς Θεοῦ καὶ τῶν ἀντιδόσεων τύχασιν, αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ προσδοποιοῦντος καὶ τὰ τῶν διωκομένων ὑπὲρ αὐτοῦ κατευθύνοντος; διαθήματα, καὶ τῶν ὁμοφύλων τοὺς ἄλλοφύλους πρᾶστερους ἐν τοῖς τοιοῦτοις δρώντος [f. 125 b] καιροῖς, καθάπερ ἔστιν ἃ τῶν σφόδρα ἀγρίων καὶ ἀνημέρων θηρίων ἐπὶ Δανιὴλ καὶ τῶν ἄλλων, τοῦ θηριώδους τῆνικαῦτα τὸ προσηγὲς ἀλλάττεσθαι ῥᾶστα παρασκευάζοντος. Ἐπεὶ γὰρ πανταχοῦ παρεῖναι τὸν Θεὸν μεμαθήκαμέν τε καὶ πεπιστεύκαμεν, κἀν παντὶ τόπῳ τῆς αὐτοῦ δεσποτείας ὁ Θεὸς ἐν τῶν εὐλογεῖν ἐπιτρέπεται, βέλτιον ἐν ὑπαίθεροις καὶ ἐρημίαις καὶ ὄρεσιν ἀκίδηλον Θεῷ προσάγειν τὸν ὄνον, ἢ δυσσεβῶν κοι-

νίχ χρωμένους χρυσῷ κεκοσμημένους καὶ πλακῶν A
 στιλπνότητι προσέχειν τεμένεσιν· ἀκούεις γὰρ καὶ
 τοῦ θεοῦ φάσκοντος Γρηγορίου τοῖς τότε διώκταις
 αὐτοῦ (1)· «Σὺ δὲ μοι περιείχου τῶν τοίχων καὶ τῶν
 πλακῶν καὶ τῆς κεκοσμημένης ψηφίδος καὶ τῶν
 μακρῶν δρόμων καὶ περιδρόμων, καὶ χρυσῷ κα-
 τελάμπου καὶ περιλάμπου, ἀγνοῦν δτι κρείσ-
 σων ὑπαίθρος πιστὸς πολυτελοῦς ἀσεβείας, καὶ
 κλείους Θεῷ τρεῖς συνημένοι ἐν ὀνόματι Κυ-
 ρίου καλλῶν ἀρνούμενων θεότητα (2).» Καὶ Ἡλίας δ'
 ἔφραγε τὰς τῆς Ἰαζάβελ ἀπειλὰς, καὶ τὰς τοῦ Σαοῦλ
 ὁ Δαβὶδ, καὶ ὅπη τύχοιεν ἐπακαλοῦντο τὸν Κύριον.
 Καὶ οἱ μάρτυρες τῆς ἀληθείας ἐκείνοι διωκόμενοι
 μὲν ἔφραγον καὶ λαυθάνοντες ἐκάρτερον, εὐρισκό-
 μενοι δὲ ἔμαρτύρουν. » Ἡκιστα οὖν σε χρεῶν τοῖς
 σμικρολόγοις ἐκείνοις συμπέρεσθαι τὴν διάνοιαν, οἱ B
 θειλὰς τιμὴ μεταξὺ τῶν δεινῶν τὴν ψυχὴν συνθολού-
 μενοι θαυμάζουσι ὅπως· ὁδὸς μὲν ἀσεβῶς ἐν τοῖς
 τοιοῦτοις καιροῖς εὐδοκεῖται, οἷς δὲ τὸν ὕπερ εὐσε-
 βείας· σταδιοδρομεῖν ἐξεγένετο δίσυλον, τοῖτοις δ'
 ὑβρίζεσθαι, περιφρονεῖσθαι, συκοφαντεῖσθαι, χλευά-
 ζεσθαι, καὶ καθάπεξ εἰπεῖν, πᾶν πονηρὸν ἀκοθεῖν
 ῥῆμα μακρὸν τινα καὶ ἀτέχμαρτον συγχωρεῖσθαι
 δρόμον τοῦ χρόνου, τοῦ Θεοῦ μὴ ταχέϊαν ἐπάγειν
 ἐθέλοντος τὴν ἐκδίκησιν, ἀλλ' ἰδῶντος παντὶ τὸ νό-
 μισμα διακωιδονίζεσθαι τρώπῃ, ἀλλ' ἀναλογιζόμε-
 νον ἐπὶ σαυτοῦ τὰ πάσαι γενόμενα, καὶ θεοφιλῶς
 ἀνιχνεύοντά τε καὶ ἀναλεγόμενον ἕκαστα, σαυτῷ τε
 καὶ πολλοῖς ἑτέροις ἐνεῦθεν μεγίστην παρέχειν
 ὠφέλειαν. Ἀκούεις γὰρ τοῦ μεγάλου τῶν τοιοῦτων
 λατῶν χρυσεῖ ῥήμονος λέγοντος (3) ὡς ἐν προομιλοῖς
 τοῦ κηρύγματος Στέφανος ὁ ὑπὲρ τοῖς ποταμοῖς
 βίων καὶ πάντας ἐπιστοιμίζων, οὐδὲ πολὺν ποιήσας
 ἐν τῷ κηρύγματι χρόνον, ἀθρόον ἠρπάγη καὶ ὡς
 βλάστημος κατεδ-κάζετό τε καὶ κατελύετο· καὶ Ἰά-
 κωβος δ' ἐν ἀρχῇ καὶ αὐτὸς ἐξ αὐτῆς ὡς εἰπεῖν τῆς
 βαλδίδος ἀνεσπάσθη καὶ ἀποτμηθεὶς εἰς χάριν τῶν
 Ἰουδαίων ὕψ' Ἡρώδου τὸν βλον κατέλυσε στυλὸς
 καὶ ἔδραγμα τηλικούτου τῆς ἀληθείας. Μὴ οὖν
 θυμάσθης εἰ μὴ ἐκ προομιῶν μὴδ' εὐθὺς ἐκδικεῖ-
 ται παρὰ Θεοῦ τὰ λυπούντα· ἴθως γὰρ αὐτῷ μὴ ἐν
 ἀρχῇ τὰ δεινὰ λύειν (4), ἀλλ' ὅταν αὐξηθῇ καὶ παρὰ
 τῶν κλειῶν ἀπογνωσθῇ. Ἀκούεις δ' ὅπως καὶ ὁ
 μὲν Ἄβελ δίκαιος ὢν ἐφρονεῖθη ταχὺ, ὁ δὲ Κάιν ἐξ
 μακρῶν, ἐν' ἐλέγχῃται· πλεόν ἢ τοῦτου κακία· καὶ D
 αὐτῷ [f. 126 a] ὁ μὲν περιδρόμος Ἰωάννης τὴν κεφαλὴν
 ἀφῆρατο, ὁ δ' ἀνελὼν Ἡρώδης εἰς τὴν ταμειούμενον·
 εἰς καιρὸν ἐκδικήσεως, ἵνα δηλαδὴ σκληροδωρωτος
 ἐνταῦθα γενόμενος καὶ ἀπεψύξας πικρῶς πρὸς τὸν
 ἀκοίμητον ἐκείνον οὕτως παραπεμφθεὶς ὁ ταλαί-
 ππος σκώληκα. Δι' ὧν γὰρ, φησὶν (5), ἐπιβου-
 λέουσι, αὐτοῖς μᾶλλον ἢ ἑτέροις τὰ θάρσρα ἀνο-
 ρύττουσιν· οἱ μὲν γὰρ ἐπιβουλεύομενοι τὴν οἰκου-
 μένην ἐρατὰς ἔχουσι· ἐπαίνετας ἀνακηρύττοντας,
 στεφανῶντας, τοὺς εἰδῶτας τοὺς οὐκ εἰδῶτας, τοὺς
 ἀπὸ τῶν πρῆγματων, τοὺς ἐκ τῆς ψήμης τὰ ἐκεί-

locutus est suis persecutoribus : « Habitas quidem
 intra muros, palatia ampla, porticus, et auro ful-
 ges; sed Deum sub divo colere melius esse quam
 sacra splendida facere cum impio animo, etiam
 tres homines in nomine Domini conjunctos Deo
 gratiores esse quam multo plures qui Deum negent,
 nescis. Elias autem qui Jezabelæ et David qui
 Sauli minas fugit, quocumque venerunt laudarunt
 Deum. Etiam martyres illi veritatis primo a per-
 secutoribus vexati in fugam se dederunt : sed in
 occulto animum confirmarunt et protracti pro
 Deo mortui sunt. » Nequaquam igitur ut levia ista
 debes respicere. Qui in rebus angustis pusilli
 sunt et fractis animis mirantur quod impiorum vias
 istiusmodi in rebus planæ et felices sunt, contra
 quod ii qui propter pietatem periculosas vias in-
 gressi sunt, per longum et infinitum tempus inso-
 lenter tractantur, contemuntur, **128** produntur,
 irridentur, aliis multis molestiis urgentur. Deus
 enim non festinat iudicium, sed quemque stadium
 suum vult decurrere. Tu vero quæ a majoribus nobis
 tradita sunt velim consideres. Unde si pio animo
 investigaveris singula quæque et tecum reputaveris,
 et tibi et aliis multis optimi fructus redundabunt.
 Audis enim ex magno illo Chrysostomo, ab inittis
 Evangelii Stephanum, amnis rapidi more fluentem
 et omnes silere cogentem, post breve tempus in
 prædicando Evangelio consumptum, subito esse
 correptum atque ut blasphemum condemnatum
 et interfectum. Jacobus initio et ipse ab ipsis et ita
 dicam carceribus protractus et ab Herode ut Judæis
 satisfaceret interfectus est. Quocum veritatis fir-
 missimum concidit columen et præsidium. Noli
 igitur mirari, quod non continuo injuriæ a Deo
 vindicantur. Deus enim improborum studia non
 solet jam a principio retardare, sed tam demum
 cum progressus fecerunt, et plurimis perspecta
 sunt. Uti scis, Abel qui homo justus erat mature
 necatus est; Cain vero profecta demum ætate
 decessit. Quod Deus propterea fieri passus est [ut
 hic culpæ suæ conscius esset per longam ætatem].
 Etiam præcursor Joannes interfectus est. Herodes
 autem qui interfecit diu impunitus vixit usque
 ad diem iudicii, ita quidem ut qui jam hac in
129 terra verminosus factus est et animam inter
 dolores exspiravit, idem deinde vermi illi assidue
 absument in cibum præberetur. Quare vere se habet
 quod dicunt, eos qui aliis insidias struerent, sibi
 potius quam aliis struere. Etenim ii quibus in-
 sidias parant a plurimis amantur, laudantur, præ-
 dicantur, coronantur, nempe ab iis qui res cogni-
 tas, et qui non cognititas habent, qui res ipsi et
 qui fama tantum compertas habent, qui cum iis do-
 lores patiuntur, qui laborum socii sunt, denique
 ab omnibus qui cum iis veritati student. Contra
 insidiatores a plurimis odio habentur, accusan-

(1) Ἐκ τοῦ ζυνοακτηρίου.

(2) Ἀθανασίου ἐκ τοῦ ἀπολογητικοῦ.

(3) Ἐκ τοῦ κατὰ Ἰουδαίων ὁ λόγος.

(4) Ἐκ τῶν πρὸς Ὀλυμπιάδα ἐπιστολῶν

(5) Ἐκ τοῦ θ' λόγου κατὰ Ἰουδαίων.

tur, contemnuntur, objurgantur, negliguntur, mille execrationibus obruantur, et hæc quidem accidunt in terra. Illic autem qualis sermo exponere possent insidiatorum impiorum pœnas, piorum vero læssitorum vitam beatam?

τως, τοὺς ἐπαρωμένους μυρία. Καὶ ταῦτα μὲν ἐναυθα- τὰ δ' ἐκεῖ ποῖο; παρστήσει λόγος, ἡ τῶν διοικόντων ἀσεβῶν τὴν κλίμασιν, ἡ τῶν διωκομένων εὐσεβῶν τὴν ἀπόλαυσιν;

IV. Hæc igitur dum consideres, charissime Agathangole, hæcque dulcissima portione animum tuum confirmes, timide tacere et linguam reprimere noli, sed pro veritate fortiter pugna et alios auxilio destitutos opera tua et consilio adjuva, ita ut animi tui virtutes continuo floreat. Sed de his hæcenus. Jam tempus est ut abeas, ne fugatis stellis dies illucescens tibi obrepat, neque mandatorum immemor sis.

130 V. Itaque cum Agathangelus a me discessisset, equidem in pristina rursus solitudine domi versatus sum. Nam neque qui ægitudine et tristitia afflictum me consolaretur aderat, neque ut antea eum exspectare mihi licuit in diem posterum aut in tertium aut in dies qui sequuntur, et continuo hæc in conditione versatus sum præterquam quod mihi aderat qui omnibus locis præest nobisque omnibus prospicit, Deus inquam. Illic enim interea ægritudinem meam lenivit neque in continuandis historiarum commentariis adjuvit, quos conscribere antea consueveram, cum nobis multa perfrui libertate licitum erat. Tunc vero etsi non multum neque ut opus erat, tamen tantum scribendo perfecti quantum in mediis mihi summis angustiis variisque in sollicitudinibus frui licuit omnipotentis Dei manu adjutrice; qui me adjuvare mihi que labores levare non cessavit. Etenim præsentia sua effecit ut operam meam tanquam miraculum quoddam homines obstupuerint. Nempe præter omnem opinionem factum est ut ex contrariis contraria optime evenerint et sempiterni rerum orbis procelle turbidique motus in Aleyonitidam quam dicunt malaciam et tranquillitatem mutati sint. Est enim avis quæ et in aere et in aqua vivit nomine

131 Aleyon. Hæc si tempus adest procreandi fetus in arena maris summo tempore hiemali vehementissimisque procellis nidum ponit. Item providentia Dei frui illi prostentur, quibus res præter opinionem succedunt, cum ab Arcto altum sollicitatur vehementerque flagellatur, etiam summis procellis agitata fluctus ascurgunt in Olympi et Caucasii montium altitudinem; ita ut si quid nimis nidum sit, in contrariam partem res succedat et præter opinionem aliquid accidat secundum Dei providentiam. Nempe sedatur ventorum illorum violentia, sedatur æstus fluctuum Dei vinculis sensim donatus ac compressus, donec Aleyonis pulli pennulas nacti protenus excursus tentare possint. Similia ego quoque per id temporis spatium expertus sum Dei auxilio. Nam dum persecutores me in nomine Christi victum crebro circumcursant me-

ων μανθάνοντας, τοὺς συναλγοῦντας, τοὺς συναγω- λιομένους, τοὺς τὰ χρηστὰ συνευχομένους αὐτοῖς πάντας, οἱ δ' ἐπιβουλεύοντες τοὺς μισοῦντας μὲν πλείστους, πολλῶν δὲ πλείους τοῦ; κατηγοροῦντας, τοὺς διαβάλλοντας, τοὺς ἐλέγχοντας, τοὺς αἰσχύνον-

Δ'. Ταῦτα οὖν ἐννοῶν, φίλτατε Ἀγαθάγγελε, καὶ τοιοῦτοις ὑδασί τὴν ψυχὴν ἀρδευόμενος, μὴ σιγῇ δεικνῶσθαι τὰ τῆς σῆς; χαρίζεσθαι γλώττης προτύλαια θέλει· ἀλλ' εὐγενῆ τῆς ἀληθείας; προστάτην σαυτὸν καθιστάμενος, καὶ τοῖς προτιοῦσιν ἀγαθῶς γινόμενος σύμβολος, οὕτω διηγεῖσθαι τὰ τῆς σῆς; ψυχῆς ἐγκαίνιζε χρώματα πρὸς τὸ βέλτιον. Εἴεν· καὶ μὲν δὴ ὥρα καὶ σὲ ἀπιέναι λοιπὸν πρὶν ἐς βελτιότητάς τοὺς οὐρανίους καταστῆναι κύκλους αὐγάς, τῶν ἀναθεθεμιένων μηδενὸς ἐπιλελησμένον.

Ε'. Ἀγαθαγγέλου μὲν δὴ ἀπιόντος ἐν τούτοις, μόνον τὴν συνήθη βόσκαιν αὐθι; οἴκῳ κατελείπετο ἐρημίαν ἐμοί, μηδενὸς, ὅποσα παραμυθεῖται νόσφ καὶ ἀθυμῆα δαπανώμενον ἀνθρώπων, μήτ' ἤδη παρόντος ἡμῖν μήτε μὴν ὅπως ποτὲ προσδοκώμενου μετὰ τὴν ὑστερίαν, ἤγουν τὴν μετ' ἐκείνην καὶ ἐξῆς καὶ ὁμοίως ἀεὶ, πλὴν γε δὴ τοῦ πανταχῆ παρόντος ἀεὶ καὶ πάντων κηδομένου μόνου Θεοῦ, ὃς τηλικαῦτα μετρίαν μοι τοῦ νοσήματος; ἀεσιν πεπραχῶς τοῦ συνήθους, συνήθως αὐτοσχεδῶν; ὑπομημάσαι δοῦναι τὴν τῶν γινόμενων παρεσκευάσκειν ἱστορίαν, κατὰ τὸ πρὶν ἡμῖν εἰώθους, ὅτ' ἐλευθερίαν μακρὰν τοῖς ἡμετέροις ἐμπολιτεύεσθαι βουλήμασιν ἦν, εἰ καὶ μὴ τελείως ἤδη καὶ ὡς ἐχρήν, ἀλλ' οὖν ὅπως ἡμῖν ἐν μεσότητι συνειλημμένους μεγίστων δεινῶν καὶ φόβων πολυτρόπων τὴν παντοδύναμον κεχορηγηθέναι γέγονε δεξιάν, συνεπαπομένην ὅπως ποτὲ καὶ συνεπικουφίζουσαν μοι τοὺς πόνους. Εἰθε γὰρ ὁ κραταῖος ἐμοί βοηθὸς ὡσπερ τέρατα φαίνεσθαι τοῖς πολλοῖς τὰ ἡμέτερα δρῆν, καὶ τῶν ἐναντιῶν τάναντία παραδόξως περαινῆν ἐπὶ τὸ τῶν βελτίστων πάντα τι ἀπροσδόκητον, καὶ τοὺς [f. 126 b]. ἀεὶ τῶν τῆς κοσμικῆς περιόδου πραγμάτων ἄλλοτ' ἄλλους κυκλιῶνας καὶ κλύθωνας; εἰς ἀκχονῆτας οἷον εἰπεῖν ἐμοί νηνεμία; μεταποιεῖν. Ἔστι γὰρ τι ζῶον ἀέρι καὶ θαλάττῃ μερίζον τὸν βίον ὄνομα ἀκχών. Αὕτη πρὸς παίδων ἐπιγεομένη γονὰς, ἐπ' αὐτὰς τῆς καλιῶν τὰς παραλίους πήγνυσι φάμμους ἐν χεῖμωνι μέσφ καὶ κυμάτων ἀκμαζούσας βίαις. Ταύτην τοσούτης ἀτολαύσιν ἐμολογοῦσι τῆς ἀνωθεν προμηθείας οἱ πείραν τοῦ παραδόξου λαμβάνοντες, ὡστε τῆς θαλάττης μακρὰ τοῖς ἀπ' ἄρκτων ὑβρίζουσι πνεύμασι καὶ πάντο μαιτιζομένης, καὶ καιρὸν ἐχούσης; ἤδη τοῖς κύμασιν ἀκίλλεσθαι πρὸς Ὀλύμπους καὶ Κιλικίους καὶ εἰ τι τῶν ἐπιγεῶν ὄρων ἐστὶν ὑψηλότερον, εἰς τοῦναντίον χωρεῖ τὰ τοῦ πράγματος, καὶ τι παράδοξον ὑπὲρ τῆς προνοίας ἐράττει γινόμενον· ὅπρῃ γὰρ ἡ τῶν πνευματῶν ἀγριότης ἐκείνων, ἀπρῃμαί δ' ὁ τῶν κυμάτων ὑβρίσων ὄγκος, ἀεποτικῶς ἀπρόβῆτος δεισιμαῖς χιλιούμενος, μέχρις ἀνπαρφορῆς τε καὶ εἰς νόμιμον τὰ νεογνὰ τῆς ἐλ-

νύκτος ἀφίχεται· πῆσιν ἐκτόκια. Τῶν παρακλη-
 σίων ταύτων καὶ μετὰ πρὸς τῆς τοῦ Θεοῦ δεξιᾶς τηνι-
 καῦτα συνέβη περιᾶσθαι· τῶν γὰρ τοι διωκόντων,
 κύκλῳ περὶ τὴν δέσμιον ἐν Χριστῷ κοιμιθὶ συχνὰ
 περιτρεχόντων ἐμὲ καὶ νύκτωρ τε καὶ μεθ' ἡμέραν
 ἐνεδρεύοντων, καὶ πᾶσαν ἐπ' ἐμὲ κινούντων γνώμη-
 τε καὶ γλώττης μανίαν, ὠρουμένων δίκην καὶ
 ὑλακτούντων θηρῶν, καὶ μήτε μηδένα μηδαμῆ τῶν
 ἀνθρώπων μηδὲν μηδαμῆ τῶν ἐπιτηδεύων εἰσχομί-
 ζειν ὁθενδῆποτε συγχωρούντων, μήτε μηδὲν τῶν
 ὄσων τῆν τοῦ γράφειν παρέχεται χρεῖαν ἐώντων μήτ'
 ἐνδον ἡμῖν συνοικεῖν μήτ' ἐξωθεν εἰσιέναι παρ'
 ἑτοσούτων, ἐλάθομεν ἀπορρήτῳ Θεοῦ προνοίᾳ μικροῦ
 τῆν ὄλην τῶν γενομένων γραφῆ παραπέμψαντες
 ἱστορίαν ἐν μικρῷ καιροῦ διαστήματι, μήτε μακρὰ
 τῶν ἀναγκαίων παραλείποντες, μήτε μακρὰ τῶν
 οἰοισθῆναι εἶναι δοκούντων παραμύζαντες περι-
 τῶν, ἀλλ' ἀπλοῦστερον παντάπασιν τῷ τῆς ἀφηγή-
 σεως τρόπῳ χρηστάμενοι σχήματι. Καίτοι ἐχρήν
 ἡμᾶς ἐπιτακτικώτερον δῆπουθεν, ὡς ἐμὲ γε οἴεσθαι,
 τὰ τῆς δογματικῆς ὑποθέσεως καὶ ὅσα τοῖς ληστι-
 κοῖς συμπέπτωκε συνεδρίοις ἐπεξεργάζεσθαι τε καὶ
 πολλαπλοῦσαι εἰς ἀμωστέπως τὰς τῶν ἐνοικῶν ἀγ-
 χιστροφῶν μεθόδους, ἀνακυκλῶντας ἅμα καὶ πα-
 ρεισκυκλῶντας συχνὰ, καὶ πῆ μὲν τῶν ἐναντίων
 εὐρώστας ἀποκρούεσθαι καὶ ἀνασοβεῖν τὰ τοξεί-
 ματα, πῆ δὲ καιριωτέραν ἐγγροητεῖν καὶ μάλα γέ-
 ναι ἀσφαλῆ ταῖς ἡμετέραις κατ' ἐκείνων βολαῖς τὴν
 περινοιαν· δεῖν γὰρ κατὰ τοὺς στρατηγούς ἐνταυ-
 θοῖ καὶ ἡμᾶς οὐχ ὅπως πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχειν τοὺς
 ὀφθαλμούς, ἀλλὰ κατὰ τῶν μεταφρῶν ὅση τε βάλ-
 λειν εὐχερέστερόν πως τῷ ἐχθροῦ, καὶ ὅση μάλιστα
 τὴν ὄλην καθ' ἡμῶν ἐπίνοιαν [f. 127 a] ὁ πολέμιος
 ἔχειν ἐπιγίνεται. Ἄλλ' οὐτ' οὐδεὶς ἐμοὶ τηνικαῦτα
 παρῆν οἷς εἴωθε πρὶν ταῖς τῶν γραμμάτων ἡμῖν
 ὑπηρετεῖσθαι ὑπαγορεύσειν, οὐτε μὴν οὐδεὶς τὴ
 παράπαν οἷς ἐχρήν τῶν δογματικῶν τούτων ἀγῶ-
 νων τε καὶ βουλευμάτων ἐμοὶ συναίρεσθαι, καὶ
 μάλιστα νῦν ὀφθαλμούς καὶ ὄλην ἀλγοῦσι κεφαλῆν
 καὶ ὄλην ἀνωμένους καρβίαν. Ἐγὼ γὰρ λέγειν ὡς
 δεῖ τὸ αἰφνίδιον τῆς εἰρκτῆς οὐδ' εἴφου τινα χάρτην
 ἔχειν ἐμοὶ τηνικαῦτα τετύχηκεν εἰς τε ἀποχωρῶσαν
 ὑποδοχὴν συλλαβῶν καὶ γραφῶν πολυπλόκων τε καὶ
 παντοδαπῶν, καὶ ἅμα ἀρμονίαν τοῖς δογματικοῖς
 προσήκουσαν ἀγωνίσμασιν· ὥστε καὶ τούτων
 περιβρέντων βολῶν ἡμῖν σφοδρὸν τε οἰδούτων καὶ
 μάλα ἀντίκρωρον ἡμῖν ἐπενηνεγμένων τὴν κίνησιν,
 εἰς ἀνάγκας ἐλαύνεσθαι ἦν οὐδὲ μικρὰ τινα ἀπλῶς
 φρέσσαντας σιγῇ τε τὴν γλώτταν κατακλεῖσαι ἐξῆς,
 καὶ τὸν Ἐνδυμῖωνος ἐξ ἀπογνώσεως ὑπνον καθεῦ-
 δεῖν. Ἄλλὰ τοῦτ' ἴσως ἦν ἂν πως εὐπρεπὲς, εἰ μη-
 δὲν τι πρῶγμα ἦ, δῆπου διαβάλλεσθαι πρὸς τῶν
 κισκοδόξων τὴν ἡμετέραν εὐσέθειαν, ἀνακιδῶ· οὐ-
 τισὶ τὴν σφετέρην περιπερῶντων κακίαν ἡμῖν,
 καὶ ἄλλως εἰ περὶ σῶμα γήινον ἦν τὸ τέλος· τῆς
 μάχης ὄραν καὶ ἤκιστα τὸν γε περὶ τῆς ἀθανάτου
 ψυχῆς ἀγωνίζεσθαι δρόμον. Ὅπου δὲ τῶν τε ἐλπί-
 δων τὴν πέρως κατὰ τὰς ἐλπίδας οὐκ ἂν ἀκιντῶν,
 καὶ τὴν φωνὴν τοῦ κισκῶς κλιθεῖν ἐφόδων τοῦ κα-

A que noctu diuque circumsedent etiam omnem in
 me consiliorum vocisque furorem fundunt instar
 bestiarum rugientium et allatrantium; dum neque
 cuiquam necessaria mihi aut quibus ad scripturam
 opus est apportare, neque quiquam una mecum
 intus habitare me neque convenire permittunt, ta-
 men Dei auxilio id assecutus sum ut universam
 rerum historiam brevi tempore conscriberem. Neque
 tamen **132** in his prætermisi plura memorabilium
 neque inmiscui plura eorum quæ supervacanea
 videntur; sed simpliciori omnino enarrandi ratione
 usus sum. Tamen diligentius quæ ad dogmatum
 rationes spectabant quæque in rapacibus syndriis
 acciderant tractare atque multiplicare quodam-
 modo repetendis crebroque intexendis variis mo-
 bilibusque consiliorum rationibus necesse putabam;
 etiam observare tum quomodo adversariorum tela
 facile possent retardari atque repelli, tum vero
 quomodo nos nostris in ipsos telis precomode et
 tuto uteremur. Nam ut militum duces oculos non
 solum in adversum vertere necesse est, sed etiam
 a tergo quippe quo tela conjicere et omnem in nos
 dolum intendere adversariis facillimum esset. Sed
 neque eorum qui sacrorum scriptorum consiliis
 juvare me antehac solebant, nullus mihi aderat,
 neque eorum, quos una mecum dogmatica illa
 certamina et consilia suscipere oportuit. Quod vel
 maxime hoc tempore questus sum propter oculo-
 rum totiusque capitis morbum et intimi animi
 sollicitudines. **133** Prætermittam enim quod mihi
 qui improviso in custodiam ductus essem nancisci
 non licuit bonam chartam, itaque istis in undis
 vehementer fluctuantibus mihique obstrepentibus
 ne pauca quidem ore pronuntiare mihi licuit, sed
 ut linguam compercere et ex spem Endymionis
 somno me darem necessitate coactus eram. Quod
 tamen nequaquam egre tulissem si mihi non vercu-
 dum fuisset ne pietas mea obrueretur criminatio-
 nibus infidelium impudenter nobis ipsorum impro-
 bitatem applicantium; porro si pro misero meo
 corpore finem laborum pro anima mea immortalis
 certamen ultimum prospicere potuissem. Sed si
 spem fallunt eventus et fuga laborum iniquior est
 ipsis laboribus, inanis est splendor expectationum,
 inanis fiducia in ferendis laboribus. Quare scaphæ
 præclaris expectationibus oneratæ clarum Deo
 tradidi pro quo ipsum cursum institueram, eique
 permisi etiam graphium; quo factum est ut præter
 omnem opinionem plurima brevi tempore præclare
 confecta viderim. Neque deinde hæc amplius cu-
 ravi sed uti confecta sunt in medio reliqui. Nam-
 rimum quod inter viros sapientissimus constat, ut
 statuas pulchras, ita quoque quæ accurate efficienda
 sint scripta secunda ac tertia manu retractanda
 esse non distiteor. **134** Sed cum mihi neque
 satis esset temporis, neque ullum quietum horæ
 momentum, quo quidem prima manu ad sententiam
 meam uterer, quomodo qui in tantis rerum turbis
 ac motibus dormurus essem et qui continuo magis

quam Tantali lapidem persecutores ad fores asaidue
 asidentes et singula quæque impudentissime in-
 dagantes timerem, etiam tertia manu ad retractanda
 scripta libere uti potuerim? Quare in scriptis
 necnque e prima manu prodierunt acquievi fretus
 Dei manu adjutrice.

ρον η κατά πᾶσαν προσοικίαν τὸ πλεῖον ἐν βραχεί τῆς ἄλλης σπουδῆς τελεσθῆναι θεύλαμεθα, κάπειτα μη-
 δὲν μηδαμῆ πολυπραγμονήσαντες, ἔχουν ὡς ἔσχεν ἀφήκαμεν, καὶ ταῦτα, καθάπερ τῶν ἀγαλμάτων τὰ
 κάλλιστα, οὕτω δὴ καὶ τοὺς δι' ἀκριβείας λόγους δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ χειρὶ χρῆναι καθίστασθαι τῶν
 βελτιόνων σοφῶν παρανοούντων. Ἄλλ' ἤμιν γε δὴ μήθ' ὀλιγὸν ἔχουσι καιρὸν ἐς ἄδον, ὡς γε ἔφαμεν.
 μήτε μὴν οὐδὲ βραχὺ τί μέρος ὥρας ἀκλόνητον μηδὲ τῇ πρώτῃ γούν χειρὶ κατὰ τὸ τῆς γνώμης
 βουλόμενον χρῆσασθαι (πῶς γὰρ οἷς τοσοῦτοις κεκυκλωσθαι Κύκλωφιν ἐνήν, καὶ οἷς μᾶλα μᾶλλον ἡ Ταν-
 τάλειον φάναι λίθον ἐξῆν ἀεὶ περιφανῶς δεδιέναι τοὺς ἀεὶ πρὸ θυρῶν ἐπεδρευνεῖν; τε καὶ ἔπειτα' ἀεὶ
 τὰμὰ δεινῶς τε καὶ ἰταμῶς ἀνιχνεύοντας;) σχολῆ γ' ἂν ἔχρη καὶ ἐς τρίτην ἕλνα; τῆς αὐτονομο-
 μένης ζήτησιν εἴη. Διὸ καὶ στήργειν ὅπως ποτὲ ἠναγκάσμεθα τῇ πρώτῃ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐχούσῃ χειρὶ
 τοῦ τὰ ἡμέτερα πηδαλιουχοῦντος Θεοῦ.

VI. Quadraginta diebus post Agathangeli disces-
 sum præterlapsa, sera nocte per donium posticam
 strepitum quemdam percipio. Et quidem accidit
 ut nox initio obscura esset. Nam post plenilunium,
 cum luna ad orbis lustrationem e centro iterum
 excedit, prima nocte lucem in terram non demittit.
 Jam ego accedens notam illam portam aperio et
 cum silentio Agathangelum recipio, qui quæcunque
 mandata erant bene et ex optato perfecerat, expo-
 suerat, apportaverat. Equidem dum hunc labore de-
 fessum jamque interdum metu perturbatum ad respi-
 randum locum; ac tempus sibi sumera volo ego, ἐπι-
 νῆς ἰστί, charissime Agathangele, respicienti sæpe in
 mentem venit dicere : Nunc misis ac mihi ipsi car-
 men cantabo; et vere grato ex animo canebat, post
 discessum tuum cum animum recreassem quæ in
 Ecclesia et in vita publica acciderunt, 135 in decem
 libris conscripsi, hisque librum mentis universæ re-
 rum Romanarum historię amplifeci, electis iis quæ
 memoratu dignissimæ sunt et quæ paulo antequam in
 custodiam veni pro sancta doctrina nostra perpessus
 sum. Quid autem aliud viris sapientibus qui ejus-
 modi in conditione versantur magis conveniat, quam
 ad hujuscemodi res mentis applicatio? Qui in vita la-
 bores subeunt ad incertum lucrum divitiarumque in-
 tenti, quotiescunque in angustias incidunt, libenter
 tolerant spe bonorum sustentati. Hoc modo olim
 homines deceptos audimus cantilenis Sirenum, quæ
 dulcissima voce aures implendo et permulcendo
 quemque audiendi cupiditate incensum caperent
 et ultimæ perniciæ traderent, ita ut brevem dele-
 ctationem dira præna exciperet. Contra litterarum
 studia fructus æcum ferunt optimos qui non solum
 vivos exornant, sed etiam mortuos illos quibus otio
 suo optimo uti licuerit. Nam una eademque est
 litterarum et mentis 136 nostræ natura, etiam
 eadem immortalitas, quæ utrumque in unum con-
 junctum tenet, dummodo ne alterutrum concordie
 conditiones hædat, aut amicitie generosum fauto-
 rem et aurigam, ut ita dicam, depellat, ut Lydus
 ille ferox Pelops bellicosum Myrtilum de curru
 depulisse atque impudenter moderamen æquum a
 se rejecisse dicitur. Itaque ego post discessum

κῶς παθεῖν περιγίνεται, μάταιος μὲν ἡ τῶν ἐπι-
 δων πρόβασις, μάταιο; δ' ἡ πρὸς τὸ πονεῖν βιβιο-
 μία. Διὸ τῷ μόνῳ Θεῷ τοῦ τῶν εὐγενῶν ἐπιπέδων
 γέμοντος σκάφους τοὺς οὐκ ἀκας θαρρήσαντες, ὡπερ
 οὐ καὶ τὸν πλοῦν ἀνύομεν τόνδε, καὶ μόνῃ αὐτῷ
 τὴν χεῖρα μετὰ τῆς γραφίδος χρήσαντες, εὐχερότε-
 ρον ἢ κατὰ πᾶσαν προσοικίαν τὸ πλεῖον ἐν βραχεί τῆς ἄλλης σπουδῆς τελεσθῆναι θεύλαμεθα, κάπειτα μη-
 δὲν μηδαμῆ πολυπραγμονήσαντες, ἔχουν ὡς ἔσχεν ἀφήκαμεν, καὶ ταῦτα, καθάπερ τῶν ἀγαλμάτων τὰ
 κάλλιστα, οὕτω δὴ καὶ τοὺς δι' ἀκριβείας λόγους δευτέρᾳ καὶ τρίτῃ χειρὶ χρῆναι καθίστασθαι τῶν
 βελτιόνων σοφῶν παρανοούντων. Ἄλλ' ἤμιν γε δὴ μήθ' ὀλιγὸν ἔχουσι καιρὸν ἐς ἄδον, ὡς γε ἔφαμεν.
 μήτε μὴν οὐδὲ βραχὺ τί μέρος ὥρας ἀκλόνητον μηδὲ τῇ πρώτῃ γούν χειρὶ κατὰ τὸ τῆς γνώμης
 βουλόμενον χρῆσασθαι (πῶς γὰρ οἷς τοσοῦτοις κεκυκλωσθαι Κύκλωφιν ἐνήν, καὶ οἷς μᾶλα μᾶλλον ἡ Ταν-
 τάλειον φάναι λίθον ἐξῆν ἀεὶ περιφανῶς δεδιέναι τοὺς ἀεὶ πρὸ θυρῶν ἐπεδρευνεῖν; τε καὶ ἔπειτα' ἀεὶ
 τὰμὰ δεινῶς τε καὶ ἰταμῶς ἀνιχνεύοντας;) σχολῆ γ' ἂν ἔχρη καὶ ἐς τρίτην ἕλνα; τῆς αὐτονομο-
 μένης ζήτησιν εἴη. Διὸ καὶ στήργειν ὅπως ποτὲ ἠναγκάσμεθα τῇ πρώτῃ καὶ ὡς ἔτυχεν ἐχούσῃ χειρὶ
 τοῦ τὰ ἡμέτερα πηδαλιουχοῦντος Θεοῦ.

Γ'. Τεσσαρακοθημέρῳ δ' ἤδη τὸν μεταξὺ τῆς
 ἐκδημίας Ἀγαθαγγέλου διαμετρούσης χρόνον, ἦν ἐκ
 ὧν τῆς τελευταίας [f. 127 b] ἡμέρας γένοιτο, φέ-
 φου τινὸς κατὰ τὸν ἐπιθετόμενον αἰσθῆσθαι μοι γέ-
 νεται, τῆς γε τηνικαῦτα νυκτὸς ἐκ προσομιῶν
 ἀφεγγυῶς ὑπαρχούσης· μετὰ γὰρ πανσέληνον τίως
 ἐς τὸ περίγειον τοῦ ἑαυτῆς ἢ σελήνης ἐληλυθὺς ἐκ
 κέντρου τὸ δευτέρου, καὶ κατὰ τετράγωνον τῷ ἡλίῳ
 γινομένη σχηματισμῶν, οὐ μᾶλα ἀκρονίκτους τῇ τῇ
 παρέχειν ἐδοῦλοτο τὰ; ἀυγὰς. Καὶ ἕνα σπουδῆ πα-
 ρῶν ἐγὼ, καὶ τὴν συνήθη πυλὶδα ἀναπετάσας,
 ἤσυχῇ τὸν Ἀγαθαγγέλον ἰδεχόμεν, ἀ ἐπιτέτραπται
 πάντ' ἐς ἄδον καὶ κατὰ τὸ ἀνάλογον πεπραχότα καὶ
 εἰρηκότα καὶ κεκομικότα. Ἐτι τοίνυν ὅπερ γε τοῦ
 μόχθου καὶ τῶν ἐπιπολαζόντων τηνικαῦτα φόβου
 τιθορυθημένον ἐκείνον τὸ τῆς ψυχῆς λογίζόμενον
 διαναπαύειν ἐθέλων ἐγὼ, καὶ καιρὸν εἰς ἀνάψυξιν
 παρέχειν ὄντιναοῦν, ἢ Ἰσημίαν μὲν, ἢ Ἰσημίαν,
 ἢ ἐκείνῳ, φίλτατε Ἀγαθαγγέλε, καθ' ἑαυτὸν γινο-
 μένῳ πολλάκις λέγειν ἐπῆει, — ἢ Νῦν ταῖς μουσικαῖς
 ἔγω καὶ ἐμαυτῷ· ἢ καὶ ἦν ἡ ψῆθι χαριστήριός τις·
 ἐμοὶ δὲ καθ' αὐτὸν γινόμενῳ μετὰ τὴν σῆν ἐκδημίαν,
 ὁδὸς τῶν ἢ ἐκκλησιαστικῶν ὁμοῦ καὶ δημοσίων
 πραγμάτων τῷ χρόνῳ γένοιτο, ὅσον εἰπὸς, καὶ
 ἡμᾶς ἐν δέκα λόγοις ἀναγράψαι γέγονε καὶ τῇ συ-
 ἦται δοῦναι τῆς ἄλλης Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας βιβλίον,
 ἐκλεξαμένους τὰ καιριώτερα ὧν τε μετὰ τὴν ἐμὴν
 δις αὐτὸς ἐπιθεδρμηκῶς ἀφηγήσω κάθειρξιν, καὶ
 ὧν βραχὺ τί πρότερον, πρὶν ἢ καθαιρεθῆναι, παθεῖν
 ἡμᾶς ὑπὲρ τῶν θείων συννήρηθι δογμάτων· ποῖα
 γὰρ ἂν ἄλλη τις εἴη σχολάζουσι ἀρμόττουσα μᾶλλον
 αὐτῆς ἀσχολία σοφοῦ; Λέγω δὲ τὴν ἐ; τοιοῦτος
 λόγους κίνησιν τοῦ νοῦ. Τοῖς μὲν γὰρ κατὰ βίον
 μοχθοῦσιν ἀμφισθητησίμου κέρδους καὶ συλλογῆς
 χρημάτων φρονεῖτες ἀπασχολοῦσαι τὸ νεκρὸν τῆς
 ψυχῆς ὑποσαίνουσι τε καὶ κούφον τὸ τῶν ἀεὶ πα-
 ρόντων ἀληθῶν ἐπίπνοον διὰ τῶν ἐν τούτοις ὅπως
 ποτὲ δρῶσιν αἰωρουμένων ἐπιπέδων, καθάπερ δὴ ποῦ
 καὶ τὰς τῶν Σαίρητων, αἰτινῆ; ποτ' ἄρ' εἰεν ἐκεί-
 ναι, προτάττειν ὧδᾶ; ἀκούομεν πάλαι, αἰ τῇ τῆς
 ἐμμελοῦς ἡδονῆς ἐμδριθεῖα τὰς ἀκοῆ; γοητεύουσαι
 τε καὶ θέλγουσαι, δέσμιον εἶον εἰπεῖν, ὅστις ποτ' ἦν
 ὁ τοῦ μέλους ἐκείνου κατατροφῶν, πρὸ; τῆς τοῦ

θανάτου συνώθουν κρηπίδας, βραχέας ἕδονης ζή- A
μιαν μακρὰν ἀλλαττόμενον. Ἡ δὲ πρὸς λόγους
ἀσχαλία αὐτόθεν ἔχει τὸ τοῦ κέρδους χρησίμον συμ-
παρομαρτοῦν δεῖ καὶ ζῶσι καὶ τελευτῶσιν ἱκεῖνοις,
οἷς ἂν ἐς θεόν σφῆς καρποῦσθαι συμβαίνει· συμφυεῖς
γάρ τι χρῆμα λόγος λογικῆ καθέστηκε ψυχῆ, τῆς
αὐτῆς ἀθανασίας ἐμπολιτευομένης ἀμφοῖν καὶ συν-
αποῦσθαι μᾶλα τοι προσφωῶς εἰς ταυτὸν, ὅποτε μὴ
μεταβάλλειν ἰθέλοι τὰς ἀρμοτοῦσας· θάτερον τούτων
τῆς συμφωνίας συνθήκας καὶ τὸν εὐγενῆ τῆς φίλας
ἀρμοσθῆν καὶ ἠνίσοχον ἀποσεῖσθαι, καθάπερ τοῦ
ἔμφρου πάλαι τὸν Ἀργεῖον Μυρτίλον ὁ Πέλοψ ἔκει-
νος ὁ Λυδὸς· [f. 128 a] ὁ θρασυς, ἀναίδη οὕτως
ως τοῖς τῆς δίκης ἀτιμᾶζον ὀρόνους. Ἐμοὶ μὲν
οἶν καθ' αὐτὸν, ὡς εἴρηται, γενομένῳ μετὰ τὴν
σὺν ἐκδημίαν τούθευ συνθεῖναι τοὺς δέκα συνεί- B
δραμα λόγους, τοῖς προστουχοῦσι χάρταις κατεσπου
θεσμένως τε καὶ σφῆδρα γε περιβέδωσ διὰ τοὺς θαφιλῶς περιβέδοντάς τε καὶ περικυκλοῦντας φόβους
ἡμᾶς κομιθεῖ· καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἐμῶν τῆς Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας συντέταχα λόγοις, ὡς τὴν ἐπι-
καυτὰ ξυνοχέουσι τῆς ὥρας στενόν. Σὺν δ' οὖν ἔργον ἂν εἴη τοῦ λοιποῦ λαθόντα κομίσαι καὶ διαδοῦναι μὴ
μόνον τοῖς φίλοις ἡμῶν, ὅποσοι τὸν αὐτὸν ἡμῖν ὑπὲρ εὐσεβείας ἐτι παραμένουσι τρέχοντες· θίαυλον,
ἀλλὰ καὶ πολλὰ τὸ ἐν κειποιήματα παραπληροῖσιν τε μεταγγραφαῖς καὶ μέχρι τῆς τυχοῦσης κεφαλῆς
καὶ γραμμῆς ὁμοίως τοῖς πρωτοτύποις ἔχοντα, διαπέμψαι καὶ ὅπη τῆς οἰκουμένης ἡμέτεροι φίλοι
τυγχάνουσιν ὄντες, καὶ πρὸς γε μὴν ἐτι ὅπη περὶ ἂν εἴη γε κατ' ἄλλους ἀλλαχῆ που τόπους ὀρθοδόξων
προσοικούντα γένη Χριστιανῶν, ὁμοίως αἰεὶ τοὺς τῆς εὐσεβείας ἀνωθεν ἔρους ἐν γνώμῃς ἀπλότῃ
διασώζοντα. Βούλομαι γάρ τὴν τῶν διωκτῶν εἰδέναι τούτων ἀπόνοιαν πάντας ἀπανταχῆ, διαβαλλόντων
ἡμᾶς πανταχῆ, καὶ ἕμα τὴν τῆς ἡμετέρας ὁμολογίαν εὐσεβείας καὶ πίστεως. Ἡ καὶ αὐτῆ μοι τοῖς
παροῦσιν ἐντέτακται λόγοις, κατὰ λέξιν ἔχουσα οὕτως·

Z. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, C
ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ
ἀοράτων· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν
Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς
γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὧς ἐκ φω-
τός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα,
οὐ κειθεθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα
ἐγένετο, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν
ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν,
καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας
τῆς παρθένου, καὶ ἐνανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα
εἰς ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα
καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ
τὰς Γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ
καθιζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, καὶ πάλιν ἐρχί-
μενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ D
τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα
τὸ ἅγιον, τὸ Κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς
ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυ-
νωμένον καὶ σὺδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν
προφητῶν· εἰς μίαν ἁγίαν καθολικὴν καὶ ἀποστο-
λικὴν Ἐκκλησίαν. Ὁμολογῶ ἓν βάπτισμα εἰς ἄφε-
σιν ἁμαρτιῶν. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ
ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν. Ἐτι δέχομαι
καὶ ἐκφύχουσι στέργω καὶ ἀσπάζομαι τὰς ἁγίας
καὶ σεπτάς καὶ οἰκουμενικάς ἐκτὸς συνόδους, καὶ
τὰς τοιαύτας ἐπίρας ἃς ἐδίδξαντο καὶ στέργει· ἡ ἁγία
τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία· καὶ
ὡς ἐδίδξαντο αὐταί, ὁ γομαι καὶ αὐταί, οὓς δὲ
ἐκείθεν, ἀποβάλλωμι, μηδὲμίαν προθέκη

VII. Credo in unum Deum, Patrem omnipotentem,
factorem cœli et terræ, visibilium et invisibilium,
et in unum Dominum Jesum Christum, Filium Dei
unigenitum, ex Patre natum ante omnia sæcula,
Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de
Deo vero, genitum, non factum, consubstantialium
Patri, per quem omnia facta sunt, qui propter nos
homines et propter nostram salutem descendit de
cœlis, et incarnatus est de Spiritu sancto ex Maria
Virgine, et homo factus est. Crucifixus etiam pro
nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est; et
resurrexit tertia die secundum Scripturas. Et as-
cendit in cœlum, sedet ad dexteram Patris, et
iterum venturus est cum gloria judicare vivos et
mortuos; cujus regni non erit finis. Et in Spiritu
sanctum Dominum et vivificantem, qui ex
Patre procedit, qui cum Patre et Filio simul adora-
tur et conglorificatur; qui locutus est per prophe-
tas. Et unam **138** sanctam catholicam et aposto-
licam Ecclesiam. Confiteor unum baptismum in re-
missionem peccatorum, et exspecto resurrectionem
mortuorum et vitam venturi sæculi. Amen. Etiam
agnosco et toto animo reverere sanctas, venerandas,
œcumenicas illas septem synodos, et reliquas mi-
niores quas agnoscit et reveretur sancta Dei catho-
lica et apostolica Ecclesia. Et quos hæce receperunt
ego quoque recipio; quos condemnarunt, ego
quoque condemno, neque horum ullam doctrinam
iis quæ nobis tradite sunt ipse aut addo, aut ab
aliis additam agnosco, ut a sanctis illis consue-
tis

præceptum est. Neque prætermisi quidquam aut
resecavi ipse, neque quæ ab aliis reserata sunt ad
apicem et litteram agnovi.

καὶ ἀφαίρεσιν [f. 128 b] ἢ αὐτὸς ἀφαιρῶν ἐγὼ ἢ ἀφαιρούντος ἀνεχόμενος ἄλλου μέχρι κεραίας καὶ γραμμῆς.

VIII. Hanc propositam formulam ut vera ac
constans nostra pietas ac doctrina facile ab omni-
bus possit intelligi reddidi simplicem, perspicuam,
incomptam satisque omnibus apertam. Neque im-
mutavi quidquam neque verborum ambitu arsus-
sum in formula hac renuntianda. Neque formulas
theologicas seu dogmaticas intexui, cum obscuræ
sint plurimis lectoribus neque satis ad intelligendum
apertæ nisi adhibita explicatione. Unde sæpe sit ut
inania irrepant quæ aures surdas offendunt. Sed
simpliciter retuli sanctificatam illam formulam pari-
ter ac mihi tradita est. Quin ipsa nuda et aperta
verba exhibui sanctorum Patrum; in quorum stu-
diiis et doctrina per totam vitam perseverabo
ut dignus sim cujus anima a Deo recipiatur, et ut
dignus sim deprecationibus Matris sanctissimæ om-
niumque sanctorum. Amen. Quod ad Calabrum
Barlaam et Acindynum attinet, cum plura dicere
non liceat, nunc id tantum profiteor, me quæcun-
que iudicata sunt de utroque et decreta a sancta
Dei Ecclesia agnoscere. Sed hæc hactenus.

IX. Ex mandato apportasti mihi vivifica et mirifi-
ca hæc sanctæ Eucharistiæ mysteria, quæ mihi
cum inter vivos sim animæ unaque corporis salu-
tem præbent et firmissimum contra omnes insidias
præsidium; cum vero vita excedam, optimo me in
vitam æternam prosequentur viatico. Hæc mihi
quoque verissimum sunt testimonium omnium illo-
rum certaminum, quæ antehac suscepi etiamque
nunc suscipio, cum constanter professus sim ea
revera esse incarnati Dei corpus et sanguinem, nec
vero horum imaginem aut efficientiam insubstan-
tialis naturæ quam ope phantasiæ dicunt incarnari
neque revera esse unam trini et unius ingeniti
beatique Dei Verbi substantiam. Persecutoribus
meis hæc palam et expresse renuntiantibus neque
pudor inest neque cælestium metus fulminum.
Quæ cum ita sint, ego cum his divinis et mirificis
mysteriis ad Deum Verbum vere incarnatum iter
parabo, ubi revelabuntur sane veræ doctrinæ ju-
dicia. Tu vero noli operam perdere sepelien-
do cadaver meum, ubi canibus avibusque objectum
conspexeris. Quod jam multo ex tempore persecu-
tores de me decrevisse scio. Quid, si plurimi san-
ctorum non inviti corpus bestiis oljici passi sunt,
etiam, quod quidem de pluribus constat, antequam
corpore anima decessit, ita ut inter acerrimos do-
lores corpus dilaniatum sit? Profecto me qui mille
peccatis oneratus sim, multo magis tolerare id
docet, presentem cum in corpore jam omni sensu
orbatur, in cadaver sæviant. Nam voluptas, dolor,
ira, metus, quotquot animi sunt animi motus aut
que corpori subest solam animam tenent aut

ἐπὶ τοῖς ἐρισθεῖσι παρ' αὐτῶν ἢ αὐτὸς προτιθεὶς ἢ
παρ' ἄλλων γανομένην, ὡς αὐταὶ αἱ θεαὶ θεασί-
ζουσι σύνοδοι, δεχόμενος ἕλω· μήτε ἔλλειψιν τινα

H'. Ταύτην τὴν ἔγγραφον μου ὁμολογίαν ἐπὶ
πληροφορίᾳ τῆς ὀρθῆς καὶ ἀπαρεγκλίτου εὐσεβείας
μου καὶ πίστεως δίδωμι ἀπλήν, σαφῆ, ἀποκίλιον.
εὐληπτον καὶ τοῖς πᾶσι βραδίως γνωριζομένῃ, οὐδὲν
ἄλλοῦσας οὐδὲ μεταφράσας τῶν ἐν τῷ θεῷ καὶ
ιερωῦ συμβόλῳ τῆς πίστεως, οὐδὲ θεολογίας; καὶ
δόγματα παρεγγράφας ἀσαφῆ τοῖς πλείστοις καὶ
ἀσύνετα καὶ ἐρμηνεύσις δεόμενα, ὡς καὶ καινοφωνίας
ἐνταῦθεν εἰρημένως λανθάνειν μεταξὺ καὶ πατρῶ-
χειν τοὺς ἀκούοντας, ἀλλ' αὐτὰ ἐκεῖνα ἀπλῶς ἐκτι-
θέμενος τὰ παραδοθέντα μοι ἀνωθεν ἱερὰ βήματα
ὡς παρεδόθησαν, καὶ αὐτὰς τὰς γενήσας τῶν θε-
σπισίων Πατέρων φωνῆς γυνῆς καὶ ἀπαρακαλί-
πτους προφέρων. Ἐν τῇ μελέτῃ καὶ ὁμολογίᾳ δὲ
παντὸς ἐμμένου τοῦ βίου ἀξιοθελῆν τὴν ἡμετέραν
τῷ Θεῷ παραδούσῃ ψυχῇ, πρεσβείαις τῆς πανυ-
περάγμου αὐτοῦ Μητρός καὶ πάντων τῶν ἁγίων.
Ἄμην. Περὶ δὲ τοῦ Καλαβροῦ Βαρλαάμ καὶ τοῦ
Ἀκινδύνου πλεονεχίον λέγειν οὐκ ἔχων ἐν τῷ παρόντι
τοῦτο μόνον φημι, ὅτι στέργω ὅσον τότε διεύχην
περὶ αὐτῶν ἑκατέρου καὶ ἐψήφισατο ἡ ἁγία τοῦ
Θεοῦ Ἐκκλησία.

Θ'. Ἄ γε μὴν κατὰ τὰς ἐμὰς ἐντολάς ἐκεκομίκεις
ἡμῖν ζωοποιὰ ταυτὶ καὶ φρικτὰ μυστήρια, ζῶντι
μὲν παρέσται μοι συνεχέστερον τούτων μετέχοντι
ψυχῆς ὁμοῦ καὶ σώματος ἁγιασμός καὶ κρᾶτιστον
κατὰ πάντων ζωῶν φυλακτήριον, τῆς δ' ἐνεστώσης
μεθισταμένης ζωῆς μέγιστον αἰθὴς ἐπέδριον αἰωνίου
ζωῆς καὶ τῶν ἐμῶν ἁθλῶν μαρτύριον ἀκραιφνές,
οὗ ὑπὲρ τούτων ἡγωνίσασαι τε καὶ ἀγωνίζομαι,
ταῦτα βεβαίως διατεινόμενος εἶναι τὸ τοῦ δι' ἡμᾶς
σαρκωθέντος Λόγου Θεοῦ σῶμα καὶ αἷμα, καὶ οὐχὶ
τύπον ἐκείνων ἢ καὶ ἀνουσίου τινὸς ἀποτέλεσμα
ἐνεργείας, ἣν φαντασιωδῶς πως σεσαρκώσθαι καὶ
οὐχὶ μίαν τῶν τριῶν τῆς μόνης ἀκτίστου καὶ μα-
καρίας ἐκείνης οὐσίας Θεοῦ Λόγου ὑπόστασιν, τοῖς
ἐμοῖς δι' ἐρήθῃν βουδοῖς διώκταις αἰδῶς οὐκ ἐπεισιν
οὐδ' αἰθερίων φλόγος κεραυνῶν. Διὰ δὲ ταῦτα καὶ
συνέκδημος τοῖς θεοῖς τοιούτοις καὶ φρικτοῖς μυστη-
ρίοις γενέσθαι βούλομαι τὴν πρὸς τὴν ἀληθῶς σαρ-
κωθέντα Θεὸν Λόγον πορείαν στελλόμενος, ὅτι καὶ
τρανότερα τὰ τῆς ἀληθοῦς ἀνακαλυπτήρια περὶ πάν-
των παντάπασιν γνώσεως ἔσται. Σοὶ δ' ἐατέον παν-
τάπασιν καὶ μὴ διὰ σπουδῆς μηδαμῆ περιτελεῖσθαι
τὴν ἐμὴν γενέσθω νεκρὸν, ὄρωντι κωσὶ καὶ ὄρνεις
δαπάνην ριπτόμενον, ὡς γε τοῖς ἐμοῖς δημοῖς ἐκ
πολλοῦ κεκύρωται ψηφισθέν· εἰ γὰρ πλείστων ἁγίων
ἐκόντων ἐβρόχη τὰ σῶματα, καὶ ταῦτα τῶν γε πλεό-
νων πρὶν ἢ τῆς συμφυοῦς χωρισθῆναι ψυχῆς, ὅτι
δὴ μάλιστα καὶ δρᾶντέρας ἐπειτα διαπερονεῖσθαι
ταῖς ἀγγέλοις, πολλῶν δὲ ποῦ μέλλου ἡμᾶς μυρίοις
ἀμαρ ἡμᾶς βεβήσαντας ὑπομένειν γρεῶν, καὶ ταῦ-
τ' αἰ ἀκαίρητον σῶμα καὶ νεκρὸν τῶν θεῶν [f. 129 a]
περισπασμένων. Ἦθον δὲ γὰρ καὶ λῦσαι καὶ ὄργαι

καὶ φόβοι, καὶ ὅσα τῶν ἐπιθυμιῶν διαθέσεις, ἢ ψυχὴν ὑποκείμενον μόνην ἔξουσι καθ' αὐτὴν ἢ ψυχὴν χρωμένην σώματι, σῶμα δ' ἄνευ ψυχῆς καθ' αὐτὸ, τοῦτο δ' οὐδέποτε ἂν οὐδὲ μὴ πρότερον γὰρ ἂν τις ἐγκαλέσειε ξύλοις ἀψύχοις καὶ λίθοις χαρὰ; ἐντήσασθαι καὶ λύπης αἰσθησιν καὶ τῶν τοιούτων, ἢ σώμασιν ἀνθρωπίνους; ἀπαλλαγείσι ψυχῆς. Γίνεσθαι δ' οὐδὲν ὁμῶς πρὸς θεοῦ τοῖς μὲν ὄρωσιν ἀκούομεν ἐλεγχον τὰ τοιαῦτα κακία; καὶ ἅμα φλογὸς ἐκείνῃ κολούσης ἐτοιμασίαν, οἷς δ' ὑπομένειν ὅπως ποτὲ προθυμία, τοῦτοις δ' ἀπαλλαγὴν ἐγκλημάτων ψυχῆς· μὴδὲ γὰρ ἄλλο τι βούλεσθαι τὴν θηριώδη ταυτηνὴν καθ' ἡμῶν κατοχὴν τοῖς ἔμοις; δηλοῖται ἢ τοῦ κέρντος ἐπίτομον βίου ἀπαλλαγὴν. Ὁ γὰρ Ἰουδαίους ἐκείνοις ἐπέπρακτο πάλαι, ἔργοις μὲν καὶ πάσαις γνώμης ὁρμαῖς τὸν Χριστὸν συσκευάσαι ἐνάτον, λόγῳ δ' εὐλαβουμένοις; δεῖσθαι φιλοῦ χωρεῖν εἰς κρατώριον ὀφθαλμοῦ, τοῦτ' ἀνεικρυσ ἴσοι τις ἀνὰ π' ἔμοῦ συσκευάζοντα; τουτουὶ τοὺς ἔμοῦς Ἰουδαίους· δεδιότες γὰρ ἴσως τοὺς ἀνθρωπίνους ἐλέγχους, αἰσθηρον μὲν οὐκ ἐπάγειν ταχὺν οὐδαμῆ κατὰ γε τοῦ ἔμοῦ συγχωροῦσιν ἐμφανῶς αὐχένος, μὴ λάθωσιν ἀνδροφόνων ἐς προῦπτον ἐφλοντες δίκην, βίαιον δ' ἄλλως μοι τουτουὶ διὰ παντὸς συσκευάζουσι; χρόνου τὸν θάνατον, εἰς ἀπροφάσιτον δεῖσθαι αὐτῶν κακίαν διατυποῦντες; αὐτὸν οὐτως; τὸ γὰρ τοι μείζον δημιουργοῦντες τυλάττον εἰρωνεύονται. Σὺ δ' ἀλλὰ καὶ τελευταίαν ταυτηνὴν μὴ κατοκνήσης; καταλείπει μοι χάριν; λαθῶν γὰρ τὸ ἄγγος τουτουὶ, ταρῶν ἐκ τοῦ φρέατος ὕδωρ κομίσει μοι προθυμῆθησι, ἔω; ἔτι νεαροῦ καὶ ἀκμάζοντα; ἢ νῦν ἡλιωταῦτα κίρησι τοὺς ἕκτους τοῖς; ἔμοις; δεσμοφύλαξι; τῆδε γὰρ κάμοι τῆ ὥρα ποιεῖν εἰσθῆς ὡς ἐπὶ τὸ κλειστόν μετὰ πεντεκαίδεκα καὶ κλειστὸς μετὰ τὴν ἡμέρας. Ὁ δὲ νῦν ὄρξ, εἰκοστὸν πρότερον ἡμέρας κομίζων νυκτὸς, ἔλαθον διὰ σκότους; λίθῳ τινὶ τὸν πόδα πληγεί, καὶ ἀλγυθόσιν ἐκείθεν ἐς τόδε τοῦ λοιποῦ τὰ εἰσθῆμένα. Διὸ καὶ σέσηπέ τε, ὡς ὄρξ, καὶ ὄρωσιν· ἔτιώς γὰρ καὶ ἄλλως νοσεῖ τὸ ὄρωσιν, καθάπερ δὴ καὶ ἄλλα πάνθ' ὁπόσα γε τὴν γένεσιν ἐς τὸ κινεῖσθαι πρὸς τοῦ πεποιθότος εἰλήθειαι θεοῦ, μάλιστα δὲ νῦν ὁπότε τοῦ καύματος εἴη τὸ ἀκμαίωσιν· μετὰ γὰρ τὰς τοῦ Ἄριωνος ἐπιτολὰς τοὺς οὐρανίους ἐνελεττων ἀρτίως κύκλους ὁ τῶν αἰθερίων λιμπάδων βραβευτῆς καὶ ταμίας ἦλιος μὲν ἔτηρον τε καὶ ἀνικμον τῷ περιόντι τῆς θερμῆς οὐ μόνον ποιεῖ τὸν αἶρα, ἀλλὰ καὶ ὅσα τῆς τοῦ αἶρος τοῦδε μεταλλομάνει ποιότητος. Διὸ γὰρ τοῦτο καὶ τῆ θεῖα προνοία ἐμέλησε τὰς τῶν χρόνων καρπῶ ποιότητος ὑγροτέρας ἅμα καὶ ψυχροτέρας ἐκ διαδοχῆς ἀναλόγου ποιεῖν εἰς ἀντίπαλον τοῦ ἡλιακοῦ πυρὸς ἐκείνου κατάστασιν.

I. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλλοι· σοὶ δ' ἔνια τῶν ὅσα τῷ βίῳ τελεῖται, καίριον, εἴπερ ποτὲ, ἂν εἴη νῦν ἡμῖν προτιθέσθαι καινότερα [f. 129 b] διηγῆματα· πάντων γὰρ ἡμῶς τῶν τοιούτων ἐν ἀγνοία πέπραχεν εἶναι τὰ τῆς καθείρξεως ταυτησίν. Εἰκάσειν δ' οὐδὲν ἔπος πρὸ ἡμῖν παρέχεται τὰ τῆς ἡλικιωτικῆς πάλαι πείρας ἄλλοι; ἄλλα φύειν ἀεὶ τὸν χρόνον· φύσει γὰρ ὡς περ τοῖς αἰθερίοις δρόμοις ὡσαύτως ἔχειν αἶα, καὶ μεταβολαῖς κεχρηῆσθαι μυρίαῖς καὶ ἀτεκμήτοις καὶ μὴδὲν μὴδαμῆ βέβαιον ἔχειν, ὃ μὴ συννοῦς τινος καὶ παντοδαπῆς δεήσει τῆς γλώττης καὶ ἀποχρώσης πορθμείου δίζην ἄλλοι; ἄλλῃ παραπέμπειν ἀκοῆ. Ὅρξ; δ' ὡς; καὶ αὐτοῖς γε ἡμῖν ἄνεια; οὐ μὲν τι μέτρον ἠνεγάει τῆ ψυχῆ τὸν τοῦ ἐπαχθοῦς φέρων τὰ φθάνοντα τῶν ἡμῖν συμπεθερῶδων, καὶ

A animam unaque corpus; neutiquam vero corpus exanimam; imo durum lignum potius saxuuiquo voluptate affici et dolores quæque similia sunt sentire dixeris quam exanimata corpora humana. Tamen apud Deum hæc peccatorum nobis opprobria esse scimus. Neque quid aliud hæc custodiæ immanitate persecutores mei intendunt quam **141** ut mors mihi maturetur. Quemadmodum Judæi olim re et consiliis ut Jesus Christus morte condemnaretur effecerunt, sed prætorium adire ne nuda legis verba offenderent noluerunt, ita hos quoque qui mihi mortem machinantur Judæos agere cuiusque apertum est. Nam aliorum opprobria ne incidant cervicibus meis palam statim gladium admoveo nolunt, fortasse veriti ne manifestæ cædis rei fiant. Tamen jam multo ex tempore per vim mihi manus illaturi sunt. Tu vero hoc præterea mihi gratum facere ne cessa. Sume urceum, et ex puteo mihi aquam frigidam haurire aude, quoad custodes mei gravi et alto somno sopiti sint. Hac enim ipsa hora id facere consueeram quinque diebus vel pluribus diebus præterlapsis. Sed multo ante viginti dies cum hanc quam reliquam vides portionem hausissem, nocte cæca ad lapidem pes offensus est, ex quo usque adhuc non leviter ægrotaui, ita ut quæ consuevi facere amplius nequicrim. Itaque aqua hæc putrefacta est et male olet. Nam aqua stagnans et alia quæcumque a **142** Deo ad motionem destinata sunt facile putrescunt, præsertim nunc cum æstus fervidissimus est. Sol enim sidereorum ignium princeps ille et auctor cum post Orionis occasum orbes in cælo evolvit, dies nobis nimis aridos efficit et fervidos, et quæ in terra sunt arefacit. Quare etiam Dei providentia vicissitudinem tempestatum instituit et alias humidiores ac frigidiores efficit, quæ nimios solis ignes minuunt.

C. X. Sed satis de hoc. Tu vero nunc quedam enarres mihi velim e vita publica. Nam ad me qui hæc custodia inclusus sum, fama nulla pervenit. Tamen id me pristina experientia satis edocuit, ætatem continuo parere aliquid novi. Nimirum iustar cæli motuum una cademque semper natura conspicua est, tamen mille et innumeras induit varietates, neque quidquam tara firmum ac stabile est ut non continuo nostro ac vario sermone opus habeat, tanquam navicula qua hæc illuc transmittatur. Quod ad me attinet, satis tibi notum est quantis me miseris fortuna demerserit; quæ leniantur ac reprimantur quodammodo novitate tuarum narrationum, vehementer cupio. Seis enim Pythagoram illum Samium primo mane ad chorda-

rum sonum carmen cantare consuesse, quo animum a variis ac turbidis nocturnis somniis revocaret, eumque bonæ 143 tranquillitati facile redderet. Nam somnia nonnunquam mirum in modum tanquam acri violentia mentem sollicitant, quin si gravia sunt vehementerque sensus occupant, omnem fere se colligendi potestatem ei eripiunt. Itaque mihi quoque gratissimum foret accipere a te novas narrationes, et quoniam hoc ipso tempore Deus propter veræ doctrinæ perversionem iratus tot ac tantas mittit miseras, horum alterutrum necum communicabis: aut me amicorum condidionis certiore facies. Ego autem complorabo eos etiamque ut laborum fortunæque socios salutabo et nutis meis verbis prosequar, et una cum his mœrorem capiam et lætitiā, neque unquam tantam eorum constantiam admirari cessabo. Aut de persecutorum conditione mihi narrabis, et lætiori fortasse spe afficiemur. Nam ipsos aliquando insaniam suam agnitores esse spero, siquidem jam inter ipsos flagitiorum opprobria suboriri, contra recessibus eorum quos persequuntur et e summis lenibus plenam veritatem in lucem prodire sentiunt.

τίους λοιπὸν καὶ ὑπὲρ αὐτῶν τὰς ἐλπίδας ληψόμεθα. διορθωθῆναι, ἔργοις ἤδη βλέποντας κροφανεὶς φουμένους τοὺς τῶν οικειῶν ἀποπημάτων ἐλέγχους, καὶ τῶν ἐν μυχοῖς διαγμῶν καὶ σκότῳ βαθεῖ κοιμημένων προτάσεων ἀληθῶν τὸ συμπέρασμα ἀνατίλλον.

XI. Equidem mi charissimo jam paratus sum, et quæcumque vis narrationem faciam.

144 XII. Tu vero, charissime Agathangele, nonne prius narrationi aptum exordium addere, quod deinceps invenire sane difficile est, aut prioris narrationis memoriam revocare nobis in animo habes? Ita ut narrationis momentis catenæ instar adnec-tendis certum quemdam ad rerum narrationem quæ postea actæ sunt transitum tibi patefacias? Primum enim auditu dignum est quid post pugnam navalem illam Latinorum classes invicem se premeudo et obsidendo effecerint; deinde quid Irene regina postquam Orestiadem et Didymotichum pervenit effecerit, filiorum regni cupiditatem priusquam furore incitati eadem ederent repressura; tertium quæ fanatici persecutores in nos conceperant et concoquant consilia.

θῆναι μαινόμενον· καὶ τρίτον ὁποῖας καὶ καθ' ἡμῶν τὰς μαλίτας ὁ τῶν δωκτῶν ἱστουργεῖ καὶ συρράπτει θίασος.

XIII. Hæc cum optime se habeant obloqui tibi, vir divine, nolo, imo prorsus tibi obsequar et initio quidem si non singula omnia quæ interim acta sunt, tamen quæ commemorata dignissima sunt tibi exponam.

XIV. Venetorum classis præfectus, incertus quid faceret cum præter omnem opinionem jam facta pugna navali Genuenses offendisset in societate Bithynorum ducis Hyreani, cui cum summam ad desperationem 145 adducti essent, illi se tradiderant; cumque hos magna cum securitate ex Asia trajcere vidisset copias mercenarias quæ satis idoneæ essent ad hostes impugnandos, repellendos,

ἂ δὲ ψυχαγωγίας ἔθεθεν ἱκανῶς ἐξ ἀντιπάλων βαλε-
στος ὁ ηγημάτων. Οἶσθα γὰρ ὡς καὶ Πυθαγόρας
ἱκανός· ὁ Σάμιος λύρας ἔθεθεν καὶ φῶδων μουσικῶν
νενουθέτηκεν ἀπειθεῖν, ὁπόσαι γε ἱκαναὶ τὸ τῶν
λογισμῶν τηρικαῦτα κοιμῆζειν κυμαίνον ἐκ τῶν τοῦ
ἔπνου νυκτερινῶν ἀθυριῶν καθιστάμενον ῥόθιον,
καὶ μεθαρμύττειν ῥαδίως ἐπὶ τὸ εὐθεμον ὁποῖα ἦ
τῶν ἀνείρων αὐτονομία παίζουσα δραστικώτερον
ἐνίοτε κατὰ τῆς γαλήνης τῶν λογισμῶν ἀφῆσιν
ἀπρηκτίου δίκτην μακροῦ τινος, ὅτε δὴ καὶ μάλιστα
ἀταμίευτος τοῖς αἰσθητηρίοις ὁ ἕπνος ἐντερέων
ἤχιστα τὸ πρὸς ἄμυναν τάως ἔχειν δυνάμενον σφίσειν
ἐφῆ ἄν. Αὐτὸ καὶ ἡμῖν ἤδιστον ἂν γένοιτο ἀκουσμα
τῶν ἐξω πραγμάτων ἐνια διεγῆσας· ὁπόθεσιν νῦν
κωμίζοντος σοῦ γε. Ἐπεὶ γὰρ κακῶν, εἴπερ ποτὲ,
νῦν ὁ βίος ἐμπέπλησται ὀργιζομένου Θεοῦ διὰ τὴν
τῶν θεῶν δογματῶν ἀθέτησιν, δυσὸν ἔσται θάτερον
πάντως· ἢ γὰρ φθίων ἡμῖν ἀπαγγελεῖς συμφορὰς,
καὶ θαυμάσιον μὲν ὡς εἰκὸς ἔτερον τρόπον ἐγὼ, τῆ
δὲ κοινωνίᾳ τοῦ πάθους ἐκείνου προσεγορεύσω καὶ
πόρρωθεν, ἀφ' ὀνόματος τε λαλιαῖς ὡς εἰπεῖν προσφθεγ-
γόμενος, καὶ οἴκτων τὸν οἴκτον ἀντιθέου· καὶ συνη-
δόμενος σφίσι, καὶ θαυμάσιον τῆς καρτερίας τοὺς
ἀνδρας, ἢ συμφορὰς· δωκτῶν ἀκουσόμεθα, καὶ βελ-

Σύνειν γὰρ οἶμαι καὶ ὑπερὶ ἐπὶ γούν ἐληφθῆσας
προτάσεων ἀληθῶν τὸ συμπέρασμα ἀνατίλλον.

IA'. Καὶ μὴ ἔτοιμος ἔγωγε, βέλτεστε, λέγειν δεῖ
δὴ καὶ ὅσα βούλοιο ἂν ἐπιτάττειν αὐτός.

IB'. Οὐκ οὐκ ἀρμόστουσαν ἀρχὴν ἀναθεῖναι δεῖ τῶ
λόγῳ πρότερον, φησάτε Ἀγαθάγγελε· ἦν οὐκ ἄλλως
ἀλώσιμον ἔσεσθαι οἶμαι ἢ ἐ; τὸ πρότερον ἔχως τῶν
λόγων ἐκεῖνων ἀναπόμιμον πεπραχότας τὴν μνή-
μην, καὶ δίκτην σειρὰς τὰς τῆς γλώττης ἐκείθεν κρη-
πίδας ἀνάψαντας, ἀσφαλῆ τὰ τῆς ἀναλήψεως ἤδη
ἐφόδια ἐς τὴν τῶν ἐξῆς κακῆσθαι διήγησιν ἐν βρα-
χει. Εἶναι δ' ἀναγκαῖον ποθεῖσθαι πρῶτον ἡμᾶς ὅτι
ποτὲ μετὰ τὴν ναυμαχίαν ἐκείνην ἀντικαθήμενος
καὶ ἀντεφεδρέυοντες ἐκατέρους ἐκάτεροι τῶν Ἀστί-
νῶν οἱ στόλοι τότε πεπράχασ· δεύτερον δ' ὅτι ποτὲ
καὶ ἡ βασιλεῖς Εἰρήνη [l. 130 a] τετέλεικεν ἀποιουσα
τε ἐς Ὀρεσιτάδα καὶ Διδυμότειχον, καὶ τὰς μεταξὺ
τῆς φιλαρχίας τῶν παιδῶν Ἰριδας ἐπειγομένη κοιμῆ-
σαι, πρὶν εἰς αἱμάτων χύσεις τὸ κατ' ἀλλήλων ἐκ-

τὰς μαλίτας ὁ τῶν δωκτῶν ἱστουργεῖ καὶ συρράπτει

II'. Ἐπεὶ δ' εὐ σοι λέγοντι, θεῖα μοι κεφαλῆ, ἀν-
τιλέγειν μὲν ἤχιστα πάντων, παθεῖσθαι δὲ μάλιστα
πάντων χρεῶν. Καὶ σοι ἐρῶν ἔρχομαι εἰ μὴ πάντα
δὴ τὰ μεταξὺ καθ' ἕκαστα, ἀλλ' οὖν ἀπολίξας τὰ
καιρώτερα.

IA'. Ὁ γὰρ τοι τοῦ Βενετικῶν στόλου ναύαρχος
ἤχιστ' ἔχων δὲ τι πᾶσιεν ἀφ' οὐ παρὰ πᾶσαν ἐνέ-
τυχε προσδοκίαν ἤδη μετὰ τὴν ναυμαχίαν τοῖς Γεν-
νουσίταις τῶ τῶν Βεθυνῶν σπειταμέναις ἔγεμναι
Περσῶν Ἰρκανῶν, πρὸς μόνην ταυτηνὴν τελευταίαν
ἐξ ἀπογνώσεως ἐληλυθῶσι καταφυγῆν πολεμιστοῖς κἄνω
εἰ δὲ συστανθίβλεπον καὶ οἶον ἀνανταγώνιστον, κάκει-
θαι ἤδη μετὰ μακρὰς τῆς ἀδείας μισθοφορικῆν ἐξ

ἄσας δ' αὐθιγὰς δύναιμι, ὅπως ἂν εἴη μάλιστα ἡ
 ἰστανή συμμάχῃν τε καὶ κόρηθωθεν ἀποκρούεσθαι
 καὶ ἀνασθεῖν πολεμίων ἀπάντων ἔροδον, πλήρῃσιν
 ἀπέκλυσε τοὺς ἰστανούς ἐς Βενετίαν, ἐπαγγελιάμα-
 νος μετὰ πλεονος ἐπαγγέζειν ὅψ' τῆς δυνάμεως.
 Κατέλειπε δ' ἄμας συνθήκας τοὺς Γεννοῦταις τῶν
 βασιλεία ποιῆσαι καιρικῶς, ἕως ἂν ἑκατέρωσιν τοὺς
 μέρεισι διαναπαύσασιν ἑαυτοῖς, καὶ διαρκέστερα
 ἐπιτηθεῖα εἰσπομισαμένοι, ἀνδρικώτερον πρὸς τὸν
 ἐφεξῆς ἀπικτιῖν προσγίγηται πόλεμον. Ἐνταυθοῖ
 ἐμοὶ γενομένῳ τοῦ λόγου ἤκιστ' εὐδοκία τὰ ἐξῆς εἴη
 ἂν, βολομένῳ κατὰ γὰρ τὴν σὴν τὸν λόγον συστῆ-
 λαι ἐς τὸ βραχύτερον βούλησιν. Εἰ μὴ γὰρ ἀνωθεν
 ἰγγμένοις τῆς τῶν λεχθησομένων αἰτίας προστιθέναι γένοιτο ἡμῖν, οὐκ ἂν ποτε γένοιτο γνώριμον οὐ-
 λίσαι τῶν ἀκούστων οὐδὲν, πλὴν ὅτι ἀμεινόνων γὰρ τῶν ἀποριῶν ἐσόμεθα πρόξενοι, ἡμῖς γόν τινα καὶ
 ἡμιτελῆ τῆ διηγῆσαι τὴν τῆς γλώττης παρεχόμενοι χρεῖαν.

15. Ἐβουλόμην σε ἔγωγε, καλὴ Ἀγαθάγγελε, Β
 κίνου τι κλειστόν ἐμοὶ συναίνει τὸν χρόνον καὶ ὁμι-
 λῆν ἑνταυθοῖ, καὶ μακρὰν παρ' ἑκατέρων ἑκατέρους
 ἐπιπέθειν ἡμᾶς, τὴν παραμυθίαν μετὰ τοῦ ὠφελίμου
 καρποῦσθαι, χρεῖας χρεῖαν ἀντιδίδοντας ἀλλήλους
 ἀλλήλους καὶ αὐτὸν παρ' ἀλλήλων ἀλλήλους ἀντιαμ-
 βάνοντας ὡς εἰκός, μέχρις ἂν, εἰ καὶ ἡμῖν ἐξείη
 ἔην, ὁ τῆς αἰθρίας ἐπιλάμψῃ καιρὸς, καὶ ὁμῶς παρ-
 ῥησίαν τῆ γλώττῃ ξὺν γὰρ Θεῷ, καὶ δοθῆ μοι λόγος
 κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον ἐν ἀνοίξει τοῦ στόματός
 μου παρῥησίᾳ γνωρίσαι τὸ μυστήριον τοῦ Εὐαγγε-
 λίου ὑπὲρ οὗ πρεσβεύω ἐν ἑσμοῖς, ἵνα ἐν αὐτῷ
 παρῥησίᾳ ὡς δεῖ με λαλήσῃ. Ἐπι δ' ἄλλοτ' ἄλλα
 τὰς ἐμὰς νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν σμήνην διωκῶν
 περιστοιχίζουσι θύρας, θηρίων χαλεπώτεροι πάντων
 εἰπεῖν, ὡς δεδιότας μεθ' ἔχειν ἡμᾶς μήτε φωνὴν
 γῶν ἡλευθέραν χαρίσασθαι μήτε σέ γ' ἐμοὶ μήτ' αὐ
 ὠναντίον σοὶ γὰρ ἐμὲ, πλὴν ἢ μάλ' αὖ μολίς τονθορῶ-
 ζοντας ἐκότερον ἑκατέρου ἀκούειν, στέργειν δ' οὐκ
 εἰκός ἀνάγκη τῆ καταψηφισθείσῃ μονῶσι καθάπαξ
 ἀπιστῶν ἐν στερήσει καθήμενους ἀνθρωπίνων προσ-
 ῥησιῶν, παρακλήσεως, εἰπεῖν τοῖς αἰώνως ἐν ἔδου
 [L. 130 b] καθιδύουσιν· ὁμοίως αὐτῷ θαρρήσαντες
 ἔβη τῷ μόνῳ Θεῷ, ὑπὲρ οὗ καὶ τουτοιοὶ ἐγχαρτε-
 ρῶμεν τοῖς ἀθλοῖς, φέρε δέος; ἄπαν κοριοτοῦ δίκην
 ἀποσιφόμεθα· καὶ τρεῖς λοιπῶν τῶν ἡμερῶν καὶ
 ἄλλα, εἰ ἴδοι, σὺ γὰρ δὴ ποῦ περιμένεις ἑνταυθοῖ,
 μακρότερον τε καὶ ὅσον ἐφικτὸν ἀνευθεῖ τὴν τῆς
 ἀπηγγέσεως τρέπεζαν ἡμῖν ταυτηνὴν παρατίθει. Καὶ
 τῶν ὀνέων γὰρ τοὺς κύκλους φασὶ τῆς σφῶν αὐτῶν
 αἰσθημένους ἦδη τελευταῖας, μακρότερόν τι καὶ λιγυ-
 ρώτερον τηρικαῦτα μᾶλλον ἢ κατὰ πάντα ἔδειν τὸν
 βίον. Ἐπὶ οὖν καὶ ἡμῖν περὶ τοῦ, ἐσχάτους ἦδη
 κινδύνους σκηνοβατεῖν περιέστηκεν, ὡς εἰρήκειμεν,
 οὐκ ἂν ποῦ τῶν ἀπεικίστων εἴη μακρότεροις διηγῆ-
 σαι μακρότερον ἐκτείναντας ἀκοήν τελευταίοις
 ἀποσιφασθεῖ ἀσπασμοῖς. Ἄρτο; δ' ἡμῖν ὁ κατ-
 ἐσληκῶς οὐτοσὶν εἰς τροφὴν ἀποκρήσει, καὶ ὁ νῦν
 εἰσπεκομικεῖς αὐτῶς ἐξ ἀκείνου τοῦ φράτος ἔδωρ
 εἰς πόσιν. Τροφῆς μὲν δὴ καὶ πόσεως, θέλω μοι κε-
 φαλή, πάνου τι ἐλαχίστου ἢ μᾶλλον τοῦ μηδενὸς ἂν
 μοι δεήσειν οἶμαι τὰ νῦν, τῆς σῆς ὁμιλίας ὡς ἐπὶ παν
 εἰκὴν ἀποκρώσεως ἐμοὶ, καὶ ἴσαστά με περιστάσεως ἔρωτας ἐρώτων ἀλλήλοισι, δυνὴν ὁποτέρου βού-

A his omnes aditus intercludendos; velis passis Venetiam renavigavit cum pluribus opibus mox se reversurum esse pollicitus. Permisit quoque regi ut in tempore cum Genuensibus pacis condiciones iniret, donec utraque partes se refecissent et necessariis sufficienter instructis animosius bellum redintegrare possent. His ita expositis ut voluntati tue reliquam narrationem paucis absolvendi obsequi mihi liceat vereor, cum nisi supra indicatis rationibus subsequentis narrationis additæ sunt, nihil fortasse cuiquam apertum fiat, nisi quod ego suppeditis egerem, quippe qui imperfectam narrationem redderem.

XV. Equidem, charissime mi Agathangelo, te temporis plurimum adesse mihi vellem hiequo tecum confabulari, ita ut uterque nostram solationem unaque utilitatem caperet invicem nos ut par est sermonibus delectando et adjuvando, donec quietiores dies capere et, Deo adjuvante, linguæ fiduciam recipere nobis licent, mihiq; sermo datus 146 sit, ut sanctus Apostolus dicit, in'apertione oris mei cum fiducia, notura facere mysterium Evangelii, pro quo legatione fungor in catena, ita ut in ipso audeam prout oportet me loqui. Sed quoniam continuo persecutorum turbae fores circumstant, ita ut neque libere lingua uti neque quidquam præter strepitum percipere possimus, hanc nostram solitudine quamvis omnino solatio instar defunctorum in Tartaro privati sumus, æquo animo seramus nos oportet, unaque confidentes unico Deo propter quem certamina fortiter suscepimus, age nos omni metu tanquam luto purgemus. Tu vero tres vel si opus est qualior dies hic apud me remane, et plenior et quantum fieri potest sat integram mihi fac narrationem. Scis enim e volucrum genere cynos domi vite finem adesse sentiant, cantum plenior et acutior emere quam alias. Atqui cum nos quoque ut diximus ultimis jam in vite periculis versemur, minime sane ineptum foret longioribus 147 sermonibus aures longius tempus erigendo supremis honoribus nos obsequi. Quod ad victoriam attinet, panis hic jam adesus et aqua, quam modo ipse e puteo hausisti, nobis suppeditabunt. Ego vero, vir divine, panem et potionem vini mi, imo nihili ætimo, sed usus tuus prorsus mihi satisfacit meque ut officia tibi præstem facillime commovet. Et hæc quidem ob duas fortasse causas quisquam velis, aut quod viva oratio-quædam parit mens immortalis firmiores et saviores amantibus reddit amatorum narrationes, aut quod propter desiderium tuum pluris, imo plurimi habeo tecum colloqui. Sed de hoc, charissime Agathangelo, jam satis; nunc narrationem continua.

ἔρωτας ἐρώτων ἀλλήλοισι, δυνὴν ὁποτέρου βού-

¹ Epist. vi, 19.

λοιπὸς τις ἔνεκα, εἴθ' ὅτι γέννημα ὦν ὁ λόγος ἀθάνατον ἀθανάτου νοῦ μονιμωτέρα· τῇ τῶν ἱρασιῶν ἀκοῇ παρέχεται καὶ ἰδίους τὰς τῶν ἱρωμένων ἐπαγγελίας, εἴθ' ὅτι καὶ διὰ τὸν σὴν πόθον περὶ πλείονος καὶ τοῦ παντός τὴν σὴν ἐπιεῖμαι ποιεῖσθαι ὁμιλίαν. Ἄλλὰ τούτων μὲν ἄλλοι, ὡ βέλτιστε Ἄγαθ-ἀγγελε· σὺ δὲ τῆς προκειμένης ἔχου προθέσεως.

XVI. Equidem unde deflexi jam revertar. Satis tibi notum est, vir optime, eodem die quo turbida illa et in vestram cladem a persecutoribus constituta synodus dimissa est, e Theasalonica Cantacuzenum regem nuntios tristissimos, quique per dura ut dicunt ossa currant, accepisse, tanquam præmia certamine illo digna a Deo iudice data opprobrio nequitiae et impudentiæ. Deus enim hæc tantum non clare **148** declaravit, et aptum documentum dedit quo anihili converterentur ad sanctas leges illas violatas, et sic fortasse poenitentiae portas aperuit. Dicunt enim Palæologum cum uxoris fratrum et soceri insidias eorumque animorum commutationem versutaque consilia suspicatus esset, memoriam sibi similitim insidiarum fecisse, quæ quidem ut alia multa principes repente ac graviter opprimant unaque alios multos qui ad rerum statum novaque consilia non perattenti fuerint, ad labem multamque cædem adducant. Itaque animum ille erexit et ad regni partem quæ sui propria esset advertit, etiam quomodo vitam securam et ab omnibus insidiis tutam degere posset animo secum reputavit. Nam melius esse dixit in tempore maris æstus effugere quam nimia cum animi fiducia fluctuum impetu abripi. Brevi tempore interjecto cum Serviciæ Cralis ei summa pericula minitaretur nisi facta affinitate amicitiam suam iniret qua insidias omnes facile reprimi possent, Palæologus huic fidem dedit, sero tamen ita ut haud multum abesset quin pactio conficeretur. Ex qua constitutum erat, ut Palæologus si facile fieri posset Helena sua uxore quæ ex inimicorum genere oriunda **149** esset data obside, Cralis uxoris sororem in matrimonium duceret, virginem ætate nondum adultam et Mysorum ducis Alexandri filiam. Hæc cum accepisset rex Cantacuzenus, morte, ut ita dicam, acerbiores curæ animum ejus invaserunt. Palæologi matrem Annam illo tempore Byzantii custoditam accersit et cum hac Hodegofum monasterium adit. Hic ante sanctæ Matris simulacrum illico se illius filio suoque genero cunctam rerum administrationem tradituram esse pollicetur, si Cralis pactum ille solveret et Byzantium revertetur ad uxorem legitimam. Sibimet ipsi vero horum alterutrum expetit: aut ut Byzantii cum victo et culta regio ætatem agere et usque ad Selymbriam ex generi consensu res administrare, aut quod reliquum sit vitæ domi in otio ac quiete agere sibi concedatur. Hancque suam sententiam iurejurando firmissimo et teste verissimo sanctissima Dei matre sancitam litteris mandat et Annæ tradit. Hæc autem omni suspicione abjecta litteras eam iurejurando illo accepit et quam occissime **150** παύσασθαι Theasaloniceam. Ubi cum filio quæ satis erant exposuisset, et si missimum illud iusjuran-

151. Καὶ δὴ λοιπὸν ἱκανιτέον ἔκεισε. Οἶσθα, ὡ βέλτιστη μοι κεφαλῇ, ἔπως μετὰ τὴν μοχθηρὰν ἐκείνην καὶ κακῶς τοῖς διώκταις σχεδιασθεῖσαν καθ' ὁμῶν ληστεικὴν ἐκείνην σύνοδον ἤκον αὐθημερὸν ἐκ Θεσσαλονίκης ἀγγεῖλαι τῷ βασιλεῖ Καντακουζηνῷ πᾶν τι σφόδρα δεῖναι, καὶ αὐτῶν ὡς εἶπαι τῶν τῆς ψυχῆς ἀπεόμενα μυελῶν, καθάπερ ἐπαθλα τοῦ ἀγῶνος ἐκείνου κατ'ἀλλήλα τοῦ ἀθλοδότης Θεοῦ προσδεικνύντος πρὸς Ἐλεγγον τῆς κακίας καὶ ἀναειδίας ἐκείνης, διδάσκοντος μόνον οὐ διαβρῆδην καὶ μετρίαν ταύτην κατὰ πίδα· ἐνταῦθα παιδείαν ἐπάγοντος· εἰς ἐπιστροφὴν τῶν ἐκεῖ παρανομηθέντων, καὶ πύλας οὕτως πως ἀνοίγοντος μετανόιας. Φασὶ γάρ τὸν Παλαιολόγον, ὡς ὑποκτεύσειεν ἐπιβουλήν καθ' αὐτοῦ πρὸς τῶν γυναικαδέλων καὶ τοῦ πενθεροῦ καὶ γνώμης ἐκείνων ἀλλοίωσιν καὶ τροπὴν πολλαχόθεν πολύτροπον, ἀνευμένειν τε εὐθύς πρὸς ἑμοίους φόβους τὴν μνήμην ὁμοίαν ἐπιβουλῶν, αἱ ταῖς ἀρχαῖς ἀπροόπτως ὡς τὰ πολλὰ καὶ πολυτρόπως ἐνσκήπτουσαι κηλίδας καὶ κήρα· αἱμάτων καὶ φόνων μεστὰς ἐπιφέρουσι· τοῖς μὴ πᾶν προσέχειν ἐθέλουσι ταῖς πολυτρόποις τύχαις καὶ γνώμας τῶν ἀνθρώπων. Ὅθεν διανέστη τε καὶ τὴν γνώμην εὐθύς ἐπὶ ζήτησιν ἤκονησε τοῦ προσέχοντος ἀνωθεν κλήρου τῆς βασιλείας καὶ τοῦ γε βιοῦν ἀδέεστερον δύνασθαι ἢ καθ' ὅς μηχανᾶσθαι δύναιν· ἂν τινες ἐπιεουλάς· βέλτιον γάρ ἐφημεν εἶναι θαλάσσης ἐπιουσίας [f. 131 a] ἐν τῷ παρόντι φορὰν ἐκκλίνα· ἢ βρῶν μῆσαντα συναπαχθῆναι τῇ βίᾳ τοῦ βούματος. Χρόνον οὖν τινα τῷ Κράλῃ Σεργίῳ ἐπιτιθεμένῳ καὶ ἀπειλοῦντι μεγίστους αὐτῷ περιστήσεων κινδύνους, εἰ μὴ κήδους ἔνεκα πρὸς συγγενῇ φίλιαν αὐτῷ συναρθεῖν κρατίστη καὶ πρὸς τὰς περιστηκίας αὐτῷ συμφορὰς ἐσομένην συμμάχη, πέμπει δεξιὰν ὄψε καὶ μέλες ἤδη διὰ ταῦτα, καὶ κυροῦται πρὸς ἀμφοῖν δόντα οἱ τὸν Παλαιολόγον, εἰ βῆδιν εἶη, ὄμηρα τὴν αὐτοῦ γυναῖκα Ἐλένην διὰ τὰς ἐκ γένους ταύτης ἐπιεουλάς, ἀγαγέσθαι τὴν τοῦ Κράλῃ γυναικαδέλφην, ἔκαστε οὕτω· ἐτι· κάκεινην καὶ ἄμα ἀδελφὴν τοῦ τῶν Μυσῶν ἡγεμόνος Ἀλεξάνδρου. Ταῦτα τῷ Καντακουζηνῷ μαθόντι· τῷ βασιλεῖ θανάτου φάσαι πολλῶν πικροτέρους καθῆκε φόβους· τοῖς λογισμοῖς· καὶ παραλαθῶν Ἄνναν τὴν ἐκείνου μητέρα, τηρουμένην τέως ἐν Βυζαντίῳ, εἰς τὴν τῶν ἰδηγῶν ἀπῆει μόνην, κάκει τῆς θαλάσσης εἰκίνοσ ἐμπροσθεν αὐτίκα μάλα δώσειν ὀπισχνεῖται τῷ ταύτης μὲν υἱῷ, γαμβρῷ δὲ αὐτοῦ, τὸν ἅπαντα κληρὸν τῆς βασιλείας, ἀφεμένῳ μὲν τὰς τοῦ Κράλῃ συνθήκας· ἐκείνας, ἐληλυθότες δ' εἰς Βυζάντιον εὐθύς· παρὰ τὴν νόμιμον σύζυγον, αὐτὸς δὲ δυοῖν θάτερον· ἢ τῷ Βυζαντίῳ διὰ βίου ἐνδιατριβῶν βασιλικῶς· καὶ αὐτὸς τὰ μέχρι Σηλυμβρίας ἐνταῦθεν διοικεῖν πράγματα κατὰ γνώμην τοῦ γαμβροῦ, ἢ τὸν ἡσύχιον ἐλόμενος καὶ ἀπράγμονα βίον οἰκοὶ καθῆσθαι. Καὶ ἄμα ἔγγραφον ταῖν χερσὶν αὐτῆς ἐνετίθει· τὴν γνώμην φρικωδέστατος· ὄρκοις

ἐπαλασιμένην τε καὶ ἀπαρλόγιστον τὴν ὑπέραγον A dum tradidisset, facile ei ut Cralis pacto abstineret, persuasit. ὁπιστεῖν οὐδ' αὖτ' ἔχουσα τὰ τε τῶν οὕτως ἔχόντων ἔγγράφων ὄρκων βίβλια εἰλήφει, καὶ ἅμα δὴ σπουδῆ κατέπλευσεν ἐς Θεσσαλονίκην, κάκει τῷ υἱῷ τὰ εἰκότα ὠμίληκυτ' καὶ τοὺς φορικώδεις ἐκείνους ἐμφανίσασα ὄρκους, τῶν τοῦ Κράλη συνθηγῶν ταλέως· ἀποσχίσθαι πέπεικεν εὐθύς.

IZ'. Τούτων δ' οὕτω γενομένων ἦκεν ὁ Παλαιολόγος Δ' ἄρχι καὶ ἐς Διδυμότειχον· κάκειθεν πρὸς τὸν πενθέρον διαπρεσβευσάμενος Καντακουζηνόν, καὶ ὡς ἐμμένει μαθῶν τοῖς ὁμωμοσμένοις, ἦκει λοιπὸν καὶ αὐτὸς ἐς Βυζάντιον, πάντας ἀπεσκευασμένους φόβου καὶ ὑποψίας ἀπίστας. Καὶ πλέον ἢ τριακονθήμερον τῆς τοῦ πενθέρου συνδιατετριφῶς ὁμιλίᾳ μετ' εἰρήνης κατηφεία τιλ κεκραμένης διὰ τὸ τῶν ἠλισσιμένων οὐκ εὐέλπει τὴν ἐς Διδυμότειχον αὐθις ἀπφεῖ, καὶ τὴν σύζυγον Ἐλένην ἅμα αὐτῷ ἐπαγγόμεινος, σὺν ἐκείνῃ μᾶλλον αἰρουμένην θνήσκειν ἢ τοῖς γονεῦσι συζῆν. Ταῦτι μὲν οὖν εἶχεν οὕτω, καὶ τὸ φθινόπωρον τὰς τοῦ ἀρκτοῦρου προῦφαιεν ἄρτι ἐπιτολίς. Βραχὺς ὁ χρόνος, καὶ αὐτοῖς παρ' ἐκατέρων ἐκατέροις λαθρατὰ ἐξηγεῖτο βουλευμάτα πάνυ τῶν ἐσδογμένων ἀντίστροφα. Καὶ ἄπεισι τὴν ταχίστην καθέξων Ματθαῖος τῶν Καντακουζηνοῦ υἱῶν ὁ πρῶτος Ὀρσοτίδα, σταδίου οὐ μείον πρὸς ἀρκτου· διέχουσαν ἑβδομήκοντα καὶ διακοσίους. Κάντεῦθεν τὰ σκάνδαλα ἤδξεν ἐρεθίζόμενα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν ἀεὶ, καὶ πρὸς ἐμφανῆ τὰ πράγματα προῦδῃ [F. 131 b] κακίαν καὶ ἀσποῦδον ἤδη μάχην. Καὶ ἅμα αἱ τῶν Θρακιῶν οἰκήτορες πόλειω Παλαιολόγῳ τῷ βασιλεῖ προτεγύρουον ἐθέλονται, κραταιότερόν τε τῶν πραγμάτων ἐραθίζοντες ἀπεισθαι· καὶ τοῦ πατρῷου κλήρου τῆς βασιλείας ἀντιποιεῖσθαι, βῆθουμειν ὅπως οὖν, εἴπερ ποτε, νῦν μᾶλλον οὐ μᾶλα προσήκοτος

III'. Διὰ δὴ ταῦτα δίστας περὶ τῆς ἀρχῆς Καντακουζηνῶς ὁ βασιλεὺς λόγων τ' ἐκείνων καὶ συνθηκῶν ἐξελάθετο, καὶ εἶον ἀθλητικῆς τινας ἀθύρματα παιζούσης τὴν ἀκοὴν ἀπαντας ἠγησάμενος ὄρκους, τῶν ἀντικάλων ἔργων καθάπαξ ὅλην ἀνέληψεν ἐποιεῖτο. Πρῶτον μὲν οὖν πέμψας ἐς Ἐρεβανὸν τὸν γαμβρὸν καὶ σατράπην τῶν ἐν Βιθυνίᾳ βαρβάρων, καὶ ἅμα ἐς τοὺς γείτονας Γεννοῦτας, ὄρκους καινοτέρους αὐθις παρέσχε τῶν πρὶν ισχυροτέρους, ταυτὸν ἀμφοῖν διὰ βίου πνεῖν ἐπαγγελλόμενος· καθ' ὧν αὐτοὶ θυλοῖντο καὶ οἱ ἀχθοῖντο, εἰ βοηθοῖεν καὶ αὐτοὶ κατὰ τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου· ἀκρόπολιν γὰρ ἦγεται κραταιότερον τὴν ἐς ἐκείνους κατιφυγὴν ἀμυντηρίων ἀπάντων θεῶν καὶ ἀνθρωπίνων, καὶ μηχανήματα ἐκ πολλοῦ εἰθισμένον αὐτῷ κατὰ τε τῶν τλαιπύρων Θρακῶν καὶ ἕξ προσεβρόθησαν βασιλεῖ, ἀὰ στέμα συχνὰ τὸ γραφικὸν περιφόδων ἐκείνο, ἢ Λοιπὸν καλέσω τὰ ἔθνη, κάκεινά με δοξάσουσι. » καὶ ἅμα οἱ ἐξ Ἀσίας Ῥωμαῖκαίς ἐπὶ Θράκης διαβιζόντες τοὺς βαρβάρους ναυσιν ἐμπρακτῶν τε καὶ πινυ τε κατεσκευασμένον τὸ τοῦ βασιλικοῦ δόγματος· προῦφαινον βίαιον. Κατελάων δ' αὐθις ἀμφὶ πινυκασίους, ὄσοις τὸν ἐκ τῆς ναυμαχίας ἐκείνης φυγεῖν ἐξεγένετο κίνδυνον, γυμνοῦς καὶ προσάτας περιόντας τοῦ ἄσπετος πανταχῆ, πρὸς φυλακὴν ὁ βασιλεὺς Καντακουζηνῶς ἀθροίσας· τοῦ τῷματος ὠπλιζέ τε καὶ εἰστίξτε μᾶλα τε σφόδρα πεφροντισμένως, τῶν ταυτομένων χροεῖα.

XVII. His ita factis Palæologus propius Didymotichum profectus est, 150 et hinc cum legationem misisset ad socerum Cantacuzenum, et in iurjurando perseverare cum enixe rogasset Byzantium se contulit, omni metu ac suspicione dejecta. Sed cum amplius triginta diebus in socieri societate versatus esset, neque tamen de promissis bonam spem capere potuisset, Didymotichum reversus est una cum Helena uxore, quæ cum eo mori malebat quam cum parentibus convivere. Hæc igitur ita se habebat: jamque tempus aderat brumale, quo Arctus oritur. Haud multo post et rursus rumor differtur consiliorum prioribus prorsus contrariorum. Matthæus e Cantacuzeni filiis natu maximus quam celerrime Orestiadem ut occupet proficiscitur. Quæ urbs ducentorum septuaginta stadiorum spatio distat et ad septentrionalem spectat. Hic noctu diuque discordiam auget. Jam ad injurias itur et, ut primum occasio data est, ad pugnam. Palæologo autem Thracum urbium incolæ voluntarii succurrunt eumque incitant ut omni studio res succiperet et occuparet paternum regnum; otio ac desidie indulgere nullo modo sibi licere.

Itaque factum est ut Cantacuzenus rex de regno anxius ac sollicitus 151 sermones illos et promissa omitteret et data jurajuranda tanquam tibie delectationes haberet. Jam ad ea quibus obniti possei Palæologi consilii totum animum advertit. Primum legationem misit ad Hyrcanum generum barbarorum in Bithynia satrapam simulque ad confines Genuenses et cum his fœdera iniit prioribus firmiora. Quibus constitutum erat utrosque eundem velle animum habere in omnes quos debellaturi essent, etiam si auxilio vocarentur in generum Palæologum. Cantacuzenus autem regie arcem receptaculum habebat omnibus divinis atque humanis tutamentis firmius. Quæ et jam multo ex tempore præsidium erat contra feroces Thracas, et quo conveniebant copie. Quare rex continuo illud quod scriptum est in ore habebat: «Convocabo gentes, et parebunt mihi.» Etiam qui ex Asia Romanis navibus in Thraciam Barbaras trajiciebant, regis illi dicto vim ac veritatem reddebant. Catalanorum autem circiter quingentes qui, postquam pugne navalis pericula feliciter effugerunt, urbem incermes et mendicæ circumiverunt, rex ad corporis custodiam recepit iisque armis et victu bene consuluit. Romanos enim, quos circum se habebat, ut perfidos et inimicos traciavit.

δημοφύλων ἤδη Ῥωμαίων ἀπιστουμένων καὶ ἐν ἰχθρῶν

152 XIX. Quæ cum ita se haberent Ireno regina Orestiadem et Didymotichum profecta est, ut distineret affines qui affinitatis vinculis contemptis inter se discordiam exercebant, Maubæum filium et generum Palæologum regem. In comitatu inter alios secum duxit duos sacerdotes qui testes essent et Angelum qui illo tempore catholici iudicis munere fungebatur. Hic quo tempore patriam meam reliqui admodum juvenis necdum, ni fallor, pubes erat. Tamen jam præclara voluit ad dicendam naturam, ita ut nos spem optimum de ejus ingenii facultatibus caperemus. Omnes enim qui una cum eo sapientiæ tuæ studiosi erant tuæque disciplina fruebantur, longe superabat linguæ facilitate et mentis acumine. Nunc vero si tempus quo a patria absum respicio, indolis ejus bonitatem ad meliores fruges pervenisse suspicor, ita ut a proœmiis illis jam ad bonam maturitatem processerit. Quare dum virum regis usu et amicitia non minus frui video quam nobilissimos viros, gaudeo. Jam propter virtutis præstantiam ipsius regis domus judicia libera lingua exsequitur itaque iudiciorum de rebus publicis **153** consilia ac decreta administrat. Cumque per omnem ætatem semper justitiæ quam dicunt trutina res recte et sine fraude examinet, majorem hominum admirationem movit quam justus ille Aristides, et in ore omnium est non solum concivium, sed etiam apud confines gentes fama ejus percrebuit, et omnes pariter viri hujus verecundia inbuit. Quapropter etiam regina cum Didymotichum profisceretur eum sibi comitem esse voluit ut auribus et oculis quæ ibi dicerentur et agerentur observaret et omnem arbitri auctoritatem haberet. Regina autem cum eo venisset omnia quæcumque ad persuadendum aptissima putabat protulit et ubi graviter objurgare ei non licuit regem juvenem amice ac placide tractavit ita ut matris more quodammodo eum objurgaverit. Voluit autem, ut summa referam, hæcce: ut Palæologus gener et rex sua sponte uxoris fratri Matthæo regionis ab Orestiaque usque ad Bizyen pertinentis una cum locis et urbibus ab utraque parte sitis, summam potestatem concederet, ipse autem regionem a Didymoticho usque ad Thessalonicam administrandam susciperet, reliquas omnes regiones una cum regia potestate utriusque pater Cantacuzenus possideret usque ad obitum, deinde Palæologus hujus imperii successor fieret. Te igitur, dixit, oportet Cantacuzeno tanquam **154** patri et reipublicæ usu edocto cuncta committas et in primis regiam potestatem ut labores tibi minuerit, si quando ipse ad rerum gubernaculum accedas, et priusquam ipse rerum turbas degustes eas quantum fieri potuit tibi ordinarit. Noli igitur unquam tua pericula vertere in filii regnum quod propter affinitatem ei concessum est. Quid enim, tu qui una cum matre in eum hostiliter egisti, nihilominus tamen postquam secundum belli leges in custodiam ductus, deindeque inopinato liberatus es, ab eo

A 19. Τούτων δ' οὕτως ἔχοντων ἔδοξεν Εἰρήνην τῆ βασιλίδι Ε; τε Ὀρεστιάδα καὶ Διδυμοτίειχον διαδόσθαι διαλλάξαι τοὺς νέους ἀλλήλοισι, εἰ δυνήθεϊη, βεβαίαι; τισὶν ὑποφάσις ἐπ' ἀλλήλους χρωμένους, οὐδαμῆ ἐν ἔνσπονδον σύνοικον κακῆταιναις. Ματθαῖον δηλαδὴ τὸν υἱὸν καὶ τὸν γε ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸν Παλαιολόγον τὸν βασιλέα, συμπαρηληφύια πρὸς γε τοῖς ἄλλοις καὶ τῶν ἀρχιερέων δύο συνεκὸήμους μαρτυρίας ἔνεκα, καὶ ἄμα Ἄγγελον, ᾧ καθολικῶ τῆνικαῦτα συμπέπτωκιν εἶναι κριτῆ· δ; τῆς πατρίδος ἐνταυθεὶν ἐξείναι μέλλοντος; ἐμοῦ πάνυ τι νῦν ἦν καὶ οὐπω οἶμαι ἐρηθος, [f. 132 a] εὐγενῆ δ' ὁμοῦ ὑπεζωγγράφι τὴν ἐ; λόγους ἐκαίθεν φύσιν, καὶ μάλα ἐπαγγελολομένην πρὸς πᾶσαν ἀρετῆς ἰδέαν εὐφροδὸν τὸν ἄνδρα τὰ συντομώτατα καταστήσειν. Πάντας γὰρ δοσι τῶν ἄμα αὐτῷ τῆς σῆς σφρα; ἦσαν τίως ἀκροαταί, καὶ τῶν τῆς σῆς διδασκαλίας ἐκείνης κρατήρων φροτῶντες ἀπήλαουσι, μακροὶ παρήλαουσι τοῖς μέτροις δρόμῳ τε γλώττης καὶ διανοίας δξύτητι. Νῦν δ; αἷς μακρᾶς ἐκείνης ἀποδημίας ἀνεληφῶς; ἐμαυτὸν, τῆς φυσικῆς; ἐκείνης ἐπαγγελίας ἀμείνω περὶ τὸν ἄνδρα βλέπω τὴν βλάστην καὶ προοιμίω ἐκείνων πολλῶν τὰ νῦν συμπεράσματα κραταιότιρα Διὸ καὶ βασιλικῆς ἐγγύτητος; τε καὶ εὐμενείας οὐδενὸς; τῶν περιλάμπρων ἀνδρῶν ἐνδεότερον μετέχοντα βλέπων τὸν ἄνδρα γέγηθαι· ἦδη γὰρ δι' ἀρετῆς περιουσίαν κἄν μέσοις τοῖς βασιλείοις; πεπαρῆσιασμένη τῆ γλώττῃ διέπειν τοὺς τῆς; εὐθυδικίας τέτακται νόμους καὶ τῶν δημοσίων πραγμάτων οἰκονομεῖν ἐν κρίσει τοῖς λόγους καὶ τὰ φησίματα· οἷς ἀρρεταῖς τὴν ἅπαντα χρίνον καὶ πάντῃ ἀκαπηλεύτους τὰς τῆς δίκης ἐπάγων πλάστιγγας θαῦμα τῷ βίῳ γίνεται μάλζον ἢ κατὰ πάντα δίκαιοι Ἀριστιδῆον, καὶ πᾶσιν ἀπλῶς; περιάλλημα καθίσταται κράτιστον, οὐχ ὁμοφύλοισι μόνον, ἀλλ' ἦδη καὶ ἐς τὰ περίοικα τῶν ἐθνῶν ἢ φήμη διέδραμιν, ἀκήρατον φέρουσα τὸ σεμνὸν τῆς αἰδοῦς. Καὶ δὴ ταῦτα καὶ συνέκδημον ἢ βασιλῆς; ἐς Διδυμοτίειχον ἐαυτῆ γενέσθαι τῶν καθ' αὐτὸν προτετίμηκεν, ὡς αὐτῆκοο; καὶ αὐτόπτης; ἐκαί γενόμενος; καὶ αὐτὸς; τῶν τε δὴ λεχθησομένων καὶ πραχθησομένων γένοιτο καὶ μάρτυς ἀπαράγραπτος. Ἐπεισο; τοίνυν ἢ βασιλῆς; γενομένη πάντ' ἔλεγεν οἷ; τε ἐμφολεύειν ὑπένοι; τὴν τοῦ παίδαιν ἰσχύν, καὶ οἷ; οὐκ ἐφαιδρῦειν εἶχε σκυθρωπὸν οὐδὲν, τῶν ἐπιτιμησειῶν ἤμερὸν τινα τρῶπον ἐνδεικνυμένη τῷ νέῳ· τὴν ἡλικίαδ βασιλεῖ, μητρικὴν εἰσάγουσά πως αὐτῷ τὴν κραινεσίον. Τὰ δὲ ἦν, ὡς ἐν κεφαλαίῳ φάσαι, κραιχωρεῖν τὸν γαμβρὸν καὶ βασιλέα Παλαιολόγον ἐκόντα Ματθαῖον τῷ γυναικαδελφῷ τὴν ἐξ Ὀρεστιάδος ἄχρι Βιζύης; μετὰ γε τῶν ἐκατέρωθεν χωρίων καὶ πόλεων γῆν αὐτονόμῳ νέμισθαι δεσποσίαι, αὐτὸν δ' ἔχειν τὴν ἐκ Διδυμοτίειχου μέχρι Θεσσαλονίκης; τὸν δὲ κοινὸν ἀμφοῖν πατέρα Καντακουζηνὸν τὸν βασιλέα τὰ λειπόμενα μετὰ [f. 132 b] τῆς βασιλευούσης τῶν πόλεων μέχρι τελευταῖας, ὅτε καὶ αὐτῶν κληρονομὸν ἐντελεῖ καὶ διάδοχον μέλλει σε καταλεΐψαι. Χριστῶν δ' εἶναι σε πάντως; ἔλεγεν, ὅσα καὶ πατρὶ καὶ τῆ τῶν πραγμάτων ἐγγεγρακῶτι κείρῳ, πισταῖσιν αὐτῷ τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν τοῦ βασιλικῶ βίου κυβερ-

νητακῆν, ὡς ἂν ἀκόμοις σοι τὰς τούτου παρτοίχοι A φρονεῖν, τοῦς τε τῆς βασιλείας αὐτῆς ἀναδεδυμένοις κλύδωναι, καὶ πρὶν τῶν ἐκείνων λίγγων σε γεύσασθαι, πρὸς τὸ ἀγχώμαλον ἔγων ἔσον ἐφικτόν. Μὴ δὲ γὰρ ἂν ποτε τὸν σὸν βουλευθῆναι κίνδυνον, εἰς εὐθεῖαν κληρὸν αὐτῷ καταστάντος διὰ τοῦ κήδους. Πῶς γὰρ, ὡς πολέμιος; ὅν καὶ πολεμίαν ἔχων αὐτῷ μητέρα. Ἐπειτὰ γὰρ καὶ πόλεμος νόμοις αὐτῷ ληφθεὶς μὲν, περιωθεὶς δὲ παραδῶξας, καὶ κληρονόμος τῆς βασιλείας πρὸ τῶν γνησίων αὐτοῦ παίδων ἔγγραφεις [ἐνεγράφης?] αὐτῷ. Ἄπαγε, μὴ σὺ γὰρ τοιαῦθ' ὑπονόει. Ἐπειτὰ σε χρεῖων καὶ τοῦς τε τῆς σῆς μητρὸς καὶ ἅμα τοῦς σοῦς αὐτοῦ μεγάλους ἐκείνους ὄρκου; αἰδεῖσθαι, οὗς ἐνηκαῖθ' ἡμῖν ἔγγραφους παρῆσχεσθα, μὴ πολέμιον χεῖρα μὴδ' ἐνοπλιον ἔργον ἐνδείξασθαι ποτε καθ' ἡμῶν, ἀλλ' ὡς περ ἡγεμονικόν τι πρόσταγμα πᾶν τὸ τοῦ πεινθεροῦ νομίζειν βούλημα μέχρι παντός [νενομίσται], καὶ ὡς πρὸς ἀρχέτυπον ὅπως εἰκότως βασιλικῆς τοῦς σοῦς ἀπευθύνειν τρῆσους εἰς τὸν ἐκείνου βίον καὶ λόγον. »

[f. 135 a] K'. Ταῦτα τῆς βασιλίδος Εἰρήνης εἰπού- B σις Παλαιολόγῳ τῷ βασιλεῖ καὶ γαμβρῷ, τοιαῦτα καὶ αὐτῆς ἡμεῖσθε πρὸς αὐτήν. « Πολλὰ τῶν πραγμάτων, ὦ μήτηρ, ἐν προσημίῳ; ὁμαλῶς ὁρώμενά τε καὶ ἀμελούμενα δέον περιεργῶν τινα καὶ πεφροντισμένην λαμβάνειν ἐξέτασιν, σφόδρα μακροῦς ἐπεκρίμασε τοῦς κινδύνους οἷς μὴ προϊδέσκει ἀπὸ δι' ἀκρίβητα τρόπων, ἀράχης ἐνὸς μίμουσι μὲν τρίπου, ἢ τί τε χρώμα καὶ ὄψασμα καὶ τὴν κίνησιν ἀερώδη τὰ πάντ' ἔχουσα, λαυθάνει τὰ τῶν βραχέων ἐμπύπνοντα ζῶων βῆτα θηρεύουσα. Κἀγὼ τοιγαροῦν εἰ μὴ ἡραμῆσοντε ἦδεις Ματθαῖον τὸν ἐμὸν ἀδελφόν, καὶ μὴ πρόφρασι τὸ τῆς θεσποτείας αὐτόνομον ἐτραχηλῆτα τὴν ἐμὴν καιροφυλακῆσιν εραγῆν, τοῦ παντός; ἂν τὸ τῆς εἰρήνης ἀτιμησάμενη ἐνταῦθα τερπνὸν, καὶ παντὸς ἅμα καὶ λόγου καὶ πράξεως τὴν ἀπράγμονα C σιωπῆν ἐποητάμενη ἐπίπροσθεν μάλα τι ἄσμενος. Νῦν δὲ με ταραττει σφοδρῶς ὅπως σφετεριζόμενος ἐαυτῷ τῆς βασιλείας περιτλήσῃ σύμβολα, ὅσα τοῖς ὄρκου ἐκείνου σιωπηθέντα παρῆσιάζεται νῦν, ἡρῆμα καὶ κατὰ μικρὸν ἐπ' ἐτέραις ἕτερα διηνεκῶς προστιθέμενα καὶ τὴν ἐμὴν ἀναίρεσιν μόνον οὐ τραγωδοῦντα πρὸ θυρῶν τῶν ἐμῶν, δέον, εἰ μὲν δίκαια ταυτί, τοῖς ὄρκου ἐκείνου τότε ἔγγραφῆναι, οὗς ἀρτίως προφέρεις δεξιῶς; ἐμοὶ τὴν κατάλυσιν ἐνεδείξουσα. εἰ δὲ τοῦς νόμοις αἰδοῦμενος τότε σείγῃς, πῶς οὐ νῦν μάλλον αἰδεῖται τοῦς ὄρκου; τε λύων ἐκείνου περιφανῶς, καὶ ἅ τοῖς νόμοις κωλύεται, μετ' ἐξουσίας; οὐ μάλα τι προσηκούσης ἀρπάξων ἀρτίως. Καὶ ταῦτα ὄρξ' τοῦ πατρὸς συγχαροῦντος D ἵπασι. τῷ γὰρ ἀεὶ βλῆσκοντα μὴ κωλύειν καὶ ὡς αὐτὸς αὐτόχρημα δρῶν ἀλλέσκεται, καὶ τὸν ἐμὸν ἐξ προῦπρον ὁ κοινὸς πατήρ εἶναι ὁμωμοκῶς δημιουργεῖν ὀνάστων. Ἐπ' ἂν γὰρ τὸν παῖδα σχήματι σιωπῆς συγχαροῖ, τὴν διὰ γλώττης προτροπῆν τῆ διὰ τῶν ἔργων νενίκηκεν, ἐκείνῳ μὲν ἠπατηκῶς, τούτῳ δ' ἐπιπεσῶν διὰ τὴν ἐκ τοῦ λεληθέναι εὐστοχίαν, κἀκείνῳ μὲν τὸ τῆς ἀνθρωπίνης ἐπιτιμήσεως φεύγων προφανῶς, τούτῳ δ' ἐγκαίρως τὴν τοῦ δράματος ἀνακαλύπτων σκηρῆν καὶ τὴν πάλαι κρυπτομένην βουλὴν ὅπως προδεικνύς. Ἐπει γὰρ πολλὰ τῶν τῆς κελίας εἰδῶ, λεχθέντα μὲν, ἐπικαικῶς δ' ἄτοπα δίζησαντα τὴν θύραν ἀνασείει τῆς γενέσεως, πράττεται βίβιστα λοεπὸν σιωπῆ καὶ πρὸν λεχθῆναι τῷ δρῶντι

A regni successor declaratus es ipsius filii posthabitis. Apage ne istiusmodi consilia capias. Præterea observare te oportet ejus gravia illa jurajuranda quibus mater tua et tu obstricti estis, quæque ea de causa vobis per litteras tradita sunt, ut ne agatis in eum hostili animo armisve, sed potius ut quodque soceri consilium tanquam principale quiddam æstimetis, eiset tanquam ad regis dignitatis speciem tuos mores ac consilia ad ejus vitam et mentem dirigas.

XX. Hæc cum Irene regina Palæologo regi et genero dixisset, ille sic oblocutus est : « Res multe, mater, initio planæ esse videntur 135 et a nobis negliguntur, quas tamen revera circumspicere et accurate examinare opus est ; ita ut eos qui simplicitate qua aguntur res decepti sibi non prospexerint, multis obruant periculis, araneæ instar, quæ cum corpus, anima, motus, cuncta in aere teneat, bestiolas quæ anima incidant venans lateat. Non aliter ego, ubi Mathæum fratrem quiescere vidi neque summæ potestatis capessundæ specie opportunitatem cædis meæ tempus expectare, quietis voluptatem turbare nolui, et quodvis ejus consilium ac facinus libenter antehac silentio præterii. Nunc vero vehementer me inquietat quotiescunque de regia potestate aliquid sibi asserit ; quæ jurajuranda illa non vetant nunc libere facit, silentio ac carptim alia aliis continuo addit, perniciem meam tantum non ludit ante domum meam. Hæc autem si justa sunt, cur non exhibuistis in litteris illis quas modo commemorasti, et quas me violare tam dextere mihi opprobrio fecisti. Quid, si propter legum verecundiam illo tempore quievit, cur non potius verecundiam tenet, cum jurajuranda illa solvat et quæ legibus vetita sunt effrenata quadam licentia mihi rapiat. Hæc autem facit socio patre. Qui enim res compertas habet, nec tamen iis officit ipse quoque reus habendus 136 est. Ille igitur qui jurajurando affirmavit se mihi quoque patrem esse velle, vitæ meæ insidias tendit. Licentiam enim, quam primo tacite filio concedit, paulo post opera adjuvat. Modo quo me fallat dolium intendit, modo ubi in occulto fieri potest, hostiliter me invadit, modo non ipse in hominum invidiam incidat quiescit, modo data occasione in scenam redit, et quæ diu coxit consilia proponit. Multa facinora quæ nobis aperta sunt tamen cum insolita videantur fontem e quo profuxerint nobis non ostendunt. in occulto facillime promoventur, ita quidem ut ne ipse quidem qui perpetret quidquam planum habeat, neque qui malo afficiatur. Unde fit, ut is in quem facinora exercentur priusquam unde venerit in cæteram perniciem indicat. Cujus rei exempla cujusque ætatis experientia docet, quæ multorum

qui in eadem hæc mea conditione versati sunt cædem refert simulque adolescentes senesque adhortatur ut sibi propiciant. Audimus enim patres quosdam cruentam manum intulisse filiis et plures fratres ferrum consanguineorum sanguine polluisse et cum nefanda malitia eorum jugulum petiisse. Quod tum vel maxime factum esse scimus, cum de rerum gubernaculo certatum est. Quare tale **157** quiddam tyrannidis libidinem dicunt et quod sine legibus probatum sit. Neque igitur ego is sum qui filii erga patris officia læserit, neque qui contempserit gravia jurajuranda illa; verum pater ille meus qui se vitæ meæ velle Prometheus esse jurjurando affirmavit. Quid autem committam, si vivere cupio quoad patri placeat, qui omnipotens est meque procreavit? Nam non qui secure vivere cupiunt secundum leges castigantur, sed qui tyranni immanitatem cum specie quædam amicitie commiscentes ad perjurium et eadem eorum intenti sunt, quos diligere velle jurarunt. Illud enim quod impune velle possumus, contra alterum nos noxios reddit. Utinam mortuus essem et vos sanguinem meum pro salute vestra operati essetis et ut pulveris aliquid hoc miserum meum corpus operuisset, priusquam his tantis periculis obruerer. Nam occumbere semel mortem ingloriam multo præstabilius est quam regni futilem conservare gloriam. Huic enim multa ac varia adsunt pericula mille mortis terroribus referta quæ noctu diuque nos circumcursant et antecedunt et undarum æstuantium instar nos comprimunt. Illud vero nostris de **158** ingloria vitæ conditione doloribus finem facit. Etiam nunc si revera proccari possem terra me devoraret mallem quam a te cogi ut nunc fortunas meas exponam. Hæc enim permixta et imbutæ sunt soceri mei flagitiis ita ut omnia enarrare mihi non liceat. Vereor etiam ne enarrandis iis socero videar prolixè facere invidiam. Nam non solum Romanis notum est, sed plures aliæ quoque gentes admiratæ sunt ad quantum potestatis fastigium Canticæzenus a beato illo rege qui me miserum procreavit, productus sit. Hic enim nomine tantum rex erat, contra ille revera potestate universa una cum matre sua ex libidine usus est, et præ aliis omnibus continuo interim ad regni successionem et ad meam conditionem animum vertit. Deinde cum pater vita excessisset, meque infantem matris curæ reliquisset, quantas ille mihi et infelici matri meæ miseras commoverit nemo est qui ignoret. Id enim studuit ut in quinque regum seriem et successionem obreperet. Quod autem factum est nemo sane suspicatus est. Ille igitur patris meæ voluntate neglecta quam multo ex tempore animo sibi fluxerat potestatem affectavit, et tempore illo quod autem vehementissime desiderarat, sibi opportunissimo **159** usus est. Ego vero hæc cum olim a viris peritis audissem, persuadere mihi non potui. Hodie autem cum mutationum illarum causas in lucem prodire videam,

A και πρὶν ἐνοθηθῆναι τὸν πάτριον, καὶ φθάσει τὴν γυνῶσιν ἢ πεῖρα λαν ὠκύπους φανεῖσα καὶ εὖ τοιμάται τὰ χεῖριστα. Καὶ διδάσκαλον ἔσχε τὸν ἅπαντα χρόνον [f. 133 b] ἢ τῶν πραγμάτων φύσις, ἐπὶ πολλῶν τῶν ἐμοίων περιφανῶς τὴν ἀντίρροπον ἀναγρίφοντα βλέπουσα καὶ φυλάττεσθαι πᾶσι πᾶσαν ἀντικρυσ ἀφ' ἐντα φωνήν, καὶ νέοις ἐπ' ἰσθ; καὶ πρὸς οὐτέροις. Ἀκούομεν οὖν καὶ πατέρων ἐνίου ἀνδροφόνον ἀλλίσαντας δεξιὰν κατὰ τῶν υἱέων, καὶ κίεου ἐπι τῶν ἀδελφῶν τὸ ξίφος καὶ αἵματος βαπτισαντας συγγενούς· καὶ κατὰ λαιμοῦ πικρῶς ὀρχησαμένους ὀμοφουούς, καὶ μάλισθ' ὅτε περὶ βασιλείας εἴη τάγωνισμα, ἐνθα καὶ τυραννικῆς εἶναι τὸ πρῶγμα λέγεται νομοθεσίας αὐτοχειροτόνητον καὶ ἀνομοθετητὸν δίκαιον. Οὐκ ἔγωγε τοῖνον αὐτὸς ὁ τῆς υἱοθεσίας παρασθαιῶν τοῖς νόμοις· οὐκ ἔγωγ' ἐκεῖνος ὁ τοὺς φρικώδεις ἐκεῖνους ἦρκους πατέρων· ἀλλ' ὁ πατήρ ἐμοῦ καὶ τῆς ἐμῆς ὑπάρχειν προμηθεὺς ὀμομοκῶς ζωῆς. Τί τοῖνον ἀδικῶ, ζῆν ἐφιέμενος ἕως ἂν καὶ τῷ κρισίτονι συνδοχῇ καὶ συγχωρητῆται τῷ πλάσαντι; Οὐ γὰρ τοὺς ἐφιέμενους ζῆν ἀσφαλῶς οἱ νόμοι κολάζουσιν, ἀλλ' οἷς τυραννικὴν ὀμότητα σχηματι φιλίας ἀναμίξασιν ἐπιορκεῖν ὀμοῦ καὶ φθεῖρῆν ἐπέλησιν οὐς ἀγαπᾶν ὀμομοκέσαν· ἐκεῖνο μὲν γὰρ ἀκώλυτον ἔχει τὴν τῆς βουλήσεως ἔφεσιν, τοῦτο δ' οὐκ ἄθῶον τὴν γνώμην ἐγκλήματος. Ὡς ὀφελον τότε γε θνήσκειν, καὶ τοῦμὸν αἷμα τοῖς ὀμῶν ἐπεσπυτρίοις εἶθε ἐθύετο τέως, καὶ βραχεῖα κόνις τοῦμὸν ἐκάλυπτεν ἄθλιον σῶμα, πρὶν ἐς τοιαύτας τεταμειῦσθαι τύχας· τοῦ γὰρ ἀπαξ θανεῖν ἀκλεῶς τὸ φυλάσσει βασιλείας ἀταλαίπωρον δόξαν πολλῷ χλεπώτερον· τοῦτο μὲν γὰρ πολὺτροποι βόσκουσι κίνδουοι θανάτων μυρίων μεσοί, νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν περιτρέχοντές τε καὶ προοιδιούοντες καὶ δίκην ἀγρίων κυμάτων ἀεὶ συμπίγοντες, ἐκεῖνο δ' ἀνάληγτον ἔχει τὸ ἀκλεῖς πρὸς ἅπαντα βίον ἀναισθητοῦν. Ὡς νῦν γε καὶ εἴ μοι τελεσιουργὸν τὴν εὐχὴν ἠλπιζον ἔτεσθαι, ἦδιστ' ἂν ἠξέμεν χανεῖν μοι τὴν γῆν μάλλον ἢ τὰς ἐμὰς ἀναγκάζεσθαι νῦν ἐπὶ σοῦ συμφορᾶς ἀφηγεῖσθαι· ἀνιμέμικται γὰρ ταυτὶ πως καὶ συμπεζυρτεῖ τοῖς ἐγκλήμασι τοῦ 'μοῦ πενθεροῦ, ὡς ἀνέφικτον εἶναι διελόντ' ἀφηγεῖσθαι, καὶ θεοῦ, μὴ αὐτῷ προστρέθειν δόξω τὸν βνειδον ἐξέπιτρηδες· εἶναι γὰρ ἐγνωσμένον μὴ εἶναι 'Ρωμαίοις ἅπαντιν, ἀλλὰ

B και τῶν ἐθνῶν τὰ πλεῖω λόγῳ μεγάλου παρεῖχον ὀζύματος, ὀρῶντες εἰς ὄνον αὐτὸν ἀνύψωσε κλεῖς ὁ μακαρίτης ἐκεῖνος βασιλεύς, ὁ τὸν ἄθλιον ἐμὲ γεγεννηκῶς. Τοῦνομα μὲν γὰρ [f. 134 a] ἐκεῖνος ἔχε τῆς βασιλείας, τῆς δ' ἐξουσίας συλλήδῃον οὗτος ἀπάσης; εἰπεῖν μετὰ γε τῆς αὐτοῦ κατετῶρα μητρὸς. Καὶ ἦν ἐπὶ τοῦτοις ἐκεῖνω τὸ σκοπιμώτατον φυλακῆς ἔνεκα τῆς εἰς τὴν βασιλείαν διαδοχῆς καὶ διαμονῆς τῆς ἐμῆς. Ἄλλ' ἐπει τῇ φύσει τὸ χρεῶν ἐκτίσας ἀπῆει, βρέφος ἐμὲ ταῖς χερσὶ τῆς μητρὸς λελοῖπῶς, ἴσασιν ἅπαντες ἕσας τε αὐτὸς ἐμοὶ μετὰ τῆς ταλαίνης μητρὸς ἐπήνεγκε συμφορᾶς; καὶ ἕσας αὐθὺς αὐτὸς κατ' αὐτὸν ἐπεπόνθει, πέντε βασιλέων σερῶν καὶ διαδοχῆν εἰς ἑαυτὸν μεταστῆσαι πειρώμενος, πρῶγμα πρὶν γενέσθαι μῆδ' ἐλπίσθαι. Ἐκλε

C

D

θόμενος γὰρ εὐθύς τὰς τοῦ 'μοῦ πατρὸς συνθήκας A
 ἐκείνας, ἣν ἐκ πολλοῦ βασιλείαν ὀνειροπόλει, ταύτης
 ἐμμένητο μόνος, ὃν ἐκ πολλοῦ ζητῶν, ἤδη καιροῦ
 λαβόμενος. Καὶ ταυτὶ μὲν ἔγωγε τότε' ἀκούων πρὸς
 τῶν συνεταγέτων πιστεύειν οὐκ εἶχον· νῦν δ' ἂ τότε
 ῥηθῆναι ἀνεκέκρατο στοχατῶν εἰς φῶς χωροῦντα
 σαφῶς ἐνορῶν, ὡς εἰρήσεται προΐοντι μοι καθαρῶ-
 τερον, πείθομαι κάκεινα τῆς ἀληθείας ἔχεισθαι τῆς
 αὐτῆς, καὶ γινώσκω τοῦ πάλαι φοτοῦ τὴν ῥίξιν, ὅφρ
 γευσάμενος τοῦ καρποῦ. Οὐ γὰρ ἔχω νοεῖν τῶν ἀπάν-
 των ἕτερον οὐδαμῇ ὅτι ποτ' ἂν εἴη τὸ μεταθεῖναι
 πείσαν κατὰ τῆς ἐμῆς τὴν τοῦτου γνώμην κεφαλῆς.
 Εἰ μὲν γὰρ τότε' ἐδύνατο μὲν, οὐκ ἐδοῦλετο εἶ, πῶς
 νῦν μὴ θυνάμενος βούλεται; Εἰ δὲ καὶ τότε καὶ νῦν
 τῆς αὐτῆς ἐστὶ γνώμης, διὰ τί πρεσβύτερα μὲν τὰ
 τῆς κακίας σπέρματα, νεφελῶδες δ' ἀπορραίνειν ἐπι-
 γεται· τὰς τῶν ἀφορμῶν τερατομόρφους εὐρῆσεις, B
 καὶ φύρει τὴν φυσικὴν τῶν πραγμάτων θέσιν, ἐπὶ
 τὸ ἀνακλίουθον τρέπων τὴν ἀρμονίαν καὶ ἄνω ποτα-
 μῶν χωρεῖν τὰς πηγὰς βιαζόμενος. Εἰ γὰρ μὴ λά-
 λον τὴν γλῶτταν αὐτῷ τῆς φύσεως παρασχούσης,
 ἀνεκλάλητον ἐκ τοῦ γε ῥάστου τὴν μελέτην ἐκρυπτεν
 ἐν ἀπορρήτοις μυκῆσι τῆς καρδίας, ἀλλ' οὐδ' ἐδοῶ τὰ
 πράγματα καὶ πᾶσαν ἀκοὴν περιήχει βροντῆς ἀπά-
 σης τρανότερον· ἂ μᾶλλον ἀδέκαστον ἔχει τὴν ψῆ-
 φον τῆς μαρτυρίας καὶ παντάπασιν ἀκαπήλευτον.
 Ἦ φραζάτω μοὶ τις παρελθὼν, τί τῶν ἀπάντων αὐ-
 τὸν ἤρεθισεν ἕτερον ἐς λήθην μὲν ἐληλυθῆναι Θεοῦ,
 φίλις δ' ἐνέχυρα τόσα καὶ τόσα παρασχέιν ἐκ πάνυ
 πολλοῦ τῷ βερβέρῳ καὶ ἀεσθεῖ τῆς Λυδίας σατρά-
 πῃ, καὶ ὀρκῶσαι μὲν ἐκείνον ὑπὲρ αὐτοῦ κινδυ-
 νεῖν ἄχρι θανάτου, ὀμνῦναι δ' αὐτὸν ἐκείνῳ τὰ
 ἴσα; ἢ πάντως ὁ ἔργους ἀναντιρρήτοις εἰδείξεν ὕπε-
 ρον τοῦ 'μοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως θανόντος εὐθύς.
 Τῶν γὰρ ὑπηκόων τὴν ἐγγίσησιν οὐ προσιμμένων
 αὐτοῦ, προδὸς [f. 134 b] ἐκείθην τυραννικὴν ποιεῖ-
 ται τὴν ἀναγόμεναι αὐτοῦ· κἄπειτ' ἀποτυγχάνοντα
 καὶ οὕτως τὸν Ἰξίονος ἀποπὼν ἔρωτα βλέπων (ἀπαν-
 τες γὰρ ἀφίσταντο τῆς αὐτοῦ τυραννίδος) προσεκα-
 λείτο λοιπὸν οὐ τὸν τῆς οἰκῆς προστάτην Θεὸν, ἀλλὰ
 τὴν τῆς ἀδείκου μανίας βάρβαρον σύμμαχον, τὰς
 ἐνδομῶν; ἐκείνας ἀγωνιέσθαι μέλλων ληστῆας κατὰ
 Χριστιανῶν, ὅτι τῶν πολλῶν βασιλέων ἐμὲ προσεκα-
 λῶντο διδάσχον. Καὶ θεοῦ μὲν ἐγκαθεζόμενον ἔχων
 τὸν βάρβαρον καὶ πολέμιον ἐκείνον στρατὸν ἐκείρε
 τὴν τῶν Θρακικῶν πόλεων γῆν, χειμῶνος δὲ καὶ αὐ-
 τὰς ἡρήμου τὰς πόλεις, τὰ περὶ ἑ ἀπαντὰ ληϊζόμε-
 νός τε καὶ ἀνδραποδίζόμενος ἄχρι πυλῶν, ὅφ' ὦν, ὧ
 γῆ καὶ ἤλιε, οὐδὲν προηδίκητο. Καὶ τὸ τῆς τραγω-
 δίας βαρύτερον, ὅτι τῶν αἰχμαλώτων ἐλευσινῶς ἀγο-
 μένων σχίζοντες τὰς γαστέρας οἱ βάρβαροι τὰς τε
 χεῖρας αὐτῶν καὶ τοὺς πόδας εἰσῆγον ἀλλεῖς με-
 τρίας εἵνεκα, τὸ τιμωτάτον κτήμα Θεοῦ τὸν ἄνθρω-
 πον φθειρόντες ὡσπερ ἐν παιδικῆς σχήματι. Ὁ δ'
 οὕτως ἐκάρπυτο βλέπων τὴν τῶν ὀμοφύλων ἐλευσινῆν
 τραγωδίαν ἐκείνην, οὐτ' εἰκόνα γούν τινος βραχέως
 γειῆτος ἐνετύπυται ὡς τῷ τῆς ψυχῆς συνεῖδόντι,
 ἀλλ' ἡμιθνήστας εἶ· καὶ ἀσπαιρόντας ἐπιπέως καὶ
 αὐτὸς ἐπιῶν καὶ συμπατῶν, τὴν τῶν λίθων ἀνακατη-

A et quæ referuntur mihi in dies planiora fiant, illi
 quoque re vera facta esse mihi persuadeo. Jam
 intelligo quomodo planta cujus fruges æro demum
 percipio radices cœperit, neque quid aliud ex om-
 nibus istis mihi redundat quo id quod persuasum
 habeo dilnatur. Si enim illo tempore quod valuerit
 noluit, quid sit cur hodie quod velit non amplius
 valeat? Si vero eodem quo antea fuit hodie animo
 est, quid de prioribus istis flagitiorum seminibus?
 Nimirum cupidi animi sui mira inventa ac consilia
 quasi recentia nobis ante oculos ponere et rerum
 justum ordinem perturbare studet ita ut quod nec-
 cessitate sit tanquam cæco casu factum reddat, et
 fluminum aquas ut retro fluant cogat. Quodsi na-
 tura ei linguam sine voce dedisset, facillime quidem
 consilia in intimo pectore recondere potuisset;
 sed facinora ipsa clamabant eorumque vox circa
 aures sonabat tonitru gravior. Unde incorruptius
 et certius testimonium factum est. Aut dicat mihi
 alius quispiam quid sit quod commoverit - cum ut
 Dei nostri oblitus tot arcta amicitia vincula cum
 barbaro et impio Lydiæ satrapa inierit et cum hoc
 jurajuranda fecerit ex quibus mutuum sibi usque
 ad mortem auxilium polliciti sunt. Annon prorsus
 nefanda facinora edidit cum rex et pater meus
 mortuus **160** esset? Cum enim cives regimen ejus
 non facile paterentur, eo progressus est ut sese
 tyrannum declararet; sed deinde cum nihil sibi
 prospere cedere et Ixionis insinum amorem se exerce-
 cere vidisset — omnes enim ab ejus tyrannide
 abhorrebant — alius operam et auxilium sibi asciv-
 it, non Dei quidem cujus auxilium justissimum
 est, sed impiissimi barbari illius ut peregrinorum
 rapinis Christianos vexaret, qui regibus multis
 illis ut ego succederem volebant. Itaque tempore
 æstivo cum Barbarorum et hostium illorum exer-
 citu Thracum urbium regiones populatus est, hicme
 autem ipsas urbes vastavit et circumcirca neque
 ad portas cuncta diripuit et homines in servitutem
 abduxit quanquam horum per solem et terram
 culpa nulla fuerat. Sed in hac scena vel maxime
 horrendum erat, quod Barbari captivis postquam
 miserabiliter eos secum traxerunt, ventrem incidebant
 et manus suas pedesque intigebant ut calefacerent.
 Sic præstantissimam Dei creaturam hominem
 trucidabant quasi sibi ludus esset. Cantacuzenus
 interim cum suorum miserabilem illam
 interneconiam videret, animo non commotus est
 et pudoris ne minima quidem animi conscientia
 impressit; sed ad semineces jamque palpitantes
 eques accedens, etiam **161** eos supergrediens,
 omnem humanitatem exuere et in durum lapidem
 se mutare velle visus est, eo consilio ut naturam
 suam immanem ad posterum tempus integram re-
 servaret. Quod si liceat cum tyranno illo Phereo
 comparari potest, qui cum actoris suavi rerum
 Trojanarum narratione animum suum molliri sen-
 tiret, quemadmodum ferrum oleo, repente a sede
 sua prosiluit et actorem qui animi sui naturam

mitigando mutaret vehementissime increpuit. Nam turpe esse dixit si ipse qui continuo int' civibus cædery pararet Hecubæ et Polyxenæ lacrymas effundere videretur. Quod monstrum infelix inegolopolis urbs sibi educavit, neque ignorans pridem cantatum, ultimam ruinam et ipsius et pietatis esse ejus x litteram duplicatam. Quare si quis matrem meam quæ hoc tempore similia perpetraret accusare velit, non huic, sed illi culpam attribuat oportebit. Hic enim injuriarum cupidus leges violavit; illa vero cōtra cum se defendit ut infantium patre orborem vitam protegeret, quemadmodum columba pullos custodit noctu, quo tempore aves rapaces prædatum evolitant. Quodsi qui de ejusmodi rebus rectius queunt judicare, sequi æquum est, equidem hæc ipsa Deum ut miserias ei mitteret movisse facile contendam, pœnas dico propter regis libidinem, cum Deus ne minimam quidem maculam his quos sibi elegit infligi patiat.

σθαι χρεών· ὁ μὲν γὰρ τὰ ἀλλότρια ζητῶν παρηγνόμεναι, ἡ δ' ἡμύνητο ἐπιόντα, τηρεῖν ἐπειγομένη τοῖς ὀρφανοῖς τέκνοις τὸ ζῆν, καθάπερ τρυγῶν τοὺς ἑαυτῆς νυκτοφυλακοῦσα διέπει νεοττοῦς ἀλλοφύλων ἐπιόντων ὀρνέων νυκτός. Εἰ δὲ καὶ οἷς περὶ τὰ τοιαῦτα συνετώταρον ἑπεισοὶ κρίνειν πείθεσθαι δίκαιον [f. 135 a] εἴη, ταῦτ' εἶναι διατειναιμὴν ἔγωγ' ἂν ἂ τὸν Θεὸν εἰς ἀνάγκη· ἐπενεγκεῖν κατ' αὐτῆς ἠρέθισε τὸ μέγα πάθος ἐκεῖνο, τὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας φημι ζημίαν, οὐκ ἀνεχομένου βλέπειν οὐδ' ἀκούσιον μῦθος τοῖς ἐκλεκτοῖς προστριβόμενον.

XXI. 162 Sed profecto hoc unum patris mei imperii cupiditatem ejus qua jam multo ante flagrarat nobis satis declaravit, tanquam scintillam ignis e cinere elucescens flamma, vento undecunque excitante. Deinde cum Bithyniæ satrapam Hircanum barbarorum ducem quotquot usque ad mare Asiam habitant, haud procul sede regia ita ut ferme quindecim stadiorum intervallo abesset, commorari accepisset, barbaro huic filiam misit et in matrimonium dedit, ut per hunc celerius et facilius exstingueret Christianos potius quam ut Lydiæ illum satrapam longinquas terras et oras habitantem debellaret. Quid referam quæ interea factæ sint calamitates et quanta pericula ille paraverit cum Barbarorum copias in Romanos contraheret? Qua re consilia sua tegebat continuo superbiens et brevi se cunctas Romanorum terras vastaturum esse jactans. Nam re vera mihi insidias paravit et cladem cunctis Christianis. Itaque cum Dei auxilium ne minimi quidem haberet neque in Deum judicem respiceret, totum se dedit impiis. Hæc quoque satis testantur quantopere ille regni patris mei cupiditate flagrarit, quam ut modo dixi jam multo ante ceperat. Quod enim vere malum est post tempus naturam suam 163 exuere non potest, sed etiam cum facile rebus arguatur simulationem boni abjicit. Redit enim altera natura et quod proprium habet facillime recipit. Deus autem si res nostras ei tradiderimus felicitatem nobis occulto comparat idque prout vult facillime. Ille tamen impiis qui fortunati esse videbantur in præsens totum se committere maluit et continuo mihi calamitatem paravit. Sed profecto felicitatem et veram voluptatem suam non habet, nisi quod hoc in

σταν ἐνταυθά πως ἐπιλονεῖται μμεῖσθαι, τ' τῆς καρδίας, ὡς ἔοικε, θηριώδες ἀσπῶν καὶ γυμνάτων, μὴ λάθῃ τὴν ἔξιν ὀφεί διαφθεῖραν τῆς φύσεως. Τοῦτ' ἐκεῖνο σχεδόν, ὁκῶ γὰρ ἐκείνου λέγειν, ἐπέκεινα τοῦ τῶν Φεραίων πάλαι τυράννου, ὃς τραγωδοῦ τινος ἐμμελῶς ἐπ' αὐτοῦ Τρωϊκῆς συμφορᾶς ἐπιόντος, ἐπειδὴ πρὸς τὸ πάθος ἦσθετο χαυνοῦμενος τὴν ψυχὴν καθάπερ ἐλαίω σίδηρος, ἀνεκρήθη τε εὐθὺς καὶ τὸν τραγῶδον ἰταμῶς ἐλοιδόρησεν ὅτι δὴ τὴν ἔξιν αὐτοῦ τῆς ψυχῆς ἐμάλαξεν ὀπωσοῦν μεταθεῖς, αἰσχρὸν εἶναι φήσας εἰ τοσοῦτος ἀποσφάττων ἀεικλίτας, τοῖς τῆς Ἐκάθης καὶ Πολυξένης σακρῶν θρήνοις ὀφθεῖη. Τοιοῦτον ἡ δυστυχῆς μεγαλόπολις καθ' ἑαυτῆς ἐξέθρηψεν ἀνθρώπων, καὶ ταῦτ' εἰδὺτα πόρρωθεν ἀδόκμον ἐσχάτην ἀπώλειαν αὐτῆς θ' ἄμα καὶ εὐσεβείας ὑπάρχειν αὐτῆς τὸ x στοιχεῖον διπλούμενον· ὥστε καὶ εἰ τις παρασυρεῖσιν τὴν ἐμὴν ἔγκλειν ἔχει μητέρα παραπλήσι' ἄττα πεπραχέων τῷ τηνικαῦτα καιρῷ, οὐκ ἐκεῖνην, ἀλλ' αὐτὸν αἰτιᾶ-

ΚΑ'. Ἄλλ' ἐν μὲν δὴ τοῦτο δέδειξε σαφῶς τὴν πάλαι κρυπτομένην ἐν τῇ τούτου ψυχῇ κατὰ τῆς πατρῖου μοι βασιλείας μελέτην, καθάπερ σπινθηρὰ πυρός ἐκ σποδῆς ἀναλάμψασα φλόξ, πνεύματος ἔθενδηποτοῦν ἐρεθίσαντος· δεύτερον δὲ, ἐπειδὴ καὶ Ὑρκανὸν τὸν τῆς Βιθυνίας ἑώρα σατράπην βαρβάρων ἀπάντων, ὁπόσοι τὴν ἄχρι θαλάττης Ἀσίαν κακλήρωνται, πόλεων τῆς μεγίστης ἐγγιστα ποιούμενον τὰς διατριβὰς, ὡς πεντεκαίδεκά που σταδίων εἶναι τὸ μεταξὺ, πέμψας τὴν θυγατέρα τοῖς ἀλλοφύλους ἐκείνους μνηστεύει γάμους ἀγῶν, ἰν' ἐκ τοῦ σχεδόν τελειώτερον τὸ τῶν Χριστιανῶν ἐκτριψῆ γένος, δι' αὐτοῦ μᾶλλον ἢ κατ' ἐκεῖνον τὸν τῶν Λυδῶν σατράπην πόρρω που γῆς καὶ θαλάττης οἰκοῦντα. Καὶ τί χρὴ τὰς ἐν μέσῳ συνείρειν τύχας, καὶ ἄσβαρβάρους κατὰ Ῥωμαίων στρατολογῶν ἐποιεῖσθαι δεινὰ, ἐφ' οἷς αὐτὸν ἐγκαλύπτεσθαι εἶδει διηνεκῶς ἐγκαυχώμενος, καὶ ὑπισχνόμενος ἀοίκητον τὴν Ῥωμαίων ἄπασαν γῆν ἐν βραχεῖ παντάπασι καταστήσει; Καὶ ἦν μὲν ὁ δρόμος ἅπας αὐτῷ κατ' ἐμοῦ, ἡ δὲ βλάβη κατὰ πάντων Χριστιανῶν· οὕτως οὐδὲ μικρὸν ἔφθοδον τὴν τοῦ Θεοῦ νομίζων ἐπικουρεῖν, οὐδ' ἐς τὴν τῶν μελλόντων μνήμην κολαστηρίων ἴων ὀπωσοῦν, ὅλον ἑαυτὸν τοῖς ἀσεβείαις προσένειμε. Καὶ μὲν δὴ δεύτερον κείσθω καὶ τοῦτο δεῖγμα τῆς αὐτοῦ μελέτης, ἦν, ὡς εἰρήκειμεν, πάλαι πολὺν τινα χρόνον ἔβασκεν ἐν τῇ ψυχῇ κατὰ τῆς πατρῖου μοι βασιλείας· τὸ γὰρ φύσει κακὸν ἀποτριψασθαι χρόνος τὴν ἔξιν οὐκ ἂν ποτε δύναιτο, ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ καλοῦ προσποθεῖν εὐχερῶς τοῖς πράγμασιν ἐλεγχόμενον ἀποσεισται, παλινορμούσης τῆς φύσεως καὶ ἀναλασθενοῦσης ἐκ τοῦ ῥάπτου τὸ γνήσιον. Ἐξὲν γὰρ Θεῷ τὰ κατ' αὐτὸν ἐπ' ἐρέψαντα τὴν τῶν παίδων εὐδαιμονίαν ἠσυχῇ πραγματευέσθαι, ὀφεί-

διον, εἰς παρ' ἐβούλετο, ὃν, ὃ δὲ τοῖς ἀσεβείαις ὡς εὐτυ-
 χεῖν δοκοῦσιν ἐς τὸ παρὸν μάλλον αὐτὸν ἀναθεῖς
 ἄλλων εἴλετο μοχθεῖν κατ' ἐμοῦ· μηδὲ γὰρ ἄλλο τι
 μακαρίζομένον γνώρισμα βίου γίνεσθαι τοῦτο φησὶ καὶ
 ἀληθευοῦσης ἐξουσίας ἢ κατὰ γε τὸ νῦν εὐτυχοῦντα
 δύνασθαι φθεῖρειν εὐσεβεῖς καὶ μηδὲν ἀδικούντας
 ἀνθρώπους, οὐδ' ἐπὶ αὐτὸ γε τοῦτι νερόμικε δυστυ-
 χεῖν, ὅτι θεότητα εἰδούσι τρισυπόστατον, φεύγοντες
 εἴθειαν ἡμῶν καὶ πολυθείαν. Ἀἴλιον δὲ καὶ γὰρ ἐκεί-
 νους σύνδρομον καὶ τὸν τοῦ Παλαμᾶ κρίνας ὑπάρ-
 χειν θιάζον, πονηροὺς ὀργάνους μετὰ τῶν ἀσεβῶν
 ἐκείνων καὶ τούτοις ἐχρήσατο κατ' ἐμοῦ, ἵνα καὶ
 τοῦτο τῆς ἐκ πολλοῦ [f. 135 b] ταμειουμένης αὐτῆ
 κατ' ἐμοῦ γνώρισμα γνώμης εἴη καὶ τῆς τῶν ὄρκων
 αὐτῆς συγχύσις· διὰ γὰρ αὐτῶν ἀπάσης ἐπιτορκίας
 ἡμοῦ καὶ διχοστασίας μάλα βραδίως τὴν πόλιν ἐκείνος
 ἐνέπλησεν. Ὅψις τε γὰρ εἰς κακίαν ὄντας οἱ ἄν-
 δρες, καὶ ἅμα τῇ τοῦ σχήματος μάλα μετὰ τῆς
 ἀσεβείας καὶ τῆς ἐς τὰ τοιαῦτα τῆς πονηρίας ἀπο-
 χρώσαν φαρμάκτραν συγκρούποντας, παντοδαπῶν καὶ
 πολυτρόπων γέμουσαν τῶν βελῶν, κάκαίνα μὲν
 ἡρέμα καὶ σπουδῆ κεραιίνοντες, τὴν δὲ γε τῆς ἐμῆς
 ὑπὸντες ἄλλως μητρὸς ἀπλουστέραν εὐμένειαν,
 καὶ δόλους μὲν αὐτῇ καὶ προδοσίας βράπτοντες ἡμέρας καὶ
 νυκτὸς, φίλους δ' αὖ ἐτέρωθεν δαικύνοντες
 πρόσσωπον, ἔλαθον ἀφορητῆ τῶν τῶν δικαίωντων
 προδεδωκότες βυθῶν, ληστῶν ἀδικώτεροι πάντων τοῖς
 εὐεργέταις φανέντες ἡμῖν.

ΚΒ. Τὰ δὲ τοιαῦτα τῆς ἀπορρήτου Προνοίας κρι-
 ματα ἐρευνᾶν, ὅπως οἱ τὰ δίκαια ζητούντες ἡμεῖς
 τοῖς ἀδικοῖς ὑπὸ τῶν ἀδικῶν δι' ἕτερα προδεδόμεθα
 νῦν οὕτως πλημμυλῆματα, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν δυναί-
 μην. Ἐξεστὶ γὰρ τοῖς ἀπαθῶς ἐθέλουσι βλῆσαι
 τὰ ἴσα παρὰ τὸν βίον ἀπὸ γινόμενα μὲν, κεκρυμμέ-
 νην δ' ἔχοντα τὴν τῆς ἀληθείας αἰτίαν ὡς τὰ πολλὰ.
 Λεγέτω δ' οὖν ὁμοῦ καὶ ὁ προφήτης ἐκείνος, «Ἴνα
 τί ὁδοὺ ἀσεβῶν εὐδοῦται; ἢ βῶν ἐκ μίσης καὶ
 ῥελομένης ψυχῆς. Λεγέτω δ' ἔτι καὶ ἡ μεγάλη
 τῆς εὐσεβείας ἐκείνης σάλπιγξ, ἵνα μὴ τοῖς ἐκδι-
 κείν ἐθέλουσι τὰ μὴ δίκαια πρόσφαισι τὰ τοιαῦτα
 κακίας ἢ. « Παραδίδονται, » γὰρ φησὶ, « καὶ δίκαιοι
 πωλλάκις εἰς χεῖρας ἀσεβῶν, οὐχ ἵν' ἐκείνοι τιμη-
 θῶσιν, ἀλλ' ἵν' οὗτοι δοκιμασθῶσι· καὶ φαῦλοι μὲν
 ἐν θανάτῳ ἐξαισίω, κατὰ τὸ γεγραμμένον, καταγε-
 λῶνται δ' ὁμοῦ τὸ παρὸν εὐσεβεῖς, ἕως ἡ χρηστότης
 τοῦ Θεοῦ κρύπτεται καὶ τὰ μεγάλα τιμίαια τῶν
 ὑστερον ἐκατέρους ἀποκειμένων, ἡνίκα λόγος καὶ
 πρᾶξις καὶ διανόημα τοῖς δίκαιοις τοῦ Θεοῦ σταθ-
 μοῖ, ταλαντεύεται, ὅταν ἀναστῆ κρίναι τὴν γῆν, τὴν
 βυθὴν καὶ τὰ ἔργα συνάγῃ, καὶ γυμνῶν τὰ ἐσφρι-
 γισμένα παρ' αὐτῶν καὶ ὠςόμενα. » Εἰ δὲ μὴ πε-
 φύσινθεν εὐθύς χειρωσάμενος, τί τοῦτο; Πι ὄντων
 μὲν γὰρ οὐ χρεῶν ἀπὸ τῶν πεπραγμένων κακῶν
 τὰ μὴ πεπραγμένα προβάλλεσθαι· οὐ γὰρ τις οἰκίαν
 ἐμπρήσας, ὅτι μὴ πόλιν ὅλην ἐνέπλησεν, ἀθῶος
 μένει τῆς κολάσεως. Δεύτερον δὲ, οὐ γὰρ μάλλον
 διὰ θάτερον φεύσεται θάτερον ἢ δι' ἀμφοτέρων τιμω-
 ρίαν ὀφλήσει τὴν μείζω, οἷς τοῦτο μὲν αὐτὸς, ἔδρασε
 νῦν, ἐκείνο δὲ ὑβραν ἄλλοις ἀνάψεν, ἔργον διδάσκων
 τὰ μείζω καὶ καθ' ὅλης τολμάσθαι τῆς πρῆξως λε-
 ληθῆτος, εἰ τις προδιδόναι βούλοιοτο· συγκλήωρηκε

A tempore fortuna fruitur et potestatem habet pius
 et insontes homines extinguendi quos propter id
 ipsum infelices putat, quod trinum Deum colunt, et
 eos qui Deum esse negant unaque qui multos de-
 esse credunt, fugiunt. Ipse enim Palamæ deorum
 cultum sequitur. Unde etiam factum est ut una
 cum impiis illis nefario modo me tractaverit. Ita-
 que ex hoc quoque consiliorum ejus quæ in me
 jam multo e tempore animo volutabat et perjuri
 indicium nobis apparuit. Per illos enim perjuriis
 et discordiis urbem facile implevit. Nam viri proni
 erant ad flagitia et cum vultu arii et impietate
 unaque pharetram quæ ad facienda flagitia opus
 erat occultantes variis ac idoneis telis refertam,
 illud silentio et celeriter 164 effecerunt, et alia
 B via sinceram mentem matris meæ deceperunt quæ
 scopulos in mari latentes neququam noverat. Dolos
 enim et proditorem ei noctu diuque moliti contra
 amicitiam vultum coram exhibentes nec opinatum
 eam persecutorum turba tradiderunt. Quare nobis
 utpote qui beneficia in eos contulisseimus insidia-
 tores turpissimi visi sunt.

ὑφάλων πετρῶν οὐδαμῆ πω μαθούσης συμπτώματα,

XXII. Sed equidem has Providentiæ quæ com-

prehendi non potest rationes investigare cur nos

qui justa sequeremur tam injuste ab improbis tra-

ditum simus, nequeo. Tamen qui considerate res

inspicere volunt, ea quæ per omnem vitam justa

videntur veritate niti quæ ut alia multa plerumque

nos lateat, inventient. Loquatur igitur propheta :

« Cur impiorum viæ planæ sunt? » clamans ex

intimo et pleno pectore. Tollat quoque vocem gra-

vem suam pietas ut iis qui punire velint injusta

hæc ne sint causa pravitatis. « Traduntur enim, »

dicit, « etiam pii sæpe manibus impiorum non

quo hi æstimentur, sed quo illi probentur. Impii

enim ut scriptum est, post mortem pœnas solvent;

pii autem in vita illudentur quoad Dei justitia pa-

tiantur. Utrisque post vitam amplæ, ut dicunt, cellæ

in quibus facinora nostra recondita sunt aperien-

tur, et verba, facinora, consilia æqualiter in 165

D trutina examinabuntur a Deo cum venerit judicia

laturus mundo, mentem nostram ac res gestas

conferendo et quæ apud se reposita sunt et asser-

vata depromendo. » Quid vero, si ille non exem-

plo per vim cædem fecit? Primum nulla est causa

cur pro perpetratis facinoribus quæ non perpetrata

sint proferamus. Neque enim qui domum incendit

quod non totam urbem incendit vacuus pœna est.

Deinde autem, non propter alterum fugiet alterum,

sed potius propter utrumque pœnas majores solvet.

Nam quod modo ipse commisit, id ipsum portam

recluserit aliis. Summa conando etiam in totam ur-

bem alios prævit, neque num quis aliquando eam

proditurus esset animo reputavit; aliis pauca qui-

dem concessit, sed inde ut ipse plurima commoda

acciperet. Nobis sane summa pericula immisit, et ego antehac mortem occubuisse malim quam continuo nunc aliis turpiter servire et varia quæ nobis admoventur mortis tormenta ante oculos habere. Constat enim morte vitam acerbiorē esse cum mille mortis cruciatibus repleta sit, contra subitam mortem vitam meliorem cum ejus turpitudinem et tristitiam tollat et secum sepelet. Ille enim verbo quidem nos protexit. Quod ut certam liberalitatis suæ speciem haberet per præcones et litteras quam celerrime et cum sumptu singulis quibusque **166** gentibus venditabat; revera autem princeps nos quasi servos tractavit. Quod fecit ut eo promissorum argumentum haberet et quanta sua esset vitæ sapientia et rei militaris peritia ostenderet. Quemadmodum in curriculo victores ob virtutem, ita ille ubi nos in calamitatem incidimus ob domesticam felicitatem superbiit. Quorum omnium certissima mihi sunt testimonia. Sponsum dedit filiae invitum, et invita matre mea ejus rationibus quas nunc afferre non licet, ubi minime debuit, omissis ipsius mentem protenus secutus est. Nobis enim publice gravissimo jurejurando affirmaverat velle se mihi patrem esse et regni gubernaculum tenere donec ad vicesimum annum pervenissem; neque ullus ex ipsius filiis ad imperium accederet. Sed non multo post effecit contraria. Quæ jurejurando promiserat ut nugas existimavit et Atrei oculis subito assumptis me despexit nec pili quidem habuit et tanquam navem remulco me secum traxit. Suis autem filiis ex tota voluntate regnum attribuit. Quod brevi priusquam per Barbaros nactus est Barbarorum manibus tradidit aut certe tradere voluit. Neque clam iis regnum attribuit ita ut omnium sibi invidiam excitaret. Cujus rei fortasse cum puduit cum paulo ante singulis **167** quibusque gentibus tam multa pollicitus esset; tamen occulto et quod quidem arbitratus est, ita ut ego nihil percontari ausus sim. Brevi tempore interjecto Matthæum fratrem ad res novas consurgere fama venit, qua omnium aures clare personabant. Sed Matthæus spectaculum tantum præbuit; ipsas res moderata est mens patris. Sic enim factum est ut pater pacis causa modo hoc modo illud concedendo filio sensim quotquot regie potestatis insignia sunt addiderit solo gemmeo capitis ornatu excepto. De hoc nihil quidem statuit, sed quod e promissionibus apparuit bene speravit et ut efficeretur jam preparavit. Sed ut eorum quæ deinde facta sunt multa præmittam et de hac re pauca proferam, quo tandem animo me fuisse putatis, cum me qui domo non prodiret ille concitato equo et animo advolans ante fores meas a sublimi sede sua magna cum insolentia increparet qua non facile in armentarium insultet? Quod tu quoque cum hæc palam facta sint non negabis. Recordare triumphum quem rex quotannis facere solet. Cum vos illum regio diademate ornatum permovisset ut necum publice in

A γὰρ τοῦλαττον, ἵνα αὐτὸς μὲν καρδάνῃ τὸ μείζον, ἡμῖν δὲ τοὺς μακροτέρους; ἐπικρεμάσῃ κινδύνους. [f. 136 a] Πολλῶ γὰρ ἤδιον ἄπαξ ἔμοι γε τότε θινεῖν, ἢ ζῶντα δουλεύειν. ἑτέροις ἐν ἀδύξῃ διηνεκῶς καὶ πολυειδεῖς καθ' ἡμῶν πλεκομένους ὄρᾶν τοὺς τοῦ θανάτου βρόχους· εἶναι γὰρ καὶ θανάτου ζωῆν φασιν πικροτέραν, ὅποτε μῦριον αὐτῇ γέμει θανάτων, καὶ θάνατον αὐθις αὐθήμερον κρείττω ζωῆς, ἀδοξίαν καὶ λύτα; αὐτῆς ἀραιρούμενον καὶ συνθάπτοντα. Λόγῳ μὲν γὰρ τετήρηκε ζῶντα; ἡμᾶς, ἐν' αὐτῷ πιθάνῃ τῆς φιλανθρωπίας ἢ πρόφασιν ἢ, καυχωμένη ταυτὶ διὰ κηρύκων τε καὶ ἐπιστολῶν πρὸς ἅπαν ἔθνος ὅσον ἐφικτὸν σὺν μάλα μακρᾷ τῇ σπουδῇ καὶ δαπάνῃ, ἔργῳ δὲ τοὺς δεσπότας; ἔχων ἐν ἀνδραπέδων μοίρᾳ, ὑπόθεσιν ἔχη καὶ τοῦτο καυχῆται; καὶ μάλα μακρᾶς ἐν τῷ βίῳ σοφίας αὐτοῦ καὶ στρατηγικῆς ἐμπειρίας, ὡς περ οἱ ἐν ἵπποδρομίαις τὴν ἵππιχην, οὕτως αὐτὸς, ταῖς ἡμῶν δυσπραγίαις τὴν εἰκελίαν ὄφρῖν ἐνδοικνύμενος. Καὶ μοι τῶν λεγόμενων μάρτυρας τὰ ἐξῆς ἀψευδεῖς. Ἥγιαγες γὰρ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρῶν ἄκοντα καὶ μάλα ἤκιστα τῆς ἐμῆς βυλομένης μητρὸς δι' ἃς ἐκκαλεῖν οὐ θέμις αἰτίας, ὧν τὸ ἀπόρροτον αὐτὸς ἐκὼν παρατρέχων εὐθὺ τῶν αὐτῷ σκοπούμενων ἐδάδιζε. Τὰ δ' ἦν ὅτι φοικῶδες ἡμῖν παρεσχηκῶς δημοσίᾳ πνεύσαντας ὄρκους εἶναι τε πατὴρ ἔμοι; καὶ συμβασιλεύειν ἄχρις ἂν ἐς τὴν εἰκοστὴν ἐξ ἐφῆδων ἰδῆ με παραγγέλλοντα χρόνον, μηδεὶς τῶν υἱῶν αὐτοῦ τῇ βασιλείᾳ τολμήσαντος ὅπως οὐν ἐπιτίθεσθαι, ὃ δ' οὐκ εἰς μακρὰν ἐπέβαινε τάναντία, λήρον ἅπαντας ἡγησάμενος ὄρκους ἐκείνους. Καὶ μὲν δὴ καὶ Ἀτρείως ἴμματα' εὐθὺς εἰληφῶς, ἐμὲ μὲν ἐν καρπὸς τε τίθετο μοίρᾳ, καὶ ὡς περ ὀλίκαδι ἐφόλκιον ἔπεισθαι οἱ προσέτατε, τοῖς δ' υἱῶν διαίς ψήφοις ψυχῆς τὸν βασιλείον διένεμε κληρον, ὃν ἐς τὸ πᾶνυ βραχὺ πρὶν ἢ κατασχεῖν διὰ βαρβάρων, ἐς βαρβάρων ἡλασέ τε χεῖρας καὶ ἐλαύνειν ἐμελλε. Διένεμε δ' οὐκ ἐκκαλυμμένως, ὡς τε καὶ ἐς δημοσίον βυῆναι τὸν ἐλεγχον περιφάνειαν, αἰσχυρόμενος; ἴσως τὴν ἑαγῆος ὄφρῖν τῆς ἐς ἅπαν ἔθνος καυχῆσεως, ἀλλὰ κρύφα καὶ μὴ τολμῶντος, ὡς ἔρετ' αὐτὸς, ἔμοι; τὸ παράπαν αἰσθάνεσθαι. Οὕτω βραχὺς τις προῦβαινε χρόνος, καὶ ἀποστασίας τὰδελεφὸ μοι Ματθαίου συχὰ, ἢ φῆμη φέρουσα πᾶσαν ἀκοὴν περιήχει λαμπρῶς. Καὶ τὴν Ματθαίου μὲν τὴ ἑρᾶμα, τὸ δ' ἔλον οἰκονομικῆ τις πατρῆου δόξης ἐπίνουα; διὰ γὰρ τῶν τοιούτων ἐκείνων νῦν μὲν τόδε, νῦν δ' ἕτερον εἰρήνης δῆθεν εἶνεκα συνεχωρεῖτο, καὶ πάνυ' ἐξῆς ὅποσα τῆς βασιλείας ἐπεφύκει σύμβολα πλὴν τῆς λιθοκollήτου μόνης καλύπτρας. Οὕτω γὰρ εἰς φῶς καὶ τούτῃ προεληλυθει το σκῆμα, ἐν ἐπαγγελίαις δ' οὐν ἐγαλακτοτροφεῖτο καὶ τοῦτο, καὶ ἦδη προῦπεμπεν ἐς τὸ παρῆρησιάζομενον. Καὶ ἵνα τὰ πλείω τῶν μέσων ἀφείλων ὑπομνήσω βραχέα καὶ περὶ τούτου, [f. 136 b] τίνα με ψυχῆν ἔχειν ψήθητε, ὅποτε μήπω με τοῦ ζωματίου προβάνα, πάσαις ἡύλαις ἐκείνος ἵππου καὶ θυμοῦ φερόμενος, πρὸ τῶν θυρῶν τῶν ἐμῶν ἀπ' ὑφῆλου καθήμενος ὑβρεσιν ἐπὶ τοῦ μάλα μακρᾶς, καὶ οὕτως κατὰ βροητάτου χηῆσασαί τις αἰσχυρόσση ἂν. καὶ

ἀρηθείης πάντως οὐκ ἂν οὐδ' αὐτῆ, δημοσίᾳ τοῦ πράγματος γεγονότος. Οἶσθα γὰρ τὸν συνήθη καὶ ἐτήσιον τοῖς βασιλεῦσι δαφναῖον θρίαμβον, ὅποτε βασιλικοῖς μὲν ὑμεῖς αὐτὸν ἡτοιμάσατε διαδήμασι κοσμηθέντα δημοσίᾳ μοι συμπάτηγυρῶν ἐκείνο τὸ θέατρον, ἐμοὶ δ' οὐκ ἀνεχομένη τῆς ἐμῆς ἐκοντι προδότη γίνεσθαι βασιλείας ὁμοῦ καὶ ζωῆς, μηδὲ τοῦ δωματίου προβαίνειν προθυμουμένῳ διὰ τὴν ἀτακίαν), τὰ τοιαῦτα πεπονθέναι συμπέπτωκε. Καὶ δέον ἐς ἐκδίκησιν τῆς ὕβρεως τὸν κοινὸν διαναστή- ναι πατέρα, ὃ δὲ καὶ μετόπισθεν ἔσχε κότον, ὅρα

ΚΓ'. Ἀλλὰ τί με δεῖ τὰ πᾶσι δὴλ' ἀναμετρεῖν; Ἐκεῖ-
θεν γὰρ ἐκποδῶν με ποιεῖν βουλευσαμένων τῷ πεν-
θερῷ τὴν ταχίστην με διαχρήσασθαι τοῦτου παρη-
-ουον οἱ τῆς (1) Παλαμικῆς δόξης αἰρεσιώται· τουτί
γὰρ ἐν βραχεῖ τὴν ὅλην ἔχειν Ἐφασκον ἀπαλλαγῆν
τῆς τῆν ὅλην δι' ἐμὲ ψυχὴν ἀσχολούσης αὐτῷ φρον-
-τίδος. Καὶ τοῦτο κλημα λύνει αὐτοὶ πρὸς Θεὸν ὑπ-
-ισχοῦντο μεσίται γιγνόμενοι. Τοῦτ' ἐμοιγε βέλτιον
ὅν οὐκ οἶδ' ὅπως αὐτὸς οὐκ ἠθέλησε ὀρᾶν. Ἐμοὶ
μὲν γὰρ εἶχεν ἂν πως ἀπαλλαγῆν τῶν ἐξῆς τὸ
πρῆγμα δεινῶν, αὐτῷ δ' ἀνθρώπων ἂν πως ἀπάν-
-των δνειδος. Διὸ καὶ τρόπον ξυννεοηκῶς εὐπρε-
-πέστερον, ὑπερόριον πατρίδος καὶ βασιλικῶν ἐπαύ-
-λων ἀπειληφῶς ἐς Θεσσαλονίκην ἀπήνεγκε τάχιστα,
μητρὸς μὲν καὶ γυναικὸς ἔρημον, ὑπὸ φρουροῖς δὲ
καὶ φύλαξιν ὡς νήπιον ἐκεῖ τὸν εἰκοσαετῆ καὶ παι-
-δων ἦδη πατέρα με καταστάντα παιδιγωγεῖσθαι
προσεταιχῶς ἐν ἀδέσμῳ τέως εἰρκετῆ· καὶ οὕτω τὴν
ἐμὴν ἀπουσίαν εὐπρόσωπον εὐκαιρίαν οἷς ὦδιε
πάλαι σκέμμασι νῦν ἐχαρίζετο. Ἴνα γὰρ καὶ τέτρα-
-τον τοῦτο προσθῶ μοι τῷ λόγῳ, δεῖγμα τῆς δι' ὀρ-
-κῶν ἀπατηλῶν αὐτῷ κατ' ἐμοῦ συσκευαζομένης
μελέτης, ἐς τοιοῦτον πέρας καὶ οὕτω δυστυχῆς ἐμοὶ
τῶν πατρῶν ἐκείνων περιεληλυθότων ὀρκῶν, καὶ
οὕτω με τραγικῶν περιστοιχισάντων δικτύων καὶ
-οσει θανάτου γείτονες ἐκ τοῦ προφανοῦς εἰσι συμ-
-φορὰ πρὸς ἀπόγνωσιν πᾶσαν ἐλαύνουσαι βίου, τί
ἔδει ποιεῖν; Ἰσχυάλλον κομιδῆν, ἠνιώμην, μέσην αὐ-
-τὴν ἐκοπτόμην ψυχῆν, ἐμακάριζον τοὺς θανόντας
μᾶλλον ἢ τοὺς ἐμοὶ παραπλήσιον ζῶντας, Θεὸν ἐπε-
-λοῦμην μάρτυρά τε τῆς ἀδικίας καὶ αἰμὰ τιμωρὸν
τῶν δεινῶν. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἔχοντι ἦκει λαθροτά-
-μοι γράμματα πρὸς τοῦ Κράλη Σερβίας· οὐ γὰρ
πῆβῶ που γῆς τὰς διατριβὰς αὐτῷ ποιεῖσθαι ξυνέ-
-δαινεν, ἐν' αὐτῷ καὶ τὰ ἡμέτερα [f. 137 a] ἀγνοῦται
ἐφέστετα πάθη· πάντα γὰρ εἶχεν ἐλῶν ἐκ πολλοῦ τὰ
μέχρι τειχῶν τῆς ἐχούσης με τὸν ταλαίπωρον πό-
-λεως τῆς Θεσσαλονίκης. Ἔλεγε δὲ μοι τὰ γράμματα
δυσὴν ὁπότερον ἂν ἐμοὶ βουλομένῳ γε εἴη ἀποκρι-
-νασθεαι, ἢ γυναικὸς διὰ τὰς μεταξὺ τύχας ἔρημον
ἦν με ὄντα τὴν ἐκείνου γυναικαδέλφην ἀγαγέσθαι
τε γυναικα καὶ σώζεσθαι μετὰ τῆς πόλεως, ἢ συν-
-απαρῆθηναι τῷ τῆς ἐκείνου θαλάττης κύματι, βιαιότε-
-ρον ἐπιτίθεσθαι τῇ πόλει μέλλοντος. Κατ' ἐμαυτὸν
οὖν ἐμοὶ γενομένῳ καὶ ξυννεοηκῶτι μὴ εἶναι· μήτε
βάρβαρον μήτε ἀσεβῆ τὸν δεξιὸν ἐμο. παρεχόμενον
κινδυνεύοντι, ὅποιοι τῷ πενθερῷ κατ' ἐμοῦ συμμα-
-χοῦσι τε καὶ συζῶσιν, ἀλλ' εὐσεβῆ τε καὶ ὑπόδοξον,

A illo spectaculo procederet, ego vero cum imperii
et vitæ meæ proditor ipse esse nollem, neque ob
tristitiam, ne dicam ob pudorem **168** et pompæ
ridiculum, domo prodire in animo haberem, hæc
passus sum. Illic autem etiam postea occultum
odium tulit ut expleret eum in me a quo nulla
injuria affectus erat.

λύπην (ὄκνῳ γὰρ αἰσχύνην εἰπεῖν καὶ θεατρικῆν
τελέση, κατὰ τοῦ μηδὲν ἀδικούντος ἐμοῦ.

XXIII. Sed quid quæ satis omnibus nota sint
expromam? Deinde enim socerum cum quomodo
e medio me tolleret secum meditarctur, Palamæ
assecræ ut quam celerrime me necaret adhortati
sunt. Nam ita eum brevi ab omni animi metu quo
propter me vexaretur liberari affirmabant; ipsos
autem crimen precibus suis apud Deum expiatiuros
esse. Quod mihi sane optimum fuisset et nescio
cur facere noluerit. Nam liberasset me ab omnibus
quæ secutæ sunt miseriis. Ipsi vero nescio an om-
nium opprobrium ortum esset. Quare commodius
aliquid excogitavit et quam celerrime e patria et
regiis sedibus Thessalonicam me abduxit matre
mea et uxore relicta. Ibi me viginti annos na-
-tum jamque filiorum patrem tanquam infantem cu-
-stodibus tractandum dedit in libera custodia. In-
-terim ipse opportuno absentia meæ tempore op-
-time usus quæ jam multo ante animo secum vol-
-laturaverat exsecutus est. Ut hoc quartum testimo-
-nium consilii ejus afferam quod jurisjurandi fal-
-laciis in me intendit, cum promissis quæ patri
dederat male ad irritum redactis tam diris plagis
septus essem et miseriis quæ mortis confines vi-
-dentur **169** nosque ad summam vitæ desperatio-
-nem adducunt, quid faciendum erat? Erumpit in-
-dignatio; in mœrore jacebam; ob intimi animi
tristitiam plangebar; beatos prædicabam mortuos
potius quam qui vivebant mecum; Deum testem
invocabam injuriarum et ultorem flagitiorum. Sed
ipsa hæc in conditione clam mihi litteræ allatæ
sunt Cralis Servia. Cui propius accedere non con-
-tingit; quare domesticas nostras fortunas ignoravit.
Jam diu totam regionem possedit usque ad mœnia
Thessalonicæ urbis quæ me miserum inclusit.

D Nuntiabant autem litteræ e duobus alterum utrum
mihi eligendum esse, utrum qui in tristi mea con-
-ditione uxore destitutus essem ipsius uxoris soro-
-rem in matrimonium ducere et cum urbe servari
vellem, an abripi maris fluctibus qui urbi ab ipso
admoventur. Itaque cum animum meum colle-
-gissim et intellexissem qui in rerum angustiis au-
-xilium mihi offerret neque barbarum esse neque
impium, quales socerum in me adjuvant ejusque
socii sunt, sed pium et confidelem; e duobus illis
quod commodius erat elegi. Hoc cum innotuisset,
custodes mei quam celerrime se Byzantium contu-
-lerunt et res novas enuntiarunt. Socer **170** au-
-tem fama accepta in quiete esse amplius non po-

(1) T: addidit Boivinus.

tuit, sed matrem meam accersavit et cum ea sanctæ Dei Matris templum adiit ibi ut teste et auctore sancta matre factis promissis, non amplius infidelis haberetur propter iura quæ antea fecerat perjuria. Mater igitur per litteras promissis illis gravissimis acceptis, Byzantiæ Thessalonicam venit mihique bona omnia nuntiavit, nempe licere mihi omnia Cralis amicitia Thessalonicam relinquere et Byzantii cum conjuge vivere, et quod ad regiam potestatem attineret, socerum alterum utrum concessurum esse: aut si mihi placeret velle se Byzantii cum regia potestate manere et usque ad Selymbriam res administrare, aut quod reliquum esset vitæ domi agere in quiete et otio. Ego cum jurajuranda illa vidissem, credidi. Cur non? cum ille Christianus esset et tam gravia tamque jurejurando promissa firmata essent. Quare me commovi et statim Byzantium profectus sum vultu mutato et omni suspicione subjecta. Deinde cum quæ ille jurejurando promiserat revera non viderem, (quid enim scienti omnia enarrem?), brevi Didymotichum reversus sum una cum conjuge mea. **171** Apparatus, consilia, facinora quæ ille ex illo tempore in miseram vitam meam præparat, omittere nunc melius est. Equidem cum nunc injustè vivere et mori mihi proposuerim, omnes mihi a culpa me abesse assentient. Quare falleris dum credas me verbis tuis obsecuturum esse. Nam omnia libenter patiar pro vita mea, etiamsi mercede vites amputata necesse esset. Jucundius quoque esset in otio vita privata frui in qualibet terra ubi nulla mihi pericula immineant, quam paternum regnum appetendo vitam meam periclitari. Imperium autem optabile esset dummodo Romanis commoda afferret. At Deus Romanorum felicitatem potius auget quam solam meam.

μοι ἔπεσθαι. Διὸ καὶ ἥμισυ φαίνεται εὐδοκίαν πείθεσθαι με τοῖς παρὰ σοῦ λεγομένοις. Πάντα γὰρ ἂν ἔγωγε θρόνον προθύμως ὑπὲρ γε ζωῆς τῆς ἐμῆς, καὶ εἰ μισθοῦ γε ἐξείη ἀμπελοφυεῖν ἡδίων γὰρ ἂν ἐν ἀπραγμοσύνῃ βίον ἰδιώτην ἀνύσαιμι καθ' ὅποιανδρ' ἴνα γενόμενος γῆν, ὅθεν οὐδεὶς προσδοκᾷ μοι κίνδυνος ἐφεδρῶς, ἢ βασιλεῖαν ζητοῦντι πάτριον ἔχειν καὶ αὐτὸ ζημιουθεῖαι κινδυνεύειν τὸ ζῆν. Οὕτω γὰρ ἂν ἐμοὶ τὸ βασιλεύειν εἴη οὐκ ἐπὶ, εἰ Ῥωμαίοις λυσίτελοίη· ἄλλως οὐκ ἂν δήπου. Θεὸς δ' εἴη κοινῆ Ῥωμαίοις μᾶλλον περαινῶν τὸ εὐδαιμον ἢ μονοτρόπως ἐμοί. »

XXIV. Hæc igitur cum ille dixisset neque plura Irene regina audire vellet, irrita Byzantium reversa est. Ipso tempore quo solstitia æstiva mutantur et Thraces assidue in areis frumentum parant, Cantacuzenus rex Byzantiæ profectus cum Barbarorum illis copiis generi Hyrcani ad alterum generum Palæologum regem aggrediendum se accinxit. Interea Byzantium navigarunt duodecim triremes Venetorum quæ cum ibi breve tempus in portibus commoratae essent quam **172** celerrime reversæ sunt per Pontum Euxinum, dextrorsum et sinistrorsum navigantes, ubi Genuensium naves offenderunt et incluserunt et in mare profundum submerserunt.

Hæc igitur ita se habebant. Jam Agathanzeli

μισθῷ δυοῖν γεγονότι τὸ κευθέτερον ἰδέσθαι συμπέπρωκεν. Ἐκπύστου δὲ τοῦ πράγματος γεγονότος ὤγοντο τὴν ταχίστην οἱ φρουροὶ μου καὶ φύλακες ἀπαγγέλλοντες ἐς Βυζάντιον τὰ συμβάντα. Ἄ δὴ καὶ ἀκηκῶσι τοῦμῶ πνευθερῶ καθεκτῶ εἶναι οὐκ ἔχοντες ἐφικτῶν. Ἄλλὰ τὴν ἐμὴν παρελιηφῶσι μῆτέρα ἐς τὰ τῆς Θεομήτορος ἰδοῦσαν ἀφικνεῖσθαι ἀνάκτορα, ὥστε ὅπ' ἐκείνη μάρτυρι τε καὶ ἐγγύτη τὰς ἐνόρκους ἐπαγγελίας παρεσχηκῶσι μὴκέτι δοκεῖν ἀπιστος αὐθὶς διὰ τὰς πολλὰς τῶν οἰκείων αὐτῶ γεγονυίας ἀθετήσεις ὄρκων. Οὕτω τοῖσιν ἐγγράφους εἰληφύλα τοὺς φρικώδεις αὐθὶς ἐκείνους ὄρκους ἢ μῆτηρ ἢ ἐμὴ ἔχεν ἐκ Βυζαντίου ἐς Θεσσαλονίκην, εὐαγγελιζομένη μοι τὰγαθὰ ὡς, εἰ τὰς τοῦ Κράλη συνθήκας ἀφαιμένων μοι γένηται πρὸς Βυζάντιον ἐκ Θεσσαλονίκης ἀφικνεῖσθαι, περὶ τὴν σύζυγον εἶδειναι παρακεχωρηκῶτα μοι τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τὸν πνευθερὸν αὐτίκα, δυοῖν θάτερον, ἢ τῷ Βυζαντίῳ αὐτὸν βασιλικῶς ἐνδιατριβόντα τὰ μέχρι Σηλυμβρίας ἐκείθεν δέειπεν πράγματα, βουλομένου καὶ ἐνδιδόντος ἐμοῦ, ἢ τὸν ἡσύχιον ξὺν ἀπραγμοσύνῃ διάγειν βίον ἄχρι τελευτῆς οἰκοὶ καθήμενον. Τοῦτοις ἄτυχῶν καὶ αὐτὸς τοῖς ὄρκοις ἐπέπεισθη· καὶ πῶς γὰρ οὐ; Χριστιανὸς ὢν οὕτω φρίκης ἔχουσι καὶ οὕτω βί' ὄρκων τοιούτων ἠσφαλισμένοις. Ὅθεν καὶ ἄρας ἐκείθεν εὐθὺς ἐς Βυζάντιον ἀφικόμεν, ἀπάτας ὑποψίας κατόπιν ἀπωσμένος. Κάκειθ' ἢ μὴ κατὰ τὰς τῶν ὄρκων ἐπαγγελίας ἐντυγχάνειν μοι παρ' ἐλπίδα τοῖς πράγμασι συνέπιπτε, (εἰ γὰρ δεῖ με πάντ' εἰδυῖα διεξιέναι;) διὰ πάνυ βραχέως ἐς Διδυμῶνταιον ἐνταυθοῖ ξὺν γε συζύγῳ πάλιν αὐτὸς ἐπανήειν. Τὰς γε μὴν ἐξῆς συσκευὰς καὶ μελέτας καὶ πράξεις, ὅσαι παρ' αὐτοῦ κατὰ τῆς ἐμῆς ξὺν ἀπόσῃ τελοῦνται σπουδῆ ταλαιπώρου [f. 137 b] ζωῆς ἐκείθεν, ἀμεινον σιωπῆν. Βουλομένων τοῖσιν μοι ζῆν καὶ θνήσκειν ἀδίκως, οἶμα καὶ τὸ ἀνεγκλήτῳ εἶναι πάντας συμφησά-

ΚΑ'. Ταῦτα μὲν οὖν εἰρηκῶτος ἐκείνου, καὶ πλέον ἀκούειν οὐδὲν ἐθέλησαντος, ἀπρακτος ἢ βασιλεὺς Εἰρήνην ἐπάνεισιν ἐἰς Βυζάντιον. Ἄρτι δὲ τοῦ χρόνου τὰς θερινὰς; τοῦ ἡλιου τροπὰς παραλλίττοντος, καὶ τῶν θρακῶν ἐπὶ ἄλωνα; καὶ σίτου μοχλοῦντων ἔσομαδὰ; ἄρας ἐκ Βυζαντίου ὁ βασιλεὺς Καντακουζηνὸς τὴν βαρβαρικὴν ἐκείνην Ἰγκανοῦ τοῦ γαμβροῦ δύναμιν ἐπὶ μάχην ἤγε θατέρου γαμβροῦ Παλαιολόγου τοῦ βασιλέως. Καὶ τρινηκῶτα κατέπλευσαν ἐς Βυζάντιον δυοκαίδεκα τριῆρεις Βενετικά, αἱ δὴ καὶ βραχὺ τοῖς ἐνταῦθα λιμένσιν ἐνδιατρήσασαι τὴν ταχίστην αὐθὶς ἀνήχθησαν, καὶ τὰ τε δεξιά καὶ ἀριστερὰ τοῦ Εὐξείνου διανειμάμεναι Πόντου πλευρὰ, ὅσαις ἂν ἐντύχοιεν ναυαὶ Γενουετικάι; ἐπιπύρασαν τε καὶ βυβοῖς παρέπεμπον διαποντίους.

Καὶ ταῦτα μὲν πᾶσι πῆ ἔσχε καὶ ὁ τῆς διηγήσεως

Ἄγαθαγγίλῳ δρόμος ἐνταῦθα ἐπεραίνετο· καὶ τὸ ἄθροον ἔληγε τῆσικαὶτα καὶ ἔτελεῦτα.

ΚΕ'. Ἐγὼ δὲ ὑπολαβὼν, εἴπω κατὰ Ἄγαθαγγελε, ἔφη, εἴωρα σοὶ ἀκίεναί ἦδη πρὶν τὴν ἐπιούσαν ἡλίου φλόγ' ἀνασχεῖν· προὔργου γὰρ τοῖς ἐμοῖς εἶναι θυμῶν τὸν ἐμὸν τουτοῦ περιτρέχουσιν οἶκον βνηλατούτων δίκην ἀπροδῶσαι κυκῶν, καὶ δέος μὴ αἰσθημένων φωνῆς τινος ἐνδοθεν ἰχνους τὴν αὐτὴν ἡμῖν ἀλφῆς θανάτου δίκην ὄφλων καὶ αἰτός. Ἄπιθι τοίνυν, τὰ δ' ἡμέτερα ὑποὶ καλεῖοι Θεοῦ ἔτω· πάντα γὰρ τῆς ἐκείνου χειρὸς καὶ προνοίας ἐξήπται. Οἴσθα δ' ὡς ἐγγύς που καὶ μόνον οὐ πρὸ θυρῶν καὶ ἡ τοῦπιόντος ἔτους ἀρχῆς, ἐν ἧ καὶ χρεῶν εἰδέναι σε εἰδοσμένον τοῖς ἀρχουσιν εἶναι διαλεκτικούς τινὰς ἀνδρας ἐκ περιόδου προπέμπειν ἡμῖν, οὐκ οὖν ἐκ λατόπης καὶ θυμῆης καὶ συρίγγων καὶ τοῦ κόρδακος λαμβάνοντες θεολόγους ἡμῖν αὐθημερινοὺς αὐτοὶ σχεδιάζουσιν, ὥσπερ οἱ μῦθοι πάλαι τοῦς γίγαντας· δι' ὧν ἐλλοχθῆν ἡμῶς οὐ παρὰ φαῦλον ποιούνηται διὰ πολλῶν τε καὶ πολλαχθῶν [f. 138 a] καὶ κυλυτρόπων τῆς πείρας εἰδῶν, ἵνα δυοῖν θάτερον, ἢ λαθόντες ἴσως ὑποκαλλίσωσι τε καὶ περιτρέψωσιν ἐς τὸ σφίσι βουλόμενον, ἢ γούν ἀσθῶνται ὀποτέρωθεν ἂν εἴη σφίσι τῷ τῆς ψυχῆς ἡδομένῳ χαρίσασθαι βῆον· ἢ γὰρ κατεργασθέντες ἡμῶς τῇ μακροῦ καὶ ἀήθει ταύτῃ ταλαιπωρίῳ διαγῆναι τοῦ ζῆν καὶ ἀπροφασίστου τυχεῖν οὐπὲρ ἐφίενται δράματος αὐτοῖ, ἢ τὸ γε δεύτερον, βραίων ἡμῶς θανάτου ἀθυρμα πεπραχόσιν ἐν ἀφανεί τοῖς ἐξω χωρίῳ, τῷ οἴκῳ τῷδ', ἐὶ ἀπραγμον σφίσι αὐτοῖς ἐν βραχεῖ τῶν ἡμετέρων εἴνεκα φροντίδων δόξαι παρασχεῖν. Δι' ἃ καὶ μελήσειν ἡμῶν οἶμαι Θεῷ διὰ φροντίδος· δ' οὖν εἶναι καὶ σὺ βούλομαι ἀπιόντι, δυοῖν θάτερον δρᾶν· τοῦ γὰρ τοῖ φθινοπώρου τοῦδε καὶ ἔμα τῷ κατόπιν χειμῶνος τελευταίωντων εἰ μὴν ὅπως ποτὲ θανόντας ἡμῶς κῆσθω, τῶν συντακτηρίων ἐκείνων μέμνησο λόγων ἡμῶν, καὶ τῶν γέ σοι ἐφικτῶν μήτ' ἀμελητέον, μήτε δὴ πού τῶν ὀφειλομένων ὅλως κατόπιν θετέον φροντίδων, εἰδῶς μὴν ὡς οὐδὲν τὴν ἀκίνητον ὀφθαλμὸν λεληθέναι μὴ δεῖ τῶν ἐς τοῦμρανὲς ὀρωμένων δύναιται τὸ παράπαν οὐδὲν, ἀλλ' οὐδ' ἰχνος γούν οὐδὲν τῶν ἀνθρωπίνων ἀπάντων καθάπαξ εἰπῆν λογισμῶν, εἰδῶς δ' αὐ καὶ τῷ μέλλοντος ἐκείνου εἰκαστηρίου τὸ ἀφυκτόν τε καὶ ἀναπόδραστον ὄσον. Εἰ δὲ τῇ κάτω ταύτῃ ζωῇ πάραμείνοντας εἴτι μανθάνεις ἡμῶς, ἐν ἄλλων σοὶ μέλει, σὺ δὲ πάντων ἐκείνων προτιμάσθω ταυτὶ σεσωσμένῳ καὶ σοὶ βοηθούντος Θεοῦ, θελαδῆ πρὸς ἡμῶς αὐθις ἐπανίεναι τὰ τε τῶν δημοσίων πραγμάτων, ὡς ἔσχε τε μεταξὺ καὶ ἔχοι, διηγησομένῳ, καὶ ἔμα τῆς δ' ὁμολογίας ἐκείνης ἦν ἐπὶ τῆς ληστειοσύνης ἐκείνης ὁ Παλαμῶς ἀνέγνω συνέδου, δεικνύειν θῆθεν ἐθέλων ὡς ἤκιστα νοσεῖ περὶ τὴν εὐσεβῆ πίστιν, καὶ πρὸς γε τῶν ἀτόπων ἐκείνων τόμων, εἰ μὴ πάντα φάναυ συλλήθῃ ἐς τὸ μηδὲν ἄλλεῖπαι, ἀλλ' οὖν τὰ καιριώτερα τῶν μερῶν ἀπολεξαμένῳ κομίσαι ἡμῖν. Ἐφ' ὅτῳ δὲ, οὐδ' αὐτεῖν ὄγχοισιν οἶμαι σὺ εἰ δ' οὖν, γνώσῃ δ' οὖν.

ΚΖ'. Τούτων δ' οὕτω λεχθέντων ἡμῖν, ὁ μὲν Ἄγαθαγγελο· ἀπῆε τὴν εἰωθυῖαν ἐνδοκρῶς τε καὶ μετὰ τι κλειστός ἐν θαλάμοις ψυχῆς ἐπαγόμενος λῦπης σωρούς, ἐγὼ δὲ οἴκοι λίλειμμαί μόνος, ἀνθρώπων μὲν οὐδενί, μόνῳ δὲ προσανέχων Θεῷ ὄσον ἐφικτόν, εἰς ἑμαυτὸν γενόμενος ἦδη καὶ πρὸς ἐκ-

narratio ad finem pervenerat. Eoque tempore ac a finem cepit et desit.

XXV. Ego vero respondebam, Vide, amicissime Agathangele, ut abeas antequam solis lux oriatur. Nam persecutoribus meis qui quatuor vel tribus certe diebus domum hanc circumcursant prospere obtingit ut auscultentur tanquam canes ad investigandum sagacissimi, et metuendum est cum vocem intus aliquam perceperint ne idem mecum tibi quoque mortis supplicium contrahas. Abeas igitur, cedant res nostræ quo Deus ferat; cuncta enim ab illius auxillo et providentia pendent. Scis autem quam propinquum sit et pene ad januas appropinquantis anni initium, quo quod scire te oportet principes solent doctos quosdam homines certis temporibus ad nos mittere, quos e ramentis et scena et cuniculis et cordace assumptos theologos nobis quotidie ipsi fabricant ut in fabulis gigantes. Per quos insidias nobis struere turpe non existimant multis variisque modis, ita ut aut fraudem faciant et rem ad suam voluntatem vertant aut intelligant quomodo libidini suæ facilius indulgere possint. Nam videtur illis fore ut aut hujus insolitæ ac longæ custodiæ miseria conficiamur ita quidem ut mortis nostræ ipsi non rei videantur, aut ut morti violentissimæ tradamur, ita ut ipsi brevi a turis propter nos liberentur. Sed hæc res Deo curæ erunt. Tu quoque velim cures ut ex duobus alterum facias. Autumno enim et hyeme sequenti confecta, si nos mortuos esse audieris, ultima illa a nobis dicta memoria repetes; neque ea quæ possunt effici negligenda sunt neque justæ curæ posthabendæ. Scis enim acutum oculum fugere nihil eorum quæ propalam fiunt, ne vestigium quidem ut ita dicam eorum quæ homines excogitant. Scis porro quale sit futurum illud iudicium quod evitari non potest; si vero in hac vita remansisse nos acceperis rerum quæ tibi curæ omnium maxime id curabis, incolumem te juvabit Deus, ut rursus ad nos redeas et publicarum rerum ratio quæ sit et quæ fuerit enarres et quale rapacis illius synodi decretum sit quod Palamas agnovit; atque ut piam fidem morbo minime laborare ostendas ex libris incommodis nisi omnia ad nihilum pervenerint partes digniores electas nobis mittere. Ad quem vero finem te non ignorare puto; sin vero, intelliges.

XXVI. Quæ cum locutus esset Agathangelus via qua consuere abiit, lacrymis et tristitia impletus. Ego vero domi relictus sum. Hominis quidem solatio privatus eram, sed non Dei ad quem me converterebam cum ad me ipsum quantum poteram redirem, et ad insolitam et altiorei contempla-

tionem mens mea advolaret, et in reconditis rebus A cum tranquillitate quadam animi versaretur. Maxima enim pars ejus anni quo multis periclitationibus externis neque adhuc sublatis sollicitabamur consumpta erat, ex avibus quæ nos circumvolabant, ubi verni temporis essensus cognovimus. Neque enim durum et absurdum sonum edebant illæ vocibus frigore constrictis, sed libere prædicabant, per aerem sonabant, per nemosa cantabant et arboribus insidentes vocibus acutis et suavis concentu quodam certabant. Quo cantico **175** dulcissimum ver factum est, ita ut ii quoque qui domi inclusi erant primas illius veris voluptates percipere possent. His rebus etiam animi mei expectatio in Agathangelum ad nos reversurum sublime advolabat.

ἐγγενετό πως ἕαρ ἢ ἐκείνων φῶς, ὡς καὶ τοὺς οἴκοι δηπουθεν ἐγκεκλεισμένους ἀναδιδάσκειν δύνασθαι τὰ τερπνὰ τοῦ ἤρος ἐφόδια. Καὶ ἦν ἡμῖν διὰ ταῦτα καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἐπιζόμενον ἐς τὴν Ἀγαθαγγέλου παρουσίαν οἶον ἐπερωμένον.

δημόν τινα καὶ ὑψηλοτέραν θεωρίαν ἀναπελάσας τοῦ νοῦ τὸ πτερόν, καὶ τοῖς ἀποφύκτοις τῶν θυτῶν ἐνδιατρίθειν ἀφίεις ἐν γαλήνῃ τινὶ λογισμῶν τὴν διάνοιαν. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦ ἔτους ἐκείνου τὸ πλεῖστον ἤδη παρῆαι, ἐν ᾧ πολλοὶ τῶν ἐξέθεν ἐνεταχῆκαίμεν αὐ πειρασμῶν, ἐστὶ δ' οὐκ ὅσον ἤκιστα παρόντων ὤφθημεν ἐξῆ γὰρ θεῶν ἐγώμεν καὶ τῶν ἤδη περιπταμένων ἡμῖν ὀρνέων καὶ ὄση τοῦ ἤρος εἴημεν τηνικαῦτα. Οὐ γὰρ πεπνυγῶτα οὐδὲ καὶ δύσπυγον εἶδουσι τὴν φθόγγον συνθλιβόμενά τοις [f. 138 b] τὰ φωνητικὰ τῶν ὀργάνων ὑπὸ τοῦ κρούου αὐτοῖς, ἀλλὰ τὸν ἐλευθέριον ἤδη τρόπον ἐπανηγύριζε τε καὶ αὐτὰ, καὶ τὴν αἴρα ὑπερεφῶνει, καὶ περιέχει τὰ ἄλλα, καὶ τοῖς δένδρεσιν ἐπιχειρήματα πρὸς ἑμῖλλον ἐφθέγγοντο ἀναμῆξ διγυρόν τι καὶ

B εὐχῶν καὶ οἶον εἰπεῖν ἐναρμόνιον· καὶ ἴδιον

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΚΗ.

NICEPHORI GREGORÆ

BYZANTINÆ HISTORIÆ

LIBER VICESIMUS OCTAVUS.

176 I. Cum primum ætas, peracta albæ senectutis hyeme, niveos capillos et floridam denuo recepit juventutis faciem et suavia lumina in verni temporis suavitate aperuit : iterum ad nos venit Agathangelus noster media fere nocte levi pede. Cum nos salutasset et recubisset, narrabat de quovis amicorum et commilitonum quantum poterat. Ex me autem præter cætera audivit sacrarum Litterarum libros, qui apud me usque ad hoc tempus fuissent, sublato esse omnes a persecutoribus repente invadentibus et ob summam quæ tum erat hyemem inopportune se mihi adesse nec perfacile aliquid persecuturum. Aqua vero gelu constricta fieri non posse, uti plerumque, ut narrarem **177** ad calidum potum nisi, cum forte sol densis nubibus disjectis radios per fenestram in hoc cubiculum meum tanquam in obscurum receptaculum inmisisset, aquam illam ad bibendum adhiberem.

[Cod. Reg. (1276) f. 104] A'. Ἄρτι δὲ τοῦ χρόνου πᾶς λευκανθείσας αὐτῷ τοῦ γῆρος ἀποξέσσαντος χειμερίας καὶ οἶον εἰπεῖν γυνώδεις τρίχα καὶ ἀνθηρὸν ἐνευληφότος ἐξ ὑπαρχῆς τῆς ἡλικίας προσώπων, καὶ τὰς ἡλιακὰς λαμπάδας ἀκμασιώτερας ἐν μέσταις ἤδη ταῖς ἡμεραις ἀπλώσαντας χάριτιν, ἤκαυθις ἡμῖν ὁ καλὸς Ἀγαθάγγελος περὶ μέσας τοῦ νύκτας ἠρώσῃ ποδί. Καὶ προσειπόν καὶ καθίσας καὶ ἀπαγγελίας μὲν αὐτὸς περὶ ἐκάστου τῶν φίλων ἡμῖν καὶ συνάθλων ἔσα εἰκός, μισθὸν δ' αὐτῷ ἐξ ἐμοῦ τὰ τε ἄλλα καὶ ὅτι τὰ καὶ μέχρι νῦν συμπαρμεῖναντά μοι τῆς θαλάσσης Γραφῆς ἀφῆθηται βιβλία πάντα πρὸς τῶν διωκτῶν ἐξοίφνης ἐκείσεπασόντων, καὶ ὅτι διὰ τὴν τοῦ τηνικαῦτα χειμῶνος ἀκμήν ταλαιπύρως ἐπέμει μοι καὶ πίνου χαλεπῶς ἀνύσαι μετὰξὺ τὰ τ' ἄλλα, καὶ ὅτι χρυσταλλοῦμενον τὸ ὕδωρ οὐκ ἦν ὡς τὰ πολλὰ μοι ἴδιον ὕδωρ παραμυθῆσμαι πρὸς τὸ τοῦ πόματος χλιαρώτερον, πλην ἢ ἔτε

συμῶν οὕτως τῶς ἡλίου τὴν τῶν νεφῶν διασχόν-
 το, συνέβαινεν, καὶ τινὰς διὰ τῆς θυρίδος ἀρέντος
 ἀκτίνας-εἰς τὸν ἐμὸν τοῦτον εἰσέσκον, ἀμυδρὰν τινὰ
 τὴν ἀλίαν τῶς τῷ ὕδατι παρειχθόμεν εἰς πόσιν
 σκείνω, ἀνέρωσέ τε βύθιον ὁ ἀνήρ, καὶ ποταμούς
 ἐκρῶν ἀρῆκε τῶν ὀφθαλμῶν. Ἐγὼ δ' ἐπέχειν
 ἐπιθέμενος τὸ τε ἦθος ἀπῆλλακτον εἰς τὸ χαριστέρον καὶ ἅμα τὴν ἐκείνου διάνοιαν ἀπρηχθῆσεν ἐκεί-
 θεν εἰς ἕτερα, καὶ τὴν τῶν ἐξω πραγμάτων ἀπήτην ὀφῆγησεν. Ὅθεν ἐκεῖνος ἀρξάμενος ἔνωθεν οὕτως
 ἠρξείτο.

Ὁ ὄπλα, φέρειν, ἀράμενος ὁ βασιλεὺς Καντα-
 κυζηνός, λέγοντος ἤδη τοῦ πέρουσι θέρους, Ματθαίω
 μὲν ἄγχι τῷ ποταμῷ συμμαχῆσον, Παλαιολόγω δὲ
 μισθόμενος τῷ γαμβρῷ, Ῥωμαίων μὲν οὐδ' ἄκρι
 καὶ εἰς ἐξήκοντα ἐπαγόμενος στρατιώτας, Κατελά-
 νων δ' οὖν καὶ βαρβάρων ὑπερ χιλοῦ. Ἐνοικίον
 γάρτινα κατὰ Ῥωμαίων ἔχειν ὑποψίαν ἐκ πολλοῦ
 πρὸς ἀπέχθειαν ἀνεκλήρητον τοσοῦτον ἐμίσει: καὶ
 ἀπεσιετο σφῶς ὅσον ἐφιλεῖ τε καὶ προσέτετο βρβά-
 ρους. Τοσοῦτον δ' αὖ ἐμισαίτο σφίσι δσον ἐφιλεῖτο
 βρβάροις, ὅτι σχῆμα ποιμένης ἀνεὶληφώς, βρβά-
 ροὺς λόκοις εἰς προνομὴν εἰθεῖσι βρβόλιαν τὸ ποιμνιον
 ἐκονεῖ μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀεὶ, ὡς μὴ μόνον
 ἐν χρόνῳ τὸ ἔριον κείρεσθαι, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ γε ἤδη
 γυμνοῦσθαι τοῦ δέματος, μὴ μόνον αὐτῷ τὰς ἀεὶ
 κτιστέρας τῶν ἐπιτητῶν φόρων ἐκτινύνοντας εἰσπρά-
 ξεις, ἀλλὰ καὶ βαρβάροις αὐτοῖς διὰ τὰ μέχρι πυ-
 λῶν ἀμπελόφυτὰ τε καὶ σιτοσπέρα χωρῖα. Καὶ
 ὡς μὲν κατ' ἐξουσίαν ἀνδραποδίζομένους εἰς πλη-
 θος ἀπάγεσθαι πρὸς Ἀσίαν οἷς δὲ διαδρᾶναι [δια-
 δεῖσι *codex*] τὰ βαρβάρων γένηται τε δεσμὰ καὶ
 πρὸς ἱερὰ καταφυγεῖν τεμένη Βυζαντιῶν, [f. 104 v.]
 τοῦτοι δὲ τὴν μείζω κόλασιν ἰσότησαι ἐκδιδόμε-
 νοις τε καὶ πληγὰς προσόφλουσι μακράς, ὡσπερ ἐν
 ὄρμασι, τὸ παράδοξον τῆς σωτηρίας ἐκείνης ἀγόν-
 των εἰς ἐγκλήματος λόγον τῶν ἡγεμόνων. Κάπειθῃ,
 πρὶν αὐτὸν εἰς Ὀρεστιάδα ἀφικέσθαι, ἐφθησαν οἱ
 ταύτης οἰκίητορες ἐκπολεμωθέντες κατὰ Ματθαίου
 περιεκάθητό τε καταδιώξαντες εἰς ἀκρόπολιν καὶ
 ἐπολιόρουσαν, τὴν τε περιεῖαν ἐπετάχυνε, καὶ διὰ
 τῆς ἀκροπόλεως, τοῦ οὐρανοῦ ἀνεπιφύτος, τὴν βαρβα-
 ρικὴν ἐκείνην εἰσνευγῶν δύναμιν, καὶ ἅμα τῶν
 οἰκίων ἐνείας ἐμπρήσα, καὶ ἐκφθῆσας, βῆσσε χει-
 ρούται τὴν πόλιν, καταπλαγέντων παραχρῆμα τῶν
 πολιτῶν, καὶ μεθ' ὑπέσθη μὴθ' ὄπθεν ἀκριδῶς
 προσβάλλουσιν οἱ πόλις οἱ ζυνομένοι δυναμένιον, ἀλλὰ
 καὶ πολλὰ τῶν ἥκιστα δρωμένων τηνικαῦτα ὑποπεθεῖν ἀναγκαζομένων καθ' ὅπως ὁ τῆς ψυχῆς
 ἀφίειδος ὑπηγούρου θέρους. Τὰς μὲν οὖν ἐκεῖ συμφορὰς δακρύσαις ἀνακούσαις, ὅπτιαι τηνικαῦτα
 τῆς ἀλοοῦς γαγένηται: ἀλλοφύλων γὰρ καὶ ἀσεβῶν οἷς ἡ ταλαιπωροῦ ἐκείνη πόλις ἠλώκει καθάπαξ
 ἔπειν, ὧρα σοὶ τὸν τῶν κακῶν ἐν σεαυτῷ συνορᾶν κολοφῶνα.

Γ. Τεῦτα τοῖνον ὀρῶντι Παλαιολόγω τῷ βασι-
 λεῖ, καὶ ἅμα συχνὰς ἀκούοντι τε καὶ ὑφορωμένω
 κατὰ τῆς οικείας ζωῆς τὰς ἐπιθευλὰς συσκευαζο-
 μένας, τῶν ἀναγκασιότατων ἔδοξεν εἶναι πρὸς τὸν
 τῶν Τριβικλλῶν ἡγεμόνα Κράλην περὶ συμμαχίας
 διαπραθεύεσθαι. Ἐς γὰρ τοσοῦτ' ἀσθενεῖας βυθ-
 νει: κατὰ Ῥωμαίων συνεβρῦηκεὶ πράγματα διὰ τὰς
 ἐμφυλίους μάχας, ὡς μεθ' ἔχεν τοὺς ἄρχην ἐθ-
 λουσας μήτε σφίσι αὐτοῖς μὴθ' οἱ σφίσι ὑπέσκου-
 σον ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καθίστασθαι τοῦ ζῆν ἀδειῶς,

A. Atque ille lamentatus vir ille magnam vim lacry-
 marum profudit. Equidem ut sustentarem, animo
 ad jucundiora revocato, illius mentem in alteram
 inde partem distraxi et peregrinarum rerum nar-
 rationem postulavi. Itaque narrare ille cepit his
 verbis:

II. Capus igitur armis, inquit, Cantacuzenus rex,
 exacta proximi anni aestate, profectus est ut cum
 Matthaeo filio belli societatem iniret. Dimicaturus
 enim cum Paleologo genero vix sexaginta Roma-
 norum milites secum ducebat. Itaque cum adven-
 nisset et in communi Barbarorum suspitione jam-
 dudum et in odio incredibili haberet Romanos,
 tanta eos ille invidia ayersabatur, quanta in Bar-
 baros voluntate et studio propendebat, atque ita
 odiosus illis, ut Barbaris amicus. Nam quasi pastor
 barbaris lupis gregem diu noctuque ad edendum
 sponte praebuit, ut non solum undique lanis veill-
 carentur oves, sed etiam ipsis orbarentur pellibus;
 cum non solum ipsi solvenda essent annua tributa,
 sed etiam Barbaris, propterea quod usque ad
 portas vineae et 178 agri fructuosi essent. Quo-
 rum alii in servitutum ducti acervatim transporta-
 bantur in Asiam, alii qui deciderant in Barbarorum
 vincula conjecti commigrabant in Byzantium
 C. templa, aliis in suspendii pœnâ traditis verbera
 addebantur, quemadmodum in fabulis, ubi duces
 libertatis insolentiam ad opprobrium adhibent.
 Deinde antequam Orestiadem venit, ejus terræ in-
 colæ qui cum Mattheo inimicitiam gerebant, cir-
 cumsuptum cum usque ad arcem persequebantur
 oppugnabantque. Accelerato ille itinere per arcem
 a filio patefactam Barbarorum multitudinem intro-
 duxit et combustis nonnullis ædificiis urbem facile
 cepit. Cives repente terrore percussi, nec quot
 milites neque unde invaderent sciebant et suspi-
 cabantur prava fieri quæ improvisa animorum
 perturbatio excitare solet. Lacrymâs certe ubi
 calamitates auditis quante captorum fuerint.
 D. Peregrini enim et impii cum essent a quibus mi-
 sera urbs illa capta est, vide ut ærummarum apud
 te summam enumeres.

III. Quæ igitur cum vidisset rex Paleologus et si-
 mul multas et 179 audisset et suspicaretur ipsius
 vitæ insidias strui, omnium maxime necesse habuit
 mittere qui cum Crate Triballorum duce de socie-
 tate belli agerent. Etenim intestinis certaminibus
 res Romanæ tantopere fractæ et debilitatæ erant, ut
 ne haberent quidem, qui imperare vellent ipsis
 aut illis, qui ipsorum imperium sequebantur, et ab
 externis auxiliis remoti tanquam in securitate
 vivere. Quamobrem Cantacuzenus ad virium æqua-

litatem multo majorem quam antea Hyrcanum copiarum multitudine mittere et alteram multo majorem e propinquo loco comparari jubet. Ex duobus igitur alterum fieri oportuit, ut cum Triballis conjuncti ex itinere repente impetum facerent sedibus antea captis et præclusis viis quam illi animadverterent, aut si hoc minus valeret Byzantium præoccuparent et ad perniciem et servitium omni defensione meliorem traherent. Ac cum pecuniis indigeret ille, omnia quæ Byzantii sacra ornamenta erant, auro et argento et lapidibus speciosis adornata, ad pecuniam comparandam in unum collegit. Unde cum regi prospera esset fortuna facta, distributis in Barbaros pecuniis, iterum palam aunos Byzantii terrores et pericula proposuit, ne forte Palæologum 180 recipere vellent. Verum enimvero opinione venusta citius in Barbarorum potestate vos videbitis omnes cum totius urbis civibus, summis et infimis, illustres et obscuros homines cum mulieribus liberisque omnibus. Scitis enim ad Aureas nominatas portas magnæ hujus urbis in geminis illis et maximis castellis collocatum præsidium meum jamdudum ex alienigenis comparatum quod acropolis est Byzantium tutissimum propugnaculum. Itaque facile possum si velim tribus eorum millibus haud inferiorem in Byzantium introducere Barbarorum juventutem et vos omnes omnino in majorem trahere perniciem quam quæ Orestyadi contigit, quam funditus non evertit. Stare eam passus sum; quod quidem benignius feci quam Alexander ille Macedo, qui funditus evertit Thebas ut Græciæ montibus lumen imponeret. Equidem in memoriam fortunæ muros urbis reliqui ob civium fidem desertos. Nec multum absuit quin aliis urbibus ne eadem facerent nuntiarem, ne in easdem incidere calamitates. Rex enim imperii cupiditate incitus gubernacula reipublicæ tenere nullo modo potest. Ita locutus est et quod dixerat, fecit. Per legatos enim Hyrcano 181 barbaro clam denuntiavit ut duo militum millia quam celerissime pararet. Verisimile enim esse Triballorum exercitum Thraciam invasurum, ut cum Palæologo rege societatem iniret. Necesse est igitur, inquit, meæ qui cum Barbarorum exercitu et Byzantium per Aureas portas celeriter ingressum totam cum hominibus urbem extinguere. Nec nisi ego imperabo, neque illi imperare, neque esse quibus imperet, liceat in futurum. Atque qui periculum effugerint, hi quoque in ditionem tuam redire cogentur. συμμαχήσονται. Είναι δ' οὖν ἀνάγκη καὶ μὴ φησὶ κατόπιν ξὺν γε τῷ βαρβαρικῷ ἐπιόντα στρατῷ διὰ τῶν χρυσέων τε εἰσιέναι πλῶν εἰς Βυζάντιον εὐθύς καὶ πᾶσαν αὐτανδρὸν ἀρδὴν ἐκτριφαί τὴν πόλιν, οἷς εἰ μὴ γε ἐμὲ, ἀλλ' οὖν μὴτ' αὐτὸν βασιλεύειν ἔτι, μὴτ' οἷς βασιλεύσθαι τοῦ λοιποῦ χρεῶν εἶναι· καὶ οἷς δ' αὖ διαδρᾶναι τὸν κίνδυνον δηπουθέν γένοιτο, καὶ τούτοις δ' εἶναι οἷς ὑποχείριος.

IV. His ita comparatis non multis post annis Cantacuzenus a speculatoribus certior factus juvenis in Palæologi societatem venire Triballorum milites et vix quatuor millia, celeriter Barbaros Hyrcani copias optime instructas at-

ἑξωτερικῆς βοήθειας ἀπωχισμένους. Ὅθεν καὶ Καντακουζηνὸς ἐξ ἀντιπάλου τῆς ὁρμῆς πολλαπλασίω μὲν τῆς πρὶν ἐξ Ὑρκανοῦ βαρβαρικῆν μεταπέμπεται δυνάμιν, πολλαπλασίω δ' αὖ καὶ αὐτῆς ἐκ τοῦ σύγγγους καὶ κατόπιν ἑτέραν παρασκευάσθαι παραγγέλλει, δυσὶν ἄτερον, ἢ τῇ ἐκ Τριβαλλῶν συμμαχίᾳ κατὰ τὴν ὁδὸν ἐξείρηνης ἐπιτεθησομένους, τὰ ἐνεδρα προκατελιηφότας καὶ τὰς παρῶν πρὶν ἐκείνους αἰσθῆσθαι, ἢ εἰ μὴ τοῦτο δυνήσκειν, ἀλλ' ἅμα αὐτῷ φθῆναι προκαταλαβόντας Βυζάντιον ἐπ' ὀλέθρῳ καὶ ἀνδραποδισμῷ παντελεῖ τε καὶ πάσῃ ἀμύνης ἀμείνονι. Κάπειθ' ἡ χρημάτων ἐν τούτοις ἔδει, μνησθεὶ τὰ ἱερὰ τῶν ἐν Βυζαντίῳ φροντιστηρίων ἀπάντων κειμήλια, ὅσα τε χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ καὶ ὅσα λίθοις πολυτελεῖσι κεκόσμηται, πάνθ' ἐξῆς ἀθροισθέντα συλλήθδην χρημάτων ἀλλάξασθαι. Εὐπορίας οὖν ἐνεστῆθεν αὐτῷ γενομένης καὶ διανομῆς ἐς βαρβάρους, ἐπιστελλῶν αὐθις ἡπίελοις περιφανῶς τὰ παγγέλετα Βυζαντίοις, τὰ δ' αὖ, μὴ σφόδρα Παλαιολόγον εἰσδέχσθαι βούλεσθαι. Ἡ γὰρ οὐκ ἂν φθάνοιτε, ἰ φησὶ, εἰ τοῖς βαρβάρους προδομένοι οὖν τε αὐτάνδρῳ πάντας ἀπάσῃ τῇ πόλει, [f. 105 r] μεῖζους καὶ ἤτους, ἐπίσημοί τε καὶ ἀσημοί, ἄνδρες ὁμοῦ καὶ γυναῖκες καὶ ἡλικία πᾶσα. Ἰστε γὰρ τοὺς παρὰ τὰς χρυσᾶς καλούμενας τῆς μεγάλης ταυτησὶ πόλεως κύλας διπλοῦς καὶ μεγίστους ἐκείνους πύργους ἐμὴν ἐκ πολλοῦ συμμαχίᾳ κεκτημένους ἐξ ἀλλοφύλων φρουρὰν καὶ κεφαλὴν εἰς ἀκρόπολιν ὄντα; Βυζαντίων κειρωτάτην, ὡς εἶναι μοι πάνυ τι βᾶδιον ἔσται ἢ λόγος βουλήθῃντι δι' αὐτῶν ἐμπλήσσαι δισμυρίων οὐχ ἤτους Βυζάντιον ὀπλομάχων βαρβάρων καὶ πάντας ἀρδὴν ὁμᾶ; ἡθῆδον διαφθεῖραι, χεῖρον ἢ κατὰ τὴν Ὀρεστιάδα ταυτησί, ἣν τελείως μὲν οὐκ ἀνέτρεψα, μάτην δ' οὖν Ἰσταμένην ἀφήκα, φιλανθρωπότερόν τι ποιῶν καὶ συνετώτερον ἢ φιλανθρωπότερον εἰπεῖν ἢ κατ' ἐκεῖνον Ἀλέξανδρον τὸν Μακεδόνα. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ἐκ θεμελιῶν ἀνέτρεψε Θήβας, μηδέποτε τῆς Ἑλλάδος καταστήσας τὸν ὄφθαλμόν· ἐγὼ δὲ μνημεῖον καταλείποιτα συμφορῶν τὰ τῆς πόλεως τελεχῆ κενωθείσης δι' εὐθυσίαν οὐκ ἐπιτήδων. πόλεις ἄλλαις μόνον οὐχὶ δι' ἐρήμων τῶν οἰκοπέδων βῶντα μὴ ἔρῃν τὰ αὐτὰ, ἵνα μὴ τοῖς αὐτοῖς περιπαρῶσι κακοῖς. Θυμὸς γὰρ βασιλέως ἐξύττηται φιλαρχίας ἐρεθιζόμενος πηδάλιον ἔχειν ἥμισυ δύνανται. Ταῦτ' ἔλεγε, καὶ τοῖς λόγοις ἢ τῶν ἔργων εἶπετο παρασκευῆ. Πέμψας γὰρ βαρβάρῳ κρύφα μνησθεὶ τῷ Ὑρκανῷ δισμυρίους τὴν ταχίστην ὀπλίτας παρασκευάσαι. Ἐπιδοξὸν γὰρ ὑπάρχειν ἐσθάλλειν εἰς Θράκην στρατὸν Τριβαλλῶν Παλαιολόγῳ τῷ βασιλεῖ κατόπιν ξὺν γε τῷ βαρβαρικῷ ἐπιόντα στρατῷ διὰ τῶν χρυσέων τε εἰσιέναι πλῶν εἰς Βυζάντιον εὐθύς καὶ πᾶσαν αὐτανδρὸν ἀρδὴν ἐκτριφαί τὴν πόλιν, οἷς εἰ μὴ γε ἐμὲ, ἀλλ' οὖν μὴτ' αὐτὸν βασιλεύειν ἔτι, μὴτ' οἷς βασιλεύσθαι τοῦ λοιποῦ χρεῶν εἶναι· καὶ οἷς δ' αὖ διαδρᾶναι τὸν κίνδυνον δηπουθέν γένοιτο, καὶ τούτοις δ' εἶναι οἷς ὑποχείριος.

Δ'. Τούτων δ' οὕτω παρεσκευασμένων, οὐ πολλὰς ὕστερον ἡμέραις ὄλιγους ὄντας ὁ Καντακουζηνὸς διὰ τῶν ἡμεροσκόπων μεμαθηκώς καὶ μάλιστα ἐς τετρακισχιλλίους τὸν ἀριθμὸν τοὺς γε εἰς ξυμμαχίαν ἰόντας Τριβαλλῶν στρατιώτας Παλαιολόγῳ, μετα-

πέμπεται λάθρα ζύν γε σπουδή τὴν βρβαρικὴν τοῦ Ἰνδου δύναιμι ἐμπαράσκειν τε καὶ μάλα τι εὐσκοπὸν παρὶ Λάμπζων ἐφεδρεύουσα, ἄχρι καὶ ἐς θυοκαίθεα χιλιάδας. Οἱ δὲ καὶ τὴν ἑλλησποντον διαδάντες πρὶν αἰσθῆσθαι Τριβαλλούς, ἅμα τῷ πλησίον ἐς Διδυμότειχον ἦσαν ἐπισπίπτουσι ἐξαίφνης ἀόκλοι·, πρὶν τὸν ἐκ τῆς ὁδοῦ μόχθον γοῦν ἀποτινάξασθαι. [f. 105 v.] Καὶ τοὺς μὲν ἀπέκτειναν, τοὺς δ' ἐζώγησαν, καὶ ἅμα πᾶσαν ἐκείθεν ἤρισαν λείαν ἰαπων τε καὶ ἀρμάτων πολυτελιῶν ἐς Ἀσίαν ἀπονητέ. Τῶν γὰρ Θρακικῶν τόπων πνυτάπαισι οὖσιν ἀθήσει τοῖς Τριβαλλοῖς, καὶ ἅμα ἀπείρωσι ἔχουσι τῶν βρβαρικῶν ἐξαίφνης ἐφόδων, τοιαῦτα παρὰ πᾶσαν ἐλπίδα ξυνεπετώκει παθεῖν Διδυμοταίχου σταδίους οὐ μείον ἀπέχουσιν ἢ τριάκοντα.

Ε'. Ταῦτα πᾶσαν Παλαιολόγω συνέτριψε κίνησιν Βολιγισμῶν ἀκουσθέντα, καὶ πᾶσαν ἀφῆρηται σώζουσαν προσδοκίαν. Ἐτυχε γὰρ ταῖς ἀτυχεῖταισι τηλικαῦτα πόλεσι χρείας ἥσιννοσὺν ἐνδιακριθῶν ἀλλοῦ ἕνεκα· τῇ δ' ὀστεραῖα ἐς Διδυμότειχον ἐπανήσαν νέσφ τινὶ περιπέσει διὰ τὴν λύπην. Ἦς καὶ βραχὺ μετὰ μῆνα βαίτας, ὤχετο ἀπὼν ἐς παράλιον πόλιν Αἴνον αὐτὴν καλουμένην. Ἡ καὶ αὐτῇ μικρὸν ἐνδιατετριφῶς τινα χρόνον, ἀπεισι κάκειθεν διαπόντος ἐς Αἴμνον τὴν νῆσον, ἐν νῷ ἔχων ξυμμιξαι παραπλεύσας καὶ πατριάρχη τῷ τῆς Ἀλεξανδρείας, πρὸ βραχέος καὶ αὐτῷ καταπεπλευκῶτι ἐς Ἀθῶν τὸ ὄρος. Γρηγόριον δὲ καὶ τοῦτον ὁμωνύμως ἐκείνῳ φασὶ κεκλήσθαι τῷ πάνυ κοσμίῳ· τοὺς πατριαρχικούς τῆς Ἀλεξανδρείας ὄνακας ἰθύοντι πρότερον, οὗ τῆς σοφῆς ὁμιλίας ἀπολελαυκῆναι κάμολ τετύχηκεν ἰκανῶς, ὅπως τῆς πατριάρχου ἐκδημῶς γεγῶνός ἐγὼ περιήειν Αἴγυπτῶν τε καὶ Ἀραβίαν, ὡς γέ μοι καὶ πρότερον εἰρηται. Ἐκαίμου μέντοι μετὰ τινα τελευτήσαντο· χρόνον τοῦτον εἰετυχηκεὶ τοῦ θρόνου γενέσθαι διάδοχον, νῦν δ' ἀπεστέλλεται πρεσβεῖαν Ῥωμαίων κομιζόντα βασιλεῖ πρὸς τοῦ τῆς Αἴγυπτου καὶ Ἀραβίας ἡγεμόνος ἀπάσης. Μετὰ μέντοι τὴν ἐκείθεν ἀκηκῶς ἐξοδὸν τὰ Ῥωμαίων συγκεχύσθαι πράγματα καὶ στασιάζειν ἐπ' αὐτὰ περὶ τῆς ἀρχῆς, διατριβὴν τινα κέκρικε δίδοναι δεῖν τῷ κλῷ μεταδῆ, μέχρις ἂν ἐναργέστερον γνῶ ὀποτέρῳ θυοῖν μαχομένωιν τοῖν βασιλείωιν ἐς τάσφαλλας περιήκει τὰ τῆς ἀρχῆς, ὡς μὴ ἀβέβδιον τε καὶ ἀνεμιαῖον τὸ τῆς πρεσβείας εἶη γιγνόμενον πείρας αὐτῶ. Προσέσχε μὲν οὖν Κύπρω πρῶτον ἐξ Αἴγυπτου, ἔπειτα ἐς Κρήτην ἐκείθεν κατέπλευσε, κλειστον ἐκτέραις ταῖς νήσοις χρόνον ἐνδιατετριφῶς διὰ τὸ μήπω Ῥωμαίοις πεπαῦσθαι τὰς περὶ τῆς ἀρχῆς ἔριδας.

Ζ'. Κόρου δ' ἤδη ὑποπεριπλαμῆν τῆς ἐν θαλάττῃ διατῆς, δέδοκται οἱ Ῥωμαίων ὄροις ἔγγιστά που γινόμενῳ θυοῖν ἕνεκα βέλτιον εἶναι, ἐνὸς μὲν ἴν' ἔγγυθεν τὸ τῶν ὑποθέσεων ἔχοι μάλλον μανθάνειν ἐκίδηλον, ἑτέρου δ' ἴν' ὄπω· ποτὲ καυσαμένης τῆς ἔριδος, καὶ θυοῖν ἐνὸς τινος βασιλείωιν ἀθόρυθον αὐτῷ τὴν ἀρχὴν καταστήσαντος, αὐτίκα μάλα καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ σχιδῶν τὴν πρεσβεῖαν παραῖνοι. Ἄρτι τῶννυ τοῦ πέρσοι τελευτώντος θέρου· ἄρας ἐκ Κρήτης κλήρεσιν ἦκεν ἰστίοις ἐς Ἀθῶν τὸ ὄρος, ἐν μεθόρῳ φάναι θυοῖν ἀρχαῖν, [f. 106 r. Τριβαλλῶν δηλαδὴ καὶ Ῥωμαίων. Ὅθεν ἀκούοντι πάλα Π-

que armatas ad duodecim millia Lampsaci oppugnandæ causa accessit. Qui Hellesponto ante superato quam animadvertenterunt Triballi, simulatque Didymoticho appropinquant, in inermes repente irruerunt priusquam vis molestiam sustulerant, alios occiderunt, alios vivos in captivitatem duxerunt et omnem inde prædam equorum curruumque eximiorum in Asiam facile traduxerunt. Imperitis enim Thraciæ regionum Triballis nec Barbarorum irruendi **182** consuetudine cognita præter ullam opinionem hæc acciderunt; Didymoticho aberant non minus quam triginta stadia.

V. His auditis Palæologi consiliorum ratio perturbata est et sublata omnis spes salutis. Et in vicinis urbibus alius rei causa commoratus postmodum profecturus Didymotichum ob tristitiam in morbum incidit. Quo ut se levaret, post mensem in maritimum urbem Ænium nominatam abiit, ubi paululum moratus Lemnum insulam contendit, eo certe consilio ut inter navigationem patriarcham Alexandrinum conveniret, qui quidem ipse brevi antea ad montem Atho navigaverat, quem Gregorium ferunt nominatum, quo nomine usus est ille qui antea prudentissime patriarchica gubernacula Alexandriæ tenuerat. Cujus sapientissimo sermone mihi quoque frui contigit, cum patria remotus in Ægyptum et Arabiam, ut jam antea dixi, proficisceret. Illo vero post aliquod tempus mortuo factum est, ut hic sede illa potiretur. Nunc autem missus erat ab imperatore Ægypti et totius Arabiæ ad légationem regi Romanorum deferendam. Attamen inde cum esset profectus et in rebus Romanorum perturbationem et seditionem **183** esse propter principatum audisset, navigationem differre constituit, donec plane intelligeret, utri regum certantium imperium tutum obveneret, ne sibi esset legationis vana atque irrita ratio. Ex Ægypto igitur profectus ad Cyprum appulit, inde in Cretam navigavit, plurimum in utraque insula tempus commoratus quod nondum Romanorum de principatu contentiones finitæ erant.

VI. Defatigatus jam satietate vitæ per mare transactæ ad Romanorum montes proxime sibi accedendum duxit ex duabus causis, una ut e proprio rerum gerendarum rationem veram intelligeret, altera ut finito aliquando certamine et altera rege in quietum regnum instituto celerrime e propinquo legationem perficeret. Æstate igitur præteriti anni finita a Creta profectus plenis velis ad montem Atho navigavit, ita ut inter duo esset et Romanorum et Triballorum imperia positus. Ubi cum Palæologus rex audisset in insulis et terris, quæcunque tractæ essent Romanorum colonias,

quæ per pagos utque oppida dispersæ sub alienigenis populis degerent, ipsius nomen et minime Cantacuzeni carminibus publice canendis circumferri ad memoriæ celebrandæ **184** ritum eum, qui in orthodoxorum metropoli regnabat, potestas erat conveniendi hunc virum, et cum primùm audivit statim interrogandi eum et quæ vellet legatio et quæ præterea quæreret. Quamobrem constituisse eum audivi monte Atho præternavigato ad virum illum ex itinere proficisci.

πρεσβείας, καὶ πρὸς γε ὅσα τοῖς τοιοῦτοις ἔποιτ' ἄν. Διὰ δὴ ταῦτά οἱ καὶ εἶναι συντεθειμένον ἀκήκοα πᾶρεργον ἄνδρα ἀφιχθαι.

VII. Quæ cum ita essent, venit quidam ex Thessalia et alia referens et illud, jamdiu ne vehementer et valde acriter e vita eriperetur, in periculo versari Palamam; non quidem decessisse eum, sed fractis viribus jacere et ferre ipsa morte acerbiora. Ventrem enim dicunt ad immensum fere accrevisse, ac simul manibus et pedibus debilitatum cum ita ut quod ad torpedinem pertinet paulum aut fere nihil a lapidibus nisi quod spiraret differret; visceribus reclusis et per thoracem repulsis ad instar Euripi æstum reciprocantis omnia ventris superflua inde ad os reduci naturæ necessitate et podicis loco a natura os adhiberi ad excipienda ventris excrementa.

πᾶν, καὶ γίνεσθαι τῶς ἀντὶ τῆς ἔδρας τῆ φύσει τὸ κηλίδα.

VIII. Vides, charissime Agathangele, quomodo divina illa justitia huic quoque homini sortem penderit, ita ut animæ quæ aspici non **185** potest scditas ut deret propalam in conspectum omnium veniret et propter impudentiam oris pœnæ onera sua cervice sustineret in terra antequam in æternam illam pœnam traderetur, et ut inde tanquam e principis ea quæ præfecta nondum omnibus calamitatum spectacula ante oculos essent huic homini magis proposita, quam Arii illius ab insania nominati qui alvum per anum ejecit. Ille enim qui corpore peccaverat, etiam corporis membrorum pœnam dedit. Hic vero cum supra naturam et rationem impia in Deum scelera edidisset, mirabilem ut decebat et maximam pœnam dedit. Dixerat enim Dei Filium, licet Verbum sit et incorporeis angelis præstantior, tamen percipi oculis non posse. Illum enim qui supra angelos collocatus esset et angelorum dux, particulam quamdam angelorum anima inferiorum habere non poterat cogitare. Naturam esse iis omnibus quæ corpora non habent sciebat, at minime omnium oculis posse comprehendendi, nisi descendentiæ ordine usus varias formas distinxisset Deus ad immensæ providentiæ modos, ut divini Ecclesiæ Patres hic illic distincte clamant et nos quoque multum ac sæpius secuti illos locuti sumus. Hic vero dixit præter substratum sine corpore et existentia esse lucem, corporeis **186** vero oculis posse percipi. Quæ quidem res nec naturæ neque intelligentiæ rationibus cedere possit. Ille etiam creaturam appellavit, sed

λαϊολόγῳ τῷ βασιλεῖ ὡς πανταχῆ καὶ νήσῳ καὶ ἡπειρῶν, καὶ ἕπη περ ἄν τύχοιεν ἄποικοι Ῥωμαίων διεσπαρμένως τε καὶ κατὰ κόμας καὶ πόλεις ὅπ' ἄλλοφύλοις ἔθνεσι διαιωόμενοι, τὸ τούτου μόνου καὶ ἥμισυ Κάντακουζηνῶ ταις δημοσίᾳ σφίσι τελοῦμεναι; ἑραῖς ὑμνωδαῖσι συμπεριάγοιεν ὄνομα δι' εὐφῆμου τῆς μνήμης κατὰ τὸ πάλαι κρατήσαν ἔθος τῆ μητροπόλει τῶν ὀρθοδόξων, δι' ἐφέσεως ἦν ὀμιλῆσαι καὶ τῷδε τάνδρῳ, καὶ τοῦτ' αὐτὸ μαθόντι πρῶτον ἔπειτ' ἐρέσθαι καὶ ὁ τι βούλοισθε οἱ τὰ τῆς

Ζ'. Τούτων δ' οὕτω φερομένων ἦκει τις ἐκ Θεσσαλονίκης τὰ τε ἄλλα ἀγγέλλων, καὶ ὅτι βιαίως ἐκ πολλοῦ καὶ λίαν πικρῶς ἀποβράγῃται μὲν κινδυνεύει τοῦ ζῆν Παλαμάς, οὐκ ἀποβρήγνυται δέ, ἀλλὰ κείται παριμένος καὶ χεῖρω πάσῳν μυρίων θανάτων. Ἐξωγκῶσθαι γὰρ αὐτῷ τὴν γαστέρα φασὶ ἐς τὸ πᾶνυ τι ὑπερβάλλον, καὶ ἅμα παρῆσθαι χεῖρας καὶ πόδας, ὡς μικρὰ ἢ μηδὲν πλὴν τοῦ ἀναπνεῖν διαφέρειν τῶν λίθων εἰς τὸ ἀκίνητον. Ἐκτραγέντων δ' αὐτῷ καὶ τῶν τῆς κοιλίας ἐντέρων, καὶ ἐς τὸ ἄνω ἐστραμμένον, διὰ τοῦ θώρακος οὐθίς κατὰ παλιρροίαν Εὐρίπου δίχην ἀναφέρειν ἐς τὸ στόμα καὶ ἀποπέμπειν ἐκεῖθεν ἀναγκαζομένην τὴν φύσιν τὸ τῆς γαστρὸς κοπρῶδες περιττωματόμα διακονούμενον ἐς τὰς τῆς γαστρὸς δυσώδεις

Η'. Ὅρᾳς, ὦ φίλτατε Ἀγαθάγγελε, πῶς ἀνωθεν ἡ θεία ταλαντεύει δίχην τὸ χρεῶν κάπ' τῷδε τάνδρῳ, ἵνα τὸ τῆς ἀφανοῦς ψυχῆς δυσώδες, ὡς ἔοικε, δῆλον κάκ τῆς αἰσθήσεως ἅπασιν γένοιτο, καὶ δίχην τὸ ἀκόλαστον ἐκείνο καὶ βλάσφημὸν στόμα μετὰ τῆς γραφούσης παράσχοι χεῖρὸς ἐνταυθοῖ, πρὶν ἐς τὴν αἰδίον ἐκείνην ἀπενεχθῆναι κόλασιν, καὶ δῆλα κάκ τῶν ἐνθῆνδε προσιμῶν τὰ τῶν μήπω δῆλων ἅπασιν κακῶν ἐφόδια πρὸς δημόσιον φῶς καταστή τῷ βεβήλῳ τούτῳ μᾶλλον ἢ κατ' ἐκείνον τὸν τῆς βλασφημίας ἐπώνυμον Ἀρείον, ὅς τῶν τῆς γαστρὸς ἀποβρήτων τὴν κένωσιν κάτω διὰ τῆς ἔδρας παρέπεμψεν. Ἐκεῖνος γὰρ κατὰ φύσιν ἡμαρτηκῶς καὶ διὰ τῶν κατὰ φύσιν μορίων ἐνταυθα τὴν δίχην ἔτισεν, οὗτος δ' ὑπερβόρια πάσης φύσεως τε καὶ ἐπιστήμης εἰς θεὸν βεβλασφημηκῶς τερατώδη τινὰ καὶ παρὰ φύσιν ὡς τὸ εἶκός [f. 106 v.] καὶ μακρότερον δίδωσι τὴν δίχην. Ἰφαιμένον μὲν γὰρ κάκεινος τὸν Ἰὴν καὶ Δίγον εἰπῶν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων ὑπέρτερόν τε καὶ δημιουργόν, σωματικαῖς δρωῖς ὁρατὸν ὀφθαλμοῖς οὐ δεδύνεται φάναι. Τὸν γὰρ ὑπὲρ τοῦς ἀγγέλους καὶ τῶν ἀγγέλων προαγωγέα, τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ψυχῶν τὸ ἑλαττον ἔχειν οὐκ εἶχε νοεῖν φύσιν γὰρ εἶναι τοῖς ἀσωμάτοις ἅπασιν οἶον ἥμισυ πάντων σωματικῶς ὀφθαλμοῖς ὁρατὴν, πλὴν εἰ μὴ συγκαταβάσεως οἰκονομίᾳ χρώμενος διεφθόρου; ἐπιφανείας σχηματίζει θεὸς κατὰ γε τοὺς τῆς ἀποβρήτου προνοίας τρόπους, ὡς οἱ τε θεοὶ τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες ἄνω καὶ κάτω διαβρήδην βῶσι, καὶ ἡμεῖς ἀνωτέρω πύλαχῃ τε καὶ πύλαχαις ἐκείνοις ἐπόμενοι δεξιήσομεν. Οὗτος δὲ μετὰ τοῦ

ὄψαι μὲν καὶ ἀσώματων αὐτὸ καὶ ἀνούσιον λέγων φῶς, σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς εἶναι φησὶν ὄρατον, πρῶτον μὴτε τῆ φύσει μὴτε τοῖς τῆς ἐπιστημονικῆς γνώσεως λόγοις χωρεῖσθαι δυνάμενον. Κάκεινος μὲν καὶ κτίσμα φήσας ὁμοῦς ὄρατον οὐκ ἐτόλμησε φάναι, μὴτε τῆς φύσεως μεμνημένος μὴτε τῆς ἐπιστήμης μηδαμῆ συγχωρούσης ἀσώματου κτίσματος οὐσίαν εἶναι ποτε φαινομένην σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς. Οὗτος δὲ καὶ ἄκριστον λέγων, ὃ μᾶλλον ἐκείνου φεύγει τῆν ὄρασιν, ὄρατον ὃ πάντα ἀτοπος καὶ ἀμυθῆς ἀπεφήνατο· ὃ γὰρ ἄκριστον, ἀόρατον, οὐ μὴν ὃ κτιστὸν... ὄρατον· κτίσμα γὰρ ὄντες καὶ ἄγγελοι καὶ ψυχὰ καὶ τὰ γε τοιαῦτα ἤκισθ' ὄρασθαι τῆ φύσει δύνανται. Καὶ τό γε μείζον ὅτι καὶ ἀνούσιον ὃ ἀνόσιος ἐκείνου καθ' αὐτὸ προσηκόντων τῷ φῶς· οὐ ξυνηκεν ὅτι μάλιστα πάντων καὶ δι' αὐτὸ γε τοῦτ' ἐπὶ τὸ μὴ εἶναι χωρῶν ἀόρατον ἔτι μάλιστα πάντων ἐστὶ. Διδὸν καὶ τὰ παρὰ φύσιν ἐκείνα καὶ τερατώδη πεπονθῶς καὶ αὐτὸς ἐνταυθοῖ, βιαίως ἀναπόμπιμον ἀπορρήξαι βιάζεται μὲν τὴν δυσώδη ψυχὴν εἰς τὴν βίαιον ἐκείνην καὶ ἀτέραντον κόλασιν, οὐκ ἀπορρήγνυσι δὲ τοῦ θεοῦ προμηθευμένου καὶ κτερόν ἴσω, αὐτῷ μετανοίας διδόντος, ὡς ἂν εἰ μὴ μέχρι νῦν, ἀλλὰ νῦν γοῦν ἡμιθανῆ καὶ ἡμιτομον ὄρων ἑαυτὸν, μᾶλλον δὲ τῷ πλείονι τοῦ σώματος μέρει βιαίως καὶ διὰ μάλα μακρῶν ἤδη τῶν χρόνων βηγνύμενον, καὶ ὃ ἤδη πρὸς αἰσχύνην ζῶντα, καὶ τὸν τῆς αὐτοῦ κακίας ἐλεγχον πᾶσι κατάδηλον παρεχόμενον, ὃ ταλαίπωρος αἰσίοιτο πόσου χειμῶνος τὴν Ἐκκλησίαν ἐμπέπληκεν. Ὡς ἐκ τῶν τελευταίων ἐμφάσεων καὶ συμβόλων ἔχειν ἅπαντ' αἰνὰ τεκμαίρεσθαι ἤδη τῆς τε ἀσεθείας ἐκατέρου τῷ υπερβάλλον ἢ ἀνὰ μέρος ἐκότερος ἐκατέρω κενονήκεσαν ἐνταυθοῖ, καὶ ἅμα τῆς τεταμειυμένης ἐκατέρω [f. 107 r.] φλογὸς ἐς τὸ μέλλον, ἢ κατὰ τὸ ἀνάλογον ἐκατέροις ἐκεῖ τεθησαύριστα. Ἀρείου μὲν γὰρ ἡ τῆς ἐνταῦθα κολάσεως ἔνδειξις πλεονεῖχε τοῦ κολάζοντος τὸ φειδόμενον, Παλαμᾶ δὲ πλεονεῖχε τοῦ φειδομένου μακρῷ τὸ κολάζον. Τῷ μὲν δρᾶματος αἰσθησὶν ἀπρακτα μένειν τὰ τῆς οὐδύνης ἐκπράξει βίλη, πρὸς τῆς ἀναίσθητον ἐρειδόμενα σῶμα· τῷ δ' ἡ μετ' αἰσχύνης δριμύτης· ἐκείνων τῶν πόνων, εἰς ὁμόνοιαν τοῖς Ἰουδα κτενώσα παθήμασιν, ἐπ' Ἰσῆς ἐκείνην καὶ τὴν τῶν μελλόντων αἰωνίων δεινῶν προεζωγράφησεν ἔνωσιν. Ὡς εἰκάσειν εἶναι ἐντεῦθεν, μᾶλλον δ' οὐκ εἰκάσειν, ἀλλ' εἰδέναι, μακρῷ τινι μείζω τεταμειῦσθαι Παλαμᾶ τὴν κολάουσαν ἔκτισιν ἢ κατὰ τὸν δυσσεβῆ τῆς μανίας ἐκείνον ἐπώνυμον Ἀρείου.

Θ'. Εὐ λέγεις. Ἄρει δὲ τὰς ἡρινὰς τοῦ ἡλίου τροπὰς παραλλάττοντο; καὶ τοῦ Καντακουζηνοῦ τῆ Ὑρεστιάδι ἐνδιατρίβοντος ἔτι, αἰφνίδιον ὁ Παλαολόγος ἐπιφαίνεται, περιπλέων τὸν περὶ τὸ Βυζάντιον πόρθρον λέμβους ὁμοῦ καὶ μονήρεσι καὶ διήρεσιν ὀκτωκαίδεκα καὶ τριήρασι μισθ' ὃ καὶ μακρὰν τῷ Καντακουζηνοῦ τὴν δεξιάν ἐνεποίησε μέρος. Ἦκε γὰρ ἐλπίσας, ὡς φασὶ, ῥάδιαν αὐτῷ τὴν εἰς Βυζάντιον εἰσοδοὺν ἔσεσθαι, πρὸς τινῶν κρύφα διαμηνυσσάμενων αὐτῷ πρὸ βραχέος τὸ τοῦ συνθήματος δρᾶμα. Ἐπεὶ δ' ἡ βασιλεὺς Εἰρήνην διανέστη τε παραχρῆμα καὶ δραστηριώτερον ἢ κατὰ γυναικεῖαν φύσιν διασησαμένη τὰς πανταχόθεν ὑποπτεουμένας εἰσοδοὺς τάχιστα ἠσφαλιστῶ τε καὶ τῶν ὑποπτεουμένων ἔτι προσωπῶν ἐντὸς Βυζαντίου τὰς ὁρμὰς ἀνέστειλε

A conspici posse non ausus est dicere. Nec natura memor neque intelligentiæ qua creaturæ quæ sine corpore est existentiæ nunquam apparet corporeis oculis. Etiam creatum quod citius illo oculos fugit conspici posse ineptus omnino atque ignarus illi putavit. Etenim quod non creatum est, non potest id conspici, nec tamen quod creatum potest etiam conspici. Creatura enim cum sint angeli et animæ et quæ similia sunt, conspici tamen secundum naturam nullo modo possunt. Et quod gravius est per se ipsum non esse lumen illud impius ille non animadvertit, illud ipsum quod ad non esse spectaret minime per se cerni posse. Quamobrem etiam cum præter naturam admirabilia illa ipsi accidissent, vehementer coactus sædam animam ad gravem illam atque infinitam pœnam emisit, neque ullo auxilio a Deo dato aut tempore pœnitentiæ exercendæ, ut sic non ad hoc usque tempus, nunc certe semimortuum et semisectum se videns et majore corporis parte vehementer et per longum tempus fractum et **187** dedecori esse, quæ viva essent et impietatis suæ opprobrium omnibus pro-palam editum miserimus ille intelligeret, quantis Ecclesiam ærumnis implicaverit. Nam ex proximis indicis et signis poterat quisque consequi immensam utriusque impietatem, atque ignis utrique ibidem cumulatæ in futurum quoque utriusque attributus erit. Arii enim pœna mundana plus lenitatis habebat; Palamæ autem pœna a lenitate multum abfuit. Illi enim intestinorum dejectio ante facta quam rem sensit, levis atque infirmos reddidit dolores qui sensu sublato corpus frustra affligebant. Huic vero acerbitas laborum cum turpitudine conjuncta ad similitudinem miseriarum Judæorum æterna illa in futuro supplicia depinxit. Unde concludi potest, imo sciri, multo graviozem Palamæ pœnam esse præscriptam, quam Airo illi impio ab insania ita nominato.

γὰρ ἡ τῶν σπλάγχμων κένωσις φθάσασα τὴν τοῦ Ἰουδα κτενώσα παθήμασιν, ἐπ' Ἰσῆς ἐκείνην καὶ τὴν τῶν μελλόντων αἰωνίων δεινῶν προεζωγράφησεν ἔνωσιν. Ὡς εἰκάσειν εἶναι ἐντεῦθεν, μᾶλλον δ' οὐκ εἰκάσειν, ἀλλ' εἰδέναι, μακρῷ τινι μείζω τεταμειῦσθαι Παλαμᾶ τὴν κολάουσαν ἔκτισιν ἢ κατὰ τὸν δυσσεβῆ τῆς μανίας ἐκείνον ἐπώνυμον Ἀρείου.

D IX. Bene narras; peractis enim vernis solstitiis dum Cantacuzenus Orestidae commoratur, subito Palæologus venit ad Byzantinum ostium navibus appulsis uniremibus et diremibus duodeviginti et triremi una. Quæ res magnum Cantacuzeni militibus terrorem injecit. In spe enim **188** venerat ille fuisse fore ut facile Byzantium introiret clam acceptis brevi de rerum conditione nuntiis. Irene autem regina cum subito se erexisset et animo acriore quam quo mulieres solent, rerum gerendarum consilium cepisset, lubricis ubique viis quam celerrime munitis et in periculosis Byzantii propugnaculis copiarum multitudine collocata, tribus post diebus eum infectis rebus abire coegit. Decem interea præterlapsis diebus Cantacuzenus Ores-

unde relicta Byzantium ob eam causam itinere contendit. Et cum in suspitione patriarcham haberet cum ob alias causas tum potissimum ob amicitiam qua propenderet in Palæologo, prudentissime sibi visus est experiendo esse ejus in se voluntatem intellecturus. Misit igitur qui ex eo quærentium militum et senatorum viribus cedens perduceret, ut Mathæus rex declararetur ei Palæologo socero ignoscere. Quæ ille cum moleste ferre videretur et asperis verbis rejiceret, ex patriarchica sede ejectus est postridie. Ipse apud Athanasium diversionem transportatâ est, quam ante quatuor annos sibi emerat. Brevi inde tempore præterlapsa, Mathæus Cantacuzeni **189** filius de acuto rex declaratus est in Romanorum palatio. Et verum tempus his rebus absumptum est.

ἀπεφορτίζοντο μονήν, ἣν πρὸ τεττάρων ἐνιαυτῶν Ματθαῖος ὁ τοῦ Καντακουζηνοῦ υἱὸς ἐπ' ἀσπίδος τὸ ἐὰρ ἐν τούτοις ἐτελεύτα.

X. Ætate jam media ab utraque parte reconciliata est Latinorum ad paranda bella navalia contentio. Catalani enim ex ejus opibus et quas Veneti præbent quadraginta sibi triremes instruunt. Consueverant enim Veneti jamdudum ob hominum inopiam omne studium in colligendis opibus ponere. Quamobrem etiam multas et gravissimas a suis et peregrinis gentibus illatas injurias negligunt et facere solent, ne in bella aut domestica aut externa traherentur neque causæ implicarentur quæ uberrima totius anni tributa perderet. Itaque hostibus suis vi quidem inferiores, fructu autem superiores sunt; neque ulla est Latinorum gens, cui tanta sit pecuniarum multitudo. Sin vero vi quadam plane coguntur armis contendere, celeriter farga pecuniarum copia animos eorum qui proximi hostibus et quicumque circa eos colunt, sibi conciliant. Quo omnes ad societatem suam quoscunque et quoscunque volunt facile trahunt. Itaque maximis præter cæteros omnes populos copiis instructi in fugam hostes convertunt. Tali **190** modo nunc quoque in suas partes traxerant Romanos, qui ipsi suas belli contra Genuenses causas habebant, quod in superioribus libris æpenumero laudavi, et Catalanos qui ipsi quoque suas causas belli in Genuenses habebant, ut postea dicitur.

σαντο μὲν Ῥωμαίους ἔχοντας καὶ αὐτοὺς ἰδίαις ἀνωτέρω βίβλοις ἡμῖν πολλάκις τε καὶ πολυτρόπως εἰρηται, ὧς ἐν ταῖς αὐτοῦ ἰδίαις ὁμοίως τῆς μάχης προφάσεις κατὰ Γεννοῦιτῶν, ὡς εἰρήσεται.

XI. Est enim insula magna atque incolis frequens quæ Sardinia appellatur ad mare Tyrrhenium sita. Abundat montibus altis et variis fluviiis alluitur; pagi et oppida quæcumque media terra aut ad mare sita sunt optime sunt constituta; oræ et lacus et portus circumjacent. Ipsa per longum tempus a Catalanis tenebatur et nunc quoque majorem partem tenetur. Paulo antea fraudibus oculiis duo ibi castella ceperant Genuenses. ante-

πάνυ ταχεῖαις χερσίν, ἀπραχτον αὐτὸν ἐν τρισὶν ἡμέραις ἀπάλθειν ἐπεπράχει. Δέκα μεταξὺ παρῆλθον ἡμέραι, καὶ ἄρας ὁ Καντακουζηνὸς ἐξ Ὀρεστιάδος ἤκεν εἰς Βυζάντιον διὰ ταῦτα. Καὶ ὕππων ἔχων ἐκ πολλοῦ τὸν πατριάρχην πολλῶν τε ἄλλων ἕνεκα καὶ τῆς πρὸς Παλαιολόγον μάλιστα φιλίας καὶ ὁμοφροσύνης, σοφὸν εἶναι οἱ νεόμιστοι πείραν καὶ νῦν εἰληφέναι τῆς γνώμης αὐτοῦ. Πέμψας οὖν ἤρατο εἰ χρῆ ταῖς τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἄλλων ἔχοντων συγκλητικῶν εἰξάντα βίαις τὴν τε ἀναγέρευσιν τοῦ υἱέως ἐνοθεῖναι Ματθαίου γενέσθαι, καὶ ἅμα τῷ τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου ἀμνημοσύνην. Ὁ δ' οὐδ' ἄκροις ἠθέσχετο δέξασθαι τοὺς ὧσιν, ἀλλὰ τραχυτέροις τε ἀπέωσατο λόγοις, καὶ ἅμα ἐς τὴν ὑστεράταν τοῦ πατριαρχείου ἐξίσταται· καὶ αὐτὸς μὲν ἐν τῇ τοῦ Ἀθανασίου καταλίει μονῇ, τὰ δὲ σκευοτόρα ἐς [f. 107 v.] τὴν τοῦ ἁγίου Μάμαντος σφετερίζεται. Βραχὺς ἐκαίθειν ἐβρόχῃ χρόνος, καὶ βασιλεὺς ἐν παλατίῳ Ῥωμαίων ἀναγορεύεται. Καὶ

I. Τοῦ δὲ θέρους ἤδη μεσοῦντος πολλὴ τις ἐκατέρωθεν αὐθὺς συνεκροτήθη σπουδὴ τοῖς Ἀδελτοῖς πρὸς διαποντιῶν πολέμων παρασκευάς. Οἱ μὲν γὰρ Κατελώνοι ἐκ τε οἰκείων χρημάτων καὶ ὧν ἐνηκαῦτα Βενετικοὶ χαρίζονται σφίσι τετραράκοντα τριήρεις ὀπλιζοῦσιν. Εἰώθεσαν γὰρ ἐκ πολλοῦ Βενετικοὶ δι' ὀλιγανθρίαν περὶ χρημάτων ἄπαν ἐνδακνυσθαι σπουδασμα συλλογῆν, ὧν ἕνεκα καὶ πολλὰ τῶν εὐτελεστέρων ἀδικημάτων ἐκοντοὶ πάρατρῆχοσι τε καὶ φέρουσιν ὀπομένοντες ἐκ τε ὁμοφροσύνης καὶ ἀλλοφύλων γενῶν ὑπὲρ γε τοῦ μὴ πρὸς δημοσίας καὶ ὀπαιθρίους ρυθίνας μάχας, μηδὲ πρόφατιν παρεισοῦναι τίνα συγκεχωρηκέναι μεταξὺ διακώπτουσαν τὴν τῶν ἐξ ἐμπορίας παντοδαπῆς ἐτησίων κερδῶν συλλογῆν. Καὶ οὕτως αἰεὶ τοῦλαττον συγχωροῦντες καρποῦνται τὸ μείζον, ὡς γένος εἶναι Λατίνων σχεδὸν οὐδὲν ὁ τοσαύτην ἔχει χρημάτων ἐντεῦθεν ἀσφίλειαν. Ὅταν δ' εἰς ἐμφανῆ βιασθέντες ἐθενοῦν καταστῶσι τὴν μάχην, εὐθὺς ἀφειδοῦσθαι χειρὶ χρημάτων παμπόλλων ὠνοῦνται τὰς τῶν ἀστυγειτόνων τοῖς ἀνιπάλαις γνώμας καὶ ὅσοι περίοικοι, καὶ ῥᾶσθ' οὐδέποτε πρὸς συμμαχίαν μεθέλκουσιν αὐτῶν ὀπόσοις τε καὶ οἷους ἂν ἐθέλοιεν. Καὶ οὕτω μεγίσταις ἢ κατὰ πάντας ἄλλους τῶν νῦν δυνάμεσιν νυκτολοῦντες κατατροποῦνται τοῖς ἐναντίοις. Τὸν δὲ τοιοῦτον καὶ νῦν τρόπον ὀκειώ-

προφάσεις τῆς μάχης κατὰ Γεννοῦιτῶν, ὡς ἐν ταῖς ἀνωτέρω βίβλοις ἡμῖν πολλάκις τε καὶ πολυτρόπως εἰρηται, ὧς ἐν ταῖς αὐτοῦ ἰδίαις ὁμοίως τῆς μάχης προφάσεις κατὰ Γεννοῦιτῶν, ὡς εἰρήσεται.

IA'. Νῆσοι γὰρ ἐστὶ μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καλουμένη Σαρδῶ, παρὰ τὸ Τυρρηνικὸν ἀνεμμένη πέλαγος, ὅρη μὲν πλουτοῦσα μακρὰ καὶ ὄμοιοις εὐθηνουμένη πολλαῖς, ὅπως τε μετρίως καὶ ὀπόσαι παράλιοι ἄκαται ἐοῦσιν καὶ λιμένες παρεχοῦσιν καὶ ὀπόσαι πολυεῖδεις. Αὐτῇ πολὺν τίνα χρονον ὑπὸ Κασελάνοις ἐτέλειε τε καὶ ἤδη τῷ πλείοσι μέρει τελεί. Νῦν δ' ὀλίγω πρότερον ὀλοῖς λαβρῆσι

φρούρια δύο κατέσχον οἱ Γεννουῖται αὐτόθι, πρὶν αἰσθῆσθαι τοὺς ἰγχωρούς. Τοῦτο Κατελάνοις [f. 108 r.] γνωσθὲν οὕτε φορητὸν καὶ κομιδῆν νενόμε-
σαι βάρυ. Αὐτὸ καὶ οὕτω δυσμενῶς πρὸς ἑκαίνοισι διακειμένοις, πρὸς τὴν ἑαυτῶν ἑτοίμοις συμμαχίαν ἐνέτυχον σφισιν οἱ Βενετικοὶ κατὰ τὸ μάλα τι κα-
ριον.

Γ' Β'. Κάπειδῆ περ, ὡς ἔφημεν, τετταράκοντα τριήρεις τοῖς Κατελάνοις δυνάμεως ἀπάσης ὀπλιτικῆς, πεπληρωται, τῶν βελτίστων ἑδοξε διαβᾶσι πρό-
τερον ἐκεῖνα σφισιν αὐτοῖς ἐξ ἐφόδου τὰ φρούρια περι-
κεκῆσασθαι, ἅπαν ἐν Σαρδοῖ τῆ νήσῳ πρὸς τῶν Γεννουῖτῶν, ὡς εἰρήκαμεν, ἐξημίωνται. Τούτων δ' οὕτω γινομένων καὶ ὁ Γεννουῖτικὸς στόλος, πόντε καὶ ἐξήκοντα τριήρεσι τὸ οἰκίον πληρῶν ἐπίνειον, τὸν ἐπίπλον ἑκαρῶδκει τῶν πολεμίων. Ἐπει δ' ἤκηκεῖ τούτους ἐς τὴν Σαρδῶν καταπεπλευκέναι, κέρπουσιν ἐς κατασκοπὴν ταχυνάουσαν μίαν τριήρη· κά-
πειδῆ τάχιστα ἐπανήκε τεσσαράκοντα μόνας ἀπαγ-
γέλλουσα τὰς τῶν ἐναντιῶν εἶναι τριήρεις (τὰς γὰρ τῶν Βενετικῶν τριάκοντα οὕτω θεάεται, πρὸς τινὶ κελπῶ τὴν ἐφεδρείαν ἔγγυς τοῦ τελοῦσας ἑτέρῳ, ὧν ὁ Νικόλαος ἦρχε Πισσαῖος), ἄραντες μετὰ πολλῆς τῆς ὀφρύος καὶ σεσοθημένου τοῦ ἤθους καὶ τοῦ φρονήματος, εὐθὺ τῶν πολεμίων ἰχώρου πολλοὶ πρὸς ὀλίγους. Ἄλλὰ πρὶν ἀφικέσθαι, λαθὼν ἑκαίνοισι ὁ τοῦ Βενετικῶν στόλου ναύαρχος ἔφη μίᾳ προειληφῶς ἡμέρᾳ τὸν Γεννουῖτικὸν στόλον, καταίρων τε ἐς τὸ Σαρδῶν καὶ αὐτὸς ἐπίνειον ἑκαίνοισι, καὶ ξυμμιγνύς τοῖς Κατελάνοις σὺν αἰς εἰρήκαμεν τριάκοντα τριή-
ρεις μεγάλας τε καὶ μάλα γε λαμπροῖς καὶ πολλοῖς τοῖς ὅπλοις βριθούσαις. Κάπειδῆ περ εἰς τὴν ὕστεραιαν ἐπίοντες οἱ Γεννουῖται ἑβδομήκοντα παρά πᾶσαν ἰδεάσαντο προσδοκίαν τὰς τῶν ἐναντιῶν τριήρεις, ἐς πολλὴν ἐνέπειπον ἤδη δειλίαν. Καὶ πρόβρωθεν ἐν μέσῳ πελάγει βραχὺ τι ἀναχωρέσαντες, ὅπως ἀν διὰθοιτο τὴν ναυμαχίαν ἑσκοποῦντο κατ' ἑαυτοῦς. Καὶ ἔδρων τὰ δεδομένα εὐθὺς. Δεσμῶσι μὲν γὰρ σειρᾶς δίκην ἀλλήλας ἀλλήλας τὰς πλείους ἑαυτῶν τριήρεις ὑπὲρ τοῦ μὴ τῆ διεχέιτ καὶ τῷ σκεδασμῷ διδόναι πάροδον ταῖς πολεμίαις ναυσί, μῆδ' ἔχειν ἐκ τοῦ βῆστος φυγομαχεῖν τοῖς οἰκείους· ἔξαιρούσι δ' αὐ τῶν ἑρετικῶν ἐκ μέσων ἑνίας καθέδρας, ἵν' ὡς ἐν ἐπιπέδῳ τὴν μάχην ποιοῦνται καὶ ἀπωλότους τὰς τε ἐξελάσεις καὶ ἐπελάσεις καὶ τὰς παρόδους ἔχωσιν.

ΓΓ'. Ἐν τούτοις δ' ἀσχολουμένων αὐτῶν θόρυθος ἐξ ἀπογείων πνευμάτων ἐξαίφνης [f. 108 v.] ἐγείρεται, τοῖς μὲν Κατελάνοις ἄμα καὶ Βενετικοῖς ἀπὸ πρῶμνης, τοῖς δὲ Γεννουῖταις οὖσι πελαγοῖς ἀντί-
πρωρος. Καὶ μὲν δὴ λοιπὸν τὰ τῶν ἐκείσε τηνικαῦτα καταχθισῶν ἐθενδῆποτε μεγάλων τεττάρων ὀκτάδων ἰστία πετάσαντες οἱ τε Κατελάνοι καὶ Βενετικοὶ τοῖς πολεμίοις ἰχώρου ὁμοῖα, ἐξ οὐρίας ποιοῦντες τὸν πλοῦν· ἵπκετο δ' ὁμοῦ καὶ ὁ στόλος, ἅπας, τοῖς πολεμίοις ὄργανοις τερπόμενοι καὶ τὰς τῶν ὀπλομάχων ψυχὰς πρὸς τὸ ἀχμαιοτέρων ἐρεθίζοντες. Ὅθεν τὰς μὲν εὐθὺς ἐς βυθὸν κατέδυσαν ὡς ἔρ καταπατηθεί-
σας ὑπὸ τῶν ὀκτάδων, τὰς δ' ἐξώγησαν. Καὶ οὕτως ἐν βραχεῖ τρέπαιον σχεδὸν ἀναίμακτον ἔσχον, ὑπέρ-
τεροι παντάπασι τοῦ Γεννουῖτικῶν γινόμενοι στόλου παντός, πλήν ὅσαι φυγάδες ἔφθησαν γεγονῆσαι ταχυνάουσαι τριήρεις ὀκτωκατάεκα. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρέπον, καὶ τὸ ὄρος ἐν τούτοις ἐτελεύτα.

quam incolte animo adverterunt. Quæ res Catelanis cognita gravis certe nec ferenda omnino visa est. Quocirca cum infestis erga illos animis essent, in societatem Veneti peropportune obvenerunt.

XII. Postquam, ut jam dixi, quadraginta triremium copia confecta est, optimum illis visum est, copiis eo trajectis statim capere castella quæ in Sardinia insula a Genuensibus, ut diximus, violabantur. Quæ cum fierent, quinque et sexaginta triremibus in portu domestico positis, 191 Genuensium classis hostium classem exspectabat. Cum vero auditum esset illos ad Sardiniam proficisci navibus, triremem unam miserunt, quæ cursu concitato circumspiceret hostes. Hæc celeriter reversa quadraginta tantum triremes esse nuntiavit. Venetorum enim triginta triremibus quibus Nicolaus Pisanus præerat nondum in aciem eductis, sed ad sinum quemdam e propinquo collocatis ut insidias struerent, ipsi insolenti et superbo animo hostibus paucis multi cesserunt. Sed Venetorum classis dux uno die cepit Genuensium classem antequam ille advenit. Deinde ipse in Sardinium tendit portum et se conjunxit cum Catelanis quorum, ut diximus, triginta triremes magnæ erant atque amplæ et armorum multitudine refertæ. Ac Genuenses cum postridie ingressi hostium triremes septuaginta præter omnem opinionem conspexissent, magnus terror invasit, et procul alto mari consistentes paululum circumspiciebant, quomodo pugnam navalem disponderent et quæ videbantur statim faciebant. Constringebant enim tanquam vinculo inter se plerasque triremes suas, non distantie earum 192 atque intervalla viam hostibus præberent, nec haberent sui unde facile pugnam effugerent. Porro ex mediis remis sedes nonnullas auferunt, ut tanquam in terra pralium conseruant et facile exire et adire et præterire possint.

XIII. His rebus cum occupati essent, motus terrestrium ventorum repente exortus est, qui Catelanis quidem et Venetis ad puppim erant, Genuensibus autem qui in alto erant adversi. Jam vero cum quatuor naves magnæ essent atque onustæ velis datis Catelani et Veneti hostibus cesserunt vento secundo navigantes; secuta est tota classis rebus bellicis instructa armatorum animis vehementer excitatis. Ex his alie in profundum mare demersæ sunt navibus ducloriis oppressæ, alie captæ. Itaque brevi tempore nulla fere cædæ facta victoriani deportarunt, superata Genuensium classe plane totis exceptis quadraginta triremibus quæ celeri fuga dilapsæ erant. Hæc cum finem habebant, et æstas his rebus finita est.

XIV. Jam vero Genuensium res cum ad hanc A fortunæ conditionem dejectæ essent, nec amplius cives rem militarem ornare possent, plane ommissis fere omnibus armis, militibus, victu, metuebant ne hostium **193** facile captivi redditi in nefandam ac turpem perniciem incidere. Atque una cum mulieribus et liberis et tota civitate seditio-nem faciebant utpote exortis diversis et variis consiliis et inter se valde discrepantibus, cuncta-que reipublice antiquitus instituta brevi tempore sustulerunt. In ultimorum vero sese potestatem tradendo e malis minimum elegerunt. Finitimos enim qui altissimos Alpium montes incolunt et terrenam semper vitam agunt, olim per longum tempus hostilem in modum eos vexabant et præ-dabantur quocumque volebant anni tempore. Me- B diolanensis est regis colonia, urbs vetus, difficilis hostibus ad oppugnandum. Et, quod maxime ti-mendam hanc gentem populis qui circa colunt red-dit, regem ejus horrendum atque invictum, locus montibus fere undique altis atque inuis a natura munitus plerumque sese ipse ab hostibus defendit. Nam aliis gentibus vis equitum innumerabilis et maximus exercitus vix abarceat hostium, his vero parva facile copia, cum montes circa siti natura-lem quamdam ad defendendum societatem inter se habeant.

τετρήκεν ἐαυτὸν, ὀλίγαις δυνάμεσι χρώμενος. [f. 109 r.] Ὁ γὰρ τοῖς ἄλλοις ἵππος τε μυρία καὶ στρατὸς παμπληθὴς μόλις ἀρκεῖ πρὸς ἀντιπάλων ἀναστροφῆς, τοῖσι βιβλῖος ὀλίγη δύναμις ἀρκ. ἰ διὰ τὴν τῶν πέριξ ὄρων φυσικὴν συμμαχίαν.

XV. Hæc igitur gens Genuensium ultimorum C cum suspicaretur **194** superbiam ac mentem ad perfidiam, atque insidias valde inclinatum magnopere eorum animos labefactare studebat. Hac occasione accepta deditos facile in societatem coegerunt. At-que Genuam urbem cum ingressi essent et nullo resistente rerum potiti, multas murorum et propu-gnaculorum partes cepervat, ne forsitan opportuno in posterum tempore arrepto, ut semper huic quo-que, rebus novis studerent.

XVI. His ita factis Genuensium intolerabile insolentia onus plane abjectum est. Et profecto Deus illis irrogavit poenas injuriarum, quibus Romanos afflixerant quoque ab aliis similiter omnibus gentibus expectabant. Neglectis enim omnibus divinis legibus, nec divinam ultionem spectant nec verecundiam in homines. Nam cum totius maris domi-natum inde a Tanaide et Maotide usque ad Gades et Herculis columnas tanquam in somniis videre sibi viderentur, ex ipsa patria ejeti brevi sunt, et cum rempublicam injuria suam facerent, rempu-blicam nec injuria celerrime amisertunt. Hoc est il-lius proverbii argumentum: « Camelus qui cornua vult, aures quoque amittit. » Misericors enim Deus est, sed etiam justus et tempus poenitentia dat pec-catoribus **195** propter justitiam; sin vero tempus poenitentia impietati dari viderit, cultrum vulneri

ΙΔ'. Καὶ μὲν δὴ ἐξ τοῦτο κατενεχθέντων τύχης τῶν κατὰ Γένουσαν πραγμάτων, καὶ μηδὲν ἐτι τῶν ταύτην οἰκούντων ἐνοπλων ἔργων ὄρῃν δυναμένων, ἄρδην ἀπάντων σχεδὸν, ὡς εἴρηται, ἐφθαρμένων ἤδη καὶ ὀπλων καὶ ἀνδρῶν ὀπλομάχων καὶ ὄσα τῶν ἐπι-δύμων, καὶ δεισαντες μὴ τοῖς πολεμίοις ἐκ τοῦ βί-στου καταστάντες ἀλώσιμοι τὸν ἐπάρατόν τε καὶ αἰσχιστόν οἱ περιλειφθέντες ἐφίλησωσιν διεθρον αὐ-ταῖς γυναῖξιν καὶ παισὶ καὶ πόλει τῆ πάσης. κατ' ἀλλήλων τε ἐστασίασαν, διαγέθρων καὶ ποικίλων αὐ-τοῖς βουλευμάτων ἀναφυέντων καὶ σφόδρα ἀσυμφῶ-νων ἀλλήλοις, καὶ ἅμα πάντα ἀνέτρεψαν ἐν βραχεῖ τὰ πάλοι τῆς πολιτείας, ἐαυτῶν νόμιμα, τοῖς ἀστυ-γείτοσιν ἐαυτοὺς ἐκοντι παραδόντες ὑποχειρίους, τοῦ μείζονος κακοῦ τὸ κουφότερον ἀνθελόμενοι. Ἄ- B στυγείτονας δὲ φημι οἱ τὰς ὑπὲρ κεφαλῆς αὐτῶν κατοικοῦντες ὑψίστα ὄρη τῶν Ἄλπεων καὶ ἠπειρω-τικῶν καὶ διάγοντες βίον, πάλοι πλὴν τινα χρόνον μαχίμως σφίσι διέεικοντο καὶ ἐπολέμων καὶ ἐλητ-ζοντο καθ' ἃς ἐδοῦλοντο ὥρα; αὐτοῦ; αὐτοί. Με-διόλινα δ' αὐτεῖς ἡ τοῦ βήγγος ἐστὶ κατοικία, πόλις ἀρχαία τε καὶ δυσάλωτος πολεμίοις. Ὁ δὲ μάλιστα πάντων φοβερὸν τοῖς πέριξ τὸ ἔθνος τοῦτο ποιεῖ, καὶ τὸν τοῦτο οὕτω μάλα τι δυσανηδίεπτον καὶ ἀκατα-γιώνιστον, ὅτι ὁ τόπος ἕρεσι σχεδὸν πανταχόθεν ὑψηλοῖς καὶ δυσβάτοις τετειχισμένος ὑπὸ τῆς φύσεως ἄδατον ὡς τὰ πολλὰ πολεμίοις τὸν πλείστον χρόνον

ἀναστροφῆς, τοῖσι βιβλῖος ὀλίγη δύναμις ἀρκ. ἰ

Ε'. Τὸ δὲ τοιοῦτον ἔθνος τὴν τῶν γειτόνων Γεν-νουτικῶν ὑπερβόμενον ὄρῃν καὶ κακώτροπον εἰς ἐπι-βουλὰς περίνοιον καὶ πρὸς παρασπονδῆσεις σφόδρα ἐπιβρεπὲς, ἔργον ἐπιμελὲς ἐποιεῖτο σφῆς ταπεινῶν τὸν ἐνόντα τρόπον αἰεὶ. Νῦν δὲ καὶ καιροῦ λαθόμενον ἐνσπόνδους ὑποχειρίους ποιεῖται βιβλῖος. Καὶ μὲν δὴ καὶ ἐξ τὴν πόλιν Γένουσαν εἰσιῶν καὶ ἀναμφισβήτη-τος ἀρχῶν αὐτῆς ἀναγορευθεῖς, τὰ πλείω μέρη κα-θεύε τῶν κύκλων τειχῶν καὶ πύργων, μὴ καιροφυλα-κήσαντες ἴσως ὄψῃ, τὸν εὐχόστα τρόπον σφίσι αἰεὶ, ἀνταῦθα νεωτερίσωσιν οἱ ταύτης οἰκήτορες.

ΙΓ'. Καὶ ταῦτα μὲν εἴδῃ πη ἔσχε, καὶ ἐξ τοιοῦτον ἐληξε πέρασ ὁ τῆς Γεννουτικῆς ὄφρυός ἀτοπος ὄγκος, καὶ ἡ θεόθεν ἱερολοῦθησεν ἀμνησὴ τῶν ἀδίκων ἔργων ἐκείνων ὧν τε κατὰ Ῥωμαίων ἠρξάν τε καὶ κατε-πράξαντο καὶ οἱ ἑτέροις προσεδέχθησαν ὁμοίως ἀπ-σιν, ἔρρους ἅπαντας θελοῦς κατόπιν ρίψαντες, καὶ μήτε θεῖαν νέμεσιν θέμενοι πρὸ ὀφθαλμῶν μήτ' ἀν-θρώπων αἰδῶ. Ὀνειροπολήσαντες γὰρ ἀπάσης θα-λάσσης σὺλλήθῃν ἡγεμονίαν ἀνωθεν ἐκ Ταναΐδος καὶ Μαώτιδος ἄχρι Γαδεῖρων καὶ Ἡρακλείων στη-λῶν, καὶ αὐτῆς ἐξεπεπώκεσαν ἐν βραχεῖ τῆς πατρί-δος καὶ τὸ κοινὸν ἀδίκως ἰδιοποιούμενοι, ἔλαθον καὶ τὸ ἴδιον ἐνδίκως τὴν ταχίστην ἀπολωλεκότας. Τοῦ- ἐκεῖνο τὸ τῆς παρεμίας ἀντικρυς, ἢ κάμηλος ἐπιθυ-μήσασα κεράτων καὶ τὰ ὦτα προσαπώλεσε. Μακρό-θυμος μὲν γὰρ ὁ θεός, ἀλλὰ καὶ δίκαιος. Καὶ εἰδῶσι μὲν καιρὸν μετανοίας τοῖς ἀμαρτάνουσιν ἐς τοὺς τῆς

δίκης θρίνου· ἂν δὲ καὶ τὸν τῆς μετανοίας χρόνον A ante adhibebit, quam per totum creaturarum ple-
καιρὸν κακίας θεάσθαι ποιουμένους, χρῆται τῷ στυ-
φονει, πρὶν ὑπὸ τοῦ ἔλλους ἀναλωθῆναι τοὺς ταλαιπώρους, ἅπαν τὸ πλήρωμα τῆς οὐσίας ὀλοσχερῶς
διανεμηθέντος.

IZ'. Ἀλλὰ γὰρ ἐκείνων οὕτως φερομένων Καντα-
κουζηνὸς ὁ βασιλεὺς πολὺν τινα χρόνον ἐν τῇ τοῦ
Ἀθανασίου μονῇ θεωρῶν ἀπρακτοῦντα τὸν Κάλλι-
στον, ὃ τι βούλεται οἱ πέμπας ἡρώτα τῆς πατριαρχι-
κῆς διαίτης ἢ χρονία διέστασις. Εἶναι [f. 109 v.]
γάρ φησι δῆλον τοῖς; ἅπανιν ὡς τὰ τε πολιτικά καὶ
δημόσια τῶν πραγμάτων ἀνθρώπινα ἔντα ἀνθρώπους,
μετὰ γε Θεὸν, καὶ τοὺς ἐπόπτας ἔχουσι καὶ διοικη-
τὰς, ὅτε σύνθημα ἔντα ψυχῆς ὁμοίως καὶ σώματος.
Τῶν μὲν οὖν σωματικῶν τὴν διοικησιν βασιλεὺς
βυθμίζων καὶ διοικεῖν εἰς τὸ βέλτιον, τοὺς ἀνωθεν
κεκρατηκῶσι πολιτικοί; ἐπομένους νόμοις, ὃ μακρὸς
παρέσχετο χρόνος, τῶν δ' αὖ ψυχικῶν ἱερωτέροις
ἀνδράσι, τοῖς ἀνωθεν κεκρατηκῶσι καὶ αὐτοὺς ἐπο-
μένους κανόσι καὶ δόγμασι. Καὶ οὕτως ἡ πολιτεία
διοικουμένη πᾶσα πρὸς ὁμόνοιαν οὐλοσηποῦν, καὶ
ὡσπερ ἐμψύχων ἐν γινομένη σῶμα, τὸν πάντα διέξ-
εισι χρόνον, ἐφόδια κεκτημένη πρὸς τε τὸ χεῖρον
καὶ βέλτιον, καθ' ὁπότερον ἢ τῶν κρατούντων τε καὶ
ὀλοσηπορούντων δύναμις ἔχει γνώμης καὶ διαθέ-
σεως. Εἰ γὰρ παρεξάγεται ἄτερον ἐραθίζοιτο μέ-
ρος βοήθιοι; ὁπωσποτὰ καὶ ὅτεδῆποτε βιαίοις ἐντυγχά-
νον, τὸν ἀβούλητον ὀθενδῆποτε τρόπον ἀντιφερομένοισι,
ὑπὸ θατέρου σωφρονίζοιτ' ἂν ἴσως ὑγιαίνοντός τε καὶ
τοῖς βελτίοσι λογισμοῖς τὰς τοῦ καλοῦ κρηπίδας ἔχον-
τος ἡδρασμέναις. Ἀνάγκη τοίνυν δοῦν ἄτερον, ἢ C
πρὸς τὴν πατριαρχικὴν ἐπανεληλυθῶτα τε δαιταν τὰ
τῷ θρίνω ἀνήκοντα δρᾶν, ἢ παραιτησάμενον τὸ
ἢ τὸ γε τρίτον, τοῦ δράματος λόγον διδόντα, τὸ τῆς
λειτούργημα, χῶρον ἔτερον ἀντεισταγαγεῖν παρέχειν.
ἀπορίας λῦειν ἀμφίδοξον.

III'. Πρὸς ταῦτα τόνδ' εὐθὺς ὑποτρέχει νέφος θυ-
μοῦ, καὶ ἀναστά; ἀφορισμῶν μὲν ἐκφωνεῖ πρῶτον
Θεοῦ κατὰ παντὸς ἢ πρὸς βουλήσεως ἂν ποτε γένοιτο
αὐθις τὴν ἐς τὸν πατριαρχικὸν θρόνον ἐπάνοδον τὸ
παράπαν αὐτῷ ὑποτίθεσθαι. Εἶτα μακρὰν τινα τοῦ
βασιλέως ποιεῖται καταδρομὴν, ὅτι τὸ μὲν τῶν ὑπὸ
χεῖρα Χριστιανῶν γένος μισῶν ὡς ἐχθροῦς, τὸ δὲ
βάρβαρον οὐκ εἰσούμενος ὡς φιλάτους, Ἰρκανῷ τῷ
γαμβρῷ καὶ τοῖς ὑπ' ἐκείνου βαρβάρους προδίδωσι
προῖκα νύκτωρ καὶ μετ' ἡμέραν, καθάπερ ἀγέλαρ-
χῆς προβάτων βορὰς, τὰς τοῦτων οὐσίας. Καὶ τὰ τῆς
ἐκεῖθεν ἀμοιβῆς ὅτι συχνὰ συχνούς τῶν ὑπ' ἐκείνου
βυρβάρων ἀεὶ μεταπέμπεται, πρόφασιν μὲν κατὰ
μόνον τοῦ βασιλέως Παλαιολόγου, τὸ δ' ἀληθὲς προσ-
τιθέναι καὶ τὰ λειπόμενα τῆς τῶν Ῥωμαίων λείας
ἀβανθρον προνομῆν ἐκείνοις, ὡς εἰς θηριώδη κρω-
φαιαν σφάγια αὐτοῖς σώματι καὶ αὐταῖς ψυχαῖς.
Καὶ τῶν ἐχθρῶν κορηννυμένων τῆς θοίνης, καὶ ἀπο-
σειομένων ἤδη τὸ τῆς ὀμότητος τοῦ ἀνδρὸς ὑπερβάλλ-
λον, καὶ τὴν πρὸς τὸ ὀμφύλον χλευασζόντων ἀγνω-
μοσύνην, αὐτὸς οὕτε [f. 110 r.] κορηννυται οὕτ'
αἰδεῖται οὕτε ἐχθροῦς οὕτε φίλους οὕτε μὴν τὴν
πάντα βίσκουσαν ἡλίω φλόγα. Πρὸς τάναλγητον δ'
ἐαυτὸν τὸ παράπαν χαλκεύων ἀεὶ, καὶ τὰ μετῴω
προστίθεισι τῶν κακῶν, καὶ αὐτοσυργούς τοὺς ἀθλοῦς
τῶν οὐκείων γίνεσθαι συμφορῶν ἀναγκάζει, βιαίους

XVII. Quæ cum ita se haberent, Cantacuzenus
Imp. cum inultum temporis in Athana·i monasterio
otiosum Callistum videret, misit qui ex eo quære-
ret, quid longa patriarchæ absentia sibi vellet. No-
tum enim omnibus esse, quæ rerum publicarum
negotia ad homines spectarent præter Deum etiam
hominibus esse obeunda atque tuenda. Hanc esse
conditionem corporis et animæ: quæ ad corpora
pertinerent, a regibus summa potestate præditis
regi ac gubernari secundum reipublicæ leges lon-
gum temporis spatium docuisse; quæ vero ad ani-
mas spectarent, a sacris summæ potestatis homini-
bus ad dogmatum et canonum regulas. Itaque res-
publica omnino aequaliter administrata tanquam
vivum corpus per omne tempus stabilis permane-
bit. Habet autem et ad pejorem et ad meliorem
statum perveniendi vias, quatenus potestas eorum
qui regunt et gubernant, cum prudentia et consi-
lio conjuncta est. Si enim altera pars magnis invite
fluctibus 196 jactatur, ab altera forsitan reme-
dium recipiat, quippe quæ sana sit et melioribus
consiliis constituta. Necesse igitur esse ex duobus
alterum: aut ad patriarchicam vitam redire et quæ
ejusdem potestatis essent facere, aut deposito mu-
nere in hoc loco alterum collocari pati; aut ter-
tium illud, absentia ratione reddita, difficultatis
scrupulum tollere.

λειτούργημα, χῶρον ἔτερον ἀντεισταγαγεῖν παρέχειν.
ἀπορίας λῦειν ἀμφίδοξον.

XVIII. His diebus ira statim patriarchæ animum
cepit. Et cum surrexisset primum locutus est de
Dei consilio, cujus ad voluntatem si res ea inclina-
ret, fore ut in patriarchicam sedem se redire jube-
ret. Deinde in imperatorem vehementer invectus est,
quod Christianorum gentem imperio suo deditam tan-
quam hostes in odio haberet, Barbaros autem tan-
quam amicos sibi conciliaret; quod Hyrcano genero
et Barbaris qui sub eo essent diu uoetique trade-
ret illorum bona; nec causam non nisi apud Palæolo-
gum inveniri revera posse, quod quæ e Romano-
rum spoliis superessent caperentur cum hominibus
ad instar bestiarum ad dilacerandum traditis. Cum
hostes cædibus satiati aversentur immanem ejus
crudelitatem et in homines ejusdem gentis iniqui-
tatem 197 respuant, ipse nec satiatur nec veretur
inimicos aut amicos aut ipsam rerum omnium nu-
tricem illam solis lucem. Omni humanitate abjecta
tam durus et ferreus factus est, ut etiam majores
calamitates adderet. Miseros enim illos ærumnarum
suarum auctores fieri vehementer cogit, qui ipsi
suis navibus et patria in peregrinam terram fratres,
amicos, domesticos, familiares captos transportent.
Mulierum liberorumque luctus, viri manibus ligati,
præda cruenta et clamore et ululatu continuo inista
omnem modum excedit. Lenitas vero omnis et mi-

sericordia regis in eos quorum erat gubernator A constitutus tanquam in maris altitudinem demersa plane evanuerat. Tali modo cum republice administrationi suae meam etiam animarum curam vi atque arbitrio suo addidisset, ita ut in delendis et corporibus et animis unam crudelitatis tyrannidem exerceret, miratus sum cur dissimulante hæc mihi dicere non erubesceret, sed ad societatem regni Romani et ad curationem et corporum et animarum me vocaret. Naturam veritatis miscuit; etenim quæ factis sustulerat, prostibatur se restituere et oratione factorum dissimili hominum animos ad unum se revocare ad justitiæ similitudinem gloriabatur quasi dicere vellet: Agedum venias **198** in societatem sanguinis quo tumores ab altera parte obmutescunt. Quæ præterea addidit, quod sub æquitatis specie loquebatur, etsi volueris, haud facile tamen intelliges. Nam quod quæcumque loquitur contraria facit, in eo naturæ interitus est et maximum omnium malorum. Quid civibus possit majorem afferre calamitatem quam rex dolosus et bellicosus? Sin vero is qui regnat commovetur ut adversus rempublicam agat, cujus gubernacula susceperit ad salutem civium, profecto ex eo majora quam bello intestino mala nascuntur.

ἐπι θάτερα μετασηματίζει τοὺς φθόγγους, λεληθέναι προσποιούμενος ὡς τὸ γλώττη μὲν τὰ δέοντα φθέγγεσθαι πάνυ τι βέλδιον καὶ τοῦ βουλομένου παντός, τὸ δὲ πάντων ὧν λέγει δρῶν τάναντια, τοῦτο δὲ φύσει; δλισθο; καὶ κακῶν ἀπάντων τὸ μέγιστον. Τί δ' ἂν ὑπὸ κείνῳ εἴη κακοδοιμονέστερον ἀπάντων ἔτερον ἢ δεσπότην ἔχειν ἐπιβουλον καὶ πολέμιον; Ὅταν δὲ καὶ τάναντια καθάπαξ ὁ βασιλεῦσιν ἐπιείρηται δρῶν τοῦ τὴν πνευματικὴν ἀνεληλυθμένου συνδιοικεῖν ἐπιτροπὴν εἰς τὸ τῶν ὑπὸ κείνῳ λυσίτελες, τότε δὲ καὶ μᾶλλον τι σφόδρα περιφρονῶς αὐτὸς αὐτίθεν καθίσταται χείρων παντός ἐμφυλίου πολέμου τοῖς πράγμασι.

XIX. Quid opus est plura persequi quæ omnibus C nota sunt? tempus enim non sufficeret si omnia ejusmodi facta vellem narrare. Unum tamen non possum quin proferam. Magni illius clarique Sophiae templi læsa pars ea quæ ad orientem spectat, ante decem annos restaurata est brevi postquam collapsa est, ut omnes scitis, ab Anna regina cum filio tum regnante, scilicet altissima illa contiguatio per lectum porticus delapsa magnam difficultatem præbebat. Breve illud hemisphærii tecti tegumentum quod utraque parte supra contiguationem erat relictum poterat lignis apposis per vinculum brevi coagmentari, **199** intercessit autem reginæ potestati vir illi animo mirum in modum mutato. Unde factum est ut sacrum ædificium illud plane negligeretur et omnibus spectatoribus lacrymas exprimeret non solum Romano rum, sed etiam peregrinorum hominum. Cujus præclari spectaculi fama cum esset usque ad terrarum fines pervulgata, factum est ut ira incenderetur Russiae imperator. Hæc terra magna est et incolis frequens, inter hyperboreos sita montes illos, unde Tanais magnus ille fluvius oritur et quotquot in lacum Mæotidem et mare Caspium minores majoresque amnes decurrunt. Dextera a parte si quis a septemtrionibus ad nos venit qua Zephyrus cadit et ad vicinum Oceanum per Scytharum hyperboreorum terram

μαστιγοφόρους σφοδρῶς ἐπιστῶν, ὡς ἂν τοῖς ἐαυτῶν αὐτοὶ καὶ πλοῖσις ἕμα καὶ χερσὶν ἐκ τῆς πατρῴου γῆς πρὸς τὴν ἀλλοφυλὸν τε καὶ βέρβαρον ἀχμαλώτους διαπορθμαύειν τοὺς ἀδελφοὺς καὶ φίλους καὶ ἑμοφύλους καὶ συγγενεῖς, θρηνοῦντες αὐτοὶ θρηνοῦντας αὐτοὺς, γυναικὰ τε καὶ παιδιάρια οἰκτιρὰ πάντας ἀριθμοὺς ὑπερβαίνοντο, καὶ περιηγκωνισμένους κίβρας, καὶ ἡμαγμένα λάφυρα, καὶ ἕμα βοὴν συμμιγῆ καὶ ὀλοφυρμὴν ἀμύθητον. Φειδῶ δὲ πᾶσα καὶ ἀνθρωπίνων σκλάβων οἰκτιριστοὶ τοῦ ποιμαίνειν σφῶν καὶ διοικεῖν λαχόντος βασιλέως ἐξερρύθησαν πάντάπασι, εἰς διαποντίους καταδύντες συλλέβθην πιθμένας εἰπεῖν. Οὕτω δὲ μετὰ τῆς ἐαυτοῦ καὶ τῆν ἐμὴν ἀρπάξων καὶ ὑποτάττων διοίκησιν τῶν ψυχῶν, καὶ μίαν ποιῶν ὁμότητος τυραννίδα, ψυχῶν ὁμοῦ καὶ σώμάτων ἀπώλειαν, θαυμάζειν μοι ἔπειτα πῶς εἰρηνεύουμένος πρὸς με ταῦτ' οὐκ ἐρυθριᾷ, ἀλλ' εἰς ἀρμονίαν δῆθεν παρακαλεῖ με Ῥωμαϊκῆς πολιτείας καὶ ἕμα σωματικῆς τε καὶ ψυχικῆς καταστάσεως, καὶ συγγίει τῆς ἀληθείας τὴν φύσιν, καὶ δὲ καταλύει τῆς ἔργων ταῦτα γλώττη μεγαλόβροχονεῖ διορθοῦσθαι, καὶ μαχομένην ἔχων τῇ χειρὶ τὴν γλώττην αὐτὸς ἐτέρους ἀρμόσσειν καὶ μεθαρμόσσειν βρεθύετας πρὸς δικαιοσύνην ὁμόνοιαν. Καὶ λέγειν βουλομένους, εἰ ἔλθῃ, μεθ' ἡμῶν κοινώνησον αἵματος, εἰ δ' ἂν

10'. [f. 110 v.] Καὶ τί δαί τὰ πλεῖστα καὶ πᾶσι δῆλα διεξιέναι; ἐπιλείπει γὰρ ὁ χρόνος με διηγούμενον, εἰ πάντα δὴ τὰ παραπλήσια λέγειν ἐθέλωμι. Ὅμως ἐν τι τῶν βραχυτέρων εἰπὼν ἀπαλλάξομαι. Τοῦ γὰρ μεγίστου καὶ μάλιστα περιεσφύτου τῆς τοῦ Θεοῦ σφαιρῆς νεῦ τὸ πρὸς τῷ ζημιωθέντος μέτρος πρὸ δέκα ἑκατοντῶν, ἀνεγῆγερται πάλιν εὐθύς μετὰ τὴν πτώσιν, ὡς ἅπαντες ἴστε, πρὸς Ἄννης τῆς βασιλίδος μετὰ τοῦ υἱοῦ τηλικαῦτα βασιλευούσης, ἢ πᾶσαν προεστοχόμενῃ δυσχερείαν μετὰ τῆς τοῦ βήματος ὀροφῆς, ἢ πεσοῦσα οὐρανια ἔκεινη καὶ μεγίστη φῆσις. Τὸ δ' ἐκατέρωθεν ὑπὲρ τὴν ἀψίδα λειπόμενον τοῦ ἡμισφαιρίου τῆς ὀροφῆς βραχυτάτον λείμμα ἐμελλε μὲν καὶ αὐτὸ βραχυτάτον ὄν κατὰ σειράν, τῆς ὕλης ἐμπαρασκευοῦσθαι καίμενης, ἐν βραχεῖ τινεὶ εἰσεῖσθαι, κεκώλυκε δ' οὐτοσὶ, τὸ βασιλείον κράτος ἐκείνης ὅπως ποτ' εἰς ἐαυτὴν μεταστῆσας ἐξαίφνης ἕμα καὶ ἀπροσδόκητα, καὶ μεμάνηκεν ὁ θεὸς οὗτος οἶκος ἐκείθεν ἀμελοῦμενος τὸ παράπαν, καὶ τῶν ἑρῶντων ἀπάντων συχρᾶ προκαλούμενος δίκρυα, μὴ μόνον Ῥωμαίων, ἀλλὰ καὶ πάντων σχεδὸν ἐθνικῶν καὶ ἀλλοφύλων ἀνθρώπων. Τῆς δὲ φήμης τοῦ παγκοσμίου τοῦδε θεάματος εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διαδαινοῦσης πέρατα, ζήλου πλησθῆναι συμβαίνει θεοῦ τὸν ἀρχηγὸν τῆς Ῥωσσίας. Χώρα δ' αὕτη μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος, μετὰ τῶν ὑπερβορείων ἐκείνων καίμενη ὄρων, ἀφ' ὧν Ἰάναξ, τε βήγγυται ποταμῶν ὁ μέγι-

στος, καὶ ὅσοι πρὸς τὴν Μαιώτιδά τε καὶ Κασπίαν Δ
μαίους τε καὶ ἤτους ποταμοὶ κατιόντες ποιοῦνται
τὰς ἐκβολὰς, ἐν δεξιᾷ μὲν, εἴ τις ἀπ' ἄρκτων εἰς
ἡμᾶς ἀφικνοῖτο, ζέφυρον ἄνεμον ἀφίεσσα καὶ γει-
τώνα τὸν θυτικὸν Ὀκεανὸν, παρὰ δὲ τὰ εὐώνυμα
τούς τε ὑπερβορέους Σκύθας καὶ ὅποσα τῶν ἀφελιω-
τικῶν πνευμάτων τὴν γῆν ἐκείνην ἄλθεν ἐπιπνεῖν.
Δεῖ γὰρ καὶ ταῦτα διεξιέναι χωρογράφουνας, ἵνα
πρὸς Εὐεγγὼν ἢ τὰ πάνυ τι πόρρω τῆς οἰκουμένης
ἔθνη τῶν ἐν κόλποις μὲν ἐχόντων ἡμῶν θεαμάτων
τὰ κάλλιστα, ἀναισθητοῦντων δ' ἀπάντων μάλιστα
τῶν ἐπὶ γῆς ἔθνῶν. Ὁ τοίνυν τῆς χώρας ἀρχηγὸς
ἐκείνης χιλιάρδας ἡμῶν χρημάτων πέμψας ἐκείθεν
δίας δῆτα καὶ ἐπεπέμφει, δι' αὐτῶν ἕξιν τελεῖσθαι
τὸ λαίπων [f. III r.] ἐκεῖνο μέρος τοῦ θεοῦ νεῶ,
ἐπαγγελόμενος εἶτι καὶ πλεῖω πέμπειν ἐκείθεν ἕξιν B
κατὰ τὸ τῆς χρῆσις ἀνάλογον. Ὁ δὲ βασιλεὺς ὑμῶν
οὕτως καὶ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων αἰδῶ καθυβρίσας, καὶ
δίκης θεοῦ θρόνους σεμνοῦς παριδῶν, ἀφήρηται μὲν
ἡμῶν ἐκεῖνα τὰ χρήματα, πέπομφε δ' Ὑρκανῶ τῷ
ἀσεβεστάτῳ γαμβρῷ, προφανῆς ἱερόσυλος καθιστά-
μενος, καὶ δαίμοσι θύων τὰ τίμια. Ὅμως τί τοῦτο
πρὸς γε τὰ ἡμῶν ἀνωτέρω λεχθέντα; οὐ γὰρ μείζον
τοῦ ἐκείνου γε τοῦ τοῖς αὐτοῖς βασιλείοις Χριστιαν-
οῦ; προδιδοῦναι διγνεκῶς, καὶ καθάπερ ἱερὰ διὰ
τῶν φαινομένων τούτων προσάγειν τοῖς μὴ φαινομέ-
νοις δαίμοσι τὰς ἐκείνων ψυχάς. Θεάτρον τοίνυν
μέγα τοῦτο θαῦμα τῆς οἰκουμένης ἐγκαταλείπεται, καὶ μὴ
ἔχων ὅποι τῆς οἰκουμένης πρεσβεῖαν πέμψας
τὴν ἀδικίαν ἀπαγγελεῖ, νοσοῦσης ἀπάσης δι' ἐνὸς
ἀνδρὸς μοχθηρίαν, ἵσταται λοιπὸν ἐπὶ μέσσοι θεά-
τρον τῆς οἰκουμένης φωναῖς ἀφθόγγοις τῶν αἰτίων
Θρηγῶν τὴν ἀγνωμοσύνην. Εἰς τοιοῦτον τοίνυν
καὶ τηλικούτον βάθος κακῶν ἐμπροσθέντι ποῖος
ἀδαμάντινος λογισμὸς ἢ ποῖα λιθίνη ψυχὴ
κοιτων ἐν τῶν αἰσχυρῶν αὐτῷ βουληθείη ποτέ;

Κ'. Ταῦτα δὴ καὶ πλεῖω τούτων προειπόντων, καὶ C
ἐπειπόντων ἀνώμαλά τε καὶ ἀφελῆ καὶ ἀταμίευστον μὲν
ἔχοντα τὴν τραχύτητα, μακροτέρων δὲ γέμοντα τῶν
λοιδοριῶν, ἀπίεσαι τοὺς πρέσβεις διεκελεύσατο. Καὶ
μὲν δὴ τὰ πλεῖω διὰ τὴν ἄγαν τραχύτητα σιγῇ κρύ-
ψας ἔβγαγε μόνα ταῦτα, καὶ ὅσον ἔμοιγ' ἔξην, τοῖς
πρὸς σέ μου γε τοῖς ἐταμιεύσασιν ὑπομνήμασι,
μετρίως καὶ ὡς περ ὕλης πρόφασιν ταῖς τῶν ὄντων
ἱστοριῶν βέλοισι ἀφοσιούμενος. Σὺ δ' ἀνειλιθῶς τῇ
σῇ Καλλιόπῃ κοσμήσας ἂν ἐς τὸ εὐφραδέστατον εὐ-
θυβρότημον ἤσασας. Τούτων δ' ὅμως καὶ τῶν τοιοῦτων
οὕτως ἴως εἰρημένων ἐκείλῳ τάνδρῳ πυθόμενος ὁ
βασιλεὺς χεῖρα μὲν οὐκ ἔξινεγκιν ἔργῳ οὐδὲν
τῶν ἀπάντων, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ συνήθους ἔμεινεν ἦθος,
ἐς δὲ τοῦτον τοῦ ἐπισκόπου ἀδρόειας τοῦ πα-
τριαρχικοῦ κειθεῖεν αὐτὸν βαθμοῦ. Αἰτίας γὰρ εἰς
ἐνεγκόντων ἑτέρως καὶ διαφόρους τῶν ἐπισκόπων,
τῶν μὲν τὴν προκατηγορηθεῖσαν αὐτῷ αἵρεσιν τῶν
Μασσαλιανῶν, τῶν δὲ τὰς τῆς γλώττης ἀσίμους
καὶ διγνεκῆς αἰσχρορῆμοσύνας καὶ τοὺς ἀκαίρους καὶ
μαίνομένους θυμοὺς, καὶ ἄλλων ἄλλας, προτι-
μοτέρα πασῶν ἔδοκει τῷ βασιλεῖ [f. III v.] τῶν
ἀφορισμῶν ἢ ἐκφώνησις, ἣν κατὰ τοῦ βουλητομέ-
νου παντὸς ἐκπεφώνηκεν ἐς τὴν πατριαρχικὴν αὐτὸν
ἀνακαλεῖσθαι πάλιν ἄξιον.

ΚΑ'. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον·
ἐλάγει δ' ἐκείθεν παρηλθὼν ἡμέραι καὶ διάδοχο; γί-
νεται τοῦ βαθμοῦ Φιλόθεος ὁ Κόκκινος, ἐκ τῆς κατὰ
Περὶνθον Ἡρακλείας μεταστελθεῖς. Τούς γε μὴν
ἐπὶ τοῦ νεῶ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας, ἐλέγγους ἐκείνους

prosperi venti et quicunq; sul solani sunt Bar-
solent. Oportet hæc animadvertant ii qui terras
describunt ut doceant præstantissima totius orbis
spectacula apud nos esse, cæteras vero gentes sensu
esse rudi atque incondito. Hujus igitur terræ prin-
ceps, magna pecuniæ vi data, quantam jam antea
miserat, reliquam templi partem illam restaurari
voluit, plura quoque deinceps 200 pro necessita-
tis ratione se missurum pollicitus. Rex vero hic
noster, dimisso erga Deum hominesque pudore et
neglecta veneranda divina justitia pecunias illas
nobis abstulit et misit Hyrcano genero suo scelerato
manifestus templorum ille spoliator et diis dona
sacravit. Attamen quid hæc ad illa quæ supra di-
ximus? Multo enim gravius est ipsis barbaris Chri-
stianos continuo tradere et tanquam sacra quæ
oculis cernuntur, diis qui non cerni oculis possunt,
illorum animas sacrificare. Itaque neglecta domus
illa miraculum quoddam terræ et angelis et homi-
nibus miserrimum spectaculum præbebat; et cum
non esset quo terrarum mitterentur qui injurias
regis referrent, cum omnia unius viri peste labora-
rent, tandem miseriarum iniquitatem luculentis-
sime ante oculos posuit. Jam vero quis est tam du-
rus et ferreus ut eum regis non miseret tanta ærum-
narum mole obruti?

ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους ἐλεοῦμενον ὁ θεὸς οἶκος, τὸ
ἐκείνου καὶ ἀνθρώπων αἰδῶ καθυβρίσας, καὶ
δίκης θεοῦ θρόνους σεμνοῦς παριδῶν, ἀφήρηται μὲν
ἡμῶν ἐκεῖνα τὰ χρήματα, πέπομφε δ' Ὑρκανῶ τῷ
ἀσεβεστάτῳ γαμβρῷ, προφανῆς ἱερόσυλος καθιστά-
μενος, καὶ δαίμοσι θύων τὰ τίμια. Ὅμως τί τοῦτο
πρὸς γε τὰ ἡμῶν ἀνωτέρω λεχθέντα; οὐ γὰρ μείζον
τοῦ ἐκείνου γε τοῦ τοῖς αὐτοῖς βασιλείοις Χριστιαν-
οῦ; προδιδοῦναι διγνεκῶς, καὶ καθάπερ ἱερὰ διὰ
τῶν φαινομένων τούτων προσάγειν τοῖς μὴ φαινομέ-
νοις δαίμοσι τὰς ἐκείνων ψυχάς. Θεάτρον τοίνυν
μέγα τοῦτο θαῦμα τῆς οἰκουμένης ἐγκαταλείπεται, καὶ μὴ
ἔχων ὅποι τῆς οἰκουμένης πρεσβεῖαν πέμψας
τὴν ἀδικίαν ἀπαγγελεῖ, νοσοῦσης ἀπάσης δι' ἐνὸς
ἀνδρὸς μοχθηρίαν, ἵσταται λοιπὸν ἐπὶ μέσσοι θεά-
τρον τῆς οἰκουμένης φωναῖς ἀφθόγγοις τῶν αἰτίων
Θρηγῶν τὴν ἀγνωμοσύνην. Εἰς τοιοῦτον τοίνυν
καὶ τηλικούτον βάθος κακῶν ἐμπροσθέντι ποῖος
ἀδαμάντινος λογισμὸς ἢ ποῖα λιθίνη ψυχὴ
κοιτων ἐν τῶν αἰσχυρῶν αὐτῷ βουληθείη ποτέ;

XX. Quæ cum dixisset multa que alia simpliciter
dicta addidisset acerbitate et ignominia plena abire
legatos jussit. Atque multis præterea 201 ob ni-
niam acerbitatem silentio prætermisiss, in his quan-
tum poteram modica narratione usus sum, largam
materiam historicis libris tuis traditurus. Quæ tu
quidem, uti melius intelligi possint, velim recipias
et poetica facultate tua atque libera in scribendo
audacia illustres. Hæc ita fere dicta cum rex au-
disset, nil iracundius huic objecit, sed eandem animi
affectionem retinuit. Postea convocatis episcopis de
patriarchica sede illum expulit. Alias enim ac di-
versas episcopi causas proferebant: alii Messalio-
rum hæresin antea ab eo in judicium vocatum, alii
continuas atque inhonestas locutiones atque immo-
deratam insolentiae insaniam, alii alia. Melius autem
regi omnibus controversiis ac sententiis
visum est, in patriarchicam sedem illum res-
titui.

καὶ μαίνομένους θυμοὺς, καὶ ἄλλων ἄλλας, προτι-
μοτέρα πασῶν ἔδοκει τῷ βασιλεῖ [f. III v.] τῶν
ἀφορισμῶν ἢ ἐκφώνησις, ἣν κατὰ τοῦ βουλητομέ-
νου παντὸς ἐκπεφώνηκεν ἐς τὴν πατριαρχικὴν αὐτὸν
ἀνακαλεῖσθαι πάλιν ἄξιον.

XXI. His ita se habentibus, paucis inde die-
bus præterlapsis, sedem nactus est Philotheus
Coccinus ex Heraclea Perinthis revocatus. Cantacu-
zenus ob ignominie maculam ex Sophiæ templo
susceptam, 202 tributum Byzantiis imperavit

secundum cujusque rei domesticæ et nobilitatis rationem. Ita tribus mensibus reliquum templi lectum restauratum est.

XXII. Quænam autem, Agathangele, ob calamitatis magnitudinem, veritus ne homines legerent et audirent, in oratione tua omisisti. Neque enim majora, ut mihi videtur, quam quæ a te dicta sunt, neque insolentiora possunt dici. Tamen parsimonia quadam orationis unum vel duo eorum quæ levia sunt velim mihi enarres, ne longo silentio animum in suspicionem inducas neque longiore oratione aures audientis obtundas.

XXIII. Primum igitur, divine vir, audias me narrantem de Barbaris illis qui, quodcumque volunt, cum summa hilaritate progrediuntur in regias, ut mysteriis superstitionis impiæ præsent, et dissolutam inconditamque vitam agunt indulgendo ventri et vinolentiæ et quidquid cupiditate excitari solet. Hi igitur cum in templo quod in ædibus regiis est sacra mysteria facturi sint, in atriis nuda cum saltatione incondita carmina et hymnos Mahometi canunt. Quibus **203** rebus magis ad sese quam ad Evangelia audienda trahunt aut omnes aut nonnullos eorum qui ibi congregati sunt. Eodem modo ad regiam mensam plerumque cymbala adhibere et ludicra instrumenta et carmina impia solent.

κράσιν ἢ τὴν τῶν θεῶν Εὐαγγελίων ποτὲ μὲν πάντας ἀπλῶς, ποτὲ δ' ἐνίοις τῶν ἡθροισμένων ἐκεῖ. Τὸ δ' αὐτὸ καὶ περὶ τὴν βασιλείαν τράπεζαν δρῶσιν ὡς τὰ πολλὰ μετὰ γε [f. 112 r.] δὴ κυμβάλων καὶ θυμηλικῶν ὀργάνων καὶ ἁγμάτων, ὅποια τοῖς ἀσεβέσιν εἰθίσται.

XXIV. Hoc unum a me obiter dictum sit. Reliquum est ob ærumnas ac labores barbarorum copias ex Bithynia in Europam proficisci noluisse, nec Cantacuzeno regi cum ad se vocaret se applicaturas. Qua re ille coactus, turmas mercede conductas cum mulieribus et liberis in Europam transportavit, quæ ei vise sunt esse munimento et terriculo Palæologo genero tanquam Gorgonis facies. Triballos Mysosque in nonnullas Chersonesi urbes transportavit, si forte ex iis essent qui socii sui in bello esse vellent ut Romanos illos miseros in servitute retinerent mandato regis ac voluntate adjuti. Unde tanquam ex munitissimo receptaculo egressi proximam Thraciæ partem vastabant subiciebantque. Jam vero Hircani filius qui per Hellespontum profectus erat tanquam in coloniam et patriam terram habitare ibi cum Barbaris qui paulo ante huc venerant se posse putabat. Quæ vero sequuntur ut prudenti cuique admodum cognita, si volueris, tacebo. **204** Nam ut certis rationibus conjicias ea quæ silentio prætermissa sunt qualia sint facile te assecuturum puto, si quæ dicta sunt probe audieris, etsi asperrima sunt forsitan quæ Callistus in Cantacuzenum invecus acerbissime evomuit.

Α ὁ Καντακουζηνὸς ἀσχυνθεὶς ἔρανον πρὸς τῶν Βυζαντιῶν κελεύει συμφορηθῆναι κατ' ἄξλαν ἐκάστων τῶν τε μάλᾳ πλουσίων καὶ μὴ, καὶ τῶν μᾶλλον ἐνδοξῶν καὶ μὴ, καὶ οὕτως ἐν τρισὶ μῆσι καὶ τὸ τῆς ὀροφῆς τοῦ νεῦ λειπόμενον ἐκτετέλεσται.

ΚΒ. Τίνα δ' ἦν, ὦ καλὲ Ἀγαθᾶγγελε, ταῦθ' ἔτι διὰ κακίας μέγεθος, φειδοὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων, τῶν τε λεγόντων φημί καὶ τῶν ἀκούοντων, σιωπώσῃ παρέπεμψας γλώττῃ; μὴδὲ γὰρ εἶναι δοκεῖ μοι τῶν μὴπω γέ σοι λεχθέντων τὰ λεχθέντα μῆτε μεῖζω μῆτε μὴν ἀτοπώτερα. Ὅμως ἐκλογὴν ποιησάμενος σὺ γε κάλειθαι μετρίαν, ἐν ἣ δύο τῶν κουφοτέρων ἀπχρηλαί μου προθυμήθητι, ὡς μὴ ἀποκναίειν μῆτε μακρᾷ σιγῇ τὰς ἡμῶν ὑπονοίας μῆτε μακροτέρους λόγοις τὰς ἡμῶν ἀκοάς.

ΚΓ. Καὶ μὲν δὴ πρῶτον ἔστω σοι, θεῖα μοι κεφαλή, πρὸς ἀκρόασιν τὸ περὶ τῶν βαρβάρων ἐκείνων, οἱ διηνεκῶς καὶ ὅτε βούλοιντο μετὰ πολλῆς κωμάζουσι τῆς βασιλείας εἰς τὰ βασίλεια, μυσταγωγοὶ καὶ πρόεδροι τῆς ἀσεβοῦς Ὀρησκείας ὄντες, καὶ βίον μὲν, ὡς φασίν, ἀσκευόν τε καὶ ἀζυγα βόσκοντες, γαστρὶ δὲ πάντων μάλιστα δουλεύοντες καὶ ἀκρατοποσίας ἡττώμενοι, καὶ ὅσα τὸ τῆς ἐπιθυμίας ἀκόλαστον ἀναφλέγει. Οὗτοι τοίνυν μελλούσης τῆς ἐπερᾶς τελεῖσθαι μυσταγωγίας ἐν τῷ τῶν βασιλείων ἐκτὸς ἐπερᾶς ταμῆναι, χοροῦς ἰστώντες ἐκεῖνοι παρὰ τὰς βασιλείους αὐτὰς ἀντάδουσι τε τὴν γυμνικὴν ἐκείνην ὀρχοῦμενοι ὄρχησιν, καὶ ἀσῆμοις κλαγγαῖς τὰς τοῦ Μωάμεθ ἀναβοῶσιν ὦδὰς καὶ τοὺς ὕμνους,

ΚΔ. Ἐν μὲν δὴ τοῦτο σπιδωθῆς εἰρήσθω μοι· δεῦτερον δ' ὅτι καὶ διὰ τὸ πολυμυθόν τε καὶ πολυάσχολον τὰ τῶν βαρβάρων στρατόπεδα διαπεραιούσθαι συχνότερον πρὸς Εὐρώπην ἐκ Βιθυνίας ἀπηγορεύαται ἤδη, καὶ οὐκέτι καλοῦνται τῷ βασιλεῖ Καντακουζηνῷ προσέχειν ἐφασαν αὐθις τὴν νοῦν· ὅθεν ἀναγκασθέντα τοῦτον λογάσας ἐκεῖθεν μισθώσασθαι τε καὶ ἅμα γυναῖξί τε καὶ τέκνοις εἰς Εὐρώπην μετενεγκεῖν, ὁπόσους ἀποχρήσειν ἔδοξεν εἰς ἐπιτελισμα καὶ φόρητρον ἀντὶ Γοργόνος ἄλλης τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου, καὶ εἴ τις ἐκείνῳ βούλοιο συμμαχεῖν ἐκ Τριβαλλῶν καὶ Μυσῶν. Καὶ αὐτοὺς τῶν ἐν Χερβρόντῳ πύλων ἐνοικίξει τισίν, ὡς καὶ δούλοις διηνεκῆσιν ἤδη κεχρησθαι παντάπασι τοῖς ἐκεῖ ταλαιπώροις Ῥωμαίοις, τῆς ἐφέσεως συνειληφῆστας ἐπικουρον ἤδη καὶ τὸ τοῦ βασιλείως ἐνδοσίμου, ἀρῶν ὡς ἐξ ὀρημητηρίου λοιπὸν ἀσφαλοῦς ἐξίόντες κατὰ τὴν ἐξῆς ἀεὶ ληίζονται τε καὶ ὑποποιούνται Ὀρθᾶν. Ἦδη δὲ καὶ ὁ τοῦ Ἰρκανοῦ πατρὸς ὡς εἰς ἴδιαν ἀποικίαν καὶ πατρίαν γῆν διαβὰς τὸν Ἑλλησποντον, συνοικεῖν ἐκεῖ τοῖς ὀλίγῳ πρότερον ἐληλυθῶσιν ἔκρινε δεῖν ἐκεῖνοις βαρβάροις. Τὰ δ' ἐξῆς ὡς ἤκιστ' ἀδελὰ τῶν συνετῶν οὐδέσιν, εἰ βούλοιο σὺ, σιωπησομαι· ἀποχρησᾶ: γὰρ οἶμαι καὶ τὴν τῶν σιωπῶμένων συμβάλλειν ἐντεῦθεν ποιότητα λογιωτέρως

εικασίας τόν γε συνετόν άκροατήν, ει και φρικωδέστερα πίφουκεν ισω; ύπόσα ο Κάλλιςτος Καντακουζηνόν κατατρέχων ές τό πάνυ τραχύτατον έξηρεύξατο.

Και ο μόν Άγαθάγγελος τοιαύτα ειπών και άκούσας την ειωθυίαν έπαληνδρόμει, λάθρα και καθ' ήσυχίαν ούκαθε άπίων. Και ο χειμών έν τούτοις ούπω μόν τέλειω; έληγε δ' ούν.

ΚΕ'. Άρτι δέ τής ώρας έφραστηκυίας έν η ψυχαί ζωτικάι πρής άναβλώσειν πάσης άνίσχουσι γής, χλδην ένδεδυμέναι παντοδαπήν και παντοδαποίς περιηνησισμένην τοίς χρώμασι, Ματθαίω διάδημα περιτίθησιν αυτοκρατορικόν ο πατήρ έν τή Βλαχερνών θείω τεμένει, Φιλοθέου του μετά Κάλλιστον νεωσι πατριάρχου κατά τό πάλαι κακρατηκόδ έθους τή χρείη καθουουργήσαντος. Σκοπός δ' ήν τή νέω τουτωφ διαδήματι ώστε τόν υίόν συνάρχειν μόν τή πατρι διά βίου, τελευτήσαντος δ' ίσως αύτου διά γήρας [f. 112 v.] μόνον εκ διαδοχής τόν υίόν αυτοκρατορικώς τά τής βασιλείας διέπειν σκήπτρα. Του γάρ γαμβρού Παλαιολόγου πίσσα παντάπασιν κατεψήφιστο λήθη, και ούρα φιλικής όμονοίας τέλειω εκέκλισετο.

ΚΖ'. Ημέραι μεταξύ παρεβρόησαν ού μάλα συχναί, και Ματθαίος ο νέος ούτοσί βασιλεύς εις την έγκλειούσαν ταύτην έμην άφικνεϊται οικίαν, του πατρός βασιλέως κελεύσαντος μέσον γενόμενον πείσαι βαδίζειν ήμα; αύθις εις τά βασιλεια και διδόναι μόν τάς ειωθυίας τοίς βασιλεύσιν ήμα; όμιλια; , άντιλαμβάνειν δ' εκειθεν συχνά; και ποικιλια; αύτάς τών άντιδόσεων άμοιβάς. Άλλ' έμου την παράκλησιν ταυτηνι μηδαμή μηδ' εκ πρώτης προσηκμένου φωνής, την γλώτταν εύθύ; εκείνος έτέρωσε μετεβρόθμιζε. Και, ε Εί μόν έφ' ήμίν ε φησιν, ε εί;αι λογίη του βίου τά πράγματα, και τή γε ήμετέρη τάς ήνίας γνώμη παρέχεις του τοιωδε και μη και άλλως κινείσθαι ταυτι, σκοπεϊν σε χρεών μη και σεαυτόν, μεθ' ών έτέρων άδικαίς, λανθάνης όμοίως αύτός άδικών, και τής σής πολλούς όμιλιας μετά τής συμφουού; άπιστερών ύφέλειας, και σεαυτόν αύτός φανής όμου ζημιών, δόξης θείας ήμα και ανθρωπίνης εκ γε του προφανούς άπιστερών έκοντί. Τά τε γάρ άλλα και δη και τόν έν μόν όρώ πατέρα και βριζιέζ, σύν γε μητρι μου τή βασιλίδι, πρής τουτο ε μεταξυ συμπεπτωκένα συμπεπτωκα μετάμελον σχόντας ού μάλα μικρόν ούδε πρής το περιφρονούμενον ύποβρέοντα. Μέμνηνται γάρ σου σύν θαύματι, και δια στόματος ούδαμή διαλείπουσιν ιδίη και δημοσίη φέρειν εκάτεροι τά σε και ανακαλείσθαι συχνά, και μάλιστα νύν δε συχνοίς περιαντλείσθαι συμβαίνει βιαίως πραγμάτων κύμασι και σάλπι τύχης αύτούς; και οσο; ού δεομένους, έπερ προδ', όμιλη του πρής περριμυθίαν, ζιφύρου φάναί τινός ήδονής αύτουργού, και χορηγειν παρεσκευασμένους χειρούση γνώμη χρήματα και δέξαν σύν όσας προσήκουσι δεξιώσαι; τιμαί; συνοικούσαι παντοδαπαί; , και οίαι σοι πρής βουλήσεως ειέν άν. Ού γάρ άνεμέστητον μη ές τό δέον κεχρησθαι σε τή δέοντι. Έβήν γάρ εύδαιμονείν τε και χαίρειν, ού δ' έθελοντής άφανεί; και λύπη συντήχεις σεαυτόν, και ούδαμή γε έβρωσθαι είδως πρής τό νήρον αύθις τόν όν λογιμόν. Εί ού τύχη και τό αύτόματον άγι τά καθ' ήμα;

A Agathangelus cum hæc dixisset audissetque, via qua solebat clam cum silentio domum rediit. Hiems autem his rebus nondum plane assumpta est.

XXV. Jam tempore illo quo vivæ totius terræ animæ renascuntur atque revirescunt, herbam inditæ variam variisque distinctam coloribus, Matthæo liberum imperium dedit pater ejus in Blachernarum templo a Philotheo qui post Callistum nuper patriarcha factus erat ad antiquum morem. Hoc novum regnum eo nomine constitutum est ut filius regnaret una cum patre per ejus vitam; mortuo autem eo ob senectutem hæreditatis jure libere regni gubernacula teneret. Nam Palæologus gener totus in oblivionem relegatus erat, et aditus ad amicitiam et concordiam plane præclusus.

XXVI. Dies interea præterlapsedi erant non valde multi, cum Matthæus 205 imperator junior in hoc custodia meæ domicilium venit, et patris sui jussu intercedendo et persuadendo me adiit, ut rursus in regiam venirem et recepta ea, qua antea consuessem cum rege esse, consuetudine, multorum inde et variorum officiorum vicissitudinem recipere. Equidem cum hortationem illam jam ab initio orationis aversarer, linguæ lenitatem ille statim in alteram partem mutavit, atque : Si peses nos esse, vitæ negotia puias et nostro arbitrio illa regendi potestatem concedis, circumspicere te oportet ne præter alios te quoque ipse similiter invitus crucies, sed ut intelligas quomodo consuetudine tua cum utilitate conjuncta multos exspolies et ipse te punias, cum Dei gloria atque hominum ex aperto te sponte prives. Nam, ut cætera omittam, patri meo et matri reginæ video ex illa re quæ interea accidit dolorem esse haud levem atque ab re neglecta alienum. Recordantur enim tui cum admiratione quadam, nec desistunt unquam in ore habere publice et private negotia tua et cum grato animo volvere, et præsertim hoc tempore quo crebris et vehementissimis rerum fluctibus et fortunæ impetu circumfunduntur. Huc similem 206 cupiunt familiarem, qui tanquam zephyrus sibi animum permulceat et parati sunt ad augmentandas opes cum voluptate quadam et gloriam omnibus qui decent amicitia honoribus et qui ex voluntate tua fuerint, ornandam. Nec enim impune dimittitur si justo justum non adhibueris. Licet tibi in felicitate et voluptate versari; tu vero ultro calamitate et mœrore te consumis, nec unquam ad tranquillitatem venire poteris mentem tuam. Sin vero fortuna et casus ferat res nostras et voluntatem nobis cum dominatu quodam imponit, ita ut inviti ad agendum et patiendum necessitate compellamur, nihil superest quod objicias. Nec fines necessitudinibus munus cum turbaturus in futu-

rum, sed Nomesin suspiciam et venerabor temeritate ut par est abjecta. Velim tamen, vir optime, me, plane doceat prudentia tua; etenim si hos præstare mihi persuaseris, me non prævenieris hanc mihi magnam voluptatem præbendo, cum brevi tempore magnas dubitationes ex animo meo deturbaris et depuleris. Quæ quidem dia me vehementerque deprimebant, jam cogitationum et rationum multitudinem in immensum augent et compositiones et oppositiones et dispositiones earum alias aliter intrudunt, jam vero in immensum dilacerant ac dirumpunt tristitiæ **207** magnitudinem, quam ipse mihi dedi eo quod nesciebam quomodo et me et hunc reipublicæ statum ferrem, tum patris voluntati sponte obsecutus, tum non potius ob negotiorum turbas, quæ me circumfundunt circumvehunturque. Nonnullæ enim, imo omnes Romanorum tribus ipsi patri meo casus calamitosos Romanorum attribuunt, et quæ patriam vehementer nunc invadunt. Jam etiam in populi conspectum opinio illa permanavit, et omnes gentes Barbarorum et nationes vias et fora et plateas fama implent, eamque adaugent ignominia quavis addita. Non possunt de justo aut injusto aliquid judicare, nec animo reputant licere patri meo ob causas quas se unt omnes tollere Palæologum simul cum matre, qui soceram præter sororem meam abduxit et nobis anteposuit filiis. Jam vero intelligunt illum insidias atque artificia nobis struere et in odio æquitatem habere; sunt autem illi dediti cum toto animo ac voluntate. Patrem meum temere oderunt, quod necessitate coactus ad auxilium vocavit Barbaros, per generum alienigenam et honestum se defensurus ab genero indigena atque inhonesto, et quod ob nequitiam et malam voluntatem cives invasit. **208** Hoc vero modo divinam se Providentiam tollere nesciunt. Omnia enim a Deo pendent, cui omnis fides habenda est, neque ullo modo divina providentia potest falli. Necessario consequitur, quidquid divina Providentia præcognitum est. Quibus non tanta gloria contigit, eos facile omnes in debili et vaga gloria ponere divinæ Providentiæ fundamenta non puto in iis rebus quæ per omne tempus proveniunt provenientque sublato firmo fulcro. Neque enim quæ non possunt necessario venire plane qualia postea erunt, hæc cum infinita sint verisimiliter etiam ante cognosci unquam possunt. Ita omnia sacrorum prophetarum dicta vana sunt aut si qui Dodonæ aut ad Delphicum tripodem erant qui consulentibus futura prædicebant, cum infinitas scientiæ finibus circumscribi non possit. Itaque in ipsa obtrectanda divina Providentia deprehenduntur. Et ineptum quantum et quale sit hanc multum abest, quin imperitus quisque et rudis atque agrestis plane intelligat. Qui cum ita ad inusitatos fines rupesque esset depulsus perfacili sane animo fuisset si non infragilibus peraret necessitatibus victos rerum præteritarum futurarumque eventus procedere, et cuique homini infu-

Α και την ημών εξ ἀφανούς επιτίθεται τυραννοῦσα θλίψιν, και ἄκοντες δρῶμεν και πάσχομεν ἐκ ἀνάγκης ὅποσα τῶν ἐκείνης βολίων ὁ κλύων ἐπάγει, οὐ μὲν οὐκ ἐγκαλεῖν οὐδὲν ἐτι οὐδ' ἄδρους κινεῖν ὑπεκτευγμένους ἀνάγκαις βουλήσομαι [f. 113 r.] τοῦ λοιποῦ, ἀλλ' ὑπέχομαι και φυλάσσομαι τὴν Ἀδρῆστειαν, τούντεῦθεν ὡς εἰκὸς ἀφοσιούμενος τῷ ριμα. Πυθέσθαι δ' οὖν ἡμους βούλομαι πρὸς τῆς σῆς σοφίας, ὧ βέλτετα, τὰ κριβίς· εἰ γὰρ τοῦτο κρατεῖν με πέσεια, οὐκ ἂν φθάνοις βαθεῖάν μοι χαρίζομενος τῆ δονὴν, μακρὰς ἐν βραχεῖ τῆς ἐμῆς ἀποσφενδονῶν και ἀποβραπέζων φυγῆς ἀπορίας, αἱ δὴ διὰ μακροῦ τῆν τῆς ἐμῆς διανομίας ἐστὶαν σφοδρῶς κατασφύσαι, νῦν μὲν ἐκ' ἀπειρον ἀβουσι τοὺς τῶν ἐμῶν φροντίδων τε και λογισμῶν ἀναριθμήτους ἀριθμοὺς, και τὰς γε δὴ συνθέσεις τε κ' ἰ ἀντιθέσεις σφῶν και διαθέσεις ἄλλοι' ἄλλως παρεσκευλοῦσαι, νῦν δ' ἐκ' ἀπειρον τέμνουσι μοι και διαιροῦσι τὸ μέγεθος τῆς ἀσθαίρετου λύπης, ἣν αὐτοὺς ἐμαυτῶ κατηγγύησα, λαθῶν οὐκ οἶδ' ὅπως ἐμαυτὸν και τοῦτι τὸ τῆς βασιλείας ὑποθεξάμενος σχῆμα, πῶς μὲν ἐκὼν τοῖς πατέροις ὑποταττόμενος πόθοις, πῶς δ' οὐ μῖλα ἐκὼν διὰ γε τοῦς περιβρέοντάς τε και περιστοιχιζόντας τῶς ἡμᾶς κομιδῆ κυκλώνας πραγμάτων, ὡς εἴρηται. Εἰς γὰρ, εἰσὶν ἐνιοι, μᾶλλον δ' οὐκ ἐνιοι, ὅτι μὴ κλήν ἐνίων ἀπαντες Ῥωμαίων δῆμοι, οἱ και τοῦμῶ τὰς αἰτίας τῶν Ῥωμαίων συμφορῶν ἀναρτῶσι πατρι, δοαι χαλεπῶς ἀνεβρόγασαν νῦν. Ἐβη ἐκ και εἰς δημόσιον ἐβρόθῃ θέατρον ἡ κατηγορία, και εἴθη πάντα βαρβάρων και γένη παντοία μετὰ; μὲν ἀγυῖας, μεστέας δ' ἀγορὰς και πλατεῖα; τῆς φήμης ποιεῦσι, ἐπιβρώνοντες αὐτὴν αἰ και πᾶσαν ἐπάγοντες λουδορίαν, δικαίους κέρι και ἀδίκου μηδὲν ἐξετάζειν εἰδότες, μηδ' εἰς νοῦν βαλλόμενοι ὡς ἐξὼν τῶ πατρί μου, δι' ἃς ἀπαντες ἴσασιν αἰτίας, Πικρολόγον αὐτὸν ἀνελεῖν ὁμοῦ τῆ μητρι, ὁ δὲ και γαμβρὸν ἐπι τῆ ἐμῆ προσεληψεν ἀδελφῆ και ἡμῶν προετίμηκε τῶν υἱέων. Νῦν δ' ἐπιβουλεύοντα βλέποντες ἐκεῖνον και πᾶσαν μηχανὴν κινουῦντα καθ' ἡμῶν, και ὄσον μοισιν, οἱ δ' ἐκείνω μὲν προστιθενται πάση γλώσση τε και γνώμη, τὸν δ' ἐμὸν ἀκρίτως μισοῦσι πατέρα, ὅτ' ἀναγκαζόμενος εἰς βοήθειαν προσκαλεῖται βαρβάρους, ἀμυνόμενος διὰ γαμβροῦ γαμβρὸν ἀλλοφύλου μὲν δρόφυλον, εὐγνώμονος δ' ἀγνώμονα, και ἅμα ἐπεζίων κακονοίας, και ἀβουλίας τοὺς ὑπηκόους. Και τῶς τῶ τρόπῳ τῆν θείαν ἀναίρουντες οὐκ ἴσασιν πρόνοιαν, και τῆν ἐπιπροσμεμένην τοῖς πράγμασιν ἀθετοῦντες ἀνάγκην τῆς τύχης. Πάντων γὰρ ὡς εἰκὸς, προσγνωσμένων θεῶ, και πᾶσι πεπιστευμένου μήπω [f. 113 v.] μηδενὶ τῶ τρόπῳ τῆν θείαν ἐξεῖναι διαφυσθῆναι πρόνοιαν, ἐξ ἀνάγκης ἀκολουθεῖ και πᾶν τὸ τῆ θείας προσγνωσμένων προνοίας πεπράξεσθαι καθὰ και προέγνωσται. Οἷς δ' οὐκ οὕτω δόξης ἔχειν συμβαίνει, οὐκ ἂν φθάνοιεν οὔτοι πάντες ἐκ' ἀθεθείου και πλανωμένης τιθέμενοι δόξης, ὡς ἐγωγε οἶμαι, τοὺς τῆς θείας θεμελίους προνοίας, ἐφ' ὅσα τὸν πάντα χρόνον προβαίνει; τε και προβήσεται τοῦ βεβαιώσαντος οὐκ ὄνοτος ἐρείπματος. Οἷς γὰρ οὐκ ἔστιν ἐξ ἀνάγκης βεβαίαν κεικτεῖσθαι

την ἐχθασιν ὁποῖά ποτ' ἂν εἴη, ταῦτ' ἀόριστα ὄντα **A** εἰκότως ἂν οὐδὲ προγινώσκεισθαι δυνηθεῖη ποτέ. Καὶ πάντες εὐθύς καὶ συλλήθδην εἰπεῖν διαβίβληνται λόγῳ προφητῶν ἱερῶν, καὶ εἰ τινες εἴεν ἐκ Ἀωδῶν- ἡμα καὶ Ἀελφικοῦ τρίποδος τοῖς φιλοπευστοῦ- σιν ὁμοιωτοὶ τῶν ἀποβησομένων περὶ προεισι- ζοντες, οὐδαμῆ τῆς ἀοριστείας ἐχούσης ὄροις ἐπιστή- μης ἐγχεῖσθαι. Καὶ οὕτως ἐπ' αὐτοφάρῳ τὴν θεῖαν ἀλλεσκονται διαβάλλοντες πρόνοιαν· καὶ τὸ ἄστοπον ἐπόσον καὶ ὄσον, πολλοῦ μὲν τ' ἂν θεήσοι μὴ καὶ τῶν ἀφελεστέρων πᾶς τις, καὶ εἰ τις εἴη τῶν πάνυ θανάτων καὶ ἀγοραίων, σαφῶς ἔγνωειν. Τοῦτου δ' οὕτωςι πρὸς ἀτόκουσ' ἐσχατίας τε καὶ φάραγγας ἐωσμένου, πολλῆ ἂν εἴη βραθυμία μὴ ἀβρήκτους νο- μίξειν ἀνάγκαις δεσμίους τὰς τῶν γινομένων τε καὶ **B** αἰ γεινησομένων ἐκβάσεις κορεύεσθαι τε καὶ ἀτεκ- μάροισι ἀνθρώπων παντὶ δουλεῖν τύχαις. Εἰ οὖν οὕτω ταῦτα καὶ τὸ ἐφ' ἡμῖν ἐκ μέσου χωροῦν πρὸς ἐθύσσοις κάτεισιν ἀνυπαρξίας πυθμένας, τίς μη- γανῆ τὸν ἑμὸν ἐξαιρήσεται πατέρα μὴ δρῆν τὰ πρὸς τῆς ἀναγκαίας κελωσμένα τύχης, καὶ ὅτω μὲν ὠρισμένως προεγνωσμένα θεῶ, οὕτω δ' ὡς προε- γνωσθαι συμπέπτωκε γινόμενα τῆ προνοίᾳ, οὕτω δ' οὗ γινωσκόμενα κατ' ἄπερ ὠρισται τε καὶ γίνεσθαι πέφυκε πρὸς τῆς αὐτοῦ προνοίας, ταυτὸν δ' εἰπεῖν τῆς ἀναγκαίας ἀγόμενα τύχης. Αὐτόματον γὰρ καὶ τύχην τὴν θεῖαν καλεῖσθαι πρόνοιαν ἀκώλυτον ἠκηκέναι ὑπάρχειν μὴ μόνον τοῖς σοφωτέροις Ἑλλήνων πιτοῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἡμετέρων ἔνιοις. Δεόν οὖν ἐκαινεῖν ὅτι τῆ θεῖᾳ προνοίᾳ καὶ ὁ ἐμὸς ἀγόμενος πατήρ, καὶ ἀφύκτω δουλείαν ἀνάγκη, βαρβάρους μὲν, συγγενέσι δ' οὖν καὶ φίλοις ἐπιτερίπτει τὰς τῶν ἀπαξ ὑπὸ θεοῦ κατεψηφισμένων εἰς εὐερίον σφαγὰς καὶ τὰ λάφυρα καὶ τὰς παντοίας καὶ πολυτρόπους ἀπαγωγὰς, οἱ δὲ καὶ ἀχθονται [f. 114 r.] καὶ προσονοιδίζουσι καὶ μισοῦσι, καὶ τὴν μὲν αὐτοῦ δι' εὐχῆς τελοῦσι ποιοῦντες ἀπαλλαγὴν. τὴν δὲ τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου μάλα σφοδρῶς ἐφιένται καὶ ἀνακα- λουῦνται ἄρχην, καὶ τὰς αὐτοῦ καὶ αὐτοὶ συνεργοῦντες οὐκ ἀπολείπουσιν, ὅσον τὸ ἐφικτόν, ἐπιβουλὰς καθ' ἡμῶν, καὶ ταῦτα διηγεκῶς ἀδομένων ἐκ πάνυ πολλῶν καὶ παλαιότερων τῶν χρόνων ἀκούοντες τῶν τε ἄλλων κακῶν, καὶ ὡς πεπρωμένον ἔειπεν τῷ ἔθνει τουτῷ χειρωθῆναι Ἑρωαίων ἅπασαν χώραν καὶ πόλιν, καὶ μέχρις αὐτῶν ἀγυῶν τε καὶ πλατειῶν καὶ στοῶν εἰσδραμεῖν τῆς Βυζαντιῶν μεγίστης πό- λεως. »

KZ. Ματθαίου μὲν οὖν ἐκαινεῖν τοιαῦτα συνείρειν **C** ἐθέλοντος ἕτερα πλείω καὶ ἄλλα ἐπ' ἄλλοις ὁμόστοι- χα, διακρίψας τοῦ λόγου τὸν δρόμον ἐγὼ τοιαῦτα φημι πρὸς αὐτόν· « Σὺ δὲ βουλόμενος τὴν θεῖαν συνιστᾶν πρόνοιαν, ὡς δοκίῃ σοι τὸ σχῆμα τοῦ λόγου, λήληθας ὁμοίων αὐτῆν καὶ τάναντία δρών προφανῶς τῆς ψουλήσειος, καὶ τὸν πατέρα τὸν πᾶν ἀπαλλάττειν μα- κρῶν ἐπιγόμενος ἐγκλημάτων πεφώρασαι καὶ ταυτὴν αὐτόχρημα τοῖς τῶν αὐτοῦ συγκαταδῶν ἐγ- κλημάτων ὑδασι τε καὶ ῥοθίοις. Μηδὲ γὰρ τὰς τῶν ὄντων τε καὶ γινομένων αἰτίας· εἰδῶς, μηδὲ τρόπους αἰτιατῶν διαρεῖν ἐπιστάμενος, μηδὲ τούτων ἕκαστα τῷ προσήκοντι διανέμειν κανόνι, οὐς ἂν ἐθέλης ἐκ- ρεῦγειν κρημνοῦς, τοῦτοις ἐκ τοῦ βῆστος καὶ μὴ ἔλουν ἐμπίπτεις. Οὐ γὰρ παρὰ τοῦτο τοῖς δρῶσι γίνεται τὰ μοχθηρὰ τε καὶ ἀποτρόπαια, ὅτι πρὶν γενέσθαι προέγνωσται τῷ θεῷ, οὐδ' αἰτία τῶν γινο- μένων κακῶν ἢ προέγνωσται· ἀλλ' ὅτι γεινησεῖσθαι ἡ- μεῖς, διὰ τοῦτο προέγνωσται τῷ θεῷ. Μᾶλλον δ' εἰ τὰς φαιδότερα λίγειν χρεῶν ἐνταυθοῖ, ἐγνωσται θεῷ καὶ οὐδαμῆ προέγνωσται. Ἐπιτοῖς γὰρ τοῖς τούτων τοῖς ὁμοῖα τὰ ἢ, ἐν μέλλοντι, ἐν τῷ τῆς οἰίας

nitis fortunis servire. Quæ cum ita sint, et id quod apud nos e **209** mediq procedit ad profundam abeat inexistentiæ altitudinem, quid impedit patrem meum, quin faciat ea quæ fortunæ necessitate destinata sunt. Ita a Deo plane præcognita sunt, et qualia providentiæ se ostendunt, talia sunt, quemadmodum destinata sunt, et nascuntur, divina Providentia sive fortunæ necessitate ducta. Casum enim et fortunam nominari audivi divinam illam Providentiam, nullo contradicente non solum apud Græcorum philosophos, verum etiam apud nostros. Equum igitur est assentiri divinæ Providentiæ, et pater meus inevitabili necessitate ductus in Barbaros cognatos atque amicos vertit, quæ Deus semel in eorum perniciem constituit, immolationes et prædationes variasque relegationes. Illi vero gravantur et obtreant et oderunt. Precibus relegationem perpetrant, Palæologi generi vehementer exoptant et precantur imperium. Nec insidiis huic struere conjunctis cum illo viribus quantum licet desistunt. Hæc continuo causæ inde ab anti- quis temporibus mala audierunt alia multa atque illud, huic populo a fortuna datum esse ut Romanorum totam terram **210** in ditionem suam reciperet et Byzantium magnam urbem usque ad ipsas vias, plateas, porticus ingrederetur.

XXVII. Matthæus alia ejusmodi cum plura addere vellet, equidem interrupto orationis cursu hæc locutus sum : Divinam enim Providentiam ubi condero voluisti, ut sermonis tui ratio docet, tollere te eam ignorasti et manifesto contrario iis quæ voluisti facere. Et patrem ubi magnis liberandum criminibus suscepisti, ipse ejusdem omnino demersus deprehensus es criminum fluctibus. Etenim cum neque causas scias eorum quæ sunt et sunt neque rationes eorum quæ ex causis effecta sunt discernere possis, neque suo unumquodque ordini attribuere, quas voluisti effugere rupes, in eas præceps incidisti; neque enim propterea sunt miseriæ et calamitates, quod cognite a Deo ante sunt quam fiunt; nec malorum causa Providentia est, sed quod futurum est, idcirco a Deo præcognita sunt; aut potius dicendum est cognita sunt a Deo, sed nunquam præcognita. Nam quæ futura nobis sunt, ea sicut præsentia Providentiæ Dei apparent, ut qui omne tempus in propria unitate permaneat et in præsentia semper immutabili constitutus sit **211** Nec voluntatem quam hominibus dedit liberam et

nibus circumscribit. Perinde ac si quis ambulare aliquem videns referat, verum dicere eum necesse est. Nec tamen, quod verum ille narrat, ob eam causam hic ambulat, sed quod qui ambulat, ambulare ipse vult, necessario fit ut verum ille narret. Et qui ambulat causam dat cur ille verum dicat, ita ut post causam narratio locum obtineat. Ob societatem quamdam narratio videtur quæ tanquam imago sequitur veritatis omnino necessitatem habere. Sed res non ita se habet. Etenim nec narrantis narratio nec videntis visionem necessitatem imponit ambulantis voluntati et libertati. Atque si videbitur, rationem hanc per alterum exemplum quoddam probabiliorum reddam. Ponamus igitur aliquem lignum tribus cubitis longum ad baculi usum sponte domi secantem, nullo toris iubente ex omnibus qui domum prætereuntes eum cernunt. Nec vero ipse, ut opinor, dubitabis quin ob hominum frequentiam prætereuntes statim cernant et intelligant qua sit longitudine et latitudine baculum; nullam autem visio operi necessitatem infert. Si igitur Deus sicut præsentia cernit et quæ sunt et quæ **212** futura sunt omnia, quomodo dicat quisquam Dei visionem et cognitionem ullam afferre necessitatem iis quæ nata libero nec ullo dominatu obstricto ordine perficiuntur? Ut enim hominum omnium nulla visio iis quæ in præsentia fieri cernuntur, ita nec Dei præcognitio sive cognitio iis quæ sunt ullam unquam vim affert nec necessitati libertatem semel datam subjicit. Similiter enim Deus ea quæ sunt et quæ futura sunt cernit, nullo discrimine interposito, quippe qui in simplicitate præsentia suæ continuo permaneat. Ita etiam libertatem cuique datam nunquam non concedit. Idcirco, ut dixi, nec providere et procognoscere Deum, quam videre et cognoscere malueris dicere, cum præteritis simul et futuris qui locus vindicetur nullus inveniat.

λέγειν χρεῶν εἴτε γινώσιν, οἷς ἔρξαι γιγνομένοις οὐ βίαιον ἐπάγει οὐδέσιν οὐδὲν, οὐδ' ἀνάγκη δουλοὶ τὴν ἄπαξ ὑπ' αὐτοῦ δεδομένην ἐλευθερίαν τοῖς πράγμασιν. Ἐπ' Ἰσῆς γὰρ ὁ θεὸς ὄρξαι τὰ γινόμενά τε καὶ γενησόμενα, καὶ οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ παρὰ θάτερον θάτερον, ἐν τῇ ἀπλότητι μένων ἐπ' Ἰσῆς αὐτὸς τοῦ σφετέρου διηνεκῶς ἐνεστῶτος; καὶ ὁμοίως αἰεὶ τὸ δεδομένον ἐκάστοις ἐνδίδωσιν αὐτεξουσίαν. Αὐτὸ καὶ οὐδὲν μᾶλλον, ὡς εἴρηται, φαίης ἂν τὸν θεὸν προσεῖν τε καὶ προγινώσκειν ἢ ὕρῃν καὶ γινώσκειν, τοῦ χρονικοῦ πρῶτον ἅμα καὶ μέλλοντος ἐνὶ γῆ τῷ τρόπῳ τελῶς ἐντεῦθεν ἐξωθουμένου καὶ χώραν αὐτῷ προσήκουσαν οὐδεμίαν οὐδαμῆ ἐφευρίσκειντος.

XXVIII. Quid igitur a criminationibus patrem ad Innocentiam revocas incerta sententia cum arte quadam in tuam rem versa et rationum fraude ad voluntatem studes mutare ea, quibus poenam illic dabit Deo qui cernit et dijudicat? Etenim sponte profugus Dei et fortunæ faustæ gloriæque desiderio ductus, ab divino illo viro se junctus, quam gloriosum nomen per terram serere stultuit, tam ingloriosam messem perpetuo facit. Consilio semper destitutus a **213** felicitate rejicitur, atque quæ persequatur tanquam optima arbitratus, ex iis omnibus plane dejectus est a fortuna cui serviebat conatus. Ubi omnium regum felicissimum se esse putabat, ibidem fortuna in alteram partem inclinata universo vitæ spectaculo et terrarum orbi

A ἀπλότητος Ἰσαμῆνῳ μένων τὴν πάντα αἰῶνα, κἀν τῷ μηδαμῇ ποτε παραλλάττοντι ἐνεστῶτι Ἰσαμένοσ. Καὶ ὄρῳν οὐ βίᾳ μεταβρύθμιζει τινὶ ὃ τὴν ἀρχὴν τοῖς ἀθροπίνουσι θελήμασι ἐδωκεν αὐτῷ: ἐξουσίον. Ὅμοιον γὰρ ἂν εἴη ὡσπερ ἂν εἴ τις βαδίζοντα βλέπων ἐξαγγέλλοι τῇ γλώττῃ. Τὸν μὲν λέγοντα ἀληθεύειν ἀνάγκη, οὐ μέντοι γε παρὰ τὴν ἀληθεύειν τὸν λέγοντα ὁ βαδίζων βαδίζει. Ἄλλὰ τοῦμπάλιν δίδοι ὁ βαδίζων βαδίζειν βεβούληται ἀληθεύειν ἐξ ἀνάγκης [f. 114 v.] συμβαίνει τὸν λέγοντα. Καὶ δίδωσι μὲν τὴν αἰτίαν ὁ βαδίζων τοῦ γε τὸν λέγοντα ἀληθεύειν, τὴν δὲ τοῦ αἰτιατοῦ χώραν δευτεροσ ἐπιὼν ὁ λόγος λαμβάνει. Καὶ δοκεῖ μὲν κατὰ μετουσίαν τινὰ καὶ ὁ λόγος ὡς ἐπόμεινον Ἰδαλίᾳ τὴν τοῦ ἀληθεύειν ἔχειν ὁπωσ ποτ' ἀνάγκη, οὐκ ἔχει δ' οὐν· οὐδὲ γὰρ οὐδεμίαν ἀνάγκην οὐθ' ὁ τοῦ λέγοντοσ; λόγος· οὐθ' ὁ τοῦ βλέποντοσ ὀφθαλμοσ τῇ τοῦ βαδίζοντοσ ἐπήνεγκεν ἐλευθερίᾳ κατὰ τὴν τοῦ βαδίζειν ἀδέσποτον θέλησιν. Καὶ εἰδοκαὶ γυμναστίου ἀσθίς τὸν λόγον ἐφ' ἐτέρου τινὸσ ὑποδείγματοσ τελώτερον· καίεθω γὰρ τινὰ τῆμερον τρίτηχου εὐλον φέρε εἰπέιν εἰσ ῥάδοσ χρεῖαν ἐξ αὐτοσχετίου θελήσεωσ οἰκοθεν ἀποξέειν μεταποιούντα, μηδενὸσ τῶν ἀπάντων μηδὲν ἐπιτάττοντοσ ἐξωθεν ὅσοι παριόντεσ ὄρῳσιν. Οὐκ ἂν οὐν οὐδ' αὐτόσ, οἶμαι, ἀμφισθητήσειασ μὴ κατ' ἀθροάν τοῦσ παριόντασ περιλήψην ὁρῶν μὲν καὶ γινώσκειν εὐθὺσ ὀπόση καὶ οἶα μήκοσ ἅμα καὶ πλάτοσ ἢ ῥάδοσ, μηδεμίαν δ' ἐπάγειν ἀνάγκην τῇ πράξει τὴν θέαν. Εἰ οὐν καὶ θεὸσ ὡσ ἐνεστῶτα πάντ' ἐπ' Ἰσῆσ ὄρξαι τὰ τε δὴ γινόμενα καὶ γενησόμενα, τί τις ἂν ἔχοι λέγειν ὡσ ἢ τοῦ θεοῦ θεωρίᾳ καὶ γινώσκειν ἀνάγκην ἐπάγει τινὰ τοῖσ ἐλευθερον τελείεθαι καὶ ἀδέσποτον πεφυκόσι τὸν τρόπον; Ὡσπερ γὰρ οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων οὐδεμίᾳ τισ τῶν ἀπάντων, ὡσ εἴρηται, ὁψίσ ἀνάγκην, οἷσ ἂν ἐκ τοῦ πρῆκοντοσ γινόμενοισ ὄρξαι, μηδαμῇ ἐπάγει βίαιαν οὐδεμίαν, οὕτωσ οὐδ' ἢ τοῦ θεοῦ εἴτε πρόφωσιν ἐπάγει οὐδέσιν οὐδὲν, οὐδ' ἀνάγκη δουλοὶ τὴν ἄπαξ ὑπ' αὐτοῦ δεδομένην ἐλευθερίαν τοῖς πράγμασιν. Ἐπ' Ἰσῆσ γὰρ ὁ θεὸσ ὄρξαι τὰ γινόμενά τε καὶ γενησόμενα, καὶ οὐδὲν μᾶλλον αὐτῷ παρὰ θάτερον θάτερον, ἐν τῇ ἀπλότητι μένων ἐπ' Ἰσῆσ αὐτὸς τοῦ σφετέρου διηνεκῶς ἐνεστῶτος; καὶ ὁμοίως αἰεὶ τὸ δεδομένον ἐκάστοις ἐνδίδωσιν αὐτεξουσίαν. Αὐτὸ καὶ οὐδὲν μᾶλλον, ὡς εἴρηται, φαίης ἂν τὸν θεὸν προσεῖν τε καὶ προγινώσκειν ἢ ὕρῃν καὶ γινώσκειν, τοῦ χρονικοῦ πρῶτον ἅμα καὶ μέλλοντοσ ἐνὶ γῆ τῷ τρόπῳ τελῶσ ἐντεῦθεν ἐξωθουμένου καὶ χώραν αὐτῷ προσήκουσαν οὐδεμίαν οὐδαμῆ ἐφευρίσκειντοσ.

D **KII.** Τί τοίνυν ἐσ τὸ ἀθῶον αὐτόσ παρεξάγεισ τὰ τοῦ πατρός ἐγκλήματα, σαλερῶσ διανοίασ εὐφρόμῳν τινὰ τὴν ἀποστροφὴν ἀντιμηχανώμενοσ, καὶ λόγοισ ἀπατηλοῖσ πρὸσ τὸ βουλλόμενον σπευδέισ μεταστῆναι ὦν τὴν κλίασιν Ἐργοῖσ ἐκεῖνοσ ὑφέξει τῷ βλέποντι [f. 115 r.] καὶ κρινόντι θεῷ; Φυγῆσ γὰρ ἐθαλοντόσ τοῦ θεοῦ γεγονώσ, καὶ πόθῳ προσηκούρου τύχης καὶ ὀξῆσ τοῦ θελοσ φωτόσ ἐκεῖνοσ ἀπεβῆν· γώσ, παρ' ὅσων ἐπίδοξον ἔνομα διὰ γῆσ ἐσπούδακε σπείρειν, παρὰ τοσούτοσ ἀδοξον στάχυν δεὶ θέρειν, δεὶ ἀβουλίαν αἰεὶ τοῦ βελτινοσ ἀποββαπίζόμενοσ· καὶ ἂ διώκειν εἴετο νομίασ εἶναι χρῆστὰ, παντεῖν ἐκπέπρωκεν ἄρθην, ὑφ' ἧσ ἐλάτρευε διωκόμενοσ τύχης. Καὶ ὅσοσ εὐδαιμονέστατοσ πάντων φήθη γίνεσθαι βασιλείων, ἐκεῖθεν ἢ ἀντίπαλοσ παραδούσ

βύμη τῆς τύχης αὐτοῦ γυμνῶν παντὶ τῷ τοῦ βίου θεάτρῳ καὶ κόσμῳ προδείκνυσι μὴ μόνον τοῦ μόνου Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἥσπερ ἐσπουδάκα δόξης προσκαίρου τυχεῖν. Ἐπ' οὐδεμιᾶς γὰρ βεβαίως ἐστήξει κρηπίδος κλῆρος δόξης οὐδαίς ὅς τε Θεοῦ ἀποπεφοίτηκε καὶ ὃν τὸ τῆς τύχης ἐχορήγησεν ἄστατον. Δυσὸν γὰρ ἐπομένῳν τῇ τῆς προσκαίρου τύχης ἐκκληρίῳ κακῶν, ἣ καὶ ἀμφω περιχεῖται τοῖς ἀθλοῖς ἐναλλάξ ἵπποισι ταύτην ἀμφιέννουνται, ἣ δυσὸν θάπτου. Ἡ γὰρ εἶδε τὸ τῆς τύχης ἄστατον, καὶ οὐδένα τὴν αἰφνίδιον ἀνάγκη μεταβολὴν εἶναι, καὶ τῷ συνεχεῖ τοῦ δόξου εὐδαιμονεῖν ἀσφαλῶς μηδὲ τῇ συγχωρεῖσθαι, καὶ παρούσης μὲν λυπεῖσθαι διὰ τὴν τῆς ἀποβολῆς ἐκπίδα, βύεσις δ' αἰ λυπεῖσθαι διὰ τὴν ἐναπομένουσαν μνήμην καὶ τὴν γε δὴ τῆς ἀναλήψεως ἀπέγνωσιν ἢ οὐκ εἶδε, καὶ μὴ εἶδῃς οὐδ' εὐδαιμονῶν. Παρούσα μὲν γὰρ ἠδονὴν οὐκ ἔχει τουτῷ κεκτημένῳ· καὶ πῶς ἂν εἴη εὐδαιμόνων τὴν ἀσθησιν οὐκ ἔχων ὧν κεκτησθαι δοκεῖ; Ἄν δ' ὄψῃ καὶ τὸ τῆς φύσεως ἴδιον ἐπιπέγκη, λέγω δὴ τὴν μεταβολὴν αὐτῆς, τῷ τῆς αἰφνίδιου ἐκπλήξεως ὑπερβάλλοντι συναεῖλαν ἐνίοτε καὶ τὸ ζῆν. Καὶ πρόλελοιπε μὲν αὐτὸν εὐθὺς δ' προλιπεῖν μὲν οὐκ ἦν αὐτῷ βουλομένῳ, καταλείπειται δ' αὐτὸς οὐδ' ὡς καταλείφεται νεώμικεν οὐδ' ὡς βίου προήρηται. Τοιαῦτα γὰρ τὰ τῶν χρονικῶν πραγμάτων ἐγκύκλια παύγια καὶ οἱ τῆς τύχης γέλωτες, σικὰ μὴ κρατεῖσθαι πεφυκυῖα, καὶ ἀνοῦσιον ὄνομα ταῖς τῶν μικρολόγων καὶ μικροψύχων ἐπιπλανώμενον φαντασίαις. Διὸ καὶ βῆστα μυρίοις ἀναμοχλεύεται κύβοις μεταβολῶν ἀτεκμάρτων. Καὶ ὁ σφόδρα θέλων αὐτῇ παραμένειν τοῦ μένειν ἀσφαλῆς ἀποσφενδονᾶται βραδίως· ὁ δὲ ταύτης μὲν ἐθελοντῆς ἐχχωρῶν, Θεῷ δὲ τῷ τῶν σταλῆς τὴν τοῦ βίου παρατρέχων θάλασσαν ἐρεδρον

ΚΘ'. [f. 145 v.] Καὶ ἵνα σε ἐς τὸ πρότερον ἔχως ἐκείνω τοῦ ὑποδείγματος αὐθὺς ἀναγαγῶν κατακλιθῶ τὴν λόγον, δεδειχῶς ὡς ἀνθρωποῦ τῶν ἀνθρωπίνων αἵτιο γίνονται συμφορῶν καὶ οὐχ ὁ Θεὸς οὐδ' ἡ αὐτοῦ πρόγνωσις, οὐδ' ἀνάγκη τις τῶν ἰσχυρῶν τοῦ βίου τοὺς οὐρανούς, ἀλλ' ἐκούσιον θέλημα τοὺς κακοὺς εἰς κακὰ παραπέμπει, προσέχειν τοῖς λεγομένοις χρεῶν. Καθάπερ γὰρ, εἰ τις μοχθηροτέρῳ μετὰ τοῦ πλείονος χρεῶς διαίτη καὶ ἀπέδουπεν τῷ γαστρὶ συμφορῇ τροφῆν, ἀνάγκη νοσεῖν καὶ διαφόρους καὶ ἄλλας ἐπ' ἄλλαις ἀλγηδύνας διηρηκῶς ὑπομένειν, καὶ τὸ αἴτιον πλὴν τῆς τοῦ πάσχοντος γνώμης καὶ προσιτάσεως οὕτε τῇ τροφῇ προστρέψουσιν ἄν τις δικαίως οὐτ' ἀνθρώπων οὐδὲν, οὐ μέντοι ἂν οὐδὲ ταῖς τῶν ὁρώντων προβήσσει καὶ προγνώσει, εἰ τις εἰς ἰατροὺς καλῶς ἐκ τῆς ἀκαίρου τροφῆς ἐκείνης στοχαζόμενοι καὶ προαναφωσκόντες τῷ μὲν τὴν ἀκλόουθον νόσον, τῷ δὲ τὸν ἐπόμενον θάνατον, καὶ ἀνάγκη οὐδεμίαν ἐπήνεγκεν οὕτε τοῖς νοσήμασιν ἐκείνοις οὕτε τῷ θανάτῳ πρόβησις καὶ πρόγνωσις τοῦ συνειῶς ὁρώντος ἰατροῦ, οὕτως οὐδ' ἡ τοῦ Θεοῦ πρόγνωσις ἀνάγκη συνωθεῖ τοὺς ἀμαρτάνοντας εἰς τὸ ἀμαρτάνειν, οὐδ' ἀμαρτάνοντας αὐ παντοῖοι; ἐκ παντοίων καὶ ποικίλοις ἐκ ποικίλων δεινοῖς περιπίπτειν ἀμοιβαῶν καὶ ὧν

A illum ostendit destitutum non modo a Deo uno, verum etiam ab ipsa qua frui voluit fortuna. Non enim firmo stabit fundamento gloria ulla quæ, a Deo separata, a tabulâ fortuna constituta est. Duorum enim malorum quæ fauste fortunæ sortem sequuntur, aut ambo perfunduntur ærumnis quæ illam circumdant, aut certe alterutrum. Aut enim metuere fortunam, cognita ejus inconstantia, necesse est, et in perpetuum se dare timori, ne in secura felicitate versetur, denique cum illa adest, angî necesse est ob jacturæ metum, dilapsa autem rursus angî ob memoriam ejus et recuperationem desperatam. Sin vero eam nescit, beatus esse non potest. Nam quæ adest voluptatem possessori affert. Quomodo autem felix esse poterit, qui sensibus id non percipit, quod possidere videtur? Sin vero postea naturæ proprium feret, mutationem suam dico, repentino perturbationis impetu interdum ipsam vitam tollit, et illud eum reliquit, quod relinquere sane nolebat. Relictus ipse est neque ut relinqui se putaverat neque ut vivere consueverat. Hæc enim quæ in tempore ab eo facta sunt ludibriorum vicissitudines sunt et fortunæ risus, umbra quæ non comprehendî potest et inane nomen quod in pusillanimatorum hominum mente versatur. Quamobrem facillime infinitis mutationibus tanquam tesserarum millibus eruitur. Et qui in felicitate permanere vehementer voluit, e securitate ejus facile ejicitur. Qui vero sponte eam relinquit, ad Deum bonorum sane ducem animo converso, incolumis vitæ æstum superabit neque insidias nec latrocinia omnium hominum timebit.

καλῶν ὡς ἀληθῶς χορηγῶν προσέχων τὴν νοῦν, εὐπίδουλον οὐδὲ ληστὴν φοβήσεται πάντων οὐδένα ποτέ.

XXIX. Atque ut te ad illius exempli vestigiis reducere finemque orationi imponam, postquam ostendi homines sortis suæ esse auctores et non Deum neque ejus providentiam nec necessitatem quandam in vita dominari, sed liberum arbitrium malos in mala proficere, ad ea quæ dicta sunt mentem attendere oportet. Quemadmodum enim si quis malo victu utatur plerumque et ventre repugnante, ægrotare eum et multos dolores pati necesse est; causam vero hujus rei, nisi ægroti sentiendi vivendique rationi, nec victui jure tribuerit quisquam 215 nec ulli homini. Neque etiam præcognitionibus et præcognitionibus si medici adsumt qui ex victu illo conjiciunt huic morbum adfuturum, illi vero mortem, nullam tamen necessitatem affert nec morbo nec morti prudentissimi medici præcognitio et præcognitio. Ita neque Dei præcognitio necessitate trahit peccantes ad peccandum nec peccantes ex miseris in miseris projicit, ut per difficilem labyrinthum pervagentur et ob pœnas quas sibi ibidem parant sollicitudinibus in perpetuum irretiantur. Providere Deum ea quæ futura sunt utpote qui universa tanquam præsentia cernat necesse est. Causam vero malorum inducere ejus providentiam necesse non est. Et si quid ex be-

stiarum visceribus præsagiebant Chaldæi, quoniam de his quoque locutus es, et si quod a Pythia datum oraculum ad cognoscenda futura spectavit, conjecturales hæc sunt prædictiones dæmonum qui futurum ex consulentium conditione et vitæ ratione colligunt, nec ullam rebus necessitatem ipsæ præsagitiones illæ conjecturales afferunt, nec dæmones illecebris fraudis possunt ad peccatorum perniciem trahere animam eam, quæ in timore Dei et sanitate integerrimè firmiter constituta est. Et quemadmodum homines non indigèrent medicina, si non ægrota- rent, ita nec vaticinatione opus esset, si non in fortunarum 216 fallacias se projicientes peccarent. Sed timore ducti futurum quærebant ex dæmonibus qui per multas ætates vaticinandi artem exercuerant hominibus quidem omnibus illi, nec tamen multum prudentiores. Vides enim illos plerumque in discrimine ponere oraculum. Cæteris ommissis, Pythia, Halya inquit, si trajeceris, magnum regnum delebis. Nec vero utrum regnum nec num fausta esset trajectio quærenti ullo verbo explicavit, nisi si forte trajeceris. Hujusmodi exempla qui quærere volent, permulta invenient.

δὲ: ἄ μακρῶν ἀκριβῶσαντας τῶν αἰῶνων θαύματος, ἄνθρώπων μὲν μάλλον, ἀπάντων δ' εὐστόχους οὐ μάλα μάλλον· ἴσοις γὰρ [f. 116 r.] ἂν κάκεινους τὸ πλείστον ὡς ἐν μεταχειμῶν βίπτουντας τὸ μάντευμα. Τὰ τε γὰρ ἄλλα καὶ τὸν Ἄλουν, φησὶ, διαβάς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσεις, οὐθ' ὅποιον ἀποσφαλῶν ἀμφοῖν, οὐθ' ὅτι τῷ ἐρωτῶντι βέλαιον ἢ διάβασις, ἀλλ' εἰ διαβάς τύχοι. Καὶ μυρία τοιαῦτα τοῖς γε σχολάζειν οὐ μάλα ὀκνοῦσιν εὐρίσκοντο ἂν.

XXX. Noli porro dicere malorum per patrum peccata prolatorum vinculo se liberare liberos minime posse nec pestis illius perniciem ac dominatam tollere. Valeat hæc inutilis indagatio; nec enim injustus Deus est ut alterius alteri penam adjungat. Quod perinde est ac si quis flammam oppressurus, ommissis cæteris omnibus iis quæ ad extinguendum adhiberi solent, sarnentorum fasciculos imponat et olei amphoras large infundat, et cæteros qui eum sequuntur ut idem faciant incitet; statim in aerem flamma extendet, et citius terram circumcurret fumo in ætherem emisso, necesse est non ex uno domicilio 217 flammam exurgere, sed totam urbem cum omnibus domiciliis et hominibus facillime comburi. Ita et liberos, si non patrum criminationes diluere student, sed peccata aliis alia, veteribus nova, modicis et levibus majora etiam et graviora addunt, ægrotare necesse est, ita ut in extremas semper miseriae incidant nec libere respirare possint, sed similes videantur eorum, qui pulmonum inflammatione et aquæ intercutis morbo implicati cum longa vita mortem brevem facile commutare vult.

καὶ μακροῖς μέτροις μέλλω τε καὶ βαρύτερα, νοσεῖν ἀεὶ περιπέπτειν, καὶ μηδ' ἀναπνεῖν ἐλευθέριον δύνασθαι, ἀλλ' ἐοικέναι πως ἐκείνοις οἱ περιπνεύμονινα καὶ ὑδέρῳ συσπλημένῳ βαθεῖ βίου; ἔλους ἐνὶ; θανάτου βάρους ἀλλάξιντ' ἂν.

XXXI. Quid igitur ipse tu et pater tuus innumeris domesticis illis maleficiis prætermisissis omnium oculorum obitu patrum facinora inspicitis, nec inde avertere animum ne tantulum quidem vultis

πρὸς πάνυ δυσειξέδευτον ἐκπονεῖσθαι λαβύρινθον τῶν τε ἐναυθα πραγμάτων καὶ τῶν διὰ τὰς ἐκείθεν ἑτοιμασμένας κολάσεις πληττομένων ἀεὶ λογισμῶν. Ἀνάγκη μὲν γὰρ τὰ ἐσόμενα προγινώσκεισθαι τῷ τὰ πάνθ' ὡς ἐνεστώτα βλέποντι θεῷ, οὐκ ἀνάγκη δ' αἰτίαν ἡγεῖσθαι κακῶν τὴν αὐτοῦ πρόγνωσιν. Καὶ εἴ τι δ' ἐν τοῖς τῶν ἀλόγων ζώων σπλάγγνοις ἰχνηλατοῦσι παῖδες Χαλδαίων, ἐπὶ καὶ περὶ τοιούτων εἰρήκεις, καὶ εἴ τις δ' αὖ ἐκ Δελφικοῦ τρίποδος ὀρμώμενος λόγος πρὸς μελλόντων ἔρῃεται πρόγνωσιν, στοχαστικῶν καὶ ταῦτα διτιμόνων εἰσὶ προβήσεις, ἀθροίζοντων τὸ μέλλον ἐκ γὰρ τῆς τῶν ἐρωτῶντων διαίτης; καὶ τῆς τοῦ βίου αἰρέσεως. Καὶ οὐτ' ἀνάγκην εὐθὺς ἐπάγουσι καὶ τοῖς πράγμασιν αἰ στοχαστικῶν προβήσεις αὐταί, οὐτε τὸ προσαγωγότερον τῆς τῶν δαιμόνων ἀπέτης μεταβρίπτειν δύναται πρὸς τὰ τῶν ἀμαρτιῶν ἀρρώστηματα στεβρῶς ἡδρασμένην ψυχὴν ἐν τῷ θεῷ φόβῳ καὶ τῷ τῆς ὀγιείας ταύτης μάλα ἀκραιφνεῖ. Καὶ ὡσπερ οὐκ ἂν εἶδει τοῖς ἀνθρώποις ἱατρικῆς, εἰ μὴ ἐνόσουν, οὕτως οὐδὲ μαντικῆς, εἰ μὴ ταῖς σφαλλομέναις ἐγκυβιστώνας τύχαις ἡμάρτανον, καὶ δεδιότες; ἐνεσῆθεν τὸ μέλλον ἐρωτῶν ἠναγκάζοντο τοὺς τὴν στοχαστικῆς

Α'. Καὶ μὴ μοι λίγα προγόνων ἀμαρτίας δι' ἃς τῶν κακῶν ἐκείθεν ἡργεμένων ἤκιστα δύνασθαι εἶν εἰρμὸν ἀναλύειν ἐκείνον τοὺς ἀπογόνους, καὶ τὴν ἐκείνου τοῦ βέουματος ἀναστέλλειν φορὰν τε καὶ δυναστεύουσαν αὐτοκρατορίαν. Ἄπαγε· σκῆψις τῆς σαθρά. Οὐ γὰρ εἰδικὸς ὁ θεός, ἵνα τὴν ἐτέρων ἐκτίσιν ἐτέρως παραπέτη καὶ ἄλλων ἄλλοις παρρηγῆ κολάσεις ἀπλώς. Ἀλλ' ὅμοιον ἂν εἴη ὡσπερ ἂν εἴ τις φλόγα πυρὸς κατασφίεται περιώμενος τάναντία τοῖς ἔργοις ποιῆσθαι, αὐτὸς τε ἀν' ἄλλων σβεσσηρίων ἀπάντων φακέλλους φρυγάνων ἐπιτίθει καὶ ἀμφορίας ἐλαίου προσεπιφέρων κατὰ τὸ θαψιλέστερον, καὶ σφῆρα ἄλλου; κατόπιν ἴοντα; κινῶν τὰ ὅμοια δρῶν, καὶ ἀεὶ τοὺς ἐξῆ; ταχὺ μὲντ' ἂν εἰς ἄερα βιθῶν ἢ τῆς φλογὸς ἀναβρίπτεισθαι κορυφῆ, ταχύτερον δ' αὖ τὴν κύκλω γῆν περιδράμει αἰθερίῳ τῶς συνεφαπτομένου πνεύματος; οὐ γὰρ ἀνάγκη πῦρ ἐκ μίδς τινος ἀναστέλλειν οἰκίας; ἀλλ' ἀνάγκη πῶλον ὅλην αὐταῖς οἰκίαις καὶ στοαῖς ἐμπιπρῶν ἐκ τοῦ βῆστος μετὰ τῶν συνοικούντων. Οὕτω δὴ καὶ τοῖς ὀψιγόνους, εἰ μήτε τὰ πατέρων ἐγκλήματα διορθοῦσθαι πειρῶντο, ἀλλὰ καὶ προσεπαντλεῖν ἀναγκάζουιν ἄλλοθεν ἄλλου; ἄλλα κατόπιν ἀμαρτήμασιν ἀμαρτήματα παλαιῶς νέα

ΑΑ'. Τί τούτων καὶ σὺ μετὰ τοῦ πατρὸς τοὺς τῶν οἰκείων ἀμαρτημάτων Ὀλύμπου; καὶ Παρνασοῦς παρατρέχοντες, πᾶσιν ὀφθαλμοῖς ἐς τοὺς προγονικούς ὄρβους ἐμβλέπετε, καὶ οὐκ ἀπάγειν ὡθ'

ἐπι βραχὺ τὸν νοῦν ἐκείθεν βεβούληθε, οὐδ' ἐπι- A
στρέφειν ἐξῆ καὶ πρὸς αὐτούς; Ἀρίθμει γάρ, εἰ
βούλει, μικρὸν τῶν τῆς οἰήσεως ὀπανίας ὄφρῶν,
[f. 116 v.] τὰ νῆα ταυτι καὶ ὀμέτερα, καὶ παρατί-
θει τοῖς τῶν προγόνων παλαιότεροις ἄπασι· καὶ
ἔχει τοσοῦτο βαρύτερα καὶ πολυειδέστερα τὰ ὀμέ-
τερα ὅσον ἡ στείρα καὶ παράλιος ψάμμος ἅπασα
πρὸς ἐν ἀθροισθείσιν βάρος μικροῦ τινοῦ; ὑπερέχει
δίσκου, ὅπολις πάλαι καὶ οἱ ἐν Ὀλυμπίοις ἐγρῶντο
δισκαύοντές τε καὶ τὸ παγκράτιον ἐξασκούμενοι.

ΑΒ'. Εἰ δ' αἰσχρὸν τὸ τὰ αἰσχρὰ διαναεῖσθαι,
αἰσχρῶτερον πάντως δῆλον πολλῷ τὸ τὰ αἰσχίστα
καὶ δύνισθαι καὶ ἐρῆν καὶ ἔμα πρὸς θεμοῦτος
ἐκλαλεῖν ἀνάξια. Εἰ δὲ τοῦθ' οὕτως, τοῦ λοιπὸν οὐκ
ἂν ἀναίθελας ἐλαύνοι, ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτονται καὶ
τῶν βαναύσων οἱ δυστυχιστέροι, τοῦτοις τὴν σὺν B
ἐγκαλλωπιζέσθαι πατέρα, καὶ γυμνῇ βροῦν τῇ κυ-
φαλῇ Βυζαντίοις ὡς διὰ τὴν ἡμῶν ἀπέχθειαν, τῷ
γαμβρῷ προτιθεμένων Παλαιολόγῳ καθ' ἑκασαν
γνώμη, πίστεως μὲν ἀποκλείεσθε νῦν μὴ μόνον
προῖδου καὶ τῆς τῶν ὀμετέρων κομιδῆς ἀσταχῶν,
ἀλλὰ καὶ πάσης χρηστῆς προσδοκίας ἐξῆς, ἐψέσθε
δ' οὐν ἐν βραχέϊ καὶ τὸ μέγα καὶ περιδύθητον ἄστου
Βυζαντίου τοῦτο προδοθῆναι ὁμολογῶ; ὅπ' ἔμοῦ τῷ
τῶν βαρβάρων ἀρχηγῷ πρὸς βασιλεῖον εἰκησιν,
Ἰγρκανῷ τῷ γαμβρῷ σὺν ἄπασι τοῖς ὅπ' αὐτῷ
βαρβάροις; Ὄθεν γυναικῶν μὲν καὶ παίδων ἄλλο-
τριώσεσθε τὴν ταχίστην, καὶ ἔμα χρημάτων καὶ
οὐκῶν, ὀμαί; δὲ μαστιγῆαι καὶ ἐν Καρδῶ δουλεύεσθε
μοίρα. Τοῦτ' ἐκεῖνο δ' καὶ τῷ Ἀσέρτου πάλαι Ὀδυσ- C
σαί καυαγήσαντι ἐκπεπηδηκῶς; ἐπηγγέλλετο Κύκλωψ
ἐκεῖνος δ' τοῦ Ὀμηροῦ, πύματον θηλαδὴ φυλάξειν
ἐαυτῷ τρέπεζαν αὐτὸν μετὰ γε δὴ τὴν τῶν ἀνδρῶν
ἐκείνων ἐδώδη, οὐδ' θηριώδες καὶ ὀμοδόρον θηρι-
καῦτα ὀρῶντος αὐτοῦ πεπονηται δειπνον. Τί τῆς
ἐπαγγέλλας ταύτης ἀθλιώτερον ἢ θηριωδέστερον;
Εἰ οὐν αἰσχιστον τὸν ἐν ἐξουσίᾳ τὰ αἰσχίστα δρῶν,
ἦκου μανίας οὐ μάλ' ἐλευθερον λύκοις; τὸ ἐπι-
σταυθὲν προτιθέναί ποίμνιον εἰς βορῆν ἔκοντι τὸν
ποίμνα. Δέον γάρ ὑπερμαχεῖν καὶ πᾶσι τρόποις
τὴν τοῦ ποιμνίου ζητεῖν εὐζωίαν, δ' εἰς κακο-
δαιμονίας ἀνυπερβλήτου μετασκευάσε πρόφασιν τὴν
ποιμνικὴν δεσποτείαν, καὶ οὐδ' αἰδέεται τὰς τῆς
ἀδίκου ψυχῆς ἐκλαλῶν ἀπορρήτους ὀδύνας, ἀλλὰ καὶ
δύξῃ; ὑπερβόλην ἐαυτοῦ τὰς Ῥωμαίων ἡγούμενος; D
συμφορὰς δημοσεύει καὶ ἐγκαυχᾶται. Ὄμως κ-
θάρπα οὐδὲν καινὸν οὐδ' ἀνοίκειον ἀνδροφόνῳ μυ-
ρίστος ἀνῆμων; ἀνθρώπους πεφρονεχότι καὶ πορνείας
ἀλώμαι, οὕτως οὐδὲν οὐδὲ τούτῳ καινόν, καθάρπα
τοῦ πεποιηκότος ἀπερβωγῆτι θεοῦ καὶ τὴν πάτριον
[f. 117 r.] ἐφομοσαμένῳ εὐσεβείαν καὶ τοῖς θεοῖς
ἐμπειραφνηχότι καινοῖσι καὶ νόμοις καὶ πᾶσιν ἱεροῖς
ἀδύως ἐνυδρίσαντι μυστηρίοις, καὶ ἐν ἀλιτηρίων
μοίρα γῆς καὶ θαλάττης ἀπανταχῇ τοὺς εὐσεβεῖα
συνεθεραμμένους διασπείραντι, καὶ παντοίοις τοὺς
λειπομένους δεσποτηρίοις ἐμβέδιχότι, καὶ τοῖς
τοιοῦτοις ἐγκαλλωπιζέσθαι ἀδικήμασι, δίκην σειρᾶς
ἐξομμένοις ἐκείθεν, καὶ τῷ τῆς ὀμοιότητος ῥητισμῷ
πρὸς τὴν τῆς πρώτης κακίας ῥίζαν ἀναπέμπουσι

A et tandem ad vos ipsos convertere? Enumera enim,
si voles, deminuta aliquantulum animi insolentia
nova hæc vestra cum peccatis veteribus illis om-
nibus comparata, et videbis tanto graviora et cre-
briora vestra, quanto carina et arena marina in
unum congregata exsuperat exiguum discum, quo
olim usi sunt qui Olympia certamina exerce-
bant.

218 XXXII. Ac si turpe est turpia cogitare, multo
sane turpius est turpissima et posse, et facere, et
simul ante omnium oculos proferre. Quæ cum ita
sint; nonne insolentia durtus pater tuus, in quibus
infimorum hominum abjectissimi erubescant, iis
ipsis gloriabitur? Ob odium nostrum qui sinus
Palæologo genero toto animo dediti exclusos vos
esse omni fructu et vestrorum agrorum cultu, sed
etiam omni spe bona. Videbitis igitur brevi ma-
gnam hanc atque illustrem urbem Byzantium tra-
ditam a me Hyrcano genero ac Barbaris, qui sub
ejus potestate degunt. Deinde a mulieribus ac libe-
ris celerrime relegabimini atque ab opibus et ædi-
ficiis, vos autem in abjectissima servitudine ser-
vietis. Hoc illud est quod Laertiadæ olim Ulyssi
navibus advecto accedens dixit Cyclops ille Home-
ricus semet eum ad ultimas mensas servaturum,
donec viros illos edisset, quibus bestiarum
more ante illius ipsos oculos mensam sibi extru-
xit. Quid hæc narratione miserius et immanius?
Quod cum turpissimum sit posse turpissima facere,
ab insanis sane non alienum est, si pastor gregem
sibi commissum lupis devorandum tradat. Opor-
tet dimicare et omnibus viis 219 salutem gregis
querere. Ille vero pastorale imperium ad perru-
cium inmensam adhibet nec veretur ne impiæ
animæ nefandos sætus edat. Sed Romanorum for-
tunis inlinitæ felicitati suæ vindicandis gloriatur
atque exultat. Quanquam ut nihil novum atque
inauditum ei qui millia hominum injusta cede-
stravit, etiam libidine teneri, ita neque huic quid-
quam novum est ut qui semel a Deo creatore se-
junctus pietate se abdicaverit, rejectis divinis legi-
bus atque institutis et omnibus sacris mysteriis in-
solenter contemptis et qui in scelestorum miseriam
terra marique eos qui cum pietate adoleverant si-
perferret, et multis eos qui relictis erant vinculis
obstrinxerit, vel gloriari ejusmodi maleficiis, quæ
ad instar funis vi æqualitatis ad primæ pravitalis
fontem ingenium ejus deducunt. Tu vero dic mihi
num sit fortuna et fatum necessario causa ea quæ
sunt efficiens? Quomodo tandem, amice? simile
est ac si quis media hieme nudus sub cælo ambu-
lans causam frigoris non suæ rationi ac voluntati,
sed fati necessitati tribuat. Profecto enim non
eujusque libera voluntas cuique Clotho fit, et sors
tanquam ex uno eodemque fonte profecta. Veni-
que rerum ad eo discriminis 220 ductarum
socium me tibi obvenire velis, cum majorem

quoque quam quæ nunc est intor me vosque di-
stantiam fore sepe numero in votis haberem. Sed
ab eas cum Deo, nec, ut plura loquar, me impellas;
nihil enim eorum quæ ex voluntate tua sunt dicam
aut faciam.

ἤκιστα μὲν τὴν ἐκτουτοῦ γνώμην καὶ θέλησιν, τὴν δ' ἀνάγκην τῆς πεπρωμένης. Ἢ γὰρ οὐχ ἡ ἐκάστου
παντάπασιν αὐτοδέσποτος θέλησις ἐκάστῳ γίνεται Κλωθῶ καὶ πεπρωμένη, σύστοιχον τῇ ῥίξῃ φύουσα
τὴ γέωργιον: Ἐπειτὰ με τῶν οὐτῶ πλάνης ἐχόντων ὁμιλητὴν ἀξιοῖς νῦν προσεληλυθότα γενέσθαι
ὅτι καὶ μυριοπλάσιον δι' εὐχῆς καθεστῆκοι μοι μᾶλλον τῆς νῦν ἐγούσης τὴν ἐμοῦ καὶ ὁμῶν με-
ταξὺ τοιαύτην διάστασιν γίνεσθαι. Ἄλλ' ἄπιθι πρὸς Θεοῦ, καὶ μὴ με πρὸς πλείους ἐρέθιζε λόγους· οὐδὲν
γὰρ ἐξ ἐμοῦ σοι τῶν κατὰ γνώμην οὐτε λελέξεται οὐτε πεπράξεται.

XXXIII. Mattheus igitur ille junior imperator cum
esset locutus quæ nondum ad alterum, et au-
disset quæ nondum ab altero, totus in tristitiam
et desperationem abiit, cum colloquium non ex
sententia sua cessisset. Volerat quidem blandiri
et audire; sed cum videret me ne paulisper qui-
dem animum advertere, abiit spe parentum plane
desinitus. Propterea tutior et securior custodia
nostra facta est, cum Palaniæ turba calumniarum
causa regum iram excitaret et augetet. Nec porro
per reliquum vitæ spatium habui, a quo audirem
aliquid aut quocum spoHoquerer.

αὐθις οὕτως! πως τὸ λοιπὸν τοῦ βίου μηδιστῆ
ἐχοντες.

XXXIV. Paucis deinde diebus præterlapsis, post
solis occasum secunda hora nocturna cum ves-
pertina, ut soleo, carmina recitarem Christo Deo
in conclavis angulo, ubi divinam ejus imaginem
atque sanctissimæ ejus Matris olim collocavimus,
tumultus repente turbulentus, motuum veteris tem-
poris 221 mirificorum magnitudine similis, omnem
ubi consisteram terram concussit. Nesciebam cum
inclusus essem, quæ foris fierent, nec quid Byzantio,
nec quid cæteris urbibus accidisset. Vehementer igitur
conquassavit et concussit ille conclave meum ut
pleræque partes fractæ in terram caderent et libri
nostri e sede ad humum dejicerentur. Suspensus
hac hora animus et motus terræ brevi vehementer
adhauctus spem vitæ deponere me cogebat, cum
metuerem ne terra et ipso cubiculo opprimerer.
Equidem cum non haberem quo oculos meos
verterem evitaturus divinam illam iram, quæ ob
pravitatem nostram nos adibat vividis minarum
coloribus expressa, firmiter pedes humo infige-
ham, trepidanti vero terræ obsistere non poteram.
Ubique mihi res plena sollicitudinibus erat; intra
enim male me habebam neque mihi exire omnino
in mentem venit; illud quidem propterea quod in
vinculis eram et ante portas arbitros metuebam,
hoc vero quod divinum propositum intelligebam
neminem evitare posse, nec qui sub cælo ambulet,
nec qui in carcerem injectus sit. Ab ejus enim vo-
luntate omnia pendent, quæcunque aperte sunt,
et quæcunque in recessu 222 collocata sunt
abditissimo, et volente Deo liberari potest vel
qui innumeros circum se laqueos ab hostibus
structos et tela cernat advolantia. Perditur etiam
facillime illo recedente. Quamobrem manibus ad

τὸ συγγενές. Σὺ δὲ μοι λέγε πρὸς ταῦτα τύχην
αἰτίαν καὶ πεπρωμένην ἀνάγκη τὰ δρώμενα δρω-
σαν. Πῶς καὶ πόθεν, ἀνθρώποις; Ὅμοιον γὰρ ἂν
εἴη ὡσπερ ἂν εἴ τις μέσου χειμῶνος γυμνὸς ἐν
ὀπαίθροις περινοστών αἰτίαν τοῦ βίγους ἐτίθει,

Ἢ γὰρ οὐχ ἡ ἐκάστου
παντάπασιν αὐτοδέσποτος θέλησις ἐκάστῳ γίνεται Κλωθῶ καὶ πεπρωμένη, σύστοιχον τῇ ῥίξῃ φύουσα
τὴ γέωργιον: Ἐπειτὰ με τῶν οὐτῶ πλάνης ἐχόντων ὁμιλητὴν ἀξιοῖς νῦν προσεληλυθότα γενέσθαι
ὅτι καὶ μυριοπλάσιον δι' εὐχῆς καθεστῆκοι μοι μᾶλλον τῆς νῦν ἐγούσης τὴν ἐμοῦ καὶ ὁμῶν με-
ταξὺ τοιαύτην διάστασιν γίνεσθαι. Ἄλλ' ἄπιθι πρὸς Θεοῦ, καὶ μὴ με πρὸς πλείους ἐρέθιζε λόγους· οὐδὲν
γὰρ ἐξ ἐμοῦ σοι τῶν κατὰ γνώμην οὐτε λελέξεται οὐτε πεπράξεται.

ΑΓ'. Ματθαῖος μὲν οὖν ὁ νεὸς ἐκεῖνος βασιλεὺς·
εἰπὼν μὲν ἂ μῆπω πρὸς ἕτερον, ἀκηκῶς δ' ἂ μῆπω
πρὸς ἑτέρου, λύπης καὶ ἀθυμίας μεστός ἐγεγόνει
μὴ κατὰ γνώμην τῆς θείας κειρωρηκίας αὐτῷ.
Καὶ ἐθούλετο μὲν εἶτι λέγειν τε καὶ ἀκούειν· ἀλλ'
ὄρων ἐμὲ μηδιστῆ μὴδὲ μέχρι βραχείας ἐνοδοῦντα
τὴν ἀκοὴν ἀπῆει, τὰς τοῦ πατρὸς ὁμοῦ καὶ τῆς
μητρὸς ἀφαίρουμένους ἄρδην ἐλπίδας. Διὸ καὶ ἀσφα-
λίστερὰ τε καὶ βιαίότερα καθ' ἡμῶν τὰ τῆς εἰρηκτῆς
αὐθις ἐγίνετο, τοῦ Παλαμικοῦ θιάσου βασιλευσίου
εἵνεκα τὴν τῶν βασιλείων ὄργην ἐρεθίσαντός τε καὶ
ἀναρρήπιζαντος; ἐς τὸ ἀκμαιότερον· καὶ ἠνούμεν
μηδὲν μὴδ' ἐθνοῦν μῆτ' ἀκούειν μῆθ' ὁμιλεῖν

ΑΔ'. Βραχεῖαι παρῆλλον ἐκεῖθεν ἡμέραι, καὶ
μετὰ δύοσιν ἡλίου δευτέρας ὥρας ἄρτι νυκτερινῆς
ἀγομένης, καὶ τὰς ἐσπερίους ἐμοῦ [f. 117 v] συ-
ήθως ὥδῃς ἀποδιδόντος Χριστῷ τῷ Θεῷ περὶ τὸ
τοῦ οἴκου ἐνδοτέρου, ἐνθα καὶ τὴν αὐτοῦ θεῖαν εἰ-
κόνα μετὰ τῆς αὐτοῦ πανάγου μητρὸς πάλαι
προσστησάμεθα, κλόσος; ἐξάλφοντες βαγδαίος καὶ τῶν
πάλαι Οζυμαχομένων ἐπὶ μεγέθει ἐνάμιλλος; πᾶσαν
ἐφ' ἧς ἐστήκαμεν ἐτίναξες γῆν. Καὶ τὰ μὲν ἐξω-
τείος ἠγγόνου πάθη, κεκλεισμένος ὢν, ὅσα τε Βυ-
ζάντιον καὶ ὅσα τὰς ἄλλας συμπέπτωκε πόλεις
παθεῖν· ἔλον δ' οὖν ἐδόνησε καὶ συνετάραξε μάλα
σφοδρῶς τὸν ἡμέτερον οἶκον, ὡς καὶ μέρη πλείω
βαγδαίος γείσθαι πρὸς τοῦδαφος ἐνοθεν κίκεῖθεν, καὶ
τὰς μὲν ἡμετέρας βίβλους ἐξ ἔδρας ἀναρρήγνυμέ-
νας βίπτεισθαι χαμαί. Τό γε μὴν παρατεταμένον
τῆς ὥρας καὶ ἡ κατὰ βραχὺ πρὸς τὸ βιαίτερον
προκοπῆ τοῦ σεῖσμου καὶ ἀπαγορεύειν ἦδη με τὸ
ἤν προσωνάγαζον, αὐτῷ τε ἐδάφει καὶ αὐτῇ
συγκαταδύεσθαι προσδοκῆσαντα τῇ οἰκίᾳ. Ἐγὼ μὲν
οὖν τῶς οὐκ ἔχων ὅποι βλέψας τὴν θεῖαν ἐκεῖνην
διαφυγεῖν ὄργην. ἡ τε νῦν διὰ τὰς ἡμετέρας ἐπῆει
κακίας καὶ ἡ μέλλουσα ταῖς φαινόμεναις ταύταις
ἀπειλαῖς ἐνεζωγραφεῖτο, ἐς τὸ πεπηγὸς καὶ βε-
βαίως ἰστάμενον ἐρηρεισμένους τοὺς πόδας ἔχειν
ἐπιδουλεύον μὲν, ἀντέχειν δ' οὐκ εἶχον πρὸς πάνυ
ἀστατοῦσαν γῆν. Καὶ ἦν πανταχόθεν ἐμοὶ στενὰ
κομιδῆ τὰ τοῦ πράγματος. Οὕτω γὰρ ἔχων τῶν
ἐνδον κακῶς, οὐδ' ἐξω προβαίνειν ὄλω; ἦγον εἰ-
μνήμην, τοῦτο μὲν ὅτι δέσμιος ἦν καὶ τοὺς πρὸ
θυρῶν ἰδεῖσθαι πανόπτας, τοῦτο δ' ὅτι καὶ τὸ τῆς
θεῖας ἀναπόδραστον ψήφου πάλαι γινώσκων ἦν ὡς
οὐδεὶς ἀποδρατῆ, κἂν ἐν ὑπαίθροις χορεύων τύχη
τις, κἂν ἐν εἰρηκτῇ συγκλείηται. Τῆς γὰρ ἐκεῖνου

βουλῆσεως ἐξῆπται τὰ πάντα, ὅσα τε φαίνεται καὶ ἄ
 ὅσα ἐν μυχοῖς θαλαμεύεται ἀπορρήτοις· καὶ σώ-
 ζο·το μὲν ἂν πᾶς τις βουλομένου Θεοῦ, καὶ εἰ
 μυρίας ὀρήν κύκλῳ περιγεομένης ἐχθρῶν παγίδας
 καὶ περιπτάμενα βέλη, ᾗθειροίτο δ' αὐθις ἐκ τοῦ
 βῆπτου συγχωροῦντος ἐκείνου. Ὅθεν τὰς χεῖρας ταῖς
 ῥουον τῷ τῆς γῆς ἐκείνῳ τιναγμῷ συντινασόμενος καὶ αὐτὸς, καὶ λογιζόμενος βέλτιον ἐνταυθοῖ μένοντά
 με τὸ τέλος ὑπομένειν τοῦ βίου, [f. 118 r] ἐνθα καὶ τοὺς ὑπὲρ εὐσεβείας ἄθλους ἐς τότε ἠνύσαμεν, ἣ
 πρὸς ἀνθρωπίνης ἀποβλέπειν ἐπικουρίας.

ΛΕ'. Ἐπει δ' οὖν ὁμοῦ Θεοῦ προνοίᾳ σεσώσμεθα,
 ἐς τὴν ὕστεραίαν ἤδη καὶ τὰ τῶν ἄλλων ἠκούομεν
 πάθη. Περὶ ὧν προϊόντες ἐροῦμεν πλατύτερον, ἐπεὶ
 καὶ πλατυτέρας ἐκείνα δεῖται τῆς ἱστορίας.

A dñinas illas imagines sublatis sustinebar terræ
 motu illo ipse perturbatus. Malebam ibidem re-
 manere finem expectaturus vitæ, ubi ob pietatem
 dolores ad hoc usque tempus sustulissem quam
 humanum auxilium expectare.

XXXV. Attamen cum Dei providentia essem li-
 beratus periculo, postero die quæ illis contigerant
 audivi, de quibus postea dicam amplius, cum am-
 pliorem relationem postulent.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ ΚΘ'.

NICEPHORI GREGORÆ

BYZANTINÆ HISTORIÆ

LIBER VICESIMUS NONUS.

[f. 118 r.] Δ'. Ἄρει δὲ τοῦ ἡλίου περὶ τροπᾶς B
 γενομένου τὰς φθινοπωρινὰς ἦκεν αὐθις ἡμῖν ὁ
 καλὸς Ἀγαθάγγελος, λάθρα κατὰ τὸ εἰωθὸς αὐτῷ
 μετὰ μέσας που νύκτας, ἐν ᾗ τῆς ὥρας μάλιστα γε
 λλεκτρούνας τὰς τε πτέρυγας τινάσσουσιν ἀρχονται
 καὶ τὰς ἐμφύτους ἀνακρούουσιν σάλπιγγας. Καὶ
 προσειπὼν καὶ καθίσας πρῶτον μὲν ἐπυνθάνετο
 τὴν αἰτίαν τῆς παρ' ἡμᾶς τοῦ βασιλέως ἀφίξεως,
 ἔπειτ' ἀρξάμενος καὶ αὐτὸς περὶ τῶν ἐξω διῆκει
 πραγμάτων ἡμῖν ὡς ἤρως τε καὶ θέρους ἔσχε
 μεταξὺ. Καὶ πρῶτον περὶ τοῦ γενομένου διῆκει
 σεισμοῦ τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς πολλὰχῆ τὰ τῆς πόλεως;
 Βυζαντιῶν κατενήκεται τείχη, καὶ πολλαὶ τῶν
 οἰκιῶν τοὺς οἰκούντας κατέχρισαν. Τῶν δ' ἐν Χερ-
 ρονήσῳ πόλεων αἱ μὲν κατέδυσαν αὐτανδροὶ δια-
 βασιση; ἐκεῖ καὶ σχισθεῖσης εὐθὺς τῆς γῆς πολ-
 λαχῆ· αἱ δὲ τῶν κύκλῳ διαλυθέντων τειχῶν καὶ τῶν
 οἰκιῶν ταῖς πλείσταις συμπεπτωκότων τοὺς μὲν
 τῶν οἰκητόρων θανάτῳ βραίῳ παραπεμφθῆναι συμ-
 πέπτωκε, τοὺς δὲ τοῖς ἀστυγείτοσιν ἐξ αὐτομάτου
 προδοθῆναι βαρβάρους αὐθήμερόν. Τοῦ γὰρ βασι-
 λέως Καντακουζηνοῦ πρὸ ἐτῶν που δυοῖν, ὡς εἶρη-
 ται, μίαν τῶν ὀχυρωτέρων ἐκεῖ πόλεων παρ' ἀσχόν-
 τος αὐτοῖς οἰκητήριον, ὥστε ἔχειν αὐτοὺς ἐπιτελ-

223 I. Ipso solst'io brumali redibat nobis bo-
 nus Agathangelus; clam ex consuetudine sua,
 media fere nocte; ea ipsa hora, qua so'ent galli
 alas extenderet et tubas natura insitas inflare. Et
 salutans considensque primum quærebat, cur rex
 ad nos venisset. Deinde et ille incipiens de rebus
 externis exponebat, quæ fuissent inter ver et as'a-
 tem. Et primum quidem narrabat de terræ motu
 aliisque rebus et multis locis urbis Byzantinorum
 muros esse collapsos; et multa domicilia incolas
 obruisse. Urbium in Chersoneso sitarum aliæ una
 cum hominibus a terra subito multis locis ibi ru-
 pta et hiante hauriebantur; 224 ad alias quod
 attinet muris in orbem destructis et domiciliis
 maximam partem collapsis incolarum pars morti
 violentæ committebatur, pars ultro vicinis Barba-
 ris eodem die se tradebat. Præbuerat enim Canta-
 cuzenus rex ante duos fere annos, ut dictum est,
 unum ex oppidis ejus regionis valde munitorum,
 quod iis esset domicilium. Hoc igitur modo paratæ
 iis erant munitiones et auxilium contra Palæolo-
 gum affinem; in regione diutius manere ipsi vo-
 lucrunt; sed paulatim evagantes semper et diri-
 pientes ex finitimorum oppidorum agris ipsos viros

deinceps et animalia sarcinaria et omnes ovium A greges, omnem brevi Chersonesum mediterraneam equis aptam sibi met ipsis reddebant tutam et castra sub divo strata nihil iis videbantur dissimilia terræ Asiaticæ antiquitus consuetæ. Itaque calamitatem ex terræ motu profectam cominus conspiciati, celerrime intrabant et sine ullo labore inter domicilia compilabant ea omnia quæ non erant obruta. Et futuro tempore catervatim egredientes exinde etiam omnem omnino jam usque ad portas Byzantinas terram compilabant Romanosque ab ea prorsus deterrebant. Vectigalia autem solvenda imperabant omnibus, quæ circumcirca erant oppidis. Decadarchi Barbari et præfecti in iis collocabantur. Sed ne ita quidem diligentia ejus æstatis Thraces 225 potuerunt frui, sed iterum nullas

lere spicas attingere potuit falx, propter præfectorum severitatem et insidias frequentissimas et impetus prædatorios ab aliis aliunde Barbaris factos. Eam ob causam quot Romani poterant latere manus barbaras, in voluntariam se convertebant e patria fugam; iis autem terræ partibus, ubi cuique facilius erat fugere, cum essent omni apparatu et ipso victu destituti. Et nonnulli servituti dominorum, qui ibi erant, semet ipsi subicitebant tenuis panis causa. Alii pera alligata plateas permigrant ad prætereuntium multitudinem manus porrigentes, si quis lamnam et obolum ad emendum panem eiceret. In tani mala conditione hærebant res Byzantinæ, ut, si quis rusticorum vehementiore emissa voce fortasse terrefaciebat infantem vel mulier lacrymans servis acclamabat bello captis, fere præ timore interirent, semper veriti, ne muros Barbari transilirent. Quam ob rem eorum nonnulli de externis cogitant oppidis et insulis patriæ peregrinam præferentes terram. Adeo timore ac terrore suspensi sunt et semper ante oculos habent suam 226 quisque mortem, quia partes vicinorum murorum ante tres dies eversa male custodiebantur.

ζηπούθεν ἀφῆ φωνὴν τῷ παιδί ἐπιπλήτων ἰσως, ἣ γυνὴ τοὺς οἰκείους ἀνακαλουμένη σὺν δάκρυσι αἰχμαλώτους, τεθνάναι μικροῦ τῷ δέει συμβαίνει σφᾶς, ἐν ὑποψίᾳ γινομένους εὐθύς· μὴ οἱ βίβραροι εἰσεπήδησαν τείχους ἐντός. Ὅθεν ὑπερορίους ἔναι καὶ αὐτῶν περινοοῦσι πόλεις καὶ νήσους, τὴν ἀλλοδαπὴν τῶν πατρῶν ἀνθαιρούμενοι. Οὕτω μετέωροι κἀθηνται καὶ πεφοβημένοι, καὶ τὸν οἰκείον ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν διεθρον ἀεὶ, καὶ μάλιστα ὅτι καὶ τὰ τρίτερα κατενεχθέντα μέρη τῶν κύκλων τειχῶν εἰς ἕναφος ἀπάσης ἔξω κεῖται φροντίδος.

II. Postquam venti hiemales in requiem ex vehementia considerunt et cum undæ aliquandiu quiete littora alluebant et cum vernum tempus quasi suadebat, ut sol quasi diei portas aperiret superaretque in certamine noctem, et animalæ jam naves onerariæ ex portibus in altum evehuntur arguanturque triremes atque palmulæ remisque incumbitur; Joannes Palæologus rex ex Thessalonica cum triremibus et biremibus, quatuor et compluribus navibus uniremibus primum ad Lemnum insulam tendebat; inde autem in Samothracem et Imbrum pergebat; indeque similiter Lesbum, et postquam præsentia sua firmavit et stabilit

χισμα καὶ συμμαχίαν πρόχειρον κατὰ Παλαιολόγου τοῦ γαμβροῦ, κατὰ χώραν μένειν αὐτοὶ γε οὐκ ἤνεγκαν τοῦ λοιποῦ, ἀλλὰ κατὰ βραχὺ παρεξίοντες ἀεὶ, καὶ ληϊζόμενοι τοὺς τῶν ἔγγιστα πόλεων ἀγροίς ἐφεξῆς αὐτοῖς ἀνδράσι τε καὶ ἀχθοφόροις ζῶοις καὶ ποιμνίοις ἄπασιν, πᾶσαν ἐν βραχεί τὴν τῆς Χερσονήσου μεσόγειον ἰσπήλατον σφίσι αὐτοῖς ἀδελὰ κατεστήσαντο καὶ στρατόπεδον ὑπαίθρον, οὐδὲν τῆς Ἀσιατικῆς γῆς καὶ πάσαι συνήθους αὐτοῖς ἀπεικέναι δοκοῦν. Διὸ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ σεισμοῦ συμφορὰν ἐκ τοῦ [f. 118 v.] σύγγγυς θαλασσοίμοι, τάχιιστα εἰσεπήδησαν καὶ μάλᾳ ἀπονητὶ μετὰ τῶν οἰκιῶν κατελιφασίαν ὅσα μὴ κατεχώσθησαν πράγματα. Καὶ τοῦ λοιποῦ κατὰ πλῆθος ἀεὶ παρεξίοντες ἐκαίθεν καὶ πᾶσαν ἤδη τὴν μέχρι πύλων Βυζαντινῶν ἐνήσαντο τέλεον γῆν καὶ Ῥωμαίους ἄδατον τὸ παρᾶπαν εἰργάζαντο. Φόρους τε ἐπέθεσαν ἀπάσαις ταῖς μεταξὺ πόλεσι, δεκαδάρχους βαρβάρους καὶ ἐπιτρόπους αὐταῖς ἐνοικίσαντες. Ἄλλ' οὐδ' οὕτω τὴν κομιδὴν οἱ τάλανες θρηᾶκες κερδᾶναι τοῦ θέρους δεδύνηται, ἀλλ' ἔμειναν αὐτοῖς σχεδὸν ἅπαντες στάχυες δρεπάνης ἀπρόσιτοι διὰ τε τοὺς βαρεῖς ἐπιστάτας καὶ τὰς ἀλλεπαλλήλους ἐναλλὰξ προλοχίσαις καὶ τὰς ληστρικὰς ἐφόδους τῶν ἀλλοθεν ἄλλων βαρβάρων. Διὸ καὶ ὅσοι Ῥωμαίων ἐκίθην λαθεῖν τὰς βαρβαρικὰς ἐδουήθησαν χεῖρας, μάλᾳ προθύμως φυγάδας ἑαυτοῦς ἐπεπράχσαν τῆς πατρίδος, καθ' ἑπόμερον τῶν τῆς γῆς μερῶν ἐκ τοῦ ῥήονος ἐκάστοις συμπέπτωκε φεύγειν, ἀπάσης μὲν ὄφρανοὺς ἀποσκευῆς καὶ αὐτῶν γε τῶν ἀναγκαίων, δακρύων δὲ μακρῶν ἀφορμῆν τοῖς ὄρωσι καθισταμένων, ὧν τοῖς πλείοσιν ἤκιστα εὐδρομον δι' ἑθδειαν ὄν ἐν ἀλλοτριᾷ διασπαρῆναι γῆ, τῇ Βυζαντινῶν βέλτιον ἔδοξε παραμειναι. Καὶ οἱ μὲν εἰς δουλείαν τῶν ἐνταῦθα δυναμένων ἑαυτοῦς προσκεκυρῶκεσαν ἄρτου βραχέος εἶνεκα, οἱ δὲ καὶ πῆραν ἐναψάμενοι τὰς ἀγυῖας περιᾶσι κατὰ πλῆθος χεῖρας ὀρέγοντες, εἰ τις κέρμα καὶ ὄβρολην ἐμβάλιοιτο πρὸς ἄρτου πορισμὸν. Εἰς τοσαύτην γε μὴν ἤκε δειλίαν τὰ Βυζαντινῶν, ὥστε καὶ εἰ τις τῶν ἀγοραίων ἀγρωτέρων

ἢ B. Ἄρτι δὲ τῶν χειμερίων πνευμάτων εἰς γαλήνην ἐξ ἀγριότητος μεταβεβλημένων, καὶ τῶν κυμάτων τῶς τοῖς αἰγιαλοῖς προσηνώς σπενδομένων, καὶ τῆς ἡρινῆς ὥρας παρακαλοῦσης οἰνεὶ τᾶς τῆς ἡμέρας [f. 119 r.] πύλας ἀνοίγειν τὸν ἥλιον καὶ πλεονεκεῖν ἐς ἀμίλλαν τῆς κατόπιν νυκτὸς, ὅτε θαρρῶντως ἤδη καὶ ὀκιάδες ἐκ λιμένων ἀνάγονται καὶ τριήρεις τοὺς ταρσοὺς ἐφοπλίζουσι καὶ ταῖς κώπαις ἑαυτὰς ἐπιτρέπουσιν, ἀρὰς ὁ βυζαντινὸς Ἰωάννης ὁ Παλαιολόγος; ἐκ Θεσσαλονικῆς τριήρεσιν τε καὶ διήρεσιν τέτρασι καὶ μονήρεσιν πλείουσιν, Ἀθήμνη μὲν πρῶτον προσέσχε τῇ νήσῳ, κάκειθεν εἰς Σαμοθράκην καὶ Ἰμβρον διέβη, κάκειθεν εἰς Ἀίθωβον

ἡρώδης καὶ τῆ ἑαυτοῦ παρουσίᾳ βεβαίωσας καὶ ἅπαντας εἰς τὴν αὐτοῦ πτότιν ἀμφιβρέμεις τὸ πρότερον ἔντας, τέλος τοῖς Τενεδίοις λιμένασιν ἐρμίζεσθαι. Ἐνθα δὴ καὶ μαθὼν ὡς ἐκ πολλοῦ τριήρεσιν ἕνδεκα παρασκευάζοιτο κατ' αὐτοῦ βασιλεῦς ὁ καὶ πενθερὸς, ἔνταυθα καὶ αὐτὸς τοῦ λοιποῦ καθῆσθαι κέρριχε δεῖν, καὶ ἀπίσται ψήφοις ἐκδέχεσθαι.

Γ. Τούτων δ' οὕτω χωρῶντων, ἔβοξε καὶ Παλαμῆ τῷ δυσσεβείᾳ Πρόκλον τινὰ, πλασαμένῳ πρόφασιν, ἐς Βυζάντιον ἀφικέσθαι πλείστων ἕνεκα, ἐνδὸς μὲν ἵνα Καντακουζηνὸν ἐρεθίσῃ τὸν βασιλέα τελείοις ὀλέθοις τοῦς τῆς εὐσεβείας προμάχους ἡμᾶς παραπέμψαι, δευτέρῳ δ' ἵνα καὶ τὰς ἀθῆς αὐτῶν γεγεννημένας κατὰ τῆς εὐσεβείας ἐτέρας βίβλους τοῖς Βυζαντιοῖς προθείη διδασκαλίαν, ἀκλουθεῖν μὲν τῇ πρὶν ἐκείνῃ πολυθεῖα τάνδρῃ, καινοφανεστέραν δ' οὖν εἰς κακίᾳς ὑπερβολὴν καὶ τρίτον ἵνα καὶ βασιλεὶ Καντακουζηνῷ τὰς οικείας εὐχὰς φυλακτῆριον κατὰ Παλαιολόγου χάριται τοῦ γαμβροῦ, ἥδιετον καὶ μάλα γέ τοι πεθεινὸν ἐφ' ὅριον αὐτῷ. Ἐπεὶ γε μὴν καὶ ὀκκάδης ἔτυχεν ἐκ τῶν τῆς Θεσσαλονίκης λιμένων μελλούσης ἀνάγεσθαι, φέρων καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν ἐς αὐτὴν ἐμβεβλήκει. Καὶ μέχρι μὲν τῶν Ἑλλησποντίων πορθμῶν ἐξ οὐρα; ἦγεν αὐτοῦς πελάγιον κατὰ πρύμναν τὸ πνεῦμα φερόμενον ἔνταυθα δ' αὐτοῦ λήξαντος καὶ οἷον ἐπιεῖν νεκρωθέντος ἐξαίφνης νηεμία μακρὰ κατέσχε τὸ πέλαιος καὶ ἀκίνητον εἶχε τὴν ὀκκάδα τελείως ἐκείνην, ἐπ' ἀγκύρας μίᾳς ἡμέραιν δυοῖν σαλεύουσαν. Τῇ δὲ τρίτῃ προσελάσαντες ἐκ δυοῖν ποταμοῖν, Σκαμάνδρου τε καὶ Σιμόντος, οἱ πόλειος Ἀσιάτιδος Δαρδάνου καταβρέουσιν ἐφ' ἑκάτερα, πειρατικοῖς τισι λήμμοις οἱ βάρβαροι ταύτην αἰρούσιν ἀναμωτῆ. Καὶ πρὸς αἰγιαλοῦς καθελκύσαντες ἐκείνους, ἔνθα καὶ τῶν Ἰρχανῶν τοῦ σατραπῶν υἱῶν τὸν πρεσβύτερον τηνικαῦτα συνηνέχθη παρῆναι, τὸν τῆς ὀκκάδος ἄπαντα φόρον ἐκείνου βλέποντος ἐξετίθεσαν τε καὶ ἐξεφόρου. [f. 119 v.] μεθ' ὧν ἤδη καὶ Παλαμῆς ἐξήγετο καὶ γνωσθεὶς ὅστις εἴη τὸν τρόπον καὶ τὴν ἀξίαν, οὐ μόνον ἐκ τῆς διαψιλοῦς ἐκείνης; ὑλαίας ἀποσκευῆς, ἀλλὰ καὶ ὧν ἐν τοῖς κόλποις; ἔκρυπτεν ἀργύρου τε καὶ χρυσοῦ νομισμάτων παμπύλων, πολλοῖς εὐθὺς καὶ πρὸς τῶν βαρβάρων ἐβάλλετο τοῖς σκώμμασι καὶ πολλῆς τὰ ὕα ἐμπέπλησται χλεῦθς, λεγόντων ὡς διδάσκειν ὀφείλων ἐτέρους, ἄνθρωπε, κατὰ τὴν τῶν σῶν διδασκάλων νομοθεσίαν τὸν ἄσκειόν τε καὶ ἄχαλκον βίον, ἔργοις αὐτοῖς αὐτὸς εἴη τε τῆς σῆς ἀνακαλύπτεις ψυχῆς μοχθηρίαν καὶ ἅμα τάναντια πείθεις τοῦς ἐπομένους σοι δρῶν. Ἄρτι δὲ καὶ τῶν βίβλων αὐτοῦ προκομιζομένων ἡρώτα καθ' ἕκαστον ὁ βάρβαρος ὁ τε εἴη καὶ ὅτου τὸ ἔργον. Καὶ οὕτω μανθάνων τὰ μὲν αὐτῷ Παλαμῆ συγγραφέντα κατὰ μέσης παραλήρημα κελεύει ριφῆναι θαλάσσης, οἶμαι, τῆς θείας ἀοράτως πρὸς τοῦτο κινούσης προνοίας, ἵνα μὴ σισωσμένα πολλῆς τε καὶ νεωτέρας τῆς ἀσωτίας ἐμπλήσωσι τὰς γε τῶν ἀπλουστέρων ψυχὰς καὶ αὐτά. Τὸ γε μὴν θεῖον τοῦ Χριστοῦ Εὐαγγέλιον

omnium erga se fidem, qui antea fuerant ambigui, denique in Tenedi portum incurrit. Ibi comperit ex longo tempore undecim contra se parari a rege triremes, et affinis et ipse ibi postea morari voluit et ex omnibus rationis ac mentis præceptis impetum esse excipiendum existimavit.

ἅμα λογισμῶν καὶ ψυχῆς προθέσει τὸν ἐπίπλουν

II. quæ cum ita essent et Palamæ improbo, qui Proclum quemdam circumvenerat, causa adesse videbatur rerum complurium causa 227 petendi Byzantii. Et primum quidem ut Cantacuzenum impelleret, ut nos religionis veræ præsidium duræ traderet morti: deinde ut alios libros nuper contra veram religionem scriptos Byzantinis mitteret et eam quidem doctrinam, quæ favebat veteri illi plurium deorum cultui nimium improbe; et tertium, ut Cantacuzeno regi domesticas præstaret preces, præsidium contra Palæologum, affinem, dulcissimum et summopere ipsi desideratum viaticum. Cum et navis oneraria e Thessalonice portu vectura se præheret, ipse eam conscendit et usque ad fretum Hellespontum eos portabat ventus secundus in puppim incidens. Hic vero eo cessante et ut ita dicam moriente subito malacia magna tenebat mare, et plane immotam retinebat navem in una anchora biduum vacillantem. Tertio die advecti ex duobus fluviiis, Scamandro et Simoente, qui inde a Dardano, urbe Asiatica fluunt, illa cymbis piraticis Barbari nullo effuso sanguine potiti sunt, et ad littora illos abducebant, ut ibi Satrapi Hyrcani filiorum natu major eo tempore adesset accidit, atque omne navis onus eo inspiciente exponebatur et exportabatur. Cum iis Palamas educabatur; et agnitus, qualis esset et moribus et dignitate non solum propter immanes ingentesque 228 sarcinas, sed etiam ex iis quæ in sinu latebant, argenteis et aureis nummis plurimis, conviciis statim multis a Barbaris perstringebatur auresque ejus multis opprobriis implebantur. Dicebant enim, Docere debes alios, secundum tuorum præceptorum normam vitam gerere impedimento et ære vacuum, vita tua ipsius animi tui improbitatem relegis simulque discipulos tuos contraria doces. Cum etiam libri ejus exprimerentur, in unoquoque quærebatur Barbarus, quid sit et ejusnam opus. Et discens, nonnullos ab ipso Palama esse conscriptos, in medium mare statim eos immergi jubet, credo numine divino in visoque ita instituite, ne servati illi ipsos proborum animos multa et recentiori illa improbitate impleant, sanctum autem Christi Evangelium multa cum verecundia colere juxta psalterium Davidis, ii qui tum secum erant jussi sunt. Soliti erant etiam Ismaeliticæ colere cum omnes prophetas tum etiam Christum redemptorem, quippe qui esset unus e prophetis. Deinde illum jubebat suis vestimentis nudari; alia vero et detrita illi indui cumque in custodiam canium institorum emendum

committebat. Et jubebat ei etiam flagella adhiberi, **229** ut major evaderet pœna simulque sodomiticum et arruënomaniæ vitium naturæ repugnans. Nescio, utrum tale quid ad Christianos captos illudendos facere soleant, an tribuendum sit divinæ supremæque justitiæ, qui virum illum, improbitatis grassantis quasi ducem Barbarorum manibus tradidit, ne lateret eos, qui rerum divinarum sunt imperitiores vel incuriosiores, flagitiosissimum ejus consilium. Sic superbiam appellat superbiam, et flagitium ipsius pravitate tetum magnificentissimo hocce modo apparebat. Eamque ob causam gratus erat acceptusque iis qui ejusdem erant gentis eundemque colabant Deum et ultra dignitatem erat dignus; hoc externis et Barbaris adeo invisum est, ut ne e longinquo quidem auribus percipere velint. Si inter alias res absurdas Barbari etiam divinam incarnationis œconomiam spernunt, tamen ne ipsi quidem universitatis rerum creatorem atque Deum esse negant. Sed Palamas utriusque severam exactionem et audacissimam decrevit et talis prioribus temporibus religionis vexator nullus fuit. Neque enim uni numini servire vult e tribus personis constanti, negatque Logon incarnatum Filium esse Dei; sed vim **230** quamdam essentia et substantia carentem, ipsam divisam esse in myriades non procreatas numinum inter se differentium, uti et ipse uberius alio loco exposuit. Inde majorem hic ante æterna supplicia dat pœnam ille multas ærumnas passus eorum, qui contra veræ religionis præsidium pugnaverunt. Qui alios persecutus est aliosque alio pepulit et sacerdotalibus signis flagitiose orbavit. Nam et ipse turpiter privatus erat signis sacerdotalibus atque insuper omni omnino vestimento; similiter et ipse passus est turpissima a Barbaris, quos adeo amavit, ut multum sit certatum ad Cantacuzenum eo adducendum, ut adjuutores sibi contra Palæologum, affinem pararet amicosque per vitam haberet vitæque immortales custodes. Inde et præmium accepit dignum, quod dederat et dedit quod acceperat; turpiter enim ad gradum sacerdotalem assurrexit, dignas referens mercedes iis qui ipsum inauguraverant, quippe improbitatem; et quæ sapientiores viri intellexerunt, ante opera, ea certo post opera usuveniant. autōν γυμνώσας ἀναίδην τῶν ἱερατικῶν συμβόλων. Καὶ αὐτὸς τε γὰρ αἰσχρῶς τῶν ἱερατικῶν γυμνωθεὶς συμβόλων, καὶ πρὸς γε ἔτι πάσης κοινῶς ἐσθῆτος, ὁμοῦ καὶ τὰ αἰσχίστα ὑπ' αὐτῶν ἐπιπέσθητι βραβάρων, οὗς τοσοῦτον αὐτὸς ἠγάπησεν ὥστε καὶ ἠγωνίσταται πάντολλα πείσαι Καντακουζηνὸν κατὰ τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου συλλήπτουρας κτήσασθαι καὶ φίλους ἠγεῖσθαι διὰ βίου, καὶ τῆς ζωῆς φύλακα; ἀθανάτους. Διὸ καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἀξίαν ἐκείθεν εἰληφῆς δεδωκώς καὶ δίδωκεν εἰληφῶς· αἰσχρῶς μὲν γὰρ καὶ ἀναξίως παντάσῃν εἰς τὸν ἱερατικὸν βαθμὸν ἀναβάς, ἀξίαν τοῖς ἱερώσασι τὴν ἀντιμισθίαν ἀπέδωκε τὴν ἀσίθειαν· ἀξίαν δ' αὖ ὑπὸ τῶν βραβάρων ἐκείνων αἰσχίστα καθαιρεθεὶς τὴν ἀντιμισθίαν κεκόμισται ὧν τοῖς Ῥωμαίοις δλιθίον τῷ βασιλεὶ προμεμῆστεται τὴν φίλαν, ἵνα καὶ καθαιρέσει αἰσχρῶ μὲν, δικαίῃ δ' οὖν πολλῶν ἱερέων καὶ ἐπισκόπων καὶ πάσης εἰπεῖν εὐσεβοῦς θεοσέτητος καθύπερθε ἀδικος ἀντιταλαντεύεται, καὶ ἃ τοῖς σοφωτέροις ἔγνωσται συνετῶς πρὸ τῶν ἔργων, ταῦτ' ἐπὶ τῶν ἔργων φαίνεται συμβαίνοντα σαφῶς.

231 IV. Postquam ad Hyrcanum abductus esset, Barbarorum seilicet et ducem, præter cetera ex iis

Α μετὰ τοῦ Δαυϊτικοῦ φιλτήρος αἰεὶ πολλῇ τοὺς οἰκέλους τηρεῖν ἐνετέλλετο· εἰώθεσαν γὰρ καὶ Ἰσραηλίται τιμᾶν προφήτας τε ἅπαντας καὶ ἅμα τὸν σωτήρα Χριστὸν ὡς ἓνα τῶν προφητῶν. Τέλος δ' αὐτὸν γυμνωθῆναι μὲν τῶν οἰκείων προσηγορίαις ἱματιῶν, ἔτερα δὲ γε διεβρωγόντα μετανδύναι, κυνοτρόφοις τισὶν αὐτὸν εἰς πρᾶσιν ἐδεδώκει τηρεῖν, τὰς τε ἄλλας ἐγκελευσάμενος μάλιστα ἐπάγειν αὐτῷ τιμῆματος ἕνεκα πλείονος πρὸς ὠνήν, καὶ ἅμα τὸ σοδομιτικὸν καὶ παρὰ φύσιν πάθος τῆς ἀββειοματίας, οὐκ οἶδ' ἐπότρουν, εἴτ' εἰώθης σφίσι ποιεῖν εἰς ἐμπαιγμὸν τῶν ἀλισκομένων Χριστιανῶν, εἴτ' ἐνδεδωκυίας τῆς θείας ἀνωθεν δίκης ἐνταῦθα, μακροθυμῆν ὡς ἐπίπαν οὐ μάλα ἀνασχομένης, ἢ τὸν ἀλιτήριον ὡς ἀρχηγὸν τῆς νῦν ἐπιπολαζούσης ἀσεβείας; χεροὶ βραβάρων παρέπεμψεν, ἵνα μὴ λάθῃ μηδὲ τοῖς ἀμαθέστερον ἢ ἀμελέστερον περὶ τὰ θεία διακειμένοις τὸ τῆς αὐτοῦ γε αἰρέσεως αἰσχίστον, ἀλλ' ὑβρίς ὑβρίν ἀμύνεται, καὶ τὸ τῆ αὐτοῦ κακίᾳ κεκαλυμμένον αἰσχρὸν τῷ του σαρκικοῦ καὶ φαινομένου πάθους αἰσχίρει βραβεικώτερον τρυτονὶ δημοσιεῦθ' ἄποτρον· καὶ ὁ θεῶν ἐκ τοῦ τυραννεῖν τὴν εὐσεβείαν δοξασθῆναι ἤχη καὶ κατ' αὐτὸ γε τὸ τῆς πολυθείας ἀτόπημα σαφῶς ἐξεληγεχται τε καὶ ἐστηλίτευται. Καὶ διόπερ ὁμοφύλοις οὖσι τοῖς θιασώταις ἀρεστὸς τε ἐνομιρίθη καὶ τῶν ὑπὲρ ἀξίαν ἀξίος; γερών, τοῦτο τοῖς ἀλλοτρίοις τε καὶ βραβάρους οὐδὲ μέχρι ψιλῆς ἀκοῆς ἀνεκτὸν ἐνομιρίθη. Εἰ γὰρ πρὸς γε τοῖς ἄλλοις αὐτῶν ἀτοπήματι [f. 120 r.] καὶ τὴν ἐνσαρκον ἀθετοῦσιν οἱ βράβαιοι θεῶν οἰκονομίαν, ἀλλ' ἓνα τῶν πάντων εἶναι ποιητὴν καὶ θεὸν οὐδ' αὐτοὶ γε ἀρνοῦνται. Ἄλλ' ὁ Παλαμᾶς καὶ ἀμφοτέρους ξηνηλασίαν ἀπότομόν τε καὶ μάλα θρασεῖαν κατεψήφισατο, καὶ οἶαν οὐδεὶς οὐδ' αὐτῶν ὁπόσοις διώκεται κατὰ τῆς εὐσεβείας τοὺς πρὶν αἰῶνας συνεπετώκει γενέσθαι· οὔτε γὰρ θεότητι λατρεῦειν ἀφήσει τρισυποστάτῳ μιᾷ, οὐδὲ τὸν σαρκωθέντα Λόγον Υἱὸν εἶναι λέγει θεοῦ, ἀλλ' ἀνούσιον μὲν τινα καὶ ἀνύπαρκτον ἐνέργειαν, πρὸς δ' ἀκτίστους μυρίας μερισσομένην θεότητος ἄλλας ἀλλήλων διαφερούσας, ὡς καὶ αὐτὸς ἐν ἄλλοις κλαυτέρον γέγραφε στηλιτεύων αὐτόν. Ὅθεν καὶ μετὰ κἀνταῦθα πρὸ τῆς αἰωνίου καταδίκης ἐκείνης τὴν δίκην δίδωσιν οὐτοσὶν ὁ ταλαίπωρος ὧν ἐπὶ τοῦς ὑπὲρ εὐσεβείας ἠγωνισμένους ἠγωνίσταται, τοὺς μὲν διώξας καὶ ἄλλον ἄλλοθι διασπείρας, τοὺς δὲ καὶ αὐτὸς τε γὰρ αἰσχρῶς τῶν ἱερατικῶν γυμνωθεὶς συμβόλων, καὶ πρὸς γε ἔτι πάσης κοινῶς ἐσθῆτος, ὁμοῦ καὶ τὰ αἰσχίστα ὑπ' αὐτῶν ἐπιπέσθητι βραβάρων, οὗς τοσοῦτον αὐτὸς ἠγάπησεν ὥστε καὶ ἠγωνίσταται πάντολλα πείσαι Καντακουζηνὸν κατὰ τοῦ γαμβροῦ Παλαιολόγου συλλήπτουρας κτήσασθαι καὶ φίλους ἠγεῖσθαι διὰ βίου, καὶ τῆς ζωῆς φύλακα; ἀθανάτους. Διὸ καὶ τὴν ἀντιμισθίαν ἀξίαν ἐκείθεν εἰληφῆς δεδωκώς καὶ δίδωκεν εἰληφῶς· αἰσχρῶς μὲν γὰρ καὶ ἀναξίως παντάσῃν εἰς τὸν ἱερατικὸν βαθμὸν ἀναβάς, ἀξίαν τοῖς ἱερώσασι τὴν ἀντιμισθίαν ἀπέδωκε τὴν ἀσίθειαν· ἀξίαν δ' αὖ ὑπὸ τῶν βραβάρων ἐκείνων αἰσχίστα καθαιρεθεὶς τὴν ἀντιμισθίαν κεκόμισται ὧν τοῖς Ῥωμαίοις δλιθίον τῷ βασιλεὶ προμεμῆστεται τὴν φίλαν, ἵνα καὶ καθαιρέσει αἰσχρῶ μὲν, δικαίῃ δ' οὖν πολλῶν ἱερέων καὶ ἐπισκόπων καὶ πάσης εἰπεῖν εὐσεβοῦς θεοσέτητος καθύπερθε ἀδικος ἀντιταλαντεύεται, καὶ ἃ τοῖς σοφωτέροις ἔγνωσται συνετῶς πρὸ τῶν ἔργων, ταῦτ' ἐπὶ τῶν ἔργων φαίνεται συμβαίνοντα σαφῶς.

Δ'. Ἐπεὶ γε μὴν καὶ πρὸς Ἰγχανὸν ἀπηνέχθη, τὸν ἀρχηγὸν δεηλαδῆ τῶν βραβάρων, τὰ μὲν ἄλλα

ὅσα τε πρὸς τῶν ἐκεῖ τηνικαῦτα παρόντων ἤρχοι τε καὶ λελάληκε καὶ συνυπήθη καὶ ὠμολόγηκε φιλοζωίας ἕνεκα, σιωπῆν ἄμεινον. Μαθὼν δ' οὖν ὅμως ἐκείθι ὡς αὐτὸς ἐστὶ δι' ἃν πολυθείας τε ἔρωσ' ἐν Ῥωμαίων ἡγήσασιν ἄρχουσι καὶ ματαίας θρησκείας ἀγάλματα νέοις ἐμπολιτεύεσθαι γέγονεν ἔθεσι, κατεγίνωσκε τε καὶ διεπῶθεζε μάλα ἐπεγγελῶν. Προσέταττε δ' οὖν ἀπαχθέντα πόρρω που τῆς σατραπικῆς οἰκίας διαλεχθῆναι περὶ τῆς νεολέκτου ταυτησὶ τερατείας ἐνὶ τινι τῶν παρὰ βαρβάρους αὐτόθι σοφῶν ἐπ' ἀκρόασι πολλῶν. Καὶ ὅσα μὲν ἐκεῖ πρὸς ἡδονὴν τοῖς βαρβάροις ἐφθέγγετο, ἀφαίρεισιν δεδιώς τῆς ζωῆς ταυτησὶ περιττὸν ἀφηγεῖσθαι· ἃ δ' οὖν ἀπολεξάμενοι πρὸς δημοσίας φέρουσιν ἀκοὰς οἱ [f. 120 r.] ἐνταῦθα τῆς ἐκείνου θιασώται κακίας, ἐγγράφως πρὸς ἐκείνου τούτους παρεθέντα, ἐστὶ τοῖσδε. Ἀπαιτούμενος γάρ, φησί, λόγον ἐρμηγέα τῆς καιροφανοῦς ταυτησὶ θρησκείας, ἀπολογεῖσθαι καιρὸν οὐκ ἔχειν εἰρήκει, πρόφασιν λέγων ὡς οἱ προσκειμένοι τῷ μέρει τῶν ἀντιδίκων προκάθηνται καὶ κριταί, καὶ οὐκ ἔχειν ἀναγκαίως δεῖκνύειν εἰς τὰ παρ' αὐτῶν ἀντιλεγόμενα τὰ δικαιώματα τῆς εὐσεβείας. Ἐπειτα καὶ παραδεδομένους εἰς ἀγμάλωσαν αὐτοῖς οὐκ ἂν ἀποκρίναίτο, ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς, φησί, μετὰ τὸ παραδοθῆναι οὐκ ἀπεκρίνατο. Ταῦτ' εἰσὶ τὰ συνήθη ψευδολογήματα τῆς ἀτόπου γλώσσης ἐκείνης· πῶς γὰρ ἂν ἐτόλμησεν, ἥ τίς ἂν ἔχοι χρεῖα καὶ χρεῖα βαρβάρους φέρειν ὑπόδειγμα πρὸς πίστωσιν τῶν αὐτῷ λεγομένων τὰ τοῦ Χριστοῦ παθήματα; Προσπαραγράφει δ' ἔξης καὶ περὶ τῶν ἐκεῖ Χριστιανῶν, ὅπως λαθόντες ἐξ ἀπειρίας ἐπαίνοις ἐξαιρούσι τοῦτον, διότι, φασίν, ἀποκηρύττει τοὺς εἰς ὑπερκειμένους καὶ ὑπειμένους ἀπείρους θεότηας τὸν ἕνα θεὸν ἀσθεῶς διαιρούντας. Καὶ μὴ ἀπολέγεσθαι μὲν φησι τὴν τῶν ἐπαίνων αἰτίαν ἕως αὐτῆς γε ἀλυσιτελή, ὅμως τοῦ καιροῦ τε καὶ τῆς χρείας ἕνεκα, τοῦ σιτιζέσθαι πρὸς αὐτῶν δηλαδὴ, σιωπῆν ἐπαινούμενος ἀξίους κατάρως ἐπαίνους· ἐν γὰρ τῶν εὐσεβῶν ἐπαινοῦν ἀποστρέφοντες ἀνοικτίως ἐδάδων αὐτῶν, ἐπαριβόμενοι μὲν αὐτοῦ τῆ πολιτείας ἐκείνου, ἀγνοοῦντες δ' ὡς αὐτὸς ἐστὶν ὃ ἐκτείνονται. Οὕτω πολὺπικος τίς ἐστὶν ὁ κατάρως, καὶ τὸ χρώμα τῆς γνώμης ἀστατος καὶ ἀέθαιος· καὶ τοῖς ἄλλοις ἄλλοις καιροῖς τε καὶ πράγμασι προσφύομενος πρὸς διάφορα καὶ μαχόμενα χρώματι τε καὶ σχήματι γνώμης καὶ γλώττης βλάβως μεθαρμόζεται τε καὶ μετασχηματίζεται· καὶ τῆ τοῦ Κυρίου παιδείᾳ νοθετεῖσθαι οὐκ οἶδεν, ἀλλ' ὡσπερ ἂν εἰ τις τῶν ἀνδροφόνων, ἀγόμενος εἰς δεσποτήριον ὡστε δεῖσιντα σωφρονεῖν τοῦ λοιποῦ καὶ λησείας ἀφίστασθαι· πῶς, ὃ δ' αὐτοῖς τε ἐφόνευε τοὺς ἀπάγοντας καὶ ὅτε ἂν ἀπαντήσῃ τῶν παρόντων, οὕτω καὶ οὗτος οὕτε κολαζόμενος φρίσκει, οὐδ' οὐκ ἐκείνου νοθετοῦμενος νοθετεῖται, ἀλλ' ἀκόλαστον, ἐν καταστηρίῳ μένει τῆς γνώμης, ἀπαύεστο δ' ἐν ποσειδοτηρίῳ θεοῦ, τῆς ὁμοίας ἀπονοίας ἐγχεόμενος αὐτῷ, καὶ πρόφασιν κακίας προσηύκει· ἃ πρὸς κακίας ἀπέρχεται ὁ θεὸς αὐτῷ συγχωρήσασθαι παθῶν. Οὐδὲ γὰρ παρεῖσαι περὶ τῆς κομπορέηυσθους καὶ τῆς

quæ eos qui illo tempore aderant dicentes audierat et quæ ipse dixerat sibi persuasit existimavitque propter vitæ amore præstare silentium. Ubi tamen ille comperit, huncce esse, cuius cura multorum deorum cultus apud Romanorum duces adamatus sit, vanæque pietatis simulacra facta sint ex novo more, damnavit multisque conviciis derisit. Jubebat eum ex domicilio deductum satrapico loqui de novis miraculis coram quodam Barbarorum qui ibi erant philosopho et coram multitudine. Quæ vero ibi ad delectandos Barbaros præ mortis timore dixerit, exponere hic locus non est. Quæ vero pravitatis illius servi publicæ famæ tradunt, litteris consignata ab illo his missa sunt hæc. Rogatus enim iis præbet disputationem, qua cultum novum exponit; sese defendendi non adesse tempus dicebat, præterdicens, discipulos et iudices adversariorum suscipere partes; neque opus esse dicebat ea significare, quæ illi contradicerent, defendere veram religionem. Deinde in captivitatem deductus illis non respondit, quoniam, ut dixit, neque Christus proditus respondebat. **232** Hæc sunt consuetæ mendaciæ ineptiæ illius linguæ. Quis enim ausus fuerit ad verba sua barbaris probanda, si occasio adest vel necessitas, Christi Passionem in exemplum revocare? Præterea scribit de Christianis illius annuntiat, quod hunc ignari laudibus effecerunt, quia annuntiat eos qui in superiora et inferiora infinita numina improbe dividunt unum Deum. Et se non accipere dicit laudes inutiles. Nam virorum piorum laudem decepti et falso ei præstabant. Exsecrabantur ejus multorum deorum cultum, sed eum ipsum, quem execrarentur nesciebant. Tot habet pedes is, quem execrantur, et colore opinionis est infirmus et varius, et aliis temporibus aliisque in rebus ad diversa et pugnantia inclinatur quod ad habitum coloremque opinionis atque linguæ attinet. Mutatur autem atque accipit formam, et Domini institutione emendari nequit. Sed quemadmodum si quis homicidæ deducitur in carcerem ut ibi metu salutari percussus omni in futuram latrocinio renuntiet, ipsos custodes interficit et quemcumque prætereuntem attingere potest, ita etiam ille punitus non tremet et a Deo monitus non monetur, sed indomita opinione in carcere manet, non institutus in **233** institutione Dei, et simili insaniam captus semper prætextum facit pravitatis quæ ad pravitatem averruncandam ei Deus imposuit sustinenda. Nunquam enim deponere ostentationem et vanam illam opinionem potuit; sed ipsius Christi ejusque nostri enusa susceptarum passionum imaginem semetipsam suamque apud barbaros captivitatem exprimere gloriatur. Mendacis solet res adulterare, eaque effere laudibus quorum deberet eum pudere. Ita in insani hominis pectore locum non habet Dei memoria et divina virtus. Itaque plerumque Deus eum exponit illudendum et odio ab omnibus persequendum, illam pravitatis pestem. Tantopere enim, quasi cubo verso,

odio cum persecuti duces amicissimi et benivoli propter barbarorum mistionem illegitimam et sodomiticam, ita ut cui omnes res amittere promittabant et si opus esset in Hadem descendere, eundem nunc ne obolo quidem redimere velint. Quælibet enim futura esset rerum conditio, non pulchrum futurum esse existimabant opus. Si enim, dicebant, crimine oblivioni tradito, ei condonare vellent dignitatem sacerdotalem, vel omnes lapides clamarent ingentem illam insaniam. Si vero illum commovissent, cum silentio deponeret dignitatem sacerdotalem, **234** accusator in sorum impudicissimus esset iisque linguam, gladium omnino acutissimum opponeret. Si vero theatri et fori ludibria in plateis facta audiunt, suræ scilicet et effeminati dei et cruris semper fœtum procreantis, Dionysi nequaquam, neque Semeles Thebanæ abortus, sed barbarorum et impiorum seminum filii et qui semper ex impio animo gigni solent, pravi impii ortus, potius immaturi naturæ repugnantes ortus quo suspensio non neque videretur omnibus, quibus contigit, ut hoc magistro uterentur? an τ' ἀπρακτεῖν αὐτὸν ἀναπεισῶσι καὶ τῆς ἱερουργίας ἀπέχεσθαι, κατήγορος αὐτῶν ἀναιδέστατος ἔσται λοιπὸν αὐτὸς ἐν πολλοῖς, καὶ ξίφος ἀκραιότεραν παντὸς ἀντιστήσει γλῶτταν αὐτοῖς, καὶ Ὀλύμπου φανέται παντὸς ἐπαχθέστερος. [f. 121 v.] Ὅταν δὲ καὶ τὰ θεατρικὰ καὶ ἀγοραῖα σκώμματα πρὸς τὰς ὀφθαλμοὺς παραρρίπτομενα ἐξακούωνται, τῆς γαστροκνημίας φημι καὶ τοῦ ἀνδρογύνου Θεοῦ καὶ τοῦ μηροῦ τοῦ τὸ ἀτελεῖ ὠδίνοντος κύημα, Διούσου μὲν ἤκιστα οὐδὲ Σεμέλης θηβαίας ἀμβλώματα, ἀλλὰ βαρβαρικῶν καὶ ἀσεβῶν σπερμάτων ἐκτόκια συγγενῆ καὶ οἷα διηνεκῶς ἐξ ἀσεβοῦς αὐτῶν διανοίας εἴθε τίττειν πονηρὰ τε καὶ ἀσεβῆ γεννήματα, μᾶλλον δ' ἀτελεῖ καὶ παρὰ φύσιν ἀμβλώματα, ποίας οὐκ ἂν ἀγχόνης χεῖρῳ δόξειεν ἄπασιν, οἷς διδασκάλῳ τοῦτω κεχρηθῆαι συμπέπτωκε;

V. Et de his rebus ipse accuratius judicaveris sapienti tua et sana mente ac ratione. Equidem de iis, quæ insecutæ sunt, rebus similibus et e Dei poena profectis loquar. Patriarcha enim ille Callistus, depositus ab iis a quibus honoratus fuerat, cum sacerdotii insignia deponere nollet, non timuit eorum impetum sustinere invitum et in horrendum conjici carcerem, neve seditionem forte secundum famam grassantem urbi moveret, audacius arrogantiusque vivens in vitæ tranquillitate; et facile inscius in malum incidisset, nisi re comperta continuo fugisset. Quod consilium imperatori et patriarchæ probatum visum est, et fama occulta in forum divulgabatur. Cum et ipse **235** rem comperisset, magna ignavia captus, clam effugit ad Latinorum præsidium ex adverso situm, et externo præsidio et dominationi sese submitit vitæ amore captus, et ut pius homines, qui propter religionem multas subierant ærumnas, heri et nudius tertius conviciis persequeretur, ita ipse continuo in suam ipsius calamitatem incidit. Qui enim in Sophiæ templum et summum Dei sacrarium fugerant, eos præter legem protractos ipse in carcerem conjecit. Si vero quis insectatores fallens in illud Latinum præsidium fugiebat, multa ipse continuo contra eos dicebat infinitisque insectabatur contumeliis, et ita loquebatur ac si ii qui Barlaami Latini essent amici, nunc illius contribulibus amici fierent. Itaque inter propria dogmata impietatis auxilia conservabantur

ματαιαῖς ἐκείνης ἐγνωσκεν οἴησις, ἀλλ' αὐτοῦ τε Χριστοῦ καὶ τῶν ὑπὲρ ἡμῶν Χριστοῦ παθημάτων εἰκόνα φέρειν ἑαυτὸν καὶ τὴν ἑαυτοῦ πρὸς βαρβάρους αἰχμαλωσίαν βρεθῆναι, ψευδηγορίας, ὡς εἴθε, διαστρέφων τὰ πράγματα καὶ ἐγκαλλωπιζόμενος ἐφ' οἷς ἐγκαλύπτεσθαι ἔδει. Ὅπως εἰς ὁσόντου καρδίαν χώραν οὐκ ἔχει μνήμη Θεοῦ καὶ κατὰ Θεὸν ἀρετῆ. Διὸ καὶ ὡς ἐπὶ πλείστον [f. 121 r.] ὁ Θεὸς ἐμπαίζεσθαι τουτοῖς ἐγκειχθήκε, καὶ ὑπὸ πάντων ὁμοίως μισεῖσθαι τὸ τῆς ἐρημίσεως πέλλυμα. Εἰς τοσοῦτον γὰρ, καθάπερ κύβου στραφέντος, μεμίσθαι καὶ πρὸς τῶν μάλα ποθοῦντων ἐντεῦθεν ἀρχῶν καὶ ὁμοφρόνων διὰ τὴν ἀθεσμον ἐκείνην καὶ σοδομιτικὴν τῶν βαρβάρων μίξιν, ὥστε καὶ ὑπὲρ οὗ πάντα προσέσθαι χρήματα ὑπισχυνοῦτο καὶ σφᾶς αὐτοῦς, εἰ δεήσει, πέμπειν εἰς, ἄδην, νῦν οὐδ' ὁδοῦ ἀλλάξασθαι βούλονται τὴν ἐλευθερίαν. Ὑποτέρως γὰρ ἂν νεύσειε τὸ ἀποθησόμενον, οὐκ ἔς τὸ εὐσχυμον σφίσι ἐνώμισαν σχίσιν τὸ πρῆγμα. Ἄν τε γὰρ βουληθῶσιν, ἔφασαν, σιγῇ καλύψαντες τοῦ γλῆμα τοῦτον ἐρατεῦσιν ἐνδοῦσαι, καὶ λίθοι πάντες ἀναδοήσουσι τὴν τῆς ἀτοκίας ὑπερβολὴν

[f. 122 r] E' Καὶ περὶ μὲν τούτων αὐτὸς ἂν ἀκριβέστερον διατήσῃς τῇ σοφῇ σου καὶ ἐμφρονι διανοίᾳ καὶ κρίσει· ἐγὼ δὲ καὶ περὶ τῶν ἐξῆς ὁμοίως τε καὶ ὁμοίως ἐκ Θεοῦ τυγχανόντων τῆς ἐκκλησίας ἀφῆγησάμην. Ὁ γὰρ πατριαρχεῦσας μὲν ἐκεῖνος Κάλλιστος, καθαιρεθεὶς δ' αὐθις ὑφ' ὧν τετίμηται, καὶ μὴ βουλόμενος τὰ τῆς ἀρχιερωσύνης οἰκοθεν ἀποθέσθαι σύμβολα, κενιδύνευκεν ἄκων τὴν τούτων ἀφαίρεσιν ὑποσχέσθαι καὶ ἅμα δεινῶς τινὶ ἐπιβεβληθῆσθαι δεσμοτηρίῳ, μὴ καὶ στάσιν ἴσως κατὰ τὴν ἐπιπολάσασαν φήμην ἐγεῖρη τῇ πόλει, θρασυτέρων τε καὶ ἀγδέστερον πρὸς τὸν ἐν ἡσυχίᾳ διακείμενος βλοῦν καὶ τάχα ἂν μὴ μαθῶν ἐρῆθη παθῶν, εἰ μὴ μαθῶν. Ἐφθῆ φυγῶν. Ἄρτι γὰρ τὸ σκέμμα βασιλεῖ τὸ καὶ πατριάρχῃ κεκυρωμένον λανθάνουσα φήμη λαβοῦσα διέπιπεν εἰς τὴν ἀγορὰν ἐξαπιπολήσῃ. Ὅταν μαθῶν καὶ αὐτὸς, καὶ λελίξῃ μακρᾷ συσχεθεὶς, ἔρχετο λάθρα ἀποδρᾶς πρὸς τὸ τῶν Λατίνων ἀντιπῆρας φρούριον καὶ τῇ ἀλλοφύλῳ σκέπῃ καὶ δεσποτεῖᾳ ἑαυτὸν διὰ φιλοζωίαν καθυποξείζας, καὶ ἀ τοῖς ὑπὲρ εὐσεβείας δεδιωγμένοις χθὲς καὶ πρότερον εὐσεβείαν ὠνεῖδιζε, ταῦτα παρὰ πόδας ἀλίσκεται καὶ αὐτὸς πεπονθῶς. Καταφεύγοντας γὰρ πρὸς τὸ τῆς Σοφίας ἱερὸν καὶ μέγιστον τοῦ Θεοῦ τέμενος ἀποσπῶν παρανόμως αὐτὸς τοῖς δεσμοτηρίοις προσημπεπεν· εἰ δὲ ποῦ τις καὶ τοὺς διώκτας λαθῶν εἰ; τὸ Λατικὸν ἐκεῖνο κατέφυγε φρούριον, πολλὸς αὐτὸς εὐθὺς ἦν κατὰ τῶν τοιοῦτων ὄρων καὶ ἀμέτρους ἐπαντλῶν λοιδορίας, καὶ λέγων ὡς οἱ τῶν

Βαρλάαμ ἦντι Λατίνω φίλοι καὶ νῦν τοῖς ἡμοφύλοις ἄλλοφύλω γίνονται φίλοι, τῇ ἄλλοφύλῳ σκέπη καὶ δεσποσίᾳ χρώμενοι σωστικῶν λιμένων. Οὕτω τὰ τῆς ἀσεβείας ὄργανα μετὰ τῶν οικειῶν δογμάτων πρὸς μὲν βραχὺν τινα χρόνον ἀνέτεχε, καὶ λέληθεν ἐνίοτε τοὺς πολλοὺς ἐν σπῆται ἀπὸ διαμέτρου τῆς ἀληθείας· ἰσάμενα, τῷ χρόνῳ δὲ φωρᾶται τῷ τῆς ἀληθείας θεατριζόμενα φωτὶ καὶ ὑπ' αὐτῶν ἐλεγχόμενα τῶν πραγμάτων, τοῖς οικείοις περὶ αἰσθητικῶν τε καὶ ἐαυτοῖς περιπίπτει. Μῆδὲ γὰρ μηδενὸς διώκοντος ἀλλοφύλου, ὑπ' ἐαυτῶν αὐτοὶ διώκονται μόνοι, καὶ πάσχουσιν ὡς ἀπὸ βραχὺν κατὰ τῶν εὐσεβοῦντων αὐτοῖ, τῆς θείας κατὰ βραχὺ καὶ λεληθότως δίκης [f. 122 v.] μετερχομένης καὶ ἐλαυνούσης αὐτοὺς καὶ τῶν κορυθαντιῶντιων χείρους ποιούσης. Πρὸς γὰρ αὐτοῖς καὶ πλείους αὐτῶν ἕτεροι τὰ ὅμοια ἐπεπόνθησαν, καὶ ὡς ἐμβρόντητοὶ τινες καὶ θεηλάτῳ μανίᾳ τινὲς πληγέντες οὐκ ἴσασιν ὅ τι δρῶσιν, ἀλλὰ περινοστοῦσιν οἱ δυσσεβεῖς καὶ ἐξάριστοι μεθύοντων ἢ μαινομένων δίκην, καθ' ἐαυτῶν βαρβαρίζοντες τε καὶ οἰστηλατούμενοι κινῶν τινα καὶ τερατώδη τρόπον.

Γ. Ἐγὼ δὲ, μηδαμῆ τοῦ καιροῦ συγχωροῦντός μοι τοῖς ὁμοίοις ἐνδιατριβεῖν ἐς τὴν παρὸν ἀφηγήμασιν, ἐφ' ἕτερα τρέφομαι, πλατυτέραν ἐκείνης ταμειουσάμενος τὴν ἀφήγησιν ὡς εἰκὸς προλίον. Ἄρτι γὰρ περὶ τροπᾶς θερινᾶς τοῦ ἡλίου ἐληλυθότος, ἕνδεκα ναυσὶν ἐκ Βυζαντιῶν λιμένων ὁ βασιλεὺς ἀναχθεῖς Καντακουζηνὸς ἐβδόματις ἐς Τενεδὸν ἀφικνεῖται, πολεμησίων ἐκεῖ τῷ γαμβρῷ Παλαιολόγῳ· ἠλιπίε γὰρ δυσὶν θάτερον, ἢ προδοσίᾳ τῶν Ἰνδοθεν ἢ τῇ ἔξιθεν μάχῃ ἀφυλάκτους ἐκ τοῦ αἰωνίδου ἰσπεισπένων, αὐτὸν τε ἅμα καὶ τῆς Τενεδου καταλήψασθαι φρούριον, καὶ ἀντ' αὐτοῦ τὸν υἱὸν αὐτόθι καταλείψαι Ματθαῖον, τῷ πατρὶ τῆνικαῦτα συμπλέοντα ὁμοῦ τῇ συζύγῳ. Ἐπει δὲ τῷ λιμένι τῶν Τενεδίων τὸν εἰσπλῶν προαισθησίων ἐξ ἐφ' ἡδου ποιήσασθαι ἤκιστα ἔσχεν, ἐπὶ θάτερα λοιπὸν τῆς νήσου παραπλεύσας πάσαις μὲν τῇ γῆ ταῖς ναυσὶν ἀποδοῖναι προσοχόντας ἤκιστα ἔκρινε δέον, δεῖν τοῦ μὴ τῷ πλείω μέρει κενωθεῖσας τὰς ναῦς τῷ Παλαιολόγῳ τὴν γνώμην προστεθειμένης, ζημιωθῆναι μὴ μόνον τὸν ἅπαντα στόλον μεθ' ὧν ἀφικνοῦτο σκευμάτων τε καὶ βουλευμάτων, ἀλλὰ καὶ σφῶν αὐτῶν αὐτοὺς γενέσθαι προδότης ἀπονητὶ τοῖς ἐχθροῖς. Διὸ δὴ καὶ τέτταρσι μόναις ἐπέτρεψαν τὴν ἀπόδασιν, αἷς ἐθάβρον τὰ μάλιστα. Καὶ τοίνυν τῆς ἀποδόσεως γινόμενης ἤδη καὶ ἡτοιμασμένων οἱ μὲν ἐπατέτακτο πῦρ τοῖς τῶν ἀσταχῶν ἐκείναι ἐράγμασιν, οἷς δ' ἐκρίζουν τὰς ἀμπέλους, οἷς δ' ἀγώγιμον ἐκ τῆς νήσου τὸ ὕδωρ ἐς τὰς ναῦς κομίζεσθαι, εὐθὺς ἐξῆλθε τῆς Τενεδίας ὀπίσσω τὸ ἐρρωμενέστερον ἐκ τῶν τοῦ φρουρίου πυλῶν, περὶ τε καὶ ἰππεῖς, καὶ μάχην στεβρὰν παρὰ τῶν αἰγιαλῶν συστήσαντες οὐδ' ὄρευσασθαι τοὺς ναυτικούς εἴασαν, ἀλλ' ἠνάγκασαν ἐν βραχεῖ τὰ προμνησθεῖς τερμίνους ἀποκτείνειν. Ὅθεν δὴ καὶ μικρὸν ἀποστάνας τῆς γῆς οἱ Βυζαντινοὶ τὰς ναῦς ἀνακώχοντο, τῇ δ' ὑστεραίᾳ τὰς ἀγκύρας [f. 125 r.] ἀναλαβόντες τριτάτοις ἐς Ἰμβρον τὴν νῆσον κατέπλευσαν, πολεμίαν ἡγούμενοι καὶ αὐτῆν. Καντακουζηνὸς τὰ ὅμοια δρᾶσαντές τε καὶ παθόντες πλήρεις κόπαις κέκειθεν ἀπήγεσαν εἰς Αἶνον τὴν πόλιν, Καντακουζηνῷ προσκειμένην. Ἐνθα δὴ Ματθαῖον τὸν νέον βασιλεῖα καταλιπόντες σὺν τῇ συζύγῳ τόχιστα ἐπανήκον δέκα ναυσὶν εἰς Βυζαντινὸν· τῆς γὰρ μὲν τὸ πλήρωμα

A per breve tempus et tenebre occultæ erant multitudini et veritati prorsus repugnantes. Nemine enim persequente, a semetipsis affliguntur soli, et ea omnino patiuntur, quibus ipsi homines pios affecerant. Quæ enim aliquandiu suppressa erat justitia divina, nunc agressa eos pressit corybantibusque pejores reddidit. **236** Nam præter eos ipsos etiam plures alii similia passi erant, et fulguritorum instar et divina quadam insania cæti quid faciendum sit nesciunt, sed homines impii et execrati in potorum furore et insanientibus contra semet ipsi bacchantes et insanientes, novam quamdam et miram sequuntur rationem.

B VI. Equidem cum in rebus similibus morari propter temporis rationem minime liceat, nunc narratione ad alia versa, prolixior absque expositione, uti decet, pergam. Ipso igitur solstitio æstivo undecim navibus vectus e portu Byzantio Cantacuzenus imp., die septimo Tenedum pervenit cum Palæologo affini ibi dimicaturus. Sperabat enim fore alterutrum, ut aut incolarum prodicione aut pugna extra commissa in viros custodia destitutos subito incidens ipsum simulque Tenedi præsidium caperet, et pro se filium ibi relinqueret Matthæum, qui una cum uxore eo tempore comitabatur patrem. Postquam autem non potuit statim attingere portum Tenediorum quippe rei non ignarorum: veriti ne naves maximam partem evacuata: Palæologo opinionem moverent, qua non solum tota expeditio in consiliis et rationibus sit decreta, **237** sed se ipsos sui ipsius proditores nulla cedita opera factos esse inimicis. Cum vero decessus parabatur aliique se accingebant manipulis spicarum jussi immittere ignem, alii extirpare vites, alii aquam viatoriam ex insula in naves portare, subito fortissima præsidii Tenediensi pars erupit ex urbis portis prædites et equites, pugna atrox ad litus conflata est, naves non patiebantur aquam haurire, sed puppibus desectis eos reverti cogebant. Quam ob rem paululum a terra remoti Byzantini naves sistebant; insequentis die solutis ancoris, tertio die ad Imbrum insulam appellebant, quoniam etiam sibi infestam credebant. Alique similia et egerunt et passi sunt, et abierunt Ænum, oppidum Cantacuzeno amicum. Inde Matthæo novo rege relicto una cum uxore celerrime cum decem navibus Byzantium perveniebant; unius enim præsidium in duobus itineribus ad Tenedum et Imbrum factis ad Palæologum regem descivisse dicitur.

φασιν ἐν δυσὶν ἀποβάσειν, αἷς πρὸς Τένεδόν τε καὶ Ἰμβρόν πεποιήνται, πρὸς Παλαιολόγον τῆτομοληκέ-
ναι τὸν βασιλέα.

VII. Equidem, quod debebam paulo ante narrare A
ibi cessavi, veritus ne animum tuum perturbarem; nunc autem amicorum et commilitonum 238 tuorum jussu exsequar. Eulogia enim, quæ tunc erat regina cognomenque justum invita et verbis et factis nacta erat, cum propter divina Ecclesiæ præcepta calamitates multas et persecutiones varias infortunique impetus subiisset et in senectute præter alia in multis incidisset morbos, ita igitur et brevi tempore corpore ejus consumpto ad sempiternam illam et beatam vitam assurrexit. Nunc igitur amici te invocant, ut epitaphiis illa ornatur, cum et multi morbi eorum qui ejus tumulum visitant aperte celerrimeque propulsantur. Hoc enim modo Deus improbat insectatorum insaniam et improbitatem. Scis enim plane, quam gloriam et B
nominis sui famam Andronici regis filii uxor assecuta sit, et vix duos matrimonii annos cum eo vita fruita, morte punita sit et vestimento contrito induta omnes divitias tribuerit bello captis aliisque pauperibus; præter id, quantum ad ornandum magnificentum divinumque phrontisterium præstitit; quod magis virtutis causa fecit quam ornamentum. Maximis enim et magnificis sumptibus id construxit plures quam centum sanctimoniales piis ibi exercitiis vacaturas collocabat; præibat enim benevola mente in iis omnibus, 239 quæ necessaria erant tanquam domina; in cæterarum servarum illarum modum ipsa auxiliabatur, usque in culinam et si quid sordidius etiam erat, et in universum ejusque virtutis et candidæ vitæ se proposuit exemplum, septuagesimum fere agens annum. Et qui tibi opus est tibi plura exponere, cum cæteris melius illius mores noveris? Nam sæpius te audire memini, quæ in illa fuerint pulchra exponentem et inflammantem auditores prolinus ad amorem bonæ vitæ, quia acri erat mente femina et loquens et tacens stimulo semper iis qui aderant, et magnum et invictum vitæ monasticæ exemplum et sanctimonice aerem penetranti habitus quam firmus est et æneus, cujusque spiritualis educationis certa norma et justitiæ statera accurata. Nec non velocibus et fortibus animi motibus sanæ aderant rationes, neque manus nemini omnium neque lingua cernebatur officiosa, sed in ipso animo summa ope evertibat radices ante earum incrementa. Qui autem horas in libris sanctis legendis consumebat, indeque 240 magnam variamque impetravit experientiam, et divinis Ecclesiæ præceptis opportuno tempore aderat commilito fortissimus, et sacerdotum veritati linguam dicans indefessam laborum arcem custodem constituit. Et tu ipse plura diceret et exponeres lingua uberiore et libris admodum decenter scriptis. Nunc tibi nonnullas ex rebus externis quæ sunt nuntiate exponam, quibus rebus ingratæ præsens tempus aures nostras implevit. B
Bιβλῶν ἱερῶν παρδείχων ἀεὶ ἀναγνώσει, καὶ παύσαν ἐνεσθῆν ὑψηλῆς Ὀμορφίας συνήγες μακρὰν καὶ ποικί-

Ζ'. Ἐγὼ δ' ὁ μικρῶ πρόσθεν ἐχρῆν ἀφηγήσασθαι βουληθεὶς εἶτα ἐπέσχον, τὴν σὴν λυπῆσαι ψυχὴν φυλαττόμενος, λέξων Ἐρχομαι νῦν, τὰς τῶν φίλων καὶ συνάθλων τῶν σῶν δυσωπούμενος ἐντολάς. Εὐλογία γὰρ ἦ τῷ ἐντι βασιλίῃσσι, καὶ τὰς ἐπωνυμίας συμφώνους τῷ βίῳ λόγοις ἅμα κτησαμένη καὶ ἔργοις, πολλοὺς ὑπὲρ τῶν θείων δογμάτων τῆς Ἐκκλησίας θορύβους καὶ διωγμοὺς καὶ ποικίλας ἐπαγωγὰς συμφορῶν ὑποστῆσα, καὶ πρὸς οἷς εἶχεν ὀμοῦ τῷ γῆρα νοσήματι ἄλλοις πρότερον καὶ πλείοσι ἐτι περιπεπτωκυῖα, καὶ τελείως οὕτω καὶ κατὰ βραχὺ τὸ σῶμα δαπανηθεῖσα, πρὸς τὴν αἰδιον ἐκείνην τέως μετέστη μακαριότητα. Νῦν οὖν σε παρακαλοῦσιν οἱ φίλοι λόγοις ἐπιταφίοις ἐκείνην κοσμησαί, ἐπει καὶ πολλὰ προφανῶς τῶν τῷ ἐκείνης προσόντων τάφῳ νοσήματα τὴν ταχίστην ἱλαύνονται, τοῦ Θεοῦ κίνεσθῆν ἐλέγχοντος τὴν τῶν δικαίωντων ἀπίνοιαν καὶ ἀσέβειαν. Οἶσθα δὲ καὶ ἄλλως ὡς μετὰ χρόνον ποὺ ἐξκαίδέκατον τῷ Ἀδρονίκου τοῦ βασιλέως ἐκείνου υἱῷ συζυγεῖσα μετὰ πολλῆς τῆς εὐκλείας καὶ δόξης, καὶ μόλις ποὺ δύο μόνους ἐνιαυτοὺς ἐκείνῳ τῷ βίῳ συναπολαυκυῖα, θανάτῳ τε τοῦτον εὐθύς ἐζημιῶται καὶ ἅμα τριδώνιον ὑποδύσα τὸν ἅπαντα πλοῦτον διένειμε αἰχμαλώτοις καὶ πένησιν ἄλλοις, πλὴν ἢ ὅσον εἰς τὴν πολυτελῆ τοῦ Θεοῦ φροντιστηρίου κατασκευὴν ἐκείνου κεκένωκεν, ὃ περιβόητον μᾶλλον εἰς ἀρετὴν κατεστήσατο ἢ πρὸς κατασκευὴν. Δαφίλεισι μὲν γὰρ καὶ πολυτελέσι δαπάναις ὑποδομήσατο, πλείους δὲ τῶν ἐκείτων μοναζούσας κατ' ἐκλογὴν ἐνασκείσθαι συνήθροισε τούτῳ σεμνῶς. Ἄλλ' αὐταῖς καὶ αὐτὴ συνδιηκουεῖτό τε καὶ ἀμφοτεροῦ, χρηργούσα μὲν ἀφ' ὀνόμῳ γνώμῃ τὰ κατὰ χρείαν διηκεῖς ὡς κυρία, συναίρομένη δ' ἐξ ἐφημερίας καὶ αὐτὴ τὸν πάσαις ἐκείναις ἀνάλογον [f. 125 v.] τρόπον ὡσπερ ὁμόδουλος. ἄχρι τῶν ὀπτανεῖων καὶ εἰ τι τῶν χυδαϊστέρων ἐτύχηεν ἂν, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, ἀρχέτυπον ἀρετῆς ἀπάσης ἀπάσαις ἑαυτὴν προτιθεῖσα καὶ βίου σεμνοῦ μέχρι καὶ ἐς ζεῦρο διήρκεσεν, ἐβδόμηκιστὸν ἔγγυς ποὺ τῆς ἡλικίας ἄγουσα χρόνον. Καὶ τί χρὴ πλείω διεξείναι πρὸς σὲ πλέον τῶν ἄλλων τὰ ἐκείνης εἰδῶτα; Μένειμαι γὰρ καὶ πολλάκις σοῦ γε ἀκηκῶς ἔστιν ἂ τῶν ἐκείνης ἀρηγούμενον καλῶν, καὶ ἐρεθίζοντος ἑστίς εἰς ἔξιν ἀσκήσεως ἀγαθῆς τοὺς ἀκούοντας, ὡς βαθεῖαν τε ἐκέκτητο σύνεσιν ἢ γυνή, καὶ σιωπήσα καὶ φθεγγομένη παραίνεσις ἦν αἰετὸς συνοῦσι, καὶ μέγα καὶ ἀπαράμιλλον τοῦ μοναδικοῦ παρθέτου βίου, καὶ οἷον αἰθεροδρομούσης σεμνότητος ἤθος αὐτοφωές τε καὶ αὐτοχάλκευτον, ἀπάσης τε πνευματικῆς παιδείας κινήων ἀκριθείς καὶ δικαιοσύνης ζυγῆς ἀρξέπῃ. Ἔτι δὲ θυμοῦ κινήσσειν ὀξυρόποισ καὶ αὐτονομίαις, καὶ εἰ τὰς αἰτίας εὐλόγου; ἐκέκτητο, οὔτε χεῖρα αὐτῇ ποτ' ὤφθη τῶν πάντων οὐδέσιν, οὔτε γλώττα διακονήσασα προπατῆς, ἀλλ' ἐν αὐτοῖς εὐθύς ἀναίρουσα τοῖς λογισμοῖς διετέλει τὰς βίβλας ἐντὸς πρὸ τῆς βλάστης. Τὸν γε μὴν τῆς ἀργίας κείρου

λην, ὅποση τοῖς θεοῖς τῆς Ἐκκλησίας δόγμασι καιροῦ καλοῦντος ἐγένετο οἱ σύμμαχος κράτιστος. Ἄσπερ δ' αὖ ἱερουσόνη τῇ ἀληθείᾳ τὴν γλώτταν τιμήσατο, ἀκάματον τὴν τῶν χειλέων ἀκρόπολιν ἔστησε φύλακα, ὡς μὴ λάθοι προκούφας ὀφέ ποτε λόγος μάλα μὲν τις ἐπαγγελτικὸς, οὐ μάλα δὲ τις τελεσιουργὸς καὶ ὠφέλιμος. Καὶ τὰ πλεῖω λέγοις ἂν αὐτὸς καὶ ἀφηγοῖο πλατυτέρα γλώττη τε καὶ βιβλίοις μάλα γέ τι σφόδρα ἀρμοτουῦσαι. Νῦν δὲ σοι καὶ περὶ τῶν ἐξωθεν ἀπαγγελλομένων ἔνια διηγῆσομαι, ὧν καὶ ὁ παρῶν τὰς ἡμῶν ἀκοὰς ἐπέπλησε χρόνος τῶν λυσερῶν.

Η'. Φήμη γὰρ ἀφίκατο πρότεριτα ἐς Βυζάντιον ἐκ Α τῶν ἐξωθεν ἐπιδημησάντων Ἀντιοχείων, ὡς ἔρμη δαιμονία τινα συσχεθεῖς ὁ τῆς Αἰγύπτου καὶ Ἀραβίας δεσπότης, ὁπόσοι Χριστιανῶν οἰκοῦσι τὴν γῆν ἐκείνην, ἐξήνεγκε δόγμα πάντας ἤδηδὸν ἀνελεῖν, εἰ μὴ ἐς τὴν τῶν Ἀροῶν θρησκείαν τὸ σέβας καλαύτο μεταθεῖσθαι, μηδὲ γὰρ εἶναι λέγων εἰκόδς ὑπὸ τὴν ἐμὴν ἔξουσίαν τελούντας τὴν ἐμὴν φαυλίξειν θρησκείαν. Ἐνοστάντων οὖν ἐκεῖ τρηκαῦτα παμπόλλων ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας ἐβρωμένως καὶ σὺν ζουσίῃ τῇ προθυμίᾳ, γέγονε φόνος πολλός, ὡς φανῆναι [f. 126 r.] τὸ πλῆθος τῶν ἀναιρεθέντων ὑπὲρ δισμυρίους, ἀρξαμένου μὲν ἐκ Παλαιστίνης πρῶτον τοῦ δεινοῦ, εἶτα διαβάτων Κοίλην Συρίαν καὶ Φοινίκην πᾶσαν, καὶ ὅσαι τὴν Δαμασκὸν ἀστυγέτοντες περιχορεύουσι πόλεις καὶ κώμας μέχρι: Τύρου καὶ Σιδῶνος, καὶ ὅση τὸ δρος τὸν Κάρμηλον περιλύζει θάλασσα. Ἐν μεταμέλῃ δ' αὖ τοῦ προστάξαντος γεγονότος πέπαυται τὸ δεινόν.

Θ. Ταῦτα καὶ πλεῖω πρὸς τούτοις ἕτερα ὑπειπὼν ὁ καλὸς Ἀγαθάγγελος ἔρχετο ἀπὼν περὶ μέσας που νύκτας, αὐθις τοὺς ἡμετέρους δημίους λαθῶν καὶ τοὺς θηριώδεις φύλακας, μόνον ἐμὲ κατὰ εἰσοπίως τῇ στενῇ καὶ δεινῇ συνήθως ἐκείνῃ διατετῆ χρωμένον.

Ι'. Ἄρτι δὲ τοῦ μὲν ἐρεστηκίτος λήξαντος ἔτους, τοῦ δὲ ἐξῆς ἐνδημήσαντος, τὰ Ῥωμαίων ἐνόσει τοῦ εἰωθότος ἐπέκεινα πράγματα διὰ τε τὴν εἰλωθίαν Περσῶν ἐπικράτειαν, ἣν ἤδη Καντακουζηνοῦ προδιδόντος ἄχρι πυλῶν ἐσχέκεσαν Βυζαντιῶν, ὡς οἰκείους τῶς χρωμένοι τε καὶ καταχρωμένοι: μὴ πράγμασιν ἅπασιν μόνον, ἀλλὰ καὶ γυναῖκας καὶ παῖδας ἀνδράσιν ἑμοῦ πρὸς πᾶν τὸ βουλόμενον ἄγοντές τε καὶ φέροντες, οὐκ ἔξω πόλεων ὡς πρὶν περιθέοντές τε καὶ παραθέοντες, ἀλλ' ἐνδὸν ἤδη ποιούμενοι τοὺς συνοικισμούς. καθ' ὅποσον καὶ οἶον καὶ ὅπου καὶ ὅτε τὸ τῆς ψυχῆς ὀρεκτικὸν ὑπετίθετο σφίσι ἐπιτροπεύοντες καὶ δεσποτικῶς ἐπιτάττοντες.

ΙΑ'. Ἦδη δὲ τοῦ φθινοπώρου λήγοντος, περὶ που τὰ μέσα μίᾳς τῶν νυκτῶν ἀκοή τις αἰφνίδιος τὸ Βυζάντιον περιήχησεν ἅπαν, εἶναι τεύχους ἐντὸς βασιλείᾳ Παλαιολόγον τὴν νέον, συρμαγία: πάσης ἀλλοφύλου χωρὶς ἀφιγμένον τριτατον ἐκ Τενέδου τῆς νήσου, μηδεὸς αἰσθημένου τὸν εἰσπλου, μεγίσταις μὲν τριήρεσι δυοῖν, μονήρεσι δ' ἑκκαίδεκα διὰ τοῦ πρὸς ἔω λιμένος καὶ νεωρίου εἰσελάσαντα, ὧν αἱ μὲν οὐκοθεν ἦσαν αὐτῷ προνεναυπηγημέναι, αἱ δ' ἐκ Τενέδου τε καὶ Δέσθου καὶ Λήμνου κατὰ μέρος ἠθροισμέναι, καὶ εἰ τινες εἶεν αὐτόνομον διατῶμενοι βίον, ὅγε μὴν Καντακουζηνός: ἐν ἀκοῇ τοῦ γεγενημένου γενόμενος ἔξω μὲν τῶν βασιλείων οὐδ' ἀμὴ ἐξεληλυθέναι ἐγνώκει, δεύσας τὴν τῶν Βυ-

VIII. Fama enim nudiustertius Byzantium pervenit ab Antiochenis ad ortum solis habitantibus, diabolico quodam amitu abreptum Ægypti et Arabiæ dominum edulidisse perceptum, ut, quotquot Christiani illam terram habitent, omnes pubescentes tollerentur, nisi suam cum Arabum religione mutarent. Dixit enim, non decere eos, qui imperio meo pareant, religionem meam contemnere. Cum igitur per multi resisterent pro religione fortiter et cum animo bellicoso, multa cædes facta est, ita ut numerus interfectorum superaret viginti millia. Postquam in Palæstina primum inceperat persecutio, perrexit per Cœlesyriam et Phœniciam totam et quot vicinæ urbes et pagi Damascum circumdant usque ad Tyrum et Sidonem, et quantum mari circumlucum montem alluit. Cum tyrannum rei ipsius pœniteret, terror desiit.

241 IX. Postquam hæc et insuper multa alia dixisset, discessit bonus Agathangelus media fere nocte, fallens iterum lictores nostros sævosque custodes, me solum relinquens, qui angusta et terribili vita ut semper vexabar.

X. Ubi autem præsentem annum excipiebat insequens, res Romanorum ultra consuetudinem ægrotabant et propter consuetum Persarum imperium, quod jam per Cantacuzenum proditore obtinebant usque ad portas Byzantii, ut propriis utentes et abutentes non solum rebus cunctis, sed etiam mulieres et infantes una cum viris ad quilibet cogentes et ducentes, non extrâ urbes ut antea currentes et prætercurrentes, sed intus jam colonias instituentes quantum et qualiter et ubi et quando animus suadebat regentes imperioseque gubernantes.

XI. Brumali tempore jam desinente media nocte iama subitanea Byzantium urbem replevit, intra muros jam esse juniorem Palæologum imperatorem, qui cum auxilio populi externi tertio die ex Tenedo insula venisset, itinere ipso plane occulto, duobus permagnis biremibus atque sedecim uniremibus per portum solis ortum versus situm et per navalia vectus est, quarum navium alix domi erant constructæ, alix 242 ex Tenedo et Lesbo et Lemno ex parte conductæ; et si qui liberam vitam agebant. Cantacu zenus, postquam quæ facta erant audivit, e regia exire plane volebat, Byzantinorum extimescens impetum, qui antea magnopere sibi irascerentur et propter ea, quæ antea

dixi, et quia patrias religionis leges contempisset, A simulque Romanorum relictorum libertatem abolevit, iposque in servitium tradidit barbaris hostibusque hæreticis. Misit enim non admodum voluntarios e regia et convocavit senatus principes, eorum ut consilio uteretur inter Catalanos diu jam cum eo habitantes numero centum, si cum armis pugnans adiret regios muros Palæologus imp., neve illi potius contra eum auxiliari cogerentur liberi. Sed Deo non opitulante omnia sunt pessumdata; insequentem enim die Byzantini cum eo fortiter urbem obsident. Et priusquam duo toti dies præterierunt, sarmentis multis incendentes eam, quæ ad Blachernense templum sacrum ducit portam apertam inferioris palatii, effuso impetu incurrebant, et Castellum quod dicunt expugnatum diripiebant ut libuit. His ita gestis cum in regia mola prorsus nulla esset, farina triticea et panis propior calamitate **243** inopinato ingruentem non suppetebant, neque in qui per singulos dies necessarius erat sumptus, et simul murmur et quas intus sibi invicem fecerunt callidi illi viri insusurrationes et Cantacuzeno factæ criminationes magnam movebant seditionem, cogebant sædus cum Palæologo imp. prius inire, quam res ferre crudelissimas. Cum igitur paucis diebus res illæ ita essent constitutæ, et fœdere ut penes utrumque esset imperium sanxissent, sine suspitione sese invicem alibit consuetudinemque contraxerunt intra et extra regiam; quamobrem perturbatio et tumultus movebantur admodum insidiosus semper Byzantini, qui conviciis persequerantur ipsum Cantacuzenum, qui eum adorti essent atque minabantur, se suis gladios ad ipsum interficiendum esse tincturos, nisi celerrime vestes regias cum habitu monastico mutaret. Indeque post non multos dies reliquit noctu palatium, monachi vesō indutus, una cum uxore, ipse Joasaph cognominatus, illa autem Eugenia. Ipse in Manganorum monasterium fugiebat, illa autem in id quod Marthæ dicitur. Sequebantur eos non solum ea omnia quæ ad vitam sustentandam necessaria sunt, sed etiam quæcumque in **244** regio ærario repositæ erant divitiæ faciles portatu, Palæologo imp. ipsorum saluti prospiciente.

τῆ ὁμοζύγῳ νυκτὸς, αὐτὸς μὲν Ἰωάσαφ μετονομασθεὶς, ἡ δ' Εὐγενία, καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν τῶν Μαγγάρων μονὴν μετοικήσας, ἡ δ' εἰς τὴν τῆς Μάρθας οὕτως κεκλημένην. Εἶπετο δ' αὐτοῖς μὴ μόνον ἔπανθ' ὅσα πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἀλλὰ καὶ ὅσοις ταῖς βασιλικαῖς ταμειαῖς ἔτυχε τῶς ἡθροισμένους πλοῦτος, καθάπαξ ἅπας συλλήδην εἰπεῖν ἀγώγιμος ἐνδόντος; αἰδοῖ τοῦ κήδους.

XII. Sed breviter dicenda sunt quæ contigerunt eo tempore Philotheo patriarchæ, cui Cocchino cognomen erat. Est autem oratio paulo altius repetenda iis, quibus audiendi desiderium est, quæ castigatio divina etiam in eum irruerit ad reprehendendam ineptam perniciosamque ostentationem. Res erat hæc. Accidit in monasterio quod Crataei dicitur, ut sacrum fragmentum a capite usque ad pedes exemplar exhibens membrorum omnium inve-

σαντίων ὄρμη, ἡρεθισμένων πάλας σφοδρῶς κατ' αὐτοῦ, τὰ τε ἄλλα ὅποσα πολλάκις ἐφθην εἰπῶν, καὶ ὅτι τοὺς τε τῆς εὐσεβείας πατέρας καταπεπάτηκε νόμους, καὶ τὴν τῶν ἐναπολειφθέντων ἅμα Ῥωμαίων ἐλευθερίαν ἀφαιλόμενος δουλεῦεν αὐτοὺς ἐδιδώκει βαρβάρους καὶ ἀσεβεῖς ἐχθροὺς. Πέμψας δ' οὖν τὴν ταχίστην ἐντὸς βασιλείων [f. 124 v.] οὐ μάλ' ἐκόντας ἀθροίζει τοὺς τῆς συγκλήτου προβχοντάς, ἵνα τε συμμαχοῖς χρῆτο καὶ αὐτοῖς μετὰ τῶν ἐκ πολλοῦ συνοικούντων αὐτῷ Καταλάνων, εἰς ἑκατὸν ἀνηγμένων τὸν ἀριθμὸν, ὅποτε ἐπιοὺς σὺν ὄπλοις πολεμῶσι τὸν κύκλῳ τῆ βασιλεία τείχη Παλαιολόγο; ὁ βασιλεὺς, καὶ ἵνα μὴ ἐκείνῳ μᾶλλον κατ' αὐτοῦ συμμαχεῖν ἀναγκασθῶσιν ἐλεύθεροι ὄντες. Ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ μὴ συναιρομένου τὰ πάντα ἀντίστραπτα. Τῇ γὰρ ὕστερατα περιστρατοπεδεύσαντες ἅμα αὐτῷ πάντες Βυζάντιοι ἐβρωμένως ἐπολιόρουν. Καὶ πρὶν ὅλας δύο παρελθεῖν ἡμέρας, φρυγάνοις πολλοῖς κυρπολήσαντες τὴν πρὸς τὸν ἐν Βλαχέρναις θεῖον νεῶν ἀνοιγομένην πύλιν τοῦ κάτω παλατίου, εἰσεβρῦσαν ἀσχήτῳ ῥύμῃ, καὶ τὸ Καστέλιον οὕτω λεγόμενον ἐξηνδραποδίσαντό τε καὶ διενείμαντο κατὰ σφᾶ; ὡς ἐβούλοντο. Τοῦτου δ' οὕτω συνενεχθέντος, ἐπειδὴ βασιλείων ἐντὸς μύλο; μὲν ἤκιστα ἦν, ἄλευρα δὲ καὶ ἀρτοὶ διὰ τὸ τῆς συμφορᾶς ἀδόκητον οὐ προφρονόμητο, ἡ τε καθ' ἡμέραν δαπάνη τοῦ πλήθους ἐνδοθεν ἀπαραίτητον τὴν χορηγίαν ἀπῆτει, καὶ ἅμα ὁ γογγυσμὸς καὶ οἱ πρὸς ἀλλήλους ψιθυρισμοὶ τῶν ἐντὸς πολυτρόπων ἐκείνων ἀνδρῶν καὶ αἱ κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ λοιδορίαι πολλὴν ὄδιναν τὴν κατ' αὐτοῦ κίνησιν, εἰς ἀνάγκη; ἤλασαν σπεισασθαι τῷ γαμβρῷ καὶ βασιλεῖ Παλαιολόγῳ, πρὶν ἢ παθεῖν τὰ ἀνήκεστα. Βραχέων οὖν ἐντὸς ἡμερῶν οὕτως τῶν πραγμάτων ἐκείνων συνελαθέντων καὶ τῶν σπενδῶν ἐπὶ τῷ βασιλεῦσιν ἀμφω γεγεννημένων, ἀνυπόπτως ἤδη προσήεσαν καὶ ὠμίλου ἀλλήλοισι τῶν βασιλείων οἰκῶν ἐνδόν ἅμα καὶ ἔξω· διδ καὶ σύγχυσις τε καὶ θόρυβος ἠγείρετο σφόδρα ἀσημος κατὰ τὸ συνεχὲς πρὸς Βυζαντίων κατὰ πρόσωπόν τε καὶ ἀναιδῶς λοιδορούντων αὐτὸν Καντακουζηνὸν καὶ ἐπιπηθῶντων αὐτῷ, καὶ ἐν ἐπαγγελίαις ὄντων κατὰ τῆς αὐτοῦ σφαγῆς τὰ ἴδια βᾶπτειν ἐφθῃ, εἰ μὴ τὴν ταχίστην πρὸς τὸ μοναδικὴν τὴν βασιλείον ἀμείψῃ στολήν. Ἐνθεν τοι καὶ μετ' οὐ πολλὰς τὰς ἡμέρας; ἔξῃ τοῦ

Ἰδ παλατίου, τὸ μοναδικὸν ἡμφιεσμένους οχημα, ζύν γε τῆ ὁμοζύγῳ νυκτὸς, αὐτὸς μὲν Ἰωάσαφ μετονομασθεὶς, ἡ δ' Εὐγενία, καὶ ὁ μὲν εἰς τὴν τῶν Μαγγάρων μονὴν μετοικήσας, ἡ δ' εἰς τὴν τῆς Μάρθας οὕτως κεκλημένην. Εἶπετο δ' αὐτοῖς μὴ μόνον ἔπανθ' ὅσα πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαῖα, ἀλλὰ καὶ ὅσοις ταῖς βασιλικαῖς ταμειαῖς ἔτυχε τῶς ἡθροισμένους πλοῦτος, καθάπαξ ἅπας συλλήδην εἰπεῖν ἀγώγιμος ἐνδόντος; αἰδοῖ τοῦ κήδους.

[f. 125 r.] IB'. Ἀλλὰ λεκτέον ἡμῖν ἐνβραχεῖ καὶ ὅσα τῆνικαῦτα συμπέπτωκε πατριάρχῃ Φιλοθέῳ τῷ ἐπικακλήμένῳ Κοκκίνῳ· χρῆ γὰρ ἐνταῦθα μικρὸν ἀναδραμόντα τῷ λόγῳ δεῖξει οἱ; ἀκούειν ἑρσεις οἷα καὶ τούτῳ θεῶδιν ἐκ τοῦ σχεδὸν ἐνέσκηψε παιδεία πρὸς Εἰσεγγὸν τῆς ἀκαίρου καὶ σφαλερᾶς καυχῆσεως. Ἔσχε γὰρ οὕτως. Ἐγένετο κατὰ τὴν μονὴν ἡ τοῦ Κραταίου ἐπικακλήται, λείψανον ἱερὸν ἐκ κεφαλῆς ἀχρι ποδῶν ἀνενοεῶς τῶν μελῶν ἀπάντων ἔχον εὐ-

ρῆσθαι πρὸς τῶν ἐκεῖ μοναζουσῶν γυναικῶν. Περὶ ἃ καὶ πολλή τις ἤχησσε τῶς ὑπέληψις τοῖς πολλοῖς, Ἀνδρέου τοῦ Κρήτης εἶναι, ὃς οὐκ ὀλίγοις τὴν Ἐκκλησίαν ἐκόσμησεν ἱεροῖς, μέλεσι. Τοῦτο γὰρ κτεροῦσθαι μὲν τῷ εἰδᾶναι τοῦ θεοῦ ἐκείνου νεῶ, ἦν δ' ἀφανεία κεκαλυμμένον ἐκ παλαιοῦ καὶ οὐδενί ποῦ γινώριμον ἀχρι τῆς τῶν νῦν χρονικῶν περιόδων ἡλικίας. Ἄρτι δ' οὐκ οἶδ' ὀπότερον εἰς τοῦμφανῆς ἐληλύθει, εἴτ' ἐξ ἐπιπνοίας τινὸς θεοσεύρας, εἴτε τινὸς χριστίας ἐνοστάσης ὀρύττειν ἐκείσε, εἴτ' οὐκ οἶδ' ὄντινα τρόπον ἔσπερον. Οὐ γὰρ ἤβησιν αὐταῖς μοι τετύχηκε γενομένῳ κατὰ τὴν τόπον θεάσασθαι, τοῦ τηλικούτα διωγμοῦ καὶ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας χαιμῶνος ἐκείνου τὰς ἐμὰς ἐγκλείσαντος θύρας, ὡς μὴδ' ἐπεὶ βραχὺ γούν εἰς ἐλευθερον προκύπτειν ἔχειν ἀέρα πνοῆς ἀκραιφνοῦς. Ἄκοη δ' ὁμῶς ὀλίγον ὕστερον παρεληφότεν ἓνα καὶ αὐτὸν εἶναι με τῶν εἰδόντων συμπέπτωκε, παμπόλλων ἤδη τὸ πρᾶγμα καὶ δημοεῖα θρυλλούντων. Διὲ τῶν οὐδὲν οὐδαμῆ γε ἀπεικόντων ἔδοξεν, οὐδὲ τοῦ καιροῦ καὶ τῆς χρείας ὡς πρῶτάτω, τῇ ἱστορίᾳ καὶ τοῦτό μοι συνυφανθῆναι, ἔλεγχον μὲν κομιδῆ προφανῆ κομιζον θεῶθεν κατὰ τῆς τῶν διωκτῶν ἀπονοίας, παντάπασι δ' ἀκίβδηλον τὸ τῶν διωκομένων ἡμῶν ἀποφαίνον σύστημα.

ΙΓ'. Φιλοθέῳ γὰρ τῷ Κοκκίῳ τηλικαῦτα πατριάρχῃ χεόντι ἔδοξεν, ὡσπερ ἔρμαιον τὸν καιρὸν ἠρπακότεν, μηχανήσασθαι τι πρὸς σύστασιν τῆς σφετέρας αὐτῶν Παλαμικῆς πολυθείας. Πλήθους οὖν ἡθροισμένου παμπόλλου τῶν ἐν ἀγοραῖς καὶ τριόδοις κλινδουμένων, στάς ἐφ' ὠψηλοῦ, « Χρῶν ὑμᾶς, » φησίν, « ὧ ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ τέκνα νήπια, μὴ θείας ἀνευ προνοίας οἰεσθαι τὴν τοῦ θεοῦ τοῦδε λειψάνου τοῖς ἐνεστῶσι γενέσθαι καιροῖς ἐμφάνειαν, ἀλλ' ἵνα τὸ πλείστοις διὰ τὴν τῶν ἀντιθέτων ἔριν ἀμφισβητήσιμον ἐμφανῆς καὶ σαφῆς καταστῆ, καὶ γινώριμον γίνηται πᾶσι πῶς μὲν τὸ πολλὰς τινὰς σείδειν ἡμᾶς ἐνεργείας ἀκτίστους καὶ ἀνοουσίους, ἃς καὶ θεότητας ἀνοουσιόφειμένας τῆς θείας καλοῦμεν οὐσίας καὶ διαφόρους αὐτῆς τε καὶ ἀλλήλων, ἀκίβδηλόν τε ἔστι καὶ εὐσεβῆς, ἡ δὲ τῶν ἀντιθέτων καθ' ἡμῶν λοιδορία μάταιος καὶ κατεγνωσμένη. Ἔστι μὲν οὖν κἀντεῦθεν οὐκ ἄδηλον τὸ τῆς θείας ψήφου καὶ τῆς αὐτῶν καταδικῆς ἃ αὐτοὶ μὲν γὰρ ἐν παραβύσει καὶ γωνίαις ἐβρίμμενοι πάσης βεβῆον ὑβρεως ἀνοουσι [f. 125 v.] βιον καὶ λίαν ἠχρειωμένοι, ἡμῖν δὲ παρῆρσιαν δίδωσιν ὁ θεός, καὶ σεμνύνεσθαι τὰ τε ἄλλα, καὶ μάλιστα τῇ τοῦ παρόντος διὰ μακρῶν ἡδὴ τῶν χρονικῶν περιόδων εὐρέσει θεοῦ λειψάνου. » Ταῦτα δὴ καὶ πλείω τα παρὰ πλῆθια διεξελήλυθες, ἐκέλευσε ταῖς μοναζούσαις ὀλίγων ἐντός ἡμερῶν τῇ τῷ ἁγίῳ ἐκείνῳ λειψάνῳ ἀρμοτοῦση ἐνθεῖναι θήκη κατὰ τὸν ἐν τοῖς τῆς μονῆς προπυλαίοις προπαρεσκέυασμένον οἰκίσκον, κἀπειτα ἐξῆς ἐτοιμάσαι καὶ ὅσα πρὸς ἀπαρτισμὸν ἐνδρονισμοῦ συντελεῖ, βρῆσαι μὰ τε πρὸς τούτοις καὶ πόσιμα ὅσα πρὸς ὑπόδοχὴν ἀρκέσει τῷ τε τῆς Ἐκκλησίας ἅπαντι κλήρῳ καὶ ὅσοι τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ λαϊκῶν ἐπελάκτοι ἔσονται, ἅμα αὐτῷ τὴν ἱερουργίαν τε.

niretur a mulieribus, quæ ibi erant monialibus. De qua re magna subinde inter vulgus orta est opinio quæ illa ad Andream Cretensem referebat, qui non paucis sacris reliquiis Ecclesiam ornavit. Infossum erat corpus in fundo sacri illius templi. Erat tenebris involutum ex longo tempore neminique notum usque ad presentium temporum ætatem. Nescio autem quomodo ad lucem protractum sit, utrum instigatione aliqua divina an ex necessitate ibi fodiendi, an nescio quo alio modo. Non enim mihi contigit, ut meis ipsius oculis locum perlustrarem, persecutione quæ tum fiebat et Ecclesiæ tempestate illa meas claudente portas ita ut ne in breve **245** quidem tempus libera liceret uti aeris respiratione. Fando tamen paulo post cum rem accepissem, accidit ut unus et solus ego ex iis essem, qui quid factum esset tenerent per multis jam rem publice divulgantibus. Quapropter harum rerum ut improbabilium nihil ullo modo placuit; neque visum est a temporis ratione et necessitate alienum esse ab historia id perscribere quod et documentum divinitus præberet, manifestissimum recordiæ persecutorum et sinceram omnino nostrarum persecutionum enarrationem exhiberet.

XIII. Philotheus enim Coccinus, tunc temporis patriarcha tanquam idoneam adeptus opportunitatem, operam navavit ad constituendam communem Palamiticum polytheismum. Multitudine igitur magna congregata eorum qui in foro et triviis versantur, stans in loco superiore: « Necesse est, inquit, vos viri, mulieres, infantes, non sine divina providentia credatis factam esse presentis temporis harum divinarum reliquiarum revelationem, sed ut, quod propter adversariorum disceptationem dubium est, manifestum fiat et planum atque ab omnibus intelligatur quale sit illud quod colimus multas efficientias increatas ac substantiæ expertes, quas alio nomine divinitates dicimus, **246** diviniæ substantiæ summissas atque eas quidem cum ab ipsa hac tum inter se esse diversas veritati et pietati consentaneum est. Adversariorum autem in nos conjecta convicia vana sunt et damnanda. Est igitur hinc etiam non obscura suffragatio divina et illorum condemnatio: ipsi enim in occultos locos et angulos dejecti omni dignam exprobratione transigunt vitam ac prorsus inutilem, nobis autem facultatem dedit Deus conceditque ut cum de cæteris rebus tum de hac maxime possimus gloriari, presentium nempe divinarum reliquiarum post longa jam temporum intervalla inventionem. Hæc igitur hisque plura similia locutus solitarias feminas jussit intra paucos dies sacras illas reliquias in fabricatam ad id ipsum eistam imponere in adicula quæ in atrio monasterii esset exstructa, et tum deinceps etiam parare quidquid ad perficiendam inaugurationem pertineret, cibum præterea ac potum qui ad excipiendum sufficeret totius ecclesiæ clerum, ac episcoporum denique et pro-

fanorum qui forte invitati forent cum ipso sacra facturi. Et hæc quidem ita fere cesserunt. **M**o- autem in vigiliis diei festi, quo oportebat sacra obire, omnia solitariis illis inde a matutino usque ad vespertinum tempus occupatis, quæ opus erant abunde suppedabant; sancto autem cuique homini, sanctique hujus Deo unico prorsus improbandum erat ac minime ferendum has res tractatas esse manibus virorum deorum falsorum multitudinem colentium **247** quique ita impietate diuturna et ipsi vehementer constricti et alies ad eam suo exemplo adduocent. Quocirca etiam nocte illa sub auditum jam gallorum cantum fama quædam clam per urbem serpebat mœnia intrasse Palæologum imperatorem per maritimas navium portas ad orientem spectantes, celeribus navibus uniremibus et biremibus ex Tenedo et Imbro ac triremi navi una duabus noctibus duobusque diebus ante ex Tenedo navigatione instituta. Tumultus igitur propterea tenebat Byzantinos gaudio et mœrore mistus, et quidquid in talibus accideret, aliis ob metum summa trepidatione fugientibus, aliis lucri causa vehementer persequentibus. Omnium vero maxime metus tenebat Philotheum patriarcham, non sane mediocriter propterea quod factum illud nec opinato et repente acciderat. Etenim qui heri se jactabat consecrare templum ad firmendam Palamiticam hæresim, irreligiosus hodie visus est et vehementissime profecto Deo et sacerdotio indignus. Quare quoniam non cogitata agere nec rationi convenientia permittunt talia tempora, et præsertim eum etiam divina quædam impellit plaga, exstitit et hic fixa statim cogitatione et arbitratus, insuspectum modo esse eum quem in aliis reconditis partibus divine Sapientiæ appellat furnum, ubi etiam quo divinum adeuntes baptismata condiri unguento consuetum est, igni præparant quinquennibus spatiis vel etiam pluribus fortasse et minoribus interdum **248** secundum voluntatem et indigentiam aliorum alio tempore constitutorum patriarcharum, hoc tempore fugiens tremebundus, qui heri persecutor acerrimus fuerat, in multis dies sese abscondebatur, inuittiter conterens et valde detrectans vitam.

XIV. Licet igitur ratiocinando studere assequi quomodo vulgatas heri et nudius tertius superbo more a Philotheo contra justæ fidei homines jactationes et scurrilil: linguæ facietias coarguerit non ita multo post Deus justum in iudicium vocato eo qui manifestam injuriam nimis jactabat, magis autem etiam jactabat tum, jactabat vero etiam prius quam tum, et jactat continenter sibi ipsi et quotquot circa eum et cum eo versantur Palamæ sectatores. Quis autem sanus præsumet numerare aperta pro iis semper facta divinitus argumenta, ita ut iudicium pronum ad conversionem animi sit? Quis non miretur videns constantiam non flectendam ad agnoscendum suum errorem? Et hæc quidem hoc modo gesta sunt.

λέσονται. Καὶ ταῦτα μὲν τῆδε πη καχώρηκεν· ἄρτι δὲ τῆς ἡμέρας ἐνοστάσης ἐν ἧ τὴν ὑστεραίαν ἴδου τὰ τῆς ἱερουργίας τελεῖσθαι, πάντα μὲν ἦν ταῖς μοναζούσοις ἐκείναις ἔωθεν ἐς ἐσπέσον πονουῦσαι ἀνευδεῖν τὰ τῆς χρείας, τῷ δὲ ἁγίῳ καὶ τῷ τοῦ ἁγίου μόνῳ Θεῷ παντάπασιν ἀνάγκη τὰ καὶ ἤκιστα ἀνεκτὸν ὑπ' ἀνδρῶν πολυθῶν καὶ οὕτω δευσεβοίᾳ μακρᾷ αὐτῶν τε κραταιῶς ἐχομένῳ καὶ ἐτέροις αἰτίων ἀεὶ γινομένῳ τὴν αὐτουργίαν τεπράχθαι τοῦ προκαίμενου. Διὸ καὶ τῆς νυκτὸς ἐκείνης· περὶ τὰς ἀλεκτροδύτων ἡρῆ γεγονότητος ἡρώδης, φήμη τις ἡσυχῇ περιέβηε τὴν πόλιν, ἐνδὸν ποιχῶν τὴν βασιλεῖα Παλατιολόγον εἰσκαχωρηκέναι διὰ τῶν θαλασσίῳν τοῦ νεωρίου πύλων τῶν πρὸς ἑὼ ταχυνοτούσις μονῆρσι καὶ διήρσιιν ἐκ Τενέδου καὶ Ἰμβροῦ καὶ τριήρει μιῇ, δυὸν νυχθημέροιν πρότερον ἐκ Τενέδου τὴν ἐκπλουν πεποιηκότα. Θρόνος οὖν διὰ τοῦτο κατέσχε τοὺς Βυζαντίους ἡδονῆ καὶ λύπῃ σύμμικτος, καὶ ὅσα ἐν τοῖς τοιοῦτοις συμβαίνειν εἴωθε, τῶν μὲν διὰ φόβου ἀσκέτως φευγόντων, τῶν δὲ διὰ κέρους λαμπρῶς διακόντων. Πάντων δὲ μάλιστα φόβος κατέσχε τὸν πατριάρχην Φιλόθεον οὐ πάνυ μικρὸς διὰ τὸ πάνυ τοῦ συμπτώματος ἀπρόοπτον καὶ αἰφνίδιον· καὶ γὰρ ὁ χθὲς βρενθόμενος καθιερόν τὴν ναὺν εἰς βεβαιωσιν τῆς Παλαμικῆς αἰρέσεως ἀνέρος τήμερον ὤφθη καὶ μάλα τι σφόδρα Θεοῦ καὶ ἱερωσύνης ἀνάξιος. Ὅθεν ἐπεὶ μὴ λελογισμένα πράττειν μηδὲ συνέσει προσήκοντα παρέχουσιν οἱ τοιοῦτοι καιροί, καὶ μάλιστα ὅτε καὶ θεηλατός τις ἐλαύνει πληγῇ, ἐξέστη καὶ οὕτως τοῦ καθεστῶτος εὐθὺς φρονήματος, καὶ ξυννενοηκῶς ἀνυπόστονον μόνον εἶναι τὸν ἐπὶ θάτερα κρυπτήρα μέρη τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας λεγόμενον φούρνον, ἐνθα καὶ ὁ τοῦ τῷ Θεῷ προσιόντα βαπτισματι χρίσθαι μύρω νομιμίσται, ἔφουσιν ἐν πενταετηρικαῖς περιόδῳις ἢ καὶ πλείοσιν ἔσως καὶ ἤτισσιν ἐνίοτε κοτὰ τὴν τῶν ἄλλοι' ἄλλων βούλησιν καὶ χρεία πατριάρχων, ἐν τούτῳ φυγῶν ὑπότρομος [f. 126 r.] καὶ περιδεῖς ὁ χθὲς δικαῖος θραυτὸς ἐπὶ πολλαῖς ἐκρύπτετο ταῖς ἡμέραις, τυχραϊμένος καὶ μάλα ἀπαγορεύων τὸ ζῆν.

Δ' ἸΔ'. Ἐξέστιν οὖν συλλογίζεσθαι πῶς τὰ χθὲς καὶ πρώην μετὰ σοβαροῦ τοῦ ἡθους· δημοσιευθέντα τῷ Φιλοθέῳ μεγαλαυχήματα κατὰ τῶν ὀρθοδοξούντων καὶ τὰς τῆς βωμολοχοῦσης γλώττης εὐτραπέλιεσς ἠλεγξεν οὐκ εἰς μακρὰν ὁ Θεός, εἰκαίαν τὴν κρίσιν ἐπενεγκῶν τῷ περιφανῇ τὴν ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος λαλήσαντι, μάλλον δὲ καλήσαντι μὲν καὶ τότε, καλήσαντι δὲ καὶ πρότερον ἢ τότε καὶ μεθύτερον ἢ τότε, καὶ λαλοῦντι διηνεκῶς αὐτῷ καὶ ὅσοι ἀμφ' αὐτὸν καὶ σὺν αὐτῷ Παλαμιστοί. Τίς δ' οὐκ ἂν ἀλείποι βουλόμενος ἀριθμεῖν τοὺς περιφανεῖς κατ' αὐτῶν ἀεὶ γινομένους Θεῷ ἐλέγχους ὥστε σύνεσιν σχεῖν εἰς ἐπιστροφῆν; Τίς δ' οὐκ ἂν ἐκπλαγεῖη βλέπων τὸ ἀκαμπὲς αὐτῶν καὶ ἀνεπίστροφον εἰς τὸ τὴν σφετέραν συνεῖναι πλάνην; Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

JE'. Τῶν δ' υἱῶν Καντακουζηνοῦ Ματθαῖος· μὲν ἄ βασιλεὺς διατρέθειν ἔτυχε τινικαῦτα ἐς ὅσα ἐπέκεινα Διδυμοτείρου τε καὶ Ὀρεστιάδος, Μανουὴλ δ' ὁ μετ' ἐκεῖνον, δεσπότης τὸ ἀξίωμα ὢν, ἐς Πελοπόννησον, πέμπτον ἔτος ἤδη τῶν ἐκεῖ Ῥωμαϊκῶν γουρίων καὶ πόλεων τὴν ἐπιτροπὴν εἰοικῶν. Ὁ δ' ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς, Κόντου Κεφαλληνίας παῖς, Αἰνίου τῆς πόλεως ἦν ἐπιτροπος, καὶ εἰ τι περὶς ἀπέχετο γαμρίων βαρβαρικῆς ἀθῶν ἐτι καταδρομῆς. Τῶν δὲ γυναικαδέλφων σεβαστοκρατόριον Ἰωάννης μὲν ἔτυχε τῷ Παλαιολόγῳ τέως συνδιατιθέμενος· τῷ βασιλεὶ, τειχῶν Βυζαντιῶν ἐντός, ἄσπερος δ' ἦρχε Βιζύης ὁ Μανουὴλ ἐκ πολλοῦ τὴν ἐπιτροπὴν εἰληφώς πρὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ· αἱ λοιπαὶ δ' ὑπέκυψαν Παλαιολόγῳ τῷ βασιλεὶ ὅπως μὴπω βαρβάρους προδέονται πόλεις.

IG'. Μητῶν δ' ἔγγυς δύοιν μεταξὺ παραρβυκίτων ἦσαν ἐκ Τενέδου καὶ ὁ Κάλλιστος οὕτω λεγόμενος, πατριάρχης μὲν εἶναι συγχωρηθεὶς αὐθις πρὸς Παλαιολόγου τοῦ βασιλέως, ἕτε ἐξηλωκώς, ὡς ἔδοξεν ὑπὲρ αὐτοῦ, μὴ στεργόμενος δ' οὖν, εἰ μὴ τὰ κατὰ βούλησιν ἐρώη αὐτῷ. Ὁ μὲν γὰρ ἐβούλετο πάντας, συλλήθῃσιν εἰπεῖν, ἐπισκόπους· καὶ πρεσβυτέρους τῆς ἐπισκοπικῆς καθελεῖν ἀξίας· βασιλεὶ δ' οὐκ ἦν, οὐδ' ὅπως οὖν ἀνεκτὸν, εἰ μὴ ἀλλήλοις ἀφ' ἑαυτῶν τὰ γλῆματα, συνιδόντες εἰς ἓν. Ὅψέ γε μὴν καὶ σφόδρα μόγις ἦ τοῦ βασιλέως φιλόανθρωπος νενίκηκε βούλησις. Οὐ τελῶς μὲν, νενίκηκε δ' οὖν. Τοῖς μὲν γὰρ ἐπισκόποις καὶ ἄκων ὁ Κάλλιστος ἐσπειράτο, τῷ δὲ μετὰ γοι αὐτὸν πατριαρχεῦσαντι Κωνσταντῶν τῷ Φιλοθέῳ λεγομένῳ τὸ παράπαν οὐδαμῆ, ἀλλὰ τοὺς αὐτοὺς ἐπισκόπους συνθηρικῶς οἱ τοῦτον μὲν πέρυσιν τῆς πατριαρχείας ἐξῶσαν, ἐκεῖνον δ' ἀνθελόντο, δι' αὐτῶν ἐκεῖνον τὴν ἐπεξέλευσιν εἰργασται. Καὶ καθαιρεῖ μὲν αὐτὸν τῆς ἱερωσύνης ὁμοῦ τῆς ἀξίας· ἐπιτίθεισι δὲ καὶ ἀφορισθεὶς ὑπ' ἐκεῖνου πρὸν καὶ αὐτὸς ἀφορισμὸν ἐκ Θεοῦ, μοιχόν τε ἀποκαλῶν καὶ ληστὴν καὶ ἀρπυγὰ τῆς μηδαμῆ προσηκούσης ἀξίας αὐτῷ. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον.

IZ'. Ἐγὼ δ' ἐπὶ τούτοις τῷ βασιλεὶ προσεληλυθὼς καὶ ἀπειληφώς ἰδίᾳ, καὶ ὅσα δῆπουθεν ἐχρήν ὠμοληκώς ὑπὲρ τῶν θείων τῆς Ἐκκλησίας δογμαμάτων, καὶ τὴν πρὸς τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ Παλαμᾶ καινοτομίαν τῆς εὐσεβείας γεγεννημένην ἐκτραγυδήσας, [f. 126 v.] καὶ προσθεὶς ὡς ταῦτ' ἔστιν ἅ τὴν τοῦ Θεοῦ κεκίνηκεν ὀργὴν κατὰ τοῦ Καντακουζηνοῦ ὡς ἀσχερῶς τῆς βασιλείας ριφῆναι καὶ πρὸς τῶν φαυλοτάτων ἐξουθενωθῆναι λαμπρῶς, ἔπειτα παρῆνον ἀνελθῆναι πεσοῦσαν τὴν πάτριον τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας εὐπρέπειαν καὶ πρὸς τὸ ἀρχαῖον ἀναγαγεῖν ἀξίωμα, εἰ μὴ βούλοιο καὶ αὐτὸς τοῖς ὁμοίοις περιπέπειν δεινοῖς. Θεοῦ γὰρ διδόντος τὴν πατρίαν αὐτῷ βασιλείαν ἀπονητὶ, χρῆναι καὶ αὐτὸν ἀποιδόναι τὴν πάτριον εὐτέθειαν τῷ Θεῷ, τοῦ πᾶν τι χλαστοῦ τὸ πᾶν τι βῆστρον ἀλλασζάμενον. Ἐντεῦθεν γὰρ ἐξείναι τοῦ λοιποῦ συλλήπτορι τῆ ἀνωθεν κεχεῖσθαι δεξιᾶ πρὸς ἅπασαν πρᾶξιν ὁμοῦ καὶ βούλην. Πρὸς δὲ ταῦτα καὶ τὰ ταυτα βούλην.

XV. Filiorum autem Cantacuzeni Matthæus quidem rex tum forte versabatur in iis regionibus quæ ultra Didymotichum et Orestiadem; Manuel vero qui secundus ab illo erat, tyrannus dignitate, in 249 Peloponneso quinto jam anno Romanorum ibi provinciarum et urbium præfecturam administrabat. Sororis maritus Conti Cephaleniæ filius Aini urbis erat præfectus, et si qua circumcirca erat terra barbarorum adhuc invasione libera. Fratrum uxoris principis sebastocratorum. Joannes quidem Pakeologi regis tum forte consuetudine utebatur intra mœnia Byzantina: alter autem Bizæ præerat Manuel e longo tempore tutela suscepta a Cantacuzeno. Reliquæ Pakeologo imperatori parebant quotquot nondum tradite barbaris urbes supersunt.

XVI. Mensibus interim duobus fere præterlapsis venit ex Tenedo etiam Callistus, quem appellant, patriarcha constitutus rursus a Pakeologo imp., utpote rebus ejus ut videbatur studens, neque tamen ei acceptus nisi ex ejus ageret arbitrio. Hic enim volebat omnes in universum episcopos et sacerdotes episcopali sacerdotio exuere. Imperator consentire noluit, nisi convenientes in unum sibi invicem remitterent crimina. Sero quidem et ægerime imperatoris humanum vicit consilium, neque omni ex parte, at vicit; episcopis enim vel invitus Calixtus morem gerebat, patriarchæ vero post se creato Philotheo cognomine Coccino prorsus nullo modo. Sed eisdem episcopis convocatis 250 qui hunc antea patriarchatu exuerant, illumque in ejus locum suffecerant, per hos illi pœnam irrogavit, et spoliavit eum sacerdotio simul et spe recuperandæ dignitatis. Addit etiam (excommunicatus ab illo ante et ipse) excommunicationem divinitus factam, Timochum appellans illum et latronem et raptorem ejus qua minime dignus esset potestatis. Atque hæc quidem sic se habebant.

XVII. Ego vero de his rebus imperatorem conveni privatim, et quantum utique opus erat locutus sum de divinis Ecclesiæ dogmatibus, et factam a Cantacuzeno et Palama pietatis immutationem memoravi et adjeci qualia hæc sunt quæ Dei moverunt iram in Cantacuzenum, ut turpiter regno expulsus et a pessimis hominibus mirum in modum esset contemptus. Deinde hortabar ut erigeret rursus lapsam paternam divinæ Ecclesiæ auctoritatem et ad pristinam dignitatem revocaret nisi vellet et ipse in eadem incidere pericula. Nam cum Deus paternum ei sine labore dedisset imperium, oportere etiam reddere ipsum Deo avitam pietatem postquam difficillima facillimis mutasset. Hinc enim fieri ut liceret in posterum adjutore uti divino numine ad omnem et actionem et consilium. Ad hæc et similia persuadendi vim 251 habentia sane multam, cum cognossem ego efficacem utique impetum esse minime adeo magnum, labori laborem

iterum addidi et bis delinceps et ter quaterque eum conveniens et ex ante dictis consequentia cum dexteritate studens, rogavi utrum e duobus ei forte perficere placeret. Si minus securitatem, tali otio res darent satis sufficientem, edicto et præcepto efficaciore firmaret parentum et majorum suorum pietatem et in pristinum illum Deo dignum statum restitueret, reficeret autem quæ perniciosa post mortem patris irrepassent noxas et idonua nova et a divinis dogmatis abstrahentia animos. Si autem securitatem nactus idoneam in accuratorem vocare disquisitionem vellet injuste simul ac violenter illata blasphemia et inaudita adhuc a divina Ecclesia, Cantacuzeni et Palamam scripta memoratum esse simillime ostendere sigillatim nihil illa sanum et salubre inferre, sed natas esse et commixtas ab iis versicolores et multiformes portentuosas novationes notionum et syllabarum et verborum, secundum quas novationes sanctorum corradentes sententias corruerunt et mutilarunt, suam illis admiscentes undique simul et ubique perversitatem. φύρθαι ποικίλας αὐτοῖς καὶ πολυειδεῖς τὰς τερατομόρφους καινοτομίας τῶν ἐνοπιῶν καὶ τῶν συλλαβῶν καὶ τῶν λέξεων καθ' ὁπόσας τῶν ἁγίων ἐρηνισάμενοι ῥήσεις παρέφθειράν τε καὶ παρακώφισαι, τὴν ἑαυτῶν αὐτοῖς ἀνακεραυνύντες πανταχόθεν ἅμα καὶ παντάπασι μοχθηρίαν.

XVIII. 252. Hæc et similia postquam dixi et persuasi, clam res allata ad alienas aures et adversarias tam ad invidiam quam ad timorem adduxit minime ferendum; maxime vero perterruit omnium et exasperavit res Cantacuzenum divinæ Ecclesiæ pestem et defensorem omnis pravitatis ardentem. Qui nimirum etiam veritus, ne nunc, cum nec ipse tyrannus esset, nec præceptor suos adesset Palamas, superarent et effectum haberent ea quæ deliberata erant, clam magno cum studio Hyrcano genero et barbaro in Bithyniam missa pecunia, quæ satis esset ad implendam illius dextram et mentem, persuasit ut liberum mitteret Byzantium Palamam pravitatis tutorem, ut adiutor perverso ipse fieret dogmati. Quod etiam nobis visum est potius quam illi, melius. Nam ad præsentia ortorum ex pudore criminum cum nondum insuperabile esset auxilium Cantacuzeni, sed magis tyrannicum et valde ineptum, non relinquebatur jam prætextus fugæ ullus homini in omni sententia et ratione perturbato et omnibus in rebus inepto.

XIX. Ad hæc Helena Imperatrix Byzantium Tenedo profecta Palæologi conjugis et imp. in hanc rem propensionem cohibuit, neque ipsa ullo modo volens Cantacuzeni patris ignominiam cum ista execratione 253 constituit spectatricem, neque profecto illius apud ipsam factas clandestinas indicationes et admonitiones irritas repellere valens. Et hoc erat quod Ecclesiæ et divinorum aliquando dogmatum repressit veram constitutionem cum meo hac in re studio. Puto Deo comprobante perfectiorem etiam factam esse de pietate certantium examinationem. Non enim eorum qui incipiunt

σιν μὲν ἔχοντα πᾶν πολλὴν ἔγνωκώς ἐγώ, ἱμπρακτῶν γε μὴν ὀρμὴν ἤκιστα πᾶν πολλὴν, πόνον πόνον αὐδῆς προσεθέμην, καὶ δις ἐξῆς καὶ τρις καὶ τετρακίς αὐτῷ προσῶν καὶ τὰ τοῖς προῤῥηθεῖσιν ἀκόλουθα διεξῶς ὁμιλιῶν κατανεύσαι πεποιήκα δυοῖν ὀπότερον ἔλοιτ' ἂν διακράξασθαι. Εἰ μὲν οὐ διδόντων ἀδειαν τῇ τοιαύτῃ σχολῇ τῶν πραγμάτων ἔς γε τὸ ἱκανὸν ἀποχρῶσαν, προγράμματα γούν καὶ προστάξει δραστικώτερον βεβαιώσαι μὲν τὴν τῶν γονέων τε καὶ προγόνων αὐτοῦ γε εὐσέβειαν καὶ ἐς τὴν πρὶν ἐκείνην θεοπρεπῆ κατάστασιν ἀνενεγκεῖν, ἀκυρῶσαι δὲ τὰς μετὰ τελευτὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ παρεισφθαρείας κηλίδας καὶ κῆρας νεοφανεῖς καὶ τοῖς θεοῖς ἀποτροπαίους δόγμασιν. Εἰ δ' ἀδειας ἐπειλημμένος τῆς προσηκούσης ἐξετάσει τελευτέραν βουλευθεῖν διδοῖναι τὰ τυραννικῶς ὁμοῦ καὶ βιαίως παρεισαχθέντα βλάσφημά τε καὶ νεοφανῆ τῇ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ γράμματα πρὸς τε τοῦ Καντακουζηνοῦ καὶ τοῦ Παλαμά, ἐτοιμῶς ἔχειν ἐμὲ κατὰ τὸ πᾶν τι ῥῆστον δεῖκνυσθαι καθ' ἕκαστα μηδὲν ὕγιες μηδαμῆ ἐπαγόμενα, ἀλλ' ἐκπεφυκέναι καὶ συμπε-

III'. Ταῦτα δὴ καὶ τοιαῦτ' ἐμοῦ γε εἰρηκότος καὶ πεπεικίτος, λάθρα ἐξέπιπτεν εἰς ἀκοῆς ἄλλοτριᾶς καὶ ἀντιθέτου, καὶ πρὸς [f. 127 r.] φθόνον καὶ φόβον ἠρέθιζεν ἤκιστα δὴ φορητόν. Μάλιστα δ' οὖν ἀπάντων ἐξέπληξέ τε καὶ ἐξέμηνε Καντακουζηνὸν τὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας διέθρον καὶ βεβαιωτὴν τῆς ὅλης κακίας διάπυρον. Ὁ δὲ δῆπου καὶ δεισῶς μὴ νῦν, ὀπότε κηθ' αὐτὸς τυραννοῖη, μήθ' ὁ αὐτοῦ μυσταγωγὸς κηθ' ἐκεῖναι Παλαμάς, ὑπέροχη καὶ πούδη σὺν τὰ βεβουλευμένα, λάθρα σὺν πολλῇ τῇ σπουδῇ πεπομπῶς Ἰγρκαῶν τῷ γαμβρῷ καὶ βαρδάρῳ χρήματα πρὸς Βιθυνίαν τὴν ἐκείνου δεξιάν καὶ γνώμην ἱκανῶς ἔχοντα ἐμπιπλᾶν, πέπεικιν ἐλευθερον ἐς Βυζάντιον ἀποστελλαι Παλαμάδ τὸν τῆς κακίας προστάτην, ἵνα, τὸν δεύτερον φάναι πλοῦν, συμμαχία τις τῷ κληρῷ γούν αὐτὸς γίγνηται δόγματι. Ὁ δὲ καὶ ἡμῖν ἔδοξε μᾶλλον ἢ ἐκείνῳ βέλτιον· πρὸς γὰρ παρόντα τῶν τῆς αἰσχύνης κινουμένων ἐλέγχων, οὐκ οὐσης ἦδη τῆς ἀμάχου συμμαχίας τοῦ Καντακουζηνοῦ, μᾶλλον δὲ τῆς τυραννικῆς καὶ λίαν ἀτόπου, οὐκ ἐλείπειτ' ἂν ἔτι πρόφασις ἀποφυγῆς οὐδ' ἠτισοῦν τῷ τὴν γνώμην καὶ πάντα τρόπον διαστροφῷ καὶ πάντα ἀτόπῳ.

IV'. Ἀλλ' ἐπὶ τούτοις ἡ βασιλεῖς Ἑλένη πρὸς Βυζάντιον ἐκ Τενέδου ἀφιγμένη τὴν εἰς τοῦτο ῥοπήν ἀνεγαίτισε τοῦ συζύγου καὶ βασιλέως Παλαιολόγου, μήτ' αὐτὴ μηδαμῆ βουλομένη τῆς Καντακουζηνοῦ τοῦ πατρὸς αἰσχύνης σὺν γε τῷ πρόποντι ἀναθέματι καταστῆναι πως αὐτήκοος, μήτε μὴν τῆς ἐκείνου παρ' αὐτὴν γινόμενας λαθραίας μηύσεις καὶ παρακλήσεις ἀτελεῖς παρακρούεσθαι δυναμένη. Καὶ τοῦτ' ἦν ὁ τῆν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν ὁσίων τῶν δόγματων ἔσθεσον ἐπανόρθωσιν μετὰ τῆς ἐμῆς ἐς τοῦτο σπουδῆς, οἶμαι τοῦ Θεοῦ τελευτέραν εἶ: γανέσθαι τὴν τῶν ὑπὲρ εὐσεβείας ἀδολούτων

οσπριασίαν ἐπιψηφίζομένου Οὐ γὰρ τῶν ἀρξαμένων ἄθλειν οἱ στέφανοι καὶ τὰ ἑπαθλα, ἀλλὰ τῶν ἀκριτέλους ἀνύειν προθυμουμένων ἅπαντα τὸν τοῦ δρόμου διαυλόν. Διὸ καὶ πολλὰκις ἄλλων κοπιώντων ἄλλοι τοὺς ἐκείνων μόθους ἀπονηεὶ λαμβάνουσι τε καὶ ἀπολαύουσι, μὴτ' ἐκείνων ζημιουμένων τὰς ἀμοιβὰς πρὸς τοῦ ἀγωνοθετοῦντος Θεοῦ διὰ τοῦ μεταξὺ τῶν ἀγῶνων θανάτου, καὶ τῶν ὑστέρων κοινωνούντων τοῖς πρώτοις διὰ τὴν τῶν τρώπων ὁμοιότητα τῆς διαγομῆς τῶν βραβείων, τὰ βᾶθη τῶν τοῦ Θεοῦ κριμάτων οὐ δυναμένων ἐν τούτοις ἡμῶν ἔρυσθαι.

Κ'. Εἰκάσεις δ' ἂν τις ἴσως ὡς τοῖς ἀσεβέσι διώκταις ἡμῶν τουτοῖσι μετανοίας ἀνοίγων θύραν ὁ κοινὸς προμηθεὺς δίδωσι τε διαμονῆς καιρὸν ἐν-τρωθοῖ, καὶ ὑπερτίθῃσιν ἑκατέροις ἑκάτερα, ἡμῖν τε τὴν θεῖαν ἐπικουρίαν χάριτας τὴν δικαίαν ἐπαξέλαουσιν. [f. 127 r.] Παιδεύει δ' οὖν ὁμοῦ συμφορὰς ἐπιφέρων νῦν μὲν ἐξ ἀλλήλων ἀλλήλους ἀλλεπαλλήλους, ἵνα μᾶλλον τῆς ἐαυτῶν κακίας αἰσθάνοιντο (οὐ γὰρ κατὰ τοῦ ἀγαθοῦ μόνον μέμνητε τὸ κακόν, ἀλλὰ καὶ ἐαυτῷ στασιάζει καὶ μάχεται), νῦν δ' ἐπιταράττων καὶ διασειδάζων ἐξαίφνης ἄλλοθεν ἄλλοθι καὶ ἀντιπερισπῶν τὸν ἅπαντα νοῦν τοῖς οἰκείοις προσέχειν παθήμασι τε καὶ ἀτοπήμασι, καὶ μὴ μόνοις ὀλοσχερῶς ἀεὶ τοῖς ἡμῶν ἐντρύφῃ ἀδίκους ὀνειδέει τε καὶ διωγμοῖς.

ΚΑ'. Ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐκ ἂν τις θαυμάσαι τῆς θείας οἰκονομίας, ὅτι παρὰ τοσοῦτον Καντακουζηνῷ συγκεχώρηκε τὴν τοῦ μεγίστου τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας νεῶ βραχεῖαν ἐκείνην οἰκοδομήν, τοῦ περὶ τὸν δροφον δηλαδὴ τεθραυσμένου μέρους, παρ' ὅσον τὴν γε πρὸς χιόνων καὶ ὄμβρων αἰθερίων ἀποτροπήν ἀνασώσασθαι σκέπη; Ὅσα δ' οὖν τῶν ἐντὸς ὑπερλέμπρων ἱερῶν περιθόλων ἐκείνων καὶ θυσιαστηρίων ἁγίων πιντάκασιν ἀνάλωται καὶ συντέτριπται, ταῦτα δ' ἀσεβέσιν αὐτοῦ καὶ βεβήλοις ἀνεπηγήθηαι χερσὶν οὐδαμῇ συγκεχώρηται πρὸς Θεοῦ, ἀλλ' ἐν μέσῃ φάναι πορεῖα τῆς ἐξουσίας ἐκπέπτωκεν ἀκλεῶς, χλεῦνη μακρὰν καταλοιπῶς τῷ βίῳ καθ' ἑαυτοῦ διὰ τὴν καινοτομίαν τῆς πίστεως. Οὐδὲ γὰρ ἦν εἰκόσ τὰ πρὸς ἕλεγχον ἐμφανῆ τῆς αὐτοῦ καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν δυσσεβείας ἀπολωλότα δι' αὐτοῦ πάλιν ἀνανεοῦσθαι.

ΚΒ'. Εἰ δ' ὁ βρεφοκτόνος Ἡρώδης πάλαι πρὸς Θεοῦ τὴν περιφανῆ τε καὶ πολυδάπανον ἐκείνην οἰκοδομήν τοῦ τῶν Ἱεροσολύμων νεῶ συγκεχώρηται, τοσοῦτων ἐφεστῶν τε καὶ συγγενῶν αἱμάτων χείρας ἔμα καὶ γνώμην ὑπάρχων μεστὸς, ἀλλ' ἔστιν εἰπεῖν ὡς τῆς πατρῆου τούτου θρησκείας ἐν τῷ καλῷ τηλικαῦτα μενούσης ἔτι οὐτ' αὐτὸς ἐαυτὴν αὐτῆς ἠλλοτρίωσεν, οὐδ' ἑτέρουσ οὐδένας παρέπεισε τοῦτο παθεῖν. Καντακουζηνὸς δ' οὐτοσὶν αὐτὸς τε ἐξωμόσατο φανερῶς τὴν πάτριον εὐσέβειαν, καὶ πλὴν ὀλίγων τοὺς ἄλλους ἠνάγκασεν ἅπαντας, τοὺς μὲν ὑπεραίς τε καὶ λήμμασι παραλόγοις, τοὺς δ' ἀπειλαῖς καὶ κολάσεσι καλοστέροισι, εἰς τὸν ἴσον αὐτῷ κατανεχθῆναι κρημνόν.

ΚΓ'. Ἄξιον δ' ἐνταυθοῖ γεγονένους καὶ τὸ γε

A certare sunt coronæ et præmia, sed eorum qui usque ad finem emetiri parati sunt totum curriculi spatium. Quare etiam sæpe aliis laborantibus alii illorum labores sine labore subeunt iisque fruuntur, cum neque illi propter cursus remissionem a proponente certamina Deo morte certaminibus interposita plectantur, et posteriores cum prioribus propter rationum æquabilitatem communiter partem quisque suam præmiorum accipiant. Divinorum autem iudiciorum naturam absconditam investigare in his nos quidem non possumus.

XX. Conjecerit autem fortasse aliquis impiis his nostris persecutoribus ad pœnitentiæ opportunitatem offerendam communem omnium tutorem Deum hic manendi tempus præbere et imponere utrisque utraque, nobis divinum auxilium et illis justam pœnam. Vocat igitur ad meliorem frugem, calamitates inferendo nunc quidem post alios aliis perpetuas, 254 ut magis suam sentiant perversitatem: non enim in bonum modo sævit malum, sed etiam secum ipsum pugnat et decernat: nunc quidem perturbans et distrahens subito aliunde alibi et distines totam mentem ut attendat ad domestica mala et ineptias, nec ad solas omnino semper, quibus nobis insultant, iniquas contumelias et injurias.

XXI. Illud vero qui non admiretur aliquis in divina mundi administratione, quod tam diu Cantacuzeno concessit exiguam illam in maximo divinæ Sapientiæ templo factam ædificationem, partis neque circa tectum scilicet sauciatae, donec reparatum esset, quod nives et imbres ex ære delatos defenderet, tectum? Quantum igitur in internis splendidissimos sacros auros illos et aras sanctas omnino impensum et conjunctum est, hoc impiis ejus et impuri oriri e manibus nullo pacto concessum est a Deo; sed in medio, ut aiunt, itinere, ex ædificandi facultate elapsus est ignominiose, et maculam magnam reliquit vitæ suæ propter fidem novatam. Neque enim æquum erat, ea quæ in manifestum et ipsius et sociorum impietatis indicium perditæ fuerant, per eum restitui.

XXII. Si autem puerorum interfectori Herodii olim a Deo gloriosa illa et sumptuosa Hierosolymorum templi ædificatio concessa est, tam multi 255 affinis et cognati sanguinis plenas manus et animum habenti, licet tamen dicere, cum patria huic religio integra etiam staret, nec ipsum se ab ea abdicasse, nec aliis ullis persuasisse, ut hoc facerent. Cantacuzenus autem hic et ipse dejuravit patriam pietatem palam et præter paucos omnes ceteros coegit, alios donis et lucro falso, alios minis et castigationibus malignis, in idem secum ut descenderent præcipitum.

XXIII. Huc quoniam pervenimus, non alienum

puto longitudinem nos describere pictæ nuper sub
 tecti-hujus concavam superficiem sanctæ imaginis
 sapientiæ ejus, qui inest, Dei Salvatoris Christi.
 Esse enim hoc quoque posteris jucundam puto au-
 ditu, ut etiam supra statim ab initio primarum
 hujus historiæ narrationum illarum nostrarum et
 librorum stantem in columna statuam equestrem
 æneam describentes nos gratificari hominibus sa-
 pientioribus sumus arbitrati. Ipsi certe nos illius
 facti spectatores et nostris permensi hanc manibus
 facillime tam diu composuimus rem, quandiu ibi
 eam sigillatim exposuimus. Esse enim dignam con-
 templati existimo, si quis ex inferiore loco sursum
 spectet, neque possit accuratam proportionem
 partium per **256** oculos transmittere menti, cum
 ita sit comparata illa, ut plerumque spectantes inter
 et res spectatas interpositis loci intervallis animum
 fallat, quæ tamen applicata cæterum undique et
 quocumque modo sunt, ut veritatis vestigia et
 speciem qualemcumque efficiant, et talis fraudis
 morbos sanent. Sunt enim inde a vertice usque ad
 summam barbam, labrum dico superius, spithamæ
 in longitudinem duodetriginta, in latitudinem
 quatuordecim, digitorum autem primus octo et
 dimidium in longitudinem habebat, et reliqui pro-
 portionaliter, oculorum tres fere spithamas habebat
 uterque, nasus autem pene octo. His ita tanquam
 elementis propositis, licet hinc, quotquot sunt
 pictorum jucundiores, etiam qualitatem cæterorum
 membrorum, et partium et simul totius corporis di-
 vine illius Salvatoris statuæ ad symmetriæ ratio-
 nem factæ formæ, quanta fere sit, statim colligere
 longitudinem. Hæc descripsi in notitiam eorum
 qui forte in illam incidant, optimam hanc sciens
 viam esse ad rerum scientiam, et si qui in his
 considerantes versentur libri sapientes prospicien-
 tiæ, ut etiam Aristoteli placet. Dicit ille quidem
 sensum ex multarum rerum peritia effiei, peritiam
 autem principia disciplinæ ejusque et præbere et
 confirmare. **257** Hinc enim et varii fluxerunt sa-
 pientiæ fontes, et veteres disciplinarum inventores
 et cælestium et terrestrium rerum notitiam eru-
 runt, et variarum et multiformium rerum atque
 orationum doctrinæ, quoad ejus fieri poterat,
 ansas sumpserunt. Esto; ego vero ad nexum
 redeo orationis.

XXIV. Nam qui patriarcha fuerat Callistus, post
 suam excommunicationem et clandestinam illam
 in Galaticam Latinorum custodiam fugam, paulo
 poste idoneam occasionem nactus, clam inde eva-
 sit et Tenedum navi abierat, Palæologo imp. grati-
 ficaturus et pro dono omni vigentis in animo habitus
 præbens ardorem et re ipsa suum fervens erga
 illum ostendens studium; et enatrans, quomodo
 liceret frui patriarchica potestate et simul Canta-
 cuzeni regnantis benevolentia et beneficentia, si
 vellet participem facere se renuntiationis de Mat-

Α μήκος καὶ πλάτος ἡμᾶς ἀφηγήσασθαι τῆς ὑπὸ τῆν
 κυρτῆν ἐντὸς ἐπιφάνειαν τοῦ ὄρθρου τοῦτου γρα-
 φείσης ἀρτίως ἀγίας εἰκόνο; τῆς ἐνυποστάτου σο-
 φεία; Θεοῦ, [f. 106 v.] τοῦ Σωτῆρος λέγω Χριστοῦ.
 εἶναι γὰρ καὶ τοῦτο τοῖς ὀφειζόνουσιν ἐράσμιον οἴματι
 ἀκρόαμα, καθάπερ δὴ καὶ ἀνωτέρω που τῶν πρῶ-
 των τῆς ἱστορίας ταυτησίν ἡμετέρων ἐκείνων λόγων
 καὶ βιβλίων εὐθύς ἐν προθύροις τὸν ἐπὶ κίονος
 ἐστῶτα δεδηλωκότες ἐφιππον ἀνδριάντα χαλκοῦν εὖ
 ποιεῖν τοῖς συνετωτέρουσιν ἐδόξαμεν, αὐτοὶ γε ἡμεῖς
 ἐκείνου γεγονότες αὐτόπται καὶ ταῖς οἰκείαις με-
 τρήσαντες τοῦτου χερσίν, ἐπὶ τὸ βῆστον τέως
 συνενεχθέντος τοῦ πράγματος, ὡς ἐκεῖ που καθ'·
 ἕκαστα διειλήφραμεν. εἶναι γὰρ ἀξιοζήτητον οἴμαι,
 εἰ τις κάτωθεν μὲν εἰς ὕψος ἔρῃη, μὴ δύναιτο δὲ
 τὴν ἀκριβῆ συμμετρίαν δι' ὀφείας παραπέμπειν
 τῷ νῷ, πεφυκίας μὲν ὡς τὰ πολλὰ τοῖς μεταξὺ τῶν
 ἰρώντων καὶ ὀρωμένων τοπικῶς διαστήμασιν ἀπα-
 τᾶσθαι, ἐφειμένης δ' ἄλλως ὀθινδῆποτε καὶ ὀπω-
 δῆποτε συλλέγειν τε τῆς ἀληθείας ἔχνη καὶ εἰκίνας
 ὀποιατοῦν καὶ τὰ τῆς τοιαύτης ἰατρεύειν ἀπάτης
 νοσήματα. Ἔστι γὰρ τὸ ἐκ κορυφῆς ἄχρι πώγωνος
 ἄκρου φημὶ τῆς ὕπνης σπιθαμαὶ μήκος μὲν ὀκτώ
 καὶ εἰκοσι, πλάτος δὲ τεσσαρεσκαίδεκα, δακτύλων
 δ' ὁ μὲν πρῶτος ὀκτὼ καὶ ἡμισείας τὸ μήκος, οἱ δ'
 ἄλλοι κατὰ τὸ ἀνάλογον τῶν δ' ὀφθαλμῶν ἀνά
 τριῶν ἑκάτερος, ἡ δὲ βίς ἔγγιστα ὀκτὼ. Τοῦτων δ'
 οὕτως καθάπερ στοιχείων δοθέντων ἔξεστιν ἐντεῦ-
 θεν, ὀπόσοι χαριέστεροι τῶν ζωγράφων, καὶ τὴν
 τῶν ἄλλων μελῶν καὶ μερῶν καὶ ἅμα τῆς τοῦ παν-
 τὸς σώματος διαπλάσεως τῆς θέλιας ἐκείνης τοῦ
 Σωτῆρος εἰκόνο; κατὰ τὸ τῆς συμμετρίας ἀνάλογον
 ὀση τίς ἐστιν εὐθύς συλλογιῆσθαι μήκος καὶ πλά-
 τος. Καὶ ταῦτα διήλθον ἐμπειρίας ἕνεκα τῶν
 ἐντυγχανόντων, κράτιστον εἰδῶς ἐφῶδιον εἰς γε τὴν
 τῶν ὄντων ἐπιστήμην καὶ εἰ τινες εἶεν αὐτοῖς ἐν-
 θεωρούμενοι λόγοι σοφοὶ τῆς προνοίας, καθὰ καὶ
 Ἄριστοτέλει δοκεῖ. Φησὶ γὰρ ἐκεῖνος, ἀσθησὶν μὲν
 ἐμπειρίας εἶναι ποιητικὴν, τὴν δ' ἐμπειρίαν τῶν
 πρὸς ἐπιστήμην ἀρχῶν παρεκτικὴν ἐκ διαδοχῆς καὶ
 συλλήπτριαν γίνεσθαι. Ἐντεῦθεν γὰρ αἱ τε πο-
 λυσιδαῖ; ἐρρύθησαν τῆς σοφίας πηγαί, καὶ οἱ πάσαι
 τῆς ἐπιστήμης ἐφευρεταὶ τῶν τε αἰθερίων καὶ πε-
 ριγείων τὴν γνώσιν ἠρῶσαντο, καὶ τῆς γε τῶν
 ποικίλων καὶ παντοδαπῶν πραγμάτων τε καὶ λό-
 γων διδασκαλία, ὀσον ἐφικτὸν, τὰς ἀφορμὰς ἀνει-
 λήφρασαν. εἶεν. Ἔγω δ' εἰς τὸν εἰρημὸν ἐπάνειμι τοῦ
 λόγου.

ΚΔ'. Ὁ γὰρ τοι πατριαρχεύσας Κάλλιστος μετὰ
 τὴν αὐτοῦ καθάρσειν καὶ τὴν εἰς τὸ Γαλατιῶνυμον
 [f. 129 r.] φρούριον τῶν Λατίνων ληθραῖον δρασμὸν
 ἐκείνον, καιροῦ μετὰ χρόνον τινὰ τυχῶν λάθρα κά-
 κειθεν ἐξῆει καὶ ἐς Τένεδον κατεπεπλεύκει, Παλαιο-
 λόγῳ τῷ βασιλεῖ χαρίζομένῳ τε καὶ ἀντὶ δῶρου
 παντὸς τὸ τῆς ἐν καρδίᾳ θαλαμνομένης σχέσεως
 κομίζων διάπυρον, τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δηλονότι ζῆλον
 ἔργοις αὐτοῖς, καὶ ἀφηγοῦμενος ὀπως ἐξὸν ἀπολαύειν
 τῆς πατριαρχικῆς ἐξουσίας καὶ ἅμα τῆς Καντακου-
 ζηνοῦ βασιλευσῶτος εὐμενεῖα; καὶ εὐσεργεῖδος γνώ-

μης, εἰ ἐβούλετο κοινωνεῖν αὐτῷ τῆς ὑπὲρ Μα-
θίου τοῦ υἱοῦ βασιλικῆς ἀναβήσεως, ὃ δὲ τὰ ἔργα-
τα πάχειν εἴλετο, τῶν πατρῶων ἀντιποιούμενος
αὐτοῦ δικαίων. Καὶ εἰ μὴ λαθραῖα φυγῆ τὴν σωτη-
ρίαν ἐπόριζεν ἑαυτῷ, τάχιστα ἂν εἰρκτῆ Ζωφώδης
καὶ θανάτου βίαιου γέλωτος ἐδέχτο τοῦτον εὐθύς.
Καὶ ἵνα τὰν μέσῳ συντίμῳ, ὅλον ἐνιαυτὸν ἐκεῖ διη-
νοκῶτι τὰ τ' ἄλλα [τε] αὐτῷ πάντ' ἐδράτο τὰ πα-
τριάρχαις ἔθιμα, καὶ ἅμα γραφὰς οὐκ ἡμέλει πέ-
πων Βυζαντιοῖς, ὅσαι τὴν εἰς αὐτὸν ἐξετραγῆδου
ἀδικίαν, καὶ μοιχὸν μὲν προφανῆ καλῶν Φιλόθεου
εἰν Κόκκινον, προδότας δὲ τῆς τῶν κανόνων καὶ νό-
μων ἐξουσίας τοὺς ἐπισκόπους καὶ Θεοῦ καταφρο-
νητῆς, ὅτι ταῖς βασιλικαῖς ὑπείξαντες καὶ ἡτηθόν-
τες ἀδίκους ὤρσαίς συνέχεαν τὰ τε τῆς Ἐκκλησίας
πράγματα καὶ πρὸς γε δὴ τὰ τῆς ἐννόμου βασιλείας.
Καὶ ἐπὶ τούτοις ἀναθέματι τε αὐτοὺς καθυπέθαλε
καὶ χωρισμῷ Θεοῦ. Ἄ δὴ συχνὰ καὶ δίκην βελῶν ἐκ
Τυρέδου παμπόμμενα βλέπων ὁ τῆς πατριαρχικῆς
ἐξουσίας ἀρτι-ἐπειλημμένος Κόκκινος ἠγανάκειε τε
καὶ ἀντιμηχανώμενος οὐκ ἡμέλει τὰ ἴσα. Συνάγειον
γὰρ τοὺς πλησιοχώρους ἐπισκόπους, καὶ ὅσοι Βυ-
ζαντιῶ ἐνδιατρίθοντες, ἔτυχον ὁπωσθηποτοῦν, ψη-
φίσματα ἐξετίθει τε καὶ διέπεμπε πανταγῆ ἀναθέ-
ματι τε καὶ ἀφορισμῷ παραπέμποντα Κάλλιστον.
Ἐπέμπε δὲ μάλιστα τοῖς ἐν Ἄθῳ τῷ ὄρει μονά-
ζουσι τὰ τοιαῦτα ψηφίσματα, παραγγέλλων ἐπὶ τού-
τοις μὴδ' εἰ βουλευθεῖη παρ' ἐκείνους φοιτῆν δέχε-
σθαι τοῦτον, ἅτ' ἐπ' ἐγκλήμασι Μασσαλιανοῖς ἐνό-
μως καθαιρεθέντα καὶ οὐκ ἐμμένοντα ταῖς δίκαις,
ἀλλ' ἀρχιερατικῶς ἐπιτάττειν καὶ ἀναθεματίζεῖν καὶ
ἀφορίζεῖν ἀνασχυνοῦντα. Χρειῶν οὖν διὰ ταῦτά τε,
καὶ ὡς ἤδη καὶ συνοδικοῖς ἀναθεματισμοῖς ὑποπεπτωκότα καὶ τῷ ἐκ Θεοῦ χωρισμῷ, οἷα λύμην τοῦ
δρους ἀποσοθεῖν.

ΚΕ'. Ἐπεὶ δὲ τὰ πράγματα καθάπερ ὀστράκου
μεταπεσόντος νέαν ἔγχε μεταβολήν, [f. 129 v.] καὶ
τῷ μὲν Κάλλιστῳ τὴν πατριαρχικῶν αἰθῆς κρατή-
σαι συμβέβηκε θρόνων, τῷ δὲ Κοκκίνῳ Φιλοθέῳ,
πρὶν αἰθεῖσθαι, λαμπρῶς ἐκεῖθεν ἀπεβρίθῃαι πάσης
ἰερωσύνης γυμνὸν, ὡς εἰρήκειμεν, γράμματα ἐφοῖτα
αὐτῷ πρὸς τῶν τῷ ὄρει τῷ Ἄθῳ ἐνδιατωμένων
μοναχικῶν ἀνδρῶν, Νίφωνος κατηγοροῦντά τινος
τῶν ἐκεῖ μοναχῶν ἱερέως τοῦπίκλῃν Σκορπίου, ὃς
προκατηγόρητο πρὸ βραχείας ἐπὶ τῆ τῶν Μασσαλι-
κῶν καὶ Βογομίλων αἰρέσει, σκωδῶς πως καὶ ἀμαρ-
τήρως ἔτι. Τούτῳ μὲντοι φίλος ὢν ἐκ πολλοῦ Κάλ-
λιστος οὐδὲ νῦν πατριαρχῆς γενόμενος τῆς αὐτοῦ
φιλίας ἀπέσχετο, ἀλλὰ μία τις ἦν ἐν ἀμφοῖν ψυχῇ.
Διὸ καὶ ὠργίζετο τοῖς κατηγοροῖσι, καὶ ἀραῖς ἐγγρά-
φαις καὶ ἀφορισμοῖς καθυπέθαλε καὶ εἰς τῆς εἰη-
πιστεύων. Ἐφ' οἷς παρῆξυθθέντες ἐκείνοι, καὶ ἅμα τὸ
θάρβος ἔχοντες ἐκ τῆς ἀληθείας, συνεληλύθησαν ἐκ
συνθήματος, ἐφ' οὗπερ ἔθος ἦν κάκεινοις ἀεὶ συνιόν-
τας ποιεῖσθαι τὰ τοιαῦτα τῶν σκευμάτων. Καὶ τόμος
ἐκτίθεται ταῖς ἀπάντων ἐκεινῶν μαρτυραῖς συνε-
λημμένους, τὰ τε ἄλλα ὁμῶν καὶ ὅτι οὐ τῶν ἀπὸ τῆ-
χης καὶ τῶν ἐξ αὐτομάτου συμπέπτειν δοκούτων ἔν-
τε καὶ τὸ νῦν πεπραγμένον ὑπῆρχεν, ἵνα καὶ σιγῇ
ἄδωκῶς τις ἀλόρυθον σῆν συνεῖδος καὶ μηδὲ μὴ τῆν

A thaco regio filio factae; hic vero extrema pati male-
bat patria sibi jura vindicans; et nisi clandesti-
na fuga salutem praeuisset sibi, eclerrime ille
inclusus esset in tenebras, et mortis violente pro-
pinquus locus ipsum statim excipisset. Atque ut ab
ipso qui in medullis conciso integrum annum
ibi transegerat, cum reliqua omnia persicerentur
patriarchis usitata, et simul accusandi formulas non
negligeret mittere **258** Byzantinis quotquot illatam
sibi exasperarent injuriam, et mœchum apertum
dicens Philotheum Coccinum et proditores pote-
statis regularum et legum episcopos et Dei contem-
ptores, quod imperatoris capti et victi Injustis donis
miscerent et Ecclesiae res et legitimi præterea regni.
Et insuper execratione subvertit eos et excom-
municatione divina; quæ quidem continua et telo-
rum adinstar ex Tenedo missa videns patriarchicæ
potestatis nuper particeps factus Coccinus ægre
screbat et contra moliebatur neque eadem rejicere
negligebat. Convocatis enim proximis episcopis, et
iis qui tum forte quomodocunque Byzantii versa-
bantur, decreta proposuit et misit in omnes partes
execratione et damnatione munitum Callistum.
Misit autem maxime in Atho monte versantibus
monachis talia decreta, imperans præterea, ne, si
vellet ad illos venire, eum recipere ob decreta
massalianica expulsum legitime, nec se judiciis
sistentem neque verentem imperiose mandare ei
execrare et excommunicare: necesse igitur pro-
pterea et quod jam synodiceis execrationibus esset
ejectus et divina damnatione, tanquam pestem
a sacro monte eum arceret.

XXV. Postquam autem res, quasi testula inversa
novam experta est immutationem, et Callisto rursus
patriarchica sede potiri contigit, Coccinum **259**
autem Philotheum priusquam sentiret splendide ac-
cum gloria inde ejicere, omni sacerdotio spolia-
tum, ut diximus, litteras ei attulit ab inhabitantibus
Atho montem sacrum viris solitariis, accusantes
Niphonem quemdam ex illis monachis sacerdotem
cognomine Scorpium: qui antea accusatus fuerat
paulo prius propter Massalianorum et Bogomilo-
rum hæresim clam abiit et sine testibus. Huic
quidem amicus verus erat multo ex tempore Callis-
tus, neque nunc patriarcha factus ejus amicitia
abstulit; sed una fere erat in utroque anima.
Quamobrem etiam irascebatur accusatoribus et
diris improcandis atque condemnationibus subjecit,
et si quis fidem haberet iis, de quibus inter irrita-
tos illos et simul ex veritate animum habentes
convenit ex composito. Quo tempore etiam mos
erat illis, semper convenientes facere tales disqui-
sitiones, et tomus exponitur de omnium illorum
testimoniis conceptus, in cæteris etiam aperiens,
non ex iis quæ fortuito et sponte accidere videntur
unum quiddam nunc quoque esse factum; ut etiam
silentio largitus aliquis tranquilla uteretur con-

scientia, nec ullo modo animum dormire et desertum esse volentem excitante; sed Deus confestim occulta aperta reddit, quotiescunque vult intelligentia impertire eos, quibus ut non teneant sanam Dei cognitionem accidit, ut nimirum **260** et misus ille paulo ante ab iis contra homines in monte hoc deprehensus in flagranti Massalianos et Bogomillos tōmus libri fiat inspectu dignior et ab omnibus cognoscatur hujus ad eum pravitatis gradum progressa radix hæreseos.

XXVI. Monachus enim quidam ex iis qui Scorpio huic parent, cognomine Bardarius, mortis proximo subjectus jam morbo, jacebat membris fractis et summis corporis doloribus vexatus; deinde per integros viginti dies cibo potuque abstinebat, sine voce jacebat, ultimum trahens spiritum; nec moriebatur tamen; sed corpus tumore inflatum erat et teterrima jamjam os suffundebatur nigredine. Tandem rei miraculo attoniti præsidēs illius domicilli quærebant, num quid suorum peccatorum non confessus in intimo conditum haberet pectore, ideoque ejus curam gerens Deus non pateretur eum mortuum æternò tradi igni. Hic postquam intellexit, sublatis paululum oculis, vehementer ejulavit, et vix movens linguam hæc dixit: « Scitis ante hos duodecim annos habitam hic synodum virorum in hoc monte commorantium. Tum igitur in suspicionem vocato etiam Scorpio interrogatus ego, num scirem eum socium fuisse captorum hunc Massalianorum et Bogomilorum, negavi me scire quamvis exploratam rem habens; **261** jusjurandum addidi meæ declarationi et separatatus malui esse a Christo propter illius amicitiam miserimus neque pœnam timens divinam, neque virorum cordatorum adhortationes verens. » Incipiens igitur enarravit Massalianorum simul in illo cœtu patrata impura et detestanda facinora, ad quæ integre narranda non satis mihi suppetere temporis videbatur, aliam in partem me admodum trahente reliquarum rerum historia. Licet enim omnia sigillatim colligere et mentem et consilium et actionem et orationem et mali vim et Dei longanimitatem et si quid tale, si quis adire velit eum, qui prius interfuit juvenum Massalianorum illorum et Bogomilorum deprehensioni manifesto signo coargutorum in divino monte, quorum alii castigati sunt, alii inde expulsi, et simul secundum hunc vidit in coargutione Scorpii, præter rerum consuetudinem miracula patrante Deo ad primi illius hominis confirmationem. Expositum est enim de utroque in fine præsentis hujus libri, Romanam historiam enarrantis. Non enim judicavimus opus esse, in aliam illos transferre narrationem: sed par erat, esse in orationibus etiam hæc membra et incisa; et naturam sententiarum immutabilem, ut se habebant, inde egressi descripsimus, ne interrumpere mur, nisi **262** quod unum tantum significandum fuit hoc, sub testibus illis confessione hæc facta, mox exhalasse animam illum, ut etiam suffragium in

A καρδίαν καθεύδειν καὶ ἡρμεῖν βουλομένην ἀναμοχλιεῦον, ἀλλὰ Θεοῦ προφανῶς τοῦ τὰ κρύφια δῆλα δρώοντος, ὅποτε βούλοιο συνέσει ἐντιθέναι οἱς ἀσυνέτως ἔχαι· πρὸς τὴν ὑγιᾶ συμπτώματι θεογνωσίαν, ἵνα δηλαδὴ καὶ ὁ πρὸ βραχέος· ἐκεῖνος πεμφθεὶς ὑπ' αὐτῶν κατὰ τῶν ἐν τῷ βραί τοῦτω ἐαλωκότων ἐκ αὐτοφώρῳ Μασαλιανῶν καὶ Βογομίλων τόμος θεατρικώτερος γένηται, καὶ πᾶσι γνωσθῆ τῆς ἐφ' οὗτω μέγα κακίας ἀναβρίπτισθεις αἰρέτως ἡ βίβα.

ΚΓ'. Μοναχὸς γὰρ τις τῶν τῷ Σκορπίῳ τοῦτω ὑπηρετουμένων, τοῦ πικρῆν Βαρδάριος, θανάτου γέγονι κάτοχος ἦδη νόσῳ γενόμενος, ἔκειτο κάμων καὶ μυρία· ἀλγηδῶσι τὸ σῶμα κεντούμενος ἦπεν. "Ἐπειτα ἐφ' ὧν ἡμέραις εἰκοσι ἑξήκοντα τε καὶ ἄπο· **B** διαμένας ἄφωνος ἔκειτο, πένων ὀσμέραι τὰ λοιπῶν. Οὐκ ἐθνησε δὲ, ἀλλὰ τό τε σῶμα ἐξώγκωτο καὶ μακρὰ τις ἐπεχύθη τῷ προσώπῳ μελάνωσις. Ὅψε δὲ τῷ τοῦ πράγματος παραδόξῳ καταπλάγνυντες οἱ τῆς μονῆς ἐκεῖ προσδρεύοντες ἤροντο μὴ τι τῶν αὐτῷ πλημμεληθέντων ἀνεξαγόρευτον ἐν θαλάμοις κρόπτι καρδίας, κάπει' αὐτοῦ κηδόμενος ὁ θεὸς οὐκ ἐφ' αἰωνίῳ θανάτῳ δοθῆναι πυρὶ. Ὁ δὲ συνελς καὶ μικρὸν διάρας τοὺς ὀφθαλμοὺς βύθιον ἀνέμωξε, καὶ μάλισ' κινήσας τὴν γλῶτταν τοιάδε [f. 130 r.] φησὶν· « Ἴστε εἴην πρὸ δυοκαίδεκα ἐπὶ ἔτων ἐνταυθοῖ γενομένην σύνεθον τῶν ἐν τῷ βραί τῷδε ἀνδρῶν. Τότε τοίνυν ὑποπευθέντος καὶ τοῦ Σκορπίου, ἐρωτηθεὶς ἐγὼ εἰ συνοῖδα αὐτῷ κοινωνῶν γενομένων τοῖς τριηκᾶτα ἀλοῦσι Μασαλιανῶσι καὶ Βογομίλοις ἐνταυθῷ, ἔξαρνος ἐγενόμην καὶ περιεδώς ἀκριβῶς. Ὅρκον τε ἀπέδρα τῇ ἀπαγορεύσει, καὶ ἀφωρισμένος· ἐδεξάμην εἶναι ἀπὸ Χριστοῦ διὰ τὴν ἐκείνου φιλίαν ὁ τρισάθλιος, μὴτε κολαστήρια δεῖσαι Θεοῦ, μὴτ' ἀνδρῶν πνευματικῶν παραινέσεις αἰδεσθεῖς. » Ἀρξάμενος οὖν διεξῆλθε τὰς ὁμοῦ τῷ θεῷ τῶν Μασαλιανῶν πεπραγμένα βεβήλους ἐκείνῳ καὶ μισαρῶς ἐργασίας, ὅς ὦραν ἔχειν ἤμιστά μοι δοκεῖ καθ' ἕκαστον λέγειν ἀρίτως ἐμὲ, τῆς τῶν ἄλλων ἀνθελκούσης με βιαϊότερον ιστορίας. Ἐξέστι γὰρ πάντα καθ' ἕκαστον ἀναλέξασθαι, καὶ νοῦν καὶ σκοπὸν καὶ πρᾶξιν καὶ λόγον καὶ κακίας δύναμιν καὶ Θεοῦ μακροθυμίαν καὶ εἰ τι τοιοῦτον, εἰ τις ἐπιέναι βούλοιο τὸν τε γενόμενον πρότερον ἐπὶ τῇ τῶν νέων **D** Μασαλιανῶν ἐκείνων καὶ Βογομίλων εὐρέσει προφανῶς ἐλεγχθέντων ἐπὶ τοῦ θεοῦ θρους καὶ τῶν μὲν κολασθέντων, τῶν δ' ἐξωσθέντων ἐκεῖθεν, καὶ ἅμα τὴν δεύτερον τοῦτον δὴ τὴν ἐπὶ τῷ ἐλεγχμῷ τοῦ Σκορπίου παραδόξως ἐπισυμβάντα θαυματουργήσαντος τοῦ Θεοῦ πρὸς τὴν τοῦ πρώτου βεβαίωσιν. Ἐκτεῖσθαι γὰρ ἀμφοτέρο· ἐν τῷ τέλει τῆς παρούσης ἡμετέρας βίβλου, ἢ τὴν Ῥωμαϊκὴν διέξεισιν ιστορίαν· οὐ γὰρ ἐκρίναμεν δεόνεις ἐτέραν ἐκείνης μεταποιῆσαι φράσιν, ἀλλ' εἶναι κατὰ τὰς λέξεις καὶ τὰ γε κῶλα καὶ κόμματα καὶ τὰ ἦθη τῶν ἐνοσίων ἀμεταποιήτους, ὡς ἔχον ἐκεῖθεν ἐληλυθότες, τοῦ ἀδιαβλήτου χάριν. Πλὴν ἐν μόνον σημειωτέον τοῦτι, ὡς ὑπὸ μάρτυσιν ἐκείνοισι τὴν ἐξαγόρευσιν ποιησάμενος· ταυτην' μετ' ὀλίγον ἐξέπνευσεν, ὡς καὶ ψήφον ἐξένηνέ· οὐαι

εἴως οἷς ἐκεῖ σωωτότεροις εἶναι τετύχηκε, μὴ δὲ ἄλλο τι τὰς βιαίας γούν ταύτας καὶ τελευταίας ταμειουθῆναι τάνθρωπῳ πινάς πρὸς Θεοῦ ἢ διὰ τὴν τῶν ῥηθέντων ἐξαγόρευσιν. Ὅμως ἐπαῖδη καὶ ὁ δευτερος οὗτος νεωστὶ γενόμενος τόμος ἐληλυθὸς ἐκ τοῦ δρους εἰς ἐπήκουον Καλλιόστῃ τε ἀνεγνώσθη τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἐπισκόποις, εἰς ὄργην αὐτοῖς ἤγειρε τὸν πατριάρχῃ καὶ ἀπρακτος ἀπεπέμψθη, τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπισκόπων οὐδὲν εἰρηκότων, ἀλλὰ [f. 130 v.] κίφοις ἐοικότων ἢ λίθοις ἀνασθητοῖς, εἰπεῖν οἰκειότερον· οὕτω βοσκηματώδεις εἶσι καὶ παῖδες ἀθύροισι λίαν ἐπιχαρτοὶ παρασκόντως οἱ νῦν τῶν ἱερῶν καθήμενοι δογματῶν κριταί. Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλλο εἰρήσεται· δὲ κατὰ χεῖραν ἰούσιν ἔσα ἐπικολούθησε σφίσι. Νῦν δ' ἐκεῖ ἐπαναλήψομαι.

KZ. Ἀφίκετό τις ἐκ Λατίνων ἐπίσκοπος παρὰ βασιλέα, Ἰωάννην φημι τὸν Παλαιολόγον, φιλίας ἕνεκα προεπαρχούσης, σοφίας ἔμπειρος ὅπως καὶ οἷα τὴν τῶν Λατίνων οἰκειοῦται σχολῇ ἐν δογματικαῖς τῶν θείων γραμμάτων διατριβαῖς. Ἐφασκε δ' ἐν ταῖς καθ' ἡμέραν ὁμιλίαις τῷ τε βασιλεῖ καὶ οἷς ἐνετύχχανε σωωτότεροις ἰδίᾳ καὶ δημοσίᾳ, πολὺν τινα γίνεσθαι λόγον παρὰ Λατίνοις περὶ τῆς βασιλίδος ταύτης τῶν πόλεων καὶ ὅσοι τῶν οἰκητόρων παιδείας ἀντιποιοῦνται, τὰ τε ἄλλα καὶ ὅπως ἄνωθεν ἀεὶ ῥηθίως ἐξικατάσθαι εἰώθεσαν καὶ ἄλλοι· ἄλλαις αἰρέσεσι καὶ δογματῶν καινοτομίαις ἐκκλησιαστικῶν ὑπέκουσιν, ὡς φύλλα δένδρων ἀνέμοις μεταρρίπιζόμενα πᾶσι. Καὶ νῦν δ' οὐχ ἤτεον Παλαμᾶν τινα ὄνομα νόθους καινοφωνίας εἰσαγαγεῖν ἠκηκόσιμον κατὰ τῶν θείων δογματῶν. εἶναι δ' οὐ μόνον αἰσχρὰς τὴς τοιαύτας καινοφωνίας, ἀλλὰ καὶ πολυειδεῖς καὶ μωρὰς συγκεκραμένας πολυειδεῖς. Ὡς εἶναι, οἷς τούτω συνίστασθαι περιγίνεται, μακροὶ τισι μέτροις κατεγνώσθαι μᾶλλον ἢ Σαβελλίῳ τε καὶ Ἀρειῷ καὶ ὅσοι καθ' Εὐνόμιον καὶ Νεστόριον καὶ Ἀπολλινάριον εἶναι πανηγυροῦντες. Σύμφωνα μὲν γὰρ κάκεινοις, ὡς ἔγνωσται, φθέγγεται, διαφόροις δ' οὖν καὶ ἀτοπωτέροις ὑπερβολαῖς παραλλάττοντα. Καὶ τό γε παραλογώτατον· ὅπη τούτων μάλιστα πάντων ἐκείνων ἐχρῆν αἰσχύνεσθαι, ὧν ταῖς ὑπερβολαῖς τῶν βλασφημιῶν ὑπερέσχεν, ὁ δὲ καὶ πρὸς δικαίωσιν ἑαυτοῦ καὶ φροῦριον μάλα προβάλλεται ἰσχυρῶν ὅτι μὴ ὁμόφωνα καθάπαξ φθέγγεται σφίσι. Καὶ ὅτι μὲν οὐχ ὁμόφωνα ταῦτ' ἐκείνοις, βοᾷ, ὅτι δὲ χεῖρω κάκεινων μακροὶ τισι μέτροις, σιγᾷ, παιζῶν, ὡς ἂν τις φαίη, ἐν οὐ παικτοῖς. Τούτων τοίνυν εἰς ὅσων ἀφίχθαι μοι βουλομένη εἶναι. εἰ οὖν σοὶ καὶ ἡμῶν μέλοι, [f. 131 r.] μὴ ἀχθεσθαι, σὺ δ' ἀλλ' ἐνεστῆ μοι τὴν ζήτησιν δρᾶν προσσηθίητι.

KH. Τὴν δὲ τοιαύτην ἔφεσεν τοῦ Λατίνου μηδὲν μελλήσας ὁ βασιλεὺς ἐς τὴν ὑστεραίαν εὐθὺς ἐκπληροῦ, παρεσκευακῶς ὁμιλήσας τῷ Παλαμᾷ, καὶ ὧν λέγει αὐτὸν αὐτήκουον γεγονέναι τὸν Λατίνον. Τῆς οὖν ὁμιλίας γενομένης μικρὸν διαστάς καὶ ἀπολα-

lucem tum sit iis protractum, quibus intelligentioribus esse contigit, ne propter aliud quid violentos hos et ultimos parari homini spiritus credamus a Deo, quam ut ea quæ dicta sunt, pronuntiaret. Atamen postquam etiam secundus hic nuper advenit tomus ex monte, et unde audiri posset, Callisto recitatus est patriarchæ et iis qui circa eum erant episcopis, in iram rursus coniecit patriarcham et infecta re dimissus est, episcopis quos secum habebat tacentibus, sed mutorum hominum speciem referentibus et lapidum sensu carentium, qui non possunt quod aptum sit dicere. Ita pecoribus similes sunt et petulantibus pueris ludibrio merito ii qui nunc sacrorum dogmatum sedent iudices. Sed de his satis. Narrabitur autem suo tempore ac loco quidnam viatoribus acciderit. Nunc illud rursus attingam.

XXVII. Advenerat aliquis ex Latinorum episcopis ad imp. Joannem Palæologum dico, propter amicitiam quæ jam ante inter eos intercesserat. Sapientiæ gnarus hic erat, quanta et quali Latinorum vrorum doctorum schola ornatur in dogmaticis litterarum divinarum questionibus. Dicitabat autem in quotidianis sermonibus et imperatori et si qui forte sapientiores **263** erant privatim et publice, apud Latinos frequentes haberi orationes de regina hac urbium et quotquot incolarum eruditioni adversantur, cum in cæteris, tum quomodo divinitus semper facile falli consueti erant, et aliis alibi hæresibus et dogmatum novationibus ecclesiasticorum indulgent, ut arborum folia ventis jactantur omnibus. Et nunc non minus Palamam quemdam nomine adulterinas mutationes inferre audiveramus divinatorum dogmatum. Esse non solum turpissimas has mutationes, sed etiam multifarias et ex insanie colluvione multiformi concretas, ut verum sit, quæ hęc componere contigit multis quibusdam modis, inægis quæ damnentur digna esse quam quæ aut Sabellio aut Ario et omnibus, qui Eunomio et Nestorio et Apollinario sint astipulati. Consona enim sunt, ut cognitum est, etiam illis; diversis autem et ineptioribus exaggerationibus plena et ineptissimum illud, quod hunc maxime omnium illorum debebat pudere, quorum exaggerationibus ipsa etiam convicia superabat. Hic etiam ut justam pœnam acciperet, in carcerem cum vi conjectus est firmum, ne concordanter omnino hæc sonent cum illis et quod non in unisono hæc cum illis clamant et quod pejora etiam illis longis quibusdam modum, tacet, jocans, ut dicere possis, ibi, ubi nullus esse joco locus debet. Hunc igitur in aspectum mihi venisse vellem; si ergo tibi etiam nos cordi **264** ac curæ sumus, ne ægre fer et de reliquis integram mihi proponere questionem sis paratus.

XXVIII. Talem itaque imperum Latini minime retardans imperator, in posterum diem officium explet suum, se parans ad colloquendum cum Palama, ejus colloqui dicit ipsum auscultatorem esse Latinum. Colloquio autem instituto prope distans

et ad se trahens privatim imperatorem Latinus, multa quidem dicit se loquentem audisse Palamam, sed temere et modo hoc, modo illud et eadem hæc undique compilata et corrassa; ut videamur incerti esse, utrum qualitate horum, an quantitate magis ad peruersitatem stimulos addat. Quesiuit autem nihilominus Palama disputante etiam mecum, num ipse tacens factus essem auditor. Quare etiam postridie vocans a rege venit et me unum e jactantibus nobilitatem generis magnus logotheta et vix me dicit consuetis capitis morbis prorsus esse liberatum. Et postquam decipere eum non jam licebat, surgens abiit. Cujus tibi gratiam minime omnium neque sciebat neque verera ut scire disceret operam dabat. Præceperat enim Helena imperatrix, ne a me ante cognosceretur causa, cur in jus vocaretur, ne cum studio maturarum adventum et quædam celebritas fieret ostentationis Palamitice. Nam quam ob causam suo **265** patri Cantacuzeno, enixe sic etiam Palamas instabat et adversabatur plerumque conjugis sententiæ in omnibus rebus, ad quas illum sua trahit religio. Nuper autem aulam regiam intranti mihi etiam Palamam ibi ad disputationes instituendas considerentem licebat videre. Sic autem mihi capite laboranti etiam et cum tam inopinato impedimento me certamine viderem, primum quidem visum est satius esse domum tandiu redire, donec mecum paratas illas mihi accusationes reputassem. Ne igitur ignaviæ suspicionem apud homines dicaces subiremus, confirmavimus rursus sententiam nostram et recepimus Deo nos omnia committentes.

XXIX. Atque ita ad ipsum imperatorem accedebam, quem cum presentibus nobilibus viris et simul cum Helena regina offendebam colloquentem, secutus certaminis temeritatem. Et quæ ibi disputata sunt quam multa et qualia et quomodo tempus talia suppeditaverit, narrabant ea quæ sequuntur. Prescriptum est enim a me hoc satis tenui stylo. Traditum est autem ab altero quodam eorum qui ibi adfuerant qui interroganti cuidam respondit. Res vero sic se habet.

Αὐτὸν ἰδίᾳ τὸν βασιλέα ὁ Λατίνος πολλά μὲν ἀκούειν ἔφη λέγοντος Παλαμᾶ, μάτην δ' οὖν καὶ ἀλλοθεν ἄλλα συμπεφυρμένα τε καὶ παρευρημένα, ὡς ἀπορεῖν ἡμᾶς ἀποφαινεσθαι πότερον τῇ ποιότητι τούτων ἢ τῇ ποσότητι δοῆι τις ἂν τὸ πρὸς κακίαν τρόποιον. Ἐζητήσε δ' οὖν ὁμοῦ τοῦ Παλαμᾶ διαλεγομένου καὶ πρὸς ἐμὲ σιγῶν αὐτὸς γενέσθαι ἀκρατής. Διὸ καὶ τῇ ὑστεραίᾳ καλῶν ἐκ βασιλείας ἤκει κίμῃ τῶν ἐπ' εὐγενείᾳ σεμνουμένων ὁ μέγας, λογοθέτης, ἄρτι τῶν εἰωθότων τῆς κεφαλῆς νοσημάτων οὐ τελείως μὲν, ἀπηλλαγμένον δ' οὖν. Κάπειθ' ἀπακροῦσθαι οὐκ ἐβῆν, ἀναστὰς ἀπήειν, ὅτου χάριν ἥμισυ πάντων οὐτ' εἰδῶς οὐτε μὴν πολυπραγμονήσας μαθεῖν. Προσετάχει γὰρ ἡ βασιλεῖς Ἑλένη μὴ προσγνώσθαι μοι τὸ τῆς προσκλήσεως αἴτιον, ἵνα μὴ οὖν μελέτη δρῶν τὴν ἀφίξιν καὶ τις παρευδοκίμησις γένηται τῆς τοῦ Παλαμᾶ ἐπιείξεως. Διὰ γὰρ τὸν ἑαυτῆς πατέρα Καντακουζηνὸν λίαν καὶ αὐτῇ τῇ Παλαμᾶ προσέκειτο, καὶ ἀντίπραττεν ὡς τὰ πολλὰ τῆ τοῦ συζύγου γνώμῃ πρὸς ὅσα τῇ θρησκείᾳ συντείνει. Ἄρτι γε μὴν τὴν βασιλείον αὐτὴν εἰσιόντι μοι καὶ Παλαμᾶν ἐκεῖ πρὸς διαλίξεις ἐφεδρον εἶναι μαθεῖν ἐξεγένετο. Οὕτω δ' ἔχοντί μοι τῶν ἐκ κεφαλῆς ἀλγυρόνων ἐτι, καὶ [f. 131 v.] οὕτως ἀπροσδοκῆτως ἐμπρηδύχότος μοι τοῦ ἀγῶνος, πρῶτον μὲν ἔδοξε βέλτιον οἰκᾶς τέως ἐπιτινέναι με, μικρὰ τῶν μεμηχανημένων προσκλήσεων ἐκεῖνων φροντίσαντι· ἵνα δ' οὖν μὴ δειλίας ὑπόνοιαν τοῖς φιλοσκόμμοσι δώμεν, ἐπεβρώσαμεν τε αὐθις τὸν λογισμὸν καὶ ἀνελάβομεν ἑαυτοῦς, Θεῷ τὸ πᾶν ἐπιτρέψαντες.

ΚΘ'. Καὶ οὕτως εἰς αὐτὸν εἰσῆειν βασιλέα τῇ τε τῶν εὐγενῶν συνόντα παρουσίᾳ καὶ ἀμα τῆς βασιλίδος Ἑλένης, τῇ τοῦ συμβάντος σχεδὸν παρηκολουθηκώς. Τὰ γε μὴν ἐκεῖ ληθηθέντα, ὅπῃ καὶ οἷα, καὶ ὅπως ὁ καιρὸς ἐσχεδίασε τὰ τοιαῦτα, δηλώσει τὰ ἐφεξῆς. Γέγραπται μὲν γὰρ μοι ταυτὶ λεπτοτέρᾳ τιμῇ διηγήσει, ἐκδόδοται δ' ὡς ἐξ ἑτέρου τῶν ἐκεῖ παρόντων ἐνός, πρὸς ἐρωτήσαντά τινα δῆθεν διεξιόντος. Ἐχει δὲ οὕτως.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΜΕΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΛΟΓΟΣ Α΄,

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΔΕ Α΄.

Μοναχοῦ Νικηφόρου τοῦ Γρηγορᾶ διήγησις περὶ τῆς διαλέξεως ἣν ἐποιήσατο πρὸς τὸν Παλαμᾶν ἐνώπιον τοῦ βασιλέως κυρ. Ἰω. τοῦ Παλαιολόγου. Εἰσάγεται δὲ ἡ διήγησις ὡς ἐξ ἑτέρου προσώπου.

NICEPHORI GREGORÆ

BYZANTINÆ HISTORIÆ

LIBER TRICESIMUS,

DOGOMATICORUM VERO PRIMUS.

Monachi Nicephori Gregoræ narratio de colloquio quod cum Palama coram imperatore Joanne Palæologo habuit. Inducitur autem narratio tanquam ab alio facta.

Α΄. Ἄλλ', ὦ φίλων ἄριστε Ἀγαθόνικε, σύ μοι πάντως μάλιστα πάντων λέγοις ἂν καὶ ἀφηγοῖο τὴν γῆς ἐπὶ τοῦ τὰ πάντα ἀρίστου βασιλέως γενομένην διάλεξιν Γρηγορᾶ τε καὶ Παλαμᾶ.

Καὶ μάλα γε, ὦ φίλε Θεότιμε, εἰ σοι βουλομένων καὶ σχολῆ προσεῖη τὸ ἱκανὸν οὐδαμῆ ἀποσειομένη· ποικίλη γὰρ ὡς ἀληθῶς καὶ ἀκοῆς δεομένη λαμπρᾶς, καὶ ἡ ἔρβεται πρὸς θειοτέρων ἀντιληψὶν ἐνωϊῶν. Πάντα μὲν οὖν σοι καθ' ἐν τὰ ἐκεῖ λεχθέντα δεξιέμενα ἴσως μὲν ἂν δυναίμην, ἴσως δ' οὐ, λήθης ἐνίων παρασυρέτων θυβοῖς· τὰ δ' οὖν ἀξιολογώτερα, καὶ ὧν σοι μᾶλλον ἀκούσαι χρεῶν, ταῦτα δ' οὖν ὡς ἐν κεφαλαίῳ μεμνήσομαι σοι.

Β΄. Ἀρτι τῶν εἰωθῶτων τῆς κεφαλῆς νοσημάτων βραχὺ τι ἀνενεγκόντα τὸν Γρηγορᾶν ἤκε καλῶν ἐκ βασιλέως· ὁ μέγας λογοθέτης ὄτουδῆποτε εἵνεκα· καὶ ἐπειθὴ παρακρούεσθαι οὐκ ἐνῆν, ἀναστὰς ἀπήει, καὶ ἅμα εἰκόμην αὐτὸς ἀκουσόμενος. Ἦν δὲ τὸ τῆς ὥρας ὥσπερ μετὰ ζῦσιν ἡλίου. Καὶ προσεληλυθὼς ὁ Γρηγορᾶς, καὶ τὴν εἰωθυῖαν ἀποδεδωκῶς τῷ βασιλεῖ πρόσρησιν, εἶτα ἐκάθισεν. Ἐτυχε δ' εὐθύς ἐκεῖ καὶ ὁ Παλαμᾶς συνεισιῶν, οὐκ οἶδ' ὀπότερον, εἶτα ἐκ προθεσμίας πάλαι μελετηθείσης ἐφεδρος ἐκεῖ που παρῶν, εἶτ' ἀπὸ τύχης, ὡς εἶωθε γίνεσθαι τὰ πολλὰ τῶν ἐν κόσμῳ πραγμάτων. Ὅς δὴ καὶ τὰ παλαιγενῆ προπετώς, καὶ ὅσα λήθης μακρᾶς συναπῆχθησαν βρέυμασι, μηδαμῆ τῇ παρούσῃ

PATROL. GR. CXLIX.

I. Age, o amicorum optime Agathonice, tu unus omnium facillime narrare et tradere possis hesternum, quod coram optimo rege factum est, colloquium Gregoræ et Palamæ.

Profecto libenter, amice Theotime, si tibi p'acet et otium suppetit necessarii nihil respuens. Varium enim profecto illud est et attentionem requirit egregiam, quod et valeat ad concipiendas animo cogitationes divinas. Omnia igitur tibi singula, de quibus tibi actum est, persequi haud scio an possim, cum oblivionis barathro quædam demersa sint. Quæ autem memorata digniora sunt et quæ potissimum audias necesse est, eâ igitur breviter et summatim tibi commemorabo.

267 II. Gregoras cum modo ex consuetis capitis doloribus vires parumper refecisset, invitaturus eum ab imperatore missus est magnus logotheta quacunquē de causa : quod cum excusare non posset, assurgens abiit et auditurus cum ego ipse secutus sum. Serum jam diei erat post solis occasum. Ac Gregoras quidem cum advenisset et solitam ad regem allocutionem pronuntiasset, tum consedit. Forte autem accidit ut statim tibi etiam Palamas simul introiret, nescio, utrum propter causam jamdudum constitutam locuturus tibi adesset, an casu, ut pleræque res in terra gestæ fieri solent. Qui cum prisca imprudenter et quæ oblivionis profundæ fluminibus

νον, ὅποι φέρειτό τις· δύνασθαι τεκμαίρεσθαι, καὶ πάντ' ἄνω καὶ κάτω μεταπίπτοντα παρὰ τοσοῦτον ἐκ τοῦ σύναγγυ; ἐτίθει τε καὶ μάλα τῶν ἐπιζομένων ἐκάστοις ἔποιοι τὸ ἐπικίνδυνον παρ' ὅσον πόρρω καὶ δύσελε; τάσφαλις (ἐν γὰρ διχοστασίῃ φησὶ τὸν μὲν πάγκακον τυγχάνειν τιμῆς, τὸν δὲ καὶ ὀπωσοῦν μετέχοντά τοῦ βελτίου; ἠρώων πάσαιεν ἄξια καὶ τραγικῶν ἀπολαύειν τῶν συμφορῶν), τῶν κρατίστων εἶναι μοι τὸν ἡσύχιον ἔθοξε βίον ἰδέσθαι, τῶν βασιλικῶν ἀφεμένω θεάτρων. Τοῦ γὰρ ἐρεθίζοντο; καὶ μάχην ἐκείθεν ἀντίπαλον ἀνιστῶντος οὐκ ἔντος ἐν ὀφθαλμοῖ; ἡμῶν ἀφανεία κεκαλυμμένων, παύσεσθαι τὸ νεμόμενον τῆς καθ' ἡμῶν κακίας φήσθην. Ὅθεν ἐπαίδῃ τοῖ; ἄλλοι; παραινοῦντί μοι τοὺς πειθομένους ἤκιστ' ἔχειν ἐνῆν, τὸ κατ' ἐμαυτὸν ἐποιοῦν αὐτό;· θόρυβον μὲν γὰρ ἐξ εἰρήνης βῆδιον καὶ τοῖ; φαυλοτάτοι; καὶ βάνασσον ἀγούσι βίον ποιεῖν, ἐκ δὲ θορύβων εἰρήνην ρυῖδὲ τοῖ; σφύδρα συνετοῖ; μάλα τι εὐδοκ. Τὸ μὲν γὰρ αὐτονομία φύσει; ἀγεται, ἡ δὲ φύσι; ἀτακτον καὶ ἀνώμαλον ὠμολόγηται εἶναι· τὸ δὲ παιδεία καὶ συνέσει βεβουλευμένη καὶ σώφροσι λογισμοῖ; οἰακίζεται. Ὅθεν τὸ μὲν καὶ τὰς οὐκ ὄντας ἀναπλάττει προφάσεις, ἐφόδια πορίζον ταῖ; μάχαι;· τὸ δὲ καὶ τὰς ὄντας ἐκτέμνειν πειράται, καθάπερ ἰατρός κερὶ τῆς βλάστη; ἐν τῇ βίῃ τὴν θεραπειαν τεχνώμενος. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀφορισμῶ Παλαμῶν μετὰ τῆ; αὐτοῦ φρατρία; ἀπάσης καὶ χωρισμῶ θεοῦ καθυποβδῆσθαι συμβέβηκε δυοῖν πατριάρχων καὶ ὄλων ἰπίσοι τηρικαῦτα παρήσαν τῶν ἐπισκόπων, ἐτι μᾶλλον ἐμαυτῶ τὰ τῆ; ἡσυχίας παρήνουν καὶ ἐπεκύρουν, ταύτης μόνης τῆ; βῆστον ἔχουσης καὶ εὐλογον τῆ; τῶν βεθῆλων φρατρία; καὶ κοινωνία; ἐπιεικῶ; ἀφιστάθην. Ἡδῆ δὲ καὶ διωγμῶν ἀνεηρέπισεν ὁ τῆ; Ἐκκλησία; χειμῶν, καὶ διωγμῶν τὸν φρικωδέστατον καὶ βαρύτερον, ὡ; κἀνεῦθεν μὴ μόνον ἐξήριστον γεγονότα τὸν πατριάρχην βιαίω θανάτῳ τοῦ βίου [f. 133 v.] παρῶσαι τὴν τελευταῖην, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ὁπίδοι τὴν ἐνοστασιν ἀκλόνητον ἔχον ἐν τοῖ; δεινοῖ;, ἄλλο; ἄλλοθι τῆ; οἰκουμένη; διωκόμενοι διεσπάρησαν. Ἐὼ λέγειν οὐ; ἐν εἰρηκῇ καὶ ζήφῳ θήσκειν συνέβαινε, καὶ ὅσοι λιμῶ καὶ δίψει καὶ πάσῃ τῶν ἀναγκαίων στενοχωρία βιαίοι; θανάτοι; ἀπήλλαξαν. Καὶ τό γε μεῖζον ὅτι μηδὲ ταφῆ; ὡ γῆ καὶ ἡλιε, πρὸ; τῶν ἐπιτηδείων τυγχάνειν συνεχωροῦντο, πλὴν ἡ ὅσοι κατὰ τὸ λεληθῶ; καταρῦττοντο. Ὅν οὐδὲ τούτων ἀπέσχοντο οἱ κυνοῖ; Λακαίνης δίκην βινηματοῦντες καὶ ἀνιχνεύοντες, ἀλλὰ καὶ τούτων ἐνίους ἀνύρουξαν. Οὕτω διωγμῶν ἀπάντων βαρύτερο; οὕτοσί;. Τί γὰρ ἀνύσειν ἐμελλον πλέον, εἰς ἀναίσθητον σώμα τὴν τῆ; ἀτόπου ψυχῆ; ἀγνωμοσύνην ἐκχέοντες; Θανεῖν γὰρ ἀνάγκη, ζῆν δ' ἡ ταφῆ; κалуφθῆναι, τούτων δ' οὐδέτερον τέως ἀνάγκη. Διὸ τὸ μὲν καὶ μὴ βουλομένων ἀνθρώπων ἡ φύσι; τείλει, τὸ δ' ἐν τῇ προαίρεσει; κείμενον τῶν περιλειπομένων ἐκχυρο; ὑποτέρου γίνεται δυοῖν, εἴτ' ἀπονοία; εἴτε προνοία;. Τῆ; δὴ τοιαύτης περικληύσεο; ἔργον γινόμεθα καὶ ἡμεῖ;. οὐ βουλόμενοι ταῖ; ἀτίποι;

A vocarent, quatenus remota et desperata esset salus. Nam in seditione ait poeta pessimum quoque assequi honorem: **270** qui autem quocumque modo partis melioris studiosus sit, eum perpeti res miseratione dignas et subire casus tragicos. Optimum igitur mihi visum est, tranquillam præferre vitam, theatro imperatorio relicto. Cum enim qui irritaret et pugnam oppositam hæc re excitaret, ante oculos nostros non versaretur, quippe qui tenebris involuti essemus, putabam fore ut pars attributa calamitatis nostræ desineret. Quamobrem quia minime contigit, ut mihi qui aliis consilia darem, dicto audientes essent, ipse officia mea præstabam. Nam tumultum e pace facere etiam hominibus pessimis quibusque facile est; e tumultu autem pacem restituere, ne admodum prudentibus quidem profecto esse promptum. Alterum enim arbitrio naturæ agitur: naturam autem turbidam et mutabilem esse constat: alterum humanitate et consilio sapienti et cautis deliberationibus administratur: quamobrem illud etiam fictas excogitat causas, præbens subsidia præliis: hoc veras quoque tollere conatur, ut medicus non in ramo, sed in radice curationem tentans. Postquam autem occidit, ut Palamas cum tota familia sua et determinatione et separatione divina succumberet patriarchis duobus, et omnibus, quotquot tum aderant episcopis, multo magis tranquillitatem probabam et nanciscebar, quippe quæ sola facultatem et rationem præberet hæreticorum familia et societate satis abstinendi. Jam vero insectationem accendit Ecclesiæ tempestas, et **271** eam quidem omnium terribilissimam et atrocissimam, ita ut hanc ob rem non solum patriarcha expulsus morte violenta diem supremum obiret, sed etiam episcoporum et presbyterorum quotquot in periculis constantem vitæ rationem tenebant, alius alio per orbem terrarum exagitati dissiparentur. Omitto narrare, quibus acciderit, ut in carcere et tenebris irerent, omnesque qui fame et siti et necessariorum penuria morte violenta decederent: et id quod etiam gravius est, quod ne sepulcrum quidem, o terra et sol, ut haberent per cognatos, iis concessum est, nisi quicumque clam humabantur, quanquam ne ab his quidem sibi temperabant illi causis Læonicæ instar odorantes et investigantes: sed horum quoque nonnullos eruebant. Hæc igitur omnium persecutionum fuit gravissima. Quid enim amplius committere poterant in corpus sensu carens animi inepti ignorantiam effundentes? Nam mori necesse est; quod autem ad vivendum aut sepulturam attinet, horum omnino neutrum necesse est; propter quod alterum etiam invitis hominibus natura perficit: alterum in voluntate positum superstitionem signum est alterutrius aut dementiæ aut prudentiæ. Tali igitur insectatione adhemur etiam nos, qui quidem ineptiæ vocum novitati Palamæ istius indulgere nolimus. Omnia quidem mala, quæ propterea experti sumus, **272**

committere auribus hominum omnino non necesse puto, Deo, qui oculis animadvertit, hæc accurate perspiciente. Tamen cum voluntate divina, imperator, paternam tuam imperii sortem susceperis, simulque nos refecerimus paululum qui perseverantia periculorum defatigati vitam non abjecerimus, cumque decretorum et voluminum illorum maculæ et exitia in conspectum nobis incidirint et famam jam clare perspexerimus et convicia ista et quascunque contra libros divinos outrectationes falsasque criminationes effundunt: necesse igitur illud volumen jam proferatur in medium, ne oratio nostra temere et incassum procedat, nullum habens fundum fundamentumque.

III. Tum imperator: Non operis, inquit, perfecti in presenti requiritimus compositionem; sed doctrinæ perquam symbolicae et obscuræ vestigia et signa. Profecto enim presbyterorum coronam convocabamus: neque vero in secreto et recessu res nobis ullo modo componebatur, componetur tamen justo tempore. Cui respondens Palamas in Barlaamum convertere conabatur sermonem et viva ex mortuis demonstrare; sed rejectus est per Gregoram cum ad res obscuras confugeret: quod jiceret ante oculos posita ad causam præsentem adhibere: quamobrem **273** ad aliam conversus et alia multa locutus est et simul tentavit eum quaerendo, num essent qui essentiam divinam et efficientiam divinam diversas esse negarent: quæ de re potissimum etiam Gregoram loqui voluit.

IV. Tum Gregoras ad imperatorem conversus: Cum multa, inquit, sint studia, princeps zugustissime, quæ jamdudum mortua reviviscere nuper ille jussit, quæque antea non visa ille invenit, sociæ alijntus manu principis, placitum ejus, quod est de multis deis, puto, sufficet huic quam aggredimur adumbrationi. Cupiens enim explicare dogma quod est de Dei Verbi incarnatione, simulque multos deos introducere, contendit, efficientiam esse divinitatem submissam, increatam, et essentia carentem, et diversam omnino ab illa divina et beata essentia et corporis oculis conspicuam per se, quæ cum omnia perficiat, ipsa et perficiatur per essentiam impositam et moveatur sicut machine moveant quæ moveri possint: deinde unam illam efficientiam in multas, sive potius infinite in infinitas dividit sicut genus in species diversas, et nomine generali omnes vocat efficientias, solas autem et singulas, vim, vitam, imperium, sapientiam, facultatem, **274** lucem, veritatem, et uno verbo quæcunque Deo digna nomina et cogitata, etsi e diversis principiis notationem accipiunt, tamen eundem inter se locum tenent, quia nullo fere modo diversa sunt præ significatione suppositi, omnia uno verbo divinitates vocat diversas et increatas. Reprehensus igitur a

καινοφωνίας υπείκειν Παλαμά τρυπαι· ἐπόσω γε ρήν και τῶν δαιῶν πεπειράμεθα διὰ ταῦτα, παρπέμειν ἀκοαίς ἀνθρωπίναις οὐ πάνυ τι χρίνα νομίζω, τοῦ τὰ κρυπτά ἐφορῶντος Θεοῦ γινώσκοντος ἀκριθῶς. Ὅμοις ἐπέι θειοτέρῃ βουλή τὸν πετρῶν σοι τῆς μοναρχίας ἀνεβλήσας κληρον, ὦ βρασιλεῦ, και ἅμα ἡμᾶς ἀνεπεπνεύκειμεν βραχὺ και δρον μὴ τῇ συνεχεῖ τῶν δαιῶν ἀπηγορευκότας προῖσθαι τὸ ζῆν, και αἱ τῶν ψηφισμάτων και τεμογραφῶν ἐκείνων κηλίθες και κῆρες ἔχον ἡμῶν εἰς ὄψιν και ἀκοήν, ἐργωμεν ἤδη σαφῶς και τῆς ἐκεῖ βλοσφημίας, και ὅσας τῶν θεῶν Γραφῶν τῆς διαβολῆς καταχέουσι και συκοφαντίας. Ἀναγκάζον οὖν ἐκεῖνον ἤδη προνευχθῆναι τὸν τόμον εἰς μέσον, ἵνα μὴ μάτην και εἰς κενὸν ὁ δρόμος ἡμῶν ὑπάρχη. **B** τοῦ λόγου μηδεμίαν ἔχων κρηπίδα και βάσιν. »

Γ'. Ὁ δὲ βασιλεῦς, εἰ οὐκ ἔργου τιδὸς ἐνετέουδ· ἐν τῷ ἀρτι ζητοῦμεν, » ἔφη, εἰ κατὰσταιν, ἀλλ' ἂ γνώσεως οἰνεῖ τυπικῆς και σκιδῶδους ἵχνη και ὑπομνήματα. Ἡ γὰρ ἂν ἐπισκόπων και πατριαρχῶν ὁμοῦ και πρεσβυτέρων συνήγομεν θέατρα, και οὐκ ἐν παραδύστω και γωνίᾳ τὸ πρᾶγμα ἡ ἴν οὐτωςί πως ἐτελεῖτο. Ἔσται δ' οὖν ὁμοιως κάκεινο κατά τὸν δέοντα χρόνον. » Ὑπολαθῶν οὖν [f. 134 r.] ὁ Παλαμάς εἰς Βαριλαάμ ἀνάγειν ἐπεχείρει τὸν λόγον, και δεικνύειν τὰ ζῶντα ἐκ τῶν νεκρῶν. Ἐκκέουσαι δὲ πρὸς τοῦ Γρηγορά, εἰς τὸ ἀφανὲς καταφεύγων, παρὸν, ἂ πρὸ ὀφθαλμῶν, τοῦτοις κερῆσθαι πρὸς τὴν παρούσαν κρηλίαν. Διὸ και πρὸς ἐτέραν τραπόμενο; τὰ τε ἄλλα ἐπολυλόγησε, και ἅμα κατέδραμεν εἰ τινες εἰεν οἱ τὴν θέσαν οὐσίαν και τὴν θέσαν ἐνεργεῖαν κατ' οὐδὲν διαφέρειν λέγοντες. Περὶ οὗ μάλιστα και τὸν Γρηγοράν ἤξισον τὸν λόγον ποιῆσθαι.

Δ'. Και ὁ Γρηγοράς πρὸς τὸν βασιλέα στραφεῖς, εἰ πολλῶν αἰρέσεων, » ἔφησεν, εἰ ὡ θεοῦτε βασιλεῦ, οὐσῶν, ἂς πάλαι τεθνηκυίας ἀναδιῶναι πέπραχεν οὗτος ἀρτίως και ἂς οὐπω φανείσας ἐξέουρε, σύμμαχον ἔχον τὴν δυναστεύουσαν χεῖρα, ὁ τῆς πολυθείας, οἶμαι, λόγος ἀρκέσει τῇ παρούσῃ σκιαγραφίᾳ. Θέλω γὰρ καταλύσαι τὸ τῆς ἐναθρωπῆσεως τοῦ Θεοῦ Λόγου δόγμα, και ἅμα πολυθεῖαν εἰσαγαγεῖν, ἐνεργεῖαν εἶναι κηρύττει θεότητα ὑφειμένην ἀκρίστον και ἀνούσιον και διάφορον πανταπασι τῆς θείας ἐκείνης και μακαρίας οὐσίας, και σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὀρατὴν καθ' αὐτὴν, ἐνεργούσαν μὲν τὰ πάντα αὐτὴν, ἐνεργουμένην δ' αὐτὴν ὑπὸ τῆς ὑπερκειμένης οὐσίας ἅμα, και κινουμένην καθάπερ ὀποῖα τῶν ὀργάνων κινεῖ κινούμενα. Εἶτα τὴν μίαν ἐνεργεῖαν εἰς πολλὰς, μάλλον δ' ἀπειράκις ἀπείρους διελῶν, ὡς γένος εἰς εἶδη διάφορα, γενικῶ μὲν ὀνόματι πάσας ἐνεργείας καλεῖ, ἰδίᾳ δ' αὐ και καθ' ἕκαστα δύναμιν, ζῶην, βασιλείαν, σοφίαν, ἐξουσίαν, φοῖ, ἀλήθειαν. Και ἀπλῶς ὀπῆσα ὑποπεπῆ τῶν ὀνομάτων και νοημάτων, εἰ και ἐκ διαφόρων ἀρχῶν λαμβάνει τὴν ἐτυμολογίαν ἕκαστον, ἀλλ' οὖν ὀμοτιμῶς ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τῷ μηδὲν τι πρὸ τὴν τοῦ ὑποκειμένου διαφωνεῖν σημασίαν, θεότητας πάντα καθάπερ αὐτῆς κληεῖ διαφόρους και ἀκρίστους. Ἐγκαλούμενος οὖν πρὸς

τῶν συνετιωτέρων πολλάκις, ὡς ἔπερ πάσαι Μάρ-
 κέλλος ὁ Γαλάτης καὶ Φωτεινὸς καὶ Εὐνόμιος δια-
 φόρως ἀλλήλοις εἰπόντες ἐπ' Ἰση κατὰ τῆς εὐσε-
 θείας ἐβράβησαν τε καὶ ἐπνευσαν, ταῦτα πάντα
 συλλήβδην κηρύττει νῦν οὕτω καθάπερ εἰς ἓνα
 συντήξας κρατήρα κακίας, σχολιάς ποιεῖται τὰς
 ἀποκρίσεις, ἐξ ἑτέρου πρὸς ἕτερον μεταβαίνων,
 καὶ πάντας δυσσεθεῖς νικῶν [f. 134 v.] ταῖς ἐπὶ τὸ
 μείζον τοῦ κακοῦ προσθήκαις. Καὶ δέον τοῦ ὑπερ-
 βάλλοντος ἕνεκα ἐγκαλύπτεσθαι, ὁ δὲ τούναντιον
 διαφυγῆς πορίζεται πρόφασιν τὴν πρὸς τὸ χεῖρον
 ταύτην παράλασιν, καὶ οὐδενὶ συμφωνεῖν διατεί-
 νεται, ὅμοιον ποιῶν ὡσπερ ἂν εἴ τις κλοπῆς ἐγκα-
 λούμενος, ὁ δὲ τὸ μὲν κλέπτης εἶναι ἀπηγόρευεν,
 ἱερῶν δ' εἶναι καὶ ἀνδροφόνος ἐτίθετο, μὴ εἰ-
 δῶ· πολλαπλάσιον ἔχειν τὴν τιμωρίαν τὸν ἀνδρο-
 φόνον καὶ ἱερῶν ἢ τὸν ἰδιωτικὰ χρήματα κη-
 κλοφόντα. Ὅμως εἰπάτω νῦν ποῦ τῆς ἱερᾶς τῶν
 ἁγίων Γραφῆς εὐρίσκει βήτως πολλὰς ἀκτιστοὺς
 θεότητος καὶ διαφορὰς τῆς θείας ἐκείνης οὐσίας,
 καθάπερ ἐγὼ νῦν κομίζω μάρτυρας τούτους ἐν μόν-
 ον τὸ ἀκτιστον τὴν θεῖαν καὶ τρισυπόστατον λέ-
 γόντας φύσιν, τὰ δ' ἄλλα πάντα καὶ μετ' αὐτὴν κτι-
 στά. Ἐξ ὧν αὐτὸ τε τοῦτο μαθεῖν ἔστιν ὅτι ἐν τῷ
 ἀκτιστον καὶ οὐ πολλὰ, καὶ ἅμα ὅτι οὐσίαν καὶ οὐ-
 σιωδὴν καὶ ἐνοῦσιον καὶ φύσιν καὶ φυσικὸν καὶ ἐμ-
 φυτον ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενα ἀπλῆν ἔχει τὴν σημασίαν
 καὶ μοναδικὴν καὶ μηδὲν μηδαμῆ παραλλάττουσαν
 τῷ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως λόγῳ πλὴν τῇ προφορᾷ
 τῆς λέξεως. Λέγεται μὲν γὰρ χάν τοις συνθέτοις
 ταῦτα καὶ κτιστοῖς, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν ἀναγκαῖον
 τὸ δ' αὐτοῖς ἐνδεχόμενον τρόπον, ᾧ τὸ εἶναι καὶ
 ἢ εἶναι ἔπεται ἐνίοτε. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ μέγας
 φησὶν Ἄθανάσιος, « Ἀκτιστος πέφυκε μόνῃ ἡ ἅγια
 Τριάς, ἀτιδὸς τε καὶ ἀτρέπτος καὶ ἀναλλοίωτος. »
 Καὶ αὐθις ὁ αὐτὸς, « Ἀκτιστῶν προσάγειν αὐξήσιν
 ἀτιδὸς ἔστι. » Καὶ ἔτι, « Τὸ γὰρ ἀκτιστον τῇ φύσει
 λέγεται ἀκτιστον, μήτε αὐξήσιν μήτε ἐλάττωσιν
 ἐπιδεχόμενον. » Καὶ μετ' ὀλίγον, « Ἀκτιστος ὑπαρ-
 ξις μόνῃ ἡ τῆς θεότητος νοεῖται. » Καὶ ἔτι, « Ἀ-
 κτιστος μόνῃ πέφυκεν ἡ ἅγια Τριάς τῆς ἐότητος. »
 « Δεύτερον Θεὸν οὐπω καὶ τῆμερον ἀκηκόαμεν.
 Ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς, τὸ Ὑψιστος,
 τὸ βασιλεὺς, τὸ Κύριος, τὸ παντοκράτωρ. Ὅ γὰρ
 κατὰ φύσιν ταῦτα καὶ ἀκτιστος. » « Ἀκτιστον καὶ
 ἀσώματον καὶ φύσει ἀόρατον μόνον τὸ Θεῖον ἔστι. »
 « Μόνῃ τῆς κτίσεως ὑπέρκειται ἡ θεία τε καὶ ἀ-
 κτιστος φύσις τοῦ Θεοῦ. » Καὶ τῆς μὲν ἀκτίστου
 φύσεως τὴν ἁγίαν Τριάδα διωρισάμεθα εἶναι, τῆς
 δὲ κτιστῆς πάντα ὅσα μετ' ἐκείνην λέγεται τε καὶ
 ἔστι καὶ ὀνομάζεται. [f. 135 r.] Ἀκτίστου πρὸς ἀκτι-
 στον οὐκ ἂν τις ἐννοήσῃ διαφορὰν. Μόνῃ δὲ ἡ
 ἀκτιστος φύσις ἡ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεῦ-
 ματι πιστευομένη κρείττων ἔστι πάσης ὀνομαστι-
 κῆς σημασίας. Ἀκτιστον δὲ πλὴν τῆς θείας φύ-
 σεως ἔστιν οὐδέν. Ἄλλ' εἰ Θεός, πάντως καὶ ἀκτι-
 στος· εἰ δὲ κτιστός, οὐ Θεός. Ἐν τῇ ἀκτίστῳ φύσει
 νοεῖται τὰ θεωματοῦσιν πράγματα καὶ ὀνόματα, ὁ
 Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πᾶν τὸ

A prudentioribus sexpenumero, ut ea, quibus olim
 Marcellus Galata et Photinus et Eunomius quan-
 vis inter se dissentientes, æque contra religionem
 proruperunt et conspirarunt, omnia hæc simul
 contendit nunc iste, quasi in unam miscens cra-
 teram pravitatis, et insidiosas reddit responsio-
 nes, ex alio ad aliud transgressus, et omnes im-
 pios superans mole majoris pravitatis, et cum
 necesse sit propter victorem latebras quærere, ille
 contra perlugii sibi comparat speciem, hanc mu-
 tationem factam in deteriore partem, neque cum
 quoquam colloqui studet: æque ac si quis de furto
 appellatus, furem se esse negaret, sacrilegum au-
 tem et parricidam concederet, Ignorans multo
 majore affici poena parricidam et sacrilegum, quam
 res privatas furatum. Tamen dicit nunc, ubi in
 sacra sanctorum Scriptura aperte reperiat multas
 divinitates increatas et diversas ab essentia illa
 divina, sicut ego testes hos nunc affero, qui unum
 tantum esse increatum dicunt, divinam nimirum
 et ter suppositam naturam: cætera autem omnia
 etiam post eam creata, ex quibus id **275** ipsa
 intelligi potest unum esse increatum, neque vero
 multa, deinde cum essentiam et essentielle et sub-
 stantiale et naturam et naturale et innatum de
 Deo prædicamus, hæc simplicem vim habere et
 unicam, neque ullo omnino modo differentem ab
 essentia et naturæ notione, nisi nominis pronun-
 tiatione. Prædicantur enim etiam de compositis
 hæc et creatis, non autem necessario, sed iis con-
 venienti modo, quocum congruit interdum quod
 est et quod non est. Atque primus quidem magnus
 ille Athanasius, « Increata, inquit, est sola sancta
 Trinitas: et æterna et immota et immutabilis. » Et
 rursus idem, « Increato attribuere accessionem ne-
 fas est, » et porro: « Increatum enim natura sua di-
 citur increatum neque accessionem neque minu-
 tionem patiens, » et brevi post: « Increata essentia
 sola putatur numinis divini, » et porro, « Increata
 sola facta est sancta Trinitas Dei. Alterum Deum
 nondum etiam hodie audivimus. Quæcunque Patri
 sunt, eadem etiam Filio, esse enim altissimus, Rex,
 Dominus, Omnipotens: nam natura sua his prædi-
 tus est et increatus. Increatum et sine corpore et
 uatura invisibile solum est numen divinum. Sola
 creationem excedit divina et increata **276** Dei
 natura. » Et increatæ quidem naturæ sanctam Trini-
 tatem esse definiendo constituimus: creatæ autem
 omnia, quæ post eam et dicuntur et sunt et vocan-
 tur. Increati præ increato nemo, puto, cogitare
 potest distinctionem. Sola increata natura, quæ qui-
 dem Patris et Filii et Spiritus sancti creditur præ-
 stantior est omni significatione nominum. Increa-
 tum nisi natura divina est nihil. Sed si Deus est,
 omnino idem est increatus: sin autem creatus,
 non est Deus. In natura increata esse creduntur
 miræ res miraque nomina, Pater et Filius et Spi-
 ritus sanctus. Omne creatum naturæ divinæ expers
 esse credere edocti sumus, solam autem increatam

naturam venerari et colere, cujus signum est et iudicium hoc, ut esse neque incipiat neque desinat. Omnia facit et prospicit et continet Deus, solus increatus, qui quidem in Patre et Filio et Spiritu sancto laudatur et celebratur. Omne quod est aut creatum est aut increatum: quodsi creatum, ab alio plane est creatum: sin autem increatum, hoc sine dubio illud est, quod creata creavit. Hoc autem quid aliud esse potest quam Deus? Sola Trinitas est immutabilis, cætera autem ex ea mutata sunt: sola est æterna et increata Trinitas et non genita. Unum est quod in essentia una Trinitatem facit integram, cætera autem sunt genita et creata. Propterea enim et ipsi non adoramus, quæcunque inferiora sunt essentia Dei; dicam nimirum tibi eadem de Spiritu, quæ de Filio: abundantia **277** Dei Deo aut major est, aut pater, aut minor, atque major quidem non est, nihil enim Deo majus, neque minor est, nam tum poneres in creatorum numero eam; quod enim Deo minus, id est creatum. Creatorum et increatum existere uni tantum Deo est concessum. His adiciatur dictum divini Comæ venerabilis vatis, omnes fideles convocatus celo edicto increatus et innatus Dei sapientiæ. Dicentur autem a nobis in progressu etiam ea quæ similia sunt.

V. Sed Palamas cum non posset ullum proferre scriptum testimonium, suo periculo conabatur argumentari, quæ omni argumento carerent, suas **278** lauditas sententias statuendo. Et quis, inquit, ignorat, unum increatum esse, Deum? Hoc significat ille dicens, nihil esse increatum nisi naturam divinam. Quodsi hoc non ita sentiemus, etiam divinas substantias non dicemus increatas, quia substantia non est natura. Etenim si ex nobis quæretur, quid sit essentia, hominem monstramus fortasse aut lapidem, et hoc modo essentiam cum omnibus, quæ ei insunt, rebus naturalibus commiscemus. Etenim etiam divinum Athanasium dixisse ferunt: Sanctum, bonum, increatum, inexplicitum, incorporeum, temporis distinctione carens, æternum, creans, justum, initio et fine carens, non investigatum, infinitum, ignotum, **278** voluntas, vis, providentia, sapientiæ, vita, taliaque, non singillatim vocatur essentia, sed ea quæ ex duobus et pluribus ad unum referuntur, quæ et compositio et expletio divinitatis vocantur, et præterea dicere contendit etiam Joannem Damascenum, aperte differre ab increata natura increatum hujus efficientiam. Et quid opus est, omnia ordine narrare, quæ aliis alia addens ille mentitus est, cum omnium sanctorum aperte irrideret et calumpniaretur libros divinos? Unum quidem, dixit ei Gregoras. Sit tibi hoc lemma opprobrio ab initio. Est enim deprehensa majestas tua in ipso furto, egregie Palamas, nullum habens

(1) Τοῦ Δαμασκηνοῦ.

κτιστὸν ἐξω τῆς θείας φύσεως νοεῖν ἐπαδεδυημένον. μόνην δὲ τὴν ἀκτιστον φύσιν ἐσθάζεσθαι τε καὶ λατρεύειν ἢς χαρακτήρ ἐστι καὶ γνώρισμα τὸ μήτε ἀρχεσθαι τοῦ εἶναι ποτε μήτε παύεσθαι. Πάντων (1) ποιητῆς καὶ προνοητῆς καὶ συνοχεύς ὁ θεός ἐστιν, ὁ μόνος ἀκτιστος, ὁ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι ὁμοῦ μόνος τε καὶ δοξαζόμενος. Πάν ὄν ἢ κτιστὸν ἐστὶν ἢ ἀκτιστον. Καὶ εἰ μὲν κτιστὸν, ὄψ' ἐτέρου πάντως ἐκτίσθη· εἰ δὲ ἀκτιστον, τοῦτ' ἂν εἴη τὸ τὰ κτιστὰ κτίσαν. Τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἂν εἴη ἢ θεός; Μία Τριάς· ἀπαράλλακτος, τὰ δ' ἄλλα ἐξ αὐτῆς παρηλλαγμένα. Μόνη δὲ ἀίδιος καὶ ἀκτιστος ἡ Τριάς καὶ ἀγέννητος. Ἐν ἐστὶ τὸ ποιῶν ἐν μίᾳ οὐσίᾳ Τριάδος τελείας, τὰ δ' ἄλλα γεννητὰ καὶ κτιστὰ. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὶ οὐ προσκυνοῦμεν πᾶν ἐν ὑποβεβηκὸς τὴν οὐσίαν τοῦ θεοῦ. Ἐφ' ἡ γὰρ σοὶ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος· ὅπερ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ εἶπα, ὅτι ὁ πλοῦτος τοῦ θεοῦ ἢ μεῖζων ἐστὶν ἢ ἴσος ἢ ἐλάττω. Καὶ μεῖζων μὲν οὐκ ἐστὶν, οὐδὲν γὰρ τοῦ θεοῦ μεῖζων· ἐλάττω δὲ οὐκ ἐστὶν, ἐπεὶ θῆσεις αὐτὸν μετὰ τῶν κτισμάτων· τὸ γὰρ ἐλάττω τοῦ θεοῦ κτίσμα. Τὸ ἀκτιστον καὶ κτιστὴν νοεῖσθαι ἐνὶ μόνῳ πρόσεστι τῷ θεῷ. Τοῦτοις προσκείμεν καὶ τὸ τοῦ θεοῦ Κοσμοῦ τοῦ σεμνοῦ μελωδοῦ. Ἀκουσθῶμεν πάντες οἱ πιστοὶ συγκαλουμένης ὀψήλην κτύρῳματι τῆς ἀκτίστου καὶ ἐμφύτου σοφίας θεοῦ. Εἰρησεται δὲ προΐουσιν ἡμῖν καὶ τὰ παρακλήσια.

Ε'. Ὁ δὲ Παλαμάς οὐκ ἔχων οὐδεμίαν πρόφασιν γραφικὴν μαρτυρίαν, οἰκθεὶν ἐπιχειρεῖ συλλογίζεσθαι τὰ ἀσυλλόγιστα, θέσεις καινοφανεῖς τιθέμενος αὐτοῦ. « Καὶ τίς οὐκ οἶδε, » φησὶν, « ὅτι ἐν ἀκτιστὸν ἐστὶν ὁ θεός; » Τοῦτο γοῦν ἐστὶν ὁ φησὶν ὁ λέγων μὴδὲν εἶναι ἀκτιστον πλὴν τῆς θείας φύσεως. Εἰ δὲ μὴ οὕτω τοῦτο νοήσωμεν, λοιπὸν τὰς θείας ὑποστάσεις οὐκ ἐροῦμεν ἀκτίστους, ἐπεὶ μὴ ἐστὶ φύσις ἢ ὑπόστασις· καὶ γὰρ ἀπαιτούμενοι εἶ ἐστὶν οὐσία, τὸν ἀνθρώπου δεικνυόμεν τυχὸν ἢ τὸν λίθον, τῆνικαὶτα [f. 135 v.] τὴν οὐσίαν μετὰ τῶν φυσικῶν περὶ αὐτῶν πάντων συλλαμβάνοντες. Καὶ γὰρ καὶ Ἀθανασίου τοῦ θεοῦ λέγοντος ἀκούομεν, τὸ ἅγιον, τὸ ἀγαθόν, τὸ ἀκτιστον, τὸ ἀνεμῆνευτον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀχρονον, τὸ ἀίδιον, τὸ δημιουργικόν, τὸ δίκαιον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἀνεξίχνιστον, τὸ ἀπειρον, τὸ ἀγνώστον, ἢ ὀλέθσις, ἢ δύναμις, ἢ πρόνοια, ἢ σοφία, ἢ ζωὴ καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐκ ἕκαστον οὐσία λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν, ὡς ἐκ δύο καὶ πλείονων ἐπὶ ἐν ἔχοντα τὴν ἀναφορὰν ἃ καὶ ἄθοροισμα καὶ πλήρωμα θεότητος λέγεται. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἔρασκε λέγειν καὶ τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην φανερώς τῆς ἀκτίστου φύσεως τὴν ἀκτιστον διαφέρειν ταύτης ἐνεργειαν. Καὶ τί δεῖ λέγειν ἅπαντ' ἐξῆς ὅποσα ἐπ' ἑτέροις ἕτερα συνείρων ἐκεῖνος ἐπ' ἴσης καταψεύδετο πάντων ἁγίων, βιωμολογῶν ἀντικρυς καὶ διαβάλλων τὰς θείας· Γραφά; Ἐν μὲν οὖν, ἔφησε πρὸς αὐτὸν ὁ Γρηγοράς, κείσθω σοὶ τοῦτο λῆμμα πρὸς κατηγορίαν καὶ

πρώτον. Ἐάλω γὰρ σοῦ ἡ σεμνότης ἐπ' αὐτοφώρῳ. **A** e Scriptura divina auxilium ad demonstrandum, καλὴ Παλαμᾷ, μηδεμίαν ἔχουσα πρὸς τῆς θείας; Graephῆς συμμαχίαν πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι οὐχ ἓν, ἀλλὰ πολλά τὰ ἀκτίστα. Ὁ δὲ κράτιστον ἐφάρδιον παντὶ ὄντι ἂν πρὸς βουλήσεως ἢ κατὰ σοῦ τοξεύειν, γραφικῆς; ἱρήμου πάσης βοήθειας, ἐλομένου τὴν κατὰ τῆς εὐσεβείας παράταξιν. Οὐ γὰρ ἂν εἴεν αὐταῖς; αἱ Γραφαὶ μαχόμεναι, εἰ τις μετ' ἐπιστήμης; ἀρματούσης αὐτὰς ἑρῶν· ὡς κατ' αὐτὸ γε τοῦτο παντὶ κληροῦχον αἰσχύνης καθίστασθαι σε ἅτε μητε μηδεμίαν ἀποδείξιν ἔχοντα γραφικῆν ὑπερ τε σαυτοῦ καὶ ἁ καινοφώνων ἐξ ἰδίας ἐπνεύσας γατρὸς, μήτε μηδεμιᾶ χρώμενον ἐπιστημονικῆ μεθόδῳ, ἀλλ' αὐτονομίᾳ τιμὴ μεθυοῦση φάναι καὶ ἀστατοῦση φερόμενον τε συχνὰ καὶ μεταρρητιζόμενον ἐξ ἀνεδράστου βίσεως εἰς ἀνεδράστον βάσιν. **B** Ὅρους γὰρ καὶ κανόνας ἐπιστημονικῶν ἀποδείξεων ἔν τοις θεολογικοῖς δόγμασι τοὺς ἀποφαντικούς τῶν σωτῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας λόγους εἶναι καλῶς ἐκιδάχθημεν. Ὁ τοίνυν μὴ τοῖς τοιοῦτοις ἐπόμενος ὄροις, ὅθεν ἐξεί πιστώσασθαι ἔχειν εὐσεβείαν, οὐκ ἂν ἔχοι.

Γ. Καὶ πρώτον μὲν τοῦτο τιθέτω τῆς σῆς ἀσεβείας; ἐνδεικτικόν, δεύτερον δ' ὅτι ἐν τῷ ἀκτιστῶν τῆν θείαν εἶναι φύσιν ἐκπόντων ἡμῶν, καὶ πολλῶν πολλὰς ἀγίων Γραφᾶς διόμασι τε καὶ νοήμασιν ὁμοφώνους [f. 136 r] προσεγγκόντων εἰς ἀναργῆ καὶ ἀναντιρρήτην ἀπόδειξιν τῆς προτεθείσης σκέψεως, οὐ μόνον οὐδεμίαν αὐτὸς ἀντίθεσιν εὑρεῖν ἐδυνήθης, οὐδὲ δεῖξαι τῶν πάντων ἀγίων ὄντων αὐτῶν πλείω τοῦ ἑνὸς εἶναι τὰ ἀκτίστα λέγοντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς λέγοντας παραλογίζῃ καὶ ἀθεταῖς, καὶ τὴν ἀτολογίαν ὑποῦλον προβάλλεις, ἐπειγόμενος μὲν λαθεῖν, οὐκ **C** δυνάμενος δέ. Καὶ γὰρ πρώτον μὲν ἐάλως ἐνταῦθα μὴ μόνον ἐξ ὑποθέσεως; ἀνυποστάτου λαμβάνων καὶ τῶνδε ὀκνοῦν (1) αὐτὸς, ὅπερ ἀθετικῆς ἐσχάτης ἐνδεικτικόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἄρθρου τῆς ζητήσεως οὐσης δεῖξαι τὸ ἀκτίστον ὅτι ἐστὶν ἓν, ἄρθρου χωρὶς αὐτὸς ἀνυποψήνεκας, λέγων, Τίς οὐκ οἶδεν ὅτι ἐν ἀκτιστῶν ἐστὶν ὁ θεός; Καὶ βεβαιούς διὰ τῆς σῆς το αὐτῆς ἀποκρίσεως δυοῖν θάτερον, ἢ ὅτι πολλὰς καὶ σπείρους καὶ ὑφειμένας καὶ διαφόρους δοξάζων θεότητας ἀκτίστους ὡσπερ ἰδίαν τινα τὸ θεὸς εἶναι λέγεις ὄνομα ἀκτίστον καὶ θεότητα πρὸς διαφόρους θεότητας μεριζόμενον ἀπειράκις ἀπειρώς ὑπερκειμένας καὶ ὑφειμένας, ὡσπερ τὸ καθόλου ζῶον εἰς διάφορα τὴν φύσιν εἶδη, λογικά τε καὶ ἀλογα, ἐνδρά τε καὶ ἀνδρα, χερσαῖα τε καὶ αἰθέρια, οὐκ **D** εἰδώς; ὅτι τὸ θεῖον ἀπλοῦν ἓν καὶ ἀσώματον ἀμερές ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ, καὶ οὐδὲ πολλά μαχόμενος τις δεῖξαι δυναθεῖν ἂν οὐτ' εἰς τὸ ὑφειμένον οὐτ' εἰς τὸ ὑπερκαίμενον μεριζομένην τὴν μόνην ἐκείνην ἀκτίστον καὶ πάντη ἀμέριστον οὐσίαν τε καὶ θεότητα· ἢ τὸ γε δεύτερον, πολλῶν ὑπὸ σοῦ δοξαζόμενων ἀκτιστῶν ἑῶν καὶ θεοτήτων. Ἐνα τῶν πολλῶν εἶναι λέγεις καὶ τὸν ἡμῶν δοξαζόμενον ποιητῆν τοῦ παντός. Καὶ ἐστὶν ἀμφοῖν οὐδέτερον ἀσεβείας ὑπερβολὴν παραλείπον.

VI. Atque hoc primum esto impietatis tuae documentum. Deinde cum unum increatum esse naturam divinam diceremus et multorum sanctorum multos libros verbis et cogitatis consentientes proferremus ad manifestam et irrefutabilem probationem questionis propositae, non modo nullam ipse oppositionem invenire potuisti, neque ostendere omnium sanctorum quemquam qui plura quam unum esse increata diceret, sed etiam eos qui hoc dicunt, argumentando corrupis et contemnis, et defensionem fraudulentam profers, cum coactus sis latere, sed non possis. Etenim primum deprehensus es hic non modo ex opinione vana assumens et proponens, id quod extremae imbecillitatis est documentum, sed etiam, cum agatur de increatum, cum articulo conjunctum, ut nimirum ostendatur, increatum esse unum, tu articulo neglecto ipse objecisti haec: Quis ignorat, unum increatum esse Deum? Et affirmas tali responsione alteratum: aut enim et infinitas et submissas et diversas credens esse **280** Deitates increatas tanquam genus quoddam contendis Deum esse nomen increatum et divinitatem divisum sexcentis in diversas divinitates impositas et submissas, sicut animal in universum in diversas quod ad naturam attinet species, animalia nimirum ratione praedita et destituta, in aqua viventia et aquarum expertia, terrestria et in aere viventia: ignorans, nascent divinum, quia simplex est et incorporeum, necessario esse individuum, neque in suppositum neque in impositum dividi solam illam increatam et omnino individuum essentiam et divinitatem, multum elaborando quisquam demonstrare possit: aut, id quod alterum est, cum multos credas increatos deos et deitates, anam ex his multis esse affirmas etiam illum, qui nobis creditur mundi universi Creator, quorum neutrum multum abest a summa impietate.

(1) Ὀκνοῦν αὐτὸς; Boivinus: evanuerunt litterae καὶ ὄν.

abrepta essent, nullo modo pertinentia ad eam rem, de qua tum agebatur, protulisset et gloriatus esset, qui erat ejus mos, et ad laudem suam multa de se gloriosius prædicasset, et commorationem in monasterio factam et colloquium cum Barlaamo institutum et talia fere, postquam aures eorum qui tum aderant, implevisset, et tanquam jamdudum præmeditatum et insidiosum ostendisset consilium adventus sui gloriosa quadam jactatione, conticuit. Atque ut quæ interposita sunt omittam et quæcunque plane necessariis obstant, ad hæc inexpectata et extemporalia præmiatus, præmissis **268** illis quæ necessaria sunt, Gregoræ quoque deinceps rogavit, quid se oporteret dicere ad voluntatem imp. divinissimi. Tum imperator: Equidem, inquit, etsi ad alia incepta animum advertere statueram, tamen cum vos nunc videam hic adesse, conveniunt mihi videtur partem aliquam quamvis parvam dogmatum, de quibus nonnulli disceptant, ecclesiasticorum per vos cognoscere. Etenim se audisse dixit disceptationes non leves natas esse, alias aliter de voluminibus et scriptis, quæ dixit nescio quomodo orta esse, rejici tamen a doctis multis, data opera monstrare volentibus periculosas quasdam theologiæ dogmatum novitates illis contineri. Volebam igitur concilio ad colloquium convocato correctionem peragere. Sed cum res non conveniat, nunc quidem volo ex vobis, qui quæcunque de causa hic adestis, de certa quadam re ipse audire. Nam volumen illud, quod frequentatas contentiones et disceptationes continet, mihi cum in Thessalonica versarer, accidit, ut neque quid sibi vellet intelligerem, neque utrum vera an falsa exhiberet ei qui accurate quærere vellet. Vereor autem, ne mihi quoque adhæreat pœna divina, quia et ipse cum concilio hospes postea adessem aliquandiu alio præsidente, invitus nomen subscripsi ab eo coactus. Quæ enim intercesserunt **269** omitto, cum angustias temporis vitare non possim. Gregoræ referens: Equidem, inquit, cum ex longo tempore theologiæ mysteria in ore habere non valde auderem, sed eorum et famam et judicium horrerem, statim tanquam ab igne me retraxi. Nam ubi magnis et valde dectis præceptoribus illius Ecclesiæ administrationem ut omnino excuterent obligit, nonne aperire insaniremus si talia tractare vellemus, cum ne pauca quidem eorum quæ illi discere potuerimus? Atque ut mei ratione habita planius exponam, quæ animo paulatim affectus sim in tale antea conceptum propositum, cum, inortuo divinissimo et beato patre tuo, claro illo imp., res Græcorum in tumultum civilem adducerentur et fluctus miserrimi in divina Ecclesiæ dogmata prorumperent, et velut coorta tempestate et nocte omnia tenebris essent involuta, ita ut, quod vulgo dicere solent, nemo e sideribus colligere posset, quo ferretur, cumque omnia a surgentia et cadentia catenus pro conjunctione excitarent et maxime ea quæ quis ne speraret, in periculum

προσθήκοντα χρεια προδιαλαβῶν καὶ ταπεινωσάμενος, ὡς εἰθῆαι, καὶ ἕνα πρὸς ἑκατον ἐγκαλλωπισάμενος ἑαυτοῦ περὶ τε τῆς ἐν λαύρῃ διατριβῆς καὶ τῆς πρὸς Βαρλαάμ διαλέξεως, καὶ τοιούτων ἡγιων τὰς τῶν παρατυγόντων ἐμπεπληκῶς ἀκοῆς, καὶ δειξάς οἷον προεβουλευμένον εἶναι καὶ ἐπιβουλον τὸν σκοπὸν τῆς τηρικεῦσθαι αὐτοῦ γε ἐπιδημίας πρὸς ἐπιδεικτικῆς φαντασίας, εἴτα εἰσήγησε. Καὶ ἕνα τὰν μέσῃ παρήλθω, καὶ ὅσα τοῖς ἐμπροσθεν ἀναγκαίους γίγνοιντο ἂν ἐμποδῶν, πρὸς τὸ ἀπροσδόκητον τοῦτο καὶ ἀφύρδιον προημασάμενος, καὶ προδιαλαβῶν ὅσα εἰκὸς, καὶ ὁ Γρηγορᾶς [f. 132 v] ὁ τι ἂν καὶ πρὸς αὐτοῦ εἴη βουλομένη τῷ θειοτάτῃ βασιλεῖ λέγεσθαι ἐπεξῆς ἤρτο. Καὶ ὁ βασιλεὺς, « Ἐμοὶ δ' εἰ καὶ πρὸς ἄλλας ἀγειν, » **B** ἔφη, « τὸν νοῦν ὑποθέσεις ἐνῆν, ἀλλ' οὐν ὑμᾶς ὁρῶντι συνελθυσθῶντες νῦν ἐνταυτοῖς καιριώτερον εἶναι δοκεῖ πολλοστημόριόν τι περὶ ὧν ἐνίοι διαφωνοῦσιν ἐκκλησιαστικῶν δογματῶν μαθεῖν πρὸς ὑμῶν. » Καὶ γὰρ ἀκούσιν ἔφησεν ἔριδας οὐ μικρὰς φουμένας ἄλλοι ἄλλως περὶ τόμων καὶ γραμμᾶτων, « Ἄ προγεγέννηται μὲν, » φησὶν, « οὐκ οἶδ' ὅπως, ἀθετοῦνται δὲ πρὸς πολλῶν ἔλλογιμων, ἐπισφαλῆ τινα θεολογίας καινοφανοῦς ἐμπεριέγεσθαι τοῦτοις δεικνύειν δόγματα μάλα σφοδρῶς διατεινομένων. Ἐβουλόμην μὲν οὖν παρήρησι συνοδικῆ τὴν διόρθωσιν διαπραξάσθαι τῶν δὲ πραγμάτων οὐ συγχωρούτων ἐν γε τῷ παρόντι, βούλομαι παρ' ὑμῶν γοῦν ἐνταυτοῖς νῦν ὅπως ἂν ποιοῦν συνελθυσθῶν περὶ ἐνῆς ὁτινοσοῦν αὐτήκοος γεγονέναι. Τὸν γὰρ τὰς θρυλλομένους ἔριδας καὶ διαφορίας ἀγείροντα τόμον ἐμοῦ διατριβόντος ἐν Θεσσαλονικῆ συμπίπτωκε γεγενῆσθαι, ὡς μὴθ' ἂ λέγει γινώσκων ἐμὲ, μὴθ' ἂ ὅπως ἀληθείας ἢ ψεύδους ἔχει, εἴ τις ἀκριβῶς ἐξετάζειν βούλοιο. Ἄδεια δ' οὐν μὴ κάμω προστριβῆναι κρίμα θ-θῆν, ὅτι καὶ αὐτὸς τῇ βασιλευσῆς τῶς ἐπιδημηκῶς ἐν οὐτέροις, ἑτέρου τῶς τὴν ἐξουσίαν ἔχοντος, ἀκων ὑπεγραψά, βιασθῆς ὑπ' αὐτοῦ (τὰς γὰρ ἐν μέσῃ σιγῷ τύχας), οὐκ ἔχων ὅπως ἂν ἐκφύγοιμι τὸ τῆς ὥρας βίαιον. » Ὁ δὲ Γρηγορᾶς ὑπολαβὼν φησὶν « Ὡς ἐγὼ δ' ἐκ πολλοῦ τὰ τῆς θεολογίας μυστήρια φέρειν διὰ χειλέων οὐ μάλα τολμῶν, ἀλλὰ φρίττων καὶ ἀκοῆν καὶ διάνοιαν, ἀπεπύθων εὐθὺς ὡς πρὸ πυρὸς. Ὅπου γὰρ τοῖς μεγάλαις καὶ σφόδρα σοφοῖς διδασκάλαις ἐκείνης τῆς Ἐκκλησίας ἀποσείσθαι τὴν ἐγχείρησιν ἐλοσχερῶς συνέβαινον, ἢ που μανία σαφῆς ἡμᾶς ἐγχερεῖν τοῖς τοιούτοις, μὴδὲ μικρὰ γοῦν τῶν ὅσα ἐκείνοι μαθεῖν ποὶ δεδωνημένους. Καὶ ἕνα τὸ κατ' ἑμαυτὸν ἀνυλαθῶν διγγῆσωμαι τελεώτερον, ὅπως δηλαδὴ κάρσι πρὸς τὴν τοιούτην ἐξ ἀρχῆς ὑπέσθην διατριβῆναι συμπίπτωκα, ἐπεὶ μετὰ τὸν τοῦ θειοτάτου καὶ μακαρίτου πατρός σου θάνατον, τοῦ σοδοῖμου φημί [f. 135 r.] βασιλέως ἐκείνου, πρὸς ἐμφύλων στάσιν τὰ Ἰουδαίων ἡγέρθη πράγματα καὶ ἄρα κατὰ τῶν θείων τῆς Ἐκκλησίας δογματῶν τὰ χεῖροισι πρὸς κοκίαν ἀνέβησθε κρίματα, καὶ ἔσπερον ἐν χερσίν καὶ νοκίαι ἐπὶ πᾶσι ἔσπερον, ὡς μὴδὲ ἀποκίαι, τὸ θρυλλομέ-

νον, ὅποι φέρειτό τι; δύνασθαι τεκμαίρεσθαι, καὶ πάντ' ἄνω καὶ κάτω μεταπίπτοντα παρὰ τοσοῦτον ἐκ τοῦ συνέγγυ; ἐτίθει τε καὶ μάλα τῶν ἐπιζοιμένων ἐκάστοις θποίει τὸ ἐπικίνδυνον παρ' ὅσον πόρρω καὶ δύσελε: τάσφαλῆς (ἐν γὰρ διχοστασίῃ φησὶ τὸν μὲν πύγκρατον τυγχάνειν τιμῆς, τὸν δὲ καὶ ὀπωσθεῦν μετέχοντά τοῦ βελτίου; θρήνων πάσχειν βξία καὶ τραγικῶν ἀπολαύειν τῶν συμφορῶν), τῶν κρατίστων εἶναι μοι τὸν ἡσυχίον ἔδοξε βίον εἶλεσθαι, τῶν βασιλικῶν ἀφεμένῳ θεάτρων. Τοῦ γὰρ ἐρεθίζοντο; καὶ μάχην ἐκείθεν ἀντίπαλον ἀνιστῶντος οὐκ ἔντος ἐν ὑφθαλμοῖ; ἡμῶν ἀφανεία κεκαλυμμένον, παύσεσθαι τὸ νεμόμενον τῆς καθ' ἡμῶν κακίας φήθην. Ὅθεν ἐκείθι τοῖς ἄλλοις παραινούντι μοι τοὺς πειθόμενους ἤμισ' ἔχειν ἐνῆν, τὸ κατ' ἐμαυτὸν ἐποιοῦν αὐτό;· θόρυβον μὲν γὰρ ἐξ εἰρήνης βῆθιον καὶ τοῖς φαυλοτάτοις καὶ βάνουσον ἀγούσι βίον ποιεῖν, ἐκ δὲ θορύβου ἐρήνην οὐδὲ τοῖς σφῆδρα συνειότες μάλα τι εἶσθον. Τὸ μὲν γὰρ αὐτονομία φύσει; ἀγεται, ἡ δὲ φύσις ἄτακτον καὶ ἀνώμαλον ὠμολόγηται εἶναι· τὸ δὲ παιδεία καὶ συνέσει; βεβουλευμένη καὶ σώφροσι; λογισμοῖς οἰακίζεται. Ὅθεν τὸ μὲν καὶ τὰς οὐκ οὐσας ἀναπλάττει προφάσει; ἐφῆδια πορίζον τὰς μάχαι;· τὸ δὲ καὶ τὰς οὐσας; ἐκτέμνειν πειράται, καθάπερ ἱατροῖς πρὸ τῆς βλάστη; ἐν τῇ βίξῃ τὴν θεραπεῖαν τεχνώμενο;. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἀφορισμῷ Παλαμῶν μετὰ τῆς αὐτοῦ φρατρίας ἀπάσης; καὶ χωρισμῷ Θεοῦ καθυποβεβλήσθαι συμβέθηκε δυοῖν πατριάρχων καὶ ὄλων ἐπίσοι; τηνικαῦτα παρήσαν τῶν ἐπισκόπων, ἐτι μᾶλλον ἐμαυτῷ τὰ τῆς ἡσυχίας παρήνον καὶ ἐπεκύρουν, ταύτης; μόνης τῆ; βῆστον ἐχούσης καὶ εὐλογον τῆ; τῶν βεθῆλων φρατρίας καὶ κοινωνίας ἐπεικῶς ἀφιστάθ. Ἡῶν δὲ καὶ διωγμῶν ἀνερέζιπυσεν ὁ τῆς Ἐκκλησίας; χειμῶν, καὶ διωγμῶν τὸν φρικωδέστατον καὶ βαρύντον, ὡς κἀνεῦθεν μὴ μόνον ἐξήριστον γεγονότα τὸν πατριάρχην βιαίῳ θανάτῳ τοῦ βίου [f. 133 v.]. περᾶσαι τὴν τελευταίην, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ὅποσοι τὴν ἐνστασιν ἀκλόνητον ἔσχον ἐν τοῖς δεινοῖς, ἄλλο; ἄλλοθι τῆς οἰκουμένη; διωκόμενοι; διεσπάρησαν. Ἐὼ λέγειν οὐ; ἐν εἰρηκτῇ καὶ ζῶφῳ θηήσκειν συνέβαινε, καὶ ὄσοι λιμῷ καὶ δίψει; καὶ πάσῃ τῶν ἀναγκαίων στενοχωρίᾳ βιαίοι; θανάτοι; ἀπῆλλαξαν. Καὶ τό γε μείζον; ὅτι; μετὰ ταφῆ; ὡ γῆ καὶ ἡλιε, πρὸ; τῶν ἐπιτηδείων τυγχάνειν συνεχωροῦντο, πλὴν ἡ ὄσοι; κατὰ τὸ λεληθῆ; καταρῦτόντο. Ὅν οὐδὲ; τούτων ἀπέσχοντο οἱ κυνοῖ; Λακαίνης; δίκην ρινηλατοῦντες καὶ ἀνιχνεύοντες, ἀλλὰ καὶ τούτων ἐνδρῶ; ἀνιόρουσαν. Ὅτω διωγμῶν ἀπάτων βαρύντα; ὄσοι;. Τί γὰρ ἀνύσειν; ἐμελλον; πλέον, εἰ; ἀναίσθητον; σῶμα τὴν τῆς ἀτόπου; ψυχῆ; ἀγνωμοσύνην ἐκείοντες; ὄσανεῖν γὰρ ἀνάγκη, ζῆν; δ' ἡ ταφῆ; καλυφθῆναι, τούτων; δ' οὐδέτερον; τῶ; ἀνάγκη. Διὸ τὸ μὲν καὶ μὴ βουλευμένων; ἀνθρώπων; τῆ; φύσι; τῶ; τῶ; δ' ἐν τῇ; προαίρεσει; κείμενον; τῶν; περιλειπομένων; ἐλεγχος; ὄποτέρου; γίνεται; δυοῖν, εἴτ' ἀπονοία; εἴτε; προνοία;. Τῆ; δὲ; τοιαύτης; περικλήσεως; ἔργον; γινόμεθα; καὶ; ἡμεῖ;· οὐ; βουλόμενοι; τὰ; ἀτόποι;

A vocarent, quatenus remota et desperata esset salus. Nam in seditione ait poeta pessimum quoque assequi honorem: **270** qui autem quocumque modo partis melioris studiosus sit, eum perpeti res miseratione dignas et subire casus tragicos. Optimum igitur mihi visum est, tranquillam præferre vitam, theatro imperatorio relicto. Cum enim qui irritaret et pugnam oppositam hac re excitaret, ante oculos nostros non versaretur, quippe qui tenebris involuti essemus, putabam fore ut pars attributa calamitatis nostræ desineret. Quamobrem quia minime contigit, ut mihi qui aliis consilia darem, dicto audientes essent, ipse officia mea præstebam. Nam tumultum e pace facere etiam hominibus pessimis quibusque facile est; e tumultu autem pacem restituere, ne admodum prudentibus quidem profecto esse promptum. Alterum enim arbitrio naturæ agitur: naturam autem turbidam et mutabilem esse constat: alterum humanitate et consilio sapienti et cautis deliberationibus administratur: quamobrem illud etiam fictas excogitat causas, præbens subsidia præliis: hoc veras quoque tollere conatur, ut medicus non in ramo, sed in radice curationem tentans. Postquam autem occidit, ut Palamas cum tota familia sua et determinatione et separatione divina succumberet patriarchis duobus, et omnibus, quotquot tum aderant episcopis, multo magis tranquillitatem probabam et nanciscebar, quippe quæ sola facultatem et rationem præberet hæreticorum familia et societate satis abstinendi. Jam vero insectationem accendit Ecclesiæ tempestas, et **271** eam quidem omnium terribilissimam et atrocissimam, ita ut hanc ob rem non solum patriarcha expulsus morte violenta diem supremum obiret, sed etiam episcoporum et presbyterorum quotquot in periculis constantem vitæ rationem tenebant, alius alio per orbem terrarum exagitati dissiparentur. Omitto narrare, quibus acciderit, ut in carcere et tenebris interirent, omnesque qui fame et siti et necessariorum penuria morte violenta decederent: et id quod etiam gravius est, quod ne sepulcrum quidem, o terra et sol, ut haberent per cognatos, iis concessum est, nisi quicumque clam humabantur, quanquam ne ab his quidem sibi temperabant illi casis Læonicæ instar odorantes et investigantes: sed horum quoque nonnullos eruebant. Hæc igitur omnium persecutionum fuit gravissima. Quid enim amplius committere poterant in corpus sensu carens animi inepti ignorantiam effundentes? Nam mori necesse est; quod autem ad vindicandum aut sepulcrum attinet, horum omnino neutrum necesse est; propter quod alterum etiam invitis hominibus natura perficit: alterum in voluntate positum superstitionis signum est alterutrius aut cæmentis aut prudentis. Tali igitur insectatione adhecimur etiam nos, qui quidem ineptiæ vocum novitati Palamæ istius indulgere notimus. Omnia quidem mala, quæ propterea experti sumus, **272**

committere auribus hominum omnino non necesse puto, Deo, qui ocula animadvertit, hæc accurate perspiciente. Tamen cum voluntate divina, imperator, paternam tuam imperii sortem susceperis, simulque nos refecerimus paululum qui perseverantia periculorum defatigati vitam non abjecerimus, cumque decretorum et voluminum illorum maculæ et exitia in conspectum nobis inciderint et famam jam clare perspexerimus et convicia ista et quascunque contra libros divinos outrectationes falsasque criminationes effundunt: necesse igitur illud volumen jam proferatur in medium, ne oratio nostra temere et incassum procedat, nullum habens fundum fundamentumque.

III. Tum imperator: Non operis, inquit, perfecti in presenti requirimus compositionem; sed doctrinæ perquam symbolicæ et obscuræ vestigia et signa. Profecto enim presbyterorum coronam convocabimus: neque vero in secreto et recessu res nobis ullo modo componebatur, componetur tamen justo tempore. Cui respondens Palamas in Barlaamum convertere conabatur sermonem et viva ex mortuis demonstrare; sed rejectus est per Gregoram cum ad res obscuras confugeret: quod sicere ante oculos posita ad causam præsentem adhibere: quamobrem **273** ad aliam conversus et alia multa locutus est et simul tentavit eum querendo, num essent qui essentiam divinam et efficientiam divinam diversas esse negarent: quæ de re potissimum etiam Gregoram loqui voluit.

IV. Tum Gregoras ad imperatorem conversus: Cum multa, inquit, sint studia, princeps augustissime, quæ jamdudum mortua reviviscere nuper ille jussit, quæque antea non visa ille invenit, sociâ alijus manu principis, placitum ejus, quod est de multis deis, puto, sufficere huic quam aggredimur adumbrationi. Cupiens enim explicare dogma quod est de Dei Verbi incarnatione, simulque multos deos introducere, contendit, efficientiam esse divinitatem submitssam, increatam, et essentia carentem, et diversam omnino ab illa divina et beata essentia et corporis oculis conspicuam per se, quæ cum omnia perficiat, ipsa et perficiatur per essentiam impositam et moveatur sicut machine moveant quæ moveri possint: deinde unam illam efficientiam in multas, sive potius infinite in infinitas dividit sicut genus in species diversas, et nomine generali omnes vocat efficientias, solas autem et singulas, vim, vitam, imperium, sapientiam, facultatem, **274** lucem, veritatem, et uno verbo quæcumque Deo digna nomina et cogitata, etsi e diversis principiis notationem accipiunt, tamen eundem inter se locum tenent, quia nullo fere modo diversa sunt præ significatione suppositi, omnia uno verbo divinitates vocat diversas et increatas. Reprehensus igitur a

καινοφωνίας ὑπέκειν Παλαμᾷ τρυπῶν ἰσχύων γερῶν καὶ τῶν δαιῶν πεπειράμεθα διὰ ταῦτα, παρπέμπειν ἀκοαῖς ἀνθρωπίναις οὐ πάνυ τι χρῆται νομίζω, τοῦ τὰ κρυπτά ἐφορῶντος Θεοῦ γινώσκοντος ἀκριθῶς. Ὅμως ἐπεὶ θεσιτέρα βουλή τὸν ποτρωδὸν σοὶ τῆς μοναρχίας ἀνέληφας κληρὸν, ὃ βρασιλεῦ, καὶ ἅμα ἡμᾶς ἀνεπνεύκειμεν βραχὺ καὶ ὅσον μὴ τῆ συνεχεῖ τῶν δαιῶν ἀπηγορευκότας πρόσθαι τὸ ζῆν, καὶ αἱ τῶν ψηφισμάτων καὶ τομογραφῶν ἐκείνων κηλίδες καὶ κήρες ἤχον ἡμῖν εἰς ὄψιν καὶ ἀκοήν, ἐγνωμεν ἤδη σαφῶς καὶ τὸς ἐκεῖ βλοσφημίας, καὶ ὅσας τῶν θεῶν γραφῶν τὸς διαβολῆς καταχέουσι καὶ συκοφαντίας. Ἀναγκαῖον οὖν ἐκείνον ἤδη προσερχθῆναι τὸν τόμον εἰς μέσον, ἵνα μὴ μάτην καὶ εἰς κενὸν ὁ δρόμος ἡμῶν ὑπάρχη τοῦ λόγου μηδεμίαν ἔχων κρηπίδα καὶ βάσιν. »

Γ'. Ὁ δὲ βασιλεὺς, εὐὶ ἔργου τινὸς ἐντεῖος ἐν τῷ ἄρτι ζητοῦμεν, ἔφη, εὐ κατάστασιν, ἀλλὰ γνώσεως οἰονεῖ τυπικῆς καὶ σκυθόδους ἔχνη καὶ ὑπομνήματα. Ἡ γὰρ ἐν ἐπισκόπειον καὶ πατριαρχῶν ὁμοῦ καὶ πρεσβυτέρων συνήγομεν θίατρα, καὶ οὐκ ἐν παραδύστω καὶ γωνίᾳ τὸ πρᾶγμα ἡ ἐν οὐτωσί πως ἐτελεῖτο. Ἔσται δ' οὖν ὁμοῦς κάκεινο κατὰ τὸν δέοντα χρόνον. Ἡ Ἐπολαθῶν οὖν [f. 134 r.] ὁ Παλαμᾶς εἰς Βαβλαὰμ ἀνάγειν ἐπεχείρει τὸν λόγον, καὶ δεκνύειν τὰ ζῶντα ἐκ τῶν νεκρῶν. Ἐκκέχουσαι δὲ πρὸς τοῦ Γρηγορᾶ, εἰς τὸ ἀφανῆς καταφεύγων, παρὶν, ἀ πρὸ ὀφθαλμῶν, τούτοις κεχρηῆσθαι πρὸς τὴν παρῶσαν χρεῖαν. Διὶ καὶ πρὸς ἐτέραν τραπόμενον; τὰ τε ἄλλα ἐπολυλόγησε, καὶ ἅμα κατέδραμεν εἰ τινες εἰεν οἱ τὴν θείαν οὐσίαν καὶ τὴν θείαν ἐνέργειαν κατ' οὐδὲν διαφέρειν λέγοντες. Περὶ οὐ μάλιστα καὶ τὸν Γρηγορᾶν ἤξιοι τὸν λόγον ποιῆσθαι.

Δ'. Καὶ ὁ Γρηγορᾶς πρὸς τὸν βασιλέα στραφείς, εὐ Πολλῶν αἰρέσεων, ἔφησεν, εὐ ὡ θεοῦτα βασιλεῦ, οὐσῶν, ἀς πάλοι τεθνηκυίας ἀναβιώσαι πεπραχεν οὗτος ἀρτίως καὶ ἀς οὐπω φανεῖσας ἐξέουρε, σύμμαχον ἔχων τὴν δυναστεύουσαν χεῖρα, ὁ τῆς πολυθείας, οἶμαι, λόγος ἀρκέσει τῆ παρούσῃ σκιαγραφίᾳ. Θέλω γὰρ καταλύσαι τὸ τῆς ἐναυθρωπηζεως τοῦ Θεοῦ Λόγου δόγμα, καὶ ἅμα πολυθεῖαν εἰσαγαγεῖν, ἐνέργειαν εἶναι κηρύττει θεότητα ὑφεμένην ἀκρίστον καὶ ἀνούσιον καὶ διάφορον πανταπασι τῆς θείας ἐκείνης καὶ μακαρίας οὐσίας, καὶ σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς ὀρατὴν καθ' αὐτὴν, ἐνεργούσαν μὲν τὰ πάντα αὐτὴν, ἐνεργουμένην δ' αὐτὴν ὑπὸ τῆς ὑπερκειμένης οὐσίας ἅμα, καὶ κινουμένην καθάπερ ὀποῖα τῶν ὀργάνων κινεῖ κινούμενα. Εἶτα τὴν μίαν ἐνέργειαν εἰς πολλὰς, μᾶλλον δ' ἀπειράκας ἀπειρούς διελών, ὡς γένο; εἰς εἶδη διάφορα, γενικῶ μὲν ὀνόματι πάσας ἐνεργείας καλεῖ, ἰδίᾳ δ' αὐ καὶ καθ' ἕκαστα δύναμιν, ζῶην, βασιλείαν, σοφίαν, ἐξουσίαν, φῶς, ἀλήθειαν. Καὶ ἀπλῶς ὀποῖα θεοσπερὴ τῶν ὀνομάτων καὶ νοημάτων, εἰ καὶ ἐκ διαφόρων ἀρχῶν λαμβάνει τὴν ἐτυμολογίαν ἕκαστον, ἀλλ' οὖν ὀμοτίμως ἔχοντα πρὸς ἄλληλα τῶ μὴδὲν τι πρὸς τὴν τοῦ ὑποκειμένου διαφωνεῖν σημασίαν, θεότητος πάντα καθάπερ αὐτῆς καλεῖ διαφόρους καὶ ἀκρίστους. Ἐγκαλούμενος οὖν πρὸς;

των συνεπιωτέρων πολλάκις, ὡς ἄπερ πάλα Μάρ-
 κελλος ὁ Γαλάτης καὶ Φωτεινὸς καὶ Εὐνόμιος δια-
 φόρως ἀλλήλοις εἰπόντες ἐπ' Ἰσῆς κατὰ τῆς εὐσε-
 βείας ἐρράγησάν τε καὶ ἔπνευσαν, ταῦτα πάντα
 συλλήβδην κηρύττει νῦν οὕτως καθάπερ εἰς ἓνα
 συντέξας κρατῆρα κακίας, σχολιάς ποιεῖται τὰς
 ἀποκρίσεις, ἐξ ἑτέρου πρὸς ἕτερον μεταβαίνων,
 καὶ πάντας δυσσεβεῖς νικῶν [f. 134 v.] ταῖς ἐπι τὸ
 μείζον τοῦ κακοῦ προσθήκαις. Καὶ δέον τοῦ ὑπερ-
 βάλλοντος ἕνεκα ἐγκαλύπτεσθαι, ὁ δὲ τούναντιον
 διαφυγῆς πορίζεται πρόφασιν τὴν πρὸς τὸ χεῖρον
 ταύτην παράλλαξιν, καὶ οὐδὲν συμφωνεῖν διατε-
 νεται, ὁμοιον ποιῶν ὡσπερ ἂν εἰ τις κλοπῆς ἐγκα-
 λούμενος, ὁ δὲ τὸ μὲν κλέπτης εἶναι ἀπηγόρευεν,
 ἱερῶν δ' εἶναι καὶ ἀνδροφόνος ἐτίθετο, μὴ εἰ-
 δῶ; πολλαπλάσιον ἔχει τὴν τιμωρίαν τὸν ἀνδρο-
 φόνον καὶ ἱερῶν ἢ τὸν ἰδιωτικὰ χρήματα κε-
 κλοφάτα. Ὅμως εἰπάτω νῦν ποῦ τῆς ἱερῶν τῶν
 ἁγίων Γραφῆς εὐρίσκει βῆτως πολλὰς ἀκτίστους
 θεότητος καὶ διαφόρους τῆς θείας ἐκείνης οὐσίας,
 καθάπερ ἐγὼ νῦν κομίζω μάρτυρας τούτους ἐν μό-
 νον τὸ ἀκτίστον τὴν θεῖαν καὶ τρισυπόστατον λέ-
 γούσας φύσιν, τὰ δ' ἄλλα πάντα καὶ μετ' αὐτὴν κτι-
 στά. Ἐξ ὧν αὐτὸ τε τοῦτο μαθεῖν ἔστιν ὅτι ἐν τῷ
 ἀκτίστον καὶ οὐ πολλὰ, καὶ ἅμα ὅτι οὐσίαν καὶ οὐ-
 σιωδὴς καὶ ἐνούσιον καὶ φύσιν καὶ φυσικὸν καὶ ἔμ-
 φυτον ἐπὶ Θεοῦ λεγόμενα ἀπλῆν ἔχει τὴν σημασίαν
 καὶ μοναδικὴν καὶ μηδὲν μηδαμῆ παραλλάττουσαν
 τῷ τῆς οὐσίας καὶ φύσεως λόγῳ πλην τῆ προφορᾶς
 τῆς λέξεως. Λέγεται μὲν γὰρ κἀν τοῖς συνθέτοις
 ταῦτα καὶ κτιστοῖς, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ἀναγκαῖον
 τὸν δ' αὐτοῖς ἐνδεχόμενον τρόπον, ὡς τὸ εἶναι καὶ
 ἢ εἶναι ἔπεται ἐνίοτε. Καὶ πρῶτος μὲν ὁ μέγας
 φησὶν Ἄθανάσιος, « Ἀκτίστος πέφυκε μόνῃ ἡ ἅγια
 Τριάς, ἀτίδός τε καὶ ἀρεττός καὶ ἀναλλοίωτος. »
 Καὶ αὐθις ὁ αὐτὸς, « Ἀκτίστῳ προσάγειν αὐξήσιν
 ἀσεβὲς ἔστι. » Καὶ ἔτι, « Τὸ γὰρ ἀκτίστον τῆ φύσει
 λέγεται ἀκτίστον, μήτε αὐξήσιν μήτε ἐλάττωσιν
 ἐπιδεχόμενον. » Καὶ μετ' ὀλίγον, « Ἀκτίστος ὑπαρ-
 εῖς μόνῃ ἡ τῆς θεότητος νοεῖται. » Καὶ ἔτι, « Ἀ-
 κτίστος μόνῃ πέφυκεν ἡ ἅγια Τριάς τῆς ἐσότητος, »
 « Δεύτερον Θεὸν οὐπω καὶ τῆμερον ἀκηκόαμεν. »
 Ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ταῦτα καὶ ὁ Υἱὸς, τὸ Ὑψιστος,
 τὸ βασιλεὺς, τὸ Κύριος, τὸ παντοκράτωρ. Ὅ γὰρ
 κατὰ φύσιν ταῦτα καὶ ἀκτίστος. » « Ἀκτίστον καὶ
 ἀσώματον καὶ φύσει ἀόρατον μόνον τὸ Θεῖον ἔστι. »
 « Μόνῃ τῆ; κτίσεως ὑπέρχεται ἡ θεία τε καὶ ἀ-
 κτίστος φύσις τοῦ Θεοῦ. » Καὶ τῆς μὲν ἀκτίστου
 φύσεως τὴν ἁγίαν Τριάδα διωρισάμεθα εἶναι, τῆς
 δὲ κτιστῆς πάντα ὅσα μετ' ἐκείνην λέγεται τε καὶ
 ἔστι καὶ ὀνομάζεται. [f. 135 r.] Ἀκτίστου πρὸς ἀκτι-
 στον οὐκ ἂν τις ἐνοήσῃσι διαφορὰν. Μόνῃ δὲ ἡ
 ἀκτίστος φύσις ἢ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύ-
 ματι πιστευομένη κρείττων ἔστι πάσης ὀνομαστι-
 κῆς σημασίας. Ἀκτίστον δὲ πλην τῆς θείας φύ-
 σεως ἔστιν οὐδέν. Ἄλλ' εἰ Θεός, πάντως καὶ ἀκτι-
 στος, εἰ δὲ κτιστός, οὐ Θεός. Ἐν τῇ ἀκτίστῳ φύσει
 νοεῖται τὰ θευμαστὰ πράγματα καὶ ὀνόματα, ὁ
 Πατήρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Πᾶν τὸ

A prudentioribus sapenunero, ut ea, quibus olim
 Marcellus Galata et Photinus et Eunomius, quan-
 vis inter se dissentientes, æque contra religionem
 proruperunt et conspirarunt, omnia hæc simul
 contendit nunc iste, quasi in unam miscens cra-
 teram pravitatis, et insidiosas reddit responsio-
 nes, ex alio ad aliud transgressus, et omnes im-
 pios superans mole majoris pravitatis, et cum
 necesse sit propter victorem latebras quærere, ille
 contra perlugii sibi comparat speciem, hanc mu-
 tationem factam in deteriorem partem, neque cum
 quoquam colloqui studet: æque ac si quis de furto
 appellatus, furem se esse negaret, sacrilegum au-
 tem et parricidam concederet, ignorans multo
 majore affici poena parricidam et sacrilegum, quam
 res privatas furatum. Tamen dicit nunc, ubi in
 sacra sanctorum Scriptura aperte reperiat multas
 divinitates increatas et diversas ab essentia illa
 diyina, sicut ego testes hos nunc affero, qui unum
 tantum esse increatum dicunt, divinam nimirum
 et ter suppositam naturam: cætera autem omnia
 etiam post eam creata, ex quibus id **275** ipsam
 intelligi potest unum esse increatum, neque vero
 multa, deinde cum essentiam et essentielle et sub-
 stantiale et naturam et naturale et innatum de
 Deo prædicamus, hæc simplicem vim habere et
 unicam, neque ullo omnino modo differentem ab
 essentia et naturæ notione, nisi nominis pronun-
 tiatione. Prædicantur enim etiam de compositis
 hæc et creatis, non autem necessario, sed iis con-
 venienti modo, quocum congruit interdum quod
 est et quod non est. Atque primus quidem magnus
 ille Athanasius, « Increata, inquit, est sola sancta
 Trinitas: et æterna et immota et immutabilis. » Et
 rursus idem, « Increato attribuere accessionem ne-
 fas est, » et porro: « Increatum enim natura sua di-
 citur increatum neque accessionem neque minu-
 tionem patiens, » et brevi post: « Increata essentia
 sola putatur numinis divini, » et porro, « Increata
 sola facta est sancta Trinitas Dei. Alterum Deum
 nondum etiam hodie audivimus. Quæcumque Patri
 sunt, eadem etiam Filio, esse enim altissimus, Rex,
 Dominus, Omnipotens: nam natura sua his prædi-
 tus est et increatus. Increatum et sine corpore et
 uatura invisibile solum est numen divinum. Sola
 creationem excedit divina et increata **276** Dei
 natura. » Et increatæ quidem naturæ sanctam Trini-
 tatem esse definiendo constituimus: creatæ autem
 omnia, quæ post eam et dicuntur et sunt et vocan-
 tur. Increati præ increato nemo, puto, cogitare
 potest distinctionem. Sola increata natura, quæ qui-
 dem Patris et Filii et Spiritus sancti creditur præ-
 stantior est omni significatione nominum. Increa-
 tum nisi natura divina est nihil. Sed si Deus est,
 omnino idem est increatus: sin autem creatus,
 non est Deus. In natura increata esse creduntur
 miræ res miraque nomina, Pater et Filius et Spi-
 ritus sanctus. Omne creatum naturæ divinæ expers
 esse credere edocti sumus, solam autem increatam

naturam venerari et colere, cujus signum est et A indicium hoc, ut esse neque incipiat neque desinat. Omnia facit et prospicit et continet Deus, solus increatus, qui quidem in Patre et Filio et Spiritu sancto laudatur et celebratur. Omne quod est aut creatum est aut increatum: quodsi creatum, ab alio plane est creatum: sin autem increatum, hoc sine dubio illud est, quod creata creavit. Hoc autem quid aliud esse potest quam Deus? Sola Trinitas est immutabilis, cætera autem ex ea mutata sunt: sola est æterna et increata Trinitas et non genita. Unum est quod in essentia una Trinitatem facit integram, cætera autem sunt genita et creata. Propterea enim et ipsi non adoramus, quæcunque inferiora sunt essentia Dei; dicam nimirum tibi eadem de Spiritu, quæ de Filio: abundantia 277 B Dei Deo aut major est, aut pater, aut minor, atque major quidem non est, nihil enim Deo majus, neque minor est, nam tum poneris in creatorum numero eam; quod enim Deo minus, id est creatum. Creatorem et increatum existero uni tantum Deo est concessum. His adjiciatur dictum divini Comæ venerabilis vatis, omnes fideles convocatas celo edicto increatæ et innatæ Dei sapientiæ. Dicuntur autem a nobis in progressu etiam ea quæ similia sunt.

V. Sed Palamas cum non posset ullum proferre scriptum testimonium, suo periculo conabatur argumentari, quæ omni argumento carerent, suas inauditas sententias statuendo. Et quis, inquit, ignorat, unum increatum esse, Deum? Hoc significat ille dicens, nihil esse increatum nisi naturam divinam. Quodsi hoc non ita sentierimus, etiam divinas substantias non dicemus increatas, quia substantia non est natura. Etenim si ex nobis queratur, quid sit essentia, hominem monstramus fortasse aut lapidem, et hoc modo essentiam cum omnibus, quæ ei insunt, rebus naturalibus commiscemus. Etenim etiam divinum Athanasium dixisse ferunt: Sanctum, bonum, increatum, inexplicitum, incorporeum, temporis distinctione carens, æternum, creans, justum, initio et fine carens, non investigatum, infinitum, ignotum, 278 voluntas, vis, providentia, sapientia, vita, taliaque, non singillatim voratur essentia, sed ea quæ ex duobus et pluribus ad unum referuntur, quæ et compositio et expletio divinitatis vocantur, et præterea dicere contendit etiam Joannem Damascenum, aperte differre ab increata natura increatam hujus efficientiam. Et quid opus est, omnia ordine narrare, quæ aliis alia adiens ille mentitus est, cum omnium sanctorum: perte irrideret et calumniaretur libros divinos? Unum quidem, dixit ei Gregoras. Sit tibi hoc lemma opprobrio ab initio. Est enim deprehensa majestas tua in ipso furto, egregie Palamas, nullum habens

(1) Τοῦ Δαμασκηνῶ.

κτιστὸν ἐξω τῆς θείας φύσεως νοεῖν ἐπα:δούθημεν. μόνην δὲ τὴν ἀκτιστον φύσιν ἐσθάζεσθαι τε καὶ λατρεύειν ἢ χαράκτηρ ἐστὶ καὶ γνώρισμα τὸ μήτε ἀρχεσθαι τοῦ εἶναι ποτε μήτε παύεσθαι. Πάντων (1) ποιητῆς καὶ προνοητῆς; καὶ συνοχεύς ὁ θεός ἐστιν, ὁ μόνος ἀκτιστος, ὁ ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι ὁμοϋμένός τε καὶ δοξαζόμενος. Πάν ὄν ἢ κτιστὸν ἐστὶν ἢ ἀκτιστον. Καὶ εἰ μὲν κτιστὸν, ὑφ' ἑτέρου πάντως ἐκτίσθη· εἰ δὲ ἀκτιστον, τοῦτ' ἂν εἴη τὸ τὰ κτιστὰ κτίσαν. Τοῦτο δὲ τί ἄλλο ἂν εἴη ἢ θεός; Μία Τριάς; ἀπαράλλακτος, τὰ δ' ἄλλα ἐξ αὐτῆς παρηλλαγμένα. Μόνη δὲ ἀίδιος καὶ ἀκτιστος ἡ Τριάς καὶ ἀγέννητος. Ἐν ἐστὶ τὸ ποιῶν ἐν μετ' οὐσίᾳ Τριάδος τελείας, τὰ δ' ἄλλα γεννητὰ καὶ κτιστὰ. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὶ οὐ προσκυνούμεν πᾶν τὸ ὑποβεθηχὸς τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ. Ἐρῶ γὰρ σοὶ καὶ περὶ τοῦ Πνεύματος; ὅπερ καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ εἶπον, ὅτι ὁ πλοῦτος τοῦ Θεοῦ ἢ μεζῶν ἐστὶν ἢ ἴσος ἢ ἐλάττω. Καὶ μεζῶν μὲν οὐκ ἐστὶν, οὐδὲν γὰρ τοῦ Θεοῦ μεζῶν· ἐλάττω δὲ οὐκ ἐστὶν, ἐπεὶ θῆσαι; αὐτὸν μετὰ τῶν κτισμάτων· τὸ γὰρ ἐλάττω τοῦ Θεοῦ κτίσμα. Τὸ ἀκτιστον καὶ κτιστὴν νοεῖσθαι ἐν: μόνῃ πρόσσει τῷ Θεῷ. Τοῦτοις προσκίεσθαι καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ Κοσμῶ τὸ σερμοῦ μελωδοῦ. Ἀκουσῶμεν πάντες οἱ πιστοὶ συγκαλουμένης ὀψήλῳ κτηρύματι τῆς ἀκτιστου καὶ ἐμφύτου σοφίας Θεοῦ. Εἰρήσεται δὲ προΐουσιν ἡμῖν καὶ τὰ παραπλήσια.

Ε. Ὁ δὲ Παλαμάς οὐκ ἔχων οὐδεμίαν προάγειν γραφικὴν μαρτυρίαν, οἰσθεν ἐπεχείρει συλλογίζεσθαι τὰ ἀσυλλόγιστα, θέσει; καινοφανεῖς τιθέμενος ἑαυτοῦ. « Καὶ τίς οὐκ οἶδε, » φησὶν, « ὅτι ἐν ἀκτιστὸν ἐστὶν ὁ θεός; » Τοῦτο γοῦν ἐστὶν ὁ φησὶν ὁ λέγων μὴδὲν εἶναι ἀκτιστον πλην τῆς θείας φύσεως. Εἰ δὲ μὴ οὕτω τοῦτο νοήσωμεν, λοιπὸν τῆς θείας ὁποστάσεις οὐκ ἐροῦμεν ἀκτιστους, ἐπεὶ μὴ ἐστὶ φύσις ἢ ὁποστάσις· καὶ γὰρ ἀπαιτούμενοι τί ἐστὶν οὐσία, τὸν ἀνθρώπων δεικνυμεν τυχόν ἢ τὸν λίθον, τηνικαῦτα [f. 135 v.] τὴν οὐσίαν μετὰ τῶν φυσικῶν περὶ αὐτῆ; πάντων συλλαμβάνοντες. Καὶ γὰρ καὶ Ἀθανασίου τοῦ θεοῦ λέγοντος ἀκούομεν, τὸ ἅγιον, τὸ ἀγαθόν, τὸ ἀκτιστον, τὸ ἀνερμήνευτον, τὸ ἀσώματον, τὸ ἀχρονον, τὸ ἀίδιον, τὸ δημιουργικόν, τὸ δίκαιον, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀτελεύτητον, τὸ ἀνεξιχνίαστον, τὸ ἀπειρον, τὸ ἀγνώστον, ἢ ὀλίγησι, ἢ δύναμει, ἢ πρόνοια, ἢ σοφία, ἢ ζωῆ καὶ τὰ τοιαῦτα, οὐκ ἕκαστον οὐσία λέγεται, ἀλλὰ περὶ τὴν οὐσίαν, ὡς ἐκ δύο καὶ κλεινῶν ἐπὶ ἐν ἔχοντα τὴν ἀναφορὰν ἀ καὶ ἄθροισμα καὶ πλήρωμα θεότητος λέγεται. Καὶ ἐπὶ τοῦτοις ἔρασκε λέγειν καὶ τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην φανερώς τῆς ἀκτιστου φύσεως τὴν ἀκτιστον διαφέρειν ταύτης ἐνεργείαν. Καὶ τί δεῖ λέγειν ἀπανθ' ἐξῆς ὅποσα ἐπ' ἑτέροις ἑτέρα συνείρων ἐκείνος ἐπ' ἴσης κατεψεύδετο πάντων ἁγίων, βρομολογῶν ἀντικρυ; καὶ διαβάλλων τὰς θείας; Γραφά; Ἐν μὲν οὖν, ἔφησε πρὸς αὐτὸν ὁ Γρηγοράς, κείσθαι σοὶ τοῦτο λῆμμα πρὸς κατηγορίαν καὶ

πρώτων. Ἐάλω γὰρ σου ἡ σεμνότης ἐπ' αὐτοφόρου καὶ Παλαμᾶ, μηδεμίαν ἔχουσα πρὸς τῆς Θείας Γραφῆς συμμαχίαν πρὸς τὸ δεῖξαι ὅτι οὐκ ἔν, ἀλλὰ πολλὰ τὰ ἄκριστα. Ὁ δὴ κράτιστον ἐφ' ἑαυτὸν παντὶ ὅτι ἂν πρὸς βουλήσεως ἢ κατὰ σου τοξεύειν, γραφικῆς ἰρήμου πάσης βοήθειας, ἐλομένου τὴν κατὰ τῆς εὐσεβείας παράταξιν. Οὐ γὰρ ἂν εἴεν ἑαυτοῖς αἱ Γραφαὶ μοχόμεναι, εἰ τις μετ' ἐπιστήμης ἀρμυροῦσης αὐτὰς ἑρώη· ὡς κατ' αὐτὸ γε τοῦτο στυγρῶ κληροῦχον αἰσχύνῃς καθίστασθαι σε ἄτε μήτε μηδεμίαν ἀπόδειξιν ἔχοντα γραφικῆν ὑπερτε σουτοῦ καὶ ἁ καινοφωνῶν ἐξ ἰδίας ἐκνεύσας γατρῶς, μήτε μηδεμιᾶ χρώμενον ἐπιστημονικῇ μεθόδῳ, ἀλλ' αὐτονομίᾳ τινὶ μεθουοσῆ φάναι καὶ ἀστατούση φερόμενον τε συχνὰ καὶ μεταρρήτιζόμενον ἐξ ἀνεδράστου βίσεως εἰς ἀνεδράστον βάσει. Ἐν τούτοις θεολογικοῖς δόγμασι τοὺς ἀποφαντικοὺς τῶν στυγρῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας λόγους εἶναι καλῶς ἐιδιδάχθημεν. Ὁ τοίνυν μὴ τοῖς τοιοῦτοις ἐπόμενος ὄροις, ὅθεν ἔξει πιστώσασθαι ἔχειν εὐσεβείαν, οὐκ ἂν ἔχοι.

Γ'. Καὶ πρώτων μὲν τοῦτο τιθέσθω τῆς σῆς ἀσεβείας ἰνδευκτικόν, δεύτερον δ' ὅτι ἐν τῷ ἄκριστον τὴν Θείαν εἶναι φύσιν εἰπόντων ἡμῶν, καὶ πολλῶν πολλὰς ἀγίων Γραφῶν δόγμασι τε καὶ νοήμασιν ὁμοφώνους [f. 156 r] προσερχόμενον εἰς ἐναργῆ καὶ ἀναντιρρήτον ἀπόδειξιν τῆς προτεθείσης ἀκρίσεως, οὐ μόνον οὐδεμίαν αὐτὸς ἀντίθεσιν εὐρεῖν ἐδυνάθη, οὐδὲ δεῖξαι τῶν πάντων ἀγίων ὄντων πλεῖω τοῦ ἔνός εἶναι τὰ ἄκριστα λέγοντα, ἀλλὰ καὶ τοὺς λέγοντας παραλογίζῃ καὶ ἀθετεῖς, καὶ τὴν ἀπολογία ὑποῦλον προβάλλεις, ἐπειγόμενος μὲν λαθεῖν, οὐ δυνάμενος δέ. Καὶ γὰρ πρώτων μὲν ἐάλως ἐνταῦθα μὴ μόνον ἐξ ὑποθέσεως ἀνοποστᾶτου λαμβάνων καὶ τειθεὶς οἰκοθεν (1) αὐτὸς, ὅπερ ἀθετείας ἐσχάτης ἰνδευκτικόν, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἄρθρου τῆς ζητήσεως οὐσης δεῖξαι τὸ ἄκριστον ὅτι ἐστὶν ἔν, ἄρθρου χωρὶς αὐτὸς ἀνυπολήπτως, λέγων, Τίς οὐκ οἶδεν ὅτι ἐν ἄκριστον ἐστὶν ὁ Θεός; Καὶ βεβαίως διὰ τῆς σῆς τοῦ αὐτοῦ ἀποκρίσεως δυοῖν θάτερον, ἢ ὅτι πολλὰς καὶ ἐπίφρους καὶ ὑφειμένας καὶ διαφόρους δοξάζων θεοσητας ἄκριστον; ὡς περ ἰδίων τινὰ τὸ θεὸς εἶναι λέγεις ὄνομα ἄκριστον καὶ θεότητα πρὸς διαφόρους θεοσητας μεριζόμενον ἀπειράκις ἀπείρως ὑπερκείμενας καὶ ὑφειμένας, ὡς περ τὸ καθόλου ζῶν εἰς διάφορα τὴν φύσιν εἶδη, λογικά τε καὶ ἀλογα, ἐνθρά τε καὶ ἀνυθρα, χερσαῖα τε καὶ αἰθήρια, οὐκ εἰδῶς ὅτι τὸ θεῖον ἄπλοῦν ἐν καὶ ἀσώματον ἀμερῆς ἐξ ἀνάγκης ἐστὶ, καὶ οὐδὲ πολλὰ μογήσας τις δεῖξαι δυναθεῖν ἂν οὐτ' εἰς τὸ ὑφειμένον οὐτ' εἰς τὸ ὑπερκείμενον μεριζομένην τὴν μόνην ἐκείνην ἄκριστον καὶ πάντη ἀμέριστον οὐσίαν τε καὶ θεότητα· ἢ τὸ γε δεύτερον, πολλῶν ὑπὸ σου δοξαζόμενων ἀκρίσεων εἰῶν καὶ θεοτήτων, ἕνα πῶν πολλῶν εἶναι λέγεις καὶ τὸν ἡμῶν δοξαζόμενον πειρητῆν τοῦ παντός. Ἦτι ἐστὶν ἀμφοῖν οὐδέτερον ἀσεβείας ὑπερβόλην προσελείπον.

(1) Οἰκοθεν αὐτὸς Boivinus: evanuerunt litteræ καθὼν αὐ.

A e Scriptura divina auxilium ad demonstrandum, non unum, sed multa esse increata, quod quidem maximum est adjumentum cuique, cui in animo sit, in te inveni, qui omni librorum auxilio destitutus pugnam contra pietatem eligis. Neque enim secum pugnant libri, si quis doctrina apta praeiutus eos inspiciat, itaque haec ipsa in re tibi ipsi sortitus ignominiam adstas, qui neque documentum habeas ullum librorum tibi et iis, quae nova e ventre tuo exhalasti, neque utaris ulla ratione ad litteras pertinente: sed cupiditate quadam ebria dicendi multa et inconstanti ducaris et ex instabili gressu abripiaris in 279 gressum instabilem. Definitiones enim et regulas demonstrationum ad litteras pertinentium in dogmatis theologicis esse dogmaticas sapientum Ecclesiae magistrorum sententias bene edocti sumus. Qui igitur tales definitiones non sequitur, is non habebit unde probet nobis pietatem suam.

VI. Atque hoc primum esto impietatis tuae documentum. Deinde cum unum increatum esse naturam divinam diceremus et multorum sanctorum multos libros verbis et cogitatis consentientes proferremus ad manifestam et irrefutabilem probationem quaestionis propositae, non modo nullam ipse oppositionem invenire potuisti, neque ostendere omnium sanctorum quemquam qui plura quam unum esse increata diceret, sed etiam eos qui hoc dicunt, argumentando corrumpis et contemnis, et defensionem fraudulentam profers, cum coactus sis latere, sed non possis. Etenim primum deprehensus es hic non modo ex opinione vana assumens et proponens, id quod extremae imbecillitatis est documentum, sed etiam, cum agatur de increatum cum articulo conjunctum, ut nimirum ostendatur, increatum esse unum, tu articulo neglecto ipse objecisti haec: Quis ignorat, unum increatum esse Deum? Et affirmas tali responsione alteritatem: aut enim et infinitas et submissas et diversas credens esse 280 Deitates increatas tanquam genus quoddam contendis Deum esse nomen increatum et divinitatem divisam sexcentis in diversas divinitates impositas et submissas, sicut animal in universum in diversas quod ad naturam attinet species, animalia nimirum ratione praedita et destituta, in aqua viventia et aquarum expertia, terrestria et in aere viventia: ignorans, nuncium divinum, quia simplex est et incorporeum, necessario esse individuum, neque in suppositum neque in impositum dividi solam illam increatam et omnino indivisibilem essentiam et divinitatem, multum elaborando quisquam demonstrare possit: aut, id quod alterum est, cum multos credas increatas deos et deitates, unum ex his multis esse affirmas etiam illum, qui nobis creditor mundi universi Creator, quorum neutrum multum abest a summa impietate.

VII. Tertio loco deprehensus es opinans substantias divinas essentia carere, ut etiam sæpenu-
mero jam antea, ita ut substantiæ tibi videantur non substare. Quod enim essentia caret, substantiæ etiam est expers, et sequitur, ut, si illas quoque divinitates essentia carentes in numerum infinitum divinitatum inereaturam divides, substantias eodem modo esse divisas opineris : et quod sæpe scribens deprehensus es, non solum trium substantiarum, esse naturam divinam, sed **281** etiam multarum, illud hic quoque ausus est dicere, cum et substantias essentia et divinitates substantiæ expertas venereris.

VIII. Quartum cum et homine et lapide exemplis utaris et contendas, essentiam comprehendere cum iis, quæ in ea cernantur naturali modo, deprehensus es porro credens accidentium quoque comprehensionem esse illam essentiam divinam, velut in lapide a te jactato, qui gravitatem, frigus, colorem, longitudinem, latitudinem, altitudinemque et quæcunque ejusmodi cogitari possunt, continet, id quod etiam pejus est stultitia priore.

IX. Porro quintum stultum illud, quo etiam confirmas ignorantiam tuam et multorum doctrinam deorum perversione dicatorum Athanasii magni. Ad unum enim ille dicit referri illa tot nomina, nimirum ad essentiam. Tu autem imprudens contra te attulisti quem pro te allaturus eras. Tam rudis es et valde incultus. Deinde et materiem et expletionem divinitatis hæc ipse nominat, non tamen divinitatum, quæ ab essentia, ut tu vis, et inter se differant. Quomodo enim talia dicere possit, qui ad unum illa referri dicit, nimirum ad essentiam ?

X. Est autem præterea sextum absurdum illud, quod divinum quoque criminariis Damascenum, quod et ipsum planius a nobis postea dicetur. Demonstrabitur enim, significare et differre non esse idem, **282** etiamsi tu vociferando rumparis, qui remotissima misceas et dicere divinum illum criminari virum ad increata natura differre increatam ejus efficientiam. Neque enim quisquam omnium in illius scriptis, quamvis multum inquisierit, vix neque magnum omnium neque minimorum quidem quidquam simile inveniat unquam iis quæ nunc a te, Palama, obfrectatore detestato et insidioso inventa et prolata sunt. Deinde alterutrum quidem, aut enim non invitatus falso criminariis, aut invitatus illa ignoras, et illiteratus es, ut videtur, adhuc, et primorum sapientiæ elementorum omnino ignarus, quorum illud insanabile, hoc semimiserum (dimidio melius) et sanabile est : si igitur et ipse vis, hoc delige. Alterutrum enim me visurum esse spero optoque, aut te volente reditum tuum, aut te nolente interitum tuum ; alterum enim te liberabit a pernicie æterna, alterum etiam cæteros a damno. Quomodo igitur persuadere conabimur tali eoque jam ætatis provectoro viro, aut omnino quomodo non desperandum erit de utili exitu prospectus neque vana fiet opera ? Tamen volo ple-

Z'. Τρίτον δὲ ὅτι καὶ τὰς θείας ὑποστάσεις ἀνοούσιους εἶναι δοξάζων ἑάλως, ὡσπερ καὶ πολλάκις ἤδη πρότερον, ὡς γίνεσθαι σοὶ τὰς ὑποστάσεις ἀγυποστάτους. Ἐὶ γὰρ ἀνοούσιον ἀνυπόστατον καὶ λοιπὸν ὡς ὅταν καὶ τὰς ἀνοούσιους ἐκείνας θεότητας εἰς ἀπειρον ἀριθμὸν θεοτήτων παραπέμπῃς ἀκτίστων, ὑποστάσεις εἶναι καὶ ταύτας δοξάζεις· καὶ ὁ πολλάκις ἑάλως γράφων, μὴ τρισυπόστατον εἶναι μόνον τὴν θεῖαν φύσιν, ἀλλὰ καὶ πολυυπόστατον, τοῦτο κἀνταῦθα τετόλμηκας, ὑποστάσεις μὲν ἀνοούσιους, θεότητας δ' ἀνυποστάτους σέβων.

II. Τέταρτον δὲ ὅτι καὶ τὸν ἀνθρώπον καὶ τὴν λίθον εἰς ὑπόδειγμα φέρων, καὶ ὀριζόμενος οὐσίαν εἶναι μετὰ τῶν φυσικῶν περὶ αὐτὴν ὀρωμένον συλλαμβανομένην, ἑάλως· εἴτι καὶ συμβεβηκότων σύλληψιν εἶναι νομίζων [f. 136 v.] τὴν θεῖαν ἐκείνην οὐσίαν ὡσπερ ἐπὶ τοῦ προβληθέντος σοὶ λίθου, βέβροσ, ψυχρότητα, χρώμα, μῆκος, πλάτος, καὶ βάθος, καὶ ὅσα τοιαῦτα νοσὶν ἔχει τις, ἔχοντος. Ὁ καὶ τοῦ προτέρου χεῖρον εἰς ἀτοπίαν.

III. Καὶ πέμπτον ἀτοπον, ὅτι καὶ βεβαίοις τὴν σὴν ἀμαθίαν καὶ πολυθεῖαν διὰ τῆς πρὸς τὸν μέγαν Ἀθανάσιον συκοφαντίας. Ἐπὶ γὰρ ἐν ἐκείνῳ· ἔχειν φησὶ τὴν ἀναφορὰν τὰ οὕτω πολλὰ τῶν ὀνομάτων ἐκείνων, εἴτουν τὴν οὐσίαν· σὺ δ' οὐκ ἤσθου κατὰ σεαυτοῦ κομιζων ὅν ὑπὲρ σεαυτοῦ κεκόμκας· ὡς τως ἀμαθὴς εἶ καὶ μάλα ἀγροίκος. Εἴτα καὶ ἀθροισμα λέγει καὶ πλήρωμα θεότητος ταῦτα αὐτὸς, οὐ μὴν θεοτήτων τῆς οὐσίας διαφόρων κατὰ σὲ καὶ ἀλλήλων. Πῶς γὰρ ὅς ἐπὶ ἐν αὐτὰ τὴν ἀναφορὰν ἔχειν φησὶ, δηλαδὴ τὴν οὐσίαν ;

IV. Ἐστὶ κἀπὶ τοῦτοις ἔκτον ἀτοπον, ὅτι καὶ τὸν θεῖον συκοφαντεῖς Δαμασκηνὸν, ὡς προκίσειν ἡμῖν εἰρήσεται καὶ αὐτὸ πλατύτερον. Δειχθήσεται γὰρ τὸ χαρακτηριζεῖν τῷ διαφέρειν μὴ εἶναι ταυτὴν, κἄν σὺ βοῶν διαβράβῃς, τὰ ἀμικτα μίγνυς καὶ λέγειν τὸν θεῖον ἐκείνον αἰτιώμενος ἄνθρωπος τῆς ἀκτίστου φύσεως διαφέρειν τὴν ἀκτίστον ταύτης ἐνέργειαν. Οὐδὲ γὰρ οὐδαίς τῶν ἀπάντων ἐν τοῖς ἐκείνου συγγράμμασιν οὐδὲ πολλὰ μογήσας οὔτε μόγις μέγα τι τῶν πάντων οὔτε μάλα μόλις γούν τῶν ἐλαχίστων οὐδὲν ὀμότροπον ἂν ποθ' εὔροι τοῦτοις τοῖς νῦν περυσυρημένοις καὶ προτεθειμένοις τῷ καταράτῳ σοὶ Παλαμᾷ καὶ δολερῷ συκοφάντῃ. Δουεῖν γούν ἔπειτα ὀάτερον, ἢ γὰρ ἐκὼν βλασφημεῖς ἢ οὐκ ἐκὼν ἀγνοεῖς, ἀναλαφῆτος ὢν, ὡς εἰσκειν, εἴτι, καὶ τῶν πρώτων τῆς σοφίας στοιχείων πάνυ τι ἀόχης. Ἐν τῷ μὲν ἀνάταον, τὸ δ' ἡμιμόχθηρος καὶ λάσιμον· ἦν οὖν καὶ αὐτὸς ἐθέλης, ἐλοῦ τὸ δευτερον. Δουεῖν γὰρ εἶσθαι ὀάτερον ἐλπίζω καὶ εὐχομαι, ἢ τὴν σὴν ἐπιστροφὴν, εἰ βούλει, ἢ τὴν σὴν καταστροφὴν, εἰ μὴ βούλει. Τὸ μὲν γὰρ σὲ τῆς πολυετοῦς ἀπωλείας ἐξελείπει, τὸ δὲ καὶ τοὺς ἄλλους μὴ βλάπτεισθαι. Πόθεν οὖν ἐπιχειρολήμεν ἂν μεταπέθειν ἄνδρα τοσοῦτον καὶ οὕτως ἡλικίας ἔχοντα ; Ἡ πάντως ὄθην οὐκ ἀνέλιπστον ἂν εἴη τὸ σέμμμα πρὸς ὡφέλιμον τέλος, μηδὲ μάταιος γένοιτο ἂν ἡ σπουδὴ.

Βούλομαι δ' οὖν ὁμοῦς ἐντελεστέραν τοῦ λόγου ἀρχόμενος τὴν τῶν βήθησομένων ποιήσασθαι σοι προκατάστασιν, καὶ διδάξαι τὴν ἀμαθῆ σὲ ἐξ αὐτῶν ἀρχόμενος τῶν ἀπλῶν στοιχείων καὶ φωνῶν, ὡς οἱ γραμματιστοὶ τὰ μειράκια. Ἰνα μὴ συνεχῶς πρὸς τῶν πολλῶν καὶ αὐτὸς ἀκούης ἕκείνο δὴ τὸ τοῦ Πλάτωνος σκῶμμα, ὡς ἀμαθῆς εἶ. ὦ ἑταῖρε, καὶ οὐχ ἔφη· ἡ γὰρ ἂν οὐδ' αὐτοῦ γε δὴ Βασιλείου τοῦ θεοῦ παντάπασιν, ὡς ἔοικεν, ἀνήκουσ μείνας τῆ ἐπιστήμῃ μετὰ τῆς εὐσεβείας οὕτω προσέκοπτες, δμλιχτέον εἶναι λέγοντος ποιηταῖς καὶ λογοποιῶς καὶ ῥήτοροι καὶ πᾶσιν ἀνθρώποις· ὅθεν ἂν μέλλοι πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς ἐπιμέλειαν ὠφέλιά τις ἐσεσθαι. Ὅσπερ γὰρ οἱ θεοσοποιοὶ προπαρασκευάσαντες [i. 137 r.] θεραπείαις τισὶν ὁ τι ποτ' ἂν ἦ τὸ δεξιόμενον τὴν βαφὴν, οὕτω τὸ ἄνθος ἐτάγουσιν, ἂν τε ἀλουργὸν ἂν τέ τι ἕτερον ἦ, τὸν αὐτὸν δὴ καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ μέλλοι ἀνέκπλυτος ἡμῖν ἡ τοῦ καλοῦ παραμένειν διόξα, τοῖς ἐξω δὴ τούτοις προτελεσθέντες τῆνικαῦτα τῶν ἱερῶν καὶ ἀποβόητων ἐπικουρόμεθα παιδευμάτων, καὶ ὅσον ἐν ὕδατι τὸν ἥλιον ἔβην ἐθισθέντες, οὕτως αὐτῷ προσβαλοῦμεν τῷ φωτὶ τὰς ὄψεις. Λέγεται δὲ, φησί, καὶ Μωσῆν ἕκείνον τὸν πᾶν, οὐ μέγιστόν ἐστιν ἐπὶ σοφίᾳ παρὰ πᾶσιν ἀνθρώποις ὄνομα, τοῖς Αἰγυπτίων μαθήμασιν ἐγγυμασάμενον τὴν διάνοιαν οὕτω προσελθεῖν τῆ θεωρίᾳ τοῦ ὄντος· παραπλησίως δὲ τούτῳ κἂν τοῖς κάτω χρόνοις τὸν σοφὸν Δανιὴλ ἐπὶ Βαβυλῶνός φησι τὴν Χαλδαίων σοφίαν καταμαθόντα τότε τῶν θεῶν ἀψασθαι παιδευμάτων. Ἐπεὶ γοῦν ἂ πεντεκαίδεκτη σε μαθεῖν ἐχρῆν οὐκ ἔμαθες, οὐδέ γε φράτορας ἐπίτητος ἔφυσας κατὰ γε τὸν ἐξ Ἀττικῆς σοφὸν εἰπεῖν, ἀλλὰ τὸ τῆς παροιμίας ἀπὸ κώπης ἐπὶ τὸ βῆμα καὶ τὸ στρατήγιον ἐξαίφνης ἔδραμε, λέγω δὴ τὸ θεολογεῖν ἀνίπτοις τε χερσὶ καὶ σαυρᾷ διανοίᾳ, φέρε κἂν ἐν γῆρᾳ διδάχῃτε παρ' ἡμῶν τὰς στοιχειώδεις ταύτας καὶ πρώτας φωνὰς τῶν γραμμάτων, ὡς ἂν εὐμαθέστερος ἴσως γενόμενος τῆς θείας τάως ἀσθοιο Γραφῆς, καὶ μηκέτι δι' ὄχλου τῆ εὐσεβείᾳ γίγνοιο, δημαγωγῶν ἂ τοῖς κάτω μᾶλλον ἢ τοῖς ἄνω πρέπει νεκροῖς. Τὰ γὰρ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ὀρίζεσθαι τε καὶ διορθοῦσθαι νόμιμον, ἐπεὶ καὶ Χαρμίδης ὁ Λαρισσαὸς ἀκούσας διηγουμένου τινὸς ἐν ὕδατι ζέοντι ζώσας ἰδεῖν ἐγγέλυας, Οὐκοῦν ἐν ψυχρῷ ταύτας ἐψήσωμεν, ἐφησεν. Ἦς οὖν καὶ αὐτὸς ἀσύνετος ἔμεινας πεντεκαίδεκτης παιδείας, ταύτης ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα γεγονῶς ἀκροατῆν σεαυτὸν ἀποδεικνύουσα· μὴ ἀπαξίλου τήμαρον, τῶν ἀπλῶν δηλαδὴ καὶ ἀρχαίων φωνῶν καὶ στοιχείων. Ταῦτα δ' ἂν πάντως εἴη τὰ τ' ὀνόματα καὶ ῥήματα. Πρῶτον γὰρ δεῖ θέσθαι, φησὶ, τί ὄνομα καὶ τί ῥήμα, οἷονεῖ τῶν στερέδων θεμελίον, ἔπειτα τί ἐστιν ἀπόφασις καὶ κτήρασις καὶ ἀπόφανσις καὶ λόγος, καὶ ὅσα ἐκ τῆς ἀνθρωπίνης ταύτης ἐπιπλοχῆς καὶ συνθέσεως τῶν τε ὀνομάτων καὶ τῶν ῥημάτων ἀποτελοῦνται. Σκια γὰρ οἷονεῖ τινὲς εἰσι τῶν πραγμάτων αἱ φωναί, πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ὀρεστώτων σχηματιζόμεναι καὶ ὀνόμασι καὶ ῥήμασι κεραινόμεναι· οὐδὲ γὰρ φύσει τοῖς πράγμασι τὰ

niorem in orationis initio eorum quæ dicentur instituire tibi institutionem, et te edocere ex ipsis initium sumens simplicibus elementis et sonis, ut magistri pueros, ne semper **283** ex multis et ipse audias illud Platonis ludibrium, Quam indoctus es, amice, neque intelligendos nos assequeris. Profecto enim, quanquam ne ipsius quidem Basilii divini videris omnino neglexisse institutionem, ita offendebas in scientia et pietate, qui quidem familiariter utendum esse dicit poetis et historicis et rhetoribus et omnibus hominibus, ex quibus ad animi curam fructus aliquis redundaturus sit. Ut enim tinctores cum præpararunt multum tractando id quod succum recipiat, tum demum colorem obducunt, sive purpureum sive alium; eodem plane modo nos quoque, si indelebilem nobis gloriam pulchri manere volumus, postquam illis quæ extra sunt, præparati sumus, tum dentum sacram et secretam audiemus doctrinam, et ut alioquin in aqua solem videre soliti sumus, ita in lumen ipsum convertemus oculos. Dicitur autem, inquit, Moses quoque ille celeberrimus, cujus maximum est propter sapientiam apud homines omnes nomen, postquam in litteris Ægyptiorum mentem suam exercuisset, tum demum accessisse ad veritatis scientiam: simili ratione etiam postea Daniele sapientem dicunt Babylone Chaldæorum sapientiam edoctum rerum divinarum doctrinam tractasse. Quoniam quæ quindecim annos natum **284** te discere oportebat, non didicisti, atque septem annos natus ne gentiles quidem contendebas ut secundum sapientem illum Atheniensem loquar, sed ex remo, ut aiunt, in suggestum et prætorium repente te coniecisti, hoc scilicet dico, quod tu ad res divinas accessisti illotis manibus et mente obtusa, age etiam senex docearis a nobis hos elementarios et primos sonos litterarum, ut doctior factus, divinam aliquatenus intelligas Scripturam, neque oneri sis pietati; cum plebem ad ea perducas, quæ magis decent mortuos, qui infra quam eos qui supra terram versantur, adversa enim adversis dividere et corrigere justum est, quamobrem etiam Charnides Larissensis, cum audiret quemdam narrantem se in aqua æstuante vivas vidisse anguillas, Has igitur, inquit, in frigida coquimus. Ut igitur et ipse ignarus mansisti quindecim annos natus doctrinæ, ita ejus ætatem annorum sexaginta egressus te studiosum simulare nolis hodie, simplicium scilicet et primorum sonorum elementorumque, hæc sunt omnino nomina et verba: primum enim dicunt solidum quoddam fundamentum jacere oportere, quid sit nomen, quid verbum, deinde, quid sit affirmatio et negatio et sententia et conclusio, et quæcunque ex hæc hominum conjunctione et compositione nominum et verborum efficiuntur. Umbræ enim quodammodo rerum sunt soni secundum motus substratorum formati et **285** nominibus et verbis misti, neque enim rignet rebus nomina ullo modo ne

natura quidem, sed ex convenientia et consensione hominum prudentum oriuntur rebus nominibus significantia secundum Gregorium Nysseum.

XI. Est enim opus e sapientum qui apud nos et apud externos sunt consentientibus in litterarum subtilitate dictis tibi inerudito adducere preparationem ejusmodi institutionis, ut hoc modo possimus tandem aliquando tangere mentem tuam obtusam et ineruditissimam. Murmi enim dogmatum Basilii Magni esse dicit externorum doctrinæ vim, qua non sinat ea a quolibet exagitari et diripi, et rursus Chrysostomus divinus, Cum ex dogmatibus, inquit, ægrotat animus spuris, tum magnus litterarum est usus, non solum contra infirmitatem domesticam, sed etiam contra tumultus externos: et rursus Maximus divinus, Sine litterarum luce, inquit, non oritur vera cognitio, et sine cognitione non consistit fides. Vides jam maledictionum tuarum causam, amice; alia enim est nulla quam omnino ignorantia illorum, dico nimirum viciorum qui apud externos et apud nos sunt sapientum et in res divinas inquiringentium doctrinam, quam cum ignores, nunc saltem edocearis necesse est hic a nobis.

XII. His dictis quidam ex iis, qui in concilio erant, amicissimi Palamæ et consentientes cum eo et socii, insurrant in aurem Gregoræ, ne illuderet neve adeo irrideret episcopum capillis canescentibus. Aliquantulum igitur Gregoræ desinens et dicto audiens orationem denuo suscepit. Sunt quidem, inquit, linguæ mutationes animi mutationum signa: et litteræ mutationum linguæ, quæ quidem cum a natura sit inarticulata, articulata est compositione, auxilio nominum et verborum ab hominibus posteris inventorum. Prima enim quoniam natura simplicia sunt, etiam priora tractatis et compositis veritatis censuit esse ratio. Prioros igitur linguæ significantibus nominibus verbisque sunt animi mutationes sive cogitata; insita enim sunt cogitata et ex innato fonte manant: illa autem postera et ascita, quibus non opus esset hominibus, si facultas suppeteret demonstrandi sibi invicem animi motiones. Necesse est enim, ait Dionysius Magnus, scire secundum id quod verum est, nos litteris et syllabis et verbis et scripturis uti propter animadversiones, cum ubi animus noster intelligendi viribus ad ea quæ intelligi possunt movetur, cum animadversis relinquuntur animadversiones. Cum enim carne circumdata natura nostra circumcludatur, ita ut non possimus nos declarare, necessario, ait Gregorius, tanquam signis rebus qualescunque nominum compositiones imponimus hisque animi motiones nobiscum invicem communicamus, quamobrem alii rei nomen imponimus cæli, alii nomen terræ, alii alia, et ad aliquid referri sive agere sive pati, hæc omnia propriis significamus vocibus, ne incommunis et incomperata animi motio inter nos sit.

νόματα, καὶ μὴν οὐδὲ φύσις, ἀλλὰ κατὰ συνθήκην καὶ συμφωνίαν ἀνθρώπων συνειτῶν ἐπιγίγνεται τῆς πράξεως αἱ σημαντικὰ τῶν πραγμάτων προσήγορα κατὰ τὴν Νυσσηνὴν Γρηγόριον.

[f. 137v.] ΙΑ'. Δεῖ γὰρ εἶναι τῶν ἡμετέρων καὶ ἅμα τῶν θύραθεν σοφῶν, σύμφωνα φθεγγόμενων ἐν ταῖς τῶν λόγων ἐπιστημονικαῖς ἀκριβοείαις, τῷ ἀμαθεῖ τὴν προπαίδειαν σοὶ τῆς τοιαύτης προσάγειν διδασκαλίας, ὡς ἂν οὕτω δυνθελθῆμεν ἐξ ἡ γού καθικέσθαι τῆς σαφούς καὶ ἀμαθεστάτης σου διανοίας. Τεῖχος γὰρ ὁ μέγας εἶναι φησὶ Βασίλειος τοῖς δόγμασι τῆς τῶν θύραθεν ἐπιστήμης τὴν δύναμιν, οὐκ ἐῴσαν αὐτὰ τοῖς βουλομένοις εὐδαιμόνως τε καὶ εὐδιάρπαστα γίνεσθαι. Καὶ αὖθις ὁ θεῖος Χρυσόστομος, «Ὅταν περὶ δόγματα, φησὶ, εὐσθῆ ἡ ψυχὴ τὰ νόθα, πολλὴ τοῦ λόγου ἐνταῦθα ἡ χρεῖα, οὐ πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἀσφάλειαν μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἐξωθεν πολέμους.» Καὶ αὖθις ὁ θεῖος Μάξιμος, «Δίχα λογικῆς δυνάμει; ἐπιστημονικῆ, φησὶ, ἐ γλώσσις οὐκ ἐστὶ. καὶ γνώσεως χωρὶς οὐ συνίσταται πίστις.» Ὅρα; τὸ τῶν ὠν βλασφημίων αἴτιον, ἄνθρωπος. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἢ πάντως ἢ τοῦτων ἀγνοία, λέγω δὴ τὴν τῶν θύραθεν καὶ τῶν ἡμετέρων ἅμα σοφῶν καὶ θεολόγων ἀνθρώπων ἐπιστήμην, ἣν ἀγνοοῦντά σε νῦν γού διδαχθῆναι χρεῶν ἐνταυθοὶ παρ' ἡμῶν.

ΙΒ'. Τοῦτων δ' οὕτω λεγομένων τινὲς τῶν τῆς γερούσιας μάστιγα φίλων τῷ Παλαμᾷ καὶ ἐμοδοξῶν ἡμοῦ καὶ συναγωνιστῶν ὑπεψιθύρουν πρὸς οὓς τῷ Γρηγόρῃ μὴ σκώπτειν μηδ' εἰς τοσοῦτον εἰρωνεύεσθαι πρὸς ἄνδρα ἐπίσκοπον καὶ πολὺν τὴν τρίχα. Κατὰ μικρὸν οὖν ὁ Γρηγόρῃς ἐπισχῶν καὶ ἀκούσας ἀνελάμβανεν αὖθις τὸν λόγον, καὶ δὴ, «Ἔστι μὲν ὄν, φησὶ, καὶ ἐν τῇ φωνῇ τῶν ἐν τῇ ψυχῇ παθημάτων σύμβολα, καὶ τὰ γραφόμενα τῶν ἐν τῇ φωνῇ, ἥτις δὴ κατὰ φύσιν ἀναρθρὸς οὕτω ἐναρθρὸς γίνεται θέσει, δι' ὀνομάτων τε καὶ ῥημάτων ὀψιγόνους παραυρημένων ἀνθρώποις. Τὰ γὰρ πρῶτα κατὰ φύσιν, ἅτε οὕτω ἀπᾶ, καὶ πρότερα δῆπου τῶν κατ' ἐπιτέδουσιν καὶ συνθέτων ὁ τῆς ἀληθείας δειδικαίωκεν εἶναι λόγος. Πρότερα ἅρα τῶν ἐν τῇ φωνῇ σημαντικῶν ὀνομάτων ἡμοῦ καὶ ῥημάτων τὰ ἐν τῇ ψυχῇ παθήματα εἴτουν νοήματα. Ἐμφοτα γὰρ νοήματα καὶ αὐτοχθόνου πηγῆς ἀπορρόοντα, ἐκεῖνα δ' ὑστερογενῆ καὶ ἐπίκτητα. Ἄν οὐκ ἂν ἄνθρωπος εἰδῆσεν, εἰ δύναμις ἐνὶν προφαίνων ἀλλήλους τὰ τῆς διανοίας κινήματα. εἰ δὲόν γὰρ, ὁ μέγας φησὶν Διονύσιος, εἰδῆναι κατὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ὅτι στοιχεῖσις καὶ συλλαβαῖς καὶ λέξεσις καὶ γραφαῖς καὶ λόγοις χρώμεθα δια τὰς αἰσθήσεις, ὡς ὅταν ἡμῶν ἡ ψυχὴ ταῖς νοήμασι ἐνεργείαις ἐπὶ τὰ νοητὰ κινῆται, περιτταί [f. 138 r.] μετὰ τῶν αἰσθητῶν αἱ αἰσθήσεις.» Διὰ γὰρ τὸ τῇ σαρκίνῃ περιβολῇ τὴν φύσιν ἡμῶν περιεργεσθαι, φανερωθῆναι μὴ δυναμένων, «Ἄναγκαλιως, φησὶ Γρηγόριος, εἰ καθάπερ σημεῖοις τῆς πράξεως τὰς ποιά; τῶν ὀνομάτων θέσει; ἐπιβάλλοντες, δι' ἐκείνων τὰς τοῦ νοῦ κινήσεις ἀλλήλους δημοσιεύομεν. Καὶ τούτου χάριν τῷ μὲν τινι τῶν ὄντων ὄνομα οὐρανῶν ἐθέμεθα, ἐτέρῳ δὲ γῆν καὶ ἄλλῳ ἄλλο τι. Καὶ τὸ πρὸς τι πῶ; ἔχειν ἢ τὸ ἐν. μ-

γινῆν ἢ τὸ κάσχειν, ταῦτα πάντα ἰδιοζούσας ἐπιση-
 μαινόμεθα ταῖς φωναίς, ὡς ἂν μὴ ἀκοινώνητός τε.
 καὶ ἄγνωστος ἢ τοῦ νοῦ κίνησις ἐν ἡμῖν μένοι. Εἰς
 γὰρ γίνεσιν ὁ θεὸς παράγων τὸν ἀνθρώπου, νοῦν
 παρέσχε καὶ αἰσθησι. Ὡν ὁ μὲν νοῦς ταυτότητα
 οὐζῶν πρὸς τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα φωνῆς οὐ δεῖται,
 ἀλλ' ἄμασιν τὴν τούτων κέκτηται γινῶσιν. Ὡς γὰρ
 ἔχουσι φύσεως ταῦτα, νοεῖ τὸν ἐπικτόν γε τρόπον
 αὐτίθεν· ἢ δὲ χρεῖα κοινωνεῖν τῶν πραγμάτων ἀλ-
 λήλοισ τοῖς ἀνθρώποις βιαζομένη, καὶ τὰ τῆς ὀρε-
 κτικῆς ψυχῆς ἐξαγγέλλειν ἀπὸρρήτα, μεσῆτη νοήσεως
 καὶ πραγμάτων διεγνώκε χρῆσασθαι τῇ αἰσθήσει·
 αὕτη γὰρ τοῖς αἰσθητοῖς ὄργανοις τοῦ τῶν ἔξω πραγ-
 μάτων τύπου ἀναλαμβάνουσα καὶ οἶον βεβλίω τῷ
 φανταστικῷ τῆς ψυχῆς καταγράφουσα, εἰκόνας φη-
 σιν ἀνεὶ πρωτοτύπων, αὐτόθι ταύτας ἐγκαθιδρύει,
 σύμφωνα τοῖς νοήμασι τὰ πράγματα σπεύδουσα
 ὁρᾶν. Διὸ καὶ φωνῆς ἐδεήθη δυναμένης ἐξομοιοῦσθαι
 μὲν τοῖς νοήμασιν, ἐφαρμύζεσθαι δὲ τοῖς πράγμασι.
 Τοῦτο δ' οὐκ ἄλλως βῆδιον ζῶν γίνεται λογικῷ,
 κλην δὲ ἐνάρθρου φωνῆς, ὑπὸ συνθήκης ἀνδρῶν
 εὐφῶν εἰδοποιηθείσης πρὸς ἄλλην καὶ ἄλλην ὀρη-
 σκείαν τε καὶ διάλεκτον, ὡς συμβαίνειν ἐνταῦθεν
 μὴ παρὰ πᾶσιν ὡσαύτως ἔχειν αὐτήν, ἀλλ' ἄλλην
 εἶναι παρ' ἄλλοις ἀελ, καὶ οὕτω μεσῆται, ὡς ἔφη,
 ἀμφοῖν γινομένην τὴν τῆς ἐνάρθρου χρεῖαν φωνῆς,
 τὴν τοῦ ἀκούοντος τῇ τοῦ λέγοντος συνάπτειν εὐστό-
 χως διανοεῖα κατὰ τὸ ἀνάλογον ἐκάστην ἐκάστη·
 μορφουμένη γὰρ αὕτη καὶ διαπλαττομένη βήμασι
 τε καὶ ὀνόμασι λόγος γίνεται σχήμασι ποικίλοις καὶ
 ἀργαῖς, καὶ πέρασιν ὀρίζων τὸ τῆς ὕλης ἀόριστόν τε
 καὶ ἀπετόν, καὶ οὕτω τοῖς ἔξω τὴν ἔνδον ἐκάστου
 βούλησιν ἀπαγγέλλων. Πλὴν οὐκ ὡς ἔτυχεν ἀτάκτως
 φέρεσθαι καὶ κατὰ τὴν ἐκάστου διάφορον θέλησιν
 ἢ σοφία κατόπιν [f. 138 v.] ἐληλυθῆσα παρὰ θεοῦ
 τοῖς ἀνθρώποις ἀφῆκεν, ἀλλὰ νόμοις καὶ κανόσιν
 ὑπέζευξε ταύτην κατὰ τὰς παρ' ἐκάστοις συνθήκας,
 ὧν ἐνάσις ἐννοεῖται καὶ ἐνιαχοῦ μὴ μόνον κατὰ ὀρη-
 σκείαν τὰς σημασίας ἔπειτα διαίρειν, ἀλλὰ καὶ καθ'
 ὀμωνυμίας καὶ πολωνυμίας. Δυσὸν γὰρ θάτερον, ἢ
 διαφόροις ὀνόμασι τὰ αὐτὰ τοῖς τῇ αὐτῇ διαλέκτῳ
 χρωμένοις γνωρίζονται πράγματα, ἢ μὴδ' ἀπορηγο-
 ρία τὰ διάφορα τῶν πραγμάτων, ἢ τούτων μὲν οὐ-
 δετέροις, ἔτερα γὰρ μὴν ἐτέροις. Τούτων δ' οὕτως
 ἐχόντων καὶ οὕτως προδιαληφθέντων ἀνακτεῖν ἂν
 εἴη τὴν γλῶτταν ἡμῖν εἰς τὸ πρότερον ἔχνος τοῦ
 λόγου. Τὸ δὲ ἐστὶ δεῖξαι τὴν τῶν πολλῶν ἐκείνων
 ὀνομάτων ὁμόνοιαν τε καὶ συμφωνίαν καὶ πρὸς τὸ
 κυρία· ἐν ἀναφορᾷν, δηλαδὴ τὴν θέλαν ἐκείνην καὶ
 μακαρίαν ἐσαίαν, καὶ μὴ κατ' Ἐυνόμιον ἐκείνον τὴν
 δυσσεβῆ, τὸ τῆς ἀγεννησίας ὄνομα θεότητος ὑπαρξῆν
 λέγοντα, καὶ σὲ, θεότητος ταῦθ' ὑπερμένους ἡγεῖσθαι
 πάντα, διαφόρους τῆς οὐσίας καὶ ἀκρίστοις, ἀνθρώ-
 πων ὄντα εὐρήματα καὶ ποιήματα. Αὐτίκα γὰρ πρὸς
 ἐκείνον ὁ μέγας φάσκει Βασίλειος, « Τὸ ἀγέννητος
 εἰ ὄνομα, οὐκ οὐσία· τῶν γὰρ οὐσιῶν σημαντικὰ τὰ
 ὀνόματα, οὐκ αὐτὰ οὐσίαι. Εἰ δ' αὐτὸ οὐσία τὸ ἀγέν-
 νητος, λεγέτωσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς· οὐ γὰρ ἐκ τῶν
 οὐσιῶν, ἀλλ' ἐκ τῶν ὀνομάτων καὶ ἐκ τῶν ἐνεργειῶν

A Cum enim creatum hominem adduceret, rationem
 ei tribuit et animadversionem, quarum ratio eam-
 dem conditionem retinens cum rebus, quæ in
 mundo sunt, lingua non eget, sed ipsam harum
 cognitionem sibi comparat. Ut enim quæque est
 harum natura, cognoscit quod intelligi potest na-
 tura sua ex re ipsa, usus autem, qui homines co-
 gebat ut res secum invicem communicarent et ani-
 mi cupientis arcana enuntiarent uti statuit ani-
 madversione, quæ cognitionem rebus componeret.
 Hæc enim aptis instrumentis rerum externarum
 formas recipiens et tanquam in libro ficto animi
 inscribens simulacra, ait, pro exemplaribus ibi
 hæc deponit, operam dans, ut congruas cum cogi-
 tatis res reddat, quamobrem etiam voce indiguit,
 quæ formari posset 288 ad similitudinem cogi-
 tatorum, accommodari autem rebus, quod alio nullo
 modo facilius est animali ratione prædito quam
 voce articulata, quæ formata est consensione ho-
 minum ingeniosorum ad aliam aliamque supersti-
 tionem et dialectum, ut inde intelligatur, non apud
 omnes eandem esse eam, sed aliam apud alios
 semper, itaque cum componat, ut ait, ambo, usum
 articulatae vocis notionem audientis accurate aptare
 secundum similitudinem notioni loquentis omnem
 omni, hæc enim; formata et expressa verbis et nomi-
 nibus oratio sit, quæ formis variis et initiis et fini-
 bus definiat materiam indefinitam et dissolutam et
 ita externis internam cujusque voluntatem enun-
 tiant, tamen eam casu et sine ordine ferri et se-
 cundum cujusque diversam voluntatem sapientia
 postea a Deo aggressa hominibus non concessit,
 sed legibus et regulis subjunxit eam secundum eas
 quæ apud quosque erant consensiones, quarum
 nonnullis interdum non solum secundum supersti-
 tionem significationes sequitur ut tribuamus, sed
 etiam secundum nomina eadem et multa. Alter-
 urum enim, aut diversis nominibus eadem res
 ab iis qui eadem dialecto utuntur declarantur, aut
 una significatione diversæ res aut horum neutris
 (alia nimirum aliis). Quæ 289 cum ita sint itaque
 præjudicata, repetenda fortasse est lingua nobis
 ab ipso exordio orationis, hoc est, demonstranda
 est multorum illorum nominum concordia et eon-
 centus et quæ sit eorum ad unum quod proprie sic
 dicitur relatio, ad divinam nimirum illam et bea-
 tam essentiam, neque secundum Eunomium illum
 implum qui non geniti nomen divinitatis substan-
 tiam dicit, neque secundum te putandum est,
 divinitatis summissas omnino diversas ab essentia
 et increatas esse inventas fictasque ab hominibus.
 Statim enim contra illum Basilius Magnus ait :
 « Non genitum » si nomen est, non est essentia, es-
 sentiarum enim significantia sunt nomina, non ipsa
 essentia, sin autem ipsum « non genitum » est es-
 sentia, dicunt nomen ejus : non enim ex essentiis,
 sed e nominibus et efficientiis intelligimus, et ma-
 xime incorporea. Vides ex iis, quæ accedunt, di-
 cere illum ex efficientiis corporis instar inspectia

sive factis et operibus nos declarare incorporea et quæ non cernuntur. Accipe præterea quæ etiam Gregorius Nyssenus de nominibus dicit: Natura divina, quidquid est ratione essentia habitæ, una est simplex et uniformis et incomposita et extra nostram animadversionem. Et quoniam sola quæ intelliguntur nominum vocibus significamus: quæ autem supra intelligentiam sunt, non possumus significantibus appellationibus complecti, multis et diversis nominibus quatenus licet revelare cogimur insitam nobis de numine divino **290** notionem. Quamobrem Dominum eum, Deum, justum, potentem, clementem, verum, misericordem, taliaque multis, sive, id quod accuratius dicitur, aliis nominibus vocamus. Talia autem nomina omnino compositione, neque vero natura sunt facta: quod supra a nobis demonstratum est. Et alibi Athanasius magnus ait, τὸ θεὸν esse secundum esse a natura. Et magnus in rebus divinis perscrutandis Gregorius: Simplicitas Deo non est natura; alterum enim in eo statuit vim videndi, altera non esse unum compositum. Atque uno verbo nullum nomen est quod non secundum sit a natura divina. Circumscriptus enim quodammodo finis essentia et natura est nomen: illa autem non circumscripta natura circumscriptionibus nominum inservire non potest. Et alio loco divinus Gregorius Nyssenus de iisdem nominibus hæc dicit: Si prior efficientis erat essentia, efficientias autem eas intelligimus, quas animadvertimus, has autem, quatenus licet, verbis enuntiamus, qui jam relinquatur timor, cur non posteriora rebus nomina dicamus? Etenim si non antea explicamus quidquam eorum quæ de Deo dicuntur, quam intelligamus, ex iis autem intelligimus, quæ ex efficientiis cognoscimus, efficientia autem prior est vis, vis autem pendet ex voluntate divina, voluntas autem in facultate divinæ posita est natura, nonne aperte cognoscimus, accedere **291** rebus significantes nominum appellationes, ut tanquam umbræ rerum sunt voces ad motiones suppositorum formata? Et hæc ita se habere nobis persuadet aperte divina Scriptura per magnum Davidem, qui quibusdam propriis et insitis nominibus ex efficientia ejus intellectis divinam naturam vocat. «Misericors enim, ait, et miserens est Dominus: clemens et miserationis plenus.» Hæc igitur quid dicunt, efficientiæ obtinere significationem aut naturæ? Nemo, puto, aliud quidquam quam efficientiam dicet. Quando igitur efficiens misericordiam et miserationem accepit ab efficientia nomen? Num ante hominum vitam? Sed quis tum miseratione indigebat? Imo omnino post peccatum commissum. Peccatum autem est post hominem creatum: igitur post hominem creatum etiam miserandi efficientia orta est et miserationis nomen. Videntur? Propterea enim et eadem nomina sunt et accommodantur secundum hominum voluntatis regulas et leges: neque in uno, sed in

A γνωρίζομεν καὶ μάλιστα τὰ ἀσώματα. Ὁρῶς ἐκ τοῦ παρήκοντος πῶς ἐκ τῶν σωματικῶς θεωρουμένων ἐνεργειῶν φησιν, εἴτουν ἔργων καὶ ποιημάτων, γνωρίζειν ἡμᾶς τὰ ἀσώματα καὶ μὴ φαίνόμενα; Ἄκουε δ' ἐπὶ τούτοις τί καὶ ὁ Νυσσαῖων περὶ ὀνομάτων φάσκει Γρηγόριος. «Ἡ θεία φύσις ὅτι ποτὲ κατ' οὐσίαν ἐστὶ, μία ἐστὶν ἀπλή καὶ μονοειδής καὶ ἀσύνθετος καὶ ὑπὲρ τὴν αἰσθητικὴν ἡμῶν κριτάτην. Καὶ ἐπειδὴ μόνον τὰ γινωσκόμενα διὰ τῆς ὀνομαστικῆς σημειούμεθα κλήσεως, τὰ δ' ὑπὲρ τὴν γνῶσιν ὄντα σημειωτικῶς; τισὶ προσηγορίαις διαλαβεῖν οὐχ ὁδὸν τε, πολλοῖς καὶ διαφορῶς ὀδομασίαις, ὅπως ἂν ἢ δυνατόν, ἀνακαλύψαι βιαζόμεθα τὴν ἔγγιστον ἡμῶν περὶ τοῦ θεοῦ ὑπόνοιαν.» Διὸ Κύριον αὐτὸν, θεόν, δίκαιον, ἰσχυρόν, μακρόθυμον, ἀληθινόν, ἐλεήμονα, καὶ τὰ παραπλήσια πολυωνύμως, **B** ἢ τὸ γε ἀκριβέστερον εἰπεῖν, ἑτερονύμως κατονομάζομεν. Τὰ δὲ τοιαῦτα ὀνόματα θέσει πάντως εἰσὶ καὶ οὐ φύσει, ὡς ἡμεῖς προοδεύομεν. Καὶ ὁ μέγας ἀλλαχῆ φησιν Ἀθανάσιος ὅτι καὶ τὸ θεὸν εἶναι: δευτερόν [f. 139 r] ἐστὶ τῆς φύσεως. Καὶ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, οὐ φύσις θεῶν ἢ ἀπλόσης τὸ μὲν γὰρ τὴν θεατικὴν αὐτοῦ περιστήσει δύναμιν, τὸ δὲ τὸ μὴ εἶναι σύνθετον. Καὶ ἀπὸ τῶν εἰπεῖν οὐδὲν τῶν ὀνομάτων ἐστὶν ὃ μὴ δευτερόν ἐστὶ τῆς θείας φύσεως. Περιγεγραμμένος γάρ τις ὁρος οὐσίας καὶ φύσεως γίνεται τοῦνομα, ἢ δ' ἀπερίγραπτος ἐκείνη φύσις περιγραφῶν ὀνομάτων δουλεύειν οὐ δύναται. Καὶ ἐν ἑτέρῳ δ' ὁ θεὸς Νυσσαῖων Γρηγόριος περὶ τῶν αὐτῶν ὀνομάτων οὕτω φησιν: «Εἰ προϋφέστηκε τῶν ἐνεργειῶν ἢ οὐσίαι, νοοῦμεν δὲ τὰς ἐνεργείας δι' ὧν αἰθανόμεθα, ῥήμασι δὲ ὅπως ἂν ἢ δυνατόν ἐξαγγέλλομεν, τίς ἐστὶ καταλείπεται φόβος; νεώτερα τῶν πραγμάτων τὰ ὀνόματα λέγειν; Εἰ γὰρ μὴ πρότερον ἐρμηνευόμεν τι τῶν περὶ θεοῦ λεγομένων πρὶν ἂν νοήσωμεν, νοοῦμεν δὲ δι' ὧν ἐκ τῶν ἐνεργειῶν διδασκόμεθα, προϋφέστηκε δὲ τῆς ἐνεργείας ἢ δύναμεις, ἢ δὲ δύναμεις ἐξήρηται τοῦ θεοῦ θελήματος, τὸ δὲ βούλημα ἐν τῇ ἐξουσίᾳ τῆς θείας ἀποκρίνεται φύσεως. Ἄρ' οὐ σαφῶς διδασκόμεθα ὅτι ἐπιγίνονται τοῖς πράγμασιν αἱ σημαντικαὶ τῶν ὀνομάτων προσηγορίαι, καὶ ὡς περὶ σκιαῶν τῶν πραγμάτων εἰσὶν αἱ φωναί, πρὸς τὰς κινήσεις τῶν ὑφεστώτων σχηματίζομεν; Καὶ ὅτι ταῦτα ὁμοίως ἔχει, πείθει σαφῶς ἡ θεία Γραφή διὰ τοῦ μεγάλου Δαβὶδ τοῦ καθάπερ διὰ τινῶν ἰδίων προσφυσῶν ὀνομάτων τῶν ἐκ τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ νοηθέντων τὴν θεῖαν φύσιν ἀνακαλύπτοντος: «Οἰκτιρῶν, » γὰρ φησὶ, » καὶ ἐλεήμων ὁ Κύριος, μακρόθυμος καὶ πολυέλεος.» Ταῦτα τοίνυν τί λέγουσιν, ἐνεργείας ἔχειν τὴν σημασίαν ἢ φύσεως; Οὐκ ἂν τις ἄλλο παρὰ τὴν ἐνέργειαν εἴποι. Πότε τοίνυν ἐνεργήσας τοὺς οἰκτιρμούς ὁ θεὸς καὶ τὸν ἔλεον, ἔσχεν ἐκ τῆς ἐνεργείας τὸ ὄνομα; Ἄρα πρὸ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς; Καὶ τίς ἦν ὁ τοῦ ἔλεους δέδομένος; Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀμαρτίαν πάντως. Ἡ δ' ἀμαρτία μετὰ τὸν ἀνθρώπον οὐκοῦν μετὰ τὸν ἀνθρώπον καὶ ἡ τοῦ ἐλεῖν ἐνέργεια καὶ τὸ τοῦ ἐλεῖν ὄνομα. Ὁρᾶς; διὰ γὰρ τοῦτο καὶ ὁμόνυμα γίνεται καὶ μεταρμόζεται κατὰ τοὺς τῆς ἀνθρωπίνης; βου-

λήσεως κανόνας και νόμους. Καὶ οὐκ ἐφ' ἑνός, ἀλλ' ἅπαντα ἐπὶ πλείστον τε και διαφόρων ὑποκειμένων ἕκαστου ἐν ὃν λέγεται ὄνομα, τὸ πλείστον εἰπεῖν. Ὅσον ἐπὶ ὑποδείγματος, περὶ βουλήσεως εὐροι τις ἀν τοῦνομα ποτὲ μὲν ἐπὶ τῆς ἀκρίτου [f. 159 v] φύσεως τοῦ Υἱοῦ λαμβανόμενον, ποτὲ δ' ἐπὶ τῶν κτισμάτων παρὰ τῶν ἀγίων, ὡς ὁ μέγας Ἀθανάσιος κατὰ Ἀρειανῶν γράφων φησὶν ὡς οἱ ἀσεβεῖς οὐ θέλουσι λόγον και βουλήν ζῶσαν εἶναι τὸν Υἱόν, περὶ δὲ τὸν Θεὸν βούλησιν και φρόνησιν και σοφίαν ὡς ἔξιν συμβαίνουσαν και ἀποσυμβαίνουσαν. Καὶ ὁμοίως Ἰωάννης ὁ ἐκ Δαμασκοῦ βούλησιν και σοφίαν και δύναμιν τὸν Υἱόν εἶναι λέγει τοῦ Πατρὸς· οὐ χρὴ γὰρ λέγειν ἐπὶ Θεοῦ ποιότητα, ἵνα μὴ σύνθετον αὐτὸν ποιήσωμεν ἐξ οὐσίας και ποιότητος. Καὶ πρὸς γε ὁ Νυσσαῖων Γρηγόριος· ὅπως σοφίαν και βουλήν οὐδὲν ἕτερον εἶναι λέγει πλὴν τῆς τοῦ παντὸς προεπινοουμένης σοφίας, ἐν ἧ τὰ πάντα ἐγένετο και διεκοσμήθη· Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις και Θεοῦ σοφία. Καὶ τοῦτο μὲν περὶ τοῦ ταυτὸν εἶναι κατὰ τὸ σημαίνόμενον οὐσαν, δύναμιν και βούλησιν· και σοφίαν. Ἐν ἄλλοις δ' εὐρίσκεται λέγων ὁ θεὸς Μάξιμος ὡς ἡ θέλησις και ἡ βούλησις οὐκ ἐστὶ ταυτὸν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ. Ἡ μὲν γὰρ θέλησις και ἀρχεται και παύεται· ἡ δὲ οὐσία οὐτε ἀρχεται οὐτε παύεται. Τὸ δ' ἀρχόμενον και παυόμενον τῷ μῆτι ἀρχομένῳ μῆτι παυομένῳ τὸ αὐτὸ εἶναι οὐ δύναται. Εἰ γὰρ ταυτὸν ἦν τῇ οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ ἡ βούλησις, ἔχρη μίᾳς οὐσης τῆς οὐσίας μίαν εἶναι και τὴν θέλησιν. Ἄλλ' ἡ Γραφή, « Πάντα, » φησὶν, « ὅσα ἠθέλησεν, ἐποίησε. Πολλὰ οὖν ἠθέλησε και οὐκ ἓν. » Καὶ ὁμοίως ὁ θεὸς Κύριλλος, « Ἡ ἑνός, » φησὶ, « τῶν ὀνομασμένων, Πατρὸς, λέγω, και Υἱοῦ και ἁγίου Πνεύματος, δημιουργική θέλησις, ἐφ' ὅτω περ ἀν λέγοιτο γενέσθαι τυχόν, ἐνέργημα μὲν αὐτοῦ ἐστὶ· πλὴν διὰ πάσης ἐρχεται τῆς θεότητος, και τῆς ὑπὲρ τὴν κτίσιν οὐσίας ἐστὶν ἀποτέλεσμα. » Ὁρᾷ πῶς ἡ τῶν ὀνομάτων και ῥημάτων γνώσις ἐπιστημονική, δι' ὧν λόγοι και ἀποφαντικὰ δόγματα πάντα πρὸς γένεσιν ἐρχονται, μεγάλης δεῖται τῆς περινοίας και ἐξετάσεως· ὁμῶνυμα γὰρ ἐστὶ τὰ πολλά. Καὶ διὰ τοῦτο πάντες οἱ τῶν αἰρετικῶν θίασοι, τούτοις ἐγκαλυπτόμενοι, τοξεύουσι κατ' ἄλλοι· ἄλλους καιρούς ἀφανῶς τὴν εὐσέβειαν ὡς ἐκ λόχμης· ὧ δὲ και λέγων και γράφων και αὐτὸς κέχρησαι τολμηματι παντάπασι κατὰ τῶν θείων δογμάτων μάλιστα πάντων ἐκείνων, και οὐτε τὴν τὰ πάντα βόσκουσαν ἡλίου φλόγα μάρτυρα τῆς πονηρίας ἔχων αἰσχύνῃ, οὐτε

plurimis et diversis, quæ supposita sunt, quodque nomen, quanquam unum est, tamen dicitur plurimum significare, ut exempli gratia, de voluntate reperias nomen interdum in natura increata Filii usurpatum, interdum autem in creatis a sanctis, **292** ut Athanasius magnus contra Arianos scribens dicit : « Impii non statuunt Filium esse rationem et voluntatem et cogitationem et sapientiam tanquam habitum convenientem et inconvenientem. Et simili ratione Joannes Damascenus voluntatem et sapientiam et vim Filium esse dicit Patris. Non enim possumus prædicare de Deo qualitatem, ne compositum cum fingamus ex essentia et qualitate. Et præterea Gregorius Nyssenus dicit revera sapientiam et voluntatem nihil esse quam sapientiam, in universum præmeditatam, in qua universa facta sint et adornata. Christus enim Dei est vis et Dei sapientia. Atque hoc quidem sufficiat de eo, quod idem est ex significatione essentia, vis et voluntas et sapientia. Ex aliis reperimus dicentem Maximum divinum : Consilium et voluntas non sunt idem atque essentia Dei ; voluntas enim et incipit et desinit, essentia autem neque incipit neque desinit ; quod autem incipit et desinit, cum eo, quod neque incipit neque desinit, idem esse non potest. Etenim si idem esset cum essentia Dei voluntas, oporteret cum una sit essentia, unam esse etiam voluntatem. Sed Scriptura, « Omnia, inquit, quæcumque voluit, creavit. » Multa igitur voluit, neque vero unum. Et simili ratione Cyrillus divinus, Voluntas, inquit, unius nominatorum, Patris dico et Filii et **293** Spiritus sancti, creans apud quemcumque esse dicitur, factum sanus est, sed per totam divinitatem est fusa et essentia, quæ est ante creationem, est perfectio. Vides, nominum et verborum cognitionem philosophicam, a quibus notionem et dogmata constituta omnia oriuntur, magnam requirere prudentiam et quæstionem : ejusdem enim nominis sunt plerumque. Et propterea omnes hæreticorum coetus, his involuti, petunt diversis temporibus obscure pietatem tanquam ex insidiis, qua et ipse usus es audacia et dicendo et scribendo omnino maxime contra dogmata divina omnia illa, ac neque pascentem omnia solis ignem, quem **D** testem habes pravitatis tuæ, vereris, neque solis crea orem neque hominum quemquam.

ΙΓ'. Καὶ ἵνα σε και τὴν τῆς ἐνεργείας διδάξω φωνὴν οὐσαν μᾶλλον τῶν ὀμωνύμων αὐτὴν, [f. 140 r.] και λαμβανομένην και ἐπ' ἄλλων μὲν, ἀλλὰ κατὰ τῆς θείας ἐκείνης και μακαρίας οὐσίας και φύσεως, ὅταν ἀπροσδιωρίστως λέγεται, τοῦ θείου πρώτου ἁκούε Μαξίμου· Ἡ αὐτοῦ παραγαθότης νοῦς οὐσα και ὅλη ἐνεργεῖα εἰς ἑαυτὴν ἐστραμμένη ἐνεργεῖα ἐστὶν, οὐ δυνάμει πρῶτον οὐσα ἀπροσῶνη, εἴτα νοῦς ἐνεργεῖα γενόμενη. Ὅθεν και νοῦς ἐστὶ μόνος καθαρὸς, οὐκ ἐπίκτητον ἔχων τὸ φρονεῖν, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ πάντως νοεῖ. Εἰ γὰρ ἡ μὲν οὐσία αὐτοῦ ἄλλη ἐστὶν, & δὲ νοεῖ ἕτερα αὐτοῦ ἐστὶν, ἀνόητος ἐστὶ και ἡ

XIII. Et ut te etiam efficientiæ edoceram vocem esse magis eorundem nominum ipsam, et usurpam et in aliis quidem, sed et in divina illa et beata essentia et natura, cum indiscrete dicatur, primum divinum audias Maximum : Maxima bonitas, quæ mens est, et omnis efficientia, in se conversa, efficientia est, cum non secundum potentiam antea sit amentia, postea mens secundum efficientiam fit ; itaque etiam mens est sola pura, non factitia usque cogitatione, sed per se ipsam omnino intelligit. Etenim si essentia ejus diversa est, quæ autem **294** intelligit, ab ea diversa sunt, sine sensu sit necesse est

essentia ejus. Si quid autem habet, a se ipsa habet, non ab alio. Si a se ipsa, etiam per ipsam intelligit. Ipsa autem est ea, quæ intelligit; igitur cum mens sit, reversa intelligit ea quæ illa sunt comparata, ut ea ipsa. Vides efficientiam et mentem et rationem intelligendi et cogitandi sive intelligentiam et cogitationem idem esse cum essentia demonstrari a divino illo magistro? Accipe autem porro etiam alterum ejusdem dictum eodem modo comparatum: Nulla res omnino per se ipsa est simplex essentia aut intelligentia, ut etiam monas sit individua. Deum autem sive essentiam dicimus, non habet ille simul intelligendi vim, nisi forte compositus est, sive intelligentiam, non habet a natura recipientem ille intelligentiæ suppositam essentiam. Sed propter essentiam Deus est intelligentia, et totus est intelligentia et solum, et propter intelligentiam essentia, et totus est essentia et solum et propter essentiam totus, et propter intelligentiam totus, quapropter monas est individua et indivisa et simplex. Et alibi, Monas enim, inquit, divinitas est, neque vero dyas et trias, sed non multitudo, initium est expers et incorporea et constans. Et rursus: Illud enim natura est maxime **295** solum, integrum, incompositum et indissolubile et æque abest a substantiæ mouade atque a materiæ dyade et a multitudine essentiarum. Vides omnino hunc divinum velare magistrum hic vocem triadis tanquam numerum multorum cogitari? Trias enim, inquit, est monas, neque vero multitudo, et præterea maxime solum et unius neque vero multitudinis instar, et præterea simplex neque vero maximum; alterum enim est perfectum, alterum imperfectum; quod enim omnium est causa, id omnino unum est, et quod multorum et compositorum est causa, simplex omnino est et incompositum. Et enim si non unum est, nihil est, unde discernamus, ac si non simplex, idem non est ultra multa et composita; sin autem simplex, omnino est etiam individuum simul et indivisum. Composita enim dividi et discerni possunt in ea, ex quibus contractum et compositum est illud compositum et conjunctum. Quot enim discernuntur, tot est conjunctum, ex quo hæc discernuntur, et quot illa multa, tot hoc unum, a quo distant. Individui autem et indivisi non potest comprehendere ulla pars neque quæ prior sit aliis neque quæ posterior aliis, neque initium, neque finis; aliud enim est finis, et aliud cujus est finis, et rursus aliud est initium, aliud cujus est initium. Hoc autem est semper et compositum et totum in habitu, quæ omnia esse non possunt in simplici et immota et indivisa illa essentia. Quod autem ex his, quæ nobis magis usitata sunt, nostras ignotas **296** altioris cognitionis illius referre conamur, minime mirari debemus. Hæc enim plerumque etiam divinis Patribus libera fuit licentia.

XIV. Cum etiam alia plurima quæ proferam mihi suppetant aperta, et quæ ita ut refutari non possint, probent, cum essentia idem esse divinam efficientiam, et universam efficientiam etiam ipsius

A οὐσία αὐτοῦ· εἴ τι δὲ ἔχει, παρ' αὐτοῦ ἔχει, οὐ παρ' ἄλλου. Εἰ δὲ παρ' αὐτοῦ καὶ ἐξ αὐτοῦ νοεῖ, αὐτὸς ἐστὶν ἡ νοεῖ. Οὐκοῦν νοῦς ὡν ὄντως νοεῖ τὰ ὄντα ὡς ὡν. Ὁρᾷ πῶς ἐνέργειαν καὶ νοῦν καὶ νοεῖν καὶ φρονεῖν, εἴτουν νόησιν καὶ φρόνησιν, ταυτὸν τῆ οὐσία δεικνυσὶν ὁ θεὸς οὗτος διδάσκαλος; Ἄκουε δὲ λοιπὸν καὶ ἑτέραν τοῦ αὐτοῦ ῥῆσιν ὁμοίω; ἔχουσιν· Ὁὐδὲν τῶν ὄντων τὸ σύνολον αὐτὸ καθ' αὐτὸ ἀπλήτεις οὐσία ἢ νόησις ἐστὶν, ἵνα καὶ μονὰς ἢ ἀδιαίρετος. Τὸν δὲ θεὸν εἴτε οὐσίαν εἴποιμεν, οὐκ ἔχει φυσικῶς συνεπινοομένην τὴν τοῦ νοεῖσθαι δύναμιν, ἵνα μὴ ἢ σύνθετος· εἴτε νόησιν, οὐκ ἔχει φυσικῶς δεκτικὴν τῆς νοήσεως ὑποκειμένην οὐσίαν. Ἄλλ' αὐτὸ καθ' οὐσίαν νοησις ἐστὶν ὁ θεός, καὶ ὄλος νόησις καὶ μόνον, καὶ αὐτὸ κατὰ τὴν νόησιν οὐσία, καὶ ὄλος οὐσία καὶ μόνον, καὶ ὑπὲρ οὐσίαν ὄλος, καὶ ὑπὲρ νόησιν ὄλος, διότι μονὰς ἀδιαίρετος καὶ ἀμερῆς καὶ ἀπλή. Ἔτι καὶ ἀλλαγῶν, ἢ Μονὰς γάρ, ἢ φησὶν, ἢ ἡ θεότης, καὶ οὐ δυάς, καὶ τριάς, ἀλλ' οὐ πλήθος, ὡς ἀναρχος, ἀπώματός τε καὶ ἀστασιαστός. Ἔτι καὶ πάλιν, ἢ Ἐκεῖνο γάρ φύσει μονώτατον ἐπίσειον, τὸ ἀσύνητον καὶ ἀσέδαστον καὶ φεῦγον ἐπ' ἴσης τὸ τε καθ' ὁπόστασιν μοναδικὸν καὶ τὸ καθ' ὄλην δύναμιν καὶ τὸ καθ' οὐσίαν πληθυντικόν. Ὁρᾷ πῶς τὸ πληθυντικὴν νοεῖσθαι τὴν τῆς Τριάδος ἐνταῦθα φωνὴν παντάπασιν ὁ θεὸς οὗτος ἀπαγορεύει διδάσκαλος; Μονὰς γάρ, φησὶν, ἢ Τριάς καὶ οὐ πλήθος, καὶ πρὸς γε μονώτατον καὶ ἐνιαῖον καὶ οὐ πληθυντικόν, καὶ ἐπὶ τούτοις ἀπλοῦν καὶ οὐ μεριστόν. Τὸ μὲν γὰρ τέλειον, τὸ δ' ἀτελές. Ὁ γὰρ αἴτιον πάντων, ἐν πάντως· καὶ ὁ τῶν πολλῶν καὶ συνθέτων αἴτιον, ἀπλοῦν πάντως καὶ ἀσύνητον. Εἰ γὰρ μὴ ἐν ἐστὶ, οὐδὲν ἐστὶν, ὁποτέρωθεν ὄρηται τις ἄν. Καὶ εἰ μὴ ἀπλοῦν, οὐδ' ἐπέκεινα τῶν [f. 140 v.] πολλῶν καὶ συνθέτων. Εἰ δ' ἀπλοῦν, πάντως καὶ ἀδιαίρετον ἅμα καὶ ἀμερές· τῶν γὰρ συνθέτων ἐστὶν ἡ διαίρεσις καὶ διάκρισις εἰς τὰ ἐξ ὧν συνηρηται τε καὶ συντίθεται τὸ σύνθετον ἐκεῖνα καὶ ἠνωμένον. Ὅσα γὰρ τὰ διακρινόμενα, τσαῦτα τὸ ἠνωμένον ἀφ' οὗ ταυτὶ διακρίνεται· καὶ ὅσα τὰ πλάττα, τσαῦτα τὰ ἐν ἀφ' οὗ δίστανται. Τοῦ δ' ἀδιαίρετου καὶ ἀμεροῦς οὐκ ἐστὶ λαθεῖν μόριον οὐδὲν, οὔτε πρότερον ἄλλων οὐθ' ὕστερον ἄλλων, οὔτε μὴν ἀρχὴν οὔτε πέρας· ἄλλο γὰρ τὸ πέρας καὶ ἄλλο οὐ πέρας, καὶ αὐτὸ ἕτερον ἀρχὴ καὶ ἕτερον οὐ ἀρχή. Τοῦτο δὲ συνεχὲς καὶ ἀσύνητον καὶ ὄλον ἐν σχέσει. Ἄ πάντα ἀδύνατα ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσχετοῦ καὶ ἀμεροῦς ἐκείνης οὐσίας. Εἰ δ' ἐκ τῶν ἡμῶν γνωριμωτέρων τὰς ἐν ἡμῶν ἀρρήτους ὡδίνας εἰς τὴν ἀρρήτων, ἐν εἴπω, συναλθῆσιν τῆς ὑπερηφάνου γνώσεως ἐκείνης ἀνάγεσθαι περιώμεθα, θλυμάζειν ἡκιστα χρῆ· τοῦτο γὰρ ὡς τὰ πολλὰ καὶ τοῖς θεοῖς Πατράσιν ἀκώλυτον ἔσχε τὸ συγκαχωρητός.

passiones ad ignotam, ut ita dicam, animadversionem minime mirari debemus. Hæc enim plerumque etiam

13'. Ἐχων δ' ἐγὼ καὶ ἕτερα πλείστα προσαναγκάζειν σαφῶς καὶ ἀναμφιβόλως δεικνύοντα τῆ οὐσίᾳ ταυτοῦ εἶναι τὴν θέσαν ἐνέργειαν καὶ ὄλην ἐνέργειαν καὶ αὐτῶς ἐνέργειαν, παρήκει διὰ πλήθος, ἀρκεῖν ἡγούμε-

να, ταῦτα τῆ παροῦσῃ σχεδὸν σχολῇ· εἰρήσεται δ' οὖν
 ταις κίν τοῖς ἐξῆς, προϊδόντος τοῦ περὶ τῆς τοιαύ-
 τη· ἐνεργείας λόγου. Νῦν δὲ δεικτέον ἐστὶ καὶ ὅπως
 μετὰ προσδιορισμοῦ φασιν οἱ θεοὶ Πατέρες καὶ τὸν
 Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐνεργεῖαν καὶ αὐτοἐνεργ-
 εῖαν, ἑκάτερον προσκόντως. Καὶ περὶ μὲν τοῦ
 Υἱοῦ ὁ θεὸς οὕτω φησὶν Ἀθανάσιος, « οὐκ ἀμφίβο-
 λον ἐστὶ αὐτὸς ἐστὶν ἢ τοῦ Πατρὸς ζῶσα βουλή καὶ
 ἐούσιος ἐνεργεῖα καὶ λόγος ἀληθινός. » Περὶ δὲ τοῦ
 Πνεύματος ὁ αὐτὸς οὕτω φησὶν, « Ἐνδὲ ἕντος τοῦ
 Υἱοῦ τοῦ ζῶντος Λόγου, μίαν εἶναι διὰ τελείαν καὶ
 πλήρη τῆς ἀγιαστικῆς καὶ φωτιστικῆς ζωῆς, οὖσαν
 ἐνεργεῖαν αὐτοῦ καὶ ὁμοίαν, ἥτις ἐκ Πατρὸς λέγεται
 ἐκπορευομένη. » Κύριλλος δ' ὁμοίως καὶ αὐτὸς, « Καὶ
 ὁ Υἱὸς ἐστίν, » φησὶν, « ἡ ζῶσα καὶ οὐσιώδης ἐνεργ-
 εῖα καὶ δύναμις καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς. Ἐνεργεῖα
 καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. » Ἐνεργεῖα λέγε-
 ται καὶ ἡ ἐκάστῳ τῶν ἑπτῶν ἰουδαίου φυσικὴ δύναμις,
 ὡς τὸ θερμαντικὸν τῷ πυρὶ, καὶ τὸ ψυκτικὸν τῇ χιόνι,
 καὶ τὸ αἰσθητικὸν τῷ ζῳῳ, καὶ τῷ ἐνεργοῦντι πρὸ
 ἐνεργητικῶν. Λέγεται καὶ τὸ τῆς ἐνεργητικῆς δυνά-
 μεως ἀποτέλεσμα ἐνεργεῖα καὶ ἔργον καὶ ἐνέργημα,
 ὡς ἔργα καὶ ἐνεργεῖαι Θεοῦ γῆ καὶ οὐρανοῦ καὶ τὰ
 ἐν τούτοις· φησὶ γὰρ ὁ θεὸς [f. 141 r.] ἐκ Δαμα-
 σκού Ἰωάννης ὡς ἡ ἐνεργεῖα καὶ ἐνέργημα λέγεται,
 καὶ τούναντιον ἐνεργεῖα τὸ ἐνέργημα, ὡς καὶ τὸ κτί-
 σμα κτίσις. Καθ' ὃ σημαινόμενον καὶ τὸν οἶκον ἐνεργ-
 εῖαν φαμεν τοῦ οἰκοδόμου, καὶ τοῦ ναυπηγοῦ τὴν
 ἰκμάδα. Ἐνεργεῖα λέγεται καὶ ἡ πρὸς τὰ ἐνεργου-
 μενα κινήσις, σχέσις τις οὕσα καὶ μεταξὺ θεωρου-
 μένῃ τοῦ τε δημιουργοῦντος καὶ τῶν δημιουργουμέ-
 νων, καθάπερ ἡ τοῦ οἰκοδόμου πρὸς τὸ οἰκοδομούμενον
 καὶ τοῦ ναυπηγοῦ πρὸς τὸ πλοῖον. Ἡ καὶ συμβεβη-
 κὸς οὕσα καθ' αὐτὴν συγκαταλήγει τῆ τῶν ἀκρων
 λέξει· καὶ οὐκέτι ἐστὶν οὐδέν. Περὶ ἧς καὶ ὁ Θεολόγος
 ἔφη ὁ θεὸς Γρηγόριος ὡς ἐνεργηθῆσεται, καὶ οὐκ
 ἐνεργῆται, καὶ ὁμοῦ τῷ ἐνεργηθῆναι παύσεται, κα-
 θάπερ καὶ ἡ μεταξὺ τοῦ ὀρυζομένου καὶ τοῦ ὀρυζάν-
 τος ὄρυζις καὶ ἡ μέσον τοῦ γενομένου καὶ τοῦ γευστοῦ
 γεῦσις. Καὶ ὁ Νυσσαῖος δὲ θεὸς Γρηγόριος μὴ δὴ-
 νασθαί φησιν ἐνεργεῖαν ἀπεργαστικὴν τινα πράγμα-
 τος αὐτὴν ἐφ' ἑαυτῆς συστήναι, μί· τινος ὑποδεχομέ-
 νου τῆς ἐνεργείας τὴν κίνησιν. Ἀναγκαῖαν γὰρ ἔχειν
 ταῦτα τὴν σχέσιν πρὸς ἄλληλα τὴν τε ἐνεργητικὴν
 καὶ τὴν παθητικὴν δύναμιν. Ἐν εἰ χωρισθεῖ τῷ
 λόγῳ τὸ ἕτερον, οὐκ ἂν ἐφ' ἑαυτοῦ συστήη καὶ τὸ
 λειπόμενον· εἰ μὴ γὰρ καὶ τὸ πάχον εἴη, τὸ ἐνεργ-
 οῦν οὐκ ἔσται. Ἐνεργεῖα λέγεται καὶ ἡ πρὸς φαν-
 τασίαν ἀντιειρηνημένη ἀλήθεια κατὰ τὸν θεὸν Κύριλλ-
 ον, ὡς ἐνέκηεν ὁ θεὸς Λόγος ἐν τῇ πανάγῳ θεοτόκῳ
 οὐ δοκῆσαι, ἀλλ' ἐνεργεῖα εἶπτον ἀληθεῖα. Ἐνεργεῖα
 λέγεται κατὰ τὸν θεὸν ἐκ Δαμασκού Ἰωάννην καὶ τὸ
 πρῶτον ἐν ἡμῖν συνιστάμενον νόημα, καὶ ἐστὶ ἡ διὰ
 γνώσεως τῶν νοουμένων φανέρωσις. Σύνθετος δ' ἐστὶ,
 φησὶ, καὶ τῆ θεῖα Γραφῇ καὶ τὴν τοῦ Θεοῦ παραχώ-
 ρησιν λέγειν ἐνεργεῖαν. Λέγεται καὶ πλάγῃς ἐνεργεῖα
 ὡς περὶ καὶ δαιμόνων, καθά καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος
 ἐν τοῖς περὶ ἀκαταλήπτου λόγου ὑπὲρ τῶν ἐνεργου-
 μένων εὐχεσθαι παραίνει, τῶν δαιμονώντων δηλαδὴ

A ejus efficientiam, propter multitudinem omitto, cum
 hæc sufficere putem huic colloquio extemporali.
 Dicentur igitur fortasse etiam postea progrediente
 de tali efficientia oratione. Nunc autem demon-
 strandum est, quomodo assumpta definitione divini
 Patris et Filium et Spiritum sanctum vocent effi-
 cientiam et eorum ipsorum efficientiam, utrumque
 accommodate. Atque de Filio quidem Athanasius
 divinus ita dicit : Non dubium est, quin ille sit Pa-
 tris viva voluntas, et ad essentialia pertinens effi-
 cientia, et ratio vera. De Spiritu autem idem ita
 loquitur : Cum unus sit Filius ratio viva, unam
 oportet perfectam et plenam esse vitam illam san-
 ctificam et lucentem, cum sit efficientia ejus et eos,
 quæ a Patre dicitur proficisci. Cyrillus autem simili
 modo et ipse, Et Filius, inquit, et viva et essentialis
 similis efficientia et vis et sapientia Patris, efficien-
 tia etiam Filii est Spiritus sanctus. Efficientia di-
 citur etiam vis, quæ cuique rei a natura inest, ut
 vis calefaciendi 297 igni inest, et frigerandi
 nivæ, et sentiendi animali, et efficiendi efficienti.
 Etiam efficientis vis perfectio dicitur efficientia et
 factum et effectum, ut facta et efficientia Dei di-
 cuntur terra et cælum et quæ in iis versantur. Ait
 enim divinus Joannes Damascenus : Efficientia
 etiam effectum dicitur, et ex contrario effectum
 efficientia, ut etiam creatum creatio, secundum
 quam significationem etiam domum dicimus effi-
 cientiam architecti et navium ædificatoris navem
 onerariam. Efficientia dicitur etiam moveri ad ea,
 quæ efficiuntur, et est ratio quædam quæ interce-
 dit inter efficiens et effectum, ut architectus ad
 ædificium accedit, et navium ædificator ad navem,
 quæ motio cum accidens sit per se cum extremorum
 fine desinit, neque est jam quidquam. De qua
 etiam divinus Gregorius, Theologus ille, ait : Effi-
 cietur, neque vero efficiet, et simulatque effecta est,
 desinet, ut etiam visus, qui inter visum et videntem
 intercedit, et inter gustantem et gustatum gu-
 status. Et divinus Gregorius Nyssenus dicit, non
 posse efficientiam ullam rei efficacem ipsam in se
 constare, nisi quid recipiat efficientia motionem.
 Hæc enim habere necessariam rationem inter se,
 activam et passivam vim : quorum si discernatur
 ratione alterum, non in se constet etiam reliquum ;
 etenim si non sit etiam res patiens, 298 res effi-
 cients non erit. Efficientia dicitur etiam visioni op-
 posita veritas secundum divinum Cyrillum, ut ver-
 sata est ratio divina in sanctissima Virgine Dei
 Matre, non specie, sed efficientia sive veritate. Effi-
 cientia dicitur secundum divinum Joannem Dama-
 scenum etiam prima in nobis constans cogitatio,
 et porro expositio cogitatorum quæ lingua effici-
 tur. Consuetudo porro, inquit, etiam divine Scri-
 pturæ, etiam Dei indulgentiam dicere efficientiam.
 Dicitur etiam erroris efficientia ut etiam demonum ;
 ut etiam divinus Chrysostomus in his quas de incor-
 ruptis scripsit orationibus ut pro convergentibus
 oramus hortatur, demerentibus nimirum et fixentibus.

Atque Paulus, « Quia, inquit, veritatem non acceperunt, mittet iis efficientiam erroris usque dum crediderint. » Sed etiam totam animalis administrationem et dispensationem efficientiam sancti vocant, sive vivendi vires, et intelligendi et sentiendi.

XV. Cum igitur tot significationes tibi propositæ sint, quas significat vox, eodem atque efficientia nomine prædita, qui tu prætermittis omnium cognitione confugis ad eas, quæ in Scripturis non reperiuntur, et Scripturas talia dicere falso criminari? Ubi enim differre omnino dicit Joannes Damascenus ab increata natura increatam ejus **299** efficientiam, sicut tu hæc pervertis impudenter criminando? Etenim explicari quidem naturam ab eo audivimus, differre autem eam nusquam invenimus dicentem illum divinum virum. Jam vero si tu quidem illam naturæ explicationem pro differentia accipis, jam est tibi reliquum, cum audias Scripturam dicentem, explicationem Patris esse Filium, ut dissimilem Filium Patri enunties, et quod ad naturam attinet essentia carentem et valde diversum. Sed, ut videtur, quod a natura pravum est, ut ita dicam, et semel periculoso mentis morbo affectum et propterea divinis dogmatis abruptum est in errorem, tempore delere habitum haud scio an nunquam possit, non magis quam interdum habitum pulchri ex pœsi pellere potest, celerrime decutitur re ipsa detectum, cum natura redeat et recipiat facillime genuinum. Et tu quidem simulando te efferre testimonia scripta, insane quidem, ipse stultitiam tuam ultro detegis, quæ cum etiam in sententiam vagam et impiam pervertas, jam improbitatem tibi propriam publice exponis. Neque enim jam celatum quod ad animi mysteria attinet se dormiturum sperat pravitatis scelus secretum. Emanavit enim et divulgata est in solis radios simulque in ludibrium et cavillationem theatri comici frequentem, et gloriam quam assequi studebas perdidisti mutatam **300** in infamiam, quod autem velabas ipse, dedecus tuum, ejus jam sacra revelatoria facere te ut in Bacchi mysteriis non sentis.

XVI. Palamas autem nihil ad hæc respondens aliam inivit viam, ut erat ejus mos. Nonne magnus, inquit, Basilius ex efficientiis Dei dicit nos cognoscere Deum? Efficientiæ enim ejus, ait ille, ad nos descendunt, essentia autem ejus manet inaccessible. Has igitur efficientias habet Deus, qui alius est, alias et increatas; hæ enim sunt providentiæ, sunt eventus, porro infinitum, immotum, simplex, initio et fine carens, sapientia, virtus et similia, quæ omnia alia quidem sunt ac essentia, sed increata. Aliud enim est quod habet, aliud quod habetur, et diversum quidem.

XVII. Ad hæc Gregoras respondens, Proprium, inquit, hoc tibi, amice, est signum, ut nihil quod ad rem pertineat, respondeas, sed pro aliis alia adducas imperfecta, omissis iis, quæ magis accessaria

καὶ μεμνηστων. Καὶ Παῦλος δὲ, « Ἀνὸ' ὧν, ε φησι, ε τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἐδίδξαντο, πέμψει αὐτοῖς ἐνεργεῖαν πλάνης εἰς τὸ πιστεῦσαι αὐτούς. » Ἄλλὰ καὶ τὴν τοῦ ζώου πᾶσαν οἰκονομίαν ἐνεργεῖαν οἱ ἄγιοι φανιν, εἴτουν τὰς ζωτικὰς δυνάμεις τὰς τε νοεράς καὶ αἰσθητικὰς.

IE'. Τοσοῦτων δὲ σοι προκειμένων σηματομένων ἀπερ ἡ τῆς ἐνεργείας ὁμώνυμος [f. 141 v.] οὕσα σημαίνει φωνή, πῶς παρατρέχων ἀπάντων τὴν γνῶσιν καταφεύγεις ἐφ' ἀπερ οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς Γραφαῖς, καὶ λέγειν συκοφαντεῖς τὰς Γραφὰς τὰ τοιαῦτα; Ποῦ γὰρ διαφέρειν ὅπως φησὶν ὁ Δαμασκηνὸς Ἰωάννης τῆς ἀκτίστου φύσεως τὴν ἀκτίστον ταύτης ἐνεργεῖαν, ὡς περ σὺ διαβάλλεις ἀναλθην συκοφαντῶν; Χαρακτηρίζειν μὲν γὰρ ἀνηκόασμεν, διαφέρειν δ' οὐδ' ἀμὴ τὸν θεῖον ἄνδρα ἐκείνον εὐρίσκομεν λέγοντα. Εἰ δὲ τὸ χαρακτηρίζειν αὐτὸς ἀντὶ τοῦ διαφέρειν λαμβάνεις, ὥρα σοι λοιπὸν καὶ χαρακτῆρα τοῦ Πατρὸς τὴν ὕψιν τῆς Γραφῆς ἀκούοντι λεγομένης, ἀνόμοιον τὸν ὕψιν τῷ Πατρὶ κηρύττειν καὶ ἀνοῦσιον καὶ σφόδρα διάφορον τὴν φύσιν. Ἄλλ' ὡς εἶοικε, τὸ φύσει κακὸν ὡς εἰπεῖν, καὶ τὰ τῆς διανοίας ἀπαξ καίρια νενοσηκὸς καὶ τῶν θεῶν ἐπισημῶς ἀπεβρωγὸς διὰ ταῦτα δογματῶν, χρόνῳ τὴν ξῆν οὐκ ἂν ποτ' ἀποτρίψασθαι δύναίτο, εἰ μὴ καὶ τὴν ἐσθ' ὅτε τοῦ καλοῦ προσποιήσιν τάχιστα ἀποσειεται, πράγμασιν αὐτοῖς ἐλεγχόμενον, παλινορομύσης τῆς φύσεως καὶ ἀναλαμθανούσης ἐκ τοῦ βῆστου τὸ γνήσιον. Καὶ σὺ γε μὴν ἐν μὲν τῷ γραφικῶς μαρτυρίας προσποιεῖσθαι κομίζεις, οὐχ ὑγιᾶς δ' οὖν, τὴν αὐτὴν σαυτοῦ γε ἀμαθίαν ἐκὼν ἐξελέγχεις, ἐν δὲ τῷ καὶ πρὸς ἐπισημῶν καὶ δυσσεβῆ διάνοιαν αὐτὰς διαστρέφειν τὴν οἰκείαν εἰς θεατρικὴς κακόνοιαν. Οὐκέτι γὰρ ἀνέλεγκτον ἐς τὰ γε τῆς ψυχῆς μυστήρια καθευθῆσιν ἐπιτίθεται τὸ τῆς κακίας ἀπόβροχον ἄγος· ἐξερύθηκε γὰρ καὶ διακροφίτηκεν ἐς ἡλίου αὐγὰς καὶ ἅμα ἐς μυκτῆρα καὶ χλεῦν θεάτρον μεστὴν κωμικοῦ. Καὶ ἦν μὲν εἰδωκὸς ἀπολώλεκας δόξαν πρὸς ἀδοξίαν μετενεγκῶν ἦν δ' ἐκάλυπτες αἰσχύνῃν αὐτὸς σαυτοῦ, ταύτης βῆθ' τὰ ἀνακαλυπτῆρια θύων ὡς περ ἐν Διονυσίῳ πομπαῖς οὐκ αἰσθάνῃ.

IC'. Ὁ δὲ Παλαμᾶς οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀποκρινάμενος ἐτίραν ἐβάδισε, τοῦτο δὲ τὸ εἰωθὸν αὐτῷ. D εἶτα οὐχ ὁ μέγας, φησι, Βασίλειος ἐκ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ φάσκει γνωρίζειν ἡμᾶς τὸν θεόν; Αἱ γὰρ ἐνεργεῖαι αὐτοῦ, φησι, πρὸς ἡμᾶς καταβαίνουσιν, ἡ δ' οὐσία αὐτοῦ μένει ἀπρόσιτος. Ταῦτα οὖν τὰς ἐνεργείας ἔχει ὁ Θεὸς ἄλλος ὢν ἄλλας οὐσας καὶ ἀκτίστους· αὐταὶ γὰρ εἰσιν αἱ πρόνοιαι, οἱ πρόοδοι, τὸ ἀπειρον, τὸ ἀτρεπτον, τὸ ἀπλοῦν, τὸ ἀναρχον, τὸ ἀτελεῦττον, ἡ σοφία, ἡ δύναμις· καὶ τὰ τοιαῦτα, ἄλλα μὲν ὄντα παρὰ τὴν οὐσίαν, ἀκτίστη δέ. Ἄλλο γὰρ τὸ ἔχον καὶ ἄλλο τὸ ἐχόμενον καὶ διάφορον. »

IZ'. [f. 142 r.] Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ἀποκρίθεις, « Ἰδίῳ σοι τοῦτο, φησὶν, ὦ ἄνθρωπε. γινώρισμα, μὴδὲν πρὸς ἐπὸς ἀποκρίνεσθαι, ἀλλ' ἀνὸ' ἑτέρων πρὸς ἀγαγεῖν ἑτερα, ἡμιτελῆ τὰ ἀναγκαῖότερα κατα-

λιμπάνοντα καὶ ἀσαφῆ καὶ ἀνεπεξέργαστα καὶ ἀμάρτυρα. Ὅμως μικρὰ καὶ περὶ τῶν νῦν σοι λεχθέντων φθεγγόμενος ἀπαλλάξομαι. Εἰ ἄλλο τὸ ἔχον καὶ ἄλλο τὸ ἐχόμενον καὶ διάφορον, καὶ τὸ μὴ ἔχον οὐσία, τὸ δὲ ἐχόμενον οὐκ οὐσία κατὰ σέ, ἀνούσιον ἄρα τὸ ἐχόμενον. Καὶ εἰ ἡ οὐσία Θεός, τὸ ἀνούσιον ἄρα οὐ Θεός, ἢ ἐνέργεια δηλαδὴ. Καὶ σύνεστι λοιπὸν ἐξ αὐτοῦ τῆς θείας καὶ ἀκτιστῆς οὐσίας ἢ ἀνούσιος αὐτῆ καὶ διάφορος ἐνέργεια. Καὶ ἅμα διὰ τὴν ἢ πάντων ἀρχὴ σοι γίνεται, τὸ ὀτοπώτατον, ἑαυτῆς διαφέρουσα καὶ ἀίδιως ἑαυτῇ μαχομένη. Ἄλλ' ὁ Θεὸς Μάξιμος, « Οὐ συνθεωρεῖσθαι ἢ συν-επιθεωρεῖσθαι δύναται τι, φησὶ, τῷ Θεῷ κατ' οὐσίαν διάφορον ἐξ αὐτοῦ, οὐκ αἰὼν, οὐ χρόνος, οὐδὲ τι τῶν τούτοις ἐνδιαιωμένων » οὐ γὰρ συμβαλίνουσι ἀλλήλους πώποτε τὸ κυριῶς εἶναι καὶ οὐ κυριῶς. » Καὶ πάλιν ἀπειρον εἶναι δυάδα οὐδαμῶς ἐνδέχεται· αἱ γὰρ κατ' αὐτὴν μονάδες ἀλλήλαις κατὰ παρά-θεσιν συνυπάρχουσαι ἀλλήλας ὀρίζουσι, εἰ δὲ τοῦτο, οὐδ' ἀνερχον· ἀρχὴ γὰρ πάσης δυάδος μονάς. Εἰ δὲ μὴ ἀνερχον, οὐδ' ἀκίνητον· κινεῖται γὰρ τῷ ἀριθμῷ ἐκ μονάδων καθ' ἑνωσιν, τὸ δὲ κινούμενον οὐκ ἀρχὴ, ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς, δηλαδὴ τοῦ κινούντος. Μονάς δὲ πρότερον κυριῶς ἀκίνητος. Περρασμέναι τοι ἄρα καὶ ὑπ' ἀρχὴν αἱ θεότητες, ἀνθρωπε· καὶ εἰ τοῦτο, διαστήμασι τοπικαῖς τε καὶ χρονικοῖς δεδουλευχασιν. Κτιστικὴν ἄρα λατρεύον αὐτὸς ἐλελήθεις. Ἔτι εἰ κατὰ σέ ἕτερον οὐσία καὶ ἕτερον Θεός ὁ τὴν οὐσίαν ἔχων καὶ διάφορος τῆς οὐσίας οὐσίας, ἔστιν ἄρα Θεός ἀνούσιος καὶ οὐσία Θεοῦ ἄθεος. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ Νυσσαῖων Γρηγόριος, « Εἰ τὸ ἀγαθὸν ὄν, τὸ πονηρὸν οὐκ ὄν· εἰ δὲ τὸ πονηρὸν ὄν, τὸ ἀγαθὸν οὐκ ὄν, κατὰ τὸν τῶν ἀμέσων ἐναντίων λόγον. » Ὥστε πολυθεῖται ἀγινιζόμενος συνιστῆν ἑάλως καὶ ἀθέτῃ νοσῶν, τὰ ἐκ διαμέτρου κακὰ καὶ πέπτωκε διὰ βροχίων τὰ τῶν σῶν ἀκροπόλεων ὄχυράματα, ἐφ' οἷς ἐπεποθέεις. Ἔτι μὴν ἐπειδήπερ ἄλλο φησὶ εἶναι τὸ ἔχον, ἄλλο δὲ τὸ ἐκτὸν τὸ διάφορον, φησὶς ἂν καὶ ἄλλο μὲν ἐξ ἀνάγκης εἶναι τὸν Θεόν, ἄλλο δὲ τὴν ὑπαρξίν αὐτοῦ· λέγεται γὰρ ὁ Θεός καὶ οὐσίαι. [f. 149 v.] ἔχειν καὶ ὑπαρξίν. Ἔσται ἄρα κατὰ σέ Θεός ἀνούσιος καὶ ὑπαρξὶς Θεοῦ ἄθεος. Καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας δ' ὁμοίως λεχτέον καὶ ἐρω-τιτέον, εἰ ἢ ἐνέργεια ἔχει ἐνέργειαν ἄλλην. Εἰ γὰρ ἔχει, δύο ἄρα· καὶ εἰ δύο, διάφορα πάντως· ἄλλο γὰρ δεῖν εἶναι ἑφης τοῦ ἐχομένου τὸ ἔχον. Καὶ γίνεται τις τερατόμορφος ἐνεργασεργεια. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο, οὐκ ἂν εἴη τὴν ἐνέργειαν ἔχειν ἐνέργειαν. Καὶ ὑποθέσεται τὴν τοιαύτην ἐνέργειαν ἀνενέργη-τον εἶναι. Τὸ δ' ἀνενέργητον καὶ ἀνούπαρχον καθ' ἣν βωμελοχθίας προῦθηκας θέσιν τε καὶ πρώτασιν αὐτός. Τὸ γὰρ μὴ ἔχον, ἑφης, ἐνέργειαν οὐτ' ἔστιν οὐτα τί ἔστιν οὐτ' ἔστι παντελῶς αὐτοῦ θέσις, καὶ ἀπολλυμένῃ σοι τὸ σπούδασμα δι' ὀλίγου καὶ τῆς μοχθη-ρῶς γεωργίας ὁ στάχυς, ἢ ἐς ἀνούπαρχον ἡμᾶς συμμαρτυροῦσι πιστεύειν ἢ εἰς σύνθετον θεότητα. Ἐναστεύσει γὰρ σοι ἢ ὁ Θεὸς Κύριλλος, ἄτοπον εἶναι τὸ πῶς τὸ λέγειν τοιαύτην ἔχειν τὸν Θεὸν τὴν γὰρ οὐσίαν· οὐ γὰρ εἰ γὰρ [ὡσπερ] ἡμεῖ,

sunt, et obscura et inexculta et testimoniis carentia. Tamen pauca etiam de iis, quæ nunc a te dicenda sunt, locutus discedam. Si aliud est quod habet, aliud quod habetur et diversum, ac si quod habet est essentia, quod autem habetur non est essentia secundum te, essentia est expers quod habetur; ac si essentia est Deus, id igitur quod essentia caret non est Deus, efficientia nimirum, et conjuncta est jam semper et ex omni æternitate divinæ et increatæ essentiæ hæc essentia carens et diversa efficientia, simulque principium omnium tibi evadit dyas ineptissima a se ipsa differens et semper secum pugnans. Sed Maximus divinus, « Non potest, inquit, cogitando dari aut attribui quidquam Deo, quod sit ab ejus essentia diversum, ex omni æternitate, non ævum, non tempus, neque quidquam eorum quæ in his versantur; neque enim accommodantur sibi invicem unquam id quod proprie aliquid est et quod non proprie. » Et rursus infinita esse dyas nullo modo potest; monades enim in ea ex comparatione compositæ se invicem definiunt: sin autem hoc est, non est illa principii expers; principium enim dyadis omnis est monas. Quodsi illa non est principii expers, eadem non est immota. Movetur enim numero ex monadibus secundum consociationem; quod autem movetur non est principium, sed movetur ex principio nimirum movente. Monas autem sola proprie est immota. Subjectæ igitur tibi sunt, amice, etiam sub principium divinitates; quodsi hoc est, mensuris locorum et temporum inserviunt; creata igitur collis ignarus. Jam vero si ex tua sententiâ aliud est essentia, aliud Deus qui essentiam habet; et diversus est a sua ipsius essentia, est igitur Deus in-essentialis 302 et essentia Dei divinitate destituta. Ait enim etiam Gregorius Nyssenus: « Si bonum est, pravum non est; sin autem pravum est, bonum non est, secundum eam rationem, quod contraria componi non possunt. » Itaque cum multos deos componere contenderes, deprehensus es etiam ex negatione unius Dei ægroians, que sunt maxime opposita mala, et conciderunt parvis arcium tuarum castella et munitiones, quibus confisus eras. Deinde autem quoniam aliud dicis esse quod habet, aliud quod habetur et diversum, fortasse dices etiam aliud esse necessario Deum, aliud ejus substantiam. Dicitur enim Deus et essentiam habere et substantiam. Erit igitur ex tua sententiâ Deus non substantialis, et substantia Dei divinitate destituta. Et de efficientia idem dicendum erit et querendum, num efficientia habeat efficientiam aliam. Etenim si habet, sunt igitur duo, ac si duo, diversa omnino; aliud enim oportere esse dicebas atque id quod habetur id quod habet, et oritur quædam mirum in modum formata efficientiæ efficien-tia; sin autem hoc verum non est, non potest efficien-tia efficientiam habere, et sequetur ut efficien-tia ejusmodi sit inefficax. Quod autem inefficax est, etiam est non substantiale, secundum eam, quam tu

ipse negatus proposuisti, thesin et protasin. Efficientiam enim, ais, non habens neque est neque quidquam est : imo omnino non est thesis ejus et brevi interit tibi opera, et agri ærumnose culti spica qui censeas nos credere aut in non substantialem aut in compositam divinitatem. Adversatur enim tibi etiam divinus Cyrillus, ineptum esse, dicens, contendere Deum habere talem cognitionem qualem nos ipsi. Etenim si nos aliud quid sumus, alia autem atque ille cognitio quæ in eo est, compositus erit neque vero simplex. Jam quandoquidem voluntas Dei aliquid est, quod habeatur et diversum sit ex tua sententia ab essentia, erunt igitur tres in Christo voluntates : una est Filius ipse, voluntas nimirum Patris secundum Patres divinos; altera, quam Filius habet diversam a se secundum te; tertia est voluntas naturæ humanæ, id quod etiam ineptius est impietate eorum qui Christo unam tantum voluntatem naturamque tribuunt. Cum autem etiam magnus Athanasius impius aperte vocat eos, qui negent Filium ipsum esse voluntatem, impius profecto etiam secundum hoc tu, cum illorum partem sequaris. De incipiente enim et desinente voluntate dictum est nobis supra breviter, neque opus est nunc persequi, cum argumenta clare pateant. Jam vero si diversæ sunt a Deo et a se invicem divinitas et vis et sapientia et sanctitas et bonitas, et diversum semper quodque a quoque, querendum est quomodo sit quodque Dei, si ab eo diversum sit : Et quomodo unum uni et omnia omnibus consonent cum inter se diversa sint, atque num prius sit his, quæ ita proveniant numero duali, Deus increatus et visibilis secundum te, et quomodo multi dei hi, qui consociatione ita procedant semper consent cum imperfecto. Etenim si omnia inter se differant orbata sunt se invicem illa quod ad differentiam attinet, et evadit vis insipiens, sapientia infirma et Deus insipiens et infirmus, et semper simili ratione orba omnibus omnia, et carentia se invicem. Ait enim etiam Gregorius Theologus : Quæ divinitatis imperfectæ utilitas, sive potius quæ est divinitas, quæ non sit perfecta; perfecta autem quomodo esse potest, cui desit aliquid ad perfectionem? deest autem omnino non habenti sanctum. Quomodo autem habeat, si hoc non habet? Etenim si alia atque hoc est sanctitas, ac si qua ea cogitatur, dicito, quæ. Et magnus Basilius, « Si sanctificatio ei, inquit, est natura ut Patri et Filio, quomodo tertiæ est et alienæ naturæ? » Et rursus, « Bonus est, inquit, Spiritus, ut bonus Pater et bonus is qui ex bono generatus est, essentiam habens bonitatem. » Vides non diversam a simplici et divina essentia esse sanctitatem et bonitatem et efficientiam et talia, sed eandem. Vide igitur, o theologe nove, utram impietatem malis; talia enim, per se invicem detecta et contra se invicem pugnantis, tibi asserunt barathrum dogmatis nullius Dei et multorum deorum. Dissimile enim in plurimis

A ἕτερον μὲν τί ἐστιν, ἑτέρα δὲ τις παρ' αὐτὸν ἢ ἐν αὐτῷ γινώσκis, σύνθετος ἔσται καὶ οὐχ ἀπλοῦς. Ἐπεὶ ἐπιπέπαρ ἢ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἐκτὴν καὶ διάφορον κατὰ σὲ τῆς οὐσίας; ἐστὶν, ἔσονται ἄρα τρεῖς ἐπὶ Χριστοῦ θελήσεις· μία μὲν αὐτὸς ὁ Υἱὸς, θέλησις ὧν τοῦ Πατρὸς κατὰ τοὺς θεῖους Πατέρας; δευτέρα δ' ἦν ὁ Υἱὸς; ἔχει; διάφορον ἑαυτοῦ κατὰ σὲ, καὶ τρίτη ἢ τῆς ἀνθρωπότητος; ὃ καὶ τῆς τῶν Μονοθελητῶν δυσσεβείας ἀτοπώτερον. Ἐπεὶ δὲ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἀσεβεῖς διαβόησεν καλεῖ τοὺς μὴ δεχομένους βούλησιν αὐτὸν εἶναι τὸν Υἱὸν, ἀσεβῆ; αὐτόχρημα καὶ κατὰ τοῦτο σὺ τὰ ἐκείνων φρονῶν. Περὶ γὰρ τῆς ἀρχομένης καὶ παυομένης θελήσεως ἐρρηται ἡμῖν ἀνωτέρω βραχὺ, καὶ οὐ χρεια διεξιέναι νῦν τῶν προκειμένων σαφῶς ἀθελκόντων. Ἐπεὶ εἰ ἕτερον Θεοῦ καὶ ἀλλήλων θεότης καὶ δύναμις καὶ σοφία καὶ ἀγιότης καὶ ἀγαθότης, καὶ διάφορον ἀεὶ ἕκαστον ἑκάστου, ζητητέον πῶς ἂν εἴη τοῦ Θεοῦ ἕκαστον, εἰ διάφορον εἴη αὐτοῦ καὶ πῶς ἐν ἐπὶ καὶ ἀλλήλοις ἀλληλα συμφωνήσῃ, διάφορα ὄντα ἀλλήλων· καὶ πότερον πρότερον τοῦτοι ἂν εἴη, δουδικῶς οὕτω προερχομένων. Θεὸς ἄκτιστός τε καὶ ὁρατός κατὰ σέ; καὶ ποῦ τὸ τῆς πολυθείας στήσεται; ταυτησί, κατὰ συζυγίαν οὕτως ἢ προχωρούσης ἀεὶ μετὰ τοῦ ἀτελοῦς. Εἰ γὰρ ἀλλήλων ἀλληλα διαφέρει, ἐστέρηται πάντως ἀλλήλων ἀλληλα καθ' [f. 145 r.] ὃ διαφέρει, καὶ γίνεται δύναμις μὲν ἄσοφος, σοφία δ' ἀδύναμος, καὶ Θεὸς ἄσοφος καὶ ἀδύναμος, καὶ ἀεὶ κατὰ τὸν ὁμοιον τρόπον ἐστέρημένα πάντων ἅπαντα καὶ δεόμενα ἀλλήλων ἀλληλα. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ Θεολόγος Γρηγόριος· « Τίς ἀτελοῦς θεότητος ὄνησις, μᾶλλον δὲ τίς θεότης ἢ μὴ τελεία; Τελεία δὲ πῶς ἢ λαίπει τι πρὸς τελείωσιν; Λαίπει δὲ πάντως μὴ ἐχούσῃ τὸ ἅγιον. Ἐχοι δ' ἂν πῶς, μὴ τοῦτο ἔχουσα; Εἰ γὰρ ἄλλη τις παρὰ τοῦτο ἢ ἀγιότης, καὶ εἰ τις αὐτῆ νοεῖται, λεγέτω τίς. » Καὶ ὁ μέγας Βασίλειος, « Εἰ φύσις αὐτῷ, φησὶν, ὁ ἀγιασμός; ὡς Πατρί; καὶ Υἱῷ, πῶς τρίτης ἐστὶ καὶ ἀλλοτριῆς φύσεως; » Καὶ πάλιν, « Ἀγαθὸν φησὶ, τὸ Πνεῦμα ὡς ἀγαθὸς ὁ Πατήρ; καὶ ὁ ἀγαθὸς ὁ ἐκ τοῦ ἀγαθοῦ γεννηθεὶς, οὐσίαν ἔχων τὴν ἀγαθότητα. » Ὅρας πῶς οὐχ ἕτερον τῆς ἀπλῆς καὶ θείας οὐσίας ἀγιότης καὶ ἀγαθότης καὶ ἐνέργεια καὶ τὰ τοιαῦτα, ἀλλὰ ταυτὸν. Ἐλοῦ τολῶν, ὦ καινὲ θεολόγε, τῶν ἀσεβειῶν ὁποτέρων ἐθέλεις. Ἀθέτως γὰρ καὶ πολυθείας τὰ τοιαῦτα φέρεῖ σοι κρημνῶν, ὅπ' ἀλλήλων ἐλεγχόμενα καὶ κατ' ἀλλήλων στασιάζοντα. Τὸ μὲν γὰρ ἄνιστον ἐν τοῖς πολλοῖς ἐλέγχει τὸ διάφορον καὶ ἀσύμμετρον τῆς πολυθείας; ἢ δὲ πολυθεία συμφυζῆ τὴν διαφορὰν πρὸς ἑαυτὴν στασιάζουσαν ἔχουσα, πρὸς τὸν ἀντίπαλον τῆς ἀθεΐας; ἀπρόοπτως μετακλίνας κρημνὸν ἀναγκάζει, καὶ καπνὸν φεύγοντας ἐμπιπτειν εἰς πῦρ, τὸ τῆς παρομίας. Ἐπειτα πῶς τὸ ἄκτιστον καὶ πῶθεν ἢ ἐνέργεια ἔσχεν; Ἐξεστὶ γὰρ ἡμῖν καὶ τὸ ἄκτιστον αὐτὸ πρὸς ἑαυτὸ κατὰ τὴν σὴν ἐξετάζειν θέσιν· εἰ γὰρ αὐτὸθεν εἴη τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον, οὐκ ἂν εἴη ἄκτιστον· κτιστὸν ἄρα τὸ ἄκτιστον, καὶ κτιστὴ θεότης ἐξ ἀναγκῆς ἢ ἄκτιστος ἐνέργεια· καὶ οὕτω σοὶ τὸ σοφὸν ἠέθειον

ἀναπίζανται. Εἰ δ' ἐξῴθεν ἔχει τὸ ἀκτιστον εἶναι τὸ ἀκτιστον, καὶ διάφορον πάντως· εἰ γὰρ οὐκ ἔστι διαφορά πρὸς ἀκτιστον ἀκτίστου, οὐκ ἂν εἴη ἔχειν κατὰ τὸ ἀκτιστον. Ἡ γὰρ ἀνύπαρκτον σοι γίνεται τὸ ἀκτιστον τοῦτο, ἢ ὁμοίον ὅτιον, ἢ ἀκτιστότακτιστον ἢ ἀκτιστοτάκτιστον καὶ πρὸς ἑαυτὸ στασιάζον ἀνάγκη λέγεσθαι. Γνώριμον γὰρ, οἷς καὶ ὁπωσοῦν λογικῆς μέτεστιν ἐπιστήμης, τῶν ὁμοιούμων εἶναι καὶ ἤκιστα ἀπλήν τὴν τοῦ ἔχειν φωνήν, καὶ μὴ μόνον τῇ τῶν ἔξω σοφῶν ἐπιστήμῃ δοκεῖν, ὅτι μὴ καὶ πᾶσιν ὁμοῦ τοῖς τῶν θεῶν τῆς Ἐκκλησίας δογματικῶν σοφοῖς διδασκάλοις, [f. 143 v.] ὧν εἰς ἡμῖν εἰς διδασκαλίαν ἀποχρῖσται τῆμερον Ἰωάννης ὁ θεῖος ἐκ Δαμασκοῦ, ὃς ὀκταχῆ τὴν τοῦ ἔχειν ἡμῖν διαιρῶν σημασίαν, κατ' οὐδένα γέ τινα τούτων τρόπον τῇ θεῖᾳ καὶ ἀπλοστατῇ ἐκείνῃ φύσει τὸ ἔχειν ὁδοῦς εὐρίσκειται. Πῶς γὰρ οἴασθαι μετετεουσούσης ἀλλοτριώσεως, καὶ τοῦ ἔχοντος τὸ ἐχόμενον διιστώσεως μὲν οὕτως, συναγωγῆς δ' ἄλλως τὸν νόθον τε καὶ ἐπίκτητον τρόπον; Ἡ γὰρ ὡς οὐσίαν ἀνάγκη, φησί, τὸ ἐχόμενον τῇ ἐχούσῃ συνεῖναι οὐσίᾳ, καθάπερ ἱμάτιον καὶ χεῖρα καὶ ἄγρον καὶ τὰ γε τοιαῦτα, ἢ ὡς συμβεβηκός· καὶ τοῦτο διχῆ πως αὐτὸ ὑποδιαίρουμένον, εἰς τε τὴν τῶν χωριστῶν δηλαδὴ καὶ τῶν γε μηδαμῆ χωριζομένων δύναμιν. Τὸ μὲν γὰρ ἐνδεχομένως ἔχειν λέγεται καὶ μὴ, καθ' ὃ γε σημαινόμενον ἐνδέχεται φεμεν βαδίζειν τὸ βαδιστικὸν καὶ τοῦναντίον αὐτὸ μὴ βαδίζειν τὸ δὲ καθ' ἕξιν καὶ διάθεσιν ἔχειν λέγεται, ὡς μέλιτι δηλαδὴ συμπεφυκυῖαν γλυκύτητα καὶ χιόνι λευκότητα καὶ γνώσιν ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ. Ἐν ἀπάντων ἐν ὁποιοῦν ἔστω ὁποτέρωθεν εἰληγῶς τῇ θεῖᾳ κυριωνυμεῖν καὶ ἀπλῆ βούλοιο φύσει, ἔστω περιφανῶς ἀμαρτάνων· χρήσιν γὰρ ἀνθρώποις ὑπάρχειν ὁ μέγας τὰ ὄνματα φάσκει Βασιλείος πρὸς γνώσιν καὶ διείρεσιν οὐσιῶν καὶ τῶν περὶ τὰς οὐσίας ἐπινοηθέντων πραγμάτων. Ὡς γὰρ καὶ πάνυ τι δέδοται φορετικὸν καὶ ἀπόβλητον συμβεβηκός τι προσάγειν τῇ θεῖᾳ φύσει καὶ ἀπλοστατῇ. Τὸ γὰρ συμβεβηκός, φησὶν, ἢ συμπέφυκεν, ἢ ἐνδέχεται ὑπάρχειν καὶ μὴ ὑπάρχειν. Ἄλλ' εἰ μὲν συμπέφυκεν, ἀνάγκη τῷ Θεῷ καὶ οὐσίαν καὶ συμβεβηκός εἶναι ἐξ ἀνάγκης γὰρ τὰ τοιαῦτα συμβαίνει οἷς συμπεβηκόν. Εἰ δ' ἐνδεχομένως, ἔστι καὶ ἀγέννητος ὁ γεννητὸς ποτὲ καὶ πάνθ' ὁμοίως, ὅσα δὲ πούθεν ἀντίκειται, γνώσις καὶ μὴ γνώσις, δύναμις τε καὶ μὴ δύναμις, καὶ τὰ γε δήπου παραπλήσια τῶν ἀτόμων τῆς ἀσθεῖας βημάτων. Ὅτι δὲ καταχρηστικῶς τὸ ἔχειν ἐπὶ Θεοῦ λέγεται, δείκνυσσι νῦν καὶ ὁ θεῖος Χρυσόστομος, λέγων, «Ὅταν ἀκούσης ὅτι ὡσπερ ὁ Πατὴρ ἐν ἑαυτῷ ζῶν ἔχει, οὕτως ἔδωκε καὶ τῷ Υἱῷ ζῶν ἔχειν καὶ ἐξουσίαν ἔχειν, μὴ σύνθεσιν ὑποκλήσεως· ὅταν ἀκούσῃ; ὅτι ἐν αὐτῷ ζῶν ἦν, νομίση; ὅτι σύνθετος ἦν· προῖον γὰρ φησὶν, Ἐγὼ εἶμι ἢ ζῶν.» Ὡστε σου βουκνηματώδης ἢ σοφία κἀνταῦθα ἀναπέφανται, λέγουσα παραπλησίως καθάπερ ἐπὶ ἀνθρώπου καὶ λίθου, οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν μετὰ τῶν φυσικῶν [f. 144 r.] περὶ αὐτῆν πάντων συλλαμβάνεσθαι τοῖς ὀρίξεσθαι θέλουσι· τὸ γὰρ ἐκ τοιαύτων συγκρίσεων ἀρετῆς οὐκ ἂν εἴη, οὐδ'

A reprehendit polytheismi absurditatem; dogma autem multorum deorum cum ingenitam habeat **305** differentiam secum pugnantem, ad contrarium negationis unius Dei ex inopinato transire barathrum cogit, et ut, cum fumum fugimus, in ignem secundum proverbium incidamus. Deinde quomodo et unde efficientia accepit increatum? Licet enim nobis etiam in ipsum increatum per se secundum tuam inquirere thesin: etenim si ex se increatum esset increatum, non esset increatum; increatum igitur est creatum, et efficientia increata necessario est divinitas creata: et hoc modo sapientia tibi visa est stultitia. Sin autem extrinsecus increatum habet, ut sit increatum, etiam diversum est omnino. Etenim si nullum est discrimen inter increatum et increatum, non potest, ut tu opinaris, increatum habere increatum. Certe aut substantia carens tibi evadit increatum hoc, aut alterutrum, aut increatoecreatum, aut increatoincreatum, et secum pugnans necesse est vocari. Notum est enim iis, qui quantumcumque logicæ sunt gnari, eorundem nominum esse et minime simplicem habendi vocem, et hoc non modo sapientium qui ex profanis sunt scientiæ placere, sed multo magis etiam omnibus simul divinatorum Ecclesiæ dogmatum præceptoribus sapientibus, quorum unus nobis ad institutionem sufficere hodie Joannes divinus Damascenus, qui cum octies habendi nobis dividat significationem, nullo horum modo divinæ et simplicissimæ illi naturæ vocem habendi tribuens **306** reperitur. Qui enim potest, cum ratio aliena qualiscunque intercedat, et ita sejungat habitum ab habente, adducat autem aliter modum spurium et adscitium? Aut enim ut essentiam necesse est, inquit, habitum habenti conjunctum esse essentiali, sicut vestem et manum et agrum et talia, aut ut accidens, atque hoc bis rursus subdivisum, in divisorum nimirum et indivisorum vim, illud enim ex potentia habere dicitur et non ex potentia secundum significationem posse dicimus gradi quod gradiendo idoneum est et contrarium rursus non gradi: hoc autem ex habitu et dispositione habere dicitur, ut melli nimirum concretam dulcedinem, nivi albitudinem, cognitionem hominum animo tribuimus, quorum omnium unum qualecumque ex utraque parte si quis sumens divinæ propriam vocem tribuere et simplici velit nature, aperte se errare sciat. Usus enim hominibus suppere magis in nominibus dicit Basilus ad cognitionem et divisionem essentialium et rerum in essentialibus cognitarum, qua re maxime concessum est incommodum et adjectum accidens tribuere divinæ nature et simplicissimæ. Accidens enim, ait, aut innatum est, aut potest suppetere et non suppetere: sed si innatum est, necesse est Deo et essentiali et accidens esse, necessario enim talia accident, **307** quibus acciderunt; sin autem esse potest, erit generatus atque generans etiam non generatus, et

omnia simili ratione quæcunque opposita sunt, cognitio et quæ non est cognitio, vis et quæ similia sunt ex ineptis impietatis verbis. Improprie autem habere de Deo dici demonstrat nunc etiam divinus Chrysostomus, dicens: « Cum audias Patrem sicut in se habet vitam, ita dedisse etiam Filio, ut vitam habeat et facultate fruatur, ne suspicceris compositionem, neve cum audis in eo fuisse vitam, opineris compositum eum fuisse; progrediens enim ait, Ego sum vita; ita ut bruta visa sit sapientia tua etiam hic dicens simili ratione atque in homine et lapide, ita etiam Dei essentialium cum iis, quæ a natura in ea sint, omnibus comprehendi ab iis qui eam definire velint. Quod enim ex talibus constat, non est indivisum neque simplex, sed compositum et iis ex quibus componitur divisum; qui autem indivisæ illi et divinæ naturæ adjicere aliquid conatur, cui a natura proprium est ut neque augetur neque minuitur, eum fugit hoc, quod illi accedat minuere accessione naturæ vim, cum minime possit augere eam, quæ nulla neque indiguit unquam neque indigebit accessione aut detractone, cum nihil futurum sit quo indigeat unquam illa ipsa implens universa, neque omnino quidquam extra se esse sinens.

308 VIII. Quodsi in qualitate quæ magnitudinis et amplitudinis est expers, partem non licet proprie dicere, neque magnitudinem ullam adjicere aut detrahere (non enim dicimus magnam aut parvam albitudinem): multum profecto sive potius omne abest, ut de divina essentia talia cogitemus et dicamus, quæ magnitudinem et parvitatem fecit et semper facit; hæc autem a natura nullo modo quidquam est eorum quæ fecit et semper facit neque prodit in amplitudinem, neque unquam procedet, etenim quod amplitudine majus sit, vi sit minus et quidquid magnitudine maximum est, ab amplitudine relinquatur omni, ut maximum atque semper permaneat. Etenim si de albitudine quæ est in nive velimus dicere, exempli gratia, non albitudinem quæ est in parte nivis dicamus partem albitudinis quæ est in plurima nive, sed albitudinem partis nivis, minime autem partem albitudinis. Amplitudinis enim et quantitatis expers per se et magnitudinis est albitudo, ut demonstratum est. Sin autem ne accidens quidem esse hæc inessentialis a te conceditur efficientia, ubi eam ponemus? Normam tu pone. Cum enim vox ejus quod est in essentialiam et accidens dividatur, si illa neque essentia est neque accidens, non dici potest quidquam eorum quæ sunt: relinquatur igitur necessario ut non esse dicatur. Hæc sunt novorum tuorum dogmatum præstigie, Palama egregie, ut credas in id quod **309** non est, et nuda nomina colas, qualia etiam Platonicos et Academicos dicere solemus de generibus et formis, et si qui sunt ex iis, qui postea alias aliter eos secuti sunt, Bogomilis nimirum et Manichæis et Masalianis et Eunomianis, quos etiam magna insania perturbare dicit magnus Basilius tanquam commune genus quoddam, quod ratione sola perspicere possit, in nulla substantia essentialiam habeat, cum dicant Deum in suppositis perspicere. Sed audi jam quod dicit rursus idem magnus Basilius de essentialia Dei increata: in simplici scilicet et incorporea natura eandem cum essentialia rationem accipit

ἄπλου, ἀλλὰ σύνθετον, κίς ὧν συντίθεται μερίζομενον. Ὁ δὲ τῇ ἀμερεῖ ἐκείνη καὶ θεῖα φύσις: προστιθέναι πειρώμενος, ἢ φύσει πρόσσει μήτ' ἀβέσθαι μήτε μειοῦσθαι, λέληθς, τὸ γε ἤκον εἰς αὐτὸν, ἐλαττῶν μὲν τῇ προσθήκῃ τὴν τῆς φύσεως δύναμιν, ἀβείν δ' ἤκιστα πάντων δυνάμενος, ἢ μηδεμιᾶς οὐτ' ἐδεθήθη ποτὲ οὔτε δεήσεται προσθήκης ἢ ὑφαίρεσεως, οὐδενὸς ὄντος οὐ δεήσεται ποτ' αὐτῇ πληροῦσα τὰ πάντα καὶ μηδὲν ἐκτὸς ἕωσα τὸ παράπαν.

Εἰ δ' ἐν ποιότητι ἀόγκῳ τε καὶ ἀμεγέθει μέρος οὐκ ἔξεστι λέγειν κυρίως, οὔτε μέγεθος οὐδὲν προστιθέναι ἢ ἀφαιρεῖν (οὐ γὰρ λέγομεν οὔτε μεγάλῃν οὔτε μικρῇν λευκότητα), πολλοῦ μὲντ' ἂν δεήσῃς καὶ τοῦ παντός περὶ τῆς θείας οὐσίας τοιαῦτα νοεῖν καὶ λέγειν, ἢ μεγέθει μὲν καὶ μικρότητα πεποιήκε τε καὶ ἀεὶ ποιεῖ, αὐτῇ δ' ἐστὶ κατὰ φύσιν οὐδαμῇ μηδὲν ὧν πεποιήκε τε καὶ ἀεὶ ποιεῖ. Οὐδὲ πρόεισιν εἰς ὄγκον, οὐδ' οὐ μὴ προχωρήσῃ ποτὲ. Τὸ γὰρ ὄγκῳ μεζῶν γινόμενον δυνάμει γίνεται ἕλαττον, καὶ τὸ δυνάμεως μεγέθει μέγιστον ὄγκου λείπεται παντός, ἵνα μέγιστον ὁμοίως ἀεὶ διαμένῃ. Καὶ γὰρ καὶ εἰ περὶ τῆς ἐν χιόνι βουληθείημεν λέγειν λευκότητος ὑπερδείγματος; ἔνεκεν, οὐ τὴν ἐν τῷ μέρει τῆς χιόνος λευκότητα μέρος ἂν φαίημεν τῆς ἐν πλείστη χιόνι λευκότητος, ἀλλὰ μέρους μὲν χιόνος; λευκότητα, μέρος δὲ λευκότητος ἤκιστα; ὄγκον γὰρ καὶ ἄσπρον καθ' αὐτὸ καὶ ἀμέγεθες ἢ λευκότης, ὧ; δέδεικται. Εἰ δὲ μηδὲ συμβεβηκὸς ἢ ἀνούσιος αὐτῇ συγχωρεῖται σοι γίνεσθαι ἐνέργεια, ποῦ ταύτην θετέον; λέγε καὶ νομοθέτει σὺ. Τῆς γὰρ τοῦ ὄντος φωνῆς εἰς οὐσίαν καὶ συμβεβηκὸς διαίρουμένης, εἰ μήτ' οὐσία μήτε συμβεβηκὸς εἴη, τῶν ὄντων οὐκ ἂν λέγοιτο. Λείπεται ἄρα μὴ ἐν ἐξ ἀνάγκης λέγεσθαι. Αὐτῇ τῶν καινῶν σου δογματίων ἢ τερατείᾳ, καλὲ Παλαμα, τὸ πιστεῦειν εἰς τὸ μὴ ὄν καὶ ψιλοῖς λατρεῦειν ὀνόμασιν, ὅποια καὶ τοὺς τῆς Ἡλατωνικῆς στοῆς καὶ Ἀκαδημίας φάσκοντας; ἴσμεν περὶ τε γενῶν καὶ εἰδῶν, καὶ εἰ τινες εἶεν ἐκ τῶν ὑστερον ἄλλοι; ἄλλως αὐτοῖς ἠκολουθηκῶτων Βογομιῶν καὶ Μανιχαίων καὶ Μασαλιανῶν καὶ Εὐνομιανῶν, οὓς καὶ εἰς μέγα παραπλήξιας ἐλαύνειν ὁ μέγας φησὶ Βασίλειος ὡσπερ κοινότητά τινα λόγῳ μόνῳ θεωρητήν, ἐν οὐδεμιᾷ ὑποτάσσει [f. 144 v.] τὸ εἶναι ἔχουσαν, εἰς τὰ ὑποκαίμενα θεωρεῖσθαι φάσκοντας τὸν Θεόν. Ἄλλ' ἄκουε λαίπῳ τί φησιν αὐθις ὁ αὐτὸς μέγας Βασίλειος περὶ τῆς ἐνεργείας Θεοῦ τῆς ἀκρίστου, ὧς ἐπὶ τῆς ἀπλῆς καὶ ἄσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχεται ἢ ἐνέργεια τῇ οὐσίᾳ.

10. Ἐπει δ' ὁ τῆς οὐσίας ὄρος καὶ λόγος (ταυτὸν γὰρ ὄρος καὶ λόγος) πρᾶγμα ἐστὶν αὐθύπαρκτον, μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς ὑπαρξιν, εἴη ἂν πάντως καὶ ὁ τῆς ἐνεργείας λόγος ὁ αὐτὸς, κἀν τοῖς ὀνόμασι διαφέρωσι, πρᾶγμα αὐθύπαρκτον δηλαδὴ, μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς ὑπαρξιν. Οὕτω γὰρ καὶ ὁ τῆς ταυτέτητος σώζεται λόγος, ὡς καὶ ὁ τῆς ἀληθείας ὁμολογητῆς σοφώτατα μεμαρτύρηκε, Θεόδοσος ὁ Γραπτὸς, « Οὕτως ἂν, φήσας, εὐσεβῶς νοηθεῖη ἡ μὲν θεία ἐνέργεια ἀόδιος, μᾶλλον δ' αὐτενέργεια, τῷ μὴ διωρίσθαι τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν, ἀλλὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἐπιδέχεσθαι διὰ τὴν τῆς ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως ἰδιότητα. » Καὶ πάλιν, « Ἔτερον οὐσίαν καὶ ἄλλο ἐνέργειαν τῶν πάλαι τιναί, ὡς ἐπὶ τῶν σωματικῶς θεωρουμένων, οὕτω δὲ καὶ τοῦ θείου λόγου ἐτίθεντο. Ὅπερ τοῖς εὐσεβέσι ἀπειρηται. Ἐπὶ γὰρ τῶν ἀπῶν καὶ ἀσωμάτων ἐν οὐθεὶ διαφέρειν ἴσασιν· οὐ γὰρ διοριστέον ταῦτα ἀλλήλων, ἵνα μὴ σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα νοῆται. Οὕτε γὰρ ἡ θεία οὐσία ἀνενέργητος εἴη ἂν ποτε, οὐτ' ἀνούσιος ἢ ἐνέργεια. » Ἀκούεις τῶν ἱερῶν διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τοιούτων τῆς οὐσίας τὴν ἐνέργειαν ἐν καὶ ταυτὸν ἐπὶ Θεοῦ δογματιζόντων, πρὸ ὅσον καὶ αὐτενέργειαν καλοῦσι διὰ τὴν ἄκραν ταυτότητα, ὡς μηδ' ἄχρις ἐπινοίας παρακίπτειν ἐκεῖ δυναμένης διαφορᾶς ἵστασιν. » Ἀκούεις δ' ἔτι καὶ ὅπερ σοὶ ἀνωτέρω δεδηλώκαμεν· οὐ γὰρ ἔλαγες ἀνενέργησον τότ' εἶναι τὴν θείαν μᾶλλον οὐσίαν, ὅταν ἐν καὶ ταυτὸν λέγεται ἄμφω, τότε δ' ἐνεργῆ, ὅταν ἢ διηρημένα, πρᾶγμα τερατωδέστατον τε καὶ ἀμαθέστατον, καὶ μὴ πᾶσαν μόνον ἐκπλήττον ἀκοήν τῆ ἀβελτηρία, ὅτι μὴ καὶ τοὺς σοφοὺς τουτουοὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας συκκεφαντοῦν ἀδεῶς· οὐ γὰρ διοριστέον ταῦτα φασὶν ἀλλήλων ἐκείνοι, ἵνα τε μήτε σύνθετον τὸ ὑπὲρ πᾶσαν ἀπλότητα νοῆται, καὶ ἵνα μήθ' ἢ [f. 145 r.] οὐσία ἀνενέργητος εἴη ἂν ποτε μήτ' ἀνούσιος ἢ ἐνέργεια. omnem simplicitatem superat, neve unquam sit

11. Πρὸς ταῦτα ὁ Παλαμάς ἀντιλέγων κοινὸν μὲν ἔφησεν εἶναι ὄγμα τῶν τε ἔξωθεν καὶ τῶν καθ' ἡμᾶς φεισομένων τουτι, καὶ οὐκ ἀντιλέγω· πλὴν τὰ τὸν αὐτὸν ἐπιθεχόμενα λόγον δύο ἐστὶ καὶ οὐχ ἓν. Καὶ εἰ δύο, πῶς χωρὶς ἡστινοσοῦν πρὸς ἀλλήλα διαφορᾶς; Ἔστιν οὖν ἡ μὲν ταυτότης τοῦ λόγου παρὰ τὸ εἶναι ἄμφω, τὴν τε οὐσίαν καὶ τὴν ἐνέργειαν, ὅκτιστα· ἡ δὲ διαφορὰ τὸ μὲν οὐσίαν, τὸ δ' ἀνούσιον, τὴν ἐνέργειαν δηλαδὴ.

12. Ὁ δὲ Γρηγορᾶς, Ὅτι μὲν, φησὶ, τὸ ἀνούσιον οὐκ ὄν, τὸ δ' οὐκ ὄν οὐ Θεός, δῆλον τῆς ἅπασι πλὴν σοῦ. Ὅτι δ' οὐδὲν ἔτι κωλύσει λοιπὸν συμπεραίνειν καὶ ἡμᾶς ἐπὶ τῆς συνθέτου ἄρα φύσεως τὸν ἀντικείμενον δέχεσθαι λόγον τὴν ἐνέργειαν τῆ οὐσίας, καὶ εἶνα: δύοιν ἐξ ἀνάγκης θάτερον, ἢ τὴν μὲν οὐσίαν ἡμῶν ἀκτίστον, τὴν δ' ἐνέργειαν κτιστὴν, ἢ τῆς οὐσίας οὐσης κτιστῆς εἶναι τὴν ἐνέργειαν ἀκτιστον, δῆλον καὶ τοῦτο παντὶ που τὰ μάλιστα· ὡς γὰρ οἷς τὸ εἶναι ταυτὸν καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς, οὕτως

XIX. Quoniam autem essentia definitio et ratio (idem enim definitio et ratio) res est substantialis quæ non eget alia ad existentiam, omnino non potest esse etiam efficientia ratio non eadem vel in nominibus diversis, res nimirum substantialis quæ non eget alia ad substantiam: ita enim etiam ejusdem generis ratio servatur, quod etiam veritatis confessor sapientissime testatus est Theodorus Graptus, cum dicat: « Hoc modo pie cogitari puto: divina efficientia est sempiterna, sive potius ipsa efficientia, quia non distincta est ab essentia efficientia, sed eandem rationem accipit propter simplicis et incorporeæ naturæ proprietatem. » Et rursus: « Aliud esse essentiam, aliud efficientiam 310 priscorum quidam ut in iis quæ in corporibus perspicuntur, ita etiam in divina ratione possuerunt, id quod pii refutarunt. In simplicibus enim et incorporeis nullo modo illa diversa esse possunt; neque enim distinguenda sunt a se invicem hæc, ne compositum cogitetur id quod omnem simplicitatem superat; non enim divina essentia unquam esse potest inefficax, neque efficientia inessentialis. » Audis sanctos Ecclesiæ doctores tantum cum essentia efficientiam unum idemque esse in Deo censentes, quantum etiam ipsam efficientiam vocant eam propter summum discriminis defectum, ita ut ne in cogitationem quidem insinuare ibi possit differentia quascunque. Audis porro etiam id quod supra tibi demonstravimus. Tu enim dicebas inefficacem tum esse divinam potius essentiam, cum dicantur ambo unum idemque esse, tum autem efficacem, cum sint divisa: quæ res est miraculi et ignorantia plenissima, et quæ tantum non omnes perturbet aures absurditate, multo magis etiam sapientes hos doctores Ecclesiæ criminetur impudenter. Neque enim distinguenda esse hæc dicunt illi a se invicem, ne compositum cogitetur quod neque essentia inefficax, neque efficientia inessentialis.

XX. Ad hæc Palamas respondens, communæ esse dixit hoc dogma externorum 311 et nostrorum philosophorum, neque ego eidem repugno: sed quæ eandem rationem accipiunt duo sint neque vero unum; ac si duo, quomodo remota sunt a qualicunque differentia inter se? Identitas igitur rationis in eo sita est, quod ambo, et essentia et efficientia, sint increata: differentia autem ea, ut alterum sit essentia, alterum autem inessentialiale, efficientia nimirum.

XXI. Gregoras autem: Inessentialiale, inquit, non esse, quod autem non sit, non esse Deum, ab omnibus intelligitur nisi a te. Nihil autem jam impediturum esse, quominus nos quoque concludamus, in composita natura efficientiam accipere rationem essentia oppositam, et esse alterum alterum necessario, aut essentiam nostram increatam, efficientiam autem creatam, aut essentiam creatam, efficientiam autem increatam, hoc ab omnibus probe intelligitur. Etenim ut iis quibus essentia

eadem, ratio quoque eadem est, ita iis quibus essentia diversa, ratio quoque diversa est; etenim in essentiali substantia sanetos hos audivisti dicere esse eandem vim rationis sive definitionis et quod ad diversitatem attineat omnino nihil. Etenim si ex pronuntiatione et significatione utriusque utraque differentiam accepit vox, certe in simplici et incomposita natura eandem et unam et immutabilem habent significationem **312** ambæ. Deinde si efficientiam diversam esse dicis etiam in Deo, ut in nobis compositis, et proprie increatam divinitatem, et utrumque est quod alterum non est, et semper alterum præ altero invicem differentiam et pugnam suscipit verbis et rebus (est enim necesse omnino, quæ tam sint aliena et natura et significatione, non idem esse alteri alterum); erit igitur, si efficientiam increata est et accidentialis, creata et inefficax essentia, ut supra audivisti divinos viros secundum regulas philosophiæ contraria contrariis definire. Sin porro etiam efficientiæ nomen generaliter ex tua sententia æque de omnibus prædicatur nominibus, virtutis puta, sapientiæ, vitæ, luminis, animi, clementiæ, iræ, tranquillitatis, taliumque, quibuscumque usa est Scriptura divina Deo convenienter affirmantibus et negantibus et oppositis nominibus, accedet jam etiam his omnibus æque: et simili modo semper insultabit nominibus omnibus absurditas, et secum pugnabit efficientia nomen, cum hæc secundum te proprie dicatur increata divinitas, propter quod enim quodlibet a quovis aliorum omnium relinquitur, propter id aliis omnibus est minus ab iisque alienum, atque unum omnino esse essentiam conceditur et natura omne, quod dicitur et vocatur Deo convenienter a vobis et est et erat et erit **313** Deus potens, justus, increatus, veritas, sapientia, virtus, vita, lumen, efficientia, et similia.

XXII. Cum autem suis ipsius verbis et scriptis capi Palamas se videret continuo, « Non in verbis, inquit, neque omnino in scriptis, sed in rebus nostris pietas cernitur secundum theologos. » Paululum dein moratus Gregoras: « Proh, inquit, stultitiam!» et despiciens eum: « Ergo spargebat nos, inquit, te esse aurium obtusarum et surdum et omnino ignarum festivitatis et celebrationis doctæ librorum divinatorum, et inserendo et tranponendo aliunde alibi pervertere ignorantia omnem sensum et omne consilium Scripturæ. Hoc enim magnus in theologia dicit Gregorius ea quæ a Dionysio divino dicta sunt confirmans, puto, et concedens ipse et quodammodo adhortans ut parco quodam modo occasione ad eos affabiles, qui in sententiis et cognitione sint diversi, vocante utamur pauca indigeamus diversis accedentium moribus necessario nonnunquam: ita ut in rebus gravissimis fidei consensus quamvis non verbis saltem cogitationibus servetur constans. Qua in re licere ait hanc vel illam vocem etiam aliis similibus et significationibus vocabulis explicare ratione Deo

οἷ; τὸ εἶναι διάφορον, καὶ ὁ λόγος διάφορος. Ἐπὶ ἄρ τῆς οὐσιώδους διαφέρει; τοὺς ἁγίους τοὺτους ἀκήκοας λέγοντας τὴν τοῦ λόγου ταυτότητα. εἰπὺν τοῦ ὅρου, καὶ καθ' ἕτερον πάντως οὐδέν. Εἰ γὰρ κατὰ προφορὰν καὶ ἐτυμολογίαν ἑκατέρας ἑκατέρα τὴν διαφορὰν ἐκτίησατο λέξεις, ἀλλ' ἐπὶ τῆς ἀπλη; καὶ ἀσυνθέτου φύσεως τὴν αὐτὴν καὶ μίαν καὶ ἀπαράλλακτον ἔχουσι σημασίαν ἄμφω. Ἐπειτα εἰ τὴν ἐνέργειαν ἕτερον εἶναι λέγεις κατὰ Θεοῦ καθάπερ ἐπὶ τῶν συνθέτων ἡμῶν, καὶ ἰδίως ἀκτιστον θεότητα, καὶ ἔστιν ἑκάτερον τούτων ὅπερ οὐκ ἔστιν ἑκάτερον, καὶ οὐδ' ὁάτερον πρὸς ὁάτερον ἀμοιβαδὸν τὴν διαφορὰν καὶ μάχην λαμβάνον λόγοις καὶ πράγμασιν (ἀνάγκη γὰρ ἂν εἴη πᾶσα τὰ οὕτως ἀλλότρια τῇ φύσει καὶ σημασίᾳ μὴ ταυτὴν εἶναι θατέρῳ θατέρῳ), ἔστι ἀρα, εἰ ἡ ἐνέργεια ἀκτιστος καὶ ἀνούσιος, κτιστὴ ἢ οὐσία καὶ ἀνερέγγητος, ὡς ἀνωτέρω γε ἠκηκόεις τῶν θεῶν κατ' ἐπιστήμην τὰ ἐναντία τοῖς ἐναντίοις ἐριζομένους ἀνδρῶν. Εἰ δὲ καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας; ὄνομα γενικῶς κατὰ σὰ πάντων ἐπ' ἴσης κατηγοροῖτο τῶν ὀνομάτων, δυνάμειος λέγω, σοφίας, ζωῆς, φωτός, θυμοῦ, μακροθυμίας, ὀργῆς, ἀοργησίας, καὶ τῶν τοιούτων, ὅσοις ἢ θεῶν κέχρηται Γραφῇ θεοπροπῶς καταφατικῶς τε καὶ ἀποφατικῶς καὶ ἀντικειμένους ὀνόμασιν, ἐπιδραμεῖται λοιπὸν καὶ πᾶσι τούτοις ἐπ' ἴσης, καὶ ὁμοίως [f. 145 v.] οὐδ' κατορχήσεται τῶν ὀνομάτων ἀπάντων τέρπημα, καὶ στασιάζει πρὸς ἑαυτὸ τὸ τῆς ἐνεργείας ὄνομα, ταύτης δὴ τῆς ἰδιαζόντως κατὰ σὰ λεγομένης ἀκτιστου θεότητος. Καθ' ὃ γὰρ ἕκαστον ἑκάστου τῶν ἄλλων λεφέται πάντων, κατ' ἐκεῖνο τῶν ἄλλων ἀπάντων ἡλάττωται τε καὶ ἡλλοτριώται. Καὶ ἐν εἶναι πάντως; οὐσίαν ἑμολογεῖται καὶ φύσει πᾶν ὃ λέγεται καὶ ὀνομάζεται θεοπροπῶς ἡμῖν, καὶ ἔστι καὶ ἦν καὶ ἔσται, θεὸς ἰσχυρὸς, δίκαιος, ἀκτιστος, ἀλήθεια, σοφία, δύναμις, ζωῆ, φῶς, ἐνέργεια, καὶ τὰ τοιαῦτα.

ΚΒ'. Ἐπεὶ γε μὴν ἐκ τῶν οικείων βημάτων τε καὶ γραμμάτων ἀλισκόμενον ὁ Παλμαῖς; ἑαυτὸν εὐρα διηνεκός, « Οὐκ ἐν βήμασι, » φησὶν, « οὐδ' ἀπλῶς ἐν γράμμασιν, ἀλλ' ἐν πράγμασιν ἡμῶν ἢ εὐσέβεια κατὰ τοὺς θεολόγους. » Μικρὸν οὖν ἐπισχῶν ὁ Γρηγορᾶς, « Ἰοὺ ἰοῦ, » φησὶ, « τῆς ἀειτηρίας. » Καὶ ἀπιδὼν πρὸς αὐτὸν, « εἶτα ἐλάνθανες ἡμᾶς, » φησὶ, « λασιόκωφός τις; ὦν καὶ ἀνίχοος καὶ παντάπασι τῆς τῶν θεῶν Γραφῶν διδασκαλικῆς ἑορτῆς; τε καὶ πανηγύρεως, καὶ μεταγενετριζῶν ἐξ ἀμαθίας ἄλλοθεν ἄλλοθι τὸν ἀπαγα τοῦν καὶ σκοπὸν τῆς Γραφῆς. Τοῦτο γὰρ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ φάσκει Γρηγόριος, τὰ Διονυσίου τῷ θεῷ λεχθέντα διαβεβαιούμενος, οἶμαι, καὶ συγχωρῶν καὶ αὐτὸς καὶ οἷον ἐπροτερόμενος οἰκονομικῶ τινι τρέπῃ καιροῦ καλοῦντος πρὸς τοὺς τῶν ὀμιλητῶν διαφορους τὰς γνώμας; καὶ γνώσεις κεχρησθῆσι, καὶ μικρὸν ἐκδιδόναι τοῖς διαφοροῖς; τῶν προπίντων ἦθεσι δι' ἀνάγκην ἐνίστει, ὥστε τὴν ἐν τοῖς καιρίοις τῆς πίστεως ἑμολογίαν. εἰ καὶ μὴ λέξασιν, ἀλλὰ γε ταῖς ἐνοχίαις φυλάττεσθαι ἀπαρδύκτον. Ἐν οἷς ἐξείναι φησὶ τῆν οὐκ ἔτι τῆν λέξιν καὶ δι' ἑτέρων ἑμολογίων

καὶ ἐκφαντικωτέρων λέξεων διασφείν τὸν θεοπρεπῆ τρόπον. Οὐ δεῖ δὲ, φησὶν Ἀθανάσιος, τὰ κατ' οἰκονομίαν γραφόμενα καὶ γινόμενα δέχσθαι κακοτρόπως καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ἔλκειν βούλησιν. Καὶ γὰρ καὶ ἱατροὺς πολλὰκις τὰ δοκοῦντά τισι μὴ εἶναι κατάλληλα, ταῦτα τοῖς ὑποκειμένοις τραύμασιν, ὡς οἶδεν αὐτοὺς, ἐπιτίθεισιν, οὐδὲν ἕτερον ἢ πρὸς τὴν ὑγείαν ἔχων τὴν σκοπὸν. Καὶ διδασκάλου δὲ φρονίμου τρόπος οὗτος, πρὸς τὰ τῶν διδασκομένων ἦδη διατίθεσθαι καὶ λαλεῖν. Ὀνόματα γοῦν καὶ ῥήματα, καὶ ὅσα τῶν λέξεων διὰ φωνῶν ἀπλῶς καὶ γραμμάτων σημαντικὰ τῶν ὑποκειμένων γίνονται πραγμάτων, ἐνίοτε μὲν καθ' [f. 148 r.] ὁμωνυμίαν ἐν διαφόροις ἀδιαφόρως παραλαμβάνονται πράγμασιν, ἐνίοτε δὲ κατ' ἀντινομίαν ἐν μελλούσῃ τε καὶ ἐλάττωσιν ὁρωμένην, καὶ ὅσα ἄλλως τὸν ὅμοιον ἔχει τρόπον, ἐνίοτε δὲ καθ' ὅσα συνώνυμόν πως τὴν σχετικὴν αἰτίαν κεκλήριται· καθ' ἣν δὴ ποῦθεν καὶ τὸ ἴσον ἴσῳ συμβαίνει λέγεσθαι ἴσον, καὶ τὸν φίλον φίλῳ φίλον, καὶ ὀπίσα δὴπον παραπέλασια, ὡς γίνεσθαι πολυσιγῆ μὲν ἐν ταῖς μεριζομένοις πράγμασι τὴν αὐτῶν ἰδιοτροπίαν, ἐπὶ δὲ θεοῦ μονοειδῆ καὶ ἀμέριστον κατὰ τὴν τοῦ ἐνὸς ὑποκειμένου ἡλωσιν, λέγω δὴ τὴν ἀμερῆ καὶ ἀσχημάτιστον καὶ ἀόρατον ἐκείνην, ἥτις ποτ' ἐστίν, οὐσαν οὐσίαν· ἦν ψυχροτρόπον λειμῶνα καὶ ἀληθείας θάλαμον τι καίεσας οὐκ ἂν, οἶμαι, ἀμάρτοι. Ἐν γὰρ οὕτω κυρίως μένει διηνεκῶς ἐν τῷ ἐνὶ, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἐν ἐαυτῇ· καὶ μεριστὰς πεφυκυίας τὰς ἡμετέρας νοήσεις, καὶ διάφορον τὴν περιολκὴν περὶ ἕκαστα τῶν πραγμάτων λαμβανούσας, εἰς μίαν τινὰ καὶ ἀδιάκριτον καὶ ταύτας νόησιν συναίρει, ὡς γίνεσθαι καὶ τὸν τῶν ὀνομάτων ἐξ ἀνάγκης πολυσιγῆ καὶ πολύτροπον μερισμὸν, ὁποῖον ἢ τῶν διαφορῶν πραγμάτων διάφορος παραγωγῆς τελεσιουργεῖ, δυνάμειως λέγω καὶ ζωῆς καὶ ἐνεργείας καὶ φωτὸς καὶ σοφίας καὶ τῶν τοιοῦτων, μονοειδῆ καὶ αὐτὸν ἦδη καὶ μονότροπον ὡς ἀληθῶς δρόμον ἐν τῷ τῆς ἀληθείας ἐκείνῳ πεδίῳ θέοντα. Περιγεγραμμένος γάρ τις ἔρος ἐκάστης οὐσίης ὑπάρχον ἕκαστον ὄνομα, καὶ μὴ ἰδιότητος ἐπιλημμένον, καὶ συμπέλλον ὁπωσδηποῦν τὸ πρὸς ἀοριστίαν τῶς αὐτῆς κεχυμένον, ἀπλῶς κατὰ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν περιρῥαται μὲν κἀπὶ τῆς ὑπερηπλωμένης ἐκείνης θείας οὐσίας τὴν ἐαυτοῦ φυσικὴν ἀποφαίνεσθαι κίνησιν καὶ τὸ τῆς ἐμφύτου δυνάμειως εἰωθὸς, λέγω δὴ τὸ διεκρίνειν καὶ μερίζειν ἐς διαφορούς τὸ ἐν ἰδιοτροπίαις, ἀλλ' ἔφη πρὶν δεδρακέναι παθόν. Μερίζειν γὰρ ἐπιεγόμενον ἐπ' ἴσης τοῖς ἄλλοις καὶ τὴν ἀμέριστον ἐκείνην καὶ θεῖαν οὐσίαν, λέληθε συσταλὴν ὑπ' ἐκείνης καὶ πρὸς νοητὴν ὁμόνοιαν συνελάσαν τὸν κωλυνόμενον τε καὶ πολυπράγμονα μερισμὸν. Κἀκεῖνθ' περιγραφαῖς ὀνομάτων ἢ θεῖα καὶ ὑπερηπλωμένη φύσις ἐκείνη δουλεύειν οὐκ οἶδεν, [f. 148 v.] ἢ δὲ περιγραφῆ περιληπτικῆς τις γίνεσθαι τοῦ ὑποκειμένου γνώσις, οὐκ ἂν ποτὲ γένοιτο γνωστὸν ὃ τῇ οὐσίᾳ πέφυκεν ἀπερίγραπτον· ἐν ἄρα καὶ ἀγνωστον ἢ θεῖα φύσις ἐκείνη, καὶ ὑπὲρ πάντα λόγον καὶ ἐνοσίαν, καὶ πᾶσαν Παλαμικὴν ἀποστομένην πρὸ εργάν. Ὅ γε μὴν

conveniente. Non autem decet, ait Athanasius, ea quæ parco modo scribuntur et sunt accipere pravo aensu, et in suam voluntatem trahere; etenim etiam medicus sæpenumero ea, 314 quæ nonnullis non esse apta videntur, tractandis vulneribus ex sua cognitione ministrat, nihil aliud quam valetudinem spectans, et præceptoris prudentis consilium est hoc, ut ad discipulorum indolem descendat et loquatur. Nomina quidem et verba et quæcunque voces sonis omnino et litteris significant res suppositas, interdum usurpantur secundum eandem significationem in diversis rebus sine discrimine, interdum secundum diversam significationem quæ in majoribus et minoribus cernitur, et quæcunque præterea similem admittunt rationem, interdum quatenus relativam causam eadem fere significatione insignitam sortita sunt: quambobrem simile dici solet simile, et amicus amico amicus, et quæ sunt similia, ita ut multiplex fiat in rebus quæ dividuntur earum proprietates, in Deo autem simplex et indivisa secundum unius suppositi manifestationem: dico enim indivisibilem et forma carentem et invisibilem illam qualiscunque est essentiam; quam si quis pratum animos pascens et veritatis cubiculum nominare velit, non erret, equidem opinor. Quæ quidem cum sit unum, continuo in uno manet, sive potius in se et nostras cogitationes, quæ diversæ sunt a natura et quibusque rebus diverso modo distrahuntur, in unam quandam et indiscretam cogitationem comprehendit: ita ut etiam nominum necessario 315 multiplex et multiformis divisio qualem rerum diversarum diversa derivatio deductiveque efficit, virtutis dico, et vitæ et efficientiæ et luminis et sapientiæ et talium, simplicem et ipsa jam et uniformem profecto cursum in illo veritatis campo decurrat. Circumscriptis enim finis quidam cujusque essentia suppetens quoddam est nomen quod et unam proprietatem capit et quocunque modo componit quæ indefinite effusa sunt, simpliciter secundum hominum intelligentiam. Conatur quidem etiam in simplicissima illa essentia divina motionem suam naturalem declarare et virtutis insitæ naturam, dico enim illud quod discernit et dividit unum in diversas proprietates, sed priusquam agit affecta est. Cum enim dividere studeret æque cæteris etiam indivisam illam et divinam essentiam, fugit illud esse ab illa compositum, et in concordiam intelligibilem contraxiisse divisionem nomina impediendam et occupatissimam; et quoniam circumscriptionibus nominum divina et simplicissima natura illa inservire nescit, circumscriptio autem colligens est suppositi cognitio, non potest cognosci quod propter essentiam non est circumscriptum. Unum igitur et incognitum est divina natura illa, et supra omnem definitionem et intelligentiam et respuens omnem Palamiram subtilitatem, quod cognosci a nobis potest in Deo ejus efficientis et operibus, quæ apparent et facta sunt, id nobis in-

vicem **316** significamus nominibus ductis ex diversis notationibus necessario propter usum nostrum sententiarum ad similitudinem formatarum. Non autem sine regula, ut cuique voluntas suggerit, hoc facimus, sed divinorum Patrum sequimur dogmata, imo etiam litteras fortuitas. Primum enim Salvator in Evangeliiis monet, ne contemnamus ne apicem quidem jussorum et mandatorum ejus divinorum quæ in Scriptura reperiuntur: equidem nescio **317** quid ex aliis non audivisti hæc, tu qui versaberis inter episcopos, pro ineptiam aut quanquam audivisti, non intellexisti. Deinde theologorum Ecclesiæ quorum tu calumniaris sententias, magnus ille quidem in theologia Gregorius: « Vos autem, inquit, licet etiam in fortuito apice aut litteris spiritus accurationem adhibentes, nunquam capturi sumus: neque enim est justum, minimas quoque res temere tractari a scriptoribus, et usque ad hoc tempus memoria servari, saltem ut habeamus recordationem et institutionem deliberationis similium, occasione data, ita ut hæc fugiamus, illa præferamus tanquam regulas et prototypa seculi præeuntia exempla. » Magnus autem Basilius, « Oportet, inquit, eum, qui ante oculos habet Christi judicium neque ignorat quantum periculum **317** sit in demendo aliquid aut addendo iis quæ a Spiritu tradita sunt, non ex se studere res novas moliri, sed in iis quæ a sanctis nuntiata sunt acquiescere. » Chrysostomus autem similiter et ipse, « In divinis, inquit, Scripturis unum iota aut unum apicem negligere, non fit impune; ita ut omnia inquirere debeamus. » Audivisti autem, opinor, paulo antea hic etiam ea quæ Gregorius Nyssenus alicubi dicit: « Quoniam cum carne circumclusa natura nostra circumdata sit motiones nostræ mentis non possunt declarari, necessario tanquam signa rebus certas nominum compositiones imponentes, illis mentis motiones nobiscum invicem communicamus; et hanc ob rem alii rei nomen imponimus cœli, alii nomen terræ: alii aliud, et referri ad aliquid aut efficere aut affici, hæc omnia propriis significamus vocabulis: ne incognita et incognita mentis actio in nobis maneat. » Præsertim cum omnis hominum vita natura et regulis verborum et litterarum disponatur et administratur: atque natura quidem sine ordine est et norma: lex autem rhythmo est prædita et ordine et norma si temet secuti statuamus verborum et litterarum vim nullius momenti esse, statim simul atque obtusum et vanum præbuimus hoc ornatum et admirabile opus **318** Dei, brutam nobis efficiemus vitam. Tum enim effluent in perversionem et mutationem ratione carentem et impetum non gubernatum omnia et usus vitæ omnis abibit ad multam dementia et insaniam: tam attonitus, et mente captus esset, neque sanus æque et qui talia suadet et qui hoc persuasum sibi esse dicit: multo profecto fuisset tibi sapientius dictum tuum, si tuis solis verbis et litteris es-

γνωστών ἤρην δύναται γίνεσθαι τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν φαινομένων αὐτοῦ καὶ πεποιτημένων ἐνεργειῶν καὶ δυνάμεων, τοῦτο τοῖς ἐκ διαφόρων ἐτυμολογιῶν ὀνόμασι ἀλλήλοις ἐπιστημαίνεσθαι ταῖς γνωμικαῖς ἐξ ἀνάγκης ἡμῶν κατὰ τὸ ἀνάλογον χρεῖαι, οὐκ ἀτάκτως δὲ, καὶ ὡς ἐκάστη τῆς βουλήσεως ὑποτίθησι, δρῶντες, ἀλλὰ τοῖς τῶν θεῶν Πατέρων ἐπόμενοι δόγμασιν ἄχρι καὶ τῆς τυχοῦσης γραμμῆς. Πρῶτον μὲν γὰρ ὁ Σωτὴρ ἐν Εὐαγγελίοις μηδεμιᾶ καταφρονεῖν παραινεί κεφαλῆς τῶν ἐν γραμμασι θεῶν αὐτοῦ προσταγμάτων καὶ ἐντολῶν ὧν οὐκ οὐδ' ὀπίσθιον ἢ γὰρ οὐκ ἀκήκοας ἔτι, καὶ ταῦτ' ἐν ἐπισκόποις (μετὰ τῆς ἀπορίας!) τῶν, ἢ ἀκούσας οὐκ ἤθου. Ἐπειθ' ὧν αὐτῆς διεβάλλεις τὴν νεῦν θεολογῶν τῆς Ἐκκλησίας ἑδρῶν, ὃ μὲν ἐν θεολογίᾳ μέγας Γρηγόριος, « Ἡμεῖς; δὲ, » φησὶν, « εἰ καὶ μέχρι τῆς τυχοῦσης κεφαλῆς ἢ γραμμῆς τοῦ πνεύματος τῆν ἀκρίθειαν ἔλκοντες, οὐποτε δεξόμεθα (οὐ γὰρ ὄσιν) οὐδὲ τὰς ἐλάχιστας πράξεις εἰκῆ σπουδασθῆναι τοῖς ἀναγράφασιν καὶ μέχρι τοῦ παρόντος μνημῆ εἰσαωθῆναι, ἀλλ' ἴν' ἡμεῖς; ἔχωμεν ὑπομνήματα καὶ παιδεύματα τῆς τῶν ὁμοίων εἴποτε συμπέσοι καιρῶς διασκέψεως, ὥστε τὰ μὲν φεύγειν, τὰ δὲ αἰρεῖσθαι, ὅσον κανόνι καὶ τύποις τοῖς προλαβοῦσιν ἐπόμενοι παραδείγμασιν. » Ὁ δὲ μέγας Βασίλειος, « Χρῆ, » φησὶ, « τὴν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχοντα τὸ τοῦ Χριστοῦ οἰκιστήριον, καὶ εἰδῶτα ὅσος ὁ κίνδυνος ἀφελεῖν τι ἢ προσθεῖναι τοῖς παραδεδομένοις ἀπὸ τοῦ Πνεύματος, μὴ παρ' ἑαυτοῦ φιλοτιμῆσθαι καινοτομεῖν, ἀλλὰ τοῖς προκατηγγελλμένοις παρὰ τῶν ἁγίων ἐφηρσυχάζειν. » Ὁ δὲ τὴν γλῶτταν χρυσοῦς καὶ αὐτὸς ὁμοῖος, « Ἐν ταῖς θείαις, » φησὶ, « Γραφαῖς ἰῶτα ἐν ἢ κεφαλαῖον μίαν παραδραμεῖν οὐκ ἀξήμιον, ὥστε πάντα διερευνηθῆναι χρῆ. » Ἀκήκοας δ' οἶμα: πρὸ βραχέος ἐντεῦθα καὶ Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, « Διὰ τὸ τῆς σαρκίνης, » φάσκοντος, « περιβολῆ τὴν φύσιν ἡμῶν περιερίγασθαι φανερωθῆναι τῶν ἡμετέρων τοῦ νοῦ κινήματων μὴ δυναμένων, ἀναγκαιῶς καθάπερ σημεῖα τοῖς πράγμασι τὰς ποιὰς τῶν ὀνομάτων θέσεις ἐπιβάλλοντες, δι' ἐκείνων τὰς τοῦ νοῦ κινήσεις ἀλλήλοις δημοσιεύομεν: καὶ τούτου χάριν τῶ μὲν τιν: τῶν ἑστων ὄνομα οὐρανὸν ἐθέμεθα, ἑτέρον δὲ γῆν [f. 147 r.] καὶ ἄλλο ἄλλο τι. Καὶ τὸ πρὸς τι πῶς ἔχειν ἢ τὸ ἐνεργεῖν ἢ τὸ πάσχειν, ταῦτα πάντα ἰδιαζούσαις ἐπιστημαίνεσθαι ταῖς φωναῖς, ὡς ἐν μὴ ἀκοινώνητός τε καὶ ἀγνωστος ἢ τοῦ νοῦ κίνησις ἐν ἡμῖν μένοι. » Ἄλλως τε καὶ ἐπειδή περ ἅπας ὁ τῶν ἀνθρώπων βίος φύσει καὶ νόμοις τοῖς διὰ βημάτων τε καὶ γραμμάτων οἰκονομεῖται καὶ διοικεῖται, καὶ ἢ μὲν φύσις ἀτακτος καὶ ἀνώμαλος, ὃ δὲ νόμος εὐρυθμὸν τε καὶ τεταγμένον καὶ ὁμαλόν, εἰ σοὶ πεισθέντες ἀπρακτεῖν ἐάσαιμεν τὴν τῶν βημάτων καὶ γραμμάτων δύναμιν, οὐκ ἂν φθάνομεν κωφὸν καὶ μάταιον ἀποδεικνύντες τὴν ἐγκόσμιον ταύτην καὶ θυμασίαν ποιήσιν τοῦ Θεοῦ καὶ θεριώδη δρῶντες τὸν βίον. Τὸ γὰρ ἐντεῦθεν βυθίζεται πρὸς μεταβολὴν καὶ ἀλλοίωσιν ἄλογον εὐθύς καὶ φορὰν ἀκυβέρνητον ἅπαντα, καὶ χρεῖα βίου παντὸς οἰ-

χῆται πρὸς τὸ μάλα ἀνόνητον καὶ οὐδὲν ὑγιές. Ὁὕτως ἐμδρόνητος καὶ παραπλήξ τὴν θάνοιαν εἴη ἂν καὶ οὐδὲν ὑγιές ὁμοίως ὃ τε τιαδι πραινῶν καὶ ὃ πεπεισθαι δοκῶν. Πολλῶ μὲν ἂν ἦν σοι σοφώτερον τὸ λεχθὲν σοι, εἰ τοῖς σοῖς μόνοις ῥήμασι καὶ γράμμασι περιεγέγραπτό σοι. Τούτων γὰρ μόνων ἀπίσταται τήμερον ἢ εὐσέβειαν· καὶ δέον σοι λέγειν μὴ ἐν ῥήμασι μὴδ' ἐν γράμμασι Παλαμικοῖς τὸ παράπαν εἶναι νομίζειν τὴν εὐσέβειαν, οὐ δ' ἀορίστως ἐξήνεγκας, ἵνα δὴ τῶν τῆς εὐσεβείας δηλωτῶν ῥημάτων καὶ γραμμάτων ἀποστήτας τοὺς πειθομένους ὄξιστα τῆς σῆς ἀσεβείας ἔχη; κινῶν δηλητήριον.

ΚΓ'. Ἰδέω; δ' ἂν ἀκούσαιμι παρὰ σοῦ καὶ τίνα ποτὲ λέγεις εἶναι τὰ πράγματα, ἐν οἷς τὴν εὐσέβειαν κείσθαι μετεωρίσας τῇ ἀντιθέσει, εἶτα σιγῇ παρέδραμες δεδηλωκῶς οὐδὲν. Τοῦτο δὴ τὸ τῆς ἀμαθίας τῆς σῆς εἰωθὸς προκάλυμμα εἶπε πρὸς τῶν σῶν ἀνοουσίαν καὶ ἀνυπάρκτων θεοτήτων. Εἰ μὲν γὰρ τὴν θεῶν καὶ τρυφύστατον φύσιν, πῶς οὐ δεδῆλωκας; Ἄλλὰ τοῦτ' εὐχῆς μὲν ἄξιον, ἐλπίδος δ' οὐκ ἂν δῆπου· πολλοῦ δὲ καὶ δεῖ;· οὐ γὰρ δὴ σὸν ὀρθά περὶ Θεοῦ φρονεῖν καὶ φθέγγεσθαι. Ἄλλὰ πράγματα φῆς αὐτὸς τὰς ἀνοουσίας σου ταύτας καὶ ἀπείρους θεότητας, αἷς μὴτ' ἤδη περίεστιν εἶναι μὴτ' ἐπειτὰ ποτ' ἔσεσθαι· ὃ γὰρ ἀνοουσίῳ τε καὶ ἀκτιστῶν, τῶν μὴδὲν ὄλω; μὴδ' αὖ μὴδ' αὖ μὴδ' αὖ ὄντων ἐξ ἀνάγκης λέγοιτ' ἂν. Τοιαύτη τῶν σῶν δογμάτων ἢ παρατεία καὶ τὸ σὸν ἐνθύμιον, ὡ κακῆ κεφαλῆ, πείθειν πιστεῦειν [f. 137 v] εἰς τὸ μὴδὲν. Τῶν γὰρ ποτὲ θεῶν ῥημάτων καὶ γραμμάτων ἀνηρημένων κατὰ τὴν σὴν παραίνεσιν, ἀ τὴν τῶν πραγμάτων δηλοῦσιν ἀλήθειαν, τίς ποτ' ὁμολογία πίστεως καὶ πόθεν ἂν ποτε γένοιτο ἐτι; Πόθεν δ' ἂν καὶ τίς ποτε τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσι γένοιτο γῶσις Θεοῦ τοῦ πεποιηκότος ἡμᾶς; Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων ἐτι πολλὰ λέγειν ἔχοντι, τοῦ καιροῦ μὴ διδόντος, μετιτέον ἐφ' ἕτερα. Ἐκαίνο δὲ πῶς νοεῖς, ὡ καινὴ θεολόγε, λέγων ἐκ τῶν ἐνεργειῶν γνωρίζειν ἡμᾶς τὸν Θεόν; Ἡ γὰρ οὐ συνήκας ἀκούων ἐκ τῶν ἔργων τῶν φαινόμενων τοῖς αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἡμῶν τὸν ἡμῖν οὐ φαινόμενον γνωρίζειν ἡμᾶς Θεόν; Ἐνεργεῖαν γὰρ εἶναι καὶ τὰ ἀποτελέσματα δέδεικται μικρὸν ἡμῖν πρότερον. Καὶ ἐκ μεγέθους καὶ καλλονῆς κτισμάτων αὐτῆς ἀκούεις καὶ ἀλλαχού τῆς Γραφῆς λεγοῦσης· Θαυμάζεσθαι τὸν Δημιουργόν, καὶ τοῦτ' εἶναι τὸ τοῦς οὐρανοῦς διηγεῖσθαι τὴν ὄξιν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Δαμασκηνὸς ὁμοίως φησὶν Ἰωάννης, « Ὁ τῆ φύσει ἀόρατος Θεὸς ὁρατὸς ταῖς ἐνεργείαις γίνεται, ἐκ τῆς τοῦ κόσμου συστάσεως καὶ κυβερνήσεως γνωσκόμενος. » Ὅμως παρακατιῶν εὐρησεις τὴν μέγαν Βασιλείαν καὶ αὐτὸν ἐρμηνεύοντα τὰ ἐκείνου ἐν τῇ αὐτῇ ἐπιστολῇ, « Ἐκ γὰρ θαλάσσης, » φησὶ, « καὶ ἀνέμων ὑπακουσάντων αὐτῷ ἐγνωρίσαν αὐτοῦ τὴν θεότητα οἱ ἀπόστολοι. Οὐκοῦν ἀπὸ μὲν τῶν ἐνεργειῶν ἢ γνῶσις, ἐκ δὲ τῆς γνῶσεως ἢ προσκύνησις; » Ὁρᾷ; πῶς ἐκ τῶν ἐνεργηθέντων φησὶ θαυμασιῶν· ταύτας γὰρ φησὶν αὐτὸς εἶναι τὰς κατιώσας ἢ τοὺς δεικνυμένας ἡμῖν ἐνεργείας. Ἄλλὰ οὐσί, ὡς· ἔσκα, ὑπάρων δίδω; νοεῖν. Ἡ γὰρ ἐξ ἀκοῆς παροδικῆς εἰλήφεις τὴν ῥῆσιν, ἢ τῇ ἐπιστολῇ ἐντυχῶν οὐ συνήκας· καὶ πᾶσχεις παραπλήσιον

si te circumscriptum. His enim solis hodie abstinet pietas; et dicere debes, non credendum in verbis aut litteris Palamicis omnino esse pietatem; tu autem indefinite protulisti illud: ut jam iis qui te sequuntur a pietatis claris verbis et litteris remotis facillime possis insinuare impietatis tuæ malum.

λέγειν μὴ ἐν ῥήμασι μὴδ' ἐν γράμμασι Παλαμικοῖς ἀορίστως ἐξήνεγκας, ἵνα δὴ τῶν τῆς εὐσεβείας δηλωτῶν ῥημάτων καὶ γραμμάτων ἀποστήτας τοὺς πειθομένους ὄξιστα τῆς σῆς ἀσεβείας ἔχη; κινῶν

XXIII. Libenter autem audiam a te etiam quam dicas res esse, in quibus pietatem inesse postquam desinivisti et protulisti oppositione, silentio id præteristi, cum nihil explicuisses; id quod ignorantie tuæ solitum est velamentum, dic mihi, te oro per inessentiales tuas et insubstantiales divinitates. Nam si divinam cogitasti et ter substantialem naturam, cur non explicuisti hoc? Sed hoc voto dignum, spe nullo ut videtur modo: ac profecto multum quidem abest, neque enim est tui ingenii recte de Deo cogitare et pronuntiare. Sed res ipse dicis has tuas inessentiales et infinitas divinitates: quæ jam esse neque possunt neque postea poterunt nunquam. Quod enim inessentiale est et increatum, necessario in numero eorum ponendum est quæ nihil omnino ullo modo sunt: tales sunt dogmatum tuorum præstigiæ et hæc tua est cura, o caput malum, ut suadeas credamus in id quod nihil est. Etenim divinis verbis et litteris sublatis, ut tu suades, quæ rerum veritatem declarant, quæ tandem erit consensus fidei, et unde tandem oriatur? Unde et quæ tandem iis qui pietatem colere volunt, fiat cognitio Dei qui nos creavit? Sed quanquam de his præterea multa dicere possum, cum tempus non sinat, ad alia transeundum est. Illum autem quomodo cogitas, o nove theologe, cum dicas ex efficientiis nos cognoscere Deum? An enim non intellexisti quæ audisti, ex operibus nimirum quæ corporis oculis nostris perspicuntur, cognoscere nos Deum, qui non a nobis perspicitur? Efficientiam enim esse etiam facta, demonstratum est a nobis paulo antea, et ex magnitudine et pulchritudine creatorum rursus audis etiam alibi Scripturam dicentem nos admirari Creatorem: atque hoc illud esse, quod cæli enarrant gloriam Dei. Et similiter ait Joannes Damascenus: « Deus natura invisibilis operibus visibilis fit, ita ut e mundi compositione et gubernatione cognosci possit. » **320** Tamen progrediens reperies Basilium magnum et ipsum interpretantem sua ipsius verba in eadem epistola: « E mari enim, inquit, et ventis, quæ ei parabant, ejus divinitatem apostoli cognoverunt; ergo ab efficientiis quidem nata est cognitio: a cognitione autem adoratio. » Vides eum dicere e miraculis patris, has enim dicit ille esse efficientias sive descendentes sive monstratas nobis. Sed alterutrum videris dare nobis meditandum. Aut enim e fana cursium arripuisti sermonem aut in epistolam

incidens non intellexisti : et idem pati videris ut si quis meridie integra luce oculos attollens ad solem, deinde propter languorem aversus in terram, colorum simulacra sibi imaginatur multiformium et diversorum, quæ omnia quamvis facta et substantia carentia oculis tam languidis vera esse videntur : sive potius ebrui non vident res quales vere sunt, sed pro aliis alia videntur, oculo exagitato propter liquorem, qui in cerebro est, et tanquam natante et fluctuante quod ad res apparentes attinet, ita etiam tu ignorantia crassa seductus nimino scis quomodo se habeant natura dogmata Patrum divinatorum : illud ipsum, quod etiam iis usuenit, qui a remo ad suggestum, et a ligone ad theologiam transvolant, omne nomen de Deo dictum his præbet cogitationem corpoream, **321** B omnis autem res quæ corporea habet circumscriptionem ut divinitates vocent et increata apprehellent eos adducit.

XXIV. Tum logotheta magnus, sapiens vir et dicta intelligens maxime omnium qui aderant tum ibi ex iis qui gloria et honore fruebantur, ad Palamam dixit contententem proclamare inepta illa et valde intempestive prolata paradoxa : « Nihil aliud nunc video te spectare, egregie, quam loquacitate studere laudes venari hominum indoctorum atque ab adversariis superari non videri ; attamen ipsi veritatis sermones clari sunt et irrefutabiles, et per se fidem habent, quos etiam audis a Gregora profertur et dictorum tuorum ex eo ipso falsitatem declarare, neque enim potes contra afferre sani quidquam. Sed monitus ut proferas scripta testimonia, quæ aperte declarent plane plurima increata diversa esse a natura ter supposita, cum non possis omnino invenire testimonium ullum cuiusquam sanctorum, ex te ipso congeris tu quæ ineptissimi sunt. Ex aliis enim semper in alia inaudita incidens continuo te ræum aperte et plane conspicuè injuriæ exhibes. Etenim qui suo periculo conatur arbitrato suo dogmata fingere, eo qui prohibere eum potest indulgente simul et incitante, non possit **322** C piam omnino et patriam fidem expellere : Sed nunc non illud agimus, sed confirmantes divinatorum Patrum sanctorum et doctorum dogmata scire studemus, unde a te hæc nova doctrina sit inventa, qua per multum jam tempus conturbas Dei Ecclesiam, cum sociam habeas imperatoris manum. Puer enim erat divinissimus hic Imp. cum edicere tu talia incepisti, et deinde confusione in imperio exorta, undecunque et quocunque modo exorta est, tempus non habuit audiendi et corrigendi. Tu autem immotus desinere non vis mala. Proverbium quidem ait, vinum carere freno : ego autem stultitiam tuam magis quam vinum non habere video frenum, qui possit dogmata tuorum cluivem gubernare : id quod extremorum est malorum. Etenim si talia facinora pro pœna honores quoque accipiant, quo ineptiarum venient? quo conspiciui accrescent impetus et pra-

ωσπερ ἂν εἴ τις ἐν μεσημβρίᾳ φωτὸς ἀκριβοῦς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνασχών πρὸς τὸν ἥλιον, εἶτα δι' ἀτονίαν ἀποστραφείς πρὸς τὴν γῆν, χρωμάτων εἰδῶλα φαντάζοιτο πολυεῖδον τε καὶ διαφόρων. Ἄ πάντα ψευδῆ τε ὄντα καὶ ἀνύπαρκτα ταῖς ἀρρώστουσαις ὄψεις δοκοῦσιν εἶναι ἀληθῆ. Ἡ μάλιστα ὡσπερ οἱ μεθύοντες οὐ τὰ ὄντα κατὰ φύσιν ὁρῶσιν, ἀλλ' ἀνθ' ἑτέρων ἕτερα δοκοῦσι, κυματομένης τῆς ὄψεως ὑπὸ τῆς περὶ τὸν ἐγκέφαλον ὑγρότητος καὶ οἶνου κολυμβίωσης ἐς τὰ φαινόμενα πηλημελιῶς : οὕτω δὴ καὶ αὐτὸς ἀμαθία πολλῇ στρατηγούμενος ἥκιστα ἔχεις νοεῖν ὡς ἔχει φύσεως τὰ τοῖς θεοῖς [f. 148 r.] δεδογμένα Πατράσι. Τοῦ· ἐκεῖνο δ' καὶ τοῖς ἀπὸ κώπης ἐπὶ βῆμα καὶ ἀπὸ σαπᾶνης ἐπὶ τὸ θεολογεῖν αὐτομολοῦσι, πᾶν μὲν ὄνομα περὶ θεοῦ λεγόμενον σωματικῶν παρέχει τὴν ἔνοιαν, πᾶν δὲ πρᾶγμα σωματικῶν ἔχον περιγραφῆν θεότητάς τε ὀνομάζειν καὶ ἀκρίστα προσαγορεύειν τολμᾶν ἀναπειθεῖ.

ΚΔ'. Ἐπὶ τούτοις ὁ μέγας λογοθέτης, σοφὸς ὢν ἀνὴρ καὶ τῶν λεγομένων συνειὶς ἀπάντων μάλιστα οἱ παρῆσαν τέως ἐκεῖ τῶν ἐπὶ δόξῃ σεμνουμένων, φησὶ πρὸς τὸν Παλαμᾶν εἶτι βοᾶν ὠρμημένον τὴν ἔκτοπον ἐκείνην καὶ ἀωρίᾳ μακρᾷ κεκραμένην παραδοξολογίαν, ὡς ἔοῦδεν ἕτερον βλέπω σε νῦν ἐπειγόμενον, ἄνθρωπε, ἢ τῇ πολυλογίᾳ θηρᾶσθαι δόξαν ἀνδρῶν ἀμαθῶν μηχανώμενον καὶ μὴ δοκεῖν πρὸς τὸν ἀντιθέτων ἡττᾶσθαι. Ἄλλὰ μὴν αὐτοῖ γε τῆς ἀληθείας οἱ λόγοι σαφεῖς καὶ ἀναμφισβήτητοί εἰσι, καὶ ἐφ' ἑστίας ἔχουσι τὸ πιστόν. Οὗς δὴ καὶ ἀκούεις πρὸς τοῦ Γρηγορᾶ φερομένους ὁμοῦ καὶ τῶν σοῖ λεγομένων αὐτόθεν τὸ σφαλερὸν ἔχοντας. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' ἔχεις ἀνυποψέρειν οὐδὲν ὑγιές, ἀλλὰ γρασικᾶς κομίζεις ἀπαιτούμενος μαρτυρίας, βῆτως ἀποφαινομένης αὐτόχρημα πλείστα τὰ ἀκρίστα τῆς τρισυποστάτου διάφορα φύσεως, ἔπειτα μὴ δυνάμενος ὀλωεῖ εὐρεῖν μαρτυρίαν ἠντινασοῦν οὐδεὸς τῶν ἁγίων, παρὰ σαυτοῦ συναγεις αὐτός, ὁ τῶν ἀτοπωτάτων ἐστίν. Ἐκ γὰρ ἑτέρων ἑτέρας ἀεὶ περιερίπτων κλινοφονίας σαφῆ τε καὶ ὑπερήφανον αὐτόθεν εὐθὺς τὴν δίκην τοῦ ἀδικεῖν ὀφλισκάνεις. Ὁ γὰρ οἰκοθεν ἐπιχειρῶν τὰ κατὰ βούλησιν δογματίζειν, τοῦ κωλύειν ἰσχύοντος τῆνικαυτ' ἐνδιδόντος ὁμοῦ καὶ παροξύνοντος, οὐκ ἂν φθάνοι τὴν εὐσεβῆ πανταχόθεν καὶ **D** πάτριον πίστιν αὐτόθεν ἐλαύμων. Ἄλλ' οὐ τοῦτο νῦν ἡμῖν ὁ σκοπός· ἀλλὰ βεβαιοῦντες τὰ τῶν θεῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων δόγματα πυθέσθαι ζητοῦμεν ὅθεν σοὶ τὰ καινοφανῆ κηρύγματα ταῦτα ἐξέρρηται, δι' ὧν πολλὸν ἤδη χρόνον ταράττεις τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν, σύμμαχον ἔχον τὴν τέως δυναστεύουσαν χεῖρα. Βρέφος γὰρ ὢν ὁ θεοῦτατος οὕτωσε βεβλημένος ὅποτε κηρύττειν ἤρῃσιν οὐ τὰ τοιαῦτα, καὶ ἀμα συγχύσω : περὶ τὴν βασιλείαν ἐξῆς ἐνεχθείσης ὀθενδηποτοῦν καὶ ὀπωσθήποτα, κειρὸν οὐκ ἔσχεν ἀκηκοῖναι καὶ διορθώσασθαι. Σὺ δ' ἀμεταβλήτως λήγειν οὐ βούλει κακῶν. Ἡ μὲν οὖν παροιμία φησὶ τὸν οἶνον οὐκ ἔχειν πηδάλιον· ἐγὼ δὲ τὴν σὴν ἀμαθίαν μάλιστα ἢ τὸν οἶνον οὐκ ἔχουσαν ὀρω πηδάλιον τὴν τῶν σῶν οἰαίξειν τρικυμῶν δογμάτων δυνάμενον. Ὁ τῶν

εσχάτω· ἐστὶ κακῶν. Ὅταν γὰρ τα τοιαυτὰ τῶν
 [f. 148 v.] ἀδικημάτων ἀντὶ τοῦ κολάζεσθαι καὶ τὸ
 τιμᾶσθαι προσλάβῃ δι' αὐτὰ γε ταυτ', τοῦ μὲν οὐκ
 ἀνομιᾶς ἐλάττει, τοῦ δ' ἀντὶ τῆς ὑπερηφάνου σταθῆ
 φορᾶς καὶ κακίας κατὰ πρᾶντος οὕτως φερομένης;
 Καὶ μὴ μοι λέγε καὶ τερατέου νῦν ἐγκαυχώμενος
 ἐπὶ τῆς δυσνήφῃ γλώττης φορᾶ καὶ συμπεφυρμένων
 λόγων ἀλόγῃ σωρείᾳ, μηδ' ἄρκου· μὴ χάλκευε βή-
 μάτων ἀντιστρατευομένων οὕτως προφαθῶς τῆς τε
 ἀληθείας καὶ τῆ τοῦ παρόντος συλλόγου σκοπῆ· ἀλλ'
 εἰ καὶ τὸ εὖ μετὰ τοῦ εὐσεβοῦς τοῖς λεγομένοις
 προσεῖη σοι, τοῦτο δὲ καὶ πάνυ τι σφόδρα σκοπεῖ
 σε χρεῖων ὡς ἐὰν μὴ τοῦτο σφίσι παρῆ, τούναντιόν
 ἐπὶ μανθραβόλου, φάναι κατὰ τὴν παροιμίαν, χωρεῖ
 σοι τὸ σπουδάζμα, καὶ κολοφῶν σοι γίνεται κακῶν ὁ
 τῆς ἀκαίρου γλώττης λῆρος, καὶ τοσοῦτον μᾶλλον ὁ
 ὄψον μᾶλλον καὶ τῆ πολυλογία πολύχρον ἐπιτολάζειν
 τὸ τῆς ἀτοπίας ἐπεφύκει γέωργιον, καὶ πρὸς γε
 δῆπουθεν αἱ τῶν ἀπρίκτων ἤχων τε καὶ ψόφων διατριβαὶ καὶ σχολαί. Ἄλλ' ἢ τῶν θεῶν Γραφῶν πα-
 ραινέσεις, « Μὴ μέταίρε, » φησὶν, « ὅρα καὶ ἔθεντο οἱ πατέρες σου, μηδὲ σφίξου περὶ ταῦτα, ἀλλ' ἂ προσετά-
 γη σοι, ταῦτα διανοῦ· οὐ γὰρ ἐστὶ σοι τῶν κρυπτῶν χρεῖα. »

ΚΕ'. Ἐπὶ τούτοις ὁ μὲν Παλαμᾶς ἐσιώπησεν,
 ἀνέστη δὲ τις τῶν μαθητευομένων αὐτῷ, μάλα τι
 ἀμαθὴς καὶ θρασύς· καὶ ἐμπαροινῶν μᾶλλον ἢ λέγων
 κατὰ τῆς ἀληθείας, ὡς περ ἐυλοκρατίας ἔωθεν αὐτῷ
 καταχυθείσης τινός. Καὶ μὲν δὴ, « Περὶ δυνάμεων
 ἐγώ, φησὶ, διαλεχθῆναι τήμερον βούλομαι· καὶ μοι
 φρασάτω παρελθὼν ὁ βουλόμενος, διὰ τί παντοδύνα-
 μος ὁ θεὸς καλεῖται ἢ διὰ τὸ πάσας ἔχειν ἐν αὐτῷ
 τὰς δυνάμεις, ἃς δὴ καλούμεν ἀκρίστους ἡμεῖς, καὶ
 διαφόρους ἀλλήλων καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς τοῦ Θεοῦ. »
 Ταῦτα παρῶν καὶ ἀκηκῶς τις τῶν τοῦ Γρηγοροῦ φοι-
 τητῶν, ὃς ἠκολούθησε μὲν οὐκ οὐδὲν αὐτῷ ἀρξάμενης
 δὲ τῆς διαλέξεως ἐπέμψθη κομίσιον τὴν τῆς δογμα-
 τικῆς πανοπίας δέλτον, καὶ κομίσας παρῆν τῷ
 συλλύγῃ λοιπῶν καὶ αὐτός. Οὗτος οὖν παραλόγῃ τέως
 τῆς ἀρχῆς ἀχθεσθεὶς καὶ διαναττάς, « Καὶ μὴν,
 φησὶν, ἐχρήν παντοδύναμον οὕτως· κατὰ σὲ καλεῖν
 τὸν Θεόν, καὶ μὴ παντοδύναμον. Ἡμῖν γὰρ ἐκ τοῦ
 τὰ πάντα ὄσα βούληται δύνασθαι μέγχι νῦν ἰδῶκε
 καλεῖσθαι παντοδύναμον τὸν Θεόν, καὶ οὐχ ὡς σὺ
 φησὶ. » Ὑπολαβὼν δὲ ὁ Παλαμᾶς, « Ἀλλὰ κατὰ τρο-
 πὴν τοῦ σ, φησὶν, εἰς τ γίνεται παντοδύναμος, καθ-
 ἄπερ καὶ θάλασσα θάλαττα. » [f. 149 r.] Γέλως οὖν
 ἐπὶ τούτοις ἤρθη πολὺς, ὡς μηδ' αὐτὸν Γρηγοροῦν
 κατέχειν αὐτὸν δύνασθαι, καίτοι πολλὰ πρὸς τὸ μὴ
 φανῆναι γελῶντα βουλόμενον καὶ ἅμα σιγᾶν διὰ τὰς
 τῆς κεφαλῆς ἀλγηδόνας ἐπιτηδεύοντα. Ἄλλ' ὁ Παλα-
 μᾶς διακόπτειν τὸν γέλωτα μηχανώμενος τῶν πρό-
 τερον εἶχετο λόγων, ἀναλαμβάνων αὐθις ἐκείθεν.
 « Οἱ δ' ἄλλο τὰ ἔχον, φησὶ, καὶ ἄλλο τὸ ἐχόμενον,
 ἔχον ἅκx τοῦ ἁγίου Μαξίμου λέγοντος, « Ὁ μὲν
 θεὸς γινώσκει αὐτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐ-
 τοῦ, τὰ δ' ὅπ' αὐτοῦ γεγονότα ἐκ τῆς σοφίας αὐτοῦ,
 δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα ἐποίησεν. » Ἄλλο· οὖν ὁ
 θεὸς, καὶ ἄλλη ἡ σοφία αὐτοῦ δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ
 πάντα ἐποίησε, τῆς τοῦ Θεοῦ οὐσίας πάντη διάφορός
 τε καὶ ἀκρίστος· ἄλλος γὰρ ὁ θεὸς ὁ ἔχων, καὶ
 ἄλλη ἡ σοφία αὐτοῦ ὡς ἐκτὸν καὶ ἀνούσιον. » Ἰδὼς

vitatis in pronum ita jactata? Atque ne mihi dicas
 et portenta effutias nunc jactabundus, in impetu
 linguæ effrenato et cumulatorum verborum bruta
 concervatione, neve fabriceris tumida verba quæ
 tam aperte veritati et hujus conventus consilio
 bellum indicunt: sed num etiam honestas et pictas
 dictis tuis adsint, hoc longe maxime te spectare
 oportet; nam si hoc iis non **323** adsit, e contra-
 rio, ut dicimus de mandræ ludo in proverbio, tibi
 evadet studium, et cacumen malorum tibi sunt
 intempestivæ linguæ nugæ: atque eo magis, quo
 magia fructum ineptiarum et absurditatis feracem
 producit: et præterea vanorum clangorum sono-
 rumque studia et curas. Sed librorum divinorum
 ædhortatio, « Ne evertas, inquit, fines, quos po-
 suerunt patres tui: neve exquiras supervacaneæ,
 sed quæ tibi imperata sunt, de iis delibera; neque
 enim tibi opus est absconditis.»

XXV. Super his Palamas quidem silentium tenuit.
 Surrexit autem quidam discipulorum ejus, valde
 inductus et temerarius: et ebrie se jactans magis
 quam loquens contra veritatem, tanquam vini reli-
 quiis mane in eum effusis. Atque, « De potentiis ego,
 inquit, colloqui hodie volo: et dicat mihi nunc
 aliquis, cur omnipotens Deus vocetur: an quia
 omnes in se habet potentias, quas nos vocamus
 increatas et diversas inter se et ad ipsa essentia
 Dei? » Hæc audivit quidam, qui aderat, discipulo-
 rum Gregoræ, qui quidem domo eum secutus
 est. Incipiente autem colloquio missus est ut ad-
 ferret pugillares dogmatici exercitus; quos cum
 attulisset postea jam aderat conventui et ipse.
 Hic igitur repugnantia rerum auditarum gravatus
 surrexit et: « Profecto, **324** inquit, oportebat
 hac ratione secundum te Deum vocare παντοδύναμον
 neque vero παντοδύναμον; nobis enim qui omnia,
 quæcumque vult, facere potest, usque ad hoc tem-
 pus placuit ut παντοδύναμος vocaretur Deus, neque
 vero ut tu dicis. » Exhinc autem Palamas, « Sed
 cum mutari possit, inquit, Σ in Τ, fit παντοδύνα-
 μος, sicut etiam θάλασσα in θάλαττα mutatur. »
 Risus igitur ad hæc sublatus est magnus, ita ut
 ne ipse quidem Gregoras continere se posset, quan-
 quam multum operæ dedit ne ridens conspiceretur,
 simulque tacere propter capitis dolores studuit.
 Sed Palamas risum extinguere conatus prioribus
 inhærebat sermonibus, et rursus inde orsus est:
 « Aliud, inquit, esse id quod habet, aliud id quod
 habetur, intelligitur etiam et sancti Maximi dicto:
 Deus quidem se cognoscit ex essentia sua beata:
 quæ autem ab eo facta sunt ex ejus sapientia per
 quam et in qua universa fecit. Alius igitur est Deus,
 alia sapientia ejus tanquam habitum et inessen-
 tiale. » Ad hæc Gregoras ut divino numine adflatus
 exclamavit: « Nonne omnes auditis, qui veræ for-
 mulæ fidei estis studiosi, eum aperte tollere piam

Christi Ecclesiam simul cum Evangeliiis et omnibus A patrum divinatorum scripturis, et dicere Filium et rationem Dei diversos **325** esse a paterna essentia et submissum Deum, ut Eunomius et Arius ille et quicumque talia jam olim conviciati sunt? Etenim ut divinatorum præceptorum nostrorum omittam dicta, nonne auditis omnes semper divinum Evangelium dicere: « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil, quod factum est; » et Davidem multo antea vaticinatum esse: « Omnia in sapientia fecisti; » et Solomonem rursus: « Deus sapientia fundavit terram, stabilivit caelos prudentia? » Quid igitur jam opus est verbis ad ostendendam antiquam ejus in dogmatis perversitatem quam jam olim parturivit et peperit, et non desinit semper scribere et dicere, in plateis quoque et foris docere, propter magnam ejus qui prohibere possit eum solitudinem, et aures perforare simpliciorum? »

ταῖται; καὶ ἀγοραῖς διδάσκων κατὰ πολλὴν τοῦ κωλύοντος ἐρημίαν, καὶ τὰς ἀκοὰς διορύττων τῶν ἀπλουστέρων; »

XXVI. Palamas autem nominum et verborum notiones et declinationes mutans pessima conviciabatur. Postquam vituperatus esset, ut indoctus, conjunctionum oppositionem introduxit, vocum nimirum « μὲν » et « δέ. » « Cognoscit enim, ait divini Maximi dictum, se quidem Deus ex essentia sua beata: quæ autem ab eo facta sunt, a sapientia sua, per quam et in qua universa fecit. Oportebat igitur eum dicere secundum vos, Filium quoque similiter cognoscere se ex essentia ejus **326** beata, ut eandem naturam eandemque essentiam ostenderet: quod cum ab eo prætermissum sit silentio, apparet illi necum convenire, neque vero ullo modo vobiscum. »

XXVII. Magna igitur oppositione facta utriusque partis Gregoras tanquam arbiter factus et capitis dolores parvi faciens propter usus auxiliique necessitatem: « Primum quidem, inquit, spectandum est, utrum communes Ecclesiæ cogitationes sequatur et divinatorum Patrum sententias superne confirmatas, secundum Basilium Magnum, qui oportere dicit nos a communibus de Deo cogitatis orsos contraria in vocibus convenire non putare. Tum secundum communes sententias concedendum est, divinam naturam bonam esse et iræ expertem et justam: quodsi iratum aut mæstum esse aut pœnitentiam agere aut uti aliquo non ex merito Deum Scriptura dicat, decet inquirere in verborum vim, et excogitare quomodo possimus restituere eam, neque vero evertere sententias, quæ sunt de Deo, graves: et hoc modo sine offensione utemur Scripturis, ex iis quæ obscuriora sunt nullum damnium facientes, ex iis autem, quæ clara sunt, utilitatem capientes. Constat quidem inter omnes orthodoxos, universa per Filium et verbo Dei facta esse. Verbo enim, ait, Domini cœli sunt firmati; et ut divinus **327** ait Gregorius Nyssenus: Re vera sapientia et voluntas nihil aliud est, quam præmeditata universalis sapientia, in qua universa facta et ador-

ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ὡς περ ἐν θούοι γενόμενος ἀνελόησεν, « Οὐκ ἀκούετε, πάντες οἱ τῆς ὀρθοδοξίας ἀντιποιοῦμενοι, προφανῶς ἀναίρουντα τὴν εὐσεβῆ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίαν ἁμῶν τοῖς εὐαγγελίοις καὶ πάσαις τῶν θείων Πατέρων γραφαῖς, καὶ λέγοντα τὴν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ διάφορον τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ ὑφειμένον Θεόν, καθάπερ Εὐνόμιος τε καὶ Ἄρειος ἔκεινος, καὶ ὅσοι τὰ τοιαῦτα πάλοι βεβλῶσφημηκεσαν; Ἴνα γὰρ τὰς τῶν θείων διδασκάλων ἡμῶν ἐν τῷ κερῶντι σιγήσω βήσεις, οὐκ ἀκούετε πάντες ἀεὶ τοῦ θείου λέγοντος εὐαγγελίου, « Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν ὃ γέγονεν, » καὶ τοῦ Δαβὶδ πολλῶν προβεβίσιαντος πρότερον, « Πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας, » καὶ τοῦ Σολομῶντος αὖθις, « Ὁ Θεὸς τῇ σοφίᾳ ἐθεμελίωσε τὴν γῆν, ἠτολμάσε δὲ οὐρανοὺς ἐν φρονήσει. » Τίς οὖν ἔτι χρεῖα λόγων εἰς ἀπόδειξιν τῆς παλαιγενοῦς αὐτοῦ κακοδοξίας, ἣν πάλοι ὠδίνησέ τε καὶ ἔτεκε καὶ ἀεὶ γράφων καὶ λέγων οὐ διαλείπει, κἀν ταῖς πλα-

ΚΖ'. Ὁ δὲ Παλαμᾶς τῶν ὀνομάτων καὶ βημάτων τὰς ἐννοίας καὶ κλίσεις μεταβροζῶν ἐδλασφῆμει τὰ χεῖριστα. Ἐπιτιμηθεὶς δ' ὡς ἀμαθῆς τὴν τῶν συνδέσμων διαστολὴν ἀντεισήγε τοῦ μὲν καὶ τοῦ δέ. « Γινώσκει γὰρ, » φησὶν ἡ τοῦ θείου Μαξίμου βήσις, « ἐκ τῶν μὲν ὁ Θεὸς ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ, τὰ δ' ὑπὲρ αὐτοῦ γεγονότα ἐκ τῆς σοφίας αὐτοῦ, δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντ' ἐγένετο. Ἐδει οὖν εἰπεῖν καθ' ἑμᾶς ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως γινώσκει καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ. Ἴνα τὸ ἁμωφῆς καὶ ἁμοουσιον δειξῆν· τοῦτου δ' ἐκεῖνον σιωπηθέντος δεικνυταὶ συμφωνῶν ἑμοί, καὶ οὐδαμῆ γε ὑμῖν. »

[f. 149 v.] **KZ'.** Πολλῆς οὖν ἐνοστάσεως ἐνταυθοῖ γενόμενης τῶν ἐκατέρωθεν, ὡς περ διαιτητῆς μεταξὺ γενόμενος ὁ Γρηγορᾶς, καὶ τὰς τῆς κεφαλῆς ἀληθδόνας παρὰ φαῦλον τῶς ποιησάμενος διὰ τὴν ἀνάγκην τῆς χρείας, « Πρῶτον μὲν σκεπτέον, φησὶ, δυοῖν ὁπότερον ταῖς κοιναῖς τῆς Ἐκκλησίας ἐννοίαι; ἀκολουθεῖ καὶ ταῖς ἀνωθεν κυρωθεῖσαις τῶν θείων ἐδοξαι; Πατέρων, κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον χρήναι φάσκοντα ἡμᾶς ἀπὸ τῶν κοινῶν ἐννοιῶν ὀρρωμένους περὶ Θεοῦ τὰ ἐναντιούμενα, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, ὁμολογεῖν μὴ νοεῖν. Οἷον κατὰ τὰς κοινὰς ὑπολήψεις ἔστι τὴν θείαν φύσιν ἀγαθὴν καὶ ἀόρητον καὶ δικαίαν ὁμολογεῖν. Ἐὰν οὖν ὀργιζόμενον ἢ λυπούμενον ἢ μεταμελόμενον ἢ μὴ κατ' ἀξίαν τινὶ χρώμενον ἢ Γραφῇ λέγη, ζῆ εἶν προσήκει τὸ τῆς λέξεως βούλημα, καὶ μεριμνᾶν τίνα τρόπον ἀποκαταστήσαι δυναθῶμεν, οὐχὶ δὲ ἀνατρέπειν τὰς ἀξιολόγους περὶ Θεοῦ ὑπολήψεις. Καὶ οὕτως ἀπροσκόπιος ἐντευζόμεθα ταῖς Γραφαῖς, ἀπὸ μὲν τῶν ἀσαφεστέρων μὴ βλαπτόμενοι, ἀπὸ δὲ τῶν εὐλήπτων ὠφελούμενοι. Ἔστι μὲν οὖν συνδογμένον ἅπασιν ὀρθοδόξοι; τὰ πάντα διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ λόγου τοῦ Θεοῦ γεγενῆσθαι. « Τῷ λόγῳ γὰρ, φησὶ, Κυρίου οἱ οὐρανοὶ ἐστερωθῆσαν. » Καὶ κατὰ τὸν Νυσσαῖα θεῖον Γρηγόριον ὁντως σοφία καὶ βουλὴ οὐδὲν ἕτερον ἔστι πλὴν τῆς τοῦ παντὸς προσηνοῦ

μένης σοφίας, ἐν ἣ τὰ πάντα ἐγένετο καὶ διακοσμήθη. Χριστὸς γὰρ Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία. Καὶ πάλιν σοφία τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς κατὰ τὸν θείον Μάξιμον καὶ φρόνησις ὁ Κύριος; ἡμῶν ἐστὶν Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ καὶ τὰ καθόλου τῶν ὄντων συνέχων τῇ δυνάμει τῆς σοφίας καὶ τὰ συμπληρωτικὰ τούτων μέρη περιέχων τῇ φρονήσει τῆς συνέσεως, ὡς πάντων φύσει δημιουργὸς καὶ προνοητὴς, καὶ εἰς ἐν ἔργων τὰ διεστώτα δι' ἑαυτοῦ. Καὶ ὁ Δαμασκηνὸς φησὶν Ἰωάννης ὁμοίως, ὅτι οὐκ ἐστὶ τῷ Πατρὶ λόγος, σοφία, δύναμις, θέλησις εἰ μὴ ὁ Υἱός, ὃς ἐστὶν ἡ μόνη δύναμις τοῦ Πατρὸς ἢ προκαταρκτικὴ τῆς πάντων ποιήσεως. Καὶ μυρίας ἔχει τις ἀν μαρτυρίας προάγειν ταυτὶ συνιστάσας. Καὶ πρῶτον μὲν δευτερεύον ἀν εἴη τοῦτ', δευτερον δὲ πῶς καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος τοῖς κοινοῖς τῆς Ἐκκλησίας ἔπειτα δόγμασιν, εἰ μὴ τις ἐνταῦθα παρεξηγήσθαι βιάζοιτο. Ἡ γὰρ διεστολή τῶν συνδέσμων ἐνταῦθα οὐ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν διατέλλει, ἀλλ' ἐν τῶν κτισμάτων μάλιστα τὸν Θεὸν διαίρων, συμπαραλαμβάνει καὶ συνάπει [f. 150 r.] τοῦτω καὶ τὸν Υἱὸν εἰς τὴν τῶν κτισμάτων γνῶσιν, ἵνα μὴ δόξη χωρίζειν ὁ Πατὴρ τὸν Υἱὸν ἑαυτοῦ ἐν τῇ τούτων γνῶσει, δι' οὗ καὶ ἐν ᾧ πεποίηκεν ἅπαντα ταῦτα. Καὶ γὰρ καὶ ὅτε φησὶ τὸν Θεὸν ὁ ἄγιος γινώσκειν ἑαυτὸν ἐκ τῆς μακαρίας οὐσίας αὐτοῦ, οὐκ ἀποστρεφεί τὸν Υἱὸν τῆς τοιαύτης γνώσεως. Πῶς γὰρ, ὁμοούσιον ὄντα τε καὶ τὴν αὐτὴν τῷ Πατρὶ γνῶσιν ἔχοντα, ὡς καὶ αὐτὸς περὶ ἑαυτοῦ μαρτυρεῖ λέγων, «Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατὴρ, καὶ γὼ γινώσκω τὸν Πατέρα.» Καὶ, «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστὶν.» καὶ «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμέν.» Διὰ τοῦτο ἐκεῖ μὲν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ γνῶσει διὰ τὴν φυσικὴν καὶ οὐσιώδη ταυτότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ πολυπραγμοσύνης οὐκ ἐδεήθη τινός· ἐν δὲ τῇ πρὸς τὰ κτίσματα γνῶσει συμπαινήσει καὶ τὴν σοφίαν ὁ θεός, οὗτος Μάξιμος, δι' ἧς καὶ ἐν ἣ ταυτὶ πεποίηκεν ἅπαντα, ἀναγκαῖα; οὕτως τῆς τοιαύτης ἐνταῦθα μνήμης διὰ τὰς ὑποστάσεις, ὡς περὶ ἐκεῖ τῆς σιωπῆς διὰ τὸ πᾶσιν ἔγνωσμένον ὑπάρχειν τὸ τῆς οὐσίας Υἱοῦ καὶ Πατρὸς ἀδιαίρετον καὶ ταυτόν. Ἐναργέστερον δ' ὁμοῦς ἐστὶ καὶ ὁ θεὸς οὗτος Μάξιμος δαίκνυσι προῶν, καὶ τῆς τεχνικῆς ἐνταῦθα μεμνημένος σοφίας, μὴ τις ἐξ ἀμαθίας ὀπισθοποτῆ πλανηθεὶς ἐκεῖθεν ἐξολισθήσῃ πρὸς δυσσεβεῖς λογισμοὺς, καὶ ἀντὶ τῆς ὄντως σοφίας τῆς ἐν τοῖς κτίσμασι τεχνικῆς δοξάζῃ σοφίαν, καθάπερ καὶ οὗτος Πάλαμας βεβλασφημηκέ τε πρότερον πολλάκις, καὶ νῦν αὖθις ἐφ' ἡμῶν οὐκ αἰδεῖται τολμῶν τὰ ἀτόλμητα. Φησὶ γὰρ κατόπιν ὡς ἡ λογικὴ καὶ νοερά φύσις γινώσκει τὰ κτίσματα ἀναλήψει τῆς ἐν αὐτοῖς θεωρουμένης τεχνικῆς σοφίας καὶ γινώσκει τῶν ἐν αὐτοῖς φυσικῶν λόγων ἥτινα δὴ τεχνικὴν σοφίαν παρακαταίων αὐθις αὐτὸς ψιλῆν καὶ ἀνυπόστατον ἐν τῷ νῷ συνισταμένην φησὶν, οὕτως κατὰ λέξιν διαγορεύων, ὅτι τὰ ὑπὸ Θεοῦ γεγονότα γινώσκει τὸν Θεὸν τῇ ἀναλήψει, ὡς εἴρηται, τῆς ἐν τοῖς γεγονόσι θεωρουμένης τεχνικῆς σοφίας, ἥτις ἐστὶ ψιλὴ καὶ ἀνυπόστατος ἐν τῷ νῷ συνισταμένη. Καὶ ἀλλαχοῦ πάλιν αὐτὸς «Οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας, φησὶ, τὸν Θεὸν γινώσχο-

nata sunt. Christus enim est Dei vis et Dei sapientia. Et rursus sapientia Dei et Patris secundum divinum Maximum consilium quoque Dominus noster est Jesus Christus, qui etiam universa quæ sunt continet vi sapientiæ, et completorias partes complectitur consilio mentis ut omnium a natura creator præmeditans, et in unum contrahit distantia per se. Et similitur ait Joannes Damascenus: Nulla est Patri oratio, sapientia, vis, voluntas, nisi Filius: qui quidem sola est vis Patris creationem omnium præparans. Atque sexcenta possunt proferri testimonia quæ hæc confirmant. Et primum quidem hoc spectandum est; deinde etiam divinum Maximum sequi communia Ecclesiæ dogmata, nisi quis hic falso interpretari studeret: distinctio enim conjunctionum hic non Patrem et Filium distinguit, sed e creatis maxime Deum secernens comprehendit et conjungit huic etiam Filium in creatorum cognitione: ne videatur Filium a se in horum cognitione, per quem et in quo fecit hæc omnia. Etenim etiam cum dicit Deum sanctus cognoscere se ex essentia sua beata, **328** non privat Filium tali cognitione: qui enim potest eum, qui eadem sit essentia et eadem cum Patre habeat cognitionem? ut etiam ipse de se testatur, dicens, « Ut cognoscit me Pater, ego quoque Patrem cognosco; » et: « Omnia, quæ habet Pater, mea sunt; » et: « Ego et Pater unum sumus. » Propterea ibi quidem in Dei cognitione propter naturalem et essentialem similitudinem Patris et Filii non opus fuit ut curiositate; in cognitione autem, quæ in creatis versatur comprehendit etiam sapientiam divinus hic Maximus, quæ et in qua hæc fecit omnia; cum necessaria esset tali hic commemoratione propter substantias, ut ibi silentio quia omnibus notum est, esse essentiam Filii et Patris indiacretam et eandem. Clarius vero etiam divinus hic Maximus demonstrat procedens cum etiam artificiosæ illic mentionem faciat sapientiæ: ne quis ignorantia, ut fieri solet, errans inde incidat in impias ratiocinationes et pro vera sapientia artificiosam illam quæ est in creatis opinetur sapientiam, ut etiam Palamas hic et conviciatus est jam antea sæpe, et nunc rursus in nobis non pudet eum audere inausa. Ait enim post: Ratione et mente prædita natura cognoscit creata comprehensione animadversæ in iis artificiosæ sapientiæ **329** et cognitione naturalium quæ in iis sunt rationum: quam quidem sapientiam artificiosam paulo post rursus ipse tenuem et substantiæ expertem in mente compositam dicit, hoc modo ad verbum statuens: quæ a Deo facta sint cognoscere Deum comprehensione, ut dictum est, animadversæ in iis quæ facta sunt artificiosæ sapientiæ, quæ quidem experte et substantiæ experte in mente composita. Et alibi rursus idem: « Non ex essentia, inquit, Deum cognoscimus, sed e magnificentia et providentia rerum. Ex his enim ut e speculis infinitam bonitatem et sapientiam et vim intelligimus. » Hæc

persecutus Gregoras, «Vides, inquit, ad Palamam A
 conversus, cum duæ sint hic maledictiones propo-
 sitæ, necessario in alteram te incidere; aut enim
 Filium Dei, qui est vera sapientia, qua et in qua
 universa fecit, inessentialem dicis divinitatem, aut
 artificiosam quæ est in creatis sapientiam et ipsam
 increatam simulque inessentialem vocas divinitatem,
 quam tenuem et substantiæ expertem in
 mente compositam divinum audivisti dicentem
 Maximum. Talis enim tua est ineptorum parado-
 xorum absurditas et tam immanes sunt ratiocina-
 tiones impietatis tuæ: et tamen vivere audes et oculis
 impudentibus celestem suspicere faciem,
 augustum solis oculum, et inter homines mente
 præditos versari ejusdemque cum his particeps
 esse aeris, exemplum tantæ pravitatis factus 330 B
 Christi Ecclesia? Tu vero, si vis, fabricare præter-
 ea ut increatarum copiam divinitatum, ita etiam
 artem novam. Licet enim tibi cum consuetis utaris
 ignorantia: impudentia ubique et concessionem
 facile ex te sumas neque ullo modo dispenses for-
 tunas inexpectatas et fatales, neque certis condi-
 tionibus sententiam tuam sinas quiescere insan-
 sanam et audacem. Omnis enim veterum scientia
 et institutus sapientia concentus et rhythmus oblita
 sunt tuæ inessentialis efficientiæ, qua sine ullo
 negotio increatas fabricaris divinitates spon-
 tance: quale spartorum illorum gigantum diur-
 num genus adumbrant fabulæ Atticæ, recentio-
 rum rumorum impetum et proventum depingentes. C
 Sed quoniam novitati verborum etiam legibus
 novis est opus, age scribas, si vis, etiam edictum
 novum quoddam, ne quis secundum scientiam
 postea utatur verbis, fias his temporibus et ipse
 Julianus imperator pravitate infamis, et crudeliores
 potius quam ex ejus natura proferas audacias,
 sive potius jam factus es adjutus occasione nûsera
 et vitam infaustam eligens et detestabilem, ex qua
 multæ contra pietatem proruperunt veragines,
 multi-que malorum effusi sunt amnes nefarii. Sed
 non usque ad finem, opinor, ridebis: sed 331
 reddet celeriter imperator hic patrem Ecclesie glori-
 am Deo, qui huic paternum dedit regnum.

ραγες, πολλοί δὲ κακῶν ἐξεβρόησαν ἀθλιμοὶ ῥύσκαε. Ἄλλ' οὐκ εἰς τέλος, ὀφμαι, χαιρετίζεις. ἀλλ' ἀποδώσει ταχὺ βραχέως οὐτοσί τὴν κἀστέρην τῆς Ἐκκλησίας εὐκλείαν τῷ δεδωκότι τούτῳ τὴν πατρῴαν βασιλείαν Θεοῦ. »

XXVIII. His Palamas gravatus et valde affectus D
 contra conviciabatur et parvi faciebat etiam ipsum
 sessionis decus, qua si apud se non esset; quamobrem
 etiam frequenter se totum vertit huc et illuc
 in solo, in quo tum maxime sedebat, et difficilis,
 ut ita dicam, et importunus erat quodammodo,
 neque melius dispositus quam furentes. Poteras
 enim videre eum tanquam oblitum sui et tempo-
 rum et spectatorem et huc illuc trahentem manibus
 v. stumentorum a limbos, et adducentem et deducentem
 et usque ad crura nudantem et femora et fere
 que non decorum est ostendere mimico modo
 ostentantem obiter: ut ita dicam, neque animum

μεν, ἀλλ' ἐκ τῆς μεγαλοφυΐας καὶ προνοίας τῶν
 δυνῶν· διὰ τούτων γὰρ ὦ; δι' ἐσόπτρων τὴν ἀπει-
 ρὸν ἀγαθότητα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν κατανοοῦ-
 μεν. » Ταῦτα διεξῶν ὁ Ἰρηγορέας, « Ὁρᾷς, » ἔφη
 πρὸς τὸν Παλαμᾶν στραφεὶς, « ὅπως δυοῖν προκει-
 μένων ἐνταῦθα βλασφημιῶν ἐξ ἀνάγκης [f. 150 v.]
 μὴ περιπίπτεις; » Ἡ γὰρ τὸν ὕψον τοῦ Θεοῦ, τὴν
 δυνῶς σοφίαν δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα πεποίηκεν,
 ἀνοῦσιον λέγεις θεότητα, ἢ τὴν ἐν τοῖς κτίσμασι
 τεχνικὴν σοφίαν ἀκρίστον καὶ ταύτην καὶ ἅμα ἀ-
 νοῦσιον φάσκεις θεότητα· ἦν ψιλὴν καὶ ἀνοπόστα-
 τον ἐν τῷ νῷ συνισταμένην τὸν θεῖον ἀκήκοας λέ-
 γοντα Μάξιμον. Τοιαῦτα γὰρ σου τὸ τῶν ἀτόπων
 καινοφρονιῶν αἰσχρᾶ, καὶ οὕτω σχέτλια τὰ συμπε-
 ράσματα τῆς σῆς δυσσεβείας. Ἐπειτα ζῆν τολμᾷς,
 καὶ ἀνοπίδασιν ὀφθαλμοῖς τὴν οὐρανίαν βλέπειν λιμ-
 πάδα, τὸ σεμνὸν ἡλίου βλέφαρον, καὶ ἀνθρώποις
 νοῦν ἔχουσιν ὀμιλεῖν, καὶ τοῦ αὐτοῦ συμμεταλαμβάνειν
 αὐτοῖς ἄερος, ὑπόμνημα τσαούτης κακίας τῆ
 τοῦ Χριστοῦ γεγονώς Ἐκκλησίας; Σὺ δ', εἰ βούλει,
 καινοφώνησον ἐτι, καθάπερ ἀκρίστων ἐσομὴν θεοτή-
 των, οὕτω καὶ τέχνην καινήν. Ἐξέσται γὰρ σοι τῆ
 συνήθει χρωμένῳ τῆς ἀμαθίας ἀναειδεία πανταχῶ,
 καὶ τὸ συγκεχωρηκὸς μετὰ ῥηστώνης ἐκ σεαυτοῦ
 λαμβάνοντι, καὶ μηδαμῆ ταμειουμένῳ τὰς παραλό-
 γους τύχας καὶ τραγικάς, μὴδ' ἐπὶ ῥητοῖς τὸ γῆς
 γνώμης ἐώντι καθεύδειν μεμηνώς τε καὶ αὐθαδῆς.
 Πᾶσα γὰρ ἐπιστήμη τῶν πάλαι καὶ σοφίας ἐμμου-
 σος ἁρμονία τε καὶ ῥυθμὸς τὸ ἐνεργεῖν ἐξελάθετο
 τῆς σῆς ἀνοουσίῳ ταύτης ἐνεργείας, δι' ἧς ἀπονητὶ
 τὰς ἀκρίστους χαλκιεύεις θεότητας, ἐξ αὐτομάτου
 φρεσίης, ὡσπερ τὸ τῶν σπαρτῶν ἐκείνων γιγάντων
 αὐθήμερον γένος ἡμῖν ἀττικίζοντες ὑπογράφουσι
 μῦθοι, καινοτέρων ἀκουσμάτων φορὰν εἰκονίζοντες.
 Ἐπεὶ δὲ ταῖς τῶν λέγων καινότησι καὶ νόμων δεῖ
 καινοτέρων, γράψον, εἰ βούλει, καὶ ψήφισμά τι και-
 νὸν, μὴ χρῆσθαι κατ' ἐπιστήμην τοῖς λόγοις ἐτι.
 Γενοῦ τοῖς νῦν καὶ αὐτὸς καιροῖς Ἰουλιανὸς αὐτο-
 κράτωρ ἐπὶ κακίᾳ διαβεθοημένος, καὶ βραδύρως
 τετα μᾶλλον ἢ κατ' ἐκεῖνον δεικνὺς τὰ τολμήματα.
 Μᾶλλον δὲ καὶ γέγονας, καιροῦ τυχὼν πονηροῦ καὶ
 βίον ἐλόμενος κακοδαίμονα καὶ ἐπάρτατον, ἀφ' οὗ
 πολλοὶ μὲν κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀνεβρόύωσαν φά-

ΚΗ'. Τοῦτοις ὁ Παλαμᾶς ἀχθόμενος καὶ ὄβριον πα-
 θῶν ἀντελοιδόρει τε καὶ παρὰ φαῦλον ἐποιεῖτο καὶ
 αὐτὸ τῆς καθέδρας τὸ εὐσχημον, ὡσπερ ἐξω γινόμε-
 νος ἑαυτοῦ. Ὅθεν δὴ καὶ συχνὰ περιέστρεφεν ὀ-
 λον ἑαυτὸν ἤθε [f. 115 r.] κτάσις ἐφ' οὗπερ εἰσε-
 τηνικῶτα διαπέδου καθήμενος, καὶ δυσκάθεκτός τι;
 ἦν ὦ; εἰπεῖν καὶ ἀκαθῦκτος, καὶ μεμνησίων οὐδὲν
 διακείμενος; ἀμεινον. Ἦν γὰρ ἰδεῖν αὐτὸν ὡσπερ
 ἐκλαθόμενον ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ καιροῦ καὶ τῶν θεα-
 τῶν, καὶ συχνὰ μεταφέροντα ταῖς χερσὶν αὐτοῦ τῶν
 ἱματίων τὰ κράσπεδα καὶ ἀνοφέροντα καὶ καταφέ-
 ροντα, καὶ πρὸς γὲ κνήμας τε γυμνούοντα καὶ μη-
 ροῖς, καὶ πῶς ἂ μὴ ἕμισ ὡς κινεῖται θ. ἀπρηνῶς.

οὐτως παραδεικνύοντα, δῆπουθεν ἑδοῦ πάρεργον εἰ-
 παίν. οὐ τὸν νοῦν ἐπιστάθῃ, ὡς εἴκειν, οὐδαμῆ τοῖς
 δρωμένοις. Καὶ δύο κατὰ ταυτὸν ἐτολμάτο τάνδρῃ
 τηναυῶτα τὰ ἄτοπα, μήτε δεδιότι μήτ' αἰσχυνο-
 μένῃ· στόματι μὲν γὰρ πρὸς θεὸν βλασφημιῶν οὐ-
 δαμῆ ἐδέδει, σχήματι δ' ἀσίμῳ τοῦ μειηνότος
 ἐκείνου χρώμενος ἦθους ἐπὶ τοσοῦτων ὀφθαλμῶν
 οὐδαμῆ γε ἤσχύοντο. Καὶ ὅπερ ἐπὶ τῆς Τροίας Ὀ-
 δυσσεύς ἐκείνος πάλαι τὸν ἀκριτόμυθον τοῦ Ὀμήρου
 θερσίτην χλευάζων ἠπελιθεσ ὄρῳν, ἀποδύσειν εἴ-
 ματα λέγω φίλα, τὰ ε' αἰδῶ ἀμφικαλύπτει, τοῦτ'
 ἐκείνος· καθ' ἑαυτοῦ δρῶν ἀτεχνῶς οὐκ ᾔσθάνετο.
 Ταῦτα καὶ μὴ πάνυ γελασειόντα τὸν ἱερηορῶν γε-
 λάσει πεποίηκε, καὶ αἰρωνικὸν τινα ὀφθαλμῶν αὐτῷ
 ἐκρίψοντα φάναί τοιαῦτα· Ἐγὼ δὲ τὸ τῆς ἀμα-
 θίας καὶ ἀναίδεας οἰκτεῖρων, ἄνθρωπε, βούλομαι
 καὶ νῦν, ἐπόσα τὴν τῆς σοφίας φωνὴν διαίρει ση-
 μαινόμενα, προθεῖς κατὰ τοὺς τῆς ἐπιστήμης διδά-
 ξαι λόγους, ὡς ἂν μάθης ἐντεῦθεν εἰς θεὸν ἐπιπέσει
 κακίας βωμολοχεῖν καὶ διαβάλλειν ἀναίθρη τὴς θείας
 Γραφάς. Ἀκολουθητέον ἔν ἡμῖν ἐστὶ τῆ τῶν θεῶν
 Πατέρων κληρονομία διδασκαλίᾳ. Νοεῖται μὲν γὰρ ἡ
 σοφία διχῶς κατὰ τὸ κτιστὸν καὶ τὸ ἀκτιστον. Καὶ
 κτιστὴ μὲν λέγεται σοφία ἡ τε ἐντεθειμένη πρὸς
 Θεοῦ καὶ συναπειρασμένη τοῖς κτισμασιν, ἵνα σοφά
 τε κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον φαινῆται· πᾶσι καὶ
 ἅμα τοῦ πεπονηκότος ἀξία. Καθ' ὃ σημαίνόμενον καὶ
 Δαδὶδ τοὺς τε οὐρανοὺς τὴν τοῦ Θεοῦ διηγεῖσθαι δό-
 ξαν φησὶν ἀλαλήτοις φωναῖς, καὶ ὅμα πᾶσαν προ-
 τρέπεται κτεῖν εἰς ἕμνον Θεοῦ ὅση τῶν ἐμφύλων τε
 καὶ μὴ, καὶ ἔση τῶν αἰσθητικῶν καὶ μὴ. Καὶ ἔτι ἡ
 τοῖς διδασκομένοις ἐντέχνως ἐκ προῦπαρχούσης γί-
 νεται γνώσεως. Ἐν ἧ τὸ εἰδέναι καὶ τὸ ἐπίστασθαι
 ἔχοντας, δεκτικῶς τῆς δημιουργοῦ τῶν ὅλων σοφίας
 ἡμεῖς οἱ θεοὶ Πατέρες φάσκουσι γίνεσθαι τὸν ἐκά-
 στοῖς ἄνῳτα τρέπον. Καὶ τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φα-
 νερὸν διὰ τῶν κτισμάτων. Ἀκτιστος δὲ σοφία ὁ
 Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, δὲ ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα
 γέγονε. Πλήν οὐχὶ τούτῳ Λόγος ἡ Υἱὸς ἔσθαι καὶ σοφία.
 Ἡ μὲν γὰρ Υἱὸς καὶ Λόγος [f. 151 v.] φωνῆ μονό-
 τρηπον ἔχει τὴν σημασίαν καὶ ἀναφορικὴν πρὸς τὸν
 Πατέρα, ἡ δὲ τῆς σοφίας διπλῆν. Λέγεται μὲν γὰρ
 καὶ καθ' αὐτὸ σοφία καθολικώτερον ἔχον τὴν ἐν-
 νοειν, ὅτε ταυτὸν εἰη σαφῶς τῆ οὐσίᾳ καὶ τοῦτ' εἰη
 τὸ εἶναι· ταύτῃ δὲ τὸ σοφίαν εἶναι κατὰ τὸν τοῦ εἰ-
 δους εἶπουν τὸν τῆς φύσεως καθολικώτερον λόγον,
 ὅτε σοφία καλεῖται ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς ὁμοίως ὡς-
 περ καὶ οὐσία ἐκάτερα. Λέγεται δὲ σοφία καὶ ἡ
 ὑπόστασις ἐκ τοῦ καθολικώτερου λαμβάνουσα τοῦ-
 νομα, ὡς περ καὶ ἀνθρωπὸν φαιμεν εἰδικῶς καὶ κα-
 θόλου τὴν οὐσίαν καὶ φύσιν, εἶπουν καθ' αὐτὸ καὶ
 κυρίως, καὶ οὐδαμῆ πρὸς ἕτερον, ἔτι δ' ὅτε καὶ
 τῆδε τὴν ὑπόστασιν, τὸν Πατέρα δηλαδῆ, τὸ εἰδικόν
 τε καὶ καθολικώτερον ὄνομα εἰς τὸ προσωπικὸν καὶ
 ἰδιῶζον μεταφέροντες. Οὐ γὰρ ἐστὶν ἰδιώτατον πε-
 ρικλεόμενον ἡ σοφία τινί, οὐδ' ἀναφορικὸν ὡς ὁ
 υἱὸς πρὸς τὸν πατέρα καὶ ὁ λόγος πρὸς τὸν οὐ λόγος
 ἐστὶν ἐστὶ νοῦς· τὰ μὲν γὰρ οὐκ ἰδιώτῃ καὶ φυσικῶς
 περιεκτικώτερό εἰσι καὶ ἕτερον ἔχει τὴν ἕνωσιν, τὰ

A advertens qui erat ejus mos ullo modo iis quæ
 fiebant: et duo æque tum audebat vir inepta neque
 timens neque verens. Ore enim contra Deum con-
 vicians nullo modo timore capiebatur: habitu
 autem inhoneste furentis illius uti moris coram
 oculis tot non verebatur. Et quod ante Trojam
 Ulysses ille olim Homeri Thersiten garrulam de-
 ludens facturum se esse minatus est, exutu-
 rum nimirum vestimenta grata, quæ membra
 pudenda **332** velant, hoc ille se facere con-
 tra se omnino non animadvertebat. Hæc Græ-
 çorum quantum omnino non ridere volentem ad
 ridendum adduxerunt, et ut oculum cavillantem
 in eum conjiciens hæc diceret: Equidem ignorantiam
 tuam et impudentiam miserrama, amice, nunc
 quoque volo omnes quæcumque vocem sapientiæ
 dividunt significationes proferens secundum scien-
 tiam rationem te docere: ut inde discas, in quantam
 pravitate adigatur si quis nugatus pervertat im-
 pudenter Scripturas divinas. Sequendum igitur
 est nobis divinorum Patrum hic quoque institutio-
 nem. Intelligitur enim sapientia dupliciter secun-
 dum creatum et increatum, atque creata quidem
 dicitur sapientia ea quæ infusa est a Deo simul-
 que confecta creatis, ut sapientia illa secundum
 Athanasium magnum omnibus viderentur simul-
 que Creatore digna: secundum quam significatio-
 nem etiam David cœlos enarrare Dei gloriam dic-
 cit matris linguis. Simulque omnia creata cohorta-
 tur ad Deum celebrandum, quæcumque anima
 prædita et destituta, quæcumque sensu sunt præ-
 dita et destituta, et porro eos qui docte instituuntur
 ex cognitione antea substante: in qua cum
 scientiam et intelligentiam habeamus testari nos
 sapientiam omnia creatam suo quæcumque insito
 more Patres divini contendunt; ac quæ in Deo
 cognosci possunt clara sunt creatis; increata autem
 est sapientia Filius et Verbum Dei, qua et in
 qua universa facta sunt. Sed non est eadem **333**
 semper verbum ac Filius cui sapientia. Vox enim
 Filii et Verbi simplicem habet significationem
 et ad Patrem relatum: sapientiæ autem vox du-
 plicem. Dicitur enim per se sapientia quod gene-
 raliorem habet notionem, ubi aperte idem est
 cum essentia: atque hoc idem fere est quod sapi-
 ens essentia secundum formæ sive nature ratio-
 nem generatorem, ubi sapientia vocatur Pater et
 Filius eodem modo quo etiam essentia utraque.
 Dicitur autem sapientia etiam substantia, nomen
 accipiens a genere: ut secundum formam et genus
 essentiam et naturam etiam hominem appellamus,
 sive per se et proprie, et nullo modo referentes
 ad aliud. interdum etiam certam hanc substan-
 tiam, Petrum nimirum, ita ut formæ et generis
 nomen in coram et secretum transferamus. Neque
 enim sapientia cum sit aliquid maxime secretum,
 circumclusum ulla re, neque referri debet ut Fi-
 lius ad Patrem, et ratio ad id, cujus ratio est
 mens. Essentialia enim et naturalia latius patent

liberamque habent notionem : quæ autem referuntur inter se et habitu mutuo conjuncta sunt neque ullo modo conceditur iis ut liberiores habeant significationem ; ut igitur Pater est essentia, Filius essentia, Spiritus sanctus essentia, ita Pater etiam sapientia, **334** Filius sapientia, Spiritus sanctus sapientia : simulque sapientia una, ut essentia una, neque vero sapientiæ tres, ut neque tres essentiæ. Cum igitur Filius dicit : « Ego sum sapientia, » et rursus Apostolus : « Christus Dei potentia et Dei sapientia, » ut ex Patre qui est potentia et sapientia, genitus cogitatur, ut lux e luce, et Deus e Deo. Quo igitur impietatis non procedit, qui dixerit, Deum esse suppositam sapientiæ tanquam accidenti, neque sapientiam esse potius essentiam; neque Deum esse ut essentiam suam, ita etiam sapientiam suam, sed in eo ut in supposito tanquam artificiosam istam sapientiam in animo humano? Hoc enim facere etiam magnus Athanasius regulas et leges philosophicas veritatis secutus valde vetat, impietatis participes reddit sectam eorum secutos, qui in Deo dicant esse sapientiam ut habitum accidentem et non accidentem, neque vero ipsum esse sapientiam. Hic igitur cum sapientia sit duplex, altera creans et prima et faciens, altera creata, itemque altera excogitans, altera excogitata, dein item altera progenerans, altera effecta, sequitur ut illius quidem sit genitor et Pater: Deus, hujus autem artifex et creator, et ut propterea harum sit altera essentia sempiterna et immota et immutabilis, cum oporteat esse omnino essentiam quæ universa primum moveat immotam et per se et per accidens, altera autem semper mutabilis et mobilis et semper mota secundum similes qui in creationem et essentiam et ordinem nunti proventus eorum quæ **335** apud nos sunt, et interdum ex monade definita in multitudinis infinitate procedat indefinitam: interdum contra ex unitate definita secundum oppositionem ad infinitatem recedat indefinitam. Generis enim infinitam obtinere et rationis locum etiam artificiosam hanc sapientiam dixerunt veteres philosophi et theologo: atque ut neque genus abesse potest ab illis quarum est genus formis et atomis, neque ratio quæ est essentia ab illis, quarum est ratio rebus, ita neque artificiosam sapientiam sejunctam esse a quibusque hujus formis et atomis : non magis quam superficies corporum, quas et ipsas non esse unquam per se scimus sive suppositis quorum sunt superficies. Omnes igitur scientiæ et artes sapientes ex hac sapientia artificiosa pendunt, velut diversi radicis unius rami : et ut Deus est omnium auctor et progenitor, ita etiam hujus ex qua illi pendunt. Quamobrem ibi quidem conjunctio mutua et relatio locum obtinet ut propriam vim omnino sinceram servet, cum sint ejusdem generis et id quod dividitur et ea in qua dividitur : hic autem illa cum sint usque ad solam vocem arti-

A δ' ἀναφορικὰ πρὸς; ἑλληλά τέ ἐστι, καὶ τῆ μεταξὺ συνδέσμενα σχέσει ἄρετον ἔχειν οὐδαμῆ συγχωρεῖται τὴν σημασίαν. Ὅσπερ οὖν οὐσία ὁ Πατήρ, οὐσία ὁ Υἱός, οὐσία τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὕτως ἄρα καὶ σοφία ὁ Πατήρ, σοφία ὁ Υἱός, σοφία τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· καὶ ἑμοῦ μία σοφία ὡς μία οὐσία, καὶ οὐ τρεῖς σοφίαι ὡσπερ οὐδὲ τρεῖς οὐσίαι. Ὅταν οὖν ὁ Υἱός λέγῃ, « Ἐγὼ εἰμι ἡ σοφία, » καὶ αὐτὸς ὁ Ἀπόστολος, « Χριστὸς Θεοῦ δυνάμις καὶ Θεοῦ σοφία, » ὡς ἐκ Πατρὸς δυνάμειος ὄντος καὶ σοφίας νοεῖται, ὡσπερ εἶπεν ἐκ φωτὸς καὶ Θεὸς ἐκ Θεοῦ. Πού τοίνυν οὐκ ἐν ἀσεβείᾳ; ἐλαῦνοι τὸν Θεὸν ὑποκεισθαι λέγειν τῆ σοφίᾳ καθάπερ συμβεβηκότι, καὶ μὴ εἶναι μᾶλλον τὴν σοφίαν οὐσίαν, μῆδὲ τὸν Θεὸν εἶναι, ὡσπερ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, οὕτω καὶ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ὡς ἐν ὑποκειμένῳ, καθάπερ τὴν τεχνικὴν ταυτηνὴν σοφίαν ἐν ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ; Τοῦτο γὰρ καὶ ὁ μέγας Ἀθανάσιος, κανόνι καὶ νόμοις ἐπιστημονικοῖς ἀληθείας ἐκόμενος, λίαν ἀπαγορεύει καὶ ἀσεβείας ἀποκλιροῖ θιασώταις, περὶ τὸν Θεὸν εἶναι φάσκουσι τὴν σοφίαν ὡς ἐξῆς συμβαίνουσιν καὶ ἀποσυμβαίνουσιν· καὶ οὐδαμῆ γε σοφίαν αὐτόν. Διπλῆς ἐνταῦθα τοιγαροῦν τῆς σοφίας ὄψης, τῆς μὲν δημιουργικῆς τε καὶ ἀρχικῆς καὶ ποιητικῆς, τῆς δὲ δημιουργομένης, καὶ τῆς μὲν σοφιστοῦσης, τῆς δὲ σοφιστομένης, καὶ τῆς μὲν γεννωμένης, τῆς δὲ ποιουμένης, ἔπεται τῆς [f. 189 v.] μὲν εἶναι γεννήτορα τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα, τῆς δὲ ποιητὴν καὶ δημιουργόν, καὶ εἶναι διὰ ταῦτα καὶ τούτων τὴν μὲν οὐσίαν ἀίδιον τε καὶ ἀτρέπτον καὶ ἀκίνητον (δεῖν γὰρ εἶναι παντάπασιν τὴν τὰ πάντα πρῶτως κινούσαν οὐσίαν ἀκίνητον καθ' αὐτὸ τε ἅμα καὶ κατὰ συμβεβηκότι), τὴν δ' αἰετρεπτήν καὶ ἀλλοιωτήν καὶ αἰετ κινουμένην κατὰ τὰς εἰς; γένεσιν καὶ οὐσίωσιν καὶ τάξιν ἀναλόγους προόδους τῶν καθ' ἡμᾶς, καὶ νῦν μὲν ἐξ ὠρισμένης μονάδος εἰς πλήθους ἀπειρίαν ἀνίστασιν ἀρίστον, νῦν δ' ἐξ ὠρισμένης; ὀλότητος κατ' ἀντιπεπόνησιν πρὸς ἀπειρίαν κατιῶσαν ἀρίστον. Γένους γάρ τινος ἐπέχσιν καὶ ιδέας τόπον καὶ τὴν τεχνικὴν ταύτην σοφίαν ἔφασαν οἱ πάλαι φιλοσοφῆσαντες καὶ θεολογῆσαντες. Καὶ ὡς οὕτω τὸ γένος ἀπεῖναι δυνατόν ὡς ἐστὶ γένος εἰδῶν καὶ ἀτόμων, οὕτ' αὖ τὴν ιδέαν ὄσαν οὐσίαν ὡς ἐστὶν ιδέα πραγμάτων, οὕτως οὐδὲ τὴν τεχνικὴν σοφίαν χωρὶς; εἶναι τῶν καθ' ἕκαστα ταύτης εἰδῶν καὶ ἀτόμων, οὐ μᾶλλον γ' ἂν ἢ τὰ ἐν σώμασι χρώματα, ἃ καὶ αὐτὰ μὴ εἶναι ποτε καθ' αὐτὰ ἴσμεν ἄνευ ὧν ἐστὶν ὑποκειμένων χρώματα. Πᾶσαι τοίνυν ἐπιστῆμαι καὶ τέχναι σοφαί τῆς τεχνικῆς ταύτης σοφίας ἐξήρτηται, καθάπερ διάφορα βέλους μιάς βλαστήματα. Καὶ ἐστὶν ὡσπερ τούτων ἀπάντων αἴτιος; καὶ προαγωγεὺς ὁ Θεός, οὕτω καὶ ταύτης ἀφ' ἧς ἐκείνα. Διόπερ ἐκεῖ μὲν ἡ σχετικὴ συνάρφεια καὶ ἀναφορὰ χώραν ἔχει τὸ οἰκεῖον ἑξέλιμμα παντάπασιν ἀκαπλευτόν διασώζειν, ὅτε ὄντων ὁμογενῶν ἄμφοιν, τοῦ τε διαιρουμένου καὶ πρὸς ἃ διαρείεται· ἐνταῦθα δὲ μέχρι μόνης ἐνάρθρου καὶ στυμαντικῆς φωνῆς αἰτιατὰ ὄντα αὐτὰ πρὸς τὸν αὐτῶν αἴτιον καὶ ποιητὴν τὴν ἀναφορὰν ἀπευθύνει. Ὅστε διαβάλλει μὲν ἐκείνα πάντων ἐστὶ, θαυμάζειν δ' οὖν ἄξιον, μάλιστα πάν-

των Μάξιμον ἐκείνον τὸν θεῖον τῆς εὐσεβείας διδύ-
καλον, κάλλιστα πάντων ἐνταῦθα περὶ σοφίας φιλο-
σοφῆσαντα, καὶ διεκόντα σαφῶς ἐκάτερα, τὴν τε
σοφίαν τὴν ἀκρίστον, δι' ἧς καὶ ἐν ἧ τὰ πάντα γέ-
γονε, καὶ αὐτὴν ὑπ' αὐτῆς; καὶ δι' αὐτῆς συνυφαν-
θεῖσαν καὶ συντεθεισαν οὐρανῷ καὶ γῆ καὶ πᾶσι
τεχνικῶς τε καὶ σοφῶς τοῖς κτίσμασι, ψιλὴν καὶ ἀνο-
πόστατον φάμεων καθ' αὐτὴν ἐπίνοιαν.

eam intellectam et compositam caelo et terræ et omnibus creatis artificiose et sapienter quam te-

neuem dicit et substantia carentem per se cogitationem.
Κε'. Ἐπὶ δὴ τούτοις καὶ τοῖς σοφούτοις πολὺς
ἐφεξῆς ὁ Γρηγορᾶς ἐρῶν, κατατρέχων Παλαμᾶν τε
αὐτὴν καὶ τὰς αὐτοῦ βλασφημίας, ἀλλότριον ἐπιστή-
μης ἀπάσης; δεῖκνυς τῆς τε ἡμετέρας καὶ οὐραθεν.
Δι' ἧ καὶ κακίως ὄργανον γεγονέναι βράβως αὐτὴν
ἐθεοθάϊου τε καὶ συνεπέριαι, τῆς ὀληθούς σοφίας
εἰσάπαξ ἀπεβρωγῶτα καὶ ἐκτετοπισμένον. Ὅθεν ὁ
βαρυστόνος ἐκείνος καὶ ἀλιτήριος [f. 152 v.] πληγὴς
τὴν καρδίαν καὶ οἷον ἐμβρόντητος γεγονώς ἐβόα τε
ἀσελγῶς, τὰ συνήθη φύρδην καὶ συγκεχυμένως συν-
είρων, καὶ οἷον εἰπεῖν ἐμεμῆναι τὸ κάθαγμα. Διὸ
καὶ ὁ βασιλεὺς οὐνοὶ πως αὐτοῦ φειδόμενος, πρῶτως
καὶ μετὰ σεμνοῦ μειδιάματος στραφεὶς πρὸς τὸν
Γρηγορᾶν, ἤσυχῃ πως καὶ ὅσον μὴ ἐξακούεσθαι
πρὸς τὸν Παλαμᾶν, παρήναι τε καὶ συνεθύλευσε
πρασιτέρως ἀντιδιδόναι τοὺς λόγους αὐτῷ, μὴ τι καὶ
πάβῃ τῶν ἀδοκῆτων. Ὁ δ', « Ἔσται τοῦτο, » ἀπο-
κρινάμενος ἐσιώπησε τοῦ λοιποῦ.

Α'. Ὁ γε μὴν Παλαμᾶς τὴν ἐκτουτο βουλόμενος
ἐτι πολυθεῖαν συνιστᾶν, τοὺς μὲν προσηνεγμένους
ἐλέγχους ἐκείνους αὐτῷ καὶ τὴν κατ' αὐτοῦ χυθεῖ-
σαν χλεύην ἐφ' οἷς προῦθετο πᾶσι τάχιστα ἐκλαθό-
μενος διὰ σκληρότητα καὶ ἀναληγσίαν, ὡς εἰκοι,
γνώμης, ἐτέρας αὐθις εἰσήγε λόγων προφάσεις,
παραθαρρύνοντας ἔχων ὁποῖος αὐτὸς θιασώτας ἐκεῖ
τὰ προστυγχάνοντα λέγειν ἀεὶ, μὴ σιωπήσας ὁδῆ
νικᾶσθαι τοῖς πλείστοις, οἷ τὸ νικᾶν μόνῃ δὴ τῇ πο-
λυλόγια παραμετροῦσιν. Ἰταμὸν γὰρ ἡ ἀμαθία καὶ
σφόδρα τι ἀναιδές, καὶ φιλεῖ γέ ὡς τὰ πολλὰ τὸ τῆς
μαθησίας ἑλλίπας θράσους ἀνασώζειν πλεονεξία, καὶ
μάλιστα ὅταν ἀμαθέσιν ἀκροαταῖς ἐντυγχίνῃ. Ἄν δὲ
καὶ ἰταμοὺς ὁμοίως ἐξεπίτηδες ἐνίους ἐχῆ σπουδα-
στάς, ἀσήμοις ἐπικρατοῦντας κραυγαῖς καὶ τῇ τῆς
ἀκοῆς ἀντιπαταγούντας ἐλευθερία καὶ συγγέοντα;
τὸ τῆς ἀληθείας κριτήριον, ποῦ οὐκ ἂν τὸ δεινὸν
αὐθαδείας προβαίῃ; Διὸ καὶ βιβλίον ἐπὶ τούτοις
ἀνεψῆγός ὁ Παλαμᾶς ἀνεγίνωσκε ῥῆσιν ἄλλο λέγου-
σαν εἶναι τὸν ἐνεργούντα καὶ ἄλλο τὸ ἐνεργητικὸν
καὶ ἄλλο τὴν ἐνέργειαν καὶ ἄλλο τὸ ἐνέργημα. Εἶτα
ἠρμήνευεν ἀπὸ γλώττης αὐτὸς, ἐνεργούντα μὲν
εἶναι τὸν θεόν, ἐνεργητικὸν δὲ τὴν φύσιν, ἐνέργειαν
δὲ τὴν ἀκρίστον αὐτοῦ θεότητα, ἄλλην οὖσαν τοῦ
ἐνεργούντος τε καὶ κινούντος αὐτὴν, ἐνέργημα δὲ τὸ
ἀποτέλεσμα· εἶναι δ' ἐνέργειαν καὶ ἐνεργεῖν τὸ
αὐτό. Καὶ ἐπὶ τούτοις ἠρώτα τί ἂν εἴη τὸ ἐνεργεῖν
αἰεῖσθαι; Ἢ οὐ ταυτὸν τῷ δημιουργεῖν; Ἄρ' οὖν
κτιστὴν εἰποιμεν ἂν τὸ δημιουργεῖν ἐπὶ τοῦ θεοῦ;
Ἄππε τῆς ἀλογίας. Εἶθ' ἐξῆς ἄλλα ἐπ' ἄλλοις προ-
σεβῆται, δεῖκνυς τὸ δημιουργεῖν ἄλλο τε καὶ διέφορον

PATR. GR. CXLIX.

culam et significantem effecta, ad auctorem et
creatorum relationem advertunt, ita ut omnino
non debeamus criminari, sed maxime **336** admi-
rari Maximum illum divinum pietatis præceptorem,
quod pulcherrime omnium hic de sapientia philo-
sophatus est et sapienter utrumque secrevit, sa-
pientiam nimirum increatam, qua et in qua uni-
versa facta sunt, et rursus alteram ab ea et per
eam intellectam et compositam caelo et terræ et omnibus creatis artificiose et sapienter quam te-

XXIX. Ad hæc et talia dein le Gregoras multas
suas in Palamam ejusque blasphemias effudit in-
sectationes, ostendendo alienum eum esse ab omni
scientia et nostra et externa; quapropter etiam
pravitatis instrumentum illum factum esse facile
affirmabat et concludebat, a vera sapientia semel
abruptum et exulem. Deinde miser ille et piacularis
pectus pulsans et ut attonitus nimis valde clama-
bat, notissima indiscrete et confuse conserens,
et ut ita dicam, furebat hostiæ modo. Propterea
etiam rex quodammodo ei parcens et placide ani-
moque æquo et augusto cum risu ad Gregoram
conversus, leniter fere et ita ut a Palama audiri
non posset, suadebat edabatque consilium, ut pla-
cidiores ei redderet sermones, ne quid inexpectatum
pateretur. Qui cum, Hoc erit, respondisset,
jam conticuit postea.

XXX. Palamas tamen cum dogma suum multo-
rum deorum magis confirmare **337** vellet, prola-
torum argumentorum illorum et cavillationis in
eum effusæ propter ea quæ omnibus proposu-
it, oblitus celerrime, propter rigorem et torporem ut
videtur animi, alias rursus introducebat sermo-
num species, cum haberet incitantes ibi, qualis
ipse erat, socios ad omnia semper dicenda paratos,
ne si taceret plerisque vinci videretur, qui victori-
am loquacitate sola metiuntur. Audax enim
ignorantia est et profecto valde impudens: et
amat plerumque cognitionis inopiam restituere
audacia: accessione, et maxime cum in auditores
indoctos incidit. Cum autem etiam æque audaces
aspatim nonnullos habet assecclas, qui clamoribus
crepent indistinctis et contra narrandi libertatem
fremant et veritatis normam confundant, quo non
progrediatur superbiam periculum? Igitur etiam
librum præterea revolvens Palamas recitabat di-
ctum, quod ait, aliud esse efficientem, aliud effi-
cax, et aliud efficientiam, aliud effectum. Tum
ipse ex tempore interpretabatur, efficientem esse
Deum, efficax naturam: efficientiam divinitatem
ejus increatam quæ alia esset atque efficiens eam-
que movens, effectum esse perfectionem. Esse au-
tem efficientiam et efficere unum idemque: et
præterea quærebatur, quid esset putandum efficere,
338 an non idem cum creando? Tum sane
creatum diceremus creare in Deo: apage stulti-
tiam istam! Alia deinceps aliis addebat, demon-
strans creare aliud esse et diversum ab essentia

10

et increatum per se, simulque multa locutus est, plurimum conserens ejusdem naturæ et ordinis cum prioribus illis et mediis conviciis ejus, ne alia in aliam mutata semper et sibi repugnans esset Chalanæ novæ turris ædificata et quæcunque ad purgationem igne egebant Sodomitico. Sed Gregoras plerisque prætermisissis hæc ei dixit : Si aliud est creare et increatum, secundum te, semper igitur erat, et necessario jam accidit, ut sint simul cum Creatore sempiterna quæ effecta sunt; cum enim, secundum te, semper esset Creator et semper crearet, semper igitur erat etiam mundus simul cum Creatore : id quod ineptum est et impium. Providere enim semel creatis Deus dicitur et servare secundum quam facta sunt rationem, neque vero creare; cum non indigeant accessione opera, quæ omnia die septimo finivit : præsertim cum efficientiam et efficere idem esse et ipse concedas; efficientia autem est motio effecta magis quam efficiens. Si enim est efficientia, ait magnus in theologia Gregorius, efficietur videlicet, neque vero efficiet : et simulque effecta est desinet. Desiit itaque tunc creare cælum aliud et terram aliam et solem et sidera et talia quidem, atque si desiit, etiam initium habuit omnino. Quod autem incipit et desinit quomodo idem esse potest cum eo, quod neque incipit neque desinit? non igitur creare sempiternum est simul cum Deo. Ut enim ignis natura est facultas urendi, ut Dei facultas creandi, efficientia autem est urere, quod etiam presente eo, quod uri potest, efficere videtur, absente autem illo etiam ustio abest, ita etiam in creante dicat aliquis : Si adest quod debeat creari locum fortasse obtinet etiam creare; si illud deest, desiit etiam creare. Deinde efficientiam hanc quæ est in creatis compositis necesse est cogitare ut motionem effectam, ut divinus ait Joannes Damascenus, quæ est etiam relatio extrema conjungens, neque sine relatis cogitari potest. Extrema autem dico efficere et effectum : motio autem est in tempore et prioris et posterioris præsentia administratur, finibus temporum et locorum subjicere libertatem : quam quidem Deo attribueri, omnium est ineptissimum. Cogitatum enim erat factum in Deo, ipsa voluntate ad constitutum finem transeunte : discrimen temporis aut loci ibi introducere quocunque modo cogitatione quadam omnium est ineptissimum neque fieri potest. Impetus enim consilii divini, ait Gregorius Nyssenus, cum vult res fit, et voluntas essentia afficitur, ita ut statim fiat natura, voluntas nimirum potestatis omnipotentis, quæ quodcunque sapienter et artificiose vult efficit, ut voluntas non careat substantia. Locus enim et ratio nullo modo conspicitur, secundum Cyrillum divinum, intercedens inter creatorem et creatum : efficientiam autem in Deo demonstratum est esse ejus declarationem magnorum et mirabilium operum nobis factam : hæc autem sunt opera

αὐτῆς οὐσίας καὶ ἀκτιστον καθ' αὐτὴν. Καὶ ἅμα ἐπο-
λυλόγησε, πλείστα συνείρων ὁμοφυῶ καὶ ὁμόστοιχα
τοῖς προτέροις ἐκείνοις καὶ μέσοις βλασφημίαις αὐ-
τοῦ, [ἴνα [f. 153 r.] μὴ ἀλλοπρόσαλλῆς τις ἢ καὶ ἀ-
σύμφωνος; ἐαυτῷ ὁ τῆς νέας Χαλδῆνης πύργος οἰκο-
δομούμενος, καὶ ὅσα τοῦ Σοδομιτικοῦ πυρὸς εἶδειτο
πρὸς κάθαρσιν. Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος πρὸς αὐτὴν τὰ
πλείω παρῆι; ἐκεῖνά φησιν· Εἰ ἄλλο τὸ δημιουργεῖν
καὶ ἀκτιστον κατὰ σὲ, αἰεὶ ἄρα ἦν, καὶ συμβαίνει
λοιπὴν εἰς ἀνάγκη; εἶναι τῷ δημιουργῷ συναΐδια τὰ
δημιουργήματα· αἰεὶ γὰρ ὄντος τοῦ δημιουργοῦ καὶ
αἰεὶ δημιουργοῦντος κατὰ σὲ, αἰεὶ ἄρα ἦν καὶ ὁ κόσ-
μος ὁμοῦ τῷ δημιουργῷ. Ὅπερ ἀτοπον καὶ ἀσεβές.
Προνοεῖσθαι μὲν γὰρ τῶν ἀπαξ δημιουργηθέντων ὁ
θεὸς λέγεται, καὶ συντηρεῖν καθ' ὃν γαγόνασι λόγον
αὐτῆς, δημιουργεῖν δ' οὐ, μὴ δεομένων προσθήκης
ὧν κατέπαυσεν ἔργων ἀπάντων τῇ ἐβδόμῃ ἡμέρᾳ.
Ἄλλως τε καὶ ἐπειδὴ ἐνεργεῖν ταυτὸν καὶ αὐτὸς εἶ-
ναι ὁμολογεῖς, ἔστι δ' ἡ ἐνέργεια κίνησις ἐνεργουμένη
μᾶλλον ἢ ἐνεργοῦσα (εἰ γὰρ ἐνέργειά ἐστι, φησὶν ὁ
μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος, ἐνεργηθήσεται θηλονό-
δι, καὶ οἷκ ἐνεργήσῃ, καὶ ὁμοῦ τῷ ἐνεργηθῆναι
παύσεται), πέπαυται ἄρα τὸ δημιουργεῖν οὐρανὸν
καὶ τὰ γε τοιαῦτα· καὶ εἰ πέπαυται, καὶ ἤρ-
ξατο πάντως. Τὸ δ' ἀρχόμενον καὶ παύομενον τῷ
μῆτε ἀρχομένῳ μῆτε παυομένῳ πῶς ἂν εἴη ταυ-
τόν; Οὐκ ἄρα τὸ δημιουργεῖν συναΐδιον τῷ θεῷ.
Ὅπερ γὰρ τοῦ πυρὸς φύσις μὲν ἐστὶ τὸ καυσεῖ-
κόν ὡς τοῦ θεοῦ τὸ δημιουργικόν, ἐνέργεια δὲ τὸ
κατεῖν, ὁ καὶ παρόντος μὲν τοῦ καλεῖσθαι δυναμένου
δοκεῖ ἐνεργεῖν, ἀπόντος δ' ἐκείνου καὶ τὸ καλεῖν
ἀπιστῖν· οὕτω ἀπὸ τοῦ δημιουργοῦντος φαίη τις
ἂν, παρόντος μὲν τοῦ δημιουργεῖσθαι δεομένου χώ-
ραν ἴσως· ἔχει καὶ τὸ δημιουργεῖν, ἐκείνου δ' ἀπόντος
πέπαυται καὶ τὸ δημιουργεῖν. Ἐπειτα τὴν ἐνέρ-
γειαν ταύτην ἐν τοῖς συνθέτοις κτίσμασι χρῆ νοεῖν
κίνησιν οὕσαν ἐνεργουμένην, ὡς ὁ θεὸς ἐκ δαμα-
σκοῦ φησιν Ἰωάννης. Ἥτις καὶ σχέσις ἐστὶ συν-
θετικῆ τῶν ἀκρων, καὶ ἀνευ τῶν σχετῶν νοεῖσθαι
μὴ δυναμένη· ἀκρὰ δὲ φημι τὸ ἐνεργοῦν καὶ τὸ
ἐνεργούμενον. Ἢ δὲ κίνησις ἐν χρόνῳ τέ ἐστι καὶ
τῇ τοῦ προτέρου καὶ ὑστερου παρουσίᾳ διοικεῖται,
ἔροις τοπικοῖς ὁμοῦ καὶ χρονικοῖς δουλώσασα τὴν
ἐλευθερίαν. Ταύτην δ' ἀνατιθέναί θεῷ τῶν πάντων
ἐστὶν ἀτοπώτατον. Τὸ γὰρ ἐνόημα ἔργον ἦν ἐπὶ
θεοῦ, ἀμέσως τοῦ βουλήματος πρὸς τὸ κατὰ πρό-
θεσιν τέλος μεθισταμένου. Καὶ διάστημα χρονικὸν
ἢ τοπικὸν ἐκεῖ παρσιδάγειν ὅπως οὐδὲν ἐπινοεῖται
τῶν πάντων ἐστὶν ἀτοπώτατον καὶ ἀδύνατον. Ἢ
γὰρ ὁρμὴ τῆς θείας προαιρέσεως, φησὶν ὁ Νύσσης
Γρηγόριος, «ὅταν ἐθέλῃ πρᾶγμα γίνεσθαι, καὶ οὐ-
σιούται τὸ βούλημα εὐθὺς φύσις γινόμενον, τῆς
παντοδυνάμου ἐξουσίας, ἔπερ ἂν σοφῶς τε καὶ
τεχνικῶς ἐθελήσῃ, μὴ ἀνυπόστατον ποιούσης τὸ
θέλημα.» Τόπος γὰρ καὶ λόγος οὐδεὶς [f. 155 v.]
ἔρχεται, κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον, μεταξὺ ποιητοῦ καὶ
κτίσματος. Ἐνέργεια δ' ἐπὶ θεοῦ διδάσκεται εἶναι ἡ
τῶν μεγάλων καὶ θαυμασίων ἔργων αὐτοῦ πρὸς

ἡμᾶς φανέρωσις. Ταῦτα δ' ἔστι ποιήματα κτιστῶν, καὶ οὐδαμῇ θεοὶ καὶ θεότητες ἀκτιστοί. Ὅν οὐδεμία τις προηγήσατο κινήσεις, ἣν ἐνέργειαν οὕγε εἶναι ἀναπλάττεις νῦν καὶ θεότητα προσεργουμένους ἀκτιστον καὶ τῆς θείας οὐσίας διάφορον. Ἀνάπλασμα ἄρα τῆς διανοίας ἡ σὴ θεότης ἐστίν, ὅσον οὐδ' ἂν οἱ τοὺς τραγελάφους πλάττοντες ἐνοήσασιν.

ΑΑ'. Πολλῆς γε μὴν ἐνοστάσεως τῶν ἐκατέρωθεν γενομένης, καὶ λόγων συγῶν κενωθέντων οἷους ὁ τῆς ἐρεῖδος μέτος ὑφαίνει, καὶ ἄμα θοροῦθου μακροῦ τῶν ἀμαθῶς ἐκείνων παρασπιζόμετων τῷ Παλαμᾷ περιβοηθήσαντος τὰς ἡμῶν ἀκοᾶς, ὥς μὴδ' ἐξακούεσθαι δύνασθαι τι τῶν λεγομένων, ἀνεχαίτισσε τὸν δρόμον ὁ Γρηγορᾶς ἐκείνων τῶν ἐλέγχων, ἵνα μὴ καὶ πρόφασίς τις ὑπονοῆται τῶν τοῦ Παλαμᾷ καθίστασθαι βλασφημιῶν. Πανσαμένων γὰρ τῶν ἐλέγχων φησί, καὶ μηκέτι τὸ ἀμαθῶς ἐρεθίζόμετων ἐκείνου, παύσεσθαι καὶ τὸ πολέμιον εὐθὺς καὶ ἀντιπαλον τῆς ἐκείνου βλασφημίου γλώττης καὶ ἀπεραντολογίας. « Ἐχομεν δὲ καὶ τὴν μίμησιν εἰς τοὺς θεοῦς, ἔφησεν, ἐκείνους φωστῆρας καὶ διδασκάλους τῆς Ἐκκλησίας ἀνενεγκεῖν, κατ' Ἐνόμιου πάλαι φερομένους. Τῆς γὰρ ἐκείνου καταγνώτας ἀναληθίας, Βασιλεὺς μὲν ὁ μέγας, « Ἐοίκαμεν, φησί, διὰ τὴν πολλὴν τῆς ἀσεθείας ἐνέργειαν ἀπορεῖν λόγων, καὶ οὐκ ἔχειν πῶς τῆς ἀλογίας αὐτῶν καθαρῶς φέμεθα, ὥστε μοι δοκοῦσι τι κερδαίνειν παρὰ τὴν ἄνοιαν. Ὡς γὰρ τὰ μαλακὰ καὶ ὑπέκλιοντα τῶν σομάτων τῷ μὴ ἔχειν ἀντέρεισιν οὐκ ἔστι γενναίαν τὴν πληγὴν ἐνεγκεῖν, οὕτως οὐδὲ τῶν προδήλων εἰς ἀνοιαν δυνατὸν ἐλέγχῳ νεανικῶ καθικέσθαι. Λείπεται οὖν σιωπῇ τὸ βδελυκτὸν αὐτῶν τῆς ἀσεθείας παραδραμεῖν. » Γρηγόριος δ' αὖθις ὁ Ἐνόμιου, κατ' Ἐνόμιου φερόμενος καὶ αὐτὸς καὶ τὸν αὐτὴν τάδε λεγὼν σταδιδρομῶν διαυλον, « Καλῶς ἂν ἔχοι, φησί, σιωπῇ μᾶλλον τὸν λόγον βδελύξασθαι καὶ βύσαντα τὰ ὧτι φυγεῖν ἀπὸ ἀκοῆς πονηρᾶς. » Ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς τε ἀνέστη, καὶ ὁ σύλλογος διελέλυτο. Εἰ δὲ καὶ ἔτερα πῆλιν μεταξὺ κληθέντα παρὰ τοῦ Παλαμᾷ, σιγῆς ὑπάρχοντα καὶ οὐ μνήμης οὐδέποτε οὐδεμιᾶς ἄξια, σιγῇ παρεπέμφθησαν καὶ ταύτῃ τῇ διηγῆσει, μεμψέσθω μηδεὶς· περιττὰ γὰρ καὶ ἐπιδαβῆ [f. 156 r.] καὶ συμπεφυρμένα καὶ βλασφημίας παντοδαπῆς καὶ πικρῆς ἀνάμεστα, μᾶλλον δὲ χεῖρον παντάσῃν ἢ ναυτιεῖν ὄντα, οὐδ' ἀκοῆς γοῶν μικρᾶς ἠξίωται πρὸς τοῦ Γρηγορᾶ. Διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς σιγῇ παραπέμπειν ἔκρινα δεῖν, δοῦν ἔνεκα, ἵνα δ' ἁπλοῦς μὴθ' ὄρια Πατέρων ὑπερβαίνωμεν, μήτε βλασφημίας Παλαμικαῖς ἀκοαὶ καθαραὶ καταβλάπτονται.

ΑΒ. Εὖ γε, ὦ φίλων ἄριστε Ἀγαθόνικε. Καὶ σοὶ τῆς διηγῆσεως μακρὰ τις κείσεται χάρις ἐν τοῖς τῆς ἐμῆς καρδίας θαλάμοις. Ἠδέως δ' ἂν πυθολίμην καὶ ἤτις ἡ ψῆφος ἐπὶ τούτοις εἴη τοῦ τε βασιλέως αὐτοῦ καὶ ἄμα τῆς τῶν ἐνδῶν γερουσίας ἐκείνης.

ΑΓ. Ἄλλ' οὐδὲ ταύτην ἐκνήσω σοι, βέλτιστε θεότιμα, διηγῆσασθαι. Κατέγνωκε μὲν τῶν μακρῶν τοῦ Παλαμᾷ καὶ πικρῶν βλασφημιῶν ὁ βασιλεὺς ὅποσα

creata : neque vero ullo modo dii et divinitates increatae, quibus nulla antecedit motio, quam tu quidem efficientiam esse fingis nunc et divinitatem appellas increatam et ad essentia divina diversam. Fictio igitur mentis tuae est divinitas tua, qualem ne tragelaphos quidem fingentes excogitare possint.

XXXI. Magna quidem oppositione partis utriusque facta et verbis consumptis qualia objurgationis Filium contexit, simulque tumultu magno exortio illorum indocte adjuvantium Palamam qui aures nostras obstrepuit ita ut neque exaudiri posset quidquam dictorum, Gregoras cursum retinuit argumentorum illorum, ne species simularetur conviciorum Palamae ut consisterent. Etenim si desinerent argumenta, ait, **341** neque jam illius ignorantiam excitarent, fore ut etiam bellum statim et oppositio illius linguae conviciantis et loquacitatis desinerent. « Possumus etiam imitationem ad divinos, inquit, praecceptores et lumina Ecclesiae referre contra Eunomium invehentes. Cum enim illius impudentiam cognoscerent, Basilii Magnus, « Videmur, inquit, propter multam impietatis perspicuitatem verbis carere neque habere quomodo insaniam eorum tangamus, ita ut fructum capere praeter ignorantiam mihi videantur. Ut enim mollia et remittentia corpora, quia resistere non possunt, justum vulnus accipere nequeunt, ita neque eos quorum ignorantia est aperta ut argumento ingenti tangamus fieri potest; relinquatur igitur, ut impietatem eorum odiosam silentio praetermittamus. » Rursus autem Gregorius Nyssenus in Eunomium invehens et ipse idemque cum fratre currens stadium, « Honestum est, inquit, silentio potius sermones odiosos et auribus obturatis auditionem miseram fugere. » Ad haec rex assurrexit et colloquium finitum est. Quodsi alia quoque plura praeterea dicta a Palama, quae silentio subjecta neque ulla unquam memoria digna sunt, etiam narratione hac silentio praetermissa sunt, nemo hoc reprehendat; supervacanea enim et noxia et **342** confusa sunt et convicii diversi et varii plena : sive potius pejora omnino nausea ne auditione quidem minima a Gregora digna habita sunt. Propterea et ipso silentio ea praetermittenda esse censui, duabus ex causis : nimirum ne fines Patrum egrederemur, neve conviciis Palamicis aures sinceræ offenderentur.

XXXII. Optime profecto, o amicorum optimo Agathonice : atque narrationis istius magna tibi aderit gratia in pectoris mei spatiis : libenter autem scire volo, quale iudicium sit hac in re regis ipsius simulque virorum illustrium concilii illius.

XXXIII. Verum neque hoc, Theotime optime, tibi enarrare invidebo : iudicavit quidem rex contra magna Palamae et varia convicia id quod

æquum erat; aperuit autem nihil ullo modo; sed matam omnino linguam tenuit cautus duabus excusis, primo, quia neque ipsum illum Palamam publice spectandum præbere volebat aperteque vexare, neque per eum æque Cantacuzenum, qui totus aperte ex Palamæ gratia et conditione pendebat; secundo, quia etiam tales a natura habuit mores: neque enim ad conviciandum promptam habuit linguam neque ad castigandum manum: sed mansuetum omnino ingenium continuo servat, natum, ut in a dicam, et ex cultum ad clementiam. Propterea igitur **343** hic quoque neque ipse coram voluit Palamam proscindere, neque alium quemquam hoc facere passus est: sed et ipse lingua tacente sententiæ suæ effatum in tempus aliud reposuit et dispensavit, et alios ut idem facerent adhortatus est. Sed Palamas nullo modo ex verisimili, sed contra ex incerto regis sententiâ interpretans et fingens, diem posterum naturalibus impudentiæ turbis et impetibus temerariis et præcipitibus plano consumpsit ut taurus cæstro in furorem coniectus: et totas plateas et vias circumgrediens pervertit omnia loquacitate sua et vocum inanitate replevit: et in quos incidere omnium obruebat aures glorians vana et ficta et quæcumque ex imperia illa phalange erant. Neque vero solum nullum urbis templorum Minervæ reliquit et aliter comparatarum scholarum, quin insereret circumgrediens nota et profana sectæ dogmata, sed etiam in domibus majoribus et minoribus, ne lupanaribus quidem exceptis, neque si quæ anus erant ebriciæ, omnes implevit aures sædo tumultu: mane usque ad vesperum invicem circumcurrens toloque animi impetu et pedum celeritate, et emanabat jam hoc modo per plateas impudentiæ rumor: et quibuscum propter rusticitatem versari poterat, ad eos etiam rumore accedere poterat, prudentibus **344** autem, qui ratione et amussi audita examinarent, nullis dicta probari poterant, cum minime credere possent, tam indecora convicia regis mentem fugisse. Quod cum ineptiæ tantæ sive potius perversiones falsæque criminationes, quas contra regis sententiâ divulgavit Palamas impudens, regi essent nuntiata, simulque quæcumque contra concilium nobile fingere ille non veritus est, accidit, ut non mediocriter gravaretur. Oportebat enim Palamam præter alios et præ aliis regi gratum esse propter ejus clementiam et providentiam, qua factum est, ut non in exilium mitteretur propter magna illa convicia: ille autem effecit, ut rex erga eum beneficus etiam in suspiciem caderet alterius: aut quod neque rex neque aliorum quisquam, quæ dicta essent ab impio contra pietatem, intellexisset, aut quod intelligenti contempta et neglecta essent ea quæ plurima, sive potius omnia cura studioque essent digna: propter quod etiam non modo accidit, ut Palamas propter impudentes et prava mores damnaretur, sed essent, qui adducerentur ut non solum horam, qua maxime esset

A εικόνας, ἐξέφηνε δ' οὐδὲν οὐδαμῆ. Ἀλλ' ἀφθογγον τὸ παράπαν τὴν γλῶτταν εἶχε τετηρηκώς, δυοῖν ἕνεκα. ἔνδς μὲν ὅτι εὖτ' αὐτὸν Παλαμᾶν θεατρίζειν ἐθόλυτο δημοσίᾳ καὶ λυπεῖν ἐκ τοῦ προφανοῦς, οὗτ' αὖ δι' αὐτοῦ Καντακουζηνόν, ὄλον τῆς τοῦ Παλαμᾶ περιφανῶς ἐξερτημένον ἀγάπης καὶ σχέσεως· δευτέρου δ' ὅτι καὶ τοιοῦτον ἐκ φύσεως ἔσχε τὴν τρέπον· οὕτε γὰρ ἐς τὸ λοιδορεῖν πρόχειρον τὴν γλῶτταν· οὗτ' ἐς τὸ κολάζειν ἔσχε τὴν χεῖρα, ἀλλ' ἡμερον παντάπασι τὸ φόθος φυλάττει διηνεκώς, αὐτοφυῆς ὡς· εἶπεῖν καὶ αὐτοχάλκευτον ἔχων αὐτὸ πρὸς ἐπιείκειαν. Διὰ δὲ τοῦτο κἀνταῦθα λοιδορεῖν οὗτ' αὐτὸς· ἀντικρυς βεβούληται Παλαμᾶν, οὗτ' ἄλλον οὐδένα τοῦτο δρᾶν συγκεχώρηκε, ἀλλ' αὐτὸς τε σιγῶσι γλῶσση τὸ τῆς γνώμης κριτήριον εἰς ἕτερον ἐταμιεύσατο χρόνον, καὶ τοὺς ἄλλους τὰ ὅμοια παρηνεσε δρᾶν. Ἀλλ' ὁ Παλαμᾶς οὐδαμῆ κατὰ τὸ εἶδος, ἀλλ' ἐκ διαμέτρου πρὸς τὸ ἐπισηπάλῃς τῆς τοῦ βασιλέως καταστοχασάμενος· καὶ καταφυσάμενος γνώμης, τοῖς φυσικοῖς τῆς ἀναιδείας κινήμασι καὶ ταῖς ἀταμιεύτοις καὶ ἐξυβρίποις διοισχερῶς ὀρμαῖς ἐδεδώκει τὴν ὑστεραίαν, καθάπερ οἰστρηλατούμενος ταῦρος. Καὶ ὅλας πλατείας καὶ ἀγυαῖς περιῶν ἀμειροπέης ἐκολῶσα, καὶ ὄλους ἐξήντελει βημάτων ὄγκους. Καὶ ὄσοις ἀν ἐντύχοι, πᾶσαν κατέκλυζεν ἀκοήν, ἐγκαυχώμενος ἀνεμιαῖα καὶ ψευδῆ καὶ ὄσα τῆς ἀτόπου φάλαγγος. Καὶ οὐ μόνον οὐδὲν τῶν τῆς πόλεως ἦν αὐτῷ παρεϊμένον παρθεῶνων τε καὶ τῶν ἄλλων ἐχόντων φρονετιστηρίων, οἷς ἐγκατέστειρε διῶν τὰ συνήθη καὶ βέβηλα τῆς αἰρέσεως ὄγματα, ἀλλὰ καὶ κατ' ὄγκους μείζους τε καὶ ἡττοῦ· μέχρι τῶν χμαϊτυπελῶν, καὶ εἰ τινες [f. 154 v.] εἶεν κωθωνιζόμενοι γρᾶς, τοῦ τοιοῦτου θορύβου πάσας ἐμπέπληκεν ἀκοῆς, ἔωθεν ἐ, ἐσπέραν ἀμοιβαδὸν περιτρέχων ὄλη τε ψυχῆς προθυμῆ καὶ ποδῶν ὄξύτητι. Καὶ ἐρῶσι λοιπὸν οὕτωσι διὰ τῶν ἀγυιῶν ἡ τῆς ἀναιδείας φήμη. Καὶ οἷς μὲν ἀγροικίᾳ συνοικεῖν ἐνήν, τούτοις καὶ τῆ φήμη συμφέρεσθαι πω; ἐνήν· οἷς δὲ ἄλλογίμοις οὗσι βασανίζειν ἐπιθεῖ σὺν λόγῳ καὶ στάθμῃ τὴν ἀκοήν, τοῦτων δ' οὐδαμῆ προσεσθαι τὰ λεγόμενα οὐδέσιν ἐνήν, ἡκιστα πάθεσθαι δυναμένων ὡς οὕτω παχύτητος ἔχουσαι βλασφημίας τὴν βασιλέως διάνοιαν ἐλελήθεσαν. Καὶ μὲν δὲ τῆς τοσαύτης ἀτοπίας ἐν ἀκοῇ γενομένη τῷ βασιλεῖ, μᾶλλον δὲ τῆς διαβολῆς καὶ συκοφαντίας ἦν κατὰ τῆς βασιλικῆς διεσκέδασε γνώμης ὁ ἀναιδῆς Παλαμᾶς, καὶ ὄμα ὄπόσα καταφυσάσθαι καὶ τῆς εὐγενοῦς γερούσιας οὐκ ὄκνησεν, οὐ μετρίως ἀγθεσθῆναι συμπεπέτωκε. Δέον γὰρ Παλαμᾶν εὐχαριστεῖν πρὸς γε τοῖς ἄλλοις καὶ πρὸ γε τῶν ἄλλων τῷ βασιλεῖ τῆς μακροθυμίας καὶ προσηθείας τοῦ μὴ ἐκκλήρυκτον γεγονέναι τῶν μακρῶν ἐκείνων ἕνεκα βλασφημιῶν, ὁ δὲ καὶ δι' ὄποφίας ἐληλυθῆναι πέπραχε τὸν εὐεργέτην ὄποτέρῳ δυοῖν, ἡ ὅτι μὴ συνήκεν οὗθ' ὁ βασιλεὺς οὕτε ἄλλων οὐδεῖς τῶν τῷ ἀνοσίῳ λαλιθῆντων κατὰ τῆς εὐσεβείας, ἡ συνιέντι περιπερρόνηται τε καὶ παρείται τὰ πλείσθη, μᾶλλον δ' ἀπάσθη; ἀξία φροντίδος καὶ σπουδῆς. Διὸ δὲ καὶ οὐ μόνον τοῦ ἀναιδοῦ; τε καὶ ἀγεννοῦς ἡθους κατεγνώσθαι γέγονε Παλαμᾶν, ἀλλ'

ἦσαν οἱ καὶ καταρῆσθαι ἐξήγγοντο μὴ τῇ ὥρᾳ μόνον **A** ἐν ἣ τετύχηκεν αὐτὸν γεγενῆσθαι, ἀλλὰ καὶ τοῖς αὐτὸν γενῆσθαι καὶ θρεψαμένοις. Ἐκ γὰρ βίβλης, ὡς ἔοικεν, ἔλεγον, τῆς πατρῶου τὸ ποσοῦτον αὐτῷ τῆς δυσσεβείας ἐγκατέσκηψε νόσημα, καθάπερ τις ἄλλη κηλὶς ταῖς γοναῖς καὶ τροφαῖς ἐγκακαλυμμένη· οὐ γὰρ ἂν ἐς βάθος οὕτω κακῶν ἐνέπιπτε τὸ γέννημα καὶ ἀπρόβωξ ἐρινύων φάνα· τὴν γνώμην καθίστατο. Διὸ οὕτε ἐκείνους ἀθώους ἔφασκον ἔξιοι μένειν τῆς καταδίκης, αἰτίους μὲν αὐτῷ τῆς ἐς τὸν βίον γενομένου παραγωγῆς, αἰτίους δὲ τοῦ τῆς Ἐκκλησίας δι' αὐτὸν χειμῶνος, οὗτ' αὐτὴν οὐδὲν ἐξαιρεῖσθαι τῆς καταδίκης, μεσιτεύοντος Ἰσως τοῦ ἀβουλήτου διὰ τὰς σπερματικὰς ἐκ γενέσεως ἀρχὰς καὶ βίαιας δυνάμεις τῆς πατριχῆς πονηρίας, ζιζανίων δίκην ἐρανισθείσας ἐκείθεν καὶ προκαταβληθείσας **B** εὐθὺς ἀφ' ἑστίας ἐν τῇ συστάσει. Ἄλλ' ἐκατέρους ἑκάτεροι τῶν ἀρῶν καὶ λοιδοριῶν κοινωήσουσί τε, καὶ ὁστράκιον [f. 155 r.] δουλεύουσιν ἀμφοτέρους ὁμοῦ τῷ αὐτῷ συμπεσεῖται, τοὶς μὲν ὡς ποτηρὸν ἐξενεγκοῦσι καὶ ὀρέψασι τόκον τῷ βίῳ, καὶ οὐκ εἰς Κιθαιρῶνα καὶ Χάρυβδιν, καὶ εἰ ποῦ τις ἐκ μηχανῆς καινότερος ἐταμίευστο θάνατος ἐν χαράδραις καὶ κύμασι γῆς καὶ θαλάττης, βίψασιν ἔκθετον, εὐθὺς ἐκπραγὲν τῆς ἀπόου γαστρὸς, τῷ δὲ ὡς μήτ' ἀβουλήτων τὴν ἐκείνων ποιησάμενον κακίαν, ἅτε λόγου μετασχόντι καὶ παιδείας ὀπωσοῦν, ἥς μετεῖναι τοῖς γονεῦσιν οὐ συμπέπτωκε, μήτε μηδὲν ἐπιεικέστερον οὐδενὸς διατεθέντι, εἰ τις παραπλησίως ἐκείνοις ἐνόσει, μηδὲ κωφῇ γοῦν σιωπῇ τὸ κακὸν περιθάλλειν βεβουλημένῳ, ἀλλὰ πολλῶ τῷ μέτρῳ μοχθηροτέροις δὴ τιτι καὶ σφόδρα ἀναιδέσι λογισμοῖς παραδεδωκότε τὴν τῆς γνώμης ἡγεμονίαν. Καὶ κακοῖς κακὰ παραμίζαντι ἤθη καὶ δόγματα μακροῖς τισι διαστήμασι τῆν τε πατρῶαν παρελάσαι συνεπιπτῶκει δυσσεβείαν, καὶ ἅμα ψυχῆς εὐσεβείας ἀπλότητι συντραφεῖσαις θανάσιμον ἀπὸ γλώττης κερᾶσαι τὸ φάρμακον. Πατέρας γὰρ μέχρι τούτου τιμᾶν προσιροῦτ' ἂν τις εἰκότως, μέχρι πρὸς τὸ εὐσεβεῖς τὰς τῆς τροφῆς καὶ παιδείας πηγὰς, καὶ ὅσα τοῖς ἐπομένοις ἔστι δι' ἐπίσεως καὶ ῥαστυῖνης λαμβάνειν, ὅρῃ προτιούσας· ἐπειδὴν δὲ πρὸς κακοδαιμονίαν τὸ βίον ἔρπειν τοῦ χρόνου δόξη, τῶν πάντων τι προσηκόντων ἀλλοτριουῖσθαι νόμιζοιτ' ἂν, τῆς τοῦ καιροῦ περιστάσεως βασιζομένης τὸ φιλοῦν τῆς ψυχῆς ἐκ τοῦ συγγενοῦς κακοῦ πρὸς τᾶλλότριον μετατιθέναι ἀγαθόν. Καὶ μὲν δὴ δεῖσαν αὐθις ἐληλυθότα μέρος, καὶ αὐτὸν γενέσθαι τῶν ἄλλων οἷς περὶ τὸν βασιλεῖα τῶς συνέβαινε μείζοσι τε καὶ ἤττοσι τὴν ἀξίαν, ἣν σχεδὸν τῶν ἀπάντων οὐδεὶς ᾧ μὴ λοιδορὸς ὤπλισται γλώσσα κατ' αὐτοῦ, τὰς ἐναγχοῦς βλασφημίας ἐκείνας προβαλλομένη πρὸς ἔλεγχον νῦν ὑπ' αὐτῷ μάρτυρι καὶ αὐτεγκῶ τῷ βασιλεῖ. Ἦσαν δ' οἱ καὶ μέχρι πρὸ ἐτῶν ἑπτακαίδεκα (1) τὴν μνήμην ἀναπόμπιμον ἐποιούντο, ἃ πάλαι δὴ καὶ ὀρέσασιν καὶ παθεῖν αὐτὸν ἐξεγένετο, καὶ ἀναθέμασιν ἐγγράφοις καὶ χωρισμῶ θεοῦ καθυ-

natus, sed etiam eos qui eum peperissent et enutrivissent, maledicerentur. E radice enim necessario paterna dicebant in eum incidisse tantum impietatis morbum, ut macula alia natis et educatis involuta. Neque enim in profunditatem malorum natum tantopere incidere neque ita **345** constitueret mentem, ut diceretur furiarum propago. Quamobrem contendebant, neque illos liberos esse debere condemnatione, qui auctores fuissent ejas vitæ simulque tempestatis per eum contra Ecclesiam exortæ, neque quidquam illum condemnatione eximere, quasi invitus coactus esset propter seminis nati origines, et cogentes vires pravitatis paternæ Iolii instar comparatas inde et statim in ipsa origine dejectas. Sed uterque cum utroque delectationes et convicia communicabit et accidet: ut uterque simul eidem judicio subjiciatur: illi quod propaginem pravam in vitam protulissent et enutrivissent, neque in Cithærona et Charybdi, ac si qua magis nova inventa esset mors in voraginibus et fluctibus terræ et maris statim dejecissent illud e ventre inepto proruptum: hic autem quod neque invitus illorum pravitatem secutus esset, cum rationis esset particeps et educationis, quæ parentibus non contigisset, neque nihilo melius disposuisset quam si quis illis similiter ægrota-ret, neque silentio muto malum fovere voluisset, sed multo miserioribus et valde impudentibus consiliis voluntatis principatum prodidisset. Et accidit illi, cum malis malos admisceret mores et sententias ut longis intervallis paternam **346** superaret impietatem, simulque animis in pietatis simplicitate educatis mortiferum subito immisceret venenum. Patres enim usque ad hoc colere certe malit quisque, donec ad pietatem victus et educationis fontes et quæcunque sequentes cupiditatis et facilitate accipere possunt, progredi videt: cum autem flumen temporis in calamitatem labi videatur, a maxime affinibus abalienari se putet, cum temporis conditio cogat animi anorem a cognato malo in bonum quanquam alienum transferre, et ipsum accedentem fieri partem deficientem. Aliorum, qui circa regem majore vel minore erant dignitate, omnium fere nemo erat, cui non esset comparata lingua mordax in vituperationem tunc proferens ipso teste rege et præsentem contra eum convicia illa nuper ab eo dicta. Erant autem qui memoriam reminisci juberent ea quæ olim jam ante septemdecim annos fecerat et passus erat, illi quoque anathemate proscriptum et separationi Dei subjectum esse a patriarcharum et sacerdotum primariorum conciliis. Atque ut breviter dicam, magnus erat impetus hoc die judiciorum concilii illius beati **347** apud regem adolescentem, quæ contra Palamam tum aperirent: cum alii alia dicerent et alii aliis æmularentur et alii

(1) An δυοκαίδεκα? nam synodus in Palamam coacta est anno Christi 1545; hæc autem disputa-

tio videtur pertinere ad annum 1356 ineuntem. Bovinus.

alijs convicijs majoribus superarent. Erant autem, qui eum etiam proditorem appellarent et regis ipsius et omnium, qui regi affines essent genere et gloria: et quasi hoc ad se pertineret non abstinuit, cum principatum sententiæ semel subjecisset factis et sermonibus prævis, quin omnes in universum violentæ morti daret: neque enim quod gladiis ferreis et ipse sicariorum modo aperte non usus esset, videretur summam criminationum gravitatem pati: sed quod amicitiam simulans sine ullo dolo eum amantibus totum dolose effudisset veneni craterem, priusquam qui eo afficerentur insidias animadvertissent: atque illi quidem, qui genere et gloria præstarent, ita inveci sunt in Palamam scelestum, et his iudicijs enim ulti sunt. Rex autem qui et ipse silentio convicia talia contra Palamam dicta audivisset et contra eum castigationem pœnæ imperare voluisset, tamen propter innatam clementiam parcere ei voluit et iudicium propter sermones et facta illius editum prolatavit: atque hac in sententia permansit, quanquam ægre ferentem **348** et gravantem vidit Palamam: neque conviciantes prohibuit ab impetu, simulque gaudium animi sui risu obscuro clam aperuit: et per multum tempus sustinuit, convicia contra Palamam dicta libenter audiens: atque hoc erat iudicium aut iudicii proœmium et adumbratio eruptionis jam in Palamam condemnationis prolata a rege et illustribus illis viris de colloquio nuper cum Gregora instituto.

χαίρον ὑπέφαινε τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς ἀμυδροῖς τοῖς μειδιάμασι, καὶ διεκατέργησε μέχρι πολλοῦ τινος χρόνου διακούων ἡδέως τῶν κατὰ τοῦ Παλαμᾶ λοιδοριῶν. Καὶ ἦν ταῦτα ψῆφος ἢ ψήφου προαναφωνήσις τις καὶ διατύπωσις τῆς μελλούσης ἐπι κατὰ τοῦ Παλαμᾶ καταδίκης, ἐξενεχθεῖσα πρὸς τε τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐνδόξων ἐκείνων ἀνδρῶν τῆς ἐναγχοῦ διαλέξεως ἣν ἐποιήσατο πρὸς τὸν Γρηγορᾶν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΥΤΩΝ

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ.

EJUSDEM MONACHI

NICEPHORI GREGORÆ

DE EISDEM

SERMO SECUNDUS DOGMATICUS.

349 I. Quæ adhuc dicta sunt a te, amicissime Agathenice, satis multum et quam equidem volebam eorum quæ quasiveram cognitionem mihi præstiterunt. Quare gratia tibi a Deo. Sunt autem ex ibidem

Α'. Τα μὲν δὴ μέχρι καὶ ἐς τὸδε σοι εἰρημένα, φίλων ἀριστετῶν Ἀγαθόνικε, θαψιλῆ μοι παρέσχον καὶ ὡς ἐγώ γε ἐβουλόμην τὴν τῶν ζητουμένων ἀνεύρεσιν, καὶ χάρις εἴη σοι πρὸς Θεόν. Ὁμοίως:

δ' οὖν σοι τῶν ἑκατὶ πρὸς τοῦ Παλαμᾶ λαληθέντων ἔνια, ὡς ἐνίων ἑκατὶ παρόντων ἀκήκοα φίλων, σαθρὰ μὲν καὶ πλείω τῆς ἀσεβείας τὴν ἀμαθίαν ἔχοντα, ἀλλ᾽λείπεται δ' οὖν, ῥηθῆναι σοι δέον καὶ ταῦτα πρὸς τὸ σαφέστερον ἀκούειν ἐπιεικῶν ἡμῶν. Ἀνατεθλωσθε γὰρ ἅλι τὰ τῆς αὐτοῦ δυσσεβείας φασί, τῆ συνήθει τῆς γλώττης ἄωριζ πάσης ὡς πορρωτάτω βαδίζοντο; ἀληθεία; καὶ ἐπιστήμη, μάλιστα δ' οὖν ἐν τούτοις, εἴτε διὰ δέος ἧς πείσεται μακρᾶς αἰσχύνης, εἴτε καὶ συμπέπτον οὕτω διὰ τὸ τῆς ἐμφύτου μοχθηρίας ἀλόγιστον ἔθος. Καὶ ἔνα τὰ πλείστα δι' ἀκαιρίαν παρὲς μετρίων μνησθῶ, ἐν μὲν καὶ πρῶτον ἑκαίνο τῶν παρεμμένων φασί. Θέλων γὰρ αὐτὸν ἀπολύσασθαι τῆς αὐτῷ πρὸς τοῦ Γρηγορᾶ προσηνεγμένης κατηγορίας, ὡς ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων θεοτήτων εἴτε οὖν ποιότητων συγκαίεσθαι λίσγοντι τὸν Θεόν, καὶ ἄντικρυς περιπίπτονται τοὺς τῷ θεῷ Δαμασκηνῷ λεγομένοις, ὅτι τὸ θεῖον ἀπλοῦν ἐστὶ καὶ ἀσύνητον, τὸ δὲ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκαίμενον σύνθετόν ἐστι καὶ [f. 165 v.] τὰ ἐξῆς, οὐ κατὰ τὴν θεσίαν ἐκείνης τῆς ῥήσεως, ἀλλὰ διαφθείρας, ὡς εἴωθε, τοιάδ' ἀπεκρίνατο. Πᾶν τὸ συγκαίμενον καὶ οὐσιώδεις διαφορὰς ἔχον σύνθετόν ἐστιν· ὃ δὲ θεὸς οὐτε τῶν συγκαίμενων ἐστὶν οὐτε τῶν οὐσιώδεις διαφορὰς ἔχοντων. Οὐσιώδης γὰρ ἐστὶ διαφορὰ καὶ ἢν διαφέρει οὐσία οὐσίας, ὥστε κατὰ πλείωνων εἰδῶν καὶ οὐσιῶν εἶναι αἱ διαφοραί. Ἐπεὶ οὖν μία καὶ ἀμερῆς παντάπασιν ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις. Μίαν μὲν δὲ τῶν ἐκείνου ταύτην προτιθῆμι σοι τῆ διηγήσει πρόσφασιν ἐφεξῆς, δευτέραν δὲ τὴν Ἀθανασίου τοῦ θεοῦ ῥῆσιν, ἣν εὐσεβεστάτην ἀναμφιβόλως οὖσαν εἰς πολυθείας αὐτῆς ὑπόθεσιν μετενήνοχεν. Ἐφη γὰρ ἐν τῇ πρὸς Ἀρειον διαλέξει ὡς οὐχ ἔνεκεν κτιστῶν πραγμάτων ἔφη ὁ Σωτήρ, « Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ ἐμὰ ἐστίν. » Ἄλλ' ὅσα ἀνήκε τῇ θεότητι τοῦ Πατρὸς, ταῦτα ἴδια ἔφη ὁ Κύριος, ὅσον τὸ ἀφάρτου, τὸ ἀτρέπτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ δυνατὸν, τὸ προγνωστικόν. Καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ Πατήρ, ταῦτα ἴδια τοῦ Υἱοῦ τυγχάνει.

A a Palama dictis nonnulla tibi relicta; ut a nonnullis qui ibidem aderant amicis audiui, inania et plus ignorantiae quam impietatis attestantia. Restat igitur, ut haec proferas nobis accuratius audire cupientibus. Impietatem enim dicunt mistam semper innata linguae insolentia quae omnem transiit veritatem et scientiam, praesertim in his rebus, sive propter ejus quam passurus est contumelie metum, sive accidit insitae pravitalis temeritate. Et ut plurimis ob temporis incommoditatem relictis pauca meminerim, unum et primum relictorum illud serunt. **350** Etenim se liberaturus probro a Gregora objecto quod multis et variis deitibus et qualitatibus contineri Deum dixisset et contra incidisset in ea quae a divo Damasceno dicta erant, Deum esse simplex et incompositum; quod autem multis et variis continetur compositum est; reliqua non ad illius orationis argumentum, sed permutata ita ut solet, protulit: Quidquid continetur et essentialia varietates habet, compositum est. Deus autem non ex iis quae continentur aut essentialia varietates habent. Essentialis enim varietas est, qua differ: essentia ab essentia ita ut plures formae et essentialia efficiant varietates. Cum igitur una et impartita sit Dei essentia, propterea varietates non habet essentialia. Unam illius causam ad narrationis tuae viam pono, alteram divi Albanasi orationem, quam sine dubio religiosissimam ipse in polytheisimi argumentum immutavit. Dixit enim in dialogo contra Arium: Non rerum creatarum causa dixit Salvator: « Omnia quae Pater habet, mea sunt, » sed quae deitati Patris attribuit, ea propria dixit Dominus, velut incorruptibile, immutabile, infinitum, omnipotens, providens, et quaecunque sunt Patris, eadem propria Filii sunt.

Γ'. Πρὸς γὰρ φίλου, βέλτιστε Ἀγαθόνικε, μὴ ζημιεῖν ἀξίον με τὸν φίλον οὕτω βελτίστην ἀκρόασην, στήματι εὐλαβεῖ τὸ ῥάθυμον ὀπωπῆποτοῦν ἐποχοριζόμενος, ὡς κἀν πολλοὺς εἰώθεις ἐνίοτε ὄρα. Ὅρω γὰρ σε πρὸς ἕτερα τρόπον τινὰ τὴν νοῦν περιεπόμενον καὶ ὅσον εἰκάσαι λογισμῶν πολυπλόκων μετὰ τὴν ὀφρύν.

351 II. Precor, optime Agathonice, ne me animum castigas, optimo sermone per nimiam exactationem obiter tantum perstringenas, ut multis quibusdam aliis facere interdum soles. Nam video mentem tuam in adversam partem distractam et quantum conjicio, variarum plenam cogitationum frontem.

Γ'. Ἐμὸν τοῦτ' πάθος, ὧ φίλε θεότιμε, καὶ πάνυ γε ἄχθομαι τῷ συμβεβηκότι. [f. 166 r.] ἔοικα γὰρ πῶς ἀγνοοῦναι πολλάκις καὶ ὅσον οὐκ ἐπαύοντι ὡν ἐνίοτε ὀμιλεῖν μοι προσγίνεται ἰθὺς ἐξορχουμένης ὡς τὰ πολλὰ κατὰ τοῦ φανταστικοῦ, ὃ καὶ βιβλίον φασὶν οἱ σοφοὶ τῆς ψυχῆς. Διὸ καὶ πρὸς τὰς σὰς ἐπι διεξιόντος παρασκευαζόμενος; πεύσεις, ἀνελογιζομένη τε καὶ συτήγον ἕσα δὴ τὴν μετῆμην ἐπι περιέβρει κύκλιμ, καὶ ὅπως ταύτης αὐ παρεβόρησεν πόρρω του βήματος, ἴσως μερίζον ἀλλοὺς παραχωρῶντα; καὶ τοῦτ' ἦν ὃ μοι τὴν τοῦ ἕθους εἴως ἐποίησε παραλλάξιν. Ὅθεν καὶ ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας ἦν ὡν ὀπωπῆποτοῦν ἀπορροσθεῖσης πρὸς εἰδα-

III. Hoc mihi accidisse, amicissime Theotime, moleste fero; sit enim quibus intersum ut saepe non animadvertere neque audire videar, dum oblivio multa depellit e memoria, quam animi libra philosophi dicunt. Quamobrem ad quaestiones quibus proferebas attentus, concluderam apud me et conferebam quae per memoriam dispersa erant et quae aliis forte et gravioribus cesserant. Hoc erat quod animum meum mutaverat. Unde cum alia nobis ex alia cogitatio, ut solet, in mentem pervenerit, licet tibi reliquum orationis momentum videre ad voluntatem tuam levem motam removenstem nunc sicut antea, promptam vero aperte recipiu-

tem alacritatem. Utraque in sermonibus et rebus gerendis necessaria cum sit, utramque aptis temporibus memoramus et habita ratione reputamus: motum aut quietis negationem et exstasim, quietem autem ut motionis speciem et complementum, **352** quamquam omne illius effusum et dissolutum et non finitum terminantem et sinitibus circumscriptentem. Utriusque autem adhibendum est secundum utriusque rationem et modum. Cognoscere igitur oportet, quam multa ejusmodi relicta sint aut oratione non digna, aut quæ comicum risum effugere non possint. Statim enim de quaestione prima a te prolata, Gregoras paucis quibusdam dictis abstitit, superfluum arbitrans indoctis omnino sermonibus e doctrina respondere conari. Ut enim, inquit, inter lumen et tenebras, ita neque inter doctrinam et inscientiam ulla societas. Ob hanc igitur rei confusionem me ejus rationis argumentum non plane percepisse valde doleo. Tamen ex iis quæ adhuc in memoria remanserunt quomodocunque potero breviter enarrabo, non quo ineptis verbis Palamæ narrationem asseram, verum quod tibi amico ægritudinem asserre nolim.

καὶ οὕτως ἔχουσιν σύγχυσιν οὐδ' ἔμοιγε ἀκριβῶς τοῖς κατὰληψιν ἐπιμελῆς ἐγεγόναι. Σὴν δ' ὁμοῦ χάριν ἐρῶ πῶν ἐκείνου βραχέα, καὶ ὅσα ἐς τότε παρεῖμαινε τῆ διανοίᾳ μου ὁπωσδηποτοῦν ἐπιτρέχοντα, οὐ τοῖς παραλόγοις λόγοις τοῦ Παλαμᾶ τὴν ἀφήγησιν χαριζόμενος, ἀλλὰ τὴν σὴν φιλίαν λυπεῖν οὐ βουλόμενος.

IV. Gregoras ad eos qui aderant conversus et oculos intendens, « Nonne stulta, inquit, et omnino inanis hæc a Palama dicta propositio, quod omne quod continetur et essentielles varietates habet, compositum **353** sit? Non enim hoc ita dixit Joannes Damascenus, sed, Quod multis et variis continetur, compositum est. Palamas autem ob inscientiam et perfidam docta et pia sancti nostri oratione leviter quodammodo mutata totam simul sententiam evertit. Neque enim aliud videtur dictum ab eo esse, quam si quis dixerit omnem nivem albam, cui est essentialis albedo; hoc esse multo pejus quam ab initio postulari. Dein miram illam conclusionem addidit: Deus neque ex iis est quæ continentur, neque ex iis quæ essentielles differentias habent. Jam dicat mihi quispiam per Deum, cujusmodi sit talis mirabilis conclusio et e qua nova et recenti radice orta. Dein alienam et male comparatam alteram conclusionem comparavit. Cum enim una, inquit, et impartita omnino Dei essentia est, differentias essentielles non habet. Essentialis enim differentia est, qua differt essentia ab essentia. Et concluditur, plures formas et essentias efficere varietates. Verumtamen ei propositum fuit, eo, quod sibi objectum erat, se liberare et minime in ea quæ a sancto negata erant, incidisse, ostendere. Negat enim Damascenus dicendum esse, compositum Deum esse et multis ac variis contineri, quæ erant increatum, æternum, omnipotens, infinitum, quæ **354** Palamite multa et varia increata ad unam incretatem et simplicem essentiam referunt. Ipse nescit in duo inepta se incidere. Neque enim

ἄφωσ ἀρτι βαλθίδος φάνει μίση, προσέταί σοι λοιπὸν ὄρῶν τὸν τοῦ λόγου σκοπὸν κατὰ σὴν, ὡς οἶμαι, βούλησιν, βῆθμον μὲν ἡρεμίαν ἀπειπὸντα παντάπασιν νῦν ὡς καὶ πρότερον, κίνησιν δ' αὐ τοῦναντίον πρόθυμον περιφανῶς ἀνθελόμενον. Ἐκατέρω γὰρ γινόμενης ἐν χρεῖαι τοῖς τε λόγοις καὶ πράγμασιν, ἑκατέρων ὡς εἰκὸς τοῖς προσήκουσι χρόνοις μεμνήμεθα, καὶ ἀναλόγως ἀμφοτέρω ἀνελεγόμεθα, κίνησιν μὲν ὅτε ἡρεμίᾳ ἀπόφασίν τε καὶ ἐκστασιν οὖσαν, ἡρεμίαν δ' αὐ κινήσεως εἰδος καὶ ἐντελέγειαν, ὀρίζουσάν τε καὶ περιγράφουσάν τὸ κεχυμένον ἐκείνης καὶ ἄφατον καὶ ἀόριστον. Καὶ δεῖν ἑκατέρω κεχρῆσθαι κατὰ τὸν ἑκατέρω προσηκόντα λόγον καὶ τρόπον. Γινώσκω οὖν σε χρεῶν ὡς πολλὰ ἔγε τοιαῦτα παρῆται, μήτε λόγου μηδὲ νόσ δέξια ἔντα [f. 166 v] μήτε γέλωτα φεύγειν κωμικῶν δυνάμειν. Αὐτίκα γὰρ περὶ τοῦ νῦν σοι προτεθέντος πρώτου ζητήματος ὁ Γρηγορᾶς μικρὰ τινα εἰπὼν ἀπήλλακται, περιττὸν ἠγησάμενος ἀμαθέσι παντάπασιν λόγοις ἀποκρίσεις κατ' ἐπιστήμην ἀντιδιδόναι ζητεῖν· μηδὲ γὰρ εἶναι φησι κοινωνίαν μηδεμίαν ὡς περ οὐτε φωτὶ πρὸς σκότος, οὕτως οὐδ' ἐπιστήμῃ πρὸς ἀμαθίαν. Ὅθεν καὶ διὰ τὴν τοιάνδε εἰληφέναι τὴν τῶν εἰρημένων ἐκείνω τῶς ἐπὶ τοῦ

Δ'. Ὁ γὰρ τοῦ Γρηγορᾶς πρὸς τοὺς ἐκεῖ τῆνκαῦτα παρόντας στραφείς, καὶ τοῦτοις ἐνεργήσας τοὺς ὀφθαλμοὺς, « Ἄρ' οὐκ ἠλίθιος, φησί, ἔκαὶ παντάπασιν νηπιώδης ἢ οὕτω γ' εὐθύς εἰρημένη πρότασις πρὸς τοῦ Παλαμᾶ τουτοῦ, ὡς πᾶν τὸ συγκείμενον καὶ οὐσιώδεις διαφορᾶς ἔχον σύνθετόν ἐστιν; Οὐ τοῦτο γὰρ, οὐδ' οὕτως ὁ Θεὸς τὸ δαμασκῶ φησιν Ἰωάννης, ἀλλὰ τὸ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκείμενον σύνθετόν ἐστι. Ὁ δὲ Παλαμᾶς ἐξ ἀμαθίας ἄρα καὶ κακουργίας μικρὸν ἐπαλλήλας τὴν ἐπιστημονικὴν καὶ θεοπραπῆ βῆσιν τοῦ Θεοῦ, ἄληθ ἔμοῦ καὶ τὴν ἔννοιαν συνδιέφρακται. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἔοικεν εἶναι τὸ λεχθὲν ὑπ' αὐτοῦ ἢ ὡς περ ἂν εἴ τις λέγοι πᾶσαν χιόνα λευκότητα ἔχουσιν οὐσιώδης, χιόνα εἶναι λευκὴν. Τοῦτο δ' εἶναι [f. 167 r.] καὶ τοῦ ἐν ἀρχῇ αἰτεῖσθαι πολλῶ δῆπου χεῖρον. Ἐἴτα ἐπήγαγε τὸ θαυμαστόν ἐκεῖνο συμπέρασμα, ὡς ὁ Θεὸς οὐτε τῶν συγκειμένων ἐστίν. οὐτε τῶν οὐσιώδεις διαφορᾶς ἔχόντων. Ἐνταῦθα λέγέτω μοί τις πρὸς Θεοῦ, ποίου σχήματος ὁ τοιοῦτος ἂν εἴη τερατώδης συλλογισμὸς, καὶ πόλας καινοφανοὺς καὶ νεγλυθοῦς ῥίχης ἐξέφυ. Εἴτα ἐπήγαγε ξένην αἰθερῶ καὶ ἀκατάσκευον κατασκευὴν ἑτέρου δῆθεν συλλογισμοῦ. Ἐπεὶ γὰρ, φησί, μία καὶ ἀμερῆς παντάπασιν ἢ τοῦ Θεοῦ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορᾶς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις. Οὐσιώδης γὰρ ἐστίν, φησί, διαφορᾶ καθ' ἣν διαφέρει οὐσία οὐσίας. Καὶ τὸ συμπέρασμα ὅτι κατὰ πλειόνων ἄρα εἰδῶν καὶ οὐσιῶν εἰσιν αἱ διαφοραὶ. Καὶ μὴν τὸ προκείμενον ἦν αὐτῷ τοῦ ἐπενηνεγμένου ἑαυτὸν ἀπολύσασθαι ἐγκλήματος, καὶ δεῖξαι μηδαμῆ τοῖς τῷ ἁγίῳ περιπίπτοντα ἀπὸ γορευμένοις. Ἀπαγορεύει γὰρ ὁ δαμασκηνὸς μὴ

λέγειν εἶναι σύνθετον τὸ θεῖον, μηδ' ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκείμενον, ἃ ἦσαν τὸ ἄκτιστον, τὸ ἀναρχον, τὸ δημιουργικόν, τὸ ἀπερίγραπτον, καὶ ὅσα δῆπουθεν οἱ ἀμφὶ τὸν Παλαμῶν πολλά τε καὶ διάφορα τὰ ἄκτιστα ἐπὶ τῇ μόνῃ ἄκτιστῳ καὶ ἀπλῇ συναριθμοῦσιν οὐσίᾳ. Ὁ δὲ λέληθεν ἑαυτὸν δυοῖν περιπέπτων ἀτόποις. Οὕτε γὰρ οὐδὲν πρὸς ἑσὶν ἔθηκε λέγειν, ἀλλ' ἄλλην τρέχων ἔλλην [f. 167 v] ἐβιάσεν, οὕτε εἰ ἀντιλέγειν ἐβούλετο, τὰς ὁμοσε προσκομίσας ἀντιθέσεις ἐπήνερχεν, ἀλλ' ὁμοιον ποιεῖ ὡσπερ ἂν εἰ τὴν πρὸς ἑσὶ τῶν τε Αἰθιοπῶν καὶ Ἰνδῶν εἰπεῖν ἀπαιτούμενος οἰκίσαν, ὁ δ' ἐκ διαμέτρου τοὺς ἑσπερίους ἐπεπράτο δεικνύειν Κελτοὺς, καὶ ὅποι τὰ Βρετανῶν προσκομίσαν ἔθνη. Πιῦ γὰρ ἢ ἀκόλουθος ἢ ἀντίθετος ἢ λύσις πρὸς τὸ προτεθέν, ὅτι τὸ ἐκ πολλῶν καὶ διαφόρων συγκείμενον σύνθετόν ἐστιν, ἢν αὐτὸς ἐπάγει, λέγω δὲ τὴν ἀναπίδαικτον ἀπόδειξιν καὶ τὴν ἀκατάσχευον κατασκευὴν καὶ τὴν ἀσυλλόγιστον συλλογισμὸν, μᾶλλον δ' ἄμεσόν τε καὶ διεσπασμένον συμπέρασμα; Ἐπεὶ γὰρ, φησί, μία καὶ ἀμερῆς ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, κατὰ πλείονων ὅρα εἰδῶν καὶ οὐσιῶν εἰσιν αἱ διαφοραί. Ἀρ' οὐ Δημοκρίτου δεῖ τὰ τοιαῦτα, πάνυ γελῶντος τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἀμαθίαν, ἢ μᾶλλον Ἑρακλείτου θρηνοῦντος τὴν αὐτοῦ γε ἀπνοίαν; Τσαύτης γὰρ ἃ λέγει τῆς ἀλογίας γέμει, ὡς μήτε τῷ λέγοντι ξυγιένει εἶναι ὧν λέγει, μήτε τοῖς ἀκούουσι ξυγιένει ὧν ἀκούουσιν. Ἴνα γὰρ τέλλα σιγῇ παραδράμωμεν, τίνα κοινωνίαν ἐνταῦθα ἔχει τὰ νόθα ταυτὶ καὶ διάφορα τῶν αὐτοῦ προτάσεων ἀμαθῆ συμπεράσματα πρὸς τὰς προτεθείσας ῥήσεις τοῦ ἁγίου; Ὁ δ' ἐκείνας ζητούμενος ταυτὶ συνεπέρας, παραπαλαιδιωγῶν καὶ μεθαρμότων ἀσεβῶς εἰς τὴν ἀκείον τῆς ἀμαθίας κρημνόν. Βαβαί τῆς καινῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς γε τῶν φρενῶν λεπτότητος! Καίτοι αἱ ἀντιλέγειν ἐβούλετο ἀντικρῶς, φιλονεικότερον μὲν ἴσως, ἔλλογιμώτερον δ' οὖν, εἰ καὶ μὴ ἔρθως, εἶπευ ἂν καὶ αὐτὸς ἃ πολλὰκις ἐναι τῆς [f. 168 r.] μοχθηρῶς αὐτοῦ πατρίας προὔτειναν εἰς ἀντίθεσιν ῥήματα τοῦ ἁγίου αὐτοῦ κατὰ τῶν αὐτοῦ (δεδοχθῆναι γὰρ ἂν, οἷς ἀσυνέτως μετιέναι ἐπεισι, ταῦτα ἀντίπαλα εἶναι ἀλλήλοισ ἀλλήλα), ἐκεῖνα δὲ φημι τὰ περὶ τῶν τοῦ Χριστοῦ δύο φύσεων τῷ ἁγίῳ λεχθίντα. Τίνα δὲ ταῦτα; Ἄνωθεν γὰρ ἀρξάμενος καὶ ἀποδείξων ἐπιστημονικῶν καὶ θεοπρεπῶν τὸν λόγον ἐμπλεκῶς ὁ θεῖος ἐκεῖνος Δαμασκηνὸς Ἰωάννης: (1), « Εἰθ' ἐνωθείων, » φησὶν, « ἀλλήλαις κατὰ ἀληθείαν τῶν δύο φύσεων εἰς μίαν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, σώζεσθαι αὐτῶν τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ἐριζόμεθα. Τὸ γὰρ κτιστὸν μεμνηνα κτιστὸν καὶ τὸ ἄκτιστον ἄκτιστον, καὶ τὸ θνητὸν ἔμεινε ὕλητον καὶ τὸ ἀθάνατον ἀθάνατον, καὶ τὸ περιγραφτὸν περιγραφτὸν καὶ τὸ ἀπερίγραφτον ἀπερίγραφτον, καὶ τὸ ὄρατον ὄρατον καὶ τὸ ἀόρατον ἀόρατον. » Καὶ μετ' ὀλίγα, « Ἴσμεν γάρ, » φησὶν, « ὡσπερ μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, οὕτω καὶ τὴν τῶν φύσεων οὐσιώδη διαφορὰν σώζεσθαι. » Πῶς

ad verbum respondere videtur, sed aliam ingressus viam aliam sequitur, nec si contra dicere velit, oppositiones ad rem eandem pertinentes affert, sed simile facit ac si ad orientem Æthiopum et Indorum quærens habitacionem, ipse e contrario occidentales vellet ostendere Celtas et quæ Britanniam incolunt gentes. Quomodo enim aut consequens est aut opposita solutio ad propositum, quod multis et variis contineatur, id esse compositum, quod ipse affert, dico argumentationem illam sine argumento, artem sine arte, irrationalem ratiocinationem, sine medio et conjunctione conclusionem? Cum enim una, inquit, et indivisa est Dei essentia, plures igitur formæ et essentiæ efficiunt varietates. Nenne talia digna Democrito qui cavillatur hominibus ignorantiam, aut potius Heracrito, qui ejus amentiam deplorat? Adeo enim ea quæ loquitur stultitiæ plena sunt, ut nec qui loquitur intelligat quæ loquitur, nec qui audiunt intelligant quæ audiant. Nam ut cætera silentio prætereamus, qualem conjunctionem habent falsa et discrepantia ejus propositionum indocte conclusa ad 355 proposita. viri sancti verba? Illas enim quæsiturus hæc imple in propriæ ignorantie voragine seduxit transvevitque. O novam doctrinam et ingenii acrimoniã! Atqui si contra voluit dicere, forte litigiosius quidem, at doctius etsi non recte, dixisset quæ sæpe nonnulli improbe suæ gentis in oppositionem protulerunt ipsa sancti verba, (quæ, si quis imprudenter sequi volet, utinam inter sese pugnare videantur!) dico ea quæ de Christi duabus naturis dicta a sancto sunt. Quamam illa? Inde ab initio incipiens, oratione doctis et religiosi argumentationibus intenta divus Joannes Damascenus: « Naturarum duarum, inquit, ad veritatem inter se in unam Filii Dei personam conjunctionum manere essentialium differentiam constitutum. Nam creatum mansit creatum, increatum vero increatum, mortale mansit mortale, immortale vero immortale, finitum finitum, infinitum infinitum, visibile visibile, invisibile invisibile. » Et paucis interjectis, « Scimus enim, dixit, quod ut una ejus persona, ita essentialis etiam naturarum varietas manet. » Quomodo autem maneat varietas non manentibus illis quæ varietatem 356 inter se habent? Vides, ut divus Joannes Damascenus nihil prorsus quidem contendit eorum quæ nunc in eum conferuntur? Perfecto enim ipse secum pugnaret; sed iis qui talibus varietatibus contineri divinam essentialium dicunt objicit et repugnat, ne essentialia in Deo varietates esse dicant, quæ essentialium efficiant, ut in nobis, sed quæ a creatis essentialium distinguant. Bivina enim essentia, una et simplex, omnis et omnimodæ varietatis imparticeps est. Nam varietas quæ dissimilitudinem habet natura factam, pluralem statim numerum involvit. Ubi numerus et multitudo est, unicæ simplicitati locus nullus est. Eodem modo etiam D. Maximus im-

(1) Δαμασκηνοῦ ἐκ τοῦ περὶ τῶν β' φύσεων τοῦ Χριστοῦ.

partitum Deum dicit et infinitum. Et alias : Θουης A
varietas quæ rerum inter se discrepantiam et dis-
similitudinem ad qualitatis rationem explicat quan-
tatem rerum dissimilium secum inducit, sive es-
sentiarum sive qualitatum, sive proprietatum. Quæ
enim non omnino eadem inter se sunt, unam et
eamdem essentialis rationem non admittunt, quæ vero
inter se eadem, varietatis imparticipia sunt. Nam
cum simplicem antea dixit Deum, dein simplex var-
rietatis esse omnino imparticeps dixit. Ideo omnino
sibi ideam 357 et unicum et constans, quippe
quantitatis genus non habens, ergo plane non nu-
merabile nec dissolubile.

τῶν εὐθύς ἀριθμὸν συνεισάγει· ὅπου δ' ἀριθμὸς καὶ κληθὸς, ἀπλότης εἶναι οὐ συγχωρεῖται μοναδική·
καθάπερ καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος ἀμερὲς φησὶ τὸ θεῖον, διότι καὶ ἀποσον. Καὶ πάλιν, Πᾶσα, φησὶ, διαφορὰ
τῆς ἄλλων πρὸς ἄλλα κατὰ τὸν τοῦ πῶς εἶναι λόγον ἀνομοιωτήτος· τε καὶ ἑτερότητος οὕτα δηλωτικῆ, τὸ ποσὸν
τῶν διαφερόντων πραγμάτων συνεισάγειν αὐτῇ πέφυκεν, εἴτ' οὐσιῶν εἴτε ποιητικῶν εἴτ' ἰδιότητων· τὰ μὲν
γὰρ μὴ ἀλλήλοις πάντη ταυτὰ εἶναι καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ εἶναι οὐδαμῶς ἐπιδέχεται λόγον, τὰ δὲ πάντη ἀλλήλοις
ταυτὰ διαφορᾶς ἀνεπίδεκτα. Καὶ γὰρ ἀπλοῦν ὠμολογητικῶς πρότερον εἶναι τὸ θεῖον, εἴτα τὸ πάντη φησὶν
ἀπλοῦν διαφορᾶς εἶναι ἀνεπίδεκτον· διότι καὶ πάντη ταυτὸν αὐτῷ καὶ μοναδικῶν καὶ ὅλον ὅπως ἀσχετον, ὡς
τὸ ἐν ποσῷ γένος οὐκ ἔχον κατηγορούμενον, καὶ διὰ τοῦτο παντελῶς οὐκ ἀριθμούμενον οὐδὲ διαιρούμενον.

V. Videtur, ut ubi duplicatio naturarum et nume-
rus est, varietati loco dato, dissolutio est et parti-
tio, ubi autem unica simplicitas, aliena et intolera-
bilis varietas et partitio? Itaque concludendum
est Joannem Damascenum minime secum pugnare,
qui hic dicat increatum, immortale, et reliqua ejus-
modi non esse varietates essentielles, illic vero es-
sentialem remanere varietatem in duarum Filii Dei
naturarum in unam personam conjunctione, et
manere creatum creatum, increatum increatum,
mortale mortale, immortale immortale, et ejusmodi
similiter omnia. Sed cum utrique doctrinæ suum
tribuat, loquitur secum et cum veritate congruen-
tia. Sed audiendus est etiam divus Maximus ubi ob-
dicta refutat Palamam, quippe simplex deitatis aufe-
rentem et multas varietates et compositiones deita-
tibus suis aut potius deis deabusque tribuentem.

τὸ τε ἀπλοῦν τῆς μιᾶς ἐξωθούντα θεότητος, καὶ πολλὰς τὰς διαφορὰς καὶ συνθέσεις ταῖς αὐτοῦ χαριζό-
μενον θεότητι, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἑαῖς καὶ θεοῖς οικειώτερον.

VI. Sed recipienda est oratio. Quod enim com-
posita nostra attinet, essentielles varietates dupli-
cem notionem efficiunt. Formas enim 358 animan-
tium sponte formando componunt et a diversis
essentialis sejungunt. Quoad autem beatam illam et
unicam essentialis, altera compositio jam a SS. Pa-
tribus probata est, altera ab omnibus creatis es-
sentialis sejunctio vehementer quadrat. Nam duarum
Filii Dei naturarum inter se in unam personam
conjunctarum manere ait essentialis differentiam,
deitatis et humanitatis.

VII. Quid ad hæc dicis, amice Theotime? Nonne tibi videtur Palamas evidenter, licet insu-
cias, bacchico insanorum more sacras Scripturas
adire et indoctas conclusiones proferre? tum
spontanea, tum non sponte, nunc cum quoquam
consentiens, nunc nec cum familiaribus nec impie-

δὲ σωθεῖν διαφορὰ, μὴ σωζομένων τῶν τὴν διαφορὰν
ἔχόντων πρὸς ἄλληλα; Ὅρξ ὡς οὐκ ἀπαγορεύει
Ἰωάννης ὁ θεὸς ἐκ Δαμασκοῦ οὐδ' ἐκεῖ κατ' οὐδὲν
τὸ παράπαν ἂ νῦν ἐπὶ τοῦδε συντίθεται; ἢ γὰρ ἂν
ἦν αὐτὸς αὐτῶν μαχόμενος. Ἀλλὰ τοῖς ἐκ τῶν τρι-
ούτων διαφορῶν συγκεῖσθαι τὴν θεῖαν φάσκουσιν
οὐσίαν ἐπιτιμᾶ, καὶ ἀνασθεῖ μὴ λέγειν οὐσιώδεις
διαφορὰς ἐπὶ θεοῦ, αἱ τὴν οὐσίαν συντίθεναι λέ-
γονται ὡς ἐφ' ἡμῖν, ἀλλ' αἱ διαστέλλουσιν ἐκ τῶν
κτιστῶν οὐσιῶν. Τὸ γὰρ τῆς θείας οὐσίας ἐνιαζον
παντάπασι καὶ ἀπλοῦν [f. 168 v.] πάσης καὶ παν-
τοίας πάντη διαφορὰς ἀνεπίδεκτον. Ἡ γὰρ διαφορὰ
φυσικῶς ἐπομένην ἔχουσα τὴν ἑτερότητα, κληθυ-

B E'. Ὅρξ πῶς ὅπου διπλὴ φύσεων καὶ ἀριθμῶς.
ἐκεῖ καὶ τῆς διαφορᾶς χώραν ἔχούσης ἔστι καὶ δια-
ραῖς εὐθύς καὶ μερισμῶς, ὅπου δ' ἀπλότης μονα-
δικῆ, ξένη τὸ παράπαν, ἐκεῖ καὶ ἀπόρητος· ἔστιν ἡ
διαφορὰ καὶ ὁ μερισμῶς; ὡστε συλλογιστέον καὶ τὸν
Δαμασκηνὸν Ἰωάννην μηδαμῆ μαχόμενον εἶναι ἔ-
καὶν αὐτὸν αὐτῷ, ὅτ' ἐκεῖ μὲν λέγει τὸ ἀκτιστον
καὶ ἀθάνατον καὶ τὰ τοιαῦτα μὴ εἶναι διαφορὰς οὐ-
σιώδεις, ἐνταῦθα δὲ τὴν οὐσιώδη σώζεσθαι διαφορὰν
ἐπὶ τῆς εἰς μίαν ὑπόστασιν ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων
τοῦ [f. 169 r.] Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, καὶ μένειν τὸ τε κτιστὸν
κτιστὸν καὶ τὸ ἀκτιστον ἀκτιστον, καὶ εἰ τὸ θνητὸν
θνητὸν καὶ τὸ ἀθάνατον ἀθάνατον, καὶ τὰ τοιαῦτα
ὁμοίως ἅπαντα· ἀλλὰ τὸ προσήκον ἑκατέρῃ διδόντα
διδασκαλίᾳ, σύμφωνα φησὶ γέσθαι καθάπαξ αὐτῶν

C καὶ τῆ ἀληθείᾳ. Προσεκτέον δὲ καὶ τῷ θεῷ Μαξίμῳ
τὸν Παλαμᾶν διὰ τῶν εἰρημένων ἀντικρυς ἐλέγχοντι,
τὸ τε ἀπλοῦν τῆς μιᾶς ἐξωθούντα θεότητος, καὶ πολλὰς τὰς διαφορὰς καὶ συνθέσεις ταῖς αὐτοῦ χαριζό-
μενον θεότητι, μᾶλλον δ' εἰπεῖν ἑαῖς καὶ θεοῖς οικειώτερον.

Γ'. Ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον. Ἐπὶ μὲν γὰρ
τῶν συνθέτων ἡμῶν αἱ οὐσιώδεις διαφοραὶ διπλῆν
ποιοῦσι καὶ τὴν σημασίαν. Τὰ τε γὰρ ὅπὸ τὸ ζῶν
εἶδη συντίθενται εἰδοποιούσαι, καὶ πρὸς γε εἰ τῶν
ἑτεροφυῶν διαστέλλουσιν οὐσιῶν. Ἐπὶ δὲ τῆς μα-
καρίας ἐκείνης καὶ ἐνιαζας οὐσίας θάτερον μὲν, τὸ
τῆς συνθήκης, ἀπηγορευμένον τοῖς θεοῖς ἐνομοίωθαι
Πατράσι, θάτερον δὲ, τὸ τῆς ἐκ πασῶν τῶν κτιστῶν
διαστολῆς οὐσιῶν, καὶ σφόδρα συνδέδοκται· ἐνω-
θειῶν γὰρ ἀλλήλαις, φησὶ, τῶν δύο φύσεων εἰς
μίαν ὑπόστασιν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, σώζεσθαι αὐ-
τῶν τὴν οὐσιώδη διαφορὰν ὀρίζοντα θεότητος καὶ
ἀνθρωπότητος.

Δ'. Τί πρὸς ταῦτα φησὶ, ὦ φίλε Θεότιμ; Ἡ γὰρ
οὐ κληθέναι δοκεῖ σοι σαφῶς αὐτὸν ὁ Παλαμᾶς βακ-
χικώτερον κατὰ τοὺς μαινομένους· τρόπον ταῖς
θεαῖς Γραφαῖς προσίων, καὶ μεβαρμύζων ἀρούσους
καὶ πόρρω θῶν βαλβίδος εἰπεῖν, πῶς μὲν ἐκῶν,
πῶς [f. 169 i.] δ' οὐκ ἐκῶν, καὶ μετῆσαι συμφωνῶν,

μήτε τοῖς οικείοις καὶ ὁμογνώμοισιν αὐτῷ τὴν δυσ-
 εἶθειαν, μήτε τοῖς ἀντιθέτοις, μηδ' αὐτῷ; Εἰ δὲ
 βούλει, μικρὸν ἀναμείνας ἀκούσῃ καὶ ἃ μεταξὺ λέ-
 γων ὁ Γρηγορὸς περὶ τῆς τοῦ Παλαμῆ κακονοίας
 συναλογοῦσά το τε καὶ ἀπερήνατο. Ἐκεῖνα μὲν γὰρ,
 φησὶν, οὐ προσέεται, δεδιώς τὸν αὐτόθεν κατ' αὐ-
 τοῦ φερόμενον ἐλεγχοῦ ἐκ τοῦ εὐθέος, ἅτε σύνθεσιν
 αὐτὸς κατὰ τῆς θείας ἐπινοῶν καὶ λέγων οὐσία·
 ταῦτα δ' αὐ λήθῃς ἐκὼν παραπέμπει βυθοῖς, ἅτε
 καὶ αὐτοῖς ἐναντιούμενος ἀντικρὺς καὶ λέγων καὶ
 γράφων. Μεμνημέναι γὰρ ὁ ἅγιος ἐφη τὸ ἀόρατον
 ἀόρατον καὶ τὸ ἀπερίγραπτον ἀπερίγραπτον, καὶ τὸ
 ἄκτιστον ὁμοίως καὶ τὸ ἄπειρον, καὶ οὕτω ὡς ἐ-
 σθαι σαφῶς τὴν τῶν δύο φύσεων οὐσιώδη διαφορὰν·
 ἢ δὲ μίγνυσι τὰ ἄμικτα, φύρδην οὕτως συγγέων καὶ
 ἀνακεραυνῶς κακοτρόπως καὶ ἀμαθῶς. Οὕτε γὰρ τὸ
 ἀόρατον μένει ἀόρατον διδῶσι κατὰ τὴν τοῦ ἀκτι-
 στοῦ τε καὶ ἀπέριου φύσιν καὶ ἰδιότητα, οὕτε τὸ
 ἀπερίγραπτον ἀπερίγραπτον· ἄλλ' ἐν τῇ τοῦ περι-
 γραπτοῦ καὶ ὁρατοῦ φύσει ταῦτα παρὰ φύσιν ὁ μά-
 ταιος συναλαύνει, καὶ ἕμα τῇ τῶν κτισμάτων. Πῶς
 γὰρ ἂν ἐτι δύναίτο μένειν τὸ ἀκτιστον ἀκτιστον ὁρώ-
 μενόν τε καὶ περιγραφόμενον ὁματικοῖς ὀφθαλμοῖς,
 τὸ νοερῶς, καὶ ταῦτα κεκαθαρμένους, οὐδ' ὅλως
 δυνάμενον; ὡς γὰρ ἦ τε ἐπιστήμη καὶ ὁ αὐτῆ ἐπόμενος
 Νύσσης Γρηγόριος φάσκει, τὸ περιγεγραμμένον ἄ-
 πειρον οὐ δύναται εἶναι· [f. 170 r.] ὃ δὲ μὴ ἄπειρον,
 πεπερασμένον πάντως. Πεπερασμένος ἄρα ὁ διάφο-
 ρος τῆς θείας οὐσίας Παλαμῆτης ἀκτιστος Θεὸς καὶ
 ὁμοφυῆς τῷ ἀνάρχῳ καὶ ἀκτίστῳ γίνεται Παλαμῆ. C
 Τὰ γὰρ τοῦτου τοῦτον ἐλέγχει γράμματα, ὡς δειχθή-
 σεται αὐτόν τε καὶ εἰ τις βούλοιτό οἱ προσεῖναι, πάντας ἄρδην ἀκτίστου; δύνασθαι ποιεῖν ἰσχυρίζο-
 μένος· οὕτως εὖωνον παντάπασιν τὸ τῆς ἀκτιστότητος γέγονε χρῆμα τῷ καταράτῳ, καὶ ὅσον ἂν ἐξ ἀγο-
 ρᾶς τις πρίαιτο δραχμῆς.

II. Ἐκεῖνο δὲ πῶς ἂν τις κωφὸν παραδράμοι, τὸ,
 Ἐπεὶ μία καὶ ἀμερῆς ἡ τοῦ Θεοῦ οὐσία, διὰ τοῦτο
 διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις; Ἐχρῆν γὰρ αὐτῷ μὴ
 ἀνατρέπειν τοὺς ὅρους καὶ τοὺς ἐπιστημονικοὺς κα-
 νόνας τοῦ τε αἰτίου καὶ αἰτιατοῦ, μηδ' ἀντιστρέφειν
 ἀμαθῶς οὕτως· ἐπὶ γὰρ τῶν ἰδίων τε καὶ ἴσων ἀλ-
 λήλοις τὰ τῆς ἀντιστροφῆς συγχωρεῖται, ὡς τοῦ γε-
 λαστικοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ χρεματιστικοῦ τοῦ
 ἵππου, καὶ οὐκ ἔνθα τὸ μείζον τε καὶ ἑλάττω ἢ τὸ
 πρῶτον καὶ δεύτερον θεωρεῖται. Αἴτιον γὰρ κἀναῦθα
 καὶ πρῶτον, οὐκ ὡς ἀμαθῶς αὐτὸς φησι, διότι ἀμε-
 ρῆς ἡ οὐσία, διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις·
 ἀλλὰ τοῦναντίον, εἰ καὶ τοῦτο δοῖη τῆς ἐνταῦθα, διότι
 διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις, διὰ τοῦ· ἴσως ἐστὶ καὶ
 ἀμερῆς; Καίτοι ἐχρῆν κἀναῦθα τεχνικῶς διελόντα
 πρότερον εἰπεῖν, ποτέρας τῶν οὐσιωδῶν διαφορῶν
 ἐνταῦθα λαμβάνει. Τὰς μὲν γὰρ φασὶν εἶναι καθ' ἃς
 ἄνωθεν κάτω τὰ γένη διαίρεται εἰς εἶδη καὶ ταῦτα
 εἰς ἄτομα, [f. 170 v.] ἢ μᾶλλον εἰπεῖν τὰ ὅλα εἰς μέρη
 (ἴσον γὰρ ἑκάτερον, τὸ τε γένος καὶ τὸ εἶδος, καὶ
 ὅσα οὕτως πρὸς ἄλλα διαίρεται), τὰς δὲ καθ' ἃς τὰ
 διαίρεθέντα εἰδοποιεῖται. Ὅμως ἐξ ἧς ἐπιφέρει γρα-
 φικῆς μαρτυρίας, δῆλον ὅπως ποτὲ καὶ τοῦτο ποιεῖ,
 εἰτι τὰς διαίρετικὰς καὶ ἄνωθεν ἐκ τῶν φύσει προτέ-
 ρων εἰς τὸ κάτω μεριζομένους πλήθους ὁμοιοῦσι, ἄκων

tatis sociis nec cum adversariis nec cum semetipso?
 Si morari paulisper velis, audias quæ interim Gre-
 gorius de Palamæ stultitia conclusit et protulit. Illa
 quidem, inquit, non aggreditur, verens ne inde
 contra se statim moveatur accusatio, quod ipse
 in deitate compositionem cogitat et profert. Hæc
 vero in oblivionem sponte mittit quippe iis repu-
 gnans et dictis et scriptis. Manere enim sanctus di-
 cit invisible invisibile, infinitum infinitum, increa-
 tum similiter et indefinitum, et ita manere aperte
 duarum naturarum essentialem 359 varietatem.
 Ille vero miscet non miscenda, prorsus confundens
 et perturbans maligne et indocte. Neque enim invi-
 sibile manere invisibile concedit secundum increati
 et indefiniti naturam et proprietatem, neque infi-
 nitum infinitum, sed in finiti et visibilis natura hæc
 contra naturam stultus ille consociat cum creatorum
 natura. Quomodo posset increatum manere increa-
 tum et visibile et perceptibile corporeis oculis,
 quod ne mentalibus quidem et puris plane cerni
 potest? Hanc eandem doctrinam secutus Gregorius
 Nyssenus dicit: Finitum immensum esse non po-
 test. Quod vero immensum non est, determinatum
 omnino. Determinatus igitur ille et a divina essen-
 tia diversus Palamitarum increatus Deus æterno
 et increato Palamæ cognatus est. Sua enim illum
 convincunt scripta, ut se ipsum ostendet et si quis
 ad eum accedere velit, omnes plane increatos se
 facere posse profitemus; ita venalis increationis res
 facta est abjecto huic homini, quasi quis emat pre-
 tio drachinæ in foro.

VIII. Quomodo quispiam temere prætereat illud,
 Cum una et impartita Dei essentia est, ideo essen-
 tiales differentias non habet? Oportebat 360 eum
 non fines excedere et doctrinæ regulas de causa
 et causato, neque tam indocte oppugnare. Nam in
 similibus et paribus transpositioni locus est, velut
 hominis cachinnus et equi hinnitus, nec ibi majus
 et minus, aut primum et alterum habent locum.
 Causa enim est et primum, non ut ipse indocte di-
 cit, quod impartita essentia, idcirco varietates non
 habet essentielles, sed contrarium, si quis illud con-
 cedit: quod varietates non habet essentielles, ergo
 non impartita est. Quanquam necesse erat docte
 distinguentem prius dicere, utram essentialem va-
 rietatem recipiat. Esse enim dicunt, ad quas a
 summo ad imum genera dividuntur in species, et
 hæc in atoma aut potius tota in partes, (totum enim
 utrumque, genus, species, et quæcumque inter se di-
 viduntur) esse autem, ad quas divisa formantur.
 Tamen ex Scripturæ testimonio, quod affert, etiam
 hoc declarat, dividentes et quæ a summo priores
 natura sunt ad numerum infra divisarum se æquare.
 Temere et indocte quidem, at ita facit. Pluralem
 D. Maximus ait esse Deum unumquodque eorum
 quæ sunt præcognito eventu multiplicata, manere

impartitum unam ut solem multos radios emittentem, **361** manentem vero in unitate. Pluralem esse Deum præcognitis eventibus, hoc est, naturalibus et supernaturalibus miraculis; divisio et partitio est ad similitudinem. Assentit fraudulentus ille et D. Maximum calumniatur. Orationem enim in contrariam partem transfert perturbatam et eversam, de quo plura dicere et indoctum examinare et docere juvaret, sed tempus jam aptum non video. Nam rerum inde ab initio series non patitur ne morari ubi propter inertem et malignam mentem non facile assequi sanè quidquam possemus, ne brevissimo quidem tempore.

λέγειν και εξετάζειν και διδάσκειν κἀνταῦθα τὸν οὐχ ὁρῶν δὲ τε γὰρ τῶν ἄλλων ἀνοσίων ἀνοσίων εἰρήμης οὐκ ἐξ διατρέθειν με, και ἅμα πρὸς ἀπεχθόν τε και κακότεχρον ψυχὴν οὐκ εἰσιέναι δύναιτο· ἂν ῥαδίως οὔτε γοῦν βραχυτάτῳ μέρει χρόνου.

IX. Sed jam ad pristinam orationem redeamus. Elementarium essentialium unamqueque unica est et primaria et impartita, et ob id ipsum non dissolubilis. Non enim specie aut numero constare ullam intelleximus, ideo elementales essentias vocamus. Essentiales tamen varietates habent in propriis suis finibus. Nihil enim eorum quæ separata sunt aut dissoluta aut partita, essentielles in se differentias habet, sed ab initio progredientem recipit definitionem compositam ex genere et componentibus varietatibus. Definientes enim hominem, non elementales et nature subjectas essentias perscrutando dicimus; exempli gratia, **362** quod ab Homero dictum est: «Contortus humeros, fuscus, densisque capillis, » et si tale quid ad separatas duntaxat essentias pertinet; sed animal esse rationale et mortale, intelligentiæ et scientiæ particeps. Prius a principio nature elementis cum explicantes non dicimus hominem esse quod in se habeat Platonem et Socratem, has ille elementales et impartitas essentias, ut diximus, sed quod ad animalium genus et nomen, las componentes varietates componitur et formatur et in definitam inducitur naturam. Palamas autem ob magnam ignorantiam adverso flumine, uí dicitur, fluvius ire cogit, ubi dicit: Cum unica et impartita sit Dei essentia, varietates non habet essentielles. Et dein: Conjunctio est probabilis et existentiam et positionem consequentiæ causalem asserens, quod duo illa utrinque conciliat et causam eorum involvit. Hæc dicta ita propter inscitiam turbata sunt, ut Calchante vate Homericis opus sit. Sed ne illum quidem puto obscuris his quæstionibus, si adesset, explicationem afferre posse, cum ipse, ut opinor, quæ ex sua ipsius mente protulit, solvere nequeat. Quæ enim causali ratione ponuntur, ea simili ratione solvuntur; quæ non, ea non solvuntur.

ἄ μηδ' αὐτὸν λύειν οἶμαι δύνασθαι τὸν ἐξ ἰδίας λόγῳ τίθενται, ταῦτα δὴ ποιεῖν και λόγῳ λύονται.

X. **363** Videndum igitur est post primam inscitiam quæ sit secunda. Nam in eo quod est causam simul cum causato esse nescit nec sine eo

μὲν και ἀμαθῶς κατὰ τὸ αὐτόματον εἰπεῖν, ποιεῖ δ' οὖν. Πληθύνεσθαι γὰρ τὸ τοῦ θεοῦ φάσκει Μάξιμου τὸν θεὸν τὸ καθ' ἕναστον εἰς παραγωγὴν τῶν ὄντων βουλήματα ταῖς προνοητικαῖς προόδους πολλαπλασιάζομενον, μένειν δ' ἀμερίστως ἕνα καθάπερ τὸν ἥλιον ἀκτίνας πολλὰς ἀπεπέμποντα, μένοντα δ' ἐν τῇ ἐνορτη· τὸ γὰρ πληθύνεσθαι τὸν ἕνα θεὸν ταῖς προνοητικαῖς προόδους, τούτεστι τοῖς τε ἔγκοσμίοις και ὑπερκοσμίοις θαύμασι, διαιρεῖσθαι και μερίζεσθαι ἐστὶν ἀναλόγως, συμμαρτυρεῖν κἀνταῦθ' αἱ ψευδόμενος και συκοφαντῶν τὸν θεοτάτον Μάξιμον. Εἰς γὰρ ἕτερον τὴν ῥῆσιν μεταφέρει νοῦν, κακοτρόπως συγκυκῶν και ἀναμοχλεύων. Περὶ ἧς και πλείω

B ἴθι. "Ὅμως ἐν' ἐκεῖθεν ἀναλάβωμεν ἐπανιόντες αὐτίς τὴν λόγον, και τῶν ἀτόμων οὐσιῶν ἐκάστη μὲν και πρώτη και ἀδιαιρετὸς ἐστὶ, και κατ' αὐτὸ γε τοῦτο και ἀμερῆς. Οὔτε γὰρ εἶδει οὔτε ἀριθμῶ εἶναι καθ' αὐτὴν μεμαθήκαμεν οὐδαμῖαν αὐτῶν· διὰ γὰρ τοῦτο και ἀτόμους οὐσίας φημὲν τὰ τοιαῦτα· ἀλλ' οὐσιώδεις ὅμως ἔχουσι διαφορὰς ἐν τῷ οἰκείῳ ὄρω. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲν οὔτε τῶν ὀριζομένων οὔτε τῶν διαιρουμένων ἢ μερίζομένων ὑφ' αὐτὴ τὰς οὐσιώδεις ἔχει διαφορὰς, ἀλλ' ἀνοσθεν κατὰ πάντα δέχεται τὸν συντεθέντα ὀρισμὸν, ἐκ γένους ὄντα και συστατικῶν διαφορῶν· ὀρίζομενον γὰρ τὸν ἄνθρωπον οὐ τὰς ἀτόμους και ψῆμει δευτέρας οὐσίας κάτωθεν ἀνιχνεύοντες λέγομεν, φέρε εἰπεῖν ἐκεῖνο δὴ τὸ ῥηθὲν ὑφ' Ὀμήρου, «Γυρὸς ἐν ὤμοισι, μελανέχρως, οὐλοκάρηνος, » και εἰ τί που τοιοῦδι ταῖς καθ' ἕκαστα και μερικαῖς συμπέπτωκον οὐσίαις· ἀλλὰ ζῶον εἶναι φημὲν λογικὸν θνητὸν, νοῦ και ἐπιστήμης δεκτικὸν, ἐκ τῶν ἀνοσθεν και φύσει πρώτων δηλοῦντες αὐτὸν, ἐπεὶ μηδὲ φημὲν ἄνθρωπον εἶναι διὰ τὸ ἔχειν ὑφ' αὐτὸν Πλάτωνα και Σωκράτην και τὰς τοιαύτας, ὡς ἐφημεν, ἀτόμους οὐσίας και ἀμερῆς, ἀλλ' ὅτι διὰ τοῦ γένους τοῦ ζώου και τῶν εἰρημένων συστατικῶν διαφορῶν εἰδοποιεῖται και περιγράφεται και εἰς ὄρισμένην καθίσταται φύσιν.

C Ὁ δὲ Παλαμάς ἐξ ἀμαθίας μακρὰς ἀνω ποταμῶν, τὸ τῆς παροιμίας, χωρεῖν τὰς πηγὰς ἀναγκάζει, λέγων ὡς Ἐπεὶ μὲν και ἀμερῆς ἢ τοῦ θεοῦ οὐσία, [f. 171 v.] διὰ τοῦτο διαφορὰς οὐκ ἔχει οὐσιώδεις.

D Και μὴν τὸ, Ἐπεὶ σύνδεσμός ἐστι κατασκευαστικὸς, και ὑπαρξιν και τάξιν ἀκολουθήσεως αἰτιατικῆν δηλῶν, ἔτε συναπτικῆς τῶν ἐκατέρωθεν ἀκρων ὑπαρχῶν και τὴν αἰτίαν ἔχων αὐτῶν. Τοῦτω δ' οὕτω δι' ἀμαθίαν ἀνατεθλόωται τὰ εἰρημένα ὡς Κάλχαντός τινος δεῖσθαι μάντεως Ὀμηρικοῦ. Ἄλλ' οἱ δ' ἐκεῖνον οἶμαι δυνθῆναι ἂν τῷ ἀνακολούθῳ τῆς θέσεως, εἰ παρῆν, τὴν λύσιν παρασεῖν· πῶς γὰρ γαστρός ἐρευγόμενον τὰ τοιαῦτα; Ἄ γὰρ αἰτιώδεις τοιῶδες, ἀ δὲ μὴ, ταῦτα δὴ μὴ.

I'. Σκεπτέον οὖν ἂν εἴη και τὴν ὑστέραν ταύτην ἀμαθίαν ἐπὶ τῇ προτέρᾳ αὐτοῦ· οὐδὲ γὰρ οἶδεν ὡς τῶν πρὸς τι ὄν τὸ αἰεὶν ἅμα ἐστὶ τῷ αἰτιατῷ και

ἀνευ αὐτοῦ νοεῖσθαι οὐκ ἔχει, ἅτε σχετικὴν τινα
καὶ οὐνδευτικὴν δύναμιν ταύτην πρὸς ἄλλα τῶν
ἄκρων ἔχοντων· οἷον ὡς ἐν ὑποδείγματι βραχεῖ,
πολλὰχῶς λεγομένου τοῦ αἰτίου, ποιητικόν ἐστὶν
αἶτιον, ὡς ὁ οἰκοδόμος τοῦ οἴκου· τελικόν, ὡς ἡ
σκέπη δι' ἣν ὁ οἶκος· ὑλικόν, ὡς λίθοι καὶ ξύλα ἐξ
ἧν ὁ οἶκος· εἰδικόν, ὡς ἡ διατυπούμενη καὶ εἰδο-
ποιουμένη μόρφωσις ἐν τῷ φανταστικῷ τοῦ τεχνί-
του· παραδειγματικόν, ὡς ἕτερος οἶκος πρὸς ὃν
ἀφορῶν ὁ τεχνίτης τὸ ἀνὰ χεῖρας ἔργον τελεῖ· φυσι-
κόν, ὡς ὁ πατήρ τοῦ υἱοῦ. Εἰσὶ καὶ ἀλλήλων αἰτία,
ὡς τῆς εὐεξίας τὸ πονεῖν καὶ τοῦ πονεῖν ἡ εὐεξία.
Λέγουσι δ' ἔνιοι τῶν σοφῶν καὶ τὴν τύχην κατὰ
συμβεθετὸς συναίτιον ἐνίστοι ἐν τοῖς κατὰ προαίρε-
σιν ἕνεκά του γινομένοις. Τοσοῦτον τοῖνον καὶ
πλείονων ὄντων τοῦ αἰτίου εἰδῶν, [f. 172 r.] καὶ
πάντων σαφῆ τὴν πρὸς ἄλλα κεκτημένων συνά-
φειαν, λεγέτω μοι παραλλῶν ἑκεῖνος ὑπὸ ποῖων
τούτων ἀνάγει τὴν τῶν αὐτῷ γε νῦν εἰρημένην
σχέσιν. Τριῶν γὰρ τοῦλάχιστον ὄρων ἐν τοῖς; συλ-
λογισμοῖς αἰεὶ λαμβανόμενων, τὴν οὐνδευτικὴν τῶν
ἄκρων ἐξ ἀνάγκης ἔχειν ὁ μέσος αἰτίαν ὀφείλει.
'Ἄλλ' οὐχ οὕτω καὶ τῆ τοῦ Παλαμᾶ δοκεῖ ἀμαθία·
ἕμοιον γὰρ τὴ παρ' αὐτοῦ λεγόμενόν ἐστιν ὡσπερ
ἂν εἰ τις ἔλεγεν ὅτι, ἐπειπερ ἡ χιὼν λευκὴ ἐστὶ,
διὰ τοῦτο οὐκ ἐστὶν αἰσθητικόν· ὡς γὰρ ἐνταῦθα
συνάφειαν μεταξὺ σχετικὴν οὐδεμίαν ἢ λευκότης
ἔχει πρὸς τὸ αἰσθητικόν, ἀναγκαίως ἐφελομένην τὰ
ἄκρα πρὸς αὐτὴν (ἕτερογενὲς γὰρ ἐκἀτέρων ἐκατέρου),
οὕτως οὐδ' ἑκεῖ πρὸς τὸ τῆς οὐσίας ἀμερὲς τὸ
ἦκιστα ἔχειν οὐσιώδεις διαφορὰς. Ἐπειτα καὶ τὴν
θειαν οὐσίαν διαφέρειν φάσκοντες τῶν τε ἐγκοσμίων
καὶ ὑπερκοσμίων πασῶν οὐσιῶν, οὐδαμῆ τῷ ταύ-
της ἀμερῆ ἐνοχλοῦμεν· ταύτης γὰρ τὸ ἀμερὲς οὐ
κατὰ τὰς ἐν κόσμῳ ταύτας ἀτόμους ἐστὶν οὐσίας
(ἡλίθιον γὰρ καὶ νοεῖν καὶ λέγειν τουτε), ἀλλ' ὅτι
ασώματόν τε καὶ ἀοχρον καὶ ἀναρχον καὶ ἀπερι-
γραφτον καὶ ὑπερούσιον καὶ πάντων ἦκιστα ὀρισμοῖς
καὶ μερισμοῖς τεχνικοῖς ὑποπίπτουν, πλὴν εἰ μὴ διὰ
τὴν τῷ θεῷ Βασιλείῳ συγκαταβατικώτερον μὲν
τίνα τρόπον, ἐμφιλοσόφως δ' οὐν καὶ κατ' ἐπιστή-
μην ἐξενηγεμένην ἀποφαντικὴν ῥῆσιν, ὡς ἐπὶ τῆς
ἀπλῆς καὶ ἀσωμάτου φύσεως τὸν αὐτὸν ἢ οὐσίαν τῆ
ἐνεργείᾳ δέχεται λόγον, φαίη τις ἂν ὀρίζομενος ὡς
πρῶτόν γε [f. 172 v.] εἶη αὐθόπαρκτον ἢ οὐσία μὴ
δεόμενον ἑτέρου πρὸς σύστασιν. Ἐκείνη γὰρ μόνη
τῆ θεῷ καὶ ἀπλουσιότητι φύσει τὸν τοιοῦτον προσ-
ῆκειν φαμὲν ὀρισμὸν, ἑτέρῃ δ' οὐδεμιᾷ τῶν κτιστῶν
ἀσώτων. Σύνθετοι γὰρ ἄπασαι, πᾶν δὲ σύνθετον ἐκ
διαφόρων ἔχει τὸ εἶναι· ὧν ἕκαστα δειτταῖ ἀλλήλων.
Οὐκ ἂν οὖν ἀνευθεῖ εἴη οὐτε τὰ μέρη οὐδ' ὅλον ἐξ
ἐνδεῶν συμπληρούμενον. Σαφῆ γὰρ τὴν ἀπόδειξιν
ἔχει τοῦ πρὶν τῆς ἐκἀστῶν ἑξείνων προσθήκης ἐν-
δεῆς εἶναι. Καὶ ἅμα ἀρχόμενον, οὐκ ἀρχον· ἡτε-
σθαι γὰρ ἀνάγκη οὐ δειτταῖ τὸ ἐνδεῆς. ἢ δὲ τι ἡτε-
ταῖ, τούτῳ καὶ δεδούλωται. Ὁ δὲ δούλων, οὐκ ἂν
εἴη κύριον οὐδ' αὐθόπαρκτον. Οὐκ ἄρα, πλὴν μόνης
τῆς θείας οὐσίας, τῶν ἄλλων οὐδεμιᾷ τὸ κυρίως
ἀρμόττει αὐθόπαρκτον. Οὐσιῶν γὰρ πεποιωμένων

A posse cogitari, quod copulativam et conjunctivam
vim inter se summa illa habent. Addamus breve
exemplum, cum sæpe causa addatur, causa efficiens
est, ut domus architectus; finis, tutela propter quam
ædes ædificata est; materia, lapides et ligna quibus
constructa; figura, forma in artificis animo con-
cepta et ficta; exemplar, aliud ædificium ad ejus
exemplar artifex id quod in manibus habet perficit;
naturale, ut pater filii. Sunt enim sibi invicem cau-
salia, ut sanitati insanitas et insanitati sanitas.
Nonnulli docti casu causalem interdum dicunt in
rebus consilio quodam rei alienius causa factis. Cum
igitur plures sint causæ formæ quæ omnes apertam
inter se conjunctionem habent, dicat mihi ille,
sub quas redigat dictorum suorum rationem. Tres
enim ad minimum fines in conclusionibus cum
semper admittantur, conjunctionum summorum
causam habere medius necessario debet. Non vero
ita Palamæ inscitia placet. Nam, quod dicit, simile
est ac si quis dixerit: Quod nix alba est, ergo
non est sensibilis. Ut enim albedo **364** con-
junctionem quæ summa illa per se ad sensum trahat
nullam habet, diversum enim utrumque, ita neque
ad essentialiter impartitum esse spectat minime
habere essentielles varietates. Dein divinam essen-
tiam differre dicentes ab naturalibus et superna-
turalibus omnibus essentiis, ejusdem impartitum
minime preminis. Impartitum est non secundum
has in mundo elementales essentias (stultum est
hoc cogitare aut dicere), sed quod incorporeum et
immateriale et æternum et indefinitum et super-
substantialie et nullis omnino finibus et artis divi-
sionibus obnoxium est. Nisi propter explicatio-
nem D. Basili ad philosophiam et doctrinam magis
accommodatam, in simplici et incorporea natura
essentiam eandem vi sua definitionem accipere,
quispiam definiturus dixerit, essentiam esse rem
per se existentem, non altero ad existentiam opus
habentem. Soli enim divinæ illi et simplicissimæ
naturæ talem esse definitionem dicimus, alteri om-
nium creatorum nulli. Compositæ enim omnes.
Omne autem compositum ex variis habet esse, al-
terum altero indiget. Non igitur non indigæ sunt
partes, nec totum ex indigis compositum. Apertum
enim argumentum habet, se antea omnium illorum
accessionis fuisse indigum et simul incœptum, **365**
non incipiens. Inferius enim esse necesse est id
quo indigum indiget. Ut inferius sit, ita in servi-
tutem venit. Quod servit, non est proprium sui,
nec per se existens. Non igitur præter unam divi-
nam essentiam, aliarum ulli est per se existen-
tia. Essentiarum enim qualitate præditarum crea-
tozem esse Deum D. Maximus declaravit, et natura
ipsa docet perceptionibus mentem adjutantibus.
Una enim, inquit, et simplex et non indigens
et immobilis creatrix universi essentia sanctæ Tri-
nitatis. Omnis autem creatura composita est ex
essentia et qualitate. Omnis qualitas est: essentia
omnino subjecta, in qua cernitur et dicitur, mini-

me per se habens existentiam. Ideo sine quolibet
tibus cuique aptis nullam licet essentiam invenire,
quæ possit existere in mundo. Exempli gratia, si
quis abstulerit, non re dicam, quod fieri nequit,
verum cogitatione, lapidis aut nivis insitas qual-
itates, albedinem, frigus, humorem, tale quiddam,
esset relictum omnino nihil. Nihil autem per se
quomodo existat? Quod in similibus ubique es-
santiis idem invenies.

ἐκάστῳ οὐκ ἔστιν εὐρεῖν οὐδαμῶν οὐσίαν ὑφίστασθαι δυναμένην ἐν κόσμῳ. Ὅσον ὡς ἐπὶ ὑποδείγμα-
τος, εἰ τις ἀφελῶ, ἐνεργεία μὲν οὐκ ἂν φαίην (ἀδύνατον γὰρ τοῦτο), ἐπινοία δ' οὐδὲν ὄντως, λίθου
τινός, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τὰς τῆς χιόνος ἐμφύτους ποιότητας, τὴν τε λευκότητα δηλαδὴ καὶ ψυχρότητα
καὶ [f. 173 r.] ὑγρότητα καὶ εἰ τι τοιοῦτον, εἶναι τὸ λειπόμενον πάντως οὐδέν. Ὁ δ' οὐδέν καθ' αὐτό,
πῶς αὐθύπαρκτον; Καὶ ἐπὶ τῶν ὄντων εὐρήσεις ἀπάντων ὁμοίως εἶναι καὶ πᾶσῶν οὐσιῶν τοῦτο.

XI. Potes igitur, amicissime Theotime, In paucis
videre Palamæ irregulares et ab omni regula re-
motas regulas et infirma fundamenta et **366** nor-
mam styli, ut ita dicam, Leshiaci uale normaleni,
conclusiones dico ineptas quas propter inscitiam ex
abstracto insanæ mentis ærario ille depromit, et quem-
admodum maculis multis et pravis implevit puram
et sanam religionem, effusa, ut sapientis Sophoclis
verbo utar, inepta in ipsam lingua. Neque enim
liberum illiatio opprobrio se subducere potuit et
magnam ignorantiam sibi sociam propalam ostendit
et majorem hæreseos stultitiam. Propterea recte
audit quæ non vult, non recte enuntians quæ vult,
non modo quod profanus et irreligiosus, verum
etiam quod temere profanus et irreligiosus est et
omnes irreligiosos nimia impietate exsuperat et ne-
fandum honoreis accumulatis ad immensum pravis
facinoribus sibi conciliat. Atque de prima tibi pro-
lata questione satis dictum est. De altera, D.
Athanasii dicto, ita respondit Gregoras, ut testi-
monii e Scriptura depromptis rem probaret et, quæ ex
priori questione relicta erant, adderet. Scis enim,
amicissime Theotime, in colloquio ad Arium dixisse
Athanasium: Non creatarum rerum causa dixit Sal-
vator: « Omnia quæ Pater habet mea sunt, » sed quæ-
cunque deitati Patris attribuit, ea propria dixit Do-
minus; verbi gratia, **367** incorruptibile, immu-
tabile, incomprehensibile, omnipotens, providens;
quæcunque sunt Pater, ea propria Filii sunt. Ibidem
Gregoras magnam ait Athanasium plurali dictioni
illa, non creatarum rerum causa, negare non solum
creata esse, sed etiam res esse. Si vero negationi
positionem non addidit, hoc minime mirum. Dicit
enim et magnus theologus Gregorius, esse multa
quæ sic negative dicuntur, non positive, velut: Non
ex mensura Deus Spiritum tribuit; non enim tri-
buit ponderatum, non mensuratur apud Deum Deus.
Atque ita refellit aperte eos qui multas res et sim-
ul increata putant Deo digna et multa nomina.
Non enim, inquit, multarum rerum causa dixit
Salvator illa omnia. Impossibile enim est non esse
creata, quæ multa sunt et plurali numero dicuntur.
Una autem est divina natura, scilicet sanctæ Tri-
nitatis. Et unum, non multa quod sæpe supra a
nobis argumentis e Scriptura sumptis probatum

Α εἶναι ποιητὴν τὸν Θεὸν ὁ θεὸς τε ἀπαφάνητο Μάξι-
μος, καὶ ἡ φύσις αὐτῆ διδάσκαλος ταῖς συνίσεις
διαφερούσαι; αἰσθηθεὶς γίνεται. Μόνη γὰρ, φησὶν,
ἀπλή καὶ ἀνευθεῖς καὶ ἀτρεπτος ἡ δημιουργικὴ
τῶν ὄλων οὐσία τῆς ἁγίας Τριάδος. Πᾶσα δὲ κτίσις
σύνθετός ἐστιν ἐξ οὐσίας καὶ ποιότητος. Πᾶσα δὲ
ποιότης ὑποκειμένης πάντως οὐσίας ἐστὶ, περὶ τὴν
καὶ θεωρεῖται καὶ λέγεται, τὸ καθ' αὐτὴν εἶναι
οὐδαμῶς ἔχουσα. Διὸ καὶ διὰ ποιότητων ἀνυπόλογον

ΙΑ'. Ἐχεις τοίνυν, ὦ φίλε Θεότιμε, διὰ βραχέων ἔρξῃ
τοὺς ἀκανονιστοὺς καὶ πόρρω παντὸς κανόνος κανόνος
τοῦ Παλαμᾶ, καὶ τὰς ἀκαθέκτους καθέτους, καὶ τῆς
ἀστάθμητον, ἐν οὕτως εἶπω, στάθμη τῆς Λαοδικῆς
οἰκοδομῆς, τοὺς ἀσυλλογιστοὺς λέγω συλλογισμοῦ,
ὁποῖους δι' ἀμαθίαν πονηρῶν ἐξεμεῖ θησαυρῶν τῆς
ἀτόπου γαστρὸς ἐκείνου, καὶ ὅπως κηλίδων μακρῶν
καὶ ἀκαίρων ἐμπέλιπκεν, οὐσαν ἀνευθεῖα τε καὶ
ὕγιαίνουσαν, τὴν εὐσέβειαν ὁ ταλαίπωρος, μάτην
ἐκχέας κατὰ τὸν σοφὸν Σοφοκλέα τὴν ἀποπὸν γλῶσ-
σαν αὐτοῦ κατ' αὐτῆς. Οὕτε γὰρ ἐλεύθερον ἐαυτὸν
τῆς ἐπινηνεγμένης αὐτῷ κατηγορίας φυλάξει δεδύ-
νηται, καὶ ἅμα φανερὸν ἐπεπράχει πολλῇ μὲν συ-
ζῶντα τῇ ἀμαθίᾳ, πλείονι δὲ τῇ τῆς αἰρέσεως
κακοδοξίᾳ. Διόπερ ἀκούει δικαίως ἢ μὴ βεβούληται,
φράσας ἀδίκως ὅσα βεβούληται, οὐ μόνον δτι βέβη-
λος καὶ δυσσεβής, ἀλλ' ὅτι γε καὶ προέκκα βέβηλος
καὶ δυσσεβής, καὶ πάντας δυσσεβεῖς τοῖς ἄγαν βε-
βήλοις νικῶν, καὶ πρεσβεῖον κακῶδειμον εἰς
μοχλοῦντων πραγμάτων ὑπερβολῆν ἐκτινύς ἐαυτῷ.
Καὶ περὶ μὲν τοῦ πρώτου σοὶ προτεθέντος ζη-
τήματος ἀπόρηται τὰ εἰρημένα; περὶ γε μὴν τοῦ
δευτέρου, τῆς Ἀθανασίου λέγω τοῦ θεοῦ [f. 157 v.]
ῥήσεως, οὕτως πῶς ἀπήνητησεν αὐτῆς ὁ Γρηγοράς,
ἐπεξεργαζόμενος μὲν αὐτῷ διὰ μαρτυριῶν γραφι-
κῶν, ἅμα δ' ἀναπηρῶν καὶ τὰ ἐνδόντα τῷ προτέρῳ
ζητήματι. Οἶσθα γὰρ, ὦ φίλε Θεότιμε, ἐν τῇ πρὸς
Ἀρειον διαλέξει φάσκοντα Ἀθανάσιον ὡς οὐχ ἐνε-
κεν κτιστῶν πραγμάτων ἐφ' ὃ Σωτῆρ, « Πάντα ὅσα
ἔχει ἡ Πατὴρ, ἐμὰ ἐστίν, » ἀλλ' ὅσα ἀνήκε τῇ θεό-
τητι τοῦ Πατρὸς, ταῦτα ἴδια ἐφηδὲ Κύριος, ὅσον τὸ
ἀφθαρτον, τὸ ἀτρεπτον, τὸ ἀκατάληπτον, τὸ δύνα-
τον, τὸ προγνωστικὸν καὶ ὅσα ἐστίν ὁ Πατὴρ, ταῦτα
ἴδια τοῦ Υἱοῦ τυγχάνει. Ἐνταῦθα τοίνυν ὁ Γρη-
γοράς τὸν μέγαν ἔρασκεν Ἀθανάσιον διὰ τῆς πλη-
θυντικῆς ἀπαγορεύσεως, τῆς οὐχ ἐνεκεν κτιστῶν
πραγμάτων, ἀναίρειν μὴ δτι οὐ κτιστὰ, ἀλλ' ὅτι
οὐδὲ πράγματα. Εἰ δὲ μὴ καὶ τὴν θέσιν τῇ ἀρνή-
σει ἐπήνεγκεν, ἥμιστά-τούτω καινόν. Φησὶ γὰρ καὶ
ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος εἶναι: πολλὰ τῶν
οὕτω λεγομένων, ἀρνητικῶς μὲν, οὐ θετικῶς δὲ·
ὡς τὸ, « Οὐ γὰρ ἐκ μέτρου δίδωσιν ὁ Θεὸς τὸ Πνεῦ-
μα. » Οὕτε γὰρ δίδωσιν οὔτε μεμετρημένον· οὐ
γὰρ μετρεῖται παρὰ Θεοῦ Θεός. Καὶ οὕτως εὐθὺς
ἀναίρει προφανῶς ἐκείνους οἱ πολλὰ τε πράγματα

καὶ ἅμα ἄκτιστα ὄνται τὰ θεοπεπὴ τε καὶ κατὰ ἄ
 τὴν προφορὰν πολλὰ τῶν ὀνομάτων· Οὐχ ἕνεκεν
 γὰρ, φησὶ, πραγμάτων πολλῶν ἔρη ὁ Σωτὴρ ἔκτιστα
 τὰ πάντα. Ἄδύνατον γὰρ μὴ κτιστὰ εἶναι, ἀ πολλὰ
 τὲ ἔστι καὶ κληθυτικῶς λέγεται. Μόνος γὰρ ἡ
 θεία φύσις εἶπεν ἡ ἁγία Τριάς, καὶ ἐν καὶ οὐ
 πολλὰ, ὡς πολλάκις ἡμῖν ἄνωτέρω διὰ γραφικῶν
 συνειρηθῆναι δεῖξαι. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ θεὸς ἐκ
 Δαμασκίου Ἰωάννης, [f. 174 r] ὡς εἰ πολλοὺς ἑρῶμεν θεοὺς, ἀνάγκη διαφορὰν ἐν τοῖς πολλοῖς θεω-
 ρεῖσθαι. Εἰ δ' οὐδεμία διαφορὰ ἐν αὐτοῖς, εἰς μᾶλλον καὶ οὐ πολλοί. Οὐ γὰρ ἂν διέφερον ἀλλήλων τὰ
 διαφέροντα κατὰ τὸν θεῖον Μάξιμον, εἰ μὴ τῶν λόγων οἷς γέγονασιν ἐχόντων διαφορὰν· οὔτε γὰρ
 τὸ τέλειον οὔτε τὸ ἀπειρον οὔτε τὸ ἀπεριγράφτον ἐν τοῖς πολλοῖς φυλάττεσθαι δύναται.

III. Ὁρᾷ πῶς, ἔπου διαφορᾶς ὁ λόγος ἔνοιαν
 παρσιτάγει, ἔπειτα μὲν εὐθὺς τὸ πληθὸς, ἐλαύνεται
 δὲ τὸ ἐν μετὰ τοῦ τελείου καὶ ἀπειρῶν καὶ ἀπερι-
 γράπτου καὶ ὅσα τῆς θείας οὐσίας ἴδια, μᾶλλον δ'
 ὅσα πύφωκὲ τε καὶ ἔστιν ἡ θεία οὐσία; Ὡσθ' ὅπου
 τὸ κυρίως ἐν, ὁ θεὸς δηλαδὴ, χώρα τοῖς πολλοῖς καὶ
 διαφόροις οὐκ ἔστιν οὐδ' ἤτις οὖν. Οὐ γὰρ θέσιν τινὰ
 τὸ θεῖον ἔκτιστο ἐν δηλοῖ, καθάπερ τὸ ἐν τοῖς κτί-
 σμασι καταχρηστικῶς λεγόμενον καὶ ἐν τοῖς πολλοῖς
 θεωρούμενον ἐν. Ὁ καὶ ἀρχὴν εἶναι φασὶ παντὸς
 πησοῦ, καὶ πλὴν οὐσίαν οὐκ ὄφιστασθαι καθ' αὐτὴν,
 καὶ ἄνευ τοῦ ἐνὸς τούτου μὴ εἶναι πληθὸς. Ἡ γὰρ
 μετέλληψις τοῦ ἐνὸς καὶ τὸ εἶδος αὐτοῦ τῶν πολ-
 λῶν ὄφισταται ποσόν. Ὅθεν καὶ δεκάς μία λέγεται,
 καὶ χιλιάς καὶ μυριάς καὶ τὰ ἐπι τούτων λεπτότερα,
 τετράς τε μία καὶ πεντάς καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ ὅσα
 τῆ τοῦ εἶδους μετοχῆ ταυτίζονται τε καὶ πρὸς τὸ ἐν
 ἀναφέρονται. Καὶ γὰρ τὸ πολλὰ τοῖς μέρεσιν ἐν τῷ
 ὄλῳ, καὶ τὸ πολλὰ τοῖς συμβεθεκτόν ἐν τῷ ὑπο-
 κειμένῳ, καὶ τὸ πολλὰ τοῖς εἶδεσιν ἐν τῷ γένει, καὶ
 τὸ πολλὰ ταῖς [f. 174 v.] προόδους ἐν τῇ ἀρχῇ. Καὶ
 οὐ μόνον ἐπὶ τῶν διωρισμένων, ἀλλὰ καὶ τὰ συνεχῆ
 πάντα μεγέθη, εἰ φεῦγε τὸ ἐν, εἰς πληθὸς κατὰ
 ἀντιπεπόνθησιν θρωπτόμενα, καὶ τὴν οὐσίαν ἐν
 εἶχεν ἀπόλλυσιν, οὐκέτι ὄντα δ' ἦν. Καθ' ὅσον γὰρ
 τὸ ἐν ἀπόλλυσιν, ἀλλάσσει καὶ τὸ εἶναι τμηθέντα,
 διὰ τὸ εἶναι τὸ ἐν ἀπάντων στοιχείων ἐνωτικόν τε
 καὶ συλληπτικόν, ὅποτα γίνεσθαι τε βόσκει καὶ
 φθορά. Ἡ γὰρ ἑτερότης διαφορὰν τοῦ ὄντος εἰσά-
 γουσα, πρὸς ἔνοιαν τοῦ μὴ ὄντος βράβως ἐξίστησιν.
 Οὐ μὴν τὸ θεῖον ἐν ἐκείνῳ τοιοῦτον ποιητικὸν γὰρ
 τούτων συνθέτων ὄντων, ἀπλοῦν παντάπασιν ὄν
 ἐκείνο καὶ ὑπερκόσμιον. Οὐδὲ θέσιν τοιάνδε δηλοῖ,
 ἀλλ' ἄρσιν ἐκ τῶν πολλῶν, ὅσα τε αἰσθητὰ καὶ ὅσα
 νοητὰ. Εἰ γὰρ τὸ κυρίως ὄν ἐν, ἔσται ἅρα καὶ τὸ ἐν
 κυρίως ὄν καὶ νοῦ παντὸς ἐπέκεινα. Τοῦ δ' ἐνὸς
 ἐπέκεινα τῶν πάντων οὐδέν. Ὅθεν καὶ εἰκῶν ὁ νοῦς
 τοῦ ἐνὸς ἐκείνου λέγεται. Εἶναι γὰρ καὶ τὸν νοῦν
 φῶς ἀυπνον καὶ ζῶν μένουσαν καὶ νόησιν οὐκ
 ἐνεργουσαν εἰς τὸ μέλλον, ἀλλ' εἰς τὰ παρόντα δεῖ
 καὶ ὡσαύτως ἔχοντα, σύμφωνα τε ὄντα ἑαυτοῖς καὶ
 οὐδαμῇ ποτε μαχόμενα. Πρὸς δὲ τὸ τοιοῦτον ἐν,
 τὸν θεὸν δηλαδὴ, πάντ' ἔκτιστα τὰ πολλὰ τῶν ὀνο-
 μάτων κατὰ τὸν θεῖον φέρονται Ἀθανάσιον, ἀ τε
 πρότερον ἐν ἄλλοις εἶρηκε λόγοις, καὶ ἂ νῦν, τὸ
 ἀφάρτον δηλαδὴ, τὸ ἀτρέπτου, τὸ ἀκατάληπτου,
 τὸ δυνατὸν, τὸ προγνωστικόν, καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ Πα-

est. Dicit etiam D. Joannes Damascenus: Si multos
 deos appellaremus, necesse esset ut varietas inter
 multos cerneretur. Si nulla inter eos differentia est,
 unus est, non multi. Non enim differrent inter se
 quæ differunt apud D. Maximum, nisi causæ qui-
 bus nati sunt, haberent 368 varietatem. Nec enim
 perfectum nec immensum nec indefinitum in multis
 servari potest.

XII. Videane, quomodo, ubi causa varietatis no-
 tionem infert, sequatur statim multitudo, et depel-
 latur unum cum absoluto et immenso et infinito et
 quæ divinæ essentia propria sunt aut potius quibus
 nata est et est divina essentia? Itaque ubi est pro-
 prie unum, scilicet Deus, multis et diversis locus
 nullus est. Non enim positionem quamdam divi-
 num illud unum involvit, quemadmodum in crea-
 tis non proprie dicitur et in multis cernitur unum,
 quod principium esse dicunt omnis quantitatis,
 nec sine essentia existere per se, nec sine hoc uno
 esse multitudinem. Unius enim consequentia et
 forma subjicit multarum rerum quantitatem, unde
 una decas dicitur et millias et decies millias et
 quæ his sunt leviora, una quaternio, quinio et simi-
 lia quæ ad formæ participationem eadem habentur
 et ad unum referuntur. Multa enim partibus, unum
 integritate, multa circumstantiis, unum subjecto,
 multa formis, unum genere, multa eventu, unum
 principio, et non modo in separatis, sed etiam cun-
 ctæ magnitudines, si fugiunt unum, ad multitudi-
 nem compensatione 369 minuta et essentiam
 quam habebant amittunt, nec quod erant amplius
 sunt. Ubi enim unum amittunt, ita consequitur esse
 partita, propter esse unum, concilians et comple-
 ctens omnia elementa quæcumque ortus et occasus
 fert. Differentia enim varietatem τοῦ esse invol-
 vens, ad τοῦ non esse facile pervenit. Minime di-
 vinum illud unum, creans composita illa, simplex
 omnino et supernaturale, non talem positionem
 expositionem explicat, sed exemptionem e multis
 quæ sunt sensibilia et intelligibilia. Si enim, quod
 proprie est, unum est, unum ergo erit proprie ex-
 sistens et ultra omnem rationem. Unius autem
 nihil ultra universum, unde ratio imago unius il-
 lius dicitur. Esse enim rationem lumen vigil et
 viam manentem et mentem non ad futurum acti-
 vam, sed ad præsentia et quæ similia sunt et sibi
 concordia, minime unquam repugnantia. Ad tale
 unum, scilicet Deum, omnia illa nomina secundum
 D. Athanasium feruntur, quæ antea in aliis libris
 protulit et quæ nunc, nempe incorruptibile, immu-
 tabile, incomprehensibile, omnipotens, providens,
 quæcumque Patet sunt et quæ propria etiam Filii
 esse dicit, si quidem naturalia et essentialia, ne
 dicam ipsum esse Filium. Quæcumque attribuantur
 Patri naturaliter et essentialiter, 370 ut dicit D. Cy-

rillus, hæc omnia sunt in Filio. Ergo incorruptum, immutabile, incomprehensibile, potens, providens, quæcunque Pater sunt, hæc omnia sunt Filii, vel ad nostram circumscribendi consuetudinem, non falsa et ascititia Filii propria. Unum enim idemque divus et simplici omnino naturæ intelliguntur et sunt et dicuntur omnia. Quæcunque enim deitati attribuantur, inquit, unice et proprie uni et simplici et soli, hæc communia naturalia Patris et Filii et unum idemque, quod deitas una est, ut natura. Assentit Athanasio Cyrillus in *Thesauris Spiritum Filii proprium nominans*. Vide, quomodo in propositione cum multis dixisset: « Omnia quæ habet Pater, » et quæ attribuit deitati Patris, dein in unam comprehendens non dicit, « Quæcunque habet, » sed, « Quæcunque sunt Pater. » Sublata enim circumscriptione, « habet » et « multarum creaturarumque rerum » notione dicit non, Quæcunque sunt, nec Quæcunque habet Pater, sed quibus est a nobis nominatus ut dignis nominibus, cum divina illa simplicitas pluralem omnino notionem non postulet. Videsne, ut magnus Athanasius doctrinaliter in unum redegit illud pluraliter dictum: Quæcunque habet Pater, mea sunt, cum antea negasset de multis et creatis rebus dicere **371** divinam illam orationem esse putandam. Nam de eo, quod possidetur et quod possidet, de eodem et altero, de similibus ipse meministi, quæ supra breviter ad locos unicuique idoneos disputata sunt.

γορευκῶς πρότερον μὴ περὶ πραγμάτων πολλῶν καὶ κτιστῶν οἰεσθαι λέγειν ἐκεῖνην τὴν θεῖαν φωνήν. Περὶ γὰρ ἔκτου καὶ ἔχοντος καὶ ταυτοῦ καὶ ἑτέρου καὶ τῶν τοιούτων μέμνησαι καὶ αὐτὸς ὡς ἀνωτέρω βραχὺ [f. 175 v.] κατὰ χώραν ἐκάστω προσήκουσαν τεχνικὴν ἀποδέδεικται.

XIII. Jam vero, si placet, concors ille advocetur D. Basilius, qui nomina et notiones Deo dignas idem valere inter se omnes dicit, quod ab subjecti significatione non discrepent. Quæcunque enim, inquit, de Deo dixeris nomina adjudicantia et abjudicantia, positiva et negativa, quæ apta et non apta interdum a sanctis dicuntur, unum est per omnia significatum, sive bonum, sive justum, quæ adjudicantia, sive immortale sive incorruptibile, quæ abjudicantia dicuntur. Illis enim, quæ attribuantur, exprimimus, his quæ non attribuantur abjudicamus. Itaque, ut Eunomius dicit, in nominibus de Deo dictis ipse fertur. Quocirca innominatus ille multis a nobis nominibus vocatur, quippe qui nomine proprie quadrante indigeamus et, ut plurimis nominum varietatibus notionem Dei nobis insitam aperiamus, cogamur. Nomen enim divinæ naturæ congruens, Gregorius Nyssenus ait, non audivimus. Explicationem hujus appellationis, qua comprehenditur intelligibilis et **372** invisibilis natura, non prorsus incognitam nobis putamus. Atque divinorum nominum multitudo similis est lineis a finibus circuli in centrum recta convergentibus, quæ divinæ ipsæ extra, centrum dividere non possunt. Et enim in disquirenda intelligibili natura, quoniam supra sensuum perceptionem posita est, mente

A τῆρ. Ἄ καὶ ἴδια καὶ τοῦ Υἱοῦ φησὶν εἶναι, εἴτουν φυσικὰ καὶ οὐσιωδῆ, μᾶλλον δ' εἰπεῖν αὐτὸν [f. 175 r.] εἶναι τὸν Ἰῶν. Ὅσα γὰρ προσεῖναι λέγεται τῷ Πατρὶ φυσικῶς τε καὶ οὐσιωδῶς, κατὰ τὸν θεῖον Κύριλλον, ταῦτα πάντα ἐστὶν ὁ Ἰῶς. Τὸ ἀρραθάρτων καὶ ἄτρεπτον καὶ ἀκατάληπτον καὶ δυνατὸν καὶ προγνωστικὸν καὶ ὅσα ἐστὶν ὁ Πατὴρ, ταῦτα πάντ' ἐστὶν ὁ Ἰῶς. Εἰ γὰρ καὶ περιφραστικῶς καὶ κατὰ τὴν γε ἡμετέραν λέγοιτο συνήθειαν, ἀλλ' οὐ νόθα καὶ ἐπικτητὰ τὰ τοῦ Υἱοῦ ἴδια· ἐν γὰρ καὶ ταυτὸν τῇ θεῖα καὶ ἀπλουστάτῃ φύσει νοεῖται καὶ ἐστὶ καὶ λέγεται πάντα. Ὅσα γὰρ ἀνήκει τῇ θεότητι, φησὶν, ἐνικῶς καὶ μονοειδῶς, τῇ μὲν δηλαδὴ καὶ ἀπλῆ καὶ μόνῃ, ταῦτα κοινὰ καὶ φυσικὰ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἐν καὶ ταυτὸν, ἐπεὶ καὶ θεότης μία, B κληθῆκε καὶ φύσις. Συνηγορεῖ δὲ καὶ Κύριλλος ἐν *Θησαυροῖς Ἀθανασίῳ*, ἰδιον Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα λέγων, Ὅσα δὲ καὶ πῶς ἐν τῇ προτάσει πληθυντικῶς εἰπὼν πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ καὶ ὅσα ἀνήκε τῇ Θεότητι τοῦ Πατρὸς, ἔπειτ' εἰς ἐν ἀγαθῶν συνεπέρανεν, οὐχ ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ὅσα ἐστὶν ὁ Πατὴρ. Καὶ γὰρ ἀφελὼν τὴν τε τοῦ ἔχειν περιφρασσιν καὶ τὴν τῶν πολλῶν καὶ κτιστῶν πραγμάτων ὑπόνοιαν, οὐχ ὅσα εἰσὶν, εἶπεν, οὐδ' ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, ἀλλ' ὅσα ἐστὶν ὁνομαζόμενος θεοῦ παρεπὶ δηλαδὴ παρ' ἡμῶν ὀνόματα, ἅτε καὶ τῆς θείας οὐ προσεμεμένης ἐκεῖνης ἀπλότητος πληθυντικὴν τινα ὄλω ἐνοιαν. Ὅρξ πῶς ὁ μέγας Ἀθανάσιος κατ' ἐπιστήμην εἰς τὸ ἐν συνεπέρανεν τὸ πληθυντικῶς εἰρημόνον, « Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστὶ, » ἀπηγορευκῶς πρότερον μὴ περὶ πραγμάτων πολλῶν καὶ κτιστῶν οἰεσθαι λέγειν ἐκεῖνην τὴν θεῖαν φωνήν. Περὶ γὰρ ἔκτου καὶ ἔχοντος καὶ ταυτοῦ καὶ ἑτέρου καὶ τῶν τοιούτων μέμνησαι καὶ αὐτὸς ὡς ἀνωτέρω βραχὺ [f. 175 v.] κατὰ χώραν ἐκάστω προσήκουσαν τεχνικὴν ἀποδέδεικται.

Π'. Ἄλλ' εἰ βούλει, συνήγορος ἡμῖν καὶ ὁ θεῖος κεκληθῶ Βασίλειος, Πάντα, λέγων, τὰ θεοῦ παρεπὶ ὀνόματά τε καὶ νοήματα ὁμοσίμως ἔχει πρὸς ἀλλήλα τῷ μηδὲν παρὰ τὴν τοῦ ὑποκειμένου διαφωνεῖν σημασίαν. Ὅσα γὰρ ἀν, φησὶν, εἴπης ἐπὶ Θεοῦ ὀνόματα, καταφατικὰ τε δηλαδὴ καὶ ἀποφατικὰ, εἴτουν ἀπιγορευτικά καὶ ἀρνητικά, ἅ δὴ προσόντα τε καὶ μὴ προσόντα λέγεται πρὸς τῶν ἁγίων ἐνίοτε καὶ ἀλλοχοῦ, ἐν διὰ πάντων ἐστὶ τὸ σημαίνόμενον, εἴτ' ἀγαθὸν καὶ δίκαιον καὶ τὰ οὕτω λεγόμενα καταφατικά, εἴτ' ἀθάνατον καὶ ἀφάρτων καὶ τὰ οὕτω λεγόμενα ἀρνητικά. Διὰ γὰρ ἐκεῖνων, ἅ προσεῖναι λέγονται, καταφάσχομεν, διὰ δὲ τούτων ἀπαγορευόμεν ἅ μὴ πρόσσειν, ὡς αὐτὸς ἐν τοῖς περὶ Θεοῦ λεγομένοις φησὶν ὀνόμασι κατ' Εὐνομίου φερόμενος. Ὅθεν ὁ ἀνώνυμος πολυώνυμος ἡμῖν ἀποροῦσιν ὄνοματος τοῦ κυρίως ἀρμύττοντος γίνεται, πλείστους διαφοραῖς ὀνομάτων ἀνακαλύψαι βιαζόμενοις τῆν περὶ τοῦ Θεοῦ ἡμῖν ἐγγινομένην ὑπόνοιαν. Ὅνομα γὰρ σημαντικὸν, ὁ Νυσσαίων φάσκει Γρηγόριος, τῆς θείας φύσεως οὐκ ἐμάθομεν· δῆλωσιν δὲ προσηγορίας τοιαύτης δι' ἧς ἐμπεριλαμβάνεται ἡ ἀφραστός τε καὶ ἀράτος φύσις ἢ οὐκ εἶναι καθόλου φάμεν, ἢ πάντως ἡμῖν ἀγνωστον εἶναι. Καὶ εἴκοιτε τὸ τῶν θεοῦ παρεπὶ ὀνομάτων πᾶθος ταῖς ἐκ τῶν περὶ τῶν οὐκ ὀνόματι πρὸς τὸ κέντρον συναγομέναις εὐ-

οαίαις, μερισταῖς μὲν οὖσαις ἔξωθεν, τὸ δὲ κέντρον Α
μερῖσαι μὴ δυναμέναι, ἀλλὰ μᾶλλον, ὅσον ἐπικτὸν,
ἐνεζομέναι. Ἐν γὰρ τῇ θεωρίᾳ, [f. 176. r.] φησί,
τῆς νοερᾶς φύσεως, διὰ τὸ ὑπερκεῖσθαι τῆς αἰσθη-
τῆς αὐτὴν καταλήψεως, στοχαστικῶς τῆς διανοίας
ὄρεγομένης τῶν ἐκφευγόντων τὴν αἰσθησιν, ἄλλοι
ἄλλοις κινουμέθα τε περὶ τὸ ζητούμενον, καὶ κατὰ
τὴν ἐγγινομένην ἐκάστῳ περὶ τὸ ὑποκειμένον διὰ-
νοιαν, ὅπως ἂν οἶόν τε ἦ, τὸ νοηθὲν ἐξαγγέλλομεν.
Ὁ δ' ἁμαθῆς Παλαμᾶς διὰ γνώμης ἀτόπου μοχθη-
ροτέραν ἔξω παρὰ φύλλον τῆς τῶν ἁγίων βήσεις
ποιησάμενος, τὴν τοῦ Θεοῦ συνεκύχησεν Ἐκκλη-
σίαν, οὐκ οἶδ' ὀπότῃ, εἰτ' ἄκων ἁγνῶν τὴν
ἐκείνων διάνοιαν, εἰδ' ἔκων βλασφημῶν καὶ ἐν
ὑποκειμένοις καὶ διαφόροις πράγμασι, τὰ διάφορα
τῶν πολλῶν ἐκείνων θεοπροπῶν ὀνομάτων ἀσεβῶς Β
ἐκλαμβάνων, καὶ πολλὰς καὶ διαφόρους ἐντεῦθεν
ἀκτιστοὺς κηρύττων θεοὺς καὶ θεότητες. Οὐδὲ γὰρ
οὐδὲ Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, ὡς εἰσικε, βοῶντος
ἐκείνων, ὡς ὅταν μὴ μίαν εἶναι τὴν προσκυνου-
μένην φύσιν πιστεύωσιν οἱ ἄνθρωποι, ἀλλ' εἰς
διαφόρους θεότητας ταῖς ἐνοαῖαις ἀπενεχθῶσιν, οὐκ
ἔστιν ὁ στήσει τὴν περὶ τὸ θεῖον ὑπόληψιν προϊούσαν
διὰ τῆς κτίσεως, ἀλλὰ τὸ νομισθὲν ἐν τῇ κτίσει
θεῖον ἀφορητῆ πρὸς τὴν ἴσιν ὑπόληψιν τῷ μετ'
ἐκείνου θεωρουμένῳ γενήσεται, καὶ κείνῳ τῷ ἐπεξῆς,
καὶ διὰ πάντων ἢ τῆς ἀκολουθίας ταύτης πλάνη
διενεχθήσεται, τῆς πρώτης ἀπάτης διὰ τῶν παρακειμένων μέχρι τῶν ἐσχάτων διεξόδου. εἶτα ὡς
ἂν μὴ τοῦτο, φησί, πάθοιμεν καὶ ἡμεῖς οἱ [f. 176 v.] πρὸς τὴν ἀληθινὴν Θεότητα βλέπειν παρὰ τῆς Γρα-
φῆς διδασκόμενοι, πᾶν τὸ κτιστὸν ἔξω τῆς θείας φύσεως νοεῖν ἐκπαυδύθημεν, μόνῃν δὲ τὴν ἀκτιστον
φύσιν λατρεύειν τε καὶ σεβάσασθαι, ἧς χαρακτὴρ ἐστὶ καὶ γνώρισμα τὸ μῆτε ἔρχεσθαι τοῦ εἶναι ποτε
μῆτε παύεσθαι.

ΙΑ'. Ὅρξ τε τῶν πατρῶν θεσμῶν καὶ ῥήσεων C
ἀναμφισβήτητόν τε καὶ δυσαντίβλεπτον μετὰ πάσης
εὐκρινείας ὅμα καὶ καθαρότητος προϊόν; Μόνῃν
γὰρ τὴν θεῖαν οὐσίαν καὶ φύσιν λατρεύειν τε καὶ
σεβασθαι παραινεί· ἃ δ' ἀνουσία τε καὶ πολλὰ καὶ
τῆς θείας φύσεως ἐκτὸς, τούτων οὐδὲν οὐδαμῆ μῆτε
προσκυνεῖν μῆτε· σεβασθαι. Πολέμια γὰρ ἀλλήλοις
καὶ τῶν μαχόμενα τῷ τε μόνῳ τὰ πολλὰ καὶ τῇ
οἰσίᾳ τὰ ἀνουσία. Αὐοῖν γὰρ ἀνάγκη περιπίπτειν
Ο τῆς, ἢ τῇ τῶν ἀσεβῶν ἀθεῖα ἢ καὶ τῇ τῆς Ἑλλή-
νων πολυθείας ἀσεβαστέρα κακίᾳ, μεταξὺ κειμένην
περατρύχουτας τὴν εὐσέβειαν. Ὡς καὶ τοῦτο πολλὰ-
κις ἡμῖν ἀνωτέρω καὶ διαρκῶς ἀποδεδείχεται, τὴν
μὲν τῶν Ἑλλήνων ὀληθῆ πολυθεῖαν βραχύν τε καὶ
οὐκ ἄπειρον τὸν ἀριθμὸν κεληρώσασθαι, τὴν δὲ τοῦ
Παλαμᾶ πέρας εὐρεῖν οὐδαμῆ ποτε, οὐκ οἶδ' ὀπότε-
ρον εἴποιμι ἂν προσηκόντως, εἰτ' οὐ βοῦλεσθαι
εἰτ' οὐ δύνασθαι· ἄμφω γὰρ αὐτῇ μεγάλῃ ἔχει χύ-
ραν ὅμα καὶ οὐχ ὅμα. Ἄ γὰρ ἁμαθῶς ὁμοῦ καὶ
κακοτρόπου διανοίας ἀπορρεῖ, τούτων εἶναι μὴδὲν ὁ
μὴ κακίας ἀπόζει μακρᾶ; ἰδίᾳ καὶ κοινῇ.

Καὶ ταῦτα μὲν τῆδ' ἐπὶ ἔσχε, καὶ τούτων εἰρη-
σθαι τὸν τρόπον συμπύπτει τῷ Γρηγορᾷ περὶ
τῶν οὐκ ἐν ζητημάτων.

Ad ea quæ sensum fugiunt p r conjecturam perci-
pienda attenda, alii aliter persequimur id quod quæ-
rimus, et ad rationem de subiecto cuique innatam,
quid et quale sit id quod cogitavimus, proferimus.
Ignarus autem Palamas propter absurdæ opinionis
pravitatem corruptis sanctorum verbis Dei Eccle-
siam perturbavit, nescio num invitus, incognita
illorum sententia, an sponte blasphemans et in
subjectis et variis rebus varia illa omnia di-
vina nomina imple sublaturus, et multos indo-
variosque increatos nuntiaturus deos et deitates.
Non enim audisse videtur Gregorium Nyssenum di-
centem: Si non unam esse venerabilem naturam
crederent homines, sed in varias deitates cogi-
tatione distribuerent, non esset quod notionem
Dei per creaturam prodeuntem constitueret, sed
credendum in creatura divinum illud principium
ei, qui ad eandem existimationem illud disqui-
siturus est, fuit continuo et in omnia hujus con-
sequentia 373 error permanabit, cum prima
fraus inde per propinqua usque ad extrema per-
meaverit. Deinde inquit, ne hoc, patiamur nos ad
veram deitatem oculos convertere educti a Scri-
ptura, omne creatum extra divinam naturam cogi-
tare didicimus, atque unam increatam naturam ado-
rare et venerari, cujus signum est atque indicium
neque incipere existentiam nec desinere.

XIV. Videsne veterum decretorum dictorumque
probabilitatem ad refutandum difficilem cum omni
perspicuitate et claritudine prolata? Unam enim
divinam essentiam et naturam adorare et venerari
commonemur, inessentialia et multa extra divi-
nam naturam posita minime adorare et venerari.
Sibi enim inimica et valde repugnantia, uni multa,
essentiæ inessentia alia. Necesse est enim ut invidu-
mus aut in impiorum atheismum, aut in Græcorum
polytheismi nefandam calamitatem, prætereuntes
religionem intra positam, quod supra et sæpe alias
demonstravimus. Nempe Græcorum polytheismus
exiguus, non immensum numerum sibi compa-
ravit, Palamas vero fines inventre nullo modo,
nescio utrum nolit an nequeat. Utrumque enim
fieri et potest et non 374 potest. Quæ autem ex
ignara et maligna mente profluunt, horum nihil
est, quod non publice et privatim oleat immen-
sam pravitatem.

Hæc ita se habebant, et hoc modo de duabus
questionibus discernit Gregoras.

ΛΟΓΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ Γ'.

Ἀφήγησις περὶ τῆς διαλέξεως ἣν ὁ Γρηγορᾶς μοναχὸς Νικηφόρος ἐποιήσατο, ἀρξάμενος μὲν ἀπὸ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Καντακουζηνοῦ, τελέσας δὲ αὐτὴν πρὸς τοὺς ἀδελφούς Παλαμίτας

LIBER DOGMATICUS TERTIUS.

Relatio sermonis quem Nicephorus Gregoras monachus habuit, iniduum ab imperatore domino Joasapho Cantacuzeno, finem in Palamitas faciens.

375 I. Hæc quidem, charissime Protagora, satis A sunt. Sed quæ hucusque a te dicta sunt partim jam aliunde fando audiui, partim e mentis meæ cogitatione hæusta conscripsi, cum recordationis, ut ita dicam, ver mihi renovarem et simul oblivionis benignim recederem. Tibi autem me non exiguas, sed gratias uberrimas debere satis scio, et primum quidem propter certamina dialectica Gregoræ, qui docius noster accingit se in sanctæ doctrinæ adversarios, deinde tuæ animi sapientiæ, **376** quippè qui egregie communicaveris mecum quæcumque dictorum illius præstantissima sunt, sicque mensam mihi opposueris suavissimam cum animi magnitudine et summo officio. Tu vero si vis hoc quoque alterum mihi exponas. Audiui enim Joasaphum, imp. nuper abdicatum Cantacuzenum, vehementer iratum Gregoræ qui scripta et historias longas de disputatione illa confecerat et publici fecerat juris in ignominiam assecrarum Palamæ, o libris quædam elegiase et domi interpretum indoctorum convocatis conciliabulis plenis et advocatis theologis amentibus, horum ope repente doctrinas absurdas conflassè et eodem die sic sermonum expositionem ex tempore instituisse; deinde eum postquam dixisset et audivisset convicta multa in Gregoram, imo contra ipsam religionem, hæc pluribus libris conscripsisse et traditis his in manus hæreticorum jussisse ut quam celerrime nubes convicio- rum turpissimorum litteris mandaretur. Sed anno uno ac dimidio præterlapsa inanis et infecundus C expectationum æstas illis effloruit, et quod est in proverbio illud conspicuum erat: parturiebat enim, ut alunt, mons, et genuit murem; et in carbones abierant thesauri expectati; et quæ de hujusmodi casu ferebantur proverbia facile jam **377** tum usum inveniebant. Nam post tantum quod diximus temporis spatium in lucem provenerunt illorum malitiosi et impietate multoque majore ignorantia pleni sermones vel potius fetus monstrosi, quibus sibimet ipsi ignominiam, nobis vero risum multum moverunt. Itaque quæ cito apparuerunt, una cum percusso aere evanuerant. Næque tamen

A'. Εἰεν, ὦ φίλων ἀριστεῖ Πρωταγόρα. Τὰ μὲν δὴ μέχρι καὶ ἐς τότε σοὶ εἰρημένα καὶ ἔγνω ἀνηκῶς καὶ τῷ φανταστικῷ τῆς ἐμῆς ἀνάγκη ψυχῆς ἐπιπράχειν, μνήμης τε ἕαρ δημιουργῶν ὡς εἶπαι ἑμαυτῷ, καὶ ἅμα λήθης γῆρας οὕτως πως ἐπιτεχνώμενος. Καὶ σοὶ χρέων εἶδέναι με χάριτας οὐ βραχείας, ὅτι μὴ καὶ μάλα πλουσίας ἐμολογοῦντα πρῶτον μὲν τοῖς διαλεκτικοῖς ἀγῶσι τοῦ Γρηγορᾶ, ὅτι πολεμουμένοις τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι τὸ γε εἰς αὐτὸν ἔχον ἀνθεπλάττειται συμμαχῶν ἀελ, ἔπειτα καὶ μεγαλονοῖα τῇ σῆ εὐφυῶς τε ἀναλεξιμένη τὰ χρεωδέστερα τῶν ἐκείνῳ λεχθέντων καὶ τράπεζαν ἡμῖν ἤδιστην αὐτὰ παραθέτει μεγαλοψύχως καὶ ὄχια φερτικοῦ τινοσ ἡθους παντός. Εὐ δ' εἰ βούλει, καὶ δευτέραν ἐμοὶ ταύτην ἔρπειν πρὸς Θεοῦ τελείν προθυμήθητι. Ἀκήκοα γάρ καὶ Ἰωάννου τὸν προδεβασιλευκότα Καντακουζηνὸν, ἀνιέντα ἴλαν ἐπὶ τῷ Γρηγορᾶ, γραφαῖς καὶ ἱστορίαις μακρὰς δεδωκότι τὰ τῆς διαλέξεως ταυτησ, καὶ ἀκραις δημοσίαις ἐπ' αἰσχύνῃ τοῖς ἀμφὶ Παλαμῶν δεδωκότι, ταῦτ' ἄρα μέρη τινὰ τῶν γραφέντων ἀναλαθόντα, λογίων ἀνιαθῶν ἀκαιο συγκροτῆσαι συνίδρια συνεχῆ, καὶ θεολόγους ἀλόγους χειροτονῆσαι, παιδείαν ἐξαίφνης ἀπαιδαγώγητον ἐμφυσησεντα σφίσι, καὶ διαλεκτικῶν ἀνάδοσιν αὐθημερὸν οὕτως μηχανησάμενον αὐτοσχέδιον, καὶ οὕτως εἰπόντα δὴ καὶ ἀκούσαντα λοιδορίας παμπόλλους κατὰ τῶν τοῦ Γρηγορᾶ ρημάτων καὶ λόγων ἐκείνων, ταυτὸν δ' εἶπαι, κατὰ τῆς εὐσεβείας ἀντικρυς αὐτῆς, ἔπειτα πλείοσι βιβλίοις αὐτὰ μετεγγράψαντα διανεῖμαι τοῖς αἰρεσιώταις, καὶ μυρμηκίων λοιδοριῶν ἐν γραφαῖς ἀσελγῶν τὴν ταχίστην προστεταχέναι γενέσθαι. Ἐνδὲ δ' ἐκαθῆεν καὶ ἡμίσεως ἐνιαυτοῦ τριθέντος, κενὸν καὶ ἀνήνυτον τὸ τῶν ἐπιπίδων σφίσι θέρος ἐβλάστησε. Καὶ τὰ τῆς παροιμίας ἀτεχνῶς ἐκράτω' ὠδινε γάρ, φησὶν, ὄρος, καὶ ἔτεκε μῦν, καὶ ἀνθρακεσ [f. 156 v.] ἦσαν αὐτοῖς οἱ προσδοκώμενοι θησαυροί. Καὶ ὅσαι τοῦ τοιοῦτου κόμματος ἦσαν παροιμίας, χῶραν ἔσχον τηγικαῦτ' ἐκλαλεσθαι: μετὰ γὰρ τοσούτων, ὡς εἰρηται, χρόνον ὀφθέντα τὰ ἐκείνων δυσσεβῆ καὶ πλείω τῆς ἀσεβείας τὴν ἀμαθίαν κεκτημένα λογάρια, ἀἄλλον δ'

εἰπεῖν ἀμειλιχρῆδια, κατὰ γνώσιν μὲν τοῖς οἰκείοις, ἅ γέλωτα δὲ τοῖς ἡμετέροις ἐνεποιεῖ μακρόν. Διὰ καὶ βραχὺ φανέντα ὁμοῦ τῷ πληγέντι ἀέρι πρὸς τάρανες ἔρχοντο ἀπίφτα. Οὐ μὲν κόρος ἦν οὐδ' οὕτω τῆς κατασχούσης τοὺς δυσσεβεῖς κακίας οὐδεῖς, ἀλλ' ἑτέραν ἐφ' ἑτέρα τρίβον τοῖς λογισμοῖς ἐθάδιζον. Καὶ πασῶν ὄψι βελτίστη σφίσις αὕτη νενομίσταί. Δόγοις γὰρ φιλικαῖς διὰ μέσων φίλων ἀνδρῶν ἀξιοῖ Γρηγορᾶν Καντακουζηνὸς οἰκᾶθε παρ' αὐτὸν ἀφικέσθαι πρὸς ἀνάμνησιν τε καὶ ἀνανέωσιν ἰσως τῆς προτέρας φιλίας ἐκείνης. Καὶ ὅς νομίσας ἐπιγυγελίαν ἐπανορθώσεως ἔχειν τὸ πρᾶγμα, αὐτὸς τε, ὡς φασίν, ἀρίκετο, καὶ σέ γε συνέκδημον ἦν ἐπαγόμενος. Καὶ ἂ μὲν ἠχηκόσιν αὐτὸς παρ' ὅτανδῆποτε, ταῦτ' ἔστιν· ἂ δ' ἐξῆς ἐγεγόνει, καὶ ὅπως καὶ ὄθεν τὰ τῆς διαλέξεως αὐθις ἀρξάμενα ὅση συναπεράνθη, ἠδέως ἂν παρὰ σοῦ πυθοίμην.

B. Συνέλτλυθότιον ἀμφοῖν, ὦ φίλε Κλεόδημε, πρὸ βασιλῆος ἐφάσας ἐς τὸ μοναδικὸν τοῦ προδεσποσίου· Καντακουζηνοῦ φροντιστήριον, προσηγῆ μὲν καὶ ἡμέρα γλυκεῖαν ἔσχε τὴν ἀρχὴν τῆς ὀμιλίας, καὶ ὡς ἦν αὐτοῖς εὐχὴς ἐκ πολλοῦ, ταραχῆς δὲ τὰ ἐξῆς καὶ θορυβοῦ πάντα μεστὰ ἐγεγόνει καλινδρομήσαντα. Ἀρξάμενος γὰρ βασιλεύς τοῦ Καντακουζηνοῦ μεταξὺ τῆς ὀμιλίας τῶν Παλαμῶν ἐπαίειν, τὸν λόγον εὐθύς οἱ ἀμφ' αὐτὸν μονάζοντες ἄνδρες καὶ πλήρεις σοφίας ἀπάσης εἶναι οἰόμενοι, αὐτὸν τε ἐθαύμαζον Παλαμῶν καὶ τὰ ἐκείνου δόγματα πλέον ἢ κατὰ βασιλείᾳ Καντακουζηνῶν ἀνύμουν, ὡς καλῶς μὲν λέγοι περὶ ἐνεργειῶν ὅτι τε ἄπειροι καὶ διάφοροι μὲν τῆς θείας οὐσίας, ἀπειροὶ δὲ καὶ ἀνοῦσοι, ὡς καλῶς δ' αὖ καὶ περὶ [f. 157 r] τοῦ ἐν θαυρωτῷ τῷ θρεῖ γενομένου πάλαι φωτὸς ἀποφαίνονται ὅτι τε ἀπειστοὶ κακίᾳ καὶ διάφοροι τῆς Ἰησοῦ θεότητος ἄλλη θεότης. Ἀπήνησαν εὐθύς ὁ Γρηγορὸς ὀνειδιζὼν πῶς ἂν εἰποιμι σφίσι καὶ καθαρτόματος τῆς ὁμιλίας, ὅτι μὴδὲ μετὰ τὴν τοῦ Κυρίου παιδείαν συναίνει ἔχουσι, οὐδ' αἰδῶς τις ἔπεισιν ὅτι μοναδικὸν ἐστὶν ὃ νῦν περικενταί σχῆμα, ἀλλὰ περιφανῶς αὐτοῦ καταψεύδονται, ἀπέδοντα μὲν αὐτῷ, ἀπέδοντα δὲ τῷ καιρῷ φεγγόμενοι καὶ κρίζοντες ἐν οὐ καιροῖς. Τό τε γὰρ σχῆμα μὴ μόνον θεολογεῖν οὐ προστάττει, ἀλλ' οὐδὲ φθέγγεσθαι διδῶσιν ἐξω τῆς ὀφειλομένης πρὸς θεὸν ὁμνυδίας, ἐργάζεσθαι μὲν εἰς αἰ ταῖς χερσὶν ὅση δύναμις. Καὶ ἕνα τῶν πάλαι θείων ἐπιστῆγε μαρτυρίας ἀνδρῶν, δυσσηπτικωτέρως οὐσας ἐκεῖνα, οἷονεῖται ποικίλ τὸ αἰδέσιμον ἐσχληκίας διὰ τὴν τῶν εἰπόντων ἀρετὴν τε καὶ ἀρχαιότητα. Ἀκοδομεν γὰρ, φησὶ, καὶ Παύλου λέγοντος, « Αἱ χεῖρες αὐταὶ διηκόνησαν ἔμοι καὶ τοῖς σὺν ἔμοι. » Πολυλογίαν δὲ καὶ ὁ τῆς μοναδικῆς πολιτείας διδάσκαλος· Ἰωάννης κενοδοξίας καθίδραν· εἶναι φησὶν, ἀγνωσίας τεκμήριον, εὐτραπείας χαιρῶντων, ψεύδους ὀπουργὸν, κατανύξεως ἀφανισμὸν, καταλαιᾶς θύραν, τῆς κατ' ἀνθρώπων δηλαδὴ λοιδορίας, καὶ οὐδαμῆ τῆς κατὰ Θεοῦ· τοῦτο γὰρ οὐδ' ἐπὶ νῦν τῷ θεῷ ἐκείνῳ ἀρίκει· ἀνδρὶ, Ὁ γὰρ τὴν κατ' ἀνθρώπων λοιδορίαν οὕτω κολάζων πῶς οὐκ ἂν ἐξέπέληκτο καὶ πρὸς ἀφωρῶνιν κατηνέχθη, λοιδορίας ἀκούων κατὰ Θεοῦ· λοιδορία γὰρ ἐστὶ κατὰ Θεοῦ πάντως ἢ τῶν ἀμαθῶν ἀκαρὸς θεολογία. Καὶ τοῦτο δῆλον ἡμῖν ὅ

sic ulla satietas erat tantæ adversariorum improbitatis; sed modo hanc modo illam viam in disceptationibus inibant, et in sine hoc iis inter alia omnia visum erat optimum. Amicorum familiari invitatione Gregoram Cantacuzenus domum suam vocavit ut renovaretur pristina amicitia. Et ille nuntius amicitiae confusus eum convenit, et te quidem comite. Hæc autem sunt quæ ab aliis accepti. Quæ facta deinde sint, et quomodo, et unde concertationes redintegratæ, et quem ad finem perductæ sint, a te discere velim.

II. Ubi ambo, amice Cleodeme, venissent bene mane in pristini imp. Cantacuzeni cellam, primo quidem dulci et jucundo colloquio de more solito utebantur. Sed paulo post turbæ et tumultus accesserunt. Ubi enim imp. Cantacuzenus inter colloquia Palamam laudare rursus **378** incepit, illico qui una cum eo in monasterio erant viri qui sibi eruditissimi videbantur, eumdem Palamam ejusque dogmata celebrando etiam imp. Cantacuzenum superabant, cum illum præclarissime de divinæ naturæ virtutibus quæ infinitæ et variæ essent in essentia divina contendiasse dicebant. Gregoras autem statim respondens increpabat eos quod neque temporis neque monachorum vivendi usus rationem haberent ullam, sed impudenter quæ ab ipsius sententiis aliena essent obtruderent, et quæ tempori non commoda essent declamarent, et luderent circa res gravissimas. Nam nostra, inquit, vitæ ratio non solum nos vetat disputare de rebus divinis, sed etiam proferre quidquam præter solitam Dei celebrationem. Nunc enim quantum fieri potest manibus operandum est. Ad hæc autem Gregoras sanctorum virorum testimonia attulit, quæ sane pudorem movent et cano capiti honorem attribuunt propter sermonum gravitatem et proveciam ætatem. Audimus enim, inquit, Paulum dicentem : « Manus hæc servierunt mihi et sociis meis. » Concertationem autem verborum Joannes etiam, monachorum vivendi rationis præceptor, vanarum opinionum cathedram esse **379** dicit, ignorantie documentum, argutiarum subsidium, fraudis instrumentum, demissi animi eversionem, portam calumniæ, conviciorum scilicet in homines, nec vero in Deum. Hæc igitur a sancto viro illo abhorrebant. Qui enim ita maledicentiam in homines vituperavit, quomodo non stupefactus esset et obmutuisset, si in Deum maledicta audisset? maledicta autem in Deum sunt indoctorum intempestivæ disputationes theologice. Quod Chrysostomus quoque nobis affirmat : « Honoravit te, inquit, Deus, non ut eum contumelia allicias. Contumelia vero afficit is qui essentialiter ejus curiosus explorat. » His autem rex et associæ ejus ut consueverant opposuerunt hæc : « Quid? ergo omittendi nobis sunt sanctorum libri theologici, quasi ad nullam

utilitatem sint conscripti? Ergo omittendum nobis A
divinum Evangelium quod Scripturas ut perscrutemur nos adhortatur?

ἐκείνοι τὸ εἰσὼδὸς ἀνταρτήγον ἐκείνο· Εἶτα ἐρῶσθαι φράσσομεν, φησί, τὰς θεολογικὰς τῶν ἁγίων βίβλους ὡς ἂν εἰ ἐκ' οὐδενὶ χρησίμῳ τοῖς πεπονηκόσι γραφεύσας; Καίρειν δ' ἔασσομεν εἰ θεῖον Εὐαγγέλιον δὲ τὰς Γραφὰς ἡμῖν ἐρευνᾶν παραινεῖ;

III. Ad hæc Gregorassie fere respondit: Vos hæreticorum dicta mihi profertis. Illi vero quinam sunt? anne horum ineptam scrutationem et curiosam industriam palam a Chrysostomo deprehendi nunquam audivistis? Sed audietis nunc etiam prorsus nobis invitis quomodo hic hæreticorum oppositiones continuo ac strenue refellerit. Profiteri, inquit, 380 confessionem tuam, hæretico. Cum ad baptisterium accessisti, quid confessus es? Horrendis illis mysteriis fidem habuisti: nunc vero Dei essentiam scrutari præsumis? Sed vide quæ veritatis adversarius contra dicat. Quid? inquit, nonne inertem nobis mentem dedit Deus? Nonne revera accepimus rationis criterium? Ergo mente non fidem perscrutemur oportet, neque pietas inexplorata esse debet. Contra ille: Oportet autem, o veritatis inimice, scrutationi nostræ terminos præscribant divina præcepta et a Deo datæ nobis pietatis leges. Tu vero transiliendo in veritatem peccas. Sed vide quæ alia insuper profert hæreticus: Non invenimus, inquit, fidem tutam ubique. Scimus enim Adam etiam ex fide lapsus. Sed vide etiam quæ Chrysostomus ad hæc respondeat: Considera, inquit, rursus maligni dæmonis dicta omnia ubique tentantis. Non qui fortunæ confidit fidelis est, sed qui Deo confidit in veritate. An demonstrasti illum Deo confisum interiisse? Diabolo confidit et interiit; Deo non confidit et lapsus est. His igitur verbis hæretico os obturavit. Sed non solum hic, verum etiam cæteri quotquot ad hunc diem eadem quæ hæretici isti faciunt, omnes iisdem Chrysostomi armis prosternantur.

381 IV. Post hoc verba inceperunt quidam parare insidias. Consuevit enim Cantacuzenus in hujusmodi rebus insidiatores instruere et ex occulto Telchinorum copias protrahere, ipsi quidem firmum subsidium, adversariis vero terrorem magnum. E quibus qui primus surrexit et hic quidem cum reliquis omnibus maxime conspiravit et eandem mentem habuit et valde omnibus dilectus erat, arripuit sermonem de luce illa in monte Thabore, et contumeliis obruit Theodorum qui pro Christo et divinis Ecclesiæ præceptis cruciatus summos perpeusus erat; qui ab Iconomachis inter plurima et varia verbera velut agnus humi extensus acubus ferreis punctus erat et laceratus totam faciem; tamen animam non abjecerat, donec exsul judici incorrupto Deo eam tradidisset. Contumeliis autem

Γ. Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς οὕτως ἐπιτίμῃ ἀπήντησεν· Αἰρετικῶν μοι προφέρετε, ἄνθρωποι, ῥήματα. Τίνων δὲ τούτων; ὧν τὴν ἀποπὸν ἐρευνᾶν τε καὶ πολυπραγμοσύνην δημοσίᾳ τοῦ Χρυσοσθῆμονος ἐξελέγγοντος οὐπω γε ἠκηκόεστε, ὡς ἔοικεν. Ἀκούσαθε δὲ νῦν, καὶ εἰ μὴ πάνυ τι σφοδρῶς γε εἰη ὄμην πρὸς βουλῆσεως, τὰς τῶν αἰρετικῶν ἀντιθέσεις συγχά τε καὶ τοῦ σύνεγγυς ἀνατρέποντος. Ἀνάγνωθί σου, φησί (1), τὴν ὁμολογίαν, αἰρετικῆ. Ὅτε προσήλθες βαπτισθῆναι, τί εἶπες; Καὶ ἐπὶ μὲν τῶν φρικτῶν ἐκείνων μυστηρίων τὴν πίστιν προσήγαγες, νῦν δὲ τοῦ Θεοῦ πολυπραγμονεῖς τὴν οὐσίαν· Ἄλλ' ὄρα τί πάλιν ὁ ἐχθρὸς ἀντιλέγει τῆς ἀληθείας· Μὴ γὰρ ἀπλῶς ἡμῖν ὁ Θεὸς δέδωκε λογισμοῦς; μὴ γὰρ ἀπλῶς εἰληφάμεν τοῦ νοῦ τὸ κριτήριον; Δεῖ καὶ λογισμοὺς ἐρευνᾶν τὴν πίστιν, καὶ μὴ ἀνεξέταστον εἶναι τὴν εὐσέθειαν. Ἄλλὰ χρεῶν, φησὶν, ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας, [f. 157 v.] τῆς ἐξετάσεως ὅρον εἶναι τὰ θεῖα λόγια καὶ τοὺς παρ' αὐτοῦ δοθέντας ἡμῖν τῆς εὐσεβείας κανόνας. Σὺ δ' ὑπερβαίνων βιάζῃ τὴν ἀλήθειαν. Καὶ ὄρα πάλιν τίνας ὁ αἰρετικὸς ὑποφέρει λόγους. Οὐχ εὐρίσκομεν, φησὶ, τὴν πίστιν ἀσφαλεῖ πανταχῇ. Εὐρίσκομεν γὰρ τὸν Ἀδὰμ ἀπὸ τῆς πίστεως πεσόντα. Ὅρα δὲ καὶ τοῦ Χρυσοσθῆμονος τὴν ἀνθυποφοράν. Βλέπε, φησὶ, πάλιν τοῦ πονηροῦ δαίμονος τὰ ῥήματα τοῦ πάντα τολμῶντος. Ἄλλ' οὐχ ὁ πιστεύων τῷ τυχόντι πιστὸς, ἀλλ' ὁ Θεῷ πιστεύων ἀληθῶς. Μὴ γὰρ εἰδείξας ὅτι Θεῷ πιστεύσας ἀπώλετο; Διαθῶν πιστεύσας ἀπώλετο, Θεῷ ἀπιστήσας ὠλισθήσε. Τούτοις μὲν δὴ οὖν τοῖς ῥήμασι τὸν αἰρετικὸν ἐπεστήμισε τότε· μὴ μόνον δ' οὖν, ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐκείθεν ἐς τὸδε ταυτὰ τοῖς αἰρετικοῖς ἐκείνοις προφέρουσιν ἕτεροι, τοῖς αὐτοῖς τοῦ Χρυσοσθῆμονος ἅπαντες βέλεσι πλήττονται.

Δ'. Τούτων δ' οὕτω λεγομένων ἤρξαντο τινες τῆς ἐφεδρείας ἐπεισιναί. Σύνθετος γὰρ τοῦτ' Καντακουζηνῷ προλογίζειν ἐφεδρείας ἐν τοῖς τοιοῦτοις καὶ Τελχίνων τοιοῦτων ἐπιφερεῖν ἐξ ἀφανοῦς στρατόπεδα, αὐτῷ μὲν συμμαχίαν, τοῖς δ' ἀντιθέτοις ἐκπληξῆν· ὧν ὁ πρῶτος καὶ μάλιστα πάντων ἡμδύχως τε καὶ ὁμογνώμων καὶ πάντα στεργόμενος ἀνελάμβανεν εὐθύς τὰ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ τῷ θρεῖ φωτὸς ἐκείνου, καὶ ἐλοιδορεῖ τὸν ὑπὲρ Χριστοῦ καὶ τῶν θεῶν τῆς Ἐκκλησίας δογματῶν μυρία παθόντα δεινὰ Θεόδωρον, ὃς πρὸς τῶν Εἰκονομάχων μετὰ πείσας πρότερον καὶ διαφόρους κολάσεις καθάπερ ἄλλοις κατὰ γῆ· ἐκταθεῖ, ἀκμαῖ; σιδήρων ἐστίζετο γραφόμενος ἅπαν τὸ πρόσωπον, ἔμενε δὲ τὴν ψυχὴν ἀκλινήσ, ἔως εἰς ἔσθραν ἀπενεχθεὶς τῷ ἀδεκάστῳ δέδωκεν αὐτῇν ἀθλοθέτη Θεῷ. Ἐλοιδορεῖ δ' ἐκείνον ὅτι βρη-

(1) Τοῦ Χρυσοστόμου ἐκ τοῦ εἰς τὸ βῆτην τὸ, « Ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; »

θῶν ὀρθοδόξοις βιβλία κατὰ τῶν Εἰκονομάχων ἀφῆκε Α τῷ βίῳ, τὴν ἐκείνων τότε ἐξελέγχοντα δυσσέθειαν, νῦν δὲ τὴν Παλαμικήν, ἐκ μιᾶς ἀρξαμένων ἀμφοῖν προφάσεως, τοῦ ἐν Θαβωρίῳ λέγω τῷ θρεῖ φωτὸς, ὡς δειχθήσεται πλατύτερον προϊόντος τοῦ λόγου. Καὶ ποῖα τοῦτον, ἔφασκεν, οἶδεν Ἐκκλησία; καὶ τίς αὐτοῦ ποτε μνήμην πεποιήται τῶν ἡμερῶν; Καὶ πολλά τοιαῦτα συνείρων τὴν τῶν βλασφημιῶν ἐπινεγκε κορωνίδα, ὅτι πάνθ' ὅσα βιβλία πεποιησθαι λέγεται κατὰ τῶν Εἰκονομάχων αὐτῷ αἰρέσεων γέμει μακρῶν. Καὶ εἰ μὲν ἕτεροί τινες ὑποβολιμαία παρεισενέγκαντες τὸ αὐτοῦ γε ἐπέγραψαν ὄνομα, ἀνέγκλητος μὲν ἵσταται αὐτὸς, τὰ δὲ βιβλία οὐ· εἰ δ' αὐτοῦ τῷ ὄντι βεβαίως εἰσιν, ὁμοῦ τοῖς βιβλίοις ἄρα ἀπέκλητος καὶ αὐτὸς καὶ τοῖς ἄλλοις αἰρετικοῖς Β ἐναριθμῖος.

Ε'. Τσοῦτων οὖν καὶ οὕτω μεγέθους ἀσεθείας ἐχόντων λόγων αὐτήκοος ὁ Γρηγορᾶς γεγωνὸς ἀφῶδρα τε ἐξεκλάγη καὶ ἀφρονος ἔμεινεν ἄχρι καὶ ἐς ὥρας μακρὸν τι διάστημα. Ἐπειτα θυμοῦ καὶ ζήλου θεοῦ μεστὸς γεγωνὸς τοιῶδε, στραφείς πρὸς τὸν Καντακουζηνόν, φησί· Τί μου τὸ γῆρας οὐκ ἔξ ἡμεῖν, ἀλλ' ἐπιβουλεύεις ἀεὶ; Τί με ταῖς σαῖς ἀεὶ μερίζων αἰρέσεσιν οὐκ ἐνάρκησας οὐδ' ὄψθ' ἡλικίας τῆς σῆς καὶ τῆς νῦν βαρυσταύμωνος τύχης; Τί μ' ἄλλοτ' ἄλλοθεν ὡς ἐκ λόχμης καὶ ὄρου προσηλάων, οὐ τολμᾷς κατὰ μέτωπον ἀντικρυς τὸν σὺν [f. 158 r.] ἐπιφέρειν πόλεμον, ἀλλ' οὐκ ἔστιν οὐθ' ὄθεν οὐθ' ὅτε μὴ τὴν σὴν μοι προσάγεις ἀτέκμαρτον πείραν; Τί κατὰ τῶν θεῶν δογματῶν ἄλλοτ' ἄλλους C ἔγειρεις Ὀλύμπους καὶ Παρνασοῦς βλασφημίας αὐτομαθοῦς καὶ ὄψιμαθοῦς; Τί κατὰ τῶν θεῶν Πατέρων χαράδρας ἀνορύττεις ἀεὶ καινοτέρας καὶ μόνῃ τῇ σῇ πρερυρημένας αὐτοθελεῖ ἐπινοεῖ; Τίνα τοῦτον ἐξ αὐτοσχεδίου τῷ θεῷ ἐκείνῳ Πατρὶ καὶ σοφῷ διδασκάλῳ τῆς Ἐκκλησίας νέον ὀπλίξεις Ἀρχιελεον ἢ μᾶλλον Ἀρχιελεῖον πύθονον, ἧς πρὶν ἢ μαθεῖν ἀπονον οἴεται εἰληφέναι ταμίαν σοφίας τὴν Ἡσιόδου δάφνην, καὶ μόνῃ θελήσει τὸ δογματίζειν ἀλώσιμον; Ἡ οὐκ ἀκούεις, τί ταῦτ' ἐπὶ σοῦ τὸ σχετλιώτατον τοῦτο καὶ μεμνητὸς ἀνδράριον ἐξηρεῦξαι; Ἀρ' ἀνεκτὰ ταῦτ' ἀκοαῖς λόγῳ καὶ διανοίᾳ διοικουμέναις; Φθέγγει τι πρὸς ταῦτα, ἵνα γνῶμεν εἰ μὴ ὁμότροπον τρέφεις γοῦν ἐν τούτοις καὶ αὐτὸς τὸ τῆς γνώμης βουλόμενον. Ἡ γὰρ σὴ σιωπὴ σφα- D λερῶ συνειδότης ὑπερφανὴ ἀνειληφύτα πολλά; οἶμαι, ἐγερεῖ κατὰ σοῦ τὰς τῶν λοιδοριῶν τρικυμίας. Ἡ γὰρ οὐκ αὐτὸς ἑαυτοῦ τε καὶ τοῦ σφετέρου θιάσου παντὸς ἀντικρυς ναταμαρτυρεῖ καὶ τῶν ἀσεβειῶν ἐπιψηφίζεται τὴν μεγίστην; Ὅν γὰρ πᾶσαι διαρρήθην τιμῶσιν εὐσεβῶν ἐκκλησίαι, καὶ δὲ ὁμοῦσι λογογράφων καὶ μουσουργῶν ὁσίων χοροὶ κατὰ πᾶσαν χρόνον περίου, καὶ ὅς τοὺς ἄθλους καὶ τὰ σπᾶ παλαιόματα διὰ πάσης ἡχῆσαι γῆς διαγέγονε, τοῦτον οὗτος ἰσχυρίζεται μὴ εἰδέναι, ἀλλ' εἰς τὸς ἡλικίας παντάπασιν ἀμώτερον διαμῆναι, καὶ τυφλὸς τῶν γινομένων καὶ κωφὸς τῶν λεγομένων, ὁμοῖον ὡσπερ ἂν εἰ καὶ περὶ τοῦ παγκοσμίου τοῦδε φωτὸς, τῆς ἡλιακῆς ἐκείνης λαμπάδος ἀγνοεῖν

cum affectit quod fidelium socius scripta ediderat quibus Iconomachorum impietas deprehendebatur, nunc vero etiam Palamitarum qui eodem argumento se fulciebant; de luce autem sermonem facio in monte Thabore, quam infra exponemus planius. Quæ vero? inquit ille, Ecclesia hunc agnovit? quis memoriam ejus observavit? His insuper alia multa addidit et contumeliarum acervum complevit cum libros quotquot omnino conscripti ferrentur contra Iconomachos, 382 nimis refertos esse pravis opinionibus diceret, et nisi ab aliis quibusdam interpolatoribus nomen ejus inscriptum esset libris, ignotum illud mansurum fuisse; non tamen libri ipsi; qui revera quidem exstarent, sed una cum his nomen ejus abjiciendum esse et adnumerandum reliquis hæreticis.

V. Quæ verba tantæ plena impietatis cum Gregoras audisset, vehementer animo percussus est et obmutuit per longum horæ intervallum. At deinde animo et divina condignatione impletus vertit se in Cantacuzenum verbis hisce: Cur non senectam mihi sinis tranquillam? Cur semper hæresi tua inquietas me neque succurris mihi qui ætate jam confectus sum et cum tanta nunc ingravescit miseria? Cur modo hinc modo illinc tanquam insidiis et latebris prorumpens, mihi non adversa fronte justum bellum infers? Neque locus neque tempus est quo non insolentissimas tuas tentationes in me veritas. Cur in divina dogmata modo hos modo illos extruis Olympos et Parnassos contumeliarum a te confictiarum et sero tamen frustra excogitatarum? quid in sanctos Patres semper facis foveas quæ solo tuo consilio fodiantur? Cur ex tempore in divinum Patrem illum et præceptorem sapientissimum, novum exhibes Archilocho vel potius Archilochi simiam; qui 383 priusquam quid didicerit sine labore opinatur adepturum se sapientiæ Hesiodi lauream, et pro solis votis suis delatum iri certaminis dogmatici sibi premium. A non audivisti quæ in te miserabilis et furiosus homunculus iste evomuerit? Quid, non abhorrebant hæc ab auribus et verbis tuis ac mente? Loquere ad hæc ut cognoscamus ac eandem alacres saltem in his ipse mentem. Nam silentium tuum malæ conscientiæ suspicionem movet et multos vereor ne in te maledicentiæ fluctus excitet. Quid? nonne palam iste ipsius et suorum cultum fanaticum adversus nos testatur et impietatem maximam profitetur? Nam quem omnes clara voce honorant piorum synodi et celebrant scriptorum et piorum doctorum chori per omne tempus, et cujus labores et præclara certamina per omnem terram increbuerunt, hunc iste asseverat se ignorare, quasi qui tam provecæ ætatis fuerit utrumque expertus esset, ut quæ ante pedes erant cæcus non vidisset, et quæ in ore omnium, surdus non audisset. Quod perinde est ac si quis de solis luce qua terrarum cuncta collustrantur nescire se affirmet nam quis e vivis ea frueretur. Sed e duobus alteram

consequatur necesse est, aut quod non consueverint hæretici cætus habere et sacras conciones idque lege veterint ipsum quoque sacra illa **384** non fecisse omnino, aut eum convenisse quidem illos aliquando, sed fortuito, et inter eos commemoratum esse, ita ut delatum increstarum turbam non agnosceret et societatem non sponte mente sua ac ratione fecisset, sed metuens ne palam contumeliis afficeretur. Igitur qui oculos habuit nihil vidit, qui aures, nihil audivit, neque dictorum quidquam intellexit, ita ut quadrent in ipsum verba sanctæ Scripturæ: « Auribus audiet quidem, sed nihil concipiet, neque oculis quidquam videbit; nam cor ejus obduratum est. »

VI. Sed cum multi sint qui egregie de illo hæc celebrent per Ecclesiam totam quotquot per mare ac terram pietatis præconium faciunt, aptum mihi videtur eligere et in medium unum vel duos provocare, et huic viro et cæteris si qui forte temeritatis ejus socii sint, ex unguibus ostendere leonem et e margine textum, dico martyris de quo diximus luctationes quot et quales ille pertulerit, quas, quamvis supra vires humanas essent, tamen natura sua superavit, quibus etiam fortior factus est. Huc accedit magnitudo ejus sapientiæ qua impugnavit Iconomachorum opiniones et araneæ instar dissolvit. Qui vero primus omnem fere virorum sanctorum memoriam in perpetuum fidelium auribus transmisit, et coronam hanc sui ipsius sermonibus **385** addidit, et plenus vir amoris divini nunc paucis in transitu nobis affirmet Symeon Metaphrastes. Qui commemoratis multis illis plagis ac cruciatibus quot et quales cum animi constantia perpressus sit magnanimus Theodorus (1), obiter mentionem quoque fecit sermonum quos hic in nobilissimos tum temporis Iconomachos et in tyrannos tres qui in principatum deinceps successerant intra annos quinque et viginti habuit disertissimos, sanctis imaginibus honorem tribuendum esse docens; et illustrans res dogmaticas, et hæreticorum pravas opiniones vi eloquentiæ et animi magnitudine refellens Unde factum esse dicit ut imp. eum admiratus sit, et per blanditias fallere et conciliare sibi studuerit virum tanta sapientia insignem; cujus ope sperasset brevi se multis futurum superiores, desiderio dicit majori captum fuisse imperatorem hunc suæ mentis amicum faciendi quam imperandi illis quorum ingenium ei repugnabat. Sed sapientiæ ejus et contentionis in tyrannos documenta esse dicit libros quos de pietate divulgavit; qui semper ex Dei voluntate pretiosum iis qui pietatem amant thesaurum præbebant. His insuper hæc ille proponit. « Corpus, inquit, cum jam dilaceratum esset verberibus et solum sanguine madefactum, **386** omni doloris sensu carens stetit ille nudus medio in suggesta, velut ornata decoratus vibicibus illis, et tanquam spectaculum angelis et homini-

(1) Vide Theodori Grapti Acta in tomo nostro CXVI.

A διατείνετο εἰ τις εἶη τῶν ζώντων ἀπολαύων αὐτοῦ. Δυσὶν γὰρ ἔπεται θάτερον· ἢ γὰρ εἰωθὸς ὄν τοῖς αἰρεσιώταις αὐτοῦ· καὶ νόμιμον συνάξαι ἀπέχεσθαι καὶ πάσης ἱερῆς ὑμνήσιας ὡς τὰ πολλὰ, τῶν ἱερῶν διὰ τοῦτο λογίων ἀμύητος; καὶ αὐτὸς τὸ παράπαν διατετέλεκεν, ἢ συνίων μὲν ἐνίοτε τύχης ἐλαυνούσης τινὸς, ἔπειτα τοῖς ἄλλοις ἐκεῖ συμπαρῶν μὲν, οὐχ ἑρῶν δὲ θεοτήτων ἀκρίστον σμήνος ἀπειρῶν, προσηχμα τὴν σύστασιν καὶ οὐχ ἐκουσίῳ ὀρθῶς διανοίᾳ καὶ γνώμῃ, τὸν προφανῆ τῆς κακίας ἐλεγχὸν δεδιώς· διὸ καὶ ὄρν οὐχ ὀρθῶς καὶ ἀκούων οὐκ ἀκούει. Οὐδὲ τῶν λεγομένων ὄλιως ἔπαλει, ὡς γίνεσθαι σαφὲς ἐπ' αὐτοῦ τὸ λεγόμενον πρὸς τῆς Γραφῆς, « Ἀκοῆ ἀκούσεται, καὶ οὐ συνήσει, καὶ βλέπων οὐ μὴ ἴδῃ· ἐκχύνθη γὰρ ἡ καρδία αὐτοῦ. »

B Γ'. Πολλῶν δ' ἔμοι: ὄντων οὐ τὰ ἐκείνου λαμπρῶς ἐπ' Ἐκκλησίας ὁμοῦσιν ἀπάσῃ, ὀπίσαι γῆν τε καὶ θάλασσαν διαλαχούσαι τὸ εὐσεβὲς ἐφαπλοῦσι κήρυγμα, κείριον εἶναι δοκεῖ μοι νῦν ἀπολεξαμένῳ πρὸς μέσον ἕνα που καὶ δύο παραγαγεῖν, καὶ δεῖξαι τοῦτω τῷ τάνδρῳ, καὶ εἰ τινες εἶεν τὸ ἡλίθιον αὐτῷ παραπλήσιοι, ἐξ ὄντων τὸν λέοντα κακῶς τοῦ κρασπίδου τὸ θρασυμα, τὰς τοῦ προκειμένου λέγω μάρτυρας ἀθλήσεις, ὄσας τε καὶ ὄλας ὑπὲρ φύσιν, ἐν ὄροις μένων τῆς φύσεως, ἐκαρτέρησε πάσων ἐκεῖνο, καὶ πρὸς τὸ τὸ μέγεθος τῆς σοφίας μεθ' ἧς ἀντιλέγων τὰς τῶν Εἰκονομάχων ἐνοστάσεις ἀράχνης βίτην δίδυσε. Καὶ πρώτος μὲν ὁ πάσας σχεδὸν τὰς τῶν ἐξῆχων ἀγίων μνήμας δι' αἰῶνος [f. 158 v.] ἀκοιζῶν εὐσεβῶν παρατέμψας, καὶ κασαν πανήγυριν τοῖς οικείοις λόγοις κοσμήσας τε καὶ πνευματικῆς ἐμπειληκῶς εὐφροσύνης, μεταφραστῆς Συμεῶν ἐκεῖνα λεγέτω, παρεληλυθῶς ἡμῖν ἐνταυθοί. Μετὰ γὰρ τὸ τὰς πολλὰς ἐκεῖνας κολάσεις καὶ τιμωρίας διεξελθεῖν, ὅποιαι καὶ ὄσας ἐκαρτέρησε πάσων ὁ γενναῖος τότε Θεόδωρος, κάκεινων ἐπιτροχάδην μὲννηται ὄλε ἀντεπήγε λόγους πανσόφους τοῖς τῶν Εἰκονομάχων τότε σοφοῖς καὶ τυράννοις τρισὶν ἐφεξῆς τὴν διαδοχὴν κατ' αὐτοῦ κληρουμένοις ἐν ἔτεσι πάντε καὶ εἰκοσι, λαμπρῶς παρῆρησιαζόμενος καὶ τὴν τῶν θεῶν διδάσκων εἰχόνων τιμὴν, καὶ διασαφῶν τὰ τοῦ ὄδγματος, καὶ τὰ ἐκεῖνων προβλήματα καθαιρῶν ἐν ἑνῷ λόγῳ καὶ πνεύματι, ὡς θαυμάζειν μὲν τὴν βασιλείαν, φησὶν, θεοπέπειδ' ἐπιχειρεῖν. Ἐνδρα τοσοῦτον ἐπὶ σοφίᾳ ὑποκοιήσασθαι προθυμούμενος, δι' οὗ πολλῶν ἐν βραχεῖ· περιέσεσθαι ἠλπισεν· ἔρωτι γὰρ ἀλῶναι βασιλείαν φησὶν ὀρόφρονα τοῦτον εἶναι, ἢ πάντως ἄρχειν οὐδὲν αὐτῷ διαφερομένων. Μάρτυρας δ' εἶναι φησὶ τῆς αὐτοῦ σοφίας καὶ τῆς πρὸς τυράννους ἐνοστάσεως ἡ; ὑπὲρ εὐσεβείας ἐκεῖνος; ἐξέθετο βίβλους, διασωζόμενας ἀεὶ προνοίᾳ Θεοῦ, κολύτιμον οἷς εὐσεβεῖν ἐστὶ θελήσις θεσαυρόν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὰδε διέξεισι. « Τοῦ σώματος ἡβῆ καταθανθέντος, φησὶ, ταῖς μάστιγι· αἱματὶ τε τοῦδαφο; ἐπιχρῶσαντο; ὡς οὐδεμίαν ἀσθησὶν αὐτὸς ὑπομείνας τῶν ἀλγεινῶν, εἰστήκει γυμνὸς ἐν μέσῳ τοῦ βήματος, ὥσπερ τινὲ κόσμῳ ταῖς πληγαῖ; ἐγκαλλωπιζόμενος; καὶ θέατρον οὕτω καὶ ἀγγέλοις

καὶ ἀνθρώποις, κατὰ Παῦλον, γινόμενος. Τι; δ' ἀπα-
 ρημισθῆναι, φησί, δυνηθεῖν ἂν τὰς φυλακὰς, τὰ
 ναυάγια, τὸν λιμὸν, τὰς ἠλιακὰς ἑκκαύσεις, τὰς
 νυκτερινὰς ψύξεις, τὰς ἐπιβουλὰς, τὰς ἐπαναστά-
 σεις, τοὺς καθ' ἡμέραν θανάτους, τὰς αὔθις ἐπι-
 πληγαὶς πληγὰς, τοὺς βλάβισμούς καὶ τὰ ἐπὶ κόρρης
 ραπισμάτ' τε καὶ στίγματα; Τέλος δέ, φησί, γήραφ
 καὶ νόσφ, πρὸς δὲ καὶ κακοπαθεῖν τῇ ἐκ φρουρᾶς
 κιαζόμενος ἐν αὐτῇ τῇ φρουρᾷ Θεῶ τὴν αὐτοῦ
 ψυχὴν περατῆθῃσιν, ἄμωμον μὲν τῇ πράξει τὸν
 βίον, ἀπταιστον δὲ τῇ εὐσεβείᾳ τὸν λόγον διατηρή-
 σας, καὶ ἀνεπιλήστον τῆς αὐτοῦ μαρτυρίας μνήμην
 καταλιπών. Λέγεται δέ, φησί, καὶ τινα τῶν γερόν-
 των κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πολλῶ τῆς εὐσεβείας ζήλω
 φερόμενον ὑπεριδεῖν μὲν καὶ βασιλικῆς ἀπειλής,
 ἀπειδῆσαι δὲ καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἵνα πιστεῖ τῷ τοῦ
 μακαρίου προσπεσῶν λειψάνω χάριτος ἐκείθεν με-
 τάσχοι· καὶ εἰς τῶν ἁδόντων γενόμενος καὶ αὐτὸς
 κατὰ τὸν τῆς ἐκδημίας ἐκεῖνου καιρὸν, ἰδεοῦτο
 μετὰ ταῦτα ὡς εἶη τότε φωνῆς ἀνωθεν ψαλλόντων
 ἡδίστης καὶ θαυμασίας ἀκούων, εἶτε τις ἀγγελικὴν
 ἐνοήσοιε ταύτην, εἶτε τινα ἄλλην νεύματι Θεοῦ
 γενομένην. Θεῶ δὴλον ἂν εἶη, καὶ ὁσοῖς τὰ τοιαῦτα
 διορᾶν ἔβιον. Καὶ κείσθαι φησί τὸ ἱερὸν τοῦ ἁγίου
 σῶμα θαύμασιν ἀφθόνοις διὰ παντὸς σεμνυνόμενον
 καὶ πᾶσι τοῖς προσιοῦσι παρέχον βῶσιν ψυχῆς, βῶσιν
 σώματος, καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν παθῶν παντοίων ἀπα-
 λαγὴν εἰς δόξαν Θεοῦ τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. » Καὶ
 ταῦτα μὲν περὶ τῆς Θεοδώρου σοφίας καὶ τῶν
 [f. 3459 r.] θαυμάτων ὁ θεὸς διέδειξε· Μεταφραστῆς C
 ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν καὶ σκιαῶς πως τὴν δῆλωσιν
 τοῖς μὴ συνεισὶν ἀφοσιώσασθαι. Ὁ γε μὴν Θεοφά-
 νης ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ καὶ αὐτὸς τοῖς
 καθ' ἑκάστην καὶ πᾶσαν ἡμέραν τοῦ χρόνου παντὸς
 πάντως σχεδὸν ἁγίους, ὅσοι πρὸς αὐτοῦ Θεῶ καθι-
 ρωθέντες δρόμοις ἀσκητικῶν ὁμοῦ καὶ μαρτυρικῶν
 ἀπήλλαξαν, μέλειςιν οικείας αὐτοῦ σοφωτάτοις
 ὁμνήσας λαμπρῶς τε καὶ διαρκῶς, ὁ Θεοδώρω τῷ
 θεῶ ἐκεῖνω μάρτυρι καὶ σοφῷ διδασκάλῳ τῆς τοῦ
 Θεοῦ Ἐκκλησίας, ὡς εἴρηται, γενόμενος ἅπαντα
 ἀδελφὸς καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ γνώμην καὶ ἀθλη-
 σιν καὶ συμπαρῶν καὶ συμπάσχων αὐτῷ, ἐπει τοῖς
 μεγίστοις ἐκεῖνοις ἐκεῖνου συναπαθόντος ἄθλοισ
 μόνος τῷ βίῳ περιελείφθη, ἀπαλαθείσης ἡδὴ καὶ τῆς
 εἰκονομαχίας προνοίᾳ Θεοῦ τοῖς τούτων ἀγῶσιν ἐπιχαμφθέντος, κοσμεῖ καὶ τούτων τοῖς αὐτοῦ μέλειςιν,
 ἐκεῖνα περιέδων καὶ ἀριθμούμενος ὡν αὐτόπτης ἦν αὐτὸς καὶ συναθλῶν καὶ βάρους γινόμενος ἀξιώσιμος. D
 Ζ'. Ἀλλὰ τῶν καλῶν εἶναι μοι κἀναῦθα δοκεῖ
 βραχέα πρὸς ἐνδειξὴν παραθεῖναι τῷ λόγῳ, καὶ τῶν
 τῷ ἁγίῳ ἐπανορθωσῶν ἡμέρων ὕβρεων πρὸς τοῦδε
 τοῦ δυσμενοῦς ὑπέριστερον δεῖξαι· παντάπασιν. Φησί
 γὰρ πρὸς τὸν γενναῖον καὶ θεῖον ἐκεῖνον καὶ κἀν-
 σοφον ἀνδρα ὁ γενναῖος ἐκεῖνος καὶ ὁμότροπος ἀθλη-
 τῆς. « Τὸν τίτλον τῆς σῆς ἕψεως ἰδόντα παραχωρεῖ
 τὰ Χερουβὶμ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς· ἡ δὲ φλογίη
 βομφαία εὐλαβῶς τὰ νῶτά σοι δίδωσι, πάνσοφε Θεο-
 δῶρε. » Καὶ πάλιν, « Ὁ τίτλος πάλαι μὲν τῇ κο-
 ρυφῇ ἐπέκειτο τοῦ βασιλέως Χριστοῦ, ἀγγεγραμμέ-
 νος ξύλῳ τοῦ σταυροῦ· ὁ δὲ σὸς τίτλος, πάνσοφε, τῇ
 σῇ ἀεὶ κλιπταί καχαρζαγμένους ἔβει εὐκλείστερον. »

A bus, quemadmodum ait sanctus Paulus. Quis vero,
 inquit, describere possit plagas custodiæ, naufragia,
 famem, æstum, nocturna perfrigeria, insidias,
 tumultus, mortis in dies formidamina, verbera vor-
 beribus superaddita, ferularum plagas, colaphos?
 Itaque ille, inquit, annis et morbo confectus et cus-
 todie malis afflictus ipsa in custodia Deo animam
 suam tradidit: qui moribus et factis innocentem
 vitam, pietate sanctam mentem probavit et mar-
 tyrii sui immortalē memoriam reliquit. Ferunt
 etiam, inquit, quemdam e præsidibus illo tempore
 magno pietatis ardore inflammatum imperator a mi-
 nas neglexisse et vitæ illius pepercisse, ita ut cum
 fide divi illius reliquias veneratus indeque animæ
 suæ salutem nactus sit; et cum cantorum unus
 factus esset tempore quo ille absens erat, vires
 eum refecisse quasi superne voces psalmistarum
 suavissimas et mirabiles audivisset; perinde ac si
 quis angeli vocem vel aliam divinam audiret;
 quod tamen soli Deo et iis qui maximo hoc honore
 digni existimati sunt, contingit. Sed sanctum
 corpus dicit viri hujus sanctissimi miraculis præ-
 claris insigne esse, et 387 omnibus qui accedunt
 præbere salutem animæ et, ut paucis dicam, libera-
 tionem a malis omnibus in gloriam Dei Salvatoris
 nostri Christi. » Hæc igitur de Theodori sapientia
 et miraculis S. Metaphrastes, tanquam sub imagine
 ut dicunt et umbra iis qui mente capti sunt verita-
 tem revelans. Item Theophanes, magnum illud
 lumen Ecclesiæ, qui per omnem fore ætatem viros
 sanctos quotquot ante ipsum a Deo honorati labo-
 res asceticos et martyria perpassi erant, canticis
 suis præclarissimis egregie et optime celebravit,
 quique Theodoro sancto martyri et sapientissimo
 divinæ Ecclesiæ præceptori tanquam frater cum
 animo et corpore et mente et fortitudine in certa-
 mine aderat ubique et cum eo passus est; cum
 post martyris hujus mortem tristissimam solus in
 vita relictus esset jamque leonomacherum furor
 deferbuisset, et pro Dei beneficio sanctorum labo-
 ribus depressus esset, hunc quoque Theodorum
 exornavit canticis suis et cecinit descripseritque ea
 quæ oculis ipse viderat, quibusque ipse laborum
 socius et martyr interfuerat.

VII. Sed ex his pauca jam eaque pulcherrima
 nunc proferam ut nobis documento sint et insolentiam
 qua hodie in sanctum virum adversarius iste
 invectus est reprimant. Sic enim de magnanimo
 et sancto 388 et sapientissimo viro illo fortis hic
 et unanimis ejus laborum socius loquitur: « Titulum
 faciei tuæ anteferunt cherubim ligno vitæ, et
 ensis flammæ tibi non destringitur, præclare
 Theodore. » Et rursus: « Titulus olim supra caput
 erat Domini Christi inscriptus ligno crucis. Tuus
 autem titulus, præclare, inscriptus est faciei tuæ
 clarioribus typis. » Rursus: « Erectus in cruce olim
 Christus in latere percussus est et tu expensus in

ligno percussiones, micromysta, fortiter passus et velut ovīs victima mactatus. Sed satis hæc: ego hujusmodi alia multa et plura dicere possum, sed nolo, ne auribus nihil amplius audire cupientibus molestus sim. Quibus autem hæc quæ satis sunt, non sufficiunt, his nihil omnino satis est, etiam si quis quod supra vires humanas est tonitrus edat. Cum enim cujus res tantæ prædicantur per totam Ecclesiam in singulos annos et tempora, quem sic gentes venerantur per mare et continentem, ab solis ortu et occasu, cujus propter Christum pro pietate dolores cherubim honorant magis quam lignum vitæ, cui ensis flammeus non destringitur, cum dicat miserimus isto se ignorare: quæ tandem, quæso, res tam gravis est, quæ immobilem ejus et perdurum animum percellere queat? Quare ego magna quadam et infinita **389** sum in consilii inopia, non ac si arma me deficient: nam innumera mihi adjumenta sunt quibus hujus quæstionis nodum solvere possim: sed quod cum bonæ voluntatis sit leges Domini nostri agnoscere, cui omnino bona voluntas deest et mentis argumentationes vanæ huc illuc vagantur, hunc lex nulla neque doctrina Domini nunquam movebit. Si vero quod animi ratione præditi sumus, homines nominamur; quod sensus habemus, animalia; propter vivendi rationem, animalia: cui secundum mentis rationem ac præcepta vivere non contigerit, eum cuinam classi adnumerem prorsus nescio. Sed incipiat cui non impudens est lingua certare de rebus sat manifestis: quod ego, quanquam molestum mihi videtur et valde indignum viro præcaci et recordi impugnare, tamen non vanum existimo, neque extra fines justos constitutum, sed intra fines ejus quod decorum est.

Θαυεὶ καὶ σφόδρα ἀνάξιον θρασεὶ καὶ νοθρῶ τὴν ἐκστατικὴν τοῦ καθήκοντος εἶη ἄν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα

VIII. Gregoras autem cum hæc dixisset et sic prolusisset quodammodo, deinde longas his orationes addidit reprehendens vana et incondita adversariorum dogmata. Misit autem argumenta prorsus invincibilia in scopum tanquam ab arcu bene curvato et solido, pugnans pro **390** Ecclesiæ sanctorum virorum dogmatis et pro sanctis Patribus qui ea composuerant et in primis pro sancto viro Theodoro, Grapti nomine, in quem homo protervus ille et doctrinæ omnis violator sævierat. Sed cum in pejus verti blasphemorum arrogantiam et mentem illorum et furibundam linguam omnem verocundiam deponere videret, surrexit repente et abiit. Maluit enim loco cedere quam audire quæ magis etiam insolentia, et pati aliquid ab iis improviso, retibus irretitus instar avium cælestium quæ libertatis in aere et a natura sibi datæ oblitæ in retia ruunt voluntariæ et huc illuc remere volitantes semel ipsæ irretiunt cæcæ priusquam senserint et animadverterint et observarint quæ ipsis imminerent pericula.

εἰσθεθεῖαι τε καὶ σκέψασθαι, καὶ πρὶν μαθεῖν ἢ χρῆ παθεῖν.

A Καὶ πάλιν, εἰ Ὑψωθεὶς ἐπὶ σταυροῦ πάσαι Χριστοῦ ἐκεντήθη τὴν πλευρὰν· οὗ δὲ τεθεὶς ἐν ξύλῳ καρτερῶς τὰς κεντήσεις ὑπέμεινας, ὡσπερ κρούς ἐπίστυμος, ἐτρομύστα, σφαγιζόμενος. Ἐγὼ δὲ πᾶμπολλα λέγειν ἔχων τοιαῦτα καὶ μέλιω τούτων, οὐ βούλομαι τοῖς ἀκούουσιν ἥκιστα βουλομένοις δοκεῖν ἐπαχθῆς· οἷς γὰρ τὸ ἀρκοῦν οὐκ ἀρκεῖ, τοῦτο εἰ ἀρκεῖσι τῶν πάντων οὐδὲν, οἷδ' ἂν εἰ τις νικήσας τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν βροντωδῶ φθέγγηται. Ὅπου γὰρ τοσούτων ὑπὲρ αὐτοῦ βρόντων διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης ἀνὰ πᾶν ἔτος καὶ χρόνου παντὸς περιέθον, καὶ ἔν οὗτοισι πως ὑμνοῦσιν ἄνθρωποι μὲν ἀπὸ γῆς καὶ θαλάσσης καὶ πάσης ἕψας καὶ ἰσπερίου λήξεως, καὶ ᾧ τὰ διὰ Χριστοῦ ὑπὲρ εὐσεβείας στίγματ' αὐτὸν τὸ Χερουβὶμ αἰδασθὲν τοῦ ξύλου παραχωρεῖ τῆς ζωῆς, καὶ ᾧ τὰ νῦτα δίδωσιν ἡ φλογὶν βόμφορα, τοῦτον οὐκ εἰδέναι φησὶν ὁ ταλαίπωρος οὗτος, τίς ἂν γένοιτο μηχανῆ τῆς ἀμηχάνου καὶ λιθίνης αὐτοῦ καθικέσθαι ψυχῆς δυναμένη; Ἔμοι μὲν οὖν πολλὴ τις καὶ ἀτέμματος ἐνταυθοῖ [f. 159 v.] περιέχεται ἀπορία, οὐχ ὀπίλων ἀντιρρητικῶν ἀκουσίᾳ (μυρία γὰρ ἡμῖν ἀμυντήρια πρόκειται τὴν τοῦ λόγου κατάλυσιν ὑπισχνούμενα)· ἀλλ' ἐπιπέθ' ἐπὶ γυνῶναι νόμον Κυρίου διανοίας ἐστὶν ἀγαθῆς, ᾧ πάντως διάνοια μὲν ἥκιστα πρότεστιν ἀγαθῆ, μακρὰ δ' ἄωρα τῶν αὐτοῦ λογισμῶν κατορχεῖται, τούτου νόμος οὐδεὶς οὐδὲ παιδεία Κυρίου καθικέσθαι ἐυνήσεται ποτε. Εἰ γὰρ κατὰ μὲν τὴν νοερὰν ψυχὴν λεγόμεθα ἄνθρωποι, ζῶα δὲ κατὰ τὴν αἰσθητικὴν, καὶ πρὸς γὰρ ζῶντα κατὰ τὴν θραπτικὴν, ᾧ μὴ κατὰ τοὺς τῆς νοερᾶς ψυχῆς κανόνας καὶ νόμους ἐξεγένετο ζῆν, ἐγὼ μὲν οὐκ ἂν εἴποιμι τίνι τούτων κληρῶν προσεμηθῆναι χρεῖν, λέγεται δ' ὅστις οὐ βέβημον ἔχει γλώτταν ἀποφαντικούς περὶ τῶν πάντων προδήλων ἀποδισχεύειν λόγους. Ὅστ' εἰ καμοὶ φορητικὸν τι διάνοιαν ἀντιλέγειν ἀνδρῶ, οὐδὲν, οἶμαι, καίην οὐδ' τῶν προσηκόντων ὄρων ἐντός.

H'. Ὁ μὲν οὖν Γρηγορᾶς τοιαῦτα εἰπὼν καὶ εὐτωσί προομιμασάμενος, ἔπειτα μακροῦς ἐπὶ τούτοις διεξῆλθε λόγους, ἐλέγχων μὲν τὰ φρυγανώδη καὶ νία τῶν ἀντιθέτων δόγματα, καὶ ταῖς ἀναμφιλέκτοις ἀποδείξεισι βάλλων κατὰ σκοπὸν ὡς ἀπὸ εὐκύκλου τόξου καὶ στερέου, ὑπερμαχῶν δὲ τῶν θεῶν τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων, καὶ ὅσοι ταυτὶ καλῶς συνέθεντο θεοὶ Πατέρες, καὶ μάλιστα πάντων τῶν θεῶν ἐκεῖνου ἀνδρῶς, Θεοδώρου φημί τοῦ Γραπτοῦ, εἰς ὃν ὁ θρασυὺς ἐκεῖνος καὶ πόρρω παιδείας ἀπάσης βαδίζων ἐξῆθρυσεν ἄνθρωπος. Ἐπεὶ δ' ἐπὶ τῷ χεῖρον ἐκραγείσαν ἦδη τὴν τῆς βλασφημίας εἶδεν ὑπερβολὴν, καὶ ἅμα θυμῶ καὶ μανιώδους γλώττης οὐ πόρρω τὸ ἦθος ἐκεῖνων, ἀνέστη τε εὐθύς καὶ ἀφῆκε, χαίρειν φράσας αὐτοῖς πρὶν καὶ παραβολώτερόν τι ἀκούσαι καὶ παθεῖν ὑπὸ σφῶν παρὰ προσδοκίαν ὡς ἐν δικτύῳ μόνος περικλεισθεὶς, τοῖς αἰθερίοις παραπλησίως πτηνοῖς, οἱ τὴν αἰθέριον ἐκεῖνην καὶ φυσικὴν ἐλευθερίαν ἀφέμενοι πρὸς δικτυα καὶ βρόχους αὐτομολοῦσιν ἐθέλονται, σχεδὸν καὶ φιντασιώδεις πλάνη αὐτοῦ ἐπιβρόπτοντες δι' ἀπόλητα, πρὶν

Θ'. Ἐξίων γε μὴν ἐκείθεν ἐνετύγγανε παρὰ τὴν Ἀδὸν σποράδην ἄλλοι δὲ ἄλλοις τῆς Παλαιμικῆς φατρίας, ἐπὶ τὸ τοῦ Καντακουζηνοῦ βαδίζουσι φροντιστήριον, ὑπ' ἐκείνου πρὸ τῶν ἑσθινῶν αὐτῶν δι' ἀποστόλων κρυφίως κληθεῖσι πρὸς διαλεκτικὴν σύνοδον πάλαι μελετηθεῖσαν κατὰ τοῦ Γρηγοῦ, ἐπαγγελίας προειληφόσιν ἐκείθεν παρ' αὐτῷ τὴν ἡμέραν ἐκείνην διατελεῖσαι ἄσασαν. Ἐθαύμαζον οὖν ἐκεῖνοι· παρὰ προσδοκίαν αὐτὸν ἀπόντα ὄρωντες ἄρτιως τὴν Γρηγοῦ, τοῦ ἡλίου τὰς πρωινὰς ἀνύσοντας ἔτι πορεύει. Καὶ τοῖνον ἐνοιε τοῦτ' αὐτῶν δρᾶμόντες ἡρώτων τῆς οὕτω ταχεῖας ἐπιπόδου τὴν αἰτίαν. Ἀρξάμενου δ' ἐκείνου καθ' ἕκαστα διεγείσθαι, ἔρωε κατέσχευε αὐτοὺς ἐπεσθαι τε καὶ ἀντιλέγειν ὅσα εἰδέναι σφίσι ἐπέκεινται τῆς κοινότητι τῆς φατρίας ὁμολογὰ καὶ ὁμολογίαι. Ἐπει δὲ καὶ παρὰ τὴν οἰκίαν ἦδη τῷ Γρηγοῦ συνεληλύθεισαν, τὸ συνεχὲς ἐκείνης τῆς διαλέξεως πλατυτέρα γλώττη διήνυσεν, καὶ τὴν νόσον τῆς δυσσεβείας εἰς προὔπτον ἐξήγον. Καὶ ἦν ἰδεῖν τῆς νέσου χαλεπώτερον τὸ νοσεῖν ἐπίσθαι. Ἄ γὰρ ἤδωσαν, οὐ καλῶς ἤδωσαν, καὶ ἂν προῦφερον, ἀπὴν αὐτῶν ἢ οὐκ εὐκοσμίαι πρόδοσι. Τῶν γὰρ βλάτων ἀνοικομασίαν εὐθὺς ἂν πάλαι τοῖς θεοῖς Πατράσιν ἐκτέθειται, ἡναγκασμένης τέχνης δεῖσθαι τὴν ἀλήθειαν οὐκ ἔτι ἐνὶν· αὐτόματος γὰρ ἐκ τοῦ ῥάστου πρὸς φῶς ἐδάδιζεν ὁ τοῦ ψεύδους Ἐλεγχος. Οἷς οὖν ἀνέλεγκτα ψεύδεσθαι ἤδιστον, τοῦτοισι [f. 160 r.] ἀψευδῶς ἐλέγχεσθαι ἐχθιστόν τε καὶ Ὀλύμπιαν ἀπάντων βαρύτερον. Δυσανασχετοῦντες ἐδῶν παγγλωσσίαι κόρακες ὡς κατὰ Πίνδαρον, ἵνα μὴ λέγω δίκην κολοῖων ἀσήμεσι χρυσαῖς παταγούτων καὶ ὁμιχλώδη τινὰ τὸν ἀέρι τῇ ἀκοῇ καὶ πάντῃ δύστηρον παρικομασίαν. Ἄ πάντα κατ' ἑμαυτὸν ἀνακυκλῶν καὶ ἀνελεῖται ἐγὼ, καὶ διευθύνειν καὶ ἀναφέρειν ἐθέλων εἰς τὸν εἰρμὸν ἐκείνον καὶ συνάπτειν εἰς ἕν τὰς ἐκδρομὰς καὶ ἀναστροφὰς· ἐκείνας καὶ ἀναλήψεις τῶν καθ' ἕκαστα ἐπιχειρημάτων τε καὶ ἐργασιῶν, καὶ ὅσαι κατ' ἀνάγκης ἐπονται τοῦτοισι, λίαν ἐργώδεις ὄρω καὶ ἀναχωρῶ πρὸς ἑμαυτὸν, τὸ τῆς σιωπῆς ἀσπασίμενος ἀπραγμὸν τε καὶ ἀνεπίφθονον.

Ι'. Μὴ μοι τοιαῦτα λέγε καὶ πρότεινε, φίλων ἀριστε Πρωταγόρα. Μίαν γὰρ οὐδεμίαν οὐδετέρω φέρει τὴν δὴσιν τὰ τῆς σιωπῆς. Ἐμοὶ τε γὰρ ἐπεικῶς ἀφῆρτον τὴν ζημίαν κομίζει, καὶ ὅσοι λίγνον κατ' ἐμὲ περὶ τὰ βελτίω τὴν ἀκοὴν ἐξέθρεψαν. Σοὶ δ' ὅσον ἀπειλεῖ τῆς ψυχῆς τὸ πρᾶγμα τὸν κ' ἄδονον, αὐτὸς τ' ἂν εἰδείης ἐξετάσαι καὶ βασάνω τελεωτέρῃ διδοῦς, καὶ ἅμα συλλογιζόμενος πῶς μὲν τῶν ἀντιθέτων αἰσχυνεῖς τὰς γλώττας λέξας τὰ καίρια, πῶς δὲ τῶν ἡμετέρων ἐπιβήσεις τὰς φρένας, ἀμφιβήσεις ἐνὶν ἐνιαχοῦ γινομένης δι' ὀλιγομαθίαν ἴσως· οὐ γὰρ ἂν ποτε φαίην κατὰ ἐνείους τὴν νόσον καλοῦντας ἀγχορῶν ὄρφαν ἢ τινὰ οἴησιν, εὐχερῶς ἐφ' ἐκάτερα ταλαντευομένην, ὀλίκοι παραπλησίως, ἂν παραγώδεις ἀγκάλαι θαλάττης· ἀπολαδοῦσαι νυκτὸς ἀλιμενοῖς ἀκαταῖς καὶ χωροῖς ἐπεβήσαν. Ἐπειτα οὐδὲ φορητικὸς τις ἐγὼ σοὶ φανούμαι, πάντα καθ' ἕκαστα λέγειν ἐκείνα καὶ ἀπαράλλακτα τῆμερον τὴν ἀνάμνησιν ἐπιγών.

IX. Itaque cum abiisset, ipsa in via passim singulos viros offendit e familia Palamitarum, qui ad Cantacuzeni monasterium pergebant, ab illo jam ante primam lucem per præcones clam advocati ad synodum dialecticam quæ jam multo ante in Gregoram decreta erat. Hi jussi erant totum diem illum in cella manere. Quare stupuerunt cum præter opinionem abire viderent Gregoram tempore quo sol 391 primas luces pandebat. Jam nonnulli obviam ei procedentes rogabant cur tam repente abiisset. Hic igitur cum coepisset enarrare singula, desiderium eos invasit longius sequendi eum et opponendi quæcunque sociorum sententiis convenientia et communia sciebant; et cum præter domum jam comitati essent Gregoram, sermonem ejus supra modum mutabant et impietatis pestem sic palam proferebant, etiam quod peste pejus conspiciuum erat in pestem arripere libenter sese patientur. Quæ autem sciebant non bene sciebant; et quæ afferbant ab omni decore aliena erant. Neque Scripturarum quæ olim a sanctis Patribus exposita sunt veritas defensione non amplius egebat; nam sponte facillime in lucem prodiit fraudis opprobrium. Quibus verissima in fraudem vertere jucundissimum, iis simpliciter reprehendi odiosissimum et omnibus Olymphis molestius est. Hi igitur subirati clamabant ut Pindari corvi multilingues, ne dicam ut graculi qui dissonis clamoribus strepitum edunt et aures vehementer perstringunt. Quare si cuncta animo volutare et explicare et ordinare et referre volo ad ordinem et comprehendere in unum sermonum devorticula et flexiones illas et tentamina observationesque ad singula institutas et quæ in concertationibus in contrariam partem afferri solent et exponi, id 392 mihi nimis difficile sit et recipio me in silentii otium et tranquillitatem.

Ἐνοστασιν ὑποφοραὶ καὶ ἀνυποφοραὶ καὶ λύσεις ἐξ ἀναχωρῶ πρὸς ἑμαυτὸν, τὸ τῆς σιωπῆς ἀσπασίμενος

X. Noli hæc dicere mihi et obtrudere, charissime Protagora. Nam neutri nostrum ulla utilitas e silentio evadet. Mihi quidem intolerabile damnum afferet unaque iis quorum aures rerum optimarum curiosæ sunt. Tibi vero quantum res periculum minitaretur videres facile si rem penitius et melius inquirereres et reputares quomodo adversariorum linguam mutam redderes argumentis electis gravioribus, et quomodo animos nostros confirmaturus esses cum nonnulli jam titubent propter rerum ignorantiam; ne dicam ut nonnulli morbum vocant opinionem ancoris orbatam et modo huc modo illuc fluctuantem instar navium quæ remulco trahuntur; quas maris turbidi fluctus abripiunt noctu et in proximas oras et continentem projiciunt. Sed tibi ne molestus videar nolo te singula omnia mihi narrare, continuum bodie rerum memoriam excitando. Nam secundum oraculum, nimum nunquam desidero et quibus semper intersum eos ne

nimum amplectantur monco. Age igitur, solve A
linguæ retinacula, passis velis currum institue, tu
qui aures offendis attentas, quæ fundamentum
solidum præbent eo **393** quod narrationem vehe-
menter desiderant. Id etiam optimum incitamen-
tum apparet si amicitie gratia lingua cum volu-
ptate vult loqui et narrationis vim summam con-
sequi.

γλώττη σὺν γε προθυμίᾳ λέγειν ἐθελοῦση τε καὶ
στῆται.

XI. Jam ego qui sæpe, charissime Cleodeme, vim
tui sermonis et rationes verissimas admiratus sum
nunc potius quam antea paucis ad persuasionem
res tibi exponam. Nolo enim dolorem facere cui
servire me oportet. Proferam autem e multis pauca
et quæ necessaria sunt usui et huic temporis. Idque B
ad utilitatem tuam facio et eorum qui una tecum
audire hæc cupiant. Sed si ex tua et sociorum
tuorum voluntate orationem omni ornatu denudo
et simplicem reddo: quo sane Gregoræ auctoritas
elevabitur et mea qualiscunque est cognata ratio
et disciplina; hinc concludere tibi licet, qualem et
quantam intimo in animo meo amicitiam erga te
habeam. Si vero narratio voluntati non conven-
erit, noli mihi irasci. Nam in his ut in aliis multis
dominatur fortuna, quæ res inter se diversas et
disidentes tenet; in illis autem quæ animum bene-
volum et in cæptis maturum reddunt, omnia
tanquam trutinæ certa et divina examinata sunt.
πολλὰ τυραννεῖσθαι ἄμωβαίναι, ἄλλοτ' ἄλλα κερτημένῃς καὶ ἀσύμφωνα τὰ ἐφόδια· τὸ δὲ, ἀλλὰ καὶ
τοῦτο μόνῃν τὴν προθεσίαν καὶ πρώτην κίνησιν τῆς ψυχῆς ὡς ἐπὶ κλάσειγγος ἀβρεπούς τε καὶ θεο-
πρακοῦς τάλαν· εὐσεβαὶ ἀξιοί.

394 XII. De cæteris igitur rebus quas te opus C
erat audire jam audivisti me narrantem ab initio
hucusque quantum fieri potuit. Jam si de miraculis
in Thabore monte dicere coner, vereor ne in alio-
rum argumentis proferendis statim ante portas inquei
mihi ponantur et quotquot sunt impietatis nequi-
tiæ. Scio quidem secundum veras rei naturæ ratio-
nes nullam in re existere difficultatem: nam facile
est sanctorum testimoniis quæ veritatem invinci-
bilem continent niti et sic e difficultatibus nos expedire.
Sed ut insidiosiores quidam duo in via utrimque
proruant repente ante pedes nostros et ex improvise
et ex latebris tenebrosos et continuo vexant nos et
ex quiete volunt excitare. Volunt enim disserere de
Dei essentia et natura et lines justos transilire,
quare nos a Patribus silentium tenere et a theologi-
cis disputationibus abstinere jubemur; et quæ D
in doctis auribus audiunt sana ut ridicula habent,
neque quidquam ipsorum opinionibus mæcitis du-
cunt et ex arbitrio iudicium faciunt prorsus insana
mente et lingua. Quæ omnia mihi magnum faciunt
periculum, non solum animæ meæ cujus pretium
nihil toto mundo exæquat, ut sacra Scriptura
dicit, sed etiam doctrinæ nostræ et cautioni in
hujusmodi rebus necessariæ. Neutrum enim **395**
viris qui tati et otiosi vivere volunt convenit.
Quare nequaquam, amice Cleodeme, in animo vol-

ἀπλῆς γὰρ τινος ἀφηγήσεως ἀπροαίτης καὶ ἀπεριέ-
ργως γενέσθαι ἐπιβραῖ, κατὰ τὸ ἐν Πυθοὶ λόγιον, τοῦ
ἀγαν αὐτός τε ἀεὶ φειδόμενος, καὶ οἷς ἀεὶ ξύνειμι
φείδεσθαι παραινῶν. Φέρε τοι νῦν τὰ τῆς γλώττης
πρυμνήσια λύσας, εὐρυτέρας ὁδοῦναι θύου τὸν
πίουον, ἀκοαῖς χαιρούσαις ἐντιχῶν, κρηπίδα στερ-
βάν ὑποβαλλομέναις τὸν τῶν λεχθησομένων πόδον.
Ἔθ' ὁ δὲ κράτιστον ὀρηγήτριον εἰς ἀγαλμα φιλοτιμίας
πρὸς τὰ ἐβρωμένα τῆς διηγήσεως ἀφορώση καθί-

IA'. Ἐγὼ δὲ σε τῆς τῶν λόγων οικονομίας καὶ
τῆς τῶν τρόπων χρηστότητος πολλάκις θαυμάσας,
ὡ φησι Κλεόδημη, νῦν μᾶλλον ἢ πρότερον τὴν εἰς
βραχὺ συνωθουμένην σοι τῶν λόγων ἀγαμαὶ πειθῶ.
Ταῦτ' ἄρα καὶ μὴ λυπεῖν ἐθέλων ἐν θεραπεύειν
εἰλόμην σὲ, ἐρῶ μὲν, μέτρια δ' ἐκ πολλῶν, καὶ ὅσα
ἀναγκαῖα τῇ χρείᾳ καὶ τῷ καιρῷ, σῆς τε ὠφελείας
ἕνεκα καὶ ἕμα τῶν σοι παραπλησίως αἰρουμένων
ἀκούειν ταυτί. Εἰ δὲ κάλλους ἐκείνου γυμνώσας τὴν
φράσιν παντὸς διὰ τε σὲ καὶ ὅσοι κατὰ σὲ, ἐστνω-
μένην καὶ ἀπλουστεραν προβαίην σοι τὴν ἀφήγησιν,
ἀναξίως μὲν τῆς τῷ Γρηγορᾷ καθηκούσης δόξης
παντάπασι δρῶν, ἀναξίως δ' εἰ τις εἴη κάμολ σὺν-
τροφος γνώμη τε καὶ παιδεία, ὥρα σοι ἐννοεῖν τίνα
κοτὴ καὶ ὄσσην τὴν σὴν ἐν τοῖς τῆς ἐμῆς καρδίας
τεθησαύρισμα [f. 160 v.] κόλποις φιλαν. Εἰ δὲ καὶ
μὴ οὐ κατὰ τὸν σὸν ἀπαντήφη σκοπὸν ὁ λόγος, σὲ
δ' ἀνεμσητον ἐμοὶ τὴν πρόθεσιν τῆς ψυχῆς σου
φυλάττειν χρεῶν. Τὸ μὲν γὰρ ὑπὸ τύχης ὡς τὰ

IB'. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἄλλων ὅσα σοι ἐχρῆν ἀκού-
σαι, διεξελθουθότος ἐμοῦ γε ἀκήκοας ἄνωθεν ἔχει
καὶ ἐς δεῦρο τὸν ἐπιτέν γε τρόπον· περὶ γε μὴν
τῶν ἐν θαθωρίῳ τῷ ὄρει πάλα θαυματουργηθέντων
εἰ λέγειν ἐπιχειροῖην, πολλῆ μοι τις ξενοδοχεῖν
ἀπειλεῖ δυσχέρεια, εὐθὺς πρὸ πυλῶν τὰς ἐαυτῆς
ἐφαπλοῖσα παγίδας καὶ ὅσα δῆπου τὰ τῆς κακίας
ἐνεδρα. Οὐχ οὐ κατὰ τοὺς ὀρθοὺς τῆς φύσεως λό-
γους προσεῖναι τῇ ὑποθέσει συμπίπτει δυσχερές·
καὶ πάνυ τι γὰρ ἐστὶ ῥάβδιον τὰς τῶν ἁγίων ἡμῶν
προκομίσεις μαρτυρίας, δυσαντίδλεπτον ἔχούσας
τάληθες, ἀπαλλάχθαι πραγμάτων. Ἄλλ' ὁμοῦ τινες
ἐαυτοὺς προλοχίσαντες ἡμῶν εὐθὺς ὁδοστέται δύο
τινὲς πρὸ πυλῶν ἐτέρωθεν ποθεν, ἐξ ἀπροσδοκῆτου
τινὸς καὶ ζοφώδους χαράδρας, ἐξαίφνης ἐπιδραμόν-
τες τὸ τε ἀνήνυτον ἐπισείουσι καὶ τὸ ἀπραγμον
ισχυρῶς ἀφαιρῶν ἐπαγγέλλονται. Τὸ τε γὰρ περὶ
θεοῦ λέγειν οὐσίας καὶ φύσεως, καὶ ὄρια κινεῖν διὰ
τοῦτο Πατέρων σιγῆς μὲν ἔχουσιν προτραπομένων,
ἐνεαῦθα θεολογίας δ' ἀπέχεσθαι, καὶ τὸ γε πρὸς
ιδιώτιδας ἐξάγειν ἀκοαῖς τὰ τοιαῦτα, γέλωτα ἡγουμέ-
νας τὰ τίμια καὶ μηδὲν τοῦ κενοδοχεῖν ὑπερτερον
τιθαμένως μὴδὲ τὸ ἐκ κοιλίας ἀνίδην λαλεῖν,
καὶ κριτήριον αὐθαδῆς ποιέσθαι τὸ τῆς ἀμαθοῦς
διανοίας καὶ γλώττης πάνυ τι ἀταμίευτον, ταῦτα δ'
ἐμοίγε πολλὸν ὑπισχεῖται τὸν κίνδυνον, μὴ οὐτι γὰρ
τῆς ψυχῆς, ἧς μηδὲν τὸν πάντα κόσμον ἀνείξων

εἶναι τὰ θεῖα φησι παραγγέλματα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἡμῖν συντροφῆς παιδείας καὶ εὐλαθείας ἐν τοῖς τοιούτοις· μηδὲ γὰρ εἶναι μῆδέτερον ἀνδρῶν ἀσφαλῶς καὶ ἀπραγμῶνως ζῆν αἰρουμένων. Ἠκιστα οὖν σε χρεῶν, ὦ φίλε Κλεόδημε, λογισμοὺς ἐπὶ σουτοῦ κινεῖν πολὺ τὸ μεμφομένον καθ' ἡμῶν ὠδινοντας, εἰ μὴ κατὰ τοῦ; ἐκ φαρέτρας τὰ βέλη πέμποντας καὶ ἡμεῖς ἀπερισκέπτως τὰ προστυχόντα θάρβροίμεν φθέγγεσθαι τε καὶ ὅσον ἀποδισχεύοντες δίδόναι τὰ ἔγια τοῖς καὶ τοῖς μαργαρίτας τοῖς χείροις. Τότε γὰρ που τὴν σιγὴν ἀποασιομένους λέγειν ἴσως εἶναι χρεῶν, ὅτε μὴ μέλλοι τις ἄξια λέγειν σιγῆς, ἐκ τῆς τῶν πραγμάτων βιαίας ἀνθολικῆς καθελκόμενος. Ὅτε δὲ μακρὰ τὸν λόγον καὶ ἀτέκμαρτα περικλύζειν ἐπαγγέλλεται κύματα καὶ πολυειδῆ καὶ διάφορον τῶν θορυβῶν ἐπάγειν τὴν ἄλμην, τότε δὴ πολλῶν τιμὴ βέλτιον ἀφογγον ἢ φθειγόμενον κακῆσθαι τὴν γλῶτταν. Τὸ γὰρ αὐτὸ θαυώριον ἄρος καθάπερ εἰκονομάχοις ἐξέσται πάλαι τῆς αἰρέσεως πρόφασις, οὕτω δὲ καὶ Παλαμῆ τούτῳ καὶ ὁπόση τις [f. 161 r.] εἴη σύνομος αὐτῷ φατριὰ κοινοπραγοῦσα τὰ θυσεσθῆ καὶ παράνομα καὶ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας ἐξορχουμένη θεσμῶν, οἶνει τινο; ἀκράτου βιαίης κατασχούσης εἰς βάθος αὐτοῦ τῆς κακίας. Πλὴν εἰ μὴ τις ἀπαντήσῃ λέγων πολλοὺς ταυτηνὴ καὶ μοχθηροτέροις νοσημασιν ὑπερβύλλαιν ἢ κατ' ἐκείνην τὴν τῶν εἰκονομάχων αἵρεσιν, καὶ πλείονος διὰ ταῦτα δεῖσθαι τῆς ἐξετάσεως ἐκείνων ταυτῆ καὶ μακροτέρων πολλῶν τῶν ἐλέγχων ἢ κατ' ἐκείνους, Ἐκεῖνοις μὲν γὰρ ἐνδὸς τούτου καὶ μονοειθεῶς σκανδάλου τὸ πρᾶγμα γέγονε πρόφασις, δι' ἣν κακῶ; τῷ καλῷ προσκεκρουκότες τῆς ἀληθείας ἐκόντες ἐξώσθησαν, πρὸς εἰκονομαχίαν βραχίως ἐκκυλισθέντες· οὗτοι δ' οὐ μόνον μόνου τοῦ πάθους ἐκείνου μετέτχον τε ἅμα καὶ ὑπερέσχον, ὡς εἴρηται, ἀλλὰ καὶ κακίαν ἄλλην ἐπὶ κακίᾳ προσεπαδεψιλεύσαντο πολυειδῆ καὶ πολύμορφον. Τίνα δὴ ταυτην; Τὴν τῶν Εὐχίτων δηλαδὴ καὶ Μασσαλιανῶν, ὧν τὸ τῆς γνώμης σαθρὸν καὶ ἀμφοισθητήσιμον καὶ ἅμα τὸ τῆς πίστεως ἀπίστον οἱ θεοὶ τῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι πάλαι κατεγνωκότες ἡμᾶς ἀπέχεσθαι παρηγγυήσαντο. Τούτων γὰρ οἱ μὲν ἀσέμνῳ λογισμῷ καὶ γλώττης ἀκρασίᾳ αὐτὴν ἔρπον φασὶ τοῦ θεοῦ τὴν οὐσίαν, αὐτοῖ; ἠμιλοῦσαν ἀμείω; ἅμα καὶ οὐχ ὄν ἐκείνη τήριον καὶ ὅτε βούλεται, ἀλλ' ὄν αὐτοῖ· οἱ δὲ τὸ τῆς θείας οὐσίας ἀκλουῖν τε καὶ μόνον ἀπίστον ἄθετοῦντες παντάπασιν ἀπίροις τε διαφόροις θεότησιν ἀκρίστοις κατατίμνουσιν. Καὶ σωπῶ τὰς ἀθεμίτους καὶ δαυμονιώδεις πράξεις αὐτῶν διὰ γε δῆπου τὸ μὴ ὅτι γλώττης γε προφάσει, ἀλλὰ καὶ ψιλλῆ τινὶ ἐπινοίᾳ περνήσθαι ἴλαν αἰσχρόν· λεκτίον δ' ὅμως τὰ τοῦ θεοῦ Μαξίμου περὶ αὐτῶν εἰρημίνα, ἐξηγουμένου ἐν ἱερῶν Διονύσιον (1). Φησὶ γὰρ ὅτι τριετίαν μόνον ἔκρω; ἀσκήσαντες, ἀδιαφοροῦσιν ἐπὶ τοσοῦτον τὸν λοιπὸν τῆς ταυτῶν ζωῆς χρόνον ὡ; πᾶσαν ἀτοπίαν πράττειν ἀδείως, μοιχείαις, ἀσελγείαις, γαστριμαρ-

vitare debes quomodo nec reprehendas si nos non secundum eos qui e pharetra sagittas abjiciunt temere quæ in promptu sunt declarare et tanquam jaculatores canibus sancta projicere et margaritas porcis volumus. Illo tempore oportebat sane silentium nos abjicere et disputationem inire, si nemo quæ verbis nostris non digna sunt dixisset neque insolentissime e rebus argumenta in suam partem protraxisset. At si sanæ rationes non tutæ sunt a magna et continua inundatione et a multis varisque tumultus clamoribus, multo profecto melius est silentium tenere quam lingua uti. Idem enim mons Thaborius, sicut Iconomachorum hæresis causa erat, ita etiam Palamæ hujus ejusque socio-rum cæterorumque omnium qui una cum eo impia et injusta faciunt et sanctas Ecclesiæ leges transillunt. Quos omnes vehemens quædam insaniam in impietatis profundum immersit; quorumque hæresin recte profecto quis dixerit pestifero morbo magis laborare quam Iconomachos, ideoque contra hanc majori opus esse examine et firmioribus argumentis quibus refellatur, quam contra illos, quibus una illa et simplex res causa erat ut impie 396 puichra offenderent et a veritate sponte recederent ad simulacra overtendi studium redacti. Hi vero non solum cum hac re societatem fecerunt ei, ut dictum est, plus perpetrarunt, sed etiam alio modo quantum fieri potuit exereuerunt impietatem suam multiformem. Quid autem Euchitas et Massalianos commemorem, quorum opiniones falsas et ambiguas hæreticasque sancti Ecclesiæ Patres olim condemnarunt, et a quibus abstinemus nos volunt? Quorum hi indigna ratiocinatione et linguæ ineptiis ipsam se videre contendunt Dei essentiam quæ adesset ipsis nulla re intercedente idque non quo modo et quando hæc vellet, sed ut ipsi vellet. Illi autem divinam essentiam simplicem et unam et solam increatam agnoscunt; sed in infinitas et varias deitates increatas eam dissolvunt. Taceo horum insolentia et nefaria facinora quæ lingua proferre, imo, vel uno tantum verbo attingere turpissimum est. Sed recitanda de his sunt sancti Maximi verba quæ fecit in interpretatione ad sanctum Dionysium. Dicit enim eos postquam per tres annos supra modum asceticam vitam exegissent, tantopere per reliquum vitæ tempus indifferentes esse ut sine pudore quodcumque scelus admitterent, ut stuprum, venereas cupiditates, edacitatem, 397 usum cum aliorum uxoribus, omnino, ne multis verbis utar, omnem libidinem, qua immersi talia facere palam non vererentur et sic tanquam omni sensu alienatos laborare eos morbo intemperantiæ suæ et duros a semet ipsis et a demonibus qui in iis habitarent perpeti cruciatos ut qui phrenesi affecti essent.

(1) Μαξίμου ἐκ τῆς εἰς τὸν ἅγιον Διονύσιον ἐρμηνείας ἐν τῇ θεωρίᾳ τοῦ κυρίου τῆς μοναχικῆς τελειώσεως.

γίας, ἀλληλογαμίαις, καὶ ἀπαξιαπλῶς ἐν πάσαις ἀσωτείαις ἐγκυλινοῦμενοι, τὰ τοιαῦτα πράττειν ἀπαθῶς ταρασσόνται, ἀναίσθητως νοσοῦντες τὴν ἐμπάθειαν, καὶ ἀναλγήτως ὑφ' ἐαυτῶν πάσχοντες καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς οἰκούντων δαιμόνων, ὥσπερ οἱ φρονιτιδι κατεχόμενοι νόσφ.

XIII. Inveniet autem quicumque consulere velit A
 in disciplina de practicis sanctæ et œcumenicæ
 tertie synodi, etiam septimæ, quomodo diffament
 et condemnent turpia horum facinora et quomodo
 Massalianos istos appellent et Marcionistas. Satis-
 facient autem nunc ad evidentiam alia plurima te-
 stimonia luculenta et præ aliis omnibus quæ ab
 Atho monte bis et ter et sæpius ad nos pervenerunt
 evulgata et libere palam exposita documenta, quibus
 illorum singula flagitia indicantur. At si pietatis
 nostræ et sanctæ doctrinæ intererat intelligere quo-
 modo Thabor et Hermon in nomine Domini cele-
 brati essent, et si hac de re necessarium omnino
 erat quæ cum miraculis ibi editis conjuncta fuissent
 inquirere, iisque venerationem summam tribuere :
 primum opus erat ut a viris doctis quæ certa sint
 accurate inquirentur, 398 neque quidquam in-
 justus erat quam de eo qui de nostra doctrina
 loquebatur si revera viri docti plurimum valebant
 quanquam non eadem facultas cæteris omnibus
 inerat qui nobiscum faciunt eandemque doctrinam
 habent, quærere, num e numero sutorum aut fos-
 sorum aut sophistarum esset. Deinde autem fateor
 si nullo modo evitabile et prorsus necessarium
 fuisset; me nequaquam ibi omisurum fuisse
 verba facere, eo ut caverem mihi ne ludibriis mihi
 obtrectarent unaque aliis qui indocti sunt ne facile
 a scelestis impietatis præsidibus deciperentur.
 Nunc vero cum vanam eorum demonstrationem
 esse nobis satis eluceat, et frustra eos et sine eventu
 concertationis multum locum concitasse, tacere, ut
 dixi, malebam quam dicere, nec vero ea de causa
 ac si dicere omnino per se inutile esset, sed quia
 nobis ipso eo tempore inutile fore videbatur. Quod
 inopportunum esse et nobis tanquam probro fore
 ipsum illud tempus satis monebat. De quibus enim
 quæstionem proponunt non necessariam, hæc res-
 ponsionem necessariam non postulant. Audio enim
 magnum Basilium quando ab Arianiis rogaretur
 ut enuntiatum «Deus creavit me» explicaret id
 repudfasse et silentii causam eam professum esse,
 quod nulla sibi de ejusmodi sententia dicendi esset
 necessitas, præsertim cum per paraholam et obscura
 verba et ænigmata prolata essent, ne qui audiret
 399 ambigui quiddam inde conciperet. Eademque
 de causa ego quoque tacere ibi malebam, idque
 non solum propter ea quæ supra exposui, sed etiam
 propter plurima alia. Sunt enim qui sermone per-
 spicuo utantur, alii qui prorsus non perspicuo;
 qui etsi argumentis non differunt a nobis, tamen
 verbis et vocibus suis peculiaribus differre viden-
 tur iis qui indocti sunt et quibus sacras Scripturas
 in controversiam ducere placet. Alio autem modo
 intelligunt qui in hujusmodi rebus nimium semper
 exquirere et per allegorias dicere volunt; alio
 modo qui simpliciter interpretari et illustrare stu-

ΠΓ. Εὐρήσει δ' ὁ βουλευόμενος περὶ τούτων κἀν τῶν ὄρων
 τῶν Πρακτικῶν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης τρίτης
 συνόδου, καὶ ὁμοίως τῆς ἑβδόμης, ὅπως τε ἐκπομ-
 παύουσι καὶ ἀναθεματίζουσι τὰς μισαρὰς αὐτῶν
 ἐργασίας, καὶ ὅπως τοὺς αὐτοὺς Μασσαλιανοὺς τε
 καλοῦσι καὶ Μαρκιωνιστάς. Ἀρμίσσουσι δ' ἔτι καὶ
 νῦν ἐς θήλωσιν ἄλλα τε πλεῖστα μαρτύρια καὶ σαφή,
 καὶ πρό γε πάντων οἱ ἐκ τοῦ Ἰθω τοῦ ὄρους καὶ δις
 καὶ τρις καὶ πολλάκις ἐληλυθότες πεκαρῆρσιασμέ-
 νοι καὶ ὑπαιθροὶ τόμοι, τὰ τούτων αἰσχρὰ καθ' ἑ-
 καστα παριστάντες. Ἄλλ' εἰ μὲν τοῦτ' ἦν ὁ τῆς ἡ-
 μῶν εὐσεβείας καὶ πίστεως ὄρος, εἰδέναι πῶς θα-
 θῶρ καὶ Ἑρμών ἐν τῷ ὀνόματι Κυρίου ἡγαλιώ-
 σαντο, καὶ εἰς τοῦτ' ἀνάγκης ἦν τὸ περιστάμενον
 τὰς ἐκεῖ θαυματοποιίας εἰδέναι καὶ ταύταις τῆς
 προσκυνήσεως νέμειν τὸ [f. 161 v.] κράτιστον, πρῶ-
 τον μὲν σοφῶν ἀνδρῶν εἶδετο πρὸς ἑρευραν τάσφα-
 λοῦς ἀκριθεῖ, καὶ οὐδὲν ἂν ἦν ἀδικώτερον κατὰ τὸν
 εἰπόντα τῆς ἡμετέρας πίστεως, εἰ τὸ πλεόν εἶχον οἱ
 σοφοί, καὶ οὐκ ἐπ' ἴσης τοῦ σώζεσθαι πᾶσι μετ' ἡ-
 μοφύλοις καὶ ὁμογνώμοσι τὴν εὐσεβίαν, εἴτε τῶν
 σκοπέων τις εἴη καὶ σκαπανέων καὶ εἰ τις τῶν σο-
 φιστῶν. Δεύτερον δ' εἰποιμι ἂν ὡς εἰς βίαιόν τι καὶ
 ἀναπόδραστον τὸ τῆς ἀνάγκης ἐνταυθοὶ περιστατο
 τρόπαιον, περὶ πολλοῦ μέντ' ἂν καὶ αὐτὸς, μᾶλλον
 δὲ τοῦ παντός ἐποιούμην τὸ λέγειν ἐνταῦθα, ἐμαυ-
 τοῦ τε προμηθούμενος, ὡς μὴ διαβαλλοίμην τοῖς
 φιλοσκώμοσι, καὶ ἅμα τῶν ἀφαλεστέρων, ὡς μὴ
 βρῆδως ἐξαπατῶντο πρὸς τῶν ἀνοσιῶν τῆς ἀσεθείας
 προέδρων. Νῦν δ' ἐπειδὴ ματαίαν ἐπίδειξιν εἶναι τὸ
 πρᾶγμα κατανοεῖν ἡμῖν παραγίνεται, καὶ πολὺν
 μὲν, ἀνόνητον δὲ καὶ εἰκῆ τὴν τῆς ἐρίδος ἐντεῦθεν
 κοινορτὸν ἐγειρόμενον, σιγᾶν, ὡς εἴρηται, ἐβουλό-
 μην ἂν μᾶλλον ἢ λέγειν, οὐ τὸ λέγειν ὡς ἀνόνητον
 κατὰ φύσιν ὑπάρχον ἀποσειόμενος, ἀλλ' ὡς ἡμῖν
 ὑπάρχον ἀνόνητον ἄρτι, τὴν ἀωρίαν τέως τοῦ χρό-
 νου καθάπερ τινὰ κηλῖδα συμπεπτωκυῖαν ὀλιεδηπο-
 οῦν παρὰ τὸ εἰκὸς ἀναθεξαμένου. Ἐ γὰρ ἐνδεχομέ-
 νην οὐκ ἀναγκαίαν δὲ προβάλλονται ζήτησιν, ταῦτα
 πάντως οὐδ' ἀναγκαίαν τινὰ τὴν ἀπόκρισιν ἀπιτεῖ
 πανταχοῦ. Ἀκούω γὰρ καὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου
 περιφρονούντος, ὅποτε πρὸς τῶν Ἀρειανῶν ἀπαι-
 τοῖτο τὴν τοῦ, Ἐ Κύριος ἔκτισέ με, ἢ φωνὴν ἐξηγεῖ-
 σθαι, καὶ τῆς σιγῆς τὴν αἰτίαν φάσκοντος, μὴ εἶναι
 D δηλαδὴ μηδεμίαν ἀνάγκην περὶ τοιαύτης λέγειν
 φωνῆς, καὶ ταῦτα διὰ παραβολῶν καὶ σκοτεινῶν λό-
 γων καὶ αἰνεγμάτων προενηνεγμένης, ὡς μὴδὲν ἀ-
 αμφισβήτητον εἶναι λαθεῖν ἐξ αὐτῆς τὸν ἀκούοντα.
 Διὰ γοῦν ταῦτα καὶ γὰρ αἰωπᾶν ἐβουλόμην αὐτὸς ἐν-
 ταυθοῖ. Καὶ μὴ μόνον δι' ἃ προσηρηθησάμην, ὅτι
 μὴ καὶ ἄλλων δῆπου πλείστων ἕνεκα. Καὶ γὰρ ἔνιοι
 μὲν σαφηνεῖα γλιώττης, ἔνιοι δ' ἤκιστα κέχρηται,
 καὶ εἰ μὴ ταῖς ἐννοίαις, ἀλλ' οὖν τῆ γε λέξει καὶ τῷ
 τῆς φράσεως σχήματι διενεχέσθαι δοκοῦσιν ἐνιαχοῦ
 τοῖς ἀμαθῶς τε καὶ ἐριστικῶς ταῖς Γραφαῖς ὁμοιοῦ-
 σιν. Καὶ ἄλλως μὲν οἷς τὰ περὶ τούτου πῶς μὲν

ἐγκωμιάζειν, πῶς δ' ἀναγωγικόν τινα λέγειν τρόπον καὶ ἀλληγοροῦντας διεξίεναι ἐπεισιν, ἄλλως δὲ τοῖς ἀπλῶς ἐρμηνεύειν καὶ ἐξηγεῖσθαι προελομένοις μόνας αὐτὰς τοῦ Εὐαγγελίου τὰς βήσεις φιλοτιμίας ἀπάσης ἐκτὸς, καὶ ἀνακαλύπτειν, ὅσον ἐπικτὸν, τὸν ἐγκείμενον ταῖς λέξεσι νοῦν ἀκριθῶς, καὶ πλεον οὐδὲν περαιτέρω ζητεῖν· ἄλλως δὲ τοῖς νῦν ἐπι συγχύσει τῆς εὐσεβείας ἐπιφυσίαν ἀσεβέσιν, οἱ τὴν μίαν ἄκτιστον θεότητα πρὸς ἀπίστους καὶ διαφόρους τέμνουσι, καὶ ἅμα ὄρῃν αἰσθητοῖς ὀφθαλμοῖς ἐγκυχῶνται καὶ ὀμιλεῖν ἐξ οἴνου καὶ τρυφῆς Παλαμικῆς. ὃν ἀδύνατον ἰδεῖν μεμαθήκαμεν μήτ' ἀνθρώπων μήτ' ἀγγέλων οὐδένα· ἄλλως δ' αὖθις τοῖς ἐπομένοις βαπτύσοις καὶ τρωβολιμαλοῖς γυναικαρτοῖς καὶ ἀνδραρτοῖς. Ὡς εἶναι πολλαπλοῦς καὶ πολυειδεῖς τοὺς ἐνταῦθεν ἀποβλύζοντας τῆς θρησκείας ρύακας, καὶ

Πρωτέως τῆμερον δεῖσθαι τινας, ἀλλοιοῦσθαι [f. 162 r.] δυναμένουσυχνά πρὸς τὰ διάφορα τῶν ὀμιλούντων ἦν, καὶ ἅμα τὰς τε γνώσεις καὶ διχοστατούσας γνώμας.

ΙΔ'. Δὲ δὴ ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα ἀθεσίας σιγῆς ἀνθετικῶν ἔρωτες τὸ τῆς ἐμῆς ψυχῆς λογιζόμενον, καὶ τοιοῦτους δὴ τινας ἐν ἑμαυτῷ τοὺς λογισμοῖς ἐξήσκουν ἐγώ, δεδιὼς μὴ μάτην ἀορίστῳ τε καὶ ἀστάτῳ στοιχείῳ τῷ ἄερί, δόξω θανείζην λόγους αὐτίκα μάλα λυθησομένους. Ἐπεὶ δὲ πανταχόθεν ἡμᾶς περιέδοντες νῦν οἱ τῆς εὐσεβείας ἀγωνισταὶ καὶ σφόδρα τῆς πίστεως ἀντεχόμενοι πιθανωτέροις χρησάμενοι λόγοις ἐκθύμως τε ἀξιοῦσι καὶ ἀνάγκην τῇ ἀξιῶσι ἐπάγουσι παντοδαπὴν τινα καὶ πολὺ τὸ διάπυρον κεκτημένην, καὶ ἄρὰς προσεπιδαφιλεύουσι τῇ ἀνάγκῃ μὴ περιθεῖν ἀναμοχλευομένην τὴν ἀλήθειαν, κινδυνεύοντας δὲ τοὺς πολλοὺς, τοὺς μὲν εἰς τὰ ἔσχατα τῆς κακίστης τῶν Μασσαλιανῶν περιπίπτειν αἰρέσεως, τοὺς δ' εἰς τὰ τῶν Ἀκτιστικῶν τε καὶ Ἀνθρωπομορφικῶν βάραθρα, τοὺς δ' εἰς ἄλλοκτότους καὶ τερατώδεις ἄλλους κρημνοὺς, καὶ ἅκων ἐξάγομαι λέγειν ἢ μὴ προφηρημαί, τὴν τοῦ κρύψαντος τὸ δῶρον καθ' ἕτερον τρόπον δεδιὼς καταδικῆν ἐκείνου, ἅτε στενοχωρῶν καὶ ἀδικῶν τὸ τῶν λόγων χρηστὸν οὐ μάλα ἅκων, πλείοσι φαίνεσθαι χρηστὸν ἀφαιρούμενος διὰ τῆς σιγῆς. Τρέποιο δ' εἰς τὰς τῶν αἰτίων κεφαλὰς τὰ τῆς μέμφεως, ἐν οὐ καιρῷ βιασαμένω λέγειν τὰ τῇ φύσει μὲν καίρια, οὕτω δ' οὐτε τοῖς καθεστηκόσι πράγμασιν ἔντα οὐτε τοῖς ἀκούουσι καίρια. Ἐν γὰρ τῇ τῶν ἀκούοντων γνώμῃ τὴν νικῶσαν ἔχειν πεπεισμεθα ψῆφον ὡς τὰ πολλὰ κειμένην τὴν τῶν λεγόντων ἀλήθειαν.

ΙΕ'. Βέλτιον μὲν οὖν ἦν ἂν ἐν τοῖς τοιοῦτοις σιγῆν, ὡς διεληπται· ἀλλ' ὅτε δὴ καὶ τῆς σιγῆς οἱ καιροὶ τὴν τῶν λεγομένων ξενοδοχοῦντες ἦσαν ἀσμένως φέραν, καὶ οὐ τὴν ἀναγκαίαν τοῦ λέγειν προῦβαλλον πρόφασιν. Ἔσται μὲν γὰρ καὶ σιγῆς καιρὸς, ἀλλ' ὅτε δὴ σιγῆς δεομένοις ἀχροαταῖς ἐντυγχάνοι· ὅτε δ' ἀξίους καὶ πάνυ τι χρῆξουσι. Τότε δ' οὖν καὶ τὸ ἐνδεχόμενον εἰς τὴν νοῦ ἀναγκαῖον μολπᾶν σαφῶς ἀποκκριμένον, λέληθε τὴν τοῦ ἐνδεχομένου δύναμιν ἀπολωλεκτός, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης καταποθὲν ὡς εἶπεν. Ἀθανάτου γὰρ τῆς ἡμετέρας οὔσης ψυχῆς καὶ ἀθα-

dent ipsa tantum uerba Evangelii verba sine ulla æstimatione et detegere quantum fieri possit accurate quæ verbis subest sententiam, neque qui ulterius quidquam indagandum esse putant. Rursus alio modo differre videntur iis, qui hodie pios animos perturbare student impiis, quique unam incretam deitatem in infinitas et multimodas discindunt, simulque videre eam claris oculis se jactant et conjunctos se esse post vinum et comestationem Palamicam cum ea quam nos nequaquam cerni posse didicimus neque ab homine ullo neque ab angelis. Denique alio modo intelligunt, quæ in comitatu semper est plebs et tabernis et perditæ vilesque mulieres et homunculi. Itaque fit ut multiplices inde et variæ formæ sanctæ doctrinæ tanquam rivuli profluant; et profecto cogitare liceat hodie de Proteo qui crebro mutari potest in varios ac diversos hominum mores eorumque cognitiones et dissidentes inter se sententias.

XIV. Propter hæc et similia alti silentii amor animum meum tenebat et tales fere apud me sententias conformavi. Timebam enim ne temere in aerem elementum infinitum et inane projicerem orationes statim in nihilum abituras. Quandoquidem autem undique nos circumstantes nunc pietatis vindices et tenacissime fidem amplectentes firmioribus uti argumentis par esse putant et necessitatem argumentationi adducunt undique collatam et multum roboris habentem et vota necessitati adjiciunt ne negligamus veritatis cernendæ studium et periculum a plerisque defendamus ne alii in summam nequitiam incidant Masalianorum hæresis, alii in foveas Actistitarum et Anthropomorphitarum, alii in alia pestiferæ et monstrosæ hæresis præcipita, fit ut vel invitus cogar dicere quæ antea mihi non proposui, veritus alio modo pœnam ejus, qui donum celavit, utpote coarctans atque injuria afficiens bonas rationes non invitus, impediens silentio meo, ne pluribus appareret bonum. Vituperium autem se veritat in capita auctorum, qui me coegerunt alieno tempore dicere ea quæ per se opportuna sunt, sed nondum neque pro præsentis rerum conditione neque pro auditoribus opportuna. Nam in auditorum opinione vincentem sortem positam esse arbitramur, ita ut sæpe jaceat dicentium veritas.

XV. In his igitur melius erat, ut senseramus, silentium tenere, quando scilicet silentii tempora dictorum vim libenter in se reciperent, neque dicendi necessariam causam obtenderent. Est enim silentii tempus opportunum, ubi auditores silentio egeant hique eo digni sint et valde id eupiant. Quo pacto id quod licitum est, in necessitatis vim plane sejunctam transit, vi liciti abjecta tanquam a necessitate devorata. Cum enim anima nostra immortalis sit et immortales eorum quæ aguntur contineat necessitates, qui vero animæ ipsum totum

mundum non æquiparandum esse sacra confirmet Scriptura, cur non necessarium fiat id quod licitum est? Etenim si nobis id facere licet, ut eam servemus et æternæ gloriæ tutores ei simus, et si horum contrarium est perdere et æternæ poenæ transmittere, sane hoc necessarium 402 est, ne negligamus id quod secundum naturam necessarium esse dicimus. Quantum enim perdere turpissimum est et contra rationem, tantum servare necessarium. Quæ ergo sæpe accepimus et ipsi experti sumus ut bona, ea exercere judicamus esse necessarium. Verum ab illis quæ exercere necessarium esse judicamus recedere, quomodo extremæ ignaviæ opprobrium eflugiat? Qui igitur vitis virtutem anteponeere didicerunt magis magisque ad perfectionem, et inde ad immortalitatem, me iudice, procedunt. Hac ratione apud nos quoque rerum honestarum exercitatio veritatis viam nobis recludit. Et cum hodie nobis necessitas imposta est de his loqui, quærendum est quo ordine et qua successione loqui necesse sit.

καὶ ἀναγκαίαν ὁδὸν, ὡς ἐμὲ γε οἴεσθαι. Καὶ οἱμαὶ γε ὀρθότεραν πᾶν τι οἴεσθαι. Καὶ οὕτως ἐνδεχομένης καὶ ἐφ' ἡμῖν τῆς τῶν ἀγαθῶν προαιρέσεως οὔσης ἀναγκαῖον γίνεται τὸ συμπέρασμα, πρὸς ὃ πέφυκεν ἀνατρέχον μᾶλα τι προσηκόντως, καὶ τὸ ἐν τοῖς τοιοῦτοις καιρίον εἰς τὸ τῆς ἀληθείας μουσειὸν παιδαγωγούμενον ἀνευρίσκον. Ἄλλὰ γὰρ εἰς τοῦτο τύχης ἡμᾶς τῆς τοῦ λέγειν τῆμερον ἑλαυνούσης ἀνάγκης, σκεπτικὸν τίνα δεῖ πρῶτον καὶ τίνα δεύτερον εἰπεῖν, καὶ τίνα τᾶξιν εἰληφέναι δεῖον ἕκαστα τῶν ἐξῆς.

νάτους ἐκδεχομένης τὰς τῶν πεπραγμένων σαφῶς ἀμοιβὰς ἐξ ἀνάγκης, καὶ ἅμα μὴ ψυχῆς μὴ εἶναι τὸν πᾶντα κόσμον ἀντάξιον τῆς θείας λεγομένης Γραφῆς, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον ἐνταῦθα γίνονται ἂν καὶ τὸ ἐνδεχόμενον; Εἰ γὰρ ἐφ' ἡμῖν καὶ ἐνδεχόμενον τὸ σώζειν ἐστὶν αὐτὴν καὶ ὀφείκει προξένους αὐτῆ καθίστασθαι, καὶ αὐ τοῦναντίον φθείρειν καὶ κολάσει παραπέμπειν αἰωνίῳ, ἀλλ' οὖν τῶν ἀναγκαιῶν καὶ τοῦτ' ἂν εἴη μάλιστα μεταξὺ μὴ παρατρέχειν κείμενον τὸ κατὰ φύσιν εἰπεῖν ἀναγκαῖον. Ὅσον γὰρ τὸ φθείρειν τῶν ἀποκατάτων ἐστὶ καὶ παραλόγων, τοσοῦτο τῶν ἀναγκαιῶν τὸ σώζειν. Ἄ γοῦν ἀκούσαντες πολλὰκις καὶ ὄν περπαθόντες ἐμάθομεν εἶναι τῶν ἀγαθῶν, ταῦτα ποιεῖν τῶν ἀναγκαιῶν [f. 162 v] καθάπαξ κρίνομεν εἶναι. Ἄ δὲ ποιεῖν τῶν ἀναγκαιῶν κρίνομεν εἶναι, τούτων ἀφίστασθαι, ποῖαν οὐκ ἀτοκίας ὑπερβολὴν παρελαύνει; Ὅστι τῶν χειρόνων ἀνθαιρεῖσθαι τὰ βελτίω μαθούσιν εἶναι βέλτιον ἐξ ἀνάγκης, βελτίους καὶ ἑαυτῶν ἀναγκαζομένους γίνεσθαι ἔπεται, καὶ τοῦ δέουτος, ὅσον ἐφικτὸν, ἐγγράτα θεῖν ἀειτὴν ἀθάνατον, ὄντως;

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΛΟΓΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ Δ'.

NICEPHORI GREGORÆ LIBER DOGMATICUS QUARTUS.

403 I. Primum omnium inquit Gregoras, e re est quære, utrum statutis Ecclesiæ dogmatis unum Deum adorare magis conveniat vel unam in Trinitate increatam Deitatem, ut Gregorius magnus ille theologus dicit, Deum, lucem unam, inaccessibleem et sempiternam et semper in Trinitate lucentem: an plures deitates et plura lumina, ut volunt sanctæ doctrinæ nostræ adversarii. Equidem neminem puto eorum qui in sancta doctrina educati sint in tantam sponte incidere posse amentiam ut plures quam unam deitatem fingat sibi et credat; cum Patrum sanctæ Ecclesiæ dogmata una ac clara voce acclament ei, lucem unam sempiternam et inaccessibleem esse Deum, nec vero lumina 404 plura nec præter Trinitatem; deinde lucem reve-

[Cod. Reg. 1276, f. 162 v.] Α'. Πρῶτον μὲν οὖν ἂν εἴη σκέψασθαι ἄξιον, ἔφησεν ὁ Γρηγορᾶς, πότερον ταῖς κοιναῖς μᾶλλον ἐννοαῖς τῆς Ἐκκλησίας ἀρμόττει σέβειν ἓνα θεόν, ἔξουσι μίαν ἐν τρισὶν ἀκτιστὸν θεότητα, καὶ ὃ φησὶν ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγορίῳς, πῶς ἐν ἀπρόσιτον καὶ ἀδιάδοχον τὸν θεόν, ἀειλαμπῆς, τριλαμπῆς, ἢ πλειόστας μὲν θεότητας, πλείω δὲ φῶτα, κατὰ τινὰς τῆς ἀντιθέτου τῆ εὐσεβεῖς φάλαγγος. Ἐγὼ μὲν οἶμαι μηδένα τῶν εὐσεβεῖσι λογισμοῖς συντεθραμμένων πρὸς τοσαύτην ἐκόντα καταπεσεῖν ἀπόνοϊαν, ὥστε πλείους μὴ ἐλέσθαι νομίζεσθαι δικαιοῦν θεότητος, κοινῇ τῶν τῆς εὐσεβοῦς Ἐκκλησίας πατριῶν δογμάτων ἀκούοντα διαβήθησαν βωόντων, πῶς ἐν ἀδιάδοχον καὶ ἀπρόσιτον εἶναι τὸν θεόν, καὶ μὴ πολλὰ μηδὲ πέρα τῆς Τριά-

δος, δεύτερον δὲ φῶς ἀγγελον μηδὲν ἑτέρου μεταξὺ
μεσιτεύοντος, καὶ πάλιν ἕνα θεὸν εἶναι, διότι μία
θεότης, ἀναγκαίαν αἰτίαν τοῦ εἶναι ἕνα θεὸν τὴν
τῆς μιᾶς θεότητος πρώτην ὁμολογίαν τιθέντων, εἰ
μὴ τις ἐν ἀθρόματι μοῖρα καὶ γέλωτος ἐκὼν ἐαυ-
τοῦ προβάτης τοῖς ἐν ἀγοραῖς καλινδουμένοις καίγ-
νοις καθίσταται ἰδελοκωφῶν.

B. Τοῦτου γε μὴν ὁμολογηθέντος, οὐκ ἔτι ἔστι
πυθέσθαι ἄξιον εἰ δεοὶ παραδραμόντες τὴν κοινήν
αἰθερὰ τῆς τοῦ θεοῦ Ἐκκλησίας ἔνοιαν μεταξὺ κα-
θάπερ λύχων ἐκ' ὄρους χειμένην, ἔπειτα ὁρατὴν
εἶναι λέγειν τὴν μίαν ταύτην καὶ μὴ ἑκτιστον
θεότητα, εἰσὺν τὸ ἐν (1) φῶς ἐκείνῳ τῷ ἀειλαμπῆς
καὶ ἀπρόσιτον καὶ ἀδιάδοχον κοινὸν γὰρ εἶναι δόγμα
τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦτ' εἰληφειμεν πρὸς τε τοῦ
θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν
αὐτοῦ φοιτητῶν, ἑωρακέναι θεὸν ὑπάρχειν ἀδύνατον
ἄπασιν, κλην διὰ συμβόλων καὶ τύπων σωματικῶν.
«Ὅστις γάρ,» φησὶν, «εἶδε θεὸν οὐτ' ἴδεν δύναται
τῶν ἀπάντων οὐδεὶς.» «Ἄπειρὸς εἰπὼν αὐτὸς ἐπι-
σφραγίζων αἰθερὰς θεὸς Παῦλος, «Εἰ τις εὐαγγελίζε-
ται,» φησὶ, «παρ' ἡμῶν παραλάβετε, [1. 183 r.] ἀνά-
θεμα ἔστω,» ταῦτα δὲ λέγων τὰ εἰρημμένα, τὸ μίαν
τε εἶναι ἑκτιστον θεότητα καὶ φῶς ἐν ἐν τρισὶν
ὑποστάσεσι, καὶ ἅμα ταύτην ἀόρατον εἶναι ὁμολο-
γεῖν, μὴ δεῖ ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ ἀγγέλοις αὐτοῖς.
Τίς γὰρ οὐτως ἡλίθιος καὶ μανίᾳ σύνοικος μακρῶς
ὥστε κτισμάτων ἀοράτων ὄντων, ἀγγέλων φημί καὶ
ψυχῶν καὶ δαιμόνων, λέγειν ἔπειτ' ἀνθρώποις τολ-
μῶν ὁρατὴν εἶναι τὴν φύσιν του τῶν ἀπάντων θε-
μουργου τοῦ θεοῦ; Μὴ οὖν δεῖ θρηῶν καὶ θαυρῶν
ἔξιον καμπόλλων ἀπείρων δόγμα τῆς Ἐκκλησίας
κινουμένης τοῖς ἀποστολικῶς ἐκείνης ἀναθέμασι
ἐαυτοῦς ἐκονεῖ παρέχειν, ἀλλὰ καὶ μαγίας ὁμοῦ καὶ
ἡλιθιότητος γέμει τοιαῦτα λογιζέσθαι. Ἐπὶ γὰρ
πᾶσαν διδασκαλίαν καὶ πᾶσαν μάθησιν ἐκ προὑπαρ-
χούσης γίνεσθαι φάσκουσι γνώσεως. Δεῖ γὰρ μαρτυ-
ρίας ἐν τοῖς τωούτοις ἐκείνας προβάλλειν εἰς προὑ-
πτον καὶ σαφεστέραν δῆλωσιν τῶν ἀτελεστέρων, αἱ
τῆ τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθήσεων ἐκ πρώτης γενέσεως
συνθηθεῖα κανόνισ ἀθανάτοις μαθήσεσι ἡλικιωτικῶς
γίνονται, κἀντεῦθεν ἀμοιβαίως ἔχουσιν ἀναγομένους
βαθμῶν δίκην ταῖς κατὰ μικρὸν ὑπαλλαγαῖς τῶν
ἀναλόγων προσθέσεων τε καὶ ὑφαιρέσεων συμβιβί-
ζειν καὶ τῷ τῆς ἐπιστήμης ἡλίω καθαρώτερον ἤδη
προσάγειν, χρεῖων διδασκῆς οὐσης τῆς ἐπιστήμης
προὑπάρχουσας εἶναι λογιζέσθαι γνώσιν τὴν τῶν
αἰσθήσεων ἀποδιδάχτων πρώτην κατάληψιν, ἀφ' ἧς
ὡς ἐκ πρώτης ἀρχῆς καὶ πηγῆς οἱ πάσης ἐπιστή-
μης ἀποβλύσουσι βύακες τῶν τε τοῖς αἰσθητοῖς καὶ
διανοητοῖς; καὶ νοητοῖς ὑπαρχόντων ὄρων καὶ λό-
γων. Τὸ γὰρ βλέπειν ἡμᾶς καὶ ἀκούειν, καὶ νῦν μὲν
γλυκέων καὶ πικρῶν αἰσθάνεσθαι διὰ τῆς γεύσεως,
νῦν δὲ τραχέων τε καὶ λεῖων διὰ τῆς ἀφῆς, καὶ δεῖ
θερμῶν καὶ καυστικῶν τὸ πῦρ καὶ ψυχρῶν ἢ χιῶν,
κοινὰ εἶναι ἔνοιαι πάντα καὶ αὐτοδιδάκτα τοῖς αἰ-
σθητηρίοις. Οὐ γὰρ διδασκόμεθα παρ' οὐδενὸς βλέ-

lantem nullo alio intercedente; et rursus unum
Deum esse, quippe unam deitatem, consentaneam
autem esse unum adorare Deum, ubi primum con-
venerit unam esse deitatem, nisi quis, cum surdis
auribus sit ipse, ut ludibrium et ridiculum se tra-
dere velit totius fori irrisioni.

II. Quæ si concessa erunt, secundo loco
queramus, num divinæ Ecclesiæ dogma vulga-
tum transcurrere tanquam in monte positam lu-
cernam, et deinde dicere liceat cerni posse unam
hanc et solam increatam Deitatem. Si hæc una lux
illa semper luceat, inaccessibilis, sempiterna est,
dogma hoc Ecclesiæ vulgatum est idemque a Deo
nostro et Salvatore Jesu Christo ejusque discipulis
nobis traditum, Deum cernere posse nominam nisi
per symbola et typos corporeos. «Nemo enim, inquit,
Deum vidit, neque potest quisquam eum videre.»
Quod Dominus ipse proclamavit et confirmat rursus
sanctus Paulus qui dicit: «Si quis vobis evange-
lizaverit præter id quod accepistis, anathema sit.»
Dicit autem ille ipsis bis verbis adorandam esse
increatam Deitatem et lucem unam in trinis sub-
stantiis, 405 eamque invisibilem esse non solum
hominibus, sed etiam ipsis angelis. Quis igitur tam
temerarius erit tantaque amentia captus, ut cum
creaturæ invisibiles sint, dico angelos, animas,
dæmones, hominibus dicere nudeat visibilem esse
naturam Dei qui cuncta procreavit? Neque solus
in misericordia nostra et multis lacrymis sunt qui
patrio dogmati Ecclesiæ hæc apostolicam anathema
sibimet ipsi contraxerint; sed patet etiam multa
eos in temeritate et amentia versari, quippe qui
omnem dicant doctrinam et omnem cognitionem
ferri ex nostra ratione. Nam in hujusmodi rebus
illis utendum est testimoniis ad conspicuam et pla-
nitiorem infinitorum revelationem, quæ ex humano-
rum sensuum inde a primis a pueritia moribus
consuetudine cognitiones evadant immortalibus regu-
lis æquales. Deinde progrediendum est alterno
vestigio gradatum et in analogis addendis et de-
mendis concludendum ex exiguis quæ intercedat
differentiis, et ut scientiæ sol clarior fiat, quoniam
scientiæ doceri potest, demonstrare opus est sub-
esse rationem, sensuum propriam ac primitivam
perceptionem. E qua tanquam e prima origine ac
fonte scientiæ omnis prosiliunt rivuli et illis quæ
percipiuntur, cogitantur, cognoscuntur, sub-
stantiæ primæ 406 notionem et notitiæ. Nam quod videmus
nos et audimus, modo palato dulcia et amara per-
cipimus, modo aspera et levia tactu, et quod calidus
et ardens ignis est, nix frigida, perceptiones com-
munes sunt et propriæ sensuum. Neque enim a
quoquam edocemur videre et audire aut ignem
ardere, frigere nivem, mel dulce esse. Sua sponte
enim sensus ad alia inclinatur, alia fugit, nulla æscita
geometrica necessitate vel alia qualibet argumen-

(1) Εἰ τοῦτο ἐν Cod.

tatione. Sic enim Deus universi procreator initio distribuit et injecit naturæ semina has radices primitivas, fundamenta certissima in scientia quacunq̄ue comprehendenda et demonstranda. Unde invicta et vel maxime stabilia veritatis argumenta petuntur. Nam argumentorum dicunt principia per se debere esse data, et quæ per se fidem habeant et omnino firma sint et quibuscumq̄ singula omnia consentiant, quasi cum his omnia consentiant; quasi ratione instigatrice quadam firma ac certa innixi philosophi tanquam sub sole ab luce in argumentando protrahere possint ad cujusque rei veram necessitatem, vim veritatis.

λογον ἐξ ἀπάντων τὸ συγκεχωρηχός, ὡς ἂν ἐξ ἐρητηρίου βεβαίου καὶ ἀσφαλοῦς ταῖς τῶν σοφῶν ἀποδεικτικαῖς φωναῖς τε καὶ γλώτταις κινουμέναις ἀγώγιμον ὡς ὑφ' ἡλίῳ καὶ ἠελίῳ μέχρι τοῦ προσήκοντος ἐκάστη συμπεράσματος τὸ τῆς ἀληθείας εἴη πορευόμενον ευγενές.

III. Sed ut exemplis tribus vel quatuor illustrentur quæ dicta sunt, dicat nunc magister noster magnus ille Ecclesie pharus Dionysius qui ex his quæ percipiuntur sensibus et per se fidem habent et cum **407** omnibus consentiunt, argumenta nobis præbet. Qui dum docere vult Deum esse ubique locorum et in rebus omnibus, ut etiam decebat, rationibus communibus et quæ omnibus aperte sunt utitur ad illustranda ea quæ supra sensus posita sunt. « Quemadmodum enim, inquit, in centro omnes circuli radii in unum coeunt, et centrum omnes in se radios illos conjunctos tenet ratione unitatis non minus inter se quam ad unum unde provenerunt principium, ita e Deo et in Deo omnia omnino conjuncta et in unitate comprehensa et invicem sibi opposita sunt. » Rursus: « Quemadmodum vox una eademque ab auribus multorum ut una percipitur, ita Deus unus et individuus in iis quæ per se divisa sunt, ut individuus est. » Rursus: « Quemadmodum sigilli unius signa plura respiciunt ad sigillum archetypum idque in singulis signis expressi, totum apparet et idem, neque ulla in parte ut dividuum, ita ad Deum omnia respiciunt. » Rursus: « Quemadmodum in anima conjunctæ sunt inter se quæ ex parte in lucem veniunt totius corporis facultates, ita in Deo quoque. Neque enim absurdum esse dicit ex obscuris imaginibus ad universi principium procedere et oculis divinis singula quæque contemplari in universi prima causa conjuncta et in unitate comprehensa. »

IV. Quibus dictis, Videte, inquit Gregoras, quomodo ex iis quæ sensibus **408** percepta ac aperta sunt mens invisibilis arripit quæ firma sunt et ad rerum divinarum et supra sensus positarum cognitionem facile ascendat, et quomodo ex iis quæ natura sua sunt individua ad ea quæ in partes discretæ cernuntur descendat, deinde rursus ex his ad individua redeat, neque tamen naturæ ipsius mysteriis excedat et simul materiæ naturam cum soleat induere et pro modo implere, alternis ac recouditis, ut dicunt, complicationibus et confusioni-

Α πειν ἢ ἀκούειν, ἢ διὰ καίρις τὸ πῦρ καὶ ψυχτὸν ἢ χιτῶν, καὶ τὸ μέλι γλυκύ. Αὐτόθεν γὰρ ἡ αἰσθησις τὰ μὲν προσίεται, τὰ δ' ἀποσείεται διὰ τινὲς ἐπιστάτου γεωμετρικῆς ἀνάγκης καὶ διὰ συλλογιστικῆς ἀποδείξεως οἰασθησοῦν, τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ πανσόφως προοικονομήσαντος· τε καὶ προὑποθέτος τῇ φύσει σπαρατικῶς οὕτως τὰς τοιαύτας ἀρχηγόνους βίβλας, ἐφόδιον κράτιστον ταῖς ἐπιστημονικαῖς ἐξῆς ἀπάσαις μετέδοις· καὶ ἀποδείξουσιν, ἐξ ὧν οἱ ἀκαταμάχητοι καὶ δυσαντιβλεπτοὶ μάλιστα τῆς ἀληθείας περατοῦνται συλλογισμοί. Δεῖν γὰρ εἶναι τὰς ἀρχὰς τῶν συλλογισμῶν αὐτοδιδάκτους καὶ αὐτόθεν ἔχουσας τὸ πιστὸν καὶ ἀναντιβῆτον πανταχοῦ καὶ ὁμοῦ.

B Γ'. Καὶ ἐν ὑποδείγμασι τρισὶ καὶ τέτρασι διαλευκανθεὶ τὰ εἰρημένα, προκείσθω νῦν διδάσκαλος ἡμῖν ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας φωστὴρ Διονύσιος, ἐκ τῶν τῆ αἰσθησις γνωρίμων καὶ αὐτόθεν τὸ πιστὸν ἔχόντων καὶ ἅπασιν ὁμολογημένων τὸ συγκεχωρηχός παριστῶν τὸ ζητούμενον. Θέλω γὰρ διδάξει πανταχοῦ τὸν Θεὸν εἶναι τε καὶ [f. 163 v.] πᾶσι μεθεκτὸν, ὡς ἔκεινθ προσήκει, ταῖς κοιναῖς καὶ πᾶσι προδήλοις ἐννοιαῖς πρὸς τὴν τῶν ὑπὲρ αἰσθησιν κέχρηται δῆλωσιν. « Ὅσπερ γὰρ ἐν κέντρῳ, » φησὶ, « πᾶσαι αἱ τοῦ κύκλου γραμμαὶ κατὰ μίαν ἑνωσιν συνυφεστέχασαι, καὶ πάσαι ἔχει τὸ κέντρον ἐν ἑαυτῷ τὰς εὐθείας ἐνοειδῶς ἠνωμένας πρὸς τε ἀλλήλας καὶ πρὸς τὴν μίαν ἀρχὴν ἀφ' ἧς προήλθον, οὕτως ἐκ Θεοῦ καὶ ἐν Θεῷ τὰ ὄντα πάντα συνελημμένως καὶ ἐνιαῖως εἰσι, καὶ τὰ ἀλλήλοις ἐναντία. » Καὶ πάλιν, « Ὅσπερ φωνὴ μία καὶ ἡ αὐτὴ πρὸς πολλῶν ἀκοῶν ὡς μία μετέχεται, οὕτω καὶ ὁ Θεὸς εἷς ὧν καὶ ἀμερῆς ὑπὸ τῶν μεριστῶν ἀμερίτως μετέχεται. » Καὶ πάλιν, « Ὅσπερ σφραγίδος μίᾳς ἐκτυπώματα πολλὰ μετέχει τῆς ἀρχετύπου σφραγίδος· ἐν ἐκάστῳ τῶν ἐκτυπωμάτων ὅλης καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἐν οὐδενὶ κατ' οὐδὲν μέρος, οὕτω καὶ τοῦ Θεοῦ τὰ πάντα μετέχει. » Καὶ πάλιν, « Ὅσπερ ἐν τῇ ψυχῇ μονοειδῶς αἱ τῶν κατὰ μέρος πάντων προνοητικαὶ τοῦ ὅλου σώματος δυναμεις, οὕτω καὶ τῷ Θεῷ. Οὐδὲν γὰρ ἄτοπον, » φησὶ, « ἐξ ἀμυδρῶν εἰκόνων ἐπὶ τὸ πάντων αἴτιον ἀναβάντας ὑπερκοσμίοις ὀφθαλμοῖς θεωρήσαι· πάντα ἐν τῷ πάντων αἰτίῳ μονοειδῶς καὶ ἠνωμένως. »

D Δ' Ταῦτα εἰπὼν, Ὁρατε, φησὶν ὁ Γρηγόριος, πῶς ἐκ τῶν τῆ αἰσθησις γνωρίμων καὶ φανερῶν ὁ νοῦς ἀφανῆ, ὧν ἀρπάζων τὸ βέλτιον, βραδίως ἐκ τῆς πρὸς τὴν τῶν θεῶν καὶ ὑπὲρ αἰσθησιν εὐρεσιν ἀνατρέχει, καὶ τοῦ φύσει ἀμερούς ἐς τὴ μεριστὸν κατιῶν ἀμερῶς αὐτῆς πρὸς τὸ ἀμέριστον ἐκ τῶν μεριστῶν παλινδρομεῖ (1), μήτε τῶν τῆς ἑαυτοῦ φύσεως, ἐξισταμέτοις μυστηρίων, καὶ ἅμα τὰς ὀλικὰς ἐνεργείας εἰσὼδῶς περιτίθεσθαι τε καὶ οἰκονομικῶς ἐκπληροῦν, ἀμοιβαίαις καὶ λεληθυσταῖς φάναι παραπλοκαῖς τε καὶ συμφύταις συνάγων πρὸς ἑαυτὴν, καὶ

(1) Παλινδρομῶν Cod.

ἀναλόγως τὸ ἐξ αὐτοῦ φῶς πολλοῖς ἐναπειρῶν ὀφθαλμοῖς, καὶ ὡς περ πολλοῖς ἐφεστῆς κειμένοις καὶ ὀφθαλμοῖς ἐν ἐμφανίζῳ πρόσωπον. καὶ τὸ κεχυμένον τῆς ὕλης ἀπειρον καὶ ἀόριστον οἰκείους πέρας ἔχει καὶ σχήμασι μορφῶν καὶ συνδέων καὶ συναρμύσεων. Καὶ ἡ πρὶν περιπεδούσα τοὺς ἔνδον λογισμοὺς τῶν ἀπορρήτων καὶ θεῶν πραγμάτων ζήτησις, τῶν αἰσθητῶν ἤδη ἀναχωροῦσα τῇ τῷ νῷ προσηκούσῃ γνώσει ἀκολουθεῖ. Ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τὰς θείας καὶ νοερὰς προόδους ἐθέλοντες, δηλοῦν οἱ θεοὶ Πατέρες παραδείγματι φαινόμεναι ταῖς ἡλίου χρώνται ἀκτίσιν, αἱ τὴν ἐτυμολογίαν ἀπὸ τοῦ ἐκτείνεσθαι ἔχουσαι χεῖνται μὲν, οὐκ ἐκχέονται δὲ, ἀλλ' ἐκτείνονται περίεξ κατὰ τὸ ἀνάλογον τῆς τῶν δεχομένων εὐρυχωρίας. Πληθύνεσθαι γὰρ ὁ θεὸς ἐφησε Μάξιμος τὸν Θεὸν τῷ καθ' ἑαστέον εἰς παραγωγὴν τῶν δυνάμεων βουλήματι, ταῖς προνοητικαῖς προόδους πολλαπλασιαζόμενον, μένειν δ' ἀμερίστως ἕνα καθάπερ τὸν ἡλίον ἀκτίνας μὲν πολλὰς, προπέμποντα, μένοντα δ' ἐν τῇ ἐνότητι. Ὅταν γὰρ εἰς τὴν προβλητικὴν ἀποσκινώμεν δυνάμιν τοῦ ἡλίου, μονοειδὲς καὶ ἕναιον τὸ τῶν ἀκτίων καταλαμβάνομεν πλῆθος· ὅταν δ' εἰς τὴν ἀστάθμητον καὶ μεριστὴν ποικιλίαν τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως, τὰς ἀκτίνας ἐκτεινομένης οἰοεῖ τις, χεῖρας ἐργατικὰς τὸ τε τῆς ἀριθμητικῆς ἐπιστήμης [f. 164 r.] ἀναλισκομένης δι' ἀπορίαν, τὸ ἐν εἰς ἀναριθμητὸν πλῆθος σχιζόμενόν τε καὶ μεριζόμενον βλέπομεν. Οὕτω δὲ καὶ τῆς ψυχῆς καὶ τῶν αὐτῆς δυνάμεων καὶ ἡμεῖς τοιούτοις χρώμαθα παραδείγμασιν, ἐνίοτε μὲν τὸν ὁμοῖον τρόπον, ἐνίοτε δὲ τὸν ἀντίστροφον· οὐλοῖ γὰρ ὄργανων ἑνῶν τῷ τῆς ψυχῆς ὀφθαλμῷ τῷ νῷ πρὸς γινώσκωσιν τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, τῆς τε αἰσθήσεως ἄμα καὶ διανοίας, ἐκ τούτων αὐτῷ τὴν ἐπιστήμην αἰετὸν συσκευαζομένην ὀρῶμεν κατὰ ἀτελοῦς διχονοίας εἰς ὁμόνοιαν συγγενῆ συνιοῦσαν, τῆς μὲν ἀναλήψεσιν ὀλοσχερστέρας ἐξωθεν εἰσαγωγῆς τὰς πρώτας ἀρχὰς, ἐκ τῆς τῶν αἰσθητῶν συμπεφορημένης τε καὶ ἐπιχειρῶσ μεταβαλλομένης πολυφωνίας (1), τῆς δὲ παραδεχομένης τε καὶ παραπεμπούσης εἰς ἕν ἀκριβέστερον ἐπισκέψεως ἐργαστήριον τὸν νοῦν, καὶ ἀναχωνευούσης ἐκεῖ πρὸς ἐμπειρίας ὁμόνοιαν τε καὶ ἐνότητα. Οἷς γὰρ ἑτερότης πάρεστι, τούτων ἀπειρῶσ σαφῶς ἡ ὁμόνοια· οἷς δὲ μὴ, τούτοις δὲ καὶ τὰ τῆς ὁμονοίας, βῆσται ἐμφύεται. Καὶ ὁ τοῦ ἡλιακοῦ παραδείγματος ἕναιον, εὐφυῶς τῆς κατ' αἰσθησιν ἐξεκχωρητικῆς συνηθείας εὐθὺς, καὶ τὴν αὐτῆς ὁράσεως προσεδρεῖαν εἰς τοὺς νοητοὺς βῆσται ὀφθαλμοὺς μετενηνοχεν, ἡγεμόνας τῆς τοιαύτης εὐρίσκων ὁδοῦ τοὺς ἀγίους, τοὺς μὲν αἰσθητοὺς ἐνεῖναι λέγοντας ἕκστασιν γίνεσθαι, Θεῷ δ' ἤκιστα πάντων παρόντι πανταχοῦ καὶ τὰ πάντα πληροῦντι καὶ μηδὲν ὀλιγομένον ὀπίου δὲ τὴν θεῖαν ἕκστασιν ἐξασθαι ἂν ἐπινοηθεῖη.

Ε'. Ὅμοιον γὰρ ἡγοῦσιν αἱ λέξεις, οὐχ ὁμοῖον δ' ἔχουσι τὸ τῆς ἀναγωγῆς καὶ κατὰγωγῆς ὁρμητήριον, ἀλλ' ἄλλως μὲν ἐπὶ Θεοῦ, ἄλλως δ' ἐπὶ ἀνθρώπων τοῖς ὀφθαλμοῖς τε καὶ εὐσεβῶς φρονοῦσι λαμβάνον-

A. bus ad se referat et pro ratione ipsius lucem infundat multis eorum quæ ipsi subjecta sunt. Itaque quemadmodum multis e speculis una eademque facies apparet, et materias quæ effuse infinitæ sunt et interminatæ mens ad suam rationem ac naturam format et inter se conjungit et componit. Investigatio autem quæ prius in rebus arcanis ac divinis versabatur, e sensibilibus jam egressa mentis consentaneæ rationi se adjungit. Quare sancti Patres dum divina ac spiritualia facta explicare student, pro exemplo luculento utuntur radiis solis, qui etymologice a radiando explicati funduntur quidem, nec tamen omnino effunduntur, sed extensi radiant circum circa pro locorum latitudine. Nam plenum esse dicit sanctus Maximus Deum cujusque rei causæ propriæ et varia multa transire rationes ejus providentiæ; tamen individuum eum **409** unum manere, ut sol, qui quanquam multos effundat radios, tamen maneat in unitate. Cum enim solis vim quæ effundit radios respicimus, totum aliquid et unum esse quod radios in se complectatur dicemus; sin autem vagam et particularem solis in mundo efficientiam spectamus, radios qui effunduntur tanquam manus operarias ad numerum referemus propter inopiam nostram, et unum illud quod ad numerum referri proprie non potest dividuum aliquid et in partes divisum putabimus. Sic de anima nostra ejusque facultatibus nos quoque hujusmodi exemplis utimur, interdum ad rationem consentaneam, interdum ad contrariam. Nam cum duo organa animi nostri, oculus, mens, habeant ad res externas cognoscendas sensum et rationem, his ei semper parari videmus scientiam eamque ex imperfecto dissensu in unitatem et consensum coeuntem. Altera enim via extrinsecus primæ rerum imagines petuntur, ita quidem ut contemplatio res ipsas plenas concipiat earumque naturam in varietate sistat et continuo contrahat; altera autem via et recipit contemplatio et transferi res, ad unam dico firmiorem operationem mentis, ibique recondit ad rerum consensum et unitatem efficiendum. Quibus enim contraria insunt, sano consensus ille deest; quibus non, his facillime quoque consensus adheret. Qui bene solis illud **410** exemplum intellexerit, e mera sensuum perceptione facile egredietur, et res externas facilo transferet ad oculos mentis, quos tanquam divinos hac in via duces deprehenderit, quippe qui in robus externis dicant esse confusionem, contra Deum esse pulcherrimum ubique locorum et permanere omnia, neque ullum esse locum qui solus Dei extensionem contineat.

V. Sonant quidem verba notionem eandem: sed non eandem habent vim deductionis et relationis, sed alio modo de Deo, alio de hominibus accipiuntur ab iis qui ut fideles ac pii cogitant. Rursus

(1) πολυφωνίας cod.

alio modo de rebus externis visibilibus, et mente cognitis, et divinis : « Hominis, inquit Chrysostomus, sunt verba, sed divina sunt cogitata per illa expressa. Fuge vocum ambiguitatem et rebus fidei adhaerere et verba ad calumniam arripere noli, sed inquire totum et judica secundum verba prolata; neve judex exsistas odiosus, sed concertator placidus. » Hæc quidem Chrysostomus : nos autem etiam ex aliis testimonia proferre possumus. Etenim de Deo et homine verba non ejusdem esse rationis dicit **411** etiam sancta Scriptura. « Ut enim pater, ait, misericors est erga filios, ita Dominus misericors erat erga eos qui timeant eum. » Sed inter Domini misericordiam et patris humani mirum quantum intercedit. Rursus sancta Scriptura : « Estote vos perfecti sicut Pater vester celestis perfectus est. » Sed ad hanc perfectionem venire hominibus nunquam omnino continget. Rursus : « Ut me Pater misit, ego vos mitto. » Sed utriusque legationis non eadem est auctoritas. Hic enim qui cum Patre unus, missus est tanquam lumen a sole, contra illi ut ministri a despota. De quo hæc dicit Apostolus : « Tum cognoscam sicut et cognitus sum; » nam plane necessarium est, inter Dei et hominis intelligentiam discrimen tantum esse, quantum inter Dei et hominis naturam.

VI. Quos igitur delectat superbire, et qui animum impium alunt et falsis excogitatis magna se facere opinantur, itaque pro arbitrio pervertunt et perverse explicant nomnum ac verborum notiones, hi sane brevi manu a sanctis divinæ Ecclesiæ Patribus. ex aula cœlesti expelluntur Cylonii instar piaculi. Licet etiam afferre condemnationem illam quam Plato in Homeri carmina pronuntiavit, utpote quæ pravos libidines commendarent, deos tanquam homines repræsentantia, quæque ipsius reipublicæ constitutionem facile pervertere possent **412** pravisque moribus honorum hominum aures offendere; vel, ut quod magis huc quadrat dicam, blasphemorum expulsionem e sacris per ipsum nostrum Dominum. Quemadmodum in rebus externis natura rudem quantum materiam exhibet hominibus, neque ut alia plurimia ad usum satis apta, cum naturæ id proprium sit ut pro origine sua res inter se conjunctas et inseparatæ contineat, tamen ut res ad vitam necessariæ scilicet præsto sunt et invicem permutantur, ita quoque nomina ac verba sese habere conspicuum est, et præcipue quæ similitudinem reddant, tanquam materia quardam per se confusa, arte formata et ad usum modo pro singulari ratione modo pro scribentium aut dicentium argumentis commode adhibita et inversa. In his autem architecti sunt nostri sancti Ecclesiæ doctores, si nos revera Patrum honorum bona proles dici neque quæ ab illis confecta, volumus suffodere, distrahere, conscindere, ut amentes et paricidæ isti faciunt, quos

(1) Χρυσαστίμου ἐκ τοῦ Εἰς τὰ σφραγῖδας τῶν βίβων καὶ εἰς τὴν τοῦ Σωτῆρος οἰκονομίαν.

Α ται, καὶ ἄλλω; μὲν ἐπὶ τῶν σισθητῶν, ἄλλω; δ' ἐπὶ τῶν θεῶν καὶ νοητῶν. « Ἀνθρώπινα γὰρ, ὁ θεὸς ἔφη Χρυσόστομος, τὰ ῥήματα (1), ἀλλὰ θεῖα νοήματα ὁ αὐτῶν. Φεῦγε τὰ ἀπὸ τῆς λέξεως ὑποπαλλόμενα, καὶ νόει τὰ διὰ τῆς πίστεως θεωρούμενα. Μὴ προλαθῶν ἀρπάζης τὸ ῥήμα εἰς διαβολὴν, ἀλλ' ἀνάμεινον τὸ τέλος; καὶ χρίνον τὸ λεγόμενον. Μὴ γίνου δικαστῆς δυσμηθῆς, ἀλλὰ συναγωνιστῆς εὐμενῆς. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσόρρομμων· ἡμεῖς δὲ καὶ ἐξ ἐτέων ἔχομεν παριστῆν τὸ λεγόμενον. Καὶ γὰρ καὶ τὸ καθὼς ἐπὶ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων λεγόμενον οὐχ ὁμοίαν ἔχειν διάνοιαν ἢ θεῖα Γραφή συγγωρεῖ. « Καθὼς » γὰρ, φησὶν, « οἰκτεῖται πατὴρ υἱούς, οἰκτεῖρησai Κύριος τοὺς φθουρούμενους αὐτόν. » Καὶ εἰσὶν οἱ τοῦ Κυρίου οἰκτιρμοὶ τῶν τοῦ ἀνθρώπου πατρῶν οἰκτιρισμῶν ἀπειροπλάσιος ὑπέρτεροι. Καὶ πάλιν, « Γίνεσθε τέλειος καθὼς καὶ ὁ Πατὴρ-ὁμῶν ὁ θεράσιος τέλειος ἐστι. » Πρὸς οὖν τοιαύτην ἐλληνθεῖαν τελειότητα πάντως ἀνθρώποι; ἀδύνατον. Καὶ πάλιν, « Καθὼς ἀπεστάλαξέ με ὁ Πατὴρ, καγὼ πέμπω ὑμᾶς. » Ἄλλ' οὐχ ὁ αὐτὸς ἐπ' ἀμφοῖν τῆ; ἀποστολῆ; ὁ τρόπος; ὁ μὲν γὰρ ὁμοούσιος [f. 164 v.] ὦν τῆ; Πατρὸ; ὡς ἐξ ἡλίου φῶς ἀπεστάλη, οὗτοι δ' ὡς δούλοι πρὸ; δεσπότου. Καὶ τὸ τοῦ Ἀποστόλου δὲ, « Γίνεσθε τότε, καθὼς καὶ ἐπέγνωσθη; » πᾶσα γὰρ ἀνάγκη τοσούτον εἶναι τὸ ὑπερβάλλον μεταξὺ τῆ; θεῖας γνώσεως καὶ τῆ; ἀνθρωπίνης, ὅσον καὶ τῆ; θεῖας φύσεως πρὸ; τῆ; ἀνθρωπίνην.

Γ'. Οἱ οὖν πρὸ; ὑβρίν τρυφᾶν οἱ καιροὶ χαριζόμενοι νοῦν τε ἀλάστορα βρεφουργοῦσιν ἐν τῆ; ψυχῆ; κακὰ τοῦ σαθροῦ φρονεῖν μέγαρα φρονεῖν χορηγοῦσι, κἀντεῦθεν πρὸ; τὸ βουλούμενον ἔπεισι διαστρέφειν καὶ ἀνελλίττειν κακῶς τὴν τῶν ἐνομάτων τε καὶ ῥημάτων διάνοιαν, τοσούτους οὐ μέγα ἔργον τοῖ; θεοῖ; Πατρῶσι τῆ; θεῖας; ἐλαύνειν αὐλῆ; καθάπερ Ἀθηναῖοι πάλας τὸ Κυλῶνιον ἄγος. Προσθεῖν δ' ἂν καὶ ξενιτλασίαν ἐκείνην ἐγὼ, ἣν τῶν ὀμῆρου πάλαι Πάτων ἐπῶν κατεψήφισται, ὅσα δῆπουθεν αἰσχροὶ καθυβρίζουσιν ἔρωτες καὶ λέξεις ἀνθρωποπαθεῖ; ὅποιοι τὸ τῆ; ἐκείνου πόλεως; ἤθος κινδυνεύειν ἔμελλον ἂν, σεμναῖ; ἀσέμνω; ἀκαταῖ; ἐνοχλοῦσαι· μάλλον δ' εἰπεῖν οἰκιστοτερον, ὡς πρὶν τοῦ; θεοκαπήλους ἐκείνου; δὲ Κύριος ἐκ τοῦ ἱεροῦ. Ὅσοι γὰρ ἐπὶ τῶν φαινομένων; πραγμάτων ἢ μὲν φύσει; ἀνείδειον τρόπον τινὰ τὴν ὕλην παρέχει τοῖ; ἀνθρώποι; καὶ ὑπεραντίαν ὡ; τὰ πολλὰ πρὸ; τὸ χρήσιμον, ἐπειδὴ περ ἢ μὲν φύσει; τὴν αὐτὴν ἀεὶ συγκεχυμένον καὶ ἀδιάκριτον τρόπον τηρεῖ τῆ; γενέσεως; δ' ἄ; ἀπαιτοῦσιν αἱ διγνεαῖ; καὶ διάφοροι τῶν ἀνθρώπων χρεῖαι, ταῦτα μεταβάλλει πάντα πολλαχῆ; καὶ πολυτρόπως ὑπ' αὐτῶν πρὸ; τὸ χρίσιμον, οὕτω καὶ τὰ τ' ὀνόματα καὶ ῥήματα διαγνοῖ; ἂν τις ἔχοντα, καὶ μάλιστα ὅσα ταῖ; ὁμωνυμίαι; περιδινεῖται, καθάπερ ὕλη τις διάφορος ὑπὸ τῆ; τέχνης παιδαγωγούμενά τ' ἐκαὶ πρὸ; τὸ χρίσιμον τοῖ; καιροῖ; καὶ ταῖ; τῶν γραφόντων καὶ διαλεγόμενων κατ' οἰκονομίαν ὑποθέσει; μεθαμμιζόμενά τε καὶ μεταλαμβάνόμενα. Καὶ τούτων ἴμῃν ἀρχιέκτορας

οι θεοι της Ἐκκλησίας διδάσκαλοι γίνονται, εἰ βουλοίμεθα προγόνων φάναι χρησίων ἀπόγοι χρηστοὶ καλεῖσθαι, μηδαμῆ τὰ ἐκείνων τοιχωρυχοῦντες καὶ παρασπῶντες καὶ σκερᾶντοντες κατὰ τοὺς ἀγνώμονας καὶ πατραλαῖα; παῖδας ἐκείνους, οὐ; ἐξώλεις καὶ πρῶλεις ἐκάρωνται πάντες ἀπώλυσθαι· ὡσεὶρ δὴ πῦρ καὶ Πέτρος ὁ θεὸς ἀπόστολος, διδάσκων μὴ διάστρέφειν τὰς θείας Γραφάς; κακίαν ἀντίβροπον, καὶ τὰδε προστίθαι· « Ἦς ὁ ἀγαπητὸς ἡμῶν ἀδελφῶν; Παῦλος κατὰ τὴν αὐτῆς δοθείσαν ἑσφίαν Ἐσφίαν ὑμῖν, ὡς καὶ ἐν πάσαις ταῖς ἐπιστολαῖς λαλῶν ἐν αὐταῖς περὶ τούτων. Ἐν εἰς ἐστὶ δυσνόητά τινα, & οἱ ἀμαθεῖς καὶ ἀσθητικοὶ στρεβλοῦσιν, ὡς καὶ τὰς λοιπὰς Γραφάς, πρὸς τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀπώλειαν. »

Ζ'. Ὁρᾶτε πῶς δεῖ τοῖς τοιοῦτοι; συνειτῶν ὁμοῦ καὶ εὐγνωμόνων καὶ οὐδὲ μὴ κακοδαίμωνων ἐκροσῶν, ὅποιοι πρὸς ἀμαθίας ἀμουσον μουσεῖον φοιτῶν [f. 225 v] ἐβώθησαν ἐκ παίδων καὶ ἐπαλέα λέσχων, ὅπου μηδαμῆ δικαιοσύνης γενομένης ἔλασε καρποὶ, μήτε μὴν οὐδ' οἱ μετ' ἀρετῆς εὐδοκίμειν ἐδῶκες, ἀλλὰ κακίας τρῶφιμοι; ἡμῶν καὶ γλώτται, καὶ πρὸς γὰρ τὸν ἑαυτῶν καὶ διὰ τὸ ἀσθητικὸν διανοίαι, πρὸς τὴν ἰδίαν ὑπόληψιν τὰ τῶν θείων Πατέρων διαστρέφουσαι βήματα· ὁ δὲ καὶ Παλαμᾶς τετόλμηκεν ἐφ' ἡμῶν, μισοφρόνον ἔργον ἀσεβείας γενόμενος ἔκοντι. Ἐκεῖ δ' ἐς τὸδε τέλος εὐζωνον εἰπεῖν καὶ μάλα γέ τι βέβητον τὸ τῆς διαλέξεως ἐκείνης ἐχώρει προσημῶν, καὶ τὰς τῶν Παλαμιτῶν ἐκείνων ὁμολογίας διὰ τῶν θείων καὶ φησὺκτων Γραφῶν ἀνσφιλέκτους ἐκ πρώτης φάναι γραμμῆς ὁ Γρηγορᾶς ἔχειροῦτο, καὶ μίαν εἰπεῖν ὁμολογεῖν εἶναι θεότητα ἀκτιστον καὶ φῶς ἐν ἀπρόσβητον καὶ ἀθάλαστον, τὴν μακαρίαν καὶ τρισυπόστατον μέγλην οὐσίαν, καὶ ταύτην μὴ μόνον ἀόρατον, ἀλλὰ καὶ νοῦ καὶ λόγου παντὸς ὑπερτέραν παντάπασι, « Σκεπτόμενος, » ἔφησε, « πῶθεν καὶ ποίας αἰτίας ὁρμώμενος Παλαμᾶς δεύτερον ἰδογμάτισεν ἀκτιστον εἶναι φῶς ὑπὲρ τοὺς ἀγγέλους; μὲν, ὑπερμένον δ' οὐκ ἀπειράκις τῆς μακαρίας ἐκείνης καὶ θείας οὐσίας· πῶθεν δὲ καὶ ποίαν εἰλήφει τὴν πρόφασιν ἐκ τοῦ τοιοῦδε φωτὸς πλήθος εἰσενεγκεῖν θεοτήτων ἀκτίστων καὶ ἀνοουσιῶν, τῆς θείας οὐσίας διαφόρων πάντη καὶ ἑτερόγενῶν. Ἐγὼ γὰρ οὐκ οἶδ' ὁπότερον εἰποῦμαι ἂν· ἢ γὰρ οὐκ ἀκήχοε διαβήδην τῆς ἁγίας ἔκτης καὶ οἰκουμένης συνόδου βρώσης τὰ ἐναντία, ἢ ἀκούσας οὐκ ἤθετο, ἢ ἀσθόμενος, ἀφρόδον τε ἔκρινε καὶ μηδεμιᾶς τινος ὄλως ἄξίαν φροντίδος εὐλόγου. Φασὶ γὰρ οἱ τὴν θείαν ἐκείνην σύνδον συγκροτήσαντες θεοὶ Πατέρες ὡς, Ἡμεῖς οὐτε τρεῖς τινες θεοὺς ἐπιστάμεθα οὐδ' ὄλως πολλοὺς θεοὺς ἢ φύσεις; ἢ οὐσίας ἢ θεότητας ἔγνωμεν ἢ γινώσκοντες οὐδαμῶν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἔχοντα ἢ φρονούντα ἢ γινώσκοντα τοῖς ἀναθέμασι βάλλομεν. » Τούτοις ἢ Παλαμική φασὶ ἐκείνη τοιαύτη τινὰ τὴν ἀντιθεσιν ἐπεισήνεγκε· Ἐτὸν μὲν τῆς ἔκτης συνόδου τοῦτον ἀναθεματισμὸν ὑπερβετέον ἐν τῷ παρόντι. Δεῖ γὰρ ἀποκρίνασθαι ὡς οὐκ ἄλλοις τις ἡμῖν ἐγγὺν ἢ περὶ φασὶς πρὸς δευτέρας θεότητας ἐνωϊάν τε καὶ πλείων, ἀλλὰ καὶ μάλα τι εὐλόγος. Δείξαι γὰρ ἡμῖν τὴν τῶν θείων Γραφῶν δύναμιν ὅθεν ἡμῖν

A. perditos, scelestos, dignos qui peccant, execrantur omnes. Quare sanctus apostolus Petrus dum monet ut sacras Scripturas interpretemur malitiose, hæc dicit : « Sicut et clarissimus frater noster Paulus secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut 413 et in omnibus epistolis, loquens in eis de his, in quibus sunt quedam difficilia intellectu, quæ indocti et instabiles depravant, sicut et cæteras Scripturas, ad suam ipsorum perditionem. »

VII. Videte igitur ut hujusmodi res desiderent viros prudentes et placidos, nec vero auditores malignos quales sunt qui ignorantie museum indoctum frequentare inde a pueritia consuerunt et officinas ferrarias ubi neque justitiæ fructus capiuntur neque sudor honestus aestimatur, sed nequitie voces et linguæ clamant, et male prævæque notiones pro eujusque mentis conceptu captæ sanctorum Patrum præcepta pervertunt. Quod inter nos Palamas ausus est, qui ultro impietatis mercenarius existit, cum ad illud bene extractum, ut ita dicam, et subtile dialectices proœmium successisset et Palamitarum homologias divinis et invictis Scripturis prima ut dicant litterula Gregoras repressisset. Nam unam contendit esse deitatem increatam et lucem unam inaccessibleem et sempiternam beatitudinem, et in Trinitate unam essentiam eamque non solum invisibilem, sed etiam supra mentem ac rationem nostram positam. Inquirendam autem, inquit, unde et qua ratione commotus Palamas alteram statuerit esse lucem increatam, angelis quidem 414 superiorem, sed multo inferiore beatitudine illa et divina essentia. Deinde, unde et qualem prætextum habuerit e luce illa multitudinem deducere deitatum increatarum et inessentialium, quæ a divina essentia prorsus diversæ sunt et alius generis. Equidem sano dicere nescio. Aut non audivit ille quæ sancta sexta œcumenica synodus contraria clara voce exclamavit; aut audivit, sed non concepit, aut concepit, sed dissensa esse judicavit et quæ nulla omnino digna essent aestimavit. Dicunt enim qui sanctam illam synodum congregaverunt sancti Patres : « Nos neque tres quosdam deos novimus, neque plures deos vel naturas vel essentias vel deitates agnoscimus, neque hujusmodi opinionis assæctas agnoscimus; sed eum qui hæc intelligat aut cogitet aut agnoscat anathemate damnamus. » Quibus Palamitarum sodalitas opposuit hæc : « Sextæ synodi anathema illud in hujusmodi rebus nihil valet. Nam licet respondere, nos non sine ratione alteram deitatem agnoscere et credere, sed profecto ratione sana. Jam si nos niti demonstraverimus sacræ Scripturæ auctoritate, hinc utrumque pateflet, in nos neque victoritate, hinc utrumque anathema cadere posse. Neque id aliunde

demonstramus quam e luce quæ in monte Thabor olim circum Domini corpus apparuit, 415 de qua etiam magnus ille theologus Gregorius dicit, eluxisse in corpore et deitatem submanifestasse et revelasse Deum in carne latentem; et iterum quam dicit lucem in monte deitatem oculis clarissimam prodentem, quæ olim visa sit apostolis, nunc vero iis qui Palamam sequuntur, et ante hos aliis paucis. Quare dicere licet, hanc invisibilem esse in Deo, illam visibilem, sed increatam; hanc imparticipabilem, illam participabilem; hanc superiorum, illam inferiorum. Ineptum enim esse dicit, credere cæli regione relicta totum illud divinum terrenis hisce hominibus rudibus maximam partem et sordidis et maculatis interesse. Qui enim, inquit, Deus ille nominari potest supremus, qui descenderit inde et in terra hominibus iisque flagitiosis intersit? Est igitur essentia ejus superior deitas increata semper in cælestibus thalamis, et hac de causa semper invisibilis et imparticipabilis, sed naturæ hujus inferiores variaz essentiaz sunt deitates, eaque de causa inessentialis simul participabiles et visibiles nobis. »

διὰ τοῦτο μένουσαν ἀόρατον πάντη καὶ ἀμέθεκτον ὁρῶν τῆς οὐσίας, καὶ διὰ τοῦτ' ἀνουσίου καὶ ἅμα

VIII. Ad hæc Gregoras, « Quomodo, inquit, melius quis convincatur se cum semet ipso unaque cum deitate pugnare? ut ejusdem Gregorii de hoc verbis utar. Nam si quis, quæ modo fundamenta sibi posuit 416 communibus et piis Ecclesiæ præceptis iniquis, hæc paulo post tempore quasi poenitentia commotus ipse suffodit et aufert: nonne præceptorum violatorem se reddit, ut sanctus apostolus dicit, unaque qui semet ipsum et deitatem impugnet? Affirmavit enim ipse in proœmiis, docens lutem unam inaccessibleem esse unam illam increatam beatæ Trinitatis essentiam et deitatem; et quia inaccessibleem dixit et invisibilem, declaravit etiam multo præstantiorem; quæ vero luce hac inferiora lumina, esse creata. Sunt autem hæc alia innumera et quotquot ille ipse eodem nomine secundum lucis in pluribus manifestationem commemorat in libro de baptisate. Quid igitur? nonne magnus hic præceptor semet ipsum et deitatem impugnare videtur? Apate, hæc amentis doctrinæ et linguæ peccata in Spiritum divinum, dolose in verbis quibusdam pulchris recondita. Nam cum multa hic enumeret lumina et horum unum dicat illud quo deitatem nobis non ipsam manifestari, sed tantum submanifestari: ipsa hæc sub præpositio temeritatem coerceat eorum qui tam stulte divina ludere student, ut a nobis in aliis multis dictum est, et cum progressi erimus loco suo planius exponetur. Breviter nunc dicat Chrysostomus noster Joannes: « Sæpe, 417 inquit, dictum est divinam naturam non qualis revera sit nobis apertam fieri, sed qualis oculis vel auribus naturæ mor-

A ἡ πρόφασις, αὐτὸθεν αὐτομάτως πάντως ἐκάτερα ἕψεται, τῆς τε μύμψως ἡ ἀπόφασις καὶ ἅμα ἡ τοῦ ἀναθεματισμοῦ ἀναχώρησις. Οὐ γὰρ ἄλλοθεν ἀλλ' ἢ ἐκ τοῦ ἐν Θεωρίῳ πάλαι τῷ ὄρει περὶ τοῦ Κυρίου σῶμα γενομένου τε καὶ φανέντος φωτός, περὶ οὗ καὶ τὸν ἐν θεολογίᾳ μέγαν συνηνέχθη λέγειν Γρηγόριον λάμψαι τῇ μορφῇ καὶ τὴν θεότητα παραδείξαι, καὶ γυμνώσαι τὸν ἐν τῇ σαρκὶ κρυπτόμενον. Καὶ πάλιν [f. 226 b] « Φῶς ἢ παραδειχθεῖσα θεότης ἐπὶ τοῦ ὄρους μικροῦ στερότερη καὶ ἕψως ὁ τότε μὲν ἐωράθη τοῖς ἀποστόλοις. νῦν δὲ τοῖς ἀμφὶ τὸν Παλαμᾶν ἀεὶ, καὶ πρό γε τούτων ἄλλοι; οὐκ ὀλίγοις; ὡς ἐξεῖναι λέγειν ἐντεῦθεν τὸ μὲν ἀόρατον τοῦ Θεοῦ, τὸ δ' ὄρατὸν μὲν, ἄκτιστον δὲ, καὶ τὸ μὲν ἀμέθεκτον, τὸ δὲ μεθεκτὸν, καὶ τὸ μὲν ὑπερκείμενον, τὸ δ' ὑφειμένον. Ἄστοκον γὰρ τὸν οὐράνιον χῶρον ἀπολιμπάνον ἴδον παρῆναι τῷ Θεῷ τοῖς ἐπιγελοῖς τούτοις, οὗσι βυπαροῖς τὸ πλείστον εἰπεῖν καὶ δυσώδεισι καὶ μεμολυσμένοις. Ἡ πῶς ἂν ὑψίστος λέγοιτο Θεὸς κατῶν ἐκείθεν καὶ τοῖς ἐπιγελοῖς; καὶ ἐφαμάτοις συνδιατρίβων; Ἄλλ' εἶναι τὴν μὲν οὐσίαν αὐτοῦ ὑπερκείμενην θεότητα ἄκτιστον, ἀεὶ τοῖς οὐράνιοις θαλάμοις ἐνδιατρίβουσαν, καὶ τὰς δὲ ἐνεργείας αὐτῆς ὑφειμένας θεότητος, διαφῶ-
μεθεκτὰς καὶ ὄρατὰς ἡμῖν. »

H'. Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγόριος, « Καὶ πῶς ἄν τις, » φησὶν, « ἐλεγχθεῖται μᾶλλον καὶ ἐαυτῷ μαχόμενος καὶ τῇ θεότητι; ἵνα τοῖς αὐτοῦ Γρηγορίου περὶ αὐτοῦ λέγων χρῆσωμαι. Εἰ γὰρ ἅπερ αὐτὸς θεμελίω ὑπέθηκε τρόπον, ταῖς κοιναῖς καὶ εὐσεβεῖσι τῆς Ἐκκλησίας ἐννοίαις ἐπόμενος, ταῦθ' ὥσπερ ἐν μεταμέλῳ γεγόμενος γνώμης διορῶνται καὶ ἀναίρει, πῶς οὐ παραβάτην ἐαυτὸν δείκνυσι, κατὰ τὸν θεῖον φάναϊ ἀπόστολον, καὶ ἅμα ἐαυτῷ μαχόμενον καὶ θεότητι; Δέδεικται γὰρ αὐτὸς ἐν προοίμοις διδάσκων ἡμᾶς εἶναι ἐν ἀπρόσιτον εἶναι τὴν μόνην ἐκείνην ἄκτιστον τῆς μακαρίας Τριάδος; οὐσίαν τε καὶ θεότητα. Ἀπρόσιτον δ' εἰπὼν καὶ ἀόρατον δεδήλωκεν εἶναι μετὰ πολλοῦ τοῦ χρεῖτονος; τὰ δὲ μετ' αὐτὸ πάντα φῶτα κτιστά. Εἴεν δ' ἂν ἄλλα τε μυρία, καὶ ὅσα μᾶλλον αὐτὸς τὴν ὁμῶνυμον φωνὴν τοῦ φωτός κατὰ τὴν εἰς πλείω σημαινόμενα ποιησάμενος ἔκτασιν ἐν τῷ περὶ βαπτισματος ἐξέθετο λόγῳ. Οὐ τοίνυν ἐαυτῷ [f. 227 a] μαχόμενος καὶ θεότητι φαίνουσι; ἂν ὁ μέγας οὗτος διδάσκαλος; Ἄπαγε. Μαινομένης ταυτὶ διανοίας καὶ γλώττης εἰσὶ παρευρήματα κατὰ τοῦ ἁγίου, ἧθεσι χρηστοτέροις δολερῶς κρυπτόμενα. Πολλὰ γὰρ ἐκείνος ἀπαριθμησάμενος λέγεσθαι φῶτα, ἐν τῶν πολλῶν εἶναι λέγει κάκεινο τὸ φῶς; ἐν ᾧ μὴ δεδειχθῆαι φησὶν, ἀλλὰ παραδειχθῆαι τὴν καυτὰ τὴν θεότητα, τῆς παρὰ προθέσεως; κολαζούσης τὸ ἀθθαδες τῶν ἀτόπως τὰ θεῖα βωμολοχεῖν ὠρημένων, ὡς καὶ ἡμῖν ἐν ἄλλοις εἰρηται τε καὶ αὐ προοῖοσι τρανότερον εἰρησεται κατὰ χῶραν. Παρὶ τῷ ὅμως ἐν βραχεὶ ὁ Χρυσσορρήμων ἡμῖν συμμαχῶν Ἰωάννης, εἰρηται, λέγων (1) πολλὰ κίς ὦ, ἡ θεῖα φύσις οὐ φαίνεται. ὡς ἔστιν, ἀλλ' ὡς

(1) Ἐκ τοῦ Εἰ; τὸ Εὐαγγέλιον, καὶ τίνος χάριν ἐν τῇ ἁγίᾳ Πεντηκοστῇ ἦλθε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.

ἐπιμετρῆται τῆ ὕψει ἢ τῆ ἀκρίῃ τῆς θνητῆς φύσεως· καὶ ἵνα μὴ εἰς ὕβριν ἐκλάβῃς τὸ τὴν ἁγίαν καὶ προσκυνητὴν φύσιν πυρὸς ὕψει φανῆναι, « Ὁφθῆσαν γὰρ, φησὶ, διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς, » ἐρμηνεύει τὰ νέα τὰ διὰ Μωϋσέως πάλα γενόμενα. Λέγει γὰρ Μωϋσῆς, « Καὶ ἦν τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ ἐν τῷ ὄρει Σινᾶ ὡς πῦρ καιόμενον. » Ἄλλ' ὄρα, φησὶ, καὶ τὴν λέξιν ἐκείνην συμφωνοῦσαν τούτῃ τῆ νέφ' οὐ γὰρ εἶπε πῦρ, ἀλλ' ὡς πῦρ. Καὶ ἐνταῦθα ὠφθῆσαν γλῶσσαι ὡσεὶ πυρὸς. Καὶ ταῦτα μὲν ὁ Χρυσορρήμων ἐκ πολλῶν ἀπολεξαμένοις ἡμῖν ἄλλα διεξέειπεν· ὁρᾶτε δὲ πῶς βραχείας λέξεως προσθήκη τὸ αὐθαδὲς καὶ τολμηρὸν θεραπεύει τῆς ἐννοίας, καὶ ἀναστέλλει τὸ ἀγαλῶτων, εἰ τινες εἰεν ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα πηδᾶν ὠρμημένοι δι' ἀμαθίαν ἢ δυστοπίαν κακοδαίμονος γνώμης. Κἀνταῦθα τοιγαροῦν τῆς παρὰ πρόθεσως προστεθείσης, μεγίστη γέγονε καὶ τῶν ἀτόπων ἐννοίων συστολή, καὶ διὰ τῆς βραχείας ταυτησὶ προσθήκης μεγίστην ἔσχε ῥοπήν ἢ τῆς ἀληθοῦς ἐννοίας ἐνδείξις ἑμοῦ καὶ εὐγένεια, περιφανῶς ἀνατρέπουσα τὴν πολύγλωσσον ἁωρίαν οἷς οὐκ αἰδῶς τὰ θεῖα βοσκηματώδεις βεβηλοῦν ἐννοίαις. Εἰ δὲ τῷ πρὸς βουλῆσεως εἴη ἐνταῦθα καὶ τοῦτ' αὐτῶν ἐπισκώπτειν, θ' ὑπερτιμᾶν δοκοῦντες εἴπειν τὸ φῶς ἀτιμάζουσι μᾶλλον ὑπὲρ τὸ δέον, κεραννύντες καὶ συμμιγνύντες τοῖς ἑκα διεμέτρου πᾶσιν ἐναντιώματιν, ὁρατῶν [f. 227 b] ἄκτιστον λέγοντες καὶ μεθεκτὸν ἀπρόσιτον καὶ ἄβυλον καθ' αὐτὸ μέριστον καὶ ὅσα τοιαῦτα, οὐκ ἔγωγε διοίσουμαι, οὐδ' ἐκὼν γε εἶναι τούτῳ νεμεσῶν ἄν. Ἄλλὰ καὶ τὸ ἀνεγκλήτῳ μένειν παντάπασιν τὸ γ' ἐμὸν μέρος· ἀσμένως αὐτῷ κομιδῇ χαρισάμην· καὶ οὗτοι γὰρ ἂ μὴ δὲ τοῖς κτισμασιν οὐκ ἄν τις τολμήσῃ παρέχεσθαι, δαίμοσι δηλαδὴ καὶ ψυχαῖς καὶ ἀγγέλοις (ἀόρατος γὰρ καὶ τούτων ἀπάντων ἡ φύσις, εἰ μὴ διὰ συμβόλων καὶ τύπων σωματικῶν ἐνίοτε φαίνονται τὸν ἐκάστους προσήκοντα τρόπον), τούτοις ἀσμένως συναρμυρίζεσθαι τῆς οικείας θεότητος· συνωθεῖν τὰς ἀκτιστοὺς καὶ ἀπρόσιτους, καὶ μάλιστα πᾶσιν τὸ διειλημμένον ἐκείνο φῶς. Ὡσπερ γὰρ ἀνανδρίας ἐκατέρωθεν ἐλαγχον ἀμφοῖν ἀμφοῦ κομίζει, τῷ τε μὴ θέλοντι θήσκειν ὅτε δεῖ, καὶ τῷ θέλοντι πάλιν ὅτε μὴ δεῖ, ὅτε κἀν ταῖς θεαῖς τιμαῖς τὸ ὑπερβάλλον οὐ μὴ προσθήκει, οὐ τιμῆν παρέχει Θεῷ, σκοπὸν ὕδρευῶς τῆνικαῦτα τῆς τοῦ εὐλαβοῦς προσποιήσεως συμπορευόμενον τε καὶ συμπλέοντα κεκτημένης. Πολλοῦ μὲν ἄν δεήσειε μὴ καὶ πρὸς τὴν Ναυάτου μεσανθρωπίαν ὡθεῖν τὴν μίμησιν, ὅς τὴν ἀρετὴν εἰς τὸ ὑπερβάλλον τιμᾶν προσποιούμενος, ἔλαθε τὸ τοῦ Θεοῦ φιλόανθρωπον ἐξ αὐτῶν κρηπίδων ἀντικρυς ἀναίρων, τὴν ἐξ ἀμαρτίας μετένοϊαν οὐδαμῶς προσιέμενος, καὶ προσγορίαν εὐλαθείας ἐν ἁωρίᾳ προφάσεως ἑαυτῷ προμνύμενος, τὰ χεῖριστα τῆς κακίας τοῖς ἠκολουθηκόσι προῤῥέζηνεν· οὕτω χεῖριστόν ἐστι ὑπὲρ τὸ δέον ἄττειν καὶ Πατρῶν ὄρια κινεῖν. Ἀντιφωνεῖν γὰρ ἀνάγκη τοῖς ἀφανέσι τῶν ὀρέξεων ἐνταῦθα πάθεσι τὰ χεῖροσ καὶ γλώττης ἐμφανῆ κινήματα, καὶ σφετέρους σφέτερα μέρσι

talis apparet. Et ne scandalizeris quod divina et adoranda natura ignis specie visa sit; nam « Linguæ, ut legimus, dispersæ tanquam igneæ apparuerunt, » explicantur hæc Novi Testamenti verba his quæ Moses tradit: « Et videbatur forma Dei Israel in monte Sinai tanquam ignis flagrans. » Vide autem hæc verba quomodo cum Novo Testamento consentiant Nam non « ignem » hic dicit, sed « tanquam ignem; » itemque linguæ videbantur « tanquam igneæ. » Hæc igitur quæ ex aliis multis pauca elegi dicit Chrysostomus. Videtisne ergo quomodo breve etiam verborum additamentum temeritatem et licentiam mentis castiget, et frenet insolentiam, si fines quidam transilire propter ignorantiam et pravam certandi libidinem student? Nam adjecta illa sub præpositione, gravissima orta est inceptorum argumentorum publicatio, et breve additamentum illud ad veram sententiam declarandam et confirmandam summi momenti est; quo nempe manifesto vana concertatio repressa est eorum quibus non pudor est divina turpissimis sententiis profanare. Sed liceat mihi etiam perstringere quod illi lucem illam dum nimii æstiment, **418** plus æquo potius abiciunt, cum confundant sic et commisceant cum iis quæ prorsus aliena sunt, visibilem dicentes quæ lux increata, participabilem quæ inaccessibleis, dividuam quæ sine materia est. Hujusmodi jam alla sunt multa quæ nunc taceo. Neque consulto illi succenseam, imo quod quidem ad me attinet, illum omnino non reprehendum esse malim. Sed hi quod quis non facile creaturis tribuere velit, dæmonibus aperte et animis et angelis, quorum sane omnium natura invisibilis est, præter quod symbolis et typis corporeis interdum pro ipsorum singuli quique natura nobis apparent, annumerant ipsas deitates increatas et inaccessiblees et præ aliis omnibus lucem illam quam diximus. Quemadmodum autem ignaviæ opprobrium dignus est uterque, et qui mori non vult cum debet, et qui vult cum non debet, ita quoque in divinis attributis quod nimium est non honorem fert Deo, cum semper si quid additur id arrogantiam culpam habeat et secum ferat. Qua ratione non multum abest quin ad Novati odium imitandum compellamur, qui cum virtutem supra modum æstimare simulans, Dei hominum amorem in ipsis fundamentis evertit. Nam peccatoris poenitentiam nihil habuit; et cum cautioni pro inutili excusatione **419** totus consideret, posteris flagitia summa præparavit. Quare pessimum est supra modum æstimare aliquid et Patrum præcepta immutare. Fit enim ut discrepent ab oculis animi motibus manus et linguæ motus conspicui, et inter singula membra repugnantia quædam et dissensio alatur, donec tempus justitiæ certa trutina adhibita apertum opprobrium in lucem ferat et eos qui honore fruituros se sperarent ignominia notatos ostendat. Quod experti sunt qui Actistitarum hæresin protulerunt. Hi enim Christi corpus celebraturi in-

creatum id. esse dogmate statuerunt; qua re non levein Christi Ecclesie morbum confuaverunt et pro honoratione majori effecerunt contaminationem. Quare inventio ista proprio nomine Actistitarum (increditistarum) nominata et a fidelibus proclamata est. Simile quiddam Gregorius Theologus ad Eononomium scribit: « Tu, inquit, quæ supra essentialiam et naturam sunt Patri adjicis, Filium autem iisdem privas; cui secundam tribuis honorationem et venerationem; nam etsi verbo quidem ei idem concedis, re tamen delictatem circumcidis, et a nominis similitudine quæ unum idemque continet, recedis ad eam quæ non idem amplectitur. » Rursum alias: « Deus non est creatura, neque dominus idem qui servus, etiamsi princeps sit inter servos vel creaturas. »

στειρῶν καὶ τὰ δεύτερα νέμων αὐτῷ τῆς τιμῆς καὶ τῆς προσκυνησεως, κἀν τρεῖς συλλαβαίς χαρῖξῃ τὸ ὄμοιον, τῷ πράγματι περικόπτεις τὴν θεότητα, καὶ μεταβαίνεις ἀπὸ τῆς τὸ ἴσον ἔχουσης ὁμωνυμίας ἐπὶ τὴν τὰ μὴ ἴσα συνδέουσαν. » Καὶ ἀλλαγοῦ, « Οὐ γὰρ θεὸς τὸ κτερίζμενον, οὐδὲ δεσποτικὸν τὸ ὁμολοῦν, κἀν τὰ πρῶτα φέρηται δουλείας καὶ κτίσεως, καὶ τοῦτο μόνον φιλανθρωπεύηται ὁμοιωμένῳ· ὁ γὰρ τῆς ὀφειλομένης ἀποστερῶν τιμῆς οὐ μᾶλλον τιμᾶ τῷ δεδομένῳ ἢ ἀτιμᾶζει τῷ ὑπαίρου-

IX. Videsne quomodo plus æquo honorare et ultra fines justos progredi arrogantia fructus signat? his enim quæ supra modum adduntur obprobrio sit quod alia dempta sunt, itaque non revera quidquam additur, patius detrimentum est cum magis conspicua fiant quæ a justa honoratione resecta quam quæ huic nova adjecta sunt. Quare metuendum ne abundantiam in honorando æquamur quæ nos in egestatis ignominiam ducit. E duobus autem alterum consequitur: aut sola quiddam mali consilii inventum apparet per fraudem excogitatum, aut e demonum timore natus morbus est et mentis fallax imago et indicium ignavia summæ animorum muliebrium, unde metus oritur quem moris dicunt affinem: et quem inferi dicuntur vivis immittere in somniis. Qui timor contrarius quidem est atheismo; attamen in utroque eadem apparet amentia. Nam amentia est signum et si quis Deum omnino non timet, et si timet ubi non debet. Ille enim pietatem nullam habet, hic contra nimia religione captus Deum nimis severum **421** putat etiam in rebus minutissimi. Ultriusque autem idem malum est, etsi consequitur diversum.

δὲ καὶ δόξαν ἐμπαθῆ προσλαμβάνει, σμικρολογῶν τέρους ὅμοιον τὸ κακὸν, κἀν ἀντίθετον ἐκληρώσαστο

X. Sed ut exempla quædam nobis magis dilucida et sat cuique aperta exhibeam, dicam lumen illorum quæ divino annumerata sunt unum et illud quidem lumen quod eadem esse qualitate etsi diversa claritate putant, præ aliis multis ex memoria bonis et Deo dilectis viris unum nomino magnum illum Mozen, per quem summa Deus miracula in Ægypto fecit, et præterea ejus ipsius vultum luce divina fulsisse audimus ita ut, quod sanctus Apostolus dicit, Israelis filii vultum ejus intueri

μέρη πολέμια καὶ ἀντιφθογγα φέρειν αὐτὸν τινα αὐτῷ, ἕως ἂν σαφῆ τὸν ἐλαγχον ὁ χρόνος ἐπικουρούς εἰληφῶς τὰς ἀφευθεῖς τῆς δικῆς κλάστικας εἰς ὑπαίθρον ἐξενέγκῃ θέσπερον, καὶ οἰομένους τιμὴν καρδαίνειν ἐν τοῖς θύλοισιν αἰσχύνῃν εὐρισκομένους ἀναίξεταί. Ὁσίων δὴπου πακόνθασι καὶ οὐ τὴν τῶν Ἀκτιστικῶν [f. 228 a] αἵρεσιν ὀποστήσαντες· οἰόμενοι γὰρ τιμᾶν τὴν τοῦ Χριστοῦ σάρκα ἀκτιστον ταύτην ἰδογμάτισαν εἶναι, κἀντεῦθεν οὐ μικρὸν τῆ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ παρεστήνευχαν νόσημα καὶ ἀντὶ τιμῆς ἀτιμίαν πεκράχασι· διὰ καὶ ἰδία εἰς αὐτὴ αἵρεσις Ἀκτιστικῶν ὀνομάσθη τε καὶ ἀποκεκρύφεται πρὸς τῶν εὐσεβῶν. Παραπλήσιον δὲ τι καὶ ὁ Θεολόγος Ἰηρ Γρηγόριος πρὸς Εὐνύμιον, « Τὸ ὑπὲρ πάσαν, λέγων (1), οὐσίαν καὶ φύσιν

B τῷ μὲν Πατρὶ διδοῦς, ὡ ἄνθρωπε, τὸν δ' Ἰῶν ἀποστερῶν καὶ τὰ δεύτερα νέμων αὐτῷ τῆς τιμῆς καὶ τῆς προσκυνησεως, κἀν τρεῖς συλλαβαίς χαρῖξῃ τὸ ὄμοιον, τῷ πράγματι περικόπτεις τὴν θεότητα, καὶ μεταβαίνεις ἀπὸ τῆς τὸ ἴσον ἔχουσης ὁμωνυμίας ἐπὶ τὴν τὰ μὴ ἴσα συνδέουσαν. » Καὶ ἀλλαγοῦ, « Οὐ γὰρ θεὸς τὸ κτερίζμενον, οὐδὲ δεσποτικὸν τὸ ὁμολοῦν, κἀν τὰ πρῶτα φέρηται δουλείας καὶ κτίσεως, καὶ τοῦτο μόνον φιλανθρωπεύηται ὁμοιωμένῳ· ὁ γὰρ τῆς ὀφειλομένης ἀποστερῶν τιμῆς οὐ μᾶλλον τιμᾶ τῷ δεδομένῳ ἢ ἀτιμᾶζει τῷ ὑπαίρου-

Θ. Ὅρξ· πῶς τὸ μὴ προσηκόντως τιμᾶν, ἀλλ' ὑπερβαίνειν δοκεῖν τοὺς νενομισμένους ὅρους, ὕβρεως τίκει καρπούς; Ἡ γὰρ τοῦ ὑπερβάλλοντος παρενόχη ἐλαγχος γίνεται τοῦ πρὶν ἔλλιπούς, καὶ οὐ μᾶλλον διδῶσιν ἢ ζημιοί, περιφανεστέρων ποιῶσα τῆς ἀληθοῦς τιμῆς τὴν ὑπαίρεισιν ἢ τὴν πεπορισμένην ταύτης ἐπίτασιν, ὡς κινδυνεύειν ἐν τῇ τοῦ δοκεῖν ἀφθονίᾳ τὰ τῆς πτωχείας ὑπομένειν αἰσχρά. Δουλοῦν οὖν κἀνταυθὰ θάταρον ἐπεταρ ἢ γὰρ κακουργίας ἰγχείρημα φαίνεται εἶναι τοῦτ'· δι' ἀπάτην τῶν ἀκλουστέρων ἐπιανενοημένον, ἢ δαιμονίαν ὀνομαστέον τὸ τοῦ νοσήματος πάθος, ἐκγονον λόγου διεψευσεμένως ἔχοντος ὃν πρὸς τὸ ἀγαθὸν, δειλίᾳ δ' ἀορίστους καὶ ἀτεκμάρτους ταῖς μητράσι ψυχαῖς ἐντιθὲν καὶ φόβους ἐν οὐ καιρῷ φρομένους, θανάτου γσίτνας καὶ οἴους οἱ ἐν βδοῦ μυθεύονται πέμπειν τοῖς ζῶσιν ἐν ὑπνοῖς, ἐκ διαμέτρου μὲν καὶ [f. 228 b] ἀντιδιηρημένην τῇ ἀθείᾳ τὴν τάξιν ἐσχηκός, γέλοῖς δ' ὅμως ἐκείνη ταυτὸν κεκτημένον, τὴν ἀγνοίαν δηλαδὴ. Ὁμοίως γὰρ τῶν διαβεβλημένων ἐστὶ τὸ τ' ἀκίνητον εἶναι πρὸς τὴν τοῦ Θεοῦ τιμὴν, καὶ αὐτὸ κινεῖσθαι πρὸς αὐτὴν καθάπερ οὐ χερ'· τὸ μὲν γὰρ πίστειως ὁμοιον, τὸ μακρὰν τῷ Θεῷ προστρέθον. Καὶ ἔστιν ἐν ἀμφοτέρῃν ἀλλήλοισ ἐκότερον.

D **I.** Ἴνα δὲ κάκ τῶν συνηθεστέρων τῇ φύσει καὶ οἶον εἶπεῖν κοινῶν τοῖς ἅπασιν ἐνομιῶν ὑποδείγματ'· ἄτινα πρὸς σαφῆνειαν ὁ λόγος εἰληφῶς τῶν τῷ ἁγίῳ ἡριθμημένων ἐκείνων φώτων ἐν καὶ τὸ φῶς ὃν ἐκεῖνο δελεῖ, καὶ τῆς ὁμοίας ποιότητος, εἰ καὶ τῇ λημπρότητι παραλλάττειν ἔδοξε, φάτην ἂν ὡς πολλῶν ἐξ αἰῶνος ἀγαθῶν γεγονόντων ἀνδρῶν καὶ θεοφιλῶν εἰς τὴν φέρε εἰπεῖν καὶ Μωσῆς ὁ μέγας ἐκείνος, δι' οὗ τὰ μέγιστα τῶν θαυμάτων κατὰ τὴν Αἴγυπτον ὁ Θεὸς ἐπεπράχει. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ θεῖον τὸ

(1) Ἐκ τοῦ, Π:ρ: Ἰου.

πρόσωπον αὐτοῦ φωτὶ καταλάμπρυνεν, ὡς μὴδὲ Α τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ, κατὰ τὸν θεῖον φάναι Ἄποστολον, ἀτενίσαι δύνασθαι εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ διὰ τὴν δόξαν τοῦ προσώπου τὴν τότε ἐκείνην ἐκεῖ φανίσαν. Καὶ κάλυμμα ἔχειν ὁ θεὸς Ἐρη Χρυσόστομος ἐπὶ τοῦ προσώπου τότε Μωσῆα· καὶ τὸ αἶτιον, ἐπεὶ μὴ ἐδύναντο φησὶ, τὴν δόξαν ὑπενεγκεῖν τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Ἠρῆτε πῶς καὶ τῆς τῶν ὁρώντων ὕψους στερβότερον γέγονε καὶ τὸ πῶς ἐκείνο τὸ τοῦ Μωσῆος πρόσωπον πάλαι λαμπρῦναν. Φῶς οὖν καὶ Γρηγόριος ἐν ἐκείνῳ πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ τὸ φῶς ἐκείνο πρὸς τοὺς ἄλλοις φησὶν ὅτι τὸ Μωσῆος δοξάζεται πρόσωπον. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα συναίρας διάφορα μὲν τὴν ποιότητα καὶ οὐ τὴν φύσιν, κακῶν ποιημάτων τὸν Ποιητὴν ὑμνήσας, ὃν καὶ ἀδιάδοχον εἶπε φῶς καὶ κυρίως ἐν. Ἐπειτα τοὺς ἄλλοις καὶ τὸ φῶς ἐκείνο συναριθμεῖ, ὅτι παρεδείχθη τυπικῶς ἢ θεότης, λαμπρότερον μὲν τὴν τῆς ἀγλῆς ποιότητα, τὴν δὲ φύσιν [f. 229 a] τηροῦν τοὺς ἄλλοις τὴν αὐτὴν. Καὶ τὸ τῆς ἀληθοῦς ἐνοίας ἐνταῦθα κράτος ἢ τοῦ ἀρθρου παρίστωσι θεοίς, τὴν θεότητα περιγράφουσα, καὶ τὸ ἀρετὸν καὶ ἀόριστον τῶν σημαινομένων πρὸς τὸ μοναδικὸν καὶ ἐνιαῖον συστήλουσά τε καὶ περισφίγγουσα. Οὐ γὰρ θεότης ἀποριθμούμενος ὁ διδάσκαλος μίαν εἶπε θεότητα καὶ τὸ φῶς ἐκείνο, ἀλλὰ τούναντιον φῶτων ἀρθμούμενων πολλῶν ἐν ἐκείνῳ τῶν πάντων εἰρηκέν εἶναι, τιμηθὲν μὲν ὑπὸ Θεοῦ πλέον, ἐν ὅτῳ· εἶπε, τῶν ἄλλων, οὐ μὴν δυνάμενον ἄριστον γενίσθαι θεότητα, ἀλλ' ἀκρίστον θεότητα παράδειξιν τυπικὴν τε καὶ συμβολικὴν, ὡς εἰρήσεται προλογοῖσιν ἡμῖν ἐμφανέστερον. Ὡστερ οὖν πολλῶν ὄντων ἀνδρῶν ἀγαθῶν καὶ θεοφιλῶν προφητῶν ἕνα τῶν πάντων εἶναι καὶ Μωσῆα εἰρήκαμεν, τιμηθέντα μὲν πρὸς Θεοῦ πλέον τῶν ἄλλων σχεδὸν τῆ τε λαμπρότητι τοῦ προσώπου καὶ τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ θαύμασι, καὶ θεὸν γενόμενον Φαραῶ, ἀκρίστον δ' αὖ, οὕτω καὶ περὶ τοῦ φωτὸς νοητέον ἐκείνου. Αἱ γὰρ τιμαὶ καὶ δόξαι καὶ λαμπρότητες, ποιητέες τινες ἐπουσιώδεις οὐσαι καὶ συμβεδηχῶτων εἶδη, αὐταὶ μὲν ἄλλοιῶσιν καὶ μεταβολῆν ὑπομένειν πεφύκατιν, ἢ δ' οὐσία τῶν τοιοῦτων ἀθῶος μένει παθῶν ὑποβίβρα γὰρ τις καὶ θεμέλιος γίνεται τοῖς ἀπασιν, καὶ ταύτης ἀνευ ὑπόστασις ἐκείνης οὐκ ἔστιν οὐδ' ἤτισθῶν, οὐσιωδῶς γὰρ μὴν αὐτοῖς καὶ αὐτὴ συναλλοιοῦσθαι ἤκιστα οἶδεν. Εἰ δὲ δι' ἀμαθίαν ἔνιοι καὶ ἔκστασιν λογικῆς ἐπιστήμης, δι' ἧς οἱ θεοὶ Πατέρες τὰς δογματικὰς συνεστήσαντο βίβλους, ἔπισθαι ἤκιστα δύνανται, τί τοῦτο πρὸς τὴν ἀληθῆ γινώσκιν; Οὐ γὰρ ἀτιμαστέον τὴν παίδευσιν δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ σκαίου; καὶ ἀπαιδεύτους ὑποληπτέον τοὺς οὕτως ἔχοντας ἢ μέγας φάσκει διδάσκαλος. Πολλοῦ μὲν γὰρ ἀν δειξοῖς τοῦ ἔθους ἐκείνου τῆς οικείας φυλάττειν φύσεως τὰ τε ἄλλα δῆπουθεν, καὶ τὸ γὰρ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν μένουσαν τῷ ἀριθμῷ τὴν οὐσίαν τῶν ἐναντιῶν εἶναι δεκτικὴν, εἰ ὡν ἀνυποστάτων ὄντων κατ' αὐτὰ ὑπόστασις αὐτὴ γίνεται, τοῖς συμμεταβάλλοιτο, τῆς οικείας ἐξισταμένη [f. 229 b] φύσεως. Ἀνοῦτοι μὲν γὰρ αἱ περὶ τὰ

nequiverint, propter splendorem circa vultum effusum. Velamentum autem, inquit sanctus Chrysostomus, eo tempore Moses supra vultum habuit; nam vultus eius splendorem perferre nemo potuit. Videtis igitur oculorum intantum solidiorem illam quocumque lucem fuisse quæ in Moysis vultu effulsit. Sed Gregorius etiam lucem unam illam inter alias et lucem hanc quoque inter alias dicit quæ in Moysis vultu eluxit: item multa ille adnumerat lumina quæ quidem eadem qualitate, sed diversa natura sunt et e creaturis Creatorem prædicant. Quem sempiternam lucem et proprie unam dicit; deinde aliis illam 422 quoque adjungit, quæ typice deitas manifestata est: quæ pro splendoris qualitate clarior quidem, sed pro natura ab aliis non diversa. Sed hæc revera tanquam artus se habeat in deitate conspici quibus omnia quæ soluta et interminata nobis videntur in unum connexa et constricta sunt. Nam cum deitates præceptor ille enumerat, non unam dicit deitatem etiam illam lucem, sed in adversum cum lumina multa enumerat unum illud dicit præ aliis omnibus a Deo quidem plaris esse æstimatum, ut ita dicam, sed quod increata esse deitas non possit et nobis increatam deitatem submanifestet tantum typice et symbolice, ut paulo post lucidius a nobis exponetur. Sicut igitur inter multos viros bonos et Divi dilectos prophetas unum nominavimus Moysen a Deo deicipue honoratum, et vultu splendido et miraculis in Ægypto; qui deus visus sit Pharaoni, sed non est increatus: ita quoque de luce illa cogitandum est. Hujus attributa et gloria et splendor qualitates quædam sunt ad essentiam accedentes et fortuitæ formæ, quæ variationes et immutationes inveniunt: sed quæ his subest essentia ipsa nullas prorsus partitur affectiones, sed fundus illarum est ac fundamentum. Itaque sine essentia illa fundamentum 423 illarum nullum est, neque hæc ipsa ullo modo immutari potest. Si vero propter ignorantiam quidam et amentiam logicæ notionis quibus sancti Patres dogmaticos libros composuerunt, assequi mentē nequeunt, quid hoc ad rei veritatem? Neque igitur propter illos præcepta repudianda sunt, sed potius illi ipse mente capti et indocti habendi sunt, ut magnus noster præceptor dicit. Nam multum sane abest quin suæ ipsius naturæ fines aliaque omnia servare possit et essentia pro numero una maneat, ubi partem habet eorum quæ contraria sunt, si ipsa quæ substantia sit insubstantialium, cum his societatem in propria sua natura egressa. Inessentialia enim sunt circa corpora qualitates et incorporæ, itaque perceptibiles et in eis quæ sensuum perceptioni subjecta sunt circa corpora substantiam et fundamentum habent. Sed omnia, inquit sanctus Chrysostomus, quæ sensibus subjecta sunt, neque angeli quidem essentia dici possunt, sed corpus crassum et trifariam extensum. Qui igitur deitas increata dici potest lux illa sensibus sub-

jecta et percepta, ut omnes et vos imprimis testamini? Sed vobis propter inseltiam interpretibus interpretatur hæc sanctus Joannes 424 Damascenus. « In Thabore monte, inquit, solis instar lucem circa vultum sibi Christus incendit, ut sicut Deus submanifestaret discipulis deitatis suæ majestatem. Itaque factum ut, cum etiam Mosis olim vultus effulserit, calumniatorem latuerit, splendorem hunc sensibus perceptibilem fuisse. » Vides igitur et hunc dicere corpus et sensibus subjectum et perceptum fuisse illuminatum Christi vultum. Non enim imago mysterium incarnatæ naturæ erat; si vero corpus, ergo essentiâ omnino creata. Increatistarum enim hæresis Domini carnem existimavit increatam. Unde igitur increatus splendor ille sensualiter conceptus? Quis est qui hæc proferre ausus sit nisi Iconomachi postea, Manichæi et Massaliani antea, nunc autem Palamitæ? Nonne auditis quam manifestissime sanctos loquentes. quod ad sensum cadat esse visibile; increatum autem non modo non visibile, verum etiam mentem ac rationem superans? At vero quid tandem erit ex omnibus alterum quoddam, nisi quod lux una inaccessibleis est et una tantum proprie Deus? Quanquam, cum regula quadam ac statera communes illas et probatas omnibus opiniones examinaverimus, ut ad priora illa respicientes 425 rationum quæ inde sequuntur operationes et conclusiones gubernemus, nobis querendum est quomodo ea quæ communibus illis ac probatis sententiis opposita sunt, liceat dilucide persequi. Universitas enim rerum cum et sit et vocetur deitas, vocatur etiam lux; igitur si lux una inaccessibleis et sempiterna Deus est et proprie unum et solum increatum, quomodo et unde inventa est jam a Palamæ familia altera increata lux a Thaboria illa diversa divinæ essentialis, quæ ex luminibus illis a Gregorio Theologo collectis multis sit una? Quæ enim una ex multis est non proprie una est; quæ autem proprie una est, ea etiam sempiterna, neque ex multis una esse potest. Quomodo enim increata amplius esse possit in aliarum et diversarum creaturarum numero relata? An quomodo id quod non est, idem atque essentia? Si enim idem, non diversum; sin vero diversum, non idem: misceri enim per naturam omnino non possunt neque unquam in unum conciliari. Præter hæc alterum quoddam opposuerunt cum re non posse liberari damnatione illa ab synodo sexta œcumenica sibi illa sentirent. Hæc oppositio ita se habebat: Deinde nec magni capis, inquit, Dionysium ubi dicit: « Quando immortalitatem adepti erimus et ad Christi similem et beatam pacem pervenerimus, semper cum Domino, ut dictum est, erimus contemplationibus visibilis ejus manifestationis completi, quæ nos magnifico splendore circumdabit, sicut 426 discipulos in divina illa transfiguratione, et spiritualis illius clari-

(1) Κατὰ Ἰω. ὀμίλλια κη'.

Α σώματα ποιητῆς καὶ ἀσώματα. αἰσθητὰ δ' οὖν. καὶ περὶ τὰ τῆ αἰσθήσει ὑποκείμενα σώματα τὴν ὑπόστασίν τε καὶ σύστασιν ἔχουσαι· πᾶν δὲ τὸ τῆ αἰσθήσει ὑποβαλλόμενον ὁ θεὸς φάσκει Χρυσόστομος (1) μὴδ' οὐσίαν εἶναι ἀγγέλου δύνασθαι λέγειν· ἀλλὰ, σῶμα πάχος ἔχον καὶ τριχῆ διαστατό. Πῶς οὖν ἂν εἴη θεῶς ἀκτιστος· ἐκεῖνο τὸ φῶς, αἰσθήσει ὑποβαλλόμενον καὶ ἐρώμενον, ὡς ἅπαντες μὲν καὶ πρό γε πάντων ὑμεῖς μαρτυρεῖτε; Ἡ πάντες καὶ ὑμῶν σιωπῶντων ἐξ ἀπορίας ὁ θεὸς ἐρωτῶν· Δαμασκηνός· Ἰωάννης, « Ἐν τῷ Θεῶ, λέγειν (2). τῷ θρεῖ ἐλάμπρυνε μὲν ἡλίου δίκην τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὁ Χριστός, ἐν ᾧ θεὸς παραδείξῃ τοῖς μαθηταῖς τὴν τῆς οἰκείας θεότητος δύναμιν· ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ Μωσῆος ἐλάμπρυνε πάλαι τὸ πρόσωπον ἐξωθεν, ἔλαθε νῦν τὴν διάδοχον διὰ τῆς αἰσθητικῆς· Ἐξωθεν ἔλαμψε κανταῦθα φανείσης λαμπρότητος. » Ἰοῦ καὶ οὗτος σῶμα καὶ αἰσθήσει ὑποβαλλόμενον καὶ ὁραθὲν τὸ λαμπρυνθὲν τοῦ Χριστοῦ φησι τηνικαῦτα πρόσωπον. Οὐ γὰρ φαντασία τὸ τῆς ἐνσάρκου μυτήριον οικονομίας ἦν· εἰ δὲ σῶμα, καὶ οὐσία πάντως κτιστή· τῆ γὰρ τῶν Ἀκτιστικῶν αἰρέσει περιφανῶς ἔρριπται τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα δοξάζειν ἀκτιστον· πῶς οὖν ἀκτιστος ἢ αἰσθητῶς φανεῖσα τηνικαῦτα λαμπρότης; Καὶ τίς ὁ ταῦτα τολμῶν κηρύττειν πλὴν τῶν εἰκονομάχων μὲν ὑπερον, Μανιχαίων δὲ καὶ Μασσαλιανῶν πρότερον, νῦν δὲ τῶν Παλαμιτῶν; Ἡ γὰρ οὐκ ἀκούετε σαφέστατα τῶν ἁγίων λεγόντων τὸ τῆ αἰσθήσει μὲν ὑποβαλλόμενον ὁρατὸν, δ' ἄκτιστον, μὴ δτι οὐχ ὁρατὸν, ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ λόγον ὑπερβαῖνον; Τοῦτο δὲ εἰ ἂν εἴη τῶν πάντων ἕτερον ἢ ὁ φῶς ἐν ἀπρόσιτόν ἐστι καὶ μόνον ἐν κυρίως ὁ θεός; Ὅμως, ἐπειδὴ κανόνι τε καὶ σταθμῶ ἄνω τὰς κοινὰς ἐκείνας καὶ ὠμολογημένας τοῖς πᾶσιν ἐννοίας προεβαλόμεθα, ὡς ἂν [f. 250 a] πρὸς ἐκεῖνα βλέποντες τὰς ἐξῆς τῶν λόγων εὐσεβῶντων ἐργασίας καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, ἀναληπτέον ἡμῖν ἐστὶ καὶ ζητητέον πῶς ἐναντία ταῖς κοινὰς καὶ ὠμολογημένας ἐκείνας ἐννοίας ἐνεσσι περιφανῶς συμπεραίνεις. Πάντα γὰρ οὐσα καὶ καλουμένη ἢ θεότης καλεῖται καὶ φῶς· εἰ οὖν φῶς ἐν ἀπρόσιτον καὶ ἀδιάδοχον ὁ θεός καὶ κυρίως ἐν καὶ μόνον ἀκτιστον, πῶς καὶ πόθεν εὐρηται νῦν τῆ Παλαμιτῆ πατρὶα δευτέρον ἀκτιστον φῶς θαυρωτῶ διαφόρων τῆς θείας οὐσίας, τῶν τῷ Θεολόγῳ Γρηγορίῳ ἀρσμηθέντων ἐκείνων φῶτων πολλῶν ἐν ἐν; ὁ γὰρ τῶν πολλῶν ἐν ἐν, οὐχ ἐν κυρίως· ὁ δὲ κυρίως ἐν καὶ ἀδιάδοχον, τῶν πολλῶν ἐν εἶναι οὐ δύναται. Πῶς γὰρ ἂν ἀκτιστον ἐπ' εἶναι δύναίτο, τοῖς ἄλλοις καὶ διαφόροις αὐτοῦ ποιήμασι συναριθμούμενον; Ἡ πῶς τὸ ἀνούσιον τῆ οὐσίας ταυτὸν; Εἰ γὰρ ταυτὸν, οὐ διαφόρον· εἰ δὲ διαφόρον, οὐ ταυτὸν· ἀμικτα γὰρ φύσει παντάπασι ταῦτα, καὶ λίαν ἀσύμβατα καὶ οὐδέποτε σύμφωνα. Ἐπὶ δὴ τούτοις αὐθι; ἐτέρων ἀντεπήγον ἀντίθεσιν, οὐ δυνηθέντας αὐτοὺς ἀπονήσασθαι τὸν σφίσι ἐπενηγεμένον ὑπὸ τῆς θείας καὶ οἰκουμένης ἕκτης συνόδου ἀναθεματιστῶν

(2) Ἐκ τοῦ εἰς τὴν Μεταμρφωσιν λόγου.

αίσθημένοι. Καὶ ἦν ἡ ἀντίθεσις ἔχουσα οὕτως. A fictionis sensu incorrupto et incorporeo participes Eίτα οὐδὲ τὸν μέγαν δέχη, φασί, Διονύσιον λέγοντα, *flemus.* »

« Ὅταν ἀφθαρτοὶ καὶ ἀθάνατοι γενώμεθα καὶ τῆς χριστοειδοῦς καὶ μακαρίας ἐπικώμεθα λήξεως, πάντοτε σὺν Κυρίῳ, κατὰ τὸ λόγιον, ἐσόμεθα, τῆς μὲν ὁρατῆς αὐτοῦ θεοφανείας ἐν πανάγνοις θεωρίαις ἀποπληρούμενοι, φανοτάταις ἡμῶς μαρμαρυγαῖς περιουαζούσης ὡς τοὺς μαθητὰς ἐν ἐκείνῃ τῇ θειοτάτῃ μεταμορφώσει, τῆς δὲ νοητῆς αὐτοῦ φωτοδοσίας ἐν ἀπάθει καὶ ἄλλῳ τῷ νῷ μετέχοντες. »

IV. Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς, « Καὶ μὴν, » φησὶ, « πολλαχόθεν ὁρῶ τὴν τοῖς ὑμετέροις σπουδάσμασιν ἐπομένῃν αὐτόθεν ἀναίρεσιν· οὐ γὰρ σύνεσιν [f. 250 b] ὧν λέγετα λαθεῖν ἐδυνήθητε, πάλιν τὸν οὐδὸν περιεθῆναι τῶν αἰκείων γελιῶν μάλα σφειλιόντες. Πρῶτον μὲν γὰρ τὸ τὴν ἐντελῆ σαφῆσαν τῶν προλεχθέντων ἔχον ἄω ληπόντες, τῶν ἑστῶν ἡμῶν ἐκείθεν ὑφελόμενοι προηδέγκατε. Μεταυμμεθα γάρ, ὁ θεὸς φησὶ Διονύσιος, νῦν μὲν ἀνοήτως ἡμῖν διὰ τῶν ἱερῶν παρατετασμάτων, τῆς τῶν λογίων καὶ τῶν ἱεραρχικῶν παραδόσεων φιλοφροσύνης αἰσθητοῖς τὰ νοητὰ καὶ τοῖς οὐσι τὰ ὑπερούσια περικαλυπτούσης, καὶ μορφᾶς καὶ τύπουσ τοῖς ἀμορφώτοις τε καὶ ἀτυπώτοις περιτιθείσης, καὶ τὴν ὑπερφύλα καὶ ἀσχημάτιστον ἀπλότητά τῆ ποικιλίᾳ τῶν μεριστῶν συμβόλων πληθυνούσης τε καὶ διαπλατούσης. » Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, μορφᾶς καὶ τύπουσ καὶ μεριστὰ σύμβολα τίς ἂν ποτ' ἀκτιστα φητὶ σωφρονῶν καὶ μανίας ὑπάρχων ἐλεύθερος; Ὅμως καὶ ἡ τοῦ θεοῦ Μαξίμου τὸ παρὸν χωρίον ἐρμηνεύοντο; μαρτυρία τὴν ἐξ ἀμαθίας παρνοῖσαν τῶν ἄλλως λεγόντων ἐλέγξει· εἶναι γὰρ φησὶ ταῦτα ἐπὶ μὲν Θεοῦ, ὅταν φαίνονται ὡς πῦρ καὶ ὡς γέρον ἐν Δανιὴλ καὶ ὡς ἀνὴρ παλαίων τῷ Ἰακώβ, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἐπὶ δ' ἀγγέλων, ὅταν τὰ Χερουβὶμ ὡς ἠερὶομορφα καὶ ἄλλα ἐν τάξει ἀνδρῶν καὶ νεανίσκων φαίνονται. Καὶ πάλιν, « Σημειωτέον ὅτι τὸ θεῖον σῶμα τοῦ Κυρίου ὁρατὴν φησὶ θεοφάνειαν, νοητὴν δὲ ἦτις κατὰ νοῦν ἔσται μεθεκτῆ. » Ὅρατε πῶς ὀλοκλήρου τοῦ τῆς Γραφῆς σώματος κειμένου, κτίσματα προδηλῶς εἶναι δείκνυνται μορφαὶ καὶ τύποι καὶ τὰ μεριστὰ καὶ πλασματώδη ταῦτα σύμβολα; Πρῶτον μὲν οὖν τοῦτ' ἀποπον πεπραχότες ἐστέ, τὰς τῆς θείας Γραφῆς ἡμιτόμους προφέροντες ῥήταις· δευτέρον δ' ὅτι τὰ κεινότερα τῶν τοῦ Διονυσίου λόγων σιωπῇ [f. 251 a] κρύψαντες μέλλοντά φατε καὶ οὐπω δῆλα· τὸ γὰρ, « Ὅταν ἀφθαρτοὶ γενώμεθα καὶ ἀθάνατοι, » καὶ τὰ ἐξῆς, οὐπω προσεγγέονεν ὁμῖν, εἰ μὴ τὸν Ἐνδυμίονος ὕπνον καθεύδειν δοκεῖτε, καὶ λελήθατε τὴν ὑμετέραν κατάλυσιν ἀφ' ἑστίας καὶ ἐκλυτῶν ἐπαχόμενοι. Ἦ οὐδὲ τοῦ Ἀποστόλου βοῶν ὡς ἠκούσατε, ὡς· « Καὶ ἡμεῖς ἐν ἐκτοις στενάζομεν υἱοθεσίαν ἀπεκδεχόμενοι τὴν ἀπολύτρωσιν τοῦ σώματος ἡμῶν· τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν, ἐλπίς δὲ βλεπομένη οὐκ ἔστιν ἐλπίς· ὁ γὰρ βλέπει τις, τί καὶ ἐλπίζει; Εἰ δ' οὐ βλέπομεν ἐλπίζομεν, δι' ὑπομονῆς ἀπεκδεχόμεθα. » Εἰ οὖν τοῦτ' εἴη τὸ τοῖς Παλαμίταις ὁμῖν ὁρώμενον φῶς, ὡς αὐτοὶ διατείνεσθε, καὶ τῷ μέλλοντι ταυτὸν ἐκείνῳ φωτὶ ὁ σωματικῶν ἀφθάρτων κατὰ τὸν θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον δεῖται πρὸς θεωρίαν, περιτετὸν ἄρα τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον, περιτετὸν δὲ καὶ ὁ φησὶ Παῦλος ὁ θεός, εἰ δεῖν τὸ ὑγιὲν τοῦτο ἀθανασίαν ἐνδύσασθαι καὶ τὸ

XI. Ad qua Gregoras : « Scipenunero, » inquit, « studia vestra sequi everisionem video; nam comprehendere ea quæ dixistis non possetis, priusquam verborum vestrorum finem transcatis fere necesse sit. Relicto enim eo quod ad illustrandam superiorem orationem pertinet, jam dimidium illorum protulistis. Interpretamur enim, divus ait Dionysius, ad similitudinem quamdam per sacrorum involuerorum comitatem quæ est in proverbis et Ecclesiæ traditionibus : hæc sensibilibus quæ in cogitatione sunt, et iis quæ sunt, ea quæ supra essentiam sunt complectitur, et formas et imagines iis quæ sine formis et imaginibus sunt tribuit, et simplicitatem quæ supra naturam et sine figura est symbolorum dividuorum varietate implet et dilatat. » Quæ cum ita sint, quis est tam imprudens et amens ut formas illas et imagines et dividua symbola increata putet? Quanquam divi Maximi illud quod hunc locum explicat testimonium adversariorum opinionem quæ ex inscientia sequitur refutat. Sunt enim, ait, hæc de Deo dicta 427 ubi apparet tanquam lux, et tanquam senex apud Danielem, et tanquam vir luctans apud Jacobum, et quæ sunt similia; de angelis autem ubi Cherubim cum animalium corporibus; et alii in virorum aut adolescentium personis apparent. Et rursus quod tenendum est, divinum Domini corpus visibilem dixit manifestationem; invisibilem autem que menti attributa esset. Videtisne quomodo ubi integerrimum Scripturæ documentum existit et natura aperte esse ostendantur formæ et imagines et dividua et ficta symbola? Primum igitur illud inepte fecistis quod non integra sacre Scripturæ verba protulistis; deinde quod aptioribus Dionysii verbis silentio omisissis, futura loquimini, et nondum aperta. Illud enim : « Quando immortales et incorruptibiles erimus » et cætera nondum vobis accidit, nisi in Endymionis somno jacere videamini, et obiiti sitis delegationis a patria vestra per nosmet ipsos factæ. Profecto neque Apostoli vocem auditis : « Et ipsi inter nos gemimus adoptionem filiorum Dei exspectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salvi facti sumus; spes autem quæ videtur non est spes. Nam si quis videt, quid sperat amplius? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam exspectamus. » Si igitur hæc es et quam vos Palamitæ videre contenditis et eadem atque futura illa lux quæ corpora incorruptibilia, ut ait divus Dionysius, ad contemplationem sui postulat, supervacaneum esset mortis mysterium; supervacaneum etiam 428 quod ait divus Paulus : « Oportet mortale hoc induere immortalitatem, et corruptibile hoc induere incorruptionem, et in ex

spectationibus quæ non videntur positam esse adoptionem nostram post corporis dissolutionem. Si enim post corporis vibrationem et Palamicam crapulam et luxuriam liceret futura luce illa frui, quid opus esset morte quæ immortalitatem nuntiata sæcum duceret et vitam sempiternam et indissolubilem, si quidem non ad futurum et ad spem post mortem pertineret, sed quæcumque ingemiscent luxuria et libidinibus reviviscere quodammodo piis expectationibus et quæ præterea in talibus promissionibus insunt sentiret? Una igitur hæc dissolutio omnino quod vos atinet non multis caret verbis. Deinde Dionysius Dei manifestationem dicit visibilem, non vero deitatem increatam visibilem; porro illa inter sese distant longius quam ab oriente occidens. Manifestationes enim nobis visibiles et varias et plurimas factas tradiderunt sacri et divini libri, ut postea fusius exponemus. Deitatem autem increatam præter unam trium personarum essentiam nemo unquam omnino alteram usque ad hunc diem aut invenit aut protulit, aut in animum inducere ausus est irprietate commotus præter Palamicam familiam.

429 XII. Duas igitur protulimus oppositionum vestrarum refutationes paucis verbis; tertia nunc est quæ pertinet ad lectionem, dico illud ὡς, monosyllabam quidem, sed homonymam et multis cum notionibus conjunctam. Quarum pleræque tradendæ sunt grammaticis ut hominibus circa hæc versantibus. Nobis satis est ad divinarum Scripturarum interpretes recurrere. Modo enim confirmandi vim habet et notionem quæ subest amplificandi; modo similitudinem aut dubitationem significat, et id quod admodum incertum est. Quorum exempla hæc in promptu sunt; ubi confirmandi vim aut notionis quæ subest amplificandæ habet: « Vidimus gloriam ejus, gloriam quasi Unigeniti a Patre, » in carne scilicet occultatam, sed quasi vera Unigeniti et proprii Filii et Verbi Dei per mirabilia facta declarati. Notionis alterius: « Splendebat facies ejus sicut sol. » Ubi similitudinis rationem recepit nec valde incertum erat, nec extra errorem quale est etiam antea prolatum divi Dionysii verbum illud, ubi dicit: « Tanquam discipulos in divina illa transfiguratione. » Similitudinem enim ibidem, non identitatem significat hæc vox, nec errorem inferre potest. Ille enim nec ejusdem nature nec generis nec speciei sunt. Essentie enim **430** identitas qualitatis similitudo. Quomodo enim identitatis erit locus eis qui contraria omnino cognata inter se adepti sunt? quippe qui adhuc mortalitatis vitæ et corporis vinculo constructi sint, et quorum ob distantiam nulla identitas. Itaque ὡς illud non identitatis ibidem notionem habere, sed similitudinis alicujus colorem dicam. Atque ipse divus Chrysostomus illud. « Splendebat ut sol, » interpretaturus: « Ἰδι-

σφαρτὸν ἀσφαρτίαν, καὶ πρὸς γε τὸ ἐν ἐπισίαι μὴ βλέπομέναις κελθεῖν τὴν υἰοθεσίαν ἡμῶν μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπολύτρωσιν. » Εἰ γὰρ μετὰ τοῦ σωµατικοῦ πάχους καὶ τῆς Παλαμικῆς κραιπίλης καὶ τρυφῆς ἐξείη καὶ τοῦ μέλλοντος ἐκείνου φωτὸς ἀπολαύειν ἐνταῦθα, εἰ δὲ θανάτου πρὸς ἄβυσσον ὄσαν ἐτηγγεμένην μετατόντος καὶ ζωὴν ἀδιδόν τε καὶ ἀσφαρτον εἰ οὐκ εἰς τὸ μέλλον, οὐδ' εἰς ἃ τὰς μετὰ θάνατον ταμειύει ἐλπίδας, ἀλλ' ὅσα γέμει μὲν τρυφῆς καὶ σαρκικῶν ὀρέξεων, ἐβλῆσθαι εἰ πως φράζει μετὰ τῶν σεμνῶν ἐλπίδων, καὶ εἰ τί του ταί; τοιαῦται ἐπαγγελίαις ἐγκέκρυπται; Μία μὲν οὖν αὕτη κατάλυσις αὐτόχρομα καθ' ὁμῶν, οὐ πολλῶν δευθεῖσα λόγων· δευτέρον δ' εἰσι Διονύσιου; θεοφάνειαν μὲν φησὶν ὀρατὴν, οὐ θεότητα δ' ἄκτιστον ὀρατὴν. [f. 231 b] πῶρῶν δ' ἀλλήλων ἀλληλα, καὶ διεστηκότα μᾶλλον ἢ ὅσον ἐκ δυσμῶν ἀπέχουσιν ἀνατολαὶ θεοφάνειας μὲν γὰρ ἡμῖν ὀρατὰς διαφόρους καὶ πλείστας γαγονυίας παραδιδόσασιν αἰθεραὶ καὶ ἐραὶ βέλτοι, καθὰ προΐόντας ἐς πλάτος ἐκθῆσομεν· θεότητα δ' ἄκτιστον πλὴν τῆς τρίτουστοτάτου μιᾶς οὐσίας οὐδεὶς πω τὸ παράπαν ἕτεραν ἄχρι καὶ τήμερον οὐδ' εὔρον οὐτε λελάτηκεν, οὐτε μὴν οὐδ' εἰς νοῦν βαλέσθαι τετόλημκεν εὐσεβεῖς συνθεραμμένον; πλὴν τῆς Παλαμικῆς φατρίας.

IB' Δύο μὲν δὴ ταύτας ἠνέγκαμεν ταῖς ὁμῶν ἀντιθέσεσι λύσει; διὰ βραχέων· εἴη δ' ἂν καὶ τρίτη, ἢ παρὰ τὴν λέξιν, λέγω δὴ τὴν ὡς, μονοσύλλαβον μὲν ὄσαν, ὁμώνυμον δὲ καὶ κατὰ πολλῶν λεγομένην σηματομένην. Ὅν τὰ μὲν πλείω γραμματισταὶς παραπεμπτόν, οὐκ προβγαίτερον τουτοί· ἡμῖν δ' ἀπόχρη κατὰ τοὺς τῶν θεῶν ἐνταῦθα Γραφῶν ἐκδέχεται ἔρμηνείας, ποτὲ μὲν ὡς βεβαιωτικὴν δηλαδὴ καὶ τῆς ὑποκειμένης ἐνοίας ἐπίτασιν ἔχουσαν, ποτὲ δ' ὡς ὁμοιωματικὴν ἢ διατακτικὴν καὶ οὐ μάλιστ' ἀναμφισβήτητον. Ὅν ὑποδείγματ' ἂν εἴη ταῦτ' ἐκ προχείρου παραστάνα τῆ μνήμη, τῆς μὲν βεβαιωτικῆς καὶ τῆς ὑποκειμένης ἐπίτασιν ἔχουσης ἐνοίας τὸ, « Ἐθεσάμθα τὴν δόξαν αὐτοῦ δόξαν ὡς Μονογενοῦ; παρὰ Πατρὸς, » ἐν σαρκὶ μὲν κεκρυμμένην δηλονότι, ἀλλ' ὡς τῶ ὄντι Μονογενοῦ; καὶ κυρίως Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ διὰ τῶν παραδόξων ἔργων φαινόμενον· τῆς δ' ἕτερας τὸ, « Ἐλαμψε τὸ πρόσωπον αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος. » ἐνταῦθα γὰρ ὁμοιωσεως ἔσχε τρόπον, καὶ οὐ μάλιστ' ἀναμφισβήτητον ἔμεινεν, οὐδ' ἐκτὸς παραλλάξεως. Ὅποῖόν ἐστι καὶ τὸ προβληθὲν ἐν τῶ παρόντι θεῶν Διονυσίου βήτην, « ὡς τοῦ; μαθητῆ; ἐν ἐκείνῃ τῇ θειοτάτῃ, » λέγοντο; « μεταμορφώσει; » ὁμοίωσις γὰρ ἐνταῦθα καὶ οὐ ταυτότητα σημαίνει; τὸ βῆμα, καὶ ἀπεραλλαξίαν ἔχειν οὐ δύναται; οὐτε γὰρ ὁμοιοῦ; ταυτὸ οὐδ' ὁμογενῆ οὐδ' ὁμοιῶ; οὐδέ; μὲν γὰρ ἢ ταυτό; [f. 232 a] ἢ δ' ὁμοιότη; ποιότη; πού γὰρ ταυτότης ἂν εἴη τόπος τοῦ; ἐκ διαμέτρου; συμγὰρ τάναντία κληρωσαμένοι; Ὅ; γὰρ εἰ φησὶν συνείνει; βίψ καὶ σώματα συνδεδράμκε, καὶ οὐ; μὴ, τοῦτο; οὐκ ἔστι καθὸ διεστηκασιν οὐδεμία ταυτότης. Ὅ; εἶναι τὸ ὡς οὐ ταυτότης ἐνταῦθα λόγον ἔχον, ἀλλ' ὁμοιότη; τινος; σκευχαρίζιν εἰπεῖν. Καὶ γὰρ κατὰ θεο; Χρυσόστο-

μος τὸ, « Ἐλαμψεν ὡς ἥλιος, » ἐξηγουόμενος, « Ἦ τῶν ἀφάρτων σωματικῶν δόξα, φησὶν, οὐ τοσοῦτον ἀφήσει τὸ φῶς ὅσον τοῦτο τὸ σῶμα τὸ φθαρτὸν, οὐδὲ τοσοῦτον οἶον καὶ θνητοῖς ὁμοίως γενέσθαι χωρητὸν, ἀλλ' ὀφθαλμῶν καὶ ἀθανάτων δεόμενον ὀφθαλμῶν πρὸς τὴν θείαν αὐτοῦ. Ἀκούετε τοῦ μεγάλου φωστήρος τῆς Ἐκκλησίας, διδάσκοντος καὶ αὐτοῦ τοῖς ἄλλοις Πατράσιν ὁμοίως, ὡς οὐκ ἀφάρτων ἔλαβε σῶμα ὁ Κύριος (τοῦτο γὰρ τῆς Μαρκίωνος ἔστι λέγειν ἀπείσως), οὐδ' ἀκτιστόν αὐτὸ πεποιχῆ τε καὶ ἔκτισα (τοῦτο γὰρ τῆς τῶν Εἰκονομάχων καὶ Μανιχαίων ἔστι λέγειν μανίας), ἀλλ' ἡ ἀναλλοίωτος φύσις κατὰ τὸν θεὸν εἶπεν μελωδόν, τῇ βροτείᾳ μιχθεῖσα τῇ; ἔμπεροῦ; ἀλλοῦ θεότητος; φῶς παραγυμνοῦσα τοῖς ἀποστόλοις; ἀπορρήτως ἐξέλαμψε, καὶ πάλιν ἀμυδροῦς θεϊκῆς ἀσπύς παρεγύμνου χαρακτῆρας. Ὅρατε πῶς οἱ τῆς εὐσεβοῦς Ἐκκλησίας πάντες διδάσκαλοι σωματικῶς τε καὶ συμβολικῶς τὴν ἀμυδρὴν καὶ αἰνιγματώδη πανταχοῦ διὰ τῆς παρὰ προθέσεως ἐμφανίουνσι δηλώσειν; Συμμαρτυρεῖ δ' ἡμῖν καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος Παῦλος, λέγων, « Νῦν μὲν δι' ἐσώτρου ἐκ αἰνίγματι βλέπομεν, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον. » Ὅρατε ἐκ πῶς καὶ οὗτος αἰνιγματώδη φάσκει τὴν ὁρατὴν θεοφάνειαν καὶ οὐκ ἀνευ συμβόλων καὶ τύπων; Ἀκουστέον δὲ τί καὶ ὁ εὐαγγελιστὴς ἐνταῦθα ἰωάννης φησὶν. « Ἀγαπητοί, νῦν εἶκα Θεοῦ ἔσμεν, καὶ οὕτω ἐφανερῶθη τί [f. 232 b] ἐσόμεθα. οἶδαμεν δὲ ὅτι, ἐάν φανερωθῇ, ὅμοιοι αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ἰδόμεθα αὐτὸν καθὼς ἔστιν. » Ἀκηκόετε πῶς ὁ συμπαρῶν μεταμορφουμένῳ τῷ Κυρίῳ σαφῶς ὁμολογεῖ διαβρήθην μήπω πεφανερῶσθαι, σκιαγραφηθεῖσθαι δ' ἐν ἐπαγγελίαις αἰνιγματώδεις τὴν ἐς τὸ μέλλον καθαρωτέραν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μετὰ σαρκὸς ἐκείνου φανέρωσιν, ὅτε δηκλυθῆν τοῖς ἄξις ὀφθῆσθαι φάσκει μετ' ἧς ἀνέστη σαρκὸς κατὰ τὸ γεγραμμένον, « Οὗτος Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀπ' ὁμῶν εἰς τὸν οὐρανόν, οὕτως ἐλεύσεται πάλιν θεότροπον θεάσασθαι αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν, » καὶ ταῦτα τίς καὶ ποῶς ὁ ταῦτα γράφων ἔστιν; Ὁ καὶ πρὶν ἀποδοῦσθαι τὸ θνητὸν τοῦτο καὶ φθαρτὸν τῆς σαρκὸς μεγίστη συνοικῶν καθαρότητι. Ἀλλ' ὁ Παλαμάς ἀπὸ χλιδῆς καὶ πότου καὶ τρυφῆ; ὀφθαλμοῖς αἰσθητοῖς ἐνταῦθα διατίναται βλέπειν οὐ τὴν ὁρατὴν αὐτοῦ θεοφάνειαν, ἀλλὰ τὴν ἀκτιστόν τε καὶ ἀγγέλοις ἀγνωστον θεότητα. Τί πρὸς ταῦτα φησὶ οἱ τῶν ἐκείνου κρεσσητέρες ὁμοί; Ἦ οὐ θαυρῶν ἄξιος, πολλῶν μὲν ἐκείνος, πλεόντων δ' οἱ καθάπερ δεσπότη πειθόνται; Ἀρ' οὐκ ἀρχαίον, κατὰ τὸν φάμενον, πρᾶγμα ἔστιν, ὃ γῆ καὶ ἥλιος, δοῦλοι; γενέσθαι παραφρονοῦντος; δεσπότη; Εἰ δὲ τίς ἐξ ἀμαθίας κεννημένος αὐτὸν ἑαυτῷ τὸ ἄγιον νῦν μὲν συμφωνεῖν, νῦν δ' ἐναντιοῦσθαι λέγοι, ὅτ' ἄνω μὲν, « Ὁ ἐωράκαμεν, » εἶπε, « καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησάν, » καὶ, « Ὁ λόγος τῆς ζωῆς ἐφανερῶθη ἡμῖν, » καὶ, « Ὁ ἐωράκαμεν καταγγέλλομεν ὑμῖν, » καὶ ὅσα περὶ τῆς ὁρατῆς τοῦ Κυρίου θεοφάνειας δίδει τὸν ἀνθρωπικότερον τρόπον, βραχὺ δ' ἐπεὶ παρακτιῶν ἕτερα μὲν διεξέειπαι ἔδοξεν, ἐκείνοις δ' οὐκ ἀπαρίστα, οἷς, « θεὸν οὐδεὶς

A corruptibilium autem corporum gloria, inquit, non tantam mittit lucem, quantum corpus hoc incorruptibile, nec talem ut ab mortalibus oculis percipi possit; sed incorruptilibus et immortalibus oculis opus est ad ejus contemplationem. » Auditis magni Ecclesie luminis explicationem simulque aliorum non incorruptibile corpus recepisse Dominum, quod docet Marcionis haeresis; nec increatum illud fecit et creavit, quod Iconomachorum et Manichaeorum excogitavit insania. Sed natura immutabilis, ut cum divo poeta loquar, mortalitati immixta similis incorporeae deitatis lucem denudavit apostolis mirum in modum et illustravit, et rursus involutos divini splendoris radios denudavit. Videtisne quomodo sanctae Ecclesiae cuncti praecipuos corporaliter et symbolice latentem et involutam ubique explicationem per **παρὰ 431** praepositionem proferrant? Testis nobis est ipse magnus Apostolus: « Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem facie ad faciem. » Videtisne quomodo ipse obscuritate involutam dixerit visibilem Dei manifestationem, nec sine symbolis et imaginibus? Audiendum autem est etiam quod Joannes evangelista dicit: « Carissimi, nunc filii Dei sumus, et nondum apparuit quid erimus; scimus quoniam cum apparuerit similes ei erimus, quoniam videbimus eum sicuti est. » Auditisne quomodo ille qui Domini transfigurationi aderat nondum plane patefactam fuisse eam profleatur; adumbrari autem in obscuris promissionibus in futurum apertiore post incarnationis mysterium, facie ad faciem, cum scilicet a dignis aspectum rei dicat cum eadem qua surrexit carne, sicut scriptum est: « Hic Jesus qui assumptus a vobis in caelum, sic veniet quemadmodum cum vidistis eantem in caelum. » Et quis est et qualis ille qui haec scripsit? Ille in quo priusquam carnis mortalitas et dissolubilitas abjecta erat summa inerat puritas. At Palamas in delicijs et potatione et luxuria oculis sensualibus videre contendit non visibilem Dei manifestationem, sed incretam et ne angelis quidem cognitam deitatem. Quid ad haec dicitis vos qui illius causam agitis? Nonne lacrymabilis ille, lacrymabiliores autem qui **432** eum tanquam ducem sequuntur? Nonne igitur res plane insolerabilis est, ut dicit poeta comicus, hisce verbis: O rem nefandam, per solem et terram, domino servire amoni! Si quis autem inscitia ductus sanctum illum sibi modo constare, modo non constare dixerit, quod supra dixit: « Vidimus » et « Manus nostrae eum tetigerunt » et « Verbum vitae nobis apparuit » et « Quod vidimus id vobis referimus, » et quaecumque visibilem Domini manifestationem ratione quadam ad hominum captum magis accommodata explicant, et paululum inde digrediens alia videtur ille proferre atque illorum similia, quibus Deum neminem vidisse unquam pro certo confirmat; is non sancti illius ambiguitatem coarguet, sed suam potius

arditatem, qua divina non digne explicare possit, nec quæ nec quomodo de visibili Domini manifestatione sancti varie disputaverint, nec quæ de increata et beata illius natura, sicut concentui musicorum instrumentorum tanquam artifex harmoniæ vim atque artem allatu quodam suo inspirat. Quod capiet quis credo, quamvis tarda et imbecille mente, cum Dionysium planus et fusc de his rebus disserentem audierit: « Arbitror, hoc etiam sermone divinum insinuare, nempe prophetarum, ex abdito suprasubstantiali illum in **433** conspectum nostrum humanitus substantialium prodidisse. At tamen occultus etiam post manifestationem aut, ut divinius dicam, in ipsa manifestatione. Etenim hoc Jesu mysterium occultum est, neque ullo sermone vel intellectu expressum: quin imo dum profertur arcanum, et dum intelligitur ignotum manet.» Et post nonnulla: « Jam, ut summam dicamus, ne homo quidem erat, non quod non esset homo, sed quod ex hominibus natus homines longe superavit et supra hominem vere homo factus sit. Cæterum divina non ut Deus, neque humana quatenus homo gerebat, sed quatenus Deus et homo novam quandam nobiscum conversando dei-virilem operationem exhibebat.» Rursus: « In hoc apparet cui Deum cognoscere et intelligere contigit, quod neque intelligit neque cognoscit re vera, quippe qui supra intelligentiam et cognitionem sit.» Videtisne concordiam discipulorum pietatis? Quam enim Paulus visionem nominavit in ænigmate per speculum, in futuro autem facie ad faciem, et Joannes: nondum nobis apparuisse Dominum, sed in futuro carne corruptibili abjecta a nobis conspectum iri, eandem ille ad hominum sensum occultam dicit Domini essentiam esse in manifestatione et post manifestationem, et mysterium illud quamvis exprimitur post se tamen infandum, et quamvis cogitetur, non tamen posse cognosci. **434** « Novam, inquit, quamdam nobiscum conversando dei-virilem operationem exhibebat, et supra hominum conditionem gessit ea quæ sunt hominis. Quod declarat et virgo quæ supra naturæ conditionem parit, et aqua instabilis quæ pedum ex materia et terra gravitatem sustinet neque cedit, sed vi supernaturali sine diffusionem subsistit.» Et alias: « Si quis viso Deo cognovit id quod vidit, nequaquam ipsum vidit, sed aliquid e rebus quæ in eo existunt et cognoscuntur; ipse autem supra mentem et substantiam manens, quia omnino non cognoscitur neque existit supra substantiam est et supra mentem cognoscitur; et illa perfectissima in hominibus ignorantia notitia est ejus qui est supra omnia quæ in cognitionem cadunt.»

XIII. Itaque apostoli cum in monte Thabor lucem illam viderunt, nec deitatem increatam nec Deum viderunt, sed aliquid eorum quæ existunt in eo et cognoscuntur. Neque ea quæ sunt et co-

A εώρακε πάποτε, ε ευαγγελιζόμενο: ε πορίνεται. μη τοῦ ἁγίου διχόνοια καταψηφισθαι, [f. 233 a] ἀλλ' εαυτοῦ μάλλον ἀσθένειαν, ὅτι: μη θεοπροπῶς τὰ θεία διαίρειν δύναιτο, μηθ' ὅσα μηθ' ὅπως περὶ τῆς δρατῆς τοῦ Κυρίου θεοφανείας οἱ ἅγιοι διαφόρως ἀπεφάναντο, μηθ' ὅσα περὶ τῆς ἀκτίστου τε καὶ μακαρίας αὐτοῦ φύσεως, καθάπερ ἐν πολυφωνίᾳ μουσικῶν ὄργάνων, μίαν τοῦ τεχνίτου Θεοῦ τὴν ἐναρμόνιον τέχνην καὶ δύναμιν ἐμπνεόντός τε καὶ ἐνηχοῦντος. Συήσει δ', οἶμαι, καὶ εἰ λίαν εὐη νωθρὸς καὶ εὐήθης, τὴν γνώμην Διονυσίου καθαρώτερόν τε καὶ ἀποτάδην ἀκούων διεξιόντος ταυτί (!). « Καὶ τοῦτο γὰρ οἶμαι, φησί, τὴν θεολογίαν ἀνίτησθαι, τὴν τῶν προφητῶν δηλαδὴ, τὸ ἐκ τοῦ κρυφίου τὸν ὑπερούσιον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἐμφάνειαν ἀνθρωπικῶς οὐσιωθέντα προεληλυθέναι· κρύφιος δὲ ἐστὶ καὶ μετὰ τὴν ἔκφανσιν, ἥ ἵνα τὸ θεϊότερον εἴπω, καὶ ἐν τῇ ἐκφάνσει· καὶ τοῦτο γὰρ τοῦ Ἰησοῦ κέκρυπται, καὶ οὐδὲν λόγῳ οὔτε νῦν τὸ κατ' αὐτὸν ἐξήχεται μυστήριον, ἀλλὰ καὶ λεγόμενον ἀρρήτον μένει καὶ νοούμενον ἀγνωστον.» Καὶ μετ' ὀλίγα, « Καὶ γὰρ, ἵνα συνελόντες εἴπωμεν, οὐδὲ ἄνθρωπος ἦν, οὐχ ὡς μὴ ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἐξ ἀνθρώπων ἀνθρώπων ἐπέκεινα καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων ἀνθρώπων ἀληθῶς; γεγώνως, καὶ τὸ λοιπὸν οὐ κατὰ θεὸν τὰ θεία δρᾶσα; οὐ κατὰ ἀνθρώπον τὰ ἀνθρώπινα, ἀλλ' ἀνθρωθέντος Θεοῦ καινὴν τινα τὴν θεανδρικὴν ἐνέργειαν ἡμῖν πεπολιτευμένος.» Καὶ πάλιν, « Ἐν τούτῳ γίνεται πᾶς ὁ θεὸν γινῶναι καὶ ἰδεῖν ἀξιούμενος, αὐτῷ τῷ μὴ ὄρῳ μὴδὲ γινώσκειν ἀληθῶς ἐν τῷ ὑπὲρ ὄρασιν καὶ γινῶσιν γινόμενος.» **C** « Ὅρατε τὴν συμφωνίαν τῶν διδασκάλων τῆς εὐσεβείας; Ἦν γὰρ Παῦλος ἔφησεν ὄρασιν ἐν αἰνίγματι νῦν δι' ἐσόπτρου, ἐν δὲ τῷ μέλλοντι πρόσωπον πρὸς πρόσωπον, καὶ ἔπερ αὐθις Ἰωάννης, ὑπὸν πεφανερῶσθαι τὸν Κύριον ἡμῖν, [f. 235 b] ἐφθῆσασθαι δ' εἰς τὸ μέλλον ἀποθεμένοις τὸ τῆς σαρκὸς φαρτὸν, ταυτὸ οὗτος ἀνθρωπικῶς φησὶν οὐσιωθέντα τὸν Κύριον κρύφιος εἶναι καὶ ἐν τῇ ἐκφάνσει καὶ μετὰ τὴν ἔκφανσιν, καὶ τὸ κατ' αὐτὸν μυστήριον μένει λεγόμενον ἀρρήτον καὶ νοούμενον ἀγνωστον. Καινὴν γὰρ τινα τὴν θεανδρικὴν ἐνέργειαν ἡμῖν αὐτὸν πεπολιτεῦσθαι φησὶ, καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπου ἐνηργηθέντα τὰ ἀνθρώπινα· καὶ δηλοὶ παρθένος, φησὶν, ὑπερφύως κύουσα, καὶ ὑδωρ ἄστατον ὕλικῶν καὶ γερωῶν ποδῶν ἀνέχον βάρος καὶ μὴ ὑπέικον, ἀλλ' ὑπερφυεὶ δυνάμει πρὸς τὸ ἀδιάχυτον συνιστάμενον.» Καὶ πάλιν, « Εἰ τις ἰδὼν θεὸν συνήκεν ὃ εἶδεν, οὐκ αὐτὸν εώρακεν, ἀλλὰ τι τῶν αὐτοῦ τῶν ὄντων καὶ γινωσκομένων· αὐτὸς δὲ ὑπὲρ νοῦν καὶ οὐσίαν ὑπερβυρμένο; αὐτῷ τῷ καθόλου μὴ γινώσκεισθαι μὴδ' εἶναι καὶ ἐστὶν ὑπερουσίως καὶ ὑπὲρ νοῦν γινώσκεισθαι· καὶ ἡ κατὰ τὸ κρεῖττον παντελῆς ἀγνωσία γινώσις ἐστὶ τοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ γινωσκομένα.» **D** **II.** « Ὡστε καὶ οἱ ἀπόστολοι τῷ ἐν τῷ θαθαωρίῳ λάμπαν τότε θεασάμενοι φῶς οὔτε θεότητα εἶδον· ἔκτιστον οὔτε θεὸν, ἀλλὰ τι τῶν ὄντων καὶ γινωσκομένων. Ὅσα δὲ καὶ γινωσκόμενα πάντως, εἰ μὴ

(!) Ἐκ τῆς πρὸς Γάτων ἐπιστολῆς τρίτης.

μαθῶσι τι; οὐκ ἔξω τῶν κτισμάτων εἶναι λογισαί; ἂν ποτε, τοῦτο μὲν καὶ ὡς πληθυντικῶς λεγόμενα (ἐν γὰρ ὁ θεὸς; καὶ ὑπὲρ τὰ ὄντα), τοῦτο δὲ καὶ ὡς γινωσκόμενα· ὁ μᾶλλον εἰς τὴν χαμερπῆ; καὶ ταπεινὸν κατάγει τὴν ἔννοιαν· καὶ ἀγγελοὶ μὲν γὰρ ὄντα μὲν καὶ κτίσματα εἰσιν, οὐ τῶν γινωσκομένων δ' οὖν, ἅτε ὑπερκείμενης οὐσίας ὄντες; ἢ κατ' ἡμᾶς. Ὡστε καὶ εἰ τὸ φῶς ἐκείνου τῶν ὄντων ἦν καὶ γινωσκομένων καὶ ὄρατῶν, οὐκ αὐτὸ θεότης ἀκτιστος ἦν· θεότης γὰρ ἀπειρήται παντάπασιν ὄρασθαι καὶ ἀπηγόρευται· ὁ γὰρ ὑπὲρ νοῦν καὶ οὐσίαν ὑπερδρυσται, πῶς ὀφθαλμοῖς ὑποπεσεῖται σωματικοῖς; Ἡ πῶς καὶ ποῖα γλώττη γένοιτ' ἂν ποτε ῥητῶν, ἢ ποῖαις ἀκοαῖς ἀκουσθῶν, οὐ γινώσκεις ἔστιν ἢ κατὰ τὸ κρεῖττον παντελῆς ἀγνώσια [f. 234 a] καὶ ὁ ὑπὲρ πάντα ἔστι τὰ γινωσκόμενα; Ἐκ γὰρ τῶν γινωσκομένων δύναται πῶς καὶ τὰ ὑπὲρ νοῦν καὶ αἰσθησὶν νοεῖσθαι, ἄλλης ἐξ ἄλλου φαντασίας συλλεγομένης εἰς ἓν τι τῆς ἀληθείας ἰνδάλμα. Ἄλλως δ' οὐκ ἂν δῆπου. Ὡσθ' ὀποτέρωθεν ἂν τις ἐρῶς σκεπτόμενος, ὑπὲρ τὴν ἀνθρώπων ἐν ἡσεί θεωρῆται τὴν διὰ τοῦ φανέντος ἐκείνου φωτὸς παραδειχθεῖσαν συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς; θεότητα. Οὐ γὰρ στοχασμῶ καὶ εἰκασίᾳ τινὶ φάσκομεν τὰ τοιαῦτα, ἵνα πῶς καὶ ἀπιστώμεθα· ἀλλ' ὁ Εὐαγγελιστῆς ὁ τὴν θεῖαν ἐκείνην διηγούμενος μεταμόρφωσιν, αὐτὸς ἐκεῖνος; φησι μὴ εἰδέναι τὸν Πέτρον ἃ λέγει, ἅτε ὑπὲρ τὴν ἐκείνου γινώσκοντα ὑπάρχοντα καὶ αὐτὰ τὰ τῆς ἐκφάνσεως τοῦ μεταμορφουμένου τῶς Χριστοῦ. Κρῦφιον γὰρ φησι Διονύσιος αὐτὸν καὶ μετὰ τὴν ἐκφάνσιν εἶναι, ἢ ἵνα τὸ θεώτερον εἴπω, φησὶ, καὶ ἐν τῇ ἐκφάνσει; καὶ τοῦτο γὰρ τῷ Ἰησοῦ κρύπται καὶ λεγόμενον ἄρρητον μένει καὶ νοούμενον ἀγνωστον· ὁ δὲ καὶ ἀγγέλοις μένει καὶ νοούμενον ἀγνωστον, πῶς ἀνθρώποις γινωσκείη ἂν; Ἄλλως τε καὶ ὁ τῶν Εὐαγγελίων ἐξηγητῆς Χρυσόστομος ἀτελεῖς ἔσ' εἶναι τίτε φάσκει καὶ τοὺς ἀποστόλους, καὶ οὕτω τῶν τοιούτων ἐπιφανῆσθαι ἰσχύοντας, οὐδ' ἐκ τῶν φαινομένων ἃ μὴ πέφυκε φαίνεσθαι βλέπειν. Ὡσπερ οὖν οὐδ' αἱ μετὰ ταῦτα ἐρθεῖσαι ὡσεὶ πυρὸς διαμερίζεσθαι καὶ γλώσσαι οὐκ ἦσαν ὄκτιστα πνεύματα, ἀλλὰ τὸ θεῖον αὐτῶν παραδεικνύμενον ἐν ἀκτιστῶν Πνεῦμα ἄγιον οὕτως; οὐδ' ἐκεῖνο τὸ φανὲν φῶς ἐν Θωδῶρ ἀκτιστον ἦν, ἀλλ' ἢ δι' ἐκείνου παραδειχθεῖσα θεότης. Πόθεν οὖν ὄρατὴν εἶναι θεότητα ἀκτιστον καὶ ἀνούσιον ἢ Παλιμική μαθοῦσα πατέρα ἐκεῖνο τὸ φῶς ἰσχυρίζεται, μίγνυσά τε τὰ ἄμικτα καὶ δικτύω θηρεῦσιν ἐπιχειροῦσα τὸν ἀνεμῶν; Ἄλλως τε καὶ εἰ τὸ ἡλιακὸν φῶς; οὐσία ἔστι [f. 234 b] κατὰ τε τὸν Δαμασκηνὸν Ἰωάννην καὶ ὅσοι κατ' ἐπιστήμην περὶ αὐτοῦ λέγουσιν, ἐκεῖνο δ' ἦν καὶ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ὑπερτερῶν τε καὶ τιμιώτερον, πῶς καὶ πόθεν ἀνούσιον; Πῶς δὲ καὶ ὄρατῶν ὁ καθ' αὐτὸ ἀνούσιον; Εἰ γὰρ ἀνούσιον μὲν ὄρατῶν ἐλ, χρώμα ἂν ἴσω; εἴη καὶ εἰ χρώμα, συμβεβηκὸς πάντως· καὶ εἰ συμβεβηκός, πῶς θεός; Τὸ γὰρ συμβεβηκός εὐ μόνον οὐ θεός, ἀλλ' οὐδὲ ὄν. Ὡστε ὁ τῷ μὴ ὄντι λατρεύων ἔλαθε καὶ ἄθεος ἐκ πολυθεοῦ γινόμενος. Καὶ εἰκόσω;

A gnosci possunt omnino, nisi quis hebes sit, extra creaturas esse judicabit, quippe quæ plurali numero proferantur; unum enim Deus et supra ea quæ sunt; hæc autem sicut cognoscibilia, quæ ad vulgare et humile mentem ducunt. Angeli quoque sunt essentialis et creaturæ, **435** non autem cognoscibiles, quippe qui essentialiam habeant altiorum quam quæ nobis est. Itaque si lux illa ex essentialibus et cognoscibilibus et visibilibus erat, non ea erat deitas increata; deitatem omnino vendendi potestas et copia data non est. Quod enim est supra mentem et essentialiam situm est, quomodo sub oculos cadat corporeos, vel quomodo et qua lingua possit nunquam exprimi, vel quibus auribus percipi, cujus cognitio est summi numinis absoluta incognitio, quodque supra omnia cognoscibilia est? Etenim ex cognoscibilibus possunt quodammodo etiam ea quæ supra mentem et sensum sunt intelligi, alia ex alia cogitatione ducta ad unam veritatis imaginem. Nec vero de quibuscunque quis erit speculatus, supra humanam contemplationem inveniet luce illa tanquam symbolo quodam et imagine manifestatam deitatem. Quod non conjectura quadam et verisimilitudine loquimur, ita ut fidem nostram amittamus; sed Evangelista qui divinam illam transfigurationem interpretatur, ipse dicit Petrum nescire quæ dicat, quod illius intelligentiam excedat ipsa illa quæ in transfigurati Christi manifestatione fiebat. « Occultus, Dionysius inquit, etiam post manifestationem fuit, vel ut divinius loquar, etiam in manifestatione. Ipsa lux hæc Jesu occulta est, et quamvis dicta, tamen infanda, quamvis cogitata, tamen incognita: » quod vero ipsis angelis quamvis cogitatum incognitum **436** manet, quomodo ab hominibus cognoscatur? Alias Evan elorum interpres divus Chrysostomus dixit nondum initiatos fuisse tunc apostolos, necdum talia consequi potuisse, neque ex visibilibus quæ non facta essent visibilia vidisse. Quemadmodum igitur nec postea linguæ tanquam igneæ dispartitæ erant increati spiritus, sed illis manifestatus est unus increatus Spiritus sanctus, ita nec lux quæ in Thabor apparuit increata erat, sed per eam manifestata est deitas. Unde tandem dicit Palamita illa familia ut visibilem deitatem increatam et inessentialem esse lucem illam contenderit et commistis inter se non miscendis, quasi ventum retibus capere studuerit? Atque etiam si lux solis essentia sit, secundum Joannem Damascenum eosque qui disciplinam hujus traunt, illa vero solis luce præstantior et superior, quomodo et unde inessentialis? Quomodo visibilia quæ per se inessentialis? Si enim inessentialis et visibilis, forte superficies erit, et si superficies, accidens omnino est: si accidens, quomodo Deus? Accidens non modo non Deus, verum nec ens quidem. Ita ut qui veneratur id quod non est nesciat se atheum ex polytheo factum: nec enim niro modo est atheismus polytheismo adjunctus, sicut virtutum mediocritati quæ ad intemperan-

tiam et ignaviam pertinent vitia. Deinde in Scripturis legimus etiam Deum Mosis apparuisse et Μωσῆ, et uterque videtur **437** per symbolum quoddam et imaginem dicitur, non quidem deitatem; magis enim vulgare et popolare nomen dii; Dei enim etiam inter homines iusti vocantur, non vero deitates. Usitatum enim plerumque est in sacra Scriptura non dicere plurali numero deitates, sed unam increatam et ex tribus personis conatantem tanquam naturam, quod ita usitatum et fuit et semper fidelibus est. Ita ut etiam Deum ex Virgine natum esse dicat, deitatem autem minime indefinito. Deitas enim in tribus personis nominata cogitur: Virgo unam Verbi peperit personam. Unde intelligi potest in quas ineptias inscitia sua et opinione aberravit Palamas. Plures venerari se deos erubescere confiteri, deitates autem ipse venerabatur et alios adhortabatur, et qui non sequebantur excludebat. Et hoc tanquam non nefarium propalam impudenter professus est et apud populum libere protulit.

παραινέιν, καὶ ὅσοις ἀν' ἁρπῶτο μὴ πειθομένοις, ἀποκηρύττειν, καὶ τοῦτο δ' ὡς μάλα ἀνέγκλητον ἐν ὑπαίθεσις ἀναιδῶς ἐκλαλεῖν καὶ δημοσίᾳ παρρησιάζεσθαι.

XIV. Si igitur a tota Scriptura se seargutum non intelligere potest, miseret me viri imprudentis. Sin vero intelligit, vanam autem ob gloriam ipse sibi malignum malignitatis patrocinium sumit, id omni dignam obsecratione insaniam duco; quod morbo afflicto omnino remedia non desiderat, sed plane consulto medicinam rejicit et contemnit, **438** et simile pauperum illorum facit, qui ob vanum nomen divites se esse simulantes majorem sibi paupertatem acquirunt. Est idem ex eorum numero, qui in discrimine morborum versantur; jam vero dissimulato morbo ægrotare tamen mavult et morti similem vitam continuare. Quid hoc miserius?

A Παράπειπε γὰρ ἡ ἀθεΐα τῇ πολυθείᾳ, ὡς περ ταῖς τῶν ἀρετῶν μεσότησιν εἰ καθ' ὑπερβολὴν τε καὶ ἑλλειψίν κακίαι. Ἐπειτα καὶ θεὸν μὲν ἀνοδομεν, λεγουσῶν τῶν Γραφῶν, Νῶθεσι φανῆναι καὶ Μανωῆ, καὶ οὗς ἐτίθει ὀφθῆναι συμβολικῶς; τε καὶ τυπικῶς λέγεται, οὐ μὴν θεότητα. Δημοσιώτερον γὰρ καὶ κοινὸν τὸ τοῦ Θεοῦ ὄνομα· θεοὶ γὰρ καὶ τῶν ἀνθρώπων οἱ δίκαιοι λέγονται, θεότητες δ' οὐ. Τετήρηται γὰρ τὸ πλεῖστον εἰπεῖν τῇ θείᾳ τοῦτο Γραφῇ μὴ λέγειν πληθυντικῶς θεότητας, ἀλλὰ μίαν ἀκρίστον καὶ τριουσίτατον, καθάπερ καὶ φύσιν. Καὶ οὕτω τοῦτι τετήρηται τε καὶ δεῖ τοῖς εὐσεβεῖσι τηρεῖται, ὥστε καὶ θεὸν μὲν ἐκ παρθένου φησὶ γεννηθῆναι, θεότητα δ' ἀπροσδιορίστως. ἤκιστα πάντων ἡ μὲν γὰρ θεότης ἐν κρίσει ὑποστάσει λεγομένη νοεῖται, ἡ δὲ Πιρθένης μίαν τὴν τοῦ Λόγου γεγέννηκεν ὑπόστασιν. Ὅστε σκαπτὸν εἰς πόσῃ ἀτοπίᾳ ἐξ ἀμαθίας ὁμοῦ καὶ οἰήσας τὸν Παλαμᾶν ἐκκαυλίσειν συμπίπτωκεν, ὡς πολλοῖς μὲν λατρεῖν θεοῖς, αἰσχύνεσθαι δ' οὖν ἐκλαλεῖν, θεότητας δ' ἀπειράκις ἀπειρους αὐτὸν τε σέβειν καὶ ἄλλοις

ἰδ'. Εἰ μὲν οὖν πρὸς ἀπάτης Γραφῆς [f. 235 a] ἀλεγχόμενος ἤκιστα συνείναι δύναίτο, οἰκτεῖρω τῆς ἀπονοίας τῶν ἀνθρώπων· εἰ δὲ συνέησι μὲν, κενδοξίας δ' εἰνεκα ματαίας αὐτοχειροτόνητον ἐαυτῷ τὴν κακοδαίμονα τοῦ κακοῦ προεδρίαν κατεψήφισται, πάσης ἐνοχον αὐτῆς ἀρᾶς ἡγοῦμαι τὴν ἐμπληξίαν, ὅτι νοσῶν προφανῶς οὐ δεῖται φαρμάκων, ἀλλ' ἀντικρὺς ἐκὼν ἀποποιεῖται καὶ ἀποσπεύδει τὴν λατρείαν, καὶ ποιεῖ παραπλήσιον τῶν κενήτων. ἐκεῖνοις οἱ διὰ κενοδοξίαν πλουτεῖν προσποιούμενοι πλεῖω τὴν πένιαν ἐαυτοῖς ἐπιδαφιλεύουσι· τῶν γὰρ τὰ καίρια νοσοῦντων καὶ οὕτος ὢν, ἔπειτα συγκαλύπτων τὴν νόσον νοσεῖν ἀνθαιρεῖται διηγεκῶς καὶ θανάτου γείτονα βίω ἀνύειν· οὐ τί τῶν πάντων ἀθλιώτερον;

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ Ε΄.

EJUSDEM NICEPHORI GREGORÆ

LIBER DOGMATICUS QUINTUS.

439 I. Hucusque quod visibilem Domini theophaniam attinet vidimus, aliud esse deitatem increatam, aliud theophaniam, alteram invisibilem, alteram visibilem, dein deitatem luce illa in monte

[Cod. Reg. 3075.] A'. Περὶ μὲν οὖν τῆς ὁρατῆς τοῦ Κυρίου θεοφανεῖας, καὶ ὡς ἄλλο θεότης ἀκρίστος; καὶ ἄλλο θεοφάνεια, καὶ ὡς ἡ μὲν ὁρατός, ἡ δ' ὁρατῆ, καὶ ὡς ἡ θεότης διὰ τοῦ ἐν Θαβερῶ

τῷ ὄρει φωτὸς παρεδείχθη μὲν, οὐκ ἐδείχθη δὲ, καὶ ἄ
 ὡς ἀδύνατόν μὴ μόνον τὰς θεανδρικὰς ἐνεργείας,
 ὡς ἐγένοντό τε καὶ γίνονται ἀλλ' οὐδὲ τὰ διὰ τῶν
 ἀγίων τελούμενα θαύματα, δι' ὧν καὶ αὐτῶν ὁ
 Θεὸς - παραγυμνοῦται καὶ παραδείκνυται καὶ δι'
 αὐτῶν ἡμῖν τὸν ἐπιπέδον γινώσκεται τρόπον παρα-
 γυμνοῦμενος, ἐὼ γὰρ λέγειν οὐρανὸν καὶ γῆν καὶ
 ἔσα ἐν μέσῳ, περὶ ὧν καὶ Σολομῶν φησὶν ἐκ με-
 γέθους καὶ καλλονῆς αὐτὸν θαυμάζεσθαι τὸν Θεὸν
 παραγυμνοῦμενον, εἰ καὶ τὸ κατ' αὐτὸν μυστήριον
 καὶ λεγόμενον ἄβυσσον μένει· καὶ νοούμενον ἄγνω-
 στον, κατὰ τὸν θεῖον εἰπεῖν Διονύσιον, καὶ ὡς οὐ
 χρὴ μῖα· δοξάζειν πλείους ἀκτίστους θεότητας,
 ἵνα μὴ τῷ τῆς ἀγίας καὶ [f. 235 b] οἰκουμένης
 ἑκτῆς συνόδου καθυποβληθεὶ ἀναθέματι, ὡς ἀνω-
 τέρω περὶ τῶν οὕτως ἐχόντων διεπίληπται, περὶ μὲν
 οὖν τούτων κατ' ἑαυτῶν τοιοῦτων ἱκανῶς ἡμῖν οἶμαι εἰ-
 ρῆσθαι διὰ βραχείων. Εἰ δὲ τινες ἰσχυρικῶς ἐνίστα-
 σθαι, γλώττης ἀφειδούντες, βούλονται, κάπειτα ῥή-
 σεις ἀγίων ὡς ἐν μεταίχμῳ τὴν ἔνοιαν ἀμφιρῆπῆ
 κερκῆμένας καλοῦ πᾶν σαφῆ κομίζειν οὐκ ὀκνοῦσι,
 προσαιγέτωσαν ταῖς κοιναῖς ἐκείναις ἔνοιαις· τῆς
 θείας Γραφῆς, ἀ καὶ ἡμῖν ἐν προοιμίῳις προδέ-
 βληται καθάπερ στάθμαι τινὲς καὶ γνώμονες
 καὶ κανόνες τὸ αὐτότιστον ἐκτετέρωθεν ἔχοντες
 ὠμολογημένον, διευθύνουσαι τε καὶ ἐπανάγουσαι οἷά
 τινες οἰκιστοὶ ῥόδοι καὶ εὐθυεῖρες νεῶν ἐγ-
 τὴν ἑλίκην καὶ τὸν πόλον ἀποσκοποῦντες τὰ ναυτικὰ πλημμελήματα διορθοῦνται, πρὸς ἕνα πλοῦν ἐκ
 δεξιῶν τε καὶ εὐωνύμων σοφῶς οἰακίζοντές τε καὶ περιστρέφοντες· καὶ ἔσται σφίσι εὐρημένα τὰ τῆς
 λατρείας αὐτίκα.

Β'. Ἐπὶ τούτοις αὖθις καὶ τρίτην ἐκείνοι παρή-
 γον ἀντιθεσιν, « Ἀλλὰ καὶ τῆς θείας Γραφῆς λεγού-
 σης ἀκούομεν, » λέγοντες, « Μακάριοι σὺ καθαροὶ
 τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται, » καὶ πάλιν,
 « Οἱ ἄγγελοι αὐτῶν κατ' ἡμέραν ὄρωσι τὸ πρόσω-
 πον τοῦ Θεοῦ, » καὶ ἀλλαχοῦ, « Ὁρθῆ τῷ Ἀβραάμ
 ὁ Θεὸς πρὸς τῆ ὄρει τῆ Μικθῶρῃ· » ἴδειν δὲ καὶ
 Ἡσαΐας φησὶ τὸν Κύριον καθήμενον ἐπὶ θρόνου ὑ-
 ψηλοῦ καὶ ἐπηρμένου. Καὶ αὖθις τῆς Μωσαϊκῆς
 ἀκούομεν ἱστορίας λεγούσης, « Ἐλάλησε Κύριος, τῷ
 Μωϋσῇ ἐνώπιος ἐνώπιω, ὡς εἴ τις λαλήσει πρὸς φί-
 λον αὐτοῦ. » Καὶ αὐτὸς δ' ἀντικρὺς φησὶν ὁ Θεός, «
 εἰ· αἰνεγμάτων. »

Γ'. Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ἀπήνητησεν οὕτως
 πῶς· Εἰ ἐμμένειν βούλοισθε ταῖς κοιναῖς ἐκείναις
 τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἔνοιαις, ὡς μὴ παρὰ πᾶ-
 σιν ὁμολογεῖται [f. 236 a] θεοτικῆς ἀκτίστου, ἥ ἢ
 καὶ ὁσία καὶ φύσις καλεῖται καὶ ἐν φῶς ἀπρόσιτον
 καὶ ἀδιάδοχον ἀειλαμπές καὶ τριλαμπές, εἴη ἂν καὶ
 λογος ἡμῖν καὶ διάλεξις· ἐν ἐλπίσι γὰρ κείσθαι
 πρὸς αὐτὸν τὴν τε τῆς ἀληθείας εὐρεσιν καὶ τὴν τῆς
 κακίας ἀναίρεσιν· ἄλλως δ' ἄμεινον οἰκοῦσθαι. Ἐπεὶ
 τοίνυν τὴν ἀρχὴν ταῖς κοιναῖς τῆς Ἐκκλησίας ἔνο-
 υαίας καὶ τῶν δογμάτων ὠμολογήκατε, θεῖον τὰ
 ἐπόμενα δέχεσθαι· εἰ δ' οὖν, ἐξουτοῦς ἀρ' ἐπίτας
 αὐτοὶ καταλύετε· καὶ πῶς ἄλλων λεγόντων ἀνέξεσθε;
 Ἡ ἐπὶ τῶν ἐλπίσιν ἀναμφιβόλοις ὁ προσδιαλεγόμε-
 νος τὸν τοῦ λέγειν μέλλον ὑπομαίνει· Ἐπὶ τοίνυν
 θεῖον τὸ δόγμα καὶ κοινὴ τῆς Ἐκκλησίας ἔνοια
 ἔστιν ὡς Θεὸν οὐδεὶς ἐώρακε πώποτε οὐδ' ἴδεν δύνα-

Thabor subdemonstratam esse, non patefactam,
 porro nec posse representari non solum divinus
 virtutes quales factæ sunt et fiunt, verum ne san-
 ctorum miracula quidem, quibus Deus subdenu-
 datur et subpōstentitur atque quoad fieri potest co-
 gnoscitur, cœlum dico et terram et quæcunque
 media sunt, quorum ob magnitudinem et pulchritu-
 dinem se admirari dixit Salomo Deum subdenu-
 datum. Quamvis hoc mysterium vocetur, 440
 tamen per se infandum est, et etsi cogitetur, inco-
 gnoscibile, ut ait sanctus Dionysius. Denique nec
 necesse esse una credi plures deitates, ne sanctæ
 œcumenicæ synodi sextæ anathemate condemne-
 mur: de his et ejusmodi rebus satis antea paucis
 dictum puto. Sin vero nonnulli, qui linguæ non
 parant, litigiose velint intercedere, nec dubitent
 sanctorum verba quasi ancipitis sensus nec plura
 aperta accipere, advertant animum ad communes
 sacrarum Scripturarum sententias, quæ in proœmio
 nobis prolatae sunt tanquam leges ac normæ, de
 quarum fide ab utraque parte nulla dissensio est,
 et quæ sunt quasi navium gubernatores, qui Ursam
 et polum spectantes, navium cursum ad certam
 navigationem perite gubernando et divertendo
 regunt. Unde salutem reperire poterunt.

II Præterea illi tertiam antithesin protulerunt:
 At vero legimus in sacris libris: « Beati mundo
 corde, quoniam ipsi Deum videbunt. » Et rursus:
 « Angeli eorum quotidie conspiciunt faciem Dei »
 Et alibi: « Conspectus est ab Abraam Deus: d
 quercum Mambre. » Et Isaias se dicit vidisse Do-
 minum 441 sedentem in throno alto et firmo,
 et rursus Moysen legimus narrare: « Locutus est
 Dominus cum Mose de ore ad os, ita ut cum
 amico. » Et e contra ipse Deus dixit: « De ore ad
 os loquar cum eo ad faciem, non per ænigmata. »
 Στόμα κατὰ στόμα λαλήσω αὐτῷ ἐν εἰδει καὶ οὐ

III. Ad hæc Gregoras ita fere respondit: Si ac-
 quiescere vultis communibus illis divinæ Eccle-
 siæ sententiis, unam esse pariter apud omnes
 deitatem increatam, quæ et essentia et natura
 appellatur, et unam lucem inaccessibleem et in-
 comprehensibilem, semper lucentem et trilucen-
 tem, erit vobis ratio et disceptatio, quippe qui in
 spe ponatis fore ut veritas inveniat, improbitas
 tollatur. Alias melius est tacere. Cum igitur a
 initio conspirastis cum communibus Ecclesiæ et
 dogmatum sententiis, etiam consequentia acci-
 pienda sunt, quo quidem facto fundamentum ve-
 strum sublatum est. Num aliorum rationes reci-
 pietis? An orator certa quadam spe dicendi labor-
 em sustinebit? Si igitur divinum dogma et commu-
 nis Ecclesiæ sententia est, neminem unquam mor-
 talium videri Deum nec posse videre quemquam

aut angelorum aut hominum, si quidem aperte liquet ex scriptis testimoniis, dubitationi locus debet nullus concedi. Sin vero nobis non omnino facile **442** evenerit, ob involucra et obscuritatem Scripturæ quasi tenebris interducitur et ob profanos secundum eam rationem, qua sæpe divinam Scripturam uti videmus. Utitur enim, ut magnus Basilius dicit, Scriptura sæpe obscuritate et difficilem intellectu reddit sensum dogmatum ad legentium utilitatem et ob imprudentiam eorum qui aliter intelligunt, tamen de firmis et irrefutabilibus communibus sententiis ne minime quidem dubitatio existere potest, sed omnes pariter intelligere debent, magnus Basilius monet, ne ad profanas aures divinarum dogmatum quæ spinosa et ad intelligendum difficilia sunt transferantur. Deus enim, sanctus Dionysius ait, profanis perfectus esse videtur, initiatis autem infans; profani enim se scire putant, sed nesciunt; initiati autem non putant, sed sciunt. Cum insectia necessario conjuncta est humilitas. Scientia enim, dicit, opposita est humilitati. Non enim ex deitate magnitudinem incomprehensibilem intelligere student, verum tamen ex operibus operis in intelligendum esse docentur, sicut magnus Chrysostomus ostendit, ubi dicit: « Quod non percipi possit nec comprehendi doctorum oratio, non erit nobis fractæ fidei opprobrium, sed laus. Ubi enim debilis est ratio, nec succedit sententia, intellige Domini tui magnitudinem ob eam ipsam causam, quod virtus ejus **443** tanta est, ut rationem omnium earum rerum quæ ea continentur non accurate intelligere possimus; hoc rectæ intelligentiæ est, hoc animi sobrii. »

μετὰ ἀκριβείας εἰδέναι τῶν ὑπ' αὐτοῦ γενομένων φούτος. »

IV. Deus enim propter amorem erga homines prudenter hominibus ut infantibus ab initio rebus manifestis et captui accommodatoribus succurrens, trita via ad perfectiorem conditionem ducit. Mosis enim, ait sanctus ille Chrysostomus, per lucem primum Dei manifestatio facta est in rubo, deinde e nube cum eo collocatus est Deus; cum autem ad altiora aptior et ad reconditiora factus esset, in procelis Deum vidit. Venit enim, ait, Moses in turbem ubi erat Deus; id est, obscura et incognita divina et omnem hominum intelligentiam superantia probe intellexit. Et alias, ubi legitur: « Qui videt me, videt et Patrem, » docemur jam perfectos nos non credere per oculos percipere Deum, sed Dei visionem cognitam habere, scilicet intelligentiam et spiritualem perceptionem, non corporalem. Non igitur novum, si discipulis profanis et iis qui spes debiles et infirmas deo habebant, quia non Deum eum, sed hominem videbant, per lucem apparentem in eis, ubi apparere non poterat fecit ut intelligentia qua possent via et ordine perciperent. Divina enim majestas, ut sanctus Dionysius ait, mysticis **444** eloquiorum traditionibus lan-

ταί τις οὐτ' ἀγγέλων οὐτ' ἀνθρώπων, εἰ μὲν εὐπρόρρητα: μὲν ἐκ τοῦ εὐθέως μαρτυριῶν γραφικῶν, οὐκ ἐπι χῶρον ἔχειν χρεῖων τὸ ἀμφισβητήσιμον· εἰ δὲ μὴ τοῦθ' ἡμῖν ἀρκῶς ἐκ τοῦ βιβίου προσγινοῖτο διὰ τὸ γράφειν τε καὶ ὀμιλῶδες τῆς Γραφῆς, παραπετάσματι καλυπτομένης ἐνίοτε τῆ ἀσαφείᾳ διὰ τε τοὺς βεβήλους κατὰ τρόπον οἰκονομίας, ἢ πολλὰς τὴν θεῖαν ὁρῶμεν Γραφὴν κεχρημένην (χρηταί γὰρ κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον ἡ Γραφή πολλὰς τῆς ἀσαφείας, δυσθεώρητον κατασκευάζουσα τῶν δογμάτων τὴν νοῦν πρὸς τὸ τῶν ἐντύχων ἀνόντων λυσιτελεῖς), καὶ διὰ τὴν τῶν ἄλλω; ἀκούοντων ἀγνωμοσύνην, ἀλλὰ τοῦ γε στερέθου καὶ ἀνατηρήτου τῶν κοινῶν ἐνομιῶν οὐδὲ τὸ σμικρότατον γούν ἐξίστασθαι χρεῖ, ἀλλ' ὁμολογεῖν μὲν μὴ νοεῖν, καθὰ καὶ ὁ μέγας παραρταί Βασίλειος, μὴ ἐξάγειν δὲ πρὸς βεβήλους; ἀκοῆς τὸ τῶν θεῶν δογμάτων ὁσιώδες καὶ δυσθεώρητον τοῖς ἀτελεῖν. Ὁ Θεὸς γὰρ, ὡς ὁ θεῖος Ἐφη Διονύσιος, τοῖς μὲν ἀτελεῖς τέλειος εἶναι δοκεῖ, τοῖς δὲ τέλειος ἀτελής. Οἱ μὲν γὰρ ἀτελεῖς; εἰδέναι μὲν ὀφθαῖ, οὐκ ἴσασι δὲ τοῖς δὲ τέλειος; ὁσιῶς μὲν οὐκ ἴσται, γνῶσις δὲ τοῦ μὴ εἰδέναι προσειν αὐτόχρημα διδάσκουσα ταπεινοῦσθαι ἐπίτασι; γὰρ, φησί, σφίλας ἐπίτασιν ποιεῖ ταπεινώσεως· οὐ γὰρ ἐκ τῆς θεότητος τὸ μέγεθος τῶν ἀκαταλήπτου νοῦν ἐκζητοῦσιν, ἀλλ' ἐκ τῶν ποιημάτων τῶν [f. 256 b] ποιητὴν ἀνεξερεῦντον εἶναι μανθάνουσι, καθὰ καὶ ὁ μέγας διδάσκει Χρυσόστομος, « Τὸ μὴ ἐπιανεῖσθαι, ἐλέγων, ἐ μὴδὲ δύνασθαι τῶν δημιουργηθέντων τὸν λόγον καταλαβεῖν μὴ γινέσθω ἡμῖν ἀπιστία; ὑπέθεσι, ἀλλὰ δοξολογίας ἀφορμὴ· ὅταν γὰρ ἀτονήσῃ ὁ λογισμὸς, καὶ μὴ χωρήσῃ ἡ διάνοια, ἐννοεῖ τοῦ Δεσπότητος τοῦ σοῦ τὸ μέγεθος καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου, ὅτι τασαύτη αὐτοῦ ἡ δύναμις ὡς μὴδὲ τὸν λόγον ἡμῶν. Τούτο γὰρ διανοίας εὐγνώμονος, τοῦτο ψυχῆς νη-

Δ'. Καὶ γὰρ ὁ Θεὸς διὰ φιλανθρωπιᾶν οἰκονομικῶς τοῖς ἀνθρώποις ὡς νηπίοις πατὴρ συγκαταβαίνων διὰ τῶν ἐκδηλοτέρων πρῶτον ἐμφανειῶν καὶ τῶν οἶον βρέεσι προσφυστέρων, οὕτως ἀνάγει διὰ λείας ὁδοῦ πρὸς ἔξιν τελευτέρων. Καὶ Μωσαί γὰρ, ὁ Θεὸς φάσκει Χρυσόστομος, διὰ φωτὸς ἡ τοῦ Θεοῦ ἐπιφάνεια ἤρξατο ἐν τῇ βάρῃ· εἶτα διὰ νεφέλης αὐτῆς διαλέγεται ὁ Θεός. Τελειότερο; δὲ γενόμενος καὶ ὑψηλότερο; ἐν γέφυρ τῶν Θεῶν βλέπει. Εἰσήλθε γὰρ, φησὶν, Μωσῆ; εἰς τὴν γνάρον οὐ ἦν ὁ Θεός· τοῦτέστιν, ἔγνω σαφῶς ἔτι σκοτεινὰ καὶ ἀγνωστα τὰ θεῖα καὶ πᾶσαν ὑπερβαίνοντα γνῶσιν ἀνθρωπίνην. Καὶ ἀλλαχού τὸ, « Ὁ ἔωρακῶς ἐπὶ ἔωρακε τὸν Πατέρα, » ἀκούσαντες ἐδιδάχθημεν ὡς ἤδη τέλειος μὴ προσδοκῶν δι' ὀφθαλμῶν ὄψεσθαι Θεόν, ἀλλ' εἰδέναι τὴν τοῦ Θεοῦ ὄρασιν γνῶσιν οὕσαν καὶ νεφῶν κατάληψιν, οὐκ αἰσθησὶν σωματικῆν. Οὐδὲν οὖν καινὸν εἰ τοῖς μωθηταῖς; ἀτελεῖν οἶσιν ἔτι, καὶ τὰς ἐλπίδας ὀθεβαίους καὶ ἀσθενεῖς ἐπ' αὐτῶν κεκτημένοι; διὰ τὸ μὴ ὡς Θεῶν, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπων ὄραν αὐτὸν διὰ φωτὸς φαινόμενον, πρὸς; ἢ μὴ φαίνεσθαι δύνασθαι, παρεσκευάζειν ὁδοῦ καὶ τάξει νοητῶς κατὰ δύναμιν ἀνέναι. Τὴν γὰρ σεβασμίαν μακαριότητα, κατὰ

τὸν θεὸν εἶπειν Διονύσιον (1), αἱ μυστικαὶ τῶν λογίων παραδόσεις καὶ ὡς φῶς ἀναπλάττουσι καὶ ζωὴν ἀποκαλοῦσιν.

Εἴ. Ὅτι μὲν οὖν διὰ συμβόλων καὶ τύπων σωματικῶν οὐ μόνον ὁ θεὸς ὁμιλεῖ τοῖς ἀνθρώποις, ἀλλὰ καὶ οἱ ἄγγελοι κρίσιμα ὄντες, εἰρηαί τε καὶ νῦν πάλιν διὰ βραχείων ἐροῦμεν. Φησὶ γάρ ὁ μέγας εὐθὺς Διονύσιος ὡς καὶ τὰς θείας ὁράσεις οἱ κλεινοὶ Πατέρες ἡμῶν ἐμυσοῦντο διὰ μέσων τῶν οὐρανίων δυνάμεων. Καὶ τὴν ἱερὰν τοῦ νόμου θεσμοθεσίαν δι' ἀγγέλων εἰς ἡμᾶς προλαθεῖν διδάσκει σαφῶς ἡ θεολογία ὡς τῆς θεωνυμικῆς τάξεως ἐκείνο νομοθετούσης, τὸ διὰ τῶν πρώτων [f. 237 a] τὰ δευτέρᾳ πρὸς τὸ θεῖον ἀνάγεσθαι. Καὶ τῇ Παρθένῳ δὲ τὸ θεῖον μυστήριον ἄγγελος ἦν κομίσας ἀνθρωπίνῳ τύπῳ καὶ σχήματι. Καὶ τοῖς ποιήμασιν ἄγγελοι Κυρίου τότε, φησὶν, ἐπέστη, καὶ ὄξα Κυρίου περιέλαμψεν αὐτοῦς. Καὶ τὴν δι' ἀγγέλων λαλούμενον λόγον γίνεσθαι βέβαιον ἀκούομεν· τὰς γὰρ ἀθλίους ἱεραρχίας ὕψαιος σχήμασι καὶ μορφωτικαῖς συνθέσεσι διαποικίλασα παραδίδοικεν ἡ Διονυσίου τοῦ θεοῦ βίβλος· οὐ γὰρ δυνατὸν, φησὶ, τῷ καθ' ἡμᾶς νῦν πρὸς τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἀναταθῆναι τῶν οὐρανίων ἱεραρχῶν μίμησιν τε καὶ θεωρίαν, εἰ μὴ τῇ κτ' αὐτὸν ὕψαις χειραγωγίῃ χρῆσαιτο. Λειτουργικὰ γὰρ οἱ ἄγγελοι, φησὶν, εἰσὶ πνεύματα, πρὸς διακονίαν ἀποστελλόμενα. Καὶ τῷ Χριστῷ δὲ ἄγγελοι διηκόνουν, φησὶν ἡ Γραφή. Καὶ ἄγγελοι αὐδὸς ἐνισχύειν αὐτῷ λέγεται ὡς ἀνθρώπων. Καὶ πάλιν, « Ἡδυνάμην πλείους ἢ δώδεκα λεγώνας παραστήσαι ἄγγέλων, » φησὶν. Καὶ πολλὰ τοιαῦτα σωματοειδῶς εἰρημένα περὶ τῶν ἀσωμάτων δυνάμεων σωματικῶς φαινομένων ταῖς θείαις καὶ ἱεραῖς ἐμφέρεται βίβλοις οικονομικῶν τινᾶ τρόπον· ἔσπερ καὶ μορφωτικὰς δυνάμεων εἰκόνας καλεῖ Διονύσιος, ἀνθρωπομόρφους ἀναγράφων καὶ θηριομόρφους, λεόντων φημί καὶ βοῶν καὶ ἵππων καὶ ἀετῶν μορφὰς αὐτοῖς περιτεθεῖς. Ἐὼ λέγειν τὰς τῶν λίθων πολυχρωμάτους ἰδέας καὶ τᾶλλα πάντα, ζώνας καὶ τροχοὺς καὶ βάρβδους λέγω καὶ πελέκεις, δι' ὧν εὐρίσκειν ἡμᾶς ποραινεῖ τὴν τῶν τυπικῶν εἰκόνων ἰσχυρὰν ἀπολίαν καὶ δσην αὐτῶς ἐρμηνεύων ἐκτίθεται. Τῆς οὖν Γραφῆς λεγούσης, « Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, οἳ αὐτοὶ τὸν θεὸν ἴψονται, » τὴν κατὰ διάνοιαν ἴψιν ὁ θεὸς ἐξηγεῖται Χρυσόστομος. Ἡσυχῶς, « Οἱ ἄγγελοι δὲ αὐτῶν καθ' ἡμέραν ὁρῶσι τὸ πρόσωπον τοῦ Θεοῦ, » τὴν αὐτὴν, φησὶν, ἔχει διανοίαν· τὸν γὰρ αὐτὸν ἀνθρώποις τε ἔστιν ἰδεῖν ὀφθάνειν, καὶ αὐτὸ μὴδὲ τῶν ἀγγέλων τολμᾶν ἀτενίσαι τιτάγματα. Καὶ δῆλον τοῦτο τίθησι Παῦλος λέγων « Ἐφανερῶθη ἐν σαρκί, ὡς φησὶ ἄγγελοι· » πρὸ γὰρ τῆς τοῦ Κυρίου σαρκώσεως καὶ ἀγγέλοις ἀθέατος ἦν, ὡς καὶ ὁ θεὸς ἔφη Χρυσόστομος ὅτι αὐτὸ ὅπερ ἔστιν ὁ θεὸς, οὐ προφητῆται οὐδ' ἄγγελοι εἶδον, οὐδ' ἀρχάγγελος. Εἰ γὰρ καὶ ὁμιλοῦσιν ἀνθρώποις ἐκ προσώπου τοῦ Θεοῦ καὶ ἄγγελοι, ἀλλ' οὐδὲ προφητῆταις ἀθητοὶς τοῦτ' καὶ ἀνθρώποις οὐσί· ποτὲ μὲν γὰρ προστιθέντες φασὶ καὶ αὐτοὶ, « Τὰδε λέγει Κύριος, »

A quam lumine explendescit et vivifica illustratione exornatur.

V. Si igitur subsymbolis et formis corporeis non solum Deus locutus est cum hominibus, verum etiam angeli creati, ut jam diximus, et nunc paucis iterum dicemus. Dicit enim magnus Dionysius Patres illustres contemplatos esse Deum per medias caelorum virtutes, et sacram legis constitutionem per angelos ad nos venisse aperte docet theologia et divina lex jubet ex principis consequentia ad Deum referri. Virgini quoque divinum mysterium attulit angelus sub humana forma et specie, et pastoribus angelus Domini, inquit, astitit, et gloria Domini circumdabat eos, et verbum per angelos nuntiatum esse pro certo audivimus. Nam sacrae hierarchias incorporeas corporeis imaginibus et formarum compositione variatam tradidit sancti Dionysii liber. Non enim posse inquit per nostram mentem ad incorporealem caelestium hierarchiarum imitationem et contemplationem pervenire, nisi corporali auxilio adhibito. Servientes enim animae, inquit, sunt angeli ad ministerium missae, et Christo angelos servisse Scriptura refert. Porro angeli illius ut hominis animum confirmasse traduntur.

445 Rursus legitur : « Possem mihi plus duodecim legiones angelorum arcessere. » Et multa ejusmodi corporaliter dicta de virtutibus incorporeis quae corporaliter apparent divinis et sacris libris utilitatem quamdam tribuunt. Quas virtutum imagines vocat Dionysius hominum et bestiarum formas. Leonum enim et boum et equorum et aquilarum formis eas circumdat. Omitto lapidum varias formas et caetera omnia, cingula, annulos, virgas, secures, quibus nos docet invenire imaginum explicationem, qualem ipse interpretando exponit. Igitur quod in Scriptura legitur, « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, » de contemplatione per mentem intelligit sanctus Chrysostomus. Et illic, « Angeli eorum quotidie vident faciem Dei, » eandem sententiam praestare dicit. Ipsam enim videre nec homines possunt neque angelorum ordines contemplari eum audent. Quod aperte dicit Paulus : « Apparuit in carne, conspectus est ab angelis, » ante enim Domini incarnationem nec ab angelis conspici poterat, ut etiam sanctus Chrysostomus dicit, Dei personam nec prophetas neque angelos videri neque archangelos. Si enim cum hominibus etiam angeli in Dei persona conversantur, nec prophetas hoc inusitatum est. 446 quippe qui homines sint mundo enim addunt, Hoc locutus est Deus, modo ex sua sententia loquuntur, quod nec novum est nec a Scripturae consuetudine alienum. Etenim et regia imperia praecorum ore per urbes nuntiata quasi ex ipsius regis ore accepimus. Dicit et propheta, in quantum et ipse homo est : « Audi me, popule, et loquar tecum, Israel, et testis tibi ero : Deus, Deus

(1) Τοῦ ἀγίου Διονυσίου ἐκ τοῦ περὶ τῆς οὐρανίου ἱεραρχίας κεφαλαίου πρώτου.

tuus ego. «Non enim sicut alias addit, «Hæc locutus est Dominus; » nec dicit: Deus hæc et illa dixit; angelus vero ex rubo : « Ego sum Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob. » Supra enim dictum est : « Angelus Domini ei apparuit »

φύτης, ἄνθρωπος ὢν, ὡς ἐξ αὐτοῦ φησιν, « Ἀκουσον, λαός μου, καὶ λαλήσω σοι. Ἰσραὴλ, καὶ ἐμαρτύρομαι σοι. ὁ Θεὸς ὁ Θεός σου εἰμι ἐγώ. » Οὐ γὰρ [f. 237 b] καὶ, « Εἶπεν ὁ Θεὸς τὰ καὶ τὰ. » ὁ δὲ ἄγγελος ἐκ τῆς βάρτου, « Ἐγώ εἰμι ὁ Θεὸς Ἀβραάμ καὶ ὁ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ ὁ Θεὸς Ἰακώβ. » Προεῖρηται γάρ, « Ὁφθῆ αὐτῷ ἄγγελος Κυρίου. »

VI. Si igitur, ut cum sancto Chrysostomo loquar, quantum interest inter cæcum et videntem, tanta est inter angelos et homines differentia, quomodo tandem, si angeli non possunt videre essentiam Dei aut cognoscere, homines poterunt, qui angelorum essentiam non modo non cernere, sed ne cogitare quidem possunt? Si enim, ut cum Chrysostomo loquar, essentia essentiam altiore cognoscere non potest, multum sane abest, ut homines angelorum essentiam videant, tanto illis superiorem, quanto cæcis videntes. Ne turbetur igitur mens vestra ut communium divinæ Ecclesiæ sententiarum obliviscamini, quæ ad Hebraicæ dialecti 447 proprietatem dicta sunt, qualia a nobis illa jam prolata sunt, et quæcunque sunt similia, dico autem illud : « Locutus est Dominus ad Mosem de facie ad faciem, ut si quis cum amico de ore ad os loquitur, in specie, non per ænigmata. » Et rursus : « Mons Sinai fumabat, quoniam Deus per ignem in eum descendebat. » Et alias : « Species divinæ gloriæ ut ignis fulgor de vertice montis adversus alios Israel, » et multa ejusmodi quæ creata sunt, cum increata Dei essentia conciliari minime licet, ad discipulorum autem institutionem non inutile, imo quam utilissimum est. Volo vocare prophetarum verba in specie Dei et angelorum cum hominibus conversationem sensualem et vigilantibus illis apparentem. Quæ quidem Abraham contigit, qui primo Deum non ut Deum vidit, sed ut hominem in hospitium recepit. Et laudatus est ob reverentiam qua eum recepit. Et præter per multos alios postea Manoe se perditum dixit, quod Deum vidisset. Non ad hominem captum, inquit, apta est Dei cognitio, nedum natura, sed per somniorum ænigmata; hæc enim luce quodammodo et claritate destituta est, quippe quæ aliam alia implicatam nebula obscuritatis explicationem præbeant. 448 Cujus rei permulti alii testes integri, sed etiam Daniel et Joseph, quibus nocturnæ visiones in somnis earum rerum quæ factæ nondum erant, veram præcognitionem præbebant. De utroque sapiens ille theologus Gregorius dubitans ipse quidquam scire se negat, scire autem prophetarum Deum, sive phantasia est diurna sive nocturna vera visio, sive rationis effluvia præcognoscens futura tanquam præsentia. Cæterum nemo Dei naturam vidit aut professus est. Quibus igitur divinæ Ecclesiæ communes sententiæ cum firma

ποτὲ δ' ἐξ αὐτῶν ἀπίως. Καὶ κινῶν οὐδὲν οὐδὲ πόρρω Γραφικῆς συνθέτας· καὶ γὰρ καὶ τὰ βασιλικὰ προστάγματα τῶν ἀημοσίων ἐν ταῖς πόλεσι κηρύκων βωόντων ὡς ἐξ αὐτοῦ δὴ τοῦ βασιλικοῦ λεγόμενα στόματος ἡμεῖς ἐκδεχόμεθα. Καὶ ὁ μὲν προσέθηκεν ὡς ἐν ἄλλοις, « Τάδε λέγει Κύριος. »

Γ'. Εἰ οὖν κατὰ τὸν θεῖον Χρυσόστομον, ὅσον τυφλοῦ καὶ βλέποντος τὸ μέσον, τοσοῦτόν ἐστιν ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων τὸ διάφορον, πῶς τῶν ἀγγέλων μὴ δυναμένων οὐδ' ὄρεῖν τὴν οὐσίαν οὔτε νοεῖν τοῦ Θεοῦ, εἴη ἂν δυνατὸν ἀνθρώποις τοῦτι, οἷς μὴδ' ἀγγέλων οὐσίαν μὴ ὅτι μὴ βλέπειν, ἀλλ' οὐδὲ νοεῖν δυνατόν; Εἰ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν Χρυσόστομον οὐσία οὐσίαν ὑπερκειμένην νοεῖν οὐ δύναται, πολλοῦ μὲν ἂν δεήσειεν ἀνθρώπους ἀγγέλων βλέπειν οὐσίαν, ὑπερκειμένην τούτων ὅσων οἱ βλέποντες τῶν τυφλῶν. Μὴ ταρᾶττέτω τοῖνον ὑμῶν τὴν διάνοιαν, ὥστε τῶν κοινῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐνοσιῶν ἐκλειθῆσθαι, ὅσα κατὰ τινὰ ἰδιοτροπίαν τῆς Ἑβραϊδος ἐστὶ λεγόμενα διαλέκτου· οἶα τὰ ὄφ' ἡμῶν ἐκείνα νῦν προδληθέντα καὶ ὅσα παραπλήσια, λέγω δὴ τὸ, « Ἐλάλησε Κύριος πρὸς Μωσῆν ἐνώπιος ἐνωπίω, ὡς εἴ τις λαλήσει πρὸς αὐτοῦ φιλῶν, στόμα πρὸς στόμα ἐν εἰδῆ καὶ οὐ δι' αἰνιγμάτων. » καὶ πάλιν, « Τὸ δὲ ὄρος τοῦ Σινᾶ ἐκαπνίζετο διὰ τὸ καταθελεῖν κέναι ἐπ' αὐτὸ τὸν Θεὸν ἐν πυρὶ. » καὶ πάλιν, « Τὸ δὲ εἶδος τῆς δόξης Κυρίου ὡς πῦρ φλέγον ἐπὶ κορυφῆς τοῦ ὄρους ἐναντίον τῶν υἱῶν Ἰσραὴλ. » Καὶ τοιαῦτα μυρία, ὅποσα κτιστὰ ὄντα τῇ μὲν ἀκρίστη οὐσίᾳ τοῦ Θεοῦ πάντων ἡκιστὰ ἐστὶν ἀρμόττειν ὄσιον, πρὸς γε μὴν παιδευτικὴν τῶν χρωμένων οἰκονομίαν οὐ μάλα ἀχρηστῶς ἔχει, ναὶ μὴν οὐδ' ὡς πόρρωτάτω τοῦ ὠφελίμου κείται. Καλεῖν δ' οἶμαι τὰ λόγια τῶν προφητῶν ἐν εἰδῆ μὲν ὀμιλίαν Θεοῦ καὶ ἀγγέλων πρὸς ἀνθρώπους τὴν αἰσθητὴν καὶ ἐγγρηγορῶσαν αὐτοῖς φαινομένην, ἐποίας καὶ Ἀβραάμ ἰδύσθαι πρότερον Θεὸν οὐχ ὡς Θεὸν ἰδῶν, ἀλλ' ὡς ἀνθρώπου θρέψας· ὅς καὶ ἐπηνέθη, φησὶ, σεβασθεὶς ὀπίσθην κατέλαθε. Καὶ μετὰ πλείστους ἄλλους ὑστερον Μανωῆ· ὅς καὶ ἀπολωλῆναι ἐδόξα, διότι Θεὸν ἐώρακον, ὡς οὐ χωρητῆς ἀνθρώποις οὐσης, φησὶν, οὐδὲ φαντασίας θείας, μὴ ὅτι φύσεως. Δι' αἰνιγμάτων δ' ὄν τὴν δι' ὀνειράτων· ἀλαμπῆς γάρ τις αὐτῆ, καὶ οὐ πάνυ τι πρόδηλος· καὶ γὰρ δι' ἄλλων ἄλλα συμπλέκουσα καὶ συγκυρῶντα, νέφει τινὶ καλυπτομένην ἀσαφείας παρέχει τὴν δῆλωσιν. Ὡν καὶ πλείστοι μὲν ἕτεροι κήρυκες ἀφευθεῖς, ἀλλὰ καὶ Δανιὴλ καὶ Ἰωσήφ, οἱς νυκτεριναὶ τινες ὄψεις καθεῦδουσι μήπω γεγονότων ἀληθῆ παρέχον τὴν πρόγνωσιν. Περὶ δὲ ἀμφοτέρων ὁ σοφώτατος ἀπορῶν Θεολόγος Γρηγόριος (1) αὐτὸς μὲν ὁμολογεῖ μὴ εἰδέναι, εἰδέναι δὲ τὸν τῶν προφητῶν Θεὸν, εἴτε φαντασία τις ἦν ἡμερινή, εἴτε νυκτὸς ἀφευθεῖς ὄψις, εἴτε τοῦ ἡγεμονικοῦ τύπωσις συγγινόμενῃ τοῖς μέλλουσιν ὡς παρούσι·

(1) Ἐκ τοῦ περὶ θεολογίας δευτέρου λόγου.

πλήν οὐδεὶς Θεοῦ φύσιν εἶδε, φησὶν, ἢ ἐξηγόρευεν. Ἀ πλὴν οὐδεὶς Θεοῦ φύσιν εἶδε, φησὶν, ἢ ἐξηγόρευεν. Ἄ
 οὐκ εἶδον τὰ τῶν κοινῶν ἐνοπιῶν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκ-
 κλησίας πέπηγον ἀσειστα [f. 238 a] κατὰ γνώμην
 ἐστῶσαν καὶ ἀναμφίβολον, τοῦτοις καὶ σφόδρα τι
 βᾶδιον ἀόρατον καὶ μόνην ἀκτιστον δογματίζειν τοῦ
 Θεοῦ τὴν οὐσίαν καὶ γνώμην καὶ ψυχῆ καὶ χειρὶ
 πρὸς κανόνα καὶ στάθμην ἀνάγειν ἐκεῖ.

Z'. Εἰ γὰρ καὶ Μωσῆς τὴν ἀόρατον οὐσίαν ὄρᾱν
 ἐδύνατο τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἂν ἀπάσῃ γνώμῃ καὶ ὅλης
 ψυχῆς προθυμίᾳ οὕτως ἦσει θεόμενος ὑπερτον καὶ
 λέγων, « Εἰ εὐρηκα χάριν ἐναντίον σου, Κύριε,
 ἐμφάνσιν μοι σαυτὴν γνωστώσ, ἴδω σε, ὅπως ἂν ὦ
 εὐρηκῶς χάριν ἐναντίον σου » καὶ πάλιν « Δειξόν
 μὲ τὴν σαυτοῦ δόξαν. » Δῆλον γὰρ ὡς σωματικῶς
 βλέπων ἐπεδύμει καὶ τῆς θείας, οὐσίας θεατῆς γε-
 νήσθαι. Τὸ δὲ ἦν ἀδύνατον ἀπερίγραπτος καὶ ἀνεί-
 δεος ὁ Θεός. « Τὸ πρόσωπόν μου » γὰρ φησὶν « οὐκ
 ὄφθησεται σοι. οὐδεὶς γὰρ, » φησὶν, « ὄψεται τὸ
 πρόσωπόν μου, καὶ ζήσεται. Ἄλλ' ὄψει τὸ ὀπίσθιά
 μου, » εἶτα τοὺς λόγους τῶν ὄντων λέγων, καὶ ὅσα
 μὲν ἐκεῖνον ἐκεῖνου γνωρίσματα κατὰ τὸν θεῖον Γρη-
 γόριον, εἶτε τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιφάνειαν, τὴν ἐκ Παρ-
 θείνου δηλονότι γέννησιν· περὶ ἧς καὶ ὁ Ἀπόστολος
 φησὶν, « Ἐπεφάνη ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ σωτήριος·
 πᾶσιν ἀνθρώποις, » ἐπιφάνειαν ἐνταῦθα λέγων οὐ
 κατὰ τὴν πάλαι τῶν προφητῶν, ἀλλὰ τὴν νῦν τὴν διὰ
 σώματος ἀληθοῦς· τότε γὰρ διὰ σωματικῶν σχημά-
 των καὶ τυπικῶν φαντασμάτων ἀναλόγων τῇ τῶν
 ὄντων δυνάμει ἐγίνοντο. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ διέ-
 φοροί τε αἱ ὁράσεις καὶ πολυειδεῖς ἐφαίνοντο· καὶ
 γὰρ, « Ἐγὼ, » φησὶν, « ὁράσεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν
 χερσὶ προφητῶν ὠμοιώθην. » Εἰ γὰρ αὐτὴν, ὁ Χρυ-
 σοστόμῳ φησὶν, ἐώραν τὴν τοῦ ἑαυτοῦ φύσιν, οὐκ
 ἂν διαφόρως ἐθεῶντο· ἀπλῆ γὰρ τις καὶ ἀσχημάτι-
 στος καὶ ἀσύνητος. Εἶτα οὐκ ὄφθη, ἀλλ' ὠμοιώ-
 θην, φησὶν· οὐ γὰρ ἄλλος ὁ λέγων, ἀλλ' αὐτὸς περὶ
 ἑαυτοῦ ἐστὶν ὁ Θεός· ἢ γὰρ ὁμοίως μοιότητος ἐν-
 δεξιν ἔχει καὶ οὐχὶ φύσεως, σχήματος λέγω καὶ
 χροματός καὶ ὅσα τῇ ὄψει πέφυκεν ὑποκείμενα, καὶ
 ὅσα τῇ ἀκοῇ, λέγω δὴ τὸ τῆς λαλιᾶς ἦθος καὶ βούλη-
 μα. Καὶ γὰρ καὶ ὁ τοῦ ἀνθρώπου νοῦς ἀσώματος
 ὦν αἰσθῆται οὐχ ὑποκείται· ἀλλ' ἐπειδὴν εἰς λαλιὰν
 ἔλθῃ καὶ λόγους ἐνάρθου, τὴν καὶ αἰσθῆσει
 μὲν ὑποβάλλεται· καὶ τὸ τῆς οἰκειᾶς βουλήσεως εἶ-
 δεος καὶ ἦθος ἐνδείκνυται μὲν σκωδῶς καὶ σωματι-
 κῶς εἰπεῖν, τὴν δὲ φύσιν ἐνδείξασθαι ἥκιστα ἔχει·
 σωματικῶς γὰρ τοῦτ' ἀδύνατον ἔμασιν. Εἰ δὲ νοῦ
 φύσιν ἰδεῖν αἰσθητῶς ἀδύνατον, πῶς Θεὸν ἰδεῖν δυ-
 νατόν; Ὅθεν καὶ διελπὶν ὁ Θεός τὴν τῶν ὄντων
 εἰργασταί φύσιν, διὰ τὸ καὶ τὴν ἀνθρώπου, δι' ὃν τὰ
 ποιηθέντα πεποιήται, ποιῆσιν εἶναι διελπὶν, ἐκ τε
 νοητοῦ καὶ αἰσθητοῦ συγκειμένῃ, καὶ εἰσὶν οἰ-
 κειῶς ὑποκείμενα τῷ μὲν νοῦ τὰ νοητὰ, τῇ δ' αἰσθή-
 σει τὰ φαινόμενα πάντα. Ἐν οὐδὲν οὐδαμῇ ποτε
 ἀκτιστον· εἴρηται [f. 238 b] γὰρ ὡς οὐδὲν τῶν τῇ
 αἰσθῆσει ὑποβαλλομένων ἀσώματων· ὃ δὲ μὴ ἀσώ-
 ματων, πῶς ἀκτιστον; Τίς γὰρ οὕτως ἀμοιρος αἰσθή-
 σεῦ τε καὶ νοῦ ὡς ἀγγέλων καὶ ψυχῶν καὶ τῶν
 τοιούτων, σωματικῶν μὲν ὄντων κτιστῶν δὲ, ἐπειδὴ

VII. Si enim ipse Moses invisibilem Dei essen-
 tiam videre potuisset, non tota mente et omni
 animi intentione postea rogasset: « Si inveni
 gratiam apud te, Domine, ostende mihi faciem
 tuam ut sciam te et inveniam gratiam apud te,
 Domine. » Et rursus: « Ostende mihi gloriam
 tuam. » Manifestum est enim corporaliter cum
 vidisset, optasse cum ut divinam essentiam co-
 gnosceret. Hoc vero fieri non poterat: non enim
 forma aut imagine quadam circumscribi Deus po-
 test. « Facies enim mea, 449 dixit, non conspicietur a te; nemo conspiciet faciem meam, et vivet; sed conspicias tergum meum, » scilicet rerum crea-
 tarum rationes et quascunque ille Gregorius cog-
 nitiones nominavit, sive secundum carnem adventum
 ill est, Virginis partum, de quo Apostolus dicit:
 « Apparuit gratia Dei salutaris omnibus homini-
 bus. » Ubi epiphaniam intelligit non antiquam il-
 lam prophetarum, sed quæ hoc tempore facta est
 per veram carnem. Olim enim corporeis formis et
 imaginibus secundum videndum captum fiebant.
 Hac enim ratione visiones diversæ et variæ appa-
 ruerunt. Nam, « Ego, inquit, visiones implevi et pro-
 phetarum manibus me assimilavi. » Si enim ipsam
 vidissent Dei essentiam, ait Chrysostomus, non dis-
 similiter contemplati essent, quippe quæ simplex
 sit, non formata, non composita quædam. Præterea
 non conspectus sum, sed me assimilavi dicit.
 Nec enim alius quisquam, sed Deus ipse de sese
 loquitur. Similitudo enim habet argumentum quali-
 tatis, non naturæ, formæ scilicet et coloris et quæ-
 cunque oculis sunt subjecta, et quæcunque auri-
 bus, dico loquendi consuetudinem et voluntatem.
 Etenim hominis ratio cum incorporea sit, sensui
 non subjecta est; sed postquam in linguam venit
 et verba articulata, tum sensibus subjicitur.
 450 Et proprietas voluntatis et affectus os-
 tenditur, ut ita dicam, per umbras et figuras
 natura ostendi minime potest. Corporeis enim
 cerni oculis nequit. Sin vero rationis natura per
 sensum percipi non potest, quomodo Deus poterit
 conspici? Quapropter duplicem Deus rerum crea-
 tarum fecit naturam, etiam hominis, cujus causa
 idæ factæ sunt, formatio duplex est ex intelligibi-
 libus et sensibilibus compositum, et proprie sub-
 jecta sunt rationi intelligibilia, sensui autem om-
 nia quæ apparent, quorum nihil unquam increa-
 tum. Jam dixi nihil earum rerum quæ sensui
 subjiciuntur esse sine corpore; quod autem non
 incorporeum, quomodo erit increatum? Quis enim
 tam sensus et rationis est express, ut angelarum et
 animarum et quæ eiusmodi incorporea quædam,

vel creata sunt, quæcunque ad colorem et formam et dulcedinem et amaritudinem et odorem pertinent et ad videndum, audiendum, sentiendum increata, nominanda iudicet? Quantum ille abhorreret ab insanis et sensus experibus?

VIII. Atque ut iis quæ singulatim apparent rebus rationem confirmemus, atramento aut alio colore pictæ litteræ certe visioni subjectæ sunt, sed inest et quasi latet in illo atramento sententia quædam, quæ visioni subdita esse nullo modo potest. Attamen **451** quoniam homo ex anima et corpore constat, et per corporalem et sensualem visionem apprime percipit corporis formam, per mentalem et invisibilem animæ oculum sententias quæ litteris illis insunt. Ac mundum illum, qui e cælo et terra et quæcunque media sunt constat, similiter ab initio homines modo universum modo partialem visu concipiunt secundum vim et naturam quæ rei unicuique inest. Ex his duobus omnium omnino constat cognitio, scilicet sensuali perceptione per oculos et vi mentis, quæ invisibiliter per naturam excitatur, apparet autem per litteras et sermonem. Hæc quamvis una in multas distribuitur perceptiones, quippe quæ duplicem vim exercent; perceptionibus enim corporalibus corporalem per aerem sonum præbet, menti vero quæ non apparet eam sententiam quæ huic tantum apparet et ostenditur, mittit. Itaque rerum publicarum et domesticarum et omnium quæ in vita nascuntur et evanescent, cognitio sensu ac mente una sensuali, altera invisibili, quoad intelligere possumus, oritur. Quapropter Deus Verbum caro factus mansit quidem qui erat spiritualis et præter mentem id quod non habuerat recepit et factus est duplex natura incredibili modo, ut per miracula quæ sensui apparent **452** deitatem, quæ non apparebat, denudaret atque ostenderet, atque ita ab miraculis quæ sensui apparent tempore erigeret et dirigeret ad spirituales illam ac beatam vitam quæ supra sensum est. Etenim ex magnitudine et pulchritudine miraculorum, quæ ab initio in creaturis semper apparent, per analogiam quamdam Creator conspicitur. Nec enim, ut sanctus ille Dionysius ait, omnino cognosci potest quod ad essentialiam pertinet nec percipi Deus, sed ob facta sua celebrandus est, quapropter baptismus nobis in duplicem gratiam erat, per aquam simul et Spiritum, ut per aquam quæ carnis nostræ sordes eluere solet, addito divino Spiritu, invisibiliter et insensibiliter una cum corpore eluatur anima. Ad sacram aquam autem accedere Spiritum sanctum per præcumbentem ostendit nobis sanctus Chrysostomus, « Tum super Christum, inquirens, columba apparuit, ita ut quasi digito ostenderet iis qui aderant et Joanni Filium Dei neque hoc solum verum etiam ut discas supra te quoque qui baptizatus es Spiritum descendere. Nunc autem sensuali nobis visione opus non est, cum pro omnibus fides satisfaciatur. Nam signa non fidelibus, sed infidelibus. » Visibilem igitur theophaniam non

ἄσα χρώμασι καὶ σχήμασι καὶ γλυκύτησι καὶ πικρῶτησι καὶ ὄσμασι ὑπόκειται καὶ ἀκοῇ καὶ ὄψει καὶ ἀφῆ κρίνεται, λέγειν ἔστιται; τὸ δ' ἀπειλοῦν ἐν οὐτοῦ τῶν μαινομένων ἢ ἀναισθητῶν;

Η'. Καὶ ἐν τῶν καθ' ἕκαστα φαινομένων τὸν λόγον γυμνάσωμεν, τὰ διὰ μέλανος ἢ δι' ἄλλου τοῦ χρώματος γράμματα τῶν αἰσθησεων μὲν ὑπόκειται πάντως τῇ ὄψει· ἀλλ' ἔχει καὶ νοῦν ἐγκείμενον καὶ κρυπτόμενον ἐν τῷ μέλανι, ἀπηγορευμένου καὶ ἀδυνατου παντάπασιν δυτοῦ ὄψει τοῦτον ὑποτεθῆναι. Ὅμως ἐπειδήπερ ὁ ἄνθρωπος διπλοῦς ἐκ ψυχῆς συνετέθη καὶ σώματος, καὶ ἀμφοτέρων ἐκείνων οικείως ἐπιλαμβάνεται, διὰ τὴν σωματικῆς καὶ φαινομένης ὄψεως τῶν διὰ σώματος χαρακτήρων, διὰ δὲ τοῦ νοερῶ καὶ ἀφανοῦς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοῦ τῶν τοῖς γράμμασιν ἐκείνοις ἐγκειμένων νοημάτων. Καὶ τὴν ἐξ οὐρανοῦ δὲ καὶ γῆς καὶ τῶν ἐν μέσῳ πάντων συγκείμενον κόσμον ὁμοίως ἐξ αἰῶνος ὄρωντες καταλαμβάνουσιν ἄνθρωποι πῶς μὲν καθόλου, πῶς δὲ κατὰ μέρος, κατὰ τὴν ἐνοῦσαν ἐκάστῳ φύσιν καὶ δύναμιν. Καὶ τῶν δυοῖν τούτων πᾶσι πάντων ἢ γνώσις συνίσταται, τῆς τε δι' ὄψεως αἰσθητικῆς καταλήψεως καὶ τῆς κατὰ τὸν νοῦν ἐνεργείας, ἀφανῶς μὲν κατὰ φύσιν αὐτῆς κινουμένης, ἐμφανιζομένης δ' οὖν διὰ γραμμάτων αὐθις καὶ λαλιᾶς. Ἡτις καὶ αὕτη μία οὐσα πρὸς πολλὰς μερίζεται ἀκοῆς, διπλὴν τὴν ἐνεργειαν ὄρωσα· ταῖς μὲν γὰρ ἀκοαῖς σωματικαῖς τισιν οὐσαις τὸν σωματικὸν δι' αἴρος ἐνέρθρου διδωσιν ἴχρον, τῷ δὲ μὴ φαινομένῳ τῆς ψυχῆς νοερῶ τὴν ἐμφαινόμενον αὐτῇ καὶ ἐνσημαινόμενον παραπέμπει νοῦν. Καὶ οὕτως ἡ τῶν πολιτικῶν καὶ οἰκονομικῶν πραγμάτων καὶ τῶν ἐν βίῳ πάντων κατάληψις ὅσα γένεσις ἀγει καὶ φθορὰ, δι' αἰσθησεῶς τε καὶ νοῦ, τῆς μὲν φαινομένης τοῦ δὲ κρυπτομένου, τὸν ἐπιπικτὸν ἡμῖν περιγίνεται τρόπον. Διὰ δὲ ταῦτα καὶ ὁ θεὸς λόγος σὰρξ ἐγένετο, μείνας ὅπερ ἦν, νοητῆς καὶ ὑπὲρ νοῦν, προσλαβὼν δ' ὅπερ οὐκ ἦν καὶ γινόμενος διπλοῦς τὴν φύσιν ἀπόρρητον τρόπον, ἵνα διὰ τῶν τῇ αἰσθήσει φαινομένων θαυμάτων τὴν μὴ φαινομένην παραγυνοῖ καὶ παραδεικνύῃ θεότῃτα, καὶ οὕτως ἀπὸ τῶν καθ' αἰσθησιν φαινομένων καὶ προσκαίρων θαυμάτων ἀνιστάτῃ τὴν ψυχὴν ἐμμελῶς καὶ εἰς τὴν ὑπὲρ αἰσθησιν ἀπευθύνῃ νοητὴν τε καὶ μακαρίαν ἐκείνην ζωὴν. Ἐκ γὰρ μεγέθους καὶ καλλωνῆς τῶν ἐξ ἀρχῆς ἐν τοῖς κτίσμασι φαινομένων ἀεὶ θαυμάτων ἀναλόγως ὁ δημιουργὸς ὄραται· ἀνευνήτον γὰρ, ὁ θεὸς φησι Διονύσιος, πάντῃ κατὰ τὴν οὐσίαν καὶ ἀκατάληπτον τὸ θεῖον, ἀλλ' ἐκ τῶν αἰτιατῶν ὑμνητέον, διὸ καὶ τὸ θεῖον ἡμῖν βάπτισμα διπλῆς οὐσις διπλοῦν ἐχαρίσθη [f. 239 a], δι' ὕδατος ὁμοῦ καὶ Πνεύματος, ἵνα τῷ ὕδατι, τοῖς σαρκικοῦς ἡμῶν ἀεὶ ῥύπους καθαιρεῖν εἰωθῶτι, προσγενομένου καὶ τοῦ θεοῦ Πνεύματος; ἀοράτως καὶ ἀφανῶς, ἅμα τῷ σώματι συγκαθαίρηται καὶ ἡ ψυχὴ νοερῶς τε καὶ ἀφανῶς. Ὅτι δὲ συμπαραγίνεται τῷ ὕδατι ἀγαλλομένη καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῆς τῶν εὐχῶν ἐπικλησεως, ὅθλον ὁ θεὸς ἡμῖν πικεῖται Χρυσόστομος, « Τότε μὲν, » λέγων, « ἐπὶ Χριστοῦ διὰ τοῦτε

ἐφάνη ἡ περιστερὰ, ἵνα ὡσπερ δακτύλῳ τιλὶ δαΐξῃ A τοῖς παροῦσι καὶ τῷ Ἰωάννῃ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ· οὐ μόνον δὲ, ἀλλ' ἵνα καὶ σὺ μάθῃς, ὅτι καὶ ἐπὶ σὲ βαπτίζμενον τὸ Πνεῦμα ἔρχεται. Νῦν δ' ἡμῖν αἰσθητικῆς οὐ χρεῖα εἴπω, τῆς πίστεως ἀντὶ πάντων ἀρκούσης· τὰ γὰρ σημεῖα οὐ τοῖς πιστεύουσιν ἀλλὰ τοῖς ἀπίστοις· Ὁρατὴν οὖν θεοφάνειαν οὐ μίαν ἔχομεν καὶ μέλην τὴν μεταμόρφωσιν λέγειν, οὐδ' ἀριθμῶ συγκαλιόμεναι· ἀλλ' ἐν ὅσοις ὁ Θεὸς ἐμφανίζεται διὰ συμβόλων θαύμασι μεγίστοις, πάσαι θεοφανείαι ἐκείναις ἂν τις καλέσειεν ὀρατάς. Ἄλλὰ καὶ τὸ θεῖον τοῦ Χριστοῦ σῶμα θεοφάνειαν Μάξιμος ὀρατὴν ἐπιστημαίνονται λέγειν τὸν μέγαν Διονύσιον. Καὶ γὰρ καὶ ἡ κατὰ σάρκα γέννησις ὀρατὴ θεοφάνεια ἦν, ὡς καὶ ὁ μέγας φάσκει Γρηγόριος, οὕτως εἰ λέγων, «Τὰ δὲ νῦν θεοφάνεια ἡ πανήγυρις εἶπουν Γενέθλια· λέγεται γὰρ ἀμφοτέρωθεν ὄνομα δὲ τῷ φανῆναι μὲν θεοφάνεια, τῷ δὲ γενεσθαι Γενέθλια.» Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ «Ὁ ἀόρατος,» φησὶν, «ὄραται, καὶ ὁ ἀναρχος ἄρχεται,» καὶ ὅσα ἐξῆς φρικωδέστερα μὲν εἰσι τοῦ τῆν σάρκωσιν τοῦ Κυρίου θεοφάνειαν ὀρατὴν ὀνομάζειν, ὁμολογὰ δὲ τοῖς εὐαγγελιστοῖς βήμασι τοῖς, «Ὁ Ἄλογος σὰρξ ἐγένετο,» ἀποφανινομένοις. Οὐ μὲν ἄκτιστον διὰ τοῦτο θεότητα τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα φαμέν, ἀλλὰ τῇ προσηκούσῃ γνώσει νοῦν καὶ γλυττῶν ῥυθμιζόντες ἐκ τῶν ὀρατῶν θεοφανειῶν πρὸς τὴν τῶν ἀοράτων κατὰ δύναμιν ἀγόμεθα ἔνοιαν, καὶ κατὰ τὸν θεῖον εἶπειν Διονύσιον ἐπὶ τὴν ἀπλήν καὶ ἠνωμένην τῶν νοητῶν θαυμάτων ἀλήθειαν ἀναλόγως ἀνατείνόμεθα. Ἄλλὰ καὶ ὁ μελωδὸς τὴν σάρκωσιν ὑμῶν τοῦ Κυρίου, «θεοφανείας σιν,» φάσκει, «Χριστὲ, τῆς πρὸς ἡμᾶς συμπληρώσεως γενομένης Ἡρατὶς φῶς κῶν ἐκραύγαζεν.» Καὶ ἀπλῶς τὰ ἐν πάσι καιροῖς γινόμενα καὶ γινόμενα θαύματα παλαιὰ τε καὶ νέα ὀρατὰ θεοφάνειαι λέγονται ἂν καὶ ἰερὰ παραπετάσματα. Δηλώσει δὲ περὶ τῶν τοιούτων καὶ ὁ θεὸς ἐκ Διαμασκού Ἰωάννης· «Ἐπεὶ,» γὰρ φησὶ, «διπλοῦς ὁ ἀνθρώπος ἐστὶ καὶ σύνθετος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος, διπλοῦς γέγονε καὶ ὁ Χριστὸς ἐκ θεότητος ἧς εἶχε καὶ ἧς ὑστερον προσετέθη σαρξὸς, ὡς εἶναι τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν τοῦ Κυρίου κτιστὴν καὶ ἄκτιστον, ὀρατὴν καὶ ἀόρατον. Διπλὴν οὖν δίδωσι καὶ τὴν κάθαρσιν τῷ διπλῷ ἀνθρώπῳ δι' ὕδατος καὶ Πνεύματος. Καὶ σωματικῶς εἶδει ὡσεὶ περιστερὰ κατεφοίτησε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπὶ τὸν Κύριον· τὰ γὰρ ὀρατὰ σύμβολα τῶν νοουμένων εἰσὶ. Καὶ διπλὴν προσκύνησιν ἡμεῖς τῷ Θεῷ προσάγομεν, τῷ τε νῷ καὶ [f. 239 b] τοῖς σωματικοῖς ψάλλοντες· καὶ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος· ἐπεὶ γὰρ ἔθοις ἀνθρώποις ἐσθλὴν ἄρτον ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα, καὶ πεποιθήκεν αὐτὰ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γινόμεθα.

Θ. Ἄλλὰ καὶ ὁ θεὸς Μάξιμος, Διονύσιον ἑρμηνεύων, παραπετάσματα λέγειν φησὶ Διονύσιον τὰ σωματικῶς ἐν τῇ λατρείᾳ τελούμενα τῆς χάριτος εἶθι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, τουτέστι τὸ τοῦ βαπτίσματος, τῆς ἁγίας κοινωνίας καὶ τῶν λοιπῶν. Καὶ τί δεῖ πλειόνων ἐν ταῦθα λέγων; Αὐτὸς γὰρ ὁ μέγας ἐν θεολογίᾳ Γρηγόριος καὶ αὐτὸς δὲ τὸ Πάσχα τοῦ Κυρίου τύπον ἐφῆσεν εἶναι, μὴ ὅτι τῶν πάλαι προφητῶν ἐκείνη ὅσα τούτου τύπους εἶναι καὶ σκιὰς αἰ θεῖαι Γραφαὶ διετέλεσαν.

unam habemus et solam transfigurationem nec numero paucas, sed in quibuscunque **453** Deus apparet per magna symbolorum miracula, omnes theophanias dixerit quis visibiles. Sed etiam sanctum Christi corpus theophaniam visibilem dicere magnum Dionysium Maximus affirmat. Etenim partus per carnem visibilis erat theophania, ut magnus Gregorius ait, dicendo : « Theophania nunc panegyris, id est, nativitas : utrumque enim dicitur, theophania a φανῆναι, ab nasci nativitas. Nec hoc solum, verum etiam invisibilis conspicitur et, qui initium non habet, initium capit. Et quæ porro duriora sunt quam incarnationem Domini visibilem theophaniam appellare, similia iis Evangelii verbis quæ : « Et Verbum caro factum est, » ostendunt. Neque enim increatam ob hanc causam deitatem Domini carnem dicimus, sed ad aptam cognitionem mentem et inquam conjungentes ex visibilibus theophaniis ad invisibilem pro viribus nostris cognitionem ducimur, et ut sanctus Dionysius dicit, ad simplicem et perfectam spirituum contemplationem veritatem per similitudinem erigimur. Divus poeta incarnationem Domini celebrans : « Theophaniæ tuæ, Christe, inquit, quæ per misericordiam facta est, lumen cum vidisset Isaias exclamavit. » Atque miracula cujusque temporis et antiqua et nova poterunt visibiles theophaniæ nominari et sacra involucria. **454** Quæ ita interpretatus est sanctus Joannes Damascenus : « Cum enim homo compositus sit ex anima et corpore, duplex fuit et Christus ex deitate quam habuerat, et carne postea assumpta una eademque Domini essentia creata et increata, visibilis et invisibilis est. » Duplicem igitur baptismus ministrat purgationem duplici homini per aquam et Spiritum. Corpora forma sicut columba descendit in Dominum Spiritus sanctus. Visibilia enim sunt symbola eorum quæ mente concipiuntur. Et duplici veneratione Deum prosequimur et animo et corporeis vocibus canentes, et dupliciter cum Domino et mysteriis et Spiritus gratia reconciliamur. Cum enim panem edere, aquam et vinum bibere soleant homines, consociavit cum iis rebus deitatem suam Deus easque reddidit corpus et sanguinem suum, uti per consuetudinem et naturam ad ea quæ supra naturam sunt perveniamus.

IX. At sanctus Maximus ubi Dionysium interpretatur, refert eum involucria dicere cæremônias quæ in dispensandis gratis corporaliter sunt, in Ecclesia scilicet baptismi, sacræ communionis, reliquorum. Quid pluribus jam verbis opus est? Gregorius enim ille in theologia magnus ipsum illud Pascha Domini speciem dixit esse, non quomodo veterum **455** prophetarum verba omnia illa hujus figuras et adumbrationes esse divini libri ex-

posuerant. «Participes enim etiam inquit Pascha-
tis nunc quidem ad figuram, quamvis apertioris,
quam illud antiquum fuerat. Pascha enim dico
figuram figuræ fuisse obscuriorem, paulo post per-
fectiorem et sinceriorem, cum novum illud bibit
nobiscum Verbum in regno, revelatis et traditis
quæ adhuc mediocriter patefecerat.» Tantam igitur
cum copiam habeamus innumerabilium testium et
tantorum tanque sapientium hominum et discipu-
lorum divine Ecclesiæ, qui omnes omnino quæ-
cumque divina miracula per lumina sunt, visibiles
manifestationes quidem dicunt, minime autem in-
creatas deitates, minime æquum est non cum popu-
lari indoctorum et ineruditorum existimatione con-
iunctis deitatem increatam subesse docere, et di-
versam a divina essentia illud quod olim supe-
Domini faciem in monte Thabor apparuit lumen, et
consentire cum Manichæis et Masalianis ob unam
Palamicam blanditiem stultam et illicitam ut nihil
cogitari potenus, sed cogitandi omnino ineptam viam
uni sensui totam tribuamus, Arins ille impius crea-
tum blasphemans nominavit Filium et Verbum Dei
et Deum suppositum : nec quidem ad tantam im-
pudentiam pervenit et **456** puerilem inscitiam ut
insubstantialem visibilem nominavit deitatem.
Neque enim esse ad disciplinam nec divinam ne-
que humanam nec causam esse ullam cur aliquid
ex iis quæ sunt insubstantiale visibile nominaret.
Et quamvis ille creatum diceret Deum, tamen vi-
sibilem non poterat addere. Superiorem enim an-
gelicis essentis cum declarasset, nullo certe modo,
cum illæ invisibiles sint, poterat eum visibilem di-
cere. Palamas argumentatus est de iis quæ ab argu-
mentis abhorrent et eructavit obscura et inepta, non
ad poeticam quamdam licentiam, sed ad imperitam
Palamicam temeritatem. Nemini enim profanorum
doctorum unquam in mentem venit talis ostenta-
tio, neque apud Barbarorum unquam talis argu-
mentandi methodus inventa est usque ad hunc
diem. Restat igitur, ut nos qui huc pervenimus si-
luntio talia abominemur et orationem transeamus
in sanam et impietatis plenam.

X. Lucem igitur unam illam increatam esse
beatam et cæterarum omnium procreatricem dei-
tatem tribus personis constantem, quam nemo
vidit nec potuerit videre; cætera autem præ-
ter illam esse creata et visibilem esse mani-
festationem nominari a sanctis carni, lucem-
que quæ olim in monte Thabor Domini faciem
circumdedit, certe non increatas deitates, et indi-
catam iis esse, non manifestatam unicam illam
increatam **457** deitatem; denique Manichæorum
et Masalianorum dogma hoc esse, non alius cu-
jusdam eorum, qui superiore tempore sectarum
duces fuerunt, visibilem scilicet esse oculis hu-
manis simplicem et increatam essentiam illam
divinam quam neque angelicæ potestates cernere
possunt, jam exposui et exponam postea clarius.
Hujus multiplicis hæresis pestem concepit et pro-

A « Μεταληψόμεθα, ἡ γὰρ φησι, « τοῦ Πάσχα νῦν μὲν
συμπικῶς ἔτι, καὶ εἰ τοῦ παλαιοῦ γυμνότερον· τὸ γὰρ
νομικὸν Πάσχα, τομῶ καὶ λέγω, τύπου τύπος ἦν
ἀμυδρότερος· μικρῶ δ' ὑπερὸν τελειότερον καὶ κα-
θαρότερον, ἐνίκα ἂν αὐτὸ πίνη κινὸν μεθ' ἡμῶν ὁ
Λόγος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς, ἀποκαλύπτων καὶ
διδάσκων ἂν νῦν μετρίως παρέδειξε. » Τοσοῦτον τοί-
νον ἔχοντες περιεικόμενον νέφους μαρτύρων ἀπαρ-
γράπτων καὶ οὕτω μεγίστων καὶ θεοτόρων ἀνδρῶν
καὶ διδασκάλων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, καὶ πάν-
των καθάπαξ λεγόντων ἅπανθ' ὅσα διὰ φῶτων ἀεὶ
τελεῖται θεῖα τεράστια, θεοφανείας μὲν ὁρατάς, θεό-
τητας δ' ἀκτίστους, οὐδὲ μὴς που δίκαιον καὶ ἡμᾶς,
τῇ δημῶδες τῶν ἀμαθῶν καὶ ἀγοραίων συμπερομέ-
νους ὑπολήψει, θεότητα ὑφαιμένην ἀκτιστον δογμα-
τίζειν καὶ διάφορον τῆς θείας οὐσίας· τὸ πάλαι φανὲν
ἐπὶ τοῦ Κυριακοῦ προσώπου φῶς ἐν θαθῶρ τῷ θρει,
καὶ ἁμοδοξεῖν Μανιχαίους καὶ Μασαλιανούς διὰ μόνην
Παλαμικὴν ἀρσεσκίαν μωρῶν καὶ παράνομον, μηδὲν
νοητὸν ἡγουμένους, ἀλλὰ νοητῶς κομιδῆ τὸν ἄλογον
τρόπον τῇ αἰσθήσει μόνῃ πάντα χαρίζομένους. Καί-
τοι Ἄρειος ἐκεῖνος· ὁ δυσσεβῆς κτίσμα μὲν ἔλεγε
βλασφημῶν τὸν Υἱὸν καὶ Λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸν
ὑφαιμένον· οὐ μὴν εἰς τοσαύτην ἤκειν ἀναισχυντίαν
καὶ νηπιώδες ψέλλιμα ὡστε ἀνούσιον ὁρατὴν ὀνομά-
σαι θεότητα· μηδὲ γὰρ εἶναι κατ' ἐπιστήμην μήτε
θεῖαν μήτ' ἀνθρωπίνην, μήτε λόγον ἔχειν οὐδένα λέ-
γειν τι τῶν ὄντων ἀνούσιον ὁρατόν. Καίτοι ἐκεῖνος
μὲν κτιστὸν λέγων Θεὸν ὄμω; ὁρατὸν οὐκ ἐδυνήθη
προσεπιῖν· ὑπέρτερον γὰρ τῶν ἀγγελικῶν οὐσιῶν
C ἀπορημαμένω οὐ μὲντ' ἂν αὐτῷ δυνατὸν ἔπειτα ἦν,
ἀοράτων ἐκείνων οὐσιῶν, ὁρατὸν αὐτὸν δογματίζειν·
Παλαμᾶς δὲ καὶ συλλογισσασθαι τετόλημκε τὰ ἀσυλ-
λόγιστα, καὶ ἐξηρεύετο τὰ ἀσύμβλητά τε καὶ ὡς
ἐπίπαν ἀσύμφωνα, οὐ κατὰ ποιητικὴν τινὰ τῶν θύ-
ραθεν ἄδειαν, ἀλλὰ κατὰ ἀνεπιστήμονα Παλαμικὴν
αὐθάδειαν· οὐτε γὰρ οὐδενὶ τῶν θύραθεν σοφῶν πώ-
ποτε εἰς νοῦν τοιαύτη τις ἠνέχθη τερατεία, οὐτε μὴν
βιβλῶν ἔφασκε τινος λογισμοῦ τηλικαύτη μωρία
μέχρι καὶ τῆμερον. Λέγεται οὖν ἐνεχυθῆ ἡγε-
μόνοις καὶ ἡμῖν, σωτηρὶ τῶ τοιαῦτα βδελυξαμένοις,
ἀκοήν παραδραμεῖν μανιώδη καὶ δυσσεβείας μεστήν.

P. Περὶ μὲν οὖν τοῦ ζῆ φῶς ἐν ἀκτιστὸν ἔστιν ἡ
μία καὶ μακάρια καὶ ποιητικὴ τῶν μετ' αὐτὴν ἀπάν-
των θεότης ἡ τρισυπέστατος, ἣν οὐδεὶς οὐτ' εἶδεν
D οὐτ' εἶδεν δύναται, τὰ δὲ μετ' αὐτὴν πάντα κτιστὰ,
καὶ ὅτι ὁρατὴ μὲν θεοφάνεια λέγεται τοῖς ἁγίοις ἡ
τε σὰρξ τοῦ Κυρίου καὶ [f. 240 a] τὸ ἐν τῷ θαθῶρῳ
πάλαι τῷ θρει περιλάμπαν τὸ τοῦ Κυρίου πρόσωπον
φῶς, οὐ μὴν ἀκτιστοὶ θεότητες, καὶ ὅτι δι' αὐτῶν
παρέδειχθη μὲν, οὐκ εδείχθη δ' οὐν ἡ μόνη ἀκτιστος
ἐκείνη θεότης, καὶ εἰ Μανιχαίων καὶ Μασαλιανῶν
τὸ δόγμα τοῦτ', καὶ οὐκ ἄλλου τοῦτων ἔσοι προσβύ-
τεροι γεγονασιν αἰρέσεων ἀρχηγοί, ὁρατὴν εἶναι λέ-
γειν ὀφθαλμοῖς ἀνθρωπίνου; γυμνήν τὴν ἀκτιστον
θεῖον οὐσίαν, ἣν καὶ ἀγγελικαῖς δυνάμεισι βλέπειν
ἀδύνατον, εἰρηται τε καὶ εἰρησεται προῖουσι σαφέ-
στερην. Τὸ γὰρ τῆς πολυπλόκου ταύτης αἰρέσεως
ύπόσημα Μάνης μὲν πρότερον ὁ τῶν Μανιχαίων πρό-

εδρος ὠδύνησέ τε καὶ ἔτι τε, Ματαλιανὸς δ' ἑμαυτὸν ἄσσαντο, ἡ δὲ τῶν Εἰκονομάχων εἰς ἀήμερον ἡμέραν ἐξήνεγκεν ὑστερον τυραννίς· ἡ δὲ νῦν ἐπιπολάσασα Παλαμική πατριὰ ἐπὶ μείζονα λύμη τῆς εὐσεβείας, συμμάχῳ τῆ δυναστευοσῆ τῆς χειρὶ χρησαμένη, μέχρις ἤδη καὶ τῆς αἰθερίας λήξῃσιν ἀβέηθῆναι τὴν τῆς κακίας πέπραχε φλόγα. Διὸ καὶ ἀναληπτέον τὸν εἰρμὸν ἡμῶν ἐκείθεν τοῦ λόγου, ὡς ἂν ἐντελέστερον εἴη καὶ ἡ τῶν τοιοῦτων ἀφήγησις δέχεται τὸν χρωματισμὸν· Ἐλαθον γὰρ ἐγὼ συνσπενεχθεὶς τῷ τοῦ ζήλου βεῦματι, μὴ ἀνασχόμενος σιγῇ παρελθεῖν συκοφαντούμενων τῶν μεγάλων τῆς Ἐκκλησίας καὶ θεῶν φωστῆρων, Γρηγορίου τε καὶ Διονυσίου. Διὸ τὸν περὶ τούτου λόγον πλατυτέρας δεόμενον ἐξετάσεως, βραχεία μὲν ἀρτίως, καὶ ὅσον τὴν προθυμίαν ἀρσιώσασθαι, διεξήλθον· τὰ δὲ πλείω τοῖς ἐμπροσθεν τιμιεύεσθαι κρίνας δίκαιον ἐκείσε ἐπάνειμι, τοῖς δεδαικάλοις κἀν τούτῳ πειθόμενος τοῖσιν, τὰς οὕτω βεβήλους καινοφυνίας τῶν λόγων καὶ τὴν πολλὴν φιλαρίαν, οἷς σχολὴν ἐπεισιν φγεῖν, ἐπιτάττουσι παραχωρεῖν τε καὶ ἀποτίθεσθαι. Εἶναι γάρ φησι τὸ κινουὸν ἀσχετὸν τινα θερμότητα χωρὶς λόγου καὶ ἐπιστήμης καὶ πίστεως· πλοῦν ἀκυθέρητον· τὸ προσγεγῆνται.

IV. Ἐμὸς δὲ σκοπὸς τε καὶ πρόθεσις ἦν τῆς ψυχῆς, δι' ἣν εἰρήκειμεν ἐξ ἀρχῆς αἰτίαν, πρόμαχον παρασχέσθαι γλωτταν, ὅσον ἐφικτὸν, ἐκείνη τῷ σοφῷ Θεοδώρῳ καὶ μάρτυρι τῆς ἀληθείας, περιφανῶς συκοφαντούμενον νῦν πρὸς τῶν Παλαμιτῶν, καθάπερ πρὸς τῶν Εἰκονομάχων τότε, οἷς καὶ μέχρι θανάτου τὴν οἰκείαν ἐκείνου ἀντέστησεν ἑνοτάσιον, τὸ μὲν σῶμα παντοίας ὑπὲρ Χριστοῦ προδοῦς κολλάσειν, τὴν δὲ φιλόσοφον ἐκείνην καὶ ἑντεχον γλωτταν κατὰ τῶν ἀντιθέτων ὀπλίσας δογμάτων· οἷς κίχῳ τῆμερον, τοῖς τῶν ἐκείνου λόγων ὀπλοῖς θαρβύησα, ἀνθίσταμαι τε καὶ ἀντιστήσομαι, καὶ τοῖς ὑπὲρ ἀληθείας ἀνακαινίζουσιν ἄθλους ἐκείνου τό γε εἰ; ἐμὲ ἔχον οὐ κατοκνήσω κατὰ τῶν τὴν αἴρεσιν ἐκείνην ἀνακαινίζουσιν τολμώντων τῆμερον, ἀλλὰ κατὰ τοὺς προμηθευτέρους τῶν ἱατρῶν καὶ αὐτῆς κολάζουσιν καὶ ἀναστέλλουσιν, τὸν ἐφικτὸν γε τρόπον, πειράσομαι τῆς τῶν ἀντιθέτων γνώμης καὶ γλωττεῖς τὸ ἀσελγὲς καὶ ἀπειθῆτον, καθάπερ ἐκείνοι τῆς τῶν σωμάτων εὐεξίας τοῖς [f. 210 b] παρανόμοις ἀνασσοθεῖν ἐγγερούσιν ὀλίθους, ἔως ἡ τε γλωττα ἐρβῶται σὺν γε Θεῷ καὶ τὴν ὥραν ἀνοῦσαν δίδωσιν ἐμὸν δοκεῖν εἶη κεκτῆσθαι τοὺς λογισμοὺς ὁ χρόνος, μή πο; ἡ ζῶσα τῆς εὐσεβείας δύναμις, πολλαχῶθεν κατ' αὐτῆς ἀκμάζοντος τοῦ τῆς ἀσεβείας χειμῶνος, πρωταίτερον καὶ παρὰ τῶν ὑποστη, καθάπερ ἄνθος ἐν ἀγρῷ καὶ ῥόδον ἐν λειμῶνι.

IV. Πρῶτον οὖν ἐξεταστέον τί ἐστὶ μεταμόρφωσις, μᾶλλον δὲ τί ἐστὶ μορφή καὶ τί τὸ γένος αὐτῆς· οὕτω γὰρ ἂν καὶ τὰ εἰρημένα σαφέστερα γένοιτ' ἂν. Τῶν γὰρ ὁμωνύμων οὐσα εἰ φωνῆ ἐπὶ μὲν Θεοῦ λεγομένη ταυτὸν δύναται εἶη οὐσίαν, καθὰ καὶ τοῖς θεοῖς τῆς Ἐκκλησίας φωστῆρσι· νενομοθέτηται τε καὶ παραδίδεται, ἐπὶ γε μὴν τῶν αἰσθητῶν μορφή ἐστὶ τὸ περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ποιεῖν τύπων, πρὸς δὲ βλέ-

A creavit primus Manes, Manichæorum antistes. Masaliani procreandam curarunt, Iconomachorum postea tyrannis in lucem protraxit, Palamica autem quæ nunc regnat familia ad majorem perniciosam religionis et sortis ælestis, cum imperii auxilio conjuncta ad hunc usque diem effecit, ut impietatis cumulus augetur. Inde igitur excipiendus est orationis cursus, ut etiam harum rerum narratio formam recipiat multo perfectiorem. Abreptus enim nimia animi vehementia non commisi ut silentio præterirem magna illa ac divina Ecclesiæ lumina, Gregorium et Dionysium. Quamobrem hujus rei narrationem, quamvis latiore opus sit tractatione, breviter tantum et uti inspirationi satisfacere persecutus sum, et cum plura ad posterum differri æquum esse putem, illuc redeo, magistros ita socolus ut ejusmodi profanam verborum insolentiam et 458 loquentiam iis qui studium in eis collocandum putent concedam et committam. Nam animi motum dicit sine ratione nimis ardere nec scientiam ac fidem satis gubernari; non enim eorum esse scientiæ gubernacula tenere.

B γὰρ τῆς ἐπιστήμης· πιδάλιον ἤμιστα ἔχειν αὐτοῖς;

XI. Consulto autem atque ex proposito quodam ab initio diximus disserendi artem quantum fieri poterat tribuisse linguam Theodoro sapienti illi, propter veritatis testimonium injuria accusato nunc a Palamitis, ut quondam ab Iconomachis, quibus ad mortem ipsam suis ille viribus restitit, et corpore variis propter Christum supplicis tradito prudentissimam et doctissimam linguam in dogmatis inter sese diversis exercuit. Quibus equidem his illius disputationibus armatus forti animo repugno repugnaboque, nec propter veritatem illius certamina quod me attinet redintegrare dubitabo, ubi hæresim illam redintegrare audeant, sed ad prudentiorum medicorum consuetudinem retardare et tollere quantum potero vagam et incertam adversariorum opinionem et linguam conabor. Quemadmodum illi corporum valetudinem ab noxiis discriminibus defendere student, ita ego donec lingua mea cum Deo valebit et ratiocinandi arte pollere mihi per ætatem videbor, ne vivus D 459 religionis vigor undique accrescenti impietatis peste citius, quam forte nonnulli putent, injustam mortem obeat quemadmodum flos in agro aut in prato rosa.

XII. Primum igitur disquirendum est, quid sit transfiguratio, aut potius quid sit figura et quid sit ejusdem genus. Ita enim ea quæ dicta sunt melius intelligi possunt. Nam vox ut quæ inter similes sit, ubi de Deo dicitur id valet, quod a divinis Ecclesiæ luminibus constitutum et traditum est quoad quidem sensualia attinet. Figura est adumbratio quædam ad oculos spectans. Iis qui cernunt pulchrum

dicere licet aut turpe id quod subest animal. Accedens enim est in subjecto quæ cernitur forma, genus habet qualitatem, quarta secundum partitionem imago invenitur ejusdem. Mutatio autem ipsa cum sit accedens, cernitur in essentia, et quantitate et qualitate varietatem mutationis efficiens. Mutationem autem incitationem quamdam ejus esse, quod ante fuit, ubi essentia remaneat definiunt. Libenter quæro equidem Palaniam ejusque ascetas quid esse cogitent transfigurationem. Nec enim vocabulum plane explicat, utrum sit formæ variatio, an permutatio. **460** Igitur si quis essentiæ divinæ dixerit, Manichæorum morbum ostenderit ista vox. Quid vero magis inplum est, quam essentiæ permutationem dicere Christi in monte Thabor transfigurationem, alteram duarum heptillarum inducere, aut immutabile divinæ essentiæ deprimere ad subjectum et ab illa alienum, aut inscientia et maligna mente in duas increatas deitates distrahere unam increatam et individuum et simplicem, et unam dicere visibilem, invisibilem alteram, unam participabilem, imparticipabilem alteram, unam subjectam, superjectam alienam? quod ipsam Iconomachorum hæresin superavit, ut in precedente oratione fusius dicitur. Sin omnem omnino dixerit immutatam servi formam, ut Iconomachi dicunt, in lucem infandam et increatam et deitatem alienam ut in sermonibus de luce disserit vocibus humanis, usam esse lucem illam gloriantem de sese et « Non terrore commovearis, tecum enim sum, » pignus futuræ lucis præhentem, quærendum est, quomodo creatum abierit ad increatum et inchoatum ad non inchoatum et temporale ad non temporale et finitum ad infinitum. Nam hoc corruptibile, ut divus Apostolus dicit, induturum incorruptionem audivimus credidimusque, creatum autem fieri increatum vel corpus incorporeum **461** nondum ad hoc usque tempus ulla ratione prædita creatura aut dixit aut audivit unquam aut denique cogitavit. Neque increatum et infinitum ulla ratione aut ullo modo recipit qualemcumque motum aut mutationem ad subjectum, non habens quomodo mutetur aut quo moveatur. Etenim mutatio ad naturam infiniti et ad motum non facti aut variatio aut distractio esset, quod fieri non potest: omnis enim, ait divus Maximus, propria ratione natura habet perfectionem et spiritualis et corporalis, sive simplex sive composita. Quorum enim causæ apud Deum cum essentiam perfectione receperunt, eorum propriis causis declinatio et transsubstantiatio adjectionem aut omissionem ad esse quatenus essentia contingunt non admittunt. Sin vero variatio quædam sit, certe non ad naturæ, sed ad variandæ rei mutationem, ratio enim mutata interitum statim naturæ affert, mutatio quæ sequitur miraculæ virtutis speciem habet. Ægyptii Nili aqua aspectum et gustum olim mutavit, et variata est in sanguinis colorem et factum, liquidam et fluidam naturam minime dis-

ποντας· εὐμορφὸν τε λέγειν ἔνεστι καὶ οὐμορφὸν τὸ ὑποκειμένον ζῶον τυχόν. Συμβεδικὸς γὰρ ἐστὶν ἐν ὑποκειμένῳ τινὶ θεουργούμενον ἢ μορφή. Γένος δ' ἔχουσα τὴν ποιότητα τέταρτον κατὰ διαίρεσιν εἶδος εὐρίσκειται ταύτης. Ἐπαὶ δὲ καὶ ἡ κίνησις, συμβεδικὸς οὖσα καὶ αὐτῆ, θεωρεῖται μὲν καὶ ἐν οὐσίᾳ καὶ ποσῶ καὶ τόπῳ, θεωρεῖται δὲ μᾶλλον κἀν τῇ ποιότητι τὸ πολυειδὲς ἐργαζομένη τῆς ἀλλοιώσεως, τὴν δ' ἀλλοίωσιν ἐκστατικόν τι εἶναι τοῦ πρότερον ἕντος ὀρίζονται τῆς οὐσίας μενούσης· ἤθεως ἂν ἐροίμεν ἔγωγε Παλαμῶν καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν, εἰ ἂν εἶναι νοοῖη τὴν μεταμόρφωσιν. Οὐδὲν γὰρ ἡ λέξις ἕτερον πάντως δηλοῖ ἢ μορφῆς ἀλλοίωσιν τε καὶ μεταποίησιν. Εἰ μὲν οὖν τῆς οὐσίας λέγοι τῆς θείας, Μανιχαίων τὴν νόσημα δεῖξω ὁ λόγος ἔρχεται· καὶ εἰ ἂν ἀσεβέστερον εἴη τοῦ μετουσίωσιν λέγοντος τὴν ἐπὶ τοῦ θαθωρίου θρῶνος μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ, καὶ θυοῖν τῶν ἀτοπιωτάτων θάτερον πάντως εἰσάγοντος· ἢ τῆς θείας οὐσίας τὸ ἀναλλοίωτον δηλαδὴ καθαιρουντος εἰς τὸ ὑφειμένον καὶ διάφορον ταύτης, ἢ διαρουντος ἐξ ἀμαθούς καὶ κακοτρόπου γνώμης εἰς δύο θεοτήτων ἀκτιστῶν διχοτομήματα τὴν μόνην ἀκτιστὸν τε καὶ ἀμερῆ καὶ ἀπλήν, καὶ τὴν μὲν λέγοντος ὀρατὴν τὴν δ' ἀόρατον, καὶ τὴν μὲν μεθεκτὴν τὴν δ' ἀμέθεκτον, καὶ τὴν μὲν ὑφειμένην τὴν δ' ὑπερκειμένην; ὃ καὶ τὴν τῶν Εἰκονομάχων ὑπερβέβληκεν αἰρεσιν, ὡς εἰρήσεται χωροῦντι τῷ λόγῳ πλατύτερον. Εἰ δ' ἐξ ὧν ἕλην μεταβεβλήσθαι φάτκοι τὴν τοῦ δούλου μορφήν, κατ' ἀποὺς ἀκριβοῦς εἰπεῖν τοὺς Εἰκονομάχους, ἐπὶ φῶς ἀβήρητόν τε καὶ ἀκτιστόν καὶ θεότητα ξένην, καθὰ κἀν τοῖς περὶ φωτὸς διέξεις λόγοις αὐτοῦ φωνᾶς ἀνθρωπίναις κερησῆται τὸ φῶς ἐκεῖνο, καυχώμενον πρὸς αὐτὸν, καὶ, « Μὴ φοβοῦ, » παρακελευόμενον· « μετὰ σοῦ γάρ εἰμι, » τοῦ μέλλοντος ἀβραβῶνα φωτὸς παρεχόμενον, ζητητέον πῶς τὸ κτιστὸν μετακεχώρηκεν [f. 241 a] ἑαυτῷ πρὸς τὸ ἀκτιστόν καὶ τὸ ἡγγμένον πρὸς τὸ ἀναρχόν καὶ τὸ χρονικὸν πρὸς τὸ ἄχρονον, καὶ πρὸς τὸ πεπερασμένον τὸ ἄπειρον. Ὅτι μὲν γὰρ τὸ φθαρτὸν τοῦτο κατὰ τὸνθεῖον Ἀπόστολον ἐνδύσεται ἀφθαρσίαν, ἠκούσαμεν τε καὶ πεπιστεύκαμεν· τὸ δὲ κτιστὸν γενέσθαι ἀκτιστόν ἢ τὸ σῶμα ἀσώματος οὕτως ἐς δεῦρο οὔτε τι τῶν λογικῶν ζῶων εἰρηκεν οὐτ' ἀκήκοεν οὐδὲν οὐδαμῆ, οὔτε καθάπαξ εἰπέιν τῶν ἀπάντων κτισμάτων οὐδὲν οὐδαμῆ πω νενόηκεν. Οὐτε μὴ· οὐδ' αὖ τὸ ἀκτιστόν τε καὶ ἀπειρον οὔτε κατ' οὐδένα λόγον οὔτε κατ' οὐδένα τρόπον ἐπιδέχεται τὴν οἰανδήποτε κίνησιν καὶ τροπὴν εἰς τὸ ὑφειμένον, οὐκ ἔχον οὐδ' ὅπως τραπήσεται οὐθ' ὅπου κινήσεται· τροπὴ γὰρ τοῦ κατὰ φύσιν ὄπισθον, κινεῖσθαι μὴ πεφυκότος, [ἢ τ'] ἀλλοίωσις καὶ διαίρεσις εἰς ἄν, ὅπερ ἀδύνατον· πᾶσα γὰρ, ὁ θεοῖς ἐφησε Μιζῆμοι, φύσις τῷ οἰκείῳ λόγῳ διὰ παντὸς ἔχει τὸ τέλειον, νοητὴ τε καὶ αἰσθητὴ, εἴτ' οὖν ἀπλή τε καὶ σύνθετος· ὦν γὰρ οἱ λόγοι παρὰ τῷ θεῷ ἅμα τῷ εἶναι τὸ τέλειον ἔχον, τούτων ἢ κατὰ τοὺς οἰκείους λόγους παραγωγῆ καὶ οὐσίωσις προσθήκης πάσης καὶ ἐλλείψεως· τῆς πρὸς τὸ εἶναι, ἥπερ ὄντα τυγχάνει, παντελῶς ἐστὶν ἀνεπίδεκτο. Εἰ δὲ ποῦ τις ἀλλοίωσις

γένειτό πη, οὐ μόντοι περὶ τὴν τῆς φύσεως, ἀλλὰ περὶ τὴν τοῦ ἀλλοιουμένου γίνεται πράγματος τροπον. Ὁ μὲν γὰρ λόγος μεταρροζόμενος φθορὴν οὕτως παρέχει τῇ φύσει, ὃ δὲ τρόπος τοῦθ' ὑπομένων θαυμαστοῦ δυνάμεως ἐνδειξίν ἔχει· τοῦ γὰρ Αἰγυπτίου Νεῖλου τὸ ὕδωρ ὄψιν μὲν καὶ γεῦσιν πάλλει μεταμερόφεται καὶ ἡλλοίωται πρὸς αἵματος χροῖα καὶ ἀηδίαν, τὴν γε μὴν ὑγράν τε καὶ βίουςαν ἕκιστα ἤρηται φύσιν· καὶ ἡ Βαβυλωνίος ἐκείνη κάμινος τοῖς μὲν ὀσίοις παισὶ τὴν ἀναλωτικὴν μεθῆρμαται δύναμιν, οὐκ ἐχούσης τῆς ἀρετῆς φθορὴν ἀναδέχεσθαι βῆτα καὶ ὀπωσοῦν, τὸ μόντοι φωτεινόν τε καὶ πυρῶδες ἦθος καὶ τὸ τῆς φύσεως ἀνωφερὲς οὐ μεθῆρμαστο· τοῖς γὰρ Βαβυλωνίοις τὸ κατὰ φύσιν ἐδειξε καυστικόν, φύσει δεκτικοῖς γεγονόσι διὰ τὸ τῆς κακίας ὀλῶδες.

II'. Καὶ ἴνα κατὰ ῥῆμα τῶν εἰκονομάχων εἰς μέσον προαναγκύτες, καὶ τοῖς τοῦ Παλαμᾶ παρεξέτισαντες, δεῖξωμεν ὡς ἐς τὸ πᾶν τι ἀκριβὲς καὶ αἰτοῖς συμπεφώνηκε μὲν, παρήλασε δ' οὖν, τὸ παρ' αὐτοῦ συγκεκραγὼς, ὡς εἴωθαν, ἐπὶ τὰ ἀσχεῖστα μάλᾳ φιλότιμον, ἀκούετε δὴ. Μετὰ γὰρ πολλὰς κίκενοι τὰς ἄλλας αὐτῶν βλασφημίας καὶ τὰς βεδλασφρημῆκσαν. Ἐν ἀνθρώποις ἔτι, φασί, βιοτεύων ὁ θεὸς Λόγος, τοῖς ἐκκρίτοις τῶν αὐτοῦ μαθ τῶν τροαβραθωνιζόμενος τὴν θεάν τῆς αὐτοῦ βασιλείας, μεταβλῶν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν ἐπὶ τοῦ θρους, ὑπὲρ τὴν ἀνθρωπείαν φύσιν ἐπέδεικται, ὥστε τὸ μὲν πρόσωπον αὐτοῦ ἀπήστραψεν ὡς ὁ ἥλιος, τὰ δὲ ἰμάτια αὐτοῦ ὡς τὸ φῶς. [f. 261 b] Εἰ δὲ τότε ἡ ἐν σαρκὶ αὐτοῦ μορφὴ τοσαύτης ἔλαχε δυνάμεως πρὸς τῆς ἐνοικούσης ἐν αὐτῇ θεότητος μεταβληθεῖσα, τί χρῆ λέγειν μετὰ τὴν ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς οὐρανοῦς ἀνδρον καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς ἵδρυσιν, δε' ἐξ ὀλων ὅλη μεταβέθληται ἐπὶ φῶς ἀβῆτον καὶ ἀνεκδ- ἠγγητον; μεταμερόφεται γὰρ, καὶ ἀπηθανάτισται, καὶ ἀκτιστον γέγονε καὶ ἀφθαρτον.

IA'. Ἀκηκόετε τὴν ἐπὶ κακῶ συμφωνίην τοῦ Παλαμᾶ περὶ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ φωτὸς, ὅτι μεταμερόφεται πρὸς τὸ ἀκτιστον ἐκ τοῦ κτισματος, καὶ ὅτι ἀβραθὼν τοῦ μέλλοντος οὕτως φωτὸς ἐγεγόνει. Γνωίητε δ' ἂν ἀκριβέστερον καὶ ὅσον τὸ τῆς κακίας ταυτησὶ μέγεθος, ἐπειδὴν καὶ τοὺς κατ' αὐτῆς ἐλέγχους ὅφ' ἡμῶν ἐκτεθέντας ἀκούσητε, ὁποίους καὶ ὅσους οἱ τότε σοφοὶ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας προστάται, λόγοις ἅμα καὶ ἔργοις ἐβῶμένως ἐνηθληκότες, συνεγράψαντό τε καὶ ἡμῖν τοῖς μετ' ἐκείνους ἰοῦσι συμμαχίας προσμνητεῖσαντο κρατίστης ὑπέμνημα. Προῆδσαν γὰρ ἐκεῖνοι, τῷ θεῷ φωτιζόμενοι Πνεύματι, τὴν ἐν τῷ τέλει τῶν αἰῶνων τῆς εἰκονομαχίας ἀναβίωσιν ταυτην, ἣν Παλαμᾶς μὲν ὠδέησέ τε καὶ ἔτεκεν, αἱ δὲ τηνηκαῦτα ἡγεμονίαι καὶ ἐξουσίαι τοῦ παρόντος αἰῶνος καὶ σκότους ἐπὶ πονήρω τῶν πατριῶν δογμάτων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἀνεληφθαί κακῶς ἐμαυεῖσαντό τε καὶ ἐξέθρεψαν. Ἄν εἰς προβληθεῖς ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀρχέσει κάμνοντας ἡμᾶς ἀναβῶσαι, καὶ ἅμα ἰκανῶς ἐν βραχεῖ παραστήσαι τὸ τῆς κακίας νεμόμενον ἅπαν, μέχρι πόσου μὲν ἀτοπίας ἐξώκειλε τότε, μέχρι πόσου δὲ νῦν προήνεγκεν ἠῆτηκῶς Παλαμᾶς, προσλαθῶν μὲν τὰς ἐκείθεν εὐρημένας ρίζας, καὶ προσεπενεγκῶν τὰς οἰκοθεν ἐρευρημένας μισρωτῆρας προφάσεις. Θεόδωρος γὰρ ὁ πολὺς μὲν τὴν σφίαν, πολὺς δὲ καὶ τὴν ἐμπροκταῖαν ἀρετὴν τε καὶ σύν-

A simulavit. Atque Babylonius ille caminus sanctis pueris vim suam vehementem immutavit, 462 quoniam virtus non facile damnum recipere possit. Proprietas lucis et ignis et naturæ vis præcellens mutata non est. Nam Babylonis id quod secundum naturam urit ostendit, quippe qui a natura ad sensualem conceptionem facti essent propter pravitatis materiam.

XIII. Atque ut Iconomachus dictis ad verbum in medium prolatis et eum Palama comparatis ostendamus eum plane cum eis consensisse, imo eos superasse, commistis, ut solebat, cum turpissimis honestis, jam audiat velim. Post enim multas illi blasphemias has quoque profuderunt: Inter homines, inquit, cum viveret divinum Verbum, discipulorum electis contemplationem regni sui antecepturus, mutata servi forma in monte supra hominum naturam apparuit ita ut facies ejus lucem emitteret ut sol, vestes autem ejus ut lux. Si vero tum carnea ejus forma tantam vim nacta erat, quippe immutata in eam quæ inerat deitatem, quid opus est dicere ad resurrectionem et in cælos ascensionem et ad dexteram Patris sessionem, quod omnino omnis est immutata in lucem infandam et inexplicabilem? nam permutata est et immortalitatis gloria ornata, et facta est increatum et incorruptibile.

463 XIV. Nonne audistis improbam Palamæ consensionem de luce in Thabor, permutatam eam esse in increatum ex creato, et futuræ lucis pignus factam? cognoscetis autem accuratius hujus improbitatis magnitudinem, cum ejusdem accusationes a nobis expositas audieritis, quales et quam docti illius temporis antistites divinæ Ecclesiæ et dictis et factis fortiter pugnautes conscripserint et nobis cum illis conferentibus ad firmissimam pugnandi societatem commentarium paraverint. Præcognoverunt enim illi divino Spiritu illuminati in tempore ordine iconomachicæ hanc resurrectionem quam Palamas genuit protulitque, imperia autem illius temporis et potestates nostræ ætatis et caliginis ad patriorum divinæ Ecclesiæ dogmatum perneciem receptas nefarie sustulerunt et nutriverunt. Quorum unus in aciem vocatus hoc tempore sufficit laborantibus nobis recreandis et ad brevi omnem depascentem improbitatem abunde proponendam, quo ineptiarum tunc deflexerit et quo nunc protulerit auctim Palamas, receptis radicibus inde inventis et additis proprio Marte repertis impuris rationibus. Theodorus enim doctrina excellens et virtute genuina magnum in Iconomachicis 464 certaminibus studium ostendit, ut in principiis horum librorum fusius a nobis dictum est, longæ acerrimum

propter religionem animam exhibuit et tyrannis illo tempore contra sacras imagines furentibus opposuit, a quibus facies ejus descripta est et depicta, unde Grapti nomen tulit; cum plurimis aliis libris Dei Ecclesiam exornavit, tum eis maxime, quos contra Iconomachos edidit; in historiam incidens illius impii Eusebii, qui in hac re primum obtinet locum, præter alia hæc disserit: quod lucem infandam et inexplicabilem et Deo Verbo decentem attinet, illudendo profert Eusebii servi formam permutatam esse in monte, lucem quam nullus oculus vidit, nulla auris percepit et quæ in nullius hominis eor descendit. Hæc Eusebii sunt verba, quibus totam suam hæresin conflavit. Quo vero illi hæc doctrina et dogma flectat, quam maxime pæcis videamus et quæ qualisque sit permutationis ratio disquirere conemur. Omne quod permutatur aut essentialiter permutatur, id quod spectat ad ortum et occasum, aut particulariter, quæ ratio duplex est. Aut enim ad quantitatem permutatur, ut auctio et diminutio; aut ad qualitatem, ex qua consequitur variatio. Si igitur ad qualitatem permutata est, adducta est ad variationem, quæ est transfiguratio characteris alicujus aut in re subjecta mutatio finite **465** aut infinite facta, quæ ostendit varium et diversum. Non enim aliud sit quod variatur, quippe non essentialiter permutatur, sed ex tali idem talis ad qualitatem fit. Non omnis omnino permutatur, subjectum enim place mansit integrum. Sin vero ad quantitatem, auctionem quamdam aut diminutionem recepit, sed ne hæc quidem aliud quam quod ab initio aderat efficiunt, sed ex tanto idem tantum secundum quantitatem efficitur. Non igitur hac ratione omnino omnis forma permutatur. Res at igitur ut dicamus de permutatione per se, id est, essentialiter facta, qua necesse est ex ortu in occasum et ex esse in non esse transire. Sed mortalitatem, inquit, deposuit et corruptionem abluvit. Adeo, si lubet, in invisibile mutari visibilis est in intemporalia temporale, et creatum in increatum, et quæ alia ejusmodi sibi opposita sunt. Sed non mortalitatem aliquis scripserit, nec transfigurationem per se; non enim sine corpore per se unquam apparuit. Non enim albedo aut nigritia sine substrato constabunt. Forma et facies non, ut licet putat, in deitatis naturam immutata est. Non posse hoc fieri, jam antea dictum est et testatur veritas ipsa ex accurata tractatione rerum naturam et **466** dogmatum veritatem quam verissime et firmis ime. Sed transfiguratus est, inquit, et immortalis factus et incorruptibilis et increatum. Transfiguratum et Immortale factum corpus aut mansit, aut non mansit. Si mansit, vana Eusebii oratio deprehenditur et nullius momenti erit. Sin non mansit, non transfiguratum est nec immortalitatem et incorruptionem recepit neque habebat, in quod transfiguraretur. Neque erat quod immortalitatem indueret, cum non sit locus, in quo hæc

εσιν, πολλὴν τὴν σπουδὴν ἐν τοῖς κατὰ τῶν Εἰκονομάχων ἀγῶσιν ἐπιδειξάμενος ἐς τὸ πάνυ τι κράτιστον, ὡς ἐν ταῖς ἀρχαῖς τῶν ἡμετέρων τῶνδε λόγων ἡμῖν τὰ περὶ αὐτοῦ πλατύτερον εἴρηται, πάντων μάλιστα πλείστον ἀντισεινεγκῶν ὑπὲρ εὐσεβείας τὸν ζῆλον, καὶ ἀντιστήσας τοῖς τότε κατὰ τῶν θείων εἰκόνων μανείσι τυράννοις, ὑφ' ὧν καὶ τὸ πρόσωπον γέγραπται τε καὶ ἐστικται, καὶ τὴν ἐπινοουμένην Γραπτὸς ἐκείθεν κληθεὶς ἀπηνέγκατο, πλείσταις μὲν καὶ ἄλλαις ἱεραῖς αὐτοῦ βίβλοις τὴν τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίαν κεκόσμηκε, μάλιστα δ' αἷς κατὰ τῶν Εἰκονομάχων ἐξέθετο, τοῖς συγγράμμασιν ἐντυγχάνων τοῦ τότε τὰ πρῶτα φέροντος ἐν λόγοις ἀσεβοῦς Εὐσεβίου· ἐν αἷς τὰ τε ἄλλα καὶ τὰδε διέξεσσι. Κατακομψύεται, φησὶν, Εὐσεβίος ἐπὶ φῶς δόξης τῶν καὶ ἀνεκδιήγητον [f. 243 a] καὶ τῷ Θεῷ Λόγῳ πρέπον τὴν τοῦ δούλου μεταβεβλήσθαι μορφήν ἐν τῷ ὄρει, φῶς ὑπερ ὀφθαλμοῦ οὐκ εἶδε, καὶ οὐς οὐκ ἤκουσε, καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη. Καὶ ὁ μὲν Εὐσεβίου λόγος τοιοῦτος καὶ οὕτως ἔχων, καὶ τὴν πᾶν αὐτῷ ἐνταῦθα τῆς ἀσεβείας ἐξήρηται· ὅποι δ' αὐτῷ φέροι τὰ τῆς καινῆς ταύτης διδασκαλίας καὶ τοῦ δόγματος, ὡς ἐστὶ μάλιστα, συντομώτερον σκεψόμεθα, καὶ ὅποιοι δὴ καὶ ὅστις ὁ τῆς μεταβολῆς τρόπος, ἐπιτελέσθαι πειρασώμεθα. Πᾶν τὸ μεταβαλλόμενον ἢ κατ' οὐσίαν μεταβάλλεται, ὃ δὴ περὶ γένεσιν καὶ φθορᾶν θεωρεῖται· ἢ κατὰ τι τῶν ἐν αὐτῷ, καὶ τοῦτο διχῶς· ἢ γὰρ κατὰ ποσὸν μεταβάλλεται, καθὼς ἢ ἀξίσεις καὶ ἢ μείωσις δείκνυται, ἢ κατὰ τὸ ποῖον, ἐξ οὗ ἐμφανίζεται ἢ ἀλλοίωσις. Εἰ μὲν οὖν κατὰ τὸ ποῖον μεταδέβληται, κακίηται μὲν πρὸς ἀλλοίωσιν, ἢ δὲ ἐστὶ μετασηματισμὸς χαρακτηριστικός ἢ κατὰ τι τῶν τοῦ ὑποκειμένου πράγματος ἐξαλλαγῆ, χωριστῶς ἢ ἀχωριστῶς ἐπισυμβαίνουσα. Ἄπερ ἄλλοιον μὲν καὶ διάφορον τοῦ προτέρου δείκνυσιν, οὐ μὴν δὲ γε ἄλλο τι τὸ ἀλλοιούμενον ἀπεργάζεται· οὐ γὰρ οὐσιωδῶς μετέβαλεν, ἀλλ' ἐν τοιοῦδε τὸν αὐτὸν τοιοῦδε κατὰ τὸ ποῖον γενέσθαι πεποίηκε. Τοῦτο δ' οὐκ ἐστὶν ἐξ ὄλων ὄλον μεταβεβλήσθαι· τὸ γὰρ ὑποκείμενον ὑπομένει πάντως σωζόμενον. Εἰ δὲ κατὰ τὸ ποῖον, ἀξίσεις τινα ἢ μείωσιν ἐδέξατο. Ἄλλ' οὐδὲ ταῦτα ἄλλο τι παρὰ τὸ ἐξ ἀρχῆς ὑπάρξαν ποιεῖ, ἀλλ' ἐκ τοσοῦδε τὸν αὐτὸν τοιοῦδε κατὰ τὸ πηλίκον γενέσθαι πεποίηκεν. Οὐκοῦν οὐδὲ κατὰ τῶνδε τὸν τρόπον ἐξ ὄλων ὄλη μεταδέβληται ἢ μορφή. Λέγεται οὖν λέγειν καθ' αὐτὴν μεταβεβλήσθαι, περὶ τὴν οὐσίαν δηλαδὴ, ὡς ἀνάγκη εἶναι πᾶσαν ἐκ γενέσεως εἰς φθορᾶν καὶ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ ὄντως εἶναι κερωρηκίνα. Ἄλλὰ τὴν ὄνητότητα, φησὶν, ἀπεθύσατο καὶ τὴν φθορᾶν ἀπενήψατο. Πρόσθετε, εἰ βούλει, ὅτι καὶ εἰς τὸ ἀόρατον τὸ ὄρατον μέτεισι καὶ εἰς τὸ ἀχρόνον τὸ ὅτι χρόνου, καὶ τὸ κτιστὸν εἰς τὸ ἀκτιστον, καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα ἀνείκειται. Ἄλλ' οὐ τὴν ὄνητότητα τις γράζει οὐδὲ τὴν μεταμόρφωσιν αὐτὴν καθ' αὐτὴν· οὐ γὰρ ἀνευ σώματος· ἐφ' ἑαυτὴν ποτε θεωρηθήσεται, ἐπεὶ μηδὲ λευκότης ἢ μελανότης ὑποκειμένου διχα ὑποσταῖεν ἂν. Ὡς γὰρ οὐ μεταδέβληται ἢ μορφή ἐκείνη καὶ τὴν εἶδος· εἰς θεοτότος φύσιν, ὡς οὗτος νομίζει (καὶ γὰρ

ἀμείχανον τοῦτο γενέσθαι, ἥδη καὶ πρόσθεν εἰρηται. καὶ μαρτυρεῖ ἡ ἀλήθεια αὐτὴ καὶ τῶν ἀκριβῶ; ἐπισκευμένων τὴν τῶν πραγμάτων φύσιν καὶ τῶν δογματικῶν ἡμῶν τὴν ἀλήθειαν τὸ ἀπλανές καὶ ἀνεπίληπτον. Ἀλλὰ μεταμεμώρωται, φησί, καὶ ἀπηθανάτισται, καὶ ἀφθαρτον καὶ ἀκτιστον γέγονεν. Εἶτα μεταμορφωθὲν καὶ ἀπαθανάτισθὲν μεμνήκει σώμα, ἢ οὐ; Εἰ μὲν γὰρ μεμνήκει, μάταιος ὁ Εὐσαθεῖου ὄραται λόγος, καὶ οὐδὲν ἡμῖν πρόβλημα ἔσται [f. 212 b] εἰ δὲ οὐ μεμνήκει, οὐδὲ μεταμεμώρωται ἄρα, οὐδ' ἀθανάσιον καὶ ἀφθαρτίαν ἐνδέδεται. Οὐδὲ γὰρ εἶπεν εἰς τὸ μεταμορφωθήσεται, οὐδὲ ἦν τὸ τὴν ἀθανάσιον ἐνδύσασθαι, οὐκ ἔντο; ἐν τῷ ταύτῃ θεωρηθήσεται. Ἀλλ' ἵστοπον καὶ τὸ ἐννοεῖται τοιαῦτα, μᾶλλον δ' ἀδύνατον. Καὶ πάλιν, ἀπὸ τοῦ κατὰ τὴν μεταμορφώσιν τρόπου ἀποσεμνύνον τὴν δουλικὴν μορφήν πλεον ἢ καλῶς εἶχε, καὶ ταύτῃ τιμῶν ἢ μηδὲ Χριστὸς τετίμηκε, καὶ τῆς μεταβολῆς ἐντεῦθεν κατάρξαται, προῦν καὶ αὐτὴν τὴν μορφήν καὶ τὸ εἶδος ἀποσεμαύσθαι λέγει καὶ μεταθεῖν ἡσθαι εἰς ἁγιότητα, ὡς καὶ ἐν τοῖς μετέπειτα δηλώσει τὰ πρὸ αὐτοῦ ἐκτιθέμενα τηλαυγέστερον, καὶ ἔτι μᾶλλον κατὰ πρόθεσιν ἀπὸ τοῦ τὴν θνητότητα ἀποδεῦσθαι καὶ τὴν φθορὰν ἀπονίστασθαι καὶ εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ δόξαν μετεσκευάσθαι. Ἀλλὰ τὸ μὲν φθαρτὴν τοῦτο ἐνδύσασθαι δεῖν ἀφθαρτίαν καὶ τὸ θνητὸν ἀθανάσιον ὁ μέγα; μουσχωγεῖ Ἀπόστολος τὸ δὲ σῶμα ἀσωματότητα ἐνδύσασθαι ἢ τὸ κτιστὸν γενέσθαι ἀκτιστον ἢ τὸ περιγράφον εἰς ἀπεριγραφίαν μετατεθήσεσθαι οὐπω μέχρι καὶ σήμερον ἤκουσται. Ἀλλ' ἐπανακτέον τὸν λόγον, καὶ ζητητέον τί ἂν εἴη τοῦτο τὸ φῶς; οὐ γὰρ πῶ σαφῶς; ὅτι ἔστιν ὁ γεννάδας ὑπέδειξε νῦν ὅτι μὴ μόνον τῷ Θεῷ Λόγῳ πρέπον προσθεῖς, ἐσῦστερον ἐρεῖν ἐκδηλώσει. Ὅμως πρὸς τὰ δεδομένα αὐτῷ ἐν τῷ παρόντι τὸν λόγον ἡμεῖς ἐξετάζομεν. Τί οὖν ἔστιν; Ἄρα καὶ οὐσία τις καὶ ἐνυπόστατον καθ' ἑαυτὸ ὑφίσταται; καὶ μὴ δεόμενον ἐξ ἑτέρου πρὸς ὑπαρξιν, ἢ ποιότης ἀσώματος καὶ ἀνοήτου; ἐν ἑλλῶ τὸ εἶναι ἔχουσα, οὐκ ἐν αὐτῇ θεωρούμενον; Ἀλλ' εἰ μὲν οὐσία ἐστὶ, πότερον ἀγγελικὴ, ἔπει καὶ ἄγγελος εἶναι; καὶ τοῦ πρώτου καὶ ἀνωτάτου φωτὸς μιμηταρῆ καὶ ἀπλάμψις; Ἀλλ' οὐκ ἂν τοῦτο εἴποι; οὐ γὰρ ἂν εἰκονισμοῦ καὶ γραφῆς γραφὴν ποιοῦ διεφυγῆ μάρτυρες ἀπαράγραπτοι τὰ ἱερὰ λόγια, ἡνίκα Θεὸν τῶν ἄλλων διδάσκει προστάττοντα καὶ Μωσῆα τὸν προσταττόμενον πράττοντα τῶν Χερουδὶμ ἐκείνων τὴν ποιήσιν, εἰ καὶ οὗτος τὰς θείας φωνὰς ἀπαναίνοται. Εἰ δὲ θεία οὐσία ἐστὶ, πῶς εἰς τοῦτο μετώχεται; Εἰ μὲν ἐν ἰδίᾳ ὑποστάσει καὶ καθ' ἑαυτὴν μετελλοῦσα θεωρούμενη, καὶ εἶον ἄλλο καὶ εἰδικὸν ἀποτεταμένῃ πρόσωπον, καὶ πρὸς τὴν τοῦ Λόγου διαπρέπον ἐμφέρειαν, μηδεμίαν τῶν ἐν τῇ Τριάδι νοουμένων συμπαρουποστάσα καὶ συμφύεσσα, τετράς αὐτῷ σαφῶς ἢ Τριάς ἀποτετέλεσται, καὶ ὄραται ὡς φιλότιμος περὶ τὴν θεῖαν οὐσίαν Εὐσέβιος, ἀφθονία ὑποστάσεων πληθύνων καὶ ἀδύνα τὰ ἀπλήθυντα καὶ ἀμετέτα καὶ πάσης τῆς ὀπωποῦν ὑφέσεως ἢ πλεονασμοῦ παντάπασιν ἀνεπίδεκτα. Εἰ δὲ εἰς τὴν τοῦ Λόγου τογχοῦσιν καὶ οἶον συνορισμῶσιν παρῆλθον ὑπόστασιν, μετὰ πλεονος τῆς εὐγνωμοσύνης προσ-

appareant. Sed ineptum est cogitare ejusmodi, imo fieri nequit. Et rursus : Per transfigurationis modum servilem formam magis quam æquum est clarificavit, eaque gloria qua ne Christus quidem illustratus est, ab permutatione exordiens, procedit et formam et faciem mutari dicit, et permutari in deitatem, ut in sequentibus explicabunt planius ejus observationes. Imo per illa : mortalitatem deponere et corruptionem abluere et in Dei gloria mutari. Sed corruptibile hoc induere incorruptionem et mortale immortalitatem magnus docet Apostolus. Corpus autem induere incorporeitatem aut creatum fieri increatum, aut definitum in indefinitum mutari, nondum in hunc usque diem auditum est. Sed recipienda est res et quærendum quid sit hæc lux. Non enim **467** plane se habet, quod ingenuus ille ostendit; ne dignum quidem Deo Verbo dedisse, postea dicetur planius. Nos quidem ad ejus placita hunc sermonem dirigamus. Quid igitur est? Num essentia quædam et substantia per se existens et non alia ad existendum egens, aut qualitas incorporea et inessentialis, in alio essentiam habens, non in se ipsa? Sed si essentia est, estne angelica, cum et angelus lux, et summæ et infimæ lucis splendor? Sed nemo hoc dixerit. Non enim librum librorum fugerit, testes innumeri sunt sacra verba, quæ Deum jubentem et Mosem tradunt jussum, jussam cherubim illorum actionem, licet divina verba rejicit. Sin vero divina essentia est, quomodo eo pervenit? Si in propria existentia et per se cernitur, et sicut alia quæque facies æstimata et ad verbum explicandum apta, cum nulla Trinitatis persona eandem substantiam et naturam habet, et quaternitas scite ab eo Trinitas facta est. Apparet, quomodo de divina essentia Iusebius gloriæ cupidus personarum largitate cumulet, **468** et augeat quæ augeri non licet nec minui, et quæ nullam contractionem aut pleonasmum admittunt. Sin vero in Verbi substantiam transfusa est et transsubstantiata, porro benevolentiam Verbi substantiæ addit, quæ eadem apud Patris essentiam est. Solum nativitate ut propria proprietate diversa. Talia ex illius principiis recepta sunt **D** inepta et absurda, si lucem illam infandam essentiam esse putat. Reliquum est quærere, sive qualitatem hanc incorpoream, sive inessentialem dixit, quid atineat? Estne splendor ab essentia aliqua deductus, in quem forma illa immutata est? Sed nihilominus omnium ultima superbia et absurditas divino corpori adhibita. Poterit essentiæ verbum contumelia afficere, quo induceretur insubstantiale. Alias non licet qualitatem subjecto sublato per quid sit demonstrari, eisi quis essentialem dicat. Quæ in essentiæ partem recipitur; ut exemplo utar, logica stare non poterit sine subjecto, quod est animans, nisi quis antea vitalem et sensualem essentiam proposuerit.

θήκην καὶ ἀβήτην τῆ τοῦ Λόγου αὐτῆ δίδωσιν ὑποστάσει· ἦτις οὐκ ἄλλη παρὰ τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν καὶ φύσιν ἐστὶ, τῷ χαρακτηριστικῷ τῆς ἰδιότητος μόνον κατὰ τὴν γέννησιν διαφέρουσα. Τοιαῦτα μὲν τὰ ἐκ τῶν ἐκείνου ἀρχῶν ἀναφανέντα ἔκτοπα καὶ παράλογα, εἰ τὸ φῶς ἐκεῖνο τὸ ἄβήτητον οὐσίαν εἶναι λέγοι· [f. 215 a] ὑπόλοιπον δ' οὖν ἐστὶ ζητεῖν, εἰ ποιότητα τοῦτο ἀσώματων ἢ ἀνούσιον εἶπε, εἰ συμβαίνει, οὖν ἀπόρροϊάν τινος οὐσίας καὶ ἀπαύγασμα, εἰς ἣν ἡ μορφή ἐκεῖνη μεταβέβηται. Ἄλλ' οὐδὲν ἤττον ἢ πασῶν ἐσχάτη ὕβρις καὶ ἀτοπία τῷ θεῷ προστετριφεται· σώματι· λωβήσασθε γὰρ ἂν τὸν τοῦ εἶναι λόγον· καὶ ταύτῃ τὸ ἀνύπαρκτον εἰσαχθήσεται, ἄλλως τε οὐδὲ ἐνὸν ποιότητα ὑποκειμένου δίχα καθ' ἑαυτὴν δὲ τί ποτὶ ἐστὶ διαδειχθῆναι, κἀν τῶν οὐσιωδῶν αὐτὴν εἴποι τις, ἢ καὶ ἐς οὐσίας μέρος ἀνάγετα· ὡς ἐπὶ παραδείγματος εἰπεῖν, οὐκ ἂν τὸ λογικόν σου συσταίῃ ὑποκειμένου ἀνευ, δὲ ἐστὶ τὸ ζῶον, εἰ μὴ πρῶτον τις ὑποθεῖτο οὐσίαν ἑμψυχον αἰσθητικὴν.

XV. Itaque Iconomachis Salvatoris in monte A transfigurationem non formæ variationem in splendidiorem putari, sed salutiferum corpus in increatum
469 permutatum esse et incorruptibile, lucem autem lum lucentem deitatem incretam et insubstantialem esse, in monte increationis hominis et incorruptionis initium factum in pignoris modum, post mortem et in caelos assumptionem absolute jam incretam, denique initium Iconomachorum hæreseos eis esse ex transfigurationis opinione factum, jam non me, sed magnum Patrem et divinæ Ecclesiæ præceptorem narrantem audistis. Cujus fidem diabolum quidem superaturum puto; non quia omni doctrina profana et quæ ad religionem nostram spectat magnus cognominatus est, sed quod omnem in Deum virtutem perfectissime excoluit, et ad summum in ea fastigium pervenit, ita ut omnia facile mitteret non modo quæ extra corpus, verum etiam ipsum corpus amore in Deum ductus in pericula ob religionem subeunda libenter traderet. Quod denique impudenter eorum placita refutavit, ut ex ejus doctis et firmis argumentationibus apparuit, nec equidem fortunis quæ me ab amicis circumstabant, retinebar, quominus illius libros ab his furtim sublato permultos colligerem, ex quibus multa antea petere 470 non dubitavi, nunc plura quam quæ a nobis dicta sunt, et firmo ora proferam ut omnes planius intelligant, quanta illorum irreligio sit et illius viri quam ampla doctrina et quam acre religionis studium.

νῦν ἡμῖν τὰ πολλὰ τῶν εἰρημένων πλείω τε καὶ ἐναργέστερα, ὡς πῶσι γνωσθῆναι τσελιώτερον τῆς ἐξ ἀσεβείας ἐκείνων τὸ μέγεθος καὶ τοῦ θεοῦ τοῦδε ἀνδρὸς τῆς σοφίας τὸ περιόν καὶ τοῦ πρὸς εὐσεβείαν ζῆλου τὸ σφόδρα διάπυρον.

XVI. Quorum audiores facti contradicere e vestigi- C nihil poterant, nec scripturarum illis disceptationum copia erat. Igitur ad alterum confugientes potestum tutum, tanquam canonem et legem illegitimum proferebant volumen piraticum et impia sacerdotum et grammaticorum de Domini transfiguratione placita in ore hæbebant. Quibus Gregoras respondit: «Nec in mentem vobis venit tandem aliquando sentire vos majores plagas novæ Palamæ iconomachiae texere eis quas nunc introducitis, ut infra monstrabimus. Licet enim nobis perscrutantibus intelligere illum similia suis illudere, si improbitatis radices et primam originem viderit. Licet nec minus intelligi, quantam ille accessionem fecerit stirpi stirpe addita et licentiæ licentia. Sin vero aliquid sit ad perfectiorem perceptionem re-

IE. Ὅτι μὲν οὖν τοῖς εἰκονομάχοις ἡ μεταμόρφωσις τοῦ Σωτῆρος ἐπὶ τοῦ βρους οὐ μορφῆς ἀλλοίωσις ἐπὶ τὸ λαμπρότερον ἐνομήσθη, ἀλλὰ τὸ μὲν σωτήριον σῶμα πρὸς τὸ ἀκτιστον μεταβεβήσθαι καὶ ἀφθαρτον, τὸ δὲ φανὲν τμηκαῦτα φῶς θεότης ἀκτιστος καὶ ἀνούσιος εἶναι, τότε μὲν ἐπὶ τοῦ βρους οἶον ἀρχῆς γενομένης τῆ ἀκτιστότητι τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἀφθαρσίᾳ ὡς ἐν ἀβραμῶνους τρόπῳ, μετὰ δὲ θάνατον καὶ πρὸς οὐρανοῦς ἀνάβασιν τελῶς ἤδη γενέσθαι καὶ φύσει ἀκτιστον, καὶ ὅτι ἀρχὴ τῆς εἰκονομάχου εἰρήσεως ἐκείνοις ἡ τῆς μεταμορφώσεως γέγονε πρόφασις, ἀκηκόατε, οὐκ οἰκοθεν ἐμοῦ διηγουμένου, ἀλλὰ τοῦ μεγάλου Πατρὸς καὶ διδασκάλου τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, οὗ τὸ ἀξίόπιστον μὴδ' αὐτῶν εἶμαι παραλογισασθαι τὸν διάβολον, μὴ οὐκ ἀληθῆ λέγειν, οὐχ ὅτι σοφία πάση τῆ τε θύραθεν καὶ ἔση τῆς καθ' ἡμᾶς εὐσεβείας ὁ μέγας κεκόσμηται, ἀλλ' ὅτι καὶ ἔση κατὰ θεὸν ἀρετῆ, τελῶς ἐξήσκησε πᾶσαν καὶ πρὸς τὸ ἀκρότατον ταύτης ἀφίκετο, ὡς πάντα προέσθαι ῥηδίως, μὴ ὅτι γε ὅσα τοῦ σώματος εἴη ἐκτός, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ γε τὸ σῶμα τῆς θείας ἔνεκεν ἀγάπης εἰς τοὺς ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας κινδύνους προδοῦναι προθύμως, ὡς ἀνωτέρω προέφημεν. Ὅτι δὲ καὶ ἀσεβῶς τὰ σφίσι νομισθέντα νενόμισται, διπλοῦ καὶ τοῦτ' ἐκ τῶν αὐτοῦ σοφῶν καὶ ἀναντιρρήτων γέγονεν ἀποδείξεων. Καίτοι διὰ τὰς περιστηκυίας κάμει πρὸς τῶν δικωτῶν συμφορὰς οὐδ' ἔσχον ὅπως ὑπ' αὐτῶν κλαπέσας τὰς ἐκείνου βίβλους παμπόλλας οὐσας ἀνειληφώς, ἐξ ὧν καὶ ἔθεν πολλάκις ἀναλαμβάνων πρῶτον ἰδεώρου, προθεῖναι

IC. Τούτων ἐκείνοι τῶς ἀτήκοοι γενόμενοι ἀντιλέγειν μὲν ἐκ τοῦ εὐθὸς ἥκιστα εἶχον· οὐδ' ἦν εὐπορία γραφικῶν ἀποδείξεων σφίσι. Διδ καὶ ἐς τὸν δεύτερον καταπεφεύγασιν πλοῦν, καὶ κανόνα καὶ νόμον ἑαυτοῖς τὸν παράνομον προῦφερον τόμον ἐκείνον τὸν ληστρικόν, καὶ τὰ περὶ τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως ἐκεῖ τοῖς ἀρχιερεῦσι [f. 215 b] καὶ γραμματεῦσιν ἀσεβῶς κυρωθέντα διὰ στόματος ἤγον· πρὸς οὐς ὁ Γρηγορᾶς, « Εἶτα οὐδὲ νοῦς τις ἐπεισι, » φησιν, « ὑμῖν, ὀφεί γοῦν αἰσθῆσθαι ὡς μερίζω τὰ δίκτυα πλέκετε νῦν κατὰ τῆς νέας εἰκονομαχίας τοῦ Παλαμά δι' ὧν εἰσάγετε νῦν, ὡς δειχθήσεται. » Ἐξεστὶ μὲν γὰρ καὶ ὑμῖν δῆπου παρεξετάζουσιν ἐκ τῶνδε συνορῶν ὡς καὶ αὐτὸς τὰ αὐτὰ τοῖς αὐτοῦ βλασφημεῖ, εἰ τὸ ὀρθῆ τὰς τῆς κακίας βίβλας αὐτὰς καὶ τὴν πρώτην βλάστην· ἔξεστι δ' οὐχ ἤττον συν-

ορθῶν καὶ ὅσων αὐτὸς πεποιήται τὴν προσθήκην, ἂν βλάστη βλάστην ἐφευρών καὶ ἀνομίαν ἐπινεγκῶν ἀνομίᾳ. Ἦν δὲ τι καὶ πρὸς ἐντελεστέραν ἀντίληψιν εἶσι λείπηται, ἐγὼ λοιπὸν, ὡς φησὶν, ἀναλαβὼν καὶ νῦν θρηνήσω τὸν νεκρὸν μου· ἐγὼ καὶ κλαύσομαι πικρῶς ἐπὶ τὸ σύντριμμα τοῦ γένους μου, κατεπαθὼν καὶ προζεπάγων τὰ ἐκ τῶν θείων Γραφῶν φάρμακα, καὶ ταῦτα προσάντη δυσχέρειαν ἔχων οὐ μάλᾳ τι σφόδρα ἠγηρομένην ὄμην. Καὶ τοῖσιν ἐπὶ τὴν τῆς μεταμορφώσεως πανήγυριν μέτρημι νῦν καὶ αὐτὸς δι' ὄμᾳς, λογικῶ φραγγέλιω τελεώτερον τὰ· θεοκαπήλους ἐξελάτων κίκαθεν βωμολοχίας τοῦ δυσσεβοῦς Παλαμᾶ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν ἐποιήσατο πρόφασιν τῆς αὐτοῦ κακίας, σκοτεινὸς περὶ τὸ φῶς ἐκείνο κατὰ τοὺς Εἰκονομάχους, ὡς ἐβόημεν εἰρηκότας, γενόμενος καὶ αὐτὸς, καὶ ταῖς εἰθυθαῖς αὐτῶ βωμολοχίαις τε καὶ συκοφανταῖς ἐμβαλὼν καὶ αὐτὸ, καὶ ἅμα ὅποσα περὶ αὐτοῦ τῶν ἁγίων οὐ πλείους εἰρηξασαν, τὸν ἐνόντα διεφθορῶς νοῦν καὶ ἀνατετροφῶς· ὁ νοῦν καὶ φρένας διδύτροφους καὶ πάντα πάντη διεφθορῶς, καὶ παραπλήσιον δρῶν καὶ αὐτὸς τοῖς τε νυκτικὸραξι καὶ νυκτερίαις καὶ ταῖς γλαυξίν· ὡς γὰρ ταυτὶ τὰ ὄνεια τὸν μὲν τοῦ παντὸς ὀφθαλμὸν, τὸν τοῦ οὐρανοῦ πέπλου λέγω λυχνίτην ἥλιον, ὅψων ἀτονίᾳ βλέπειν ὄλω· οὐ δυνάμενα τὸ μὲν φῶς ἠγεῖται σκότος, τὸ δὲ σκότος φῶς, οὕτω δῆτα καὶ αὐτὸς τοῦς τῆς διανοίας τόνους κακλασμένους ἔχων καὶ σφόδρα ἀδρανεῖς, καὶ διὰ σκότους ἰὼν ἀμαθίας, συλᾶ καὶ διαστρέφει πρὸς τὴ σικαίον σκότος Γραφῆς ἀπάτης αὐγῆν, ἐπεὶ μὴ ἀντιβλέπειν ὄλω· εἰς δὲ τῆς ἀληθείας φῶς· ἡ νυκτερινὸς ἀντικρυς ὀφθαλμοῦς κεκτημένη κακότεροπος δύναιται νυκτερίς. Ἐγὼ μὲν οὖν πῶν πάσαι βίβλων τῆς αὐτοῦ μεμνημένος κακίας, μικρὰ μικροῖς ἐδεδώκειν τάνδρι τῆς τῶν Εἰκονομάχων αἰρέσεως λίθος αὐτῶ προσκόμματος ἐγγόνει τὸ φῶς ἐκείνο· καὶ μάλᾳ μὲν σκοτεινοῦς εὐθὺς καὶ αὐτὸς ἐξηρεύεσθαι [f. 211a] παρέσχε τὴν ὕλην ἐξ ἀντιβρόπου γράφουσιν ἐλέγγειν αὐτὸν τηρικαυτὰ τε καὶ κατὰ διαστήματα διηνεκῶς ἐκείθεν καιρικᾶ, ὡς εἶναι καὶ ταῦτα ἂ νῦν ἐφ' ὁμῶν μοι διεξιέναι συμπέτωκε, τῆς πάσαι κακίας αὐτοῦ μικρὰ τινα ὑπομνήματα.

IZ. Ἄλλὰ φέρε καὶ νῦν τὸν παράνομον ἀνελίξαντας ἐκείνον τόμον, τὰς νέας ἡμῖν παρανάγνωτε βλασφημίας αὐτοῦ, ὅποσας δὴ καὶ οἷας κὰν τῷδε περὶ τῆς τοῦ Κυρίου διεξελήλυθε· μεταμορφώσεως, ἵνα καὶ ἄμφω σαφέστερον γνῶμεν, τίνα ποτ' αὐτῶ καὶ ὁποῖαν ἐργασται τὴν ἀλλοίωσιν ὁ πάντα κινῶν καὶ μεταβάλλων χρόνος, καὶ ὁποτέρῳ μέρει φέρων ἐκείθεν προσένειμεν οὗτος αὐτὸν, δυσὶν τε δυντοῖν ὅελ καὶ τῷ βίῳ δημοσίᾳ ἐμπολιτευομένοι, τοῦ τε χείρονος, ᾧ πάσαι φέρων αὐτὸς ἑαυτὸν ἐθειλοντὴν παρέρχετο λατρευτὴν, καὶ αὐ τοῦ βελτιόνος, οὐ φυχάδα καὶ δραπέτην ἐδειξεν ἐθειλοντὴν ἐκείθεν ἑαυτόν. Ἄλλὰ λεληθῆναι μοι δοκεῖ καὶ ὁ χρόνος αὐτὸς ἑαυτὸν, τὴν ἑαυτοῦ μᾶλλον αὐτὸς περιτρέψας ἐναυθῶ φῶσιν ἢ τὴν τοῦ Παλαμᾶ κακίαν. Τῷ γὰρ καθάπαξ εἰς βάθος ἐμπεπωκῶσι κακῶν παγγάλεπον εἶναι βροδῶς παλινδρομεῖν ἐς τὸ πᾶν τοῦ βελτιόνος, εὐκτόν δ' ἂν ἦν εἰ καὶ βραχέειν τὴν ἐκ τοῦ χείρονος ἐποιεῖτο ἀνάδυσιν, ὁπόθεν ἐστὶ καὶ ὅψων ἀρχομένῳ ἐλπίς ὅψε γοῦν ἐς τὸν μεταξὺ τοῦ χείρονος τε καὶ

licitum, equidem extremo recepto cadaver meum deplorabo equidem lamentabiliter hebo generis mei Interitum, allatis ex divinis scriptis remediis, rem molestam et **471** nobis percogitam expertus. Itaque transfigurationis laudationem aggredior et orationis flagello fortius vilem religionis mercenarium inde detrudam Palamam illum impium. Cum ipsum festum instituerit, quo impietatem suam defenderet, cæcus ille factus est, ut de Iconomachis antea diximus, ad cognoscendam lucem illam, quam vilitati qua erat et obtreccationi immiscuit. Atque, quod de eo sanctorum plerique dixerunt, mentem qua erat perdidit evertitque ille ratione atque animo captus et omnino dejectus, fecitque quod simile est corvis nocturnis et noctiis. Quemadmodum enim aves illæ mundi oculum, nempe solem in cælo lucentem visionis infirmitate cernere omnino non possunt, et lucem pro caligine et pro luce caliginem ducunt, ita ille fractis animi nervis et debilitatis per inscientiæ caliginem incedens ad suam caliginem Scripturæ totius claritatem deripit et devertit, cum omnino non aspicere veritatis lucem cum nocturnis oculis fallax noctua potest. Equidem vero ex veteribus libris ejus impietatis memor perpaucos in disceptationem interdum vocaram. Iconomachorum enim **472** hæresin jamdudum imitanti ad offensionem ille occasio facta est, et statim caliginosos edidit libros de luce inscriptos. Permultam nobis et adversariis scriptoribus silvam refutandi præbuit et illis temporibus et temporum deinceps intervallis, ita ut quæ apud vos narravi veteris illius impietatis pauci tantum commentarii sint.

ἐλέγγους ἐνίστα· ἐκ πολλοῦ γὰρ μιμητῆ γεγονότι προσκόμματος ἐγγόνει τὸ φῶς ἐκείνο· καὶ μάλᾳ λόγους περὶ φωτὸς ἐπιγράφας, μάλᾳ δ' ἡμῖν πολλὴν αὐτὸν τηρικαυτὰ τε καὶ κατὰ διαστήματα διηνεκῶς μοι διεξιέναι συμπέτωκε, τῆς πάσαι κακίας αὐτοῦ

XVII. Sed agendum evoluto illegitimo volumine, novas nobis ejus blasphemias legite, quantas qualesque hoc quoque libro de Domini transfiguratione protulerit, ita ut utrumque illud accuratius cognoscamus: et quam qualemque ætas quæ omnes res transformat et permutat effecerit variationem et utri parti illa eum adjecerit. Nam ex duabus quæ in publica vita regnant conditionibus deteriori olim sponte se dederat ministrum, melioris transfugam lubenter se præbuit. Sed oblita sese esse videtur ætas cum citius suam perverterit naturam, quam Palamæ impietatem. Etenim cuique homini semel in impietatis barathrum lapso difficile est reverti ad meliorem statum. Optandum erat si vel ad breve tempus ex pejore resurrexerit qualiscunque ab initio spes erat, tandem **473** in statum inter meliorem et pejorem positum, vel parvis et continuis motibus factis, fore reditum. Neque enim arduum cum profundo nec cum nigro album facile conspirant in unum, priusquam medium nacta

sint : hic enim altius est, illic profundius. Deinde **monente** ad meliorem statum ab utraque parte dato, fortasse quis ad tritam virtutis viam et florida ejus prata, Deo fortiter adjuvante, pervenerit. Legenda autem quæ inde sequuntur, ne inchoata semel orationis nostræ via relicta esse videatur. ἐπὶ τὸ βέλτιον ἀμοιβαθὸν ἀεὶ γινομένης ἀφίκοιτ' ἂν καὶ τοὺς ἀνθεινοὺς αὐτῆς λειμῶνας, ἐρρώμενος μὴ ἀπελθὲς τὸ ἡμέτερον καταλείποιτο στάδιον.

βέλτιονος χώρον κατὰ μικρὰ καὶ συχνὰ ποιομένῳ κινήματα τὴν ἐπιστροφήν ἀφίκοσθαι. Οὕτε γὰρ τῷ κυρτῷ πρὸς τὸ κοίλον ὁμός, οὔτε μὴν τῷ μέλανι πρὸς τὸ λευκὸν δραμεῖν εὐθὺς εὐχερὲς ἐν οἷς ἐπιφύκει, πρὶν τοῦ μέσου τυχεῖν, ἐκεῖ μὲν τοῦ εὐθέος, ἐνταυθοῖ δὲ τοῦ φαιού. Ἐκείθεν γὰρ ἐπειτα ῥοπῆς τὴν ἰσως καὶ ἐς αὐτὸ τὸ τῆς ἀρετῆς ἐμαλλὸν πεδίον συναιρομένου Θεοῦ. Ἀναγνωστῆρι οὖν τὰ ἐξῆς, ὡς

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΛΟΓΟΣ ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΜΕΝ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΕ'

ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΔΕ Γ'.

EJUSDEM NICEPHORI GREGORÆ

BYZANTINÆ HISTORIÆ LIBER XXXV

DOGOMATICORUM VERO SEXTUS.

474 I. Super his et similibus illo criminoso volumine consulto, ii qui ab adversariorum partibus stabant, hæc protulerunt.

Post hæc, inquit, quæsitum est a sanctis ut demonstraretur increatam esse lucem transfigurationis Domini, et non esse essentiam Dei. Consentiebant omnes scribæ et sacerdotes. Excelluit tamen Gregorius ille a theologia cognominatus qui hæc scripsit: «Nemo stetit in substantia et essentia Domini, sicut scriptum est, aut Dei naturam vidit vel explicavit.» Et Maximus ille divinus, qui scripsit in primæ rerum theologiarum centuriæ capite septimo: «Qui creaturis non quidem pro essentia participabilis est, sed alia via iis qui possunt cognosci **475** vult, non ab essentia obscuritate omnino disjunctus est.» Divus autem Chrysostomus in idem festum hæc scripsit: «In monte transfiguratus, inquit, Salvator tenui quodam modo tanquam Dominus discipulis suis invisibilis sui ac divini regni gloriam ostendit, scilicet aliquantulum deitatem aperuit, non quanta erat, sed quantum ferre poterant illi corporeis oculis instructi.» Omnes etiam sancti splendorem illum dicunt claritatem et gratiam et apotheosin et deitatem indicatam paulo obscuriorem quam visionem ipsam, et lucem inaccessibilem et physicum Filii radii nominant.

[Cod. Reg. 3075, f. 55 v] A'. Ἐπὶ δὲ τούτοις καὶ τοῖς τοιούτοις τὸν παράνομον ἐκείνον ἀνελίξαντες, ἴσμεν οἱ τῆς ἀντιθέτου φάλαγγος ἐκείνοι τὰς παρηγόν ἐς μέσον.

Μετὰ ταῦτα, φησὶν, ἐζητήθη δειχθῆναι παρὰ τῶν ἀγίων ὅτι τε ἀκριστόν ἐστι τὸ φῶς τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως, καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν οὐσία τοῦ Θεοῦ· καὶ συνέθεντο πάντες γραμματεῖς· καὶ ἀρχιερεῖς· Προηνήθη γὰρ ὁ τῆς θεολογίας ἐκώνυμος Γρηγόριος· γράφων, «Οὐδεὶς ἔστιν ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Κυρίου κατὰ τὸ γεγραμμένον· καὶ Θεοῦ φύσιν εἶδεν ἢ ἐξηγόρευσε.» Καὶ ὁ θεός· Μάξιμος γράφων ἐν ἐβδόμῃ· κεφαλαίῳ τῆς πρώτης τῶν θεολογικῶν ἐκτενέδου, «Ὁ τοῖς οὐσι μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μεθεκτός, [f. 244 b] κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέχεσθαι τοῖς δυναμένοις βουλόμενος, τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντελῶς οὐκ ἐξίσταται.» Καὶ ὁ θεός· Χρυσόστομος εἰς τὴν αὐτὴν ἑορτὴν γράφων, «Ἐν τῷ θρεῖ, ἢ φησὶ, ἢ Μεταμορφωθεὶς ὁ Σωτὴρ μικρῶς τῶς ὡς δεσπότης εἰδείξεν τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς, τῆς ἀθεάτου θεϊκῆς αὐτοῦ βασιλείας τὴν δόξαν.» Τουτέστι μικρὸν παρήνοιξε τὴν θεότητα, οὐχ ὅση τις ἦν, ἀλλ' ὅσην ἐδύναντο φέρειν οἱ σωματικῶς ὀφθαλμοῖς περιφέροντες. Ἀλλὰ καὶ πάντες, οἱ ἄγιοι ἑλλαμψὶν λέγουσιν αὐτὸ καὶ λαμπρότητα καὶ χάριν καὶ θέωσιν καὶ θεότητα παραδειχθεῖσαν μ. κροῦ στερότεραν καὶ ἕψως· καὶ φῶς· ἀπρόσιτον καὶ φυσικῶν ἀκτεῖνα τοῦ Υἱοῦ εἶλεγον.

Β. Πρὸς ταῦτα ὁ Γρηγορᾶς ἀποκρίνεται οὕτως ἅ
 πω· εἰπὼν· Ἰδοὺ καὶ νῦν ὁ Παλαμάς, ὡς ὄρατε, θέσων
 καὶ θεότητα συμπεραίνει ἐν ταῦθα τὸ φῶς τῆς με-
 ταμορφώσεως, καὶ δυσὶν ὁύτερον, ἢ μετουσίωσιν
 τῆς τοῦ Λόγου θεότητος καὶ μεταβολῆν πρὸς ὑφει-
 μένον καὶ ἀνυπόστατον φῶς, ἢ τῆς τοῦ δούλου μορ-
 φῆς ἀλλοίωσιν, ὡς εἰρήκειμεν, εἰς ἄκτιστον φῶς
 καὶ δευτέραν τῆς πρώτης ἀνούσιον θεότητα. Ἄλλ' ὁ-
 μὲν περὶ τοῦτου λόγος βραχὺ τι ἀναθεθεῖσθαι μοι
 τέως· ἐκεῖνο δὲ μοι θαυμάζειν ἔπεισι, πῶς ἕτερα
 μὲν ἐν ταῖς τῶν τοῦ τόμου κεφαλαίων ἀρχαῖς ἐπαγ-
 γέλλεται, ἕτερα δ' ἀποδεικνύουσιν ἐπιγίνεται, καὶ αὐ-
 τήσαν ἔχει διάνοιαν ἢ προκομίζει πρὸς ἑαυτοῦ συμ-
 μίχων βήτᾳ· ὡς γίνεσθαι τριπλῆν καὶ πολλαπλῆν
 τὴν ζήτην οἷς πρὸς βουλήσεως εἴη προσέχειν τὸν
 νοῦν, καὶ ἅμα διπλοῦν καὶ πολλαπλοῦν τῆς ἀμαθίας
 αὐτοῦ καὶ κακοτροπίας τὸν ἔλεγχον· εἴκοις γὰρ ὡσπερ
 αἰνύματα συντιθέντι ὑποῦν. Διὸ καὶ σκοπεῖν ἔκρινε
 δεῖν, μή ποτε ἀποπειρῆσθαι βούληται Παλαμάς, εἰ
 ἄρα γινώσκωμι χαριεντιζομένου αὐτοῦ καὶ σφόδρα
 λέγοντος ἑαυτοῦ τάναντία παντάσῃσιν, ὡσπερ ἂν εἰ
 ἀνθρωπιᾶν διαμειψάμενος ἔλεγεν ἀντικρυς, ὅτι Ἄ
 προσιῶν καὶ βούλομαι λέγειν, ταῦτα δὴτα οὐ βού-
 λομαι λέγειν, καὶ οἷς ἀπαγορεύω μὴ συμφωνεῖν κα-
 κοδόξοις, τοῦτοις ἐκ τοῦ προφανοῦς συμφωνῶ, παρὰ
 τοσοῦτον αὐτῶν διστάμενος παρ' ὅσον αὐτοὺς ἐν
 κακοῖς ὑπερβάλλω τῆς γὰρ κακίας ἐπι τὸ φιλότι-
 μον κινουμένης, οὐ μάλα βραχέως τὴν παρενοή-
 χην ἐπι τοῖς ἐκείνων βλασφημίαις ἐνεδειξάμεν ἔγω, ἵν'
 ἦκουσα περιδοήτους οὐ δεξιὰς πράξεις μόνον, ἀλλὰ καὶ
 κακίαν νικῶσαν πονηρῶν εὐδοκίμησιν.

Γ. Οὕτως ἄστατος καὶ ἀδέξιος ἐστὶ καὶ ἀνέδρα-
 σος ἐξ ἀμαθίας, ὡς μὴ ὁ ἄ νοεῖ δύνασθαι λέγειν,
 μὴ ὁ λέγει δύνασθαι ξυνοεῖν, ἀλλὰ καὶ οἷς μὲν
 κοινῶν βλασφημοῦσι, τοῦτοις δοκεῖν ἀποσιεῖσθαι,
 οἷς δ' ἀποσιεῖται, τοῦτοις δοκεῖν κοινῶν, καὶ
 ἀμφῶ μὲν λοιδορεῖν, ἀμφοῖν δὲ συμφωνεῖν. Καὶ οὐκ
 οἶδ' ὅποτερον μὲν τῶν κακῶν ἀποσιεῖται μάλιστα
 πάντων, ὅποτερον δ' αὐ σπένδεται μάλιστα πάντων·
 πάντα μὲν γὰρ ὅσα οἱ λεχθεῖν, μετὰ κακῶν, πάντα
 δ' ὅσα οἱ γνωσθεῖν, γέμει νυκτὸς. Βεβαίου δὲ καὶ
 ἀδεξίου πέρι, οὔτε θάτερον οὔτ' οὐδέτερον οὔτ'
 ἀμφοτέρων εὐροι τις ἂν ἔβριμμένον ἢ ἀνειλημμένον
 ἐς τὸ ἔπωσθητοῦν σαφὲς τάνδρι. Οὕτω πρὸς ἀτο-
 πόν τι καὶ τριταῦδες ὁ γεννάδας μεταπέπλασται
 χρεῖμα· ἐκ μὲν γὰρ τοῦ ὁμοδοξεῖν τοῖς Εἰκονομάχοις
 σπένδεται μὲν καὶ χαίρει τοῖς αὐτοῖς αὐτοῖς· ἐκ δ' αὐ-
 τοῦ διδέναι μὴ καὶ τοῖς αὐτοῖς ἀναθέμασιν ἐνο-
 χῆς γένηται ζῶν, ἐναλλάσσειν ἐνια ἐπιτοῖς δοκεῖ, πλην
 οὐκ ἐπι τὸ βέλτιον, ἀλλ' ἐπι τὸ μάλα γέ τι σφόδρα
 χεῖριστον· ὁ μὲν γὰρ ἐκεῖνοι περὶ τοῦ φωτὸς ἐκεί-
 νων τὴν εἰς ἄκτιστον [f. 245 a] μεταβολὴν τοῦ σώ-
 ματος βεβλασφημηκασαν, τούτω καὶ αὐτὸς συμφω-
 νεῖ, ὁ δ' ἐκεῖνοι φύσιν ἦκιστ' ἔχειν εἶναι ἐνόμισαν,
 τούτω δὲ προσέθηκε τολμήσας οὗτος, τὸ δευτέραν
 δηλαδὴ καὶ ὑφειμένην καὶ ἀνούσιον καὶ ἅμα ἄκτι-
 στον θεότητα τὸ φῶς ὑπάρχειν ἐκεῖνο. Ὡς δ' ἂ μὲν
 ἐκεῖνοις συμφωνεῖ, πάντως ἐκείνων οὐκ ἀπολείπα-
 ται. Ἄ δ' ἐκεῖνοι μὴ ποτε φάναι τετολήκεσαν, τού-
 τοι, δὲ νενίκηκεν αὐτοὺς εἰπὼν αὐτὸς. Ἰδιῶς

II. Ad quæ respondens Gregorius in hunc fere
 modum locutus est: Ecce Palamas, ut videtis, apo-
 theosin et deitatem confundit in luce transfigura-
 tionis, atque aut Verbi deitatem permutatam et
 dejectam ad substratam et insubstantialem lucem,
 aut servi formam, ut diximus, variatam in increatam
 lucem et alteram inessentialem deitatem. Sed disqui-
 sitione de hoc dilata, illud miror, quomodo alterum
 in voluminis capitibus inde ab initio profiteatur, al-
 terum demonstrare conetur. Et porro alium sen-
 sum habent illa, quæ ad se defendendum pramit-
 tit, dicta, ita ut si qui velint, variam ac multipli-
 cem rerum confusionem **476** animadvertant et
 multa inscientiæ ejus et malignitatis documenta.
 Similis enim ei est, qui ænigmata proponit. Ideo in-
 quirere existinavi oportere, num velit experiri Pa-
 lamas, num intelligerem e re mea se loqui eaquo
 valde contraria, ut si quis in defendendo crimine
 existeret, quæ profiterer et vellem dicere, non
 me velle dicere, et quibuscum contenderem ne
 consentirem improbis, cum eis me prius con-
 sentire, tantopere ab illis remotum, quantopere
 eos improbitate exsupero. Improbitatis enim quæ
 ad ambitionem progreditur, non breve certe illo-
 rum blasphemias additamentum dedi, ut tali
 modo clarum nomen adipiscerem. Claros enim fieri
 non recte factis solum auidi, verum etiam ea quæ
 improbitatem exsuperat scelestorum gloria.

III. Adeo enim instabilis et mobilis et inconstans
 per ignorantiam est, ut nec dicere possit quæ cogitat
 nec cogitare quæ dicit, sed quibuscum blasphemias
 communicat, eos videatur aversari, quas
 autem aversatur, cum iis communicare, ita ut eos-
 dem et calumniatur et sequatur. Nec scio quem-
 nam impiorum omnium maxime aversetur, cuiquam
477 vero omnium maxime faveat. Omnia enim
 ea quæ ab eo dicta sunt, plena malignitatis, omnia
 quæ ab eo cognita sunt, scatent tenebris. Quod
 vero certum et incertum attinet, neutrum certe
 quisquam inveniet aut rejectum ab eo aut ad per-
 spicuitatem quendam vocatum. Itaque novum et
 mirum in modum ingenius ille rem mutavit. Quod
 enim consentit cum Iconomachis, consociat sibi
 eos et amat. Quod vero veretur, ne ipsis anathe-
 matis obnoxius fiat, mutare nonnunquam videtur,
 sed non ad meliorem, verum ad omnino pessimam
 conditionem. Quod enim illi de luce illa impie
 protulerunt in increatum permutatum esse corpus,
 hoc ipse consentit; quod vero illi naturam minime
 essentiam habere putarunt, ille hoc addere cona-
 tus est, et subjectam et inessentialem et simul in-
 creatam deitatem esse lucem illam, ita ut in qui-
 bus rebus cum illis consentit, non relinquatur ab
 illis. Quæ vero illi nondum proferre conati sunt,
 iis propalam proponendis eos ipse vicit. Libenter
 cum querere vellem, num quis posset in proban-
 dis Iconomachorum sententijs non esse Icono-

machus. Simile enim esset ac si quis in publicum prodians diceret citharædos esse, non esse citharam; sidera quidem cœlestia, non cœlum; res quidem terrenas, neque vero terram. Quid dicis, sodes? Ex duobus enim alterum cogitandum nobis dedisti. Etenim aut insanis ipse, aut omnes insanire potes. Hic autem non noster, sed tuus affectus. Si enim ebrius quem vis obviam euntem duplicem pro uno videre sibi videtur, non conspectorum hominum erroris affectus est, sed male conspicientis. Sigillatim enim illi ad unumquemque numerati erant. Nam professus est demonstrare id quod a sacerdotibus illis ac scribis quæsitum esse dixit. Jubeo jam sanctos in medium proferri, qui lucem quæ in Domini transfiguratio apparuit, increatam esse dicant, non essentiam Dei, sed inessentialem et insubstantialem; jam vero quasi obliviscens sui quæstionem multis dubitationibus implicatam et omni dogmatum confusione perturbatam silentio prætermisit, de qua nulla erat dubitatio et contra quam neque ipse omnis malignitatis pater diabolus quidquam opponere conaretur, ei afferre studet testimonia, ut dicere aliquid quibusdam videatur. Quis enim qui secundum fidem vivere se profitetur, dixit unquam aut potuit dicere, stare in substantia et essentia Dei et illius naturam aut vidisse aut professum esse, cum omnes hoc dicere non modo prophetas, verum etiam quibus

479 multo propinquiores erant præceptores nostri audisset, qui præter multa alia loquuntur sic: Si quis cognovit Deum aut cognovisse putatur, eatenus cognovit, quatenus lucis similior apparuit quam aliud quidquam, quippe non similiter coillustratum. Et id quod exsuperat perfectum putatum est non veritate, sed si cum alterius comparatur potentia.

IV. Sed Palamas contra veritatem pugnaturus cum contra nihil dicere possit nec refugium quodquam habeat, ad latebrosos recessus statim oculos veritatis, quia non intelligere potest se ipsa re manifestissime evinci, cum iis quos injuria lacessat nihil probabilitatis opponere possit. Quod enim dicit ea quæ nemo quæsitivè unquam utroque manifestata, tacet de iis quæ se dicturum professus est nullo cogente, simile hoc facit, ac si quis accedens profitetur se dicturum id quod ignorat nemo, quid sit homo; deinde cum dicere coepit, id quod sit homo dicere non potest, quæ vero non cadunt in hominem, hæc omnia omnino esse negat, bovem scilicet et equum et cynum et conicem et quæcunque humidam in mari vitam agunt. Dein etiam brevia sancti Maximi verba affert, sed non integra nec sine eo quo est corruptum studio relinquit. Quomodo enim homo affectum jam veteratum

480 et longinquitate temporis corroboratum et in naturam ipsam immutatam abjiciet? Distracta enim in duas partes integra cogitatione et dein

Α δ' ἄν καὶ ἐρέσθαι βουλοίμην αὐτὸν εἰ δύναται τὰ τῶν Εἰκονομάχων τιμῶν μὴ εἶναι Εἰκονομάχος· ὅμοιον γὰρ ἂν εἴη ὡσπερ ἂν εἰ παρὰ τῶν ὁσείνων εἰ τείνεται τις κισθαροφύκος μὲν εἶναι, κισθάρων δ' οὐκ. καὶ οὐρανίους μὲν ἀστέρας, οὐρανῶν δ' οὐκ, καὶ γῆνα μὲν πράγματα, γῆν δ' οὐδαμῆ. Τί φησι, ἀνθρώποι; Δυσὸν γὰρ πάντως νοεῖν δίχως ἡμῶν θάτερον· ἢ γὰρ μάλιν, ἢ πάντας μαινομένους εἶναι λογίζη. Τούτο δ' οὐχ ἡμῶν, ἀλλὰ σοῦ γε ἐκ πάθος, καθάπερ δὲ πούθεν καὶ εἰ μεθῶν τις πάντα τινὰ, ἔτω ἂν συναντήη, διπλοῦν τινα ἀνθ' ἑνὸς ἄρῶν εἶδει, οὐ τῶν ὁρωμένων ἐν τῷ τῆς ἀπάτης παθῶς ἦν, ἀλλὰ τοῦ σφαλερῶς ἐρῶντος· πάντες γὰρ ἂν μοναδὸς ὑπῆρχον ἀριθμούμενοι καθ' ἕκαστον ἐκείνοι. Προβθετο μὲν γὰρ δεῖξαι ὁ τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐκείνοις καὶ γραμματεῦσιν αὐτοῖς ζητηθῆναι φησι· λέγω δὲ τοῖς ἁγίοις παραγαγεῖν εἰς μέσον οἱ εἰς φανὲν ἐπὶ τῆς τοῦ Κυρίου μεταμορφώσεως; φῶς ἄκτιστον μὲν εἶναι φασιν, οὐκ οὐσίαν δὲ Θεοῦ, ἀλλ' ἀνουσίον τε καὶ ἀνυπόστατον. Εἴθ' ὡσπερ ἐκλαθόμενος αὐτὸς ἐαυτοῦ, τὸ μὲν ζητούμενον, καὶ ἔω πολλῆ τις περιέχεται ἀμφισβήτησις, καὶ περὶ ὅ τῆς βίης τῶν δογματῶν συγχύσεως ἢ πρῆφασίς ἐστῆκε, τούτο μὲν παρέδραμε σιγῇ· περὶ οὐ δ' οὐκ ἦν ἀμφισβήτησις οὐδεμία, καὶ ἔω οὐδ' ἂν αὐτὸς ὁ πάσης κακίας γεννήτωρ διὰ βολὴς τολμήσειεν ἀντειπεῖν, τοῦτω δὲ κομίζεσθαι δῆθεν ἐπιείγεται συστατικῆς μαρτυρίας, ἵνα τι λέγειν δόξῃ τίς. Τίς γὰρ ποτ' εὐσεβῶς αἰρούμενος ἔξῃ εἰπέ ποτε ἢ λέγει, ἢ δύναται ἂν ποτ' εἰπεῖν, ὡς ἐστὶ ἐν ὑποστήματι καὶ οὐσίᾳ Θεοῦ, κακείνου τὴν φύσιν ἢ εἶδεν ἢ ἐξηγήρευσε, βῶντων ἀπάντων ἀκούων ταυτὶ μὴ ὅτι προφητῶν, ἀλλὰ καὶ οἷς ἔγγυτέρω πολλῶν διδασκάλους ἡμῶν γεγονέναι συμπέπωκεν. Οἱ τὰ τ' ἄλλα φάσκουσι, καὶ μὲν δὲ καὶ ὡς εἰ τις ἔγνω Θεὸν ἢ ἔγνωκένοι μεμαρτύρηται, τοσοῦτον ἔγνω ὅσον ἄλλου μὴ τὸ ἴσον ἐλλαμφθέντος φανομίσθη οὐ τῆ ἀληθείᾳ, τῆ δὲ τοῦ πλησίον δυνάμει

ἐνομίσθη οὐ τῆ ἀληθείᾳ, τῆ δὲ τοῦ πλησίον δυνάμει

Δ'. Ἄλλ' ὁ Πηλαγᾶς τῆ μὲν ἀληθείᾳ μαχόμενος, οὐ δυνάμενος δ' ἀντειπεῖν. οὐδ' ὀποφυγὴν οὐκ ἔχων οὐδεμίαν οὐδαμῆ, πρὸς λαθουροὺς αὐτοῦ ὁρᾷ καταδύσεις, καὶ οὐδ' αἰσθῆσθαι δύναται ὅτι τοῦτ' ἐστὶν ὁ μάλιστα πάντων ἐπ' αὐτοφῶρ τοῦτων κατὰ δικαίαν, μὴδὲν τῶν εὐλόγων ἔχοντα τοῖς αὐτῶ παρανομοῦμένους χαρίζεσθαι. Τὸ γὰρ λέγειν μὲν ἂ μὴδεὶς ἐξήγησε πῶποτε πρόδηλα ὄντα, σιγᾶν δ' ἂ προῦθετό τε καὶ ἐπηγγέλλετο λέγειν αὐτοῖς οὐδενὸς ἀναγκάζοντος, ὁμοίον ἐστὶν ὡσπερ ἂν εἰ τις μὴδενὸς ἀγνοοῦντος παρὰ τῶν ἐπηγγέλλετο μὲν λέγειν τί ἐστὶ ἀνθρώπος, ἔπειτα λέγειν ἀρξάμενος, ὁ μὲν ἐστὶν ἀνθρώπος εἰπεῖν οὐκ εἶχεν, ἂ δ' οὐκ ἐστὶν ἀνθρώπος, πάντα σωρηδὸν ἀπηρνήτο μὴ εἶναι, βῶν καὶ ἔππον δηλαδὲ καὶ κύκνον καὶ κορώνην, καὶ ὑπόστα τὸν ἕρπον ἐν θαλάττῃ διάγει βίον. Ἐπειτα καὶ βραχέως κομίζετ' ῥήσεις Μαξίμου τοῦ Θεοῦ, μὴδ' αὐτὰς λαλοῦντως ἀπαθεῖς μὴδὲ τῆς αὐτῶ συνήθους ἄνευ παραφορῆς· πῶς γὰρ ἂν ὁ ἀνὴρ ἀρνηθῆναι πάσης ἡδὴ παλαιωθῆναι καὶ μὴκει [f. 213 b] χρόνου βεβαιωθῆναι καὶ ὅσον εἰς φύσιν τοῦτω μετα-

ἡλιθέν; Διελὼν γὰρ διχῆ τὸ συνεχές τῆς ἔννοιας, Α καὶ θάτερον ὑψολόμενον τμήμα, ἡμίεργον τινα καὶ ἀτελή τὴν τοῦ Λόγου καταλείπειν ἐκατέρωθεν ἐκατέρωθεν φύσει, οὐκ οἶδ' ὅσπερον, εἴτ' ἐξ ἀμαθίας ἡλικιωτίδος, εἴτε βλάβῃν ὑπωπετυκῶς ἐαντῶ. Ὁμοίως αὐτὰ δὴ ποῦθεν ἂ διήρηται αὐτῶ, παραχθέντα μηνύσει τὸ δρᾶμα, τῆς διαιρέσεως ἐξωσθεύσης. Ἐχει γὰρ οὕτως· « Ὁ τοῖς οὐσίαις μὴ κατ' οὐσίαν ὑπάρχων μιθετός, κατ' ἄλλον δὲ τρόπον μετέχεται τοῖς δυναμένοις βουλόμενος, τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου παντέλως οὐκ ἐξίσταται. » Ἐνταῦθ' αἱ οἱ τὸ κατ' οὐσίαν κρυφίου ἀκούσαντι ἀποχρῶν ἰνομίση μὴ πλέον ζῆτεῖν· λυσιτελεῖν γὰρ μάλλον ἔδοξε τοῦτε, μονοῦν τῶν ἐξῆς, πρὸς γε τὸ ἀνοῦσιον ἠλλελεῖσθαι τὸ τνηκαῦτα γενόμενον ἐκεῖνο φῶς ἐξίφνης ἐν δρεα τῶ Ἐθωρήφ πρὸς τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ καὶ ἔκαστὸν τοῦ κατ' οὐσίαν κρυφίου ὄντος καὶ μηδὲως; ἐξισταμένου, ἐν ᾧ ἐξ ἄρημητρίου δῆθεν τῆς τοῦ ἀγίου ταύτης Γραφῆς δι' οὐ κηρύττη θεότητος ἀκτί-

Ε'. Ἐγώτε, ὦ οὔτοι, κέντεῦθεν, πῶς τῆς ὁμοίας ἔχεται κακοηθείας ὁ Παλαμάς πανταχῆ. Δυσὶν γὰρ κενταῦθ' αἱ γίνεται θάτερον· ἢ γὰρ δι' ἀμαθίαν οὐδαμῆ συνίησι τῶν λεγομένων, ἢ συνίησι διὰ τρόπον ἴσως; φαυλότητος τὴν Μαξίμου τοῦ θελοῦ καταπείσει διάνοιαν· ὁ μὲν γὰρ ἄγιος τὸν τῆς ἐνταυθοῖ διελημμένης αὐτῶ μεθέξεως τρόπον, καθ' ὃν θέλων, φησὶν, ὁ Θεὸς μετέχεται, αὐτῶ μόνω δάκνουσιν εἶναι καταληπτὸν τῶ Θεῶ, τοῖς δ' ἄλλοις πᾶσιν ἀνέφραντον· ὁ δὲ Παλαμάς; φαυνομένην τοῦτον καλῶν ἐνέργειαν, τὴν τοῦ ἀγίου διατρέφει διάνοιαν, κακομηχάνως μετοχετεύων εἰς ἂ μὴ δεῖ. Ἐκεῖνο δὲ πῶς οὐκ ἀναίδης, τῶ μὲν Ἑλληνι Προκλίω, καὶ τᾶνθ' ὁμοδόξω Πλάτωνος, ὁμοδοξεῖν μὲν καὶ ἀλλαχῆ πολλαχῆ, καθὰ καὶ πρόσθεν ἤμιν κατὰ τῶν πρόσθεν αὐτοῦ βλασφημιῶν ἐν ταῖς προτέραις; ἡμῶν ἀντιβρήσεις ἀποδέδεικται, ἔπειτα μὴδὲ νῦν ἐπὶ τῆς τῆς ἐκεῖνου κοινωνίας ἐκλεῖσθαι ἐντα.θα; λέγει γὰρ που ταῖ; αὐτοῦ καὶ Πρόκλος θεολογικαῖς ἐμφεισοφῶν ἀποδείξεσιν, ὅτι πᾶν τὸ μετέχον τοῦ μετεχομένου καταδέστερον καὶ τὸ μετεχόμενον τοῦ ἀμεθέκτου· τὸ γὰρ μετέχον πρὸ τῆς μεθέξεως; ἐτελές ἐν, τέλειον δὲ τῆ μεθέξει γινόμενον, δευτέρῳ ἐστὶ πάντως τοῦ μετεχομένου, καθὸ τέλειόν ἐστι μετασχόν· ὁ γὰρ ἀτελής ἦν, κατὰ τοῦτο· οὐ μετασχεθέντος, ὁ ποιεῖ τέλειον αὐτό, καταδέστερον. Ἴδὲ δὲ μετεχόμενον, τινὲς ἐν καὶ οὐ πάντων, τοῦ πάντων ὄντος; καὶ οὐ τινὲς πάλιν ὀφειλέτην ἔλαχεν ὑπαρξιν· τὸ μὲν γὰρ τῶ πάντων αἰτίω συγγενέστερον, τὸ δὲ ἦττον συγγενές. Ἦγαρ; ἄρα τὸ μὲν ἀμέθεκτον τῶν μετεχομένων, ταῦτα δὲ τῶν μετεχόντων.

Γ'. Ὁρᾶς πῶς καὶ Πρόκλος ἐκεῖνος; ὁ τοῖς εἰδῶλοις προσκειμένος τρεῖς; παραδίδωσι τάξεις, καὶ τῆ μὲν πρώτῃ τὸ ἀμέθεκτον ἀπονέμει καὶ τέλειον καὶ ἡγούμενον εἶπεν ὑπερκείμενον, τῆ δὲ δευτέρῃ τὸ μετέχον καὶ μετεχόμενον καὶ τοῦ πρώτου καταδέστερον, καὶ ἄρα μέσον ἀτελοῦς καὶ τελείου, τῆ δὲ τρίτῃ τὸ τε ἀτελές καὶ μετέχον μὲν, οὐ μετεχόμενον δέ. Σκεπτέον οὖν καὶ ὅπως συμφώνως ἐκεῖνον

ΠΑΤΡΟΙ. Γ. Η. CXLIX.

recepta altera parte, semifactam et imperfectam orationis naturam ab utraque parte relinquit, nescio utrum ex juvenili inscientia, an ob damni nimium metum. At tamen ipsa illa quæ distraxit allata docebunt distractionis violentiam. Sic enim res se habet. Qui creaturarum non pro essentia participans est, sed alia via eis qui possunt participari vult, non ab essentia obscuritate omnino alienus est. Ibi essentia obscuritatem cum audisset, sufficere putavit non amplius querere. Magis enim precesse existimavit hoc a sequentibus separatum, ad inessentiale relictam lucem illum olim e vestigio in monte Thabor circa Christum Salvatorem factam et sejunctam ab essentialiter obscuro et plane non dimoto, ita ut quasi ex hujus sacrae Scripturae propugnaculo duas profiteatur deitates increatas et inter sese diversas.

V. Nonne ex eo intelligitis quam simili ubique pravitate Palamas sit obstrictus? Aut enim propter inscientiam dictorum nihil intelligit, aut si intelligit, pravitate tamen rationibus divi Maximi sententia abutitur. Sanctus enim hic vir participationis ibidem tractate modum, 481 quo Deus se cognosci vult, soli ostendit esse comprehensibilem Deo, ceteris omnibus incognitam. Palamas autem illum vocans apparentem virtutem, sancti sententiam pervertit, dolose eo, quo non licet, perduciendo. Nonne impudentis est, cum Græco illo Proclo, qui cum Platone omnino consentit, consentire multis aliis locis, ut antea de ejus blasphemis primis nostris refutationibus ostendimus, dein ne nunc quidem illius participationis oblivisci? Dicit enim Proclus theologicis usus argumentationibus, omne quod communicet esse imperfectius quam quod communicetur, et id quod communicetur, quam quod communicari nequeat. Quod enim communicet ob communicationem imperfectum, perfectum autem per communicationem factum, omnino communicato inferius est, quatenus communicans perfectum est; quod enim imperfectum fuit, ad illud communicatum quod ipsum perfectum reddit, imperfectum est. Quod communicatur cum aliquo et non cum omnibus, ejus quod universum est et non alicujus subjectam consecutum est essentiam. Hoc enim universi causato magis cognatum, illud minus cognatum. Præstat igitur incommunicabile communicatis, communicata autem communicantibus.

VI. Vides, quomodo Proclus ille idolis addictus tres proponit 482 ordines, quorum primo incommunicabilitatem vindicat et absolutum et principale, id est subjectum; secundo id quod participat et quod participatur et priore minus absolutum et medium simul inter non absolutum et absolutum; tertio non absolutum et id quod participat et quod participatur. Videndum nunc est, quomodo cum illo

consentiens Palamas duplicem Christum ex duabus tantum naturis, deitatis et humanitatis, compositum in triplicem in monte Thabor immutatam docuerit. Alham enim mediam increatam deitatem lucem illam interpositam dixit secundum Proclum locum habere inter absolutum et non absolutum et esse id quod participat et quod participatur. Et qua ubique wallis artibus abundare solebat, ibidem increato et inessentiali visibilem addidit; hæc vero conferri non possunt; nec veretur, ne falsis argumentationibus testem illum et divinum et sapientissimum Maximum puerili sermone et blasphemiarum ineptiis usque coarguat. Nec enim intellexit illius doctrinam, supra omnia quæ participant et quæ participantur esse in infinitum elatum Deum. Si enim participata illa lux eundem cum participanti ordinem habet, et in infinitum eidem cum creaturis rationi subjecta est, fiet ex duobus alterum. Nam aut creatura idem ac participantia opera, aut omnia participantia opera erunt omnino increata. Et enim ejusdem duplicia inter se omnino paria sunt et ejusdem dimidia similiter inter se paria, etiam omnino ejusdem in infinitum subjecta inter se paria sunt et ejusdem prelii et ordinis, quod aut creationem et subjectionem pertinet. Nam supra hæc in infinitum elatus est Deus, hæc omnia in infinitum inferiora Deo sunt et locum eundem cum creaturis habent. Eadem ratione magnus Basilius quæ cum eadem mensura in quacunque re evadunt, inter sese paria esse dicit.

ὄφεται τοῦ Θεοῦ καὶ χώραν ἐπ' ἰσῆς ἔχει τοὺς κτίσµασι τὴν αὐτὴν. Μετὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐπιστήµης καὶ ὁ μέγας φάσκει Βασιλείος τὰ ἐν τῷ αὐτῷ μέτρῳ

VII. Sed de his jam satis. Audistis enim causam, cur sequentia sacri sermonis silentio prætermiserit dimidia, et ab illius sententia plane aberrarit. Voluit enim Christum in Thabor triplicem redditum et principalem et æternum ostendere per ejus deitatem, et quod attinet lucem illam tum circa eum factam, Christo esse duas increatas deitates, duas porro increatas voluntates, tertiam humanitatem. Dein ubi divinum Maximum audiit dicentem voluntate Creatoris factam esse, non posse unquam volenti eam fieri coæternam, tripliciter et quadrupliciter divisit, et quam partem falsis argumentationibus pervertere poterat sustulit; cæteria omnibus pepercit.

VIII. Hæc eum finem habuerunt. Jam reliquum est ostendere, quid invisibilis deitatis gloriam aperire significet, unde tanquam e radice factum est quondam, ut Eusebius Iconomachorum ille antistes, nunc autem Palamas, simulis improbitatis auctor, multis erroribus simplicitatem hominum aures implicuerit, cum opinione ipse uteretur sane perniciosa et alios similiter ea frui cogeret. Cui enim contorta amentia sententiam cepit, ut Atheniensium arce quondam Pisistratus potitus orationum dux fuit suo jure, is ne univium quidem de qua

καὶ Παλαµᾶς ἔντα διπλοῦν τὴν Χριστὸν καὶ µόνων δυοῖν φύσεων, θεότητος λέγω καὶ ἀνθρωπότητος. σύνθετον, εἰ; τριπλοῦν αὐτῆς αὐτὸν κατὰ τὸ θεωρίων ἐδογµάτισεν ὄρας μεταπεπλάσθαι· μέσσην γὰρ ἄλλην ἀκτίστον παρεβδάλων θεότητα, τὸ φῶς ἐκείνο, ὑφειµένην ἐκίρυξε [f. 246 a] καὶ αὐτὸ; κατὰ Πρόκλουν κατηγήσθαι τὴν τάξιν μεταξὺ τελείου καὶ ἀτελοῦς, καὶ μετέγον καὶ μετεχόµενον εἶναι. Καὶ τό γε εἰδησµένου αὐτῷ πλεονεκτεῖν πανταχῇ τοῖς κακοῖς, προσέθηκε κἀνταῦθα καὶ αὐτῆς οἰκνοθεν τῷ ἀκτίστῳ καὶ ἀνουσίῳ τὸ ὄρατὸν, ταῦτα δὴ τὰ ἀξυµβλήτα. Καὶ οὐκ αἰδεῖται συκοφαντῶν καὶ µάρτυρα παράγων τὸν σοφώτατον ἐκεῖνο; καὶ θεῖον Μάξιµον τοῖς βρεφικοῖς αὐτοῦ ψελλίσασσι καὶ βλασφηµοῖς παραληρήµασιν. Ὑδὲ γὰρ οὐδ' ἐκεῖνο

συνήκεν ἐκεῖνου λέγοντος αὐτῆς, ὡς πάντων τῶν ὄντων καὶ μετεχόντων καὶ µεθεκτῶν ἀπειράκις ἀπειρῶ; ὑπερεξήρηται ὁ Θεός. Εἰ γὰρ τὸ µεθεκτὸν ἐκείνο φῶς; τὴν αὐτὴν τῷ μετέχοντι τάξιν ἔχει, καὶ ἀπειράκις ἀπειρῶς ὑφέται τὴν αὐτὴν τοῖς κτίσµασι τρόπον, ἔσται ἄρα δυοῖν βάτερον· ἢ γὰρ κτίσµα καὶ αὐτὸ κατὰ ταυτὸν τοῖς μετέχουσι ποιήµασιν, ἢ τὰ μετέχοντα πάντα ποιήµατα ἔσονται πάντως ἀκτίστα. Ὡ; γὰρ τὰ τοῦ αὐτοῦ διπλάσια ἴσα ἀλλήλοισ ἀναµερόβω; ἔστι, καὶ αὐτὰ τοῦ αὐτοῦ γε ἡµίση ἴσα ὁµοίως ἀλλήλοισ, ἔπειτ' ἂν πάντως καὶ τὰ τοῦ αὐτοῦ ἀπειράκις ἀπειρῶ; ὑφειµένα ἴσα ἀλλήλοισ εἶναι καὶ ὁµότιµα καὶ ὁµοταγῆ κατὰ γε τὸ ἐκτίσθαι καὶ ὑφέσθαι· ὧν γὰρ ἀπειράκις ἀπειρῶ; ὑπερεξήρηται ὁ Θεός, ταῦτα πάντα' ἀπειράκις ἀπειρῶ; ὑπερεξήρηται τὴν αὐτὴν. Μετὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐπιστήµης καὶ παρ' ὄπουοῦν ὑπερεχόµενα ἴσα ἀλλήλοισ εἶναι.

Z'. Ἀλλὰ τούτων µὲν ἄλλο; ἔχετε γὰρ μαθόντες τὴν αἰτίαν δι' ἣν τὰ ἐξῆς τῆς τοῦ ἁγίου ῥήσεως σεσιγηκῶς ἡµεταῆ; καὶ τὸν ἐκεῖνου συγκαταλέλο;πε νοῦν. Βουλοµενο; γὰρ ἵνα τριπλοῦν κατὰ σύνθεσιν ἐν τῷ θεωρίῳ πεποιηκῶ; τὸν Χριστὸν συνάναρχόν τε καὶ συναἰδιον ἀποδείξῃ τῇ αὐτοῦ θεότητι; κατὰ τὸ περὶ αὐτὸν ἐκεῖνο τριπλοῦν γενόµενον φῶς; ὡς εἶναι τῷ Χριστῷ δύο µὲν ἀκτίστους ἐκεῖθεν θεόττας τοῦ λοιποῦ, δύο δ' ἀκολούθως ἀκτίστους θελήσεις, καὶ τρίτην τὴν ἀνθρωπότητα, ἔπειτ' ἀπαγορευόµενο; θεασάµενο; τὸν θεῖον Μάξιµον ἐν ταυτῷ, καὶ, « Τὸ θελήσει τοῦ πεποιηκῶ; γενόµενον, » λέγοντα, « οὐκ ἂν εἴη ποτὲ τῷ θελήσαντι αὐτὸ γενέσθαι; συναἰδιον, » τριχῆ καὶ τετραχῆ τεµαχίσα; δ' µὲν ἐδυνήθη συκοφαντησάι καὶ διαστρέψαι μέρος, εἰλήφει, δ' οὐ, τοῦτο οὐ.

H'. Καὶ ταῦτα µὲν τοιαύτην ἔσχε τὴν λύσιν· οὐν δὲ δεῖξαι πρόκειται, τί τὴν τῆς ἀθεάτου θεότητος παρανοµία; ὄξαν ὡς δηλοῖ· ἐντεῦθεν καὶ γὰρ ὡς ἐκ ρίζης τινος πάλαι µὲν εὐσεβίῳ τῷ τῶν Εἰκονοµάχων ἐκείνῳ προῶδρῳ, οὐν δε Παλαµᾶ συνέβρύηκε, τῇ ὁμοίᾳ κακίᾳ, ἡργῶν, μακρᾶ; τῆς πλανῆ; τὰ; τῶν ἀπλουστέρων ἐµπεπληκέναι ἀκοῶ; οὐτῷ τε παρανοµίᾳ χρησαµένῳ µάλα τι εὐσεβίῳ, καὶ ἄρα ἐπιτυφῶ; ἄλλο; ὁµοίως χρῆσθαι βλασφηµίῳ· ὧ; γὰρ τὴν γνώµην σχολιά; τις παραφροσύνη χειρωσαµένῃ, καθάπερ τὴν Ἀθηναίων ἀκρόπολιν

πάλαι Πεισιστρατος, τῶν λεγομένων αὐτόνομος γίνε-
νται πρύτανις, τοῦτω δὴ μὴδὲ μικρὰ φροντίζειν
ἔστι μὴδαμῆ μὴδενός, [f. 246 b] μὴτ' αἰδοῖ τινι
τὸ τῆς γλώττης συστήλλειν ἀκόλαστον, μὴθ' ὧν
ἐξαπατᾷ φείδεσθαι μὴδενός, ἄχρις ἂν εἰς τὸν αὐτῷ
προσθήκοντα μάλα τι πλείστον ἅμα αὐτῷ συγκα-
τορῦξη κρημνόν. Ἡ δ' ὑγαινοῦντι συμβαίνει κε-
χρησθαι τῷ νῷ, οὐκ ἄωριζα δίδουσι οὐτοσί λογισμῶν
ἑαυτὸν· οὐδὲ δέος ἐξαπατηθέντα ποτὲ δι' ἀκοήν αὐ-
τὸν οἰασθησοῦν λήξιος, δι' ὀνομήτιμα τρόπον ἀν-
θρωποπρεπῶς ἐνίοτε λεγθεῖσθαι, ὀλισθαίνειν περὶ
τὴν πίστιν, ἄχρις ἂν ὁμολογοῦσαν ἔχη τὴν διάνοιαν
τῷ τῆς ψυχῆς συνειδῶτι, μὴθ' ὀρθῶσαι δύνασθαι
σωματικοῖς τὴν ἄκτιστον θεότητα ποτ' ὀφθαλμοῖς,
μὴτ' ἀλλοιωσιν μὴδὲ τροπῆν ποθ' ὑπομένειν ἡντι-
νοῦν. Εἰ γὰρ μὴ τοῦτ' εἴη, κωλύσει τῶν πάντων οὐ-
δὲν πρὸς ἀσέβειαν ἔχειν ἐπιβήπευός ἀεὶ καὶ οὐκ-
τωρ καὶ μεθ' ἡμέραν κλονεῖσθαι καὶ περιτρέπεσθαι
πάντα τινὰ, καθάπερ ἀνερωμίτητον σκάφος ἐφ'
ὕγρων ἀστατούση; θαλάσσης κυμάτων ταλαντευό-
μενον ἐφ' ἑκάτερα καὶ παντολαῖς ἀνέμων πνοαῖς
ἀγόμενόν τε καὶ φερόμενον πλημμυλῶς. Κατὰ γὰρ
τὸν μέγαν Βασίλειον, εἰ τις ἀθασανίστω; προσέχει
τοῖς γράμμασι, πρὸς Ἑλλημικούς τε καὶ Ἰουδαί-
κούς ἔμου καὶ γραῶδεις μύθους ἐκτραπήσεται, καὶ
πτωχὸς παντελῶς τῶν ἀξίων περὶ Θεοῦ νοημάτων
καταγγρασεί. Ἄλλὰ τῷ γε δ. πλοῦν τε καὶ σύνθετον
ἀκριτῶς τὸν Χριστὸν ἐγνωσῆαι μὲν ἐκ τῶν θεϊκῶν
νῦν δ' ἐκ τῶν ἀνθρωπίνων... δηλοῦση; τὸ συναμφό-
τερον, οὐ μέγα ἔργον τὰ μὲν ὑψηλὰ τῆ θεότητι νέ-
μειν, τὰ δ' ὑφειμένα τῆ ἀνθρωπότητι· καὶ ὅταν
ἀκούη, « Σάρξ τε ὁ Λόγος ἐγένετο, » καὶ αὐθις,
« Ὅλγαι βανίδες αἵματος Θεοῦ κόσμον ὅλον ὕψι-
σαν, » οὐ μεταβολὴν οὐδὲ τροπῆν ὅλως ὑπολήφεται
τῆς θεότητος, οὐδ' ὅτε Θεοῦ Υἱὸς ἀκούει τὸν ἀνθρω-
πον, Θεῷ φυσικῆν ἐννοήσει τὴν κάτω γέννησιν. Ναί
μην οὐδὲ μεταμόρφωσιν ἀκούσας τοῖς τῶν Εἰκονο-
μάχων ὑπαχθήσεται λόγους, ὥστε μεταβολὴν καὶ
τροπῆν σαρκὸς εἰς ἄκτιστον ἐννοησῆκναι. θεότητα
ἢ θεότητος μετουσίωσιν εἰς ὑφειμένην καὶ ἀνυπό-
στατον ἄλλην καὶ ἀνούσιον θεότητα κατὰ τὸν Παλα-
μαῖον. Εἰ δὲ τοῦθ' οὕτω, πολλῶ μᾶλλον οὐδ' ὅτε δόξαν
ἀκούση θεότητος μικρὸν παρανοχηθείσης ἢ παρα-
δειχθείσης, πρὸς ἀτόπους ἐννοίας καὶ μάλα τῆ εὐ-
σεβείᾳ ἀπαδούσας ἐξενεχθήσεται, μὴδαμῆ μὴδὲ τῷ
τῆς ἐπιστήμης φωτὶ ἀρροτουσας. Ὅστε καὶ σφό-
δρα θαυμάζειν ἔμου περίεστι, πῶς καὶ πόθεν ὁ
Παλλμαῖος εἰ; τοιαῦτα; εὐθὺς ἐκτετριπύσσει βλαση-
μίας. (Ὁ γὰρ εἶπει λέγειν ὡς παραστατικὸν οὐτε τὸ
ἀρδειχθῆναι οὐτε τὸ μικρῶς πως ἀνοιγῆναι θεό-
τητα τοῦ θεότητος νοεῖν ἐκείνο τέως γεγενῆσθαι τὸ
φῶς. Λειπούσης μὲν γὰρ τῆς παρὰ προθέσεως καὶ
τοῦ, « Μικρῶς πῶς ἔδειξε, » καὶ τοῦ, « Μικρὸν
παρήνοιξε, » καὶ τῶν ὁμοίων, εἶχεν ἂν πως αὐτός
τε καὶ τὸ τῶν Εἰκονομάχων σμῆνος, εἰ καὶ μὴ δι-
καίως, ἀλλ' οὖν εἰχέ τινα πρόφρασιν ἕως τῆς τοι-
αύτης αὐτῶν ἀίρεσεως· νῦν δ' οὐδέμια οἱ λείπεται
πρόφρασις. Καὶ γὰρ τῆ διδασκαλίᾳ τῆς τῶν λέξεων
ἐπισημῆς οἱ θεῶν τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες ἐπέ-

quam re discernere potest nec verecundia quadam
linguæ impudentiam coercere neque iis quos frau-
da parcere, donec in abyssum quem ipse meruit
secum simul permultos trahat. Homo sanæ mentis
ratione utitur, non falsis ratiocinationibus se tradit.
nec metuendum est, ne captus unquam audito
quopiam sermone, qualiscunque hominum more
interdum proferetur, in fide offendat, donec sen-
tentiam cum mentis conscientia congruentem
teneat; nec posse conspici unquam corporalis qui-
dem oculis incretam deitatem, nec variationem
485 aut mutationem ullam subesse. Quod si non
esset, nihil omnino impediret, quominus ad impiet-
tatem propenderet et diu noctuque circumferretur
et jactaretur, ut inanis navis æstuantis maris flu-
ctibus huc illuc jactata et multis ventis agitata et
in perniciem ducta. Etenim, ut ait magnus Basi-
lius, si quis temere ad scripta animum attulerit,
ad Græcorum Iudæorumque fabulis perveniet et
egenus digna Dei cognitione senescet. Sed ei, qui
duplicem et compositum ex divino et humano
compositum Christum intellexit, non magnum
opus est, grandia deitati tribuere, infima humani-
tati. Et si audierit « Caro factum est Verbum, » et
rursus : « Nonnullæ divini sanguinis guttæ univer-
sum mundum sanarunt, » non mutationem aut
variationem omnino deitatis esse conjiciet, nec ubi
Dei Filium audit esse hominem, Deo naturalem
fuisse originem intelliget. Quin etiam si de transfi-
guratione audierit, non Iconomachorum dictis
decipietur, ita ut mutationem et variationem carnis
in incretam deitatem intelligat, aut deitatis trans-
substantiationem in subjectam et insubstantialem
alteram et inessentialem deitatem secundum Pala-
mam. Quod si ita est, multo magis ubi gloriam
deitatis paulum subaperit e aut subindicavit audierit,
486 ad sententias ineptas et a religione alienissimas
perducetur, et ab intelligentiæ lumine abhor-
rentes, ita ut vehementer mihi mirari liceat, quo
tandem modo Palamas statim ad tales blasphemias
pervenerit. Non enim dici pro-culca potest, nec
quod ad subindicatam nec quod ad subapertam
deitatem pertinet, deitatis intelligentiæ lucem illam
factam esse. Relicta enim præpositione *sub* et reli-
ctis « subindicavit » et « subaperuit » et quæ sunt
similia, haberet et ipse et Iconomachorum turba, e si
non justam, at saltem haberet speciem hujusmodi
hæreseos. Nunc vero nulla superest causa; locu-
tionum enim rationem secuti divini Ecclesiæ Patres
ad ejusmodi venerationis insolentissimas sententias
et ipsi inclinant et nos adhortantur. Dicunt enim
sapientiæ et scientiæ inventores, præter alia, etiam
brevev ejusmodi vocabulorum venerationem esse,
verbi gratia, illud *fere* aut *fortasse*, et quæcunque
adjectiones varîæ et diversæ sermonibus adhiben-
tur. Breves quidem adjectiones orationis sunt, sed
graviorem et insolentiorum sententiam valde miti-
gant, quemadmodum medici agris medicamento
adminiſtrant. Et pleni ejusmodi vocabulorum sacri

libri, pleni Attici, 487 pleni quicunque omni tempore et loco confecti sunt. Illud enim: « Hodiernum tempus, Athenienses, pene loquitur voce alta, » Demostilenis est, et idem: « Quasi amarum nuntium respuere, » Platonis, et illud « Pæne dixerim, » et quæ sunt similia, fortiozem sententiam quodammodo coarctant, ita ut neque hic loquens animal putaretur esse tempus, neque illie marinam amaritudinem olere oratio. Atque ut remotiora relinquamus et ad incoatam viam redeamus, eandem divini Patres sententiam et doctrinam tenuerunt et in festo illo omnino caverunt, ne aperte et plane dicerent oculis humanis inerentem cerni deitatem. Nec quisquam sive sapiens sive insipiens ostenderit unquam, vel scriptum vel librum aut sacrum aut profanum, aut prudenter conscriptum aut stulte, tanta impletum impietate usque ad hoc tempus. Quomodo enim, cum animam nostram sciam; invisibilem esse et angelicam naturam et quidquid in corpore non corpus est. Si enim, divinus ait Chrysostomus, sancti Spiritus divini participes facti, ut vir desideriorum videns angelum præsentem, non ipsam essentiam (nullo enim modo licet incorpoream essentiam videre), sed concretam virtutem, pene ipsam animam amisit, et talis tantusque vir amens fore jacuit, quis est, etsi 488 admodum insipiens, qui blasphemare ausit? Non igitur aperte et inocculte talia omnino aut cogitare aut proferre divini Patres et Ecclesie magistri solebant. Quod autem a Deo factum ad rationem quamdam locuti sunt, coercendo illud quodammodo et brevi cuidam adjectioni serviendo inusitatum protulerunt, ita ut absolutæ notionis et significationis mente nostra remota, hac brevi præpositionis sub adjectione infantis quibusdam finibus circumscripserint. Ut vero aliis argumentis orationem distinguamus, poeta ille statim mihi in promptu est, qui dicit: Signa sepulcri tui ostendisti olim visiones multiplicando. Aut potius illa, quæ Gregorius Theologus de Pascha disseruit: Quando, inquit, novum illud bibit in regno Patris, ubi aperiet et docebit, quæ nunc imperfecta indicavit.

οι θεοι Πατερες, και διδασκαλοι της ευσεβειας ηκιστα παντασι εν εσχον · ο δε κατ' οικονομειν τινα παρὰ Θεου γιγοντες λέγειν προήχθησαν, κολάζοντες πως κάκεινο και βραχεία τινη θεραπεύοντες προσθήκη τὸ ἐπίφθορον ἀπήγγειλαν, ὡς κίνταῦθα της γε δῆπου τελείας ἐμφανείας και δείξεως τὸν ἡμῶν ἀπάγοντες νοῦν βραχεία ταύτη, τῆ της παρὰ προθέσεως δηλαδῆ, προσθήκη της ἐς τὰ ἀδύνατα συνέσειαν ὁμῆς οὕτωςαι πως τὸ αἰθαδες. Ἰνα δὲ και [f. 247 b] ὑποδείγμασι ἐτέροις τὸν λόγον διαλευκάνωμεν, ὁ μελωδὸς ἐκείνος αὐτίκα παρὶτω μοι, « Σύμβολα, » φάσκων, « της ταφῆς σου παρέδειξας πάλαι τὰ ὀράσεις πληθύνας. » Ἐξίνα περιτω δ' Ἰρηγορίῳ τῷ Θεολόγῳ περι τοῦ Πάσχα περιλλοσόφηται · « Ὅταν αὐτὸ, » φησι, « πίνῃ καινὸν μεθ' ὁμῶν ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ Πατρὸς, ἀποκαλύπτων και διδάσκων δ' νῦν μετρίως παρέδειξεν. »

IX. Videsne, quomodo præpositio sub absolutam D veritatis notipnem removet, adumbratam autem et non absolutam introducit? Et rursus testimonii quoque arca renovatur magna cum magnificentia, quam Deus indicavit et Moses extruxit et Beseliel perfectam reliquit, typico modo, minime ad veritatem. « Vide enim, inquit, ut facias cuncta 489

μενοι, θεραπειας; [f. 247 a] τοιαῦτα; τοις οἰσι τὸλης ἔχουσι διανοήμασι αὐτοί τε ἐπιφέρουσι και ἡμῶς παραινῶσι. Φασὶ γὰρ και οἱ τῆς Ἑλλάδος σοφίας και ἐπιστήμης ἐφουρταται τὰ τε ἅλλα και θεραπειαν εἶναι τῶν τοιούτων βραχεία προσθήκη τὸ γὰρ οἶον και μονονουχὶ και ἰσως και τὸ τῶν προθέσεων πολύσημον και διάφορον τῆς λόγους προσλαμβανόμενον βραχεία μὲν ἐστὶ προσθήκη τοις λόγοις, ἀλλὰ πάνυ τι σφόδρα τὸ της ἐνοίας ἀκλόστον και φλεγμαίνον λαίνει, καθάπερ τὰ πρὸς τῶν Ἀσκληπιδῶν τοις νοσοῦσιν ἐπαγόμενα φάρμακα · και μεσται μὲν ἰσραὴ τῶν τοιούτων βίβλοι, μεσται δ' Ἀττικαί, μεσται δ' ὅποσοι διὰ γλώττης ἐν παντι καιρῷ και τόπῳ τοις ἀνθρώποις ἀνύονται διαυλοί. Τῆ μὲν γὰρ « Ὁ παρῶν καιρὸς, ὦ Ἀθηναίοι, μονονουχὶ λέγει φωνῆν ἀρείας, » Δημοσθένους ἐν, και αὐτὸ, « Ὅσον ἀλμυρὰν ἀκοην ἀποκλύσασθαι, » Πλάτωνος, και τὸ, « Μικροῦ δέω λέγειν, » και ὅσα τοιαῦτα, συστέλλει πως τὸ αἰθαδες της ἐνοίας, ὡς μήτ' ἐκεῖ λαλητικὸν ζῶον οἶεσθαι τὸν καιρὸν, μήτ' ἐνταῦθα θαλαττίας ἄλμης ἀντικρυς ἀπόζειν τὸν λόγον. Και Ἰνα τὰν μέσῳ παρόντες εἰς τὸν προκειμένον ἀνέλθωμεν δρόμον, της αὐτῆς και οἱ θεοι Πατερες ἐχόμενοι γνώμης και ἐπιστήμης, κἀπὶ τῆσδε της ἑορτῆς, τοῦ μὲν γυμνῶς τε και ἀπαρακαλύπτως; εἰπῶν ὀφθαλμοί; ἀνθρωπίνους τὴν ἀκτιστον ὁρᾶσθαι θεότητα παντάπασιν ἀπέσχοτο· και ὡκ ἄν τις δείξειε ποτε, και σωφρονοίη, κἀν μαινοτο, οὔτε γραφῆν οὔτε βίβλον, οὐδ' ἰσραὴν οὐδ' ἑλληνίζουσαν, οὔτε σωφρονοῦσαν οὔτε μαινομένην, τοσαύτης ἀσεβείας μετεσχηκυίαν ἄχρι και ἐς δεῦρο. Πῶς γὰρ, οἱ και ψυχὴν ἡμῶν ἡμετέραν ἀθέατον ἰσασιν οὔταν και φύσιν ἀγγελικὴν, και ἔ μη σῶμα, μηδ' ἐν σῶματι; πᾶν; Εἰ γὰρ οἱ ἄγιοι, φησὶν ὁ θεός Χρυσόστομος, και Πνεύματος ἁγίου ἡξωμένοι, ὡπερ και ὁ ἀνήρ τῶν ἐπιθυμιῶν θεασάμενος ἀγγέλου παρουσίαν, οὐκ αὐτὴν τὴν οὐσίαν (πῶς γὰρ οἶδ' τε ἀσώματον οὐσίαν ἰδεῖν;), ἀλλὰ μετασχηματίσειαν τὴν ἐνέργειαν, μικροῦ δεῖν και αὐτὴν τὴν ψυχὴν ἀφήκε, και ὁ τοσοῦτος και τηλικούτος ἀνήρ ἄκτου; σφεδρὸν ἔκειτο, τίς ἄν, κἀν σφόδρα μεμηνῶς ἦ, καταδείξαιτο τὸ βλάσφημον; Τῆ μὲν δὴ οὐν ἀπαρακαλύπτως και γυμνῶς τοιαῦτα λέγειν και νοεῖν Ὁ. Ὁρᾶς πῶς ἡ παρὰ προθεσις παρακρούεται; μὲν τὴν τελείαν της ἀληθείας ἐνδείξιν, ἀντεισάγει δὲ τὴν σκωδῆ και ἀτελή; Και πάλιν ἐγκαινίζεται; δὲ και ἡ σκηνὴ τοῦ μαρτυρίου και λίαν πολυτελῶς, ἐν Θεῷ; παρέδειξεν και Μωσῆ; ἐπέξαιτο και Βεσελεὴλ ἐτελείωσε, τυπικῶς δηλαδῆ και ἡκιστα πω κατ' οἰσίαν; « Ὅρα, » γὰρ φησι; « ποιήσετε πάντα κατὰ

τὴν τύπον τὸν δειχθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. » Καὶ ἄγγελοι δὲ, φησὶν ὁ θεὸς Χρυσόστομος, παρ' ἀνθρώπων φανέντες τὸ τῆς οὐσίας φύσεως ἀπαστρέπτον φῶς παρήνοιξαν· ἡ γὰρ παρὰ πρόθεσις, κολαστικὴν τινα δεικνύσει τρόπον ἐν τοῦτοις τε καὶ τοῖς ὁμοίαις τοῦτοις, οἰνεῖ διὰ παραπετάσματος τὴν ἀλήθειαν κρυπτομένην συμβολικῶς ὑπεμφαίνουσα. Διὸ καὶ παραδειχθεῖσαν ἢ παρανοιχθεῖσαν ἀκούοντες θεότιστα οὐκ αὐτὴν ἀμείως νοοῦμεν δειχθεῖσαν τὴν ἀκρίστον οὐσίαν· ἀλλὰ διὰ τῆς παρὰ μᾶλλον προθέσεως βῆσται παρακρούμεθα τὴν τοιαύτην ὑπόνοιαν καὶ τὸ ἀτοκὸν ἐνταῦθεν συστέλλομεν τοῦ τολμήματος, συγκατάθεσως εἶναι ταῦτα καὶ οὐκ αὐτῆς δηλωτικὰ τῆς οὐσίας· καθὰ καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος ἑρμηνεύων τὸ, « Ἐγὼ ὁράεις ἐπλήθυνα, καὶ ἐν ἔργοις προφητῶν ὁμοιωθῆναι, » συγκατέθη, φησὶ, καὶ ἐν τούτῳ ἔπερ ἦν ἐφάνη· ἐπειδὴ γὰρ, φησὶν, ἐμελέην αὐτοῦ ὁ Υἱὸς διὰ σαρκὸς φαῖσασθαι ἡμῖν, ἔκωθεν αὐτοὺς προεγύμναζεν ὄραν τοῦ Θεοῦ τὴν οὐσίαν ὡς αὐτοῖς δυνατόν. Καὶ πάλιν, « Σάρκα, » φησὶ, « περιεβάλετο ὁ Θεὸς, ἵνα μὴ γυμῆ τῇ θεότητι προσβαλὼν πάντας ἀπολέση, μηδὲν δὲ δυναμένου τὴν ἀκρίστον ἐκείνου τοῦ φωτὸς προσβολῆν ἐνεγκεῖν. »

Γ'. Τὰ δ' αὐτὰ καὶ ὁ θεὸς διέξεισι Μάξιμος, « Οὐκ ἐκ τῆς οὐσίας αὐτοῦ τὸν Θεόν, » λέγων, « γινώσκουμεν, ἀλλ' ἐκ τῆς μεγαλοουργίας τῶν ὄντων· διὰ γὰρ τούτων ὡς δι' ἐσόπτρων τὴν ἀπειρον ἀγαθότητα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν αὐτοῦ κατανοοῦμεν. » Ὁρᾷς πῶς ἀνάγκη πιστεῖον ἡμῖν ἔστιν, ὡς δι' ἐσόπτρου τοῦ προσλήγματος συγκατάθεσις χρησάμενον τὸν θεάνθρωπον Λόγον [f. 248 a] κατὰ τοῦ δρους ἐκείνου παραδειχθῆναι μὲν, οὐ δειχθῆναι δὲ, καὶ παρχυμῶσαι μὲν, οὐ γυμῶσαι δὲ τὴν τῆς ἀκρίστου θεότητος οὐσίαν αὐτοῦ, οὐδ' ἑτέραν τῆς οὐσίας αὐτοῦ θεότητα ἀνυπόστατόν τε καὶ ὄρατὴν καὶ ἀκρίστον καὶ ὑπεμμένην ἐκεῖ πεπραχέναι κατὰ τὴν τῶν ἀσεβούντων παρανομίαν· ἀνθρωπίνης γὰρ μαρφή· ἀλλοίωσις ἢ μεταμόρφωσις ἦν, καὶ οὐ μετουσίωσις τῆς ἀναλλοιώτου θεότητος· καθὰ καὶ ὁ μελεπὸς διέξεισι θεὸς Κοσμάς, « Τὴν ἀνθρωπίνην, » λέγων, « ἀμαυρωθεῖσαν ἐλάμπρυνας· πάλαι φύσιν, καὶ ἀλλοιώσει τῆς μαρφῆς σου ἐθεούρησας. » Εἰ δ' οὖν προσεκτέον τί περὶ τούτου καὶ ὁ θεὸς διέξεισι Χρυσόστομος, « Πορευθῶμεν, » φησὶν, « ἐπὶ τὸ ὄρος τῷ λόγῳ, ἔνθα μεταμορφώθη Χριστός. Ἴδωμεν αὐτὸν λάμποντα ὡπερ ἑλαμψή. Καίτοι οὐδ' οὐτῶ παρῶν ἡμῖν ἔδειξε τὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος λαμπρότητα. Ὅτι γὰρ συγκατάθεσις ἦν τὸ φαινόμενον, ἀλλ' οὐκ ἐπίδειξις τοῦ πράγματος ἀκριβῆς, ἀπ' αὐτῶν δῆλον τῶν τοῦ Εὐαγγελίου βημάτων. Τί γὰρ, φησὶν, ἑλαμψεν ὡς ὁ ἥλιος, ἢ ἐκ τῶν ἀφάρτων σωματίων δόξα οὐ τοσοῦτον ἀφίησι· τὸ φῶς ὅσον τοῦτο τὸ σῶμα τὸ φθαρτὸν, οὐδὲ τοιοῦτον ὄλον καὶ θνητοῖς ὁμοίαις γενέσθαι χωρητὴν, ἀλλ' ἀφάρτων καὶ ἀθανάτων δεόμενον ὀρθολογῶν πρὸς τὴν θέαν αὐτοῦ. » Ἀκούεις; Οὐ γὰρ ἀφάρτων ἑλαβεν ἐκ Παρθένου σῶμα (τοῦτο γὰρ τῆς Μαρκιωνδῆς ἐστὶ λέγειν ἀπείσιως), οὐδ' ἀκρίστον αὐτὸ πεποιήκε τε

A ad imaginem tibi in monte demonstratam. » Et angeli, ait divinus Chrysostomus, coram hominibus apparebant, splendens propriae naturae lucem recluserunt; nam praepositio sub circumscriptam quamdam efficit dicendi rationem in his et aliis ejusmodi locutionibus, quasi per votucrum occultam veritatem symbolice prolatura. Ideo cum submonstratam et subapertam deitatem audiamus, non ipsam immediate monstratam cogitamus increatam essentiam, sed per praepositionem sub facile nitigamus talem sententiam et insolentiae incommodum coeremus. Ad leniendum talia sunt, non ad ipsam sententiam explicandam. Quemadmodum divinus Chrysostomus interpretaturus illud: « Equidem visiones multiplicavi, et prophetarum manibus assimilatus sum; descendit et non id quod erat apparui. » Cum enim, inquit, Filius ejus per carnem nobis apparet, caelitus hominum oculis aperuit, ut essentiam Dei qualem poterant viderent. Et rursus: Carnem, inquit, induit Deus, ne nuda deitate explicata omnes deperderet, quoniam nemo inaccessibiles illius luminis radios ferre potest.

X. Idem divinus Maximus disserit: « Non ex essentia Deum cognoscimus, sed ex rerum creaturarum magnificentia, quibus quasi per speculum infinitam bonitatem et sapientiam et potentiam ejus animadvertimus. » 490 Vides ut concedendum est quasi speculo adjectionis mitigationem usum divino-humanum Verbum in monte illo submonstratum quidem esse, non autem monstratum, et subaperuisse, non aperuisse increatae deitatis essentiam et non alteram essentiae suae deitatem insubstantialem et visibilem et increatam et subjectam effecisse secundum Impiorum opinionem. Humanæ enim formæ variatio fuit transfiguratio, et non permutatio immutabilis deitatis, ut poeta dicit divinus Cosmas: « Humanam occultam olim naturam illuminasti, et variatione formæ tuæ Deum ostendisti. » Si adjiciendum est aliquid de hac re, divinus Chrysostomus disserit: « Proficiscamur, inquit, in oratione nostra ad montem, ubi transfiguratus est Christus. Videamus cum lucidem sicut lucebat. Attamen non ita omnem nobis futuri temporis gloriam ostendit. Nam mitigationem esse id quod apparuit, non accuratam rei patefactionem, ex ipsis Evangelii verbis apparet. Quid enim, inquit, lucebat ut sol? Incorruptibilium corporum gloria non tantam emittit lucem, quantum hoc corpus corruptibile nec qualem humanis oculis licet fieri, sed incorruptilibus et immortalibus oculis opus est ad ejus contemplationem. » Audisne? Non enim incorruptibile corpus e Virgine habuit. Hæc 491 est Marcionis hæreseos opinio. Nec increatum illud reddidit et creavit divinum Verbum. Hoc est Iconomachorum hæreseos. Sed immutabilis natura, ut divinus ait poeta, cum mortali mixta æqualis incorporeæ deitatis lucem

aperuit, apostolis mirifice splendebat, et rursus operas divini luminis radius detegebat. Vides, quomodo omnes ubique piæ Ecclesiæ doctores circumscriptionem et non absolutam notionem per præpositionem sub proferunt. Igitur si omnes Palamiciæ gentis discipuli convenerint, ostendunt, ubinam Scripturæ invenitur quisquam omnium sanctorum dicens incretam aliam et inessentialem et subjectam olim apparuisse deitatem. Nimirum siæ magna opera ostendere forte poterunt, nec in subjectum nec in superjectum dispartiri unam illam incretam et individuan essentiam et deitatem. Quocirca divinus Maximus symbolum et effigiem esse lucem illam et δραματούργημα dicit. « Puto enim, inquit, omnino duas theologiarum rationes occulto quodam modo inducendi transfigurationes illius in monte divina δραματούργηματα: unam principem et simplicem et causalem, alteram illi, secundam et compositam et magnificam distinctione ex causatis 492 describentem. » Et rursus: « Videamus, num non optime et sapientissime utramque illam rationem habeat divinæ Domini transfigurationis symbolum. Necessè enim erat propter incredibile in homines amorem inter nos creatum fieri effigiem et symbolum et sese ex se symbolice ostendere et ad sese omnino occultum per apparentem adducere cunctam naturam. » Et rursus: « Cum neque accessibile creaturæ increatum factum est, nec comprehensibile finitis infinitum. » Et rursus: « Summum faciei splendorem, radiis fulgentem et tanquam omnem oculorum vim exsuperantem deitatis supra mentem et sensum et essentiam et cognitionem elatae ejus symbolum esse docebant. Candidas vestes symbolice significare verba sacrae Scripturæ, quæ tum dilucide et perspicua et evidentiâ iis fiebant, et sine ænigmatis implicatione et symbolica adumbratione intelligebantur, et quæ verbum quod inter eos versabatur occultum aperiebant, ubi perfectam et rectam de Deo cognitionem persequebantur. » Et rursus: « Dixi igitur supra, splendore in monte de Domini facie quasi luminis facto beatos apostolos ad omnibus creaturis incomprehensibilem Dei potentiam et gloriam inexplicabili et non intelligibili modo adducebantur, cum 493 impenetrabilis obscuritatis symbolum esse lucem supra sensum apparentem intelligerent. » Videsne, quomodo ille invisibilis incretae divinæ essentiae divino-humani Verbi effigiem et symbolum nec incretam alteram insubstantiali deitatem dicit lucem tum in Thabor super eum apparentem, et subpatefactionem, non patefactionem? Non enim posse cerni ab creatis incretum neque infinitum ab finitis. Dilucidius etiam hoc explicat magnus Ecclesiæ lumen Cyrillus: « Factam enim cogitamus Domini transfigurationem, inquit, non abjecta corporis humani forma, sed claritate quasi luminis circumdata, integri corporis, quod formam attinet. Vultus ejus lucis colore umbuitus est. » Si igitur

καὶ ἔκτισεν ὁ θεὸς Λόγος (τοῦτο γὰρ τῆς τῶν εἰκονομάχων ὑπάρχει λέγειν αἰρέσεως): ἀλλ' ἡ ἀναλωτικὸς φύσις, ὡς ὁ θεὸς αὐτὸς φησι μελετῶν, τῆ βροτεία μιχθῆσα, τῆς ἐμφορῆς ἀλλοῦ θεότητος φῶς παραγυμνοῦσα τοῖς ἀποστόλοις ἀποφῆταις ἐξέλαμψε, καὶ πάλιν ἀμυδροὺς θεϊκῆς αὐγῆς παραγόμενου χαρακτῆρας. Ὅρξ πῶς πανταχῆ πάντες οἱ τῆς εὐσεβοῦς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι τὴν ἀμυδρὰν καὶ οὐ μάλα ἄμετρον διὰ τῆς παρὰ προθέσεως ἐμφαίνουσι θήλωσιν. Ἐὶ δ' οὖν, παρελθόντες ἑμοῦ πάντες οἱ τῆς Παλαμικῆς διασωταί πατριᾶς δεικνύτωσαν ποῦ τῆς Γραφῆς εὐρίσκειται λέγων τις τῶν ἀπάντων ἁγίων ἄκτιστον ἄλλην ἀνώσιον καὶ ὑφειμένην φανῆναι τότε θεότητα. Ἄλλ' οὐδὲ πολλά μόγησαντες δεῖξαι ποῦ ἂν θυνηθεῖεν οὗτ' ἐς τὸ ὑφειμένον οὗτ' εἰς τὸ ὑπερκαίμενον μεριζομένην τὴν [f. 248 b] μόνην ἔκτιστον καὶ ἀμείριστον οὐσίαν καὶ θεότητα. Ὅ γε μὴν θεὸς; Μάξιμος καὶ σύμβολον καὶ τύπον εἶναι τὸ φῶς ἔκεινο καὶ δραματούργημα λέγει: « Οἶμαι, » γάρ φησι, « πῶς καθόλου δύο τῆς θεολογίας τρόπους μυστικῶς ὑψηλίσθαι τὰ ἐπὶ τοῦ ὄρους κατὰ τὴν μεταμόρφωσιν θεοπροπη δραματούργηματα, τὸν τε προηγούμενον φημι καὶ ἀπλοῦν καὶ ἀνακτιν, καὶ τὸν ἐπόμενον τοῦτῳ καὶ σύνθετον καὶ διὰ καταφάσεως μεγαλοκρηπῶς ἐκ τῶν αἰτιατῶν ὑπογράφοντα. » Καὶ πάλιν: « Σκοπήσωμεν δὲ εἰ μὴ καλῶς ἐκατέρω τῶν εἰρημένων τρόπων κατὰ τὴν θείαν ἔκτιστον τοῦ Κυρίου μεταμόρφωσιν καὶ σοφῶς ἐνυπάρχου τὸ σύμβολον: εἶτε γὰρ αὐτὸν, καθ' ἡμᾶς ἀτρέπτως κτισθῆναι δι' ἄμετρον φιλανθρωπικῶν καταδεχόμενον, ἑαυτοῦ γενέσθαι τύπον καὶ σύμβολον, καὶ παραδειξαι ἐξ ἑαυτοῦ συμβολικῶς ἑαυτὸν, καὶ δι' αὐτοῦ φαινομένου πρὸς ἑαυτὸν ἀφανῶς πάντῃ κρυπτόμενον χειραγωγῆσαι τὴν ἅπασαν κτίσιν. » Καὶ πάλιν, « Ἐπεὶ μὴδὲ χωρεῖσθαι τῇ κτίσει τὸ ἄκτιστον πέφυκε, μὴδὲ περινοεῖσθαι τοῖς πεπερασμένοις τὸ ἀπεπρον. » Καὶ πάλιν, « Τὴν μὲν ἀκτινοφανῶς ἐκλάμπουσαν τοῦ προσώπου πανόλιον ἀγγλῆν, ὡς πᾶσαν ὀφθαλμῶν νικῶσαν ἐνέργειαν, τῆς ὑπὲρ νοῦν καὶ αἰσθησιν καὶ οὐσίαν καὶ γνῶσιν θεότητος αὐτοῦ σύμβολον εἶναι ἐδιδάσκοντο: τὰ δὲ λευκανθέντα ἱμάτια τῶν ῥημάτων τῆς ἁγίας Γραφῆς φέρον σύμβολον ὡς τηλικαῦτα λαμποῦν καὶ τραπῶν καὶ σαφῶν αὐτοῖς γενομένων, καὶ παντὸς γριφίδους ἀνίγματος καὶ συμβολικοῦ σκιασμάτος χωρὶς νοσημένων, καὶ τὸν ἐν αὐτοῖς ὄντα τε καὶ καλυπτόμενον παραδηλούτων λόγον, ὀπηνίκα τὴν τελείαν καὶ ὀρθὴν περὶ θεοῦ γνῶσιν ἔλαβον. » Καὶ πάλιν, « Εἰρηται τοίνυν ἀνωτέρω ὅτι διὰ μὲν τῆς γενομένης ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ προσώπου τοῦ Κυρίου φωτεινοῦς λαμπρότητος πρὸς τὴν πᾶσι καθόλου τοῖς οὐσίον ἀληπτον τοῦ θεοῦ μυστικῶς οἱ τρισμακάριοι ἀπόστολοι κατὰ τὸ ἄρρητόν τε καὶ ἀγνωστον ἔχειραγωγῶντο δυνάμειν τε καὶ δόξαν, τῆς ἀφανοῦς κρυφιοῦτος: τὸ φανὲν αὐτοῖς ὑπὲρ τὴν αἰσθησιν φῶς σύμβολον εἶναι μαθάνοντες. » Ὅρξ πῶς καὶ οὕτως τῆς μὴ φαινομένης ἄκτιστου θείας οὐσίας τοῦ θεοπροπῶν Λόγου τύπον καὶ σύμβολον, καὶ οὕτω

ἄκτιστον ἄλλην ἀνυπόστατον φάσκει θεότητα, τὸ Α
 τηρικαυτὰ φαινόμενον φῶς ἐν Θιβῶρ ἐπ' αὐτοῦ,
 καὶ παραδέειξιν, οὐ δεῖξιν; Μῆδὲ γὰρ εἶναι δυνατὸν
 ἀραθῆναι τοῖς κτίσμασι τὸ ἄκτιστον μηδὲ τοῖς
 πεπερασμένοις τὸ ἀπειρον λέγει. Ἀλλοὶ δ' ἐναργέστε-
 ρον εἶτι καὶ ὁ μέγας τῆς Ἐκκλησίας τοῦτο φωστῆρ
 Κύριλλος· « Περπαθῆναι γὰρ φάμεν τῆ' τοῦ Κυ-
 ρίου, ἢ λέγει, ἢ μεταμόρφωσιν, οὐ δῆπου τὸ σχῆμα
 τὸ ἀνθρώπινον ἀποβαλόντος τοῦ σώματος; ἀλλὰ
 δέξῃς τινὸς φωτοειδοῦς περισσεύουσης; αὐτό· μεί-
 ναντας γὰρ τοῦ σώματος ἐπὶ τοῦ σχήματος; ἐπὶ τὸ
 ἐνδοξότερον οἱ χαρακτῆρες διὰ φωτοειδοῦς χρώμα-
 τος διαχρῶννυντο. » [f. 249 a] Εἰ οὖν κατὰ τὰς τῶν
 ἁγίων γραφὰς τύπος καὶ σύμβολον ἀκρίτου θεό-
 τητος ἦν κάλεινο τὸ φῶς, ἕτερον ἐκαίνης ἦν καὶ
 οὐκ ἐκαίνη, οὐδ' ἀκείατος θεότης; εἶרון οὐσία. Ὡς
 γὰρ τὸ ἕτερον παρὰ τὴν δύναμιν κατὰ τὸν Νυσ-
 σαῖα Γρηγόριον δύναμις οὐκ ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ
 ἕτερον παρὰ τὴν μόνην ἄκτιστον οὐσίαν θεότης
 ἄκτιστος οὐκ ἔστιν· εἰ γὰρ ἄλλη, καὶ ἄκτιστος καὶ
 ἀνούσιος καὶ ἀνυπόστατος. Ἀνυπαρκτοῦ ἄρα, καὶ
 τὸ σέβας; ἀθεῖα σαφῆς. Οὕτω; ἐκ μὲν πολυθείας
 Παλαμικῆς εἰς ἀθεῖαν Παλαμικὴν ἢ ἀνούσιος αὐτῆ
 καὶ ἀνυπόστατος νεα τοῦ Παλαμᾶ θεότης εἰ; τὸ τοῦ
 Παλαμᾶ βράθρον τοὺς ἀπλουστέρους ἐφέλκεται.
 Καὶ ἵνα τελεωτέρην εἶτι τὴν περὶ τοῦ φωτὸς ἐκαίνου
 διδασκαλίαν ἐπιγνῶς, ἀκούετε τοῦ Χρυσοστόμου
 αὐτοῦ Ἰωάννου. Ἐν γὰρ τῷ κατὰ τὴν τοῦ Σωτῆρος
 ἀνάληψιν λόγῳ τάδε διεξίεισι· « Θαῦμα, ἢ φησί,
 ἢ τοῖς ἀποστόλοις καὶ ἑκστασις καὶ θροῦς· ἐγένετο.
 Θνητοὶ γὰρ τὴν φύσιν ὄντες, καὶ ἀσυνῆθεις τοιού-
 των θεωριῶν, ἐξέστησαν ἐπὶ διανοίᾳ. Ἄλλ' ἔρεῖ τις
 οὐ προΐδοντες ἦσαν καὶ τὴν μεταμόρφωσιν ὃ τε
 Πέτρος καὶ Ἰάκωβος καὶ Ἰωάννης. Προεῖδον μὲν
 ἐκαὶ μεταμορφωθέντα τὸν Κύριον καὶ νεφέλην
 σκίασαν αὐτόν· ἀλλ' οὐκ εἶδον τὴν νεφέλην εἰς
 ἀναλαμβάνουσαν. Θαῦμα ἐκαίνου, θαῦμα καὶ τοῦτο·
 ὑψηλότερον, κἂν ἐνδὲ θεοῦ ἢ δύναμις καὶ τὸ μυστήριον ὑπῆρχε. Τότε Μωσῆς καὶ Ἠλίας ὠφθησαν τοῖς
 περὶ τὸν Πέτρον μετ' αὐτοῦ συλλαλοῦντες· νῦν δὲ θρόνος Χερουβικὸς, τουτέστιν ἀόρατος δύναμις τῆ
 νεφέλην καλυπτομένη, ἀθρόον ἐπιστάσα τὸν δεσπότην τοῖς δούλοις ὁμιλοῦντα ἀφῆρπασε. Τότε Πέτρος
 μετὰ παβήρσιος ἀπεκρίνατο, ἢ Κύριε, καλὸν ἔστιν ἡμᾶς ὄδε εἶναι· ποιήσωμεν τρεῖς σκηνάς, σοὶ μίαν,
 καὶ Μωσῆϊ μίαν καὶ μίαν Ἠλία. » Nunτ' δ' οὐδὲ φθίγγεσθαι τις ἐδυνήθη τῶν μαθητῶν, οὐδὲ τὸ
 στόμα διανοῖξαι, ἀλλὰ φόβῳ μεγίστῳ καταπλαγίντες ἐξέστησαν. »

ΙΑ'. Ἐνταῦθα καὶ εἰ βασκανία· κάτοχος τις εἴη,
 καὶ εἰ μακρὰς εὐθεσίας μετὰς, πάντας ἂν μοι
 δοκαί τῆς γνώμης ἐμοὶ κοινωκεῖν, μεταθεμένους
 τὸ ἀγκυμὸν τε καὶ δύσπερὶ πρός γε τὸ μήτε πλείονος
 μήτε μειζόνος μήτ' ἐναργεστέρως δεῖσθαι μαρτυ-
 ρίας, οὐ τῶν τοῦ Χριστοῦ [f. 249 b] θαυμάτων ἐν
 καὶ τὸ ἐν θαθωρίῳ δειχθῆναι φῶς. Ὅμως δυοῖν ἐν-
 ταυθοῖ διειλημμένων μεγάλων τοῦ Χριστοῦ θαυμά-
 των, ἢ καὶ δυοῖν ἐχρῆν Παλαμᾶ τὴν λατρευτικὴν
 ἀπονέμειν προσκύνησιν ὡς ἀκρίτου; θεότησιν, ἵνα
 μείζον καὶ φανερώτερον ἦ τὸ νεμόμενον τῆς αὐτοῦ
 κακίας, ἢ θατέρῳ, τῷ μείζονι δηλαδὴ καὶ ὑψηλο-
 τέρῳ. Εἰ δὲ τοῦτο μηδεὶς μηδαμῆ πω τετάλμηκεν
 οὐδ' εἰ; νοῦν εἰληγῆναι τρόφιμος εὐσεβείας καὶ ἀμα-
 παιδείας; εὐσχήμονος ἔχων ἡλικιωτικὴν διάνοιαν, ποῦ
 ἔκαυον τοῖς τε εἰκονομάχοις ἐκείνοις καὶ ἕνα τῆ

secundum sanctorum libros effigies et symbolum
 increatae deitatis erat lux illa, aliud quoddam erat
 atque illa, et non illa nec increata deitas, id est,
 essentia. Quemadmodum enim alterum quoddam
 praeter potentiam secundum Gregorium Nysenum
 potentia nulla est, ita etiam altera praeter unam
 increatam essentiam deitas increata nulla est. Si
 enim altera, ergo increata et inessentialis et in-
 substantialis et spiritualis et veneratio plane atheis-
 mus. Itaque ex polytheismo Palamico inatheis-
 mum Palamicum haec inessentialis et insubstantia-
 lis nova Palamæ deitas in Palamæ barathrum credulos
 trahit. Atque ut perfectiorem de luce illa doctrinam
 habeatis, audite denuo Joannem Chrysostomum. In
 oratione enim in Salvatoris resurrectionem habita
 hæc profert : « Admiratio inter apostolos et trepida-
 tio et murmuratio sebat. Mortales enim natura natī,
 non ejusmodi visionibus assueti mentem amitte-
 bant. Sed dicit quispiam ante cognitam habuisse
 transfigurationem et Petrum et Jacobum et Joan-
 nem. Sane præviderant clarificatum Dominum et nub-
 bis umbra circumdatum iri, nec vero sciebant
 nubem in aerem illapsam in cœlum Dominum sub-
 levaturam. Miraculum illud, miraculum hæc. Illo
 miraculo terribilius hoc et superius, etsi unius Dei
 potentia et mysterium suberat. Tum Moses et Elias
 conspecti sunt ab eis, qui cum Petro erant collo-
 quentes cum eo, nunc autem thronus cherubicus,
 id est invisibilis potentia nube obvoluta spissa ac-
 cessit et Dominum cum servis colloquentem arri-
 puit. Tum Petrus libero ore : « Domine, inquit,
 bonum est nos hic esse; tria tabernacula faciamus,
 tibi, Mosi, Eliæ; » 495 nunc ne loqui quidem ullus
 poterat discipulorum, neque os aperire, sed metu
 maximo percussi erant. »

ἀέρα ἀρπασθεισαν καὶ εἰς οὐρανοὺς τὸν δεσπότην
 ἀλλὰ θαῦμα θαύματος φοβερώτερον, τοῦτο ἐκαίνου
 ἀλλά θαῦμα θαύματος φοβερώτερον, τοῦτο ἐκαίνου

XI. Hic etsi quis invidiæ sit addictus aut plenus
 nimia simplicitatis, omnes tamen sententiam eam
 necum communicaturos puto, ita ut sublata femer-
 talitate et litigio non amplius opus sit majore et
 manifestiore argumento, quo inter Christi mira-
 cula numeranda esse etiam lux illa in Thabor de-
 monstratur. Attamen cum duo magna ibi Christi
 miracula monstrata essent, aut duabus necesse erat
 venerationem vindicari Palamæ increatis deitatibus,
 ita ut major et manifestior pravitatis ejus vindicatio
 esset, aut alteri majori et superiori. Quod
 si nemo unquam conatus est in animum in-
 ducere, quippe nutritus religione et præditus sana
 bonæ eruditionis scientia, num æquum est iconoma-
 chis illis et nova huic Palamæ genti mentem adver-
 tere, qui et omnia impune audent pessima loqui

et omnium in christi divinam venerationem illi in Thabor miraculi luci vindicare, et inessentialem habere deitatem illam subjectam et insubstantialem. Ne quidem in hac re videbitur hostem et omni sermone et cunctis libris, etiamsi 496 ubicunque non placuerit, tacentem vero non ubi placuerit. Idem sane barbaricæ opinionis plenus esse debet et Græco atheismo multo inferiora tenere, cui quæcunque per lucem sunt miracula venerari omnia in animo sit. Nam ne corpus quidem est increata illa Salvatoris essentia, ita ut pars appareat, pars non appareat. Quid enim? indivisa enim est potentia et unum, atque omni omnino numero superius. Quæ nec divisione ulla duplicitatem genuit nec numero ullo divisa est, sed unum natura et semper unitas, mansit semper monadica et constans et invisibilis. Dicit etiam divinus Chrysostomus: Si ipsam vidissent prophetæ Dei naturam, non varie contemplati essent. Simplex enim quædam est ea et insubstantiata et incomposita et inexplicabilis et semper eadem mansit, sed ostendit invisibilis divini regni gloriam. Ergo illud detegendi non majorem vim habet, quam ostendendi. Obscuræ enim rei explicationem affert; ostendere autem est locutio etiam in apparentibus rebus plane necessaria, quemalmodum si quis margaritis in capsâ inclusis capsam solummodo ostendit, non detegit id quod queritur, ut etiam magnus Chrysostomus dicit: Non ascendit Jesus navem, miraculum majus effecturus et simul deitatem illis manifestius probaturus.

ζητούμενον· ὡς καὶ ὁ μέγας διδάσκει Χρυσόστομος, θαῦμα μείζον ἐργάσασθαι βουλόμενος καὶ ἅμα τὴν

XII. 497 Scito dignum est, quomodo duorum miraculorum ibidem tractatorum, alterius ostendentis, alterius detegentis deitatem, illud inferius, hoc detegeus superius. Quod inferius, huic Palamas venerationem vindicat, quod superius, eidem ne minimum vident. Ridiculum est inferius habere summæ potentiæ honorem, superius ne inferioris quidem et quod sibi stare minime potest, id utriusque tribuere, quod maxime, id alteri neutiquam et quod in stateris non par est potentia, huic momentum omnino æquale, quod vero multo majorem momenti gravitatem habet, id illo multo inferius pōtare. Si quidem simplicitatis illud est, quæ omnem simplicitatem superavit, quod tantum abest, ut cum patefactione in unum redeat, ut ne accedat quidem, huic increatæ deitatis honorem vindicare. Quomodo enim unquam quid potest rerum sensibili forma apparentium et sensui subjectarum deitas increata esse. Cum ne angelorum quidem incorporeorum natura in humanos oculos cadere possit, ut infra supraque demonstratum est, et cuique humanæ menti disci potest. Explicabit denuo magnus præceptor nobis Chrysostomus non modo lucem illam non fuisse deitatem 498 increatam et inessentialem, sed ne incorpoream quidem. Dicit ille ita fere: « Si corporaliorem Salvator hanc

νέα ταύτη τοῦ Παλαμᾶ φάλαγγι προσέχειν τὸν νοῦν ὀπωσοῦν; οἷς πάντα μὲν ἀδείως τοιμᾶται λέγειν τὰ χεῖριστα, πάντων δ' οὖν μάλιστα θεῖκην ἀπονομῆν λατρῆαν τῷ τοῦ ἐν Θαβωρίῳ θαύματος φασί, καὶ ἀνοῦσιον αὐτὸ νομῆναι θεότητα ὑπεμμένην καὶ ἀνυπόστατον. Ἐμὲ μὲν γὰρ ἐνταυθοῖ Παλαμᾶς εὐρῆζει πολέμιον, καὶ γλώττη πάση καὶ βίβλοις ὄλαις ἀεὶ, κἂν μὴ βοῦληται, σιγῶντα δ' αὖν οὐδ' ἐν βοῦληται. Ἡ κολλοῦ μὲν' ἀν δέησαι βαρβαρικῆς ἀπνοίας εἶναι μεσῶν, πολλοῦ δ' ἀν πολυθείας ἔχειν τὸ ἥττον Ἑλληνικῆς, ὅτιρ ἀν πᾶνθ' ὅσα διὰ φώτων γίνεται θαύματα λατρεύειν εἴη διὰ φροντίδος. Οὐδὲ γὰρ οὐδὲ θῶμά τί ἐστιν ἢ ἀκτιστος ἐκείνη τοῦ Σωτήρος οὐσία, ἵνα μέρος μὲν παραφανῆ, μέρος δ' ὀκῶ; γὰρ, ἀμερῆς οὐσα δύναμις καὶ κυρίως ἐν, ἀριθμοῦ παντὸς παντάπασιν ὑπέρτερον; Ὅστε γὰρ ἐκείνη μερισμῶ τινι δοῦθα γεγέννηκεν, οὐτ' ἀριθμὸς οὐδεὶς ἐμέρισεν αὐτήν· ἀλλ' ἐν οὐσα φύσει καὶ μονῆ; ἀεὶ, μεμνήκεν ἀεὶ μοναδικῆ τε καὶ ἀτραπτος καὶ ἀόρατος. Φησὶ γὰρ καὶ ὁ θεός Χρυσόστομος ὡς εἰ αὐτὴν ἐύρων οἱ προφήται: τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ, οὐκ ἀν διαφόρως θεῖοντο· ἀπλῆ γὰρ τις ἐκείνη καὶ ἀσημάτιστος καὶ ἀσύνθετος καὶ ἀπερίγραφτος καὶ ἀεὶ ὡσαύτως ἔχουσα. Ἄλλ' εἶδεις, φησὶ, τῆς ἀθέατου θεῖκῆς αὐτοῦ βασιλείας τὴν δόξαν. Εἶτα οὐ τὸ ἐκκαλύψαι μείζων τὴν δύναμιν ἔχει τοῦ δεῖξαι· κεκαλυμμένου γὰρ τινος θελοῖ φανέρωσιν πράγματος· τὸ δὲ δεῖξαι λέξις ἐστὶ κἂν τοῖς φαινομένοις χρεῖωδης ἀπλῶς, ὡσερ ἀν εἰ ἐν βαλαντίῳ καλυπτομένων μαργάρων μόνον δεῖκνυοὶ τις τὸ βαλάντιον· οὗτος γὰρ εἶδεις μὲν, οὐκ ἐξεκάλυψ' ἂν τὸ λέγων ὅτι οὐκ ἐνέθη ὁ Ἰησοῦς εἰς τὸ πλῆτον, τὸ θεότητα αὐτοῖς ἐκκαλύψαι τρανότερον.

IB'. Ἐπιστῆσαι δ' ἄξιον πῶς δύο θαυμάσια ἐν ταῦθα διειλημμένων, καὶ τοῦ μὲν παράδειξιν ἐγλοῦντος θεότητος τοῦ δ' ἐκκαλύψιν, καὶ τῆς μὲν εἰληγίας τὸ ἥττον τῆς δ' ἐκκαλύψεως τὸ μείζων. Ἡ μὲν τὸ ἥττον ἔχειν ἔλαχε, ταύτη Παλαμᾶ; λατρευτικήν νέμει προσκύνησιν, ἢ δὲ τὸ μείζων ἔλαχε, ταύτη δ' οὖν οὐδ' ἠντινοῦν. Γελοῖον [f. 250 a] γὰρ ἀν εἴη τὸ μὲν ἔλαττον κατὰ δύναμιν μεγίστην καρποῦσθαι τιμὴν, τὸ δ' ὑπέρτερον μηδὲ τὴν τοῦ ἥττοννο;· καὶ ὁ μὲν ἐαυτῷ ἥμιστ' ἔχει, τοῦθ' ἑτέροις ἐπαρκεῖ, ὁ δὲ μάλιστα' ἐαυτῷ, τοῦθ' ἑτέροις μηδαμῆ· καὶ ὃ μὲν μὴδ' ἰσομορεῖν χαῖς τῆς ἰσότητος; πλάστιγῆ; δύναμις; εἴη, τοῦτω πάσης ὀλοσχερῶς συγχωρεῖν τῆς ὀκῆς; ὁ δὲ πλείω τὴν τῆς ῥοπῆς ἐμῆρῆσιαν ἔχει πικλῶ, τοῦτο δ' ἐκείνου κουρύτερον ἠγαθὰ πολλῶ. Εἰ δ' εὐθείας ταυτεῖ, ἢ που πᾶσαν ὑπερῆλασαν εὐθέσιαν, ὁ τῆ ἐκκαλύψει μὴ συχωρεῖται μὴδ' ἔγγυς ἔλθειν, τοῦτω δὲ καὶ τὴν τῆς ἀκτιστου θεότητος προσνέμειν τιμὴν. Πῶς γὰρ ἀν ποτέ τι τῶν ἐν αἰσθητῶ φαινομένων εἶδει καὶ ὑποβαλλομένων αἰσθησεῖ θεότης ἀκτιστος εἴη; Ὅπου μὴδὲ τὴν τῶν ἀσωμάτων ἀγγέλων φύσιν ἀνθρωπῆνοι; ὑποπεσεῖν δυνατὸν ὀφθαλμοῖς, ὡς ἀνω καὶ κάτω δίδεικται· τε καὶ αὐτοδιδακτὸν ἐστὶν ἀνθρωπῆνη συνέσει πάση. Δηλώσει δ' οὖν καὶ ὁ μέγας αὐθῆς διδάσκαλος; ἤμιν Χρυσόσθημων, μὴ μόνον ὅτι μὴ ἦν

ἐκείνο τὸ φῶς θαύτη; ἀκτιστός τε καὶ ἀνούσιος, ἀλλ' οὐδ' ἀσώματον· φησὶ γὰρ ὑμῶν οὕτως πως οὕτος αὐτό· «Εἰ καὶ σωματικώτερον ὁ Σωτὴρ τοῦτ' ἔδεικνυ τὸ φῶς, ἀλλ' οὖν πολλὴν ἐπιθυμίαν τὸ πρᾶγμα εἶχε.» Καὶ πάλιν, «Εἰ δ' ἀμυδρὰν τινα τῶν μελλόντων ὁ Πέτρος ἰδὼν εἰκόνα, *Καλὸν ἔστιν ἡμᾶς ἄδε εἶναι*, ἔφη, τί ἂν τις εἴπῃ ὅτι αὐτὴ τῶν πραγματείων ἡ ἀλήθεια παραγένηται;» Καὶ πάλιν, «Ἐδάσάμεθα, ὁ φησὶ, εἰ τὴν δόξιν αὐτοῦ, οὐκ ἂν θεασάμενοι εἰ μὴ διὰ τοῦ συντρόφου σώματος ἡμῶν ὡφθη.» Καὶ πάλιν, «Ἄν θέλωμεν, καὶ ἡμεῖς ἰδέμεθα τὸν Χριστὸν, οὐκ οὕτως ὡς ἡ ἀπόστολοι τότε, ἀλλὰ πολλῶ λαμπρότερον· οὐ γὰρ οὕτως ὑπερὸν ἔξεν.»

ΙΓ'. Εἰ οὖν λαμπρὸν μὲν ὁ Χριστὸς ἐνταῦθα τὸ φῶς; ἐκείνο δέδειχε/ λαμπρότερον δ' οὖν ἐς τὸ μέλλον τοῖς ἀγίοις δείξει ἀνδράσι, πιστευτὸν ἀνάγκη τῷ Χρυσόρρητῳ σωματικώτερον εἶναι τὸ φῶς ἐκεῖνο σαφῶς παραινούντι, καὶ ἀληθείας ἀμυδρὰν εἰκόνα καὶ οὐκ αὐτὴν τὴν ἀλήθειαν. Εἰ δ' οὖν, ἀάγκη λοιπὸν καὶ τὴν νῦν ὑπεριμένην καὶ ἀνούσιον τούτην τοῦ Παλαμᾶ θεότητα πρὸς τὸ λαμπρότερον τε καὶ ὑπερκαίμενον ἀπαλλάξαι, καὶ γενέσθαι τὸ μὲν ἄκτιστον ἀκτιστότερον, τὸ δ' ἀνούσιον ἀνούσιώτερον, καὶ ἅμα τὸ ὁρατὸν ὁρατώτερον, εἰ χρὴ καὶ τοιαῦθ' ὀλως ἐνθυμεῖσθαι γούν ἢ καὶ γλώττη προφέρειν· σκεπτεῖν δὲ ὁμῶς τί ἂν εἴη τοῦτ' ὁ φανταζόμενος μὲν ἀγνοεῖ, ἀγνοῶν δὲ βλάσφημεῖ, βλάσφημῶν δ' ἀπατᾷ τοὺς πολλούς· πολλῶ γὰρ ἡμῖν κερπωδέστερον τοιαῦτ' ἔρευνᾶν ἢ Σωκράτην ἐκείνον τὸν Σωφρονίσκου, ὅστις εἰη σοφὸς Ἀθηναῖος μᾶλλον αὐτοῦ ζητοῦντα, περιεναὶ δ: καστὰς καὶ βήτορας καὶ ποιητὰς τραγῳδίων καὶ διθυράμβων καὶ πρὸς τούτους χειροτέχνων παντοδαπτῶν, ὡς ἐνταῦθα ἐπ' αὐτοφώρῳ καταληψόμενον τὴν ἀλήθειαν. Φασὶ τοίνυν, οἷς λόγῳ καὶ ἔργῳ μεθοδικῆν ἐμπειρίαν ἀκρίτως ἐπιτοῖς δεδωκέναι συμπέπτωκεν, ὡς ἀρχὴ πλάνης νοῦ κινούσης, ἐξ ἧς κινούμενος ὁ νοῦς ἐν σχήματι καὶ μορφῇ περιγράφει τὸ θεῖον· καὶ πάλιν, «Μακάριος ὁ νοῦς δ: κατὰ [f. 250 b.] τὸν κατὰ τῆς προσευχῆς τελείαν ἀμορφίαν ἐκτίσται.» Καὶ πάλιν, «Μὴ ζῆται παντελῶς μορφὴν τινα ἢ σχῆμα ἢ χρώμα δεῖσθαι ἐν τῷ τῆς προσευχῆς κυρῶ.» Καὶ πάλιν, «Μὴ πόθει ἀγγέλους ἰδεῖν ἢ ἑνώμεναι ἢ Χριστὸν αἰσθητῶς, ἵνα μὴ τέλειον φρονήμα; γένῃ, λύκον ἀντὶ ποιμένος δεχόμενος καὶ προσκυνοῦν τοῖς αἰσχροῖς δαίμοσι.» Ὅτι γὰρ πᾶν τὸ ἐν σχήματι φαινόμενον τῷ νῷ εἴτε ὡς φῶς εἴτε ὡς πῦρ ἐκ τῆς τοῦ ἐχθροῦ κακοτεχνίας γίνεται, ὁ θεοπέσιος Παῦλος σαφῶς διδάσκει, εἰς ἀγγελὸν φωτὸς αὐτὸν λέγων μετασχηματίζεσθαι. Οὐ δεῖ οὖν ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐπιπέσει τινὰ τὸν ἀσκητικὸν μετεναίβειν, ἵνα μὴ ὁ Σατανᾶς ἐτοιμῆν εὐρη τὴν ψυχὴν ἐνταῦθεν εἰς ἀρπαγὴν. Καὶ τί δεῖ πλείους ἐνταῦθ' ἀνελέττειν βίβλους ἀγίων ἀνδρῶν, ἐπίδοσι σὺν γε σοφίᾳ καὶ νόμοις ἀσκήσεως ἐν ἐπιτοῦν ἐκασομηχεσθαι βίον, οἷς συνήθειαι μετεσθῆναι ἅπαν, ἐξὸν ἀρκεῖσθαι μόνοις ταῖς οἰς θεραπευταὶ τῆς ἐναστώσεως χρεῖαι ἡμῖν ἐν τῷ παρόντι προδεδίληται; Ὅτι μὲν γὰρ αἱ φαινόμεναι τοῖς ἀγίοις ἐπίδοσι μορφώσεις καὶ οἱ σχηματισμοὶ δι' ἀγγέλων τελοῦνται θεοῦ, πᾶν γέ τι ἱκανῶς ἀποδεδειχθαι ὀλομαι· μηδὲ γὰρ εἶναι δυνατὸν ἀμέτρω γενέσθαι τῷ ποτὲ θεότητος ἐπιφάνειαν καθ' αὐτήν.

ostendit lucem, non magnum desiderium res habebat. » Et rursus : Si obscuram futurorum imaginem videns Petrus : Bonum, inquit, nos hic esse, quid quisquam dixerit, si rerum veritas facta esset? » Et rursus : « Vidimus gloriam ejus, sed non nisi per adjunctum corpus nobis apparentem ; » et rursus : « Si volumus, et ipsi videbimus Christum, non sit apostoli olim, sed multo luculentius. Non enim sic postea venit. »

XIII. Si igitur splendidiorem in monte lucem illam Christus ostendit, splendidiorem in futuro sanctis viris ostendet, credendum necessario est Chrysostomo, corporaliorem esse lucem illam aperte admonenti et obscuram veritatis imaginem, non ipsam autem veritatem. Si hæc ita sunt, necessario etiam consequitur subjectam et inessentiali hanc Palamæ deitatem in splendidiorem et superjectam permutari et ex increato fieri increatus, ex inessentiali inessentialius, et ex visibili visibilis, si opus est talia omnino dijudicare aut verbis explicare. Attamen videndum porro est, cur qui fingit sibi aliquid, nescit; qui nescit, illudit; qui illudit, multos decipit. Multo enim magis nos decet talia exquirere quam de Socrate illo Sophronisci filio, quis fuerit Atheniensium eo sapientior, quærentem discurrere ad judices et rhetores et poetas tragicos dithyrambicosque et præterea ad varias artes, ut inde veritas manifesto deprehendatur. Dicunt li qui verbis et factis rationalem vitæ viam inierunt, initium erroris esse mentis arrogantiam, quæ animus perducitur ad divinum formis et figuris circumscribendum. Et rursus : « Beatus animus, qui orationis tempore ab omni forma se abstrahit. » Et rursus : « Ne quæro omnino formam quamdam aut figuram, aut corpus recipere in orationis tempore. » Et rursus : « Ne desideres angelos videre, aut potestates, aut Christum sensibilibiter, ut ne plane æpens fias, lupro pro pastore recepto, et veneratione turpibus dæmonibus tradita. » Nam quidquid sub forma menti apparet sive ut lucem sive ut ignem fieri diaboli malignitate, divinus Paulus sapienter docet de angelo lucis, quem transfiguratum dicit. Non igitur opus est huic spei asceticam quamdam vitam superstruere, ne Satanas paratam prædam deprehendat animum. Atque quid necesse est ibidem libros sanctorum virorum evolvere, qui sapientia et legibus asceticis vitam eorum exornarunt, quibus in omnibus prudentia iust, cum sufficient, qui præsentī necessitati serviunt? Nam formationes et visiones quæ sanctis interdum apparebant, per angelos factas esse, satis demonstratum puto. Non enim potest immediate unquam deitas ipsa apparere.

500

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ

ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΛΓ΄.

EJUSDEM NICEPHORI GREGORÆ

BYZANTINÆ HISTORIÆ LIBER XXXVI.

501 I. Incipiens historiam proposueram mihi, A ut rerum publicarum enarrationem et explicationem posteris traderem; sed quemadmodum sævus ventus e septentrionalibus delapsus regionibus antequam animadvertamus et ei resistere conemur reponne prorupit, et animi con uetani tranquillitatem turbat, divinæ Ecclesiæ tempestates et fluctus asserens. Idcirco cum semel cœpisset describere, quæcunque qualiaque ex Ecclesiæ fundamento naufragia acciderant, necesse erat etiam et qui, et quomodo et quantopere et quo studio in tempestuillarum fluctibus perseverassent, hujus historiæ seriei et inter se conjungere, quæ causæ frissent, ut doceretur, præmittere. Eorum quæ inter se connexa sunt, nec unquam a communi connexu abrupti possunt, variam et **502** multiplicem historiam pro simpliciter et nuda effecimus. Nam præter opinionem et inde ab initio propositum in rebus et publicis et ecclesiasticis accidit nobis quasi medio in itinere, ut uultus excursionis et repetitiones sermonum instituere et interserere et subsidia permulta plerumque et admonitiones et varias ambages adhibere cogemur modo ex longinquo, modo ex propinquo. Igitur cum ad talem necessitatem pervenimus, discernendum est in rebus diversimode exponendis. Et enim quæ ab hominibus et animo et corpore attentibus tractantur cum et natura et legibus et moribus dirigantur, necesse est diversas fieri vias, propter diversitatem tractantium et tractandorum, eorum, quæ dirigunt et quæ diriguntur, ut dictum est: et verso ordine, quæ per longa, quæ per breviora temporis spatia, quæ modicam vilitatem nacta sunt, quæ ad majorem quam illa redacta sunt; quæ per se, quæ non per se; modo sub temere, modo prudenter gerentibus, quæ denique non eadem nusquam, ne dicam diversa et implicata et plane dissimillima. Quod igitur cum fecimus, non ineptum quoddam facere neque ipsi putavimus neque **503** aliis visi sumus nec si postea faciemus, inane quoddam faciemus nec facere

[Cod. Reg. 3075] [f. 251 a] A. Ἐμοὶ δ' ἀρχομένη τῆς ἱστορίας τὸ σκοπιμώτατον ἦν τὴν τῶν δημοσίων πραγμάτων τοῖς ἑπειτ' ἀνθρώποις γράφοντι παραπέμπειν διηγησίν τε καὶ δὴλωσιν· ἀλλ' ὥσπερ τις ἀγριος ἀνεμος ἐξ ἀρκτῶν καταβραγεῖς πηγῶν, πρὶν ἡμᾶς αἰσθῆσθαι καὶ πρὶν παρεσκευάσθαι πρὸς τὴν ἀπάντησιν, ἐξαίφνης συνεκύησέ τε καὶ συνετάραξε τῆς ἡμετέρας καὶ συνήθους ἐκείνης γαλήνης τοῦδαφος, τοὺς κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας ἐπινεγκῶν χειμῶνας καὶ κλύδωνας. Κάποιδῆπερ διὰ τὰς ἀναγκαῖον ἀπαξ προσλομένῳ διεξιέναι πίνθ' ὥσπερ ἂν καὶ οἷά γε εἴη τὰ τέως παρεκπεσόντα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑποθέσεως ναυάγια, καὶ οἵτινες εἴεν καὶ ὅπως καὶ μέχρι πόσου καὶ μεθ' οὗσας τῆς προθυμίας τοῖς τῶν χειμῶνων ἐκείνων ἐνεκαρτέρησαν κύμασι συνεῖρπιν καὶ συνυφαίνειν τῷ τῆς ἱστορίας σώματι ταυτησί, καὶ συνάπτειν ἑκατέροις ἐκότερα ἅτε συναΐτια γινόμενα ἀλλήλοις, ὡς δευχθήσεται πρὸς τοὺς ἡμῖν, καὶ ὅφ' ἐαυτῶν ἀλλήλοισ συμπελεκόμενα, καὶ οὐδαμῆ τῆς πρὸς ἄλληλα συμφύτας τε καὶ ἀλληλουχίας διασπασθῆναι δυνάμενα, πολυειδῆ καὶ διπλῆν ἀνθ' ἀπλῆς καὶ μονοειδοῦς ἐἰσθόμεν δρώντας τὴν ἱστορίαν δημοσίων πραγμάτων καὶ ἅμα ἐκκλησιαστικῶν, παρὰ πᾶσάν τε προσδοκίαν καὶ παρὰ πᾶσαν τὴν ἐξ ἀρχῆς ἡμῶν πρόθεσιν συμβᾶν οὕτως ὡς ἐν μέσῳ φάναι πορεῖξ, ὡς ἀναγκάζεσθαι ἡμᾶς συνεχεῖς τὰς ἐκδρομάς τε καὶ ἀνελλεῖς καὶ ἐπαναληψείας τῶν λόγων ποιεῖσθαι καὶ ἐφαρμόττειν καὶ συντιθέσθαι, καὶ παραπομπὰς καμπόλλας, πολλαχῆ ποιεῖσθαι καὶ ἀνομνήσεις καὶ περιόδους πολυτρόπους, νῦν μὲν διὰ μακροῦ τοῦ μεταξὺ, νῦν δ' ἐκ τοῦ σύγγεγος. Ἀνεμέσθητον οὖν εἶναι χρεῶν τὸ καθ' ἡμᾶς εἰς τοῦτ' ἀνάγκης συνελαθέντας τῆ τῶν ἐξ ἀνάγκης ἄλλοτ' ἄλλως ἐχόντων πραγμάτων φορᾶ. Ὑπὸ γὰρ δυσὶν ἔναντίοις, ψυχαῖς δηλαδὴ καὶ σώμασι, χρωμένων ἀνθρώπων αὐτὰ διοικούμενζ, πῶς μὲν ὑπὸ φύσεως καὶ αὐτὰ, πῶς ἴ' ὑπὸ νόμων καὶ ἐθῶν ρυθμιζόμενα, [f. 251 b] ἀνάγκη διαφόρους γίνεσθαι τοὺς βίους διαφόρων ὄντων τῶν τε διοικούντων καὶ διοικουμένων, τῶν τε ρυθμιζόντων καὶ ρυθμιζόμενων, ὡς εἴρηται, καὶ ἐξαλλάττεσθαι

τῶς μὲν διὰ μακρῶν, πῶς δὲ διὰ συχνῶν τῶν μεταξύ χρονικῶν περιόδων, καὶ πῶς μὲν μετριωτέραν καρ-
 κυμένων φαυλότητα, πῶς δ' εἰ; μείζην τὴν ἀμε-
 τριαν ἐκφερομένων ἢ κατ' ἔχεινα, καὶ πῶς μὲν ὑπὸ
 τῶν αὐτῶν, πῶς δ' οὐχ ὑπὸ τῶν αὐτῶν, νῦν μὲν τὰ
 αὐτὰ διὰ βίου πλημμελοῦντων ἢ σωφρονούντων, πῶς
 δ' οὐδαμῇ τὰ αὐτὰ ὅτι μὴ διαφορά καὶ πολυειδῆ
 καὶ πολυτροπώτατα. Ὁ γοῦν κολλάκις ἡμεῖς; δεδρα-
 κότας; οὐ τῶν ἀτόπων οὐδὲν οὐδαμῇ ποτε δρᾶν οὐτ'
 ἐνομοίσαμεν, οὐτ' ἐνομοίσημεν, τοῦτ' αὐτὸ καὶ νῦν τε
 καὶ ἔπειτα δρῶντες, φλαυρῶν οὐδὲν οὐτε δρῶντων
 ἂν ποτε, οὐτε δρᾶν ποτε νομοθετήμεν ἂν. Ἡ πολλὴ
 μὲντ' ἂν εἴη νέμοις πολλῆν πανταχόθεν ἡμῖν τὴν
 χλεύην ἐπισωρεύουσα, τῷ μεγίστῳ μέρει ζημιῶν
 αἰρουμένοις διὰ βρατῶν τὸς ἔσοι τὸ πρὸς θεὸν ἀκήρατον ἐτι σέβας τηροῦντες; ἔχουσι λίαν ἐρωτικῶς
 τῆς ἐς τὰ δόγματα χρείας τε καὶ ζητήσεως. Ἡ που σχετικώτερον μέχρι θανάτου τοῖς ἐντεῦθεν ἐνηθλη-
 κίτα; δεινοῖς ἡμῶς ὑπὲρ εὐσεβείας περιβλήπτοις πράξεσιν ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ, ἔπειτα βρατῶν δού-
 ναι γαστρι, σιωπῶντας καὶ ὡσπερ ὠριάν κατεγνωκότας, ὅσα πόσης ὥρας πίψουκε καὶ πάτης δξια
 σκουδῆς. Δι' ἃ δὴ καὶ ἐπαντιέον ζῆθεν ἡμῖν πρὸ βραχέος ὁ λόγος; καὶ ὅπη τὸν δρόμον ἀνεπαύκει.

Β'. Τοῦ γὰρ χειμῶνος ἐκείνου πᾶν σκληροῦ γενο-
 μένου διὰ τὸ πᾶν τι πλείστην καὶ ἐπὶ κλειστον
 καταβραβεῖσαν χιόνα πᾶσαν σχεδὸν αὐτῆς οἰκίαν
 ἐμπλήσασα, ἐπὶ πλεόν ὁ βασιλεὺς τῆ Τινέφω ἐνδια-
 τρεψα, τὰ τε ἄλλα διοικῶν, καὶ πάντων μάλιστα τὴν
 εἰς τὸ ἔπειτα τοῦ βασιλέως γυναικαδέλφου Ματθαίου
 φυλακῆν ἐν φροντίδι μεγίστη κοικόμενος. Ἐδοξεν
 οὖν ἀνεπαυθίνα εἰς Μιτυλήνην ἐκεῖ παρὰ Κατα-
 λουζῶν φυλάττεσθαι τῷ Λατίνῳ, ὃς ἐπ' ἀδελφῇ γαμ-
 θρὸς ὑπάρχων τῷ βασιλεὶ πάσης ἐπατρόπευε Λέσθου
 τῆς νήσου. Οὗ γενομένου ἀπῆει μὲν καὶ ἐς Φωκαίαν
 εἰθις διὰ τὴν τοῦ Ἰρχανοῦ παιδοῦ ὁ βασιλεὺς, ἐπα-
 νῆκε δ' οὐδὲν ὦν ἐβούλετο πεπραγῶς. Καὶ ὁ χειμῶν
 ἐν τοῦτοις [f. 252 a] ἐτελεύτα. Ἐπανελθούτος δ'
 ἐς Βυζάντιον αὐθις τοῦ βασιλέως ἐκείθεν, ἦρος ἦδη
 ἀρχομένου, κατῆκε καὶ ὁ βάρβαρος Ἰρχανός, ἐκ τῶν
 ὀψηλοτέρων τῆς Βιθυνίας μερῶν ἄγρι τῶν περὶ τῶν
 τῆς Χαλκηδονίας ἡπείρου, καὶ ὠμίλησεν ἐκείθεν τῷ
 βασιλεὶ, καὶ ἐκοινολόγησάτο περὶ τοῦ υἱοῦ; αἰθις,
 οὐκ αὐτοπροσώπως ἀλλὰ δι' ἀκατίων καὶ πρέσβειον
 ἀπὸ βραχέος πᾶν τοῦ διαστήματος, ἔγγυθω γε-
 νομένου τοῦ βασιλέως διὰ βρατῶν τῆς χρείας, καὶ
 μετὰ τῶν οικειῶν ἐπάνω τοῦ πύργου τὴν σκηνὴν
 πηξαμένου, ὃς ἐν μέσῳ τῆς μεταξὺ θαλάττης ἐκ πα-
 λαιοῦ πεπηγῶς Ἄρχλα καλεῖται πρὸς Βυζαντίων.
 Ὅσα μὲν οὖν καὶ ὅσα ἦν ἄπερ σφίσι ἐλθῆναι τε καὶ
 ἐπηγγελάται τινικαῦτα διὰ τῶν μεταξύ πρέσβειων,
 ἡμέρας ἀνηλωκόσιν ἐνταῦθα τρεῖς, καὶ οἷος πρὸς ἀλ-
 λήλους τὰς τε δεξιώσεις καὶ φιλοφροσύνας πεποιήνται,
 οὐκ ἀναγκαῖον διεξιέναι καθ' ἕκαστα· τὸ δ' οὖν τῆς
 ἐνταῦθ' ὀμιλίας συμπέρασμα ἦν, ὅτι δεδώκασιν ἀλ-
 λήλοις ἔγγυθας ἐπὶ θυγατρὶ γενέσθαι γαμβρὸν τῷ
 βασιλεὶ τὸν ἐλευθερωθῆσόμενον τοῦ Ἰρχανοῦ παιδοῦ,
 καὶ ἅμα εἶναι διηγεκίς καὶ ἀλύτους σπονδῆς με-
 ταξὺ Ρωμαίων τε καὶ Βαρβάρων. Κατὰ τοῦτοις
 χρήματα εἰληφῶς ὁ βασιλεὺς; οὐκ ὀλίγα πρὸς τε τοῦ
 Ἰρχανοῦ καὶ ἅμα πρὸς Βυζαντίων, ἔρανον πεπρα-
 χῶν κοινῇ, πλήρεσιν ἰστίοις ἀρας κατέπλευσεν
 αὐθις ἐς Φωκαίαν. Καὶ χρήματα δούς τῷ Καλοθέτῳ
 μέχρι τῶν ἑκατῶν χιλιάδων ἔγγιστα, καὶ ἅμα ὅξιοι-
 μάτων τοῦτον κοσμήσας λαμπρῶν, ὅψδ καὶ μέλλε,

A putabimur. Magnum profecto supplicium esset et
 nullam nobis ignominiam maximam partem accu-
 mulaturum, si libidine ducti eos illudendos aggre-
 deremur, qui since: a in Deum veneratione conser-
 vata, magno cum amore desiderium dogmatum et
 studium tenent. Certe nihil miserius ad mortem
 usque, quam tristibus nos ac pervulgatis ob religio-
 nem fortunis implicatos privatim et publice cum
 facilitate servire corpori ei tanquam intempestiva
 habere, quæ omni tempore facta sunt et digna
 omni studio. Jam vero relegendum est, unde paulo
 antes oratio de vita deflexit.

B. Hieme illa aspera cum multæ et plerumque
 continue nives hominum domicilia obruerent, ma-
 jorem temporis partem imp. Tenedi degebat, et alia
 procurans et omnium maxime futuro tempore soceri
 imp. Matthæi custodiam in maxima cura collocans.
 Visum est igitur Mitylenam abductum a Cataluzo
 Latino custodiri, qui per sororem socer imp. toti

504 præerat insulæ Lesbo. Quæ cum facta
 essent, in Phocæam ob Hyrcani filium imp. rediit,
 nec quidquam eorum quæ volebat assequi po-
 tuit. Et hiems his rebus finita. Inde Byzantium
 eum imp. redisset, primo jam vere, Hyrcanus bar-
 barus ex altis Bithyniæ regionibus usque ad Chal-
 cedonicam oram profectus est, et ibidem cum imp.
 colloctus consilium de illo communicavit, non
 ipse quidem, sed perscaphas et legatos, cum breve
 tantum spatium imp. abesset propter rei levitatem.
 Et cum suis supra arcem domicilium collocavit,
 quæ mari circumdata et antiquo tempore firma
 Archa a Byzantiis nominabatur. Quæ qualiaque
 fuerint, quæ ab illis dicta sunt nuntiataque per le-
 gatos tribus diebus, quales honores et benevolentia
 documenta sibi invicem contulerint, non opus
 est pluribus referre. Finis autem colloquii erat,
 postquam pignora sibi invicem dederunt propter
 filiam ut socer imp. futurus esset Hyrcani filius
 in libertatem restitutus, et perpetua atque inal-
 terata sædera inter Romanos et Barbaros essent.
 Præterea nummis acceptis non paucis ab Hyrcano:
 et Byzantiis, qui cenam publice celebrarant, imp.
 plenis velis in urbem Phocæam renavigavit et opibus
 Calotheto fere mille centum datis 505 et dignita-
 tum honoribus in eo collocatis, sero vix quæsitus
 Hyrcani filium recepit. Lætus Byzantium profectus
 est. Et tum temporis annus in summa æstate erat,
 qua circa horrea et fructuum curam necessita
 cogit laboribus operam dare, quibus negotium
 agricultura est. Romanorum igitur relius ubique
 lictioribus factis cum imp. usque ad Byzantium.
 navibus pergeret, una triremis regia princeps e
 imp. et Hyrcani filium dimisit. Cæteræ trireme:

præternavigantes cum carminum admodum lætissimorum cantu, quippe quæ pacem ab barbaro duce nuntiata, non amplius in spe dormientem viderent, sed in lucem prolata publicam tranquillitatem incredibili Dei providentia. Quas igitur gratias et honores in epulis et quantam magnificentiam in vestibus continuo mutandis Hyrcani filio tribuerit, generum eum appellans et filium et quæ præterea ejusmodi amat humanus et domesticus mos et dicere et facere, hæc enumerare superfluum mihi videtur. Nota enim erunt omnibus etsi silentio a nobis omissa. Nam communium opinionum et morum largam scientiam unusquisque e variis vitæ casibus **506** colligere et singulorum experientiam in unum componere pro sua ratione potest. Quantopere autem peracta navigatione in conspectu Byzantium cum honoraverit, et quot adfuerint ex peregrinis terris et urbibus, enumerare non ad rem spectare putavi. Videre poterant enim omnes imp. equitem equidem barbarum introducentem in regia domicilia. Ille post imp. cum solis imp. liberis et patribus vehebatur. Cæterum nimium honorem animadvertisse barbarum et quomodo veritus esset, inaudita ex regis portis introductio ostendit. Perfecta manu comprehendentem imp. manum et præbens habenas ejus quo vehebatur equi alta voce ut sibi descendere liceat postulet et invitus et quasi obstrepens, in mediam usque aulam regiam venit. Ubi non quidem ad voluntatem imp. ex equo descendit et regium equum comprehensis habenis in equile usque regium duxit. Deinde cum imp. in regia conclavia introibat, ubi Helenam imperatricem cum videret, servorum more venerationem præstando hæc fere verba protulit: « Equidem, inquit, per vias quas universi Creator et Dominus novit, repente captus eram medio e foco, ut ita dicam, et ipsa ex patria ereptus et summas, heu! miserias passus. Quodsi multos potentissimus hicce rex **507** meus et varius propter libertatem meam labores suscepit et itinera et longarum hiemum frigora pertulit et æstuosissimos ætatis ventos intolerabilem medio in mari ardorem circumferentes et ita me servitutis vinculis liberavit, dignum in justam remunerationem nihil habeo, supra enim potestatem meam est illud. Quod autem in potestatem cadit, non possum negare me omne debitum omnibus studii et voluntatis modis per omnem vitam meam præstiturum esse. » Quæ cum locutus esset et audisset, ut decebat, in conclave sibi antea destinatum abiit, non extra regiam, sed regio foco propinquum. Vestes præterea splendidas et continuo mutatas et variæ præterea documenta, modo ab imperatrice, modo ab imperatore, modo ab illustribus et nobilibus viris ipsi data proferre minime necessarium mihi videtur, ut etiam balnearum, epularum luxum quæ omnia omnibus cognosci possunt, tacere præstat.

μάλα τι πολυτρόπους ὑπὲρ τῆς ἐμῆς ἐλευθερίας κατεβάλετο πόνους καὶ δρόμους, καὶ χειμῶνων ὑπέμεινεν φύξεις μακρῶν καὶ θέρους καύσωνας δυσκαρτέρητον ἐν μέσῃ θαλάττῃ φέροντας κάμινον, καὶ οὕτω

A εἰλήφει τὸν ζυτούμενον παῖδα τοῦ Ὑρκανοῦ, καὶ ἐπανάει χαίρων ἐς τὸ Βυζάντιον. Καὶ ἦν τῆνικαῦτα τὸ ἔτος· ἐν ταῖς ἀρχαῖς τοῦ θέρους, ὅτε δὴ περὶ Ἰλινας καὶ οἴτου κομιδῆν ἀνάγκη συνήλθον ἀσχολεῖσθαι πάντας οἱ ἔρχοντο οἱ πόνοι γῆς, εἰρήνης ἄρτι παντοδαπῆς περιχρησεύσης τὰ Ρωμαίων πράγματα. Καὶ μέχρι μὲν ἐς Βυζάντιον ὁ πλοῦς ἦν ἐπανιόντι τῷ βασιλεῖ, μία τριήρης, ἡ βασιλικὴ ναυαρχία, ἐκόμισεν ἄμφω, τὸν τε βασιλέα καὶ [f. 252 b] τὸν Ὑρκανοῦ παῖδα· αἱ δ' ἄλλαι τριήρεις περιπλεύουσαι τε καὶ παραπλεύουσαι ἐν φθαῖς ἦσαν πάνυ χαίρουσαι, τὴν ἐπηγγελμένην πρὸς τοῦ τῶν Βαρβάρων ἡγεμόνος εἰρήνην οὐκέτ' ἐν ἐλπίδων σκιαῖς καθεύδουσαν βλέπουσαι, ἀλλ' εἰς φῶς προελθουσαν ἤδη κατάστασιν πρακτικὴν ἀπορρήτοις προναίαις τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ. Οἷας μὲν οὖν τὰς βασιλικὰς φιλοφροσύναις καὶ δεξιότησις ἐν εὐωχίαις καὶ ὄσον τὸ μεγαλοκρηπίδες ἐν ταῖς τῶν ἐνδυμάτων συχναῖς ἀλλαγαῖς ἐνεδειχάτο πρὸς τὸν τοῦ Ὑρκανοῦ παῖδα, γαμβρὸν αὐτὸν ἀποκαλῶν καὶ υἱὸν, καὶ ὅσα ἐπὶ τούτοις φιλεῖ τὸ ἀνθρώπινον καὶ δημόσιον ἔθος καὶ λέγειν καὶ θρῆν, περιττόν μοι διεξίναί δοκεῖ· γνώριμα γὰρ ἂν εἴη πᾶσι καὶ σιωπώμενα, τῶν κοινῶν ἐννοιῶν καὶ τῶν συντρόφων ἠθισμῶν τὴν τῆς ἐνταῦθα γνώσεως ὕλην ἀφθονον χορηγούντων αὐτόθεν ἐκάστοις, ἐκ τῶν τοῦ βίου πολυειδῶν πραγμάτων διδασκομένους ἀεὶ, καὶ ἀναλεγόμενοις τὴν τῶν ἐκάστων ἐμπειρίαν εἰς ἐν τῆροισμένοις συνέσεως ἐμπρακτον σύστημα. Ὅσα δ' ἄρτι καταπεπλευκῶν ἐς Βυζάντιον τετίμηκε τοῦτον ὁ βασιλεὺς, θεωμένους τῶν Βυζαντιῶν καὶ ὄσοι· ἐξ ἄλλοδαπῶν περῆσαν χωρῶν καὶ πόλεων, παρέλκον καὶ ταῦτα διεξίναί μοι νενόμιστα· εἶδον γὰρ ἅπαντες ὡς ἐπιππος ἐπιππον ὁ βασιλεὺς τὸν Βάρβαρον εἰσήνεγκε τὰς βασιλείους αὐλάς, ὁ δὲ μόνους ἐφέσται μετὰ βασιλέα βασιλέων πρὸς τε καὶ ἀδελφοῖς· πλὴν ὅτι αἰσθόμενος ὁ Βάρβαρος τὸ τῆς τιμῆς ὑπερβάλλον, καὶ οἷον αἰδεσθεῖς, τὸ ἀκούσιον τῆς εἰσαγωγῆς εὐθὺς ἐκ τῶν βασιλείων πύλων ἐνεδείκνυτο, ἀντιτείνων καὶ ἀνδάλκων τὴν καθέλκουσαν ἐκ χειρὸς χειρὰ τοῦ βασιλέως, καὶ ἐπέχων τὰς ἡνίας οὐπὲρ αὐτὸς ἐπωχεῖτο ἵππου, καὶ γλώττῃ πάσῃ δεόμενος ἀφῆθῆναι. Ὅμως οὕτω δυσανασχετῶν καὶ ἀχθόμενος καὶ οἷον ἀφηνιάζων ἦκε μέχρι καὶ ἐς τὸ μέσον τῆς βασιλικῆς αὐλῆς.

D [f. 253 a] Ἐνταῦθα δὲ καὶ μὴ χάνουσι τι βουλομένου τοῦ βασιλέως ἀπεπέδησά τε τοῦ ἵππου πρὸς γῆν, καὶ τὰς ἡνίας τοῦ βασιλικοῦ χειρωσάμενος ἵππου ἴθουν ἄχρι τοῦ βασιλικοῦ πεζευτηρίου. Ἐπειτα συνείσθη τῷ βασιλεῖ πρὸς τοὺς βασιλικούς θαλάμους· ἔνθα δὴ καὶ τὴν βασιλίδα Ἑλένην ἰδὼν δουλικῶς τε αὐτῇ τὴν προσκύνησιν ἀπέτισε σχήματι, καὶ ἅμα τοιαῦτα ἐφθέγγετο ῥήματα· « Ἐγὼ, ὦ φησὶ, ἐ διὰ τρόπους οὗς ἔ τῶν δίων οἶδε δημιουργὸς καὶ Δεσπότης, ἐξαφῆνης ἐγεγόνειν αἰχμάλωτος, ἐκ μέσης ἑστίας εἰπεῖν καὶ πατρίδος αὐτῆς ἀρπαγὴς, καὶ τὰ μέγιστα ἐπεπόνθειν, φῶς ἰ τῶν δεινῶν. Ἐπεὶ δὲ πολλοὺς οὐμὸς αὐθέντης οὗτος καὶ βασιλεὺς καὶ

μα τῶν δεσμῶν τῆς αἰγμάλωσις ἐξείλετο, ἄξιον μὲν εἰς ἀμοιβὴν ἀποχωρῶσα οὐκ ἂν ποτε σχολῆν (ὅπερ γὰρ ἐμὲ τοῦτό γε), τὸ δ' οὖν εἰς δύναμιν ἤκον ἐμήν, οὐκ ἂν δυναίμην ἀρνεῖσθαι μὴ οὐχ ἅπαν τελεῖν τῆς εἰκῆς καθ' ἅπαντας τρόπους ὀρίμης καὶ θελήσεως διὰ παντός μοι τοῦ βίου. Ἐαυτὰ δὲ καὶ τοιαῦτα φθεγγόμενος, καὶ ἀκούσας ὅποσα χρεῶν, πρὸς τὴν αὐτῶν γε ἀπολεχθεῖσαν ἀπήει σκηπὴν, οὐκ ἔξω τῶν βασιλείων, ἀλλὰ τῆς βασιλικῆς ἐστίας ἔγγυς. Τὰς δ' ἐπὶ τούτοις τῶν ἐνδυμάτων συχνάς καὶ λαμπράς ἀλλαγάς, καὶ τὰ ποικίλα χαρίσματα νῦν μὲν τῆς βασιλίδος, νῦν δὲ τοῦ βασιλέως, νῦν δὲ τῶν ἐνδόξων καὶ εὐγενῶν τῆς βασιλείας ἀνδρῶν, καὶ ταῦτα τῶν ἥκιστα ἀναγκαίων μοι λέγειν δοκεῖ, καὶ μὴν καὶ ὅσα περὶ λουτρῶν ἀναπαύσεως καὶ τραπεζῶν πολυτέλειαν πέφυκεν· ἃ πάντα πᾶσι γινωσκόμενα σιγῶν περαινεῖ.

[f. 203 b] Γ'. Ἐκεῖνο δ' ἄξιον μᾶλλον θαυμάσαι. Ἄ ποῖον δὴ τοῦτο; Τὴν τοῦ βασιλέως φημί μεγαλοφυλίαν, πῶς μεταξὺ τῶν τοιούτων τέρφων βραχὺ νοσήσαν τὸ διετὲς αὐτοῦ βρέφος καὶ τεθνηκὸς οὐκ ἐσάλευσε τῶν αὐτοῦ φρονῶν τὰς κρηπίδας, οὐδ' ἀθυμίαν ἀνήκεστον εὐθυμίας ἀλλάξασθαι προσκαίρου παρέπεισεν· ἀλλ' αὐτοσχέδιον ξηνηλασίαν μηχανησάμενος αὐθημερὸν θρηνοῦντων ἄμα καὶ θρηνοῦσῶν, ἐπὶ τῆς προτέρας αὔθις κατέστησε θυμηδίας τὰ πράγματα, καὶ προσκαλεσάμενος μετὰ τρίτην ἐκίβην ἡμέραν τὸν νέον μνηστῆρα τὸν Βάρβαρον κατὰ τι κρατήσαν ἔθος ἐκ παλαιοῦ, τὴν μνηστευομένην ἔδειξεν αὐτῷ κέρην πρὸς δέκατον ἄρτι προβαίνουσαν ἔτος. Τοῦτων δ' οὕτω διωκημένων, ἐπειρή τὴν ἐς τὸν Ἀστακηνὸν κόλπον ὁ βασιλεὺς ἀκήκοε κάθοδον ἐκ Νίκαιας τοῦ Ἰγκρανοῦ, ἐξέπλευσεν εὐθύς σὺν γε τῷ τοῦ Ἰγκρανοῦ παιδί, καὶ ἤχε δευτεροῦς ἐκεῖσε καὶ οὗτος, ἀποκιδούς τῷ πατρὶ τὸν παῖδα καὶ ἄμα ἀξιών τὰ σύμβολα τῆς διαδοχῆς τῆς τῶν Βιθυνῶν ἀρχῆς τῆμερον αὐτῷ ἔγχειρῆσαι· δίκαιον γὰρ εἶναι καὶ ὡς τῶν ἄλλων παίδων μᾶλλον αὐτῷ ἀγαπωμένῳ, καὶ ὡς μνηστῆρι τῆς βασιλείας θυγατρὸς, καὶ ὡς ἀξίῳ τῆς ἀρχῆς διὰ τὰς τὸ ἀνδρείον τῆς γυναικῆς καὶ ῥωμαλέον τοῦ σώματος καὶ πρὸς γε τὸ τῆς φρονήσεως δραστηκόν. Τοῦτο δὲ οὐν καὶ πάλαι βεβουλημένῳ τε καὶ βεβουλευμένῳ τῷ Ἰγκρανῷ, ἐπὶ καὶ τὸν τοῦ βασιλέως συμπέπτωκε τῆς ἐρεθισμὸν συνεργῶν ἐπὶ ἐκείνου ταῦτη βουλήσει γενέσθαι, ῥῆστα λοιπὸν καὶ τὰ τῆς αἰτήσεως πεπραχθῆαι ἔδοξεν. Ὅθεν καὶ στρατιωτῶν Βυζαντιῶν συγγίτινες, καὶ ῥμα τῶν εὐγενῶν ἀνδρῶν οὐκ ὀλίγοι, τοῖς Βαρβάρων ἀναμῆ στρατιώταις τὸν τοῦ Ἰγκρανοῦ προὔπεμψαν παῖδα, [f. 254 a] σὺν γε κυμβάλῳ καὶ τυμπάνῳ, καὶ ἐπισήμῳ καὶ ἀρχικῇ σημαίᾳ, μέχρι πόλεως τε καὶ ἐστίας τῶν ἐν Βιθυνίᾳ περιδιέπτων τε καὶ ἐνδόξων μίδς· Νίκαια ταυτησὶ τὸ ἐπώνυμον· ἔνθα δὲ πάντες συνήεσαν Βιθυνοὶ, ὅσοι τε τῶν Βαρβάρων καὶ ὁμοφύλων αὐτῷ, καὶ ὅσοι μετ' ἄρβαροι, καὶ πρὸς γε ὅσους τῶν ὁμοφύλων ὄντας ἤμιν ὅπως ποτὲ τοῖς βαρβάρῳις ἢ τύχῃ δουλεύειν ἠνάγκασε, δῶρα φέροντες παντοδαπὰ, πρόβατα καὶ βόας καὶ ἐπιπλά καὶ τοιαῦτα ἅτα πάμπολλά τε καὶ πολυειδή. Ὀλίγαι δ' ὕστερον ἡμέραις οἱ προπέμψαντες ἐπανῆκον Βυζαντιοὶ μὲν ὧν προσήκειν ἐκείθεν χαρίτων καὶ δῶρων.

Δ'. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὴν τρόπον, καὶ τὸ θέρος ἐν τούτοις ἐτελεύτα, ξηρὸν ἐς τοσοῦτον γεόμενον καὶ αὐχμῶδες καὶ παντάσῃσιν ἀνικμον ὡς καὶ ἀπογνώσεως ἤδη παρασχέσθαι τοῖς ἀμπελοργοῖς ὀπνοσίας· εἰσθαι γὰρ οἴνου μακρὰν τινα σπᾶνιν καὶ ἀφορίαν ζῶοντο. Τὸ δ' ἐς πᾶν ἀπέδη τοῦναντίον, ὡς ἀνωμολογῆμενον ἅπασιν γεγενῆσθαι θαῦμα ἐπὶ θαύματι τοῦτο παρὰ τοῦ κρείττονος. Πρῶτον μὲν γὰρ ἦν ἐκεῖνο θαῦμα θεῖον καὶ μέγιστον, ἐν κείρῃ τοιοῦτοις, ὅτε τὸ ἀκμαϊότατον τῆς βαρβαρικής ἰσχύος τὴν Ῥωμαίων πάλαι πολὺν τινα χρόνον

III. Nonne præstat potius mirari illud? dico regis animi magnitudinem. Nam inter has oblectationes unius anni infans ejus brevi implicatur morbo et mortuus animi fundamentum non labefactavit neque **508** ei persuasit, ut tristitiam cum hilaritate commutaret, sed sine arte ubi hospites depulit cum quoti die et viri et mulieres lamentarentur, priori hilaritati se tradidit et tertio die sponso juveni barbaro more quodam antiquo sponsam ostendit puellam decem fere annis natam. Quæ cum eo essent adducta, rex, audito Hyrcani Nicæa in sinum Astacenum itinere, statim cum Hyrcani filio navigavit, ille quidem dein huc venit, tradito patri filio et documenta recipiendi regni Bithynici hodie ei tradi jubet. Dignum esse quippe qui magis quam cæteri liberi amaretur, quippe qui imp. filia sponsum esset, dignum esse regno propter virilem animum et corporis robur et strenuam mentem. Hoc quondam optarat Hyrcanus et animo tumolvebat, cum forte per regem exciaretur illud desiderium facile reliqua petitio impetrari posse visa est. Deinde milites Byzantium multi quidam et nobilium hominum non pauci cum Barbarorum militibus nisi Hyrcani filium producerunt cum cymbalis et tympanis et picto regni signo usque ad urbem **509** et focum ex Bithyniæ celeberrimis et illustribus oppidis, ubi nomen est Nicæa. Huc omnes Bithynii quicunque Barbari et incolæ et misti cum Barbaris conveniebant, et præterea, quos incolarum nostros olim Barbaris servire fortuna coegerat, dona attulerunt varia, agnos et boves et supellectilem et ejusmodi multa et varia. Paucis diebus post Byzantii reversi sunt cum quibus miserat gratis et donis.

IV. Hæc cum finem habuerunt. Et ætas his rebus confecta est, quæ quidem pulverulenta adeo et squalosa et omnino æstuosa erat, ut vinitorum spes in desperationem venerit. Nam vini magnam inopiam et penuriam futuram judicabant, quod plane aliter evenit et omnium consensu, miraculum acutum est miraculum melioris fortunæ. Primum enim divinum miraculum et summum fuit illud, quod ejusmodi temporibus, ubi summum Barbarorum robur per longum tempus Romanorum olim depascens pulvisper ipsas Byzantium portas

occluserat; deo inculta et inuia deserta erant omnia extra portas loca. Denique Dei nutu inopinata ac repentina ex Hyrcani filii captivitate Romanis liberata facta est, ut omnibus accessibilis et culta **510** brevi esset Thracia fera olim et latronum plena. Deinde quamvis admodum æstuosa visa esset restas, tamen tanta vini copia nata est, ut plurimis vasa defecerint. Duplex enim et triplex per multis cum priore anno comparata messis fuit, quibusdam quadruplex data est, ita ut cuncti communem honorem et gratiam ex intima animi sententia egerint Deo, qui contra omnium opinionem eis qui in summam desperationem venerant, inopinatam et mirabilem salutis viam aperuisset, qui e profundo terræ sustulit et ex stercore detraxit et in rupe immutabili cogitationum pedes collocavit. γλώσσας ἔσχατα ἐρρημμένοις ἀπροσδόκητόν τινα καὶ κακῶν ἀδύσσωτων τῆς γῆς ἀνυψοῦνται, καὶ πηλοῦ ἰλύος ἀνάγονται καὶ ἐπὶ πέτρῳ ἀτίνακτον τοὺς πόδας ἑσπῶνται τῶν λογισμῶν.

V. Quamprimum autumnus fieri cœpit, commorandi et animi recreandi causa cum imperator Selymbrian usque pervenisset, venit ad eum e Bizya Manuel Asan domini petitionem prolaturus quam ante duos annos a Matthæo tum regnante et in Thracia secum colloquente, Byzantium socio impetraverat. Sed cervice vinculis constricta domo venit et ut miseratio sibi fieret petiit, frustratus per tres annos incursionibus et prædationibus quas ex Bizya fecisset non parva Byzantiis damna attulisset, **511** et quodcumque poterat Palæologo imp. molitus esset. Sed ubi tantis opibus ad diuturnum ac perpetuum bellum opus fuit (erat sane diuturnum et multorum sumptuum, quas vero ex incursionibus et prædationibus quotidie colligebat vix quotidiano militum sumptui sufficiebant et priusquam pericula in quibus versabatur videret, in discrimen et inopiam insuperabilem quotidie se collabentem non vidit), eam ob causam ad imp. protectus et venia qua opus erat impetrata Bizye ut antea tenendæ et administrandæ, lætus et exsultans rediit, curis et metu, quæ diu noctaque animum ejus perturbaverant sublatis.

ἔδοξε συγγνώμης τυχῶν, καὶ ἅμα τὴν ἐπιτροπὴν καὶ διοίκησιν τῆς Βιζύης εἶχειν ὡς πρότερον τὸ ἐνδοξίμων ἦδη καὶ πρὸς τοῦ βασιλέως αὐτοῦ εἰληφῶς, ἐκεῖσε ἐπανθῆαι χαίρων καὶ ἀγαλλόμενος ὅτι φρονεῖ-
δων καὶ φόδων νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὴν αὐτοῦ ψυχὴν σπαρτατόντων ἀπήλλακτο.

VI. Postquam vicesimo octavo hujus Romanæ **D** Historiæ libro de Russia in Hyperboreis terræ partibus jacente nonnulla scripsimus ad rei opportunitatem aram, jam rursus cætera narrare necesse est, et adnectere dictis illis quæ interea disputata sunt et facta. Ita enim per necessarium connexum singula a singulis non disjuncta videri, nec partes cum partibus pugnare nec cum partibus cuncta nec cum **512** cunctis diversarum rerum partes, sed bene et concinne varias historias quasi uno vinculo conjunctas fore puto. Narravi autem Russia esse hominibus frequentissimam nationem et terræ longitudinem et latitudinem men-

A ἐπιδοσκόμεινον γῆν μικροῦ καὶ αὐτὰ; Βυζαντιῶν τὰς πόδας ἐγκλίθειν, ὡς δοκίμητον εἶναι καὶ ἄδρατον ἐρημίαν τὰ ἐξω πτωχῶν ἅπαντα, ἔπειτα νεύσει θεοῦ παράδοξόν τινα καὶ ἀπροσδόκητον ἐξίφνης ἐκ τῆς τοῦ ποταμοῦ Ὑρκανοῦ κατασχέσεως Ῥωμαίοις ἐλευθερίαν γενέσθαι, ὡς πᾶσι βᾶσιμόν τε καὶ ἡμερον ἐν βραχί τὴν πρὶν ἀγρίαν ἐκείνην καὶ ληστῶν γεμουσαν [f. 254 b] Θράκη. Δεύτερον δ' ὅτι τοῦ θεοῦ ἀνίκμοι πῶν τι λίαν φανέντος, τοσοῦτον οἴνου ταῖς ἀμπελοῖς πλήθος κάρποφορῆσαι συμπέπτωκεν ὡς μὴδ' ἀποχωρῶντα τοῖς πολλοῖς ὑπάρξειν εἰς ὑπόδοχὴν ἀγγεῖα· διπλάσια γὰρ καὶ τριπλάσια τοῖς πλείστοις ἢ κατὰ τὴν πέρυσσι γέγονε γεωργίαν, ἔστι δ' οἷς καὶ ἐς τὸ τετραπλάσιον ἀνήχθη, ὡς κοινὴν ἅπαντας δόξαν καὶ ὅλης εὐχαριστίας ψυχῆς **B** τῶν τὰ μέγιστα τε καὶ παράδοξα τοῖς ἐς τὰ τῆς ἀποκαὶ πάνυ τι θαυμάσιον παρεχομένῳ τὴν ἔγερσιν,

Ε'. Εἶεν. Ἄρτι δ' ἀρρομένου τοῦ φθινοπώρου διτριθῆς εἰνεκά τις καὶ ψυχαγωγίας μετρία; ἄλλα Σηλυμβρίας ἐξεληλυθῶσι τῷ βασιλεῖ πρόσσεισιν ἐκ Βιζύης Μανουὴλ ὁ Ἀσάν τὸ τοῦ δεσπότητος ἀξίωμα περιειλεμεν, ὃ πρὸ οὐτῶν ἐτῶν εἰληφει πρὸς Ματθαίου τότε βασιλεύοντός τε καὶ κατὰ Θράκην ὁμιλοῦντος αὐτῷ συμμαχοῦντι κατὰ τῶν Βυζαντιῶν. Ἦκε δὲ τὸν τράχηλον δεδεμένον, οἰκοθεν καὶ τυχεῖν συμπαθείας δεόμενος ἅτε ἐπαικῶς οὐ μικρὰ διὰ τὰς τῶν τριῶν ἦδη ἐτῶν ἐπιδρομὰς καὶ καταδρομὰς καὶ λεηλασίας, ἃς ἐκ Βιζύης ὀρμώμενος ἐνεποίηε τοῖς προαστείοις τῶν Βυζαντιῶν, κᾶν καὶ ληζόμενος ἀγροὺς καὶ γεωργίας ἀπάσας αὐτῶν, καὶ προσδοκῶν καὶ μηχανώμενος οἷον δὴ τινα Παλαιολόγου κίνδυνον τοῦ βασιλέως. Ἐπεὶ δὲ τὰ τοιαῦτα δεῖται χρημάτων εἰς ἐπιμονὴν μάχην καὶ πολυχρόνιον. [f. 255 a] ὃ δὲ καὶ πολυχρόνιον, τοῦτο καὶ πολυδάπανον, ἃ δ' ἐξ ἐπιδρομῆς αὐτῷ καὶ λαζύρων ἠθροῖζεντο καὶ ἡμέραν, μόλις εἰς αὐθιμερινὴν ἐξήρακε τοῖς στρατιώταις δαπάνην, χορηγεῖν δ' οὐκ εἶχεν αὐτὸς ἐξ ἀφθόνων οἰκοθεν πηγῶν, ἔλαθε, πρὶν ὧν ἐπολέμει καὶ ὧν ἐφίετο κινδύνους ἰδεῖν, κινδυνεύων αὐτὸς καὶ πρὸς πενίαν ὀκαταγώνιστον καταβρόδων ἡσημέρι. Διὰ δὴ ταῦτα τῷ βασιλεῖ προσεληλυθῶς, καὶ ἡς ψυχὴν σπαρτατόντων ἀπήλλακτο.

G'. Ἡμῖν δ' ἐν ὀδόφω καὶ εἰκοστῷ τῆς παρούσης Ῥωμαϊκῆς ἱστορίας περὶ τῆς παρὰ τὰ ὑπερβόρεια μέρη τῆς οἰκουμένης κειμένης Ῥωσσίας ἐνία διεξεληλυθῶσι, καὶ ὅσα τῇ ἐνεστίῳσῃ χρεῖα περισπούδαστα ἦν τῆνικαῦτα, διὰ πολλῶν αἰθῶν ἦδη τῶν μεταξὺ παλινδρομεῖν ἀναγκαῖον γίνεται, καὶ συνεῖρειν τοῖς εἰρημένοισι· ἐκείνοις ἐκεῖ ἃ μεταξὺ λελάθηται τε καὶ γεγένηται· οὕτω γὰρ ἐκάστῳ ἐκάστοις κατὰ τὴν δέουσαν ἀρμοζομένῳ ἀναδρομῆν, οὐκ ἂν ποτ' ἀπέδειν ἐβελήσειεν οὐδὲ μάχεσθαι οὕτε μέρη μέρειν οὐδ' ὅλα μέρεσιν οὐδ' ὅλοις ἃ τῶν ἄλλων πέφυκεν εἶναι μέρη, ἀλλ' εὐρυθρόν τινα καὶ μάλα τὸ ἐμμουσὸν οἶμαι φανήσασθαι τὸ τῶν ὑποθέσεων

συμμιχῆς καὶ πολὺπλοκον, εἰς ἓνα τῆς ἱστορίας εἰρ-
 μὸν ἀναγόμενον. Ἐφίεται τοίνυν ἡμῖν ἀνωτέρω ὡς
 ἔθνος ἐστὶ κοίτανθρωπότατον ἡ Ῥωσία, καὶ ἡ πρὸς
 αὐτῶν οἰκουμένη γῆ μῆκος καὶ πλάτος οὐ πᾶν τι
 σφοδρὰ βραβείως ἀριθμείσθαι ἐθέλουσα, καὶ πλοῦτον
 ἐτήσιον ἀεὶ γεωργούσα καὶ καρπούμενη πᾶν μακρὸν
 καὶ πολὺχουον· ἄσημός τε γὰρ χορηγείται πλεῖστος
 ἐκεῖθεν, μεταλλευόμενος ἐκ τῶν ἐγγυριῶν, καὶ ἅμα
 τῆς γῆς ἐκεῖνης πολλῶ τῷ ψύχει χρυσταλλουμένης
 ἐπὶ τὴν ἀποκτῆν τοῦ ἡλίου, ζῶων, ὡς τὸ εἰκός, πη-
 ρεσιμᾶλλον ὑπὸ τῆς φύσεως γίνεται πλήθος, ὧν
 θηρευόμενων αἱ σισύραι πρὸς τῶν ἐκεῖ κατοικούν-
 των διὰ πάσης ἄλλης περιπέμνεται χώρας καὶ πόλεως
 πολλὰ πορίζονται σφίσι τὰ κέρη. Καὶ μὴν καὶ
 τῶν ἐξ ὠκεανοῦ γειτονούστων θηρευομένων ἰχθύων
 ἐστὶν ἕ τῶν ὀστέων τέρψιν χρειώδη παρέχονται σα-
 τράκαι, καὶ ἄρχουσι καὶ βασιλεύσι· καὶ πᾶσι μικροῦ
 τοῖς ἐνδόξοις κατὰ τὸν βίον καὶ περιθλήτοις ἀν-
 θρώποις. Ἐὼ λέγειν ὅσα πρὸς τοῦτοις ζηνίζοντα
 θαυρότερον ἐκεῖθεν ἐκείνοις οὕτως παρέχει τὸν
 πλοῦτον. Τοῦτο τοίνυν τὸ ἔθνος ἀφ' οὗ τῆ εὐσεβεῖ
 προσεβρύη θρησκεία καὶ τὸ τῶν Χριστιανῶν θεῖον
 εὐδάζατο βάπτισμα, ὅφ' ἐνὶ τοιοῦσθαι τέτακται
 καθάπαξ ἀρχιερεῖ, κατὰ τὸ ἀνάλογον τῶν ἐκάστοις
 ἐκασταχῆ προστηκόντων εἰς ἐπίσκοπας διαφόρους
 καὶ μείζους καὶ ἥτιους διανεμαμένω τὴν τοῦ παν-
 τὸς ἔθνος ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν· καὶ εἶναι τὸν
 πρῶτον τοῦτον ἀρχιερέα τῷ τῆς Κωνσταντινουπό-
 λεως ὑπαίκοινα θρονῷ, καὶ ὑπὸ τοῦτου τὰ νόμιμα
 εἰχεσθαι τῆς ἀρχῆς· τῆς πνευματικῆς· εἶναι δ' αὐτὴν
 καὶ νῦν μὲν ἐκ τῶν τῆδε φύτων ὁμοῦ καὶ τραπεφέντων,
 ὁμοιοθῶν τὴν ἐκεῖ προεδρίαν ἀεὶ διαδεχομένων,
 μετὰ τὸν προτέρον θάνατον παραλλάξ, ὡς ἂν τὸ
 τοῖν δυοῖν γενοῖν συναφές· οὕτως αἱ βεβαιούμενον καὶ
 κυρούμενον βεβαιότεραν εἰς τὸ ἀκίρητόν τε καὶ
 ἀκροικυνές καὶ τὴν τῆς πίστεως σύμφοριαν ἔχη φυ-
 λάττειν ἀεὶ καὶ μονιματέραν τὴν οὐσίαν καὶ δύνα-
 μιν. Καὶ ἵνα τὰν μέσῃ παρέλθω, τῆς ἐνεσιώσης
 ἡμᾶς ἀντιπερισπώσης ἅμα καὶ ἀνθελκούσης· χρεῖας,
 ἦν πρὸ ἐτῶν ἦδη συκῶν ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς Ναξι-
 ραίων ἐκεῖσε πεμφθεὶς ἐπίσκοπος, συνετὸς ἀνὴρ καὶ
 θεοφιλής, θεόγνωστος τοῦνομα· καὶ ἦν ἀποκεκλη-
 ρωμένον ἐκ πολλοῦ τοῦ παρωχηκότος ἐκεῖνῃ τῷ
 ἔθνε· τέμενος ἱερὸν εἰς μητρόπολιν Κύγεθον οὕτως
 πως καλούμενον, ὃ δὴ πρὸ βραχέος ἐπιδραμόντων
 Σκυθῶν τῶν βορειοτέρων ἐρημία κατὰ τὴν παροι-
 μίαν κατέστη Σκυθῶν, ὡς μὴκέθ' ἱκανὸν εἰς προ-
 εδρίαν καὶ θρόνον ἄξιον εἶναι τοῦ τῆς καθολικῆς ἐπι-
 σκόπου Ῥωσίας. Διὸ καὶ μεταθῆναι τὸ σχῆμα τῆς
 μητροπόλεως, ἀνάγκη γαγένηται πρὸς ἕτερον τινα
 τῆ παρούση προσήκοντα χωρίῳ τόπον. Τὸ γὰρ ἔθνος
 ἕπαν ἐκεῖνο τῶν Ῥώσ, κοίτανθρωπότατόν τε ὄν καὶ
 πολλοὺς τινὰς τόπους καὶ διαφόρους ἐκ παλαιότερων
 τῶν χρόνων νεμόμενον, εἰς τρεῖς που καὶ τέτταρας
 ἐφθὲ διαίρεθον τὰς ἀρχὰς καὶ ἡγεμονίας, ἐν πολλοῦ.
 τοῦ δὲ θεοῦ τῆς εὐσεβείας· κηρύγματος ἐκ ὑστέροις
 καιρῶν· ἐπιδημηκότος ἐκεῖ, τὰ πλείω μὲν αὐτῶν αὐ-
 τοῦ γε ἐδράξαντο μέρη, ἅμα μὲν θειοτέρου πρὸς τὸ
 [f. 256 b] θερμότερον ἐκτοῦ· ἐμπλήσαντες ζήλου,

A surari haud facile posse. Annuus proventus multus
 ac dives; argenti multa inde copia ducitur et cum
 terra illa constricta est magis frigore propter solis
 distantiam, animalium ut verisimile est pellit-
 rum natura nascitur multitudo. Captorum pelles
 ab incolis per omnes terras urbesque mittuntur,
 et inde multum lucrificiunt. Et piscium ex
 Oceano finitimo captorum nonnulli sunt qui de-
 lectionem praebent praefectis et principibus et re-
 gibus et omnibus vivendi ratione delicatis et nobi-
 libus hominibus. Mitto dicere, quot et quae praeterca
 transportata per peregrinas terras largum illis
 fructum praebent. Haec gens superstitione per reli-
 gionem remota et sacro baptismo Christianorum
 accepto ab uno omnino episcopo administrabatur,
 qui pro ratione singularum necessitudinum in di-
 versas provincias modo majores, modo minores to-
 tius gentis administrationem ecclesiasticam distri-
 buit. Fuit ille primus episcopus Constantinopoli-
 tanae **513** sedis subjectus et inde animarum regen-
 darum legibus institutus, qui modo ex gente illa,
 modo ex nostra terra natis educatisque post ante-
 cedentis mortem nutuo sedem occupat, ita ut in-
 ter duas gentes firmiter conjunctio et firmiter po-
 testas ad incorruptam et sinceram fidei unitatem
 conservari possit. Atque ut remotiora omittam,
 hujus operis necessitate ductus, fuit ex illuc missis
 Nazaraeis qui apud nos sunt episcopus missus, vir
 prudens et pius nomine Theognostus. Inde ab lon-
 ginquo tempore genti illi electum erat templum
 quoddam tanquam caput Kygebon nominatum, quod
 brevi antea invadentibus Scythiis septentrionalis
 desertum, et dicitur, factum est, ut amplius catho-
 licis Russiae episcopi sede dignum non esset. Quam-
 obrem metropolim transferri necesse erat in illum
 locum ad praesentem necessitatem aptum. Tota
 enim illa Russorum gens frequentissima et multas
 et diversas inde ab antiquis temporibus regiones
 habitans in tria vel quatuor imperia **514** et pro-
 vincias distributa erat. Posteris temporibus divina
 religione ibi divulgata, plures partes statim divi-
 o zelo impleti sunt et sacrum baptismum sponte ac-
 ceperunt. Nonnulli huc illuc dispersi in priore
 pravitate manserunt. Trium autem religioni ad-
 dictarum gentium primariarum metropolis Kygebon
 nominata est, unius imperio propinqua, cui Litba-
 rum gens omnis subjecta est, numerosissima et
 bellicosissima, ignem colens exemplum Domini.
 Ad administrationem in meliorem statum perducen-
 dam cohortatus est ut metropolis fieret propter su-
 perstitionis insolentiam, nescio paulo ante nos au-
 multo. Utut res est, inventa est urbs altera longin-
 quius sita, cujus dominatum pius ille vir tenebat et
 honeste regnum administrabat. Cum altera com-
 arata urbs illa nominata est Volodimir. In qua ad-
 ministrationem suam Theognostus episcopus in
 futurum habere constituit et lubenter imperium
 illius terrae traditum patiebatur et amabat, hono-
 rem sibi regni fortunam arbitratus neque irritam et

inane fore domestici imperii gloriam. Non enim ut hominem spectabant episcopum, sed ut angelum quemdam e caelis vocatum. Cum enim sanctam mysterium **516** offerret Deo, rex labiis suis vestigia illius demissus osculabatur et splendidis donis ac muneribus donabat, ita ut cæterorum quicumque aderant cives eum imitarentur et pulchrum inter sese certamen certarent. Nec quisquam fuit, quin cæteris circa illum omnibus ex voluntatis sententia de adipiscenda meliore virtute præstare studuerit aut superesse se putarit, aut omnes si non alios aliis, at ipsis inferiores omnino cæteros esse putarit cogitaretque. Atque si cujus pietas erga Deum et erga omnes non videbatur aut erat non aperta (qui propinqui erant ejusdem gentis) in cæteris omnibus inferior putabatur. Tam pius fuit hic populus ab initio et summum Constantinopolens sedi pudorem injecit usque ad Cantacuzeni regnum, qui et rempublicam et Ecclesiam crudeliter tractavit et dogmata a recta via dejecit et ad varias hæreses accommodavit et patriarchas, quos ad suam pravitatem adduxit, præponebat. Quæ commemorare brevibus verbis hoc loco non supervacaneum est. Dicitur igitur in sequenti historia libro, si non copiose et sufficienter, at saltem ut lector rerum exponendarum causas perioscat.

ἀρτι καταπάντα ἀντύγων. Καὶ γὰρ καὶ ὁπότε τὴν ἱερὰν αὐτῶν [f. 257 a] εἶδε μυσταγωγίαν τελεῖν τῷ Θεῷ, τῷ οικείοις ὁ βῆξ οὐτοσι χεῖλεσι κύπτων ἐκείνου κατεφίλει τὰ ἴχνη καὶ ἀβροτέρας ἡμαίθετο δωρεαῖς τε καὶ χάρισιν, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τῶν ἄλλων ὁρώντων ἐπόσοι ὑπήκοοι, ἐμιμοῦντό τε καὶ τὴν καλὴν πρὸς ἀλλήλους ἡρίξον ἔριν. Καὶ ἦν οὐδεὶς ὡς εἰπεῖν ὅς οὐ τῶν ἀμφ' αὐτῶν ἀπάντων ἄλλων τῷ βουλομένῳ τῆς γνώμης ἐς τὴν τοῦ βελτίονος μείραν ὑπερέχειν ἔσπευθε τε καὶ κρατεῖν φετο· καὶ πάντας αὖ τοὺς ἄλλους, εἰ μὴ ἀλλήλων, ἀλλ' αὐτοῦ γε τοὺς ἄλλους καθάπαξ τὸ ἦτρον ἔχειν ἐφρόνει τε καὶ ἐλογίζετο ἕκαστος. Καὶ εἰ μὴ περιφανέστερον ἰδοῖαι τε καὶ ἦν ἕκαστῳ τὸ εὐσεβὲς πρὸς Θεὸν ἢ κατὰ πάντας ὅσοι γείτονας ἦσαν ὀμόφυλοι, ἀπάντων ἐκείνων καθάπαξ ἠτάσθαι ἐνόμιζεν. Οὕτω φιλόθεον ἀνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς τὸ ἔθνος ὑπῆρχεν ἐκεῖνο, καὶ οὕτω τε πλεῖστην παρῆχε τὴν αἰδῶ τῷ τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ὁρόνῳ μέχρι καὶ ἐς τὴν Καντακουζηνῶ βασιλείαν. Ἀφ' οὗ δὲ τὴν τε βασιλείαν ὁμοῦ καὶ τὴν Ἐκκλησίαν αὐτὸς ὡς μὴ ὕφατε τετυράνηκε, τὰ τε δόγματα τοῦ θέντος ἐξέστησε τε καὶ πρὸς αἰρέσεις πολυπλόκους μεθρημόσατο, καὶ πατριάρχας οὗς αὐτὸν τῆ κακοδοξία προσήκε προὔβαλετο (ἃ δὴ καὶ λέγειν μὲν διὰ πάνυ βραχείων ἐνταῦθα ἤκιστα μοι περίσσει, λελέξεται δ' οὖν προϊόντος τοῦ λόγου τῆς ἱστορίας, εἰ καὶ μὴ ἀποτάδην καὶ ἀποχωρώντως [f. 257 b] ἀλλ' ὅσον τῆς ἐξῆς βήγγυμένης ἐκείθεν διαστροφῆς τὰς πρώτας αἰτίας εἰδέναι).

516 VII. Quæ cum ita sint, non tamen possum pro certo dicere, utrum vere primus mutationem illius metropoleos effecerit Theognostus nosier, an rebus jam constitutis usus sit. Attamen ipse in metropoli habitavit et provincia illa, quæ magnæ Russiæ pars est, cujus pius ille rex erat dominator. Et justam vitam egit et qualem degere prium episcopum decet. Prædicabat virtutem sanctæ vitæ et ornavit religionem, ornavit hanc megalopolim, qua ortus erat et educatus et quæ illuc eum miserat. Itaque a viro adeo pio ultro omnes illius populi viri et mulieres, juvenes et senes ad honestatis studium incitabantur et illis magis duces, qui Byzantium perinagnam pecuniarum copiam miserant ad restaurandam collapsam partem sancti divinæ Sophiæ templi, de quibus in historia libro **XXVIII** dixi, præterea honorifice illos misisse, sed

A ἅμα δὲ καὶ τὸ θεῖον ἀπραγμόνως δεξάμενοι βάπτισμα· ἕνια δ' ἐνισαχοῦ καὶ σποράδην τῆς προτέρας ἔμειναν ἐτι κακίας ἐχόμενοι. Τῶν οὖν τριῶν τῆ εὐσεβείᾳ προστιθεμένων ἀνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς ἡγεμονίων ἔχει τετύχηκε πως ἡ βηθίσα μητρόπολις, τὸ Κύγεθον θηλαθῆ, τῆ τοῦ ἐνὸς ἡγεμονίᾳ παροικουσα καὶ πλησιόχωρος οὕσα ᾧ τῶν Λιτῶν ὑπήκοον ἅπαν ὑπάρχει γένος, πολυανθρωποτάτον τε ὄν καὶ μαχιμώτατον, κυρσολατροῦν δὲ κατὰ τὸν σφῶν ἡγεμόνα· ὁ δὴ καὶ τὴν μετάθεσιν τῆς οἰκίσεως εἰς τὴ βέλτιον τὴν μητρόπολιν ἠρέθισε γεγενῆσθαι τέως διὰ τὸ τῆς θρησκείας ἀλλόκοτον, οὐκ οἶδα εἰς ὄλιγον πρότερον ἢ καθ' ἡμᾶς, εἴτε μακρῶν τινι πρότερον ἢ καθ' ἡμᾶς. Ὅμως, εἴθ' οὕτως εἴτε ἐκείνως, εὔρηται τις ἐτέρη πόλις ἐκεῖθεν ὡς κορρωτάτω κειμένη, ἢ τὴν ἡγεμονίαν ἀνὴρ εὐσεβῆς περιζώνοντό τε καὶ σεμνῶς τὴν ἀρχὴν διεκόσμηται, μέγα πρὸς ἀντιδιαστολὴν ἐτέρου κακὴ κλημένη παρὰ τῶν ἐγγυφῶν ἐκεῖ Βολοντιμοῖρον. Ἐν ᾧ δὴ καὶ τὴν οἰκίσειν αὐτοῦ τηναῦτα καὶ αὐτὸς τε Θεόγνωστος ὁ ἐπίσκοπος ἔχειν ἔκρινε τοῦ λοιποῦ, καὶ ἅμα ἀσμένως, ᾧ τὰ τῆς ἡγεμονίας ἐκείνης ἀναίται τῆς γῆς, προσεῖτό τε καὶ ἤθετο κομιδῆ, τιμὴν ἐνυτῶ τὴν τοῦ πράγματος ἡγούμενος περιπέτειαν, καὶ ἔδξαν τῆς οἰκείας ἀρχῆς, οὐ πάνυ τὴν δῆπου τῶν ἐβρίμμενων καὶ φαύλων· οὐ γὰρ ὡς ἀνθρωπων ἐκ γῆς τὸν ἐπίσκοπον ἐώρα, ἀλλ' ὡς ἀγγελὸν εἶνα τῶν οὐρανίων **B** Ζ'. Τούτων δὲ οὕτως ἔχοντων, ἀκριδῶς μὲν οὖν ἔχω λέγειν εἴτε αὐτὸς πρῶτος τὴν τῆς μητροπόλεως ἐκείνης μετάθεσιν ὁ Θεόγνωστος ὄκοθεν πέπραχεν, εἴτε καθεστηχότι καὶ αὐτὸς ἐχρήσατο ἐπεληλυθῶς τῷ πράγματι· ὦχη·ε δ' οὖν ὅμως καὶ αὐτὸς ἐπὶ τῆς μητροπόλεως καὶ τῆς ἐπαρχίας ἐκείνης, ἡ μίρος τῆς μεγάλης ἐστὶ Ρωσίας, ἧς ὁ εὐσεβῆς ἐκεῖνος βῆξ ἡγεμῶν ἐτύγχανεν ὢν, καὶ ἦν ἐπισκοπῆ βίον ἄγων ἐκεῖ, καὶ τοιοῦτον οἶον εἰκὸς ἐπισκοπῆ θεοφιλεῖ διαγείν, μονονουχὶ βῶντα τὴν ἀρετὴν αὐτόθεν τῆς τοῦ βίου σεμνότητος, καὶ κοσμοῦντα μὲν τὴν εὐσέθειαν, κοσμοῦντα δὲ τὴν μεγαλόπολιν ταύτην, ἐξ ἧς αὐτὸς ἐφυ τε καὶ τέθραπται, καὶ ἡ τοῦτον ἐκείσε πεπομφέναι προσέλετο. Ὡς καὶ ὁ τῆς τιοιούτης τοῦ ἀνδρὸς ἀρετῆς αἰθόρμητοι πάντες τοῦ ἔθνους ἐκείνου ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες καὶ νέοι καὶ γέροντες πρὸς τὸν τοῦ καλοῦ ζῆλον ἡγε-

ροντο, και πλεον αυτων οι τωτων ηγεμονες, εξ ων και ες Βυζντινον χρηματα απευταλησαν αποχωρωντα προς οικοδομian του πεπτωκτος; τρηκαυτα μερους του μεγιστου νεω της αγιας του θεου σοφια; περι ων καν τω κη της ιστοριας λογω διειληπται μοι τα τε ελλα, και ως καλωσ μεν εκειθεν επεμφθησιν, οδ καλωσ δ' ουτ' ενταυθοι διεκρηθησαν ουτ' εκεισε την φημην αξιαν τοις πεπομφοσιν αντιπεπομφασιν, αλλ' εις οικειον αγαρι κερδοσ βωμολοχησαντες και νειμαμενοι, προφασιν δεδωκασι τοις [f. 258 a] ακουουσιν αισχραν κομιδη και σφοδρα λοιδοριασ απάσασ προσκαλουμένην, και ταναντια λογιζεσθαι πειθουσαν των προτερων· οσω γαρ περιν Ισοθεουσ τιμασ τοις της Κωνσταντινουπολεωσ θρονοισ παρειχον, τοσουτω χαλεπωτατην εξ αντιπαλου την νεμεισιν αντιδιδουν. Και ο τροποσ; οσ πριν την του συνειδωτο; εκεινων χειραγωγων εκδομει σεμνοτητα προς το της ακοησ περιθλιπτον, επι:κωσ ερβρη προς το περιφρονουμενον αρτιωσ, ει μη δια παντων και πανταπασιν, αλλα δια μεν των πλειστων και απλουστερων επ' ελαττον, ατε δη των τοιουτων μικρα συνιεντων, δια δ' ενων ως επι το πλειστον ατε δη βασκανω λογισμω και κριτηριω παρεχομενων και ουχ ομοζυγουσασ τασ πλάστιγγασ συνορωντων της τε προτερας φημησ και της κατασιν Ισιστησ εψη.

H'. 'Αλλ' επαναληπτειον τον λογον. "Εφθημεν γαρ ειπόντες τουσ μεν τρεισ των της ολης 'Ρωσιασ ηγεμωνων ομου τοις σφων υπηκοοι; ορθοδοξον εχειν σιθασ και ημιν ομόφρονασ ειναι, τον γε μην τέταρτον και μάλα ηκιστα· οσ δη και μεζιον και Ισχυροτερον εχων κρατοσ κατα τε πλθιοσ στρατιδ; και σπλων εμπειριαν ηδη και τοις βορειοτεροισ ανδισταται Σκυθαισ εκ πολλου του κρειττονοσ, και των αλλων ετησιουσ διδωντων φερουσ; εκεινοισ ουδαμη ποτ' αυτοσ, ατ' οχυρουσ; τινασ τόπουσ; ρικων και αγχιτερμονασ εχων Κελτουσ και Γαλατασ, οι παρα τον προς αρκτουσ και Θουλην την νησον οικουσιν ωκεανδν, ουδεν ζεφυροσ τε αναρρηγνυται και οποι δυνωσ πορευεται ηλιωσ, μαχμνον εθνοσ ως τα [f. 258 b] πολλα και ου πόρω που γινωμαι λεγειν ανανταγωνιστον. 'Αλλ' εστιν αλλοτριωφρων τε και τω ηλιω το της λατρειασ σιθασ νεμων μεν, υπισχνουμενοσ δ' εν τω αρτι και ομόδοξοσ ημιν κατα το της θρησκιασ ετισθαι σιθασ, ει τω προς αυτου πεμφθεντι πρεσβευτη 'Ρωμανω την της ολης 'Ρωσιασ επισκοπην και μητροπολιν εγχειρισαιμεν κατα τουσ νενομισμενουσ της 'Εκκλησιασ θεσμουσ; εκ διαδοχησ του τετελευτηκτοσ αρτιωσ; εκεινου θεογνωστου. "Εστεργε γαρ αυτω και προσεικετο λαν, τουτο μεν και ως εκ γυναικοσ συγγενει του κηδεστου βηγεσ, οσ εμορουντα μεν τετυχηκεν εχων αυτον, ευσεδη; δ' ην ουτοσ και τοις θεοισ προσκειμενοσ δόγμασι καθ' ημασ; ως δια ταυτα φιλον ειναι κακεινον 'Ρωμανω τυτυφ, και ηδεωσ αυτου ακουειν συχνά προσιόντοσ και παραινουντοσ τα της ευσεβειασ και διδάσκοντοσ; τα; τε δη των προφητιων και αποστολων ρησεισ, ως και ονα στόμα φερειν κακεινον αυτα; "Εστεργεν ουν κακεινοσ 'Ρωμανω πως μεν δε εκεινα, πως δε δια ταυτα, και μάλιστα ως προσλασθησ; τα της ευσεβειασ και οσ τουσ δόγματασ συχνασ διδάσκουσαισ και παραινουσαισ και ην εγγυσ του και σφ θεωσ τελεσθησαι μετ' εσματοσ. "Ην δ' ο 'Ρωμανωσ ουτοσ των αυτων

A non honorifice ibidem, quæ missa erant, administrata esse, nec enim justam famam mittentibus remiserunt, sed domestico cominodo sacrificantes et attribuentes, audientibus omnino turpem et ignominiosam causam obtulerunt et contraria cogitare eos atque antea coegerunt. Quo enim diviniorem antea honorem Constantinopolitanæ 517 se.li tribuerant, eo graviolem iram reddiderunt et odium, ac studium illud quod antea eorum pietatem repperat et ornaverat illustri fama, nunc nec injuria in contemptum venit, non apud omnes omnino, sed plurimos et vulgares quippe qui minus rem cognoscerent, apud multos, qui, ut plerumque fit, invidioso judicio tenerentur nec et anterioris famæ et posterioris momenta examinarent.

B VIII. Sed recipiatur sermo necesse est. Narravi-mus tres totius Russiæ duces cum civibus religio-sam pietatem colere et eandem nobiscum fidem sequi; minime autem quartum, qui majores exer-cituum numeros ac nervos et armorum usum ha-bens, gentibus septentrionalibus, ut Seythis, multo superior viribus est, et cum reliqui populi annua Barbaris vectigalia solvunt, nunquam ipse solvit, quod munita quedam loca tenet et propinquos habet Celtos et Galatas, qui ad oceanum septen-trionalem et Thulam insulam versus vergentem ha-bitant, unde zephyrus spirat et sol occidit; gens plerumque bellicosa et, quod nimium non est, invicta, sed diversæ 518 mentis et solis adorationi deditus, pollicens se in nostram religionem venturos, si Romano legato a se misso totius Rus-siæ sedem episcopalem et metropolim ad leges ab Ecclesia constitutas, ut subsequenti Theognostum brevi antea mortuum tradiderint. Nam ei cum amore dediti erant, orto ex soceri regis uxore, qui eum vicinum habebat; pius autem ille fuit et divini-nostri dogmatis deditus, ita ut amicus Romano es-set, quem lubenter audiebat disserentem de religione; et discebat prophetarum apostolorumque verba, ita ut in ore ejus versarentur. Igitur amabat ille Roma-num et ob has et ob illas causas, præsertim quod ab eo in religionis dogmata initiatus erat crebris doctrinis et admonitionibus, nec multum aberrat, quin sacro baptismo renovaretur. Fuit Romanus vir religione et civili prudentia et ingenio insignis. D factus sacerdos et justam a legendis sacris libris scientiam, et doctrinam adeptus. Quinquaginta quinque annorum ætatem agens, faciem a natura habuit venerabilem ac piam, et operi revocandæ ab superstitione illius finem imposuisset, si ad nussi præfecti voluntatem fieri licuisset; sed restitit divini ira Romanos nihil boni patiêre patiens

519 propter polytheismi hæresin (1), quam in Ec-
clesiam modo antistites nefarii intulerunt. Sta-
tamenim delecto Romano surrexit quidam nomi-
ne Alexius, qui celeriter Byzantium se contulit, non
inde ortus et educatus, sed pecunia vilem ab epis-
copis quibusdam dignitatem adeptus et ad terri-
genarum Gigantum similitudinem eodem die me-
tropolitanus factus, vir humilis et parvus et
multiplex, ab omni disciplinæ prudentia alienus et
multis capitalibus accusationibus, ut postea civium
libri protulerunt, obnoxius. Sed pecuniarum copiam
edit Cantacuzeno tum regnanti et Philotheo pa-
triarchæ, ad utriusque voluntatem et utilitatem
cum facilitate quadam offerens, et ut libere dicam,
os totum obstruxit. Quorum animis conciliatis et
legibus sublatis ejectionisque e memoria, factum est
ut tota Russia in duas partes et Romaniam et Ale-
xianam divideretur. Utinam mansisset quæ antea
fuerat divisio! Sed abeuntem Romanum in partem
quam sortitus erat, Alexius pluribus opibus datis et
largioribus iterum prævaluit et tempore opportuno
Romanum supplantavit. Quocirca brevi post spei
plenus Romanus Byzantium profectus est necessi-
tate coactus cum imperii gubernacula **520** delata
esse ad Palæologum, et patriarchicam sedem ad
Callistum audisset. Huic enim injuriis vexato
operam daturus patriarcha et qui forte aderant
sacerdotes litteras et damnationes scripserunt. Sed
priusquam res ad finem perducitur, rursus adest
Alexius maximam pecuniarum copiam offerens.
Quibus primum patriarchæ animum cepit, mate-
riæ terrenæ cupiditate plenum neque a nentis
pravitate liberum; dein ad alios accedens unum-
quemque sibi conciliavit. Jam vero etiam princi-
pes viros adiit et multis pecuniis corruptos facile ad
voluntatem suam traxit, qui pactum jam a Callisto
patriarcha acceperant, qui sacerdotales leges
se defensurum juraverat nec proditurum pacta nec
sancti Spiritus gratiam tanquam venalem in foro
expositurum Simonis Magi sectatoribus, dein ipse
proditor esse apparuit, dignitates ac munera
pretio venalia habens et alios in pravitatis socie-
tatem alliciens. Quamobrem primum retractavit
quæ **521** de sancto baptismo civibus suis plu-
rimis promiserat. Præstat enim, ait, venerari solem,
toti mundo lucem, vigorem, calorem afferentem et
Creatoris mundi dilucida quædam vestigia et docu-
menta præbentem, quam avaritiæ dæmonem, quo
Romanorum patriarchas nunc captos audio, si
ipsorum magistri exemplum spectamus, qui diabol-
um pollicentem se totius terræ regna et opes datu-
rum si procumbere et adorare se vellet, aversatus
est et enixe repulit. Itaque qui in talia se insane præ-
cipitaverit et pro iisdem eum quem Dominum et
Deum sibi colendum sumpserat, rejecerit, quibus
tandem pœnis, quibus suppliciis non dignus erit,
quippe qui Christo Domino ac Salvatori diabolum

Α δειξ καὶ μοναδικῆ πολιτεία καὶ εὐλαβεία συντε-
θραμμένων ἀνδρῶν, ἱερωμένοις τε καὶ πείραν ἐξη-
σημένους τῆς τῶν ἱερῶν βιβλίων ἀναγνώσεως ἰα-
νήν, πέντε που καὶ πενήκοντα ἐτῶν ἡλικίαν ἄγων
ἐγγύς, καὶ εἶδος ἔχων ἐκ φύσεως; σεμνὸν κομιδῆ καὶ
αἰδέσιμον. Καὶ προῦβαινε ἀν εἰς πέρας τὸ πρῶγμα
χρηστὴν περὶ τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῆς θρησκείας ἕνεκα,
εἰ ἐγγίγνετο τελείως κατὰ τὴν ζήτησιν τοῦ πεπομ-
φότους ἐθνάρχου. Ἄλλ' ἀντίπραξεν ἡ μηδὲν τῶν
χρηστῶν ἕωσα Ῥωμαῖους θεομηνία τελεῖν διὰ τὴν
τῆς πολυθείας αἵρεσιν, [f. 239 a] ἦν οἱ τῆς Ἑκκλη-
σίας ἀρετὴ πρῶστῆκίτες ἀνόμως εἰσήνεγκαν. Εὐθὺς
γὰρ χειροτονηθέντος ἐνταῦθα τοῦ Ῥωμανοῦ, ἀθρόον
ἐπεψύη τις ἐκείθεν ἕτερος, τοῦνομ' Ἀλέξιος, κατ-
εσπουδασμένην ποιούμενος τὴν ἐς Βυζάντιον ἀφίξιν,
Β ἰμοῦ τε σπαρεὶς καὶ ἀναδοθεὶς οὐκ ἐντεῦθεν, ἀλλὰ
χρήμασιν ὠνιον πρὸς ἐνίων δῆθεν ἐκείθεν δεξάμενος
τὴν ἀξίαν ἐπισκόπων, κατὰ τὸ τῶν σπαρτῶν καὶ
αὐτὸς αὐθιμέρον γιγάντων ἐκεῖνο γένος ὠφθη μη-
τροπολίτης, ἀνήρ μοθητῆρς καὶ πανοῦργος καὶ ἔμ-
πληκτος, πάσης τε ἀλλότριος; εὐλαβοῦς καταστά-
σεως, καὶ ἅμα πολλοὺς ἐγκλήμασι καθαιρέσεως;
ἔνοχος ὢν, ὡς τὰ τῶν ἔγχωριων ἐκείθεν ἐηλυθότα
κατόπιν ἐσημαίει γράμματα. Ἄλλὰ χρημάτων
πλήθος; κεκομικῶς, καὶ δοὺς μὲν Καντακουζηνῷ
τῷ τηνικαῦτα βασιλεύοντι, δοὺς δὲ καὶ τῷ τηνι-
καῦτα πατριαρχεύοντι, τοῦνομα Φιλοθέῳ, ὧν ἐφίεντο
δώρων ἰκάτερος, ὧν ἑδείτο μετὰ βρασιώνης αὐτὸς
ἀντελέμβανε. Καὶ συνελόντι φάναι, ἅπαν ἔφραξε
C στόμα, καὶ πάσας ἐν τῷ ἀφανεῖ τεθνάναι κατηγο-
ρίας ἐκ τοῦ βράστου κατέπραξε, τὰς μὲν γνώμας
σφῶν δουλωσάμενος, τοὺς δὲ νόμους συλήσας καὶ
πόρρω μνήμης κείσθαι παρωσάμενος. Ὅθεν καὶ
μεμερίσθαι διὰ ταῦτα συμπέτωκε τὴν τῆς ὄλης
Ῥωσίας μητροπόλιν εἰς δύο μοίρας, εἰς τε Ῥωμα-
νὸν καὶ Ἀλέξιον. Καὶ εἴθε ἐνέμενε ὡς τὴν πρῶ-
την γοῦν ὁ μερισμὸς ἐγεγόνει. Ἄλλ' ἀπειόντο;
Ῥωμανοῦ πρὸς ἦν ἔλαχε μοῖραν, πλείω δεδοκῶς;
Ἀλέξιος; χρήματα πλείω καὶ κρείττω καὶ τὴν μοῖ-
ραν αὐθις συγκυχήσας ἀνεῖληψε, ζημιώσας ἐν τοῖς
καιροῖς τὸν Ῥωμανόν. Διὸ καὶ αὐθις μετὰ βραχὺ
πρὸς Βυζάντιον ἐπανεηλυθέναι [f. 239 b] μεστὸν
ἐλπίδων Ῥωμανὸν ἡ ἀνάγκη συνήλαυεν, ἅτε καὶ
μεταπεσεῖν αἰσθόμενον τὰ τε τῆς μοναρχίας ἐν-
ταῦθα σκήπτρα πρὸς Παλαιολόγον καὶ αὐτοῦς τῆς
D πατριαρχίας θρόνους; αὐθις ἐς Κάλλιστον τοῦνομα.
Ἐηλυθότι δὲ οὖν βοηθεῖν, ἐπόση δύναμις, ἀδικου-
μένῳ τῶν πάντων τι σφόδρα κρίνας εἶναι δικαίων ὁ
πατριάρχης, ἰμοῦ τοῖς παρατετυχηκόσι τηνικαῦτα
ἀρχιερεῦσι, τὰ ἐπὶ τούτοις παρεσκευάζοντο γράμ-
ματα καὶ ψηφίσματα. Ἄλλὰ πρὶν ἐς πέρας ἵναί,
πάρεστιν αὐθις Ἀλέξιος; χρημάτων ἐπιφερόμενος
πλείστα βαλάντια, δι' ὧν τὴν τοῦ πατριάρχου χει-
ρωσάμενος γνώμην τὰ πρῶτα, ὕλης γηγενοῦς ὑπερ-
φύως ἐρέξειεν ἡλικιώτιν οὖσαν καὶ δεσμώντι οὐκ
ἔξω φασυλότῃτος; λογισμῶν, ἔπειτα περιφεῖ τοὺς ἄλ-
λους ἀναλόγως; διδοὺς καὶ δουλούμενος κατ' ἕκα-

(1) Politicam sedect.

στον ἄπαντα. Ἦδη δὲ καὶ τοὶ ἄρχοι προσιόν, ἅ
καὶ παραθύων ἀδρότερα κέρματα, βῆστα καὶ σφᾶς
πρὸς τὸ βουλόμενον εἶλας, τὸ συγκεχωρηκὸς εἰλη-
φτάς ἤδη παρὰ τοῦ πατριάρχου Καλλίστου, ὃς τὸ
τῆς ἱερωσύνης κανόνων πρόμαχος εἶναι ὁμωμοκῶς,
καὶ μὴ πρόδοτος γίνεσθαι τῶν ταύτης θεσμῶν,
μηδὲ τὴν ἀκρατον χάριν τοῦ Πνεύματος ὄνιον ὡς
ἐν ἀγορᾷ προτιθέναι τοῖς κατὰ Σίμωνα τὴν Μάγον
ζητοῦσιν, ἔπειτα αὐτὸς τὰ παραβάτης ὥφθη περι-
φανῆς, διακυβεύων τὰ τίμια, καὶ τοὺς ἄλλους προ-
τρεπόμενος ἀπαρκαλύπτω; ἐς τὴν τοῦ κακοῦ κοι-
νωνίαν. Καὶ διὰ ταῦτα ἀπηνήγατο ἐς προὔπτον
τὰς πρὶν ὑποσχέσεις ἔχεινας; αὐτὸ περὶ τοῦ θελοῦ βα-
πτίσματος ἦσαν αὐτῷ παρεσκευασμένα σὺν γε τοῖς
ὑπηκόοις κομιδῇ πεμπηθέντι ὑπάρχουσιν; βέλτιον
γὰρ ἔφησεν ἑλθὼ λατρεύειν, κόσμον ὅλον φωτίζοντι
καὶ ζωοῦντι καὶ περιθάλλοντι, καὶ τῆς τοῦ πάντων
εἰκόνης δημιουργοῦ σαφῆ τινα φέροντος ἔχνη καὶ
σύμβολα, ἢ τῷ τῆς φιλαργυρίας δαίμονι, [f. 260 a]
ᾧ τοῖς τῶν Ῥωμαίων ἀκούω νυνὶ πατριάρχας ἀλι-
σκεσθαι, εἰ χρὴ κατὰ τὴν τῶν αὐτῶν ἀποφύνασθαι
διδάσκαλον, ὃς ὑπισχνουμένῳ τῷ διαβόλῳ δώσειν
βραδείας τε καὶ χρήματα γῆς ἀπάτης, εἰ βούλοιο
προσκυβεῖν καὶ λατρεύειν αὐτῷ, ἐπειτήμοσ τε καὶ
ἀπεκρούσατο μάλα σφοδρῶς· ὡς ὁ τούτοις ἐκθύμω;
ἐγκυδιστῶν, καὶ ἀντὶ τούτων αὐτὴν προΐεμενος; ὃν
εἴλετο Δεσπότην ἔχειν καὶ θεόν, ποίων μὲν κοιλί-
σεων, ποίων δὲ κρηστήρων οὐκ ἄξιος εἴη ἂν, Δεσπό-
του χρηστοῦ τε καὶ εὐεργέτου διαβόλον ἀλλαττόμε-
νος ἔχθρὸν καὶ πολέμιον, καὶ οὐδὲ τούτων τὸν ὑπ-
έμου τιμώμενον ἦλιον αἰδεῖται μάρτυρα τῆς ἀναι-
δείας ὄρων αὐτοῦ, ὅτι τὸν καὶ αὐτοῦ δημιουργὸν
γίνοις ὅλη ψυχῆς προαιρέσει κριλεται χρήμασι;
Σαφῆ γὰρ εἶναι ταύτην ἔγωγε τίθεμαι εἰλωλολα-
τρεῖαν· τὸν μὲν γὰρ ἦλιον στοιχείον εἰς ἀρχῆς εἶναι
κατελήφεσαν ἄνθρωποι συστατικῶν τῆς; τῶν ἐν γῆ
πάντων φύσεως· χρυσοῦ δὲ καὶ ἄργυρου; ἕκασ; γῆ
πατουμένη καὶ τοῖς εὐφρονουσι πρὸς μηδὲν ἀγαθὸν
χρησιμεύοντα· ἰὼς γὰρ ἂ μὴδ' εἰκόνης εἰδῶλον ἦλίου
σώζειν δύναται; Εἰ δὲ καὶ πρὸς ἀνιέρους; καὶ βεβή-
λους πράξεις καταδαπανᾷ τῆς φιλαργυρίας τοὺς
τρόπους; ὃ καὶ προΐεσθαι λαχῶν, καὶ λαλεῖ μὲν
πρὸς ἀργύριον, χρημάτων δ' ὄνιον τὸ τῆς ἱερωσύνης
ποιεῖται ἀξίωμα, καὶ τούτων οὐ μικρῶν τιῶν καὶ
βραχύτητι περικλειομένων ὄγκου καὶ ἀριθμοῦ πηλι-
κότητι καὶ ποσότητι, ἀλλὰ καὶ τοῖς τοιοῦτοις ὄρους
ὑπερβαίνοντων τε καὶ ὑπερεκτεινομένων, ποῦ οὐκ
ἂν ἐλάσειεν ὑδρῶς τε καὶ ἀτοπίας ἢ ἀκρασίας; Τίνας
δ' οὐκ ἂν ὑπερβαίη Καυκάσους ὄρων καὶ Τανάϊδος
ἐκβολὰς καὶ Σκυθῶν ἀγροῦτητα; ἢ φῆμη βεδίζουσα
τῆς αἰσχρότητος; ἢ τίς ἂν καὶ ὅποια ποτὲ συσταῖη
πολιτεία βεβαίας τὰς τοῦ μένειν οὐκ ἐπίπαν αὐχοῦσα
κρηπίδα; Τίνας δ' ἂν οἰκῶν καὶ πόλεων διοικήσεις
εὐνομηθεῖεν ὅπου περ ἂν οἱ τῶν κανόνων καὶ νόμων
προσταταί, τῶν χρηστῶν ἀμειλούντες; [f. 260 b] τῶν,
πνευματρεῖσθαι ὄρωσι τὰ τῆς δικαιοσύνης ἀνάκτο-
ρα, καὶ παρὰ φάλλον τίθενται τὰ τῶν νομίμων κράτη,
καὶ τὸ ψεῦδος προτιμῶσι τῆς ἀληθείας, καὶ νόμον
τῶν ἀνομίαν ἠγούνηται, καὶ ψῆφον δικαιοσύνης τὸ τὰς

hostem et inimicum anteponat et ne hunc Solem
quidem, quem equidem veneror, edito impietatis
testimonio vereatur? Apertam ego hanc esse idolo-
latrariam statuo. Solem enim primum rerum elemen-
tum esse componens universi naturam homines
intellegerunt. Aurum vero et argentum omne per
orbem terrarum sanis quidem hominibus ad bonum
nihil prosunt, quippe quæ solis imaginis ne umbram
quidem servare possint. Sin vero ad impia et sce-
lerata negotia adhibet avaritiæ dolos **522** is cui
præesse contigit, et loquitur quidem contra argen-
tum, verum sacerdotii dignitatem reddit venalem
pecuniis non parvis neque ad magnitudinem modici
neque ad numeri multitudinem, sed quæ ejus-
modi modum valde exsuperent, quousque hæc per-
veniet immoderata superbix et insolentiæ turpitude?
Nonne Caucasum montem et Tanais impetum et
Scytharum immanitatem superat hic impudentis
rumor? Quæ et qualis unquam respublica firma
steterit, quæ non fundamenta firma tenuerit?
Num familiæ et civitates bene administrantur, ubi
qui observandis legibus ac normis præsumt, ne-
glectis probe institutis, justitiam potestate et dig-
nitate detrahunt et legum auctoritatem ad nihilum
redigunt, qui mendacium veritati anteponunt, qui
legem illegem ducunt et justitiam juris inquinan-
tionem, qui denique quemadmodum civitatibus et
urbibus suis aperer et propalam evertendis diu
noctuque operam dant, ita sedem et domicilium
similiter in cœlestibus thronis immobile et immu-
tabile tenere se secure putant, male periti illi et
inscii non aliter, ac cæci qui ne ante pedes
quidem quæ jacent videre possunt. Fructus enim
tantæ malignitatis et **523** insolentiæ qui a tergo
sequuntur cernentes, magis quæ ante oculos posi-
tæ sunt semper improbitatis pœnas nequaquam
animadvertunt, sed insanorum similes dentes suis
corporibus injicere satagunt, quasi quamplurima
emolumenta et quam plurimæ sortes evenerint
terra marique, nec plane contrarium acciderit, cum
usque ad portas et, ut ita dicam, ædificia eorum
pœna progrediatur et in ignis modum aucta pestem
carpat porro et in stipulas ante oculos positas
flammæ impetus libere irrumpat. Quapropter si quis
me vituperarit, oportebit ter infelices eos appel-
lem, quibus acciderit administrare et regere non
levem et inane materiam, sed magnum bonum,
et pretiosissimum et omni morte superius, hominis
scilicet animam. Cui enim legis ac normæ ratio-
nem tenere accidit et cæteris exemplo esse injun-
gitur, is si non secundum nomen regit nec quæ ad
legem et normam pertinent agit, sed impie factis
sanctum nomen polluit, aperte docet non pejores a
melioribus, sed meliores a pejoribus esse regendos.
Misericus autem puto et perniciosius esse populis
et familiis, imperatoribus et civibus, juvenibus et
senibus, viris et mulieribus, divitibus et pauperi-
bus, tere omnibus **524** peritis et imperitis, si me-
lioribus pessimi imperant. Nam præfectorum im-

probitatem non direxeris unquam ad bonas leges, nec si quid respublica ægrotet ad pristinam felicitatem reditum facile effeceris, sed plane contrarium feceris, quam si chorostata et magister instituit et claudicare docet inter pulchri et veri cancellos. Vicina sibi ægrotum et validum, et prosperum semper spectat ad vanum. Et si quis desertum quasi socium sibi sumpserit, ejus vita a legibus et qua instituta est vivendi ratione discrepat. Quemadmodum enim justitia consociationem facit, ita disjunctio ab justitia et in deserto habitatio bestialem et omnino immanem vitam reddit. Urbem enim ex ædificiis compositam publicæ salutis fundamentum esse et justarum legum obstrictam cancellis necesse est. Cui igitur ob incitiam commodi minime conventu administratio familiæ, tanquam magnæ partis civitatis, multum deerit ut toti urbi præsit. Quemadmodum igitur homo, cuius et leges innatæ sunt, optimus esse et optime rem regere poterit, ita, cui non insunt, pessimum fieri et pessime rem administrare cum ex contrario sequitur. Homo enim a natura præditus **525** quasi instrumentis ad varias virtutes exercendas, si non velit ad jus et leges regi et regere, labentem et deperditam totam urbem, civitatem, domum, omnes omnino res brevi ostendet, neque aliud quidquam ei, qui virtutis instrumentis male utitur, superest, quam ut ad ignis similitudinem urat et in perniciem trahat, quibus brevi antea felicitatis quid adhuc inerat. Dicat igitur mihi quispiam, num aliunde in ejusmodi diabolorum fines magna illa et talia eorum facta pervenerint. Profecto non aliunde, nisi ab semet ipsis, e domo in domum, ut dicitur. Multo equidem lubentius cum justitia et æquitate solem et Deum solis Creatorem propalam semper venerer, quam ut ob avaritiam pestem turpissimam cum iniquitate et injustitia vitam transigam et variis ac multiplicibus maculis baptismum quem animæ lavacrum dicunt polluam. Quis enim et quomodo me baptizabit ejusmodi macularum semper plenus et mihi tantopere suspectus? Non enim auditores legis justii sunt apud Deum, sed factores legis justificati buntur; et in omni gente qui veretur Dominum gratus ei est; non enim persona valet apud Deum, sed quisquis invocabit nomen Domini salvabitur. **526** Et indignatio et ira et tristitia in animam uniuscujusque hominis malum facientis, Judæi primum, et Græci; gloria vero et gratia et pax unicuique bonum facienti, Judæo primum et Græco. ἐκλήσατο πάρεδρον, ἀντιφωνοῦντος· οὕτω τοῦ βίου δικαιοσύνη κοινωνίας ποιητικόν, οὕτως ἀκοινωνήτων ἀδικία καὶ σύνοικον ἐρημία, θηριώδη ποιούσα τὸν βίον καὶ παντάπασιν ἄγριον. Τὴν γὰρ τοὶ πόλιν ἐξ οἰκιῶν συγχειμένην κοινωνικῆς εὐταξίας θεμέλιον εἶναι ἀνάγκη καὶ νόμων δικαίων ἐμπεφραγμένην δεσμολίαν· ἢ γοῦν οἰκίας δι' ἀμαθίαν τοῦ κρείττονος ἤκισθ' ἀρμόττει προστασία, πολλοστοῦ τινος μέρους μακροῦς πολιτείας, πολλοῦ μὲν' ἂν δεήσει δειόντως πόλεως ὅλης προστατῆναι. Ὡς γοῦν τῶν ἀνθρώπων ἢ δίκη καὶ εὐνομία συντέθειραται, τοῦτω καὶ τὸ βελτίστω τε εἶναι κατὰ τὸ βέλτιστον ἄρχειν προσγίνεται, οὕτως ἢ μὴ, τοῦτω καὶ χειριστῶ γίνεται κατὰ τὸ ἀντίπαλον ἔπεται καὶ παγγάλεπον ἄρχειν ἀρχήν. Ὅργανα γὰρ ἐκ φύσεως ἄνθρωπος ἔχων πρὸς ἀρετῶν ἐργασίαν πολυειδῶν, εἰ μὴ βούλοιο δίκη τε καὶ εὐνομία διοικεῖσθαι καὶ διοικεῖν, παγγάλεπον καὶ ἐξίτηλον πόλιν πᾶσαν καὶ πολιτεῖαν καὶ οἰκίαν καὶ συλλήθδην ἅπαντα φάναι πράγματα δει-

ψήφους τῆς δίκης αἰσχροποιεῖν· καὶ ἦν τῶν πολιτειῶν καὶ πόλεων σφῶν προφανῆ καὶ ὑπαιθρον αὐτοτάλυσιν νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν οὐ λήγουσιν αὐτοκαθ' ἑαυτῶν ἐργαζόμενοι, ταύτην ἔθραν καὶ στάσιν ἐπ' ἴσης τοῖς οὐρανοῖς πόλιν πρὸς ἀσφάλειαν τὸ ἀκίνητόν τε καὶ ἀναλλοίωτον ἔχειν οἴονται, κακῶς εἰδότες καὶ λίαν ἀμούσως, καὶ μηδὲν ἄμεινον ἢ ὡσπερ οἱ τυφλωτόντες τε καὶ μηδὲ τὰ ἐν ποσὶν ὄλω· ἔρῃ θυνάμενοι· καὶ οὗτοι γὰρ κατόπιν ἐπομινοῦς ὄρωντες; τοὺς τῆς τοσαύτης καὶ τηλικαύτης κικοτροπίας καὶ ἀτοπίας καρπούς, μᾶλλον δὲ πρὸ ὀφθαλμῶν κείμενα νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν τὰ τῆς σφῶν κακίας ἐπιχειρα, οὐδαμῆ ἐπαλοῦσιν, ἀλλ' ἐπ' ἴσης τοῖς μεινομένοις τὰς σφῶν αὐτῶν ἐσθλόντες σάρκα; χαίρουσιν· ὡσπερ ἂν εἰ προσετίθεσαν κέρδεισι κέρδη καὶ κλήρῳ κλήρον γῆς καὶ θαλάσσης, καὶ μὴ πᾶν τούναντιον ἐπασχον, ἄχρι πυλῶν καὶ αὐτῶν εἰπεῖν οἰκιῶν τῆς σφῶν ζημίας ἀεὶ προχωρούσης καὶ δίκην πυρὸς ἀξοζομένης κατὰ σφετέρῳ κακῶν νομομένης τὰ πρῶτω, καὶ μάλισθ' ὅταν καλᾶμης κατὰ πρόσωπον Ἰσταμίνης λαμπρῶς ἐπιδράττειται τοῦ πυρὸς ἢ φορᾶ. Εἰ οὖν ἐμοῦ, φησὶ, κατηγορεῖ, ἐθλοῖς τις τοιαῦτα, πολλοῦ μὲν' ἂν δεήσει τριστάλιους αὐτοὺς καλεῖν, καὶ ταῦτα ποιμαίνειν λαχόντες καὶ βυθίζεσθαι οὐ βέουσαν ὕλην καὶ φθειρομένην ἀεὶ, ἀλλὰ τὸ μέγα κτήμα καὶ τιμιώτατον καὶ θανάτου παντὸς ἀνώτερον, τὴν ἀνθρώπου ψυχὴν δηλαδὴ· ἢ γὰρ εὐθουτήρος καὶ κανόνος ἔχειν τυμπέπτωκε τόπον, καὶ ὅς ἀρχέτυπον ἄλλων εἶναι πεπίστευται, οὗτος εἰ μὴ κατὰ τοῦνομα πολιτεύοιτο, μηδὲ τὸ προσῆκον ἀποδοῖθαι τῇ τοῦ κανόνος καὶ τῆς εὐθύτητος ἀρετῇ, [f. 261 a] ἀλλὰ πράγματιν ἀνοσίως ὄνομα περιτιθεῖν χρηστὸν, δεῖκνυσθαι ἀναργῶς μὴ τὸ χεῖρον ὑπὸ τοῦ κρείττονος εἶναι ἀρχόμενον δεῖν, ἀλλὰ τό γε κρείττον ὑπὸ τοῦ χείρονος. Σχετικώτερον δ' εἰσραῖ καὶ οὐ μάλ' ἀνοσῆμονος εἶναι διέθρου δήμοις τε καὶ οἰκοῖς, ἄρχουσι τε δὴ καὶ ἀρχομένοις, νέοις καὶ γέροισι, ἀνδράσι τε καὶ γυναῖξι, πλουσίοις τε καὶ πένησι, καὶ πᾶσι σχεδὸν λογικοῖς καὶ ἀλόγοις, ὅταν τοῖς βελτίοις νομοθετῶσιν οἱ κάκιστοι· οὐ γὰρ τὸ διεφθορὸς τῶν ὄρωντων κατευθυνθεῖν ἂν πρτε πρὸς εὐνομίαν, οὐδ' εἰ τι νοσοῖ τῆς πολιτείας, παρασκευασθεῖν πρὸς τὴν πρὶν εὐξίαν παλινοδρομεῖν, ἀλλὰ πολλῶ τούναντιον γένοιτ' ἂν, παραπαιδαγωγούντος τοῦ χοροστάτου καὶ διδασκάλου, καὶ χαλεπεῖν ποιούντος τοῦ καλοῦ καὶ τῆς ἀληθείας τὸν δρόμον. Πρόβητος γὰρ αὐτὸς ἀντικρυς γίνεται νοσεῖν καὶ τὸ ὕγιαίνον, καὶ ἐξ οὐρίας ἀεὶ καταβαίνειν πρὸς τὸ φθειρόμενον· καὶ δ' τὴν ἐρημίαν ὡς ἐπίπαν τοῖς λόγοις καὶ ἢ τέτακται διοικήσει ὡσπερ γὰρ

ξειεν ἂν ἐν βραχεῖ· καὶ οὐδὲν ἕτερον τοῦτῃ λελείφεται ἢ τοῖς τῆς ἀρετῆς ὄργανοις· κακῶς χρωμένῳ δίκην πύρρος ἐμπιπρᾶν καὶ ἄδου μυχοῖς παραπίμπειν, καὶ εἴ τι σφίσι· χθές που καὶ πρώην προσῆν ἐκαίνοις τὸ εὐδαιμον, εἰ δ' οὖν, φρασάτω μοι· τις παρελθὼν, πῶθεν ἄλλοθεν ἐς τοιαύτῃ κακοδαιμονιῶν ἐσαχίται τὰ μέγιστ' ἐκαίνα καὶ τηλικαῦτα κατενήκεται; [f. 261 b] σφίσι πράγματα. Πάντως οὐδὲ μὲν ἢ κατ' αὐτὸν ἐξ αὐτῶν, ὁλοθεν οὐκ αὐδ, τὸ λεγόμενον. "Ἦδιον γοῦν ἔγωγ' ἂν πολλῶ μετὰ δικαιοσύνης καὶ εὐνοίας ἤλιου τε καὶ τοῦ τὸν ἤλιον πεπονηκότος Θεοῦ διατελοῖην σαφῆς λατρευτῆς, ἢ διὰ φιλοχρηματίας, αἰσχίστην νίσον αἰσχίστου τρόπου, μετὰ ἀνομίας καὶ ἀδικίας εἶην ἀνύων τὸν βίον, καὶ παντοδαποῖς· τε καὶ ποικίλοις μάσμασι καταθαπτίζων ὁ φασὶ ψυχῆς· καθαρτῆριον βάπτισμα. Πῶς γὰρ καὶ τίς με βαπτίσει τηλικούτοις ἑαυτὸν ἐμπιπλάς ἐφ' ἡμέρα πάση καὶ νυκτὶ μολυσμοῖς; καὶ τοσοῦτον ὑπ' ἐμοῦ καταγινωσκόμενος; Οὐ γὰρ οἱ ἀχροαταὶ τοῦ νόμου δίκαιοι, φησί, παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ οἱ ποιηταὶ τοῦ νόμου δικαιοθήσονται· καὶ ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φοβούμενος τὸν Κύριον δεκτός αὐτῷ ἔστιν. Οὐ γὰρ ἔστι προσωπολήψια παρὰ τῷ Θεῷ, ἀλλὰ πᾶς ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου, σωθήσεται. Καὶ θυμὸς καὶ ἐργὴ καὶ ὁλίφης καὶ σκενοχωρία ἐπὶ πᾶσαν ψυχὴν ἀνθρώπου τοῦ κατεργαζομένου τὴ κακὴν, Ἰουδαίου τε πρώτον καὶ Ἕλληνος· ὄξια δὲ καὶ τιμὴ καὶ εἰρήνη παντὶ τῷ ἐργαζομένῳ τὸ ἀγαθόν, Ἰουδαίῳ τε πρώτον καὶ Ἕλληγι.

Θ. Τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα ἐν ὄργῃ καὶ ζήλῳ διεξ- A
 ελθὼν ὁ ῥῆξ ἐκαίνος ἐνταῦθα τὴν λόγον κατέπαυσε, τὴν δὲ γνώμην εἶχεν ἡρετισμένην πρὸς ἀμυναν ὑπὲρ ὧν προσῆκε τῷ Ῥωμαίνῳ. Ἐξέσται δ', οἷς τῆ ἀκοῆ συνείσεις ἀπαθῆς συνοικεῖ, κρύβειν εἰ προσηκόντος ἔχεται λόγου τὰ εἰρημένα· ἔξεσται δ' αὖτις συλλογίζεσθαι· εἰ καὶ εἰ Χριστιανῶν πρισὶν εὐσεβέειν ἀνεκτὸν οὕτω γῆς καὶ θαλάττης ὡς πορρωτάτω τῆς αἰσχίστης ταυτησὶ κακίας τὴν φήμην δραμοῦσαν μέχρις Ὀκεανῶ καὶ Σκυθῶν ἀφικνεῖσθαι, καὶ τοσοῦτον τὴν τῆς αἰρέσεως αὐξήσασαν βλάστην διαπεφοικτῆναι πανταχῆ τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας τὰς ὑβρεῖς κομίζουσαν, κρηπίδα· ἀφθόνων πηγῶν εἰληφύσαν τὰς τῶν νῦν πατριαρχῶν τε καὶ ἐπισκόπων ἀτόπους καὶ παρανόμους· πράξεις καὶ ἦν τετυραννηκότες δογματῶν ἐνέπλησαν πονηρῶν Ἐκκλησιῶν B
 αὐτοῖ· οὐ γὰρ ἐν παραβύστω τὰ βέδηλα δρῶσιν οἱ ἀναδείξ, οὐδ' εἰς ἀπεγγέ; που; καταδύντες χωρίον, ἀλλ' ἐν ὑπαιθρῷ καὶ θεάτρῳ πομπεύουσι πῆσῃ τῆ οἰκουμένη τὴν σφῶν αὐτῶν ἐξάγιστον ἐθέλονται μοχθηρίαν αὐτοῖ. Οὕτως· ἐξόριστος παντάπασι καὶ κομῶν γε ἀλλότριος τῶν τῆς ἀρχαίας γέγονεν ἱθῶν πολιτείας ἢ δικαιοσύνης καὶ φρόνησις, καὶ εἴ ἢ σεμνότητος [f. 262 a] καὶ εὐσχημοσύνης ἐνήν ἀγαθόν, ὡς ἐξείναι λέγειν νῦν ἐνταῦθα καὶ ἡμῖν ἃ πάλαι Θεὸς δ' αὐ τοῦ προφήτου φθέγγεται Ἰεζεκιὴλ περὶ Ἰερουσαλήμ. « Εἰπέ, γάρ φησι, πρὸς τὴν θυγατέρα τὴν ἀσύνετον Ἰερουσαλήμ· Οὐχ ἡμαρτεν ἀδελφῆ σου Σόδομα κατὰ τὰ ἡμίσεια τῶν ἀμαρτιῶν σου, καὶ ἰδικαιώθη Σόδομα ἐκ σοῦ· » τουτέστι Σόδομα C
 δικαία ἔσται κατὰ σύγκρισιν σὴν, ὡς ὁ θεὸς φάσκει Χρυσόστομος. Ἔσται δὲ οὐκ ἀδύλον, οἶμαι, φρονίμων οὐδέσιν ἀνδρῶν ὡς εἰς· τῆς μυθικῆν ἐκείνην ἔριν καὶ οὗτοι τὴν μίμησιν ἀναφέροντες, μεταξὺ τὴν διαίρεσιν ἀντὶ μήλου τῆ τοῦ ἔθους ἐπαρχία ἐκαίνου παρὶβρίψαν, τὴν μὲν μίαν εἰς δύο διελόντες· κτηροπόλεις, τὰς δ' ὑπ' ἐκαίνην ἐπισκοπὰς ἄλλοθεν ἄλλοθεν μεταθίντες, ὡς ἂν πρὸς ἀλλήλους οἱ ταύτας λαγγάνοντες πρόφασιν ἐριδος ἔμμονον ἔχουσι, καὶ ἅμα ἀνάγκην ὡς εἰς μείζον λέναι κριτήριον τοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχας, ἐκκλημάτα μὲν κατ' ἀλλήλων, ὑπὲρ δ' ἑαυτῶν ἀδρὰ κομῶν κομίζοντες· χρήματα, ὑπὲρ δ' ἐκαίνου φαυλὴν τινὰ καὶ ἀνανδρῶν σπουδῆ· ὑπὲρ γο τοῦ τὸν ἕτερον ἕτερος παρῆ-

IX. Hæcubi cum ira et acerbitate locutus est, ora-
 tionem inhiibuit et mentem incensam habuit ad ea,
 quæ ad Romanum spectabant, repellenda. Licet au-
 tem quibus sana ratio inest, dijudicare, num dicta
 habeant justam sententiam. Licet porro digno-cere,
 num Christianorum piis filiis tolerabile sit hujus
 turpissimæ improbitatis famam tantopere terra
 marique crescentem ad Oceanum et Scythas usque
 pervenire, tantopere auctam sectæ stirpem ubique
 divulgari, Romanæ Ecclesiæ superblam inferentem,
 fundamenta uberrima nanciscentem, nempe patriar-
 charum et episcoporum iniqua et injusta facinora
 et, quam per tyrannidem pravis dogmatis imple-
 vere, Ecclesiam. Non enim in abscondito nefanda
 agunt impii illi, neque in obscurum abditi locum,
 sed in foro et in omnium conspectu per totum ter-
 rarum orbem suam ex industria obscenam pravita-
 tem præ se ferunt. Tantopere remota et omnino
 sejuncta est ab antiquæ civitatis institutis, justitia
 et prudentia, et si 527 quod auctoritatis et digui-
 tatis bonum inerat, ut jam dici possit apud nos,
 quod olim Deus per prophetam Ezechiel de
 Hierosolyma locutus est: «Loquere, inquit, ad
 filiam imprudentem Hierosolyma: Non peccavit
 soror tua Sodoma ad dimidium peccatorum tuorum,
 et justificata est Sodoma ex te,» hoc est, Sodoma
 justa est tecum comparata, ut D. Chrysostomus
 dicit. Non autem obscurum puto esse prudentibus
 viris, quemadmodum illi antiquam hanc litem imi-
 tati hæresin quasi malum in gentis illius imperium
 injecerunt, una in duas divina metropoli, illius
 episcopis huc illuc dimissis, ita ut qui has obti-
 nent perennem litis causam habeant, et necessario
 ad majorem auctoritatem perveniant Constanti-
 politani patriarchæ, tanquam crimina quidem, sed
 ad suam utilitatem divitias conferentes uberrima.
 Neque sequem et languentem laborem ostendunt,
 ut alter alterum anteveniat, illis qui inde dono-
 rum copiam apportant ad obtinenda sacra munera
 et episcoporum sedes, neque levem et inconsultam
 prudentiam adhibent ad litis flammam quam ma-
 xime excitandam et augendam. Sed magnam et va-
 riam incendii materiam comportant, commodum ad
 utrumque questum 528 aditum, unde ea quibus inse-

viunt facile assequantur. Omnia dissolvunt et permutant hic illic, quæ heri aliter constituerant; quæ tribus ante diebus alia administrarunt ratione, hodie aliter componunt, et cras aliter component, quo frena trahunt, eorum, qui huc utrinque immensas divitias mittunt, graviore ponderis momento manus. Atque his studiis et contentionibus turpis et insidiosæ litis, tanquam ulceris continuo membra carpentis et exedentis, suis nullus est neque iniqui quæstus et injustæ usurpationes ullo modo terminantur.

συν, ἃ δὲ πρότερον καθ' ἕτερον διενείμαντο τρόπον, ὡς ἐτέρως μεταβήσονται, ἢ ἄλλως ὑπερβαίνοντες τὴν ὑστεραίαν, ὅπῃ τὰς ἡμέρας ἔλκει τε καὶ ἀνοίσει τῶν ἐκείθεν ἐνταῦθα συχνὰ πεμπομένων διχόθεν χρημάτων ἢ μᾶλλον θατέρου βριθοῦσα δεξιά. Καὶ τῶν τοιοῦτων ἀγῶνων καὶ καλαισιμάτων τῆς κακομηχανίου τε [f. 262 b] καὶ μουσαρῆς Ἐριδος ταυτησί, δίκην ἔλκουσιν διηνεκῶς ἡρέμα τὰ πρόσω νεμομένης καὶ προχωρούσης, ὅρον εἶναι συμβαίνει μηδένα, μηδὲ λήξιν τινα τῶν ἀτόπων τε κερδῶν καὶ πονηρῶν λημμάτων.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΡΩΜΑΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΛΟΓΟΣ ΛΖ.

EJUSDEM

BYZANTINÆ HISTORIÆ LIBER XXXVII (1)

I. Equidem cum supra narratis plura ac graviora habeam quæ adnectantur historiæ ad nonnullorum qui bene intelligunt adhortationem: nam medicum esse posteris historiam scimus, laudatorem quidem omnium qui bona laudent et sequantur, reprehensorem vero omnium qui mala reprehendere nolint; vereor, ne in propositi mei contrarium incidam. Oportet enim, velut infinito pelago temporis, quo multis modis et subita conversione et ut ita dicam volutatum continuo fuit natura et in aliam semper abibit corruens propter infinitam et immutatam vim orientium omni tempore et varia specie accedentium imaginum et rerum, explicare et subducere cognationem similitudinum **530** conversarum et confusarum in non ariam unitatem. Quare, cum non omnes ad meliora imitanda convertere sese possint propter innatam morum pravitate, timendum ne in contrarium quidam imitationem vertant et in historia reprehensionem malorum in ipsorum labem accipiant, et aliorum forte impudentiam et temeritatem tanquam exemplum sibi proponant. Cujus rei exemplum nunc quod in memoria est, proferam. Paucis igitur verbis et quæ satis sint ad historiæ narrationem, demonstrabo, quomodo

[Cod. Reg. 3075. fol. 83 r.] A'. Ἐγὼ δὲ τῶν εἰρημένων πλείω καὶ μείζω συνίρειν ἔχων τῇ ἱστορίᾳ πρὸς ἐνίωιν ἐπὶ κλιῶ; ἀκούειν ἴσασι διόρθωσιν (ιατρὸν γὰρ τὴν ἱστορίαν τοῖς ὀφειγόντοις πεπεῖσμαθι γίνεσθαι, ἐπαινοῦσαν μὲν ὁπόσοι τάγαθὸν ἐπαινοῦσιν τε καὶ προσείνται, λοιδοροῦσαν δ' ὅσοι τὰ κακὰ οὐ βούλονται λοιδορεῖν), δέδια μὴ λάθω τοῦναντίον οὐ βούλομαι δρῶν. Ἐγγυρεῖ γὰρ ὡς ἐν ἀκαίρῳ πελάγει τῷ χρόνῳ πολυτρόπως καὶ ἀγχιστρόφως καὶ ὡς εἰπεῖν ἑλικοειδῶς ἀεὶ βούσης τῆς φύσεως, καὶ ἄλλοι' ἄλλως περιπετοῦς ἑαυτῇ γινομένης διὰ τὴν ἀτέκμητον ἱστορικίαν τῶν ἐκάστοτε φουομένων καὶ ἐπιφουομένων πολυειδῶς προσώπων καὶ πραγμάτων, ἐξελίττειν καὶ ἀνελίττειν ἔστιν οὐ καὶ. ἔστιν ὅτε συγγένειαν ὁμοιότητων τινῶν περιαιρομένην τε καὶ περαινόμενῃν εἰς παράδοξόν τινα τὴν ταυτότητα. Ὡς εἶναι ὁδὸς ἐντεῦθεν μὴ οὐ πάντων εἰς μίμησιν τοῦ βελτιονοῦ παραθήσειν ἑαυτοῦς δυναμένων δι' ἔμφυτον ἐν:οι κακοτροπίαν ἐπὶ τοῦναντίον τῇ μίμῃσι χρήσονται, καὶ τὴν ἐν ἱστορίᾳ διαβολὴν τῶν κακῶν ἐπὶ σφετέρᾳ μίμησονται βλάβῃ, τὴν τῶν φησάντων ἀναισχυντίαν καὶ τόλμαν οἶδ' ἐπιπράδειγμα προβαλλόμενοι. Ὅθεν ἐνός τινος ἔτι μνησθεὶς ἀπαλλάξομαι, διὰ βραχέων μέντοι καὶ τοῦτον,

(1) Hunc librum jam ediderat D. Val. Parisot in *Notices et Extraits des mss. de la Bibliothèque*

royale; quod editorem Bonnensem certe non fugit, sed de quo tacet.

καὶ δι' ὧν ἀποχρήσειεν ἐν τῷ τῆς ἱστορίας λόγῳ
 δείξει πῶς τῆς Παλαιμικῆς αἱρέσεως ἐπὶ λύμῃ τῶν
 ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας δογματῶν παραδύσης ἀπανθ'
 ὁμοῦ συγκέχεται πράγματα, καὶ διέφορται τὸ τῆς
 Ἐκκλησίας ἀρχαῖον ἦθος ἐκεῖνο, καὶ ἀνατέτραπται
 καὶ [f. 263 a] ἀπόλωλεν εἰ τι σεμνὸν τε καὶ τίμιον
 τῆς ὁλῆς ἦν πολιτείας, συσταλέσης, οἶμαι, τῆς τοῦ
 Θεοῦ δεξιᾶς ὅσον αἰσθῆσθαι τοὺς τῆς κακίας ταύτης
 προσητάς καὶ ἀρχηγούς, καὶ πρὸς ἐπιστροφὴν
 ἐλθεῖν πρὶν εἰς καταστροφὴν καταλθεῖν, ἐνδιδόντος
 Θεοῦ τοῦ διὰ Δαβὶδ παραινούντος μὴ δίδόναι πρὸς
 σάλον τὸν πόδα, ἵνα μὴ νυστάξῃ μηδὲ ὑπνώσῃ ὁ φυ-
 λάτῃων τὸν Ἰσραήλ. Ὡς εἶναι κἀναυθα θεός μὴ
 πολλῶν κἀκείνων κακίῃσιν οὕσι καὶ τοῖς τῆς Ἐκκλη-
 σίας ταύτης προσητοῖς ἢ πάλαι κατὰ τῶν Ἰουδαίων
 ἀποφαντικῇ σὺν θυμῷ κατεβράβη ψήφος, λέγουσα, B
 «Ἐὰν προσφέρῃτέ μοι σεμιδάλιον, μάταιον· θυμιαμα
 βέλιγγμά μοι ἔστι· καὶ ἐὰν ἐκτείνῃτε τὰς χεῖρας
 ὑμῶν, ἀποστρέψω τοὺς ὀφθαλμούς μου ἀπ' ὑμῶν·
 καὶ ἐὰν κληθῆνῃτε τὴν ὀψίν, οὐκ εἰσακούσομαι
 ὑμῶν. Αἱ γὰρ χεῖρες ὑμῶν αἵματος πλήρεις, καὶ
 εἶναι συμβαίνει πράξεις, τούτους ἀνάγκη καὶ τὰς

A post Palamiticam hæresin ad perniciem sanctorum
 Ecclesiæ dogmatum procreatam, cuncta simul con-
 turbata sint instituta et corruptius vetus mos Ec-
 clesiæ, et perversa et ad interitum adacta quæ
 veneranda et honorifica totius civitatis, admittente
 id, ut ego quidem credo, dextra Dei, quantum
 intelligenter perversitatis hujus auctores et prin-
 cipes et prius ut ad conversionem venirent quam
 ad finem. Sic enim per Davidem Deus hortatur,
 ne quis ad malignum pedem vertat, ut ne dormi-
 torio capite somnum caperet custos Israelis. Ita
 ut hoc quoque timendum sit, ne his qui illis multo
 praviore, præfectis Ecclesiæ vox illa quæ olim
 Judæos condemnavit, cum ira sonet clamans: «Si
 simillaginem 531 mihi offeretis, frustra erit; thus
 abominandum mihi, et si manus vestras proten-
 detis, ego oculos meos a vobis avertam, et si pre-
 ces facietis, non exaudiam vos. Nam manus vestras
 sanguine plenæ sunt.» Qui enim res agunt eandem,
 ab his eandem etiam Deus pœnas petit.

Ε. Διδάσκει δὲ καὶ ὁ θεὸς Χρυσόστομος τὴν εἰρη-
 μένην ἐνταῦθα ταυτότητα· καὶ γὰρ ἐρμηνεύων τὸ,
 «Καίλας ἀρχιερεὺς ἦν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἐκεῖνου,» Καὶ
 τοῦτο τῆς Ἰουδαϊκῆς, φησὶν, ἐγένετο πονηρίας·
 κατήσχυον γὰρ τὸ τῆς ἱερωσύνης ἀξίωμα ὀνητοῦς
 ποιήσαντες ἀρχιερεῖς. Ἐμπροσθεν δὲ οὐχ οὕτως
 ἦν, ἀλλὰ τῇ τελευταίῃ μὲν κατελύετο ἡ ἱερωσύνη
 τοῦ ἀρχιερέως. Τότε δὲ καὶ ζῶντες παρελύοντο τῆς
 τιμῆς. Οὐδὲν οὖν καινὸν τῶν ὁμοίων ἐκείνοις κἀ-
 ναυθα παθῶν εἰκόνας ὑπάρχειν ἐνυποστάτους, τῶν C
 νῦν πατριαρχῶν εἰς τὴν αὐτὴν ἰόντων πονηρίαν, ἵνα
 μὴ λέγω τὴν χεῖρα· κατήσχυον γὰρ τὸ τῆς ἱερω-
 σύνης καὶ οὗτοι μᾶλλον ἐκείνων ἀξίωμα, ὀνητοῦς
 ποιῶντες ἀρχιερεῖς, καὶ μετὰ τὴν ἐφήδων καὶ
 ἀγενεῖαν ἐσμὸν ἱερέας, οὕτε πῶ συλλαβίζουσιν δυνα-
 μέναι οὐδὲ τὰ πρῶτα τῶν γραμμάτων στοιχεῖα,
 [f. 263 b] οὕτε βίον γοῦν ἐγγὺς καθαροῦ προαισθη-
 νεγμένον, ἀλλ' ἀρκουμένων τῷ τε βούλευσθαι καὶ τῷ
 τὴν Παλαιμικὴν, ταυτὸν δ' εἰπεῖν Μασσαλιανικὴν καὶ
 πολυθεῖον αἵρεσιν προσκυνεῖν· τῆς γὰρ ἱερωσύνης
 εἰς ἀγοραίαν πρᾶξιν καθάπεξ βίφαιτης, ὁ τὰ κλείω
 διδοὺς τὴν νικῶσαν ἐπ' ὀλίγον λαμβάνει καὶ τῶν
 πρωτεῶν γίνετα κληρονόμος, μέχρις ἂν ὁ κατόπι-
 νων χρημάτων ἄθροτον πεποιηκῶς τὸ βαλάντιον,
 τὴν νικῶσαν τῆς ἡττῆς ἀλλάξῃται καὶ τῆς κρείττο- D
 νος χάρας ἐξ ἀμοιβῆς κληρονόμος αὐτὸς καταστῇ.

II. Docet autem divus Chrysostomus eandem
 illam allatam similitudinem. Interpretans enim,
 «Caiphas summus sacerdos erat anni illius,» id
 dicit factum esse Judæorum pravitate. Violabant
 nempe sacerdotii dignitatem cum venalem fac-
 cerent dignitatem sacerdotum: antea vero ita
 se non habebat, sed solo in obitu finitum erat
 munus sacerdotis. «Tunc autem et vivi a mu-
 nere amoti sunt.» Nihil igitur discrepat, si eadem
 apud illos perversitas ut imago exhibetur nostro-
 rum patriarcharum qui eandem inducunt, ne dicam
 pejorem. Hi enim sacerdotii dignitatem etiam
 turpius violarunt, cum pretio eligant sacerdo-
 tes, et in his adolescentulorum pubescentium et imber-
 bium examen, qui neque syllabas connectere pos-
 sunt et ne primis quidem litterarum elementis
 imbuti sunt, neque vitam saltem puram præ-
 serunt et satis præstant modo inire vident, et Pa-
 lamiticam vel, eandem ut dicam, Masalianam et
 polytheam hæresin venerentur. Ex quo enim
 sacerdotale 532 munus venale est factum, qui plu-
 rima dat, victoriam aliquandiu suscipit et principa-
 tus possessor est, donec alius surgat qui sacculi
 pleniore dato eum superet et victor superiorem
 locum in successione occupet.

Γ. Ἐπεὶ δ' ἐνδὸς τῶν πολλῶν ὅπου οὖν ἐπιγγεῖλά-
 μεθα μνησθῆντες ἀπαλλάξασθαι, πέρας τῆ ἐπαγγελ-
 ῆς παρασεῖν ἀξιώσωμεν. Τὴν τῶν Ἀλανῶν ἐπαρ-
 χίαν πρὸς ἄρκτους τὴν θέσιν ἔχουσαν, καὶ Σκυθῶν
 τῶν νομάδων ὁμορον οὖσαν, οἱ πολλοὶ τῆ Ἰασσι καὶ
 μάλιστα οἱς ἐξ ἐμπορίας ὁ βίος ἀρολιζέται ἔθος.
 Ταύτης ἐκ Κωνσταντινουπόλεως Τραπεζοῦντιός τις,
 ὄνομα Συμεὼν, ἀρχιερεὺς τῆ μητροπόλει χειροτο-
 νηθεὶς πρὸ ἐτῶν οὐ μικρῶν ἀπεστάλη. Μετὰ δὲ
 χρόνον βραχὺν παρ' ὅπου οὖν τῶν ἐκεῖ μοναζόντων
 ἄλλοις καὶ ὁμοδοκίαν ἐγκέκληται· χεῖρο-

III. Quanquam unum tantum e multis exemplis
 promissimus, nunc tamen ultra promissum præbebi-
 mus. Albanorum provinciam in septentrionales spe-
 ctare, eosque Scythis nomadibus confines, certe om-
 nibus notum est, et in primis iis qui ex mercatura
 vitam sustinent. E Constantinopoli Trapezuntius
 quidam nomine Simeon metropolis episcopus crea-
 tus multis abhinc annis missus erat. Verum is non
 multo post a monacho quodam ibi cum aliis degente
 corruptionis in ordinationibus accusatus est, et qui
 sacerdotii dignitatem ut campo venalem haberet, et

viris indignis pretio venderet donum sancti Spiritus. Quæ crimina cum Philotheo, qui post Callistum expulsus patriarcha erat referrentur, ipse qui adorat, Alanias, fide dignis ex Alania arbitris accessitis, per suffragia diei prorogationem nactus est. Interea autem, dilato die iudicii, subito Byzantium ingressus Ioannes Palæologus paternum imperium recuperavit, ut a nobis supra multis narratum **533** est. Illius vero comes erat, Callistus a Philotheo e patriarchatu et sacerdotio expulsus, qui suprum ut æquum visum iudex, Philotheum manere rursus eiecit, et in patriarchatum successit. Quomodo autem hæc inter illos acta sint, et quæ alia simul acciderint, jam satis a nobis expositum est, et exponetur jam pluribus aliis, ubi historiam longius produxerimus. Itaque Symeon ad hunc qui olim patriarchatum habuerat Callistum se contulit, rogans ut criminum sibi sub Philotheo obceptorum oblivionem faceret, et promisit largas se missurum pecunias, si Alaniam in sedem suam restitueretur. Quibus commotus Callistus, cum certissimam promissorum spem sibi fecisset, quam celerrimè id effecit, et gratus ejus factus est collega Alanias in sacrificiis, festis, cœtibus publicis, et socius in iudiciis quotidie exorcendis. Sed cum ille abiret, promissa vero continua oblivione neglecta essent, ilque percepisset qui eum antea accusaverat nomine Callistus, is omni festinatione et plenis manibus ad Callistum quocum nomine et moribus conjunctus erat properavit et eadem quæ antea apud Philotheum, nunc apud illum crimina in Alaniam protulit, simulque ut Alaniam sede sua moveret et sibi eam concederet rogavit. **534** Callistus igitur donis perductus, illum juris et iudicii per fugam detractionis arguit et nomine sibi cognatum Callistum successorem designavit et in Symeonis thronum misit. Itaque ille fortunatus eceleriter in Alaniam reversus est et sine mora episcopalem cathedram ingressus Symeonem cum infamia ea eiecit. Is vero Byzantium statim se contulit et omnes implorans adiit episcopus et seniores et injustam sui condemnationem divulgavit. Etiam manifestæ sanctorum canonum et legum eversionis Callistum coarguit. Quod cum ita palam vulgatum esset, injuriæ et improbæ et detestandæ rei fama etiã ad regem pervenit, qui ipse nunc linguam suam amplius non tenuit, sed rei temeritate pene obstupefactus hæc ex animo patriarchæ scripsit: «Si vera erant quæ antea referebantur crimina, cur cum audisses non repulisti eum, sed collegam tuum fecisti? Si vero falsa, cur tam propera expulsionem movisti? et, quod injustissimum est, neque ullo modo excusari potest, ipsum absentem? Quia etiam si licebat eum expellere, tamen nefas accusatorem in ejus locum successorem creare. Manifestum ergo, illum episcopalis dignitatis cupidum, ex invidia fraudulenta dolos in eum commoliturum esse. Tu vero ipse **535** cupidus illius pecuniarum, injustissimam et maxime

τωνων ἀθέσμων, ἐν τῆς Ιερουσάλυμης κατηλείπον σὺ μὲν καὶ προτιθεὶς βεβήλους ὄντων ἀνδράσι τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος. Τῶν δὲ τούτων ἐγκλημάτων ἐπὶ Φιλοθέου τοῦ μετὰ τῆν Καλλίστου καθάρσεις πατριαρχεύσαντος λαληθέντων, ἐπεὶ παρῆν καὶ Ἀλανίας αὐτῶς, τὸ ἀξιόπιστον ἔχοντας ἐξ Ἀλανίας μάρτυρας προκαλούμενος, ὑπέρθεσιν καιρικὴν ἢ ψήφος λαμβάνει. Μετῴρου τοίνυν τῆς δίκης οὐσης, ἐξείφνης ἔξωθεν εἰς τὸ Βυζάντιον εἰσπεπηδηκῶς Ἰωάννης ὁ Παλαυλόγος τὴν πατρῴαν ἀνείληψε βίωσιν, ἐκδεθληκῶς Καντακουζηνόν, ὡς πού καὶ πρότερον ἡμῖν εἰρημένον εἰς μῆκος ἔστι· καὶ οἱ ἐπιχολούοι ὁ πρὸς Φιλοθέου καθάρσεις τῆς τε πατριαρχίας καὶ τῆς Ιερουσάλυμης Κάλλιστος, ὃς καὶ αὐτὸς καθάπερ ἐκ παρατάξεως [f. 264 a] ἀμυρόμενος αὐτὸν τε καθάρει τῆς Ιερουσάλυμης Φιλοθέου καὶ τῶν πατριαρχικῶν ἀντ' ἐκεῖνου καθίσταται θρόνον διάδοχος. Οὕτως δ' αὐτοῖς ἐσχάδασται τὰ τοιαῦτα, καὶ οἷα συμπίπτωκεν ἕτερα μετὰ ἑ, εἰρηται τε μετρίως ἡμῖν καὶ εἰρήσεται πλῆστον ἄλλοις τὴν Ιστορίαν ἴσως εἰς μῆκος μᾶλλον ἐκτεταχόσιν ἡμῶν ἐνταυθοῖ. Καὶ μὲν δὲ πρόσεισιν Ἀλανίας τῷ πάλιν πατριαρχεύσαντι τούτῳ Καλλίστῳ, λήθην τε ἀξίων γενέσθαι τῶν πρότερον ἐπὶ Φιλοθέου ἐγκλημάτων αὐτῷ, καὶ δῶρα πέμψειν ὑπισχνόμενος ἀποχούοντα ἐπιδημηκῶς ἐς Ἀλανίαν. Τῷ οὖν Καλλίστῳ ἔχοντι τὰ ἐπηγγελμένα ἐν ἐπιστολῇ ἡδὲ ἀναμφιλέτοις, εἰχίστα ἐπεραίνετο οἱ ἐφ' οἷς ἐμισθώθη· καὶ ἦν αὐτῷ συλλειτουργοῦς ἡζὺς Ἀλανίας ἐν ἑορταῖς τε καὶ πανηγύρεσιν καὶ συνέδρος ἐν τοῖς καθ' ἡμέραν ψήφισμασιν. Ἐπι δ' ὁ μὲν ἀπῆται, τὰ δ' ἐπηγγελμένα λήθης βυθοῖς παρεπίμπετο, αἰσθόμενος ὁ πρὶν ἐκεῖνος κατηγορῶς, Κάλλιστος ὄνομα, ἀφίκετο πάση σπουδῇ βριθούσας παλάμαις ἐκείθεν παρὰ τὸν ὁμώνυμον καὶ ὁμότροπον Κάλλιπτον, ὃς ἐκεκοίμικαι πρότερον Φιλοθέῳ, καὶ νῦν κομίζων κατηγορίας κατὰ τοῦ Ἀλανίας, καὶ ἅμα τὴν τε ἐκεῖνου ζητῶν καθάρσεις καὶ τὴν τοῦ θρόνου μετάληψιν. Τῆ οὖν παροικῆ τῶν λημμάτων παρελκυσθεὶς ὁ Κάλλιστος φυγοδικίας τε ἐκεῖνον ἀπόντα καταδικάζει, καὶ τὸν ὁμώνυμον Κάλλιστον εἰς τὸν τοῦ Συμεῶν θρόνον ἐκπέμπει χειροτονήσας. Οὕτω γὰρ μὴ εὐτυχῆ καὶ ταχεῖν ὁ δεύτερος οὗτος τὴν ἐς Ἀλανίαν ἐπάνοδον ποιησάμενος, καὶ οὕτως ὄντων ἐκ τοῦ βῆστος τὴν τοῦ προτέρου διαδεξάμενος ἀρχιερατικὴν καθέδραν, ἀτίμω; ἐκείθεν ἐκπέμπει τὸν Συμεῶν. Καὶ ὃς ἐς Βυζάντιον ἐπιδημηκῶς περιφεῖ πάντας ἐπιχολόμενος ἐπιχόλους καὶ πρεσβυτέρους, τὴν ἀδικον ἑαυτοῦ καταδικὴν ἐτραγυρῶν, καὶ τὴν προφανῆ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ νόμων κατάλυσιν ἐγκαλῶν τῷ Καλλίστῳ. Οὕτω δ' ἐκπύστου γεγονότος τοῦ παρανόμου καὶ ἀνιέρου καὶ μυσταροῦ πράγματος, οὐδὲ τῷ βασιλεῖ τετύχηκεν ἀνηκίω τοῦτου γενέσθαι οὐδ' ἀφθόγγῳ πάντῃ μείναι τὴν γλυῶταν, ἀλλ' ἐν θαύματι τὸ τὸλμημα πεποιήται καὶ αὐτῶς. Καὶ ἀναλογιζόμενος ἔλεγε πρὸς τὸν πατριάρχην, «Εἰ μὲν Ισχυρὰ τὰ πρὶν ἦσαν ἐγκλήματα, διὰ τί ἀκηκῶς οὐκ ἀπεκρούσας, ἀλλὰ συλλειτουργῶν ἐπιποιήεις; εἰ δὲ μὴ Ισχυρὰ, διὰ τί καθάρσεις σπευδούσῃ παρέπιμψας, καὶ τί γὰρ παραλογιστάτη

τε καὶ ἀποπέτατον, μὴ παρόντα· Εἰ δὲ καὶ καθαιρέιν αὐτὸν ἐνῆν, ἀλλ' οὐ τὴν αὐτοῦ κατήγορον χειροτονεῖν ἀντ' αὐτοῦ κατ' αὐτοῦ· ἢ δὴλον ὡς ἐκεῖνος μὲν τῆς ἐπισκοπικῆς ἀρχῆς ἐραστῆς γεγονώς, ζηλοτυπίας ἐκγόνους ψευδεῖς συνέβραβε δόλους, σὺ δ' ἐραστῆς καὶ αὐτὸς καταστῆς τῶν ἐκείνου χρημάτων ἀδικωτάτην καὶ μάλα ἀνομιώτατην εἰργάσω τὴν τούτου καθάρσιν, καὶ τὸ τοῦ Δαδὶδ εἰπεῖν, λάκκον θρυξας καὶ βέθρον [f. 264 b] ἀνέσκαψας, εἰς διμπεραιεῖσθαι σε ἕξιν κατὰ τοὺς τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ νόμων θεσμούς, εἰ μὴ τὴν διάρθρωσιν, εἰ ἐξέλῃ σοι, θράσεια; τὴν τυχίσην, καὶ ὁ τρώσας αὐτὸς καὶ τὴν ἱερίαν ἀρμόττουσαν ἐπαγάγοις. Ὁρᾷ γὰρ καὶ τὴν τῶν ἀρχιερέων ὁρμὴν κατὰ σοῦ κινουμένην βεβαίαν, καὶ μακρὸν τὸν ὑπὲρ τῆς ὑποθέσεως θύρουσον ταῖς ἐμαῖς διηνεκῶς ἀκοαῖς ἐπαντιοῦσαν· οἷς καὶ προβαλεῖσθαι δίκαιόν τι πρὸς ἀντιπαράταξιν καὶ λῆξιν τῶν σοί γ' ἐγκεκλημένον. Ἔχω μὲν τῶν πάντων οὐδὲν αὐτὸς, ἔχουσι δ' αὐτοὶ μὴ μόνον τὸ παρὸν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἕτερα πολυειδῆ τε καὶ ἤλικα, ὧν ἕκαστον ἀποχρηθῆναι φασιν εἰς καθάρσιν σου, ὁμοίως ἐπιδοσκομένων ἀπάντων τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων χρεῖα; τὴν ὥραν· ἄπερ δὴ καὶ πῶς ἐν εἰπομὶ διαθυλλοῦμενα πανταχῆ καὶ γλώττας χαιρεκάκων ἀνοίγοντα κατὰ τῆς σῆς κεφαλῆς, οὐ μικρῶς ἀποκνέει καὶ ἀντὶ μου τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς.

Δ'. Πρὸς ταῦτα ὁ Κἀλλιστος διαπορούμενός τε καὶ λίαν ἀχθόμενος ἐπὶ πλείους καθ' αὐτὸν, καὶ ὅσοι ἀμφ' αὐτὸν οικειότατοι, διεσκέπτετο νυχθημέροις τὸ ποιητέον, καὶ δυοῖν μέσοις ἐγγίγνετο λογισμῶν, χειμῶνα καὶ ζάλην οὐ πάνυ μικρὰν ἀνιστάντων κατὰ τῆς σκέψεως. Ἔλεγε γὰρ ὡς δύο μητροπολίτας μίᾳς μητροπόλεως εἶναι μῆτε τοῖς τῶν θείων Πατέρων κινῶσι καὶ νόμοις συγκεχωρηθεῖσι, μῆτε τῇ κοινῇ τῶν πολλῶν συνηθείᾳ προκατελιθῆναι, ἀλλ' εἶναι καθάπαξ ἀλλόκοτόν τι χρῆμα καὶ πάνυ τερταυδέστατον, τὴν τῶν πατρῶν αἰσχωρῶς ἀραιοῦμενον πρόνοιαν. Εἰ οὖν τὴν ὁμώνυμον καθελόντες τῆς ἀξίας Κἀλλιστον, τὸν Συμεῶνην ἀνταισαγάγωμεν αὐθις, ἀφιζέται τὴν ταχίστην καταθῶν ἐκεῖνος καὶ κατατρέχων ἡμᾶς, καὶ ἀπαιτῶν ἄπερ ἡμῖν ἐδοξάμεθα δῶρα τῆς ἀρχιερατικῆς ἀξίας ἕνεκα πάντα, δι' ὅσων αὐτὸς ἐπρίσταν τὴν μητρόπολιν. Ὁ δὴ πολλῶν ζιφῶν δριμυτέραν, μετὰ πάνυ μακρᾶς τῆς αἰσχύνῃς, τῇ ἐμῇ κομίζει ψυχῇ τὴν ὀδύνην· οἱ γὰρ καὶ πρὶν εἰς ἐξέτασιν ἰέναι τὰς ἐμὰς δίκας καὶ πρὶν ἀνακαλυφθῆναι τὰ προτεινόμενα καθ' ἡμῶν ἐγκλήματα πικρῶς ἡμῖν ἐμβάλλειν οὕτως τὸς ὀδόντας ἀπειλοῦντες ἐπίσκοποι, καὶ οἱ μείζους τῶν προτεινομένων εἶτι μελετῶντες ἐπιφέρειν λοιδορίας, ἀπέθειαν οὐχ ἀπλήν τινα καὶ μονοειδῆ, ἀλλὰ ποικίλην τε καὶ πολὺ προβαλλομένην [f. 265 a] τὸ ἀφόρητον, τίνος ἀν ψείσαινο γλώττης εἰς φῶς προσηγγίνων τῶν θυλλοῦμένων μὲν ἀξίως, ἐν νέφει δ' ἰσως καὶ δισταγμαῖς τιτι κρυπτομένων εἶτι; Ἐγὼ δ' ἐκεῖνο τεθαύμακα τῶν σκαῶν τε καὶ χαιρεκάκων, πῶς τὰ ἑαυτῶν αἰσχρὰ παρατρέχοντες τοῖς ἐμοῖς ἀτενὲς ἐνορῶσι καὶ ταῖς ἐμαῖς ἐπιγίνονται λοιδορίαις, καὶ μάλιστα πάντων τὴν τῶν Μασαλιανῶν μοι προσονειδίζοντες αἰρεσί, συχὰ καὶ πολλὰκις ἐνδιαβάλλοντές τε οὐ διαλείπουσι καὶ περὶ τὴν αὐτὴν ἀεὶ στρεφόμενοι καὶ περιελοῦμενοι λοιδορίαν. Ἐν γὰρ ταῖς τῆς ἐμῆς κα-

A illegitimum hujus expulsionem fecisti, et ut cum Davide loquar, cisternam parasti et foveam effodisti in quam dignus ea ipse qui dejiciaris, secundum sanctorum canonum et legum præcepta, nisi quam celerrime restitutionem ei paraveris, et ipso qui volens inflixisti medicinam aptam præbueris. Vides enim episcoporum in te moveri odium, et magnum propter causam tuam tumultum continuo auribus meis advolvi. Contra quæ ego, ut obtegantur et finiantur crimina tua, obvertere ne minimum quidem valeo, illi vero non solum præsens illud commissum, sed etiam alia multa diversa et gravia contra te in promptu habent. Quorum unum quodque dicunt satis esse ad tuam expulsionem. Idem clamant omnes sancti canoncs non vim suam amittant. Hæc ergo omnia cum ita per famam ubique divulgentur, et ora malignorum in te aperiant, non mediocriter me affligent et dolore afficiunt animum meum.

B ἕκαστον ἀποχρηθῆναι φασιν εἰς καθάρσιν σου, ὁμοίως ἐπιδοσκομένων ἀπάντων τῆς τῶν ἱερῶν κανόνων χρεῖα; τὴν ὥραν· ἄπερ δὴ καὶ πῶς ἐν εἰπομὶ δια-

IV. Ad hæc Callistus cum in consilii penuria versaretur et vehementer contristatus esset, multum diu nocturne apud se et cum omnibus familiaribus suis animo volvebat quid faceret; donec e duobus consiliis quæ non mediocrem procellam et tempestatem in consideratione **536** secum adduxerant, unum melius visum est. Respondit enim: «Si duo erunt una in metropoli metropolitæ id neque sanctorum Patrum canonibus et legibus convenit, neque consueto more institutum est, sed alieni quiddam habet et prorsus miri, et turpiter aufert Patrum voluntatem. Jam vero si nomine nobis cognatum Callistum expulserimus munere suo, et Symeonem rursus restituerimus, statim illo cum clamore ad nos properabit nosque vexabit et repuscet dona quæ nobis dedit pro episcopali munere cuncta quibus metropolim sibi emit. Hoc autem dolorem multis gladiis acriorem una magna cum infamia mihi parabit. Nam episcopi qui priusquam ad examinanda crimina eant et retegant ea, acerrime in me dentibus frendunt, etiam plures **D** novas maculas mihi objicere curant, impietatem nimirum non exiguam et unam, sed magnam et pravam, quomodo parcent linguæ, si in lucem prodibunt, quæ nunc vera quidem in rumore hærent, sed nubibus adhuc et dubitationibus occultata sunt? Equidem hoc in illis molestis et malevolis hominibus admiratus sum, quod, ipsorum turpitudinis immemores, meæ continuo inbareant, et meis maculis gaudeant, et præ aliis omnibus de Masalianorum hæresi me objurgent. Enimvero crebro et continuo calumniantur me neque unquam desinunt, **537** semper in eodem crimine sistentes et versantes. Nam in pristino meo patriarchatu sub rege Cantacuzeno, antequam annus finierat, superbam linguam acuentes et valde acerbana

in fortunam meam proferentes hanc mihi Masalianam hæresin in primis criminari dabant, et tunc forte me cum ignominia dignitate mea expulissent, nisi communes meæ et ipsorum Ecclesiæ nunc quidem sat notos adversarios, quo præ insania in auxilium vocaturi erant, cognosset antea ideoque destitissent. Idque primo nefarii isti et improbi in caput meum moliti sunt. Deinde vero, cum plura insuper aia propter Masalianam hæresin in me conflassent et furiosius in me jecissent, ex ipsa dignitate me ejecerunt, ne dicam ex ipsa vita. Nam fuga clandestina mea ad Galatarum castellum interim inter vivos animam mihi servavit. Deinde postquam Tenedum me venisse ad Palæologum imp. accepissent, ne tunc quidem tacebant, sed per litteras et præcones execrationibus me creberrimis condemnabant, et ipsum montem occupantes me expulerunt ut Masalianum ubique infamem. Nuper quoque cum imp. paternum imperium rursus susciperet, ego qui una cum eo redieram, multum illorum verationes expertus sum, et præcipue ut Masalianum **538** me aversati sunt. Cum autem imp. contentionem hanc et tumultum compeascuisset, subito rursus ex Atho monte habitantium ibi electorum et monachorum scripta contra me vulgata sunt qui mihi eandem rursus Masalianorum hæresin palam in dies crimini vertebant. Quæ omnia apertis quidem auribus accipere sustinueram, sed fretus imp. erga me benevolentia, fortiter ut turpia et absurda a me rejeci. At nunc, cum imp. ipse illorum impetu stimulatus me urgeat, nihil facere aliud possum ad necessariam defensionem donec pro consilio mea disposuerim, quam quod neminem illorum expectare puto, ut eos execratione et schismate opprimam et mentem eorum vertam ad invicem semetipsos, nec vero amplius nos impugnandos.

εις ἀποτροπήν ἀποχρῶσαν, ἕως ἂν κατὰ γνώμην μου φήσῃ. Τὸ δὲ ἐστὶν ἀναθέματι καὶ ἀφορισμῷ καθυποβιβάζειν αὐτούς, καὶ ἀντιπερισπάζειν τὴν σφῶν ἐπίνοιαν εἰς γὰρ τὸ ὑπὲρ ἐκπτῶν αὐτούς ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἥμισυ καθ' ἡμῶν.

V. Hæc autem statim cum apud se constituisset effecit. Postero enim die mane convocatis sacerdotibus et omnibus e clero et populo qui aderant prope et habitabant circa celebratum Dei Sapientie templum, sine proœmio ullo, imo omissis omnibus causis schisma publicavit, in media stans concione, et anathemate execratus est episcopos omnes qui e consortio suo desciverant, et in primis eos qui abominanda Masaliana hæresi eum compellaverant. Sed cum hæc dixisset **539** et effecisset contra canonum et legum omnium auctoritatem, ipse revera se criminis noxium monstravit. I quo episcopis etiam cum audissent et ipsi imp. ita manifesto visum est, necessitate eum coactum fiduciam sibi sumere et iudicium velle effugere et excogitare opprobria, et quomodo falsa sibi crimina facta esse coarguere posset et sic manifesto enim ut iudicium detrectaret ad absurdas injurias confugere et ad cassa et vana schismata quæ novæ

τριαρχίας πάλαι ἀρχαῖς ἐπὶ τῆς Καντακουζηνῶ βασιλείας, πρὶν ἄλλο ἐξέλκειν ἔτος, ὑβριστικῶς ἐπιλάσαντες γλώτταν καὶ πάνυ βαρεῖαν κατὰ τῆς ἡμετέρας· τύχης ἐπενεγκόντες ταύτην μοι τὴν Μεσαλιανὴν ἐν πρώτοις ἠείψαντο ἀφροσύνῃ· καὶ τάχα ἂν με τῶν πατριαρχικῶν τούτων τρηναυτῶν θρόνων σὺν ἀκοσμίᾳ ἐξώθουν, εἰ μὴ τοὺς κοινούς τῆς ἐμῆς τε καὶ σφῶν ἀρτιφανοῦς Ἐκκλησίας πολεμικούς αἰσθόμενοι βοηθοῦντες ἐξ ἀπονοίας ἀπέσχοντο. Καὶ τοῦτο μὲν πρῶτον οἱ κακάρτοι καὶ καχόσχοι κατὰ τῆς ἐμῆς ἐξώπλισαν κεφαλῆς· δεύτερον δ' ἐστὶ καὶ πλεῖον συνείραντες ἕτερα τῇ τοιαύτῃ τῶν Μεσαλιανῶν αὐθις αἰρέσει, καὶ μακικώτερον κατ' ἐμοῦ κινήθεντες, τῆς πατριαρχίας ἐξήλασαν τέλος, ἵνα μὴ λέγω καὶ αὐτοῦ γε τοῦ ζῆν, τὸ γε εἰς αὐτούς ἦεν· ἡ γὰρ ἐμὴ πρὸς τὸ Γαλατικῶν φρουρίον τῶν Λατικῶν τρηναυτῶν λαθροβία φυγῆ τὰς ἐμὰς ἐν τοῖς ζῶσι τετήρηκεν ἀκρι καὶ ἐς τὸς πνοάς. Ἐπεὶ δὲ καὶ ἐς Τένεδον ἀφικόμενον με παρὰ βασιλεῖα τὸν Παλαιολόγον ἐμεμαθήκεσαν, οὐδ' ἐνταῦθα ἠρέμησαν, ἀλλὰ δι' ἐπιστολῶν καὶ κηρύκων ἀναθέμασι καθυπέβαλον, καὶ αὐτὸ προκαταλαμβάνοντες τὸ βρος κάκειθεν ἀπήλαυον, καὶ ὡς Μεσαλιανὸν ἐξεκτρύττον πανταχόθεν. Τοῦ δὲ βασιλέως ἀρτι τὴν πατρῶαν ἀνείληφτος ἀρχὴν, ὁμοῦ συνελθούσας ἐκείθεν κατὰ πολλὴν τινὴ πρὸς αὐτῶν τῇ ἀντιστάσει ἐνταχυγράμματα, τὰ τε ἄλλα καὶ ὡς Μεσαλιανὸν ἀποτροπόμενον με. [f. 265 b] Τοῦ δὲ βασιλέως ὅπως ποτὲ τὴν τοιαύτην κοίμισαντος ἔριν καὶ στάσιν, ἦεν αὐθις ἐξ ὅρου τοῦ Ἄθω καὶ τῶν ἐκεῖ λογάδων καὶ μοναδικῶν ἀνδρῶν γράμματα, τὴν αὐτὴν μοι μόνην αὐθις προσάπτοντες ἀφροσύνῃ, τὴν τῶν Μεσαλιανῶν δηλαδὴ, καὶ ἀπαξ καὶ δις. Ἄς δὴ καὶ ἀφροσύνῃ ὡς ἠνεσχόμενη ἀκούσαι, ἀλλὰ τῇ πρὸς ἐμὲ τοῦ βασιλέως τεθαβρῆτικῶς εὐμενείᾳ κακῶς τε καὶ ἀκόσμως ἐξέπεμψα. Νῦν δὲ καὶ αὐτοῦ γε τοῦ βασιλέως τῇ τούτων βίᾳ παροξυνθέντος καὶ ὠθοῦντός με, εἰ δράσειν ἕτερον ἥμισυ ἐσχον οὐδὲν τὰ μὲν δέδομαι, πλὴν ἡ δὲ μὴδένα αὐτῶν προσδοκῆσαι καὶ ἀντιπερισπάζειν αὐτούς, καὶ ἀντιπερισπάζειν τὴν σφῶν ἐπίνοιαν εἰς γὰρ τὸ ὑπὲρ ἐκπτῶν αὐτούς ἀγωνίζεσθαι, καὶ ἥμισυ καθ' ἡμῶν.

Ε'. Ταῦτα δὲ βουλευσαμένη καὶ εἰς ἔργον εὐθις ἤγετο. Καὶ ἅμα ἐπὶ τῇ δευτερίᾳ συνθηροκῶς ἱερῶν ἐκκλησίαν καὶ ὅσοι τοῦ κλήρου καὶ ὅσον τοῦ δήμου πλησιόχωρον τε καὶ πρόσσιον ὑπῆρχε τῷ περιουσίᾳ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας νεῖ, χωρὶς προοιμίου τινός τε καὶ πόθρου πάσης αἰτιολογίας εὐλόγου, ἀφορισμὸν τε ἐξεφώνησεν ἐπὶ μέσου στάς τοῦ τοιοῦτου θεάτρου, καὶ ἀναθέματι καθυπέβαλεν ὅσοι τῶν ἐπισκόπων τῆς αὐτοῦ κοινωνίας ἐξέστησαν, τὰ τε ἄλλα κατηγοροῦντες αὐτοῦ καὶ πάντων μάλιστα τὸ τῆς Μεσαλιανῆς αἰρέσεως μυστηρῶν. Ἄλλ' ἔκείνος μὲν τοιαῦτ' εἰρηκῶς τε ἅμα καὶ πεπραχῶς πόθρου κανόνος καὶ νόμου παντός, δέδεικεν ἑνοχον ἑαυτὸν ἀληθῆ τῷ ἐκκλησίᾳ. Τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς ἐπισκόποις ἀκουσθὲν καὶ αὐτῷ βασιλεῖ δέδοκται τε καὶ ἀποπέφανται. Δείον γὰρ αὐτὸν θαρβεῖν καὶ τῆς δίκης εὐθὺ χωρεῖν καὶ ζητεῖν τοὺς ἐλέγχους καὶ ὡς ψευδεῖς τὰς κατηγορίας ἐλέγχειν, εἴπερ αὐτῷ γε ἐνῆν, ὃ δ' ἐμφανῶς φηγοδικῆσαι ἐπὶ τὰς ἀτήτους κατέφυγε λοιδορίας, ὡς περ

εὐλόγησι, καὶ τοὺς οὐδὲν αὐτῷ [f. 266 a] συντελοῦν. Ἄ
 τας ἀφορισμοῦ; ὡς τῆς ἐνεστώσης αἰσχύνης προκά
 λυμμα καὶ πρόσκαιρον ἀποφυγὴν τῆς ἀνάγκης.
 Ἐπὶ δὴ τοῦτοις δεδομένον ἐνλοῖς τῶν ἐπισκόπων
 κατέστη ταῖς ἀδικοῖς ἐκείνου λοιδοραῖς καὶ τοῖς
 ἀφορισμοῖς δικαίους ἀντιθεῖναι, καὶ καθαιρέσει τε
 λείψα παραπέμψαι τὸν ἄσεμον ἐκείνον καὶ τῆ ἀσελ
 γεία τῆς γλώττης αἰεὶ ἐγκαλλωπιζόμενον μᾶλλον ἢ
 αἰσχυνόμενον. Ἄλλ' ὅτι μὴ καὶ βασιλεὶ δεδομένον
 τοῦτ' ἦν ματαιώσθαι καὶ νηπιῶδει μωρία τὴν ἴσῃν
 ἀντιθεῖν δρᾶν, ἐν μεταώρῳ τὰ τῆς δίκης ἀποκέκριται μέχρι τῆς τῶν προκληθέντων ἐπισκόπων ἐνδο
 μίας.

Γ'. Ὁ γε μὴν πατριάρχης τὰς τῶν πλειστων
 δυσφήμους αἰσχυνόμενος ἀκοῆς, οἰκοῖ τὸ παράπαν
 ἀπρόβτος ἔμεινε τοῦ λοιποῦ, ἀπειλαῖς παραπέμπων
 τὰ μέλλοντα πλείσιν. Ἐὖ γὰρ λέγειν ὅσα τῆ δυσφ
 νίῃ ἑαυτοῦ γλώττῃ παραδεδωκώς τὴν διάνοιαν ἐξη
 ρεῦσάτο τε καὶ λελοιδόρηκεν ἄσεμνα. Γέγονε δὲ τι
 διαπορία τοῖς [τε] ἀκηκοῦσι πῶς τᾶλλα τῶν ἐγκλη
 ματων ἄπαντα ἐν δευτέρῳ θέμενος λόγῳ, τῷ τῆς
 Μασαλιαῆς αἰρέσεως ἐμπεφιλοχώρηκε μάλιστα καὶ
 περὶ πλειστοῦ πεποίηκε. Καὶ ἄλλοι μὲν ἄλλα, πάν
 των δ' εἰς ἓνα σκοποῦν τὸ πέρας ἡθροίζεν ἢ συμφω
 νία ὅτι παλαιὸν αὐτῷ νόσημα ὄν τουτοῦ, καὶ πολλὰ
 κίς αὐτοῦ κατηγορηθὲν καὶ παρὰ πολλῶν ἀλλοτριῶν,
 νῦν ἀφυκτον ἔσχε τὴν δύναμιν ἢ κατηγορία, ὅτι ἐκ
 τῶν ἐνδον καὶ τῶν οἰκειῶν καὶ ἀφ' ἐστίας ὁ τῆς κα
 κίας ἐξελήλυθεν ἔλεγος, αἰ; ὁ τῶν ἐπισκόπων με
 μαρτύρηκέ τε καὶ διεθεδαῖωσάτο λόγος τῷ βασιλεῖ.
 Ἐφασαν γὰρ τὰ τε ἄλλα κατὰ τοῦ πατριάρχου οἱ τοῦ
 πατριάρχου, καὶ ὡς ὁ τὸ μοναδικὸν περιεκέμενος
 σχήμα, Σκορπίος τοῦπύνημον, οὐ πολὺς πολλάκις
 γέγονε λόγος [f. 266 b.] τοῖς τε ἄλλοις καὶ μάλιστα
 τοῖς ἐν Ἄθῳ τῷ θρεῖ τὴν ἄσκησιν διανύουσι, καὶ
 οὐ χάριν δύο καὶ τρεῖς που τομογραφαί: καὶ ὑπαι
 θροὶ κατηγοραὶ παρ' ἐκείνων ἐν Κωνσταντινουπόλει
 τῷ τε πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἐπισκόποις ἐπέμψθησαν,
 μηνύουσαι φρικώδη τε καὶ πλείστα μυσὰ καὶ μὴ
 μόνον Χριστιανῶν ἀκοαῖς ἀποτρόπια καὶ λίαν ψευ
 κτά, ἀλλὰ καὶ τοῖς βαρβάρων ἀθεωτάτοις κατὰπτου
 στα. Οὗτος οὖν, φασίν, ὁπότε' ἐκ Τριβαλλῶν, καὶ ὄθεν
 ἄλλοθεν τὰς ἀδήλους, ποιεῖται χρόνιας διατρῆδας,
 ἐπιδημοίῃ τῇ Κωνσταντινουπόλει, μόνῳ Καλλίστῳ
 ὁμύστεγός τε καὶ ὁμοδαίτος γίνεται τῷ πατριάρχῃ,
 καὶ μυσταγωγός: καὶ μύστης ἀποβῆτων ὄργων. Δ
 Ἐπειτ' ἐκεῖθεν ἴων ἐν τῷ κήπῳ ἐνουρεῖ καθήμενος
 τῇ τῶν πρασιῶν χλόῃ καὶ κίφῃ, ὁπόσῃν καὶ οἶαν διὰ
 τὸ οἰκοθεῖν εὖοσμον ταῖς χύτραις ἐμβάλλουσιν οἱ τὰς
 τῶν ἄδουμάτων ἐτοιμάζοντες τῇ τοῦ πατριάρχου τρα
 πέζῃ ποικιλίας. Καὶ ἡμῶν, φασί, τὴν αἰτίαν τοῦ τολ
 μήματος ἐρομένων καὶ ἀπαξ καὶ δις, οὐδὲν ἐκεῖνος
 ἔρη καινὸν εἶναι τουτοῖ'· καὶ γὰρ καὶ κύνες ἐνουροῦ
 σιν αὐταῖς καὶ γαλαί, καὶ κόπρια ἐπιβραίνουσι ζῶων
 ἀλόγων τε καὶ ἀνθρώπων, εἰ τύχοι που· καὶ τὸ κω
 λῶν οὐδέν. Καὶ ταῦτα μὲν ἐρόμενοι ἠχηκείσαν, ὡς
 ἐκεῖνοι φασίν· ἃ δὲ ἰδόντες σιγῇ μὲν ἐπ' ἐκείνου πα
 ραβόντες ἠκίστα ἤροντο, πεπαισμένοι λίαν ἀνοστία τε
 καὶ βέβηλα εἶναι καὶ ἀντικρυς διαβολικῆς ἔργα διδ
 σκαλίτας, τοῖς δ' ἐπισκόποις ἐμήνυσάν τε καὶ διεκω

ipsum ignominia tanquam velamini essent, et qui
 bus opportunam haberet fugam necessitatis. Qua
 propter nonnullis episcopis visum est, injustis
 ejus opprobriis et schismatibus justa opponere, eum
 que, quippe tam improbum et temeritate linguæ
 continuo supra omnem pudorem superbientem,
 ex sede sua vi depellere. Sed cum non imp. vi
 sum esset, vanis consiliis et puerili dementia pa
 rem antidotum opponere, judicium suspensum
 habebat, donec vocati episcopi convenissent.

VI. Patriarcha igitur, cum tam multorum eum
 opprobriorum puderet, domi se continuit per reli
 quum tempus, omnino negligens minationes, eas
 que repellens; mitto enim dicere, quomomodo is
 mentem suam indomitæ linguæ concesserit et hoc
 modo turpissima eructaverit et maledicta profude
 rit. Oria autem est consilli penuria, cum 540
 audirent illi, eum cuncta alia crimina non sat ma
 gni æstimasse, et vel plurimum Masalianæ hæresis
 crimini tribuisse idque plurimi habuisse. Itaque
 alios alia, omnes vero una in hac re consensus
 unam in mentem conjunxit, hæresim illam jam
 diu inveteratum ejus morbum esse, et jam sæpe
 ei crimini datum ipsis ab extraneis. Quapropter
 tunc firmisimam causam præbuit accusationi,
 cum ab indigenis et domesticis et familiaribus im
 pietatis opprobrium factum esset secundum testi
 monia et argumenta, quæ regi ab episcopis data
 erant. Protulerunt enim hi inter alia in ipsorum
 patriarcham, addictum esse eum solitariæ consue
 tudini Scorpionis, de quo multa jam sæpius di
 vulgata sunt ab aliis et in primis ab iis qui in Atho
 monte solitariam vitam degunt, et propter quem
 duo vel tres libri et publicæ accusationes ab iis
 Constantinopolitano patriarchæ et episcopis missæ
 erant, declarantes horribilia et nefanda scelera
 non solum Christianorum auribus odiosa et valde
 abominanda, sed etiam barbaris religionis omnis
 ignavis invisa. Is enim, inquirunt, quando e Tri
 ballis vel aliunde ubi occultas pro tempore habita
 tiones habuerit, Constantinopolim se conferat,
 solius Callisti patriarchæ contubernalis et convic
 tor 541 est, et mysteriorum magister et initiator
 arcanorum orgiorum. Post hæc autem it ad locum
 urinæ et sedet in herbis viridibus et graminibus,
 qualia domi propter bonum odorem ollis injiciunt
 qui cibos varios parant mensæ patriarchæ. Nobis
 autem, inquirunt, causam hujus miræ rei rogantibus
 etiam atque etiam, nihil, respondit ille, esse in
 hoc miri. Nam et canes commingere eas et
 feles et stercus ibi facere bestias et ipsos homines
 si necessitas urget; neque quidquam eos impe
 dire. Hæc igitur responsa tulerunt ut illi dicunt.
 Sed alia quæ animadvertenter taciti et de quibus
 eum non rogaverant, cum sibi persuasum habe
 rent impia ea esse et detestanda et diabolicæ do
 ctrinæ opera, quæque episcopis retulerant ei ex

posuerant, hæc melius est silentio præterire. Sciunt enim qui scripta illa legerunt et docuerunt, fœda ea esse Masalianorum instituta.

VII. Jain meminimus scriptum sub patriarcha Joanne quindocim fere abhinc annis nobis ex Atho monte esse editum, cui fere omnium ibi degentium monachorum nomina subscripta sunt, et inter alia in primis Isaacii nomen qui eo ipso tempore plurimam ibi auctoritatem obtinebat, et patriarchæ ejus loci et episcopi qui vir erat plenus Spiritu divino. Quod 542 scriptum sanctæ nostræ synodo indicavit nominatim omnes et singulos quosque, qui vultu pietatis induti multum per tempus quidem incogniti sacra montis illius loca frequentaverant et in doctorem multos ad ipsorum scelestam hæresim seduxerant, sed cum deprehensi essent unusquisque unum in locum conducti sunt, et qui ex his publice ipsorum sceleribus declaratis ea abjurarant, his manere etiam tum in monte illo concedebatur; qui vero non abjurarant, hi omnes expulsi sunt iuviti et cum omni ignominia, exceptis iis, qui propter consciorum silentium non cogniti erant. Simulque postea e sacro monte monachorum præcones tota urbe et insula discurrunt, scripta divulgantes quæ scelestam illorum hæresim revelabant et usum et societatem illorum et quæ agerent mysteriosa, cum nefaria et barbara et plena impietatis essent, vitare jubebant. Hæc igitur omnia demonstrant Callistum jam ante plures annos in Masalianorum hæresi versatum esse; multo satius autem id demonstrant quæ ipse suis labris de se proferre perductus erat, ita ut secundum proverbium inevitabilis plaga et decipula firma facta sint illius labra. Apparet enim dolos esse omnia quæ diversis temporibus ab eo aliis data sunt crimina, 543 et apparet eum cum convocaret et institueret theatrum in Atho monte ex oppositione potissimum in Masalianos qui jam ex multo tempore se insinuaverant, dixisse; cum accusationes per speciem instrueret iis quibuscum ipse illicita in occulto exerceret. Nonnullos enim dixit se ipso in facinore deprehendisse, cum manibus suis in stercus dejecissent sacra simulacra ipsius Salvatoris et sanctorum ejus; nonnullos rursus sæpe cum alia commisissent partim similia, partim magis nefaria et detestanda, ita ut dicere et describere non possimus propter absurditatem immanem. His autem dictis ut certam sui confiduciam affingeret, adjecit: Nequaquam ego tanta nefaria publicassem, si conscius mihi essem, ipsum hujusmodi facinorum Masalianorum partem habere, et eadem de me crimina me profiteri debero.

VIII. Sed hæc cum pro seasseret, per se metipsam convictus est, ad audaciam in fraude et mendaciis tendisse, cum colligeret quæ non se-

A δώνισαν, ταῦτ' ἔρρηξα μὲν ἄμεινον κείσθαι· Ἰσααὶ γὰρ οἱ τὰς τομολογίας; ἐκείνας ἀνεγνωκότες καὶ ἀποφηνάμενοι Μασαλιανῶν εἶναι τὰ τοιαῦτα τῶν μυσσάρων ἐπιτηδευμάτων.

Z'. Μεμνημέθα γὰρ ὡς καὶ ἐπὶ Ἰωάννου τοῦ πατριάρχου πρὸ ἐτῶν ἑγγύς [f. 267 a] πεντεκαίδεκα τῶν ἡμῶν ἐξ ἕρους τοῦ Ἄθω κεκόμισται, ταῖς πάντων σχεδὸν τῶν ἐκεῖ λογάδων σεσημασμένος ὑπογραφαίς, καὶ πρὸ γε πάντων καὶ μετὰ πάντων τοῦ τηρικαῦτα τῆ πρωτείου ἔχοντος Ἰσαὰκ, καὶ ἅμα τοῦ ἀρχιερατεῦοντος καὶ ἐπισκοποῦντος ἐκεῖ μετὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος θείου ἀνδρός, δηλῶν τῆ καθ' ἡμᾶς ἱερᾶ συνόδου πάντας ἐκείνους ὄνομαστὶ καὶ καθ' ἕκαστον, ὅσοι προσωπεῖον εὐλαβείας ὑποδυόμενοι λεληθάσι μὲν ἐκ πολλοῦ παραβύοντες εἰς τοὺς ἱεροὺς ἐκείνου τοῦ ἕρους τόπους, καὶ ὅσοι τῶν ἀπλουστέρων ἐκεῖ πολλοὺς εἰς τὴν οἰκίαν ταύτην παρὰσύραντες μυσσάρων αἵρεσιν, ἐμφανεῖς δ' ἐγεγόνευσαν τηρικαῦτα· καὶ πάντων εἰς ἓνα που τόπον ἐκεῖ συναχθέντων, καὶ δημοσίᾳ τῆς κακίας ἐληλεγμένης, ὅσοι μὲν ὠμολογηκότες τὴν ἑαυτῶν ἐξωμόσαντο κακίαν, παρέμειναν ἔτι συγχωρηθέντες ὅπως ποτ' ἐκείνῳ τῷ θρεῖ, ἔστι δ' οὐδ, πάντες ἐξώσθησαν ἀκοντές τε καὶ σὺν ἀκομίᾳ πάσῃ, πλήν ἢ ὅσοι ἐλελήθησαν σιωπῇ χαλυφθέντες ὑπὸ τῶν συνειδόντων. Καὶ ἅμα κατόπιν ἐκ τῶν τοῦ ἁγίου ἕρους ἀνδρῶν ἐκείνων ἀνὰ πᾶσαν πόλιν καὶ νῆσον περιήρτησαν κήρυκες γράμματα ἐπαγόμενοι τὴν τε μυσσάρων αὐτῶν ἀνακαλύπτουσα αἵρεσιν καὶ τῆς αὐτῶν ἀφίστασθαι: κελεύοντα ὁμιλίαις καὶ κοινωνίαις, δι' ὅσα τελοῦσιν ἄθεσμά τε καὶ ἐκφυλα καὶ πάσης ἀνοσιότητος πληρητεματουργήματα. Πιστοῦνται μὲν οὖν αὐτῶν τὰ ἐρημίαινα τῆ τῶν Μασαλιανῶν αἵρέσει συνεληγμένην πρὸ πλείστον ἐτῶν· πιστοῦνται δ' ἔτι μᾶλλον καὶ ἄπερ ὑπὲρ ἑαυτοῦ τοῖς ἰδίοις προφέρειν ἐξάγεται χεῖλεσιν οὗτος, ὡς εἶναι λοιπὸν ἀναπόδραστον ἐκίτυον καὶ παγίδα στεβρᾶν κατὰ τὴν περιουμίαν τὰ ἴδια χεῖλη. Ἰσχυρίζεται γὰρ εἶναι πάντῃ ψευδῆ ἃ κατὰ διαφορὰς φαίνεται. [f. 267 b.] κατηγορούμενος τοῦ; κείρους τὰ αὐτὰ, καὶ διατείνεται μᾶλλον ἐξ ἀντιθέσεως λέγων ὡς αὐτὸς ἦν ὁ δημοσιεύσας καὶ θέατρον ἐξηνηνοχῶς κατὰ τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ τῷ θρεῖ παρεπιφθαρέντων ἐκ πολλοῦ Μασαλιανῶν, αὐτὸς ὁ ἐξελέγξας κατ' εἶδος ὅσα ἐκείνοις ἀθέμιτα λάθρα τελεῖται· ἐνίους μὲν γὰρ ἄλῳναι αὐτῶν φησὶν ἐπ' αὐτοφώρῳ ταῖς ἰδίαις χερσὶ βριπτοῦντας ἐν κοπρῶν τὰς θεῖαι; τοῦ Σωτῆρος εἰκόνας αὐτοῦ τε καὶ τῶν ἁγίων αὐτοῦ, ἐνίους δ' αὐθὶς καὶ πολλάκις ἕτερας τελοῦντας πῶς μὲν παραπλήσια, πῶς δὲ μυσσάρων τε καὶ φρικωδέστερα, ὡς μηδὲ λέγειν καὶ γράφειν ἐνταῦθ' ἡμᾶς δύνασθαι διὰ τὴν ἀτοπίαν ὑπερβάλλον. Καὶ ταῦτα λέγων ἐπήγγεν οἰονεῖ τε συναγωγῶν ὑπενομήματα, ὡς Οὐκ ἂν ἐδημοσιεύον ποτ' ἐγὼ τὴν τοσαύτην κακίαν, εἰ ἑμαυτῷ συνειδέναι ἐνῆν μοι τοῖς τοιοῦτοι; τῶν Μασαλιανῶν συνεληγμένῳ τε καὶ ὁμολογῶ φθεγομένῳ ἐγκλήμασι.

H'. Ταῦτα δ' αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ προτεινόμενος, ἐπὶ τὰ ἐρρωμένα μᾶλλον τοῦ ψεύδους βαδίζειν ἐκὼν ἐξηπλόχευε, συλλογίζόμενος ἃ μὴ πέπραχεν ἀνο' ἑν

ἐπαράξει, καὶ ἐλεῆθαι καὶ ἑαυτοῦ σὺβάπτων
καὶ συσκευάζων οἷς αὐτὸς αὐτίκα περιστοιχίζεσθαι
ἡμελλεν ἀφύκτοις καὶ ἰσχυροῖς δικτύοις. Οἱ γὰρ
κατηγοροῦντες αὐτοῦ τῶν τ' ἐπισκόπων καὶ πρεσ-
βυτέρων τὰ τ' ἄλλα προῦφερον εἰς ἀπόδειξιν τοῦ
φαιδῆσθαι προδήλως αὐτὸν, καὶ οὐχ ἥκιστα τὴν μα-
κρὰν τε καὶ ἄρρηκτον τοῦ Σκορπίου φιλίαν, ὃν πολ-
λαὶ μαρτυρίαι καὶ σφόδρα σαφεῖς ἐκ πολλοῦ Μασα-
λιανῶν εἶναι καταψηφίσαντό τε καὶ αἰ καταψηφί-
ζονται, πολὺ τὸ ἀναμφίλεκτον ἔχουσαι καὶ ἥκιστα
νέφει συγκρούεσθαι δυνάμεναι πλάσματος οὐδενός.
Τῷ γὰρ τὴν αὐτοῦ φιλίαν ἐξ ἀρχῆς ἀναπόσπαστα
κακτημένῃ καὶ οἷον ἐν τοῖς τῆς καρδίας θαλάμοις
ἀγαλματοφοροῦντι, τίς ἂν ποτὶ πιστεύσειεν ἄλλους
ἐλέγχειν ἐγκουχωμένῃ, καὶ οὐ μάλα μᾶλλον συμ-
μύστην ἐκεῖνοις εἶναι καὶ κοινῶν αἰ καταψηφί-
ζοιτο προφανῆ; Τέτταρας δὲ οὖν ταύτας ξυνειλοχέ-
ναι τοῖς κατηγοροῖς προτάσεις, οὐκ ἄλλοθεν ποθεν
ἀλλ' ἐξ ὧν αὐτὸς ὑπὲρ ἑαυτοῦ προήνεγκε, τῶς
γεγένηται, πρῶτον μὲν ὅτι μυσαρωτέραν καὶ αὐτὸς
ἀπασῶν αἰρέσεων τὴν τῶν Μασαλιανῶν ἡγούμενος
εἴρσειν, ὡς φησι νῦν, καὶ συνειδῶς τῷ ὄρει τότε
ἐπιπολάζουσαν, οὐκ ἀνεκάλυψεν οὔτε πρὸ τῶν ἄλλων
οὔτε μετὰ τοὺς ἄλλους, οὔτε τότε οὔτε μετ' ὀλίγον
εὐθύς, καὶ ταῦτα τῶν πολλῶν εἰς ὧν καὶ αὐτὸς οἷς
συμπρεῖναι τηνικαῦτα καὶ ἀκροῖσθαι συνέβαινε.
Δεύτερον δὲ πῶς τότε μὴδὲ συνηγορεῖν γούν βουλη-
θεῖς τοῖς ὅπως ποτὲ ἀνακαλύψασιν ἄλλοις τοσαύτην
κακίαν ἐκεῖ, ἀλλ' οὕτω μακρὰς ἐτῶν περιόδους
ὡσπερ τινὰ θησαυρὸν θαλαμῶν ἐν καρδίᾳ καὶ
μέχρι νῦν περιθάλλων ἀνέκφορον τὴν κατ' εἶδος
προαγωγὴν καὶ σαφήνιαν, ἔπειτα νῦν ἐκπομπεύειν
ἐθέλει, τοῦ τοῖς ἐλέγχους πάλαι προσήκοντος χρόνου
στάτους ἐκ διαμέτρου, καταφυγὴν λεληθυῖαν οἰόμε-
νος ἕως θηρᾶσθαι τινα νῦν πρὸς ἀπαλλαγὴν. Τρί-
τον δὲ πῶς πολὺν ἤδη [f. 268 a] χρόνον κατηγο-
ρούμενον τὸν Σκορπίον ἐν ἀκμαίς αἰεὶ πρακτικαῖς
τῆς τοιαύτης αἰρέσεως εἶναι, καὶ πολλῶν ἐρχομένων
γραμμάτων ἐκ τῶν τοῦ θροῦς τιμῶν ἀνδρῶν προ-
δήλως τὴν ἀρχαίαν καὶ μέχρι νῦν ἀνοῦσαν ἐκείνου
κακίαν ἐξελεγχόντων, αὐτὸς αἰεὶ περιέπων ἐγκαρτε-
ρεῖ, πρόμαχος ἀμαχος ἐκείνῃ γενόμενος καὶ στυλὸς
εἰπεῖν ἄδαμάντινος, καὶ θαμὰ βῶν, καὶ γῆν ἀνα-
μιγνύς οὐρανῷ, καὶ κατὰ τοὺς μαινομένους τὸ τῆς
γνώμης ἰστάμενον ἐλαυνόμενος καὶ πάντας ἀναθέ-
ματι μακρῶ παραπέμπων, οὐχ οἱ τούτοις ἐνέχονται
τοῖς ἐγκλήμασιν, ἀλλ' οἱ τῷ Σκορπίῳ ἐνεχομένῃ
προσφέρειν ἥκιστ' ὄκνοῦσι. Καὶ τέταρτον ὅτι καὶ
μέχρι νῦν ὄρθῃ ἰσχυρίζεται τὸν μόνον ἀναλλοιωτόν
τε καὶ ἀκτιστὸν Θεὸν, φῶς ἑτερόν τε καὶ ἀκτιστὸν
ἐκ μεταβολῆς πρὸς τὸ ὑφειμένον γινόμενον αὐτῷ
τροφῶντι καὶ βλακυσόμενῃ. Ταῦτα δὲ πάντα, καὶ
εἰ τι τούτων ἐπέκεινα, προτάσεις τινὰς ἐκτιθέντες
ἀναμριδίου ἀναμφισβήτητον ὡς εἰκὸς ἐπήγον καὶ
τὸ συμπέρασμα, λέγω δὴ τὸ Μασαλιανῶν ὑπάρχειν
αὐτὸν ἐξ ἀρχῆς τε καὶ μέχρι τῆμερον ἀναμφίλεκτον
εἶναι γὰρ ἀξίωμα τοῦτο πάλαι κυρωθὲν τοῖς τε θύ-
ραθεν καὶ ἡμετέροις τῶν διδασκάλων, ἐξ ἀληθῶν
καὶ ἀναμφίλεκτων ὄρων καὶ προτάσεω; ἀληθὲς ἔμοῦ

A cerat pro iis quæ fecerat; et cum consueret et
contraheret lauit eum, quomodo iis ipse deinde
tanquam ineffugibilibus et firmissimis laqueis ca-
peretur. Accusatores enim ex episcopis et seni-
oribus cum alia proferebant ad manifestæ fraudis
eum coargeundum, tum diurnam et inconcussam
amicitiam Scorpionis; quem **544** multa testimo-
nia eaque valde aperta jam antea sæpius accusa-
verant et semper accusant, cum magnam firmita-
tem habeant, neque ullo modo obtegi possint a
quocumque nube commenti. Quis enim ei, qui istius
amicitiam ab initio ita servavit ut nunquam de-
sciverit, eamque in cordis sui angulis quasi simu-
lacrum secum fert, quis, dico, ei ullo modo credat,
si alios coarguere præsumit, neque potius ipsum iis-
dem sacris initiatum et socium illorum manifesto
deprehensum accusat? Itaque factum ut quatuor
has causas accusatores colligerent, non ex alienis,
sed ex iis quæ ille ipse de se concesserat. In his
prima: quod Masalianorum hæresim quam nunc
ipse dicit omnium esse scelestissimam, antea cum
in monte exerceri eam compertum haberet, non
rexit, neque ante alios neque post alios, neque
tum neque postea; et quod ipse unus ex illis
multis, quibus tum intererat et quos audivit. Al-
tera, quod tum ne cum aliis quidem qui ibi tan-
tum scelus aperiebant, accusationem facere voluit,
sed per multos annos tanquam thesaurum in
corde conditum usque ad hoc tempus fovit ut rem
quam efferre timebat propter vim testimonii, nunc
vero multo jam temporis intervallo quo accusa-
tionem facere cum oportebat præterlapsa, proferre
vult, **545** putans eo se refugium habere ad de-
fensionem. Tertia vero, quod Scorpionem jam
longo ex tempore accusatum qui primas semper
partes in hæresi illa exerceret, et in quem multa
scripta vulgata sunt a viris in monte præclaris,
quæ palam et adhuc florentis impietatis eum con-
vicerunt, ipse semper protegit et incitat ut propu-
gnator cui ipsi non impugnatur, et ut columna
adamantina; quod vocis tumultum edit et terram
cælo commiscet et more insanorum mentis stabi-
litate servat et gravi exsecratione omnes qui
omni crimine vacui sunt condemnat, propterea
quod Scorpionem accusare non timet. Quarta
denique, quod ad hunc diem comprehendere se
dicit solum immutabilem et increatum Deum, lu-
men alterum et increatum, ut ex translatione ad
subjectum profectum insolenti illi et dementi. His
vero et aliis multis propositionibus prolatis mi-
nime dubiis, ut consentaneum est, conclusionem
non dubiam adjecerunt, scilicet citra controver-
siam esse, eum ab initio et ad id tempus Masalia-
næ hæresi addictum fuisse. Hoc enim axioma
valde probatum est et externis et nostris magi-
stris, e veris et non ambiguis propositionibus ve-
ram et evidentem conclusionem necessario conse-
qui. Quamobrem forte **546** tunc episcopali di-
gnitate eum expulissent, nisi anxietate et timiditate

animi perturbatus utriusque imp. ille benevolentiam precibus et plurimis lacrymis sibi comparasset et eorum qui apud imp. erant auxilium multa adulatione et donis redemisset. Itaque factum ut pro imp. voluntate non amplius ut sceleratus et temerarius homo haberetur, neque ut exemplum quale antea erat dementiae et cuius nulla est excusatio.

καθ' ὅσας βουλήσεις αὐτῶν οὐ πᾶν σκληρὸν καὶ θρασὺν, οὐδ' ἀνείτητον ὡς τὸ πρότερον ἀλογὸν τε καὶ ἀπροφασιστόν.

IX. Ego vero quanquam innumera alia et jam narratis graviora proferre possum, quæ evidens turpitudinis ejus indicium præbent, nunc hæc ultro prætermittam ex duabus causis, cum quod commemoratio in hujusmodi criminationibus linguæ procacitatem addit quæ probos viros minime decet, tum vero quod plurimis jam longo ex tempore res notæ sunt, quas si rursus scientibus in memoriam revocarem, tantum a delectatione abesse quantum ut fides habeatur opus est. Quæ enim manifesta ultro et sine studio intelligentiam præbent, in his versantem, ut sit, sequitur lædium, quandoquidem postea docere aggreditur. Quæ tamen nihilominus calumniantur et quomodo in occulto scripta nec carpant, quis ea singulatim perscqui possit? Et hæc dum agunt, quanquam a nobis semper convincuntur, **547** nullum tamen pudorem habent: sed insolentia genuit inscientiam et impietas graviolem impietatem. « Impudens enim eras, dicit Scriptura, oculus meretricis erat tibi. » Quo igitur convicio in nos isti homines non nitantur; qua autem acerbitate contra libros meos abstineant? cum talia continuo contra sanctos libros moliri deprehendantur, et etiam eos contra ipsorum hæresin pugnantem experiuntur: et contra eos, ut ita dicam, tyrannico de bella dimicant propterea, et quasi ludicra æstimantes reverenda, quibuscumque calumniis impudenter contra eos et usi sunt et utuntur. Et discerpentes huc illuc nihil melius destruunt, quam Bacchas accipimus in Pentheum furentes. Verumtamen has quidem, furore ipsis invitis probrum ferente, fortasse sequitur excusatio et misericordia, cum quod non voluerint secum tulerit commissorum incusationem: illis vero ultro ea agentibus quæ conveniunt furentibus, castigatio debetur implacabilis et valde circumspccta. Illarum etiam libentissime obliviscuntur homines, neque quicquam illinc infinitum damnum subintelligit: hos autem et meminisse et odisse plurimi vel maxime inviti coguntur; illarum periculum vitantes et compecentes priusquam obveniat. Nam ejusmodi nuper ipsa in re deprehensi sunt impudentes isti in scripta mea tanquam ebrietas insanientes: verbum et adjecta quæ litteræ a mutatione mutantem in κακὸν per mutationem in x. Et præterea κατὰ: præpositione tota ejecta et in κατὰ converba, pro περὶ τοῦ φωτός re-scripturunt κατὰ τοῦ φωτός. Ludunt puerulorum

A καὶ ὀναντιβόητον ἐξ ἀνάγκης εἶναι καὶ τὸ συμπέρασμα. Καὶ τάχ' ἂν ἐξωθεῖτο τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας τότε, εἰ μὴ δειλὰ καὶ φόβῳ συσχεθεὶς αὐτὸς ὑπερβάλλοντι τὴν μὲν τῶν θυοῦ βασιλέων εὐμένειαν δεήσει τε καὶ δάκρυσι κλείσταις ἐπ' ἀμφοῖν τοῖν καιροῖν ἐπορίζετο, τὴν δὲ τῶν ἀμφὶ τοὺς βασιλεῖς ἐπικουρίαν θωπείαις ἐξωνεῖτο καὶ ἀντιδύσει πελυτρώποις, ὡς εἶναι τοῦ λοιποῦ πρὸς τὰς βσιλεύσας

Θ'. Ἐγὼ δὲ μυρία καὶ μείζω τῶν εἰρημένων διεξιμένα ἔχων, ἃ τῆς σφῶν ἀποπίας ἐλεγχον ἔχει σαφῆ, ἐκῶν παρηγή θυοῦ ἕνεκα, ἐνός μὲν ὅτι ταῖς τοιαύταις ἐνδιατρίβειν κηλῖσιν ἐθισμὸν τῆ γ' ὠτῆ προσερίθεται ἥμισυ' ἀνδράσιν ἐπεικίσει προσήκοντα, ἐτέρου δ' ὅτι, ἃ τοῖς πολλοῖς ἐκ πολλοῦ πρόκειται γνώριμα, τούτων περᾶσθαι τὴν γνώσιν τοῖς εἰδῶσι παρέχειν ἀρκῶς παρὰ τοσοῦτον τοῦ τέρπειν ἀρίσταται παρ' ὅσον καὶ τὸ πιστεύεσθαι πρόχειρον ἔχει. Ἄ γὰρ παρόντα προῖκα καὶ πόρων διχα τὴν γνώσιν παρέχεται, τούτοις ἐπιπολάζειν ὡς τὰ πολλὰ παρέπεται καὶ τὰρδῆς, εἰ τις κατόπιν διδάσκειν περῶτο. Ἄ δ' ὅμως βωμολοχοῦσι καὶ κατὰ τῶν ἐμῶν βιβλίων ὑφατροῦμενοι λάθρα, τίς ἂν καὶ αὐτὰ διεξιμένα καθ' ἕκαστα δύνατο; Καὶ ταῦτα δρῶσιν αὐτεῖς καὶ ὑφ' ἡμῶν ἐλεγχόμενοι ἀεὶ αἰδῶς τις οὐκ ἐπεισιν, ἀλλ' ὕβρις ὕβριν ἔτεκε καὶ ἀσέβεια χαλεπωτέραν ἀσέβειαν. « Ἀπηναισχύνθησα; » γὰρ φησιν ἡ Γραφή τοῖς τοιοῦτοις: « Ἔψις πόρνης ἐγένετό σοι. » Τίνος οὖν ἂν οἱ τοιοῦτοι φεῖσαιντο καθ' ἡμῶν λοιδορίας, τίνος δ' ἂν κατὰ τῶν ἐμῶν ἀποσχοντο βιβλίων ἀναισχύντας, οἱ τὰ τοιαῦτα διηνεκῶς κατὰ τῶν ἱερῶν τολμῶντες ἀλίσκονται Γραφῶν, ἅτε μαχομένων κἀκεῖνων τῆ [f. 268 b] σφῶν αἰρέσει περῶμενοι; Καὶ γὰρ κἀκεῖνους ὅσον εἶπειν ἀπὸ δίφρου τυραννικῶς ἀμυνόμενοι διὰ τοῦτα, καὶ ὡς ἐν ἀθύρματος λόγῳ τιθέμενοι τὰ σεβάσματα, πάσαις ἀναιδῆ κατ' αὐτῶν ἐχρήσαντο τε καὶ χρῶνται βωμολοχίαις καὶ διασπῶντες; ἔθεν κἀκεῖθεν οὐδὲν ἄμεινον διατίθενται ἢ ὡς περ τὰς βάρβας ἀκούομεν κατὰ τοῦ Πενθέως μανίας. Ἄλλ' ἐκεῖναις μὲν ἀκούσιον κίπωνθίας τὴν τῆς μανίας αἰσχύνην, καὶ τὸ ἀνεγκλήτοις εἶναι τε καὶ ἄμα οἰκεῖν τυγχάνειν ἴσω; κατόπιν ἀκολουθεῖ, τοῦ ἀβουλήτου πρὸς αὐτό γε D ἐφελκομένου τὰ τῶν ἀποβαινόντων ἐγκλήματα: τούτοις δ' ἔκουσίοις δρῶσιν ἃ τοῖς μαινομένοις ἀρμόσται, κλάσιν ἀνήκεστον ἐκκαλεῖται καὶ σφόδρα περιελεπτον. Κἀκεῖνων μὲν καὶ μάλα ἐκόντες ἐπιλανθάνονται ἀνθρώποι, μηδεμίαν οὐδένας ἐκεῖθεν ἀτέκμαρον ὑφορῶμενοι βλάβην: τούτων δὲ καὶ μάλα ἀκοντες μεμνησθαι ἄμα καὶ μισεῖν οἱ πλείους ἀναγκάζονται, τὸν ἐκεῖνων φυλαττόμενοι κίνδυνον κατὰ πρὶν ἵνα προαναστέλλοντες. Καὶ γὰρ αὐτὰ δὴ ταῦτα καὶ κατὰ τῶν ἐμῶν ἐναγχοῦς ἐπ' αὐτοφώρῳ βιβλίων ἐλάσαν ἐμπεπαρμηνηχότες; οἱ ἀναιδεῖς, τὸ μὲν εὖ προσθήκη τοῦ φ στοχείου πρὸς τὸ φεῦ μεταστοιχειώσαντες, τὸ δὲ καλὸν αὐ ἐνός ἀλλοιώσει τοῦ α στοχείου μεταθεληχότες εἰς τὸ κακὸν εἰς τὸ x μεταβολῆς. Καὶ πρὸς γε εἰ τὴν περῶ

πρόθεσιν, λέξιν οὖσαν ὅλην, παραξέσαντες καὶ πρὸς τὴν κατὰ μετενηγοχότες, ἀντὶ τοῦ περὶ τοῦ φωτὸς κατὰ τοῦ φωτὸς μεθρημόσαντο, ἀθύρουσι παιδῶν ῥοιοις προσόμοια δρῶντες, καὶ ταῦτα τῶν ἐλέγγων ἐν ὀφθαλμοῖς προκειμένων διὰ τῆς ὅλης ἐννοίας τοῦ λόγου καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων ὁμοῦ καὶ ἐργασίων, καθ' ὅσον εἰκός, καὶ μάλιστα τῶν γραφικῶν, καὶ πάνθ' ὅσα τῷ λόγῳ πρόσεται περὶ τοῦ τοιοῦτου φωτὸς. Ἄλλὰ ταῦτα ποιοῦντες οὕτε βλάπτειν ἡμᾶς δύνανται, καὶ ἅμα τὴν σφετέρας καὶ ἀκόντες ὡς ἐπίπαν ὁμολογοῦσιν ἀσθίνειαν μονοουχί βρῶντες, καὶ σφᾶς αὐτοὺς ἐκπομπέοντες ὡς ἄλλως οὐκ ἔχοντες ἀντιδίδειν πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Καὶ πάσχοις: παραπλήσια τῇ τοῦ Διῶπου κερμῆλψ, ἣ δὲ ἀσθίνειαν ἔμφυτον κεράτων ἀμυντηρίων ἐπιθυμῆσασα, καὶ τῶν ἰδίων ὤτων ἐστέρηται. Καὶ μοι λοιπὸν οἴεσθαι ἐπεισιν, ὡς ξίφει τὴν ἐμὴν ἀφελεῖν κεφαλήν καὶ τῆς παρούσης ἀπαλλάξαι ζωῆς ἐν βραχεῖ ἐπιέμενοι μὲν, οὐ δυνάμενοι δὲ, τὰ μὰ, τὸν δευτερον πλοῦν, ὑποκλίετοντες, μαχαίραις ἀποξέουσι τε καὶ ἀπαλλάττουσι πρὸς τὸ σφίσι βούλομενον, ἔστι δ' ὅτε καὶ βυθοῖς ἀφανισμῶν πρῦτανεύουσιν ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς, εἰ καὶ ἄλλως, τῆς θέας ἀντιπραττούσης δεξιᾶς, καιρίαν τε ἐπλήγησαν πολλάκις καὶ ἀεὶ πλήττονται καὶ λύκοι μάτην κερηνοῦτες δείκνυνται κατὰ τὴν παροιμίαν. [269 a Οὕτως ἀναίδειαν πᾶσαν ἐνδέδυνται καὶ ἦθος ἰταμὸν καὶ οὐδαμῆ ποτε ὑπισχνόμενον τὴν διόρθωσιν. Δέον γὰρ αὐτοὺς καταδέσθαι καὶ ἐρυθριᾶν, οἱ δὲ καὶ ἀναίσχυντοῦσι γε, τὰ μείζω τε καὶ χαλεπώτερα κατὰ τῶν ἐμῶν, ὡς εἶρηται, νῦν τε δρῶντες καὶ δρᾶν δεῖ ἀπειλούντες ἐτι, μηδενὸς ἕνεκα πάντως ἑτέρου τῶν πάντων ἢ τοὺς ἐντεῦθεν ἐλέγγους ἀεὶ δεδιότες. Ὡς ἀναγκάζεσθαι κάμει παραινεῖν, οἷς μετιέναι ταύτας ἐπεισὶ φίλοις οὖσιν ἡμῶν μετὰ τὴν ἐμὴν τελευτήν, ζητεῖν καὶ παρατιθέμεναι τὰς τέως αὐτοῖς ἀνὰ χεῖρας ἐτέρας ὁμοίαις καὶ ὁμοίως ὅψ' ἡμετέρων μετεγγραφείσαις: ἔρθῶς φοιτητῶν, καὶ συνορᾶν οὕτως ἐτάληθός. Τὸ γὰρ τοιοῦτον ἔγωγε δέος προκαθιστάς καὶ πόρρωθεν προανασθῶν, πολλὰ πλάσιαις αὐτὰ διαφόρων μετεγγραφαῖς ἐδεδῶκεν χειρῶν γράφειν αὐτοὺς, ἱερὴν τε καὶ ἀστυλον.

Γ'. Ἄλλ' ἐν τοιοῦτοις ἀσχολουμένῳ τε καὶ μοχθοῦντι τῷ Παλαμᾷ τὸ τοῦ βίου πέρας ἐπῆει μίλα πικρὸν τε καὶ ἀσχιστόν· τῷ γὰρ συνήθει περιπετῆς γεγωνῶς ἰλεῶ, τῆς ἀνατροπῆς δηλαδὴ τῶν ἐν τῇ κοιλίᾳ σιτίων ἄνω διὰ τοῦ στόματος, καὶ πρὸς γε μανιώδεις φρενίτιδι, βιαίως οὕτω καὶ λίαν πικρῶς ἀπερρώγη τοῦ ζῆν. Κἀπειτα οἱ ἀπεισιώται καὶ οἱ μάλιστα γνήσιοι καὶ οἰκότεριδες, τῷ τε φιλοδοξοῦντι αὐθαλακόμενοι τῆς γνώμης καὶ ἅμα τὸ ἀσχιστόν τῆς τελευτῆς καλύπτειν σπεύδοντες, ἀντίπαλον τῷ συμβάντι φήμην ἀνὰ τὴν πόλιν Θεσσαλονικίην ἐξήνεγκάν τε καὶ περιήνεγκαν, ὡς ἴπτο νοσήματα καὶ θεραπευτοὶ: κυρέττοντας καὶ φυγαδεύοι: πληγὰς, καὶ τοιαῦτα ἄλλα ἀλλοπρόσάλλα τε καὶ ἐκφυλα, ὡς ἀντὶ τῷ τερατώδει τῆς φήμης ἀντιπερισπάσαιεν τε πρὸς τὸ τῆς ἐκπλήξεως μάλαι καινότερον τὴν ἀκοήν, καὶ ἀπσχολήσαιεν πόρρω κομιδῇ τάληθεὺς καὶ ὅποι

A instar facientes, idque cum argumenta sint in oculis propter totam sermonis intentionem et incepta et studia, ut consentaneum est; in primis autem propter Scripturæ testimonia, et omnia quæ cum sermone de illo φωτὸς sunt conjuncta. Sed hoc agentes nobis obesse non possunt, simulque coacti sunt una omnes suam ipsorum imbecillitatem propalam accusare, et semet ip os in risum dare, quasi aliter non possint obtueri veritatem. Itaque simile quid accidit Æsopi camelo, qui propter innatam imbecillitatem cornua propulsatoriam concupiscens, auribus privatus est. Ac mihi reliquum est ut credam gladio eos caput meum præcidere neque præsentē vita privare velle; quod cum non possint, meas res secundo vento suffruntur et corradunt cultellis, et distrahunt ex arbitrio. Nonnunquam autem etiam in imo disturbanceis regnant pro virili parte, quanquam alias Dei dextra contraria moliente ad mortem icti sunt sæpe et adhuc semper feriuntur et ostendantur tanquam lupi frustra hiantes, quod est in 549 proverbio. Sic omni impudentia induti sunt et ingenio truci quod nunquam corrigi posse videtur. Cum enim proprie eos submissos esse et erubescere oporteat, impudentes sunt et graviora pejuorque in me ut dictum est nunc agunt et semper agere minantur propter nullam omnino aliam causam quam quod criminationibus inde timent. Ita ut ego quoque coactus sim, amicis quorum erit post mortem meam ea adire, suadere ut inquirant et componant Scripturæ exemplaria quæ cum cæteris similibus transcripta sint et quidem recte hæc ab asseclis nostris, et ita ut discernant verum. Hunc enim timorem cum ego protexuissem et longius in me excitassem, tradidi ea quæ variis transcriptionibus diversarum manuum bene exercitarum scriberentur partim quæ domestico in usu essent, partim quæ amicis rogantibus thesaurus, ut ita dicam, essent sacer et inviolabilis.

X. Sed interea opere et labore occupato Palamæ vitæ exitus admodum acerbus et turpis advenit, cum incidere in consuetum morbum iliacum, quo cibi ex alveo per os retrudebantur, et in mentis delirium, ita ut violenter et acerbè e vita abreptus sit. Deinde vero hæretici qui maxime cognati et consocii ejus, quique pariter 550 atque ille gloriæ cupidi erant, cum obitum ejus ignominiosum oblegere studerent, famam rei contrariam per urbem Thessalonicam evulgabant et circumferebant, tanquam moderetur ille morbis et sanaret febri-culosos et averteret plagas et hujusmodi alia similia et inaudita: ut miraculosa fama aures converterent ad novitatem portentis et de industria procul a vero abstraherent quo manaret famæ mendacium. Sed hæc omnia evanuerunt et quasi vento difflata temporis progressu refutata sunt. Nam

mendacis tam apertis veritas non solet servire, sed tempus omnia invidans, ut sit, interest et regit suo more tanquam in curru auriga dictorum et factorum fines, et contra omnem opinionem alias aliter in vitæ undis cujusque cymbæ gubernacula vertit; et quibus accidit pugnare contra Deum, in variis temporibus et locis et rebus, his in variis fortunæ casibus affert justam pœnam. Sed tamen Palamice hæresis fanatici assectæ obitus ignominiam, ut dictum est, pro viribus obtegere studentes, multos nummos præbebant nonnullis egentium in vicis prostratorum, ut nobis clare patefecerunt litteræ inde nobis allatæ, simulque accedere eos jubebant ad Palamæ sepulcrum, et somnia **551** evulgare miraculosa et talia canere, magna mercede conductos. Quæ vero inde Byzantium migrantes viri narrant nobis simulque aliæ litteræ erant hæc. Postquam, ut referunt, qui Byzantii ista in cohorte erant, clam singula quædam e scriptis nostris suffurati erant, cum se opponere non valerent, ut dictum est, ad invalidum auxilium necessitate coacti ut secundum ventum respectabant, et Palamæ Thessalonicam ea miserunt incitantes eum ad audaciam defensionis, similia facientes iis, qui exiguo in naviculo magnæ navis onus accumulare conati, id in profundum sub aqua demittere deinde repente coguntur. Consueta igitur mentis ambitione inductus etiam tunc Palamas linguæ malignitatem exercuit, simulque dulcem quamdam spem prælibans, quibus hæreticorum sectam compleri eo tempore accidit, neque repudiavit neque cunctatus est. Sed in multo majus quam pro viribus suis certamen se immittens passus est magna execratione digna et quanta dicere nos hodie pudet, ne quis nos de ejus doloribus gaudere suspicet, qui quidem ab indole nostra prorsus dissentiat ac mendax sit. Clam enim in eo certamine totos dies versatus est et totas noctes insomnes agit priusquam aliquid ex studiis suis proficeret, mentis delirio, atque insania, ut dicitur, correptus propter nimiam siccitatem cerebri: **552** et sequentia ab aliis testibus simul et scriptoribus audire licet; neque enim et accusatores talia nos nunc meminimus; scimus enim malis simul et bonis pari modo talia inmittere Dominum consiliis, quæ novit solus. Sed ex iis quæ sunt in historia justa et singula omnia quærunt, et nos etiam modice ea attingimus, quæ longius persequi alii minime cunctantur: sed aperte ei dæmoni culpam ascribunt, cui malo facto per voluntatis nequitiam quasi sors quædam tributa est pernicioza, principem esse hæresium hic illic contra Dei Ecclesiam nascentium ac nascentium, et pessima quæque facere pro viribus suis, simulque certare continuo contra representationem sanctorum. Atque hæc quidem illos qui cultus imperium ei tradiderunt atque omnis et vita et agendi ratio ab orthodoxis discernant et a choro segregant: ne dicam a quot jam et patriarchis et episcopis cum nasceretur hæresis,

τὸ τῆς ψήμης ἐξέροι πλατῶμενον. Ἀλλὰ πάντα δὴ τὰ τοιαῦτα φροῦδὰ τε καὶ ἀνεμιατὰ τῷ τοῦ χρόνου βαδίζοντι ἐξηλέγχοντο· οὐ γὰρ τοῖς οὕτω προδήλοις τῶν ψευδῶν ἡ ἀλήθεια θηπεύεσθαι ἐβόηεν· ἀλλ' ὁ χρόνος ἀνιχνεύων ἅπαν' ὡς εἰκὸς ἐπεισὶ τε καὶ ἐπιτίθεται ἄλλοι' ἄλλως, καθάπερ ἐν δίφοροις ἡνιοστροφῶν, τὰ τῶν λεγομένων τε καὶ πραττομένων πέρατα, καὶ παρὰ πᾶσαν δόκησιν ἄλλοι' ἄλλως ἐν τῇ τοῦ βίου θαλάσῃ στρέφων ἐκάστη τοῦ σκάφους τοῦς οὐρανούς· καὶ οἷς συμπίπτουσιν ἄλλως ἐν ἄλλοις προσηρῶσαι θεῶν καιροῖς τε καὶ τόποις καὶ πράγμασι, τοῦτοις ἄλλως ἐν ἄλλαις τραγμάτων τύχαις ἐπιφέρει τὴν δίκην. Ὅμως οἱ τῆς Παλαμικῆς αἰρέσεως διασῶσαι τὸ τῆς τελουτῆς, ὡς εἴρηται, ἀσχετον κρῦπτειν ὡς δύναντες ἐπιγόμενοι, συχνὰ παρεῖχον ἀρχότρια τῶν ἐν ταῖς ἀγίαις ἐρριμμένων πενήτων ἐνόις, ὡς τὰ ἐκείθεν ἡμῖν ἀφικνούμενα δεδήλωκε γράμματα, καὶ ἅμα προσείναι τε ἐπειθοντῷ Παλαμικῷ τάφῳ καὶ οὐείρους ἐπιφημίζειν τερατώδεις τινὰς καὶ λανθ' οἷς ἐμιοθύντο συνάδοντας. Ἄ δ' οἱ ἐκείθεν εἰς Βυζάντιον ἀφικνούμενοι συχνότερον ἄνδρες [f. 269 b] ἄλλοι' ἄλλοι διηγούντο, καὶ ἅμα τὰ ἐτέροις ἑτέρα τῶν γραμμάτων, ἦσαν τοιαῦτα. Μετὰ γὰρ τὸ λάθρα τῶν ἡμετέρων, φασίν, ἐνίας ὑπελέσθαι βίβλους οἱ ἐν Βυζαντίῳ τῆς φάλαγγος ὄντες ἐκείνου, ἐκεῖ μὴ ἐδύναντο ἀντιλέγειν, ὡς εἴρηται, πρὸς τὴν συχνήν ἐπικουρίαν ἐς ἀνάγκης τὸν δεύτερον ἐβλεψαν πλοῦν, καὶ τῷ Παλαμῷ ἐς Θεσσαλονίκην αὐτὰ ἐπεπόμφευσαν, εἰς ἀμύνης τόλμαν αὐτὸν ἐρεθίζοντας, παραπλήσια δρώντες οἷς ἀκατίῳ βραχίῳ μεγάλῃς οὐκίας ἐπισωρεύσασαι φόρτον ἐς ὑποδρυχτοῦς πυθμένας ὠθεῖν εὐθὺς ἐξεγένετο. Τῇ γὰρ εἰθισμένῃ τῆς γνώμης φιλοδοξία καὶ νῦν ὁ Παλαμὸς τὸ τῆς γλώττης χαριζόμενος βλασφημούμενον, καὶ ἅμα γλυκεῖα· τινὸς παραγεῶν ἐπιτίδεις οἷς τὸν αἰρησώτην δῆμον πληροῦν τηλικαῦτα συνέπιπτεν, οὐτ' ἀπηγόρευσεν οὐτ' ἀνεβάλετο, ἀλλ' εἰς μείζον μακρῷ τῆς σφετέρας δυνάμεως ἐμβοληκῶς ἑαυτὸν ἀγωνίσμα πέπονθε κατάρας ἕξια μακρᾶ, καὶ ἕσα λέγειν ἡμεῖς αἰδοῦμεθα τῆμερον, μὴ τις ἡμᾶς τῷ πεπονθέντι χαίρειν ὑποπτεύσειε, τοῦ ἡθους ἡμῶν ὁποῖός τις ἐν εἴῃ πάντῃ διεστηκῶς καὶ καταψευδόμενος. Τῷ γὰρ ἀγῶνι τουτῷ συνδιημερεύων καὶ νύκτας ὅλας ἀγρύπνους διατελών, ὡς φασίν, ἔλαθε, πρὶν ὅτι οὖν ἀπίνασθαι τῆς σπουδῆς, φροντίδι καὶ μανίᾳ κάτοχος, ὡς εἴρηται, γεγονίως διὰ ἡρότητα ὑπεροβλήν ἐγκεφάλου. Καὶ τὰ ἐξῆς λεγόντων ὁμοῦ καὶ γραφόντων ἐτέρων ἔστιν ἀκούειν. Οὐ γὰρ οὐαῖδίζοντες μεμνήμεθα τῶν τοιούτων ἡμεῖς νῦν· ἴσμεν γὰρ ὡς κτηροῖς τε καὶ ἀγαθοῖς ἐπ' ἴσης ἐπεισὶ τὰ τοιαῦτα, οἷς μόνος εἶδε κρίμασι Κύριος· ἀλλὰ τῶν τῆς ἱστορίας ἐγκειμένων νομίμων καὶ κατ' ἕκαστα ζητούντων ἅπαντα, μετρίως ἡμεῖς καὶ τῶν τοιούτων ἀποδέμεθα. Ἄ πλατύτερον ἔπειρῃ διεξιῖναι ἡμῖς ὀκνοῦσιν· ἀλλ' ἐκείνῳ τὴν αἰτίαν σαφῶς τῷ δαίμονι πρὸς κέμπουσιν, ὃ κτηρῶ γενόμενῳ διὰ βουλῆσεως μοθηρίαν καθάπερ τις ἐφεῖται κληρὸς ὀλίγου, τῶν ἄλλοι' ἄλλως φροσμένων τε καὶ ἐπιφροσμένων κατὰ τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας

ἡγείσθαι τε αἰρέσεων καὶ πάντα ὁρῶν τὰ χαλεπώ-
τατα κατ' ἐξουσίαν, καὶ ἅμα ἐρεθίζειν ἐς γε τὴν πλάτ-
τειν ἀγίου; αὐθιμῆρὸν, καὶ ταῦτ' ἐκείνους οἷ τὴν τῆς λατρείας ἡγεμονίαν ἐκείνῳ τε ἐκδεδώκασι, καὶ
ἅπας αὐτοὺς καὶ βίος καὶ λόγος καὶ πράξις τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πάλαι διεγραψέ τε καὶ περιεῖλε χοροῦ,
ἵνα μὴ ὀπίσσις λέγω καὶ ὑφ' ὧν τῶν πατριαρχῶν τε καὶ ἐπισκόπων φουμένης ἦδη τῆς αἰρέσεως ἀνα-
θέμασιν ἐμπεσόντες τῷ αἰωνίῳ πυρὶ παρεπέμφθησαν.

[f. 270 a] IA'. Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν
τρόπον· ἐγὼ δ' ἐκείνο ἐπαναλήψομαι νῦν. Οἱ γὰρ τὸ
Γαλατῶνυμον ἔχοντες φρουρίον, ἐξότου βραχείας
ἐκείνης· ἐξ ἀλόγου φορᾶς καὶ παραδόξου τύχης ἐδρά-
ξαντο ἀφορμῆς, τῆς τε δηλαδὴ τῶν θυοῖν Ἀνδρον-
νίκων τῶν βασιλέων διαστάσεως, μᾶλλον δ' ἀποστα-
σίας τοῦ νέου πρὸς τὸν οἰκεῖον πάππον, καὶ αὐτῆς
δευτέρως, ἣν τεθνηκότων ἐκείνων κατὰ τοῦ νέου
βασιλείως καὶ τῆς τοῦ νέου μητρὸς ὁ Καντακουζηνὸς
κακίνηκε, παντοδαποῖς καὶ ποικίλοις δόλοις ἐκείνους
μὲν πρότερον, τοὺτους δ' ὕστερον, ἐπαγγελίαις τε
ἄλλοι· ἄλλαις περιόντες, ὅποια καὶ ὄσαι τοῖς
τοιούτοις ἤρμωτον καιροῖς, βουλαί· δηλαδὴ καὶ
χρήμασιν ἀφθονωτέροις καὶ συμμαχίαις ὀλιτικαῖς
καὶ τοιούτοις δὴ τισιν (ἰδὲ γὰρ λέγειν καὶ οἶας ἐπὶ
τοιούτοις ληληθότως· δῆθεν ὑπέφαινον τὰς ἀπειλάς,
καθ' ὧν ἡ πειθὴ χωρὰν ἐνίοτε βῆδιαν οὐχ εὗρισκε),
καὶ νῦν μὲν θατέρῳ προστιθέμενοι μέρει καὶ πρὸς
θάτερον αὐθις ταλαντεύμενοι, καὶ ἀεὶ θάτερον
παρὰ θάτερον ἀμοιβαδδὸν ἐξαπατῶντες, πῶς μὲν
ἔκονε! πῶς δ' οὐ μάλα ἔκονε!, τῆς τοῦ καιροῦ περι-
στάσεως πῶς τὸν δόοντος ἐκλονούσης τὸν δρόμον
τῶν ἀνηκόντων λόγων καὶ πράξεων, ἔλαθον τοὺς
οἰκεῖους ὄρους ἐκ πᾶν τε εὐτελοῦς τε καὶ χαμαι-
ζήλου περιοχῆς ἐκτείναντες τε καὶ ὄχυρώσαντες
πρῶτον μὲν ξυλίνοις τισὶ θριγκοῖς καὶ τάφροις
βαθείαις, ἔπειτα τείχεσιν ὀψιλοῖς τε καὶ ὄχυροῖς
καὶ ὄσανταγωνίστοις. Ἐντεῦθεν ὀρμώμενοι τοὺς
τῆς οἰκείας πλεονεξίας ὄρους κατὰ χωρὰν μένειν
ἔφθ· οὐδαμῆ γε ἐγκώκεσαν, ἀλλ' ἐφ' ἄτεροις ἔτερα
ἐπενόουν καὶ προσετίθεσαν ξένα τε καὶ ὑπέρογκα.
Ὅθεν καὶ τῆς τρίτης ταυτησὶ λοιπὸν ἀφορμῆς
δραξάμενοι, τῆς τοῦ Καντακουζηνοῦ φημι πρὸς
Παλαιολόγον τὸν νέον περὶ μοναρχίας ἐρίδος, τῷ
νέῳ προσελήλυθεσαν ἐξοριστῶ τῆς καὶ εἰπεῖν. Τενίδῳ
τηνικαῦτα τῆ νήσῳ ἐνδιατρίβοντι, καὶ ὄχοις προ-
καταδῆξαντες τε καὶ γράμματα πρὸς ἅπαν ἐκείθεν
τὸ βουλόμενον εἰληφότες, λίθρα ἐπέβαινον ἐφ' οἷς
ἐμισθώθησαν τοῦ λοιποῦ προθυμῆ πάσῃ ψυχῆς καὶ
δύλοις καὶ χρήμασιν ἀφαιδοῦσιν. Οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ
καὶ Λατίνος ἕτερος σπρίσιν ὀμόφυλός τε καὶ ὀμογνώ-
μων, μίαν ἔχων τριτῆρη καὶ βίον παρρατικὸν μετιῶν,
κάκ τοιούτων πόρων πλουτῶν, ὡσπερ ἔρμαιψ χρη-
σάμενος καὶ αὐτὸς τῷ καιρῷ, ταῖς ὀμοίαις ἐπαγγε-
λαί· τὴν γνώμην καὶ αὐτὸς χειροῦται τοῦ βασιλείως,
Τενίδῳ τῆ νήσῳ προσσχών. Ὅθεν καὶ μοναρχή-
σαντος τοῦ νέου τουτοῦ βασιλείως ἐντελεῖ τὰ ὀπα-
σχημένα ἐκάτεροι ἀπειλήφεσαν, οἱ μὲν τὸν τοῦ
φρουρίου περίβολον εἰς μῆκος καὶ πλάτος ὄσον
καὶ ὄρχτον καὶ ἔψαν, ὁ δὲ γαμβρὸς ἐπ' ἀδελφῆ τῷ
προτὰ λαθῶν.

IB'. Τοιαῦτα καὶ οὕτω πολύτροπα διὰ βιαίας ἀνάγ-
PATROL. GR. CXIIX.

A in anathemata incidentes, in æternum ignem sint
demissi.

XI. Atque hæc quidem hæc tennus. Jam vero eo unde
declinavi revertar. Qui Galatarum castellum 553
tenebant inde ab eo tempore quo exiguæ illius ex ab-
surdâ causa et inopinato casu exorta primæ discor-
diæ et contentionis apertæ imp. amborum Andro-
nicorum partem fecerant, vel potius rebellionis
junioris contra avum, et rursus secundæ quam
mortuis illis contra juvenem imp. et juvenis ma-
trem Cantacuzenus moverat, variis multis et ver-
sibus artibus illos prius, hos postea, et promissioni-
bus multis circumvenerunt, quales et quantæ tempo-
ribus illis conveniebant, scilicet consillis et pecuniis
sat magnis et copiis militaribus et aliis hujusmodi;
mitto enim dicere quantas in his clam minas fecerim
contra quos persuasio interdum nihil valebat, et
quas nunc alteri parti inferebant, nunc ad alte-
ram devolvebant, et quomodo continuo alteram post
alteram decipientes, modo iis non invitis, modo invi-
tis cum temporis rationes verba ultra modum auda-
cia et facta admitterent, paulatim possessionis suc-
terminos ex angusto et exiguo ambitu extenderint
et muniverint, primum quidem ligneis septis et
fossis profundis, deinde vero muris altis et firmis
et vix expugnabilibus. Hinc factum est ut cupidi
possessionis amplificandæ terminos ad modicum
ambitum constituere non jam in animo haberent,
sed alia post 554 alia sibi exposcerent et adjun-
gerent aliena et super modum magna. Quare cum
etiam tertiæ, quæ paulo post exorta est, dico Can-
tacuzeni in Palæologum juniorem propter monar-
chiam, causam amplexi fuissent, et juvenem
adiissent qui exsul in Tenedo insula morabatur,
et jur-jurando sibi obligassent et litteras inde ad
omnem voluntatem accepissent, clam perfecerunt
pro quibus conducti erant cum totius animi obse-
quo et armis et pecuniis. Sed non hi so-
lum, verum etiam Latinus alter cum illis gente et
animo conjunctus, qui unam triremem tenebat et
vitam piraticam degebat et latrocinio dives
factus erat, tempore isto opportuno tanquam dono
cælesti utens, similibus promissionibus imp. ani-
mum sibi devinxit, Tenedo insulæ appellens
unde utrique a juniore imp. ibi regnante magna
promissa acceperant, et illi quidem castelli mœnia
in longitudinem et latitudinem quantum fieri po-
luit extenderint versus occidentem et septentrio-
nem et orientem; hic vero imperatoris sororis
sponsus factus est et Lesbum insulam accepit.

πλείστον ἐξῆν ἠύξηκότας [f. 270 b.] πρὸς τε ὄσιν
καὶ ἅμα ἄσθον τὴν νῆσον εἰς

XII. Tanta et tam varia propter nimiam necessi-

tatem et fortunam infortunatos Byzantios unaque Romanos omnes invaserant mala tanquam e fonte turbido et amaro, tyrannide scilicet tum temporis regnantium, **555** originem ducens, quam secundum regis potestatis et sanctas leges tradiderant, tempestatem et calamitatem gravissimam excitantes in quemque bonum; quo Deus, ut ego opinor, providentiam suam probavit. Hinc omne disciplinae genus sublatum est et in contrarium conversa est virtus virtutisque auctoritas; et invexit illa inter omnes fere Romanos quotquot sunt novae civitatis, mores novos et peregrinos et a pristina regii imperii et rerum administrationis sapientia prorsus alienos. Quid autem dicendum de vestimentis, quam multa in his etiam contra consuetudinem mutata sint, et quomodo ex omni notitia remota et novata sit respublica, ut non jam cognosci possit quis e Romanis sit, quis ex alia gente. Neque enim Persicus cultus a Romanis receptus est, neque purus Latinus, neque Gothicus, neque si quis Triballorum vel Mysorum est vel Pronum. Sed promiscue ex omnibus, ut dicunt musici, et concentus et effectus a nostratibus conversi et in prorsus contrarium commisti sunt in congeriem, et videmus intra sacros muros amicorum filios caput quidem referentes Latinorum, corpus vero totum Persarum vel Medorum more ornatum est. Rursus autem eosdem altero die modo hunc modo illum morem **556** modo neutrum horum praefere videmus, sed alium magis absurdum et peregrinum pro singulorum effreni libidine. Quam ad perversitatem Romanos labi, ut ego quidem opinor, Deus propterea patitur, ut animorum pravitate et vehementem propter divina Ecclesiae dogmata tempestatem et turbationem ex istiusmodi externis rebus cognoscant, et propterea ut semet ipsi incusent statim ex primo intuitu et casu. Quemadmodum autem in mari navis quando ancoris suis orbata est, in altum projecta innumeras et infinitas errationes et pericula inquit, ita apud illos unius rei perversitate recepta, hanc innumerae altae secutae sunt. Primum enim amplissima antiqua et celeberrima palatia et alia aequae splendida aedificia destructa sunt, et columnarum et pavimentorum pulchra et miranda marmora vendita et continuo ad Galatarum castellum transportata, itaque huc illuc omnia ornamenta delata sunt, et alia quae decori erant huic urbi amplissimae et propter splendorem omnium ore celebrata. Denique idem accidit sacris et divinis templis quae multo majorem quam aedificiorum illorum magnificentia urbi praebuerant claritudinem.

XIII. Primo vere Triballorum princeps obiit Crales Serbiae. Unde res **557** tumultuosae et turbidae ortae sunt imperii successoribus, non solum a provinciae praefectis et civitatibus, sed etiam quod Nicephorus, comitis Cephaleniae filius, quem supra

κας και τυχας τους ταιλαιπώρους Βυζαντίους, μάλλον δ' ὁμοῦ Ἰωμόλους ἀπαντας κτετελήφεσαν τὸ δαινὰ, ὡς περ πηγῆς ἐξεβρύηκτοτα και ἀποδύσαντα θολερὰς και κικρᾶς τῆς τῶν τότε ἀρχόντων τυρτυνίδος, ἦν τε κατὰ τῆς βασιλείας και ἦν κατὰ τῶν θείων δογμάτων ἐπῆνεγκαν, χειμῶνα και διωγμὸν τὸν βαρῦτατον ἐγείραντες κατὰ παντὸς ἀγαθοῦ· δι' ὃν και Θεὸς, σίμαι, τὴν λαυτοῦ συνέστειλε πρίντιαν. Κάντεῦθεν ἀπαν μὲν πασιέλις ἐξεληήλαται εἶδος και ἀντέστραπται πρὸς τούναντίον ἀρετῆ και εἴ τις ἐκαινος ἀγαθοῦ· και ἐπεπλάσα κατὰ πάντων σχεδὸν Ἰωμαίων, ὅσοι τῆς νέας εἰσι πολιτείας, ἦθη καινὰ και ἀλλόκοτα και οὐδαμῆ τῆς πρὶν βασιλικῆς ἐκείνης και πολιτικῆς συνέσεως; και παιδείας και εὐταξίας. Τί δ' ἂν τις φαίη και περὶ τῶν ἐνδύματων, ὅσα κἂν τούτοις παρηνομήθη, και ὅπως ἐτετόπισται τοῦ γνωρίμου τε και ευνήθους πολιτεία, ὡς μηδὲ γινώσκουσαι ἐτι ὅστις Ἰωμαίων και ὅστις τῶν ἄλλω; ἐχόντων γένων, οὕτε γὰρ Περσικῆ τις ἀκρατος ἢ στολή γέγονεν ἦθη Ἰωμαίους, οὕτε Λατινικῆ τελείως, οὕτε μὴν τις Γοθικῆ καθάπαξ, οὕτε εἴ τις Τριβαλλῶν και ἅμα Μυσῶν και Πιόνων· ἀλλ' ἐκ πασῶν τὸ διὰ πασῶν εἰπεῖν τῆς μουσικῆς ἐκείνης ἀρμονίας και ἀρετῆς ἐπὶ τῶν ἡμετέρων ἀντέστραπται χρόνων ἐς ἀπαν τούναντίον μίγμα και συμφύρημα· και ὁρῶμεν τῶν ἱερῶν περιβόλων εἴσω τοῦς τῶν φιλων παιδεις τὴν μὲν κεφαλὴν τοικίας Λατίνοις, τὸ δὲ σῶμα πᾶν Περσικῶ; τε και Μηδικῶ; ἐσταλμένον, και τούναντιον ἐς τὴν ὑστεραίαν τοῦς αὐτοῦ; νῦν μὲν ἄλλως νῦν δ' ἄλλως νῦν δ' οὐδέτέρως, τρόπον δὲ τινα τερατωδέστερον και ἀλλόκοτον κατὰ τὴν ἐκάστῳν ἀδέσποτον βούλησιν, σίμαι, τοῦ Θεοῦ συγκεχωρηκότος εἰς τοῦτο κακίας βαγῆναι Ἰωμαλους ὥστε τὸν ἔθρον τῆς ψυχῆς χειμῶνα και τὴν περὶ τὰ θεία τῆς Ἐκκλησίας; δόγματα ποικίλην ζάλην [f. 271 a] και ἀστασίαν διὰ τῶν ἐξοι τοιούτων σχημάτων δηλοῦσθαι, και σφῶν αὐτῶν αὐτοῦ; αὐτόθεν εἶναι κατηγόρους, ἐκ πρώτης εὐθὺς ὑφῆως τε και ἐντυχίας. Και ὡς περ ἐπὶ θαλάττης; ἐπειδὴν τῶν σφετέρων ἀγκυρῶν ὀρφανεθεῖσα ναὺς ἐξωσθῆ πρὸς τὸ πέρατος, μυρία τὰ ἀεκιμέρους ἀνταῖ τῆς πλάνης και τοῦ; κινδύνους· οὕτω κἀναυθα ἐνὸς ἀτόπου δοθέντος, μυρία τὰ ἀτοκα ἔκολούθησε, πρῶτον μὲν ἢ τῶν μεγίστων ἐκ παλατοῦ και περιβλέπτων παλατίων και ὅσοι τῶν τούτοις παραπλησίως ἐνδόξων οἰκων καθαίρεισι; και ἅμα ἢ τῶν κίωνων και τῶν ἐπιπέλων και ποικίλων και θαυμασιῶν μαρμάρων πιπρασκομένων διηνεκῆ; πρὸς τὸ Ἰαλατιάνυμον φρούριον ἀπαγωγῆ, και ἢ τῆς ἐντεῦθεν χάριτος; ἐκίσε μετάθεσις, και ἕσα κόσμον παρείχε; τῆ μεγίστη ταύτῃ τῶν πόλεων και περιβόητον τὴν λαμπρότητα· εἶτα τῶν ἱερῶν και θείων νεῶν ὁπόσοι μεζῶν πολλῶ τῆς τῶν οἰκων ἐκείνων περιφανείας παρείχον τῆ πύλαι τὸ κλέος.

II'. Τοῦ δ' ἦρος ἀρχομένου ὁ τῶν Τριβαλλῶν ἀρχηγὸς ἐτεβηγῆκε Κράλης Σερβίας, και θύρουθεν ἐσχε και ζάλην ἐντεῦθεν ἐκεῖ τὰ πράγματα τῷ νέῳ τῆς ἀρχῆς; διαδόχῳ, οὐ μόνον ἐκ τῶν τῆς χώρας ἐπιτρόπων αὐτοῦ και τῶν πόλεων ²¹¹² και Νικηφόρος ὁ

πόντου Κεφαλληνίας υἱός, ὃν ὁ λόγος ἄνω που δέ-
δειχε γαμβρὸν ἐπὶ θυγατρὶ καταστάνατα καὶ συμπα-
ρομαρτοῦντα τῷ βασιλεὶ Καντακουζηνῷ πρὶν ἢ βα-
σιλείας θράξασθαι, ἔδραμεν εὐθύς πρὸς Ἀκαρνανίας
καὶ Αἰτωλοῦς· καὶ συλλήπτορας εἰληφῶς ἐκείνους,
καὶ ἕνα τὸν τηρικαῦτα τῶν ἐκεῖ χωρῶν τε καὶ πό-
λεων ἀρχηγὸν Σίμωνα τὸν ἐπ' ἀδελφῇ μὲν γαμβρὸν,
υἷον δὲ τοῦ τεθνηκότος Κράλη Σερβίας, ἐπέθετο
ταῖς ἀχρι τοῦ ὑπηκόοις τῷ Κράλη πόλεσι τῆς Θετ-
ταλίας, προσκαλουμένας μὲν αὐτὸν ἐκ πολλοῦ, νῦν
δὲ καὶ προσχωρούσας ἔχοντι. Καὶ παρευθίσασθε
τοῦτον τὸν τρίπον οὐκ ὀλίγην ἀρχὴν, προσεβρύχητόων
αὐταῖς Ἀθανῶν καὶ Ἰλλυριῶν.

ΙΔ'. Κατὰ δὲ τοῦτον τὸν χρόνον ἦκεν ἐκ Μυσῶν τῷ
νέῳ βασιλεὶ Ἀνδρονίκῳ, τῷ τοῦ βασιλέως Ἰωάννου
τοῦ Παλαιολόγου παιδί, νύμφη Μαρία ἡ τοῦ βασι-
λέως Μυσῶν Ἀλεξάνδρου θυγάτηρ, τὸν ἑνατον ἀρτι
τῆς ἡλικίας ἐμείθευσι χρόνον ὀμφηλιεῖ οὖσα καὶ αὐτῇ
σχεδόν. Εἶπετο δ' ἐκαίθεν εὐθύς καὶ Εἰρήνη ἡ τοῦ
βασίλειος αὐτοῦ Ἰωάννου τῷ Παλαιολόγου ἀδελφῇ,
ἐλάλει μὲν νύμφη πεμφθεῖσα τῷ τοῦ θρηθέντος Ἀλε-
ξάνδρου πατρὶ, χηρεύουσα δὲ μετὰ παραδρομῆν
ἑναυατῶν ἡμερῶν ἢ δὴ καὶ διήγεν ἐκεῖ τὸν βίον ἐξῆς
ἀχρι καὶ τήμερον. Ἐνὸς μὲν οὖν ἦσαν τέκνα πατρὸς,
Ἀλεξάνδρου δηλαδὴ τοῦ τῶν Μυσῶν βασιλέως, ὃ τε
συζυγεῖς αὐτῇ πρότερον καὶ ἡ νῦν ἐκαίθεν ἄλλοῦσα
νύμφη τῷ ἀδελφιδῷ αὐτῆς Ἀνδρονίκῳ, μητρῶν δὲ
δυοῖν· ζῶσαν γάρ τὴν προτέραν ἐξώσας σύζυγον
Ἀλέξανδρος ἀντεισήγαγεν ἄλλην ἐξ Ἰουδαίων, ἀρτι
προσαγαγῶν τῷ θεῷ ταύτην αὐτὸς βαπτίσματι, τοῦ
κάλλους αὐτῆς, ὡς φασὶν, ἔρασθεις.

ΙΕ' Καὶ ταῦτα μὲν τοῦτον ἔσχε τὸν τρόπον, καὶ
τὸ ἕαρ ἐν τούτοις ἐτελεύτα· τοῦ δὲ θέρος ἀρχομέ-
νου συνεπεπτώκει τῶν υἱῶν ἕνα τοῦ τῆς Βιθυνίας
στραπῶν Ἰγκανῶν πειραταῖς ἀλώνας, συμδὴν οὐ-
τωσι, προσδοκίας ἀπάσης ἐπέκεινα, οἶμαι, τοῦ θεοῦ
συγκωρηθέντος, ἵνα μικρὸν τι ἀναπεπνευκέναι
Ῥωμαῖοι; ἐγγίνεσται, καὶ μὴ τῆ τῶν πολυετῶν
κακῶν ἀπειρηκέναι συνεχεῖα. Γέγονε δὲ οὕτως·
Ἔστι μετὰ τὸν Εὐξείνου πόντου αὐχένα θάλασσά τι;
βραχεῖα, μέτριον ἔχουσα τὸ τε μήκος καὶ πλάτος,
καὶ, ὅσον εἶπαι ἐκατέρω ἑκάτερον ἰσομήτηρον, μήκει
πλάτος καὶ πλάτει μήκος. Ταύτης παρὰ τὰ εὐώνυμα
καὶ πρὸς ἕω [f. 272 a] κλυρὰ κατιὸν ἐκ γῆ; ἐπί-
μηκες ἀκρωτήριον δίσπει μέχρι μέσης σχεδὸν αὐτῆς,
ἔσπερ εἰς τινα σκέλη δύο μερίζον ἦν τέμνει θάλασ-
σαν καὶ διαιροῦν ἐφ' ἑκάτερα, καὶ γινόμενον μὲν
αὐτὸ καθάπερ ἰσθμὸς τοὺς ἐκατέρωθεν κλύδωνας
ἀνακόπρον καὶ θραῦον, ποιῶν δ' ἐκεῖνα καθάπερ δύο
πορθμοὺς, καὶ τὴν αὐτὴν ἐκατέρωθεν ἀνά μέρος
ἀμφὸν ἐκείνοις ἐν ταυτῷ παρεχόμενον χρεῖαν· ἄπερ
τοῖς ἐγχωροῖς; κόλποι δυοῖν ὀνόμασιν διαφόροις εἰς
εὐσύνοπτον σύνεσιν τοῖς ἀκούουσιν ὀνομάζονται, ὃ
μὲν Δασκάλιος, ὃ δ' Ἀστακηνός. Τὸ δὲ τοιοῦτον
μέρος τῆς Βιθυνίας εἰς κληρὸν πρὸς τοῦ πατρὸς;
Ἰγκανῶν λαβῶν ὃ μετὰ τὸν πρεσβύτερον καθ' ἡλι-
κίαν τρίτος τῶν παίδων νῦν μὲν θαλάσσης; πόρρω που
τῆς διατριβῆς ἐποιεῖτο, νῦν δ' ἐγγυτέρω κατ' ἐξου-
σίαν αὐτόνομον. Τὰς γοῦν θερινὰς ἐκείνας τοῦ ἡλίου

A dixi maritum sororis et comitem Cantacuzeni imp.
antequam hic regno potitus erat, ad Acarnanes et
Ætolios sese contulit, eosque socios sibi adjunxit
unaque Simonem qui eo tempore illorum vicorum
et urbium præfectus erat, ab sorore generum, et
filium Cralis Serbiæ. Ille igitur præpositus est urbi-
bus Thessaliæ quæ antehac subjectæ erant Crali.
quæque eum jam multo ante arcessiverant, et tunc
ultro in ejus potestatem se permiserunt. Itaque
non parvam ille potestatem recepit, præsertim cum
socii se adjungerent finitimi Albani et Illyrii.

τέως [f. 271 b] εἰς συμμαχίαν καὶ τῶν γειτόνων

XIV. Hoc ipso vero tempore e Mysia juveni imp.
Andronico, imp. Joannis Palæologi filio, sponsa ve-
nit Maria, regis Mysorum Alexandri filia, quæ cum
illo qui tum nonum fere ætatis annum attinge-
rat, eandem fere ætatem agebat. Statim au-
tem inde secuta est Irene imp. Joannis Palæo-
logi soror, olim Alexandri illius filio nupta. tum
vero post annorum spatium vidua sine liberis, quæ
vitam suam ibi degit ad hunc diem. Ejusdem æ-
tatem patris 558 erant liberi Alexandri Mysorum
regis, e quibus tum sponsa fratris illius filio Andro-
nico venerat. Erant autem a duabus matribus: prio-
rem enim uxorem cum repudiasset Alexander,
adjunxerat sibi Judæam mulierem, cui baptismum
administrari curavit et cujus, ut dicunt, pulchri-
tudine incensus fuerat.

XV. Hæc igitur eo tempore acta sunt usque ad
veris finem. Initio vero ætatis accidit ut unus e
filiis Hyrcani satrapæ Bithyniæ a piratis caperetur.
Quod omnibus quidem nec opinatis accidit; mihi
vero secundum Dei voluntatem, ut exinde paulisper
saltem respirare possent Romani, neque propter
diuturnas multorum annorum vexationes animi
desponderent. Accidit autem illud ita. Exstat juxta
Pontum Euxinum lacus quidam angustus, non ma-
gna longitudine nec latitudine, pene ut mensura
par sit longitudinis latitudini, et latitudinis longi-
tudini. Cujus ab sinistro latere quo ad occidentem
spectat promontorium prælongum ex terra procur-
rit in lacum fere usque medium; ita ut in duo
brachia lacum dividat et dissecat ab utraque parte,
et tanquam isthmus sit ab utraque parte undas
propulsans et frangens, et qui duas portas efficit
559 et his eundem ab utraque parte præbet
usum opportunum. Qui sinus ab accolis duobus
nominibus nuncupantur iis qui audiunt satis per-
spicuis. Alter enim Darselius, alter Astacenus no-
minatur. Pertinebant autem ad eam Bithyniæ par-
tem quam a patre Hyrcano acceperat filius post
natu majorem pro ætate tertius, qui nunc longius
ab lacu illo domicilium habebat, nunc in propiu-
quius, pro voluntate sua. Qui cum ibi ad calores
æstivos depellendos moraretur, unum ex incolis qui
retia et piscariam faciebant ad se vocavit et cum

hoc navem intravit et raptim promontorium prætorvectus ex altero sinu in alterum, scilicet recreationis causa transit. Ibi autem forte eo tempore ad ripam arboribus tectam et obsitam, in insidiis latebat piratica unirems, quæ huc illuc præter regionem Barbaro um maritimam et terram Asiaticam circumvchi solebat, et latrocinio quæstum facere apud Persas, et a peregrinis captivis res ad vitam necessarias pretio emere. Hæc igitur repente irruens in piscatoris navem ex improviso, inluit et cepit eam; idque non sine sanguine evenit; præda autem præter omnem expectationem facta majoris prelii erat quam qualibet **560** alia et per multos annos acquisita. Quare cum bene cognosset illa prædæ pretium, illico sese præter Phocæam domum contulit. Urbs autem olim Hellenica, nunc vero Barbaris tributaria, ut a timore et periculo secunda esse posset, sita est in promontorio sinus maritimi, in Æolidem terram longissime incurrentis et fines Lydorum regni pene attingentis. Huic urbi imperat qui a Romanorum imp. creatus et Byzantio mittitur in tempus quantum ille statuerit. Hoc vero cum capti patri Hyrcano relatum esset, non tolerandam rem, sed propriæ ipsius morti æqualem censuit, cum filium captum quidem, non vero a quibus sciret, conjectationibus et variis reputationibus mentem distrahens, diu incertas aures fluctuanti rumoris præbuit, donec Phocenses piratas filium rapuisse comperisset, eosque esse Romanos, sed ex peregrina et cum Barbaris mista terra. Jam cum neque a mari neque a continente filii raptorem punire posset, ad imperatorem se convertit, et huic totum se ex animo fore pollicitus est amicum et verum et promptum adiutorem in omnibus quæ juberet, seque pecunias necessarias sine fraude soluturum, modo infelicis filii liberationem procuraret, isque sibi quam celerrime vivus redderetur. Verum eo ipso tempore cum nihil in re illa jam evenisset, accidit ut Hyrcani filius natu major moreretur, quem ille successorem **561** et summæ in provincia rerum administratorem destinaverat. Quæ res in majorem animi afflictionem Hyrcanum compulit et ad inquirendum filium tum viventem in vinculis movit. Continuo igitur ad imp. misit qui instarent et ad festinantiam eum incitarent, simulque pecunias partim quas de suo dedit, partim quas ei remisit de pristino debitas, ad necessarias impensas, quibus triemes armare et instruere posset contra Phocenses. Hisque insuper vde data promisit, se in vincula traditurum quam brevissimo tempore Mathæum imperii eius adversarium et hostem, eumque sic brevi diuturnis motibus exempturum. Itaque primum eam ob rem imp. ad Phocensium præfectum legatos misit. Ille vero forte fortuna elatus, superba verba retulit et postulavit pecunias et meritorum laudes propter suam fortunam. Cum vero bis et ter et sæpius postulatio facta esset, et ille jam ad defectionem inclinaret et imp. operam irritam fecisset, imp.

Α φλόγα; ἀποσειόμενος τηρικαῦτα, μ'αν τῶν ἐκεῖ που περὶ δίκτυά τε καὶ ἰχθύων ἄγραν ἀσχολουμένων ἀνιάδων προσκαλεσάμε ο;, εἰσῆει τε καὶ ἡρέμα παρέπλει τὸ ἀκρωτήριον ἐκ θαλάττης εἰς θάλατταν, οἷας δημοτοῦν ἀναφύσει; ἕνεκα. Ἐτυχε δ' ἐν ταυτῷ παρὰ τὰς ἐκεῖ που συνηρεταίς καὶ κατασχοίους ταῖς δένδροι; ἀκτά; ἐλλοχῶσα πειρατικὴ τις μονήρη; εἰωθῖα κατ' ἔλλοντ' ἄλλους τόπους γῆ; βαρβαρικῆ; ἐκείνης παραλίου καὶ Ἀσιάτιδος γῆ; τοῦτο ποιεῖν, κάκ τῶν ἐκεῖθεν λαφύρων Περσικὰ κερθαίνειν ἐξ ἀδῆλων χρήματα, κατ' ἀλλοφύλων αἰχμαλώτων ἰδίαν πορρίζεσθαι βίου διάρκειαν. Αὕτη τοίνυν ἐξαίφνης ἐπεισεσοῦσα τῇ ἀλιάδι ἐκείνη κατὰ τινα τύχην ἀδόκητον εἰσεπήδησέ τε καὶ εἶλεν, οὐκ ἄνευ μὲν τραυμάτων, εἶπε δ' οὖν. Καὶ γέγονεν αὐτῇ τὸ κατὰ τύχην [f. 272 b] ἀνέλπιστον πάρεργον μείζον ἔργου παντὸς καὶ πολυτοῦς. Διδ καὶ μαθοῦσα τὸ τῆ; ἄγρα; πολύτιμον φρετο παραγρήμα παρὰ τὴν Φώκαιον οἰκασθ' ἀπειῦσα, πόλιν Ἑλληνίδα μὲν τὸ ἀρχαίον, νῦν δὲ Βαρβάρου; εἰδοῦσαν φόρου; ὑπὲρ ἀφόρου καὶ ἀκινδύνου βίου τινός. Κεῖται γάρ ἐν ἀκρῷ κόλπου τινός θαλαττίου, μέχρι πλείστου τῆ; Αἰολίδου; γῆ; προϊόντος, καὶ τῶν ὀρίων ἤδη σχεδὸν τῆ; τῶν Λυδῶν παραψαύοντο χῆρα;. Ταύτης ἐπιτροπέει; τῆ; πόλεω; δν ἂν ὁ Ῥωμαίων ἔλοιτο βασιλεὺ; καὶ δν ἐκ Βυζαντιῶν ἐκαίσε πέμψει, καθ' ὃν ἂν καὶ ἐφ' ὅσον κυρώσει χρόνον. Τὸ δὴ τοιοῦτον μαθόντι τῷ τοῦ ἐαλωχότου πατρι; Ἰγκανῷ οὐ μάλα τε ἀνεκτὸν ἐνομίσθη, ἀλλ' οἰκείου θανάτου μῆδὲ βραχὺ τι ἀπεικίς, **562** ὅτι τὸν υἱὸν ἐζημιῶται μὲν, ὑφ' ὧν δ' οὐκ ἠσθάνετο· εἰκασμοῖ; γάρ τισι καὶ στοχασμοῖ; διαφοροῖ; μερίζων τοῦ; λογισμοῦ; μετέωρον παρεῖχεν ἀκοὴν τοῖ; ἄλλοτ' ἄλλα θυλλοῦσι μέχρι πολλοῦ. Ὅψθ' δὲ Φωκαίας εἶναι πεπισμῆνο; τοῦ; τὸν υἱὸν ἀρπιάσαντα; πετρατά; καὶ τοῦτοῦ; Ῥωμαίους μὲν, ἐκ δ' ἄλλοδαπῆ; τινος καὶ μισοβαρβάρου τῆ; χώρα; καὶ μήτ' ἐκ θαλάττης ἔχων μήτ' ἐξ ἡπείρου τοῦ; τὸν υἱὸν κερτημένον ἀμύνασθαι, πρὸ; μόνον ἔβλεψε τὸν βασιλεῖα, καὶ τοῦτ' παρέχειν ὄλον αὐτὸν ἀσμένως ὑπισνεῖτο φίλον τε ἀκραινῆ καὶ πρόθυμον ὑπερίτην πρὸ; ἅπαν τὸ κελευόμενον, καὶ χρημάτων ἀφύονον παροχέα τῶν ἀνηκόντων εἰς χρεῖαν, εἰ μόνον εὔροι λύσιν τοῦ δεινοῦ καὶ ζῶντα τὴν ταχίστην λάθοι τὸν παῖδα. Μετεώρου γε μὴν τῆ; τοιαύτης οὔσης ἀγχοῖα;; θεθνήναι τῷ; συνέδη καὶ τὸν πρεσβύτερον τῶν Ἰγκανῷ παίδων. [f. 273 a] δν καὶ διάδοχον ἐταμίειεν αὐτοῦ καὶ τῶν κατ' αὐτὸν μεζόνων τῆ; σατραπειά; πραγμάτων· δ καὶ μάλα μᾶλλον εἰς μεζοῦ; τε ἐξέκαυσε θρήνοῦ; Ἰγκανόν, καὶ ἅμα πρὸ; θερμοτέρα; ζητήσει; τοῦ ζῶντος ἐπι παιδὸ; ἐν δεσμοῖ;. Διδ καὶ πέμπων διηγεκῶ; οὐκ ἔληγε τοῦ; διαναστήσοντα; βασιλεῖα καὶ πρὸ; τοῦργον σπουδαιότερον καταστήσοντα; χρήματά τε ἐπὶ τοῦτοῖ; ἂ μὲν οἰκοθεν εἰδίδου, ἂ δ' ἠφίει τῶν πρὶν ὀφλημάτων εἰς ἀναλωμάτων χρεῖαν, ὅσα ἱκανὰ τριήρη; πληρῶσαι καὶ ὀπλῆσαι κατὰ Φωκαίων. Καὶ ἅμα προσετίθει καὶ ἐπηγγέλλετο ἐτι καὶ δέσμιον δώσειν αὐτῷ τὴν ταχίστην Μιτθαίων τὴν τῆ; αὐτοῦ βασιλεία; ἐχθρὴν καὶ πολέμιον, καὶ μακρῶν ἐν

βρῆχει θορύβων αὐτὸν ἀπαλλάξαι. Καὶ δὴ πρῶτον A Byzantio tribus longissimis triremibus, pluribus
 μὲν ὁ βασιλεὺς τῶ τῶν Φωκαίων ἐπιτροπεύοντι autem exiguis biremibus et uniremibus conductis
 πρέσβεις ἐπεμπεν ὑπὲρ τούτου· ὁ δ' ἐπαρθεὶς τῶ ex Tenedo et Lesbo et Lemno, confestim in Pho-
 εὐτυχίῃ λόγους ὑπέρβρονας ἀντέπεμπε, καὶ censium portum nāvigavit. Interea autem hiems
 ἦται χρήματα καὶ ἀξιομάτων ὄγκους ὑπὲρ τὴν ἐαυ- snivit. Redeunte vero primo vere ad obsidionem
 τοῦ τύχην. Ἐπεὶ δὲ δις καὶ τρις καὶ πολλάκις τῆς imp. accessit; sed cum nullum 562
 τοιαύτης δοκιμασθείσης πείρας αὐτὸς τε καὶ εἰς prosperum
 ἀποστασίαν ἐβλεψε καὶ ἀπρακτὸν εἰδείκνυ τὴν τοῦ successum videret nisi prius Lydorum regem
 βασιλείῳ σπουδῆν, τριῖρεις ὁ βασιλεὺς ἐκ Βυζαν- terræ istius confinem a Phocensium amicitia dis-
 τίου μεγίστας μὲν τριῖρας, μικρὰς δὲ διῖρεις καὶ junxisset, cum hoc ipse sœdus iniiit et amicitia et
 μονήρεις πλείους; ἀθροίσας ἐκ Τενέδου τε καὶ Λέ- propinquitatis vinculo eum sibi adunxit. Itaque
 σθῶν καὶ Λίμνου, ἄρας κατέπλευσεν ἐς τὸν τῶν Φω- audacter urbem terra marique circumsedidit et
 καίων λιμένα. Καὶ ὁ χειμῶν ἐν τούτοις ἐτελεύτη. grave movit bellum in eum qui a Phocensibus
 Ἄρτι δὲ τοῦ ἤρος ἀρχομένου παρεσκευάζετο πρὸς defecerat. Phocenses autem invalidi intra muros
 πολιορκίαν. Κάπαιδὴ περ αὐτῶ ἦκιστα εὐδοκίαν ἦν, εἰ resistebant; sed eodem tempore noto navibus ve-
 μὴ τὸν τῆς ἐξω πρότερον χώρας, τὸν τῶν Λυδῶν B hementer adversanti, imperatorii milites a victoria
 ἡγεμόνα φημι, τῆς τῶν Φωκαίων φιλίας ἐκστήσας pene parta dejecti sunt. Multo tempore in his abs-
 ἑαυτῷ [f. 273 b] καταστήσας φίλον, πέμπει δεξιάν cumpo, cum imp. nihil suspicans et multa cum fiducia
 αὐτῷ, καὶ οἰκιστοῦτα: πρὸς τε φίλιαν καὶ συγγενείας cum suis Barbaros tanquam amicos et familiares ad-
 ἐπαγγελίαν. Καὶ θαρβήσας ἤδη περιστρατοπεδεύει ret, et cum iis venaretur continuo et securus viveret,
 τὴν πόλιν ἐκ τε γῆς καὶ θαλάττης, καὶ βήγγυσι et declarasset se non prius inde abiturum quam fame
 πύλεμον ἰσχυρὸν κατὰ τοῦ ἀποστάτου. Ἀβρώστως confecta urbs necessitate coacta sibi tradita esset,
 δ' ἀμυνομένων ἐνδοθεν τῶν Φωκαίων, καὶ ἅμα νότου Barbarus ille Lydiæ satrapa secum in animo volve-
 ταῖς ναυῶν ἀντιπνεύσαντος κραταιότερον, ἐγγύς bat, quomodo facile vincere posset imp. secum
 τῆς νίκης γυνομένων ἀντέκρουσε τοὺς βασιλικούς. venantem et degentem, et brevi multarum cop-
 Ἐπεὶ δὲ χρόνος ἐτριβέτο ἐπὶ τούτοις συχνοῦς, καὶ ὁ iarum et multarum urbium Romanarum potirc-
 βασιλεὺς ἐξῶν ἀνυπόπτως ἤδη καὶ σὺν πολλῶ τῶ turtur, et simul magnam sibi inde famam pararet apud
 θάρβει μετὰ τῶν οἰκείων ὡς πρὸς φίλους καὶ ἐστιά- suos et peregrinos. Verum Deus imp. meliora vo-
 τας: τοὺς Βαρβάρους, συγκυνηγετῶν αὐτοῖς καὶ luit et Barbaro ante facinus præter opinionem
 συνδημερεύων ἀδελφῶς διετέλει, καὶ ἐπηγγέλλετο μη accidit contrarium. Consilio enim hoc maligno a
 πρότερον ἐκεῖθεν ἀπηλλάχθαι πρὶν λιμῶ κατατρί- C Barbaro quodam regi nuntiato, Barbarus ille nihil
 ψας τὴν πόλιν βίβει καὶ ἀκούσαν παραστήσασθαι, suspicans postridie cum consueta 563 liberalitate
 σέπτεται καθ' ἑαυτὸν ὁ Βάρβαρος, ὁ τῆς Λυδίας equos misit regi eumque invitavit ut ad venatio-
 λέγω σατράπης ἐκείνος, παρασπονδῆσας ἀπονητὴ nem et ad gratiarum plenas voluptates et ad fami-
 χειρῶσασθαι βασιλείᾳ συγκυνηγετοῦντα καὶ συν- liarum convivia egrederetur e triremi regia. Imp.
 εστῶμενον, καὶ πολλῶν μὲν γρημάτων ἐν βραχεῖ, autem simulato secreto consilio, quod si in ipsa
 πολλῶν δὲ πύλων Ῥωμαϊκῶν γενέσθαι κύριος, καὶ triremi ei aperuisset, tum una se cum eo exiturum,
 ἅμα μέγα πρὸς τούτοις κτήσασθαι κλέος ἐν τε ὅμα- eum ad se vocavit. Ille igitur cum obsecutus esset
 φύλοις καὶ ἀλλοφύλοις. Ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ τὰ κρείττω et triremem intrasset, statim retinacula soluta
 περὶ τοῦ βασιλείῳ βουλευσαμένου λέληθεν ὁ Βάρ- sunt et brevi in alto conspiciebatur navis in reti-
 θαρρος; πρὶν δεδραχέαι πεπονώ. Μηνυθέντος; γὰρ bus retinens terrestrem illum Barbarum dolosum.
 τῷ βασιλεῖ περ' ὄτουσιν τῶν Βαρβάρων τοῦ πονη- Cum sceleris incriminaretur, consilii turpitudi-
 ροῦ βουλευμάτος; ἀγνοῶν ὁ Βάρβαρος ἤκεν ἐς τὴν nem confessus est et cordis nefandos dolos aperuit.
 ὑστεραίαν ἔωθεν, μετὰ τῆς εἰσθυσίας ἀστεϊστικῆς Venit autem post paucos dies Barbari uxor cum
 ἔππου; τῷ βασιλεῖ κομίζων καὶ προσκαλούμενος D multis pecuniis quibus maritum redimeret, et de-
 ἐπὶ κυνηγεσίῃ πάλιν καὶ χαρίτων μεστὰς εὐωχίας claravit, nisi redderetur maritus, se abituram et
 καὶ φιλικῆ συμπίστια, ἐξόντα τῆς ἡγεμονίδος alium sibi adjuncturam ad regni custodiam, ne
 τριήρου;. [f. 274 a] Ὁ δὲ βασιλεὺς προσποιησά- quis latro advectus orbatum regnum occuparet et
 μένος ἔχειν τι μυστικώτερον βούλευμα προειπεῖν se una cum liberis in servitutem redigeret. Quæ
 αὐτῷ τῆς τριήρου; ἐντὸς πρότερον, ἔπειτα συνεξέ- cum imp. audisset et secum repulasset, secundum
 ναι, ἐκάλει πρὸς ἑαυτὸν· ὁ δ' ὑπήκουε. Καὶ εἰσιόν- mulieris dicta damnum sibi futurum et ingloriam
 τος ἐλύετο τὰ πρυμνήσια παραχρῆμα, καὶ ὠφθη regis victoriam de satrapa, pecuniis quæ sibi al-
 μικρὸν τι πρὸς πέλταγος εὐθύς ἀναχωροῦσα ἡ ναῦς, late erant recepit, pro cæteris vero debitis liberos
 ἐντὸς δικτύων ἔχουσα τὸν ἡπειρώτην ἐκείνον καὶ eius obsides recepit, et sic mulieri virum liberum
 ἐπίορχον Βάρβαρον. Καὶ τῶν ἐλέγχων περιστάντων ἐξαίφνης ὠμολόγει καὶ αὐτὸς τὴν ἀποτίαν τῆς γνώ-
 μης καὶ ἀνεκάλυπτε τὰς τῆς καρδίας ἀπορρήτους ἐπιβουλὰς. Ἦκεν οὖν μεθ' ἡμέρας; ἡ τοῦ Βαρβάρου
 σύζυγος, χρήματά τε ὑπὲρ τοῦ ἀνδρὸς κομίζουσα, καὶ ἅμα λέγουσα ὡς εἰ μὴ λάθοι τὸν σύζυγον, λή-
 ψεται ἀπιούσα ἕτερον ἐπὶ φυλακῇ τῆς ἡγεμονίας, μὴ ποῦ τις τῶν πέριξ ληστρικῶς ἐπιδραμῶν καὶ ἐπι-
 θιμῶν; ὄρφανῇ τῇ ἀρχῇ αὐτὴν τε καὶ τὰ τέκνα δουλώσῃ. Ὅπερ ἀγκυῶς ὁ βασιλεὺς, καὶ ἄνευ

νοηκῶς ὡς ὀκότερον ἂν τῶν τῆ γυναικὶ ῥηθέντων γένοιτο, ἐπιζημῖν τε καὶ ἀκλεῆ τὴν κατὰ τοῦ σατραπίου νίκην τοῦ βασιλέως τίθῃσι, τὰ τε κομισθέντα χρήματα τίως ἐλάμβανε, καὶ ἀντὶ τῶν ἐπιδομιζομένων ἐξῆς ἡμέρα τὰ ἐκαίνης διχεται τέκνα, καὶ οὕτως ἐλεύθερον ἀφίησι τὸν ἀνδρα τῆ γυναικί.

564 XVI. Hoc certamine imp. prospere et sine A vulnere finito, ei aliud quiddam evenit majoris momenti, vel potius omnium quæ mollebat maxium et gravissimum, et quod melius et mirabilius, sine ullo labore comparatum. Media enim ætate qua aristæ messoros et collectores postulabant, cum quatuor millibus equitum ab Hyrcano socero acceptis et cum cæteris imperio suo subditis militibus Romanis Matthæus imp. Cantacuzeni filius transiit angustias circa Christopolim et vicinas Philipporum urbes vastavit, in primis autem regiones quæ his confines sunt, Romanas quidem, sed ex longo tempore Triballis subditas. Quod cum Triballus qui provincie illi eo tempore præfectus et in armis erat, comperisset, Matthæus imp. vi copiarum oppressus et ipse vivus captus est. Capti autem sunt cum eo fere omnes qui in prælio gladio non occisi erant. Hoc nuntiato, imp. confestim Lesbo profectus ibi cum copias navales reliquisset et quæ ad Phocæam oppugnandam spectabant præparasset et insititisset, passis velis navalia circa Aberam ingressus est, et hinc legatos misit ad Triballum qui captivum tenebat Matthæum, et cum eo amicitia inita mutua et pecuniis datis non paucis eum in potestatem suam accepit, et misit eum **565** in Tenedum insulam una cum conjugè, liberos autem ejus custodiendos dedit genero ad sorore Latino eo tempore Lesbo insula imperanti. Expugnaverat enim rex antea bello Gratiani urbem in qua Matthæi uxor cum liberis habitabat. Ibi autem cum litteras plures a Byzantiis Matthæo clam missas antequam captus erat invenisset, quæ illorum erga eum benevolentiam et favorem testabantur, una illorum insidias in Paleologum, rex aliam sibi operam sub manibus esse simulans, iter vertit ad suum ipsius commodum tuendum, et silentio clam omnibus familiaribus Byzantium se contulit una cum trireme, et ibi a nemine Byzantium prius cognitus est quam regiam domum intrasset et reginam ipse salutasset. Quod cum Hyrcanus Bithyniæ satrapa accepisset, multo crebrius eum legationibus incitavit ut reditum acceleraret propter filii liberationem, nisi novarum turbarum et tumultus causam inter Romanos fieri ipsius tarditatem vellet. Imp. igitur quantum fieri potuit mœnibus Byzantii oppressis præter omnium opinionem intra quadraginta dies una cum trireme quam celerrime reditum habuit: sed antequam reversus esset Romanam classem conspexit Byzantium navigantem, idque nullo ipsius jussu, ita ut tantum non stationem deseruisset **566** omnibus regiis mandati vinculis abruptis. Prætebant autem se necessitate coactos Tenedo Byzantium reversos esse, propter inoniam necessariorum, neque amplius constare possuisse classem, sine imperatore. Hæus igitur imp.,

IC. Τοῦ δὴ τοιοῦτου στρατηγήματος εὐτυχῶς τε καὶ τραυμάτων δίχα τῷ βασιλεὶ γαγοντός ἕτερον ἐπιγίνεται μείζον, μᾶλλον δὲ τῶν αὐτῶ σπουδαζομένων τὸ μέγιστόν τε καὶ κραταιότατον, καὶ τὸ γε βέλτιον καὶ θαυμαστότερον, οὗ καὶ εἶν ἰσθὲν πόνῳ. Ἰσταμένου γὰρ ἦδη τοῦ θέρους, καὶ τῶν ἀσταγῶν προκαλουμένων τούς θεριστάς καὶ ἀμалλοδύτας, τετρασιχιλίους ἰππείας βαρβάρους ἀνικληφῶς πεμφθέντας παρὰ τοῦ Ὑρκανοῦ τοῦ γαμβροῦ Ματθαίου ὁ βασιλεὺς ὁ τοῦ Καντακουζηνοῦ υἱός, καὶ εἰ [f. 274 b] τινες εἶεν τῆ αὐτοῦ βασιλείᾳ ὑπαίκοιτες στρατιῶται Ῥωμαῖοι περὶ τὸ Βυλερόν, καὶ διαβάς τὰς περὶ Χριστοπόλιν ἰστανωμένας παρόδους, ἐληξέτο τὰ ἐπὶ κείναις Φιλίππων ἄστας, μᾶλλον δ' ὅσα περίοικα τούτοις χωρία Ῥωμαίων μὲν ὄντα, ὑπήκοα δὲ Τριβαλλοῖς ἐκ πολλοῦ. Ὁ προεργωκότος τοῦ τὴν χώραν ἐκείνην τῆνικαῦτα δειπόντος Τριβαλλοῦ, καὶ ἀντιστάτος, ἐν ὄπλοις, ἠτήθη κατὰ κράτος Ματθαῖος ὁ βασιλεὺς, καὶ ἐάλω μὲν αὐτὸς ζῶν, ἐλάσαν δὲ καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ σχεδὸν ἅπαντες, ὅσοι μὴ ξίφους ἔργον ἐν τῇ μάχῃ γέγνηνται. Τοῦτο μαθὼν ὁ βασιλεὺς ἄρας ἐκ Λέσβου, ἐνθα τῆνικαῦτα τὴν ναυτικὴν διανέπαυε δόναμιν καὶ τὰ πρὸς πολιορκίαν Φωκαίων συντείνοντα ἡτοιμάζετό τε καὶ προηυτέριζε, πλήρῃσιν ἰστίοις καταίρει ἐς τὰ πέριξ Ἀδδῆρων ἐπίνοια, καὶ πρέσβεις ἐκείθεν πομποφῶς τῶ τὸν Ματθαῖον κατέχοντι δέσμιον Τριβαλλῶ, καὶ φίλαν δούς καὶ λαβῶν, καὶ δώροισ οὐ μικροῖς φιλοφρονησάμενος, εἴληφε. Καὶ αὐτὸν μὲν δέσμιον πρὸς Τένεδον πέμπει τὴν νῆσον ὁμοῦ τῇ συζύγῳ, τὰ δὲ τέκνα φυλάττειν παρέχει τῷ ἐπ' ἀδελφῇ γαμβρῷ Λατίνῳ, τῷ τῆνικαῦτα Λέσβου τῆς νήσου ἐπιτροπεύοντι. Ἐφθῆ γὰρ πολέμῳ προεληφώς ὁ βασιλεὺς καὶ τὴν Γρατιανοῦ πόλιν, ἐν ἣ καὶ ἡ Ματθαίου μετὰ τῶν τέκνων ἔκει γυνή. Ὅποτε παρ' αὐτῆ καὶ γράμματα εὐρηται Βυζαντιῶν πολιῶν, λάθρα Ματθαίῳ πεμπόμενα πρὶν ἀλῶναι, δεικνύοντα τὴν σφῶν πρὸς αὐτὸν εὐνοίαν καὶ σπογγὴν, καὶ ὅσα ἐπιβούλα κατὰ τοῦ Παλαιολόγου συνεσκευάζοντο. Δι' ἃ δὴ καὶ τὴν ἀνὰ χεῖρας ἄλλην σπουδὴν ὁ βασιλεὺς ὑπερθέμενος, τὴν τε σιολὴν ἤμεψε πρὸς τὸ ἰδιωτικώτερον, [f. 252 b] καὶ λαθῶν πάντας οἰκέλους ἤκε σπεύσας εἰς Βυζάντιον μετὰ μιᾶς τριήρους. Καὶ οὐκ ἔγνωσται Βυζαντιῶν οὐδενὶ πρὶν εἰσελθεῖν εἰς τὰ βεζιλία καὶ τὴν βασιλείαν ἀπάσασθαι οὐν ἰδιωτικῷ τῷ σχήματι. Ταῦτα μαθὼν Ὑρκανὸς ὁ τῆς Βιθυνίας σατραπῆς Βαρβάρων, πρεσβείαις αὐτὸν πυκνοτέραις ἐπιταχύνειν ἠνάγκαζε τὴν ἐπάνοδον ἐλευθερίας ἕνεκα τοῦ υἱέος, εἰ μὴ βούλοιοτο σκανδάλων καὶ θορύδων αὐθις ἀρχὴν γέγονε κατὰ Ῥωμαίων τὴν αὐτοῦ βραδυότητα. Σπεύσας οὖν ὁ βασιλεὺς, καὶ ὡς ἐντὺν τούς ἐν Βυζαντίῳ θορύδους καταστράμενος ἐς τὸ πάντη ἀνύποπτον ἐπὶ τὸς ἡμερῶν τεσσαράκοντα, μετὰ μιᾶς τὴν ταχίστην ἀνήχθη τριήρους. Ἀλλὰ πρὶν ἀναχθῆναι, τὴν

Ῥωμαϊκὸν εἶδετο στόλον ἐς Βυζάντιον κατακλέοντα, ἅπαντα τε καὶ πάντας δεσμούς προσταγῆς βασιλικῆς ἀπορήξαντα, καὶ ἐς Βυζάντιον ἐκ Τενέδου καλινδρομήσαντα δι' ἀνάγκην, ὡς ἔφασκον, τῶν ἐπιτηδείων ἄρδην ἐπιλιπόντων ἀπάντων, καὶ μῆναι οὐκ εἶναι κατὰ χώραν δυναμένης τῆς ναυτικῆς ἀναρχίας. Ὀργισθεὶς οὖν τοῖς ναυάρχοις καὶ τὰ εἰκότα ἐπιτιμήσας διὰ βραχέων (τὸ γὰρ τῆς ὥρας στενὸν οὐ παρῆγεν εὐρυχωρίαν τῷ πλείονι) τῆς προκειμένης εἶχετο σπουδῆς, τῇ βασιλικῇ ναυαρχίᾳ μονήρεις δύο μόνως ἐπαγόμενος συμπλευούσας. [f. 275 b.] Ἐπεὶ δ' ἔρχετο καὶ ἐς Προικόννησον ἦν ἀφιγμένος, ἐβόησεν ἐκείθιν δεξιᾷ ἐξ ἐφόδου τῷ Ὑρκανῷ πεπομφέναι, τὴν ἐκείνου καρδίαν ἠρεθισμένην εἰς ὀψίας σκανδάλων ἐξημαλλούσαν, καὶ πράγμασιν οὐ λόγοις B εἰζούσαν τὸ τῆς βασιλικῆς γνώμης ἀκέραιον, ὡς ταῦτα πλήρῃσιν ἰστίοις ἐς Τένεδον πρῶτον ἀφίκεται, Ὑρκανοῦ καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ Φωκαεῦσι δοθησομένων λύτρων, καὶ πρὸς γε περὶ τοῦ γυναικαδέλφου Ματθαίου. ὃς φρουρούμενος μὲν ἦν τῇ τῶν Τενεδίων ἀκροπόλει, διὰ δ' αὐτῆν νεωτερισμὸς τις ἐξηγαίετο λαθραῖος, καὶ ὅσα ἐπὶ τούτοις πράττειν χρῆσθαι.

IZ. Καὶ ταῦτα μὲν τῆδε πη ἐφέρετο, καὶ τὸ μετόπισθον ἐν τούτοις ἐτελεύτα· ἐγὼ δ' ἐπανήλθην μετρίαν, ἐνταυθοῖ τοῦ λόγου γενόμενος, ποιήσασθαι βούλομαι τῶν ἄνω που εἰρημένων ὁμῶν περὶ τῶν τοῦ Παλαμῆ πρὸς ἡμεῖς διελέξεων, ἵνα μὴ πόρθρον τοῦ τῆς μνήμης τὸν εἰρμον ἐκαίνον ἀφάντες, λάθωμεν ἀπολωλεκότες τὰ ἀναγκαιότατα τῆς δογματικῆς ὑποθέσεως.

A a navium ducibus ut par erat pœnam illico petiit sine mora (temporis enim brevis cunctationem nullam admisit, et res urgebat maximopere). Deinde duabus tantum uniremibus regiæ navi adjunctis, cum usque ad Prœconnesum venisset, ipsa in via ei utile visum est Hyrcano amicitiam declarare, ut animum ejus jam ad suspicionem de perfidia propensum denuo sibi reconciliaret, et ita re, non verbo, probaret imp. animum integrum esse, neque ullum dolum expeditioni intervenisse. Deinde cum plenis velis primum Tenedum appulisset, ibi deliberabat de filio Hyrcani et de redemptionis pecuniis quæ Phocensibus darentur, et de uxoris fratris Matthæo, qui Tenedi in arce custoditus tenebatur, et propter quem silentio moliebantur seditionem, quid faciendum esset.

ὁ λόγος οὕτως μετετίθει τοῖς πράγματιν. Μετὰ δὲ τὰς ἐπιτιμίας ἐβόησεν ἐκείθιν δεξιᾷ ἐξ ἐφόδου τῷ Ὑρκανῷ πεπομφέναι, τὴν ἐκείνου καρδίαν ἠρεθισμένην εἰς ὀψίας σκανδάλων ἐξημαλλούσαν, καὶ πράγμασιν οὐ λόγοις εἰζούσαν τὸ τῆς βασιλικῆς γνώμης ἀκέραιον, ὡς ταῦτα πλήρῃσιν ἰστίοις ἐς Τένεδον πρῶτον ἀφίκεται, Ὑρκανοῦ καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ Φωκαεῦσι δοθησομένων λύτρων, καὶ πρὸς γε περὶ τοῦ γυναικαδέλφου Ματθαίου. ὃς φρουρούμενος μὲν ἦν τῇ τῶν Τενεδίων ἀκροπόλει, διὰ δ' αὐτῆν νεωτερισμὸς τις ἐξηγαίετο λαθραῖος, καὶ ὅσα ἐπὶ τούτοις πράττειν χρῆσθαι.

XVII. Hæc igitur ita se habuerunt, et auctum interea sinivit. Jam vero ego cum huc venerim, modicam eorum quæ supra 567 de Palamæ contra nos disputationibus vobis exposui, repetitionem faciam, ne in sequentibus rerum nexu e memoria amisso, ea quæ vel maxime necessaria sunt ad dogmaticam doctrinam perdamus.

MARTYRION
 ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΟΔΡΑΤΟΥ
 ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΥΝ ΑΥΤΩ
 ΕΝ ΚΟΡΙΝΘΩ ΤΗΣ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ.

MARTYRIUM SANCTI CODRATI
 ET SOCIORUM
 CORINTHI IN PELOPONNESO
 AUCTORE NICEPHORO GREGORA

(Ex codice Flavario eruit et interpretatus est Reinoldus Dehnius, Societatis Jesu. — Acta SS. Rolland. ad diem 18 Martii, tom. II.)

CAPUT PRIMUM.

S. Codrati patria, vita ante martyrium.

1. Magni martyris Codrati vitam narrare ag- A
 gredienti mihi, non humanis duntaxat rebus
 immorari, sed miraculorum etiam quorundam
 excellentiorum Dei, quibus et recentes et antiqui
 libri abundanter meminerunt, necesse est, ne audi-
 tor intelligens, quam inusitata, quamque divini
 plena Numinis fuerit ratio rerum omnis, quæ a
 primis infantia annis illi obtigerunt, fidem habere
 nihil reformidet. Ac illos quidem, qui sæcularem
 et humanis affectibus plane obnoxiam materiæ
 massam redolent, quidquid a nobis dicatur ad na-
 turæ normam exigentes, inducere difficillimum
 fuerit, ut aliquid cogitent illa sublimius: quod
 quibusdam quasi vniculis, nullatenus tolerabilibus,
 tyrannicum in modum adstricti, atque in terram
 proni, omnia quæ humanitatis regulam excedunt, B
 etiamsi Dei digitum habeant opificem, vix non
 nugæ esse existiment. Alii autem piis cogitationibus
 innutriti, quorum occupatio est divina meditari,
 negotio haudquaquam arduo se præparabunt, ut
 quemadmodum Deo dignum est, mirabilia exci-
 piant; quæ ille et plurima, et quibuscunque voluit
 busque placuit modis, ostendit ac operatur.

2. Ut a patria exordiar, quæ magnum nobis
 hunc virum produxit, isthmus quidam longior
 quam latior ad occidentem solem spectat, extre-
 mis utrinque suis quasi manibus porrectis, boreæ
 hinc, inde austro occurrens, et Peloponnesum
 cum reliqua Græcia ita connectens, ut neque hanc
 ab illa discedere omnino, neque Peloponnesum
 insulam esse patiat, dum imminentibus utrinque

α'. Ἐμὴ δὲ τὴν τοῦ μεγαλοῦ μάρτυρος Κόδρα-
 του βίον διηγεῖσθαι προελομένῳ, εἰ τις μὴ ἀπι-
 στεῖν ἐθέλοι, ἀκούων καινότερά τινα θεότητος γέ-
 μοντα, ἐπ' αὐτῷ πεπραγμένα ἄκρι κομιδῇ τυγχά-
 νοντι νηπίῳ, χρεῶν μὴ τοῖς ἀνθρωπίνους τὸ ἔλον
 ἐμμένειν, ἀλλὰ τινῶν καὶ θειοτέρων μεμνησθαι τοῦ
 Θεοῦ παραστῆτων, ὧν παλαιὰ τε καὶ νέα βρῆθουσι
 γράμματα. Οἱ μὲν γὰρ τῆς κοσμικῆς τε καὶ ἀνθρω-
 ποπαθοῦς βλῆς πλέοντες, καὶ τῆ φύσει τὰ λεγόμενα
 σταθμώμενοι, σχολῆ γ' ἂν πρὸς ὑψηλοτέραν ανα-
 χθεῖν ἔνοιαν, ὡς περὶ τισι δεσμοῖς οὐδαμῶς προ-
 ρητοῖς τυραννοῦμενοι, καὶ τῆ γῆ προσκεκοιμήτες,
 καὶ μόνον οὐ λῆρον ἠγούμενοι, ὅσα ἐπὶ τὴν ἀνθρωπι-
 νην ἐτάθμην ὑπερβέβληκε, καὶ αὐτῶν φανῆ δακτύ-
 λων Θεοῦ. Οἷς δ' εὐσεβῆς συντέθηραται λογισμῶς
 καὶ ἀσχολία τὰ περὶ Θεοῦ φαντάζεσθαι, τοῖσι τοῦ
 πολλῆ δυσχερεῖα θεοπροπῶς ἑαυτοῦς διατιθέναι πρὸς
 γε δὴ τὰ τοῦ Θεοῦ θαυμάσια, καὶ πολλὰ, καθ' ὅς
 αὐτὸς ἐθέλει χρόνους καὶ καιροὺς, καὶ οἰστικῶν
 ἀνθρώπων καὶ ὄπις ποτὲ ἐνδείκνυται τε καὶ διενερ-
 γεῖ.

temporibus, et circa homines quoslibet, qui-

β'. Ἀρχὴ δὲ μοι τοῦ λόγου ἡ τοῦ Μεγάλου προ-
 κείσθαι πατρὸς. Ἰσθμός τις ἐστὶ πρὸς ἑπτεράν κελ-
 μενος, εὐρὸς μὲν οὐ πολλὸς, μήκος δ' ἐπιπολὺ παρα-
 τεῖνων· φασὶ δ' ἂν τις ἰδὼν, ὡς ἑκατέρους τοῖς
 ἄκροις, ὡς περὶ τισι χερσὶ, βορέα μὲν καὶ νότον
 προσυπαντᾷ· τὴν δὲ τοῦ Πέλοπος Ἑλλάδι τῆ λοιπῇ
 προσμύγνυσι, οὔτε ταύτην ἐκείνης ἀφίστασθαι τέ-
 λειον παραχωροῦσα, καὶ τὴν τοῦ Πέλοπος παρὰ

τοσοῦτον τὸ παντάπασιν νῆσον εἶναι καλύουσα, ἅπασιν ἀποφειμένοις τοῖς ἐκατέρωθεν ὕδασι ἀντιφράττει μεσιτεύουσα. Ὅσης μὲν οὖν ἔλαχε τῆς τῶν ὠρῶν εὐχρασίας καὶ τῆς τῶν ἄλλων χάριτος, ὅποσα εἰς ἀκοῆς ἀνθρώπων ἴδοντα οὐ βραχείας ἐμπιπλᾷ τῆς ἔδουης, καὶ ὡς ἐνιαυσιαίων κύκλων τακταῖς περιόδοις ἐνταῦθα συνέρρουν Ἑλλήνων παῖδας, ἄθλων ἅμα καὶ ἐπάθλων ἕνεκα, οὐ τοῦ παρόντος ἰσως διεξιέναι καιροῦ· ἴσασι γὰρ ἅπαντες, ὅσοι τῶν τῆς ἑλληνικῆς σοφίας κρατήρων καὶ ἑπιστοῦν ἀπεγεύσαντο. Ταύτης τοιγαροῦν παρὰ τὴν πρὸς νότον ληξίν ἔστι πόλις, ἡ Κόρινθος, περιφανῆς ἀνωτέρω καὶ πολυκίθρωπος, καὶ θεοὶς μὲν πρότερον ἐμπύρῳ τινὶ σποργῇ προσανέχουσα, καὶ δευσιδαίμονι κατόχος ἀπίστῃ· ἀφ' οὗ δ' οἱ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος ἀλλοίωσιν τῆς ἡμῶν σωτηρίας σαγήνης τῆ οἰκουμένη καθήκαν, αὐτίκα δὴ καὶ αὐτὴ πάντα βυθὸν ἀλμυρὸν ἀποσεισαμένη πρὸς τὰ τοῦ Παύλου μεταχωρεῖ καὶ μετατίθεται νάματα. Γεννήτορες δὲ εὐσεβεῖς καὶ ἀναρέτω διαγωγῇ διαπρίποντες, καὶ προσέτι γε εὐγενεῖς καὶ πλοῦτοι βαθεῖ περιδρίθοντες. Ἀλλὰ γὰρ τοιαύτης μὲν τῆς πατρὸς, τοιούτων δὲ τῶν γονέων γενόμενος, οὐκ ἐπιπολὺ τούτων ἀπώνατο, ἀλλὰ πρὶν ἢ τὴν βρεφικὴν παρελθεῖν ἡλικίαν οἴχεται μὲν ἡ μήτηρ, οἴχεται δ' ὁ πατήρ, ἐν βραχεί τὸ χρόνιον ἐπιτεμόντες ἑκάτεροι· ὡσπερ ἂν εἰ δὲ οὐδὲν ἕτερον εἰς τὸν βίον παρήχθησαν ἢ τῆς τούτου γενέσεως ἕνεκα. Καὶ δι' αὐτὸ γέ τοι τοῦτο τῷ βίῳ τούτῳ προσενεγκόντες, εἶτα ἀπῆλθον, μηδὲ πλέον γενέσεως συγχωρηθέντες συνεισενεγκεῖν τῶν ὄσα φύσις καὶ φίλτρα γονέας ἀποσιτοῦσθαι καταναγκάζουσι τοῖς ἑαυτῶν βρέφεσιν· ἀλλὰ πᾶσαν ὡς εἰπεῖν κηδεμονίας ἐπίδα πρὸς Θεὸν ἀναρρίψαντες. Προσελάθετο μὲν οὖν ὁ Κύριος αὐτὸν πάσης ἐρημον ἀνθρωπίνης ὄντα ἐπικουρίας (οὐ γὰρ ἂν εἴη τοῦτο νόμος Θεοῦ εἰς φῶς ἅπασι προσηλυθῶτα ἀνθρώπων περιδεῖν, ὅς διδῶσι τροφὴν πάση σαρκί, καὶ τοῖς κτήνεσιν ἐξανατέλλει χόρτον, καὶ πᾶσιν εἰς εὐκαιρον τὴν τροφὴν πρυτανεύει) καὶ μικρὸν τῆς τῶν πολλῶν ἐπιμεξίας ἀπαρχῶν, καὶ εἰς ἀπρόν τινα ἀγαθῶν πρεσβύσειτο τούτου παραδόξως, καὶ ἀποβρῆτοῖς τρόποις διέτροφε, καθάπερ πρότερον τὸν τῆς ἐρήμου τρέφον καὶ τοῦ Σωτῆρος Πρόδρομον. Ὁ δ' ὑπὸ Θεῷ κηδεμόνι καὶ προμηθεῖ τῷζανε καὶ ἐτελειούτο σοφίᾳ καὶ χάριτι, ποικίλων ἐν αὐτῷ παραδόξων ὁσημέραι τελουμένων.

γ'. Ἀλλὰ γὰρ ἐνταῦθα τοῦ λόγου γενόμενος, ἐνθύμιον ἐποιεσάμην τὸν ἐκλεκτὸν τὸν τοῦ Θεοῦ Ἰσραὴλ, καὶ ὅσον θεόθεν πεπειραταί, τῶν καλῶν ἄρτι τῆς ἐρημίας μετὰ τὴν ἐξ Αἰγύπτου φυγὴν ἐπίδα, καὶ οὐδὲν ἀνόμοια τὰ τότε τοῖς νῦν παρατιθεῖς ἐφεισερίκω. Νέφος γὰρ νῦν μεθ' ἡμέραν μὲν ὑποτρέχον τὸν ἥλιον, καὶ ἀπομαχόμενον ταῖς τοῦ ἡλίου φλογώσεσιν, ἑαρινὴν παρῆγεν τῷ ἄρτι τὴν τῆς μεσημβρίας ὥραν· νύκτωρ δ' αὐ οἰονεῖ τις λαμπὰς ἐφεισερῆκει, τὴν νυκτερινὴν ζέφωσιν εἰς μεσημβριαν ὁμειθόν. Καὶ τότε μὲν, φροῖν, οὐκ ἦν ἐν ταῖς φυλαῖς αὐτῶν ὁ ἀσθενῶν. Καὶ οὕτως δὲ ταῖς ἐρημίαις καὶ μηδὲν ἐχούσαις ὕγιας παραμύθιον ἐδιδαιτώμενος,

A aquis medium se quasi obicem murumque interpouit. Temporum autem anni constitutio quam benigna ibi sit, quanta aliarum rerum quæ ab hominibus cum voluptate non mediocri audiuntur, gratia ac amœnitas, quis Græcorum olim statis annorum periodis ad certamina simul et præmia concursus, cum sciatur ab omnibus qui sapientia Græca quomodecumque labra proluerunt, non est forte nunc narrare opportunum. Hujus igitur isthmi ad austrum fines urbs Corinthus attingit, primis ab initiis clara et populo frequens, ardentique affectu diis addicta, quorum omni superstitione fanaticorum in morem correpta erat : donec tandem evangelici præconii piscatoribus, rete salutis nostræ per universum orbem laxantibus, ipsa quoque extemplo salsuginis abyssum omnem excutens, ad Pauli sese latices transferret. Illic Codrati genitores, pietate, et instituto vitæ ad virtutis normam exacto, nobilitate item luculentisque opibus floruerunt : nec tamen illi orto tali patria talibusque parentibus perfrui istis multum licuit. Annis infantia necdum absolutis, moritur illi mater, moritur et pater, brevi plane intervallo naturæ debitum uterque solvens, ut gignendo tantum Codrato vitam adepti viderentur, quo nato migrandum ipsis ac præter nativitatem nihil filio exhibendum esset eorum, quibus naturæ insitusque parentibus in foetus amor defungi cogunt, tota educationis spe rejecta in Deum. Itaque suscepit illum Dominus omni hominum ope destitutum (neque enim solet hominem in lucem semel editum Deus negligere, qui dat escam omni carni, qui jumentis producit frænum, et cunctis in tempore opportuno cibum præbet) parvuloque a vulgari conversatione in agrum quemdam abducto mirabiliter prospexit, et ineffabilibus modis, sicut aluminum illum eremi ois Salvatoris Prodromum, enutrivit. Unde curæ et providentiæ Dei commissus, sapientia simul et gratia crescebat ac prodiciebat, variis circa eum miraculis quotidie contingentibus.

D 3. Atque hic, non possum equidem, oratione ipsa occasionem subministrante, non recordari eorum, quæ a Deo electus Israel, dum post fugam ex Ægypto frui beneficiis deserti incipit, divinitus est expertus, his de quibus agimus nentiquam, si comparatur, dissimilia. Nubes nempe hic quoque interdum solem subiens et cum ejus aestibus depugnans efficiebat, ut meridianis horis Sanctus ver haberet, noctis autem tenebræ, adventu cujusdam quasi lampadis, in meridiem convertebantur. Cumque Scriptura teste in Israelitarum tribubus nemo tunc infirmus esset, hic quoque desertis in locis, nulla sanitatis subsidia

¹ Psal. civ, 13.

ministrantibus, habitans, coetaneam tamen semper sibi convivtricemque habebat sanitatem. Veste enim vero, et tunica, et aliis hujusmodi rebus, quæ homini ad amictum corporis necessaria sunt, toto hoc montanae rusticæque vitæ tempore nunquam indiguit; sed qua parentes ipsum antequam morerentur, instruxerant, ea illi vestis sola suffecit, ineffabilem in modum cum crescente Codrato, ipsa quoque crescens et vigens semper. Quid multa? Providentiæ erga ipsum tanta fuit immensitas, miraculum totum, quantum esse convenit erga eum, qui Deo semel consecratus est, dextræque ejus ductu totus regitur.

4. Aderat jam perfectior ætas, languine malas, myrtaceo labrum obtegente, cum ad urbem ille descendit, ac cum hominibus conversari cœpit, divina oracula in cibum ipsis apponens, rus olentem quidem, at fertile, et cœli, ut admirandus Salomon (1) ait, Dominus benedixit. Itaque, quasi a divina quadam visione recens rediisset, ab ejus ore homines pendebant, et in cum intenti erant non secus ac Israelitæ in magnum Dei contemplatorem Moysen. Ista sic dum fierent, jam ipsi aliquot adhæserant illorum, quos consuetudine et moribus conjunctos quasiq; conspirantes, iisdem quibus ipsum passibus vitæ huic insistere juvaret, cum quibus modo excurrerat in agros, modo ad urbem redibat, ita tamen ut inæqualibus ista temporum spatiis deflauerent. Frequentior in campis, rarior in urbe commemoratio erat; dum sapienter turbam fugit, plebis tumultum amandat, et divinæ conversationi hinc tranquillius cursum vitæ omnem impondit.

ἡλικιωτήν ἀεὶ τὴν ὑγίαν εἶχε καὶ σύντρονον. Ἐσθῆ τὸς γε μὴν καὶ χιτῶνος καὶ ὑποδημάτων καὶ ἄλλων ὑπόσων καὶ οἴων πρὸς περιβολὴν σώματος ἐν χρείᾳ καθίστανται ἄνθρωποι, οὐδενὸς τὸ παράπαν ἐδέετο παρ' ἄλλην τὴν ὀρεινὴν ἱκείνην καὶ ἀγροικὸν διαίταν· ἄλλὰ μόνην ἱκείνην ἀποχρῶσαν εἶχε περιβολὴν καὶ ἀκμάζουσαν ἀεὶ καὶ συναυνοῦσαν ἀπορρήτως τῇ τῆς ἡλικίας αὐξήσει καὶ ἀναδρομῇ, ἣν αὐτῷ πρὶν ἢ τὸν βίον ἀπολειπεῖν οἱ γονεῖς περιποιήσαντο. Καὶ τί διὲ τὰ πολλὰ καταλέγειν; Τοσαύτης ἀπέλαθε τῆς ἀκαίρου καὶ παραδόξου κηδεμονίας, ὅσην εἰκὸς θεῷ καθάκαξ ἀνατιθέντα καὶ πρὸς τῆς ἱκείνου χειραγωγούμενον δεξιάς.

δ. Ἐθῆ δὲ καὶ τελειώτερας ἤπειτο τῆς ἡλικίας καὶ συχνή τις τρίχῳσις περιετίθει τὰς παρειάς, καὶ ὕψηνη τὸν κόγωνα συνεκάλυπτεν, ὅποτε δὴ καὶ εἰς πῶλιν ἤδη κατῆει, καὶ ἀνθρώποις ὠμίλει, καὶ τράπασαν οἶονε τινα παρτίθει τὰ τοῦ θεοῦ λόγια, ἀγρῶ μὲν τινος τῷ ὄντι ἀπόζουσαν, ἀλλὰ πλήρους καὶ ἐν εὐλόγησι Κύριος, ὃ φησι Σολομῶν ὁ θαυμάσιος. Καὶ ὡσπερ ἀπὸ θαυρίας τινὸς ἄρτι κατιόντος θαϊκῆς, οὕτως ἐξήρτηντο τῆς αὐτοῦ γλώττης, καὶ οὕτω προσείχον αὐτῷ, οἳ τινες Ἰσραηλίται μεγάλοι καὶ θεόπτη ἡλωσεῖ. Τούτων οὕτω θεοκρηπῶς γινόμενων, συνήθεις αὐτῷ καὶ ὁμότροποι, καὶ ἐν εἴπω τὸ αὐτὸ πνεύοντες, καὶ τὸν ἴσον δρόμον ἱκείνῳ μιταδιώκοντες γίνονται ὁ δεινα καὶ ὁ δεινα· μεθ' ὧν νῦν μὲν ἐξεδήμει, νῦν δ' ἐπαδήμει, νῦν μὲν τῷ ἀγρῷ, νῦν δὲ τῇ πόλει, πλην ἡμιστά γε μὴν ἰσομετρήτοις καιροῖς· ἀλλὰ συχνὰ μὲν τῷ ἀγρῷ, σπάνιον δὲ τῇ πόλει, τὸν πῶλιν ὄχλον σοφῶς παρακλίνας, καὶ τὸν δημῶδη τάραχον ἀποπεμπόμενος, κἀντεῦθεν καὶ τῷ θεῷ σχολαιώτερον καὶ καθαρώτερον προσομιλῶν, τὸν ἐπιεξῆς οὕτω παρημοιεῖ βίον.

CAPUT II.

S. Codrati et sociorum martyrium.

5. Cum autem sceptrâ imperii Romani impius ille Decius nuper suscepisset, ac Jason Græciæ præses, pietatemque ejus dogma contrarium premeret validius, multi quidem alii, ut discipulos Christi decebat, virilem exhibuerant animum, periculumque non inviti subierunt; alacrius tamen præ reliquis divinus Codratus cum amicis et morum similitudine sociis: promptissimus scilicet annoso etiam in corpore athleta, senio et asceticis laboribus, in quibus vitam pene omnem transegerat, etiam tunc collectans. Vincit igitur ad Jasonis tribunal vir beatus sistitur, eumque alloquens: Unde, inquit, o scelestum caput, tantus tibi in Christum meum nosque ejus famulos furor exurgit? Cur ad tribunal trahis? Cur saxitiam intentas, mancipiumque efflicere conaris mentem liberam et nemini cessuram? Hoc etenim scire infensum nobis animum tuum quam manifestissime vellim, facilius quidem tibi nos, quam te nobis esse persuasurum, quod si tamen fortassis illud

ε'. Ἄρτι δὲ τῶν Ῥωμαϊκῶν σκήπτρων ὑπὸ τῷ δυσσεβῆτι Δεκίῳ ἡγμένῳ, καὶ Ἰάσονος τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονεύοντος, καὶ τοῦ ἐκνεύλου τῇ εὐσεβείᾳ ὀδυματοῦς τὸ Ἰσχυρὸν ἔχοντος, πολλοὶ μὲν καὶ ἄλλοι τῆς τοῦ Χριστοῦ μαθητείας ἐπαθίως ἠνθρίζοντο, καὶ οὐκ ἄκοντες τὸν κίνδυνον ὑπέστησαν· προθυμότερον δὲ τῶν ἄλλων ὁ θεῖος Κοδράτος σὺν γε τοῖς φίλοις καὶ ὁμοτρόχοις, καὶ σφόδρα ἐβελοντῆς καθίστατο, καὶ ταῦτα πρᾶσθαι ἐπαγόμενος σῶμα, καὶ γῆρα προσκαλίων καὶ κόπῳ τῆς ἀσκήσεως, ἥ τὸ πλεῖστον αὐτῷ τοῦ βίου συμπεπόρευται. Παρίσταται οὖν τῷ Ἰάσονος βήματι δέσμιος ὁ Μακάριος, καὶ τοιαῦτά φησιν· Τί ταῦτα, ὦ μιὰρὰ κεφαλῆ, κατὰ τοῦ ἐμοῦ μάτην Χριστοῦ τοῦ Σωτῆρος ἀπάντων, καὶ ἡμῶν πῶν αὐτοῦ; Τί δὲ καὶ πρὸς βῆμα καθέλικαι καὶ τυραννίδα προσάγεις, καὶ ὑπὸ χεῖρα ποιεῖσθαι ἐπιχειρεῖς; ἐλευθερον φρονήμα, καὶ ὑπεῖχον οὐδενὶ τὸ παράπαν; Εἰδέναι γάρ σου τὴν δυσμένειαν βούλομαι· σφόδρα τοι ἐναργέστατα, ὡς θάπτον μὲν εἴ ἂν αὐτῷ σε μεταπεισώμεν, ἢ σὺ γε ἡμᾶς· εἰ δὲ

(1) Imo patriarcha Jacob Gen. xxvii. 27, ubi filio benedicens ait: Ecce odor filii mei, sicut odor agri

pleni, cui benedixit Dominus: itaque habet.

δυσχερὲς εἶη τὸ πρῶτον. θάτερον πάντως ἔσται ἀδύνατον. Μάλλητας τοίνυν μηδὲν, ἀφίστασο τῶν πάντων μηδενὸς κολαστηρίου, ὧν ὁ σοφὸς ὠφηγεταί σοι θαίμων, κἄν τε σίδηρος, κἄν τε φλῆξ, κἄν θαλάσσια ρεύματα, κἄν ἕτεραί τινα τῆς αὐτῆς ἰαμότητος εἶη τυγχάνοντα· ἀλλὰ πάντ' ἔπαγε καθ' ἡμῶν τῷ σφ' λαμπρῶς ἐξυπηρετούμενος πατρὶ τε καὶ ὠφηγετῇ μιαιφῶ. Ἐπὶ τοσοῦτον καὶ γὰρ ὁπορευόμεν ἅπαντα, ἰφῶσον τε καὶ σίδηρος τὰ βριαρὰ τῶν χαλκωτῶν κρούματα.

ς'. Τοῦτων οὕτω λεγομένων, ἔχαιρον μὲν ἀνωθεν ἄγγελοι, καθάπερ τινὲς ἀθλοθέται ἀφ' ὠφηλοῦ τοῦ θεάτρου προκύπτοντες· ἐπλήτεστο δ' ὁ πικρὸς ἡγεμῶν, καθάπερ συχῶν τιῶν ἀμφ' αὐτῷ κρηστήρων κατενηγεμένων, καὶ τῆς πείρας πάντα προσηκίετο, χλεύην οὕτω γενησόμενα πάντ' ἐννοῶν ἃ τῷ τῶς κατ' αὐτῶν ἐπινέει, καὶ πολλαῖς ἀλλεπαλλήλοις ταῖς ἐννοίαις τὸ λογιζόμενον τῆς ψυχῆς διεσάλευε καὶ ἐτάραττε, καὶ ὑπὸ σφοδρᾶς οἰοεῖ τινος ἀντικρουόμενος ἀντιπνοίας τοῦ γενναίου ἐκείνου δηλαδὴ καὶ θάρρους γέμοντος πνεύματος. Καὶ ὡς ἐν βουλευτηρίῳ διὰ πάντων βουλευμάτων ἀπὸ συχοῦ τοῦ διαστήματος ἤρχετο μετὰ τινος ὀξύτητος (1) τοῦ νοῦ καὶ ἀνεπέλει, τίνων μὲν ἂν ἀποσχόμενος, τίνων δὲ περιθελὲς εὐτυχολῆ, καὶ μὴ χλεύη σαφῆς φανεῖη προκειμένος, ὥσπερ ὑπὸ βελτίονος ἀντεκάλου καταβραχέις. Καὶ νῦν μὲν ὄρμα μιᾶ πληγῇ τοῦ μαρτυρας μὲν τοῦ βίου, πραγμάτων δ' αὐτοῦ ἀπαλλάξαι· νῦν δ' ἐπαίχει, καὶ ὡς ἐν μεταίχμιῳ τῇ πείρῃ τὸ πᾶν ἀναβρίπτει (2), καθάπερ ἐν κύβοις, ἐν οἷς τοσοῦτον θάτερον ἤκιστα ἀπροσδόκητον, ὅσῳ θάτερον προσδοκῆσιμον.

Ἄλλὰ γὰρ ἴωμεν ἐπὶ τὸ μαρτυρικὸν γυμνάσιον, ἀριθμήσαντες τοὺς γενναίους ἐκείνων ἀγῶνας. Τύπτουσι μὲν τὴν ἀρχὴν σὺν τοῖς εἰρημένοις Κοδράτον ἰφῶσον ἦν δυναμένους τοῖς δημοῖς· ἔπειτα πρὸς ὕψος ἐκ τῶν ποδῶν αἵρουσι, καὶ σιδηραῖς ἀκμαῖς τὴν τῶν σαρκῶν ἀρμόλιαν κατατέμνουσι. Μετὰ δὲ πῦρ ὑφάπτουσι, τοῦτο μὲν ὥσπερ ἔβοντες τὰ ἐκείνων σώματα, τοῦτο δὲ καὶ δριμεῖαν ὀδύνην τοῖς ἀναπνευστικοῖς πόροις αὐτῶν ἐμποιοῦντες. Ὁ δὲ Μάρτυς τοῦ σώματος καθάπαξ τὸν νοῦν ἀποστήσας, ἀπόδημον ἔστειλε πρὸς Χριστὸν, δι' ὃν ἰκαρτέρει πάτχιον κίνεσθαι τῶν τοῦ σώματος ἀγαθῶν ὑπερφρονεῖ βραδίως, καὶ πρὸς μόνον ἔβλεπε τὸν Ἀθλοθέτην, καὶ ἐνεκαλλωπιζέτο τοῦ σώματος ὑποβρέοντος, καὶ μόνην ταύτην ἠγεῖτο νίκην εἶναι σαφῆ, τὴν ὑπεροφίαν τῆς σαρκὸς πληρομένης ὑπὲρ τοῦ καθόντος πρότερον δι' ἡμᾶς. Καὶ πρὸς μὲν τὰς τοῦ σώματος ἀλγηδόνας τοιοῦτος ἦν ὁ Κοδράτος· πρὸς δὲ τοὺς συνάθλους ὅποτε ἐπιστραφεῖη, τοιαῦτα ἄτα εἰσηγεῖτο, οἷονεῖ τις γυμναστής ἀρεῖ προσβιδάζων πρὸς ἀθλοῖς ἀθλους, καὶ σφοδρὸν τι ζῷπυρον ἐντιοεῖ ταῖς ἐκείνων ψυχαῖς. Ἄνδρες, φησὶν, οἱ τῶν αὐ-

A primum sit difficile, alterum profecto fieri nunquam poterit. Nihil ergo cunctatus, nullum penitus tormentum ex iis quæ tuus te sapiens dæmon decet, omittito; sive illud ferrum sit, sive flamma, sive marini suetus, sive alia quæcumque, quibus grassari contra nos soletis. Adhibe nobis omnia. atque sic acceleso tuo parenti ac ductori magnifice ministra: nos ad ista non minus quam ferrum ad robustos laborum malleos durabimus.

B 6. Hæc cum dicerentur, gaudebant quidem in celo angeli, tanquam athlothetæ ex summo theatro despectantes; sævus autem dux, quasi turbino quodam omnia circa ipsam obruente, consterneretur, et jam tum ea quæ contra illos hæteus machinatus fuerat, cuncta ludibrio fore existimans, rejiciebat; dumque redeuntes alterni cogitationum fluctus mentem ejus non secus ac navim, jactant hinc inde et conturbant, adverso quasi vento retrorsum actus spiritus ille superbia et audacia tumens, convocato frequentibus intervallis consilio omni, fortius denuo insurgebat, revolvebatque secum, quibusnam abstinere magis expediret, quænam cum spe successus et absque metu, sanis hominum manifesto se tanquam a potentiori adversario dejectum, propinandi, posset experiri. Et nunc quidem illi animus erat, uno ictu martyres vita, se molestia exuere: paulo post autem retraherat impetum, experientiæ periculo summam rîi committere formidans, ubi quemadmodum in talorum lusu, si quiv eveniat sequimur, tanto minus est inexpectatum, quanto magis felicior casus expectationi congruit.

D 7. Sed palæstram martyrum adire tempus est, certamina ipsorum numeraturia. Carnifices prima Codratum cum sanctis sociis viribus omnibus connixi verberant. Hinc sublimes pedibus suspendunt, unguisque ferreis carniū compage dilacerata, ignem succendunt: opera una eademque corpora se cocturos simulantes, et meatibus respirationi dicatis acrem dolorem infligentes. At martyr mentem suam a corpore prorsus segregans, ad Christum ablegabat: in cujus gratiam ista perpetebatur. Unde facile illi erat corporis cruciatus spernere, solum Athlothetam respicere, in corpore diffuente gloriari, et victoriæ liquidam existimare tantum eam, qua caro ob Christi antea pro nobis passi nomen plexa despicitur. Talis erat Codratum quoad dolores sui corporis: ad socios autem certaminis conversus, hujusmodi utebatur verbis, tanquam aliptes aliquis ad novos et inusitados conflictus incitans, et incendium vehementissimum animis ipsorum inserens. Viri, dicebat, qui stadium idem, quod et ego, decurritis, idem bravium respicitis, si et naturæ nostræ fluxa nobis

(1) Ms. ἔξεν: manifestum σφάλμα hoc modo supplevimus, ut sensus sit, cum quodam mentis acuminis deliberationem institutam. Delinuis noster suspicatur legendum μετὰ τινος ὀξύτητος τόνου.

(2) Idem legeret mallet: Νῦν δ' ἀπαίχει ὡς ἐν μεταίχμιῳ τῇ πείρῃ τὸ πᾶν ἀναβρίπτειν. Nunc vera formidabat velut in campo omnia eventui committere.

conditio ignota, et vitam mortis expectatione libera perpetuo prorogandi certa fiducia esset, merito nos forte ejus moveret charitas, ut carni nostræ cuperemus esse consultum, et pericula hæc ingentia meta, quem nemo reprehendat, declinaremus. Cum vero vitanda nulli lex naturæ etiam nobis incumbat, qua jubente, etiamsi vitam fortasse tempus indulserit, aliquando tamen aut senectus finiet, aut morbus incidens, quales plurimi varique miseræ carni huic ordine materiæ perturbato imminent demum abrumpet: cur quod melius est pejori non præferimus? Quodsi mortem quam natura immittet expectabimus, in gloria ista profecto erit, vitæque nostræ memoriam sepulcro una cum corporibus recondet, cum incertum insuper sit, an fortuna favente, superstites usuri simus. Si vero mortem quam pericula intentant, elegerimus, vitæ quidem nostræ perennis manebit gloria, idque vivere magis erit quam mori; Deus autem immortalibus præmiis nos remunerabitur.

8. Hisce ille sermonibus tanquam belli dux eorum accendebat fiduciam, et ad certamina imminentia ipsos reddebat animosiores. Nec cessabat interim effera tyranni crudelitas affirmantis, eorum quæ contra sanctos moliebatur nonnisi exiguum se apparatus præmississe. Minabatur etenim alia non mediocria sed acerba supplicia, et omnino talia, quæ corpus humanum ferre neutiquam posset. Ad quem Codratus animi generosi proposito exardescens: Nulla quidem nos, inquit, mortis cura angimur, quam naturæ calculo etiam ante tuum nobis decretam esse scimus; cum nulli penitus rei, quæ gignitur, corruptioni se subducere liberum sit. Quare tormenta quidem multa et varia in nos comminisci, tui est arbitrii: at contra omnia ista prodire in aciem, carumque vilipendere, nostrum est, ac adamante duriores nos offendes. Quin et cumulasse te supplicia, nobis beneficium erit, qui pro illorum numero coronas quoque nobis annumeraturum athlothetam Deum expectamus.

9. Adeo non emollebant verba hæc tyrannum, ut furorem ejus etiam magis accenderent, non secus ac materia incendiis apta flammam solet. Ac illius quidem faciem ira rubore suffuderat; martyres autem subridebant. Jaciebat ille convicia: hi autem par pari non reddebant. Jubebat ille carnifices supplicia addere suppliciis: hi autem cumulatim et diu protrahitis amplius gaudebant, cum firma animi spes debile corpus sustentaret, ac erigeret, persuadens ipsis, ut tormenta nihil aliud esse existimarent, quam gymnasium virtutis. Bestiis præterea in cibum objecti, hinc quoque indemnes evaserunt, angeli divinitus submissi auxilio, qui ferarum ora obstruxit. Tandem igitur,

(5) MS. συνάξει: sed litteram deficientem, uti antea θάλασσαν supplens adjecit, qui hæc summo cum iudicio transcripsit Vehnius prænotatus

τὸν ἔμολ τρέχοντες διαύλον, καὶ πρὸς ἐν ἀφορῶντες βραβεῖον, εἰ τὸ τῆς φύσεως ἡμᾶς ἐπιχρον ἐλάνθανε, καὶ ἀθάνατα βιώσεσθαι προσδοκῶμεν, εἰκὸς μὲν ἴσως ἦν φιλοφύχειν, καὶ μὴ οὕτω τῆς σαρκὸς ἀφειδεῖν, καὶ πρὸς τοσοῦτον ἀποδειλιῶν κίνδυνον· ἐπεὶ δὲ νόμος φύσεως, ἀπαραιτήτα ἐγκείμενος, καὶ εἰ μὴ νῦν, ἀλλ' οὖν ἐς τὴν ὕστεραιαν ἢ γῆρα τὸν βίον τελευτήσομεν, ἢ νότος τις ἐπεισεποῦσα (αὐ πολλὰ τε καὶ ποικίλαι δι' ἀταξίαν τῆς ὕλης ἐπίσει τῇ ταλαίνῃ σαρκί) ἀπαλλάξει τοῦ ζῆν· διὰ τί μὴ τὸ βέλτιον αἰρούμεθα πρὸ τοῦ χείρονος; Εἰ μὲν γὰρ τὸν τῆς φύσεως οἰκίον περιμενοῦμεν [θάνατον], ἀκλήεις τὸ παντάπαν ἐστίται, καὶ συνθάσει (3) τοῖς σώμασι τὴν μνήμην ἡμῶν, καὶ ἀδύλον εἰ καὶ τῆς τύχης ἡμεῶν τύχοιμεν· εἰ δ' ὁ μετὰ κινδύνων αἰρετὸς ἡμῖν κατασταῖ νῦν, ἀθάνατον μὲν ἡμῖν τὸ κλέος διαμηνεῖ τῷ βίῳ, καὶ ζῆν τοῦτ' ἔσται μᾶλλον ἢ θανεῖν, ἀθανάτων δὲ καὶ τῶν βραβεῖων παρὰ Θεοῦ ἀντιληψόμεθα

η'. Τούτοις τοῖς λόγοις οἶά τις στρατηγὸς τοὺς ἀμφ' αὐτὸν ὑπαλείφων τε καὶ παραθαβρῶνουν, πρὸς τοὺς ἐξῆς ἀγῶνας ἀνδρικωτέρους καθίστα. Ἄλλ' ὁ τύραννος οὐκ ἔληγεν οὐδέπω τῆς σφοδρᾶς ἐκείνης ὠμότητος, ἀλλ' ἦν ταῦτα ἐκείνῳ μικρὰ τις παρασκευὴ κατὰ τῶν ἀγῶνων, ὡς ἔφατκεν. Ἥπειλαι γὰρ ἑτέρους οὐ μετρίους καὶ πικροὺς θανάτους, καὶ οἴους οὐκ ἀνθρώπου σῶμα φέρειν δύναίτο. Πρὸς δὲ ὁ Κοδράτος (ὡ γενναῖος ἐνοστάσεως καὶ φρονήματος φλέγοντος!), Περὶ μὲν θανάτου οὐδὲν ἡμῖν μέλει, φησὶ· πῶς γάρ; Ἐν ἡμῶν ἢ φύσις πρὸ γε σοῦ κατεψηφίσαστο, καὶ οὐκ ἔνεστιν οὐδὲν τῶν ἀπάντων γενέσει χρῆσαμένῳ μὴ καὶ φθορᾷ καθυπαχθῆναι· τοῦτο δ' ἡμῖν ἐν τοῖς μάλιστα μέλει, μὴ σὺν ἀδοξίᾳ τοῦ ζῆν ἀπαλλαγῶμεν. Τοῦ μὲν οὖν πολλὰς τε καὶ ποικίλας ἐφευρίσκει καθ' ἡμῶν βασάνους οὐ κύριος· τοῦ δὲ πρὸς πάσας ἀντιταγμένως ἔχειν, καὶ τῆς σαρκὸς ἀφειδεῖν, τούτου δ' ἡμεῖς κύριοι, καὶ ἴδιοι ἀν πάντοδ' ἀδέμκτος ἀχμαιοτέρους. Ἡμῖν δὲ καὶ ἐν εὐεργέτου μοίρᾳ λογίζῃ, πλείους ἐπιφέρων κολάσεις, ἰσομετρήτους γὰρ καὶ τοὺς στεφάνους ἐκδεχόμεθα παρὰ τοῦ ἀλλοτρίου Θεοῦ.

θ'. Ταῦτα τὸν τύραννον ἐμαλάκιζεν οὐδαμῶς, ἀλλ' ἀνέφλεγε μᾶλλον τὸν ἐκείνου θυμὸν, ὡς περὶ τοῦ εὐπρηστοῦ ὅλη φλόγα πυρὸς. Καὶ ὁ μὲν ἐφοινίσσεται τὸ πρόσωπον ὑπ' ὀργῆς, οἱ δὲ μάρτυρες ἐμειδίωσαν· καὶ ὁ μὲν ὑβρίζον, οἱ δ' οὐκ ἀνυβρίζον· καὶ ὁ μὲν τοὺς δημίους ἐκέλευεν ἐμφορεῖν τὰς κολάσεις, οἱ δ' ἀλλεπαλλήλους τε καὶ συνεχεῖς ἐμφορούμενοι· ἔχαιρον τὸ τοῦ σώματος ἀσθενὲς τῆς τῆς ψυχῆς ὑπεριδούσης καὶ ἀνεγερούσης ἐλπίδος, καὶ γυμνάσιον ὡς ἀληθῶς ἀρετῆς τὰς βασάνους ἡγεῖσθαι πειθοῦσης. Ἴδῃ δὲ καὶ θηρίοις ἡγρωμένοις βορὰ παρὰ τῆσιν· ἀλλ' ἀπήλλαξαν κακείδεν ἀπαθείς, ἀγγέλου θεοῦ ἐπιστάντος βοηθοῦ, καὶ τὰ τῶν θηρῶν ἀπογράφοντες στόματα. Ἐπεὶ δὲ, μικροῦ δεῦ λέ-

quemadmodum et num. 11 supplere visum quædam pro σημάτων, et alia quædam.

γειν, διὰ πάσης ἐπινοίας ἐλθὼν ὁ κολάζων, ἐκείνους ἄν μὲν νικητὰς, ἑαυτὸν δὲ τῆς ἡττης καὶ ἄνων κληροῦ-
 χον ἐποιεῖ, διὰ πάσης προστάττει συρῆναι τῆς πό-
 λεως, ὄπτιους ἐκ ποδῶν διεσμηθέντας. Καὶ εἰλοντο
 μὲν ἀφειδῶς εἰ Χριστοῦ ἀθληταί· ἐβάλλοντο δ' ὑπὸ
 πάντων ὡς εἰπεῖν συγκλύδων τινῶν καὶ ἀγοραίων
 μειρακίων λίθοις τε καὶ ξύλοις, καὶ ἕτω δύναίτο
 ἕκαστος τρέπω, ἕως τῆς πόλεως ἀπηνέχθησαν ἔξω,
 ὅπου καὶ τὴν τελευταίαν εὔρον τοῦ βίου, ξίφει τὰς
 κεφαλὰς ἀποθεβληκῆτες. Ἀλλὰ γὰρ ὁ θεὸς Κοδρᾶ-
 τος σὺν τοῖς ἀμφ' αὐτὸν οὕτω πρὸς τοῦ ἄστεως ἐξε-
 λαθέντες, ἐκεῖ που τοῦ τοῖχου ἐγγίστα δίκην ἀστα-
 χῶν τὰς κεφαλὰς ἀφήρηνται. Μαρτίου δεκάτην
 ἄγοντος τότε, τοῦ ἑαρος νέον ἤδη τὴν γῆν ἐπίκιντος.
 Ἡ δὲ τὸ καταβρέυσαν ἐκείθεν αἷμα δεξαμένη πέ-
 τρα, πηγὴν ὕδατος ἐκ τοῦ παραχρῆμα ἀντιδούσα, B
 διατελεῖ καὶ ἐς δεῦρο νοτημάτων παντοίων λάσει·
 συναποβρέουσα. Τὰ δὲ τίματα αὐτῶν λείψανα θεοφι-
 λῆς ἀνελόμενοι ἄνδρες, καὶ τέμενος θεῖον δειμά-
 μενοι πρὸς τοῦ ἄστεως τούτῳ ταῦτ' ἐγκατέθεντο,
 ἀσφάλειαν μεγίστην τῇ πόλει καὶ θησαυρὸν ἀσυλον
 ἱερῶν.

A cum nihil fere excogitatum sibi omittens toro-
 iste, a victoribus tamen illis vinceretur vel invitus,
 supinos pedibus alligatis raptari per urbem maut-
 dat. Trahebantur itaque athletæ Christi immitis-
 sime, et a promiscua turbe juvenibusque circum-
 foraneis lapidibus, lignis et aliis, quæ ad manuum
 erant, petebantur : donec tandem extra urbem
 ventum est, ubi capitibus gladio abscissis, finem
 vitæ invenerunt. Atque sic divino Codrato et so-
 ciis urbe ejectis, ad ipsa ejus mœnia spicarum
 instar capita demessa sunt, Martii die decima,
 vere denuo terram invisente. Saxum quidem, quod
 defluentem ipsorum sanguinem exceperat, aquæ fontem
 confestim emisit, nostrisque etiam temporibus
 aqua emittere ad morborum omnis generis remedia
 perseverat. Venerandas autem reliquias ipsorum
 pii viri collegerunt, et in templo, quod prope
 urbem Deo exstructum ab ipsis postmodum est,
 collocaverunt maximam urbi tutelam, et sanatio-
 num thesaurum sacrosanctum.

CAPUT III.

Martyrium aliorum quindecim, exemplo S. Codrati passorum.

ι'. Ἀλλὰ τὰ μὲν ἀμφὶ Κοδρᾶτον καὶ τοὺς ἀμφ'
 αὐτὸν τοιαῦτα· ὑπόλοιπον δ' ἂν εἴη διαλαβεῖν ἐν
 βραχεὶ καὶ τὴν τῶν ἄλλων ἀθλησιν, οἱ διδασκάλω
 Κοδρᾶτω χρησάμενοι, καὶ χρηστῶ παραδειγματι
 πρὸς τοὺς διὰ Χριστὸν ἀγῶνας ἐν ἐκείνοις τοῖς χρό-
 νοῖς ἐβρώθησαν, ζήλω τῷ πρὸς αὐτὸν τὰς ψυχὰς
 ἐκπυρῶσαντες. Ἐνὶ μὲν οὖν ἅπαντες δικαστῆ παρ-
 ἔστησαν, Τερτίω ἀνθυπάτω Ἑλλάδος, διαφόρους δὲ τὰς
 κολάσεις ὑποστάσαντες ἐξήλθον τὸν βίον· πρῶτα μὲν οὖν
 Οὐίκτηυρνος, Οὐίκτηυρ τε καὶ Νικηφόρος, μυρίαίς
 πρότερον καταξανθέντες βισάνοις, ἔπειτα ἐν ὄλμω
 βιαίως τὰ σώματα συντριβέντες, σώας καὶ ἀλωθή-
 τους τὰς ψυχὰς τῷ Θεῷ παρέπεμπον. Δεύτερος δὲ
 Κλαύδιος (4) τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ἀκρωτηρια-
 σθεὶς χαίρων ἀπέπε τῷ ζῆν, δραμῶν πρὸς Θεὸν δν
 ἐζήτηι. Τρίτος δὲ ὁ Διόδωρος, θείω ἔρωτι ἐκπυρῶ-
 σα· τὴν ψυχὴν, ἐς μέσην τὴν κατ' αὐτοῦ πορασκου-
 αθεῖσαν πυρὰν ἄλλεται, πυρὶ πῦρ ὡς εἰπεῖν ἀντι-
 τάξας, τῷ ἐνύλω τὸ ἄϋλον· καὶ μικρὸν ἐπιβιοῦς,
 ἐκατέρω πυρὶ διεμερίσατο ἑαυτὸν, ἀποδοὺς τὸν μὲν
 χοῦν τῷ γῆινω, τὸ δὲ πνεῦμα τῷ θείω, καὶ δι' αὐτοῦ
 τῷ Θεῷ. Τέταρτος δὲ Σεραπίων κεφαλικὴν ὑπομεί-
 νας τιμωρίαν, πρὸς Χριστὸν διαβαίνει, τὴν ὡς ἀλη-
 θῶς αὐτοῦ κεφαλὴν. Πέμπτος δὲ Παπίας πόντω καὶ
 κύματι καταβαπτισθεὶς, τοῖς θεοῖς καὶ ἀκηράτοις
 ἐνομιζέται λιμέσι. Καὶ συγκατατίθενται καὶ οὗτοι
 τῷ θείω διδασκάλω Κοδρᾶτω, πλοῦτος· ὑπέρτιμος τῇ
 Κορίνθω, τὰς μαρτυρικὰς ἐκείθεν ἐφαπλοῦντες· πάση
 τῇ περιγείω (εὐεργεσία).

ια'. Τοῦ δ' αὐτοῦ αὐτοῦ θιάσου καὶ τῆς αὐτῆς

10. Atque hæc de Codrato ejusque sociis, super-
 est, ut certamina quoque paucis exsequamur eo-
 rum qui magisterio Codrati bonoque exemplo
 ad pugandum pro Christo viriliter temporibus
 iisdem invalere, mentibus in illius æmulationem
 accensis. Ad unum itaque judicem omnes quidem
 adducti, tertium nempe proconsulem Græciæ, di-
 versis tamen suppliciis toleratis, vita excesserunt
 Victorinus primuin, Victor, et Nicephorus, innu-
 meris antea lacerati tormentis, in mortuario tandem
 corporibus violenter contritis, Deo reddiderunt
 animas salvas et incolumes. Secundo loco Clau-
 dius, manibus pedibusque abscissis ad Deum quem
 quærebat currens, vitæ valedixit. Tertius Diodo-
 rus, amore Dei mentem inflammans, medium in
 rogam sibi paratum insilivit, igni ignem, ut ita
 dicam, opponens, materia carentem materiali : qui
 cum paululum supervixisset, utrique igni se ipsum
 distribuit, terreno quidem in se terrenum erat
 donans, spiritum autem divino, atque per hunc
 Deo. Quartus Serapion plexus capite, ad Christum,
 tanquam genuinum caput suum, transiit. Quintus
 Papias maris fluctibus submersus, divinos et cor-
 ruptionis fluctibus non obnoxios portus occupavit.
 Atque isti eodem, quo divinus ipsorum doctor Co-
 dratus, loco depositi, inestimabiles Corinthiorum
 divitiæ sunt, solitam inde martyribus beneficentiam
 per totum terrarum orbem explicantes.

11. Effulserunt ex eodem cœtu et panegyri plu-

(4) Septem hi martyres coluntur a Græcis tum
 aliis diebus tum maxime 5 Aprilis. Nos quidquid
 fere de iis dici poterat collegimus ad 25 Februarii :
 quod in Latinis Martyrologiis septem nominibus

passi legerentur in Ægypto sub Numeriano et Sa-
 bino duce : et quamvis martyrii etiam genus es-
 set diversum, in medio tamen reliquimus essentia
 distinguendi.

res alii martyres, quorum certaminibus Corinthus A exornata est. Postquam enim pura et sincera jam olim pietatis semina a Paulo susceptisset, latice etiam Codrati ad satietatem imbibisset, ramos protulit catholicæ Christi Ecclesiæ gloriosos, quos neque infidelitatis hiemes, neque efferati et impetuosissimi venti, quales temporibus illis adversarius sacræ militiæ gravi cum violentia incumbens emittebat, ratione ulla evertere potuerunt: cum ipse potius hostis, clade in seipsum versa fractus, et sui sibi mœroris auctor, cum ignominia fugam corripuerit. Ac tortius quidem ille, qui implere dextram sanguine martyrum studuerat, morte illi perpotuam exsilium indicente, vita pellitur, et tormentis nunquam finem habituris addicitur. At mali latius hœminis malus successor, Venustus B nomine, dux factus, mandatis ab imperatore sanguinaris contra pios acceptis, Corinthum pleonis, ut ita dicam, velis appellit, ac impietatis facilius quamplurimis accensus, cum multos Christi martyres faceret, una cum omnibus illis, etiam alios non paucos sacræ Codrati scholæ discipulos comprehendit: ex quorum numero primus Leonides occurrens in altum quoddam lignum initio elevatus crudeliter laniatur, et lampadibus ardentibus amburitur. Tum demissus, tantisque excarnificatus tormentis, inhumanum tamen ducem ad misericordiam adeo non commovit, ut etiam cruciatus illi decerneret longe majores, quasi nullos hactenus tolerasset.

τὸ τοῦ ἡγεμόνος ἀμελλικτον, τοσαύτας ὑποστάς κακώσεις· ἀλλ' ὡσπερ ἐξ ὑπαρχῆς ἐτέρας μείζους αὐθι; παλαιῶν προακουάζεται.

12 Exultis igitur vestibus, supra ferreos tribulos C extenditur, partes autem corporis superiores virgis inhumaniter cæduntur, ne superesset aliquid in illo exera doloris, sed inferna quidem membra, aculeis tribulorum ad ipsa ossa penetrantibus, acerbissimo sensu configerentur, superne autem continuis et alternis virgarum icibus miserandum in modum carnes ejus discerperentur. Nec tamen ipse dolorem (o animam nobilem, et generosissimam tolerantiam, ad quam omnis natura, sive terrena sive cœlestis, obstupuit!) vel minimo prodebat gestu: gaudebat potius, dum carnem pretioso illo sanguine undique madefactam intueretur, tanquam prætextatus aliquis sponsus, vestem indutus auro intertextam. Verum tamen sacrum hoc et certaminibus dicatum corpus aliis adhuc tormentis exerceri debebat, nec dissolvi, antequam carnificem istum immanemque tyrannum satiasset, ac furorem animi illius impij et belluini explevisset, qui ad pessima quæque consilia semper connitebatur. Et nunc vide mihi, quænam temerarii isti sint ausi, et quales circa martyrem lusus ediderint. Corpus ejus, cruciatus tantos expertum, supra focum, in quo accensus erat ignis, neglectim explicant, ne omnino diffluat, animoque deficiens fatiscat, sed

πανηγύρεις καὶ πλείους ἑτεροὶ καταφάνησαν, ὧν ἡ Κόρινθος τοῖς μαρτυρικοῖς ἐνεκαλλωπίσαστο ἔθλοι. Καθὼρ γὰρ ἄνωθεν καὶ ἀκίβδηλα παρὰ Παύλου τὰ τῆς εὐσεβείας ὑποδεξαμένη σπέρματα, ἐς κόρον δὲ καὶ τῶν τοῦ Κοδράτου ναμάτων ἐκροφήσασα, κλάδους εὐκλείας ἀνήνεγκε τῇ καθολικῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, οὗς οὐτ' ἀπιστίας ἐτι χαιμῶνες, οὐτ' ἄγριοι καὶ καταγιζόντες ἀνεμοὶ, ὁποῖους ὁ τῆς ἱερᾶς στρατιᾶς ἀντίπαλος ἐν τοῖς καιροῖς ἐκείνοις βαρῦς τις καὶ βίαιος ἐνεσκήφας ἐπέπνευσε, παρατρέψαι τὸ παράπαν ὠφθη δυναθεὶς, ἀλλὰ φανερᾶς τῆς ἤττης αὐτῷ περὶ τραπεζίης ἀπῆει, κληρονόμος τῆς ἀλογύτης καταστάς, καὶ κατηφείας ἀθλητῆς αὐτὸς αὐτῷ γενόμενος. Τρίτιος μὲν οὖν ἐκεῖνος, μαρτυρικοῦ φόνου τὴν διεξίαν πληρώσας, ὡς ἐνήν, ὑπερῖος τοῦ παρόντος βίου καθίσταται, φυγαθείαν ἀίδιον τοῦ θανάτου καταβιαιτηθέντος αὐτῷ, καὶ πρὸς κόλασιν ἀκίβδηλον παρακίμψαντος· Βενουστός δὲ τις, ὄνομα, πονηροῦ πονηρῶς διάδοχος, ἡγεμῶν γίνεται, ὃς μαιφόνου; ἐκτολᾶς παρὰ τοῦ βασιλέως ἀναδέχμενος κατὰ τῶν εὐσεβῶν πλήρησιν ἰστίαις, ὡς εἶπεν, ἐς Κόρινθον ἔρχεται, καὶ πολλὸν ἀναφίξας ἐκεῖ πυρσὸν ἀσθείας, καὶ πολλοὺς τῷ Χριστῷ παρασησάμενος μάρτυρας, συλλαμβάνει σὺν πᾶσι τούτοις καὶ ἑτέρους οὐκ ὀλίγους θιασώτας τῆς ἱερᾶς τοῦ Κοδράτου σχολῆς. Ὡν Ἀσωνίθης πρῶτος (3) ἐ; τὸ μαρτυρικὸν ἀπαντήσας στάδιον, μεταωρίζεται πρῶτον ἐφ' ὕψηλοῦ τινος ξύλου, καὶ ἀπηγῶς καταξαινεται καὶ πυρὸς λαμπάσι περικαίεται. Εἶτα κατανοχθεὶς, οὐκ ἐδυσώπησεν οὐδέποτε

ἱβ'. Καὶ δὴ τῶν ἱματίων γυμνωθεὶς ἐπὶ σιδηρῶν τριβόλων τένεται, ἄνωθεν δὲ βάρδοις ἀπηγῶς τύπεται, ὡς μὴδ' ἐφ' ἐνὸς τινος μέρους ἀνώδυνο; μείνειν. Ἀλλὰ κάτωθεν μὲν δριμείας ὑπομένειν τὰς ἀληθόνας ἀχρις ὄστέων αὐτῶν συγκαθειμένης τῆς τῶν τριβόλων ἀκμῆς, ἄνωθεν δὲ τῇ συνεχεῖ καὶ ἀλλεκαλλήλῃ καταφορᾷ τῶν βάρδων κοπτομένης οἰκτρῶς τῆς σαρκὸς (ὡ ψυχῆς εὐμενοῦς καὶ καρτερίας γενικωτάτης, ἡ πᾶσαν ἐξέπληξε φύσιν ἐπιγείν τε καὶ οὐράνιον!) αὐδ' ἀχρι σχήματος ἐγαλέπαινεν, ἀλλ' ἔχαιρε τὴν σάρκα βλέπων περιβραυμένην τοῖς πλουσίοις ἐκείνης αἱμασιν, ὡσπερ νυμφίος εὐπέρυφος, ἢ χρυσοῦφάσιν ἐστολισμένος τοῖς ἱματίοις. Ἀλλὰ γὰρ ἔδει συντηρηθῆναι πως τὸ ἱερὸν ἐκεῖνο καὶ ἀθλητικὸν σῶμα καὶ πρὸς ἐτέρας βασάνους, καὶ μὴ πρότερον διαβραῦσαι πρὶν κορεσθῆναι τὸν δῆμιον ἐκεῖνον καὶ ἀπηγῆ τύραννον, καὶ ἐκπλησσαι τὸ θυμούμενον τῆς ἀθέου ἐκεῖνου καὶ θηριώδους ψυχῆς, καὶ πρὸς τὰ χεῖρω γυμναζούσης ἐς ἀεὶ τὴν πρόθεσιν. Καὶ σκόπει δὴ μοι ὅσον νεανιέουσται, καὶ οἷα κατὰ τοῦ Μάρτυρος παίζουσι παίγνια. Ἐπειδὴ γὰρ τοσαύτην ἐνεργάσαντο τὴν βάσανον κατὰ τοῦ μαρτυρικοῦ σώματος, ἐπ' ἐσχάrais ἀμέλει πυρὸς ἐφαπλοῦσιν, ἵνα μὴ ρυθῆ δῆθεν ἐς τὸ παντελὲς καὶ ἀποφύξαν ἀπειπν, ἀλλὰ καὶ μαρνωθῶσι μὲν οἱ τοῦ αἵματος βύα-

(5) Colitur una cum septem mulieribus, de quibus infra, 16 Aprilis.

καί, ἐπιτηγανισθῆ δὲ πῖν, εἴ τι φλεγμαῖνον εἶη καὶ ἄσσηπός. Ἐπιτὶ δὲ οὐδὲν ὁ τύραννος ἤγνευεν, ἀλλὰ διὰ πάντων ἰῶν καὶ διὰ πάντων ἡττήσθω, ρεύμασι θαλαττοῖς προστάττει· ριφῆναι σὺν γυναιξίν ἰσλαίς οὐκ ὀλλίγαις, αἶ τὸν αὐτὸν τότε διήνυον ὅπερ τῆς εὐσεβείας ἄθλον, καὶ τὸ μαρτυρικὸν ἐκείνου καὶ αὐτὰ συνακρότουσ θέατρον, ἀρδεύσασαι τὴν φύσιν ταῖς ἀρβυκαῖς· ἑρδαιαῖς τοῦ Κοδράτου, ὧν τὰ ὄνοματα διὰ τὸ ἀξιωματικώτερον ἐνταῦθα ἐκθήσομαι.

17. Χαρίσσα μὲν ἦν οὖν καὶ Νουεχία, αἱ τῶν χάριτος καὶ νοῦ σώφρονος πεπληρωμέναι· Βασίλισσά τε καὶ Νίκη, αἱ βασιλικῶς κατὰ τῆς ἀσεβείας ἀνδριμάμεναι, καὶ νίκης ἀναδυσάμεναι στέμματα· Καλή τε καὶ Γαλήνη, αἱ καλῶς μὲν παρελθούσαι τὴν ἄλμην τοῦ βίου, καὶ πρὸς ἀπαθείας ἐληλυθυῖαι γαλήνην· καὶ πρὸς γε εἰτι Θεοδώρα, ἡ θεῖον τῆ Κόρινθω γενομένη σὺν ταῖς ἄλλαις δώρημα. Τότε δὲ, τότε λέγεται καὶ τὴν θάλατταν αἰδεσθῆναι τὰ μαρτυρικὰ ἐκείνα σώματα, καὶ μὴ ἐθελῆσαι ἐκπεπικέναι, ἀλλ' ἐπὶ σταδίους ὑπηρετήσασθαι τριάκοντα, ὅσα καὶ ἡπειρος. Λέγεται δ' οὖν καὶ τὴν Χαρίσσαν κατὰ τῶν κυμάτων πεζεύουσαν, ψδὴν τῷ Κιφίω τοιζύτην ἀναβοῆσαι, ἐπακολουθούτων ἄλλων καὶ συναρόντων· Ἐν μίλιον ἔδραμον, Κύριε· καὶ, Στράτευμα ἰδίωξας, Κύριε· καὶ Οὐχ ἡρνησάμην σε, Κύριε, σῶσόν μου τὸ πνεῦμα· ταῦτα δὲ τὰ τῆς Μωσέως καὶ Ἀαρὼν ἀδελφῆς ῥήμασι παραπλήσια. Εἶτα λίθους κατὰ τοῦ τραχήλου ἐξάπτοντες, βίβρα κατὰ τοῦ πυθμένος ὠθοῦσιν, ὡς ἀπειπεῖν τε τοὺς Μάρτυρας δασμοί, καὶ κύμασι μαχομένους, καὶ οὕτω τοῦ ζῆν ἐξεληλυθέναι, καὶ Θεῷ προσαχθῆναι ὀύματα τέλεια.

18. Τοιαῦτα τοῦ θεοῦ Κοδράτου τὰ γεώργια καὶ οἱ καρποὶ τῶν πόρων, καὶ τοιαῦτα τὰ τῆς διδασκαλίας ἐκείνου βλαστήματα, καὶ ἐς τοσοῦτον ἡῦξησης τὸ τοῦ χαρίσματος τάλαντον. Παῦλος μὲν γὰρ ἐκ τῆς ὄντως σοφίας ἀντλαῖ τὰς πηγὰς τῆς διδασκαλίας· οὗτος δ' ἐξ ἐκείνου μεταληφώς τοῖς ἄλλοις μετέδωκε, καὶ οὐκ εἰς τριάκοντα καὶ ἐξήκοντα μόνον, ἀλλ' ἤδη καὶ εἰς ἑκατονταπλάσιον τὸ τοῦ χαρίσματος ἡῦξησης τάλαντον· ὥστε καὶ πεπεισμεθα πάντων ἀπολαύειν ἐξίναί· νῦν αὐτῷ παρὰ Θεοῦ τῶν καλῶν, καὶ μὴ τὰς μὲν τῶν μονῶν εἰς κατοικίαν ἀπολαμβάνειν, τὰς δὲ μὴ· ἀλλ' ἐνὶ γε τῷ τρόπῳ τῶν ὄλων ἐπίσης κληρονομεῖν, ὡς υἱὸς εὐάρετος ἀναφανὼς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ, καὶ διὰ πασῶν ὀδεύσας τῶν αὐτοῦ ἐντολῶν, καὶ πάντα καταρθωκῶς ἄριστα πάντων, ἃ παρὰ μέρος ἕκαστοι· Ταῦτη τοὶ καὶ ἀπολαύειν φαμέν καὶ παρὰ μέρος ἄπερ οὐχ ἄπαντες, καὶ σὺν γε τοῖς ἄλλοις ἄπερ ἕκαστοι· καὶ γνωρίζουσιν ἄπαντες τὰ τῆς συνήθους ἀρετῆς ἐπ' αὐτῷ σύμβολα. Καὶ προσδέχονται μὲν συγχερευτὴν ἀσκηταί, καὶ κοινωνῶν ποιοῦνται τῆς σφῶν εὐφροσύνης, ὡσπερ ὀφειλὴν τινα ταύτην ἀπαραίτητόν τε καὶ ἀξιοχρεῶν ἐκτινύοντες αὐτῷ· ἐπεὶ τοὶ γε καὶ αὐτοὶ πολλῆς αἰτίας τῆς εὐφροσύνης αὐτοῖς καθίστατο πρότερον, ὅποτε τὸν αὐτὸν αὐτοῖς· Ἐτρεχε

A rivi quidem sanguinis flucere cessent, si quis autem effervescens et putrefactus supersit, omnis quasi in sartagine frixus excoquatur. At cum nihil tyrannus efficeret, sed omnia tentans, in omnibus vinceretur, tandem in mare ipsum jubet projici cum sanctis mulieribus haud parvo numero, quas tum certamen idem pro pietate consummabant, et theatri illius martyrum non minima pars e. aut, ex virilibus Codrati moniis, tanquam irrigationibus masculo robore concepto : quarum nomina quod memoria digna sint, hic juvat addere.

13. Erant igitur, Chariessa et Nunechia, gratia et mente sobria repletae; Basilissa et Nice, quae regie contra impietatem decertarunt, et victoriae coronis redimitae sunt; Cale et Calene, quae aquas vitae hujus salsas bene transierunt, et in portum appulerunt nulli expositum perturbationi; Theodora denique, donum illud Corinthe una cum caeteris a Deo concessum. Tunc enimvero, tunc etiam mare, martyrum illa corpora reveritum, fertur ea absorbere noluisse, sed triginta stadiorum spatio, terrae ad instar, ipsis ministrasse. Chariessa quoque fluctibus inambulans, canticum hoc Domino, succinentibus reliquis, voce alta cecinisse dicitur : Unum miliare percurri, Domine; et, Exercitum persecutus es, Domine; et, Non negavi te, Domine, salva spiritum meum : verba, quibus similia Moysis et Aaronis soror protulit. Itaque lapidibus ad cervices alligatis, martyres vi in profundum detruduntur, ut cum vinculis et fluctibus colluctando deficientes, vivere desmerent, Deoque victimae perfectae sisterentur.

14. Istiusmodi sunt messes divini Codrati et laborum fructus ; talia germina, quae doctrina ejus produxit, tantum lucrum, quo talentum gratiae auxit. Ac Paulus quidem doctrinae fontes ex illo, qui est ipsa sapientia, hauserat ; hic autem a Paulo acceptam communicavit aliis, talentumque gratiae, non tricies et sexagies tantum, sed centies multiplicavit, adeo ut firmiter nobis persuadeamus, quod nunc omnibus bonis apud Deum libere illi perfrui liceat, ac mansiones non has vel illas duntaxat, sed ad eundem modum omnes inhabitando occupet, tanquam haeres et filius, in quo Deus Pater sibi complacuit, qui in omnibus ejus mandatis ambulavit, et omnium optime omnia, quae illi seorsum singula, perfecit. Unde etiam frui illum seorsim rebus iis dicimus ; quibus non omnes, et una cum aliis, quibus singuli fruuntur, cum symbola in illo quilibet consuetiae sibi virtutis agnoscat. Recipiunt eum in societatem chori sui asectae, laetitiaeque suae faciunt participem, irrecusable hoc quasi debitum et Codrato dignum solventes ; quod et ipso multam illis laetitiam pepererit, dum idem stadium, quod ipsi olim decurreret, contra potestates tenebrarum saeculi hujus in acie consistens, et incruenta singulis momentis

tropæa erigens. Apostoli autem, et ante omnes magnus ille prædicator ac coryphæus Paulus, in consensum et societatem communis convivii, quod ex nova magnaque hostia instructum est, ipsum admittunt : ut qui post illos secundus præconem Evangelii illorum ferventiorum egerit, Paulique voces illustraverit ; qui non sua tantum quæsierit, Domini autem talentum, quemadmodum servus ille nequam, defoderit, aut seminaverit quidem, at non in benedictionibus, sed maligne super aquas, petras e senticeta, ubi frustraneus labor et fructus est expectationi non respondens : qui multorum conditiones ad Lydium rationis lapidem exigens, tum dijudicans singula, spiritusque gladio bonum a malo dividens, nudum inde protulerit Evangelium, veritatem proposuerit, quæ solis instar illuces noctes omnis malitiæ pelleret ; atque sic populum omnem ad Deum perduxerit, alios quidem sine atletico sanguine, alios autem postquam illum profudissent ; utrorumque dux factus non verbo tantum, sed ipsis etiam operibus edocens illos exercitationem, quæ est secundum Deum, hoc certamen, quod propter Christum suscipitur, ne, quod Paulus ait, prædicans aliis, ipse reprobus esse videretur, atque hanc ob causam et æs et cymbalum propalam audiret. Stigmata Domini in carne etiam ipse portans, præco fuit, ut ita dicam, ineffabilis, et magister factis erudiens, verbi quidem minus indigus, aut duntaxat quantum ad veritatem animis auditorum adumbrandam ac delineandam opus esset ; opere autem plurimo post verba utens, ut post umbras coloribus pictores, ad integram atque dilucidam veritatis manifestationem et perspicuitatem. Frueris tu quidem nunc, o benedictæ Patris cælestis, præparatis tibi bonis æternis fatoque nulli obnoxiiis ; quæ neque oculum humanum videri, neque in cor terrenum descendisse dicimus ; et gaudes, dum athleta Christo sine omni obstaculo potiris. Verumtamen etiam nostri recordare, qui gestarum a te rerum memoriam festo die recolimus, et insultum omnem hostium, sive ex insidiis illi sive aperte nos impetant, ad abyssum perditionis relega, et quidquid in vita difficile asperumque est, compiana, ut salsis ejus aquis superatis, in divinos portus appellamus, directi tua, atque per te Christi dextera, Salvatoris ac Dei nostri, cui convenit gloria, honor et adoratio in sæcula. Amen.

A διευλον, πρὸς τὰς ἐξουσίας παρατατόμενος τοῦ σκοτους τοῦ αἰῶνος τούτου, καὶ ἀναίμακτα καθ' ὤραν ἀνεγείρων τρόπαια. Ἀπόστολοι δὲ, καὶ πρὸς γέντων ὁ μέγας κήρυξ καὶ κορυφαῖος Παῦλος, πάρεδρον ποιῶνται καὶ συναστιάτορα τῆς κοινῆς εὐωχίας τοῦ καινοῦ καὶ μεγάλου θύματος, ὡς δεύτερον καὶ θερμότερον κήρυξ τοῦ ἐκείνων Εὐαγγελίου ἐπ' ἐκείνους ἀναφανέντα, καὶ διατρανώσαντα τὴν ἐκείνου φωνὴν, καὶ μὴ τὸ καθ' αὐτὸν μόνον προμηθευσάμενον, καταχώσαντα δὲ τὸ τοῦ Δεσπότης τάλαντον, παραπληρώως ἐκείνῳ τῷ πονηρῷ δούλῳ ἢ σπείραντα μὲν, οὐκ ἐπ' εὐλογίαις δὲ, ἀλλὰ κακοτρόπως ἐφ' ὕδατων καὶ πετρῶν καὶ βάτων, ὅπη καὶ τὸ τῆς σπουδῆς ἀνόνητον, καὶ τὸ τέλος ἀτελεσφόρητον ἄλλ' ὡσπερ εἰ τι νι βασάνῳ τῷ λόγῳ προσάγοντα τὰς τῶν πολλῶν διαθέσεις, καὶ κρίτων ἕκαστα, καὶ τῆ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος διαίρων τὸ κρεῖττον ἀπὸ τοῦ χειρόνος, εἶτα τὸ Εὐαγγέλιον παρεγύμνου καὶ παρετίθει τὴν ἀλήθειαν, ὡσπερ ἥλιον ἀποπεπομένην ἐκ μέσου κακίας ἀπάσης σκοτόμενον, καὶ οὕτω προσῆγε δῆμον δλον Θεῷ, τοὺς μὲν ἀνευ αἵματος ἀθλητικοῦ, τοὺς δ' οὐκ ἀνευ τούτου ἄμφοτέρων καθηγουμένους, οὐ λόγῳ μόνον ἀλλὰ καὶ ἔργοις αὐτοῖς, τῶν μὲν τῆς κατὰ Θεὸν ἀσκήσεως, τῶν δὲ τῆς διὰ Χριστὸν ἀθλήσεως. Ἰνα μὴ, ὅ φησι Πιῦλος, τοῖς ἄλλοις κηρύττων, αὐτὸς ἀδόκιμος φαίνεται, κἀντεῦθεν καὶ χαλκὸς καὶ κύμβαλον ἀντικρυς ἀκούη ἄλλα τα στίγματα τοῦ Κυρίου καὶ αὐτὸς ἐν τῇ σαρκὶ βαστάζων, κήρυξ ἦν ὡς εἰπεῖν, ἀνεκλάητος, καὶ διδάσκαλος ἔμπρακτος, λόγου μὲν ἤττον δόξωνος ἢ ἔσον οικιαγραφῆσαι καὶ προὑπογράψαι ταῖς τῶν ἀκουόντων ψυχαῖς τὴν ἀλήθειαν. τὰ δὲ πολλὰ τῆ πρακτικῆ χρώμενος ἐπὶ τῶν λόγων, ὅσα κἀπὶ τῶν οὐκίων οἱ ζωγράφοι τοῖς χρώμασι, πρὸς δῆλωσιν εὐτελῆ καὶ λαμπρὰν τῆς ἀληθείας ἐνέργειαν. Καὶ νῦν ἀπολαύεις, ὁ εὐλογημένος τοῦ οὐρανοῦ Πατρός, τῶν ἡτοιμασμένων σοι αἰωνίων ἀκηράτων αγαθῶν, ἀ μῆτε εἰς ὕψιν ἔλθειν ἀνθρωπίνην μεμαθήκαμεν, μῆτε ἐπὶ καρδίαν χαμαὶ ἐρχομένην, καὶ χαίρεις ἐντυγχάνων ἀμέσως τῷ ἀθλοθέτῃ Χριστῷ. Μέννησο δὲ καὶ ἡμῶν ἐορτὴν ποιουμένων τὰ σά, καὶ πᾶσαν ἐφοδὸν ἐχθρῶν, τῶν τ' ἐξ ἀφανοῦς βαλλόντων τῶν τ' ἐκ τοῦ φαινομένου, βυθοῖς ἀπωλείας παρέπεμπε, καὶ πᾶσαν ἐξομάλισσον βιωτικὴν δυσχέρειαν, ὡς ἀν ἀκινδύνως τὴν ἀλμην τοῦ βίου παραδρῆκόμενος τοῖς θεοῖς καταλύσωμεν λιμέσι, τῆ σῆ δεξιᾷ κυβερνώμενοι, καὶ διὰ σοῦ τῆ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, ᾧ πρέπει δόξα, τιμὴ καὶ προσκλήνησις εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΕΡΜΗΝΕΙΑ

ΕΙΣ ΤΟΝ ΣΥΝΕΣΙΟΥ ΠΕΡΙ ΕΝΥΠΝΙΩΝ ΛΟΓΟΝ.

NICEPHORI GREGORÆ

EXPLICATIO

IN LIBRUM SYNESII DE INSOMNIIS *.

Ex versione Antonii Pichonii, apud Turones Reg. Professoris, a Fed. Morello interpr. Reg. recognita.

ΠΡΟΟΜΙΟΝ.

Οὐδὲν καινόν, εἰ πολλὰ τῶν πάλαι κακῶς εὐρη-
μένων καινωτομοῦσιν ἐπὶ τὸ βέλτιον, ὡσπερ ἐκ χρο-
νικῶν περιόδων ἐπ' ἄλλαι; ἄλλαι μεγάλαί φύσεις
πλαστάνουσαι, εἴτε τοῦ χρόνου φύσιν ἔχοντος ἄλλα
ἐπ' ἄλλοις ἀεὶ ἐπιφέρειν καινότερα, εἴτε τῆς τῶν
ἀνθρώπων φύσεως ἀμχανούσης εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς
ἐπὶ τὸ ἐντελές. Ἰσοκράτους γὰρ εἰρηκτότος, Ἐάν ἦς
φιλομαθῆς, ἔση πολυμαθῆς, οὐ τὸ ἀντίστροφον πράτ-
τεις. Τὸ μὲν γὰρ ἐγένου, τὸ δ' ἀεὶ γίγνη. Φιλεῖς γὰρ
ἀεὶ μανθάνειν, ὡσπερ οὐκ ἀρκουμένης σοι τῆς φύ-
σεως ἐπὶ γε τοῖς φθάσαι, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον ὑπόθε-
σιν φλεγμαινούσης εἰψῆς τινὸς τιθεμένης αὐτὰ,
καθάπερ εἰ τις φλόξ ἐπιλαδομένη καλᾶμης, ὅση
πρόεισιν ἐσθίουσα τὴν ὕλην, τοσοῦτ' ὡς πολλαπλα-
σιάζει τὸ σκίρτημα, καὶ σφοδρότερον κατὰ τῆς

ὑποκειμένης τραπέζης ἐγείρεται. Εἰ δὲ καὶ Πλάτων
ὁ μέγας ἀποδείκνυσαι παρελθὼν ὡς φιλόσοφος ὁ φι-
λομαθῆς, ὅτε φροντιστῆς τὰ μετέωρα, καὶ ὅσα ἐκ
γῆς ἀνίσχει μυστήρια, τὸ κρείττον ἄρα σοι λοιπὸν ἡ
φύσις εἴλετο. Τοιοῦτοι γὰρ εἰ τῆς φιλοσοφίας πόθοι
καὶ ἔρωτες, ὅσον ἐνδοτάτω πρὸς τοὺς τῶν ἔντων
εἰσάσι λόγους, καὶ πρὸς τὰς τεύτων ἤδη σκηνοβα-
τοῦσιν αὐλάς, τοσοῦτο φλεγμαινούσαν καὶ τὴν εἰς
τοῦμπροσθεν τρέφουσιν ἐφασιν. Ἐκεῖνό γε μὴν οὐκ
ἔστιν ὅτε με οὐκ ἐπῆρε θαυμάζειν, ὅπως ὀπόσει
νῦν ἐπ' ἡμῶν ἀκμάζουσιν Ἕλληνας, ὀρᾶ; μὲν
ἄπαντας, παρορᾶς δ' οὖν, ἔπειτα σὺ γε μόνω ἐμοὶ
τὰ τῶν σῶν λογικῶν καὶ σοφίας γεμόντων ἀπορη-
μάτων ἀνατιθέναι φορτία οὐ μάλα ὀκνεῖς, οὐδ' ὅτι
μηθεμίαν αὐτοῖς καταλείπεις φιλοτίμου γυμνασίας

PRÆFATIO.

Nihil novum neque absurdum est, si permulta
quæ quondam summa cum difficultate adinventa
sunt, in melius immutentur: quemadmodum e
conversione et circuitu temporum super aliis aliæ
magis vehementesque naturæ germinant et oriun-
tur, seu ipso tempore ita comparato, ut semper
cilia super aliis recentiora afferat, seu ipsa huma-
na natura statim à principio ad id quod in suo
munere absolutum est, pervenire nequeat. Isocra-
tes siquidem dicit: Si sis descendit cupidus, eris
multijuga doctrina præditus. Tu (1) contrarium, et
rem pari affinitate conjunctam facis: illud quidem
fuisi, hoc vero semper fueris. Perpetuo enim di-
scendi desiderio teneris, quasi vero tua indoles
nullam tibi opem ferat ad ea quæ illam præoccupar-
unt, nisi etiam magis materiem quædam sitis ex-

ardescens, et inflammata suggerat: perinde ac si
flamma calamos apprehenderit, quanto avidius
devorat alimentum, tanto multiplicat saltum, ac
vehementius in subjectam mensam surgit et excita-
tur. Quod si etiam magnus ille Plato in medium
prodiens demonstrat, discendi avidum quodammo-
do philosophum esse, nimirum quod cogitatione
sublimia complectatur, et quæcumque e terra eri-
guntur mysteria, quod validius præstantiusque
tibi utique reliquum est, id natura consecratur.
Tales enim philosophiæ ardores et amores, quanto
interius ad rationes eorum quæ sunt ingrediuntur
et se insinuant, atque in ipsorum septa jam pro-
deunt, tanto turgidum etiam ad superiora enutrient
et augent appetitum. Illud siquidem interdum me
non in minimam erexit admirationem, quo pacto

* Vide tomum nostrum LXVI, col. 1281.

(1) Theodorum Metochitam intellige, Magnum
Logothetam, cui opus suum inscripsit Gregoras,

πρόφασιν, δέδιας ἐπόσα πρὸς ἔργῃν σχεδίαζουσι γινώμαι φιλότιμοι, ἐπειδὴν τις ἀποκναίῃ τὰς βίβλας· ἐκτέμνων, αἱ τοὺς τῶν ὕμνων βλαστοὺς ἐξανίσχουσιν. Οὐδὲ γὰρ οὐδ' Ἀλεξάνδρῳ τῷ Φιλίππου παιδί ἀνεπίφθορον ἔμεινε καὶ βασκευίας ἐκτὸς, ὁρῶντι τὸν Φίλιππον συχνὰς ταῖς νίκαις ἐμπομπέουοντα, ἀλλὰ μικροψυχθεάντα βακχικόν τινα λέγεται λόγον ἀφείναι πρὸς τοὺς ἡλικιώτας, καὶ μεστὸν ὡς εἰπεῖν ἐνθουσιασμοῦ. Φάναι γὰρ ἀγωνίζῃν μὴ πάντα προκλιθῶς ὁ πατήρ, μηδεμίαν αὐτῷ καταλείψῃ τροπαίων πρόφασιν. Καὶ σιωπῶ τὰ πλεῖστα· ἦν δὲ νῦν αὖθις πρόφασιν προῦθαλες, ἐθουλόμην ἄλλοις τοῦ φιλοτιμου παραχωρήσας, αὐτὸς ἐκὼν γενέσθαι τοῦ καιροῦ τε καὶ τῆς τύχης τῆς ἐμῆς προδότης. Δεινὸν γὰρ καὶ σφέλιον εἶναι μὲν τῶν οὐ φαύλων ἀγῶνων τὸ ἔργον, ὡς σύ τε οἶσθα, καὶ οἷς σύ γε τὸ τοιοῦτον ἐς κοινὸν προῦθηκας ἔλλογιμοις ἀνδράσιν· ἔπειτα οἷς τυφὸς καὶ λογισμῶν ἀκοσμία οὐκ ἐς καιρὸν τυραννεῖ τὴν διάνοιαν, ὅλην γε μὴν τὴν σοφίαν ἐπὶ τῆς ἔμφροιο· ἔχουσι καθημένην, καὶ πάντα βέβηκα τε καὶ κοῦφα ταῖς ἀπὸ γλώττης ἐπαγγελίαις ποιοῦνται, ἐν τι τῶν φαυλοτάτων διαβρῦλλεῖσθαι. Ὅμως ἐπειδὴ περ ἡ μεγάλη σου γλώττα καὶ πανταχόθεν συγκεωρηκὸς καρπουμένη πρὸς τὸ νικᾶν, ἐκ τε φιλοσόφου διανοίας, ἐκ τε πειθοῦς ῥητορικῆς ὀρμωμένη τὰ τε ἄλλα προφέρει ἡμῖν εἰς πειθῶ, καὶ ὅτι στομά-

neacio quo modo apud nos Græci ætate ac viribus florent, vides quidem omnes, cæterum aspernaris: deinceps tu quidem mihi soli tuarum ad rationis calculum reductarum ac sapientia referatarum questionum onera exponere haud valde vereris, neque hac de re tibi religio est, propterea quod nullam in ipsis dæseris contentiosæ meditationis excusationem. Metuis quantum ad iracundiam temere accedunt querulosæ opinionones, quando quis radices præcidens ac stirpes, eas abruptit et mærorè affliccit quæ hymnorum virgulta erigunt. Haud quippe Alexandro Philippi filio citra invidiam et æmulationem mansit, cæcæni Philippum crebris victoriis se ipsum lætantem: sed enim animum despondendò, bacchicam quemdam sermonem fertur apud cœtaneos edidisse, et ut ita dicam furore numinis plenum: metu, ne cum omnia præoccupasset pater, nullam sibi triumphorum ausam et occasionem reliquisset. Plurima silentio prætermitto. Sed propter occasionem quam nunc rursus exprompsisti, volebam ipse, hac ambitiosa contentione prætermissa, ex animi mei arbitrio temporis opportuni necnon fortunæ meæ proditor esse. Grave enim est et molestum, esse quidem certaminum non ignobilium opus, quemadmodum tu nosti, et quibusdam elegantibus viris tale in medium proposuisti. Postea apud quos fastus et cogitationum petulantia intempestive in intelligentiam tyrannidem obtinet, iustitiam utique sapientiam in supercilio collocatam habent, et omnia facilia atque expedita linguæ volubilitate et pollicitationibus faciunt, quidpiam maxime ignobile divulgando. Nihilominus quando-

των ἀδίκων φροντίζειν οὐ χρὴ φιλόσοφον ἀκίην, φέρε τὴν σὴν ὡς ἐφικτὸν ἐκπεράνωμεν αἴτησιν, καὶ διὰ σὴν τὴν τῶν ἄλλων, οἷς δὴ τὰ μέγιστα χαρτεῖσθαι ὑπεσχηθῆ δι' ἐνό; γε τοῦ τρόπου τουτουί.

Ἄπασιν μὲν τοῖς γε ὠμολογημένον εἶναι οἷς καὶ ὀπωσοῦν νοῦ καὶ κριτικῆς ἐπιστήμης μέτεσσι, μὴ ἐν τι σοφίας εἶδος τὸ μέγαν ἐξήσκηκέναι Συνέσιον, ἀλλ' εἶναι μὴδὲν ὅπερ οὐ, τοῦτω δ' εἶναι τῶν πάντων οὐδένα νομίζω τὴν ἀντεροῦντα. Μὴδὲ γὰρ μόνον ὁπόση κατὰ τὸν Ἑλληνα λόγον ἐστὶ ποικιλία, πάσης ἐς ἄκρον σπουδαστὴν καταστήσῃαι, ἀλλὰ καὶ τῶν Χαλδαϊκῶν θιασώτην ἀπάντων ὀργάνω· καὶ ὅσα δ' αὐτὸν ἱερογραμματέων τῶν πάλαι παρ' Ἀγυπτίους θαυμαστωθέντων βίβλοι καὶ μυστικαὶ τελεταὶ τῆς ἔπειτα χρόνοις παρέδοσαν, καὶ ὅσα Δελφῶν ἔδογματίσσαν θεολόγοι, οὐδὲ τούτων ἀτέλεστος ἔμεινε δ' ἀνήρ. Ἄλλὰ ταῦτά τε, καὶ εὖν γε τούτοις, ὅσα Πλάτωνες ἐξ Ἀθηνῶν, καὶ Σάμου Πυθαγόροι παρ' Ἀγυπτίους φοιτήσαντες ὠνάτω, καὶ οὗτος ἀνὴρ εὐρώστωσ περι τὴν τοιαύτην ἐδάχχευσε τράπεζαν· ἐμέλησε δ' αὐτῷ καὶ ὅσα γοήτων καὶ μῦθων ἐπιτηδεύουσιν Ἰγγες, ἐπιτηδεύσαι μὲν οὐκ αὐτὰ· τὸ δὲ τὸς τούτων ἐν ἀπορρότοις κειμένους λόγους ἄκροις ὡσὶν ἐκπελεῖν, τοῦτο δὲ καὶ μέλιστα. Οὐδὲ γὰρ θέμις ἀνδρὶ γε σοφῷ καὶ φιλομαθεῖ εἰς τὸ παγ-

quidem magnifica tua lingua et omni ex parte id quod in confesso est decerpens vincendi gratia, et e mente sapientia studiosa, et ex artificiosa eloquentia lepore impetum sumens, et alia nobis adducit ad faciendam fidem: et quia non operæ pretium est, ut sapientia cupidus auditus oris impii rationem habeat, eia tuam veluti comprehensu facilem concludamus postulationem, et aliorum te interveniente, quibus te amplissima condonaturum hoc unico modo polliceris.

Omnibus quidem certe sine dubio confessum est, quibus etiam quocumque modo adest communicatio mentis et scientia iudicio pollentis, non epicam quamdam sapientia speciem magnum Synesium exercuisse, at nullam esse, quam non assecutus sit, huicque rei mortalium neminem contradicentium opinor. Neque enim solum quanta est ejus in Græco sermone coloris varietas, ad cuiusvis excellentissimum fautorem constituendum et exhibendum, verum etiam omnium Chaldaicorum mysteriorum sodalem. Et quæcumque rursus a sacris scriptoribus prisca apud Ægyptios de rebus admirabilibus libri ac mystica cæremonia subsequentibus temporibus tradiderunt, et quæcumque dogmata Delphorum theologi præscripserunt, neque remansit vir, quin his initiatus esset. Verum et hæc ipsa, et cum ipsis, quæcumque Plato ab urbe Atheniensi, et e Samo Pythagoras ad Ægyptios discendi gratia ventitantes assecuti sunt; etiam ille vir fortiter circum debacchatus est mensam. Ipsi porro curæ fuit nosse omnia, quæ præstigatorum et magorum voces instituerunt, nunquam tamen ista exercuit,

κόσμιον τοῦτο θέατρον τοῦ παντός ἀνακούφαντι, μὴ ἂν πάντων πραγμάτων καὶ λόγων καὶ ἐπιτηδεύματων τοὺς λόγους, ὡς ἐφικτὸν ἐξετάζειν τε καὶ ἰχνηλατεῖν, καὶ τῶν μὲν ἔχεισθαι, τῶν δ' ἀπέχεισθαι. Καὶ μέχρι μὲν Ἑλλήν τῆ δόξῃ τυγχάνων ἦν, μικροῦ πάντων εἴχετο· ἀφ' οὗ δὲ τὴν ἀλμυρὰν ἐκαίην ἀκοὴν ὅπως ποτὲ ἀπακλύσατο, τῆ καὶ αὐτὰ δὴ καὶ τῶν κλειστων ἀπίσχετο, ὅποσα ζιζανίων δίκην ἠνώχλει τὸ καθαρὸν τε καὶ εὐσταχυ λήθον.

Γνοίη μὲν οὖν ἂν τις κατὰ τὸν ἄλλον αὐτὸς γέγραφε βιβλίων καὶ λόγων· γνοίη δ' ἂν μᾶλλον ἐκ τούτου τοῦ λόγου τὰ τε ἄλλα, καὶ ἔτι τὴν πολυμάθειαν καὶ περινοίαν τοῦ ἀνδρός, καὶ ὅπως φιλόσοφος μὲν ἢ πρόθεσις αὐτῷ πανταχοῦ, καὶ ἤθος ἀξιωματικὸν καὶ σεμνὸν τοῖς τούτου χερίσιν ἐπανθεῖ· πάντων δὲ ἐνταῦθα μάλιστα, ἔτι καὶ ταῖς ἀδύτοις τῶν παγκοσμίων καὶ ὑπὲρ φύσιν ἐξετάσει· συνοργιάζοντός τε καὶ συμβαχικεύοντος, καὶ οἷον ἐνθουσιῶντος, καθάπερ οἱ θεομάντιες τε καὶ φοιβάληπτοι. Καὶ γὰρ ἵνα ταῖς αὐτοῦ γε ὁμολογίαις ὡς ἔχουσι διανοίας καὶ αὐτὸς ἐνταυθοῦ γρήσῃμαι, δεῖκνυσι πρὸς τὴν φιλόσοφον καὶ διδάσκαλον Ὑπατίαν, ὡς τοῦ Θεοῦ κινήσαντός τε καὶ ἀναγκάσαντός, τὸν παρόντα ἐξέθετο, καὶ αὐτὸς μὲν τὴν γραφίδα ἔχρησεν, ὡς περ ἔξω γενόμενος ἑαυτοῦ. Θεός δὲ τὸ πᾶν τὴν ταχίστην ἐξείργασται, λόγων αὐτοσχεδίων ἀρθρόνους πηγὰς ὑποβάλλων, παρὰ το-

σοῦτον αὐτοῦ γε μὴ σκεψαμένου τὸ σύνολον, παρ' ὅσον καὶ ὑστερον ἐπιόντα αὐτὸν, ὡς αὐτὸς γέφησιν, ἔστιν οἷς τῶν μερῶν ἐς κλειστον ἀπόροις χρῆσασθαι, τῶν ἀλλοτριῶς ἐχόντων ἀπεικότα μηδὲν εἰς τὸ ἴδιον σύγγραμμα. Καὶ δῆλον κἀντεῦθεν τοῦτ'. Καὶ γὰρ τῆς τοῦ παρόντος λέγου διανοίας ὑψηλοῦς τε καὶ αἰθερίας φρουρομένης τοῖς ἐνθουσιασμοῖς, καὶ οὕτω θεολογούσης, δέον τὴν γοῦν ἀπὸ τῆς λέξεως ἄγειν γαλήνην, καὶ μὴ τῷ ταύτης ἀήθει συγκυκᾶν τὸν ἐγκείμενον νοῦν, καὶ ζημιῶν τῶν φιλολόγων ἀκοῶν τὴν λιχνείαν· τῷ δὲ οὐδ' ἡ λέξις ἀχρησμάδης ἔμεινεν, οὐδὲ φλεγμαινοῦσης οὕτω διανοίας ὄγκον εἰλήφει σχολὴν μειδιώση γλώσση παραμυθίσασθαι, ἀλλὰ τῇ συνηθείᾳ κἀνταῦθα ἐχρήσατο. Τῆς γὰρ τοῦ φύσεως πολλὴν αὐτοῦ τῇ γλώττῃ χορηγησάσης ὡς ἐξ αὐτομάτου πηγῆς τὴν εὐκολίαν καὶ ἀστείτητα· ὃ δὲ ξενίζουσιν ἔσθ' ὅπη καὶ ὑπερροίσις ἤθεός τε καὶ λέξεις χρώμενος πλήττει τὴν ἀκοήν, καὶ οἷον ἀμύσει καὶ κνίξει, καθάπερ τὴν τῶν τραγῶντων παλάμην ἢ περὶ τὸ ῥόδον ἀκάνθα. Φιλεῖ γὰρ τοῖς, ὅσοι διαφόρους τοὺς τόπους οἰκοῦσιν ἄνθρωποι, ἰδιότητα τινὸς ἤθους ἕμα καὶ γλώττης, καθάπερ τι σύμφυτον πάθος ἀκολουθεῖν, κἀντεῦθεν συμβαίνειν. Καὶ εἰ τις ἐκείθεν πρὸς ἀτικίζουσαν ἀκοὴν ἀρικνεῖται γραφῇ, τοιοῦτου τινὸς χαρακτήρος ἐπάγεσθαι θάλασσαν. Πτολεμαῖδι γὰρ καὶ Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ τῷ

sed earum rerum in arcanis dellescentes rationes extremis auribus percussisse, istud maxime curavit. Haud quippe fas est viro sapienti ac discendi cupido in hoc omni ex parte ornatum mundi theatri oculos flecenti, quin omnium rerum sermonem, et institutorum rationes, quantum datur assequi, exploret et investiget, ut his insistat, ab aliis vero se abstinens. Et quoad Græcus erat, animo sermone omnia complectebatur. Sed simul atque amarum illum auditum utcumque abluat, tum demum sane etiam a pluribus se abstinit: quæcumque instar loliorum molestiam exhibebant sinceris atque firmis segetibus.

Cæterum noverit quispiam et ex aliis, quos ipse scripsit, libris et orationibus, noverit autem commodius ex hac oratione et alia et præterea multiplicem eruditionem ac solertiam viri, et ut intentio quidem philosophica in ipso ubique, et indoles veneranda ac splendida in ejus labiis efflorescit. Sed hic in primis, utpote etiam in secretioribus rerum ornatissimarum et supra naturam positarum explorantibus, extrinsecus cum peragat, atque divino furore afflatus, ac veluti numine concitatus sit, quemadmodum vates divini et Phœbi vaticinio correpti. Etenim ut ipsius interim professione prout in ea se habet mens, etiam ego in presentia utar, indicat ad sapientiæ studiosam et magistræm Hypatiæ (1), ut tanquam Deo ejus animum incitante atque cogente, præsentem sermonem edide-

rit, et ipse quidem stylum accommodavit, quasi extra se ipsum factus. Deus porro totum illud quam ociosissime construxit ac molitus est, verborum efficacium et in promptu positorum extemporaneorum, et fontes affluentes et uberrimos suggerens, et ore promens: et tantum absuit ut ipse Synesius hoc univsum meditaretur, quatenus etiam postea consequens et futurum tempus, ut ipse ait, se nonnullis ut plurimum occultissimis ac inventu difficillimis partibus usum esse, discrepando sequæ abstinendo ab iis quæ absurda, et ab instituto aliena sunt, nihil in summi librum retulisse. Hinc etiam istud manifestum est. Etenim cum præsentis tractatus sententia sublimi ac æthereo divini afflatus præsidio septa munitaque sit, et usque adeo theologica speculatione edisserat, opportunum subinde fuerit a dictione tranquillitatem elicere, ac minime ejusdem insolentiæ novitativo inhaerentem sensum confundere, atque mulctare eloquentiæ et sermocinationis studiosarum aurium aviditatem. Huic porro neque dictio a vaticinandi artificio et oraculo aliena remansit, neque ita intumescens sententia propter fastum, otium admittendi subridente lingua accepit, sed familiaritate hic quoque usus est, natura videlicet ejus linguæ tanquam sua sponte fluentis fontis facilitatem et urbanitatem suppeditante. Ille autem peregrinis utcumque et externis moribus ac vocibus utens percussit auditum, ac veluti pungit, et pruritu afficit, ut vindemiantium palman qui circa

(1) Vide eundem tomum LXVI, col. 1557.

κρείττονι τῆς Λιβύης ἐνδιατιώμενος, πόρρωθεν μὲν ἠ-
 ὠμίλησεν ὅσα Σιῶς καὶ Ἀκαδημίας ἦσαν ὀμιληταί·
 αὐτὸς γε μὴν οὐ μὴν πω αὐτήκοος τούτων ὀμιλη-
 τῆς ἐγεγόνει, καὶ διὰ τοῦτο ὡσπερ τὰς μὲν ἐδέξατο
 τῶν ἐκείθεν βοῶν, τὰς δ' ἀπηνήματο· οὕτω καὶ
 τὰς μὲν ἐξήλωσε τῶν ἐκείθεν γλωσσῶν, τὰς δ' οὐ.
 Ὅθεν αὐτοκρατορικῆς τε καὶ ἡγεμονικῆς τινας
 ἰξυσίαι φύσας; χρώμενος, τὴν οἰκίαν ἐθάδισε, μι-
 κρὰ τῶν ἐντυγχάνοντι φρονεῖζων. Εἰ γοῦν τις
 τοῦτ' ἐξήκουσεν αἴτιον εἶναι θεῖν καὶ τοῦ τὴν παρ-
 ὄντα λόγόν δυσσεύχαστον γίγνεσθαι τῷ γε πλείονι
 μέρει, καὶ οἷον αἰνιγματώδη, οὐ πόρρω που τρέχει
 ἂν τοῦ προσήκοντος. Νοῦς γὰρ οὕτω τοι ἐμβριθῆς,
 καὶ πάσης μαθήσεως καὶ σοφίας συμφόρημα, τρι-
 αὐτῇ γλώττῃ συνυφανθεὶς, πολλὴν ἂν ἐπενέγκοι
 νύκτα τε καὶ κατήφειαν, εἰ τις φιλοκρινεῖν τὸν ἐν-
 ὄν θαλαμυδόμενον ἐθαλήσει νοῦν· ὡς ἀνάγκην
 εἶναι ἐπὶ τούτῳ πρὸς βουλῆσιν ἂν ἢ τὸν λόγον
 ἐξηγεῖσθαι, μὴ μόνον προματτοχῆν καὶ αὐτὸν
 τυγχάνειν ὧν πάντων ἡ διέξις ἐκείνος ἠρανίσαστο,
 ἀλλὰ καὶ μετασχηματίζεσθαι δύνασθαι πρὸς παν-
 τοῖς ὁδοῖς, καὶ τὰ πλεῖστα τῆς ἡμετέρας στερο-
 φύλους, καὶ οἷον μεταχρωματίζεσθαι πρὸς ἐξλι-
 γάττοντα χρώματα, κατὰ τὸν Φάριον ἐκείνον Ἰρω-
 τία. Οὐ γὰρ ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἅπαντες γνώμης προσ-

rosam est aculeus aut spina. Solet enim homines,
 qui distinctos locos incolunt, peculiaris mutatio
 cujusdam consuetudinis simul et linguæ, haud
 secus atque quidam insitus animi affectus, comitari,
 et illinc oriri. Ac si quædam istinc ad auditum At-
 tico sermone delinitum pervenit commentatio, cu-
 jusdam talis generis dicendi mare sibi attrahit et
 associat. Nam Ptolemaid et Alexandriae et in su-
 periori parte Libyæ versans, e longinqua regione
 consuetudinem habuit cum illis, quicumque Stoicæ
 familiaris et Academicæ sectatores ac discipuli fuerunt.
 Haud tamen suis legibus horum contubernalis
 fuit; et ob id illinc nonnullas quasi opiniones
 admisit, alias autem repudiavit. Hunc in modum
 has quidem loquendi rationes inde profectas æmu-
 latus est, alias vero minime. Ideoque augusta et
 imperatoria quadam naturæ licentia utens, a patriis
 laribus emigravit, exiguam rationem habens de his,
 quorum communi colloquio fruebatur. Ergo si
 quispiam hanc utique causam esse constituerit,
 atque ejus præsentem orationem conjectu difficillem
 esse majori ex parte, et velut ænigmaticam et ob-
 scuram, non procul ab eo quod decens et consen-
 taneum est, currit et aberrat. Mens enim tam
 onusta, et cujusvis disciplinæ ac sapientiæ coacer-
 vatio, tam uberanti facundia contexta, multam in-
 tulit noctem et tristitiam, si quis curiose expendere
 internum et contubernalem sensum velit. Quasi
 necessarium esse liceat cuicumque hunc ad volun-
 tatis et sui consilii rationem explicare: non eum
 solum qui prius particeps fuerit, compotem eorum
 omnium fieri quæ edisserit, ac si ille emendicave-
 rit; verum etiam transformare posse ad varias

φίρονται τοῖς αὐτοῖς, ἀλλ' ὡς ἕκαστοι τύχοιεν γνώ-
 μης ἢ συνείσεως ἔχοντες· οἱ μὲν ἀκαπλήτευτον ἔρ-
 χονται φέροντες κρίσει, οἱ δὲ πάνυ τοι μοχθηρὰν
 καὶ νοσοῦσαν τὰ καίρια, οἱ δ' ἡμιμόγηρον καὶ
 πρὸς ἑκάτερα βέπουσαν. Καὶ δεῖ; μὴ παραφθέ-
 ξηται τις τῶν ἐσθ' οὕτως, εἰς ἐκείνως ἔχόντων, καὶ
 προστρέψεται βόθης οὐκ ἀγαθῆς ἡμῖν ἔγκλημα·
 κάππειτα γλώσσα: μεταιληφύται, φαυλότεραί τε καὶ
 πρὸς κακίαν δεξυρόποιοι διακωδωνίσωσι, καὶ μηδὲν
 ἡμεῖς; ὀδικήσαντες; κομισώμεθα βραβεῖον πονηρὸν
 καὶ πολέμιον τοῦ καλοῦ τοῦδε προυδάσματος; Ὅμως
 ἡμεῖς κατ' ἐκείνους, οἱ τὴν Ἰνδῶν καὶ Περσῶν
 μεταφέροντες γνώμην, καὶ γλώσσαν ἐς τήνδε τὴν
 ἡμετέραν ἀκοὴν καὶ φωνὴν, ἀνέγκλητοι μένουσι·
 τὸν αὐτὸν γε τρόπον καὶ ἡμεῖς ἀλλόφυλον βόξαν
 διαλευκαίνοντες, καὶ πρὸς σαφαστέραν διαπορθμαί-
 οντες ἀκοὴν, λήσομεν πάντως ἀνέγκλητοι μέλαινα-
 τας, παρ' ὅσοι τε τῶν ἰλλογιμῶν εἰσὶ, καὶ ὧν ἡκί-
 στα φθόνος ἐπεδρεύων τινάτται καὶ κυκὰ τὴν γνώ-
 μην. Κάππειτα καὶ πλείους, οἶμαι, ἀπὸ τῶν φθονη-
 σόντων ἔσονται, οἷς χρειώδεις τὸ πρῶγμα φανείται·
 ὧν δὲ τὰ βέλτεστα προθύμως συνευχομένων ἡμῖν,
 ἡμῖν μὲν εἴη τοῦ ἔργου μισθὸν τινα διδοῦς ὁ θεός·
 τοῖς δὲ βασκανοῖς αὐταῖς βασκαναῖς κακαῖς κακῶς
 συναπέλλυσθαι.

opiniones, et sæpenumero judicio nostræ gentis
 privatas, ac veluti transfigurare in degenerantes
 variosque colores, haud secus atque Pharius ille
 Proteus. Non enim juxta eandem sententiam
 omnes eis utuntur, sed ut singuli opinionem sor-
 titi sunt aut perspicientiam: hi quidem accedunt
 integram ac sinceram afferentes judicium, alii vero
 admodum flagitiosum, quippe quod circa consen-
 tanea et opportuna insano studio errat; nonnulli
 porro semivitiösus et in utramque partem vergens.
 Nec quis eorum, qui hoc vel illi modo affecti
 sunt, timorem perperam et inconcinne respondeat,
 et nos aspergat crimine atroci injuria improbæ
 opinionis, et postea linguæ sibi multa arrogantes,
 ignobiles, petulcæ, et ad maleficium propensæ nos
 timore sinistro apud vulgus onerent; et nos nullo
 scelere polluti præmium infaustum et hostile repor-
 temus hujus honesti et egregii studii. Nihilominus
 cum illis qui Indorum et Persarum in hunc nostrum
 auditum et sermonem transferunt sententiam, hi
 inculpati manent: hunc in modum et nos propter
 alienigenam gloriam candescentes, et ad dilucidior-
 em auditum trajicientes, latebimus omnino incul-
 pati manentes, apud eos qui sunt e numero corda-
 torum elegantiumque hominum, et quorum nulla-
 tenus invidia præsidens concutit et agitat mentem.
 Postea etiam plures, ut opinor, semper æmulato-
 res erunt, quibus perutilis hæc res videbitur.
 Quibus certe optima prompto alacrique animo
 nobis optantibus, nobis quidem Deus hujus operis
 quandam dederit mercedem: sed obtreclatori-
 bus, ut cum ipsis malis obtreclationibus male per-
 eant.

Ἔσται δ' ἡμῖν τὸ τῆς ἐξηγήσεως, οὐ πρὸς ἀτε-
λεστέρους μόνον γενόμενον, ἀλλ' ἤδη καὶ πρὸς ἀτε-
λεστέρους τὴν γνῶσιν. Οἱ μὲν γὰρ τῶδε τῷ μέρει
συνέσονται, οἱ δὲ τῶδε, οἱ δὲ ἑκατέροις, ὡς δύναμις
ἐκίστη καὶ βούλησις. Περὶ μὲν τοῖς ψυχῆς δ' τι
διέξεισι, καὶ τίσι μὲν συνωδὰ φθέγγεται τῶν πάλαι
σοφῶν, τίσι δ' ἀπέδοντα· καὶ τί μὲν οὗτος τὴν
φαντασίαν εἶναι φησι, τί δὲ ἀκείνων ἕκαστος, καὶ
ὅπη τοῦ σώματος τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς ἰστέ
τὸν τρίποδα, δείκνυσι μὲν καὶ αὐτὸς πρὸς τὴν φιλό-

Erit autem a nobis hæc explanatio non tantum
in perfectiorum gratiam facta, sed jam propter
intelligentiam eorum qui sunt minus idonei. Hi
quidem hæc in parte versabuntur, alii in alia,
nonnulli autem in utraque, prout facultas et vol-
untas unicuique fuerit. Quæcunque porro de
animo commemorat, cum quibusdam priscis sa-
pientibus consentanea enumerat, cum quibusdam
dissona discrepantiæque. Et quidnam proprie phan-
tasiam esse ille dicat, quid vero eorum unusquis-
que: et in qua corporis parte, ejus quæ in somno
est vaticinationis, statuât tripodem seu cortinam
edendis oraculis idoneam, demonstrat quidem

σοφον καὶ διδάσκαλον Ἰππατίαν, ὅτι πολλὰ τῶν μῆ-
τω φιλοσοφηθέντων Ἑλλῆσι προκεχειρίσται. Δῆλον
δ' οὖν καὶ ἡμεῖς κατ' αὐτὴν γε ποιησόμεθα τὴν ἐξη-
γησιν· ἐπισημανόμεθα γὰρ ἕκαστα κατὰ χώρων
ἐκείτων γενόμενοι. Σὺ δ' ὅπερ μὲν τῶν εὐ καὶ κατὰ
γνώμην ἔχόντων χάριτας ἀπὸ γνώμης καὶ γλώττης
ἀποδιδούς μὴ κατόκνευθεψ' ὅπερ δὲ τῶν ἄλλως ἔχόν-
των λαμπρὰν ἡμῖν τὴν μέμψιν. Τῶν μὲν γὰρ αὐτὸς
χορηγός, τῶν δ' ἡμεῖς αἵτιοι.

ipsemet ad sapientiæ studiosam et magistram
Hypatiam, quod multa eorum quæ inter philoso-
phandum excogitata eorum a Græcis fuerant,
exposita traditaque essent. Conspicuum igitur
etiam nos faciemus in ipsa explanatione. Ad hæc
efficiemus ut singula innotescant et illustrentur,
in singulorum statione degentes. Tu autem pro his
quæ apposite et ex tui animi sententia constituta
sunt, gratias animo et lingua reddere coram Deo
ne torpescas: sed pro iis quæ aliter se habent,
luculentam nobis expostulationem facito. Horum
enim ipse dux, princeps et choragus est: in his
autem nos culpandi sumus.

ΑΡΧΗ ΕΡΜΗΝΕΙΑΣ.

PLC. 130*. *Et dicitur ὕπνοι.* Ὅσπερ τὰ τῶν βασι-
λέων κειμήλια, καὶ ἐκόσα ἀνθρώποις ἱερὰ τε καὶ τί-
μιον, ὑπὸ παραπετάσμασιν ἄλλα ἄλλοις καλύπτονται,
ἵνα μήτε δήμοις ἀνοσίσις προκείμενα κινδηλεύηται,
μήτε περιφρονῆται· διὰ γὰρ τῆς χορηγίας ἀπονόν
τε καὶ πρόχειρον· οὕτω καὶ ὅσα καθιέδουσι τοῖς ἀν-
θρώποις ὁρῶνται, ἐπεὶ θειοτέρα, φησί, καὶ προγνω-
στικὴ τίς ἐστιν ὄψις, τοῦ φανταστικοῦ πνεύματος
τῆς ψυχῆς τῆνικαῦτα καθαρωτέρου καθισταμένου,
ἐκ τὸ ἀπῆλλάχθαι πως τῶν σωματικῶν τε καὶ ὑλι-
κῶν θορύβων, ἀνιγματοδῶς πως καὶ ταῦτα, καὶ
ὡσπερ ὑπὸ παραπετάσματι δίδονται τοῖς ἀνθρώποις.

Διὸ σοφὸν αὐτῶν φησι καὶ τὸ μὴ σαφές· βεβαίῃ
δὲ τοῦτο καὶ διὰ τῶν τοῦ Ἡσιόδου ἐπῶν. *Ἐκρυ-
ψαν γὰρ, φησιν, οἱ θεοὶ τοῖς ἀνθρώποις τὴν
ἀπορον βίον, καὶ πάντων καλῶν ἰδίωτα θεοὶ
προπάροισεν ἔθηκα.* Τὸ δὲ ἀπόνως τυγχάνειν τῶν
ἀγαθῶν ὄρων εἶναι φησι θεῶν. Διδόσθαι δὲ τοῦτο
μὴ πάνυ πολλοῖς τίσειν, ὅτι μὴ σφόδρα ὀλίγοις· οἷον
σοφία μὲν πόνων χωρὶς ἐθραβεύθη τῷ Σολομῶντι·
Σαμφῶν δὲ ἡ τοῦ σώματος ἀνυπέριθτος ἰσχὺς τε
καὶ ῥώμη· καὶ αὖ, ὡς Ἑλλῆνες πείθουσι λόγοι, σο-
φία τις οὐ πάνυ τοι ἀγενηῆς ἔχε παρὰ τῆς ἀνω
προνοίας καὶ Αἰσώπῳ τῷ Φρυγί, καὶ πρό γε τού-

INCIPIE EXPLANATIO.

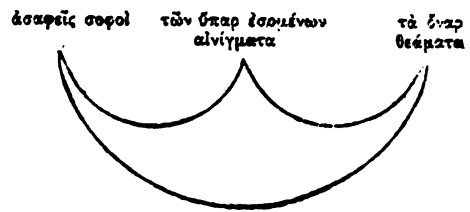
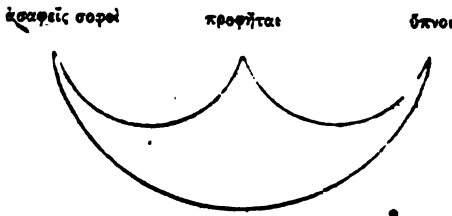
Quod si somni sunt fatidici. Quemadmodum
regum pretiosa munera, quæ propter valorem
majoreve delicias reponuntur et asservantur, et
quæcunque apud homines sacra, augusta et magni-
facienda sunt, sub tapetis et aulæis alia aliis
teguntur, ne profanæ ignaræque multitudini pro-
posita corrumpantur et adulterentur, neque flocci-
siant: nam propter sumptus, id facile et in promptu
positum est: ita quæcunque ab hominibus somno
sepultis cernuntur, quandoquidem divinior ac
præsciens quidam aspectus denunciat, tunc phan-
tastico animæ spiritu puriore pacato, propterea
quod solutus est quocummodo corporeis atque
materialibus crassisque tumultibus, ænigmatica et

obscure quadam ratione etiam ista, tanquam sub
velis, hominibus conceduntur. Eam ob rem sapiens
et industrius est in ipsis (ut aiunt) etiam id quod
non apertum est. Istud porro versibus Hesio-
di confirmatur. *Occultarunt siquidem (ait ipse)
dii hominibus lenem et facilem vitam, et ante omnia
bona sudorem dii collocarunt.* Illud autem, nempe
citra laborem bonorum compotem esse, mu-
nus divinum asserit esse; verum id non admo-
dum multis concedi, imo valde paucis: veluti sa-
pientia sine labore Solomoni pro præmio distributa
est; Sampsoni vero corporis insuperabilis fortitudo
roburque; ac rursum, ut liberales Græcorum disci-
plinæ tradunt et suadent, sapientia quædam non

* Paginæ sunt editionis Synesii Petavianæ, quas in nostra numeris grandioribus expressimus. Edit.

του Ήιδῶ τε καὶ Ὀμήρω. Τὸ δὲ προφήτας εἶναι τοὺς ὕπνους, καὶ τὰ ὕναρ θεάματα σκυώδεις τινὰς εἰκασίας τῶν ἐσομένων, οὕτω τοι βέλαιόν τε καὶ ἀναντιρρήτων ἤγηται ὁ σοφὸς οὗτος Συνέσιος, ὥστε καὶ εὐθύ· ἐκ προοιμίῳ ἀποδεικτικῶς τισι χρῆσθαι συλλογισμῶν βούλεται μὲν, διὰ δὲ μὴ καὶ τοὺς πλείστους ἔχειν αἰρεσιώτας πρὸς τοῦτο, τῷ συναπτικῷ τε καὶ οἰονεὶ διστατικῷ ἐνδέσμῳ κολάζει τὸ εὐθαδὲς τοῦ τολμημάτος, μονονουχί λέγων, ὡς Εἰ ταυτὰ δογματίζεις ἔμοι, ὅστις ποτὲ εἴ ὁ τῷ συγρίμματι τῷδε ἐντυγχάνων, καὶ δέχη ὡς οἱ τε

ὕπνοι προφήται εἰσι, καὶ τὰ ὕναρ θεάματα μελλόντων παρέχουσι πρόγνωσιν, εἰδέναι σε χρὴ καὶ ἐξ ἀνάγκης ἐπόμενον, ὅτι σοφοὶ μὲν εἰσιν οἱ ὕπνοι, σαφεῖς δὲ οὐκ ἀν δήπου· καὶ ἐντεῦθεν συμπεραίνεται καὶ τὸ μὴ σαφὲς εἶναι σοφόν, ἐναντία λέγων τῷ Εὐριπίδῃ· ἐκεῖνος γὰρ ἐν τῷ τοῦ Ὀρέστου δράματι παράγει Μενέλαον λέγοντα, Σοφὸν τὸ σαφές, οὐ τὸ μὴ σαφές. Ἐσχημάτισεν οὖν τὸ προοίμιον, δι' ἣν ἔφαμεν αἰτίαν εἰς τύπον συλλογισμοῦ ὑποθετικοῦ.

PLA 131. *Βίον.* Τὸν ἄπυλόν φησιν ἐνταῦθα. *Τῶν μεγίστων.* Ἀγαθῶν. *Τῷ γνωστικῷ.* Τῇ λογικῇ δυνάμει τῆς ψυχῆς. *Τὸ γινώσκειν.* Οὐ γὰρ θυραθεν δεῖται ταύτης, ἀλλ' αὐτὴ ἐστὶ γνώσις. *Ἀνθρώπων.* Βοήθημα εἰς τὸ προορᾶν. *Ὁ γὰρ πολὺς.* Ὁ ἀγοραῖος ἔχλος. *Τὸ παρὸν.* Τὸ ἐνεστώς. *Τοῦ μήπω.* Τοῦ μέλλοντος. *Γεγομένου.* Μετὰ ἀμφιβολίας. *Τῶν παρελλήνων.* Τῶν ὄλων Ἑλλήνων, ὅσοι κατὰ τῆς Τροίας ἐστράτευσαν.

B *Πρὸ τ' ἔδρα.* Τὰ παρελθόντα. *Καὶ Ὀμήρω.* Λέγει γὰρ ἔκκενος, ὅτι κατ' γενεῆ πρότερος ὁ Ζεὺς. *Συρταλταῖν.* Συντρέχειν. *Ἐπεὶ τό.* Ἐν τούτῳ γὰρ ἔφησεν ἀνωτέρω διαφέρειν θεὸν τε ἀνθρώπου, καὶ ἀνύρωπον θηρίου. *Ἐπῶν.* Ὀμηρικῶν καὶ αὐτῶν. *Φορτικῶς.* Τοῦτ' ἐστὶν ἰδιωτικῶς· καὶ παχέως καὶ ἀμαθῶς. *Κατ' αὐτήν.* Τὴν ποιήσιν.

admodum ignobilis accessit a suprema caelestique providentia Aesopo Phrygio, et ante hunc Hesiodo, necnon Homero. At somnos prophetas esse, et C spectra per quietem visa futurorum umbratiles quasdam similitudines, usque adeo firmum et sanctum, cuique nihil ex adverso opponi queat, arbitratur sapiens et industrius ille Synesius, ut statim a primordio demonstrativis quibusdam uti syllogismis velit; sed quia in hoc non multos habet sectatores, conjunctivo ac veluti separativo vinculo subigit ac temperat morositatem et contumaciam temeritatis, propemodum dicens: Quod si mihi in istis dogmatis assentiris, quisquis commercium habes cum hoc commentario, atque etiam admittis somnos prophetas et vaticiniorum interpretes esse, et quae inter dormiendum cernuntur futurorum praesentiam exhibere: te quoque nosse opera pretium est ex necessitate id quod consequens, nimirum sapientes et industrius esse somnos, non utique dilucidos et apertos. Et hinc concludit, id quod minime conspicuum et obvium est, ingeniosum ac sapiens esse: Euripidi contradicens. Ille siquidem in Orestis fabula introducit Menelaum dicentem: *Id quod solers et argutum est, planum ac perspicuum esse, non autem quod obscurum.* Ergo formavit ac tenuit proaemium iuxta id

quod diximus argumentum in formulam syllogismi hypothetici. *Vitam.* Hic laboris expertem dicit. *Maxima.* Bona. *Cognoscendi virtute.* Hoc est rationali potentia animae. *Ad cognoscendum.* Non enim extrinsecus hanc desiderat, sed ipsamet cognitio est. *Homini.* Adjumentum ad perspicendum. *Homo quippe vulgaris.* Sordida turba. *Quod adest.* Instans, et quod ante pedes est videt. *Nondum evenit.* Futurum. *Conjectura.* Cum ambiguitate. *Graecorum omnium.* Universorum, quicumque in expeditionem Trojanam exiverunt. *Quae fuerunt.* Quae transierunt et elapsa sunt. *Et apud Homerum.* Inquit enim ille Jovem, quoad generationem, priorem et antiquiorem fuisse. *Pertinere.* Convenire. *Quandoquidem.* In hoc enim prius dixit Deum ab homine distingui, et hominem a bellua. *Versibus.* Ipsis Homericis. *Insolenter.* Hoc est, privato iudicio, crasse et imperito. *In ea.* Poesi.

Φιλοσοφίας. Καλῶς τοῦτο εἰρηκεῖ. Καὶ γὰρ οἱ ἄλλοι φιλόσοφοι ὄντες, ἔλαθον ποιηταὶ παρὰ πάντων καλούμενοι. Τοῖς γὰρ ἰατροῖς παραπλήσια δρωῦντες καὶ αὐτοὶ, ἐαυτῶν φιλοσοφίας εἰς μύθους καὶ μέτρα καὶ μέλος ψυχαγωγούντα καταθέμενοι, τῆς ἐκείθεν ὠφελείας οὕτως τὸ πικρὸν συνεκάλυψαν· καθάπερ καὶ ἰατρῶν παῖδες τὴν τῶν λυσιστελοῦντων φαρμάκων ἀγρίαν μέλιτι κεραννύντες, πολλάκις συγχρύπτουσιν· ὡς εἶναι λοιπὸν συνετὰ μὲν τοῖς σοφοῖς, τοῖς δὲ βεβήλοις δημοτερπῆ μὲν, ἀσύνητα δὲ. Εἰς οὐδὲν γὰρ ἕτερον ἐκλαμβάνουσι τὸν Δία ἢ εἰς νοῦν προσβύτατον καὶ ἀρχαιότατον, κἀνταῦθεν καὶ σοφώτατον· ὡσπερ καὶ τὴν Ἀθηνᾶν εἰς τὴν φρήνησιν, ἣν καὶ τῆς ἐκ τοῦ Διὸς κεφαλῆς γενέσθαι φασιν. Ἀκολούθως οὖν καὶ ὁ σοφὸς οὗτος Συνέσιος ἐνταῦθ' εἰς νοῦν μὲν ἐκλαμβάνει τὸν Δία·

Ἡ νοῦς. Νόος, νοεράς οὐσίας.

Ταύτη. Οὕτως, κατὰ τοιοῦτον τὴν τρόπον.

Προσπερονᾶ. Οὕτω τοι ἀρεσιώτης τοῦ Πλάτωνος ἔστιν ὁ παρῶν οὗτος Συνέσιος, καὶ οὕτω τῆς ἐκείνου

Philosophiæ. Apposite istud dixit. Siquidem poetæ philosophi cum essent, latenter quod poetæ ab omnibus appellati sunt. Ipsi namque consimilia medicis facientes eorum philosophiam in fabulas, versus et modulationem ad animarum solatium litteris prodentes, eamque philosophandi rationem memoriæ mandantes, illius quæ inde procedit utilitatis ita amarulentam difficultatem obtexerunt, quemadmodum medicorum filii fructuosorum pharmacorum acerbiter et molestiam inelle temperantes crebro abscondunt: ut sapientibus reliquum sit solertes quidem et industrios esse, profanis vero ea supersint quæ plebi hilaritatem et oblectationem afferant, cæterum intelligentiæ et reconditæ perspicacitatis expertia sunt. Nam in nullum alium sensum interpretantur Jovem, quam ad mentem natam maximam et antiquissimam, ac proinde sapientissimam: veluti Minervam ad prudentiam, quam etiam e Jovis cerebro natam perhibent. Consentanea igitur ratione sapiens ille Synesius hic ad mentem et intelligentiam refert Jovem: et ad fortitudinem ipsius sapientiam. Quod autem ætate prior sit, ad antiquitatem, per quam sapientia iis qui illam assecuti sunt suppetit, ut permulta alia. Dixit porro Anaxagoras mentem esse quæ omnia gubernat, et omnium bonorum causa est: ut inde demonstrat, quod et ille antiquiorem esse, et hujus universi mentem opinatur.

Quam animos. Mentem, substantias et naturas intellectuales.

Hac ratione. Hunc in modum.

γλώττης ἐξηρηται, ὥστε οὐ μόνον τῶν ἐκείνου δοξῶν τὰς πλείους εἰς ἄκρον ἐξεμελέτησεν, ὡς προϊόντες δεξόμενοι, ἀλλὰ καὶ αὐταῖς πολλαχοῦ κέχρηται ταῖς ἐκείνου λέξεσι.

Καὶ τὴν *προσπερονᾶ* δὲ ἐκ τοῦ Πλάτωνος περιελάθει. Φησὶ γὰρ ἐκείνος ἐν τῷ Φαίδωμῳ, ὅτι ἐκάστη ἡδονὴ καὶ λύπη, ὡσπερ ἦλον ἔχουσα προσηλοὶ τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ σῶμα, καὶ προσπερονᾶ, καὶ ποιεῖ σωματοειδῆ, δεξάζουσαν ταῦτα εἶναι ἀληθῆ, ἄπερ ἂν καὶ τὸ σῶμα φῆ.

Προσπερονᾶ. Προσηλοὶ καὶ συγκολλᾶ.

Τῷ κατ' ἀλήτην. Τοῦτ' ἔστι, τῷ κατὰ ἰσχυρὸν ὑπερφίρειν τῶν ἄλλων.

Ἀνακλμπεται. Συνάγεται, ἀνέρχεται, ὡς ἐπὶ κύκλου συμπεραίνεται.

Ἵτι. Διότι.

Ἀῦται *μέτρ.* Ταῦτα εἶπεν ἀποδείξει εἶναι, ἡγουν τὸ τὴν γνώσιν καὶ τὴν σοφίαν δύνασθαι προορᾶν τὰ ἐσόμενα, καὶ τὴν μαντείαν πραγματεύεσθαι περὶ ταῦτα.

Εἰ δὲ σηματοῖται. Ἑλλην καὶ οὗτος τῇ δόξῃ ὢν, τὰ αὐτὰ ἐκείνοις διέξεισι, καὶ φησὶν εἶναι τὸν κόσμον ἔμφυχον, καὶ λοιπὸν, ὡσπερ, φησὶν, ἕκαστον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ ζῶων σύγκεται ἐκ μερῶν καὶ μελῶν, ἃ δὴ κοινωνίαν καὶ συγγένειαν ἔχουσι πρὸς ἄλληλα· οὕτω καὶ ὁ κόσμος ὁ ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν μεταξὺ συνιστάμενος, ζῶων ἔμφυχον ὢν,

Annectit, vel affigit. Sic utique obfirmatus Platonis sectator est hic noster Synesius, et ita ab ejus lingua pendet, ut non modo complures ejus opinioniones usque ad apicem et sublimitatem meditando consecutus sit, quemadmodum in ipso progressu enarrabimus, verum etiam ipsasmet illius dictiones passim adhibuerit.

Et illud *annectit* e Platone assumpsit. Ait enim in Phædone, quamcunque voluptatem et ægritudinem veluti clavum habere, quo animum corpori affigat et annectat, corpulentumque efficiat, quippe qui ea vera esse arbitrat, quæ corpus dixerit.

Affigit. Seu in suum viam recipit, et conglutinat.

Virium præstantiæ. Id est, propterea quod viribus aliis præstantior sit.

Reflectitur. Simul adducitur, redit, et tanquam in circulo concluditur.

Hæc quidem argumenta sunt. Ea argumenta inquit demonstrationes esse, quod scilicet cognitio et sapientia possit eventura prospicere, et vaticinandi artificium philosophandi circa eas res occipitur.

Quod si omnia quidem omnia ex parte quidpiam portendant. Græcus cum sit opinione, ea quæ ipsi sentiunt commemorat: mundum sua natura esse animatum, et quod reliquum est. Quemadmodum, ait, unumquodque animalium in mundo compositum est ex partibus et membris, quæ certo societatem et cognationem mutuam inter se habent: sic et mundus e cælo ac terra rebusque interjectis constans, animal cum sit vitæ particeps,

τὰ ὁμοία πάσχει καὶ ποιεῖ ἑκάστῳ ζῶντι, καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ συγγένειαν καὶ ἀδελφότητα ἔχοντα πρὸς ἀλλήλα, σημαίνουσι περὶ μελλόντων δι' ἀλλήλων ἅπαντα, τὰ μὲν μέλλον, τὰ δ' ἦν. Ἔτι προῶν, βιβλίῳ μὲν εἰκάζει τὸν κόσμον, γράμμασι δὲ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα μέρη, ζῶα λέγουσιν καὶ φυτὰ, καὶ ἀέρα καὶ ὕδωρ, καὶ λίθους, καὶ τάλλα πάντα. Ὅσπερ οὖν τὰ ἐν τοῖς βιβλίοις γράμματα, διαφόρων γλωσσῶν ἦντα, τὰ μὲν ἀναγινώσκουσιν οἱ τῶν Αἰγυπτίων σοφοί, τὰ δὲ οἱ τῶν Ἑλλήνων· καὶ οἱ μὲν ἦσαν καὶ ἀτελῶς ἔτι, ὡσπερ τὰ βρέφη ἀναγινώσκουσιν, ἢ κατὰ συλλαβὰς, ἢ ἀθρόον, ἦτε ὁμοῦ τὴν λέξιν· οἱ δὲ ὁμοῦ ἀναγινώσκουσι τὸν λόγον. Ἔστι δὲ λόγος μὲν ὅλη πρότασις, ἐξ ὀνόματος καὶ ῥήματος τὸ ἔσχατον συγκαίμενος, ὄνομα, Σωκράτης περιπατεῖ. Δηλοῦν γὰρ ἔνοιαν ἢ ἀληθεύουσιν ἢ ψευδομένην. Λέξις δὲ ἔσται μέρος λόγου, ὄνομα, Σωκράτης· ὅπερ οὐ δηλοῦν οὐτε ἀλήθειαν οὐτε ψεῦδος· συλλαβὴ δὲ ἔσται μέρος λέξεως, ὄνομα ἐκ τοῦ Σωκράτους μόνον τὸ Σω, ὅπερ αὐδὲν σημαίνει. Ὁθως οὖν, φησὶ, καὶ οἱ σοφοί προφητῆται καὶ μάντιες ἀναγινώσκοντες τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πρᾶγματα, προορῶσι τὸ μέλλον· οἱ μὲν ἐκ τῶν ἀστέρων, ἢ τῶν μενόντων ἐν τῇ ἀπλανεῖ σφαίρᾳ, ἢ τῶν πυρῶν τῶν ἐν τῷ ἀέρι διατετόντων, καὶ οὐ κυρίως εἶσιν ἀστρα, ἀλλὰ δοκοῦσιν ὁμοῦ ἀστρα, καὶ αὐτὰ ὁμωνύμως καλεῖν νῦν· περὶ δὲ ἡλίου, καὶ σελήνης, καὶ τῶν πλανημένων, καὶ ἔτι

περὶ κομητῶν οὐκ εἰρήκει, ὅτι καὶ ἐξ αὐτῶν ὄρωσιν· τὸ μέλλον οἱ σοφοί, ἢ ὡς ὁμολογουμένου τοῖς ἁπασιν ὅτι δηλοῦσιν, ἢ ὅτι ἠρκέσθη τὰ γειτονοῦντα εἰπεῖν, καὶ νομίσας ὄθλον εἶναι ἐκ τούτων, ὅτι κακάτινα συνωπικουόνται. Οἱ μὲν οὖν, φησὶν, ἐκ τῶν ἀστέρων προορῶσι τὸ μέλλον· οἱ δὲ ἐκ τῶν σπλάγγων τῶν ἀνατεμενομένων σφαγίων, ὃ δὴ θυτική καὶ ἐντομομορφή λέγεται πρόγνωσις. Οὐ πάσι δὲ τοῖς σπλάγγωνος οἱ μάντιες ἐχρῶντο πρὸς δὴλωσιν τῶν ἐσημένων, ἀλλὰ τῷ ἥπατι μόνον· σπλάγγνα δὲ εἰσὶν ἑπτὰ, καρδία, ἦπαρ, σπλήν, στύμαχος, πτυμῶν, καὶ νεφροὶ δύο.

Εἰ δὲ σημαίνει. Διήλωσιν δίδωσι.

ΡΑ. 132. *Γράμματα. Οὐράνια, ἀέρια, ἐπίγεια. Θαλάσσια.*

Φῶσι. Ὁ ἐν τῇ φύσει τῶν ὄντων διὰ πείρας ἀναγούσιν.

Ἄλιος. Σοφός.

Τὰ πειρά. Ταῦτα ἐν τῷ στοιχειακῷ περὶ φέρονται, ἐνθα ὡσπερ μεταχμίον ἔστιν ἀέρος καὶ αἰθέρος.

Ἐν ὀριθῶν. Ταῦτα μὲν ἰδίως εἰσὶ τῶν ὀριθῶσκόπων θεωρήματα· ἄλλοι δὲ διὰ συμβόλων προορῶσι τιμὴν καὶ σημειώσεων, ὡν αὐτοὶ καθ' αὐτοῦ ἐκ πείρας ἐσημείωσαντο· λέγουσιν δὲ παλμοῦς ὀφθαλμῶν ἢ καρδίας, ἢ ἄλλου τοῦ μέρους καὶ μέλους, ἢ ῥινός γαργαλισμοῦ, ἢ τιμῶν ἐντυχίας

similia cuiuslibet animanti patitur et facit : et partes ipsius affinitatem et fraternam concordiam inter se habentes expriment atque portendunt omnia mutuae concordiae eventura, quaedam magis, quaedam minus. Deinceps progrediens, libro quidem mundum comparat, litteris omnes ipsius partes, animalia dico et plantas, aërem et aquam, saxa et reliqua omnia. Quemadmodum igitur in libris litterarum sunt diversarum linguarum, et has quidam agnoscunt ac pronuntiant Ægyptiorum, illas vero Græcorum sapientes : hi quidem minus et adhuc imperfecte, haud secus atque infantes legunt, aut per syllabas, aut confertim, vel dictionem simul, alii autem recitant orationem. Est autem oratio integra propositio ex nomine et verbo summatim constans, veluti, Socrates ambulat. Constat enim animi conceptionem et sensum aut veracem aut mendacem esse. Sed dictio pars est orationis, ut, Socrates, quod quidem nomen nec verum nec falsum declarat. Est autem syllaba pars dictionis, sicuti ex hac voce Socrates duntaxat So, quod quidem nihil significat. Sic igitur, inquit, etiam sapientes, prophetæ et augures animo perlustrantes ea quæ in mundo continentur, tanquam ex aliqua specula id quod futurum et eventurum est prospiciunt, hi quidem ex astris, aut ex his sideribus ac stellis quæ fixæ inanis in sphaera globoque cœlesti, aut ex flammis in aere in cantibus quæ proprie non sunt astra, nihilominus astra videntur, et ipsa communi nomine modo nuncupantur. De sole autem et luna ac cæcæis errantibus, et

præterea de cometis nec locutus est, quia ex ipsis vident futurum sapientes, vel quod exploratum sit omnibus qui illud indicant, aut quod in his acquievit is qui propinqua dixit, vel putavit ex illis manifestum esse, quod etiam ea subintelliguntur. Quocirca ii (ut aiunt) et stellis præsignant futurum, illi autem e visceribus victimarum mactatarum, quæ quidem haruspicina, et e sistris immolatæ hostiarum sectis divinationis appellatur. Sed non omnibus intestinis haruspices utebantur ad explanationem futurorum, sed solo hepate. Viscera porro sunt septem, cor; jecur, splen, stomachus, pulmo, duo renes.

Portendunt. Manifestant, tradunt.

Et sunt ea veluti multiplicia elementa. Cœlestia aerea, terrestria, et marina:

Natura duce edoctus est. Qui, in natura rerum per experientiam legit.

Alius. Sapiens.

Flammæcorum. Ista in igni elementalibus apparent, ubi veluti quædam intercapodo est aeris et ætheris.

In alitum clangoribus. Iste quidem speculationes sunt eorum qui ex avium garritu, volatu aut pastu futura prædicunt. Alii vero per quædam symbola et animadversiones prævident, quas ipsi per se experientia duce adnotarunt, tremores ac palpitationes oculorum dico, vel cordis, aut alius partis aut membri, vel nasi titillationes, aut nonnullorum congressus inau picatos in via, quem malum vulgares occursum vocant, aut quamdam præter-

δυσωμνίστους καθ' ὄδον, ὃ καὶ κακῶν οἱ κοινοὶ φασὶ ἄκατέροις καὶ παλαιοὶ καὶ νέοι. Ὡσπερ οὖν τοῖς συνάντημα· ἢ τίνα ἐκ τοῦ παρήκοντος; λαληθείσαν φωνήν, ὥσπερ συνεπεπτώκει ποτὲ καὶ Παῦλον τῷ Αἰμυλίῳ, τῷ ἐκ Ῥωμαίων ἀποσταλέντι στρατηγῷ εἰς ἀντίπαλον μάχην τοῦ Περσέως; τοῦ τῶν Μακεδόνων βασιλέως. Μέλλοντα γὰρ ἐξίεναι, φασὶν ἀσπασζόμενον τὸ θυγάτριον εὐρύνει αὐτὸ δεδακρυμένον, καὶ τὴν αἰτίαν τῆς λύπης ἀκηκοῖναι παρ' αὐτοῦ, Ὅτι, φησὶ, ὁ Περσεὺς ἐτεθνήκει. Ἦν δὲ ὁ Περσεὺς ἦν ἔφασκε, κυνίδιον σὺντροφον τῷ θυγατρὶ· τὸν δὲ, Ἀγροῆ τύχῃ, φάναι, ὦ θυγάτερ, καὶ δέχεσθαι τὸν οἰωνόν· ταῦτα διέβησιν ἐν τοῖς περὶ μαντικῆς ὁ σοφὸς Κικέρων.

Κυλούμενα. Παρὰ τῶν πολλῶν.

Συγκύρσεις. Συντυχίαι, συναγῆματα, ἐπ' ἄλλω μὲν πράγματι γινόμεναι, ἐπ' ἄλλω δὲ ἀποβαίνουσαι.

Ἀσασί. Ἀλλήλοις ἀλλήλων.

Ὡσ' εἰ σοφία. Θέλων ἐναργέστερον εἶπε δεῖξαι τὴν τῶν μερῶν τοῦ κόσμου κοινωνίαν πρὸς ἄλληλα καὶ συγγένειαν, φησὶν, ὅτι, εἰ καὶ τοῖς θρυσὶν ἐνῆν σοφία τις, ὥσπερ τοῖς ἀνθρώποις ἔνεστι, τέχνην ἂν καὶ οἱ θρυσὶν ἐξ ἀνθρώπων συνεστήσαντο, ὥσπερ καὶ οἱ ἀνθρώποι ἐκ τῶν ὀρνίθων συνεστήσαντο τέχνην μάντικὴν, ἣν καλοῦσιν οἰωνοστικὴν καὶ ὀρνιθοσκοπικὴν. Καὶ γὰρ ὥσπερ θρυσὶν εἰ εἰσὶν ἐξ ἀρχῆς ἀφ' οὗ συνέστη τόδε τὸ πᾶν μέχρι νῦν, οὕτω καὶ οἱ ἀνθρώποι· αἰεὶ εἰσὶν ἑκάτεροι

ἑκατέροις καὶ παλαιοὶ καὶ νέοι. Ὡσπερ οὖν τοῖς ἀνθρώποις οἱ θρυσὶν πρὸς τὰς μαντείας εἰσὶ δεξιοὶ τε καὶ ἐπιτήδαιοι πρὸς μαντικὴν, οὕτως ἦσαν ἂν καὶ τοῖς θρυσὶν οἱ ἀνθρώποι κατὰ τὸ ἀντιστροφον δεξιοὶ καὶ ἐπιτήδαιοι πρὸς μαντικὴν, εἰ σοφία καὶ τοῖς θρυσὶν ἐνῆν. Ἀναγκαῖον γὰρ ἦν τὰ μέρη τοῦ κόσμου κοινωνεῖν ἀλλήλοις, ἅτε ἐνὸς τινος ζώου μέλη τυγχάνοντα, καὶ διὰ τοῦτο συμπάθειαν ἔχοντα πρὸς ἄλληλα, καὶ ὅσον εἰπεῖν σύμψυνοιαν. Ταῦτα λέγων ὥσπερ ἀναλαμβάνει ἑαυτὸν, καὶ διαπαρίττει καὶ οἰνεὶ ἐρωτᾷ ἑαυτὸν λέγων, Μήποτε αἱ μάγων εὐγγες αὐταὶ εἰσι; Καὶ γὰρ ὁ σοφὸς ὁ εἰδὼς τὴν ἀλλήλων τούτων συγγένειαν, ὁρῶν ὅτι θέλεται παρ' ἀλλήλων ἄλληλα, καὶ δῆλωσιν λαμβάνει παρ' ἀλλήλων ἄλληλα, εἰλεκε ἄλλο δι' ἄλλου· ὅσον ὥσπερ διὰ τῆς μαγνίτιδος τὸν σίδηρον, οὕτω καὶ διὰ τῆσδε ἢ τῆσδε τῆς ὕλης, καὶ τοῦδε τοῦ σχήματος, καὶ τῆσδε τῆς φωνῆς, τόδε ἢ τόδε, ὡς εἰρήσεται προοιούσιν ἡμῖν ἐκδηλότερον. Οὐ μόνον γὰρ δένδρα δένδρεσι θέλεται, καθάπερ φοίνικι φοίνιξ, καὶ βοτάναι βοτάναις, καὶ ζῶα ζώοις, ἀλλὰ καὶ σκοροδῶν ὁ δεινα ἰχθύς, καὶ ἄλλα ἄλλοις, καὶ τό γε θαυμασιώτερον, δαίμονες ἐξ ἀέρος καὶ γῆς θέλγονται τοῖσδε τοῖς λίθοις, ἢ τοῖσδε ταῖς βοτάναις, ἢ τοῖσδε ταῖς φωναῖς, ἢ τοῖσδε τοῖς σχήμασιν, ἃ καὶ χαρακτήρας καλοῦσιν· οἶμαι δὲ ταῦτα παρὰ Χαλδαίων καὶ Αἰγυπτίων ἀρχῆθεν εὐρῆσθαι ἕκαστον ἐκάστῳ δαίμονι γνωριστικὸν σημεῖον. Τὴν δὲ εὐγγά φασιν θρυσὸν

neæ ad rerum futurarum præscientiam, sic essent etiam avibus homines per reciprocaionem et vice versa apti et idonei ad divinationem, si sapientia etiam avibus inesset : siquidem necessarium esset mundi partes commercium et communicationem mutuan habere, quippe quæ unius cujusdam animantis membra sunt : quocirca sympathiam et concordiam habent inter se, et si fas est dicere, conspirationem. Eadem proferens ac si se reprehendat, ambigat, et quasi se ipsum interroget dicens : Numquid magorum illecebræ istiusmodi sunt? Etenim sapiens qui novit mutuan horum cognationem, cum alia ab aliis allici atque attrahi videat, et significationem a se invicem accipere, aliud trahit per aliud. Veluti, quemadmodum a magnete ferrum trahitur, ita ab hac aut illa materia et tali figura, aut tali voce, hoc aut illud elicitur, ut manifestius in progressu nostræ expositionis explicabitur. Non enim tantum arbores ab arboribus alliciuntur, ut palma trahitur a palma, stirpes a stirpibus, et animantes ab animantibus verum etiam ab alio piscis quidam ducitur, cælia ab aliis, quin etiam, quod admirabilis est, demones ex acre et terra alliciuntur certis lapidibus, aut leguminibus, aut quibusdam vocibus, aut istiusmodi figuris, quas etiam characteres vocant. Hac vero existimo a Chaldæis et Ægyptiis jam pridem inventa, ut proprium uniuersique demoni agnitionis signum sit. At iunga aiunt avem esse quæ caudam semper movet, quam sagæ mulieres ad usum adhi-

cunte pronuntiatam inconsiderate vocem : quemadmodum aliquando accidit Paulo Ænilio Romanorum imperatori ablegato in adversarium prælium Persæ Macedonum regis, quem aiunt amplexum fuisse filiolam, et eam invenisse lacrymis perfusam, causamque mœroris ab ea didicisse : Quomiam, inquit, Perseus mortuus est. Erat autem ille Perseus quem dixit catellus filiolæ alumnus : eum vero, Prospera fortuna, dixisse : accipio omen, mea filia. Ista commemorat eloquens atque peritus Cicero in lib. *De Divinatione*.

Portentaque vocantur. A multis.

Eventus. Casus, occursus, qui propter aliud sunt, propter aliud contingunt.

Omnium significativa. Mutuo quodam consensu coherentia.

Itaque si sapientia esset. Volens evidentius adhuc ostendere partium mundi communionem et affinitatem, Si etiam avibus, inquit, inesset sapientia quædam, quemadmodum hominibus ea insita est, artem etiam aves ex hominibus constituerent, sicut homines ex avibus fluxerunt et constituerunt artem divinandi, quam vocant auguralem, et ex avium inspectione depromptum divinandi artificium. Etenim quemadmodum aves semper sunt a principio et origine mundi, et ex quo creatum et coagmentatum est hoc universum usque in præsens tempus, sic et homines semper sunt, et sunt utrique utrisque antiqui et novi. Ut igitur hominibus aves, quoad divinationes et oracula, sunt aptæ et ido-

εἶναι δὲ αἰὼν τὴν οὐρανὸν· εἶναι δὲ πρὸς ἑρωτικὰς ἐπιθυμίας χρήσιμον ταῖς φαρμακίαις· γυναικὰ δὲ οὖσαν τὸ πρότερον εἰς ὄρνεις μεταβεβλήσθαι ὑπὸ τῆς Ἥρας φασὶν οἱ μῦθοι, ἵνα φαρμακεύουσα διεπέλῃ τὸν Δία πρὸς τὸν τῆς Ἴους ἔρωτα· ἄλλοι δὲ κισθάραν ἐμμελεσάτην φασὶ τὴν Ἰυγγα, ὡς ἐντεῦθεν καὶ πᾶν γλοκὺ καὶ ποσειδὸν Ἰυγγα καλεῖν.

Συνεστήσαντο. Οἱ ὄρνεις.

Παρδέξιοι. Ἐπιτήθειοι.

Καὶ μή. Ἀπορηματικὸν.

Ἰυγγες. Πρωγώσεις.

Καὶ γὰρ. Διὰ τὸ ἐφίλκεσθαι διὰ τοῦδε ἑρωτικῶς τῶδε, καὶ διὰ τῶνδε τέδε. Ἡ ὥς ἔλκεται μετὰ τινος· πᾶθους.

Ἐλκεῖ. Ὁ σοφός.

Σημαίνεσθαι. Σημασίαν λαμβάνει.

Καὶ φωνάς. Ἄλλὰ γὰρ οὗτος μὲν ὡς πρὸς εἰδὸτα λέγων, ἀκρωσ πωρ καὶ ἐπιπολαίως ἄπτεται τούτων. Ἡμεῖς δ' οὐδ' ὀκνήσομεν ἐξεπλῶσαι ταῦτα τῶν φίλων εἵνεκα, ἐκ τε χρησμῶν συλλεξάμενοι καὶ Χαλδαϊκῶν παραγγελιῶν. Ἐπεὶ οὖν φωνῶν καὶ ὀλῶν ἐμνήσθη καὶ σχημάτων, περὶ τῶν ὀλῶν διεξιθώμεν πρότερον. Φησὶν οὖν ὁ Ἐκάτης χρησμῶς·

Ἐδὲ δὲ τέλει ἔσανον κεκαθαμένον ὡς σε διδάξω, Πηγάνου ἐξ ἀγρίοιο δέμας ποιεῖ· ἢ δ' ἐπικόσμι Ζῶοισιν λεπτοῖσι κατοικιδίους σκαλαθῶταις, Ἐμύρνης καὶ στύρακος λιθάνοιο τε μίγματι τριψύας.

Ἐν κελτοῖς ζῶοισι, καὶ ἐκπιθρίδας ὑπὸ μήνην Ἀβξουσαρ τέλει, αὐτὸς ἐκπυθόμενος τήνδ' ἐνχίην.]

bent in illecebris amatoris. Narrant fabule feminam prius exstitisse, deinde a Junone in avem commutatam fuisse, eo quod Jovem suis philtris ad amandam Inoem pellexisset. Aliis videtur iynge dici lyram suavissimo concinentem: ut inde quidquid suave est, et amorem ac desiderium excitat sui, iynge nomine appelletur.

Pellierendi artificia. Præsensiones, præsigitiones.

Ac certe demule. Propterea quod attrahitur istud per hoc amatorium: et per isthæc hoc aliud. Quasi dicat, trahuntur cum affectione et perpersione aliqua.

Signis colliguntur. Significationem sumunt.

Et voces. Hic auctor quasi cum sciente verba faciat, summatim et leviter admodum hæc attingit. Nos vero minime cunctabimur ea fusius explicare in amicorum gratiam, quæ ex oraculis et præparationibus Chaldaicis collegimus. Cum itaque vocum, materiarum et figurarum mentionem fecerit, de materiis primum tractemus. Ait enim Hecates oraculum:

Perficito signum purgatum, ceu tibi tradam, Agrestis e ruta corpus componito, et orna Vermiculis vulgaribus, exiguis scalabotis, Et myrrham et styracem miscens cum thure Sabæo, Bestiolaque simul: tum cælo exponito, lunæ Cornua cum crescunt, peragens sacra cum prece [tali.

Α Ἴδὲ δὲ ἐξῆς ζητεῖν οὐ χρῆ. Περὶ δὲ φωνῶν ἕς καὶ Ἰυγγας ἔσθ' ὅτε καλοῦσι, τὴν αὐτὴν Ἐκάτην λέγειν φασὶν·

Ἡλυθον εἰσαίτουσα τῆς πολυφράδμοτος ἐσχῆς, Ἡρ θνητῶν φύσις εἶρε θεῶν ἐποθημοσύνησι.

Καὶ πάλιν ἀλλοχού φησι·

Τοὺς μὲν ἀπειρητοῖς ἔρδων Ἰυγξιν ἀπ' ἀθήρης Ῥηιδίως ἀέκοιτας, ἐπὶ χθονὰ διακατήγες Τοὺς δὲ μέσους μεσάτοιων ἐπεμβεβωσιν ἀθταις.]

Νόσφι ἰκυρὸς θέλοισι, πανομφέας ὡσπερ ὀκείρους]

Εἰσκήνεις, ἀεικέα.... δαίμονας ἔρδων.

Καὶ ταῦτα μὲν ἐκ τῶν χρησμῶν· οἱ δὲ Χαλδαῖοι ψευδεῖς φασὶ τοὺς προσεγγίους δαίμονας, ἕτε πόρρω τῆς θαλάσσης ἀποικισθέντας γνώσεως· εἰ δὲ βούλει, φησὶ, ἀλήθειάν τινα παρ' αὐτῶν περὶ μέλλοντός τινος διεξασθαι, ποιεῖ θυτήριον·

Ἡνίκα δαίμονα δ' ἐρχόμενον πρόσγειον ἀεθήσεις.]

..... *Θύε λίθον Μνήζουριν ἐκαυδῶν.*

Δύναμιν γὰρ ὁ λίθος οὗτος· ἔχει προκλητικὴν ἐτέρου μείζονος δαίμονος, ὃς ἀφανὺς τῷ προσεγγίῳ δαίμονι προσίων, διδάξει τὴν τῶν ἐρωτωμένων ἴσως ἀλήθειαν, ἢν αὐθις ἐκεῖνος διδάξει τὸν ἐρωτῶντα ἀνθρωπον· καὶ πάλιν ἀλλαχού, Ἐνέργει, φησὶ, περὶ τὸν Ἐκατικὸν στρόφαλον. Ἔστι δ' ὁ Ἐκατικὸς στρόφος σφαῖρα χρυσεῖ, μέσον μὲν ἔχουσα σάφειρον λίθον, δι' ὅλης δὲ τῆς ἐπιφανείας χαρακτῆρας καὶ σχήματα διάφρα. Ταύτην δὴ στρέφοντες, ἐπιποιῶντο τὰς ἐπικλήσεις, ἃς δὴ καὶ Ἰυγγας ἔλεγον.

Quæ deinceps sequuntur, quærenda non sunt. De vocibus autem, quas interdum iyngas nuncupant, aiunt Hecaten ipsam dicere,

Veni, cum exaudita mihi tua sint pia vota Quæ monitis superum mortalia pectora fundant.

Et rursus alio loco dicit:

Illecebris hos immensis ex æthere ducens Absque labore in tellurem invitos revocasti: At medios mediis clangoribus interfugis Ignibus absque sacris, divinos somnia sicut Inducis, sædans non dignis dæmonas actis.

Atque hæc quidem ex oraculis deprompta sint. Chaldæi vero mendaces aiunt esse genios terricolas, tanquam procul a divina cognitione remotos atque amandatos. Quod si vis veritatem ab his aliquam accipere de rebus futura, fac arani,

Terrestrem, quoties venientem dæmona cernes, Mactato lapidem Mæsurim, murmura reddens.

Etenim lapis hic vim habet advocandi dæmonem majorem, qui inaspectabili modo terrestri genio se admovens, docebit fortasse veritatem eorum quæ inquiruntur, quam rursus ille aperiet ei homini a quo interrogatur. Idemque alibi: Operare, inquit, circa Hecatiticum circulum. Est autem Hecatiticus circulus sphaera aurea, quæ sapphirum lapidem in medio sui inclusum habet, ac per totam superficiem characteres et figuras varias. Hanc sphaeram vertentes invocationes perficiebant, quas

Περὶ δὲ τῶν ὀνομάτων ἃ φωνοῦσι, παραγγέλλουσι λέγοντες, Ὅνόματα βάρβαρα μήποτε ἀλλάξῃς. Εἰσι γὰρ ὀνόματα παρ' ἐκάστοις θεόδοτα, δύναμιν ἐν τοιαύταις ἄρρητον ἔχοντα, ὥσπερ τὸ Σαβαώθ, τὸ Ἄδωναϊ, τὸ Χερουδιμ, καὶ τὸ Σαραφιμ, τὸ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, καὶ ὅσα τοιαῦτα· ἃ, φησὶν, εἰς εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μεταθῆ; διάλεκτον, ἀφανίζεις τὴν αὐτῶν δύναμιν καὶ ἐνέργειαν, ὡς καὶ Ὀριγένης δοκαί τῷ σοφῷ. Φησὶ δὲ Ἀσκληπιδὸς ὁ τοῦ τρισμαγίστου Ἑρμοῦ μαθητῆς ἐν τῷ πρὸς τὸν Αἰγύπτιον βασιλεῦ λόγῳ, ὅτι Ὅσον δυνατὸν ἐστὶ σοι, βασιλεῦ, τὸν ὄψ' ἡμῶν παραδομένον σοι λόγον διατήρησον, ἵνα μήτις εἰς Ἑλληνας ἔλθῃ τοιαῦτα μυστήρια, μήτις ἢ τῶν Ἑλλήνων ὑπερήφανος φράσις κεκαλλωπισμένη ἐξίτηλον ποιήσῃ τὸ σεμνὸν καὶ στιβαρὸν, καὶ τὴν ἐνεργητικὴν τῶν ὀνομάτων φράσιν. Οἱ γὰρ τοιοῦτοῦ λόγου, τῇ πατρῷᾳ διαλέκτῳ ἔρηνησόμενοι, ἔχουσι σαφῆ τὸν τῶν λόγων νοῦν (καὶ γὰρ αὐτὸ τὸ τῆς φωνῆς ποῦν καὶ ἢ τῶν Αἰγυπτίων ὀνομάτων δύναμις ἐν αὐτῷ τὴν τῶν λεγομένων ἐνέργειαν ἔχουσι) διαστρεφόμενοι δὲ ἀσφαῖ; τε γίνονται καὶ ἀνεργητοί.

Φωδῆς. Ἐπωδῆς.

Καὶ τὸ τοῦ δικτύλου. Ἐθεασάμην καὶ γὼ ποτὲ τινα παῖδα τοξευθέντα τὸ νεῦρον τοῦ αὐχένος, ᾧ καὶ συνέθη ἐνεσθῆεν κρατηθῆναι νάρκη τινὶ θάτερον τῶν ποδῶν, καὶ διαμῆναι τοῦ λοιποῦ τὸ πάθος

ἀνάτατον, ὥστε καὶ τοῦ ἐτέρου π. ὁδῶς συναυξανόμενου τῇ ηλικίᾳ ἐμεινεν οὕτος ἐφ' ἧς ἔτυχε τότε λεπτότητος, καὶ ἐφ' οὗ ἔτυχε τότε μήκου, ἀπηωρημένος ἀργὸς καὶ ἀνόνητος, καὶ ὥσπερ τις ἀψυχοφόρτος. Ἀπορίαν οὖν ἐμποιεῖ τοῖς μὴ τὰς αἰτίας καὶ τοὺς λόγους εἰδῶσι, πῶς ἢ χεῖρ, ἔγγυτέρα οὕτα, ἀναίσθητος τοῦ πάθους ἐμεινεν· ὁ δὲ ποῦς, πῆρῳ κείμενος, συμπεπονθεν· ὅσοι δὲ τῇ μετὰ λόγου κρίσει θεωροῦσι τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα, οὗτοι πολλὰ ἂν εὐροῖεν ὅμοια. Οὐ γὰρ τοῦ αὐτοῦ πάθους αἰσθάνονται πάντα τὰ σώματα, οὐδὲ πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, ἀλλὰ τὸ πεφυκὸς πᾶσχειν σῶμα, καὶ τὸ πεφυκὸς μέρος τοῦ σώματος συμπᾶσχειν, καὶ ὅτε πέφυκε, καὶ ὅπως πέφυκεν. Ὅσπερ εὐωδίας περὶ τὸν ἀέρα ἀπλωθείσης οὕτε ξύλον, οὕτε πέτρα, οὐ μὴν οὕτε ἀκοή, οὕτε χεῖρ, οὕτε ποῦς αἰσθάνεται, ἀλλ' ἂ μόνον ἢ διαρρηγί; ὥσπερ καὶ τοῦ μέλους μόνη ἀκοή, καὶ τῶν χρωμάτων μόνη ὁ ὄψις.

Εἰς τὸν βουβῶνα. Βουβῶνα λέγει τὴν ἀρχὴν τῶν μηρῶν, ἢ ὡς τὴν ἀνω ἀρχὴν τοῦ ποδῆς.

Ἐρὸς γὰρ ἦν. Φησὶ δὲ καὶ Ἀριστετεῖλης ἐν τῷ περὶ ζῶων ἱστορίας, ὅτι οἱ βῆες ἤττον ἀλγοῦσι τοὺς πόδας, εἰάν τις τὰ κέρατα ἀλείφῃ πηλῷ, ἢ πέτρῃ, ἢ ἔλαιῳ.

Γοητεύεται. Ἄλλο ἐστὶ γοητεία, καὶ ἄλλο μαγεία, καὶ ἄλλο φαρμακεία. Γοητεία μὲν γὰρ ἐστὶν ἢ ἀπὸ τῶν ἐνύλων καὶ ἀκαθάρτων καὶ κακοποιῶν δαιμόνων ἐστὶν οὗς προσκαλουμένη. Ἐσχέ δὲ τὸ

etiam iungas vocitabant. Jam vero de nominibus que usurpant præcipiunt hac formula, Nomina barbara neutiquam mutaveris. Sunt enim nomina singulis divinitus imposita, quæ vim et efficaciam incredibilem in sacris habent, veluti, Sabaoth, Adonai, Cherubin, Seraphim, Abraham, Isaac, Jacob, et cætera ejusmodi, quorum vim et effectum obscurares, ut sapienti quoque Origeni visum est, si ea Græca dialecto exprimeres. Ait porro Æsculapius Mercurii ter-maximi discipulus, in ea oratione quam ad Ægyptium regem habuit, his verbis: *Quantum in te situm est, res, præceptiones tibi a nobis traditas observa, ne vel ad Græcos perveniant tam arcana mysteria, vel ampullata eorum oratio et compta gravitatem et pondus rerum comprimat ac debilitet, et minus efficacem nominum pronuntiationem reddat. Nam ejusmodi sermones, patris et vernacula lingua explicati, perspicuam dictorum intelligentiam continent* (si quidem ipsa vocis qualitas, et nominum Ægyptiorum vis, effectum eorum quæ dicuntur in se comprehendunt), permutati autem et conversi in aliam linguam, obscuri et inefficaces sunt.

Voces. Incantationes et carmina.

Ac digiti pedis. Vidi ipsemet aliquando puerum quemdam cui cum sagitta nervum cervicis percussisset, contigit ut inde pes alter torpore corripere-tur, et permaneret in reliquum tempus insanabilis morbus; et cum pes alter, ætatis progressu cresceret, hic alter in ea tenuitate et brevitate qua

tunc fuerat, consisteret, suspensus, inutilis et otiosus, tanquam pondus inanimum. Itaque dubitatione afficiebat eos qui causas et rationes non intelligebant, quo pacto cum manus propior esset, sine ullo sensu doloris permansisset, pes autem procul distans condoluisset. At vero qui cum rationis judicio considerant res mundanas, pleraque his similia reperire possent. Neque enim eundem sentiunt dolorem omnia corpora, neque omnes corporis artus: sed id tantum corpus quod ad patiendum natura comparatum est, et ea corporis pars quæ ad condolendum apta est, et quando et quomodo usuenit. Quemadmodum cum bonus odor per aerem sparsus est, neque lignum, neque lapis, neque vero auris, nec manus, nec pes eum percipit, sed solus odoratus: ut canis sola auris, et colores solus aspectus comprehendit.

In inguen. Βουβῶνα Græci vocant principium coxarum, nempe superius principium pedis.

Unius enim ambo. Scripsit etiam Aristoteles, in lib. De anim. histor., bobus pedes minus dolere, si quis eorum cornua ungat luto, aut pice, aut oleo.

Præstigiis decipitur. Alia est incantatio quæ goetia, alia quæ magia, et alia quæ pharmacia dicitur a Græcis. Est enim goetia ratio quosdam materiæ immistos, impuros et maleficos dæmonas invocandi. Nomen autem ductum est ἀπὸ τῶν γῶν, hoc est, a fletibus, quasi luctu digna faciat.

ὄνομα ἀπὸ τῶν γόνων, ὡς θρήνων ἄξια πρῶττουσι· **A** μαγεία δὲ ἐστὶ ἡ διὰ τῶν μίσων δαιμόνων ἀδύλων τε καὶ ἐνύλων ἐνεργούσα· φαρμακεία δὲ ἡ διὰ βρώσεως ἢ πόσεως. Ἐτι ὁμοίως, ἄλλο ἐστὶ κακοτεχνία, καὶ ἄλλο ψευδοτεχνία, καὶ ἄλλο ματαιοτεχνία. Κακοτεχνία μὲν γάρ ἐστιν ἡ τῶν γοήτων καὶ φαρμακῶν καὶ μάγων ἐπὶ κακῶ τῶν ἀνθρώπων εὐρημένη· ψευδοτεχνία δὲ ἡ ψευδῆ δεικνύουσα, ὡς ἡ παροξθάλμιστική· ματαιοτεχνία δὲ ἡ ὁμοῦ τῶ πλῆ- γένει ἀέρι διαλυομένη.

Υπόμνη. Ταῦτα ἐκ τῆς κατατομῆς τοῦ ἀρμονικοῦ κανόνος· εἰληπταὶ παραδειγματικῶς. Δεῖ οὖν ἐκεῖθεν ἡμᾶς ἀρξαμένους ἀναπτύξαι καὶ ταῦτα πρὸς σφῆλαιαν τῶν ἐνεργαζόντων ἕνεκα. Συμφωνίαι μὲν οὖν δι' ὧν τὰ ἀρμονικὰ γίνονται συστήματα, πλεῖσταί εἰσιν, ὧν πρώτη ἡ ἐπιτρίτη, διὰ τεσσάρων οὔσα χορδῶν· συνίσταται δὲ ἐκ δύο τόνων καὶ λειμματος, τοῦ καὶ ἡμιτόνιον καταχρηστικῶς καλουμένου· ἐν ἧ συγκρινόμενος ὁ τῆς τετάρτης χορδῆς φθόγγος πρὸς τὸν τῆς πρώτης ἐπιτρίτου ἀεὶ εὐρίσκειται ἔχων λόγον. Δευτέρα δὲ συμφωνία ἐστὶν ἡ ἡμιόλιος, ἥτις καὶ διὰ πέντε γίνεται χορδῶν, ἥτοι ἐκ τῶν τριῶν καὶ λειμματος. Συγκρινόμενος μὲντοι κἀναῦθα ὁ τῆς πέμπτης χορδῆς φθόγγος πρὸς τὸν τῆς πρώτης εὐρίσκειται ἀεὶ ἔχων λόγον ἡμιόλιον. Πρώτην δὲ χορδὴν λέγω ἀναῦθα τὴν τετάρτην τῆς πρώτης συμφωνίας τῆς διὰ τεσσάρων. Κοινὴ γάρ ἐστιν ἡ τετάρτη χορδὴ τῶν δύο

συμφωνιῶν τῶν πρώτων· τέλος μὲν τῆς διὰ τεσσάρων, ἀρχὴ δὲ τῆς διὰ πέντε, ἦγουν τέλος μὲν τῆς ἐπιτρίτης, ἀρχὴ δὲ τῆς ἡμιολίου. Αὗται γοῦν αἱ δύο συμφωνίαι οὕτως συντιθέμεναι, ποιούσι τὸ διὰ πᾶσων ὁμόφωνον καλούμενον σύστημα. Τὰς μὲν οὖν ἄλλας συμφωνίας ἐπέειν νῦν, ὡς οὐ πᾶν τοι συντελοῦσας ἡμῖν εἰς τὸ δεῖξαι τὸ προκαίμενον. Συνίσταται μὲντοι καὶ τὸ διὰ πᾶσων ὁμόφωνον τοῦτ' σύστημα ἐκ χορδῶν μὲν, ἥτοι φθόγγων ὀκτώ, τόνων δὲ πέντε, καὶ λειμμάτων δύο· συγκρινόμενος δὲ ἀναῦθα ὁ τῆς ὀγδόης χορδῆς πρὸς τὸν τῆς πρώτης φθόγγον, διπλασιόσα ἀεὶ εὐρίσκειται ἔχων λόγον. Ἡ μὲν τοι πρώτη χορδὴ καλεῖται νῆτη, ἡ δὲ δευτέρα παρανήτη, ἡ δὲ τρίτη παραμέση, ἡ δὲ πέμπτη ὑπερπαραπάτη, ἡ δὲ ἕκτη παραπάτη, ἡ δὲ ἑβδόμη ὑπάτη, ἡ δὲ ὀγδοὴ προσλαμβανόμενος. Ὑστερον γάρ προσελήφθη τῷ Πυθαγόρῳ. Ἦ γὰρ ἀρχαιότερος λύρα τοῦ Ὀρφέως ἐπτάχορδος ἦν. Τῶν γοῦν τοιούτων χορδῶν αἱ μὲν εἰσιν ἄξιαι κατὰ τοὺς φθόγγους, αἱ δὲ βαρεῖαι, αἱ δὲ μέσαι. Καὶ βαρεῖαι μὲν εἰσιν αἱ ὑπάται, ὄξειαι δὲ αἱ νῆται, μέσαι δὲ αἱ μεταξῦ. Πρὸς μὲντοι σαφήνειαν πλείονα ἐξεθήκαμεν γραμματικῶς καὶ κανόνα ὀκτάχορδον, τοῦτ' ἐστὶ τὸ διὰ πᾶσων ὁμόφωνον σύστημα, συγκρίμενον ἐκ δύο τετραχόρδων καὶ τόνου ἑνός, ἥτοι ἐκ δύο ἐπιτρίτων λόγων, ἐπογδοῦ ἑνός, ἢ μᾶλλον ἐξ ἐπιτρίτου ἑνός καὶ ἡμιολίου ἑνός. Ὁ γὰρ ἐπογδοῦς λόγος συναπτόμενος τῷ ἐνὶ ἐπιτρίτῳ, ποιεῖ λόγον

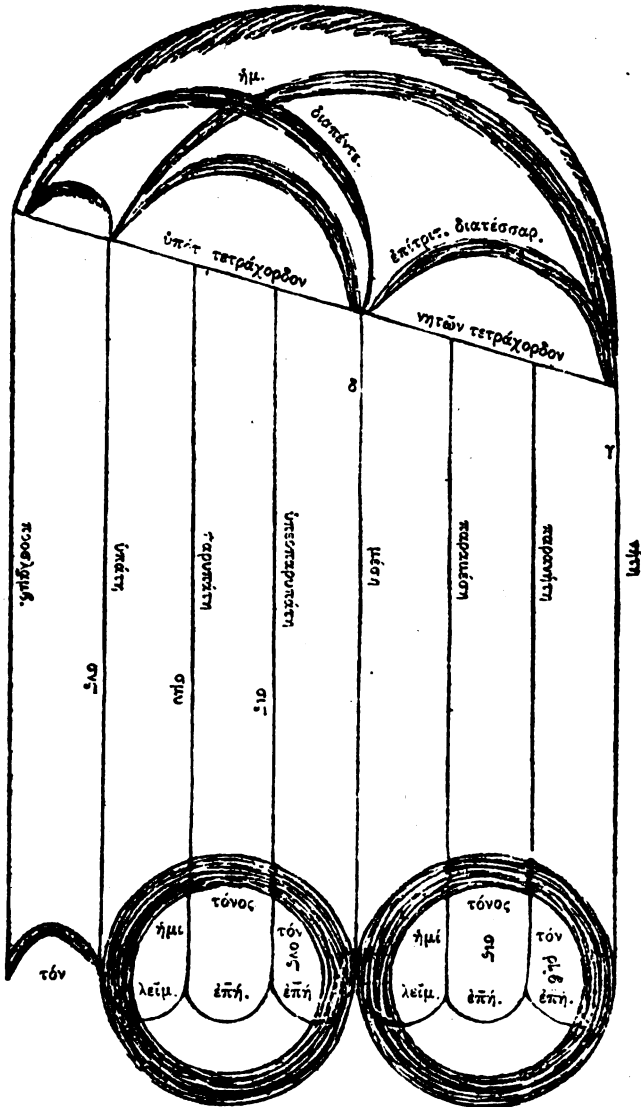
Magia vero est ea vis quæ per medios dæmonas **C** materię expertes et ejusdem participes operatur. Pharmacia denique est vis noxia per cibum et potum. Eodemque modo aliud est κακοτεχνία, ars malefica; et aliud ψευδοτεχνία, ars falsa; itemque aliud est ματαιοτεχνία, ars futilis. Etenim ars malefica est præstigatorum, veneficorum et magorum, in damnum hominum inventa. Ars autem falsa est, quæ falsa indicat, ut ea quæ oculos fallit: παροξθάλμιστικὴν Græci vocant. Postremo ars futilis et inanis est quæ cum aeris percussione perit.

Summam in fidiibus chordam. Hæc sumpta sunt ex concisione harmonici canonis cum exemplorum oppositione. Oportet igitur nos principio inde ducto explanare ista, ut lectores perspicuam rerum intelligentiam habeant. Concentus itaque, quibus harmoni- **D** cæ constitutiones consciuntur, plures sunt, quorum primus sesquitertia est, quatuor fidiibus constans: hæc vero ex duobus tonis et limmate (quod et semitonium improprie vocatur) coalescit: in qua cum sonus quartæ chordæ confertur cum sono primæ, sesquiterciam proportionem habere competitur. Secundus concentus est sesquialtera proportio, quæ quidem e quinque fidiibus exoritur: ex tribus videlicet et semitonio. Hinc etiam sonus quintæ chordæ comparatus ad sonum primæ semper proportionem habet sesquialteram. Primam autem chordam appello hoc in loco quartam primi concentus qui per quatuor fit. Communis est quarta chorda duorum concentuum primorum, finis qui-

dem ejus qui per quatuor fit, initium autem ejus qui per quinque, hoc est, extremum quidem sesquitertiæ, principium vero sesquialterius. Itaque duo concentus hoc pacto compositi efficiunt eam constitutionem, quam per omnes consonam nunciant. Nunc autem cæteros concentus miscos faciamus, quippe cum parum admodum conducant ad propositæ nobis quæstionis explicationem. Hæc certe constitutio per omnes consona fit e fidiibus, hoc est, sonis octo, quinque vero tonis et semitonii duobus. Sonus autem octavæ chordæ collatus hic atque comparatus ad primæ sonitum, perpetuo invenitur duplam habere proportionem. Prima sane chorda vocatur nete, acutissimum sonum emittens, altera paranete, tertia paramese, quinta superparhypate, sexta parhypate, gravissimum edens sonum, octava vero tonus assumptus; a Pythagoræ siquidem postea assumptus est. Nam prisca lra Orphei ex septem chordarum concentu constabat. Ideoque nonnullæ hujusmodi chordarum quoad sonos acutæ sunt, aliæ graves, aliæ mediæ. Et graves quidem sunt hypatæ, acutæ netæ, mediæ vero interjectæ. Ad ampliorem perspicuitatem exposuimus linearum demonstratione regulam octachordam, hoc est, ex duplici proportione conflata concordem tonorum modulationem, compositam ex duobus tetrachordiis et unico tono: videlicet e duabus sesquitertiis proportionibus, unico sesquioctavo, vel potius e sesquitertia una et una sesquialtera. Nam sesquioctava proportio copulata cum unica sesquitertia, propor-

ἡμιόλιον. θεωρεῖται δὲ ὁ ἐπίτεριτος· λόγος· ἐν δύο Α δὲ ὁ τὴν ὑπάτην ψήλας, ἦτοι κινήσας (ἔστι δὲ τὸ ἀνίσους ἀριθμοῖς, ὅταν ἔχη ὁ μείζων ὅλον τὸν ἐλάττονα, καὶ τοῦ ἐλάττονος τρίτον, ὡς ἐπὶ τοῦ τετάρτου καὶ τρίτου· ὁ ἐπόδος δὲ, ὅταν ὁ μείζων ἀριθμὸς ἔχη ὅλον τὸν ἐλάττονα καὶ τὸ τοῦ ἐλάττονος ὄγδοον, ὡς ἐπὶ τοῦ η' καὶ θ'· ὁ ἡμιόλιος δὲ, ὅταν ὁ μείζων ἀριθμὸς ἔχη ὅλον τὸν ἐλάττονα, καὶ τὸ τοῦ ἐλάττονος ἡμισυ, ὡς ἐπὶ τοῦ γ' καὶ δ'. Τούτων οὕτως ὑποκειμένων, φησὶν ὁ σοφὸς οὗτος Συνέσιος·

Πυθαγόρου ἐπτάχορος λύρα.

tionem efficit sesquialteram. Observatur porro D paten, seu gravissimam chordam imæ oppositam sesquitertia proportio in duobus inæqualibus numeris, cum habeat major totam minorem, et minoris tertiam partem, ut in quarta et tertia. Sesquioctava autem, quando major numerus habet integrum minorem, et minoris octavam, quemadmodum in 8 et 9. Sesquialtera porro, cum major numerus continet totum minorem, et minoris dimidium, sicuti in 3 et 4. Istis rationibus pro fundamento jactis atque confessis, solers noster inquit Synesius, quod qui pulsaverit vel commoverit hy-

(est autem hæc dictio ψήλας, id est, qui pulsat, quædam vox musicæ concinna, a verbo ψάλλω, fidium sonitu canito); ait igitur, qui hypaten pulsaverit, non eam quæ juxta est ipsam, nimirum assumptam moverit: eandem enim sesquioctavam proportionem habet respectu ipsius: verum propinquirem mediam, cujus etiam comparatione sesquiterciam habet proportionem. Nam affinitate talium proportionum consentiunt inter se latenter, et multum distantes potius quam viciniore.

Τῆς προγεγευτάρας. Ἦν εἶχον πρὸ τοῦ εὐλογοῦν- θῆναι, ὅσα δ' εἰσι ὕλη ἀνείδειος.

Τὸ ἀπ.λῶς. Συνθέτως ἐν ἀπλῶς γὰρ εἶη ἐν, ὁ ρεύς.

Πολλῶν. Ἦ σύνθεσις.

Ραβ. 133. Τῆς στάσεως. Αὐτῆς τῆς στάσεως, αὐτῆς τῆς μάχης.

Ἀντιφώνων. Καθὸ ὄξύ και βαρὺ λέγεται ἀντί- φωνον.

Συμφώνων. Καθὸ κυρίως ἐπίτριτον και ἡμιδλιον και διπλάσιον λέγεται σύμφωνον.

Ἀρμονία. Ἐστὶ.

Λύρας. Ἐπὶ λύρας.

Κόσμιον. Ἐπὶ κόσμου.

Ἀρχιμήδης. Οὗτος ὁ θαυμάσιος Ἀρχιμήδης ἤχμασεν ἐν Σικελίᾳ ἐπὶ ἄρχοντος Ἰέρωνος. Οὗτος ἀπὸ τῶν νοητῶν ἐπὶ τὰ σωματικὰ τρέψα; τὴν γεω- μετρικὴν ἐπιστήμην, και τὸν τῆς μαθηματικῆς λό- γον δ' αἰσθήσασα; μίξας ταῖς ὀργανικαῖς κατα- σκευαῖς, ἐνεργέστερον τοῖς πολλοῖς καταστήσατο ὥστε και Μαρκελλῶ τῷ Ῥωμαίων στρατηγῷ ναυσι- τε και μηχαναῖς κλείσται; ἐς Συράκουσαν κατα- κλύσαντι, πόλις δὲ αὕτη μεγάλη τῆς Σικελίας, τοσαύταις και τοιαύταις Ἀρχιμήδης ἀντίστη ταῖς ἀπὸ τῆς τέχνης μηχαναῖς, και τοιοῦτω παρέδω- κεν ἑλθεῖν τὸ τῶν Ῥωμαίων ναυτικόν, ὥστε τὸν πολὺν ἐκείνον Μάρκελλον ἠττημένον ἐπαναστρέ- φοντα, λίαν θαυμάζειν τὴν τοῦ ἀνδρός σύνεσιν, και

πρὸς τὴν τέχνην ἐκπλήττεσθαι, και πολλῶ μείζονα τούτου ἡγεῖσθαι τὴν ἰσχύν, ἢ τοὺς μυθικοὺς ἐκτέλ- χειρας. Οὗτος οὖν εἶλεν ὡς τῇ δοθείσῃ δυνάμει τὸ δοθὲν βάρος κινήσας δυνατόν ἐστι· και προσετί- θαι πρὸς σύστασιν τῆς ἀποδείξεως, ὡς εἰ γῆν εἶχεν ἑτέραν, ἐκίνησεν ἐν ταύτῃ, μεταβάς ἐκ ταύτης πρὸς ἐκείνην.

Σοφός. Ὁ μάντις.

Αὐτῶ. Τῷ κόσμῳ.

Τοῦ κόσμου. Κόσμον ἐνταῦθα λέγει τὸν ἀπὸ τῆς σεληνικῆς σφαιρας κάτω μέχρι γῆς οὐρανόν. Τοῦ- τον γὰρ και σύνθετον ἐκ τῶν τεσσάρων εἶναι λέγει στοιχείων, και φύσιν μίχοντα πάσχειν και ἀλλοιω- θῆναι ἄλλοτε ἄλλως, ἐπὶ δὲ και διὰ γοητείας ἔπαν- ἐξ ἐπὶ ἔξω τοῦ κόσμου, τοῦτ' ἐστὶ τὸν μετὰ τὴν σε- λήνην ἄνω τόπον, ἀπλοῦν και ἀσύμθετόν φησι και ἀναλλοιωτὸν κόσμον, και ἀπαθῆ, και ἀγρήτευτον, και νεορύτερον, και ἀνεπίστροφον πρὸς τὰ ἐνταῖθεν γινόμενα πάσης τῆς ὕλης.

Ἀγρήτευτον. Ἐλευθέρων πάθους.

Οὐκ ἀλεγεινός. Τοῦτο ἐκ τοῦ Ὀμηρικοῦ παρεκβέ- βληται. Ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ τῆς Ὀμήρου βαφωδίας φησὶν ὁ Ἀγαμέμνων πρὸς τὸν Ἀχιλλεῖα, ἐπὶ

Σέθεν δ' ἐγὼ οὐκ ἀλεγεῖω Οὐδ' ὀδομαι κότεοτος.....

Ἀμείλικτος. Ἀπαθῆς.

Τὸ δὲ παθητικόν. Τῆς ψυχῆς ὅσον πρὸς λόγον και οὖν ἀφορᾷ, ἀπαθές ἐστὶ· τὸ δὲ πρὸς τὴν ὕλην

Antiquioris meliorisque concordia. Quam habe- bant priusquam in suam formam producerentur, erantque adhuc materia informis.

Non est simpliciter. Composite unum; simpliciter enim et absolute fuerit unum, fluxus.

Ex multis unum. Qua ratione est compositum.

Et ipsarum discordia. Ipsa seditione, ipsa pugna.

Dissonorum. Quoniam acutum et grave dicuntur dissona.

Concordantium. Quia proprie sesquitercius et sesquialter sonus ac duplus dicuntur mutuo con- centu inter se consentire.

Archimedes. Mirificus ille Archimedes regnante Hierone floruit in Sicilia. Is a rebus sub intelligen- tiam et animi conceptionem cadentibus ad corpo- reas geometricam scientiam deflectens, et mathe- maticæ rationem, potentiæ sentiendi beneficio, mi- scens instrumentalibus opificiis structurisque arti- ficiosiis, evidentiorum plerisque reddidit. Ita ut Marcello Romanorum imperatori, qui navibus at- que fabricis compluribus Syracusas navigarat (illa vero civitas maxima erat totius Siciliæ), tantis ac talibus suis artificiosis machinationibus Archime- des obstiterit, ac tam funestæ stragi tradiderit Ro- manorum classem, ut vehemens ille Marcellus su- peratus et cœptis abstinens interdum, admiratus sit viri industriam, et illius artificio obstupuerit, lon- geque majores hujus vires existimaverit, quam fa- bulosos centimanos. Is igitur dicebat ex assignatis viribus concessum pondus moveri posse: et adhe-

bat ad demonstrationis assertionem et confirma- tionem, quod si alteram terram haberet, concita- ret ipsam, digrediens ex hac in illam.

Industrius. Vates, et in rebus futuris præsa- giendis solers.

Ipsa. Mundo.

Extra mundum. Hoc in loco mundum dicit qui a lunari globo circuloque, inde usque in terram pervenit et exporrigitur; hunc enim etiam coag- mentatum esse ex quatuor elementis asserit, ac naturam habere ad patiendum idoneam: eamque alioqui interdum variari et permutari posse, ad- huc etiam per incantationem, universum autem per Iudificationem. Quidquid autem est extra mun- dum, videlicet post lunæ superiorem locum, sim- plex et incompositum dicit, et mundum immuta- bilem, nec non perturbationis expertem, nullisque præstigiis obnoxium, ad intelligentiam propius accedentem ac negligentem ex eo loco quæcumque sunt in tota materia.

Ab incantatione et præstigiis immune est. A per- turbatione liberum.

Securus est. Istud ex Homeri Iliade depromptum est. In primo siquidem Homeri Rhapsodiæ aut Agamemnon ad Achillem:

Tu nil mihi curæ es, Nec moveor, mihi quod succenses.

Nec tradi blanditiis, Perturbationum expert. Quod autem affectibus subicitur. Quidquid animæ respicit ad rationem ac mentem, affectione caret:

ἀπακλίνον ἅπαν ἔσται παθητικόν. Διαίρεται δὲ τὸ παθητικὸν τῆς ψυχῆς εἰς τὰ πεπιθόμενον λόγῳ, καὶ εἰς τὸ μὴ πεπιθόμενον λόγῳ διπλοῦν. Τὸ μὲν γὰρ φαμεν θρηπτικὸν καὶ φυσικόν· τὸ δὲ σφυγματικὸν καὶ ζωτικόν· ἀμφὼ δὲ ταῦτα οὐ λόγῳ πεπιθῆσθαι ἴσασιν. Οὐδὲ γὰρ προαίρεσιν οὐδὲ κριτικὴν τινα δύναμιν ἔχει· ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ἐπιπειθὲς λόγῳ διπλοῦν ἔστι. Τὸ μὲν γὰρ φαμεν ἐπιθυμητικόν, τὸ δὲ θυμικόν. Τὸ μὲν τοι ἐπιθυμητικὸν διαίρεται εἰς ἡδονὴν καὶ λύπην· ἐπιθυγάνον γὰρ ἡδονὴν ἐργάζεται· ἀποθυγάνον δὲ, λύπην· τὸ δὲ θυμικὸν διαίρεται εἰς τρία, εἰς ὀργὴν, ἣν δὴ καὶ χολὴν καὶ χόλον καλοῦσι· καὶ εἰς μῆνιν, καὶ εἰς κότον. Ἔστι δὲ ὀργὴ θυμὸς πρὸς ἐνέργειαν ἄρχην καὶ κίνησιν ἔχων, ἡ θυμὸς ἐνεργούμενος· μῆνις δὲ κοί κότος ἔστιν ὁ ἐπιτιμίων καὶ ἐγκλιμίων θυμὸς.

Ματαιότητες. Τὴν μαντείαν πολυεὶδῆ φασιν Ἕλληνας εἶναι, καὶ διαφέρως ἐνεργοῦσαν, ὡς μετρίως πάντοτε ἔμπροσθεν τοῦ παρόντος· βιβλίου εἰρήσεται· τελετὴν δὲ φασι τὴν τῶν ματητρίων μετάδοσιν, ὡς τελειοῦσαν τοὺς μουσμένους. Ἔτι δὲ τοὺς εἰς ἕξιν ἔλθοντας τῆς παραδόσεως ταύτης τετελειμένους καὶ τελειοὺς φασι.

Διαστάσεων. Τὰ ἐν κόσμῳ πάντα σύνθετα καὶ εἰδοποιημένα πράγματα, εἰ μὲν ὡς οὐσίας βλέ-

πεις αὐτὰ, ἐν τι βλέπεις, συγγένειαν ἔχοντα πανταχόθεν πρὸς αὐτὰ· εἰ δὲ ὡς εἰδοποιημένα πράγματα, πλῆθος βλέπεις διάφορον καὶ διάστατον ἔχον πρὸς αὐτὸ δι' ὅλου· ἢ μᾶλλον, ὅταν κατ' εἶδος βλέπῃς τὰ ὄντα, τὸ ἐν βλέπεις διακεκριμένον· ὅταν δὲ κατὰ τὴν τοῦ ὄντος φύσιν, τὸ ἐν βλέπεις συνηθροισμένον.

Τῷ νόμῳ. Καὶ γὰρ κινῶσι καὶ ἡ πολιτεία τὰς τελετάς.

Καὶ δὴ τὸ ὅλον. Ἄλλ' ἡμεῖς μὲν, φησὶ, καθ' ὅσον ἦν ἡμῖν ἐφικτόν, καθολικὸν διεξήλθομεν ἐγκώμιον πάσης μαντικῆς, καὶ γνώρισμα ἐδείξαμεν εἶναι κοινὸν τῆς ἀρίστης μαντικῆς τὴν ἀσάφειαν. Τὰ γὰρ σαφῶς καὶ ἀναργῶς θεωρούμενα οὐδὲ μαντεία ἂν εἴη τις, οὐδὲ ἀποδείξω; δεηθεῖν ἂν τινος· ἢ δὲ νῦν πρόθεσις καὶ ὁ σκοπὸς ἡμῶν ἔστιν ἐνδιατρίψαι τῷ περὶ αὐτὴν δὴ τὴν ἀρίστην σκέμματι, καὶ ἀκριβεστέραν τὴν ταύτης ἐξέτασιν ποιήσασθαι.

Τὸ ὅλον. Γενικῶς καὶ καθόλου.

Αὐτῆς. Τῆς μαντικῆς.

Ἐνότων. Κατὰ δύναμιν.

Ἐγκεκωμισται. Παρ' ἡμῶν.

Ἀρίστην. Ἀπὸ τῶν ἄλλων μαντείων.

Ἀποσπόμενον. Εἰδικῶς.

Χαρακτῆρα. Γνώρισμα.

quod autem in materiam vergit, id omne affectibus impellitur. Distinguitur autem id quod animi passionibus est obnoxium, in id quod rationi paret, et in id quod rationem aspernatur bifariam. Illud enim dicimus naturale, atque habere vim vegetandi ac nutriendi : hoc vero excitativum et animale. Sed ambo hæc haud rationi obtemperare norunt : neque enim consilium, neque ulla judicandi vires habent. Consimili modo id quod rationi obtemperat, duplum est. Hoc enim nuncupamus vim concupiscendi, illud vero vim irascendi. Et illa vis concupiscendi dividitur in voluptatem ac dolorem. Nam quod prospere et ex animi sententia evenit, voluptatem offert et ingenerat : quod autem aberrando infaustum est, dolorem et ægritudinem. Quod porro irascendi vim habet, in tria diffunditur, in iracundiam, quam sane bilem et iram vocant, et in ulciscendi aviditatem et excaulescentiam. Est autem iracundia animi impetus, ad efficaciam munerisque functionem principium et commotionem habens, vel animi vehementia ad quidpiam efficiendum : sed ulciscendi cupiditas et excaulescentia est permanens et insitus furor.

In divinationibus. Divinationem multiformem asserunt Græci, eamque diversam efficiendi facultatem sortitam esse, quemadmodum paucis in decursu hujus libri dicetur. Cæremoniam autem dicunt mysteriorum communicationem, veluti perficientem eos, qui sacris initiati sunt. Præterea vero ad animi affectionem habitumque accedentes hujus communicationis gratia adoptatos, eximios et perfectos vocant.

Dissentium. Ea quæ in mundo continentur,

omnia concreta et in suam formam producta sunt, si ea veluti essentias spectes, quidpiam unum intueris, cognationemque et affinitatem omni ex parte inter se habens. Quod si eadem formata et in propriam cujusque speciem producta, multitudinem cernis distinctam ac dissidium habentem, quantum ad eam spectat in universum, vel potius quando vides per singulas species ea quæ sunt in rerum natura, unum intueris discretum ac separatum : cum vero secundum ipsius entis naturam, unum spectas in congeriem aggregatum.

Legi morem gerens. Etenim vetat civilis administratio hujusmodi cæremonias.

Ideo summatim. At nos quidem, inquit, quoad nobis illud assequi datur, catholicum et universum percurramus, nostræque orationis stylo perlustravimus præconium totius divinationis, ac specimen argumentumque demonstravimus esse commune optimi vaticinii obscuritatem. Quæ enim dilucide et aperte patenterque inter speculandum observantur, neque divinationis ejusdem fuerint, neque demonstrationis indiga. Nunc porro nostrum institutum nosterque scopus est, immorari in optima præstantissimaque ipsius consideratione, necnon exactiorem ejusdem indagacionem efficere.

Summatim. Generaliter et universe.

Ipsa. Vaticinandi ars.

Pro virili parte. Quantum virium nostrarum facultas patitur.

Exornata sit. Ἀ nobis.

Optimam. Respectu aliarum divinationum.

Ei qui depromserit. Detraherit et eripuerit, specialiter, et adhibita formarum distinctione.

Επὶ πάσαις. Ταῖς μαντείας.
 Μηδεμῆς. Μαντικῆς.
 Ἐλεγχον Ἀπίδειξιν.
 Ὀλοκλήρω. Ἐναργῶς
 Τοῦτο σαμνόν. Τὸ ἀσαφές.
 Ἐκεῖθεν. Ἡρόδοτος ὁ τὰ Περσικὰ συγγραφέας-
 νος, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ἱστορικῶν αὐτοῦ βιβλίων
 συνθεῖς, τάδε περὶ τῶν Ἑλλήνων διέξεισιν, ὅτι
 Περσφόντων Ἀθηναίων εἰς Δελφοῦς, ἔχρησεν ἡ
 Πυθίη, ἥ θνομα ἦν Ἀριστονίκη, πρῶτον μὲν τάδε,
 Ὁ μέγιστος, τί κάθησθε ; λιπὼν φεῦγ' ἔσχατα γαίης
 Δώματα καὶ πόλιος τροχοειδὸς ἄκρα κάρηνα.
 Οὐτε γὰρ ἡ κεφαλὴ μένει ἔμπεδον, οὐτε τὸ σῶμα.
 κατὰ γὰρ μίαν ἐρείπει.
 Πῦρ τε καὶ δξύς Ἄρης, Συριγηγεῖς ἄρμα διώκων,
 Πολλὰ δέ κ' ἄλλ' ἀπολεῖ πυργώματα.
 Καὶ πρῶτον μὲν τάδε, δευτέρων δὲ ἱκετεύσασι χρῆ
 ἡ Πυθία τάδε·
 Οὐδ' ἰδύναται πολλὰς Δι' Ὀλύμπιον ἐξελίσσασθαι,
 Λισσομένη πολλοῖσι λόγοις καὶ μήτιδι νυκτῇ·

νοῦς ψυχὴ ὄντα γινόμενα

νοῦς ψυχὴ

ὄντα γινόμενα

Ἐναλλάξ οὖν. Βουλόμενος ἐναργέστερον δεῖξαι
 τὴν τῶν προτεθέντων ἀναλογίαν, ἡ ὡς ὄν λόγον ἔχει
 νοῦς καὶ ψυχὴ πρὸς τὰ ὄντα καὶ τὰ γινόμενα, ὅροι
 ἐχρήσατο καὶ λόγοις τισὶν ἐκ τοῦ πέμπτου τῶν Εὐ-
 κλείδου στοιχείων. Φησὶ γὰρ Εὐκλείδης ἐν τοῖς ὅροις

Signum commune. Specimen, documentum et
 argumentum.

Reprehensionem. Refutationem demonstratio-
 nem.

In integra natura. Manifeste et exacte.

Istud venerandum. Obscurum.

Et indic. Herodotus gesta Persarum litterarum
 monumentis tradens, et in aliis suis libris quos de
 historia composuit, ista de Græcis commemorat,
 quod cum Athenienses ad Delphicum misissent
 oraculum, respondit Pythia sacerdos, cui nomen
 erat Aristonice, hæc quidem primam :

*Quid miseranda, sedes, gens? i, fuge ad cæclma terræ,
 Adibus et jugibus desertis urbe globosa.
 Nam caput et corpus nusquam sincerâ manebunt,
 Extremitæ pedes nequeunt superesse manusve,
 Aut medium : sed enim ignis edux hæc arida reddet,
 Et Mars acer equis, urgens Syrium agmine currum.
 Mox perdet pleræque, tuas non solius arcus,
 Ac multas divum rapidis dabit ignibus ædes.*

Et primum quidem ista : deinceps autem talia
 supplicibus respondit Pythia vates :

*Non poterit multis hortatibus usa Minerva,
 Et precibus blandita Jovem placare supremum.
 Hoc tibi favor item responsum adamante propin-*
 [quans :
*Nam reliquis captis, quæ limes Cecropis ora
 Intus habet, quocumque sacer penetratæ Citharon,
 Juppiter e ligno muris Tritonida donai :*

A Σοὶ δὲ τὸδ' αὖθις ἔκος ἐρέω ἀδάμαντι κελύσσας.
 Τῶν ἄλλων γὰρ ἀλίσκομένων, ὄσα κέκρυπτος
 ἰδοῦς
 Ἐντὸς ἔχει, κευθμών τε Κιθαϊρῶνος ἑσθλοῦ,
 Τείχος Τριτογενεῖ ξυλινον διδοὶ ἐντὸς ἄσα Ζεὺς,
 Μῶνον ἀπόρρητον τελέθειν· τὸ σε τέκνα τ'
 ἰθήσαι.
 Μηδὲ σὺ γ' ἱκασόνην τε μέναι, καὶ περὶν ἰόντα
 Πολλὸν ἀπ' ἡλαίρου στρατὸν ἦσυχος, ἀλλ'
 ἰθοχωρεῖν.
 Νῶτον ἐπιατρόφας, ἐτι τοὶ ποτε κἀντίος ἔσση.
 Ὡ θείη Σαλαμῖς, ἀπολεῖς δὲ σὺ τέκνα γυναικῶν,
 Ἐκποσιδναμένης Δημήτερος ἡ συνιούσης.

Μάτην. Μὴ συνιεις τὸν νοῦν.

Ἐνταῦθα. Κατὰ τοῦτο.

Ἐπικρυψίν. Τῆν ἀσάφειαν.

Ἐπιθετόν. Σπουδαστόν.

B Ταύτη. Τῆ μαντικῆ.

Νοῦς μὲν. Ὁ προσεχῆς τῷ δημιουργῷ.

ΡΑΕ. 15α. Τὰ εἶδη. Πρώτων, δευτέρων, τρίτων,
 τετάρτων.

τοῦ πέμπτου στοιχείου, εἶτε ἐναλλάξ λόγοις ἐστὶ
 λήψεις τοῦ ἡγούμενου πρὸς τὸ ἡγούμενον, καὶ τοῦ
 ἐπομένου πρὸς τὸ ἐπόμενον· πρὸς δὲ ὑπόδειγμα
 κείσθωσαν ἀριθμοὶ οὗτοι, ις', η', δ', β'. Ὅν δὲ λόγον
 ἔχει ὁ ις' πρὸς τὸν η', τὸν αὐτὸν ἔχει ὁ δ' πρὸς τὸν

Qui muri invicti tibi sint natisque saluti :
Tu vero adventum peditumque equitumque quietus
Terrestresque acies noli expectare : sed hosti
Terga dato, vel si tibi fors erit obvius unquam :
Divina o Salanicis, muliebria pignora perdes,
Usquam vel Cerere inspersa, coeunte vel ipsa.

Incausum. Sensum oraculi minime intelligens.

Hæc capessenda est. Studiose huic incumbendum
 est.

Mens si quidem. Cohærens et adjuncta conditori
 omniumque rerum opifici.

Species. Primorum, secundorum, tertiorum,
 quartorum : mens, anima, ea quæ sunt ea quæ
 revera existunt.

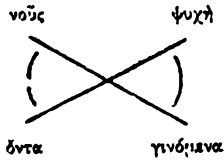
Ergo vicibus alternis, mutatoque ordine. Eviden-
 tius demonstrare volens eorum quæ proposita sunt
 similitudinem, vel utique quam habet rationem
 mens et anima ad ea quæ revera existunt, et ad
 ea quæ sunt seu eveniunt, definitiones et verba
 quædam adhibuit e quinto Euclidis elementorum.
 Ait enim Euclides in definitionibus quinti elementī,
 proportionem ordine mutato ad alternatim sump-
 tam esse summam eum antecedentis ad anteceden-
 tem, et consequentis ad consequentem. Sed exem-
 pli gratia pro axiomate ponantur hi numeri, 16,
 8, 4, 2. Quam proportionem habent 16 ad 8, eam-
 dem habent 4 ad 2, et antecedens est numerus 16

β', καὶ ἐστὶν ἡγούμενος ὁ ις' τοῦ η'. Ἐναλλάξ οὖν ἄ γίνεται λόγος, ὅταν λάβῃς τὸν ἡγούμενον τὸν ις', καὶ συγκρίνῃς πρὸς τὸν ἡγούμενον τὸν δ', καὶ τὸν ἐπόμενον τὸν η' πρὸς τὸν ἐπίμενον τὸν β'. Καὶ δεικνύται πάλιν ὁμοίως ὅτι ὁν λόγον ἔχει ὁ ις' πρὸς τὸν δ', τὸν αὐτὸν ἔχει καὶ ὁ η' πρὸς τὸν β'. Δεικνύσιν οὖν ἐνταῦθεν, ὅτι ὁν λόγον ἔχει ὁ νοῦς πρὸς ψυχὴν, τὸν αὐτὸν ἔχει τὰ ὄντα πρὸς τὰ γινόμενα· καὶ ἐναλλάξ ὁν λόγον ἔχει νοῦς πρὸς ὄντα, τὸν αὐτὸν ἔχει ψυχὴ πρὸς γινόμενα.

Ἀνάπαλις. Καὶ τοῦτο ἐκ τῶν τοῦ Εὐκλείδου. Φησὶ γὰρ ἐκεῖνος ἐν τοῖς αὐτοῖς ὄροις τοῦ πέμπτου στοιχείου, ὅτι ἀνάπαλις λόγος ἐστὶ λήψις τοῦ ἐπομένου ὡς ἡγούμενου πρὸς τὸ ἡγούμενον ὡς ἐπόμενον. Πρὸς δὲ σαφήνειαν τοῦ λόγου κείσθωσαν ἐκ τῶν προκειμένων ἀριθμῶν ὁ ις' καὶ ὁ η'. Ἔστιν οὖν ὁ ις' ἡγούμενος, ὁ δὲ η' ἐπόμενος· ἐὰν δὲ λάβωμεν τὸν η' ὡς ἡγούμενον, καὶ συγκρίνωμεν αὐτὸν ὡς πρὸς ἐπόμενον τὸν ις', γίνεται ὁ ἀνάπαλις λόγος. Φησὶν οὖν ὅτι κἀνταῦθα, ἐὰν λάβωμεν ὡς ἡγούμενον ὄρον τὴν ψυχὴν, καὶ συγκρίνωμεν ὡς πρὸς ἐπόμενον τὸν νοῦν, καὶ ὁμοίως τὰ γινόμενα πρὸς τὰ ὄντα, γίνεται ὁ ἀνάπαλις λόγος, καὶ οὐδὲν ἤττον εὐρίσκεται καὶ οὕτως ἀληθὲς τὸ ὄψ' ἡμῶν ἐνταῦθα περὶ τούτων ὡς ἀξιῶμα προτιθέμενον.

Ἀξιούμενον. Δογματιζόμενον.

Ἔχει ψυχὴ. Ὡς ἐν τούτῳ τῷ σχήματι.

Προβάλλει. Ἡ ψυχὴ.

Ἐνοπερίζει. Φωτίζει, διδάσκει.

Πρὶν τῷ κοινῷ. Λόγῳ, ἢ ὡς διὰ τοῦ ἐνδιαθέτου λόγου.

Ἐπιστατικὴν. Ἡ ὡς τὸν νοῦν.

Δύναμις. Ὁ μὲν νοῦς κοινωνεῖ τῇ λογικῇ ψυχῇ διὰ μέσου τοῦ λόγου· ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ κοινωνεῖ τῇ αἰσθητικῇ, καὶ τοῖς ὀργανικοῖς αἰσθητηρίοις, διὰ μέσου τοῦ φανταστικοῦ πνεύματος· ἡ δ' αὖ αἰσθητικὴ ψυχὴ κοινωνεῖ τῇ φυσικῇ διὰ τοῦ θεραπευτικοῦ καὶ αὐζητικοῦ πνεύματος. Φησὶ δὲ καὶ ὁ Πλωτῖνος, ὅτι ὡςπερ ὁ ἐν προφορᾷ λόγος εἰκὼν ἐστὶ τοῦ ἐν ψυχῇ λόγου, οὕτω καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ νοῦ.

Ἀπαγγεῖλαι. Αὐτῇ τῇ ψυχῇ.

Ψυχῇ. Τῇ λογικῇ.

Ἐκμαγεία. Τύπος.

Αὐτῇ ζωῇ. Ἡ φανταστικὴ καὶ κατ' αἰσθησὶν ζωῇ, δι' ἧς κοινωνοῦμεν τοῖς ἀλόγοις, ἢ μᾶλλον ἢ κατὰ τοὺς ὅρνους ἐνέργεια τοῦ φανταστικοῦ πνεύματος.

Καὶ ἐν ἰδιότητι. Ὅραται γὰρ ἰδικῶς ἐν τοῖς λογικοῖς ζώοις.

Αἰσθητήρια. Ἀφανῆ καὶ κρείττω, δι' ὧν καὶ τὰ

numero 8. Ergo ordine alternatim mutato occurrit C proportio, posteaquam sumpseris numerum antecedentem 16, et comparaveris cum numero antecedente 4, et consequentem 8 cum consequente 2. Etiam rursus demonstratur simili modo, ut quam habet proportionem numerus 16 ad numerum 4, eandem habet etiam numerus 8 ad 2. Hinc igitur indicat et ostendit quod quam rationem et proportionem habet mens ad animam, eandem habent ea quæ revera existunt ad ea quæ sunt et eveniunt; et alternatim ordine mutato, quam habet rationem mens ad ea quæ revera existunt, eandem habet anima ad ea quæ sunt et eveniunt.

Ac præpostere. Et istud e scriptis Euclidis depromptum est. Ait enim in suis definitionibus quinti element, Ordine inverso eandem proportionem ac rationem esse sumptionis consequentis, ut antecedentis, facta comparatione ad antecedens, ut ad consequens. Sed ad perspicuitatem et explanationem huius rationis ponantur e propositis numeris, numerus 16 et numerus 8. Est igitur numerus 16 antecedens, ad 8 consequens. Quod si sumamus numerum 8 tanquam antecedentem, et comparemus ipsum velut ad consequentem 16, fit ordine inverso proportio. Ait ergo hic quoque: Si sumamus velut antecedentem terminum animam, et comparemus tanquam ad consequentem mentem, similiter etiam ea quæ sunt et eveniunt ad ea quæ revera existunt, occurrit conversa et præ-

postera ratio, et nihilominus invenitur etiam ita verum id quod a nobis his de rebus propositum est, velut axioma et pronuntiatum.

Constitutum. Præscriptum est.

Promit. Nempe anima.

Et illuminat. Illustrat ac docet.

Præquam eas communioni. Rationi, vel utique per rationem mente conceptam.

Vis animi moderatrix. Vel utique mens.

Vis. Mens communicat cum rationali anima per interjacentem rationem: at rationalis anima communicat cum sensitiva, et cum organicis sentiendi partibus, per medium et interpositum spiritum phantasticum. Rursus anima sensitiva communicat cum naturali per alendi, vegetandi, augendique spiritum. Ait porro Plotinus, quod quemadmodum in enuntiatione oratio effigies ac simulacrum est rationis quæ est in anima, ita etiam anima est imago mentis.

Manifestas fecerit. Ipsi animæ.

Primaria animi parte. Scilicet rationali.

Imagines. Typi, formæ et simulacra.

Vita hæc. Phantastica, et quoad sentiendi facultatem vita, per quam communicamus cum rationis expertibus; vel potius actio spiritus phantastici, quæ viget inter somniandum.

In proprietate naturæ. Videtur enim seorsim in animalibus ratione utentibus.

Sensuum organa. Obscura et potentiora, per quæ

ἐμφανῆ ταῦτα καὶ ὁρατὰ συνίστανται, καὶ τὴν ἐνέργειαν ἔχουσιν.

Καὶ γὰρ χροίματα. Διὰ τοῦ φανταστικῆς πνεύματος πρῶτον, εἶτα διὰ τῶν ἐξωθεν αἰσθητηρίων ὡς περ ῥύακας δεχομένων τὰς ἐκείθεν δυνάμεις διαφόρους, καὶ ὡς ἔχει ὅστις ἕκαστον, ὡς περ ἐπὶ τοῦ ἐν τῷ αὐτῷ αἵματος γίνεται.

Καὶ ἀψῆς. Ἐφησε γὰρ ἀνωτέρω, ὅτι ὁ μὲν νοῦς ἔχει τὰ εἶδη τῶν ὄντων· ἡ δὲ ψυχὴ τῶν γινομένων, ὁμοίως καὶ ἡ φαντασία, ὅτι μὴ καὶ μᾶλλον.

Ἀνεπαρηγήτων. Πρὸς γὰρ τὴν ψυχὴν, φησὶ, τὴν γνώσιν τῶν γινομένων, ἀσχεθεῖται δὲ ὑπὸ τῆς σαρκικῆς συναφείας, δαίται καὶ σωματικῶν ὀργάνων, ἵνα διδάσκονται δι' αὐτῶν καὶ ἀναμιμνήσκονται.

Καὶ μὴ ποτε. Ἡ ὡς κρατεῖται τῶν ὀργανικῶν αἰσθητηρίων.

Τοῦτο γένος. Ἡ ὡς ἡ φαντασία καὶ τὰ αἰσθητήρια αὐτοῦ.

Κατ' αὐτό. Τὴ φανταστικὴν αἰσθητήριον.

Νευτεταῖσι. Τοῖς θεοῖς.

Χρᾶσι. Μαντεύουσι τοῖς θεοῖς.

Προμηθευμένοις. Ἡρώων.

Εἰ μὲν. Ἐνδέχεται γὰρ ἐν ὕπνῳ ὁδηγηθῆναι πρὸς εὐρεσίαν θησαυροῦ.

Οὐδ' εἰ τις. Κατακλιθεῖς.

Ἐπειτα. Φασὶ καὶ τὸν ποιητὴν Ἡσίοδον, *πρ/τε-*

ρον μὲν ὄντα ποιμένα προβάτων, ἐν μὲν δὲ πρὸς ὕπνου πρὸς τὸν Κιθαιρῶνα τῶν θεοτάτων ὄντων κατακλιθέντα δεξίαι τὰς μουσὰς θεάσασθαι, προσελθούσας τε αὐτῷ καὶ δάφνης φύλλῳ θρεψάσας αὐτὸν, καὶ παραχρῆμα ἀφύπνισθέντα εἶναι σοφὸν καὶ δεξιότατον ποιητὴν.

Ποιητής. Ὡς Ἡσίοδος.

Ἦνεγκεν. Τὸν Ἡσίοδον καὶ Ἴλλους.

Ἐπιβουλᾶς. Καὶ Ἀννίβας ἐκ ὁ Καρχηδόνιος ἡττηθεὶς ὑπὸ τοῦ Ἀφρικανοῦ Σηπκίλωνος, ἐφυγεν ἐν Βιθυνίᾳ πρὸς τὸν Προυσίαν· μετ' οὗ πολὺ δ' ἐκ τῆς Ῥώμης αὐτόθι ἐπιδημήσας Τίτος ὁ στρατηγὸς διὰ χρείας ἐτέρας, καὶ θεασάμενος τὸν Ἀννίβαν, καὶ τὴν δεινότητα καὶ ἐμπειρίαν τοῦ ἀνδρός ὑποπεύσας, μὴ ποτ' αὐθις ἀνακάμψῃ πρὸς Καρχηδόνα καὶ Λιβύην, ἐμελέτησε λάθρα αὐτὸν πικρῶς ἀποκτείνειν. Ὅ δὲ δι' ἐνυκνίων τινῶν γνώους ὁ Ἀννίβας, φαρμακοποιᾶ ἑαυτὸν ἐξ ἀνθρώπων πεποίηκε, τελευταῖον δὲ τοῦτο εἰπὼν Ἀναπαύσωμεν ἡδὴ ποτὲ τὴν πολλὴν φροτίδα Ῥωμαίων, οἱ δεινὸν ἡγήσαντο καὶ μακρὸν μισομένου γέροντος ἀναμειναι θάνατον, ἀλλ' ὡς περ ὄρνιν ἀπτήνην καὶ κέλουρον ὑπὸ γήρωος γινόμενον ἀποκτεῖναι ζητοῦσι πικρῶς.

Ἐξάρτη. Ἐξω βλάβης.

Νέσσοι. εἶναι μὲν καὶ ἄλλους πλείστους οὐκ ἀπίστον ἂν εἴη, πρὸ πάντων δ' ἂν εἴη Ἀριστείδης ὁ

manifesta hæc et sub oculorum sensum cadentia nobis constant, et efficaciam habent.

Etenim colores. Primum beneficio et ope spiritus phantastici, deinceps per externos sensus, qui tanquam rivos excipiunt vires inde diversis rationibus procedentes, et prout unumquodque situm et collocatum est, quemadmodum in meatu aeris contingit.

Tactuumque. Nam supra dixit mentem habere formas eorum quæ revera existunt, sed anima speciem habet eorum quæ contingunt et fiunt: similiter et phantasia, nedum etiam magis.

Nullam efficiendi vim habentibus. Quia anima præoccupavit, inquit, notitiam eorum quæ fiunt, coarctata vero et implicata a carnali coherentia, iudiget etiam corporeis instrumentis, ut per ea doceatur et memoria repetat.

Num igitur. Utique præstantius organicis sentiendi facultatibus.

Hoc genus. Quam ipsa phantasia, et ejus sentiendi organa.

Per ipsum. Phantasticum sensum domicilium.

Increpantibus. Diis.

Futura prænuntiantibus. Vaticinantibus, seu oraculum edentibus diis.

Reliquis in rebus nostri respectum habentibus. Ac de nobis sollicitis.

Si cui certe. Nam probabile est usque evenit in somniis viam commonstrari ad investigationem thesauri.

Si quis. Jacens, ac dormiendi causa caput reclinans.

Postea. Aiunt etiam poetam Hesiodum, cum prius quidem esset pastor ovium, quodam die inter somnandum juxta Citharoneum Thessaliæ montem reclinatam, existimasse Musas observavisse ad se accedentes, et folio lauri se ipsum nutriendas, et confestim expergefatum in sapientem et industrium poetam evasisse.

Poeta. Ut Hesiodus.

Tulit. Hesiodum et alios.

Insidias. Etiam Annibal Carthaginensis victus a Scipione Africano in Bithyniam fugit ad Prusiam; paulo autem post Roma illuc profectus Titus Romanorum imperator propter aliam quamdam necessitatem et ministerium, animadvertens observansque Annibalem, necnon gravitatem atque experientiam viri suspectam habens, ne denuo in Libyam et Carthaginem reverteretur, apud se meditatus est eum sæve interficere. Quam rem per quædam insomnia cognoscens Annibal, se ipsum exhausto veneno ex hominum consortio emisit et emovit, ita postremum locutus: *Jam cessare tandem faciendus vehementem Romanorum sollicitudinem, qui molestam, grave sermoque existimaverunt ad id se non moram evocare, sed ut quam avem implentem et militiam præ sentitate eum accerta morte e medio tollere voluit.*

Indemnem. Citra detrimentum et jacturam.

Morbum. Esse quidem permultos alios, non ea-

ῥήτωρ· δηλοῦσι δὲ τοῦτο καὶ οἱ οὕτω πως ἱεροὶ ἅπασιν ἐπιγραφόμενοι λόγοι αὐτοῦ.

Ἀγωγὴν. Τὴν ἀνοδοῦν.

ΡΑΒ. 135. Ἀκουσάτω. Ζήτει ἐκαίνα· σιωπᾶ γὰρ οὕτω· οὐ γὰρ λέγει ταῦτα οὐδέ κληρα.

Τὸ ἐνδοθεῖν. Τὴν ἐνυπάρχουσαν δύναμιν γνωστικῆν.

Ἐῆς. Ἐκ τῆς ἰδίας ἐνέσπειρε.

Ἀληθῆς. Δυναμείως.

Εὐμοίριαν. Ἐπὶ γίνεταί παρ' ἡμῶν.

Ἄναρ. Ἐκ τῶν οὐραίων.

Ἦς ἐνεκάρπισεν. Οὗτος μὲν ἐκ Θεοῦ λέγει τοὺς οὐραίους ἦκειν· ὁ δὲ Ἀριστοτέλης οὐκ εἶναι φησὶ τὰ ἐνύπνια θεόπεμπτα. Εἰ γὰρ ἦσαν, φησὶ, θεόπεμπτα, ἐπέμποντο ἂν μόνοις τοῖς ἀρετῇ συζῶσι, καὶ περὶ τὰ θεῖα ἀσχολούμενοι· ἀλλὰ νῦν βλέπομεν ὅτι καὶ φαῦλοι τινες ἄνθρωποι καὶ ἀμαθεῖς, μήτε λόγον εἰδότες, μήτε ἀρετῆν, ὄρωσι. Συμβαίνει γὰρ καὶ τοιοῦτους τινὰς εὐθυνοειρούς εἶναι μᾶλλον τῶν χρηστῶν διὰ τὴν τοῦ σώματος εὐκрасίαν. Ἀσύγχετα γὰρ οὗτοι πολλάκις φυλάττουσι τὰ τῶν θεαθέντων εἰδῶλα καὶ τυπώματα τοῦ φανταστικοῦ, ὡς ἐνία ἀληθεύειν συμβαίνει. Ἀπαγορεύει μὲν οὖν καὶ Ἀριστοτέλης καὶ πολλοὶ τῶν ἔξω φιλοσόφων ἕτεροι θεοπέμπτους εἶναι τοὺς οὐραίους· εἶναι δ' οὖν τινὰ φύσιν δαιμόνων τὴν τῶν καθ' ὑπνοὺς φαινομένων κυριότητα ἔχουσαν, τοῦτο δὲ συντίθεται βραδύως.

ptiosum, nec a fide alienum fuerit. Ante omnes Aristides orator in eorum numero ascribitur : indicant hoc quodammodo sacræ ejus hunc in modum, inscriptæ orationes.

Institutio. Hæc via accessu difficilis.

Audiat. Illa inquirat et investiget ; ea quippe silentio prætermittit, neque integra recitat.

Semen interius. Insitam intelligendi potentiam.

Sua virtutis. Insevit e sua.

Virtutis. Potentiæ.

Felicitatem. Quandoquidem exoritur a nobis.

Inter somniantum. Ab ipsis somnis.

Sua virtutis fructus participem facit. Is quidem asserit somnia a Deo procedere, Aristoteles autem ait insomnia non esse a Deo missa : Si enim, inquit, a Deo data essent, mitterentur duntaxat ad eos qui cum virtute et vitæ integritate commercium habent, et circa res divinas occupantur. At nunc quosdam videmus facinorosos homines et imperitos, nec doctrina nec virtute præditos insomnia videre. Contingit enim ut tales inter somniantum probatis viris sint feliciores ob prosperam corporis valetudinem et temperiem. Illi quippe crebro minime confusa rerum observatarum spectra custodiunt, et phantasie simulacra, evenitque ut eorum nonnulla seria veraque sint. Proinde negat Aristoteles et complures alii externi ac sæculares philosophi a supremo numine missa esse insomnia ; esse igitur quamdam geniorum ac dæmonum naturam dominium habentem eorum que in somniis appa-

Τὸ γὰρ ἐγκαρπίσαι. Θέλων πράττειν ὅτι οὐκ ἐλαττόν ἐστι τὸ τυγχάνειν τοῦ μανθάνειν, ἐκ περιουσίας λέγει, ὅτι καὶ πλέον ἐστίν, ἵνα κλν τοῦ ἴσου τύχη.

Φαντασία. Ἐν ἄλλοις μὲν τῶν βιβλίων γράφεται ζῶην· ἐν ἄλλοις δὲ ζῶης. Ἔδει γὰρ ἀμφοτέρω καί· εἶναι δὲ τὸ ἐν ἐξ ἀμφοτέρων, οἷον ἂν τις βούλοιοτο· λαμβάνει δὲ ἔξωθεν καὶ τὸ ἕτερον ἐλλειπτικῶς.

Πρὸς τοὺς. Οὐδὲ τῶν ἐλαττόνων καλῶν αὐτῶν ἀξιῶνται.

Γινώσκειν. Αὐτοὺς τοὺς δοξασσοφούντας.

Ἀποκηρύκτοις. Αἰγυπτιακῶν θείων προσταγμάτων.

Οὐ θυσιῶν. Ἡ ὥς οὐ χρεῖα.

Τὰ δ' ἀθύρματα. Παίγνια γὰρ εἶσι.

Οἱ δὲ. Οἱ διὰ θυσιῶν καὶ ἐντόμων προφητεύοντες.

Τέχνας μὲν. Ταύτας λέγει ἄς μάγων εὐγγας ἀνετέρω εἰρήκει, μάγους μὲν καλέσας τοὺς ταύτας ἀξιῶντας ἐργάζεσθαι· εὐγγας δὲ τὰς διαφόρους τέχνας, ἵσαι πολυειδῶς διὰ θυσιῶν καὶ ἐντόμων ἐκείνοις ἐπετελοῦντο.

Τί οὖν. Τί οὖν, φησὶν, ἀποπον, ὅτι σοφὸς ὢν ὁ σοφός, καὶ πλέον καὶ ἐπέκεινα ὑπάρχει τῆς κοινότητος, καὶ κατὰ τοῦτον ἂν τὸν τρόπον γένοιτο σοφός :

rent istudque communi consensu facile statuitur.

Nam fructuosum reddere. Ante oculos nostros subjicere voles, haud minus esse assequi et obtinere, quam discere, ex abundantia dicit plus esse ; ut id quod est æquale consequatur.

In phantastica vita. In quibusdam libris scriptum est ζῶην, vitam ; in aliis ζῶης, vitæ. Oportuit enim utrumque collocari, sed propter insolentiam unum subicit : verum ponit alterum ex ambobus, quale quis voluerit : sumit autem extrinsecus etiam alterum defective

Adversus eos. Qui neque ipsis minoribus præclaris rebus digni censentur.

Si ita intelligant. Illi ipsi qui opinione tenus sunt sapientes.

Quæ repudiata sunt ab oraculis. Divina Ægyptiorum præscripta innuit.

Hostiis non. Quod videlicet commodæ non sint.

Ludicra. Sunt enim ludibria.

Qui nimirum. Per victimas et exta vaticinantur.

Artes quidem. Eas dicit, quas magorum illecebres supra nuncupavit, magos quidem vocans eos qui non gravantur eos illicites ad usum adhibere ; iungas vero dicit varias et diversas artes, quæcunque multiplici forma, per victimas et extorum incisionem ab illis perficiebantur.

Quid igitur. Quid ergo, inquit, absurdum est, quod sapiens, quatenus est sapiens, etiam amplius ferat ; et ultra communitatem progrediatur, atque hunc in modum fiat sapiens ?

Ταύτη σοφός. Καί οὕτως, ἢ ὡς καὶ διὰ τῶν Ἀ τὸν διμυλὸν ἔρου κατώκισαν, ἐνθα ὁ θεὸς τὴν τοῦ ἥπατος ἰδέαν, φησί, συνέστησε, καὶ ἐθήκεν εἰς τὴν ἐκεῖνου κατοίκησιν, πυκνὸν καὶ λεῖον καὶ λαμπρὸν καὶ γλυκὺ, καὶ πικρότητα ἔχον μηχανησάμενος, ἵνα ἐν αὐτῷ τῶν διασημάτων ἢ ἐκ τοῦ τοῦ φερομένη δύναμις, οἷον ἐν κατόπ- τρω δεχομένων τύπους, καὶ κατεθεῖν εἰδωλα παρ- ἔχοντι, φοβῆ μὲν ὁπόσα μέρει τῆς πικρότητος χρωμένη ποιῶι τόδα καὶ τόδα γλυκύητι δὲ τῆ κατ' ἐκεῖνο ξυμφύτῳ πρὸς αὐτὸ χρωμένη, καὶ πάντα ὀρθὰ καὶ λεῖα αὐτοῦ καὶ ἐλεύθερα ἀπευ- θύνουσα, ἰσῶν τε καὶ εὐήμερον ποιῆ τὴν περὶ τῆ ἡπαρ ψυχῆς μοῖραν κατωκισμένην, ἔν τε τῆ τυκτι διαγωγῆν ἔχουσαν μετρίαν, μαρτίαι χρωμένη καθ' ἕναρον, ἐκεῖ λόγου καὶ φρονήσεως οὐ μετέιχε. Διὸ κατέστησαν ἐν τούτῳ τὸ μαρ- τειον. Ἰκανὸν δὲ σημεῖον ὡς μαρτυκὴν ἀφρο- σύνη θεὸς ἀνθρωπίνῃ δέδωκεν. Οὐδεὶς γάρ ἐν- ρονος ἐπάταται μαρτυκῆς ἐνθέου καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ἕναρον τὴν τῆς φρονήσεως πεθε- θεις δύναμιν, ἢ διὰ νόσον, ἢ τιτὰ ἐνδοισια- σμὸν παραλλάξας. Καὶ μετ' ὀλίγα φησὶν, ὅτι Ἢ μὲν οὐν φύσις τοῦ ἥπατος διὰ ταῦτα τιαυτῆ τε καὶ ἐν τόσῳ ᾧ λέγουμεν ἀέφυκα χάριν μαρ- τυκῆς.

Τοιγάρ τοι. Καὶ γάρ.

Θεσπισιώτερον. Θεϊότερον.

Δημοσιώτερον. Κοινότερον.

Εὐδαιμον. Ἄλλα καὶ ἀδύνατον.

Διὰ φαντασίας. Διὰ γὰρ μόνης φαντασίας ἐγ- γύς ἂν εἴη τοῦ δυνατοῦ αὐτοπτησαι θεόν, ὡς ἐπι- κτίν.

Προσβυτέρας. Ἄρα τιμωτέρας.

Αἰσθησις. Ὡς ἀρχουσα τῶν αἰσθήσεων τῶν ἐρ- γανικῶν.

Κοινότατον. Ὡς μετεχόμενον ὑπὸ τῶν διαφίρων αἰσθητηρίων.

Καὶ σῶμα. Σῶμα καὶ τούτο, φησὶν, ὡς συγγενέ- στερον πρὸς τὸ σῶμα, καὶ μεσιταῦον ψυχῆ καὶ σώ- ματι· σῶμα δὲ πρῶτον εἶπεν αὐτὸ, ὡς ἀμέσως ἑμι- λούν τῆ ψυχῆ. Τὰ γὰρ σωματικὰ αἰσθητήρια οὐκ ἀμέσως ἑμιλοῦσι τῆ ψυχῆ, ἀλλὰ διὰ μέσου τοῦ φαν- ταστικοῦ.

Ἄλλα τό. Τὸ φανταστικὸν πνεῦμα ἐν τῆ κεφαλῇ τοῦ ἀνθρώπου κατοικεῖ.

Ραβ. 136. Τοῦ ζῶου. Καὶ ταῦτα μὲν οὗτος. Ὁ δὲ Πλάτων ἐν τῷ Τιμαίῳ τάδε φησί· Τὸ δὲ δὴ σί- των καὶ ποτῶν ἐπιθυμητικὸν τῆς ψυχῆς, καὶ ὄσον ἐνδειαν διὰ τὴν τοῦ σώματος ἰσχει φύσιν, τοῦτο εἰς τὸ μεταξὺ τῶν τε φρονῶν καὶ τοῦ πρὸς

τὸν διμυλὸν ἔρου κατώκισαν, ἐνθα ὁ θεὸς τὴν τοῦ ἥπατος ἰδέαν, φησί, συνέστησε, καὶ ἐθήκεν εἰς τὴν ἐκεῖνου κατοίκησιν, πυκνὸν καὶ λεῖον καὶ λαμπρὸν καὶ γλυκὺ, καὶ πικρότητα ἔχον μηχανησάμενος, ἵνα ἐν αὐτῷ τῶν διασημάτων ἢ ἐκ τοῦ τοῦ φερομένη δύναμις, οἷον ἐν κατόπ- τρω δεχομένων τύπους, καὶ κατεθεῖν εἰδωλα παρ- ἔχοντι, φοβῆ μὲν ὁπόσα μέρει τῆς πικρότητος χρωμένη ποιῶι τόδα καὶ τόδα γλυκύητι δὲ τῆ κατ' ἐκεῖνο ξυμφύτῳ πρὸς αὐτὸ χρωμένη, καὶ πάντα ὀρθὰ καὶ λεῖα αὐτοῦ καὶ ἐλεύθερα ἀπευ- θύνουσα, ἰσῶν τε καὶ εὐήμερον ποιῆ τὴν περὶ τῆ ἡπαρ ψυχῆς μοῖραν κατωκισμένην, ἔν τε τῆ τυκτι διαγωγῆν ἔχουσαν μετρίαν, μαρτίαι χρωμένη καθ' ἕναρον, ἐκεῖ λόγου καὶ φρονήσεως οὐ μετέιχε. Διὸ κατέστησαν ἐν τούτῳ τὸ μαρ- τειον. Ἰκανὸν δὲ σημεῖον ὡς μαρτυκὴν ἀφρο- σύνη θεὸς ἀνθρωπίνῃ δέδωκεν. Οὐδεὶς γάρ ἐν- ρονος ἐπάταται μαρτυκῆς ἐνθέου καὶ ἀληθοῦς, ἀλλ' ἢ καθ' ἕναρον τὴν τῆς φρονήσεως πεθε- θεις δύναμιν, ἢ διὰ νόσον, ἢ τιτὰ ἐνδοισια- σμὸν παραλλάξας. Καὶ μετ' ὀλίγα φησὶν, ὅτι Ἢ μὲν οὐν φύσις τοῦ ἥπατος διὰ ταῦτα τιαυτῆ τε καὶ ἐν τόσῳ ᾧ λέγουμεν ἀέφυκα χάριν μαρ- τυκῆς.

Ἄλλ' αἰσθήσεως. Τῆς πρώτης.

Ἰφ' ὦν. Τῶν αἰσθήσεων.

Αἰσθησις. Μονοειδής.

In hac ratione doctus. Et ita, videlicet per in- somnia.

Atqui. Etenim, vel enimvero.

Publicum magis. Communius.

Res est beata. Imo quæ fieri non potest, et ne- mmini datur.

Per phantasiam assequi. Non per unicam phanta- siam et imaginationem in propinquo fuerit humanæ facultatis cernere ipsum Deum, quoad ejus fieri po- test.

Sensus est sensuum. Quippe princeps est sensuum organicorum.

Communissimum. Ut quod communicat se diver- sis sentiendi instrumentis.

Et corpus primum animæ. Ille, inquit, commu- nissimus sensus, est quoque corpus, tanquam co- gnatione ac propinquitate quadam cum corpore conjunctior sit, ac interveniat corpori et animæ. Ipsum porro primum corpus vocat, velut imme- diate consuetudinem habens cum anima. Corpora enim sentiendi organa haud immediate communi- cium habent cum anima, sed per interpositam et interjectam imaginationem.

Sed ille. Spiritus ille phantasticus in hominis ca- pite habitat.

Animalis. Ista quidem noster, at Plato in Timæo dicit: Verum cibi potusque cupiditatem in anima, et quidquid propter corporis naturam defectum inopi- ni tque continet, in interpositam præcordiorum ac

termini ad umbelicum vergentis partem statuerunt: ubi Deus jecoris formam, ait, constituit, et colloca- vit ad illius domicilium id quod succi plenum et obe- sum est, politum, iuculentum, dulce et amaritudi- nem habens molitum est, ut in eadem cogitationum ac sensuum e mente allata potentia, non secus atque in speculo admittente formas et imagines, ac perspicentiam simulacrorum suggerente, timeat quidem quando parte amaritudinis utens hoc et illud facit; dulcedine autem suæ naturæ conjuncta secum utens, et omnia quæ in eadem recta, lævia, expedita et li- bera sunt dirigens, alacrem atque prosperam efficit in domicilio collocatam justa hepar mediocre oble- tamentum habentem animæ sortem, ac tempore no- cturno in somnando divinatione utitur: quandoqui- dem rationis et intelligentiæ non est particeps. Deus propterea in ea vaticinium reposuit. Sufficiens et idoneum est argumentum a Deo divinandi artificium humanæ imprudentiæ datum esse. Nullus quippe mentis compos attingit vaticinandi scientiam divino numine instinctam et veram, sed aut sopore detentus prudentiæ vim, aut propter morbum, aut stupentiam numinis afflatu conceptam immutatus, et a se ipso discrepans. Et paulo post dicit: Itaque hepatis na- tura eas ob rationes talis et in eo quem dicimus lo- cum divinationis indita est causa.

Sed sentiendi instrumenta. Respectu primi et communis sensus.

A quibus. Sensibus.

Sensus est absolutus. Uniformis.

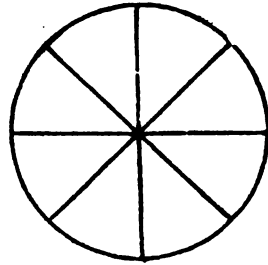
Διατέμει. Ὁμοίως ὡς περ ἐπὶ τοῦ εἰσπνεομένου ἐν τῷ αὐτῷ ἀέρος. Μονοειδῆς γὰρ ὢν, ποικίλλεται διὰ τῶν περὶ τὸν αὐτὸν τρυπημάτων ἐξιών, ἐξύτερος γινόμενος, ἢ βαρύτερος, ἢ μέσος, ἢ ἐμμελής, ἢ ἐκμελής.

Καὶ ὁδὸν εἰσιν. Περὶ κέντρου καὶ εὐθειῶν λέγων, ἐυνάμει ἐμνήσθη ἄμα καὶ κύκλου ἢ σφαίρας. Ἄδύνατον γὰρ κέντρον ἐπινοηθῆναι δίχα κύκλου ἢ σφαίρας, ὡς περ οὐδὲ κύκλον, ἢ σφαῖραν ἄνευ κέντρου. Φασὶν οὖν οἱ γεωμετρικοὶ ὄροι, ὅτι κύκλος ἐστὶ σχῆμα ἐπίπεδον ὑπὸ μιᾶς γραμμῆς περιεχόμενον, ἢ καλεῖται περιφέρεια, πρὸς τὴν αὖ ἀπὸ τοῦ κέντρου προσπίπτουσαι εὐθεῖαι ἴσαι ἀλλήλαις εἰσὶ, Κέντρον οὖν ἐναυθα καὶ ῥίζην παρεκάζει τὴν φαντασίαν· εὐθεῖαι δὲ κλάδοις τὰς ἐκείθεν ἐκβαλλομένας δυνάμεις αὐτῆς ἄχρι τῶν ὀργανικῶν αἰσθητηρίων, ὅψεως, λέγου, καὶ ἀκοῆς, καὶ τῶν ἄλλων τριῶν, ἃς δὴ πάσας μίαν μὲν φησι κατὰ τὸ κέντρον καὶ τὴν ῥίζαν θεωρουμένας· πολλὰς δὲ κατὰ τὴν ἐκείθεν πρόδον καὶ ἐξάπλωσιν. Τὴν μὲν τοι φαντασίαν λέγει κοινὴν αἰσθησιν, καὶ κυρίως αἰσθησιν καὶ θειοτέραν, ἅτε ἀμέσως ὀμιλοῦσαν τῇ νοερᾷ ψυχῇ· ζῶωδιστάτην δὲ καὶ παχυτέραν καὶ καταχρηστικῶς ὀνομαζομένην αἰσθησιν τὴν ἐνεργουσαν διὰ τῶν προδεδημένων καὶ προκειμένων, καὶ φαινομένων αἰσθητηρίων, ὀφθαλμῶν, φημι, καὶ ὠτίων, καὶ ῥινός, καὶ τῶν ἐξῆς.

Ζῶωδιστάτη. Διὰ τῆς ὑπερθέσεως ἐδήλωσεν ὅτι παχυτέρα.

Dispensat. Consimiliter atque in attracto per fistulam aere; uniformis enim cum sit, variatur per tibiæ foramina exiens, acutior effectus, aut gravior, aut intermedius, vel consonans, vel inconcinuus.

Ac sunt veluti. De centro ac rectis lineis verba faciens, virtute et potestate simul mentionem fecit circuli aut globi: siquidem fieri non potest ut centrum consideretur et excogitetur sine circulo et sphaera, quemadmodum circulus aut sphaera sine centro. Asserunt igitur geometricæ definitiones, circulum esse figuram planam et latam sub unica linea circumactam, quæ vocatur circumferentia, ad quam quæ a centro ducuntur lineæ rectæ, inter se sunt æquales. Proinde hoc in loco phantasiam seu imaginationem centro atque radici assimilat, rectis autem ramis et lineis emissas et exeuntes illinc ipsius vires, usque ad sensus organicos, visus, inquam, auditus, et aliorum trium, quos quidem omnes unam profecto dicit ad centrum radicemque spectare: multas vero quantum ad progressam illinc explanationem. Atqui imaginationem sensum vocat communem, et proprie divinius sentiendi organum, nimirum immediate versantem cum animi parte quæ intelligentiæ et rationis capax est: sed maxime animale, belluinam, crassiorem, corpulentio-rem, et abusive nominatam sensum efficiendi vi præditum, propter opposita et exporrecta appa-

Αἰσθησις. Παχύνεται γὰρ, εἰς τὸ πάχος τῶν ἐν γενέσει καὶ φθορᾷ πραγμάτων χωροῦσα.

Ἠθειοτέρα. Ἦν φανταστικὸν πνεῦμα κυρίως εἶπε.

Ἡ ἀμεσός. Ἦν ἀνωτέρω πρώτῃν εἶπε, νῦν ἀμεσός λέγεται φαντασία.

Σωματικὰς. Ἦ ὡς τὰ αἰσθητήρια.

Τεθεσμεθα. Καὶ ἃ ἀκηκόαμεν δηλονότι.

Ὁ δὲ ψεύδεται. Διὰ τρία ταῦτα, φησι, ψεύδεται: ὁ ὀφθαλμὸς, πρῶτον διὰ τὴν φύσιν τῶν ὀρωμένων, ὡς περ τὸ ταῦνος πτερὸν κατὰ τὴν ποιὰν θέσιν διάφορα δεικνύει τὰ χρώματα· δεύτερον δὲ, διὰ τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ διάστημα. Καὶ γὰρ ὁ μὲν ἀήρ ποτὲ μὲν ὑγρὸς καὶ παχύς, ποτὲ δὲ ξηρὸς καὶ λεπτός· καὶ τὸ διάστημα τοῦ ἐρωμένου ποτὲ μὲν βραχὺ, ποτὲ δὲ πολὺ· καὶ τρίτον, διὰ τὴν αὐτοῦ ἀδυναμίαν.

Ψεύδεται καί. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς, φησὶν, ὁ ὀφθαλμὸς ψεύδεται.

Καὶ δι' ὧν. Ἦ ὡς τοῦ ἀέρος καὶ τοῦ διαστήματος.

rentiaque, sentiendi organa, oculorum dico, auricularum, narium ac reliquorum.

Maxime est animalis. Ostendit per superlativum gradum, imaginationem crassiorem ac pinguiorem esse.

Sensus. Nam usque ad crassitudinem ac pinguedinem saginatur, et sic capax est rerum quæ in generatione et corruptione considerantur.

Divinior. Quem proprie spiritum phantasticum dixit.

Immediatus sensus. Quem supra primum dixit: nunc immediatus sensus dicitur imaginatio.

Quod si sensus corporeos. Hoc est, sentiendi organa.

Vidimus. Videlicet et quæ audivimus.

Decipit. Propter ista tria, ait, mentitur oculus, in primis ob naturam eorum quæ sub aspectum cadunt, quemadmodum pavonis penna pro certo quodam situ distinctos ostendit colores. Deinde propter aerem et aquam, et intervallum; etenim aer quidem interdum humidus est et crassus, aliquoties vero siccus ac tenuis. Et spatium ejus quod sub aspectum cadit nonnunquam est exiguum, interdum vero amplum. Tertio propter suam impotentiam.

Decipit. Etenim, ait, ipsemet oculus fallit, mentitur ac decipit.

Et per quæ cernuntur. Scilicet per aerem et interjectum spatium.

Τὸ φανταστικόν. Διὰ γὰρ μοθηρίαν προαιρέ-
σεως κατάγει τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ὕλην ὁ ἄνθρωπος,
κάντεῦθεν παρασκισιάζει νοσῆν τὸ φανταστικόν,
ὡσπερ φασι συμβαίνειν μετὰ τὴν τροφὴν τοῖς πολ-
λοῖς, καὶ μάλιστα τοῖς παιδίοις. Πολλὴ γὰρ ἡ ἀπό-
της τροφῆς ἀναθυμιάσεις, καὶ ἡ κίνησις συγκεχυ-
μένη τε καὶ ἀνόμοιος, καὶ δυσδιάκριτος, οἷς ὅθι καὶ
ἡ παντελῶς οὐ γίνονται ἐνύπνια, ἢ γίνονται ἄνισα
καὶ ἀνόμοια καὶ δυσείκαστα· οἷον γίνεται κὰν τῷ
ὕδατι. Ἡρεμούντος γὰρ καὶ καθαροῦ ὕδατος, ἐνεργῆ
τὰ εἰδῶλα φαίνονται· κινουμένου δὲ καὶ ταρταρομέ-
νου, ἢ οὐδ' ὅλως ἐνορῶνται εἰδῶλα, ἢ ἀνόμοια καὶ
δυσείκαστα.

Υῶ' ἦς. Φιλοσοφίας.

Καθαίρομενον. Παρὰ μὲν τοῖς Ἕλλησι φησὶ
καθαίρεσθαι τὴν φαντασίαν διὰ τελετῶν· οἱ δὲ τῆς
καθ' ἡμᾶς εὐσεβοῦς Ἐκκλησίας ἄνθρωποι καθαίρου-
σιν αὐτὴν διὰ σωφροσύνης καὶ ἀγρυπνίας καὶ νη-
στείας. Οὕτω δὲ καθαίρομένη ἡ αἰσθησις δεκτικὴ
γίνεται Θεοῦ· ὁμοῦ πρὶν εἰσκαλέσασθαι καὶ εἰσα-
γαγεῖν ἐν ἑαυτῇ τὸν Θεὸν ἐξωθεῖ πρότερον τὰς
προγεγεννημένας ἐπαμάρτους εἰσπρίσεις, ἕσαι εἰσ-
πρίνονται καὶ εἰσπορεύονται εἰς τὴν φαντασίαν διὰ
τῶν ὀργανικῶν αἰσθητηρίων. Καὶ τοῦτόν φησιν εἶναι
κατὰ φύσιν βίον, τὸ τηρεῖν τὴν φαντασίαν καθαρὰν
ἀπὸ τῶν τοιοῦτων. Κοινὴ γὰρ ἐστὶ ψυχῆς καὶ σώ-
ματος, καὶ δεῖ καθαρὰν ἔχειν τὴν πρὸς ψυχὴν κοι-
νωνίαν.

Spiritus phantastici morbo laborat. Nam ob pravi-
tatem consilii homo deducit animam in materiam,
et hinc disponit phantasiam ad vitium et langorem,
sicut sicut multis evenire post cibum, et potissi-
mum parvulis. Est quippe vehemens a cibo, suffitus
vaporemque emissio, et motus confusus ac inae-
quabilis: et ægre discernitur ab illis sane quibus
omnino non eveniunt insomnia, aut contingunt inae-
qualia, dissimilia et conjectu difficilia, qualiter fit
in aqua. Nam quicquæ, puræ, sinceræque evidentia
ac dilucida spectra apparent: in commota vero et
conturbata vel plane non inspiciuntur simulacra,
aut inæqualia, dissimilia et cognita ardua.

Aqua. Philosophia.

Lustratus. Apud Græcos quidem imaginationem
asserit explari et lustrari ceremoniarum beneficio.
At piæ religiosæque nostræ Ecclesiæ homines eam
lustrant modestia, temperantia, vigilantia et jeju-
nio. Et ita purgatus ille sensus capax est qui Deum
admittat: nihilominus priusquam in seipsum Deum
excipiat et introducat, urget et extrudit prius an-
tecedentes errorum insinuationes, quæcumque in-
grediuntur et adeunt imaginationem per sensuum
organo. Et hanc asserit vitam secundum naturam,
asservare puram, sinceram ac nitidam imaginatio-
nem ab istiusmodi peccatorum ingressu. Corporis
enim et animæ communis est, et operæ pretium
est, ut puram habeat cum anima communionem.

Per evolutions lustratus. Quippe qui explatur et
purgatur apud nostros probos homines, jejunio-

Καθαίρομενον διὰ τελετῶν. Ὅσαρ καθαί-
ρεται καὶ παρὰ τῶν καθ' ἡμᾶς σπουδαίων διὰ νη-
στείας, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν.

Αἱ τε εἰς. Ὡς ἐνταῦθεν καὶ τὸς διὰ τῶν ὀργανι-
κῶν αἰσθητηρίων γινόμενας εἰσπρίσεις ἐκθέτει καὶ
ὑποχωρεῖν πρότερον, πρὶν τὸν Θεὸν ἐπιλαθεῖν εἰς τὸ
φανταστικόν ὡς ἐπικτόν. Φθάνουσι γὰρ ἐκθέουσαι
αἱ τοιαῦται εἰσπρίσεις, πρὸ τοῦ εἰσκηθῆναι τὸν
Θεὸν παρὰ τοῦ φανταστικοῦ· ἐκθέουσι δὲ διὰ καθάρ-
σεως πνευματικῆς.

Αἱ τοῦ κατὰ φύσιν. Τοῦ ἡγχετοῦ; καὶ ὠφρο-
νος; καὶ σπουδαίου.

Ἠδὲν εἶναι. Οὐ μόνον γὰρ σώματος, ἀλλὰ καὶ
τῆς λογικῆς ψυχῆς καὶ τοῦ νοῦ.

Τρῦτο. Τῆ φανταστικῶν.

Οὐκ ἀσύμπαθος. Οὐκ ἀλλότριον τῆς φύσεως
τῆς ψυχῆς ἐστίν, ἀλλὰ καὶ συντρέχει καὶ συμπά-
σχει αὐτῇ, καὶ οὐ καθ' ἑαυτὸ μένει ἰδιότροπον φύσιν
ἔχον καθάπερ τὸ σῶμα, ὅπερ καὶ ὀστρεῶδες περι-
βλημα λέγει διὰ τὴν σκληρότητα καὶ τὴν ἀντιτυ-
πίαν, ἣν ἔχει πρὸς ψυχὴν.

P. 157. Ὀστρεῶδες. Πολλαχόθεν δεικνύται ὁ
σοφὸς οὗτος Συνησιος· αἰρεσιώτης τοῦ Πλάτωνος
ἄκρος. Οὐ μόνον γὰρ ἐκ τῆς δόξης ὅτι τὰ αὐτὰ καὶ
οὗτος ἐκείνῳ δοξάζει, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἐννοιῶν, καὶ
ἐκ τῶν μεθόδων, καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν λέξεων. Τὸ γὰρ
λέγειν ὀστρεῶδες περιβλημα τὸ σῶμα ἐκείθεν ἔχει
τὴν ἀρχὴν. Φησὶ γὰρ κακείνος ἐν τῷ *Φαίδρω*, ἀνω-

rum, vigiliarum, et aliarum virtutum auxilio.

Insinuationes. Ita ut hinc etiam per organicos
sensus productæ insinuationes excurrant et pro-
gredientur, antequam Deus superveniat et illabatur
in imaginationem, quatenus comprehendi potest.
Confestim enim properant tales insinuationes,
priusquam Deus admittatur a spiritu phantastico.
Excurrunt autem per spiritualem purgationem.

Secundum ejus naturam, Continentis, temperan-
tis et probi.

Rursum sit. Non modo corporis, verum etiam
animæ rationalis ac mentis.

Spiritus iste. Phantasticus et imaginandi potentia
instructus.

Nec affectibus spoliatur. Non est alienus a natura
animæ, sed convenit et consentit cum ea, similitum-
que passionum est particeps, nec per se manet
peculiarem habens naturam velut corpus, quod
quidem ostreorum involucrium dicit, propter duri-
tatem, rigorem et formæ dissidentiam, quam habet
adversus animam.

Ostreorum. Multis ex partibus ostendit industrius
hic Synesius, acer et singularis Platonis æmulator,
quia non solum ex opinione eadem cum illo sentit,
sed etiam ex animi conceptione et sensu docen-
dique ratione, imo ex ipsismet dictionibus. Nam
quod corpus integumentum et involucrium ostrea-
rum dicitur, hinc habet principium. At enim ille
in *Phaedro* altius suorum consiliorum rationem
repetendo exorsus, et alia, et hæc præterea: Qui

θὴν πῖθεν ἀρξάμενος, τὰ τε ἄλλα καὶ εἰ ἐκείνη· Δ καὶ βέουσα, καὶ σύνθετος. Ἢ γὰρ φαντασία οὕτε οὐδὲ δὴ πον, φησί, μνούμενοί τε καὶ ἐποπτεύοντες, ἐν αὐτῇ καθαρῇ καθαρῶν ὄντες καὶ ἀσηματωτοὶ τούτου, ὃ τῶν δὴ σώμῳ περιφέροντες ὀνομάζομεν ὁστέρου τροπῶν δεδωσμευμένοι. Καὶ τῆ, κακνομένης δὲ, ἐκίθηεν ἔχει τὴν ἀρχήν. Κάκην γὰρ τὴν ἀμαρτίαν ὁ Πλάτων φησὶν οὕτωςί πως· Τὰ μὲν θεῶν σχήματω ἰσορρόπως εὐήγρια ὄντα ῥαδίως πορεύεται· τὰ δὲ ἄλλα μόγις. Βρίθαι γὰρ ὁ τῆς κάκης ἰακός μετέχων, ἐπὶ τὴν γῆν ῥέπων τε καὶ βαρύνων ᾧ μὴ καλῶς ἢ τεθραμμένος τῶν ἡνιόχων· ἔρθα δὴ πόρος τε καὶ ἀγῶν ἰσχατος τῇ ψυχῇ πρόκειται, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἀγαθνομένης. Τούτ' ἐστὶ τὸ φανταστικὸν πνεῦμα τῆ ψυχῇ ἀγαθὴν πολιτείαν μετιούση. **Κακνομένης δὲ.** Ὑπὸ τῆς ὕλης καὶ σφαλλομένης.

Τούτο. Τὸ φανταστικόν.

Κοινὸς ὄρος. Κοινὸν ὄρον ἄμοφοι εἶναι φησὶ τὴν φανταστικὴν τῶν ἐκατέρωθεν ἔκρων ἐναντίων, σώματος δηλαδὴ καὶ ἀσωμάτου φύσεως, λόγου καὶ ἀλογίας, ὕλης καὶ ἀύλης, καὶ διὰ τούτου μέσου τὰ ἐναντία συγγίνονται καὶ συνάπτονται. Θεῖα δὲ φησὶ τὰ αὖλα καὶ ἀσώματα· ἰσχατα δὲ τὰ ἔνυλα καὶ σωματικὰ καὶ αἰσθητά. Διὰ τούτῳ φησὶ χαλεπὸν εἶναι ὀρίσασθαι τὴν φύσιν αὐτοῦ, καὶ ἀποφῆνασθαι τί ἐστὶν, ὡςπερ ἀποφαίνομεθα περὶ τῆς ψυχῆς, ὅτι ἐστὶν οὐσία ἀσώματός τε καὶ αὖλος καὶ ὑπὲρ αἰσθησίν· περὶ δ' αὐ τοῦ σώματος ὅτι ἐστὶν οὐσία ὕλική *videlicet, inquit, sacris initiati sunt et spectandi licentiam obtinent, nitido splendore nitidi, et nullo ipsius signo notati, quod nunc corpus nuncupamus, quod vincit et præpediti ostrei more. circumferimus: Et illud, degenerate vero, illinc principium habet, vitium enim peccatum hac ratione vocat Plato: Et eorum currus ob æqualitatem ponderis atque momenti cum ductiles tractabilesque sint, facile moventur, reliqui vero magna cum difficultate. Nam deorum vergit vitiositatis particeps, equus [in humanum] propensus atque offendens aurigam a quo hunc convenienter educatus est: ubi certe labor et summa contentio anime proponitur, et cætera.*

Bonitate cumulati. Hoc est spiritus phantasticus, propter animam ad bonum vitæ institutum accedentem.

Depravati. A succumbente et aberrante materia. *Is enim.* Spiritus phantasticus.

Communis terminus. Communem terminum amborum esse dicit imaginatricem animæ facultatem, utrinque collocatis extremis contrariis, corporis videlicet et incorporeæ naturæ, rationis ac dementiæ, materiæ et ejusdem privationis, et medio ejus interventu opposita cœunt et copulantur. Sed divisa sunt, inquit, materiæ expertia et incorporea, ultima vero materialia et corporea atque sensuam eadentia. Eam ὅν rem asserit arduum ac difficile esse delineando ejus naturam circumscribere et exprisere quid sit, quemadmodum affirmando *communis de anima, eam esse substantiam in-*

καὶ βέουσα, καὶ σύνθετος. Ἢ γὰρ φαντασία οὕτε οὐμά ἐστιν, οὕτε πάντῃ ἀσώματος, καὶ διὰ τούτῳ οὕτε τοῦ σώματος δύναται ἐξασθαι τὸν ὄρον, οὕτε τοῦ ἀσωμάτου. Ἐρανίζεται γὰρ τι ἀφ' ἐκατέρων ἐναντίων, τοῦ τε σώματος καὶ τοῦ ἀσωμάτου, ὅσον ἀρμόζει πρὸς τὴν φύσιν αὐτῆς, καὶ γίνεται μία τῶν φύσιν ἐκ τῶν τοσοῦτον ἀπυκτισμένων φύσεων συκειμένη.

Ἀμοφῶν. Τῆς τε λογικῆς ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος.

Τὰ θεῖα. Τοῦ φανταστικοῦ.

Ἀρεθῆναι. Κρατηθῆναι, συσχεθῆναι, καὶ ὀρισθῆναι, καὶ γνωσθῆναι.

Τῆς φανταστικῆς. Τοῦτ' ἐστὶ τὴν φαντασίαν αὐτήν.

Ἄλλ' αὐτῇ. Τῇ θρησκευτῇ, τῇ αὐξητικῇ, τῇ αἰσθητικῇ.

Τοῦ ζῶου. Τοῦ ἀλόγου.

Καθαίρεται. Οἶον ὁ ἀράχνης, ἢ μέλιττα, καὶ ὁ μύρμηξ, φυσικῶς ενεργούσιν ἔργα, οἷα οὐδὲ τῶν ἀνθρώπων οἱ φρονιμώτατοι· τὰ δὲ τῶν πιθήκων παιδία καὶ τὰ τῶν ἀρκτων, καὶ ἄλλων πλείστων ζῶων, εὐπλαστον ἔχοντα φύσιν πρὸς μάθησιν, διδάσκονται παρ' ἀνθρώπων, καὶ γίνονται πρὸς πολλὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἔργων ἐπιτήδεα.

Ἦ εἶ τοι καὶ. Ἢ φυσικῶς, ἢ διὰ παιδείσεως ἀνθρωπίνης.

Τί κρείττον. Ὑψηλότερον γινώσκει.

Ἰδέη τσ. Οἱ μὲν πάλαι Ἕλληνες θεῶν καὶ λαϊκοῦ *corpoream et materiæ expertem, necnon sensuum facultatem excedentem: rursus de corpore, quod sit substantia materialis, fluens et concreta Phantasia. quippe nec corpus est, nec penitus expert corporis, et ob id neque corporis potest definitio-nem admittere, nec rei incorporeæ. Etenim colligit et emendicat aliquando ab utroque contrario, corpore, inquam, et incorporeo, quantum congruit et quadrat suæ ipsius naturæ, et conflatur una quedam natura ex tam semotis naturis composita.*

Amborum. Animæ rationalis et corporis.

Divina. Imaginationis.

Designari. Apprehendi, contingeri, definiiri et intelligi.

Imaginatricis essentie. Id est, ipsam imaginatio-nem.

Verum ipsa. Nutritiva, vegetativa, et sensitiva. *Pecunia.* Quod rationis est minime compos.

Atqui purgatur. Velut araneus, apis et formica natura duce sua opera efficiunt, qualia neque hominum perspicacissimi valeant peragere. At simiarrum parvuli factus atque ursarum et complurium aliorum animalium, naturam habentes flexibilem ad disciplinam, docentur ab hominibus, et ad multa humana opera sunt commodi et idonei.

Atqui. Vel naturaliter, vel per humanam informationem et educationem.

Quidpiam excellentius. Validius, ac cognitione sublimius.

Cuncta de demoniorum. Prisci quidem illi Græci

μόνων ἔλεγον εἶναι διαφορὰν· καὶ θεοὺς μὲν ἑκά-
 λουν τοὺς μείζονας, δαίμονας δὲ τοὺς ἥττονας.
 Ὁ δὲ Συνέσιος ποτὲ μὲν δίδωσι τούτοις δια-
 φορὰν, ποτὲ δὲ ἀδιαφόρως κέχρηται τοῖς ὀνό-
 μασιν.

Ὁλιγὸς δαιμόνων. Ἄλλὰ καὶ πάντα, φησὶ, τὰ
 τῶν δαιμόνων γένη τὰ ἐν τῷδε τῷ κόσμῳ τοιαύ-
 την ἔλαχον τὴν ζῶην, τοῦτ' ἔστιν αἰσθητικὴν.
 Καθόλου γὰρ εἰσι φαντασία μόνη ἔχειν τὰ γένη.

Καθ' ὄλον. Κατὰ τὴν οὐσίαν αὐτῶν.

Εἰδωλικά τε. Εἰδωλά φησιν ἃ ἔστιν ἀσώματα
 μὲν, ἔχοντα δ' οὖν πάχος τι, τὰ μὲν ἔλαττον, τὰ δὲ
 πλείον. Ἔοικεν οὖν ὁ Συνέσιος ἐνταῦθα τῇ Δημοκρί-
 του καὶ Σέξτου δόξῃ, καὶ ἄλλων Ἑλλήνων κατακο-
 λουθεῖν. Φασὶ γὰρ ἔχειν οὖν δαιμόνια εἶναι τινα περὶ
 τε ἀέρα καὶ γῆν πάχος ἔχοντα μὲν καὶ σύνθεσιν
 τινα καὶ ἐμπάθειαν· ἀόσιστα δὲ ἀνθρώποις ὀφθαλ-
 μοῖς ὄψασθαι, ἃ καὶ εἰδωλα καλοῦσι, διότι ἀπο-
 σώζουσιν, οἷμαι, τύπον τινὰ καὶ σκιαγραφίαν καὶ
 εἰκόνα τῆς ἀγγελικῆς καὶ ἀυλοτέρας φύσεως, ἀφ'
 ἧς ἔκπιπτὰ εἰσι· καὶ δύσφθαρτα μὲν, οὐκ
 ἀφθαρτα δὲ αἰεὶ· καὶ τὰ μὲν αὐτῶν εἶναι κακοποιὰ,
 τὰ δὲ ἀγαθοποιὰ. Προσπελάζειν οὖν φασὶ ταῦτα
 τοῖς ἀνθρώποις, καὶ μάλιστα ὅταν οὗτοι καθεύ-
 θωσι, καὶ προλέγειν πολλὰ τῶν μελλόντων· γίνε-
 σθαι μὲντοι τὰς τοιαύτας· προβόρησεις ὑπὲρ μὲν τῶν
 ἀγαθῶν σαφεῖς· καὶ προθυμίαν κινούσας, ὑπὲρ δὲ

τῶν κακοποιῶν τούναντίον. Ἡ δὲ ἀνθρωπίνῃ φαν-
 τασία οὐ κύκλος ἔστιν, ἀλλ' ἀποβόρησις· τοὺς τύπους
 τῶν ἐξωθεν εἰσπρόντων δεχομένη ὑπόκειται καθά-
 περ βιβλίον ἀναγινωσκόμενον ὑπὸ τῆς διανοίας, καὶ
 ἐπὶ μὲν τῶν σαφῶν καὶ ἐκδηλῶν οἰκοθεν αὐτῇ καθ'
 αὐτὴν διδάσκει, ἃ χρὴ προσδέχασθαι· ἐπὶ δὲ τῶν
 ἀσαφῶν προσκαλεῖται καὶ τὰς διανοητικὰς δυνάμεις
 τῆς ψυχῆς, καὶ γίνεται ὁλοεὶ βουλευτήριον περὶ
 τῶν ποιητέων. Καὶ γὰρ ἡ διάνοια, εἰ μὴ ἀπὸ τῆς
 φαντασίας λάβοι τὰ σκέμματα, οὐκ ἔχει περὶ τῶν
 γεννητῶν καὶ τρεπετῶν τῶν πραγμάτων φύσιν ἐνέρ-
 γειάν τινα.

Αὐτήν. Ἡ ὡς δύναμις.

Ἡ μεθ' ἑτέρου. Ἡ ὡς μετὰ νοῦ διανοία· ὡς ἐπὶ
 τὸ πλείστον.

Ὁὐκ ἀφαντάστους. Ἄλλὰ συμπελεγμένους τῇ
 φαντασίᾳ.

Εἰ δὴ τις. Χωρὶς εἰ μή τις.

Ἐν ἀκαρσί. Ὅσπερ οἱ θεοὶ προφήται καὶ ὁ θεὸς
 Παῦλος ἐν ἐκστάσει γενόμενοι. Τότε γὰρ ὁ νοῦς
 τρόπον τινὰ τῆς ὕλης ἐξω γενόμενος, καὶ ὑπερβὰς
 τὸ σῶμα ἀποβόρησις, ὁρᾷ κατὰ φύσιν τοῦ νοῦ
 ἀπλανῶς. Διὰ τοῦτό φησι καὶ ὁ θεὸς Παῦλος,
Ὀίδα ἀνθρωπον, εἶτε ἐν σώματι οὐκ οἶδα,
εἶτε ἐκτὸς τοῦ σώματος οὐκ οἶδα, καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἐν ἀκαρσί ποτε. Ἐν ἀκαρσίᾳ καὶ ἀδυστάτῳ καὶ
 λίαν βραχυτάτῳ.

deorum ac dæmonum differentiam esse dixerunt :
 ac deos quidem maiores appellarunt, dæmonas
 autem inferiores. Sed Synesius aliquando inter
 illos assignat discrimen, interdum vero indifferen-
 ter utitur istis nominibus.

Cuncta dæmonum genera. Sed omnia dæmonum
 genera, inquit, quæ in hoc mundo versantur, hanc
 vitam sortita sunt, quæ nimirum vim sentiendi
 habeat. Nam ut summatim loquar, illa dæmonum
 genera solæ sunt imaginationes.

Secundum totam ipsorum essentiam. Prout eorum
 essentia creata est.

Et imaginaria sunt. Idola, inquit, et simulacra
 quæ sunt corporis expertia, habent utique quid-
 piam crassitudinis, alia plus, alia minus. Videtur
 itaque hic Synesius Democriti et Sexti opinionem
 et aliorum Græcorum sequi. Asserunt enim illi esse
 quædam dæmonia circa terram et aerem, crassitiem
 quidem habentia et coagmentationem affectionem-
 que, humanis oculis invisibilia, qui quidem sani
 sint, quæ et spectra vocant, propterea quod inco-
 lumem retinent et conservant, opinor, quamdam
 figuram et inane speciem ac similitudinem ange-
 licæ et a materia semiotioris naturæ, ex qua lapsa
 sunt, et corruptu quidem difficilia, sed non perpe-
 tuo immortalia, eorum nonnulla noxia et maligna
 sunt, alia vero benefica. Aiunt itaque eadem pro-
 priis ad homines accedere, eisque se adjungere,
 ipsis potissimum dormientibus, ac prædicere multa

quæ eventura sint ; fieri quidem certe hujusmodi
 prædictiones a bonis dilucidas, et animi alacritate
 moventes, sed a noxiis et infestis contrarias.
 At hominis phantasia non est circulus, sed latente
 quadam vi figuras rerum extrinsecus fluentium
 recipiens subjicitur, haud secus atque liber, qui
 ab intelligentia legitur ac perlustratur, et in rebus
 apertis et conspicuis domestice ipsa seipsam docet
 ea quæ admittere fas est, sed in obscuris sibi etiam
 asciscit. intellectuales animæ vires, et ut veluti
 consilii capiendi receptaculum de rebus agendis.
 Etenim intelligentia nisi ab imaginatione medita-
 tiones mutuctur, non obtinent circa genitam ac
 fragilem rerum naturam ullam efficaciam.

Per ipsam Facultatem utique vel potentiam.

Cum alio. Id est, cum mentis intelligentia ut
 plurimum.

Visionis expertis. Sed phantasiæ connexas.

Nisi quispiam. Hoc excepto.

In minimo temporis puncto. Quemadmodum divini
 prophetæ, ac divus Paulus, repentino quodam
 mentis excessu extra se rapti. Tunc enim mens
 ipsa quodammodo extra materiam posita, et præ-
 tergressa corpus, occulte cernit secundum natu-
 ram mentis sine ullo errore. Eam ob causam ait
 divus Paulus : *Scio hominem, sive in corpore, sive
 extra corpus nescio,* et reliqua.

In minimo temporis puncto. In modico, continuo,
 sive ulla intermissione facto et brevissimo.

¹ II Cor. xii, 2.

Ἔσχεν εἶδους. Ἡ ὡς θαλας ἑλλάμψεως.
Τὸ δὲ ὑπερκύψαι. Ἡ ὡς τὴν νήσιν ὑπερβῆναι τὴν φαντασίαν.

Χαλεπόν. Ὅσον γὰρ ἔστι χαλεπόν, τοσοῦτον καὶ εὐδαιμον τὸ ὑπερκύψαι.

Φησί. Ὁ Πλάτων.

Τὴν ἀφάνταστον. Τὴν νοεράν.

Προβεδλημένη. Προτιθεμένη καὶ φαινομένη.

Τὸ γέ τοι πνεῦμα. Τὴν φαντασίαν ποτὲ μὲν φανταστικὸν φησι πνεῦμα, ποτὲ δὲ ψυχικὸν πνεῦμα, ποτὲ δὲ σῶμα πρῶτον ψυχῆς, ποτὲ δὲ πνευματικὴν ψυχὴν, ποτὲ δὲ κοινὸν ὄρον ψυχῆς καὶ σώματος.

Ψυχικόν. Ἡ ὡς τὸ φανταστικόν.

Οἱ εὐδαιμονες. Οἱ τῶν Αἰγυπτίων ἱερογραμματεῖς.

Καὶ δαίμων. Κατὰ τὴν αὐτοῦ προήγησιν.

Ποιᾶς. Κολάσις.

Ἐν τούτῳ. Ἀνταποδίδωσι.

Χρησμοί τε. Παλαιοί.

Ὅνυρ φαντασίαις. Οἶος γὰρ ὁ βίος ἑκάστῳ, τοιαῦται καὶ ὄνυρ φαντασίαι, καὶ κατὰ τὸ εἶδος αὐτῶ ἔπονται, οἷον ἐ μὲθμερινῶν φροντίζον ἀπ-χρήματα οὔσαι· καὶ οἶαι αἱ ὄνυρ φαντασίαι, τοιαύτην εἶδος καὶ τὴν κατάστασιν μετὰ τὴν τοῦ σώματος ἀπαλλαγὴν εὐρίσκαι ἐκεῖ τὴν ψυχὴν.

Contrectationem habuerit formæ materiæ expertis.
 Nempe doctrinæ divinitus inspiratæ.

Super phantas. prospicere. Ut cum intelligentia transgreditur phantasiam.

Arduum est. Quanto res est difficilior, tanto beator ultra imaginationis facultatem prospicere.

Ait. Plato.

Imaginatione privatam. Ratione et intelligentia preeditam.

Objecta. Nobis exhibita et in conspectum nostrum veniens.

Is quippe spiritus. Imaginationem aliquoties vocat spiritum phantasticum, aliquando animalem spiritum, interdum corpus primum animæ, nonnunquam spirituales animam, quandoque vero communem terminum corporis et animæ.

Animalis. Nempe phantasticus.

Felices. Apud Ægyptios sacri scriptores.

Genius. Secundum ejus habitum.

Pœnas. Castigationes, emendationes.

In eo luit. Retribuit.

Oracula. Prisca.

Visionibus. Qualis est enim cujusque vita, tales etiam inter dormiendum imaginationes, et consentaneæ eum sequuntur, quæ veluti diurnarum curarum reliquæ extremaque vestigia sunt. Et cujusmodi sunt in quiete imagines, par et consentaneum quoque est, ut talem pariter constitutionem post migrationem et corporis interitum illic anima reperiat.

A *Ἐκεῖ διαξαγωγὴν.* Ζῆτει λόγον τοῦ Πλάτωνος, ὃν ἐπιγράφει *Φαίδωνα*.

Καὶ ἡ φιλοσοφία. Φησὶ γὰρ ὁ Πλάτων ἐν τῷ περὶ ψυχῆς λόγῳ ἀπὸ προσώπου τοῦ Σωκράτους, ὅτι Πολλὴ ἐλπίς ἀφικομένων τινι, οὐ ἐγὼ πορεύομαι, ἱκανῶς ἐκαί, εἴπερ που ἄλλοθι, κτήσασθαι τοῦτο, οὐ βίνακα ἡμῖν ἢ πολλὴ πραγματεία ἐν τῷ παρόντι βίῳ γέγονεν· ὥστε ἢ τε ἀποδημία ἢ νῦν ἐμοὶ προστεταγμένη μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος γίνεται, καὶ ἄλλῳ ἀνδρὶ δὲ ἡγεῖται οἱ παρασκευάσασθαι τὴν διάνοιαν ὥσπερ κεκαθαυμένην. Κάθαροις δὲ αὐτῆς τὸ χωρίζειν ὅτι μάλιστα ἀπὸ τοῦ σώματος τὴν ψυχὴν, καὶ ἐθίζειν αὐτὴν πανταχόθεν ἐκ τοῦ σώματος συναγεῖρεσθαι τε καὶ συναθροίζεσθαι ὥσπερ ἐκ δεσμῶν.

B *Καὶ ἡ φιλοσοφία.* Ἡ τοῦ Πλάτωνος, καὶ ὅσοι κατ' ἐκεῖνον σύμφωνοι.

Ἐἶναι δευτέρων. Τῶν μετὰ θάνατον.

Τοὺς πρώτους. Περὶ οὗς ἐνταῦθα ἡ φαντασία ἐνασχολεῖται.

Αὐτό. Τὸ φανταστικόν.

Ἐναχομορρηγμένης. Καὶ οὖν τῆς χειρόνος ἔξω.

Κηλῖδα. Ἀφίσις εἰς αὐτὸ ῥύπον.

ΡΑΓ. 138. Αἴρεται. Τὸ φανταστικόν.

Θερμότητα. Ἄ προσγίνονται διὰ νηστείας, καὶ ἀγρυπνίας, καὶ ταπεινώσεως.

Animi vitam. Platonis sermonem inquire, quem *Phædonem* inscripsit.

C *Et philosophia.* Ait enim Plato in illa de animæ immortalitate oratione sub Socratis persona: Quoniam magna vehemensque spes est cuiusquam illuc eunti, quo ego proficiscor, si alicubi, illic etiam affatim ac sufficienter ejus rei se compotem fieri, cujus gratia in hac præsentia et caduca vita tam assidua frequentiaque suscipimus negotia. Quocirca hæc migratio in præsentia mihi injuncta atque præscripta cum bona spe contingit, eamque libenter suscipio. Similiter quivis alius qui putat suam mentem velut expiatam, et vitiorum inquinamentis ac sordibus purgatam. Ejus porro lustratio et expiatio est, ut quam maxime animum a corpore segregemus, et eum assuefaciamus unde eumque extra corpus colligi et convocari, tanquam vinculis solutus sit.

Et philosophia. Scilicet Platonis, et eorum qui idem cum illo sentiunt, quotquot sunt.

Secundarum. Earumque post mortem eveniunt.

Privas vivendi rationes. Circa quas in hujus vitæ caducæ curriculo imaginandi facultas occupatur.

Eum. Spiritum phantasticum.

Abstergentis. Et pejoris igitur habitus.

Squalorem. In eum emittentis immundam illam viam.

Elevatur. Spiritus phantasticus.

Propter calorem. Quæ interveniunt propter jejunia, vigiliis, necnon humilitatem animique abjectionem.

Και τούτο δρα. Αί περί τὸ σῶμα τῆς ψυχῆς δυνάμεις· πλείονες οὖσαι, ἐν μόνῃ τῇ διανοητικῇ κοινουνοῦσι τῷ θεῷ, ἣν δὴ κατὰ τὸ εἶδος ὁ Πλάτων καὶ περὶν προσηγόρευεν, ἅτε ἀνάγουσαν ἀπὸ τῶν θνητῶν καὶ ἐπιγείων τὴν ψυχὴν πρὸς τὰ οὐράνια καὶ θεϊότερα, καὶ οὐκ ἔωσαν μολύνεσθαι τὸ φανταστικὴν αὐτῆς ταῖς ὕλικαῖς προσπαθείαις.

Και τούτο δρα. Τοῦτ' ἔστιν ἡ τοῦ φανταστικοῦ κἀθαρσις.

Χρημασίς. Τοῖς βυθίοις.

Τῆς γῆς ἐνδύεσθαι. Ἐπειδὴ περ ὁ σοφὸς οὗτος Συνέσιος αἰρεσιώτης, ὡς εἰρήκαμεν, ἐστὶ κατὰ πάντα τοῦ Πλάτωνος, κἀναυθὰ τε ταῖς πλείοσι τῶν ἐκείνου χρήται δοξῶν, δίκαιον ἂν εἴη καὶ τὰς ἐκείνου ῥήσεις ἐναυθὰ ἐκθεῖναι ἀντ' ἄλλης κινδύου ἑρμηνείας. Φθρὴν οὖν ἐκείνος ἐν τῷ *Φαιδῶνι* περὶ τῆς μεμιασμένης καὶ ἀκαθάρτου ψυχῆς, δεῖ διειλημμένην ἐστὶ ὑπὸ τοῦ σωματοειδοῦς, ὃ αὐτῆ ἡ ἐμλίαια τε καὶ συνουσία τοῦ σώματος διὰ τὸ ἀεὶ ζυνοῦναι, καὶ διὰ τὴν πολλὴν μελέτην ἐποίησε ζύμφυτον. Ἐμδριεῖς δὲ οἴεσθαι χρῆ τοῦτο εἶναι καὶ βαρὺ, καὶ γεῶδες, καὶ ὀρατόν· ὃ δὴ καὶ ἔχουσα ἡ τοιαύτη ψυχὴ, βαρύνεται καὶ ἔλκεται πάλιν εἰς τὴν ὀρατὴν τὸπον φόβῳ τοῦ αἰδοῦς τε καὶ ἔλου, ὡσπερ λέγεται περὶ τὰ μνήματά τε καὶ τοὺς τάφους καλινδουμένη, περὶ δὲ δὴ καὶ ὤρθη ἄττα ψυχῶν σκαιοῖδ' ἰαν-

τάσματα, οἷα παρίχονται αἱ τοιαῦται ψυχὰι εἰθολα, δίκην τίνουσι τοῦ προτέρου βίου κακοῦ βντος· καὶ μέχρι τούτου κλανῶνται, μέχρις ἂν τῆ τοῦ ζυνοεπακολουθοῦτος σωματοειδοῦς ἐπιθυμίᾳ πάλιν ἐνδεδῶσιν εἰς σῶμα· ἐνδύονται δὲ ὡσπερ εἶκός εἰς τὰ τοιαῦτα ἦθη, ὅποιά ποτ' ἂν καὶ μεμελετηκῶσι τυγχάνωσιν ἐν τῷ βίῳ· οἷον τοὺς μὲν γαστριμαργίας τε καὶ ὕβρεις καὶ φιλοποσίας μεμελετηκότας εἰς τὰ τῶν βῶν γένη καὶ τῶν ὀμοίων θηρίων εἶκός ἐνδύεσθαι· τοὺς δὲ γὰ ἀδικίας τε καὶ τυραννίδας καὶ ἀρπαγὰς προετιμηκότας εἰς τὰ τῶν λύκων τε καὶ ἰεράκων καὶ ἰκτινῶν γένη· τοὺς δὲ τῆ πολιτικῆν τε καὶ δημοτικῆν ἐπιτετιθευκότας ἀρετῆν, ἣν δὴ καλοῦσι σωφροσύνην τε καὶ δικαιοσύνην ἐξ ἔθους καὶ μελέτης γεγυνοῦσαν, ἀνευ φιλοσοφίας καὶ νοῦ εἶκός ἐστιν τοιοῦτον πάλιν ἀφικνεῖσθαι πολιτικὸν καὶ ἡμερον γένος, ἣ ποῦ μελιτῶν, ἣ σπηκῶν, ἣ μυρμηκῶν, ἣ καὶ εἰς ταυτὸ γὰ πάλιν τὸ ἀνθρώπινον γένος, καὶ γίνεσθαι ἐξ αὐτῶν ἀνδρας μετρίους· εἶκός· εἰς δὲ γὰ θεοῦ γένος μὴ φιλοσοφῆσαντι καὶ καθαροῦ παντῶς ἀπίοντι οὐ θέμις ἀφικνεῖσθαι ἀλλ' ἢ τῷ φιλομαθεῖ· φιλομαθῆ δὲ τὸν φιλόσοφον λέγει, ὡς φιλοπράγμονα καὶ ἐρευνητικὸν περὶ τῆν γύσειν τῶν βντων.

Κακοβαίμων. Δυστυχῆς.

Πόσιψ. Καὶ κολάσει διὰ χρόνου.

Καθηραμέτηρ. Τὴν φαντασίαν.

Et is utique spiritibus. Potentiae quæ plures sunt circa corpus animi, in unica duntaxat intelligendi et ratiocinandi vi cum supremo numine menteque mundi moderatrice communicant, quam sane jure optimo Plato quoque alam nuncupavit, nimirum deducentem a fragilibus, et interitui obnoxiiis rebus atque terrenis animam ad cœlestes, et diviniore, neque sumentem labefactari conspurcarique suam imaginationem materialibus affectionibus.

Et illud rursus. Nimirum imaginationis purgatio.

Terræ cavernas. Imos gurgites.

Ingrreditur. Quandoquidem solers hic noster Synesius, sicuti diximus, omnibus in rebus Platonis est acerrimus sectator, hic quoque permultis ab illo desumptis utitur sententiis, æquum fuerit illius dicta hoc in loco exponere pro alia quavis interpretatione. Ergo, inquit ille in *Phædone*, de anima polluta et impura verba faciens, quod contagione corporea infecta involutaque sit, quam ipsa consuetudo congressusque cum corpore, propter continuam familiaritatem, cultumque assiduum congenitam et geminam effecit. Ponderosum vero id putandum est, grave, terrenum et visibile, quo cum præpedita sit talis anima, gravatur atque trahitur rursus in locum visibilem formidine tenebrosi, caliginosi et in orco occulti, quemadmodum fertur circa monumenta sepulcraque assidue versatur, circa quæ profecto jam nonnulla apparuerunt animarum umbrosa phantasmata, qualia præterunt et exhibent simulacra tales antike, pœnis lucentes vitæ facinorose antea. Itaque tandem

circumvagantur, quoad cupiditate naturæ corporeæ comitante, rursus induant corpus. Induunt autem, ut verisimile est, ejusmodi mores, quales in vita exercuerunt. Veluti eos qui ventris ingluviæ dediti fuerunt, et contumeliis, flagitiis, compositionibusque vacantes inertem atque lascivam vitam egere, nec quidquam pensi pudorisque habuere, consentaneum est asmorum et simillium belluarum corpora subire: eos vero qui injurias, tyrannides, rapinas præ cæteris secuti sunt, in luporum, accipitrum, nilvorumque genera migrare par es, neque alio transire dicendum est; eos porro qui civilem popularemque virtutem, quam temperantiam et justitiam nominant, ex consuetudine et exercitatione acquisitam absque philosophia mentisque sagacitate exercere, decens est hos in tale quoddam genus iterum civile ac mansuetum demigrare quodammodo, apum, vesparum aut formicarum, deinceps in idem rursus genus humanum, modestosque ex illis homines fieri congruum est. Sed in deerum genus nulli fas est pervenire, nisi illis qui discendi cupiditate flagrantibus philosophati sunt, et puri omnino ex hac vita migraverunt. Discendi cupiditate flagrantem vocat philosophum, veluti curiosum et scrutatorem naturæ eorum quæ reipsa sunt.

Infelix. Misera, calamitosa.

Labore. Et castigationibus post longum diuturnumque tempus.

Ut animus purgetur emergat. Scilicet plantasticus.

Γενομένη γάρ. Ἡ ὡς ἐξ ἀρχῆς εἰς ὑπαρξιν ἐλ-
θούσα ἢ φανταστική ψυχή.

Τοῖς χεῖροσι. Τοῖς ὀλικοῖς.

Τοῖς κρείττοσιν. Τοῖς νοεροῖς.

Ἦν δανείζοιται. Ταύτην τὴν φανταστικὴν ψυ-
χὴν.

Ἀπὸ τῶν σφαιρῶν. Σφαῖραι ἐνταῦθα νοητεύον-
ται ἀπὸ τῆς πρώτης καὶ ἀνάστρου πάσης μέχρι τῆς
σεληνιακῆς.

Κατιούσα. Ἡ λογικὴ καὶ νοερά.

Τῷ σωματικῷ. Τούτῳ τῷ ἀπὸ τῆς σεληνιακῆς
σφαίρας μέχρι τῆς γῆς τῷ γινομένῳ καὶ φθειρο-
μένῳ.

Ἡ συναγαγεῖν. Μεθ' αὐτῆς καὶ τὴν φανταστι-
κὴν ψυχὴν

Μόλις μὲν γάρ. Σπανίως μὲν γίνεται τοῦτο τὸ β
ἄφειναι.

Ἄλλὰ γένοιτ'. Ἄλλ' ὁμῶς ἐγγχωρεῖ γενέσθαι ποτὶ
καὶ τοῦτο.

Μὴ συνεπιδόμενον. Τὸ φανταστικὸν πνεῦμα.

Οὐ γὰρ θέμις. Οὐ γὰρ πρέπειν ἐστὶ τῷ ἀνθρώπῳ
ἐκείνοις ἀπιστεῖν. Πρώτως ἐγνωσμένα εἶναι αἱ τε-
λευταί. Τελευταῖ δὲ φησι τὰ μυστικά καὶ ἱερὰ δόγ-
ματα.

Αἰσχροῦ. Κατησχυμένη, ἄδικος.

Ἐπάρδοτος. Ταῖς λογικαῖς ψυχαῖς ἐκείναις.

Τὸ ἄλλότριον. Τοῦτ' ἐστὶ φανταστικὴν ψυχὴν.

Exorta enim. Quia principio in substantiam et
vitam accedit anima phantastica.

Cum peioribus. Cum materialibus, crassis, et C
carnalibus.

Ac melioribus. Ut intelligendi vi præditis, et a
materia sejunctis.

Quam mutatur. Videlicet phantasticam animam.

E globis caelestibus. Hoc in loco globi caelestes
omnino cernuntur et ratione intelliguntur ab omni
prima sphaera astris carente usque ad lunarem.

Descendens. Rationalis et intellectualis animæ
potentia.

Corporeo mundo. Eo, inquit, mundo qui continetur
a lunari circulo ad terram usque profluente,
ortui et interitui obnoxio.

Sibi conciliet. Secum imaginariam animæ poten-
tiam.

Vix enim. Raro enim istud evenit ut se invicem
dimittant ac deserant.

Sed fieri possit. Aliquoties tamén contingere so-
let ut istud fiat.

Minime parentem. Nempe spiritum phantasticum.

Haud quippe fas est. Non enim decorum est ho-
mini illas respuere : in primis compertæ et cognitæ
sunt huiusmodi expiationes. Expiationes porro sive
cæremoniæ dicit mystica, arcana et sacra dogmata.

Turpis. Pudore oppressus, injustus.

Heditus. Illis animis rationis compotibus.

Alienum. Hoc est animæ partem quæ in phantasia
et imaginatione consideratur.

Desuper. E globis caelestibus, ut supra dixit.

Ἀνωθεν. Ἐκ τῶν σφαιρῶν, ὡς προέφη.

Καὶ τοῦτο. Καὶ ταυτὸ μὲν, φησὶ, τὸ δυνηθῆναι
λογικὴν ψυχὴν ἀφείναι τὸ φανταστικὸν πνεῦμα βα-
ρυθὲν κάτω, καὶ ἀνελεθεῖν ἐλευθέραν εἰς ὀλικῆς
σχέσεως αὐτὴν πρὸς τὰ μετέωρα, δῶρον ἂν εἴη Θεοῦ
τε συναιρομένου τρόποις ἀρήτοισι, καὶ τελετῆς,
τοῦτ' ἐστὶ μυστικῆς καὶ θειοτέρας διδασκαλίας παι-
δαγωγούσης καὶ σωφρονιζούσης αὐτὴν· πλὴν οὐ
πολλὰς ἂν γένοιτο τοῦτο ψυχαῖς, ἀλλὰ μόλις μίψ
τινι, ἢ καὶ δευτέρῃ· ὁμῶς καὶ ταύτης τῇ ἀνόδῳ
μὲμφεται. Αἰσχροῦ γὰρ ἔφη, καὶ κατησχυμένην
αὐτὴν, ὡς ἄδικον φανείσαν, διὰ τὸ μὴ ἀποιδόνας
τὸ ἄλλότριον, ὅθεν ἡρανίστατο.

Φύσιν δέ. Τοῦτ' ἐστὶ, φυσικὸν δέξεται τοῦτο
Ψυχὴν. Λογικὴν.

Ὀμορροθεῖν. Ἀκολουθεῖν ἐκουσίως.

Ἐλκεῖν. Ἀκουσαν.

Ἐλκεσθαί. Ἄκου.

ὑπὸ κίρκης. ὑπὸ τῆς ὀλικῆς προσκαθείας.

Ἐφείσαν. Ἐνδοῦσαν.

Καὶ τοῦτ' ἐστίν. Παρανοῦσι γὰρ τὰ Χαλδαϊκὰ
λόγια ἄνω τείνειν διηνεχῶς τὸν νοῦν πρὸς Θεόν, καὶ
μὴ παραχωρεῖν αὐτὸν κάτω νεύειν εἰς τὸν περι-
γεῖον κόσμον, ἐνθα οὐδὲν πιστὸν, ἢ βίβαιον, ἀλλὰ
πάντα μάταια καὶ ψευδῆ. Σκοπεῖν δὲ χρὴ πῶς με-
λαναυγία ἀνόμασε τὸν περιγεῖον κόσμον τοῦτον, ὃν
εἰρηκε καὶ ἀμφικνεφεῖ· οὐ μόνον ἐξ, ἀλλὰ καὶ ἄδην

Et istud. Istud quidem, inquit, nempe illam
animæ partem, quæ intelligentiæ et rationis est
particeps, posse missum facere spiritum phantasti-
cum ingravescentem et immodico pondere ad in-
feriora loca tendentem, eamque materiali habitu ac
movente affectu liberatam ascendere ad sublimio-
ra domicilia, Dei munus fuerit, abditi et silentio
prætermittendis rationibus, cæremoniæque eamdem
sublevantis ac erigentis, hoc mysticæ diviniōis-
que disciplinæ ipsam moderantis ac refrænantis.
Verum istud perpaucis contingat animis, imo vix
uniculdæ, et alteri, verumtamen de ejus ascensu
conqueritur. Turpem enim ac fœdatam eam dicit,
ut quæ injusta apparet, eo quod alienum non red-
diderit, unde emendicaverat.

Animo. Rationali.

Adjumento sit. Eum sua sponte comitem.

D *Trahat.* Invitum ac immorigerum spiritum phan-
tasticum.

Trahatur ab eo. Invitus.

Improbitate. A materiæ vehementi affectu.

Qui indulserit. Concesserit.

Et istud est. Nos quippe adhortantur oracula
Chaldaica, ut identidem sursum extendamus,
mentemque elevemus ad Deum, ne ipsa prona se
recipiat deorsum in mundum terræ propinquiorem,
ubi nihil fidum ac stabile est, verum omnia futilia,
vana et fallacia. Sed considerare fas est qua ratio-
ne obscurum, atrum, ac nigricantem vocaverit
mundum hunc, quem undecunquæ caliginosum
dixit; nec vero solum sed etiam ipsuū Orcum no-

αὐτὸν ὀνομάζει· τὴν γὰρ βῆθην πολλαχῶς καλοῦσι Ἀ Χαλδαῖοι. Θεὸν τε γὰρ ἠγοῦνται τοῦτον, καὶ τῆς ἐσχάτης καὶ περιγεῖου λήξεως ἀρχηγόν. Ἔστι δ' ὅτε καὶ τὴν ὑπὸ σελήνην κόσμον, ὃν ἀμφικνεφεῖ φασί, καὶ τοῦτον βῆθην καλοῦσι· ποτὲ δὲ αὐτὴν τὴν σεληνιακὴν σφαῖραν, ἣν καὶ μεθόριον τίθινται τοῦ τε αἰθερίου κόσμου καὶ τοῦ ὀυραίου. Βυθὸν δὲ φασὶ τὴν ὕλην, ἣν ἐν τῷ ὑπὸ τὴν σελήνην τόπῳ τάττουσι.

Ὁ δαδίζεται. Ἐκφοβοῦσι τὰ ἱερὰ τῶν Χαλδαίων λόγια.

Νοσφόν. Τὴν ψυχὴν φησιν, ὡς ἐκ Θεοῦ τὴν ἕκπαρξιν ἔχουσαν.

Ἄπιστος. Ἀβίβαιος.

Ἀμφικνεφεῖς. Σκοτεινός.

Ῥυκδὼν εἰδωλοχαρῆς. Καίρων τοὺς εἰδώλους, ἧ θεοὶ οἰκοῦσι, καὶ ἐνδαιετώνται οἱ ὑλικώτεροι δαίμονες· καὶ τὸ φανταστικόν, φησί, πνεῦμα παχυθόν.

Ἐμκληκτος. Οἰοεὶ ἐμβρόντητος.

Τῷ δὲ εἰδώλῳ. Εἰδῶλον κἀνταῦθα τὴν φαντασίαν λέγει, ἣ ψυχικὸν πνεῦμα οὔσα καὶ λεπτήν, ὅμως διὰ μοχθηρίαν προαιρέσεως ἐνίοτε ἔσχε παχύτητα τοιάνδε, ἣ τοιάνδε, ἣν φησὶ ποικίλν τοῦ πνεύματος· οὐστραῖν· καὶ τότε δη γίνεται· καὶ αὕτῃ εἰδῶλον, τοῦτ' ἔστιν ὁμοιον τοῖς εἰδωλικαῖς ἐκείνοις δαίμοσιν.

Ἦ κάτω. Ἦν μελαναυγέα κόσμον ἀνωτέρῳ εἶπεν.

minat. Nam Orcum seu Tartarum vario vocant Chaldæi; Deum enim eum existimant, et extremæ terræque adjacentis hæreditatis, quæ ei sorte contigit, principem. Interdum vero mundum qui in concavo lunæ continetur, quem omni ex parte nulosum asserunt, et hunc infernum vocitant, interdum autem ipsam lunarem sphaeram, quam conterminant et confinem statuunt mundi aetherii et in materia luxuriantis. Materiam porro profunditatem dicunt, quam in loco sub luna sito determinant.

Territant. Perterrefaciunt sacra. Chaldæorum oracula.

Rationis capax. Animam dicit quæ vitam et substantiam a Deo consecuta est.

Infidus. Inconstans et instabilis.

Spectris et imaginibus gestiens. Ex idolis voluptatem percipiens, ubi dii habitant, et versantur dæmones in materiæ illuviem procliviores: et hunc spiritum phantasticum, pinguem, crassum et obesum dicit.

Vita stolidi. Ceu attoniti.

Simulacro vero. Simulacrum hoc in loco phantasiam dicit, quæ animalis spiritus ac subtilis cum sit, nihilominus obelectionis et consilii pravitatem, aliquoties hunc habet crassitatem et obesitatem, aliquoties illam, quam vocant quamdam spiritus constitutionem, et tunc profecto ipsa efficitur idolum, id est, compar et similis idolis ac umbrosis istis dæmonibus.

Ὁμοίῳ γάρ. Ἐπὶ γὰρ τὸ φανταστικὸν πνεῦμα ἀντὶ τοῦ φέρειν εἰκόνα ψυχῆς, καὶ εἶναι εἰδῶλον αὐτῆς, ἐγένετο μᾶλλον ἐκ παρατροπῆς εἰδῶλον ὁμοσον δαίμοσιν ὑλαίοις, εἰκότως καὶ συνήδεται τῇ τούτων συνδαιετήσει.

Εἰ δὲ ἐν. Εἰ δὲ συγκατηνέχθη τῇ φαντασίᾳ καὶ ὁ νοῦς, καὶ ἐγένοντο ἐν τῇ πράγμα ἐξ ἀμφοτέρων.

Καὶ ὁ νοῦς. Ἰσως ἂν καὶ ὁ νοῦς εἰδωλικώτερος γινόμενος καὶ παχύτερος δέξαιτο τὸ συνήδεσθαι.

Καίτοι τοῦτο κακῶν. Τὸ μὴ ἐπαισθάνεσθαι, φησί, κακοῦ παρόντος, ἀλλὰ συνήδεσθαι αὐτῷ ὡς χρηστῷ, κακῶν εἴη τὸ μέγιστον. Τὸ γὰρ συνήδεσθαι τοῖς τοιοῦτοις καὶ μὴ αἰσθάνεσθαι τῶν μηδὲ ἀνακίψαι καὶ διόρθωσιν λαβεῖν ζητούντων ἐστὶ. Τίθησι δὲ εἰς ὑπόδειγμα καὶ τὸν σκίβρον· σκίβρος γάρ ἐστι ῥύπος δυσέκπλυτος, καὶ δυσἀπόνητος. Δοκεῖ δὲ ἀσάφης τοῖς πολλοῖς τὸ ῥητὸν, διότι συντομία χρώματος ὁ Συνέσιος, οὐκ ἐπλάτυνε τὸ τοιοῦτον ὑπόδειγμα, ἀλλὰ συνέπλεξε τῷ κειμένῳ. Σαφέστερον ἂν ἦν, εἰ οὕτως εἶλεγεν, ὅτι Ὡσπερ ὁ σκίβρος, εἰσδυόμενος εἰς βάθος τοῦ ὑποκειμένου τινοῦ σώματος, δυσέκπλυτος γίνεται, καὶ δευσοποιὸς καὶ δυσἀπόνητος· οὕτω καὶ ἡ προσπάθεια τῆς ὕλης καταβαπτίσασα τὸν νοῦν, καὶ εἰς βάθος εἰπεῖν κατασχούσα τοῦτον, καὶ οἰοεὶ παχύτερον καταστήσασα, κλέπτει διὰ τῆς ἡδονῆς τὴν αὐτοῦ συγκατάθεσιν, καὶ τὴν γῆν, καὶ οὐκ ἐξ ὑπόμνησιν λαβεῖν ἣ ἐνθῦ.

Ima regio. Quam hactenus mundum caliginosum et tenebrosum dixit.

Simile quippe. Quia enim spiritus phantasticus cum referre animi imaginem debuerit, et esse ejusdem simulacrum, evasit potius ob depravationem in idolum simile materialibus dæmonibus, ac merito horum sodalitiio familiaritateque oblectatur.

Quod si unum. Si vero mens ruat ac delabatur cum phantasia, et fiat una quædam ex ambobus.

Mens etiam. Mens fortassis ad idolorum naturam propius accedens et obesior, non repudiaverit communem ejusmodi oblectationem.

Matorum hoc extremum est. Non sentire, inquit, præsens malum, sed eo veluti commodo ac facili delectari, malorum omnium fuerit maximum. Nam talibus gratulari, et ea non sentire, eorum est qui neque emergunt ex tenebris, neque emendationem perquirere volunt. Scirrhum porro in exemplum adducit. Est enim scirrhus illuvies sæda et abstersu difficilis. Videtur autem hoc dictum permultis obscurum, propterea quod brevitate concisa utens Synesius, tale exemplum non dilatavit, sed contexit et accommodavit proposito. Apertius autem fuisset, si ita dixisset: Quod quemadmodum scirrhus interiores subjecti cujusdam corporis partes subiens, ablutu atque purgatu difficilis et indelebilis redditur, sic magnus ille et inhærescens affectus mentem in profundam abyssum, ut ita loquar, demergens. eamque detinens, et veluti

μησιν σωτηρίας καὶ ἀποχῆς τοῦ πάθους. Ὅμως εὐ- A
 ρίσκεται φάρμακον ἀναγωγικὸν καὶ σωτήριον, ἡ
 μετάνοια ἢ γὰρ μετάνοια καὶ μεταμέλεια θυγα-
 ρίζοντος ἀνθρώπου ἐστὶ καὶ μισούντος τὴν κατα-
 σχούσαν κακίαν. Τὸ δὲ μισεῖν τὴν κακίαν ἐκ τῆς
 βουλῆσεως ἔχει τὰς ἀρχάς, ἥτις βούλησις ἐστὶ βί-
 ρια καὶ θεμέλιος πάντων τῶν δρωμένων καὶ λεγομένων
 καὶ πρὸς αὐτὴν ὀρέγουσι καὶ ἐκτείνουσι τὰς αἰτίας
 καὶ ἀρχάς. Ἄν γὰρ μὴ συντρέχη ἡ βούλησις, ἄψυ-
 χος μένει πᾶσα διδασκαλία καὶ μάθησις, καὶ ἄλλι-
 πῆς. Ἄν γὰρ διδάσκη μὲν ὁ διδάσκων, μὴ βούληται
 δὲ ἡ τοῦ διδασκόμενου βούλησις, κολοβὸς γίνεται ἡ
 διδασκαλία· καὶ διὰ τοῦτο χρεώδης ἐστὶν ὁ βίος ὁ
 συγκεκραμένος τοῖς λυπηροῖς.

ΡΑΕ 139. Καὶ διὰ τοῦτο. Διὰ τοῦτο γοῦν εὐρί-
 σκεται φάρμακον ἀναγωγικὸν καὶ σωτήριον ἢ μετάνοια, B
 τοῦτ' ἐστὶν ἡ μεταμέλεια, καὶ ἡ τοῦ πράγμα-
 τος κατάγνωσις.

Ταῦτη γάρ. Τοῦτ' ἐστὶ πρὸς ταῦτα ἀπολοῦσι τὰς
 χεῖρας αἷτε πράξεις καὶ οἱ λόγοι, ἢ ὡς τὰς αἰτίας
 καὶ τὰς ἀρχάς.

Ἄψυχος. Ἀνίσχυρος.

Κολοβός. Ἐλλιπής.

Συνθήματος. Τῆς σῆς βουλῆσεως, συγκαταθέ-
 σεως.

Ὅντων αἱ πράξεις. Τὸ συγκεκράσθαι τὰ ἴδια
 τοῖς λυπηροῖς.

crassiorem reddens, occultat ac tegit ob suæ ipsius
 voluptatis consensum, approbationem ac terram :
 neque permittit recordationem accipere salutis et
 incolumitatis liberationisque cogitationem ab illa
 vehementi commotione. Verumtamen inventitur re- C
 medium sublimiori meditationi connexum et saluta-
 re pœnitentia ; pœnitentia enim consilii quo muta-
 tio hominis est graviter et iniquo animo ferentis,
 ac toto corpore perhorrescentis occupantem se im-
 probitatem. Nam vitium odium prosequi a voluntate
 liberoque arbitrio principium obtinet : voluntas
 enim omnium dictionum factorumque radix est ac
 fundamentum : et ad eam porrigunt atque exten-
 dunt causas et primordia. Nisi enim concurrat vo-
 luntas, exanimis et irrita manet omnis doctrina et
 disciplina, atque imperfecta. Etenim si doctor
 dicitur, nolit autem discipuli voluntas, manca et
 mutila fit disciplina. Et eam ob causam perutilis
 est vita tristitia et acerbitate temperata.

Et ob id. Proinde reperitur medicina ac rerum
 sublimium, et a vulgari sensu remotissimarum in-
 dagatix ac salutaris pœnitentia, hoc est, volunta-
 tis consilii quo mutatio, et facti damnatio.

Hinc enim. Id est, ad ea pandunt et explicant
 manus, facta et dicta, tanquam ad causas et princi-
 pia.

Ignava est. Invalida.

Mutila. Imperfecta et manca.

Fœdere. Tuæ voluntatis, tui consensus.

Rerum temperatis. Jucunda tristibus temperari

Temerario gaudio. Absurdo.

Ἐμπλήκτου. Παράλογου.

Χαρῆς. Ἠδονῆς.

Παρ' ἀξίαν. Παρὰ τὸ εἰκὸς, καὶ ἔξω τοῦ δέοντος
 λεγόμεναι παρὰ τοῖς πολλοῖς.

Συμφοραί. Ὅσπερ εἰλοῖται πολλὰ τῶν λέξεων ἐπ'
 ἄλλαις τισὶ σημασίαις ἐκλαμβάνεσθαι πρότερον,
 ἄλλως ἐξελίφθησαν παρὰ τοῖς ὕστερον, εὖτω καὶ ἡ
 συμφορὰ μέση λέξις οὕσα πρότερον, καὶ ἐκλαμ-
 νομένη καὶ ἐπὶ τοῦ συμφέροντος, ὡς τὸ, Ἐπὶ συμ-
 φοραῖς γεγηθὸς ἔρπει δάκρυον ὀμμάτων ἄλο,
 ἐπὶ κακοῦ μόνον παρὰ τοῖς ὕστερον ἐκλαμβάνε-
 ται, καὶ κακίζεται παρὰ τὸ εἰκὸς καὶ παρὰ τὴν
 ἀξίαν. Τῆ γὰρ ἀληθείᾳ οὐ κακῶν αἰτιατὰ εἰσὶν οἱ
 συμφοραὶ ἀλλὰ παιδαγωγίας καὶ φρονήσεως· τοῦ-
 αντίον δὲ μᾶλλον θρουλλοῦμεναι εὐτυχίαι εἰσὶν αἰτία
 κακῶν.

Συμβάλλ. Συνεργοῦσι.

Τὴν σχέσειν. Τὴν προστάθειαν.

Πρώτη πρόνοια. Γρ. Ἡ ἀνω. Πρώτην πρόνοιάν
 φησι τὴν τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ δικαίαν διαξαγωγὴν
 καὶ διοίκησιν, ἀντιδιαστέλλων ἐκ τῶν ἄλλων. Οἱ γὰρ
 Ἕλληες ἐμφύχα δοξάζοντες ἥλιον, καὶ σελήνην, καὶ
 ἀστέρας, καὶ προνοεῖσθαι ἔφασκον τῶν ἐπιγεῖων
 οἰκοθην καὶ αὐτοῦς.

Διὰ τούτων. Τῶν συμφορῶν.

Τοῖς ἔχουσιν. Τοῖς συνετοῖς.

Τοῖς οὐκ ἔχουσιν. Τοῖς ἀσυνέτοις.

Gaudio. Fatua voluptate.

Ultra meritum. Quæ dicuntur a multis, ultra id
 quod decorum est.

Calamitates. Quemadmodum complures aliæ
 voces in aliis quibusdam significationibus prius
 elapsisque temporibus acceptæ, aliter usurpatæ
 sunt apud subsequentes minores : ita etiam hæc
 vox συμφορὰ, calamitas, casus, media cum fuerit
 dictio prius, usurpatæque etiam in eo quod commo-
 dum et conducibile est, ut, Ob id quod in suis casi-
 bus gestiens latatur, serpit lacryma ex oculis. In
 malam partem solum apud posteros usurpatur, et
 objurgatur supra quam par sit, et præter meritum.
 Nam, ut verum fatear, calamitates non malorum
 causæ sunt, sed adhortationis et prudentiæ ; contra,
 quæ vulgo secundæ fortunæ jactantur, sunt potius
 malorum causæ.

Conferunt. Cooperantur.

Ad affectum abrogandum. Magnam et in hærentem
 animi commotionem.

Prima providentia. Legitur in alio codice, supra
 na providentia. Primam atque supremam providen-
 tiam vocat Dei mundi opificis justam dirigendi
 methodum ac dispensationem, eam ab aliis præcla-
 re distinguens. Nam Græci solem, lunam stellasque
 animata existimantes, e suo domicilio ipsa etiam
 providere dixerunt rebus terrenis.

Earum gratia. Calamitatum.

Incautis. Intelligentiæ expertibus ac desipienti-
 bus.

Εὐτυχίας. Οὓσας γὰρ ἀπωλείας προξίνους, ἀπα-
τώμενοι οἱ πολλοὶ εὐτυχίας αὐτὰς εἶναι θρυλοῦσιν.

Δεῖ λόγον. Ἐνέδραν καὶ παγίδα κατὰ τῶν ψυ-
χῶν.

Τοῖς ἐφόροις. Παρὰ τῶν δαιμόνων οἱ εἰσὶν ἔφο-
ροι.

Ἄλλος εἰδέτω. Ὁ Ἕλληρικὰ φρονῶν.

Εἰσελθοῦσθ. Ἐγὼ δὲ φημι δειλονότι.

Ὁρέγεται. Δίδεται.

Τὸ τῆδε ἡδύ. Τὸ ἀπατηλὸν τῆς βλαψ.

Μετλίχιον. Ὁ φησὶ τοιοῦτόν ἐστι· Χρείας, φη-
σιν, ἀπατιούσης ὑπηρετῆται τῇ φύσει τοῦ κόσμου
τῆ ψυχῆν, κίττεισιν ἀνωθεν οἷα μισθωτός, ἵνα πρὸς
βρῆτον ὑπηρετήσασα λάβῃ τὴν μισθόν, ὡσπερ τι
ἐπαθλον, καὶ ἀνέλθῃ ὄθεν κατήλθε. Πάντα γὰρ αἱ
γένεσιν ἴσχει καὶ ἀβξῆσιν, χρῆται τῆς ψυχῆς· καὶ
τοῦτ' ἐστὶν ἡ τῆς ψυχῆς ὑπηρεσία, καὶ λειτουργία.
ἵνα ὑπηρετήσῃ τῇ γενέσει τῶν ἐν κόσμῳ πραγμά-
των, μέχρις ἂν τῷ δεκτικῷ ἑκάστου σώματος
δύναμις ἐνυπάρχῃ φέρειν ψυχῆν, καὶ μὴ ἐνοχλῇ
γῆρας ἢ μαρασμὸς ὅστισούν καὶ φθορὰ γηγενῆς,
ὅπόσκι περὶ τὸν βίον πλανῶνται πολυτροποὶ πολυ-
τρόπως· ἢ δὲ ὡς τὰ πολλὰ ταῖς ὀκαῖς προσπαθείαις
καὶ ἡθοναῖς ἀπατηθεῖσα, οἷονεὶ μεθυθεῖσα, ἔλαθε
ψεύδος ἀντ' ἀληθείας, καὶ σιάν ἀντὶ οὐσίας κατέ-
χουσα.

Θῆσσα. Μισθωτός.

Vulgares felicitates. Cum enim internecionem ac
perniciem nobis concilient, in fraudem complures
illecti eas esse prosperas fortunās spargunt in
vulgus.

Insidias. Dolosas excubias et laqueos adversus
humanos animos.

Inferorum præsidiibus. A dæmonibus qui sunt in-
spectores ac præfecti.

Ingresso. Ego vero dico, videlicet.

Suavitatis. Voluptas et subdola materiæ fraudat-
tio. Quod autem dicit, tale est: Necessitate, ait,
exigente, animam mundi naturæ inservire, e subli-
mi descendit tanquam mercede quadam conducta,
ut ad definitum tempus serviens emolumentum ac-
cipiat veluti præmium quoddam, et ascendat unde
venit. Quæcunque enim ortum et incrementum
habent, animam et vitam desiderant. Et illud est
animæ obsequium ac ministerium, ut subserviat
generationi et origini rerum quæ in mundo continen-
tur, quousque illi capaci uniuscujusque corpori
vis et facultas adsit gestandi animam, neque eam
fatiget senectus, aut quævis tabes et jactura terri-
gena quales in vita eberrant versatiles multis
modis. Quæ porro anima ut plurimum materialibus
ac vehementius inhaerentibus affectibus voluptati-
busque in errorem et fallaciam abducta est, et
quasi inebriata inebriens fallitur, pro veritate
mendaciam, et umbram pro substantia et re ipsa
amplectens.

Paupercula siquidem et indotata. Mercede con-
ducta.

Πρώτον βίον. Πρώτον βίον φησὶ, ἀντιεισιτιλλῆτον
πρὸς τοὺς δευτέρους καὶ τρίτους, οὓς φασιν Ἑλλη-
νικὸς γίνεσθαι διὰ τὰς μεταμφυχώσεις.

Δουλεύει. Ἡ ὡς ἀργυρωνήτου τάξιν λαμβάνει
ἀντὶ μισθωτοῦ.

Ἄδραστείας. Εἰμαρμένης

Γοητεῖθ. Πλανηθεῖσα δι' ἡθονῆς.

Τῶν δώρ. Ὅσα θεραπεύουσι καὶ ἡδύνουσι ἐρα-
σιν, γαῖσιν, ἀκοῆν, δσφρησιν, καὶ ἀφῆν, πάντα ἑώρα
τῆς βλαψ φησὶ.

Δώρων. Τῶν ἡθονῶν ἐν τῷ συνεχισμῷ τῆς φύ-
σιως.

Ἐπὶ συγκαίμενον. Ὁρισμένον.

Δουλεύειν. Ὅσπερ ἔγγραφον συμφωνίαν ποιῆ-
σαντες.

Ἡσθῶμαρ. Εὐφρανθῶμαρ.

Θυράτωρ. Νόθων.

Ὁμολογεῖν. Ὑπερσυνθεσθαὶ ἐγγράφως.

Ἡ δέ. Ἡ Ἀδράστεια· ἡ φύσις.

Ἀλόβρητον. Μυστικὸν καὶ οὐ διὰ γλώττης προ-
φερόμενον.

Βουλευσῶμεθα. Περὶ τούτων οὐκ ἂν γνοίῃ τις
ἀκριβῶς μὴ προπεπονθῶς καὶ μηδὲ πειράν τινα
λαβῶν πρότερον· γνοίεν δ' ἂν μάλλον οἱ πόθῳ παι-
δων καὶ γυναικῶν ἐνσχεθέντες. Στερούμενοι γὰρ
πότε τούτων, ἢ ἐκόντες καταλιπόντες, μυρίας ὑφί-
στανται ἀλλυθόντας κατατεμνούσας ὡς εἰπεῖν διηγε-
-

Primam vitam. Primam vitam, inquit, eam di-
stinguens a secunda et tertia, quam dicunt Græci
fieri propter metempsychosin, seu in alia subinde
atque alia corpora migrationem.

Servitutum induit. Quia hic ordinem et locum
mancipii pecunia empti accipit loco mercenarii.

Adrastice. Fati, sortis, fatalis necessitatis.

Illusa. In errorem a voluptate inducta.

A materiæ donis. Quæcunque deliniunt, oblec-
tant ac demulcent visum, gustum, auditum, olfac-
tum et tactum, ea materiæ dona nuncupat.

Donis. Voluptatum in naturæ coherentia.

Ad conditum. Definitum.

Inservire. Quasi ex scripto facta conventionem et
conspirationem.

Fortuna et externa bona. Quæ sunt notha et ille-
gitima.

Consentire. Cum scriptis transigere.

Ea porro. Adrastia seu Nemesis, seu vindicta
divina verborum superborum factorumque petu-
lantium ultrix; ipsa natura.

Ocultam. Arcanam, nec linguæ ministerio ad-
miniculoque proferendam.

Statimus. Nemo his de rebus exacte sentire ac
judicare potest, nisi summo affectu eis inhaereat,
ac prius experientiam quamdam sumpserit, pericu-
lumque fecerit; noverint potius ii qui mulierum
et fuerorum amore detinentur. Nam iisdem ali-
quando privati, vel si ultronei et sua sponte eos
deseruerint, infinitos angores et cruciatu mole-
stiasque sustinent, animam, ut ita loquar, assidue

κωί; τὴν ψυχὴν νοκτὸς καὶ ἡμέρας, ἃς δὴ καὶ ποινας ἂ ὀλίγας. Τῆς εἰρημαρμένης τῆς καὶ Ἀδραστίας, τῆς φύσεως.

Καλούμεται. Παρὰ τῶν παλαιότερων ἔντεῦθεν παρονομάζονται παρὰ τὸν ἄνθρωπον.

Ἀνατλήναι. Τὰ συμπίπτοντα, λυπηρὰ ὑπομείναι.

Ἰεροὶ λόγοι. Οἱ δοκοῦντες μὲν μυθικοὶ, ὄντες δὲ μυστικοὶ καὶ θεϊότεροι ὅτι μὲν γὰρ μῦθοι Εὐρυσθέα δοκοῦσι φάσκειν ἐπιτάττειν τῷ Ἡρακλεῖ, καὶ ἐπιφέρειν τὰς τοιαύτας πείρας καὶ ἀνάγκας ὅτι δὲ μυστικοὶ λόγοι ἀναγωγικῶς ἀναπτύσσοντες τὰ λεγόμενα ἐφ' ἕτερον φέρουσι νοῦν.

Ἐτέρος. Ὁμοίως τῷ Ἡρακλεῖ.

Τὸ καρτερόν. Τοχυρῶς.

Ἐπεχείρησεν. Ἐπέβαλε χεῖρα καὶ ἠγωνίσαστο καρτερῶς, ὥστε ἐλευθερωθῆναι.

Αἱ χεῖρες. Ἡ ὥς τοῦ φυσικοῦ τούτου κόσμου, τοῦ ὑπὸ φύσεως διοικουμένου.

Τὸ αἶμα. Τὸ πῆδημα ὡς ἀσθενές.

Καὶ δεῖ. Χρεῖα ἐστὶ.

Ἄσειδέ. Ἡ ὄλη.

Ὡς ἀλλοτριῶν. Ὡς ἀποσκιρτησάντων ἐκ τῆς γνησιότητος αὐτῆς.

Τῶν πύθων. Ὁμηρὸς περὶ τὸ ὦ μέγα τῆς Ἰλιάδος διαλαρβάνει περὶ τῶν τοιούτων ὀμιλῶν τῷ Ἡράκλει, ἐσομένῳ περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Ἐκτορος ἔχει δὲ οὕτως.

Διοὶ γὰρ τε πύθοι κατακτείνονται ἐν Διὸς οὐδαί. Δῶρων ὅλα δίδωσι κακῶν, ἕτερος δὲ εὐῶν.

Φυγῆδας. Δραπέτας.

Ἀρτελαμβάνεται. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ Ἀδραστία καλεῖται.

Πλα. 140. Ὁδὸ φαῦλος. Ὁδὸ μικρὸς.

Παραγράφασθαι. Παρακρούσασθαι.

Ποῦναι τὰς. Ἐμπροσθεῖς, τιμοφορητικὰ ἐνθυμήσεις.

Ἰταῖαι. Πιέζουσαι τὴν ψυχὴν.

Τότε δὴ. Τινὲς διαφέρειν φασὶν ἀνάγκην καὶ Ἀδραστίαν καὶ εἰρημαρμένην καὶ φύσιν ὅτι τινὲς δὲ ἐν τῇ ὀνητοῦσθαι ἐκ τούτων φασι. Καὶ γὰρ ὁ οὐ δύναται τις διαδρᾶναι, τοῦτο Ἀδραστία καὶ ἀνάγκη εἶη ἂν εἰρημαρμένη δὲ ἐστὶν ἢ διὰ τοῦ εἰρημοῦ τῆς τῶν θυτων συμφύτας καὶ φυσικῆς συμπλοκῆς τῇ ἐπίγειοι κυβερνώσα. Καὶ ὑπὸ εἰρημαρμένην μὲν κείθθαι φασι τῇ ἐπίγειοι, ὅταν σωματικῶς καὶ φυσικῶς ἐνεργῶσιν ὅτι πρὸν ὄντων δὲ, ὅταν νοερῶς, τοῦτ' ἐστὶν ὅταν ἀμείψω; ἐκ Θεοῦ τὰς εὐεργεσίας οἱ ἄνθρωποι λαμβάνωσιν.

Εἰρημαρμένην. Ἡ ὥς καὶ μὴ ἐπιτατοῦσης τῆς εἰρημαρμένης

Τῶν ἀποκλιτησάντων. Ἀποσκιρτησάντων.

disserantes, diu noctuque : quas materiales pœnas nominat. Ipsæ enim effingunt, et oculis subjiciunt rei, qua privati sunt, idolum et simulacrum, frequenterque memoriæ desiderant admovent; et veluti canes agrestes, aliunde aliæ trahunt acerbæ et circumveniunt : multos porro ad mortem stimulant, non valentes hujusmodi affectus constanti et æquo animo perferre.

Retinet. Ob id æquidem Adrastia appellatur.

Irritum facere. Manu depellere, artificiose prosternere, supplantare.

Pœnæ namque materiales. Affectibus obnoxie, vindices ac severæ cogitationes.

Materiales. Animum vexantes.

Tum certe. Nonnulli aiunt inter se differre necessitatem, Adrastiam, fatum, et naturam, quidam verò unum et idem significare inde asserunt. Etenim quod quis non potest effugere, istud Adrastia et necessitas fuerit. Fatum verò est quod per seriem arctæ societatis atque naturalis conjunctionis eorum que sunt in rerum natura, res terrenas gubernat. Et in fati potestate terrestria aiunt posita esse, quatenus in corpore naturaliter operantur; sed sub providentiâ, quatenus intelligentia et ratione, hoc est quando immediate a Deo beneficia homines accipiunt.

Sine fatali necessitate moventur. Vel fato non imperante.

C

Ipsius. Fati, Adrastie, Nemeseos, et naturæ.

Atque hæc profecto sunt, quæ ærumnæ vocantur Herculis. Ab antiquioribus : inde pericula cum allusione nominantur.

Sustinuisse. Contingentiâ, mœsta perferre.

Divina verba. Quæ videntur quidem fabulosa, sed mystica ac diviniora sunt. Nam fabulæ videntur narrare Eurystheum Herculi injunxisse et imposuisse tales ærumnas, pericula et necessitates : at mystica arcanaque verba altius meditando explicandaque ea quæ dicuntur in aliam transferunt significationem.

Si quis alius. Herculi compar.

D

Constanter. Fortiter.

Libertati animum adjecit, et eam aggrediatur. Injiciat, admoveat manum, et constanter decertet, ut fiat libertatis compos.

Naturæ manus et vires. Hoc est, naturalis hujus mundi a natura gubernati.

Tumultus. Debitis ac languidis insultus.

Et opus est. Necessitas est.

Deserit. Materia.

Velut aliena. Velut reluctantiâ ejus generositati.

Dollis. Homerus in 6 Iliados his de rebus disserit, verba faciens de Priamæ filium Hectorem desiderante, his versibus :

Dolla namque Jovis duo stant in limine, plena Muneribus, quæ donat, in hoc mala sunt, bona in illo.

Ἦ μὲν καμμίξας δὴν Ζεὺς τερζικέραννος.
Ἄλλοτε μὲν τε κακῷ ὄντι κύρεται, ἄλλοτε δ'
[ἐσθλῷ.]
Ἦ δὲ πε τῶν λυγρῶν δόξη, λωθητὸν ἔθηκε.
καὶ τε κακῆ βούβρωστις ἐπὶ χθόνα διὰν ἐλαύ-
ροι,]

Φοιτῆ δ' ὅβτε θεοῖσι τετιμένος.

Ἀπορρήτως. Κεκαλυμμένος.

Μερίδας. Τῆ γὰρ ὕλικά πάντα πράγματα ὅσα ἐν
τῷδε τῷ φυσικῷ κόσμῳ τῷ ἐκ γενέσεως καὶ φθορᾶς
συνισταμένῳ εἰς δύο μερῶν ὄνται. Τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν
κληροῦνται τὰ καλὰ· τὰ δὲ τούναντιον τὰ κακὰ.
Πλὴν τὰ καλὰ σπάνια, τὰ δὲ κακὰ πολλά.

Ἄυτῷ κατ'. Τῷ Ὀμήρῳ, κατ' ἐκεῖνο τὸ μέρος
τῶν ἐπῶν τῶν Ὀμηρικῶν, ἐνθα τοῦτό φησι.

Υλάρχιος. Ἐπεὶ γὰρ διανομία ποιεῖται τὸν
Δία ὁ Ὀμηρος ἐν τοῖς ἔπεισι τῶν τε ἀγαθῶν καὶ
τῶν κακῶν, ὧν εἶχον οἱ πῖθου· τοῦτο δὲ ὕλικῆς
ὑπηρεσίας ἐστίν, ὡσπερ ἐπιταττούσης τῆς εἰμαρ-
μένης ἀφ' ὑψηλοτέρου· εἰκεν ὅτι ὑλάρχιον καὶ
ὑλῆς ἄρχοντα ποιεῖται τούτου.

Τοῦ διττοῦ. Τοῦ διπλοῦ ὡς τοῦ ἐκ δύο πῖθων.

Ἐν πλάτῃ. Ἐπάρχουσι τῇ ψυχῇ.

Ἀναδραμούση. Ἀλλὰ παχυνθείση καὶ μείναση
κάτω πρὸς τὴν ποικιλίαν τῆς ὕλικῆς προσπαθείας.
Αὐτῇ γὰρ δὴ ἡ ὕλικῆ προσπαθεία ἐστίν ἡ κωλύουσα
ἀναδραμῆν εἰς τὴν τῶν ὑπερκosμίων χώραν, ὅθεν
καὶ τὴν πρώτην ἐποιήσατο κάθοδον.

*Jupiter huic miscens largitur fulmine lætus.
Nunc mala dispensans ac tristitia, nunc bona rursum.
At si cwi ex diris infuderit, ille gravatur,
Et maleuada famas agit atque vagantem.
Nec Deus hunc, nec mortales dignantur honore.*

Latenter. Oblucte, occulte.

Partes esse duas. Omnia enim materialia opera
quæcunque sunt in hoc naturali mundo ex gene-
ratione et corruptione constituto, bisariam dividun-
tur. Nam quibusdam forte adveniunt quæ bona et
expetenda præclaræ sunt, quibusdam vero ex ad-
verso mala. Præterquam quod bona rara, mala fre-
quentia sunt.

Et Jupiter ipsi. Homero, in illa versuum Home-
ricorum parte ubi istud dicit.

Deus est materiæ princeps. Quandoquidem di-
spensatorem fecit Jovem Homerus in illis versibus
honorum et malorum, quæ dolia combinebant; **D**
istud porro observantiæ materialis est, velut im-
perantis fati ab altiore: videtur materiæ princi-
pem ac moderatorem hunc facere.

Duplicis doni fatalis. Gemini velut e duobus doliis
emergentis.

In errore est. Qui adest animo.

Post primum lapsum minime recurrente. Verum
saginato et permanente in imis partibus juxta ver-
sutiæ affectionis in materia tenacius in hærentis:
ea siquidem materialis ac vehemens affectio est
quæ prohibet recurrere in regionem supra hunc
caducum mundum sitam, unde primum fecerat
egressum.

Vide. Melius scribitur θεῶν α θεόματα, quod

A *θέα δὴ.* Ὅρα. Γράζεται θεῶν, ὁ καὶ κρείττον τοῦ
θεῖα, ταυτοσημαντον ὄν.

Ἐμπολιτεύεται. Ὡς εἰρήζεται.

Ἐλεγεν ὁ λόγος. Ὁ Αἰγυπτιακὸς καὶ ἱερός.

Ἐγύρωση. Ἐμπέση.

Μελαναυγεῖ. Τῷ ἀμφοτέρωθεν σκοτεινῷ.

Ἀμφικνεφεῖ χώρῳ. Ἀμφικνεφῆ χώρῳ φασιν
Αἰγύπτιοι καὶ Χαλδαῖοι τὴν ὑπὸ τὴν σεληνιακὴν
σφαῖραν κόσμον ἀμφοτέρωθεν σκοτεινόν. Αἰγύπτιοι
δὲ τὴν ἐν αὐτῇ τῇ σεληνιακῇ σφαίρᾳ ἑτεροκνεφῆ
καὶ ἑτεροφαῖ, τοῦτ' ἐστὶ τῷ μὲν ἡμισεῖ μέρει λάμ-
ποντα, τῷ δὲ ἡμισεῖ ὄντα ἀφώτιστον. Καὶ γὰρ καὶ
αὐτῇ ἡ σελήνη τοιαύτη ἐστίν, ἔχουσα ἀεὶ τὸ μὲν
ἡμισυ καὶ πρὸς ἥλιον τετραμμένον μέρος αὐτῆς
πεφωτισμένον, τὸ δ' ἑτερον ἀφώτιστον ἀναλόγως
B κατὰ τὰς ἀεὶ μεταβαλλομένας αὐτῆς περιόδους καὶ
περιφορὰς, καὶ στροφὰς παντοίας. Τὴν δὲ ὑπὲρ τὴν
σελήνην τόπον ἀχρι τῆς ἀνωτάτω καὶ πάντα πεί-
ριεχούσης σφαίρας κόσμον φασὶν ἀμφιφαῖ, τοῦτ'
ἐστὶν ἀμφοτέρωθεν πεφωτισμένον ἀεὶ.

Χώρῳ. Τῷ περιγεῖφ τῇ ψυχῇ.

Συνέπεται. Τὸ φανταστικὸν πνεῦμα.

Εἰς κλειστόν. Φησὶ δὲ καὶ ὁ Πλάτων ἐν τῷ
Φαῖδρῳ, ὅτι θεσμός Ἀδραστειῆς ὄδα· ἦτις ἀν
ψυχῇ θεῶν ξυνοπαθὸς γενόμενῃ, κατῖδη εἰ τῶν
ἀληθῶν, μέχρι τε τῆς κτερας περιόδου εἶναι
ἀπήμονα, κἄν ἀεὶ τοῦτο δύνηται ποιεῖν, ἀεὶ

commodius est quam θέα, quamvis idem signi-
ficet.

C *Versatur.* Ut dicetur.

Dicebat oratio. Ægyptia et sacra.

Quo usque incidat. Irruat.

Tenebrosum. Omni ex parte umbrosum.

Undique caliginosum. Quavis ex parte nebulosum
locum inquirunt Ægyptii et Chaldæi mundum sub-
lunari sphaera comprehensum, ex utroque latere
tenebrososum. Asserunt autem locum in ipso lu-
nari circulo situm, partim obscurum, partimque
dilucidum, id est, dimidia parte splendens, di-
midia vero lucis expertem. Ipsa quippe luna talis
est semper habens dimidiam sui ipsius partem ad
solem conversam et illustratam, alteram vero splen-
dore lucis vacuam, facta proportione juxta ipsius
perpetuo mutantem conversiones, circuitus, et va-
rios flexus. Sed locum supra lunam collocatam usque
ad supremam et omnia undique amplectentem
sphaeram, mundum dicunt omni ex parte lucidum,
id est, hinc et illinc perpetuo et immortalis lumine
collustratum.

Locum. Terræ proximum quoad animum.

Comitatur. Spiritus phantasticus.

Maximum oppositum. Ait Plato in Phædro, eam
esse Adrastræ seu numinis inevitabilis legem, ut
quæcumque anima Deum comitata aliquid verorum
inspexerit, ea usque ad alium circuitum sit indemnitas:
et si semper hoc facere queat, sit semper illæsa, si
vero impotens assequendi non aspexerit, et casu ali-
quo usa oblivione atque pravitate repleta gravetur,

ἀλλοθὴ εἶναι· ἔσται δὲ ἀδυνατήσασα ἐπισπῆσθαι μὴ ἰδῆ, καὶ τινὶ συντυχίᾳ χρησαμένη λήθης τε καὶ κακίας πλοσθαίσα βαρυνθῆ· βαρυνθῆσα δὲ πεπορρώθησεν τε καὶ ἐπὶ τὴν γῆν πέσῃ, τότε νόμος τὸ καὶ τὸ. Ζήτει καὶ τὸ ἐξῆς.

Τὸ ἀντικείμενον ἦκει. Μέχρι τῆς σεληνιακῆς σφαιρᾶς. Τῆ γὰρ ἀντικείμενον τοῦτ' ἐστὶν ὁ ἀμφικνεφῆς κόσμος. Μέχρι τούτου ἀντικείμενον δὲ λέγει ὡς πρὸς τὸν ἀμφιπαῖθ.

Κρημνῶ. Ἔλης σκύβαλον φησὶν, ὅπερ ἡ φαντασία κατιούσα ἐκ τῶν ἀνω σφαιρῶν ἠρανίστατο ἐκ τῶν φυσικῶν στοιχείων πυρὸς καὶ ἀέρος. Οὐδὲ τοῦτο οὖν, φησὶ, καταλιπεῖν χρῆ ἐν τῷ κρημνῶ, τοῦτ' ἐστὶν ἐν τῷ ἀμφικνεφῆ τούτῳ κόσμῳ, ἀλλ' ἀνελευσάσαι δι' ἐγκρατείας τε καὶ τῶν ἄλλων ἀρετῶν, καὶ πρὸς τὸν αἰθέριον ἀναγαγεῖν κόσμον· ἐκεῖ ἐστὶ φύσει καὶ εὐκάλῳ μέρος εἰς τόπον ἀμφιφρόντα. Εἰδωλον δὲ φησὶ τὸ φανταστικὸν πνεῦμα, ὡς συμφορῆς μὲν τῆ λογικῆς, ἦττον δὲ ἐκαίνης τυγχάνων. Ὅσπερ γὰρ εἰδωλον μὲν εἶη καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ μὲν ὁ νοῦς, τοῦ νοῦ δὲ ἡ λογικὴ ψυχὴ· οὕτω καὶ ἡ ἀλόγος ψυχὴ, τοῦτ' ἐστὶ τὸ φανταστικὸν πνεῦμα, εἰδωλον καὶ εἰκὼν ἐστὶ τῆς λογικῆς ψυχῆς. Ὅσπερ οὖν τούτου δὴ τοῦ φανταστικοῦ πνεύματος· εἰδωλὸν ἐστὶν ἡ φύσις, τοῦτ' ἐστὶν ἡ φυσικὴ ψυχὴ, ταύτης δ' αὐτὸ τὸ σῶμα, τοῦ δὲ σώματος αὐτῆς ἡ ὕλη· καὶ λόγον δ' οὖν ἔχει τινά, φησὶ, σχετικὸν ἢ φαντασία πρὸς τὰ

gravata porro pennas confregerit et amiserit in terramque deciderit; tunc prohibet lex hoc et illud. Quare id quod deinceps sequitur.

Oppositum tenet. Usque ad lunarem globum. Quod enim ei opponitur, est undique tenebrosus mundus, qui usque ad hunc pervenit; sed oppositum dicit respectu circumlucens et quavis ex parte fulgens.

Non in eminenti atque sublimi loco purgamentum ut sordes materiae relinquet. Materiae purgamentum vult, quod phantasia descendens e supernis circumlucens emendicaverit a naturalibus elementis ignis et aeris. Igitur neque istud, ait, relinquere fas est in loco praerupto et eminenti, nempe in mundo undique obscuro et tenebrososo, sed sursum trahere oportet temperantiae, continentiae, ac reliquarum virtutum auxilio, et ad aethereum reducere mundum. Quandoquidem naturae et idolo pars est in loco undique fulgente. Idolum autem spiritum phantasticum nominat, veluti congenitum potentiae animi, quae rationis est particeps: minor vero illa est. Quemadmodum enim simulacrum et imago Dei quidem est mens, mentis vero anima rationalis: sic anima rationis experta, hoc est, spiritus phantasticus simulacrum et imago est animi rationalis et intelligendi et praediti. Ergo quemadmodum huius spiritus phantastici idolum natura est, sic est anima naturalis, et huius sursum corpus, et terram corporis materia: proinde eam proportionem quamdam obtinet studiosam ac familiaritatem, ait, phantasia ad ea quae sibi ex utraque

PATR. GR. CXLIX.

ἑκατέρωθεν κοινωνοῦντα αὐτῇ, καὶ εἰς ἐν τιλοῦντα αὐτῇ, ἦγουν οὐ μόνον πρὸς τὴν λογικὴν ψυχὴν ἀνω, ἀλλὰ καὶ κάτω πρὸς τὰ φυσικὰ στοιχεῖα, ἄπερ, φησὶν, ἠρανίστατο κατιούσα, πῦρ λέγω, καὶ ἀέρα.

Σκύβαλον. Ἐπέτελλίζων οὕτω φησὶ.

Μερίς. Καὶ κλήρος.

Οὗτος δὲ. Ὁ ἀμφιπαῖθ.

Οὐ γὰρ μόνην. Οὐ γὰρ μόνην τὴν τοῦ φανταστικοῦ πνεύματος φύσιν ἀνάγειν παραινεῖ εἰς τὸν ἀνω κόσμον διὰ καθαρμοῦ προσήκοντος, ἀλλὰ καὶ εἰ τι ἐκ τῶν ἄκρων πυρὸς καὶ ὕδατος προσεπιλήθῃ, ἃ δὴ καὶ ὕλης σκύβαλον ἐφησε, καὶ τοῦτο συναναφέρειν κελεύει.

Τὴν εἰδωλικήν. Φανταστικὴν.

Τὸ γήϊνον. Ὅσπερ ἀνωτέρω ὁσεῶδα; ἐφη περίβλημα, νῦν ἐγγεῖν φησὶ κέλυφος τὸ σῶμα.

Τὸ θεοπείσιον. Τῆ φανταστικὸν πνεῦμα, δ σῶμα πρώτων φύχης ἀνωτέρω μὲν εἶπε, νῦν δὲ καὶ θεοπείσιον σῶμα τοῦτὸ φησὶ.

PLC. 141. Καὶ εἰς ἔν. Εἰς μίαν φύσιν συνυπάρξαντα.

Ἐκ γειτόνων. Καὶ μάλιστα ἐκείνα λόγον ἔχον ἀν, φησὶν, οἷς ἐκ γειτόνων καὶ ἐγγύς ἐστιν ἡ θέσις τῆς χώρας καὶ ἐφεξῆς, καθάπερ ἐστὶν ἐγγύς, καὶ ἐφεξῆς κατὰ συνέχειαν τὸ στοιχειακὸν πῦρ τῷ κύκλῳ καὶ αἰθερίῳ σώματι, καὶ οὐκ ἀπίστανται ὡσπερ ἀπίστανται τοῦ αἰθέρος ἢ γῆς, ἧτις ἐπέ τῶν ὄντων

parte quadam communione et affinitate sunt copulata, et secum ad eundem finem tendentia. Quocirca non solum ab anima rationali sursum, verum etiam deorsum a naturalibus elementis, de quibus loquitur, descendens emendicavit, ignem dico et aerem.

Purgamentum. Cum extenuatione ita loquitur.

Pars est. Sors.

Is autem. Undique luminosus.

Non enim solam. Non enim solam spiritus phantastici naturam reducere in mundum supremum admonet propter congruum ac decentem purgationem; sed etiam si quid e fastigio ignis aut aquae assumpserit, quod certe materiae purgamentum dixit, etiam istud una referendum censet.

Imaginarium naturam. Phantasticam.

Terrenum. Quod quidem supra ostreorum vocabat involucrum, nunc terrenum dicit integumentum corpus.

Divinum corpus. Spiritus phantasticus, quod supra corpus primum animae dixit, nunc autem divinum corpus istud vocat.

Et in unum tendunt. in unam naturam conlescunt.

Quibus regio est finitima. Et potissimum, inquit, illa proportionem habuerint, quibus e finitimis et in propinquo est positio regionis et gradatim: quemadmodum in propinquo est, et servato ordine juxta coherentiam ignis elementaris circulo et aethereo corpori, neque disjunguntur, sicuti distat ab aethero terra, quae quidem postrema et infima est eorum

τὸ ἔσχατον, ἕτε παχύτερον ὂν τῶν ἄλλων· στοιχείων καὶ κατώτερον.

Πῦρ Τὸ στοιχειακόν.

Εἰ δὲ τὰ κρείττω. Εἰ δὲ ἡ ψυχὴ, καὶ τοὶ κρείσσων οὕτως τοῦ σώματος, ὁμοῦ καταβέβητο τὴν κοινωσίαν τοῦ σώματος, καὶ συνετέλεσεν αὐτῷ διὰ μέσου τοῦ φανταστικοῦ, καὶ μετέδωκε τῇ ἰσὺί τοῦ κρείττενος, καὶ τῆς ἀκηράτου φύσεως, ὅσον μετέσχε τοῦ χειρόνος· οὐ δέχοιτο ἂν καὶ τὸ σῶμα, ἐὰν μὴ ἐμποδίσῃ τὴν φαντασίαν, καὶ ἀποσπᾷ ταύτην ἐκ τῆς συμφύτας τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ παρέχῃ καὶ αὐτὸ εὐήθειον καὶ καταπειθὲς αὐτῇ, ἀνάγεσθαι πρὸς θειοτέραν καὶ ὑψηλοτέραν κατάστασιν. Ὅσπερ γὰρ ἡ φανταστικὴ ψυχὴ βέβητα πρὸς τὰς τωματικὰς προσπαθείας παχύνεται καὶ γίνεται πρὸς σωματικωτέραν κατάστασιν, οὕτω καὶ τὸ σῶμα βέβητον πρὸς θεωρίαν διὰ τῆς φαντασίας, λεπτόνοιστο ἂν καὶ συνεξαιθεροῦτο τῇ νοερᾷ ψυχῇ, διαβαίνον τὴν τῶν στοιχείων ἀκρίτητα, ἣν καὶ ἀμφικνεφῆ χῶρον ἔρησαν ἀνωτέρω. Λέγει δὲ τὸν ἀπὸ τῆς γῆς διήκοντα μέχρι τῆς σεληνιακῆς σφαίρας, τὸν ἐκ τῶν τεσσάρων στοιχείων συγκείμενον. Ἀπὸ γὰρ τῆς σεληνιακῆς σφαίρας ἄρχεται ἡ κυκλικῶς κινουμένη οὐρα καὶ φύσις ἄρι τῆς ἀνωτάτω καὶ πρώτης σφαίρας τῆς περικτυκῆς, ἣν καὶ ἀμφιφαῖν κίσημον φησὶ· οἱ μὲν τοὶ παλαιότεροι τῶν Ἑλλήνων καὶ αὐτὰ τῶν

τεθνεώτων τὰ σώματα ἔκαιον, οἶονε τῇ ψυχῇ συνεξαιθεροῦντες καὶ ταῦτα.

Εἰ δὲ τὰ κρείττω. Ἄπερ εἰσὶν ἡ λογικὴ ψυχὴ καὶ ἡ αἴσθησις τοῖς θλαίοις στοιχείοις ὑποχωρησαντα.

Συντετέλεσεν. Συνοπῆρξε.

Ἰλύρ. Τὴν ψυχὴν καὶ τὸ φανταστικὸν π εὐμά φησι.

Παραχωρηθέντος. Ὑπὸ τῆς βλησ.

Τὰ χεῖρω. Ἡ ὡς πῦρ καὶ γῆ, καὶ ἐξ ὧν τὸ σῶμα.

Ἄλλ' εὐήθεια. Καὶ ἡ λέξις αὕτη Πλατωνικὴ. Τὰ θεῶν ὀχήματα γὰρ ἐκείνως φησι εὐήθεια βλάβως πορεύεσθαι.

Ὀμαρτήσαντα. Ἀκολουθήσαντα.

Τὴν μέσην. Τὴν φανταστικὴν.

Τῆς πρώτης. Τῆς λογικῆς ψυχῆς.

Μερίδα. Κλήρον.

Τῶν στοιχείων. Τὰ περὶ τῆς Ἀθηνᾶς μυθολογούμενα ἀλληγοροῦσιν οἱ σοφώτεροι τῶν Ἑλλήνων οὕτως, καὶ τὴν μὲν Ἀθηνᾶν φασὶν εἶναι τὴν ψυχὴν, Δία δὲ τὸν ἀέρα· παῖδα λέγουσιν αὐτὴν εἶναι τοῦ Διὸς, γεννηθείσαν ἐκ τῆς αὐτοῦ κορυφῆς, ἦτοι ἐκ τῆς ἀκρότητος τοῦ οὐρανοῦ, καὶ ἀπλὴν οὖσαν καὶ ἀσώματον. Τριτογένειάν φασὶ, διότι κατιοῦσα λαμβάνει μὲν ἐκ τοῦ αἰθέρος τὸ θυμικόν, τὸ δὲ

quæ sunt in rerum natura, crassior nimirum cum sit et cæteris elementis inferior.

Ignis. Elementaris.

Quod si præstantiora. Quod si anima quanquam nobilior est corpore, tamen communionem corporis admiserit, et cum eo peregerit propter intermediam imaginationem, ac distribuerit sæci aliquid melioris et immortalis naturæ, quantum est particeps deterioris, etiam corpus receperit, nisi imaginationem coereeat, eique sit impedimento, et ipsam evellat a congenita insitæque anima, sed exhibeat seipsum inorigerum eidemque obsequens, ut reducatur ad diviniores sublimioresque conditionem. Quemadmodum enim anima phantastica, vergens ad corporis vehementiores affectiones, crassescit ac redigitur in magis corpulentam conditionem, sic etiam corpus, vergens ad contemplationem imaginationis beneficio, gracilescit extenuaturque et æthereum efficitur, propter animam intelligendi vi præditam, descendens per elementorum summitatem ac fastigium, quam undique nebulosam regionem dixit supra. Dicit autem eum qui e terra pervenit usque ad lunarem circumulum, ex quatuor elementis compositum esse. Nam a globo lunari exorditur substantia et natura, quæ motu orbiculari movetur usque ad supremam primamque sphaeram omnia complectentem, quem mundum undique perlucidum asserit: nam Græci antiquiores ipsa etiam mortuorum corpora comburebant, haud secus atque si hæc etiam cum anima in ætherea regione collocarent.

Quod si præstantiora. Nobiliora excellentioraque

illa sunt quæ se subtrahunt declinantque a materialibus elementis, utpote anima rationalis, et sentiendi vis.

Confert ad materiam. Una præsto est ad limum et sæcem.

Ad materiam. Lege, cœnum. Animam et spiritum phantasticum in vltiorum cœno lutoque involutam intelligit.

Velut sibi vindicatum ab eo cui concessum est. A materia nimirum.

Inferiora. Deteriora, ut ignis a terra, et ea ex quibus corpus conflatur est.

Sed morem gerentia. Hæc ipsa vox est Platonica. Etenim ille deorum plæustra εὐήθεια (freno ductilia) habenasque audientia dicit, ideoque facile iter ingredi.

Sequentia. Comitantia.

Mediam naturam. Phantasticam seu imaginativam.

Primæ naturæ. Animæ rationalis.

Particulam. Sortem.

Ab elementis. Ea quæ de Minerva fabulose divulgata sunt, sapientiores Græci ita allegorice explicant, et Minervam aiunt animam esse, Jovem vero aerem; filiam Jovis esse commemorant, generatam ex ipsius capitis vertice, nimirum e summa arce cœli, necnon simplicem et incorpoream. Tritogenian dicunt a triplici ejus generatione, propterea quod ipsa descendens e regione ætherea assumit animi fortitudinem, et ante concipiendum vim a luna; luna enim sua natura humida est ac diffusiva; ea de causa libidinum imposturæ propter

ἐπιθυμητικὸν ἐκ τῆς σελήνης. Ὅτι τὴν φύσιν καὶ ἡ σελήνη καὶ διαβρέχουσα ἐστὶ. Διὰ γὰρ τούτου καὶ αἱ περὶ ἐρώτων μαγανταίαι πρὸς αὐτὴν γίνονται. Εἴτε ἐξεξῆς ἐκ τῶν στοιχείων λαμβάνει τὴν τοῦ σώματος σύνθεσιν. Ταῦτα μὲν οὖν φασὶν Ἕλληνας, ἄλλα δὲ Αἰγύπτιοι καὶ Χαλδαῖοι· ἐπεὶ δὲ διαφωνοῦντας οὕτω τούτους ὁ Συνέσιος ὀρθῶς, καὶ ἀπιστεῖν φησὶ καὶ πιστεῦσιν.

Σωματικὴν. Ὅρα, πάλιν τὸ φανταστικὸν πνεῦμα σωματικὴν οὐσίαν φησὶν, ὃ ἀνωτέρω σῶμα πρῶτον ψυχῆς, καὶ θεσπέσιον αὐτῷ σῶμα εἰρήκει, καὶ πάλιν σῶμα ἀκήρατον.

Οὐσίαν. Ἡ ὡς τὸ φανταστικὸν πνεῦμα.

Οὐδεμία. Ἡ ὡς ἀμύχανόν ἐστι κατὰ τὸ προσήκον.

Συνεξῆραι. Μὴ συναλεθθῆναι.

Καὶ ταῖς σφαίραις. Ἄφ' ὧν πρῶτον κατῆλθε.

Ἐσχαται. Βουλόμενος καὶ περὶ τῶν μεταξὺ χωρῶν εἰπεῖν, ἐπαναλαμβάνει τὰ εἰρημένα καὶ ἀποτίθηται. Φησὶν οὖν ὅτι ἔσχαται μὲν οὖν δύο λήξεις ἦτοι ἀκρότητες τοῦ παντός· αὗται εἰσιν, ἡ τε κάτω ἡ ἀμφικνεφής, καὶ ἡ ἄνω ἡ ἀμφιφαής· ἡ μὲν κροκαδαίμων οὖσα, ἡ δὲ εὐδαίμων. Ἐπεὶ δὲ ἐναντία ἀμέσως συνάπτεσθαι οὐ δύνανται, φησὶν ὅτι κἀνταῦθα μεταξὺ τῶν δύο τούτων λήξεων εἰσιν ἕτεραι χῶραι πολλαὶ καὶ διάφοροι, αἷς ἕτεροφαιεῖς ὀνομάζει καὶ ἕτεροκνεφεῖς, ἦτοι μετεχούσας τῶν ἐκατέρωθεν λήξεων καὶ παρ' ἀμφιφαοῦς, ὅσον ὡσπερ ἐστὶ με-

τὰ μὲν τοῦ νοῦ καὶ τῆς ψυχῆς ἡ διάνοια, μεταξὺ δὲ ψυχῆς καὶ φαντασίας ἡ δόξα, μεταξὺ δὲ φαντασίας καὶ σώματος ἡ αἰσθησις. Καὶ εἰσὶν αὗται μετόχους διήκουσαι δι' ἀλλήλων ἀπὸ τοῦ σώματος ἄχρι τοῦ νοῦ, καὶ μετέχουσι πως ἅπασαι τῶν γειτονούντων ἐκατέρωθεν. Ὅσπερ καὶ ὁ ἀήρ δύο ἔχων ἐκατέρωθεν ἀκρότητας καὶ λήξεις, κατὰ μὲν τὴν ἄνω λήξιν, τὴν τῷ στοιχειακῷ πυρὶ πλησιάζουσαν, ἐστὶ θερμός· κατὰ δὲ τὴν κάτω καὶ πρὸς τῷ ὕδατι ὑγρός.

Τὰ ἄκρα. Τὰ καίρια.

Χῶρας. Ἐτέρας· λήξεις καὶ τόπους.

Τοῦ κόσμου. Περὶ τὴν σεληνιακὴν σφαίραν.

Ψυχῆ. Ἐμοὶ δοκεῖ εἶναι ἐν τῷ σώματι οὖσα.

Τοῦ πνεύματος. Τοῦ φανταστικοῦ.

Εἶδη τε καὶ. Ὅσπερ ἤδη γινόμενον φαίνεται ἐπὶ τῶν καθαρῶς καὶ ἀμέμπτως καὶ κατ' ἀρετὴν ζώντων ἀνθρώπων, καὶ νοερώς. Οὕτοι γὰρ κἀν τῇ γῆ ὄντες, αἰθεροδρομοῦντα κέκτηνται νοῦν.

Ἐπὶ τὴν οἰκίαν. Ἡ ὡς ἐπὶ τὴν οἰκίαν λήξιν τὴν ἀμφιφαῆ.

Καταπεσοῦσα. Εἰς τὴν κάτω τὴν ἀμφικνεφῆ.

Καὶ δοριστεῖ. Διαχέεται καὶ πλατύνεται εἰς τὴν ποικιλίαν τῆς ὕλης.

Μεταξὺ δὲ. Ἡ ὡς τῇ μέσῃ λήξει καὶ χῶρα τῇ ἕτεροκνεφεῖ καὶ ἕτεροφαιεῖ.

Τῶν μὲν. Τῆς τε εὐδαίμονος καὶ κροκαδαίμονος λήξεως.

ipsam contingunt. Deinceps ordine servato ab elementis sibi vindicat corporis compositionem. Ista igitur Græci asserunt; alia vero Ægyptii atque Chaldæi. Sed quoniam eos ita dissidentes animadvertit Synesius, ait fidem illis partim detrahendam, et partim adhibendam esse.

Corporea substantia. Vide, rursus spiritum phantasticum corpoream substantiam dicit, quod supra corpus primum animæ, et divinum corpus dixit, ac denuo corpus integrum et immortale.

Substantia. Nimirum spiritus phantasticus.

Fieri omnino nequit. Perarduum est pro dignitate illius.

Simul elevetur. Quin simul ascendat.

Globisque celestibus. De quibus prius descenderat.

Extremæ. Volens etiam de interpositis tractibus loqui, reiterat quæ prius dicta sunt, et refutat. Ait igitur extremas duas sedes, nimirum hujus universi apices esse, unam inferiorem undique caliginosam, et alteram superiorem undique luminosam; illam infelicem, hanc vero beatam. Sed quoniam immediate opposita simul copulari non possunt, asserit hic etiam in medio harum duarum sedium esse complures alios tractus inter se dissidentes, quos ex altera parte luminosos nominat, ex altera obscuros, videlicet participes sedium hinc et illinc collocatarum, et infra regionem undique fulgentem. Verbi causa, quemadmodum intelligentia est in medio mentis et animæ, in medio

vero animæ et phantasie opiuio: at in medio phantasie seu imaginationis et corporis sensus est. Et ista sunt media mutuo inter se penetrantia et exprorecta a corpore ad mentem usque, et participia sunt quodammodo omnia vicinorum ex utroque latere. Quemadmodum aer utriusque duas habens extremitates et sedes, quoad supremum tractum elementari igni adjacentem calidus est, sed quoad inferiorem, juxta aquam, humidus.

Postrema. Opportuna.

Regiones. Alios tractus et locos.

In mundi latitudine. Circa lunarem globum.

Vivit animus. Opinor, adhuc in corpore degens.

Cum hoc spiritu. Phantastico.

Formas et mores. Quod quidem jam contigisso videtur in pure, inculcate et secundum virtutem et intelligentiam viventibus hominibus: illi quippe etsi in terra sunt, mentem possident in cælo vagantem.

Ad propriam generositatem. Velut ad propriam ac domesticam sortem, omni ex parte luminosam.

Delapsus. In hæreditatem inferiorem undique tenebrosam.

Inordinatus efficitur. Dimittit ac dilatatur in materiæ varietatem.

In medio vero cum sit. Nimirum in media sorte et regione ex altera parte obscura et ex altera luminosa.

In luminosam. Felicis et inauspicatæ sortis.

Illa vero assequitur. Quæ media et interposita sunt.

Τῶν δὲ Μίσων.

Γνωμειτύσεις. Ἡ ὡς ἀποφθαις ἀν αὐτὴν τὴν ψυχὴν καὶ δαιμονίαν τινὰ φύσιν, τοῦτ' ἐστὶ παρὰ τοσοῦτον μετέχουσαν τοῦ κρείττονος, παρ' ὅσον ὑπάρχει τοῦ ὕλιου χείρονος.

ΠΛΟ. 142. Τάξει. Μασότητος.

Πάντως. Τελίως.

Θεῖόν ἐστι. Τὸ τελίως.

Τοῦ θείου. Τὸ παραμικρόν.

Τὸ δὲ γε πλάτων. Τὸ δὲ φανταστικὸν ἐκείνο τὸ πλανώμενον καὶ ψευδόμενον ἐν ταῖς προρρήσειν ἑληκτὸν ἐστὶ· τοῦτ' ἐστὶ λῆξιν οὐκ ἔχει, οὐδὲ τόπον· ὥστε ἀληκτέον τὸ ἀτοπον, ἐμπάθειαν ἔχον καὶ φιλοτιμίαν ἀγεννή, καὶ τῶν ἀλιουμένων εἰς τὴν ὕλην ἦτοι κυλιομένων· καὶ Ἀριστοφάνης ὁ κωμικός· φησιν ἐν τῷ δράματι τῶν Νεφέλων, ὡς ἐκ τοῦ Θεοειπιίδου ὀνειροκολοῦντος καὶ λέγοντος, "Ἄπαγε τὸν ἔκπον οἴκαδε, τοῦτ' ἐστὶν Ἄπαγε τὸν ἔκπον οἴκαδε, κυλιεθῆναι παρασκευάσας αὐτόν.

Τὸ δὲ γε πλάτων. Γένος· τῶν δαιμόνων πλανητικῶν· ποιούμενον τὰς προρρήσεις.

Ἀληκτικὸν ἐστὶ. Οὐκ ἔχον λῆξιν καὶ τόπον.

Τῶν ἀλιουμένων. Τοῦ· εἰς ὕλην καὶ γῆν καλιουμένους· δαίμονας θῆρας· χθονὸς Χαλδαῖοι φασί· τὴν δὲ ζωὴν ἡμῶν πλήρη γενομένην παθῶν, φασίν, εἰ τοιοῦτοι θῆρας οἴκησουσι. Καὶ γὰρ οὐσίωται ἐν τοῖς πάθει τὰ τοιοῦτα τῶν δαιμόνων γένη, καὶ

Discernere potueris. Videlicet affirmaveris ipsam animam miram esse quamdam naturam, quasi dicat: Usque adeo præstantioris est particeps, ut etiam calenus exsuperet id quod in materia deterioris est.

In quolibet ordine. Medii interjecti.

Aut prorsus. Absolute.

Divinum est. Perfecte, integre.

Quod autem est fallax. Phantasticum illud, seu vis animi quæ cito imaginatur et apprehendit, fallax et mendax, in vaticiniis et oraculis, nunquam quiescit, id est, sortem non habet neque locum: quocirca quiete et otio caret, quod absurdum est, affectu ignobili nec non sordida ambitione vexatum: et eorum est qui in materia volvantur et evolvuntur. Hinc Aristophanes poeta comicus ait in fabula Nubium, sub Phidippidæ somniorum consectoris persona dicentis: *Abige equum domum ejiciens.* Quasi dicat, Equum in tuas ædes abducto, ubi ipsum ad volutandum disposueris.

Quod autem fallax est. Ut genus dæmonum vaga errantiaque reddens vaticinia.

Nunquam quiescit. Non habens sortem neque locum.

Involutis in materia rebus indulgens. In materia terraque se volutantes dæmonas terræ belluas vocant Chaldæi: sed in vita nostra affectibus plena aiunt hujusmodi feras domicilii sedem habituras. Etenim naturæ et substantiæ vim sibi vindicant in affectibus talia dæmoniorum genera, et subselliam habent ordinemque materialem. Idcirco affectibus

Α τὴν ἔδραν ἔχει καὶ τὴν ἐξίον ὕλην. Διὸ καὶ οἱ ἐμπάθει· πρὸς ταῦτα ἔρχονται καὶ οἰονεῖ συγκολῶνται ἐν ὁμοίᾳ τῷ ὄλειον ἐπελόμενοι, κινητικῆν ἔχοντες δύναμιν ἐκ τῶν παθῶν.

Ἀλιουμένων. Κυλιόμενον δαιμόνων.

Τούτη γάρ. Οὕτως διὰ μεταβολας.

Τὸ σίβραιοι. Σίβραιοι λέγει τὴν μεταξὺ τῆς εὐδαίμονος καὶ κακοδαίμονος· μοίρας φύσιν, ἣν καὶ δαιμονίαν φύσιν μικρῶ πρόσθεν εἰρήκει. Φησὶν οὖν εἶτι οὕτως ὑποβάται ἡ δαιμονία αὐτῆ φύσιν καὶ θεῶν καὶ προσδύταρον δαίμονα, γαίτονα μὲν οὖνα· ὕψηλότερα δὲ καὶ ἔκταται, καὶ καταλαμβάνει τὴν ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ λῆξει εὐτρεπισθίζαν τῇ καθαρᾷ φύσει καὶ θειοτέρᾳ χώραν.

Τῇ φύσει. Ταῦτα μὲν τῆς Πλάτωνος ἔχεται δόξης· οὐκ ἦντο δὲ καὶ τῆς τοῦ Πλωτίνου. Φησὶ γὰρ ὁ Πλωτίνος, *οἱ πάντες ἄνθρωποι ἐξ ἀρχῆς αἰσθησάσαι πρὸ τοῦ χρῆσθαι, καὶ τοῖς αἰσθητοῖς πρῶτον ὁμιλήσαντες, πρῶτα καὶ ἔσχατα ταῦτα ἐνόμισαν, καὶ τὸ ἐν αὐτοῖς λυπηρόν τε καὶ ἡδύ, τὸ μὲν κακόν, τὸ δὲ ἀγαθόν ὑπολυθόντες, ἀρκεῖν ἐψήθησαν, εἰ τὸ μὲν διώκοισιν, τὸ δὲ ἀποτρέποισιν.* Καὶ σοφὸν τοῦτο αὐτοῖς ἐνομίσθη, κατὰ τοὺς βαρεῖς τῶν ὀρτίων, οἱ πολλὰ λαθόντες ἐκ τῆς καὶ βυρνωθέντες, ὅψου πηγαῖ ἀδυνατούσιν· οἱ δὲ ἤρησαν μὲν ὀλίγον ἐκ τῶν κάτω, κινούντες αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ ἡδέος πρὸς τὸ βέλτιον τοῦ τῆς

indulgentes ad talia dæmonum genera se conferunt, ac veluti iisdem conglutinantur, simile ad simile pertrahentes, movendi atque concitandi vi præditi propter affectus.

Involutis in materia rebus indulgens. Genus dæmoniorum intelligit se in luto et materie sordibus volutantium.

Ita enim. Propter pœnitentiam.

Ita subrepat et induit subterraneanum deum. Subterraneanam dicit intermediam felicitis et infelicitis sortis naturam, quam etiam inauspicatam paulo ante dixerat. Ait igitur infelicem et miseram illam naturam ita subrepere ac se insinuare in Dei et antiquioris dæmonis favorem, qui sibi vicinus sit; sed sublimiora evolvant, et apprehendant in superiore hereditate instructam et apparatus puræ ac diviniore naturæ regionem.

Naturæ capaci. Ista quidem Platonis opinio. Proxima sunt, nec minus Plotini. Ait enim Plotinus: *Omnes mortales a principio prius sensu quam mente et intelligentia usos fuisse, et cum rebus sub sensum cadentibus prius commercium habuisse, prima et extrema eadem reputavisse, et quod in ipsis molestum et suave esset, illud quidem malum, hoc vero bonum suspicantes, sufficere opinati sunt, si hoc consecrarentur, illud autem evitarent et averterent: et hæc industria eis legitima solemnisque fuit, imitatis avibus gravibus et onerosis, quæ multa accipientes e terra, et pondere oppressæ, in altum evolar: nequeunt. Qui porro aliquantum pendent ab inferioribus ac terrenis rebus, seipsos erigentes a sua-*

ψυχῆς κρείττορος, ἀδυνατήσαντες δ' οὐκ ἰδεῖν ἄνθρωπον δυνάμει τα κρείττορι καὶ ὀμμάτων ἐξύττει εἶδε τὴν ἄνω αἰγλήν, καὶ ἤρθη ἐκεί, οὐκ ὑπὲρ νεφῶν τῆς ἐνταῦθα ἀχλύος, καὶ ἐμειναν ἐκεῖ τὰ εἴδη ὑπεριδῶν πάντα, ἥσθὲν τῷ τόπῳ ἀληθινῶ καὶ οὐκ αἰσῶν ὅστι, ὡς περ ἐκ πολλῆς τινοσ ἀλάνης εἰς πατρίδα εὐνομον ἀφικόμενος ἀνθρώπος.

Τάξις ἀν. Τὴν κατάστασιν αὐτοῦ ὅποια ἐστὶ στοχασάμεθα· ὧ γὰρ ἀνθρώπῳ ἐστὶν ὑπονοήσαιμεν καὶ καταλάβομεν.

Τὸ φανταστικόν. Καθαρὸν τὸ φανταστικὸν βλέπει τινὰ τῶν ἰσομένων.

Υπόσχεσις. Ἦ ὠ; εἰκασίαν καὶ ἐπαγγελίαν ἀπὸ στοχασμοῦ.

Τῆς ψυχῆς. Ὅσον ἐκ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ ἔθους τῆς ψυχῆς.

Βελτίορος. Ὅτι εἰς εὐδαίμονα μοῖραν καταλήξει.

Οὐχ ἥκιστα. Μάλιστα δὲ, φησὶ, θηρώμεν καὶ καταλαμβάνομεν ἀπὸ τῶν φαντασμάτων, ἅπερ ἐν τοῖς ὑπνοῖς προβάλλει τὸ φανταστικὸν πνεῦμα, ἡγουν περὶ ἃ καταγίνεται, καὶ στοχασάμεθα ἐν ὅποιᾳ καταστάσει καὶ διαθίσει τυγχάνει, ὡς περ καὶ πρόσθεν εἶρηκε, ὅτι χρησμοὶ τε ὁμοφωνοῦσι περὶ αὐτοῦ ταῖς

ὄνειρον φαντασίαις τὴν ἐκεῖ διεξαγωγὴν τῆς ψυχῆς προσεϊκάζοντες. Στοχασάμεθα δὲ ἀπλανῶς περὶ τούτων ὅτι, φησὶ, μὴ ἐξῴθεν ὑφ' ἑτέρου τινὸς κινεῖται, ἢ ὡς μὴ ὑπὸ τινος ἀσθενείας σώματος ἢ συμφορᾶς τινοσ λυπηρᾶς. Καὶ γὰρ ὡς περ οἱ θεῶντες ἐν ὑπνοῖς δοκοῦσι περὶ ποταμοῦσ καὶ πηγᾶσ ὕδατων ἐμφιλοχωρεῖν, οὕτω καὶ οἱ βροῦντες περὶ πυρᾶ καὶ θερμᾶ λουτρᾶ, καὶ οἱ ὑγροτέρων ἔχοντες τὴν κοιλίαν. περὶ ἐλώδεσ καὶ τελματώδεσ καὶ καθύγρουσ τόπουσ. Ὅμοίωσ καὶ οἱ θανάτῳ στερηθέντεσ παῖδα ἢ σύζυγον δοκοῦσιν ὄρᾶν αὐτὸν ἐν τοῖσ ὑπνοῖσ, τῆσ ἀδολεσχίασ τοῦ λογισμοῦ πρὸσ τὰ τοιαῦτα διατρέθειν πειθοῦσ τὸ φανταστικόν.

Υφ' ἑτέρου. Ἦγουν ὅταν μὴ ὑπὸ πάθουσ ἐπισυμβαίνοντεσ ἐνοχλῆται τὸ φανταστικόν, ὅσον ὑπὸ ἔρωτοσ; θηλαζῆ ἢ ὑπὸ δειλίασ; ἢ ὑπὸ πυρετοῦ, ἢ ἀλλῆσ τινὸσ ἀσθενείασ. Οἱ γὰρ τοιοῦτοσ καὶ ἐγρηγορότεσ ἀπατῶνται καὶ καθυθύνοντεσ. Ὁ γὰρ ἐραστῆσ ἀπὸ τινὸσ μικρᾶσ ὁμοίωτῆτοσ δοκεῖ τὸ ἐρώμενον πρόσωπον ὄρᾶν. Καὶ ὁ δειλὸσ ὁμοίωσ δοκεῖ διώκεσθαι ὑπὸ πολεμίων· καὶ οἱ πυρεττοντεσ ὁμοίωσ ἐν συγχύσει κινουμένησ τῆσ δέψωσ δοκοῦσι ζῶα γεγραμμένα ἐν τοῖσ τοίχοισ ὄρᾶν. Τᾶσ γοῦν τοιαύτασ κινήσεισ ἀπαγορεύει νῦν, καὶ οὐ παραλαμβάνει εἰσ τὴν τοῦ φανταστικοῦ καθάρην κρίσιν.

Ψυχικόν. Φανταστικόν.

Φιλοσοφίασ. Φιλοσόφου καὶ ἔγκρατοῦ; διαίτησ.

vitae ac deliciis ad id quod melius et praestantius est in anima: quod cum saltem minime possunt cernere supernum ac caeleste est, rursus delapsi sunt ad actiones una cum virtutis nomine. Tertium vero genus est hominum divinorum, quod potentia meliori et oculorum acumine cognovit caelestem splendorem et illuc attollitur, veluti supra nubes ejus quae hic est caliginis, illicque permanet, omnia quae hic in terris sunt despiciens, oblectatione delinitum, et voluptatem non mediocrem percipiens ex amœnitate genuini ac domestici loci, tanquam ex vehementi et assiduo quodam errore in patriam bonis ac sinceris legibus temperatam homo perveniens.

Constitutionem et situm. Constitutionem ipsius qualis sit conjectura consequeremur.

Cui spiritus phantasticus. Pura et sincera imaginatio rerum futurarum nonnullas cernit.

Is homo pollicitationem. Habuerit a conjectura.

Ad animi habitum. Quantum conjectari licet ex animi cultu et moribus.

Melioris sortis. Propterea quod felici parte ac sorte clauditur.

Ac potissimum. Maxime, inquit, venamur et assequimur a spectris, quae quidem in somniis promunt et objiciunt phantasticum spiritum, videlicet circa quae versatur, et spectamus in quali statu et conditione est, ut supra dixit, quia oracula consulant in ipsius imaginationibus inter dormientium apparentibus, illic animi pacificationem institutionemque equiparantia. Conjicimus porro citra aliquam elusionem ac imposturam his de rebus,

ait, quando minime extrinsecus ab altero quodam incitatur, ut a qualium corporis imbecillitate, aut acerba calamitate. Quemadmodum enim illi qui sitim explere cupiunt in quiete sibi videntur circum fluvios fontesque aquarum habitare, sic etiam rigentes prope ignem et calida balnea; et qui alvum humidiorum, in palustribus, lutosis et humidis locis. Consimili modo qui puero aut conjuge morte extinctis orbati sunt, in somniis ipsos videre sibi videntur, propter ambages et petulantem cogitationis imaginationem in hujusmodi rebus commorari persuadentis.

Ab alio extrinsecus minime turbatur. Utpote quando propter aliquam occurrentem et insuper advenientem animi commotionem non fatigatur vis animi imaginatrix, verbi gratia ob libidinosum amorem, aut praem metu, aut feбри, vel alia quavis imbecillitate et infirmitate naturae. Nam hujusmodi homines a somno excitati in errorem inducuntur fallunturque, etiam dormientes. Siquidem amator, ob exiguam quamdam similitudinem, videtur cernere vultum illius, cujus amore captus est. Ac timidus similiter opinatur se cursu concitato impelli ab hostibus: simili ratione febricitantes in conturbatione et angustia commoti aspectus existimant animalia picta in parietibus videre. Tales igitur commotiones nunc prohibet, neque eas in imaginationis purum ac sinceram judicium admittit.

Animalis spiritus. Phantasticus seu imaginativus **Suggestente philosophia.** Philosophica, continenti et sobria vivendi ratione.

Ἦς. Ὅπως.
Ἐπιβολητικῆ. Τὴν ἐπιβάλλουσαν καὶ ἀρμόζουσαν.
Προβολή. Πρόσδοον.
Δύναμις. Κατὰ δύναμιν.
Προλαμβάνοντες. Νικῶντας, προεκτίμοντας.
Ἀσχετον. Ἀληπτον.
Χείρονος. Ὑπὸ τοῦ σώματος.
Ὅσα. Ὑπὸν μέτριον, ὕδωρ, καὶ ἄρτον ὀλίγον.
Ἐπιβολή. Ἐπαφή, κατάληψις, ἢ ὡς θεωρία.
Συνισταμένων. Ἡ ὡς τῶν ἐπανισταμένων.
Ἐπὶ τὸ πνεῦμα. Κατὰ τὸ φανταστικῶ καταλυτικώτατον.

Πνεῦμα. Τὴν Θεόν.
Ἄσπερ ὄταν. Ἄσπερ γὰρ ἀναλυόμενά τινα καὶ λεπτοῦνμένα μηκύνονται· καὶ πλατύνονται, καὶ πλείονα τόπον καταλαμβάνουσιν, ὡς καὶ τὰ εἰς ἄμην ἐκθυμώμενα τῶν στερεῶν σωματίων· οὕτω δὲ τοῦναντίον γίνεται συναγομένων καὶ παχυνομένων. Συστέλλονται γὰρ εἰς ἐλάττονα ὄγκον, καὶ κατέχουσιν ἥττονα τόπον ἢ πρότερον, ὡς καὶ ὁ ἄρρ παχυνώμενος· καὶ γινόμενος ὕδωρ, εἰς ἐλάττονα τοῦ προτέρου ὄγκον συνάγεται, καὶ αὐτὸ τὸ ὕδωρ πηγνύμενον εἰς κρυστάλλον. Οὕτω τοίνυν, φησὶ, καὶ τὸ φανταστικὸν πνεῦμα διαπλασθὲν ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ αὐταρκῆς εἰς τὸ πληροῦν τὰς τοῦ ἔγκεφάλου κοιλάδας, ἐὰν ὑπὸ συμβάσεως τινὸς παχύτητος συσταλῆ

Α εἰς ἐλάττονα ὄγκον, λέγεται εἶναι μέρη τινὰ τῶν κοιλιῶν τοῦ ἔγκεφάλου κενά. Εἶτα ἐπεὶ οὐκ ἔστι τοῦτο τῆ φύσει δυνατόν τὸ εἶναι κενόν τι ἐν τοῖς οὖσιν, ἔκταται ἐξ ἀνάγκης εἰσπρίνεσθαι ἐν τοῖς τοιούτοις κενώμασι πονηρὸν τι πνεῦμα, ὅφ' οὐ πάσχειν ἀνάγκη μετὰ τῆς φαντασίας τὸ ζῶον.

Συτελλῆθῆ. Συσταλῆ εἰς μείονα ὄγκον.
Τοῖς οὖσι. Δόγμα γὰρ ἔστι φιλόσοφον, ὅτι οὐ κενόν.
Πλήρεις. Πεπληρωμέναις.
Δίκη. Καταδίκη.
Ἐκείνο. Ὁ ἔφη νοιρὰν ἐπιβολήν.
Ἐσσεβείας. Τελειότης θεότητος.
Ῥα. 143. Ἡμεῖς μὲν. Ἐνταῦθ' ἐπανάλειψιν ποιούμενος τῶν λεχθέντων ἀναφαίνει καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ βιβλίου· ὅτι Περὶ τῆς καθ' ὅπου ὕπνους μαντικῆς μὲν προθέμεθα λέγειν, ὅμως ἀναγκασθέντες ποιοῦν τινα λόγον ἐποιοησάμεθα καὶ περὶ τοῦ φανταστικῶ πνεύματος ὡς ἡγουμένου καὶ ἀναγκαίου πράγματος ὄντος λεχθῆναι.

Ἐπιβαλόμενοι. Ἐπιχειρήσαντες.
Ἐπὶ τούτω. Ἐπέκεινα τούτου.
Περιεργάσμεθα. Περιεργότερον διεξέλθομεν.
Τοῦ λόγου. Τῆς ἀποδείξεως.
Ἐνθάδε. Περὶ τὴν μαντικὴν.
Ἐναπέφηνεν. Ἀπεφάνθη.
Πνεύματος. Φανταστικῶ.

Juxta facultatem convenienti speculatione intelligentem. Scopum pertingente et congruente.

Prociuctum. Progressum.

Pro viribus. Quantum humanæ naturæ vires efficere possunt.

Præveniēdo. Palmam illis præripiendo et præciendo.

Tolerare non posse. Invictum esse.

Deterius. Scilicet corpus.

Quatenus. Innuat omnium mediocrem, aquam, et panem angustum.

Mentis concentus. Contractatio, comprehensio, ut contemplatio.

Quæ conspirant. Instigantur.

Adversus spiritum. Adversus id quod maxime destruit et everit imaginationem.

Divinum Spiritum. Spiritum Dei viventis.

Veluti quando. Quemadmodum enim resoluta quædam et extenuata producantur et extenduntur, et amplioiorem locum occupant, ut solida ea corpora, quæ in vaporem facta nidore ac suffitu incensa sunt: sic certe contingit contrariis in unum adductis et crassioribus effectis. Cernuntur enim et contrahuntur in minuiorem paucioioremque acervum, ac tenent minorem locum quam prius, veluti etiam aer crassior et spissior in aquam vertitur, et in eumulum paucioiorem contractioioremque adducitur: et rursus aqua frigore concreta in glaciem. Sic igitur, ait, spiritus phantasticus a mundi conditoro formatus aliqui sufficiens et idoneus ad implendos cerebri sinus, si a contingente quadam pinguedine contrahatur in minorem acervum, di-

cuntur esse quædam partes sinuum cerebri vacuæ. Deinde quoniam hoc non est in naturæ viribus, ut aliquid sit vacuum et inane in his quæ revera suspensunt et existunt, sequitur necessario, ut malus aliquis spiritus ingrediatur in ejusmodi loca inania et evacuata, a quo necessarium est animal una cum imaginatione incommodo affici.

In arcum simul rediguntur. Contrahitur in minorem acervum.

In ipsi's rebus. Dogma illud philosophicum est, scilicet, nihil inane et vacuum esse.

Plena sint. Completa.

Pæna. Condemnatio, mulcta.

Hoc vero. Quod vocavit intellectuale propositum et institutum.

Pietatis. Integritas et perfectio divinæ providentiæ.

Sane quidem nos. Hoc in loco, facta repetitione eorum quæ dicta sunt, scopum libri exhibet: Quoniam de somniorum divinatione quidem constitutum verba facere, nihilominus necessitate compulsus copiosum quemdam sermonem protraximus de spiritu phantastico, tanquam dicatur esse duplex et efficax rei.

Curiose tractavimus. Accuratus et copiosius persecuti sumus.

Ex de causa. Supra eum.

Ex hac porro disputatione. Explicatione.

Hic. In hac arte divinandi.

Minus elucescit. Enuntiatum est.

Sed spiritus. Phantastici.

Εὐσεβείας. Ἐνθέου πολιτείας.

Αὐτὸ εἶναι. Τὸ φανταστικὸν πνεῦμα.

Διὰ τὸ τοιοῦτο. Διὰ τὴν μαντικὴν.

Ἄπὸ φιλεγματικῆς. Τρυφῆς.

Ἄτυγον. Εὐτελεῖ, ἐγκρατῆ.

Ἦθοι. Ἐν.

Δεῖ. Ἐλλείπει.

Ὁ δέ. Οὐτος.

Καὶ τό. Τὸ διὰ τὴν ἔφσειν τῆς μαντικῆς.

Ἐρασθῆναι. Εἰς τό.

Συναφθ. Αὐτῷ τῷ Θεῷ.

Παρυριστόμενον. Ἐπόμενον.

Οὐδὲ γὰρ διὰ. Οὐδὲ γὰρ διὰ τὴν πρὸς Θεὸν οικειώσιν τῆς ψυχῆς ἐλάττων ἂν ἔπειτα εἴη καὶ ἀμελείας ἀξία ἢ ἐν τῇ μαντικῇ χρεῖα ἄλλα μέχρις ἂν ἄνθρωπος διαμένῃ, χρῆσται καὶ ταύτης.

Τῶν κρειτόνων. Ὅσπερ ἡ σελήνη παρὰ τοῦ ἡλίου φωτισομένη τὸ πρὸς ἡμᾶς πρόσωπον αὐτῆς ἐπιπόλαιον ἔχει τὸ φῶς, καὶ οὐ συνανακινῶνται αὐτῷ διὰ τὸ πλεῖστον τῆς ἀποχῆς ὅταν δὲ ἀρξῆται ἐπιστρέφασθαι πρὸς αὐτὸν, εἰς βῆλο; ἢ ἢ φωτίζεται καὶ λαμπρύνεται, συνανακινῶσα τὸ ἀμυδρὸν ἑαυτῆς φῶς τῷ πολλῷ τῷ ἀπὸ τοῦ ἡλίου δια τὴν πρὸς αὐτὸν ἐγγύτητα ὅστω καὶ ἡ ψυχὴ ἡμῶν δέχεται μὲν αὐγάς παρὰ τοῦ κυρίου νοῦ, ἢ μᾶλλον παρὰ τοῦ Θεοῦ ἄλλ' ἐπιπόλαιω; μὲν ὅταν ἐπιστρέφεται

Pictatis. Divinæ gubernationis.

Ut ipse sit in nobis fatidicus. Spiritus ille phantasticus et imaginandi vi præditus.

Talis spiritus ergo. Propter divinandi artificium.

Mensam turgidam. Divinam et sobriam, non turgidam et opiparam, ab exuberante, luxuriosa, delicata, et in qua genio indulgere liceat.

Omnis fastus expertem. Frugalem, simplicem et abstinentem.

Pythio tripode. In Pythiis, Pythicum oraculum.

Nilum abest. Cum Pythicum tripodem relinquit.

Ille vero. Qui nimirum posthabito mensæ lautæ et opiparæ fastu luxuque, frugali utitur cibo potuque temperato ac sobrio, et crapulam et vinolentiam tanquam in mari scopulum evitat.

Et quod. Efficitur propter appetitum divinationis.

Dei amore detineantur. Hac in re.

Neque enim propter id. Haud quippe propter hanc animæ cum Deo familiaritatem, minor leviorque posthac fuerit et contemptum digna commoditas, quæ in illa rerum futurarum scientia consistit. Sed tantisper dum homo in vita permanet, eadem indiget.

Præstantiorum. Quemadmodum cum luna a sole illuminatur, exterior vultus et aspectus ipsius ad nos conversus lumen obtinet, neque cum eo confunditur aut miscetur propter longitudinem distantie: quando vero incipit ad eum converti, in interioribus partibus jam illustratur, clariorque redditur, miscens obscurum et vix apparens lumen suum cum æmplissimo lumine solis, propter vicinitatem quam habet cum eodem. Sic etiam animus

Α πρὸς τὰ αἰσθητά· διὰ βῆλους δὲ ὅταν ἐπιστρέφωμένη ἐγγίξῃ αὐτῷ. Τότε γοῦν, φησὶν, οὐκ ἀνεπίστροπτός ἐστι τοῦ ζώου πάντα, ἀλλ' ἐπιστρέφεται καὶ εἰς τὰ αἰσθητά, καὶ ἔκ περιωπῆς ἀποσκοπεῖται αὐτὰ καθαρώτερον ἤδη, διὰ τὸ μὴ συμπεφύρθαι αὐτοῖς, μηδὲ συγγεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν.

Τὰ κάτω, Τὰ ἐν κόσμῳ πράγματα.

Ἢ μετ' αὐτῶν. Ὅτε δλιχωτέρα ἐστίν.

Ὅστε μένουσα. Ἢ ψυχὴ ἀπερίσπαστος ἐκ τῆς ὄψεως.

Ἰνδάλματα, Εἰκασίας καὶ προτυπώματα.

Κατιόντω. Ὅσπερ καὶ τὸ ἡλίου φῶς τόπους βυπαροῦς διερχόμενον οὐ μολύνεται.

Κρίτων. Ὁ νοῦς.

Χειρονος. Σώματος.

Παισι. Τοῖς ἐμοῖς.

Συσκευασαμένους. Ἢ ὡς ἐφόδια ποικίλα καὶ πολλὰ λαθόντας.

Πυθῶδς. Εἰ; Δελφούς.

Ἀμμωνος. Ἀμμωνῶ φασὶ τὸν Δία. Ἐστὶ δὲ Ἀμμωνος ἱερὸν μεταξὺ κείμενον Νεῖλου καὶ Λιβύης, Νεῖλου μὲν δυτικώτερον, Λιβύης δὲ καὶ Κυρήνης ἀνατολικώτερον· νοτιώτερον δὲ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πελάγου, στάδια αψ'.

Καταδαρθεῖν. Κατακλιθῆναι. Ὅμηρος ἐν Ὀδυσσεῖα περὶ Πηνελόπης φησὶν, οὐ μελλούσης ἤδη κοι-

noster radios accipit ab intelligentia dominante, vel, ut verius loquar, a Deo: verum superficis tenus, quando convertitur ad ea quæ sub sensuum cadunt: sed in penitissimis intimisque partibus, quando subinde resipiscens ad eum propius accedit. Tunc ergo, inquit, non est penitus aversus ab animante, sed attrahitur etiam in ea quæ sensibus sunt obnoxia, et e specula eadem jam purius intuetur, propterea quod minime permiscetur ipsis, neque labefactatur ab ipsis.

Inferiora. Opera quæ sunt in mundo.

Quam cum ipsis versans. Quando ad materiam propius accedit.

Quandiu manet. Animus a materia quietus et immobilis.

Simulacra. Imagines et figuras.

Descendentem. Quemadmodum lumen solis loca spurca et sordibus obsita perlustrans haud contaminatur.

Præstantius. Scilicet mens.

Deterioris. Corporis.

li qui collectis sarcinis. Tanquam diversa copiosaque vialica accipientes.

Ad Apollinis Pythii. Ad Delphicum oraculum.

Ammonii. Ammonia vocant Jovem. Est autem Ammonis templum situm inter Nilum et Lybiam, respectu Nili magis occidentale, sed Libyæ et Cyrenes, magis orientale. At respectu maris Ægyptii magis australe; hinc distat 1500 stadiis.

Doimire. Totum corpus reclinare quietis gratia. Homerus in Odysse. de Penelope loquitur, cum jam

μηθῆναι ἐκείνης · ὁμῶ; πικραίνει ὁ Σύνεσιος οὕτω; Α
ἐδχέσθαι καὶ τοὺς μέλλοντα; κοιμηθήσομαι.

Ἡ δ' ὄδρηναμένη. Ἐν τῷ ἰς γράμματι τῆς
Ὀδυσσεύς ταυτὰ φησιν Ὀμηρος; περὶ τῆς Πηνελόπης ·

Ἡ δ' ὄδρηναμένη καθαρὰ χροὶ θ' εἰμὸς ἑλοῦσα,
Ἐδχάτο πᾶσι θεοῖσι τελευτήσας ἑκατόμβας
Ῥέξεν, αἱ κέ ποθι Ζεὺς ἄντικτα ἔργα τελέσσει.

Καὶ μετ' ὀλίγα πάλιν φησὶ,

Τοῖσι δὲ μύθων ἔρχε περίφρων Πηνελόπεια ·
Τηλέμαχος ἦτοι ἔργων ὑπερώϊον εἰσαναβᾶσα
Λέξομαι εἰς εὐνήν, ἥ μοι στερόδεσσα τέτυκται,
Αἰεὶ δάκρυσ' ἑμοῖσι πεφυρμένη, ἐξ οὗ Ὀδυσ-
σεύς

Ῥαθ' ἄμ' ἄερίδωσιν ἐς Ἴλιον, καὶ τὰ ἐξῆς;

Ἐδρηναμένη. Νυφιαμένη δι' ὑδατος ἡ Πηνελόπη.

Ὅσπερ Ἰσως. Ἡ ὡς ὡσπερ τὴν Πηνελόπην αἰ-
τούσαν ἐποίησαν ἐν τοῖς ἑσποῖ.

Πάρεστιν. Ὅρα ὅπως; ἀνταῦθα ὁ Σύνεσιος; τῆ
τῶν Χαλδαίων διήγη ἀκολουθεῖ. Ἐκεῖνοι γὰρ διαφο-
ρά; φασιν εἶναι δαιμόνων. Τοὺς μὲν γὰρ αἰθερίους
φασὶ, τοὺς δὲ ἀερίους; τοὺς δὲ προσγείους; τοὺς δὲ
ὕδατους; τοὺς δὲ ὑποχθονίους. Τοὺς γοῦν περὶ γῆν
καὶ ὕδωρ καλινδουμένους ψευδαῖς τὴν φύσιν φασίν,
ἅτε πόρρω τῆς θείας; γνώσεως ὄντας; καὶ τῆς ἀφει-
γούς ὕλης ἀναπεπλησμένους · τοὺς δὲ αἰθερίους
ἀληθεῖς; ἅτε πόρρω μὲν τῆς γῆς ὄντας; ἐγγύς δὲ τῆς
θείας; γνώσεως.

Ὁ πόρρω θεός. Ὁ τῆς αἰθεριώδους τάξεως.

non deberet amplius illa dormire; Synesius tamen
eos adhortatur qui in dulcem somnum lumina de-
clinaturi sunt, ut ita Deum opt. max. precentur.

Irrigata. In xvii Odys. lib. ea dicit Homerus de
Penelope :

Ascendit thalamos, puras circumdata vestes,
Membraque lota, diis centum taurilia vocat
Et pecudes aræ luturam, sacra deorum,
Sed dignas peteret deus hoc pro crimine pœnas.

Et paulo post rursus ait :

Nunc ego, Telemache, ascendam cœnacula summa,
Alta theatra domus, languenti lumina somno
Concessuræ thoro lecti, qui plenus amaro
Luctu et tristitia nutrit suspiria mœsta,
Humidus et lacrymis nostris fleuque rigatur
Assiduo. Et reliqua.

Irrigata. Abluta beneficio aquæ Penelope.

Quemadmodum fortassis. Veluti Penelopem optan-
tem introduxit Homerus in suis versibus.

Præsto adest. Attende quo pacto hic etiam Sy-
nesius Chaldæorum opinionem sequitur. Illi enim
dæmonum discrimina esse dicunt. Nonnullos qui-
dem æthereos tradunt, alios aërios, hos terræ pro-
pinquiores, illos vero aqueos, alios denique sub-
terraneos. Hos igitur qui circum terram et aquam
volvuntur, mendaces natura dicunt esse, nimirum
procul a divina intelligentia remotos, et obscura
materia repletos. Alios vero æthereos ac cœlestes,
veraces, utpote a terra longe sejunctos, sed esse in
propinquo divinæ intell. gentiæ.

Deus absens. Ætherei ordinis.

Ραγ. 144. Τῆς τελετῆς. Τελετὰς κυρίως φασὶ τὰ
μυστικῶς παραδιδόμενα λόγοι; καὶ ἔργοι; ἐν τε Ηυ-
θία καὶ Ἐλευσίῃ καὶ τοῖς ἄλλοις μαντείαις. Νῦν δὲ
καταχρηστικῶς λέγει τελετὴν καὶ τὴν δι' ὀνειρώων
μαντικὴν.

Ἐταί. Τινές.

Ἱεροφάντας. Τοὺς Ἱεροφάντορας.

Τελετῶν. Γράφεται πόλεων.

Ἀπὸ τῶν μερίστων. Ὅσπερ εἰ Ἀθηναῖοι κατ'
ἐκτίμησιν τῶν ὑπαρχόντων ἐκάστῳ τῶν πλουσίων
πολιτῶν τοὺς πλείονα κεκτημένους οὐσίαν ἤρουντο
τριηραρχεῖν, οὕτω, φησὶ, καὶ τοὺς Ἱεροφάντας; αἱ
πόλεις ἤρουντο τοὺς πλουσιωτέρους καὶ ἐπιτιμώτε-
ρους. Οὗτοι γὰρ δύναται συνάγειν τὰ χρειώδη παν-
ταχθῶν πρὸς τὴν εἰρήνην. Τὴν γοῦν διὰ τῶν τοιού-
των μαντικῆν ἀπαγορεύει.

Καὶ δεῖ. Χρεῖα ἐστὶ.

Κρήσσαν. Κρητικὴν.

Ἡ μὲν δυσομέτρου. Ἐκ τῆς Ὀδυσσεύς Ὀμήρου
τοῦτο · λέγει δὲ Ἰγερλίονα τὸν ἥλιον Ὀμηρος, ἀπὸ
τῆς ἐπέρ προθέσεως δηλοῦσης τὸ ἄνω, καὶ τοῦ λένας
βήματος; δηλοῦντος τὸ πορεύεσθαι, τοῦτ' ἐστὶν ἡ
ἐπάνω ἡμῶν καὶ τῆς γῆς πορευόμενος.

Ἰγερλίονος. Ἡλίου.

Ταῦτα. Τὰ περὶ δύσιν καὶ ἀνατολήν.

Τεχνευόντων. Γράφεται, τεχνιτευόντων.

Τῶν ὑπαρχόντων. Τῆς ἐνούσης οὐσίας.

Cæremonia. Cæremonias proprie vocant ea quæ
mystice tradita sunt verbis et operibus, et apud
Pythicum oraculum, et Eleusinam, et alia loca ad
vaticinandum idonea. Nunc autem abusive cære-
moniam dicit divinationem, quæ sit inter somniam-
dum.

Antistites. Rerum sacrarum doctores.

Quædam cæremonia. Scribitur etiam quædam
urbes.

A maximo sensu. Quemadmodum Athenienses
juxta æstimationem facultatum uniuscujusque ci-
vium opulentorum, ampliolem substantiam possi-
dentes deligebant, ut triremibus præcessent : ita,
inquit, etiam urbes antistites eligebant ditiores et
honoratiores. Illi enim poterant utilia ad hanc ar-
tem undecunque adducere. Hanc igitur divinandi
D rationem talibus rebus utentem abhorret ac dete-
stat.

Atque opus est. Necessitas exigit.

Cretensem, E Creta advoctam.

In Occidente. Ex Homeri Odyssea istud deprom-
ptum est. Vocat enim solem Hyperionem Homerus,
præpositione ὑπὲρ, super, declarante id quod su-
pernum est; et a verbo λένας, quod ire significat;
hoc est, qui supra nos terramque vagatur et incedit.

Hyperionis. Solis.

Hæc. Quæ dicuntur de ortu et occasu solis.

Artificiose exquirunt. Scribitur etiam τεχνιτευ-
όντων, qui solerti ingenio moliantur.

• Ex suis rebus partis. Ex substantia et facultatibus
quæ adsunt.

Ὅρᾳ μὲν. Εἰς τέσσαρα τέλη διαιρουμένης τῆς πολιτείας τῶν Ἀθηναίων, τὸ μὲν ἐκάλουν τῶν πεντακοσιομεδίμων, τὸ δὲ τῶν ἑπταίων, τὸ δὲ τῶν ζευγυτῶν, τὸ δὲ τῶν θητῶν. Τοῦτο δὲ τὸ θητικὸν ἦν καὶ ἀπορώτατον, ἐπὶ μισθῷ τὴν ἡμερησίαν ἀειποιούμενον ἐργασίαν. Τὰ μὲντοι τέλη ταῦτα καὶ τιμήματα ἔλεγον οἱ Ἀθηναῖοι.

Ὅσπερ ἀποκῆρ. Μάλιστα ζῆν.

Πρόσωπος. Διὰ τοῦ ἀκατίου.

Ὁ θῆς. Ὁ μισθωτός.

Ὁ τιθεὶς. Ἔθος ἦν τοῖς Ἀθηναίοις λαμβάνειν καθ' ἕκαστον ἔτος δραχμὰς β' ἐκ τῶν ἔξωθεν ἐρχομένων εἰς Ἀθήνας ξένων κατοικίας ἕνεκα, καὶ τοῦτο ἐκαλεῖτο μετοικίον.

Μετοικίον. Τῶν ἔξωθεν μετοικιζομένων εἰς Ἀθήνας.

Ἐτεοβουτάδης. Ἐτεοβουτάδαί γένος τι ἀρχαῖον ἐπίσημον ἐν Ἀθήναις καὶ περιφανές, ἀφ' οὗ αὐτῆς Ἀθηναῖς ἐξελέγοντο ἱέρειαι. Ἐτυμολογεῖται δὲ ἀπὸ τοῦ ἔτεδν τὸ ἀληθές, τοῦτ' ἔστιν οἱ ἀληθῶς ἐκ τῆς τοῦ Βούτου γενεᾶς καταγόμενοι· βούταν δὲ καλεῖ τὸν πανόπτην Ἄργον ὁ τραγικὸς Αἰσχύλος, ἢ ὡς βουκόλον, ὡς ἐπιστατοῦντα καὶ ἐπόμνον τῆ ἰοί τῆ θυγατρὶ τοῦ Ἰνάχου. Φέρε γὰρ αὐτὴν λέγουσαν οὕτως, *Φυβοῦμαι τὸν μυριόπδον εἰσορώσα Βούταν.*

Δημοτικόν. Κοινωνικόν.

Παταχοῦ παρῆναι. Ἐπειδὴ περ ἱστοριῶν ἐμνή-

Cernit quidem. Cum in quatuor ordinum genera distincta esset Atheniensium respublica et civilis administratio : unum quidem nuncupabant eorum qui censum quingentorum medimnorum possidebant : alterum equitum, tertium zeugitarum, quartum operariorum mercede conductorum. Ille porro operificum et mercenariorum infimus ordo erat valde inops, mercedis causa diurnam semper operam praestans. Eos quidem certe ordines et census dicebant Athenienses.

Traducat vitam sobriam. Ita ut cum difficultate vivat.

Remex. Ope navigioli, seu scaphæ.

Operarius. Mercenarius.

Et qui solvit colonarium. Mos erat Atheniensibus accipere singulis annis duodecim drachmas ab externis hospitibus, qui Athonas habitandi gratia se conferebant, et id vocabatur vectigal incolatus.

Tributum. Extraneorum qui proficiscebantur Athenas, ut illic sedem domicilii collocarent.

Eteobutades. Eteobutadæ progenies quædam erat antiqua, insignis et splendida Athenis, a qua Minervæ sacerdotes eligebantur. Sed juxta veram ac geminam significationem explicatur quod proprie sit, id quod verum ac certum est : hoc est, qui revera e Butæ generatione deducti erant. Cæterum Butam appellat oculatum Argum tragicus Æschylus, quasi bubulcum, ut moderatorum ac sectatorum Ius Inachi Illiæ. Tradit enim ipsam ita dixisse, *Perhorresco multiplici habentem vultus intuita Butam.*

αθη τινῶν ἐνταῦθα ὡς ἐν βραχεῖ, ἀναγκαῖον ταῦτα πρότερον ἀναπτύξαι σαφηνεῖας ἕνεκα τοῦ λόγου. Περὶ τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας ἐστὶ πηγὴ τις ὀνομα Κασταλία, ἐν ἣ χρησιμολογεῖν ἔλεγον τὸν Ἀπόλλωνα οὕτως ὡς· Ἐν τῇ ἐκροῇ τοῦ ὕδατος ἀνεβίδοτο πνεῦμα, ὅπερ ἄλλοτε ἄλλην καθίστα τὴν τοῦ ὕδατος κίνησιν, ἣν περιεσκοποῦντες οἱ μάντις τὰ μέλλοντα προβλεγον. Μία μὲν οὖν αὕτη ἐστὶν ἱστορία· ἑτέρα δὲ ἡ περὶ τῆς τῶν Δελφῶν πέτρας. Ἔστι δὲ αὕτη κατὰ τὴν τῆς Φωκίδος ἑπαρχίαν, νοτιωτέρα μὲν δρους τοῦ Παρνασοῦ σταδίοις τριακοσίοις, ἀρκτικωτέρα δὲ τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου σταδίοις διακοσίοις ἔγγιστα. Ἦν δὲ ἱερὸν ἐκεῖ περὶ τι περὶ ὄρος δρος, καὶ ἐν αὐτῷ ὁ μαντικὸς τοῦ Ἀπόλλωνος τρίπους. Τρίτη δὲ ἐστὶν ἱστορία, ἡ περὶ οὗ φησι χάσματος γῆς· ἔχει δὲ οὕτως· Ἐγένετό τις ἀνὴρ Τροφώνιος ὄνομα, μάντις τὴν τέχνην. Οὗτος ὑπὸ κενοδοξίας εἰς τι σπήλαιον ἑαυτὸν ἐμβάλων καὶ κατακρύψας αὐτοῦ τὴν βίον ἀπήλλαξεν ὁ δὲ σπήλαιον, φησι, μαντείας ἀνεβίδου τοῖς εἰσοῦσι καὶ ἔρωτῶσι περὶ ὄτουσιν. Τοῦτων δὲ τῶν ἱστοριῶν ἐνταῦθα ὁ Συνέσιος ἐμνήσθη διὰ πλείονα τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς ἑπαινον, λέγων ὅτι ἐκείνα μὲν τὰ μαντεία κήπων καὶ ἀναλωμάτων πλείστον ἰδίοντο· αὕτη δ' ἀπίνως δίδωσι τὰς μαντείας ἅπασιν.

Καὶ μὴ καταλαθεῖν. Τὸ μὴ κατοικῆσαι εἰς ἕνα τόπον, ἢ ὡς ἡ εἰς τὸ τῆς Κασταλλας ὕδωρ, ἢ εἰς

Popularis. Familiaris, socialis.

Ubiunque præsto est. Quandoquidem hic quarundam historiarum mentionem fecit, paucis verbis operæ pretium est eas prius explicare perspicuitatis orationis gratia. Circa Antiochiam Syriæ est fons quidam nomine Castalia, in quo tradiderunt Apollinem sic fata prædixisse : in meatu aquæ reddebatur status, qui quidem alias aliam efficiebat aquæ commotionem, quam circumspicientes vates futura prædicabant. Una igitur hæc est historia. Altera vero de saxo Delphorum. Est autem istud prope Phocidis provinciam magis australe quam mons Parnassus, trecentis stadiis ; sed magis septemtrionale quam sinus Corinthiacus, stadiis ferme ducentis. At illic templum erat juxta saxosum aliquem montem, et in eo fatidicus Apollinis tripod. Tertia porro historia est de eo barathro terræque hiatus quem commemorat ; ea sic se habet : Fuit quidam vir nomine Trophonius augurandi artificii instructus. Ille inani gloria ductus in quandam speluncam facto impetu se præcipitem immisit, et in ea conditus e vita decessit : quæ profecto spelunca, ut aiunt, oracula reddebat eam ingredientibus, et de qualibet re quærentibus. Harum certe historiarum hoc in loco meminit Synesius ad ampliorem laudem divinationis quæ sit per insomnia, dicens in illis vaticinandi locis opus esse maximis fatigationibus, molestiis ac sumptibus, sed hanc præsciendi rationem citra laborem omnibus oracula redlere.

Aquam minime assumit. Quia non opus est æ-

τῶν Δελφῶν πέτραν, ἢ εἰς τὸ κατὰ γῆς Τροφω-
νίου μαντεῖον.

Πρώτον. Βέλτιον.

Συγκείμενον. Σκοπὸν ἔχων ἰδεῖν ἐνύπνιον.

Εἰς τὴν φύσιν. Εἰς ἀνάπαυσιν τῆς φύσεως.

Ὀδὴ ἀρκούσης. Οὐ δυναμένης τῆς οὐσίας ἡμῶν,
ἢ ὡς τῆς φύσεως, ἀεὶ γρηγορεῖν.

Τὸ αἰρετόν. Τὸ ἐνύπνιον.

Τῷ ἀναγκαίῳ. Τῷ ὑπνῳ. Τὸν ὑπνον φησὶν ἔργον
καὶ ἀναγκαῖον, καὶ τοῦ εἶναι καὶ ζῆν αἰτιον. Τὸ δὲ
ἐνύπνιον αἰρετόν, καὶ πάρεργον, καὶ τοῦ εὖ εἶναι
αἰτιον.

Τὸ εὖ εἶναι. Τὸ εὖ ζῆν διὰ τῆς ἐν ὑπνῳ μαντι-
κῆς.

Τῷ εἶναι. Τῷ ζῆν

Τινί. Πράξει.

Ραβ. 145. Γέροιο. Σὺ.

Εἰς αὐτήν. Τὴν πράξιν.

Ὀφελιοῦ. Κωλυόμενος δηλονότι.

Ὅστε γὰρ καιροῦ. Εἰρήκει γὰρ ὄπισθεν οὐ
ὄπισθιμοί τόποι καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ τὰ μαντεῖα
ἔχοντες, καὶ ἐν ὄπισθιμοῖς καιροῖς παρέχουσι τὰς
μαντείας· διὸ καὶ φησὶ δύσκολον εἶναι διὰ ταῦτα
τὴν τοιαύτην μαντικὴν· εἴτι δὲ δύσκολον διὰ τὰ
ἔργα αὐτῆς, ἃ χρῆζει πρὸς ὑπηρεσίαν. Ταῦτα
γὰρ καὶ δαπάνης ἐφη δεῖσθαι συχνῆς. Οὐ γὰρ ῥά-
διον ἂν εἴη συγκομίσει· Κρήσαν βοτάνην, καὶ πι-

colam esse cujusdam loci, aut habitare juxta aquam
fontis Castalix, aut prope Delphorum saxum, vel
in propinquo terræ Trophonii oraculi.

Id etiam primum. Præstantius.

Conventione facta. Consilium et intentionem ha-
bens videndi Insomnii.

Ob naturam. Ad naturæ refocillationem.

Haud sufficiente. Lege, *Non sufficientibus naturæ*
viribus, cum non valeat essentia, facultas aut natura
nostra perpetuo vigilare.

Rem expetendam. Nempe Insomnium.

Necessariæ. Somno. Somnum ait opus esse ne-
cessarium, necnon essentix et viæ causam: sed
Insomnium expetendum etiam perfunctorium atque
supervacaneum, ut incolumitatis causam.

Et optimam vivendi rationem. Nimirum bene vi-
vere divinationis, quæ evenit inter dormiendum, D
causa.

Cuiuspiam. Actioni.

Ad eam. Actionem.

Juraveris molestæ. Cum videlicet impediaris.

Neque enim est cujuslibet temporis. Hactenus
enim dixit quædam esse definita loca ad vaticinan-
dum obnoxia et idonea, earumque pauca, et præfinitis
temporibus opportunis oracula reddere. Ideo asse-
rit morosam ac difficilem esse, eas ob res, ejus-
modi rerum futurarum præscientiam: adhuc acer-
biam propter ejusdem instrumenta, quæ ad mane-
ris functionem indulget et concedit: ea siquidem
multis sumptibus indigere asserit. Haud quippe in
promptu est cuivis Cretensem herbam comportare,

Α ῥὸν Αἰγύπτιον, καὶ ὀστοῦν Ἴβηρικόν, καὶ ὕα ἑλι-
ληροῦσιν οἱ περὶ τὰ τοιαῦτα μοχθοῦντες.

Ἄλλ' ἐφ' οἷς. Εἶπω δηλονότι ὄργανοις.

Ἀπήτης. Ἀμάξης.

Ἄλλὰ μέρη. Λόγοι καὶ πράγματα μυστηριώδη.

Ὅδω γὰρ εἰπεῖν. Ἐξηγήρευσαν δηλαδὴ.

Τὸ γὰρ μὴ ἐθελουστὴν. Θείαν ἀποκάλυψιν.

Ὀρτιναοῦν. Ἀνθρωπων.

Ἄλλ' ὠθισμῶ. Οἱ γὰρ τὴν θύραθεν μεταίοντες
μαντικὴν ἱεροφάνται, οὐς μικρῶ πρόσθεν εἰρήκει,
μάγῳ χρώμενοι τέχνη, δι' ἐπαθῶν τιῶν κατάρχουσι
δαίμονος τινας, καὶ κατέχουσι ἄκοντας τυραννι-
κῶς, καὶ πυθάνονται περὶ ὧν χιήζουσι μαθεῖν.
Δῆλον δ' ἐξ ὧν παράγουσι τὴν Ἐκάτην λέγουσαν,
B *Ἥριον μετὰ φέγγος ἀπειριτον ἀστεροπληθές,*
Ἄχραντον πολὺ δῶμα Θεοῦ λίπον ἡδ' ἐκβαίνω
Γαίης ζωοτρόφοιο τεῖχ' ἐπιθημισσύρησι, Πειθὸς
τ' ἀρήτην ἐπέων, οἷς δὴ φρένα τέτραπε Ἄθανά-
των ἀδαῆ θρητὸς Σροτός. Καὶ πάλιν ἄλλος δαι-
μων ἀναγκαζόμενος λίγει, φησὶ, *Κλυθὶ μου οὐκ*
ἐθέλοντος, ἐπέμ μ' ἐπέδθησεν ἀνάγκη· καὶ πάλιν
ἄλλος φησὶν ἀλλαχοῦ· *Τίστε μ' ἀεὶ θεῖοτος ἀπ'*
αἰθέρος ὧδε καθίζων, Θεοιδόμοις Ἐκάτην με
θεση ἐκάλισσας ἀνάγκαις, καὶ τὰ ἐξῆς. Αἱ γὰρ
τοιαῦται φύσεις τῶν δαιμόνων πικρυνθεῖσαι διὰ κα-
κίαν, καὶ ἄλογον ἐκτῆσαντο ψυχὴν, καὶ διὰ τοῦτο
πῶς μὲν ἔκοντες, πῶ, δὲ ἄκοντες καθέκονται τοῖς

et pennam Ægyptiam, et os Ibericum, et quæcumque
alia inepte garrunt ac effutunt ii, qui circa talia
instrumenta arumnose laborant.

Sed ea ob quæ. Dixerim instrumenta scilicet.

Rheda sunt. Plaustrum, vehiculi.

Aliæ partes. Verba et opera posteriorum plena.

Nam ita dicta verius est. Revelarunt videlicet et ac
prodiderunt.

Ultro. Divinam revelationem.

Quispiam. Homo quilibet.

Vexatione. Nam antistites qui externam inqui-
runt divinandi artem, de quibus paulo ante locutus
est, magica arte utentes, quibusdam carminibus
vim incantandi habentibus nonnullos dæmonas
eliciunt deducuntque, ac invitos et reluctantes ty-
rannice violenterque custodiunt, et ab his scisci-
tantur quæ cupiunt scire. Id patet e carminibus,
quibus in medium adducunt Hecaten, dicentem:
Post matutinum splendorem immensum, astris re-
sertum, incontaminatam et amplam domum Dei re-
liqui, atque ascendo ad terram vivorum alumnam
tuis monitis, suavisque nefandorum versum, quibus
certe rudia immortalium præcordia delinit mortalis
homo. Ac rursus alius dæmon coactus loqui, ait:
Exaudi me invitum, quoniam me ligavit necessitas.
Rursus alius alibi dicit: *Cur me semper currente*
ab æthere hic desidens, divina domantibus me
Hecatem deam ecocasti necessitatibus? et reliqua.
Nam tales dæmonum naturæ crassiores effectæ pro-
pter inveteratam nequitiam, animam rationis ex-
pertem sibi compararunt; et ob id partim quidem

τοιούτους. Φησὶ καὶ ὁ Πλωτῖνος, ὅτι οὐχ ἡ προαι-
ρεσις, οὐδ' ὁ λόγος ὑπὸ μουσικῆς ἢ γοητείας ἔλκε-
ται ποτε, ἀλλ' ἡ ἀλογος ψυχὴ. Καίτοι φιλοῦσι κα-
λοῦμενοι, κἂν μὴ τοῦτο αἰτῶνται· οὐδ' ὅταν γοη-
τεύῃ τις, σύνεσιν ὁ γοητευόμενος ἔχει, οὐδ' αἰσθά-
νεται, ἀλλὰ γινώσκει ἤδη παθῶν ὅτι πέπουθεν, ὡς
τὸ, ἔπει καὶ αἱ τοιαῦται φῶσις τῶν δαιμόνων γοη-
τείαις καὶ ἐπωδαῖς ἠττῶνται, δηλονότι καὶ αὐτῆ
ἀλογον ἔχουσι ψυχὴν, καὶ σύνεσιν, καὶ πάχος.

Μοχλεῖα. Ὡς οἱ τέκτονες.

Βιαζόμενοις. Τυραννοῦσιν, ἀναγκάζουσιν ἀνθρώ-
πους.

Ἐνέργειαν. Τῆς πολυασχόλου ἔχει μαντικῆς,
ἐνθα δυσχερὲς συμπεριάγειν τὰ πρὸς τὴν μαντείαν
ἐπιτήδεα ὄργανα.

Βασκάνου. Φθονερῶν τινων πολιτῶν.

Ἀρχομένης Ὑπ' αὐτοῦ πόλεως.

Ἀνοήτου. Ἀνοήτου γὰρ ἂν εἴη, φησὶν, ἀνδρὶς
ἀποκηρύττειν ἐκ τῆς ἀρχομένης ὑπ' αὐτοῦ πόλεως
τὸ καθεῦδεν, διότι ἀδύνατον τοῦτό γε. Οὐ μόνον δὲ
φησὶν ἀνοήτου, ἀλλὰ καὶ ἀσεβοῦς, διότι ἐναντία τῷ
Θεῷ καὶ τῇ φύσει νομοθετεῖ. Καὶ γὰρ καὶ ὁ Θεὸς
καὶ ἡ φύσις μᾶλλον καὶ ἀναγκαιωτάτην τὴν σύ-
στασιν τῷ ζῳῳ ἐνέσπειρε τὸ καθεῦδεν. Ἐπει γοῦν,
φησὶν, ἀπεδείχθη ὅτι ἀναγκαῖον καθεῦδεν ἅπαντας,
καὶ καθεῦδοντα; ὄνειρων γίνεσθαι θεατὰς, ἄξιον
ἂν εἴη καὶ ἐπὶ τὴν δι' ὄνειρων εἶναι μαντικὴν

sua sponte, partim vero invitæ talibus rebus attra-
huntur pellicianturque. Ait enim Plotinus neque
liberam voluntatem, neque rationem a musica aut
ludificatione unquam atrahi, sed animam ratio-
nis expertem. Quanquam amant invitari, licet istud
minime deposcant. Neque quando aliquis præsti-
giis decipit, perspicentiam ac judicandi vim habet
ille dæmon qui imposturis eluditur, neque scutil,
at exploratum habet jam lacesitus se incommodo
affici. Et quoniam ejusmodi dæmonum naturæ in-
cantationibus, præstigiis et carminibus vincuntur
opprimunturque, perspicuum est etiam ipsas habere
animam rationis expertem, compositionem et cras-
situdinem.

Vexatione ac molitione. Ut fabri, structores, ar-
chitecti.

Ut actio. Fatidicæ scientiæque illie maxime ne-
gotiosæ, in qua molestum est circumducere neces-
saria ad divinationem instrumenta.

Malignæ civitatis. Invidiorum quorundam civium.

Ex imperio. E sua civitate.

Insipiens est. Hominis enim dementis fuerit, in-
quit, exterminare ex urbe sibi subdita dormiendi
f. cultatem, ideoque istud quidem fieri nequit.
Non solum, ait, inconsulti ac temerarii, verum
etiam impii fuerit, propterea quod legem sancit et
Deo et naturæ contrariam. Etenim sive Deus, sive
natura magnum hunc valdeque necessarium sta-
tum et affectum animali insequit, ut quiesceret.
Quoniam igitur, inquit, hactenus demonstratum
est necessarium esse ut omnes homines dormiant,

ἅπαντας, πλουσίους καὶ πένητας, ἀνδρας καὶ γυ-
ναῖκας, καὶ πᾶσαν ἀπλῶς εἰπεῖν ἡλικίαν.

Οἷς ἀδύν. Διότι.

Οἷς ἐναν. Διότι.

Ἐπ' αὐτήν. Τὴν δι' ὄνειρων μαντικὴν.

ΡΑΓ. 146. Προφήταις. Ἡ δι' ὄνειρων μαντικὴ.

Μακροτέρων. Μείζονα.

Οὕτως. Ἡ ὡς βεβαίως.

Ἀναπειθόμεθα. Ὡς ἀναπειθόμενος ὑπὸ τῶν ἐν
ὄνειροις ἐλπίδων.

Τῇ φύσει. Τῶν ἀνθρώπων.

Τὴν ἀρχήν. Ἐν πένει, καὶ μόχθοις, καὶ στερρή-
σει τῶν ὀρεκτῶν.

Περικεχυμένων. Ὡς ποτε εἶχον οἱ πίθοι.

Ὁ Προμηθεύς. Ἡ φύσις τοῦ κόσμου, καὶ τῶν
ἐν κόσμῳ μία τις οὐσα πολυώνυμον ἔσχε τὴν προ-
ηγορίαν, δι' ἧς ἔχει διαφόρους δυνάμεις καὶ ἐνερ-
γείας. Ὡς μὲν γὰρ πάντων αἰτία, λέγεται τύχη,
ἀπὸ τοῦ τεύχειν μόνη τὰ πάντα· διὰ δὲ τὸν εἰρμὸν
τῆς ἐπιπλοκῆς τῶν αἰτιῶν λέγεται εἰμαρμένη· διὰ
δὲ τὸ ἀνίκητον, ἀνάγκη· διὰ δὲ τὸ μεμερισμένον
ἄλλω ἄλλο λέγεται μοῖρα· διὰ δὲ τὸ ἀπαρότρεπτον
τῶν ἔργων αὐτῆς λέγεται ἄτροπος· διὰ δὲ τὸ πεπε-
ρασμένον τῆς διοικήσεως αὐτῆς, πεπρωμένη· διὰ
δὲ τὸ συμφέρον τῶν ἀποβαινόντων τοῖς ἀνθρώποις
λέγεται πρόνοια καὶ Προμηθεύς. Κάνταῦθα τοίνυν
ὁ Συनेσιος τὸ προνοητικὸν καὶ προμηθητικὸν τῆς

ac dormientes somniorum sicut inspectores, æquum
etiam fuerit omnibus licere ut se conferant ad di-
vinandi artificium, quod sit per somnia, sive divi-
tes, sive pauperes sint, viri aut mulieres, et, ut
paucis complectar, cujusvis ætatis homines.

Ad ipsam. Somniorum divinationem.

Prophetissa. Divinatio quæ contigit per visa et
spectra dormientis.

Ampliori voluptate. Majori,

Incitatur. Ut qui assentitur ac indulget spei et
expectationi somniorum.

In natura est. Hominum.

Ut ab initio, ut prius. In penuria, ærumnis et
privacione rerum expetendarum.

Vitam circumvenientes. Quas nimirum dolia con-
tinebant.

Prometheus. Mundi natura, et eorum quæ sunt
in mundo, una cum sit, multis nominibus designa-
tam appellationem obtinuit, ob distinctas facultates
et occultas vires. Verbi gratia, fortuna omnium
causa dicitur esse, eo quod sola omnia struit; sed
propter seriem nexus causarum dicitur fatum, et
ob insuperabilem invictamque ejus virtutem, ne-
cessitas appellatur; verum quia aliud alii distri-
buitur, ut sit ejusdem particeps, nuncupatur sors.
At quoniam ejus opera declinari avertique non
possunt, dicitur Atropos; mors enim nemini parci,
cum sit inexorabilis; sed propter exactionem ac
terminationem ipsius dispensationis, Parca; et ob
commoda quæ hominibus adveniunt, providentia
et Prometheus. Quocirca hoc in loco Synesius na-

φύσεως. ὁ περὶ τὰ φυσικὰ ἰνδείκνυται πράγματα, Προμηθεὶς ὠνόμασε· καὶ ὁ Αἰσχύλος δὲ ἐν τῷ δράματι ὁ ἐπιγράφει Προμηθεὺς θεσμώτης, εἰσάγων τὸν Προμηθεὶα λυπούμενον διὰ τὴν ἔσμῶν, καὶ διηγούμενον τὰς αἰτίας δι' αὐτῶν τιμωρεῖται παρὰ τοῦ Διὸς, φησὶ, καὶ ὅτι *θητοῦς τ' ἔκαστα μὴ προδέρκεσθαι μόνον, τυφλὰς ἐν ἀστροῖς ἑλλπίδας κατοικίσας· ὁ δ' Ἐὐριπίδης συντετώτερος ὢν τὸ τοῦ Προμηθεὶος ἔνομα εἰς τὸν κοινὸν ἀνάγει δημιουργὸν, ἑναργῶς λέγων· Τί ποθ' ὁ Προμηθεὺς ὄν λέγουσ' ἡμῶς κλάσαι, καὶ τὰλλα πάντα ζῶα, τοῖς μὲν θηρίοις ἔδωκεν ἐκαστῶ παρὰ γένος μίαν φύσιν; Ἀπαντες οἱ λέοντες εἰσιν ἄκριμοι, δειλοὶ πάλιν ἔξῃς εἰσι πάντες οἱ λαοί.*

Βουλομένη. Τῇ βουλήσει.

Λόχος. Λόχος ἐστὶ σύστημα στρατιωτικῶν ἐξ ἀνδρῶν ἑς. Ὁ μὲν εὖν ἔμπροσθεν ἰστάμενος καὶ ἄγων τὸν λόχον καλεῖται λοχαγός· ὁ δὲ ἑπισθεν οὐραγός. Ὁ λόχος δὲ ὄλος καλεῖται στίχος, ὑπὸ δὲ τινῶν ἑνωμοτίζ. Τινὲς δὲ τὴν ἑνωμοτίαν τέταρτον τοῦ λόχου μέρος ἀπεφῆναντο, καὶ τὸν ἡγούμενον αὐτῆς ἑνωμοτάρχην· τὰς δὲ δύο ἑνωμοτίας διμοιρίαν ἐκάλεσαν, καὶ τὸν ἡγούμενον αὐτῆς διμοιρίτην. Ὡστε τὸ ἡμιλόχον καὶ διμοιρίαν καλεῖσθαι, καὶ τὸν ἡμιλοχίτην διμοιρίτην· συλλοχισμὸς δὲ ἐστίν, ὅταν τῷ πρώτῳ λόχῳ ἕτερος παρατεθῆ.

Ποδοῖν. Τῶν ἐν ποσὶ θεσμῶν.

Ἐνύπνιον. Ἐπειδὴ ὁ σφόδρ οὗτος Συνέσιος πολ-

tura providendi ac prospiciendi vim, quæ circa res naturales indicatur, Prometheus nominavit. Et Æschylus in ea fabula quam inscripsit, Prometheus captivus, introducens Prometheus multis angoribus ac molestiis implicatum propter vincula, et causas commemorantem quibus a Jove excruciatum, ait: *Quia mortales quiescere feci, easque animam addidi ne præviderent solum, in ipsis spæ cæcæ domicilium collocans.* At Euripides magis circumspicere Promethei nomen ad communem rerum omnium opificem refert, manifeste dicens: *Quid tandem Prometheus quem tradunt nos fixisse, et omnia alia animalia, bellis quidem concessit s'ngulis unicam naturam secundum genus suum? cuncti leones sunt robusti, deinceps omnes lepores timidi.*

Quando animi voluntati. Cupiditati, optioni.

Ductor manipuli. Manipulus est congregatio militaris e 16 viris. Qui igitur in anterioribus militiæ partibus insistit, et manipulum ducit, vocatur tribunus seu dux cohortis; qui vero a tergo, extremi agminis ductor; sed tota cohors vocatur ordo militaris, et a nonnullis turma. Quidam autem turmam quartam cohortis partem affirmarunt, et ejus præfectum militaris ordinis principem. Duas vero turmas militum manipulum appellarunt, et ejus ductorem, duplarem. Quocirca semicohors etiam vocatur manipulus, et dux semiagminis, duplicarius. Cæterus autem decuriæ est, quando primo manipulo alter adjungitur.

λαχοῦ τοῦ παρόντος; λόγου ἀδιαφόρου ἐχρήσατο τοῖς ὀνόμασι τῶν ὀνειρῶν καὶ ἐνυπνίων, ἔδοξεν ἡμῖν καὶ περὶ τούτων πλατύτερον τι διεξελθεῖν. Εἴσι γὰρ διάφορα τὰ παρὰ τοῖς παλαιοῖς τεθειμένα τοῖς καθ' ἑκαστοῦ φαινομένοις. Πέντε γάρ φασὶ τούτων εἶναι τὰ εἶδη· ὢν τὸ μὲν ὀνομάζουσιν ἐνύπνιον, τὸ δὲ φάντασμα, τὸ δὲ χρηματισμὸν, τὸ δὲ δράμα, τὸ δὲ ὄνειρον. Καὶ ἐνύπνιον μὲν ἐστὶ μεθημερινῶν φροντίδων ἀπήχημα· τούτο δὲ γίνεται ἢ τῆς ψυχῆς ὅπως ποτὲ παραχθείσης, ἢ τοῦ σώματος· τι παθόντος· ψυχῆς μὲν, ὡς περὶ ὅπταν ἐσπέτης ὀργίζοιτο δούλῳ, οὐ καλῶς ἴσως τὰ ἀναθεταίμενα διοικήσαντι πράγματα, ἔπειτα καθυδὼν νομίζῃ περὶ τῶν αὐτῶν τῷ δούλῳ διαλέγεσθαι· ὁμοίως ὡς περὶ ἐπὶ τῆς θαλάττης ὄρωμεν γινόμενον, ὁπότεν αὐτὴν βορβυθήσῃ τῇ μὲν ἀταρκτηίας, ἔπειτα παυσαμένου τοῦ πνεύματος, ὁ τῆς θαλάττης ὄρυθος παραμῆναι· σώματος δὲ, ὡς εἰ τις δόξῃ πιεζόμενος, νομίζῃ τρέχειν παρὰ ποταμούς καὶ πηγὰς. Φάντασμα δὲ ἐστίν, ὅταν μῆτε τελείως καθυδόντος τοῦ ἀνθρώπου, μῆτε τελείως ἐγγηγορότος, ἀλλ' ὡς ἐν μεταίχημῳ τούτων διακειμένου ἀλλοκότους τῆ τε φύσει καὶ τῇ ποικιλίᾳ καὶ τῷ μεγέθει μορφὰς νομίζῃ βλέπειν, ἢ ἀθρόα, ἢ κατ' ὄλιγας, ἀλλὰς ἄλλως περιφερομένας, καὶ ἢ ὄρωμεν, ἢ χαρὰν ἐπαγούσας. Χρηματισμὸς δὲ ἐστίν, ὅταν ἢ ἀγγελος, ἢ ἑρεῦς, ἢ πατήρ, ἢ τι τῶν σεμνότητα ἐχόντων προσώπων θεατὴν προσγορεύῃ, τῶν μὲν, ὡς κίνδυνον καὶ λύπην ἐπιφέρειν

Ac certe pedum. Vinculorum quibus pedes illius detinentur.

Vigilantis insomnium. Quoniam sapiens et industrius noster Synesius in hujus libri frequentibus locis, indifferenter usus est nominibus somniorum et insomniorum, visum est nobis de his quidpiam uberius persequi. Sunt enim differentia ea quæ posita consuetudine sunt apud veteres, de his quæ apparent in somniis. Quinque enim sunt eorum esse species: quarum prima insomnium nominatur, altera phantasma, tertia oraculum, quarta visio, quinta somnium. Insomnium quidem est diurnarum sollicitudinum effusio: istud autem sit, anima quodammodo conturbata, vel corpore quidpiam passo. Anima quidem, ut cum dominus ad iram provocatus servo succenset, quod forsitan turpiter et indecenter opera sibi assignata injunctaque dispensarit: deinde inter dormiendum se existimat his de rebus famulum interrogare. Non secus atque in mari cernimus fieri, quando ipsum concitavit ventus septentrionalis, deinceps cessantibus et quiescentibus ventorum flatibus, tumultus maris permanet: corpore autem, ut si quis siti vexatus se putet currere juxta fluvios ac fontes. Phantasma vero est quando neque profundo vehementique somno homo sopitus, nec plane vigilans, sed veluti in medullis et intercapedine horum constitutus, insolentes ac prodigiosas natura et varietate, necnon magnitudine inusitatas formas se existimat videre, aut promiscuas et acervatim congestas, aut

μελλόντων, ἀπίχεσθαι, τῶν δὲ, ὡς χρηστὰ κομι-
ζειν μελλόντων, ἀντιποιεῖσθαι. Ὅραμα δὲ, ὅταν δ
μᾶλλαι τι; παρὰ προσκυλίαν τῆ ὑστεραία ὄρῃν,
φθάσας ἰθὺ καθεύδων τοῦτ' αὐτὸ, κατὰ τὸν ὁμοιον
καὶ ἀπαράλλακτον τρόπον. Ὅνειρος δὲ, ὅταν εἰνιγ-
ματωδῶς καὶ σιωπῶς ἄλλα ἀντ' ἄλλων ὁρώμεν,
εἰδωλά τινα τῶν μελλόντων δυσσεύκαστα, καὶ πολλῶ
τῷ συρφετῷ κεκαλυμμένα, ἃ καὶ πολλῆς δεῖται τῆς
τέχνης καὶ ἐμπειρίας, ὥστε διαγινώσκεισθαι τὴν
προαγγελλομένην παρ' αὐτῶν δῆλωσιν. Οὐ γὰρ
ἄλλου δεῖ πρὸς ταῦτα διδασχάλου, ἀλλ' αὐτὸν ἑαυ-
τῷ ἑαστον εἶναι διδάσχαλον δεῖ, τῆ συνηθεία τῆς
ἑαυτοῦ φυσικῆς ἰδιοτροπίας ὀδηγῶ χρώμενον. Ὁ
μὲν γὰρ καθ' ὑπνοῦς ἰδὼν ἑαυτὸν οἴνου πίνοντα, τῆ
ὕστεραία λυπηροῖς τισιν ἐνέτυχε πράγμασιν· ὁ δὲ
τοῦτ' αὐτὸ θεασάμενος τούναντιον ἔδοναί; τισι καὶ
εὐφροσύνας ἐνέτυχε· τὴν δὲ τούτων αἰτίαν ἐν ἄ-
λοις δηλώσομεν.

Εἰδωλοποιεῖν. Τοῦτ' ἔστιν, εἰς ματαίας διανοίας
ἀσχολεῖν ἀναπλάσματα.

Ἐπαλεῖσαι. Ὅτι.

Ἀναλημβάνει. Τὴν ψυχὴν.

Αἰσθησεως. Ἀπὸ τῶν διὰ τῶν αἰσθητηρίων εἰσ-
αγομένων.

Αὐτεπίτακτος. Οἰκοθεν ἢ φανταστικῆ φύσεως.

Προβάλλεται. Δείξει.

Ἐρέχειρον. Ἦπερ ἀρῆαδῶνα.

exiles, angustas et particulatim collocatas, alias
aliter vagantes, aut turbam aut gaudium adducen-
tes. Oraculum, quando angelus, vel sacerdos, aut
pater, vel quidpiam sanctimoniam et gravitatem
præ se ferens aspectui subjectum verbis compellat,
quo ab his veluti periculum aut molestiam alla-
turis sibi temperet ac absteineat, illa autem ex op-
posito faciat, quasi multa commoda advehere de-
beant. Visio, quando quod quis postridie visurus
est propter expectationem, præoccupans istud ip-
sum simili et immutabili modo videt. Somnium vero,
quando obscure, ænigmatice et umbrose alia pro
aliis cernimus, idola quædam et simulacra rerum
eventurarum conjectu difficilia, et copiosa quisqui-
liarum farragine oblecta, quæ non parva indigent
arte experientiaque, ut dignoscatur prænuntiata
ab ipsis expositio. Haud quippe opus est alio præ-
ceptore ad ea explicanda, sed fas est seipsum sibi-
metipsi magistrum ac moderatorem esse, consue-
tudine naturalis privataque suæ vitæ institutionis
veluti deductrice utendo. Nam hic inter somnian-
dum vidit se vinum bibere, postridie in quasdam
res infestas et acerbas incidit: ille vero qui neque
istud observaverit, contra voluptatibus quibusdam
et oblectamentis sit obivus. Sed harum rerum cau-
sam alibi declarabimus.

Simulacra fingere. Hoc est, in ineptis sensibus
occupare ea quæ commentis et imaginati sumus.

Revocat. Animum.

A molestia sensuum. Ab his quæ per sentiendi
organâ adducuntur.

Μεῖζοσι. Ἦ ὡς τιμαίς, ἀξιώμασι, πλοῦτι, σοφίᾳ.
Προὔτεινεν. Προέδειξεν.

Πρὸ τῶν. Πρὸ τοῦ ἐπιζυγόμενου πράγματος.

Ἐπισταμένως. Νουνηχῶς καὶ μετ' ἐπιστήμης
τινός.

ΡΑΕ. 147. Τῷ πάλαι. Διὰ τὸ προλαβεῖν καὶ ἐπέ-
ψασθαι.

Ὅς προσηκόντων. Ἀρμοζόντων.

Ἦν θυμησε. Τὴν ἐπιθυμίαν ἦν ἐπήνεσε.

Εὐδαιμονος. Πλουσίου καὶ δικαίου.

Ὅτι ἄρα. Τοῦτῳ τῷ Πινδαρικῷ καὶ Πλάτων
ἐχρήσατο ἐν ταῖς Πολιτικαῖς, ἀλλ' οὐ πρὸς τὸν αὐτὸν
ἀντικρυς τῷ Συνεσίῳ βλέπων σκοπόν. Ὁ μὲν γὰρ
περὶ ὅσα ὁ πλοῦτος ὠφέλιμος διεξιῶν, ἐχρήσατο
τούτῳ· ὁ δὲ περὶ ὅσα ἢ καθ' ὑπνοῦς μαντικῆ. Φησὶ
γὰρ ἑκεῖνος ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ τῶν Πολιτικῶν,
ὅτι ὁ ἑαυτῷ συνειδῶς ἐν τῷ βίῳ πολλὰ ἄμαρ-
τήματα, καὶ ἐκ τῶν ὑπνω, ὡσπερ οἱ παῖδες,
θαμὰ ἐχειρόμενος δευπαίνει καὶ ζῆ μετὰ κακῆς
ἐλπίδος· τῷ δὲ μηδὲν ἐκτεῖν ἄδικον συνειδῶς
ἤσεια ἐλπὶς ἀεὶ πάρεστι καὶ ἀγαθὴ γηροτρόφος,
ὡς καὶ Πινδαρος λέγει, ὅτι ὁς ἄν δικαίως καὶ
δολίως τὸν βίον διαγῆροι, γλυκεία καρδία ἀτάλ-
λουσα γηροτρόφος, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἐπειτα ἀπιέναι
κίκαίσε, φησὶν, ἐς ἔδου δηλαδὴ, δεδιότα, μέγα
μέρος εἰς τοῦτο ἢ τῶν χρημάτων κτήσις συμβάλ-
λεται.

Suo jure. Domo, scilicet imaginatrix natura.

Pignus. Nempe arrhabonem.

Rerum majorum. Ut honorum, auctoritatis, divi-
tiarum et sapientiæ.

Proposuit. Prius demonstravit.

Ante factum. Ante speratum opus.

Sapientem usum. Cordate et cum quadam
scientia.

Antea. Eo quod præoccupaverit et conside-
raverit.

Pertinentibus. Congruis et idoneis.

In cælum exivit. Spem quam laudavit.

Beato. Divite ac justo.

Quod utique. Hoc Pindari dicto etiam usus est
Plato in lib. *De repub.*, sed non ad eum scopum
plene cum Synesio respiciens. Ille enim edisserens
de his in quibus dives aliis adjumentum adfert, eo
usus est: hic vero in quibuscumque versatur divi-
natio somniorum. Ait enim ipse in primo *Politico-*
rum libro, quod in vita multorum peccatorum sibi
consciis, etiam e somniis, quemadmodum pueri fre-
quenter expergefactus terreatur, et vivat cum mala
spe: sed sibi compertum habenti nihil se injuste fecisse,
jucundam spem semper adesse, quæ senectutis
nutrix est optima, ut et Pindarus dicit, quod qui
sancte justeq̄ue vitam traduxerit, dulcis spes cor
augens senectutis alitrix, etc. Deinceps timentem
illuc proficisci, ait, videlicet ad inferos: magna
partem ad id pecuniarum possessio confert.

Ἄρα αὐτῶ. Ζητεῖ ἐν τοῖς ἀγῶσι τῶν νεανῶν Ἀ
ἐπίς.

Ἀτάλλουσα. Αὐξυσα.

Κουροτρόφος. Γρ. γηροτρόφος.

Συναορεῖ. Συζεύγνυται, συνακολουθεῖ.

Ἄ μάλιστα. Ἦτις.

Ἦν ἡμεῖς. Ἦν μικρῶ πρόσθεν εἰδωλοποιεῖσθαι
ὄφ' ἡμῶν εἴρηκεν.

Τοῦτο μικροῦ. Μικρὸν μέρος φησὶ τῶν ἐκτυπῶν
τὸ προτείνειν ἐλπίδα δόξης ἢ πλούτου, καὶ ὅσα
ἐρῶσι οἱ φιλόσοφοι· τὸ δὲ μείζον μέρος ἐστὶν ἡ
διὰ τῶν θνητῶν μαντικῆν μελλόντων πρόγνωσιν
κερδαίνουσα.

Φαυλοτέρου. Τοῦ ψευδοῦς.

Γένους. Εἶδους.

Δουκείν. Τὴν ἐλπίδα.

Διττὰς ὑποτίθεται. Διττοῦς οἶδαν Ὅμηρος θνη-
τους, οὐρανοὺς καὶ χθονίους. Κέρεισιν οὖν ἀπει-
κάσει τοὺς οὐρανοὺς θνητούς, τῶ τὰ κέρατα εἰς
ἐφ' ἔχειν καὶ ἀνατείνειν, ἢ καὶ τῶ ἀγχιστεύειν
τῶ ἡγεμονικῶ, ὅς καὶ ἀληθεύειν φησὶν· ἔλθουσιν
ἐλέφαντος δὲ τοὺς χθονίους, ὅτι οἱ ἐδόντες· αὐτοῦ
τῆ πλησμονῆ τῆς γαστρὸς ὑπηρετοῦσιν· ὅπερ ὡς
γεῶδες καὶ ὑλικὸν εἰς συγχύσεως καὶ ψεύδους διέλω-
σιν παρελεῖσθαι· καὶ ἄλλως δὲ τὸ κέρασ λεπτυνόμε-
νον διαφανῆ· γίνεται, ὡς καὶ εἰς ἔσοπτρα συντελεῖν·
οἱ δὲ τοῦ ἐλέφαντος ἐδόντες οὐδαμῶς· ὡς εἶναι
κάκ τούτου δικαιότερον εἰς ἀληθείας ἐδειξιν τὸ
κέρασ παραλαμβάνεσθαι.

Εἰ γάρ. Εἰ γάρ ἦν σοφὴ περὶ τὴν τῶν θνητῶν

Utique rei. Querit in certaminibus generositatis
spes.

Juvenum nutrix. Scribitur alias, *senectutis a-*
lumna.

Ei comes est. Copulatur, eamque comitatur.

Quam nobismet ipsis. Quam paulo ante per simu-
lacia et imagines a nobis fingi dixit.

Id omne brevis partis. Brevem insomniorum par-
tem dicit, nempe spem gloriæ ac divitiarum præ-
se ferre, et quæcumque carnis amore irretiti amant
et sectantur. Sed major est divinatio somniorum,
quæ rerum futurarum præcognitionem lucrificat.

Deterioris. Falsi vanique commentii.

Duplices constituit portas. Gemina et ambigua
agnovit Homerus somnia, cælestia necnon terre-
stria. Proinde somnia cælestia cornibus assimilat,
eo quod cornua in fastigium vigeant tendantque,
aut quod proxima affiniaque sint animi principatui,
quæ etiam serio agere asserit: sed terrestria den-
tibus elephantis, quia ipsius dentes ventris satie-
tati subserviunt: quod quidem velut terrenum ac
materiale in confusionis ac mendacii explicationem
sumptum est. Alioqui cornu extenuatum lucidum
efficitur, ut etiam ad specula conferat, sed elephan-
tis dentes nequaquam; ut hinc justius sit ad veri-
tatis demonstrationem cornu usurpari.

Nam si. Si enim circa somniorum iudicium sa-
gax et cauta fuisset Penelope, compertum habuisset

κρίσειν, ἐγίνωσκεν ἂν ὅτι πάντας οἱ θνητοὶ φρεσὶν
ἐχουσιν ἀληθεύειν, ἢ ἐὰν ἀνθρωπίνῃ ἀγνοία παρα-
κρίνουσα ψευθεῖς αὐτοῦ; ἐσθ' ὅτε λογίζεται εἶναι.

Πάντας. Πάντας ἂν ὡς ἀληθεῖς διὰ τῶν κεραι-
ῶν κυλῶν, καὶ οὐχ ὡς ψευθεῖς τινὰς; διὰ τῶν ἐλε-
φαντίνων διεθίθαζεν.

Πεποιήται. Ἐπὶ Ὀμήρου ἐν Ὀδυσσεῖα ταῦτα.

Κῆρας μὲν. Ταῦτα διέξεισιν Ὅμηρος ἐν τῷ ἰδ'
γράμματι τῆς Ὀδυσσεῖας· ἔχει δὲ οὕτως· Ἐθῶν δ'
Ὀδυσσεὺς ἐν τῷ οἴκῳ μετὰ τὴν πολλὴν ἐκείνην
πλάνην, ὠμίλει μὲν τοῖς ἐν οἴκῳ θεράπουσι καὶ
θεραπευσίνοι· ὠμίλει δὲ καὶ τῇ Πηνελόπῃ, πλὴν
ὡς ξένος καὶ ἀγνωστος. Μεταξὺ τοίνυν τῶν ὀμιλιῶν
ἐκείνων διεξίψουσα πρὸς τὸν Ὀδυσσεῖα τὰς αὐτῆς
λύπας, ὅτι νυκτὸς καὶ ἡμέρας τὰς ἀμετρήτους λύ-
παις ἕνεκα τοῦ ἀνδρὸς τήκεται, ἕδυρομένη γούσά
τε, καὶ τὰδε φησὶν·

Ἄλλ' ἄγε μοι τὸν θνητοῦν ὑπόδραμαι, καὶ ἄκου-

Χῆρας μοι κατὰ οἶκον εἰκοσι πυρρὸν ἔδουσιν
Ἐξ ὕδατος, καὶ τέ σφιν λαίρωμαι εἰσορῶσα·
Ἐλθῶν δ' ἐξ ἔρκος μέγας αἰετὸς ἀγκυλοχεῖλις,
Πᾶσι κατ' ἀχένας ἤξε, καὶ ἔκτανεν. Οἱ δ' ἐκέ-

Ἀθροῖοι ἐν μετάρσι· ὁ δ' ἐς αἰθέρα δῖον ἀέρθη.
Αὐτὰρ ἐπὶ κλαίον καὶ ἐκώκυον ἐν περ ὄνειρόν,
Ἄμφι με ἠγερθέορτο ἐπυλοκαμίδας Ἀχαιῶν
Οἰκτρ' ὀλοφυρομένην ὁ μοι αἰετὸς ἔκτανε χη-

Ἄψ' ἐλθῶν κατ' ἀρ' ἔζετ' ἐπι προυχοῦτι μελά-

Φωνῇ δὲ βροτῆ καταρήτους, φώνησεν τὸ
θάρσει, Ἰκαρίου κούρη τηλεκλειτοῖο.

omnia somnia sua natura posse serio agere et ve-
racia esse. Sed ignorantia humana indecenter et
inepte ea comparans, fallacia interdum vanaque
esse exsistimal.

Omnia. Omnia sicut veracia per cornua portas,
et quædam velut non fallacia per elephantinas et
eburneas transmittit.

Introducta est. Ab Homero: ista sunt in Olyseea.

Anseres quidem proci. Ea percenset Homerus in
19 Odyssee libro. Sic porro se res habet: Domum
reversus Ulysses post assiduos illos errores, in suis
quidem ædibus consuetudinem habebat cum servis
et ancillis, versabatur quoque cum Penelope, nisi
quod ut hospes erat illis ignotus; Ergo inter illas
confabulationes apud Ulysem percensens suos
anzores et molestias, quoniam noctu diuque im-
moderatis animi ægritudinibus propter maritum
suum tabescit et attenuatur, lugens atque lamen-
tans, et hæc dicit:

Hospes, tu nobis, precor, hæc insomnia mente

Concipe, ab anseribus vicinis, arce sub alta

Pascuntur misto lymphæ frumenta liquore.

Quos ego dum video pascentes, lactor, ab alto

Monte volans pennis rostro crudelis adunco,

Atque ingens aquila invasit, pendencia colla

Cervicemque ruens victos mactavit: at illi

Sternuntur cæsi passim, et jacuere cruore.

Armiger igniferum sublatum in æthera pennis

Fugit, et insurgens simul aera verberat alis.

Dum queror insomnia ultro stans ipsa videbar,

Et lacrymas somno, largosque effundere stetus,

ὄντ' ὄναρ, ἀλλ' ἕπαρ ἐσθλόν, ὃ τοι τετελεσμέ-
 νον ἔσται.
 Χῆρας μὲν μνηστῆρας, ἐγὼ δὲ τοι αἰετὸς ὄναρ
 "Ἡα πάρος, νῦν αὖτε τοὺς πόσις ἐλήλουθα,
 "Ὅς πόσι μνηστῆρων ἀεικέα πότμον ἔφησ'·
 "Ὅς ἔρατ'· αὐτὰρ ἐμὲ μελιθηδὺς ὄναρ ἀνῆκε.
 Πακτῆρασα δὲ χῆρας ἐπὶ μεγάρουσι νόησα,
 Πυρὸν ἔραπτομένους παρὰ πύλων ἤχι πάρος

Τὴν δ' ἀπαμειβόμενος προσέφη πολύμητις
 "Ὁ γύναι, οὕτως ἔστιν ὄναρ κρινάσασθαι ὄνειρον
 "Ἄλλη ἀποκλίναντε', ἐπεὶ ἤ ρά τοι οὗτος ὄναρ
 Πῆραδ' ὄναρ τελεῖται μνηστῆρσι δὲ φάσκει
 Πῆσι μάλ', οὐδὲ κέ τις θάνατον καὶ κῆρας

Τὸν δ' αὖτε προσέειπε περίφρων Πηλεΐδης
 "Ἔσιν' ἦτοι μὲν ὄνειροι φησὶ γὰρ, ἀκριτόμυθοι
 "Ἔφρονε'· οὐδέ τι πάντα τελεῖται· ἀνθρώποισι
 Δοιαὶ γάρ τε ἀλλὰ ἀμενῆντων εἶκον ὄνειρων.
 Αἱ μὲν γὰρ κερᾶσσι τετεύχεται, αἱ δ' ἐλέφαντι.
 Τῶν εἰ μὲν κ' ἐλθῶσι διὰ πρὸς τοῦ ἐλέφαντος,
 Οἱ δ' ἐλεφαίρονται, ἔκπ' ἀκράντα φέροντες·
 Οἱ δὲ διὰ ξιστῶν κερῶν ἐλθῶσι θύραζε,
 Οἱ δ' ἔτιμα κρᾶνουσι βροτῶν, ὅτε κέν τις ἴδη-
 ται.

Τοιοῦτων. Ἐπών.
 Χρωμένων. Ἀνθρώπων.
 Ὀρωμένων. Τῶν ὄνειρων.
 Παρ' δ. Διό.

Lamentansque diu maestus exprimere voces.
 At circum flavae funduntur Achaides una,
 Lugentes misere, et tristem solantur, ab alta
 Missa aquila anseribus quod mortem immiserit

Yestibulum ante ipsum rursus librata per auras
 Inaedis lectis, quae summa palatia jungunt,
 Ac sic vociferans humanis vocibus usa est:
 Nobilis Icarii proles clarissima, fide,
 Non sopor illud erat, non somnia vana tenebris,
 Sed felix potius omen, factumque sequetur
 Vera fides. Numque anseribus portenditur arce
 Turba procum. Sed ego tibi sum pennata volucris.
 Unca aquila ante fui, nunc conjunx dulcis Ulysses
 Adveni nuper, qui cunctis aspera fata
 Morte prociis mittam, et crudelia funera martia.
 Sic ait, atque meus sopor ipse reliquerat artus,
 Et dulcis somnus languentia membra remisit.
 Tum vero anseribus stabulis intentus sub arce,
 Illos aspicio segetem et frumenta resecta
 Juxta urnam positam densos velut ante solebant,
 Carpere vescentes commisso murmure rauco.
 Tunc Ithacus prudens infert sic ore loquutus:
 O regina, equidem vix fas est dicere causas,
 Quaeque alio vergunt, insomnia noctis in umbris
 Declarasse notis. Quoniam tibi fortis Ulysses
 Jamdudum incumbit, meditatibus atrocibus facta,
 Namque prociis cedes, et tristitia funera mortis
 Omnibus impendent, fluitabit et aula cruore.
 Nullus enim lethum, et Parcarum fata superba
 Effugiet. Contra tum Penelopea profatur.
 Sunt equidem, o hospes, insomnia vana figuris,
 Et gelido quamvis currunt infirma sopore,
 Illaque judicio, certa et ratione vacare,
 Nam sine delectu quodam volitare videntur:
 Atque adeo eventu non omnia facta sequuntur
 Somnia: sepe quidem veniens deludit imago.
 Sunt geminae somni portae, quarum altera fertur
 Cornica, qua veris facilis datur exitus umbris:
 Altera candenti perfecta nitens elephanto,
 Quae veniunt eboris porta, sectique elephanti,
 Somnia frustrantur falsa sub imagine noctis,

Α Πανσυδῆ. Ὀμηροῦ ἐν Ἰλιάδῃ ποιεῖ τὸν Δία
 βουλόμενον τιμῆσαι τὸν Ἀχιλλεῖα διὰ τὰς πρὸς τὴν
 θετὶν ὑποσχέσεις. Φησὶ τοίνυν θεὶ πέμψας ὁ Ζεὺς
 ὄνειρον Ἀγαμέμνονι καθέδουσι κελεύει πάντας
 ὄμοι τοὺς Ἕλληνας ἐκβαλεῖν εἰς τὴν μάχην τῶν
 Τρώων, ἵνα δηλονότι ἀναγκασθεὶς ὁ Ἀγαμέμνων
 παρακάλεσθαι καὶ τὸν Ἀχιλλεῖα ἐξίναται πρὸς τὸν
 πόλεμον. Τὸ γὰρ πανσυδῆ ἀπαντας καθ' ἑκάσθου καὶ
 συλλέβδην περιλαμβάνει. Ὁ δὲ Ἀγαμέμνων μὴ
 δουηθεὶς γυναι τοῦ πανσυδῆ τὴν διάνοιαν, ἐπελά
 θετο τοῦ Ἀχιλλεῶς. Κάντεῦθαι ἔμεινε κολοῦδον καὶ
 ἀτελεῖ τὸ τοῦ Διὸς παράγγελμα. Ὅθεν οὐδέ τὴν πόλιν
 ἤδυνθη εἶναι κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν.

"Ὁ φησιν. Ὅπρ' ἔστί.
 "Ἐνα. Ὀμοῦ.

Καὶ καταβάλωμεν. Τὸ καταβάλωμεν ἀντὶ τοῦ
 σιωπήσωμεν ἀπτεόν, ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν κατατι-
 θεμένων ὄναρ ἐβάσταζον φέρον· φησὶ δὲ καὶ
 Ἀριστοτέλης ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων οὐτωσί·
 Περὶ μὲν δὴ γάλων, ὡ Πλάτων, καὶ ἀργῶν, καὶ δεσι-
 λῶν, αὐτόθεν κατάβαλε, μὴ ποῦ τις καὶ Τρώας
 ἐγείρησι θεὸς ἄλλος.

Καὶ καταβάλωμεν. Ἡ ὧς καὶ καταβῶμεν τὰ
 τοιαῦτα ἐγκώμια, καὶ σιωπήσωμεν.

'Ἄλλ' ἢ παραμικρόν. Οὕτως ὀφείλει νοεῖσθαι,
 'Ἄλλ' ἢ παραμικρόν ἀγνωμοσύνης ἐάλωκα, δημοσιεύ-

Decipiuntque notis verba imperfecta futuri.
 Sed quae missa foras nitidissima cornua lapsu
 Transivere levi, quam cornua porta relucet,
 Implent vera quidem miseris mortalibus acta,
 Cum videre horis volitantes nocte figuras.
 At non hac credo venisse insomnia porta.

Cum in eo exercitu. Homerus in Iliade Jovem
 inducit volentem honorare Achillem ob ea quae
 Thetidi promiserat. Ait igitur: Cum Agamemnoni
 dormienti somnium immisisset Jupiter, jubet ut
 omnes simul Graecos ad pugnam contra Trojanos
 educat, ut videlicet coactus Agamemnon Achillem
 etiam exire ad bellum hortaretur; nam haec vox
 πανσυδῆ, cum omnibus Graecorum copiis, univer-
 sos simul et collectim summatisque comprehendit.
 Sed Agamemnon cum non posset assequi intelli-
 gentiam hujus verbi, quod innuit cum omni arma-
 torum multitudine, erat immemor Achillis, cui

D subjiciebatur Myrmidonum phalanx totius exerci-
 tus bellicosissima. Et hinc mutilum atque imper-
 fectum mansit Jovis edictum. Unde non potuit
 urbem expugando capere juxta illius pollicita-
 tionem.

Eas abjiciamus. Abjiciamus, pro eo quod est
 sileamus, sumendum est, ab eorum metaphora, qui
 deponunt onus quod gestant. Loquitur autem Ari-
 stides in Orat. super quatuor, hunc in modum:
 De loquacibus quidem certe, o Plato, incultis, ru-
 dibus ac timidis, istine abjice, ne forte quispiam
 alius deus Trojanos excitet.

Abjiciamus. Quasi dicat, Deponamus talia praer-
 conia, et silentio praetermittamus.

Provemodum. Hoc ita debet intelligi: Sed prope-

σα: μὲν ὅτι ἀγαθὴ συνεκπεύσαι τε καὶ τὸ ποιῆσαι, ἅ καὶ τὸ πᾶσι πάντα ταῦτα συγκατεργάσασθαι, ἃ μικρῶ πρῶτον εἶπον, τὰ δὲ εἰς αὐτὸν ἐμὲ παρ' αὐτῆς ἀγαθὰ οὐκ ἔγωγε δημοσιεύσας.

ΡΑ. 148. Πυρθαρομένη. Τὸν δυνάειον εἰ δυνάειος. Καὶ τὸ μὲν. Νόημα.

Ὁρομένων. Ποιητικῶν.

Τῆς ἀρχαίας. Ἀρχαίαν Ἀθίδα φησὶ, τὴν ἀπὸ Γοργίου ἀρχαίαν, ἧς ἀρχηγὸς αὐτὸς ὁ Λεοντίου; Γοργίας· ἐχρήσθη γὰρ καὶ ποιητικοῖς ὀνόμασι διὰ σεμνότητα καὶ παραβολολογίαν· ἡ δὲ νέα Ἀθίς; ἤρξατο ἀπ' Αἰσχίνου καὶ Δημοσθένους· ἦν δὲ αὐτῆς λιωτέρα καὶ τῆ ἀκοῆ προσηγῆ.

Ἡ δὲ. Αὐτῆ.

Τὸ μὲν τε. Ὅτι πρῶτον ἢ ἕκαστον.

Τι ἔστιν εἰσπύριος. Προσθέντος καὶ τὴν ποιότητα ὅτι καλόν.

Ἐκπεφυκόσας. Ὑπερνεχόμενας.

Εἰς κυρίαν. Ὁρισμένην ἡμέραν.

Θυραυλιῆσαι. Προσμεῖναι τῆ θυρᾷ ἀπὸ τοῦ αὐ-
λίχομαι.

Ἡ εὐχῆ. Εὐθύς.

Πεπρόσθενκα. Εἰ μὴ δεικνύσῃ ποτε ἢ πρῶτον ἢ πρὸς τὸν βασιλέα Ἀρχαίδιον.

Καὶ μὴν. Ὅμως καὶ τότε.

Ψυχοπομπῶν. Ψυχοπομπία, καὶ ψυχαγωγία, καὶ

νεκρομαντεία, τὸ αὐτὸ ἔστι. Λέγεται δ' οὕτως καλ-
λοῖς ὀνόμασι πρῶτον ἐν παρὰ τοῖς Ἑλλησιν, ὡσπερ
καὶ οὐκ ὀλίγα τῶν ἄλλων. Ἔστ. δὲ τὸ σημαίνον-
νον τοιοῦτον· μαγικαῖαι τισὶ χρώμενοι τινες, καὶ
ἄλλα μὲν τερατώδη ποιῶσι, διατείνονται δὲ καὶ
ψυχὰς ἀνάγειν νεκρῶν ὧν ἂν αὐτοὶ βούλωνται. Δο-
κοῦσι μὲν οὖν ἀνάγειν ψυχὰς δι' ἀπυθῶν καὶ ἀφορ-
κισμῶν τινῶν· φαίνονται γὰρ καὶ ἀποκρίνονται
ἕκαστοι περὶ τῶν ἐρωτησίων· ἀλλ' οὐκ εἰσι τὰ φαινόμενα
ψυχῶν, ἀλλὰ δαιμονία τινα, ἃ δὲ καὶ ἀγγελικὰ μὲν
τάγματα ἦσαν τὸ πρότερον καὶ φασιν, εἶτα δι'
ἑκαστῶν καὶ κακίαν ἕκαστου τοῦ θεοῦ ἐκείνου βίβιντα
χοροῦ, κατὰ τὸν περίγειον τοῦτον κτανῶνται χώρον,
τὴν τε λαμπρότητα ἅμα καὶ τὴν λεπτότητα ἀποβι-
βληκῶτα ἐκείνην, καὶ μεταθέμενα πρὸς τε τὸ ἀμαυ-
ρόν, καὶ πρὸς πάχος διάφορον καὶ πολυτροπὸν.

Φασὶν οὖν Ἑλλήνων τε καὶ Καλιβαίων σοφοὶ τὰ μὲν
αὐτῶν εἶναι ἀέρια, τὰ δὲ ὕδατα καὶ ἐνώλια, τὰ δὲ
χθόνια, τὰ δὲ ὑποχθόνια· καὶ τὰ μὲν αὐτῶν χαιρεῖν
κνίσσαις, τὰ δὲ αἵμασι, τὰ δὲ μολυσμοῖς τισι, τὰ δὲ
ἄλλοις, καὶ ἄλλα ἄλλοις. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ χρη-
σμοῦδης Ἀπόλλων ἄλλαις μὲν χρῆσθαι θυσίαις τοὺς
νεκρομαντείας μετιόντας, ἄλλαις δὲ τοὺς ὑδρομαν-
τείας, ἄλλαις δὲ τοὺς ἀερομαντείας, καὶ ἄλλως
ἄλλοις. Ἡμεῖς μὲν τοὶ τὰ πολλὰ χαιρεῖν ἀγέμετες,
ἐπὶ τοὺς λόγους μετιόμεν μόνον τῶν ψυχοπομπῶν

modum insolentiae reus peractus sum, publice qui-
dem edens artem divinandī, et per insomnia pra-
caugiendi, idoneam esse ad simul navigandum, ad
exsequendum et efficiendum cum omnibus illa
omnia, quae paulo ante enumeravi: quaedam vero
in propositis nondum manifestavi conformata, quae in
me ipsum ex eadem arte redundarunt.

Ut sim sciscitabundus. Scilicet a somnis.

Veteris Atticae. Veterem Atticam dicit, quae a
Gorgia incepit, cujus princeps erat Gorgias ille
Leontinus: utebatur enim etiam pedestris nomini-
bus propter gravitatem et orationis novitatem:
recens vero Attica inchoavit ab Aeschino ac Demo-
sthenes. Erat autem ipsa politior audaciorque, et
ipsi auditu suavior.

Partim quidpiam dicentem. Nempae actionem, aut
unumquemque,

Quid sit enuntiantem. Superaddentem etiam qua-
litate, quod sit vite decus.

Exortos. Supra insurgenter.

Ad diem praefinitum. Ad determinatum ac praesti-
tutum diem.

In statione sub dio permaneremus. Ad januam praes-
tolando: a verbo ἀλιζομαι, quod est, pernocto,
abscendor, excludor lecto.

Ei fortuna. Continuo, repente aderat fortuna
non expectata.

Legationis munus obivi. Nisi me interpellasset,
tandemque interrupisset legatio ad imperatorem
Arcadium.

Et tamen. Veruntamen etiam tunc.

Manes efficientium. Manium educendorum ars,

evocandarum animarum scientia, et mortuorum
evocatio, idem sonant. Sic porro effertur una ea-
demque res multis nominibus apud Graecos, quem-
admodum ex aliis non pauca. Quod autem signifi-
catur tale est: Nonnulli quibusdam imposturis et
incantationibus utentes, etiam alia monstrosa et
prodigiosa faciunt, contenduntque defunctorum
quorumcumque voluerint animas educere: itaque
videntur per magica carmina et quasdam abjura-
tiones animas adigere. Apparent enim, et ad inter-
rogata respondent, sed ea quae in conspectu
veniunt non sunt defunctorum animae, ac daemonia
quaedam, quae certe prius erant agmina angelica et
lucida, deinde propter tumorem, fastum, eleva-
tionem, superbiam et nequitiam in perpetuum dis-
jecta ex illo caelesti ac divino choro coetuque,
circa hunc terrae adjacentem tractum fallunt, ho-
minesque, seducunt, splendorem jucem ac subtili-
tatem illam cum semel repudiarint, eam cum ob-
scuritate ac ignobilitate, et cum dissentienti crassi-
tudine necnon versatili astutiae spissitate com-
muntarunt. Ergo asserrunt Graecorum et Chaldaeorum
sapientes ex ipsis nonnulla acria esse, alia aquae
et marinae, alia terrena, alia vero subterranea: et
quaedam eorum nidore ac sacrificiorum ustura
fumoque delectari, alia sanguine fuso, alia scē-
litate ei quibusdam inquinamentis, alia denique
aliis ac talibus magis. Nam eam ad causam fati-
dicus Apollo jubet, ut hi qui ad mortuorum evo-
cationem accedunt, aliis sacrificiis utantur, aliis
vero qui ex aqua artes magice exercent, aliis
denique qui ex aere vaticinandi artificium adhi-

γοήτων. Οὗτοι γὰρ καὶ τῇ νεκυομαντείᾳ χρώνται. Αὐτοὺς μέντοι καὶ ὁ χρησμοφθὸς Ἀπόλλων παρακαλεῖται τάδε ποιεῖν· *Θυσίας, φησίν, ἐναρτίζων Νερτερίων κατάθαρτε, καὶ εἰς βόθρον αἶμα λιλλε· Χεῖρε μέλι τύμφασι, Διωνύσοι τε δῶρα.* Οἶα δὲ καὶ ἡ τοῦ Ὀμήρου παρακαλεῖται Κίρκη τὸν Ὀδυσσεῖα ποιεῖν, ἦτοι εἰς ἕδην κατιόντα, *Βόθρον ὀρύξαι, ὅσον τε κυρούσιον ἔνθα καὶ* [ἔνθα· Ἄμφ' αὐτῷ δὲ χόην χεῖσθαι πᾶσι νεκύσοσι· Ἰρώτα μελικρήτω, μετέπειτα δὲ ἡδέε' ὄλω· Τὸ τρίτον αὐδ' ὕδατι, ἐπὶ δ' ἄλγιστα λευκά πα-

Αὐτὰρ ἐπὶν εὐχῆσι λίση κλυτὰ θόρυα νεκρῶν, Ἐνθ' δὴν ἠραιοὶν βέξειν, θῆλιν τε μέλαιραν· Αὐτὸς δὲ ξίφος ὀξὺν ἐρυδάμενος παρὰ μηρῷ Ἔσθαι, μηδὲ εἴν νεκῶν ἀμηγητὰ κάμηνα, Διματος ἄσπον ἱμεν, πρὶν Τειρεσίαιο πυθέσθαι. Β

Λόγον δὲ ἔχει ταῦτα τοίνυδε· μέλι μὲν διὰ τὸ ἀντιπαλόν τῆς τοῦ θανάτου πικρότητος· γάλα δὲ διὰ τὸ μέλαν τοῦ σκότους· οἶνον δὲ διὰ τὴν λύπην· ὕδωρ δὲ διὰ τὸ ἐκ τεσσάρων στοιχείων συγκαίεσθαι τὸν ἀνθρώπων· δὴν δὲ, ὅτι, φησὶ, κοινὰ πίνει χθονίων καὶ ἐπιχθονίων τὰ τετράποδα· μέλαιναν δὲ διὰ τὸ τοῦ τόπου σκοτεινόν· ξίφος δὲ διότι ἔθοσ' ἐστὶ τοῖς χρωμένους δαιμονικαῖς μαγανείαις ξίφη κρατεῖν ὅποια τινα, μήπως βιαζόμενοι τοῖς ἀφορκισμοῖς καὶ ταῖς

ἐπικλήσεσιν οἱ δαίμονες κακὸν τι δράσωσιν ἐξαίφνης εἰσπηθήσαντες ἐπὶ τὸν ἀφορκίζοντα καὶ ἐπικαλούμενον. Διὰ τοῦτο τοίνυν ξίφη βαστάζειν ἀναγκάζονται, ἵνα δι' αὐτῶν ἐκφοδῶσιν ἑαυτούς, καὶ οὐκ ἔωσιν ἐγγὺς αὐτῶν προσελθεῖν, ἀλλὰ πῶρῶθεν ἔρωτώμενοι ἀποκρίνωσιν. Ἐ-εἰ γὰρ ζωτικά μὲν εἰσι πνεύματα, ἔχουσι δὲ καὶ πάχος, ὡς ἔφημεν, δεδλασι καὶ αὐτὰ τομήν καὶ διαίρεισιν, καὶ αἰγούσι πλητόμενα καὶ τυπτόμενα. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς τυπτομένοις καὶ ἀλγούσις ἀνθρώποις οὐχ ἡ σὰρξ ἐστὶν ἡ τὸν πόνον ὀπομένουσα, ἀλλὰ τὸ ζωτικὸν πνεῦμα. Ἡ γὰρ ἂν ἤλγει καὶ χωρισθεῖσα τῆς ζωγονούσης ψυχῆς. Οἱ μὲντοι ψυχοπομποὶ καὶ ψυχαγωγοὶ ταῖς εἰρημέναις χρώμενοι μαγανείαις καὶ ἐπικλήσεσιν, οἴονεἰ τινὰς μεστέας ἄγουσι τοὺς τοιοῦτους δαίμονας, εἰς τὸ ἀνελεῦσαι τινῶν τεθνεώτων ψυχὰς ἃς ἂν βούλωνται· μὴ δυνάμενοι δὲ ψυχὰς ἀναγαγεῖν, ἐξ ἀνάγκης, λοιπὸν εἰς τὰς τῶν τεθνεώτων ἑαλείων μετασχηματίζονται οἱ τοιοῦτοι δαίμονες μορφῆς, καὶ ὀρῶνται καὶ γνωρίζονται τοῖς φλοῖσις καὶ συγγενείαι, καὶ ἀποκρίνωσιν πρὸς τὰ ἐρωτώμενα, καὶ πράττουσι τὰ κελευόμενα. Ἐπιπάττονται γὰρ πολλαῖς εἰς βλάβην χωρησαί τινων, καὶ χωροῦσι. Τοιαύτην δὲ βλάβην καὶ ὁ σοφὸς οὗτος Συνέσιος παθεῖν κεκινδυνευκῶς ποτε

bent, et alii aliis superstitionibus utantur. Nos quidem certe ista et permulta alia missa facientes, ad sermones nos conferamus eorum dumtaxat veneficorum, qui animas defunctorum eliciunt. Illi siquidem magica divinandi arte circa mortuorum cadavera utuntur, et hos quidem sortilegus Apollo exhortatur ista peragere: *Victimas, inquit, occidens inferorum gratia defodis, et in acrobem sanguinem immittito. Funde mel nymphis ac Dionysii munera; quælibet Homericæ Circe Ulyssæm facere, nimirum ad inferos descendentem:*

Cumque huc appuleris, tunc heros siste carinam, Effodiasque acrobem jubeo, cubitoque remensus, In longum ducas, tantum quoque lata feratur. Omnibus hic fundas umbris libamina supplex: Primo mellis succos, multumque liquecons: Dulcia deinde sacri ferventia vina Lyæi: Tertia fac illis accedat et æquoris unda. His etiam canas addens confunde farinas, Imbellæque umbras genibus reflexus adora, Et vanaescentes animas in vota vocato: Si liceat patrios Ithacæ repetisse penates, Te maclaturum sterilem promitte juvencam. Quæcumque excellat, quam tota armenta sequuntur, Exstruamque pyram fructu cumulare benigno Te velle, æquoræque Ithacæ Laertis in arce. Tiresia fac lætus ovem cum vellere pullo Detoveas, quæcumque greges per pascua vincat.

Talem vero sensum hæc continent: mel quidem, eo quod veluti æmulum se ex adverso objicit mortis amaritudini: lac autem propter fuscum et nigricantem tenebrarum colorem: vinum ob angores et molestias: denique aquam, quandoquidem ex quatuor elementis bono constitutus est. Ovem porro dixit, quia communia sunt subterra-

neorum terrestriumque ea animalia, quæ quatuor pedibus incedunt: nigram propter loci caliginem; gladium, propterea quod mos est his qui incantationes dæmonicas adhibent, quoslibet gladios manu tenere, ne forte dæmones abjuramentis et invocationibus violati repentino impetu quidpiam mali afferant irruentes in abjurantem et evocantem. Eam ob rem gladios gestare coguntur, ut eorum adminiculo illos perterrefaciant, neque sinant prope se accedere, sed a longe interrogati respondeant. Quoniam enim vivaces sunt spiritus, habentque crassitudinem ac spissitatem, sicuti diximus, ipsi quoque formidant sectionem ac divisionem: etiam offenduntur, si vexantur, feriuntur et verberantur. Etenim inter homines pœnas lucentes ac dolore vexatos, non caro est quæ laborem et ægritudinem sustinet, sed animalis spiritus. Alioqui cruciaretur ac doleret etiam separata ab anima vivificante spiritusque vitales producente. Nihilominus qui manes eliciunt, et mortuorum animas ab inferis excitant, a nobis enumeratis veneficiis et evocationibus utentes, quasi internuntios quosdam adducunt et alliciunt hujusmodi dæmonas, ad retrahendas quorundam mortuorum animas quas voluerint: sed cum non valeant animas adducere ex necessitate, reliquum est ut in illorum defunctorum formas transmutentur tales dæmones, et cernantur agnoscanturque ab amicis, et ad interrogata respondeant, et jussa exsequantur. In jacturam enim ac dispendium quorundam sæpenumero impetum facere jubentur, ac sese morigeros præbent. Tale profecto incommodum circumspectus ille Synesius dum aliquando pati periclitaretur a

παρὰ τινῶν ἐχθρῶν ψυχοπομπῶν γοήτων προε-
 θίσταται δι' ὄνειρον, καὶ τὴν ἐκείθεν κινεῖται ἐξ ἑθ-
 φυλατάμενος. Τούτου τοίνυν μέμνηται νῦν εἰς ἑπα-
 νων. τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς.

Ψυχοπομπῶν. Ἀναγόντων ψυχᾶς νεκρῶν.

Ἡ δὲ. Καὶ αὕτη.

Ἐξηγητοῖσι. Ἀνθρώποις.

Ἄ τε γάρ. Τὰ εἶδη γὰρ ἔχει ὑκοθιν ἢ φαντα-
 στικῆ, ἢ ὡς ἂ προείπεν, ὅτι τὰ εἶδη τῶν γινόμε-
 νων ἔχει ἡ ψυχὴ, ὡς ὁ νοῦς τὰ εἶδη τῶν ὄντων.

Τοῖς ἐστραμμένοις. Δύο κόσμους ἀνωτέρω φησι, ἀμφιφαῖ καὶ ἀμφικνεφῆ, καὶ κρείττονα τὸν ἀμφιφαῖ, καὶ ἅμα τὰς ἐν αὐτῷ τάξεις καὶ θαλάσ δυνάμεις, οὗς καὶ θεοὺς Χαλδαϊκῶς ὀνομάζει, ἀκολούθως καὶ τὰδε φησὶν, ἃ δὴ καὶ ἔπειτα εἰρή, εἰ προεκθείμεν τὰς Αἰγυπτιακὰς καὶ Χαλδαϊκὰς διζᾶς, αἷς αὐ-
 τοῦ ἀκολουθεῖ. Ὡς περ γὰρ ὁ Μωϋσῆς κατ' εἰκόνα Θεοῦ γενέσθαι λέγει τὸν ἄνθρωπον, οὕτω καὶ Χαλδαῖοι καὶ Αἰγύπτιοι τὸν πατέρα τοῦ κόσμου καὶ ποιητὴν φάσκουσι σύμβολά τινα τῆς ἐαυτοῦ ἐπιότητος ταῖς ψυχαῖς ἐγκαταστρεῖραι. Οὐ γὰρ αἱ ψυχαὶ μόνον ἀπὸ τῶν πατρικῶν, φασί, σπερμῶτων, ἀλλὰ καὶ ὑπερχειμέναι πᾶσαι τάξεις ἐδιδάσθησαν. Ὅθεν καὶ παραινοῦσιν, ὡς ἐπειδήπερ οὐκ ἐκ σωμα-
 τικῶν ὑφίστηκε κρίσεων, ἀλλ' ἄνωθεν ἔρχε τὴν ὑπερξιν ἐκ Θεοῦ, καὶ συγγένειαν ἔχει πρὸς τὰς ὑπερχειμένους τάξεις, πρὸς ἐκείνας ἐπιστρέφθαι

ἄρχη, καὶ διὰ τῶν ἀναμνήσεων τῶν βαιτέρων λη-
 ξων, ἃς παρὰ τοῦ ποιητοῦ καὶ Πατρὸς ἐλά-
 βανε κατιούσα, ἐκείσε ἀξίως ἀνέρχεται. Τού-
 τοις ἀκολουθεῖν καὶ ὁ Συνεσις φησιν, ἐπὶ τῆ ψυχῆ
 σχολάσασα τοῦ θεοῦ τῶν ἀγῶν βίων καὶ πρηνέτων
 ἀισθήσεων, τὰ εἶδη, τοῦτ' ἔστι τὰς ἀναμνήσεις, ἃς
 ἄνωθεν κατιούσα δέχεται καὶ ἔχει, ταῦτα χαρίζεται
 τοῖς βιωρητικοῖς ἀνθρώποις. Ὅμιλοι γὰρ ἦδη καὶ
 ταῖς θεντέριαις καὶ ὑπερχειμέναις τάξεσι, καὶ συγγί-
 νεται αὐτῇ καὶ δύναμις τις ἐκείθεν θειοτέρη, εἰς
 ἐκείνου δηλαδὴ τοῦ κόσμου, ἣν καὶ Θεὸν ἐγκρίμιον
 λέγει.

Ὁμῶθεν. Ἀπὸ τοῦ ὁμοῦ.

Παρ. 149. Τὰ μὲν δὴ. Ἐδὴ.

Ἐἴτε φρονήσει. Φρονήσει πεπορισμένην ἀρετὴν
 φησι τὴν ἐξ ἐμπειρίας ἐγγινομένην. Ἐθεσ δ' ἐγγε-
 νομένην λέγει τὴν ἠθικὴν ἀρετὴν τὴν ἐξ ἔθους καὶ
 διδασκαλίας ἐπιγινομένην. Ὁ μὲντοι Ἀριστοτέλης
 ὡς περ ἐτυμολογῶν, ἠθικὴν καλεῖ αὐτὴν ἀπὸ τοῦ
 ἔθους. Ἐθος δὲ ἔστι ἐνέργεια, ἥθως δὲ τῆ ποίησις,
 ἢ διὰ τῆς ἐνεργείας ἐγγινομένη τῆ παθητικῆ ψυχῆ.
 τοῦτ' ἔστι τὸ τέλος καὶ τὸ ἔργον τοῦ ἔθους. Οὐδεμίαν
 γὰρ τῶν ἠθικῶν ἀρετῶν φύσει ἡμῖν ἐγγίνεσθαι. Οὐδὲν
 γὰρ τῶν φύσει ὄντων ἄλλω; ἐθίζεται ὡς τὸ πῦρ,
 ἀνωφερὲς ὄν φύσει, οὐκ ἂν ποτε ἐθισθεῖ κατὰ φέ-
 ρεσθαι, καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως.

quibusdam inimicis præstigatoribus mortuorum
 animas efficiuntibus, prævidit inter somniandum
 et illinc periculum statim evitavit. Hujus itaque
 nunc meminit in laudem diviniandi industriæ,
 quæ in somniorum interpretationes suas vires
 exserit.

Quas enim obtinet. Anima siquidem fantastica
 species continet juxta domesticam et peculiarem
 naturam, eas nimirum quas supra dixit, quia ani-
 mus species eorum quæ fiunt et eveniunt habet,
 ut mens species eorum quæ revera existunt.

Iis qui vergunt. Cum hactenus duos mundos as-
 signaverit, unum qualibet ex parte lucidum, alte-
 rum undique caliginosum, et omni ex parte fulgen-
 tem præstantiorem esse, simulque ordines qui sunt
 in ipso ac divinas potestates, quos more Chaldaico
 deos nuncupat: ex consequenti hæc etiam dicit,
 quæ certe erunt manifesta, si prius exposuerimus
 Ægyptiacas et Chaldaicas opiniones, quas idem
 observat et imitatur. Quemadmodum enim Moses
 ad similitudinem et imaginem Dei hominem factum
 dicit, ita Chaldaei necnon Ægyptii mundi parentem
 et creatorem dictitant symbola quædam et indicia
 suæ ipsius proprietatis animis lusevisse. Haud
 enim animæ tantum, ut aiant, a paternis semini-
 bus principium habent, sed etiam omnes ordines
 præcedentes exorti sunt, suamque prius originem
 habuerunt. Unde nos hortantur et commonefaci-
 unt, ut quoniam non e corporeis temperamentis
 in rerum naturam productus est, sed ex altiori
 antiquiorique origine substantiam vitamque habuit,

videlicet ex Deo, etiam cognationem et affinitatem
 C habet cum supereminentibus ordinibus. Ad illos
 ut convertatur idem homo operæ pretium est, pro-
 pter reminiscendam diviniorem sortis ac hæreditatis,
 quam a creatore atque rerum omnium parente
 descendens accepit, ut illuc rursus ascendat. Hæc
 verba e vestigio sequens Synesius ait, animam
 quiescentem et immunem a tumultu vulgariū et
 crassiorum sensuum, species, id est, recordationes,
 quas de superna cælestique regione descendens
 admittit ac tenet, easdem condouare hominibus
 qui rerum divinarum ac æternarum contemplationi
 dant operam. Jam enim commercium habet cum
 diviniorem ac supereminentibus ordinibus, atque
 illuc quædam vis et facultas diviniorem ipsi famili-
 ariter adhæret, ex illo scilicet mundo: eam porro
 D Deum mundanum vocat.

Sive intelligentia. Virtutem intelligentia seu pru-
 dentia comparatam dicit, quæ ex usu experien-
 tiæque innascitur; sed ex moribus evenientem et
 ingentiam ait moralem virtutem, quæ ex consue-
 tudine doctrinaque exoritur. Aristoteles quidem
 certe quasi veram dictionis originem discutens,
 moralem nuncupat ipsam a more. Sed ἔθος assue-
 factio efficacia est, ut ἥθος indoles seu natura,
 qualitas est, quæ propter efficaciam in animo af-
 fectibus obnoxio ingenerata est, ceu finis et opus
 assuefactionis. Nullam vero e moralibus virtuti-
 bus a natura nobis ingeneratam esse idem ait: nihil
 enim iis quæ sunt secundum naturam aliam ac di-
 versam assuefactionem induit, ut ignis natura sur-

Εἰς' ἴδωσιν. Τὴν ἠθικὴν φησι τὴν ἀπὸ διδασκάλου ἂ καὶ ἴθους.

Ἄλλω τῷ. Μὴ θπουδαίῳ ἀνθρώπῳ.

Οὐκ ἐπί. Ἄλλ' ἐπὶ μεγάλῳ καὶ ἀναγκαίῳ πράγματι.

Ἀρίστων. Ὅσπερ τῷ Βαλαάμ ποτε τῷ ἄλλοφύλῳ.

Γένος. Ἐνυκνίων.

Γενομένων. Παρελθόντων.

Ἐπει καὶ τοῦτο. Τὸ μέλλον ποτὲ εἰς ὑπαρξίν ἐλεύσεσθαι.

Υπάρξωσ. Οἱ σοφοὶ τὸν παρόντα κόσμον εἰδωλὸν φησι τοῦ αἰῶνος· ἀκολουθῶσ δὲ καὶ τὰ ἐν τούτῳ πράγματα, εἰδῶλα τῶν ἐνυπαρχόντων ἐκείνῳ· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἐξ ἀλλήλων πρὸς ἀλλήλα γινόμενα ἐκμαγεῖα, εἰδῶλα καὶ αὐτὰ ὀνομάζουσι. Πάντων δὲ τούτων εἶναι φησι δεκτικὸν ὑποκειμένον τὸν ἀέρα· οἷον ὡς ἐν ὑποδείγματι, τὸν προφορικὸν καὶ ἐναεῖθρον λόγον διαδεχόμενος· ὁ ἄηρ ἀκολούθων, καὶ τῶν αὐτῶν ἀπορρήτως, ὡσπερ κάτοπτον εἰς μυστῆς διαπορθμεύει μερίζων ἀκοᾶς, τῶν ἀρθρων ὁμοίως κατὰ τὸ ἀπαράλλακτον ἔχοντα· τὸ δ' αὐτὸ ποιεῖ καὶ πρὸς πάντα χρώματα, καὶ πρὸς πάντα ἀτμούς, καὶ πρὸς ὅσα τῶν ἐν κόσμῳ ταῖς αἰσθητικαῖς δυνάμειν ὑπόκεινται. Ταῦτα γοῦν καὶ τὰ τοιαῦτα

κάνταῦθα ὁ Συνησιος ἀπορρέοντα εἰδῶλα τῶν αἰσθητῶν ὀνομάζει, καὶ ἐκροᾶς τῶν συνθέτων. Ἄπὸ μὲν γὰρ τῆς καθ' Ἑλληνας πρώτης καὶ ἀρχεγόνου ὕλης, ἀφ' ἧς τὰ στοιχεῖα, τίς ἂν εἴη ἐκροή, μόνῃ τῇ ἐπινοίᾳ πλαττομένης; Κατανοοῦμεν δὲ τὴν αὐτῆς ἐκροὴν ἐκ τῶν κατὰ σύνθεσιν εἰδοποιημένων μερικῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων. Ταῦτα γὰρ ἀεὶ γίνονται, ἀλλοιοῦνται καὶ φθίρονται. Οὐ κατὰ μόνον δὲ τὸ τῆς ὕλης βευστὴν, ἀλλ' οἷον εἰπεῖν συναπολαύουσι καὶ ταῦτα τὰ εἶδη τοῦ πάθους τῆς φθορᾶς ταύτης, καὶ οὕτως ἀρνοῦνται, φησί, τὰ ἐν τῷ κόσμῳ πράγματα τὴν τοῦ ὄντος ἀξίαν. Ἄξια δὲ τοῦ ὄντος ἐστὶ τὰ ἀεὶ εἶναι· ταῦτα δὲ τοῦναντίον ἀεὶ οὐκ εἰσίν, οὐκ ἐφ' ἐνὸς ἴστασθαι δύνανται, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐγένοντο, τὰ δὲ γίνονται, τὰ δὲ μέλλουσιν ἔσεσθαι· τὰ γοῦν ἐκ τούτων ἀπάντων ἀπορρέοντα εἰδῶλα περινοστοῦσι καὶ διολισθαίνουσι πλανώμενα περὶ τὸν ἀέρα· προσαπερῖοντα δὲ, καὶ μονῆν τινα καὶ ἀνάπαυσιν εὐρίζκουσι· ἐν τῷ φανταστικῷ τῆς ψυχῆς, εἰδιώλῳ ὄντι καὶ αὐτῷ τῆς ψυχῆς. Νοῦ μὲν εἰδῶλον ἢ ψυχῆ· ψυχῆς δ' αὖ εἰδῶλον τὸ φανταστικὸν πνεῦμα. Ὅσα μὲν οὖν, φησὶν, εἰδῶλα ἀπορρέουσιν ἐκ τῶν γενομένων, ἐκ τῶν γινομένων, σαφῆ καὶ ἀρίθμητα ἀπόλυνται, ὅσα δ' ἐκ τῶν μελλόντων, ταῦτα δ' ἀόριστα καὶ δυσείκητα καὶ ἀνιγματοῦδη. Ὅσπερ γὰρ εἰ τίς

sum tendit, nec unquam potest assuefieri, ut deorsum feratur, et sic de aliis.

Sive moribus ingenita. Ethicem seu moralem scientiam dicit a mouitore, usu consuetudineque contingentem.

Cuiusdam alii. Minime studioso homini, neque Industrio ac virtute prædito.

Non exigua aliqua causa. Sed propter magnum æ necessarium quoddam opus.

Optimi generis. Quomodo elapsis temporibus evenit Balaam homini peregrino et alienigenæ.

Quæ fuerunt. Eorum quæ in medium prodierunt et præterita sunt.

Quandoquidem. Quod futurum aliquando et in substantiam ac naturam venturum est.

Subsistentiæ. Sapientes hunc præsentem mundum simulacrum et effigiem æternitatis esse dicunt: sequitur ergo opera quæ in eo sunt simulacra esse eorum quæ re ipsa subsistunt et in illo continentur; non solum hoc, verum etiam imagines et simulacra quæ invicem ultro citroque alia ex aliis fiunt et contingunt, idola et ipsa nominant. Horum autem omnium subjectum aerem capacem esse asserunt: veluti exempli causa, sermonem enuntiative et articulatum pronuntiatum minimeque truncatum aer excipiens, et seipsum, tanquam speculum quoddam, occulte partiens in multiplices transfert additiones, quia simili ratione affectus est cum articulorum vocisque juncturarum constantia. Istud ipsum facit etiam ad omnes colores, cunctosque vapores, et ad omnia quæ in mundo facultatibus vim sentiendi obtinentibus

subjacent. Ista igitur ac talia etiam hic Synesius effluentia idola rerum sub sensum cadentium appellat, et concretorum fluentia. Etenim primæ originisæque secundum Græcos materiæ, a qua elementa orta sunt, solo mentis conceptu creatæ atque compositæ, quidam fuerit meatus. Consideramus autem ipsius lapsum ex his quæ sunt secundum coagmentationem compositionemque rerum particularium hoc in mundo suam speciem constituentium: hæ siquidem semper nascuntur, alterantur, in aliamque naturam vertuntur et corrumpuntur. Nec vero duntaxat secundum ipsius materiæ fluxionem, verum etiam, ut ita loquar, ejusmodi species fructum simul hauriunt ejusdem affectionis et corruptionis; et ita, ait, res quæ in mundo continentur, recusant ac repellunt dignitatem ejus quod revera est, veramque habet substantiam. Entis autem dignitas est semper esse. Hæ contra species rerum non semper existunt, nec ab uno perstare possunt, sed quædam fuerunt, quædam nascuntur, quædam vero esse debent. Quocirca ex his omnibus effluentia simulacra omnia perlustrant, vagantur, et effugiunt per aerem oberrantia: sed ad aliquid applicant, huicque incumbunt, et unicam laborum relaxationem in animæ spiritu fantastico inveniunt, qui quidem est idolum ac simulacrum animæ. Mentis quidem idolum est anima, rursus animæ simulacrum spiritus est fantasticus. Quæcunque igitur, inquit, idola effluunt ex his quæ fuerunt, et ex his quæ nascuntur oriunturque perspicue ac dilucide pereunt: quæ vero futurorum sunt, ista incerta, conjectu ardua, obscura et ænigmaticis

που παρών θεάταιτο άνθος άμυγδαλής. γνοίη μὲν ἂν εὐθύς ὅτι καρπὸς άμυγδαλῆς ἐπακολουθεῖ τῷ άνθει· τὴς μέντοι ποιότητος, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ ἐλεγεῖσθαι τοῦ καρποῦ οὐκ ἂν ὠρισμένως γνοίη· οὕτω καὶ ὅσα ἐκ τῶν μελλόντων ἀπορρέουσιν εἰδῶλα, προεπαγγέλλουσι μὲν ὅτι ἔσται τότε τι· οὐ μέντοι ὡς ἐπὶ τὸ κλειστόν τὴν τοῦ πράγματος ποιότητα σαφῆς.

Εἰδῶλα. Ἡ ὡς χαρακτηῖρες καὶ ἐκμαγεία καὶ τύποι.

Ἐποστάσεις. Ὀυσίας.

Τῆς ὕλης. Ἡ ὡς ἐκ τῶν συνθέτων γίνεσθαι· ἐκ τοῦ ἀπορρεῖν ἐπολήσε τὴν ἐκροήν.

Αἰρεῖ. Ἡ ὡς κρατεῖ καὶ δίδεται.

Ἐξοχετεύεσθαι. Ἐκρεῖν ἐκ τῶν συνθέτων κατὰ τὴν ὕλην, καὶ τὸ εἶδος, ἄπερ ἀμφω τρεπτά.

Τοῦ ὄντος. Τοῦ κυρίως ὄντος.

Τὰ γινόμενα. Τὰ τρεπτά.

Τούτων. Ἐκ.

Διολισθαίνοντα. Ἀστοχοῦντα.

Τῆ τε ὁμοεισία. Τύποι· γὰρ ὄντων καὶ σκια, οὐ μὴν ὄντα.

Ἐκ τῶν ὄντων. Τῶν κυρίως ὄντων.

Ἐπιγινώσκεσθαι. Ὡς ἀλλότρια τῆς φύσεως ἐκείνων.

Τοῖς ψυχικοῖς. Τοῖς φανταστικοῖς.

Εἰδῶλοισι. Ἡ καὶ πρόσθεν ἔφη.

velamentis oblecta sunt. Quemadmodum enim si quis viator præteriens amygdali florem conspexerit, novit continuo quia fructus amygdali florem subsequitur: qualitatem certe, magnitudinem et frugum perfectionem opportunitatemque haud definite novit. Hæc in modum quæcunque simulacra e rebus futuris hærent, prænuntiant quidem quidpiam eventurum, non tamen ut plurimum aperte rei qualitatem.

Imagines. Ut sunt characteres, simulacra et typi.

Hypostasi. E sua essentia et natura.

Materia. Hoc est, ex compositis fieri. Eo quod decidit ac dilabitur, lapsum facit.

Convinci. Quasi superior evadit, et admittit.

Transferri. Effuere ex compositis, quantum ad materiam et speciem, quæ quidem ambo fragilia sunt et caduca.

Ejus quod est. Rei quæ proprie est in rerum natura.

Quæ eveniunt. Quæ sunt interitui obnoxia, fragilia, mutabilia.

Effugientes. A scopo aberrantes.

Et incertitudine substantiæ. Cum sint typi ac formæ eorum quæ sunt in rerum natura et umbræ, non tamen existunt.

Eorum quæ sunt. Quæ reipsa et per se existunt.

Agnoscantur. Tanquam alienæ et abhorrentes ab illorum natura.

In animales. In spiritus imaginationis.

In natura. Humana.

Atqui at his quæ. Quemadmodum domus, quæ

τὴν φύσιν. Τὴν ἀνθρωπίνην.

Ἐκ τῶν ὄντων. Ὡς περ ἡ ἡδὴ γινόμενη οἰκία οὐκ ἔστιν ὄν. Οὐδὲ γὰρ εἰς τελείαν ἤλθεν ὑπαρξιν· οὕτως εἰκάξει ἐκταῦθα καὶ ὁ Συνέσιος, καὶ διεξέρχεται ἔφησιν. Ὅσον τὸν ἀνθρώπον θελαθὴ μέχρις ἂν ζῆ, γινόμενον πρᾶγμα λογίζεται· ἔστιν δὲ τελευταῖον, τότε λογίζεται αὐτὸν ἀπρητισμένον ὄν ἐνεργεία ἡδὴ, ὡς παυσάμενον τοῦ γίνεσθαι, καὶ τέλος λαβόντα τοῦ δυνάμει ὄντος πρότερον.

Ἐμβια. Ζῶντα.

Ἀταλοῦς. Ἀτελὲς γὰρ τὸ μέλλον, διὰ τὸ μήπω εἰς γενεσὶν ἔλθειν.

Ραθ. 150. Ἐξάλλόμενα. Ἀπὸ μεταφορᾶς τῶν ἀνθῶν δὲ πρὸ τῶν καρπῶν ἐξάλλονται.

Ἀπ' αὐτοῦ. Γρ. ἐπ' αὐτοῦ.

Ἄλλ' ἡδὴ. Ἐνεῦθεν ἀρχεται διδάσκειν πῶς δεῖ προπαρασκευάζειν ἑαυτοῦ εἰς ὀποδοχὴν τῆς τέχνης τῆς δι' ὀνειρώτων μαντικῆς.

Τὸ πνεῦμα. Τὸ φανταστικόν.

Προφή δέ. Διδάσκει πῶς δεῖ τρέφειν καὶ αἰεεῖν τὴν τέχνην τῆς καθ' ὕπνον μαντικῆς. Λέγει δ' ὅτι: διὰ φιλοσοφίας, ἤτοι μελέτης θανάτου, καὶ διὰ μετρίας διαίτης. Ταῦτα γὰρ ἔστι χαλινὸς τῶν παθῶν καὶ ἀκίνησις τις. Ἡ δὲ ἀσωφρόνιστος καὶ ἀκόλαστος διαίτα κλύδωνα, φησὶ, καὶ ζάλην ἐμπροσθεῖ τῷ ἐσχάτῳ σώματι, ὅπερ καὶ οὗτος ἀκολουθῶν τῷ Πλάτῳ ὀστρεῶδες ἔφη περίδημα· τὰ δ' αὖ σώμα κατὰ

jamjam exoritur et emergit, non est ens: neque enim in perfectam suisque omnibus partibus absolutam naturam venit: ita hic etiam comparat Synesius et recenset ea quæ dicit. Exempli causa, haud dubie hominem quandiu vivit, ut rem consistentem considerat: sed posteaquam mortem cum vita committat, tunc illum perpendit consummatum, et jam est ens vi occulta, veluti cesset ac desistat ab essentia, et consummationem sumat ejus quod prius potentia erat.

Vivaciores. Viventes, superstites.

Natura imperfectæ. Imperfectum est enim id quod futurum est, propterea quod nondum in originem venit.

Exsiliencia. A floribus deprompta est hæc metaphora, qui ante fructus exsiliunt et erumpunt.

Inde proficiuntur. Ab eo spiritu fantastico.

Sed jam aliquid de arte dicendum. Hinc exorditur docere, quo pacto nosmetipsos præparare oporteat ad susceptionem artis divinandi, quæ fit per somnia.

Spiritum. Fantasticum.

Pactus. Docet qua methodo operæ pretium est enutrire et angere artem divinationis somniorum. Assertit autem id fieri debere per philosophiam, quippe quæ mortis meditatio est, et per molestum et frugale vitæ institutum. Ista enim sunt veluti frena affectuum et appetituum, atque immobilitas quædam. At incomposita, protërva et libidinosa vivendi ratio, fluctuationem, ait, ac tempestatem in extremo corpore ingenerat. Quod quidem ille

δαδοχὴν κινεῖ τὰς αἰσθητικὰς δυνάμεις· αἱ δ' αἰσθη-
τικαὶ δυνάμεις παραπέμπουσι τὸν κλόνον μέχρι τῆς
φαντασίας· ὡσπερ ὅταν τις ὕδωρ ἢ ἀέρα κινήσῃ,
καὶ τὸ κεινημένον αὐ ἕτερον κινήσῃ· κακάϊνο ἕτε-
ρον, καὶ κατὰ διαδοχὴν τοῦτο γίνηται μέχρι κολλοῦ.
Ὅρα δὲ πῶς πρῶτον σῶμα προσηγήρευσε τὴν φαν-
τασίαν· πρῶτον, διὰ τὸ ἔσχατον καὶ ὀστρεῶδες
περίβλημα· σῶμα δὲ διὰ τὸ παχύτερον καὶ ὀλικώτε-
ρον εἶναι τῆς ψυχῆς.

Τροφή δέ. Ἀνατροφή.

Ἐφ' ὧν. Παθῶν.

Τὸ πνεῦμα. Τὸ φανταστικόν.

Διὰ μετρίας. Διὰ τὴν φιλοσοφίας καὶ ἀπλῆς διαι-
τησις.

Τὸ ἔσχατον. Τὸ σάρκινον· ὃ καὶ ὀστρεῶδες ἐστὶ
περίβλημα.

Τοῦ πρώτου. Τοῦ φανταστικοῦ. Καὶ ἀνωτέρω γὰρ
πρῶτον ψυχῆς· σῶμα ὠνόμασε τὸ φανταστικόν.

Διαπονήτων. Διαπόντιος· πλεῖ τις αὐτοῦ ἐν τῷ
πόντῳ.

Σημιλιτροῦται. Σημιοῦνται.

Ἰῶν αὐτῶν. Ἰῶν ὁμοίων· πολλάκις ἐτύχομεν πραγ-
μάτων.

Δυσσημελας. Χειμῶνας, ὑετούς, κεραυνούς.

Περίεχοτος. Ἄερος.

Ἄλωος. Τρεῖς, ἢ δύο, ἢ μίαν.

Ἄλωος. Τοὺς ἔλωνος δίεχον φαινόμενους κύκλους
ἐφησὶ περὶ τὴν σελήνην.

Τῇ μὲν ἰῆ. Ὁ Ἄρατος ἐν τοῖς *Φαινομένοις* ἄλλα

Platonem imitatus, involucrem ostrei instar nuncupavit. Hoc rursus corpus per vicissitudinem movet sensitivas facultates, quæ violentiam usque ad imaginationem transmittunt: ut quando quispiam aquam et aerem turbat et commovet, et rursus quod turbatum est aliud commoverit; et illud aliud, atque servata serie istud diu vicissim fiat. Vide autem quo pacto primum corpus fantasiam seu imaginatricem animæ facultatem nominavit primum corpus. Primum, propter extremum et concharium integumentum; corpus vero, eo quod crassius corpulentiusque sit, et propius ad materiæ naturam accedat.

Pastus. Educatio.

Et per moderatum victum. Philosophiæ, necnon ingenue simplicisque vitæ beneficio.

Cum corpore extremo. Carnali et belluino, quod concharium vocavit operimentam.

Ecce qui mare permeant. Maritimus dicitur qui in ponto vel mari navigat.

Sunt enim ipsa veluti præcii præcursores eorum et similia similia. Similia facta nobis plerumque sortito adveniunt.

Repentinas pluvias. Hiemes, procellas, imbres, fulmina.

Circulos. Tres, vel duos, vel unum.

Sidereos circulos. De circulis instar arcæ circa lunam apparentibus verba facit.

Ex uno quidem. Aratus in libro qui inscribitur

τε πολλά διέξεισι περὶ τῆς σελήνης, καὶ δὴ καὶ τάδε φησὶν ἀνωθεν ποθεν ἀρξάμενος·

Εἰ δὲ κέ μιν περὶ πᾶσαν ἄλωα κυκλώσονται,

ἢ τρεῖς, ἢ δύο περικυλιόμενοι, ἢ μ' ὀλη.

Τῇ μὲν ἰῆ ἀνέμοιο γαλιηναίης τε δοκεῦσιν·

Ῥηττυμένῃ ἀνέμοιο· μαραινομένῃ δὲ γαλιηναίης,

[καὶ τὰ ἐξῆς.

Ἔστι δὲ τὸ λεγόμενον τοιοῦτον· Ἐάν μία γένηται ἄλωη, εὐδὴαν προσδόξα, διαλύεται γὰρ κατ' ὀλίγον ἢ κύκλωσις· εἰ δὲ ῥήγνυται, ἀνεμον προσδόξα ἐξ ἐκλείνου τοῦ μέρους, ὅθεν τὴν ῥῆξιν λαμβάνει· εἰ δὲ δύο ἄλωα γίνονται, χειμῶνα προσδόξα, καὶ ἔτι μελί-
ζονα, ἔαν τρεῖς.

Ραβ. 151. Ἐῆ μὲν ἰῆ. Τῇ μὲν μίῃ.

Ὁ λόγος. Τῆς ἐπιστήμης.

Τὸ σῶμα. Τὸ σάρκινον.

Τὸ ἔσχατον. Ἀνωτέρω πολλάκις τὸ φανταστικόν πνεῦμα ὁ Συνέσιος πρῶτον σῶμα ψυχῆς ὠνόμασε, καὶ ἀκήρατον σῶμα, καὶ θεσπέσιον· ἔσχατον δὲ σῶμα καὶ ὀστρεῶδες περίβλημα, τὴν σάρκα μετὰ τῶν νεύρων καὶ ὀστέων καὶ τῶν συντρόφων· ὃ δὴ καὶ σύνοδόν φησι τῶν καθωμιλημένων στοιχείων, τοῦτ' ἔστι τῶν παρὰ πᾶσιν οὕτως ὀνομαζομένων· εἰσὶ δὲ τὸ τε θερμὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν. Φησὶν οὖν ὅτι οὐχ οὕτως ἔστι δυνατόν ἐπὶ τοῦ φανταστικοῦ πνεύματος, ὡσπερ ἔστι περὶ τοῦ σαρκίνου τοῦτου καὶ ἔσχατου σώματος τῆς ψυχῆς καθόλου τέχνην παραδοῦναι, καὶ ἓνα κανόνα τῶν παντοίων καὶ παντοδαπῶς φαινόμενων ὀνείρων. Τὸ μὲν γὰρ σῶμα ἢ ὑπὸ φύξεως ἢ ὑπὸ θερμῆς τρεπόμενον πά-

Φαινόμενα, de his quæ in cælo conspiciuntur et apparent, multa alia de luna commemorat, atque etiam ab antiquiori superiorique principio exorsus:

Una, duplex, triplex, si cinxerit arca lunam,

Unica ventorum præægia, signa sereni

Et feret; abruptos subito præannuntiat Euros

Marcescens tenxi sensim caligine, et æthra

Digestus patula, docet undis adfore pacem.

Hujus loci sensus hic est; Si una fiat arca, serenitatem exspecta, densitas enim exiguo momento dilabitur. Quod si erumpat, ventum præstolare ex illa parte, unde fracturam sumit: sin autem due fuerint arcæ, hiemem ac tempestatem sperato, et adhuc majorem si sunt tres.

Infimum. Synesius multoties supra spiritum fantasticum primum animæ corpus nominavit, et corpus lutemeratum ac divinum: infimum veru corpus concharium integumentum, carnem cum nervis et ossibus reliquisque corporis partibus, quæ simul aluntur. Quod certe etiam elementorum familiaritate conjunctorum congressum vocat, hoc est, eorum quæ ab omnibus ita nominantur: sunt autem calidum, frigidum, siccum et humidum. At igitur non ita fieri posse de spiritu fantastico, quemadmodum licet de hoc carnali et infimo corpore animæ generatim artem tradere, atque unam regulam universorum, et quibuslibet modis apparentium somniorum. Corpus siquidem vel a frigore, vel calore incitatum frequenter ita afficitur. At spiritus fantasticus infinitas habet differentias

σχει ὡς ἐπιτετατιστον· τὸ δὲ φανταστικὸν πνεῦμα ἄμυρλας ἔχει τὰς διαφορὰς καὶ τὰς ἀλλοιώσεις, περὶ ὧν οὐκ ὀλίγα καὶ ἡμεῖς ἀνωτέρω εἰρήκαμεν. Τὸ μὲν γὰρ παχυνθὲν ὁμοιοῦται τῇ φύσει τῆς γῆς· τὸ δὲ τῷ ὕδατι· τὸ δὲ τῷ περιστερίῳ ἀέρι· τὸ δὲ τῇ λεπτότητα· τὸ δὲ τῷ ὑπερσφιγῶ ἀέρι· τὸ δὲ τῇ τοῦ στοιχειακοῦ πυρὸς σφαίρᾳ· τὸ δὲ τῇ αἰθερούδει. Καὶ τὸ μὲν τῇ σφαίρᾳ· τὸ δὲ τῇ ἡλιακῇ, καὶ ἐξῆς ὁμοίως ἄλλο ἄλλῃ, καὶ ἕτερον ἑτέρῳ, ὡς ἕκαστον ἔχει πάχους ἢ λεπτότητος, ἢ κουφότητος, κατὰ τὸ ἀνάλογον.

Σῶμα ἑσχατον. Ἦπερ ἑσχατὴ σύνοδος ἐστὶ τῶν στοιχείων.

Ἡ σύνθετος. Οὐκ οὕτως ἐπὶ τοῦ φανταστικοῦ.

Καὶ λόγον. Τεχνικὸν ἱατρικὸν τῶν ἀνεπιγινωμέων ἀνθρώπων.

Ὡς γὰρ ἐπὶ τῷ. Μεσομβόλημα τοῦτο μέχρι τοῦ οὐχ' οὕτως ὑπὸ θέρμης καὶ ψύξεως.

Ὁμοιοῦσιν. Σώμασι.

Τὸ παρὰ φύσιν. Ἐξω τῆς συνηθείας.

Οὐ λανθάνει. Συμβαίνει γὰρ ποτὲ γίνοι καὶ καινέρον ἀσθένειά τι ἀσύνθετος.

Γνώμονι. Κανόνι.

Ἄλλο ἄλλου. Φανταστικὸν φανταστικοῦ.

Τῷ πλείονι. Διὰ τοῦ.

Φυράματος. Τοῦ πάχους.

Ἐνίξαστο Τιμαίος. Φησὶν ἐν *Τιμαίῳ* ὁ Πλάτων, *οἷοι δ' ἐσοτήσας τὸ πᾶν διαίλε ψυχὰς ἰσαριθμοῦς τοῖς ἀστεροῖς, θραυμέ τε ἐκάστην πρὸς ἕκαστον,*

ac transmutationes, alterationesque, de quibus non pauca supra diximus : hic quidem qui spissus et crassus est assimilatur naturæ terræ, ille vero aquæ, alius aeri terræ propinquiori quantum ad tenuitatem : alius autem aeri super nebulas collocato. Ille porro elementalis ignis circulo, alius æthereo : et alius quidem sphaeræ solari, ac deinceps similiter alius alii ; et alter alteri, prout unusquisque animatus et affectus est ad crassitudinem, tenuitatem aut lenitatem, juxta congruam mensuram

Corpus infimum. Quæ quidem elementorum est congressio ac societas.

Congressio. Non ita se res habet de spiritu fantastico.

Et rationem. Solertem artis medendi peritiam hominum qui nondum procreati sunt, nec adhuc vitales auras carpunt.

Nam plerumque. Et istud interjectum usque ad ista : non ita calore et frigore.

Ultra naturam. Extra consuetudinem.

Non occulto corripitur morbo. Quibusdam enim aliquoties contingit imbecillitas recentior et insueta.

Gnomonem. Hanc regulam adhibemus.

Alius ab alio. Fantasticus a fantastico.

Coagmentatæ materiæ. Crassitudinis, spissitatis materia.

Enigmatice innuit Timæus. Ait in *Timæo* Plato : *Qui hanc universitatem constabilivit, totidem astris animas divisit, et singulas singulis distribuit, ac vel-*

καὶ ἐμβιβάσας ὡς εἰς ὄχημα τὴν τοῦ παντός φῶσιν ἔδειξε· νόμους τε τοῖς εἰμαρμένους εἶπεν αὐταῖς, οἷοι γένεσις πρώτη μὲν ἔσοιτο τεταγμένη μία πᾶσιν, ἵνα μὴ τις ἐλαττοῖτο, καὶ τὰ ἐξῆς.

Αὐτῷ μὲν. Τῷ Πνεύματι.

ΡΑΓ. 152. Τῷ ζῶν. Τῷ ἀνθρώπῳ.

Καὶ αὐτῷ. Τῷ Πνεύματι.

Ἐφ' αὐτοῦ. Ἐπὶ οἰκείας προαιρέσεως.

Οὐδὲν γάρ. Οὐδὲ γὰρ ἕτερον οὕτως εὐκίνητον ὡς πνεῦμα.

Εὐερέπελον. Εὐκίνητον.

Ἄνομοις. Πνεύμασι.

Ταυτά. Ὅμοια.

Τῶν αὐτῶν. Εἰδώλων.

Πῶς δ' ἂν γένοιτο. Πολύτροπός ἐστι, φησὶν, ὁ ἔμποδισμὸς καὶ ἡ ἀποτυχία τῆς ἀκριβοῦς εἰκόνης τῶν πραγμάτων ἐν τῷ φανταστικῷ. Καὶ γὰρ καὶ ἡ διάφορος ἐν τοῖς σώμασι κρῆσις διάφορα δεικνυσὶ καὶ τὰ φαινόμενα· καὶ ἡ διάφορος διαγωγὴ, καὶ διατριβή, καὶ ἡ διάφορος τροφή, καὶ ἡ διάφορος ὥρα, καὶ ἡ διάφορος κίνησις τῶν εἰκονιζομένων. Καὶ γὰρ καὶ τὸ διαφανὲς, φησὶν, ὕδωρ ἐναργέστερα δείξει τῶν φαινομένων τὰ εἶδωλα, ἢ τὸ κεχρωσμένον καὶ τεθλωμένον· καὶ αὐτὸ τεθλωμένον κατὰ τὰς διαφορὰς τῶν χρωμάτων καὶ τῆς θλώσεως διάφορα δείξει τὰ εἶδωλα· καὶ αὐ τοῦ αὐτοῦ μινοντος ὕδατος, ἡ διάφορος κίνησις, διαφορὰν καὶ αὐτὴ ποιήσει τῶν φαινομένων εἰδώλων. Ἡ γὰρ οὐδ' ὄλως ἂν φανείη εἶδωλον, ἢ διάστροφον καὶ μόλις. Ἡ γὰρ τοιούδε

uti in currum inducens universi naturam demonstravit, ipsisque leges fatales narravit : fore quidem ut unica prima origo omnibus imponatur, statuaturque ne aliqua detrimentum percipiat ; et quæ sequuntur.

Ei quidem. Spiritui.

A seipso. A domestico et familiari instituto.

Nihil enim. Neque enim quidquam aliud tam turbicum, prociac et ad motum tam proclive quam spiritus ille fantasticus.

Ita versatile. Tam motui et perturbationi obnoxium.

Ab iisdem. Spectris et imaginibus.

Sed quonam modo evenire potest. Obstacleum, inquit, multiplex est, et error accurate imaginis in rebus quæ imaginatione continentur. Etenim diversum in corporibus humanis temperamentum distincta quoque ostendit ea quæ apparent, necnon diversum vitæ institutum, et studium, atque differens educatio, dissidens est etiam ætatis vigor, varia est item commotio rerum quæ imaginatione comprehenduntur et effinguntur. Nam aqua liquida, inquit, evidentiora rerum apparentium demonstrat simulacra, quam aliquo colore imbuta turbataque ; et ipsa turbida juxta varietatem colorum et inquinamenti, varias ostendit imagines. Et rursus eadem aqua manente, ipsa quoque diversa commotio differentiam efficiet apparentium idolorum. Aut enim non omnino spectrum apparebit, aut vix tandem præposterum. Nam ejusmodi commotio

κίνησις ἐκκρύβει τὴν εὐθυνοειριαν. Διὰ τοῦτο, φησί, A
 δυσχερές ἐστιν ἐν τοῖς οὕτω πολυτρόποις ἀνομοίοις
 ὁμοιον ἐμφανισθῆναι εἰδῶλον, δυσχερές δ' ἐστὶ καὶ
 ἐμπαράδοξον αὐτὸν.

Διαφανές. Ἀθόλωτον.

Τὸ μένον. Μὴ κινουμένον.

Διατεθῆναι. Τυπωθῆναι εἰδωλοποιηθῆναι.

Καὶ ὁ θόλος. Ὁ τεθολωμένος, ἢ μᾶλλον ἢ θόλω-
 σις. Ἄλλη γὰρ ἡ θόλωσις τοῦ λευκοῦ, καὶ ἄλλοια
 τοῦ δοκοῦντος μέλανος, καὶ ἄλλοια τοῦ δοκοῦντος
 ἐρυθροῦ.

Ἐν ἄλλῳ. Ὑδατι.

Ἐν σχηματισμοῖς. Τοῦ ὕδατος ἢ ἐλικουιδέσιν ἢ
 εὐθυπορικῶς.

Ἐτε' οὐν. Ἐοικειν ἐντυχεῖν καὶ τοῖς τούτων περὶ
 φανταστικῆς καὶ περὶ μαντικῆς ὁ Συνέσιος. B

Μελάμπους. Ὁ Μελάμπους Αἰγύπτιος ἦν ἱερο-
 γραμματεὺς, καὶ ἱεροφάντης, καὶ μάντις ἄριστος.
 Οὗτος ἐξέδωκεν, ὡς φασί, καὶ τὰ ἐν Αἰγύπτῳ ἱερὰ
 τοῖς Ἕλλησιν, ὡς μιμήσασθαι καὶ ἐπιτηδεῦσαι καὶ
 αὐτοῦς ἐξ ἐκείνου ταῦτα ἢ δὲ Φημονόη προφήτις
 ἦν τοῦ Ἀπόλλωνος, ἐξαμέτροις χρωμένη χρῆσμοῖς.

Ἀξιόσαι. Δογματίσαι.

Πυθόμεθα. Ἐρωτήσωμεν.

Ἐξ ἀνομοίων. Εἰσὶ γὰρ καὶ ἐξ ὕλων κάτοπτρα
 καὶ ἐξ οὐδῆρου καὶ ἐξ ἄλλης ὕλης.

Περὶ τοῦ πνεύματος. Ἡ ὡς οὐ περὶ διαφορᾶς
 πνεύματος εἰρήσασιν, ἀλλ' ὡς μίᾶς φύσεως ὃν ἅπαν

concessit somniorum rectitudinem et veritatem. C
 Propterea, inquit, arduum est in tam variis discre-
 pantibusque rebus, simile spectrum commonstrari,
 arduum præterea regulam tradere.

In statu permanens. Non commota.

Disponebatur. Informetur, et effigies suscipiat.

Grassitudo. Inquinata et turbida, vel potius in-
 quinentum. Aliud est enim inquinamentum
 albi, aliud ejus quod nigrum videtur, aliud deni-
 que ejus quod puniceum apparet.

In alio. Aqua.

Motus in plurimis figuris. Aquæ, aut tortuosus,
 aut recto tramite directis.

Sive. Videtur consuetudinem et colloquium ha-
 buisse cum quibusdam horum artificum de imagi-
 natione ac divinandi arte Synesius

Melampus. Hic Melampus Ægyptius erat rerum
 sacrarum et apud eos augurarum scriptor, ac cæ-
 remoniarum antistes, necnon augurio clarissimus.
 Is, ut aiunt, Græcis tradidit Ægyptiorum sacra, ut
 ea imitarentur, et ipsi ab illo informati iidem
 operam darent. Sed Phemonos vates erat Apollinis
 in edendis oraculis versibus hexametris utens.

Censerebit. Dogmata tradet, præcepta dabit.

Ex dispari materia. Sunt enim ex vitro specula,
 et ex chalybe, et aliâ materia.

Circa spiritum. Vel de varietate spiritus non
 locuti sunt, sed quasi universum sit unius naturæ;
 faciōficium enim esse in rebus affirmarunt, quod sit
 faciōficium in imaginandi facultate.

Esse regulam. Magistram futura.

εἶναι μαντικὸν τοῦ μέλλοντος ἀπέφηναντο, ὅτι μαν-
 τικὸν ἐστὶ τῷ πνεύματι.

Εἶναι κανόνα. Δόσκαλον τοῦ μέλλοντος.

Καὶ γνάμια. Ὅδηγὸν ὁρθόν.

Διαφερόντων ἐμφέρειαν. Πολλοὶ γὰρ, ὅσα γάλα-
 κτος πιόντες, ὕπαρ γαλήνην ἔσχοντο ἐπικαιμένων
 θερμῶν πάντες ὁμοίως, καὶ περὶ διάφοροι ὄντες ὀ-
 νου δ' αὖ πιόντες, ἐλυπήθησαν ὁμοίως διάφοροι ὄντες,
 καὶ μυρία ἕτερα. Οὐ μὴν ἐν ἅπασιν τοῦτο καὶ αἶψι,
 ἀλλ' ἐν ἄλλοις καὶ ἄλλοις ἄλλως καὶ ἄλλως.

Ἐμφέρειαν. Ὁμοιότητα.

Ἄσαφές. Οἰθαθεν.

Διασπώμενον. Εἰς ἄλλα ἀντ' ἄλλων.

Τὸ τοῦ προελθοῦ. Τὸ μετὰ δύο ἐξαιτούς ὑποθε-
 τῶν γενησόμενον πρᾶγμα, εἰ φανεῖται σήμερον ἐν τῷ
 φανταστικῷ, προεξέθερε τῆς οικείας τάξεως, καὶ γέ-
 γονε προκλιθέντα μὴ πω παρόντος πράγματος,
 καὶ φύσεως ἀτελοῦς ἐξάνθημα.

Ἐτε δὲ χαλεπ. Ἐτε δὲ, φησί, χαλεπώτερόν ἐστιν
 εἶναι καὶ συναγαγεῖν κοινὴν μέθοδον ἐν ἐκάστῳ ἀν-
 θρώπων τρόπῳ. Ἰδιοτροπίαν γὰρ τινα γνώμης καὶ
 γνώσεως ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων ἔχει. Διὸ καὶ τὰ
 φαντάσματα δεικνύται διαφόρως ἐκάστοις, καὶ ἄλλα
 ἄλλοις γίνονται δηλωτικὰ, καὶ οὐ ταυτὰ τῶν αὐτῶν
 ἅπασιν. Χαλεπὸν οὖν ἐστὶ συναγαγεῖν καὶ νοῆσαι τὸ
 ἐν ἐκάστῳ διαφόρως γινόμενον φάντασμα, καὶ παρα-
 πλήσιον ἀποφῆσασθαι κοινῷ φαντάσματι, τοῦτ' ἐστὶ
 τοῖς ἄλλοις ὁμοιον, καὶ κοινὴν καὶ μίαν δοῦναι τοῦ-

Per omnia discrepantia similitudinem. Complu-
 ribus enim inter somniantium lac bibentibus, inter
 vigilandum imminentium tumultuum serenitatem
 ac tranquillitatem omnes pariter habuere, quam-
 vis inter se dissentientes essent. Rursum vino
 epoto molestiam perceperunt, simili ratione inter
 se discrepantes, et infinita alia, non tamen in om-
 nibus istud semper fit, sed in aliis atque aliis aliter
 atque secus.

Si dissipetur. In alia aliorum loco.

Prius exsistentis. Supponenda res est duobus per-
 actis annis. eventura, si hodie in imaginatione
 apparuerit, prius aufugit ex ordine domestico et
 peculiari, sitque provalutio rei nondum præsentis,
 ac naturæ imperfectæ efflorescens germen.

Difficilius est. Præterea vero, ait, magis arduum
 est assequi et colligere communem methodum in
 singulis hominum moribus. Nam hominum unus-
 quisque peculiarem quendam consuetudinis habi-
 tum, quoad consilium, voluntatem et cognitionem,
 habet: idcirco vario modo phantasmata singulis
 demonstrantur, et alia aliis aliorum sunt significa-
 tiva, nec ipsa ipsorum omnibus: res est igitur
 plena laboris visa phantasmata colligere, et nosse
 quæ singulis hominibus distincte eveniunt, et com-
 muni spectro compar atque æquale exprimere, hoc
 est, aliis simile, necnon communem unicuique
 omnibus particulatim hominibus horum dare do-
 ctrinam, quemadmodum fortassis sigillatim et se-
 paratim animantibus communis animalis rationem
 ac definitionem assignamus, quod sit substantia

των διδασκαλίαν ἔπαισι τοῖς κατὰ μέρος ἀνθρώποις, ἅ ὡς περ ἀποδιδάμεν ἰσως τοῖς κατὰ μέρος καὶ καθ' ἕκαστα ζώοις τὸν λόγον τοῦ κοινοῦ ζώου, ὅτι οὐσία ἐμφυχὸς αἰσθητικὴ· ὅτι δὲ κατὰ τὴν ἐκάστου γνώμην καὶ γνῶσιν καὶ διδάσκειν, ἵσται δ' ὅτι καὶ καθ' ἕν ἕκαστος μερίζεται τέχνην, αἱ ὅσες τε καὶ ἄσπερ δεικνύνται προγνώσεις, ἄλλοι ἐντεῦθεν. Τῷ γὰρ τῶν Ἀσσυρίων βασιλεὶ Ναβουχοδονόσορ, ἄτα φιλοπόνως ἀσχολουμένη περὶ χρημάτων παντοῦν ἐρέσεις καὶ κτήσεις, εἰδείξεν ὁ θεὸς τὸ μέλλον δι' εἰκόνας ἐκ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου κατασκευασμένης καὶ συνήθους αὐτῷ ὕλης. Ἔτι δὲ τοῖς μάγοις, ἄτα περὶ ἀστέρων καὶ τῶν τοῦτων κινήσεις καὶ στάσεις ἰνδιατρίβουσιν, εἰδείξε τὸ μυστήριον τῆς ἐνσάρκου οικονομίας δι' ἀστέρων· καὶ αὐτῷ Ἀβραάμ μύλλοντι πρὸς Αἴγυπτον ἀπαρῆν εἰδείξε τὰ μέλλοντα τοῦτω συμβήσεσθαι διὰ τῆς συνήθους αὐτῷ τέχνης· αὐτῇ δ' ἦν ἡ Χαλδαϊκὴ γενεθλιαλογία, καὶ πρόγνωσης ἔντομος. Ἄδεις μοι γὰρ, φησὶν αὐτῷ ὁ θεὸς, δάμαλιν τριετιζουσας καὶ αἰγὰς τριετιζουσας, καὶ διχοτόμησον, καὶ τὰ διχοτομήματα ὅς ἀντιπρόσωπον· ὅ δὴ καὶ ποιήσας πρόγνω, ὅτι κάρουκον ἴσται τὸ σπέρμα αὐτοῦ ἐν γῆ οὐκ ἰδίῃ, καὶ δουλεύσει ἔτη τετρακόσια, καὶ τὰ ἐξῆς.

Φαντάσματα. Γράφεται καὶ φάντασμα· τι ἐν τισὶ βιβλίοις, ἐν τισὶ δὲ φαντάσματι. Ἔδει γὰρ ἀμφότερα κείσθαι. Διὰ δὲ τὸ φορτικὸν τῆς φράσεως καίεται ἐν ἐξ ἀμφοῖν, ὅσον ἂν βοῦλοῦτο τις· λαμβάνει δὲ τὸν ὄμιλον ἐξωθεν ἑλληπτικῶς καὶ τὸ ἕτερον.

animata vi sentiendi prædita. Quod porro juxta uniuscujusque voluntatem, cognitionem, considerationem ac dispositionem, interdum vero juxta eam artem, cujus unusquisque sit particeps vigilando dormiendoque demonstrantur præcognitiones, hinc patet. Nam Assyriorum regi Nabuchodonosor nimirum strenue et alacriter occupato circa variarum pecuniarum inventionem ac possessionem, ostendit Deus futurum per simulacrum auro argentoque exornatum et instructum, et ex illa materia confectum, quæ eidem familiaris erat. Magis præterea toto animo et studio omni in astraeorumque motus et collocationes incumbentibus, per stellam incarnatæ divinæ providentiæ mysterium demonstravit. Et ipsi Abraham in Ægyptum profecturo res futuras indicavit, quæ ipsi eventuræ erant, per artem sibi familiarem et assuetam: ea autem erat Chaldaica divinatio ex hominum nativitate desumpta, et præscientia ex sectione fibrarum hostiarum. *Juvenam enim, dicit illi Deus, triennem, et capram trimam mihi sumito, ac duas in partes dividito, et partes bifariam dividas in anteconspectum ponito.* Quod sane ubi fecisset, præscivit semen suum peregrinum et accolam fore in terra aliena, et servitutis jugo detentum iri annos quadringentos: et quæ sequuntur.

Phantasmatū. Scribitur etiam, *phantasma quoddam*, in quibusdam libris, in aliis vero, *phantasmatū*: oportuit enim utriusque poni, sed propter

Παρακλήσιον. Ὅμοιον φάντασμα.

Ἔξις. Ἀπὸ συνήθους γνῶσις.

Ἄ καὶ. Ἐνύπνια.

Ραβ. 153. *Σοφὸν δ' ἄν.* Καὶ ἀλλοτρόπως σοφὸν ἂν εἶη.

Καινόν. Τὸ καινότερον.

Ἀγροικεῖται. Μωρῶς διαταθεῖη.

Ἐφημερίσι. Ἄλλον ἐντεῦθεν, ὅτι καὶ ὁ Συνέσιος οὗτος; Ἐγραψε βιβλίον ὄνειρους περιέχον ἑαυτοῦ, καὶ δεξ ἐπικολούθησε τοῖς τοιοῦτοις ὄνειροις αὐτοῦ. Ταῦτα γὰρ καλεῖ ἐπινυκτίδας, τοῦτ' ἔστι παρατημιώσεις τῶν ἐν νυκτὶ γινομένων ὄνειρων, καὶ τῶν τοιοῦτων ἐπακολούθησάντων καὶ ἐπισυμβάντων πραγμάτων.

Ἐν ἐκατέρῃ. Ἡμεριῇ καὶ νυκτεριῇ.

Τῆς μήσης. Τῆς μήτε πρὸς τὸ βέλτιον, μήτε πρὸς τὸ χεῖρον.

Ἰγ' ἦς. Παρατηρήσεως.

Ἐρηγοροῦσα τε. Ὅσπερ καὶ Ἀριστείδης ὁ ῥήτωρ ἐπόησε. Ἐν γὰρ τοῖς ἄλλοις βιβλίοις αὐτὸς συνεγράψατο καὶ βιβλίον ἑταρον περιέχον κατὰ λεπτόν τοὺς ὄνειρους αὐτοῦ, ὅς ἐν τῇ νόσῳ ἑώρα αὐτοῦ. Φιλόστρατος μάλιστα ὁ Λημνίος τοὺς βίους τῶν σοφῶν ἀναγράφων, μύμνηται καὶ τοῦ τοιοῦτου ῥήτορος, καὶ φησὶ περὶ αὐτοῦ τάδε· *Ἀριστείδην δὲ τὸν εἶπε Εὐδαίμονος εἶπε εὐδαίμονα Ἀδριανοὶ μὲν ἤσκησαν· οἱ δὲ Ἀδριανοὶ πόλις οὐ μεγάλη ἐν Μυσοῖς. Ἀθηναῖοι δὲ ἤσκησαν κατὰ τὴν Ἡρώδου ἀκμὴν, καὶ τὸ ἐν τῇ Ἀσίᾳ Πέργαμον, κατὰ τὴν*

C insolentiam locutionis, unum ex ambobus positum est, quale quis voluerit: attamen extrinsecus sumit, defective et alterum.

Ars. Cognitionis a familiari et conubernali.

Scitum porro. Alio etiam modo scitum et industrium fuerit.

Morosa fuerit. Fatue, insolenter ac stupide constituta fuerit.

Acta diurna. Hinc manifestum est Synesium scripsisse librum sua somnia et quæcumque eadem subsequuta sunt continentem: ea quippe vocat nocturna commentaria, sive somniorum adnotationes, quæ nocturno tempore eveniunt, et facta quæ eadem consecuta sunt et insuper accesserunt.

In utraque. Diurna et nocturna,

Media. Quæ neque ad id quod melius, nec ad id quod pejus est, vergit.

Inter vigilandum. Ut Aristides orator fecit. Nam cum aliis voluminibus ipse composuit etiam alterum, quod juxta subtilitatem complectebatur sua somnia, quæ valetudine adversa obrutus viderat. Philostratus quidem certe Lemnius, Sophistarum vitam describens, mentionem hujus oratoris facit, atque ista de eo dicit: *Aristidem, sive Eudæmonis, id est beati filium, sive beatum, Adriani produxerunt. Est autem (Adriani) exigua Mysiorum civitas. Athenæ vero eum instruxerunt, quo temporis Herodis florebat utas, et Pergamum in Asia, juxta Aristoclis vocum obscurorum interpretationem. Cum*

Ἀριστοτέλους γλωτταν. Νοσώδης δὲ ἐκ μίτρα· Α κίου γενόμενος, οὐκ ἠμέλησε τοῦ ποιεῖν. Τὴν μὲν οὖν ἰδέαν τῆς νόσου, καὶ δεῖ τὰ νεῦρα αὐτῷ ἐκσφίξει, ἐν ἱεροῖς βιβλίοις αὐτὸς φράζει· τὰ βιβλία ταῦτα ἐφημερίδων ἐπέχει τινὰ αὐτῷ λόγον· αἱ δὲ ἐφημερίδες ἀγαθὰ διδάσκαλοι τοῦ περὶ πατὸς εὐ διαλέγεσθαι. Ὁ γε μὴν Συνέσιος ἐνταῦθα προτρέπων ἔπαντας τοὺς δυναμένους· γράφειν μὴ καταναλίσειν τὴν γλωτταν εἰς ἑτέρας ἀνοήτους ὑποθέσεις, ἀλλὰ γυμνάσιον ποιῆσθαι καὶ ἐπίδειξιν τὰ περὶ τῶν οὐαίρων, καὶ τοιαύταις χρῆσθαι ἐφημερίσιν, ἐμνήσθη καὶ τῶν τοιούτων, ὅποια ἐηλοδὴ διέξεισιν ὁ Αἰμνιος Φιλόστρατος περὶ Ἀριστίδου τοῦ ῥήτορος, προθυμότερους διὰ τῆς τοιαύτης μαρτυρίας ποιῶν τοὺς ἀκρατάς.

Ὁ Αἰμνιος. Ὁ Φιλόστρατος.

Εἰς ἐφημερίδας. Εἰς φράσει· ἀφορρῶν καὶ λογογράφων.

Τὰ φύσει. Φύσει γὰρ κεχώρισται τοῦ μέλιτος ἡ πικρότης, ὅσον φύσει σύνεστιν ἡ γλυκύτης· τῷ μέλιτι· ἀλλ' ἐάν τις ἐν οὐαίροις ἴδῃ ὅτι ἐσθίει μέλι, ὑπερνευγῆσαι λύπη καὶ πικρία· καὶ τούναντίον, ἐάν τις ἀψίνθιον.

Τῷ λόγῳ. Κατὰ λόγον τὸν ἀπίρω, ἔχοντα φαντασίας.

Φαντάσθαι. Διδάξαι περὶ φαντασίας.

Φυῶλον. Οὐ μικρόν.

Τοῦ εἶναι. Ἐκ τοῦ μέλιτος ἡ γλυκύτης.

jam inde ab ineunte aetate incommoda infirmaque C
valetudine vexaretur, laborem non neglexit nec detrectavit. Igitur morbi speciem, et quod nervi eidem horrore torpescerent, ipsaemet in divinis libris asseruit. Sed eos diurnorum actorum libros scripturus sibi quemdam sermonem applicat et accommodat; hæc porro ephemerides bonæ atque utiles sunt magistræ bene disserendæ de qualibet re. Hoc utique in loco omnes, in quorum viribus situm est scribere, cohortatur Synesius, ne linguæ ac styli laborem impendant in alia absurda quædam argumenta, verum exercitationem ac specimen adhibeant circa ea quæ inter somniaudum videntur, ac talibus utantur pro diurnis commentariis. Meminit quoque taliam, qualia videlicet commemorat Lemnius Philostratus de Aristide oratore, alacriores promptioresque tali testimonio reddens auditores.

Ad elocutionis argumentum. Ad politæ orationis facultatem, historiam solitumque sermonem.

Cum natura. Etenim naturali succo a melle se juncta ac separata est amaritudo, sicuti natura dulcedo melli inest. Quod si quis cernat in somniis se mel comedere, dolori et amaritudini acerbitalis insuper fiet obvius: et contra, si quis absintinuum.

Oratione. Secundum imaginationem rudem omnique experientia carentem.

Inquit. Duceat quod prodit e sua phantasia.

Ex natura. Ut e melle dulcedo.

Nullatenus. Acerbitas et amaritudo.

Μηδαμῆ. Ἡ πικρότης.

Ἀνεροσῆτοις. Ἀμαθείσιν ἀνθρώποις.

Ἡ δέ. Ἡ φαντασία.

Ἐν χρόνῳ, Ἡ δὲ φαντασία, φησὶν, ἀχρόνω· ταῦτα φέρουσα δείκνυσιν, οὐχ ὡς εἶδη πολλά, τοῦτ' ἔστιν ὡς ποικίλλαν ἔχοντα, ἀλλ' ἕνα πάντα καὶ ὡς ἐν.

Καὶ ὀρέγοιτο. Αἰδωσιν αὐτῇ τῇ φαντασίᾳ.

Ἐνύκτιον. Ὁ δνειρος.

Οἰόμεθα. Φανταζόμεθα.

Ἄπαν δ τι ἀν. Δείκνυσι γὰρ πολλάκις πλοῦτον ἡ δίδαν, ἡ γυναῖκα εὐεἰδῆ, δοκιμάζουσα οἶονε δπως ἔχει γνώμης καὶ προσπαθείας ἕκαστος περὶ τὰ ὀλικά.

Βούληται. Ἡ φαντασία.

Τελειοτάτης. Τελειοτάτην ῥητορικὴν λέγει τὴν ἀρχαίαν Σοφιστικὴν, ἣν ῥητορικὴν φιλοσοφούσαν Φιλόστρατος ὁ Αἰμνιος καλεῖ ἐν τοῖς βίοις τῶν Σοφιστῶν. Διαλέγεται μὲν γὰρ, φησὶν, ὁ πωλαῖος Σοφιστῆς ὑπὲρ ὧν οἱ φιλοσοφούντες μετὰ πεποιθήσεως, ὡς εἰδῶς· προοίμια δὲ ποιῶνται τῶν λόγων τ', εἶδω καὶ τὸ γινώσκω, καὶ τὸ κάλλι διέσκεμμυ, καὶ βέβαιον ἀνθρώπων οὐδέν. Ἡ δὲ τοιαύτη ἰδέα τῶν προοιμίων εὐγένειάν τε προηγεῖ τῶν λόγων, καὶ φρόνημα, καὶ κατάληψιν σαφῆ τοῦ δντος. Ἔοικε δὲ τῇ θεσπεσιωδῶ τε καὶ χρηστῆρωδες μαντικῆ. Καὶ γὰρ δὴ καὶ ὁ Πύθιος οὕτως τὰ πλείεστα ἀποφαίνεται, λέγων, Οἶδα δ' ἐγὼ ψῆμμου ε' ἀριθμὸν, καὶ μέτρα θαλάσσης· καὶ, Τεῖχος τριτο-

Qui nihil apud se simile cogitarint. Imperitis hominibus.

Cum tempore. At phantasia, inquit, ista adferens citra omnem temporis mensuram ostendit, non tanquam multas species, hoc est, velut distinctam habentes varietatem, sed omnes simul ut unam.

Atque porrigit. Ipsi phantasie largitur.

Suspicionem ducimur. Imaginamur,

De quacunq; re voluerit. Nam sæpenumero ostendit divitias, gloriam, aut mulierem speciosam, ita indicans prout unusquisque, quoad voluntatem et immodicam affectionem, animatus est circa res materiales.

Voluerit. Phantasia.

Absolutissimæ. Perfectissimam dicit rhetoricam antiquam captiosam et cavillatorem Sophistarum artem, quam rhetoricam philosophantem Philostratus Lemnius vocat in Sophistarum vita. Disputat enim, inquit, priscus sophista his de rebus in quibus occupantur ii qui philosophiæ studio indulgent, cum animi fiducia, sicuti peritus. Orationum vero præmia facit: « Hoc scio, et, illud novi, istud pridem consideravi, et, nihil homini stabile ac certum est. » Talis exordiorum species et verborum generositatem resonare facit, et intellectum, vimque animi, ac dilucidam rei comprehensionem et inventionem. Adhæc similis est Iatidicæ et in exprimendæ oraculis perite divinationi. Etenim Pythius Apoll. permulta ita exprimit.
Mensuram pelagi tenco, numerus et arcus.

γενεῖ ἐβλίνον διδοῖ εὐρύοπα Ζεὺς. Διελέγεται μὲν ἅπαντα ἢ ἀρχαία σοφιστικῆ περὶ τῆς ἀνδρίας, περὶ τῆς δικαιοσύνης, ἠρώων τε περὶ καὶ θεῶν, καὶ ὅση ἀπεσχημάτισται ἢ ἰδέα τοῦ κόσμου.

Τελειοτάτης. Ἐστὺν φιλοσοφίαν ἐξ ἑθους χρηστοῦ συλλεγέσης, οὗ ἦν ἀρχαία.

Νεανισκεύεται. Ἡ ὡς δοκιμὴν ποιεῖται. |

Ἐνδιδοῖσα. Παριζήουσα.

Τοῦ οἰεσθαι. Οἰεῖται γὰρ τις περὶ ἑαυτοῦ μεγάλη πρὸς ἀρετὴν· ἔπειτα ἕναρ ἰδὼν τὰ τοῖς ἔμπασι φιλούμενα, κέχρηται καὶ αὐτὸς· οὐχ ἤτρην ἑκείνων. Πειρωμένη γούνη ἢ φαντασία καὶ δοκιμῶσά, καὶ παραχωρῶσά τι πλέον τῆς οἰήσεως, ὑπολήψεις ἧς ἔχει τις περὶ ἑαυτοῦ, ἀποδεικνύει τὴν ἀνθρωπότητα, ὅτι οὐκ ἀπαθῶς διακρίνεται περὶ τὰ θεάματα, ἀλλὰ ἢ ἰσχυρῶς συγκρατεῖται, ἢ ἰσχυρῶς ἀποκρούεται, ὡς ἕκαστος· ἔτι τε τὸν λογισμὸν ἀσχολῶν μεθιμέραν περὶ τὰ πράγματα.

Οἰεσθαι. Τῆς ὑπολήψεως.

Προσκάθειαν. Σχέσεις.

Ραο. 154. Ἀποστρυφόμεν. Μισοῦμεν.

Οὐχ ἤκιστα. Ἡ ὡς ἰσχυρῶς.

Καθεύδουσιν. Ἡμίην.

Μετλιχιώτατον. Ἐξφρανότατον.

Ἐναπομόρηγυσθαι. Ἐναπομένειν.

Ἐπὲρ ζῶην. Τὴν καθημερινήν.

Εἰ δὴ τις μέλοι. Εἰ οὖν βούλοιτό τις, φησὶν, ἔγγραφοῦς σημειοῦσθαι τοὺς ὄνειρους, ὅφειλε συντεῖσθαι τοῦτους δι' ὀνομάτων καὶ ῥημάτων· εἴτε οὖν λέξιν δριμύως ἀπομένων τῆς ὑποκειμένης ἀποθέ-

σεως καὶ ἰννοίας, καὶ δηλούντων ἐναργῶς τὸν ἐγκαίμενον νοῦν· εἰ δὲ μὴ, νεκρὸν ἂν εἴη καὶ ἀνόητον τὸ σπουδαίωμα, μὴ δυνάμενον ἀγαγεῖν τὸν διδασκόμενον ἀκροατὴν ἐν τῇ αὐτῇ νοήσει καὶ ὑπολήψει, ὅποιον καὶ αὐτὸς ἔσχε καὶ ἔχει ὁ γράφων καὶ διδάσκων.

Ἀψύχα. Ἀνόητα καὶ νεκρά.

Ἄλλ' ἔστου. Ἡ ὡς ἕνεκα τοῦ διδάσκαι τὸν ἀκροατὴν περὶ ὄνειρων.

Ἐν ταυτῷ. Ἀλέγω.

Πάθει. Διαθέσει.

Κιτουμέντων. Ἐμφύχων, ζώντων, φανερώς δηλούντων τὸν ἐγκείμενον νοῦν.

Νικῶ. Ἐν ὄνειροις.

Χωρεῖ πάντα. Πάντα ταῦτα, φησὶν, εὐκόλως μὲν ἢ φαντασία χωρεῖ καὶ διώσκει τὸν καθεύδοντα· ἢ δὲ λέξις δυσκόλως ἂν χωρήσειεν, ὥστε διδάξει τὸν ἀκουστήν.

Πῶς δ' ἂν. Ἡ ὡς οὐ βδέχεται.

Ἄρα. Ἐπίβλημα, ἢ ὡς καθ' ὑπνοῦς.

Ἄρα ὄρα. Ὄνομα, ἢ ὡς ὄνειρον.

Διαρέστη. Ἐτι καθεύδων.

Οἱ μὲν οὖν. Ἀλλοῦ καὶ Ἰφιμεδίας παῖδες ἐγένοντο δύο, Ἄρα καὶ Ἐφιάτης, οἱ δὲ τὴν ἡλικίαν ὑπερμαγέθει καὶ τὴν τοῦ σώματος ῥώμην ἀνυπόστατοι γενόμενοι καὶ ἀνυπέροβτοι, ἔκασταν τοῖς πλησιοχώροις πολέμους· καὶ διὰ τοῦτο ἐμυθεύθησαν ἐπὶ τὸν Ἄρα ἔδθησαν· μυθεύονται δ' ὅτι καὶ πλέον τῆς ἀνθρωπίνης φρονήσαντες φύσεως, ἡβουλήθησαν ἀναβῆναι πρὸς οὐρανόν· διὸ βρῆ βρῆσιν ἐπιπέθων, Πάρνασῷ μὲν τὴν Ὀσσαν· Ὄσση δὲ τὸ Πήλιον, καὶ

Et,

Jupiter ex ligno muris Tritonida donat.

Disserebat quidem vetus Sophistarum peritia de fortudine, de justitia, de diis et heroibus, et quemadmodum composita figurataque est mundi species.

Absolutissima. Quippe quæ philosophia quædam sit ex optimis moribus decerpta, qualis erat vetus.

Juvenititer audet. Documentum præstat.

Ultra opinionem. Cogitat enim aliquis de seipso magna, quantum ad virtutem: deinde dormiendo videns ea quæ iis, qui affectibus indulgent, grata amabiliaque sunt, ipse inhiat et intentus est, non minus quam illi. Itaque imaginatio periculum faciens, perpendens, indulgens, et quidpiam concedens ultra opinionem et conjecturam, quam quis de seipso habet, demonstrat hominem haud rigido, stupido immotoque animo affectum esse circa spectra. Verum aut fortiter annuit et assentitur, aut vehementer extrudit, ut unusquisque cogitationem assecutus est, se interdiu exercens in suis negotiis.

Maxime suavis est. Majorem lætitiâ afferens.

Si certe quispiam debet. Ergo si quispiam voluerit, inquit, scribendo adnotare somnia, ex nominibus ac verbis ea debet componere. Igitur postea dictionibus subjectam ad scribendum materiam et animi conceptionem acriter perstringentibus, et illustri ac dilucido dicendi genere positam sententiam

expimentibus. Sin minus, mortuum sperit et absurdum hoc studio, quippe quod impotens sit ad auditorem adducendum se disciplinæ tradentem in ipsam intelligentiam et comprehensionem, qualem ipsa habuit et habet qui scribit ac docet.

Inanima. Indocta, crassa ac mortua.

Cujus gratia. Veluti causa docendi auditorum, ut intelligat somnium.

Morentibus. Animatis, viventibus ac dilucide sensum subjectum aperientibus.

Vincit. Inter somniandum.

Omnium capax est. Horum omnium, inquit, in promptu capax est fantasia, et ea dormientem docet: ac compositio morose progredietur, ut instruat auditorem.

Quo autem pacto. Quasi dicat, haud facile.

Per quietem videt. Nomen vel somnium.

Excitatur. Adhuc somno sepultus.

Ideoque Aloidæ. Aloei et Iphimedie filii duo fuerunt Otus et Ephialtes, quæ statura prægrandes et immensi, et quantum ad corporis robur intolerabiles, arrogantes et insuperabiles effecti, vicinis bellis finem imposuerunt. et ob id a poetis licitè sunt Martem in vincula conjecisse: fabulantur præterea eosdem ultra humanam naturam cogitantes voluisse in cælum ascendere, quocirca montes montibus imposuerunt, Parnaso quidem Ossam,

εφεξῆς ὁμολῶς· ὅθεν ὑπὸ τοῦ ἁδὸς κεραυνοθέντες ἅ ἀπώλοντο.

Οἱ μὲν οὖν. Οἱ τοῦ Ἀλωέως παῖδες Ὦτος καὶ Ἐφιάλτης παρὰ τοῦ ἁδὸς κεραυνοῦνται.

Ὀρη. Ὅσσαν καὶ τὸ Πήλιον. Ταῦτα γὰρ ὄρη περὶ Θετταλίαν. Ὀμηρος δὲ φησὶ ἐν Ὀδυσσεΐ,

Ὅσσαν ἐπ' Ὀλύμπῳ μέμασαν θέμεν, αὐτὰρ ἐπ' Ὅσση]

Πήλιον εἰσοσίφωλλον, Ἰν' οὐρανὸς ἀμβατὸς εἶη.

Ἰκάρου. Ὁ δὲ Ἰκαρος ἄνθρωπος ἦν καὶ αὐτός· ἠκούληθη δὲ τὴν ἀστρονομίαν μαθεῖν, καὶ τοὺς τῶν ἀστέρων δρόμους· μὴ δυνάμενος δὲ βραδίως τὰς τῶν λόγων ἀποδείξεις συνείναι, ἀπέπεε μεταξὺ τῆς μαθήσεως· διὰ τοῦτο ἐμυθεύθη ὅτι προσεκώλησεν ἑαυτῷ κήρινα πτερὰ, ἵνα πετασθῆ πρὸς οὐρανόν· μεταξὺ δὲ τῆς πτήσεως τοῦ ἡλίου προσβαλόντος αὐτῷ σφοδρώτερον, ἐτάκησαν μὲν τὰ πτερὰ, αὐτὸς δὲ ἐπεκτώκει ἐν ᾧ μέρει τῆς θαλάσσης ἐτυχεν, ἀφ' οὗ καὶ τὸ πέλαγος ἐκλήθη Ἰκάριον· εὐτυχεστέραν οὖν φησὶ τὴν πτήσιν· καὶ πεσὼν ἐπὶ γῆν ἐν τῇ θαλάσῃ.

Ὀρωμένην. Τὴν γῆν.

Σημεινεται. Σημειοῦται.

Χαλεπὸν. Εἶναι.

Ἀσρόμενον. Μεθημέραν.

Γίνεσται. Ἐν ὑπνοῖς.

Μετὰ γὰρ μικρόν. Ἡ ὡς ἐνιαχῆ γὰρ ἐπὶ γῆς εὐρίσκειται. Οὐ γὰρ ἀπεδῆμει, ἵνα φῶμεν ὅτι ἦλθεν ἐπὶ γῆς.

Ossa vero Pelium, ac deinceps similiter, unde a **C** Jove fulmine tacti perierunt.

Ideoque. Aloeii filii Otus et Ephialtes a Jove fulmine tacti fuerunt.

Montes. Isti siquidem montes sunt in Thessaliā

Ait porro Homerus in Olyssæa, l. II :

Hi sunt conati imponere Pelio Ossam, Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum.

Icaro. Icarus et ipse homo erat : cæ erum astronomiam discere voluit, ac sidorum cursus. Sed cum non posset facile rationum demonstrationes intelligere, despondit animum interim ab hac scientia : quæ de causa fabulatum est eum sibi cereas alas conglutinasse, ut in cælum evolare, sed in ipso volatu sole eidem occurrente ac vehementius **D** insultante, liquefactæ sunt pennæ, ipse vero cecidit in eam partem maris, quæ ei sorte contigit, a quo pelagus Icarium appellatum est (feliciorem itaque dicit somniorum volatum), ac delapsus in mari suffocatus est.

Adnotat. Quodam quasi signo nota.

Evadit. Inter somniantium.

Nam paulo post. Alicubi enim super terram invenitur : neque peregre aberat, ut dicamus eum venisse in terram.

Nihil enim. Nihil quippe aliud insomniorum est proprium ac peculiare, quam tempus interjectum obtegere, et citra temporis mensuram demonstrare ea quæ cum tempore et labore vigilantibus absol-

Οὐδὲν γὰρ οὕτως. Οὐδὲν γὰρ ἕτερον τῶν ἐνυπνίων ἴδιον ὡς τὸ κλῆψαι τὸν μεταξὺ χρόνον, καὶ ἄχρόνως δεῖξαι τὰ σὺν χρόνῳ καὶ πόνῳ τελούμενα τοῖς ἐργηγορόσιν, ὅσον χρημάτων κτήσιν, οἰκῶν πολυτέλειαν, σοφίας περιουσίαν, διδάξαι πρὸς ἀγγέλους, καὶ ὅσα τοιαῦτα.

Τὴν β. ἰηχῆν. Τὴν τῶν προβάτων.

Φωτῆν. Ἐναρθρον.

Ἐποθέσεων. Τῶν ἐν ὑπνοῖς.

Τοὺς λόγους. Τὸ λογογραφεῖν.

Ἐγὼ γὰρ οἶμαι. Καὶ γὰρ κὰν τοῖς ὑπνοῖς δοκοῦσιν ἐρᾶσθαι καὶ ἄλλα ζῶα πολλάκις ἀνθρώποις διαλεγόμενα, καὶ φυτὰ μεθιστάμενα αὐθορμητῶς, καὶ ἄνθρωποι δίκην πτηνῶν ἱπτάμενοι, καὶ τὸ σχῆμα πρὸς ἄλογα μεταβάλλοντες ζῶα, καὶ ἄλλα μυρία θεάματα τερατώδη. Φησὶν οὖν ὅτι καὶ οἱ τοὺς μῦθους· κλάσαντες ἀρχῆθεν ἐκ τῶν ὑπνῶν ἔσχον τὰς ἀφορμὰς. Ὡς γὰρ ἡ τῶν ὑπνῶν ἐξουσία καὶ αὐτονομία δεικνυσὶν ἄλλοκότους θεάς, ἐμφασὶν ἀμυδρὰν καὶ εἰκόνα τῆς ἀληθείας αἰνιγματώδη, καὶ οἷον εἰπεῖν προχαράγματα τῶν ὑπὸ ἐσομένων· οὕτω καὶ οἱ μῦθοι μετ' ἐξουσίας τινὸς πλάττουσιν ἀνθρωπίνῃ φωνῇ διαλεγόμενα φυτὰ καὶ λίθους καὶ ἄλογα ζῶα, καὶ μυρία τοιαῦτα, ἐν οἷς ἐμφωλιούσα μὲν σκιαγραφεῖ τινὲς καὶ σπέρματα παραινέσεων ἀληθῶν· ἡδονῆς δὲ πρόσωπον οἰκονομικῶς δεικνύουσι ταῖς λήχνους τῶν πολλῶν ἀνοαῖς.

Οἷς καὶ ταῶς. Τοῖς μύθοις.

Πρὸς τὴν ἀποτομίαν. Ἐξουσίαν, αὐθενσίαν.

vuntur, ut nummorum possessionem, domorum luxum et magnificentiam, sapientiæ abundantiam, cum angelis sermocinationem, et reliqua hujusmodi.

Balantem. Vocem ovium.

Vocem Articulatam et perfectam.

Argumentorum. Quæ in somniis scire offerunt.

Sermones. Libros scriptitare.

Opinor. Nam et in somniis sibi videntur alia animalia identidem cum hominibus disceptare, arbores suopte conatu et impulsu transmutari, et homines instar volucrum volare, et quantum ad formam figuramque in belluas rationis expertes converti, et alia infinita monstruosa spectra. Proinde asserunt ii qui fabulas composuerunt ab initio ex ipsis somniis habuisse occasionem. Ut enim somniorum licentia et facultas prodigiosas atque insolentes visiones ostendit, imbecillam speciem, et imaginem veritatis ænigmaticis velaminibus operatam, et, ut ita loquar, priorum lineamentorum designationes eorum, quæ inter vigilandum eventura sunt : sic et fabulæ cum licentia quadam affingunt et comminiscuntur plantas, lapides, hecnon bruta animalia humana voce disserere, et complura talia, in quibus latent adumbratæ quedam descriptiones, et verarum exhortationum seminaria, et voluptatis larvam in rei domesticæ dispensatione aviæ multorum auditioni demonstrant.

Libidinem. Licentiam, facultatem et potestatem.

ΡΑΒ. 155. Παρασκευήν. Γυμνασίαν, λογογραφίαν.

Οἱ ἀρχή. Ἀνθρώποι.

Τῆς τέχνης. Ὅσα προγύμνασμα.

Τέλος. Τοῦτ' ἐποδοῦ τῆς σπουδῆς.

Ὅσαρ ἐπί. Ὡς μάτην ἀσχοῦσιν ἐπὶ τῶν μύθων.

Εὐμάρεια. Εὐκαλία ζωῆς ἀμύχθου.

Ἡ λέξις. Ἄλλὰ καὶ ἡ λέξις, φησί, περισπούδαστον ἂν εἴη ἐνταῦθα τοῖς φιλοτιμῶ; γράφειν ἐθέλουσι περὶ ὄντων. Ἐφοδία δὲ πραγμάτων φησί τὰ; λέξις, ὡς ἐπομένα; τοῖς πράγμασιν εἰς θήλωσιν αὐτῶν.

Ἰένουεο. Ἡ λέξις ἡ ἐπιδεικτικῆ.

Χαλῶντι. Κατιόντι ἐκ τοῦ ἕψους τῆς φιλοσοφίας; δεβουληθεῖη γραφῆ παραδοῦναί τι ὁμῶρημα.

Ἐμμελετῶν. Ὡς ὁ Ἀριστέιδης ἐν τῷ ὑπὲρ τῶν τεσσάρων.

Πλουσιῶ. Ὅσαρ ὁ Λιβάνιος ἐν μελέταις.

Ἦσῃν. Ὑπῆρχον.

Τάλωντα. Δίτρας.

Ἐπιτηδελῶν. Φίλων ἐκείνοισ;.

Ματαδιθίξ. Ὑστερον.

Ἀἷ ὄτι. Οὐ μόνον οὐ φίλων.

Πολίτην. Τοιαῦτα προβλήματα πολλά προτιθέασιν οἱ ῥήτορες ἀλλήλοισ; γυμνασία; ἕνεκα· καὶ μάλιστα πάντων Ἐρμογένης ὁ Ταρσεύς. Ὡν τὰ

Ad comparationem elocutionis. Exercitationem ac solutam orationem.

Quibus artis princip. Hominibus.

Artis. Quæ prior est exercitatio.

Finis. Huic est scopus studii.

Quemadmodum in fabulis. Quod incassum fabulas meditantur.

Vivendi facilitas. Morum suavitas in vita otiosa minime laboriosa.

Dictio. Sed hoc in loco, inquit, stylus fuerit magno studio affectatus ab his qui contentiose de sonnis scribere volunt; cæterum dictiones rerum appendices dicit, utpote quæ res sequuntur ad earum explicationem, quemadmodum scapha sequitur navim.

Lusus fuerit. Dictio ad ostentationem comparata.

Relaxanti. E sublimitate fastigioque philosophiæ descendenti, quando voluerit litterarum monumentis aliquod disciplinæ speculamentum condonare.

Exercere. Quemadmodum Aristides in lib. *De quatuor.*

Locuplete. Sicuti Libanius in suis meditationibus.

Erant. Se hujus instituti auctores ostendebant.

Necessariorum. Quibuscum familiaritate et amicitia juncti erant.

Civem. Multa ejusmodi problemata et anfractuosa quæstiones rhetores exercitationis causa invicem proponunt, et maxime omnium Hermogenes ille Tarsensis. Ex quibus permulta excerptus

κλειστά διαδεχόμενος ὁ Λιβάνιος ἐμελέτα, τὴν δὴν ὑπόθεσιν εἰς μῆκος ἐκτείνων, καὶ πλάττων, καὶ ὥσαρ σκιαμαχῶν, καὶ ἀγωνιζόμενος οὕτως. Μένονται οὖν ἐνταῦθα ὁ Συνέσιος ἐνδὲ τῶν προβλημάτων ἐκείνων· ἐστὶ δὲ τόδε· Πόνης καὶ πλούσιος ἐχθροί· διόσχετο ὁ πλούσιος θρόνον τοῦς κολίτας, εἰ λάθοι τὸν κένητα πρὸς ἀναιρεσιν· ἔδωκεν ὁ δῆμος· οὐκ ἔθροφεν ὁ πλούσιος τοῦς τοῦ κένητος υἱαῖς· ἀπέθανον λιμῶ· καὶ κρινεται φόρου. Μελετᾶται δὲ τὸ τοιοῦτον πρόβλημα κατὰ ῥητὸν καὶ διάνοιαν.

Ἐντετημοτούτης. Ἐνταῦθα τοῦ σοφιστοῦ Λιβανίου καθάπτεσθαι ἔπικεν, ὅς ἐς ἀκρόν γῆρας ἔλασας, προύργου τὸ μελετῶν ἐποιεῖτο. Οὐ γὰρ ἄλλου οὐδενὸς εὐρίσκονται μελέται κλειούς τῶν αὐτοῦ, οὐδὲ τόσσι. Ἡ δὲ μελέτη, φησί, σκιαγραφία τίς ἐστι καὶ προγύμνασμα τίνος ἔργου. Ὁ δὲ τὴν σκιάν τοῦ ἔργου διηνακῶ; ὡς ἔργον ἀσκῶν ἔλαθεν ἀντ' ἀληθείας ψεύδος κρατῶν, καὶ πονῶν μάτην.

Τὴν παρασκευήν. Τὴν σκιάν.

ΡΑΒ. 156. Παγκράτιον. Ὀλυμπιακοῦς ἀγῶνας πέντε φασί, πυγμῆν, πάλην, δρόμον, ἀκόντιον καὶ δίσκον. Τὸ μέντοι παγκράτιον ἑτερόν τι ἦν. Σύνθετον γὰρ ἐκ πυγμῆς καὶ πάλης ἦν. Ἐξῆν γὰρ τῷ πηγκρατιάσειν ἐθέλοντι οὐ μόνον τοῖς νόμοις τῆς πάλης, ἀλλὰ καὶ τοῖς τῆς πυγμῆς χρῆσθαι πρὸς

Libanius ea meditabatur, et in his stylum exercebat, totum argumentum in longitudinem et amplificationem extendens, et componens, ac veluti umbratile certamen exercens, et ita contendens. Itaque meminuit hoc in loco Synestus unius illorum problematum; et sic se habet: *Quidam pauper et alter opulentus, mutuo odio flagrabant: pollicitus est autem dives se civibus alimenta subministraturum, si pauper mortis plecteretur: concessit populus. At filios pauperis non educavit dives, sed fame perierunt: tanquam in sordibus et in reatu cædis esset, accusatur locuples: talis quæstio meditanda exagitatur secundum dictum et sensum.*

Nonagenarius. Hic sophistam Libanium perstringere videtur, qui ad extremam senectutem progressus operæ pretium duxit in declamando studio collocare; nullius enim plures meditationes reperiuntur quam ipsius, nec tot. At meditatio, inquit, adumbrata quædam est descriptio ac præcedens exercitatio cujusdam operis. Qui autem operis umbram identidem ut opus exercet, imprudenter ei occulte mendacium pro veritate apprehendit, et incassum laborat.

Præparatum. Umbra.

Pancratium. Olympica certamina quinque esso dicunt, cæstum, luctam, cursum, jaculum et discum: erat quidem certe aliud etiam pancratiū, quod constabat e pugilatu et lucta. Licebat enim ei qui quinquertio uti volebat et in eo se exercere, non modo leges luctæ, sed etiam pugilatus vincendi gratia adhibere. Ille igitur Synesius abusive hanc

τὸ νικῆσαι. Ἐνταῦθα δ' ὁ Συνησιος παραχρῆται τῇ λέξει, καὶ παγκρατιάζειν φησὶ τὸ κατὰ πάντας ἀγῶνας κρατεῖν καὶ νικᾶν· ὡσπερ καὶ ἄλλαις ἀλλαγοῦ λέξει παραχρῆται· οἷον ἐν τῇ πρὸς τοὺς ἐπισκόπους περὶ Ἀνδρονίκου ἐπιστολῇ, ἔνθα φησιν, ὅτι Ἐγὼ μὲν προὔλεγον, ὡς ἐν τῇ τυχεύσεως αἰτίας εἰς τὴν φύσιν ἐπανελύσεται ὁ Ἀνδρονικός· οὕτε αἰκὸς ἀτολμότερον ἔσσεσθαι, διὰ τὸ καὶ τό. Ἐνταῦθα γὰρ τὸ ἀτολμότερον ἐπὶ τοῦ θρασυτέρου ἐκλαμβάνει.

Παγκράτιον. Ἡ ὡς πάντας ἀγῶνας νικῆσαι.

Ἀπολιύειν ἑαυτῶν. Τοῦτ' ἐστὶ τῶν οικείων λόγων αὐτοί, ἢ ὡς ὀφελόντες καὶ κερδαίνειν αὐτοὺς τοὺς ἑαυτῶν λόγους καὶ τὴν σοφίαν.

Ἀρχιλόχος. Ὁ Ἀρχιλόχος οὗτος ἀρχαῖος ἦν λυρικός ποιητής, ὃς οὐ μόνον πρὸς λύραν ἦδεν, B

vocem usurpat, et pancratium exercere dicit nihil aliud esse, quam principatum tenere et vincere, quemadmodum alibi aliis dictionibus abutitur. Velut in epistola ad episcopos de Andronico, in qua dicit: *Quia commemoravi equidem, tanquam e quacunque causa in naturam reversurum Andronicum: nec decens ac consentaneum est eum formidolosum fore, propter hoc et illud.* Ibi enim non imbelliorem pro audaciore et confidentiore usurpavit.

Pancratium. Quasi ex omnibus certandi generibus palmam reportare.

Ex se ipsis incommodum percipere. Il est e suis domesticis orationibus privatisque commentis, ac si C sua ipsorum studia et sapientiam deberent lucrifacere.

Archilochus. Is Archilochus vetus erat poeta lyricus, qui non modo cecinit ad lyram, sed etiam heroico versu ea quae sua aetate gesta sunt descripsit. Hunc summis laudibus exornat Philostratus

ἀλλὰ καὶ ἐν μέτρῳ ἠρωϊκῷ τὰ καθ' οὐτὸν ἔγραψε· Τοῦτον ἐπαινεῖ καὶ Φιλόστρατος· ἐν τοῖς βίοις τῶν σοφιστῶν. Παράγει γὰρ ἐκείνους τινα τῶν σοφιστῶν λέγοντα, Ὅμηρον μὲν φωνὴν σοφιστῶν, Ἀρχιλόχον δὲ πνεῦμα σοφιστῶν.

Οὕτε γὰρ. Ὡσπερ ὁ Λιβάνιος ἐν ταῖς μελέταις.

Τὸ μὲν ἠρωϊκόν. Ἡρωϊκὸν καλεῖ φύλον τοὺς στρατεύσαντας κατὰ τῆς Τροίας· Ἕλληνας· οὓς ἐνδοξότερους, φησὶν, ἐποίησαν τοῖς ἑαυτῶν ποιήμασιν· ἑαυτοὺς δὲ ἀκλεῖς· εἴασαν, οὐδὲν περὶ τοῦ ἑαυτῶν βίου εἰπόντες οὗτοι ποιηταί.

Ἡρωϊκόν. Τοὺς ἥρωας.

Ἐπικυδέστερον. Ἐνδοξότερον.

Τῆς ἀρετῆς. Τῆς ποιητικῆς.

Παρανομουμένην. Τὴν καινοτομουμένην.

Πιστεύεται. Ὁ χρόνος.

in Sophistarum vita. Introducit enim ille quempiam sophistarum dicentem, Homerum quidem vocem esse sophistarum, Archilochum vero spiritum sophistarum.

Neque enim. Velut Libanius in suis meditationibus.

Heroium genus. Heroicum vocat genus, Græcos qui ad expeditionem Trojakam profecti sunt, quos illustriores clarioresque, inquit, suis poematibus effecerunt: se ipsos vero inglorios et illaudatos esse passi sunt poetæ, nihil de sua ipsorum vita dicentes.

Virtutis amore. Poetices.

Librum a nobis insolenter conscriptum(1). Contra leges res novas molientem. Et est sensus: Si quis cupit litterarum monumentis relinquere orationem quæ a se ad posteros perveniat, inornatum et inconditum hunc librum contra consuetudinem scriptum inquirat et evolvat.

1) Desunt in Græco verba ipsa Synesii, Τὴν παρανομουμένην ὄψ' ἡμῶν συγγραφῆν, et eorum explicatio. An de suo addidit interpres?

FRAGMENTA

EX NICEPHORI GREGORÆ DIALOGO INEDITO CUI TITULUS:

ΦΛΩΡΕΝΤΙΟΣ Η ΠΕΡΙ ΣΟΦΙΑΣ.

(Ex ms. cod. Reg. Paris 2992 editit Val. Parisot in *Cantacuzène homme d'Etat et historien*, Paris, 1845. Viri docti analysin vernaculo sermone scriptam retinemus (*)).

Le *Florentius* est un de ces dialogues dont Grégoras affectionnait la composition et dans lesquels il imite la manière de Platon et de Lucien, mais encore plus celle du dernier, tout en se flattant de reproduire les allures et le style du premier. Son but, dans celui-ci, est de raconter, en l'arrangeant, un colloque public qu'il eut avec Barlaam en 1330 ou 31, et dans lequel il parait que l'avantage lui resta. Il a lui-même fait mention de sa relation de cette espèce de tournois d'érudition dans son Histoire XI, 10, et il assure ne l'avoir écrite qu'à la sollicitation de ses amis. Il y déguise les noms des personnages principaux sous des pseudonymes : ainsi lui-même, il devient Nicagoras (pseudonyme qui présente et le commencement de son premier nom et la fin du second) ; on reconnaît Métochite dans Métrodore, c'est probablement Synadène (à moins qu'on y soupçonne Cantacuzène lui-même) qui est Démarate ; les deux partis (pour Andréon III et pour son petit-fils), sont nommés Héraclides et Cécropides ; de même les noms de lieu (Athènes pour Byzance, Calydon pour Durazzo ? la ville anonyme de Thessalie pour Thessalonique ? etc.) ; et aussi l'ostracisme pour le simple bannissement.—Le dialogue est véritablement très-riquant sous plus d'un rapport : et il offre de l'intérêt pour l'histoire littéraire ; il est étonnant qu'il n'ait pas été encore publié. On nous saura gré d'en extraire quelques passages qui peuvent, même en atténuant les exagérations de Grégoras, faire bien saisir les deux traits dominants du caractère de Barlaam, une grande outrecuidance et une grande légèreté, ce qui du reste n'empêche pas qu'il ne joigne en réalité à des connaissances sur divers points (sans être encyclopédique comme il le prétendait) de la facilité et de la façon.

Voici comment Barlaam est mis en scène (après dix ou douze pages de propos relatifs en partie aux affaires politiques).—ΦΛΩΡΕΝΤΙΟΣ. Ἐχώμασέ τις ἐς τὴν Ἑλλάδα Ξενοφάνης ὁ Θρασυμάχου, πολλὴν τῆς σοφίας ἐπίδειξιν ποιήσας ἐπαγγελλόμενος, καὶ πρῶτα μὲν ἐς Καλυδῶνα πόλιν μεγάλην τῶν Αἰτωλῶν ἐπεδήμησε· κάκειθεν ἐς ἑτέραν πόλιν μεγάλην καὶ οὐδεμίαν τῶν πρῶτων παραχωροῦσαν ἐς λόγους ὅπως ἐξ Αἰτωλῶν ἀρξάμεναι, μέχρι καὶ ἐς Λόκρους τῆς Ὀζόλας διήκουσι.—ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΣ. Πῶθεν

δ' ὀρμώμενος οὗτος ἦν ὁ ἀνὴρ, καὶ ποίας πατρίδος καὶ γένους ; — ΦΛΩΡΕΝΤΙΟΣ. Οἶσθα, ὦ φίλε Κριτόβουλε, κόλπον τινὰ Ταραντίνων καλούμενον, στενὸν τε καὶ ἐς πολὺ παρατείνοντα μῆκος, καὶ πόλιν μεγάλην πρὸς τὸ ἀρκυῶν κέρας κειμένην αὐτοῦ Λακεδαιμονίων ἀποικίαν ; — ΚΡΙΤΟΒΟΥΛΟΣ. Εἰ μὲν ἄλλην τινὰ φῆς, οὐκ οἶδα, Φλωρέντιε· εἰ δὲ τὴν μετὰ τὸν Ἴωνιον κόλπον, καὶ μάλα γε οἶδα. — ΦΛΩΡΕΝΤΙΟΣ. Οὗτος τοίνυν Ταραντίνων ὁ κόλπος, ὦ φίλε Κριτόβουλε, πρὸς μὲν δύσιν καὶ Ζέφυρον ἀνεμὸν ἀφίησι τὴν δευτέραν καλουμένην Ἑλλάδα, τὴν τῆς Πυθαγόρου σοφίας πάλαι αἰρασιῶτιν· πρὸς δὲ ἐκ τῆν Καλαβρῶν ἐπαρχίαν, ἥτις ἐν δεξιῇ ἴοντι ἐς ἄκρην Ἰαπυγίαν τῷ Ἴονίῳ ξυνάπτει πελάγει· ἐξ ἧς καὶ ὁ σοφὸς ἐκεῖνος ὤρμηται Ξενοφάνης. Διαλέκτω γε μὴν κέχρηται, φύσει μὲν τῆ Λατίνων καὶ Ἰταλῶν, βεβασμένως δὲ καὶ τῆ γε Ἑλλάδι ταύτῃ καὶ ἐγγυρῶν ἡμῖν. Ἦ δὲ, au reste, avoir d'autant plus de facilité à l'apprendre que non-seulement, comme le remarque Grégoras, son pays natal avait été la Grande-Grèce, mais que le sud de la Grande-Grèce avait appartenu jusqu'au onzième siècle à l'empire grec : il existe encore au fond des Calabres (qu'au reste, nous ne confondons pas avec la Calabre de Barlaam), à Rossano surtout, des vestiges de langue grecque. Il devait y en avoir bien plus dans le premier tiers du quatorzième siècle, quoique déjà l'italien fût formé.

Après diverses interruptions de Critoboul, Florentius (qui sera le narrateur de l'entretien entre Grégoras et Barlaam) nous montre l'enfant de la Calabre voulant connaître la Grèce par lui-même et se hâtant de venir en ce pays où il apprend tolérablement la langue, mais où ses prétentions deviennent démesurées et où l'orgueil lui tourne la tête, surtout après qu'il a quitté ses premières résidences (Calydon et une ville anonyme de Thessalie) pour Athènes. Ἐκεῖνον τοίνυν τὸν Ξενοφάνην, ἵνα ἀνωθεν ἀρξάμενος διηγήσωμαι, γένος μὲν ἐκ Καλαβρίας· εἶναι ἤκουσμεν, ὦ λῆπτε Κριτόβουλε, τὴν δὲ σοφίαν οὐκ ἐκ Καλαβρίας, ἀλλ' ἐς τὰ βαθύτερα τῆς Ἰταλίας ἴοντα, ἀρῦσασθαι, καὶ ταύτην οὐ παντοίαν καὶ πᾶσαν, ἀλλὰ μόνην τὴν Ἀριστοτέλους ὅση περὶ τὰ φυσικὰ γίνεται καὶ ὅση περὶ συλλογισμῶν, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ γε ἐς ταμάλιστα τοῖς ἐκεῖ Λατίνοις τε καὶ Ἰταλιώταις σπουδάζεται, οὐ κατὰ

(*) Vide etiam tomii superioris col. 752, ubi Dialogi initium legitur. Edit.

την Ἀριστοτέλους μέντοι φωνήν, ἀλλ' ὡς ἔχει πά-
 λαι μετενεχθεῖσα ἐς τὴν ἐκείνου συνεσταλμένην
 γλώσσαν. Ἐριστῆς δ' ὢν ὁ ἀνὴρ τοῦ φύσει καλοῦ
 ἐς πόνον ἔκε μεταβαθεῖν καὶ τὴν Ἑλλάδα φωνήν...
 ἔθεν καὶ μεταβάς ἐς Καλυδωνίους, ἐκεῖ μετεσκευά-
 σται πάντα, καὶ γλώτταν, καὶ πῶγωνα, καὶ στολήν,
 καὶ σχῆμα, καὶ ἦθος· οὕτε γὰρ ἔτι κείρεσθαι τὸν
 πῶγωνα δεῖν ἔκρινεν, οὕτε στολήν ἐνδεδύσθαι λάτι-
 νικήν καὶ οἷς μέλλει συμμίγνυσθαι Ἑλλήσιν ἑτερό-
 φυλον, ἀλλ' ἔκε μᾶλλον μὴ ἀπιστοῖτο καὶ ὑποπειθεῖτο
 παρ' ὀκνωδέποτε καὶ πρὸς τὸ μελάντερον ὑπέβη τοῦ
 τρίθωνος. Ἐκεῖθεν μετέβη πρὸς πόλιν Θεσσαλικήν
 τινα, σοφίας μᾶλλον ἢ ἀστυγεῖτονος ἀντιποιουμένην,
 σταδίου ἀπέχουσαν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Ἀττικῆς οὐ
 μείων ἢ β'. Ἐνθα συχνὸν περιμείνας χρόνον, ἐναρ-
 γέστερα εἰς τὸν τῆς Ἑλλάδος ἔχε φωνῆς ἐθισμόν...
 Κἀνεῖνος διὰ τὴν τῆς Ἑλλάδος φωνῆς μετάληψιν
 ἀναβάς εἰς ὄφρυν, μέγαν μὲν ταυτὸν εἶναι ἐνόμισε
 καὶ σοφίας ἀπάσης ἐγκύμονα, τοῖς δ' ἄλλοις ὡσπερ
 ἀπὸ σκοπιᾶς ἦν καθορῶν, εἰς φαυλὸν τινα καὶ κάτω
 βίον καλινδουμένου. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὴν τῆς σοφίας
 ἀπάσης μητρόπολιν τὰς Ἀθήνας ἀσθενῶς τηλικαῦ-
 τα διοικεῖσθαι περὶ τὰς λόγους ἀκήκοε διὰ τὸ συμ-
 βῆν περὶ τὴν Μητροδόωρον καὶ Νικαγόραν δυστύχημα
 καὶ τὴν ὀκνώποτε καταψήφισθεῖσαν αὐτοῦ λήθην
 καὶ σιωπὴν μᾶλλον ἐμεμήνηι πρὸς τὸ παραβολώτερον
 τοῦ λογιμοῦ καὶ καιρὸν ἔχειν ἐνόμισεν ἴση καὶ αὐ-
 τὸν Ἀθήναζε μηδενὸς τοῦ ἐναντιωσομένου τυγχά-
 νοντος ἀπελθόντα δόξης δημοτικῆς κληροῦχον γενέ-
 σθαι. Ταῦτ' ἄρα καὶ ὡς ἐπὶ σχεδίας τινὸς τῆς τοιαύ-
 τῆς ἐπιπέθῃ φερόμενος ἐκώμαζε πρὸς Ἀθήνας, οὐδὲν
 μέτρον οὐδ' ἀγενοῦς συνορᾶν δυνάμενος περὶ ἑαυτοῦ.

Là, il a deux buts en vue. L'un c'est de faire
 argent de sa science (et à cet effet, il annonce un
 enseignement philosophique merveilleux à l'hon
 marche). L'autre c'est de devenir célèbre,
 et, comme Métrodore éia: récemment (en 1330, vers
 le temps de la léthargie d'Andronic) revenu de
 l'exil et vivant dans Athènes avec Nicagoras, oi-
 fusiqué de leur réputation il se met à déclamer
 contre eux, et à faire valoir sa supériorité pratique
 ses idées et méthodes nouvelles. Cette supériorité
 n'éta: guère que de la mémoire qui ne le préser-
 vait pas de légers barbarismes (μνήμων δ' ἦν ὁ
 ἀνὴρ, καὶ ὅσα ἦν προανεγνωκῶς πάντα ἀποτάδην ἐκ
 στόματος; διεξήκει καθάπερ ἀπὸ βιβλίου καὶ μάλιστα
 πάτων τοῦς τῶν ἀριστοτελικῶν ἐρμηνείας· ὑποβαρ-
 χερῶν δὲ τῆ τῶν λέξεων προῖδῃ κατάδηλος ἦν
 οἷς λατίνος ἦν, ἐκ γὰρ τοῦ πῶγωνος οὐκ ἦν ἔτι
 ἄλλος.

On comprend très-bien dès lors, comment, à la
 suite d'incidents sur lesquels nous glissons ici,
 s'engage un défi d'érudition entre Barlaam et Gré-

goras, et l'ami de Métrodore. Quand tout est prêt
 pour cette joûte d'érudition et que le public est
 assemblé chez Démarate, un des grands personna-
 ges d'Athènes, Nicagoras, faisant fonction d'inter-
 rogateur, ne tarde pas à établir bien incontestable-
 ment que Xénophaae, son antagoniste, a dans
 toute la force du terme, et à la lettre, des préten-
 tions encyclopédiques. Ἦρὸς ταῦτα βραχὺ μειδιά-
 σας ὁ Νικαγόρας, Ἄγε δὴ οὖν, βέλτιστε Ξενοφάνες,
 φησὶ, φράζε ἡμῖν τίνα ποτὲ καὶ ὀποδακτὴν τὴν σο-
 φίαν ἔχων ἔχεις ἐπιδειξόμενος. Παντοδαπὴν καὶ ποι-
 κίλην, ὦ Νικαγόρα, καὶ πρὸς πάντα ἀρκέσουσαν,
 ὅποσα καὶ ὅά τις ἂν ἐρωτᾶν βούλοιο· ἦδ' ἄγε μὴν
 περιῆσαι, ἵνα γινώσῃ καὶ ὁδὸς σὺν σοί, καὶ σὺν
 τοῖς σοῖς. Après ce vers d'Homère, et une fois bien
 acquis par les paroles mêmes de Xénophaae, qu'il
 prétend n'ignorer de rien (de telle sorte que s'il
 se trouve incapable de répondre sur les principes
 et problèmes usuels de telle ou telle science,
 évidemment il aura encouru le reproche ou de
 charlatanisme ou de légèreté, si ce n'est de l'un et
 de l'autre), Grégoras, que nous savons avoir été
 pourvu de connaissances astronomiques et en avoir
 été très-vain, entame l'examen par l'astronomie et
 prie l'Italien de déterminer astronomiquement
 (par l'horaire) l'heure du jour, se réservant de le
 faire passer de ce point de départ à la détermina-
 tion du lieu du soleil et des planètes dans le zodia-
 que; et il a bien soin de nous avertir que la
 question unique qu'il pose pour le moment est de
 celles qu'on adresse aux élèves en astronomie:
 Ὁ μέντοι Νικαγόρας τοῦ μεγέθους; καταγνοῦς τὰς
 ἐπαγγελίας τοῦ Ξενοφάνους, ἐξελθὼς πρὸς ἐπιβράβι-
 ζεῖν αὐτοῦ τὴν ὄφρυν ἐγκχεῖρικεν ἐκ τῆς ἀστρονο-
 μικῆς ἐπιστήμης ἀρξάμενος. Καὶ εἰ δὴ λοιπὸν τὰς
 τῶν ἀστρονομικῶν ὑποθέσεων μείζους καὶ ὢν λόγοι
 ποικίλοι τὰς ἀποδείξεις; ἰχνηλατοῦσι πάσα; ἀφελὲς καὶ
 παραδραμῶν διὰ τῶν σμικροτέρων ἔκρινε δεῖν ἐξελέγ-
 χεῖν αὐτὸν, ἵνα μάλα μᾶλλον αἰχρύνουτο· τὰς γὰρ ἐν
 τοῖς μεγίστοις ἀγῶσιν ἀμχανίας οὐδ' ἀκρατον οὐδ'
 ἐμφανῆ τὴν χλεῦθν ἐπισύρροσθαι, ἀλλὰ μικρὰν τινα
 καὶ ὡς εἰπεῖν ὀφθαλμῶσαν καὶ ὀμιχλώδη, καὶ κατὰ
 τὰς Ἠφαίστου πορείας; καὶ ταύτην ὡς τὰ πολλὰ
 χωλεούσαν τε καὶ ἐπαμφοτερίζουσαν, τὰς δ' ἐν τοῖς
 ἤττοσι καὶ προχειροῖς, ταῦτας δ' ἐλεγχον γίνεσθαι
 τῆς τῶν θρασυτέρων ἀμαθίας μάλα σαφῆ καὶ μεσημ-
 θρινῆς ἀκτίνας περιφανέστερον. Καὶ Ὡς ἴδους εἰ καὶ
 μακάριος, ὦ Ξενοφάνες, ἐφησεν, οὕτω περὶ πάσης;
 σοφίας ἐπίδειξιν ἱκανὸς εἶναι ἐπαγγελλόμενος. Φέρε
 τοῖσιν, τὸν ὄροσκόπον ἐκείνον δεξάμενος, στήθι παρὰ
 τὴν τοῦ ἡλίου ἀκτίνα καὶ τὴν ὄραν ἦεις ποτὲ εἴη ἐν
 γε τῷ πάροντι; διδάξον, ἵνα ὡς ἐξ ὀρηκτηρίου τινὸς
 ἀληθοῦς ἀφικόμενος ἐς τὴν εὐρεσίαν τοῦ τε ἡλίου καὶ
 τῶν ἄλλων ἀστέρων ὀπη τοῦ ζωδιακοῦ τυγχάνουσιν
 ὄντες; ἕκαστος ἔχῃς σαφεῖς καὶ ἀναντιρρήτους τὰς
 ἀποδείξεις; ποιεῖσθαι τῶν ἐμπειριημένων τὰς
 τούτων κινήσεις; λόγων. — Mais, hélas! cette ques-
 tion si simple, l'homme universel n'y peut satis-
 faire: il reste court d'abord, puis se renima:it, il

la déclare inabordable, insoluble, le tout en méiant à sa prose, des lambeaux de vers anciens, fort harmonieux assurément, mais qui n'ont rien de scientifique : Τὸ δὴ τοιοῦτο βέβαιον τοῖς ἀρτιμαθείαι καί-
 δίοις τυγχάνον ἀποκρίνασθαι, οὕτω τοι φορτικώτα-
 τον ἔδοξε Ξενοφάνει ὡσπερ ἀν εἰ τις λίθον πολυτελεῖη
 κατὰ μεγάλῃ; θαλάττης ἀφ' ἑς εἶτα ἐπιτάτταν οὐ
 τῆς ἀδύτου καὶ τῶν θαλασσιῶν πυθμένων ἐκείνος
 καίται βίφει; καταδύοντα ζητεῖν. Ὅθεν καὶ πρῶτα
 μὲν ἀφ' ἡμῶν ἐστὶ διαπορούμενος καὶ Διγγιῶν καὶ
 στραφόμενος; ἄνω καὶ κάτω, ἐπειτα ἀπεκρίνατο λό-
 γον πολλοῦ τινος ἀπέχοντα τοῦ θυμοῦ καὶ τῆς ἀμα-
 θίας, καὶ Τί ταῦτ' ἔρωτα; ὦ Νικαγόρα, φησί, τοῖς
 ἀνθρώποις ἄληθτα τοπαράπαν τυγχάνοντα; τίς γάρ
 ἀνθρώπος ὦν γηγενῆς ἀνίθιοι ἐς οὐρανὸν πύποτε,
 ἢνα θεασάμενος καὶ κατασπυρίῃ; δρόμους ἀστέρων
 καὶ διαστάσεις καὶ ἀντιφράξεις αὐτῶν, σαφῆς τι ἀγ-
 γέλλειν ἔχοι τοῖς ἄλλοις; Τούτου γὰρ ἀδυνάτου τυγ-
 χάνοντος, οὐκ ἴσμεν ἔκείθεν οὐδέν, οὐθ' ὅπη τῶν,
 οὐθ' ὅπη ἡέλιος φασιμβροτο; εἰς' ὅπῃ γαλαν, οὐθ'
 ὅπη ἀνεῖται. Chacun s'étonne, on ne s'attendait pas
 à si facile et si prompte défaite; Nicagoras persille
 l'homme encyclopédique; et Xénophane, qui prend
 le persillago pour un encouragement, efface enfin
 de la liste des sciences sur lesquelles il peut ré-

ussure à tout venant l'astronomie et tout ce qui s'y
 rapporte : du reste, il persiste à prétendre que
 sur toutes les autres il est prêt. Τούτων αὐτήκοι
 γεγονότες ὁ δῆμος, ἄλλοι ἐξ ἄλλων γεγονάσιν ἀπαν-
 τες; οὐ γάρ ποτ' ᾤθησαν ἀπορήσειν αὐτὸν πρὸς
 οὐδέντων ἀκρίτων ὅσα γῆ τε αὐτῇ καὶ οὐρανῷ
 ἐκείνος προβάλλει μυστήρια. Ὅθεν ἐξαίφνης ἰδόντες
 ἀπερ οὐκ ἤλπισαν μεταβάλλοντες ἐγέλω ἀκάθευτα
 καὶ ὑπεσύριττον, καὶ θέρυθος ἤρθη πολὺς. . . (Nous
 omettions à regret des détails) Ὅ δὲ Νικαγόρις
 ἐπιστραφείς καὶ σιωπῆν ἐπιτάξα; τῷ δήμῳ τὸ πρὸς
 γέλωτα τῶν πολλῶν ἐμμέμετο ἀκρατῆς, καὶ οὐ πάνθ'
 ἅμα πᾶσιν ἔφασκε βίβασθαι πρὸς; θεοῦ, ἀλλ' ἄλλοι
 μὲν ἄλλο, ἄλλοι δ' ἄλλο. . . Τί τοίνυν καίνῃν ἢ γέλω-
 τος ἄξιον, εἰ καὶ ἡ σοφῆς οὐτοσὶ Ξενοφάνης ὁ ἑρα-
 συμιάχου, ἐν Λατινοῖς καὶ φῶς καὶ τραφεῖς, παρ' οἷς
 οὐτ' ἀστρονομία οὐθ' ὅσα κλειστα; παρ' ἑλλῆσιν
 ἤνῳησαν εἰση σοφίας οὐδὲν ἐκαὶ πολιτεύεται, τῶν
 τοιούτων ἐμοιρος ἔμεινε καὶ αὐτός; φανήσεται γάρ
 ἐν ἄλλοις εἰδασὶ δόκιμος ἴσως εἶναι. Ὅ δὲ Ξενοφά-
 νης ὑπὸ τῶν τοιούτων λόγων ἀναπαρήσας, Εἰς λέ-
 γεις, ὦ Νικαγόρα, φησί; πλὴν γὰρ ἀστρονομία; καὶ
 ὅσα ταύτῃ τῶν μαθημάτων ἐπόμενα, τᾶλλα πάντα
 σοφία; εἰση αὐτός; τε ἐξέμαθεν καὶ ἄλλου; πάντως
 ἱκανός; εἰμι ἐκδιδύσκαιν.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ
 ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.
 NICEPHORI GREGORÆ
 EPISTOLÆ.

L. Prefecto mensæ.

A. Τῷ ἐπιτῆς τραπέζης (1).

(Ex Ms. bibliothecæ Electoralis Monacensis editis ac annotationibus et versione Latina illustravit Fr. Xav. Berger in Beitrage zur Geschichte und Literatur, vorzüglich aus den Schätzen der pfälzbaierischen Centralbibliothek zu München, herausgegeben von Joh. Chr. Freiherrn von Armin. — Junius 1805.)

Tu quidem, virorum optime, magnis encomiis C orationes nostras in casum usque, ut ita dicam, effers : ego vero, benevolentia tua compensanda

Σὺ μὲν, ἀριστ' ἀνδρῶν, ἰγκωμοῖς μεγάλαις τοῦ; ἡμετέροισ; λόγους εἰς; ἀθέριον ὕψος εἰπεῖν ἀναφί-
 ρων διατελεῖς; ἐγὼ δ' οὐκ ἔχω, ὅτω σε τῆς θαδῆ-

(1) Magnam epistolarum, a Græcis infimæ æta-
 tis exaratarum, copiam adhuc in bibliothecarum
 alytis manuscriptam asservari, nemo eorum qui
 editos catalogos vel obiter perlustrarint, est qui
 ignoret. Harum pleræque excepta plena auctoris
 cujusdam editione tam propter leve argumentum,
 quam propter styli labes publica luce indignæ sunt;
 nonnullæ tamen, vel quia historiae illorum tempo-

rum illustranda serviant, vel alias ob rationes
 exceptionem jure mereantur, inter quas mihi hæc
 quoque, quam ex cod. ms. Gr. 40 bibliothecæ
 electoralis deprompsi, Nicephori Gregoræ ad præ-
 sectum mensæ referenda videtur.

Fuera hæc aulæ Constantinopolitanae dignitate
 Gregora ipso teste (*) insignium Russiæ principis,
 idque ab immemorali pene tempore, ut auctor hic

(*) Niceph. Gregoras I. vii. c. 5, §. 5: Ὅ δὲ Ῥωσικὸς
 τὴν στάσιν, καὶ τὸ ἔξωμα τοῦ ἐπιτῆς τραπέζης παρὰ τοῦ
 μεγάλου καλλιθέρας; Κωνσταντινῶν, εἰρησικὸς αὐτῶν locum
 et dignitatem præfecti mensæ sortitus est a Constantino

Magno. Neminem vero hic offenda; Ῥωσικός, pro Ῥωσ-
 σικος, cum gens hæc a Constantino Porphyrogenæto de
 administrando imperio p. 55 et alijs simpliciter appel-
 letur, et Ῥώα, ejusque terra ἡ Ῥωσία.

σεως πρὸς ἄξιαν ἀμείβομαι, μακρὰς σοι τὰς ἀπὸ γλώττης ἐκτείνω χάριτας. Ἐθέλω δὲ σοι καὶ δι' ὧν ἀποδέχη λόγων ἀφηγήσασθαι τι βραχὺ τῶν ψυχῆς ἀπορρήτων ἐμοί, ἐν αὐτοῖς εἰδείης σαφῶς, ὅπως ἄρα καὶ αὐτὸς τὴν ἀρχὴν διετέθη ἰδῶν σε, εἰ δὴ θεῖον ἢ ψυχὴ χρῆμα καὶ κατὰ στάθμην τὸ ταύτης ἐκτείνεται βλέφαρον, καὶ ὅταν ὁ χρόνος ἐφεξῆς τὴν ἐμὴν ἐξήκοησε γνώμην πρὸς σέ, καὶ ὡς ὑπὲρ τὰ Κροίσου χρήματα τὰ τῆς σῆς μοι λογίζονται γλώσσης ἐγκώμια καὶ ὑπὲρ πάνθ', ὅποσα μοι σήμερον οὐ κλείουσιν χαρίζονται.

Ἐγένετο τις ἀνὴρ ἐν Φρυγίᾳ πάλαι σοφός, τοῦνομα Αἰσώπος, οὐ κατὰ τὴν Πυθαγόρου σοφίαν καὶ Πλάτωνος, οὐδὲ κατὰ τὴν τοῦ Ἀκραγαντινοῦ Ἐμπεδοκλέους, οὐ μὲντ' ἂν οὐδ' ὧν ἄλλων τὴν μνήμην ῥέων ὁ χρόνος καθελείν οὐ δεδύνηται. ἄλλ' ἦν Αἰσώπῳ τῷ Φρυγί τὸ ἐξίλιπτον τῆς σοφίας, ὡς ἦν αὐτοδιδάκτος καὶ φύσει σοφός, οὐκ ἀνθρώπων σοφῶν ὀμιλλίας. οὐδὲ τέχνης ἀνάγκαις, οἷας αἱ προγενέστεραι βίβλοι ταῖς μεταγενεστέραις διδάσασιν ἀκοαῖς τὴν ἑαυτοῦ ἐπιβήσας; φύσιν, ὡς τοὺς ὕστερον, ὅποσοι σοφίας εἰνεκα ἰθαυμάσθησαν, ἄλλον ἄλλως ἠφαληθῆναι τὰ μέγιστα ἐξεγένετο, τοὺς μὲν τοῖς ἐν Αἰγύπτῳ σοφοῖς ξυμβαλόντας, τοὺς δὲ ἢ βίβλοις ἐκείνων ἐγκεχυφῶτας, ἢ στοᾶς καὶ ἀκαδημίας ὁμο-

non vereatur abolita primæ collationis memoria originem muneris a Constantino Magno accessere, in hoc solo fortasse hallucinatus, quod in locum Constantini Porphyrogeneti Constantinum Magnum substituerit. Russorum enim nomen Constantini Magni ætate adhuc penitus ignotum, paulo ante Constantini Porphyrogeneti tempora Græcis innotescere cœpit, sub eoque imperatore demum beata Olga petito Constantinopoli baptismo (*), et adductus inde in regnum suum Christianæ religionis doctoribus prima proprioris connexionis cum imperio Byzantino fundamenta jecit, ut adeo verosimile sit, vel tum, vel paulo post ad arctius stringendum amicitiae vinculum ab imperatore isto Russicæ gentis principes dignitate hac exornatos fuisse.

Princeps porro, ad quem Nicephorus has litteras dedit, spectata temporum ratione (**) fuisse videtur vel Alexander II Miklaïlovitch, Andronico Palæologo seniori cœvus, vel Juan Danilovitch, qui totum Andronici Palæologi junioris imperium ab ann. 1328-1344 explevit. Sub Andronico enim seniore Nicephorus (***) a primo suo in aulam ingressu, facto ann. 1322, usque ad violentam hujus imperatoris deturbationem plurimum ob ingenii præstantiam gratia valuit; sub Andronico vero juniore, confusa ann. 1330 insolenti Barlaami jactantia, ac suscepta dein publica docendi professione maximam nominis celebritatem consecutus est, ita ut jam philosophus per antonomasiam nominaretur, ingensque ex omnibus provinciis ad

(*) Factum hoc a. Chr. 867, imperatore ipso post decessum instructionem eam ex sacro fonte levante.

(**) Vide *Histoire de Russie* par M. Levesque, t. sec. p. 172.

(***) Vide Nicephori Gregoræ Vicia, t. X *Scriptorum Byzantinorum*.

Præfecti mensæ munis Georgius Codinus De officio et officariis curiæ et Ecclesiæ Constantinopolitanæ c. 1. de mensæ imperatoris hinc verbis describit: Imperator ad mensam assumendi ministrant domesticus et præfectus mensæ. Isti enim ministrant, si præsentes sunt,

impar, prolixas tantum lingua gratias tibi rependo. Volo autem orationibus hisce, quæ tantopere a te probantur, occasionem præbentibus parum quid arcanorum mentis meæ tibi reserare, ut me fatente ipse etiam noris, quomodo sub primum tui aspectum dubius adhuc hæserim, utrum anima revera divinum quiddam sit, ipsiusque acies ad amissim protendatur, qualemque deinceps tempus opinionem meam ratione tui reddiderit; et cur laudes, a te profectus, Græci opibus omnibusque præferam, quibus hisce temporibus aliorum plerique me afficiunt.

Fuit in Phrygia olim sapiens quidam, Æsopus nomine, non ex Pythagoræ disciplina, aut Platonis, neque ex Empedoclis Agrigentini, aut aliorum cujusquam, quorum memoriam atas fugax lapsu suo abolere nequivit; sed habuit Æsopi Phrygis sapientia hoc sibi peculiare, quod fuerit a semet edoctus, et natura sapiens, non virorum sapientium consuetudine, aut artis præceptis, dum scilicet naturam suam institutionibus, quales priorum libri posterioribus tradunt, excoleret, quemadmodum sequiorum, qui sapientiæ causa admirationi fuerunt, plerosque suo quemvis modo adjutos esse constat, alios quidem sapientibus in Ægypto convercentes, alios vero illorum libris incubantes, vel Stoæ aut

eum audiendum concursus fieret. Certe ultra Andronici junioris imperium epistolæ hujus ætas vix proferri potest, cum turbar, quibus sub Joanne Cantacuzeno, ejus successore, omnia permiscebantur, communicationem cum gente Russica penitus interrupuisse necesse sit, ipseque demum Nicephorus ann. 1351, ad induendum monachi habitum compulsus ætissima usque ad ann. 1353, quo Joannes Palæologus rerum potitus est, custodia sequebatur, ejus sub imperio pariter, licet liberatus fuerit, Turcis dominatum in Europa magis magisque dilatantibus, omnia undequaque infesta atque interclusa reddebantur.

Ex ipsa epistola tria hæc memorata sane digna liquido mihi deduci posse videntur: I) linguam Græcam Nicephori ætate in aula principum Russicorum una cum vernacula viguisse, cum princeps, (***) ad quem Nicephorus scripsit, non tantum eam intellexerit, verum etiam expeditissime ea locutus fuerit; II), in bibliis hæc Russicæ adhuc autographa Nicephori reperiri posse, cum ipse λόγους (sive orationes, sive historice sive libros) illuc transmiserit, quod eo majore facendum, cum auctor sæpius scripta sua ab adversariis corrupta fuisse conqueratur; III) hanc epistolam non fuisse solam, quam ad principem istum exaravit Nicephorus, sed propter longioris jam temporis benevolentiam, qua se ab illo affectum testatur, diuturnum inter eos intercessisse litterarum commercium, ex quo, si forsan in regni illius thesauris delitescat, non exigua historiæ lux affulgere possit.

quemadmodum et piacerna. A paulo post: (Stat magnus domesticus proximus imperatori, post eum domesticus mensæ, post illum præfectus mensæ. Affertur igitur ferula domestico rei domesticæ, quibus imperator vescitur, est, tradit ea præfecto mensæ, hic domesticus mensæ, iste magno domestico, qui at topont ea imperatori.) Cum Nicephorus in hac epistola principem Russicæ a se visum scribat, dubium vix esse potest, hoc ejusmodi occasionem, cum frequens adhuc in aula Andronicorum versaretur, contigisse.

Academizæ sceleratores effectos; sed rudi incultaque A solius naturæ virtute vir iste usus, prodigium non minimum sequentis ævi sapientibus se exhibuit, quem ego quoque, cum primum de eo audirem, inter fabulas, ab Atticis alium in modum efformatas, interque signenta fide prorsus indigna rejiciebam, hoc etiam, quemadmodum plura Græcorum, antiquioribus gentis hujus lusibus acrescendo.

Verum postquam mihi consuetudinis tuæ periculum facere licuit, nativamque ingenii tui facultatem experiri, expeditissimamque illam linguæ promptitudinem, scientiæ cultura haud multum indigentem: non amplius eadem, ut prius, pervicacia sententiæ meæ inharrebam, neque rem naturæ fines excedentem arbitrabar; sed inhibito navigii cursu, jam paucillum de hac mente deponebam relaxabamque, simul vero etiam, ut par est, ipsam rerum naturam ratione pervestigare conabar, dixique, cum aqua, e nubibus ad terræ humectationem defluens, ex aquis marinis ac fluvialibus consistat, profecto etiam fluvium solum absque nubibus terram humectare posse, quemadmodum Nilum audimus haustis e terræ visceribus undis pluvizæ vicem subire, omnemque Ægyptum irrigare. Quæ cum ita sint, multo magis tale quid de homine statueri licebit, si quis secum reputet, animam rationalem ex natura quidem sua prævia omnium scientiarum notitia imbutam esse, propter corporis vero gravitatem perturbari, hincque necessitatem oriri, ut extrinsecus per disciplinam, quasi applicita morbi medela, reminiscentiæ exci-
 C ionentur, eo tamen ordine, ut hæc necessitas non pari modo se ad omnes extendat. Consentaneum quippe est, cum animas inter ac corpora æque magnum reperietur discrimen, ut nobiliores animæ cum sincerioribus corporibus concurrant ac coagmententur, sicque ab origine sua facultate gau-
 D deant, nullo negotio absque externis disciplinis in

Multiplici igitur ex capite maximæ tibi gratias debeo, quod videlicet me primum diuturna dubitatione liberaris præclaro ac magnifico ingenio tuo, e quo prudentissima veluti scaturiunt consilia, quodque dein benevolentiam illam minime fuc-
 C tam, quam nobis exhibere cœpisti, pari modo de die in diem continues, maxime autem, quod illustri lingua tua largas adeo in me laudes effundat. Censeo vero, etiam Phrygium illum sapientem, et quotquot alios eidem similes tempus protulit, magnas (si quis illis sensus) naturæ tuæ gratias debere, per quam mira de ipsis tradita jam astruuntur, atque confessa et extra omne dubium collocata redduntur.

II. Zaridæ.

(Notices et Extraits des mss., tom. XII, partie II, p. 22.)

Proverbium dicens,

Quod amici loco remoto viventes jam non sunt amici, inde a longo tempore aures meas obstrepuerat, fidem et mentem meam lacescendo, ita quidem ut nunquam ex animo ac cogitationibus plane ex-

λητά: γεγονότα, ἀλλὰ ἐξ ἑνὸς φύσεως ἀνὴρ ἐκαίνοις θυνάμι: χρησάμενος τέρως ἔδοξε τοῖς; Ἐπειτα σοφοῖς οὐ μικρῶν, ἔμολε δὲ καὶ μῦθος ἄλλως ἀπεικλιζῶν ἀκούοντι καταφαίνεται πρότερον καὶ πλάσμα πίστεως ἀπάτης ὑπερήριον, ἐπ' ἄλλοις καὶ τοῦτο προτέρως οἷα πολλὰ τὰ Ἑλλήνων ξυμβάλλοντι.

Ἄφ' οὗ δὲ τῆς σῆς ὀμιλίας εἰς πείραν ἴνα. ξυνεπεπώκει μοι, καὶ τὴν αὐτοφυῆ ξυνίενα: τῆς διανοίας παρασκευὴν καὶ τὴν οὐ μάλα πολλῆς δεηθείσαν ἐπιστημονικῆς γεωργίας ἀρίστην τῆς γλώττης περιβολῆν, οὐκ ἔθ' ὡς πρότερον ἐνοστατικῶς τοῦ δόγματος εὐχόμεν, οὐδὲ τῶν φύσεως ὄρους περιόντων ἐν τι τὸ πρᾶγμα ἐνόμιζον, ἀλλὰ πρῦμναν κρουσάμενος ἀφήρουν ἦδη τι τοῦτο νοῦ καὶ παρέλυον, ἄμα δὲ καὶ λόγῳ βασανίζειν ἐπεχείρουν τὴν τῶν ὄντων φύσιν, ὡς εἰκόσ; καὶ ἔλεγον, ὡς ἄρ' ἐπειδὴ τὸ ἐκ τῆς νεφῶν καταβρόδον ὕδωρ εἰς τὴν ἀρδελίαν τῆς γῆς ἐκ τῆς θαλαττίων καὶ ποταμίων ὀδάτων ἐστίν· εἰκόσ; δὴπου καὶ ποταμῶν δίχα νεφῶν ἀρδεῖν δύνασθαι γῆν, καθάπερ Νεῖλον ἀκούομεν ἐκ γῆς ὑετιζόντα καὶ ἄλην τὴν Ἀίγυπτον ἀρδόντα. Εἰ δὲ τοῦθ' οὕτω, πολλῶν γε δὴπου μάλλον ἐπ' ἀνθρώπου δέξαιτ' ἂν τι τοιοῦτον, εἰ τις συλλογίσαιτο, τὴν τῆς νοεράς ψυχῆς φύσιν προσιδέναι μὲν τὰς ἐπιστήμας, διὰ δὲ τὴν τοῦ σώματος συνβολοῦσθαι ἐμβριθείαν, κἀντεῦθεν ἀναμνήσεις γίνεσθαι τὰς ὑθάθεν αὐτῇ μαθήσει, ὡσπερ ἐπιγενομένου νοσήματος φαρμάκου, οὐ μὴν ἐπασι, ὡς γ' εἰσικεν. Εἰκόσ; γάρ καὶ ψυχῶν πρὸς ψυχὰς οὕσης διαφορὰς; καὶ σωμάτων, πρὸς σώματα, ξυνδραμεῖν καὶ συνεξεῦχθαι δὴπου καὶ γενναϊοτέραν ψυχὴν εἰλικρινεστέρω ποτὲ σώματι, κἀντεῦθεν οἰκοθεν ἔχειν ἀπόνως χωρεῖν εἰς τὴν τῶν ὄντων περινοίαν δίχα τῶν ὑθάθεν μαθημάτων.

Διὰ δὲ ταῦτα πάντα παντοδαπὰς ὀμολογεῖν σοι: τὰς χάριτας ὀφειλέτης εἰμι, ὅτι τε μακρὰ; ἀπορίας ἔχεις ἀκαλλάξας ἐμὲ δηλαδὴ τῇ γενναίᾳ καὶ μεγαλοφρεῖ διανοίᾳ σου, ἐξ ἧς εἰσελθὲν τὰ κενὰ βλαστάνει βουλευμάτων καὶ ὅτι πάνυ τοι σφόδρα γνησίως διεθαίσεαυτὸν ἐφ' ἡμᾶς, οὐ διαλείπεις τὸν ἑμαυτὸν τρόπον εἰς τὰ πρόσω τῷ χρόνῳ προβαίνειν, πάντως δὲ καὶ τῶν ἐκαίνοιων ἕνεκεν, ὅς; πλουσίους ἡμῖν ἢ λαμπρὰ σου χαρίζεται: γλώσσα. Ἐγὼ δὲ καὶ τὸν φρόγιον ἐκεῖνον σοφὸν ἀποφαίνομαι καὶ εἰ τινα; κατ' ἐκεῖνον ὁ χρόνος ἐτέρως προήνεγκε, μεγάλας (εἰ τις ἀίσθησις) ὀμολογεῖν σοι τῇ φύσει τὰς χάριτας, δι' ἧς τὸ αὐτῶν βεβαιώσαντες θαῦμα ὀμολογούμενον ἡμῖν παρέδωσαν ἦδη καὶ ἀναμφίβολον.

B. Τῷ Ζαριδῆ.

Ἡ μὲν παροιμία,

Τηλοῦ φίλο: ναίνοντες οὐκ εἰσὶν φίλοι, φάσκουσα, ταῖς ἐμαῖς πάλαι πολὺν ἦδη χρόνον ἠνώχληκεν ἀκοαῖς πίστεως ἀπαιτούσα ἐχέγγυα, καὶ τινα περθῶ προβαλλομένη εὐπρόσωπον εἰς τὸδε παρέμεινε τοῦς

ἔμοις λογισμοῖς ἐπιδοσκομήθη, καὶ πρὸς ἐμφύλιον αὐτοῦς, ὡς εἰπεῖν, διεγείρουσα πόλεμον. Πρὸς γὰρ τὴν ἑαυτοῦ γνώμην ἀποδέλωντα οὐδεὶς ἦν ὃς ἐπαιθὲ με τρόπος ὧνιον ἀκολάστου πίστεως προσέσθαι ταυτηνί, τρόπῳ γὰρ, οὐ τῷ, τὰ τῆς φιλίας ἔμην μεταρῆσθαι· πρὸς δ' αὖ τὰς τῶν ἄλλων, οὐδεὶς ἦν ἔστις οὐ. Καὶ ἦν τῶς ἰσόρροπα τὰ τῶν λογισμῶν ἡμῖν τέλαντα. Νυνὶ δ' ἐκνεύκτικε καὶ περιφανὲς ἡ παροιμία ἔστησε τρόπιον, ὅλας ῥοπὰς εἰς αὐτὴν ἐκνεύθησαν τοῦ σου. Πολλὰ γὰρ αὐτὸς ἡμέτερα δεξάμενος· γράμματα, σοὶς οὐδ' ὀλίγοις ἡμέψω· ὥστε σοὶ σκεπτόν ἐστιν ὅποσον λύπης πέφυκε μὴ φίλον εἶναι σε τοῖς φίλοις. Ἄλλ' ἔρρωσο, καὶ τοὺς σοὺς μὴ πᾶνυ τοὶ πρέχειρος ἔσο φίλους ἐθέλειν λυπεῖν.

A cessaverit. Et sane prò inbòle mea nemo unquam mihi persuasit ut fidem moribus minus integris adhiberem, memori quod amicitia e moribus neque vero e locorum conditionibus dijudicari debet. Et sic quidem sententia mea non satis firma nunc demum mihi proverbii illius constantem ostendit veritatem. Tu enim ipse hujus rei testimonium affers: sæpe enim epistolas mea manu ad te scriptas accepisti, nec ipse ullas tuas ad me dedisti. Cogita quæso quantum doloris patiar videndo quod amicus cum sim, amicos non habeam. Attamen vale, et noli amicorum animam postmo lulum affligere.

Sequentes epistolas edidit Boissonadius in *Anecdolis*, tom. III, p. 187, ex codice Regio 2991 A.

Γ. Τῷ μεγάλῳ δομοστίκῳ.

B

Κύρος ὁ τῶν Περσῶν βασιλεὺς (1), οὗ, ἐν τοῖς μέγιστα τῶν ἱταίρων ἔτιμα, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ἐν τοῖς δειπνοῖς ἐκάθιζε χεῖρα, φύλακα· ἴσως ἑαυτῷ τοῦ ἀσθενεστεροῦ ποιούμενος μέρος (2). Σὺ δὲ πάντας μὲν ὅπου τῆς σῆς ἐπικουρίας πεφύκασι χρῆζοντες, τοὺτους δ' αὐτὸς ὑπὸ τὸν τῆς σῆς δεξιὰς καθίζεις λιμένα, ἵνα μάλλον ἐκείνου φυλάττειν· τὴν δ' ἀριστερὰν οὐδ' ἐπιγινώσκεις τὰς τοιαύτας· τῆς δεξιᾶς ἀξιολογία εὐπορίας (3). Κάκεινος μὲν ἐν μόνοις γε τοῖς δειπνοῖς, σὺ δ' ἐν ἅπαντι τῷ χρόνῳ λήληθας δειπνίζων ἅπαντας. Καὶ οὕτως κοιμίζεις σου τὰς τοιαύτας ἰσχύουσιν εὐπορίας, οὐδ' ἡμέραι περιπᾶν καὶ ἀνθελκύν ἐκ τοιαύτης γαλήνης εἰς πλάγη θορύβων πολιτικῶν· ἀλλ' ἐν ἀρμοστούσῃ τῇ

C

χώρῳ μένειν ἐκάτερα δίδωσ μετὰ τινος ἠκρινωμένης τῆς πλάστιγγος· τοῦ γὰρ χρόνου διαδοχαῖς ἡμερῶν καὶ νυκτῶν παρατρέχοντος, σὺ καὶ τοῦ χρόνου βεβαιώτερα κέκτησαι τάγαθά. Σὺ μὲν γὰρ τοὺς εὐρίππους ἀλέγχεις ἐκείνου τῇ μονίμῳ τῶν ἔργων χρηστότητι· ἀλέγξαι δ' ἐκείνος τὴν σὴν δέξιάν οὐ δεδύνηται μέχρι καὶ τῆμερον.

Ἐπιθ' οὐ μονοειδὲς σου τῶν ἀγαθῶν τὸ γέωργιον, ἀλλὰ πολύχουν ὄμου καὶ ποικίλον ἐκ τῶν πλοουσίων ἐγκάτων τῆς γνώμης ἀνέρχεται, ἠκομῆν σοὶ καὶ τῆμερον παράκλησιν ταύτην ὑπὲρ τοῦ σου (4) προσάγοντες, οὗ πολλάκις προστάτης ἔγένου καὶ μεγίστων παροχέυς ἀγαθῶν. Φάνηθι τοίνυν αὐτῷ κινδυνεύοντι θερμὸς προμηθεὺς, καὶ νῦν μάλλον ἢ πρότερον δεομένης τῆς σῆς ἱερᾶς καὶ βεβαιωτέτης ἀγκύρας (5), ναὶ πρὸς Θεοῦ, καὶ τῆς συνήθους σοὶ μεγαλοψυχίας, θεοῦτατα ἀνθρώπε καὶ πάντων ἀγαθῶν ἀνθρώπων ἀντάξις.

(1) In Boiviniano epistolarum Gregoræ catalogo recensita est Μεγάλῳ Δομοστίκῳ inscripta, cujus initium, Κύρος ἐκείνος ὁ Καμβύσου.

(2) Videatur Xenoph. *Cyrop.* viii, 4, 3.

(3) Præceptum est Christi ap. *Matth.* vi, 5: Σοὺ δὲ ποιούντος ἐλεημοσύνην, μὴ γινώτω ἡ ἀριστερὰ σου τί ποιεῖ ἢ δεξιὰ σου.

(4) Sic codex, omisso forsân proprio hominis nomine, qui commendatur.

Δ. Τῷ αὐτῷ.

Ἐμοὶ (6) δ' ἐκ τῶν τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος ἄσματων δανεισαμένη τὰ τῆ παρούσῃ χρεῖα προσήκοντα λέγειν ἔπεισι πρὸς σὲ τὸν τῆς ἡμετέρας δημιουργὸν εὐφροσύνης· εἰ Νῦν (7) ὁ χειμὼν παρήλθεν, ὁ ὕατος ἀπῆλθε, τὰ ἀνθη ὤφθη, φωνὴ τρυγόνος ἐν τῇ γῆ ἡμῶν. Ὁθεν καὶ φρούδα γέγονε τὰ σκυθρωπά καὶ ἡδονῆς ὁρᾶται τὰ πάντα μεστὰ, καὶ χάρις Θεῷ τῷ ταύτην χαρισάμενῳ τὴν εὐφροσύνην ἡμῖν. Δεῖ δὲ καὶ τοὺς ἐν εἰρκετῇ καὶ δεσμοῖς τῆς τοιαύτης αἰσθῆσθαι χαρᾶς καὶ λαμπρότητος, ὥσπερ ἐξ ἔξου μυχῶν ἀναστάντας, καὶ ὄψιν ἐλευθέραν ἀφέντας πρὸς σὲ τὸν τοῦ παρόντος δημιουργὸν ἔαρως ἥλιον. Ἔσται δὲ τοῦτο βῆσται δι' ἐνὸς τεταλεσμένον τοῦ ταλαιπῶρου, ὃς, τῇ σκληρότητι κρυσταλλωθεὶς τῶν δεσμῶν, πρὸς βίαιον κατενηνέχθαι βιάζεται θάνατον· ἀλλὰ, πρὶν αὐτὸν τοῦτο παθεῖν, βλέψον καὶ πρὸς αὐτὸν συμπαθῶς ἡ φύσει φιλεὺσπλαγγνος φύσις. Εἰ τι γὰρ πλημμυλῆς τε καὶ κίθδθλον ὑπῆρχε δήπου γε τάνδρι, ἅπαν μακρὰν ὁ μακρὸς τῆς κακώσεως ἀπῆλασε χρόνος.

Ε. Τῷ Ξανθοπούλῳ (8)

Ὁ παῖς ἐμὸς, τὸ τῆς χρείας, ὀλίγου δέω λέγειν, ἀπαραίτητον· ἡ δὲ σὴ μεγαλόνοια, φίλος ἐμοὶ πατέρως. Τὸ δὲ κείσθαι κοινὰ τὰ τῶν φίλων ἢ τε παροιμία θεμιστεύει, καὶ οἱ τῆς φιλαλληλίας ἐπιστηρίζουσι λόγοι· δίδου τοίνυν ὁ βουλόμεθα, καὶ ὁ δυνάμεθα μὴ κατόκναι ζητεῖν.

Ζ. Τῷ φιλοσοφωτάτῳ Ἰωσήφ.

Εἰ μὲν γράφοντας ἡμᾶς τοῖς φίλοις ἐπαινεῖς, μιμεῖσθαι χρὴ· εἰ δ' οὐκ ἐπαινεῖς, γράφειν χρὴ καὶ παραινέειν ὡς ἄρ' οὐ χρὴ.

(5) Alludit ad notum proverbium de anchora sacra: Ταύτην, ut est in Appendice Vaticana II, 18, εἰς τὴν θάλατταν ῥίπτουσιν, ὅτε μέγιστος χειμῶν καταλάβῃ καὶ τελευταῖος· resc. ὅταν, et forsân τελευταίαν.

(6) Deest hæc epistola in Boiviniano catalogo.

(7) *Cant. cant.* II, 11, 12.

(8) Hæc epistola abest catalogo Boiviniano, ut et sequens.

Z'. Τῷ πατριάρχῳ (1).

Πιστακὸς μὲν ἕκείνος ὁ Λέσβιος ἐν τι τῶν ἀνεφι-
 κτων εἶναι ἐνόμιζεν ἀνθρωπον εὐρεῖν ἀγαθόν (2),
 καὶ νῦν πάνυ ζητοῖ τις· Παριάνδρῳ δὲ τῷ Κορινθίῳ,
 δυσχεροῦς τινος εἶναι δοκοῦντες ἐπιτυγχάνειν ὧν
 ἂν τις ἐπιθυμῇ, δυσχερέστερον ἰδοῦκε πολλῶ εὐρεῖν
 ὅς ἂν ὧν προσήκει ἐπιθυμῇ. Ἄλλ' (ολίγισθω φθόνος)
 ῥάβδια ταῦτα γινόμενα βλέπομεν σήμερον, τὰ μὲν
 σοί, τὰ δ' ἐμοὶ διὰ σέ, ὡς εἶναι τὰ πάντα σά. Σὺ γάρ
 ἀγαθὸς ἀνὴρ, εἴπερ τις ἀνθρώπων· ἐν δὲ τοῦτο σὸν
 ἀγαθὸν· δεύτερον δ' ὅτι καὶ ἀγαθὸς ἐμοὶ, εἴπερ τῶν
 τῶν πάντων ἀνθρώπων, τοῦτο κοινὸν ἀμφοῖν, σοῦ
 μὲν διδόντος, ἐμοῦ δὲ κληρουμένου. Τῆς δ' ἑτέρας·
 συζυγίας θάτερον μὲν ἐμοὶ μόνῳ καθῆκαι, πῶς μὲν
 διὰ σέ, πῶς δὲ διὰ σοῦ, λέγω δὲ τὸ τυγχάνειν ὧν
 ἐπιφαι· τὸ δ' ἐπιθυμῶν ὧν δεῖ, τοῦτο δὲ σοὶ τῶν
 πάντων μόνῳ πρόσσεσιν ἀνθρώπων· ὡς γὰρ ἀνθρώ-
 ποὶς ἅπασι τοῦ πνεῖν (3), οὕτως ἔφρασι σοὶ πάντας
 εὐ ποιεῖν, ὡς ἂν εἰ, μὴ διὰ σουτὸν, ἀλλὰ δι' ἄλλους,
 ἐς τὸν βίον παρήχθης. Ἐπει δὲ καὶ τήμερον, τὰ τῆς
 σῆς φύσεως δόγματα πράττων, αὐτὸς εὐ ἡμᾶς πε-
 ποίηκας τῇ ὑμῶν τάσφαλῆς πορισάμενος βίβλῳ,
 πέμπει πρὸς ἡμᾶς αὐθις αὐτῆν, ἴν' εἰς τὸ ἐξῆς
 ἐπιόντες, νῦν μὲν ἡμεῖς, νῦν δ' ὅποσοι τῶν φί-
 λων, πολλοὺς σοὶ τοὺς τῶν ἐγκωμίων ἀποδοοίημεν
 κρότους.

H'.

Ἡ μὲν παροιμία χαλεπὸν (4) χορείου κύνα γεῦ-
 σαι (5) φησι, μηδὲ γὰρ ἂν ἔχειν ὄπως ἀταλαίπωρος C
 τῆς ζητήσεως παύσαιτο ἐφεξῆς· χαλεπώτερον δ'
 ἔμοιγες φαίνεται παύσασθαι, εἴ τις τοῦ σοῦ γεύσαιτο
 μέλιτος· ὄρῃς γὰρ τοὺς αὐτοὺς ἐγκειμένους αὐθις
 καὶ μάλα αὐθις, καὶ τῆς συνήθους παρὰ σοῦ δεομέ-
 νους ἐπικουρίας, καθάπερ ἐπὶ νηδ· ἀσφαλοῦς τῆς
 βεβήλας ὀχουμένους ἐλπίδος. Σὺ δὲ μὴ λήγεις, ὡ
 βέλτεστε, αὐτὸς τε πράττων εὐ καὶ τὴν συνήθη τοῖς
 δεομένοις παρέχων βοήθειαν.

Θ

Τὸν Κύρῳ φασιν ἕκείνον τὸν Μέγαν, μετὰ Μή-
 δους καὶ Ἀσσυρίους καὶ Βαβυλῶνος πρόπατα, ἐπει,
 καὶ πισταμὸν διαβάς τὴν Εὐφράτην, ὄπλων Περσι-
 κῶν τὴν ἄκρι θαλάττην Ἀσίαν ὑπήκοον ἐπεπράχε·
 τότε τοίνυν φασιν ἕκείνον μερίζω τὴν ἡδονὴν τῇ ἐαυ-
 τοῦ παρὶπέμπειν ψυχῇ, εἴ τις οἰανδῆτινα χάριν
 ἤτησε παρ' αὐτοῦ, ἢ εἴ τις αὐτῷ τὴν δλην Ἀσίαν
 ἱργυρολογηκῶς ἔκεκομίκει. Οὕτω γὰρ αἱ μεγάλαι
 κα: φιλότιμοι κρίνειν ἴσασι φύσεις, ὅτι τὸ μὲν οὐχ

A ὅπως συνέσεω; καὶ στρατηγικῆς ἕξεω; ἀλλὰ καὶ
 ψυχῆς εὐγενούς ἀπαλλάξαντο; λείπεται δειγμα καὶ
 βίον διὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος ἐγκώμιον, τὸ δ' ἐξ ἡμι-
 σείας φιλοτιμείσθαι τοῖς ἔχουσι διδῶσιν, ὡς περ ἄλλου
 σώματος ἀρμονίαν κατακαρματίζον καὶ ἀφαιρούμε-
 νον τὰ βελτίω. Καὶ σὲ δὲ νῦν αὐθὺς εὐρηκῶς, ἀρι-
 στε, πολλῶν χαρίτων θάλαμον, καὶ μηδὲν μήτε τῆς
 ἐξωθεν εὐγενείας; λειπόμενον ὀπόσα προσήκει μεγά-
 λω; εὐτυχοῦσι κατὰ τὸν βίον ἀνδράσιν, ἀλλὰ καὶ
 βῶθειαν αὐλακα διὰ φρενὸς καρπούμενον, ἐξ ἧς
 ἀκραιφνεῖς βλαστίνουσι γνῶμα; καὶ νόμιμοι δίκαι (6).
 τῆς σῆς ἐπικουρίας δεόμενον σὺν μεγάλῳ τῷ θάρ-
 ρει προσάγω σοὶ τουτονί, ἐργοῖς καὶ τρόποις χρη-
 στοῖς τὸν βάζκανον καθ' ἑαυτοῦ κινήσαντα δαίμονα·
 χάριτας γὰρ ὀφείλων λαμβάνειν, παρ' ὧν εὐ πε-
 ποίηκιν, ὁ δ' (7) ἐπιπλήξεις καὶ λύπας κομίζεσαι.
 Καὶ ῥάβδια μὲν εἰδ' ὅτι καὶ μικρὰ τὰ τῆς λύσεως
 φανεῖται σοὶ βουληθέντι, πολλοῦ δὲ τοῦ βάρους
 ἀπαλλάξεις τουτονί τὸν ταλαίπωρον καὶ τῆς λύπης.
 Καὶ μέντοι καὶ λαμπροῦ; ἐντεῦθεν κερδήσεις (8)
 καὶ τοὺς θεοῦθεν μισθοῦς.

Καὶ με μὴ μέμφου, μικρὰν ἐκ πρώτης, ὁ φασί,
 γραμμῆς προσάγοντά σοὶ τὴν ζητήσιν καὶ ἡ-
 κιστ' ἄξίαν τοῦ σοῦ μεγέθους; ἐμοὶ γὰρ οὐ μικρὸν
 ἐφόδιον ἐλπίδος ἔσται τουτὶ ἐς τὸ καὶ μερίζω θελή-
 σαντι κατορθοῦν ἐν τοῖς ἐξῆς, τὸ δὲ γε πλεόν, καὶ
 ἐς τὸ τὴν τῶν πλείστων ὑπόληψιν βεβαιοῦν, ὅσοι
 νενομίκασι παρὰ σοὶ με τὰ μέγιστα δύνασθαι.

I'. Τῷ μεγάλῳ οἰκονόμῳ τῷ Βέκῳ.

Λόγος τοὺς Πυθαγορείους οὕτω τοι θεῖα, καὶ βε-
 θαϊότερα ἢ τὰ ἐκ Δωδώνης θεσπίσματα, οἰεσθαι τὰ
 τοῦ Πυθαγόρου δόγματα, ὡς ἐν πάντε ὄλοις σιωπῶν-
 τας ἔτεσιν ἀκροῦσθαι οἱ τῶν λεγομένων, οὐτ' ἀμφι-
 βάλλουσαν ἀκοήν, οὐτε γλῶτταν προτεμένους ἀντί-
 φωνον. Καὶ αὐτὸς δ' οὖν ἐγώ γε ἑμαυτὸν ἀγλωττον
 μὲν, πανήχοον δὲ σοὶ καθίστημι σήμερον, εἴπερ
 δῆτα καὶ σαυτὸν αὐτὸς κριτὴν ἐθέλοις λόγων τῶν
 ἐμῶν χειροτονεῖν. Κἂν δὲ σκώπτουσαν ἐπενέγκης
 μοι γλῶτταν, καὶ μὴ, στήσομαι πρὸς ἐκότερον,
 μάλα τοι πρόθυμον οὐς σοὶ ὑπέχων. Καὶ κρείττον
 ἐμοίγε τὸ σοῦ φανεῖται ψήφισμα, ἢ τοῖς Πυθα-
 γορείοις ἕκείνοις τὰ τοῦ Πυθαγόρου δόγματα, εἰ δὲ
 βούλει, καὶ τῶν ἐκ τοῦ Δελφικοῦ τρίποδος χρησμῶν
 ἀσφαλέστερα· οὕτω τοι θεοῖς ἐμοὶ καὶ αἰδέσιμος; σὺ
 καὶ κράτιστος ἐν ἅπασι καὶ σοφὸς ὑπὲρ τοὺς ἄλλους,
 καὶ κριτῆς ὑπὲρ τοῦ Μίνω. Εἰ δὲ καὶ τὴν ὑπεσχη-
 μένην βίβλον ἡμῖν πρὸς.

(1) Non exstat hæc epistola in catalogo Boivini-
 niano. Patriarcha ille est, puto, Joannes Glycys.
 (2) Respiciere videtur Pittaci dictum, χαλεπὸν
 ἐσθλὸν ἔμμεναι. Vid. Davisius ad Maxim. Tyr. i,
 1, etc.
 (3) Plato Epist. 9 : Κάκεινον δεῖ σε ἐνθυμείσθαι,
 δεῖ ἐκαστος ἡμῶν οὐχ αὐτῷ μόνον γέγονεν. Grego-
 rius Naz. Orat. xxiii, p. 412 : Οὐδὲ γὰρ ἑαυτῷ γε-
 γενῆσθαι μόνον ἐκαστον ἡμῶν, ἀλλὰ καὶ πάντων.
 Confer. Elmsleyus ad Euripidis Heracl. 2, ubi et
 Barnes.

(4) Est hæc epistola in codice Veneto, saltem si
 ex primis quatuor vocibus fiat judicium. Vide Za-
 netti Catalogum p. 251.
 (5) Theocritus x, 11, χαλεπὸν χορίω κύνα γεῦ-
 σαι. Vide Erasmus Adag. ii, 4, 22; Schott. ad Sui-
 dam Adag. xiv, 52.
 (6) Ex Æschylo.
 (7) Codex, ὁδ'. In codicibus sæpissime δὲ pro
 enclitica a librariis est habita. Hinc passim in edi-
 tionibus ὁδὸς pro ὁ δέ.
 (8) Forsan deest ἐπείγου.

ΙΑ' (1).

Εἰ δὴ οὖν (2) καὶ σύ γε αὐτὸς πατρίδα μὲν καὶ συμπατριώτας ἡμᾶς (3) παραλλάξας, ἄλλοις δέ τισι τοῦ σοῦ παρασχόμενος ἀπολαύειν μέλιτος, ἀχθόμενων ἀσθεῖο ἡμῶν, οὐκ ἀποπά τινα δρώντων, οἶβραι, ἀσθεῖο ἂν, εὐδὲ καινὰ καὶ οἶα μήπω πρῖν, ἀλλὰ καὶ πᾶν τοι γέγεννημένοις ὁμοῖα. Εἰ δ' αὐτοὶ τε ἐπέχοιμεν καὶ τὰ σὰ οὐκ ἐθέλοισιν γλώττης ἐγκαλοῦσης ὑπεύθυνα τίθεσθαι, ὥρα σοι λοιπὸν σκοπεῖν ἴπασσον τὸ δαινὸν τοιοῦτους ἀνδρας ἀδικούντι μεγαθύμους τε φῦναι, καὶ ῥῆστα ὑφιμένους εἰ τίς πη ἀδικῶν. Ὅσον γὰρ οἱ πάσχοντες ὑπέκοντα τοῖς ἀδικήμασιν αὐχένα τίθενται ἰθελονταί, τοσοῦτο μείζω τοῖς δρώσι δημιουργεῖται τάγκληματα.

Ἐγὼ δὲ καὶ Σωκράτην τὸν Σωφρονισκοῦ ἡδῖον ἂν ἐπαινοῖην ἢ Πυθαγόραν τὸν Σάμιον. Ὁ μὲν γὰρ, Ἄθῆνησι γεννηθεὶς καὶ τρωφεὶς, Ἄθῆνησι καὶ ἐπολιτεύσατο, καὶ δημόσιον ἦν Ἀθηναίους ὄφελος ἢ Σωκράτους ἢ γλώσσα καὶ τὰ Σωκράτους πράγματα· ὁ δὲ τὴν πατρίδα καταλείπων ἐς Ἰταλίαν ἀπέπλευ, ἐν ἡγεμόνα τῆς Ἰταλικῆς αἰρέσεως αἰῶσι τοῖς ἐξῆς ἐαυτὸν παραθείη. Ἄλλ' ἐκείνος μὲν ἴσως καὶ πρόσω γ' ἂν εἴη αἰτίας, εἰ καὶ μὴ καθάπαξ καὶ τοῖς ἔλοις, πάντως δ' εὖν μετρώς καὶ μετρίως· οὐ γὰρ ἱκανὴν ἔκρινε Σάμον, φαῦλόν τι νησίδιον, ὄγκον ἀρετῆς χωρῆσαι, ὅπως ἐκείνῳ Αἰγύπτιοι καὶ Χαλδαῖοι ξυμμίξαντι ἐξεπόρισαν· οὐ δὲ πατρίδα καταλειπίεις, οὐ μόνον γε τιμῆν εἰδυῖαν ἀρετῆν, ἀλλὰ καὶ γῆς καὶ θαλάττης καὶ ἀέρος· ἀνηρημένην τὰ καιριώτατα, πάσης δ' Ἀσίας δόξασαν ὀφθαλμῶν (4), Ἡρακλείου· δ' ἐκάνυμον καταστᾶσαν, ἀφ' οὗ τῶν Ἑλληνῶν ἔστιν αἰς τὸ μέγα κᾶθῆκει κλέος.

Ἀλλὰ τούτων μὲν ἄλλοι· ἀστειῶν γὰρ εἶνεκα εἴρηται. Ὁρῶμεν γὰρ ὅτι καὶ τὰ φυτὰ τοὺς καρποὺς ἐτέροις καὶ ἥκιστα σφίσι αὐτοῖς ὑπανίσταται, καὶ θάλαττα τοῖς ἡπειρωταῖσι μᾶλλον ἢ ἐαυτῇ καρποφορεῖ, καὶ γῆ τῶν ἀσταχύων οὐχ ἢ φύσασα ὄνατο, ὅτι μὴ σαφῶς ἐτέροις ἐκπονεῖ τὸν τόκον· καὶ νόμος εὐτος ὁμονοίας ἔστηκεν αἰεὶ θαλάττῃ τε καὶ γῆ καὶ πῶλεσιν ἀπάσαις, ἄλλα ἄλλως ἄλλοις ἐφόδια φιλικῆς χαρίζομένου τοῦ κτίσαντος.

Ἐγὼ δὲ καὶ μεγίστας ὁμολογῶ σοι τὰς χάριτας, ἀκιδόηλου· μοι τῇ γλώττῃ πρὸς τοὺς αἰεὶ μοι ξυνοῦντας παρεχομένῳ τὰς ἀφορμὰς· φιλοτιμίας γὰρ τινος οὐσης ἐμοὶ μανιώδους πάντα μικροῦ τὰ βελτίω τῇ πατρὶδι προσνέμειν, ἔπειτ' ἀποχρῶν λοιπὸν αὐτὸς μοι τὸ τῆς γλώττης ὀσάτρον ὑφαίνεις, οἰκοθεῖ οὐδὲν οὐκ ἔχοντος ἐμοῦ τῇ ξυντυχίᾳ χαρίζεσθαι πρόσφορον. Καὶ καινὸν οὐκ ἂν εἴη τουτί. Ἴδοις γὰρ

Ἀ καὶν τοῖς ἱππικαῖς διαούλοις καὶ ταῖς ἀρματηλασίαις τοὺς μὲν ταῖς ἀληθείαις ἀθλοῦντας καὶ γανυμένους ἐπὶ ταῖς νίκαις, τοὺς δὲ μήτε πομπικαίους τινὰς ἔχοντας δίφρους, μήτε παγκράτιον εἰδῶτας, συγχαίροντας δ' ὅμως ἐκείνοις, καὶ γέμουσαν ἡδονῆς ποιουμένους τρυφήν τοὺς τῶν νικῶντων στεφάνους. Ἐῤῥωσο

ΙΒ'. Τοῦ φιλοσόφου τῷ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκῃ τῷ Γ' λαβῶ (5).

Οὐκ οἶδ' ὅ τι τις ἂν ἐν τῷ βίῳ νοῦν ἔχων τιμώτερον ἀγοι τῆς τῶν ἀγαθῶν ἀνδρῶν ὁμιλίας, ἐξ ἧς ὠφελοῖτ' ἂν εἰκότως, ἢ τὴν ἀρετῆν ἐκείνων θαυμάζων, ἢ καταγινώσκων γοῦν ἑαυτοῦ τοῖς ἐκείνων τὰ οικία παρεξέταζων· ἐν ᾧ γένοιτ' ἂν τις ἀποτροπή τῆς ἐπὶ τὰ χεῖρω ῥοπῆς, ὅταν αὐτὸς αὐτὸν ὑπεύθυνον εἰδῆ καὶ πάσαις ψήφοις καταγεγνησμένον. Τῷ γὰρ αὐτὸν τινα κατηγορεῖν ἑαυτοῦ ὡς ἀνοσίου καὶ πονηροῦ ἔπειτα τις συγγνώμη· ἀγαθὸν γὰρ καὶ τοῦτο. Ἐγὼ γ' εὖν φιλῶ μὲν τοὺς σπουδαίους, βιοῦν δὲ κατ' ἐκείνους ὑπὲρ μαλακίας οὐχ ὑπομένω. Εἰσὶ τοίνυν οὐδὲ θαυμάζω πολλοί, καὶ οἷς συνὸν μὲν χαίρω· ἀποδημοῦσι δὲ, εἰς ὁμιλίαν ἄλλην, ὃν δὴ φασὶ δευτέρον πλοῦν, καθίσταμαι, τὴν διὰ τοῦ ἐπιστελλεῖν. Σοῦ δὲ τὸν τρόπον ἐξαίρετον ποιούμαι· πάσαις γὰρ ψήφοις ὑπερβάλλει τοὺς ταυτὰ σοι προσελομένους. Οὐκοῦν συνεῖναι τέ σοι, εἰ οἶδόν τ' ἦν, ἐβουλόμην ἂν, καὶ τῶν ἐκ τῆς συνηθείας ἀγαθῶν ἀπολαύειν. Ἐπει δὲ οὐτε νῦν ἔστι τοῦτο λαθεῖν τοσοῦτον ἀφροστηκῆτι τῆς τιμωτάτης σου κεφαλῆς, οὐτε πρότερον ἐξεγίνετό μοι κατὰ τὴν μεγάλην πόλιν συμίμξει σοι (οὐ γὰρ ἦσθα κύριος, ὡς ἐπυθόμην, ὡς πᾶσιν ἐνευγγάνειν οἷς ἂν ἐθέλῃς), νῦν ὅτε τῆς ἀνάγκης ταύτης ἀπῆλλαξαι τοῦ τοῖς ἐτέρων ἔπεσθαι δόγμασιν (εἰς γὰρ κρείττον σχῆμά σε μετέστησεν ὁ Θεὸς τὸ κατ' ἀξίαν σοι νέμων), δέομαι σου τῆς διὰ γραμμάτων γοῦν ὁμιλίας ἀποροῦντι τοῦ τιμωτέρου καὶ πρώτου μεταδίδου μοι. Οὐτω γὰρ σύ τε ἐπαικῆς δόξεις, τοῦτο ποιῶν, ὅπερ οὖν καὶ εἰ, καὶ πᾶσι δείξεις ὅπως δεῖ τοὺς φίλους εὐεργετεῖν, ἐμοὶ τε τὰ μέγιστα χαρῆν, δείξας ὡς ἔστι τις λόγος ἐμοῦ παρὰ σοί. Καὶ μὴ ἴσως καὶ ὠφελήσεις τῶν σῶν ἀκούοντα λόγων, οἱ μεγάθει διανοίας τοῦτο πεφύκασι δρᾶν πρὸς τοὺς μὴ παρέργως προσέχοντας· ἐγὼ δὲ, τούτων ὦν ἐραστής, γνησιώτερον σφίσι προσέξω, εἰ μὴ τι ἄλλο, τοῦτο γοῦν αἰσχυνόμενος, τοσοῦτον ἀπολειφθῆναι τῆς σῆς ἐπὶ τὰ κρείττω σπουδῆς, ἢ σε φῶς ἀντικρυς ἔθηκεν ἐν ἡμῖν τοῖς ἐν ἀχλύϊ διάγουσι καὶ τοῖς πονηροῖς καὶ ἀνηκέστοις ἐνεστημένοις πάθεισιν.

(1) Haec epistola quae integra exstat in Monacensi libro fol 281, inscripta est. Τῷ καθηγουμένῳ τῆς μονῆς τοῦ Χορταίτου ἐν Θεσσαλονίκῃ, Μαξίμῳ· initio haecce: Ἀλιέξανδρον φρασιν. Conf. Boivinianus Epistolarum Gregorae catalogus in Μαξίμῳ.

(2) Peritit inter πρὸς paginam versae finem, et ei δὴ οὖν rectae initium, folium saltem unum.

(3) Cum infra dicatur ex Heraclea oriundus homo ille ad quem Gregoras scripsit, patet fuisse etiam ipsum Heraclotam, Qua de re sunt et alia testimonia.

(4) Gregorius Naz. Or. xxvii, p. 517, Constantinopolim vocat τῆς οἰκουμένης ὀφθαλμῶν, quae dicitur τῆς γῆς δευτέρον ὀφθαλμῶν. dicit esse Themistius Orat. vi, p. 83. Libanius. t. I, p. 531: Ἐρῶντα τῆς Ἑλλάδος, καὶ μάλιστα δὴ τοῦ τῆς Ἑλλάδος ὀφθαλμοῦ τῶν Ἀθηναίων.

(5) E cod. regio 1424, ut et sequentem epistolam descripsi. Ex eodem libro, tunc aliis notato cistis, utramque in indicem Gregorae epistolarum retulit Boivinianus.

Π'. Τοῦ αὐτοῦ τῷ πρωτοτοταρίῳ Θεσσαλονίκης Δ καὶ σὺ τὸ δέον ἠνυκῶς ἐση· ὀλόκληρον γὰρ ἂν οὕτω τὸν σαυτοῦ τρόπον ἡμῖν καὶ οὐκ ἀτελεῖ γε, ὡσπερ νῦν, παραστήσαις. Κὰν πρὸς σὲ βλέπω, οὐκ ἀνήσω τοῖς ἰσοῖς ἀμείβεσθαι σε· δίκαιον γὰρ με, τοῦ γιγνομένου παντὸς τυγχάνοντα παρὰ σοῦ, καὶ αὐτὸν τὸ δέον ἀντιδιδόναι· ἢ Δὸς γὰρ εἶ καὶ λάβε τι, φησὶ τις σὼν παλαιῶν· ἃ γὰρ χεῖρ τὰν χεῖρα νίθει. » Εἰ δ' ἐμμενεῖς τῇ σιγῇ, μηκέτ' ἐμὲ δῖωκα σκαίωτος, ἢ τῶν φίλων ὑπεροφίας· σαυτὸν δὲ αἰτιῶ τὸ δέον ἐκλελοπίστα, ὅ μ' ἐκίνεις ἂν ἐπὶ τὸ γράφειν ἐέλ. Σιγὴν γὰρ ἄνω κάγω, τοῦ κινουῦτος οὐκ ὄντος· ἐπεὶ καὶ νῦν οὐκ ἂν ἐμνήσθην πρὸς σὲ γράμμάτων, οὐκ εἰσθῶς πρότερον τοῦτο ποιεῖν, εἰ μὴ με ὁ χρηστὸς οὕτωσι νεανίας κατε....

Ἐξ ἡμισείας μοι φαίνεται χρηστός· οὐ μὲν γὰρ ἐπιθυμεῖς γραμμάτων ἐμῶν, παλαιᾶς ἐκείνης μεμημέτος διατριβῆς, ἀνδρὸς ἐπιεικούς δοκεῖς μοι πρᾶγμα ποιεῖν· τῷ δ' ἐξῆν τυχεῖν ὧν ἐρᾶς, μὴ πρῶτος αὐτὸς χρῆσασθαι τοῖς ἐπὶ ταῦτα κινήσουσί με, κὰν βραδύ· τις ὦ καὶ νουθῆς, ταύτη μοι τὸ δέον παραλείπειν δοκεῖς. Ἐπεὶ δὲ δεῖ τινα τῶν καλλίστων ἡγεμόνα γενέσθαι, σὺ δὲ τοῦτο λαβεῖν οὐκ ἠέσχου ἐξόν σοι τοῖς τοιοῦτοις ἀμειμπτως πλεονεκτεῖν, ἐγὼ σοι γίνομαι τούτων ὑψηγῆτης, ἐν οὕτως γούν ἐπιόμοι, πρὸς παράδειγμα βλέπων τούμην. Εἰ μὲν οὖν τούντεῦθεν, τὸ βραθυμεῖν ἀποθέμενος, ἐπὶ τῷ γράφειν ἤξεις, ἡμεῖς τέ σε ἐπαινεσόμεθα,

(Hanc epistolam cum sequenti edidit J. A. Cramer. in *Anecd. Oxon.*, tom. IV, ex cod. Laud. Gr. 10, charl., form. in-4°. sæc. xv.)

ΙΑ'. Τῷ φιλοσοφωτάτῳ Ἰωσήφ.

Ἀριστοτέλης ὁ Νικομάχου καὶ ὅσοι αἰρεσιῶται τὴ τῆς φιλίας οὐκ ἀπλοῦν ἐκθεθώκασιν ὄνομα, ἀλλὰ πολλαπλοῦν, καὶ πολλαχῇ διαφερόντως ἔχον ἐν τοῖς ἰδικωτέροις ἀπλούμενον. Μὴ γὰρ οὐ πολιτικὴν ἀπλῶς καὶ φυλετικὴν, ἐπεὶ μὴν συγγενικὴν καὶ ἐταιρικὴν, καὶ ὅσαι τὴν σχέσιν ὁμοίαν καὶ ἀντιστρέφουσαν ἔχουσιν, ἀλλὰ καὶ ὅσσοι ἀνόμοιοι τε καὶ ἀνισοί· ὅσα γε κατ' ἀξίαν καὶ χρόνον, καὶ τούτων θ' εἰδέναι φιλίας ἐπεισαν αὐτοῖς. Μειζόνων δηλαδὴ πρὸς ἐλάττους· καὶ τούναντιον· καὶ θεοιόταν πρὸς ἀνθρωπικώτερα· καὶ τούναντιον· ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τὸ θεοφιλὲς εἰσαγεται· καὶ φιλόθεον, καὶ φιλοπάτορ ὁμοῦ καὶ φιλότεκνον. Εἰ δὲ ταῦτα, καὶ φιλίαν οὐκ ἂν τῶν ἀπεικότων εἴη καλεῖν τὴν μεταξὺ σχέσιν ἡμῶν τε καὶ μεγέθους τοῦ σοῦ· τῷ μὲν ὑποκειμένην ταυτιζαμένην, τῇ δὲ σχέσει διαφορομένην. Καὶ ἵνα κατὰ τκοπὸν ὁ λόγος ποραύοιτο, ἐστὶ μεταξὺ τοῦ Περσικοῦ κόλπου καὶ ὀρῶν τῶν μεγίστων, ἃ Παρασύρας καὶ Δαρᾶνδας χωρίζει πρὸς ἑω καὶ ποταμὸν τὸν Ἰνδόν, χώρα τις οὐκ ἀπλήν τούνομα Καρχανία. Τὸ μὲν γὰρ αὐτοῖς ἄδιον, τὸ δ' οἰκουμένην γῆ· Μηδικὴν μὲν ἐῶσα πρὸς ἄρκτον· πρὸς δὲ μεσημβρίαν, Ἰνδοῦς τε καὶ πελάγη τὰ τῶν Ἰνδῶν. Ἐν ταύτῃ λόγος εἶναι, οἱ φιλίαν ὅποτε πρὸς ἀλλήλους ὁμολογοῖεν λύουσιν ἐστὶ ἄς τῶν ἐπὶ τοῦ προσώπου φλεθῶν· καὶ τούντεῦθεν καταβρέον αἷμα τῷ πόματι ἀνακεραννύσας ἀλλήλοις προπίνουσι· βεβαίας ἤδη καὶ ἀσφαλοῦς φιλίας ἐνέχυρον ἔχειν ἡγούμενοι τὸ γεύεσθαι τοῦ ἀλλήλων αἵματος.

Τούτ' αὐτὸς ὡσπερ ἐχέγγυον ἀκραίφνης εἰληφώς, τὰ μὰ σοι, θεοτάτα ἄνθρωπε, παρεσχέκειν ἐζητηχότι γράμματα, ἀσώματος μὲν οὐκ ἂν τις ἴσως αἷμα φήσαιο· ψυχῆς γε μὴν ἕτερον τρόπον οὐκ ἂν τοσοῦτον, οἶμαι, φήσας ἀμάρτοι· ἐλπίδας αὐτὸς ἐμαυτῷ δεδωκῶς βρασιώνης μεστάς καὶ τρυφῆς, ὡς ἔφαται τῇ δώσει τὸ λῆμμα· τοῦτ' ἐπὶ λέγω τοῖς σοῦς λόγους οὐς σὺ σοῦ γε χάριν ἐπόνθησας, ὡσπερ οὐδὲ θάλαττα ἐαυτῆς εἰνεκα τὸ ὕδωρ ἀπλοῖ, ἀλλ' ὕσι τούντεῦθεν διώκουσι κέρδος· εἰ δὲ σὺ τὰ σαυτοῦ ἀνέκφορα μένειν ἡμῶν γε εἰνεκα ἄξιοις, καὶ

Β ταῦτα πολλὴν τοῖς θεοιμένοις χαριζόμενα τὴν ἐφέλειαν, τὰ δ' ἡμέτερα τούναντιον, καὶ ταῦτα πολλὴν ἐπισυρόμενα τὴν φουλότητα, χωλεύειν οὐδὲν καλύει τ' ἀγαθόν. Τὸ γὰρ ἐξ ἐμοῦ σοι ἀνευθεῖς, ὡς ἐγῆμαι, ἐρχεται· τὸ δὲ σὸν ἐς ἡμᾶς, οὐκ ἔχω οὐτι φῶ.

Καίτοι τούναντιον μᾶλλον ἔδει πολλῷ. Σὺ γὰρ εἰκόνα φέρεις τοῦ μεγάλου πατρὸς, ὃς μᾶλλον ἐστὶ φιλόανθρωπος, ἢ φιλόθεον τὸ ἀνθρώπινον· ἐπειτα καὶ τοῦ χάριν ἄλλου εἶ γίγνεται· ἂν ἀγαθοῦ, ἢ τὴν φιλίαν οὐχ ὀρῶ· εἰ δὲ μὴ σὲ τοσοῦτον καταβῆναι, ὅσον ἡμᾶς ἀναρῆναι δεῖ· φῶ τῆς ἐμῆς τύχης· ἃ δεῖλη· τί μ' ἐς τοσοῦτον ἀχορήγητον ἔθηκας ὅποσα τῶν σῶν ἀγαθῶν ὡς ὑπερβρίον γίγνεσθαι καὶ φυγάδα τῆς τῶν καλῶν ἀνδρῶν κοινωνίας χωρὶς τινος δημοτικοῦ ψήφισματος· καὶ πρὶν κληρονομεῖν τοῦ κατατρέχοντος ἐξ Ἀττικῆς ὀστράκου, ἄλλως τε καὶ πᾶσαν ἀρμονίαν ἐξαιρετέον λοιπὸν ἐκ πάντος, εἰ δὴ πολυμυγέων ἐνωσις αὕτη καὶ δίχα φρονεόντων συμφρόνησις. Οὐ γὰρ ἂν ἄλλως, οἶμαι, γένοιτο ἀνείσιως ἄνευ καὶ ἐπιτάσεως. Ἄλλ' εἰ μὲν ταῦτα λέγων εὐλέγω, πλοῦσις τοῖς σοφοῖς σου λόγοις ἡμᾶς. Τουτὶ γὰρ ἡμῖν ὁ σκοπός· εἰ δ' οὖν, σύγγνωθι· τοῖς γὰρ ἀκουσίως πταίσασιν ἐκούσιον ἐπεσθαι τὴν συγγνώμην δίκαιον. Ὡς γὰρ εὐ ἐμοιγε λέγοντι, ἐκόντι γίγνεται τοῦτο, οὕτως· εἰ κακῶς ἀκοντι· τῶν γὰρ ἐναντίων μὴδς οὕσης τῆς ἐπιστήμης, ὡς εἰ κάλει σοφοὶ δογματίζουσι, ἐπεται τῷ καλῶν ἐκούσιων γιγνομένων, ἀκούσια νομιζεσθαι τὰ κακά· ὡσπερ γὰρ καλὸς δίκων οὐδεὶς, οὕτως οὐδ' ἐκὼν κακὸς οὐδεὶς.

Σὺ δὲ κρῖνε ταυτὶ καὶ διατρεῖ τῇ σῇ μεγαλονοῖα σοφώτερον, καὶ μὴ λήγεις σοφρονίζων καὶ ρυθμιζων καὶ θύραθεν τὰ ἡμέτερα. Σὺ γὰρ μοι καὶ σοφὸς ἀπλανῆς καὶ κριτικὸς ἀρρεπῆς, καὶ Μίνως ζῶν, καὶ χρησιμῶδων Ἀπόλλων. Ἄλλ' ὦ τίς ἂν μεθεῖη κατὰ μῆνα ἡμερῶν ἐκείνων ὅποτε συχνὰ ὀμιλεῖται παντοίαν κομιζεσθαι τὴν ἐφέλειαν ἀπὸ γλώττης ἡμῖν ἐξεῖη τῆς σῆς, ἀλιεῖν μιμουμένους τρόπον, ἐπειδὴν κατὰ θαλάττης ἐκείνοι τὴν σαγήνην· καθέντες ποικίλην ἐκείθεν ἀνιμῶνται τὴν ἄγραν·

Ἐπιτάσσεται δὴ γοι καὶ αὐτὸν ἐκεῖνο ποιεῖν, δ

τοὺς Ποσειδωνιάτας· κάλι φάσιν. Ἀποικίαν γὰρ ἐκ Ἀ
 ττικῆς; ἐπὶ Τυρρῶνους (1) ποιησαμένοι; ἐκείνοις
 ἔπειτα τῷ χρόνῳ τὴν εὐγενῆ φωνὴν ἀπολελωκόσι
 ἐκείνην, καὶ ἐς τὸ βάρβαρον ἀποξενοθεῖσιν τῆς δια-
 λέκτου, ἔδοξε μίαν ἀπολεξαμένους τῶν Ἀττικῶν
 τολεῖν πανηγύρεων ἐν ἧ κατὰ δῆμους καὶ φρατρίας
 κοινῇ ξυνιόντες, εἰς ἀνάμνησιν σφῶς αὐτοῦ; ὁμιλιῶν
 ἀνηγὼν ἐκείνων, καὶ ὅσα τῶν ἄλλων πατριῶν ἰθῶν
 τε καὶ νόμων· καὶ δακρυῶν νόματα θερμὴ βηγνύ-
 ντες ἐπὶ τούτοις, ἔπειτα ἀπηλλάττοντο. Τοῦτ' ἐκείνο
 ποιεῖν ἀντικρυς νῦν καὶ αὐτὸς οὐκ ὀκνῶ· ἀλλὰ συ-
 χὰ παρὰ τὴν σὴν Ἀκαδημίαν καὶ τὸν περίπατον
 ἔρχομαι τουτοῖ, καὶ συνουσίῶν ἐκείνων ἔστιν ἃ
 διὰ μνήμης ἄγω. Κἀπειτ' ἐπειδὴ τὴν ἑορτὴν σε
 τῶν ἐμῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς ἀκοῆς οὐχ εὗρισκων,
 ἔνδοκρυς καὶ συγγύσεως ἀπαλλάττομαι πλήρης· οὐ
 δὲ μὴ λήγοις οὕτωσι μεμνημένος καὶ αὐτὸς ὀκω-
 σοῦν μεμνημένος· εἰ δὲ καὶ ἀλλήλους αὐθις ὀφεί-
 μεθα πρὶν ἐπιλίπη τὸ ζῆν, τοῦτο δ' ἐνδὸς ἔμοιγε σφῶ-
 δρα ἂν ἅπαντα βῆσατε πωλοῖτο.

ΙΕ'. Τῷ μεγάλῳ δομοστικῷ.

Σὺ καὶ πρῶτον ἡμῖν τρυφῆ γίγνη τῶν ὀφθαλμῶν,
 καὶ ἀπὼν ἀφθονον αὐ παρέχεις ταῖς τε ἀκοαῖς καὶ τῇ
 γλώττῃ τὸ θέατρον· οὐδὲ γὰρ οὐδὲ Κροῖω καὶ Μίδῃ
 τοσοῦτον πολυτάλαντος ἤρκεσε πλοῦτος πρὸς ἡθ-
 νῆν, ὅσον ἐμοὶ διεξιόντων τε ἄλλων ἀκροατὴν κα-
 θῆσθαι τῶν ὦν ἐγκωμίων· καὶ αὐ σιωπῶντων ἄλ-
 λων, αὐτὸν κήρυκα γίνεσθαι διαπρῦσιον. Ἐπεὶ οὐδὲ
 ἔστιν οὐδεὶς τῶν ἀπάντων, ὃς μὴ πεπειραταί σου,
 καθάπερ πωλυτελοῦς γινομένης διανομῆς τῶν ὦν
 ἀγαθῶν, ὅλον ἐκ παραδεισοῦ πολυανθοῦς. Γίνεται
 γὰρ καὶ δῆμοις καὶ πόλεσιν ἡδιστον ἐνερύφημα τὰ
 σὰ εἰρηγήματα· καὶ πανηγύρεις οὐκ εἰσιν οὐδ' ἀγο-
 ραί, αἱ μὴ μεσοί τυγχάνουσι σοῦ. Ὁ μὲν γὰρ
 ἀνακηρύττει τὴν τῶν ἡθῶν ἄρμονίαν καὶ ἀστείότη-
 τα· ὁ δὲ τὴν τῆς γλώττης· ἀλήθειαν· ὁ δὲ τὴν τῆς
 χερὸς πρὸς τὰς εὐεργεσίας· ἐτοιμότητα· ὁ δὲ τὴ
 πρὸς ἀπάσας χάριτας αὐτεπαγγέλτον ἅμα καὶ τελε-
 σουργόν· ὁ δὲ τὴν τῶν λόγων ἀναθίωσιν· οὐ; πε-
 πτωκότα; ἀνέστησας, εἴ ποῖων καὶ πόλεις καὶ φυλάς
 καὶ δῆμους καὶ φρατρίας. Καὶ συγχάρω ἔγωγε
 λιγόντων ἀπάντων ἀκούων τοιαῦτα· συγχάρουσι
 δ' αὐθις ἔμοιγε λέγοντι πάντες. Ὅποσα γὰρ κατ' ἀν-
 θρώπους ὑμνούμενα πέφυκε πάντα συναθροισθέντα
 πρὸς ἐν, μίαν εἰργάσαντο φύσιν τὴν σὴν·
 καὶ νῦν οὐ τοσοῦτον σὺ σαυτοῦ, ὅσον σοῦ
 πάντες ἀπολαύουσιν ἕτεροι· καὶ μᾶλα γέ τοι
 κατὰ τὸ εἶκος· κοινὰ γὰρ ἴσμεν τὸν δημιουργὸν τῆ
 μέγιστα καὶ ἀναγκαϊότεστα προστεθεσθαι τῶν καλῶν·
 ἰδοὺ γὰρ καὶ ἥλιος; καὶ ἄηρ καὶ ὕδωρ κοινὰ καὶ
 ἐρημία πρόκειται πᾶσιν ἐμφύχαι; εἰ δὲ τὴν τῆς
 χρείας ἀνάγκην καὶ ἅπαντες μᾶλλον αὐτῶν, ἢ αὐτὰ
 ἐαυτῶν ἀπολαύουσι. Καθάπερ καὶ ψυχῆ; ὁπόσα
 δεκτικὰ τῶν σωματῶν καὶ θαλάττης ἰχθύες τε
 ἅμα καὶ ὄσας τῶν ὀλιχθῶν ἐπ' αὐτῇ ναυστολοῦσαι
 τῶν κερῶν τοῦς φόρτους ἀνιχνεύουσιν· οὕτω καὶ σὲ
 μέγιστον ὄντα καλὸν, καὶ τῷ βίῳ ἀναγκαϊότατον,

κοινὸν καὶ δημόσιον προῦθηκεν ἅπασι πολλαχόθεν
 ὁ κοινὸς τῶν καλῶν παροχεύς. Ὡς μᾶλλον ἀπο-
 λαύειν ἅπαντας σοῦ, ἢ σαυτοῦ. Πολλὴν μὲν γὰρ
 ἐπὶ τοῦ προσώπου τὴν εὐφροσύνην ἢ φύσιν ἐκένω-
 σεν· ἀφθόνου; δὲ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τὰς τῆς εὐποιίας
 πηγὰς· λαμπρὰς δὲ τῇ γλώττῃ ἐφῆρμωσε τῆς ἀλη-
 θείας τὰς πλάστιγγας. Ὡστε λέγειν ὀρθῶς ἀεὶ κατὰ
 Πλάτωνα, καὶ ὅσα δεῖ, καὶ ἄπερ δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ
 ὅπου δεῖ· τῷ δὲ ἦθει τὸ ἰλαρὸν καὶ σεμνὸν ἐφαπλώ-
 σασα τερπνόν τι καὶ ἔνθεον ἐπιπρέπειν παρασκευά-
 ζει. Ὡς περ γὰρ τῷ ἄερι κιννάμενον τὸ τῆς ἡλια-
 κῆς ἀκτίνος φῶς, χρώμα γίνεται ποιότης, οὕτω δὴ
 καὶ πραότης ἀποίητος· πολλῆς καὶ ἀπορόρητου
 πνέουσα τῆς ἡδονῆς, τοῖς ἦθεσι κιννωμένη τε καὶ
 ἐπανθοῦσα τοῖς σοῖς, χρώμα τε ἅμα καὶ αὐτοχάλ-
 κευτος γίνεται ποιότης αὐτοῖ; καὶ ὅλον σαγήνην τῆς
 ἀφυκτος τοῖς ὄρωσι καθίσταται· οὐ βιαίῳ τινὶ καὶ
 κατηναγκασμένη τέχνῃ τοῦτους ἐφελκομένη, ἀλλὰ
 μάλα εὐφραίνεμένη τῇ γνώμῃ τὴν τοιαύτην ἦτα
 πάσχειν ἐθέλοντας ἅπαντας· περὶ δὲ γαλήνης ὁπόση
 τοῖς σοῖς ἀπορόρητος ἐπιφύεται· ὀφθαλμοῖς καθάπερ
 αὐγῇ πρωϊνῇ, τί ἂν τις φαίη, ὅπως καὶ πόρρωθεν
 ὕπαντῶσα δεξιόταται τὰς τῶν προσιόντων γνώμας.
 καὶ ὑπισχεῖται τὰ βελτίω, καὶ ὡς περ ἔγγοητεύει
 χαρὰν τελεσιουργῶν ταῖς ἐλπίσιν αὐτίκα πρὸς πέρας
 ἤξουσιν· τοσαύτην γε μὴν συμφωνίαν ἢ χεῖρ σου
 τῇ γλώττῃ χαρίζεται, ὥσθ' ὅσα μὲν τῇ χεῖρὶ μὴ νε-
 νόμισται δίκαια πράττειν, ταῦτα καὶ ἡ γλώττα μά-
 ταιον ἡγείται λέγειν. Ὅσα δ' αὐ τῇ γλώττῃ γίνονται
 ἐς τὸ βέλτιον εἰρημένα, ταῦτα καὶ τῇ χεῖρὶ πεπραγ-
 μένα βῆσατε καθίσταται· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ὁμοῦ
 πάντα συναθροισθέντα, καὶ γλώττι, καὶ χεῖρ, καὶ
 ὀφθαλμοῖ, καὶ παρταί, καὶ ὄφρυς; καὶ τὸ σεμνὸν
 μεῖδιμα, καὶ τὸ τοῦ ἦθους; ἔαρ, καὶ ἡ τούτοις ἐφέρ-
 πουσα ἄρμονία, αὐτάγγελοι καθίστανται πάντα μᾶλα
 σαφεῖς τῶν σιωπῶντων ἡθῶν τῆς ψυχῆς σου. Ὡς
 βῆδιον εἶναι μὴ μόνον φυσιογῶμονας ἄνδρας, ἀλλὰ
 καὶ πάντα ἀπλῶς αὐτομάτως τεκμαίρεσθαι, καὶ
 ὁπόσα σοι τῶν καλῶν περὶ τὰ τῆς διανοίας ἔνθεον
 μυστήρια θαλαμειούνται, ὥς περ διὰ κατόπτρου τῶν
 ἔξω ζῶν ὄρα περὶ σὲ χορευόντων ἡθῶν· καὶ ξυνεβ-
 ῖρῆκεν ἐπὶ σοὶ τὰ τοῖς αἰρασιώταις τοῦ Πλάτωνος
 θαυμαζόμενα· κράτιστον εἶναι φάσκουσι τὴν μὲν
 ἀρετὴν ὀργάνων ἐπιτυγχάνειν ἅμα σωματικῶν καὶ
 τύχῃ; λαμπρὰς, τὴν δ' εὐγένειαν μὴ τοσοῦτον ἀπὸ
 προγόνων ἐπ.ε.κῶν, ὅσον ἀπὸ τῆς ἐαυτοῦ καλοκα-
 γαθίας γνωρίζεσθαι. Εἰ δὲ καὶ τις ἐκ τῶν τῆς οἰ-
 κουμένης περάτων ποθὲν ἐραστής ἐξ ἀκοῆς τῶν τῆς
 βασιλευσύνης πόλεως ταυτησὶ καταστάς ἀγαθῶν,
 ἦκεν αὐτόπτης ἐσόμενος; τῆς τε θέσεως; καὶ τοῦ κάλ-
 λους αὐτῆ;· καὶ ὅσα θαυμάτων πεπλοῦτηκεν ἔνθεον
 ἀξιοθαύμαστα, εἶτα καὶ ἀνθρωπον ἐξίεται θεάτα-
 σθαι, πάντες; ἂν ὡς περ ἀπὸ συνθήματος ὀρμηθέν-
 τε; εἰδείκνυσον σὲ καὶ οὐχ ἕτερον τῶν ἀπάντων οὐ-
 δένα. Σὺ γὰρ μόνος ἐν γῆ περισώζεις τὰ τῆς
 ἀληθινῆς ἰδέας τῆς ἀνθρωπότητος ἀκίβδηλα καὶ
 σαφῆ τὰ γνωρίσματα. Τῶν μέντοι ἀνθρώπων τοῖς

(1) Cf. Aristox. ap. Athen. x, n.

πάλαι ἀκούομεν ὁπόσοις τῶ χρόνῳ παρεσχημένοι Δ διώτας, πάντας ὁμοίως ἐκαίῳ καὶ εὐ τοῖς πρὸ πρόξαις ἡρωϊκῶς ἐγένετο, ἰσθλαῖς καὶ ἀνδριάσι τιμῆσθαι, καὶ ἀναγράφουσι; ἐπὶ μέσου ἀέρος ἐγείρεσθαι, μνήμης αἰωνιζούσης καλὰ μὲν τινὰ τῶ θνητῶ τῆς φύσεως ἀντιμηχανωμένων τῶν ἐπιγιγνομένων καὶ ἀνθιστάντων τουτέ' εὐ δ' αἱ ψυχὰι τῶν ἀπάντων καθάπερ ζῶσάν τινα στήλην καὶ ἀνδριάντα λαμπρὸν ἄφ' ἑαυτοῦ ἀναγράφουσαι, καὶ πρὸς ἀθανασίαν τοῦνομα μετὰ τῶν σοὶ προσόντων καλῶν παραπέμπουσαι, μνήμαις καὶ βίβλοις παρέχουσαι, ἃ καὶ τῶν τοῦ χρόνου βελῶν εἰσιν ἰσχυρότερα. Ὁ μόντοι Ὀμηρος περὶ τοῦ Ἀττικοῦ Μενεσθέως δίδξεισιν, ὡς

*Ὅθεις ὁμοίον ἐπιχθόνιος γένει' ἀήρ
Κοσμηῆσαι ἱπποῦς τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας,*

τι·: πρὸ ἐκείνου πάντας ἤτιτος ἀποδεικνύων ἐκαί-
νου. Εὐ δὲ ὁμοιοῖ ἐκαίῳ γινόμενος ἐν ὁστέροις
τοῖς χρόνοις κοσμηῆσαι ἱπποῦς τε καὶ ἀνέρας ἀσπι-

ἐκαίῳ νικῆς· καὶ ἀρχαί σοι λοιπὸν εἰς ὁμοίου
ἐκαίῳ τοῦ Ὀμήρου μεγίστη καὶ θαυμαστά
γλώσσα. Ἄ γὰρ ἐκείνος εἰς Μενεσθέα φησὶν, προσ-
ῆκει καὶ σοὶ, πρὸς τὴν ἴσῃν ἐκαίῳ σαυτὸν εὐδοκί-
μησιν καταστήσαντι· ἐκ τῆς κείρας τῶν αὐτῶν
γυμνασίων, καὶ τῆς ὁμοίας τῶν πραγμάτων παλαι-
στρας. Ἐγὼ μὲν παρεσθῆκην αὐτὸς λαμπροτέρην
ἐποιήσω τοῖς εἰρημένους· κοσμηῆσαι; λόγους δηλαδὴ
καὶ πόλεις; καὶ φυλάς καὶ δῆμους. Ταῦτα ἐκαίῳ
οὐδ' ἐν ὄνειρῳ θεάσασθαι ἐξέγενετο κάποτε· ἢ γὰρ
ἦν οὐκ ἂν Ὀμήρῳ ἐβήρην εἰς ἐκαίῳ οὕτω γεν-
ναίον ἀνέρος παρεληλυθότι· οὕτω καὶ τῆς Ὀμηρε-
κῆς γλώττης τὰ θαύματα παρελαύνεις αὐτὸς εἶν
καλλῶ τῶ περιόντι τῶν ἱργῶν. Ἀλλὰ γὰρ εἰς; μα-
κρὸς τοῖς αἰῶσι συμπαρακαταίνων τὸ ζῆν' ἐν' αἰῶς
καὶ κοινῆ τοῖς ἀπασὶ κοινὸν καὶ δημόσιον βραβεῖον,
καὶ τοῖς λόγοις ἐν μέρει τὰς ζωοτήτους πέμπων
ἀκτίνας, καὶ τὸ ζῆν' αὐτοῖς ἀεὶ χαρίζομενος.

EPISTOLA XVI.

Ad Theodulum monachum, alias Thomam Magistrum.

(Existat inter epistolas Theoduli. Vide tom. CXLV, col. 425 (a).)

MONITUM IN SEQUENTIA OPUSCULA

(Matrangæ, *Anecdota Græca*, Præf. p. 21.)

Inter edita Porphyrii scripta aliquot opuscula ad Homerum spectantia olim eruditè recensuere (1). Postquam vero Lambecius in Comm. de bibl. Cæsarea (2) indicavit opusculorum verum auctorem esse Gregoram, sub ejus nomine demum (3) ea imprimere licuit. Revera in cod. Vat. 1098 deest auctoris nomen, et ante opuscula Gregoræ aliqua sunt Ἰωάννου Εὐχαΐτων μητροπολίτου. Nulla itaque præcedenti editione consultâ, Encoumion in Odysseam et moralem enarrationem errorum Ulyssis (4) imprimere de-
nuo constitui.

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΕΓΚΟΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΟΔΥΣΣΕΙΑΝ ΤΟΥ ΟΜΗΡΟΥ

ΔΙΑ ΒΡΑΧΕΩΝ

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΩΝ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΟΥ ΤΗΝ ΔΙΑΝΟΙΑΝ.

Ποιηταὶ μὲν καὶ ῥήτορες, καὶ ὅσοι τὸν φιλόσοφον C
εἶλοντο βίον, οἱ μὲν πλέον, οἱ δ' ἑλάττω ἀρετῆς
ἐφρόντισαν, καθ' ὃ ἐπὶ περ ἂν αὐτῆς ἐμέλησε μέρος·
Ὀμήρῳ δὲ τῶ παντὸς σοφωτέρῳ τῶν ἡρότων εἰς
γένεσιν, τοσοῦτ' ἀπὸ σπουδῆς ὑπῆρξε τὸ πρῶτον,

(1) Cf. Valckenarii diss. de scholiis in Homerum
ineditis, Leovard. 1747, p. 142 sq, et Fabr. ed.
ii. vol. V, p. 754.

(2) Lib. V, 291.

(a) Viri docti Scias et Mustoxides in *Sylogæ Anecdotorum* Venetiis anno 1817 Gregoræ epistolæ sex ediderunt;
et Collectionis istius exemplaribus omnibus in Orientem transmisit, jam nullibi in vrbibus nostris comparari et
adhuc ea cæremus. Edit.

ἄσπ' μὴδ' ἔστιν εὐρεῖν ὅθι τις ἴδοι τῆς αὐτοῦ ποιη-
σεως, οὐκ ἀρετῆς λόγον τὸν ἄνδρα πεποιτημένον
οὐκ οὐκ ἐπειδὴν σπουδᾶς καὶ καθαρῶς ἑαυτὸν καθ-
ίστησιν εἰς ἀγῶνα, γνώμας ἀρίστας εἰσφέρειν, καὶ
ἀνθρώπων ἡθῆ κοσμεῖν ἐκ παιδείας κρείττονος, ἀλλ'

(3) Cf. H. Mannum Lex. bibliograph., tom. III
p. 420.

(4) Legi etiam in cod. Vat. 889, etc.

καὶ ὀπηνίκα δοκαί τισι κατὰ παιδιάν τι ποιεῖν, ἢ μύθους λέγων, ἢ γενέσεις θεῶν, ἢ φιλίας αὐτῶν, ἢ ἑρίδας, ἢ τινας ἔρωτας φαυλοτέρους καὶ ζηλοτύπους· τοὺς δ' αὐτοὺς καὶ ἐπιβούλους γνωρίζομενους· ἃ καὶ εὐπερισπέπτος ἔρων τις μαμήσαι· ἂν ἐπαικῶς τῷ ἀνδρὶ. Νῦν γὰρ ὁ θεὸς οὗτος ἀνθρώπος προστετῆσι τοῦ παντὸς ἡγεμόνα· μηδὲν φλαῦρον εἰπεῖν, μηδ' ἀλυσιταλῆς, εἰ καὶ τῆς ποιητικῆς ἐκείνου μανίας, οὐχ οἷοί τ' ἔσμεν ἱκανῶς καθάλασαι, ὅ τι ἂν βούλοιο. Νῦν μὲν γὰρ θεολογίας περιδιδάσκει, νῦν δὲ θεοσεβείας· ὅτι δὲ γένεσιν τῶ παντὸς διδάξειεν, ἄλλα·:ε φυσικοῦς τινὰς ἐκδιδῶσι λόγους· καὶ στοιχείων πρὸς ἄλλη' α νῦν μὲν κοινωνίαν, νῦν δ' ἐναντίωσιν φιλοσοφεῖ, εἰ καὶ ταῦτά γε ἄρ' ἐν προσήχηματι φαυλοτέρω· αὐθις δὲ καταβαίνων ἐκείθεν ὡς ἀπὸ τινος περιωπῆς, πολιτεύεται μετὰ τῶν ὅποι δέησαι, καὶ τέχνας παντοίας καὶ ἐπιτηδεύματα μεθοδεύει καὶ διατάττει, ὡς χρῆ γίνεται ταῦτα καὶ ὡς γινόμενων, ἔριστον ὡς εἰκὸς ἀπαντήσει καὶ τέλος· οὐ μὴν ἄλλα καὶ λαοὺς μετ' ἐπιστήμης κοσμεῖ, καὶ παιδαγωγῶσι τρέπουσ· καὶ ῥυθμίζει ψυχὰς, οὐ πρὸς ἑαυτὰς μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἀλλήλους εὖ ἀρμοζόμενος. Ἐλέγχει δ' ἑσθ' ὅτι καὶ διασφύρει σκαιότητα γνῶμης, καὶ ἀμαθίαν καὶ ἀγνοίαν· καὶ πᾶν ὅτι οὖν εἰς κακίας ἀναφέρεται· τρέπον, καὶ τῆς χειρόνος μερίδος γνωρίζεται· ἐχθρὸν μὲν τῇ θείᾳ, ἐχθρὸν δὲ τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τελοῦν. Καθέκασ' δ' εἰπεῖν, κοινὸν ἑαυτὸν καθίστησι τοῖς ἀνθρώποις διδασκαλεῖον θεῶν καὶ ἀνθρωπίνου μαθήματος.

Ἄλλ' εἰ κέρ τι, ὁ μέγας ὄντος ἤρωος τῇ ποιητικῇ μέωσῃ ἐξείργασται, καὶ τότε μάλ' ἐξείργασται ὡπερ τι μᾶθημα θεῶν τοῖς ἀνθρώποις ἐπιδιδόναι· ἵνα θεολογῶσι πρὸς τὰ συμπίπτοντα παρὰ τῆς ὕλης καὶ τῶν ἐξω πραγμάτων, ὅσα τύχη τινὶ καὶ πονηρίᾳ ἀνθρώπων, καὶ δὴ καὶ γνῶμης φαυλότητι τῆς σφετέρως, καὶ ἀμαθίᾳ τουτὶ δεῖ ποιεῖν κακῶς μάλιστα πάσχοντες, φρονίμως μάλ' α καὶ μεγαλοφύγως καὶ γενναίως ἀπαντῶμεν· ἄλλ' οὐ μνηστῆρ' ἐκδιδῶμεν, οὐδὲ καταπροδιδῶμεν τὸ τῆς φύσεως ἀξίωμα, συμμεταβαλλόμενοι τοῖς γινόμενοις ἐκάστοτε, καὶ τούτων κλέον τοῖς ἀβουλήτοις. Εἶδε γὰρ ἐκ τῆς παύρας, οἷον μάλιστα τῶν ἄλλων κακῶν τοῖς ἀνθρώποις ἐκηραίνει, καὶ πρὸς ἑαυτὸν τὸν τρέπον ἐξίστησι, συγχὰ συμβαίνειν ἐκ πολυειδῶν τῶν αἰτίων, ὅποια ἢ πολύτροπος τῶν πραγμάτων κίνησις θαφίλως ἐπιχορηγεῖ· νῦν μὲν οὕτω πάσχειν ἡμᾶς, νῦν δὲ οὕτω καὶ οἷς καὶ οὗ ταῦτα γίνεται· ὧ δὴ καὶ κρείττον τῆς ποιήσεως ἐνὶ μέρος, ὡς εἰς μάχην τινὰ μεγίστην ἀνδρίας ἀντικαταστάς, καὶ περιγενέσθαι φιλονεικίᾳς δεινοῦ τινος· καὶ ἀμάχου πράγματος· οὐδὲν γὰρ ἰδίξει τοιοῦτον τῷ ποιητῇ, οἷον ψυχὰς ἀνθρώπων ὀκλίσει· εἰς καρτερίαν τῶν συμφορῶν, αἷς ἡμῖν ἐκάστοτε περιπίπτειν συμβαίνει.

Οὕτω δὲ πρὸς τοῦτο καλῶς παρεσκευασμένος, οὐκ ἐκ τοῦ προφανοῦς τὴν βούλησιν ἀνομολογεῖ ὡς προκηρύξει ἐπὶ πρᾶγμα καὶ οὗο χάριν διαγωνίζεται προσεῖπεν· ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ λόγου ἀξίας, καὶ μάλιστα τῆς ποιητικῆς ἀρετῆς φροντίδα τιθέμενος, τῶς μὲν τὸν σκοπὸν προσωπεῖον τινὲ, οὐδὲ τοῦτο

Α ἱσως ἀσχημονι, συγκαλύπτει, καὶ τὸν Ὀδυσσεᾶ προστετῆσι κεφάλαιον τοῦ βιβλίου· ὅπως μετὰ τὴν ἄλλωσιν τοῦ Ἰλίου, νόστον σὺν τοῖς ἑτέροις ἀφάμενος, πολλοῖς μάλ' α τούτεσθαι καὶ μεγάλοις κακοῖς, καὶ μετ' ἀριθμῶν ἱκανοῖς οὖσιν ἱσως, οὐχ ὅπως καὶ κατὰ μέγεθος καθάπαξ σκοπεῖν, ὁ πολὺς ἐκείνος τὰς τέχνας καὶ τὰ βουλευματα περιέπεσεν. Εἰ γὰρ εὐθύς οὕτω κατέστη ἐπὶ τὸ πρᾶγμα, ὅπως ἂν ἔδοξε καὶ ἀχρους τοῖς πολλοῖς, οὐκ ἔχων οὐ μνηστῆρ' οὐδὲν τοσοῦτον, οὐτ' ἐξ ἱστορίας ἀπλῶς, οὐτ' ἐκ τῆς ἄλλης ποιητικῆς ἐξουσίας ἰδοῖεν ἐπὶ τὴν ὑπόθεσιν. Νῦν δ' ὅτι περ οὕτως ἐμαθόδευσεν, τὸν σκοπὸν ἐκατέρω μέρει τὸ προσήκον ἐνεῖμα· τῇ τε γὰρ ποιῆται τὴν συνήθη παρέσχετο χλιδὴν καὶ ἀδρῶς, ὥστε μηδ' αμῶς ἐκείθεν κολούεσθαι, καὶ τῷ πράγματι δ' αὐτῷ τὸ πάντη σὺν εἶναι, καὶ μηδ' αμῶς γε λελείφθαι τῶν εἰς τοῦτο φερόντων. Ἐὰν γὰρ ἱστορίας μάλ' α πολλὰς καὶ μύθοις ὅσοις ποικιλλήται, ἄλλ' οὐδ' οὕτως ἀφίσταται κόβρω τῆς ὑποθέσεως, ὡς μὴ τὴν ταχίστην ἐπανείναι, καὶ τὰ κατὰ τὸν Ὀδυσσεᾶ πάθη διεξιέναι, ὡς εἰνεκα πλαγίως ἐπ' ἐκεῖνα ἐήλυθε. Καὶ μὴ τις οἰηθεῖ, ὡς πλάσμα τὸ παράπαν ἔστιν ἢ ποιῆσις Ὀμήρω, ἀνδρα τινὰ προσησαμένω, ὅς μῆτε τοιοῦτος γέγονε πώποτε μῆτε γενήσεται, οἷον οὐδὲς φησι· τοιοῦτόν τι ἐκ ποιητικῆς ἀδείας ἐτόλμησεν, οὐδ' οὕτως ἂν ἐλυμήνατο τῷ σκοπῷ, ἕως τὰ εἰκότα κατὰ πολλὴν περιουσίαν ἰδίδου τῷ πράγματι.

Ἰσασι πάντες καθ' ἐν καὶ σὺν δύο κολλάκις, καὶ κλέον ἢ σὺν δύο τοιαῦτα πάθη συμβαίνοντα τοῖς ἀνθρώποις· καὶ οὐδέτις οὐτε τοῦ πάσχων οὐτε τοῦ εἶναι χωρὶς γέγονεν, ὅς ταῦτ' ἀγνοεῖ· ἄλλως τε, τοῦτ' ἂν ἢ τῆς ποιητικῆς ἐλευθερίας ἦν ἔλωσ ἔξισον, ὥστε τοιοῦτό τι περὶ αὐτοῦ λογιῶσθαι, ἢ τῆς ἀληθείας αὐτῆς καὶ τοῦ πράγματος, ἐν ᾧ πάντες ἴσμεν Ὀδυσσεᾶ τινὰ πολυμήχανον ἀνθρώπον γεγονέναι, βασιλέα Ἰθάκης καὶ Κεφαλλήνων, προσέτι καὶ πατέρα Σίσυφον, καὶ πάππον Αὐτόλυκον· οὐδὲ καὶ δίκας τίνας ἐν ἄδου φασὶ μοχθηρὰς εἶνεκα γνῶμης· καὶ δὴ καὶ γυναῖκα Πηνελόπην, ἀρίστην γυναικῶν καὶ σὺφρονα καὶ κοσμίαν· καὶ πατέρα ταύτης Ἰκάριον, καὶ υἱὸν δὲ μονογενῆ Τηλέμαχον. Εἰ τὸν Ὀδυσσεᾶ πλάσμα δοκίμεν εἶναι τῷ ποιητῇ πῶς ταῦτα τούτῳ συμβήσεται, καὶ πολλῶ δὲ πλίσσων τούτων ὀνόματά τε καὶ πράγματα; Εἰ δὲ καὶ δοκίμεν ἄλλως, καὶ λῆρος ἐκεῖνα πάντ' εἶη Ὀμήρω, καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν ποιητῶν, αἰδεστέος μάλιστα ὁ ἀνὴρ, ὅτι μηδὲν ἔχων εἰπεῖν τινα τῶν ἀπάντων τοσαῦτα πεπονθότα πράγματα, ὅπως αὐτὸς τετόλμηκε πλάσασθαι, ἵν' ἐκ παραδείγματος τηλικούτου διδάξει τοὺς ἀνθρώπους μὴ δυσχεραίνειν ταῖς συμφοραῖς, μηδὲ τοῖς δεινοῖς ὑποκλίεσθαι, ἀλλ' ἀνδρείως ἐνίστασθαι κατὰ γοῦν δύναμιν ἀνθρωπίνην, πρὸς τοιαύτην βλέποντας στήλην. Οὐτε γὰρ, οἶμαι, πενίαν ἐδύρει· ἂν τις ἐνθάδε ἔρων, καὶ τὰ τοῦ ἤρωος σκοπῶν ἀτυχήματα, οὐτε γύμνωσιν, οὐτ' ἐξορίαν, οὐ ναυάγιον, οὐ μνηστῆρ' οὐδὲ κινδύνους, οὐ πλάνην, οὐκ ἐπιβουλήν φίλων, οὐκ ἐταίρων ἀποβίλην, οὐ θάνατον αὐτῶν, ἢ παρὰ τῆς φύσεως ἢ παρὰ τῆς ἐξώθεν ἡκύντα βίας· οὐδὲ πᾶν' ὅσα συμπτώ-

ματα τοῖς ἀνθρώποις ὅπως ποτὲ γίνεται κατ' αὐτὸν ἅμα γίνεται τῆς αἰτίας· ἤχησαντο δ' ἂν πάνθ' ὅσα τις ἂν πάθοι πολλὸν δεύτερον τῶν ἐκείνου, καὶ γνησίως φιλοσοφῆσαι καὶ χάριν τινα μεγίστην· καὶ τῷδε σχοίῃ τῷ ποιητῇ, μὴ ὅτι πᾶν εἶδος ἀρετῆς καὶ γνώσεως ἀνθρωπίνης ἰκανῶς τελείωται ἐν τῷ τούτῳ διδάξαι, ἀλλ' ὅτι κἂν τῷδε τῷ μέρει ἐν ᾧ πάσχομεν τὰ δεινὰ, τῆς τοῦ ἀνδρὸς ἀπνοματουσίας· κοινὸν γάρ ἐστιν ὡς ἀληθῶς παιδευτήριον ἢ κατὰ τὴν Ὀδυσσεά ποιήσεις αὐτῆ,

καὶ τὸν μήπω παθόντα, παθεῖν τι παρασκευάζουσα· καὶ τὸν παθόντα ἢ πάσχοντα, κείνουσα παρταρεῖν. Οὕτω σοφῶς μάλα καὶ παικτικῶς ὁ ποιητῆς προδόντος τῶν ἀνθρώπων· καὶ κοινὸν τι φάρμακον θεραπειᾶς ἐκίρασε πᾶσι τοῖς τὰ δεινὰ πάσχοσι, τὰς πλάνας τοῦ Ὀδυσσεὸς συνθείς· καὶ ὅσα ἐκείνος πέπονθεν· ἔξεστι δὲ τοῖς συγγινόμενοις αὐτῇ τῇ ποιήσει ὀρᾶν εἰ οὕτω ταῦτ' ἔχει, κατ' ἴδιον ἐκείθεν ἦκει τι ὕψος· οἷς αὐτοῦ δεῖ πρὸς τὸν κατὰ προαίρεσιν εἶς φιλοσοφία μελετώμενον θάνατον, εἷς ἐν τῷ παρόντι.

ΣΗΜΕΙΩΣΑΙ ΤΗΝ ΑΠΑΞΑΝ ΔΙΗΓΗΣΙΝ ΤΟΥ ΟΔΥΣΣΕΩΣ,
 ΗΝ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΥ ΔΙΗΓΕΙΤΑΙ Ο ΟΜΗΡΟΣ.

Μετὰ τὴν τῆς Τηλέου πόρθησιν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐξώσθη Β βιαίοις ἀνέμοις, καταρεῖ πρὸς Κίκονα· καὶ τὴν πόλιν αὐτῶν τὴν ἄδορην Ἴσμαρον πορθεῖ, τὴν νῦν λεγομένην Μαρωσίαν, καὶ ἑμμελλεν ἀποπλεῖν ἐκεῖνος· οἱ δὲ φίλοι αὐτοῦ οὐκ εἶδον αὐτόν. Τῇ ἐπαύριον δὲ οἱ ἠπειρώται Κίκονες παντῶν ἀθροισθέντες, πανημέριως ἐμάχοντο· περὶ δὲ ἐσπέραν οἱ τοῦ Ὀδυσσεὺς ἠτιῶνται, ἀποβαλόντες ἀνδρας ἐξομομήκοντα δύο, ἦτοι ἀφ' ἐκάστης νηΐς ἀνδρας εἴς· δώδεκα γὰρ ναῦς· εἶχεν ὁ Ὀδυσσεύς· οὕτω δὲ ἠτηθέντες ἀκουσίως ἀπέπλεον· ἀνέμοις δὲ συσχεθέντες δεινοὶς καὶ μόλις ἐξεληθόντες εἰς γῆν, δύο ὅλας ἡμέρας ἔκαιντο πρὸς τὴν γῆν· τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ πλεῖν ἀρξάμενοι, μικροῦ δεῖν ἑμμελλον ἀδλαβεῖς· ἰκέσθαι πρὸς αὐτῶν πατρίδας· Ἄπο δὲ Μαλίου ἀκρωτηρίου Πελοποννήσου ἐξωσθέντες, ἑνὴν νυθημέριον δεινοὶς ἀνέμοις ἐφέροντο· τῇ δεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ τῇ γῇ τῶν Λατοφάγιον ἦτοι τῶν Καμαριναίων προσέδρασαν· ὀδρευσάμενοι δὲ, δειπνοῦσι περὶ τὰς ναῦς· εἶτα ἐπαμφαν ερεῖς ἰδεῖν τὴν χώραν· οἱ γευσάμενοι τοῦ λωτοῦ, ὑποστρέφειν οὐκ ἤθελον· δῆσας δὲ αὐτοὺς ὁ Ὀδυσσεύς, ἀπέπλεε. Καὶ ἦλθον νυκτὸς οὐκ εἰδότες εἰς νῆσον μικράν τῶν Κυκλάδιων Ἐρημον, αἶψα δὲ ἀγρίας πολλὰς ἔχουσαν· ὦν τῇ ἐπαύριον ἑκατὸν εικοσιακτὼ θηρεύσαντες, εἰσιτῶντο πανημέριως· περὶ δὲ ἐσπέραν πῦρ ἐθεώρουσαν ἐν τῇ γῇ τῶν Κυκλάδιων, καὶ φωνῆς ἀμυδρὰς ἤκουον· τῇ ἐπαύριον δὲ τὰς μὲν ἑνδεκα ναῦς· ὁ Ὀδυσσεύς αὐτοῦ καταλιπὼν ἐν τῇ μικρᾷ νήσῳ, τῇ ἑαυτοῦ μόνῃ ἀποκλεῖ πρὸς τὴν γῆν τῶν Κυκλάδιων, κωπηλασίᾳ χρῆσάμενος, καὶ περὶ τινα πετρῶδη καὶ ἀπόκρυφον αἰγιαλὸν, καὶ ταύτην ἀποκρύπτει τὴν ναῦν σὺν τοῖς ἑταίροις, αὐτὸς δὲ δώδεκα μόνους λαβὼν τῶν ἑταίρων, καὶ οἶνον Μαρωσίτου ἀσκὸν καὶ βρώματ', εἰσῆλθεν εἰς τὸ τοῦ Κύκλωπος σπήλαιον, ἐκεῖνου περὶ νομῆν τῶν προβάτων ἡχολημένου· ἰκετεύοντων δὲ τῶν φίλων φαγεῖν τυροῦ καὶ γάλακτος, καὶ λαβεῖν ἐκ τῶν προβάτων καὶ ὑποχωρήσαι, οὐκ ἤθελεν, ἕως ὃ Κύκλωψ περὶ ἐσπέραν ἐλθὼν, αὐτοὺς ἐν τῷ σπηλαίῳ κατέσχε, καὶ πρῶτα ποῦ τε ἡ ναῦς αὐτοῦ ἐστί, καὶ ὅπως αὐτὸς καλοῖτο· ὃ δὲ αὐτὸν ἀπατᾷ, τὴν ναῦν μὲν εἰπὼν ὑπὸ τοῦ κλύδωνος λυθῆναι, αὐτὸν δὲ οὕτινα καλεῖσθαι· ὃ δὲ δύο λαβὼν

τῶν Ὀδυσσεὺς ἑταίρων κατέφαγεν· εἶτα ὁμοίως καὶ τῇ ἐπαύριον δύο φαγῶν, καὶ τοὺς λοιποὺς κλείσας, ἐξῆλανε τὴν ἀγέλην ἐπὶ τὴν νομῆν· οἱ δὲ περὶ τὸν Ὀδυσσεά εὐτρεπίσαντες ξύλον ἐπιωρυμένον ὑπὸ πυρκαϊῶν ἴθεντο, ὥστε· ξηρανθὲν στερεωθῆναι· καὶ συνέθεντο ἐκτυφλώσαι αὐτόν· ὃ καὶ ἐποίησαν.

Ἐλθόντες δὲ αὐτοῦ περὶ τὴν ἐσπέραν, καὶ εἰσελάσαντες ἐπὶ τὸ σπήλαιον πάντα τὰ ποιμένα, καὶ πάλιν δύο τούτων φαγόντες, κερνώσιν αὐτῷ οἶνον προστάξει τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ μεθύσθαι τυφλοῦσιν αὐτόν· τοῦ δὲ βῶντος προσῆλθον πάντες οἱ Κύκλωπες· ἀκούσαντες βῶντος· αὐτοῦ, ὡς οὕτως με ἐτόφλωσε, μεμνημένοι δοκῆσαντες αὐτόν, ὑπεχώρησαν· ὃ δὲ τῇ πρώτῃ τὰ ποιμένα ἐξβάλλει περὶ τὴν θύραν τοῦ σπηλαίου καθεσθεῖς· ὅπως ὑστερον κλείσας τὸ σπήλαιον, καὶ ἐνδον ἐντυχῶν αὐτοὺς ἀνέη· οἱ δὲ προεξεληθόντες ὑποκάτω τῶν προβάτων, καὶ πολλὰ ἐμβαλόντες τῷ πλοίῳ, ἀπέπλεον· βοηθάντος δὲ τοῦ Ὀδυσσεὺς μετὰ τῶν ἑταίρων ὁ Κύκλωψ ἀκηκοὺς, λίθον παμμεγέθη ἔρας, καὶ τοῦτον βαλὼν ἐν θαλάττῃ, ἔστρεψεν ὑπὸ τοῦ κλύδωνος αὐτῶν τὴν ναῦν εἰς τὴν γῆν· ὡς δὲ πάλιν ἀποπλέοντες ἐβῶν ἀναθρονόμενοι, ἤρατο τῷ Ποσειδῶνι μὴ ἀπελθεῖν αὐτοὺς εἰς τὰς ἐαυτῶν πατρίδας· καὶ πάλιν ὁμοίως λίθον βαλὼν εἰς τὴν θάλασσαν, ἤνεγκε τὴν ναῦν εἰς τὴν γῆν· εἶτα φοβηθέντες καὶ ἀποπλεύσαντες, ἦλθον εἰς τὴν μακρὰν νῆσον ἔνθα καὶ αἱ λοιπαὶ νῆες αὐτῶν ἦσαν· εὗρον δὲ τοὺς ἑτέρους διακρύοντας· καὶ τότε μὲν εὐωχηθέντες κοιμῶνται.

Τῇ ἐπαύριον δὲ κώπαις πλέοντες, ἦλθον εἰς Αἰόλιαν, καὶ διατρίψαντες ἐκεῖσε μῆνα, λαβόντες τοῦ Ὀδυσσεὺς παρ' Αἰόλου τὸν τῶν ἀνέμων ἀσκὸν, ἀπέπλεον Ζεφύρῳ ἑνὴν νυξὶ καὶ ἡμέραις· δεκάτῃ δὲ τὴν Ἰθάκην καὶ ἀνθρώπους καὶ πῦρ καὶ καρπῶν ἐθεώρουσαν· κεκμηκότος τοῦ Ὀδυσσεὺς καὶ κατευδῆσαντος, λύουσι τὸν ἀσκὸν νομίσαντες χρήματα ἔχειν· καὶ ἐκχυθέντων τῶν ἀνέμων, ἀρπάσας αὐτοὺς ὁ κλύδων πάλιν ὑποστρέφει πρὸς Αἰόλιαν. Αἰόλος δὲ αὐτοὺς ἰδὼν ἰκετεύοντας, ἀποπέμπει ὡς ἐχθροὺς θεοῖς· οἱ δὲ εἰρεσίᾳ ἡμέρας εἰς πλεόντες, τῇ ἐβδόμῃ περὶ Λαιστρυγόνιαν ἦλθον· κατελθόντες δὲ οἱ Λαιστρυγόνες, κοτέαξαν τὰς δώδεκα ναῦς

αὐτῶν πέτραις συν τοῖς λαοῖς πᾶσι· μόνος δὲ ὁ Ἄ
 Ὀδυσσεὺς ἀποκόψας τῆς ἑαυτοῦ ναὸς τὰ πρυμνή-
 σια, ἀπέδρασε· κώπαις δὲ πλεόντες, ἦλθον εἰς τὴν
 Διανὴν νῆτον τῆς Κίρκης, ἧτις ἐθηριοποιεῖ τοὺς
 ἀνθρώπους· καὶ δύο ἡμέραις ὄλαις ἐπὶ γῆς ἐκειντο
 θεωροῦντες, τῇ τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ διαιραθέντες εἰς
 μέρη δύο, ἔστησαν, ἐν μὲν τῷ ἐνὶ Εὐρύλοχος καὶ
 εἰκοσιδύο ἑταῖροι, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ Ὀδυσσεὺς, καὶ
 ἕτεροι εἰκοσιδύο ἑταῖροι, ὥστε ἀναλθεῖν τοὺς μετ'
 αὐτοῦ ἐπὶ τὴν Κίρκην· ἀναλθῶν σὺν ἑκείνοις, εἶδον
 ἔξωθεν τῆς αὐλῆς τῆς Κίρκης λύκους καὶ λέοντας
 ἡμέρους σαίνοντας αὐτοὺς ταῖς οὐραῖς· εἰσελθόντων
 δὲ τῶν φθῶν, αὐτὸς ἔξω ἀπελείφθη· κάκεινους μὲν
 ἡ Κίρκη χοίρους ποιεῖ, δοῦσα αὐτοῖς εἶνον μεμιγ-
 μένον τυρῷ, ἀλφίτοις καὶ μέλιτι. Εὐρύλοχος δὲ
 ἦλθε πρὸς τὸν Ὀδυσσεῖα καὶ τοὺς λοιποὺς, ἀφωνία
 μὲν συνεχόμενος, ἐξ ὀφθαλμῶν δὲ ἀστακεῖ καταφ-
 ῥέων τὰ δάκρυα, μόλις δὲ ποτε εἰς ἑαυτὸν γεγωνῶς,
 τὸ πᾶν ἀφηγεῖται· καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς αἰεὶ αὐτὸν τὴν
 ἰδὼν ἀποδαίρει· ὡς δ' οὐκ ἐπειθετο, μόνος ὁ Ὀδυσ-
 σεὺς τῆς πορείας ἀπάρχεται. Ἐρμῆς αὐτῷ συναν-
 τήσας, τὰ τῆς Κίρκης πάντα κατέλεξε, καὶ δίδωσιν
 αὐτῷ τὸ μῶλυ· ὅπερ ἔστι βοτάνη ἀντιπαθοῦσα
 μαγείαις· καὶ οὕτω πρὸς τὴν Κίρκην ἐλθὼν οὐ μόνον
 οὐκ ἐθηριοποιήθη, ἀλλὰ καὶ τὸ ξίφος ἐπ' αὐτὴν
 ἐκτύπησας, ἔπεισε καὶ τοὺς φίλους αὐτοῦ πάλιν ἐκ
 χοίρων ἀνθρώπους ποιῆσαι. Κατελθὼν δὲ ὁ Ὀδυσ-
 σεὺς, ἀνήγαγε καὶ τοὺς ἑτέρους φίλους αὐτοῦ,
 τοὺς μετὰ Εὐρύλοχον· καὶ χρόνον ἕνα περὶ τὴν Κίρ-
 κην διέτριψαν, συγκαθίζοντο· τοῦ Ὀδυσσεὺς τῇ
 Κίρκῃ.

Μετὰ δὲ τὸ μέλλειν αὐτοὺς πλεῖν, εἶπεν αὐτοῖς
 μὴ ἄλλως εἶναι αὐτοῖς εἰμαρμένον ἀποκλεῖν, εἰ μὴ
 κατελθῶσιν πρὸς θεῖαν καὶ χρῆσωνται μαντείαις·
 ἐκ τῆς Τειρεσίου ψυχῆς· καὶ δὴ δι' ὅλης ἡμέρας
 πλεόντες κατήλθον διὰ τοῦ Ἐσπερίου καὶ Κιμμέ-
 ριου ὠκεανοῦ, καὶ πυγούσιον βόθρον ὀρύξαντες
 καὶ σφάξαντες κριὸν καὶ θρνὸν θηλείων, ἐξέχεαν εἰς
 τὸν βόθρον τὸ αἷμα, καὶ ἔθυσαν χοῆν τοῖς να-
 κραις, καὶ ἦλθον ψυχὰι πλεῖν αἷμα. Ὁ Ὀδυσσεὺς
 δὲ κατέχων ξίφος, οὐκ εἰς πίνειν, πρὶν αὐτῷ κατα-
 λέξιαν ἔπερ βούλοιο· καὶ πρώτη μὲν Ἐλπήνορος
 ἦλθε ψυχῆ, ὃς ἐν τῇ τῆς Κίρκης οἰκίᾳ ἔτι ἀθα-
 πτο· ἔκειτο· δευτέρα ἡ Ἀντίκλεια, ἡ μήτηρ τοῦ
 Ὀδυσσεὺς· εἶτα Τειρεσίας· ὃς πάντα μέλλοντα
 αὐτὸς καταλέψεσθαι ἐμαντεύετο· μετὰ ταῦτα πάντα
 ἦλθον καὶ αἱ τῶν ἡρώων γυναῖκες· λέγοντες αὐτῶν
 ἀ καθάνας· τίς εἴη καὶ ὅσα ἐπεπόνθει· εἶτα φοθη-
 θέντες μὴ ἡ Γοργῶ ἐξέβη, ἐμβάντες· πάλιν εἰς
 τὴν αὐτῶν ναῦν ὡς πρὸς τὴν Κίρκην νῆσον πρὸς·
 αὐγὰς κειμένην, ἀπέπλευσαν· καὶ θάψαντες τὸν
 Ἐλπήνορα, ἀποκλέουσι παρὰ τῆς Κίρκης τὰ χρεῖω-
 δη λαβόντες, καὶ τοῦ Ὀδυσσεὺς μαθόντος παρ'
 αὐτῆς, ὡσανεὶ παρὰ τοῦ Τειρεσία, τὰς Σειρήνας,
 τὰς Πλαγκτὰς, τὴν Σκύλλα, τὴν Χάρυβδι, τὰς
 βίβας Ἠλίου καὶ πάντα ἄπλως.

Κηρῷ γοῦν ὁ Ὀδυσσεὺς ἐμφράξας τὰ ὕα τῶν
 ἑταίρων, παρέπλει αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ ἰστοῦ ἐκκριμῆς
 ὧν, καὶ ἀκατάληπτα ἔχων τὰ ὕα· παραλάσαντες

οὖν τὸν λειμῶνα τῶν Σειρήνων, καὶ τὰ μέλη ἐκεί-
 νων, ὅφ' ὧν θελγόμενοι ἀπέθνησκον οἱ ἀκούοντες,
 λύουσι τὸν Ὀδυσσεῖα τοῦ ἰστοῦ· ἔπειτα παρακλι-
 σαντες τὰς Πλαγκτὰς πέτρας, ὃς πρὸς ἀλλήλους
 συνεκρότουσιν καὶ φοβερὸν ἀπετέλουν τὸν κτύπον (αὐ-
 ται δὲ καὶ Κυάνειαι λέγονται, κείναι δὲ μεταξὺ Κιλι-
 κίας καὶ Παμφυλίας καθ' Ὀμηρον), καὶ τινὰς ἑτέ-
 ρους, ἦλθον διὰ Χάρυβδος καὶ πλησίον μάλλον τῆς
 Σκύλλης. Ἀφαρπαγέντων δὲ παρὰ τῆς Σκύλλης ἐκ
 τῆς νεῶς ἀνδρῶν ἕξ, οἱ λοιποὶ, συντονωτέρᾳ τῇ εἰρεσίᾳ
 χρησάμενοι, ἔφυγον· πρὸς δὲ νύκτα τῇ Ἠλίου νῆσῳ
 ἄδοξη Ἰθρυακρίᾳ προσπελάζουσι· καὶ ὁ Ὀδυσ-
 σεὺς παραπλεῖν αὐτὴν ἐκέλευσεν· οἱ δὲ μὴ πει-
 σθέντες ἐξῆλθον· καὶ πρῶτα μὲν θηρεύσει καὶ ἀγκι-
 στρεῖα διέζων.

Ὡς δὲ Νότος ἔπνει πρὸς μῆνα ὄλον, ἀναλθόντος
 τοῦ Ὀδυσσεὺς εἰς τὸ ἐνόδιον τῆς νήσου εὐξεί-
 σθαι, καὶ κατακοιμηθέντος, σφάττουσιν οἱ μετ'
 Εὐρύλοχου βόας Ἠλίου, καὶ ἐσθίουσιν ἐπὶ ἕξ ὄλαις
 ἡμέραις· τῇ ἑβδόμῃ δὲ παυσσομένου τοῦ θεινοῦ ἀνέ-
 μου, ἐμβάντες ὥστε κλέιν, Ζεφύρω πρῶτον μεγά-
 λω συνθρούονται, εἶτα κεραυνοῦνται· ὁ Ὀδυσσεὺς
 δὲ μόνος τὴν τροπὴν κατέχων, δλονυκτεῖ ὡς ἐφέρετο.
 Ἀνατέλλοντος δὲ τοῦ ἡλίου Νότω φερόμενος, ἦλθε
 περὶ τὴν Χάρυβδι, καὶ δραξάμενος τῆς περὶ τοὺς
 τόπους ἑκείνους ἐστώσης συκῆς, ἀπεκρέματο περὶ
 αὐτῆς· τὰ δὲ ξύλα κατέδου πρὸς τὸν βυθόν. Ὅψα δὲ
 ἀναδυόντων αὐτῶν, καθεῖς ἑαυτὸν ἀπὸ τῆς συκῆς
 ἐπελάδατο τῶν ξύλων· καὶ ἰννεῖα μὲν οὕτω ἡμέραις
 ἐνήχεται· τῇ δεκάτῃ δὲ περὶ Ἐγγυλίαν νῆσον ἦλθε
 τῆς Καλυψοῦς· καὶ ἐπτά χρόνους ἠκεῖνη συνδιήγε·
 τῷ δὲ ὀγδόῳ ἀπελύθη μετὰ σχεδίας, διδὸς ἄρτασθέν-
 τος τῇ Καλυψοῖ· καὶ οὕτω μετὰ τῆς σχεδίας Ὀδυσ-
 σεὺς δεκαεπτὰ ἡμέραις ἔπλεεν· ὀκτωκαιδεκάτῃ δὲ
 τὴν Φαιακίαν εἶτοι τὴν λεγομένην Κέρκυραν εἶδεν·
 ἀνέμων δὲ γενομένων ὄργῃ Ποσειδῶνος κατεδάγη ἡ
 σχεδία· δύο δὲ ὄλαις ἡμέραις ἐνήχεται. Τρίτῃ δὲ ἡ
 Λευκοθέα ἐλεήσασα αὐτὸν, δέδωκε τὸ κρηδεμνον
 αὐτῆς, μεθ' οὗ ἐξῆλθεν εἰς τὴν γῆν τῶν Φαιακῶν,
 καὶ καταπεσὼν ἐν ὕλῃ, ἐκάθευθε.

Τῆς δὲ Ἀλκινόου θυγατρὸς Ναυσικίας μετὰ τῶν
 θεραπαινίδων αὐτῆς, πλῆναι αὐτὴν καὶ τερφθῆναι.
 παιδιαὶς σὺν ταῖς θεραπαινίσι, καὶ σφαιριζουσῶν
 πρὸς ἀλλήλους, βοῆς γενομένης, ἐγείρεται ὁ Ὀδυσ-
 σεὺς, καὶ ἰκετεύει αὐτὴν. Ἡ δὲ τροφὰς καὶ εἶματα
 δοῦσα, κελεύει τοῦτον ἔλθειν πρὸς τὸν οἶκον τοῦ
 ταύτης πατρὸς, καὶ τὴν αὐτῆς μητέρα ἰκετεύσαι.
 Ἀρήτην, ὡς ἂν τύχοι οὐκ ἐπὶ δὴ καὶ βούλοιο· ἐκείσε
 δ' ἐλθὼν, ἐρωτάται παρὰ Ἀλκινόου καὶ τῆς Ἀρή-
 τῆς, καὶ τὴν πᾶσαν ἦν ἐφημεν διηγείται ὑπόθεσιν.
 Καὶ δῶρα παρ' αὐτῶν ἱκανὰ λαβὼν εἰς τὴν Ἰθάκην
 ἐπέμπεται.

Ἐσπέρα μὲν ἐπιβὰς τῆς νεῶς ἐπὶ Φαιακίας, περὶ
 δὲ ἑσπέρου περφακῶς ἐκείσε, καὶ εἰσελθὼν ὡς
 πένης περὶ τὸν Εὐμαιοὺν τὸν συδύτην, καὶ πρὸς
 τοὺς ἄλλους δηλαδὴ ποιμένας, παρεγένετο καὶ πρὸς
 τοὺς μνηστῆρας τῆς αὐτοῦ γυναίκης· καὶ πλείστα
 περὶ πολλῶν παρ' αὐτῶν παροινθηθεῖς, γνώριμον
 ποιεῖ ἑαυτὸν τῷ φιλοτάτῳ υἱῷ αὐτοῦ Τηλεμάχῳ καὶ

τοῖς οἰκέταις· πρότερον ἀναγνωρισθεὶς παρὰ κυνός. Ἄ ἦν βραχυτάτην κατέλιπεν ὅπταν ἀπέπαιε μετὰ τῶν ἄλλων συμμάχων ἐπὶ τὴν Ἰλιον. Σὺν γοῦν τῷ γνησίῳ υἱῷ καὶ τοῖς αὐτοῦ ποιμασίῳ, ἀνελὼν ἕπαντας τοὺς μνηστῆρας, ἀναγνωρίζεται καὶ τῇ αὐτοῦ γυναικὶ καὶ συγκαθευθήσας αὐτῇ, πάντα κατὰ λεπτὸν διηγῆσατο· τῇ ἐπαύριον δὲ, πρώτῃ, ἔξισι· παρὶ τὸν ἀγρόν. Οἱ δὲ τῶν μνηστῆρων συγγενεῖς, μαθόντες τὸ γεγονός, πρῶτον μὲν εἰς τὴν

Ἄ Ὀδυσσεὺς οἰκίαν ἐλθόντες, θάπτουσι τοὺς νεκροὺς· ἔπειτα δὲ ὀπλισθέντες, ἐξέρχονται καὶ αὐτοὶ πρὸς τὸν ἀγρόν Ὀδυσσεὶ πολεμήσουσας· Ἀθηναῖς δὲ βουλή φιλοῦνται, καὶ τὸ νεῖκος καταπαύουσιν· ὁ Ὀδυσσεὺς δὲ εἰς Εὐρύτανος ἔθνος Ἠπείρου κατὰ χρησμὸν ἐλθὼν, θύει τὰ νενομισμένα· καὶ γραικοὺς ἔγαν ὀποστραφεῖς, κτείνεται παρὰ Τηλεγόνου, τοῦ ἐκ Κίρκης αὐτῷ γεννηθέντος υἱοῦ.

ANNO DOMINI MCCCXL.

NILUS CABASILAS

THESSALONICENSIS METROPOLITA

NOTITIA

(Ex Leonis Allatii Datribe De Nilo, n. xiv.)

Nilum Cabasilam archiepiscopum Thessalonicensem fuisse legimus, scribit Neander de eo, vocatque virum eruditum et papam minime æquum, propterea quod plurimis ejus scriptis, tum idolomaniam, tum etiam superstitionem, qua se supra Deum et Ecclesiam extulit, acerrime confutavit. Joannes Matthæus Caryophyllus Præfatione in Nili Junioris vitam: Sed utinam post duos hæc inclytos Nilos non existitisset tertius, qui egregium virtutis nomen bonis omnibus affluentiissima fontem falsarum exhiberet aquarum, Thessalonicensis antistes, et vaniloquentiæ schismaticorum antesignanus. Hujus perniciosissima dicta, et sententia una cum suis consultationibus, Deo dante, post sancti Patris historiam videbis edenda, ut palam fiat omnibus, quid intersit inter Nilum et Nilum; denique inter vitam Græcorum theologiam, et schismaticorum absonas novitates. Quod promisit, præstitit in partem Caryophyllus, diuturniori equidem vita dignus: sibi enim reliqua ipsius Nili contra Romanam Ecclesiam dictata de statu deiecisset et dissolvisset mendacia. Exstat ejusdem Nili tractatus, quo nititur explicare: Nullam aliam hactenus fuisse causam, quam quod universali concilio papa rei controversæ legitimam cognitionem codere non vult; quin solus ipse tanquam magister atque arbiter controversiæ sedere vult: alios autem tanquam discipulos dicto audientes esse; et hoc ab apostolorum et Patrum legibus et actionibus esse alienissimum. Ejusdem De papæ primatu, libri duo, ex bibliotheca Vaticana, Bonaventura Vulcanio interprete. His accessit De igne purgatorio liber singularis, eodem interprete, Lugd. Batav. apud Franciscum Raphelengium 1595, in 8, Græce et Latine Hanoviz typis Wechelianis apud Claudium Marnium 1608, in 8. Hunc eundem tractatum convertum in Latinum sermonem per Illyricum (a) scribit epitomator Gesnerianus. Ejusdem Clara et brevis ad Latinos responsio tanquam Enchiridion quoddam propositum his, qui adversum illum pugnare volunt. In illo de primatu papæ agit, ex vetustissimis conciliis (b) aliisque vetustis monumentis illum refutans, ut ostendat eum

(a) Est mihi in manibus Nili Thessalonicensis libellus *De primatu Romani pontificis*, Græce cum versione Matthiæ Flacii Illyrici editus Francofurti apud Davidem Zephelium 1555, 8. Testatur Flacius hunc se libellum a probò et sèdè digno homine accepisse ex satis vetusto codice descriptum Venetiis. Fallitur itaque Richardus Simon qui lib. iv *Bibliothecæ criticæ*, p. 24, Vulcanium primum hujus libri editorem fuisse affirmat. Editionem vero Basiliensem Græce - Latinam ann. 1544, 4, Guil. Caveo V. Cl. memoratam laud vidi, et exstare

non credo. Certe quod Casimirus Oudinus, p. 627 Supplementi, de scriptoribus ecclesiasticis scribit, primum illo anno 1544 typis Operinianis prodidisse Nilum cum Flacio contra Brunum, neutiquam ita se habet, cum invectiva Conradi Bruni in Centurias Magdeburgenses edi primum cœptas ann. 1559, ad quam Flacius respondet, lucem demum viderit ann. 1565, Flacii refutatio invectivæ ann. 1568. (b) Nili argumentis pugnantem Macarium Aucyratum producit Allatius *De consensu utriusque Ecclesiæ* lib. 1, c. 27. § 2.

nec divini juris esse, sed tantum a Patribus et imperatoribus concessum, nec tamen talem et tantam rem suæ præminentiae esse, quantum papa nunc nullo sibi jure usurpat. Verum est, hunc infamem et sexcentorum flagitiorum maculis notissimum schismaticum, sive potius hæreticum, similia, imo pejora scripta posteris tradidisse; sed quibusnam documentis probabilibus, aut necessariis, vel ut expressius dicam, amentatis hastis? Levia sunt, et nihili, et non re, sed ad gratiam nequissimorum hominum argumenta contorta, quod ex conclusione operis manifesto colligitur. *Κεφάλαιον τῶν λεγομένων.* Ἔως μὲν ὁ πάππας σώσει τὴν τάξιν, καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας ἔστηκε, καὶ τῆς πρώτης καὶ κυρίας ἀρχῆς οὐκ ἀφίσταται, καὶ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀρχιερεὺς ἀκρος, καὶ Πέτρου, καὶ πάντων ἀποστόλων διάδοχος, καὶ δεῖ πάντας αὐτῷ πεῖθεσθαι, καὶ οὐδὲν, ὃ τὴν τιμὴν ἐκείνου χωρεῖ. Εἰ δὲ τῆς ἀληθείας ἀποχωρήσας, οὐ βούλεται πάλιν πρὸς ἐκείνην ἐπικνεῖναι, τὴν τῶν καταδίκων πεῖτεται. *Summa dictorum hæc est: Quamdiu quidem papa ordinem servat, et cum veritate stat, a primo et proprio principatu non removetur, et caput erit Ecclesiæ et summus pontifex, et Petri reliquorumque apostolorum successor, omnesque ei obedire oportet: nihilque est quod ipsius honori detrahat. Si vero a qua semel veritate recesserit, ad eam redire noluerit, damnatorum pœnis erit obnoxius.* Fulget orichalcum, sed pallens aurum melius est. Nondum vel a Nilo, vel ab ullo alio rationibus conquisitis probatum est, nec probabitur in posterum a quoquam, papam ordinem non servasse, et veritatem missam fecisse. Quanam ergo ratione a primo et propria principatu remotus est? ideoque nec caput Ecclesiæ, nec summus pontifex, nec successor Petri, nec apostolorum est? constituent in oculis hominum, quod illud tandem sit, quod ipsius honori detraxit. Nec a Nilo dissidet reliqua schismaticorum cohors. Et de his alias fusius: modo satis sit attritasse.

De hoc Nilo Thessalonicensi Bonaventura Vulcanius, Ep. ad lectorem præfixa dicto opusculo: *De auctore hujus scripti variant doctorum sententiæ. Varietas hinc nata, quod Nilo multi fuerant cognomines.* Subdit Neander: *Nilus quando vixerit, non satis constat. Vixit sane post Caroli Magni primi Germanorum imperatoris tempora; septimæ namque synodi aliquoties mentionem facit (c).* Esto: vixerit post Caroli M. tempora, cum septimæ synodi nomen attingat. Non satis constat interim, quo tempore vixerit. Salmasius, de opusculis Nili Thessalonicensis ad lectorem scribit, sibi constare, hunc Nilum esse recentissimum; Thomæ enim Aquinatis in aliis scriptis suis, quæ nondum edita sunt, meminit, et Thomas ille recentissimus est. Poterat tamen certiora tempora præfinire, dum a Thoma Aquinate ad hunc Nilum non breve temporis spatium intercedat. Hunc ergo Nilum nos sub Joanne Cantacuzeno vixisse figimus, una cum Nicolao Cabasila, ad quem uti πρὸς τὸν αὐτοῦ ἀνεψιὸν (d) ejusdem Nili exstat *epistola theologica* cujus principium: *Περὶ ἐνοίας τῶν συγγραμμάτων σου* in Codice Vaticano 632, Demetrio Chrysoloræ, Demetrio et Prochoro Cydoniis fratribus, pro quo Prochoro exstat Demetrii Oratio ad Philotheum patriarcham. Princip. *Νῦν μόλις ἔργον ἀνδρὸς ἀπεδείξω, μὴ μέχρι πολλοῦ.* Et quod magis rem probat, legitur etiam modo in Bibliothecæ Vaticanæ codd. 673, 674 et 1222, Joannis Cantacuzeni responsio ad dicta Prochori: *Περὶ οὐσίας καὶ ἐνεργείας Θεοῦ, De essentia et operatione divina.* Princip. *Περὶ μὲν οὖν τῶν τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ εἰδῶν κατὰ τὴν ἐν προοίμιοις ἐπαγγελίαν.* Item ejusdem: *Ἀντιβῆθητικά πρὸς τὰ προαγόμενα βῆθη τῶν ἁγίων ὑπὸ Προχόρου τοῦ Κυδωνη.* *Antirrhethica ad dicta Patrum allata a Prochoro Cydonio.* Principium: *Ὅπως μὲν οὐκ ἔδει, ὡ οὗτος, ἀπολογησάσθαι με πρὸς τὰ λεγόμενα.* Probant etiam eisdem ætatem aliæ commentationes eodem tempore concinnatæ, uti Demetrii Chrysoloræ. Κατὰ Λατίνων λόγος συνοπτικὸς, ἀφ' ὧν ἐποίησε Νεῖλος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Principium: *Ἀρχαία δόξα τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἐκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα.* Item ejusdem διάλογος ἀναγκαιῶς; τοῦ λόγου, ὃν ἔγραψεν Δημήτριος ὁ Κυδωνῆς κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κυρίου Νεῖλου τοῦ Καβασίλα. Principium: *Μέγας μὲν ὁ τῶν ὁμοφύλων καθ' ἡμῶν πόλεμος, et tandem, ne plura huc aggeram, Demetrii Cydonii πρὸς τοῦ; τοῦ Καβασίλα ἐλέγχους κατὰ τῶν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος κεφαλαίων τοῦ μακαρίου Θωμᾶ.* Principium: *Ἡ μὲν κατὰ Λατίνων προθυμία τοῦ ἀνδρὸς; τοῦτου μεγάλῃ καὶ θαυμαστῇ.* Et ne patientia tua abutar, videsis per te ipsum Cantacuzenum in *Historia*, et potissimum lib. v, cap. 16. Ibi narrat imperator Cantacuzenus se molestiis exsolvi cupientem, ac genus vivendi placidum minimeque negotiosum suspirantem, cum statuisset translato imperio monachorum instituta sectari, ad hanc secessionem socios addidisse Nicolaum Cabasilam et Demetrium Cydonem, *qui externæ sapientiæ fastidium attigerant, et moribus philosophantes vitam cælibem, conjugaliūque perturbationum expertem amplexi fuerant. Quocirca præcipuum gratiæ amicitiam, et familiaritatis locum apud imperatorem obtinebant.* Notat præterea Salmasius ibidem non mediocriter errare virum eruditissimum (e), qui Nilum Thessalo-

(c) Eadem Flacii verba sunt, præfat. ad Nili libellum.

(d) In b bl. Cæsarea teste Nesselio, p. 353, exstat etiam Nili hujus Epistola ad sororis suæ filium Nicolaum Cabasilam, de Oratione ejus encomiastica in S. mariyrem Demetrium: *Ἐπιστολὴ τοῦ πρὸς μητρὸς Θεοῦ κυρῶ Νικολάω τῷ Καβασίλα, ἀγιωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, κυρῶ Νεῖλου.* Principium hujus Epistolæ non est a verbis: *Ἡ δὲ αἰτία δήλη δὲ ἦν καὶ ὡδε τέτακται, ut legas in appendice ad V. C. Guil. Cavei. Hist. litterariam, sed verba illa librarii sunt, quibus rationem manifestam esse ait, quare in Codice illo Cæsareo Orationibus Cabasilæ Nili Epistola subjungatur.*

(e) Bonav. Vulcanium in præf. ad Nili librum

De primatu papæ editum a se e ms. Bibl. Vaticanæ et Latine redditum Lugd. Bat. 1595, 8, apud Raphaelengium. Subjuxit porro Vulcanius Græce et Latine initium disceptationis Græci et quorundam καλδηναρίων (cardinalium) atque excerpta quædam ejusd. argumenti ex aliis Nili scriptis et libellum de igne purgatorio, ejusdem ut credibile est, Nili, nisi Marco Ephesio illum tribuere malis. Latine denique subiunxit Excerpta et synodo Florentina.

niconem eundem facit cum Nicolao quodam Methones episcopo, et binominem hunc Nilum fuisse dicit, quod unus esset codicibus, qui tractatus alios quosdam ejusdem, aut non multum ab similibus argumenti continebant, quibus interdum nomen Νικολάου additum Καθολικά refert. Nec alio argumento Nilum et Nicolaum eundem putat. Ponit argumentum in fabulas Salmasius, et non dissimili exemplo expedit, se quoque in codice Palatino bibliothecae Nicolai Methonensis disputationes aliquot adversus Latinos, item Dissertationem Basilii Thessalonicensis metropolitani invenisse, et hoc eodem usum argumento; ex Nilo, Nicolao et Basilio, ex his tribus Geryonem unum et triplicem creare potuisse. Nam quod idem astruere ex styli affinitate conatur, id quale sit, se non ignorare; qui plura scripta ejus-nodi recentium Græcorum Patrum tua manu exarata, tum excusa legit, ut argumento, ita stylo similia: nec tamen unquam ex eo auctores, qui diversi erant, confundendos esse statuisse, sed id tandem conjecisse, eadem illos ætate vixisse, qui stylo lidem pene viderentur.

Eruditissimus hic vir, cujus nomen obtulit, et conjecturas de Nilo et Nicolao redarguit Salmasius, est Bonaventura Vulcanius, cujus dicta accuratiori examinae supponenda sunt, et hic non gravabor apponere nonnulla ex ejusdem Præfatione ad lectorem, præfixa tractatui Nili episcopi Thessalonicensis *De papæ Romani primatu*: *Codex meus in fronte libri expresse præ se fert nomen Νίλου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης; sed cum in eodem codice sint alii non ab similes ab hoc argumento Tractatus, in iis reperio interdum nomen Νικολάου τῆς Μεθώνης ἐπισκόπου, interdum etiam additum nomen τοῦ Καθολικά. Quo fit ut mihi penę pervadeam binominem hunc nostrum Nilum fuisse, hoc est, Nilum et Nicolaum hunc unum atque eundem auctorem fuisse. Neque hoc me a sententia dimoverit, quod hic Methonensis episcopus, aliter vero Thessalonicensis archiepiscopus fuerit. Usitatum enim hoc et olim et hodie, ut episcopi ab uno ad alium digniorem, aut alioquin ad archiepiscopatum promoveantur. Accedit huc, quod quæ hodie exstant Nicolai Methonensis lucubrationes, vel typis excusæ, vel manu exaratae plane cum stylo et flo orationis hujus Nili conveniant. Excusus autem exstat Nicolai Methonensis tractatus inter liturgicos auctores, et manuscriptis vero ejusdem operibus, quæ in nonnullis Italiæ et Hispaniæ bibliothecis exstant, vidi illius orationes VII. de vita in Christo, quas nonnulli, quod quidem pro me maxime facit, Nilo ascribunt, neque mea quidem sententia falluntur. Exstat etiam apud me præclarum ejusdem Nicolai Methonensis opus, quæ Theologiam Platoniam Procli, quæ constat propositionibus 211, in quarum plerisque, ille dubium accuratioris philosophus, an acrior Christi hostis, principia religionis Christianæ philosophicis rationibus et demonstrationibus evertere conatur, doctissime confutat. Titulus libri sic habet: Νικολάου ἐπισκόπου Μεθώνης ἀνάπτυξις τῆς θεολογικῆς στοιχειώσεως Πρόκλου τοῦ Αὐχίου Πλατωνικοῦ φιλοσόφου, etc. Nicolai episcopi Methonensis confutatio theologicæ informationis Procli Lycii Platonicæ philosophi. Hi, inquam, libri a Nicolao Methonensi conscripti, Nili hujus nostri stylium tersum sane atque elegantem præcise referunt. Horum te, candidè lector, monitum volui, liberum tibi de tota re judicium relinquens.*

Eruditissimus hic vir, quisquis ille fuit, cum Nicolaum Cabasilam et Nilum unum facti, et postremum obliterata memoria Cabasilæ, mirum non est, si Methonensem in locum illius detruserit. Integrum Nicolaum Cabasilam et Methonensem magnum est temporis intervallum, Methonensis siquidem multo Cabasila antiquior. Si Methonensis, ut Epitomator Gesnerianus tradit, florebat anno 1230, sub Lascaribus, qui scripsit pleraque contra pontificios, quæ in bibliothecis manuscripta leguntur, sicuti etiam ejusdem oratio ad eos qui hæsitant, aiuntque consecratum panem et vinum non esse corpus et sanguinem Domini nostri Jesu Christi, et legitur hodie in Bibliotheca sanctorum Patrum Margarini Bignel: Cabasila vero florebat anno 1314. Inter Methonensem itaque atque Cabasilam intermedii sunt anni, si quæ statuit epitomator vera sunt, 84. Et ut liquidius res diluceat, Joannes Veccus florebat sub Michaelæ Palæologo primo anno 1371. Sed Veccus, multo antiquior Cabasila, scribit, et plane dissolvit argumenta Methonensis contra processionem Spiritus etiam ex Filio, post tot annos. Ergo Methonensis Nicolaus, et Nicolaus Cabasila, non possunt esse unus et idem auctor. Adde, Nicolaus Cabasila, licet sententiam Nili de processione Spiritus sancti adversus Latinos secutus sit ac foverit, nihil tamen de eo argumento adversus Ecclesiam Romanam ad hunc diem ab eo scriptum et concinnatum inveniri in bibliothecis, quod ipse sciam.

Edita sunt (f) Nili archiepiscopi Thessalonicensis Græce et Latine Oratio demonstrans, non aliam dissidii Ecclesiarum Latinarum et Græcarum esse causam, quam quod papa ejus, quod controversum est, cognitionem ac judicium ad œcumenicam synodum deferre detractat: sed ipse solus controversiæ magister ac iudex sedere velit, reliquos vero discipulorum instar dicto audientes habere, quod quidem ab apostolorum et Patrum legibus actionibusque est alienum. Item ejusdem *De primatu papæ*, quibus accesserunt alia nonnulla de controversiis a Græcis, opera et studio Claudii Salmasii. (g) et Bonaventuræ Vulcanii, cum nonnullis notis, Hanovix typis Wechelianiis apud Claudium Marium, et hæredes Joannis Aubrit 1608, in 8. Hoc

(f) Prodierunt etiam Græce. Londini, sine temporis nota in 4, cum Meletii Alex. atque Georgii Coresii Chii et Gabrielis Philadelphiensis scriptis adversus Latinos.

(g) Salmasius tum vix quatuordecim annos natus erat cum Nilum edere: usus codice Palatino et

altero Ludovici Servini. Sed nec senem postea hujus operæ pudit; nam libro suo *De primatu papæ*, Lugd. Bat. 1643, 4, excuso Nilum iterum subjunxit, quemque Nilo comitem dederat Barlaamum monachum Περὶ τῆς τοῦ πάππα ἀρχῆς.

etiam opusculum Matthias (h) Illyricus versum ex Græco in Latinum sermonem vertit, ut scribit epitomator Gesnerianus. Hoc schismatici (i) opus negari non potest a veneno, eoque perquam pestifero suffusa lingua dictatum fuisse, ideoque acceptissimum hæreticis accessisse. Sed quas ille blasphemias in Romanam Ecclesiam evomit, et argumenta, quibus in illis disseminandis effundit tenebras, a multis explosa sunt in ipsa Florentina synodo, et post synodum ab aliis perdocte atque erudite; et nunc demum (j) infirmata atque perfracta funditus sunt a Joanne Matthæo Caryophyllo episcopo Iconiensi in Confutatione Nili Thessalonicensis, edita Parisiis Græce et Latine, 1602, in 8.

Quæ ipse vidi, sunt: Βιβλίον κατὰ Λατίνων, ἐν ᾧ περιέχεται ἀπάντησις πρὸς Λατίνους ὡς περ ἐγγειριδίων τι προκειμένων τοῖς βουλομένοις ἀγωνίζεσθαι πρὸς ἐκείνους. *Adversus Latinos certatio instar Enchiridii, illis deserviens, qui cum eisdem concertare cupiunt.* Principium: Τῶν ἐν τῇ θεολογίᾳ δογμάτων τὰ μὲν εἰσι ῥητῶς κείμενα. Quæ modestius locutus est ipsis hæreticis: neque enim ipse vidi quod epitomator (k) insufflat: *Adversus papæ tyrannidem et Latinos. Omnia hæc Græce manuscripta exstant, et Latine eūta sunt versa ab Illyrico.*

Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος λόγοι Λατίνων, ἐξ ὧν ὄνεται τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον. *De Spiritu sancto argumenta Latinorum, quibus se demonstrare putant, Spiritum sanctum ex Filio quoque procedere.* Principium: Πρῶτον μὲν ἀρχαία τίς ἔστι δόξα τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Πρὸς τὸ συμπέρασμα, ἢ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Λόγος α', *Ad conclusionem, sive de Spiritu sancto, Oratio (l) prima.* Principium: Καὶ ταῦτα δὲ ἢ τῶν Λατίνων Ἐκκλησία συνηγοροῦσα τῇ δόξῃ τῇ ἐκυτῆς.

Λόγος β'. Principium: Ὅτι καὶ ἡ τῶν ἀποστόλων παράδοσις.

Λόγος γ'. Principium: Ἐτι γὰρ μὴν καὶ ἐκ τῶν ἀποφάσεων τῶν.

Λόγος δ'. Principium: Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου.

Λόγος ε'. Principium: Καὶ μὴν καὶ ἐκ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑκτῆς συνόδου.

Αὐταῖς τῶν προτάσεων τῶν Λατίνων, ἐξ ὧν συνάγειν ὄνεται τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον. *Solutiones propositionum Latinorum, quibus se concludere opinantur, Spiritum sanctum ex Filio procedere.* Principium: Πάντι μᾶλλον, ἢ τὰ τοιαῦτα γένοιτ' ἂν ἀληθῆ.

Ὅτι οὐκ εἰσι Λατίνους συλλογισμοὺς χρωμένους ἀποδείξει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπορευόμενον. *Latinos non posse suis syllogismis demonstrare Spiritum sanctum ex Filio procedere.* Principium: Λοιπὰ δὲ οἱ συλλογισμοί, οἷς τοσοῦτον ἰσχύος μέτεστιν.

Αὐταῖς τῶν συλλογισμῶν τῶν Λατίνων περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος. *Solutiones argumentorum Latinorum de processione Spiritus sancti.* Principium: Τοῦτο δὲ καὶ ἐξ ἀντιρρήτων λόγων δηλὸν εἶστιν.

Τοῦ αὐτοῦ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος τινα. *Ejusdem de processione Spiritus sancti excerpta.*

De mole immensa hujus Niliaci voluminis Bessario cardinalis apud Syropolum in concilii Florentini hist. sect. 6, c. 12. (m), ad Græcos: Ὅμως εἰ τὸ περὶ προσθήκης λέγει ὁ Καθάρσιος φύλλα τέσσαρα, καὶ οἱ λόγοι οὐδ' εἴπομεν ἡμεῖς εἰς αὐτὸ, εἰσι βιβλίον ἐν, εἰς δὲ τὸ περὶ τῆς δόξης, ἐνθα γράφει ἐκεῖνος βιβλίον ἀλόκληρον, οὐ δύνησόμεθα καὶ ἡμεῖ; εἰπεῖν, πολλὰ καὶ καλὰ. *Nea enim nos oportet Latinos exprætere, si quidem Cabasilas, cum de additamento scriberet, tantum unius libri folia implevit: quæ nos hic de eodem argumento sudimus, surgunt ad volumen. Ergo ubi Cabasilas ipsum dogma illustrando integram codicem confecit, nunquid nos in illud item dogma non poterimus multo præclarioru, quam quæ hactenus evulgare?*

Quid vero in prægrandi hoc opere, vastaque scriptioris mole peregerit hic Nilus, et quomodo in mari et pelago malorum contra Latinos sua direxerit, in corde concenturiaverit, et scripto copiis instruxerit, non inconsiderate nobis distinxit in prætheoria hujus operis Nicolaus Cabasila dicti Nili ex fratre nepos, quem, ne in illis perquirendis oleum et operam perdas, hic spronemus: Προθεωρία ἐκτεθέστα σαφῶς ἄγαν παρὰ τοῦ ἀδελφίδου τοῦ τὴν ἀρίστην ταύτην πραγματείαν συστησαμένου διὰ βραχέων ῥημάτων, ὡς οἶόν τε τὸ πᾶν τῆς ὑποθέσεως ἐκτεθεμένη. Τοῦτο τὸ βιβλίον συνέστη μὲν

(h) Flæcius.

(i) Nili.

(j) Insistit Caryophyllus vestigiis Bellarmini, qui contra Nilum disputat, lib. II de Romano pontifice, c. 22 et 27. Prodiunt libri duo Nili *De primatu papæ* etiam in Melchiori Goldasti primo volumine *Monarchiæ S. Romani imperii*, Hanov. 1612, fol. Caryophylli autem liber recusus in bibliotheca maxima Pontificia Jo. Thoma de Rocaberti archiepiscopi Valentini, tomo XIV, Rom. 1698, fol.

(k) Epitomator Gesneri Bibl. Simlerus, qui quod omnia illa Nili versa Latine et edita ab Illyrico esse scribit, miror; neminem enim reperi qui illa viderit, præter librum de quo supra dixi *De primatu.*

(l) Λόγος; rectius fortasse redditur liber sive dis-

sertatio. Videat porro Allatius qui p. 858, *De consensu Ecclesie Or. et Occid.* Nilo libros XLIX de processione Spiritus sancti contra Latinos tribuit. Sane XLIX argumenta Latinorum proposuit et dissolvere conatus est Nilus hoc in opere, quod nunc exstat in bibl. Cæsarea alisque, ut Basiliensi, Veneta SS. Joannis et Pauli, aliisque. Vide Nesselium, Catalogo Bibl. Vindob. p. 181.

(m) In historia concilii Florentini a Rob. Greyghono, edita p. 160, Nili Cabasilæ mentio fit his verbis: Ἐχομεν δὲ εἰς τοῦτο παράδειγμα τὴν ἁγίον τὸν Καθάρσιον ὅς μετὰ τὸ ἐλέγξει διὰ πολλῶν τῆς τῆς δόξης, ὑστερον γωοσι κατὰ προσθήκης.

(n) In Græco est: *Quatuor folia implevit.*

(o) In Græco est: *Multa ac præclara.*

κατὰ τῆς τῶν Λατίνων καινοτομίας, τηρεῖ δὲ ἐκείνην τὴν τάξιν, τῶν λόγων ἐκτεθέντων ἀπάντων, δι' ὧν Λατίνοι συμπεραίνειν δοκοῦσι τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην. Πρῶτον μὲν πρὸς τὸ συμπέρασμα τῶν Λατίνων ὁ λόγος, τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ διὰ πάντων ἀληθὲς εἶναι, δεικνύων ἐκ λόγου τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεσθαι τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δεικνύσει δὲ μαρτυρίας τῆς ἁγίας Γραφῆς, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων, οἷς πιστεύειν ὡσπερ ἡμῖν, οὕτω καὶ Λατίνοι; ἀνάγκη· ἀπὸ γὰρ τῶν πρώτων ὑποθέσεων τῆς πίστεως, τῶν κυριακῶν καὶ ἀποστολικῶν λόγων, καὶ τῶν οἰκουμεικῶν συνόδων, καὶ τῶν διαδόχων τῶν ἀποστόλων, καὶ θεολόγων σχεδὸν ἀπάντων τὴν ἀλήθειαν συμπεραίνει τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς τὴν ὑπαρξίν εἶχειν. Τούτου δὲ δειχθέντος ἐν πέντε λόγοις, ἐπὶ τὰς προτάσεις χωρεῖ, τοῦτο γὰρ ἀρχαῖον εἶδος τῆ Ἐκκλησίας, ἐκείθεν ὑπὲρ τῶν ὀρθῶν δογματικῶν τοῖς αἱρετικοῖς πολεμῆ, δεικνύοναι πρῶτον τὴν ἀληθῆ περὶ Θεοῦ δόξαν, ἔπειτα τὰς τῶν ἀντικειμένων λύειν ἐνοστάσεις, ἃ μάλιστα φανερὸν τὰ Πρακτικὰ τῶν οἰκουμεικῶν βουλῶν συνόδων. Ἐπει δὲ αἱ προτάσεις Λατίνων, αἱ μὲν ἀπὸ τῆς ἱερᾶς Γραφῆς καὶ τῶν θεολόγων, αἱ δὲ ἀπὸ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, καὶ περὶ τὰ θύγα γνώσεις εἰσὶν εὐλημμένα, διττῶς καὶ ὁ πρὸς αὐτὰ οὗτος λόγος, καὶ ὁ μὲν δεικνύσει τῶν θεῶν ἐνοιῶν τῆς γραφῆς καταψευδομένους, καὶ τοὺς Πατέρας, δι' ὧν ἔγραψαν, μεδέμεναι βοήθειαν διδόναι Λατίνοις, τοὺς δὲ ἀτόπους συλλογισμοὺς τὸ δεύτερον ἐλέγχει βιβλίον. Ὡς δὲ πανταχόθεν ἀναφανῆ τὴν ἀλήθειαν μεθ' ἡμῶν εἶναι, καὶ μαρτυρία προτεθήσασιν ἀπὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς οἰκουμεικῆς ἐγδῆς συνόδου, δι' ὧν φαίνεται κοινὴν γενέσθαι δόξαν τῆς Ἐκκλησίας ἀπάσης, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς τὴν ὑπαρξίν εἶχειν. Ἐπὶ γὰρ βασιλεῖα τοῦ Μακεδόνης, καὶ Φιλιπποῦ πατριάρχου, καὶ πάππα Ἰωάννου, οἰκουμεικῆς κατὰ τὴν Κωνσταντινοῦ πόλιν συγκληθείσης συνόδου, καὶ κοινῆ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος σχεψάμενης ἀνεφανῆ, τὴν προσθήκην τῶν Λατίνων ἄτοπον εἶναι, καὶ ἀναθέματος, καὶ τῶν τοιούτων ἄξιον. Ἐφ' ἧς τὰ πράγματα τῆς Ἐκκλησίας κατέστη, καὶ Γραῖκοι Λατίνοις ἐπέσαντο τὴν προσθήκην ἀπὸ τοῦ συμβόλου περιελούσιν. Ἐπει δὲ διεστάντες αὐθιχέρον ἠνώθησαν, καὶ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας ἡ βῆδύρια κατεχέει Λατίνων, ἄλλα τε καλὰ τῶν παρ' ἡμῖν παρὰ τῶν ἐνικαῦσα προστατῶν διεφθάρη, καὶ τοῦτο τὸ βιβλίον ἠφανίσθη τῶν ὑπομνημάτων τῆς οἰκουμεικῆς ταύτης συνόδου, φερόμενον τὸν ἔλεγχον τῶν ἐκείθεν, καίτοι καὶ κανόνες παρ' ἡμῖν εἰσὶν οἰκουμεικῆς ἐγδῆς συνόδου, καὶ Λατίνοι γενέσθαι σύνοδον οἰκουμεικὴν ἐγδῆν ὁμολογοῦσιν. Οὕτω δὲ τοῦ βιβλίου τῆς κατὰ τὴν σύνοδον ταύτην ἱστορίας ἀφανισθέντος, ὀλίγα τινὰ μέρη παραλειφθέντα, ἄλλο ἀλλαχόθεν συναγογῶν τῷ κατὰ τῶν Λατίνων συντάγματι παρέθηκαν ὁ μακάριος Νεῖλος, ὁ τότε ποιησάμενος τὸ βιβλίον, ὡς ἐνοργεῖς μαρτυρίας τῆς ἀληθείας. Φαίνεται γὰρ ἀπὸ τούτων συστήναί τε οἰκουμεικὴν σύνοδον, ἐφ' ὧν ἔφην χρόνων, καὶ τὴν προσθήκην Λατίνων τοῦ τῆς πίστεως περιαρθεῖναι συμβόλου, καὶ τὴν συμφωνίαν, καὶ τὴν εἰρήνην τῶν ἐκκλησιῶν ἐπὶ τούτοις γενέσθαι. Sic schismatici celebrant sua Pisteia, etsi fuerint affinitate devincti, aut alio dignitatis titulo innixi, mirum est, quantum turgescant, et quasi aliis subannexis ad altiora repentino impetu pervolent, et ad abdita quæque aliorum penetrent, et extra proprios limites subsultent: adeo ut insanire sæpe sæpius reperiantur. Quis crederet Nilum hunc Thessalonicensem, de processione Spiritus a Patre solo scribentem in ea existimatione apud suos fuisse, ut vel hoc illius solummodo scripto, tot eruditorum et rebes divitiis exercitissimorum hominum cohortes tum in Italia florentes ducerent prosternendos et opprimendos? Et nihilominus neglectis aliis antiquioribus, ex quibus sua Cabasila consarcinat, antequam Constantinopoli discedant, in plena synodo unus Cabasila Nilus propositus est. illis qui disputandi onus in se erant suscepturi, ut scripta illius evulgarentur et examinarentur. Sic enim Skyropulus sect. 3, c. 7: Ὅμοις δὲ μετὰ πολλοῦ λόγου τοιοῦτος εἶδος καλῶν, ἵνα ἀναγινώσκῃται τὸ βιβλίον τοῦ ἁγίου τοῦ Καθασίλα, καὶ ἐξ ἐκείνου ἐκλέγωνται, καὶ σκέπτονται, ἐν οἷς δεῖ. Ἀνεδέξαντο δὲ τὸν τοιοῦτον ἄγωνα ὁ ἱερομόναχος κύριος Μάρκος ὁ Εὐγενικός, καὶ ὁ ἐπιλόγιος σχολάριος, καὶ συνήρχοντο ἐνώπιον τοῦ βασιλέως (φ), μετὰ καὶ ἄλλων τινῶν ἐκ τῶν προσεργμένων, καὶ ἐσκέποντο, καὶ ἐγύμναζον τὰ ζητήματα. Verumtamen post multos hac illac factos sermones, visum est etiam rationi consentaneum, ut nostri libros evolant, ac præcipue sancti Cabasilæ, e quibus tanquam secundissimo promptuario per multa dogmata nostro usui profutura decerpantur. Quam molestiam in se susceperunt Marcus Eugenicus hieromonachus, et qui modo perorarat scholarius; qui imperatoris in conspectu coierunt cum aliquibus prædictorum, et scrutati diligenter Cabasilæ lucubrationes et monumenta litteraria, quæstiones eruerunt publicæ examinationi reservandas. Ita vertit Creyghtonus: Ut nostri librum evolant, Cabasilæ, illi est, ut nostri libros evolant et præcipue sancti Cabasilæ, e quibus tanquam secundissimo promptuario. In nonnullis aliis raro, at in Creyghtono inscitia continuo confidentiam parit. Sed similia negligenda sunt. Ante hunc Nilum Cabasilam in Græcia adversus Latinos de processione Spiritus sancti a solo Patre tractatus euidere, Photius patriarcha, Nicolaus Meihonensis, Joannes Phurnus, Andronicus Camaterus, Theophylactus, et de eo nullus dubitat: quorum argumenta digressit, et lynceis oculis contemplatus, et efficacissimis rationibus discussa meritissimo jure seclavit atque contrivit Joan-

(p) Hic Georgius scholarius in Proæmio Syntagmatis sui Græce in 4, Londinensibus typis editi, inter recentes Græcos qui adversus Latinos bene scripserunt, primum locum Nilo nostro tribuit: Τῶν δὲ ὑστερων ἀπάντων βέλτερον μὲν καὶ ἐκωνότερον καὶ τῷ μεγέθει τῆς ὕλης ταύτης συμμετρως; μάλιστα μὲν ὁ τε θεοσεβείος Νεῖλος καὶ ὁ ἱερός

θεοφάνης, μετ' αὐτοῦ δὲ καὶ τῶν ἱερῶν ἱερογροῶν οἱ ὁμώνυμοί τε καὶ ἀκριβεῖς ἐκείδ' ἐπιστρέφοντο. Demetrius quoque Chrysoloras Nili opus in synopsis contraxit, et Demetrium Cyprianum qui Nissimi confutandum sumperat dialogo singulari consultavit, de quo Alatius, *De consensu*, p. 362, atque infra in hoc ipso libello, p. 71.

non Veccus (g). Quare si tuus iste Sgyropulus, et quos ipse ad consilium vocatos fuisse tradit, in arte et facultate theologica excellissent, et in summa rerum ignoratione versati non fuissent, ad hos provocarent, non ad Cabasilam. Sed nil mirum: Graculus quærit graculum. Quid vero Thessalonicenses in synodico manuscripto, quod novi illius editores uti profanum et impium rejecerunt? Νεῖλου τοῦ ἀγιωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης τοῦ λόγους ἄμα, καὶ ἔργοις, καὶ θεοῖς συγγράμμασι ἀγωνισαμένου ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ, καὶ τὴν τοῦ Βαρλαάμ καὶ Ἀκινδύνου (r) κενοφωνίαν θεοσόφοις λόγοις, καὶ ἀποδείξει ἀναντιρρήτοις καταισχύναντός τε, καὶ διαλέξαντος, αἰώνια ἡ μνήμη. *Nili sanctissimi archiepiscopi Thessalonicensis, qui sermonibus simul, et acionibus et commentariis divinis pro Ecclesia Christi, et Barlaami, et Acindyni vanos strepitus a Deo datis sermonibus, quibus resisti non poterat, et demonstrationibus dilucidavit, et in vituperationem adduxit, et in crimine posuit, sempiterna memoria.* Nec alio pacto Simeon Thessalonicensis, Dialogo *Contra hæreses*: Καὶ ἐπὶ ἐτέρου Νεῖλου θειοτάτου ἀνδρός τοῦ τῆς Θεσσαλονικίων τὴν προεδρίαν μὲν εὐληφότεος, μὴ πρὸς αὐτὴν δὲ φθάσαντος, ἐλάθειν, κατὰ δὲ τῆς τῶν Λατίνων καινοτομίας λαμπρὰ, καὶ ἀληθῆ λίαν, καὶ ἰσχυρὰ συγγραψαμένου, καὶ κατὰ τῆς δυστήνου ταυτησὶ τοῦ Βαρλαάμ τε καὶ Ἀκινδύνου ἀπρέσεως. *Nec non cum alio Nilo viro divinisimo, et urbis Thessalonicensis æque summo antistite, cujus lumen sedem adipiscendi potestas non fuit, licet contra Latinarum novum facinus splendida, et fidei plenissima, et valde robusta Commentaria concinnaverit, nec non contra infelicem hanc Barlaami et Acindyni hæresin.* Ride sodes Thessalonicensium putidas ineptitudines in Synodico. Quod in Nilo uti præstantissimum agnoscebant, et quod ille plenissime defendit, Processionem nempe ex solo Patre Spiritus sancti, obtinent, ne injurii viderentur in Latinos, inque infamiam adducerentur, quod Latinorum opinionem palam populo criminarentur; de re minima et contemptissima, et de qua non erat apud Græcos una sententia, condemnatione nempe Barlaami et Acindyni, contra quam Nilus un quidquam scripserit, adhuc dubitatur; licet in Palamitarum sententiam iverit, eum dilaudant. Quod, etiam in aliis dictæ civitatis pontificibus de novo Synodico additis peragunt. Illi siquidem adversus Latinorum opinionem scripta, ac si nulla fuerint, silent, in aliis, quæ Latinos non offendunt, verbosissimi sunt. Sed de his alias plenius, memoratis etiã pontificibus. Quantum tandem Nilus hic valuerit ad res theologicas exponendas, lege Tractatum Georgii Trapezuntii ad Joannem Cuboclestum de processione Spiritus sancti etiã ex Filio, Græce et Latine a me editum, tom. I *Græciæ orthodoxæ*. Non supænitebit te similis lectionis.

Joannes Spondanus (s) in Annalibus anno 1622, scribit: *Fuit postea Nicolaus Cabasila factus episcopus Thessalonicensis, cujus exstant plura scripta, sed fuligine schismatis Græcanici perfusa; adversus quem idem ipse Demetrius (t) Græce Latineque doctus scripsisse dicitur pro sancto Thoma Aquinate, quem Cabasila primus impetierat, cetera et antiqua opera in Latinum sermonem vertit, sicut et Augustini, et alia, quem et Volaterranus et alii uti virum doctum, ac: ac sanctum laudant. Sunt autem, qui prædictum Nicolaum confundunt cum Nilo itidem dicto Cabasila, archiepiscopo Thessalonicensi, qui hac eadem a tate vixit, Qui sive fuerit idem, sive alius, sive ante, sive post Nicolaum eam sedem occupaverit, de quo video controversi, nec tamen admodum refert. Scripsisse reperitur duos tractatulos contra primatum Romani pontificis, quos hæretici exosculantur. Vide, lector, scriptoris Annalium ecclesiasticorum in paucillulis verbis imperitiam. Non interdistinguit etiã quod oculorum sensu percipit. Vidit titulum libri, quem exosculantur hæretici, et nomen auctoris præfixum, et promptissimum oculis non internoscit. Hoc est in sola caligare, et ipsa cæcitate cæciorem esse. Libelli contra Romani pontificis primatum auctor Nilus est. Alia pleraque sub Nicolai Cabasilæ nomine prostant, passim, et ubique. Perperam ergo judicant, qui Nicolaum cum Nilo confundunt, et Spondanus cum illis. Et cum alius Nicolaus, alius Nilus sit, si historicus expertus esse vis, quamam illi ætate vixerint, et qui ante, sedem Thessalonicensem, et qui post, sedem Constantinopolitanam occupaverit, enodandum tibi erat. Sed tu satis ampliter controversiæ respondisti, id parum admodum referre. Acute admodum, sed ridicule. Quicumque deinceps futurus si incertus alicujus sententiæ fuerit, ad evellendum scrupulum responso hoc Spondanico, ampliter, et ex oraculo satisfaciatur; id parum admodum referre. Nicolaus plura, sed fuligine schismatis Græcanici perfusa. Plura scripsisse, verum est, quæ catholici in linguam Latinam versa, uti catholicis contra hæreticorum deliramenta opportuna atque conducibilia ediderant. Et si quid illi excidit incauto, quod nonnullis visum est, non satis ut omnibus tutum, iidem ipsi catholici excusare conati sunt. Sed dixit negotio quis, non dealbarit Æthiopes. Non semper feriet, quodcumque minabitur arcus. Et Spondanus ipse in his suis Annalibus quot mendacia, quot falsa, quot perperam et ex ingenio insinuatata, maligne atque calumniose conspergit, quæ volumen requirant, et nescio an etiã expurgata æstimationem commereentur? Nihil itaque Nicolai est, quod primatum Papæ invadat. Et Demetrius iste Cydonius non scripsit pro sancto Thoma contra Nicolaum, qui nunquam in dictum sanctum linguam exacuit, sed contra Nilum qui id egerat, ut ex titulis librorum, qui ad hunc diem supersunt, colligitur (u). Δημητρίου τοῦ Κυ-*

(g) Editus ab Allatio t. II *Græciæ orthodoxæ*.

(r) Possevinus in Catalogo codice mss. Bibliothecæ S. Mariæ in Vallicella in urbe, refert Nilium contra Barlaamitas et Acindynianos.

(s) Henricum Spondanum dicere voluit Allatinus.

(t) Demetrius Cydonius, adversus quem scripsit alter Demetrius, Chrysoloras.

(u) Vide Allatium, *De consensu*, lib. II, c. 12.

ὡν κτλ. τοῖς Καθολοῖς ἑλέγχους, καὶ τῶν τῆς ἑκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος κεφαλαίων τοῦ μακαρίου Θεοῦ. Cuius posita pro Nilo Cabasila respondit Demetrius Chrysothoras. Δημητρίου τοῦ Χρυσοθώρα. κατὰ Λατίνων λόγους συνοπτικῶς, ἀφ' ὧν ἐπαίχθη Νίλος ἀρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης. Εἰ: Τοῦ αὐτοῦ διλόγος ἀναιρετικῶς τοῦ λόγου, ὃν ἔγραψε Δημήτριος ὁ Κυδώνης κατὰ τοῦ Θεσσαλονίκης κυροῦ Νεῖλου τοῦ Καθολοῦ. Alius itaque tunc Nilus Cabasila, qui scripsit contra sanctum Thomam, alius Nicolaus. Et Nilum ante Nicolaum abeque ulla dubitatione susceptum in locum, Nicolaum postea certum est, cum Nilus Nicolaum Epistola theologia ad eundem Nicolaum ἀνεψιὸν (v) vocet, et Nicolaus semetipsum Nili ἀνεψιὸν nominet.

(v) Confer Georgium Phrenzum, lib. II Hist. cap. 5, et Allatium, De consensu p. 858.

NILI

ARCHIEPISCOPI THESSALONICENSIS

LIBRI DUO

DE CAUSIS DISSENSIONUM IN ECCLESIA, ET DE PAPÆ PRIMATU (*).

LIBER PRIMUS,
sive

A

BIBAIION ΠΡΩΤΟΝ,
ἦτοι

Oratio, demonstrans non aliam dissidii Ecclesiarum Latinarum et Græcarum causam esse, quam quod Papa ejus quod controversum est cognitionem ac judicium ad œcumenicam synodum deferre detrectet, sed ipsa solus controversiæ magister ac iudex sedere velit, reliquos vero discipulorum instar dicto audientes habere. Quod quidem ab apostolorum et Patrum legibus actionibusque est alienum.

Λόγος ἀποδεικνύς μὴ ἄλλο τι τὸ τῆς διαστάσεως τῆς Λατίνων Ἐκκλησίας καὶ ἡμῶν μέχρι τοῦ παρόντος αἰτίον εἶναι, ἢ τὸ μὴ βοῦλισθαι τὸν Πάππαν οἰκουμένης συνόδῳ τῆν τοῦ ἀμφισβητουμένου διδάγῳσι ἐπιτρέψαι· ἀλλ' αὐτὸν μόνον διδάσκαλον ἐθέλειν τοῦ ζητουμένου καθέξασθαι, τοὺς δὲ ἄλλους ἐν μαθητῶν μοίρῳ ἀπακούοντας ἔχειν. Καὶ ὅτι τὸ τοιοῦτον ἀλλότριον τῶν ἀποστολικῶν καὶ πατρικῶν καὶ νόμων καὶ πράξεων (1).

Equidem existimo oportere me cum Latinis verba facturum, ejuscemodi orationis initium invenire, quod probabilem rationem in se habeat. Hæc vero est, causam intueri propter quam hoc Ecclesiarum dissidium et ortum sit primum, et in tantum efferverit, ut ne sperandus quidem sit finis, nisi Deus auxiliatricem manum porrexerit. Videmus sane et medicos, et alios qui operibus suis finem aliquem propositum habent, non ante de curationis genere discernere, quam causarum ratio manifesta fuerit. Causa enim sublata, omnino etiam de pace bene sperari potest, qua manente, frustra omnis labor suscipitur. Causa itaque hujus dissidii, ut ego quidem existimo, non est dogmatis sublimitas, humanum captum superans. Nam et reliqua quæ diversis temporibus Ecclesiæ negotium fecerunt,

Ἡγούμεθα δεῖν πρὸς Λατίνους ποιουμένους τὸν λόγον, ἀρχὴν τινα ἐπινοῆσαι τῷ νυνὶ λόγῳ, τὸ εὐλόγον μὲθ' ἑαυτῆς ἔχουσαν. Ἡ δὲ ἐστὶ τὴν αἰτίαν ἰδεῖν, δι' ἣν ὁ τῶν Ἐκκλησιῶν πόλεμος ἤρξατο μὴ καὶ ἤκμασεν εἰς τοσοῦτον, λῆξαι δὲ οὐδ' ἂν ἐλπίζειν ἐστὶν (2), ἂν μὴ Θεὸς χεῖρα ὑπέσχη. Ὁρῶμεν δὲ καὶ τοὺς ἰατροὺς καὶ τοὺς ἄλλους οἱ πρὸς τέλος ἀφορῶντες ἐργάζονται, μὴ πρότερον τῆς θεραπείας εἶδος ὀρίζοντας, πρὶν ἂν ὁ τῶν αἰτίων λόγος σαφῆς γένηται. Τῆς μὲν γὰρ αἰτίας περιαιρέσεως, πάνυ καὶ παρὶ τῆς εἰρήνης ἐστὶν ἐλπίζειν· μενούσης δὲ αὐτῆς, μάταιος ἢ σπουδῆ. Ἔστι τοίνυν, ὡς γε ἐγὼ νομίζω, οὐ τὸ τοῦ δόγματος ὀψιγόν, κατόπιν εὖν τὸν ἀνθρώπινον νοῦν. Καὶ γὰρ πάντα τᾶλλα τοιαῦτα, ὅσα τῇ Ἐκκλησίᾳ πράγματα παρέτχε κατὰ καιρούς. Ὅτε τοίνυν τοῦτο τῆς διαστάσεως αἰτίον, ὅτε πολλῶ

(1) Quantum per temporis angustias licuit, atque otiosegestatem, qua quidem propter varias occupationes hoc tempore nobis laborare contigit, in pauculis et brevibus notis præstare aliud nihil potuimus, quam lectionum quasdam varietates observare, quæ viderentur prorsus non omitti dignæ. Harum nonnullas suggessit nobis codex scriptus Palatinæ bibliothecæ, plures vero et majores hau-

simus ex amplissimi Servini libro, nobis a clarissimo Bongarsio misso. Qui liber istius totius operæ quam hæc editio præstitimus nobis materiam et argumentum præbuit. Sed ad rem veniamus. (2) Οὐδ' ἂν ἐλπίζειν ἐστὶ. Servini liber οὐδ' ἐν ἐλπίσειν ἐστὶν, cui consentiit Palatinus. Ἐν ἐλπίσει ἐστὶ, ut ἐν καλῶ ἐστὶ, pro καλὸν ἐστὶ. Ita fortasse legendum, vulgatam tamen non mutemus.

(*) Hunc viri schismatici libellum egregie refutavit J. Matth. Caryophyllus, archiepiscopus Iconiensis, cujus opus infra dabimus. Cum autem quæ ex Nili dictis sibi refutanda sumpsit, hæc verbocens non exscribat, non potuimus quin opus ipsum in antecessum produceremus; aliter enim Nilus inauditum se damnari merito quereretur. Ipsum igitur audiamus. EDIT.

ἄλλον ὁ τῆς Γραφῆς λόγος, συντεταγμένος ὢν (3). Α καὶ μὴ σαφῶς διαγορεύων περὶ τοῦ ζητουμένου. Τὸ γὰρ τὴν Γραφὴν αἰτιῶσθαι ἴσον ἐστὶ καὶ Θεὸν αἰτιῶσθαι. Ἄλλὰ Θεὸς ἀνάτιος. Αἰτίᾳ δὲ ἐλομένους (4), πᾶς τις ἂν φαίη τοῦν ἔχων. Καὶ ἄνθρωποι δὲ, ἀφ' ἑκατέρου γένους ὀρμώμενοι, Ἰταλῶν τε καὶ Ἑλλήνων, σοφοὶ τε καὶ ἀγαθοὶ, οὐκ ἴδουσιν ἡμᾶς; ἐρημίων ἀνθρώπων αἰτιῶσθαι, καὶ ταῦτα τὰ τῆς διαστάσεως νέμειν. Ἄλλ' οὐδὲ ὅπερ Λατῖνοι φασίν, ὡς ἄρα ἡμεῖς πρωτείων ἀντιποιούμενοι, οὔτε δευτεροὶ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς ἀνεχόμεθα δεικνύσθαι, ἅμα δὲ διὰ τοῦτο καὶ τῆς εἰρήνης ἀποπηδῶμεν. Οὔτε γὰρ περὶ τῶν πρωτείων ἡμφισθητήσαμεν πώποτε τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ, οὔτε περὶ δευτερίων ὁ λόγος νυνί. Ἄλλ' οὐδὲ τοσοῦτον ἠγνοήκαμεν (5), οὔτε τὸ παλαιὸν ἔθος, οὔτε τοὺς τῶν Πατέρων θεσμούς, ἐν οἷς ἡ τῆς Ῥώμης Ἐκκλησία πρεσβυτέρα πασῶν Ἐκκλησιῶν ἀνηγόρευται. Ἄλλως τε οὐδὲ δίκαιον, ὅπερ ἀρνούμεθα προσφέρειν ἡμῖν (6), καὶ ταῦτα συγκαλύπτειν πειρᾶσθαι τὸν ἀληθῆ τοῦ πράγματος ἔλεγχον. Τί τοίνυν ἐστὶ τὸ τῆς διαστάσεως; αἰτιον; Τὸ μὴ κοινῇ τῆς οἰκουμένης συνόδῳ κυρωθῆναι τὸ ζητούμενον (7), τὸ μὴ προβῆναι τὴν λύσιν κατὰ τὰ παλαιὰ τῶν Πατέρων ἐν τοιούτοις (8) ἔθῃ· ἀλλὰ τοὺς μὲν Ῥωμαίους δεδασκάλους τοῦ ζητουμένου ἐθέλειν καθέζεσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους ἐν μαθητῶν μοίρᾳ ὑπακούοντας ἔχειν. Ἄλλ' οὐχ οὕτως ἔχουσι οἱ τῶν Πατέρων θεσμοί. Μαρτύριον ἰκανὸν τῷ λόγῳ αἱ τῶν Πατέρων πράξεις ἀνάγραπτοι διαμένουσιν, καὶ περὶ τῶν κοινῇ τῆς πίστεως λόγων κοινῇ ποιούμεναι καὶ τὴν ζήτησιν. Πάνυ δὲ ἄτοπον τοὺς μὲν Πατέρας μὴ ἔχοντας παραδείγματα, ἀφ' ἑαυτῶν συνιδεῖν τὸ βέλτιον ἡμᾶς; δὲ ἱκανοὺς ἔχοντας, μὴδ' οὕτω συνιδεῖν.

servantur; in quibus, in communis fidei causa, Absurdum vero prorsus sit, Patres exempla con nos vero cum eorum exemplum habeamus, ne ita

Καὶ τῆς μὲν στάσεως ἀρξαμένης, ἴσως συγγνώμη τοῖς ἀγνοοῦσιν, ὡς ἄρα οὐκ ἀναγκαῖα ἐν τοῖς τοιούτοις τὰ τῶν Πατέρων ἔθῃ, ὡς δυνατὸν καὶ ἄλλως διαλυθῆναι τὴν ἀμφισβήτησιν; τὸ δὲ τοσοῦτων ἐνιαυτῶν ἐρρηκτότων μὴ μίαν καὶ μόνην ὁδὸν εἶ; εἰρήνην ἄγουσαν ἀεσθαι, καὶ διὰ ταύτης ἐθέλειν ἵνα, δι' ἧς ἦλθον καὶ οἱ πατέρες ἡμῶν, πῶς οὐ σφόδρα ἀποσιωμένων εἰρήνην; Ἄλλ' ὁ πάππας, φησὶν, ἀρχιερέυ; ἐστὶν ἄκρος, καὶ ποιμὴν, καὶ πατήρ, καὶ ἐξε-

(3) *Συντεταγμένος ὢν*. Idem liber ἐπιτεταγμένος. Sed συντεταγμένος melius. Aliud enim est ἐπιτεταγμένος λόγος; aliud συντεταγμένος. Et hoc si quid iudico, non autem illud τῷ τῆς Γραφῆς λόγῳ convenit. Συντεταγμένος ἰgitur λόγος; est, ὁ συντόμως περὶ πολλῶν καὶ μεγάλων διαγορεύων, ut hoc verbum Nili retineam. Συντεταγμένον λόγον Latini *concisum sermonem* dicerent.

(4) *Αἰτίᾳ δ' ἐλομένους*. Idem liber cum Palatino, ἐλομένους, perperam. Nam ἐλομένους verum est. Mox, ἅμα δὲ διὰ τοῦτο. Item liber καὶ ἅμα διὰ τοῦτο.

(5) *ἠγνοήκαμεν*. Uterque ἠγνοήσαμεν.

(6) *Προσφέρειν ἡμῖν*. Palatinus, προσφέρειν, mendose. Προσφέρειν οἰκτιαν Herodoto et aliis. Di-

eiusdem generis fuerunt. Neque hæc igitur dissidii est causa, multoquo minus ipso Scripturæ sermo, quod tanquam concisus nihil aperte de eo quod controvertitur, pronuntiet. Scripturam enim incensare tantumdem fuerit ac Deum ipsum incensare. At Deus extra omnem culpam est. Penes quem verò sit culpa, quisvis mente præditus facile dixerit. Atqui homines qui ex utraque natione, Italica scilicet et Græcica, confluant, docti pariter ac probi, non patitur ut hominum idoneorum penuriam incensem, eique distractionem hanc impetemus. Neque vero illud in causa est, quod Latini affirmant, nos nobis primatum arrogare velle, et in secundis post Romanorum principatum nolle consistere, simulque idcirco pacem detrectare. Neque enim unquam cum Romana Ecclesia de primatu contendimus, neque de secundo loco nunc agitur. Sed neque vetus consuetudo, neque Patrum decreta nos latent, quibus Romana Ecclesia antiquissima omnium Ecclesiarum declaratur. Alioqui neque æquum fuerit, ut id quod inficiamus, nobis objiciatur, certaue hujus rei demonstratio hoc prætextu occultetur. Quænam igitur tandem est hujus dissidii causa? quod scilicet quæstio controversa communi œcumenicæ synodi decreto non sit confirmata; quod ejus solutio explicatioque non fiat ex veteri Patrum in ejusmodi negotiis consuetudine, sed quod Romani quidem magistrorum in hac quæstione partes sibi sumunt, alios vero instar discipulorum dicto audientes habere velint. Cæterum, non hoc volunt veterum Patrum decreta; cui rei idoneum testimonium præbent eorum Acta, quæ in hunc usque diem litteris consignata communis quoque omnium sententia quæritur. habentes, per se ipsos quod rectum est vidisse: quidem intelligere.

Ac primum quidem orta contentione, venia forsanda erat ignorantie, videlicet cum nondum veteris consuetudinis ratio necessario habenda esset, cum aliunde controversiæ dijudicatio haberi posset. Nunc vero tot jam annorum decurso spatio, nondum unicum hanc viam incensæ pacis observasse, neque eam quam patres nostri ingressi sunt instituisse, quis non pacem prorsus detrectantium esse censeat? At papa, inquit, summus est sa-

lingue hoc locū; ὅπερ ἀρνούμεθα, προσφέρειν ἡμῖν, etc.

(7) *Κυρωθῆναι τὸ ζητούμενον*. Minus proprio dicitur κυρωθῆναι τὸ ζητούμενον. Non enim prius τὸ ζητούμενον solet κυρωθῆναι, quin desinat esse ζητούμενον. Absurdum enim est aliquid κυρωθῆναι de quo adhuc inter omnes ἀμφισβητεῖται. Sed quid pluribus argutimur? Scribendum, κυρωθῆναι τὸ δόγμα qua lectione nihil verius est, præsertim firmantibus cum scriptis codicibus. Infra, τὰ τε δόγματα ἐκύβουν, et alibi.

(8) *Ἐν τοιούτοις*. Ἐν τοῖς τοιούτοις. Et paulo post, ἐν μαθητῶν μοίρᾳ, quod elegantius est. Ita etiam legitur in epigraphe libri, in codice Pal.

cerdotum princeps, et pastor, ac pater, cui et universalem synodum convocare, et privatim, absque aliis, de ecclesiasticis negotiis statuere licet. Cæterum et Julius papa erat, et Damasus, et Celestinus, et Leo, et Agathon, quorum insigni pietati Patres testimonium perhibuerunt: neque tamen unquam hæc dixerunt, sed una cum aliis fratribus convenientes, adjuvante bono spiritu, et dogmata stabiliebant; et pacem Ecclesiis conciliabant. Quod si unica hac ratione dogmata stabiliebantur, id vero hodie minime fiat, quis dubitet omnem dissidii causam hac una in re esse positam? In nobis certe hujus rei culpa non hæret. Quod vero dicitur, concilii generalis convocationem, et rerum ecclesiasticarum eo concilio ordinationem ad papam pertinere, non aliud est quam si dicatur, papa, una cum aliis conveniens, de rebus ecclesiasticis deliberat. At si papæ tribunal his discernendis sufficit, superfluum ac supervacaneum omnino fuerit sanctorum Patrum conventus. Verum non ita se res habet. Nequaquam. Quandiu Spiritus sanctus per beatos illos loquatur. Nam et papam Agathonem, et divinum illum Celestinum, et Leonem privatim quidem de rebus controversis synodum convocasse videmus; ita tamen ut quæ illic particulariter disceptata fuissent, ad universalem synodum referrentur, et communi sententia veritatem stabiliri postulerent. Alioqui si papa privatim synodum cogente, reliquos ejus decretis assentiri necesse esset, nemine contradicente, supervacaneum plane foret œcumenicum tribunal. Si vero multi, imo vero innumeri sunt qui contradicant: quo pacto æquum fuerit medicinam, qua sola salus obtineri potest, repudiare? Adhæc, si e vulgo tantum hominum aliqui dissiderent, prætextum aliquem haberet eorum oratio, atque adeo iniquum censeri posset, tanti quosdam facere, ut ipsorum causa totum orbem concutere velimus. Nunc vero cum capita orbis terrarum propemodum inter se dissentiant: an non valde absurdum fuerit de universali fide aliter quam cum universo orbe simul statuere atque discernere: cum Patres ipsi hoc tum dictis tum factis proclamant? Quin et hoc absurdum videtur, cum non tantum ob fidei causam, verum etiam disciplinæ ordinisque ecclesiastici gratia, universalis synodus aliquando convocata fuerit, utpote in qua fides ecclesiasticæ judicari soleant: nunc cum de fidei negotio agitur, non necessarium esse censere ut universalis synodus conveniat. Quod si vero Latini idem subinde inculcent, objicientes

Α στην ἐκείνην καὶ σύνοδον οἰκουµενικὴν ἀθροίζειν, καὶ καθ' αὐτὸν ἰδίᾳ, τῶν ἄλλων χωρὶς, τὰ ἐκκλησιαστικὰ κυροῦν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰούλιος, πάππας ἦν, καὶ Ἀγάθος, καὶ Κελεστίνος, καὶ Λέων, καὶ Ἀγάθων, καὶ πολλὴν ἐκείνοι; οἱ Πατέρες ἐμαρτύρουν τὴν ἀγιότητα. Ἀλλὰ ταῦτα οὐκ εἶπον· ἀλλὰ τοῖς ἀδελφοῖς συνιόντες, μετὰ τοῦ ἀγαθοῦ Πνεύματος, τὰ τὰ δόγματα ἐκύρουν, καὶ εἰρήνην ταῖς Ἐκκλησίαις, ἐβρίθευον. Εἰ δὲ οὕτως ἐκυροῦντο τὰ δόγματα, τὸ δὲ οὐκ ἔνυλ γίνεται; ὁ παρὰ τοῦτο μόνον τῆς διατάξεως αἴτιον; Παρὰ τίνας δὲ τὸ αἴτιον; οὐ παρ' ἡμᾶς; Τὸ δὲ εἶναι λέγειν τοῦ πάππα σύνοδον οἰκουµενικὴν ἀθροίζειν, καὶ τούτῃ κυροῦν τὰ ἐκκλησιαστικά, οὐδὲν ἄλλο λέγειν ἔστιν, ἢ, ὁ πάππας μετὰ τῶν ἄλλων συνιών, περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν βουλευέται (9). Εἰ δὲ τοῦ πάππα δικαστήριον ἱκανὸν ἦν ἐν τοῖς τοιούτοις, περιττὸν λοιπὸν καὶ παρέλιπον αἱ τοσοῦτοι τῶν μακαρίων Πατέρων τύλλογοι. Ἀλλ' οὐκ ἔστι τοῦτο, οὐκ ἔστιν, ἕως ἂν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον διὰ τῶν μακαρίων ἐκείνων φθέγγηται. Ὁρώμεν δὲ καὶ τὸν πάππαν Ἀγάθων, καὶ Κελεστίνον τὸν αἴτιον, καὶ Λέοντα, καὶ τοὺς ἄλλους, κατ' ἰδίαν μὲν ἀθροίζοντας σύνοδον παρὰ τῶν ζητουμένων ἐκάστοτε· ἀλλὰ ταμερικῶς ἐκτὶ διειληµµένα πρὸς τὴν καθολικὴν ἀπείστολλον σύνοδον, καὶ κυρωθῆναι κοινῇ τὰ τῆς ἀληθείας ἡξίουν. Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ μὲν ὁ πάππας ἰδίᾳ συστησάμενος σύνοδον, τοῖς παρ' ἐκείνου λεγομένοις ἀπαντα; ἔχει συνθεμένους, καὶ ὁ τὰ πάντα λέγων οὐδαίς, περιττὸν τὸ οἰκουµενικὸν δικαστήριον· εἰ δὲ ἀντιλέγοντας; πολλοὶ, καὶ τοσοῦτοι ὡς μηδὲ ἀρθρῶν ὑποπίπτειν δύνασθαι, τοῦ δίκαιον ἀθετεῖσθαι θεραπεῖαν, δι' ἧς μόνως ἐξεσι, σώζεσθαι, καὶ ἦν δίκαιον ἐξεσι προσεπειν; Ἔτι εἰ μὲν τυχόντες εἶεν οἱ διστάμενοι, εἶχεν ἂν πρόσφασιν ὁ λόγος, ὡς μὴ δίκαιον φροντίζειν οὕτω τινῶν, ὡς ἐκείνων χάριν τὴν οἰκουµενικὴν (10) κατατάσσειν ἐθέλειν· νῦν δὲ τῶν κεφαλαίων τῆς οἰκουµενῆς σχεδὸν δισταγµένων, πῶς οὐ σφόδρα ἀτοπον μὴ μετὰ τῆς οἰκουµενῆς περὶ τῆς οἰκουµενικῆς συνδιασκέπτεσθαι πίστει; τῶν Πατέρων ταῦτα, καὶ δι' ὧν εἶπον (11) καὶ δι' ὧν ἐπραξαν, βούωνται. Ἔτι τῶν ἀτόπων δοκεῖ μὴ μόνον περὶ πίστει, ἀλλὰ καὶ περὶ μόνως ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας τοὺς μακαρίους ἐκείνους σύνοδον οἰκουµενικὴν ἀθροίζειν (12), ὡς ταύτῃ πεφυκότων τῶν ἐκκλησιαστικῶν διακρίνεσθαι· ἐνταῦθα δὲ, ἐνθα πίστις ἔστι τὸ ζητούµενον, οὐκ ἀναγκαῖον εἶναι νομίζειν οἰκουµενικὴν συνίεναι σύνοδον. Εἰ δὲ πολλάκι; Ἀπτεῖνοι τὰ αὐτὰ λέγοντες, ἐπισείοντες ἡµῖν τὴν αὐτοῦ πάππα ἀρχὴν, ἐκείνο εροῦµεν, ὅτι τὸ ταῦτα ποιεῖν καταλείπειν µελὸν ἔστι τὴν ἀρχὴν τὴν αὐτοῦ (13). Τὸ δὲ ἐπιμένειν

(9) *Βουλευέται*. Melius ex Palat. βουλεύσεται, et omnino ita scribendum est.

(10) *Οἰκουµενικὴν*. Pro οἰκουµενικὴν corrigendum putat οἰκουµένην. Hoc etiam videtur doctus interpretes, ut ex ipsius versione apparet.

(11) *Τῶν Πατέρων ταῦτα καὶ δι' ὧν εἶπον*. Τῶν πατέρων ταῦτα βούωνται καὶ δι' ὧν εἶπον, καὶ δι' ὧν ἐπραξαν. Ita scripti codices. Sed non multum interest, utrum hoc, an illo ordine legantur.

(12) *Σύνοδον—ἀθροίζειν*. In Pal. συναθροίζειν.

(13) *Τὴν ἀρχὴν τοῦ αὐτοῦ*. Repone ex libris, τὴν αὐτῆς αὐτοῦ. Αὐτῆς nempe ὁ πάππας. Τὸ ταῦτα ποιεῖν, quod facit papa scilicet. Qui cum tantum sibi juris arroget ut soli sibi facultatem datam esse dicat œcumenicam indicendi synodum, et in ea tanquam sacra Christi vice, ut ita dicam, iudicandi, nimirum hæc faciens αὐτῆς αὐτοῦ τὴν ἀρχὴν καταλείπει. Vox, αὐτῆς, omnino hic erat necessaria.

τοῖς ἀρχαίοις ἔθεσι ἀνδρῶς σπουδαίου, καὶ σώζοντος ἂν αὐτοῦ. Καὶ πρόσθετι τῶν τὰ δίκαια ποιεῖν πράγμα, τοσοῦτον. Ἐκέφασθαι γὰρ δίκαιον, τί μὲν ἂν ἐξέβη κοινῆ φήρῃ ζητηθέντος τοῦ δόγματος, τί δ' ἐξέβη αὐτονομία χρησαμένων Λατίνων. Ἐκεῖνος μὲν γὰρ εἰρήνην ἂν ἦγεν ἡ Ἐκκλησία, καὶ θορυβῶν ἀπῆλλαξε πάντων, οὐδενὸς βλάβος τοῖς κοινῆ δεδομένοις ἀντιλέγειν τολμῶντος. Εἰ γὰρ καὶ τινες τῶν παλαιῶν εἰς τοῦτο μανίας ἀφ' ἴκοντο, ἀλλ' ὀλίγοι δὴ τινες, καὶ ἐπὶ βραχὺ, καὶ προσφανέντες ἀπώλοντο (14). Εἰρήνη; δὲ κεχυμένης (15) ἐν Ἐκκλησίᾳ, καὶ ὁ πάππας τῶν αὐτῶν προσηκόντων ἀπηλαύνει ἂν τεσσάρων πατριαρχικῶν θρόνων ἀρχῆς νῦν στερούμενος. Οὕτω δὲ ἔχοντος, εἰρήνη μὲν οὐδαμοῦ θεραπεῖται δὲ ἐπινοοῦνται μὲν πολλὰ, καὶ πολλὰ διαλέξεις, καὶ προσεβῆται τοσαῦται ἡ νόσος δὲ ἔτι μένει, καὶ μεναί

γε εἰς αἰ, ἕως ἂν ἐκυστοῖ, Λατίνοι στοιχῶσιν (16). patriarchalium sedium primatu sit privatus. Rebus autem ita constitutis, nusquam pax. Remedia vero excogitantur quidem non pauca, colloquia multa, legationes etiam crebrae; morbus autem manet, et

ἔξουσίαν ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν ἔσχεν ὁ πάππας. Φημὶ γὰρ ὅτι. Οὐκοῦν μὴ ἀντιλεγέτω τοῖς τῶν Πατέρων νόμοις. Ἐκεῖνοι οἰκουμενικῶν διακατηρώ τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκύρουν. Ἐκαστος; τῆς παρ' ἐκείνου συμμαχίας; εἰδείο. Ἡδρασαν γὰρ τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν. Τοῖς ἐκείνων καὶ ὁ πάππας ἐπίσθω νόμοις; καὶ μὴ πρότερον κυρῶτω τὸ δόγμα, πρὶν ἂν μετὰ τῶν ἄλλων περὶ τούτου συνδιασκεψῆται. Εἰ δ' οὐ παρὰ τῶν Πατέρων, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἀποστόλων τὴν ἐξουσίαν εἰλήφει, ἀκουέτω Παύλου λέγοντος, νῦν μὲν, « Οὐκ ἐχρητάμην τῇ ἐξουσίᾳ, ἵνα μὴ ἔγκοπὴν τινα δῶμεν τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ. » νῦν δὲ περὶ τῆς ἐξουσίας; « Ἦν ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Κύριος εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθάρσειν. » ἢ τοῖνον καὶ αὐτὸς ἐξουσίαν ἔχων μὴ κεχρησθῶ τούτῃ ἐφ' οἷς οὐ προκόπτει τὸ Εὐαγγέλιον, ἵνα κτλ. Παῦλον καὶ αὐτὸς τρέχει, τὸν ἀποστολικὸν ἄνδρα ἐν πᾶσι διακόνος; ἢ κεχρησθῶ μὲν, πλην εἰς οἰκοδομήν, καὶ οὐκ εἰς καθάρσειν. Ὡς νῦν γε, εἴτε εἰς οἰκοδομήν τὸ πρᾶγμα ἀφορᾷ, εἴτε μὴν εἰς τούναντιον, ἀγνοεῖν οὐδένα νομίζω. Ἀνάγνωθι δὲ καὶ τὸν περὶ τούτων τῶν θεῶν ἀποστόλων κανόνα, λθ' (17) ἀρι-

¹ I Cor., ix, 12. ² II Cor., xii, 10.

(14) Καὶ προσφανέντες ἀπώλοντο. Vel priusquam scriptos libros vidissem, legendum esse videbam, καὶ ἐπὶ βραχὺ καὶ πρὸς μικρὸν φανέντες ἀπώλοντο. Nunc cum et illi accesserim ad meae conjecturae confirmationem, nemini dubium esse potest, quin ita repouit debeat, praecipue cum aliter constare sententia vix queat.

(15) Εἰρήνης δὲ κεχυμένης. Haec longe aliter accipienda et vertenda erant, quam putavit doctus interpres. Nam verbum quod sequitur ἀπηλαύνει ἂν manifeste corruptum est, pro quo jampridem restituendum videram ἀπῆλαυνεν ἂν. Igitur, εἰρήνης κεχυμένης ἐν Ἐκκλησίᾳ, non est perturbata Ecclesiae pax, quod verum esset, si legeretur συκεχυμένης. Ita accipiendum ac si scripsisset, εἰρήνης κεχυμένης εἰς ἐκκλησίαν. Nam ἐν ἐκκλησίᾳ pro εἰς ἐκκλησίαν positum est. Notum est studiosis moris esse Graecae recentioris aevi has duas praepositiones interdum confundere, et alteram pro al-

nobis papae primatum, dicemus iis, papam haec agendo suum ipsius potius primatum evertere; at vero antiquae consuetudini inhaerendo, officium boni viri et sua tucntis atque servantis facere. Si enim quod justum est fiat, tale quid consequitur. Aequum enim est ut consideremus quid evenerunt fuisset si communi sententia haec controversia disceptata fuisset: quid vero nunc evenerit Latinis auctoritatem praescribendi leges sibi arrogantis. Nam illo modo Ecclesia omnibus motibus et tumultibus libera in pace tranquillitateque degeret, nemine facile contradicere audente iis quae communi decreto sancita fuissent. Tametsi enim veterum quidam eo dementiae venerunt, sed et pauci admodum et perquam exiguo tempore visi perierunt. Conturbata vero Ecclesiae pace, ipse quoque iis quae ipsi debentur excidit. Quippe qui quatuor legationes etiam crebrae; morbus autem manet, et perstiterint.

Atqui potestatem, inquirunt, in rebus ecclesiasticis habuit papa. Aio et ego. Ne igitur Patrum decretis adversetur. His universali concilio ecclesiastica negotia stabilierunt. Unusquisque alacrius auxilio indigebat. Humanae enim imbecillitatis erant conscii. Horum legibus etiam papa obtemperet, neque ante dogma aliquod sanciat, quam una cum aliis de eo disceptatum sit. Quod si vero non a Patribus, sed ab apostolis potestatem accepit, audiat Paulum apostolum dicentem: « Nunc quidem non sum usus hac potestate, ne quod offenciculum deimus Evangelio Christi. » Alibi vero: « De potestate quam nobis dedit Dominus in aedificationem, et non in destructionem. » Si ergo etiam ipse potestatem habet, ne utatur illa nisi ad profectum Evangelii, ut Pauli vestigiis insistens apostolicum virum in omnibus se declarat. Aut utatur illa quidem ad aedificationem, et non potius ad eversionem. An vero nunc quidem ad aedificationem, an contra ad destructionem res pertineat, neminem latere putō. Legat autem qui volet, his de rebus canonem apostolicum xxxiv numero:

tera ponere. Dicit igitur Nilus, si per Ecclesiam universam pax *fusa esset* (ita κεχυμένην interpretamur) Papam ipsum quoque iis quae ipsi debentur fructurum esse, cum nunc propter illud dissidium, universa turbata Ecclesia, quatuor patriarchalium sedium primatu ipsi carendum sit, quae sibi jure deberentur rebus compositis, et pace Ecclesiarum firmata. Haec hujus loci sententia est.

(16) Ἔως ἂν ἐαυτοῖς Λατίνοι στοιχῶσιν. Ἐαυτοῖς; στοιχῶσιν. Nilus Constantinopolitanus elegantissimus, et eloquentissimus scriptor dixit: Διετέθη στοιχῶσιν. Οἱ δὲ πολλοὶ λαγάνων ὤμων καὶ ἀκροδρόμων στοιχοῦσι διζίτη τράπεζαν ἐκαρῶκευτον ἀγώνων καὶ ἀτεχνόν. Multa de hujus verbi notione in recentioris Graecae scriptis observavimus, quae hic libenter omittimus. Non enim commentarios scribimus.

(17) Ἀποστόλων κανόνα 10'. Scribe λθ' ex libris. Haec numerum agnovit interpres, nec falsus est.

επίσκοπος singularum gentium, nosse oportet eum qui inter ipsos est primus eumque censere tanquam caput, neque quidquam curiose facere, absque illius sententia: illa autem sola quemque facere, quam ad Ecclesiam ipsius, et loca ei subdita attinent. Sed neque ille sine omnium sententia aliquid faciat. Ita enim concordia erit, et Deus glorificabitur per Dominum in sancto Spiritu, Pater et Filius et Spiritus sanctus. Audisti quid lex aperta voce proclamet: neque episcopis gentium licet quidquam absque ejus qui primus est sententia statuere: eademque plane ratione ne illi quidem qui primus est, non consentientibus illis qui ipsi subditi sunt. Quid ita? quod scilicet, nisi ita fiat, concordia dissolvatur, inimicitiae contra et schismata ac rixae introducantur; quodque gravissimum est, divino Numini debitus honos adimatur.

Cum igitur res nostrae miserandum vas, in modum se habeant, hortor vos, ne clausulam illam, ita enim concordia erit, leviter percurretis. Neque enim temere aut fortuito dictum illud fuit a discipulis veritatis: sed cum scirent disceptando simulque inquirendo veritatem inveniri, et pacem conciliari, ita legem protulerant. An vero soluta sit concordia, ideo quod stabilitum sit dogma, insciis aliis universalibus episcopis, necne, considerate, quaeso, per Dominum. Quinam vero sint qui id pro rato habeant, ante communem de eo disceptationem, ne hoc quidem quisquam ignorat. Porro primatus quem episcopus Romanus obtinet in alios universales episcopos, non est aequalis ei quem obtinet episcopus unius gentis in subditos. Illic enim, primatus, ordinis tantum est, et in verbis magis quam in rebus positus; cum in plurimis aequalitas spectetur. At vero in illis qui primatum obtinent alicujus gentis, non item, sed aequalitas quidem in verbis, primatus vero in rebus. Non igitur haec quidem divini apostoli dixerant, et veluti regulam ac terminum praescriberant. Ipsi vero austerem instituerunt, auctoritatem praescribendam legum usurpantes. Sed Paulus quidem quantumvis Christum habens in se loquentem, et vocatus vas electionis: nihilominus tamen ad apostolos ipso priores se refert, communicatque cum eis Evangelium, ne quo modo in vanum curreret vel cucurrisset. Quinetiam sacri illius duodenarii coetus praesul ille, inquam, apostolorum coryphaeus divinus Petrus, etiam corrigi se a Paulo patitur, et reprehensus, silet; eumque justius quam papa dicere posset: Quae a me facta sunt coryphaeo sacri coetus declarato, lex sunt aliis, haec nequaquam dixit: imo vero reprehensionem aequo animo amplexus est, et illis quae Paulo visa sunt, non contradicit. Quid enim ait beatus Paulus ad Galatas

θεοούμενον. «Τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρὴ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν περιττὸν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκεῖνα δὲ μόνον πράττειν ἐκαστῷ, ὅσα τῆ ἑαυτοῦ παροικίᾳ ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἄλλὰ μηδὲ ἐκείνος ἄνευ τῆς πάντων γνώμης ποιεῖτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ θεξαυθήσεται ὁ θεὸς διὰ Κυρίου ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον.» Ἦκουσας τί διαβρήθην ὁ νόμος βοᾷ, οὕτω τοῖς τῶν ἔθνῶν ἐπισκόποις κυροῦν ἐξέστιν οὐδ' ἐπιτὸν ἄνευ τῆς τοῦ πρῶτου γνώμης; οὐτ' ἐκείνη κατὰ τὸν θεοῦ τρόπον, μὴ συμφωνούντων τῶν ὑπ' αὐτόν. Διὰ τί; Ὅτι τούτῳ μὴ γινομένου, λύεται μὲν ὁμόνοια, ἀντιστάγεται δὲ ἔχθρα καὶ σχίσματα καὶ ἕριδες· τὸ δὲ δεινότερον, ὅτι καὶ τῆς ὀρεилоμένης ἐξέως τὸ θεῖον στέρεται.

«Κλεινότερα οὖν διακαίμενων ἡμῶν, μὴ ἀπλῶς παραδράμητε (18) παρακαλῶ τῶ, οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται. Οὐ γὰρ εἰρήη καὶ ὡς ἔτυχεν εἰρηται τοῦτο τοῖς μαθηταῖς τῆς ἀληθείας· ἀλλ' εἰδότες, ὡς τὸ διασεκπέσθαι καὶ συζητεῖν καὶ ἀληθείας εὐρατικόν, καὶ εἰρήνης αἰτιον, οὕτω τὸν νόμον ἐξήνεγκαν. Ἐπεὶ δὲ λλυται τὰ τῆς ὁμονοίας διὰ τὸ κυρωθῆναι τὸ δόγμα, ἀγνοούντων τῶν ἄλλων καθολικῶν ἐπισκόπων, εἴτε καὶ μὴ, ἐκέφασθε πρὸς θεοῦ. Τίνας δὲ οὐ κύριον τοῦτο νομίσαντας, πρὸ τῆς κοινῆς ἐξετάσεως, καὶ τοῦτο οὐδέλες ἄγνοεῖ. Καίτοι γε οὐκ ἴσον τὸ πρωτεῖον τοῦ τε Ῥώμης ἐπισκόπου πρὸς τοὺς ἄλλου; καθολικοὺς ἱερεῖς, καὶ τοῦ προεσταμένου ἔθνους ἐνὸς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτόν. Ἐκεῖ μὲν γὰρ ἐν τάξει μόνον, καὶ ἐν λόγοις μᾶλλον ἢ πράγμασι τὰ πρωτεία, ἰσότητος ἐν κλειστοῖς θεωρουμένης· ἐπὶ δὲ τῶν πρώτων ἐκάστου ἔθνους οὐχ οὕτως, ἀλλ' ἡ μὲν ἰσότης ἐν λόγοις, τὸ δὲ πρωτεῖον ἐν πράγμασιν. Οὐ τοίνυν εἶπον μὲν ταῦτα οἱ θεῖοι ἀποστολοὶ, καὶ ὡς κανόνα καὶ ὄρον ἐξέθεντο, αὐτοὶ δὲ ἑτέρως ἐποίησαν, αὐτονομίᾳ χρώμενοι. Ἄλλ' ὁ μὲν μακάριος Παῦλος, καίτοι τὸν Χριστὸν ἔχων (19) ἐν αὐτῷ λαλοῦντα, καὶ σκυῖος κληθεὶς ἐκλογῆς, ὄμο; ἀνέχεται πρὸς τοὺς πρὸ αὐτοῦ ἀποστόλους, καὶ κοινοῦται αὐτοῖς τὸ Εὐαγγέλιον, μήπως εἰς κανὸν τρέχη, ἢ ἔσραμεν. Ὁ δὲ τῆς ἱερᾶς δωδεκάτης ἑξαρχος, ὁ τῶν ἀποστόλων ἄρχος, ὁ θεῖος Πέτρος, καὶ διορθούμενος παρὰ τοῦ Παύλου, ἀνέχεται, καὶ ἐπιτιμώμενος, ὡσαύτ, καὶ δικαιότερον ἢ ὁ πάππας λέγειν ἔχων, ὡς τὰ γε ἔμοι πεπραγμένα νόμος τοῖς ἄλλοις, κορυφαίω γε ἀποδειχθέντι τοῦ ἱεροῦ χοροῦ· ταῦτα οὐκ εἶπεν, ἀλλὰ τὴν τε ἐπιτίμησιν ἀσμένως ἐδέξατο, καὶ τοῖς παρὰ τοῦ Παύλου καιμῆνοῖς οὐκ ἀντιλέγει. Τί γὰρ ἦσιν ὁ μακάριος Παῦλος Γαλάταις γράφων; «Ὅτε δὲ ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην, ὅτι κατεγεωσμένος ἦν.» Καὶ πάλιν, «Ἄλλ' ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ὀρθοκοδοῦσι πρὸς τὴν ἀλήθειαν, εἶπον τῷ Πέτρῳ

(18) *Μὴ ἀπλῶς παραδράμητε.* Amplissimi Servini liber addit, τοίνυν, μὴ τοίνυν ἀπλῶς παραδράμητε. Quod si recipimus, expungendum erit τὸ οὖν quod praecedit, hoc modo, κλεινότερα διακαίμενων

ἡμῶν μὴ τοίνυν ἀπλῶς παραδράμητε, etc. Et sane illud οὖν non comparet in Palatino codice.

(19) *Καίτοι Χριστὸν ἔχων.* Idem liber, καὶ τότε, perperam. Sententia enim postulat, καίτοι.

Εμπροσθεν πάντων, Εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὄπαρχων, ἰθι-
 κῶς ζῆς καὶ οὐκ Ἰουδαϊκῶς, τί τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις
 Ἰουδαΐζειν; Ἡμεῖς φύσει Ἰουδαῖοι, καὶ οὐκ ἐξ ἰθῶν
 ἀμνηστῶτες· εἰδότες ὅτι οὐ δικαιοῦται ἄνθρωπος ἐξ
 ἔργων νόμου, ἰάν μὴ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.
 Ἐπὶ δὲ πάλιν κεκλήθηται ὁ τοῦ περιτέμνεσθαι λόγος
 διὰ τὴν κεκρηχότα νόμον Μωσαίου; καὶ ζήτημα ἐν
 τῇ Ἐκκλησίᾳ προτέθη· παρὰ τῶν ἀποστόλων καὶ
 τῶν ἐν Ἱεροσολύμοις πρεσβυτέρων, τί δεῖ ποιεῖν
 ἀξιούσι μαθεῖν· διακονοῦνται δὲ ταῖς ἀποκρίσεις
 Παῦλος καὶ Βαρνάβας; καὶ τινες ἄλλοι. Γενομέ-
 νων δὲ ἐν Ἱερουσαλήμ, οὐ τὸ πρῶτον ἀπά-
 ζει Πίτρος, οὐδ', ἔμολ, φησί, κανονίζειν ἐφε-
 ρται τὰ γε τοιαῦτα· ἀλλὰ συνάγονται μὲν οἱ ἀπό-
 στολοι, συνάγονται δὲ οἱ πρεσβύτεροι, ἰδέειν περὶ
 τοῦ λόγου τούτου. Καὶ οὕτως Πίτρος τοῖς ἀπο-
 στόλοις ἐλάλει, ἐαυτῷ τὸ πρῶτον ταύτῃ περι-
 ποιούμενος (20)· οὕτως οἱ ἀπόστολοι τοῖς ἐν Ἱερου-
 σαλήμ πρεσβυτέροις. Οὐ γὰρ τοιαῦτα ἐκπαίδευσαν
 παρὰ τοῦ Χριστοῦ, οὐδ' οὕτως τὸ πρῶτον ζητεῖν·
 ἀλλὰ καὶ τῶν ἰσχυρῶν ἀποκαλυφθέντων ἢ ποιηθέν
 ἐστὶ, σιγῶσιν οἱ πρῶτοι. Σημεῖον δὲ· συνιόντων γὰρ
 τῶν ἀποστόλων καὶ πρεσβυτέρων, καὶ πολλῆς περὶ
 τοῦ πράγματος γενομένης ζητήσεως, Πίτρος μὲν
 προκατέρχει τοῦ λόγου· διαδέχεται δὲ τὸν λόγον ὁ
 Θεὸς Ἰάκωβος, καὶ τοῖς παρὰ τοῦ Ἰακώβου ἐπιθήντο
 πάντες (21), καὶ Πίτρος αὐτῆς, καὶ ἀπόστολοι, καὶ
 πρεσβύτεροι. Οὕτως ἐφίλον ἐν Χριστῷ οἱ μακά-
 ριοι ἐκεῖνοι· οὕτως ἐκεῖνοι ἀληθείας ἕνα καὶ ἐκκλη-
 σιαστικῆ· εἰρήνης ἐφρόντιζον. Ἐἴτα ἀπόστολοι μὲν
 οὕτως ζητοῦντες τὴν ἀθήθειαν διετέλεσαν, καὶ νόμον
 περὶ τούτων ἐξ ἔντο· ὑμεῖς δὲ τάναντία δρῶντες
 ἐκείνων, ἄλλους τινὰς πρὸ ὑμῶν αὐτῶν, τῆς τοιαύ-
 τῃς διαστάσεως αἰτιάζεσθαι δίκαιοι. Καὶ πῶς ἐν ἔχοι
 ταῦτα λόγον (22);

scribens? Cum autem venisset Petrus Antiochiam,
 in faciem ei restiti, quia reprehensibilis erat. » Et
 rursus : « Sed cum vidissem quod non recte ambu-
 larent ad veritatem Evangelii, dixi Cephae coram
 omnibus : Si tu cum Judaeus sis, gentilitate vivis et
 non Judaice, quomodo gentes cogis Judaizare?
 Nos natura Judaei, et non ex gentibus, peccatores.
 Sciens autem quod non justificatur homo ex opo-
 ribus legis, nisi per fidem Jesu Christi ». Rursus
 vero cum sermo esset motus de circumcisione ex
 praescripto legis Moisaicae quae obtinebat, quaestio quo
 in Ecclesia proposita esset ab apostolis et presby-
 teris Hierosolymitanis, quid facto opus esset discere
 cupiunt. Inserviunt vero responsionibus Paulus et
 Barnabas, ac nonnulli alii. Cum Hierosolymis essent,
 non ad se primatum rapit Petrus, neque inquit : Mihi
 permissum est regulam in his praescribere ; sed con-
 gregantur apostoli, congregantur et presbyteri, ut
 de hoc dispiciant : et neque Petrus apostolus arcet,
 sibi ipsi a pacto primatum vindicans, neque apostoli
 presbyteros qui erant Hierosolymis. Nec enim talia
 edocti erant a Christo, neque sic primatum captare ;
 sed cum postremi quid faciendum esset propala-
 rent, tacent primi. Argumentam vero ac signum,
 hoc est. Cum enim convenissent apostoli simul et
 presbyteri, magnaque hac de re quaestio orta esset,
 Petrus quidem praesiliis sermonem auspicatur ;
 cujus orationem excipit divinus Jacobus, et Jacobi
 sententiam assenserunt omnes, et Petrus ipse, et
 apostoli ac presbyteri. Adeo beati illi Christum
 amabant, adeo illis veritas pariter et pax ecclesia-
 stica curae erant. Deinde apostoli quidem hoc pacto
 veritatem quaerentes, etiam legem de his statue-
 runt. Vos autem, cum contraria ab illis faciatis,
 ane alios quospiam potius quam vosmet ipsos
 hujus tam gravis dissensionis merito incusare
 possitis ?

* Galat. II, 11-15.

(20) Ἐαυτῷ τὸ πρῶτον ταύτῃ περιποιούμε-
 να·. Ita etiam Palatinus, ταύτῃ περιποιούμενος.
 Sed in hoc ille Servinus elergauit vocem ex scri-
 pto suo codice adnotavit, τὸ πρῶτον ταύτης, et
 ταύτην esse vult loca lausia, quorum mentio apud
 Apuleium et Sidonium Apollinarem epistola octava;
 adde Plutarchum περὶ Ῥωμαίων, et Polybium
 περὶ πρεσβυτέρων. Quae sint loca lausia, et quam
 bene vox ταύτης huic loco conveniat non possumus
 jam ignorare. Itaque nos tanti viri auctoritate per-
 moti ταύτης restitimus et τὸ ταύτῃ exprungimus.
 Qui hanc vocem usurpaverit ex recentioribus Graeciae
 scriptoribus, neminem alium nisi hunc Nilam novi.
 Sed non nescimus multas peculiarias τῶν λέξεων
 χρήσεις, multas etiam κακωτομονίμνας λέξεις apud
 hunc aut illum reperiri. Quarum usum si quis ex
 aliis auctoribus firmare satis ageret, frustra esset.
 (21) Ἐκλήθητο πάντες. Palatinus, ἐπιθόνται;
 πρῶτο, πείθονται. Praecedit enim, διαδέχεται, καὶ
 προκατέρχει. Sic et hoc loco, πείθονται.

(22) Καὶ πῶς ἐν ἔχοι ταῦτα λόγον; Post haec
 verba, καὶ πῶς ἐν ἔχοι ταῦτα λόγον, multa desunt
 in vulgatis quae jam pridem ex suo codice supple-
 verat amplissimus Servinus: quae nos iton existare
 in libro Palatinus testamur. Quae quare omittenda
 fuerint, non video, nec cur reponenda non sint.

Ita igitur in scriptis libris habetur : Καὶ πῶς ἐν
 ἔχοι ταῦτα λόγον; Τί τοίνυν φημί; καὶ ὁρᾶτε ὡς
 ἀπλά καὶ δίκαια λέγω. Εἰ μὲν τις οἰκουμένη συν-
 οδὸς περὶ τοῦ, εἰ δὲ νομίζειν περὶ τῆς ἐκπορεύσεως
 τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Ἰού ἀπεφήνατο, τοῦτο
 κρατεῖν, καὶ μὴ τὰ κοινῇ δεδογμένα λύειν. Ἡ ἐν-
 οχὸς ἐν εἰη-πάντως τοῖς ἐκεῖ λαληθεῖσιν ἐπιτιμίαις,
 ὁ παρὰ τὰ διορισμένα διελάων. Εἰ δ' οὕτω κοινῇ
 γνώμῃ περὶ τοῦ προτεθέντος διεκρίναν, ἀναγνώσκε-
 σθαι μὲν τὸ παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἐκτεθεὶν σύμ-
 βολον, καὶ πιστεύειν ἐπὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐκ τοῦ
 Πατρὸς; ἐκπορεύεται· ὅτερον δὲ ἐκ μόνου τοῦ Πα-
 τρὸς ἐκπορεύεται, ἢ καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, τούτων δὲ
 μηδ' ἕτερον Κύριον ἠγέσθαι, ἕως ἀν αὐτὸ τὸ Πνεῦμα
 τὸ ἅγιον διὰ κοινοῦ συλλόγου περὶ ταυτοῦ ἀποφῆνη-
 ται, εἴτε ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, εἴτε δὴ καὶ ἐκ τοῦ
 Υἱοῦ. Ἄλλ' ὁ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως λόγος τοῦ ἁγίου
 Πνεύματος, ἐκ τοῦ Υἱοῦ φησὶν, ἀρχαῖος τῇ Ἐκκλη-
 σίᾳ. Quae data opera fuisse omissa vel caeco appa-
 reat. Nec enim hic defectus ex prophanitate librarii
 natus est, qui tot versus transilerit, sed de indis-
 creta reserata ab eo qui ut his omissis continuatio-
 nem sensus et verborum reconciliaret, haec un-
 tavit : Ἄλλα τὸ δόγμα περὶ οὐ ἀμφισβῆται τε φα-
 σίν, ἀρχαῖον τῇ Ἐκκλησίᾳ, etc. Sed ut sese habeant
 ista, quamdam in illis verbis, quae superius posui-

Cæterum, inquit, dogma de quo disceptatis vetus est in Ecclesia, et ab apostolis ac Scripturis traditum; neque justum œcumenicam ob hoc synodum congregari. Primum quidem hoc queritur, an ab apostolis traditum sit; neque oportet quæsitæ pro confes-^{is} statuere. Præterea quis nescit, quod etiam hoc, Filium esse coessentialem Patri, et Spiritum Patri et Filio, et aliis quæcunque œcumenicis actis stabilita sunt, vetera erant, et apostolicæ prophetiæque traditiones, imo potius Spiritus sancti oracula. Quæ quidem cum talia essent: nihilominus tamen, universalia concilia Ecclesiæ habenda fuerunt, ut veritas investigaretur, inventaque stabiliretur, omnisque contradicentibus occasio præriperetur. At inquit, universalibus conciliis nequaquam proposita fuit inquisitio veritatis, sed conveniant ut eam confirmarent: ideoque etiam nunc, non in dubium vocari hoc dogma, justum esse, sed stabiliri. Quo pacto vero hoc ais? Si quidem nulla universalium Ecclesiarum contradicat, aut alioquin una sola, aut pauci aliquot, assentior et ego. Si vero, cum quinque sint Ecclesiæ universales, una reliquis contradicit; an non justum sit omnes convenire, et infinitis votis, summaque disquisitione habita dogma stabiliri? Ad hæc, quid sibi volunt in conciliis quæ recitantur, quæ proponuntur, quid instantiæ, ac super his solutiones? an nou, ut inveniatur veritas? Quo pacto autem inveniatur, nisi prius querita? Lege vero etiam Acta primæ synodi. Incides enim ibi in philosophos, prolixè admodum contradicentes; postea, demonstrata veritate, ab omni conflictatione desistentes.

At quænam, inquit, sunt quatuor Ecclesiæ? cum unica enim conflictamur Constantinopolitana. Reliquæ enim tres verba sunt tantum, re vacua, cum sub Barbaris degant, uinimeque habeant qui de veritate sciscitentur, utpote sapientia ibi neutiquam locum habente. Sed non hoc, o bone, justitiæ ratio postulat; neque quia iudicii divinis traditæ sunt, contemnendas eas statim censeamus, quamdiu intelligimus proprias Christianis esse tentationes. Præterea, tales Ecclesiæ etiam tempore septimæ synodi sub Barbaris erant, neque tamen idcirco juri ipsarum quidquam derogabatur, sed cum universales metropolitani ipsi non adessent, per vicariis suam quisque sedem obtinebat, et papa Adrianus acta laudavit atque approbavit. Quod vero sapientiæ in illis Ecclesiis

mus nobis emendanda veniunt. Et primum Ei δ' οὕτω κοινή γνώμη περί τοῦ προτεθέντος διέκρινεν, λέγει, Ei δ' οὕτω κοινή γνώμη. Et mox ἀναγινώσκουσθαι. Sub sineti distinguit, Ἄλλ' ὁ περὶ τῆς ἐκπορεύσεως λόγος τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκ τοῦ Υἱοῦ, φησὶν, ἀρχαῖος τῆ Ἐκκλησίᾳ. Φησὶν, subaudi ὁ Ἀδριανός. S.c. infra ἄλλ' ἐν ταῖς οἰκουμηνικαῖς τῶν συνόδων, φησὶν, οὐ πρόθεσις ἦν, et sic alibi sæpe. (23) Ἄλλὰ καὶ τοῦτο, ὄντων. Ita etiam in Pal. Sed legendum est, καὶ τούτων ὄντων, ut et ex amplissimo Servino codex est adnotatum. Paulo post lego, ἵνα τὰ ληθῆς ζητηθῆ, καὶ ζητηθῆν εὐρεθῆ,

A Ἄλλὰ, τὸ δόγμα περὶ οὗ ἀμφισβητεῖται, φασὶν, ἀρχαῖον τῆ Ἐκκλησίᾳ, καὶ παρὰ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν Ἰσραφῶν παραδέδοται· καὶ οὐ δίκαιον περὶ τούτου σύνοδον οἰκουμηνικὴν ἀδροῦζειν. Πρῶτον μὲν τοῦτο ζητεῖται, εἰ παρὰ τῶν ἀποστόλων, εἰ παρὰ τῶν Γραφῶν παραδέδοται· καὶ οὐ χρὴ τὰ ζητούμενα ὡς ὁμολογούμενα ὑποτίθεσθαι· Ἔπειτα τίς οὐκ οἶδεν ὅτι καὶ τὸ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, καὶ τὸ Πνεῦμα Πατρὶ καὶ Υἱῷ, καὶ ἄλλα ὅσα γε οἰκουμηνικαῖς ἐκυρώθησαν πράξεις, ἀρχαῖά τε ἦσαν, καὶ ἀποστολικά καὶ προφητικά παραδόσεις, μᾶλλον δὲ Πνεύματος ἁγίου φωναί; Ἄλλὰ καὶ τοῦτο, ὄντων (23) συνόδων οἰκουμηνικῶν τῆ Ἐκκλησίᾳ, εἰδήσαν, ἵνα τὸ ἀληθὲς ζητηθῆ, καὶ εὐρεθῆν κηρυχθῆ, καὶ τοῖς ἀντιλέγουσι πᾶσα πρῆφασις περιαιρεθῆ. Ἄλλ' ἐν ταῖς οἰκουμηνικαῖς τῶν συνόδων, φασὶν, οὐ πρόθεσις ἦν ζητηθῆναι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ συνέθεσαν, ἵνα ταύτην κυρώσωσιν· ὥστε καὶ νῦν οὐ ζητηθῆναι τὸ δόγμα δίκαιον (24), ἀλλὰ κυρωθῆναι. Πῶς τοῦτο λέγεις; Εἰ μὲν μηδεμιᾶς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀντιλεγούσης, ἢ μιᾶς μόνης, ἢ ὀλίγων δὴ τινῶν, φημί κίχῳ· εἰ δὲ πάντες τῶν καθολικῶν Ἐκκλησιῶν οὐσῶν, ἢ μία ταῖς λοιπαῖς ἀντιλέγει, οὐ δίκαιον συνίεναι πάσας, καὶ μετ' εὐχῶν μυρίων καὶ τοσαύτης ζητήσεως κυρωθῆναι τὸ δόγμα; Ἐπειτα τί βούλονται τὰ ἐν ταῖς συνόδοις ἀναγινωσκόμενα, τὰ προβαλλόμενα, αἱ ἐνστάσεις, αἱ πρὸς ταύτας λύσεις; Οὐχ ἵνα εὐρεθῆ ἢ ἀλήθεια; Πῶς δ' ἂν εὐρεθῆ, μὴ ζητηθεῖσα πρότερον; Ἀνάγκη δὲ καὶ τὰ ἐν τῇ πρώτῃ συνόδῳ· Ἐνετεύχῃ γὰρ ἐκεῖ φιλοσόφοις, μέχρι πολλοῦ τινὸς ἀντιλέγουσιν, εἴτα, τῆς ἀληθείας ἀποδειχθείσης, καταθεμένοι; τὴν μάχην.

Ἄλλὰ τινες, φασὶν, αἱ τέσσαρες Ἐκκλησίαι; Πρὸς μίαν ἡμῖν ὁ πόλεμος, τὴν ἐν Κωνσταντίνου πόλει. Αἱ γὰρ τρεῖς, λόγος μόνον, πράγματος ἔρημος, ὑπὸ Βαρβάρους τελοῦσαι, καὶ ἥκιστα ἔχουσαι τὸν ὑπὲρ ἀληθείας ἔρουνα, ἅτε σοφίας μηδαμῶς ἐκεῖ χώρην ἔχουσης. Οὐ τοῦτο, ὦ μακάριε, ὁ τοῦ δικαίου βούλεται λόγος· οὐδὲ, διότι παρεδόθησαν Θεοῦ κρίματι, καταφρονήτας αὐτὰς εὐθὺς νομοῦμεν, ὥς ἂν εἰδῶμεν ἴδιον Χριστιανῶν εἶναι τοὺς πειρασμούς. Ἐπειτα αἱ τοιαῦται Ἐκκλησίαι καὶ κατὰ τὴν ἐβδόμην σύνοδον ὑπὸ Βαρβάρους ἦσαν· καὶ παρὰ τοῦτο τῶν αὐταῖς προσηκόντων οὐκ ἐστερηθῆσαν, ἀλλὰ καὶ τῶν καθολικῶν ἀρχιερίων μὴ παραγενομένων, τασσῆται; ἕκαστος τὴν ἐκτουτο καθέδραν ἐπιτρέουν. Καὶ ὁ πάππας Ἀδριανὸς ἐπήγει τὰ πεπραγμένα. Ὅτι δὲ σοφίας ἐν ἐκείναις ταῖς Ἐκκλησίαις λόγος οὐ

καὶ εὐρεθῆν κηρυχθῆ. Vidimus illa deesse, καὶ ζητηθῆν εὐρεθῆ. Et sane deerant. Τὰ ληθῆς etiam amplissimi Servini liber. (24) Οὐ ζητηθῆναι τὸ δόγμα δίκαιον. Nescio an præterenda scriptura libri præstantius. Servini, τὸ πρᾶγμα. Ut supra diximus τὸ δόγμα ἐστὶ πρᾶγμα εἰ κυρωθῆν μετὰ πολλῆν ζητησὶν καὶ ἀμφισβητήσιν καὶ ἐξέτασιν. Sed quandiu ζητεῖται καὶ ἐξετάζεται καὶ ἀμφισβητεῖται non est δόγμα, sed ζητούμενον εἰ καὶ ἀμφισβητούμενον, ut sæpe legitur in hoc Nilo. Sed, ut ut sit, δόγμα non rejiciamus, cum etiam codex Palatinus hanc lectionem agnoscat.

δαί· ζητῶ περὶ τίνος σοφίης ὁ λόγος, τῆς καθ' ἡμᾶς τῆς πνευματικῆς, ἢ τῆς ἐξωθεν· Εἰ μὲν τῆς ἐξωθεν, ἴστω, καὶ οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον· οὐδὲ γὰρ διὰ ταύτης ἡμεῖς πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐχειραγωγῆθημεν, ἵνα μὴ κενωθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ· εἰ δὲ περὶ τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς ἡμετέρας, οὐκ ἀληθὴς ὁ λόγος. Καὶ μαρτυροῦσι τοῦτοις πολλοὶ μὲν τῶν ἐκεῖ διαπτύσαντες κόσμον, καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν μόνον βλέποντες· πολλοὶ δὲ καὶ μέχρις αἵματος πρὸς τὴν ἀσθεῖαν ἀντικαθιστάμενοι, καὶ αἵματιν, οὐ λόγοις ἐκάστανε τὴν Ἐκκλησίαν στηρίζοντες. Ταῦτα δὲ ὡς οὐκ ἀνευ πολλῆς μελέτης Γραφῶν οὐδὲ λόγου δεῖ. Ἐπὶ δὲ τῆς ἑκτης συνόδου ὁ πάππας Ἀγάθων ἀποβασιλεύμενος τὴν τῆς Ῥώμης Ἐκκλησίαν, πρὸς τοὺς βασιλέας Ῥωμαίων γράφων, τοιῶδε φησὶ· «Στέλλομεν πρὸς παρόντας, B
συνδούλους ἡμῶν, τὸν δεῖνα καὶ τὸν δεῖνα· εἴτ' εὐθὺς ἐπάγει· «Παρὰ γὰρ ἀνθρώποις ἐν μέσῳ ἔθνων τυγχάνουσι, καὶ ἀπὸ σωματικοῦ μόθου τὴν τροφήν μετὰ μεγάλου δισταγμοῦ πορίζομενοι, πῶς εἰς τὸ πλήρες δυνήσεται εὐρεθῆναι ἡ τῶν Γραφῶν εἰδησις; εἰ μὴ οὐ κανονικῶς ἀπὸ τῶν ἁγίων τῶν προηγησαμένων, καὶ τῶν ἁγίων πάντε συνόδων, ἅπερ ὠρισμένα εἶσιν ἐν ἀπλότῃ καρδίᾳ καὶ ἀναμφιδόλῳ, ἀπὸ τῆς παραδοθείσης παρὰ τῶν Πατέρων πίστειω φυλάττομεν, ἐν καὶ ἐξαιρέτων διὰ πάντες ἔχειν εὐχόμενοι καὶ σπεύδοντες, ἵνα μηδὲν παρὰ τὰ κανονικῶς ὁρισθέντα σημειωθῇ, μηδ' ἐναλλαγῇ, ἢ προστεθῇ, ἀλλὰ ταῦτα καὶ ῥήμασι καὶ νοήμασι ἀπαράτρωτα φυλαχθῶσιν.» C
Εἰ δὲ κάκεινο· ἐπὶ τὴν κοινὴν ἀκρόασιν καλούμενοι, τὰ αὐτὰ φαῖν ἅπερ καὶ ὁ μακάριος Ἀγάθων; οὐ δίκαια ἂν εἰποιεν καὶ προσήκουσα τῷ Εὐαγγελίῳ τοῦ Χριστοῦ; Εἰ δὲ ὁ πάππας, εἰς τὸ μὴ τελείως ἔχειν τῆς τῶν Γραφῶν εἰδησιν, καὶ διὰ τὸ ἀπλοικῶς τὰ περὶ πίστειω εἰδέναι, καὶ διὰ τὸ ἐξαιρέτων ἔχειν ἰδίωμα μῆτε ἐναλλάττειν, μῆτε προστεθεῖναι, μῆτε ἐν ῥήμασι, μῆτε ἐν νοήμασι, καὶ μὴ μόνον ἔχειν τοῦτο ἰδίωμα, ἀλλὰ καὶ εὐχεσθαι διὰ τέλος ἔχειν, ὅμοιος δὲ ταῦτα οὐκ ἀπιστεύεται τῶν προσχόντων αὐτῷ· πῶς δίκαιον τὰς ἑτέρας Ἐκκλησίας διὰ ταῦτα τὰ ἑαυτῶν ζημιουθεῖν; ἢ γὰρ κάκεινος, εἴπερ καὶ αὐταὶ ἢ μηδ' αὐταί, εἴπερ (25) μηδ' ἐκείνος. Εἴ; γὰρ καὶ ὁ αὐτὸς διὰ πάντων ὁ τοῦ δικαίου λόγος χωρεῖ, κἄν ἄλλοτε ἄλλως ἔχη τὰ πράγματα (26).

A nulla sit cura, rogo, de quam sapientia sit sermo, de internae ac spiritali, an vero de externa. Si de externa, sit ita, neque quidquam ad rem fuit; neque enim nos per hanc ad divinam veritatem, manu ducti sumus, ne evacuetur crux Christi. Si vero de spiritali et interna, non vere dicitur. Testes enim hujus rei sunt multi iis in locis degentes, mundum despicientes, solumque caelum respicientes; multi vero etiam ad sanguinis profusionem usque impietati sese opponentes, et sanguine, non verbis assidue Ecclesiam fulcientes. Haec vero quod non sine magna in Scripturis exercitatione praesent, verbis non eget. In sexta vero synodo papa Agathon deflens eam quae Romae erat Ecclesiam, ad reges Romanorum scribens, ita ait: «Mittimus hosce conservos nostros N et N.; deinde statim subjungit: Ab hominibus enim in medio gentium versantibus, et victum ex corporali labore cum magna animi distractione comparantibus, quo pacto plene Scripturarum cognitio inveniri poterit? nisi quod canonice a sanctis antecessoribus, et sanctis quinque synodis quaecunque decreta sunt, in simplicitate cordis et indubitanter, ex tradita a Patribus fide servamus, unum hoc atque eximium perpetuo retinere optantes et laborantes, ut nihil praeter ea quae canonice decreta sunt excipiat, neque immutetur, vel addatur; sed haec et verbis et sensibus integra illaesaque conserventur.» Si vero etiam illi ad communem audientiam vocati, eadem dicant quae et beatus Agathon, an non justa dixerint, et consentanea Evangelio Christi? Si vero Papa, quia Scripturarum cognitione perfecte praeditus non est, et quia simpliciter quae ad fidem pertinent novit; vel propterea quod eximiam hanc proprietatem habet, neque immutandi neque addendi quidquam sive in verbis, sive in sensu; neque solum hanc proprietatem habet, sed et optat in finem usque retinere; propter haec tamen suo jure non est privatus; quo pacto quoniam sit alias ecclesias propter haec jure suo fraudari? Aut enim etiam ipse, si quidem et ille: aut ne ille quidem, nisi etiam ipse. Una enim atque eadem juris ratio per omnia comment, tametsi alibi aliter sese res habeant. At vocati, inquam, ad synodum,

(25) Εἴπερ μηδ' ἐκεῖνος. Μηδὲ ἐκεῖνος.

(26) Ἄλλως ἔχη τὰ πράγματα. Post haec verba sermo ex scriptis codicibus: «Ἄλλ' ἐπεφύησαν ποτὲ τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ, φησὶν ἄνθρωποι, τῆς Ἀρείου παραφορᾶς, οἱ τὸν Υἱὸν τῆς πατρικῆς οὐσίας ἀποστρέφοντες, ἀλλὰ τε ἔλεγον κατὰ τῆς ἑαυτῶν κηλίης, καὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ μὴ προβάλλειν τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱὸν τὸ τῆς ἀνομιᾶς συνήγον συμπέραςμα. Διὰ ταῦτα καλῶς ποιοῦσα ἡ Ἐκκλησία, τότε δόγμα κύριον ἔκρινε καὶ τῷ συμβόλῳ προσέτιθησιν. Εἰ μὲν οἰκονομοῦσα ἡ Ἐκκλησία τοῦτο ποιεῖ, δεδόσθω. Καὶ δὴ καιρικῆν τινὰ τὴν οἰκονομίαν εἶναι καὶ τοῦ νέτους παρελθόντος μηκέτι σοφίσεσθαι. Καίτοι γὰρ οὐκ ἀπλῶς οἰκονομεῖν ἔξεστιν, οὐδὲ κακῶς τὸ κακὸν ἰδῆσθαι. Εἰ δὲ καὶ ἀληθὴς ἡγουμένη πῶς δίκαιον ἐφ' ἑτέραν τὴν αἰτίαν πρέπειν ἄλλως; τε καὶ ἀληθὸς ὄντος τοῦ δόγματος οὐχ οὕτως τὸν ἐναντίον τὸν λόγον λείπει ἔχρη. Εἰ γὰρ οἶσθε τὸ προβάλλειν τὸ Υἱὸς ἔχει, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας εἶσι τῷ Π. τῷ,

D ἀπηλλοτριῶται ἄρα τὸ Πνεῦμα τῆς πατρικῆς οὐσίας, ἐστειρόμενον τῆς προδότης. Οὐ μὴν ἄλλ' εἶπε ἅπερ εἶπον Πατὴρ τὸν Υἱὸν, ταῦτα καὶ Πατὴρ τοῦ Πνεύματος ἔλεγον ὡς ἐπιειδέπερ μόνον αἰτιατὸν εἶστιν, ἑλαττόν ἐστι τῆς πατρικῆς οὐσίας, εἰ ποτε ἂν πρὸς αὐτοὺς ἐλέγετε, σκόβη; ταῦτα ὡ ἄνθρωποι, καὶ τῆς ἀληθείας ἀποφυγῇ. Ἄλλως; τε πῶς οὐχ ὑπέροδον εἶστι, ὅπερ μὲν ἐκείνω καὶ κενῶ; λείπει ἀφαιρέσθαι, καὶ κινεῖν τὰ κίνητα εἰς ἡμετέραν ἂν, εἰς ἔλεγον τὸ παρα πάντων συνόδων ὡς ἀσεβεῖς ἐλαύνεσθαι. Ἡμῶν δὲ μέτρια καὶ ἀληθῆ λέγοντιον, καὶ νόμοις ἀποστόλων χωρῶμενων οὐ οὐκ ἔωσιν ἰδίᾳ τὰ τῆς Ἐκκλησίας τοποῦσθαι, μηδ' ὄντινον λόγον ποιεῖσθαι, ἀλλὰ τὴν τοῦ πάππα καθάπερ μορμουκεῖον ἡμῶν ἐπιστελεῖν ἀρχῇ. Haec quantivis erant pretii, et quantivis momenti, vel propter hanc postremam periodum, restat, ut quaedam quae corrupta sunt indicemus, et emendemus, et statim initio καὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ μὴ προβάλλειν τὸ Πνεῦμα τὸν Υἱὸν τὸ

venire detrectastis. Quo pacto vero æquum sit, ad A synodum vocatos, tergiversari? voluta vero synodo, rursus eam poscere? Ubi hæc, sub quo rege, quo episcopo Romæ pontificem agente? ubinam sunt exempla litterarum ad regem Romanorum, vel ad nostram Ecclesiam, vel ad alios universales episcopos? Nostræ vero Epistolæ ad illos scriptæ, quibus synodum detrectamus, ubinam sunt? aut enim eas proferant, aut hæc dicere desinant. Ac de eo quidem, quod non liceat Romanorum Ecclesiæ privatim quæ Ecclesiarum communia sunt decernere se stabilire; quodque hoc Christi Ecclesiam dissipavit, simulque et apostolicis, et Patrum legibus atque institutis repugnet, hæc dicta sufficiunt.

ÆJUSDEM DE PRIMATU PAPÆ.
LIBER II.

Affirmant Latini, cum beatus Petrus sacri illius duodenarii cætus princeps sit constitutus, merito etiam ipsi potestatem clavium regni cælorum traditam, et super ipsum ædificatam esse Ecclesiam, adversus quam porta inferni non sinit prævalitura; præterea Christum pro fide ipsius orasse, ne deficeret. Illud etiam: « Confirma conversus fratres tuos », et: « Pasce oves meas »; aliaque hujusmodi, eodem spectare aiunt, manifesto Petri primatum declarantia, cujus successor constitutus papa, cum omnem illius primatum acceperit ab ipso Petro, eandem quoque quam ille in rebus C fidei potestatem obtinere, atque idcirco fieri non posse, ut circa integritatem dogmatum labatur. Labente enim ipso, fides ipsa perit atque evane-

LUC. XII, 32. * JOAN. XX, 15:

τῆς ἀνομιᾶς συνήγον συμπέρασμα. Quodnam sit istud ἀνομιᾶς συμπέρασμα, non video. Corruptum esse puto, et, nisi valde fallor, sic egregie poterit restitui, si legamus τὸ τοῦ ἀνομοίου συνήγον συμπέρασμα, parva mutatione. Vel, si quis malit, τῆς ἀνομοίου, ut aliquid subintelligatur. Sed illud magis placet. Et manifesta est sententia. Illi de quibus loquitur τὰ τοῦ Ἀρείου φρονούντες ita argumentabantur, Filium non posse dici esse τῆς αὐτῆς οὐσίας τῷ Πατρὶ, nisi etiam cum Patre, προβολῆς τοῦ πινυχίου Πνεύματος; diceretur. Nihil apertius. D infra, Et γὰρ διότι τὸ προβάλλειν ὁ Υἱὸς ἔχει, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἐστὶ τῷ Πατρὶ, ἀπηλλωτριώται, ἕνα τὸ Πνεῦμα τῆς πατρικῆς οὐσίας, ἐστερημένον τῆς προβολῆς. Nihil igitur certius quam legendum, τὸ τοῦ ἀνομοίου συμπέρασμα, Paulo post emendandum, Πού δίκαιον ἐφ' ἑτέρα τὴν αἰτίαν τρέπειν. Nam male scriptum est, Ἐτέρᾳ et πρέπειν in scripto codice.

(27) Ἀντίγραφα πρὸς βασιλεῖα Ῥωμαίων. Amplius. Serv. Cod., ἀντίγραφα τὰ πρὸς βασιλεῖα Ῥωμαίων, τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν. Et ita scribendum est. Et paulo post Αἱ δὲ παρ' ἡμῶν ἐπιστολαὶ πρὸς ἐκείνους ἀποσιώμεναι τὴν σύνοδον. Nihil πρὸς ἐκείνους; non legitur, quod reposuimus ex codice Palatino.

(28) Τὰ παρόντα ἀρκεῖ. Idem liber, καὶ τὰ παρόντα ἀρκεῖ.

(29) Secundus hic liber est, περὶ τῆς τοῦ πάππα ἀρχῆς, primus erat ἀποδεικτικός τῶν αἰτιῶν τῆς

Ἀλλὰ κληθέντες, φασὶν, ἐπὶ τὴν σύνοδον ἀπαντήσοι οὐκ ἠθέλησε. Πῶς οὖν δίκαιον, ἐπὶ σύνοδον μὴ καλουμένους ἀποπηδῆν, σύνοδον δὲ θαλυθεῖσαν κάλιν αἰτεῖν; Πότε ταῦτα, ἐπὶ τίνος βασιλείας, τίνος ἐπισκόπου Ῥώμης ἱεραρχούσης; Πού τὰ ἐπιστολῶν ἀντίγραφα πρὸς τὸν βασιλεῖα Ῥωμαίων (27), τὰ πρὸς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, τὰ πρὸς ἄλλους καθολικούς τῶν ἐπισκόπων; Αἱ δὲ παρ' ἡμῶν ἐπιστολαὶ ἀποσιώμεναι τὴν σύνοδον τοῦ; Ἡ γὰρ ταῦτα δεκνύτωσαν, ἢ ἐκείνα μὴ λεγέτωσαν. Καὶ περὶ μὲν τοῦ μὴ ἐξελθεῖν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ καθ' ἑαυτὴν τὰ κοινὰ τῆς Ἐκκλησίας κυροῦν, καὶ ὡς τοῦτο τὴν Χριστοῦ Ἐκκλησίαν διέβηξε, καὶ ὡς ταῦτα οὕτως οἱ τῶν ἀποστόλων, οὕτως οἱ τῶν Πατέρων βούλομαι νόμοι, τὰ παρόντα ἀρκεῖ (28).

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ΠΑΠΠΑ ΑΡΧΗΣ.
BIBAION Β' (29).

Φασὶν οἱ Λατῖνοι τὸν μακαρίον Πέτρον, κορυφαῖον παρὰ τοῦ Κυρίου καταστάνα τῆς ἱερᾶς θωρακίδος, εἰκότως καὶ τὰς κλεῖς ἐγγχειρισθῆναι, ἥς πύλαι ἔδου οὐ κατισχύουσι (30)· καὶ ὅτι τῆς πίστεως αὐτοῦ θετηθῆναι τὸν Χριστὸν μὴ ἐκλιπεῖν· καὶ τὸ, « Στήριξον δ' ἐπιστραφεὶς τοὺς ἀδελφούς σου, » καὶ « Ποίμην τὰ πρόβατά μου, » καὶ ὅσα τοιαῦτα, εἰ ταυτὸ φασὶ φέρειν, δεικνύντα σαφῶς τὴν τοῦ Πέτρου ἀρχὴν. Οὐδ' ἀδόχος ὁ πάππας καταστάς, καὶ τὴν ἐκείνου πᾶσαν ἀρχὴν εἰληφώς παρ' αὐτοῦ τοῦ Πέτρου, δύναται καὶ αὐτὸς ὅσα καὶ Πέτρος περὶ τὴν πίστιν· καὶ ἀδύνατόν ἐστιν αὐτὸν διὰ ταῦτα καὶ τῶν ὁρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων. Ἐκπεσόντος γὰρ, τὰ τῆς πίστεως οὐχίται. Τοῦτο δὲ καὶ ὁ μακάριος Ἀγάθων μαρτυρεῖ λέγων, « Ἡ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία αὐτοῦ

ἐκκλησιαστικῆς διαστάσεως. Sed versor ne hi duo tractatus separandi sint, nec satis scio quam bene hic τοῦ δευτέρου λόγου τάξιν obtineat. Puto sano hos libellos, sive λόγους, sive tractatus esse singulares; idque mihi videor certoprehendere ex indice codicis Palatini in quo manifeste separantur. Nam neque ille πρῶτος, neque hic δεύτερος ibi vocatur. Alias tertium his duobus librum possemus adungere, ejusdem Nili ἀπάντησιν σαφῆ τε καὶ σύντομον πρὸς Λατίνους ὡς περ ἐγγχειριδίων τι προκείμενον, τοῖς βουλομένοις ἀγωνίζεσθαι πρὸς ἐκείνους. Sed, ut diximus, hic liber non est secundus, sed peculiaris quidam et singularis tractatus, etsi materiam non multum a prioris libri materia diversam habeat. At vero non male conjunguntur hi duo libelli. Argumento enim et materia plane sunt affines.

(30) Καὶ τὰς κλεῖς ἐγγχειρισθῆναι, ἥς πύλαι ἔδου οὐ κατισχύουσι. Aliquid docet. Nam quo referatur illud, ἥς; adnotavit præstantissima. Servinus in codice edito Francofurto anno 1555 legi βασιλείας; Nobis illam editionem videre non contigit. Ipse autem in suo codice haberi adnotat, ἐκκλησίας, nos βασιλείας probavimus. Nec aliter scriptum in codice Palatino reperi, qui etiam amplius habet, καὶ ἐπὶ τούτῳ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομηθῆναι. Et hæc etiam in ampliss. Servini ms. Totum igitur hunc locum sic lege. Εἰκότως; καὶ τὰς κλεῖς ἐγγχειρισθῆναι τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, καὶ ἐπὶ τούτῳ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομηθῆναι.

οὐδέποτε ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας ἐν οἰκῇ ποτε μάρτυρ κλήνης ἐκάρθη. Καὶ διὰ ταῦτα καὶ τὸ πρῶτος εἶναι παρὰ τῶν ἀποστόλων εἰλήφει, καὶ τὴν ἔφεσιν ἔχει λαβῶν. Καὶ τὸ πρῶτον αὐτοῦ τούτου τὴν λόγον ἔχει πρὸς τοὺς ἄλλους καθολικοὺς θρόνους, ἐν ᾗ καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλις ἔχει πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱεράρχας. Καὶ ὅτι αὐτῷ μόνῳ ἔφεσιν, οἰκουμένην ἀθροίζουσιν σύνοδον ὅτε βούλεται. Καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ κανονίζεσθαι ἄνευ τῆς αὐτοῦ γνώμης, οὐ θέμις. Καὶ αὐτὸς πάντας ἀνακρίνων, ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται, οὔτε ἐν δόγμασιν, οὔτε ἐν ἄλλοις ἔθεσι. Καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ὁ πάππας ἐπίσκοπος τινὸς πόλεως, Ῥώμης τυχὸν ἢ τινος ἄλλης, ὡς περ ἐκάστης πόλεως ἴδια ποιμὴν ἕκαστος, ἀλλὰ ἀπλῶς ἐπίσκοπος, ὅπερ οὐκ ἔστιν ἐπ' ἄλλων ἰδεῖν. Διὰ τοῦτο οὐδ' ἐν οἷς γράφει Ῥώμης ἐπίσκοπον ἑαυτὸν καλεῖ. Καὶ ὅτι μόνος ὁ τοῦ πάππα θρόνος ἔχει τὸ ἀποστολικὸν ὀνομάζεσθαι θρόνος. Ἐν γὰρ τῇ Ῥώμῃ καὶ πολὺν διέτριψε χρόνον ὁ μακάριος Πέτρος, καὶ ἐν ταύτῃ καὶ τὸν βίον κατέλυσε. Καὶ ὅτι πάντα τὰ ἀνωτέρω εἰρημένα παρὰ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων ὁ πάππας ἔχει λαβῶν, καὶ δεῖ πάντας αὐτῷ παιδεσθαι, καὶ μηδένα ἀντιλέγειν, ἐκείνου καλεῦντος. Ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς αὐτῶν Ἐκκλησίας Λατίνοι φασίν. Ἐγὼ δὲ λόγων πρὸς ταῦτα οὐκ ἀπορῶν, ἀπορῶ πρὸς τίνας τοὺς λόγους ποιήσομαι. Εἰ μὲν γὰρ πρὸς Λατίνους, καὶ πῶς ἔστιν αὐτοῖς τε ἀντιλέγειν, καὶ τῶν λεγομένων καθίζειν κριτὰς; ἂν δὲ πρὸς Γραικοὺς, οὐ δικαία οὐδὲ μέτρια πάσχειν ἂν φαίην Λατίνους, χριστῶν καθημένων, οὓς ἰχθύροὺς τὰ ἐκκλησιαστικὰ νομίζουσιν. Οὐ μὴν διὰ ταῦτα δίκαιον σιωπῇ τάληθες παρελθεῖν· ἀλλὰ λέγειν μὲν μετὰ παρρησίας τὴν ἀγαθὴν προβαλλομένους ἐπιπέδα· εὐχεσθαι δὲ, ὥστε τοὺς ἐντευξομένους τῷ συγγράμματι μηδὲν τῆς ἀληθείας πρότερον ἀγειν. Ἴσως γὰρ τοῖς ταύτην ζητοῦσιν ἔσται ἀπὸ τῶν λόγων ὠφέλεια. Λέγωμεν δὴ

Περὶ μὲν τῆς ἀρχῆς τοῦ μακαρίου Πέτρου, καὶ ὡς ἔφαρχος κατέστη τῶν ἄλλων ἀποστόλων, καὶ πόσον ἐκείνῳ τὸ συγκεχωρητὸς παρὰ τοῦ ἱεροῦ χοροῦ ἠρεῖσθε, ἐν τῷ παρόντι ζητεῖν οὐκ οἶμαι εἶναι. Ἔγω δὲ τοσοῦτον, ὅσον ἂν τις καὶ βούλοιο. Οὐ μὴν ἐκεῖνο λέγω, ὡς ὁ πάππας παρὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου, τὸ πρῶτος εἶναι τῶν ἄλλων ἐπισκόπων εἰλήφει. Δύο γὰρ περὶ τῶν πάππων θεωρουμένων, τό τε εἶναι Ῥώμης ἐπίσκοπον, ὡς αἱ σύνοδοι μαρτυροῦσι, καὶ εἶ τὸ πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων ἐπισκόπων· τὸ μὲν παρὰ τοῦ Πέτρου ἔχει λαβῶν, τὸ εἶναι Ῥώμης ἐπίσκοπος, τὸ δὲ, παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων, καὶ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων, πολλοί· χρόνιοι ὕστερον, διὰ τὸ δίκαιον εἶναι καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ὑπὸ τάξειν τελεῖν, καὶ πολλῶ πρότερον ἢ τὰ πολιτικά. Καὶ ὅτι ταῦτα ἀληθῆ, παρέξομαι σοι μαρτυρεῖν, οὐ δὴ οὐδ' ἢ τρεῖς, οὐδὲ δις τοσοῦτους, ἀλλὰ τριάκοντα καὶ ἑξακισίους, καὶ τούτους ἁγίους Πατέρας.

Ἀνάγνωθι κανὼνα τῆς ἑγείας καὶ οἰκουμένης;

A scit. Quod ipsum testatur beatus Agathon, dicens: « Apostolica ipsius Ecclesia nunquam a via veritatis in qualicunque erroris parte deflexit; » quodque ideo primatus ipsa ab apostolis sit delatus, et summam ad se provocationem usurpat, et primatus ipsius eandem rationem obtinet ad alias universales sedes, quam habet Constantinopolitana ad episcopos sibi subditos; quodque ipsi soli liceat œcumenicam synodum convocare, quando voluerit; quodque ecclesiasticas sanctiones absque ipsius sententia sancire, nefas sit; quod ipse etiam omnes judicans, a nemine judicatur, neque in dogmatibus, neque in moribus; præterea, quod papa non sit episcopus alicujus civitatis, Romæ videlicet aut alicujus alterius, quemadmodum uniuscujusque civitatis peculiariter singuli sunt pastores, sed simpliciter atque absolutè, episcopus; quod quidem in aliis videre non est: eamque ob causam, neque in his quæ scribit, Romæ episcopum se vocat; quod etiam sola papæ sedes apostolicæ sedis appellationem obtineat; Romæ enim beatus Petrus per multum tempus egit, ibique e vita decessit; et quod omnia quæ superius dicta sunt, papa a Petro aliisque apostolis accepta obtineat; quodque omnes ipsi obedire oporteat, neminemque contradicere, ipso jubente. Atque hæc quidem sunt quæ Latini pro Ecclesiæ suæ dignitate asserenda afferunt. Ego vero non quid respondeam, sed ad quos orationem meam instituam, ambigo. Nam, si ad Latinos, qui fieri potest ut et ipsi contradicam, et ipsi eorum quæ a me dicuntur iudices sedent? Si vero ad Græcos, iniquum minimeque consentaneum esse dicent Latini, eos iudices statui quos in rebus ecclesiasticis hostes censent. Ad non idcirco tamen æquum est ut veritas silentio præteresset, quin potius libere, bona spe nixos, dicere oportet, optareque ut in quorum manus hoc scriptum pervenerit, nihil veritate prius potiusve habeant. Veritatis enim studiosi indagatores, aliquam ex eo utilitatem reportabunt. Dicamus itaque

De primatu Petri, et quomodo sacri illius cœtes præsul sit constitutus, et quantum illi aliorum apostolorum concessum debitum fuerit, in præsentiarum inquirendum nequaquam censeo. Sit vero tantum quantum quis voluerit. Illud tamen non dico, quod papa a Petro id juris acceperit, ut aliorum episcoporum primus esset. Cum enim duo circa papam consideranda sint: quod et Romæ episcopus sit, ut et synodi testantur, et præterea, quod sit primus aliorum episcoporum; prius illud a Petro accepit, quod scilicet sit Romæ episcopus; alterum vero, a sanctis Patribus et piis regibus, multo post tempore, quod æquum esset, in ecclesiasticis quoque rebus, et multo quidem magis quam politicis, ordinem statui. Quæ quidem ut vera esse ostensam, producimus testes non duos aut tres, aut duplo plures, sed sexcentos et triginta, atque hos quidem sanctos Patres.

Legere canonem sanctæ atque universalis quartæ

synodi, numero vicesimum octavum, qui ait : A τειτάρτης συνόδου, εικοστὸν ὄγδοον ἀριθμοῦμενον, « Omnino et per omnia, quaecunque a sanctis Patribus definita sunt, sequentes, et modo recitato canone 150 pientissimorum episcoporum congregatorum sub pientissimæ memoriæ magno Theodosio rege in urbe regia Constantinopoli, nova Roma, perpensio : eadem etiam nos statuimus atque decernimus, de honoribus et prærogativis sanctissimæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ, novæ Romæ. » Et enim sedi veteris Romæ, quod urbs illa imperatrix esset, merito Patres primatus dignitatem tribuerunt : eademque ratione post centum quinquaginta episcopi, sedi novæ Romæ parem primatus honorem attribuerunt : consentaneum rationi iudicantes, urbem et regia et senatu imperii decoratam, pari etiam cum veteri regia urbe honore prærogativa fruente, in rebus quoque ecclesiasticis parem atque illa præminentiam obtinere, cum tamen secunda ab illa existeret. » Quid ex his discimus? quidnam aliud, quam non ab apostolis, sed a Patribus datum esse papæ primatum aliarum Ecclesiarum, et quidem idcirco, quod scilicet urbs Roma reliquis urbibus imperaret. Si vero, quia caput imperii urbs illa erat, primatum obtinet papa, certe non eo nomine eum est consecutus, quod sit successor Petri. Si autem a Patribus hoc habet, non ergo ab apostolis. Lege etiam Novellam centesimam Justiniani, ut veritatem omni ex parte congruentem videas : « Sanctissimus, inquit, juxta sanctarum synodorum decreta, sanctissimum veteris Romæ episcopum, primum esse omnium sacerdotum : beatissimum vero Constantinopoleos, novæ Romæ, episcopum, secundum locum obtinere post sedem veteris Romæ; reliquis vero omnibus honore præire. » Audis aperte, primum omnium sacerdotum esse papam. « Decretum est, inquit, sanctarum synodorum. » At si decretum est sanctarum synodorum, quo pacto papa primatum sacerdotum a Petro accepit? εἶναι τὸν πάππιν πάντων τῶν ἱερέων. « Ὅρος ἐστὶ, φησί, τῶν ἁγίων συνόδων, πῶς ἄρα παρὰ τοῦ Πέτρου τὸ πρωτεῖον τῶν ἱερέων ὁ πάππας εἰλήφει ;

Quidnam igitur, dicat aliquis, an non est papa in universum Petri successor? Est quidem, sed ea ratione qua est episcopus, quod ipsum unusquisque episcoporum sibi vindicare potest, qui ab illo ordinati sunt; multi vero sunt qui per ipsius manus hoc beneficii acceperunt. Atqui unusquisque sacerdotum successor hac ratione est cuiusque apostoli a quo per traditionem sacerdotum accepit. Hac itaque ratione, multi et Petri, et aliorum apostolorum sunt successores; secundum alia vero, nequaquam. Petrus enim et apostolus est, et apostolorum princeps. Papa vero, neque apostolus (neque enim apostolus, sed pastores et doctores ordinarunt apostoli) multoque minus apostolorum princeps. Et Petrus, doctor totius orbis. Audivit

(31) Καὶ νεαρὴν ἑκατοστήν. Perperam Servini liber τριακοστήν, v. 47. Ὁ πάππας εἰλήφει. Idem. ἔχει. Sed Palatinus εἰλήφει retinet, et nos cum illo

δὲ φησι· « Πανταγῶ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων δόξαι ἐπίσμενοι, καὶ τὸν ἀρετίως ἀναγνωσθέντα κινδύνα τῶν ἑκατὸν πενήτηκοντα θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, τῶν συναχθέντων ἐπὶ τοῦ εὐσεβοῦς τῆς μνήμης μεγάλου Θεοδοσίου, τοῦ γενομένου βασιλέως ἐν τῇ βασιλίᾳ Κωνσταντινουπόλει, ἡμεῖς Ῥώμῃ, γνωρίζοντες, τὰ αὐτὰ καὶ ἡμεῖς ὀρίζομεν τε καὶ ψηφίζομεθα περὶ τῶν πρεσβύτων τῆς ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς αὐτῆς Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης. Καὶ γὰρ τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην, οἱ Πατέρες εἰκότως ἀποδεδώκασι τὰ πρεσβεία. Καὶ τῷ αὐτῷ σκοπῷ κινούμενοι οἱ ἑκατὸν πενήτηκοντα θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι, τὰ ἴσα πρεσβεία ἀπέπειμαν τῷ τῆς νέας ἀγιωτάτης θρόνῳ· εὐλογον κρίναντες τὴν βασιλείαν καὶ συγκλήτῳ τιμηθεῖσαν πόλιν, καὶ τῶν ἰσῶν ἀπλαύουσαν πρεσβύτων τῇ πρεσβυτέρῃ βασιλίᾳ πόλιν, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικῶς ὡς ἐκείνην μεγαλύνεσθαι πράγμασιν, δευτέραν μετ' ἐκείνην ὑπάρχουσαν. » Τί διὰ τούτων μαθαίνομεν; Τί γὰρ ἄλλο ἢ τὸ μήτε παρὰ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἡτέρων δοθῆναι τῷ πάππῳ τὸ πρωτεῖον τῶν ἄλλων Ἐκκλησιῶν, καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν Ῥώμην τῶν πόλεων βασιλεύουσαν; Παρὰ τῶν Πατέρων γὰρ, φησὶν ὁ κανὼν, δίδεται τῷ πάππῳ τὰ πρεσβεία, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην. Εἰ δὲ διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πόλιν ἐκείνην ἔχει τὰ πρεσβεία, οὐκ ἄρα ἔχει ταῦτά διὰ τὸ εἶναι Πέτρου διάδοχος. Εἰ δὲ καὶ παρὰ Πατέρων τοῦτ' ἔχει, οὐκ ἄρα παρὰ τῶν ἀποστόλων. Ἀνάγνωθι καὶ Νεαρὰν ἑκατοστήν (31) Ἰουστινιανοῦ, ἵνα διὰ πάντων τὴν ἀλήθειαν ἴδῃς συμβαίνουσαν. « Θεοσπίζομεν, φησί, κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὄρους, τὸν ἀγιωτάτων τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπίσκοπον πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων· τὸν δὲ μακροτάτων ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, δευτέραν τάξιν ἐπέχει μετὰ τὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δ' ἄλλων πάντων προτιμασθαι. » Ἀκούεις τὸ πρῶτον τῶν ἁγίων συνόδων. » Εἰ δὲ ὄρος; τοῦτο τῶν ἱερέων ὁ πάππας εἰλήφει ;

Τί οὖν, ἂν τις φαίη, οὐκ ἐστὶ λοιπὸν ὁ πάππας τὸ σύνολον τοῦ Πέτρου διάδοχος; Ἔστι μὲν, ἀλλ' ὡς ἐπίσκοπος· ὅπερ καὶ τῶν ἐπισκόπων ἕκαστος ἔχει τῶν ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντων. Ὁλοῖοι δὲ οἱ διὰ τῶν χειρῶν ἐκείνου τὴν χάριν δεξάμενοι ταύτην. Καὶ τῶν ἱεραρχῶν δὲ ἕκαστος διάδοχος κατὰ γὰρ τοῦτο ἕκαστος τῶν ἀποστόλων. ὅφ' οὐ κατὰ διαδοχὴν τὴν ἱερωσύνην εἰλήφει. Κατὰ μὲν, οὖν τὸν λόγον τοῦτον, πολλοὶ καὶ Πέτρου καὶ τῶν ἄλλων ἀποστόλων διάδοχοι· κατὰ δὲ ἄλλα, οὐδαμῶς. Πέτρος μὲν γὰρ καὶ ἀπόστολος καὶ ἀποστόλων ἑξαρχος· ὁ δὲ πάππας οὔτε ἀπόστολος (οὐδὲ γὰρ ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ ποιμένας καὶ διδασκάλους οἱ ἀπόστολοι ἔχειροτόνησαν), οὔτε πολλῶ μἴλλον ἀποστόλων κορυφαῖος. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος διδασκάλος πάσης τῆς οἰκουμένης·

retinemus. Infra, καὶ Πέτρου, idem Serv. lib. καὶ τοῦ Πέτρου.

ἤκουσε γὰρ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ αὐτὸς, « Κηρύξατε τὸ Εὐαγγέλιον πάση τῇ κτίσει. » Ὁ δὲ πάππας ἐπίσκοπος Ῥώμης καὶ ἔστι καὶ ὀνομάζεται. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος ἐν Ἀντιοχείᾳ μὲν τὸν δεῖνα χειροτονεῖ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἕτερον, καὶ ἄλλων ἀλλαχοῦ· τῷ δὲ Ῥώμης οὐκ ἐφέσται ταῦτα ποιεῖν. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος Ῥώμης ἐπίσκοπον χειροτονεῖ· ὁ δὲ Ῥώμης πάππαν ἕτερον οὐ προβάλλεται. Καὶ ὁ μὲν Πέτρος, ἀπλῶς ἤκουσαν, « Ὁ λύσεις ἢ δήσεις, ἔσται λελυμένον ἢ δεδεμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς. » πρὸς δὲ τὴν Ῥώμης αὐτὸς διαβιβάζων τὴν χάριν, οὐκ ἀπλῶς εἰρηκεν, ἀλλὰ, « Δήσεις, ἃ δεῖ δεθῆναι, καὶ λύσεις πάλιν μετὰ τοῦ θένοντος. » Καὶ ἃ μὲν εἶπε Πέτρος, Πνεύματος ἁγίου φωνᾷ· τοῦ δὲ ταῦτα καὶ τῷ πάππῳ κοινά; Οὐκ ἄρα λοιπὸν κατὰ πάντα ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος τοῦ Πέτρον διάδοχος, ἀλλὰ κατ' ἐκείνα μόνον, καθὰ καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντων ἑκαστος· ὥστε δηλονότι δεσφείν τε καὶ λύειν, ὥστε βαπτίζειν, ὥστε διδάσκειν, ὥστε ἐπιστρέφειν τοὺς ἐκ τῆς ἀληθείας παρασυρέντας, καὶ ἄλλα ποιεῖν, οἷς ὁ ἱεράρχης χαρακτηρίζεται. Ὅτι δὲ ἀδύνατον τὸν πάππαν τῶν ὁρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων, τοῦτο δὴ καὶ ὑπὲρ τὴν τοῦ Πέτρον διαδοχὴν. Ἐκείνος μὲν γὰρ καὶ προσέκρουσε, καίτοι γε σφόδρα διατεινόμενος μὴ τοῦτο παθεῖν. Ἐρωτῶ δὲ καὶ τοῦτο· Δύναται ὁ πάππας ψεύδους, φιλοχρηματίας, κενῆς δόξης, καὶ τῶν ἄλλων ἀπειρημένων ἡττων δοφῆναι, ἢ καὶ τοῦτον ἀνώτερος; Εἰ μὲν δὴ κάκεινων κρείττων, εἰπάτωσαν· εἰ δὲ τοῦτο οὐδὲν λέγειν ἔστι, (σφάλλεται γὰρ κάκεινος πολλὰ περὶ τὴν συνείδησιν, ἀνθρώπος ὢν), δῆλον, ὡς περὶ ταῦτα ἀμαρτάνων, ἐνδέχεται καὶ περὶ τὴν πίστιν ναυάγιον ὑποστῆναι. Τοῦτο κατ' ὁ μακάριος φησὶ Παῦλος, Τιμοθέη γράφων· « Ἐχων πίστιν καὶ ἀγαθὴν συνείδησιν, ἣν τινες ἀπωσάμενοι, καὶ περὶ πίστιν ἐναυάγησαν. » Ὅρθως ὡς τὸν περὶ συνείδησιν οὐκ ὑγαίοντα ἐνδέχεται καὶ περὶ τὴν πίστιν ἀσθενῆσαι; Εἰ δὲ ὁ πάππας οὐ πάντῃ τὰ περὶ τὴν συνείδησιν ὀχτῆς, τῷ δὲ τοιοῦτῳ καὶ ἀσθενῆσαι περὶ τὴν πίστιν ἐνδέχεται· ψεύδος λοιπὸν, ὡς ἀδύνατον τὸν πάππαν τῶν ὁρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων. Αὐτὸ δὲ τὸ περὶ τὴν συνείδησιν ἀμαρτάνειν οὐκ εἶδος ἀθείας ἐστὶ; « Θεὸν γὰρ, φησὶν ὁ Παῦλος, τοῖς μὲν λόγοις ὁμολογοῦσιν, τοῖς δ' ἔργοις ἀρνοῦνται. » Πῶς οὖν ἔργοις μὲν ἐνδέχεται τὸν πάππαν ἀρνεῖσθαι Θεὸν, λόγοις δὲ οὐδαμῶς; Καὶ Ὁνώριος δὲ Ῥώμης ἐπίσκοπος τῶν ὁρθῶν τε ἐξέθη δογμάτων, καὶ παρὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης ἐκτὸς συνόδου ἀποκακήρυκται. Ὅτι δὲ ταῦτα ἀληθῆ, ἀνάγνωθι ταυτην τὴν μαρτυρίαν·

episcopus a rectitudine dogmatum aberravit; et quidem a sancta et universali synodo publico damnatus est. Quod autem hæc ita se habeant, lege hoc testimonium :

Ἀπὸ τῆς 15^{ης} πράξεως τῶν Παισιτικῶν τῆς οἰκουμένης ἐκτὸς συνόδου.

Ἡ ἁγία συνόδος εἶπε· « Τοὺς καθάπαι κατακρίτους ἀποδειχθέντας, κατὰ τὰς ἀπίστας ἡμετέραν ἤδη ἐκβλήθέντας ἐκ τῶν ἱερῶν διπτύχων, εἶον καθέστηκε καὶ εἰς τὰς ἐκδόσεις τούτους ὀνομαστέ

A enim una cum aliis etiam ipse : « Prædicatæ Evangelium universæ creaturæ ». » Papa vero episcopus Romæ est, et vocatur. Et Petrus quidem in Antiochia, alium in Alexandria ordinat, et alium alibi. Romæ vero episcopo hæc non permittuntur. Et Petrus quidem, Romæ episcopi ordinat; Romæ vero papa, alium papam non creat. Petrus etiam simpliciter audit : « Quidquid solveris aut ligaveris, erit solutum aut ligatum in cælis ». » In Romanum autem papam ipse transferens hanc gratiam, non simpliciter id absoluteque dixit : sed, « Ligabis quod ligari oportet, et solves contra quod solvi par est. » Ad hæc, quæ Petrus dixit, voces sunt Spiritus sancti. Unam vero hæc etiam papæ sunt communia? Reliquum est, ut non in omnibus Romæ episcopus Petri sit successor, sed in illis tantum quæ diximus, ut et unusquisque eorum qui ab ipso sunt ordinati : ut solvat et liget, ut baptizet, ut doceat, ut a veritate avulsos in viam reducat, aliaque munia obeat, quibus episcopus est insignitus. Quod vero impossibile sit papam a rectitudine dogmatum aberrare, id ipsius etiam Petri successionem excedit. Ille enim etiam iniegit et lapsus est, quantumvis vehementer asseveraret se hoc non admissurum. At ego hoc quoque interrogo : An et papa possit, mendacior, avaritiæ, inani gloriæ, aliisque rebus vitiosis esse obnoxius, an vero ab his plane sit immunis? Si ab his immunis est, ita ut hæc in ipsum cadere non possint, dicant sane. At si hoc vanum est dictum (errat enim etiam ille in multis, testante sua ipsius conscientia, cum sit homo), manifestum profecto est quod, cum in his peccet, etiam circa fidem naufragium facere possit. Quod ipsum beatus Paulus testatur Timotheo scribens : « Habens fidem et bonam conscientiam; quam quidam repellentes, circa fidem naufragium fecerunt ». » Videsne, eum qui sana integraque conscientia non sit, etiam circa fidem male affectum esse posse? Si vero papa non in universum sanam habet conscientiam, eaque ipsa ratione etiam circa fidem male affectus esse potest, alienum certe a veritate est, papam a rectitudine dogmatum nulla ratione aberrare posse. Ipsum vero illud, circa conscientiam peccare, an non species est impietatis defectionisque a Deo? « Deum enim, inquit Paulus, verbis quidem profitentur, operibus autem abnegant ». » Quomodo itaque fieri potest ut papa operibus quidem Deum abneget, verbis autem nequaquam? Atqui Honorius Romæ

D species est impietatis defectionisque a Deo? « Deum enim, inquit Paulus, verbis quidem profitentur, operibus autem abnegant ». » Quomodo itaque fieri potest ut papa operibus quidem Deum abneget, verbis autem nequaquam? Atqui Honorius Romæ

Ex decimo sexto decreto Actorum sextæ œcumenicæ synodi.

Sancta synodus dixit : « Quos semel damnatos declaravimus, nostroque decreto e sacris voluminibus erasimus, eos statuimus oportere etiam per proclamationes publicas nominatim anathematizari ».

* Marc. xvi, 15. * Matth. xviii, 18. * I Tim. 1, 19. * Tit. i, 16.

zari. » Deinde fausta principum acclamatione facta, hæc mox subjiciunt : « Theodoro Pharanitæ anathema : Sergio hæretico anathema : Pyrrho hæretico anathema : omnibus fautoribus hæreticorum, anathema. » Læge etiam aliud testimonium ex eisdem Actis.

Ex oratione quæ sacra synodus regem compellat.

« Novas vero vocum inanitates, earumque inventores procul ab ecclesiasticis septis ejicimus, et anathemati iuste subjicimus. Quales decernimus Theodorum Pharanitem, Sergiumque et Paulum; simul etiam Pyrrhum et Petrum qui Constantinopoli præsederunt. Præterea Cyrum Alexandrinorum episcopum, simulque cum iis Hoberium Romanæ urbis antistitem. » At si Honorius Romæ episcopus est, simulque est hæreticus: fieri itaque potest ut papa a recitandæ dogmatum excidat. Neque tamen ipso circa fidem errante sermo Domini irritus factus est, quem de Ecclesia pronuntiavit: Portas videlicet inferni adversus eam non prævalituras. Potest enim in aliis episcopis et quidem firmiter pietas religionisque integritas conservari. Manifestum vero ex his est, neque hoc Romanæ Ecclesiæ convenire, ut super hanc Petram Ecclesia Dei sit ædificata. Durum enim et grave hoc esset, neque multum a Judaica vilitate distans, Ecclesiam Roma circumscribere. Sed ædificavit quidem Ecclesiam Christus; ædificavit autem eam super Petri de Deo professionem, et super omnes qui ejusdem professionis custodes fuerint. Si vero B. Agathon affirmat Ecclesiam suam nunquam a via veritatis aberrasse, nihil mirum est. Velimus autem, cum qui talia dicit, non res ad verba trahere, sed potius verba rebus accommodare: cumque animo suo reputare tropos œconomiz, quibus sancti utuntur, cum de re aliqua utili ac necessaria quæstio instituitur; et quia raro Ecclesiæ hæc a veritate in rebus fidei aberrat, B. Agathonem ut talia scriberet inductum fuisse. Alioqui, quomodo interpreteris illud, « Omnes declinaverunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. » Præterea cum dixit Ecclesiam Romanorum a via veritatis non deflectisse, de præterito tempore locutus est, futurum non inclusit. Quod vero maximum est ante sextam synodum hæc ab Agathonē dicta sunt. Mirum autem videri non debet, si synodus e multis

10. Psal. xiii, 5.

(52) *Σεργίῳ αἱρετικῷ ἀνάθεμα.* Omissa sunt verba propter quæ maxime hæc ex actis sextæ synodi Nilus producit, sic reponenda ex Palatino: Σεργίῳ αἱρετικῷ, ἀνάθεμα. Κύριῳ αἱρετικῷ, ἀνάθεμα. Ὀνωρίῳ, αἱρετικῷ, ἀνάθεμα. Perperam in libro scriptum, κυρίῳ. Nam est ille Κύριος τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων ἱερατεῦσα, ut paulo post scribit.

(53) *Ἀθυμεῖσθαι δὲ δεῖ.* Δεῖ abest libro scripto. Non male, si ita distinguas, ἀλλὰ μῆλλον τοῦς ἰού-

ἀναθεματισθῆναι. » Ἐἴτα τῆς εὐφραδίας τῶν βασιλέων γεγεννημένης, ἐπάγουσι ταῦτα προσεχῶς· Θεοδώρῳ αἱρετικῷ τῷ Φαρανίτῃ ἀνάθεμα· Σεργίῳ αἱρετικῷ (52), ἀνάθεμα· Πύρρῳ αἱρετικῷ ἀνάθεμα· πᾶσι τοῖς ἀντιποιοῦσμένοις τῶν αἱρετικῶν ἀνάθεμα. » Ἀνάγνωθι καὶ ἐτέραν μαρτυρίαν ἀπὸ τῶν αὐτῶν Πρακτικῶν.

Ἀπὸ τοῦ προφωνητικοῦ λόγου τῆς ἀγίας συνόδου πρὸς τὸν βασιλέα.

« Τὰς δὲ καινὰς κενοφωνίας, καὶ τοὺς τούτων ἐφευρετὰς, πόρρω που τῶν ἐκκλησιαστικῶν περιβόλων ἐκβάλλομεν, καὶ τῷ ἀναθέματι δικαίως καθυποβάλλομεν. Φαμὲν δὲ Θεόδωρον τὸν τῆς Φαρήδων, Σέργιον τε, καὶ Πυρρὸν ἄμα καὶ Πέτρον τοὺς Κωνσταντινουπόλει; προεδρεύσαντας, ἐπὶ δὲ καὶ Κύρον τὸν τῆς Ἀλεξανδρέων ἱερατεῦσαντα, καὶ οὐν αὐτοῖς· Ὀνώριον τὸν τῆς Ῥώμης γενόμενον προεδρόν. » Εἰ δὲ Ὀνώριος Ῥώμης ἐπίσκοπος ἔστιν, ἔστι δὲ καὶ αἱρετικὸς, θυγατὸν ἄρα τὸν πάππαν τῶν ὁρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων. Οὐκ ἄρα, ἐκλιπόντος αὐτοῦ τὴν πίστιν, ὁ τοῦ Κυρίου διακίπτωκε λόγος, ὃν περὶ τῆς Ἐκκλησίας εἰρήκει, « Πύλας ἕδου μὴ θυνηθῆναι ταύτης περιγενέσθαι. » Ἔστι γὰρ ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις καὶ μάλα τὴν εὐσεβείαν σῶζεσθαι. Φανερόν δὲ ἐκ τούτων μὴδὲ τῆ τῆς Ῥώμης Ἐκκλησίᾳ προσήκειν τὸ ἐπὶ ταύτῃ τῆ πέτρῃ τὴν Ἐκκλησίαν οἰκοδομεῖσθαι. Τοῦτο γὰρ καὶ φορτικόν, καὶ οὐ πόρρω τῆς Ἰουδαϊκῆς ταπεινότητος, περιγράφειν τῇ Ῥώμῃ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἄλλ' ὥκοδόμησε μὲν τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Χριστὸς, ὥκοδόμησε δὲ αὐτὴν ἐπὶ τῇ θεολογίᾳ τοῦ Πέτρου, καὶ ἐπὶ πᾶσιν οἱ τῆς τοιαύτης ὁμολογίας φύλακες ἔσονται. Εἰ δὲ ὁ μακάριος Ἀγάθων τὴν αὐτοῦ Ἐκκλησίαν οὐδέποτε λέγει ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας παρασυρῆναι, θαυμαστὸν οὐδέν. Ἀξιώσωμεν δὲ τὸν ταῦτα λέγοντα μὴ τὰ πράγματα ἔλασιν ἐπὶ τοὺς λόγους, ἀλλὰ μᾶλλον τοὺς λόγους ἐφαρμόζειν τοῖς πράγμασιν. Ἐνθυμεῖσθαι (53) δὲ δεῖ καὶ τρόπους οἰκονομίας, οἷς οἱ ἄγιοι χρῶνται, ὅταν περὶ τινος τῶν ἀναγκαίων ἢ ζήτησις ἦ· καὶ τὸ σπανίως δὲ τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην τῆς ἀληθείας ἐκπίπτειν, ὅσα γε εἰς πίστιν φέρει (54). Ἡ πῶς ἐρμηνεύσει; τὸ, « Πάντες ἐξέκλιναν, ἄμα ἠρσηθήσαν, οὐκ ἔστι ποιῶν ἀγαθόν, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός. » Ἄλλως γε εἰπῶν ὅτι οὐκ ἐκάμθη ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ τῆς Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀληθείας, τὸ παρρηχῆδος εἰρηκε, τὸ μέλλον δὲ οὐκ ἀπέκλεισε. Τὸ δὲ μέγιστον, πρὸ τῆς ἐκτῆς ταῦτα συνόδου τῷ μακαρίῳ ἐκείνῳ εἰρηκεται. Θαυμάζειν δὲ οὐ χρῆ, εἰ σύνοδος πολλῶν ἀγίων συνῆκε, διερ-

γους ἐφαρμόζειν τοῖς πράγμασιν, ἐνθυμεῖσθαι δὲ καὶ τρόπους οἰκονομίας. Paulo ante, v. 13, Ἀξιώσωμεν δὲ, lib. Serv. ἀξιώσωμεν γὰρ habet.

(54) *Ὅσα γε εἰς πίστιν φέρει.* Post hæc Palatinus, verba omnino necessaria interserit, τοιαῦτα πέπεικε τὸν μακάριον Ἀγάθωνα γράφειν, ἢ πῶς ἐρμηνεύσει; τὸ, *etc.*, quæ vulgo in editis desunt. Sequitur statim, ἄλλως γε εἰπῶν, scilicet Ἀγάθων.

τὸν ἕνα ἀγνοῆσαι συμβαίνει. Καὶ οὗτοι ταῦτα ἀληθῆ. Ἀνάγνωσι τὴν ἐπιστολὴν Λέοντος, πάππα διαδεξαμένον τὸν Ἀγάθωνα πρόσεχῶς, καὶ τὴν ἐκτὴν ἀσπαζομένου σύνοδον.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν Πρακτικῶν τῆς ἑκτῆς συνόδου, ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς Ἀδωντος πᾶππα πρὸς τοὺς βασιλεῖς Ῥωμαίων.

« Ὁσαύτως ἀναθεματίζομεν τοὺς ἐφευρέτας τῆς νέας πλάνης, τοῦτ' ἐστὶ Θεόδωρον τὸν τῆς Φαρήν ἐπίσκοπον, Κύρον τε Ἀλεξανδρείας, Σέργιον, Πύρρον, Παῦλον, Πέτρον τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, ὑποκαθιστάς μᾶλλον ἢ περ καθηγῆτάς· οὐ μὴ ἀλλὰ καὶ Ὀνώριον, ὅστις ταύτην τὴν ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν οὐκ ἀνεχέρισσε διδασκαλίᾳ ἀποστολικῆς παραδόσεως ἡγνίσθαι, ἀλλὰ τῇ βεβήλῳ προδοσίᾳ τὴν ἀσπίδον παρεχώρησεν. » Τὸ δὲ λέγειν τοῦτον τὸν λόγον ἔχειν τὸν πάππαν πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὃν αὐτὸς πρὸς τὸν Καισαρείας εἰ τύχοι, ἢ πρὸς τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἐρέσῃ, πῶς οὐ κομίσῃ πάνθεινον; Ὁ μὲν γάρ Ῥώμη· πρῶτος πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως λέγεται, ὡς αὐτοῦ γε δευτέραν τάξιν ἐπέχοντος· οὐκέτι δὲ ὁ Κωνσταντινουπόλεως πρῶτος οὕτως πρὸς τὸν Καισαρείας, ὡς ἐκείνου γε τὰ δευτερεῖα αἰῶντος· ἀλλ' ὁ μὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως οὕτως πρῶτος, τῶν ὑπ' αὐτὸν, ὡς μονᾶς, καὶ ὡς μὴ τοῖς ἄλλοις συντεταγμένος· ὁ δὲ Καισαρείας οὐ δεύτερος ὀνομάζεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρῶτος, πλὴν ὡς τοῖς ἄλλοις συντεταγμένος, καὶ δεύτερον ἔχων μετ' ἑαυτὸν καὶ τρίτον. Ὅτι δὲ τοῦ πάππα πρᾶτείν συντεταγμένος ἐστὶ καὶ οὐκ ἀρετὸν, δῆλον. Ἀνάγνωσι καὶ κανὼν τριακοσίων ἔκτον τῆς ἑκτῆς συνόδου, ὃς φησὶν· « Ἀνανεούμενοι τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πενήκοντα ἁγίων Πατέρων ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ βασιλίδι (35) συνειθύντων, καὶ τῶν ἑξακοσίων πριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων νομοθετηθέντα, ὀρίζομεν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν Ἰσων ἀπολαύειν πρεσβείων τοῦ πρεσβυτέρου Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὡς ἐκείνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκείνον ὑπάρχοντα, μετ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμησῆθαι θρόνος, εἶτα ὁ τῆς Ἀντιοχείων, καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως. » Εἰ δὲ οὗτοι πρῶτος ἐν τῇ ἀριθμῆσει, διὰ τοῦτο καὶ τὴν δεσποτεῖαν ἀρπάξαι, ὃς τοῦτο καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ γὰρ καὶ οὗτος προτάσσεται τοῦ τῶν Ἀλεξανδρέων. Ὁ δὲ τῆς Ἀλεξανδρέων ὑπ' αὐτὸν ὁμοίως ἐχέτω τὸν τῆς Ἀντιόχου. Καὶ οὗτος δὲ ὀριστῆς ἐστὼ τοῦ θρόνου τῶν Ἱεροσολύμων. Καὶ πῶ; οὐ ταῦτα θόρυθος ἀτεχνῶς; Οὐ μὴ ἀλλὰ, εἰ μὲν Κωνσταντινουπόλεως (36) τὸν Καισαρείας χειροτονεῖ, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν, ὁ δὲ Ῥώμης οὔτε τὸν Κωνσταντινουπόλεως, οὔτε ἄλλον οὐδένα τῶν καθολικῶν ἐρέων, πῶς ἐστὶν ἀληθεύειν λέγοντα. Οὕτως; ἐστὶ πρῶτος ὁ Ῥώμης πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὡς περ οὗτος αὐτὸς πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἰε-

sanctis Patribus collecta intellexit, quæ unum ignorare contigit. Quod vero hæc ita se habeant, lego epistolam Leonis papæ, qui proximus Agathonis successit, sextamque est amplexus.

Ex fine Actorum sextæ synodi, ex epistola Leonis papæ ad reges Romanorum.

« Simili modo anathematizamus auctores novi erroris, hoc est, Theodorum Pharanitanum episcopum, et Cyrum Alexandriæ, Sergiam, Pyrrbum, Paulum, Petrum Ecclesiæ Constantinopolitanæ substitutos potius quam præpositos: nec non Honorium, qui hanc apostolicam Ecclesiam doctrina apostolica traditioni consentanea non illustravit, sed eam quæ immaculata erat, impuræ profanæque proditori obnoxiam fecit. » At vero dicere, eandem esse rationem papæ ad Constantinopolitanum, quæ est ipsius ad Cæsariensem, vel ad alium quemvis episcoporum qui sub ipso sunt, quo pacto non omnino durum sit? Romanus enim episcopus primus respectu Constantinopolitani dicitur, veluti hoc secundum ordinem obtinente: nequaquam vero Constantinopolitanus primus ita respectu Cæsariensis, tanquam illo secundas partes obtinente: sed Constantinopolitanus quidem ita est primus eorum qui sub ipso sunt, tanquam solus, et tanquam aliis non coordinatus. Cæsariensis vero ne ipse quidem secundus vocatur; sed etiam ipse primus; eo excepto, quod sit aliis coordinatus, et secundum post se habens atque etiam tertium. Quod vero papæ primatus cõordinatus sit, et non liber atque exemptus, patet ex can. 36 synodi vi, qui sic habet: « Renovantes quæ a 150 sanctis Patribus in hac a Deo custodita regia urbe, et 630 Chalcedone congregatis, decreta fuerunt: discernimus ut sedes Constantinopolitana iisdem honoris prærogativis fruatur, quibus sedes veteris Romæ, et in ecclesiasticis negotiis æque atque illa emineat; cum sit post illam secunda; post quam, magnæ illius Alexandrinorum urbis sedes; deinde, Antiochensium, et post hanc Hierosolymitanæ urbis sedes numeretur. » Si vero, quia primus es in numeratione, idcirco dominatum arripis, concede hoc ipsum etiam Constantinopolitano, nam et hic proponitur Alexandrino. Alexandrinus vero eadem ratione sub se habeat Antiochenum; hic vero rursus Hierosolymitanæ sedi præscribat. At quid hæc, nisi tumultum afferant? At si Constantinopolitanus Cæsariensem, quique eum sequuntur, ordinat, Romanus autem neque Constantinopolitanum, neque alium quemquam ex generabilibus patriarchis: quomodo censeri possint veraces, qui dicunt, eadem ratione esse primum Romanum respectu Constantinopolitani, qua hic ipse, respectu antistitum qui sub ipso sunt? Lege præterea canonem sextum sanctæ et universalis synodi

(35) Θεοφυλάκτῳ ταύτῃ βασιλίδι. Καὶ βασιλίδι Servini liber. Et paulo post, Τοῦ τῆς πρεσβυτέρου Ῥώμης θρόνου.

(36) Ὁ Κωνσταντινουπόλεως. Subaudi, ἐρέων. Sic infra ὁ δὲ Ῥώμης, et alibi.

primæ; ut videas decretum fuisse, ut parti orbis terrarum Alexandrinus, parti Romanus, parti vero Antiochenus præsit, neque licere alteri, aliena invadere. Canon hæc habet: Antiqua consuetudo valeat, quæ in Ægypto, Libya et Pentapoli obtinuit; ut Alexandrinus patriarcha in hæc omnia potestatem habeat. Quandoquidem et Romano episcopo hæc ipsa consuetudo est. Similiter vero etiam in Antiochia, similiter et in reliquis provinciis, sum cuique Ecclesiæ prærogativæ conserventur. Audis, quo pacto veterum Patrum decreta canon amplectenda esse censeat, qui singulis ecclesiis prærogativas tribuerunt, ut nimirum aliæ gentes Alexandrino subjectæ essent, aliæ Antiocheno; quæcunque videlicet Syriam, et utramque Ciliciam incolunt et Cælo-Syriam et Mesopotamiam, quodcumque Romano episcopo hæc datum est, videlicet ut Occidentalibus præsit. Hierosolymitanus vero episcopus (ut septimus ejusdem synodi canon definit) urbibus quæ in Palæstina, Phœnicia, et Arabia sitæ sunt, præest. Sub Constantinopolitana vero sede (ut vicesimus octavus quartæ synodi canon definit) omnes Asiæ dioceses, et Ponti, et Thraciæ. Si itaque unusquisque suis finibus sit contentus, ordinem institutum observat. Si quis vero, eum suas retineat, alienas etiam ecclesias iniquis oculis aspicit: is, fieri non potest, quin veterum Patrum instituta violet. At canon hoc non vult, sed, « Antiqua, inquit, consuetudo valeat » Enimvero si climata orbis terrarum canon singulis universalibus episcopis distribuisset, nihil vero præfinitæ Romanæ sedi attribuisset; sed solum eum dixisset principatum accepisse: verisimiliter utique existimari posset, totum orbem terrarum ipsi subiectum esse, et universales episcopos illius res administrare, quemadmodum Constantinopolitani patriarchæ res administrant, qui ei subsunt episcopi. Nunc vero si illud quidem Romano episcopo distincte attributum est, illud vero Alexandrino, illud Constantinopolitano: nihilo magis Romanus episcopus sub illis, quam illi sub Romano esse censebuntur.

Ῥώμης ὑπ' ἐκεῖνους ἢ ἐκεῖνοι ὑπὸ τὸν Ῥώμης, ὅσα

Si vero, quod provocationem in rebus ecclesiasticis habeat, idcirco etiam eum dominum censes: hæc cum etiam Constantinopolitanus habeat, sint ergo eadem ratione aliæ sedes metropolitanæ ei subjectæ. Sed neque Constantinopolitanus eam ob causam jurisdictionem in illas usurpat; neque papa, ob eam prærogativam, juste aliorum patriarcharum ecclesias turbare potest. Lege canonicam nonum universalis quartæ synodi, ut videas sedem etiam Constantinopolitanam provocationem habere. Ait enim: « Si cui clerico cum clerico controversia intercedat, ne deserat suum episcopum, et ad mundana tribu-

(37) Ταῖς ἐκκλησιαίαις. Palatinus, τῆς ἐκκλησίας.

(38) Τὰς Ἀσίας εἶναι διοικήσεις. Idem, τὰς δὲ τῆς Ἀσίας.

(39) Τῶν πατέρων ἡγή. Melius, ἰδὲ. Et multis aliis locis hoc probari potest. Ita etiam scriben-

ἀρχαίς; Ἀνάγνωθι κανόνα ἕκτον τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης πρώτης συνόδου, ἐν' εἰσῆ; ὡς μέρους μὲν ὁ Ἀλεξανδρεὺς, μέρος δὲ τῆς οἰκουμένης ἀρχὴν ὁ Ῥώμης ἐκρίθη, μέρος δὲ ὁ Ἀντιοχείας, καὶ ὡς οὐκ ἔξεστιν ἑτέρῳ τοῖς ἄλλοις ἐπισηδῆν ὅς φησι: « Τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖται, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει ὥστε τὸν Ἀλεξανδρεῖα: ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν τὴν ἰξουσίαν. Ἐπεὶ καὶ τῶ ἐν τῇ Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. Ὅμοίως δὲ καὶ κατὰ τὴν Ἀντιόχου, καὶ ἐν ταῖς ἄλλαις ἱεραιαῖς, τὰ πρεσβεία σώζεσθαι ταῖς Ἐκκλησιαῖς (37). » Ἀκούεις ὅπως τοὺς ἀρχαίους τῶν Πατέρων θεσμούς ὁ κανὼν στέργειν οἰεταὶ δεῖν, οἱ τῶν ἐκκλησιῶν ἑκάστη τὰ πρεσβεία ἐνελεμαντο ὡς τὰ μὲν τῶν ἰθῶν ὑποκεισθαι τῶ Ἀλεξανδρείας, τὰ δὲ τῶ Ἀντιοχείας, ὅσα δηλαδὴ τὴν Συρίαν καὶ Κιλικίαν ἐκατέραν νέμονται; καὶ Κ Ὀλην Συρίαν, καὶ τὴν Μίσσην τῶν ποταμῶν· καὶ δεῖ τῶ Ῥώμης ἐπισκόπῳ τῶσδε δίδουαι, δηλαδὴ τῶν Ἑσπερίων κρατεῖν. Ὁ δὲ τῆς Ἀλλίας ἐπίσκοπος, ὡς ὁ ἔσδομος τῆς αὐτῆς συνόδου θεσπίζει, τῶν ἐν Παλαιστίνῃ καὶ Φοινίκῃ καὶ Ἀρχαῖα κατέρχει πόλειων. Ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως, ὡς ὁ εἰκοστὴς βῆθος τῆς τετάρτης συνόδου φησί, τὰς τε Ἀσίας εἶναι διοικήσεις (38), καὶ δεῖν τοῦ Πόντου καὶ τῆς Θράκης. Εἰ μὲν οὖν ἕκαστος ἀρκεῖται τοῖς ἐπιτοῦ, τὴν γιγνομένην σώζει τάξιν· εἰ δὲ τις κατέχων τὰ αὐτοῦ, καὶ τὰς ἑτέρων πατριαρχίας ἀδίκους ὀφθαλμοῖς ὀρᾷ, τοῦτον οὐκ ἐστὶ μὴ καταλύειν τὰ ἀρχαῖα ἔθνη Πατέρων ἡγή (39). Ἄλλ' ὁ κανὼν οὐ τοῦτο βούλεται, ἀλλὰ, « Τὰ ἀρχαῖα, φησὶν, ἔθνη κρατεῖται. » Οὐ μὴν ἀλλὰ, εἰ μὲν τὰ κλίματα τῆς γῆς ἑκάστη τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων διανενημεμένα, ὠρισμένως οὐδὲν ὑπὸ τὸν τῆς Ῥώμης θρόνον κατέστη, ἀλλὰ μόνον αὐτὸν τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι. Εἰς γὰρ ὁ κανὼν, εἰκὸς ἦν δῆπου λογίζεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑπ' αὐτὸν εἶναι, καὶ τοὺς καθολικοὺς ἐπισκόπους τὰς αὐτοῦ διοικεῖν, ὡς περὶ τῶ Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὅσ' αὐτὸν ἱεράρχαι: « εἰ δ' ἐκεῖνο μὲν ἀπεκλήρωθη τῶ Ῥώμης, ἐκεῖνο δὲ τῶ Ἀλεξανδρείας, τοῦτο δὲ τῆς Κωνσταντινου (40), οὐ μᾶλλον γὰρ ὁ

γε εἰς τοῦτο τελέσονται.
Εἰ δὲ, δεῖ τὴν ἐφείον τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔχει, διὰ τοῦτο καὶ δεσπότην αὐτὸν ἀξιοῖς· ταύτην καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἔχοντος, ἔστωσαν ὑπ' ἐκεῖνον ὁμοίως οἱ λοιποὶ θρόνοι. Ἄλλ' οὕτε ὁ τῆς Κωνσταντινου ἕριστῆς ἐκεῖ ὡν διὰ τοῦτο κατέστη, οὕτε ὁ πάππας διὰ ταῦτα δίκαιος ἂν εἴη ταῖς πατριαρχίαις τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐνοχλεῖν. Ἀνάγνωθι κανόνα ἕνατον τῆς οἰκουμένης τετάρτης συνόδου, ἐν' εἰσῆ; τὴν ἐκκλησίαν προσοῦσαν καὶ τῶ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινου πόλειως. Φησὶ γάρ· « Εἰ τις κληρικὸς πρὸς κληρικὸν πρᾶγμα εἴσι, μὴ ἐγκαταλιμπανέτω τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον, καὶ ἐπὶ κοσμηκῆ

dum sequenti canone, τὰ ἀρχαῖα ἔθνη κρατεῖται.

(40) Τοῦτο δὲ τῆς Κωνσταντινου. Lege, Τοῦτο δὲ τῶ τῆς Κωνσταντινου. Anticlus, τῶ, manifesto deest.

δικαστήρια κατατρέχεται· ἀλλὰ πρότερον τὴν ὑπόθεσιν γυμναζέτω παρὰ τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, ἢ γούν γυνώμη ἐπισκόπου παρὰ οἷς ἂν τὰ ἀμφότερα μέρη βούλωνται, τὰ τῆς δίκης συγκροτησθῶ. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα ποιήσει, κανονικῶς ἐπιτιμῶν ὀποκισθῶ. Εἰ δὲ κληρικὸς πρᾶγμα ἔχει πρὸς τὸν ἴδιον ἢ πρὸς ἕτερον ἐπίσκοπον, παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας δικαζέσθω. Εἰ δὲ πρὸς τὸν τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας μητροπολίτην ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸς ἀμφισβητήσει, καταλαβέτω τὸν ἕτερον τῆς διοικήσεως, ἢ τὸν τῆς βασιλευσούσης Κωνσταντινῆς πόλεως θρόνον, καὶ ἐπ' αὐτῷ δικαζέσθω. Ἔπειτα καὶ ὁ ἑπτακκαδέκατος τῆς αὐτῆς συνόδου φησὶν. Ὁ δὲ εἰκοστὸς βιβλίος τῆς αὐτῆς συνόδου, καὶ ὁ τριακοστὸς ἕκτος τῆς ἑκτῆς, τῶν αὐτῶν ἀξιόφροντες πρεσβυτέρων ἀμφότερους τοὺς θρόνους, σαφῶς καὶ τὴν ἔφεσιν τῷ θρόνῳ τῆς Κωνσταντινῆς διδόασιν.

Ὅτι δὲ πάντας ἀνακρίνων αὐτὸς, ὑπ' οὐδενὸς ἀνακρίνεται, τοῦτο καὶ ψεῦδος, καὶ τοῖς τῶν ἀποστόλων ἔθεσιν οὐ συμβαίνει. Εἰ γὰρ Παῦλος κοινοῦται τοῖς ἄλλοις τὸ Εὐαγγέλιον, μήπως εἰς κενὸν τρέχει ἢ ἔδραμε, καὶ πάλιν Πέτρον ἐπιτιμῶντος ἀνέχεται Παύλου· πῶς οὖτος καθάπερ τύραννος ἀνεύθυνον ἔξει τὸν βίον, καὶ ταῦτα Πέτρον διάδοχος εἶναι φιλοτιμούμενος; Ὅτι δὲ καὶ ψεῦδος τὸ τοιοῦτον, σαφές. Περὶ μὲν τῶν δογματικῶν Ὁνώριος τοῖς παρ' ἡμῖν μερτυρεῖ, δὲ κριθεὶς παρὰ τῆς ἑκτῆς συνόδου, τῷ ἀναθέματι παρεδόθη, οὐδὲ τοῦ θανάτου παρρησιαζομένου τὸν ἀνθρώπων· περὶ δὲ τῆς ἄλλης πολιτείας καὶ πᾶσι μὲν νόμοις οἷς ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων ὑπόκειται, ἐνέχεται καὶ αὐτὸς, εἰς ἐπισκόπους τελῶν. Πολλοὶ δὲ οἱ τοιοῦτοι τῶν νόμων, οἱ μὲν παρὰ ἀποστόλων, οἱ δὲ παρὰ τῶν οἰκουμενικῶν ἐκτεθειμένοι συνόδων. Καὶ ἰδίᾳ φαίνεται παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων ἐπιτιμώμενος. Ἀνάγνωθι κανὼνα τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑκτῆς συνόδου τρισκαίδέκατον, ὅς φησιν· Ἐπειδὴ ἐν τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανὼνος παρεδόθη διέγνωμεν τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου ἀξιόσθαι χειροτονίας, καθομολογεῖν, ὡς οὐκ ἔτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς· ἡμεῖς τῷ ἀρχιεπιεξουλοῦντες κανὼν τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν κατὰ νόμους, συνοικέσια καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐβρίσθαι βουλόμεθα, μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς τὰς γαμετάς συνάφειαν διαλύοντες. Ἐἴτα τὸν λόγον ἐπιβεβαιώσας ὁ κανὼν ἐπάγει· Εἰ τις οὖν ὀρμήσει παρὰ τοὺς ἀποστολικούς κανὼνας κινούμενος, τινὰς τῶν ἱερωμένων, πρεσβυτέρων φαμέν, ἢ διακόνων, ἢ ὀποδιακόνων, ἀποστρεφῆν τὴν πρὸς τὴν γυναῖκα συνάφειαν καὶ κοινωνίαν, καθαιρεῖσθω. Καὶ πάλιν τῆς αὐτῆς ἀγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου κατὰ πεντηκοστὴν πέμπτος φησὶν· Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν, ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει, ἐν τῇ ἀγίᾳ Τεσσαρακοστῆς νηστείας, τοῖς ταύτης Σάββασι νηστεύειν παρὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν· Ἐδοξε τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ, ὡς τα κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ ἀπαρκαλεῖσθαι τὸν κανὼνα τῶν δεόντων, Εἰ τις κληρικὸς ἐβριδείῃ τῷ ἀγίᾳ Κυριακῇ τῆς

Nulla se conferat: sed prius rem aperiat suo episcopo; vel certe ex arbitrio episcopi, apud quos utrique parti placuerit, controversia ventiletur. Si quis vero contra fecerit, canonicis correptionibus erit obnoxius. Si autem clerico controversia sit cum suo, vel cum alio episcopo, apud synodum provinciae judicetur. Si vero cum metropolitano controversia intercedat alicui episcopo, vel clerico, adeat prefectum diocesis, aut regie urbis Constantinopolense sedem, et apud ipsam judicetur. Idem decernit etiam decimus septimus ejusdem synodi canon. Vicesimus vero octavus ejusdem synodi, et tricesimus sextus sextæ, iisdem prerogativis dignantes utramque sedem, manifeste etiam Provocationem Constantinopolitanæ sedi tribuunt.

Quod vero papa omnes judicet, ipse vero a nemine judicetur, falsum est, et apostolicis institutis dissentaneum. Paulus enim communicat aliis Evangelium, ne in vanum currat, aut cucurrerit. Petrus item patitur se a Paulo increpari. Quo pacto vero papa Romanus instar tyranni nullum admittet vitæ suæ censorem? cum alioqui Petri se successorem esse gloriatur? At hoc manifeste falsum esse, quod quidem ad dogmata attinet, Honorius testatur, qui judicatus a sexta synodo anathemati traditus fuit, ne morte quidem hominem excusante. Quod vero ad vitæ rationem actionesque attinet, omnibus etiam legibus quibus singuli episcopi sunt obstricti, subditus est et ipse; quippe qui inter episcopos censetur. Multæ porro hujusmodi leges partim ab apostolis, partim a generalibus conciliis sunt constitutæ. Imo vero etiam peculiariter illum a beatis Patribus increpatum fuisse constat. Lege canonem sancti et generalis concilii sexti decimum tertium, qui sic habet: Quoniam in Romanorum Ecclesia loco canonis traditum esse cognovimus, ut ii qui ordinandi sunt diaconi vel presbyteri, profiteantur, quod non ultra suis copulentur uxoribus: nos, antiquo insistentes canoni apostolicæ disciplinæ, atque ordinationi sacrorum virorum, legitima conjugia ab hoc tempore valere volumus, nulla ratione eorum cum uxoribus suis copulam dissolventes. Deinde id quod dictum latius persequens atque explicans canon, subdit: Si quis igitur contra apostolicos canones præsumpserit aliquem ex iis qui sacros ordines accepit, presbyterum scilicet, vel diaconum, ab uxoris suæ copula societate que dirimere, deponatur. Eiusdem quoque sancti et œcumenici concilii canon 55 ita habet: Cum cognoverimus in Romana urbe, in sancto Quadragesimæ jejunio, ejusdem Quadragesimæ Sabbatis jejunari, præter ordinationem ecclesiasticæ traditionis: visum est sancto concilio, ut etiam in Romana Ecclesia firmiter atque inconcusse teneatur canon, qui ait: Si quis clericus fuerit deprehensus sancto Dominico die aut Sabato, præterquam toto solo jejuniis, deponatur.

Si vero laicus, excommunicetur. Quod itaque sicut in dogmatibus, ita et in aliis actionibus papa etiam inter eos qui judicantur censeatur, si quid præter statuta decretaque tentare deprehendatur, ex iis quæ diximus constat.

Quod vero majori ordine non sit, quod ad ipsum attinet, quam episcopali, ex dictis liquet. Quo pacto enim si majoris ordinis esset, ab inferioris ordinis hominibus corrigere? Constat vero etiam ipsum a Patribus episcopum vocari, vel ex ipsis ad eum scriptis epistolis. Atqui ab episcopis quidem ordinatur. Quod non fieret, si ipse episcopo major esset. Neque enim quisquam alteri imperiri potest, quod ipsemet antea non habuit. At vero hæc ipsa dicere, est ordinem dissolvere. Beatus vero Dionysius, qui apostolorum temporibus vixit, imo potius nonnullorum ex iis auditor, nonnullorum dux atque magister existit, in diaconos, sacerdotes et episcopos omnem ecclesiasticam hierarchiam aperte dividit, et majorem episcopali dignitatem ex ejus scriptis nullam vel imaginari possumus. Neque vero vel existentem omnino aliam majorem ignoravit, vel data opera prætermisit, cum de universa ecclesiastica hierarchia scripturum se professus esset. At, sint hæc ita, inquirunt. Quo pacto autem justum fuerit canonum sextæ synodi meminisse, cum sexta synodus, quæ de duabus in Christo voluntatibus disseruit, canonem nullam mentionem fecerit? Primum quidem, o bone, ut maxime hæc synodus firma ac rata non esset, propositum tamen nostrum comprobatum est. Si enim non est ulla dignitas episcopali major, sed neque episcopo episcopus major, quatenus episcopus est (omnes enim episcopos ait Dionysius esse ejusdem ordinis ac dignitatis): manifestum utique est papam etiam episcopum esse, et in unum cum aliis ordinem redigi, omnibusque legibus quibus et reliquum episcoporum genus subiacere. Tot vero sunt leges quæ ad episcopos attinent, tantumque de iis cura: fuit œcumenicis conciliis, quibus contradici non potest, ut non facile omnes enumerari queant. Quod autem canones quos supra recitavimus sanctæ œcumenicæ synodi sextæ et dicantur esse et sint, et pro firmis ac ratis habeantur, nemo ignorat qui vel mediocriter in ecclesiasticis rebus est versatus. Cum enim quinta et sexta synodus nullos canones ediderint, synodus quæ hæc dicit, statim post sextam instaurata (œcumenica vero etiam ipsa), illarum defectum supplevit; et sicut illæ de dogmatibus dissidentes, nullum de canonibus verbum fecerunt, ita hæc in tractatione de dogmatibus

(41) Ὅτι δὲ οἰκουµενικὴ δῆλον μὲν ἐκ τῆς ἱστορίας Βασιλείου. Falsa lectio, et prava distinctio; his enim duobus vitis locus hæc laborat, docto interpreti imposuit, qui sic verbit: Manifestum est etiam ex historia Basilii habentis Gorgius qui est in Creta episcopum, totus in synodo apud Romanam Ecclesiam locum tenentem. Prosser male. Pol. ἐκ τῆς

Ἀστεύων, ἢ τῶ Σαββάτω, πλὴν ἐνδὸς μόνου, καθαρῶσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφορίζεσθω. Ὅτι μὲν οὖν ὡσπερ πάν τοῖς δόγμασιν, οὕτω πάν τοῖς ἄλλοις ἐπιτηδεύματι, μετὰ τῶν κρινομένων καὶ ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος; ἔστηκεν, εἰ τι παρὰ τὰ διαταγμένα εὐρεθῆναι τολμῶν, ἐκ τῶν εἰρημῶν δῆλον.

Ὅτι δὲ καὶ μεζόνος τάξεως ἢ κατ' ἐπίσκοπον οὐκ ἔστι τὸ κατ' αὐτόν, δῆλον μὲν, ἐξ ὧν εἰρηται: πῶς γάρ, εἰ μεζόνος τάξεως ἦν, παρὰ τῶν ἑλαττοτέρων ἐχόντων εὐθύνετο ἄν; δῆλον δὲ καὶ ὡς ἐπίσκοπον Ῥώμης αὐτὸν οἱ Πατέρες καλοῦσι, καὶ οἱ αὐτῶ ἐπιστέλλουσιν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ παρ' ἐπισκόπων χειροτονεῖται. Οὐκ ἄν, εἴγε κρείττων ἢ κατ' ἐπίσκοπον ἦν. Οὕτε γὰρ ἄν τις ἐτέρῳ μεταβολῆ, ὅπερ εἶδὲ τὴν ἀρχὴν ἔσχε. Καὶ ἕμα τὸ ταῦτα λέγειν, λύσει τὴν τάξιν ἔστιν. Ὁ δὲ μακάριος Διονύσιος ἐπὶ τῶν ἀποστόλων γεγωνός, μᾶλλον δὲ τῶν μὲν ἀπροαχθῆς, τῶν δὲ ἡγεμῶν καὶ διδάσκαλος καταστάς, εἰς λειτουργοὺς καὶ ἱερέας καὶ ἐπισκόπους; τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν διαίρων φαίνεται, καὶ μεζόνος τῆς τοῦ ἐπισκόπου ἀξίας οὐκ ἔστιν ἐκ τῶν ἐκείνου λόγων ὑπονοεῖν. Ἄλλ' οὐδ' ἄν ἢ οὖσαν ἠγνόησεν, ἢ εἰδώς παρελίπεν ἄν, περὶ πάσης ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας πειθεσθαι τὸν λόγον ἐπαγγειλάμενος. Ἄλλ' ἔστω ταῦτα, φασί. Πῶς δὲ κανόνων ἕκτης συνόδου μνησθαι δίκαιον, τῆς ἕκτης; ἢ περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ Σωτῆρος διέλαθε, μηδὲ μὴ κανόνων φροντίδα ποιησαμένης; Πρῶτον μὲν, ὡ βέλτεστα, καὶ μὴ ταύτης τῆς συνόδου τὸ βέβαιον ἐχούσης, τὸ προκείμενον δείκνυται. Εἰ γὰρ οὐκ ἔστιν ἀξίη τῆς τοῦ ἐπισκόπου μεζών, ἀλλ' οὐδὲ ἐπίσκοπος ἐπισκόπου, κατὰ γὰρ τὸ ἐπίσκοπος εἶναι· πάντας γὰρ ὁμοταγῆς καὶ ἰσοτίμους καλεῖ ὁ μακάριος Διονύσιος; δῆλον, ὡς ἐπίσκοπος καὶ ὁ πάππας, καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμοταγῆς, καὶ πᾶσι νόμοις ὑπόκειται, οἱ καὶ τῶν ἐπισκόπων γένος· τοσοῦτοι δὲ οἱ τῶν ἐπισκόπων νόμοι, καὶ οὕτω περὶ τούτων ταῖς οἰκουµενικαῖς ἐπιλήσεως τῶν συνόδων, αἱς οὐδὲ ἀπειλεῖται ἔστιν, ὡς; μηδὲ βιβλῶς αὐτοὺς ἀριθμεῖσθαι δύνασθαι. Ὅτι δὲ καὶ οἱ κανόνες, οὐ; ἀνωτέρως ἀνέγνωμεν, τῆς ἀγίας καὶ οἰκουµενικῆς ἕκτης συνόδου καὶ λέγονται; καὶ εἰσὶ, καὶ τὸ βέβαιον μεθ' ἑαυτῶν. Ἐχουσιν, οὐδὲις ἀγνοεῖ, ἢ καὶ βραχὺ τι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐπέλεσε. Τῆς γὰρ πέμπτῆς καὶ ἕκτης κανόνων μὴδὲνα λόγον ποιησαμένων, ἢ σύνοδος ἢ ταῦτα λέγουσα παρὰ πῶδας τῆς ἕκτης συγκροτηθεῖσα, οἰκουµενικὴ δὲ καὶ αὕτη, τὸ ὑστέρημα ἐκείνων ἀναπλήρωσθαι. Καὶ ὡσπερ ἐκεῖναι ποιησάμεναι τὸν λόγον περὶ δογμάτων περὶ κανόνων εἶπον οὐδ' ἔτιω· οὕτως αὐτῇ περὶ δογμάτων λόγος βραχὺς, τὸν δὲ πάντα λόγον περὶ κανόνων ποιεῖται. Ὅτι δὲ καὶ οἰκουµενικῆ, δῆλον μὲν ἐκ τῆς ἱστορίας Βασιλείου (41),

ἱστορίας Βασιλείου ἐχουσα, quam lectionem etiam ex suo adnotavit amabilissimus Servinus, ipse autem legit Βασιλείου ἐχούσης. Egregie. Sed ἔχουσα retinendum putamus, et ita distinguimus, Ὅτι δὲ καὶ οἰκουµενικῆ, δῆλον μὲν ἐκ τῆς ἱστορίας, ἔχουσα Βασιλείου Γοργίου τῆς κατὰ Κρήτην ἐπίσκοπον πύσης ἐν τῇ συνόδῳ τῆς κατὰ Ῥώμην Ἐκκλησίας,

ἐγκύσεως Γορτύνης τῆς κατὰ Κρήτην ἐπίσκοπον, πάσης ἐν τῇ συνόδῳ τῆς κατὰ Ῥώμην Ἐκκλησίας ἐν τόπον ἐπέχοντα· ὅθλον δὲ καὶ ἐξ ὧν αὐτὴ περὶ αὐτῆς συνεχῶς φθέγγεται, οἰκουμενικὴν αὐτὴν ὀνομάζουσα. Οὐκ ἂν δὲ ἠνέσχοντο χορὸς Πατέρων τοσοῦτος ἐπιφανοῦς οὕτω ψεύδους ἀλῶναι. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἅγια καὶ οἰκουμενικὴ ἐβδόμη σύνοδος ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς κανόνι τοιαύτα φησὶν· « Ἀπασιῶς τοὺς θεοῦ κανόνας ἐνστερνίζόμεθα, καὶ ὀβλιπτοὺς τὴν αὐτῶν διαγωγὴν (12) καὶ ἀσάλευτον κρατούμεν, τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῶν σαλπείγων τοῦ Πνεύματος, καὶ τῶν τοπικῶς συναθροισθεισῶν ἐπὶ ἐκδόσει τοιοῦτων δογμάτων, καὶ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν. Ἐξ ἐνδῶς γὰρ ἅπαντες καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος ἀγαθθέντες, ὤρισαν τὰ συμφέροντα. Καὶ οὐδὲ μὴν ἀναθέματι παραπέμπουσιν, καὶ ἡμεῖς ἀναθεματίζομεν· οὐδὲ τῷ ἀφορισμῷ, καὶ ἡμεῖς ἀφορίζομεν· οὐδὲ τῇ καθαιρέσει, καὶ ἡμεῖς καθαιρούμεν· οὐδὲ ἐπιτιμῷ παραδίδασιν, καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως ὑποβάλλομεν. Ἀφελάργυρος γὰρ ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν, ὁ βεβηκώς εἰς τρίτον οὐρανὸν καὶ ἀκούσας ἄβρῆσα ῥήματα, Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος διαβρήδην βούλει· « Εἰ δὲ καὶ κανόνων μέμνηται ἡ ἅγια σύνοδος αὕτη τῶν πανευφήμων ἀποστόλων, τῶν τε ἐξ ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων, τῇ δὲ κυρίως ἔκτῃ περὶ κανόνων ἐμέλησεν οὐδαμῶς· τῶς οὐ πρόδηλον, ὡς περὶ τῶν κανόνων τῆς συνόδου ταύτης· φησὶν, ἡ τὸ τῆς ἔκτης ἐνδεὲς ἀναπληρώσασα φαίνεται;

Τὸ δὲ καὶ ἀναθέματι παραδεδόσθαι τοὺς τὰ κανονικά ἐν οὐδενὶ λόγῳ ποιουμένους θεισπίσματα πῶς οὐ σφόδρα φοβερὸν, καὶ ψυχῆς λιθίνης καθικέσθαι θανάμνον; Οὕτω δὲ τοῦς κανόνας τοῦτους κυρίους ἔχειτο καὶ ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος, ἕως ἂν ἐν εἰρήνῃ τὰ ἐκκλησιαστικά διατέλουσιν ὄντα, ὡς καὶ τὸν πάππαν Ἀδριανὸν Ταρσίῳ γράφοντα, ἐν θαύματος ἔχειν τὰ κατ' αὐτὸν, ἐμμένοντα τοῖς ὑπὸ τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου κανονικῶς ὀρισθεῖσιν. Ἀνάγνωθι ἀπὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἐβδόμης; συνόδου, ἀπὸ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πάππα Ἀδριανοῦ πρὸς Ταρσίον Κωνσταντινουπόλεως, ταῦτα· « Εὐρομεν δὲ ἐν τῇ προειρημένῃ ἐπιστολῇ τῇ συνοδικῇ τῆς ὑμετέρας ἁγιωσύνης μετὰ τὸ πλήρωμα τῆς πίστεως τῆς ὁμολογίας τοῦ ἱεροῦ συμβόλου, καὶ πασῶν τῶν ἁγίων ἐξ συνόδων, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν καὶ σεπτῶν χαρακτήρων θαῦμα ἀινέσεως καὶ περιεπύσεως ἔξοιον, περιέχον, ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἁγίας ἔκτης συνόδου ἐέχουμι μετὰ πάντων τῶν ἐνθέσμως καὶ θειωδῶς ἐκφωνηθέντων παρ' αὐτῆς κανόνων, ἐν οἷς ἐμμέρεται ἐν τισὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαί, Ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγγραττεται. Ὁς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμεῖς διὰ νόμου προῦποφαίνων ἄμων, Χριστὸν τὸν

τόπον ἐπέχοντα. Ex eo probat, sextam illam synodum œcumenicam fuisse quod Basilium Gortynis episcopum habuerit, qui Romani episcopi locum in ea tenebat. Ἐχούσας οὐμωνο verum est. Nam si

brevis, tota vero in constituendis canonibus fuit. Quod autem etiam œcumenica fuerit, manifestum est etiam ex historia Basilii habente Gortynes quæ est in Creta episcopum, totius in synodo apud Roman Ecclesiæ locum tenentem. Constat etiam ex eo, quod ipsa synodus, de se continue loquens, œcumenicam seipsam vocat. Neque vero commisisset adeo frequens et celebris Patrum cœtus ut in tam aperto mendacio deprehenderetur. Porro sancta etiam atque œcumenica septima synodus primo canone ita ait : « Libenter obviisque ulnis amplectimur sacros canones, firmumque et inconcussum eorum tenorem; roboramus, quæ exposita sunt a tubis Spiritus, et iis qui localiter congregati fuerunt ad edenda ejusmodi dogmata, et sanctis Patribus. Ex uno enim eodemque Spiritu illustrati, utilia decreverunt. Et quos illi anathemati tradiderunt, nos etiam tradimus; quos segregaverunt, et nos segregamus; quos deposuerunt, etiam nos deponimus; denique quos aliis pœnis multaverunt, et nos similiter multamus. Mores enim piorum debent esse a pecuniarum cupiditate alieni, contenti sua sorte; quemadmodum in tertium cœlum raptus, quique inefabilia verba audivit, divinus ille apostolus Paulus, aperte clamat. » Si vero sancta hæc synodus mentionem facit canonum apostolicorum, simulque sex sanctorum atque œcumenicorum conciliorum : sexta autem synodus proprie ita dicta, nullus omnino canones conscripserit; cuiusmodi dubium esse potest, quod de canonibus hujus synodi loquatur, quæ id quod sextæ deerat supplevisse cernitur?

Quod vero anathemati tradantur canonicarum constitutionum contemptores : quo pacto non sit terribile, et vel saxum cor penetret? Quin imo etiam ipse Romanus episcopus usque adeo hosce canones ratos habuit, quandiu pax et concordia inter Ecclesias viguit, ut et papa Adrianus Tarasio, scribens summopere eum laudaret, quod in sanctæ hujus synodi canonicorum decretorum observatione persisteret. Lege ex Actis septimæ synodi, ex epistola papæ Adriani ad Tarasium Constantinopoleos episcopum scripta in hunc modum : « Invenimus in prædicta synodica epistola Vestræ Sanctitatis, post plenitudinem fidei ex confessione sacri symboli, et omnium sanctorum sex conciliorum, et circa sacras venerandasque imagines, rem profecto mirum in modum laudabilem atque exosculandam; in qua etiam continetur, quod et illa quæ a sancta sexta synodo statuta sunt recipio, cum omnibus quæ legitime et divine pronuntiata sunt ab ipsius canonibus; in quibus infertur, quod in nonnullis sacrarum imaginum picturis, agnus digito Præcursoris ostensus insculpitur, qui in typum gratiæ assumptus est, verum nobis per legem præmonstrans agnum, Christum Deum

ἐχούσης retines, ad ἱστορίαν referendum erit, quod non procedit.

(12) Τῆς αὐτῶν διαγωγῆς. Alii, διαταγῆς.

nostrum. Veteres itaque typos et umbras, tanquam veritatis symbola et lineamenta Ecclesie tradita amplectentes, gratiam pluris æstimamus et veritatem ipsam tanquam adimplerionem legis, hanc suscipientes, ut nimirum perfectio adimplerionis illa etiam picturæ artificio omnium oculis subjiciatur, Agni videlicet tollentis peccata mundi, Christi Dei nostri, secundum humanam effigiem. Et in imaginibus, ab hoc deinceps tempore, loco veteris agni erigi statuimus; per ipsum sublimitatem humilitatis Verbi Dei contemplantes, et ad memoriam vitæ ipsius in carne actæ, passionisque ipsius, et salutaris mortis veluti manu ducti; simulque redemptionis quam mundus hinc est consecutus. Quod itaque canon hic etiam a B. Adriano confirmatus, quodque sit synodi de qua nunc sermo est octogesimus secundus, libri testatur. Plane vero absurdum est, Latinos non modo œcumenicis conciliis infensus esse, quibus ipsi præfuerunt, et quorum dignitas in cœlum usque evecta est; verum etiam inter sese dissidere, et modo quidem Adrianum papam hos ipsos canones rem laude exosulationeque dignam appellare; modo vero Innocentium, aut alium aliquem, in iis ipsis rejiciendis consentire? Si quis vero dicat papam Patrum legibus ac statutis non esse subiectum, is nulla ratione est ferendus. Quamobrem? Quia ipsemet a Patribus prærogativam accepit; minimeque ferendum est, per quos ille evectus est, magnusque esse videtur, eos ipsos nihili facere. Præterea qui ita affectus est, etiam seipsum reprobare possit; siquidem ipse est qui leges statuit. Beatus vero Paulus, prævaricatorem seipsum vocat, si quæ destruxit iterum ædificare in animum inducat. Si vero demonstratum est papam tam in dogmatibus quam in moribus Patrum censuræ obnoxium esse, quo pacto Patrum legibus non sit subiectus? vel quonam tandem modo a quibus sit ut alii ipsum tanquam patrem vereantur, qui tam multos sanctos Patres contemnat?

Quod vero aiunt, papam non esse præfinitum alienius loci, sed simpliciter absoluteque episcopum: quomodo non manifestæ veritati repugnet? Superius enim demonstratum est, ipsum ejusdem cum aliis episcopis ordinis esse. Deinde, quotiescunque in conciliis œcumenicis ejus per occasionem sit mentio, ut quidem sit sæpenumero, Romæ episcopum ipsum appellant. Quo pacto itaque Romæ episcopus non erit episcopus certi alicujus et circumscripti loci; nisi forte quispiam Romanam certo hæc circumscriptam negare velit. Si vero quia in epistolis suis non Romæ episcopum seipsum appellat, sed absolute episcopum, camque

(43) *Τούς αὐτοὺς ἀποδοκιμάζειν συμφωνεῖν.* Aliquid deesse semper suspicari sumus, sed et τὸ συμφωνεῖν aliquando debebamus. Palatinus aliquid deesse fidem fecit, et nobis defectum supplevit, qui ita habet, "Ὡς περ ἀνάγιον ἑαυτὸν ἡγουμένου; τὸ πρὸς ἑαυτοὺς συμφωνεῖν. Lege, "Ὡς περ ἀν. ἑαυτῶν.

Θεὸν ἡμῶν. Τούς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολα τε καὶ προχαράγματα τῆ Ἐκκλησίᾳ παραδεδομένα, καταπατίζομενοι, τὴν χάριν προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποβεβάζομενοι, ὡς ἂν τὸ τέλειον καὶ ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἀπάντων ἔψαιεν ὑπογράφεται, τὴν τοῦ αἵματος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὴν ἀνθρώπινον χαρακτῆρα. Καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ ὀνόματος ἀναστρεφόμεθα: ὀρίζομεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ἔψαιεν τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ, καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγοῦμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γινόμενης τῆς κόσμου ἀπολυτρώσεως. Ὅτι μὲν οὖν ὁ κανὼν οὗτος καὶ παρὰ τοῦ μακαρίου Ἀδριανοῦ τὸ κύριον ἔχει, καὶ δεῖ τῆς συνόδου ταύτης περὶ τῆς ὁ λόγος: νυνὶ ὁδοιποροῦντες δεύτερος ἀριθμοῦμενός ἐστι, τὰ βιβλία μαρτυροῦσι τῆς λόγῳ. Πάνυ δὲ ἀποκρινόμενοι μὴ μόνον πρὸς τὰς οἰκουμενικὰς τῶν συνόδων Λατίνους ἀπεχθῶς ἔχειν, ὡν ἡγεμόνες αὐτοὶ κατέστησαν, καὶ ὡν τὸ σεπτεῖν καὶ μέγιστον οὐρανοῦ προῆλθεν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἀπεισιβάλλειν καὶ νῦν μὲν τὴν πάλιν Ἀδριανὸν τοὺς κανόνας τούτους θεῶν αἰνεύσεως καὶ περιπτύξεως ὁρίσας καλεῖν, νῦν δὲ τὸν Ἰννοκέντιον, ἢ ἕτερον εἰ τύχοι, τοὺς αὐτοὺς ἀποδοκιμάζειν συμφωνεῖν (43). Εἰ δὲ τις οὐχ ὑπάγεσθαι τὸν πάππαν τοῖς τῶν Πατρῶν κειμένοις νόμοις (44) ἔρει, οὐκ ἀνεκτὰ πάντως ἔρει. Διὰ τί; Ὅτι παρὰ τῶν Πατρῶν αὐτὸς τὸ πρὸς ἑαυτὸν εἰλήφαί. Καὶ ἥκιστα φορητὸν, δι' ὧν ἐκεῖνος ἔρηται τε καὶ μέγας εἶναι δοκεῖ, τούτους ἐν οὐδενὶ τίθεισθαι. Ἄλλως τε τὸν οὕτως διακείμενον, καὶ ἑαυτὸν ἔστιν ἀθετεῖν, εἴπερ αὐτὸς ἐστιν ὁ τούτων νόμος θεός. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος παραβάτην ἑαυτὸν φησὶν, εἰ γὰρ ἂν κατέλιπε, ταῦτα πάλιν οἰκοδομεῖν προθυμεῖται. Εἰ δὲ δεδεδίκαται τὸν πάππαν ὡς περ ἐν τοῖς δόγμασιν, οὕτω ὅτι καὶ τοῖς ἄλλοις παρὰ τῶν Πατρῶν εὐθύνεσθαι, πῶς οὐχ ὑπάγεται τοῖς πρὸς τῶν Πατρῶν κειμένοις νόμοις; ἢ πῶς δίκαιον τοῦς ἄλλους ὡς πατρὶ τούτῳ προσεγγεῖν, Πατέρας τοσούτους αὐτῷ διαγράφοντες;

Τὸ δὲ λέγειν μὴ εἶναι τὸν πάππαν ἀφορισμένον, εἰς τὸνδε τὸν τόπον, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπίσκοπον, τὸ ὡς οὐ σφῆδρα τοῖς φανεροῖς ἀντιλέγει ἐστὶ; Πρῶτον μὲν γὰρ εἰδεται ἀνοστήριον ὁμοταγῆ τούτων τοῖς ἄλλοις (45) τῶν ἐπισκόπων· εἴπειτα ἐν πάσαις ταῖς οἰκουμενικαῖς τῶν συνόδων, ὁσάκις ἐκεῖνου μνησθῆναι καιρὸς (πολλάκις δὲ τὸ τοιοῦτο), Ῥώμης ἐπίσκοπον αὐτὸν ὀνομάζουσι. Πῶς οὖν ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος οὐκ ἐστὶν ἐπίσκοπος ὀρισμένου τόπου τούτος; εἰ μὴ τις τὴν Ῥώμην καὶ τὴν τοῦ τόπου περιγραφὴν διαφεύγειν βούλοιστο. Εἰ δὲ ἐν οἷς αὐτὸς ἐπιστέλλει, οὐ Ῥώμης ἐπίσκοπον ἑαυτὸν ὀνομάζει, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπίσκοπον, καὶ διὰ ταῦτα οὐδὲ

(44) *Τοῖς τῶν Πατρῶν κειμένοις νόμοις.* Forte, τοῖς παρὰ τῶν Πατρῶν κειμένοις νόμοις. Αὐτὸς παρὰ τῶν Πατρῶν, ut infra.

(45) *Ὁμοταγῆ τούτων τοῖς ἄλλοις.* Addenaum, εἶναι. Ὁμοταγῆ τούτων εἶναι τοῖς ἄλλοις.

ὤρισμένου τόπου ἐπίσκοπον ἑαυτὸν ἀξιοῖ· οὐ λέγειν ἑμᾶς λόγοις πολλὸν τὸ ταπεινὸν ἔχουσι τὰ μεγάλα ἀρπάζων. Μᾶλλον γὰρ πρὸς ἡμῶν ὁ λόγος, εἰ γε ἀπὸ τοιούτων καθαιρεῖν αὐτοῦ τὸ ἀξίωμα θεουλήθημεν ἂν. Τὸ γὰρ ἑαυτὸν ἐπίσκοπον καλεῖν (τοῦτο δὲ κοινώτατον ὄνομα) καὶ μὴ πάππαν, οἰκουμενικὸν, καὶ ἄκρον ἀρχιερέα, καὶ τᾶλλα οἷς αὐτὸν χαίρουσι καλεῖν ἄνθρωποι, ἑαυτὸν ἐστὶ ταπεινοῦντος. Ἀλλὰ οὐθ' ἡμεῖς διὰ ταῦτα δίκαια ἂν ποιοῦμεν, εἰ τοιούτοις αὐτὸν καθαιρεῖν ψήθημεν· ἐκεῖνός τε ἀπὸ τοιούτων ἑαυτὸν ἐπίσκοπον ἐξίρειν, οὐδὲν ἄλλο ποιεῖ, ἢ ἐκ ψάμμου σχοινίον πλέκειν ἐπιχειρεῖ. Οὐ μὴν ἀλλὰ, εἰ διὰ ταῦτα μέγα ὁ πάππας ἐστίν, ἐγέτω τὰ ἴσα διὰ ταῦτα καὶ Κύριλλος, καὶ πολλῶν πλέον ἐκεῖνου, ὅσοι καὶ παρ' ἄλλων τὰ τοιαῦτα ἀκούει. Ἀνάγνωθι ταύτην τὴν μαρτυρίαν· « Θεοδόσιος ἑνδοξὸς θριαμβευτής, ὁεὶ Ἀβγουστος, Κυρίλλω ἐπίσκοπῳ. » Ὁρᾷς, ὅτι οὐ προστίθησι καὶ τίνας ἐπίσκοπος; Οὐ μὴν ἀλλὰ, εἰ καὶ τις ἐπίσκοπος ὢν, ἐν οἷς γράφει, οὐδὲ ἐν τοῦ ἐπίσκοπου προστίθῃσιν ὄνομα, ἀλλὰ μόνον, εἰ τῶχοι, τοῦ ἰδίου μεμνημένος ὀνόματος, τὰ ἄλλα ἐξ, μὴδὲ ἐπίσκοπος λοιπὸν ἔστω ὁ τοιοῦτος· ἀλλ' ἂν μὴν γράφει ἐπίσκοπος μόνον, φευγέτω τὴν περιγραφὴν, καὶ καθολικὸς τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοπος ἔστω· ἂν δὲ καὶ τοῦτο ἀφῆ, καὶ ὕπερ τὸν τοιοῦτον ἔστω. Καὶ πῶς οὐ ταῦτα αἰνίγμασι παραπλήσια; Ὅτι δὲ εἰσι καὶ πολλὰ τοιαῦτα, ὅηλον· « Τῷ ὀσιωτάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ Πατρὶ Καλετίνῳ Κύριλλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. » Καὶ πάλιν· « Τῷ αὐλαβεστάτῳ καὶ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῶν Νεστορίῳ Κύριλλος ἐν Κυρίῳ χαίρειν. » Καὶ πολλὰ ἂν εὗροι, τοιαῦτα.

Ἄλλ' οὐδὲ, ὡς φασί, μόνος ὁ τῆς Ῥώμης θρόνος ἔχει, τὸ ἀποστολικὸν ὄνομαζέσθαι. Κοινὸν γὰρ αὐτὸ τοῦτο καὶ τοῖς ἄλλοις τῶν καθολικῶν ἀδελφῶν. ἤλῳν δὲ ἀπὸ τῆς ἑνδεκάτης πράξεως τῶν Πρακτικῶν τῆς ἑκτῆς συνόδου· « Κωνσταντίνος ὁ θεοσεβέστατος ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐνταῦθα ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας. » Πάλιν, ἀπὸ τῶν αὐτῶν Πρακτικῶν ἐκ τῶν τοῦ ὄρου ὑπογραφῶν· « Πέτρος πρεσβύτερος καὶ τοποτηρητῆς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς Ἀλεξανδρέων μητροπόλεως (46). Γεώργιος ἐλάχιστος πρεσβύτερος, ἐπέχων τὸν τόπον Θεοδώρου τοῦ θεοφυλάκτου πρεσβυτέρου καὶ τοποτηρητοῦ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς ἁγίας Χριστοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλεως Ἱεροσολύμων, ὑπέγραψα. » Καὶ πάλιν ἀπὸ τῆς πρώτης πράξεως τῶν Πρακτικῶν τῆς ἑβδόμης συνόδου, ἧς ἡ ἀρχὴ· « Ἐν ὀνόματι τοῦ Κυρίου καὶ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν, βασιλείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχρίστων ἡμῶν δεσποτῶν. » Εἶτα μετὰ τὸ καταλέγει τοὺς ἐκ τῆς Ῥώμης ἀποσταλέντας, καὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἐπάγει ῥητῶς οὕτως· « Ἰωάννου καὶ Θωμᾶ τῶν εὐλαβεστάτων πρεσβυτέρων, μοναχῶν, καὶ τοποτηρητῶν τῶν ἀποστολικῶν θρόνων

(46) Τῆς τῶν Ἀλεξανδρέων μητροπόλεως. Pal. μεγαλοπόλεως, et ita supra multis locis, τὴν τῶν

A ob causam certi alicujus loci episcopum seipsum nequaquam esse censet, non ignoramus illum, verbis magnam humilitatem præ se ferentibus, magna rapere. Imo vero hæc oratio pro nobis facit, si modo ipsius dignitatem evertere voluissimus. Cum enim se episcopum appellat (quæ quidem appellatio maxime communis est) et non papam, œcumenicum, vel summum pontificem, vel aliis titulis quibus homines plerumque ei blandiuntur : argumentum est humiliantis seipsum. Sed neque nos idcirco juste fecerimus, si his ipsum subvertere velimus. Ille vero sperans ex hisce seipsum exollere, nihil aliud agit quam si ex arena funiculum nectere conetur. Atqui, si ob hæc magis est papa, idem etiam ob hæc obtineat Cyrillus, et quidem multo æquius illo, quod etiam ab aliis hic titulus ei tribuatur. En tibi testimonium : « Theodosius gloriosus triumphator, semper Augustus, Cyrillo episcopo. » Vides quo pacto non adiciat ejus loci sit episcopus? Porro si quis etiam episcopus, in iis quæ scribit, ne ipsum quidem episcopi nomen apponat, sed tantum sui nominis mentionem faciat, alia omittat, episcopus ideo non sit? At si se inscribat episcopum tantum, refugiat circumscriptionem, et universalis totius terrarum orbis sit episcopus? Si vero etiam hoc omittat, etiam supra talem sit. At quomodo non sint hæc ænigmati similia? Quod autem sint etiam multæ ejusmodi inscriptiones, manifestum est. Verbi causa : « Sanctissimo et Deo dilectissimo Patri Celestino Cyrillus in Domino salutem. » Et rursus : « Religiosissimo et Deo dilecto comministro Nestorio Cyrillus in Domino salutem, » multaque ejus generis reperias.

Sed neque, ut ipsi affirmant, sola Romana sedes apostolicæ appellationem obtinet. Communis enim hæc ipsa est etiam aliis catholicis fratribus. Manifestum id ex undecima actione Actorum sextæ synodi : « Constantinus pientissimus archidiaconus ejus quæ ibi est sanctissimæ Dei catholicæ apostolicæque Ecclesiæ. » Item, ex iisdem Actis et decreti subscriptionibus : « Petrus presbyter et vicarius apostolicæ sedis Alexandrinorum magis urbis. Georgius minimus presbyter, et locum tenens Theodoti Theophylacti presbyteri et vicarii apostolicæ sedis sanctæ Christi Dei nostri urbis Hierosolymorum, subscripsi. » Item ex prima actione Actorum vii synodi ejus initium est : « In nomine Domini nostri Jesu Christi, veri Dei nostri, » etc., ubi postquam recensuit eos qui Roma, quique Constantinopoli missi essent, in hunc modum expresse subjungit : « Joannis et Thomæ reverendissimorum presbyterorum, monachorum, et vicariorum apostolicarum sedium quæ sunt in Orientali diœcesi. » Hoc ipsum reperies statim in initiis omnium Actorum septimæ synodi : et rursus in subscriptionibus determinationis ejusdem

Ἀλεξανδρέων μεγαλόπολις vocat. Falsum igitur, μητροπόλεως.

synodi : « Joannes per Dei misericordiam presbyter et patriarchicus assessor, vicarius et locum tenens trium apostolicarum sedium, Alexandriae, Antiochiae, et Hierosolymorum, Patrum dogmata traditionemque universalis Ecclesiae sequens, decernens subscripsi. Thomas miseratione divina presbyter et praefectus habitationis sancti Patris nostri Arsenii, quae sita est in Aegypto, ultra Babylonem, locum tenens trium apostolicarum sedium Alexandriae, Antiochiae, et Hierosolymorum, Patrum dogmatibus, traditionique universalis Ecclesiae insisterendo, decernens, subscripsi. » Hoc eisdem in omnibus ipsorum subscriptionibus reperies. Audisti, quo pacto singulae universales sedes apostolicae nominentur? adeo ut si quis rem perpendat, omnibus idcirco sedibus eandem quam Romanae dignitatis praerogativam tribuet, neque satis scio in quos sint habituri primatum : aut certe neque Romana sedes propterea eximium aliquid ac praerogativum praeter aliis obtineat, quamdiu id quod commune est, proprium ac peculiare fieri locum non habeat. Beatus vero Chrysostomus unumquemque episcopum in cathedra Christi sedere ait, sicut legales sacerdotes in cathedra Moysis : et majori eos dignitate praeditos esse asserit, quam sint angeli et archangeli, alibi rursus scribens. Adeo ut nihil magni sit, quod Romana sedes ab apostolis appellationem accipiat, cum singuli episcopi in cathedra Christi sedeant, majoremque ipsis angelis dignitatem obtineant. ἐκάστου τῶν ἐπισκοπῶν ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Χριστοῦ γέλων περιβεβλημένον.

Quod autem aiunt, ipsi soli licere œcumenicum concilium congregare, papae nimirum : quo pacto non manifestae veritati id repugnare censeamus? imo vero quo pacto non sit turpe, episcopum ea ambitiose affectare, quibus par est regem ipsum gloriari? Neque vero haec ideo a me dicuntur ut regum pusillanimitatem damnem (recte enim illorum res se habent), sed quod Ecclesiae bonum, quae nobis apparent despuens, ad ea quae in caelis sunt contendat. Ut autem intelligas, regibus potius, non episcopis potestatem indicendi concilia dari, lege haec.

Ex Actis sancti et œcumenici primi concilii.

« Sancta et magna synodus, sanctae magnaeque Dei gratia Alexandrinorum Ecclesiae, et per Aegyptum, et Pentapolim, et Libyam, et per universum orbem constitutis dilectis fratribus, clericisque et populis orthodoxis : Nicææ congregati, et sanctam magnamque synodum celebrantes episcopi, salutem in Domino. Quoniam Dei gratia et Uro

(47) Καὶ πατριαρχικός σύνοδος. Idem Palatinus, σύγγελος, lege σύγγαλλος vel σύγκαλλος. Qui sicut πατριαρχικοί σύγκαλλοι non est hujus temporis, aut loci docere. Alias res satis nota est. vel

τῆς ἀνατολικῆς διοικήσεως. Ὁ τούτο εὐρήσεις ἐν ταῖς ἀρχαῖς πασῶν τῶν πράξεων τῆς ἐβδόμης συνόδου· καὶ πάλιν ἐκ τῶν ὑπογραφῶν τοῦ δρου τῆς αὐτῆς συνόδου : Ἐπιτομή· ἔλεψθε Θεοῦ πρεσβύτερος· καὶ πατριαρχικός σύνοδος; (47), τὴν τέρον ἐπέχων τῶν τριῶν ἀποστολικῶν θρόνων, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, Ἱεροσολύμων, τοῖς τῶν Πατέρων δόγμασιν ἐφακολουθῶν, καὶ τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὁρίσας ὑπέγραψα. Θεομὴ· ἔλεψθε Θεοῦ πρεσβύτερος, καὶ ἡγούμενος τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Πατρὸς ἡμῶν Ἀρσενίου, τῆς διακειμένης ἐν Αἰγύπτῳ ἁγῶν Βαβυλῶνος, ἐπέχων τῶν τόπων τῶν τριῶν ἀποστολικῶν θρόνων, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ Ἱεροσολύμων, τοῖς πατρικαῖς ἐπέχων δόγμασι, καὶ τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὁρίσας ὑπέγραψα. Ὁ τούτο καὶ ἐν πάσαις αὐτῶν ταῖς ὑπογραφαῖς εὐρήσεις. Ἦκουσας πῶς ἕκαστος τῶν καθολικῶν θρόνων θρόνος ἀποστολικὸς ὀνομάζεται; Ὅστε εἰ τις ἐθέλει τὰ δίκαια λογίζεσθαι, ἢ καὶ πάντας διὰ ταῦτα τῶν ἰσῶν ἀξιώσει τῷ Ῥώμης θρόνῳ, καὶ οὐκ οἶδα κατὰ τίμων ἔξουσι τὸ πρωτεῖον· ἢ μή διὰ ταῦτα ὁ τῆς Ῥώμης θρόνος τὸ ἐξαιρετικὸν κατὰ τῶν ἄλλων ἔχεται, ἕως ἂν τὸ κοινὸν ἴδιον γενέσθαι χώραν οὐκ ἔχη. Ὁ δὲ μακάριος Χρυσόστομος καὶ τῶν ἱεραρῶν ἕκαστον ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ θρόνῳ καθίσαι λέγει, ὡσπερ τοὺς νομικοὺς ἱερέας ἐπὶ τοῦ θρόνου Μωϋσῆως· καὶ μείζονα ἀξίαν περιεξῶσθαι τοῦτους διατείνεται τῆς τῶν ἀγγέλων καὶ τῶν ἀρχαγγέλων, ἀλλαχοῦ πάλιν γράφων. Ὅστε οὐ μέγα τῷ Ῥώμης θρόνῳ παρὰ τῶν ἀποστόλων καλεῖσθαι, καθημένον, καὶ μείζονα ἀξίαν ἢ κατὰ τὴν τῶν ἁγ-

τὸ δὲ λέγειν, αὐτῷ μόνῳ ἔξεστιν οἰκουμένην ἀθροίζειν σύνοδον, δηλαδὴ τῷ πάππῳ, πῶς οὐ τοῖς λίαν φανεροῖς ἀντιλέγειν ἐστὶ; μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ ἂν αἰσχύνῃ ἀπὸ τούτων τὸν ἱερέα καὶ φιλοτιμῆσθαι, ἀφ' ὧν ἐστὶ μέγα καὶ τὸν βασιλέα φρονεῖν; καὶ οὐ δῆπου μικροψυχίαν τῶν βασιλέων κατεργακῶς ταῦτα λέγω (καλὰ μὲν γὰρ καὶ τακείνων), ἀλλὰ τὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀγαθὸν τὰ φαινόμενα κάλλη διαπτύον, πρὸς τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ἀμιλλᾶται. Ἴνα δὲ εἰδῆς ὅτι βασιλεύσει μᾶλλον, οὐκ ἐπισκόποις, τὰ τοιαῦτα ἀνεῖται, ἀνάγνωθι ταῦτα.

Ἀπὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμένης πρώτης συνόδου.

Ἡ ἁγία καὶ μεγάλη σύνοδος τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ Θεοῦ χάριτι Ἀλεξανδρείων Ἐκκλησίᾳ, καὶ τοῖς κατὰ τὴν Αἰγύπτου καὶ Πεντάπολιν καὶ Λιβύην, καὶ τοῖς κατὰ τὴν ὑπόουρανον (48) ἀγαπητοῖς ἀδελφοῖς, κληρικοῖς τε καὶ λαοῖς ὀρθοδόξοις, οἱ ἐν Ν. καὶ συναχθέντες, καὶ τὴν ἁγίαν μεγάλην σύνοδον συγκροτήσαντες; ἐπίσκοποι, ἐν Κυρίῳ χαίρειν. Ἐπειδὴ

mediocriter eruditus.

(48) Κατὰ τὴν ὑπόουρανον. Distingue, κατὰ τὴν ὑπ' οὐρανόν.

της τοῦ Θεοῦ χάριτος καὶ τοῦ θεοφυλάκτου βασι-
λέως Κωνσταντινίου συναγαγόντος ἡμᾶς ἐκ διαφό-
ρων ἐπαρχῶν καὶ πόλεων, κ. τ. λ. »

Ἀπὸ τῆς οἰκουμενικῆς τρίτης συνόδου τῶν
Πρακτικῶν.

« Τοῖς εὐσεβεστάτοις καὶ θεοσεβεστάτοις Θεοδο-
σίῳ καὶ Ὀβαλεντινιανῶ, νικηταῖς, τροπαιοῦχοις, ἀεὶ
ἀγούσοις, ἡ ἀγία σύνοδος, ἡ χάριτι Θεοῦ καὶ νεύ-
ματι τοῦ ὑμετέρου κράτους συναχθεῖσα ἐν τῇ Ἐφε-
σίῳ μητροπόλει. »

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν Πρακτικῶν τῆς ἀγίας καὶ
οἰκουμενικῆς τετάρτης συνόδου.

Ἡ ἐπιγραφή τῆς ἐπιστολῆς τῆς ἀγίας συνόδου·
« Ἡ ἀγία καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἡ
κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ θέλημα τῶν εὐσεβεστάτων
καὶ φιλοχριστῶν ἡμῶν βασιλέων συναχθεῖσα ἐν τῇ
Χαλκηδονίων μητροπόλει, τῆς Βιθυνῶν ἐπαρχίας,
τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ τῆς Ῥωμαίων ἀρ-
χιεπισκόπῳ Λέοντι. »

« Ὅτι μὲν οὖν τὸ συναγεῖν οἰκουμενικὴν σύνοδον
τῶν βασιλέων ἐστίν, ἐκ τῶν ἀναγινώσκομένων δῆ-
λον. Ὁ δὲ μακάριος Λέων ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος
θεοδοσίῳ τῷ βασιλεῖ γράφων, ἀντὶ μεγάλου τινὸς
αἰτείας κατανεῖσαι τὸν βασιλεῖα ἰδικὴν συγκροτηθῆ-
ναι σύνοδον ἐν Ἰταλίᾳ. Οὐκ ἂν δὲ ἐξήτησεν, ἔπερ
οὖν τῷ δικαίῳ ἔφθασεν ἔχων. Ἀνάγνωθι καὶ ταύτην
τὴν μαρτυρίαν·

Ἀπὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς τετάρτης συνόδου, ἀπὸ
τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος ἐπισκόπου Ῥώμης,
πρὸς τὸν βασιλεῖα Ῥωμαίων.

« Πᾶσαι αἱ Ἐκκλησίαι τῶν ἡμετέρων μερῶν, καὶ
πάντες ἱερεῖς τὴν ὑμετέραν ἡμερότητα μετὰ δα-
κρύων λικτεύουσι, κατὰ τὴν αἴτησιν τοῦ λιθέλλου
Φλαβιανοῦ τοῦ ἐπισκόπου, ὥστε κελυθεῖν ἰδικὴν
σύνοδον ἐν τῇ τῆς Ἰταλίας ἐπιτελεσθῆναι. »

Εἰ δὲ, οὗτος ὁ Πέτρος ἐν Ῥώμῃ τὸν βίον κατέλυσε,
διὰ τοῦτο μέγαν τὸν τῆς Ῥώμης θρόνον ἤγη, πάν-
τως ὁ τῶν Ἱεροσολύμων τὸ πλῆθος ἔξει, ἐκεῖ τοῦ Σω-
τήρος τὸν ζωοποιὸν καταδεξαμένου ἵνατον.

Εἰ δὲ σε θορυβεῖ τὸ τῆς τιμῆς μέγεθος, ὃ παρὰ
τῶν μακαρίων Πατρῶν ὁ τῆς Ῥώμης ἐκλήρωσατο θρό-
νος, τάξεως φυλακὴν τὸ τοιοῦτον ἤγού. Μέγα δὲ
παρὰ τοῖς ἀγίοις ἡ τάξις, ἡ καὶ τὰ οὐράνια συνεχεῖ,
καὶ τὰ ἐπίγεια. Ἄλλως τε καὶ ἀποστολικὸς αὐτοῦς
καταπαίγει νόμος, κελυθεῖν ἀλλήλους τῇ τιμῇ προ-
ηγεῖσθαι. Καὶ τὸ τῆς ταπεινώσεως δὲ ὑπόδειγμα,
ὃ τοῖς μαθηταῖς ὁ Κύριος παρέδειξεν, ἐν ὀπρητύου
τάξει τοῦς πόδας ἀπονίπτων αὐτῶν, καὶ τὰλλα ὅσα
ὑπερφυῖς ἰκεῖνος ἐνήργησε, τὴν ἡμετέραν οἰκονο-
μῶν σωτηρίαν, ἰκανὴ παράκλησις πρὸς ταπεινωσιν.
Εἰ δὲ ὁ μακάριος Παῦλος Κορινθίους γράφων, « Ἐγὼ
δὲ δοῦλος ὑμῶν, φησὶ, διὰ Ἰησοῦν Χριστόν, » καὶ
δοῦλον δὲ τῶν δοῦλων τοῦ Θεοῦ ὁ πάππας ἑαυτὸν
καλεῖ, καὶ πρόγραμμα δὲ τῶν αὐτοῦ ἐπιστολῶν τὸ
τοιοῦτον· τί μέγα, εἰ καὶ οὗτος τὰς ὁμοίας καρ-
ποῦται τιμὰς, τὸ πρῶτον· εἶναι παρὰ τῶν Πατέρων
δεξάμενος;

A dilectissimi regis Constantini qui nōs ex divocis
urbibus et provinciis congregavit, » etc.

Item, ex Actis tertii concilii œcumenici.

« Pientissimis Deoque dilectissimis Theodosio
et Valentiniano, victoribus, triumphatoribus,
semper Augustis, sancta synodus, quæ gratia Dei,
vestræque potentia annotatione congregata est in
Ephesiorum metropoli. »

Ex fine Actorum sanctæ et œcumenicæ quartæ
synodi.

Subscriptio epistolæ sanctæ synodi : « Sancta
et magna atque œcumenica synodus, quæ Dei
gratia, et decreto pientissimorum et Christianis-
simorum nostrorum regum congregata est apud
Chalcedonem metropolim, Bithyniæ provinciæ,
sanctissimo et beatissimo Romanorum archiepi-
scopo Leoni. »

Quod itaque convocatio œcumenicæ concilii ad
reges pertineat, ex iis quæ recitata sunt aperte
constat. Beatus autem Leo Romæ episcopus, ad
Theodosium regem scribens, ingentis beneficii
loco petit, annui sibi a rege, ut privatam synodum
in Italia cogere possit : at non petisset profecto,
si id juris ipse antea hæbebat. Lege et hoc testi-
monium :

Ex Actis quartæ synodi, ex epistola Leonis episcopi
Romani, ad regem Romanorum.

« Omnes Ecclesiæ nostrarum partium, et omnes
episcopi vestram clementiam suppliciter cum
lacrymis orant, juxta petitionem libelli Flaviani
episcopi, ut privatam sive particularem synodum
in Italia peragi jubeat. »

Si vero, quia Petrus Romæ diem suum obiit,
idcirco Romanam sedem Magnam censens : pro-
fecto Hierosolanorum sedes major digniorque erit,
cum ibi Servator noster Jesus Christus vivificam
mortem obierit

At si te turbat magnitudo honoris, quam Romana
sedes a beatis Patribus est adeptæ : ordinis con-
servandi causa id factum putat. Multum autem va-
let apud sanctos ordo ; quippe quo et cœlestia et
terrena constant, et continentur. Præterea etiam
apostolica lex eos urgebat, jubens ut invicem ho-
nore præveniamus. Quin et ipse Dominus discipu-
lis suis humilitatis exemplum præbuit ; instar mi-
nistri pedes ipsorum abluens. Et alia quæ ipse
eximia edidit, cum nostram in carne degens sa-
lutem procuraret, abunde nos ad humilitatis stu-
dium adhortantur. Si vero Paulus ad Corinthios
scribens, inquit : « Ego servus vester propter Je-
sum Christum ; » et papa seipsum *servum servorum
Dei* vocat, quod et inscriptiones epistolarum ejus
testantur ; quid magni est, si etiam hic tali fruitur
honore, quod a Patribus id acceperit, ut sit pri-
mus?

At, non possunt, inquit, canones ecclesiastici constitui absque papa. Recte quidem. Sed neque papa id licet, absque aliis, quandiu certe apostolicis legibus paret. Lege tricesimum quartum canonem apostolorum, qui sic habet: « Episcopus ejusque nationis scire oportet, quoniam inter ipsos sit primus: et habere ipsum pro capite, nihilque novi et operæ pretii agere absque ipsius sententia: illa vero tantum queinque agere oportet, quæ ad ipsius Ecclesiam, locaque ipsis subdita attinet. Sed neque illa citra omnium sententiam quidquam agat. Ita enim concordia constabit, et glorificabitur Deus per Dominum in sancto Spiritu; Pater, et Filius, et Spiritus sanctus. » Si quis vero canonibus apostolorum contradicere veli, nothos illos vocans, et apostolico spiritui nequam convenientes, is a sanctis Patribus doceri se patiatur. Quibusnam vero illis? Primæ synodi, tertiæ, quartæ, sextæ et septimæ. Harum enim prima synodus quinto canonis apostolorum canonum mentionem facit: duodecimi videlicet, et tricesimi secundi. Decimo quinto item ejusdem synodi canone meminit etiam apostolici canonis decimi quinti. Tertia vero synodus ad regem Theodosium scribens, septuagesimi quarti apostolici canonis meminit, quo usa, Nestorium deposuit. Eodem canone similiter et quarta synodus usa, Dioscorum deposuit. Rursus vero hæc ipsa quarta synodus in quinto suo canone, de duodecimo, et decimo tertio, et decimo quarto apostolico canone expressis verbis ita ait: « De comigrantibus ex urbe in urbem episcopis et clericis visum est ut de his canones a sanctis apostolicis constituti vigorem obtineant. » Canones vero sextæ synodi etiam numerum apostolicorum canonum recensent.

Ex secundo canone sextæ synodi.

« Visum est etiam hoc sanctæ synodo, pulcherrime optimeque ut maneat ab hoc tempore firmi ac rati ad animarum medelam, et curationem affectuum, a prædecessoribus nostris sanctis ac beatis Patribus suscepti et stabiliti, nobisque per manus traditi nomine sanctorum et gloriosorum apostolorum canones numero octoginta quinque. » Septima vero synodus, in suo primo canone, Ecclesiæ leges enumerans, anteponit omnibus canones ab apostolis editos; illud Moysis in omnibus valere cupiens; neque licere quidquam ipsis addere, neque quidquam adimere. Nosne igitur eos qui a tot tantisque approbati sunt rejiciemus, et spurios censebimus, ac tanquam inutiles damniabimus? Quo pacto vero hæc toleranda sint? Summa dictorum hæc est: Quandiu quidem papa ordinem servat, et cum veritate stat; a primo et proprio principatu non removetur, et caput est Ecclesiæ, et summus pontifex, et Petri reliquorumque apostolorum successor; omnesque ei obedire

Ἄλλ' οὐκ ἔστι, φησί, τοῦ πάππα χωρὶς τὰ ἐκκλησιαστικά κανονίζεσθαι. Καλῶς γὰρ. Ἄλλ' οὐδὲ τῷ πάππῳ τῶν ἄλλων χωρὶς, ἕως ἂν τοῖς τῶν ἀποστόλων νόμοις περιθόμενος ᾖ. Ἀνάγνωθι ἀποστόλων κανόνα τριακοστὸν τέταρτον, ὃς φησὶ· Ἐ τοῦ ἐπισκόπου ἐκάστου ἔθνους εἶδέναι χρῆ τὸν αὐτοῦ; πρῶτον, καὶ ἡγέσθαι αὐτὸν ὡς κεφαλὴν, καὶ μηδὲν τι πράττειν περιτεῖν ἄνευ τῆς ἐκείνου γνώμης· ἐκίνα δὲ μόνον πράττειν· ἕκιστον, ὅσα τῆ αὐτοῦ παροικία ἐπιβάλλει, καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις. Ἄλλὰ μηδὲ ἐκείνος ἄνευ τῆς πίντων γνώμης ποιῆτω τι. Οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεὸς διὰ Κυρίου ἐν ἁγίῳ Πνεύματι, ὁ Πατήρ, καὶ ὁ Υἱὸς, καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ἐ εἰ δέ τις πρὸς τοὺς κανόνας τῶν μακαρίων ἀποστόλων ἀντιλέγειν ἐθέλοι; νόθους; ἀποκαλῶν αὐτοὺς καὶ ἥκιστα πρέποντας ἀποτολκίσει ψυχῆς, παρὰ τῶν μακαρίων παιδευέσθαι Πατρῶν. Τίνων τούτων; Τῆς πρώτης συνόδου, τῆς τρίτης, τῆς τετάρτης, τῆς ἑκτης, τῆς ἑβδόμης. Τούτων γὰρ ἡ μὲν πρώτη σύνοδος, ἐν τῷ πέμπτῳ αὐτῆς κανόνι μέμνηται ἀποστολικῶν δύο κανόνων, δεκάτου καὶ τριακοστοῦ δευτέρου· ἐν δὲ τῷ πεντακαιδέκτῳ πάλιν αὐτῆς; μέμνηται ὡσαύτως; ἀποστολικῶν πεντακαιδέκατου. Ἡ δὲ τρίτη σύνοδος; πρὸς τὸν βασιλεῖα Θεοδοσίον γράφουσα, ἑβδομηκοστοῦ τέταρτου ἀποστολικοῦ κανόνος μέμνηται, ᾧ χρησαμένη καθέλει Νεστόριον. Τῷ αὐτῷ κανόνι ὁμοίως; καὶ ἡ τετάρτη σύνοδος χρησαμένη Διόσκορον καθέλει. Πάλιν δὲ ἡ αὐτὴ τετάρτη ἐν πέμπτῳ αὐτῆς κανόνι περὶ τοὺς ἐβ' καὶ ιγ', καὶ ιδ', καὶ ιε' τῶν ἀποστολικῶν κανόνων, ῥητῶς οὕτω λέγει· Ἐ περὶ τῶν μεταβαινόντων ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν ἔδοξε τοὺς περὶ τούτων θεθέντας κανόνας παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ Πατρῶν ἔχειν τὴν ισχύν. Ἐ οἱ δὲ κανόνες τῆς ἑκτης συνόδου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστολικῶν νόμων φασίν.

Ἀπὸ τοῦ δευτέρου κανόνος τῆς ἑκτης συνόδου.

« Ἐδοξε καὶ τοῦτο τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ κάλλιστα εἶναι καὶ σπουδαίωτατα, ὥστε μένειν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς πρὸς ψυχῶν θεραπείαν καὶ λατρείαν παθῶν τοῦς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ μακαρίων Πατρῶν δεχθέντας καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴ καὶ παραδοθέντας ἡμῖν, ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων, ὀδοῦχοντα πάντα κανόνας. » Ἡ δὲ ἐβδόμη ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς κανόνι, τοὺς τῆς Ἐκκλησίας καταλέγουσα νόμους, προτίθησι πάντων τοῦς ὑπὸ τῶν ἀποστόλων ἐκτεθέντας, τὴ τοῦ Μωσέως ἐκεῖνο κατὰ πάντων κρατεῖν ἀξιοῦσα· Ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν. Τοὺς ὑπὸ τοσούτων οὖν καὶ τοιούτων μαρτυρουμένους ἐκβαλοῦμεν, εἰπέ μοι, καὶ νόθους νομιμοῦμεν, ἀχρηστῶν κατεγνωκότας αὐτῶν; Καὶ πῶς ταῦτα ἀνεκτά; Κεφάλαιον τῶν λεγομένων. Ἔω; μὲν ὁ πάππας ὡς ἡ τῆν τάξιν, καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας ἔστηκε, καὶ τῆς πρώτης καὶ κυρίως ἀρχῆς οὐκ ἀφίσταται, καὶ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀρχιερεὺς ἀρχιερός, καὶ Πέτρου καὶ πάντων ἀποστόλων διάδοχος.

καὶ διὰ πάντας αὐτῶ πείθεσθαι, καὶ οὐδὲν ὁ τὴν τιμὴν ἐκείνου χωρεῖ· εἰ δὲ τῆς ἀληθείας ἀποχωρήσας, οὐ βούλεται πάλιν πρὸς ἐκείνην ἐπανίναται, τὰ τῶν καταβίβων πείσεται.

Ἐρῆται ταῦτα κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν. Ἄγε, ἀληθῆ μὲν ὄντα, ὑπὲρ τοῦ πάππα ἔσται ἀρχῆς· εἰ δὲ ψευδῆ, θεραπεύειν λοιπὸν τὴν οὐκ ἐθέλοντα νοσήν. Ἔσθημα γὰρ μετ' ἐκείνων οἷς ἔργον φάλλειν· « Μὴ περιέλθῃς ἐκ τοῦ στόματός μου τὸν λόγον ἀληθείας. »

A oportet, nihilque est quod ipsius honori detrahatur. Si vero, cum semel a veritate recesserit, ad eam redire noluerit, damnatorum pœnis erit obnoxius.

Hæc de primatu papæ pro meis viribus dixi, et quidem veritati consentanea. Sin minus, medicina adhibeatur ægrotare nolenti. Ego enim ab illorum etiam partibus sto quibus curæ est canere : « Ne auferas de ore meo verbum veritatis. »

ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ ΠΡΟΣ ΝΕΙΛΟΝ

ΤΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΠΑΠΠΑ.

CONFUTATIO NILI THESSALONICENSIS DE PRIMATU PAPÆ,

AUCTORE JO. MATTHÆO CARYOPHYLLO ARCHIEPISCOPO ICONIENSI.

(Parisii, apud ADRIANUM TAURINART, via Jacobæ sub signo Sphææræ. MDCXXVI.

Τῷ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΩ ΠΑΤΡΙ ΚΑΙ ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚῷ ΒΕΑΤΙΣΣΙΜΟ ΠΑΤΡΙ URBANO VIII, UNIVERSALIS ECCLESIAE SUMMO PASTORI.

Τῆς ἀποστολικῆς ἀκροπόλεως τὸ ἀμαχὸν κράτος, Πάτερ μακαριώτατε, τρισὶ μάλιστα προσβολαῖς ὄρησθε διακλονεῖν ἢ πολύτροπος φιλαρχία. Πρῶτα μὲν γὰρ ἔδοξε τιμῶν πόλει πάλιν ἀμυλλωμένην, καλαιῶ νέαν· καὶ ἡ τῆς μιᾶς τιμῆ ταῖς πολλαῖς περιέφερον εἰς ἀτιμίαν, καὶ ἡ πρόσφατος τάξις τὴν ἀρχαίαν διέλυσε. Δαμάσου τοῦ πάλιν κοσμοῦντος τὸν Πέτρου θρόνον τῆ τε ιεροπρεπεστάτη τοῦ βλου σεμνότητι, καὶ τῆ παρενσεθεῖ φιλομουσίᾳ. Εἶτα ἐπαρθίσθη τῆς νεωτέρας, κατὰ τὸν ἀμφικέφαλον τῆς βασιλείας δεσπῶν, δύο σκηπτούχους ἀνηγόρευσαν πόλεις, ἰσοτίμους τε καὶ ἰσοδυνάμους τὰ θεῖα, Λέοντος τοῦ γεννησιότατου ἱεραρχοῦντος, δι' ὃν ἡ προσβύτις Ῥώμη καὶ πολέμους ἔθραυσε ψυχῶν καὶ πολέμους τῶν Βαρβάρων. Τέλος κορυφωθείσα ἡ τόλμα τὴν διχόνοιαν ἤνεγκε, πολλὰ κατὰ τῆς ἀποστολικῆς ἀκρότητος ραψωδήσασα, Νικολάου πηδαλιουχοῦντος τὴν Πέτρου δίκαιδα,

Inexpugnabilem apostolicæ summitatis arcem, Pater beatissime, tribus potissimum machinamentis lubefactata conata est ambitiosa elutio: primo enim urbem urbis æmulam antiquæ novam, novis placuit honoribus augeri, ex quo factum ut unius honor multarum esset imminutio, et recens invectus ordo antiquum everteret ordinem, quo tempore Damasus sedem ornabat, et innocentis vitæ sanctimonia, et sacrarum studio musarum. Inde ornatam privilegiis novam urbem eo usque provehere libuit, ut instar bicipitis imperatorum aquilæ, duæ quoque viderentur urbes pari in rebus divinis potestate conspicuæ. Leo cum primus excelsi vir animi sedi apostolicæ præerat: cujus opera æterna urbs, et animarum bella sustulit, et Barbarorum impetus compressit. Denique increbrescente in cumulum audaciæ consecutum dissidium, multisque impetita scriptis fuit sublimitas apostolica, summo pontifice Nicolao I, qui, tantum ut reprimeret impudentiam, multos sane

excepti Liberos. Quis adeo secors, ut tibi debitas A
negot lubricationes pro sede Petri et singulari urbis
imperio? tum ille sis pontifex qui à sacrarum carmine
miserum præcellis, et bellorum tumultus sedas, et
fuges perniciosi schismatis. Accipe, Pater beatissime,
munus quod sponte offertur et jure desertur, Nilum
hunc triumpho edomitum, proque confectis majorum
suorum exemplo in tuam eadem mendacis jure ex-
plosum. Sic tu barbaris Thraciam occupantibus ses-
domiter Damasus: et bellorum amantibus Leo ru-
gitu tuo leoniano conterritis, et iis qui schisma se-
quuntur Nicolans, victor fortissimus, tum illa tua pla-
cidioris lenitate animi, tum magnanimi pectoris
nunquam interituris operibus.

Beatudinis Vestrae humillime servus,
archiepiscopus Iconiensis.

και πολλούς καταβαλομένου έργου, ἅρ' ἔκα-
τασταλήναι τὸ τοῦ τολμήματος. Τίς τοῦν ἔχων
οὐκ ἂν εἰποι, τοῖς ὑπὲρ τοῦ Πέτρου, καὶ τῆς
ἀρχιερέου Ῥώμης ἰδρύτας ἀφελίσσθαι τῷ φι-
λομοισοσέτῳ ἀρχιερεῖ, τῷ κατευραστῇ τῶν
καλέμων, τῷ φυγαδευτῇ τοῦ σχίσματος Ὀρθο-
δανῶ τῷ ὁγδοῦ; Δέχου, Πάτερ μακαριώτατε, τὰ
σοι κομιζόμενα καὶ νομιζόμενα δῶρα, Νεῖλος
τόνδε θυμαβενόμενόν, καὶ ἐπὶ ἀνωιδῶς καὶ
αδιτῶ κατὰ σοῦ συμπλασθέντων ἐκκηρυττέμε-
νον. Καὶ γένοιτο τοῖς ἐν θρόνῳ Βαρθόλου δαμῶ-
ζον Ἀμάσας· τοῖς φιλοκαλέμοις Δέων, λου-
τεῖσι ἐκκλητήτων βρυχήματι· τοῖς ἀποσχιστέ-
ροις Νικόλαος, νικητῆς ἀκρος καὶ τῷ φιλοεὐρέσῳ
τῆς ψυχῆς, καὶ τῷ μεγαλοψύχῳ τῶν πράξεων.

Τῆς ὑμετέρας μακαριότητος δοῦλος
ὁ ταπεινὸς Ἰεσίου ἀρχιεπίσκοπος.

ΤΟΙΣ ΑΠΡΟΣΠΑΘΕΣ ΕΝΤΕΥΞΟΜΕΝΟΙΣ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΣΤΑΙΣ
ΤΗΣ ΑΓΙΟΜΗΤΟΥ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ.

CANDIDO ET VERITATIS ORTHODOXÆ STUDIOSO LECTORI.

Post magni Patris Nili plenam sanctimoniam Hi- C
storiam (1), accipe, lector, Nili Thessalonicensis
nuper elaboratam confutationem: ut si aliquid videre
possis non par hominum pulchra similitudine com-
parandorum, sed omni dissimilitudine inter se
dissentium. Scribebat autem Nilus iste, si ex
ipsiusmet scriptis ducenda conjectura est, sub Au-
dronico juniore et Joanne ejus filio Palæologis, ut
plane trecentiesimum non attingat annum. Quo
tempore apud Græcos vulgarissima illa de Spi-
ritu sancto et ad oppugnandum papæ primatum
disputatio: nimirum novitates illæ quas imbi-
berant ex ipsis Photii temporibus: ansas dabat
feruentioris ad plurimam se riptitandum. Cum enim
germana Patrum theologia jam defecisset, paul-
latimque evanuisse, sola humaniorum litterarum
studia vigebant: ut saepe in illis Græci sermonis
elegantiam, et dictionis curiosæ flosculos vide-
as, profundæ vero mentis aciem desideres in
dogmatibus explicandis, et eruendo abdito sensu, et
mendacio a veritate discernendo. Nam æquivocis
plurimum gaudent, tortiosisque ambagibus, et
contra Latinos spuria proferunt, et ascriptitia pro-
certis et indubitatis, quæ vel imperatores, vel pa-
triarchæ Constantinopolitani pro varietate tempo-
rum multa calliditate machinati sunt, cum se Petri
sedis subjectos esse non patenter, sed comparare
sibi vellent novum hierarchiæ apicem, et unum
corpus Ecclesiæ multis capitibus adornarent. Hoc
enim erat, in quod omni studio, omni conatu in-

Μετὰ τὴν ἱερὰν τοῦ μεγάλου Πατρὸς Νεῖλου ἱστο-
ρίαν δέχου, φίλε, τὴν ἀπειλῶς ποιηθεῖσαν πρὸς Νεῖλον
τὴν Θεσσαλονικίαν ἀντίρρησην, ἣν ἔχῃς ἐν ταυτῷ
ὄργῳ οὐ μίς ξυνομήτος ὄριαν ἀντιπαράθεσιν,
ἀλλ' ἀνδρῶν τοῖς ὅλοις διεστηκῶτων ἀντίθετον σύγ-
κρισιν. Ἐγραφε δὲ ὁ Νεῖλος οὗτος, εἰ οἱ λαβεῖν ἐξ
ὧν αὐτὸς ἐκείνος λέγει τεκμήριον, ἐπὶ Ἀνδρονίκου
καὶ Ἰωάννου τῶν Παλαιολόγων, ὡς μήπω τὸ τρια-
κοσιοστὸν συμπληροῦσθαι ἔτος· ἤνικα παρὰ Γραι-
κοῖς τὸ περὶ τοῦ παναγίου Πνεύματος πολυβούλη-
τον ζήτημα, καὶ τὸ πρωταῖον τοῦ πάππα ἀντιλεγόμε-
νον, κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν αὐτοῖς ἐκ τῶν Φωτίου
χρόνιον καινοτομίαν, ἀφορμὰς τοῦ πολλὰ ραφφαεῖν
ἐδίδου τοῖς θερμοτέροις· τῆς ἀκριβοῦς δηλαθῆ τῶν
Πατέρων θεολογίας κατὰ μικρὸν διαβρυσίτης, τῆς δὲ
D περὶ τὰ ἐγκύκλια τῶν μαθημάτων ἀκμαζούσης τότε
σπουδῆς· Ἰδοὺς μὲν γὰρ ἐν αὐτοῖς ἐντεχνού συνθήκην
ἐλληνισμοῦ καὶ κομψότητα, καὶ περίεργον φράσιν,
οὐδαμῶς δὲ τοῖς δόγμασιν ἐμβαθύνοντας, καὶ τὴν
ὄντως ἰδέσθαι ἀβλακα τέμνοντας, ὥστε διευκρινῆσαι
τάληθες, καὶ διελέγξαι τὸ ψεῦδος· ἀλλὰ τὸ πλεῖστον
δ' ὠνομαίαις καὶ διαστρόφοις περιπλοκαῖς χαίροντας,
καὶ προφέροντας κατὰ Λατίνων τὰ νόθα καὶ παρῆγ-
γραπτα ὡς δῆλα καὶ ἀναντιρρήτα ἅπερ οἱ Κωνσταν-
τινουπόλεως κατὰ καιροῦς ἀρξάντες βασιλεῖς καὶ
πατριάρχαι κατὰ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ποικιλο-
τρόπως ἐμηχανήσαντο, μὴ φέροντες ὑποκεῖσθαι τῷ
Πέτρῳ θρόνῳ, ἀλλὰ κορυφῆν ἄλλην ταυτοῖς ἱεραρ-
χικῆν περιποιούμενοι, καὶ τὸ ἀπλοῦν τῆς Ἐκκλη-
σίας σῶμα πολυκέφαλον ἐργαζόμενοι. Τοῦτο γὰρ ἦν

(1) Intellige Vitam S. Nili Junioris quam primus Græce et Latine edidit Caryophyllus, postea in Septembri Bol-
landiano, denique in tomo nostro CXX recusam. Edit Paris

αὐτοῖς τὸ παντὶ σθένει, πάση μηχανῇ σπουδαζόμενον, καταδαφίται τὴν θεοπρόβλητον κορυφίαν ἀρχὴν τοῦ πάππα, καὶ πεντακέφαλον ὑδραν καταστήσει τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὴν πολυύμνητον τοῦ ἀποστόλου θρόνον ἀκρότητα καταγαγεῖν εἰς ψιλὸν ὄνομα πρωτοκαθεδρίας, καὶ γυμνὸν προτιμήσεως ἀποσκίασμα. Τοῦτο τῆς διχονοίας τὸ αἴτιον· ἐντεῦθεν αἱ περὶ δογμάτων ἀμφισβητήσεις, καὶ ἡ σκῆψις διὰ τὴν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην. Καὶ οὐκ ᾔδέσθησαν τῆ ἐφῶν αὐτῶν εὐσεβείᾳ προφανῆς οὕτω ψεῦδος θεμέλιον ὀπισθησάμενοι ἄνδρες ἱστοριῶν ἐμπειρότατοι, καὶ πολλῶν ἱστοριῶν αὐτοὶ πατέρες γινόμενοι. Εἰ γὰρ Λατίνοις τὴν προσθήκην πρῶτος ἀντεπεξήγαγε Φώτιος, δῆλον ὅτι κατὰ Ῥωμαίους τότε τὸ σύμβολον μετὰ τῆς καλουμένης προσθήκης ἐλέγετο. Εἰ δὲ κατέβαλε μὲν Φώτιος τὰ σπέρματα τοῦ σχίσματος, οὕτω δὲ παιθομένους εἶχε τοὺς πλείστους, ἀλλ' ἐφύλαττε τέως ἡ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία τὴν πρὸς τὸν πάππαν ἐλλάθειαν καὶ ὁμόνοιαν, ὡς μαρτυρεῖ τὰ Πρακτικὰ τῆς οἰκουμένης ἐν Κωνσταντινίου πόλει ὀγδόης συνόδου, πῶς οὐ κατάφανός καὶ προδηλότατον ἑτερόν τι γηγονέαι τοῦ σχίσματος τὸ αἴτιον, ἀλλ' οὐχὶ τὴν καλουμένην προσθήκην; Ὅποιον δ' ἂν εἶη τὸ ἀληθὲς αἴτιον, διδάσκουσι τοῦ σχίσματος οἱ προασπισταί, πρὸς ἐκεῖνο μᾶλλον ἀντιτινόμενοι ὁ πλεόν καθικνεῖτο μέσης αὐτῶν τῆς καρδίας, καὶ οὐ χάριν τὰς εὐσεβιολογίας περὶ τὰ δόγματα ἠρανίζοντο· τῶν γὰρ μάλιστα ἀμφισβητουμένων περὶ μὲν τῆς ἐκπορεύσεως πολλῆ παρ' αὐτοῖς ἡ διαφωνία, τῶν μὲν διαρχίαν παρεισάγεσθαι νομίζοντων, καὶ βλάσφημον τὸ δόγμα ὀνειροπολοῦντων, τῶν δὲ μὴ τοσοῦτον κατατολμῶντων αἰδοῖ τῆς προφανοῦς γενέσθαι βεβαιουμένων. Εἰσὶ δὲ οἱ καὶ ἐπέχουσι περὶ τοῦ δόγματος, αἴτιον φάσκοντες· εἶναι τοῦ σχίσματος, τὸ μὴ βρούλασθαι τὸν πάππαν ἐπιτρέψαι τὴν διάγνωσιν τοῦ δόγματος οἰκουμένης συνόδου. Εἶτα γενομένων τῶν οἰκουμένης συνόδων προφάσεις καὶ φυγοδικίας προΐσχύμενοι, ὅτι Λατίνοι κατεδυνάστευσαν, ἢ ἄωροι καὶ ἐπαγγελίας τὸ φανῆναι κρείττους ὠνήσαντο· τὴν δὲ ἀρχὴν καὶ ἐξουσίαν τοῦ πάππα μὴ πάντες γνῶμη, μὴ γλῶσση, μὴ φωνῇ παραγράφουσι, πανταρχία λέγοντες ὑποκείμεναι τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν· ταύτης δὲ τῆς πεντάδοξου πρῶτον εἶναι μὲν τὸν πάππαν μόνην τῆ τάξει, ἐν ταῖς ἀναφοραῖς δηλαδὴ τῶν ὁνομάτων, ἐν ταῖς καθέδραις ὅτε συνέλθοιεν, ἐν ταῖς ὀπογραφαῖς ὅταν δέη. κατὰ δὲ τὴν ἐξουσίαν ὁμοταγεῖς εἶναι πάντας καὶ ἰσοδυνάμους. Εἶναι δὲ καὶ ταῦτα ὀρθοδοξοῦντες τοῦ πάππα, νῦν δὲ κατ' αὐτοῦς παραδογματίζοντες ἐκείνου, ἀργεῖ καὶ ἡ τάξις.

Τοιαύταις καταιολογίαις ἐπιστηρίζονται, ἵνα μὴ δοκῶσι σχιζεσθαι παραλόγως, ἐκ τῶν προγενεστέρων τὰς ἀρχὰς λαθόντες, προσεξεργασάμενοι δὲ καὶ αὐτοὶ ὅσα οἴκοθεν τὸ φιλεριστακὸν ἐπεχορήγησαν. Τούτων εἰς καὶ Νεῖλος οὗτος ὁ Θεσσαλονίκης, γράψας περὶ τῶν αἰτίων τῆς διαστάσεως τῶν Ἐκκλησιῶν μάλα σοφιστικῶς καὶ ὑπόυλως· περὶ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάππα, αὐτὸ δὴ τοῦτο τὸ διακωδωνισθὲν ἡμῖν συγγραμμάτιον· καὶ ἄλλ' ἄλλα κατὰ Λατίων,

cumbebant, ut coryphæam papæ potestatem, licet a Deo institutam, prosternerent; et quinque prominentibus capitibus hydram Ecclesiam efficerent: quo præcellentissima sedis apostolicæ similitas eo redigeretur, ut solum per illos habeat jus præsentitiæ, et nudam amplioris umbram honoris. Hæc fuit dissidii causa. Hinc ortæ dogmatum quæstiones, et prætextus ob additamentum Symbolo factum. Nec puduit homines peritissimos historiarum, et multarum ipsos historiarum scriptores, fundamentum suæ religionis ponere adeo falsum. Nam si primus Photius additamentum Latinis objecit, certe Symbolum id temporis cum additamento quod vocant, a Latinis recitabatur, si Photius jecit quidem semina schismatis, sed habebat plurimos sibi non audientes, exhibente adhuc Orientali Ecclesiæ consuetam reverentiam papæ, et unionem servante; ut octavæ generalis synodi Constantinopolitanæ Acta testantur; manifestissimum plane est, aliam exstitisse causam schismatis, non quod ipsi vocant additamentum. Veram porro causam propugnatores schismatis declarant. Illud enim esse innuunt, in quod acrius invehuntur, quo vehementius animi angebantur, et cujus causa discrepantiam in dogmatibus comminiscabantur. Si quidem ex duobus, quæ præcipua fuere quæsitæ, de processione Spiritu sancti non eodem modo omnes ambigebant. Quidam binarium principiorum induci opinantes, blasphemum esse dogma somniabant. Alii aperta doctorum testimonia reveriti non adeo procaeres fuere, sed factum audacter symbolo additamentum affirmabant. Nonnulli etiam certam sententiam nullam proferebant; sed causam schismatis esse dicebant, eo quod papa nollet disquisitiones dogmatis permittere synodo œcumenicæ. Deinde celebratis generalibus synodis refugia devitationesque obtendebant, quod vi prævaluissent Latini, aut donis promissisque emisissent victoriam. At fuerit primatum papæ uno sensu omnes, una lingua, una voce circumscriptibant. Quinque stantes Ecclesiæ universalis capita, et quinarium hujus primas obtinere quidem papam, sed solo ordine: nimirum quando ejus mentio facienda esset, quando considerare illos contingeret, in subscriptionibus cum opus sit; quoad vero aucto-ritatem, idem omnibus valor, eadem potentia; idque quando, aiunt, orthodoxus papa est; nunc autem illo, inquit, perversa defendente dogmata, ordo etiam cessat.

Hujusmodi vaniloquentia innituntur, ne temere schismatici esse videantur, ex antiquioribus quidem accepta, sed per ipsos etiam aucta ob insitum animo studium contentionis. Ex eorum numero Nilus quoque Thessalonicensis præsul scripsit de causis dissidii Ecclesiarum, sophismatis et fraudibus plenum libellum: scripsit de primatu papæ alterum libellum quem et alii doctissimi viri, et nos examinavimus: et quedam opuscula contra Lati-

nes, sub eorum nomine propter odium in Latinos evangelicam turbans sanctionem, et orthodoxam ab antiquissimis temporibus traditam veritatem: illa consarcinans et ipse, quæ ejusdem farinae homines alter ex altero repetit; per quæ apud simpliciores aucupantur sapientiæ opinionem, prudentibus admirationem movent, dum considerant, ex quibus ad quæ erudita Græcorum natio devenit.

Cæterum propositum nostrum est, quoniam cum Græco homine disputamus, et familiare illis est jactare sese, quod non humanas ratiocinationes, sed synodicas sequantur sententias: non omnia congerere, quæ de tam vasta materia concernari possent ex auctoribus (præstitit hoc egregie multorum doctorumque industria), sed ea tantum proferre, ex quibus argumenta sua Nilus desumit, et per quæ ille vim veritati infert, per ea dissolvere machinas, et compendiarie oppugnationi compendiarium opponere defensionem; denique fictitiis dictis synodorum objicere voces, ut palam fiat omnibus, eandem esse veritatem, et si mendacium breviloquentia decipit, multo magis veritatem elucere breviloquentia.

Δ ὑπὸ τῶν Λατίνων ὀνόματι διὰ τὸ κατὰ Λατίνων μίσος κυκλῶν τὴν εὐαγγελικὴν θεσμοθεσίαν, τὴν ἀρχαιοπαράδοτον ὀρθοδοξίαν· ἐκείνα κατεῦων, ἐν οἷς ἄκρινται οἱ τῆς αὐτῆς συμμορίας ταυτολογεῦσιν· ἃ τοῖς μὲν ἀφελεστέροις ἐμποιοῦσι σοφίας δόκησιν, τῶς δὲ ζυνοτοῖς· ἐκπληξίν φέρει, λογιζομένοις ἐξ ὧν εἰς οὐα τὸ σοφὸν ἐκείνο γένοι· μεταπίπτωκεν.

Σκοπὸς δὲ ἡμῶν πρὸς ἄνδρα τοιοῦτον διαλεγόμενος περὶ τῆς τοῦ πάππα ἀρχῆς, φίλον δὲ αὐτοῖς ἐγκωχᾶσθαι, ζῆτι συνοδικαῖς ἀποφάσειν, οὐχ ἀνθρώπων ἐπινοαῖς ἀκολουθοῦσι, μὴ πάντα συνείρειν, μηδ' ὅσα περὶ τηλικαύτης ὑποθέσεως εἰπεῖν δυνατόν, πανταχόθεν ἐπισωρεύσαι (ἢ γὰρ ἂν πολύστιχον ἐγίνετο τεῦχος· ὅπερ ἤδη πολλοῖς καὶ σοφοῖς ἀνδράσι σπουδαίως πεφιλοπόνηται), ἀλλ' ἐκείνα ἀντεπάγειν, ἐξ ὧν ὁ Νεῖλος ἐπιχειρεῖ· καὶ οἷς βιάζεται τὴν ἀλήθειαν, αὐτόθεν ἀναμοχλεύσαι τὰ συσκευαῶς· καὶ συντόμῳ ἀντιλογίᾳ σύντομον ἀντιτάξαι ἀπολογίαν· καὶ ὅλως συνοδικαῖς κατὰ τὸ φαινόμενον ῥήσεσι συνοδικῶς τῶ ὄντι φωνὰς ἀντιθέσθαι· ἐν ᾗ τοῖς πᾶσι καταδήλον, ὅτι γυμνῆ ἡ ἀλήθεια· καὶ εἰ τὸ ψεῦδος βραχυλογία σοφίζεται, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἀλήθεια τῇ βραχυλογία διαλέμπει.

ΠΡΟΣ ΝΕΙΛΟΝ

ΤΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΑΡΧΗΣ ΤΟΥ ΠΑΠΠΑ

ΑΝΤΙΡΡΗΣΙΣ.

NILI THESSALONICENSIS

DE PRIMATU PAPÆ

CONFUTATIO.

NILUS (Cap. I).

Asserunt Latini, papam, cum sit Petri successor, ab illo ipso quoque omnem ejus potestatem accepisse. Ego vero dico papam non accepisse primatum a Petro. Cum enim duo considerentur in papa, quod scilicet episcopus Romæ sit, et cæterorum episcoporum primus, illud quidem a Petro habet; alterum vero multis post annis a beatis Patribus et piis imperatoribus. Quod autem hæc vera sint, legatur vicesimus octavus quarti generalis concilii canon: « Sanctorum Patrum constitutiones ubique sequentes » etc. Ex quo patet papam non

C

ΝΕΙΛΟΣ.

ε φασὶν οἱ Λατῖνοι διάδοχον ὄντα τοῦ Πέτρου τὸν πάππαν, καὶ τὴν ἐκείνου πᾶσαν ἀρχὴν παρ' αὐτοῦ ἐκείνου εἰληφέναι. Ἐγὼ δὲ λέγω, ὡς ὁ πάππας ἐν πρωτεῖον οὐκ εἰληφε κατὰ τοῦ Πέτρου. Δύο γὰρ ἐν τῷ πάππα θεωρουμένων, τοῦ εἶναι Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ πρῶτον τῶν ἄλλων ἐπισκόπων, τὸ πρῶτον ἔχει παρὰ τοῦ Πέτρου, τὸ δεύτερον παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων, καὶ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων πολλοῖς χρόνοις ὕστερον. Καὶ ὅτι ταῦτα ἀληθῆ, ἀνάγνωθι ἐν κῆ κανόνα τῆς οἰκουμένης ὁ συνόδου· « Πανταχοῦ τοῖς τῶν ἀγίων Πατέρων ὅροις ἐπόμμενοι,»

καὶ τὰ ἐξῆς. Ὅθεν δῆλον, ὅτι οὐ παρὰ τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ παρὰ τῶν Πατέρων ἔχει τὸ πρωτεῖον ὁ πάππας διὰ τὸ εἶναι τὴν Ῥώμην τῶν πόλεων βασιλεύουσαν.»

ANTIPPHEIS.

Εἰ τὸ προφέρειν, ὡ θαυμάσιε, κανόνας ἀκύρου καὶ ὑποβυλιμαίους, καὶ καθάπαξ ἀποδοκιμασθέντας, ἐξεταζομένης οὕτω λαμπρᾶς ὑποθέσεως, καὶ πρὸς ψυχικὴν σωτηρίαν ἀνηκούσης, δοκεῖ σοι πρὸς τὸ ἀποφῆναισθαι, αὐταρχες, οἰχεται σοι πρὸς τὸ μηδὲν ἢ προκομισθεῖσα μαρτυρία, καὶ ὡς ἀράχνης ἰτιδὸς τὸ ρητὸν αὐτοῦ διασκαλεῖται. Ὁφέλες καὶ σὺ ἀναγνῶναι, τίσι μηχαναῖς, καὶ πῶς, καὶ ὑπὸ τίνων συβραφείας ὁ προκομισθεὶς οὗτος κανὼν, πρῶτον μὲν ἀντιλέγοντας ἔσχε τοὺς πρίστους τοῦ πάππαι B
εἶτα τοὺς ἀνατολικοὺς ἐπισκόπους οὐ πάντας συμφερόμενους, καὶ τὸν πάππαν αὐτὴν σφοδρῶς ἀποδοκιμάζοντα. Ἐξακόσιοι τριάκοντα Πατέρες ἦσαν τῆς συνόδου. Οἱ δὲ τῶ κανόνι αὐθαίρετως ὑπογράψαι δοκούντες οὐ πολλῶ πλείους εἰσι τῶν διακοσίων. Πῶς οὗτο; κινῶν τῆς τετάρτης ἀν εἰη συνόδου; Ἐγὼ δὲ σοι τοὺς παραχθέντας ὑπὸ σοῦ μάρτυρας προβαλλόμενος ἀποδείξω σαφέστατα, κοινὴν καὶ συμφωνον ὁμολογίαν τῶν ἐξακοσίων τριάκοντα Πατέρων, καὶ διὰ τοῦτο τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας φρόνημα γενέσθαι καὶ κήρυγμα, μόνον τὸν πάππαν διάδογον, καὶ τοῦτο οὐ παρὰ τῶν Πατέρων, οὐ παρὰ βασιλέων, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ.

Γράφουσα τὸίνυν ἡ ἅγια τετάρτη συνόδος τῶν Λέοντα τὸν πάππαν, καὶ τὴν ἀναφορὰν ποιουμένη πρὸς ἐνθρόνῳ; πεπραγμένων περὶ τὸ δόγμα τῆς πίστεως, φησὶ περὶ Διοσκόρου· « Καὶ τοὺς μὲν τὰ ποιμένων φρονούντας ἀπίεμε, τοὺς δὲ λύκους ἀποδεδειγμένους τοῖς προβάτοις ἐπίστῃσε· καὶ πρὸς τοῦτοις ἄπισιν ἔτι καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ τῆς ἀμπέλου τὴν φυλακὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιτετραμμένου τὴν μανίαν ἐξέτεινε, λέγομεν ἐν τῆς σῆς ἁγιότητος, καὶ ἀκοινωνησίαν κατὰ τοῦ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ἐνοῦν σπουδάσαντος ἐμελέτησεν. »

Σὺ μὲν οὖν, Νεῖλε, τὸν πάππαν λέγεις εἰρηφέναι τὸ πρωτεῖον οὐ παρὰ τοῦ Πέτρου, ἀλλὰ παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων, καὶ τῶν εὐσεβῶν βασιλέων· ἡ δὲ ἅγια σύνοδος τὸν πάππαν ἐπιτετραμμένη φησὶ τὴν φυλακὴν τῆς ἀμπελου παρὰ τοῦ Σωτῆρος. B

Σὺ λέγεις, τὸν πάππαν εἶναι τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον παρὰ τοῦ Πέτρου καὶ πρῶτον τῶν ἐπισκόπων παρὰ τῶν Πατέρων καὶ βασιλέων. Ἡ δὲ ἅγια σύνοδος τῶ μακαριωτάτῳ τῆς Ῥωμαίων ἀρχιεπισκόπῳ Λέοντι ἐπιστέλλουσα, τὸν αὐτὸν καὶ Ῥώμης οἶδεν ἐπίσκοπον, καὶ ἀμπελοργὸν διὰ Πέτρου παρὰ τοῦ Σωτῆρος καταστάντα.

Σὺ λέγεις, ὅτι πρῶτος ὁ πάππας κατὰ τὸν ψευδώνυμον ἐκείνον κανόνα, διὰ τὸ εἶναι τὴν Ῥώμην τῶν πόλεων βασιλεύουσαν. Ἡ δὲ ἅγια σύνοδος διὰ τὴν ἐπιτροπὴν τῆς ἀμπέλου προσαγορεύει ἐν τῇ ἐπιστολῇ τὸν πάππαν καὶ κορυφὴν καὶ κεφαλὴν τῶν μελῶν ἡγεμονεύουσαν. Ὡστε τοῦ μὲν κανόνος ἀκύρου ὄντος, ὡς ψευδολογία; καὶ κοινοτομίας μεστοῦ, καὶ μηδὲ πρὸς τὰς ὁπωσούν δεήσεις τῆς συνόδου ἐπι-

ab apostolis, sed a Patribus habere primatum, eo quod Roma sit regina urbium. »

CONFUTATIO.

Si proferre canones spurios et supposititios et omnino improbatos, satis tibi videtur, egregie vir, ad ferendam sententiam in re tam gravi et spectante ad salutem animarum, testimonium quod attulisti evanuit, dictumque tuum instar telæ aranearum dissipatum est. Debebas tu quoque legere, quibus machinis, qua arte et a quibus canon a te prolatus consutus est : primo quidem contradicentibus papæ legatis, deinde Orientalibus episcopis non consentientibus universis, et papa ipso vehementer illum improbanste. Sexcenti et triginta Patres erant synodi ; qui vero sponte subscripsisse videntur non multi supra ducentos numerantur. Quomodo ergo quartæ synodi sit iste canon ? Ego vero per testes a te prolatos probabo apertissimo, communem et unanimum confessionem sexcentorum triginta Patrum, ac proinde totius Orientalis Ecclesiæ sensum et dogma fuisse, solum papam tanquam Petri successorem habere potestatem œcumenicam, non a Patribus, non ab imperatoribus, sed ab ipso Christo. ἔχειν τὴν οἰκουμενικὴν ἐξουσίαν ὡς τοῦ Πέτρου βασιλέων, ἀλλὰ παρ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ.

Scribens ad Leonem papam sancta synodus quarta de iis quæ circa dogma fidei legitime gesta erant, subjungit de Dioscoro : « Et eos quidem qui pastorum propria sapiebant, præcidit; eos vero qui se lupos ostenderant, ovibus præfecit; et ad hæc omnia etiam in ipsum, cui vineæ custodia demandata est a Salvatore, furorem extendit, videlicet contra Tuam Sanctitatem, et excommunicationem tulit in eum qui studuit unire corpus Ecclesiæ. »

Tu papam dicis non a Petro, sed a sanctis Patribus et piis imperatoribus habuisse primatum; sancta vero synodus demandatam ait papæ vineæ custodiam a Salvatore.

Tu papam dicis esse episcopum Romæ a Petro, sed primum episcoporum a Patribus et imperatoribus : sancta vero synodus scribere se ait Leoni beatissimo Romæ archiepiscopo, eundemque novit Romæ episcopum, et per Petrum vineæ custodem a Salvatore.

Tu juxta pseudocanonis sensum asseris papæ primatum ex eo esse quod Roma sit regina urbium. At sancta synodus in epistola vocat papam verticem et caput membrorum ducem propter custodiam vineæ. Itaque cum canon irritus sit, utpote falsitatis et novitatis plenus, nec etiam adnitentibus utcumque synodi Patribus a papa approbatus; imo vero rejectus atque damnatus : qui

utola vero puram et sinceram universi sacri concilii delegat mentem, cur tu, posthabitis manifestis et claris, e spuria doctrina infers quæ libet? καλυπτούσης τὴν ἐννοίαν· πῶς οὐ τὰ δῆλα ἐέτας καὶ προφανῆ, ἐκ διδασκαλίας σκοτίου ἐπιφέρεαι ἃ σοὶ δοκεῖ;

Nam si sancta synodus ita sentiebat, nimirum papæ primatum esse a Patribus; cur ipsa, quæ Patribus constabat et œcumenica erat (qua certe condit'ione carebant illi qui per te detulerunt papæ primatum, cum papa etiam ante Nicænam primam synodum habuerit semper primatum, ut ipsa prima synodus fateitur sexto suo canone): cur, inquam, sua utens auctoritate Constantinopolitana non honoravit, sicut antiquiores per te papam, sed rogabat papam ut ejus canonem approbaret? Et tu quidem dicis primatum papæ pendere a Patribus; sancta vero synodus per epistolam clamat, honorem Constantinopolitani pendere ab auctoritate papæ. Itaque ordinem subvertis, tuoque de primatu papæ tractatui sophisticum fundamentum jadis, ex quo multa, et magna sequantur absurda; et sanctos Patres calumniaris, quod canonem ediderint asserentem a Patribus concessum senioris Romæ sedi primatum. Si enim hoc esset, secum ipsi pugnarent, sed quia impossibile hoc est omnino, aut canon falsus est, aut epistola: sed epistolam non esse falsam indicat consensus synodi, quæ canonem suscepisset si approbatus a papa fuisset; canonem vero non esse ratum deolarat dissensio. Deprehenderis igitur falso canone sultus invalidum jecisse structuræ tuæ fundamentum.

εἰ παρὰ τοῦ πάππα ἐκυροῦτο· ἡ ἀσυμφωνία δὲ τὸ καὶ ἐάλωσ τῆ σὴ οἶκος μὲ σαθρὸν καταβαλόμενος
 Neque dicas, demandatam esse vineæ custodiam a Salvatore, commune quid esse episcopis juxta Pauli dictum in Actis: *Attendite vobis, et universo gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos*. Nam sancta synodus, ubi in epistola narraasset multa perperam a Dioscuro facta, quod deposito Flaviano S. mem. episcopo, præcisissetque iis qui recte sentiebant, lapos præposuisset ovibus: ubi hæc de cæteris episcopis dixisset, intuitu quæ spectant ad papam: nec illum nominatum exprimit, sed circumscriptione usa ait: « Et ad hæc omnia in ipsum etiam, cui demandata est a Salvatore custodia vineæ, furorem extendit. » Et circumscribendo amplificat, expressiusque designat audaciam Dioscorig, et obstupescit facinus. Itaque quod distinctionis ergo dictum est, non potest esse commune episcopis, quos providentia communi ponit Spiritus sanctus; at vero papa sanctæ synodi testimonio, custos universalis Ecclesiæ positus est speciali Christi lego.

προνοία τίθησιν ἐπισκόπους· τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Χριστοῦ νομοθεσίας φύλαξ ἐτέθη τῆς οἰκουμένης
 Alioquin deposito etiam Flaviano idem flagitium admisisse videretur Dioscorig: nunc vero sancta

κυρωθέντο; παρὰ τοῦ πάππα, μᾶλλον δὲ ἀποβλαθέντος τε καὶ ἀποσκοραχισθέντος· τῆς ἐπιστολῆς δὲ εὐλικρινῆ καὶ καθαρὰν δὴ τῆς ἁγίας συνόδου ἀπο-

Εἰ δὲ ἴλω; ἐφρόνει ἡ ἁγία σύνοδος παρὰ των Πατέρων εἶναι τὸ πρωτεῖον τοῦ πάππα, διατὶ μὴ Πατέρες καὶ αὐτοὶ ὄντες, καὶ οἰκουμένην σύνοδον συγκροτοῦντες; (ὅσαρ οὐκ εἶχον οἱ τιμῆσαντες κατὰ σὲ τῷ πρωτεῖῳ τὸν πάππα, δε καὶ πρὸ τῆς ἐν Νικαίᾳ πρώτης συνόδου πάντοτε εἶχε τὰ πρωτεῖα, ὡς φησιν αὐτῆ ἡ πρώτη σύνοδος ἐν τῷ 5' αὐτῆς κανόνι)· διατὶ μὴ τῇ οἰκειᾷ ἐξουσίᾳ χρησάμενοι, τὸν Κωνσταντινουπόλεως καὶ αὐτοὶ ἐτίμησαν, ὡσπερ σὲ κάλοι κατὰ σὲ τὸν Ῥώμης, ἀλλ' ἰδέσθε τοῦ πάππα κυρωθῆναι αὐτοῖς; τὸν κανόνα; Σὺ μὲν οὖν, Νεῖλα, φῆς; ἴρησθαι τὸ πρωτεῖον τοῦ πάππα τῆς ἀθέτητας τῶν Πατέρων· ἡ δὲ ἁγία σύνοδος διὰ τῆς ἐπιστολῆς; βοᾷ, ὅτι τὰ πρεσβεῖα Κωνσταντινουπόλεως ἤρηται τῆς ἐξουσίας τοῦ πάππα· ὡσα ἀνατρέψεις τὴν τάξιν, καὶ βάσιν καταβάλλεις τῇ σὴ πραγματεῖᾳ κατὰ τῆς ἀρχῆς· τοῦ πάππα σεσορπισμένην, καὶ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀτοπημάτων ὑπέθεσιν· καὶ καταψεύθη τῶν ἁγίων Πατέρων, ὡς κανόνα ἐξενεχόντων διαγορευόντα, παρὰ των Πατέρων ἀποθεδόντα τὰ πρεσβεῖα τῷ θρόνῳ τῆς πρεσβυτέρᾳ; Ῥώμης. Εἰ γὰρ τοῦτο ἦν, ταυτοῖς ἀν ἐμάχοντο. Εἰ δὲ ἀδύνατον τοῦτο, ἀνάγκη ἢ νόθον εἶναι τὸν κανόνα, ἢ ψευθεῖ τὴν ἐπιστολήν· ἀλλὰ μὴν τῆς ἐπιστολῆς; τὸ ἀβαντον συμμαρτυρεῖ ἡ κοινὴ ψήφος τῆς συνόδου, ἧτις ἰδέσθεσ ἀν τὸν κανόνα, νανοθευμένον τοῦ κανόνος· σὺ γνήσιος ἄρα ὁ κανών. θεμέλιον.

Καὶ μὴ λέγε, τὸ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐπιτετραφῆσ τὴν φυλακὴν τῆς ἀμπέλου κοινὸν εἶναι τοῖς ἐπισκόποις κατὰ τὸ ρητὸν τοῦ Παύλου ἐν ταῖς Πράξεσιν· *Προσέχετε ἑαυτοῖς, καὶ παντὶ τῷ ποιμένῳ, ἐν ᾧ ὁμᾶς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἔθετο ἐπισκόπους*. Ἡ γὰρ ἁγία σύνοδος ἐν τῇ ἐπιστολῇ διηγησμένη περὶ Διοσκόρου, δεῖ πολλὰ εἰργάσαστο δεινὰ, τὸν ἐν ἁγίοις Φλαβιανὸν τὸν Κωνσταντινουπόλεως καθελών, καὶ Εὐσέβιον τὸν ἐπίσκοπον, καὶ τοὺς ὀρθὰ φρονοῦντας ἀπέστειλε, τοὺς δὲ λύκους τοῖς προβάτοις ἐπίστεισεν· ταῦτα περὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων εἰπαῦσα, ἐπιφέρει τὰ περὶ τὸν πάππα· καὶ οὐκ ὀνοματὶ τοῦτον προφῆρει, ἀλλ' ἐπιγραφῆ χρησαμένη· « Καὶ πρὸς τοῦτοις ἅπασι, φησιν, εἶτι καὶ κατ' αὐτοῦ σοῦ τῆς ἀμπέλου τὴν φυλακὴν παρὰ τοῦ Σωτῆρος; ἐπιτετραμμένου τὴν μανίαν ἐξέτεινεν. » Καὶ ἐπαύξει διὰ τῆς ὑπογραφῆς ἐμφατικώτερον τὴν τὸλμαν τοῦ Διοσκόρου, καὶ ἐκπλήττεται τὸ ἀνοσιοργημα. Οὕτω δὲ τὸ πρὸς ἀντιδιαιτολήν ρηθὲν οὐ δοξαται κοινὸν εἶναι τοῖς ἐπισκόποις, οὐς κοινῇ ὁ δὲ πάππας κατὰ τὴν ἁγίαν σύνοδον ἐξ ἰδικῆς τοῦ Ἐκκλησίας.

Ἡ γὰρ ἂν καὶ δε Φλαβιανὸν καθεῖλε Διοσκόρος, τὸ αὐτὸ πλημμελήτα; ἐφαίνετο νῦν δὲ ἡ ἁγία

Act. ix, 28.

σύνδος τὸ μὲν κατὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ἑγγεῖρημα τυραννίδος εἶναι φήσους φησί, τὸ δὲ κατὰ τοῦ πάππα φοβερὸν ὄλμημα παρανομίαν εἶναι κατὰ τῆς θεσμοθεσίας τοῦ Σωτῆρος βοᾷ. Εἰ γοῦν καὶ τὸ μικρὸν παραθῆναι τῆς ἀληθείας κατὰ τὴν ἀρχὴν γίνεται πῶς μωριοπλάσιον, ἢ τοσαύτη τῆς ἀληθείας παρατροπή κατ' αὐτὴν σου τὴν ἀρχὴν, ὡς Νεῦε, πότων ἔσται

Καὶ ἔη ἐπιφέρεις.

NEILOS.

« Ἀνάγνωθι καὶ Νεαρὰν ρῆλ' Ἰουστινιανοῦ, ἐν εἰδῆς τὴν ἀλήθειαν· Θεσιζόμεν, φησί, κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὄρους, τὸν ἀγιώτατον τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης ἐπίσκοπον πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων. Ἀκούεις; Τὸ πρῶτον εἶναι τὸν πάππαν ὄρος ἐστὶ, φησί, τῶν συνόδων. Εἰ δὲ ὄρος τῶν συνόδων, πῶς παρὰ τοῦ Πέτρου τὸ πρωτεῖον εἰληφεν ὁ πάππας; »

ANTIPHRISIS.

Ὅσπερ τὸ παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων εἶναι τοῦ πάππα τὸ πρωτεῖον ἀποδείξει προθέμενος οὐκ ἀπέδειξεν, οὕτω καὶ παρὰ θεσιζόμενος βασιλικῶς αὐτὸ τοῦτο τὸ πρωτεῖον κατασκευάσαι βουλόμενος οὐδὲν συμπραίνει, μᾶλλον δὲ δύο καὶ μεγάλα ἁμαρτάνει· ἐν μὲν, ὅτι ὁμωνύμῳ χρώμενος φωνῇ, ὡς ἀκλῆς οὐσης ἐπιφέρεις τὸ συμπέρασμα ἕτερον ἔστι, ὅτι προκομίζων τὴν Ἰουστινιανοῦ Νεαρὰν, ἐν ὅσπερ ἔφη ἀνωτέρω, τὸ πολλοὺς ἕτερον χρόνους δεδῶσθαι τὴν ἀρχὴν τῷ πάππῳ διδάξης, ἀσύστατα καὶ κακωντροχῆ καὶ ἀνάρμωστα λέγεις. Ἐγραψεν δ' ἀσπίδωμος Κύριλλος ἐπιστέλλων Ἰωάννῃ τῷ Ἀντιοχείας ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ· « Κατ' οὐδένα τρόπον σαλευέσθαι πρὸς τινῶν ἀν' ἡμεῖς τὴν ὁρισθεῖσαν πίστιν, ἥτοι τὸ τῆς πίστεως σύμβολον, παρὰ τῶν ἁγίων ἡμῶν Πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων κατὰ καιροῦς μεμνημένους τοῦ λέγοντος· Μὴ μεταίρῃς ὄρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου. Καὶ τὴν πίστιν καὶ τὸ σύμβολον τῆς πίστεως καλεῖ ὁ θεὸς Πατὴρ ὄρια αἰώνια, εἴτουν ὄρους αἰώνιους. Συλλογιζέσθω οὖν, ὡς Νεῦε, ὁ βουλόμενος οὕτως ἔπος· Ὅρος ἐστὶ τῶν ἁγίων Πατέρων εἶναι τὴν Ἰῆν τῷ Πατρὶ ὁμοούσιον· καὶ ὄρος ἐστὶ τῶν ἁγίων Πατέρων, πάντων τῶν ἱερέων εἶναι πρῶτον τὸν πάππαν. Ἀλλὰ μὴν κατὰ σὲ μὴ ἔχοντι τὸ πρωτεῖον τῷ πάππῳ δεδῶκασι οἱ Πατέρες· ἄρα καὶ τῷ Ἰῆ μὴ ἔχοντι τὸ ὁμοούσιον δεδῶκασι οἱ Πατέρες. Ὅρως, οἷα φιλοσοφεῖς διὰ τῆς ὁμωνυμίας τῆς λέξεως; Ὅρος, ὡς θαυμάσιε, ἐν ταῖς ἱεραῖς συγδόσι οὐ μόνον τὴν πρῶσαν νομοθεσίαν καὶ πρὸς εὐταξίαν συνταίνουσαν ἐγγλῆ, ἀλλὰ πολλῶν μᾶλλον τὴν σαφῆναιαν καὶ ἀνάπτυξιν τῶν πρὸς τὰ καιριώτατα τῆς πίστεως συμβαλλομένων. Καὶ τοῦτο ἄνω καὶ κάτω ἔως ἂν ἐν ταῖς Πρακτικαῖς τῶν συνόδων. Οὐσης οὖν τῆς φωνῆς ὁμωνυμίας, καὶ σημαίνουσης πολλῶν μᾶλλον τὰ ἀρχαῖα καὶ θεσπασθέντα ἢ τὰ

² Prov. xiii, 28.

(1) Conc. Ephes. iii, cap. 54.

A synodus, quæ ille in alios scelera edidit, decretis tyrannidis vocat; ingens vero crimen contra papam, esse parricidium clamat contra sanctionem Christi. Si ergo vel minimum proficipo aberrare a veritate, crescit deinde in immensum: tantum initio a veritate declinasse quot paralogismorum radix erit, quot fundamentum sophismatum? Itaque infero.

ἢ ἔξ ἀπαλογοισμῶν, πότων καταβολὴ σοφισμάτων;

NILUS. (Cap. II.)

« Legito et Novellam Justinianij 131, ut veritatem addiscas. Statuimus, inquit, juxta constitutiones sanctarum synodorum, sanctissimum senioris Romæ episcopum esse primum omnium sacerdotum. Audis? Ut sit primus papa, statutum est, inquit, synodorum. Si ergo statutum, seu decretum est synodorum, quomodo papa primatum habet a Petro? »

CONFUTATIO.

Sicut a sanctis Patribus primatum papæ probare volens non probasti, ita e sanctione imperatoria conatus illum ostendere, nihil concludis, sed potius duo peccas, et magna. Primum quidem quia, posita voce æquivoca, concludis trahendo illam ad unum significatum; deinde prolata Justiniani Novella, ad probandum quod dixisti, nimirum multis post temporibus datum fuisse primatum papæ, non colliærentia, non convenientia, non congruentia dicis. Scribebat beatus Cyrillus ad Joannem Antiochenum: « Nullo modo patimur a quibusdam convelli definitam fidem, sive fidei symbolum a sanctis nostris Patribus qui olim Nicææ convenerunt (1), memores ejus qui dixit: *Ne transferas terminos antiquos, quos posuerunt patres tui.* » Ubi sanctus Pater nomine *terminorum antiquorum* appellat fidem et fidei symbolum. Arguat ergo per te hoc pacto qui vult. Decretum est sanctorum Patrum. Filium esse consubstantialiæ Patri; est etiam decretum sanctorum Patrum papam esse omnium sacerdotum primum: sed per te Patres primatum dederunt papæ non habenti illum; ergo et Filio non habenti consubstantialitatem dederunt Patres. Vides quæ tua sit argumentatio propter æquivocam vocem? Vox ista apud sanctas synodos non solum significat novam constitutionem de re aliqua spectante ad mores, sed multo magis explanationem declarationemque eorum quæ ad summam fidei pertinent; idque passim videre est in Actis synodorum. Cum ergo æquivoca sit, et frequentius usurpetur ad signandum antiqua et divinitus tradita, quam recentia et ea quæ juris humani sunt, cur tu decretum Patrum de primatu papæ trahis ad imbecilliores significatum, et nudam assumens vocem, detorques lectorem ad alteram partem? Secundum decreta Patrum primus est papa, inquit

Justinianus, qui in illa Novella suscipit sanctarum A quatuor synodorum decreta ut sanctam Scripturam. Atqui et Cyrillus in tertia synodo, ut planum fiet, et quartæ synodi Patres fatentur papam esse Ecclesiæ judicem, et custodem vineæ a Salvatore constitutum. Ergo decretum eorum de papa non habet vim novæ constitutionis, sed dogmatis ad idem spectantis explicationem et dilucidationem. Secundum quod peccas, est, quod ad probandum primatum papæ non esse ab initio statutis imperatoris firmatum, confugisti ad Justinianum, contentiosa sane malignitate. Certe enim tuus Photius, princeps et antesignanus schismatis, ad Aurelianium hoc referebat; nec adeo sordidus erat papæ æstimator. Alii vero ex iis qui tecum sentiunt tribuunt hoc Constantio Magno; veritatem quidem offuscantes omnes, sed maxime omnium tu, qui cum synodica legis, procul dubio vidisti etiam imperatorum epistolæ tertiæ synodo præfixas, in quibus mirum in modum elucet imperatorum reverentia erga sedem Petri: ut futile omnino sit quod ais, primum ex imperatoribus Justinianum sanxisse primatum papæ. Dicimus ergo, sanctos Patres per sua decreta nequaquam dedisse, sed testatum reididisse primatum papæ; et pios imperatores, præsertim Justinianum, non fundasse, sed fideliter enarrasse primatum papæ. βασιλέων αἰδῶς καὶ εὐλάβεια περὶ τὸν θρόνον τοῦ βασιλεῦσι τὸν Ἰουστινιανὸν θεσπίσαι τὸ πρωτεῖον καίτοι; ἄλλοι οὐ δεδωκέναι, ἀλλὰ διδωλκέναι τὸ πρωτεῖον τοῦ πάππα καὶ τοὺς εὐσεβεῖς τῶν βασιλέων, μάλιστα δὲ τὸν Ἰουστινιανόν, οὐ πρωτετυμῆκέναι, ἀλλὰ μεμαρτυρηκέναι τὸ πρωτεῖον τοῦ πάππα.

NILUS (Cap. III).

Quid ergo? Non est ullo modo papa successor Petri? Est ille quidem, sed ut episcopus; quod episcopus etiam quisque habet eorum qui ab illo consecrati sunt. Nam et quilibet hierarcha, quod attinet ad hoc, illius apostoli successor est a quo per successionem habuit sacerdotium. Qua ratione multos habet Petrus et reliqui apostoli successores; qui vero ad alia, nequaquam. Petrus enim et apostolus est et apostolorum princeps; at papa nec apostolus est, nec apostolorum coryphæus.

Petrus magister est orbis terrarum, papa episcopus Romæ.

Petrus ordinavit episcopum Antiochiæ talem, et Alexandriæ talem, et alibi alium: Romano episcopo non licet hæc facere.

Petrus episcopum Romanum designat, papa non designat alium papam.

Petro simpliciter dictum est: *Quodcumque solveris, aut ligaveris, erit ligatum aut solutum in caelis.* Dum vero ille gratiam transfunderet in episcopum Romanum, non absoluto sermone est usus, sed *Ligabis, inquit, quod ligari oportet, et solves quod decet.*

Petrus quæ dixit sunt voces Spiritus sancti.

προσφατα καὶ ἀνθρώπινα, διατί σὺ τὸν θρον τῶν Πατέρων περὶ τοῦ πρωτείου τοῦ πάππα καθέλικαις ἐπὶ τὸ ἀσθενέστερον τῶν σηματομένων, καὶ φιλή τῇ φωνῇ χρώμενος ἐκ τῶν δύο συναρκάζεις εἰς ὁάτερον τὴν διάνοιαν; Κατὰ τοὺς δρους τῶν Πατέρων πρῶτος ὁ πάππας, φησὶν Ἰουστινιανός, ὁ κατὰ τὴν Νεαράν ἐκείνην τὰ δόγματα τῶν ἀγίων τεσσάρων συνόδων ὡς θέλαν γραφὴν ἀποδεχόμενος· ἀλλὰ μὴν καὶ Κύριλλος ἐν τῇ τρίτῃ ὡς εἰρήσεται κατωτέρω, καὶ οἱ Πατέρες τῆς τετάρτης συνόδου τὴν πάππα ὁμολογοῦσι κριτὴν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φύλακα τῆς ἀμπέλου παρὰ τοῦ Σωτῆρος. Ὁ τοίνυν ὁρος αὐτῶν περὶ τοῦ πάππα οὐκ ἔχει προσφάτου νομοθεσίας δύναμιν, ἀλλὰ δόγματος εἰς πῆστιν ἀνήκοντος ἀνάπτυξιν καὶ σαφήνεια. Δεύτερον ἀμαρτάνεις, δεῖ τὸ πρωτεῖον τοῦ πάππα μὴ ἀπ' ἀρχῆς ὃν δεῖξαι βουλόμενος θεσπίσασαι βασιλικῶς κυρωθὲν, κατέφυγας ἐπὶ Ἰουστινιανόν, κακοῦθως μάλα καὶ φιλονεικῶς. Καίτοι γε ὁ σὸς Φώτιος, ὁ τοῦ σχισματος πρωτοστάτης, ἐπὶ Μυρηλιανόν τοῦτο ἀνέφερε, καὶ τοσοῦτον γλίσχρος οὐκ ἦν πρὸς τὸν πάππα. Ἐτερος δὲ τῶν σοὶ ἐμοφρόνων Κωνσταντίνω τῷ Μεγάλω τοῦτο ἀποδιδόσκει, πάντες μὲν τὴν ἀλήθειαν ὑποκινῶντες· πάντων δὲ μάλιστα σὺ, ὅστις τὰ τῶν συνόδων ἀναγνούς, ἐνέτυχες πάντως καὶ ταῖς προηγουμέναις τῆς τρίτης συνόδου βασιλέων ἐπιστολαῖς, ἐν αἷς λάμπει μάλιστα ἡ τῶν Πέτρου ὡσαύτως ἀντικρυς ὁ λέγει, πρῶτον ἐν τῷ πάππα. Καὶ τοὺς Πατέρας οὐν φάμεν τοῖς οἰκουμενικοῖς πρωτεῖον τοῦ πάππα καὶ τοὺς εὐσεβεῖς τῶν βασιλέων, μάλιστα δὲ τὸν Ἰουστινιανόν, οὐ πρωτετυμῆκέναι, ἀλλὰ μεμαρτυρηκέναι τὸ πρωτεῖον τοῦ πάππα.

C

ΝΕΙΛΟΣ.

Τί οὖν; οὐκ ἔστιν ὁ πάππας τὸ σύνολον τοῦ Πέτρου διάδοχος; Ἐστὶ μὲν, ἀλλ' ὡς ἐπίσκοπος, ὑπερ καὶ τῶν ἐπισκόπων ἕκαστος τῶν ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντων. Καὶ τῶν ἱεραρχῶν δὲ ἕκαστος διάδοχος κατὰ γε τοῦτο ἐκάστῳ τῶν ἀποστόλων, ὅψ' οὐ κατὰ διαδοχὴν τὴν ἱερωσύνην εἰλήφει. Κατὰ μὲν οὖν τὸν λόγον τοῦτον πολλοὶ καὶ τοῦ Πέτρου καὶ τῶν ἀποστόλων διάδοχοι, κατὰ δὲ τὰ ἄλλα οὐδαμῶς. Πέτρος μὲν γὰρ καὶ ἀπόστολος, καὶ ἀποστόλων ἱεραρχος· ὁ δὲ πάππας οὔτε ἀπόστολος, οὔτε ἀποστόλων κορυφαῖος.

Πέτρος διδάσκαλος πάσης τῆς οἰκουμένης, ὁ δὲ πάππας ἐπίσκοπος Ῥώμης.

Πέτρος ἐν Ἀντιοχείᾳ τὸν δεῖνα χειροτονεῖ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ δὲ ἕτερον, καὶ ἄλλον ἀλλαχοῦ· τῷ δὲ Ῥώμης οὐκ ἐρεῖται ταῦτα ποιεῖν.

Πέτρος ἐπίσκοπον Ῥώμης χειροτονεῖ, ὁ δὲ Ῥώμης πάππα ἕτερον οὐ προβάλλεται.

Πέτρος ἀπλῶς ἤκουσεν, Ὁ λύσεις ἢ δῆσεις, ἔσται δεδεμένον ἢ δελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πρὸς δὲ τὸν Ῥώμης αὐτὸς διαβιβάων τὴν χάριν, οὐκ ἀπλῶς εἶρηκεν· ἀλλὰ, δῆσεις ὁ δεῖ δεῖθῆναι, καὶ λύσεις μετὰ τοῦ ἔθους.

Πέτρος ὁ δεῖναι ἱεραρχίας τοῦ ἰσχυροῦ τοῦ

δὲ τοῦτο καὶ τῷ πάπῃ κοινόν; Οὐκ ἄρα κατὰ πάντα ὁ Ῥώμης τοῦ Πέτρου διάδοχος, ἀλλὰ κατ' ἑκείνα μόνον, καθ' ἃ καὶ τῶν ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντων ἕκαστος.

ANTIPPHEΣΙΣ.

Πολλὰ συμπλέκεις, πολλὰ συμφύρεις, καὶ πολλὰς ἐπισωρεύων διαφορὰς, καθ' ἃ ἐν μόνον λέγεις καὶ τοῦτο μερικόν, κοινωνεῖν τὸν Πέτρον καὶ τοὺς διαδόχους. Εἶτα τὸ καιριώτατον τῆς ὑποθέσεως καὶ κυριώτατον παραλιπῶν, συγχύσεως καὶ ἀταξίας ἐμφαίνῃ διδάσκαλος. Διάδοχον λέγεις τοῦ Πέτρου τὸν πάπαν καθὼ ἐπίσκοπος, ὡς καὶ ἕκαστος τῶν ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντων ἐπισκόπων· ἀπόδειξιν δὲ ταύτης σου τῆς θέσεως οὐδεμίαν φέρεις· ἀλλ' εἰσκάς τῷ διδασκαλικῶς ἀποφαινομένῳ καὶ νομοθετοῦντι. Ἀντιτάξομεν οὖν ἡμεῖς οὐχὶ τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ τὰ τῆς ἁγίας τετάρτης συνόδου, ἐξ ὧν ἐπέστελλετο πρὸς τὸν πάπαν· « Τί γὰρ πίστεως πρὸς εὐφροσύνην ἀνώτερον, ἢν αὐτὸς ὡσπερ χρυσὴν σειρῶν τῷ προστάγματι τοῦ θεμένου καταγομένην εἰς ἡμᾶς διεψύλαξας, πᾶσι τῆς τοῦ μακαρίου Πέτρου φωνῆς ἐρμηνεύς καθιστάμενος; » « Ὅθεν καὶ ἡμεῖς ὡς ἀρχηγῶ σοι τοῦ καλοῦ πρὸς ὠφέλειαν χρησάμενοι, τοῖς τῆς Ἐκκλησίας τέκνοις τὸν κληρὸν τῆς ἀληθείας ἐδείξαμεν. » Ἐν τούτοις ἡ ἁγία σύνοδος καλεῖ τὸν πάπαν τῆς χρυσῆς σειρᾶς πίστεως φύλακα, καὶ ἐρμηνέα τῆς φωνῆς τοῦ Πέτρου, καὶ τὴν πίστιν ἐν τῷ πάπῃ κληρὸν εἶναι τῆς ἀληθείας. Καὶ κατωτέρω περὶ τῆς ὀμηγύρεως τῶν ἐπισκόπων τῆς ἁγίας αὐτῶν συνόδου γράφουσιν οἱ Πατέρες· « Ὡν σὺ μὲν ὡς κεφαλὴ μελῶν ἡγεμόνευες, ἐν τοῖς τῆς σὴν τάξιν ἐπέχουσι τὴν εὐνοίαν ἐπιδεικνύμενος. » Ἐν τούτοις ἡ ἁγία σύνοδος ὁμολογεῖ τὸν πάπαν κεφαλὴν, τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους μέλη. Παρῆν δὲ ἐν ἐκείνῃ τῇ συνόδῳ καὶ Ἀνατόλιος Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Μάξιμος Ἀντιοχείας, καὶ Ἰουδενάσιος Ἱεροσολύμων. Καὶ κατωτέρω· « Καὶ πρὸς τούτοις ἄρα οἱ εἶμι καὶ κατ' αὐτοῦ τοῦ τῆς ἀμπέλου τὴν φυλακὴν παρὰ τοῦ Σωτήρος ἐπιτετραμμένου τὴν μανίαν ἐξέτεινε, λέγομεν δὴ τῆς σῆς οὐσίτητος. » Ἐν τούτοις ἡ ἁγία σύνοδος ἀμπελον εὐαγγελικῶς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀμπελοργὸν λέγει τὸν πάπαν, παρὰ τοῦ Σωτήρος Χριστοῦ λαβόντα τὴν ἀμπελοργίαν. Καὶ κατωτέρω· « Πειπεισμένοι, ὡς τῆς ἀποστολικῆς παρ' ὑμῖν κρατούσης ἀκτίνας, καὶ ἐπὶ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίαν συνήθως κηδόμενοι πολλὰκις ταύτην ἠπλώσατε, διὰ τὸ ἀφρονον ὑπάρχειν ἡμῖν τὴν τῶν οικειῶν ἀγαθῶν πρὸς τοὺς γνησίους μετὰδοσιν. » Καὶ κατωτέρω· « Εἰδότες, ὡς πᾶν παρὰ τῶν τέκνων γινόμενον κατάρθωμα εἰς τοὺς οικειουμένους Πατέρας ἀνατρέπει· παρακαλοῦμεν τοῖνον, τίμησον καὶ ταῖς σαῖς ψήφοις τὴν κρίσιν· καὶ ὡσπερ ἡμεῖς τῇ κεφαλῇ τὴν ἐν τοῖς καλοῖς συμφωνίαν εἰσηγησάμεν, οὕτω καὶ ἡ κορυφὴ τοῖς πασίνοι ἀνακληρώσει τὸ πρῶτον. »

Ἐν τούτοις ἡ ἁγία σύνοδος ὁμολογεῖ τὴν ἀποστολικὴν ἀκτίνα ἐν τῷ πάπῃ καθιδρυμένην ἀπλώθηναί πολλακις καὶ εἰς Κωνσταντινουπόλιν· καὶ ὅτι ὁ πάπας ἐστὶ κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας· τριαύτη, ἐξ ἧς

PATROL. GR. CXLIX.

A quis habere hoc dicat et papam? Non est igitur in omnibus papa successor Petri, sed in iis tantum in quibus successor etiam est quilibet episcoporum a Petro ordinatorum.

CONFUTATIO.

Multi connectis, multa confundis, et multis differentiis positus unum tantum esse ais commune Petro et successoribus, idque privatum; et praeteris quod maximum et praestantissimum est in hac materia, sisque confusionis et inordinationis magister. Successorem Petri ais papam, ut episcopum, ut quilibet episcoporum a Petro ordinatorum, et hujus tuae positionis nullum affers testimonium quo probetur; sed magistri auctoritate pronuntias, et statuis more legislatoris. Opponemus ergo nos tibi non nostra, sed voces sanctae synodi quartae ex epistola ejus ad papam; « Quid enim ad ferendam laetitiam fide sublimius, quam tu velut auream catenam, praeepto legislatoris deductam ad nos servasti, omnibus beati Petri vocis constitutus interpretis? Quapropter et nos tanti boni te duce et auctore usi ad utilitatem, Ecclesiae filii haereditatem veritatis ostendimus. » In his sancta synodus vocat papam aureae fidei catenae asservatorem, et Petri vocis interpretem; et fidei ait esse in papa veritatis haereditatem. Et infra, ubi sermo est de Patribus synodi: « Quibus tu, inquit, dux eras, ut caput membrum, in iis qui tuas voces gerebant benevolentiam praeferebant. » In his sancta synodus fatetur papam caput, caeteros episcopos membra. Aderant autem in illa synodo Anatolius Constantinopolitanus, Maximus Antiochenus, et Juvenalis Hierosolymitanus. Et infra: « Et ad haec omnia insuper et contra ipsum, cui vitae custodia a Salvatore commissa est, extendit insaniam, id est contra tuam (apostolicam) sanctitatem: » ut Latinus interpres legit. In his sancta synodus Ecclesiam evangelice vineam vocat, custodem vineae papam, et praefecturam hanc esse inquit illi datam a Christo. Et infra: « Piane scientes apostolicum in vobis quidem radium suam sedem habere; saepe vero ad Constantinopolitanam quoque Ecclesiam more vestro curam gerentes illum sparsisse, eo quod consueveritis honorum vestrorum participatione vobis conjunctos abunde ditare. » Et infra: « Agnoscentes, omne egregium natorum factum recurrere ad proprios parentes. Rogamus igitur, decreto tuo nostrum honora iudicium, et sicut nos capiti consensum praebuimus in re praecleara, ita et vertex adimpleat filiis quod decorum est. »

In his sancta synodus fatetur, apostolicum radium esse in papa collocatum et inde saepe Constantinopolim sese fudisse, et papam esse tale caput Ecclesiae, ut ex eo pendeat honor et privile-

giorum emanatio in illis. Si ergo papa per sanctam synodum et Petri fidei est hæres, et membrorum Ecclesie caput, et custos vineæ a Salvatore constitutus, et vas apostolici radii, et episcoporum Pater, honores et privilegia largiens, unde tu, Nile, paradoxam sumpsisti assertionem, quod papa sit Petri successor, sicut hierarcha quilibet a Petro ordinatus? Esse igitur papam Petri successorem, lateris et ipse, qua Romæ est episcopus; quod vero in præteristi commune Petro et papæ, summum et maxime ad rem nostram spectans, est quod quædam synodus docet, et reliqua testantur, ut dicemus, generalia concilia, quæcumque suscipiunt Græci: illud porro est pastoralis auctoritas in oves Christi, quam variis nominibus illa synodus expressit. Tu vero, prætermisso eo, quod unum successionis rationem perficit, numeras quæ minus ad rem faciunt. Nec enim ad vim successionis requiritur, ut ea omnia successor habeat quæ fuerunt in antecessore, sed illa in quibus ratio successionis consistit. Exempli gratia: successit in imperio Romano Constantius magno Constantino, non tamen opus est, ut ex successione Constantius et crucis signum in cælo conspexerit, et Byzantium in Constantini urbem crexerit, et œcumenicarum synodorum primam celebrandam curaverit. Et papa similiter succedit Petro ut Romanus episcopus, ut vineæ custos, ut caput membrorum dux; sed non ideo necesse est ut papa sit apostolus, aut princeps apostolorum, aut ipso per se semper consecret patriarchas, aut alterum designet papam, aut canonicos libros conscribat; non enim pertinent hæc ad rationem successionis. Cæterum loco apostoli vocatur apostolicus, estque magister universalis ut caput omnium dux, et fidei interpret omnibus, et potestatem habens a Salvatore in Petro ligandi et solvendi omnia, utpote custos vineæ a Salvatore constitutus. Itaque per synodicas voces habemus, papam esse Petri successorem, non tantum qua Romæ est episcopus, sed etiam qua præsul universæ Christi Ecclesie, et custos et caput.

δεισμεν και λῶσιν ἅπαντα, εἴπερ φύλαξ τῆς ἀμπέλου παρὰ τοῦ Χριστοῦ· ὥστε διὰ συνοδικῶν φωνῶν ἔχομεν τὸν πάπαν τοῦ Πέτρου διάδοχον, οὐ μόνον ἢ Ῥώμης ἐπίσκοπος ἐστίν, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀπάτης τοῦ Χριστοῦ τῆς Ἐκκλησίας προστάτης, καὶ φύλαξ, καὶ κεφαλὴ.

NILUS (Cap. IV).

Quod autem papa errare non possit in fide, hoc et supra successionem est Petri; ille enim certe lapsus est. Quæro, potestne papa labi in mendacii, avaritiæ, inanis gloriæ crimen, atque in cætera perperam facta; an vero his etiam superior est? Quod si hoc ne dicere quidem fas est, multa enim et ille peccat labente conscientia, cum homo sit, liquet in his peccantem posse etiam in fide naufragium facere. Hoc enim et Paulus Timotheo scribens ait: *Habens fidem et bonam conscientiam, quam quidam repellentes, circa fidem naufragaverunt*. Ipse etiam conscientie lapsus nonne genus abne-

¹ 1 Tim. 1, 19.

Α ἤρηται τὸ τιμᾶν καὶ μεταδιδόναι τοῖς ἄλλοις προνόμια ὡς τέκνοις καὶ πατέρι. Εἰ γοῦν ὁ πάπας κατὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς ἁγίας συνόδου καὶ κληρονομίης ἐστὶ τῆς πίστεως τοῦ Πέτρου, καὶ τῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας κεφαλὴ, καὶ φύλαξ τῆς ἀμπέλου τεταγμένος ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος, καὶ τῆς ἀποστολικῆς ἀκτίως ὀχλαίων, πατὴρ τῶν ἐπισκόπων, πρεσβυτέρα καὶ τιμὴ· διανέμων· πού σου, Νεῖλε, τὸ παράδοξον τῆς θέσεως, ὅτι διάδοχος τοῦ Πέτρου ὁ πάπας ὡς τῶν ἱεραρχῶν ἕκαστος τῶν ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντων; Ὅτι μὲν οὖν διάδοχος τοῦ Πέτρου ὁ πάπας, καθὼς Ῥώμης ἐπίσκοπος, συνομολογεῖς καὶ αὐτός· ὁ δὲ σὺ παρὶλλίως κοινὸν τῷ Πέτρῳ καὶ τῷ πάπῳ, κυριώτατον, ἐκείνῳ ἐστίν, ὃ διδίσκει ἢ τετάρτη σύνοδος, καὶ συμμαρτυροῦσιν αἱ λοιπαὶ ἁγίαί σύνοδοι, ὡς οἱ Γραικοὶ λέγουσιν, ὡς ἐροῦμεν. Ἔστι δὲ τοῦτο ἡ ποιμαντικὴ αὐθεντία τῶν προβάτων τοῦ Χριστοῦ, ἣν ποικιλοτρόπως διὰ τῶν φωνῶν ἐκείνων ἢ σύνοδος ἐξηγήσατο. Ἀλλὰ σὺ, τὸ καίριον καὶ οὐσιώδες τῆς διαδοχῆς παραδραμῶν, ἀπαριθμεῖς τὰ μὴ καίρια καὶ ἥκιστα οὐσιώδη· οὐ γὰρ ἀπαγκάλον εἰς τὸν διαδοχῆς λόγον, πᾶν ἔσα ἰνῆν τῷ προηγησαμένῳ, ἰθαυραίσθαι κἂν τῷ διαδόχῳ, ἀλλ' ἐκείνῳ ἐν ὧς ὁ λόγος τῆς διαδοχῆς· οἷον διεδίδετο εἰς τὰ Ῥωμαϊκὰ σημεῖα Κωνσταντίνος τὸν μίγαν Κωνσταντίνον, ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη τὸν Κωνσταντίνον τῷ λόγῳ τῆς διαδοχῆς καὶ τοῦ σταυροῦ τὸ σύμβολον φωτεινῶς ἐν οὐρανῷ ἑωρακέναι, καὶ τὸ Βυζάντιον εἰς Κωνσταντινούπολιν ἐγγερακέναι, καὶ τὴν ἐν συνόδοις οἰκουμηνικαῖς πρώτην συγκακροτηκέναι· ὡσαύτως διαδέχεται ὁ πάπας τὸν Πέτρον ὡς ἐπίσκοπος Ῥώμης, ὡς φύλαξ τῆς ἀμπέλου, ὡς κεφαλὴ ἡγεμονεύουσα τῶν μελῶν πάντοτε· ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη διὰ τοῦτο καὶ τὸν πάπαν εἶναι ἀπόστολον, ἢ κορυφαῖον τῶν ἀποστόλων, ἢ χειροτονεῖν αὐτοπροσώπως τοὺς πατριάρχας, ἢ πᾶπιν ἕτερον προβάλλειν, ἢ κανονικὰ βιβλία συγγράφειν· ταῦτα γὰρ ἐστὶν ἔξω τοῦ λόγου τῆς διαδοχῆς· ἀλλ' ἀντὶ ἀποστόλου καλεῖται ἀποστολικός, καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, ὡς πάντων ἡγεμονεύουσα κεφαλὴ· καὶ παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἐν τῷ Πέτρῳ ἔξουσιαν ἔχων τοῦ

D ΝΕΙΛΟΣ.

Ἔστι δὲ ἀδύνατον τὸν πᾶπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογματικῶν, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν Πέτρου διαδοχὴν· ἐκείνος μὲν γὰρ καὶ προσέκρουσεν. Ἐρωτῶ δὲ καὶ τοῦτο· Δύναται ὁ πάπας ψεύδους, φιλοχρηματίας, κινήσεως, τῶν ἄλλων ἀποπημάτων ἤτιων ὀρθῶν, ἢ καὶ τούτων ἀνώτερος; Εἰ δὲ τοῦτο οὐδὲ λέγειν ἐστὶ, σφάλματα γὰρ κἀκεῖνος πολλὰ περὶ τὴν συνειδησιν, ἀθρωποῦ ὢν, ὀθλον ὡς περὶ ταῦτα ἀμαρτάνων ἐνδέχεται καὶ περὶ τὴν πίστιν ναυάγιον ὑποστῆναι· τοῦτο γὰρ καὶ Τιμοθέῳ φησὶν ὁ Παῦλος· Ἐχωρπίστειν καὶ ἀγαθὴν συνειδησιν. ἦν τινες ἀποσάμενοι περὶ τὴν πίστιν ἐναυάγησαν.

Αὐτὸ δὲ τὸ περὶ τὴν συνείδησιν ἀμαρτάνειν οὐκ εἶδος ἀθείας ἐστὶ; Θεὸν γὰρ, φησὶν ὁ Παῦλος, τοῖς μὲν λόγοις ὁμολογοῦσι, τοῖς δὲ ἔργοις ἀρνούται· πῶς ἔργοις μὲν τὸν πᾶπαν ἐνδέχεται ἀρνεῖσθαι τὸν Θεόν, λόγοις δὲ οὐδαμῶς;

ANTIPHEIX.

Ἐκ πεπλανημένης ἀρχῆς ἀρξάμενος, ὁμῶς προβαίνων παρεκτρέπη μᾶλλον τῆς ἀληθείας. Ἐν τούτοις σου τοῖς λόγοις τρία σοφίζῃ.

Πρῶτον· Πέπτωκεν ὁ Πέτρος, ἄρα δύναται πεσεῖν καὶ ὁ πάπας.

Δεύτερον· Ὁ θυνάμενος περὶ τὴν συνείδησιν σφάλλασθαι δύναται καὶ περὶ τὴν πίστιν ναυαγήσαι, κατὰ τὸν μακάριον Παῦλον. Ἀλλὰ μὴ ὁ πάπας ἀνθρώπος ὢν οὐ πάντα περὶ τὴν συνείδησιν ὀγιῆς, ἄρα δύναται καὶ περὶ τὴν πίστιν ἀσθενῆσαι.

Τρίτον· Τὸ περὶ τὴν συνείδησιν ἀμαρτάνειν εἰδος ἀθείας ἐστὶ, κατὰ Παῦλον· ἀλλὰ μὴ ἐνδέχεται τὸν πᾶπαν κατὰ τὴν συνείδησιν ἀμαρτεῖν, ἄρα ἔργοις ἀθεῖαν νοεῖν. Εἰ δὲ ἔργοις δύναται ἀρνεῖσθαι τὸν Θεόν, δύναται καὶ λόγοις· ψεύθος λοιπὸν, ὡς ἀδύνατον τὸν πᾶπαν τῶν ὀρθῶν ἰκπασεῖν ἁγμάτων.

Ἄπαντες πρὸς ταῦτά σου τὰ σοφίσματα ἡ ἀγία τετάρτη σύνοδος ἐν τῇ πρῶτῷ Δέοντα τὸν πᾶπαν ἐπιστολῇ πρὸς μὲν τὸ πρῶτον ἐν οἷς λέγει, ὅτι Δέων τὴν πίστιν ὡσπερ χρυσὴν σειρὰν καταγομένην διεφύλαξε, πάλιν ἔρμηνεύς γενόμενος τῆς φωνῆς τοῦ μακαρίου Πέτρου, καὶ δεῖ τούτου τῆς πίστεως ἐν κλήρον εἰσεῖν ἡ σύνοδος τοῖς τέκνοις τῆς Ἐκκλησίας ἀρχηγῶ τοῦ καλοῦ χρησαμένη τῷ πᾶπᾳ· Πέπτωκεν ὁ Πέτρος, ἀλλὰ πρὸς αὐτὸν ὁ Χριστός· καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας στηρίζον τοὺς ἀδελφούς σου. Ἐπειρ ἡ ἀγία σύνοδος ἐκ τῆς φωνῆς τοῦ πᾶπα εἰσεῖε τὴν πίστιν τοῖς τέκνοις τῆς Ἐκκλησίας, ἔστιν ἄρα ὁ πάπας, κατὰ τὴν ἀγίαν σύνοδον, ἔρμηνεύς τῆς φωνῆς τοῦ μακαρίου Πέτρου στηρίζοντος τοὺς ἀδελφούς καὶ τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας. Εἰ δὲ τοῦτο, ὁ πάπας ἢ πάπας ἔρμηνεύς ἐστὶ καὶ διάδοχος τοῦ Πέτρου, οὐ καθὼ ἐκεῖνος· ἀνθρωπίνῳ ἀσθενεῖ πέπτωκεν, ἀλλὰ καθὼ τοὺς ἀδελφούς στηρίζει ἐν ὁμολογίᾳ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Κατὰ δὲ τοῦτο ἀδύνατον πεσεῖν ποτε τὸν Πέτρον, εἴπερ ἀδύνατον ψεύσασθαι τὴν ἀλήθειαν. Ὅτε δευτέρως θεωρουμένου τοῦ Πέτρου, καὶ ὡς φίλου ἀνθρώπου, καὶ ὡς προστάγματι τοῦ Χριστοῦ τοὺς ἀδελφούς στηρίζοντος, καὶ τοῦ πᾶπα διαδεχομένου τὸν Πέτρον, κατὰ τὴν ἀγίαν σύνοδον, τῷ γε δευτέρῳ τούτῳ τρόπῳ, ἀπεκείδασθαι σου τὸ σοφίσμα· Πέπτωκε Πέτρος, ἄρα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν δεήσειν τοῦ μήποτε ἐκλείψαι ἀδύνατον πεσεῖν καὶ τὸν πᾶπαν.

Τὸ δεύτερον σοφίσμα πάσης ἀτοπίας γέμει. Λέγει Τιμοθέῳ ὁ μακάριος Παῦλος, ὅτι ἀπωσάμενοι τινες τὴν ἀγαθὴν συνείδησιν ἐναυάγησαν περὶ τὴν πίστιν· ἄρα καὶ ὁ πάπας θυνάμενος ἀπώσασθαι τὴν συνείδησιν, δύναται ναυαγήσαι καὶ περὶ τὴν πίστιν. Οὐ συνοφθαλμίζῃ, ὡ θαυμάσιος, ὅτι κατὰ τῶν ἑτεροδόξασκα-

gationis Dei? Deum enim, inquit Paulus, confitentur se nosse, factis autem negant¹. Quomodo igitur papa factis quidem potest negare Deum, verbis autem minime?

CONFUTATIO.

E fallaci orsus principio, dum progredieris, plus plusque a veritate recedis. Tria hic sophismata proponis.

Primum: Lapsus est Petrus, ergo labi potest et papa.

Secundum: Qui potest conscientie lapsu peccare, potest etiam naufragium fidei facere, secundum Pauli dictum. Sed papa, cum homo sit, non est a conscientie labe immunis, ergo poterit etiam facere naufragium fidei.

Tertium, conscientie lapsu peccare, genus infidelitatis est juxta Paulum; at papa potest conscientie lapsu peccare, ergo et laborare hoc infidelitatis genere, nimirum per prava opera. Sed si potest operibus negare Deum, poterit et verbis: falsum igitur est, fieri non posse ut papa erret in fide.

Ad hæc respondet sancta synodus quarta in epistola ad Leonem papam. Ad primum, dum ait: Quod Leo fidem deductam veluti auream catenam servavit, constitutus omnibus interpretis vocis beati Petri; quodque hanc fidei hereditatem synodus ostendit Ecclesie filii, usa boni duce et auctore papa. Lapsus quidem est Petrus, Christus tamen ad ipsum, *Et tu*, inquit, *aliquando conversus confirma fratres tuos*². Si sancta synodus ex voce papæ ostendit fidem Ecclesie filiis, papa per sanctam synodum est interpretis vocis beati Petri confirmantis fratres et filios Ecclesie. Ergo papa ut papa interpretis est et successor Petri, non ut humana ille fragilitate lapsus est, sed ea ratione qua fratres confirmat per confessionem recte fidei. Sed hoc sensu non poterat errare Petrus, quoniam impossibile est Veritatem mentiri. Itaque cum dupliciter Petrus consideretur, ut purus homo, utque mandato Christi fratres confirmans, et papa succedet Petro juxta sanctam synodum, hoc secundo modo, tuum sophisma dilutum est: Lapsus est Petrus, ergo et papa. Sicut enim impossibile est, post mandatum et preces Christi, ut non deficiat fides ejus, labi Petrum, ita etiam impossibile est labi papam.

καὶ ὁ πάπας· ὡσπερ γὰρ ἀδύνατον, μετὰ τὸ πρόσταγμα τὴν Πέτρου πίστιν, πεσεῖν τὸν Πέτρον, οὕτως

Secundum sophisma quanta absurditate sceler! Scribit Paulus Timotheo, multos, repulsa bona conscientia, naufragatos esse in fide. Ergo et papa, cum possit repellere bonam conscientiam, potest et in fide naufragium facere. Nonne vides Apostolum de iis loqui qui volunt peregrinam tradere

¹ Tit. 1. 16. ² Luc. xii, 32.

doctrinam : quos repulsa prius bona conscientia, A naufragari quoque ait in fide, eo quod ambilio illos et in hæreses et in blasphemias transversos agat? Hi enim pravitate sua et conscientiam et fidem repulerunt. At vero de papa sancti Patres quartæ synodi aiunt, quod servata per successionem fide, omnibus exstiterit beati Petri vocis interpretis, quam ut veritatis hæreditatem habebat papa; quomodo ad hæc locum habere possit instantia tua, dum ex propria et humana fragilitate inferre vult imbecillitatem divinæ Christi virtutis, a quo fidem deduci veluti catenam auream sancti Patres aiunt, ut fiat vox Petri, et papam esse interpretem vocis Petri, et hæredem veritatis? Potest papa in privatis suis et humanis actionibus peccare : hoc fragilitatis humanæ est; potest ergo etiam errare in fide; hoc est inferre injuriam Salvatori. Et claudicat enthymina, quoniam papa aliter in antecedente sumitur, aliter in consequente : in illo, qua homo operans; in hoc, qua papa vocis Petri interpretis. Ut si dicam, Potest Hippocrates labi errore conscientie, potest ergo et arte medicinæ : nam in antecedente sumitur ut homo, in consequente ut artifex; non debent auctem voces æquivoce sumi.

περὶ τὴν συνείδησιν, ἄρα καὶ περὶ τὴν ἰατρικὴν τέχνην δὲ νοεῖται ἢ τεχνίτης · χρὴ δὲ τοὺς ὄρους μὴ Huc tendit etiam tertium sophisma tuum, licet callidius et obscurius. Genus abnegationis Dei est secundum Paulum conscientie lapsu errare; sed papa potest conscientia lapsu errare, ergo hujus generis abnegationis Dei reus esse. Deinde a majori ad minus : Genus abnegationis lapsu conscientie fit aliquid agendo, sed majus est peccare opere quam verbo; ergo qui peccare potest opere, potest et verbo : papa peccare potest opere, ergo et verbo; non est igitur impossibile : papam errare in fide.

Verum, quod tu genus abnegationis Dei vocas, commune est cunctis operibus quæ sunt præter rationem rectam; at abnegatio Dei per verba est infidelitatis actus et speciale peccatum, tantoque majus, quanto major fides, quippe ut fundamentum virtutum. Decipis ergo, vir egregie, duplici sophismate : primo quidem, ut diximus, quia consequentia hæc non valet : Potest errare papa contra rectam rationem in aliqua sua morali actione, ergo et in fide. Ostensum quippe est, falsum id esse, eo quod papa aliter se habeat ad morales actiones, et aliter ad dogmata fidei. Nam suarum ipse actionum est principium, dogmatum vero Christi es custos, nempe ut Petri hæres; secundo, quia quod majus est, fecisti minus, et quod minus, majus. Tu majus esse ais abnegare opere quam verbo, quod in re proposita falsum aperte est. Abnegat opere fur, abnegat verbo qui Christo renuntiat; majus ergo furtum quam apostasia? Absit. Non ergo qui potest minus abnegando opere,

λέγειν ἐλομένων λέγει ὁ Ἀπόστολος, οὗς πρότερον ἔκπεσόντας τῆς ἀγαθῆς συνειδήσεως λέγει καὶ περὶ τὴν πίστιν ναυαγήσαι, ὅσα δὴ τῇ φιλοτιμίᾳ παρασυρμένας ἐπὶ αἰρέσεις καὶ βλασφημίας; Οὗτοι μὲν γὰρ τῇ οικείᾳ φαυλότητι καὶ τὴν συνείδησιν ἀπόσατο καὶ τὴν πίστιν · περὶ δὲ τοῦ πάπα φασὶν οἱ ἄγιοι τῆς τετάρτης συνόδου Πατέρες, ὅτι ἐκ διαδοχῆς φυλάξας τὴν πίστιν κατέστη πᾶσιν ἐρμηνεύς τῆς τοῦ μακαρίου Πέτρου φωνῆς, ἣν ὡς ἀληθείας κληρονόμος ὁ πάπας εἶχεν. Πού τοίνυν ἔχει χώραν ἡ σὴ ἐνοστασις, ἐκ τῆς οἰκουμένης ἀσθενείας ἐκφέρουσα ἀσθενείαν καὶ τῆς θείας δυνάμεως τοῦ Χριστοῦ, παρ' οὗ φασὶν οἱ ἄγιοι Πατέρες τὴν πίστιν κατάγεισθαι ὡς περ χρυσοῦν σείραν, ὥστε γίνεσθαι φωνὴν τοῦ Πέτρου, καὶ τὸν πάπαν εἶναι τῆς φωνῆς τοῦ Πέτρου ἐρμηνεῖα, καὶ κληρονόμον τῆς ἀληθείας; Δύναται περὶ τὰς οικείας καὶ ἀνθρωπίνων πράξεις σφαλῆναι ὁ πάπας · τοῦτο ἀνθρώπινον ἐλάττωμα · ἄρα δύναται καὶ περὶ τὴν πίστιν ἀσθενῆσαι · τοῦτο ὕβρις, εἰς τὸν Σωτῆρα Χριστὸν ἀνατρέχουσα. Καὶ χωλαίνει τὸ ἐνθύμημα, ὅτι ἄλλως ἐν τῇ προσλήφει λαμβάνεται ὁ πάπας, ἦγουν ἢ ἀνθρώπος; ἐνεργῶν, καὶ ἄλλως ἐν τῷ συμπεράσματι, ἦγουν ἢ πάπας καὶ ἐρμηνεύς τῆς φωνῆς τοῦ Πέτρου · ὅλον εἰ φαίην, δύναται Ἰπποκράτης σφαλῆναι τέχνην · ἐκεῖ μὲν γὰρ Ἰπποκράτης ἢ ἀνθρώπος, ἐν ὁμωνύμως λαμβάνεσθαι.

Τῆς αὐτῆς ἐνοίας ἔχεται καὶ τὸ τρίτον σου ἄρσισμα, πλὴν πανουργότερος καὶ ἀσαφεσιώτερος. Εἶδος ἀρηστοθείας, κατὰ Παῦλον, ἐστὶ τὸ περὶ τὴν συνείδησιν ἀμαρτάνειν · ἀλλὰ μὴν ὁ πάπας δύναται περὶ τὴν συνείδησιν ἀμαρτάνειν, ἄρα καὶ τῷ εἶδει τούτῳ τῆς ἀρηστοθείας ἐνοχος εἶναι. Εἶτα ἐκ τῶν μᾶλλον καὶ ἥττον · Ἡ ἀρηστοθεία κατὰ τὴν συνείδησιν γίνεται ἔργοις · μείζον δὲ τὸ ἀμαρτάνειν ἔργοις ἢ λόγοις · ἄρα ὁ δυνάμενος σφαλῆναι ἔργοις δύναται σφαλῆναι καὶ λόγοις · ὁ πάπας δύναται σφαλῆναι ἔργοις, ἄρα καὶ λόγοις · καὶ οὐκ ἀδύνατον τὸν πάπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμάτων.

Ὁ μὲν οὖν σὺ λέγεις εἶδος ἀρηστοθείας, τοῦτο κοινὸν πᾶσι τοῖς ἔργοις, ἀ μὴ κατὰ τὸν ὀρθὸν γίνεται λόγον · ἡ δὲ διὰ λόγων ἀρηστοθεία ἐνέργεια τῆς ἀπιστίας ἐστὶ, καὶ ἰδικὸν ἀμάρτημα, καὶ μείζον, ὅσω μείζων ἡ πίστις, ὡς θεμέλιον τῶν ἀρετῶν. Φρεναπατῆς οὖν, ὦ θαυμασταί, διπλῶ τῷ σοφίσματι · πρῶτον μὲν, ὡς εἰπόντες ἐψοθημεν, ὅτι οὐκ ἐβῆται αὕτη ἡ ἀκολουθία · δύναται παρὰ τὸν ὀρθὸν λόγον ἐν τινι πράξει ἠθικῇ σφαλῆναι ὁ πάπας, ἄρα καὶ τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἐκπεσεῖν · ἐλήλεγκται γὰρ τοῦτο ψευδὲς ἐκ τοῦ διαφθῶς ἔχειν τὸν πάπαν πρὸς τὰς ἠθικάς πράξεις καὶ τὰ δόγματα. Τῶν γὰρ βαυτοῦ πράξεων αὐτός ἐστιν ἀρχὴ, τῶν δὲ δογμάτων ἐστὶ φύλαξ παρὰ Χριστοῦ, ὅτε δὴ κληρονόμος τοῦ Πέτρου. Δεύτερον, ὅτι τὸ μᾶλλον ἥττον ἐποίησας, καὶ τὸ ἥττον μᾶλλον. Λέγεις μείζον εἶναι ἀρνεῖσθαι ἔργοις ἢ λόγοις, ὁ προφανὲς ψευδὸς ἐν τῷ παρόντι · ὀρνεῖται ἔργοις ὁ κλέπτῃς, ἀρνεῖται λόγοις ὁ τὸν Χριστὸν ἐξομνύμενος · μείζων ἄρα ἡ κλοπὴ τῆς ἀποστasiaς; Ἄπαγε. Ὡστε οὐχ ὅτε ἥττον δυνά-

μενος, τὸ δὲ ἔργων πλημμελήσαι, πλημμελήσει καὶ τὸ μείζον, τὸ διὰ λόγων ἀνήσασθαι τὸν Θεόν. Μάλ-
λον δὲ εἰ τὸν λόγον ἐφαρμόσαις τῷ πάπῃ, δύναται τὸ
ἦτον ἐκείνος ἢ μετέχει φύσεως ἀνθρωπίνης, οὐ δύ-
ναι πανταλῶς τὸ μείζον, ἢ κληρονόμος καὶ φύλαξ
ἐστὶ τῆς πίστεως τοῦ Πέτρου. Τὸ δὲ δύο περὶ τὸν
πάπαν ἕνα ὄντα θεωρεῖσθαι, καὶ αὐτὸς ἂν συνομο-
λογήσαις, δύο κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ πάπῃ θέμενος, τὸ εἶ-
ναι παρὰ τοῦ Πέτρου Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ τὸ
πρῶτον εἶναι τῶν ἄλλων ἐπισκόπων παρὰ τῶν Πα-
τέρων. Ὡσπερ οὖν σὺ, παρὰ Φωτίου τὴν διδασκαλίαν
λαβὼν, δύο καὶ ἀσύμβλητα ἐν τῷ ἐνὶ πάπῃ ὁμολογεῖς,
τὸ μὲν μερικόν, τὸ δὲ καθόλου · τὸ μὲν κτηθέν, τὸ
δὲ προσκτηθέν · τὸ μὲν διὰ τὸ κλίμα, τὸ δὲ διὰ τὴν
τάξιν · οὕτω καὶ ἡμεῖς τοῖς εὐαγγελικοῖς, καὶ ἀπο-
στολικοῖς, καὶ συνοδικοῖς ἐπόμεινοι δόγμασι δύο περὶ
τὸν ἕνα θεωροῦμεν, τὸ εἶναι τὸν πάπαν καὶ αὐτὸν
ἀνθρωπον, τὴν ἡμετέραν ἀσθένειαν περιχειμένον,
καὶ τὸ εἶναι ἐρμηνεῖα τῆς φωνῆς τοῦ Πέτρου, καὶ
κληρονόμον τῆς ἐκείνου πίστεως. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα τὰ
εἶς διάφορα καὶ ἀσύμβλητα, ἐξασθενεῖ τῶν σῶν ἐπι-
χειρημάτων ἢ δυνάμεις, ἐκ θατέρου εἰς θατέρον με-
ταπίπτουσα, καὶ ἀπονέμουσα τὸ πτωτικὸν τῆς ἀν-
θρωπότητος τῷ ἀπτώτῃ τῆς ἀξίας · καὶ ὅπως
ἀμαρτάνεις κατ' ἐκείνου τοῦ κανόνος, ὃν ὁ Φιλίσσοφος
ἐν τῷ *Περὶ ἐρμηνείας* διδάσκει · Ἔστιν ὁ δεῖνα ἀγα-
θός, καὶ σκυτεὺς, ἀλλ' οὐχὶ διὰ τοῦτο καὶ σκυτεὺς
ἀγαθός · τὸ γὰρ εἶναι σκυτεῖα καὶ ἀγαθὸν κατὰ συμ-
βεδικὸς συμπλέκεται. Σὺ δὲ, Νελλε, οὕτω συλλογίσθη·
Ἔστιν ὁ Ῥώμης ἀνθρώπος ἀμαρτητικός, ἐστὶ καὶ
πάπας, ἄρα καὶ ἀμαρτητικός πάπας. Ἀμορτάνεις
οὖν καὶ κατὰ τοῦ Φιλοσοφικοῦ κανόνος, καὶ κατὰ τῶν
ἁγίων Πατέρων, λέγω δὴ οὐ μόνον τῆς τετάρτης συν-
όδου ἐν οἷς λέγει ἐπιστέλλουσα τῷ πάπῃ, καὶ ἐν τῷ
προσφωνητικῷ πρὸς Μαρκιανὸν τὸν βασιλέα, ἀλλὰ
καὶ τοῖς ἁγίοις Πατέρας τῆς ἑκτης ἀντιλέγων συνό-
δου · ἐν μὲν γὰρ τῷ προσφωνητικῷ φησὶν ἡ τετάρτη
ἐπενόησε πρόμαχον, καὶ τὸν τῆς Ῥωμαίων πρὸς
Ἄτρωτον ἐκ πλάνης λέγει τὸν πάπαν ἢ ἁγία σύν-
οδος · καὶ αὐτὴ ἑαυτὴν ἔξηγεῖται, κατὰ ποίαν ση-
μασίαν ἐχρήσατο τῇ λέξει, Ἄτρωτον, ὡς μὴ τρωθέν-
τα, ἢ ὡς μὴ δυνάμενον τρωθῆναι. Ἐν γὰρ τῇ πρὸς
τὸν πάπαν ἐπιστολῇ φύλακα τῆς πίστεως ἐκείνου
προσαγορεύει, καὶ ὅσα ἄλλα εἰρηται. Οὐ δυνατόν δὲ
τὴν ἁγίαν σύνοδον λέοντι τῷ μετὰ τὸν Πέτρον μς'
ἐπίσκοπῳ Ῥώμης κατὰ τινὰ ἀποκλήρωσιν ἀπονεί-
μαι τῆν προσηγορίαν ταύτην, καὶ τὸ εἶναι ἐρμηνεῖα
καὶ κληρονόμον τῆς πίστεως τοῦ Πέτρου, ἀλλ' ἢ ὡς
τηνικαδὲ πάπῃ · εἰ δὲ ὡς πάπῃ, ἕκαστος ἄρα πάπας
ἐκ πλάνης ἄτρωτος, καὶ φύλαξ τῆς πίστεως, καὶ τὰ
λοιπά. Εἰ δὲ ἕκαστος ἄτρωτος ὡς φύλαξ καὶ κληρονό-
μος, τὸ ἄτρωτος ἐμφαίνει τὸ ἀδύνατον τῆς πτώσεως ·
ἄλλως γὰρ ἂν ἐνδὸς πάπα τρωθῆντος ἐπαίετο καὶ ἡ
φυλακὴ καὶ ἡ κληρονομία τῆς πίστεως τοῦ Πέτρου.
Ποιοῦσι δὲ τοῦτο κατὰδὸλον οἱ τῆς ἑκτης συνόδου
Πατέρες ἐν τῷ προσφωνητικῷ πρὸς τὸν βασιλέα
Κωνσταντίνον. Ἐνθα καθαρῶς ὁμματα, καὶ μηδενὸς
ὑποβολῆς τὰ περὶ τὸν πάπαν σκοποῦντες, καὶ τὴν,
ἄτρωτος, λέξιν ὀνομαζόμενοι παραγράφοντες ἐφασκεν περὶ

peccabit et majus verbis Deum negando. Imo si
papæ argumentum accommodaveris, potest ille
quidem minus utpote natura constans humana,
majus autem nullo modo potest qua hæres est et
custos fidei Petri. Quod vero in uno papa conside-
rentur duo, tu quoque fateberis qui duo posuisti in
papa, quod Romæ sit episcopus a Petro, quodque
cæterorum episcoporum sit primus a Patribus.
Sicut ergo tu a Photio edoctus, duo et non con-
ferenda fateris in uno papa, unum particulare,
alterum universale; unum hæreditate relictum,
alterum additum; unum propter clima, alterum
propter ordinem: ita nos evangelica, apostolica
et synodica sequentes dogmata, consideramus duo
in papa, quod sit homo, nostra et ipse circumda-
tus infirmitate; et sit præterea Petri vocis inter-
pres et illius fidei hæres. Et quoniam duo hæc
differunt, utque res diversi generis non conferun-
tur, cadit tuorum robur argumentorum, quod ex
altero transit in alterum, et labilitatem humanita-
tis tribuit illabilitati dignitatis. Omnino enim tu
contra illam regulam peccas, quam tradit Philoso-
phus in libro *De interpretatione*: Est aliquis bonus,
est et sutor; non tamen ideo sutor bonus: esse
enim bonum et sutorem conjuncta sunt per acci-
dens. Tu vero ita arguis: Romanus episcopus est
homo erroris capax, est etiam papa episcoporum
primus, ergo est papa erroris capax. Atque ita
peccas et contra Philosophi regulam, et contra
sanctos Patres, non solum quaritæ synodi in epi-
stola ad papam, et in Proshonnetico ad Marcianum
imperatorem, sed etiam contra sanctos Patres
sextæ synodi. Quarta synodus in Proshonnetico
sic habet: « Quare Deus insauciabilem errore
propugnatores nobis providit, et Romanæ Eccle-
siae papam præparavit ad victoriam. »
σύνοδος · « Ὅθεν ἄτρωτον ἡμῖν ἐκ πλάνης ὁ Θεὸς
νίχην εὐτρέπισε πρόεδρον. »

Vocat sancta synodus papam errore insauciabi-
lem, et ipsa sui interpretes declarat quo sensu lo-
cuta fuerit, non sauciatum, an non sauciabilem
vocando papam. Nam in epistola ad papam, fidei
custodem appellat illum, et quacunquo alia dixi-
mus; fieri vero non potest ut sancta synodus hanc
appellationem dederit Leoni papæ, qui quadrage-
simus sextus fuit a Petro Romæ episcopus, privato
quodam jure, sicut etiam esse interpretem et hæ-
redem fidei Petri: sed eo nomine, quia papa ille
tunc erat. Quod si dedit ut papæ, quisque ergo
papa insauciabilis errore est et fidei custos, etc.
Si ergo hæc unicuique papæ conveniunt, insaucia-
bilem synodus dixit, non insauciatum; alioquin
uno papa sauciato, cessat et custodia et hæreditas
fidei Petri. Planum hoc faciunt sextæ synodi Pa-
tres in Proshonnetico ad Constantinum imperato-
rem quando sincero oculo, et nulla cujusquam
suggestione statum papæ considerantes, et quo-
dammodo vocem *insauciabilis* paraphrasticè ex-
ponentes, de Damaso papa aiebant: « Et Damaso

fidei adamas, cujus solida mens aggressionibus atque conflictibus aliena a fide opinionis non erat vulnerabilis. »

Quod enim Græce dicunt, vulnus non excipiens, perfunde est atque invulnerabilis; quomodo qui Græce loquuntur, dicunt, apparentia et non apparentia, id est apparere non valentia. Et de sacrosancta Eucharistia: Qui comeditur, et non assumitur, id est qui absumi non potest. Quo pacto dicimus etiam solem non tenebrescentem, et tenebras non lucescentes, et in epistola ad Agathonem papam iidem Patres: « Quare et nos tibi ut primo universæ Ecclesiæ antistiti quid sit agendum committimus, stanti super firmam fidei petram. » Hoc unum quippe voluit Patres, papam, quia summæ sedis episcopus est, stare super firmam fidei petram. Si ergo papa hoc habet ut primæ sedis episcopus, certe omnis papa hoc habet. His testem se dat imperator Constantinus Pogonatus in sacro rescripto ad Leonem papam: « Et gloria, inquit, gloriosa facienti Deo, qui fidem apud vos indepravatam conservavit. Quomodo enim id facturus non erat in ea petra, super quam ipse fundavit Ecclesiam; et portis inferi, hoc est hæreticorum, insidiis, nunquam succubituram prædixit? ex qua tanquam e colorum convexis effulsit sermo veræ confessionis, et Christi amantium animas illustravit, et orthodoxam fidem quæ refrigerat refocillavit. »

Quibus ex verbis duo habes: primum Romanam sedem propter fundatorem Christum non subterni machinis hæreticorum, quod idem valet ac si diceret, non posse subterni. Posito enim necessarie antecedente, necessitatem habet et consequens. Atqui necessarium est Christi prædicationem esse veracem: ergo necessarium quoque ex suppositione est, sedem Petri non esse ab hæresibus domabilem. Quod ratione equipollentium non est aliud quam impossibile esse papam errare in fide. Alterum est, Romanam sedem esse, de qua imperator ille scribens ad Leonem II, post sextam synodum, « Fidem inquit in ea conservatam esse indepravatam. » Erat autem is Leo undecimus ab Honorio, quem vos hæreticum Monothelliam existisse calumniarunt. Dicis enim:

NILUS (Cap. V).

« Et Honorius episcopus Romanus a rectis dogmatibus aberravit, et a sancta œcumenica sexta synodo damnatus est. »

CONFUTATIO.

Si Honorius fuit hæreticus, quomodo post illum scribebat imperator Constantinus: « Deo gloria, qui fidem in sede Petri conservavit indepravatam? » Neque enim licet ad hoc dicere, imperatorem fuisse locutum de Leone II, tunc temporis pontifice. Nam infert ille, et ait: « Quomodo enim

Δαμάσου τοῦ πέτρα · ἢ Καὶ Δάμασος ὁ ἀδάμας τῆς πίστεως, ὁ οὐκ ἐπιτροβήσας προσβολαῖς τε καὶ προσᾶρξάσει τὴν ἀντίτυπον γνώμην οὐ τιτρωσκόμενος. »

Τὸ γὰρ οὐ τιτρωσκόμενος ταυτὸν εἶναι μὴ δυνάμιτος τρωθῆναι · ὥστερ φαρὴν τὰ φαινόμενα καὶ μὴ φαινόμενα, ἤγουν μὴ δυνάμενα φανῆναι · καὶ ὁ περὶ τῆς θείας λήγεται κωνωνίας, ὁ ἐθεδιόμενος καὶ μὴ θαπανώμενος, ἤγουν θαπανῶσθαι μὴ θυνόμενος · οὕτω φαρὴν καὶ τὸν ἥλιον μὴ σκοτιζόμενον, καὶ σκότος μὴ φωτιζόμενον · καὶ ἐν τῇ κερὶ Ἀγάθωνα τὸν κάκταν ἐπιστολῇ, οἱ αὐτοὶ Πατέρες, Ὅθεν, φασὶ καὶ ἡμεῖς ὡς πρωτοθρήνη σοι τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας τὸ πρακτικὸν παρατεθίμεθα, ἐπὶ τὴν στερεὰν πέτραν ἑστῶτες τῆς πίστεως. Τί γὰρ ἄλλο φασὶ εἰδὲ ταύτων οἱ Πατέρες, ἢ εἰδὲ τὸ εἶναι τὸν κάκταν πρωτόθρονον, ἰσθάναι καὶ ἐπὶ τὴν στερεὰν πέτραν τῆς πίστεως; Εἰ δ' ἔχει τοῦτο ὁ κάκτας ἢ πρωτόθρονος, καὶ πᾶς ἄρα κάκτας. Συμμετρῶν τούτοις καὶ ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος ὁ Πρωγωνάτος ἐν τῇ ἀντιγράφῳ Σίχαρ πρὸς Λέοντα τὸν κάκταν κατὰ τὴν ἐν τῆς ἑκτῆς συνόδου πρᾶξιν, ἐν οἷς φησιν: « Καὶ δόξα τῷ ποιοῦντι θεοδοξασμένα θεῷ, τῷ παρ' ἡμῖν πέστιν ἀπαρεγγεῖρητον διασώσαντι. Πῶς γὰρ οὐκ ἐμελλαν, ἐν ἧ πέτρα τὴν Ἐκκλησίαν ἰθεμελίωσεν, καὶ πόλις ἦεν τοῖς αἰρετικοῖς; ἐνεδρεύουσι μὴ κατασχυθῆσθαι προηγόρευσιν; ἐξ ἧς ὥστερ ἐξ οὐρανῶν ἀφίλων τῆς ἀληθείας ὁμολογίας ὁ λόγος; ἀνδραμῆσα, καὶ τὰ ψυχὰς τῶν φιλοχρίστων ἐφώτισεν, καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν κατεψυγμένην ἀνεζωπύρησεν. »

Δύο ἔχεις ἐκ ταύτων τῶν λέξεων, Νεῖλος, οἷοι τε ὁ Ῥώμης θρόνος διὰ τὸν θεμελιώσαντα Χριστὸν αἰρετικῶς ἐνεδρεύουσι οὐ καταδαμάζονται, ὅπερ ταυτὸν ἀντικρὺς ἔστι τῷ μὴ δύνασθαι καταδαμασθῆναι ἀναγκαίου γὰρ ὄντος τοῦ προηγούμενου, ἀναγκαίως ἔχει καὶ τὸ ἐπόμενον. Ἄλλὰ μὴν ἀναγκαῖον ἀληθεύειν τὴν προαγόρευσιν τοῦ Χριστοῦ ἀναγκαῖον ἄρα εἶναι ὑποθέσασθαι; καὶ τὸ ἀκατάβλητόν εἶναι ταῖς αἰρέσει τὸν Πέτρον θρόνον. Τοῦτο δὲ κατὰ τὴν ἀκαλόγησιν τῶν προτάσεων ταυτὴν τῷ ἀδύνατον τὸν κάκταν ἐκπεσεῖν τῶν ὀρθῶν δογμάτων. Ἐχεις δὲ καὶ οἷοι ὁ Ῥώμης θρόνος ἔστιν, ἐν ᾧ φησιν ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος, γράφων τῷ δευτέρῳ Λέοντι μετὰ τὴν ἑκτὴν συνόδον, ὅτι θεοῦ τὴν πίστιν ἀπαρεγγεῖρητον διασώθηται. Ἦν δὲ Λέων ὁ δεύτερος ἐνδέκατος; κάκτας ἀπὸ Ὀνωρίου, ἐν ὁμῶς ὡς αἰρετικὸν μονοθελήτην συκοφαντεῖται. Λέγεις γὰρ ·

ΝΕΙΛΟΣ.

Καὶ Ὀνώριος δὲ, Ῥώμης ἐπίσκοπος ὢν, τῶν ὀρθῶν τε ἐξέδωκε δογμάτων, καὶ παρὰ τῆς ἀγίας καὶ οἰκουμένης ἑκτῆς συνόδου ἀποκεκρήκεται.

ANTIPHΘΕΙΣ

Ἐπερ Ὀνώριος ἦν αἰρετικὸς, πῶς οὖν μετὰ ταῦτα ἔγραψεν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντῖνος: « Δόξα τῷ θεῷ, τῷ διασώσαντι τὴν πίστιν ἐν τῷ θρήνῳ τοῦ Πέτρον ἀπαρεγγεῖρητον; » Οὐ γὰρ ἔστι πρὸς τοῦτο εἰπεῖν, οἷοι περὶ τοῦ ὄντος τάδε πάππα Λέοντος τοῦ δευτέρου ἔγραψεν ὁ βασιλεὺς: ἐπιπέρι γὰρ αὐτὸς καὶ

λέγει· Πώς γὰρ οὐκ ἐμελλεν, ἐν ᾗ πέτρα τὴν Ἐκκλησίαν ἰθευμελίωσεν; Εἰ γοῦν ἡ αἰτία τοῦ ἀπαρχαίρητον εἶναι τὴν πίστιν Ἀδόντος τοῦ δευτέρου ἐκαίνη ἐστίν; ὅτι ὁ Ῥώμης θρόνος πέφυκεν ἡ πέτρα, ἐν ᾗ ὁ Θεὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἰθευμελίωσεν, πῶς μόνου τοῦ Ἀδόντος τὴν πίστιν ἐπαινεῖ ὁ βασιλεὺς ὡς ἀπαρχαίρητον; Ἐπιχειρεῖς ἀνωτέρω ἐκ τῆς βασιλικῆς Ἰουστινιανοῦ Νσαρξ, καίτοι φαῦλως ἐκείνην ἐξηγουμένος· διατί μὴ καὶ ἐκ τῶν ὄντως βασιλικῶν τοῦ Πατριάρχου λέξων ἠρανήσω τὴν ἀληθῆ περὶ Ὁνωρίου ὁδόν; Λέγει· Ὁνωρίου τῶν ὀρθῶν ἐκδοῦναι δογματῶν, καὶ διὰ τοῦτο παρὰ τῆς ἑκτης ἀποκηρυχθῆναι συνόδου. Ὅτι δὲ Ὁνώριος οὐδοτεῖτον τῶν ὀρθῶν δογματῶν ἐξέβη, μάρτυς πρῶτον μὲν ὁ μέγας ὁμολογητῆς Μάξιμος ἐν τῇ πρὸς Πύρρον τὸν αἰρετικὸν διαλέξει, καθὰ δὲ ἐκσηματωσάμεθα ἐν τῇ 17^ῃ πράξει τῆς ἑκτης συνόδου. Θεοὶ δὲ αὐταί; λέξοι·

ε Πύρρος. Τί ἔχεις περὶ Ὁνωρίου εἰπεῖν πρὸς τὸν πρὸ ἐμοῦ φανερώς ἐν δογματίζαντος θέλημα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ; Μάξιμος· Τίς ἀξίωπιστος; ἐξηγίτης τῆς τοιαύτης καθίστηκεν ἐπιστολῆς; ὁ ταύτην ἐκ προσώπου Ὁνωρίου συντάξας, ἐπιπεριῶν καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αὐτοῦ καλῶν καὶ τοῖς τῆς εὐσεβείας δόγμασι πᾶσαν τὴν δύσιν καταπαίδρύνας, ἢ οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει τὰ ἀπὸ καρδίας ἁλοῦντες; Πύρρος· Ὁ ταύτην συντάξας. Μάξιμος· Ὁ αὐτὸς οὖν πρὸς τὸν ἅγιον Κωνσταντῖνον τὸν γεωμένον βασιλεῖα ἐκ προσώπου κάλιν Ἰωάννου τοῦ ἐν ἄγιοις πάπα περὶ τῆς ἐπιστολῆς ἐκαίνης γράφον ἐστ, οἷ ε· Ἐν θέλημα ἐφημεν ἐπὶ τοῦ Κυρίου, οὐ τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἀλλὰ μόνως τῆς ἀνθρωπότητος. Σεργίου γὰρ γράψαντος, ὡς τινες δύο θελήματα λέγουσιν ἐπὶ Χριστοῦ ἐναντία, ἀνταγράψαμεν, ὅτι ὁ Χριστὸς δύο θελήματα ἐναντία οὐκ εἶχε, σαρκὸς φημι καὶ πνεύματος, ὡς ἡμεῖς ἔχομεν μετὰ τὴν παράθεσιν, ἀλλ' ἐν μόνον τὸ φυσικῶς χαρακτηρίζον τὴν αὐτοῦ ἀνθρωπότητα. Καὶ τούτου ἀπόδειξις ἐναργῆς τὸ καὶ μελῶν καὶ σαρκὸς μνησθῆναι, ἔπαρ καὶ ἐπὶ τῆς θεότητος αὐτοῦ καίνα ληφθῆναι οὐ συγχωρεῖ.

Ταῦτα γράψας πρὸ τῆς ἑκτης συνόδου ὁ μέγας Ἰωάννης Πατὴρ, καὶ ἐρμηνεύσας τὸ ἀληθὲς τοῦ Ὁνωρίου φρόνημα, ἔχει καὶ τὰς αὐτοῦ ἐκαίνου ἐπιστολάς, τὰς ἐμπερομένας; τῇ ἑκτη συνόδῳ, τὴν ὀρθόδοξίαν τοῦ γράψαντος σαφέστατα μαρτυρούσας.

ε Ἐπειδὴ γὰρ οἱ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὡς φησὶν ὁ μέγας ἅγιος Μάξιμος ἐν τῇ πρὸς Μαρτῖνον ἐπιστολῇ, τῶν συνοδικῶν τοῦ πάπα ἐν δυσὶν ἐκελάβοτο, τῷ μὲν περὶ θεολογίας, ὅτι εἶπεν ὁ πάπας ἐκπορεύεσθαι κάκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἕχον τῷ δὲ περὶ τῆς θείας σαρκώσεως, ὅτι περιγέγραψεν, τὸν Κύριον εἶναι ὄχι τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ὡς ἄνθρωπον· Ὁνώριος δὲ ταῦτα εἰδὼς, ἵνα τὴν προπατορικὴν ἁμαρτίαν ἀποκλείῃ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, εἰς Κωνσταντινουπόλιν γράφων φησὶ πρὸς τὸ ζήτημα· Ὅθεν καὶ ἐν θέλημα ὁμολογούμεν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ προδήλω; ὡς τῆς θεότητος; προσεληφθῆ ἢ ἡμετέρῳ φύσει, οὐκ

id factorus non erat in ea petra, super quam ipse fundavit Ecclesiam? Si ergo causa cur Leonis II fides conservata fuerit indepravata, illa est, quod Romana sedes sit petra super quam Deus fundavit Ecclesiam, qua ratione dici potest imperator solius Leonis fidem ut indepravatam laudare? Arguebas tu supra ex imperatoris Justiniani novella, licet male illam exciperes, cur etiam ex vero imperatoris Pogonati verbis non collegisti veram de Honorio sententiam? Ais, Honorium a rectis dogmatibus aberrasse et fuisse propterea a sexta synodo damnatum. Atqui Honorium a rectis dogmatibus non aberrasse, testis est primo quidem eximius confessor Maximus in Dialogo cum Pyrrho haeretico, sicut adnotatum a nobis fuit actione xii, B sextae synodi in editione Romana Conciliorum generalium. Verba ejus haec sunt:

ε Pyrrhus. Quid habes de Honorio dicere, qui ad praedecessorem meum scribens, unam Domini nostri Jesu Christi voluntatem aperte dogmatizavit? Maximus. Quis sive dignus interpres erit illius epistolae? qui eam ex persona Honorii composuit, eamque adhuc superstes, inter alia sua bona hoc etiam conspicuus, quod pietatis dogmatibus universum illustravit Occidentem, an Constantinopolitanum, quae sibi sunt cordi loquentes? Pyrr. Qui eam composuit. Max. Ille idem igitur ad divum Constantinum quondam Imperatorem rursum ex persona sancti papae Joannis, de epistola illa scribens ait: « Unam diximus voluntatem in Domino, non divinitatis ejus et humanitatis, sed solius humanitatis. Cum enim scripsisset Sergius, affirmare quosdam in Christo duas contrarias voluntates, rescripsimus Christum non habuisse duas contrarias voluntates, carnis, inquam, et spiritus, ut nos habemus post transgressionem sed unam tantum, quae naturaliter humanitati ejus nota essentialis est. » Id ita esse evidenter ex eo demonstratur, quod membrorum et carnis facta est mentis, quae divinalitati quoque ejus non possunt attribui.

Haec ante sextam synodum scripsit magnus hic Pater, et exposita vera Honorii sententia, habet etiam ipsius epistolas in sexta synodo expositas act. xii et xiii, orthodoxam scriptoris fidem manifestissime attestantes.

ε Nam quia Constantinopolitani, ut idem sanetus Maximus ait in epistola ad Marinum, duo quaedam adnotaverant in synodicis papae: unum ad divina spectans, quod papa dixisset, etiam a Filio procedere Spiritum sanctum; alterum de incarnatione, quod scripsisset papa, Dominum ut hominem esse absque originali peccato, Honorius haec aciens, ut culpam originalem excluderet ab incarnatione divina, Constantinopolim Sergio scribens ad quesitum ait: « Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Jesu Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa in illa. » Si Monothelitarum haeresi laborasset Hono-

rius, dixisset : Unam fatemur voluntatem, quia solum divinam habebat voluntatem; nunc autem voluntatis singularitatem refert tantummodo ad excludendum ab humanitate peccatum originale; at quæ in hoc hæresis? Et apertius explicando subjungit : « Nam quia sine peccato conceptus est de Spiritu sancto, etiam partus sine peccato est ex sancta Virgine, nullum expertus contagium vitiatæ naturæ. » — « At quomodo apertius exprimi posset Honorii mens, unam in Christo ponentis voluntatem, non juxta perversum Monothelitarum sensum, ut unam divinitatis et humanitatis voluntatem assereret, sed solius humanitatis, ad improbandos eos, qui ponebant in Christo peccatum originale? » Et rursus infra : « Nam alia lex in membris, aut voluntas diversa vel contraria non fuit in Salvatore, qui natus est supra legem humanæ naturæ. » Et hoc sensu mox negat in Christo diversam, hoc est contrariam voluntatem : « Ut non suam, inquit, unusquisque voluntatem, sed potius Domini præferat in omnibus. » Ita juxta hunc sensum negatis in humanitate Christi duabus contrariis voluntatibus, infra disserit de duabus in Christo naturis et voluntatibus, perfecte quæ propria sunt operantibus. Nam quia Dominus noster Jesus Christus Filius et Verbum Dei, unus idemque sit operans divina et humana perfecte, sacræ Litteræ luculenter demonstrant. Vides, unum ab eo poni operantem, et in duabus naturis quæ sunt utriusque propria perfecte operantem; et hoc ipsum prædicat sextæ synodi definitio. « Quod porro attinet ad enumerationem operationum, non eodem sensu fuit Honorius et Orientales. Sicut enim aliter intellexit duas voluntates Honorius, et aliter Orientales, ita pariter et operationes. Nam Monothelitæ Orientales impossibile aiebant, existere in Christo duas simul et conjunctas voluntates sive contrarias, sive similes; Honorius autem fatebatur duas Christi naturas perfecte operantes divina et humana; et unam esse docuit voluntatem qua negabat in Christo contrariam carnî ex peccato voluntatem. »

καὶ τὰ ἀνθρώπινα καθωμολόγει· καὶ τὸ ἐν θέλημα ἔδογματίσεν, ἀρνούμενος ἐν τῷ Χριστῷ τὸ ἐναντίον θελήματι τῆς σαρκὸς ἐκ τῆς ἁμαρτίας. »

Itaque et unam et duas ponebat orthodoxe voluntates: duas similes, divinam et humanam, videlicet non contrarias; et humanam unam, eo quod sine peccato conceptus sit, et incapax fuerit originalis peccati. Ut igitur diversus fuit Honorii et Orientalium de voluntatibus sensus, et diversus quoque de operationibus fuit. Orientales enim operationem divinitati tribuebant, passiones carnî; ut divinitas quidem moveret, caro autem moveretur, essetque nova quædam Christi Dei virilis operatio. Quare et unam statuebant, carne scilicet nullam propriam habentem operationem. Honorius autem in priore ad Sergium epistola, act. xii. sextæ synodi, « Verum, inquit, propter opera divinitatis et humanitatis una, an duæ dicendæ vel

A ἁμαρτία ἐν ἐκείνῃ. » Ἐπερ ἦν Ὀνώριος Μονοθελητής, ἔφησαν ἄν· Ἐν θέλημα ὁμολογοῦμεν, ἐπειδὴ μίαν εἶχε καὶ μόνην τὴν θελαν θέλησιν. Νῦν δὲ τὴν ἐνότητα τοῦ θελήματος ἀναφέρει πρὸς τὸ ἀποκλείσαι μόνον τῆς ἀνθρωπότητος τὴν προγονικὴν ἁμαρτίαν· ποία γοῦν ἐνταῦθα αἵρεσις; Καὶ τοῦτο ἐπεξηγοῦμενος ἐπισυνάπτει· Ἐπειδὴ γὰρ χωρὶς ἁμαρτίας συνελήφθη ἐκ Πνεύματος ἁγίου, διὰ τοῦτο καὶ χωρὶς ἁμαρτίας ἐστὶν ὁ τόκος ὁ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, μὴ μετασχὼν πείρας τῆς ἁμαρτησάσης φύσεως. » Πῶς ἂν φανερώτερον παραστήσῃ τις τὸν σκοπὸν τοῦ Ὀνωρίου, οὗ ἐν θέλημα ἔδογματίσεν ἐπὶ Χριστοῦ οὐ κατὰ τὴν διειστραμμένην τῶν Μονοθελητῶν ἔννοιαν, ὥστε λέγειν τῆς θείας καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως ἐν θέλημα, ἀλλὰ μόνον τῆς ἀνθρωπίνης πρὸς ἀποδοκιμὴν τῶν θεμένων ἐν Χριστῷ τὸ προγονικὸν ἁμαρτήμα; Καὶ πάλιν ἐν οἷς κατωτέρω λέγει· Ἐτερος γὰρ νόμος τοῖς μέλεσιν, ἢ θέλημα διάφορον, ἢ ἐναντίον οὐ γέγονεν ἐν τῷ Σωτήρι, ἐπειδὴ ὡτὲρ νόμον ἀνθρωπίνης φύσεως ἐπέχθη. » Καὶ τοῦτον τὸν τρόπον εὐθὺς ἀρνεῖται ἐν τῷ Χριστῷ διάφορον θέλημα, τουτέστιν ἐναντίον· Ἐνα μὴ, φησὶ, τὸ ἴδιον ἕκαστος θέλημα, ἀλλὰ τὸ τοῦ Κυρίου μᾶλλον ἐν πᾶσι προτιμᾶ. » Οὕτω γοῦν κατὰ ταύτην τὴν ἔννοιαν δύο θελήματα ἐναντία ἐν τῇ ἀνθρωπότητι τοῦ Χριστοῦ ἀρνησάμενος, κατωτέρω περὶ τῶν Χριστοῦ δύο φύσεων καὶ θελήσεων τελείως ἐνεργασῶν τὰ ἴδια φησιν. Ὅτι γὰρ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἐστὶν, ἐνεργῶν τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα τελείως, αἱ θεῖαι Γραφαὶ φανερώς ἀποδεικνύουσι. Ὅρξ, ὅτι ἕνα θεολογεῖ τὸν ἐνεργοῦντα, καὶ ἐν δύο φύσεσι τελείως τὰ ἑκατέρας ἴδια φύσεως ἐνεργῶντα; Τοῦτ' αὐτὸ κηρύττει καὶ ὁ τῆς ἔκτης συνόδου ὄρος·

C « Περὶ δὲ τῆς ἀπαριθμήσεως τῶν ἐνεργειῶν οὗ τὴν αὐτὴν ἔσχεν ἔννοιαν τοῖς ἀνατολικῶς Ὀνώριος; ὡσπερ γὰρ ἄλλως ἐξέλαβε τὰ δύο θελήματα παρὰ τοὺς ἀνατολικούς, οὕτω καὶ τὰ περὶ ἐνεργείας· οἱ μὲν γὰρ ἀνατολικοὶ Μονοθεληταὶ ἀδύνατον ἔλεγον εἶναι δύο ἐν τῷ Χριστῷ ἅμα καὶ κατὰ ταυτὸν ὑφεστάναι θελήματα, εἴτε ἐναντία, εἴτε ὁμοία· ὁ δὲ Ὀνώριος τὰς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ τελείως ἐνεργεῖν τὰ θεῖα

D « Ὄστε καὶ δύο ἔλεγον ὀρθοδόξως τὰ θελήματα, καὶ ἐν ὀρθοδόξως· δύο ὁμοία τὸ θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον, τουτέστιν οὐχ ὑπεναντία· καὶ ἐν τῷ ἀνθρώπινον, διὰ τὸ χωρὶς ἁμαρτίας συλληφθῆναι καὶ ἄεκτον εἶναι τῆς προγονικῆς ἁμαρτίας. » Ὡσπερ οὖν τὸ περὶ θελημάτων διαφόρως ἐξεληφασιν οἱ ἀνατολικοὶ καὶ Ὀνώριος, οὕτω καὶ τὸ περὶ ἐνεργειῶν διαφόρως ἐξεληφασιν. Οἱ μὲν γὰρ ἀνατολικοὶ τῆς θεότητος ἔλεγον τὴν ἐνεργείαν, τῆς σαρκὸς τὰ πάθη ὥστε τὴν μὲν θεότητα κινεῖν, τὴν δὲ σάρκα κινεῖσθαι· καὶ εἶναι καινὴν τινα τοῦ Χριστοῦ θεανθρώπινον ἐνεργείαν· ὅθεν δὴ καὶ μίαν ἔδογματίζον, ὡς μὴ ἔχουσης ἴδιαν ὄλω· ἐνεργείαν τῆς σαρκὸς· ὁ δὲ Ὀνώριος ἐν τῇ προτέρᾳ πρὸς Σέργιον ἐπιστολῇ τῆς ιβ' πράξεως τῆς ἔκτης συνόδου, ἐκτερον, φησὶ, διὰ τὰ ἔργα

της θεότητος και της ανθρωπότητος, μία η δύο ενεργειαι οφειλουσι λεγεσθαι η νοεΐσθαι, ταυτα προς ημας ανηκειν οδκ οφειλουσιν, αλλα καταλιμπάνομεν ταυτα τοις γραμματικοις· ημεις γαρ ου μιαν ενεργειαν η δύο τον Κύριον ημών Ιησοϋν Χριστον, και το αυτοϋ αγιον Πνεϋμα δια των αγίων Γραφών παραλδδομεν, αλλα πολυτρόπως Ιγνωμεν αυτον ενεργούντα. Διαιρέσεις γάρ ενεργειών εισιν. Ει δε διαιρέσει; ενεργειών πολλαι εισι, και ταυτας πάσας ο Θεος εν πάσι τοις μέλεσι του πεπληρωμένου, σώματος ενεργεί, πόσω μλλον εν τη κεφαλῃ ημών Χριστῷ τῷ Κυρίῳ ταυτα δύνανται πληρέστατα άρμολογηται; Ει γάρ εν άλλοις, τουτίστιν εν τοις μέλεσι των Ιδίοις, το Πνεϋμα του Χριστου πολυτρόπως ενεργεί, πόσω μλλον δι' εκουτου του μαιστου Θεου και ανθρωπων πληρέστατα και τελειότατα, και κολυτρόπως και άφράστως δέον ημα; όμολογειν τη κοινωνία εκάτερας; φύσεως αυτου ενεργειν; Καί κατωτέρω· « Απλότῃ και άληθεία όμολογούντες τον Κύριον ημών Ιησοϋν Χριστον, τον ένα και τον αυτον ενεργούντα εν τη θεία και ανθρωπινή φύσει. Όρξας άτον το διάφορον; Οι Μονοθεληται την ανθρωπότητα εν τῷ Χριστῷ πάσχουσαν μόνον, ουχι δε και ενεργούσαν έδογματίζον. Όνώριος δε άνω και κάτω εν τῷ Χριστῷ ενεργούσαν όμολογεί. Οι Μονοθεληται μιαν τῷ είδει θεανδρικῃν έλεγον ενεργειαν. Όνώριος δε περι αριθμῶν ενεργειών την άμφοσθήτησιν είναι ύποτοπάσας έατέα φησι ταυτα τοις γραμματικοις, εστινας περι αριθμῶν ενίκων και πληθυντικῶν τεχνολογούσιν· είτα εκ διαμέτρου τοις Μονοθεληταις, την ανθρωπότητα του Χριστου ουχ όπως ανενέργητον, αλλα πολυτρόπως και πληρέστατά φησιν ενεργηκέναι. Ει γάρ το Πνεϋμα το αγιον εν τοις μέλεσι πολυτρόπως ενεργεί, πόσω μλλον Χριστον την κεφαλήν ημών όμολογητέον τη κοινωνία εκάτερας φύσεως; πληρέστατα και τελειότατα ενεργειν;»

Αδελφά τούτοις και εν τῷ τέλει της προστέραις επιστολῃς, και εν όλη τη δευτέρῃ ηεις έμφέρεται τη ιγ' πράξει, παλλιλογεί Όνώριος, μη δειν λέγειν μιαν η δύο ενεργείας βουλόμενος, αλλ' ένα Χριστον εν εκτέραις ταίς φύσεσιν ενεργούσας και πρακτικας. Έξ ών προδηλότατα έπιφέρεται την μιαν και τας δύο ενεργείας όμωνύμους εξειληφθαι, και άλλως μεν παρὰ των ανατολικῶν ευσσεβῶς, άλλως δε παρὰ Όνωρίου εϋσεβῶς, και ταυτην την όμωνυμιαν αιτιαν γενέσθαι τοις ανατολικοις του συγκαταριθμησαι Όνωριον τοις αλρετικοις Μονοθεληταις, ανδρα πολλῶν αξιον επαίνων, και της μονοθελητου βλασφημίας άλλοτριώτατον. Οι μεν γάρ ενδῶως θέλημα επί Χριστου το θεϊκόν, ο δε εν θέλημα της ανθρωπότητος έλεγε του Χριστου· εκείνοι ανενέργητον την του Χριστου έλεγον ανθρωπότητα, ο δε ποικιλοτρόπως ενεργητικῃν έδογματίζεν· εκείνοι εν θέλημα και μιαν ενεργειαν, ο δε ένα τον ενεργούντα τὰ Ιδια της θεότητος, και τὰ Ιδια της ανθρωπότητος. Έκεινοι δύο θελήματα και δύο ενεργείας άκούσαι ούδόλωσ ηνεύχοντο· ο δε ουτε δια τους Νεστοριανους έδοκίμαζε μιαν, ουτε δύο, δια τους Εϋτυχιανους, αλλ' ένα τον ενεργούντα τελείως τὰ των φύσεων Ιδια· ηγνενα ερωτήσαν όρθοδοξίαις πληρη, εἰπερ οι τότε ανατολι-

intelligendae sint operationes, ad nos ista pertinere non debent, sed grammaticis ea relinquimus. Nos enim non unam operationem, vel duas Dominum nostrum Jesum Christum et sanctum ejus Spiritum per sanctas Scripturas accepimus, sed multiformiter illum novimus operatum. Divisiones enim operationum sunt. Quod si divisiones operationum multae sunt, et has omnes Deus in omnibus membris pleni corporis operatur, quanto magis capiti nostro Christo Domino haec possunt plenissime adaptari? Si enim in aliis, id est in suis membris, Christi Spiritus multiformiter operatur, quanto magis per semetipsum mediatorem Dei et hominum plenissime ac perfectissime, multiformiter et ineffabiliter confiteri nos oportet communiōne utriusque naturae suae operatum? Et infra: « Simpliciter ac veraciter confitentes Dominum nostrum Jesum Christum unum et eundem operantem in divina et humana natura. Vides quantum differat? Monothelitae asseverabant Christi humanitatem pati, solum non agere; Honorius passim fatetur operantem humanitatem. Monothelitae unam ponebant specie operationem, quam theandricam vocabant; Honorius, controversiam caso suspicatus de numero operationum, relinquenda haec ait esse grammaticis, qui de singulari et plurali numero disputant, et ex diametro contra Monothelitas, Christ humanitatem non modo operatione non vacuum, sed multiformiter et plenissimo operantem ait. Si enim in membris operatur multiformiter Spiritus sanctus, quanto magis fatendum est Christum caput nostrum communiōne utriusque naturae plenissime et perfectissime operatum.»

His consimilia et in huc prioris epistolae, et per totam secundam epistolam, quae habetur act. xiii, Honorius repetit; non esse dicendum asserens unam aut duas operationes, sed unum Christum in utraque natura operativa et activa; ex quibus manifestissime inferitur, unam et duas operationes fuisse aequivocè sumptas, aliter quidem et impie ab Orientalibus, aliter vero et pie ab Honorio, et hanc aequivocationem exstitisse Orientalibus causam annuierandi Honorium inter haereticos Monothelitas, cum is fuerit multa dignus laude et a blasphemia Monothelitarum alienissimus. Illi enim una prorsus in Christo voluntatem, nempe divinitatem, hic vero unam humanitatis Christi voluntatem aiebat; illi humanitatem Christi operatione vacuum, hic multiformiter operantem assererat. Illi unam voluntatem et operationem unam; hic unum operantem propria divinitatis et propria humanitatis. Illi duas voluntates et duas operationes audire nullo modo patiebantur; hic vero nec unam propter Eutychianos, nec duas approbat propter Nestorianos, sed unum operantem perfecte quae sunt naturarum propria. Quam orthodoxae plenam confessionem, si tunc tenuerit

Orientalibus non rejecissent tanquam hæreticam, A nol μη ὡς αἰρετικὴν ἀπεβόλοντο, οὐκ ἂν εἰ μεταγενέστεροι τῶν ἐν Βυζαντίῳ θεολογούντων ἐκ τῶν καλῶς τῇ Ἐκτῇ συνόδῳ φηθέντων δόγμα ἀλλόκοτον ἐραντάσθησαν. Εἰπωμένης γὰρ εὐσεβῶς τῆς Ἐκτῆς συνόδου δύο φυσικὰ θελήματα καὶ δύο φυσικὰ ἐνεργεῖαι ἐν τῷ ἐνὶ Χριστῷ. ἕκαστοι ἐπίσης ἐνόμισαν τὰς ἐνεργεῖας τῶν ὑποκειμένων αὐταῖς διακρίνεσθαι, καὶ ὡσπερ ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων ἄλλο ἢ φύσις, ἄλλο ἢ ἐνέργεια τῆς φύσεως, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν θεῶν ἄλλο εἶναι τὴν οὐσίαν, καὶ ἄλλο τὴν θέλαν ἐνέργειαν· τὰς ἀφορμὰς καὶ ἐκλαθόντες παρὰ τῆς Ἐκτῆς συνόδου, δογματισάσης ὁρθῶς· δύο φυσικὰ· ἐνεργεῖαι· ἕθεν καὶ τοὺς μὴ οὕτω φρονούντας καλοῦσι βλασφημους, ὡς ἔστιν ἰεθεῖν ἐν τῷ ἀναγινωσκόμενῳ αὐτῶν συνοδικῷ τῇ Κυριακῇ τῆς ὀρθοδοξίας. Οὕτω μὲν οὖν φευδῆς ἀπελήλυθα καὶ σου, Νελλε, ἢ ῥῆσις, ὅτι Ὁνώριος τῶν ὁρθῶν ἐξέθη δογμάτων. Εἰ δὲ ζητεῖς, Πῶς οὖν παρὰ τῆς συνόδου ἀποκηρύχεται; ἀποκηρύχθαι φασὶν, ἀλλὰ παρ' ἀκεράλου τῆς συνόδου, μόνων ὁπλαθῆ τῶν ἀντιολικῶν, μηδὲν πρὸς τοῦτο συμβαλλομένον τοῦ πάπα τῶν πρέσβειων· καὶ τοῦτο ἐναργῆς ἀπέδειξε; ἢ ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Ἀγάθωνος κατὰ τὴν τετάρτην τῆς Ἐκτῆς συνόδου πρᾶξιν. Ὑφορῶμενος γὰρ τὸ μῆλλον ὁ πάπα; καὶ εἰδὼς οἷα περιήγγελλον ἢ φήμη, ὅτι Ὁνώριον οἱ Κωνσταντινουπολιταὶ ἐν τοῖς Μονοθελήταις ἠρίθμουν, ὡς εἰπόντες ἐφημεν ἐκ τῆς διαλέξεως τοῦ ὁσίου Μαξίμου· ὅσο τινὰ λέγει πρὸς τοῦτο ἀρμόδια ἐν τῇ πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἐπιστολῇ· Ἀὐτοὶ ἔδειξαν, ἤγγουν ἀθένητιαν, δεδωκαμὲν τοῖς τοποτηρηταῖς πρὸς τὸ ὑμέτερον γαληναῖον κράτος τοῦ ἀπλῶς ἀπολογησασθαι εἰς ὅσον αὐτοὶ μόνον ἐπετέθη, ἵνα μηδὲν δηλονότι προπετεῖσθαι προσεῖναι, ἢ ὑφαίει, ἢ ἀλλάξει· καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ κατωτέρω· Ἀὐτῇ ἢ πνευματικῇ μήτηρ τοῦ ὑμετέρου γαληναῖου κράτους, ἢ ἀποστολικῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ἥτις διὰ τῆς χάριτος τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ ἀπὸ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως οὐδέποτε πλανηθῆναι δείκνυται, οὕτε τοῖς τῶν αἰρετικῶν καινισμοῖς στραβωθεῖσιν ὑπέπεσον· τοῦτ' αὐτὸ περιέχει καὶ ἡ συνοδικὴ ἀναφορά, ἢ μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πάπα· ἀλλὰ καθὼς ἐκ προορισμῶν τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως παρελάβεν ἀπὸ τῶν ἰδίων ἀθένητων τῶν κορυφαίων τοῦ Χριστοῦ ἀποστό-
D λων, ἀκράτρωτος μέχρι τέλου; μένει κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος θέλαν ἐπαγγελίαν, ἣν τῷ ἐξάρχῳ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν ἐν τοῖς Εὐαγγελλοῖς ἐμολόγησε φῆσαι· Πέτρε, Πέτρε, ἰδοὺ ὁ σατανᾶς ἐξήτησε τοῦ σιτιῶσαι ὑμᾶς, ὡς ὁ σιτιῶζων τὸν σίτον· ἐγὼ δὲ περὶ σοῦ ἠλώπησα, ἵνα μὴ ἐκλείπῃ ἡ πίστις σου. Καὶ σύ ποτε ἐπιστραφεῖς στηρίξει τοὺς ἀδελφοὺς σου. Καὶ κατωτέρω· Ἔθεν καὶ οἱ τῆς ἀποστολικῆς μηνῆς, οἱ προηγησάμενοι τὴν ἐμὴν μετριότητα, ταῖς δεσποτικαῖς διδασκαλίαις κατηρ-

τισμένοι, ἐξέστου καινοτομίαν αἰρετικὴν εἰς τὴν τοῦ Χριστοῦ ἁμωμον Ἐκκλησίαν οἱ πρέσβηροι τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας εἰσαγαγεῖν ἐπιχείρουν, οὐδέποτε ἠμέλησαν τούτους προτρέψασθαι, καὶ παρακαλοῦντες ὑπομῆσαι, ἵνα ἀπὸ τοῦ φαύλου δόγματος τῆς αἰρετικῆς πλάνης κλιν οἰωπῶντες ἀποστῆ-
σονται. »

¹ Luc. xvii, 31.

Ἐν τούτοις ὁ μακάριος πάπας Ἀγάθων λέγει δε-
δωκέναι τοῖς τοποτηρηταῖς ἄδειαν τοῦ ἀπλῶς ἀπο-
λογηθῆσθαι, καὶ μηδὲν ἕτερον τολμῆσαι· λέγει
μηδένα Ῥώμης ἀρχιερέα περὶ τὴν πίστιν ἐσφάλθαι.
Ἔτα καὶ διὰ τοῦ προερίψασθαι κἀν σιωπῶν περιγρά-
φῃ τὸν Ὁνώριον. Ἦ τὸν οὖν δεῖ οἱ ἀνατολικοὶ ἀπα-
κῆρυσσον τὸν Ὁνώριον, συμφήφους εἶχον καὶ τοὺς
τοποτηρητὰς τοῦ πάπα, ἢ οὐκ εἶχον, ἔχομεν ὁ ἐξη-
τούμεν· ὅπερ εἶχον, ἀθέμιτος εἶχον, τοιαύτην αὐτοῖς
ἄδειαν μὴ δεδοκότες τοῦ πάπα· πῶς γὰρ ἂν ἔδωκε
τοιαύτην ἄδειαν ὁ πάπας· τοῦ ἀναθεματίζειν Ὁνώ-
ριον, ὅστις καθάπερ διαθεβαίουται, μηδένα Ῥώμης
ἀρχιερέα περὶ τὴν πίστιν ἐσφάλθαι; καὶ περιγράφων
ἐπαίνει τὸν Ὁνώριον, ὃς δέκατος πρὸ Ἀγάθωνος
ἐγεγόνει πάπας.

Οὕτω μὲν οὖν ἐναργῶς ἔχομεν, δεῖ μόνος τὸν
Ὁνώριον οἱ ἀνατολικοὶ ἀπακῆρυξάν.

Ὅσαπερ δὲ ἡ τετάρτη σύνοδος, ἐκθεμένη τὸν κα-
νόνα περὶ τῶν πρεσβυτέρων Κωνσταντινουπόλεως, χω-
ρὶς τοῦ πάπα, οὐδὲν συνεπέρανε· οὕτω καὶ ἡ ἕκτη
σύνοδος, χωρὶς τοῦ πάπα τὸν Ὁνώριον διὰ τὰς κα-
κῶς ἐκληθείσας ὁμωνυμίας ἀποκηρύξασα, οὐδὲν
συνεπέρανε. Οὕτε γοῦν Ὁνώριος αἰρετικὸς, οὕτε κυ-
ρίως ὑπὲρ τῆς συνόδου ἀπεκηρύχθη· ἀλλὰ καὶ ὀρθο-
δοξοτάτος ἐστὶ, καὶ οὐκ ἀπιεταὶ αὐτοῦ τὸ ἀνάθεμα·
βωδόντος τοῦ μεγάλου πάπα Λέοντος· ἐν ταῖς μετὰ
τὴν τετάρτην σύνοδον ἐπιστολαῖς, μέλιστα δὲ ἐν τῇ
πρὸς Πουλχερίαν τὴν Αὐγουστῶν· Ἡς συμφωρίας
τῶν ἐπισκόπων, αἱ παρὰ κανόνας γίνονται, ἀκυροῦ-
μεν, καὶ τῇ αὐθεντικῇ τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Πέ-
τρου καθέλου τοῦτο ἐρίζόμενοι ἀθετούμεν. »

ΝΕΙΛΟΣ.

Ἐπεὶ δὲ Ὁνώριος Ῥώμης ἐπίσκοπος καὶ αἰρετι-
κός, δυνατὸν ἄρα τὸν πάπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν
δογματῶν· οὐκ ἄρα ἐκλιπόντος αὐτοῦ τὴν πίστιν,
ὃ τοῦ Κυρίου διαπέπτωκε λόγος, ὃν περὶ τῆς Ἐκ-
κλησίας εἰρήκει, πύλας ἔξω μὴ δυνῆθαι ταύτης
περιγενέσθαι· ἐστὶ γὰρ ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις
καὶ μέλα τὴν εὐσεβίαν οὕτως εἶναι. Φανερόν δὲ ἐκ
τούτων μὴτὲ τῆ τῆς Ῥώμης· Ἐκκλησία προσήκειν
τὸ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ τὴν Ἐκκλησίαν ἰκοδομηθῆσαι·
τοῦτε γὰρ καὶ φορεῖσθαι, καὶ οὐ πόρρω τῆς Ἰουδαϊκῆς
πρακτικῆς, περιγράψαι τῇ Ῥώμῃ τὴν Ἐκκλη-
σίαν. Ἄλλ' ἰκοδομηθεὶς τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Χριστὸς
ἐπὶ τῇ θεολογίᾳ τοῦ Πέτρου, καὶ ἐπὶ πάσιν οἱ ταύτης
τῆς ὁμολογίας φύλακες εἰσονται. »

ΑΝΤΙΠΡΟΨΕΙΣ.

Ὅσα ἐπιφέρει, ψευδῆ ἐπιστηρίξας θεμελίω,
φροῦδα τυγχάνει. Εἰ γὰρ Ὁνώριος ὀρθοδοξίας λαμπ-
ρῆς, καὶ ἀδίκως ἐπὶ ὁμωνυμίας κατεπίση παρὰ
τῶν ἀνατολικῶν, βουληθέντων ἄλλως ἐκείσθαι τὰς
Ὁνωρίου λέξεις, ἢ παρ' ἐκείνου ἐγράφησαν· πῶς
ἐστὶ τὸν πάπαν ἢ πάπαν τῶν ὀρθῶν ἐκπεσεῖν δογμα-
των; Εἰ γὰρ ἐκείσοι, διαπέπτωκεν ὁ τοῦ Κυρίου λό-
γος καὶ ἡ ἐπαγγελία, ὧ, φησὶν ὁ μακάριος Ἀγάθων,
καὶ ὁ βασιλεὺς Πρωγόνάτος, ὧν σοὶ τὰ ῥητὰ ἤδη
πρηνήνοχαμεν. Τὸ δὲ ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις

In his licentiam se dedisse ait beatus papa Aga-
tho suis legatis, ut simpliciter de fide responderent,
et nihil aliud auderent. Dicit, nullum Romanum
pontificem in fide errasse. Deinde cum Romanos
pontifices hortatos ait, ut Constantinopolitani sal-
tem tacerent, circumscribit Honorium. Aut ergo
quando Orientales damnabant Honorium, consen-
tientes habebant etiam legatos papæ, aut non ha-
debant. Si non habebant, certum est quod dicimus;
si vero habebant, illicito habebant, nulla tali fa-
cultate præditos a pontifice. Quomodo enim pontifex
talem dedisset facultatem anathematizandi Hono-
rium, qui expresse asserit nullum Romanum pon-
tificem errasse in fide? Et describendo Hono-
rium laudat, qui decimus ante Agathonem fuerat
papa?

Ita plane constat, Honorium a solis dampnatum
Orientalibus.

Sicut autem quarta synodus, quia suum cano-
nem de honore Constantinopolitani episcopi absque
papæ condiderat, nihil perogit, ita et sexta syno-
dus, quando propter illas æquivocationes absque
papæ damnavit Honorium, nihil perogit. Quare
nec hæreticus Honorius, nec est proprie a synodo
damnatus; sed et ipse orthodoxissimus, et ana-
thema illum non attingit. Clamat enim in suis
epistolis, tertiam Chalcedonensis synodi parte, præ-
sertim vero ad Pulcheriam Augustam Leo Magnus
papa: « Consensiones episcoporum sanctorum ro-
gulis repugnantes in irritum mittimus et per au-
thoritatem beati Petri apostoli generali prorsus
definitione cassamus. »

NILUS (Cap. VI).

« Quod si Honorius Romanus est episcopus et
hæreticus, potest ergo papa in fide errare. Non
igitur fide papæ deficiente corrumpitur sermo Domini,
quem de Ecclesia protulit; portas inferi adversus
eam non prævalituras. Potest enim plane in cæ-
teris episcopis esse fides salva. Ex his etiam liquet,
Romane Ecclesiæ nequaquam convenire, ut super
illam petram ædificata sit Ecclesia. Hæc enim grave
est, et non multum distat a tenuitate Judaica,
Ecclesiam Romanam urbe circumscribere. Sed
Ecclesiam ædificavit Christus super confessionem
Petri, et universis qui confessionis ejus custodes
erunt. »

CONFUTATIO.

Quæcumque infers vana sunt ex falso posito
fundamento. Nam si Honorius orthodoxiæ radios
emittit et nullo suo merito damnatus est ob æqui-
vocationes ab Orientalibus, qui voces ejus in alium
excepere sensum quam ab eo scriptæ crant, nullo
modo probasti, papam, ut papam, errare posse in
fide; si enim erraverit, sermo Domini dilapsus
est, et defecit promissio: quod negat sanctus papa
Agatho, et imperator Constantinus Pogonatus, ut
supra exposuimus. In cæteris autem episcopis cou-

servari posse rectam fidem, sicut confessionem dicis consonam Petri cathedræ, esto; si vero ut hæreditatem a Petro deductam clamat, ut supra diximus, quarta synodus, papam, conservata aurea fidei catena, quæ a Salvatore deducitur, constitutum esse omnibus vocis beati Petri interpretem; quam et se inquit, usos auctore et duce papa, tanquam veritatis hæreditatem ostendisse et docuisse Ecclesiæ filios. Et actione ii ad finem clamantur episcopi: « Petrus per Leonem hæc locutus est, cum recitata illis fuisset epistola papæ. Et sexta synodus in Prosphnetico ad Constantinum imperatorem, Charta, inquit, videbatur et atramentum, et per Agathonem loquebatur Petrus. » Si ergo Petrus loquitur per papam, theologia Petri in cæteris episcopis confessio, in successore Petri est hæreditas fidei, et quia iuxta sanctos Patres promissum a Christo factum est Petro, ut ostendimus, solus Petri successor habet promissionis vi inerrantem fidem; ceteri episcopi, licet habeant confessionem, non proinde habent inerrantis fidei promissionem.

γαλκί· οἱ λοιποὶ δὲ ἐπίσκοποι, κἄν τύχωσιν ἔχοντες ἀπλανῶς τὴν ἐπαγγελίαν.

Quare ex vera confessione episcoporum sumi non potest certitudo, firmitas, et infallibilis fidei rectitudo, nisi ex eo uno, in quo Petrum loqui testantur synodi. Ita Cyrillus, veram habens docensque confessionem, non est ausus abstinere a comunione Nestorii nisi prius Cælestino papæ scripsisset: « Nec prius a comunione Nestorii sejungimur, quam hæc tuæ pietati nota faciamus. » Unde hoc, nisi quia Cyrillus plus fidebat infallibilitati fidei sedis Petri, quam demonstrationibus quibus Nestorium arcebat? »

Ita sancta synodus quarta, cum definitionem fidei scripsisset, quia minus integra videbatur, ex verbis epistolæ Leonis papæ, quam orthodoxiæ columnam appellavit, veram rectæ fidei contexit definitionem. Et sextæ synodi Patres fatentur se ex lectione epistolæ papæ hæresim confutasse, et ubi fidem firmarunt, his ad Agathonem papam utuntur vocibus: « Orthodoxæ vero fidei splendorem, quam vobiscum dilucide prædicavimus, ut iterum per honorabilia vestra rescripta obsignetis, paternam vestram sanctitatem rogamus. » Cur enim confirmari petunt quæ probavit œcumenica synodus? Neque enim rogant ut papam assentientem habeant, sed obsignantem et ratam volentem fidei expositionem. Quemadmodum et a Xysto papa fuisse confirmatam tertiam synodum asserit Cyrillus epistola ad Acacium Melitenensem.

Hinc argumentorum tuorum laquei evanescent. Si enim papa erravit in fide, falsa est Christi promissio, incertumque cum de fide aliquid controversum est, quæ cuius episcopi vera sit et orthodoxa

τὴν εὐθείαιαν σώζεσθαι, εἰ μὴν λέγαις ὡς ὁμολογίαν τῆς πίστεως σύμφωνον τῷ Πέτρῳ θρόνῳ, ἔστω· εἰ δὲ ὡς κληρονομίαν παρὰ τοῦ Πέτρου καταγομένην, βυβλ. ὡς ἀνω προείρηται, ἡ τετάρτη σύνοδος, οἱ ἐπίσκοποι τὴν χρυσὴν τῆς πίστεως σειρᾶν παρὰ τοῦ Σωτῆρος καταγομένην φυλάξας, πᾶσι γέγονεν ἐρμηνεύς τῆς φωνῆς τοῦ μακάρτου Πέτρου· ἦν φασὶ φωνῆν καὶ ἀποτὸν, ἀρχηγῶν τῷ πάπῃ χρητάμενοι, ὡς κληρὸν τῆς ἀληθείας ἔδειξαν, καὶ ἐδίδαξαν τὰ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐν τῇ δευτέρῃ πρὶζει πρὸς τὴν τέλει ἐδόθησαν οἱ ἐπίσκοποι μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πάπα Λέοντος· « Πέτρος διὰ Λέοντος ταῦτα ἐξεφώνησεν. » Καὶ ἡ ἕκτη σύνοδος ἐν τῷ προσφωνητικῷ πρὸς τὸν βασιλεῖα Κωνσταντῖνον, « Χάρτης, φησὶ, καὶ μέλαν ἐφαίνετο, καὶ δι' Ἀγάθωνος ὁ Πέτρος ἐφθέγγετο. » Εἰ γοῦν διὰ τοῦ πάπα φθέγγεται ὁ Πέτρος, ἡ θεολογία τοῦ Πέτρου ἐν τοῖς λοιποῖς ἐπισκόποις ὁμολογία ἐστίν, ἐν τῷ διαδόχῳ τοῦ Πέτρου κληρονομία τῆς πίστεως· τὴν δὲ ἐπαγγελίαν ὁ Χριστὸς ἐποιήσατο κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας, ὡς δίδεικται, τῷ Πέτρῳ· μόνος ἄρα ὁ Πέτρος διάδοχος ἔχει τὸ ἀπλανές τῆς πίστεως ἐκ τῆς ἐπαγγελίας τῆς ἀληθοῦς ὁμολογίας, ὁμοῦ αὐτόθεν οὐκ ἔχουσι τοῦ

« Ὅθεν ἐκ τῆς ἀληθοῦς τῶν ἐπισκόπων ὁμολογίας οὐκ ἐστὶ λαβεῖν τὸ βίβαιον, καὶ ἀναμφίβολον, καὶ ἀναμάτητον τῆς πίστεως, εἰ μὴ παρ' ἐκείνου μόνου, ἐν ᾧ φασὶν αἱ σύνοδοι φθέγγεσθαι τὸν Πέτρον. Οὕτω Κύριλλος τὴν ἀληθῆ ἔχον καὶ διδάσκων ὁμολογίαν, οὐκ ἐτόλμησεν ἀποβῆξαι ἐαυτὸν τῆς Νεστορίου κοινωνίας, εἰ μὴ πρότερον Κελεσίτῳ τῷ πάπῃ γράψας, « Οὐ πρότερον, φησὶ, τῆς πρὸς Νεστορίον κοινωνίας ἐκβάλλομεν ἐαυτοὺς, πρὶν ἂν ταῦτα τῇ σῆ θεοσεβεῖ ἀνακοινωσώμεθα. » Πόθεν τοῦτο, εἰ μὴ οἱ μᾶλλον ἐθάβροι Κύριλλος τῷ ἀπλανεῖ τῆς πίστεως τοῦ Ῥώμης θρόνου, ἢ ταῖς ἀποδείξεσιν, αἱ τὸν Νεστορίον ἐστενοχώρει;

Οὕτως ἡ ἅγια τετάρτη σύνοδος ὄρον ἐκθεμένη τῆς πίστεως, ἐπειδὴ ἀτελῶς ἔχειν ἐδόκει, ἐκ τῶν φωνῶν τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πάπα Λέοντος, ἦν ὀρθοδοξίας κοινῆ στήλην ἡ σύνοδος ἐπινόμασε, τὸν ἀληθῆ τῆς ὀρθῆς πίστεως ἐξέφανεσ ὄρον. Καὶ οἱ τῆς ἕκτης συνόδου ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν γραμμάτων τοῦ πάπα ὁμολογοῦσι τὴν αἰρεσὶν ἐκδιώξαι, καὶ τὴν πίστιν στηρίξαντες πρὸς Ἀγάθωνά φασὶ τὸν πάπαν· « Τὴν δὲ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως φωταύγειαν, ἦν τηλαυγῶς σὺν ὁμῶν ἐκηρύξαμεν, αὐτοῖς διὰ τιμῶν ὁμῶν ἀντιγράφων ἐπισφραγίσαι τὴν ὁμῶν ἐκλιπαροῦμεν πατρικὴν ἀγιότητα. » Διὰ τί γὰρ τὰ δόξαντα τῇ οἰκουμένην συνόδῳ ζητοῦσι βεβαιωθῆναι; Οὐ γὰρ σύμφωνον φασὶν αὐτοῖς γενέσθαι τὸν πάπαν δέοντα, ἀλλ' ἐπισφραγίστην καὶ κύρος παρέχοντα τῇ ὀρθοδόξῃ· ὡς καὶ περὶ Εὐστοίου τοῦ πάπα φησὶ Κύριλλος ἐν τῇ πρὸς Ἀκάκιον τὸν Μελιτενῆς ἐπιστολῇ, οἱ ἐβεβαίωσε τὰ τῆς τρίτης συνόδου.

Ἐκ τούτων αἱ ἀρκυς τῶν σῶν λόγων διαλύονται. Εἰ γὰρ ἐσφαλῆ ὁ πάπας περὶ τὴν πίστιν, ψευδῆ ἄρα ἡ ἐπαγγελία τοῦ Χριστοῦ· καὶ ἀδελφον, ζητήματος ὄντος, περὶ τὴν πίστιν, τίς τίνος ἐπισκόπου ἀληθῆς

καὶ ὁρθόδοξός ἐστιν ἡ ὁμολογία. Δῆλον δὲ καὶ τὴν Ἀ
ἐπαγγελίαν τοῦ Χριστοῦ εἶναι τῆς Πέτρου πίστει
ἐκείνῃ, διὰ τὸ κληρονομοῦν εἶναι τῆς Πέτρου πίστει
τὸν ἐπίσκοπον Ῥώμης· καὶ τοῦτο οὐκ Ἰουδαϊκῆς
εἶναι ταπεινότητος, ἀλλὰ θείας τοῦ Χριστοῦ νομοθε-
σίας εὐεργέτημα· ὥστε τὴν οἰκουμένην Ἐκκλη-
σίαν, κινουμένην ζητήματος περὶ πίστει, ἔχειν διὰ
τοῦ πάπα τὸν Πέτρον φεγγόμενον, ἐν ᾧ ἀδύνατον
πλανηθῆναι· ἄλλως γὰρ ἂν ἕκαστος ἀντιποιεῖτο
τῆς ἀπλανείας, ἀπονέμων αὐτοῦ τὴν Πέτρου θεολο-
γίαν· καὶ ἦν ἀταξία καὶ ἀνομοκράτεια τῆς Ἐκ-
κλησίας· ὅποιόν τι συνέβη Κυρίλλῳ πρὸς Νεστόριον,
τοῦ Ἀλεξανδρείας πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως
περὶ πίστει διαμαχομένου· εἰ μὴ γὰρ ἀμφοτέρω
πρὸς τὸν Ῥώμης Κελεστίνον ἀνέδραμον, ἦν ἂν τα-
ραχῆς ἅπαντα καὶ συγχύσειως πλήρη. Καὶ ὅτε Εὐ-
τυχῆς πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Φλαβιανὸν Κωνσταντινου-
πόλεως ἠγωνίζετο περὶ τῆς ὀρθοδοξίας.

NEILOS.

« Εἰ δὲ ὁ μακάριος Ἀγάθων τὴν ἐξουσίαν λέγει
Ἐκκλησίαν οὐδέποτε ἀπὸ τῆς ἰδέας τῆς ἀληθείας
παρασυρῆναι, θαυμάζον οὐδὲν· ἐξίσομεν γὰρ μὴ
τὰ πράγματα ἔλκεν ἐπὶ τοῦς λόγους, ἀλλὰ τοῦς λό-
γους ἐφαρμόζειν τοῖς πράγμασι. Ἐνθυμείσθαι χρὴ
καὶ τρόπους οἰκονομίας, οἷς χρῶνται οἱ ἅγιοι, ὅταν
περὶ τινος τῶν ἀναγκαίων ἢ ζητήσεως ἦ· καὶ ὅτι
σπανίως ἢ Ἐκκλησία Ῥώμης ἐκπίπτει τῆς ἀληθείας
κατὰ τὴν πίστιν. Ἡ πῶς ἐρμηνεύσεις τὸ, Πάντες
ἐξέκλιναν, ἅμιν ἠχρειώθησαν· οὐκ ἔστι ποιῶν
ἀγαθόν, οὐκ ἔστιν ἕως ἐνός; Ἄλλως τε Ἀγάθων τὸ
παρρηχικῶς εἶρηκε, τὸ δὲ μέλλον οὐκ ἀπέκλεισε, καὶ
τὸ μέγιστον πρὸς τῆς σ' συνόδου ταῦτα εἶρηκεν.
Θαυμάζειν δὲ οὐ χρὴ, σύνοδος πολλῶν ἁγίων συνῆ-
κεν, ὅπερ ὁ εἰς ἠγνόησεν. Ὅτι δὲ ταῦτα ἀληθῆ,
ἀνάγκη τὴν ἐπιστολὴν τοῦ πάπα Λέοντος τοῦ μετὰ
τὸν Ἀγάθωνα πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων· « Ὡσὺ-
τως ἀναθεματίζομεν καὶ Ὀνώριον, ὅστις ταύτην τὴν
ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν οὐκ ἐπεχείρησε διδασκαλίᾳ
ἀποστολικῆς παραδόσεως ἀγνῆσαι, ἀλλὰ τῇ βεβήλω
προδοσίᾳ μανθῆναι τὴν ἀπὸ τῶν παρεχώρησεν. »

ANTIPPHEIS.

Γενναίαν ἡμῖν προβάλλεις ἀπολογίαν πρὸς τὴν οὖν
ἀνθυποφορὰν, ὅτι Ἀγάθων οἰκονομικῶς ἔγραψεν.
Ἐπεὶ δὲ σοὶ τὸ οἰκονομικῶς εἰς τὸ ψευδῶς διαλύεται,
τὰ πρῶτα δηλοῖ ἂ λέγεις· ὅτι εἰς τὰ ῥήματα ἐφαρ-
μόζειν τοῖς πράγμασι, ἀλλ' οὐχὶ τὸ ἀνέγκλιον. Τί δ'
ἄλλο ἐστὶ τὸ μὴ ἐφαρμόζειν τοῖς λόγους τοῖς πρά-
γμασι, ἢ τὸ προφανῶς ψεύδεσθαι; Οὕτω δύο τάναν-
τία κατὰ σὲ ὁ Ἀγάθων ἔχει, καὶ μακάριός ἐστι καὶ
ψευδῆ γράφει. Τοιούτους ἡμῖν ἁγίους, ὦ Νίλλε, πλάτ-
τεις. Εἶτα σπανίως μὲν, ἀλλ' ὁμοῦ ἐκπίπτειν φη-
σὶ τῆς ἀληθείας τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ῥώμης· καὶ φέ-
ρεις τὸ τοῦ Ψαλμοῦ εἰς ἀπόδειξιν· Πάντες ἐξέκλι-
ναν· καὶ τὸ κατὰ Ἰουδαίων, ἢ καὶ τῶν ἐθνῶν ἅμα
βῆθῆν, ἢ καὶ πάντων τῶν ὑπὸ τὴν ὕψλιον διὰ τὸ
προσπατεῖν τῆς ἀνθρωπίνης ἀσθενείας, τῇ συνήθει
ματαιολογίᾳ καθέλκεται ἐπὶ τὴν πίστιν, καὶ τὸν δο-

confessio. Hinc etiam liquet, Christi promissum
convenire Romanæ Ecclesiæ, quoniam Romanus
episcopus est hæres fidei Petri; et hoc non esse
tenuitatis Judaicæ, sed divinæ Christi institutio-
nis beneficium: ut universalis Ecclesia, quoties
de fide controversia oritur, habeat in papa loquen-
tem Petrum, quem errare impossibile sit. Alio-
quin quisque se non errantem assereret, et Pe-
tri sibi theologiam adaptaret; essetque confusio et
inordinatio ecclesiasticus ordo. Quemadmodum Cy-
rillus Alexandrinus et Nestorius Constantinopoli-
tanus cum de fide altercarentur, ad Cælestinum
Romanum episcopum confugerunt. Alioquin plena
omnia turbarum et confusionis essent. Fecit hoc
idem et Eutyches appellando sedem apostolicam
quando illi cum sancto Flaviano contentio de fide
erat.

NILUS (Cap. VII).

« Quod si beatus Agatho suam dicat Ecclesiam a ve-
ritatis tramite nunquam deviasse, non est mirandum.
Illum enim nos æquo jure postulabimus, non esse
trahendus ad verba res, sed accommodanda rebus
verba. Considerandum quoque sanctos Patres uti di-
cendi modis spectantibus ad præsentem rerum sta-
tum, cum de re aliqua necessaria quaestio est;
quodque Romana Ecclesia raro aberrat a veritate
fidei. Alioquin quomodo explicabis illud: Omnes
declinaverunt, simul inutiles facti sunt. Non est qui
faciat bonum, non est usque ad unum? Deinde Aga-
tho præteritum dixit, futurum non negavit; et
quod maximi refert, ante sextam synodum hæc di-
xit. Non est autem mirum a synodo multorum san-
ctorum perspectum quod unus ignoravit. Porro
hæc esse vera planum erit, si legatur epistola
Leonis post Agathoneim papæ ad imperatorem Ro-
manorum. « Anathematizamus, inquit, pariter Ho-
norium, qui hanc apostolicam Ecclesiam non est
aggressus apostolicæ traditionis doctrina lustra-
re, sed profana prodicione maculari immaculatam
permisit. »

CONFUTATIO.

Quod ipse tibi ex Agathone objicis, egregia di-
luis responsione, quod Agatho be ad tempus accom-
modaverit. Hoc porro idem esse, atque illum
mendaciter scripsisse, declarant illa quæ primo
ponis, quod accommodanda sunt ad res verba, non
contra: nam verba non accommodare rebus, quid
est aliud quam aperte mentiri? Ita duo contraria
per te Agatho habet: et beatus est, et mentitur.
Hujusmodi tu nobis sanctos, Nile, confingis. Deinde,
raro quidem, aberrare tamen a veritate Romanam
ais Ecclesiam, atque ad probandum hoc Psalmi
dictum usurpas: Omnes declinaverunt; et quod in
Judæos, vel simul etiam contra gentiles dictum
est, aut omnino in universos homines propter hu-
manæ imbecillitatis offensas, tu vetere tua futili-
tate detorques in fidem, et certissimam fidei re-

galem a Salvatore datam in Petro et successoribus, et tanto studio teneris insectandi Petri cathedram, ut labaris in gravissimas blasphemias. Si enim ita excipiendum est, ut tu intelligis illud: *Omnes declinaverunt*: ergo et sanctæ synodi, et ipsi apostoli, cum homines fuerint, in tradenda fide declinaverunt. Quod si hoc intolerabilis est blasphemia, et apostolos et sacras synodos suscipis utpote sancto Spiritu dictante locutas, et indubitatos fidei magistros, cur Petri sedem contumeliis laceras? quasi vere illa suapte vi habeat non posse errare in fide, non ex promissione Salvatoris, ut acta synodorum testantur? Quod vero ais, Agathonem de præterito locutum, non negasse futurum, tota erras via: decimus enim ab Honorio fuit Agatho. Subdis ex epistola Leonis papæ in calce sextæ synodi anathema in Honorium; nec animadvertisti, Leonem pugnare secum si verum id esset. Primo enim dicit: «Igitur gestorum synodalium seriem recensentes, et curiosa diligentia perscrutati singula quæ gesta sunt, eadem quæ apostolicæ sedis legati narraverant, scriptis consonantibus convenire comperimus.»

ριεργασάμενοι, καὶ ἕκαστα τῶν ὑπομνημάτων ἀπαιτήσαντες, τὰ αὐτὰ ἄπερ καὶ οἱ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ληγατάριοι ἐξηγήσαντο, τοῖς συμφωνοῦσιν ἐγγράφοις ἠδρόμεν συμβαίνειν. »

Ita habet epistola papæ in Græcæ conversæ, quæ si nunc exstaret, ut scripta fuit a papa, Latine, integra et incorrupta, profecto multum detegerentur fallaciæ, quas consuetæ immiscuit audacia. Cæterum post tot fraudes etiam, quæ nunquam expugnatur, apparet veritas.

Dicit Leo papa, synodaliū gestorum se commentarios percurrisse, et convenientia reperisse quæ legit cum narratione legatorum. Deinde infra nominatim laudat epistolam Agathonis, quæ inserta est actis sextæ synodi. Quomodo igitur Agathonis epistola libere prædicante, nullum papam errasse in fide, Leo, successor Agathonis, et epistolam laudat et contraria epistolæ dicit? Quomodo Honorium, quem Agatho vindicat a calumniis hæreticorum, Leo successor nominatim anathemati tradit? Quis tandem hoc credit? Sed vetus est mos quorundam Orientalium corrupendi acta synodorum. Testis hujus rei est celeberrimus Cyrillus in epistola ad Acacium Melitenensem. « Venit ad me, inquit, religiosissimus episcopus Paulus Emisenus, et rogabat ex me enim num susciperem quæ scripsit beatissimus Pater Athanasius ad Epictetum Corinthii episcopum. Ego vero respondi me profusus suscipere dummodo scriptum apud vos incorruptum exstet; multa enim in illo depravata sunt ab inimicis veritatis. » Et mox: « Itaque Paulus accepta vetusta exemplaria cum iis contulit quæ ipse attulerat; et comperit hæc adulterata. » Illoc idem Cyrillus asserit in fine epistolæ ad Joannem Antiochenum (1). Et in quarta synodo Leo papa I Anatolium Constantinopolitanum (2)

(1) Cap. 54.

θίνταν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀστραβῆ κανόνι τῆς πίστεως ἐν τῷ Πέτρῳ καὶ τοῖς διαδόχοις· οὕτω δὲ σὺ ὡπὸ τῆς ἄγαν σπουδῆς τοῦ διασῶσαι τὸν Πέτρου θρόνον, εἰς τὰ καιριώτατα βλασημαίς. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν ὁὐδὸν νοῦν ἐκλήκτεον τὸ, Πάντας ἐξέκλιταν, ἔρει καὶ αἱ ἄγια σύνοδοι, καὶ αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι ἄνθρωποι ὄντες· ἐν τῷ παραδοῦναι τὰ τῆς πίστεως ἐξέκλιταν. Εἰ δὲ τοῦτο ἐσχάτης βλασημαίς, καὶ τοῦ ἀποστόλους καὶ τὰς ἱερὰς συνόδους ἀσκήσῃ ὡς ὑπεχουμένας τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, καὶ ὡς ἀσφαλεῖς τῆς πίστεως διδασκάλους, πῶς ὀβριζεῖς τὸν Πέτρου θρόνον ἔχοντα περὶ τὴν πίστιν τὸ ἀναμάτητον; ὥσπερ ἂν εἰ τοῦτο ἐξ οικίας εἶχε δυνάμει, καὶ μὴ ἐκ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίας, ὅς μαρτυροῦσι τὰ Πρακτικὰ τῶν συνόδων. Ὁ δὲ λέγει, τὸν Ἀγάθωνα εἰρηκεῖναι τὸ παρεργητὸς, τὸ μᾶλλον δὲ μὴ ἀποκλιθεῖν, κἀντὶ τῆς ἀληθείας ἀπίσκειται· δέκατος γὰρ Ἀγάθων μετὰ Ὀνώριον. Εἶτα ἐπιφέρει τὴν πρὸς τῷ τέλει τῆς σ' συνόδου Λέοντος τοῦ πάππα ἐπιστολὴν ἀναθηματίζουσαν τὸν Ὀνώριον. Καὶ οὐ σκεπτεῖς, ὅτι κροθῆλας αὐτῷ μάχεται ὁ Λέων, ἔπειρ ἦν ταῦτα ἀληθῆ· πρῶτον μὲν γὰρ λέγει· «Τοιγαροῦν τῶν συνοδικῶν τὸ ὕφος ἀναδραμόντες, καὶ ἐπιμελῶς περιεργασάμενοι, καὶ ἕκαστα τῶν ὑπομνημάτων ἀπαιτήσαντες, τὰ αὐτὰ ἄπερ καὶ οἱ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ληγατάριοι ἐξηγήσαντο, τοῖς συμφωνοῦσιν ἐγγράφοις ἠδρόμεν συμβαίνειν.»

Ὅπως εἶχε ἡ ἐρμηνευθεῖσα εἰς τὸ Ἑλληνικὸν τοῦ πάππα ἐπιστολὴ ἢ εἰπερ νῦν εἰχομεν ὡς γέγραπται παρὰ τοῦ πάππα Λατινικῶς ἀκαρτέων καὶ ἀδιάρθρωτον, πολλῶν ἂν βραθειουργημάτων ἢ φιλῆ τὸ λῆμα ἠλέγχετο. Πλὴν καὶ μετὰ τοσαύτας κινουργίας ἢ μὴ καταπολεμουμένη ἀλήθεια φαίνεται.

Λέγει ὁ πάπας Λέων τῶν συνοδικῶν τὸ ὕφος διεξιθεῖν καὶ περιεργασάσθαι, καὶ συμφωνοῦντα ἐπειρηκεῖναι τὰ ὑπομνήματα τοῖς λόγοις τῶν ληγαταρίων. Εἶτα κατωτέρω ἐπικινεῖ ὀνομασεῖ τὴν ἐπιστολὴν Ἀγάθωνος, ἧτις ἔγκειται τοῖς ὑπομνήμασι τῆς σ' συνόδου. Πῶς οὖν τῆς τοῦ Ἀγάθωνος ἐπιστολῆς φανερώς περιεχούσης, ὅτι πάππα; οὐδέ τις ἐσφάλη τὰ περὶ τὴν πίστιν, Λέων ὁ διάδοχος Ἀγάθωνος; καὶ ἐπικινεῖ τὴν ἐπιστολὴν, καὶ ἐναντία τῇ ἐπιστολῇ ἀποφαίνεται; Πῶς τὸν Ὀνώριον τῆς αἰρετικῆς συκοφαντίας ἐλευθεροῦντο; τοῦ Ἀγάθωνος; Λέων ὁ τοῦτου διάδοχος ἀναθηματίζει κατ' ὄνομα; Οὐχ ἔστι ταῦτα, οὐχ ἔστι. Ἀρχαία δὲ τισι τῶν ἀνατολικῶν συνήθειαι παραφθεῖρουν τὰ τῶν συνόδων. Μάρτυς ὁ ἀοιδίμος Κύριλλος· ἐν τῇ πρὸς Ἀκάκιον τὸν ἐπίσκοπον Μελιτηνῆς ἐπιστολῇ μετὰ τὰ Πρακτικὰ τῆς τρίτης συνόδου. « Ἀφίκετο γὰρ, φησὶ, πρὸς με ὁ θεοσεβέστατος ἐπίσκοπος Παῦλος τῆς Ἐμισσηνῶν· εἶπε διεκονθέντος μου καὶ μάλα ἐσπουδασμένως, εἰ συναινῶ τοῖς γραφεῖσι παρὰ τοῦ τρισμακαρίου Πατρὸς Ἀθανασίου πρὸς Ἐπίκτητον Κορινθοῦ. Ἐγὼ δὲ ἔφη, ὅτι· εἰ σώζεται παρ' ὁμῶν οὐ νενοθευμένον τὸ γράμμα, συναινέσαι μ' ἂν πάντῃ καὶ πάντως. Παρασκευαίεται γὰρ πολλὰ τῶν ἐν αὐτῷ παρὰ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν. » Εἶτα· « Καὶ δὴ λαβὼν ὁ Παῦλος ἀντίγραφα παλαιὰ, καὶ συμβαλῶν οἷς ἐπεφέρετο,

(2) Cap. 5, et ad Pulcheriam, cap. 7.

ἔβρισκα ταῦτα νενοθευμένα. Ὁ τοῦτ' αὐτὸ λέγει· καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἰωάννην τὸν Ἀνωχέας ἐπιστολῇ. Καὶ ἐν τῇ τετάρτῃ συνόδῳ Λέων ὁ πάππας γράφων Πουλχερίᾳ τῇ Ἀδγοῦστῃ ἐμίμπετο τὸν Κωνσταντινουπόλεως Ἀνατόλιον, ὅτι νόθον κανόνα περὶ τῶν πρεσβείων Κωνσταντινουπόλεως, τρίτον ἐπιγραφόμενον, προέφεραν τῆς δευτέρας συνόδου. Καὶ ἐν τῇ ἑβδόμῃ πολλὰς πέπονθεν ἀποκοπὰς παρὰ τῶν ἀνατολικῶν ἢ Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης.

Δεύτερον, εἰ καὶ δοξῆται εἶναι τὸ μὴ εἶναι ἀναθεματισθῆναι Ὁνώριον παρὰ Λέοντος ἐκείναις ταῖς λέξεσιν, ἃς προφέρει, εὐδελον εἶναι ἀναθεματισθῆναι Ὁνώριον οὐχ ὡς αἱρετικὸς, ἀλλ' ὡς τὴν αἵρσιν φυγεῖν παραχωρήσας. Τοῦτο δ' ἐν εἰσὶν ῥαθυμίας καὶ ἀμελείας ἔγκλημα, οὐχὶ αἰρέσεως· ὥστε πᾶσά σου κίπται ἢ οἰκοδομῇ· οὐ γὰρ ἔδειξας ὃ προέβου, ὅτι οὐκ ἀδύνατον τὸν πάππαν τῶν ὁρθῶν ἐκπαιεῖν δογματῶν.

ΝΕΙΛΟΣ.

Τὸ δὲ λέγειν τοῦτον τὸν λόγον ἔχειν τὸν πάππαν πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, εἶναι αὐτὸς πρὸς τὸν Καισαρείας, ἢ πρὸς τινα τῶν ὑπ' αὐτὸν ἱερῶν, πῶς οὐ κομιδῇ πάνθειον; Ὁ μὲν γὰρ Ἰώμης πρῶτος πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως λέγεται, ὡς αὐτοῦ γε δευτέραν τάξιν ἐπέχοντος· οὐκέτι δὲ ὁ Κωνσταντινουπόλεως πρῶτος οὕτω πρὸς τὸν Καισαρείας, ὡς ἐκεῖνου γε τὰ δευτερεῖα σώζοντος· ἀλλ' ὁ μὲν τῆς Κωνσταντίνου οὕτως πρῶτος, ὡς μονὰς, καὶ ὡς μὴ τοῖς ἄλλοις συντεταγμένος· ὁ δὲ Καισαρείας οὐ δεύτερος· ὀνομάζεται, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς πρῶτος, πλὴν ὡς τοῖς ἄλλοις συντεταγμένος, καὶ δεύτερον ἔχων καὶ τρίτον. Ὅτι εἰ τὸ πρῶτον τοῦ πάπα συντεταγμένος καὶ οὐκ ἄριστος, δῆλον. Ἀνάγκωθι τὸν λς' κανόνα τῆς συνόδου.

ΑΝΤΙΠΡΟΦΗΤΕΙΑΣ.

Ἄλογια πάντως ἢ τοιαύτη ἀναλογία. Καὶ σὺ μὲν ἀγανακτεῖς ἐπὶ τῇ πεπλασμένην πρὸ ἡμῶν ἀνισότητι δυσχεραίνων· ἢ δὲ ἀλόγια ἀγανακτεῖ τῇ περιεργίᾳ τῶν σοφισμάτων ἀδικουμένη. Πολλῶν κλέων, ὡς λῆστες, ὑπέρχεται ὁ Ἰώμης τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἢ ἐκεῖνος τοῦ Καισαρείας καὶ τῶν ὑπ' αὐτόν. Ὁ μὲν γὰρ πάππας ὑπέρχεται τοῦ Κωνσταντινουπόλεως κατὰ μὲν τὴν τρίτην σύνοδον ὡς κριτῆς κρινομένου, ὡς καθαιρέτης καθαιρουμένου, ὡς ἀθετικῶς ἀφορίζων ἀφοριζομένου, ὡς δῆλον ἐκ τῶν ἐπιστολῶν Κελεστίνου πρὸς Κύριλλον, καὶ Νεστόριον, καὶ ἑτέρους ἐν τῇ πρὸ τῶν Πρακτικῶν συλλογῇ τῆς τρίτης συνόδου· κατὰ δὲ τὴν τετάρτην σύνοδον ὑπέρχεται ὁ πάππας τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ὡς κεφαλὴ ἡγεμονεύουσα μέλους, ὡς ἀκτὴς φωτίζουσα σῶματος φωτιζομένου, ὡς φύλαξ τῆς ἀμπέλου παρὰ τοῦ Σωτήρος καταστάς ἐπισκόπου λαθραίως δι' ἀνθρωπίνης μηχανουργίας τιμᾶσθαι καὶ προτιμᾶσθαι προθυμουμένου, ὡς πατὴρ τέκνου καὶ παιδὸς δῶρα λαβεῖν αἰτουμένου· ὡς ἐστὶν ἐκ τῆς ἤδη προαναχθείσης ἰδεῖν ἐπιστολῆς τῆς τετάρτης συνόδου πρὸς Λέοντα τὸν πάππαν. Κατὰ δὲ τὴν ἕκτην σύνοδον ὑπέρχεται ὁ πάππας ὡς λατρός νοσοῦντος,

arguebat, quod supposititium canonem proferret, qui secundae synodo tribuitur, tertium de honore episcopi Constantinopolitani, tertia parte Chalcedonensis. Et in septima synodo, actione II, multas passa est mutilationes ab Orientalibus epistola Adriani papae ad imperatores Constantinum et Irenem.

Secundo, dato, quod nullo modo verum est Honorium a Leone per illas voces, quas tu profers, fuisse anathemate percussum, constat id passum Honorium non ut haereticum, sed eo nomine quod haeresim oriri permisisset; quod negligentiae crimen est, non autem haeresis. Itaque totum tuum ruit aedificium; non enim probasti quod volebas; scilicet, non esse impossibile papam errare in fide.

NILUS (Cap. VIII).

« Dicit autem, ita se habere papam ad episcopum Constantinopolitanum, sicut se habet ipse ad Caesareensem aut quemvis alium ex episcopis sibi subjectis, quis hoc aequo animo ferat? Nam Romanus dicitur primus ad Constantinopolitanum, obtinente isto secundum locum; at vero Constantinopolitanus non est ita primus, ut Caesarensis sit secundus; sed et primus Constantinopolitanus ut unitas, et non cum aliis coordinatus. Caesarensis vero non dicitur secundus, sed primus et ipse, cum aliis tamen coordinatus, habensque secundum et tertium. Quod autem primatus papae coordinatus sit, et non absolutus, liquet. Legito sextae synodi canonem 36. »

CONFUTATIO.

Haec proportio nullo rationis nititur fundamento, et tu quidem aegre fers propter conficiam a vobis imparitatem; veritas autem aegre fert, quia sophismatum versutia circumvenitur. Multo magis praecellit papa Constantinopolitano, quam ipse Caesarensi, et caeteris sibi subditis. Papa enim est Constantinopolitano superior, ut iudex eo qui iudicatur, ut deponens eo qui deponitur, ut potestate excommunicans excommunicato, ut constat ex epistolis Coelestini ad Cyrillum et Nestorium et alios, prima parte III synodi. Per quartam synodum papa est superior Constantinopolitano ut caput membro, ut radius illustrans corpore illustrato, ut vineae custos a Salvatore constitutus eo qui nimia industria pervenit ad honores et praeminentiam, ut parens natos donari sibi aliquid petente; ut patet ex memorata epistola quartae synodi ad Leonem papam. Per sextam synodum papa est superior Constantinopolitano, ut medicus aegroti sanitatem Ecclesiae largiens, ut pontificalissimus apostolicae summitatis antistes episcopis minimis, ut in Prosphonnetico ad Constantinum imperatorem fatetur illa synodus; inter quos erat Georgius

Constantinopolitanus et Theophanes Antiochenus : A ut successor cathedræ coryphæi principia apostolorum eo, qui propterea orthodoxus habitus est, quia epistolam papæ suscepit, ut synodus illa testatur in epistola ad Agathonem. Per septimam synodum papa est superior Constantinopolitano, tanquam oculus totius corporis, ostendens toti corpori rectam veritatis semitam, ut fatetur Tarasius Constantinopolitanus in epistola ad Adrianum papam, ad finem illius synodi. Cum tot tantisque prærogativis, quot ipse præ stellis effulget sol, patriarchæ Constantinopolitano antecellit papa ex sauctione Christi Domini, generalium conciliorum testimoniis, factis veritatem comprobantibus : ille vero Casarensi cæterisque suffraganeis præire cœperit virtute canonum non legitimorum, tertii secundæ synodi ; quem et non pervenisse ad notitiam sedis apostolicæ, et si omnino a Patribus subscriptus est, nullius roboris mansisse testatur sanctus Leo papa epistola ad Anatolium, et ad Pulcheriam Augustam ; vicesimi octavi quartæ synodi, quam non exoratus precibus Orientalium idem Leo papa rejecit, et tricesimi sexti quinisextæ, qui a synodo confectus nequaquam legitima nullas habet vires Præsertim quod inter hos canones non est convenientia. Nam canon synodi statuit, honorandum esse Constantinopolitanum post Romanum ; cæteri vero canones idem se statuere dicunt, sed non idem statuunt ; verum Romano et Constantinopolitano æquales honores decernunt, et cum præterea Constantinopolitanus paulatim creverit, et limitatam auctoritatem per suppositos illos canones usurpaverit, scilicet ad consecrandos tantum Ponticæ, Asiaticæ et Thraciæ diocesis metropolitæ. Quomodo tu ægre fers, et succenses illis, a quibus dictum est, ita se habere papam ad Constantinopolitanum, sicut se ille habet ad Casarensē, cum illi non iusta proportione usi fuerint ? Debeant enim dicere, non ita se habere, sed Constantinopolitanum esse inferiorem papæ multo magis quam sit Constantinopolitano Casarensis, quandoquidem papa habet in Constantinopolitanum potestatem divinitus traditam, quippe ut pastor a Deo constitutus, et vineæ custos ; Constantinopolitanus autem, ut Leo papa clamat in suis epistolis, jus alienum præripere voluit, idque solum ad conservandum. Tu vero imparitatem proportionis tuo sensu interpretans, ponis quæ nec a conciliis, nec a catholicis doctoribus accepisti, sed inventa sunt schismaticorum vaniloquentiæ.

Θεν ὁ πάπας, ὡς ποιμὴν θεοπρόβλητος, καὶ φύλαξ τῆς ἀμπέλου. Ὁ δὲ τῆς Κωνσταντινίου μηχανουργίας ἐπισπάσατο τὰ ἀλλότρια, ὡς βοῦξ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ Λέων ὁ πάπας, καὶ ταῦτα ἐπὶ τῷ μόνον χειροτονεῖν. Σὺ δὲ ἄλλον τρόπον τὸν οὐ δοκῶντα τὴν ἀνισότητά τῆς ἀναλογίας ἐκλαμβάνων γράφεις ; ἢ μήτε παρὰ συνόδων, μήτε παρὰ ὀρθοδόξων εὐληφας διδασκάλων, τῆς σχισματικῆς οὕτως καταποροσύνης εὐρήματα ἔμαθες γὰρ φαύλων διδασκάλων ἀναγνοῦς συγγράμματα.

Ordo præcedentiæ patriarcharum.

Romanus, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus. Hierosolymitanus. Metropoles Con-

τὴν ὑγείαν χαρίζομενος τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀρχιερατικώτατος τῆς ἀποστολικῆς ἀκροπόλεως πρόεδρος τῶν ἐλαχίστων, ὡς φησὶν ἡ σύνδος ἐκείνη ἐν τῷ προσηφωνητικῷ πρὸς τὸν βασιλεῖα Κωνσταντῖνον, ἐπισκόπων, ἐν οἷς ἦν καὶ Γεώργιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Θεοφάνης Ἀντιοχείας ; ὡς τοῦ κερυφανιάτου πρωταποστόλου τῆς καθέδρας διάδοχος, ὑπερκείμενος τοῦ ἐκείθεν ὀρθοδόξου νομισθέντος, δεῖ συνέθετο τῇ ἐπιστολῇ τοῦ πάπα, ὡς μαρτυρεῖ ἡ ἀγία σύνδος ἐκείνη ἐν τῇ πρὸς Ἀγάθωνα ἐπιστολῇ. Κατὰ δὲ τὴν ἐβδόμην σύνδοσιν ὑπέγκριται ὁ πάπας, ὡς ὀφθαλμὸς τοῦ ὕλου σώματος, ὑποδεικνύων τῷ ὅλῳ σώματι τὴν εὐθείαν τρίβον τῆς ἀληθείας, ὡς φησι Ταράσιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ πρὸς Ἀδριανὸν τὸν πάπαν ἐπιστολῇ πρὸς τὴν τέλει τῆς ζ' συνόδου. Τσαυταὶ καὶ τηλικαύταις ὑπεροχαῖς, ὅσαις τῶν ἀστέρων ὑπερτερεῖ ὁ ἥλιος, τοῦ πάπα ὑπερακοντιζόντος τὸν πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως νομοθετῆς τοῦ Χριστοῦ, μαρτυραῖς τῶν οἰκουμηνικῶν συνόδων, ἔργοις βεβαίους τὴν ἀλήθειαν ἔκεινον δὲ τὸν Καισαρεία καὶ τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς ὑπεβάλλειν ἀρχαίμενοι δυνάμει κανόνων οὐχὶ γνησίων, καὶ τρίτου τῆς δευτέρας συνόδου, ὅν καὶ ἀγνωστον καὶ μὴ φυλαχθέντα ἄλλ' εἰπερ ὅπως παρὰ τῶν Πατέρων γέγονεν, ἀκυρον τότε μείνεντ' ἄρῃσιν ὁ ἅγιος πάπας Λέων ἐν τῇ πρὸς Πουλχερίαν τὴν Αὐγούστην ἐπιστολῇ, καὶ ἐν τῇ πρὸς Ἀνατόλιον τοῦ κη' τῆς τετάρτης συνόδου, ὅν μὴ καμφθεὶς ταῖς δεήσεσι τῶν ἀνατολικῶν ἀπέβριψεν ὁ αὐτὸς πάπας Λέων καὶ τοῦ λς' τῆς πενθίκτης, ὅς παρὰ συνόδου τυπωθεὶς μὴ γνησίαις, ὡς δειχθήσεται, οὐδεμίαν ἔχει τὸ παράπαν ἰσχύν, ἄλλως τε μὴδὲ συμφώνων τούτων ὄντων τῶν κανόνων, ἀλλὰ τοῦ τῆς δευτέρας συνόδου θεσπίσαντος τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἔχει τὰ πρεσβεία μετὰ τὸν Ῥώμη ; τῶν λοιπῶν θεσπίζει μὲν τὰ αὐτὰ λεγόντων, οὐ τὰ αὐτὰ δὲ ὀρισάντων, ἀλλὰ τὰ ἴσα πρεσβεία τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἀνοιγμένων πρὸς τοῦτοις τοῦ Κωνσταντινουπόλεως κατ' ὀλίγον ἀξήθεντος, καὶ μεμετρημένην διὰ τῶν ὑποβολιμαίων ἐκείνων κανόνων ἐξουσίαν λαθόντος, ἐπὶ τὸ χειροτονεῖν μόνους τοὺς τῆς Ποντικῆς καὶ τῆς Ἀσιατικῆς, καὶ τῆς Θρηκτικῆς διοικησεως μητροπολίτας ; πῶς, ὡ Νεῖλα, δεινοπαθεῖς κατὰ τῶν εἰπόντων τοῦτον τὸν λόγον ἔχει τὸν πάπαν πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὅν ἐκεῖνος πρὸς τὸν Καισαρεία, καὶ τοῖς οὐκ ὀρθῶς εἰπόντων ; δέον ὀρθῶς εἰπεῖν, οὐ τὸν αὐτὸν λόγον ἔχειν, ἀλλὰ τὸν Κωνσταντινουπόλεως εἶναι πολλῶ κατώτερον τοῦ πάπα, εἰπερ ὁ Καισαρεία τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ὅπου τὴν ἐξουσίαν ἐπὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἔχει θεῖον.

Τάξις πρωτοκαθεδρίας πατριαρχῶν.

Ὁ Ῥώμης, ὁ Κωνσταντινουπόλεως, ὁ Ἀλεξανδρείων, ὁ Ἀντιοχείων, ὁ Ἱεροσολύμων. Ἔττα αἱ μη-

τροπώεις τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. α'. Καισάρεια. β'. Ἐφεσός. γ'. Ἡράκλεια, καὶ ἐφεξῆς.

Ταῦτα οὐ λαβὼν ὡσπερ ἀναντιρρήτον διδασκαλίαν, ὡς μόνη τῇ πρωτοκαθεδρίᾳ διαφερίντων τῶν πατριαρχῶν, λέγει· εἶναι μὲν πρῶτον τὸν πάπαν, ἀλλ' ὡς τοῖς πατριάρχεις συντεταγμένον, καὶ οὐκ ἄφρονον, ἔχει γὰρ δεύτερον, καὶ τρίτον πατριάρχην· τὸν δὲ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην ἔχειν τοὺς ὅπ' αὐτὸν οὐχ ὡς πατριάρχας, ἀλλὰ μητροπολίτας, ἐν οἷς ἔστιν ὁ πρῶτος καὶ δεύτερος μητροπολίτης· ὥστε τὸ πρωτεῖον τοῦ πάπα πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως ὡς δεύτερον εἶναι συντεταγμένον, τὸ πρωτεῖον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τὸν Καισαρείας πρῶτον ὄντα μητροπολίτην εἶναι ὡς μονάδα. Καὶ μορμολύπη τοὺς ἀπλουστέρους γελοῖω νοήματι, ἀκούοντάς τὸν πάπαν συντεταγμένον, μὴ ἦντα ἐξω τῆς τάξεως, τὸν δὲ Κωνσταντινουπόλεως μονάδα ἐξαιρέτον, μάλ' αὖτε ἐξω τῆς τάξεως ὄντα· ἴν' οὕτω καταπλήττωνται οἱ χυδαῖοι τὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως μέγεθος.

Πόσα οὖν ἁμαρτάνεις; Πρῶτον λαμβάνεις· ὡς ὁμολογούμενον τοὺς πέντε καλεῖσθαι ἐπίσης πατριάρχας, ὅπερ οὐκ ἔστιν· καὶ γὰρ μέχρι τῆς τετάρτης· συνόδου οὐκ ἦν ἐν χρήσει ἡ τοιαύτη προσηγορία· κατὰ δὲ τὴν τρίτην ἐκείνης προῆξεν ἐμφέρονται λίβελλοι δοθέντες μετ' ἐπιγραφῆς τοιαύτης· « Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ οἰκουμένικῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ πατριάρχῃ τῆς μεγάλης Ῥώμης· Λέοντι, καὶ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμένικῃ συνόδῳ. » Πανταχοῦ δὲ ἐν τοῖς Πρακτικαῖς ἐπίσκοποι ἢ ἀρχιεπίσκοποι καλοῦνται πάντες. Εἴπερ οὖν κατ' ἐκείνου· ἔγραφε, ὡ Νεῖλε, τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ὁ τύφος· καὶ ἡ ἀλαζονεία οὕτω πέντε πατριάρχας κοινῇ ταύτῃ προσηγορίᾳ κατανομαίει· πῶς ἂν ἐφιλοσόφησας περὶ τοῦ συντεταγμένου πρωτείου, καὶ τῆς μονάδος; Καλουμένου γὰρ μόνου τοῦ πάπα τότε πατριάρχου, συμπάντων δὲ τῶν λοιπῶν ἢ ἀρχιεπισκόπων, ποῦ τὸ συντεταγμένον τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου πατριάρχου; Εἰ μὴ φαίης, ὅτι ἦν καὶ τότε τὸ συντεταγμένον, πρώτου ὄντος ἐπισκόπου τοῦ πάπα, εἴτα δευτέρου, καὶ τρίτου. Ἀλλὰ τοῦτο πανταχοῦ ποιεῖ συντεταγμένους τοὺς ἐπίσκοπους, καὶ τὸν πάπαν, καὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τοὺς λοιπούς· καὶ χώραν οὐδεμίαν καταλιμπάνει τῇ μονάδι, ἣν ἀπονέμεις τῷ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ ἐγίνετο ἂν ἡ τῶν συντεταγμένων ἀπαριθμησις οὕτω. α' ὁ πάπας· β' ὁ Κωνσταντινουπόλεως, θυμὸν γὰρ οὕτω· γ' ὁ Ἀλεξανδρείας· δ' ὁ Ἀντιοχείας· ε' ὁ Ἱεροσολύμων. Εἴτα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κωνσταντινουπόλεως· πρῶτος ὁ Βυζαντίου ἐπίσκοπος, β' ὁ Καισαρείας· καὶ οὕτω καθ' ἑξῆς ἕκαστος τῶν πέντε ἐπισκόπων ἦν ἂν πρῶτος τῶν ὀπ' αὐτὸν, καὶ οὐ μόνος ἀσύντακτος, καὶ εἶχε τὸ πρωτεῖον οὐ κατὰ μόνην τὴν πρωτοκαθεδρίαν ὁ πάπας, ὡς ὑμεῖς φάτε, ἀλλὰ κατὰ διδασκασίαν αἱ σύνοδοι.

Δεύτερον ἁμαρτάνεις, ὅτι εἰ καὶ δοίημεν καλεῖσθαι καὶ τοὺς πέντε πατριάρχας, ἢ κοινότης. Τῆς προσηγορίας οὐ φέρει κοινότητα ἰσοτιμίας, ὅπερ οὐ

PATR. GR. CXLIX.

Constantinopolitani. 1. Cæsareens. 2. Ephes. 3. Hieracleens. Et deinceps.

Hæc tu tanquam irrefragabilem doctrinam supponens, quasi vero omnis patriarcharum differentia in eo tantum sita sit, ut unus alteri præcedat, dicis papam esse primum, sed ut patriarchis coordinatum, non absolutum, cum habeat secundum et tertium patriarcham; Constantinopolitanum vero habere sub se non patriarchas, sed metropolitans, in quibus est primus et secundus metropolitans: ita ut primatus papæ respectu Constantinopolitani, quippe ut secundi, coordinatus sit; primatus Constantinopolitani respectu Cæsarensis primi metropolitæ sit veluti unitas. Et ridiculo hoc sensu simplicioribus terricula obijcis, dum audiunt, papam esse coordinatum, non esse extra ordinem; Constantinopolitanum verò esse unitatem exemptam, et egregio titulo non intra ordinem. Ita enim vulgus Constantinopolitanum magnitudinem admiratur.

Quotupliciter vero tu peccas? Primo tanquam certum accipis, quinque vocari æqualiter patriarchas, quod falsum est. Usque ad quartam synodum hæc appellatio non erat in usu; tertia vero illius synodi actione habentur libelli supplices hac inscriptione: « Sanctissimo et beatissimo universali archiepiscopo et patriarchæ magnæ Romæ Leonī, et sanctæ ac œcumenicæ synodo. » Passim vero in actis episcopi vel archiepiscopi vocantur omnes. Si ergo tu per illa tempora, Nile, scripsisses, quibus arrogantia et ambitio nondum quinque patriarchas communi appellatione junxerant, quomodo philosophatus esses de primatu coordinato deque unitate? Solo enim papa tunc habente titulum patriarchæ, cæteris episcopi vel archiepiscopi appellatione contentis, ubi esset coordinatio primi et secundi patriarchæ? nisi dicas, tunc etiam futuram fuisse coordinationem: nam papa esset primus episcopus, deinde secundus et tertius. Ad hoc omnes episcopos facit coordinatos cum papa, et Constantinopolitanum et reliquos, et nullum locum unitati relinquit quam tu Constantinopolitano tribuis; essetque tunc coordinatorum enumeratio talis: 1. Romanus, 2. Constantinopolitanus (supponamus enim ita esse), 3. Alexandrianus, 4. Antiochenus, 5. Hierosolymitanus. Deinde in provincia Constantinopolitana, primus Byzantius, secundus Cæsarensis; atque ita deinceps singuli episcoporum quinque haberent primam respectu subditorum, et nullus esset unitas non coordinata, essetque papa primus non nudo præcedenti ordine, ut vos dicitis, sed auctoritate illa apostolica quæm synodi fatentur et docent.

ἔκαστην τὴν ἀποστολικὴν ἐξουσίαν, ἣν ὁμολογοῦσι

Secundo peccas, quia etiamsi demos, patriarchæ nomen fuisse quinque illis commune, at communio appellationis non infert communionem

æqualis potestatis, quod tu accipis, quasi rem in confesso. Nam sicut communio nominis, episcopi et archiepiscopi, non infert æqualitatem papæ et Constantinopolitani, ita etiam nec patriarchæ appellatio. Tu vero ex communitate appellationis dum infers æqualitatem dignitatis, primum papæ dicis coordinatum; cum inferre deberes, coordinatum esse appellatione, sed non coordinatum potestate; et hac ratione cum sit appellatione coordinatus papa, potestate tamen est unitas respectu universorum. Constantinopolitanus autem cum sit uti secundus patriarcha coordinatus appellatione cum papa, non est respectu sibi subditorum ut unitas potestate, sed talis unitas, qualis et cæteri patriarchæ et metropolitæ ad suffraganeos episcopos; unitates videlicet, quia priores sedent, et certis quibusdam privilegiis gaudent, non sicut papa est unitas, utpote successor Petri in auctoritate pastoralis.

Tertio peccas, quia quod papa singulare habet, tu commune facis; et quod commune habet patriarcha, tu singulare conetituis. Singulare est in papa, quod patriarcha sit et patriarchas habeat sibi subjectos; commune vero patriarchis omnibus et metropolitibus, et episcopis, ut sint unitates respectu eorum qui illis quomodolibet subditi sunt; neque enim patriarchis omnibus subditi sunt patriarchæ, et metropolitibus metropolitæ, et episcopis episcopi. Cum igitur in hunc modum proponis argumentum: Ita se habet Constantinopolitanus ad papam, sicut Cæsarensis ad illum; sed Cæsarensis subest potestati Constantinopolitani, ergo et ille potestati papæ: tu majorem non veram falsa tua intelligentia magis depravas, minorem juxta novas schismaticorum regulas intelligis, ac proinde e falsis principiis perperam concludis. Ut recte concludatur, ita formanda est ratio: Multo magis subest Constantinopolitanus papæ quam Cæsarensis illi; sed Cæsarensis, juxta Græcos, subest potestati Constantinopolitani: ergo multo magis ille papæ. Nisi forte hoc, tibi velit coordinatio papæ, et unitas Constantinopolitani, quod insanientes quidam dixerunt: quod cum juxta pseudocanonem quem profers patriarcha Constantinopolitanus æquales habeat honores cum papa, plus habuerit etiam hoc, quod sit unitas exempta, papa autem coordinatus manserit; si hoc intelligis, jam tuus Constantinopolitanus erit etiam Petro sublimior. Petrus enim cum sit apostolorum primus, habet et secundum et tertium, ut sit per te coordinatus et non unitas, qualem fingitis Constantinopolitanum. Sed hæc asserere manifesta insania est.

NILUS (Cap. IX).

Si vero, quia primus numerando est papa, idcirco et dominatum arripis, hoc idem dato et Constantinopolitano, recensetur enim et iste prior Alexandrino. Similiter Alexandrinus sub se Antio-

λαμβάνεις ὡς ὁμολογούμενον. Ὡς περ γὰρ ἡ κοινότης τοῦ ὀνόματος ἐπίσκοπος, ἢ ἀρχιεπίσκοπος, οὐ φέρει ἰσότητα τοῦ πάππα, καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως· οὕτως· οὐδὲ ἡ προσηγορία τοῦ πετριάρχου. Ἐν δὲ ἐκ τῆς κοινῆς προσηγορίας ἐπιφέρων ἰσότητα ὀξίας, τὸ πρωτεῖον τοῦ πάππα λέγεις συντεταγμένον· δέον ἐπιφέρειν συντεταγμένον εἶναι τῇ προσηγορίᾳ, ἀσύστακτον τῇ ἐξουσίᾳ. Καὶ τοῦτον τὸν τριτὸν συντεταγμένον ὡν ὁ πάππας τῇ προσηγορίᾳ, μόνος ἐστὶ πρὸς πάντας τῇ ἐξουσίᾳ. Ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλεως ὡς δεύτερος πατριάρχης συντεταγμένον ὡν τῷ πάππα τῇ προσηγορίᾳ, οὐκ ἐστὶ πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν μόνος τῇ ἐξουσίᾳ, ἀλλὰ τοιαύτη μόνος ἐστίν, εἴα καὶ οἱ λοιποὶ πατριάρχαι, καὶ οἱ μητροπολίται πρὸς τοὺς συνεπαρχιώτας ἐπισκόπους· μόνάδες ὄντες πρὸς αὐτοὺς τῇ πρωτοκαθεδρίᾳ. Καὶ διωρισμένοις τισὶ προνομίοις, οὐ καθ' ὃν ὁ πάππας τρόπον ἐστὶ μόνος ὡς διάδοχος κατὰ τὴν κοιμαντικὴν αὐθεντίαν τοῦ Πέτρου.

Τρίτον ἀμαρτάνεις, ὅτι τὸ μὲν ἐξαιρετικὸν τοῦ πάππα καθιστᾷ κοινόν, τὸ δὲ κοινόν τοῦ πετριάρχου καθιστᾷ ἐξαιρετικόν. Ἐξαιρετικὸν γὰρ ἐν τῷ πάππα τὸ πατριάρχην ὄντα πατριάρχας ἔχειν ὑπαξουσίου· κοινόν δὲ πᾶσι τοῖς πατριάρχεις καὶ μητροπολίταις καὶ ἐπισκόποις τὸ μόνάδας εἶναι πρὸς τοὺς ὑποσῶν ὑποκειμένους· οὐ γὰρ πᾶσι τοῖς πατριάρχεις ὑπόκειται πατριάρχαι, καὶ μητροπολίται μητροπολίταις, καὶ ἐπίσκοποι ἐπισκόποις. Ἀναλαθόντες οὖν τὸν συλλογισμὸν, τοῦτον τὸν λόγον ἔχει ὁ τῆς Κωνσταντινου πρὸς τὸν πάππα, ὃν ὁ Καισαρείας πρὸς ἐκείνον; ἀλλὰ μὴν ὁ Καισαρείας τῷ τῆς Κωνσταντινου ὑπεξούσιος, ἀρα καὶ ἐκεῖνος; τῷ πάππα· φαιμέν, ὅτι Ἐν τὴν μείζονα μὴ ἑρῶως ἔχουσαν χεῖρον διανοίᾳ διαστρέφεις· τὴν ἐλάττω νοῶν κατὰ τοὺς σχισματικούς κανόνας, ἐκ ψευδῶν προθέσεων ἀποσπᾷ ἐπιφέρειν συμπέρασμα. Κρῆ δὲ τὸν συλλογισμὸν οὕτω τυπῶσαι· Πολλῶν πλέον ἤρηται ὁ Κωνσταντινουπόλεως τοῦ πάππα ἢ ὁ Καισαρείας ἐκείνου· ἀλλὰ μὴν ὁ Καισαρείας κατὰ τοὺς Γραικοὺς ἐστὶν ὑπεξούσιος τῷ τῆς Κωνσταντινου, ἀρα πολλῶν πλέον οὗτος τῷ πάππα. Εἰ μὴ ἀρα καὶ σοὶ, Νελλε, ταῖς τινῶν μαρινιώδεσιν ἀλογίαις ἐκτραπέντι τοῦτο βούλεται τὸ συντεταγμένον τοῦ πάππα, καὶ ἡ μόνος τοῦ Κωνσταντινουπόλεως· ὅτι κατὰ τὸν ψευδοκανόνα, ὃν προφέρεις ὁ τῆς Κωνσταντινου ἔχων τὰ ἴσα τῷ πάππα, ἔσχηκε καὶ τοῦτο πλέον, τὸ εἶναι αὐτὸν μόνάδα κατ' ἐξαιρετικόν, ἐκείνου ὄντος συντεταγμένου. Εἰ γοῦν τοῦτο βούλει, ὡρα σοὶ τὸν Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὑπὲρ τὸν Πέτρον ἀνοψῶσαι· πρῶτος γὰρ ὡν τοῦ Ἰησοῦ τῶν ἀποστόλων καὶ δεύτερον ἔχει καὶ τρίτον· ὥστε συντεταγμένος κατὰ σέ, καὶ οὐκ ἐφικνεῖται τῆς μονάδος, ἣν οὐκ οἶδ' ὅθεν ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐκλήρωσάτο. Ἀλλὰ τὰῦτα μανία σαφής.

ΝΕΙΑΟΣ.

Εἰ δὲ ὅτι πρῶτος ἐν τῇ ἀριθμῆσει ὁ πάππας, διὰ τοῦτο καὶ τὴν δεσποτείαν ἀρπάξεις, ὅς· τοῦτο καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ γὰρ καὶ οὗτος προτάσσεται τοῦ τῆς Ἀλεξάνδρου· ὁ δὲ Ἀλεξάνδρου ὁμοίως

ὄφ' αὐτὸν ἔχεται τὸν τῆς Ἀντιόχου· καὶ οὗτος δὲ ἄριστος· ἔστω τοῦ θρόνου Ἱεροσολύμων. Καὶ πῶς οὐ ταῦτα θόρυβος ἀτεχνῶς;

ANTIPPHEIS.

Εἰ διὰ τὴν προαριθμῆσιν εἶχε τὴν δεσποτείαν ὁ πάππας, ἦν ἂν ὁ λέγει· εἰ δὲ τῆς προαριθμῆσεως αἰτιον ἡ δεσποτεία, τί μάτην σοφίζῃ; Μίαν οἶδεν ἡ τετάρτη σύνοδος κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας, καὶ φύλακα τῆς ἀμπέλου ἕνα παρὰ τοῦ Σωτῆρος καταστάνα, κυροῦντα καὶ ἀποκυροῦντα τὰ εὖ καὶ ἐξέρως ἔχοντα. Ἐνταῦθεν ἡ προαριθμῆσις τοῦ πάπα. Οἱ δὲ λοιποὶ πατριάρχαι γυμνῆν ἔχουσι τὴν προαριθμῆσιν ἡ κεφαλὴ τοῦ στήθους, καὶ τὸ στήθος τῆς γαστρὸς, καὶ ἡ γαστήρ τῶν μηρῶν, ἀλλ' οὐκ ἴσῳ λόγῳ· ἡ μὲν γὰρ κεφαλὴ προαριθμεῖται ὡς πρῶτον μέλος, οὐ τάξει μόνον καὶ θέσει, ἀλλὰ καὶ δυνάμει καὶ ἀξίᾳ· τὰ δὲ λοιπὰ μέλη προαριθμεῖται καὶ ὑπαριθμεῖται τάξει καὶ θέσει διαφέροντα, οὐχὶ δὲ δυνάμει καὶ ἀξίᾳ τῆς κεφαλῆς. Πῶς τοίνυν ἐκ τούτου θόρυβος, ὅπως φύσεως αὕτη ἡ τάξις, καὶ ὑπὸ τοῦ δημιουργοῦ τῆς φύσεως ταύτην εἰληφεν ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱεραρχία;

NEIAOS.

Οὐ μὴν ἀλλ' εἰ μὲν ὁ Κωνσταντινουπόλεως χειροτονεῖ τὸν Καισαρείας καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν, ὁ δὲ Ῥώμης οὕτε τὸν Κωνσταντινουπόλεως, οὕτε ἄλλον οὐδένα τῶν καθολικῶν ἱερέων· πῶς ἔστιν ἀληθεύειν λέγοντα· Οὕτως ἐστὶ πρῶτος ὁ Ῥώμης πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ὡσπερ πῶτε οὗτος πρὸς τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱεράρχας;

ANTIPPHEIS.

Ποίαν λέγεις χειροτονίαν; τὴν αὐτοχειρὶ τελομένην ὑπὸ τοῦ ἱεράρχου, οἷον Ἀγαπητὸς ὁ πάππας ἐποιήσατο ἐνδημῶν τῇ Κωνσταντίνοι, ἀπελάσας μὲν τὸν αἱρετικὸν Ἀνθίμον, ὡς φησὶν ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐν τῇ μβ' Νεαρῶν, χειροτονήσας δὲ Μηνῶν τὴν πατριάρχην; Ἡ χειροτονία λέγεις, οἷον ὀρίζεται ἡ πρώτη σύνοδος ἐν τῷ ς' κανόνι· «Ἐστὶς χωρὶς γνώμης τοῦ μητροπολίτου γένοιτο ἐπίσκοπος, τὸν τοιοῦτον ἡ μεγάλη σύνοδος ὤρισε μὴ δεῖν εἶναι ἐπίσκοπον;» Εἰ τὴν πρώτην χειροτονίαν λέγεις ἀναγκαίαν, ὥστε σώζεσθαι τὸ πρωτεῖον, γελοῖον λέγεις· ταυτὸν γὰρ ἐστὶ τοῦτο καὶ τὸ ἀποφαίνεσθαι, μηδένα βασιλεύειν δύνασθαι, ἢ ὡν αὐτὸς ὁ βασιλεὺς γεννητῶρ. Καὶ οἱ τῆς τετάρτης συνόδου Πατέρες τὴν χειροθεσίαν παρὰ τοῦ πάπα οὐδαμῶς εἰληφσαν, οἱ δὲ ὁμοῦ ἐκαίον κεφαλὴν ἑαυτῶν, καὶ κυδερνήτην τῶν κανόνων ἐπεγίνωσκον, ὅτε περὶ τοῦ προτεμηθῆναι τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἦν ὁ ἀγὼν ὑπὲρ τοῦ λοιποῦς τῶν ἀνατολικῶν θρόνων· διαφέρει γὰρ πλεῖστον ὅσον χειροθεσία δικαιοδοσία· ἡ χειροθεσία τὴν γεννητικὴν μιμεῖται δύναμιν· ἡ ἐξουσία συγχροτεῖ τὸ ἱερατικὸν πολιτεύμα. Οὕτω γοῦν ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος πάντας τοὺς ἀνατολικούς πατριάρχας καὶ ἀρχιερεῖς, ὡς δέδεικται κατὰ μέρος, καὶ δειχθήσεται, ἔκρινεν, ἠθώου, μετεκρίνει ἀποστολικῇ αὐθεντεῖ, καίτοι παρ' αὐτοῦ τὴν χειροθεσίαν μὴ λαβόντας.

chenum habet; rursus et iste arbiter sit sedis Hierosolymorum. At hæc quomodo non fuerint aperta rerum perturbatio?

CONFUTATIO.

Aliquid diceres, si prænumeratio esset origo dominatus; at quia dominatus est prænumerationis causa, quid valet sophisma tuum? Unum agnoscit quarta synodus Ecclesiæ caput, et custodem vineæ unum a Salvatore constitutum, probantem et improbantem quæ recte se habent, et quæ secus. Hæc est causa prænumeracionis papæ. Cæteri vero patriarchæ nudam habent prænumeracionem et subnumeracionem. Ut si dicamus: Caput prænumeratur pectori, et pectus ventri, et venter femoribus, sed non pari ratione; nam caput prænumeratur ut principale membrum, non solum ordine et situ, sed virtute etiam et dignitate: cætera membra prænumerantur et subnumerantur ordinis et situs differentia, non capituli virtute et dignitate. Quæ ergo hinc perturbatio, quando naturæ hic est ordo, et ab auctore naturæ hunc eumdem habet hierarchia ecclesiastica?

NILUS (Cap. X).

Præterea si Constantinopolitanus consecrat Casareensem, et qui post illum sunt; Romanus autem nec Constantinopolitanum, nec ullum ex principalibus episcopis consecrat, quomodo verum sit, ita esse primum Romanum respectu Constantinopolitanum, sicut hic ipse est respectu sibi subditorum?

CONFUTATIO.

Quam dicis consecrationem? illamne quæ fit per ipsam hierarchiæ manum, sicut Agapetus papa Menam patriarcham consecravit expulso Anthimo hæretico, ut Justinianus imperator ait Novella 42? an consecrationem sive ordinationem intelligis, de qua statuit synodus 1, can. 6: «Si quis præter sententiam metropolitani factus fuerit episcopus, hunc magna synodus statuit non debere esse episcopum?» Si primo modo necessariam dicis, ut servetur primatus, rem ais ridiculam; ac si diceres, neminem regnare posse, nisi super eos quos ipse rex genuit. Et quartæ synodi Patres non erant consecrati per papam, quem tamen suum caput et moderatorem canonum agnoscebant, quando de honorando Constantinopolitano præ cæteris Orientalium sedibus erat illis studium. Differt enim plurimum consecratio a jurisdictione: consecratio generandi facultatem imitatur, jurisdictionis sacerdotalem instruit universitatem. Ita Romanus episcopus Orientales omnes patriarchas et præsules, ut particulatim ostensum est et ostendatur, judicabat, absolvebat, repellebat auctoritate apostolica, licet ab ipso non consecratos. Si vero ordinationem secundo modo intelligis, ut scilicet præter majoris sententiam episcopi non fiant, rursus pronuntias falso innixus fundamento. Unde cum habes pa-

triarcho seri solitos præter sententiam papæ? A Clamat Leo papa in epistolis ad Marcianum et Pulcheriam parte in synodi Chalconensis, sui favoris assensu Anatolium obtinuisse Constantinopolitanum episcopatum. Clamat Adrianus papa, act. II septimæ synodi, præsertim in Latinis authenticis litteris, quas ponit integras Anastasius Bibliothecarius, quod nisi per fidelem Tarasii concursum pro sanctarum imaginum erectione, assensum nequivisset omnimodo tribuere in ejus consecratione. Quid multa? Unde ortum est ingens schisma quod Orientalem, seu deprecatur Ecclesiam, nisi quia Photius, Romanorum pontificum increpationes non ferens, ambitionis ejus nimios impetus reprimendum, nec suscipientium illum ut legitimum patriarcham, ipse, habens obedientiæ fractis, jecit semina defectionis novique in Ecclesia principatus, et calamitosi schismatis plantavit errorem? Frustra igitur infers tum paradoxum, magis subesse Constantinopolitano suos, quam ipsum Romano. Cum enim fuerit probatum papam esse dominum consecrationis Constantinopolitani (qui si legitimum unquam habuit inter suos primatum, a papa hoc impetravit, sicut post Leonis tempora, ut esset in secundo ordine, a papa habuit, quemadmodum testatur Adrianus pontifex in suis authenticis litteris, act. II septimæ synodi: factum enim hoc, ait, per sedis apostolicæ auctoritatem; non tamen permittit, ut vocetur œcumenicus, nam prævitalis hæreticæ hoc esse decorat): probatum ergo cum sit papam esse dominum consecrationis præsulum Constantinopolitanorum, ex hac tota disputatione necessario sequitur contrarium, nimirum papam multo magis præesse Constantinopolitano quam illum suis.

Ἀδριανὸς ὁ Ῥώμης ἐν τῷ αὐθεντικῷ αὐτοῦ γράμματι κατὰ τὴν β' τῆς ζ' συνόδου πρᾶξιν· ἐν ἣ' δευτέρον ἀριθμῆσθαι φησι, χαριζαμένου τοῦτο τοῦ ἀποστολικῷ θρόνῳ· οὐ μὴν συγχωρεῖ καὶ οἰκουμένικῶν ὀνομάζεσθαι, αἰρετικῆς γὰρ τοῦτο φρενοβλαβείας εἶναι φησιν· λειχθέντος οὖν τοῦ πάππα κυρίου τῶν χειροτονῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἀναγκαίως ἔπεται ἐξ ὧν ἀρκοῦντως εἰρηκαμεν τοῦναντίον· πολλῶ μᾶλλον ὑπερκείμενον τοῦ Κωνσταντινουπόλεως εἶναι τὸν πάππαν, ἢ ἐκαίῳ τῶν ὀπ' αὐτόν.

NILUS (Cap. XI).

Legito sextum canonem primæ synodi, ut scias, partem Alexandrino, partem universi adjudicatum fuisse Romano, et partem Antiocheno, nec licere uni in partem alterius insilire. Antiqui mores servantur, etc. Audis canonem præcipere, ut veteres Patrum leges observentur, quodque hoc datum sit Romano, nimirum occiduis præesse partibus, sub sede autem Constantinopolitana esse ait dioceses Asianas, et Ponticas et Thracias canon 28 quartæ synodi. Si igitur sua quisque parte contentus est, positum ordinem servat. Si quis vero sua quidem retineat, iniquis autem oculis alienas quoque affectet provincias, hic omnino mores Patrum antiquos perfringit.

Εἰ δὲ κατὰ τὸν δεῦτερον τρόπον νοεῖς τὴν χειροτονίαν, τὸ μὴ χωρὶς γνώμης τοῦ μελλόντος γίνεσθαι τῶν ἐπισκόπων τὰς καταστάσεις· ἐγρήν σε πάλιν μὴ ἀποφαινεσθαι χρώμενον ἀρχαῖς πορρωτάτω τῆς ἀληθείας. Πόθεν γὰρ ἔχεις, ὅτι χωρὶς γνώμης τοῦ πάππα χειροτονοῦντο οἱ πατριάρχαι; Βεβᾶ Δίον ὁ πάππας ἐν ταῖς πρὸς Μαρκιανὸν καὶ Πουλχερίαν ἐπιστολαῖς ταῖς μετὰ τὰ Πρακτικά τῆς β' συνόδου, Ἀνατόλιον συναινέσει τοῦ Ῥώμης γεγενομένου Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπου· βεβᾶ ὁ πάππας Ἀδριανός· μάλιστα ἐν τοῖς αὐθεντικῶς γράμμασιν τοῖς Λατινικοῖς, πρᾶξι τῆς ζ' συνόδου δευτέρῃ, διαπελόκληρα ἐντίθεικεν ὁ βιβλιοθηκῆριος Ἀναστάσιος· ὡς οὐκ ἂν ποτε συνήνεσε τῇ καταστάσει Ταρασίου τοῦ πατριάρχου, ἐπειδὴ ἐκ λαϊκοῦ ἀθρόου λαβὴ τὴν ἐπισκοπὴν Κωνσταντινουπόλεως, εἰ μὴ αὐτὸν ἔγνω σύνδρομον τῇ ὀρθοδοξίᾳ κατὰ τῶν εἰκονομάχων. Τί δὲ πολλά λέγειν; Πόθεν ἢ καταβολὴ τοῦ μεγάλου σχίσματος, ὃ, φεῖ! τὴν Ἀνατολικὴν κατανέμεται Ἐκκλησίαν, εἰ μὴ δεῖ φθῆτος μὴ φέρων τὰς ἐπιτιμήσεις τῶν ἀρχιερέων τῆς Ῥώμης, τὴν ὑπερβολὴν τῆς ἐκαίῳ φιλαρχίας ἀνακοπτόντων, καὶ ὡς ἐνομον πατριάρχην μηδαμῶς καταδεχομένων, αὐτὸς τὰ χαλινὰ τῆς ὑπερσυσίου ἱερωσύνης διαβρῆξας ἀναρχίαν ἐμελέτησε καὶ ἀναρχίαν, καὶ καταφύευσσε τὴν πολυώδυνον τοῦ σχίσματος κλάνην; Μάτην ἀρα ἐπιφέρεις, Νεῖλε, τὴν παράδοξόν σου θέσιν· μᾶλλον εἶναι πρῶτον τὸν εἰς Κωνσταντίνου πρὸς τοὺς ὀπ' αὐτόν, ἢ τὸν Ῥώμης πρὸς ἐκαίῳ· δειχθέντος γὰρ τοῦ πάππα κυρίου τῶν χειροτονῶν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως· ὅς εἶπερ ποτὲ νόμιμον ἔσχε πρωτεῖον πρὸς τοὺς ὀπ' αὐτόν. τοῦτο λαθῶν ἔσχε παρὰ τοῦ πάππα· ὡσπερ καὶ τὸ δευτέρον τάξιν ἐπέχει μετὰ τοὺς Δίοντος χρόνους ὑστερον λαβὴ παρὰ τοῦ πάππα, ὡς μαρτυρεῖ

NEIAOE.

Ἀνάγνωθι κανόνα ζ' τῆς ἀγίας πρώτης συνόδου, ἐν εἰδῆς, ὡς μέρους μὲν ὁ Ἀλεξανδρείας, μέρους δὲ τῆς οἰκουμένης ἀρχεῖν ὁ Ῥώμης ἐκρίθη, μέρους δὲ ὁ Ἀντιοχείας, καὶ ὡς οὐκ ἔξεστιν ἑτέρῳ τοῖς ἀλλοτριῶς ἐπιπηδῆν. Τὰ ἀρχαῖα εἶθι κρατεῖται, καὶ τὰ ἐξῆς. Ἀκούεις, ὅπως τοὺς ἀρχαίους τῶν Πατέρων θεσμούς ὁ κανὼν στέργειν οἰεται δεῖν. Καὶ ἐν τῷ Ῥώμης τοῦτο δέδοται, δηλαδὴ τῶν ἐσπερίων κρατεῖν· ὑπὸ δὲ τὸν θρόνον Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἔστι τῆς τετάρτης συνόδου φησὶ τὰς τε τῆς Ἀσίας διοικήσεις, καὶ δεῖται τοῦ Πόντου καὶ τῆς Θράκης. Εἰ μὲν οὖν ἕκαστος ἀρκεῖται τοῖς ἑαυτοῦ, τὴν γενεμένην σώζει τάξιν· εἰ δὲ τις κατέχων τὰ αὐτοῦ καὶ τὰς ἑτέρων παροικίας ἀδικίαις ὀφθαλμοῖς ἑσθὲ, τοῦτον οὐκ ἔστι μὴ καταλύειν τὰ ἀρχαῖα τῶν Πατέρων εἶθι.

ANTIPPHEΣΙΣ.

Εὖ γε τῆς ἀρχινοίας ! Ὁ κανὼν τῆς α' συνόδου τεσσάρων μέμνηται θρόνων, ἐν οἷς μάλιστα βούλεται κρατεῖν τὰ παλαιὰ ἔθῃ· οὐ δὲ καὶ πέμπτου εισάγει θρόνον τὸν Κωνσταντινουπόλεως· καὶ ἀπὸ τῆς πρώτης συνόδου πηδᾷ ἐπὶ τὴν τετάρτην· καὶ τοῖς ἀρχαίοις τῶν ἀποστολικῶν θρόνων ἴδουσι συναριθμῆαι καὶ τὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, παράγων κανόνα νόθον, ἀδόκιμον, ἀκυρον.

Εἶτα καὶ τοῦ γινησίου κανόνος τὴν ἀρχὴν ἀπεκόψατε, ὡς ἐκ τῆς ις' πράξεως τῆς δ' συνόδου δηλον. Ἀναγνωσθεὶς γὰρ ἐκεῖ παρὰ τῶν Ῥωμαίων ὁ κανὼν, οὕτως ἔχει· Ἡ Ἐκκλησία Ῥώμης πάντοτε ἔσχε τὰ πρωτεία. Ἔχει τοιγαροῦν καὶ ἡ Αἴγυπτος, ὥστε τὸν ἐπίσκοπον Ἀλεξανδρείας πάντων ἔχειν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ Ῥώμης ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστι, καὶ τὰ ἔξης. Ἀναγνωσθεὶς δὲ καὶ παρὰ τῶν ἀνατολικῶν οὕτως ἔχει· Τὰ ἀρχαῖα ἔθῃ κρατεῖται, τὰ ἐν Αἰγύπτῳ καὶ Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει, ὥστε τὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστιν. Οὕτω μὲν εὖν κολοβωθέντος τοῦ ἀληθοῦς κανόνος ἐκεῖνο θυμαστὸν, ὅτι ἀποκοπὴ γέγονε τοῦ πρωτείου τῆς Ῥώμης, καὶ προσθήκη τοῦ Κωνσταντινουπόλεως. Καὶ τοιοῦτοις πανουργεύμασι χρώμενοι πολεμεῖτε τῷ πάππῳ, καὶ τὴν θαυμαζομένην ὁμῶν ὀρθοδοξίαν στήριζετε.

Αἰεὶς ἐκεῖνας τοῦ κανόνος τὰς φωνὰς, Ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τοῦτο σύνηθές ἐστι, καὶ τ. ὕπο σημαίνει· Ἐπειδὴ τῷ πάππῳ δέδοται τῶν ἐπιτροπῶν κρατεῖν ὅπερ οὐχ ἑρμηνεύειν ἐστίν, ἀλλὰ βιάζεσθαι τὰς λέξεις· ἐὼ γὰρ λέγειν, ἦτι ἐκ τῶν τοῦ κανόνος βημάτων οὐχὶ νῦν πρώτων ὁ πάππας εἶαθε τὸ κρατεῖν τῶν ἐπιτροπῶν, ἀλλ' ὡς κεκτημένος εισάγεται· οὐ γὰρ λέγει, καθὼς ἐν τοῖς ἐπιτροπῶν ἐστὶ σύνηθες, ἀλλ' Ἐπειδὴ τοῦτο ἐστὶ σύνηθες. Δεικτικὴ οὖσα ἀντωνυμία ἡ λέξις, τοῦτο, εἰ μὲν πρᾶγμα δεικνύσι, τὴν ἐκεῖνου παρουσίαν ἐμφαίνει, ὡς ἡνίκα λέγεται, Τοῦτό μού ἐστι· τὸ ὡμα· τοῦ πράγματος δὲ μὴ παρόντος, ἀνάγκη τὴν δύναμιν τῆς δεξιῶς φέρεσθαι ἢ πρὸς τὸ ἐγγίστα προσηγόμενον, ἢ τὸ προσεχῶς μεθεπόμενον· ὅσον ἐν τῷ πρώτῳ κανόνι τῆς αὐτῆς πρώτης συνόδου φασὶν οἱ Πατέρες· Ὅσπερ δὲ τοῦτο πρόδηλον, ὅτι περὶ τῶν ἐπιτηθευόντων τὸ πρᾶγμα, καὶ τολμώντων ἐκ τοῦ ἐκτέμνειν εἰρηται· ὁρᾷ τὴν ἀντωγουμίαν, τοῦτο, δεικτικὴν οὖσαν τοῦ προσεχῶς ἐπιφερομένου. Καὶ ἐν τῷ α' κανόνι, Ἐξεταζέσθω, φασὶ, μὴ μικροφυλίς, ἢ φιλονεικία, ἢ τινι τοιαύτῃ ἀηδίᾳ τοῦ ἐπισκόπου ἀποσυνάγωγος γεγέννηται. Ἴνα οὖν τοῦτο τὴν πρόπουσαν ἐξέτασιν λαμβάνῃ, καλῶς ἔχειν ἔδοξεν· καὶ τὰ ἔξης· Ἐνταῦθα ἡ ἀντωνυμία, τοῦτο, σημαίνει τὸ ἐγγίστα προσηγόμενον· καὶ ἐν τῷ ἡ' κανόνι περὶ τῶν καθαρῶν, ἐπὶ πάντων δὲ, φασὶ, τοῦτο ὁμολογήσαι αὐτοῦ· ἐγγράφως προσθήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς δογμασι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας· ἐνταῦθα ἡ λέξις, τοῦτο, ἀναφέρεται πρὸς τὸ αὐτίσω· ἐπίσω-

CONFUTATIO.

Egregium sane hominis ingenium ! Canon primæ synodi quatuor sedes memorat, in quibus potissimum vult antiquos durare mores ; ta vero quinta n addis sedem Constantinopolitanam ; et e prima synodo saltas in quartam ; et antiquis apostolicarum sedium moribus annumeras quæ sunt Constantinopolitani ; profersque canonem illegitimum, improbatum, nullas vires habentem.

Deinde et germani canonia principium recidistis, ut constat ex xvi act. quartæ synodi. Si quidem recitatus ibi canon a Romanis sic habet : « Ecclesia Romana semper habuit primatum : habet igitur et Ægyptus, ut episcopus Alexandrinus Ægyptiorum omnium habeat potestatem, quandoquidem et Romano episcopo hoc in more positum est, etc. » Juxta Orientales autem ita se habet : « Antiquæ consuetudines seruentur, quæ in Ægypto, Libya et Pentapoli, ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem, quandoquidem hoc et Romano episcopo in more positum est. » Ita vero canone detruncato illud admirari licet, primatus Romani factam esse mutilationem, et additamentum de Constantinopolitano. Et hujusmodi fraudibus oppugnatis papam, et eximiam vestram stabilis orthodoxiam.

Dicis voces illas, « Quandoquidem hoc et Romano episcopo in more positum est, » hoc sibi velle : Quandoquidem Romano episcopo datum est ut Occidentalibus præsit. Sed hoc (præterquam quod verba synodi non significant, dari eo tempore papæ potestatem in Occidentales, sed ut antiquam supponunt) non interpretari est, verum inferre vim vocibus ; non enim dicit, Sicuti mos est in Occidentalibus, sed, Quandoquidem hoc est in more. Hoc pronomen cum demonstrativum sit, si rem ostendat, præsentem significat ; ut cum dicimus : Hoc est corpus meum : si res non præsens sit, necesse est ut vis demonstrationis feratur vel in proxime antecedens, vel in proxime subsequens : ut cum in primo canone primæ synodi aiunt Patres : « Sicuti autem manifestum est dictum hoc esse de illis qui rem hanc de industria faciunt. et virilitatem sibi abscindunt, » certe pronomen hanc demonstrat quod proxime sequitur. Et canone 5, « Exquiratur, inquit, ne indignatione, aut contentione, aut quavis alia episcopi offensione excommunicati sint. Ut igitur hoc digna examinatione queratur, visum est in rem esse ; » pronomen hoc significat, quod proxime antecedit. Et canone 8 de Catharis, « Ante omnia, inquit, hoc eos fateri oportet scripto, se suscipere et sequi catholicæ Ecclesiæ dogmata, » pronomen hoc refertur ad immediate subsequens. Quomodo igitur, quando sextus canon ait : « Ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat potestatem : quandoquidem et Romano episcopo hoc in more positum est, »

pronomen hoc non refertur ad præcedens, non ad aliquid consequens, ut suapte natura postulat, sed per se demonstrat quod nec antea, nec postea relatum est? Ita enim perverse interpretari est, et vocum significantias detorquere. Quod si, omissis distortionibus, nudam Patrum sequaris sensum, invenies mentem illorum esse, ut consuetudines antiquæ serventur: serventur Alexandria quoniam hic Romani etiam mos est. At mos antiquior Romani episcopi nullus est quam is quem princeps apostolorum Petrus induxit: induxit autem Antiochiæ, ubi primum ille sedem tenuit, deinde Evodii constituit: induxit morem Alexandria, constituto ejus episcopo evangelista Marco. Præcipit igitur, ut hi mores serventur, et diœceses jam divisæ non confundantur, cum sedes Romana semper habuerit primatum indefinite, ita ut mores particulares pendeant ex more Romanæ Ecclesiæ.

κρατείτω, καὶ αἱ διοικήσεις μὴ συγχέσθωσαν ἕσπε τὰ πρωτεία ἀδιορίστως, καὶ τοῦτό ἐστιν αὐτοῦ

Hic sensus et planus est et rerum veritati consentit. Sed ponamus sensum verborum esse qui tibi placet: sua habeat Alexandria, quoniam Occidentales partes habet Romanus. Duo hic sunt quæ inter se differunt: diœceses et terræ climata esse dispertita, et in his diœcesibus nullam esse subordinationem. Primum asserit canon, secundum tu addis. Habemus a canone, provincias esse dispertitas; sed esse ita divisas, ut nulla sit illarum subjectio, non dicit canon, at vos additis. Si quis dicat diversa esse membra corporis, et officia diversa, verum dicit; at non ideo negat cor, quod unum membrum est, esse illud unde in totum corpus vita emanat. Si quis Romanum dicat imperium in multas dividi provincias, verum dicit; at non ideo negat unam esse regiam urbem, in qua sedet imperator, quæ simul est et imperii pars et caput imperii. Divisæ sunt et gentes ab initio per Petrum ad commodam administrationem variis subdivisæ patriarchis; cæterum in his etiam est communis religionis et orthodoxiæ metropolis, cui subsunt omnes, Romana sedes. Si canon primæ synodi illum sensum haberet, quem tu ais, profecto synodi posteriores œcumenicæ contrarium non docuissent; non ostendissent verbis et factis, patriarcharum auctoritatem esse limitatam, papæ auctoritatem toto orbe illimitatam. Quod ut perspicuum fiat, inductione probabitur.

οὐκ ἂν ἔργους ἐδείξαν καὶ λόγους τῶν πατριαρχῶν τὴν ἔξουσιαν εἶναι ὀρισμένην, τοῦ πάππα ἀριστον κατὰ τὴν ὑψηλίον ἄπασαν. Καὶ ἵνα κατὰ δὴλον τοῦτο γένηται, δι' ἐπαγωγῆς ἀποδείκνυται.

Patres œcumenicæ synodi secundæ, ut narrat Theodoretus v *Historiæ ecclesiasticæ*, celebrato Constantinopoli generali concilio, sequenti æstate plurimi eorum rursus convenere Constantinopolim, et accepta synodica epistola ab Occidentalibus convocante illos Romam, responderunt hoc quidem se tunc non posse; Constantinopolim vero convenisse vi litterarum, anno superiore missa-

Α νον. Πῶς οὖν δεῖ ὁ 5' κανὼν λέγει· Ἐπεὶ τὴν Ἀλεξανδρείαν ἐπίσκοπον πάντων τούτων ἔχειν ἐξουσίαν, ἐπειδὴ καὶ τῷ ἐν Ῥώμῃ ἐπισκόπῳ τούτῳ σὺνήθε; ἐστίν· ἢ λέγεις, τοῦτο, οὐ πρὸς τὸ προηγούμενον, οὐ πρὸς τὴν ἐφεπόμενον ἀναφέρεται κατὰ τὴν αὐτῆς φύσιν, ἀλλ' ἑτερόν τι δείκνυσιν οὕτε πρότερον οὕτε ὑστερον μνημονευθέν; τοῦτο γὰρ παρερμηνεύειν ἐστὶ, καὶ βιάζεσθαι τῶν λέξεων τὰς σημασίας. Εἰ δὲ ἀφόμενος τῆς τῶν λέξεων διαστροφῆς ἀκολουθήσῃς ἀπλῆ τῇ ἐννοίᾳ τῶν Πατέρων, εὐρήσεις τὸν ἀληθῆ νοῦν. Φυλαττέσθω τὰ ἀρχαῖα ἔθνη, φυλαττέσθω τὰ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐπειδὴ τοῦτο καὶ τῷ Ῥώμης ἔθος ἐστίν. Ἀρχαιότερον δὲ ἔθος ἐπισκόπου Ῥώμης οὐκ ἐστίν, ἢ ὅπερ εἰσήνεγκεν ὁ πρωταπόστολος Πέτρος· εἰσήνεγκε δὲ Πέτρος τὸ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἔθος, καταστήσας ἐκεῖ τὸν εὐαγγελιστὴν Μάρκον· εἰσήνεγκε τὸ ἐν Ἀντιοχείᾳ ἔθος, ἐκεῖ πρῶτον αὐτὸς ἐπισκοπεύσας, εἶτα καταστήσας τὸν Εὐδόδιον. Ταῦτα οὖν, φησί, τὰ ἔθνη οὐσα; διωρισμένα; ὁ γὰρ Ῥώμης θρόνος πάντοτε τὸ ἔθος.

Ὁ νοῦς οὗτος καὶ ἀβιαστός ἐστι, καὶ ἀκλόουθος τῇ οἰκονομίᾳ τῶν πραγμάτων. Θῶμεν δὲ ὁμοίως σὴν χάριν ἔχειν τὴν λέξιν οὕτως ὡς σὺ λέγεις· ἐχέτω ἢ Ἀλεξανδρεία τὰ αὐτῆς, ἐπειδὴ ὁ Ῥώμης ἔχει τὰ ἐσπέρια. Δύο γοῦν ἐν τούτῳ ἐστὶ καὶ διάφορα· τὸ εἶναι διανενημεμένας τὰς διοικήσεις καὶ τὰ κλίματα τῆς γῆς, καὶ τὸ ἐν ταύταις ταῖς διοικήσεσι μηδέμιαν εἶναι ὑπαλληλίαν. Τὸ πρῶτον λέγει ὁ κανὼν, τὸ δεύτερον σὺ προσάπτεις. Ἐχομεν ἀπὸ τοῦ κανόνος διηρημένας εἶναι τὰς ἐπαρχίας· τὸ δὲ οὕτως εἶναι ἀντιδιηρημένας ὡς μηδένα ἔχειν ὑποδιδομένην ὑπακοῆς οὐ λέγει ὁ κανὼν, ἀλλ' ὑμεῖς προστίθετε. Εἴ τις λέγοι διάφορα εἶναι τὰ μέλη τοῦ σώματος, καὶ τὰς ἐνεργείας διαφόρους, ἀλθθεύει· ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο ἀφαιρεῖται τὴν καρδίαν, ἥτις ἐν μέλῳ ἐστὶ, τὸ εἶναι μέλος ζωογονοῦν ἅπαν τὸ σῶμα. Εἰ τις λέγοι τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν διατεταταμένην πολλὰς ἐπαρχίας, ἀλθθεύει· ἀλλ' οὐχὶ διὰ τοῦτο ἀπαιρεῖται τὸ μίαν εἶναι τὴν βασιλίδα πόλιν, ἐν ἣ προκάθηται ὁ βασιλεὺς, ἥτις καὶ μέρος τῆς βασιλείας ἐστὶ καὶ μητρόπολις τῆς βασιλείας· διηρημένα γοῦν ἐστὶ καὶ τὰ ἔθνη καταρχὰς ὑπὸ τοῦ Πέτρου, ἐν εὐχερέστερον διοικοῦτο διαφόροις ὑποκείμενα πατριαρχίας· πλην ἐστὶ κἀν τούτοις ἡ κοινὴ τῆς εὐσεβείας καὶ ὀρθοδοξίας μητρόπολις, ὁ θρόνος τῆς Ῥώμης, ἣ πάντες ὑπόκεινται. Εἴπερ ὁ κανὼν τῆς πρώτης συνόδου τοιοῦτον ἔχει νοῦν, οἷον σὺ λέγεις, πάντως αἱ μετ' αὐτὴν οἰκουμενικαὶ συνόδοι οὐκ ἂν ἐξέδειξαν τάναντι τὴν ἔξουσιαν εἶναι ὀρισμένην, τοῦ πάππα ἀριστον κατὰ τὴν ὑψηλίον ἄπασαν. Καὶ ἵνα κατὰ δὴλον τοῦτο γένηται, δι' ἐπαγωγῆς ἀποδείκνυται.

Οἱ Πατέρες τῆς ἁγίας οἰκουμενικῆς β' συνόδου, ὡς φησί, Θεοδώρητος ἐν τῷ ε' τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, τὴν οἰκουμενικὴν συγκροτήσαντες συνόδον ἐν Κωνσταντινουπόλει, τοῦ ἐπιγενομένου θέρου, εἰς ἐκείνην ἀθῆς τὴν πόλιν οἱ πλείστοι ἐκείνων παρεγένοντο, καὶ συνδικὴν ἐπιστολὴν διαβήμενοι παρὰ τῶν τῆς ἐσπέρας, εἰς Ῥώμην αὐτοῦς ἀποκρίσθαι προτρέπουσαν, ἀπεκρίναντο τοῦτο μὲν

μη δύνασθαι τότε αὐτοὺς, εἰς Κωνσταντινούπολιν ἄρ-
 δε συνδραμεῖν ἐκ τῶν πέρυσι γραμμάτων τῶν παρὰ
 τῆς ἐπισκοπῆς ἐπισταλθέντων πρὸς τὸν βασιλέα
 Θεοδοσίον· ἄλλως τε μὴ φέροντας μερικὴν συγκα-
 τάθειν παρὰ τῶν μεινάντων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις
 ἐπισκόπων καὶ διὰ στενότητα τῆς τοθεύσεως προ-
 θεσμίας. Ἐκ τούτων οὕτω φημί· Οἱ ἀνατολικοὶ
 Πατέρες δυνάμει τῶν γραμμάτων τοῦ πάππα συν-
 ῆλθον εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἄλλὰ μὴν τοῦτο
 ἐξουσίας ἐστὶν ἔξω τῶν ἐσπερίων· ἔχει τοίνυν ὁ
 πάππας τὴν ἐξουσίαν καὶ ἔξω τῶν ἐσπερίων. Πρὸ
 τῆς ἀγίας τρίτης συνόδου ἔγραψε Κύριλλος Κελε-
 στίνῳ τῷ πάππᾳ περὶ τοῦ ματαιόφρονος Νεστορίου
 ἐν τῷ πρὸς τὸν Πρακτικῶν κεφ. ιδ'·· «Ὅτι ἐπειδὴ
 τὰ μακρὰ τῶν Ἐκκλησιῶν ἐθῆ πείθουσιν ἀνακοι-
 νοῦσθαι τῇ σὴ ἐστέτη ἐν ἀναγκαίοις οὕτω πράγμασιν, ἐν οἷς καὶ ἡ τῆς πίστεως ὁρθότης παρασα-
 λεύεται, γράφω πάλιν ἀναγκαίως.»

Ἐν τοῖτοις φησὶ Κύριλλος ἀναγκαίως γράφειν ὁ
 τῷ πάππᾳ κατὰ τὰ μακρὰ ἐθῆ τῶν Ἐκκλησιῶν,
 ὅπου ἡ τῆς πίστεως ὁρθότης παρασαλεύεται. Ἐκ
 τούτου λέγω· Ἔθος ἦν τῶν Ἐκκλησιῶν σαλευο-
 μένης τῆς πίστεως γράφειν τῷ πάππᾳ· ἔστιν
 ἄρα ὁ πάππας φύλαξ τῆς πίστεως, καὶ αἱ Ἐκκλη-
 σίαι ἐπεγίνωσκον αὐτὸν διορθωτὴν τῶν ἀπανταχοῦ
 σιρρέσων· ἄρα καὶ ἐπιστάσιαν ἔχοντα ἔξω τῶν
 ἐσπερίων. Καὶ πῶς; τῷ τέλει τῆς ἐπιστολῆς γράφει
 ὁ Κύριλλος· «Ὁ πρότερον δὲ τῆς πρὸς Νεστορίου
 κοινωνίας ἐκβάλλουεν ἑαυτοὺς μετὰ παρρησίας,
 πρὶν ἂν ταῦτα τῇ σὴ θεοσεβείᾳ ἀνακοινωσώμεθα.
 διὸ δὴ καταξίωσον τυπῶσαι τὸ δοκοῦν· καὶ πότερον
 ποτε χρὴ κοινωνεῖν αὐτῷ, ἢ λοιπὸν ἀπειπεῖν μετὰ
 παρρησίας, ὅτι τοιαῦτα φρονοῦντι καὶ διδάσκοντι
 εὐσεβεῖ κοινωνεῖ· τὸν δ' ἐπὶ τοῖτοις σκοπὸν τῆς σὴς
 θεοσεβείας χρὴ γενέσθαι διὰ γραμμάτων καταφάνῃ
 καὶ τοῖς θεοφιλετάτοις τοῖς κατὰ Μακεδονίαν ἐπι-
 σκόποις, καὶ ἅπασιν τοῖς κατὰ τὴν Ἀνατολικήν.»

Εἴπερ ὁ Κύριλλος πατριάρχης τῶν Ἀλεξανδρείας
 οὐ τολμᾷ ἐξουθὸν ἀπορρῆξαι τῆς πρὸς τὸν αἰρετικὸν
 κοινωνίας· δὶχα τῆς ἐπιταγῆς τοῦ πάππα, παρ' οὗ
 αἰετίζεται τοῦ τυποθῆναι τὸ δοκοῦν, καὶ γνωρισθῆναι
 τὴν ἀπόφασιν αὐτοῦ πᾶσι τοῖς κατὰ τὴν ἀνατολήν·
 ἄρα ἐξουσίαν ἔχει ὁ πάππας ἐπὶ τοὺς πατριάρχας,
 καὶ ἐπὶ πᾶσαν τὴν ἀνατολήν. Ἀποκρινόμενος δὲ
 Κελεστίνος φησὶ πρὸς τὰ τοῦ Κυρίλλου· «Συνα-
 φείσεως σοὶ τείνου τῆς αὐθεντίας τοῦ ἡμετέρου θρῶ-
 νου, καὶ τῇ ἡμῶν τοποτηρησίᾳ ἐξουσιαστικῶς χρη-
 σάμενος, ταύτην ἐκδιδάσεις ἀκριβοῶς στερρότῃ τὴν
 ἀπόφασιν· ἵνα ἡ ἐντὸς δέκα ἡμερῶν τὰ κακὰ ἐν-
 τὸ κηρύγματα ἐγγράφῳ ὁμολογίᾳ ἀθετήσῃ· ἢ ἐάν
 τοῦτο μὴ ποιήσῃ, εὐθὺς ἡ σὴ ἀγίότης ἐκείνης τῆς
 Ἐκκλησίας ἀρνησάτω.»

Πῶς ἐστὶ φανερότερον ἀποδείξει ἡ διὰ τούτων
 τῶν φωνῶν, ἔτι ὁ πάππας κριτῆς ἐστὶ καὶ μόνος
 δαιτητῆς τῶν πατριαρχῶν ἀπάντων; Τί δὲ, ὅτι ἐκ
 τῆς τοποτηρησίας τοῦ Κυρίλλου ταύτης εἰλήφασιν
 οἱ πατριάρχαι τῆς Ἀλεξανδρείας τὰς κομπάσεις
 ἐπιγραφὰς καὶ περιέργους ἐπωνυμίας, τῷ καλεῖν
 ἑαυτοὺς πάππας καὶ πατριάρχας, καὶ κριτὰς τῆς
 οἰκουμένης; Τσαύτη πάλιν ἦν παρὰ τοῖς ἀνατολι-

rum ab Occidente ad imperatorem Theodosium :
 presentem cum non haberent peculiarem assensum
 ab episcopis qui remanserant in provinciis, et quia
 præfluitum tempus angustum erat. Ex his itē
 dico : Orientales vi litterarum papæ convenerunt
 Constantinopolim ; at hoc est auctoritatis exten-
 dentis se ultra regiones Occidentales : ergo Papa
 habet auctoritatem etiam extra Occidentem. Ante
 sanctam tertiam synodum scribebat Cyrillus ad
 Cælestinum papam de insipiente Nestorio, prima
 parte concilii Ephesini, cap. 14 : « Quoniam anti-
 quus Ecclesiarum mos suadet, de rebus adeo ne-
 cessariis admonendam esse Tuam Sanctitatem, in
 quibus et fidei rectitudo labefaciatur, scribo ite-
 rum necessario.

In his Cyrillus ait se necessario scribere papæ
 pro antiqua Ecclesiarum consuetudine, quando
 fidei rectitudo periclitatur. Ex hoc dico : Mos erat
 Ecclesiarum periclitante fide scribere ad papam ;
 est ergo papa custos fidei, et ecclesiæ illum agno-
 scebant hæresum ubique terrarum excrientium
 castigatorem ; ergo et potestate fungentem extra
 Occidentem. Et ad finem epistolæ scribit Cyrillus :
 « Non prius autem ab illius communionē palam
 apertēque abstinemus, quam hæc pietati tuæ nota
 faceremus. Ne igitur dedigneris statuere quod
 placuerit ; et an communicandum cum illo sit, an
 vero libere ei denuntiandum neminem communi-
 care cum eo qui ita sentiat et doceat. Tuæ porro
 pietatis sententia per litteras notificanda est reve-
 rendissimis Macedoniae episcopis et cunctis Orienta-
 libus.

Si Cyrillus patriarcha Alexandrinus non aude-
 se ab hæretici communionē segregare citra papæ
 mandatum, a quo petit statui quod placuerit, et
 notam fieri ejus sententiam cunctis Orientalibus,
 ergo potestatem habet papa in patriarchas et in
 univēsum Orientem. Respondens autem Cælesti-
 nus Cyrillo ait : « Quamobrem nostræ sedis aucto-
 ritate ascita, nostraque vice ac loco cum potestate
 usus, ejusmodi non absque exquisita severitate
 sententiam exsequeris ; nempe, ut nisi decem die-
 rum intervallo nefariam doctrinam suam conceptis
 verbis anathematizet, illico sanctitas tua illi Ec-
 clesiæ prospiciat.

At quomodo posset clarioribus verbis exprimi
 papam esse judicem et solum arbitrum omnium
 patriarcharum? Quid? quod ex hac Cyrillo dele-
 gata potestate successores Alexandrini patriarchæ
 sumpsere fastosos titulos et ambitiosas inscrip-
 tiones, ut se papas et patriarchas, et orbis terrarum
 judices vocent? Tanta olim erat apud Orientales
 opinio et majestas papæ, quam modo vos adeo

extenuatis. Eadem Cælestinus et Nestorio scribit, A
sententiam cum potestate proferens, et excommu-
nica ionem interminans. Quomodo ergo papa hæc
minabatur et decernebat, si nullam habebat in pa-
triarchas potestatem? Quomodo etiam actione se-
cunda tertie synodi Cælestinus papa scribens ad
synodum, « Direximus, inquit, pro nostra sollici-
tudine Arcadium et Projectum episcopos, et Phil-
ippum presbyterum nostrum, qui iis quæ aguntur
intersint, et quæ a nobis antea statuta sunt exse-
quantur. » Statuta, inquit, a nobis exsequantur.
Præsentē synodo œcumenica dicit papa, exsecutu-
ros esse legatos statutā ab eo, cum synodus ad
hoc unum congregatā esset, et omnes reverendis-
simi episcopi simul acclamarunt: « Hoc justum
judicium: Cælestino universa synodus gratias agit. »
Et Firmus, Cæsareæ Cappadociæ episcopus, inter-
locutus dixit, posteaquam elapsū esset tempus
præstitutum Nestorio, mandatam fuisse executioni
sententiam quam miserat sedes apostolica Cæle-
stini. Deinde Phillippus presbyter, papæ legatus,
quomodo ausus esset synodum ita alloqui: « Gra-
tias agimus sanctæ synodo, quod litteris beati papæ
postri vobis recitatis, sancta membra sanctis ves-
tris vocibus, sancto capiti, sanctis vestris accla-
mationibus obtuleritis. Non enim ignorat vestra
beatitudo, totius fidei et apostolorum caput esse
beatum Petrum. » Et hic idem Philippus actione
tertia: « Nulli dubium, inquit, imo sæculis om-
nibus notum est, quod beatissimus Petrus, prin-
ceps et caput apostolorum, columna fidei, Ecclesiæ
catholicæ fundamentum, regni claves accepit a
Domino nostro Jesu Christo; et ipsi data est po-
testas ligandi solvendique peccata. Qui usque ad-
huc et in perpetuum in suis successoribus vivit et
judicat. » Et hæc dicentem, suscepit sancta syno-
dus et suæ confessionis dicta illius obsignavit, in
relatione ad papam scribens de Joanne Antio-
cheno, qui celeberrimum Cyrillum iniqua deposi-
tione damnaverat: « Verum ut Joanniameritatem
longanimitate vinceremus (depositionem ejus) re-
pugnāvimus iudicio pietatis tuæ. » Et infra:

Proinde Sanctitas Tua convenienti indignatione
conclitetur. Nam si volentibus licebit etiam majores
grædes afficere contumeliis; et sententias adeo ini-
quas contra præscripta canonum ferre in eos in
quos nihil juris habent, in extremam confusionem
dilabentur res ecclesiasticæ. »
τὸν ἀσπίδον Κύριλλον παρανόμῳ καθαιρέσει ὀπεδελήκει. « Ὑπὲρ δὲ τοῦ τὴν Ἰωάννου προπέθειαν
μακροθυμῶν νικῆσαι τετηρήκαμεν τὴν καθαιρέσει αὐτοῦ τῇ κρίσει τῆς σῆς θεοσεβείας. » Καὶ κατα-
τίξω. « Ἀγανακτῆσάτω τοίνυν προσφύρωσ ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἡ σὴ δσιότης· εἰ γὰρ δοθείη ταῖς ἐθέ-
λουσιν ἀδεία καὶ τοῖς μείζονας ὑπὲρ τῶν θρόνους· καὶ καθ' ὧν οὐκ ἔχουσιν ἐξουσίαν, παρανόμους
ῥῶτω καὶ ἀπανομιστοὺς ἐκφέρειν ψήφους, οὐχ ἴσεται πρὸς ἐσχάτην ἀταξίαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγ-
ματα. »

Provocat synodus indignationem papæ, quoniam
Antiochenus inique deposuerat Cyrillum, majoris
sedis episcopum. Quo igitur modo dici queat sy-
nodum illam non agnovisse in papa potestatem
universalem, si iudicium illi relinquebat, et ægre

καὶ ἡ ὑπὲρ τῆς καὶ τὸ μαγάλειον τοῦ πάπα. ὁ οὖν
ἡμεῖς τοσοῦτον ἐξευτελλίσεσ. Τὰ αὐτὰ Κελεστίνος
καὶ πρὸς Νεστόριον γέγραπεν, ἐξουσιαστικῶς τὴν
ἀπόφασιν προεδίδέξων, καὶ ἀφορισμὸν ἐπανατείνε-
μενος. Πῶς οὖν ὁ πάπας ταῦτα ἤπειλει καὶ ὤριζε
μηδεμίαν ἔχων ἐπὶ τοὺς πεπεριάρχας ἐξουσίαν; Ἡ
πῶς ἐτόλμα τοποτηρητὴν αὐτοῦ καθιστάναί τὸν
Κύριλλον, καὶ προθεσμίαν ἡμερῶν διορίζειν, καὶ
πράττειν ὅσα κριτοῦ καὶ ἐπιστάτου ἴδια τυγχάνει
κατὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχου; Πῶς
δὲ ἐν τῇ β' πράξει τῆς τρίτης ταύτης συνόδου Κελε-
στίνος ὁ πάπας τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ γράφων, « Ἀπε-
σταθμεν, φησὶ, τὴν ἡμετέραν ἀναβεχόμενος
φροντίδα, Ἀρχάδιον καὶ Προλεκτόν ἐπισκόπους,
καὶ Φιλιππον τὸν ἡμετέρον πρεσβύτερον, οἱ τοῖς
B. πρᾶττομένοις παρέσσονται, καὶ τὰ παρ' ἡμῶν πάλα
ἰρησθέντα ἐκδιδάσουσιν. » Τὰ παρ' ἡμῶν, φησὶν,
ἰρησθέντα ἐκδιδάσουσιν. Παρούσης οἰκουμένης
συνόδου λέγει ὁ πάπας, ὅτι τὰ παρ' αὐτοῦ ἰρησθέντα
ἐκδιδάσουσιν οἱ τοποτηρηταί, καίτοι τῆς συνόδου
ἐπὶ τοῦτ' αὐτὸ συναχθείσης. Καὶ πάντες οἱ εὐλα-
θίστατοι ἐπίσκοποι ἅμα ἀνεβόθσαν· Ἄυτη δικαία
κρίσις. Κελεστίνου εὐχαριστοῦ ἅπασ ἡ σύνοδος. »
Καὶ Φίρμος ἐπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας
διαλαλήσας ἔφη ὅτι τῆς προθεσμίας τῆς δοθείσης
Νεστορίῳ παρελθούσης, ἐξεβίβασαν τὸν τύπον, ὃν ὁ
ἀποστολικὸς θρόνος Κελεστίνου ἐπεπόμφει. Ἐτετα
καὶ Φιλιππος ὁ πρεσβυτέρης τοῦ πάπα πῶς ἀν ἐτόλ-
μησε πρὸς τὴν σύνοδον εἰπεῖν· « Χάριτας ὁμολο-
γοῦμεν τῇ ἀγίᾳ συνόδῳ, ὅτι ἀναγινωσκόμενων ὑμῖν
τῶν γραμμάτων τοῦ μακαρίου ἡμῶν πάπα, τὰ ἀγία
μέλη ταῖς ἀγίαις ὑμῶν φωναῖς τῇ ἀγίᾳ κεφαλῇ,
καὶ ταῖς ἀγίαις ὑμῶν ἐκδοήσεσιν ἐνηνόχατε. Οὐ γὰρ
ἀγνοεῖ ὑμῶν ἡ μακαριότης, ὅτι ἡ κεφαλὴ ὅλης τῆς
πίστεως, ἡ καὶ τῶν ἀποστόλων, ὁ μακάριος Πέ-
τρος. » Καὶ αὐτὸς οὗτος ὁ Φιλιππος ἐν τῇ τρίτῃ
C. πράξει, « Οὐδενὶ, φησὶν, ἀμφίβολόν ἐστι, μᾶλλον δὲ
πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὅτι ὁ μακαριώτατος
Πέτρος, ὁ ἔφαρχος καὶ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων, ὁ
κίλιον τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς καθολικῆς Ἐκ-
κλησίας, ὅπῃ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰς
κλεῖς τῆς βασιλείας ἐδέξατο· καὶ αὐτῷ δέδοται
ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἁμαρτίας· ὅστις ἕως
τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις καὶ ἱεῖ
D. δικάζει. » Καὶ τοιαῦτα φάσκοντα ἡ ἀγία σύνοδος
ἀπεδέξατο, καὶ τῇ αὐτῆς ὁμολογίᾳ τὰς ἐκείνου
ῥήσεις ἐπέσφραγίσατο ἐν τῇ πρὸς τὸν πάπαν ἀνα-
φορᾷ, περὶ Ἰωάννου γράφουσα τοῦ Ἀντιοχείας, ὅτι

Procalletur ἡ σύνοδος τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ
πάπα, ἐπειπερ ὁ Ἀντιοχείας καθηρόκει ἀνόμους
τὸν Κύριλλον μείζονα; ὄντα θρόνου. Πῶς οὖν ἡ
ἀγία σύνοδος αὕτη οὐκ ἐπεγίνωσκεν οἰκουμένηκην
ἐν τῷ πάπα ἐξουσίαν, ἢ καὶ τὴν καίσιν ἐκείνῳ

τετήρηκε, καὶ μὴ φέρουσα τὸν Ἀντιοχείας γενέσθαι κρείτην τοῦ Ἀλεξανδρείας, δίδεται τοῦ πάπα ἵνα κρίνη τοὺς πατριάρχας, καὶ μὴ ἔσθῃ τὰ τῆς Ἐκκλησίας καταλείβειν εἰς ἐσχάτην ἀταξίαν;

Ἡ δὲ ἅγια τετάρτη σύνοδος πολλὰ; ἔχει καὶ μεγάλας μαρτυρίας τῆς ἀπανταχοῦ ἐξουσίας τοῦ πάπα. Εἰδὼς γοῦν ἐν προομιόις Πασχασίνος ἐπισκοπος τοποτηρητῆς τοῦ πάπα στάς ἐν μέσῳ τῆς συνόδου μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἔφη· «Τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων πόλεως, κεφαλῆς ὑπάρχοντος πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, προστάξεις ἔχομέν, ἐν αἷς κατηξιώσῃ διαλαλῆται, ὥπως Διόσκορος μὴ συγκαθεσθῇ τῇ συνόδῳ· εἰ δὲ ἐπιχειρήσῃ τοῦτο ποιῆσαι, ἐκβληθεῖη.»

Πῶς ταῦτα ἐξουσίας; καὶ ὅποια κεφαλὴ ἐν τοῖτοις δηλοῦται ὁ πάπας; Μόνη τῇ τάξει καὶ τῇ πρωτοκαθεδρίᾳ κεφαλὴ, ἢ καὶ τῇ ἐξουσίᾳ; καὶ πότερον φιλοτίμου θεραπείας; αὐταί φωναί, ἢ ἀκράτου αὐθεντίας; Ἔστα ζητησάντων τὴν αἰτίαν τῶν παρακαθημένων ἀρχόντων, ἀπεκριθὲ ὁ τοποτηρητῆς τοῦ πάπα· «Πρόσωπον ἤρπασε Διόσκορος τοῦ κρίνειν, ὅπερ οὐκ ἐπέκτητο· καὶ σύνοδον ἐτόλμησε ποιῆσαι ἐπιτροπῆς διχα τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου, ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν, οὐδὲ ἐξῆν γενέσθαι.»

Ἐπερ ἦδει τὸν κανόνα τῆς πρώτης συνόδου Διόσκορος διανέμοντα τῆς γῆς τὰ κλίματα τοῖς πατριάρχεις, ὥστε ἕκαστον ἀρκεῖσθαι τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ μὴ ἀδίκως ὀφθαλμοῖς ὄρῃν τὰς ἑτέρων παροικίας, διαίτι οὐκ ἀντίειπεν, ἀνὴρ ὢν ἀλαζονικώτατος, ἔχων καὶ τοὺς ἀρχοντας ὑπεραπολογουμένους, ἀλλ' ἠναγκάσθη καθίσει ἐν μέσῳ ὡς ὑπεύθυνος διὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ πάπα; Ὁ γὰρ τολμήσας πρότερον τὸ μέγιστον καὶ ἀφόρητον ἔγκλημα, δι' ὃ καὶ μόνον καθήρηθη ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου, ὧ; φησιν Ἀνατόλιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ε' πράξει, δηλονότι ἀκαιωνησίαν ὑπαγορεύσας κατὰ τοῦ πάπα, πῶς οὐκ ἂν ἐτόλμησε μὴ ὢν ὑπερσοῦτος τῷ πάπα ἐκδοῦσθαι, καὶ τῶν ἐκείνου ληγάτων τὴν παρῆρησιαν ἀπέπασθαι. Οὐ γὰρ δὴ θεραπείας ἦν τότε καιρὸς, ἀλλ' ὑπὲρ ἐγκλημάτων, ὑπὲρ τοῦ θρόνου, ὑπὲρ πίστεως; ἦν ὁ ἀγών.

Καὶ Θεοδώρητος ἐν τῇ α' πράξει ταύτης τῆς συνόδου, ἐκπεσὼν πάλας τῆ; ἐπισκοπῆς, εἶχε τοὺς Αἰγυπτίους ἀντιλέγοντας, καὶ μὴ καταδεχομένους ἐκείνον συνεδρεῦσαι τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ· οἱ δὲ ἐνδοξότατοι ἄρχοντες καὶ ἡ σύγκλητος ἔφασαν· «Εἰσὶτω καὶ ὁ εὐλαβέστατος Θεοδώρητος; κοινωλήσων τῇ συνόδῳ, ἐπειδὴ καὶ ἀποκατέστησεν αὐτῷ τὴν ἐπισκοπήν ὁ ἀγιώτατος ἀρχιεπίσκοπος Δέων.» Καὶ αὖθις· «Θεοδώρητος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος τὸν οἰκεῖον ὀπολαβῶν τόπον παρὰ τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς μεγαλωνύμου Ῥώμης εἰσῆλθε.»

Τὰ αὐτὰ καὶ ἡβγδόη πράξις περιέχει. Ἡῶ; οἷν μηδεμίαν ἔχων ὁ πάπας ἐν τῇ ἀνατολῇ ἐξουσίαν ἀποκατέστησε Θεοδώρητον, καὶ ἐν τάξει ἐπισκόπων ἐκαθίσθη ἐκείνος διὰ μόνην τοῦ πάπα τὴν αὐθεντίαν, πρὶν ἢ τὴν σύνοδον ἄλῃν περὶ τοῦτου ψῆφον ἐξενεγκεῖν; Πῶς οἱ

A ferens Antiochenum usurpasse iudicium in Alexandrinum, rogat papam, ut iudicet patriarchas, et ne permittat Ecclesiae res devenire in summam confusionem?

Sancta synodus quarta multis magnisque testimoniis fatetur universalem papae auctoritatem. In ipso enim exordio Paschasinus episcopus, papae vicarius, cum in medio stisset una cum suis collegis, dixit: « Beatissimi atque apostolici Romae episcopi, qui omnium Ecclesiarum est caput, mandata habemus, quibus praecipere dignatus est ut Dioscorus non sedeat in concilio; quod si tentaverit, ejiciatur. »

Quam auctoritatem haec verba designant, et quale caput papa in iis describitur, solone ordine et prerogativa sedendi ante alios, an etiam potestate? Rursus haec voces spectantne ad honorarium dicendi genus, an ad meram potestatem? Quarentibus autem senatoribus, qui praesentes aderant, causam, respondit legatus papae: « Personam iudicis arripuit Dioscorus, quam non habebat; et synodum celebrare est ausus sine impetrata facultate a sede apostolica, quod nunquam factum est, nec fieri licet. »

Si norat Dioscorus, per primae synodi canonem distributa esse patriarchis terrae climata, ut suis quisque contentus esset, et iniquos oculos non conijceret in alienas parochias, cur homo arrogantissimus non contradixit, cui senatores etiam favebant, sed coactus est sedere in reorum loco propter mandatum papae? Nam qui antea scelus nefarium et intolerabile ausus erat, propter quod unum a sancta synodo damnatus est, ut fatetur Anatolius Constantinopolitanus, nimirum excommunicationi subicere papam; qua ratione non fuisset ausus exclamare, si potestatem papae non agnoscebat, et loquendi libertatem qua legati utebantur retundere? Neque enim tunc honorarii sermonis tempus erat, sed agebatur de illatis criminibus, de sede, de fide.

Et Theodoretus act. hujus synodi, cum jam ereptus erat episcopatus, habebat contradicentes in synodo. At senatores dixerunt: « Ingrediatur et reverendissimus Theodoretus, ut sit particeps synodi, quandoquidem episcopatum illi restituit Leo sanctus archiepiscopus. » Et rursus: « Theodoretus reverendissimus episcopus, cum suo loco restitutus fuerit a sanctissimo archiepiscopo inclitus urbis Romae, ingressus est. »

Eadem et actione VIII repetuntur. Quomodo igitur, si nulla erat in Oriente papae auctoritas, restitutus est Theodoretus auctoritate papae, et sedit in episcoporum ordine antequam universa synodus de eo sententiam ferret? Quomodo in clausa

mantes Ægyptii dicentesque, Ab universa synodo damnatus est, non etiam responderunt, Et quam habet papa potestatem in Orientalem episcopum damnatum a synodo, quam illi œcumenicam habebant? Idud præterea actionis v : « Qui contradicunt, Nestoriani sunt. Qui contradicunt, eant Romam; » an non insigne testimonium est universalis potestatis papæ?

Alebat Cyrillus se necessario scribere papæ, dum fides esset in periculo. Episcopi quartæ synodi hæreticos aiunt Romam esse mittendos : qua ratione etiam tertia synodus depositionem Joannis Antiocheni reliquit papæ : et sexta synodus Macerium Antiochenum et socios hæreticos transmisit ad papam, ut scribit Constantinus Pogonatus imperator in epistola ad Leonem papam. Quid ita? nisi propter eam causam, quam affert quarta synodus, quia custos vineæ est papa, et potestatem habet judicandi de fide et sacerdotibus, ut inquit Valentinianus imperator in epistola ad Theodosium imperatorem. Alioquin, quomodo ausi essent legati papæ, coram hac frequentissima synodo *cunctarum Ecclesiarum archiepiscopum vocare papam?* et actione sexta, cum definitionem subscriberent, his titulis uti, *apostolici universalis Ecclesie, et episcopi omnium Ecclesiarum?* eo præsertim tempore quo vigeat studium extinglendi sedem Constantinopolitanam. Sextæ quoque synodi non leve est testimonium. Etsi enim Constantinopolitani titulum œcumenici per id tempus arrogabant, prodigiosam hanc appellationem usurpantes, tamen hujus synodi Patres, inter quos erat Georgius Constantinopolitanus, dum faciunt mentionem papæ et cætus episcoporum, his usi sunt vocibus in Prosphonetico ad imperatorem : « Senioris Romæ et apostolicæ summitatis pontificalissimus antistes, nosque minimi. » Quod explanantes legati papæ, ita Prosphonetico subscriperant : « Theodoros, Georgius, Joannes locum tenens beatissimi et universalis papæ, » etc. Quod enim omnes episcopi minimos se appellarint, papam vero antistitem pontificalissimum, deinde hunc et œcumenicum inscribi, maximam est differentiam fateri inter papam et patriarchas. Quid quod in litteris ad Agathonem papam hæc synodus : « Maximi morbi, inquit, majoribus indigent auxiliis. Idcirco Christus, virtus revera conditrix et gubernatrix rerum, sapientem dedit medicum, Vestram a Deo honoratam Sanctitatem, que et contagia pravitate hæreticæ depelleret salubribus orthodoxiæ medicamentis, et valetudinis robur membris Ecclesiæ largiretur. »

σφὸν ἀνέδειξεν λατρὸν τὴν ὑμετέραν θεοτίμητον ἀγίστητα, τό τε νοσώδες τῆς αἰρετικῆς λύμης ὀρθοδοξίας φαρμάκοις βοστικῶς ἀπελαύνουσαν, καὶ παναθενῆ τὴν ὑγίαν τῆς Ἐκκλησίας χαρίζουμένην τοῖς μέλεσιν. »

Morbi, qui maximus evaserat, medicum esse inquit papam, largientem Ecclesiæ membris sanitatem. Cur enim recitatis in illa synodo Sciphonii, Hierosolymitani episcopi, qui plurimum contra

καταβοῶντες Αἰγύπτιοι καὶ κράζοντες· Ἐκ πάσης τῆς συνόδου καθήρηται· οὐκ εἶπον· Ποίαν γὰρ ἔχει ὁ πάπας ἐξουσίαν εἰς ἀνατολικὸν ἐπίσκοπον καθαιρεθέντα ὑπὸ συνόδου νομιζομένης παρ' αὐτῶν οἰκουμενικῆς; Ἐκεῖνο δὲ τὸ κατὰ τὴν ε' πρᾶξιν φερόμενον· « Οἱ ἀντιλέγοντες Νεστοριανοὶ εἰσιν, οἱ ἀντιλέγοντες εἰς Ῥώμην ἀπέλωσιν. » πῶς οὐ μέγα μαρτύριον τῆς οἰκουμενικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα;

Ἔλεγε Κύριλλος, ὅτι πίστεω; σαλευομένης ἔγραψεν ἀναγκαίως τῷ πάπῃ. Οἱ ἐπίσκοποι τῆς δ' συνόδου φασί, τοὺς αἰρετικούς εἰς Ῥώμην παραπέμπεισθαι, καθ' ἃ καὶ ἡ τρίτη σύνοδος, τετήρηκε τῷ πάπῃ τὴν καθάρσειν Ἰωάννου τοῦ Ἀντιοχείας· καὶ ἡ ε' σύνοδος Μακάρτιον τὸν Ἀντιοχείας καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ αἰρετικούς; κωσταντίνος; ὁ Πρωγωνάτος; ἐν τῇ πρὸς Λέοντα τὸν πάπαν ἐπιστολῇ. Διὰ τὴ ταῦτα; ἡ δὲ, καθά φησιν ἡ τετάρτη σύνοδος, φύλαξ τῆς ἀμπέλου ὁ πάπας, καὶ τὴν ἐξουσίαν ἔχει τοῦ κρίνειν περὶ τὴ πίστεως καὶ ἱερέων, ὡς φησιν Οὐαλεντινιανὸς ὁ βασιλεὺς γράφων Θεοδοσίῳ ἐν τοῖς πρὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς δ' συνόδου. Πῶς δὲ ἄλλως ἐτόλμησαν εἰ τοπορηταὶ τοῦ πάπα ἐνώπιον τῆς πολυανθρωποτάτης τῶν συνόδων καλεῖν τὸν πάπαν ἀρχιεπίσκοπον πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, ὡς ἐν τῇ δ' πρᾶξει; καὶ ἐν τῇ ὑπογραφῇ τοῦ ὅρου κατὰ τὸν ε' ἀποστολικῶν τῆς οἰκουμενικῆς Ἐκκλησίας, καὶ πάσης Ἐκκλησίας ἐπίσκοπον; καὶ ἔν μάλιστα καιρὸν ἔχμαζεν ἡ σπουδὴ τῶν πρεσβείων τοῦ Κωνσταντινουπόλεως.

Οὐκ ὀλίγη δὲ καὶ ἡ τῆς ε' συνόδου μαρτυρία· εἰ γὰρ οἱ Κωνσταντινουπόλεως ἑαυτοὺς τότε ἐπιγράφον οἰκουμενικούς, προτηγορίαν σφίσι αὐτοῖς ἀλλόκοτον ἐφαρμόζοντες, ὅμως οἱ τῆς συνόδου ταύτης Πατέρες, ἐν οἷς καὶ Γεώργιος Κωνσταντινουπόλεως, μείλιαν τοῦ πάπα ποιούμενοι καὶ τῆς ὁμηγύρεως τῶν ἐπιπέκτων, τοιαύταις ἐχρησάτο φωναῖς ἐν τῷ προσφωνητικῷ πρὸς τὸν βασιλέα· « Ὁ τῆς πρεσβυτέρως Ῥώμης καὶ ἀποστολικῆς ἀκροπόλεως ἀρχιερατικώτατος πρόεδρος, καὶ ἡμεῖς οἱ ἐλάχιστοι. » Ὅπερ ἐπέστηγόντες οἱ ἐπέχοντες τὸν τόπον τοῦ πάπα, οὕτω; ὑπέγραψαν τῷ προσφωνητικῷ· « Θεόδωρος, Γεώργιος, Ἰωάννης, τὸν τόπον ἐπέχων Ἀγθθίνος τοῦ μακαριωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πάπα. »

καὶ τὰ ἑξῆς. Τὸ γὰρ πάντας τοὺς ἐπισκόπους εἰπεῖν ἑαυτοῦ; ἐλάχιστους, τὸν πάπαν δὲ ἀρχιερατικώτατον πρόεδρον, εἴτα καὶ οἰκουμενικὸν ἐπιγράφεισθαι, μείστην ἐστὶ διαφορὰν ὁμολογεῖν τοῦ πάπα πρὸς τοὺς πατριάρχας. Τί δὲ ἐπὶ ἐν τοῖς πρὸς Ἀγάθωνα τὸν πάπαν γράμμασιν αὕτη ἡ σύνοδος, « Τὰ μέγιστα, φησὶ, τῶν νοσημάτων μειζύων δέεται βοθημάτων· διὰ τοῦτο τοῦτο Χριστὸς, ἡ ὑπερ τῶν ὅτων δημιουργικὴ θεοπρονοητικὴ δύναμις, τῆς νόσου μεγίστης γενομένης λατρὸν λέγει τὸν πάπαν, χαρίζουσαν τὴν ὑγίαν τοῖς μέλεσι τῆς Ἐκκλησίας· πῶς γὰρ ἀναγκασθέντων ἐν ἐκείνῃ τῇ συνόδῃ; καὶ τῶν Σωφρονίου τοῦ Ἱεροσολύμων ἐπιπέκτου

ὀρθοδόξων συνοδικῶν, τοῦ πολλά κατὰ τῶν Μονοθε-
λητῶν ἀγωνιασμένου, μόνοις τοῦ πάπα τοῖς γράμ-
μασιν ἀπονέμουν· οἱ Πατέρες τὴν λατρικὴν δύναμιν
εἰς τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας; Ὁμοφρονούντες γάρ
οἱ ἅγιοι Πατέρες ἐν τοῖς οἰκείοις γράμμασιν, ὅπερ
οἱ τῆς δ' συνόδου, ἐλεγον φιλολογία τῆς ἀμπέλου παρὰ
τοῦ Σωτῆρος καταστάνα· τοῦτο φασιν οἱ τῆς
ἐκτικῆς, σοφῶν παρὰ Χριστοῦ λατρῶν δοθέντα πρὸς τὸ
ἀπελαύνειν τὸ νοσηδὲς τῆς αἰρετικῆς λύμης, καὶ
χαρίζεσθαι τὴν υἰεὶαν τοῖς μέλεσι τῆς Ἐκκλησίας.
Πῶς δ' ἂν μὴ εἴη ταῦτα τῆς οἰκουμενικῆς ἐν τῷ
πάπᾳ ἐπιστάσεως μαρτυρία; Καὶ Κωνσταντῖνος ὁ
βασιλεὺς λέοντι τῷ πάπᾳ ἐπιστέλλων γράφει· « Τῷ
μάκαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς ἀρχαίας περιόδου
πόλεως Ῥώμης, καὶ οἰκουμενικῷ πάπᾳ. » Καὶ συμ-
πλέκει τὰ δύο, τὸ εἶναι Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ οἰ-
κουμενικὸν πάπαν.

Πῶς δ' ἂν εἴη ὁ πάπας οἰκουμενικός, οὐ τάξει
μόνη καὶ προσδρία καθ' ὁμοῦ, ἀλλὰ δυνάμει καὶ ἐξου-
σίᾳ, κατωτέρω ἐξηγεῖται ὁ βασιλεὺς ἐν οἷς λέγει·
« Εἰς μίαν ποιμνὴν τὰ τοῦ Χριστοῦ πρόβατα συνη-
λάσαμεν, ἐνὶ καὶ μόνῳ ποιμένι τῷ καλῷ ποιμαινόμε-
να, ᾧ καὶ ὁμεῖς συμποιμαίνεις ἐτάχθητε, καὶ
ὕπερ τῶν προβάτων τιθεῖναι τὴν ψυχὴν διετάχθητε.
Ὑποκοῦν ἀνδρίζου καὶ ἰσχυροῦ, καὶ τὴν τοῦ λόγου βομ-
φαίαν περιζῶσαι, καὶ στήθι ἐδραλοῦ τῆς εὐσεβείας
ὑπερμαχοῦ, καὶ πᾶσαν αἰρετικὴν ἀκοὴν καὶ εἰση-
γησιν ἐκτεμεῖν προθυμήθητι, καθὰ καὶ Πέτρος τὸ
πρότερον τὸ τῆς Ἰουδαϊκῆς ἀκροάσεως αἰσθητήριον
τῇ μαχαίρᾳ πατάξας ἀφείλετο. Ἀνάτεινον τὴν ἀξι-
νὴν τοῦ πνεύματος, καὶ πᾶν δένδρον ἐκφύον καρπὸν
αἰρέσεως; ἢ κατηγήσῃσι μεταφύτευσον, ἢ κανονικαῖς
ἐπιτιμήσεσιν ἐκκοφῶν, καὶ εἰς τὸ πῶρ τῆς μελλούσης
γενένης παράπεμψον. » Κατὰ παντός, φησὶ, δέν-
δρου αἰρέσεως; καρπὸν ἐκφύοντος ἀνατεινέτω τὴν
ἀξιλήν ὁ πάπας, καὶ ἢ κατηγήσῃσι μεταφύτευέτω
διδασκαλικῶς, ἢ κανονικαῖς ἐπιτιμήσεσιν ἐκκοπέτω
ἐξουσιαστικῶς. Εἶχεν ἄρα ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ Κων-
σταντινούπολις κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τὸν πάπαν οὐχὶ
μόνον κρατοῦντα τῶν ἐσπερίων, ὡς οἱ μεταγενέστε-
ροι φασιν, ἀλλὰ μηδένα κατὰ τὴν ὑψηλίον ἔρον
ἔχοντα τῆς ποιμαντικῆς ἐξουσίας, καὶ οἰκουμενικὸν
ἀρχιποιμένα, φεγγόμενον τὰ τοῦ Πέτρου, ὡς φησιν
αὐτὸς οὗτος ὁ βασιλεὺς ἐν τῇ ἐπιστολῇ πρὸς τὴν
σύνδον τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου. Εἶτα ἐπισφραγίζει
τὴν ἐπιστολὴν ὁ βασιλεὺς φάσκων· « Προτρέπομεν
δὲ τὴν ὑμετέραν πανίερρον κορυφήν, ἀνυπερβίτως
ἐκπέμψαι τὸν παρ' αὐτῆς ὀριζόμενον ἀποκρισιάρχιον,
ἐφ' ᾧ τοῦτον κατὰ τὴν βασιλίδα καὶ θεοφύλακτον
ἡμῶν διάγειν πόλιν· καὶ ἐν τοῖς ἀνακύπτουσιν ἐφε-
δογματικοῖς, εἴτε κανονικοῖς, καὶ ἀπλῶς ἐκκλησιαστικοῖς ἄκισι πράγμασι τὸ τῆς ὑμετέρας ἀγιωσύ-
νης ἐξεκονίσειν πρόσωπον. »

Εἰ γοῦν τῷ ποιμένι Χριστῷ συμποιμαίνει ὁ πά-
πα, καὶ εἶθ' ἢν ἀποκρισιάρχιον τοῦ πάπα διάγειν
ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ ἐκεῖνον πρόσωπον ἐξεκο-
νίζοντα ἐν ἅπασιν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν
(τοῦτο δὲ οὐδὲν ἄλλο ἢ τὰ ἐκκλησιαστικὰ διευθύνειν
εἶπεν, ὡς ὄφλον ἐκ τοῦ βίου καὶ πολλῶν ἐπιστολῶν
τοῦ ἐν ἁγίοις Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου)· πῶς ἔρα

A Monothelitas decertaverat, orthodoxis synodis,
Patres medicinalem vim in membra Ecclesiae
solis tribuunt litteris papae? Consona quippe do-
centes Patres in suis scriptis, quod quarta syno-
dus aiebat, papam vocant custodem vineae a
Salvatore constitutum; hoc idem sexta exprimit,
sapientem medicum appellans, a Christo datum ad
expellendum pravitatis haereticæ morbum et lar-
giendam Ecclesiae membris sanitatem. Quis neget
haec esse universalls in papa potestatis testimonia?
Et Constantinus imperator, Leoni papae scribens,
hoc titulo utitur: « Beatissimo archiepiscopo ve-
teris et inclytæ urbis Romæ, et œcumenico papae. »
Et conjungit duo, esse Romæ episcopum, et esse
œcumenicum papam.

B

Esse porro papam œcumenicum, non ordine
tantum et sedendi loco, ut vos dicitis, sed pote-
state et auctoritate, declarat infra imperator :
« Christi, inquit, oves in unum gregem redegi-
mus, quæ ab uno et solo pastore bono pascantur ;
quocum et vos pascere jussi estis, et animam pro
omnibus ponere. Ergo viriliter age, et confortare,
et accingere verbi gladio, et firmus pietatis sta-
propugnator, omnemque hæreticum auditum at-
que doctrinam præcidere stude, sicut et Petrus
olim Judaice auditus sensorium gladio percutiens
abstulit. Attolle securim spiritus, et omnem arbo-
rem ferentem fructum hæreseos vel institutionibus
transplanta, vel canonicis pœnis excinde, et igni
futuræ gehennæ trans mitte. » Attollat, inquit papa,
securim in omnem arborem ferentem hæreseos
fructum; et vel institutionibus magisterii trans-
plantet, vel canonicis censuris excindat cum po-
testate. Habebat ergo tunc temporis imperator et
Constantinopolis papam non solius præsullem Occi-
dentis, ut recentiores aiunt, sed nullis arctatum
auctoritatis terminis per universum. Habebat pro
pastorum œcumenico principe, per quem Petrus
loqueretur, ut idem ipse imperator ait in epistola
ad synodum sedis apostolicæ. Denique obsignat
imperator rescriptum ad papam his verbis : « Hor-
tamur porro vestram sanctissimam summitatem,
ut quam primum mittat quem designare solet apo-
crisiarium, ut is in regia et a Deo conservata no-
stra urbe degat; et in emergentibus sive dogmati-
cis, sive canonicis, ac prorsus in ecclesiasticis
omnibus negotiis Vestræ Sanctitatis personam re-
ferat. »

Si ergo cum pastore Christo pascit papa; et
mos erat, apocrisiarium papæ Constantinopoli de-
gere, qui illius gereret personam in omnibus ec-
clesiasticis negotiis (hoc autem nihil est aliud,
quam res ecclesiasticas moderari, ut constat ex
Vita multisque epistolis sancti Gregorii Dialogi),
quomodo tu dicis, Nili, di tributas esse gentes

patriarchis, ut suis quisque contentus sit, et nulla sit subordinatio? Hoc idem pariter liquido cunctat ex Actis septimæ synodi. Scribat Leo Iamurus, imp. Iconomachus, Gregorio papa II, de convocanda synodo œcumenica, ut diximus et videre est in litteris illius papæ ad Leonem ante primam actionem. Et papa respondit: « Scripsisti, ut concilium universale rogatur: et nobis inuillis ea res visa est. Fac nos se audisse, et congregatos esse episcopos ex universo orbe, » etc.

ἡμῖν ἀπόστορον ἐξάνη περὶ τούτου συνόδου, ὅτι τῆς οἰκουμένης εἰ ἀρχιερεῖς, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Si non agnosset in papa Iconomachus generalem auctoritatem, quomodo pellisset a papa convocationem synodi generalis? Qui possit enim fieri per papam œcumenica synodus, si œcumenica auctoritas non sit in papa?

Et patriarcha Constantinopolitanus Tarasius quomodo scribebat Adriano papæ? « Et cum ante omnia lectæ essent litteræ Vestræ Sanctitatis, communi omnes considerabamus corona, spiritalibus epulis tanquam in regia cœna fruentes, quas per litteras tuas Christus præparabat convivis; et sicut oculus toti corpori rectam veritatis semitam ostendebas. » Nam esse oculum, qui veritatis semitam toti corpori ostendat, quid est aliud, quam papam esse custodem fidei, et propugnatorem errore invulnerabilem, et Petrum in illo loqui? Si ergo est fidei totius corporis dux, ergo et fidei patriarcharum, et se habent patriarchæ ad papam ut duce indigentes ad ducem, et gubernat. ad gubernatorem. Et liquet ex his omnibus, vel sanctas synodos fuisse deceptas, quæ factis et dictis approbarunt et agnoverunt in papa generalem Petri auctoritatem, vel te errare, qui male et perverse interpreteris sextum primæ synodi canonem. Atqui impossibile est primum, ergo secundum necessario verum est.

Cum vero infers, quod si terræ climata singulis principalium episcoporum essent attributa, et Romanæ sedis nihil esset peculiariter assignatum, sed soli ipsi principatum in alios datum diceret canon, jure affirmari posset, totum terrarum orbem illi subesse, et principales episcopos administrare quæ illius sunt, quemadmodum subditi Constantinopolitano administrant quæ illius sunt. At si Romano quidem illud attributum est, illud vero Alexandrino, hoc autem Constantinopolitano, non magis sub illis Romanus, quam illi sub Romano sunt, quod ad hoc attinet. Hæc veritati nihil obstant. Quod enim partem sibi papa reserparet, non tollitur per hoc indefinita subordinationis ratio, sicut ex eo quod sit cor unum certum membrum, non tollitur quia sit generale principium vitæ omnium membrorum. Qua ratione papa in actis synodorum et Romæ episcopus et œcumenicus vocatur. Sed tu callido su-

Δ λέγεις, ὅ Νεῖλε, τὰ ἑθνη ἀπεκκληρώσθαι τοῖς πατριάρχεις, ὡς ἕκαστον ἀρχιεσθαι τοῖς ἑαυτοῦ, καὶ μηδεμίαν εἶναι ὑπαλληλίαν; Παρεπλησίας τοῦτ' αὐτὸ καταφανές ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς ζ' συνόδου. Ἐγράφη Δίον ὁ Ἰσαυροῦ Εἰκονομάχος ὡς πρὸς Γρηγόριον τὸν πᾶππν περὶ συνόδου οἰκουμενικῆς, ὡς εἰρηται, καὶ ἔστιν ἵδεν ἐν ταῖς πρὸς Δίοντα ἐπιστολαῖς ἐκεῖνου τοῦ πᾶπα, πρὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς ζ' συνόδου. Ἀποκρινόμενος γὰρ φησιν ὁ πᾶπας: « Ἐγραφεας, ἵνα οἰκουμενικὴ σύνοδος γένηται: » καὶ ἐπηκούσαμέν σου, καὶ συνηθροισθησαν ἀπὸ πάσης

Εἰ μὴ ἐπαγίνωσκον ὁ Εἰκονομάχος οἰκουμενικὴν ἐν τῷ πᾶπα ἔξουσίαν, πῶς ἦν τὸν πᾶπαν οἰκουμενικὴν γενέσθαι σύνοδος; Πῶς γὰρ ἂν διὰ τοῦ πᾶπα γένοιτο οἰκουμενικὴ σύνοδος, εἰ μὴ ἔχοι ὁ πᾶπας οἰκουμενικὴν ἔξουσίαν;

Πῶς δὲ καὶ Ταράσιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἔγραφεν Ἀδριανῷ τῷ πᾶπα: « Καὶ προκρινθέντων ἀναγνωθῆναι τῶν τῆς ὑμετέρας ἀγιότητος γραμμάτων, ἡμεν ἐν κοινῇ χορείᾳ ἅπαντες τοῖς πνευματικοῖς ἰδέσασιν ὡς ἐν βασιλικαῖς δεικνοῖς ἐντροφῶντες, ἅπερ ὁ Χριστὸς διὰ τῶν αὐτῶν γραμμάτων εὐνοούμενοις ὑπὲρῆκεν, καὶ ὡς ὀφθαλμὸς τὸ δλον σῶμα πρὸς τὴν εὐθείαν τῆς ἀληθείας; ἐρίθον ἰδεῖν κυνας. » Τί γὰρ ἄλλο ἐστὶν ὀφθαλμὸν εἶναι τοῦ δλου σώματος, ὑποδεικνύοντα τὴν ἐρίθον τῆς ἀληθείας, ἢ τὸν πᾶπαν εἶναι φύλακα τῆς πίστεως, καὶ πρόμαχον ἐκ πλάνης; ἄνωτον, καὶ Πέτρον ἐν ἐκείνῳ φθίγγεσθαι; Εἰ δὲ ὀδηγός ἐστι τῆς πίστεως τοῦ δλου σώματος, ἄρα καὶ τῆς πίστεως τῶν πατριάρχων. Καὶ ἔχουσιν οἱ πατριάρχαι πρὸς αὐτὸν ἀναλογίαν ὀδηγουμένων πρὸς ὀδηγούντα, καὶ κυβερνωμένων πρὸς κυβερνῶντα. Καὶ πρόδηλον ἐκ τούτων ἀπάντων ἢ τὰς ἀγίας συνόδους φενακισθῆναι καὶ ἔργους καὶ λόγοις ἀποδεξάμενας καὶ ὁμολογησάσας ἐν τῷ πᾶπα τὴν οἰκουμενικὴν τοῦ Πέτρου ἔξουσίαν, ἢ σὲ φενακισθῆναι κακῶς καὶ διεστραμμένως ἐκλαθόντα τὸν ζ' κανόνα τῆς α' συνόδου. Ἀδύνατον δὲ τὸ πρῶτον ἀναγκαῖον ἄρα τὸ δεύτερον.

Ὅτε γοῦν ἐπιφέρεις, ὅτι τὰ κλίματα τῆς γῆς εἴπερ ἦσαν ἐκάστῳ τῶν καθολικῶν ἐπισκόπων διανεμημένα, καὶ οὐδὲν ὀρισμένως ὑπὸ τὸν τῆς Ῥώμης κατέστη θρόνον, ἀλλὰ μόνον αὐτὸν τὴν ἀρχὴν εἰληφέναι τῶν ἄλλων ἔλεγεν ὁ κανὼν, εἰκὸς ἦν δῆπου λογίζεσθαι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ὑπ' αὐτὸν εἶναι, καὶ τοῦ; καθολικοῦ; ἐπισκόπου; τὰ ἐκεῖνου διοικεῖν, ὡς περ τὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως οἱ ὑπ' αὐτὸν ἱεράρχαι. Εἰ δὲ ἐκεῖνο μὲν ἀπεκλήρωθη τῷ Ῥώμης, ἐκεῖνο δὲ τῷ Ἀλεξανδρείας, τούτο δὲ τῷ τῆς Κωνσταντινου, οὐ μᾶλλον γε ὁ Ῥώμης ὑπ' ἐκεῖνους, ἢ ὑπὸ τὸν Ῥώμης, ὅσα γε εἰς τούτο τελέσουσιν. Ταῦτα, ὦ Νεῖλε, οὐδὲν προσίσταται τῇ ἀληθείᾳ: τὸ γὰρ καὶ ἑαυτῷ τὸν πᾶπαν ἀπεκκληρώσθαι ὡς ἴδιόν τι οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ ἀρίστον τῆς ὑπαλληλίας: ὡς περ τὸ εἶναι τὴν καρδίαν ἐν μέλος ὀρισμένον οὐκ ἀφαιρεῖται τὸ εἶναι αὐτὴν ἀρίστον ἀρχὴν τῆς τῶν ἄλλων μελῶν ζωογονίας: καθ' ὃν δὴ τρίτον ὁ πᾶπας ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῶν συνόδων

καὶ Ῥώμης ἐπίσκοπος, καὶ οἰκουμηνικός πρῶτος ἀρ-
 ρέσεται. Ἐδὲ πανούργως σοφίζη, τὸ ὀρισμένον
 καὶ τὸ ἀόριστον οὐ πρὸς διάφορα, ἀλλὰ πρὸς ἐν
 ταυτὲν λαμβάνων· ὥσπερ ἂν εἰ τις ἔλεγεν, Ἡ
 καρδιά ὀρισμένον μέλος ἐστίν, ἀρα οὐκ ἀόριστον
 ἔσται ταυτοῦ ἐν ὀρισμένον, τοὺς ἄλλους ἐστὶν ἀόρι-
 στον. Ὡστε φευδὲς ὁ λαμβάνεις, οὗτις ἐχρῆν μὴδὲν
 εἶναι ὀρισμένον ὑπὸ τὸν πάππαν, ἵνα φῶμεν ὅτι
 αὐτὸν εἶναι πᾶσαν τὴν οἰκουμένην· οὐ γὰρ ἀναγ-
 καίον ταῦτο, μᾶλλον δὲ τοῦναντίον ἀναγκαίον· ἵνα
 γὰρ χάραν ἔχη κεφαλῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὃ φασιν
 αἱ ἁγίαι σύνοδοι, ἀνάγκη καὶ ὀρισμένως· εἶναι τὸ
 μέρος τοῦτο κεφαλὴν ἐκ μερῶν ὀρισμένων συνεστη-
 κός, καὶ πρὸς τᾶλλα μέλη τὴν ἀρχὴν ἀορίστως
 ἔχειν· ὅθεν ἀναγκαίως· ἔπειτα πάντας εἶναι ὑπὸ τὸν
 Ῥώμης, οὐκ ὥσπερ ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως οἱ
 ὅτι αὐτὸν ἱεράρχαι, ἀλλὰ πολλῶ μᾶλλον, ὡς ἐφθημεν
 εἰπόντες.

ΝΕΙΑΟΣ.

Εἰ δὲ οὗτις τὴν ἔρεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἔχει,
 διὰ τοῦτο καὶ δεσπότην αὐτὸν ἀξίους, ταύτην καὶ
 τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἔχοντος, ἔστωσαν ὅτι ἐκεί-
 νων ὁμοίως οἱ λοιποὶ θρόνοι. Ἄλλ' οὕτε ὁ τῆς Κων-
 σταντινουπόλεως ὀριστὴς ἐκείνων διὰ τοῦτο κατέστη, οὕτε
 ὁ πάππας διὰ τοῦτο δίκαιος ἂν εἴη ταῖς παροικίαις
 τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐνοχλεῖν. Ἀνάγκη καὶ κανόνα
 ὁ τῆς δ' συνόδου, ἵν' εἰδῆς τὴν ἐκκλησίαν προσοῦσαν
 καὶ τῷ θρόνῳ Κωνσταντινουπόλεως.

ΑΝΤΙΠΡΗΞΙΣ.

Ἀὕτη ἡ παράθεσις· Ἐχει τῶν ἐκκλησιαστικῶν
 τὴν ἔρεσιν ὁ πάππας, ἔχει καὶ ὁ Κωνσταντινουπό-
 λεως· πλήρης σοφισμάτων ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο ἀρ-
 χὴ πολλῶν ἀτοπημάτων· πρῶτον μὲν, ὡ γέννατε, ὁ
 ἔνατός σου κανὼν τῆς δ' συνόδου τὸ ἀνώποτον οὐκ
 ἔχει· βούσκει γὰρ αἱ λέοντος τοῦ πάππα ἐπιστολαὶ
 αἱ μετὰ τὰ Πρακτικὰ τῆς τετάρτης συνόδου, συνα-
 γηγέρθαι τὴν οἰκουμένην ἐκείνην πνήγυριν ἐπὶ
 μόνῃ τῶν αἰρέσεων ἀνατροπῇ, οὐχὶ δὲ καὶ κανόνων
 ἐκφωνήσει· δεύτερον, ὡς ἀδιαφόρους οὖσας τὰς τε
 τοῦ πάππα καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως· ὁποῖθη
 τὰς ἐκκλησίους, καὶ ἀδικεῖς πᾶσι τὴν ἀλήθειαν.
 Ἐχει τὰς ἐκκλησίους ὁ πάππας ἔνωθεν, ἀπ' ἀρχῆς·
 τοῦ κηρύγματος· μάρτυς ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος
 κατὰ Παύλου Σαμοσατέως, ὃν καθαιρέθηντα καὶ μὴ
 βουλόμενον ἀποστήναι, ὡς φησὶν Εὐσέβιος ἐν τῷ
 τῆς Ἱστορίας, Ἀθηναίων ὁ βασιλεὺς, πρὸς ἐν
 ταῦτα ἀνήνεγκεν ἡ τότε σύνοδος, ἔχειν ἔκρινε τὴν
 ἐπισκοπήν, ὃν ἂν ἐκπρίνοι ὁ Ῥώμης ἐπίσκοπος.
 Καὶ τὴν κρίσιν τοῦ βασιλέως αἰσιωτάτην καλεῖ ὁ
 Εὐσέβιος. Οὐκ ἂν δὲ ἦν αἰσιωτάτη, εἰ μὴ ἦν ὁ πά-
 ππας αἰσιος κριτὴς τῆς συνοδικῆς κρίσεως. Μάρτυς
 Διοδότης ὁ Ἀλεξανδρείας, ὡς ἱστορεῖ ὁ μέγας Ἀθα-
 νάσιος ἐν οἷς ὑπὲρ ἐκείνου συνέγραψε καὶ ἐν τῷ
 περὶ τῶν ἐν Ἀρμενίᾳ καὶ Σελευκίᾳ συνόδων. Κατ-
 ηρηρηθείς γὰρ οὗτος ὁ Διονύσιος προσέφυγε τῷ
 παπᾷ ἀπολογούμενος· καὶ τοῦτο πρὸ τῆς ἐν Νι-
 καίᾳ συνόδου.

A phisimate uteris, definitum et indefinitum non
 sumens respectu diversorum, sed respectu ejusdem;
 ac si quis diceret: Cor certum et determinatum
 est membrum, ergo non indeterminatum: cum
 tamen sibi determinatum, cæteris indetermi-
 natum sit. Itaque falsum accipis, cum dicis debuisse
 nihil assignari papæ determinate, ut diceremus,
 totum illi orbem subesse; non enim hoc, sed op-
 positum necessario requiritur. Nam ut papa locum
 capituli obtineat in Ecclesia, quod sanctæ synodi
 affirmant, necesse est ut et certum hoc membrum,
 caput, ex determinatis constet particulis, et ratio-
 nem principii respectu aliorum membrorum inde-
 terminate habeat; ex quo sequitur necessario,
 omnes subesse Romano, non sicut Constantinopo-
 litano subsunt qui sub illo sunt, sed multo magis,
 ut diximus.

NILUS (Cap. XII).

Si vero quia rerum ecclesiasticarum appella-
 tiones habet, idcirco illum constitui vis dominum,
 cum eas habeat et Constantinopolitanus, subsint
 illi etiam cæteræ sedes. Sed neque Constantinopo-
 litanus propter hoc constitutus est illarum judex,
 nec papa debet propter hoc provincialis aliorum
 patriarcharum molestus esse. Lege quartæ synodi
 nonum canonem, ut scias ad Constantinopolitanum
 etiam pertinere appellationes.

CONFUTATIO.

Ista comparatio: Habet papa ecclesiasticorum
 appellationes, habet et Constantinopolitanus, plena
 sophismatum est ideoque multorum absurdorum
 origo. Primo enim nonus, quem citas, quartæ
 synodi canon suspicione non caret. Nam Leo papa
 in suis epistolis, quæ tertia parte quartæ synodi
 habentur, apertissime asserit, ecumenicam illam
 congregationem sacerdotum esse factam ad extin-
 guendas tantum hæreses, non etiam ad canones
 condendos. Secundo, appellationes ad papam atque
 ad Constantinopolitanum quasi nulla ratione dif-
 ferentes supponis, et veritatem intime lædis. Ha-
 bet appellationes papa ab initio, ab ortu evange-
 licæ prædicationis. Testis Antiochena synodus
 contra Paulum Samosatenum; qui cum depositus
 esset, parere noluit, ut tradit Eusebius VII *Historiæ*.
 Quare ab Aureliano imperatore, ad quem synodus
 confugit, responsum fuit, illi dandum episcopatum,
 cui Romanus episcopus adjudicasset; et iudicium
 hoc imperatoris æquissimum vocat Eusebius. At
 certe non esset æquissimum, nisi papa esset judi-
 cii synodici congruens judex. Testis Dionysius
 Alexandrinus, ut narrat sanctus Athanasius in iis
 quæ pro illo scripsit, et epistola de synodis Ari-
 mini et Seleuciæ. Accusatus enim iste Dionysius
 apologiam suam scripsit ad papam, idque ante
 Nicænam synodum.

Testis ipse magnus Athanasius qui ante Sardinensem synodum, a qua jus appellationum papae concessum asserunt neoterici Orientales, elapsus ex Ariarum insidiis, pervenit Romam et res suas permisit Ecclesiae, ut ipsemet scribit in Apologia ad Constantium. In secundo quoque Apologitico affert pro se Athanasius epistolam Julii papae, in qua de appellationibus haec habentur : « Non enim soli Athanasius et Marcellus episcopi Romanam venerunt, injusta se passos querentes, sed plurimi alii episcopi e Thracia, Coelestria, Phoenice et Palaestina. Presbyteri quoque non pauci, alii quidem Alexandria, alii vero ex aliis partibus venerunt ad hanc synodum. » Testis Eutyches archimandrita, ut ex prima actione quartae synodi constat, et epistolis sancti Leonis papae ad sanctum Flavianum et Theodosium Augustum Depositus enim Eutyches, et excommunicatus a sancto Flaviano et ejus synodo, ante quartum generale concilium appellationis hbellum obtulit papae. Testis idem sanctus Flavianus, quando depositus a Dioscuro convocavit et ipse ante concilium quartum, ut constat actione ejus prima, et ex epistola Valentiniani ad Theodosium.

είδωκε πρὸς τὸν πάπαν. Μάρτυς καὶ αὐτὸς ὁ ἐν ἐξακαδέσατο καὶ αὐτὸς πρὸ τῆς τετάρτης συνόδου, ὡς ἐδήλων ἐν τῇ α' πρᾶξι, καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ Οὐαλεντινιανῶ πρὸς Θεοδοσίον πρὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς

In hunc modum habet appellationes papa; Constantinopolitanus vero per se habet ex nono quarta synodi canono.: differunt igitur ut quid recens ab antiquissimo; differunt praeterea, ut limitatum ab illimitato. Nam Constantinopolitano datae sunt a synodo illae appellationes quae ferri possent a diocesis illi concessis, Asia. Ponto et Thracia; est enim in concessio apud Graecos non provocare ad Constantinopolitanum eos qui subjecti sunt aliis patriarchis : at vero ad Romanum referuntur appellationes, ut probatum est, et a patriarchis, et ab universa Ecclesia, ita ut caeteri patriarchae sint quidem post Constantinopolitanum, sed non sub Constantinopolitano; omnes vero sint post Romanum et sub Romano. Vides quantum in argumento pecces? Habet, ais, appellationes ecclesiasticorum papa, habet etiam Constantinopolitanus; ergo si Constantinopolitanus non est propter hoc aliorum iudex, nec papa erit; non sequitur : quia sibi subditorum, non post se numerorum est iudex Constantinopolitanus : et quorum iudex est, eorum etiam appellationes habet, et contra : nam convertitur. Papa vero cum omnium appellationes habeat, omnium quoque est iudex, et ex hac differentia tollitur sophismatis impostura. De vicesimo autem octavo quartae synodi canone, deque quadagesimo sexto quini-sextae, quos citas, nihil dicemus. Nam quartae synodi canon ille jam reprobatus est, qui eisdem honores statuit papae et Constantinopolitano; eo-

Μάρτυς ὁ μέγας Ἀθανάσιος πρὸ τῆς ἐν Σαρδικίῃ συνόδου· καθ' ἣν οἱ μεταγενέστεροι τῶν ἀνατολικῶν φασὶ δεδῶσθαι τὰς ἐκκλησίας τῷ πάπῃ· φηγὼν τοὺς διωγμοὺς τῶν Ἀρειανῶν, καὶ ἀνελεθῶν· εἰς Ῥώμην, καὶ τῇ Ἐκκλησίᾳ τὰ κατ' αὐτὸν παραθεῖς, ὡς αὐτὸς ἐκεῖνος γράφει ἐν τῇ πρῶ; Κωνσταντινῶ ἀπολογίᾳ. Καὶ ἐν τῷ β' ἀπολογητικῷ φέρει ὑπὲρ ἑαυτοῦ ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐπιστολὴν Ἰουλίῳ τοῦ πάπα, τοιαῦτα περὶ τῶν ἐκκλησιῶν ἔχουσαν· « Οὐ γὰρ μόνον οἱ περὶ Ἀθανάσιον καὶ Μάρκελλον οἱ ἐπίσκοποι ἐληλύθασιν εἰς Ῥώμην, αἰτιώμενοι κατ' αὐτῶν ἀδίκιαν γεγενῆσθαι, ἀλλὰ καὶ κλειστοὶ ἄλλοι ἐπίσκοποι ἀπὸ Θράκης, ἀπὸ Κοιλίης Συρίας, ἀπὸ Φοινίκης καὶ Παλαιστίνης. Καὶ πρεσβύτεροι μὲν οὐκ ὀλίγοι, ἄλλοι δὲ τινες ὑπὸ Ἀλεξανδρείας, καὶ ἄλλοι ἐξ ἄλλων μερῶν ἀπήνησαν εἰς τὴν ἐνταῦθα σύνοδον. » Μάρτυς Εὐτυχὴς ὁ ἀρχιμανδρίτης, ὡς δῆλον ἐν τῇ α' τῆς δ' συνόδου πρᾶξι, καὶ ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς Λέοντος τοῦ πάπα πρὸς τὸν ἐν ἁγίαις Φλαβιανῶν, καὶ τὸν βασιλέα Θεοδοσίον, τῇ συνῶφ ἐγχειμέναις· καθαιρεθεὶς γὰρ, καὶ ἀκοινωνησιᾳ ὀβεληθεὶς παρὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Φλαβιανῶ καὶ τῆς σὺν αὐτῷ συνόδου ὁ Εὐτυχὴς πρὸ τοῦ συγκροτηθῆναι τὴν τετάρτην σύνοδον, ἐκκλητίου λίθελλον ἐπι-

ἀγίαις Φλαβιανῶς, ὡς παρὰ Διοσκύρου καθαιρεθεὶς, ὡς δῆλον ἐν τῇ α' πρᾶξι, καὶ ἐν τῇ ἐπιστολῇ Οὐατετάρτης συνόδου.

Καὶ οὕτω μὲν ἔχει τὰς ἐκκλησίας ὁ πάπας· ὁ δὲ Κωνσταντινουπόλιως ἔχει κατὰ εὐ ἐκ τοῦ θ' κανόνος τῆς δ' συνόδου· ὡστε διαφέρουσιν ὡσπερ τὸ πρόσφατον τοῦ ἀρχαιστάτου· ἐτι διαφέρουσιν ὡσπερ ὠρισμένον ἀορίστου. Ὁ μὲν γὰρ Κωνσταντινουπόλιως ἐκεῖνας ἔλαβε τὰς ἐκκλησίας παρὰ τῆς συνόδου, ὡν ἔλαβε καὶ τὰς παροικίας, Ἀσίας, Πόντου καὶ Θράκης· ὠμολογηταὶ γὰρ παρὰ Γραικοῖς, ὅτι οὐκ ἐκκαλοῦνται ἐπὶ τὴν Κωνσταντινουπόλιως οἱ ὅσοι τοὺς λοιποὺς πατριάρχας· πρὸς δὲ τὸν Ῥώμης ἀναφέρονται αἱ ἐκκλησίαι, ὡς δέδεικται καὶ παρὰ πατριάρχων καὶ ἀπίσης τῆς Ἐκκλησίας· ὡστε τοὺς λοιποὺς πατριάρχας εἶναι μετὰ τὸν Κωνσταντινουπόλιως, ἀπαντα; δὲ εἶναι κατὰ μετὰ τὸν Ῥώμης καὶ ὑπὸ τὸν Ῥώμης. Ὅρθῳ οὖν, οἷα ἐν τῷ ἐπιχειρήματι ἀμαρτάνει; Ἐχει τὴν ἔφεσιν τῶν ἐκκλησιαστικῶν ὁ πάπας, ἔχει καὶ ὁ τῆς Κωνσταντινῶ· εἰ δὲ οὐκ ἔστι διὰ τοῦτο ὁ τῆς Κωνσταντινῶ ὀριστῆς τῶν ἄλλων, οὕτε ὁ πάπας· οὐκ ἔβρωται ἡ ἐνστάσις· τῶν γὰρ ὑπ' αὐτῶν, οὐχὶ τῶν μετ' αὐτὸν ὀριστῆς ὁ Κωνσταντινουπόλιως· καὶ ὡν ἔστιν ὀριστῆς, ἐκεῖνον ἔχει τὰς ἐκκλησίας, καὶ ἀνάπαλιν, ἀντιστρέφει γὰρ. Ὁ δὲ πάπας ἔχων τὰ; ἀπάντων ἐκκλησίους, καὶ ἀπαξάπαντων ἔστιν ὀριστῆς· διαφέρως οὖν ἔχουσιν τῶν ἐκκλησιῶν, ἡ πλεκτάνη τοῦ σοφίσματος διαλύεται. Πρὸς δὲ τὸν κη' τῆς δ' συνόδου κανόνα, καὶ τὸν λς' τῆς πενθέκτης, οὐδὲν ἐροῦμεν· ὁ μὲν γὰρ τῆς δ' συνόδου ἤδη ψευδῆς ἀπελήλεγεται, ὁ τὰ αὐτὰ πρεσβεία νομοθετῶν τῷ πάπῃ

καὶ τῷ Κωνσταντινουπόλειως. Παραπληρώτως ἐλεγ-
χθήσεται καὶ ὁ τῆς πενθέκτης, ἔνθα περὶ τῆς συνό-
δου ἐκείνης ἔσται ὁ λόγος.

ΝΕΙΛΟΣ.

Ὅτι δὲ πάντα ἀνακρίνων, αὐτὸς ὅπ' οὐδενὸς
ἀνακρίνεται, τοῦτο καὶ ψεῦδος, καὶ τοῖς τῶν ἀπο-
στόλων ἔθεσι οὐ συμβαίνει. Εἰ γὰρ Παῦλος τοῖς ἄλ-
λοις κενύεται τὸ Εὐαγγέλιον, μήπως εἰς κενὸν τρέ-
χη ἢ ἔδραμε, καὶ πάλιν Πέτρος ἐπιτιμώμενος ἀνέχεται
Παύλου πῶς οὗτος καθάπερ τύραννος ἀνεύθυνον
ἔχει τὸν βίον; Ὅτι δὲ καὶ ψεῦδος τὸ τοιοῦτον, σα-
φές. Περὶ μὲν τῶν δογμάτων Ὁνώρος τοῖς παρ'
ἡμῖν μαρτυρεῖ, ὅς κριθεὶς παρὰ τῆς ε' συνόδου τῷ
ἀναούματι παρεδόθη· περὶ δὲ τῆς ἁλλῆς πολιτείας
καὶ πᾶσι μὲν νόμοις, οἷς ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων
ὑπόκειται, ἐνέχεται καὶ αὐτὸς εἰς ἐπισκόπους τελευτῶν
πολλοὶ δὲ οἱ τοιοῦτοι τῶν νόμων, οἱ μὲν παρὰ τῶν
ἀποστόλων, οἱ δὲ παρὰ τῶν οἰκουμενικῶν ἐκτεθειμέ-
νοι συνόδων· καὶ ἰδίᾳ δὲ φαίνεται παρὰ τῶν μακα-
ρίων Πατέρων ἐπιτιμώμενος. Ἀνάγνωθι κανόνα τῆς
ε' συνόδου 17' περὶ τοῦ γάμου τῶν ἱερωμένων, καὶ
τὸν νε' περὶ τοῦ Σαββάτου.

ANTIΠΡΗΞΙΣ.

Σύμφωνα ταῦτα ἐπιπλέκεις ταῖς σαῖς ἀρχαῖς,
ἀλλ' ἀσύμφωνα τῇ ἀληθείᾳ, καὶ τοῖς ἤδη προκομι-
σθεῖσιν ἐλέγχοις. Εἰ γὰρ κατὰ σὲ τὸ πρωτεῖον ὁ
πάππας ἔχει παρὰ τῶν Πατέρων, καὶ ἔστι διάδοχος
τοῦ Πέτρου ὡς τῶν ἐπισκόπων ἕκαστος τῶν ὅπ'
ἐκείνου χειροτονηθέντων, καὶ δύναται τῶν ὁρθῶν
ἐκπαιεῖν δογμάτων, καὶ πρῶτος ἔστι τάξει μόνη,
καὶ ὠρισμένην ἔχει παροικίαν, εὐλογον πάντως καὶ
αὐτὸν ἀνακρίνεσθαι κατὰ τοὺς ἄλλους, μηδὲν ἐξαι-
ρετον ἔχοντα.

Εἰ δὲ ὅσα εἴρηται, λῆρος καὶ ψευδολογία καὶ
νεωτερισμὸς, εὐδηλον καὶ ἄ νῦν ἐπιφέρεις, εἶναι
κομπῶδη τερετισματα. Παῦλος κενύεται τὸ Εὐαγ-
γέλιον, Πέτρος ἀνέχεται παρὰ Παύλου ἐπιτιμώμε-
νος, ἀρα δεῖ κρίνεσθαι καὶ τὸν πάππαν. Οὐ συνορᾷς
τοῦ συλλογισμοῦ τὸ ἀπρόσφορον; Ἄλλο τὸ κοινοῦ-
σθαι καὶ τὸ ἐπιτιμᾶσθαι, καὶ ἄλλο τὸ κρίνεσθαι·
ἐκεῖνα ἀγάπης καὶ φιλίας, τοῦτο ἐξουσίας. Εἰ
δὲ σοὶ τὸ ἐπιτιμᾶσθαι τὸν Πέτρον δοκεῖ ὑποβι-
βασμὸν δηλοῦν, ἀκουε τοῦ μεγάλου Πατρὸς Γρηγο-
ρίου τοῦ ἐπίκλην Διαλόγου ἐν τῇ 17' εἰς τὸν Ἱερατικὴν
ὁμιλίᾳ· Ὁ Πέτρος, φησὶ, γέγονε καὶ τῷ ἐλάττωι
ἀδελφῷ συναίνετης, καὶ τῷ ὑποδεστέρω κατεχο-
λούθησεν ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει, ἵνα κὰν τούτῳ μεί-
ζων γένηται, ὡς περ κορυφαῖος ὢν τῇ ἀποστολικῇ
ἀξίᾳ, οὕτω καὶ τῇ ταπεινοφροσύνῃ γινόμενος. »

Εἰ δὲ ὅλως μὴ κρίνεσθαι μὲν, ἀλλ' ἐπιτιμᾶσθαι
βούλει τὸν πάππαν ὑπὸ τῶν συμπατριάρχων, ὡς περ
ὑπὸ τοῦ συνταποστόλου ὁ ἀπόστολος· ἐχρῆν σε
ἐνδυμῆσθαι τὰ ῥητὰ καὶ τὰς ὁμολογίας τῶν ἐν ταῖς
συνόδοις Πατέρων, ὅτι ὀφθαλμὸς καὶ κορυφή, καὶ
πάτερ τῶν ἐπισκόπων ἀπόντων ὁ πάππας, ἐκεῖνοι
δὲ συναπόμενοι. Καὶ χωλαίνει ἡ ἀναλογία. Ἐπι-
τίμα Κελεστίνος ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ τῷ Νεστορίῳ,

A dem modo reprobabitur et canon quinisextæ,
quando de illa synodo erit sermo.

NILUS (Cap. XIII).

Quod vero omnes ipse judicans a nemine ju-
dicetur, hoc et falsum et moribus apostolorum
contrarium est. Nam si Paulus confert cum aliis
Evangelium, ne forte in vacuum curreret aut cu-
currisset, et rurus Petrus a Paulo increpari se
patitur, quomodo iste quasi tyrannus vitam nulli
judici obnoxiam traducet? Quod autem falsum
quoque sit, inde patet. Nam de dogmatibus Hono-
rius est testis, qui judicatus a sexta synodo et ana-
themate condemnatus est. De moribus autem cer-
tum est illum et cunctis quidem teneri legibus, qui-
bus et quilibet episcopus, cum inter episcopos
numeretur: sunt porro leges hujusmodi multæ,
partim ab apostolis, partim a conciliis generalibus
editæ; speciatim vero videtur a sanctis Patribus
reprehendi. Lege canonem quinisextæ 13, de con-
jugio sacerdotum, et 55, de Sabbato.

CONFUTATIO.

Tu quidem fundamentis tuis convenientia lo-
queris, sed a veritate aliena et jam rejecta. Si
enim papa per te primatum habet Patrum bene-
ficio, et successor est Petri, non secus ac quisvis
alius episcopus ex iis quos Petrus consecravit, et
potest errare in fide, et primus est ordine tantum,
et definitam habet diocësim: certe rationi con-
sonum est ut judicetur et ipse sicut alii, et nullo
sit privilegio exemptus.

At si ea omnia negatoris sunt, ac falsitatis et
novitatis plena, certe et quæ infers inanes canti-
lenæ sunt. Confert Evangelium Paulus, Petrus in-
crepari se patitur, ergo etiam papa judicio sub-
dendus est. Annon animadvertis insulsitatem
syllogismi? Aliud est conferre et increpari, et
aliud judicari: illa charitatis et amicitia sunt,
hoc potestatis. Quod si increpari Petrum, videtur
tibi principatus imminutio, audi eximium docto-
rem Gregorium Magnum homilia in Ezechielem 18:
« Petrus, inquit, se etiam minori fratri ad consen-
sum dedit, atque in eadem re factus est sequens
minoris sui, etiam ut in hoc præiret: quatenus
qui primus erat apostolatus culmine, esset primus
in humilitate. »

Sed si omnino vis non quidem judicari papam,
sed increpari a compatriarchis, sicut apostolus a
coapostolo, meminisse debes dicta et confessiones
Patrum in synodis, quod oculus et vertex et pater
episcoporum omnium papa, illi vero, coapostoli.
Et proportio non quadrat. Increpabât Coelestinus
in tertia synodo Nestorium, non increpabatur;
increpabat Leo in quarta Dioscorum, et increpa-

iones synodus approbabat; procacitatem vero A
 Dioscorig adversus papam cum horrore detestata
 est. Agatho papa in sexta synodo scribebat aposto-
 lices suos predecessores commonuisse, rogasse,
 increpassse Orientales ut curarentur. Et Adrianus
 papa in septima Tarasium Constantinopolitanum
 increpabat, quod ex laico ordine patriarchatus
 culmen esset adeptus, et inscriberetur œcumeni-
 cus. Tu vero evangelicum pervertis ordinem, et
 papam non increpari modo vis, sed etiam judicari;
 et Honorium inculcas, quem judicaverit et con-
 demnaverit sexta synodus etiam post mortem. Et
 vocas sextam synodi opus, quod Acephali egerunt
 Orientales. Nec vides, haud primos hoc ausos esse
 Patres sextæ synodi. Ita enim Patres secundæ syn-
 odi clandestinum scripserant canonem de honore
 Constantinopolitani sine papa; ita quartæ synodi
 Patres, ut enarratum est; ita soli postmodum
 Orientales celebrata synodo quinisexta schismati
 radicem posuere. In summa, quidquid Orientales
 in conciliis egerunt clam papa, non sacris conciliis
 tribuenda sunt, sed artificiosis quorumdam machi-
 namentis. Quare multum conqueritur Leo papa
 in quarta synodo. Judicavit et condemnavit Hono-
 rium livor eorum qui dicta illius mala interpreta-
 tione excoeperunt, et loquebantur quæ sibi cordi
 erant, ut ait sanctus Maximus in dialogo quem
 supra citavimus. Non ferebant enim quatuor
 Constantinopolitanos patriarchas anathematizari
 ut hæreticos Monothelitas, et non inseri Hono-
 rium Romanum.

Quod vero de moribus eius, papam, cum sit epi-
 scopus, subesse cunctis legibus quibus subjacet
 omnis episcopus, hoc plane est doctrina tua non in-
 dignum. Certe nunquam dixeris patriarcham Con-
 stantinopolitanum subdi legibus hierarcharum sibi
 subjectorum inter quos ille primus est ut unitas, et
 non sicut coordinatus, ut tu dicis. Quomodo enim sit
 non coordinatus et subordinatus? At vero papam cun-
 ctis subesse legibus, quibus et quilibet episcopus,
 egregie admodum pronuntias; et si subest cunctis
 legibus, quibus et omnis episcopus, erit per te papa
 ejus ordinis, cujus et episcopi suffraganei Cæsa-
 rensis. At hoc dicere, quid est aliud quam insanire?
 Sed si verum est multo magis Constantinopolita-
 num subesse papæ quam illi subditos hierarchas; et
 Constantinopolitanum non subjicitur legibus suorum
 episcoporum; profecto nec papa subjicitur legibus
 omnium episcoporum; quare nec legibus subjectus
 est quibus subest quilibet episcoporum, quando-
 quidem quilibet episcoporum subest apostolorum
 et Patrum legibus; papa vero cum pastorum caput
 sit, nullis pastorum legibus subest; alioquin quo-
 modo dicta et sententiæ synodorum de papa con-
 sistent?

Asseris deinde, papam videri speciatim repre-

οὐκ ἐπιτιμᾶτο· ἐπιτίμα Λίων ἐν τῇ 6 Διοσκόρου,
 καὶ τὰς ἐπιτιμήσεις ἐπικύρου ἡ σύνοδος, τὴν 6
 Διοσκόρου εὐλαμὴν κατὰ τοῦ πάππα μετὰ φρίκης·
 ἀπιστοράκιον. Ἀγάθων ὁ πάππας ἐν τῇ 7 ἐπι-
 τῆσι τοῦς πρὸ αὐτοῦ ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης ὀπο-
 μνήσει, ἐρωτήσας, ἐπιτιμῆσαι τοῖς ἀνατολικῶς ὡς
 θεραπευθῆναι. Καὶ Ἀδριανὸς ὁ πάππας ἐν τῇ 7
 ἐπιτίμα Ταρασίῳ τῷ Κωνσταντινουπόλει, ὅτι
 ἐκ λαϊκῆς τάξεως ἀπεχειροτόνητα πατριάρχης, καὶ
 οἰκουμηνικὸς ἐπιφημιζέτο ὀδίκως. Σὺ δὲ τὴν εὐαγ-
 γελικὴν ἀνατρέψεις εἰξίν, καὶ βούλει τὸν πάππα
 οὐκ ἐπιτιμᾶσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ κρίνεσθαι. Καὶ
 ἀνακυκλῆς τὸν Ὁνώριον, ὡς κριθέντα καὶ κατακρι-
 θέντα καὶ μετὰ θάνατον παρὰ τῆς 7 συνόδου. Καὶ
 ὁ μόνος ἐπραξεν ἀκεφάλως οἱ ἀνατολικοὶ, καλεῖς
 B ἔργον τῆς 7 συνόδου. Καὶ οὐκ ὀρθῶς μὴ πρώτοις
 τοῦτο τοῖς; κατὰ τὴν 7 σύνοδον τετολμησάτω· οὕτως
 περὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλειος κρύφισον κανὼνα
 ἐξέθεντο οἱ τῆς 7 συνόδου διὰ τῆς ἐξουσίας τοῦ
 πάππα· οὕτως οἱ τῆς 8 ὡς εἰρηται· οὕτως βένοι
 τὴν πενθέτην μετὰ ταῦτα οἱ ἀνατολικοὶ συγκρο-
 τήσαντες τὸ σχίσμα ἐβρίβωσαν· καὶ ὡς ὅσα οἱ
 ἀνατολικοὶ ἐν ταῖς συνόδοις κρύφα τοῦ πάππα πε-
 πράχασιν, οὐκ ἀπλῶς ἀπονεμητέα ταῖς ἀγίας
 συνόδοις, ἀλλὰ ταῖς τινων ἐντέχνους μηχανουργίαις·
 περὶ οὗ πλεῖστα μέμφεται ἐν τῇ 8 συνόδῳ Λίων ὁ
 πάππας. Ἐκρινεν, ὡ βέλτεστα, καὶ κατέκρινε τὸν
 Ὁνώριον ἡ βασκανία τῶν παρερμηνευσάντων τὰς
 ἐκείνου λέξεις, καὶ λαλούντων τὰ ἀπὸ καρδίας, ἧ
 φησιν ὁ μέγας Μάξιμος· οὐ γὰρ ἔφερε τέσσαρας
 C Κωνσταντινουπόλειος πατριάρχας ἀναθεματισθῆναι
 ὡς Μονοθελίτας αἰρετικούς, καὶ μὴ ἔγκαντρίσαι
 τὸν Ῥώμης Ὁνώριον.

Περὶ δὲ τῆς ἀλλῆς πολιτείας ὁ φησὶ, ὅτι ἐπίσκοπος
 ὢν ὁ πάππας ἐνέχεται καὶ αὐτὸς πᾶσι τοῖς νόμοις,
 οἷς ὑπόκειται ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων, τοῦτο τῆς
 σῆς ἀξίον διδασκαλίας. Καὶ τὸν μὲν Κωνσταντινου-
 πόλειος πατριάρχην οὐκ ἂν ποτε φαίης ὑποκείσθαι
 τοῖς νόμοις τῶν ὑπ' αὐτὸν ἱεραρχῶν, ὢν ἐστὶ πρῶ-
 τος ὡς μόνος, καὶ ὡς μὴ συνταγμένος, καθὰ σὺ
 λέγεις· πῶς γὰρ ἂν εἴη, μὴ συνταγμένος καὶ
 ὑποταγμένος; τὸν δὲ πάππα μᾶλα σιμνῶς ἀπο-
 φαίην πᾶσιν ὑποκείσθαι τοῖς νόμοις, οἷς καὶ τῶν
 ἐπισκόπων ἕκαστος. Εἰ δὲ οἷς καὶ τῶν ἐπισκόπων
 D ἕκαστος, τῆς αὐτῆς κατὰ τὴν τάξεως ὁ πάππας, ἦ;
 καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Καισαρεία; ἐπίσκοποι. Τί δ' ἄλλο
 τοῦτο ἢ μανία σαφῆς; Εἰ τοίνυν ἀληθές, πολλῶν
 μᾶλλον ὑποκείσθαι τὸν Κωνσταντινουπόλειος τῷ
 πάππῳ, ἢ ἐκείνῳ τοῖς ὑπ' αὐτὸν ἱεράρχαις· οὐκ
 ἐνέχεται δὲ ὁ Κωνσταντινουπόλειος τοῖς τῶν οικείων
 ἐπισκόπων νόμοις, οὐδ' ὁ πάππας ἄρα ἐνέχεται
 τοῖς τῶν ἀπανταχοῦ ἐπισκόπων νόμοις· ὅθεν οὐδ'
 ἐνέχεται, οἷς καὶ ἕκαστος τῶν ἐπισκόπων, ἐπειδὴ
 τῶν ἐπισκόπων ἕκαστος καὶ τοῖς τῶν ἀποστόλων
 καὶ τοῖς τῶν Πατέρων ὑπόκειται νόμοις· ὁ δὲ πάππας
 ὡς ποιμενάρχης οὐδέσιν ὑπόκειται ποιμένων νό-
 μοις, εἴπερ ἀληθεῖς αἱ τῶν συνόδων ἀποφάσεις, περὶ
 τοῦ πάππα, & προηγήκαμεν.

Εἶτα καὶ ἰδίᾳ ἐπιτιμώμενον φαίνεσθαι λέγεις τὸν

πάπαν ὑπὸ τῆς πενθέκτης συνόδου· καὶ παράγει τὸν ἱ' ἐκείνης κανόνα περὶ τοῦ γάμου τῶν ἱερομένων, καὶ τὸν νε' περὶ τοῦ Σαββάτου· καὶ εἰκας, ὡς Ν. Πλά, τῷ κριτῆς ἐν δικαστηρίῳ καὶ μάρτυρας καθιστῶντι τοὺς ἀντιδίκους. Χρὴ δὲ ἐν ταούτοις προφέρειν τὰ κοινῇ ὁμολογούμενα, οὐ τὰ κατὰ μονομέρειαν παρανόμως γεγονότα. Ἡ πενθέκτη σύνοδος χωρὶς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τοὺς κανόνας ἐκθεμένη ἀρχὴ καὶ ῥίζα τοῦ σχίσματος γέγονε, συνωθούστος Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ἐρινομήτου· ἀπαυθαδιάσασα γὰρ πρὸς τὴν ἀρχαιότητα πολλῆς καινοτομίας ἐδέειχθη διδάσκαλος. Πῶς οὖν ὄλω; συμφωνήσει ὁ ἱ' αὐτῆς κανὼν τῷ γ' τῆς ἀγίας α' συνόδου; ἢ Ἀπηγόρευσεν ἡ μεγάλη σύνοδος καθόλου μὴτε ἐπισκόπῳ, μὴτε πρεσβυτέρῳ, μὴτε διακόνῳ, μὴτε ὄλω; τίνοι τῶν ἐν κλήρῳ εἶναι συνείσακτον ἔχειν· πλὴν εἰ μὴ ἄρα μητέρα, ἢ ἀδελφὴν, ἢ θείαν, ἢ ἄ μόνον πρόσωπα πᾶσαν ὑπόψιαν διαπίφρουγε. Ἐτούτον τὸν κανόνα ἐξηγοῦνται οἱ Γραικοὶ περὶ τῶν ἐν ἱερωσύνῃ ἀζύγων, καὶ προφασίζονται προφάσεις ἐν ἀμαρτίαις· ὁ δὲ μέγας Βασίλειος τὸν ἀληθῆ νοῦν παραδίδωσι, Γρηγορίῳ πρεσβυτέρῳ γράφων· « Οὔτε πρῶτοι, οὔτε μόνοι, ὡς Γρηγόριε, ἐνομοθετήσαμεν γυναῖκα ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν· ἀλλ' ἀνάγκῃ τὸν κανόνα τὸν ἐξενηχθέντα παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ συνόδῳ Νικαίας, ὅς φανερωῶ; ἀπαγορεύει συνοισάκτους μὴ εἶναι. Ἄγμία δὲ ἐν τούτῳ ἔχει τὸ σεμνόν, ἐν τῷ κεχωρισθαι τῆς γυναικῶν διαγωγῆς· ὡς ἐν ἐπαγγελλόμενός τις τῷ ὄνόματι, ἔργῳ τὰ τῶν ταῖς γυναῖξι συνοικούντων ποιῆ, δὴλδ; ἐστὶ τὸ μὲν τῆ; παρθενίας σεμνόν ἐν τῇ προσηγορίᾳ διώκων, τοῦ δὲ καθ' ἡδονὴν ἀπρεποῦ; μὴ ἀφιστάμενος. »

Ἐν τούτοις ὁ μέγας Πάτερ τὸ συνοισάκτους μὴ εἶναι ταυτὸν εἶναι βούλεται τῇ ἀγκυρῇ. Καὶ ὁ φησὶν ἡ ἁγία σύνοδος, ἐπισκόπῳ, πρεσβυτέρῳ, διακόνῳ, παραφράζει ὁ μέγας Βασίλειος εἰς τὸ, « ἀνδράσι μὴ συνοικεῖν· » καὶ τὸ, « μὴτε ὄλω; τίνοι τῶν ἐν κλήρῳ, » αὐτὸς ἐρμηνεύει φάσκων· « Ὡς ἐν ἐπαγγελλόμενός τις τῷ ὄνόματι, ἔργῳ ποιῆ τὰ τῶν συνοικούντων ταῖς γυναῖξιν. » Ὡστε τὸν νοῦν τοῦ κανόνα; κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον εἶναι τοῦτον· « Ἀπηγόρευσεν ἡ μεγάλη σύνοδος καθόλου τοῖς ἱερωσύνην ἐπαγγελλόμενοις συνοικεῖν γυναῖξιν, οἷτινες ἀγαμίαν τηρεῖν ὀφείλουσιν. » Κατὰ δὲ τοῦ ἐξηγητῆς τῶν Γραικῶν τὸν νοῦν εἶναι τοιοῦτον· « Ἀπηγόρευσεν ἡ μεγάλη σύνοδος καθόλου τοῖς ἀγάμοις τῶν ἱερέων γυναῖξι συνοικεῖν· ὀφείλουσι γὰρ φεύγειν τὴν λαθρογαμίαν. »

Ὁὕτω διαφόρως ἔχουσιν τῶν ἐξηγήσεων, ἀξιόπιστότερος δὴπου ὁ μέγας Βασίλειος καὶ ἀγιότητι καὶ ἀρχαιότητι καὶ σοφίᾳ διαπρέπων· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μαρτυροῦντας αὐτῷ ἔχων τὸν Παμφίλου Εὐσέβιον, καὶ τὸν ἅγιον Ἐπιφάνιον· ὧν ὁ Παμφίλου καὶ τῇ πρώτῃ παρῆν, καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐκτεθέντος κανόνα; ἐξηγεῖται ἐν τῷ πρώτῳ τῆς Εὐαγγελικῆς Ἀποδείξεως, οὕτως αὖ λέγων· « Χρὴ, φησὶν ὁ Λόγος, τὸν ἐπίσκοπον γεγονέναι μᾶς γυναῖκα; ἀνδρα· πλέον ἀλλὰ τοῖς ἱερωμένοις, καὶ περὶ τῆν

PATROL. GR. CXLIX.

A hensum a quinisexta synodo: prof. rsque decimum tertium ejus canonem de conjugio sacerdotum, et quinquagesimum quintum de Sabbato, et videris perinde facere ac illi qui judices et testes constituunt adversarios. At in hujusmodi rebus afferenda sunt quæ apud utramque partem sint in confesso, non quæ ab altera parte contra jus fasque gesta sunt. Quinisexta synodus, quam sine papa Græci celebrarunt impellente Justiniano Rhinotmeto, schismatis fuit origo et radix: nam deposita reverentia adversus antiquitatem, multæ novitatis magistrum se præbuit. Quomodo enim canon ejus decimus tertius concordabit cum tertio sanctæ primæ synodi? Prohibet magna synodus, ne omnino liceat episcopo, aut presbytero, aut diacono, sive B cuicunque clerico introductam habere mulierem; nisi forte matrem, aut sororem, aut amitam; vel eas tantum personas, quæ omnem fugiunt suspicionem. » Hunc canonem Græci exponunt de iis clericis qui vivunt in cælibatu, excusando excusationes in peccatis. At magnus Basilius verum tradit sensum scribens Gregorio presbytero: « Nec primi, nec soli nos, o Gregori, legem tulimus vetantem cohabitare feminam viris; sed legito canonem editum a sanctis Patribus nostris in Nicæna synodo, qui manifeste prohibet ne mulieres introductæ sint. Cælibatus autem hoc habet eximium, si quis abstineat a mulierum contubernio. Quod si quis profiteatur quidem nomine tenus cælibatum, sed re ipsa peragat quod ii qui degunt cum C feminis, certe virginitatem ille quidem specioso titulo persequitur, sed a fœditate voluptatis sese non continet. »

In his magnus Pater pro eodem accipit, non habere introductam, et servari cælibatum. Et quod ait sancta synodus, *episcopo, presbytero, diacono*, paraphrasi utens magnus Basilius, « viris, ait, non cohabitare; » et verba illa, « sive cuicunque clerico, » ipse sic interpretatur, « Si quis profiteatur quidem nomine tenus cælibatum, sed re peragat quod ii qui degunt cum feminis. » Ita ut sensus canonis de mente Basilii sit hic: « Prohibet magna synodus omnibus omnino sacerdotii gradibus cohabitare feminis, cum cælibatum servare teneantur. » At juxta Græcorum interpretes sensus hic est: « Prohibet omnino sancta synodus ne sacerdotes cælibes cohabitent feminis; debent enim evitare furtiva cum mulieribus commercia. »

Cum ergo diversæ interpretationes sint, certe fide dignior est Basilius magnus, sanctitate, antiquitate et scientia pollens, præsertim cum attestantes habeat et Eusebium Pamphili, et sanctum Epiphanium. Porro Eusebius et primæ synodo interfuit, et sensum expositi canonis declarat libro *Demonstrationis Evangelicæ*, his verbis: « Oportet, inquit Scriptura, episcopum unius fuisse uxoris virum. Cæterum et sacerdotio fungentibus, et circa Deum cultum occupatis convenit deinceps se a consua

tudine conjugii abs incre. Et sanctus Epiphanius ad finem libri tertii contra hæreses: «Corona, inquit, horum omnium et mater parensque, sacrum sacerdotium; quod in virginibus quidem ut plurimum collocatur; quod si non in virginibus, collocatur in monachis. Quod si ex monachis idonei non sint ad ministerium, assumuntur continentes a propriis uxoribus, aut vidui post monogamiam.» Et lib. II *Contra hæreses*, hæresi Catharorum: «Revera, inquit, sacra Dei prædicatio non admittit post Christi adventum eos qui a primo matrimonio defuncta uxore transeunt ad secunda vota, propter excellentiam sacerdotialis honoris. Et hoc sancta Dei Ecclesia cautissime servat et exactissime. Quin et dantem adhuc operam liberis, unius uxoris virum non admittit; sed eum, qui se ab una continuit, aut viduus mansit, diaconum suscipit, et presbyterum, et episcopum, et subdiaconum, præsertim ubi ecclesiastici canones in suo robore vigent. At profecto, dices, in quibusdam locis adhuc liberis operam dare presbyterus, et diaconus, et subdiaconus. Verum hoc non a canone, sed ex inertia mentis humane, quæ subrepi aliquando, provenit; et multitudinis causa, cum facile ministri non suppetant: semper enim, quod decentius est Ecclesia spectans, sancto Spiritu bene disposita, statuit, offerendum esse Deo studiosum cultum sepositis distrahentibus curis, et spirituales functiones cum castissima conscientia obeundas.»

Ita interpretantibus sanctis Patribus Basilio et Epiphanio, et attestante Eusebio, qui primæ synodo interfuit, quomodo quinisexta in suo canone 13, dum vocat sacerdotum matrimonia exactum apostolicæ ordinationis ritum, sacris doctoribus non contradicit? contradicendo autem quomodo reprehendit papam, qui vere apostolicum observat morem?

Quinquagesimus quintus etiam de Sabbato canon gravata temeritate scate! Interrogatus olim sanctus Ambrosius a B. Augustino adhuc catechumeno, an esset Sabbato jejunandum, respondit: Quando Mediolani sum, non jejuno Sabbato; quando Romæ sum, jejuno Sabbato. Hæc sanctus Augustinus epistola 88, ubi de hac re polcherrime philosophatur. Nam ad significandam, inquit, Christi in sepulcro requiem, putarunt Orientales relaxandum esse jejunium; Romani vero jejunandum. Porro in apostolicis, inquit, litteris de hoc nullum præceptum reperiri; at quinisexta synodus hoc somniavit. Ambrosius etiam, si exstare hac de re canonem scisset apostolicum, non dixisset Augustino, pro locorum varietate varios mores esse servandos; nam canones apostolorum ubique ligant.

Et epistola 118 tria esse inquit in novi populi

Α τοῦ Θεοῦ Θεραπειᾶν ἀσχιλούμενοις ἀνέχειν λοιπὸν σφᾶς αὐτοῦ; προσήκει τῆς γαμικῆς ὀμιλίας. Καὶ ὁ Θεὸς δὲ Ἐπιφάνιος ἐν τῷ τέλει τοῦ γ' βιβλίου κατὰ αἰρέσεων, «Σταράνη δὲ, φησὶ, τοῦτων ἀπέτων ἡ μήτηρ καὶ γεννήτρια, ἡ ἀγία Ἰερουσούνη, ἐκ μὲν παρθένων τὸ πλείστον ὀρμωμένη· εἰ δὲ οἷα ἐκ παρθένων, ἐκ μονάζόντων· εἰ δὲ μὴ εἶεν ἱκανοὶ εἰς ὀπηρεσίαν ἀπὸ μοναζόντων, ἐξ ἐγκρατευσόμενων τῶν ἰδίων γυναικῶν, ἢ χηρευσάντων ἀπὸ μονογαμίας.» Καὶ ἐν τῷ Κατὰ αἰρέσεων β' βιβλίῳ, ἐν τῷ κατὰ Καθαρῶν, «Τῷ ὄντι, φησὶν, οὐδέχεται τὸ ἄγιον τοῦ Θεοῦ κήρυγμα μετὰ τῆν τοῦ Χριστοῦ ἐδημίῃν τοῦ; ἀπὸ πρώτου γάμου τελευτήσσης; τῆς αὐτῶν γυναικὸς δευτέρου γάμου συναφθέν; διὰ τὸ ὑπερβάλλον τῆς τιμῆς τῆς Ἰερουσούνης. Καὶ ταῦτα ἀσφαλῶς ἡ ἀγία τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησία μετὰ ἀκριβείας παραφυλάττεται. Ἀλλὰ καὶ τὸν ἐτι βιούντι καὶ τεκνογονούντι, μίς γυναικὸς ὄντι ἄνδρα, οὐδέχεται, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ μίς ἐγκρατευσάμενον, ἢ χηρεύσαντα διάκονο; τε καὶ πρεσβύτερον, καὶ ἐπίσκοπον καὶ ὑποδιάκονον, μάλιστα ὅπου ἀκριβεῖς οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες. Ἀλλὰ πάντως ἐρεῖ; μοι ἐν τισὶ τόποις ἐτι τεκνογονοῖν πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ ὑποδιακόνους. Τοῦτο οὐ κατὰ τὸν κανόνα, ἀλλὰ παρὰ τὴν τῶν ἀνθρώπων κατὰ καιρὸν βιβθυμήτασαν διάνοιαν, καὶ τοῦ κλήθους ἔνεκεν μὴ εὐρισκομένης ὀπηρεσίας· τὸ πρεσβυτέρου γὰρ αἰὶ ἡ Ἐκκλησία ὄρωσα, ἀγίῳ Πνεύματι εὐδαιταχθεῖσα, ἔγνω ἀπερισπάστους τῷ Θεῷ τὰς λατρίας ἐπιτελεῖσθαι σπουδάζειν, καὶ τὰ πνευματικὰ τῶν χρεῖων μετὰ πίστις ἀγνοκατῆς συνειδητῶ; τελεῖσθαι.»

Οὕτω; ἐξηγουμένων τῶν ἀγίων Πατέρων Βασιλείου καὶ Ἐπιφανίου, καὶ προσμαρτυροῦντος Εὐσεβίου, δ; καὶ τῇ πρώτῃ συνόδῳ παρῆν, πῶς ἡ πενθέκτη σύνοδος ἐν τῷ γ' αὐτῆς κανόνι τοῦ; γάμου; τῶν ἱερέων λέγουσα ἀποστολικὴν ἀκριβείαν καὶ τάξιν, οὐκ ἀντιλέγει τοῖς ἱεροῖς διδασκάλοις; Ἀντιλέγουσα δὲ, πῶς ἐπιειμῆ τῷ πάππῳ, τὴν ὄντω; ἀποστολικὴν τηροῦντι ἀκριβείαν;

Ποία; ὡσαύτω; προπετείαι; οὐ γίμει ὁ νε' περὶ τοῦ Σαββάτου κανὼν! Ἐρωτηθεῖς πῶς ὁ Θεὸς Ἀμβρόσιο; ὅπῃ τοῦ μακρῆρου Λύγουστίνου ἐτι ἐν κατηχοουμένοις τελευτῶτος, εἰ χρῆ νηστεύειν τῷ Σαββάτῳ, ἀπεκρίνατο· «Ἐν Μεδιολάνῳ διάγων οὐ νηστεύω· ὅτε καταλαβόνων τὴν Ρώμην, νηστεύω· Ταῦτά φησιν ὁ μακάριος Λύγουστίνος ἐν τῇ πς' αὐτοῦ ἐπιστολῇ, κάλλιστα περὶ τοῦ κεφαλαίου τοῦτου φιλοσοφῶν. Τὴν γὰρ ἐν τῷ τάτῳ, φησὶ, τοῦ Χριστοῦ ἀνάπαυσιν τῷ Σαββάτῳ οἱ μὲν τῆ; ἔφα; δὲ ἐν φήθησαν τῇ ἐπισιτισίαι σημαίνεσθαι, οἱ δὲ τῆς Ρώμης τῇ νησταίχ. Καὶ οὐδαμῶ; φησὶν, ἀποστολικῆς τοῦτο γραφῆς διάταγμα, ἔπερ οἱ τῆ; πενθέκτης συνόδου ὄντιροπολοῦσιν. Ἀλλ' οὐδὲ Ἀμβρόσιο; εἰπῆρ ἤδει κανόνα περὶ τοῦτου, εἰ;αι ἀποστολικὸν εἶπεν ἂν τῷ Λύγουστίνῳ, τοῖς τόποις συμμεταβάλλειν καὶ τὴν συνήθειαν· εἰ γὰρ ὄντω; ἀποστολικοὶ κανόνες πανταχοῦ κρατοῦσιν.

Καὶ ἐν τῇ ρι' ἐπιστολῇ τρία φησὶν εἶναι ἐν τῇ

πολιτεία τῶν Χριστιανῶν· πρῶτα μὲν, ὅτι ἐγγρά-
φως ἔχομεν ἐν ταῖς κληρικῶν βίβλοις· δεύτερα,
ὅσα ἐκείνη γραφῆς, ἀλλὰ διὰ παραδόσεως ἔχομεν,
καὶ παρὰ πάντι κοινῇ φυλάττονται· ὅλον τὸ ἑορτά-
ζεσθαι τὴν Χριστοῦ ἀνάστασιν, τὸ πάθος, καὶ τὰ
ἄλλα· τρίτα δὲ τὰ κατὰ τόπους διαφόρα, ὅσον, φη-
σὶν, ἢ τοῦ Σαββάτου νηστεία· οἱ μὲν γὰρ νηστεύου-
σιν, οἱ δὲ οὐ νηστεύουσι, καὶ τὰ παραπλήσια. Ταῦτα
τὰ τρίτα φησὶν ἐλευθέρως εἶναι παραφυλακῆς, ἐν
ἐκείνῳ ἄριστα πολιτεύεται, ὅς ἂν, φησὶν, ἐν τού-
τοις φυλάσῃ τὸ εἶδος τῆς Ἐκκλησίας, ἐν ᾗ ἂν γέ-
νηται. Ἐἶτα πάλιν φέρει τὸ βῆτον τοῦ Ἀμβροσίου,
καὶ τοιοῦτον ἐκείνου παράγγελμα·

Εἰς τὴν ἂν ἀφίκοιο Ἐκκλησίαν, ἐκείνης τὰ εἶδη
φύλασσε, εἰ σοὶ βουλήτ' ἐν μηδενὶ μηδὲν πρόσκομμα
διδόναι ἢ πάσχειν. Ἐγὼ δὲ, φησὶν Ἀγούστίνος, τὸ
τοιοῦτον παράγγελμα πλεῖστα κατ' ἑμαυτὸν λο-
γισάμενος, οὕτως ἔχω, ὡς εἰ θεοῦ ἐδόθη μοι.

Καὶ ἐν τῇ 10ῇ ἐπιστολῇ, Ἐάν τις, φησὶν, ἀνατο-
λικῶς ἀνὴρ ἐνδὴμησῃ τῇ Ῥώμῃ; ἄρα νηστεύσας τὰ
Σάββατα πλὴν τοῦ ἑνὸς, ἐγκληθήσεται; Εἰ γὰρ
φαίης, οὐ μόνον ἀποδοκιμάζεις τὴν Ῥωμαίων Ἐκ-
κλησίαν, ἀλλὰ καὶ γείτονας πολλὰς, καὶ μακρὰν
οὖσα.

Καὶ Πέτρος; ὅς ὁ Ἀλεξανδρείας ἱερομόρτυς τὴν
νηστείαν τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς οὐ κανόνος
ἀποστολικῶν νόμων, ἀλλὰ παραδόσεως εὐλόγου φη-
σὶν. Καίτοι παρὰ Γραικοὺς ἀποστολικὸς ἔστι περὶ
τούτου κανὼν ἕθ', ὅσον ἔστι καὶ ὁ φησὶν ὁ μέγας
Βασίλειος; ἐν τῷ *Περὶ τοῦ ἀγίου Πνεύματος* κεφα-
λαίῳ κζ', ἐνθα *Περὶ τῶν ἀγρίων δογματῶν* αὐτῷ
ὁ λόγος, τὰς τρεῖς; ἐν τῷ βαπτισματι καταδύσει.
Οἱ δὲ ἀνατολικοὶ περὶ τούτου τὸν ἄ ἔχουσι κανόνα
τῶν ἀποστόλων. Ὡστε ἢ τὸν κανόνα ἠγνοεὶ ὁ μέγας
Βασίλειος; ἔπειρ ἀπιθανότατον· ἢ ἔηλον εἶναι οὐ
πάντες ἀποστολικὸν κανόνα; οἱ περιφερόμενοι ἐπ'
ὄνοματι τῶν ἀποστόλων, ἀλλὰ νόθοι οὗτοι οὐκ ὄντες
τοῖς γνησίως λάθρα συνηριθμήθησαν. Ὁ δὲ ἅγιος
Ἰερώνυμος ἐν τῇ πρῶτῃ, Λουκίῳ ἐπιστολῇ, Ζητεῖ,
φησὶ, περὶ τοῦ Σαββάτου εἰ νηστεύουσιν. Περὶ τού-
του καὶ Ἰππόλυτος γέγραπεν· ἐγὼ δὲ σοὶ λέγω,
τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις, μάλιστα δὲ τὰς μὴ
λυμαινομένους τῇ πίστει, οὕτω δεῖ, παρατηρεῖσθαι,
ὡς παραδίδονται ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτέρων· μηδὲ τὴν
ἐτέρων συνήθειαν ἀνατρέπεσθαι τῇ ἐτέρων ἐναντίῳ
συνήθειᾳ. Μαρτυρεῖ καὶ Κασσιανὸς ἐν τῷ συγγραμ-
ματίῳ περὶ τῆς κανονικῆς διατάξεως τῶν μετ' ἡμέ-
ραν τύχων καὶ ψαλμῶδων, περὶ τοῦ Σαββάτου, ὡς
διὰ τὴν τῶν ἀποστόλων ἀγρυπνίαν τῇ ἑσπέρᾳ τῆς
Παρασκευῆς ἐν τῷ καιρῷ τοῦ σωτηρίου παθούσας,
ἐπιφώσκοντες τοῦ Σαββάτου, ἐκράτησε παρὰ τοῖς
ἀνατολικῶς συνήθειαι διανουκτερεῖν τότε, καὶ μετὰ
τοῦ; καματους τῆς; παννυχίδος ἀνέναντα τὴν νηστείαν
Σαββάτου καὶ Κυριακῆς. Οὐ γὰρ δεῖ, φησὶ, λύσθαι ἢ
νηστεία κατὰ Ἰουδαϊσμόν· πλὴν γὰρ; ἀλλὰ πρὸς
ἀνεσιν καὶ κορυφῶν πεποιηκότος τοῦ σώματος,
πίντα κατ' ἕκαστην ἑβδομάδα δι' ὅλου τοῦ ἔτους
ἡμέραις νηστεία κατατροχούμενου, καὶ δεῖν ἡμέ-

A societate: prima, quae in Scripturis habentur ca-
nonicis; secunda, quae non scripta, sed tradita
custodimus, et toto terrarum orbe observantur,
sicuti Passio est et Resurrectio Christi, et similia,
quae solemniter celebrantur; tertii generis, quae
per loca terrarum regionesque variantur, sicuti
est quod alii jejument Sabbato, alii vero non, et
alia hujusmodi. Totum hoc, inquit, genus rerum
liberas habet observationes, nec disciplina est
ulla in his melior, quam ut eo modo vir prudens
agat quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcumque
forte devenerit. Deinde rursus avertit Ambro-
sii dictum ejusque praecipium:

Ad quamcumque forte Ecclesiam veneris, ejus
morem serva, si cuiquam non vis esse scandalum,
nec quemquam tibi. Ego vero, inquit Augustinus,
de hac sententia etiam atque etiam cogitans,
ita habeo tanquam eam caelesti oraculo suscepe-
rim.

Et epist. 19, Utrum, inquit, si quisquam san-
ctus Orientalis Romam venerit, et Sabbato jejunave-
rit, excepto illo die Paschalis vigiliae, culpandus
sit? Si affirmes, non solum Romanam Ecclesiam,
sed etiam multas ei vicinas et remotiores damna-
bis.

Petrus quoque Alexandrius episcopus et mar-
tyr jejuniū quartae et sextae seriae, non legem
apostolici canonis, sed traditionis esse inquit rati-
oni congruentis. Cum tamen apud Graecos de hac
exstet canon apostolicus 69, quale illud etiam
est apud Basilium magnum in libro *De Spiritu
sancto*, capite *De dogmatibus non scriptis*: Trina,
inquam, in baptisate immersio, licet Orientales
hac de re quinquagesimum habent canonem
apostolicum. Aut ergo Basilius Magnus ignorat
canonem, quod nullo modo credibile est; vel
constat, non omnes qui apostolorum nomine cir-
cumferuntur, esse canones apostolicos, sed irre-
psisse multos, et germanis furtim esse annume-
ratos. Et sanctus Hieronymus in epistola ad Luci-
nium: De Sabbato, inquit, quaeris utrum jejunan-
dum sit. Scripsit quidem et Hippolytus, et diversi
scriptores; sed ego illud admonco, traditiones ec-
clesiasticas, praesertim quae fidei non officiant, ita
observandas, ut a majoribus traditae sunt; nec
aliorum consuetudinem aliorum contrario more
subverti. Testatur etiam Cassianus, qui de insti-
tutis monachorum acripit, libro tertio de cano-
nico diurnarum orationum et psalmodiarum modo,
apostolos tota nocte mansisse pervigiles illuce-
scente Sabbato, passionis tempore; ac proinde per
totum Orientem fuisse in more positum, ut in li-
tocoli, inquit, deputaretur vigiliarum solemnitas,
et post vigiliarum laborem absolutio jejunii fieret
Sabbato et Dominica. Non enim, inquit, absolu-
tio ista jejunii reputanda est ad communionem
festivitatis Judaicae, sed ad refectionem et levamen-
tum corporis; quod per totas anni septimanas
jugiter quinis diebus jejunans, nisi duobus aitem

interpositis refocillatum fuerit, facile deficit. Neque usquam canonis apostolici meminit de Sabbato. Quare duorum alterum dicimus necesse est: vel tales antiquiores fuerint, et proinde antiquitatis magis periti, vel quiniseximam synodum quam de Sabbato canonem edidit, et ceteros canones, per quos ausa est Ecclesiæ Romanæ ponere leges, nil aliud egisse quam novis rebus studuisse, et exordio schismatis. Per tales vero canones reprehensum velle papam, et hujusmodi canonicis esse illum subjectum, est sibi assentari, et virus odii contra papam evomere. Itaque si papam jure divino esse custodem et medicum Ecclesiæ, totiusque corporis oculum, idem est metaphorice quod esse gubernatorem et pastorem; et pastor non pascitur, ergo neque iudex judicatur. Et si iudex, non ideo tyrannus, quia non judicatur, temere papam tyranno assimilari, qui iudex a Deo constitutus, a Deo quoque habet ut non judicetur.

NILUS (Cap. XIV).

Quod vero papa majoris non sit ordinis quam episcopalis, constat ex dictis; quomodo enim corrigeretur ab inferioribus? et Patres illum Romanæ episcopum vocant, et ab episcopis consecratur. Beatus quoque Dionysius, qui fuit tempore apostolorum, divisit hierarchiam ecclesiasticam in ministros sacerdotes et episcopos; nec licet ex verbis ejus dignitatem episcopali majorem excogitare.

CONFUTATIO.

Hoc ad umbram pugnare est. Quis enim dixit unquam, papam majoris esse ordinis quam episcopalis? An vero per te Constantinopolitanus majoris est ordinis quam episcopalis? An vero per te Constantinopolitanus majoris est ordinis quam episcopalis? Si ergo ille, cum sit episcopus, habet tamen sub se hierarchas, qua ratione papæ, cum sit episcopus, primatum illum negas, cujus illi testes sunt sacræ synodi? Cum tertia synodus ageretur, Romanus episcopus erat Cælestinus, Cyrillus Alexandrinus, Joannes Antiochenus. Deposuit Joannes Cyrillum; ægre ferebat Cyrillum, quod cum dignioris esset sedis, fuisset a Joanne depositus. Scribit synodus rogans papam ut in Joannem animadverteret, ne Ecclesiæ res abirent in extremam confusionem. De quibus omnibus supra dictum est. Quomodo igitur episcopus cum episcopo apud episcopum judicio certabat? An forte Cyrillus, et universa sancta synodus ignorabat ordinem episcoporum. Non ergo requiritur ad plenitudinem ecclesiasticæ hierarchiæ, ut prima sedes sit majoris ordinis sacerdotalis, sed dignitatis et auctoritatis majoris. Hoc sibi vult apud Patres sextæ synodi titulus ille, *Pontificalissimus antistes*; et voces il-

λα ραίν αναφυχὴν ἀναγκαίως ἐπιζητοῦντο. Καὶ οὐδαμῶς μέμνηται κανόνος ἀποστολικοῦ διαγορευόντος περὶ τοῦ Σαββάτου. Ὅστε διὸν ἕτερον εἰπεῖν ἀναγκαῖον, ἢ τοσοῦτου; καὶ τηλικούτου ἀνδρᾶς πεπλανηθεῖσαι ὑπ' ἀμαθίας, καὶ ταῦτα ἀρχαιοτέρου; ὅντας, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τῆς ἀρχαιότητος μᾶλλον εἰδίτας; ἢ τοὺς τῆς πενήδεκτης συνόδου ἐκδεδωκίτας; τὸν κανόνα περὶ τοῦ Σαββάτου, καὶ τοὺς λοιποὺς κανόνας, ἐν οἷς τετολμήκασι τὴν Ῥωμαϊκὴν κανονίσει Ἐκκλησίαν, οὐδὲν ἄλλο πεπραχέναι ἢ νεωτερισμοὺς καὶ σχισμῶν προσίμια. Τοιοῦτοις δὲ κανόσι ἀλέγειν ἐπιτιμᾶσθαι καὶ ὑποκείσθαι τὴν πάππαν τί ἄλλο, ἢ τὰ δοκοῦντα λέγειν, καὶ τὸ κατὰ τοῦ πάππα μίση; ἐρεύεσθαι; ὥστε εἶπερ τὸ εἶναι θεῖον δίκαιον φύλακα τὸν πάππαν, καὶ ἱετρὸν τῆς Ἐκκλησίας; καὶ ὀφθαλμὸν τοῦ θλου σώματος, μεταφορικῶς λεγόμενον ταυτὸν ἐστὶ τὸ εἶναι κυβερνήτην καὶ ποιμένα; καὶ ὁ ποιμὴν οὐ ποιμαίνεται, ἀρα καὶ ὁ κριτὴς οὐ κρίνεται; καὶ εἶπερ οὐ τύριννος ὁ κριτὴς διὰ τὸ μὴ κρίνεσθαι, παραλόγως τυράννην εἰκάσεις τὸν πάππαν, ὅς θεόθεν ἔχων τὸ κρίνειν, ἐκείθεν ἔχει καὶ τὸ μὴ κρίνεσθαι.

ΝΕΙΑΟΣ.

«Ὅτι δὲ καὶ μείζονος τάξεως ἢ κατ' ἐπίσκοπον οὐκ ἐστὶ τὸ κατ' αὐτὸν, δῆλον μὲν καὶ ἐξ ὧν εἰρηται; πῶς γὰρ παρὰ τῶν ἑλαττων ἔχόντων εὐθύνετο αὐν; καὶ ἐπίσκοπον δὲ Ῥώμης αὐτὸν οἱ Πατέρες καλοῦσι, καὶ παρ' ἐπισκόπων χειροτονεῖται. Ὁ δὲ μακάριος Διονύσιος ἐπὶ τῶν ἀποστόλων γεγονώς, εἰς λειτουργοὺς καὶ ἱερέας καὶ ἐπισκόπους τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱεραρχίαν διαίρων φαίνεται, καὶ μείζονα τῶν ἐπισκόπων ἀξίας οὐδ' ἐστὶν ἐκ τῶν ἐκείνου λόγων ἐπινοεῖν.»

ΑΝΤΙΠΡΗΕΙΣ.

Τοῦτο σκιαμαχεῖν ἐστίν, ὡ βέλτεστε. Τίς γὰρ εἶπέ ποτε τῶν ἀπάντων τὸν πάππαν μείζονος εἶναι τάξεω; ἱερατικῆς ἢ κατ' ἐπίσκοπον; Κατὰ σὲ δὲ ὁ Κωνσταντινουπόλιος μείζονος ἐστὶν ἢ κατ' ἐπίσκοπον τάξεω; Εἰ γοῦν ἐπίσκοπος ὢν ἔχει τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἱεράρχας, τίνοι λόγῳ τὸν πάππαν ὄντα ἐπίσκοπον ἀφαιρῆ τὸ πρωτεῖον ἐκεῖνο, ὅπερ αὐτῷ προσμαρτυροῦσιν αἱ σύνοδοι; Ἐπὶ τῆς τρίτης συνόδου Κελεστίνος ἦν Ῥώμης ἐπίσκοπος, Κύριλλος Ἀλεξανδρείας, Ἰωάννης Ἀντιοχείας. Καθελε Κύριλλον ὁ Ἰωάννης; ἠγανάκτει Κύριλλος; ὅτι μείζονος ὢν θρόνου καθηρέθη. Γράφει ἡ σύνοδος παρακαλοῦσα τὸν πάππαν ἀγανακτῆσαι κατὰ Ἰωάννου, ἵνα μὴ, φασὶν, οἴχοιτο τὰ τῆς Ἐκκλησίας εἰς παντελὴ σύγχυσιν; περὶ ὧν ἀπάντων ἀνωτέρω εἰρηκαμεν. Τίνα γοῦν τρόπον ἐπίσκοπος ἐπισκόπῳ παρ' ἐπισκόπῳ ἐδικάζετο; Ἡ τάχα Κύριλλος ἠγνόει τὴν τάξιν τῶν ἐπισκόπων, ἢ πᾶσα ἡ ἀγία σύνοδος; Οὐκ ἀρα πρὸς τὸ πλήρωμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας ἀνάγκη τὸν πρωτοκάθεδρον εἶναι μείζονος ἱερατικῆς τάξεω, ἀλλὰ μείζονος θρόνου καὶ ἐξουσίας. Τοῦτο βούλεται τοῖς Πατέρας τῆς 5' συνόδου τὸ, Ἄρχιερατικώτατος πρόεδρος; καὶ τὸ τοῦ βασιλέως Πωγωνιάτου, Οἰκουμενικῶ ἀρχιεπισκοπῆ,

καὶ ἄλλα μυρία. Διὰ τοῦτο καὶ Ῥώμης ἐπίσκοπος Ἀπὸ τῶν ἁγίων καλεῖται Πατέρων, καὶ χειροτονεῖται παρ' ἐπισκόπων. Καὶ ὁ μακάριος Διονύσιος περὶ πίσης ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας ποιῆσθαι τὸν λόγον ἐπαγγελάμενος, οὐδὲν παραλλόλοιπεν· ἀλλ' οὐ δὲα τοῦτο ὁ πάππας ἢ εὐθύνεται, ὅπερ σὺ ὡς ἀποδειχθὲν λαμβάνεις, ἢ τῆς ἐξουσίας ἐστέρηται, ἢν πᾶσαι αἱ σύνοδοι ἐν αὐτῷ καθομολογοῦσι, κεφαλὴν λέγουσαι καὶ ὀφθαλμὸν, καὶ οἰκουμεικὸν πίσης Ἐκκλησίας ἐπίσκοπον.

ΝΕΙΑΟΣ.

« Πῶς δὲ, φασί, κανόνων ς' συνόδου μεμνησθαι δίκαιον, τῆς ς' μηδαμῶς κανόνας ἐκδόουσης, ὅτι ἡ σύνοδος ἢ ἐκδοῦσα τοὺς κανόνας παρὰ πῆδας τῆς ς' συγκροτηθεῖσα, οἰκουμεικὴ ἐστὶ· καὶ αὕτη, τὸ ὑστέρημα τῆς ε' καὶ ς' ἀναπληροῦσα. Ὅτι δὲ οἰκουμεικὴ, δῆλον καὶ ἐκ τῆς ἱστορίας, Βασίλειον ἔχουσα Γορτύνης ἐπίσκοπον πίσης τῆς κατὰ τὴν Ῥώμην Ἐκκλησίας συνόδου τὸν τόπον ἐπέχοντα· δῆλον δὲ καὶ ἐξ ὧν αὕτη περὶ ἑαυτῆς συνεχῶς φησὶ γίνεσθαι, οἰκουμεικὴν ἐκ τῆς ὀνομάζουσα. »

ΑΝΤΙΠΡΗΞΙΣ.

Ἵνα κατασκευασθῆς τὸν πάππαν ὀρθῶς ἐπιτιμώμενον, ὡς ὁμοταγῆ καὶ ἰσότημον τοῖς ἄλλοις ἐπισκόποις, καὶ πᾶσι νόμοις ὑποκειμένον, οἷς καὶ τὸ τῶν ἐπισκόπων γένος, λέγεις τὴν καλουμένην πενθέκτην εἶναι καὶ γνησίαν καὶ οἰκουμεικὴν. Καὶ ὅτι μὲν γνησία σύνοδος, ὑπέθου ὡς βέλαιον· ὅτι δὲ οἰκουμεικὴ, κατασκευάζεις ἐκ τοῦ τὴν σύνοδον ἐκείνην ἐσχηκέναι· Βασίλειον τὸν Κρήτης τοποτηρητὴν πίσης τῆς κατὰ Ῥώμην συνόδου· καὶ ὅτι αὕτη ἑαυτὴν καλεῖ οἰκουμεικὴν. Τοιαύτης δὲ οὐσης ἐβῶνται καὶ οἱ παρ' αὐτῆς ἐκτεθέντες κανόνες κατὰ τοῦ πάππα. Ἀλλ' οὐ δυσχερὲς ἀποδείξαι, ὅτι μῆτε γνησία, μῆτε οἰκουμεικὴ.

Ἐνεκλήθη Διδύσκορος· εὐθὺς συνεδρευσάτης τῆς τετάρτης συνόδου προστάξει τοῦ πάππα Λέοντος ὑπὸ τῶν αὐτοῦ τοποτηρητῶν, ὅτι πρόσωπον ἤρπασε τοῦ κρίνειν, ὅπερ οὐκ ἐκίχτητο· καὶ σύνοδον ἐτόλμησε ποιῆσαι ἐπιτροπῆς δίχα τοῦ ἀποστολικοῦ ὄρονου, ὅπερ οὐδέποτε γέγονεν, οὐδὲ ἐξῆν γενέσθαι. Καὶ πρὸς τοῦτο οὐδὲν ἐτόλμησεν ἀνταπεῖν Διδύσκορος, ἀλλ' ἠναγκάσθη διὰ τῆς συγκλήτου καθεσθῆναι ὡς ὑπεύθυνος· ἐν μέτῳ.

Κατὰ τὴν ς' τῆς ἐβδόμης συνόδου πρᾶξιν, « Πῶς, φησὶ, μεγάλη καὶ οἰκουμεικὴ ἢ τῶν εἰκονομάχων σύνοδος, ἢεις οὐκ ἔσχε συνεργὸν τὸν τήνικαῦτα τῆς Ῥωμαίων πάππαν, ἢ τοὺς περὶ αὐτὸν ἱερεῖς, οὐτε διὰ τοποτηρητῶν αὐτοῦ, οὐτε δι' ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς, καθὼς νόμος ἐστὶ ταῖς συνόδοις; » Κατωτέρω δὲ καὶ αὐτὸς ἀποδέχη τὸν πολυθρόλλητον ἐκείνον κανόνα, οὗ μὲμνηται· αἱ ἱστορίαι· « Οὐκ ἐστι κανονίζεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ χωρὶς τοῦ πάππα. » Εἰ γοῦν ταῦτα ἀληθῆ καὶ ἀναντιρρήτα, καὶ ὁ Γορτύνης Βασίλειος ἐν τῇ πενθέκτη οὐδεμίαν προφηγεῖται ἐπιστολὴν μιστροῦσαν αὐτῷ τὴν τοποτηρησίαν τῆς Ῥωμαϊκῆς συνόδου· πῶς ἢ δίχα τοῦ

hæ Constantini imp. Pogonati, *Œcumenico pastorum principi*, et sexcenta alia. Propter hoc etiam a sanctis Patribus vocatur episcopus Romæ, et consecratur ab episcopis; et beatus Dionysius de cunctis hierarchiæ ecclesiasticæ partibus sermonem pollicitus, nihil prætermisit: non ideo tamen papa aut correctioni episcoporum subjacet, quod tu quasi demonstratam accipis; aut illi neganda auctoritas, quam omnes synodi affirmant, caput illum vocantes, et oculum, et œcumenicum omnium Ecclesiarum episcopum.

NILUS (Cap. XV).

« At quomodo, inquirunt, fas sit, sextæ synodi canonum meminisse, cum sexta nequaquam ediderit canones? Quonia synodus quæ edidit canones, quæ post sextam e vestigio celebrata est, œcumenica et ipsa est, supplens quintæ et sextæ defectum. Quod vero sit œcumenica, patet et ex ipsa historia; fuit enim in ea Basilius Gortynæ episcopus universæ Romanæ synodi locum tenens; patet præterea ex eo quod se ipsam assiduo, dum de se loquitur, œcumenicam appellat. »

CONFUTATIO.

Ut probares, papam recte reprehendi, quippe qui unus e numero episcoporum sit, et cunctis legibus subjaceat quibus et ceteri episcopi, assersis illam quæ synodus quinisexta vocatur, esse legitimam et œcumenicam. Et quod illa quidem sit legitima synodus, ut certum supposuisti; quod vero sit œcumenica, probas, eo quod fuerit in ea Basilius Cretensis, universæ Romanæ synodi locum tenens; et quia ipsa se ipsam vocat œcumenicam. Talis ergo cum sit, ejus quoque canones contra papam editi validi sunt. Atqui difficile non est demonstrare, illam nec legitimam, nec œcumenicam esse.

Accusatus fuit Dioscorus initio congregationis quartæ synodi, mandato Leonis papæ, ab ejus legatis, quod personam judicis arripuisset, quam non habebat; et synodum celebrare ausus esset absque auctoritate sedis apostolicæ; quod nunquam factum est nec fieri licet. Ad hoc Dioscorus non est ausus respondere, sed coactus fuit per senatores D sedere in loco reorum.

Actione sexta septimæ synodi hæc habentur: « Quomodo magna et generalis Iconomachorum synodus, quæ non habuit cooperantem illius temporis papam, vel sacerdotes ejus, neque per legatos, nec per encyclicam epistolam, ut postulabat lex conciliorum? » Tu quoque infra recipis celebrem illum canonem, cujus et historiæ meminerunt: « Non licet absque papa de rebus ecclesiasticis ferre regulas. » Hæc si vera sunt et explorata, et Basilius Cretensis in quinisexta nullam protulit epistolam legationis suæ testem, quo pacto facta episcoporum congregatio citra sedis apostolicæ auctoritatem, et ausa regulis suis subjicere eccle-

siasticarum rerum regulam, synodus fuerit eaque œcumenica? Quis vero credat, editos fuisse canones contra papam presente legato papæ? Et si in quarta synodo, cum ordo patriarcharum orientali-um mutaretur, adeo moleste tulerunt hoc legati papæ, ut constantissime reclamarent, quomodo passi essent in quinisexta manifestissimis onera: i contumeliis Petri sedem?

Cur etiam, si papæ legatus aderat in quinise-xta, non docuit Orientales, quando suum scribe-
bant canonem decimum tertium de Patribus Carthaginensibus, quod si de continentia et casti-
tate clericorum tractantes cum dixissent, subdia-
conos, diaconos et presbyteros continere se ab
uxoribus secundum propria statuta, et Orientales
per illud (secundum propria statuta) intelligerent,
secundum stata tempora; quasi Carthaginenses
Patres dixerint, oportere inservientes altari conti-
nere se ab uxoribus, quando sacra tractaturi sunt;
extra vero id tempus nequaquam illis denogandum
commercium cum uxoribus: cur, inquam, legatus
papæ non docuit, quæ dicenda erant pro Ecclesia
Romana: quod ista verborum interpretatio non con-
gruit cum sensu Carthaginensium, qui abstineri
iubent clericos sacri ordinis secundum propria
statuta, vel priora statuta, hoc est perpetuo? Hoc
enim manifeste patet ex verbis Carthaginensis
synodi II, cap. 2: « Aurelius episcopus dixit: Cum
in præterito concilio de continentia et castitatis
moderamine tractaretur, gradus isti tres consecra-
tione quamdam castitati per consecrationes annexi
sunt episcopus inquam, presbyteros et diaconos, ita
placuit, ut concederet sacrosanctos antiistites, et Dei
sacerdotes, nec non et levitas, vel qui sacramentis
divinis inserviunt, continententes esse in omnibus;
quo possint simpliciter, quod a Deo postulant im-
petrare, ut quod apostoli docuerunt, et ipsa ser-
vavit antiquitas, nos quoque custodiamus. Ab uni-
versis episcopis dictum est: Omnibus placet, ut
episcopi, presbyteri et diaconi, vel qui sacramenta
contractant, pudicitia custodes etiam ab uxoribus
se contineant. Ab omnibus dictum est, Placet, ut in
omnibus et ab omnibus pudicitia custodiatur, qui
altari deserviant. » Patres autem concilii Cartha-
ginensis V, capite tertio: « Præterea, inquit,
cum de quorundam clericorum, quamvis erga
uxores proprias, incontinentia referretur, placuit,
episcopus et presbyteros, et diaconos, secun-
dum priora statuta, etiam ab uxoribus continere.
quod nisi fecerint, ab ecclesiastico removeantur
officio. »

τοὺς οἰκείους ὄρους, καὶ αὐτῶν ἀπέχωνται τῶν
κλῆς ἀποκινεῖσθαισαν ἐργασίας. »

Quomodo igitur legatus papæ in his non contra-
dixit, et non aperuit dissimulantiæ sensum? Quo-
modo non contradixit adversus canonem tricesi-
mum sextum de æqualitate honoris papæ et

ἀποστολικῶ ἑθίνου τῶν ἐπισκόπων γενομένη συνά-
θροισι; καὶ κανονίσει τολμήσασι τὸν κανόνα τῶν
ἐκκλησιαστικῶν σύνοδος ἂν εἴη, καὶ ταῦτα οἰκου-
μενική; Πῶς δ' ἂν εἴη πιθανὸν τὸ, παρίντας τοπο-
τηρητοῦ τῆς Ῥώμης, ἐκδοθῆναι κανόνες κατὰ τοῦ
Ῥώμης; Καὶ εἰ τοσαύτην ἐπαδείξαντο ἀγανάκτη-
σιν οἱ τοποτηρηταὶ τοῦ πάππα κινουμένης τῆς
τάξεω; τῶν ἀνατολικῶν πατριάρχων ἐν τῇ τετάρτῃ
συνόδῳ, πῶς ἤνεγκαν οὕτω λαμπρῶς ὑβρίζεσθαι τὸν
Πέτρου θρόνον ἐν τῇ πενθέκτῃ;

Καὶ πῶς, εἰ γε παρῆν ἐν τῇ πενθέκτῃ ὁ τὸν τό-
πον ἐπέχων τοῦ πάππα, οὐκ ἰδίδαξ τούς ἀνατο-
λικούς ἐπισκόπους, ἔνθα τὸν ἐγ' αὐτῶν κανόνα γρά-
φοντες εἶπον: « Τούς ἐν Καρθαγένῃ συναλλόντας
πρόνοιαν τιθεμένους τῆς ἐν βίῳ σεμνότητος τῶν
λειτουργῶν φάναι, ὥστε τοὺς ὑποδιακόνους καὶ
διακόνους; καὶ πρεσβυτέρους ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρά-
τεύεσθαι κατὰ τοὺς ἰδίους ὄρους » (καὶ τὸ, « κατὰ
τοὺς ἰδίους ὄρους, » ἐξηγοῦντο οἱ ἀνατολικοὶ κατὰ
καιροῦς ἰδίους: ὡς ἂν εἰ εἶπον οἱ ἐν Καρθαγένῃ
χρῆναι τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας: ἐν τῷ
καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων μεταχειρήσεω; ἐγκρατεῖς
εἶναι, ἔξω δὲ τοῦ τοιοῦτου καιροῦ μὴ ἀποστρεφίσθαι
τῆς πρὸς νόμιμον γυναῖκα συναφίας): πῶς οὐκ
ἰδίδαξε, φημί, τὰ δίκαια τῆς Ῥωμαίων Ἐκκλησίας
φάσκων, ὅτι οὐ συμφωνεῖ ἡ ἐξήγησις αὐτῶν τοῖς ἐν
Καρθαγένῃ Πατέρι, οἵτινες ἐγκρατεύεσθαι τοὺς
ιερωμένους κελεύουσι κατὰ τοὺς οἰκείους ὄρους ἢ
θεσμούς: ἄλλοι δὲ γράφουσι, κατὰ τοὺς ἀρχαίους
θεσμούς, δηλαδὴ ἀτιθέποτε; Καὶ ἕτερον τοῦτο ἐξ ὧν
φασιν οἱ τῆς δευτέρας ἐν Καρθαγένῃ συνόδου Πα-
τέρες: ἐν τῷ β' κεφαλαίῳ: « Αὐρήλιος ἐπίσκοπος
εἶπεν: Ἐν τῇ προλαβούσῃ συνόδῳ περὶ τῆς ἐν
ἐγκρατεῖα, σωφροσύνη σεμνοπρεπείας λέλεκται, ὅτι
οἱ τρεῖς οὗτοι ἀπογραφῆ τιμι δι' ἀτιμώσεως συν-
δίδονται τῇ σωφροσύνη, ἐπισκόπων φημί, πρεσβυ-
τέρων καὶ διακόνων: οὕτως ἤρρεσε, καθὼς χρῆ τοὺς
ἀγιωτάτους προέδρους, καὶ μὴν καὶ λεύτα; ἀλλὰ
καὶ τοὺς ὑπηρετοῦντας τοῖς θεοῖς μυστηρίοις
ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν ἅπασιν: ἴν' ἔχωσιν ἀπλῶς ὅπερ
αἰτοῦνται τὸν Θεὸν λαμβάνειν: ὅπου; φυλάττωμεν
καὶ ἡμεῖς ὅπερ ἰδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι, καὶ ἐκράτη-
σεν ἡ ἀρχαίότης. Πάντες οἱ ἐπίσκοποι εἶπον: Πῶς
ἀρέσκει, ἵνα οἱ ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, καὶ διάκο-
νοι, ἢ καὶ οἱ τὰ μυστήρια ψηλαφῶντες, τὴν σωφρο-
σύνην τηροῦντες καὶ αὐτῶν τῶν γαμετῶν ἀπέχων-
ται. Πάντες εἰρήκασιν: Ἀρέσκει, ἵνα ἐν παντί καὶ
παρὰ πάντων τῶν ὑπηρετοῦντων τῇ τραπέτῃ φυ-
λάσσηται ἡ ἐγκρατεῖα. » Οἱ δὲ τῆς ε' ἐν Καρθαγένῃ
συνόδου Πατέρες ἐν κεφαλαίῳ τρίτῳ φασιν: « Πρὸς
τούτοις ἀνήνεκται περὶ τῆς κληρικῶν τιμῶν ἀκρα-
σίας, εἰ καὶ ταῖς ἰδίαις ἐχρόσαντο γαμεταῖς: ἤρρεσεν
οὖν, ἵνα ἐπίσκοποι, πρεσβύτεροι, καὶ διάκονοι κατὰ
τῶν γαμετῶν. Ἄν τοῦτο μὴ πράξωσι, τῆς ἐκκλησιαστι-

Πῶς οὖν ὁ τοποτηρητὴς τοῦ πάππα οὐκ ἀντίειπεν
ἐν τούτοις, καὶ οὐκ ἤνεγκε τὸ ἀτίμωτον; Πῶς οὐκ
ἀντίειπε πρὸς τὸ τοῦ λς' κανόνος, περὶ τῶν ἰσῶν
πρεσβυτέρων τοῦ πάππα καὶ τοῦ Κωνσταντινουπό-

λεως: Πῶς τὸ ἐν τῷ νσ' κανόνι περὶ τοῦ Σαββάτου ἀνεξέταστον εἶασθαι, καὶ τὸ ἐν τῷ ξζ' περὶ ἀποχῆς αἵματος καὶ πικτοῦ; Τίς δὲ τῶν κανόνων ἐκείνων τὰς ὑπογραφὰς; οὕτω διατεθείσας ὁρῶν, ὥστε πρῶτην εἶναι τὴν ὑποσημειωσάν τὸν βασιλέως; Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινομητοῦ, εἶτα τόνον ὑπολειφθέντα τῷ πάππῳ εἰς ὑπογραφὴν, οἰκουμενικῆς ταῦτα συνόδου φάνη γνωρίσματα; Πάμπλου ἀπέχει, ὡ γεννηθεῖ, ἢ τοποτηρηθεῖ τῶν πρὸς ἐκάστην οἰκουμενικὴν σύνοδον μετὰ ἰδικῶν ἐναλλαγμάτων παρὰ τοῦ πάππα στελλομένων, τῆς τοποτηρηθείσας τῶν ληγαταρίων, ἢν μεταχειρίζοντο οἱ παρὰ Γραικοὺς τὸ πρόσωπον τοῦ πάππα κοινῶ τινι λόγῳ ἐξαικονίζοντες, οἷος ἦν ἡ Καισαρείας Καππαδοκίας, ὁ Ἐφέσου, ὁ Θεσσαλονικῆς, ὁ Κορίνθου, ὁ Γορτύνης, ἢ τῶν ὑπογραφῶν τοῦ θροῦ τῆς σ' συνόδου· οὗτοι γὰρ ἐκδιδακτῶν ὡς εἶπεν ἡρώδης ἐπὶ κληρῶν, καὶ ἔξαρχοι ἐκχλοῦντο ἐν ταῖς ἰδίαις ἔκαστος ἐπαρχίαις, καὶ μερικὴν ἔχοντες δικαιοδοσίαν περὶ μερικὰ κεφάλαια ἐκκλησιαστικά, εἶναι κληρονόμοι κατὰ διαδοχὴν τῆς τοιαύτης διακονίας. Οἱ δὲ πρὸς τὰς οἰκουμενικὰς παρὰ τοῦ πάππα συνόδους στελλόμενοι, ἢ παρὰ τῆς ἐκείνῃ συνόδου, τὸν τόνον ἀνεπλήρου τῆς παρουσίας τοῦ πάππα, ἢ καὶ τῆς συνόδου, καὶ τῶν πατριαρχῶν προσκαβέζοντο, καὶ περὶ ὀργμάτων ὡς περὶ τὸ πλεῖστον ἀνέκρινον· καὶ τοῦτο ἐφάπαξ, μέχρι τῆς συνοδικῆς περὶ τοῦ νινουμένου πράγματος ἀποφάσεως. Τοιοῦτους εἶ ὁ πάππας προεβίβαζεν ἀπὸ Ῥώμης; ἐκ τοῦ ἰδίου πλευροῦ. Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ ὁ τε Κελεστίνος ὁ πάππας τοποτηρητὴν κατέστησεν Κύριλλον, κατὰ πόδα καὶ ἰδίους τοὺς ἐκ Ῥώμης ἀπίστευτε πρεσβυτέρους. Ποῦ τοίνυν ἐν τῇ πενθέκτῃ τῷ νομίμῳ συνόδῳ γνωρίσματα; Πῶθεν δὲ ἐπλήθυν ὕμιν σκίψιν τοιαύτην ἐφευρεῖν, οἷος ἢ πενθέκτῃ ἀνεπλήρωτα τὸ ὑστέρημα τῆς σ' καὶ σ', ὡς μὴ ἐξὸν οἰκουμενικὴν γενέσθαι σύνοδον ἀνευ κανόνων συγγραφῆς; καίτοι τοῦ ἐν ἀγίοις πάππα Γρηγορίου τοῦ Διάκονου ἐν τῇ πρὸς Εὐλόγιον Ἀλεξανδρείας, καὶ Ἀναστάσιον Ἀντιοχείας ῥεῖ' ἐπιστολῇ τοὺς κανόνας τῆς β' συνόδου παράσκοντος μήτε ποτὶ ἀφῆθῆναι, μήτε παραδεχθῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ Ῥώμης, καὶ τοῦ ἐν ἀγίοις πάππα Λέοντος ἐν ταῖς φερομέναις αὐτοῦ ἀποφαινομένου, ἐπὶ μόνῃ τῆς ἀπρέσεως ἀνατροπῇ, καὶ ἐπιστηρίζει τῆς ὀρθοδόξιας συναγυγῆσθαι τὴν τετάρτην σύνοδον. Πῶθεν οὖν ἢ τῆς ἀνακληρώσεως ἀνάγκη, ἢν οἱ πρῶτοι τοῦ σχίσματος ἡγεμόνες ἐρηχυσάντο;

Constantinopolitani, et indiscussum reliquit quinquagesimum quintum de Sabbato canonem et sexagesimum septimum de abstinendo a sanguine et suffocato? Subscriptions porro illorum canonum quis ita positas inspiciat, ut prima sit Justiniani imperatoris Rhinometi, deinde relictus sit locus papæ ad subscribendum, et œcumenicæ synodi notas agnoscat? Plurimum differt inter legatos qui mittebantur a papa ad unamquamque synodum œcumenicam cum peculiaribus mandatis, et legatos illos qui apud Græcos communi quadam ratione personam papæ referabant, ut Cæsariensis, Ephesius, Thessalonicensis, Corinthius, Gortynius. Nam isti executorum, ut ita dicam, locum obtinebant, et exarchi vocabantur in suis quisque provinciis, particularem habentes jurisdictionem ad particularia ecclesiastica negotia, tanquam hujus ministerii per successionem heredes. Qui vero ad œcumenicas synodos mittebantur a papa, vel ab ejus synodo, præsentiam papæ supplebant, et sedebant ante patriarchas, deque dogmatibus ut plurimum judicabant, idque usque ad ferendam de re controversa sententiam. Tales vero mittebat papa ab Urbe, suo ex latere. Nam et in tertia synodo, quando Cœlestinus papa legationis munus Cyrillo mandaverat, mox suos etiam ab Urbe legatos misit. Quænam ergo notæ sunt œcumenicæ synodi in quinisexta? Unde vero vobis in mentem venit ille prætextus, quod quinisexta suppleverit defectum quintæ et sextæ? quasi non liceat generalem celebrare synodum abaque canonum editione? cum tamen sanctus Gregorius papa, epistola 195, ad Eulogium Alexandrinum, et Anastasium Antiochenum asserat, canones secundæ synodi nec fuisse visos, nec receptos ab Ecclesia Romana, et sanctus Leo papa in suis epistolis, tertia parte quartæ synodi, clarissimis verbis affirmet, ad extinguendam solum hæresim, et confirmandam fidem catholicam fuisse illam congregatam. Unde igitur supplementi necessitas, excogitata a primis auctoribus schismatis?

πιστολοῖς μετὰ τὰ Πρακτικὰ τῆς δ' συνόδου λαμπρῶς καὶ ἐπιστηρίζει τῆς ὀρθοδόξιας συναγυγῆσθαι τὴν τετάρτην σύνοδον. Πῶθεν οὖν ἢ τῆς ἀνακληρώσεως ἀνάγκη, ἢν οἱ πρῶτοι τοῦ σχίσματος ἡγεμόνες ἐρηχυσάντο;

D Si vero œcumenicam dicis quinisextam, quia se ipsam hoc titulo ipsa insigniat, merito audias. Tu de te ipsa testimonium perhibes. Quomodo enim œcumenica, quæ in secundo suo canone, enumeratis generalium et provincialium synodorum canonibus, nec non Patrum doctorumque orientalium, nullos recenset Romanorum pontificum aut occidentalium doctorum? cum sancta generalis quinta synodus in fine collationis tertiæ dicat: « Super hæc sequimur per omnia et sanctos Patres et doctores Ecclesie, Athanasiam, Hilarium, Basilium, Gregorium Theologum, et Gregorium Nyssenum, Ambrosium, Augustinum, Theophilum, Joannem Constantinopolitanum, Cy-

ἢ δὲ οἰκουμενικὴν εἶναι λέγεις τὴν πενθέκτῃν, οὗ αὐτὴ ἑαυτὴν οὕτως ὀνομάζει, ἀκούετω τὸ, Σὺ περὶ σαυτοῦ μάρτυρεῖς. Πῶς γὰρ οἰκουμενικὴ, ἢ τις ἐν τῷ β' αὐτῆς κανόνι ἀπαριθμησαμένη τῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων τοὺς κανόνας, καὶ μὴ καὶ τῶν ἀποστολικῶν ἀγίων Πατέρων καὶ διδασκάλων, οὐδεὶς μέμνηται ἢ Ῥώμης ἀρχιερέως, ἢ διακόνου οὐτικοῦ, περὶ ὧν ἡ πέμπτη οἰκουμενικὴ σύνοδος πρὸς τὸν τέλει τῆς τρίτης συναλεύσεως οὕτω φησὶν: « Πρὸς ταῦτοις ἀκολουθοῦμεν κατὰ πάντα τὸν ἀγίον Πατέρα καὶ διδασκάλου τῆς Ἐκκλησίας, Ἀθανασίου, Ἰλαρίου, Βασιλείου, Γρηγορίου τῷ Θεολόγῳ, Γρηγορίου τῷ Νύσση, Ἀμβροσίου, Ἀγούστίνου, Θεοφίλου, Ἰωάννου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Κυρίλλου,

rillum, Leonem, Proclum; et suscipimus omnia quæ de recta fide et condemnatione hæreticorum exposuerunt. Suscipimus autem et alios sanctos et orthodoxos Patres, qui in sancta Dei Ecclesia rectam fidem irreprehensibiliter usque ad finem suæ vitæ prædicaverunt. »

Ita sentiente et scribente synodo œcumenica, quomodo generalis fuerit quinisexta, quæ solos orientales agnoscit doctores, et prohibet ne quinquam alios recipiat canones? Nullo igitur jure vocari potest œcumenica, seu legitima prorsus synodus, juxta canones synodorum.

NILUS (Cap. XVI).

« Sancta quoque et œcumenica septima synodus in primo suo canone, « Divinos, inquit, canones libenter suscipimus, integramque illorum et immotam servamus præceptionem, sive per Spiritus tubas apostolos editorum, sive per sex œcumenicas synodos, atque etiam provinciales. » Cum ergo canonum meminerit sex generalium conciliorum, quæ vero sexta proprie fuit, nullos ediderit canones, manifestum est eam loqui de canonibus hujus synodi, quæ defectum sextæ videtur supplevisse. »

CONFUTATIO.

Arguis tertio, ad probandam quinisextam esse œcumenicam. Septima synodus amplectitur canones sex generalium conciliorum. Atqui sexta proprie synodus nullos edidit canones; intelligit ergo de canonibus quinisextæ. Sed si placeret veritas, et aversareris mendacium, legisses in septimæ synodi act. 4, quosdam turbari audientes esse sextæ synodi canones. Quibus Tarasius patriarcha respondebat, quod sancta et magna sexta synodus sub Constantino celebrata fuit, et post quatuor aut quinque annos iidem ipsi Patres convenientes sub Justiniano filio Constantini ediderunt canones. Illi enim, inquit, qui subscripserunt sub Constantino, ipsi et sub Justiniano subscripserunt.

Hæc Tarasius dicebat ad confirmandos canones quinisextæ, inter quos octogesimus secundus agit de imagine Salvatoris, ut probare posset contra Iconomachos usum sacrarum imaginum. Hic erat scopus Tarasio, dum laudabat quinisextæ canones; et cum septimæ canones componebat, in primo aiebat se suscipere canones sex generalium synodorum, ut etiam quinisextæ canones comprehenderet ea mente qua diximus. Duo tamen dicit non congruentia: unum, quod quatuor aut quinque post sextam synodum annis celebrata sit quinisexta, quod impossibile est. Nam si postrema sextæ synodi actio celebrata fuit indict. x, quinisexta vero in suo tertio canone ait edere suos canones post quartam indictionem, decem omnino interlapsi sunt anni, non quinque. Alterum est, quod eos-

Α λέοντι, Πρόκλῳ· καὶ δεχόμεθα πάντα, ὅσα περὶ τῆς ὀρθῆς πίστεως, καὶ πρὸς ἑλεγχόντων αἰρετικῶν ἐξέθεντο. Δεχόμεθα δὲ καὶ τοὺς ἄλλους καὶ ὀρθόδοξους Πατέρας, τοὺς ἐν τῇ ἀγίᾳ τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίᾳ τὴν ὀρθὴν πίστιν ἀμέμπτως μέχρι τέλους τοῦ βίου κηρύξαντας. »

Οὕτω φρονούσης τε καὶ γραφοῦσης τῆς οἰκουμένης συνόδου, πῶς οἰκουμένη ἡ πενθέκτη, ἢ τοὺς ἀνατολικούς οἶδε μόνους διδασκάλους; Κἂν τις παραδέχοιτο ἐτέρων κανόνων, τοῦτο φησι μηδὲν ἐξεῖναι ποιεῖν. Οὐδὲν δικαίως δύναται καλεῖσθαι οἰκουμένη, εἰ μὴ ὅλως νομίμη σύνοδος κατὰ τοὺς κανόνων τῶν συνόδων.

ΝΕΙΛΟΣ.

« Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγία καὶ οἰκουμένη ζ' σύνοδος ἐν τῷ πρώτῳ αὐτῆς κανόνι τοιάδε φησίν· « Ἀσπασίως τοὺς θεῖους κανόνων ἐνστερνίζόμεθα, καὶ ὀλόκληρον τὴν αὐτῶν διαταγὴν καὶ ἀσάλευτον κρατούμεν, τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῶν σαλπείγγων τοῦ Πνεύματος ἀποστόλων, τῶν τε ἐξ οἰκουμένων συνόδων, καὶ τῶν τοπικῶς συναθροισθειῶν. » Εἰ δὲ κανόνων μὲνηται τῶν ἐξ οἰκουμένων συνόδων, τῆ δὲ κυρίως ζ' περὶ κανόνων ἐμέλησεν οὐδαμῶς, πῶς οὐ πρόδηλον, ὡς περὶ τῶν κανόνων τῆς συνόδου ταύτης φησίν, ἢ τὸ τῆς ἑκτῆς ἐνδεῖς ἀνακληρώσασα φαίνεται; »

ANTIPPHEIS.

Τρίτον ἐπιχειρεῖς, ἀποδειξαι βουλόμενος οἰκουμένη τὴν πενθέκτην. Ἐνστερνίζεται ἡ ζ' σύνοδος τοὺς κανόνων τῶν ἐξ οἰκουμένων συνόδων. Ἡ δὲ κυρίως ζ' κανόνων οὐκ ἐξέθετο· ἄρα περὶ τῶν κανόνων τῆς πενθέκτης νοεῖ. Ἄλλ' εἴπερ ἔχειρες τῆ ἀληθείᾳ, καὶ ἐμίσεις τὸ ψεῦδος, κατείδες ἂν ἐκ τῶν Πρακτικῶν τῆς ζ' συνόδου, πράξει δ', ὅτι ἐσκαζομένην τινὲς ἀκούοντες κανόνων τῆς ζ' συνόδου· πρὸς οὐ; ἔλεγε Ταράσιος ὁ πατριάρχης ὅτι ἡ ἀγία μεγάλη ἑκτη σύνοδος ἐπὶ Κωνσταντινου συνεκροτήθη· καὶ μετὰ τέσσαρα ἔτη ἡ πέντε συναθροισθέντες ἐπ' αὐτοῖς Πατέρες ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ υἱοῦ Κωνσταντινου τοὺς κανόνων ἐκτεθείκασιν. Οἱ γὰρ, φησίν, ὑπογράψαντες ἐπὶ Κωνσταντινου, οἱ αὐτοὶ καὶ ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ ὑπέγραψαν.

Ἐλεγε δὲ ταῦτα Ταράσιος κυρῶσαι βουλόμενος τοὺς κανόνων, ἐν οἷς ἦν ὁ πρῶτος διαλαμβάνων περὶ τῆς εἰκόνος τοῦ Σωτῆρος, ἐν ἔχοι δεῖξαι κατὰ τῶν εἰκονομαχούντων τὴν χρῆσιν τῶν σεπτῶν εἰκόνων. Τοῦτω γούν τῷ σκοπῷ Ταράσιος ἐπαίνετης ἦν τῶν τῆς πενθέκτης κανόνων· καὶ συγγράφων τοῦ; τῆς ζ', ἐν τῷ πρώτῳ ἐνστερνίζεσθαι ἔλεγε τοὺς κανόνων τῶν ἐξ οἰκουμένων συνόδων, ἵνα συμπεριλάβοι καὶ τοὺς τῆς πενθέκτης ἐπὶ τῷ προρῆθέντι σκοπῷ. Δύο δὲ ὁμῶς λέγει ἀσύμφωνον· ἐν μὲν, ὅτι τέσσαρα ἢ πέντε μετὰ τὴν ἄγλαν ζ' σύνοδον ἔτη γέγονεν ἡ πενθέκτη, ὅπερ ἀδύνατον· εἰ γὰρ ἡ ἐσχάτη τῆς ζ' συνόδου πρῆξις γέγονεν Ἰνδικτιῶνος ι', οἱ δὲ τῆς πενθέκτης ἐν τῷ τρίτῳ κανόνι φασὶν ἐκτεῖσθαι τοὺς κανόνων μετὰ τὴν τετάρτην Ἰνδικτιῶνα, δέκα πάντως ἔτη ὀστέον μεθόριον, οὐχὶ πέντε. Δεύτερον ἐστίν, ὅτι

τοὺς αὐτοὺς λέγει ὑπογεγραμέναι τῇ ζ συνόδῳ καὶ τῇ πενθέκτῃ ὅπερ οὐκ ἀληθὲς ἐκ τῶν ὑπογραφῶν ἐλέγχεται· δῆλον γὰρ τῷ βουλομένῳ συμβάλλειν, ὅτι τὸ πλεῖστον μέρος τῶν ὑπογραφάντων διαφέρει, ἐξ ὧν ἀληθῆ πάντως εὐρίσκεται, ἃ γράφει ὁ Βιβλιοθηκῆριος· Ἀναστάσιος· ἐν τῷ προσηφνητικῷ πρὸς Ἰωάννην ὄντων τὸν πάππαν, καταβαλλόμενος προσέμιον τῇ ἐκτουτῷ ἐρμηνείᾳ τῆς ζ συνόδου· λέγει δὲ ταῦτα· Ἰστέον ἐν ταύτῃ τῇ λ' συνόδῳ προσεῖναι τινα ἐκ τε τῶν ἀποστολικῶν, καὶ τῶν τῆς ζ' οἰκουμένης· συνόδου κανόνων καὶ ῥήσεων, ἃ παρ' ἡμῖν, δηλαδὴ τοῖς Ῥωμαίοις, οὕτε διεργησθέντα φέρεται, οὕτε ἀπόδεικτά ἐστι. Περὶ μὲν γὰρ τῶν ἀποστολικῶν κανόνων ἴσμεν σαφῶς ἔνους· ἦν τῶν τοιοούτων κανόνων παραδοχὴν μὴ βλάβως ποιέσθαι. Καὶ γὰρ καὶ ὁ προκατόχος σου πάππας ὁ μακαριώτατος Στέφανος τοῦτων οὐ πλείους ἢ πεντήκοντα δεκτέους εἶναι συνοδικῶς ἀπεφάνητο, εἰ καὶ ἀρχιερέων Ῥώμης θεσμοὶ τινες ἐκ τῶν κανόνων ἐκείνων παρελήφθησαν δοκοῦσιν. Ὅθεν δὴ θεσπίσματος τῆς ἀποστολικῆς σου ἀξίας οὐ μόνον ἐκείνους τοὺς ἔδεχεται ἡ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ τοὺς τῶν ἀρχιερέων Ῥώμης ἅπαντας, οἳ δὴ σαλπύγγων τοῦ Πνεύματος· ναὶ μὴν καὶ τοὺς ἀπάντων καθόλου τῶν ἐκκρίτων Πατέρων, καὶ τοὺς τῶν ἱερῶν συνόδων κανόνας καὶ διδάγματα, ἐκείνα δηλαδὴ μόνα, ἐν οἷς οὐδὲν ἔνεστι τῇ ὁρθοδοξίᾳ μὴ σύμφωνον, καὶ τῇ ὁρθότητι τῶν ἡθῶν ὑπεναντίον, ἢ τοῖς δόγμασι τῆς Ῥωμαϊκῆς καὶ ὅτι οὐδὲν ἀντιφερόμενον· μάλλον δὲ τὰ σφοδρῶς μαχόμενα τοῖς ἐξ ἐναντίας, τοῦτέστι τοῖς αἰρετικοῖς. Τοὺς τοίνυν κανόνας, οὓς φασιν οἱ Γραικοὶ ὑπὸ τῆς ἑκτης ἐκδοθῆναι συνόδου ἐπὶ τοσοῦτον ὁ κορυφαῖος· δέχεται θρόνος ἐν τῇ παρουσίᾳ ἐβδόμῃ συνόδῳ, ὥστε μηδαμῶς τὸ παράπαν ἐκείνους στέργειν, οἱ τοῖς προτέροις κανόσι· καὶ διαταγαῖς τῶν ἁγίων τοῦ θρόνου τούτου ἀρχιερέων, ἢ γοῦν τῇ σεμνότητι τῶν ἡθῶν εἶναι ἀντικείμενοι, εἰ καὶ παρὰ Λατίνοις μέχρι τοῦδε ξύμπαντες ἀγνωστοὶ παντελῶς διατελοῦσιν ὄντες, οὐδὲ γὰρ ἡρμηνεύθησαν· ἀλλ' οὐδὲ εὐργετοὶ ἐν τοῖς λοιποῖς πατριαρχικοῖς θρόνοις, καίπερ Ἑλλάδι χρωμένους φωνῇ, τοῖς ἐκείνων ἀρχείοις ἔγκείμενοι· ὅτι μηδέτις αὐτῶν ὅτε ἐξεδίδοντο, ἢ συνεκίδουσι, ἢ συμφωνῶν, ἢ παρῶν ὅπως ἐτύγγανε. Καίτοι διαβασαίνονται οἱ Γραικοὶ, τοὺς κανόνας τούτους ἐκτεθεῖσθαι ὑπ' αὐτῶν ἐκείνων τῶν Πατέρων, οἱ τὴν ἑκτην σύνοδον συνεκρότου· ἀλλὰ τοῦτο δεῖξει σαφῶς τεκμηρίοις οὐκ ἂν ἔχοιεν. »

Ὅρα· ὅτι σύμφωνα τῇ ἀληθείᾳ γράφει ὁ ἐρμηνεύς Ἀναστάσιος; Ὅτε γοῦν ἐπιχειρεῖς, ὅτι ἡ ζ' σύνοδος μέμνηται κανόνων τῶν ἐξ οἰκουμένηων συνόδων, ἃρα καὶ τῶν τῆς πενθέκτης, ἢ γὰρ κυρίως ζ' κανόνας οὐ συνέγραψεν· ἀληθῆ λέγεις, ἀλλ' οὐκ ἀναγκαῖα καὶ ἐνθεσμα· τοῦτο γὰρ ἐσκέπει Ταράσιος ὁ τοὺς κανόνας τῆς ζ' συνόδου ὑπαγορεύσας, τὸ τοὺς κανόνας τῆς πενθέκτης νομισθῆναι γνησίους πρὸς τὸ ἀπελέγξαι τοὺς Εἰκονομάχους· ὥστε τῶν ἀνατολικῶν ἦν ἡ τοιαύτη οἰκονομία. Ὁ δὲ ἀποστολικὸς θρόνος τοῦτου; οὕτε ἐπιγίνωσκεν, οὕτε εἶχε κανόνας, ἀλλ' ἐπὶ τοσοῦτον εἰδέχεται ἐν τῇ ζ' συνόδῳ, ἔσον ἐπίδοκι-

A dem fuisse inquit, qui subscripsere in sexta synodo et in quinisexta; quod ex subscriptionibus patet verum non esse; si quis enim conferre voluerit, comperiet majorem partem qui subscripserrunt, non esse eosdem. Scribebat sane et Leo Isaurus ad Gregorium II, Cur, inquis, in sex conciliis de imaginibus nihil est dictum? et papare spondit, nihil dictum esse. Quod papa non fateretur, nec imperator objiceret, si quinisexta legitima haberetur. Ex quibus vera esse comperiuntur, quæ scribit Bibliothecarius Anastasius in præfatione suæ in septimam synodum interpretationis ad Joannem VIII: « Sane notandum est, quædam in hac synodo ex apostolorum et sextæ universalis synodi canonibus et sententiis inveniri, quæ penes nos interpretata nec habentur nec admittuntur. Et certe de apostolorum canonibus liquido novimus, quoniam his quidam facile non præbuere consensum. Sed et prædecessor vester beatus papa Stephanus non ex his plus quam quinquaginta recipiendos synodice promulgavit, licet quædam constituta pontificum ex ipsis canonibus assumpta esse vidcantur. Unde apostolatu Vestro decernente non solum illos solos quinquaginta canones Ecclesia recipit, sed et omnes pontificum Romanorum utpote Spiritus sancti tubarum, quia et omnium omnino probabiliū Patrum, et sanctorum conciliorum regulas et institutiones admittit, illas duntaxat quæ nec rectæ fidei, nec probis moribus obviant, sed nec sedis Romanæ decretis ad modicum quid resultant; quin potius adversarios, id est hæreticos, potenter impugnant. Ergo regulas, quas Græci a sexta synodo perhibent editas, ita in hac synodo principalis sedes admittit, ut nullatenus ex iis illæ recipiantur quæ prioribus canonibus vel decretis sanctorum sedis hujus pontificum, aut certe bonis moribus inveniuntur adversæ. Quamvis omnes hactenus ex toto maneat apud Latinos incognita, quia nec interpretatæ; sed nec in cæterarum patriarchalium sedium, licet Græci utantur lingua, reperiantur archiepis: nimirum quia nulla eorum, cum ederentur, aut promulgans, aut consentiens, aut saltem præsens inventa est. Quanquam eosdem Patres illas Græci promulgasse perhibeant, qui in sexta synodo sunt inventi; sed hoc nullis probare certis possunt indicis. »

Vides interpretem Anastasium consona scribere veritati? Quando igitur arguis: Septima synodus meminit canonum sex generalium conciliorum; ergo etiam quinisexta, quandoquidem quæ vere sexta fuit, nullos canones edidit, vera dicis, sed non necessario et jure conclusiva. Nam Tarasius, qui septimæ synodi canones conscripsit, hoc volebat, nimirum canones quinisextæ haberi pro legitimis, ut posset redarguere Iconomachos. Itaque Orientalium fuit excogitatio hæc; at vero sedes apostolica nec agnoscebat, nec pro canonibus habebat, sed catenus in septima synodo susce-

pit, ut solum probaret argumentum canonis octogesimali secundi, per quem iconomachie perfidia reprobatur. Itaque hujusmodi argumentis uti ad probandum quinisextam esse œcumenicam, idem, Nilus, est, quod, dum causa agitur, Græcos proferre accusatores, testes, iudices contra Latinos.

NILUS (Cap. XVII).

« Adeo vero ratos illos canones Romanus episcopus habebat, dum pax Ecclesiarum vigeat, ut Adrianus papa scribens ad Tarasium, admiraretur quod is sanctas hujus synodi canones et decreta teneret. Legito in actis septimæ synodi ex epistola Adriani papæ ad Tarasium Constantinopolitanum hæc : « Invenimus autem in prædicta synodica epistola Sanctitatis Vestræ post plenitudinem fidei et confessionem sacri Symboli, et omnium sanctarum sex synodorum, et de sacris ac venerabilibus characteribus miraculum laude ac veneratione dignissimum contineri : quia et easdem sanctas sex synodos suscipio cum omnibus regulis quæ jure ac divinitus ab ipsis promulgatæ sunt, inter quas continetur canon octogesimalis secundus de venerandis imaginibus. » Quod igitur iste canon per ipsum quoque beatum Adrianum ratus sit, codices ostendi testabuntur. At nimis absurdum est, Latinos non solum hostes esse œcumenicarum synodorum, quorum ipsi duces fuere, sed inter se etiam digladiari ; et modo quidem Adrianum papam vocare hos canones miraculum laude dignum : modo vero Innocentium, vel alium quemcumque reprobare eosdem. »

τους θαύμα αίνέσω; κατέιν, νῦν δὲ τὸν Ἰννοκέντιον, ἢ ἕτερον, εἰ τύχοι, τοὺς αὐτοὺς ἀποδοκιμαζέιν. »

CONFUTATIO.

Arguis quarto pro quinisexta : Adrianus papa scribens Tarasio ratum habet octogesimum secundum canonem quinisextæ; ergo synodus illa legitima est et in œcumenicis numeranda. Sed plane erras, et erroris tui causa est prava interpretatio. Nam Tarasii voces, quas papa laudat, non ita habent ut Græca interpretatio continet; Græce enim ita legitur : Quia et eandem sanctam sextam synodum suscipio cum omnibus ejus canonibus. At textus Latinus habet : Quia et easdem sanctas sex synodos suscipio cum earum canonibus. Ita nec Tarasius sextam synodum expresse posuit, nec papa referendo illius voces, sed corrigendo voces Tarasii, quod ita is dixerat : Suscipio sanctas sex synodos cum earum canonibus, papa sic refert : Post confessionem sacri Symboli et sex synodorum, invenimus et de sacris imaginibus. Non ergo laudat papa Tarasium, ut decreta quinisextæ tenentem, quemadmodum dicis, sed et omnium sanctarum synodorum et rectæ de sacris imaginibus fides continebatur in octogesimo secundo canonis quinisextæ et rectam fidem papa

ἄμωσι τὴν ἐμφερόμενην τῷ πρῶ κανὼν ἐνωσαν, δι᾽ ἧς στηλιτεύεται ἡ εἰκονομαχία.

Τοιαῦτα γοῖν προβάλλειν ἐπιχειρήματα πρὸς τὸ τὴν πενθέκτην ἐκδοῖξαι οἰκουμενικὴν ταυτὸν ἴσθιν, ὧ Νίλου, καὶ τὸ δίκης ἀνισταμένης προσφέρειν τοὺς Γραικοὺς κατὰ Λατίνων κατηγοροῦς, μάρτυρας καὶ δικαστάς.

ΝΕΙΛΟΣ.

« Οὕτω δὲ τοὺς κανόνας ἐκείνους κυρίους ἤγατο καὶ ὁ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος, ὡς ἐν εἰρήνῃ τὰ ἐκκλησιαστικὰ διετέλουν ὅντι, ὡς καὶ τὸν πάππαν Ἀδριανὸν Ταρσίῳ γραφοντα διὰ θαύματος ἀγαίνε τὰ κατ' αὐτὸν, ἐμμένοντα τοῖς ὑπὸ τῆς ἀγίας ταύτης συνόδου κανονικῶς ὁρισθεῖσιν. Ἀνάγνωθι ἀπὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς ᾗ συνόδου, ἀπ' τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πάππα Ἀδριανοῦ πρὸς Ταράσιον Κωνσταντινουπόλεως ταῦτα : « Εὐρόμεν δὲ ἐν τῇ προσηρημένῃ ἐπιστολῇ τῇ συνοδικῇ τῆς ὑμετέρας ἀγιοσύνης μετὰ τὸ πλήρωμα τῆς πίστεως καὶ τῆς ὁμολογίας τοῦ ἱεροῦ συμβόλλου, καὶ πασῶν τῶν ἀγίων ἐξ συνόδων, καὶ περὶ τῶν ἱερῶν καὶ σεπτῶν χαρακτῆρων θαύμα αἰνέωσως καὶ περιπεύξωσ; ἄξιον, περιέχον : Ὅτι καὶ τὰ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀγίας ἐκτῆς συνόδου δίχομαι μετὰ πάντων τῶν ἐνθέσμων; καὶ θειωδῶς ἐκφωνηθέντων κατ' αὐτῆς κανόνων · ἐν οἷς ἐμφέρεται κανὼν πρῶτ' περὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων. » Ὅτι μὲν οὖν ὁ κανὼν οὗτος καὶ παρὰ τοῦ μακαρίου Ἀδριανοῦ τοῦ κύριον ἔχει, τὰ βιβλία φανέρτα μαρτυροῦσι τῷ λόγῳ · πάντῃ δὲ ἄπορον μὴ μόνον πρὸς τὰς οἰκουμενικὰς τῶν συνόδων Λατίνους; ἀπειθῶς ἔχειν, ὧν ἡγεμόνας αὐτοὶ κατέστησαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτοὺς στεσιάζειν · καὶ νῦν μὲν τὸν πάππαν Ἀδριανὸν τοὺς κανόνας τοῦ-

ΑΝΤΙΠΡΗΞΙΣ.

Τέταρτον ἐπιχειρεῖς εἰς σύστασιν τῆς πενθέκτης · Ἀδριανῶς ὁ πάππας Ταρσίῳ γράφων κύριον ἔχει τὸν πρῶτ' κανόνα τῆς πενθέκτης · Ἄρα γνησίᾳ ἡ πενθέκτη, καὶ ἐν ταῖς οἰκουμενικαῖς ἀρθομησίαις. Ἀλλ' ἐπλανήθης, ὧ θαυμάσια, ἐκ τῆς παραρρηγείας τοῦ χωρίου. Αἱ γὰρ τοῦ Ταρσίου φωναί, ἀ; ἐπαινεῖ ὁ πάππας, οὐ περὶ τῆς ἐκτῆς συνόδου ῥητῶς διαλαμβάνουσι, καθὼς ἔχει ἡ Ἑλληνικὴ ἐρμηνεία · τὸ γὰρ Λατινικὸν ὕφος τῆς ἐπιστολῆς τοῦ πάππα, ὅς ἔγραψε Ῥωμαίοις, ἔχει οὕτως · Ὅτι καὶ τὰς αὐτὰς ἀγίας ἐξ συνόδους δίχομαι μετὰ πάντων τῶν κανόνων, οὐ; ἐνθέσμως καὶ θειωδῶς αὐταὶ ἐκφωνήσαν. Ὅστε Ἀδριανῶς ὁ πάππας οὐκ ἐπαινεῖ τὸν Ταράσιον ὡς ἐμμένοντα τοῖς ὁρισθεῖσιν ὑπὸ τῆς πενθέκτης, ὡς σὺ λέγεις, ἀλλ' ὡς ἐμμένοντα τῇ ὀρθοδοξίᾳ πασῶν τῶν συνόδων καὶ τῶν σεπτῶν εἰκόνων. Αὕτη δὲ ἡ περὶ τῶν εἰκόνων ὀρθοδοξία περιείχετο τῷ πρῶτ' τῆς πενθέκτης κανόνι καὶ ἐπαινεῖ ὁ πάππας τὴν ὀρθοδοξίαν. τὸν δὲ κανόνα λεγόμενον οὐκ ἐπικυροῖ ὡς κανὼν. Καὶ ὀθλον ἐξ ὧν ἐπιφέρειν μετὰ τῶν ἐξάπλευσιν τοῦ κανόνο;. Ταύτη γάρ, φησί, τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῇ μαρτυρίᾳ τὴν περιεργίαν τῶν πονηροῦμένων, καὶ τὴν ἐπιτροπὴν τῶν αἰρετικῶν ἀπίστωτο ἡ

ὁμητέρα ἀδελφική ἱερωσύνη. Οὐ λέγει ὁ πάππας· Τούτῳ τῷ κανόνι τῆς ζ' συνόδου, ἀλλὰ, Ταύτῃ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τῇ μαρτυρίᾳ· ἔπαινεῖ γὰρ τὸ ἐμπριεχόμενον, ἀλλ' οὐχὶ ὡς κανόνα· καὶ τοῦτ' αἰετὸ ἔστιν, ὅπερ ἔλεγεν ὁ Βιβλιοθηκάρχος Ἀναστασί- σιος· ὅτι τοὺς τοιοῦτους κανόνας ὁ ἀποστολικὸς ὁρ- θός ἐπὶ τοσοῦτον δέχεται ἐν τῇ ζ' συνόδῳ, ὥστε μὴ στέργειν ἐκείνους, οἵτινες ἀντίκεινται τοῖς κανόσι τῶν ἀρχιερίων τῆς Ῥώμης· καὶ ὅτι ἀπαξάπαντας οὐκ εἶχον οἱ Λατίνοι, ἀλλ' ἦσαν αὐτοῖς ἄγνωστοι. Εἰ; δὲ τίς κανὼν ὁ πβ' περὶ τῶν ἱερῶν εἰκόνων γέ- γωνε γινώριμος διὰ τὸ ἐντεθῆναι τῇ ζ' συνόδῳ κατὰ τῶν Εἰκονομάχων· καὶ τοῦτον ἔπαινεῖ ὁ πάππας ἐν τῇ Ταρσίου ἐπιστολῇ, ἔπειτα ὀνομάζει κανόνα μὲν οὐχί, μαρτυρίαν δὲ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Ὅθεν μάταια ἐπιχειρεῖ· πρῶτον μὲν, ὅτι τὰς φωνὰς τοῦ Ταρσίου ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῦ πάππα προκομιζέται οὐ γνησίως· ἔρμηνευθεῖσας. Διαφέρει γὰρ εἰπεῖν, «Τὰ ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἀγίας ἑκτῆς συνόδου,» ὡς ἔχει τὸ κεῖμενον τὸ Ἑλληνικόν· καὶ εἰπεῖν, «Τὰς αὐτῆς ἀγίας ἑξ συνόδου,» κατὰ τὸ Ῥωμαϊκόν· καὶ πάλιν τὸ εἰπεῖν, «Ἐκφωνηθέντων παρ' αὐτῆς,» καὶ «Ἐκ- φωνηθέντων παρ' αὐτῶν,» ὡς ἔχει τὸ Λατινικόν· δεῦτερον, ὅτι ὁ ἔπαινος τοῦ Ἀδριανοῦ οὐ δίδωσι τῷ κανόνι κύρος, ἀλλ' ἡ μόνον ὅτι ὀρθοδοξίαν περιελεγεῖν ἐκ τούτου δὲ οὐκ ἔστι συναγεῖν τοὺς κανόνας εἶ- ναι γνησίους, καὶ τὴν πενθέκτην οἰκουμενικὴν· ἀλλ' ὅτι ἐν ἐκείνους οὐκ εἴλοιο κανόνες, ἐν οἷς ὅρθ' ἔστι καὶ οὐκ ἀπόβλητα περιέχεται. Ὁδύ- κων ἀπεχθῶς ἔχουσιν οἱ Λατίνοι πρὸς τὰς οἰ- κουμενικάς τῶν συνόδων, τὰς μὴ οὖσας οἰκου- μενικάς μὴ ὡς τοιαύτας δεχόμενοι, μᾶλλον δὲ τὰς μῆτε ὅλωσ συνόδους καλεῖσθαι ἀξίας· οὔτε πρὸς ἑαυτοῦ; στασιάζουσιν οἱ ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης· ὁ γὰρ Ἀδριανὸς ἔτεχε θαύμα αἰνέσεως καὶ περιπτώ- ξου; ἄξιον, τοῦτο καὶ οἱ λοιποὶ ἀρχιερεῖς ὑπερεπαι- νούσιν. Ἠγάσθη δὲ ὁ πάππας τὴν ὀρθοδοξίαν τοῦ Ταρσίου περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων. Ἐγραφε καὶ Λατῶν Ἰσαυρο; πρὸς Γρηγόριον τὸν πάππαν· Διατί ἐν ταῖς ἑξ συνόδοις οὐδὲν ἔβρέθη περὶ τῶν εἰκόνων; Καὶ ἀποκρινόμενος ὁμολογεῖ ὁ πάππας, ὅτι οὐδὲν ἔβρέθη. Ἄλλ' οὔτε ὁ βασιλεὺς οὕτως ἀνπροβτεῖνεν, οὔτε ὁ πάππας ἀπεκρίνετο τοιοῦτοτρόπως, εἴπερ ἐνομιζέτο καὶ παρὰ Γραικοῖς καὶ παρὰ Λατίνοις ἡ πενθέκτη οἰκουμενικὴ, καὶ οἱ παρ' αὐτῆς κανόνες κύριοι. Ζῆται τὰς πρὸ τῆς ζ' συνόδου ἐπιστολάς· οὐχὶ τὸν κανόνα ὡς κανόνα, καθ' ὃ οἱ τῆς Ῥώμης συναβρόνισαν, καὶ συμφωνοῦσι πάντες. Αὐτὸ δὲ καὶ τὸ λέγειν τοὺς κανόνας τῆς πενθέκτης νομισθῆναι κυρίους ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων τῆς Ῥώμης ἕως διατέ- λει ὅσα ἐν εἰρήνῃ τὰ ἐκκλησιαστικά, μετὰ δὲ τὴν διχονοσίαν ἀποδοκιμασθῆναι, συγκαθῶσιν ἔστι τὰ ἀσύγκλιωστα. Πῶς γὰρ εὐρήσεις πρὸ τῆς διχονοσίας τὴν Κωνσταντινουπόλει; ἐξιστούμενον τῷ πάππᾳ, ὡς φησὶν ὁ λόγ' τῆς πενθέκτης κατὰ τοὺς ψευδοκανόνας τῶν τρίτων, τῆς β' καὶ τῆς δ' τὸν κη'; Εἰ τοῦτους δὲ τὰς λεγομένους κανόνας ἀειδήματα ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, ἀποδοκιμαζέτω, ὡς δὴ ἔστιν ἐκ τῶν ἐπιστολῶν Ἀθανασίου τοῦ πατρὸς τῶν μετὰ τὰ Ἡρακλικὰ τῆς β'

A laudat; illum vero qui dicitur canon, non ut ca- nonem probat. Quod ex his liquet quæ inferi papa post expositum canonem. Hoc enim, inquit, testi- monio orthodoxæ fidei malignorum curiositatem et hæreticorum garrulitatem vestrum repulit frater- num sacerdotium. Non dicit papa. Hoc sexto synodi canone, sed, Hoc testimonio orthodoxæ fidei; lau- dat enim quod continetur, non ut canonem; et hoc est quod Bibliothecarius Anastasius aiebat, hu- jusmodi canones a sede apostolica ita admitti, ut nullatenus illos recipiat qui decretis pontificum Romanorum adversantur, et universos fuisse La- tinis incognitos, quia nec interpretatos. Erant igitur universi quidem incogniti. Unus vero quidam ex his, octogesimus secundus, de sacris imaginibus innotuit, quia insertus fuit septimæ synodo contra Iconomachos; et hunc laudat papa in epis- tola ad Tarasium, non quidem canonem illum vocans, sed orthodoxæ fidei testimonium. Itaque vano uteris argumento: primo quidem, quia voces Tarasii epistolæ papæ insertas profers non recte conversas. Differt enim dicere, «Quæ ab eadem sancta sexta synodo,» ut legitur Græce; et dicere, «Easdem sanctas sex synodos,» ut habet textus Latinus; et rursus differt, «promulgatæ ab ipsa» et «promulgatæ ab ipsis,» ut habetur in textu La- tino. Secundo, quia ex ea commendatione papæ non fit canon legitimus, sed probatur tantum factum in eo fidem contineri; ex quo non licet colligere canones esse legitimos, et quinisextam œcu- menicam, sed tantum, non paucos ejus canones recta et non rejicienda continere. Quare nec ve- rum est, Latinos esse generalium synodorum inimicos, si non suscipiunt pro œcumenicis quæ non sunt œcumenicæ, imo quæ nec synodi quidem sunt: nec secum pugnant Romani pontifices. Nam quod Adrianus habuit pro miraculo laude ac vene- ratione digno, hoc et cæteri pontifices extollunt laudibus. Admiratus vero fuit papa rectam fidem Tarasii de sacris imaginibus, non canonem ut canonem; in quo Romani pontifices convenere omnes et conveniunt. Proinde asserere canones quinisextæ habitos fuisse ratos a Romanis ponti- ficibus dum Ecclesiarum pax vigeat, postea vero fuisse reprobatos, est connectere quæ non cohærent. Ubi enim reperias aut schisma Constantinopoli- tanum exæquatium papæ, ut canon 36 quinisextæ statuit juxta pseudocanones secundæ synodi, et 28 quartæ? Si hos titulo tenus canones Romana semper Ecclesia reprobavit, ut videre est in epistola Leonis papæ parte iii quartæ synodi, quomodo ratos postmodum habuit canones quinisextæ, qui iisdem constant vocibus quibus et reprobat; Et quæ pax erat inter papam et patriarcham, quise- æqualem papæ jactitaret, si Cœlestinus condemna- bat et removebat Nestorium patriarcham Constans- tinopolitanum, Leo Dioscorum Alexandrinum, Agapetus Anthimum Constantinopolitanum, Leo II Macarian Antiochenum, Adrianus Tarasium

Constantinopolitanam dum illi scriberet, se ejus A synodica minime recepturam fuisse, quod statim ex laico ordine sublatus esset ad gradum sacerdotalem, nisi orthodoxum cognovisset? Quomodo hæc fiebant, et pax erat Ecclesiis, et quinisextæ canones pro legitimis habebantur? Nullo modo hæc consistunt. Nam si rati erant canones, nullam potestatem pontifices habebant in patriarchas; si vero habebant, non rati erant canones: sed cum pax erat, nullius auctoritatis erant; post schisma vero sunt apud Latinos quod semper erant, solis vero probati Orientalibus quibus etiam fuerunt origo præcipua schismatis.

Ἐκκλησίας, καὶ οἱ κανόνες τῆς πενθέκτης κύριοι ἐνομίζοντο; Ἀδύνατα τὰυτα, ὦ Νεώτε. Εἰ γὰρ κύριοι οἱ κανόνες, οὐκ ἂν εἶχον ἐξουσίαν ἐπὶ τοὺς πατριάρχας οἱ Ῥώμης ἐπίσκοποι. Εἰ δὲ εἶχον, οὐ κύριοι οἱ κανόνες· ἀλλ' εἰρήνης μὲν οὖσης, ὑπῆρχον ἄκυροι· μετὰ δὲ τὴν διχνοσίαν παρὰ μὲν Ἰταλίους εἰσὶν ὅπερ ἦσαν πάντοτε ἄκυροι, τοῖς δὲ ἀνατολικῶς κύριοι μόνως, οἷς καὶ γεγόνασι καταβολὴ μεγίστη τοῦ σχίσματος.

NILUS (Cap. XVIII).

Si quis vero dicat, papam non subdi Patrum legibus, quis hoc ferat? cum a Patribus ipse primatum acceperit. Certe intolerabile est illos ab eo negligi, per quos ipse evectus est et magnus esse videtur. Præterea qui hoc animo est, se quoque ipsum damnat; quandoquidem qui leges posuit, ipse est. At B. Paulus prævaricatorem se inquit, si quæ destruxit hæc iterum ædificare vellet. Quod si ostensum est, illum judicio Patrum esse subditum sicut in dogmatibus, ita et in cæteris, quomodo Patrum legibus non sit subjectus? Quis vero æquum esse dicat, cæteros illum observare ut Patrem, qui tantorum Patrum auctoritatem antiquat?)

CONFUTATIO.

Multa jam de hoc argumento dixeris, et resumis, illud unum tibi habens propositum, ut deprimas papam. Dicis intolerandum esse, si quis dicat papam non subdi legibus Patrum, quod ipse a Patribus accepto primatu, cur eos possit parvipendere, per quos magnus effectus est? Dicis papam ita affectum se ipso damnari, quandoquidem ipse est qui posuit leges; dicis ostensum esse, papam et rationem dogmatum et aliarum rerum judicio subdi, et non esse æquum honorari ut Patrem qui aspernatur Patres. At certe si tunc argumentum valet, valebit etiam quod ex contrario est. Tu sic arguis: Papa habet primatum a Patribus, ergo subditus est legibus Patrum. Nos vero dicimus: Patres habent privilegia et honores a papa, ergo papa non subjacet legibus Patrum, sed potius illi subjacent legibus papæ. Tui vero enthymematis antecedens falsum esse jam probatum est per synodorum testimonia; et nunc etiam ad roborandam veritatem probabitur ejus falsitas.

B

ΝΕΙΛΟΣ.

Εἰ δὲ τις ὑπάγεσθαι τὸν πάππαν τοῖς παρὰ τῶν Πατέρων κειμένοις νόμοις ἐρεῖ, οὐκ ἀνεκτὰ πίντωις ἐρεῖ. Διὰ τί; Ὅτι παρὰ τῶν Πατέρων αὐτὸς τὸ πρῶτον εἰλήφει. Καὶ ἥιστα φορητὸν, εἰ ὡς ἐκεῖνο; ἤρθη τε καὶ μέγας ἴσται δοκεῖ, τοὺς ἐν οὐδενὶ τίθεσθαι. Ἄλλως τε τὸν οὕτω διακειμένον καὶ αὐτὸν εἶσται ἀθετεῖν, εἴπερ αὐτὸς εἶσται ὁ τοὺς νόμους θεῖς. Ὁ δὲ μακάριος Παῦλος παραβάτην αὐτὸν φησιν, εἰ γε ἂ κατέλυσε, ταῦτα πάλιν οἰκοδομεῖν προθυμεῖται. Εἰ δὲ δέδικται ὡσπερ ἐν τοῖς δόγμασι, οὕτω δὴ κἀν τοῖς ἄλλοις παρὰ τῶν Πατέρων εὐθύνεσθαι, πῶς οὐχ ὑπάγεται τοῖς παρὰ τῶν Πατέρων κειμένοις νόμοις; Ἡ πῶς δίκαιον τοῖς ἄλλοις; ὡς Πατὴρ τοῦτω προσέγειν, Πατέρας τοσούτους αὐτῷ διαγράφουσι;)

ΑΝΤΙΠΡΗΞΙΣ.

Πολλὴν περὶ τοῦτω λόγον καταθέμενος, αἴθρι; τὴν ὑπόθεσιν ἐπαναλαμβάνεις, ἐκεῖνο μάλιστα φροντισζων, ὅπως τὸν πάππαν καταβάτης. Λέγεις οὐκ ἀνεκτὸν εἶναι φάσκων μὴ ὑπάγεσθαι τὸν πάππαν τοῖς κειμένοις παρὰ τῶν Πατέρων νόμοις· ὅτι παρὰ τῶν Πατέρων εἰλήφης τὸ πρῶτον, πῶς ἐξουθενεῖν δύναται τοὺς αὐτὸν μεγαλύνοντας; Λέγεις, ὅτι διακειμένος οὕτως αὐτὸν ὁ πάππας ἀθετεῖ, εἴπερ αὐτὸς εἶσται ὁ θεὸς τοῦ νόμου; λέγεις, ὅτι δέδικται καὶ ἐν δόγμασι, καὶ ἐν ἄλλοις τὸν πάππαν εὐθύνεσθαι· καὶ ὅτι οὐ δίκαιον τιμᾶσθαι ὡς Πατέρα τὸν διαγράφοντα τοὺς Πατέρας. Εἰ μὲν οὖν ὑγιὲς ἐστί τὸ σὸν ἐπιχείρημα, πάντως καὶ τὸ ἐκ τοῦ ἐναντίου ὑγιὲς ἐστί. Τὸ σὸν οὕτως ἔχει· Ὁ πάππας ἔχει τὴν πρῶτον παρὰ τῶν Πατέρων, ἄρα ὑπόκειται τοῖς νόμοις τῶν Πατέρων. Ἡμεῖς δὲ φάμεν· Οἱ Πατέρες ἔχουσι τὰ προνόμια καὶ τὰς τιμὰς παρὰ τοῦ πάππα, ἄρα ὁ πάππας οὐχ ὑπόκειται τοῖς νόμοις τῶν Πατέρων, ἀλλὸν δὲ ἐκεῖνοι ὑπόκεινται τοῖς νόμοις τοῦ πάππα. Τοῦ δὲ σοῦ ἐνθυμήματος ἡ πρόκλησις ἤδη μὲν ἐξεληλέχθη: ψευδὴς οὖσα ταῖς συνοδικαῖς ἀποφάσεσι, καὶ νῦν δὲ ὁμοῦ ἐλεγχθήσεται εἰς παράστασιν τῆς ἀληθείας.

Οἱ τῆς β' συνόδου Πατέρες κανόνα ἐξεγράφευσιν, ὥστε τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἔχειν τὰ πρεσβεῖα τῆς τιμῆς μετὰ τὸν τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπον. Ἄλλ' ὁμως Θεόφιλος ὁ Ἀλεξανδρείας ἀντεποιεῖτο τῆς χειροτονίας τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ Διδόσκορος, Ἀλεξανδρείας ἐχειροτόνησεν Ἀνατόλιον τὸν Κωνσταντινουπόλεως· ὅθεν παντὶ που δῆλον, ὅτι ὁ κανὼν ἐκεῖνος, εἰ καὶ ὅλως γέγονεν, ἄκυρος ἔμεινεν. Διὸ δὴ ἐν τῇ τετάρτῃ συνόδῳ οἱ τοποστηρηταὶ τοῦ πάππα τὸν κανόνα τοῦτον οὐκ ὀρθῶς προφέρεσθαι ἔλεγον· καὶ Λέων ὁ τῆνικαῦτα πάππας, καὶ οἱ μετ' αὐτὸν ἀρχιερεῖς οὐδέποτε ὡς γνήσιον ἐδέξαντο· ὡσπερ καὶ τὸν τῆς τετάρτης συνόδου, ὃν ἐπὶ βεβαιώσει τοῦ προτέρου τινὲς υπεξέθεντο, ὃν μέχρι οὗ τῆς μακρᾶς κατισχυοσῆς ἐπιμονῆς, ὡς μαρτυρεῖ Ἀδριανὸς ὁ πάππας ἐν τῇ β' τῆς ἑβδόμης συνόδου πράξει πρὸς τοὺς βασιλέας γράφων, ὁ Κωνσταντινουπόλεως θρόνος τὴν δευτέραν ἐκληρώσατο τάξιν, ὑποβιβάσας δηλαδὴ ἐαυτῷ τοὺς λοιποὺς τῶν ἀνατολικῶν θρόνους, καὶ μετακινήσας τὰ ὄρια, ἃ ἔθεντο οἱ ἀπόστολοι καὶ ἡ πρώτη σύνοδος. Κατέπραξε δὲ τοῦτ', φησὶν Ἀδριανὸς, τῇ αὐθεντικῇ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τὸ δεύτερον· εἶναι λατῶν.

Εἰ δὲ Μάρκος μὲν ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, καὶ Εὐδόκιος ἐν Ἀντιοχείᾳ, φησὶν Εὐσέβιος ἐν τῷ β' καὶ γ' τῆς Ἱστορίας, καὶ Ἰγνώτιος ὁ θεοφόρος ἐν τῇ πρὸς Ἀντιοχείας ἐπιστολῇ, τοὺς πατριαρχικοὺς ἐκδόμησαν θρόνους τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ Πέτρου· ὥστε λέγειν τὸν ἐν ἀγίοις Γρηγόριον τὸν Διάλογον ἐν τῇ ρα' ἐπιστολῇ πρὸς Εὐλόγιον Ἀλεξανδρείας, ὅτι τρεῖς ὑψωσεν ὁ Πέτρος θρόνους, καὶ εἷς τοὺς τρεῖς εἶχεν· εἷς ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐδράξατο τῆς δευτέρας χώρας, παρρηκωνισάμενος τοὺς δύο, καὶ τοῦτο βεβιασμένη ἐνστάσει κατεκτήσατο δι' αὐθεντίας τοῦ πάππα· πῶς οὐκ εὐδῆλον τῶν ἀνατολικῶν θρόνων τὰ προνόμια ἠρῆσθαι τῆς ἐξουσίας τοῦ πάππα; Καὶ πῶς οὐκ εὐδῆλον, ὅτι Πέτρου τὸν Ἀλεξανδρείας δεύτερον, καὶ τρίτον κακαστήσαντος τὸν Ἀντιοχείας, ἔπειτα τοῦ πάππα νομοθετήσαντος δεύτερον τὸν Κωνσταντινουπόλεως, ἴσῃ ἔχει ὁ Πέτρος καὶ οἱ διάδοχοι τὴν ἐξουσίαν κατὰ γὰρ τὸ ποιμαίνειν, καὶ κυβερνᾶν, καὶ διατίθεσθαι τὰ τῆς Ἐκκλησίας; Εἰ γοῦν πρεσβεῖον ἔστι τοῦ Κωνσταντινουπόλεως τὸ εἶναι δεύτερον, τοῦ Ἀλεξανδρείας τὸ τρίτον εἶναι, τοῦ Ἀντιοχείας τὸ εἶναι τέταρτον, καὶ ταῦτα ἔχουσι παρὰ τοῦ πάππα· οὐκ ἀληθῆ λέγεις, Νελλε, ὅτι παρὰ τῶν Πατέρων ἐληφεν ὁ πάππας τὴν πρωτείον. Ἀληθὲς δὲ, ὅτι παρὰ τοῦ πάππα εἰλήφασιν οἱ Πατέρες τὰ προνόμια. Καὶ εἴπερ κατὰ σὲ, παρ' ὧν τις ἔχει τὸ πρεσβεῖον, ἐκείνων τοῖς νόμοις ὑπάγεται· οἱ δὲ ἀνατολικοὶ πατριαρχαὶ παρὰ τοῦ πάππα ἔχουσι τὸ πρεσβεῖον τοῦ εἶναι δεύτερον, καὶ τρίτον, καὶ τέταρτον· ἄρα κατὰ σὲ ἐπάναγκας ὑπάγονται τοῖς νόμοις τοῦ πάππα. Εἰ δὲ φαίης, οὐ παρὰ τῶν πατριαρχῶν, οὐδ' ἐτίμησεν ὁ πάππας, ἀλλὰ παρὰ συνόδων οἰκουμενικῶν εἶναι τὸ πρεσβεῖον τοῦ

Patres secunda: synodi ediderant canonem, ut Constantinopolitanus haberet honoris prerogativam post Romanum. Attamen Theophilus Alexandrinus vindicabat sibi consecrationem episcopi Constantinopolitani (1), et Dioscorus Alexandrinus consecravit Anatolium Constantinopolitanum. Ex quo manifestum est, canonem illum, si factus est, nullum robur habuisse. Quapropter legati papæ actione xvi quartæ synodi immerito illum proferri volebant, et Leo, tunc temporis papa, et successores ejus nunquam ut legitimum susceperunt, quemadmodum et vicesimum octavum quartæ synodi, suppositum a quibusdam ad confirmandum priorem illum, donec, longa prævalente instantia, ut Adrianus papa testatur actione ii septimæ synodi scribens ad imperatores, Constantinopolitana sedes locum obtinuit secundum, nimirum inferiores se constituens cæteras Orientis patriarchales sedes, et transferens terminos, quos statuerunt apostoli et prima synodus. Hæc autem, ut Adrianus papa inquit, sedis apostolicæ auctoritate habuit, ut jam illius beneficio esset secunda.

Si ergo Marcus quidem Alexandria, et Evodius Antiochiæ, ut inquit Eusebius lib. ii et iii *Historiæ*, et sanctus Ignatius martyr in epist. ad Antiochenos, patriarchalibus præsedere sedibus auctoritate Petri; ut plane sanctus Gregorius magnus epist. 101, ad Eulogium Alexandrinum dicat tres a Petro sedes fuisse sublimatas et unum tres habuisse; deinde Constantinopolitanus, extrusis illis, secundus est habitus, et hoc assidua instantia consecutus per auctoritatem papæ, an non manifestum est privilegia Orientalium sedium pendere ab auctoritate papæ? An non manifestum est, quod Petro constituitur secundum Alexandrinum, Antiochenum tertium, papa vero postmodum concedente ut secundus esset Constantinopolitanus, parem habet Petrus et successores potestatem in pascendo, gubernando et instituendo ecclesiastico ordine? Itaque si prerogativa Constantinopolitani est esse secundum, et Alexandrini esse tertium, et Antiocheni esse quartum, et hæc habent a papa, non est verum quod ais, papam a Patribus habuisse primum; sed contra, patres habuisse a papa privilegia, et si per te, a quibus quisque honores sumit, legibus illorum est subditus; Orientales vero patriarchæ habent honores a papa, ut secundum, tertium, et quartum obtineant locum; certè etiam papæ legibus necessario per te subduntur. Si dicas non esse primum papæ a patriarchis, quos honoravit papa, sed ab œcumenicis conciliis, dicis quæ nullo modo constant. Prima synodus in sexto canone præcipit, antiquos observari mores, et vetusta Ecclesiarum privilegia non turbari. Si ergo papa primum habet

(1) Ex Vita Chrysostomi.

ante Nicenam synodum, ut expresse fatetur et ipsa in hoc eodem canone recitata a Romanis actione xvi quartæ synodi, quomodo primatu honoratus est a concillis generalibus? Non itaque contemnit Patres papa, quia legibus illorum non subditur; nam si subderetur, evangelico non obtemperaret dicto, quo jussus est Petrus pascere, non pasci, et custos esse vineæ, non custodibus subesse, et medicus esse valetudinem largiens Ecclesie membris, non ipse sanari juxta synodorum sententias. Tu vero quando transgressorem vocas papam, quia leges quas posuit non observat, accipis ut confessum quod placet, quasi vero quinisextæ pseudocanones firmati essent auctoritate papæ. Ubi ergo damnat se ipsum papa, dum damnat quæ nunquam probavit? Ita nec papam ostendisti legitime judicatum et damnatum in causa dogmatis, nec in aliis Patrum judicio subjectum. Quare id etiam quod subdis tanquam demonstratum, nullam habet veritatis umbram; nimirum, si papa non subditur Patrum legibus, per hoc fieri ut ab ipso contemnantur.

ρων κρινόμενον. "Ὅθεν οὐδ' ὁ ἐπιφέρεις ὡς ἀποδειχθὲν, ἔχει σικάν ἡντινοῦν ἀληθείας· ἐπὶ τοῖς παρὰ τῶν Πατέρων κειμένοις νόμοις μὴ ὑπαγόμενος ὁ πάππας διαγράφει τοσοῦτους Πατέρας.

NILUS. (Cap. XIX.)

« Dicere autem, papam non esse certi loci episcopum, sed absolute episcopum, quomodo non sit cum valde manifestis pugnare? Primo enim ostensum supra est, illum et cæteros episcopos esse ejusdem ordinis; deinde in cunctis œcumenicis concillis Romæ episcopus vocatur. Si vero quia in suis litteris non se Romæ episcopum, sed absolute episcopum scribit, habeat propterea hoc idem et Cyrillus; is enim alicubi absolute ita inscribitur, *Cyrillo episcopo* (1); et multo magis hoc Cyrillus habeat, quod et ab aliis hoc illi datur. Similiter si quis episcopus, quando scribit, non addat episcopi titulum, hic ne episcopus quidem esto; sed si solum se episcopum vocet, certi loci limites fugiat, et sit universalis orbis terrarum episcopus; si vero et hoc supprimat, hic ne episcopus quidem esto. Et quomodo hæc non sint ænigmati similia? »

CONFUTATIO.

Si cum manifestis pugnare est, sentire et loqui de primatu papæ quæcumque supra dicta sunt, quod et Romæ episcopus, et episcopus universalis, impletum in te illud est: *Væ ponentes tenebras lucem, et lucem tenebris; sapientes in oculis veris, et coram vobismetipsis prudentes*. Namque juxta tuam doctrinam hæc duo pugnant inter se, esse Romæ episcopum et episcopum universalem. Non ita res habet. Norat Athanasius se episcopum Alexandrinum, et Julium Romanum, ascendit tamen vocatus Romam ad Julium episcopum, et ra-

1 isa. v. 20, 21.

(1) 1 part. conc. Ephes., cap. 52.

πάππα, ἀπίθανα λέγεις καὶ ἀμήχανα. Ὅτι ἐπὶ ἀρχαῖα εἶδη κρατεῖν βούλεται ἡ πρώτη σύνοδος, καὶ ὠφεῖσθαι τὰ πρεσβυτέρα; Ἐκκλησίαις κατὰ τὴν καλαῖαν συνθήθειαν. Εἰ δὲ πρὸ τῆς ἐν Νικίᾳ πρώτης συνόδου ὁ πάππας εἶχε τὰ πρωτεύοντα, πῶς τὸ πρεσβεῖον εἴληψε παρὰ συνόδου οἰκουμένων; Οὐκ εἴθουθεναι τοῖνον τοῖς Πατέρας ὁ πάππας, τοῖς ἐκείνων νόμοις μὴ ὑπαγόμενος· εἰ γὰρ ὑπήγετο τοῖς ἐκείνων νόμοις, ἦν ἂν παραβάτης τῆς εὐαγγελικῆς θεσμοθεσίας, δι' ἧς ποιμαίνετον τῷ Πέτρῳ προστέτακται, ὁ ποιμαίνεσθαι, καὶ φύλαξ εἶναι τῆς ἀμπέλου, ὁ φυλάσσεσθαι, καὶ ἱερός τὴν βῶσιν χαρίζόμενος τοῖς μέλεσι τῆς Ἐκκλησίας, οὐχ ὑγιάζεσθαι κατὰ τὰς συνοδικὰς ἀποφάσεις. Σὺ δὲ ὅτε λέγεις παραβάτην τὸν πάππιν, οὗ τοῖς νόμοις ὁδ; εἴθεο οὐ φυλάττει, λαμβάνεις τὸ σοὶ δοκούν ὡς ἡμολογούμενον· ὥσπερ εἰ κυρωθέντες ἦσαν τῆ ἐξουσίᾳ τοῦ πάππα οἱ ψευδοκανόνες τῆς πανθέουσης. Ποῦ τοῖνον ἀθετεῖ ἐαυτὸν ὁ πάππας διὰ τὸ ἀθετεῖν ἃ μηδέποτε ἰδοκίμασεν; Οὕτε γοῦν ἐδειξας τὸν πάππιν ἐν τοῖς δόγμασι εὐθυσόμενον κανονικῶς καὶ ἐνθέσμως, οὕτε ἐν τοῖς ἄλλοις παρὰ τῶν Πατέρων κρινόμενον.

NEIAOS.

« Τὸ δὲ λέγειν μὴ εἶναι τὸν πάππιν ἐπίσκοπον ἀφορισμένως, ἀλλ' ἀπὼς ἐπίσκοπον, πῶς οὐ σφόδρα τοῖς φανεροῖς ἀντιλέγειν ἐστὶ; Πρῶτον μὲν γὰρ δίδεσκειται ἀνωτέρω ἡμοταγῇ τοῦτον εἶναι τοῖς ἄλλοις τῶν ἐπισκόπων· ἔπειτα ἐν πάσαις ταῖς οἰκουμένικαῖς τῶν συνόδων Ῥώμης ἐπίσκοπος ὀνομάζεται. Εἰ δὲ οὕτως ἐν οἷς αὐτὸς ἐπιστέλλει, οὐ Ῥώμης ἐπίσκοπον, ἀλλ' ἀπλῶς ἐπίσκοπον ἐαυτὸν ὀνομάζει, ἔχεται τὰ ἴσα διὰ ταῦτα καὶ Κύριλλος· ἔστι γὰρ τοῦ ἀπλῶς ἐπιγράφεται, *Κυρίλλῳ ἐπισκόπῳ*· καὶ πολλῶν πλέον ἐκείνου, ὅσων καὶ παρ' ἄλλων τὰ τοιαῦτα ἀκούει. Οὐ μὲν ἀλλ' εἰ καὶ τις ἐπίσκοπος ἐν οἷς γράφει, οὐ προστίθεται τὸ τοῦ ἐπισκόπου ὄνομα, μηδὲ ἐπίσκοπος ἔστω λοιπὸν· ἀλλ' ἂν μὲν γράφῃ ἐπίσκοπος μόνον, φευγέτω τὴν περιγραφὴν, καὶ καθολικῶς τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοπος ἔστω· ἂν δὲ καὶ τοῦτο ἀφῆ, καὶ ὑπὸ τὸν τοιοῦτον ἔστω. Καὶ πῶς οὐ ταῦτα αἰνίγματι παρακλήσια;

ANTIPPHEIS.

« Εἰ τὰς φανεροῖς ἀντιλέγειν ἐστὶ τὸ περὶ τῆς τοῦ πάππα ἀρχῆς φρονεῖν καὶ λέγειν, ὅσα εἰρηται ἀνωτέρω, οὗ καὶ Ῥώμης ἐπίσκοπος, καὶ οἰκουμένικῶς ἐπίσκοπος, πεπλήρωται ἐπὶ σοὶ τὸ ῥητὸν ἐκείνο, *Ὅσαι οἱ τίθεντες τὸ σκότος πῶς, καὶ τὸ πῶς σκότος· οἱ συντατοὶ ἐν ταυτοῖς καὶ ἐνώπιον τῶν ἐπιστημόνων*. Κατὰ γὰρ τὴν σὴν ἐπιστήμην τὸ εἶναι Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ οἰκουμένικον ἐπίσκοπον, πρὸς ἄλλα μάχεται. Ἄλλ' ὡ γυναιξ, οὐχ οὕτως ἔχει. Ἥδει καὶ Ἀθανάσιος Ἰούλιον ἐπίσκοπον οὕτως Ῥώμης, καὶ ἐαυτὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον

ἀλλ' ὁμως ἀνῆλθεν κληθεὶς εἰς Ῥώμην πρὸς Ἰουλίον, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἀπελογησατο. Καὶ ὁ πάππας πρὸς τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ κατηγόρους τοῦ Ἀθανασίου γράφων, πολλὰ μὲν καὶ μεγάλα λέγει μαρτυροῦντα αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τοῖς ἀνατολικοῖς ἐκκλησίαις. ἐν δὲ τῇ 5. λέγει καὶ ταῦτα πρὸς τῷ τέλει· « Εἰ γὰρ καὶ ὅπως, ὡς φατέ, γέγονε τι ἀμάρτημα, ἴδει κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, καὶ μὴ οὕτως γεγενῆσθαι τὴν κρίσιν· ἴδει γραφῆναι πᾶσιν ἡμῖν, ἵν' οὕτως περὶ πάντων ὀρισθῇ τὸ δίκαιον. Ἐπίσκοποι γὰρ ἦσαν οἱ πάσχοντες, καὶ οὐχ αἱ τυχοῦσαι ἐκκλησίαι αἱ πάσχουσαι, ἀλλ' ὧν αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι δι' αὐτῶν καθηγήσαντο. διὰ τί δὲ περὶ τῆς Ἀλεξανδρείων πλείως μάλιστα οὐκ ἐγράφετε ἡμῖν; ἢ ἀγνοεῖτε, ὅτι τοῦτο ἔθος ἦν, πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν, καὶ οὕτως ἐνθὲν ἐρίζεσθαι τὰ δίκαια; Εἰ μὲν οὖν τὸν αὐτὸν ἦν ὑποπευθῆναι εἰς τὴν ἐπίσκοπον τὸν ἐκεῖ, ἴδει πρὸς τὴν ἐκταῦθα Ἐκκλησίαν γραφῆναι. »

Ἔτα· « Ἄ γὰρ παρελήφθαμεν παρὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ ἀποστόλου, ταῦτα καὶ ὑμῖν δηλῶ· καὶ οὐκ ἂν ἐγραφα, φανερὰ ἠγούμενος εἶναι ταῦτα παρὰ πᾶσιν, εἰ μὴ τὰ γενόμενα ἡμᾶς ἐτάραξεν. »

Ἐπερ διδασκαλία τοῦ ἀποστόλου Πέτρου ἐστὶ γράφεσθαι τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ἵν' ἐκεῖθεν ὀρίζονται τὰ δίκαια, ὡς φησὶν ἡ ἐπιστολή, ἣν ὑπὲρ αὐτοῦ φέρεται ὁ μέγας Ἀθανάσιος, ἀνάγκη πᾶσα τὸν πάππαν εἶναι καὶ ἐπίσκοπον Ῥώμης ὀρισμένον, καὶ ἀπλῶς οἰκουμένικον ἐπίσκοπον. Ἦδει Κύριλλος τὸν Κελεστίνον Ῥώμης ἐπίσκοπον, καὶ αὐτὸν Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον· ἀλλ' οὐ θαρσέει χωρὶς τοῦ πάππα ἀποστῆναι τῆς Νεστορίου κοινωνίας· ἢ δει πᾶσα ἡ τρίτη σύνοδος τὸν πάππαν Ῥώμης ἐπίσκοπον, ἀλλ' ἐπικαλεῖται κατὰ τῶν ἀποστολικῶν τοῦ πάππα τὴν ἀγανάκτησιν, ἵνα σωφρονισθῶσιν ὑπὸ τοῦ πάππα. Τί δαί πολλά λέγειν; Ἀρχούτως περὶ τούτου ἐν τοῖς κατόπιν εἴρηται, καὶ πλήρη τὰ Πρακτικὰ τῶν συνόδων. Τούτο γοῦν ἀπαρνεῖσθαι τοῖς φανεροῖς ἀντιλέγειν ἐστὶ· καὶ τὸ καλεῖν τὸν πάππαν ὁμοταγῆ τοῖς ἄλλοις τῶν ἐπισκόπων ψευδομένου· ἐστὶν ἀποφαίνεσθαι τοῦ τῶν ἁγίων συνόδων Πατέρας, οἵτινες τὴν ὑπεροχὴν τοῦ πάππα τοσούτω κλήθει προσωνομιῶν ἐπευφήμησαν. Ἡὼς ἂν ταῦτα Κυρίλλῳ, ἢ φησι τοῦ ἐπισκόπου προστάξαι τίς; Εἰ γὰρ ἐφαίνετο ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῶν συνόδων ἑτέρος; τίς ἐπίσκοπος; καὶ οἰκεῖον ἔχων ἀφωρισμένως ὄρον, καὶ ἐπὶ πᾶν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας αὐθεντικῶν ἐπιδικνύμενος, ἠκολούθει ἂν & ἐπιφέρεις ἀποστῆναι ὑπὸ τούτου ὄντος; μόνου τοῦ πάππα, τί χρὴ ἐπιφέρειν τὰ ἀνερμίστως ἔχοντα, ὅτι παρασιωπῶν τίς ἐπίσκοπος; τὸ αὐτοῦ ἀξίωμα, οὐκ ἂν εἴη ἐπίσκοπος; Εἰ δὲ ἀπλῶς ἐπίσκοπον αὐτὸν ἐπιγράφου, καθολικῶς ἂν εἴη τῆς οἰκουμένης ἐπίσκοπος. Οὐ γὰρ ἐκ τῆς προσηγορίας τεθείσης ἢ μὴ προστεθείσης ἐστὶν ἢ μὴ ἐστὶ τοιοῦτος ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος; οὐδ' ἐκ τῶν λόγων ἐστὶ τὰ πράγματα, ἀλλ' ἐκ τῶν πραγμάτων οἱ λόγοι. Καὶ Κύριλλος οὖν καὶ ὁ αὐτοῦ ἐπίσκοπος, ἂν μὴ προσθῇ τὸ εἶναι· οὐχ

tionem de se reddidit. Et papa scribens ad Antiochenos accusatores Athanasii, multa dicit et magni ponderis, quæ testantur jurisdictionem ejus in Orientales; inter alia vero ad finem hæc (!): « Nam si omnino, ut dicitis, aliquid peccatum est, oportebat secundum canonem ecclesiasticum, et non ita fieri iudicium; oportebat ad nos omnes scribi, ut quod justum est decerneretur ab omnibus: episcopi enim erant qui patiebantur, et principales Ecclesiæ quæ patiebantur, quibus ipsi per sese apostoli præfuerunt. Cur vero de Alexandria potissimum civitate non scripsistis ad nos? An nescitis hunc morem fuisse, ut prius scribatur ad nos, atque ita hinc definiatur quæ justa sunt? Si talis igitur erat suspicio de episcopo illius urbis, scribendum erat ad hæc Ecclesiam. » Deinde: « Quæ enim accepimus a B. apostolo Petro, ea vobis significo, nec certe scripsissem, quæ omnibus manifesta esse arbitror, nisi nos turbassent, quæ gesta sunt. »

Si tradita est ab apostolo Petro hæc institutio, ut scribatur episcopo Romano, et definiatur inde quæ justa sunt, ut epistola inquit quam pro se offert magnus Athanasius, omnino necesse est, papam et Romæ esse ut certi loci episcopum, et absolute episcopum œcumenicum. Sciebat Cyrillus Cælestinum Romæ esse episcopum, non tamen audeat citra obtentam a papa licentiam abdicare se Nestorii communione; sciebat universa tertia synodus papam esse Romæ episcopum, implorat tamen contra schismaticos indignationem papæ, ut per eam castigarentur. Quid multa? satis hæc de re dictum, & plena sunt acta synodorum. Hoc igitur abnegare cum manifestis pugnare est; et asserere, papam cum cæteris episcopis esse ejusdem in jurisdictione ordinis, est mentientis facere Patres conciliorum, qui tam variis titulis papæ excellentiam celebrarunt. Hæc autem Cyrillo, aut cuivis episcopo quomodo conveniant? Si enim legeretur in actis synodorum esse aliquem alium episcopum qui et suam privatam haberet sedem, et in totum Ecclesiæ corpus auctoritatem exerceret, sequerentur absurda quæ inferre; nunquam vero, cum talis episcopus sit solus papa, quid opus est inferre quæ minime congruunt? Quod si quis episcopus supprimat nomen dignitatis, non sit episcopus; si vero simpliciter episcopum se inscribat, universalis sit orbis terrarum episcopus? Non enim ex appellatione posita, vel non posita est vel non est talis qui scribit; nec res ex vocibus sunt, sed voces e rebus. Itaque sive Cyrillus, sive quicumque alius episcopus, si forte non addiderit ejus loci sit episcopus, nunquam erit universalis; et papa sive simpliciter, sive Romæ episcopus dicatur, semper habet quod sit Petri

(1) Athan. Apol. II, 4, ad Rom. synod.

successor, hoc est et Romæ et totius orbis episcopus.

NILUS (Cap. XX).

« Sed neque sola, ut aiunt, Romana sedes habet, ut vocetur apostolica. Constat ex undecima sextæ synodi actione, ubi legitur : « Constantinus, religiosissimus archidiaconus hujus sanctæ Dei catholicæ et apostolicæ Ecclesiæ, » hoc est Constantinopolitanæ. Similiter actionibus vi et vii sedes quæque principalis vocatur apostolica. Ut si quis quæ justa sunt disceptare velit, vel omnes propter hæc æquali dignas honore censere debeat cum Romana sede, vel nec Romana sedes propter hoc supereminet cæteras, dum non licet commune in privatum transire. »

CONFUTATIO.

Si in actis synodorum non esset obvia et appellationis communio, et simul differentia, haberent aliquam tua dicta excusationem; sed si multo magis elucet in illis differentia quam communitas, cur in tanta luce caligas? Nunquam reperies orientales sedes vocari apostolicas absque additamento, sed cum distinctione et diminutione. Quinimo in vetustioribus conciliis nequaquam sibi arrogabant apostolici titulum; sola enim Romana sedes vocatur apostolica in tertia synodo. Certe secunda ejus actione Cyrillus simpliciter Alexandrinus, Juvencialis Hierosolymitanus, Arcadius, et Projectus, et Philippus apostolicæ sedis vocantur legati; et hoc deinceps in illa synodo reperies, nimirum solos papæ legatos sedis apostolicæ dictos, sedium vero orientalium inscriptis simpliciter. In quarta synodo pariter orientales sedes nude proferuntur, legati autem papæ apostolici titulo passim exprimuntur. Itaque actione prima in ipso exordio : « Paschasinus, inquit, sedis apostolicæ legatus, dixit : Beatissimi et apostolici episcopi Romæ, qui est omnium Ecclesiarum caput, mandata habemus, etc. » Nec facile numeraveris in quarta synodo hujus tituli repetitionem. In sexta quoque synodo, actione I, Orientales simpliciter scriptos reperies, Romanos vero ita : « Theodorus, et Georgius et Joannes tenentes locum sancti papæ sedis apostolicæ senioris Romæ; » et hoc deinceps observatum usque ad actionem undecimam, in qua post enumerationem episcoporum habetur in Græco quod citas. « Constantinus, religiosissimus archidiaconus hujus sanctissimæ Dei catholicæ et apostolicæ magnæ Ecclesiæ. » Et locum non examinatum arripis, ut suffragetur tibi. Nec animadvertis, aliud esse sedem apostolicam, et aliud Ecclesiam apostolicam; quam necesse est unam esse ubique diffusam, sedem vero apostolicam esse Constantinopolitanam, nec ipsi unquam dicere, aut eo titulo se subscribere ausi sunt, qui se patriarchas œcumenicos nullo jure appellarunt.

ἔξει ποτὲ τὸ καθολικὸς εἶναι. Καὶ ὁ πάππας εἶτα ἀπλῶς εἶτε Ῥώμης καλούμενος ἐπίσκοπος, οὐδέποτε ἀπόλλυσι τὸ Πέτρου εἶναι διάδοχος, δηλονότι καὶ Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς ἐπίσκοπος.

NEIAOS.

Ἄλλ' οὐδ' ὡς φασί, μόνος ὁ τῆς Ῥώμης θρόνος ἔχει τὸ ἀποστολικὸς ὀνομάζεσθαι. Ἀπλῶς ἐκ τῆς ια' πράξεως τῆς ζ' συνόδου. « Κωνσταντῖνος ὁ θεοσεβέστατος; ἀρχιδιάκονος τῆς ἐν ταῦθα ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, » δηλαδή Κωνσταντινουπόλεως. Ὁμοίως δὲ ἐν τῇ ζ' καὶ ἐν τῇ ζ' ἕκαστος τῶν καθολικῶν θρόνων ἀποστολικὸς ὀνομάζεται ὥστε εἰ τις ἐθέλοι τὰ δίκαια λογιζέσθαι, ἢ καὶ πάντας διὰ ταῦτα τῶν ἰσων ἀξιῶσαι τῷ Ῥώμης θρόνῳ ἢ μηδὲ ὁ τῆς Ῥώμης θρόνος διὰ ταῦτα τὸ ἐξαιρετὸν κατὰ τῶν ἄλλων ἐχέτω. Ἔως ἂν τὸ κοινὸν ἴδιον γενέσθαι χώρων οὐκ ἔχη,»

ANTIPHRΗΣΙΣ.

Εἰ μὲν ἐν ταῖς Πρακτικαῖς τῶν συνόδων μὴ ἦν τὸ κοινὸν τῆς προσηγορίας κατιδεῖν ὁμοῦ καὶ τὸ εἰσφορὸν, εἶχε; ἂν εὐλογοφανῆ τῶν ὧν λόγων αἰτίαν; εἰ δὲ ἐν κείνοις πολλῶ μάλλον λάμπει τὸ διάφορον ἢ τὸ κοινόν, πόθεν, ὦ θαυμάσιε, τὴν τοσαύτην κέπωνθας ἀβελειάν; Οὐδέποτε τοὺς ἀνατολικούς; ἔπειθ θρόνους καλούμενους χωρὶς προσθήκης ἀποστολικούς, ἀλλὰ μετὰ διαστολῆς καὶ ὑφέσεως. Ἄλλ' οὐδὲ ἀποστολικοὶ ὡς ἐπεγράφοντο ἐν ταῖς ἀρχαιοτάταις τῶν συνόδων; μόνος γὰρ ὁ τῆς Ῥώμης θρόνος ἀποστολικὸς ἐν τῇ τρίτῃ καλεῖται συνόδῳ. Κατὰ γοῦν τὴν δευτέραν πρῶτον Κύριλλος ἀπλῶς Ἀλεξανδρείας, Ἰουθενάλιος Ἱερουσόλυμων Ἀρχάδιος δὲ, καὶ Προτεκτος; καὶ Φιλίππος τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου καλοῦνται ληγάτοι; καὶ τοῦτο καθεξῆς ἐφ' ῥήσεις ἐν κείνῃ τῇ συνόδῳ, μόνους δηλαδή πάππα τοὺς ληγάτους ἐπιγραφόμενους; τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας, τοὺς δὲ ἀνατολικούς; θρόνους φιλικῶς ἐκπερομένους. Παραπλησίως καὶ τῇ τετάρτῃ οἱ ἀνατολικοὶ θρόνοι γυμνῶς ἐκφέρονται, οἱ δὲ τοῦ πάππα ληγάτοι τὴν τοῦ ἀποστολικοῦ προσηγορίαν ἔχουσιν ἄνω καὶ κάτω συμπλεκόμενην. Εὐθύς οὖν ἐν τῇ πρώτῃ πράξει, « Πασχασίνος, φησὶ, φύλαξ τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου ἔφη; Τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἀποστολικοῦ ἐπισκόπου τῆς Ῥωμαίων πόλεως, κεφαλῆς ὑπάρχοντος; πασῶν τῶν Ἐκκλησιῶν, προστάξεις ἔχομεν, » καὶ τὰ ἐξῆς. Καὶ ὅπως οὐκ ἔστιν εὐαριθμητὰ ἐν τῇ δ' συνόδῳ τὰ τοιαῦτα. Εἶτα κατὰ τὴν ζ' σύνδον ἐν μὲν τῇ πρώτῃ πράξει εὐρήσεις τοὺς ἀνατολικούς; ἀπλῶς μνημονευομένους τοὺς δὲ, ἀπὸ Ῥώμης οὕτω; « Θεόδωρος καὶ Γεώργιος καὶ Ἰωάννης οἱ τ. ν τόπον ἐπέχοντες τοῦ ἀγιωτάτου πάππα τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης; » καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐφεξῆς φυλαττόμενον μέχρι τῆς ια' πράξεως, ἐν ᾗ μετὰ τὴν ἀπαριθμησιν τῶν ἐπισκόπων κεῖται ἑλληνιστί, ὁ προφέρεις, « Κωνσταντῖνος ὁ θεοσεβέστατος ἀρχιδιάκονος τῆς ἐν ταῦθα ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ καθολικῆς; καὶ ἀποστολικῆς μεγάλης Ἐκκλησίας; » Καὶ συναρπάζεις τὸ χωρίον ἀνεξετάτως εἰς μαρτύριον, οὐ συννοῶν, ὅτι ἄλλο θρόνος ἀποστο-

λικός, καὶ ἄλλο ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἣν μίαν εἶναι ἀνάγκη ἀπανταχοῦ διατηρημένην· θρόνον δὲ ἀποστολικὸν εἶναι τὸν Κωνσταντινουπόλεως οὐτ' αὐτοὶ ποτε εἶπεν ἢ καθυπογράψαι ἐτόλμησαν οἱ παρανόμως ταυτοῦς ἐπισημίσαντες οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου. Καὶ γοῦν ὁ μακάριος Λέων ὁ πᾶππας Μαρκτιανῷ τῷ Ἀγίου· πρὸς τὸν Ἀνατόλιον γράφων τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, καὶ μεμφόμενος τὸν νόμον τὸ ὑπέμετρον, εἰ Ἀρχιεπίσκοπος, φησὶν, Ἀνατόλιε, ὅτι βοηθοῦσης τῆς ὑμετέρας εὐσεβείας, καὶ συγκαταθεμένης τῆς ἐμῆς σπουδῆς γέγονε πόλεως τηλικαύτης ἐπίσκοπος· μὴ δὲ ἀπαξιούτω τὴν βασιλίδα πόλιν, ἣν οὐ δύναται ἀποστολικὸν θρόνον ποιῆσαι. » Ὅθεν καὶ ἡ μάταιος ἐλέγχεται φιλοτιμία τῶν λεγόντων, ὅτι πρῶτος Βυζαντίου ἐπίσκοπος ὁ πρωτόκλητος Ἀνδρέας. Εἰ γὰρ τοῦτο ἀποστολικὸν προσήγορας οὐ καταρύψων ἐν ταῖς ἡγωνίσαντο, τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ὑπερκύψαι φιλοτιμούμενοι.

Itaque S. Leo papa scribens Marciano Augusto de Anatolio Constantinopolitano et reprehendens immoderatum hominis studium, « Satis, inquit, sit prædicto, quod vestrae pietatis auxilio et mei favoris assensu episcopatum tantæ urbis obtinuit. Non dedignetur regiam civitatem, quam apostolicam non potest facere sedem. » Ex quo etiam refellitur inanis ambitio dicentiam, primum Byzantii episcopum fuisse Andream apostolum. Nam si hoc esset, cur episcopi Constantinopolitani in conciliis œcumenicis apostolici titulum sibi frequentissime non arrogarunt? cur vero tot labores susceperunt, cupientes sese atq̄llere supra cæteros patriarchas?

ἦν, πῶς οἱ Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοποι τῆς τοῦ οἰκουμηνικαῖς συνόδοις; καὶ διατ' τούτους ἀγῶνας

Τί δὲ, ὅτι καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ χωρίον, ὃ προφέρεις ἐκ τῆς 1^α πράξεως τῆς 5^{ης} συνόδου, φανερώς προσθήκην πέποιθε τῆς λέξεως ἐκείνης, ἀποστολικῆς; Ὁ γὰρ ἀρχαῖος ἑρμηνεὺς οὕτω Λατινικῶς μετένεγκεν· « Κωνσταντίνος ὁ θεοσεβέστατος διάκονος ταύτης τῆς ἀγιωτάτης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας. » Καὶ μὴ μοι λέγε, ὅτι Λατίνος ἦν· οὐπω γὰρ ἦσαν τότε τῆς διχονοίας αἱ ὑποψαί· καὶ μαρτυρεῖ τῇ ἀκραιότητι τοῦ Λατίνου ἑρμηνεύς ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια. Οὐ γὰρ ἂν εὐροῖς ἐν τοῖς Πρακτικοῖς τῶν συνόδων πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως ἀποστολικὸν ἐπιγραφόμενον, τοὺς δὲ τοποτηρητὰς τοῦ πᾶπα καὶ κατ' αὐτὴν ταύτην τὴν 1^α τῆς 5^{ης} συνόδου πράξιν ἀποστολικὸν θρόνον μνημονουομένου, καὶ ἐφεξῆς μέχρι τῆς ὑπογραφῆς τοῦ ὄρου, ἐν ἧ Πέτρος ὑπογράφεται τοῦ ἀποστολικῶν θρόνου τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ Γεώργιος ἐπέχων τὸν τόπον τοῦ ἀποστολικῶν θρόνου Ἱεροσολύμων, μετὰ τῆς ὀφειλομένης αἰετὸς προσθήκης, ὡς εἴρηται, καὶ τοῦτο πρῶτον ἐν τῷ τέλει τῆς 5^{ης} συνόδου. Ὁ δὲ Ῥώμης θρόνος ἀνωτατός καὶ ἀποστολικός Ῥώμης, καὶ ἀποστολικός κατ' ἐξάρτησιν ἐπιγράφεται ἀπολύτως· τοῦτο δηλαδὲ σημαίνουσιν τῶν ἀγίων συνόδων, ὅτι καὶ Ῥώμης ἐπίσκοπος ὁ πᾶππας, καὶ ἐπίσκοπος ἀπάσης τῆς Ἐκκλησίας· οἱ δὲ λοιποὶ ἀποστολικοὶ θρόνοι ἀφωρισμένως εἰσὶ μόνον ἀποστολικοὶ, ἀλλ' οὐχὶ καὶ ἀπολύτως· ὅπερ καὶ ἐν τῇ 5^ῃ συνόδῳ προδιόχως φαίνεται· ἐκεῖ γὰρ συνεχῶς ἀποστολικοὶ καλοῦνται, ὡς ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει· « Πέτρος καὶ Πέτρος οἱ θεοφιλέστατοι πρεσβύτεροι· καὶ πρεσβεύεται τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας εἶπον· Λεγέτω ἡμῖν ἡ ἀγία σύνοδος, εἰ παραδέχεται τὰ γράμματα τοῦ ἀγιωτάτου πάπα. » Καὶ τοῦτ' αὐτὸ ἐξήμαινε Ταρασίος ὁ πατριάρχης ἐν τῇ πρὸς Ἀδριανὸν τὸν πάπαν ἐπιστολῇ τῇ ἐμφερμένῃ μετὰ τὰ Πρακτικὰ τῆς 5^{ης} συνόδου, φάσκων· « Ἡ οὖν ἀδελφικὴ φύμῃ ἀρχιερωπρεπῆς ἀγιωσύνη ἐκθέσμεν· καὶ κατὰ Θεοῦ βούλησιν πρυτανεύουσα τὴν ἱεραρχικὴν ἀγιστείαν, διαδόχον ἔχει τὴν δόξαν. » Τὸ γὰρ πρυτανεύουσα τὴν ἱεραρχικὴν ἀγιστείαν ἀποκαλυμένως παρὰ τοῦ πάπα τῆς κατὰ πᾶσαν τὴν

Quid? quod hic ipse locus quem profers ex actione undecima sextæ synodi, manifesto additamentum passus est vocis illius apostolicæ? Nam antiquus interpretes ita Latine transtulit: « Constantinus Deo amabilis diaconus hujus sanctæ Dei Ecclesiæ. » Neque dicas interpretem fuisse Latinum, nondum enim ortæ erant suspiciones ex Orientali dissensione, probatque integritatem interpretis rei veritas. Nam in Actis synodorum nusquam videbis patriarcham Constantinopolitanum apostolici titulo insignitum; at vero legatos papæ et in ipsa sextæ synodi actione undecima ita vocatos, et deinceps usque ad subscriptiones definitionis, in qua subscriptus est Petrus apostolicæ sedis Alexandrinorum, et Georgius locum tenens apostolicæ sedis Hierosolymorum, cum adjunctione semper, ut dictum est; sed ibi primum ad finem sextæ synodi. At Romana sedes ab initio et apostolica Romæ, et absolute apostolica per excellentiam nuncupatur. Ut sanctæ synodi illud plane significent, quod papa et Romæ sit episcopus et episcopus universæ Ecclesiæ; cæteræ vero sedes apostolicæ limitata dignitate sint apostolicæ, non illimitata. Quod et in septima synodo palam est: in illa enim assiduo leguntur sedes apostolicæ Orientalis diœceseos; Romana vero etiam absolute, ut actione secunda: « Petrus et Petrus Deo amabiles presbyteri et legati apostolicæ cathedræ dixerunt: Dicat nobis sancta synodus, si admittat litteras sanctissimi papæ. » Hoc innuebat Tarasius scribens Adriano papæ bis verbis: « Vestra igitur fraterna summoque sacerdotio decorata sanctitas legitime ac secundum Dei voluntatem gubernans sacrum hierarchicum ordinem, percelebrem habet gloriam. » Quod enim absolute ait hierarchicum ordinem gubernari a papa, universalem denotat Ecclesiam apostolica auctoritate gubernari, siquidem paulo ante cathedræ Petri apostoli papam vocat heredem; et manifestum hujus rei indicium est, quod nullus unquam patriarcha vocatus est

Pater apostolicus, nisi solus papa. Septima syno-
 do, actione 11 : « Patrus et Petrus Deo amabiles
 presbyteri et locum tenentes Adriani sanctissimi
 papæ Romani dixerunt : Nos ipsi acceptas ab apo-
 stolico Patre nostro hujusmodi litteras detulimus. »
 Et actione 14, in subscriptionibus : « Petrus mis-
 ratione divina archipresbyter sanctæ Dei catholi-
 cæ et apostolicæ Ecclesiæ, et locum supplens
 Adriani sancti et apostolici papæ, etc. » Adeo vero
 communis Christianorum omnium erat mos ita
 nominandi papam, ut magnus Athanasius in epi-
 stola ad omnes ubique solitariam vitam agentes
 hæc dicat : « Nam nec ipsi Liberio episcopo Ro-
 mano in primis pepererunt, sed furorem suum
 usque ad ea loca extenderunt ; nec ducti reveren-
 tia sunt, quod sit apostolica sedes, et Roma imperii
 Romani metropolis ; nec recordati sunt, quod
 illos antea, cum ad eos scriberent, apostolicos
 viros vocarent. »

εκόπου Ῥώμης κατά τὴν ἀρχὴν ἐπέσαντο, ἀλλὰ καὶ μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡδέσθησαν, οὐδ' οὐκ ἔστι μητρόπολις ἢ Ῥώμη τῆς Ῥωμαίων ἐστὶν εὐλαβήθη-
 σαν· οὐδ' οὐκ ἔστι πρότερον ἀποστολικὸς ἀνδρᾶς γράφωντες εἰρήκασιν, ἐμνημόνευσαν. »

Itaque eam tanta sit differentia, qua tribuitur
 apostolici appellatio Orientalibus et papæ, cur
 dicis vel omnes æqualis esse debere dignitatis cum
 Romana sede, vel nec Romanam sedem excellere,
 dum fieri non potest ut commune transeat in pri-
 vatium? Quænam communitas, si solus olim papa
 hoc habebat, deinde aliis vix tandem commune
 factum, aliter papæ, aliter patriarchis tribuitur?
 Cæterum in hoc aliqua apparet convenientia; quod
 vero Constantinopolitanus œcumenicum se inscri-
 bat, quæ ratio, quæ convenientia? An quia Con-
 stantinopolis nova Roma? At Leo-papa scribens ad
 Marcianum Augustum clamabat : « Habeat sicut
 optamus, Constantinopolitana civitas gloriæ suam;
 alia tamen ratio est rerum sæcularium, alia divi-
 narum. Nec præter illam petram quam Dominus
 in fundamento posuit, stabilis erit illa constructio.
 Propria perdit, qui indebita concupiscit. » Alia
 est, inquit, ratio sæcularium, alia divinorum. Ita-
 que argumentum illud non valet : Honorata fuit
 Constantinopolis imperio et senatu, habeat ergo
 eum seniore Roma æqualia privilegia. Non enim
 fundatur senioris Romæ primatus imperio et se-
 natus, ut inquit B. Leo, sed illa petra quam Dominus
 in fundamento posuit.

ἡδὲ πρεσβυτεῖον ἐπὶ τῇ βασιλείᾳ καὶ τῇ συγκλήτῳ, ἢ Κύριος ἐν θεμελίῳ ἔθετο.

Omnino autem qui fieri potest ut duo sint epi-
 scopi œcumenici? Nam quod refert Bibliothecarius
 Anastasius, in sui defensionem responderi a Græ-
 cis (1), quod non ita vocetur œcumenicus Con-
 stantinopolitanus, ut universi orbis teneat præsu-
 latum, sed quod quidam parti orbis præsit quæ
 a Christianis inhabitata vocatur œcumenæ; hoc, in-
 quam, inventum non serio agentium, sed luden-

(1) In præfatione VII. syn. ad Joan. VIII.

Ἐκκλησίαν ἀποστολικῆς διοικήσεως σημαντικὸν
 ἐστὶ· φησὶ γὰρ, ὅτι Πέτρου τοῦ θελοῦ ἀποστόλου
 τὴν καθέδραν ἐκλήρωσατο· καὶ τούτου σαφὲς τεκ-
 μῆριον, ὅτι οὐδαὶς ποτε τῶν πατριαρχῶν ἔσχε τὴν
 τοῦ ἀποστολικοῦ Πατρὸς ἐπωνυμίαν, εἰ μὴ ὁ μόνος ὁ
 πάππας· ἐν τῇ β' πράξει τῆς Γ' συνόδου, « ἕτερος
 καὶ Πέτρος, φησὶν, οἱ θεοφιλέστατοι πρεσβύτεροι,
 καὶ τὸν τόπον ἐπέχοντες Ἀδριανοῦ τοῦ ἀγιωτάτου
 πάππα Ῥώμης εἶπον· Ἡμεῖς αὐτοὶ λαβόντες παρὰ
 τοῦ ἀποστολικοῦ ἡμῶν Πατρὸς τὰ τοιαῦτα γράμματα
 ἠγάγομεν· » καὶ ἐν τῇ δ' πράξει ἐν ταῖς ὑπογρα-
 φαῖς· « Πέτρος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπισκοπὸς τῆς
 ἀγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλη-
 σίας, καὶ τὸν τόπον ἀναπληρῶν Ἀδριανοῦ τοῦ ἀγιω-
 τάτου καὶ ἀποστολικοῦ πάππα, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Ὅστω δὲ κοινὸν ἦν τοῖς πᾶσι καλεῖν τῇ ὀνομασίᾳ
 ταύτῃ τὸν πάππαν, ὡς καὶ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον
 ἐν τῇ ἐπιστολῇ τοῖς ἀπανταχοῦ τὸν μονήρη βίον
 ἀσκούσι, λέγειν· « Καὶ γὰρ οὐδὲ Λιθερίου τοῦ ἐπι-
 σκοποῦ, »

Ὅστε τῆς οὐσίας τῆς διαφορᾶς, καθ' ἣν ἡ τοῦ
 ἀποστολικοῦ προσηγορία καὶ τοῖς ἀνατολικῶς ἀπο-
 νέμεται καὶ τῷ πάππα, πῶς λέγεται, ὅτι ἡ πάντα
 δεῖ εἰσῆλθεῖν τῶν ἰσων τῷ Ῥώμης θρόνῳ, ἢ μὴ
 τὸν Ῥώμης θρόνον ἔχειν τὸ ἐξαίρετον, ἕως ἂν τὸ
 κοινὸν ἴδιον γενέσθαι χώραν οὐχ ἔχη; Ποία κοινό-
 της, εἰ μόνος εἶχε πάλαι τοῦτο ὁ πάππας, εἴτα ἐφ' ἧ
 καὶ μόγις κοινοῦσθαι ἄλλως ἀποδοῖται τῷ πάππα,
 καὶ ἄλλως τοῖς πατριαρχαῖς; Καὶ τοῦτο μὲν ὡς
 γέγονε κατὰ τινε φαινόμενῃ ἀκολουθίαν· πῶθεν δὲ
 καὶ ἐκ ποίας ἀκολουθίας ἑαυτῷ προσήσπασε τὴν
 τοῦ οἰκουμενικοῦ ἐπιγραφὴν ὁ Κωνσταντινουπόλιτις;
 Διὰ τὸ εἶναι τὴν Κωνσταντινουπόλιν νέαν Ῥώμην;
 Ἄλλ' ἔβδα λέων ὁ πάππας Μαρκιανῷ τῷ Ἀδύτου-
 στῷ ἐπιστέλλων· « Ἐγὼ δὲ, ὁ ποδοῦμαι, ἢ Κωνσταν-
 τινούπολις τὴν ἑαυτῆς ὄξαν· ἄλλ' ἕτερος λόγος
 ἐστὶ τῶν κοσμικῶν, καὶ ἕτερος τῶν θείων· παρὰ
 γὰρ τὴν πέτραν, ἣν ὁ Κύριος ἐν θεμελίῳ ἔθετο,
 οὐδεμία στάσιμος ἐστὶ οἰκοδομὴ. Τῶν οἰκειῶν ἐκ-
 πίπτει ὁ τῶν ἀνοικειῶν ἐπιμέματος· » ἕτερος, φησὶ,
 λόγος τῶν τοῦ κόσμου, καὶ τῶν θείων ἕτερος· οὐχ
 ὕψις ἀρα ἡ δύναμις τοῦ ἐπιχειρήματος· Τετάρτη
 ἡ Κωνσταντινούπολις βασιλεῖα καὶ συγκλήτη· ἔρα
 τῶν ἰσων ἀπολαύτω τῇ πρεσβυτεῖᾳ Ῥώμης πρε-
 σβυτεῶν· οὐ γὰρ ἔβρωται τῆς πρεσβυτείας Ῥώμης
 ἢ φησὶν ὁ μακάριος Λέων, ἀλλ' ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ἣν ὁ

ἢ φησὶν ὁ μακάριος Λέων, ἀλλ' ἐπὶ τῇ πέτρᾳ ἣν ὁ

Πῶς δὲ ὡς δυνατόν δύο εἶναι οἰκουμενικοὺς ἐπι-
 σκόπους; Ὁ γὰρ φησὶν ὁ βιβλιοφύλαξ Ἀναστάσιος
 παρὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει προφερόμενον εἰς
 ἀπολογίαν ὅτι οὐχ οὕτως οἰκουμενικὸς ὁ Κωνσταν-
 τινουπόλιτις, ὡς εἶναι τῆς καθόλου πρόεδρος Ἐκ-
 κλησίας, ἀλλ' ὅτι μέρους τινός, ὁ παρὰ Χριστιανῶν
 οἰκούμενον οἰκουμένη καλεῖται· τοῦτο, φησὶ, τὸ
 παρεῦρημα παιζόντων ἂν εἴη τὰ θεία, οὐ σκευδαζόν-

των. Οὐχ οὕτως ἐξέλαβον τὴν φωνὴν οἱ πολλὰ κατ' Ἀ
 ἐκείνης ἀβλήσαντες ἀρχιερεῖς τῆς Ῥώμης, Πελάγιος,
 καὶ Γρηγόριος ὁ Διάλογος· οὐδ' ἠρμήνευσαν οὕτως
 οἱ τὴν φωνὴν ταύτην πρῶτοι ἐφαρπάσαντες πα-
 τριάρχαι, Ἰωάννης ὁ Νηστευτῆς καὶ Κυριακός·
 ἀλλ' οἰκουμενικούς ἐπέγραφον ἑαυτοὺς καταχρώμα-
 νοι τῷ σημαινομένῳ· καὶ ὡς φησὶν ὁ Διάλογος γρά-
 φων Ἀναστασίῳ τῷ Ἀντιοχείᾳ· Τοιαύτην αἰτίον
 παρεχόμενοι, ὥστε εἰ ταύτην, φησὶν, εὐμενῶς φέ-
 ρομεν, τῆς καθόλου Ἐκκλησίας τὴν πίστιν φθείρο-
 μεν. Καὶ οὐκ ἔστιν ὅπου περὶ τῆς φωνῆς γράφων,
 συχνάς δὲ περὶ ταύτης ἔδωκεν ἐπιστολάς, οὐκ ἀθετεῖ,
 καὶ ἀποβάλλεται ὡς βέβηλον, ὡς ὕβριν τῆς Ἐκκλη-
 σίας, ὡς μεγάλων ἀφορμῆν σκανδάλων, ἀλαζονείας
 μεστῆν, τοῦ Ἀντιχριστοῦ πρόδρομον, ἀπώλειαν τῆς
 πίστεως, ἀνοσίαν, ἀντιλέγουσαν τῷ Εὐαγγελίῳ καὶ
 τοῖς ἱεροῖς κανόσιν, ἀλλοτριώσιν τῆς πίστεως, καὶ
 οικειώσιν αἰρέσεως, φησὶν ἐν τῇ δευτέρᾳ πράξει
 τῆς ἑβδόμης συνόδου ὁ πάππας Ἀδριανός.

ΝΕΙΑΟΣ.

« Ὁ δὲ μακάριος Χρυσόστομος καὶ τῶν ἀρχιερέων
 ἑκαστον ἐν τῷ τοῦ Χριστοῦ θρόνῳ καθίσαι λέγει,
 ὥσπερ τοὺς νομικοὺς ἱερέας ἐπὶ τοῦ θρόνου Μωσέως.
 Ὅσατε οὐ μέγα τῷ Ῥώμης θρόνῳ τὸ παρὰ τῶν ἀπο-
 στόλων καλεῖσθαι, ἐκάστου τῶν ἐπισκόπων ἐπὶ τοῦ
 θρόνου τοῦ Χριστοῦ καθημένον. »

ANTIPPHEΣΙΣ.

Ἀνωτέρω μὲν ἔλεγες ἑκαστον τῶν καθολικῶν
 θρόνων ἀποστολικὸν ὀνομάζεσθαι, ὥστε τὸν πάππαν
 μηδὲν πλέον ἔχειν κατὰ γὰρ τοῦτο ὑπὲρ τοὺς ἀνατο-
 λικούς πατριάρχας· νῦν δὲ λέγεις μὴ τῶν πατριαρ-
 χῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐπισκόπων ἐκάστου μηδὲν
 πλέον ἔχειν τὸν πάππαν, ἐπειπερ κατὰ τὸν μακά-
 ριον Χρυσόστομον ἑκαστος τῶν ἐπισκόπων κάθηται
 ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Χριστοῦ· καὶ ταῦτα λέγων δύο
 ἀμαρτάνεις· ἐν μὲν, ὅτι τοῦ Χρυσοστόμου τὸ ρητὸν
 διαστρέφεις· εἶτα καὶ σαυτῷ περιπίπτεις· Ἐν οἷς
 γὰρ τὸν πάππαν ἐξευτελίζεις, μίαν ἀπαξοπάντων
 δογματίζεις ἰσότητα, εἰπερ τῶν ἐπισκόπων ἑκαστος
 ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἔχει τοῦ Χριστοῦ θρόνον. Πῶς
 τοῖσιν ἔλεγες τοὺς καθολικούς τῶν θρόνων ὡς ἐξαι-
 ρητὸν τι καλεῖσθαι πάντας ἀποστολικούς; Ἐἰ γὰρ
 μείζον ἔχειν τὸν Χριστοῦ θρόνον, ἢ ἀποστολικὸν
 εἶναι, καὶ πάντες οἱ ἐπίσκοποι τὸν Χριστοῦ ἔχουσι
 θρόνον, πάντες ἄρα τὸ μείζον ἔχουσι, καὶ εἰς τὸ
 οὐδὲν ὀφεται κατὰ σὲ τῶν πατριαρχῶν ἡ προτί-
 μησις διὰ τὸ καλεῖσθαι ἀποστολικούς. Διαστρέφεις
 δὲ καὶ τὸ ρητὸν τοῦ Χρυσοστόμου· λέγει γάρ· « Ἐπὶ
 τῆς Μωυσεῖως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ γραμματεῖς καὶ
 οἱ Φαρισαῖοι· νῦν δὲ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν, Ἐπὶ τῆς
 Μωυσεῖως καθέδρας ἐκάθισαν οἱ ἱερεῖς, ἀλλ' ἐπὶ τῆς
 τοῦ Χριστοῦ· τὴν γὰρ ἐκείνου διεδέξαντο διδασκα-
 λίαν. » Ἐξηγουμένου τοίνυν τοῦ Χρυσοστόμου τὸν
 θρόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν, σὺ λαμβάνεις εἰς τὴν

litium est in divinis. Non ita vocem hanc intellexe-
 runt. qui contra eam acerrime invecti sunt Romani
 pontifices, Pelagius et Gregorius Dialogus (1); nec
 ita sunt interpretati, qui primi hunc titulum sibi
 arrogarunt patriarchæ, Joannes Jejunator et Cy-
 riacus; sed œcumenicos se inscripserunt vero
 abutentes significatu; atque, ut describit Gregorius
 Dialogus Anastasio Antiocheno, talem præbentis
 causam, ut si hanc, inquit, æquantimter porta-
 mus, universæ Ecclesiæ fidem corrumpamus. Nec
 locus est in quo de hac voce mentionem faciens,
 frequentes autem propter illam dedit epistolas.
 eam non damnaverit rejeceritque ut profanam, ut
 universalis Ecclesiæ injuriam, ut magnorum ori-
 ginem scandalorum, plenam superbie, Antichristi
 præcursorem, per quam fides perditur, ut scæle-
 stam et contradicentem Evangelio sacrisque cano-
 nibus; qua, ut Adrianus papa inquit in suis litte-
 ris ad imperatores, qui utitur et assensum præbet,
 alienum se a fide orthodoxa, et rebellem Ecclesiæ
 catholicæ manifestat.

NILUS (Cap. XXI).

« Beatus vero Pater Chrysostomus etiam unum-
 quemque episcopum asserit in cathedra Christi
 sedere, quemadmodum legales sacerdotes in ca-
 thedra Moisis. Quare non est magni faciendum quod
 Romæ sedes vocetur apostolica, cum omnis episco-
 pus sedeat in sede Christi. »

CONFUTATIO.

Supra dicebas, quamlibet principalium sedium
 vocari apostolicam, ut papa, quod attinet ad hoc,
 nihil plus habeat supra cæteros patriarchas. Nunc
 dicis papam non solum supra nullum patriar-
 cham, sed neque supra quemlibet episcopum plus
 quidquam habere, quandoquidem juxta beatum
 Chrysostomum quilibet episcopus sedet in cathe-
 dra Christi; et hæc dicens duo peccas: primo qui-
 dem, quia dictum Chrysostomi pervertis; deinde
 et ipse tecum pugnas. Dum enim papam deprimis,
 unam constituis omnium æqualitatem, siquidem
 episcopus quilibet unam et eandem Christi cathe-
 dram habet. Quomodo igitur aiebas præcipuam
 hoc habere principales sedes, quod omnes vocen-
 tur apostolicæ? Si enim plus est, habere Christi
 sedem quam vocari apostolicam, et omnes episcopi
 habent cathedram Christi, certe omnes habent
 quod plus est, et evanescit per te patriarcharum
 prærogativa, quod vocentur apostolici. Pervertis
 autem et Chrysostomi dictum. Ait enim: « Super
 Moysi cathedram sederunt Scribæ et Pharisei,
 nunc vero non ita; neque enim super cathedram
 Moysi sederunt sacerdotes, sed super Christi se-
 dem, illius enim susceperunt doctrinam. » Cum ergo
 Chrysostomus cathedram in doctrinam interprete-
 tur, tu in potestatem accipis. Itaque secundum
 Chrysostomi sensum habemus verum dogma, quod

(1) Lib. vi, ep. 24.

omnes episcopi sedem Christi habeant, doctrinam scilicet evangelicam disseminantes. At vero secundum tuam interpretationem perversitatem habemus blasphemiam opinionem, quod omnes episcopi æqualitatem habeant dignitatis. Porro quid sentiret beatus Pater Chrysostomus de Petro et successoribus, habes homilia 36 in Acta apostolorum, dum verba illa explicat, *In diebus illis exurgens Petrus* : « Ut fervens, inquit, et is cui Christus demandaverat ovilis curam, utque sociorum princeps, ipse semper loquitur primus. » Et infra : « Merito ipse rem cum auctoritate tractat, ut qui omnes habuit sibi commissos; huic enim dixit Christus : *Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos* ». Et homilia 21 : « Petrus tanquam exercitus dux circumibat acies, quærens quæ pars esset bene apparatus, quæ bene instructa, quæ indigeret ejus præsentia. Vide ubique ipsum circumcursantem, et primum se ostendentem. » Et infra : « Et ubi quidem periculum, et gubernantis prudentia, ibi Petrus; ubi vero tranquilla omnia, communiter omnes. Ita majorem non exigebat honorem. » Et homilia in Joannem 88, explicans illud postremi capituli, *Hic autem quid?* « Quoniam, inquit, Petro magna Christus prædixit, et orbem terrarum illi tradidit. » Et paulo ante : « Huic Petro commissa est præfectura fratrum. »

φησι, τῷ Πέτρῳ μεγάλη προσέειπεν ὁ Χριστός, καὶ ὁὕτως ὁ Πέτρος τὴν προστασίαν ἐνεπιστεύθη τῶν ἀδελφῶν. »

Hæc de Petro tam magnificis verbis Chrysostomus. De successoribus vero itane sentiebat ut tu? Minime gentium; namque Innocentio papæ scribens, primo quidem miserabiliter deplorat quæcunquo passus erat a Theophilo Alexandrino; et inter alia, « *Necessarium, inquit, duximus persuadere honorabilissimis dominis meis, Demetrio, Pansophio, Pappo et Eugenio episcopis suas sedes relinquere et tam vasto mari sese committere, longamque peregrinationem suscipere, et ad vestram charitatem properare, ut omnibus aperte narratis remedium quam citissime adhibeatur.* » Et infra : « Neque enim juri consentaneum erat, Ægyptium esse judicium incolentium Thraciam. » Et : *Rogo charitatem vestram, ut excitetur, condoleatque et nihil prætermittat quo malorum sit finis.* » Et : *Ubi ergo, domini mei summe honorandi, perveneritis ad rerum notitiam, ostendite fortitudinem quæ vos decet, et studium ponite ut tanta iniquitas quæ grassata est in Ecclesiasticarum legum censura subdi; nobis autem, qui in nullo crimine deprehensi sumus, nullius rei sceleris, date ut vestris assidue litteris*

ἔξουσίαν. Κατὰ μὲν τὴν Ἰννοκίαν τοῦ Χρυσοστόμου ἀληθὲς ἔχομεν ὄψμα, ὅτι πάντες οἱ ἐπίσκοποι τὸν Χριστοῦ ἔχουσι θρόνον, δηλαδὴ τὴν εὐαγγελικὴν σκεπτόμενος διδασκαλίαν κατὰ δὲ τὴν στρατιώτηα τῆς οἰκίας ἀρμηγίας βλάσφημον ἔχομεν κακοδοξίαν, ὅτι πάντες οἱ ἐπίσκοποι τὴν αὐτὴν ἔχουσιν ἰσοτιμίαν. Οὐα δὲ ἐφρόνει ὁ μέγας Πατὴρ Χρυσοστόμος περὶ Πέτρου καὶ τῶν διαδόχων ἔχεις, ἐν τῇ εἰς τὰς Πράξεις τῶν ἀποστόλων ὁμιλίᾳ γ' εἰς ἐκείνο τὸ βιβλίον· Καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ταύταις ἀνυστάς Πέτρος. « Καὶ ὡς θερμὸς, φησὶ, καὶ ὡς ἐμπροσθεν παρὰ Χριστοῦ τὴν κοίμην, καὶ ὡς τοῦ χοροῦ πρώτος, καὶ πρότερος ἄρχεται τοῦ λόγου. » Καὶ κατωτέρω· « Εἰκότως πρώτος τοῦ πράγματος ἀθθενεὶ Πέτρος. ἅτε γὰρ αὐτὸς πάντα ἐγγχειρισθεὶς· πρὸς γὰρ τοῦτον εἶπεν ὁ Χριστὸς, Καὶ σὺ ποτε ἐπιστρέψας, στηριξὼν τοὺς ἀδελφούς σου. Καὶ ἐν τῇ κα' ὁμιλίᾳ· « Καθάπερ τις στρατηγὸς περιφεὶ τὰς τάξεις ὁ Πέτρος ἐπίσκοπῶν, ποιοῦν εἴη συγκακροτημένον μέρος, ποιοῦν ἐν κόσμῳ, ποιοῦν τῆς αὐτοῦ δίοιτε παρουσίας. Ὅρα πανταχοῦ αὐτὴν περιτρέχοντα, καὶ πρώτον ἐδρισκόμενον. » Καὶ κατωτέρω· « Καὶ ἐνθα μὲν ἦν κίνδυνος, καὶ ἐνθα οἰκονομία, ὁ Πέτρος ἐνθα δὲ γαλήνης τὰ πράγματα γέμει, κοινῇ πάντας. Οὕτως οὐκ ἀπῆται· τμήν μείζονα » Καὶ ἐν τῇ κη' ὁμιλίᾳ εἰς τὸν Ἰωάννην, ἐξηγουόμενος ἐκείνο τοῦ ἰσχύτου κεφαλαίου· Κύριε, οὗτος δὲ τί; « Ἐπει, τὴν οἰκουμένην ἐνεχειρίσει; » Καὶ μικρῶ πρόθεν·

Τοιαῦτα περὶ τοῦ Πέτρου μεγαληγορῶν φθίγγεται. Περὶ δὲ τῶν διαδόχων ἄρα εὐτως ἐφρόνει, ὡς περὶ σὺ, Νεῖτε; Οὐδαμῶς· καὶ γὰρ Ἰννοκεντίῳ γράφειν τῷ πάππῳ, πρώτον μὲν ἐκτραγῶδει ὅσα πέπονθε διὰ Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, εἶτα πρὸς τοὺς ἄλλοις φησὶν· « Ἀναγκαῖον ἰνομίασμεν τοὺς κυρίους μου τοὺς τιμιωτάτους ἐπισκόπους, Δημήτριον, Πανσόφιον, Πάππον, καὶ Εὐγένιον πείσαι τὰς τε αὐτῶν ἀφείναι, καὶ πελάγους κατατομῆσαι τοσούτου, καὶ μακρὰν ἀποδημίαν σταλασθαι, καὶ πρὸς τὴν ὑμετέραν ἀναδραμῆν ἀγάπην, καὶ πάντα σαφῶς ἀναδιόξαντας ταχίστην παρασκευάσαι γενέσθαι· τὴν δὲ ὄρθωσιν. » Καὶ κατωτέρω· « Θὺ γὰρ ἀκόλουθον ἦν τὸν ἐξ Αἰγύπτου τοὺς ἐν Θράκῃ δικάζειν. » Καὶ· « Παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἀγάπην διαναστῆναι, καὶ συναλῆσαι, καὶ πάντα ποιῆσαι, ὥστε στήναι ταύτη τὰ κακά. » Καὶ· « Μαθόντες τοῖνον ἅπαντα, κύριοί μου τιμιώτατοι, τὴν προσήκουσαν ὑμῖν ἀνδρίαν καὶ σπουδὴν ἐπιδείξαθε, ὥστε παρανομίαν τοσαύτην ἐπισελοθούσαν ταῖς Ἐκκλησίαις ἀναστελεῖται. » Καὶ· « Ἴνα μὴ εὖν τοσαύτη σύγχυσις καταλάβῃ τὴν ὑφ' ἡλίῳ πᾶσαν, ἐπιστελεῖται παρακλήθητι, τὰ μὲν οὕτως παρανόμους γεγεννημένα ἀπόντων ἡμῶν, καὶ ἐκ μὲς μοίρας, καὶ οὐ παραιτησαμένων κρίσιν, μηδεμίαν εἶχειν ἰσχύν· τοὺς δὲ τοιαῦτα παρανομήσαντας, ἐλεγχομένους, τῷ ἐπιτιμῆν ὑποβάλλεσθαι τῶν ἐκκλησιαστικῶν νόμων· ἡμᾶς δὲ τοὺς οὐχ ἄλόντας, οὐκ ἀποδειχθέντας ὑπευθύνους, τῶν γραμμάτων

* Luc. xii, 32.

τῶν ἡμετέρων ὅτι ἀπολαύειν συνεχῶς, καὶ τῆς ἀγάπης, καὶ πάντων τῶν ἄλλων, ὡς περ καὶ ἔμπροσθεν. » Μετὰ ταῦτα γράφει ὁ θεοσεβίσιος Πατὴρ ἐτοιμότητα ἔχειν τοῦ κριθῆναι παρὰ τοῦ πάππα, καὶ μηδαμῶς φεύγειν τὸ τοιοῦτον κριτήριον. Γράφει καὶ δευτέραν πρὸς τὸν πάππαν ἐπιστολὴν πάνυ εὐχαριστιῶν ὑπὲρ τῆς καταβληθείσης σπουδῆς, καὶ μὴ ἔτυχε τὰ πράγματα τῆς ὑφειλομένης διορθώσεως. Ἄλλ' οὐδὲν μὴ δεῖν ἀποκαμεῖν τὸν πάππαν· προκείσθαι γὰρ αὐτῷ ἀγῶνα ταραττομένης σχεδὸν τῆς οἰκουμένης ἀπάσης.

Τρία γοῦν ἐστὶ λαβεῖν ἐκ τῶν τοῦ Χρυσοστόμου φωνῶν· ὅτι οὐκ ἐνείχετο ὁ Χρυσόστομος κρίνεσθαι ὑπὸ τοῦ Ἀλεξανδρείας· ὅτι ἐπικαλεῖται τὸ κριτήριον τοῦ πάππα, ἵνα τῆς ἀδίκου κρίσεως ἀπαλλαγῇ· ὅτι, ταραττομένης τῆς οἰκουμένης Ἐκκλησίας, τὸν πάππαν διεγείρει πρὸς ἀμυντίν. Τί δὲ ἄλλο ταῦτα ἢ ἄλογια σαφῆς τῆς ἀποστολικῆς καὶ οἰκουμένης ἐν τῷ πάππῃ ἐξουσίας, ἢ οὐτε ὁ Ἀλεξανδρείας, οὐτε ὁ Κωνσταντινουπόλεως εἶχεν, ἢ ἔχει; Πῶς οὖν οὐδὲν μέγα τῷ Ῥώμῃ τὸ ἀποστολικὸν καλεῖσθαι, ἐκάστου τῶν ἐπισκόπων καθημένου ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Χριστοῦ; Οὐκ ἐστὶ ταῦτα σύμφωνα τῷ φρονήματι τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ τῆς πάλαι ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας· ἀλλὰ τὸ λέγειν ὡς λέγεις κλέπτειν ἐστὶ τὰς πατρικὰς χρήσεις, καὶ ἀναρχίαν καὶ σχίσματα παρεισάγειν. Καίτοι οὐδὲ κατὰ τὴν σὴν ἐξήγησιν συμπεραίνει ὁ βούλει. Ἔστω γὰρ πάντας τοὺς ἐπισκόπους καθῆσθαι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Χριστοῦ· ἀλλ' οὐκ ἀνάγκη καθῆσθαι ἰσοτίμως· ὡς περ οἱ νομικοὶ ἱερεῖς ἐπὶ τῆς Μωσείας καθέδρας, ἀλλ' οὐκ ἰσοτίμως, ὑπερῆχε γὰρ ἐν αὐτοῖς· ὁ μέγας ἀρχιερεὺς. Μέγα τοίνυν τῷ Ῥώμῃ θρόνον τὸ μόνον καλεῖσθαι ἐξαιρετικῶς ἀποστολικόν, καὶ τὸ μόνον οὕτω καθῆσθαι ἐπὶ τοῦ θρόνου τοῦ Χριστοῦ, ὥστε κρίνειν ἅπαντας τοὺς ἐπισκόπους.

ΝΕΙΛΟΣ.

« Τὸ δὲ λέγειν, Μόνω τῷ πάππῃ ἔξεστιν οἰκουμένην ἀθροίζειν σύνοδον, πῶς οὐ τοῖς λίαν φανεροῖς ἀντιλέγειν ἐστὶ, μᾶλλον δὲ πῶς οὐκ αἰσχύνῃ, τὴν ἱερέα ἀπὸ τοῦτων φιλοτιμείσθαι, ἀφ' ὧν ἐστὶ μέγα καὶ τὴν βασιλείαν φρονεῖν; Ἴνα δὲ εἰδῆς, ὅτι βασιλεῦσι μᾶλλον, οὐκ ἐπισκόποις τὰ τοιαῦτα ἀνεῖται. ἀνάγνωθι ἀπὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς πρώτης συνόδου τὴν ἐπιστολὴν αὐτῆς τῇ Ἀλεξανδρείᾳ Ἐκκλησίᾳ· « Ἐπειδὴ, φησὶ, τῆς τοῦ Θεοῦ χάριτος, καὶ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου, συναγαγόντος ἡμᾶς ἐκ διαφόρων ἐπαρχιών. » Ἀνάγνωθι ἀπὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς τρίτης συνόδου τὴν ἐπιστολὴν αὐτῆς πρὸς Θεοδοσίον καὶ Οὐαλεντινιανόν· « Ἡ ἅγια σύνοδος, φησὶν, ἡ χάριτι Θεοῦ καὶ νεύματι τοῦ ἡμετέρου κράτους συναχθεῖσα ἐν τῇ Ἐφεσίᾳ μετροπόλει· » καὶ ἀπὸ τοῦ τέλους τῶν Πρακτικῶν τῆς τετάρτης συνόδου· « Ἡ ἅγια καὶ μεγάλη καὶ οἰκουμένη σύνοδος, ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ θέσπισμα τῶν εὐσεβεστάτων καὶ φιλοχριστῶν ἡμῶν βασιλέων συναχθεῖσα. » Οὐ δὲ μακάριος Λέων ὁ Ῥώμῃς Θεοδοσίῳ τῷ βασιλεῖ γράφων, ἀντὶ μεγάλου

fruamur et charitate aliisque omnibus, sicut et autea. » Subdit deinde sanctus Pater, paratissimum se esse ad subeundum papæ iudicium, et ejus tribunal se nullo modo devitare. Scribit et alteram epistolam ad eundem papam, agitque magnas gratias pro studio collato, quamvis subsequutum non esset remedium, quod opus erat. Rogat tamen ne papa causam deserat; propositum quippe illi esse certamen, inturbato fere universo terrarum orbe.

Ex quibus Chrysostomi verbis tria habemus: quod non ferebat Chrysostomus se ab Alexandrino judicari; quod appellat papæ iudicium, ut se iniquo iudicio liberaret; quod, turbata per universum orbem Ecclesia, papam excitat ad ferendum iudicium. Hæc porro quid aliud sunt quam aperta confessio apostolicæ et universalis in papa auctoritatis, quam nec Alexandrinus, nec Constantinus habuit aut habet? Quomodo igitur non magnificandum quod Romanus vocetur apostolicus, cum episcopus quisque sedeat in sede Christi? Hæc non conveniunt cum sensu Chrysostomi et antiquæ Orientalis Ecclesiæ; sed ita dicere ut tu dicis, est Patrum sententias afferre fallaciter, et negando primatum schisma inducere. Quanquam ne sic quidem, ut tu interpretaris, habes quod vis. Esto enim quod omnes episcopi sedeant in seculo Christi; non tamen necesse est sedere omnes cum æqualitatis honore: sicut et legales sacerdotes in cathedra Moysi non omnes æqualiter sedebant; eminebat enim inter illos pontifex. Itaque magnificandum est quod sola Romana sedes per excellentiam vocetur apostolica, et solus episcopus Romanus ita sedeat in cathedra Christi, ut episcoporum omnium sit iudex.

'NILUS (Cap. XXII).

« Dicere autem, soli papæ licere œcumenicam congregari synodum, an non est quæ manifestissima sunt oppugnare? an potius turpe non est in eo sacerdotem esse ambitiosum, in quo potest etiam imperator se jactare? Ut scias autem ad imperatorem potius, quam ad episcopos id pertinere, legito epistolam primæ synodi ad Ecclesiam Alexandrinam: « Quoniam, inquit, Dei gratia, et Constantinus Deo amabilissimus imperator nos congregavit e diversis provinciis. » Legito ex Actis tertie synodi epistolam ejus ad Theodosium et Valentinianum, actione vi: « Sancta synodus Dei gratia et nutu majestatis vestræ congregata in Ephesiorum metropoli; » et ex fine actorum quartæ synodi: « Sancta et magna et universalis synodus, per Dei gratiam et sanctionem religiosissimorum et Christi amantium imperatorum collecta. » Beatus quoque Leo Romanus episcopus ad Theodosium imperatorem scribens, loco magnæ rei petit, ut imperator annueret fieri in Italia synodum generalem. Non petiisset autem, si juris sui fuisset præstare illud. »

τινὸς αἰρεῖται κατανεῦσαι τὸν βασιλεῖα γενικὴν συγκροτηθῆναι σύνοδον ἐν Ἰταλίᾳ. Οὐκ ἂν δὲ ἐξήτησεν ἕκαστος ἐν τῷ δικαίῳ ἐρθεῖσαν ἔχων.)

CONFUTATIO.

A

ANTIPPHESE.

Si manifestam veritatem oppugnare est querere in Actis synodorum ut nulla sit repugnantia, certe qui hæc non querit, contradicit synodis. Congregatam se ait prima synodus a Dei gratia et Imperatore Constantino. Exponit hoc sancta sexta synodus in Prophonetico ad Constantinum imperatorem: « Arius, inquit, surgebat, divisor et partitor Trinitatis, et continuo Constantinus semper Augustus, et Silvester celeberrimus magnam et illustrem Nicææ synodum congregabant. Congregabant Constantinus et Silvester; non ergo verum est, quod ais, non ad episcopos, sed ad imperatores hoc pertinere.

De secunda vero synodo rursus iidem Patres in Prophonetico: « Theodosius et Damasus conventum congregabant. »

De tertia vero et quarta synodo: « Iterum Nestorius, et contra Celestinus et Cyrillus; nam ille Christum dividebat et partebatur: hi vero a Domino stantes cum sceptorum domino divisorem dejiciebant. Deinde, inquit, Eutychis delirante insaniam novam fabulam, Leonis epistola tanquam rugitus leonis, grandis sonita ex urbe perstrepsens; archimandritiam tunc temporis bestiam percussit, et e monachorum depulit grege. »

De quinta præterea: « Vigilus, inquit, et Justianus quintæ synodi conventum celebrabant. »

Cum sexta synodus tam planis verbis hæc asserat, prima vero, et tertia, et quarta, quas proferat, dicant se congregatas esse et decreto imperatorum, necesse est aut sanctas synodos inter se dissentire, aut non vera se dicere, dum asseris, imperatorum esse, non sacerdotum congregare synodos œcumenicas. Non dissentire autem sacras synodos et per se constat: alioquin altera pars mentiretur, si esset dissidium. Constat etiam ex ipsorum imperatorum scriptis, per quas synodi œcumenicæ congregatæ sunt. Ipsi enim fatentur, quo modo quæ ratione congregabant, declarantes se hoc fecisse non ut auctoritate utentes, sed ut religionem propugnantes. Ut ex his jure optimo colligatur solius papæ potestatis esse proprie synodos œcumenicas congregare. Itaque præclaræ memoriæ Constantinus imperator in allocutione ad sanctam synodum de pace, ut videre est in fragmentis primæ synodi: « Postquam, inquit, de vestra dissensione præter omnem spem audivi, non posthabendum duxi quod relatum est; sed precatum huic etiam rei adhiberi remedium per ministerium meum, omnes absque mora accersivi. » Accersisse ait se episcopos, non regia usum potestate, non politica administratione innixum, sed precatum,

Εἰ τοῖς φανεροῖς ἀντιλέγειν ἐστὶ τὸ ζητεῖν ἐν τοῖς τῶν συνόδων Πρακτικοῖς τὴν προσήκουσαν συμφωνίαν, τὸ μὴ ταύτην ζητεῖν ἀντιλέγειν ἐστὶ ψαλὸς συνόδοις. Συναγγεῖρθαι φησὶν ἡ πρώτη σύνοδος ὑπὸ τῆς Θεοῦ χάριτος; καὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου. Ἐξηγεῖται τοῦτο ἡ ἀγία ἔκτη σύνοδος; ἐν τῷ προσφωνητικῷ πρὸς τὸν βασιλεῖα Κωνσταντίνου· « Ἄρειος, φησὶ, διαιρέτης καὶ κατατομὴς τῆς Τριάδος ἐγήγερτο, καὶ παρατυχεῖα Κωνσταντίνος ὁ δεισιδαιμόσιος καὶ Σιλιεστρὸς ὁ δολιδιμὸς τὴν ἐν Νικαίᾳ μεγάλῃν τε καὶ περιδιδρακτοῦν συνέλεγον σύνοδον. Συνέλεγε Κωνσταντίνος καὶ Σιλιεστρὸς· οὐκ ἀληθὲς ἄρα ὁ λέγεις, ὅτι βασιλεῦσιν, οὐκ ἐπισκόποις ταῦτα ἀνεῖται.

Ἐπειδὴ περὶ τῆς δευτέρας φησὶν, ὅτι Θεοδοσίος καὶ Δάμασος ὁ πάππας συνήθροισαν τὸν σύλλογον.

Περὶ δὲ τῆς τρίτης καὶ ἑτέρας συνόδου ἐξηγεῖται ὁμοίως ἡ ἔκτη ἐν οἷς λέγει· « Πάλιν Νεστόριος, καὶ πάλιν Κελεστίνος καὶ Κύριλλος· ὁ μὲν γὰρ τὸν Χριστὸν διέφηρε καὶ καταδίκασεν, οἱ δὲ τῷ δεσποτῇ συλλαμβανόμενοι ἐν τῷ τῶν σκήπτρων δεσποζόντι τὸν κατατομῆα κατέβαλλον. Ἐἴτα, φησὶ, τῆς Εὐτυχοῦς ἀνοίας ληρωδούσης ἑταρον μύθημα, ἄετονος ἡ δόλιτος καθάπερ βροχίμα λέοντος βωμάλειον ἐκ Πρώμης ἠχίσασα τὸν τῶν ἀρχιμανδριτῆν θῆρα καταξέφθησε, τῆς τε μοναστικῆς ἀγέλης ἀπήλασεν.

Καὶ περὶ τῆς πέμπτης, ὅτι « Βιγίλιος ἐν Τουστινιανῷ συνίσταν τὸ τῆς πέμπτης συνέδριον. »

Ταῦτα λεγούσης ἀναφανδὸν τῆς 5^{ης} συνόδου, τῆς δὲ πρώτης καὶ τρίτης, καὶ τετάρτης, ἃς προφέρεις, λεγούσων συναχθῆναι νεύματι καὶ θεοπίσματι τῶν βασιλέων, ἀνάγκη ἢ τὰς ἀγίας συνόδους διαφωνεῖν, ἢ σὲ μὴ ἀληθεύειν ἀποφαινόμενον, ὅτι βασιλέων, οὐκ ἐπείν ἐστὶ τὸ συνάγειν οἰκουμενικὴν σύνοδον. Τὰς μὲν οὖν ἀγίας συνόδους μὴ διαφωνεῖν πρὸς ἑαυτὰς καὶ αὐτὸθεν διπλὸν· ἀνάγκη γὰρ ἐν οἷς ἡ διαφωνία θάτερον μέρος ψεύδασθαι· διπλὸν δὲ καὶ ἐξ ὧν αὐτοὶ ἐκείνοι γράφουσιν οἱ βασιλεῖς, δι' ὧν αἱ οἰκουμενικαὶ συνήθροισθησαν σύνοδοι· αὐτοὶ γὰρ ἐξηγοῦνται, πῶς καὶ τίνι λόγῳ συνήθροισαν, δηλοποιούντες ὅτι τοῦτο ἐκραττον οὐχ ὡς ἐξουσιασταί, ἀλλ' ὡς ὑπερασπισταί. Ὅποτε δικαίως ἐκ τούτων συνάγεσθαι μόνος εἶναι κυρίως τῆς ἐξουσίας τοῦ πάππας τὸ τὰς οἰκουμενικὰς συναθροῖσιν συνόδους. Κωνσταντίνος γοῦν ὁ δολιδιμὸς βασιλεὺς πρὸς τὴν ἀγίαν πρώτην σύνοδον περὶ εἰρήνης διαλεγόμενος, ὡς ἐν τοῖς σωζομένοις ἐνεστὶ τῆς συνόδου ἐκείνης, « Ἐπειδὴ, φησὶ, τὴν μετέραν διάταξιν παρ' ἐπιπέδα πάσαν ἐπιυθόμην, οὐκ ἐν δευτέρῳ τὴν ἀποτὴν ἐθέμην· τυχεῖν δὲ καὶ τοῦτο θεοκρίαιας δι' ἐμῆς εὐζάμενος ὑπηρεσίας, τοὺς πάντας ἀμελλητὶ συμματεστελάμην. » Συμματεστελάτω, φησὶ, τοὺς ἐπισκόπους, οὐ βασιλικῇ δυναστείᾳ χρῆσάμενος, ἐὼ

πολιτικῆ ἐπιμελείᾳ στηριζόμενος, ἀλλ' εὐξάμενος, ἅ ut malo adhiberetur remedium per ministerium ejus Sive ergo ministerium intelligas erga Deum, sive Ecclesiam, precis et ministerii opus fuisse sibi convocationem episcoporum fatetur imperator, non potestatis et auctoritatis. Et si Constantinus et Silvester, ut ait sexta synodus, congregabunt primam synodum; et Constantinus fatetur se convocasse ministri opera, restat ut Silvester convocaverit pastoris officio. Quo enim alio titulo? Si enim alio titulo, cur potius Silvester Romanus quam Alexandrinus et Antiochenus convocasse dicitur? Si dicas, Quia Romanus est ordine primus, contradicunt quarta et septima synodus: quarta, ubi dicit Actorum initio: « Synodum celebrare ausus est Dioscorus non obtenta facultate a sede apostolica; quod nunquam factum est, nec fieri licet. »

Τὴν ζ' ἐν οἷς λέγει κατὰ τὴν ζ' πρᾶξιν: « Νόμος ἐστὶ ταῖς συνόδοις ἔχειν συνεργόν τὸν τῆς Ῥωμαίων πάππαν. » Ταῦτα δὲ πρωτεύον οὐ φιλῆς τάξεως, ἀλλ' ἐξουσίας δηλοῦσιν ἢ γὰρ ἐπιτροπή, καὶ ἢ συνεργία τοῦ πάππα κατὰ τὸν νόμον τῶν συνόδων, ἀθέμιτον καὶ παράνομον δηλοῖ τὸ ὑναντίον τοῦτο δὲ τεκμήριον προφανὲς οὐχὶ μόνης τάξεως, ἀλλ' ἐξουσία: καὶ ἐπιστάσις καὶ γὰρ ὑπῆρξαν οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, ἐν αἷς οὐ τετήρηται τῶν πατριαρχῶν ἢ τάξις, ὅσον ἐν τῇ τρίτῃ· οὐ γὰρ παρῆν ὁ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ὁ Ἀντιοχείας· ἐν τῇ τετάρτῃ, ἐν ᾗ οὐ παρῆν ὁ Ἀλεξανδρείας· ἐν τῇ ἕκτῃ ἐκδέχεται ὁ Ἀντιοχείας. Χωρὶς δὲ τοῦ Ῥώμης οὐδέποτε γέγονεν, οὐδὲ ἐξὸν γενέσθαι. Εἰ δὲ μόνῃ ἢ τάξις ἰδίδου τὸ πρωτεύον τῷ πάππα, ἐγίνοντο ἂν αἱ σύνοδοι: καὶ χωρὶς τοῦ πάππα, καὶ τῆς ἐξουσίας αὐτοῦ.

Ἐρμηνεύει δὲ τὸν αὐτοῦ σκοπὸν ὁ μέγας Κωνσταντῖνος προδηλότερον, ἐν οἷς λέγει καὶ γράφει ταῖς Ἐκκλησίαις: « Πείραν, φησὶ, λαβὼν ἐκ τῆς τῶν κοινῶν εὐπραξίας, ὅση τῆς θείας δυνάμεως πέφυκε χάρις, τοῦτον πρό γε πάντων ἔκρινα εἶναι μοι προσήκειν σκοπὸν, ὅπως παρὰ τοῖς μακαριωτάτοις τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας πληθῆσι πίστις μία, καὶ εὐκρινὴς ἀγάπη, ὁμογνώμων τε περὶ τὸν πατρικῆν Θεὸν εὐσέβεια τηρῆται. Ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐχ ὅσον τε ἦν ἀκλινῆ καὶ βεβαίαν τάξιν λαβεῖν, εἰ μὴ εἰς ταυτὸ πάντων ὁμοῦ, ἢ τῶν γοῦν πλειόνων ἐπισκόπων συνελθόντων, ἐκάστου τῶν προσήκοντων τῇ ἀγιωτάτῃ θρησκείᾳ διάκρισις, γίνοντο· τοῦτου ἔνεκεν πλειστών ὄσων συναθροισθέντων, καὶ αὐτὸς καθάπερ εἰς ἐξ ὁμῶν ἐτύγγαρον συμπαρών. Οὐ γὰρ ἀρνησαίμην ἂν, ἐφ' ᾧ μάλιστα χαίρω, συνθεράπων ὁμότερος πεφυκέναι. »

Ἐν τούτοις ὁ μέγας Κωνσταντῖνος οὕτως ἐπιλογίζεται: Ἡ εὐπραξία τῶν κοινῶν ἐμοὶ περιγέγονεν ἐκ τῆς Θεοῦ χάριτος. Ἐγὼ δὲ βασιλεὺς ὢν τὴν εὐπραξίαν τῶν κοινῶν ὀφείλω ζητεῖν· ὀφείλω τοίνυν ἐπισκεδᾶσθαι τὴν θεῖαν χάριν. Ἐπιδιῶσι δὲ ἢ θεῖα χάρις ἐαυτὴν γινομένων ἐκείνων, ἐν οἷς εὐαρεστεῖται Θεός· εὐαρεστεῖται δὲ μάλιστα τῇ ὀρθῇ πίστει θρησκουμένῃ παρὰ τῶν λαῶν. Τοῦτο δὲ ἐμοὶ

Septima actione vi ubi dicit, « legem synodorum esse, ut Romanum papam cooperantem habeant. » Hæc autem primatum designant non nudi ordinis sed auctoritatis. Nam concedenda licentia et cooperatio papæ juxta legem synodorum nefarium et iniquum ostendit quod contra sit, et manifestissimum est argumentum non puri ordinis, sed potestatis et jurisdictionis; siquidem fuere synodi œcumenicæ in quibus ordo patriarcharum non est servatus, utpote tertia, in qua non fuit Constantinopolitanus, et Antiochenus; quarta, in qua non adfuit Alexandrinus; sexta, in qua ejectus est Antiochenus. At sine papa nunquam facta est synodus, nec fieri potest. Quod si ordo solus primatum tribueret papæ, possent etiam fieri synodi sine papa et auctoritate ejus.

Suum porro consilium declarat apertius Constantinus Magnus in sua epistola ad Ecclesias: « Cum, inquit, ex rebus pro republica feliciter gestis experimento didicerim, quanta sit divina virtutis benignitas, hoc mihi ante alia propositum statuendum putavi, ut beatissimi Ecclesie catholice populi fidem unam, et charitatem sinceram, et consentientem erga omnipotentem Deum teneant cultum. Verum quia hoc non poterat fixo stabilique ordine firmari, nisi vel omnibus episcopis, vel majori eorum parte in unum conveniente, quo singula ad sanctissimam religionem pertinentia examinarentur, idcirco quamplurimis congregatis, ipse quoque tanquam unus e numero vestrum adfui. Neque enim negaverim id, ex quo maximam cæpto lætitiâ, vestrum me esse conservum »

In his Constantinus Magnus hac ratiocinatione utitur: Felicitas reipublicæ obvenit mihi ex Dei gratia. Ego vero, cum imperator sim, reipublicæ statum felicem curare debeo; ergo et gratiam aucupari divinam. Dat vero se divina gratia, si fiant illa quæ Deo placent; placet vero potissimum Deo rectæ fidei cultus in populis. Hoc ergo est mihi curandum. Sed quia non poterat hoc ad prosperum

perdaci finem absque synodo œcumenica, idcirco A
episcopos convocavi.

Causa igitur et finis convocationis episcoporum est felix reipublicæ status, cujus potestas et administratio in imperatore est. Sed quia impossibile est finem spirituum esse corporalia, impossibile etiam est felicem reipublicæ statum esse per se finem synodi. Si ergo alius est per se finis synodi, alius profecto ab imperatore est, cujus proprium sit operari ad finem per se propositum: talis autem est spiritualis pastor. Hinc ergo per se erit opus convocare synodos; et Constantinus apte congruenterque dixit, suo ministerio fuisse convocatos episcopos. Aut enim eximius doctor Gregorius Nazianzenus oratione ad Nazianzenos civilibus B
fungentes manibus et timore percussos, necnon præfectum irascentem: « Num sermonem cum libertate prolatum accipietis, quando lex Christi mea vos potestati ac meo tribunali subjicit? si quidem dominamur et ipsi, et addo principatum nostrum majorem et perfectiorem esse. An vero decet spiritum carni, et terrenis cœlestia cedere? »

Itaque si principatus spiritualis ita se habet ad temporalem sicut spiritus ad carnem, et caro est organum spiritus, necessario et imperium erit sacerdotii instrumentum, et convocantur episcopi per imperatores jure ministerii, non dominatus, instrumenti, non principalis causæ; inferioris muneris, non superioris potestate. Quid vero aliud significabat imperator (1), quando in conventu episcoporum considerare noluit postremus, nisi annuentibus episcopis? et cum occasione libellorum, quos alter alterum accusantes episcopi obulerant, ipse atebat: « Cum vos constituerit Deus sacerdotes et principes, ut judicetis et dijudicetis populos, diique sitis, utpote coactis hominibus superiores: juxta dictum illud ita decernens: Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes; et, Deus stetit in synagoga deorum; oportet vos omne studium ad divina conferre. »

Quomodo hæc dixisset et egisset Constantinus Magnus, si quasi auctoritate usus congregasset D
episcopos? Sicut autem prima synodus posterioribus regula exstitit, ita quæ gessit et dixit Constantinus synodum cogens, regula fuit iis qui succedere principibus. Tria enim erant ob quæ imperatores dicebantur congregare synodos: orthodoxæ fidei propugnatio, barbariorum subministratio, et pacatus reipublicæ status. Propugnationem Constantinus vocat ministerium. De subministratioe alimoniarum narrat Eusebius lib. III, De Vita Constantini, jussisse illum, ut episcopis in dies singulos abunde suppeditarentur necessaria. Tranquillum reipublicæ statum et ipse Constanti-

¹ Psal. LXXXI, 6. ¹⁰ ibid. 4.

(1) Euseb. lib. III De Vita Const.

ζητητέον. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο ἀδύνατον ἦν κατορθωθῆναι ἄνευ συνόδου οἰκουµενικῆς, διὰ τοῦτο συνεκάλεσα τοὺς ἐπισκόπους.

Ἡ τοίνυν αἰτία καὶ τὸ τέλος τοῦ συγκαλέσαι τὴν σύνοδον ἢ εὐπραγία τῶν κοινῶν, ἢ ἡ ἐξουσία καὶ τὸ κύριον ἐν τῷ βασιλείῳ. Ἄλλὰ μὴν ἀδύνατον τὰ σωματικὰ εἶναι τέλος τῶν πνευματικῶν ἀδύνατον ἔρα καὶ τὴν εὐπραγίαν τῶν κοινῶν τὸ καθ' αὐτὸ τέλος τῆς συνόδου. Εἰ δὲ τὸ καθ' αὐτὸ τέλος τῆς συνόδου ἄλλο, ἄλλον εἶναι δεῖ παρὰ τὴν βασιλείαν, εὖ ἂν εἴη ἴσθιν ἐνεργεῖν σκοποῦντα τὸ καθ' αὐτὸ τέλος τοιούτου δέ ἐστιν ὁ πνευματικὸς καιρὸς. Ἐκαίνο· τοίνυν καθ' αὐτὸ ἔργον ἂν εἴη συγκαλεῖν τὰς συνόδους· καὶ μάλα προσφωκῶς ἔλεγε Κωνσταντίνος ὁ μέγας διὰ τῆς αὐτοῦ ὀπηρεσίας μετασταλῆναι τοὺς ἐπισκόπους. Φησὶ γὰρ ὁ μέγας φωστὴρ Γρηγόριος· ὁ Θεολόγος ἐν τῷ πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀγωνίζοντας, καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον· « Ἄρα δέχασθε σὺν παρήσει τῶν λόγων, ὅτι τοῦ Χριστοῦ ὁ νόμος ὑποτίθησιν ὑμᾶς τῇ ἐμῇ δυναστείᾳ, καὶ τῷ ἐμῷ βήματι; ἄρχομεν γὰρ καὶ αὐτεῖ· προσθήσω δέ, ὅτι καὶ τὴν μέγιστον καὶ τελειωτέραν ἀρχὴν. Ἡ δὲ τοῦ πνεύμου ὀποχωρηθεὶς τῇ σαρκὶ, καὶ τοῖς γήϊνοις τὰ ἐπουράνια; »

Ἐπερ οὖν οὕτως ἔχει ἡ πνευματικὴ ἀρχὴ πρὸς τὴν ἔξω, ὡσπερ τὸ πνεῦμα πρὸς τὴν σάρκα· εἰτε δὲ ἡ σὰρξ τοῦ πνεύματος ὄργανον· ἀνάγκη καὶ τὴν βασιλείαν εἶναι ὄργανον τῆς ἱερωσύνης· καὶ συγκαλεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους ὑπὸ τῶν βασιλέων ὀπηρετικῶν, οὐ δεσποτικῶν, ὀργανικῶν, οὐκ αὐθεντικῶν, διακονικῶν, οὐκ ἐξουσιαστικῶν. Ἡ τί ἄλλο ἦν τὸ συνεδρεύσασθαι τῆς συνόδου μὴ καθεστῆναι Κωνσταντίνου. εἰ μὴ, ἐπινευσάντων τῶν ἐπισκόπων, εἰσαλθόντα μετὰ τοὺς ἐπισκόπους εἰς τὴν ἀγίαν σύνοδον; Καὶ τὸ ρηθὲν αὐτῷ προφάσι τῶν λιβέλλων, οὗς κατ' ἀλλήλων οἱ ἐπίσκοποι ἀδεδῶκισαν· « Τοῦ Θεοῦ προχειρισμένου ὑμᾶς ἱερεῖς τε καὶ ἄρχοντας, κρίνειν τε καὶ διακρίνειν τὰ πλῆθη, καὶ Θεοῦ εἶναι, ἅτε δὴ ἀνθρώπων ἀπάντων ὑπερέχοντες, ὀρισμένοι κατὰ τὸ εἰρημένον· Ἐγὼ εἶπα, Θεοὶ ἔσθε, καὶ υἱοὶ Ἰησοῦ Χριστοῦ πάντες· καὶ τὸ, Ὁ Θεὸς ἔστη ἐν συναγωγῇ Θεῶν· χρεὶ πᾶσαν τὴν σπουδὴν περὶ τὰ θεῖα τοιεσθαι. »

Πῶς ἂν τοιαῦτα ἔλεγε καὶ ἔπραττεν ὁ μέγας Κωνσταντίνος, εἴπερ ὡς μετ' ἐξουσίας μετακαλεῖτο τοὺς ἱερεῖς; Ὡσπερ δὲ ἡ πρώτη σύνοδος κοινῶν γέγονε καὶ μετὰ ταῦτα συνόδοις, οὕτω καὶ ἡ εὐπραγία καὶ εἴπα Κωνσταντίνος συναγαίρων τὴν σύνοδον, κοινῶν γέγονε τοῖς μετέπειτα βασιλεύσασιν. Τρις γὰρ ἦν, δι' αὐτὰς οἰκουµενικὰς συνόδους ἐλέγοντο συγκροτεῖν οἱ βασιλεῖς· ὀρθοδόξου πίστεως ὀπηρεμαχία, αἰτηρεσιῶν χορηγία, καὶ τοῦ πολιτεύματος εἰρηναία κατάστασις. Τὴν ὀπηρεσίαν ὁ Κωνσταντίνος ὀπηρεσίαν καλεῖ. περὶ τῆς χορηγίας λέγει Εὐσεβίος, ὅτι πᾶσι τοῖς ἐπισκόποις προσέταται Κωνσταντίνος ἐφ' ἐκάστης ἡμέρας χορηγεῖσθαι δαψιλῶς τὰ αἰτηρεῖα. Τὴν εἰρηναίαν κατάστασιν καὶ

αὐτὸς ὁ Κωνσταντῖνος ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς καὶ ταῖς A
προσλαλαῖς αὐτοῦ, καὶ οἱ λοιποὶ αὐτοκράτορες αἰ-
τιολογοῦσιν. Ὑπερμαχεῖν δὲ καὶ χορηγεῖν, καὶ τῶν
λαῶν τὰ σχίσματα καὶ τὰς διχονοίας· δι' ἐπισκοπι-
κῆς ὁμηγύρωσε· ἀπελαύνειν οὐκ ἔστιν αὐθεντεῖν καὶ
ἐξουσιάζειν· διαφέρει γὰρ ταῦτα τὸ σύνολον, ὡσπερ
κριτοῦ ἔργον καὶ συνηγόρου.

Τοῦτο ἐξηγούμενος Γρηγόριος ὁ πάππας λέοντι
τῷ Ἰσαύρῳ ἐπιστάλλων ἔγραψε· καὶ φέρεται τὰ
γράμματα πρὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς ε' συνόδου· «Οἴ-
θα, βασιλεῦ, δεῖ τὰ δόγματα τῆς ἀγίας· Ἐκκλησίας
οὐκ ἑστέ βασιλέων εἶναι, ἀλλὰ τῶν ἀρχιερέων.» Εἶτα·
«Ἡ συμβουλία δὲ τῶν φιλοχριστῶν βασιλέων, καὶ
τῶν εὐσεβῶν ἀρχιερέων μία δόναμις ἔστιν, δταν
μετ' εἰρήνης καὶ ἀγάπης τὰ πράγματα διοικῶνται.»
Καὶ πάλιν ἐν τῇ β' ἐπιστολῇ, «Ἀκουσον, φησί,
βασιλεῦ, τῆς ταπεινώσεως ἡμῶν, καὶ παῦσον, καὶ
ἀκολούθησον τῇ ἀγίᾳ Ἐκκλησίᾳ, καθὼς· εἴρες καὶ
παρέλθεις. Οὐκ εἶσι δόγματα τῶν βασιλέων, ἀλλὰ
τῶν ἀρχιερέων, δεῖ ἡμεῖς νοῦν Χριστοῦ ἔχομεν.»
Καὶ γράψαντο· τοῦ Εἰκονομάχου Λέοντος, δεῖ, «Βα-
σιλεὺς καὶ ἱερεὺς εἰμι,» ἀποκρίνεται ὁ πάππας·
«Τοῦτο οἱ πρὸ σοῦ βασιλεῖς ἔδειξαν ἔργον καὶ λόγον,
οἱ κτίσαντες καὶ φροντίσαντες τῶν Ἐκκλησιῶν,
ἅμα τοῖς ἀρχιερεῦσιν ἐκζητήσαντες πόθον καὶ ζήλον
τῆς ὀρθοδοξίας· τὴν ἀλήθειαν, Κωνσταντῖνος· ὁ Μί-
γας, καὶ Θεοδόσιος· ὁ Μίγας, καὶ Οὐαλεντινιανὸς· ὁ
Μίγας, καὶ Κωνσταντῖνος· ὁ Ἰουστινιανοῦ πατὴρ, ὁ
τῆς ε' συνόδου. Οὗτοι οἱ βασιλεῖς· Θεοπρεπῶς ἔδα-
σκειυσαν, μετὰ τῶν ἀρχιερέων μὴ βουλή καὶ
γνώμη τὰ· συνόδους συναθροίσαντες, καὶ τὴν
ἀλήθειαν τῶν δογμάτων ἐκζητήσαντες τὰς ἀγίας
Ἐκκλησίας· συνεστήσαντο καὶ κατεκόσμησαν.»

Ἰβου γυμνὴν ἔχεις τὴν ἀλήθειαν, δεῖ τὰ δόγματα
οὐκ ἔστι τῶν βασιλέων· καὶ δεῖ μετὰ τῶν ἀρχιερέων
οἱ βασιλεῖς· συνήθροισον τὰ· συνόδους μὴ βουλή, καὶ
ὕπερμαχοῦντες, χορηγοῦντες, καὶ εἰρήνην τοῖς
λαοῖς πρυτανεύοντες. Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς
προσκαλούμενοι τοὺς Πατέρας τῆς γ' συνόδου, «Ἠρ-
τηται, φασί, τῆς εἰς Θεὸν εὐσεβείας ἢ τῆς ἡμετέρας
πολιτείας κατάστασις.» Εἶτα· «Βασιλεύειν οὖν τα-
ταρμένον παρὰ Θεοῦ, σύνδεσμοι τε τῆς τῶν ὑπη-
κόων εὐσεβείας τε καὶ εὐπραγίας τυγχάνοντες, ἀρ-
ραγὲς ἀεὶ τῷ προσφύει· τοῦτων φύλακτομεν.» Εἶτα·
«Ἐκατέρου δεδότης· ἐπιμελούμενοι (οὐδὲ γὰρ ἔνεστι
τὸν πατέρου μεταποιούμενον μὴ ὁμοίως τοῦ ἐτέρου
φροντίζειν), σπουδῆν τιθέμεθα πρὸ τῶν ἄλλων τὸ τὴν
ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν Θεῷ πρέπουσαν· καὶ τοῖς
ἡμετέροις πρόσφρονον διαμένειν κειροῖς, ἔχειν τε ἐκ
τῆς τῶν πάντων ὁμοιοῦς τὸ ἀτάραχον, καὶ διὰ τῆς
ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς πράγμασιν εἰρήνης τὸ ἀστα-
σιαστον.»

Ὁρᾷ· ποῦ λόγον οἱ βασιλεῖς ἐλέσθαι φασί προ-
νοεῖν τῶν ἐκκλησιαστικῶν· «Ὅτι, φασίν, ἡ κατά-
στασις τῶν πολιτικῶν ἡρτηται τῶν πνευματικῶν·
καὶ ἐπειδὴ ἔστιν τοῖς βασιλεῦσιν ἔργον τὸ διατηρεῖν
ἀτάραχον καὶ ἀστασιαστον τὸ πολιτεύμα, θεὸν αὐτοὺς
φροντίζειν καὶ τῆς εὐσεβείας· ἢ· μὴ συμφώνως πι-
στευομένης ταραχαὶ καὶ σχίσματα ἐν τοῖς λαοῖς.

anus In epistolis et allocutionibus suis et cetera
imperatores pro causa afferunt. Propugnare autem,
et suppeditare, et populorum dissidia et seditiones
per conventum episcoporum extinguere, non est
jus dominii et potestatis habere. Distant enim
haec inter se plurimum, sicut iudicis et patroni
opus.

Declarat haec in priore sua epistola ad Leonem
Isaurum Gregorius papa ante septimam synodum :
« Scis, inquit, imperator, sanctae Ecclesiae dog-
mata non imperatorum esse, sed pontificum. »
Deinde : « Consilium autem Christi amantium im-
peratorum, et piorum pontificum virtus est una,
quando cum pace atque charitate res administra-
tur. » Et in secunda epistola : « Audi, inquit, hu-
militatem nostram, imperator; cetera, et sanctam
Ecclesiam sequere, prout invenisti atque accepisti.
Non sunt imperatorum dogmata, sed pontificum,
quoniam Christi sensum nos habemus. » Et cum
Iconomachus Leo scripisset : « Imperator sum et
sacerdos; » respondit papa : « Enimvero qui ante
te fuerunt imperatores, hoc opere ac sermone de-
monstrarunt, qui condiderunt et curam gesserunt
Ecclesiarum una cum pontificibus, cupiditate ze-
loque incensi, rectaeque fidei veritatem peresti-
gantes, Constantinus Magnus, Theodosius Magnus,
Valentinianus Magnus et Constantinus Justiniani
pater, qui sextae synodo interfuit. Imperatores isti
religiose imperarunt, et cum pontificibus uno con-
silio ac sententia synodos congregantes, et verita-
tem dogmatum perquirentes, sanctas Ecclesias
constituerunt et ornarunt. »

En nudam habes veritatem, quod dogmata non
sunt imperatorum, et quod cum pontificibus im-
peratores congregabant synodos uno consilio, propu-
gnantes, subministrantes, et pacem populorum cu-
rantes. Theodosius et Valentinianus convocantes ter-
tiae synodi Patres. « Pendet, inquit, a religione,
qua Deus colitur, nostrae reipublicae status. » Deinde :
« Constituti igitur a Deo ut regnemus, et simus sub-
ditis nostris vinculum pietatis et prosperitatis, in-
divulsam semper conservamus naturalem eorum
societatem. » Mox : « Utriusque, ut par est, curam
gerentes (nec enim fieri potest, ut qui uni studet
alterum negligat), ante omnia in illud incumbimus,
ut Ecclesiarum status Deum condecens, nostrisque
temporibus congruens servetur, habeamusque ex
communi omnium concordia tranquillitatem, per-
que servatam in rebus ecclesiasticis pacem extin-
guamus seditiones. »

Vides qua ratione imperatores fatentur se con-
ferre ad ecclesiasticorum curam? Quoniam status
reipublicae pendet a spiritalibus, et quia proprium
imperatorum opus est, conservare rempublicam a
turbis et seditionibus liberam, opus est illos etiam
de religione cogitare: nam si una fides omnium
non sit, turbae et schismata oriuntur in populis.

Haec attenduntur, non primaria ratione, sed ob necessitatem temporalium attingere spiritalia. Hoc autem non est, quod tu dicis imperatorum esse, non episcoporum, congregare synodum œcumenicam: sed contra, imperatorum esse per accidens, episcoporum per se.

Valentinianus et Marcianus de quarta synodo scribentes Leoni papæ, « Sanctitatem, inquit, Tuam principatum in episcopatu divinæ fidei possidentem, sacris litteris in principio justum credimus alloquendam. » Deinde, « Quatenus omni impio errore sublato, per celebrandam synodum te auctore maxima pax circa omnes episcopos fidei catholicæ fiat. » Et Pulcheria Augusta in eundem modum Leoni scribens, « Et propterea, inquit, tua reverentia quocumque modo prospexerit, significare dignetur, ut omnes etiam totius Orientis episcopi, Thraciæ atque Illyrici in unam civitatem velociter ab Orientalibus partibus valeant convenire. »

Ἐπιώσει, ἵνα πάντες καὶ πάσης τῆς Ἀνατολῆς οἱ ἐπίσκοποι, Ἑράκης τε καὶ Ἰλλυρικῆς, εἰς μίαν πόλιν τὴν ταχίστην ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν μερῶν παραγίνωνται.

Vides, qui quartam synodum congregare quid scribant? Convocandam synodum auctore papa, et significare volente, ut in unam civitatem conveniant episcopi. Hoc ergo solum innuunt sacræ synodi, cum se congregatas dicunt Dei gratia et imperatorum decreto. Neque enim synodi plus tribuunt imperatoribus quam imperatores sibi.

Quod autem objicis, beatum Leonem papam scripserisse imperatori Theodosio, et loco magnæ rei petisse, ut imperator annueret fieri in Italia synodum generalem; quod, ais, non quæ sivisset si juris sui fuisset præstare illud, ipse Leo declarat optime, et instantiam diluit per ea quæ in eadem epistola scribit: « Litteris clementiæ vestræ, quas dudum ad beati Petri apostoli sedem pro catholicæ fidei amore misistis, tantam fiduciam sumpsimus defendendæ per vos veritatis et pacis. » Deinde: « Comperimus enim non incerto nantio, sed fidelissimo rerum quæ gestæ sunt narratore, Hilario diacono nostro, convenisse ad synodum plurimos sacerdotes; quorum utique frequentia consultationi et judicio profuisset, si is qui sibi locum principem vindicabat, sacerdotalem moderationem casu digne voluisset. »

Loquitur autem pontifex de Dioscuro, qui sibi locum principem vindicaverat, quoniam ab imperatore Theodosio primatum et auctoritatem acceperat in secunda synodo Ephesina, ut constat ex prima actione Chacedonensis. Hoc igitur reprehendens papa et in litteris ad Pulcheriam et alios, manifestissime ostendit, quod si munus imperatorum esset congregare synodos, ipsorum quoque esset dare locum principem in iis cui vellent. Atqui Leo papa hoc reprehendit, et Dioscorum ait vindicasse sibi principem locum, quamvis ille hoc ab impera-

A Ὁμολογοῦσιν οὖν μὴ κατὰ πρῶτον λόγον, ἀλλὰ διὰ τὴν ἀνάγκην τῶν σαματικῶν ἀπτεσθαι τῶν πνευματικῶν τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ὃ λέγεις, βασιλέων, οὐκ ἐπισκόπων εἶναι τὸ συνάγειν συνόδους· μᾶλλον μὲν οὖν τούναντιον, κατὰ συμβεβηκός· εἶναι τῶν βασιλέων, καθ' αὐτὸ τῶν ἐπισκόπων.

Ὁὐαλεντινιανὸς δὲ καὶ Μαρκανδὸς περὶ τῆς δ' συνόδου πρὸς Λέοντα γράφοντες τὸν πάππαν, ὡς ἔστιν ἰδεῖν ἐν τοῖς πρὸς τὴν Πρακτικῶν τῆς συνόδου, « Τὴν σὴν Ἀγιοσύνην, φασίν, ἐπισκοπεύουσαν, καὶ ἀρχουσαν τῆς θείας πίστεως, ἱεροῖς γράμμασιν ἐν πρώτοις δικαίον ἡγησάμεθα προσεῖπαι. » Εἶτα· « Ὡστε, πάσης ἀσεβοῦς κλήνης ἀποκινήσει· τῆς συγκροτηθεῖσας ταύτης συνόδου σου ἀθθεντοῦντος, μεγίστη εἰρήνη περὶ πάντας τοὺς ἐπισκόπους· τῆς καθολικῆς πίστεως· γένηται. » Γράφει καὶ Πουλχερία ἡ Αὐγούστα περὶ τοῦτου πρὸς τὸν αὐτὸν Λέοντα τὸν πάππαν τοιαῦτα· « Καὶ διὰ τοῦτο ἡ σὴ εὐλάβεια καθ' ὃν ἂν φανεῖται τρέπον, σημαίνει κατα-

Β Βλέπεις οὖν γράφουσιν οἱ τὴν τετάρτην συναθροισαντες σύνοδον; Συγκροτηθεῖσάν τὴν σύνοδον ἀθθεντοῦντος τοῦ πάππα, καὶ σημαίνει καταξιοῦντος, ὅπως εἰς μίαν πόλιν παραγίνωνται οἱ ἐπίσκοποι. Τοῦτ' ἄρα καὶ μόνον βούλονται αἱ ἄγιοι σύνοδοι, κατὰ Θεοῦ χάριν ἐπιτελεῖν; καὶ θέσπισμα βασιλικῶν συναθροισθῆναι διαγορεύουσαι· οὐ γὰρ δὴ πλέον ἀπονέμουςιν αἱ σύνοδοι τοῖς βασιλεῦσιν, ἢ αὐτοὶ λαοτοῖ· οἱ βασιλεῖς.

C Ὁ δὲ λέγεις, ὅτι Λέων ὁ μακάριος· πάππας Θεοδοσίῳ τῷ βασιλεῖ γράφων, ἀντὶ μεγάλου τιμῆς αἰτεῖται κατανεῦσαι τὴν βασιλέα γενικὴν συγκροτηθῆναι σύνοδον ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ ὅτι οὐκ ἂν ἐξήτει ἔπειρ οὖν τῷ δικαίῳ ἐφθασεν ἔχων· αὐτὸς δὲ Λέων ἀριστα διασαφεί, καὶ λύει τὴν ἐνστασιν ἐν οἷς γράφει κατ' αὐτὴν ἐκεῖνην τὴν ἐπιστολήν· « Τοῖς γράμμασι τῆς ὑμετέρας φιλοφροσύνης ἐντυχόντες, ἀ πρώτῳ ἐστὶλατε τοῦ μακαρίου ἀποστόλου Πέτρου τῷ θρόνῳ ἐκ τῆς πρὸς τὴν καθολικὴν πίστιν διαθέσεως, τσαύτην ἐλάβομεν πεποιθήσιν τοῦ ἐκδικηθῆναι δι' ὑμῶν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εἰρήνην. » Εἶτα· « Ἐγώ μιν γὰρ διηγησάμενος πιστότατα ὑμῖν Πάππου τοῦ ὑμετέρου διακόνου κλειστός ἱερεὺς συνελεῖν εἰς τὴν σύνοδον, ὣν ἡ πληθὺς ἐγένετο ἂν πρὸς ἔργου τῆ συμβουλῆ καὶ τῆ κρίσεως, εἴπερ ἱερατικὴν ἐπιεικταίαν φυλάξαι ἠθέλησεν ἑαυτοῦ, ὅστις αὐτῷ τόπον ἐξάρχοντος· ἐξεδίκεται. »

D Λέγει δὲ περὶ Dioscōρου ὁ πάππας, τόπον ἀρχοντος αὐτῷ ἐκδικήσαντος διὰ τὸ παρὰ Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως τὴν ἀθθεντίαν καὶ τὰ πρωτεῖα τῆς δευτέρας· ἐν Ἐφέσῳ εἰληφέναι συνόδου, ὡς ὄλον ἐκ τῆς ἀπράξιας τῆς τετάρτης συνόδου. Τοῦτο γοῦν μεμφομένως ὁ πάππας· ἐν·αὐθα, καὶ ἐν τοῖς πρὸς Πουλχερίαν γράμμασι, καὶ ἑτέροις σαφέστατα δείκνυσιν, ὅτι εἰ βασιλέων ἦν τὸ συνάγειν τὰς συνόδους, βασιλέων ἂν ἦν καὶ τὸ δοῦναι τὴν ἀθθεντίαν τῶν συνόδων καὶ τὰ πρωτεῖα οἷς ἂν βούλοιντο. Ἀλλὰ μὴ τοῦτο μέμφεται ὁ μακάριος· Λέων, ὅτι Διόσκορος

ἐξεδίχθησαν ἐαυτῷ ἐξάρχοντος τόπον, καίτοι λαβὼν ἅ-
παρὰ βασιλέως τὴν ἐξουσίαν. Οὐκ ἔρα βασιλέων τὸ
συνάγειν τὰς συνόδους, εἰ μὴ ὀργανικῶς καὶ ὑπε-
ριτωκῶς καθ' ὃν δὴ τρόπον οὐκ ὤφειλε Διόσκορος
ἐκδικεῖν ἐαυτῷ τὰ πρῶτα. Εἶτα ἐπιφέρει ὁ πάπ-
πας: « Ἐπεὶ τῷ μυστηρίῳ τῆς ἀληθείας, θεότητος,
καὶ τῆς ἀληθείας ἐν Χριστῷ ἀνθρωπότητος ὀλίγοι τι-
νὲς ἀντιφέρονται τὴν αἰσῶς, πᾶσαι τῶν ἡμετέρων
μερῶν αἱ ἐκκλησίαι, πάντες μετὰ στεναγμῶν καὶ
δακρῶν οἱ ἱερεῖς δέονται τῆς ὑμετέρας πράξεως·
ἀντιποῦν γὰρ πιστῶς καὶ οἱ ἡμέτεροι, καὶ λίβαλλον
ἐκκλήτου δέδωκεν αὐτοῖς Φλαβιανὸς ὁ ἐπίσκοπος,
ἵνα σύνοδον οἰκουμενικὴν ἐν τῇ Ἰταλίᾳ γένε-
σθαι καλεύσῃται. Κἀν τῷ τίλει τῆς ἐπιστολῆς ἐξηγεῖ-
ται, ὅποσον τι δέεται τοῦ βασιλέως: « Βοηθήσατε,
φροῖ, τοῖς ὀρθοδόξοις κατὰ τὸ ὑμέτερον καὶ πατρῶον
ἦθος· ὅστε παρῆσαν τοῦ ἐκδικεῖσθαι τὴν πίστιν
ἦν (εἰρησεται δὲ μετὰ τῆς ὀφειλομένης τῆ βασιλείᾳ
ὀμῶν αἰδοῦς), οὐ βία, οὐ φόβος τοῦ κόσμου ὀ-
δεῖς ἀποκινήσαι διυήσεται· ἀμὰ γὰρ τῷ πράττειν
τὰ ἐκκλησιαστικὰ καὶ τὰ τῆς ἡμετέρας πράττομεν
βασιλείας καὶ σωτηρίας, ἵνα ἡσυχῶς τῶν ὑμετέρων
ἐπαρχίῳν δεσπόμενοι· ὀπεραγωνίσασθε κατὰ τῶν αἰρετικῶν,
ἀφράδαντον τηροῦντες τῆς Ἐκκλησίας τὸ
κατάστημα, ἵνα καὶ τὸ ὑμέτερον βασιλείῳν κρατύνηται τῆ
δεξιᾷ τοῦ Χριστοῦ. »

Ζητεῖ γοῦν ὁ πάππας τὴν σύνοδον ὡς παρὰ προμα-
χοῦντος καὶ ἐκδικίου τοῦ βασιλέως, ἵνα καὶ αὐτὸς
τῶν ὀπηκῶν ἡσυχῶς δεσπόμενος. Καὶ οὐκ αἰσῆται
ἀνεὶ μεγάλου τινὸς ὀπερ σὺν τῷ δικαίῳ οὐκ εἶχεν·
ὅτι δὲ χωρὶς τινος ἀντιλογίας τοῦτ' ἀληθές, καὶ τὸ
ζητεῖν παρὰ βασιλείῳ τὴν σύνοδον οὐκ ἔστιν ὀφαι-
ρεσις τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐξουσίας, αὐτὸς διδάξει
Ἀλέων ὁ Μέγας ἐν οἷς γράφει πρὸς τοὺς ἐπίσκοπους
τῆς ἀγίας συνόδου: « Ἴνα ἡ καθ' ὀίου ὀμῶν ἀδελφότη-
της, καὶ ἀπάντων τῶν πιστῶν αἱ καρδίαι γνῶσιν,
ἐμὲ μὴ διὰ τῶν ἀδελφῶν μόνον, οἱ τοποτηροῦντες,
ἐμὲ ἦσαν, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπικυρῶσεως τῶν ἐν τῇ
συνόδῳ πεπραγμένων ὀμογνωμονήσῃ ὀμῖν περὶ μόν-
ην τῆς πιστεως τὴν ὀπόθεσιν· δι' ἦν καὶ θεοπύ-
σματι τῶν Χριστιανῶν βασιλέων, καὶ συναίνεσει
τοῦ ἀποστολικῶ ὀθρόνου οἰκουμενικῆν σύνοδον ἐδύξῃ
συναχθῆναι. »

Τὴν δὲ συναίνεσιν τοῦ ἀποστολικῶ ὀθρόνου οὔτως
ἀναγκαίαν ἡγοῦντο οἱ Ἀνατολικοὶ πρὸς τὰς συνελεύ-
σεις τῶν συνόδων, ὡστε καὶ Ἀλέων ὁ Ἰσαυρος, ὡς
εἴρηται, ὁ Εἰκονομάχος, τὴν ἐαυτοῦ μανίαν κρατῶ-
ναι βουλόμενος ἔγραφε τῷ Ῥώμῃς Γρηγορίῳ, ὡς
ἔστιν ἴσθαι ἐν ταῖς πρὸ τῶν Πρακτικῶν τῆς ζ' συν-
όδου ἐπιστολαῖς, ἵνα οἰκουμενικὴ σύνοδος γένηται.
Ἀνεῖγραψε δὲ ὁ πάππας: « Ἐγράψας ἵνα οἰκουμε-
νικὴ σύνοδος γένηται, καὶ ἡμῖν ἀπρόσφαρον ἐφάνη
περὶ τοῦτου. Σύνοδος, ὅτι ἐπακούσαμέν σου, καὶ
χιερεῖς, » καὶ τὰ ἐξῆς.

Καὶ σὺ μὲν λέγεις, ὅτι Ἀλέων ὁ πάππας ἦν παρὰ
θεοφροῦ τοῦ βασιλέως ἀνεὶ μεγάλου τινὸς τὸ συ-
κροτηθῆναι σύνοδον οἰκουμενικὴν τῇ ἐκείνου κατα-
νεύσει· ἡμεῖς δὲ φάμεν, ὅτι Ἀλέων ὁ βασιλεύς· ἦν τῷ
ὀν πάππαν ἀνεὶ μεγάλου τινὸς τὸ κατανεύσει τοῦ
πάππα συκροτηθῆναι οἰκουμενικὴν σύνοδον. Εἰ
τοῖνον ἡ συναίνεσις τοῦ πάππα ἀναγκαία, οὐκ ἀλη-

thore accepisset. Non est ergo imperatorum congre-
gare synodos, nisi per ministerii modum; qua
ratione Dioscorus non debebat vindicare sibi
principem locum. Et subdit papa: « Quia sacra-
mento veræ divinitatis et veræ in Christo humani-
tatis a paucis impie nunc obviatur, omnes partium
nostrarum Ecclesie, omnes mansuetudini vestra
cum gemitibus et lacrymis supplicanti sacerdotes,
ut quia et nostri fideliter reclamant, et eisdem
libellum appellationis Flavianus episcopus dedit,
generalem synodum jubeatis intra Italiam cele-
brari. » Et in fine Epistolæ declarat, cujusmodi
rem petat ab imperatore; « Favete, inquit, Catho-
licis vestro more parentumque vestrorum. Date
defendendæ fidei libertatem, quam, salva clemen-
tiæ vestræ reverentia, nulla vis, nullus poterit
mundanus terror auferre. Cum enim Ecclesie
causas, tum regni vestri agamus et salutis, ut
provinciarum vestrarum quieto jure potiamini,
defendite contra hæreticos inconcussam Ecclesie
statum, ut et vestrum Christi dextera defendatur
imperium. »

Defendendæ fidei libertatem, quam, salva clemen-
tiæ vestræ reverentia, nulla vis, nullus poterit
mundanus terror auferre. Cum enim Ecclesie
causas, tum regni vestri agamus et salutis, ut
provinciarum vestrarum quieto jure potiamini,
defendite contra hæreticos inconcussam Ecclesie
statum, ut et vestrum Christi dextera defendatur
imperium. »

Petit ergo synodum papa ab imperatore tanquam
propagatore et vindice, ut et ipse subditis quiete
dominetur, non loco rei magnæ, quod sui juris
non erat. Hoc autem esse omnino verum et certis-
simum, et petere ab imperatore synodum non esse
ecclesiasticæ potestatis imminutionem, ipse Leo
Magnus docebit in epistola ad episcopos synodi
Chalcedonensis: « Ux vestra fraterna universitas,
et omnium fidelium corda cognoscant, me non
solum per fratres qui vicem meam exsecuti sunt, sed
etiam per approbationem gestorum synodalium
propriam vobiscum iniisse sententiam, in sola vi-
delicet fidei causa; propter quam generale concilium
et ex præcepto Christianorum principum,
et ex consensu apostolicæ sedis placuit congre-
gari. »

Consensum porro sedis apostolicæ adeo neces-
sarium censebant Orientales in celebrandis syno-
dis, ut Leo quoque Isaurus, ut dictum est, volens
iconomachie suæ insaniam stabilire, scripserit ad
Gregorium II ut œcumenicam synodum fieri jube-
ret. Papa vero respondit: « Scripsisti ut concilium
universale cogeretur, et nobis inutilis ea res visa
est. Fingo nos te audisse, et ex universo terrarum
orbe pontifices congregatos esse, » etc.

συνθροῦσθησαν ἀπὸ πάσης τῆς οἰκουμένης οἱ ἀρ-

Et tu quidem dicis, Leonem papam loco magna
rei petiisse a Theodosio imperatore ut ejus nutu
synodus œcumenica cogeretur; nos autem dici-
mus, Leonem imperatorem petiisse loco magna
rei a papa ut ejus nutu celebraretur synodus œcu-
menica. Si ergo necessarius est papæ consensus,
falsum est, ad imperatores, non ad episcopos id

pertinere, ut tu dicis. Nam quod per imperatorum decreta convenerint synodi, non arguit in Imperatoribus potestatem, sed obsequium, et ministerium, et propugnationem orthodoxæ fidei. Quod etiam imperator Constantius Pogonatus fatetur in epistola ad Leonem II: « Compluties, inquit, Ecclesia heresum impetu ægrotavit; at non aliter orthodoxæ medicinam accepit, quam piorum et Christi amantium imperatorum adhortatione, et Deiferorum sacerdotum consensu et congregatione. »

NILUS (Cap. XXIII).

« Si vero quia Petrus Romæ diem suum obiit, ideo magnam existimas Romanam sedem, certe præferenda erit Hierosolymorum sedes, cum eo in loco Salvator vivificam oppetierit mortem. »

CONFUTATIO.

Non hoc ipso quod Romæ mortem obiit, sed quia Petro Romæ vita functo sedes Petri evasit Roma. Tu supra dicebas, cum differentias Petri et Romani episcopi recenseres, Petrum simpliciter audisse: Quodcumque solveris, aut ligaveris, erit ligatum aut solutum in cælis; cum vero ipse in Romanum episcopum transmitteret gratiam, non dixisse simpliciter, sed cum adjuncto: Ligabis quod ligandum erit, et rursus solves quod opus erit. Fateris ergo tu quoque transmissam a Petro gratiam in episcopum Romanum, sed non talem ac tantam qualem et quantam is habebat. Nobis vero satis erit, talem ac tantam fateri papæ potestatem, qualem quantamque testantur synodi œcumenicæ.

Tertia, in qua Cyrillus non abstinuit a Nestorii communione, nisi petita facultate a papa; et papa dat Cyrillo auctoritatem potestatemque pronuntiandi sententiam contra Nestorium. In qua de papa dicitur, quod omnium Ecclesiarum curam gerat, et synodus implorat papæ indignationem contra Joannem Antiochenum, et summam in qua papa damnat Constantinopolitanum, Alexandrino potestatem judicandi dat, et arrogantie Antiocheni castigatorem a synodo excitatur.

Quarta, in qua Dioscorus, qui usque adeo insolens existerat, ut papam excommunicationi subjecerit, e cœtu episcoporum quibus considerat, eiectionis est mandato papæ privatusque sacerdotio. In qua custos vineæ constitutus a Domino prædicatur papa, et Orientalium moderator Ecclesiarum, atque Constantinopolitanæ illustrator Ecclesiæ, apostolico radio Romæ residente. In qua scriptum ab Orientalibus canonem de privilegiis Constantinopolitanam rejicit papa, perque sacræ synodi epistolam agnoscitur canonum legislator; et juxta imperiales Gallæ Placidie litteras ad Theodosium, habere illam sedem dicitur papa, in qua principa-

Α θις ὅτι βασιλέων ἐστίν, οὐκ ἐπισκόπων τὸ συνάγειν τὰς συνόδους. Καὶ τὸ θεσπίσματος βασιλικῶ συνάγεσθαι οὐ δίδωσιν ἐξουσίαν τοῖς βασιλεῦσιν, ἀλλὰ θεραπεύειν καὶ ὑπηρεσίαν, καὶ προστασίαν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως· ὅπερ ὁμολογεῖ καὶ ὁ Πρωγονάτος Κωνσταντίνος· ἐν τῇ πρὸς Λέοντα τὸν πάππαν σάκρῃ· « Πολλάκις γάρ, φησὶν, ἡ Ἐκκλησία ταῖς εἰσβολαῖς τῶν αἰρέσεων ἐπικινδύνως ἐνόσησεν, ἀλλ' οὐχ ἑτέρως ἐδέχτο τῆς ὀρθοδοξίας τὴν ἰασίν, εἰ μὴ ταῖς τῶν εὐσεβῶν καὶ φιλοχρίτων βασιλέων προσκλησεσι, ταῖς δὲ τῶν θεσεφρών ιερέων συνεύσεσι τε καὶ συναλεύσεσιν.

ΝΕΙΛΟΣ.

« Εἰ δὲ ὅτι ὁ Πέτρος ἐν Ῥώμῃ τὸν βίον κατέλυσε, διὰ τοῦτο μέγαν τὴν τῆς Ῥώμης θρόνον ἡγή, πάντως ὁ τῶν Ἱεροσολύμων τὸ πλεον ἔξει, ἐκεῖ τοῦ Σωτῆρος τὸν ζωοποιὸν καταδαξαμένου θάνατον. »

ΑΝΤΙΠΡΗΞΙΣ.

Ὁδὸ κατ' αὐτὸ τοῦτο, ὅτι κατέλυσε τὸν βίον ἐν Ῥώμῃ, ἀλλ' ὅτι καταλύσαντος ἐκεῖ τὸν βίον, θρόνος γέγονε τοῦ Πέτρου ἡ Ῥώμη. Αὐτὸς σὺ ἐν οἷς ἀνωτέρω γράφεις, τὰς διαφορὰς ἀπαριθμούμενος Πέτρου καὶ τοῦ ἐπισκόπου Ῥώμης ἐλεγες, ὅτι ὁ μὲν Πέτρος ἀπλῶς ἤκουσαν· Ὁ λύσεις ἢ δῆσεις, ἔσται δεδομένον ἢ λελυμένον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· πρὸς δὲ τὸν Ῥώμης αὐτὸς διαβιβάζων τὴν χάριν, οὐχ ἀπλῶς εἴρηκεν, ἀλλὰ, δῆσεις ἔδει δεθῆναι, καὶ λύσεις πάλιν μετὰ τοῦ δέοντος. Ὁμολογεῖς καὶ σὺ ἐπιβεβαιῶσθαι παρὰ τοῦ Πέτρου τὴν χάριν εἰς τὸν Ῥώμης ἐπίσκοπον, πλὴν οὐ τοσαύτην καὶ τοιαύτην, ὅταν καὶ ὄσῃ ἐκεῖνος εἶχεν. Ἡμεῖς, δὲ ἀρκεσθῆσόμεθα τοσαύτην καὶ τοιαύτην ἐν αὐτῷ ἐξουσίαν ὁμολογοῦντες, ὄσῃν καὶ ὅταν αὐτῷ προσμαρτυροῦσιν αἱ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι.

Ἡ γ', καθ' ἣν Κύριλλος οὐκ ἀφίσταται τῆς κοινωσίας τοῦ Νεστορίου χωρὶς τῆς ἐξουσίας τοῦ πάππα· καὶ ὁ πάππας δίδωσιν αὐθεντίαν καὶ ἐξουσίαν τῷ Κυρίλλῳ τοῦ ἀποφῆνασθαι κατὰ Νεστορίου· ἐν ἧ ὁ πάππας κηρύττεται πρῶτον τῶν Ἐκκλησιῶν εἶχεν τὴν φροντίδα· καὶ ἡ σύνοδος προκαλεῖται τοῦ πάππα τὴν ἀγανακτήσειν κατὰ τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωάννου· καὶ ἀπλῶς εἰπεῖν, ἐν ἧ ὁ πάππας τὸν Κωνσταντινουπόλεως κατακρίνει, τῷ Ἀλεξανδρείας ἐξουσίαν δίδωσι τοῦ κρίνειν, καὶ κατὰ τῆς προπετείας τοῦ Ἀντιοχείας, παρὰ τῆς συνόδου σιωφρονιστῆς διεγείρεται.

Ἡ δ', καθ' ἣν Διόσκορος, ὁ τοσοῦτον τολμησας, ὥστε καθυποβαλεῖν ἀφορισμῶ τὸν πάππαν, τοῦ ἰεροῦ τῶν ἐπισκόπων, ὅς συνέκαθεζετο, ἐξέωσθη τῆ αὐθεντίᾳ τοῦ πάππα, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐγγυμῶθη. Ἐν τῇ συνόδῳ ὁ πάππας φύλαξ τῆς ἀμπέλου παρὰ τοῦ Σωτῆρος εἶναι κηρύττεται, καὶ κηδεμῶν τῶν τῆς Ἀνατολῆς Ἐκκλησιῶν, καὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἐκκλησίας, τῆς ἀποστολικῆς ἀκτίδος ἐν Ῥώμῃ χρυσοῦσης. Καθ' ἣν σύνοδον ὁ πάππας ἀκυρεῖ τὸν ἐκτεθέντα παρὰ τῶν Ἀνατολικῶν κανὼνα περὶ τῶν πρεσβείων Κωνσταντινουπόλεως, καὶ διὰ συνοδικῆς ἐπιστολῆς θεσμοθέτης τῶν κανόνων ἐπιγιγνώσκειται· καὶ κατὰ τὸ βασιλικὸν γράμμα Γάλλος

Πλακιδίας πρὸς Θεοδοσίον, ἐκείνον ἔχειν τὴν θρόνον ἅ τὰς ἀναγορεύεται, ἐν ᾧ τὸ πρῶτον τῆς ἐπισκοπικῆς ἀξίας καθέδρυσεν ὁ τὰς κλεῖς δέξασθαι τὰς οὐρανίους ἀξιώσεις.

Ἡ ζ' σύνοδος, ἥς φασιν οἱ Πατέρες ἐν τῷ προσφωνητικῷ πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντίνον· « Ὁ δὲ κορυφαίωτάτος ἡμῶν συνηγωνίζετο πρωταπόστολος· τὸν γὰρ ἐκείνου μιμητὴν, καὶ τῆς καθέδρας διάδοχον εἰργόμεν ὑπαλάφοντα. »

Εἰ γοῦν διάδοχος τοῦ Πέτρου ὁ πάππας, καὶ τοιοῦτος διάδοχος, οἷον αἱ οἰκουμανικαὶ σύνοδοι προσμαρτυροῦσι, τὴν αὐτὴν δηλαδὴ τῷ Πέτρῳ ἐξουσίαν ἔχων, ὡς καὶ ἐν τῇ β' πράξει τῆς ζ' συνόδου διαρρήδιον βοᾷ Ἀδριανὸς ὁ πάππας γράφων· αὐτὸς γὰρ ὁ ἔξαρχος τῶν ἀποστόλων, ὁ μακάριος Πέτρος, ὁ πρῶτος τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας προεδρεύσας, τῆς ἀποστολικῆς αὐτοῦ ἀξίας τὴν ἀκρότητα καὶ ποιμαντικῆς φροντίδος· κατέλιπε τοῖς ἐκλυτοῦ διαδόχοις, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἱερωτάτου αὐτοῦ θρόνου εἰ; τὸ διηνεκὲς καθέδουνται· οἷς καὶ τὴν ἐξουσίαν, καθὼς αὐτῷ παρὰ τοῦ Σωτῆρος δεσπότου Θεοῦ ἐδόθη, καὶ αὐτοῖς διαδόχοις αὐτοῦ ἀρχιερεῦσιν θεῖα προστάζει περιέδωκε καὶ παρακατέθετο· πῶς λέγει, ὅτι ἄλλως εἶχε τὴν ἐξουσίαν ὁ Πέτρος, καὶ ἄλλως ὁ πάππας, ἐκείνος ἀπλῶς, οὗτος οὐκ ἀπλῶς, τῶν συνόδων τάναντία διδασκουσῶν; Καὶ διὰ τοῦτο μέγας ὁ Ῥώμης θρόνος, ὅτι καταλύσας ἐκεῖ τὸν βίον ὁ Πέτρος, διάδοχον ἰσοδυναμοῦντα τὸν πάππαν κατέλιπε. Ὁ δὲ τῶν Ἱεροσολύμων οὐκ οὕτως· τοσοῦτον γὰρ ἀπέχετο τοῦ πρῶτος εἶναι διὰ τὸν ἐκεῖ θάνατον τοῦ Σωτῆρος, ὥστε καὶ τιμηθεῖς, ὑπέκειτο τῇ Καισαρείᾳ· μητροπόλει, ὡς φησιν ἡ α' σύνοδος· ἐν τῷ ζ' κανόνι· οὐδὲ γὰρ ἔχει δ' ἀδοχὴν ἢ τοῦ Χριστοῦ ἱερωσύνην.

ΝΕΙΑΟΣ.

« Εἰ δὲ σε θορυβεῖ τὸ τῆς τιμῆς μέγεθος, ὃ παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων ὁ τῆς Ῥώμης ἐκκληρώσατο θρόνος, τάξως φυλακὴν τὸ τοιοῦτον ἡγοῦ. Μέγα δὲ παρὰ τοῖς ἁγίοις ἡ τάξις, ἢ καὶ τὰ οὐράνια συνέχει καὶ τὰ ἐπίγεια. »

ANTIΠΡΟΨΕΙΣ.

Πανταχοῦ κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ πάππα μηχανώμενος, παρὰ τῶν μακαρίων Πατέρων αὐτὴν κατὰγει· καὶ ὡς ἀποδεικνύμενος λαμβάνεις τὸ σοὶ δοκοῦν, ἀντιπροβλεπόμενος ἔχων τὰς ἁγίας συνόδους, ὧν οὐ καὶ οἱ κατὰ σὲ τοῖς θεμελίοις ἐπεριδέσθαι, οὐκ εἶδ' ἔπειτα, μεγαληγορεῖς. Παρὰ τῶν Πατέρων γοῦν νενομοθετηθῆσθαι λέγων τὸ μέγεθος τῆς τοῦ πάππα τιμῆς, ἐκείθεν καὶ τὴν τάξιν γενεαλογεῖς. Εἶτα τοῖς μὲν οὐρανόις; καὶ ἐπιγείοις τάξιν ἀπονέμεις θεοφύετον καὶ φυσικὴν, τῇ δὲ ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων οἰκονομηθεῖσαν, τοῦ Σωτῆρος λέγοντο· Καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν. Οἰκοδομήσαντος οὖν τοῦ Χριστοῦ τὴν

A tum episcopatus ordinavit qui caelestes accipere claves dignus fuit.

Sexta synodus, cuius Patres in Prophonetico ad Constantinum imperatorem, « Summus, inquit, nobiscum concertabat apostolorum princeps : illius enim imitatore et sedis successorem habebamus inungentem. »

Si ergo Petri successor est papa, talisque successor qualem generalia testantur concilia, eandem scilicet quam Petrus auctoritatem habens, ut actione in septima synodi Adrianus papa luculenter asserit in litteris ad imperatores; nam ipse princeps apostolorum beatus Petrus, qui apostolicae sedi primitus praesedit, sui apostolatus principatus ac pastoralis curae successoribus suis, qui in ejus sacratissima sede perenniter sessuri sunt, dereliquit; quibus et auctoritatis potestatem, quemadmodum a Salvatore nostro Domino Deo ei concessa est, et ipse quoque suis contulit ac tradidit divino jussum successoribus pontificibus; cur tu dictis, potestatem, sive gratiam aliter in Petro, aliter esse in successoribus; in illo simpliciter, in his non simpliciter, cum synodi contraria doceant? Magna igitur sedes Romae, quia Petrus illic vita functus successorem aequali potestate praeditum reliquit papam. At Hierosolymitanus non ita: tantum enim abest ut propter Salvatoris mortem primatu gaudeat, ut etiam honore auctus subjaceret Caesariensi metropoli, ut septimo suo canone prima synodus ait: Christi enim sacerdotium nullum potest habere successorem.

NILUS (Cap. XXIV).

« Si vero te commovet honoris papae magnitudo, quam a beatis Patribus Romana sedes sortita est, factum hoc puta servandi ordinis gratia. Magni autem sit et sanctis Patribus ordo, qui et caelestia continent et terrestria. »

CONFUTATIO.

Dum omnes machinas adhibes contra primum papae, a beatis Patribus ubique illum deducis; et quasi demonstratum accipis quod tibi placet, contradicentibus tibi sacris conciliis: quorum fundamentis inniti tu tuique similes nescio qua fronte jactatis.

Itaque papae magnitudinem a Patribus acceptam ponens, inde etiam ordinis seriem pendere ais. Et caelestibus quidem ac terrestribus ordinem tribuis a Deo datum et naturalem, hierarchiae vero ecclesiasticae ordinem a Patribus desinatam, cum Savior dicat: *Et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*. Cum ergo Christus aedificaverit Ecclesiam, necessarium est ut ab eodem sit aedificii

¹¹ Matth. xvi, 18.

fundamentum cum ipse sit qui petram et fundamentum catholicæ Ecclesiæ fecit, juxta voces actorum tertie synodi, ubi Philippus, apostolicæ sedis legatus, aiebat actione 3: « Omnibus sæculis notum est, quod sanctus et beatissimus Petrus, apostolorum princeps et caput, columna fidei, catholicæ Ecclesiæ fundamentum, a Domino nostro Jesu Christo regni claves accepit; et ipsi data est potestas ligandi ac solvendi peccata. Qui ad hoc usque tempus et in perpetuum vivit in suis successoribus, et judicium exercet. »

Super hoc fundamento a Deoposito et prima synodus sanxit, servanda esse Ecclesiarum privilegia juxta mores antiquos; et secundam a sede Romana agnoscit, Alexandrinam, tertiam Antiocheam; et post eas honorari vult etiam Hierosolymitanam, salva dignitate metropolis. Et tertia synodus (act. 5), in Relatione ad Cælestinum: « Indignetur, ait, Tua Sanctitas convenienter adversus Joannem Antiocheum. Nam si licebit volentibus quibusque sedes etiam majores officere injuriis, in extremam ibunt confusionem Ecclesiæ rea. »

In his sancta illa synodus agnoscit papam ordinis Ecclesiarum custodem, sicuti quarta synodus custodem vineæ a Domino constitutum. Non ergo habuit a Patribus papa magnitudinem propter ordinem a Patribus illi datum, sed quis honorabile est, quod divinum et excellentius est, et Petrus vivit et judicat in successoribus, magnitudo honoris papæ est a dignitate Petri. Itaque quod ais, servandi ordinis gratia esse magnitudinem honoris papæ, si recte intelligatur, verum est; falsum, ut tu intelligis. Tu enim nudum ponis ordinem, et primatum nudi ordinis a Patribus, sanctæ vero synodi ordinem jurisdictionis statentur in papa, et hunc lege Christi: ut sit per te magnitudo honoris papæ forinsecus, cum secundum veritatem intrinsecus sit. Cæterum admiratione dignum est quod adco graviter philosopheris de ordine deque magnitudine honoris papæ, cum vos ordinem juxta mores antiquos, ut inquit prima synodus, rejeceritis, et Constantinopolitanum multis artibus nisi secundum constitueritis, deinde quamvis ordine secundum iisdem decreveritis gaudere privilegiis quibus et papa: ex quo factum ut primatum papæ redegeritis in sederi et numerandi priorem locum. Postea crescente paulatim audacia titulum œcumenici Constantinopolitanus sibi arrogavit, ne inferior esse nova Roma videretur, sed ut re vera œcumenicus est papa, ita illum æmularetur, qui per vos est illi æqualis. Unde factum ut duorum sit in Ecclesia principatus, quia duo sunt capita per vos. Cum ad hoc pervenisset audacia, visum est vobis seungi a papa, nihil ex hoc mali futurum opinantibus, quod haberetis Constantinopolitanum: caput æquipollens papæ. Schisma vero, torrentis instar vi erumpentis, multam cog-

A Ἐκκλησίαν, ἀνάγκη παρ' αὐτοῦ ἐκείνου καὶ τὸν θεμέλιον εἶναι τῆς οἰκοδομῆς, εἶπαρ αὐτὸς κατεβάλετο τὴν Πέτραν καὶ τὸν θεμέλιον τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὰς φωνὰς τῶν Πρακτικῶν τῆς γ' συνόδου, Ἐθα Φίλιππος τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας προσβεβητή: ἔλεγεν· « Ὅτι ὁ ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ Ἐξαρχὸς καὶ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων, ὁ κλεῖν τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἐδέξατο· καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἁμαρτίας· ὅστις ἐως τοῦ νῦν καὶ αἰεὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις καὶ ζῆ καὶ δικάζει. »

B Ἐπὶ τούτῳ τῷ θεοπροβλήτῳ θεμελίῳ καὶ ἡ πρώτη σύνοδος τὰ πρεσβεία σώζεσθαι τῶν Ἐκκλησιῶν κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθη θεσπίζει, καὶ μετὰ τὸν Ῥώμη θρόνον οἶδε τὸν Ἀλεξανδρείας, τρίτον τὸν Ἀντιοχείας, μεθ' οὗς τιμᾶσθαι βούλεται καὶ τὸν Ἱεροσολύμων σωζόμενον τοῦ ἀξιώματος τῆ μητροπόλει. Καὶ ἡ γ' σύνοδος ἐν τῇ ἀναφορᾷ πρὸς Κελεστίνον τὸν πάππαν, « Ἀγαπητῆσάτω, φησὶν, ἡ σὴ οἰοῖται κατὰ τοῦ Ἀντιοχείας Ἰωάννου. Εἰ γὰρ δοθεῖται τοῖς ἐθέλουσιν ἄδεια καὶ τοὺς μείζονας ὑβρίζειν θρόνους, εὐχθήσεται πρὸς ἐσχάτην ἀταξίαν τὰ τῆς Ἐκκλησίας πράγματα. »

C Ἐν τούτοις ἡ ἁγία ἐκείνη σύνοδος ἐπιγινώσκει τὸν πάππαν φύλακα τῆς τῶν Ἐκκλησιῶν τάξεως, καθάπερ ἡ δ' σύνοδος φύλακα τῆς ἀμπέλου παρὰ τοῦ Σωτῆρος. Οὐκ ἔρα ἴλαβε παρὰ τῶν Πατέρων ὁ πάππας τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς διὰ τὴν τάξιν, ἣν αὐτῷ οἱ Πατέρες δέδωκαν· ἀλλ' ἐπειδὴ εἴμιον τὸ θεῖον καὶ βέλτιον, καὶ ὁ Πέτρος ἐν τοῖς διαδόχοις ζῆ καὶ δικάζει, τὸ μέγεθος τῆς τοῦ πάππα τιμῆς ἐκ τῆς ἀξίας ἐστὶ τοῦ Πέτρου. Ὅστε ὑπερ λέγεις, τὸ μέγεθος τῆς τοῦ πάππα τιμῆς εἶναι φυλακὴν τάξεως, ὀρθῶς νοοῦμενον ἀληθές· ἐστὶν· κατὰ σὲ δὲ νοοῦμενον, ψευδές. Σὺ μὲν γὰρ ψυλὴν ἐν τῷ πάππα τάξιν λέγεις, καὶ πρωτεῖον τάξεως παρὰ τῶν Πατέρων· αἱ δὲ ἁγία σύνοδοι τάξιν ἐξουσίας ἐν τῷ πάππα ὁμολογοῦσι, καὶ ταύτην θεσμοθεσίαν τοῦ Χριστοῦ· διὸ κατὰ σὲ τὸ μέγεθος τῆς τιμῆς τοῦ πάππα θύραθεν, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν οὐκ εἶναι ἐστὶν. Θαυμαστὸν δὲ, πῶς μάλα σεμνῶς φιλοσοφεῖς· παρὶ τάξεως καὶ παρὶ μεγέθους τῆς τιμῆς τοῦ πάππα· τὴν μὲν γὰρ τάξιν ὑμεῖς ἀπεσκορακίζετε τὴν κατὰ τὰ ἀρχαῖα ἔθη κατὰ τὴν α' σύνοδον, καὶ πολυμηχανία δεύτερον τὸν Κωνσταντινουπόλεως κατεστήσατε· εἶτα καὶ δεύτερον, τῶν Ἰσων ὁμῶς ἀπολαύειν πρεσβείων τῷ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐψηφίσασθε, κἀντεῦθεν τὸ πρωτεῖον τοῦ πάππα εἰς πρωτοκαθεδρίαν καὶ προαριθμῆσιν περιεστήσατε. Εἶτα ταῖς κατὰ μικρὸν τομηραῖς ἀναβάσεις οἰκουμηνικὸν ἑαυτὸν ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπέγραψεν, ἵνα μὴ δοκῆ μειονεκεῖν τῆς παλαιᾶς Ῥώμης· ἡ νέα, ἀλλ' ὡς περ οἰκουμηνικὸς τῷ ὄντι· ὁ πάππας, οὕτως ἀνθαμιλλῶτο πρὸς αὐτὸν ὁ τῶν Ἰσων ἀξιώθεις παρ' ὑμῶν. Καὶ τοῦτον τὸν τρόπον διαρχία περιέγενο τῇ Ἐκκλησίᾳ, δικεφάλῳ οὐσῃ κατ' ὑμᾶς. Τῆς τὸλμης ἐς τοσοῦτον ἐληλακυίας ἐδόξεν ὑμῖν ἀποσχισθῆναι τοῦ πάππα, καὶ μηδὲν οἰεσθαι παρὰ τοῦτο πάσχειν δεῖνδον, ἔχοντασ τὴν

Κωνσταντινουπόλεως κερζλήν Ισοδυναμούσαν τῷ Απάππῃ. Τὸ δὲ σχίσμα ὡσπερ χειμάρρους βία ἔκραγεις πολὺν συρφετὸν δογμάτων συναφειλύσατο. Ἴνα γὰρ μὴ παράλογον δόξη τὸ τόλμημα, τὴν καλουμένην παρ' ὁμῶν ἐν τῷ συμβόλῳ προσθήκην ἐπινοήσατε, οἱ δὲ Λατίνοι τὸ παρὰ τῆς γ' ὀρίσθην, ὡς φατέ, συνόδου παραβάτες γεγονάσιν ὑπὸ ἀνάθεμα. Μετὰ ταῦτα καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα, τὴν καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ ἐκπέσειεν τοῦ παναγίου Πνεύματος διασύρειν ἐπιχειρήσατε, εἰ μὴ λέγοντες, εἰ μὴ γράφοντες; Ἄμα δὲ καὶ τὴν Σαββάτου νηστείαν κωμῶσαι ἔβρασθε ἀποστολικὸν τινα προβαλλόμενοι κανόνα τὸν μέχρι τῆς τότε μάχης ἐν γωνίᾳ που κείμενον, ὡς ἐπίπλαστον, καὶ τῇ ἀρχαιότητι ἀγνωστον. Τούτοις ἐξηκολούθησε καὶ ἡ κατὰ τοῦ ἀζύμου φιλονεικία, διατεινομένων ὁμῶν Ἰουδαϊκὸν εἶναι τὸ ἄζυμον, καὶ τοὺς Λατίνους ἀζυμίτας καλούμετων. Ἐπὶ τούτοις ἀνέκλυσε καὶ ἡ τοῦ καθαρτηρίου ἀπάρνησις, καὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἁγίων κλεισίου γὰρ αἱ τὰς διαφορὰς ἐπεσώρευεν ἡ διχόνοια μὴ μόνον ἐν δόγμασιν, ἀλλὰ καὶ διαφόροις ἑρμηνείαις. Οὕτω Λατινικὸν ἴμιν δοκεῖ ἡ ὁσημίρειαι γουγκλισία, καὶ τὸ ἱερὸν ἐγείρειν τῶν ἁγίων ἀνδριάντας. Ἐὼ λέγειν, οἱ χωρίζοντες τὰ ἀνδρόγυνα τὴν τετραγαμίαν ἀθετεῖτε. Καὶ φρονούντες οὕτω, καὶ οὕτω πολιτευόμενοι μεγαλαυχεῖτε, ὡς πέρρω τῶν νεωτερισμῶν καθεστηκότες, καὶ ἀπαράτρωτα τὰ ἀρχαία φυλάττοντες. Ποῖα τῶν τάξεϊ ἐν τούτοις; ἡ πῶλον μέγθεος παρ' ὁμῶν τῆς τιμῆς τοῦ πάππα; ἡ μῆς αὐτὸν ἐξεῖσατε τῶν διπτύχων ὁμῆς αὐτὸν οὐκ ἔχετε ὀρθόδοξον καὶ τὸ μέγιστον αὐτῷ ἀπονέμετε, ἐὰν, φησὶν, ὀρθόδοξος ἦ. πρωτοκαθεδρίαν καὶ προεπίρρησιν. Τί δὲ ἄλλο ταῦτα ἢ ἀταξία καὶ αὐγχυσις, καὶ ἀντινομοθετεῖν τῷ Χριστῷ, καὶ ἀντιλέγειν ταῖς οἰκουμηνικαῖς τῶν συνόδων;

NEJIAOS.

« Ἄλλ' οὐκ ἔστι, φησὶ, τοῦ πάππα χωρὶς τὰ ἐκκλησιαστικὰ κανονίζεσθαι. Καλῶς γε. Ἄλλ' οὐδὲ τῷ πάππῳ τῶν ἄλλων χωρὶς, ἕως ἂν τοῖς τῶν ἀποστόλων νόμοις παιθόμενος ἦ. Ἀνάγνωθι ἀποστόλων κανόνα λδ' ἢ τοὺς ἐπισκόπους ἐκάστου ἔθνους εἰδέναι χρῆ τὸν ἐν αὐτοῖς πρῶτον, καὶ ἡγεῖσθαι αὐτὸν ὡς κερζλήν, καὶ μηδὲν τι πράττειν περιττὸν ἀνευ τῆς ἐκείνου γνώμης. Ἄλλὰ μὴ ἔκείνος ἀνευ τῆς πάντων γνώμης ποιεῖτω τι· οὕτω γὰρ ὁμόνοια ἔσται, καὶ δοξασθήσεται ὁ Θεός.

ANTIPPHISIS.

Τούτον τὸν κανόνα ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος εἶναι Πατέρων φησὶν, οὐχὶ ἀποστόλων. Πλὴν ἔστω καὶ τοῦτο σὴν χάριν. Ἄλλὰ τὸ τοῦ κανόνα τούτου ὡς ταυτοδυνάμους λαμβάνειν, καὶ ἐκ τοῦ ἀντιστρέφειν τὴν δευτέρον, ἀντιστρέφοντα ποιεῖν καὶ τὸν πρῶτον, πολλῆς ἔστιν ἑθελοκαχίας. Ὁ πρῶτος βούλεται τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀπάντων εἶναι κανόνα τὸν πάππαν ὁ β' τῶν κατὰ μέρος Ἐκκλησιῶν τὰ μέρη σύμπνοα βούλεται καὶ ὁμόφωνα· ὁ α' τὰ ἐκκλησιαστικὰ λέγει τὰ πρὸς κατετριμὸν ἐκάστης Ἐκκλησίας συντείνοντα, μὴ δεῖν εἰς κανόνος δύναμιν προβαίνειν χωρὶς τοῦ πάππα ὁ β' τοῖς ἐπαρχιώταις ἐπισκόποις διακελεύεται μηδὲν πράττειν περιττὸν, τούτέστιν, ὡς

matum colluvicin secum portraxit. Ut enim videre mini non sine justis causis ausi quod fecistis, additamentum Symbolo, ut vocatis, factum criminanini, et Latinos tertix synodi decretum violasse dicitis, ac inde anathemati subjectos esse. Post hæc ipsum quoque dogma, nimirum processionem sancti Spiritus a Filio, reprobare cœpistis, quid non dicentes, quid non scribentes! præterea jejuniun Sabbati reprehendere, prætextu cujusdam canonis, quem apostolicum dicitis; qui ad ea usque tempora latens tunc emerisit, nempe ut fictus et antiquitati incognitus. Hæc subsecuta est contentio de azymo, asserentibus vobis illud esse Judaicum, Latinosque vocantibus azymitas. Hinc ortum habuit opinio purgatorium negans et fruitionem sanctorum; plures enim discrepancias accumulabat in dies dissidium non solum per dogmata, sed etiam in exteriori cultu religionis. Ita vobis Latini moris esse videtur quotidiana genuum flexio et sacrarum statuarum erectio. Taceo quod, divortia vinculi permittentes, tetragamiam improbatis. Atque ita sentientes et his legibus viventes, gloriamini quod nullam admiseritis novitatem, et integram servetis antiquitatem. Quis ergo in his ordo? aut quæ apud vos magnitudo honoris papæ? Vos illum e diptychis expunxistis, vos illum non habetis orthodoxum; et quod illi summum conceditis est ut primus sedeat, et numeretur primus, dum catholicus sit. At quid aliud hæc sunt quam ordinis confusio, et legum Christi oppugnatio, et synodorum œcumenicarum contemptio?

NILUS (Cap. XXV).

« An non licet, inquit, sine papa ecclesiasticis negotiis regulari dari. Ita plane. Verum nec papa sine aliis licet, dum regulis apostolicis parere velit. Lege apostolorum canonem 34: « Episcopus cujusque gentis scire oportet quis eorum primus sit, et loco capit is eum habere, nihilque agere modum excedens, id est, ad provinciam pertinens, inconsulto illo. Sed nec ille quidquam agat præter voluntatem omnium; ita enim erit concordia, et glorificabitur Deus. »

CONFUTATIO.

Hunc canonem Antiochena synodus suo canone Patrum esse dicit, non apostolorum. Sed esto ut vis; certe canonem antiquissimum, et sine papa non liceat Ecclesiam regulari; et canonem quem profers, sumere tanquam æquivalentes: et quia posterior convertitur, velle ut prior etiam convertatur; hoc est animi mala sponte amplectentis. Primus mandat ut papa sit regula omnium ecclesiasticarum rerum; posterior, ut provincialium Ecclesiarum membra convenient et concordent. Prior ecclesiastica inquit, quæ ad perfectum cujusque Ecclesiæ statum spectant, non esse in canonum formam redigenda sine papa; alter præcipit

871

us provinciales episcopi nihil modum excedens agant; hoc est, ut exponit Antiochena synodus, quod ad suam cujusque diocesim non spectet: hujusmodi enim, cum ulteriora sint, agere debet metropolitita cum episcopis. Cur ergo ex conversione secundi colligis converti etiam primum, perinde ac si ex regulis aristocratiae transire liceret ad regias? proportione enim hæc sibi respondent: Non licet sine papa regulari ecclesiastica, et non licet sine rege legem imponere civitatibus. Rursus respondent: Oportet episcopos cujusque gentis administrare propria, nihil autem modum excedens, hoc est extra diocesim, agere absque metropolitita; nec metropolititam sine episcopis agere, videlicet quod modum excedat; et, Oportet in aristocratico regimine nihil agere ad communitaltem pertinens sine optimatum consensu. Sicut ergo non licet ex reciprocatione aristocraticorum inferre reciprocationem in potestatem regiam (neque enim si non licet magistratibus sine archonte, nec illi sine magistratibus, ita civitatibus non licebit sine rege, ne regi sine civitatibus ferre leges: sed illa quidem conversio valet, ista minime): in eundem modum valet conversio metropolitite ad episcopos, cum aristocratico modo se habeant: non valet autem conversio Ecclesiarum ad papam. Leges enim fert rex, et papa condit canones; sed non exet rex sociis legislatoribus, nec papa sociis canonum conditoribus. Huic vero sensui concordant Acta synodorum.

Prætegitur Cælestinus regulam Cyrillo, quid agendum, et quæ pœna subeunda Nestorio in tertia synodo: Cyrillus autem non cum papa. Quare et Firmus, Casares episcopus, in secunda illius synodi actione aiebat: « Antea etiam sententiam tulit, et formam præscripsit apostolica et sancta sedes sanctissimi episcopi Cælestini; quam nos quoque secuti, executioni illum mandavimus, canonicum apostolicumque judicium intendentes in Nestorium. » Et hæc non semel in secunda et tertia actione legere est. Subjiciebat regulis Leo papa Dioscorum in quarta synodo, quia iudicia personam arripuerat, et synodum celebrare ausus fuerat absque oblenta a papa licentia. Quia vero Dioscorus ausus et ipse fuerat regulis subijcere papam, et excommunicatione percellere, hac una de causa depositus est a quarta synodo, ut liquet act. v, ex ipsomet confessione Anatolii Constantinopolitani. Abrogabat pariter idem Leo papa regulam ab Orientalibus factam, et rogantibus ut a papa confirmaretur; et poterat solus papa omnium conatus infringere, illi vero sine papa non poterant ratum facere canonem.

Denique cum sacrae synodi tribuant ut propria papæ, in quibus non habet locum reciprocatione, frustra confugis ad illam. Actione in tertia synodi per Philippum, sedis apostolicæ legatum, vocatur papa sanctorum membrorum sanctum caput: et

εξηγείται ἡ ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδος, μὴ δὲν τῇ ἐκείνου παροικίᾳ μὴ ἐπιβάλλον· τὰ τοιαῦτα γὰρ περιετρέφονται ὁ μητροπολίτης μετὰ τῶν ἐπισκόπων ὀφείλει πράττειν. Πῶς οὖν συνάγεις ἐκ τῆς ἀντιστροφῆς τοῦ β' ἀντιστρέφειν καὶ τὸν πρῶτον, ὡς πρὸς εἰ τοὺς ἀριστοκρατικοὺς κανόνας ἐξῆν ἐπὶ τοὺς βασιλικούς μεταθεῖσθαι; ἀνάλογον γὰρ ἔχουσιν αὗται· οὐκ ἔστι χωρὶς τοῦ πάππα κανονίζειν τὰ ἐκκλησιαστικά· καὶ οὐκ ἔστι χωρὶς τῶν βασιλέων νόμον εἰσφέρειν ταῖς πόλεις. Καὶ πάλιν αὗται· Χρὴ τοὺς ἐκείνου ἔθνους ἐπισκόπους τὰ οικεῖα διοικεῖν, περιττὸν δὲ, ἤγουν ἐξω τῆς παροικίας, μὴ δὲν χωρὶς τοῦ μητροπολίτου πράττειν, μὴ δὲ τὸν μητροπολίτην χωρὶς τῶν ἐπισκόπων, διπλασθὴ περιττόν τι πράττειν. Καὶ· Χρὴ τοῦ ἀριστοκρατικῶς πολιτευομένου μὴ δὲν πράττειν τῶν κοινῶν χωρὶς τῆς ἀπάντων γνώμης· ὡς περ οὖν οὐκ ἔστιν, ἐκ τῆς ἀντιστροφῆς τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐπιφέρειν ἀντιστροφήν καὶ ἐπὶ τῆς βασιλικῆς ἀρχῆς (οὐδὲ γὰρ εἰ χωρὶς τοῦ ἀρχοντος οὐκ ἔξιστι τοῖς ἐν τέλει, οὐδὲ χωρὶς ἐκείνων τῶ ἄρχοντι, οὐτε καὶ ταῖς πόλεις χωρὶς τοῦ βασιλέως, καὶ τῶ βασιλεὶ χωρὶς τῶν πόλεων οὐκ ἐξέστατ νομοθετεῖν· ἀλλ' ἐκείνη μὲν ἡ ἀντιστροφή ὕγιως ἔχει, αὕτη δὲ οὐδαμῶς)· τὸν αὐτὸν τρόπον ἐβῶται ἡ ἀντιστροφή τοῦ μητροπολίτου πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἀριστοκρατικῶς ἔχουσα· οὐκ ἐβῶται δὲ ἡ τῶν Ἐκκλησιῶν πρὸς τὸν πάππαν· νομοθετεῖ γὰρ ὁ βασιλεὺς, καὶ κανονίζει ὁ πάππας· ἀλλ' οὐδέστατ συννομοθετῶν ὁ βασιλεὺς οὔτε συκκανονιστῶν ὁ πάππας.

Ταύτη τῇ ἀληθείᾳ ἐνωσίᾳ συμμαρτυρεῖ τὰ Πρακτικά τῶν συνόδων. Ἐκλονίζετο Κελεστίνος τὴν πρακτικὴν Κύριλλον, καὶ τὸ οἰκτιρόν Νεστορίον ἐν τῇ τρίτῃ συνόδῳ, οὐχὶ δὲ Κύριλλος οὐδὲ τῶ πάππ. Διὸ δὴ καὶ Φίρμος ἐπίσκοπος Καισαρείας Καππαδοκίας εἰλεγεν ἐν τῇ β' πράξει τῆς συνόδου ἐκείνης· « Καὶ πρότερον ψῆφον ἐπέσχε καὶ τύπον τῶ πράγματι ὁ ἀποστολικὸς καὶ ἅγιος θρόνος τοῦ ἀγιωτάτου ἐπισκόπου Κελεστίνου· ὃ ἀκολουθήσαντες καὶ ἡμεῖς τὸν τύπον ἐξεδιδάσαμεν, κανονικὴν καὶ ἀποστολικὴν αὐτῶ κατανοήσαντες κρίσιν. » Καὶ τοῦτ' αὐτὸ περιέχει πολλάκις ἡ β' καὶ γ' πράξις. Ἐκλονίζετο Λέων ὁ πάππας τὸν Διδασκρον ἐν τῇ δ' συνόδῳ, διὰ τὸ πρόσωπον χριτοῦ ἤρπασε, καὶ σύνοδον ἐτόλμησε ποιῆσαι δίχα τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ πάππα. Ἐπεὶ δὲ ἐτετολμήκει Διδασκρος κανονίσει καὶ αὐτὸς τὸν πάππαν, καὶ ἀφορισμῶ καθυποβαλεῖν, διὰ τοῦτο καὶ μόνον καθηρέθη ὑπὲρ τῆς ἀγίας δ' συνόδου, ὡς δῆλον καὶ ἐκ τῆς ὁμολογίας Ἀνατολίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῇ ε' πράξει. Ἐκλονίζεν ὁ αὐτὸς Λέων τοῦ ἀνατολικοῦ Πατέρος τῆς δ' συνόδου δεομένου περὶ τοῦ κη' αὐτῶν κανόνος· καὶ ἠδύνατο μόνος ὁ πάππας ἀκυροῦν τὸς ἀπάντων σπουδὰς, ἐκείνοι δὲ οὐκ εἶχον ἀνευ τοῦ πάππα κυροῦν τὸν κανόνα.

Ὅμως δὲ προσεμουσῶν τῶ πάππα τῶν ἁγίων συνόδων ἐκείνη ἐν εἰς ἀδύνατον εἶναι χωρῶν τῇ ἀντιστροφῇ, μάτην καταφεύγεις ἐπὶ ταῖς τιν. Ἐν τῇ β' πράξει τῆς συνόδου ἐκ τῆς φωνῆς Φιλίππου πρεσβυτοῦ τῆς ἀποστολικῆς καθέδρας τῶν

ἀγίων μιλῶν ἀγία κεφαλὴ ὁ πάππας, καὶ ἐν τῇ γ' ἀκρίτως διδόχως καλεῖται τοῦ Πέτρου ζώντος καὶ δικάζοντος ἐν τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις. Εἰ τοίνυν δικαστῆς καὶ κριτῆς ὁ πάππας σὺν τῷ Πέτρῳ, καὶ τοῦτο μόνος, ἔχει τὸ προνόμιον, πῶς ἔσται ἀληθές; ὁ λίγεις, ὅτι χωρὶς τοῦ πάππα οὐκ ἔστι τοῖς ἄλλοις, ἀλλ' οὐδὲ τῷ πάππα χωρὶς τῶν ἄλλων; ὡςπερ ἂν εἰ ἐλεγες· Οὐκ ἔστι τοῖς κρινομένοις ἀπόρρασι ἐξινεγκεῖν χωρὶς τοῦ δικαστοῦ, ἀλλ' οὐδὲ τῷ δικαστῇ χωρὶς τῶν κρινομένων. Ἐν τῇ δ' συνόδῳ τὴν φυλακὴν τῆς ἀμπέλου παρὰ τοῦ Σωτηῆρος ἐπιτετραμμένος καλεῖται ὁ πάππας καὶ πατὴρ τῶν τέκνων, δηλαδὴ ἀπάντων τῶν ἐπισκόπων καὶ κορυφῆ τῶν παιδῶν, ἐν τῇ ἐπιστολῇ τῆς συνόδου πρὸς τὸν πάππαν· καὶ ἐν τῇ γ' πρᾶξι οἰκουμενικῆς πατριάρχης. Ποῖαν ταῦτα δέχεται ἀντιστροφὴν; Εἰ μὴ λέγεις τὸν φύλακα πρὸς τὸ φυλάσσειν χρῆζειν τῆς παρὰ τῶν φυλαττόμενων ἀρωγῆς; καὶ τὸν πατέρα υἱὸν γίνεσθαι τῶν τέκνων· καὶ τὸν οἰκουμενικὸν δεῖσθαι συνοικου-
C μενικῶν· καὶ τὴν κορυφὴν μεταβάλλεσθαι εἰς ἄλλο μέλος. Ἢ ε' σύνοδος ἐν τῷ πρὸς τὸν πάππαν γράμματι ἱατρὸν καλεῖ χαρίζομενον τοῖς μέλεσι τῆς Ἐκκλησίας τὴν υἰεῖαν, ἐπὶ τὴν στερεὰν ἐστῶτα πέτραν τῆς πίστεως, ἐπισφραγίζοντα τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τὴν φωταύγειαν· καὶ ἐν τῇ σάκκῃ τοῦ βασιλέως; Πωγωνάτου, πάσης οἰρῆτικῆς εἰσηγήσεως ἔκτομα, καὶ μεταφυτευτὴν τῶν καρπύμων δένδρων ταῖς κατηχῆσαι, καὶ ἐκτριζωτὴν τῶν ἀκάρπων ταῖς κανονικαῖς ἐπιτιμήσεσιν. Ποῖα γοῦν ἐν τοῖς αἰσ ἀντιστροφῇ, εἰ μὴ καὶ τῆς τῶν θεραπειῶν ἐπικουρίας ὁ ἱατρός; δεῖοιτο, καὶ πάντα γένοιτο ἀληθῶς κατὰ τὴν παροιμίαν, ἀνω πηγαὶ ποταμῶν; Ἢ ε' σύνοδος ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἰσαυρον ἐπιστολῇ Γρηγορίου τοῦ Ῥώμης; τὸν πάππαν ὁμολογεῖ κύριον τῆς συλλογῆς τῶν συνόδων, ὡς προέγραπται· καὶ κατὰ τὴν ε' πρᾶξιν εἶναι φησὶ νόμον ταῖς συνόδοις ἔχειν συνεργὸν τὸν πάππαν. Μὴ ὄντος οὖν κατὰ τὴν ε' σύνοδον τοῦ πάππα συνεργοῦ, ἀκυρος ἡ σύνοδος. Δέδεικται δὲ, ὅτι χωρὶς τῶν κατὰ μέρος πατριάρχων γέγοναι πολλαὶ σύνοδοι· οὐκ ἀληθές; ἄρα, ὡςπερ τοῖς ἄλλοις οὐκ ἔστι χωρὶς τοῦ πάππα, οὕτως καὶ τῷ πάππα χωρὶς τῶν ἄλλων· καὶ ἡ προκομιδὴ τοῦ κανόνος, ὅν σὺ καλεῖς ἀποστολικὴν, οὐδὲν σοὶ τὴν φιλοτεχνίαν ὀνίησι.

NEIAOS.
 « Εἰ δέ τι; πρὸς τοὺς κανόνας τῶν μακαρίων ἀποστόλων ἀντιλέγειν ἐθέλοι, νόθους ἀποκαλῶν αὐτοῦ; καὶ ἥκιστα πρίποντας ἀποστολικαῖς ψυχαῖς, παρὰ τῶν μακαρίων παιδευέσθω Πατέρων τῆς α' συνόδου, τῆς γ', τῆς δ', τῆς ε', τῆς ζ', ὅτινες ἀποστολικῶν μὲμνηνται κανόνων· οἱ δὲ κανόνες τῆς ε' συνόδου καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀποστολικῶν νόμων φασὶν ἐν τῷ β' κανόνι, δηλονότι πε' »

ANTIPIIHEIS.
 Εἰ μὲν, ὦ θυμαῖσι, οὐδένα; ἐλέγομεν εἶναι ἀποστολικούς κανόνας, οὐκ ἀλόγως ἂν ἐνσκάλεις· νῦν δὲ οὐ τοῦτο φάμεν, ἀλλ' ὅτι ἀνάγκη ἦ τοῖς μεγάλους φωστῆρας, Βασίλειον τὸν μέγαν, Ἀμβρόσιον, Ἱερώνυμον, Αὐγουστίνον, Πέτρον Ἀλεξανδρείας, προσέτι δὲ καὶ Κασσιανὴν γενέσθαι τῶν ἀποστολικῶν γραμμάτων ἀπίστους, καὶ μὴ μαθόντας τί παραδέδοκα-
PATRORUM C. CXLIX.

A actione in vocatur Petri successor, viventis et judicantis in suis successoribus. Si ergo papa cum Petro est iudex, et solus hoc habet privilegium, quomodo dicis, sine papa non licere aliis, neque sine aliis papa? ac si diceres: Non licet iis qui iudicantur ferre sententiam sine iudice, nec iudici sine illis. In quarta synodo, in Relatione ad papam, custos vineæ constitutus a Salvatore vocatur papa, et filiorum Pater, omnium scilicet episcoporum et vertex natorum; et actione III, œcumenicus patriarcha. Hæc porro quam reciprocactionem admittunt? Nisi dicas custodem ad custodiendum indigere auxilio custoditorum, et patrem fieri filium natorum, et œcumenicum indigere œcumenicis, et verticem mutari in aliud membrum.
B Sexta synodus in litteris ad papam vocat illum medicum largientem Ecclesie membris sanitatem; vocat stantem super firmam fidei petram, confirmantem et obsignantem orthodoxæ fidei splendorem; et in sacra Constantini Pogonati vocatur papa omnis hæreticæ adinventionis præcisor, frugiferarum arborum per institutiones transplantator, et infructuosarum per canonicas censuras eradicator: Quænam in istis reciprocatio? nisi dicas et medicum indigere curandorum ope; et sicut omnia, ut adagio dicitur, sursum aquæ ad fontes. Septima synodus, in epistola Gregorii papæ ad Leonem Isaurum, fatetur papam esse dominum celebrationis synodorum, ut dictum est; et act. VI, legem ait esse synodorum, ut cooperantem habeant papam. Nisi ergo papa cooperetur, per septimam synodum, quæ sunt non sunt rata concilia. Atqui ostensum est multa concilia fuisse habita sine aliquibus patriarchis. Non est ergo verum, sicut aliis non licet sine papa, ita nec papæ sine aliis; et canon quem protulisti ad apostolicum, tuis artibus non suffragatur.

NILUS (Cap. XXVI).
 « Si quis vero contra beatorum apostolorum canones dicere voluerit, supposititios vocans, et apostolicis animis plane indignos, doceatur a sanctis Patribus primæ synodi, tertiæ, quartæ, sextæ, septimæ, quæ apostolicorum canonum mentionem faciunt; quin et sextæ synodi canones numerorum ponunt legum apostolicarum in secundo canonico, nimirum 85. »

CONFUTATIO.
 Bene diceres si apostolicos canones nullos esse diceremus. Nunc vero non hoc dicimus; sed quia necesse est, aut eximios doctores, Basilium Magnum, Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Petrum Alexandrinum, addatur etiam Casianus; fuisse scriptorum apostolicorum impretos, et ignorasse quid apostoli de Sabbato, de
 28

quarta et sexta feria, de tribus in baptismo immer-
 sionibus scripto tradiderint : aut apostolorum
 canones non esse quinque et octoginta, ut asserit
 quinisexta synodus, sed quinquaginta tantum, ut
 Romana Ecclesia declaravit, attestante, ut dictum
 est, Anastasio bibliothecario in Præfatione septimæ
 synodi ad Joannem VIII. Et quem paulo ante pro-
 ferebas canonem per te apostolicum, vocat Antio-
 chena synodus, ut adnotatum fuit, canonem Pa-
 trum. Liquet autem ex ipsa etiam quinisexta,
 canone 2, et ex primo canone eadē synodi septimæ,
 plurimum differre, si voces canonem apostolicum
 et canonem Patrum. Itaque germanis canonibus
 apostolicis in suo robore permanentibus, nulla
 cogit necessitas tot esse illorum canones quot nu-
 merantur a quinisexta; aut prolatum supra a te
 canonem contra nos facere. Nam licet etiam aposto-
 licus esset, non tollit supremam papæ dignitatem,
 eo quod aliis sine ipso non liceat condere canones,
 et reciprocatio non habeat locum in papa, neque
 canon hoc velit, qui de particularibus provinciis
 loquitur, etsi tu illum in tuum sensum detor-
 ques.

NILUS (Cap. XXVII).

Denique eorum quæ diximus summa hæc est :
 dum papa ordinem servat, et cum veritate stat, et
 Ecclesiæ caput et summus est pontifex et Petri
 omniumque apostolorum successor; et omnes illi
 obedire debent, et nihil est quod ejus honorem
 capere possit; si vero nolit ad veritatem redire, a
 qua recessit, eorum pœnas sustinebit.

CONFUTATIO.

Egregia sane coronide sermonem tuum conclu-
 dis : « Dum papa ordinem servat. » Quem dicis
 ordinem? quem vos excogitatis, ut primus sedeat,
 et primus numeretur? an vero illum quem atte-
 stantur synodi œcumenicæ? si hunc servare debet,
 sicut et servat, impossibile est eum cum veritate
 non stare. Alioquin dicta et testimonia synodorum
 evanescent. Estque omnino papa Ecclesiæ caput,
 summusque pontifex non eo quo tu dicis modo,
 quia fuerit constitutus a Patribus nudo titulo
 primus, sed potestate et jurisdictione primus ab eo
 constitutus, a quo et Petrus, cujus successor est,
 non juxta tuam novam theologiam, ut episcoporum
 quisque ab eo consecratorum, verum ut sacræ
 synodi docent, talis ut in eo tanquam successore
 vivat et judicet coryphæus Petrus. Debere autem
 omnes illi obedire, quomodo dicas, non intelligo.
 Supra philosophabaris ita : Quod terræ climata
 distributa sunt episcopis principalibus; quibus
 distributis non magis subest episcopis illis Roma-
 nus quam illi Romano, quod attinet ad jurisdic-
 tionem; et hoc dicebas, loquens de papa ut papa est,
 non ut vos nunc illum habetis, minus orthodoxum,
 sed ut recta fide ornatus consideratur, et illis

σιν ἔγγράφως οἱ ἀπόστολοι περὶ Σαββάτου, περὶ
 Τετράδος καὶ Παρασκευῆς, περὶ τῶν τριῶν ἐν τῷ
 θείῳ λουτρῷ καταδύσεων· ἡ ἀνάγκη τοὺς κανόνας
 τῶν ἀποστόλων μὴ εἶναι πάντα καὶ ὑποδηκόντα, ὡς
 φησιν ἡ πανθέκτη, ἀλλὰ μόνους πενήτηκοντα, ὡς
 ἐπέκρινεν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ῥώμης, καθὰ φησιν ὁ
 βιβλιοθηκᾶριος Ἀναστάσιος ἐν τῷ προσφωνητικῷ
 πρὸς Ἰωάννην ὑπόθετον τὸν πάππην περὶ τῆς ζ' συ-
 νόδου, καὶ ἡμῖν ἄνω προειρηται. Καὶ ὃν μικρῷ πρό-
 σθεν προφέρεις ἀποστολικὸν κατὰ εὐ κανόνα, ἢ ἐν
 Ἀντιοχείᾳ σύνοδος καλεῖ, ὡς ἔφημεν, κανόνα τῶν
 Πατέρων. Ἄηλον δὲ καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς πενθέκτης
 συνόδου ἐν τῷ β' κανόνι, καὶ ἐκ τοῦ α' καὶ ὄθ; τῆ;
 ἀγίας ζ' συνόδου, πλείστον διαφέρειν ἀποστόλων ἢ
 Πατέρων λέγεσθαι κανόνα. Ὅστε βεβαίως μενύται
 τῶν ἀληθῶς ἀποστολικῶν κανόνων, οὐδεμία ἀνάγκη
 τοσοούτους εἶναι, ἔσθαι; ἢ πανθέκτη λέγει· ἢ τὸν-
 παρὰ σοῦ προκομισθέντα καθ' ἡμῶν εἶναι. Κἂν γὰρ
 ἀποστολικὸς ἦ, οὐκ ἀφαιρεῖται τὴν κορυφαίαν τοῦ
 πάππα ἀξίαν, ὅτι οὐκ ἔξασι τοῖ; ἄλλοις χώρῃ; αὐ-
 τοῦ κανονίσαι· τὸ δὲ ἀντιστρέφον οὐκ ἔχει χώραν
 ἐν τῷ πάππῃ, οὐδὲ τοῦτο βούλεται ὁ κανὼν περὶ τῶν
 κατὰ μέρος ἐπαρχιῶν διαταττόμενος, ἀλλὰ σὺ τὰ
 τοιαῦτα στρεψοβαίεις.

ΝΕΙΑΟΣ.

Κεφάλαιον τῶν λεγομένων· ἕως μὲν ὁ πάππας
 ὥζῃ τὴν τάξιν, καὶ μετὰ τῆς ἀληθείας ἔστηκε, καὶ
 κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἀρχιερεὺς ἄκρος, καὶ
 Πέτρου καὶ πάντων ἀποστόλων διάδοχος· καὶ δεῖ
 πάντα αὐτῷ πειθεσθαι, καὶ οὐδὲν δὲ τὴν τιμὴν ἐκεί-
 νου χωρεῖ· εἰ δὲ τῆς ἀληθείας ἀποχωρήσας οὐ βού-
 λεται πάλιν πρὸς ἐκείνην ἐπανίεναι, τὰ τῶν κατα-
 δίκτων κείσεται.

ΑΝΤΙΠΡΗΞΙΣ.

Καλλίστη δὲ ταύτῃ κορωνίδι τὸν λόγον ἐπισημ-
 γίζεις· « Ἐως ὁ πάππας ὥζῃ τὴν τάξιν » ποίαν
 λέγεις τάξιν; ἢν ὑμεῖς ἐπινοήσατε πρωτοκαθεδρῖτις
 καὶ προαρθμήσεως; ἢ τὴν ὑπὸ τῶν οἰκουμενικῶν
 συνόδων μαρτυρουμένην; Εἰ γοῦν ταύτην θρῆσαι
 ὥζεϊν, ὡσπερ καὶ ὥζεϊ, ἀδύνατον μὴ μετὰ τῆς
 ἀληθείας αὐτὸν ἐστάναι. Ἄλλως γὰρ τὰ βῆτὰ καὶ
 αἱ μαρτυρίαι τῶν συνόδων εἰς τὴ μὴδὲν οἴχονται.
 Καὶ ἔστι πάντως κεφαλὴ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ἄκρος
 ἀρχιερεὺς οὐ καθ' ὃν σὺ λέγεις τρόπον, γυμνῷ σιγή-
 ματι καὶ τὸ πρῶτος εἶναι παρὰ τῶν Πατέρων δεξά-
 μενος, ἀλλὰ δυνάμει καὶ ἐξουσίᾳ παρ' ἐκείνου,
 παρ' οὗ καὶ ὁ Πέτρος, οὐτινὲς ἔστι διάδοχος· οὐ κατὰ
 τὴν νεαρὰν σου θεολογίαν, ὡς τῶν ἐπισκόπων ἕκα-
 στος τῶν ὑπ' ἐκείνου χειροτονηθέντων, ἀλλ' ὡς δι-
 δάσκουσιν αἱ ἄγαι σύνοδοι, τοιοῦτος, ὡστε ζῆν
 δικάζειν ἐν αὐτῷ ὡς διαδόχῳ τῶ κορυφαίῳ Πέτρῳ.
 Τὸ δὲ δεῖν πάντας αὐτῷ πειθεσθαι, πῶς λέγεις, οὐκ
 οἶδα. Ἄνω ἐπιλοσόφεις, ὅτι τὰ κλίματα τῆς γῆς
 διανεμένηται τοῖ; καθολικοῖ; τῶν ἐπισκόπων· ὡν
 ἀποκεκληρωμένων, οὐ μᾶλλον γὰρ ὁ Ῥώμης ὑπ' ἐκεί-
 νους, ἢ ἐκεῖνοι ὑπὸ τὸν Ῥώμης, ὅσα γὰρ εἰς τὸ δια-
 κείν τὰ ἑαυτῶν· καὶ τοῦτο ἔλεγχος φιλοσοφῶν παρὰ
 τ. ὡ πάππα, ἢ πάππα; οὐκ ὡς νῦν αὐτὸν ὑμεῖς

ἔχετε, τῆς ὀρθοδοξίας; ἐκπεπωκότα, ἀλλ' ὡς ὀργαί-
νοντα καὶ διαπρέποντα τοῖς προνομίοις, οἷς φατὲ
παρὰ τῶν Πατέρων κηκοσμήθησθε. Νῦν δὲ λέγεις,
ὅτι ὀρθοδοξοῦντι τῷ πάππῳ δεῖ πάντα; πείθεσθαι.
Τὸ δὲ πείθεσθαι τί ἄλλο γε ἢ τοῖς καθολικαῖς τῶν
ἐπισκόπων εἶναι ὑπὸ τῶν Ῥώμης; Ἄλλ' ὡς ἔοικεν,
ἐναντιολογίῃ σε πέριπεσθὲν τὸ τίχνασμα κατηνάγ-
κασεν· ἵνα γὰρ ὀλην τοῦ σχίσματος; τὴν αἰτίαν ἀνά-
ψῃ; τῷ πάππῳ ὡς περὶ τὴν πίστιν σφαλλομένων,
συγχωρεῖς αὐτῷ καὶ ἂ μὴ βούλει, εἰ καλυφθῆσαν
ἔπειτα. Ἄλλ', ὧ ἴσθαι, σαθρῷ θεμελίῳ τοῦ ψευδο-
κάνονος, ὃν εἶναι ἔλαγες τῶν χλ' Πατέρων· εἰ καὶ
πάντες ὑστερον τὸ φιλονεικῶν φεύγοντες, τοῦ πάππα
ἰδεήθησαν, ζητοῦντες τὴν ἐπικύρωσιν, ἀλλ' οὐ πάν-
τες, μᾶλλον δὲ οἱ κλεινοὶ οὐκ ἀσμενίζοντες· σαθρὰν
οἰκοδομίαν ἐπιποδομήσας. Σαθραὶ δὲ μηχαναὶ
πειρᾶσαι τὴν ἀκατάβλητον τοῦ Χριστοῦ καταστρέψαι
οἰκοδομὴν θεομαχεῖν ἔστιν, ὧ ἴσθαι, καὶ τοῖς
ἀδυνάτοις ἐπιχειρεῖν.

Ὅρα· ε, ὅσοι ἀποσχίζεσθε, καὶ σὺν τῷ διαφέροντι
τῆ; θρησκείας; συνδιατέμνετε τὸ ἀσχιζον σῶμα τῆς
Ἐκκλησίας, οἷος ὄφθου; οἷος ἔχετε διδασκάλους.
Ἡ ἰδολογία τυφλότης, ὃ κίνδυνος περὶ ψυχῆς,
βέβρος τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον.

A praefulget privilegiis, quibus eum dicitis a sanctis
Patribus auctum. Nunc vero dicitis, papæ, si sit
orthodoxus, debere omnes obedire. Obedire autem
quid infert aliud, quam principales episcopos sub-
esse Romano? Sed, ut videre est, tecum pugnas
præ calliditate nimia. Ut enim totam schismatis
causam conjicias in papam, quasi errantem in fide,
concedis illi etiam quæ negas, dummodo palinodiam
canat. Verum evanido falsi canonis funda-
mento innixus, quem sexcentorum triginta Patrum
esse aiebas : licet omnes postmodum ad evitandas
contentiones papam rogaverint ut illum probaret,
certe non omnes illo contenti, imo plures minus
contenti, caducum superstruxisti ædificium. Hujus-
modi autem machinis Christi ædificium demoliri
velle, cum Deo pugnare est, et impossibilia aggredi.

Quicumque schisma sectamini, et cum diversitate
ritus divulgum etiam vultis indivisum Ecclesiæ
corpus, videte quos duces, quos magistros habeatis.
Affectata animi depravatio, cæcitas, periculum
mortis animæ : fovea vobis ignis æternus.

Nili Thessalonicensis Encomium Gregorii Palamæ vide in tomo CLI.

GIRCA MEDIUM SÆCULUM XIV.

THEODORUS MELITENIOTA

NOTITIA

(Leo Al'atius *De Theodoris*, apud Mat, Biblioth. nov. PP. tom. VI, n. CXXXIII.)

Theodori Meliteniote Græca Evangeliorum expositio exstat Romæ in Bibliothecâ Vaticana, Gesnerus
Theodorus Meliteniotes Græce Evangelia interpretatus, exstat ms. in bibliotheca Vaticana, Possevinus
Ego legi ipsius harum in Evangelia enarrationum librum quartum, cujus titulus ita se habebat :
Τοῦ μεγάλου σακελλαρίου τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, καὶ διδασκάλου τῶν διδασκάλων,
καὶ ἀρχidiaκόνου Θεοδώρου τοῦ Μελιτηνιώτου τῶν εἰς τριάδα τριπλὴν ἐξηγήσεων τοῦ διὰ τεσσάρων Εὐαγ-
γελίου τὸ τέταρτον. *Magni sacellari sanctissimæ Magnæ Dei Ecclesiæ, et magistri magistrorum, et archi-
diaconi Theodori Meliteniote, enarrationum in triplam triadem Evangelii, quod ex quatuor unum factum
est, liber quartus.* Ejus introductio hæc est : Θεοῦ τρισυποστάτου καὶ παντοδυνάμου συναιρομένου, πέρα;
μὲν δέχεται σὺν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ καὶ τῷ δευτέρῳ καὶ τὸ τρίτον τοῦ παρόντος συντάγματος, ἐν ᾧ δὲ συν-
τάγμῃ σκοπεῖ οὗτος ἐμὲ τῷ μεγάλῳ σακελλαρίῳ τῆς ἀγιωτάτης Μεγάλης τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας, καὶ δι-
δασκάλῳ τῶν διδασκάλων, καὶ ἀρχidiaκόνῳ Θεοδώρῳ τῷ Μελιτηνιώτῃ, πᾶσαν κατὰ μέρος τὴν ἱερὰν τοῦ
θεοῦ Λουκᾶ βιβλίον εὐαγγελικὴν ἐρμηνεύσαι κατ' ὅσον οἶόν τε, ταύτη τε σὺν ἐξηγήσει προσθεῖναι, κατα-
γε τὸν τῷ λόγῳ καιρὸν προσήκοντα, καὶ ἂ τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς, τούτου παραλιπόντες εἰρηται, μίαν
ὡσπερὶ συγγραφὴν τὸ διὰ τεσσάρων ἁγίων Εὐαγγέλιον πεποιηκότι, καὶ τὴν τῶν θεῶν εὐαγγελιστῶν συμ-
φωνίαν ἐν ἅπασιν ἀποδειχέοντι, καὶ ἅμα τὴν παρούσαν διελεῖν πραγματεσίαν εἰς τριάδα τριπλὴν βιβλίων,
καὶ τούτων ἕκαστον πάλιν εἰς τριάδα τριπλὴν διαλέξων, καὶ τὸ σύγγραμμα πᾶν οὕτω πως ἐπιγράψαι,
Εἰς τριάδα τριπλὴν ἐξηγήσεις τοῦ διὰ τεσσάρων ἁγίου Εὐαγγελίου· τὸ τέταρτον δὲ βιβλίον τοῦ παρόντος
συντάγματος λαμβάνον ἀρχὴν, τὰ ἐξῆς τῶν τοῦ ἱεροῦ Ματθαίου ζημιτίων ἔχει προκειμένα κατὰ τὴν πρῶ-

την αὐτοῦ διάλεξιν, οὕτω διεξίοντα. Deo qui est unus in tribus personis, itemque omnipotens, coo-
*scante, sineu accipit cum primo et secundo horum commentariorum tertius liber, in quo propositum est mihi magno
 sacellario sanctissimæ Magnæ Dei eccl-siæ, et magistro magistrorum et archidiacono Theodoro Meliteniote,*
omne secundum partes sacrosanctum divi Lucæ Evangelium ut potero exponere, illique cum expo-
sitione apponere tempore secundum rationem tamen opportuno, quæ ab aliis evangelistis dicta sunt, et ipse
omiserit; veluti una compositione Evangelio, quod ex quatuor fuerit, facta, et divinorum evangelistarum
concordia in omnibus demonstrata. Item in animo est, præcæns opus dividere in triadem triplam librorum,
rursusque librorum unumquemque in triadem triplam disceptationem, et universo operi titulum hunc præfigere,
in triadem triplam enarrationum sancti Evangelii, quod ex quatuor unum factum est. Quartus vero liber operis
incipit ab illis, quæ sequuntur, Matthæi verbis in prima sua disceptatione hoc modo: Εἰς quatuor itaque
Evangeliiis unum Meliteniota fecit, et novem libris exposuit, quorum singuli novem disceptationibus
complebantur. Opus est, quod ipse vidi, doctum, divina doctrina refertum, et dignum quod lucem vi-
deat. Deus sedit ut reliqui octo libri gravi reipublicæ Christianæ jactura non interciderint! In eadem
bibliotheca habentur ejusdem Ἀστρολογούμενα, Astrologica. Scoriaci vero in regia, ejusdem ex τῷ πρώ-
του τῆς ἀστρονομικῆς βίβλου προοίμιον εἰς τὴν ἀστρονομίαν. Τὸ ἐστὶν ἀστρονομία, καὶ παρὰ τῶν αὐ-
θεῖσα ἦλθεν εἰς Ἑλλήνας. Ex primo astronomico libro præcæm in astronomiam. Quid est astronomia,
et a quibus inventa ad Græcos pervenit. Ejusdem illic prope est Ἀστρονομικῆς τριβίβλου ἢ πρώτης, ἢ ψηφ-
φοριῶν εἰσαγωγῆς, astronomicorum trium librorum primus, sive de calculandi ratione introductio. P. Θεὸς ἔ-
ἤγεισθω παντὸς ἔργου τε καὶ λόγου, φησὶ τῆς τῶν πάλαι σοφῶν. Δευτέρῃ, ἢ ψηφφοριῶν ἐρμηνεία καὶ
συμφωνία, secundus, sive calculandi interpretatio et concordia. P. Θεοῦ συναϊρόμενον τοῦτο πᾶν ἐν σοφίᾳ
καί ποικίλοτος, τὸν τε ἀνθρώπων. Τρίτῃ, ἢ ψηφφοριῶν κατὰ Πέρσας διάταξις, tertius, sive modi calculandi
secundum Persas descriptio. P. Τριάδος τῆς μακροῦ; παντοδυνάμου τε καὶ ἀγίας καὶ ζωαρχικῆς.
 Argumentum horum librorum idem auctor in proœmio libri tertii hunc in modum prosequitur:
 Ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τῆς ἀστρονομικῆς τριβίβλου τὴν ψηφφοριῶν εἰσαγωγὴν διαγράφαντα; ἐν δὲ δευτέρῳ
 τὰς τῆς μαθηματικῆς καὶ μεγάλης συντάξεως ψηφφορίας δι' ἀκριβείας ὡς ἐντῆν, ἐφοδύσαντες ἀμ' αὐ-
 ταί; καὶ τὰς τῶν προχείρων δι' ὑποδείγματων ἐκθέμενοι καὶ τὴν τούτων συμφωνίαν ἀκριβῶς ὑποδείξαντες·
 ἐνταῦθα ἐν τῇ τρίτῃ διπλασθὴ καὶ λοιπῇ τῶν ὑποκειμένων τὰς τῶν Περσικῶν προχείρων κανόνων ψηφφο-
 ρίας προήχθημεν ἀνατάξασθαι, ἥδη μὲν ἄλλοις ἐσκοδασμέναις, πλειονος δὲ ὁμοῦς θεωμέναις τῆς σαφηνείας,
 καὶ μάλιστα τῷ μὴ κατὰ τὴν προσηκουσαν αὐταί; ἐρμηνείαν καθ' Ἑλλήνας ἐκθεδῶσθαι, ἃς ἡμεῖ;, ὡς ἂν
 οἱ τοῖς ὅμοις ἐκθεῖναι σαφῶς; πειρασόμεθα, καὶ δὴ καὶ τὰς τῶν κανόνων ἐπιγραφὰς; ἐπιγράφομεν ἀκολούθῳς
 τοῖς ἡμετέροις (1) Cum astronomicorum trium librorum in primo calculandi rationis introductionem descri-
 pserimus; in secundo vero mathematicæ magnæ constructionis calculandi rationes accurate, ut potuimus,
 digesserimus, una cum illis, qui ad manum sunt parati, canonibus expositis per exempla, et eorum concor-
 dia exquisitis ostensa; hic in tertio namque, et qui tebisquis est in ista tractatione, Persicorum facillimum cano-
 num calculationes digerere adducimur, ab aliis etiam olim enucleatas, sed majore tamen expositione indi-
 gentes; eoque potissimum quod non uti decebat in Græcam linguam translatae sunt, quas nos pro viribus
 clare exponere conabimur, et etiam canonum descriptiones, nostros sequentes, perscribemus. Non desere
 qui eum et convicio insectarentur, et operi maledicerent, quibus respondit quisque ille fuerit in ipso
 operis prospectu: Ὁ ἀνὴρ οὗτος; ὁ τὴν παρούσαν βίβλον συγγεγραφῶς, δοκεῖ ἢ καμὸι μηδὲν ἀποδεῖν τῶν
 ἐν σοφίᾳ περιδοῆτων κατὰ γε τὸ μαθηματικὸν εἶδος τῆς φιλοσοφίας, εἰ τι κἀγὼ δοκῶ δύνασθαι κρῖνειν
 περὶ τὰ τοιαῦτα. Ἀπεριμερίμνωσ οὖν δεῖ χρῆσθαι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ λεγομένοις, μηδένα λόγον ποιουμένου;
 τῶν ἐπιχειρούντων αὐτὸν διασύρειν. Εἰσὶ γάρ τινες ὄλιγοι κομιδῇ τῶν ἐπ' ἐμοῦ λεγομένων, οἱ διὰ φαυλό-
 τητα γνώμης ἀπειρυθριασμένωσ καὶ τοῦτο ποιεῖν ἐτόλμησαν. Vir iste, qui librum hunc composuit, videtur
 mihi, inter eos qui nomen aliquod in sapientia consecuti sunt, in ea parte philosophiæ quæ mathematica
 tractat, nemini esse secundus, si quid ego circa scripta hujusmodi iudicium ferre posse non ineptus existimor.
 Absque examine itaque dictis illius assentiendum est, illis neglectis qui in eum dentem exacerunt. Sunt etenim
 nonnulli, sed pauci admodum, qui mente læsi, inverecunde hoc ipsum patrare ausi sunt. Scribebat anno
 Christi 1361, sub Joanne Palæologo. Leguntur ejusdem tractatus περὶ συνοδοπανσελήνων, De plenilunius,
 et alia plane innumera in astronomicis.

(1) Hujus operis exordium primumque capitulum Gr. Lat. legitur apud Fabricium.

MONITUM

(Mai Bibliotheca nova Patrum tom. VI, p. 419.)

A Nicetis ad Theodoros redendum est. Sane quem modo edituri sumus Theodorum Meliteniotam, in postrema Græcitatæ ætate collocavit Allatius diatrib. n. CXXXIII, qui eum facit scribentem anno Christi 1361, sub Joanne I Palæologo imperatore. Sed tamen non omnia nova, deteriora sunt, quod in cunctis linguis populisque comperimus; et ipse Allatius opus Theodori, mox a nobis partim edendum, vel potius delibandum, dicit doctum, divina doctrina refertum, et dignum quod lucem videat. Est autem hæc Græcorum auctorum etiam infimi ævi laus quodammodo singularis, ut eleganter emendatæque plerique omnes scripserint, Blemmides, puta, Gemistus, Planudes, Gaza, Demetrius Cydonius, Bessarion, alii multi; dum inierim Latini nostri ruditatem quamdam scribendi præ se ferebant: donec paulo post, politis iterum apud nos litteris, tantus rediit Latini sermonis lepor, ut jam Græcis invidendum non fuerit.

Igitur hic Theodorus exegetica scientiæ et eloquentiæ copia abundanter præditus, quatuor Evangelia in unam seriem a se connexa, novo commentarii genere explananda suscepit: nempe opus suum in volumina novem digessit, quorum singula totidem διαλέξεις, id est sermones, habebant, qui omnes immanenti unius supra octoginta sermonum summam efficiebant. Sed enim ex novem his voluminibus unum tantummodo in Vaticana codicum bibliotheca, sub numero 684, habetur, quod est seriei prædictæ quartum, foliorum 360 in-4o, scripturæ in charta satis perspicuæ et emendatæ. Scopus et ratio totius operis proponitur in eo exordio, quod Allatius in diatriba sua recitavit, quodque initio quarti tomi nescio quomodo conservatum fuit.

Quid agerem? Sane animus auebat totum opus in lucem protrahere, totum item Latina translatione donare. Sed non omnia possumus omnes; etenim hic unus codex, si debito apparatu instructus, Græce Latineque ederetur, plus æquo mihi tempus eriperet, et plenum propemodum conficeret novæ hujus bibliothecæ volumen. Contrahendum itaque consilium fuit: et quoniam auctor singulos sermones suos, more Chrysostomi, morali peroratione, diserta hercle et perutili, concludit, has non operis morales partes ad vulgandum delegimus. Et priores quidem sex, Græce tantum, brevitatis causa, ponimus; tres vero posteriores properante calamo Latinas etiam fecimus, præfixis ubique titulis, quos auctor ipse in prævio syllabo scripsit; quanquam breviores necessario sunt hi tituli, neque satis dignum disertissimi scripti præludium præbent. Igitur novi studiosique lectores multo per se melius Theodori nostri eloquentiam, dignam edepul metioribus sæculis, æstimare poterunt.

Veruntamen hoc præcipue me permovit, ut octavi prolixam præ cæteris sermonis perorationem non omitterem, imo et Latina interpretatione comitarer, quia ibi luculenta et præclara fit expositio fidei, quam de SS. Eucharistiæ mysterio Græca pariter cum Latina profitetur Ecclesia. Scilicet duo sunt præcipui heterodoxorum in Occidente errores contra Eucharistiam; quorum prior negat transsubstantiationem, id est panis ac vini in Christi corpus sanguinemque conversionem; alter non corpus Christi, sed ejus potius typum vel figuram in pane vinoque consecrato agnoscit. Utrique prior error posteriori viam sternit; nam si nulla substantiæ conversio perficitur, manentque panis ac vinum; corpus Christi, tot sacræ Scripturæ Patrumque testimonis in Eucharistia assertum, ubinam est? Sequitur ergo, ut nonnisi figura ejus ac representatio in hoc peragendo mysterio fiat. Perit itaque funditusque deletur pretiosissimum omnium divinæ erga nos charitatis documentum ac donum. Primi erroris primipilum se quodammodo olim (an. 1673) constituit Joannes Anglicanus Dunelini præsul, edito libro cum hoc inventus titulo Historia transsubstantiationis papalis; quasi hæc doctrina nonnisi papalis sit, decernente præsertim tertio Innocentio. Atqui etiam Græci, nominatimque noster Theodorus, hanc clumose doctrinam ore proprio, non autem papali, deprædicant. Nam quod dicitur a nobis vigilante vocabulo transsubstantiari, id videlicet a Theodoro, cum Græca Ecclesia, eadem prorsus notione definitur μεταβάλλεσθαι, μεταποιεῖσθαι, μετασκευάζεσθαι, μεθίστασθαι, μεταστρωμάζεσθαι, ποιεῖσθαι vel γίνεσθαι σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ. Hæc nimirum cuncta vocabula legenti Theodorum statim occurrunt.

Alter pariter, de typo scilicet loco rei veræ, error disertissimis verbis a nostro Theodoro expulditur, quem oculis lustrare satis sit. Attamen redivivum hoc commentum, nuperum quoque patronum nactus erat, doctum virum Anglicanum; cui statim cum peridoneo linguæ Ecclesiæque Syriacæ præsidio catholicus heros occurrens, splendendam palmam, philosyris læte plaudentibus, reportavit. Redivivum dixi commentum, quia jam sæculo Christi nono Joannes Scotus Erigena hujus erroris infamia flagraverat, qui idcirco a conciliis atque pontificibus solemnî sententiæ percussus fuit. Quamobrem frustra est supradictus Dunelmensis, qui operis sui capitulo VII, n. 7, dum fatetur damnatum fuisse Erigenam, quasi panem et vinum in Eucharistia, nuda tantum signa esse asseveraret, subdit postea, id ab ejus sensu et fide maxime fuisse alienum. Verumenimvero hæc Erigenæ apologia, contra omnem historiæ veritatem a Dunelmensi fit; quam comperire in plurimis libris licet, et certe apud Natalem Alexandrum hist. sæc. IX, dissert. XIV, necnon in Petri de Marca longa epistola apud Dacherium Spicil. t. III, p. 853. Imo vero in carmine quoque ejus vuschali, quod cum aliis in tomo quinto Classicorum A.A. nos edidimus, ejusdem hærescos restigium congnit-

mus. Prætorica in paraphrasi ejus ms. (de qua nos in præf. dicti tomi) operis Arcopagitæ de cælesti monarchia, multo adhuc impudentius insaniam suam protelat pravus hic theologus circa capituli primi Dionysiani finem, ubi de typis ac symbolis sermo est.

Sædenim, neglectis tenebrosi Scoti verbis, quæ judicio doctarum aurium statim incusarentur, fusa potius audire S. Cyrillum Alex. in fragmento commentarii ad Matthæum caten. Corderii p. 754 : « Δεικτικῶς εἶπεν, Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, καὶ τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα· ἵνα μὴ νομισθῆς τύπον εἶναι τὰ φαινόμενα, ἀλλὰ διὰ τινος ἀρρήτου τοῦ πάντα ἰσχύοντος Θεοῦ μετακμιεῖσθαι εἰς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ κατὰ τὸ ἀληθές τὰ παρενηνεγμένα. — Καὶ μὴ ἀμφιβέβη; ὅτι τοῦτό ἐστιν ἀληθές, αὐτοῦ λέγοντος ἑναργῶς, Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, τοῦτό μου ἐστὶ τὸ αἷμα· δέχου δὲ μᾶλλον πισταὶ τοῦ Σωτῆρος τὸν λόγον· ἀλήθεια γὰρ ὢν, οὐ ψεύδεται. Demonstrative (non ergo figurative) dixit : Hoc est corpus meum, et hic est sanguis meus; ne figuram esse arbitraretis ea quæ spectantur, sed arcana aliqua ratione ab omnipotente Deo converti revera in Christi corpus et sanguinem hæc oblata. — Et nullatenus dubites de hujus rei veritate, ipso manifeste dicente : Hoc est corpus meum, et hic est sanguis meus. Excipio potius cum fide Serratoris verba, qui, cum veritas sit, non mentitur. » Quid contra magnum Cyrillum, aliosque quos postea nominabimus, Scotus hincat? Cur, ut verbis Ammiani utamur, immania frementem leonem putredulis vocibus canis catulus longius circumlatret?

Cæteræquin Scoti Dionysiana paraphrasis haud levidense opus est, sive molem spectes sive lucubrationis sedulitatem; nam et translationis suæ Dionysii jam editæ permultos locos emendat, eosque exactioribus verbis exprimit; ita ut translatio illa sine hæc paraphrasi jam recudi non possit. Græcitatem ubique diligentius atque ad litteram reddit. Multa alte ex philosophicis theologisque doctrinis hausta effundit. Suos Περὶ φύσεων libros memorat f. 18, ibidemque phœnicem Christi resurgentis symbolum dicit, ut reapse in Romanis musivis cernimus. Tum f. 40 : « Indubitanter datur, ait, intelligi, omnibus gentibus angelos Dei præesse, eosque prophetis visiones revelasse. » Mitto theologicas plurimas definitiones et dogmata. Hæc obiter satisque de Scoto, quæ nemo imprudens ad pantheismum trahere volet.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΜΕΛΙΤΗΝΙΩΤΟΥ

ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΑΚΕΛΛΑΡΙΟΥ ΤΗΣ ΑΓΙΟΤΑΤΗΣ (ΜΕΓΑΛΗΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΤΩΝ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΚΑΙ ΑΡΧΙΔΙΑΚΟΝΟΥ,

ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΡΙΑΔΑ ΤΡΙΠΛΑΥΝ ΕΞΗΓΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΔΙΑ ΤΕΣΣΑΡΩΝ ΑΓΙΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ
ΤΟ ΤΕΤΑΡΤΟΝ.

ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΠΡΩΤΗ ΤΟΥ ΤΕΤΑΡΤΟΥ.

THEODORI MELITENIOTÆ,

MAGNI SACELLARII SANCTISSIMÆ MAGNÆ DEI ECCLESIAE ET MAGISTRI MAGISTRORUM ET ARCHIDIACONI
ENARRATIONUM IN TRIADEM TRIPLAM SANCTI EVANGELII QUOD EX
QUATUOR UNUM FACTUM EST LIBER QUARTUS.

LIBRI QUARTI DISCEPTATIO PRIMÆ

SERMONIS PRIMI ETHICON.

A

ΔΙΑΛΕΞΕΩΣ ΠΡΩΤΗΣ ΗΘΙΚΟΝ (1).

Quod homini virtute prædito nemo nocere possit; et quod improbe vivens cunctos metuat et expavescat.

Ἵτι τὸν ἐράρτορον οὐδεὶς βλάψαι δύναται· ὁ δὲ ἐν κακίᾳ ζῶν πάντας τρέμει καὶ δέδοικεν.

1. Hoc igitur compertum habentes, charissimi, non tantum ex verbis Domini, sed ex veteribus scripturis, æmulemur opera virtutis, ab imitatione malorum recedentes. Sicut enim virtutis magna vis

α'. Ταῦτ' οὖν εἰδότες, ἀγαπητοὶ, μὴ μόνον ἀπὸ τῶν τοῦ Κυρίου λόγων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ παλαιῶν διηγημάτων, ζηλώσωμεν τοὺς τῆς ἀρετῆς ἐργάτας, τὴν τῶν πονηρῶν μίμησιν φύγωμεν. Ὡς γὰρ πολλὴ καὶ stulto, qui ædificavit domum suam super arenam, etc., post quæ verba a Theodoro copiose explanata, sequitur moralis peroratio.

(1) Primus hic sermo concluditur illis Domini verbis apud Matth. vii, 26. Et omnis qui audit verbo mea hæc, et non facit ea, similis erit viro

ἄφατος ἢ τῆς ἀρετῆς ἰσχύς, οὕτω μέγα καὶ πολὺ τὸ A
 τῆς κακίας σαφρὸν δείκνυται πολλαχῶθεν. φέρε τοί-
 νον πρὸ τῶν ἄλλων ἱστοριῶν τῆς κατὰ τὸν Δαβὶδ
 μνησθῶμεν καὶ τὸν Σαοὺλ· ἤδικαίτο μὲν γὰρ ὁ Δα-
 βὶδ ὁ πολλὰ, ἤδικαι δὲ ὁ Σαοὺλ πολλὰ· τίς οὖν αὐτῶν
 ἀθλιώτερος γέγονε καὶ ἐλαυνότερος; Οὐχ ὁ ἠδικη-
 κώς; Ἐκοπῶμεν δὲ· ὑπέσχετο ὁ Σαοὺλ εἰ καθέλοι
 τὸν ἀλλόφυλον ὁ Δαβὶδ, κηδεσθῆν αὐτὸν λήψασθαι,
 καὶ δοῦναι τὴν θυγατέρα αὐτῷ μετὰ πολλῆς τῆς
 γάμοιο· καθέλε τὸν ἀλλόφυλον· παρέβη τῆς συν-
 ὑχίας ἐκεῖνος, καὶ οὐ μόνον οὐκ εἶδου, ἀλλὰ καὶ
 ἀναιρεῖν ἐπεχείρει. Τίς οὖν ἰσχυρότερος γέγονεν;
 Οὐχ ὁ μὲν ἀπεκρίβετο ὑπὸ τῆς ἀθυμίας καὶ τοῦ
 πονηροῦ δαιμονος, ὁ δὲ ὑπὲρ τὸν ἥλιον ἐλαμπε, καὶ
 τοῖς τροπαίοις μὲν, μάλιστα δὲ τῇ πρὸς Θεὸν εὐ-
 νοίᾳ; Πάλιν, ἐπὶ τοῦ χοροῦ τῶν γυναικῶν, τὸν Δα-
 βὶδ ὑπὲρ τὸν Σαοὺλ ποιουμένων, ἐν τῷ λέγειν Σαοὺλ
 ἐν χιλιάσι, καὶ Δαβὶδ ἐν μυριάσιν, οὐχ ὁ μὲν ἀπηγ-
 χονίζετο τῷ φθόνῳ, καὶ κατὰ τοῦ Δαβὶδ ἐμελέτα,
 τρέμων αὐτὸν καὶ φοβούμενος, ὁ δὲ σιγῇ πάντα φέ-
 ρων, ἅπαντας εἴλε καὶ αὐτῷ προσέδρασαν; ἐπειδὴ
 ὁ μὲν ἀνελεῖν ἐπεχείρει πολλάκις, ὁ δὲ διωκόμενος,
 τὸν πολέμιον εἰς χεῖρας ἐλάμβανε, καὶ λαμβάνων
 ἐφείδετο· τίς ἀσθενέστερος; τίς δὲ δυνατώτερος
 εἰδείκνυτο; Οὐχ οὗτος, ὁ μὴ δὲ δικαίως θέλων ἐπεξ-
 ελθεῖν; καὶ μάλα εἰκότως· ὁ μὲν γὰρ στρατιώτας
 ὠπισθεμένους, ὁ δὲ τὴν δικαιοσύνην τὴν μυρίων στρα-
 τοπέων ἰσχυρότερον εἶχε σύμμαχον καὶ βοηθόν.
 Διὰ τοῦτο ἐπιβουλεύεις ἀδίκως, οὐδὲ δικαίως
 ἀνελεῖν ὑπέμεινεν· ἦδει γὰρ ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, ὅτι
 ποιεῖ δυνατώτερος.

β. Τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν σωμάτων γίνεται, τοῦτο C
 καὶ ἐπὶ τῶν δένδρων· ὅτε δὲ αὐτὸς οὗτος ὁ ἀδικη-
 θείς καὶ ἰσχύος ἠδίκησεν ἕτερον, ὅρα πῶς ἀσθε-
 νέστερος γέγονεν· ἠδίκησεν τὸν Οὐρίας, καὶ μετέστη
 πάλιν ἡ τάξις· καὶ ἡ μὲν ἀσθένεια πρὸς τὸν ἀδικη-
 σαντα, ἡ δὲ δύναμις πρὸς τὸν ἀδικηθέντα διέβη·
 καὶ νεκρὸς ὢν Οὐρίας τὴν τοῦ Δαβὶδ οἰκίαν ἐπόρ-
 θαι· καὶ αὐτὸς μὲν βασιλεὺς ὢν καὶ ζῶν ἐν ὄπλοις,
 οὐκ ἐν ἰσχυροῦσι, ἐκεῖνος δὲ καὶ στρατιώτης τυγχάνων
 καὶ σφαγίης, πάντα τὰ ἐκείνου ἄνω καὶ κάτω πε-
 ποίηκε· καὶ γὰρ ὅσων πολλὴν ἄει τὴν μανίαν κατὰ
 τῆς ἀρετῆς ἐπιδείκνυται ἡ κακία, τοσοῦτον οὐ μόνον
 οὐδὲν αὐτὴν βλάπτει, ἀλλὰ καὶ τῷ πολεμεῖν ἰσχυ-
 ροτέραν αὐτὴν ἀπεργάζεται· τοσαύτη γὰρ τῆς ἀρε-
 τῆς ἡ ἰσχύς, ὅτι καὶ ἐν τῷ πάσχειν τῶν τοιοῦτων
 περιγίνεται, καὶ ἐν τῷ πολεμεῖσθαι τῶν πολεμου-
 ῶν ἀνωτέρα καθίσταται. Ἐνοῶμεν σὺν τῷ Δαβὶδ
 καὶ τὸν παμπάλαιον Ἀβελ· οὐχὶ ἀνῆρέθη ὑπὸ τοῦ
 Κάην; Ἀλλ' ὁ μὲν ἀναιρεθεὶς, ἐξ ἐκείνου μέχρι τοῦ
 νῦν ἀνακηρύσσεται καὶ στεφάνουται, καὶ ὁ τοσοῦτος
 χρόνος τὴν μνήμην οὐκ ἐμάρανεν· ὁ δὲ ἀνελών καὶ
 περιγενόμενος, καὶ τότε ζῶν θανάτου βαρύτεραν
 ὑπέμεινε, καὶ ἐξ ἐκείνου μέχρι καὶ ἐς δεῦρον στηλι-
 τισκεται, καὶ τὰς παρὰ πάντων δέχεται κατηγορίας·
 καὶ ταῦτα μὲν ἐν τῷ πρῶντι βίῳ· τὰ δὲ ἐν τῷ
 μετῴντι αἰῶνι, ποῖος λόγος, ποῖα διάνοια παραστή-
 ται; οὐκ ἔστιται; τί δὲ Ἰακώβ, οὐκ ἠδίκηθη πρὸς

A est et ineffabilis, ita malorum imbecillitatem ex
 multis locis ostendere suppetit. Age ergo, præ
 aliis narrationibus, illius recordemur quæ David et
 Saulis historiam complectitur. In multis læsus est
 David, in multis eum læsit Saul. Uter miserabi-
 lior evasit? Nonne qui læsit? Videmus; promi-
 serat Saul, si David allophylos vicisset, eum se
 in generum asciturum et multis gratis ornaturum.
 Allophylos fugavit David; Saul, promissionis immem-
 mor, non solum filiam ei dare recusavit, sed eum
 meditabatur interficere. Quis ergo validior evasit?
 Saul nomine, qui in animi defectionem incidens,
 mali dæmonis possessio factus est, aut David qui
 tropæis et præsertim in Deum pietate supra sole
 splenduit? Rursus cum mulierum chorus, David
 supra Saulem extollens, clamaret: Saul in milli-
 bus, David in decem millibus, nonne invidia mor-
 debatur et contra David meditabatur odio et timore
 exagitatus; hic autem, tacite omnia ferens, spolia
 cruenta ei obtulit. Saul postea Davidem interficere
 sæpe quærebat, hic inimico quem in manibus habe-
 bat, pepercit. Quis debilior, quis validior evasit?
 Non ille qui noluit justitiam sequi; et jure merito
 hic enim milites loricated, ille autem justitiam,
 armatorum myriadibus validiorem, sibi faventem
 et auxiliatricem habuit. Et ideo, qui persecutionem
 injuste passus fuerat, ulcisci, quamvis juste, noluit.
 Noverat enim ex antea actis non injuriam afficientem,
 sed qui injuriam patitur, potentior efficit

οὐ τὸ ποιεῖν κακῶς, ἀλλὰ τὸ πάσχειν κακῶς, τοῦτο

β. Hoc et in corporibus cernere est et in arbori-
 bus. Ille ipse qui injuriam passus fuerat, cum po-
 tentia auctus alium læsit, vide quomodo imbecillis
 evasit. Uriam injuria affecit et ordo mutatus est:
 imbecillitas enim ad injuste agentem, potentia ad
 injusta patientem transit, et mortuus Urias domum
 David evertit; et ipse rex existens et armatis stipen-
 ditus, nihil valuit; Urias autem, quamvis miles grega-
 rius, quamvis interfectus, omnia ejus susdequo
 verit. Quanto enim virtutem insaniori furor appetit
 improbitas, tantum non modo contra eum nihil va-
 let, sed assaultibus suis eam validiorem efficit. Ea
 est enim virtutis vis ut talia patiens prævaleat et
 in pugna pugnantibus superior evadat. Davidi eni-
 m pugnam Abelem mente jungamus. Abel nonne
 D Caino occisus est? et occisus inde ab eo tempore
 usque nunc glorificatur et coronatur, et tot anno-
 rum series mentorem ejus non abolevit; qui au-
 tem occidit et supervixit, abhinc vitam morte aua-
 riorem duxit, hucusque infamia notatur et om-
 nium reprobatione afficitur; et hæc in præsentem
 vita passus est; quæ autem in superventuro sæculo,
 quis sermone exprimere, cogitatione concipere po-
 terit? Quil quod et Jacob, nonne a Laban ma-
 habitus est? Quis ergo potentior, isne qui eum,
 cum in manus suas venisset, tangere non ausus
 est, sed pavebat et tremebat; aut ille qui, armato-

rum ope destitutus, illi magis quam regum invidia-
des timendus fuit. Manifeste hic ultimus est.
ἀλλὰ δεδοικώς καὶ τρέμων, ἢ οὐτος ὁ χωρὶς ὀπλῶν
θιρώτερος; οὐκ εὐθελὸν ὡς οὐτός;

3. Ago vero, post Isalos et Eliam et Achab vocan-
tes in mediam et conferentes virtutem improbitati,
exactius dignoscemus discrepantiam. Unus quippe
supra petram edificavit, Elias, veræ soliditatis,
unde cunctis adversis superior erat, firmus nec
remissus permanens, et adversus malitiam inflexi-
bilem animum in tentationibus servans. Alter super
arenam Achab edificavit, quam putabat sta-
bilem. Ideo, etsi rex esset, timebat et metuebat pro-
phetam, pellem ovinam habentem. In primis recor-
demur Eliam; alterum et Herodem filium Herodis,
quorum prior minime tentationum irruptiones in-
tra se arripens, etsi nihil haberet, superior factus
est dominatore, Herodemque contristatus est. Pos-
terior vero diademate et purpura et infinito appa-
ratu circumdatus timebat omnino nudum et nec
abscissum quidem caput sacrum videre poterat in-
territus; quia nempe etiam post mortem stimulante
nihil habebat timorem admonentis et convincentis
animum perturbatum, ut infeminerit se eum neca-
visse. Talis est virtutis rebus ut etiam post mortem
vires sit potentior. Idcirco et quando vivebat Joan-
nes multa possidentes bona ad eum venientes dice-
bant: Quid faciemus, magister? Tanta habetis, et a
nihil habente vultis ediscere prosperitatis vestrae
viam? a paupere divites? ab eo qui ne domum
quidem habet bellum facientes? ac velut olim
Elias multa cum veracitate omnibus colloquens
populo quidem dicebat: Usquequo claudicatis
utriusque crucibus vestris? Regi autem: Invenisti
me inimicus meus. Eodem quidem modo et Joan-
nes rursus tandem eandem præbens veracitatem
multitudini quidem clamabat: Progenies viperarum;
dominatori vero dicebat: Non licet tibi ha-
bere uxorem Philippi fratris tui. Vidit enim horum
uterque non diadema solum et æternam speciem
regis, sed et his quibus anima circumdabatur laceras
vestes, valde squalidas et sordidas, et inique
tractato quolibet miserior existens, et videns eam
captivam et servam cupiditatum imperium ejus
contemnebat; quasi enim super scenam, non autem
in veritate cornere videbatur regem. Quid enim
luci ex externa abundantia, cum interna in penuria
tanta sint? Quid vero damni ex externa penuria,
quando intrinsecus inest tantus thesaurus? Vidisti
petram quam valide constat et solide, etsi cum
paupertate sit et solitudine? Vidisti quoque arenam,
etsi cum regno et multitudine et potestate sit,
quam facile decidat, quomodo cedat adversis,
quomodo deturbetur.

καὶ ἰδιώτου; Εἶδες αὐθι; τὴν ψάμμον, καὶ μετὰ βασιλείως, καὶ μετὰ πλῆθους, καὶ μετὰ δυναστείας; ἢ, πῶς εὐκόλως καταπίπτει, πῶς εἰς ταῖς συμφοραῖς πῶς περιτρέπεται; καὶ γὰρ πάντων ἀναισθητοῦ-
ρος; ποῖε τοὺς μετιόντας αὐτήν.

4. Tales juxta Eliam reipsa et Joannem erant et Hero-

τοῦ Ἀδάμ καὶ Ἐπαθε κακῶ; ; Τίς οὖν ἰσχυρότερος.
ὁ λαβὼν αὐτὸν εἰς χεῖρας, καὶ μὴ τολμῶν ἀψασθαι,
στρατιῶ τῶν, μυρίων βασιλέων γενόμενος αὐτῷ φο-

γ. Φέρε δὲ μετὰ τοὺτους καὶ τὸν Ἠλίαν καὶ τὸν
Ἀχάθδ ἀγαγόντας εἰς μέσον, καὶ παράλληλα θέντες
τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν κακίαν, ἀκριβέστερον γνωρί-
σωμεν τὸ διάφορον· ὁ μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς πέτρας ἔκο-
δόμησεν, ὁ Ἠλίαν, τῆς κατὰ γνώμην στερότητας·
ἦν καὶ πάντων δεινῶν ἀνώτερος ἦν, στερόδ; καὶ
ἀνένδοτος ὑπάρχων, καὶ τὸ πρὸς κακίαν ἀμάλαιτον
ἐν τοῖς πειρασμοῖς διασώζων· ὁ δ' ἐπὶ τῆς ψάμμου,
ὁ Ἀχάθδ, τῆς κατὰ τὴν γνώμην βεβαιότητος. Αὐτὸ
καὶ βασιλεὺς ἦν ἰδοσκοί καὶ ἔτραμε τὸν προφήτην,
τὴν μηλωτὴν κεκτημένον· ἐπὶ πᾶσι μνησθῶμεν καὶ
Ἠλιὸς τοῦ δευτέρου, καὶ Ἡρώδου τοῦ Ἡρώδου·
ὧν ὁ μὲν οὐδ' ὄλωσ τὰς τῶν πειρασμῶν ἐπιβρόδ;
ἐντὸς αὐτοῦ προσείμενος, καίτοι μὴδὲν ἔχων,
καταξάνοιτη τοῦ κρατοῦντος, καὶ τὸν Ἡρώδην
ἐλύκει· ὁ δὲ διάδημα καὶ ἀλουργίαν καὶ μυρίαν
φαντασίαν περιβεβλημένος ἰδοσκοί τὸν πάντων γε-
γυμνωμένον, καὶ οὐδ' ἀποτεταμημένην τὴν ἰερὰν
κεφαλὴν ἰεῖν ἰδύνατο ἀδεδῶς. Ὅτι γὰρ καὶ μετὰ
τὴν τελευταίην ἀκμάζοντα εἶχε τὸν φόβον, παραμυ-
θουμένου καὶ κειθόντος τὴν ψυχὴν τὴν ταρτατομέ-
νην ἀναμνησθῆναι ὅτι αὐτὸς αὐτὸν ἔσφαξε· τοιαύτη
τῆς ἀρετῆς ἢ ἰσχύς, ὅτι καὶ μετὰ τελευταίην τῶν
ζώντων ἰεῖν δυνατωτέρα. Διὰ δὲ τοῦτο καὶ ἠνίκα
ἔζη ὁ Ἰωάννης, οἱ τὰ πολλὰ κεκτημένοι χρήματα,
πρὸς αὐτὸν ἐρχόμενοι ἔλεγον, Τί ποιήσωμεν, ὡ δι-
δάσκαλε; Τοσαῦτα ἔχετε, καὶ παρὰ τοῦ μὴδὲν ἔχον-
τος βούλεσθε μαθεῖν τῆς ὑμετέρας εὐμερίας τὴν
ἰδὸν; παρὰ τοῦ πένυτος οἱ πλουτοῦντες; παρὰ τοῦ
μὴδὲ οἰκίαν ἔχοντος οἱ στρατεῦόμενοι; καὶ καθάπερ
τὸ παλαιὸν ὁ Ἠλίαν πολλῆ; παρρησίας ἔπεισι
διαλεγόμενος, τῷ μὲν δὴμῳ ἔλεγεν· Ἔως ποῦτε χω-
λανεῖτε ἐπ' ἀμφοτέραις ταῖς ἰγνύαις ὑμῶν; τῷ δὲ
βασιλεῖ, Εὐρηκάς με ὁ ἔχθρός μου. Τὴν αὐτὸν οἱ
τρόπον καὶ ὁ Ἰωάννης ὑστερον τὴν αὐτὴν ἐνδεικνύ-
μενος παρρησίαν, τοῖς μὲν ὄχλοις ἔδδα, Γεννήματα
ἐχιδνῶν· τῷ δὲ κρατοῦντι ἔλεγεν, Οὐκ ἔξεστὶ σοι
ἔχειν τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ σου. Ἐώραξε
γὰρ τούτων ἑκάτερος οὐ τὸ διάδημα μόνον καὶ τὴν
ἔξωθεν φαντασίαν τοῦ βασιλέως, ἀλλὰ καὶ ἀπὲρ ἢ
ψυχὴ περιβεβλητὸν βάρκια, λανθούχμῶσα καὶ ρυ-
πῶσα, καὶ καταδικου παντὸς ἀθλιώτερον ἑακτε-
μίνῃ· καὶ βλέπων αὐτὸν αἰχμάλωτον καὶ δοῦλον
ὄντα τῶν παθῶν, τῆ; ἀρχῆς τούτου καταφρόνει·
καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῆς σκηνῆς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τῆς ἀλη-
θείας βλέπειν ἰδοσκοί βασιλεία. Τί γὰρ ὕψος τῆς
ἔξωθεν εὐπορίας, ἔταν τὰ ἔνδον ἐν πενίᾳ τοσαύτη
ἢ; τί δὲ βλάβος τῆς ἔξωθεν πενίας, ὅταν ἔνδον το-
σοῦτος ἀπόκειται θησαυρός; Εἶδες τὴν πέτραν, πῶ,
ἰσχυρῶς βέβηκε καὶ ἔδραϊως, καὶ μετὰ πένυτος; ἢ

δ. Τοιοῦτοι, κατὰ τὸν Ἠλίαν δηλονότι; καὶ Ἰωάν-
νην, ἦσαν καὶ οἱ ἀπόστολοι· τοιοῦτοι πάλιν, κατὰ

τὴν Ἀγαθὴ καὶ Ἰερῶδη, οἱ Ἰουδαῖοι· διὰ καὶ οἱ ἄ
 μὲν ὄντας ἄλλοι καὶ διδεδυμένοι, τῆς πέτρας τὸ σερ-
 ζῆν ἐνεδείκνυντο. Ἰουδαῖοι δὲ καὶ πολλοὶ καὶ ὠκλι-
 σμένοι, τῆς ψάμμου τὸ ἀσθενές· καὶ γὰρ ἔλεγον,
 τί ποιήσομεν τοῖς ἀνθρώποις· τοῖς· Ὁρᾷ· ἐν ἀπο-
 ρίᾳ ὄντας οὐ τοὺς ὑποχειρίους καὶ δεδουμένους, ἀλλὰ
 τοὺς κατέχοντας καὶ δεσπούντας· Ὁ· τί γίνεοι ἂν
 κακίωτερον· Ὑμεῖς κατέχετε, καὶ διατρέχετε, καὶ
 μάλᾳ εὐκρίτως· ἐπειθὴ γὰρ ἐπὶ τῆς ψάμμου πάντα
 κροδόμησαν, διὰ τοῦτο καὶ ἀσθενέστεροι πάντων
 ἴσασιν. Διὰ τοῦτο καὶ πάλιν ἔλεγον, τί ποιεῖτε, βου-
 λόμενοι ἐπαγαγεῖν ἐφ' ἡμᾶς τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου
 τούτου· Ὑμεῖς μαστερίζετε, καὶ ὅμως φοβεῖσθε· ἡ-
 μᾶς ἐπηρεάζετε, καὶ ὅμως δεδουμένοι· ὅμως κρι-
 νεται καὶ ὅμως τρέμετε· ὤπως ἀσθενῆς ἢ κακία.
 Ἄλλ' οὐχὶ οἱ ἀπόστολοι οὕτως· ἀλλὰ πῶς· οὐ δυνά-
 μαθα ἡμεῖς· ἀ εἶδομεν καὶ ἠκούσαμεν, μὴ λαλεῖν.
 εἶδες φρόνημα ὑψηλόν· εἶδες πέτραν κυμάτων κα-
 ταγελάσαν· εἶδες οἰκίαν ἑσπεστον· καὶ τὸ θαυμα-
 στίωτερον, οὐ μόνον οὐκ ἐγίνοντο αὐτοὶ δειλοὶ δι'
 ὧν ἐπιβουλεύοντο, ἀλλ' οὐ καὶ πλεῖον ἐλάμβανον
 θάρρους, κακίωτους εἰς μεζονα ἐνθάλασσον ἀγωνίαν·
 καὶ γὰρ ὁ τὸν ἀδάμαντα πλήττων, αὐτὸς ἐστιν ὁ
 πληττέμενος· καὶ ὁ τὰ κέντρα λακτίζων, αὐτὸς
 ἐστιν ὁ κεντούμενος καὶ τὰ χαλεπὰ δεχόμενος τραύ-
 ματα· καὶ ὁ τοῖς ἐναρέτοις ἐπιβουλεύων, αὐτὸς ἐστιν
 ὁ κινδυνεύων. Ἡ γὰρ κακία τοσοῦτ' ἄλλοι ἀσθε-
 νεστέρα γίνεται, ὅσῳ περ ἂν πρὸς τὴν ἀρετὴν τα-
 ράττηται· καὶ καθάπερ ὁ πῦρ ἱματίῳ δεσμῶν τὴν
 μὲν φλόγα οὐκ ἔσβησει, τὸ δὲ ἱμάτιον ἐκαπνήσκει,
 οὕτως ὁ τοῖς ἐναρέτοις ἐπηρεάζων, καὶ κατέχων αὐ-
 τοὺς καὶ δεσμεύων, ἐκείνους μὲν λαμπροτέρους ἐπρ-
 γάζασατο, ἐαυτὸν δὲ ἠφάνισεν· καὶ γὰρ ὅσῳ ἂν δεινὰ
 πάθῃ ὁ ἐπεικείνῃ συζῶν, τοσοῦτ' ἄλλοι γίνονται ἰσχυρό-
 τεροι. Ὅσῳ γὰρ τις τιμᾷ φιλοσοφίαν, τοσοῦτ' ἄλλοι
 ἰσχυροὶ γίνονται καὶ πάντων ἀνώτεροι· ὥσπερ
 τὸνναντῆν ὁ πονηρὸς συζῶν, ὅσῳ ἂν ἀβροθὴ τοῖς ἐν-
 ταῦθα, τοσοῦτ' ἄλλοι ἀσθενέστεροι γίνονται, μηδὲ
 ὄλιγον δυνάμενος ἀντισχεῖν πρὸς τὴν βροχὴν καὶ τὰ
 πνεύματα· διὰ καὶ πτώμα πίπτει κυρίως μέγα, μὴ
 μόνον τῆς αἰωνίου ζωῆς ἐκπίπτων κατὰ τὴν τοῦ Σω-
 τῆρος ἀπόφασιν, ἀλλὰ καὶ τῆ παρούσῃ ζωῇ βίον
 ἔλκων ἀθλιώτερον πάντων, ὡς ἀθυμίας διηνεκέει,
 δειλαίαι, φροντίσιν, ἀγωνίαις συζῶν· ὅπερ οὖν καὶ
 τις σοφὸς αἰνιττόμενος εἶπε, Φεῦγει ἀσέθης, οὐ-
 δυνὸς διώκοντος. Οἱ γὰρ τοιοῦτοι τὰς οἰκίας αὐτὰς
 τρέμουνσι, τοὺς φίλους ὑποκτενοῦσι, τοὺς ἐχθρούς,
 τοὺς οἰκέτας, τοὺς εἰδότες, τοὺς οὐκ εἰδότες αὐτούς·
 καὶ πρὸ τῆς ἐκείνων κολάσεως τὴν ἐσχάτην ἐν-
 ταῦθα τίνουσι κόλασιν· ἄπερ ἅπαντα δηλῶν ὁ Χρι-
 στὸς εἶπε, Καὶ ἦν ἡ πτώσις αὐτῆ· μεγάλη, κατα-
 κλειών εἰς τὸ προσήκον τέλος· τὰ καλὰ ταῦτα
 παραγγέλματα, καὶ τοὺς σφόδρα ἀπίστους πείθων καὶ ἀπὸ τῶν
 πρῶτων φεύγειν κακίαν. Εἰ γὰρ καὶ
 μέγιστον ὁ περὶ τῶν μελλόντων λόγος, ἀλλὰ τοὺς
 παχύτερους οὕτως· μετρίων ἰκανὸς καταγεῖν καὶ ἀπαγα-
 γεῖν τῆς πονηρίας· διὰ καὶ εἰς τοῦτο κατέληξεν, ὥστε
 ἕναυλον εἶναι τὴν ὠφέλειαν αὐτοῖς.

ε'. Συνειδότες οὖν, ἀδελφοί, ταῦτα πάντα, καὶ τὰ
 παρόντα καὶ τὰ μέλλοντα, μακαρίζομεν μὲν, ὡς
 εἶδες, καὶ ζηλωτοὺς εἶνα· νομίζομεν τοῖς ἀεὶ πρὸς
 εὐσέβειαν βλέποντας, καὶ μωρίας ἀλύτεις· περικεν-

dem Judaei. Idcirco et qui pauci erant vincitque,
 petrae soliditatem ostenderunt, Judaei vero et nu-
 merosi et armati arenae debilitatem. Etiam dice-
 bant : Quid faciemus hominibus istis? Videtis in
 paupertate viventes non subditos et devinctos, sed
 subleantes et devincientes. Quo quid fieri possit mis-
 erabilius? Vosne subjugatis et egelis? Et maxime ve-
 rum videtur. Quia enim super arenam omnia aedifi-
 caverunt, idcirco et debiliores cunctis erant. Ideo
 quoque rursus dicebant; Quid facitis volentes ad-
 ducere super vos sanguinem hominis hujus? Vosne
 flagellatis, isdemque timetis? Vos nocetis et metui-
 tis? Vos judicatis et trepidatis? Ita debilis est ma-
 litia. Non autem ita apostoli. Sed quomodo? Non
 possumus nos quae vidimus et audivimus non loqui.
 Vidistine animum excelsum? Vidistine petram flu-
 ctus irridentem? Vidistine montem inconcussam? et
 quod mirabilis, non modo non providi sunt effecti
 per insidias, sed et majorem accipiebant audaciam
 et illos in medium subiecerunt certamen. Etiam
 adamantem percussus ipse est percussus et in sti-
 mulum recalcitrans ipse est perfossus et dura exci-
 piens vulnera, et virtute praeditis. Insidians ipse est
 periclitans. Nam malitia debilior eo sit, quo magis
 virtutem formidat. Atque ut ignem veste circum-
 dantis flammam non exsuffugit, vestem autem perlit,
 ita virtute praeditis nocens et subjugans et devin-
 cients eos illustriores efficit, semetipsum vero eva-
 nescere facit. Nam quo magis adversa patietur qui
 juste vixit, eo fortior evasit. Quanto magis enim
 quis facit philosophiam, eo magis fortior sit et cun-
 ctis superior. Sicut enim ex adverso in improbitate
 vivens quo magis prosperabit in bonis praesentibus,
 eo debilior fiet; ne minime quidem valens resistere
 pluviae et ventis; ideo et casum ingentem experiri,
 non modo ex aeterna vita decidens juxta Salvatoris
 verba, sed in praesenti vita dies agit caeteris mis-
 eriores, utpote qui in aer desponionem animi perpe-
 tuam et timoris sollicitudinisque certamen vivat.
 Quod igitur sapiens quidam excogitans dixit: Fugit
 impius etiam nemine persequente. Hujusmodi
 enim et umbras timeant et amicos suspicantur et
 inimicos domesticos notos et ignotos ipsos; et loco-
 eorum punitionis ultimam in praesenti luunt puni-
 tionem. Quod omnia demonstrans Christus dixit:
 Et fuit ejus ruina magna; concludens ad convenien-
 tem finem pulchra ista monita; et maxime incre-
 dulos scandalos et a praesentibus fugere improbita-
 tem. Si enim et melior de futuris sermo, sed et
 crassiores iste aptior est inhibere et abducere
 a malitia: ideo non anteu desiit ut novum sit
 auxilium ipsis.

δ. Cognoscentes ergo, fratres, haec omnia et praesentia
 et futura beatos dicimus quidem, ut par est
 et amulandos esse putamus eos qui semper ad
 pietatem tendunt, quamvis innumeris catenis cir-

cumdentur, etsi carcerem inhabitent, et eradicentur et comburantur, et in eo sint ut amittant corpora et quodlibet aliud patiantur adversum. Fleamus et plangamus in libidine et impietate et pessimis viventibus malis, etsi omnes gaudeant honore et diademate et purpura circumdantur, ad ipsum ascendentes regiam thronum, etsi habitam dominentur omnem terram. Nihil enim miserabilius ejusmodi anima, etsi omnem subjugatam habeat habitatam terram. Quid enim opibus locupletari, cum virtute omnium pauperrimas est? Quid lucri in tantis dominari, cum se libidinesque suas superare non potest? Non modo ergo miremur virtute privatos et in improbitate viventes vituporemus, sed tota potestate omnium fugiamus malitiam et omnino virtutis speciem, ut quid utile prosequamur totis viribus; ut neque frustra neque temore laigemur, sed et praesenti fruamur securitate et ejus quae sursum est participes efficiamur gloriae. Quam eveniat ut omnes nos oblineamus gratia et honestate Domini nostri Jesu Christi, per quem et quocumque Patri gloria simul cum sanctissimo Spiritu, nunc et semper et in saecula saeculorum, Amen.

SERMONS SECUNDI ETHICON.

Quod non sit difficilis neque laboriosa virtus, si secundum ipsam vivere voluerimus.

1. Sed ita quidem Christus et Joanni testimonium perhibet et seipsum illi praefert. Nobis autem ostendit maxima omnium hominum Joannes, qui talis erat juxta Domini verbum, quid sit homo et quanta naturae nostrae generositas et quanta capax est virtutis haec animal. Exhibetur enim Joannes ex quo existit, semper defendens Dominum clara voce gladius omnes eos qui accusant nostram constitutionem, et fortiter ostendens angelorum et hominum non magnum esse medium, si ad eos tendere volumus. Non enim alius consors naturae nec alius participes animae neque alium habitans mundum, sed in eadem terra et loco et legibus et moribus nutritus, et quasi nostri generis eisdem impeditis cupiditatibus omnes homines ex quo existunt superavit, et velut mortuus ad mortuum immobilis esset, ita exacte naturae impetus sibiens nunquam humanum quidquam affectus experitis est, potenti rationis naturam refrenatus et superans inordinatos impetus et omnem praesentis vitae deridens prosperitatem utpote qui ad solam veram gloriam volaret.

2. Ceterum nemo d'eat virtutem difficilem, Ba-

(*) Post factam explanationem verborum Domini apud Lucam vii, 28, Dico enim vobis: Major inter natos mulierum propheta Joanne Baptista nunc est.

ται, και δεσποτήριον οἰκῶσι δια-αντῶς, κἄν ἀναξίους δουλεύωσι, κἄν κένωνται, κἄν ἐξορύσσωνται, κἄν κελώνται, κἄν κατὰ μικρὸν καταπύωνται τὰ σώματα, κἄν ἑτιῶν ἄλλο πάχῳσι θειόν. Διακρύβωμεν δὲ καὶ ταλανίζωμεν τοὺς ἐν ἀσπλῆϊ καὶ πονηρίᾳ καὶ τοῖς ἐσχάτοις ζῶντας κακοῖς, κἄν τῆς κατὰ πάντων ἀπολούωσι τιμῆς, κἄν διάδημα καὶ ἀλουργίδα περικίενται, πρὸς αὐτὸν ἀναδάντες τὸν βασιλικὸν θρόνον, κἄν τῆς οἰκουμένης κρατῶσι πίστις· οὐδὲν γὰρ οὕτως ἀθλιώτερον τῆς οὕτω διακειμένης ψυχῆς, κἄν ἀπασαν ὑποταγμένην ἔχη τὴν οἰκουμένην. Τί γὰρ ὄφελος ἐν χρήμασι πλουτεῖν, ὅταν κατὰ τὴν ἀρετὴν πάντων κενώστερος ᾖ; Τί δὲ κέρτος τοσοῦτον κρατεῖν, ὅταν ἑαυτοῦ καὶ τῶν ἑαυτοῦ παθῶν περιγενέσθαι μὴ θύνηται; Μὴ θεωμάζωμεν δὲ μόνον τοὺς ἐναρέτους, καὶ τοὺς ἐν κακίᾳ ζῶντας κακίζωμεν, ἀλλὰ καὶ πάσῃ δυνάμει πᾶσαν μὲν φεύγωμεν πονηρίαν, κἄν δὲ τῆς ἀρετῆς εἶδος, ὡς χρεῶν, μετερχώμεθα διὰ βίου παντός, ἵνα μὴ μάτην μηδὲ εἰκῆ κάμνωμεν, ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνταῦθα ὀπολιώμεν ἀσφαλείας, καὶ τῆς ἐκεί μετὰσχόμεν βίης· ἥς γένοιτο πάντας ἡμῶν ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ εὐχὴ ἅμα τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΔΙΑΛΕΞΕΩΣ ΔΕΥΤΕΡΑΣ ΘΗΚΟΝ.

Ὅτι οὐ δυσκατόρθωτος οὐδ' ἐπίσκοπος ἡ ἀρετὴ, ἂν κατὰ ταύτην ἐθέλωμεν ζῆν (1).

α'. Ἄλλ' οὕτω μὲν ὁ Χριστὸς καὶ τῷ Ἰωάννῃ μεγάλη προσμαρτυρεῖ, καὶ αὐτὸν ἐκείνου προτίθει· ἡμῶν δὲ δεῖκνυσθαι μάλιστα πάντων ἀνθρώπων ὁ Ἰωάννης τοιοῦτος ὡς κατὰ τὴν δεσποτικὴν ἀπέφασιν, τί ποτὲ ἔστιν ἀνθρώπος, καὶ ὅση τῆς ἡμετέρας φύσεως ἡ εὐγένεια, καὶ ὅση ἐστὶ δικτακὴν ἀρετῆς τοῦτ' ἐν ζῶν. Ἰστάται γὰρ ὁ Ἰωάννης ἐξ οὗ γέγονεν, δεῖ ἀπολογεῖσθαι; ὑπερ τοῦ δεσποτικῶ λαμπρῆ τῇ φωνῇ πρὸς πάντας τοὺς ἐγκαλοῦντας ἡμῶν τῇ κατασκευῇ, καὶ μάλ' αὖτε δεῖκνυς· ὅτι ἀγγέλων καὶ ἀνθρώπων οὐ πολὺ τὸ μέσον, ἂν ἑαυτοῖς προσέχειν ἐθέλωμεν· οὐ γὰρ ἄλλης οὕτως λαχῶν φύσεως, οὐδὲ ἑτέρας κοινωνήσας ψυχῆς, οὐδὲ ἄλλον οἰκήσας κόσμον, ἀλλ' ἐν τῇ αὐτῇ γῆ καὶ χώρᾳ καὶ νόμοις τοῖς αὐτοῖς καὶ ἔθεσι τραφεῖς, καὶ ὡς ὁμογενῆς ἡμῶν ὑπὸ τῶν αὐτῶν ἐνοχλούμενος παθῶν, πάντας ἀνθρώπους ὑπερηκόντισε τοὺς, ἐξ οὗ γεγόνασιν ἀνθρώποι, γενομένου· καὶ ὡς ἂν νεκρὸς πρὸς νεκρὸν ἀκίνητος γένοιτο, οὕτω μετὰ ἀκριβείας τῆς φύσεως τὰ σκιρτήματα κατευνάζων, οὐδὲν οὐδέποτε πρὸς οὐδὲν ἀνθρώπινον ἐπαθεν, ἐβρώμενω τῷ λογισμῷ τὴν φύσιν ἠνοήσας, καὶ περιγενόμενος τῶν ἀτάκτων σκιρτημάτων, καὶ πάσης τῆς τοῦ παρόντος βίου καταγλάσας εὐημερίας, ἔτε δὲ πρὸς μόνην τὴν ἀληθῆ εὐχὴν ἐπισημένως.

β'. Λοιπὸν οὐν μηδεὶς λαγέτω τὴν ἀρετὴν δυσκα-

Qui autem minor est in regno Dei, major est illo; sequitur moralis peroratio.

τόρωτον, τὸν βαπτιστὴν ἑνοῶν, καὶ μετὰ τούτου τοὺς ἐξ ἑκείνου μέχρι καὶ ἐς δεῦρο καλῶς ἐν ὄρειν ἡσυχάζοντας, ἀφιέντας μὲν οἰκίας καὶ γυναῖκας καὶ προστάσιαν ἅπασαν, ἔξω δὲ ἑαυτοὺς τοῦ κλισίου ποιούντας, καὶ σάκκον περιτιθεμένους, καὶ ὑποστρωνυμένους σποδῶν, καὶ κλοιὰ τῶν τραχήλων ἐξερτῶντας, καὶ κατακλιόντας ἑαυτοὺς ἐν οἰκίσκῳ μικρῷ, καὶ οὐδὲ μέχρι τούτου ἱσταμένους, ἀλλὰ καὶ νηστειαῖς καὶ λιμῷ διηνεκαὶ κατατείνοντας ἑαυτοὺς, καὶ σκληρὸν ὄντως καὶ τραχὺν ἀναδεχομένους βίον διὰ τὴν τῶν οὐρανῶν βασιλείαν. Εἰ γὰρ βουλομεθά, δυνατὸν καὶ ἡμῖν ὡς ἑκεῖνοις ἀποστῆσαι μὲν τῆς γῆς ἑαυτοὺς, ἀνελθεῖν δὲ πρὸς οὐρανὸν, οὐ τόπῳ, τέρπῳ δὲ καὶ τῇ προαιρέσει. Εἰ γὰρ τέχνα; οὕτω κατορθοῦμεν ὑπερβαίνουσας τοὺς πολλοὺς, πολλῶ μᾶλλον δὲ μὴ τοσοῦτου δεῖται πόνου. Τί γὰρ, εἰπέ μοι, χαλεπώτερον τοῦ διὰ σχολίου τεταμένης ἄνω, καὶ ἀπεκρίθη ἐπὶ ἰσοπέδῳ, βαδίζειν, καὶ ἄνω ταύτης περιπατοῦντα ὑποδύεσθαι καὶ ἀποδύεσθαι, καθάπερ ἐπὶ κλίνης καθήμενον; Τί δὲ, εἰπέ μοι, χαλεπώτερον τοῦ κόντον ἐπὶ τοῦ μετώπου λαθεῖν, εἶτα ἐπιθίντα ἄνω παιδίον μυρία ποιεῖν, καὶ τέρπειν τοὺς θεατάς; Οὐχὶ οὕτω φορικτὸν ἡμῖν εἶναι δοκεῖ τὸ πρῶγμα. ὡς μὴδὲ θέλειν θεάσασθαι, ἀλλὰ δεδοικέναι καὶ τρέμειν καὶ πρὸς τὴν ὄψιν αὐτῆν; Τούτων τολμῶν ἀπάντως, σκόλιωτέρα ἢ ἀρετὴ, ἐν θέλωμεν, καὶ τὸ πρὸς αὐτὸν ἀναβῆναι τὸν οὐρανόν.

γ. Καὶ μὴ μοι λεγέτω τις, θέλω, ἀλλ' οὐ δύναμαι. Εἰ γὰρ πράγματις τινας ἐντοὺς γενέσθαι βουλόμενοι, οὐχὶ τῷ θελήσει μόνον ἀρκούμεθα, ἀλλὰ καὶ τοῦ πράγματος ἀπτόμεθα· πολλῶ μᾶλλον εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνελθεῖν βουλόμενοι, τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς δεησόμεθα. Μηδὲ κἀν ἑτερόν τινα αἰτιώσασθαι, ὡς πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς πόρους αὐτῶν ἐμποδίζοντα, ἀλλὰ τῇ οἰκείᾳ βραθυμίᾳ τὴν πᾶν ἐπιγραφίτω. Καὶ τί λέγω ἑτερον; μὴδὲ αὐτὸν τὸν διάβολον νομιζέτω τις ἱκανὸν εἶναι κωλύσαι τὴν ἐπὶ τὴν ἀρετὴν φέρουσαν ὄδον δύνασθαι· ἀλλ' ἀπατᾷ μὲν καὶ ὑποσκελίζει τοὺς βραθυμότερους, οὐ μὴν κωλύει καὶ βιάζεται. Καὶ τοῦτο αὐτῆ τῶν πραγμάτων ἡ κείρα δείκνυσιν· ὅτι ἡνίκα μὲν ἂν βουλώμεθα νῆφειν, τοσοῦτον τὸν πόνον ἐπιδεικνύμεθα, ὡς μὴδὲ πολλῶν ὄντων τῶν προτιρεπόντων ἐπὶ τὴν τῆς κακίας ὄδον ἀνέχεσθαι τῆς συμβουλῆς, ἀλλὰ παντὸς ἀδύμαντος στερότερος ἡμᾶς γίνεσθαι, καὶ ἀποφράττειν τοὺς τὰ φαῦλα συμβουλεύουσι τὰς ἀκοάς· ὅταν δὲ βραθυμῶμεν, καὶ μὴθενὸς ὄντος τοῦ συμβουλεύοντος, ἢ ὑποσκελίζοντος, οἰκοθεν κινούμενοι ἐπὶ τὴν κακίαν ἐρμῶμεν. Τῷ ὄντι γὰρ καὶ ἐὰν βουλώμεθα νῆφειν, κἂν μυρία ὦσιν οἱ πρὸς τὴν κακίαν ἔλκοντες, οὐδὲν ἡμῶν τὴν σπουδὴν δύναται λυμῆνασθαι· καὶ ἐὰν εἰς βραθυμίαν ἀποκλίνωμεν πάλιν, καὶ ὅπῃ τῶν τυχόντων βλαπτόμεθα· ἐπειπερ οὐδεὶς φύσει καλὸς, ἢ κακὸς, ἀλλ' ἐν τῇ προαιρέσει κέεται ἡμῶν ὄντων αὐτεφουσίων τὸ πονηροῦς μὲν ὑπάρχειν τῇ οἰκείᾳ βραθυμίᾳ κεχημένους, καὶ τὴν ἑαυτῶν προδιδόντας συντηρίαν, καὶ τῆς θεοῦ ἐννοίας ἑαυτοὺς καθιστώντας ἐρήμου; ἀγαθοῦς δὲ εἶναι τῇ οἰκείᾳ σπουδῇ, τὰ τῆς ἀρετῆς ἔργα κατορθοῦν δυναμένους μετὰ τῆς ἀνωθεν χάριτος. Ὅθεν καὶ λίαν ἀστοχὸν εἶχον μὲν ἔχειν τὸν ἀνθρώπου, τὰ ἄλογα κατὰ τὸ

ptistam recogitans et cum eo eis qui ab illo tempore usque adhuc pulchre in montibus in pace vivunt, relictiis domibus, uxoribus et omni munere, forasque se mundo mittentes, et sacco circumdatis, et cinere conspersi et sibi collaria collo devincientes, et includentes se in domuncula parva, et non hucusque sistentes, sed et jejuniis et fame continua torquentes seipsos et duram plane atque asperam aggressi vitam propter caelorum regnum. Si enim velimus, possibile est nobis, ut istis, extollero nosmetipsos a terra et ascendere ad caelum non loco modo, sed et delectu. Si enim perficimus artes quae plerosque superant, multo magis quod non tanti indiget laboris. Quid enim, dic mihi, difficilius quam per funem desuper extensum, quasi super solium, ambulare et super eum deambulans suscipere ferri tanquam in lecto sedens? Quid, dic mihi, difficilius, quam jaculum in fronte tenere, et puerum superimpositum in numero agere, et delectare spectantes? Nonne ita horrida res esse videtur ut nolimus quidem videre, sed timeamus et trepidemus hoc ipso aspectu? His igitur omnibus facillior virtus, si velimus, et ad caelum ascensus.

3. Et ne mihi quis dicat: Volo, sed nequeo. Cum enim volumus rem aliquam penetrare, non voluntate sola contenti sumus, sed et rem aggredimur; multo magis cum in caelum ascendere volumus virtute quae operatur indigemus. Nec rursus alium quemquam accuset aliquis, quasi se impediat la virtutis labore, sed propriae desidii imputet. Et quid dico alium? Ne diabolum quidem ipsum credat aliquis talem esse ut impedire viam ad virtutem ducentem valeat. Sed decipit et supplantat recordes, non impedit nec violentat. Et hoc ipsa rerum experientia ostendit, quod quando volumus prudentes esse, tantum laborem exhibemus, ut etsi multa sint quae nos convertant ad malitiae viam non de proposito desistamus, sed admaante quovis duriores facti, et obturemus aures ab his qui perversa suadent; cum autem negligentibus sumus, nemine suadente, aut supplantante nos, intrinsecus agitati in improbitatem ferimur. Reipsa enim si velimus esse sapientes, etsi permulti sint ad malum nos trahentes, nihil nostrum studium potest adulterare. Etsi ad negligentiam declinemus denuo, a quovis percutimur. Itaque nemo natura est bonus vel malus, sed in electione nostra est; nam ipsi habemus potestatem malos esse, nostra propria utentes negligentia, et nostrae proditores salutis, et divinae benevolentiae nos redientes vacuos; bonos autem esse proprio studio quia virtutis opera perficere possumus cum superna gratia. Unde valde stultam artem habet homo: irrationabilia sectentur ad humanam nobilitatem, mutare psittacos et picas, docens vocem humanam exprimere et arte naturae vim faciens, cicureas reddens leones et per forum ducens, ipsum autem seipsum lupis aggressivum

præbens, proditor virtutis naturalis et nobilitatis quam a Deo accepit, et quod intellectu difficilium est, irrationalium unumquodque defectum unum habet; in improbo autem non ita est. Non enim unum defectum sæpe habet homo, sed multorum irrationalium malitias in seipso ipsam congerit animam.

ρον, ὅτι τῶν μὲν λόγων ἕκαστον ἐν ἐλάττωμα ἔχει· ἐπὶ δὲ ἀνθρώπου πονηροῦ οὐκ ἔστι τοῦτο· οὐδὲ γὰρ .Ἐν ἐλάττωμα πολλάκις κέκτηται ἀνθρώπος, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν πολλῶν λόγων κακίας εἰς τὴν ἐκ τοῦ συνάγει ψυχὴν.

4. Ideo non attendamus si animam habeamus humanam, sed si homines simus mente, irrationalibus imperantes imperamur, ipsorum in nobis irrationalium affectuum servi. Quomodo ergo homines vocamur, cum non habeamus regie dignitatis signum? Cogitemus juxta cujus imaginem facti sumus, nec d. feremur in irrationalium vilitatem. Si enim velimus ediscere a Deo in natura infixas esse leges discernentes, quid bonum sit quid malum, qui Deus juxta imaginem suam nos creavit propriam et similitudinem. Ipsam nostram agendi rationem interrogabimus, et videbimus quomodo male agentes fugiant malorum accusationem. Mæchus n. æchatur; n. æchus autem si vocetur erubescit. Vicat quis confitenti mæcho; Mæchel et hæc agens latetur, audiens erubescit. Dicat aliquis perjureri: Perjure; et injuriam habet allocutionem de propriis operibus. Si gitor bonam putat esse culpam, cur allocutionem fugit? Sed dicat sapienti: Si priens, nec eum operis pudebit, nec de allocutione erubescet. Vocet justum, Justum, et opere coronatur et allocutione gloriatur. Et quamvis prudenter recenset nomen, in mente tamen excipit bonam famam, et nullum unquam reperiet qui, malum ex ipso vultu apparens quod non mutat speciem virtutis. Et quomodo audiamus. Mendax, non confitens mendacium mentitur, sed veritatem simulans decipit. D. losus non ostendit dolum, sed exhibet amicitiam et molitur improbitatem. Calumniator quando tribunal adit, non quod est confessus ingreditur, sed testem veritatis exhibens habitum per mendacium testem malitiæ ostendit. Verum et anima nostra etsi malis immisceatur, nomine bonum amplectitur.

τῆς κακίας ἐνδείκνυται· ἀλλὰ καὶ ἡ ψυχὴ ἡ ἡμετέρα, καὶ ἐν κακίᾳ ἐκτρέφεται.

5. Multi enim sæpe domini ambitionem spirantes et nihil aliud cogitantes nisi rapinam et injuriam, avertuntur a quibusdam rebus, vel a liberando paupere a præsentī necessitate, vel a cedendo aliquid debiti, vel ab auxilio non ferendo affligentibus, aut iis qui affligere creduntur; et vadens bene legatione defuncturus ad virum potentem et improbum non extemplo a veritate incipit, et ei dicit quod est, sed præmittit ei nomen virtutis: Vives, inquam, bonus, divulgatur nomen tuum; omnes tua præclare facta canunt, et multa hujusmodi adjungens ut flectatur ille bona allocutione, et desinat malitiam: Videte quomodo malitia vincit.

ἐγγωρῶν εἰς ἀνθρώπων εὐγένειαν μετατιθέναι, φειτακοῦς καὶ κίστας, παιδεύοντα φωνὴν ἀνθρωπίνην φθίγγεσθαι, καὶ τῇ τέχνῃ τὴν φύσιν βιάζειν, ἡμέρους ἐργαζόμενον λείοντας, καὶ διὰ τῆς ἀγορᾶς· ἔλκοντα, αὐτὸν δὲ τοῦτον ἑαυτὸν λύκιον ἀγρωτέτερον καθιστᾶν, προδίδόντα τὴν ἀρετὴν τῆς φύσεως, καὶ τὴν ἐλαθεὶν εὐγένειαν ἐκ θεοῦ· καὶ τὸ δὴ χαλεπωτέον.

δ'. Διὰ τοῦτο μὴ σκοποῦμεν εἰ ψυχὴν ἔχομεν ἀνθρώπου, ἀλλ' εἰ τυγχάνομεν ἀνθρώποι τὸ φρόνημα· τῶν λόγων ἀρχόντες ὑπάρχομεν, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν λόγων παθῶν δούλοι· πῶς οὖν ἀνθρώποι κληθῶμεν, ὡς οὐκ ἔχομεν τῆς βασιλείας τὸ σὺνθημα; Ἐνοήσωμεν κατὰ τίνος εἰκόνα γεγόναμεν, καὶ μὴ κατενεχθῶμεν εἰς τὴν τῶν λόγων εὐτέλειαν. Εἰς τὸ γὰρ ἐθέλομεν μαθεῖν, ὅτι ἐν τῇ φύσει ἔτιξεν ὁ θεὸς τοὺς νόμους τοὺς διακρίνοντάς τι καλὸν καὶ τί πονηρὸν, κατ' εἰκόνα δημιουργήσεως ἡμᾶς ἰδίαν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, αὐτὴν ἡμῶν τὴν ἀναστροφὴν ἐρωτήσωμεν, πῶς ἅπαντες οἱ ποιοῦντες τὰ κακὰ φεύγουσι τῶν κακῶν τὴν προσηγορίαν. Ὁ μοιχὸς μοιχεύει· μοιχὸς δὲ ἀκούων, ἀσχύνηται. Εἰπάτω τις τῷ ἔμολογουμένῳ μοιχῷ, Μοιχέ· καὶ ὁ ποίῳν ἤσεται, ἀκούων ἀσχύνηται. Εἰπάτω τῷ ἐπιτόρκῳ, Ἐπιτόρκε· καὶ εἰς ὕβριν λαμβάνει τὴν προσηγορίαν τῶν οἰκείων ἔργων. Εἰ οὖν καλὸν ἠγγεῖται τὴν ἀμαρτίαν, εἰ φεύγει τὴν προσηγορίαν; Ἄλλ' εἰπάτω τῷ σώφρονι, Σῶφρον· καὶ οὐ τὸ ἔργον ἤσεται, οὐδὲ τὴν προσηγορίαν ἀσχύνηται· καλεσάτω τὸν δίκαιον δίκαιον· καὶ τῷ ἔργῳ στεφανοῦται, καὶ τῇ προσηγορίᾳ σεμνύνεται· καὶ γὰρ δι' εὐλάβειαν παραίτησται τὸ ὄνομα, ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ δέχεται τὴν εὐφημίαν· καὶ οὐδεμίαν δὲ πάλιν εὐρήσει τις κακίαν, ἐξ οἰκείου προσώπου φαινομένην, ἐν μὴ δανεῖσθαι πρόσωπον ἀρετῆς. Καὶ πῶς, ἀκούσωμεν· ὁ ψευδόμενος, οὐχ ὁμολογῶν τὸ ψεῦδος, ψεύδεται, ἀλλ' ἀληθεῖαν ὑποκρινόμενος· ἀπατᾷ· ὁ δόλιος· οὐ δείκνυσι τὸν δόλον, ἀλλὰ σχηματίζεται τὴν φιλίαν, καὶ πραγματεύεται τὴν πονηρίαν· ὁ συκοφάντης ὅταν εἰσεέλθῃ εἰς δικαστήριον, οὐ τοῦτο ὁμολογήσας ὅπερ ἔστιν εἰσέρχεται, ἀλλὰ μάρτυρα ἀληθείας πρὸς τὸν σάμενος τῷ σχήματι διὰ τοῦ ψεύδους, τὸν μάρτυρα ἐπὶ τῷ ὀνόματι ἐκτρέφεται, τὸ ὄνομα τὸ ἀγαθὸν ἀσπάζεται.

ε'. Πολλοὶ γὰρ πολλάκις δυνάσται πλεονεξία πυνέοντες, καὶ μηδὲν ἕτερον ἐννοοῦντες ἢ ἀρπαγῆν καὶ ἀδικίαν, δυσωποῦνται παρὰ τινῶν, ἢ ἀνίενα· τῷ πένητι τὴν ἐπιχειρημένην ἀνάγκην, ἢ συγχωρεῖσαι τοῦ χρέους, ἢ μὴ ἀμύνασθαι τοὺς λυπηθέντας ἢ λυπεῖν νομισθέντας· καὶ ὁ ἐλθὼν καλῶς πρὸςθεύσει· παρὰ ἀνδρὶ δυνάστη καὶ πονηρῷ οὐκ εὐθέως ἀπὸ τῆς ἀληθείας ἀρχεται, καὶ λέγει αὐτῷ ὅ ἐστιν, ἀλλὰ προστίθισιν αὐτῷ ὄνομα ἀρετῆς, Ἄνθρω εἰ, φάσκων, ἄγαθός, διαβεβήθηται σου τὸ ὄνομα, πάντες σου τὰς εὐπραγίας ἤδουσι, καὶ πολλὰ τοιαῦτα συνάπτων, εἰ καμψῇ τῇ εὐφημίᾳ ἐκείνος, κατ' εὐφῆ τὴν πονηρίαν. Ὅρατε πῶς ἡ κακία νικάται ταῖς

εὐφημαίς τῆς ἀρετῆς ἢ οὐδαίς κακῶς κακῶς ἀκούειν βούλεται ἢ γὰρ φύσις τὸ ἴδιον ἀσπάζεται, εἰ καὶ ἡ προαίρεσις τὸ ἐναντίον αἰρεῖται· τοσοῦτον ἀγαθὸν ἢ ἀρετὴ, καὶ οὕτω ταύτης ἢ ἀσκησις, τίμιον μὲν κτήμα τῷ ἔχοντι, ἡδιστον δὲ θάμα τοῖς ἐντυγχάνουσι.

ζ'. Διὰ δὴ τοῦτο καὶ πολλὰς ἀπὸ τῆς φύσεως ἀφορμὰς δεξιόμενοι πρὸς ἀρετὴν ἐλκούσας, μὴ ἐκνῶμεν μηδὲ ἀναδύμεθα, μηδὲ ὡς ἐπίκουρον φεύγωμεν τὴν ἀρετὴν, ἀλλ' ἐλώμεθα ταύτην, πολὺ μετὰ τῆς ἡθουῆς κεκτημένην τὸ κέρδος. Ἀποστήσωμεν ἑαυτοὺς τῆς γῆς· ἄνω πρὸς οὐρανὸν ἀναβλήσωμεν· τῆς ἐκεῖ φεροῦσης ἀψώμεθα· μετὰ πολλῆς τῆς σπουδῆς ταύτην ἀνύωμεν τὴν ὁδὸν, καὶ προσέχωμεν διαπαντὸς ἑαυτοῖς; ἵνα μὴ μικρὸν ἀθυρήσαντες ἀπολώμεθα. Καθάπερ γὰρ ἐν τοῖς θεάτροις οἱ τὴν σχολὴν τὴν κάτωθεν ἄνω τεταμένην ἀναβαίνειν καὶ καταβαίνειν μελετῶντες, ἂν μικρὸν παραβλήσωσι, παρατραπέντες κατενεχθῆσονται κάτω καὶ ἀπολούνται, οὕτω καὶ οἱ τὴν πνευματικὴν ἐδύοντες ὁδὸν, ἂν μικρὸν βραθυμήσωσι, κατακρημνίζονται. Καὶ γὰρ ἐκεῖνης τῆς σχολῆς ἡ ὁδὸς αὐτῆ καὶ στενωτέρα καὶ ὀρθίως καὶ προσάντης μᾶλλον ἔστι, καὶ ὑψηλότερα πολλῶν, διὰ τὸ τῆς ἀρετῆς μεγαλειόν, καὶ ὑψηλὸν ἀξίωμα, καὶ σφόδρα σφοδρὸν καὶ πάνυ μέγα· πρὸς γὰρ αὐτὸν ἄνω τελευτᾷ τὸν οὐρανὸν ἢ βῆθαισα πορεία· καὶ τότε ἡμῖν σφαλερώτερα ἔσται τὰ βήματα, ὅταν ἄνω καὶ πρὸς αὐτῇ γινώμεθα τῇ κορυφῇ. Τοῖς γὰρ ἐφ' ἕψους ἔστωσι πολλοὶ ὁ τρόμος καὶ μία μόνον ἀσφάλεια λείπεται, τὸ μὴ κατακλύψαι κάτω, μηδὲ εἰς τὴν γῆν ἵεσθαι· καὶ γὰρ πολλοὶ ἐντεύθεν καὶ χαλεπὸς ὁ σκοτόδιος γίνεται. Οὐκ ἔστι ἵνα τὴν πείραν φύγωμεν, ἀρετὴν ἀσκούντες, τῶν μὲν ὀπισθεν ἐπιλανθάνόμεθα, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐκτεινόμεθα, πρὸς τὸ τῶν ἐπετῶν ἀκρότατον ἐπιγόμενοι φθάσαι· οὐ γένοιτο πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΔΙΑΛΕΞΕΩΣ ΤΡΙΤΗΣ ΗΘΙΚΟΝ (1).

"Ὅτι δεῖ ἡμᾶς ὡς τὰ κτήσασθαι πνευματικὰ παρὰ Θεοῦ· καὶ ταῦτα λαθόντας, πρὸς ἅπαντα κατακόβειν τῶν ψυχικῶν, ἡμῶν ἰατρῶν, τῆς πνευματικῆς χρηστότης θεραπείας."

α'. Τεταραμένον εὐξόμεθα προσεθῆναι ἡμῖν ὡς τὰ παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸ ἀκούειν, ὁ φησὶν ἡ Γραφή, τουτέστιν ὡς τὰ νοητὰ καὶ δυνάμενα λόγον ἀκούειν, πρὸς τὸ τοῖς λεγομένοις ἐπιβάλλειν κλῶς· καὶ ταῦτα κτησάμενοι, πρὸς ἅπαντα κατακούωμεν αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν θεραπόντων Χριστοῦ, τοῦ τῶν ψυχῶν ἰατροῦ καὶ τῶν σωμάτων, κάμνοντες ἤδη κατὰ ψυχὴν, ὅπως ἂν ἀπὸ τῆς κακίας ἀναστάντες, ἐντεύθεν ἀπέλωμεν ὕγιαίς. Καὶ γὰρ ἔστιν ὄντως ἄσιον, τῶν μὲν σωμάτων ἡμῶν νοσοῦντων, καὶ ἰατροῦ; παρακλεῖν, καὶ τοῖς νόμοις πειθεσθαι τῇ;

(1) Post Lucæ viii, 8, verba: Qui habet aures audiendi, audiat, eorumque explanationem, sequi-

A tur, bonis virtutis verbis. Nullus improbus vult improbus vocari. Natura enim proprium amplectitur, etsi electio contrarium deligat. Tantum enim bonum est virtus, et hoc est ejus exercitium, honorabilis quidem possessio habenti, jucundissimum vero spectaculum obviantibus.

6. Idcirco cum multos a natura impetus exceperimus ad virtutem trahentes, non simus segnes, neque retrogrediamur, nec veluti laboriosam fugiamus virtutem, sed teneamus eam multum cum voluptate habentem lucrum: Elongemus nos a terra; sursum ad cæloſ aspiciamus. Via huc ducenti adhæreamus; multo studio viam hanc perficiamus et nobis attendamus omnino ut nequicquam animo despondentes pereamus. Ut enim in theatris ii qui in funem desursum extensum ascendere et descendere tentant, si vel minime oculos spectant, deferuntur deorsum et pereunt; ita spiritalem viam agentes si vel minime segnes sunt, præcipitantur. Nam via fune ipsa æretior, rectior, magisque ardua et altior, ob virtutis magnitudinem et excelsum dignitatem ingentissimam et maximam; ad ipsum enim cælum desinit præfatum iter, et tunc nobis periculosiores erunt gradus, cum sursum et ad ipsum apicem devenimus. Iis enim qui in altitudinibus stant magna trepidatio et una tantum relinquatur securitas, non inclinari deorsum nec aspicere ad terram. Multa enim exinde et periculosa vertigo accidit. Ne ergo experimentum fugiamus, virtutem colentes, posteriorum obliviscamur, in anteriora vero extendamur ad desideratorum summum incitati properare, quod eveniat omnes nos contingere gratia et humanitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et quocum sit Patri gloria simul ac sanctissimo Spiritui nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

SERMONIS TERTII ETHICON.

Quod oporteat nos spirituales aures a Deo impetrare; et his acceptis, auscultare omnino animarum nostrarum medicos, quotiescunque spiritali medicina indigebimus.

1. Oremus igitur ut optentur nobis a Deo ad audiendum, ut ait Scriptura, id est aures intelligentes et valentes verbum audire, ut ad dicta feramur bene; et his impetratis in omnibus audiamus et Christum et ministros Christi, qui animarum medicus est et corporum, in anima laborantes ut a malo devitato exhinc abeamus sani. Etenim est plane absurdum corporibus nostris ægrotis medicos advocare et legibus obtemperare artis, etsi dicant isti medicinam parari magni pretii, statim cedere, et quidquid injungant obedire confestim et stipendia

tur tertium ethicon, cum egregia confessionis et asceticæ directionis expositione.

ipai horum prescriptorum solvere; animam vero male dispositam omnino negligere et nec medicum adducere, nec bona expendere...; et studium aliud afferre, nec verbis attendere quibus liberaremur a morbo, sed perinde ac si servi, et inimici et hostis esset, ita eum despiciere et nullam habere curam. Ut enim sunt medici corporum, ita et animarum. Et sicut illis obediunt male disposito corpore, ita oportet omnimode et hos audire, agrotante anima nostra; non enim fieri potest aliter ut animæ cupiditatibus eruantur.

οὕτω δὴ καὶ ψυχῶν· καὶ καθάπερ ἔκτειναι κινδύμεθα, πονήρω; τοῦ σώματος ἔχοντος, οὕτω χρῆ πάντως καὶ τούτων ἀκούειν, νοσοῦσης ἡμῶν ψυχῆς· οὐ γὰρ οἶόν τε ἄλλως τῶν ψυχικῶν ἡμᾶς βυσθῆναι καθῶν.

2. Quando ergo laboramus anima, non magis autem quam non laboramus ostendimus infirmam animam Domino Christo præ omnibus omnem morbum et debilitatem cunctam sananti, ejus discipulos inducamus mirandos medicos, et cum eis prophetas, et his assidentes audiamus ab eis quid faciendum egrotæ ad ejus curationem. Omnino dicent nec quidquam abscondent; loquuntur enim semper per Scripturas. Sed non attendit febrī capta? (Angarismus) cogamus nos e. m. et rationem ejus excitemus quin oporteat bona medicis expendere talis. Nequæ enim mercedem pro seipso exposcunt, nequæ pro medicis quas præparant in necessitate a nobis expensam exigunt nisi ratione eleemosynæ. De cætero vero et adiuvent, quando verbi gratia, jubent temperari a superfluis et ab irrationalibus, liberant expensis: cum abstinere ab ebrietate, ditiores nos reddunt. Vidistisne medicorum artem cum sanitate et divitias afferentem? Assidemus ergo istis, audiamus hæc jussuum verba quæ imperant, auribus acquisitis spiritualibus ad audiendum, et discamus ab eis morbi nostri naturam, sicut videmus bonorum sæpe et divitiarum, ut febricitantes frigidis; audiamus quid horrentur; sicut enim ait corporalis medicus noster; quando officium cupiditate multa his et his opponetis. Eodem quidem modo et Paulus: Qui volunt divites fieri, incident in tentationem et cupiditates stultas et nocuas, quæ præcipitant homines in perditionem et ruinam. Sed debiles sumus. Audiamus eum rursus dicentem: Adhuc modicum et qui venit veniet, et non tardabit. Dominus prope est; nihil negligite; et rursus: Præterit figura hujus mundi. αὐτοῦ πάλιν λέγοντος· Ἐτι μικρὸν, ὁ ἐρχόμενος μάλιστα καὶ αὐτός· Παράγει· τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου.

3. Non solum autem jubet, sed et consolatur medicus: ita et ipse avertit cupiditatem: Vultis ditari, inquit, in operibus ditemini bonis. Cupitis thesaurizare, nequaquam impediō: modo fiat in caelis. Ac veluti medicus dicit frigus esse nocuum, ita et ipse brevius, quia brevem esse curat, evidentijs multo et potentius: Radix omnium malorum est avaritia. Quo igitur oportet uti? Hoc et dicit: Sufficiētia pro abundantia, est enim quæstus magnus, at sufficiētia cum pietate. Si autem ego

τέχνης, κἄν εἴπωτιν οὗτοι φάρμακα κατασκευασθῆναι πολλῆς τιμῆς, εὐθέως εἰκείν, κἄν ἐτιοῦ ἐπιτάξωσι, πειθεσθαι παραχρῆμα, καὶ μισθοῦς αὐτοῖς τῶν προσταγμάτων τούτων ταλεῖν· τῆς δὲ φοχῆς κακῶς διαχειμένης παντάκασιν ἀμειλίην, καὶ μήτε λατρὸν εἰσάγειν, μήτε χρήματα ἀναλλίσκειν, μήτε σκουδὴν ἄλλην εἰσφέρειν, μήτε λόγους προσέχειν θι· ὡν ἂν ἀπαλλαγῶμεν τῆς νόσου, ἀλλ' ὥσπερ δημίου τινὸς καὶ ἐχθροῦ καὶ πολεμίου κειμένου, οὕτω ταύτης καταφρονεῖν, καὶ μηδέμιαν ποιεῖσθαι ἐπιμέλειαν. Ὅσπερ γὰρ εἰσιν λατρὸν σωμάτων,

β'. Ὅταν οὖν κἀμῶμεν ψυχικῶς, μέλλον δὲ οὐκ ἔστιν ὅτε οὐ κἀμῶμεν, ἐπιδειξόμεν τὴν ἀβρωστοῦσαν ψυχὴν τῷ Δεσποτῇ Χριστῷ πρὸ πάντων, τῷ πᾶσαν νόσον καὶ μαλακίαν ἅπασαν ἰωμένῳ, τοῦς αὐτοῦ μαθητὰς εἰσάγωμεν, τοὺς θαυμασίους ἰατροῦς, καὶ σὺν αὐτοῖς τοὺς προφήτας· καὶ τοῦτοι; παρακαθήσαντες ἀκούσωμεν παρ' αὐτῶν, τί δεῖ ποιεῖν τὴν νοσοῦσαν εἰς ἰατραίαν αὐτῆς. Πάντως ἱερούσι καὶ οὐκ ἀποκρύφονται· φθέγγονται γὰρ εἰ διὰ τῶν Γραφῶν. Ἄλλ' οὐ προσέχει τῷ πυρετῷ καταχομένη; καταναγκάσωμεν ἡμᾶς αὐτὴν, καὶ τὸ λογικὸν αὐτῆς διεγείρωμεν, οὐκ εἴτι χρήματα τοῖς ἰατροῖς καταδεινᾶνι τούτοις· οὐτε γὰρ αὐτοὶ μισθὸν ὀπὲρ ἑαυτῶν ἀπαιτοῦσιν, οὐτε ὀπὲρ φαρμάκων ὡν κατασκευάζουσιν, εἰς ἀνάγκην ἡμᾶς διαπάνης ἐκκαλοῦνται, πλην τῆς ἐλεημοσύνης· ἐν τοῖς ἄλλοις δὲ καὶ προσδίδασιν, οἷον ὅταν κελεύσῃ σωφρονεῖν τῶν ἀειραίων ἡμᾶς, καὶ ἀτόπων ἀπαλλάττουσιν ἀναλωμάτων, ὅταν ἀπέχεσθαι μέθης, εὐπορωτέρους ἡμᾶς ποιοῦσιν. Εἴ τις ἰατρῶν τέχνην μετὰ τῆς ὕγιαι καὶ χρημάτων παραχόντων; Παρακαθίσωμεν τοῖσιν αὐτοῖς, ἀκούσωμεν τούτων τῶν λόγων ἐπιταττότων, ὡτα κεκτημένοι πνευματικὰ πρὸς τὸ ἀκούειν· καὶ μάθωμεν παρ' αὐτῶν τοῦ νοσήματος ἡμῶν τὴν φύσιν, οἷον ὅρῳμεν χρημάτων πολλᾶς καὶ πλεονεξίας, ὥσπερ οἱ πυρετῶντες ψυχροῦ· ἀκούσωμεν σὺν τῷ παραινέσει· καθάπερ γὰρ φησιν ὁ σωματικὸς ἰατρὸς ἡμῶν, ὅτι ἐὰν χρῆσῃθε τῇ ἐπιθυμίᾳ πολλῇ, τὰ καὶ τὰ ὑποστήσεσθε· τὴν αὐτὴν δὴ τρόπον καὶ Παῦλος· Οἱ δὲ βουλόμενοι πλουτεῖν ἐμπίπτουσιν εἰς πειρασμὸν καὶ ἐπιθυμίαι ἀνοήτους καὶ βλαβεράς, αἵτινες βυθίζουσι τοὺς ἀνθρώπους εἰς θλασθῆναι καὶ ἀπώλειαν· ἀλλ' ἀκαρτέρητοι ἔσμεν. Ἀκούσωμεν, ἤξει καὶ οὐ χρονεῖ· ὁ Κύριος ἔγγυς· μὴδὲν μεριτούτου.

γ'. Οὐδὲ γὰρ ἐπιτάττει μόνον, ἀλλὰ καὶ παρακαθῆται ὡς ἰατρὸς· οὕτω καὶ οὕτως μετοχστεύει τὴν ἐπιθυμίαν. Βούλεσθε πλουτεῖν; φησὶ· ἐν ἔργοις πλουτεῖτε ἀγαθοῖς. Ἐπιθυμεῖτε θησαυρίζειν; οὐδὲν κωλύω· μόνον ἐν τοῖς οὐρανοῖς· καὶ ὥσπερ ὁ ἰατρὸς λέγει, ὅτι τὸ ψυχρὸν βλαβερόν, οὕτω καὶ αὐτὸς συντομώτερον, ἢε βραχυλογίας ἐπιμελούμενος, σαφέστερον δὲ πολλῶ καὶ δυνατώτερον· ῥίξτε γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἔστιν ἡ φυλακτορία. Τίτι δεῖ οὖν χρῆσασθαι; λέγει καὶ τοῦτο, τῇ αὐταρχεῖα ἀντι

πλεονεξία; ἔστι γὰρ πορισμὸς μέγας, φησὶν, ἢ αὐτάρκεια μετ' εὐσεβείας. Εἰ δὲ δυσανασχεται τις, καὶ πλειόνων ἐπιθυμῆι, καὶ οὐκ ἔχωσι χωρεῖν ῥίψαι τὰ περιττά πάντα, λέγει καὶ τῷ οὕτως ἄρρωστῳ, καὶ τούτοις πῶς χρῆσθαι δεῖ· ἵνα οἱ χαίροντες ἐπὶ κτήμασιν ὡς μὴ χαίροντες ὣσιν· οἱ ἔχοντες, ὡς μὴ κατέχοντες· οἱ χρώμενοι τῷ κόσμῳ τούτῳ, ὡς μὴ καταχρώμενοι· εἶδετε ὅσα ἐπιτάττει;

Ε. Πούλεσθε καὶ ἕτερον ἐπαισάγωμεν τούτῳ ἱατρὸν; Ἐμογε δοκεῖ· οὐδὲ γὰρ εἰσὶν οὕτοι ἱατροί, καθάπερ οἱ τῶν σωμάτων, οἱ πολλάκις ἀντιφιλοτιμολομενοὶ ἀλλήλοις, κατέδυσαν τὸν ἄρρωστοῦντα· ἀλλ' οὐχ οὗτοι· πρὸς γὰρ τὴν τῶν καμνόντων ὀφείλουσιν, οὐ πρὸς τὴν οἰκείαν ὀφῶσι φιλοτιμίαν. Μὴ τοῖσιν αὐτῶν δέλωμεν τὸ κλήθος· εἰς ἐν ἀπασί φθίγγεται διδάσκαλος ὁ Χριστός· ἴδωμεν εἰσελθόντα πάλιν ἕτερον, καὶ χαλεπὰ λέγοντα περὶ νοσήματος τούτου, τὴν τοῦ Χριστοῦ συγγράφοντα διδασχὴν, διεξιόντος, οὐ δύνασθε θεῶν δουλεύειν καὶ μαμωνᾶ. Ναί, φησὶ, καὶ πῶς ταῦτα ἔσται; πῶς τῆς ἐπιθυμίας κρυπόμεθα; Ἐντεῦθεν καὶ τοῦτο ἔστι μαθεῖν· καὶ πῶς εἰσόμεθα; Ἀκούσωμεν αὐτοῦ καὶ τούτου λέγοντος· Μὴ θησαυρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπου σῆς· καὶ βρώσις ἀφανίζεται, καὶ ἔπου κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσιν. Εἶδετε πῶς ἀπὸ τοῦ τόπου, ἀπὸ τῶν λυμαινομένων ἀπάγει τῆς ἐπιθυμίας ταύτης τῆς ἐνταῦθα, καὶ προσηλοῖ τῷ οὐρανῷ, ὅπου πάντα ἀνάλωτα; Ἄν γὰρ μεταθῆτε τὸν πλοῦτον ἐκεῖ, φησὶν, ὅπου οὐτε σῆς οὐτε βρώσις ἀφανίζεται, οὐτε κλέπται διορύσσουσι καὶ κλέπτουσι, καὶ ταύτην ἀποκρούεσθε τὴν νόσον, καὶ τὴν ψυχὴν ἐν μεγίστῃ καταστήσατε εὐπορίᾳ.

ε'. Μετὰ δὲ τῶν εἰρημένων παράδειγμα εἰς μέσον ἀγει, διὰ τούτου σωφρονίζων ἡμᾶς· καθάπερ γὰρ ὁ ἱατρὸς φοβῶν τὸν ἄρρωστον, φησὶν, δεῖ εἰνα ψυχρῷ χρησάμενος ἀπώλωτο, οὕτω καὶ αὐτὸς εἰσάγει τὸν πλοῦσιον κάμνοντα καὶ ἐπιθυμοῦντα ζωῆς καὶ υγιείας, οὐ δύναμενον δὲ ἐπιτυχεῖν διὰ τὸ πλεονεξίας ἐφίεσθαι, ἀλλ' ἀπίοντα κρούον· ὃν δὴ πῶς τρόπον καὶ ἕτερον δείκνυσθαι ἡμῖν σὺν αὐτῷ πλοῦσιον, ἄλλος εὐαγγελιστῆς τὸν ἀποτηγανισμένον, καὶ οὐδὲ σταγόνος ὄντα κύριον. Εἶτα δείκνυσθαι ὅτι εὐκόλα τὰ ἐπιτάγματα, φησὶν· Ἐμβλέψατε εἰς τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ, καὶ τὰ ἐξῆς. Συγκριτατικῶς δὲ ὦν, οὐδὲ τοὺς πλουτοῦντας ἀφήσιν ἀπογινώσκειν· τὰ γὰρ παρὰ ἀνθρώποις ἀδύνατα δυνατόν παρὰ τῷ θεῷ, φησὶν. Κἂν γὰρ πλούσιος ἢ τις, δύναται τούτου θεραπεύσαι· ὁ ἱατρὸς οὐδὲ γὰρ τὸ πλουτεῖν ἀνέλπει, ἀλλὰ τὸ δοῦλον εἶναι χρημάτων τοῦ πλεονεξίας ἑραστῆν· καὶ πῶς δυνατόν τὴν πλουτοῦντα σωθῆναι; κοινὰ τὰ ὄντα τοῖς θεομένοις κακτημένον, ὅπως ἦν ὁ Ἰωβ, καὶ τὴν τοῦ πλεονεξίας ἐπιθυμίαν ἐξορίοντα ἀπὸ τῆς ψυχῆς, καὶ οὐδαμοῦ τὴν χρεῖαν ὑπερβαίνοντα τὴν ἀναγκαίαν· δείκνυσθαι ἡμῖν καὶ τοῦτον αὐτὸν τὸν τελώνην, τὸν σφόδρα κατεχόμενον τῷ πυρετῷ τῆς πλεονεξίας, ταχέως ἀπαλλαγέντα τούτου τοῦ πυρετοῦ· τί γὰρ τελώνου καπηλικώτερον; Ἄλλ' ὅμως γέγονεν ἀκτῆ-

A ferat quis et amplius desideret, et nondum consentiat abjicere optima quaeque, dicit et ita debili etiam quomodo his oporteat uti, ut fruentibus bonis quasi non fruatur, et habentes quasi non habentes: ut hoc utentes mundo quasi non utentes: videlicet qualia jubeat?

4. Vultisne alium isti inducamus medicum? Ita mihi videtur. Non enim sunt isti ut corporum medici, qui saepe emulantes invicem submerserunt infirmum. Sed non isti: ad laborantium enim sanitatem non ad proprium honorem attendunt. Ne igitur horum timeamus multitudinem. Unus in omnibus loquitur magister Christus. Videamus ingredientem alium, et ingrata dicentem, de morbo isto Christi assignantem doctrinam disserentis; Nemo potest Deo servire et mammonae. Etiam inquit et quomodo ista sent? Quomodo cupiditas nostra cessabit? Hinc quoque illud potestis addiscere, et quomodo sciemus? Audiamus ipsum hoc quoque dicentem. Non thesaurizate vobis thesauros in terra, ubi vermis et serugo destruit, et ubi fures effodiunt et furantur. Videte quomodo a loco, a damnum asferentibus avertit cupiditatis hujus mundi, et affigat caelo, ubi nulla pereunt. Si enim deponatis divitias vestras ibi, inquit, ubi neque vermis neque serugo destruit, et neque fures effodiunt et furantur, hunc quoque expelletis morbum et animam in maxima constituetis constantia.

5. Post autem dicta exemplum in medium affert per hoc erudiens nos. Veluti namque medicus timens infirmum, dicit quemdam frigore captum absumptum esse, si et ipso inducit divitem laborantem et cupientem vitam et sanitatem non valentem autem attingere propter abundantiae desiderium sed abeuntem retro. Eodem quidem modo et alium ostendit nobis cum eo divitem: alias evangelista frictum et neque guttae possessorem. Deinde ostendens facilia esse jussa, ait: Considerate volatilia caeli, et reliqua. Mitior vero factus nec ipsos divites sinit desperare: Impossibilia enim hominibus possibilia sunt Deo, inquit. Et si enim dives esset aliquis, potest cum sanare medicus. Non enim divitiarum perdunt, sed servitus honorum et abundantiae appetitus. Et quomodo fieri potest ut dives salvus fiat? communia si habeat sua cum pauperibus, ut erat Job; et amplioris rei cupiditatem excludens ab anima et nullo modo id de quo indiget praeteriens necessarium; ostendit nobis et eundem publicanum valde captum febris avaritiae, velociter liberatum ab hac febre. Quid enim publicano mercaturae magis deditus? Veruntamen factus est sine possessione, pauper homo, eo quod obedierit medici legibus; et enim discipulos eos habuit Christus iisdem affectos morbis ac vos et sanat eos velociter; et eorum

quique ostendit nobis non desperare. Videte igitur Ἀ μων ἄνθρωπος, ἐκ τοῦ παιθεῖσθαι τοῖς λατροῦ νό-
publicanum istum.
μοις· καὶ γὰρ τοὺς μαθητὰς τοιοῦτους εἶχεν ὁ

Χριστὸς ταῦτα νοσήσαντας τὰ νοσήματα, ἅπερ ἡμεῖς, καὶ ὑγιάνοντας ταχέως· καὶ ἕκαστον αὐτῶν-
δείκνυσιν ἡμῖν, ὥστε μὴ ἀπογῶναι. Ὅρατε γὰρ τὴν τελώνην τοῦτον.

6. Attendite rursus alium publicanorum prin-
cipem, juxta alium evangelistam; qui publicanus
princeps quadruplum quidem pollicetur se daturum
pro his quæ rapuit, dimidiam vero partem omnium
quæ possidebat se daturum pauperibus, ita ut Je-
sum exciperet. Sed videtis vos et valde concupiscit-
is bona? Habete omnium bona pro vestris; etenim
amplius quam queritis dabo vobis, inquit, divitum
domos aperiens vobis per omnem terram. Qui
enim reliquit patrem aut matrem aut agros aut
domum, centuplum accipiet. Et non modo plurimum
fruitionem accipietis, sed et asperam ætiam avari-
tiæ exstinguetis omnino, et feretis omnia facile,
non modo ampliora non cupientes sed neque ne-
cessaria sæpe. Ita Paulus esurit, et gloriatur magis
quam si manducaret, cum ipse athleta pugnans et
coronatus vellet dissolvi et esse in desidia; vel
multa maritimos labores aggressus non cuperet
in otio esse deinceps. Et nos ergo gustemus ut
oportet fructus spirituales; cæterum autem non
ducamus aliquid esse præsentia, velut quidam
ebrietate pulcherrima futurorum cupiditate capti.
Gustemus ergo omnia audiendo a spiritualibus
nostris medicis, auribus spiritualibus acceptis a
Deo ad audiendum, et a strepitu præsentium libe-
remur et futurorum æternorum contingamus bo-
norum gratia et humanitate Domini nostri Jesu
Christi, per quem et quocum sit Patri gloria simul
cum sanctissimo Spiritu nunc et semper, et in sæ-
cula seculorum. Amen.

SERMONIS QUARTI ETHICON.

Quod magnum detrimentum sit Scripturas ignorare.
Et quod virtuti sint membra quovis specioso corpore
formosiora. Et quænam sint hæc. Et quod per-
fectæ imagines virtutis apostoli sint. Et quod ni-
hil tetet, si modo velimus, apostolis pares nos
feri.

Audiamus ergo quotquot lectionem divinitus in-
spiratarum Scripturarum negligimus, quantum mi-
seriam dampnum, quantum penuriam. Quandoenam
activum accepimus gubernium si neque ipsas
leges noverimus juxta quas gubernare oportet? At
ditescentes quidem et bona concupiscentes continuo
excutiunt vestes suas ne vermibus edantur. Nos
autem verme periculosiorem videntes oblivionem
adulterantem qua pessumdatur anima nostra, non
aggredimur sacros libros quibus decoratur anima
illuminata? Non discimus ex oblivione damnum?
Non decoramus animam nostram eruditione, mo-

(1) Post Matthæi XIII, 52, explanatum textum:
Idco o mnis scriba doctus in regno cælorum, similis

ς'. Σκοπεῖτε πάλιν ἕτερον ἀρχιτελώνην κατ' ἑλ-
λον εὐαγγελιστὴν, ὃς ἀρχιτελώνης τετραπλασίονα
μὲν ὑπέσχετο δώσειν ὑπὲρ ὧν ἤρπασε, τὰ δὲ ἡμίση
πάντων ὧν ἐπέκτητο, δώσειν τοῖς πτωχοῖς, ὥστε τὸν
Ἰησοῦν ὑποδέξασθαι. Ἄλλ' ἐκκαίεσθε ὑμεῖς, καὶ
σφόδρα ἐπιθυμεῖτε χρημάτων; ἔχετε τὰ πάντων
ἀντὶ τῶν ὑμετέρων· καὶ γὰρ πλεον ὧν ζητεῖτε δι-
δομι ὑμῖν, φησὶ, τὰς τῶν πλουτουόντων οἰκίας ἀνοί-
γων ὑμῖν κατὰ τὴν οἰκουμένην. Ὅς γὰρ ἀρῆκε
πατέρα ἢ μητέρα ἢ ἀγροὺς ἢ οἰκίαν, ἕκατονταπλα-
σίονα λήψεται. Καὶ οὐχὶ πλείονων ἀπόλαυσιν μόνον
λήψεται, ἀλλὰ καὶ τὸ χαλεπὸν τοῦτο δίψο· τῆς
πλεονεξίας ἀναίρησεται παντάπασιν, καὶ οἴεσθε πάν-
τα βρῆδως, οὐ μόνον τῶν πλείονων οὐκ ἐπιέμενοι, ἀλλ'
οὐδὲ τῶν ἀναγκαίων πολλάκις. Οὕτως ὁ Παῦλος
πεινᾷ, καὶ σεμνύεται μᾶλλον, ἢ ὅτε ἐσθίειν, ἐπεὶ
καὶ ἀθλητὴς ἀγωνιζόμενος καὶ στεφανούμενος· οὐκ
ἂν ἔλοιτο καταλύσαι καὶ εἶναι ἐν βραζυῶνῃ· ἢ καὶ
ἐμπορὸς τῶν ἐν θαλάττῃ πόνων ἀψάμενος, οὐκ ἂν
ἐπιθυμῆσαι ἐν ἀρχῇ εἶναι λοιπόν. Καὶ ἡμεῖς τοί-
νον ἂν γευσώμεθα ὡς χρὴ τῶν καρπῶν τῶν πνευμα-
τικῶν, λοιπὸν οὐδὲ ἠγησώμεθα τι τὰ παρόντα εἶναι,
καθάπερ τινὲς μέθη καλλίστη τῆ τῶν μελλόντων ἐπι-
θυμίᾳ ἄλλοτες. Γευσώμεθα γοῦν διὰ τοῦ πρὸς
ἅπαντα κατακούειν τῶν ψυχικῶν ἡμῶν ἰατρῶν, ὡς
πνευματικὰ λαθόντες παρὰ Θεοῦ πρὸς τὸ ἀκούειν,
ἵνα καὶ τοῦ θορύβου τῶν παρόντων ἀκαλλαγώμεν.
καὶ τῶν μελλόντων αἰωνίων ἐπιτύχωμεν ἀγαθῶν
χάρτι καὶ φιλανθρωπῆ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἢ δόξα ἕμε-
τῷ παναγῶ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοῖς
αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΔΙΑΛΕΞΕΩΣ ΤΕΤΑΡΤΗΣ ΟΙΚΟΝ (1).

Ὅτι μεγάλη ζημία τὸ μὴ τὰς Γραφὰς εἰδέναι·
καὶ ὅτι τῇ ἀρετῇ εἰσι μέλη παντὸς σώματος
εὐαιδοῦς εὐπρεπέστερα· καὶ τίνα ταῦτα· καὶ
ὅτι ταύτης εὐδοκίας ἀκριβεῖς οἱ ἀπόστολοι· καὶ
ὅτι οὐδὲν τὸ κωλύον, ἐὰν θέλωμεν, τῶν ἀπο-
στόλων ἰσοῦς ἡμῶς γενέσθαι

α'. Ἀκούσωμεν τοίνυν ὅσοι τῆς ἀναγνώσεως τῶν
θεοπνευστῶν Γραφῶν ἀμελοῦμεν, ὅσην ὑπομένομεν
βλάβην, ὅσην πέναν. Πότε γὰρ τῆς διὰ τῶν ἔργων
ἐπιλαθόμεθα πολιτείας, οἱ μὴδὲ αὐτοὺς τοὺς νόμους
εἰδότες, καθ' οὓς πολιτεύεσθαι χρὴ; Ἄλλ' οἱ μὲν
πλουτουόντες καὶ περὶ χρήματα μεμηνότες, συνεχῶς
τινάσσουσιν αὐτῶν τὰ ἱμάτια, ὥστε μὴ σπηδύρωτα
γενέσθαι· ἡμεῖς δὲ σπηδύρωτα ἄνωγοντες τὴν
λήθην, λυμαινομένην ἡμῶν τὴν ψυχὴν, οὐκ ἐντυχ-
χάνομεν ἱεροῖς βιβλίοις, δι' ὧν καὶ λυπίζεται ἡ ψυχὴ
φωτισμένη; οὐ διακρούομεθα τὴν ἐκ τῆς λήθης
λύμην; οὐ καλλωπίζομεν ἡμῶν τὴν ψυχὴν σωφρο-

est homini patrifamilias qui profert de thesauro suo
nova et vetera, sequitur ethicon.

σύνη καὶ ἐπεικαιῖα καὶ φόβῳ πρὸς Θεὸν ἐρρώζω· A destia et timore in Deum radicato, et precibus, et
 μένῃ, καὶ ταῖς εὐχαῖς καὶ ταῖς ἐλεημοσύναις, καὶ
 τῆ πρὸς ἀλλήλους ὁμονοίᾳ; τοὺς ἀποστόλους καὶ
 τοὺς προφήτας ἔχοντες ἡμᾶς ἀποσμήχοντας διὰ τῶν
 διδασμάτων αὐτῶν, ἀποξύνοντας τῆς ἀμαρτίας τὸ
 γῆρας, ἐπάγοντας τῆς νεότητος τὴν ἀκμήν, πᾶσαν
 κηλίδα, πᾶσαν βυτίδα, πάντα σκίλον ἐκβάλλοντας
 τῆς ἡμετέρας ψυχῆς, καὶ κάλλος ἀμήχανον ἐντιθέν-
 τας αὐτῇ, καὶ κρείττον πολλῶ τῷ μέτρῳ τοῦ σώ-
 ματος κάλλους· τὸ μὲν γὰρ τοῦ σώματος κάλλος
 καὶ νόσο; ἐμάρανε, καὶ πλῆθος χρόνου διεφθαιρε,
 καὶ γῆρας ἐσθασε, καὶ θάνατος ἐπαλθὼν ἅπαν ἀνείλε·
 τὸ δὲ τῆς ψυχῆς οὐ νόσος, οὐ χρόνος, οὐ γῆρας, οὐ
 θάνατος, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν λυμαίνεσθαι
 δύναται, ἀλλὰ μένει διηνεκῶς ἀνθοῦν· καὶ τὸ μὲν
 τοῦ σώματος, τοὺς ὀρώντας εἰ; ἀκολασίαν ἐκκα-
 λείπει πολλάκις· τὸ δὲ τῆς ψυχῆς κάλλος, αὐτὸν τὸν
 Θεὸν πρὸς τὸν οἰκτιρὸν ἔρωτα ἐπισκᾶται· καθά φησιν
 ὁ Προφήτης πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν διαλεγόμενος; ἦ
 τις ἐστὶ τὸ τῶν πιστῶν ἡμῶν ἅπαν πλῆρωμα·
 Ἄκουσον, θύγατερ, καὶ ἴδε, καὶ κλίνον τὸ ὤς σου,
 καὶ ἐπιθυμήσει ὁ βασιλεὺς τοῦ κάλλους σου. Οὐ δὲ
 κάλλους ἡμεῖς καταφρονοῦντες ἀθλίως, οὐ καλλω-
 πίζομεν ἡμῶν τὴν ψυχὴν, ὡς εἶπον, οὐκ ἐπισκοποῦ-
 μεν συνεχίως τὴν εἰκόνα τῆς ἀρετῆς, καὶ τὰ μέλη αὐτῆς καταμανθάνομεν, καὶ τὴν κεφαλὴν· καὶ γὰρ
 καὶ κεφαλὴν ἔχει καὶ μέλη παντὸς σώματος; εὐειδοῦς καὶ καλοῦ εὐπερέστερα.

β'. Τί; οὐν ἡ κεφαλὴ τῆς ἀρετῆς φησιν; Ἡ ταπει-
 νοφροσύνη· διὸ καὶ ἀπ' αὐτῆς ὁ Χριστὸς ἀρχεται,
 λέγων· Μακάριοι οἱ πτωχοὶ τῷ πνεύματι· αὕτη ἡ
 κεφαλὴ οὐ κόμας ἔχει καὶ βοστρύχους, ἀλλὰ κάλλος C
 τοιούτου, οἷον τὸν Θεὸν ἐπισκᾶσθαι. Ἐπὶ τίνα
 γὰρ ἐπιβλέψω, φησιν, ἀλλ' ἡ ἐπὶ τὸν πρῶτον καὶ ἡσύ-
 χιον καὶ τρίμοντά μου τοὺς λόγους; Καὶ πάλιν·
 Οἱ ὀφθαλμοὶ μου ἐπὶ τοὺς πραεῖς τῆς γῆς. Καὶ
 αὐτοῖς· Ἐγγὺς Κύριος τοῖς συντετριμμένοις τὴν
 καρδίαν, καὶ τοὺς ταπεινοὺς πνεύματι σώσει. Δεῖτε
 ἡ κεφαλὴ ἀντὶ τριχῶν καὶ κόμης, θύματα φέρει τῷ
 Θεῷ κεχαρισμένα· βρωμὸς ἐστὶ χρυσοῦς καὶ θυσια-
 στήριον πνευματικόν· θυσία γὰρ τῷ Θεῷ πνεῦμα
 συντετριμμένον. Δεῖτε ἐστὶν ἡ τῆς σοφίας μήτηρ·
 αὐτὰ τὴν ἔχη τις, καὶ τὰ λοιπὰ ἔξει· εἶδες κεφαλὴν
 οὐκ οὐδέποτε εἶδες. Βούλει καὶ τὸ πρόσωπον ἰδεῖν.
 μῆλλον δὲ μαθεῖν; Οὐκοῦν μάθε τῶς αὐτοῦ τὴν χρῶ-
 μα τὸ ἐρυθρὸν καὶ εὐανθὲς καὶ πολλὴν ἔχον τὴν D
 χάριν· καὶ μάθε πόθεν συνίσταται· πόθεν οὖν συν-
 ἰσταται; ἀπὸ τοῦ αἰσχύνεσθαι καὶ ἐρυθριᾶν· διὸ καί
 τις φησὶ, Πρὸ αἰσχυντηροῦ προσιλεύσεται χάρις·
 τοῦτο καὶ τῶν ἄλλων μελῶν πολὺ καταχεῖ τὸ κάλ-
 λος· κἂν μυρία μίξῃ; χρώματα, οὐκ ἐργάση τοι-
 αύτην ὥραν. Εἰ δὲ καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς; εἰθέλει
 ἰδεῖν, ὅρα κοσμιότητι καὶ σωφροσύνῃ μετὰ ἀκρι-
 βείας ὑπογεγραμμένους. Διὸ καὶ οὕτω καλοὶ καὶ
 ἐξυδαρκεῖς γίνονται, ὡς καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον ὁρᾶν·
 Μακάριοι γὰρ, φησὶν, οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι
 αὐτοὶ τὸν Θεὸν ἑβῶνται· στόμα δὲ αὐτῆς, σοφία καὶ
 σύνσις, καὶ τὸ πνευματικὸς ὕμνος εἰδέναι· καρ-
 δία δὲ, Γραφῶν ἐμπειρία, καὶ δογματικῶν ἀκριβῶν

sunt et pedes et manus, bonorum operum exhibitiones; illius est anima, pietas; illius est pectus aurum et adamante durius, fortitudo: et omnia perdi facilius quam dirumpi pectus ejus. Spiritus autem qui est in cerebro et corde, charitas est.

τῆς καὶ ψυχῆ, ἡ εὐσέβεια· ἔστιν αὐτῇ καὶ στήθος χρυσοῦν καὶ ἀδάμαντος στέμνότερον, ἢ ἀνδρία· καὶ πάντα ἀλώναί τευκλον, ἢ τοῦτο διαβραγῆναι τὸ στήθος. Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἐν ἐγκεφάλῳ καὶ καρδίᾳ, ἢ ἀγάπη ἔστί.

3. Visne ut et de ipsis operibus ostendam tibi imaginem? Intende mihi et ipsum evangelistam, Matthæum, inquam; et vero non omnem ejus vitam descriptam habemus, sed tamen e paucis possumus ejus imaginem cernere fulgentem. Quod quidem humilis contritus erat, audi juxta Evangelium, publicanum seipsum vocantem; quod autem misericors, vide cunctis exutum, et sequentem Christum; quod pius, patet e doctrinis; et intelligentium illius vides qua composuit Evangelium; facile potes videre et charitatem: de orbe enim terrarum curam habuit; et bonorum operum probationem vides propter thronum in quo sedere debet, et fortitudinem ex eo collige quod lævus reversus est a facie synagogæ; talem vitam virtutis imaginem et cæterorum quemque apostolorum reperimus. Etenim magnos et viros effecerunt eos non miracula, sed virtutes animæ. Multi enim, ejicientes dæmonia, postquam injuste egissent, non facti sunt mirabiles, sed et puniti sunt; isti autem, bona despicientes, gloriam contemntes, rebus vitæ liberati, exinde magis mirabiles facti sunt; si autem ista non possedissent, at servi cupiditatum fuissent, etiam innumeros mortuos resuscitassent, non modo nequiquam profecissent, sed et impostores visi fuissent. Sic est vita undequaque fulgens, spiritus gratiam attrahens.

4. Quale miraculum fecit Joannes, qui urbes tantas suspendit? Num nullius auctorem signi, audi evangelistam dicentem: Joannes signum fecit numquam. Unde igitur Elias clarus factus est? Nonne operatus est ex veracitate ad regem? nonne a zelo pro Deo? nonne a paupertate? nonne a pelle ovina et spelunca et montibus? Signa enim post hæc omnia patravit. Joh autem, quale operatus est miraculum, quod diabolus videns eum percussit? Miraculum quidem nullum, vitam vero fulgentem et patientiam adamante duriorum exhibens. Quale miraculum David fecit adhuc adolescens, ut diceret Deus: Inveni David filium Jesse, virum juxta cor meum? et Abraham, et Isaac, et Jacob, quem mortuorum suscitavit? quam lepram sanavit? nescis miracula, nisi sapientes simus, et noceant sæpe? sic multi ex Corinthiis separati sunt ab invicem: sic multi ex Romanis desperati sunt. Ita Simon dejectus est: ita qui Christum cupiebat sequi, dissuasus est audiens vulpes antra

Δ διατήρησις, καὶ φιλανθρωπία καὶ χρηστότης· καὶ καθάπερ ταύτης ἀνευ οὐκ ἐνὶ ζῆσει, οὕτως οὐδὲ ἐκείνης χωρὶς ἐνὶ σωθῆναι ποσὲ· καὶ γὰρ ἐκείθεν πάντα τίκτεται τὰ καλὰ. Εἰσὶν αὐτῇ καὶ πόδες καὶ χεῖρες τῶν ἀγαθῶν ἔργων αἱ ἐπιδείξεις· ἔστιν αὐτῇ;

τῆς καὶ ψυχῆ, ἡ εὐσέβεια· ἔστιν αὐτῇ καὶ στήθος χρυσοῦν καὶ ἀδάμαντος στέμνότερον, ἢ ἀνδρία· καὶ πάντα ἀλώναί τευκλον, ἢ τοῦτο διαβραγῆναι τὸ στήθος. Τὸ δὲ πνεῦμα τὸ ἐν ἐγκεφάλῳ καὶ καρδίᾳ, ἢ ἀγάπη ἔστί.

γ'. Βούλει καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ἔργων δεῖξω σοὶ τὴν εἰκόνα; ἰνὸνθόν μοι τοῦτον αὐτὸν τὸν εὐαγγελιστήν, λέγω δὴ τὸν Ματθαῖον, καὶ τοὶ οὐ πάντα αὐτοῦ τὸν βίον ἀνάγραπτον ἔχομεν, ἀλλ' ὁμοῦ καὶ ἐξ ὀλίγων ἔστιν αὐτοῦ τὴν εἰκόνα ἰδεῖν διαλάμπουσαν. Ὅτι μὲν ταπεινῶς συντετριμμένος ἦν, ἀκουσον μετὰ τὸ εὐαγγέλιον, τελώνην ἑαυτὸν καλοῦντα· ὅτι δὲ καὶ ἐλεῆμων, ὅρα πάντα ἀποδυσάμενον, καὶ ἀκολουθήσαντα τῷ Χριστῷ· ὅτι δὲ καὶ εὐσεβῆς, δῆλον ἀπὸ τῶν δογμάτων· καὶ τὴν σύνεσιν δὲ αὐτοῦ, ἀπ' οὗ συνέθεκεν εὐαγγελίου· βιβλίον ἔστιν ἰδεῖν καὶ τὴν ἀγάπην· τῆς γὰρ οἰκουμένης ἐπεμελήσατο· καὶ τὴν τῶν ἔργων ἀγαθῶν ἐπίδειξιν, ἀπὸ τοῦ θρόνου ἐφ' οὗ μάλιστα καθάδεισθαι· καὶ τὴν ἀνδρίαν δὲ, ἐξ ὧν χείρων ὑπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ προσώπου τοῦ συνεδρίου· τοιαύτην ἐμφύχον ἀρετῆς εἰκόνα, καὶ τῶν ἄλλων ἕκαστον ἀποστόλων εὐρήσομεν. Καὶ γὰρ μεγάλους καὶ θαυμαστοὺς ἐποίησεν αὐτοὺς οὐχὶ τὰ σημεῖα, ἀλλ' ἡ τῆς ψυχῆς ἀρετῆ· πολλοὶ μὲν γὰρ θαύματα ἐκβαλόντες, ἐπειδὴ τὴν ἀνομίαν ἐργάσαντο, οὐκ ἐγένοντο θαυμαστοὶ, ἀλλὰ καὶ ἐκολάσθησαν· οὗτοι δὲ χρημάτων καταφρόνησαντες, δόξης ὑπεριβόντες, πραγμάτων ἀπαλλαγέντες βιωτικῶν, ἐνετύθεν μάλλον ἐθαυμαστώθησαν· ὡς εἰ γε μὴ ταῦτα εἶχον, ἀλλὰ δοῦλοι παθῶν ἦσαν, εἰ καὶ μύριους ἤγειραν νεκροὺς, οὐ μόνον οὐδὲν ἀν ἐφέλησαν, ἀλλὰ καὶ ἀκατεῶνες ἀν ἐνομισθησαν εἶναι. Οὕτως ὁ βίος· ἔστιν ὁ πανταχοῦ λάμπων, ὁ καὶ τοῦ πνεύματος τὴν χάριν ἐπισπώμενος.

δ'. Ποῖον σημεῖον ὁ Ἰωάννης ἐποίησεν, ὅτι πόλις τοσαύτας ἀνηρτήσατο; ὅτι γὰρ οὐδὲν ἐθαυμαστοῦργησεν, ἀκουσον τοῦ εὐαγγελιστοῦ λέγοντος, ὅτι Ἰωάννης μὲν σημεῖον ἐποίησεν οὐδὲν· πᾶσαν δὲ θαυμαστὴς ἠλίε ἐγένετο; οὐκ ἀπὸ τῆς παρόσης τῆς πρὸς τὸν βασιλεῖα; οὐκ ἀπὸ τοῦ ζήλου τοῦ ἐπὶ τοῦ Θεοῦ; οὐκ ἀπὸ τῆς ἀκτημοσύνης; οὐκ ἀπὸ τῆς μελωτῆς καὶ τοῦ σπηλαίου καὶ τῶν ὄρων; τὰ γὰρ σημεῖα μετὰ ταῦτα ἅπαντα ἐποίησε. Τὸν δὲ Ἰωάννην ποῖον σημεῖον ὄρων ποιοῦντα ἐξεπλάγη ὁ δεσβόλος; σημεῖον μὲν οὐδὲν, βίον δὲ λάμποντα καὶ ὑπομονὴν ἀδάμαντος στεβρότερον ἐπίδεικνύμενον· ποῖον σημεῖον ὁ Δαβὶδ ἐποίησεν ἐπὶ νεός ὢν, ὡς εἶπεν τὸν Θεὸν, Εὗρον Δαβὶδ τὸν τοῦ Ἰεσσαί, ἄνδρα κατὰ τὴν καρδίαν μου; Ὁ δὲ Ἀβραάμ, καὶ ὁ Ἰσαάκ, καὶ ὁ Ἰακώβ, ποῖον νεκρῶν ἤγειραν; ποῖον δὲ λαπρὸν ἐκαθάρισαν; οὐκ οἶσθα ὅτι τὰ σημεῖα, ἐὰν μὴ νήφωμεν, καὶ βλάπτει πολλὰκις; Οὕτω πολλοὶ τῶν Κορινθίων ἀπετυχίσθησαν ἀπ' ἀλλήλων· οὕτω πολλοὶ τῶν Ῥωμαίων ἀπενοήθησαν· οὕτω Σίμων ἐξε-

διήθη· οὕτως ὁ τῷ Χριστῷ τότε ἐπιθυμήσας ἀκούσθαι ἀπεδοκιμάζετο, ἀκούσας ὅτι αἱ ἀλώπεκες φωλεοὺς ἔχουσι, καὶ τὰ πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κατασκηνώσει, ὁ δὲ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου οὐκ ἔχει τοῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ· τούτων γὰρ ἕκαστος, ὁ μὲν χρημάτων, ὁ δὲ δόξης ἐπιέμενος, τῶν ἀπὸ τῶν σημείων ἐξέπιπτον· βίου δὲ ἐπιμέλεια, καὶ ἀρετῆς ἔρωσ οὐ μόνον οὐ τίττει τοιαύτην ἐπιθυμίαν, ἀλλὰ καὶ οὖσαν ἀναίρει.

ε'. Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος, ὅτε τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ἐνομοθέτει, τί εἶπε; Ποιήσατε σημεῖα, ἵνα ἴδωσιν οἱ ἄνθρωποι; Οὐδαμῶς· ἀλλὰ τί; Λαμπάτω τὸ φῶς ὑμῶν ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσιν τὰ καλὰ ὑμῶν ἔργα, καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα ὑμῶν τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς. Καὶ τῷ Πέτρῳ δὲ οὐκ εἶπεν, Εἰ φιλεῖς με, ποίει σημεῖα, ἀλλὰ, Ποίμαινε τὰ πρόβατά μου· καὶ πανταχοῦ δὲ αὐτὸν προτιμῶν τῶν ἄλλων μετὰ Ἰακώβου καὶ Ἰωάννου, πῶθεν, εἰπέ μοι, προετίμα; ἀπὸ τῶν σημείων; Καὶ μὴ πάντες ὁμοίως ἐκάθαιρον τοὺς λεπροῦς, καὶ τοὺς νεκροὺς ἤγειρον· πᾶσι γὰρ ὁμοίως τὴν ἐξουσίαν ἔδωκε ταύτην· πῶθεν οὖν εἶχον τὸ πλεον οὗτοι; ἀπὸ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς· ὅρα; ὅτι πανταχοῦ βίου χρεία, καὶ τῆς διὰ τῶν ἔργων ἐπιδείξιως· ἀπὸ τῶν κερπῶν γὰρ, φησὶν, αὐτῶν ἐπιγνώσεσθε αὐτούς. Τί δὲ τὴν ζωὴν ἡμῶν συνίστησιν; Ἄρα τῶν σημείων ἢ ἐπίδοξίς, ἢ τῆς ἀρίστης πολιτείας ἢ ἀκρίβεια; εὐδῆλον ὅτι τὸ δεύτερον· τὰ δὲ σημεῖα, καὶ τὰς ἀφορμὰς ἐντεῦθεν ἔχει, καὶ εἰς τοῦτο καταλήγει τὸ τέλος. Ὅτε γὰρ βίον ἀριστον ἐπισπάται ταύτην τὴν χάριν, ὃ τε λαμβάνων τὴν χάριν, διὰ τοῦτο λαμβάνει, ἵνα τὸν ἐτέρων διορθώσῃται βίον· ἐπεὶ καὶ ὁ Χριστὸς διὰ τοῦτο τὰ θαυμαστά ἐκεῖνα ἐποίησεν, ἵνα, ἀξίπιστος ἐντεῦθεν φανεί, καὶ πρὸς ἑαυτὸν τοὺς ἀνθρώπους ἐλκύσας, ἀρετὴν εἰς τὸν βίον εἰσαγάγῃ· διὸ καὶ τὴν κλεισινα ὑπὲρ τούτου σπουδῆν ἐποίησε. Οὐδὲ γὰρ τοῖς σημείοις ἤρκειτο μόνις, ἀλλὰ καὶ γένηναν ἠπειλαί, καὶ βασιλείαν ἐπηγγέλλετο, καὶ τοὺς παραδόξους ἐκείνους ἐτίθει νόμους, καὶ πάντα ὑπὲρ τούτου ἐπραγματεύετο, ἵνα ἰσαγγέλους ἐργάσῃται τοὺς ἀνθρώπους· καὶ τί λέγω ὅτι ὁ Χριστὸς πάντα ὑπὲρ τούτου ἐποίησε; Σοὶ γὰρ εἰ τις ἔδωκεν, εἰπέ μοι, ἀφρασίον νεκροὺς ἀναστῆσαι ἐν τῷ ὄνματι αὐτοῦ, ἢ διὰ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀποθάνειν, τὰν εἶδῃς μᾶλλον; οὐκ εὐδῆλον ὅτι τὸ δεύτερον; καὶ μὴ τὸ μὲν, σημεῖον ἐστίν· τὸ δὲ, ἔργον. Τί δὲ εἰ τις σοὶ προῦθηκε ποιῆσαι χόρτον, χρυσόν, ἢ θυνηθῆναι πάντων τῶν χρημάτων ὡς χόρτου καταφρονῆσαι, οὐκ ἂν τοῦτο εἶδῃς μᾶλλον; καὶ μάλα εἰκότως· καὶ γὰρ τοὺς ἀνθρώπους τοῦτο ἂν μάλιστα ἐπισπίασται. Εἰ μὲν γὰρ εἶδον τὸν χόρτον χρυσόν τὴν δύναμιν ὡσπερ ὁ Σίμων, καὶ ἠύξῃθη ἐν αὐτοῖς ὁ τῶν χρημάτων ἔρωσ· εἰ δὲ εἶδον ὡς χόρτου τοῦ χρυσοῦ πάντα καταφρονούντα, πάλαι ἂν τῆς νόσου ταύτης ἀπηλλάγησαν.

ς'. Ὅρα; ὃ εἰ ὁ βίος μᾶλλον ὠφελεῖν δύναται; βίον δὲ λέγω νῦν οὐχὶ ἂν νηστεύσης, οὐδὲ ἂν σάκκον καὶ σποδὸν ὑποστρώσης, ἀλλ' ἂν χρημάτων ὑπερίδῃς, ὡς ὑπεριδείν χρῆ, ἂν φιλοσοφῆσης κατὰ

A habere, et volatilia caeli habitacula, filium autem hominis non habere quo caput reponat : horum enim quiaque unus bona, alter gloriam cupiens, ab iis quibus operantur miracula exciderunt. Vitae autem cura et virtutis amor non modo non pariunt late desiderium, sed et existentem destruunt.

5. Et ipse Dominus, quando praecepta dabat suis discipulis, quid dicebat? Operamini signa, ut videant homines? Minime, sed quid? Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, et glorificent Patrem vestrum qui est in caelis. Et Petro non dixit: Si diligis me, operare miracula, sed: Pasce oves meas; et ubique prae caeteris eum honorans cum Jacobo et Joanne: quare, quaeso, prae caeteris eum honorabat? propter miracula? Et omnes similiter sanabant leprosos, et mortuos suscitabant. Omnibus enim potestatem dedit istam. Unde ergo habebant amplius isti? a virtute animae. Vides ubique esse vitae curam, et ubique per opera demonstrationem. A fructibus eorum, inquit, noscitis eos. Quo vero vita nostra noscitur? Num a miraculorum ostensione, an optimae directionis diligentia? Patet esse posterius. Miracula enim et ascensua inde veniunt et luc desinit finis. Quando enim vitae optimae inducitur ea gratia, eo sit ut gratiam accipiens accipiat ad recte faciendum caeterorum vitam; quum Christus ideo miranda ista operatus est ut ille dignus apparet et ad se homines attrahens, virtutem in vitam adducat; idcirco et majorem in hoc zelum adhibuit. Non enim miraculis contentus erat solis, sed et gehennam minabatur, et regnum nuntiabat, et inauditas illas ponebat leges et omnia ad hoc faciebat ut angelis pares efficeret homines: et quid dico quod Christus omnia hujus rei gratia faciebat? Tibi enim si quis concessit, dic quaeso, mortuos suscitare in nomine ipsius, aut propter nomen ejus mori, quid recipere posses melius? Nonne patet esse posterius? et tamen hic miracula, illic opera. Quid ergo, si quis proposuit tibi facere herbam aurum; aut posse bona omnia quasi foenum despiciere, nonne hoc reciperes potius? Et valde evidenter; etenim hoc homines maxime attraheret. Si enim viderent herbam aurum factam, cuperent et ipsi hanc accipere potestatem quam Simon, et augeret in ipsis bonorum delectatio. Si autem viderent ut foenum omnes aurum dispicientes, omnino morbo isto liberarentur.

6. Videsne quid vita potius prodesse potest? Vitam autem nunc dico non si jejunes, neque si saccum et cinerem subeas, sed si bona despicias, ut despiciere oportet, si philosopheris juxta desur-

sum philosophiam, si des esurientiam pauperum tuam, si appetitum dominaris, si vanam gloriam ejicias, si invidiam destruas; Ita et ipse Christus docebat: Discite enim, inquit, a me quia mitis sum et humilis corde; non dixit: Jejunavi, et habebat dicere de quadraginta diebus, sed non hoc dixit, verum: Mitis sum et humilis corde. Et rursus, mittens discipulos suos ad prædicandum, non dixit: Jejunate, sed: Omne quod apponetur vobis manducate. De divitiis plane quidem multam diligentiam dissuadebat, dicens: Non habebitis aurum, neque argentum, neque æs in zonis vestris; hæc autem dico vobis, non jejunium damnans, absit, etenim valde hoc laudo, sed pro vobis patiens cæteris omnibus virtutis speciebus posthabitis, solam credite sufficere ad salutem vestram, eam quæ ultimam luci virtutis tenet partem: maximum enim est charitas, et sufficientis, et eleemosyna quæ et virginitatem superat: si enim virginitate cerni potest regnum, absque autem eleemosyna impossibile est. Et hoc ostendunt quinque virgines; Necessariorum enim hoc et præcipuorum summa: non quidem immerito, nam cor virtutis illud vocavimus.

7. Itaque si velimus, possumus et nos velut virtutis imaginem ad quemque aspicientes apostolorum, et Scripturis divinis hoc diligenter præbentibus, per quas anima decoratur illuminata nihil credere illis: num enim angeli erant illi? num de cælo descenderunt? Nonne ejusdem naturæ nobiscum participes fuerunt? nonne in urbibus enutriti sunt? nonne iisdem usi sunt? nonne aries manibus exercuerunt? facti sunt autem mirabiles, et vere præ omnibus mirandi, omnem virtutis cum exercissent viam, et exemplar facti omnibus ad salutem, et sic potestatem destruentes diaboli, hujus succidentes nervos, conterentes ejus caput, dissolventes ejus tyrannidem, dissipantes ejus exercitum: et hoc miraculum, omnibus miraculis mellus ostendentes; et verissime quidem: patitur enim diabolus quando expellitur corpore, utpote qui sit potestas malefica et hominum gaudens punitione et destructione; multo vero magis patitur quando peccatis liberatam videt animam. Et enim magna dæmonii potestas, peccatum est, utpote quæ ab eo efficitur fugiente virtutem. Propter hoc mortuus est Christus, ut hoc destruat: hoc enim mortem induxit, per hoc ea quæ sursum sunt deorsum facta sunt. Si ergo et nos ab omnibus eximentes nos quæ ad vitam pertinent, efferamus nos ad Christum, et apostolorum vitam imitantes sumus juxta illos doctores edocti in regnum cælorum, ad hoc simus in lege docti in evangelicam et novam doctrinam Christi, hæc diligenter scientes et secundum eandem gubernantes nos; atque in præseuti vita fulgentes juxta apostolos eriuus, et in futura

τὴν ἀνωτάτην φιλοσοφίαν, ἐὰν ὄψῃς πεινῶντι τὸν ἔρπον σου, ἐὰν θυμὸν κρατήσης, ἀν κενδοξίαν ἐκβάλλῃς, ἀν βασκαρίαν ἀνέλῃς· οὕτως καὶ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐπαίθευ· Μάθετε γάρ, λέγειν, ἀπ' ἐμοῦ ὅτι κερδὸς εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ· οὐκ ἔπραξεν ὅτι Ἐνήστευσα· καίτοι γε εἶχαν εἰπεῖν τὴς τεσσαράκοντα ἡμέρας· ἀλλ' οὐκ ἔφασκε τούτο, ἀλλ' ὅτι Πρῶτον, εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ. Καὶ πάλῃ ὁ κέρμων τοῦς μαθητὰς εἰς τὸ κήρυγμα, οὐκ εἶπεν ὅτι Νηστεύετε, ἀλλὰ; Πᾶν τὸ παρατιθέμενον ὑμῖν ἐσθίετε· χρημάτων μέντοι γε ἕνεκα πολλὴν ἀκρίθειαν ἀπηρεῖ, λέγων, Μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μηδὲ ἀργυρὸν, μηδὲ χαλκὸν εἰς τὴς ζώνας ὑμῶν· ταῦτα δὲ φημι ἐγὼ, οὐχὶ νηστείαν κακίζων, μὴ γένοιτο, καὶ γὰρ σφόδρα ταύτην ἐπαινῶ, ἀλλ' ὑπὲρ ἡμῶν ἀλγῶν, τῶν μὲν ἄλλων ἀπάντων τῆς ἀρετῆς εἰδῶν ἀμελοῦντων, ταύτην δὲ μόνον νομιζόντων ἀρκεῖν εἰς σωτηρίαν ἡμῖν, τὴ ἔσχιστον τοῦ χοροῦ τῆς ἀρετῆς ἔχουσιν μέρος· τὸ γὰρ μέγιστον, ἀγάπη καὶ ἐπιείκεια καὶ ἐλεημοσύνη, ἣ καὶ καρθεῖαν ὑπερκεκόντισα· χωρὶς μὲν γὰρ καρθεῖας, δυνατὸν βασιλείαν ἰδεῖν· χωρὶς δὲ ἐλεημοσύνης, ἀδύνατον· καὶ δηλοῦσιν αἰ πάντες καρθεῖνοι· τῶν γὰρ ἀναγκαίων τούτο ἐστὶ, καὶ συνεχόντων τὸ πᾶν· οὐκ ἔρα ἀπεικόντως, καρθεῖαν αὐτὸ κακλήκαμεν τῆς ἀρετῆς.

7. Ὡστε ἐὰν θέλωμεν, δυνατὸν ἡμῖν ὦ; εἰ; ἀρετῆς εἰκόνα κερδὸς ἕκαστον ὁρῶσι τῶν ἀποστόλων, καὶ ταῖς θεαῖς Γραφαῖς προσέχουσιν ἀκριβῶς, δι' ὧν ἡ ψυχὴ καλλωπίζεται φωτειζομένη, μηδὲν ἕλαττον ἔχειν ἐκείνων· μὴ γὰρ ἀγγελιοὶ ἦσαν ἐκεῖνοι; μὴ γὰρ ἐξ οὐρανοῦ κατέβησαν; οὐχὶ τῶν αὐτῶν ἡμῖν μετέσχον; οὐκ ἐν πόλεσιν ἐτράφησαν; οὐ τῶν αὐτῶν ἀπῆλαυσαν; οὐχὶ τέχνα; μετεχειρίσαντο; γεγενησὶ δὲ θαυμαστοὶ καὶ ὡς ἀληθῶς ὑπερθεύμαστοι, πᾶσαν ἀρετῆς ἀσκήσαντες ὁδὸν, καὶ τύπον γενόμενοι πᾶσι κερδὸς σωτηρίαν, καὶ οὕτως τὴν δύναμιν ἀνελόντες τοῦ διαβόλου, ἐκκόψαντες τούτου τὰ νεῦρα, συντρίβαντες αὐτοῦ τὴν κεφαλὴν, καταλύσαντες αὐτοῦ τὴν τυραννίδα, διαστρέσαντες τὸ στρατόπεδον· καὶ τούτο σημεῖον, ἀπάντων σημείων μέγιστον ἐπιδειξάμενοι· καὶ μάλα εἰκότως· ἀλγεῖ μὲν γὰρ ὁ διάβολος; ὅταν ἐξελαθῇ σώματος, ἄτε δύναμις ὦ; κακοποιὸς καὶ τῇ τῶν ἀνθρώπων ἐφηδόμενος τιμωρίᾳ καὶ ἀπωλείᾳ· πολλῶ δὲ μᾶλλον ἀλγεῖ, ὅταν ἀμαρτίας ἀκαλλατομένην ἴδῃ ψυχὴν. Καὶ γὰρ ἡ μεγάλη τοῦ δαιμονος δύναμις, ἣ ἀμαρτία ἐστίν, ὡς ἐξ αὐτοῦ δημιουργηθεῖσα φυγόντος τὴν ἀρετὴν. Διὰ ταύτην ἀπέθανεν ὁ Χριστὸς, ἵνα ταύτην καταλύσῃ· καὶ γὰρ αὕτη τὸν θάνατον εἰσήγαγε· διὰ ταύτην τὰ ἄνω κάτω γέγονεν. Ἄν τοῖνον καὶ ἡμεῖς πάντων ἀποστήσαντες ἑαυτοῦς τῶν βιωτικῶν, ἀναθώμεθα ἑαυτοῦς τῷ Χριστῷ, καὶ τὸν τῶν ἀποστόλων βίον ζηλώσαντες γενώμεθα κατ' ἐκείνους γραμματεῖς; μαθητευθέντες εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀντι τοῦ, γενώμεθα νομομαθεῖς εἰς τὴν εὐαγγελικὴν καὶ νέαν διδασκαλίαν Χριστοῦ, τῷ ταύτην ἀκριβῶς εἰδίζοντες, καὶ πολιτεύεσθα; κατὰ ταύτην, καὶ ἐν τῷ πα-

ρόντι βίῳ λαμπρῷ κατὰ τοὺς ἀποστόλους, ἄσόμεθα, **A** vitam hæreditabimus æternam; quam eveniat omnes nos contingere, gratis et humanitate Jesu Christi Domini nostri, per quem et quocum sit Patri gloria simul cum sanctissimo Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen.

ΔΙΑΛΕΞΩΣ ΠΕΜΠΤΗΣ ΗΘΙΚΟΝ (1).

Ὅτι τῶν δαιμονιζομένων οὐδὲν διαφέρουσι, πάντες μὲν οἱ τὰς τοῦ διαβόλου ποιοῦντες ἐπιθυμίας, μάλιστα δὲ οἱ φιλάργυροι.

α'. Καὶ οὕτω μὲν ὁ Σωτὴρ ἴασατο τοὺς δαιμονιζομένους, ἀεὶ περιπατοῦντας ἐν τοῖς μύηματι, καὶ λίαν ὄντας χαλεποὺς καὶ ἀγρίους· ἴδοι δ' ἂν τις καὶ νῦν γινόμενα τὰ παρὰ τῶν τότε δαιμονιζομένων, πρὸ τοῦ θεραπευθῆναι ἐκείνους γινόμενα, καὶ πολλοὺς τρόπον ἕτερον ἐν τοῖς μνημείοις δαιμονιζομένους χεῖρον ἐκείνων· οὐς οὐδὲν κατέχει τῆς μαγίας, οὐ αἰθήρος, οὐχ ἄλυσαι, οὐκ ἀνθρώπων πληθός, οὐ παραίσεις, οὐ νοθεσία, οὐ φόβος, οὐκ ἀπειλή, οὐκ ἄλλο τῶν τοιούτων οὐδὲν. Καὶ γὰρ ἔταν τι; ἀκόλαστος ἢ πρὸς; πάντα τὰ σώματα ἐπτοημένος, οὐδὲν διενήνοχε τοῦ δαιμονώδους, ἀλλὰ γυμνός ὡς ἐκεῖνος περιέρχεται, ἱμάτια μὲν ἐνδεδυμένος, τῆς δὲ ἀληθοῦς περιβολῆς ἐστερημένος, καὶ τῆς αὐτῷ προσηκούσης δόξης γεγυμνωμένος, οὐ λίθους ἑαυτὸν κόπτων, ἀλλ' ἀμαρτήμασι πολλῶν λίθων χαλεπωτέροις. Τίς οὖν αὐτὸν δῆσαι δυνήσεται; τίς πᾶσαι ἀτρημονοῦντα καὶ οἰστρούμενον, καὶ οὐδέποτε ἐν ἑαυτῷ γινόμενον, ἀλλ' αἰεὶ παρὰ τὰ μύηματα **C** φροτῶντα; τοιαῦτα γὰρ τῶν πορνῶν τὰ καταγώγια, πολλῆς τῆς δυσωδίας γέμοντα, πολλῆς τῆς σηπιδόνης.

β'. Τί δὲ ὁ φιλάργυρος; οὐχὶ τοιοῦτος; τίς γὰρ αὐτὸν ἰσχύσει δῆσαι ποτὶ; οὐχὶ φόβοι καὶ ἀπειλαὶ καθημεριναὶ καὶ παραινήσεις καὶ συμβουλαί; ἀλλὰ πάντα ταῦτα διακόπτει τὰ δεσμά· κἂν εἴθῃ τις ἀπαλλάξαι, ὀρκίζει ὥστε μὴ ἀπαλλαγῆναι, βάσανον ἠγούμενος εἶναι μεγίστην, τὸ μὴ εἶναι· ἐν τῇ βασιάνῃ· οὐστὶ γίνουσι· ἂν ἀθλιώτερον; Ἐκεῖνος μὲν γὰρ ὁ δαίμων, εἰ καὶ ἀνθρώπων κατεφρόνησεν, ἀλλὰ τῷ προστάγματι εἶξε τοῦ Χριστοῦ, καὶ ταχέως ἀπεδήμησε τοῦ σώματος· οὗτος δὲ οὐδὲ τῷ προστάγματι εἶκει. Ἰδοὺ γοῦν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἀκούει **D** αὐτοῦ ἰέγοντος, Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεῦναι καὶ μαμωνᾷ· καὶ γέενναν ἀπειλοῦντος, καὶ τὰς ἀνηκέστους κολάσεις, καὶ οὐ πέθειται· οὐχ ὅτι ἰσχυρότερός ἐστι τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι ἀκοντας ἡμᾶς ὁ Χριστὸς οὐ σωφρονίζει· διὰ τοῦτο ὡς ἐν ἐρήμοι; ἐ τοιοῦτος διατρίβει, κἂν ἐν μέσαις ταῖς πόλεσιν ἦ. Τίς γὰρ ἂν εἴλοιο τοιοῦτον συγγίνεσθαι ἀνθρώπων; μᾶλλον ἂν ἔγοιγε κατεδιξάμην μετὰ μυρῶν δαιμονῶντων οἰκεῖν, ἢ μετὰ ἐνός τῆν μητέρα πάντων κακῶν φιλάργυρον νοσοῦντος.

(1) Subsequens ethicon respicit ad verba Lucæ viii, 27 et seqq. Occurrit illi vir quidam qui habebat dæmonium: jam temporibus nullis, et vesti-

SERMONIS QUINTI ETHICON.

Quod a dæmoniis nihil differant, omnes quidem illi qui diaboli concupiscentiis sunt dediti, præcipue tamen utari.

1. Et ita quidem Salvator sanavit dæmoniacos, semper deambulantes in monumentis et valde molestos et barbaros; si videat et nunc aliquis quæ sunt a dæmoniis, quæ sunt antequam sanentur, et multos alio modo in monumentis dæmoniis pejore quam cæteris; quorum nihil cohibet dementiam, neque ferrum, neque catena, neque hominum pulchritudem, neque hortatio, neque monitio, neque metus, neque minæ, neque horum simile quidquam. Cum enim aliquis indocilis est ad omnia corpora volans, nihil differt a dæmoniaco, sed nudus ut ille circuit, vestibibus quidem indutus, vera autem cooptura privatus et gloria sibi convenienti nudatus, non lapidibus se percutiens, sed peccatis lapide molestioribus. Quis ergo eum poterit ligare? quæ placare inderora facientem et furiosum, et in se non contentum, sed semper monumenta frequentians? Hujusmodi enim sunt prostibulorum diversoria, multi foetoris plena, et multæ putredinis.

2. Quid ergo avarus? nonne talis: quis enim eum valebit ligare aliquando? nonne timores et minæ quotidianæ et hortationes et consilia? sed omnia hæc dissecat vincula. Adestne aliquis eum liberaretur, jurat ita ut ne liberetur, poenam putans maximam non esse in poenâ; quo quid potest fieri miserabilius? Iste enim dæmon, etsi homines despiciat, jussui tamen cessit Christi, et velociter dereliquit corpus; hic autem neque jussui cedit. Ecce quidem quotidie audit eum dicentem: Non potestis servire Deo et mammonæ: et gehennam minanti et sine remedio punitiones non obedit; non quod fortior sit Christo, sed quod invitus nos Christus non reddit sapientes. Idcirco velut in desertis iste versatur, quanquam in mediis sit urbibus. Quis enim eligeret conversari cum istiusmodi homine? Mallem ego decem millibus cum dæmoniis habitare quam cum uno qui, matre omnium malorum, avaritia laborat.

mento non induebatur, neque in domo manebat, sed in monumentis.

3. Et me non errare ista dicentem patet ex his quæ unusquisque patitur. Avari quidem cum qui nihil injuste egit hostem putant, et ævum tenere volunt eum qui liber est, et innumeris malis circumdant: dæmoniaci autem nihil tale agunt; sed in seipsis nutriunt morbum. Et hi multas domos evertunt, et nomen Dei blasphemari faciunt, et pestis urbium sunt et orbis terræ: qui vero dæmoniis impediuntur, miseratione potius digni sunt et lacrymis: et quidem dæmoniaci sine intellectu pleraque faciunt: avari autem cum ratione peccant, in mediis urbibus bacchantes novo aliquo furore furiosi: quando enim tale operantur dæmoniaci quale Judas ausus est, ingentem culpam operatus et tradens magistrum triginta argenteis, utpote qui avarus esset. Et omnes eum æmulantes, velut bestię molcstę a decipulis fugientes urbes perturbant, nemine cohibente. Circumdantur enim eis ligamina undequaque, qualia sunt judicum timor aut legum minę, aut multitudinis damnatio, et alia plura letis; sed tamen hæc disrumpentes, omnia suadeque faciunt. Et si quis tandem hoc ab ipsis auferat, tunc agnoscere potest evidenter quod in ipsis est dæmonium, multo pejus esse quam exrens et furiosius.

4. Sed quæ illud non fieri potest nisi sermone, tantum hoc exponemus, et omnes ejus percurremus catenas: et tunc clare sciemus ejus furorem; sed ne timeatis belluam, quando ipsam revelabimus; in verbo enim scena, non in veritate res est. Sit ergo homo quidam ignem oculis emittens, niger toto corpore, ex utroque humero serpentes pro manibus habens dependentes; sit illi quoque os, pro dentibus enses acutos habens infixos, loco autem linguę veneni perniciosi fontem scaturientem: Venter autem omni camino avidior illata omnia absorbens; et pedes agiles et flamma quavis velocior; et facies illi de lupo et cane compositum: loquatur nihil humani, sed sine sono, sine lepore et terribiliter; habeat in manibus flammam: forsan terribilia nobis videntur esse quæ dicuntur; sed nondum satis expressimus eum: ad hæc enim et alia oportet addere: scilicet obvius trucidet, devoret usque ad ossa et medullas, Sed et hoc multo molestior est avarus omnia invadens ut orcus, omnes ebibens, communis hostis percurrens hominum genus. Nam vult hominem esse nullum, ut omnia possideat: nec ibi consistit; sed quando omnes destruxisset cupiditate, et terrę essentiali mutari vellet, et aurum eam videre: non autem solam terram, sed et montes et sylvas et fontes et omnia simpliciter apparentia (visibilia).

πάντας ἀπολίση τῇ ἐπιθυμίᾳ, καὶ τῆς γῆς τὴν οὐσίαν ἀφανίσαι ἐπιθυμῶν, καὶ χρυσὸν αὐτὴν ὄσσαν ἰδεῖν· οὐ τὴν γῆν δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὄρη καὶ νάπας καὶ πηγὰς, καὶ πάντα ἀπλῶς τὰ φαινόμενα.

5. Et ut discatis nondum furorem illius expositum

γ'. Καὶ ὅτι οὐ σφάλλομαι ταῦτα λέγων, ὅτι οὐκ ἐξ ὧν ἑκάτεροι πάσχουσιν· οἱ μὲν γὰρ φιλάργυροι τὸν οὐδὲν ἡδικοῦντα, ἐχθρὸν ἡγοῦνται, καὶ δοῦλον λαθεῖν βούλονται τὸν λευθερον ὄντα, καὶ μυρίαις κακοῖς περιβάλλουσιν· οἱ δὲ δαιμονῶντες, οὐδὲν τοιοῦτον ἐργάζονται, ἀλλ' ἐν ἑαυτοῖς τρέφουσι τὴν νόσον· καὶ οὗτοι μὲν πολλὰς οἰκίας ἀνατρέπουσι, καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ βλασφημεῖσθαι παρασκευάζουσι, καὶ λύμῃ πόλεων καὶ τῆς οἰκουμένης πάσης εἰσὶν· οἱ δὲ ὑπὸ δαιμόνων ἐνοχλούμενοι, ἐλεισσομαι μᾶλλον εἰσὶν ἀξιοὶ καὶ θαυμάσια· καὶ οἱ μὲν δαιμονῶντες ἀναισθησίᾳ τὰ πλεῖστα πράττουσιν· οἱ δὲ φιλάργυροι μετὰ λογισμοῦ παραπταίουσιν, ἐν μέσῃσι πόλεσι βαχχεύμενοι, καινὴν τινα μαινόμενοι μανίαν· τί γὰρ τοιοῦτον ἐργάσσονται οἱ δαιμονῶντες ἅπαντες, οἷον Ἰούδας ἐτόλμησε, τὴν μεγίστην παρανομίαν ἐργασάμενος, καὶ προδοῦς τὸν διδάσκαλον τριάκοντα ἀργυρίοις, ὅτε φιλάργυρος ὢν· καὶ πάντες δὲ οἱ ἐκείνου ζηλοῦντες, καθάπερ θηρία χαλεπὰ ἀπὸ γαλιάγρας φυγόντα τὰς πόλεις θορυβοῦσιν, οὐδὲνδὲ κατέχοντες· περιεκίενται μὲν γὰρ καὶ τούτους εσμά πανταχόθεν, οἷον ὁ τῶν δικαστῶν φόβος, ἡ τῶν νόμων ἀπειλή, ἡ παρὰ τῶν πολλῶν κατάγνωσις, καὶ ἕτερα πλεῖστα τούτων· ἀλλ' ὁμοῦ καὶ ταῦτα διαρρήγγυντες, πάντα ἄνω καὶ κάτω ποιοῦσι· καὶ εἰ τις αὐτὰ τέλειον αὐτῶν ἀφείλε, τότε ἂν ἔγνω σαφῶς τὸν ἐν αὐτοῖς δαίμονα, πολὺ τοῦ νῦν ἐξεληθέντος ἀγριώτερον ὄντα καὶ μαινιώτερον.

δ'. Ἄλλ' ἐπειδὴ τοῦτο οὐκ ἐνὶ τῷ λόγῳ τέως, αὐτὸ ὑποθώμεθα, καὶ πάσα αὐτοῦ περιέλωμεν τὰς ἀλύσεις· καὶ τότε αὐτοῦ σαφῶς εἰσόμεθα τὴν λαμπρὰν μανίαν· ἀλλὰ μὴ δεισῆτε τὸ θηρίον, ὅταν αὐτὸ ἐκκαλύψωμεν· ἐν γὰρ τῷ λόγῳ ἡ σκηνή, οὐκ ἐν ἀληθείᾳ τὸ πρᾶγμα. Ἔστω τοίνυν τις ἀνθρώπος πῦρ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀφίει, μέλας ὄλον τὸ σῶμα, ἐξ ἑκατέρων τῶν ὤμων δράκοντας ἀντὶ χειρῶν ἔχων ἐξηρημένους· ἔστω δὲ αὐτῷ καὶ στόμα, ἀνεὶ μὲν ὀδόντων ξίφη ὀξεία ἔχων πεπηγότα, ἀνεὶ δὲ γλώττης, τοῦ καὶ δηλητηρίου φαρμάκου πηγὴν ἀναβλύζουσαν· γαστήρ δὲ καμίνου πάσης θαπανικωτέρα, τὰ ἐμβαλλόμενα πάντα ἀναλίσκουσα· καὶ πόδες ὀπότεροι τινες, καὶ φλογὸς ἀπάσης σφοδρότεραι· καὶ τὸ πρόσωπον δὲ αὐτῷ ἀπὸ κυνὸς καὶ λύκου κατασκευασμένον ἔστω· καὶ φθεγγέσθω μηδὲν ἀνθρώπινον, ἀλλ' ἀπηχέει τι καὶ ἀηθές καὶ φοβερόν· ἔχέτω ἔτι καὶ ἐν χειρὶ φλόγα· τάχα φοβερὰ ὑμῖν δοκεῖ εἶναι τὰ εἰρημένα· ἀλλ' οὐδέπω κατ' ἀξίαν αὐτὸν ἐσχηματίσαμεν· μετὰ γὰρ τούτων καὶ ἕτερα δεῖ προσθεῖναι· καὶ γὰρ τοὺς ἀπαντῶντας σφαττέτω, κατεσθιέτω, τῶν ὀστέων αὐτῶν καὶ μυελῶν· ἀλλὰ καὶ τούτου πολλῶν χαλεπώτερος ὁ φιλάργυρος, πᾶσιν ἐπίων ὡσπερ ἄδης, πάντας κατακίνων, κοινὸς πολέμιος περιερχόμενος τοῦ τῶν ἀνθρώπων γένους. Καὶ γὰρ βούλεται μηδένα ἄνθρωπον εἶναι, ἵνα τὰ πάντα κατέχη· καὶ οὐδὲ ἐνταῦθα ἵσταται, ἀλλ' ὅταν

ε'. Καὶ ἵνα μάθητε ὅτι οὐδέπω τὴν μανίαν παρα-

στήσαμεν τὴν ἐκείνου, μηδεὶς ἔστω ὁ ἐγκαλῶν, καὶ ἀδεδιτόμενος, ἀλλὰ ἐναλε τὸν ἐκ τῶν νόμων φόβον, τῷ λόγῳ τῶς, καὶ βῆσι αὐτὸν ξίφος ἀρπάσαντα, καὶ πίντας διαχρῶμενον, καὶ οὐδενὸς φειδόμενον, οὐ φίλου, οὐ συγγενεῦς, οὐκ ἀδελφοῦ, οὐκ αὐτοῦ τοῦ γεγεννηκότος· μᾶλλον δὲ οὐδὲ ὑποθέσεως ἐν- τῦθα χρεῖα, ἀλλ' ἐρώμεθα αὐτὸν, εἰ μὴ τοιαύτας πλάττει καθ' ἑαυτὸν φαντασίας ἀεὶ, καὶ πάντας ἔπεισιν ἀναιρῶν τῷ λογισμῷ καὶ φίλους καὶ συγ- γεμῆς καὶ αὐτοὺς τοὺς γεγεννηκότας· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐρωτήσεως χρεῖα· καὶ γὰρ πάντες ἴσασιν, ὡς οἱ τοῦτε κατεχόμενοι τῷ νοσήματι, καὶ γῆρας βα- ρύνονται πατέρες, τό τε γλυκὺ καὶ πᾶσιν ἐπέραστον, τό παιδᾶς ἔχειν, βαρὺ καὶ ἐπαχθὲς εἶναι νομίζουσι. Πολλοὶ γοῦν καὶ ἀτοκίαν διὰ τοῦτο ὠνήσαντο, καὶ τὴν φύσιν ἐπήρωσαν, οὐκ ἀνελόντες τεχθέντας τοὺς παῖδας, ἀλλὰ μὴδὲ φύνα· τὴν ἀρχὴν συγχωρήσαν- τες. Μὴ τοίνυν θαυμάσηθε εἰ τὸν φιλάργυρον οὐ- τῶς ἐσχηματίσαμεν· καὶ γὰρ πολὺ χείρων ἔστι τῶν εἰρημένων.

ζ'. Ἀλλὰ σκοπήσωμεν πῶς τοῦ δαίμονος αὐτὸν ἀπαλλάξομεν. Πῶς οὖν ἀπαλλάξομεν; εἰ μάθοι σα- φῶς, ὅτι ἡ φιλαργυρία πρὸς αὐτὸ τεῦτο, μάλιστα αὐτῷ ἐναντιοῦται πρὸς τὸ πορίζειν χρήματα· οἱ γὰρ τὰ μικρὰ κερδαίνειν βουλόμενοι, μεγάλας ὑπο- μένουσι ζημίας· ἔθεν δὴ καὶ παροιμία εἰς αὐτὸ τοῦτο ἐξηγήκεται· πολλοὶ γοῦν πολλάκις ἐπὶ με- γάλους δανείσαι βουλόμενοι τόκοις, τῇ προσδοκίᾳ τοῦ κέρδους, οὐκ ἐξετάσαντες τοὺς λαμβάνοντας, μετὰ τοῦ τόκου καὶ τοῦ κεφαλαίου πάντες ἐξέπεσον· πάλιν εἰς κινδύνου περιπεσόντες ἕτεροι, καὶ μὴ βουληθέντες ὄλιγα προέσθαι, καὶ τὴν ψυχὴν μετὰ τῆς οὐσίας ἀπώλεσαν· καὶ παρὸν πάλιν, ἡ ἀξιώματα κερδαλέα, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον ὠνήσασθαι, μικρολο- γησάμενοι, τὸ πᾶν ἀπώλεσαν. Ἐπειδὴ γὰρ οὐκ ἴσασιν σπεῖρειν, ἀλλ' ἀεὶ θερίζειν μεμελετήκασι, καὶ τοῦ ἀμητοῦ συνεχῶς ἐκπίπτουσι· οὐδεὶς γὰρ ἀεὶ θερίζειν δύναται, ὡσπερ οὐδὲ ἀεὶ κερδαίνειν. Ἐπεὶ οὖν οὐ βούλονται δαπανᾶν, οὐδὲ κερδαίνειν ἴσασιν· ἀλλὰ κἄν γυναῖκα δέη λαβεῖν, πάλιν τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑπομένουσι· ἢ γὰρ ἐξηπατήθησαν, ἄπορον ἀντ' εὐπόρου λαβόντες, ἢ καὶ πλουσίαν εἰσαγαγόντες, καὶ μυρίων γέμουσαν ἐλαττωμάτων, πλεῖονα πάλιν τὴν ζημίαν ὑπέμειναν· οὐ γὰρ ἡ περιουσία, ἀλλ' ἡ ἀρετὴ τὸν πλοῦτον ἐργάζεται. Τί γὰρ βρελος τοῦ πλοῦτου, ὅταν δαπανηρὰ ἢ καὶ ἄσωτος, καὶ πάντα ἀνέμου σφοδρότερον ἐκφορῇ· τί δὲ, ἂν ἀσελγῆς, καὶ μυρίους ἔραστας ἐφέλκεται; τί δὲ, ἂν μέθυσος; οὐ πάντων πενίστερον ταχέως τὸν ἄνδρα ἐργάζεται; Οὐ γαμοῦσι δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὠνοῦνται ἐπισηφῶς ὑπὸ τῆς ἐπιθυμίας τῆς πολλῆς, οὐ τὰ σπουδαία τῶν ἀνδραπόδων, ἀλλὰ τὰ εἴωνα περιεργάζονται. Ταῦτ' οὖν ἅπαντα ἀναλογισάμενοι οἱ φιλάργυροι, τῶν γὰρ περὶ τῆς γέννης καὶ τῆς βασιλείας λόγων οὐδέπω ἀκούειν δύναται, καὶ τὰς ζημίας ἐνοήσαντες, ἃς ὑπέμειναν πολλάκις ἀπὸ τῆς φιλοχρηματίας καὶ ἐν δανείσμασι καὶ ἐν ὠνοῖσι καὶ ἐν γάμοις καὶ ἐν προ- στασίαις καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, ἀποστήσαντων τοῦ

A esse, nullus sit oburgans et timens, sed tolle le- gum timorem, verbo tantum, et videbis eum ensem evaginantem et omnes occidentem et nemini par- centem, non amico, non cognato, non fratri, non suo genitori; sed non opus est supponere; dica- mus vero si non tales apud se fingat imagines, semper, et omnes invadat destruens ratiocinio et amicos et cognatos et ipsos genitores. Potius autem non interrogatione opus est: omnes enim sciunt, quomodo morbo isto capti et senectutem gravant patris, et quod cæteris tam dulce et ama- bile est, grave et intolerabile esse putant pueros ha- bere. Multi enim et sterilitatem propter hoc eme- runt, et naturam privarunt, non destruentes par- tos infantes, sed neque producere principium con- cedentes. Ne ergo miremini si avarum ita descri- perimus: multo enim pejor est dictis.

6. Sed videamus quomodo eum a dæmone libera- mus. Quomodo ergo liberabimus? Si discat clare, avaritiam præter hoc præsertim ipsi adversatur ad acquirenda bona. Qui enim parva lucra facere volunt, magna subeunt damna. Unde igitur initium ad hoc accidit (eruitur). Multi enim sæpe, magnis volentes mutuum dare usuris, exspectatione lucri non probantes eos qui mutuuntur, cum usura et summam totam amittunt. Rursus in periculo cadentes alii et nolentes pauca appetere animam cum bonis amiserunt; et rursus adest ut dignitate lucrum habentes aut aliud quoddam simile emere parvipendentes, omnia perdidierunt. Cum enim nesciant seminare, sed semper metere curent, a messe continuo privantur; nemo enim semper metere potest, quomodo neque semper lucrifacere. Cum enim nolint expendere, neque lucrifacere sciunt. Sed quando uxorem ducere oporteat, rursus idem subeunt. Velenim decepti sunt, pauperem pro divite accipientes, vel et divitias inducentes et de- cem millibus refertas vitis, majorem rursus perni- ciam subiere. Non enim abundantia, sed virtus divitiarum operatur. Quid enim prosunt divitiæ quando prodiga est et vesana, et omnia vento velocius effe- rat: quid ergo si libidinosus et innumeros ama- sios attrahat? (Quid autem si vinolenta? nonne omnium pauperiorem brevi reddet virum? non uxorem tantum ducunt, sed et emunt periculose cupiditatis causa; non servorum studiosas curas sed quæ parvi constant exquirunt. Hæc igitur omnia ratiocinantes avari, de his enim quæ ad gehennam et regnum spectant audire nondum possunt, et de damnis meditantibus quæ subierunt sæpe cupiditatis causa, et mutuis datis, et emptionibus et matrimo- niis et innumeris et in cæteris omnibus, discedunt ab amore bonorum. Sic enim poterunt et præsentem vitam in pace agere, et parvi pendentes etiam de philosophia audire verba, et aspicien-

us ut ipsum vel aut justitiam solum, et annuntiatum ab eo bonorum participes fiant gratia et humanitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et quocumque Patri gloria simul cum sanctissimo Spiritu, nunc et semper et in sæcula sæculorum. Amen

SERMONIS SEXTI ETHICON.

De patientia et longanimitate. Ex Jobi et Davidis historia.

1. Quamam igitur essemus digni venia, tanta habentes exempla, et in pace molles et deficientes? Nemine enim bellum gerente, trucidamur; nemine persequente, dissolvimur: in pace salvos fieri jubemur; neque illud quidem valemus. Ast apostoli, orbem totum incandescentem, et in universam terram ingredientes incendium accensum, de media eripuerant flamma conflagratos; nos autem neque nosmetipsos servare possumus in libertate positi? Quæ ergo nobis erit excusatio, quæ venia in illa die, qui neque unum quoddam habeamus ostendere ex his quæ passi sumus propter Christum pro nobis passum multa, et certe iniuria? Non enim ignoramus milletem quando vulnera et plagas ostendit, tunc posse clarum fieri apud regem: si nullum habeat exhibendum facinus præclarum, et nullum percusserit, in novissimis collocabitur. Sed non est belli tempus, ait. Si enim esset, dic, quæso, quis pugnaret? quis prosiliret, quis phalangem trajiceret? forsitan nemo. Cum enim video nos bona non despiciere propter Christum, quomodo quis vobis suadebit se dum percuteretur, despecturum?

2. Dixit Christus: Tolerate injuriam facientes viriliter, et his benedicite; hoc autem non agimus. Et plagas feremus, dic, quæso, ubi multus dolor, et cruciatus? Verum apostoli, inquit, quos imitari adhortaris, miracula faciebant super cæteros facti: unde omnia tolerabant fortiter pro Christo solo. Idcirco igitur non flagellabantur? Idcirco non persecutionem patiebantur? Et hoc est incredibile quod illud ab his quibus benefecerant patiebantur, neque tamen propterea turbabantur, mala pro bonis accipientes, sed innumeros livores et punctiones continuas experientes, majoribus quam cælicolæ deliciis gaudebant: nos autem neque in somnio hujusmodi quippiam sustinentes, quamvis cera molliores sumus. Quando alicui beneficium parvum contulimus, et postea triste quid ab eo exceperimus, turbamur, terremur, et facti nos pœnitent. Si quidem fiat, quod aliquid nec accidat, unquam, bellum in ecclesias et

α χρημάτων ἐρᾶν. Οὕτω γὰρ συνίστανται καὶ τὸν παρόντα βίον μετὰ ἀσφαλείας ζῆν, καὶ μικρὸν ἐπιβίωτες, καὶ τὸν περὶ φιλοσοφίας ἀκούσαι λόγων· καὶ διεβλήψαντες εἰς αὐτὸν τῆς δικαιοσύνης ἰδεῖν τὸν ἥλιον, καὶ τὸν ἐπηγγελμένον παρ' αὐτοῦ ἀγαθῶν ἐπιτυχεῖν, χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΔΙΑΛΕΞΕΩΣ ΕΚΤΗΣ ΗΘΙΚΟΝ (1).

Περὶ ὑπομονῆς καὶ μακροθυμίας· ἐκ τῆς κατὰ τὸν Ἰώβ καὶ Δαβὶδ ἱστορίας.

α'. Τίνας οὖν ἀν εἴημεν δεῖοι συγγνώμῃς ἡμεῖς, τοσαῦτα ἔχοντες ὑπόδειγματα, καὶ ἐν εἰρήνῃ μαλακισόμενοι καὶ καταπίπτοντες; Οὐδενός· γὰρ πολεμοῦντος, σφαττόμεθα· οὐδενός διώκοντος, ἐκλυόμεθα· ἐν εἰρήνῃ σωθῆναι κλυόμεθα, καὶ οὐδὲ τοῦτο δυνάμεθα· καὶ οἱ μὲν ἀπὸστολοὶ τῆς εἰκουμένης καιρομένης ἀπάσης, καὶ κατὰ πᾶσαν γῆν τῆς πυρᾶς ἐναπνομένης ἐκείοντες ἔνθεν, ἐκ μέσης ἤρκαζον τῆς φλογὸς τοὺς ἐμπικραμένους, ἡμεῖς δὲ οὐδὲ ἑαυτοῦς διατηρήσαι δυνάμεθα ἐν ἀνέσει; Τίς τοίνυν ἡμῖν ἔσται παρρησία, πέρα συγγνώμῃς κατ' ἐκείνην τὴν ἡμέραν, μὴδὲ ἐν ἔχουσιν ἐπιδειξάι ὡς πεπόνθαμεν διὰ τὸν Χριστὸν τὸν παρόντα δι' ἡμᾶς πολλὰ, καὶ τοῖ γε ὄντα; ἔχθρός; Οὐ γὰρ ἀγνοοῦμεν οὐ καὶ ὁ στρατιώτης ὅτε τραύματα καὶ ὠτειλὰς ἐπιδεικνύεται, τότε δυνήσεται λαμπρὸς εἶναι παρὰ τῷ βασιλεῖ· ἀν δὲ μὴδὲν ἔχη δεῖξαι κατόρθωμα, κἂν μὴδὲν ἢ προσκεκρουκῶς, ἐν τοῖς ἐσχάτοις ταχθήσεται· ἀλλ' οὐκ ἔστι πολέμου καιρὸς, φησὶν. Εἰ γὰρ ἦν, εἶπέ μοι, τίς ἀν ἠγωνίσαστο; τίς ἀν ἐπατήθησε; τίς ἀν τὴν φάλαγγα διεξέσε; τάχα οὐδεὶς. Ὅταν γὰρ ἴδω ὅτι οὐ χρημάτων καταφρονοῦμεν ἕνεκα τοῦ Χριστοῦ, πῶς τις ἡμῖν πιστεύσει ὅτι πληγῶν καταφρονησομεν;

β'. Εἰπὼν ὁ Χριστὸς, θέρετε τοὺς ὑβρίζοντας γενναίως, καὶ εὐλογεῖτε· καὶ τοῦτο οὐ ποιοῦμεν· καὶ πληγὰς ὀλοομεν, εἶπέ μοι, ἔνθα πολὺ τὸ τῆς ὀδύνης, καὶ τὸ τῆς ἀλγηδόνης; ἀλλ' οἱ ἀπόστολοι, φησὶν, οὐδὲ ἡμᾶς μισεῖσθαι παραινεῖς, ἰθαυματουργοῦν γεγονότες ὑπὲρ τοὺς ἄλλους· ὅθεν καὶ πάντα ἔφερον εὐψύχως ὑπὲρ ἑνὸς τοῦ Χριστοῦ. Διὰ τοῦτο γοῶν οὐκ ἐμαστιγοῦντο; διὰ τοῦτο οὐκ ἠλαύνοντο; Καὶ γὰρ τοῦτο ἔστι τὸ παράδοξον, ὅτι καὶ παρὰ τῶν εὐεργετούμενων τοιαῦτα ἐπάσχον, καὶ οὐδὲ ὀύτως ἐθροῦδοῦντο, κακὰ ἀντὶ ἀγαθῶν ἀπολαμβάνοντες, ἀλλὰ μυστοῦς ἔχοντες μάλωπας, καὶ στίγματα συνεχῆ, τῶν ἐν παραδείσῳ διαγόντων μᾶλλον ἐτρώπων ἡμεῖς δὲ οὐδὲ θναρ τοιούτων τι ὑπομείναντες, κηρῶ πάντος ἔσμεν μαλακώτεροι· κἂν τινα εὐεργετήσωμεν μικρὰν τινα εὐεργεσίαν, εἴτα λυπηροῦ τινος ἀπολαύσομεν παρ' αὐτοῦ, θορυβοῦμεθα, ταρτατόμεθα, καὶ ἐπὶ τῷ γεγενημένῳ μετανοοῦμεν. Εἰ τοῖ-

(1) Subsequens ethicon pertinet ad illa Domini verba apud Matthæum x, 22: Qui autem versetetur in usque in finem, hic salvus erit.

νυν γίνηται, ὃ μὴ γένοιτο, μηδὲ συμβαίη ποτὲ γε-
 ῖσθαι πόλεμος ἐκκλησιῶν καὶ ζωγμῶς, ἐνοήσωμεν
 πόκος ἔσται ὁ γέλως, πόσα τὰ θνεῖδη· καὶ μάλα εἰ-
 λότως. Ὅταν γὰρ ἐν τῇ καλαίστρᾳ μηδεὶς γυμνά-
 ζηται, πῶς ἐν τοῖς ἀγῶσι ἔσται λαμπρός; ποῖος
 γὰρ ἀθλητῆς παιδοτριβεῖν (1) οὐκ εἰδώς, θυνήσεται
 καλοῦντων τῶν ὀλυμπιακῶν ἀγῶνων, μέγα τι καὶ
 γενναῖον ἐπιδείξασθαι πρὸς τὸν ἀνταγωνιστήν; Οὐ
 γὰρ ἐχρῆν καθ' ἑκάστην ἡμέραν παλαίειν ἡμᾶς; καὶ
 πυκτεύειν καὶ τρέχειν; οὐκ ἀκούομεν τοὺς λεγομέ-
 νους πεντάθλους, ἐπιειδᾶν μηδένα ἔχουσι τὸν ἀντα-
 γωνιστήν, πῶς θύλακον ἄμμου πληρῶσαντες πολ-
 λῆς, καὶ κρεμάσαντες, ἐκεῖ τὴν ἰσχὺν γυμνάζουσιν
 ἄκαραν; οἱ δὲ τούτων νεώτεροι ἐν τοῖς τῶν ἑταίρων
 σώμασι μελετῶσι τὴν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μάχην.

γ. Τούτους οὖν καὶ ἡμεῖς ζηλώσωμεν, καὶ με-
 λετήσωμεν τῆς φιλοσοφίας τὰ παλαιόματα· καὶ εἰς
 θυμὸν πολλοὶ παροξύνουσι, καὶ πολλὴν ἀνάπτουσι
 φλόγα· στώμεν τοῖσιν κατὰ τῶν παθῶν, φέρωμεν
 γενναίως τὰς κατὰ διάνοιαν δόνας, ἵνα καὶ τὰς τοῦ
 σώματος ἐνέγκωμεν. Καὶ γὰρ ὁ μακάριος Ἰώβ εἶ-
 μὴ καλῶς ἦν γυμνασάμενος πρὸ τῶν ἀγῶνων,
 οὐκ ἂν οὕτω λαμπρῶς ἐπὶ τῶν ἀγῶνων ἐλαμψεν·
 εἰ μὴ μεμελετήκει πάσης ἀθυμίας ἐκτὸς εἶναι,
 εἶπεν ἂν τι τολμηρῶν, τῶν παιδῶν ἀποθανόντων·
 νυνὶ δὲ πρὸς πάντα ἔσται τὰ παλαιόματα· πρὸς
 χρημάτων ἀπώλειαν καὶ περιουσίας τοσαύτης ἀφα-
 νισμὸν, πρὸς παιδῶν ἀποβολήν, πρὸς γυναικὸς συμ-
 πάθειαν, πρὸς σώματος μαστίγιας, πρὸς φίλων
 θνεῖδη, πρὸς λοιδορίας οἰκετῶν. Εἰ δὲ διέβρῆζε τὰ
 μακρία, καὶ τὴν κόμην ἀπακείρατο, τὴν τῶν φιλιτά-
 των ἀκούσας ἀπώλειαν, μὴ θαυμάσωμεν· πατήρ
 γὰρ ἦν, καὶ πατήρ φιλόστοργος, καὶ εἶδει δευχθῆναι
 καὶ τὴν τῆς φύσεως συμπάθειαν, καὶ τὴν τῆς γνώ-
 μης φιλοσοφίαν. Εἰ γὰρ μηδὲ τούτο ἐποίησεν, ἴσως
 ἂν τις καὶ ἀναίσθησις ἐνόμισε τὴν φιλοσοφίαν
 ταύτην.

δ. Εἰ δὲ θέλωμεν καὶ τὰ τοῦ Ἰώβ θεωρῆσαι γυ-
 μνάσια, ἀκούσωμεν αὐτοῦ λέγοντος, πῶς κατεφρόνε-
 χρημάτων, οὕτω· Εἰ δὲ καὶ εὐφράνθην κολλοῦ πλοῦ-
 του μοι γενομένου· εἰ ἔταξα χρυσίον εἰς χοῦν· εἰ
 λίθῳ πολυτελεῖ ἐκπεοθεῖν· διὰ τοῦτο οὐδὲ ἀρπαγέν-
 των αὐτῶν ἰθουθεῖτο, ἐπειδὴ καὶ παρόντων σῦτῶν
 οὐκ εὐφραίνετο· ἀκούσωμεν πῶς καὶ τὰ κατὰ τοὺς
 παῖδας διψκεί, οὐ καταμαλακισόμενος παρὰ τὸ
 δέον, καθάπερ ἡμεῖς, ἀλλὰ πᾶσαν ἀκριθείαν παρ
 αὐτῶν ἀπαιτῶν· ὁ γὰρ καὶ ὑπὲρ ἀδελφῶν θυσίαν
 ἀναφέρων, ἐνοήσωμεν πῶς ἦν ἀκριθῆς τῶν φαινο-
 μένων δικαστῆς. Εἰ δὲ καὶ τοὺς περὶ σωφροσύνης
 ἀγῶνας· μαθεῖν βουλόμεθα, αὐτοῦ ἔργον ἀκούσω-
 μεν· Διαθήκην διεθέμην τοῖς ὀφθαλμοῖς μου, τὸ μὴ
 κατανοῆσαι εἰς παρθένον· διὰ τοῦτο αὐτὸν οὐ κα-
 τέκλασεν ἡ γυνή. Ἐφίλει μὲν γὰρ αὐτὴν καὶ πρὸ
 τούτου, ἀλλ' οὐκ ὑπὲρ τῆς μέτρον, ἀλλ' ὡς εἰκὸς γυ-

(1) Animadvertant philologi hunc se schola ath-
 letica locum, cum vocabulis technicis παιδοτριβεῖν,
 θύλακος, ἄμμου, πένταθλοι, a quibus distinguuntur

A persecutio, quantum erit risus videbimus, quantum
 ludibrium, et velle verisimiliter. Quando enim in
 luctatione nemo sese exercet, quomodo in certami-
 ne fiet illustris? Qualis enim athleta exercitium
 nesciens poterit, vocantibus olympiacis laicis, ma-
 gnum quid et generosum exhibere adversus antago-
 nistam? Nonne oportuit nos quotidie luctari et
 pugnare et currere? Nonne audimus pentathlos,
 cum neminem adversarium habeant, quomodo in
 sarcum arena repletum multa, et suspensum, vim
 totam exerceant? Hi vero recentiores sociorum
 corporibus in hostes certamen meditantur.

3. Nos ergo et nos imitemur, et philosophiam
 pugnans meditemur: et ad animum multi incitant,
 et multam accendunt flammam: resistemus igitur
 cupiditatibus, genere dolores menti adversantes
 feramus, ut et corporis dolores toleremus. Etenim
 beatus Job si non fuisset bene exercitus ante pug-
 nas, non ita clare in pugnis refulsisset. Nisi stu-
 didisset omnem ignaviam foras mittere, nunquid
 audax verbum dixisset, pueris mortuis? Nunc autem
 contra omnia stetit certamina; adversus bonorum de-
 structionem et facultatis tantæ ruinam, et puerorum
 amissionem, et uxoris affectum, et corporis flagella,
 et amicorum impropria, et domesticorum ludibria.
 Si vero vestes scidit, et crines avulavit, carissimo-
 rum perditione audite, ne miremur: pater enim
 erat, et pater amans, naturæque affectus ostendit
 opus erat, pariterque mentis philosophiam. Si enim
 hæc non fecisset, forsân istam philosophiam sine
 sensu putares.

4. Si vero Jobi exercitia spectare velimus, ipsum
 audiamus dicentem, quomodo contemnebat bona ista.
 Si autem multis mihi divitiis factis gavisus sim: si
 aurum in cumulum disposuerim: si lapidi pretio-
 considerim: idcirco neque raptis ista turbabatur,
 qui præsentibus his non gaudebat. Audiamus quo-
 modo et ea quæ ad pueros spectabant, insectaretur,
 non mollis factus erga officium, ut nos, sed omnem
 diligentiam ab eis exigens: cum enim pro abscon-
 ditis hostias offerebat, videamus quam diligens erat
 apparentium iudex. Si vero pro sapientia pugnas
 discere velimus, eum loquentem audiamus: Pactam
 pepigi cum oculis meis ne virginem videant:
 quamobrem eum mulier non fregit. Diligebat enim
 illam maxime, non autem præter modum, sed ut
 decet mulierem: unde mihi et mirari subit unde
 putarit diabolus hujus exercitia noscens, in luctam

νεώτεροι, luctatores, ut sit in maximo musivo
 Romano ex thermis Antoninianis ante hos annos
 eruto.

agitare. Unde putavit? mala bestia est; nunquam ignorat: quod magna sit nobis damnatio, cum ille quidem nunquam desperet, nos autem nostræ obliviscamur salutis.

5. Nunquam desperans diabolus, sed ubique retia et decipulas nobis tendens, cum hoc modo nequeat vinci, contrariam viam ingrediens, postquam Jobum viderit nequaquam divitiis victum, per inopiam explicavit retia, inde illum superare sperans. Quo quid fiat incredibilis? Qui enim potuit divitiis ferre sapienter, multo generosius paupertatem feret; et qui presentibus bonis non latus est, neque absentia queret. Ut ergo non felix tunc erat, ita inopia illustrior e contra fiet. Bona quidem auferre valuit pravus diabolus ille, caritatem autem erga Deum non modo auferre non valuit, sed et validiorem effecit, et omnibus propriis eum nudans pluribus eum bonis luxuriare fecit. Ideo et sine mediis erat: quo plura enim addebat vulnera, eo fortiore factum eum videbat: quapropter cuncta adiens, et personans, cum nihil profecisset amplius, ad vetera recurrit arma, mulierem: et personam indutus sollicitudinis valde miserabiliter per eam ejus casus representavit, liberationemque volens malorum istius, tentavit perniciosum illud consilium ingerere: sed neque hoc modo victoriam retulit. Etenim ipsius diaboli fraudem cognovit mirabilis et magnus Job, et multo cum sensu mulieris ex illo loquentis os obturavit: quia diligebat eam non supra modum, ut diximus, sed sicut decet mulierem; ita erat Job diligens custos sapientiae ab initio, ut ex ejus verbis et operibus apparet.

την οὐκ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐφιλει, ἀλλ' ὡς εἰκὸς γυναῖκα, καθάπερ εἶπομεν· οὕτως ἦν ὁ Ἰώβ ἀκριβῆς φύλαξ τῆς σωφροσύνης ἐξ ἄρχῆς, ὡσπερ ἐκ τε τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τῶν ἔργων ἀναφαίνεται.

6. At corpus invalidum et tabescens video quomodo curabat: cum enim ipse nihil unquam tale subisset, sed in divitiis et deliciis et ceteris splendoribus circumdatus vitam degeret, alienos enim post alterum casus somniabat, et hoc ostendens dicebat: Timor quem timebam, venit mihi, et quem metuebam obviavit mihi. Et rursus: Ego omne quod fieri nequibat, fieri; ingemni hominem video in angustiis: Quamobrem, nulla incidentium rerum magnarum illarum et intolerabilium turbabatur. Non enim attendo honorum perditionem, non puerorum subtractionem, neque plagam illam insanabilem, neque mulieris insidias, sed his multo molestiora. Et quid istis, inquit, molestius Job passus est? Ab historia nihil his amplius accepimus. Quum dormimus nihil discimus. Ut curam habens et margaritam scrutatus multo majora his vi deuit. Molestiora enim et apta ad majorem incutiendam turbationem, alia erant:

ναῖκα· ὄθεν μοι καὶ θαυμάσια· ἐπίσει, πόθεν ἐπὶ τῆς τῶν διαβόλων, τοῦτου τὰ γυμνάσια εἶδόντι κινήσαι πρὸς τοὺς ἀγῶνας. Πόθεν οὖν ἐπὶ τῆς; κινήσει ἐστὶ τὸ θηρίον· οὐδέποτε ἀπογινώσκαι· ὁ μέγιστος ἡμῶν κατάκριμα γίνεται, ὅτι ἐκεῖνος μὲν οὐδέποτε ἀπαλείψει τῆς ἀπώλειας ἡμῶν, ἡμεῖς δὲ τὴν ἑαυτῶν ἀπογινώσκωμεν σωτηρίαν.

ε'. Μηδέποτε δὲ ἀπαλείψων ὁ διάβολος, ἀλλὰ πάντοτε πάγιδας καὶ θήρατρα καθ' ἡμῶν τιθεῖς, κἄν μὴ δυνηθῆ διὰ τοῦδε τοῦ τρόπου νικήσαι, τὴν ἐναντίαν ὁδὸν ἐρχόμενος, ἐκείπερ εἶδε τὸν Ἰώβ οὐδὲν ὑπὸ τοῦ πλοῦτου νικηθέντα, διὰ τῆς πενίας ἐπέλεξε τὰ δίκτυα, ἐκείθεν αὐτοῦ περιγενέσθαι προδοκῶν· οὐ τί γένοιτ' ἂν ἀνοητότερον; Ὁ γὰρ πλοῦτον δυνηθεὶς ἐνεγχεῖν σωφρῶως, κολλῶ μᾶλλον πέναν οἷσε γενναίως· καὶ ὁ παρόντων χρημάτων οὐκ εὐφραίνόμενος, οὐδὲ ἀπόντα ζητήσει ταῦτα· ὡσπερ οὐδὲ οὐδὲ ὁ μακάριος τότε ἐκεῖνος, ἀλλ' ἀπὸ τῆς πενίας λαμπρότερος ἐγένετο πάλιν. Τὰ μὲν γὰρ χρήματα ἴσχυσεν ἀφελεῖσθαι ὁ πονηρὸς δαίμων ἐκεῖνος, τὴν δὲ ἀγάπην τὴν πρὸς τὸν Θεὸν οὐ μόνον ἀφελεῖν οὐκ ἠδυνήθη, ἀλλὰ καὶ δυνατωτέραν ἐποίησε, καὶ πάντων τῶν ὑπαρχόντων αὐτῶν γυμνώσας, πλείους ἐποίησε κομᾶν ἀγαθοῖς. Διὸ καὶ ἐν ἀμηχανίᾳ ἦν· ὅσῳ γὰρ πλείους ἀπήγαγε πληγὰς, τοσοῦτῳ τότε δυνατωτέρον ἔωρα γινόμενον· διὸ δὴ πάντα ἐπέλεθον, καὶ διακωδωνήσας, ὡς οὐδὲν ἦν οὐ πλείον, ἐπὶ τὸ παλαιὸν ὅπλον ἔβραμε τὴν γυναῖκα· καὶ προσώπελον ὁποῦς κηδεμονίας ἄγαν ἐλεεινῶς ἔστραγγύθησε δι' ἐκείνης τὰς αὐτοῦ συμφορὰς, καὶ προσεποιήσατο ὑπὲρ ἀπαλλαγῆς τῶν τοῦτου κακῶν, τὴν δαίμονα ἐκείνην εἰσαγαγεῖν συμβουλήν· ἀλλ' οὐδὲ οὕτως ἐκράτησε. Καὶ γὰρ συνείδεν αὐτοῦ τοῦ διαβόλου τὸ δόλεον ὁ θαυμαστὸς καὶ μέγας Ἰώβ, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς συνέσεως τὴν ἐξ ἐκείνου φεγγόμενὴν γυναῖκα ἐπεστόμισεν· ἐπειδὴ περ φιλῶν αὐ-

την οὐκ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐφιλει, ἀλλ' ὡς εἰκὸς γυναῖκα, καθάπερ εἶπομεν· οὕτως ἦν ὁ Ἰώβ ἀκριβῆς φύλαξ τῆς σωφροσύνης ἐξ ἄρχῆς, ὡσπερ ἐκ τε τῶν λόγων αὐτοῦ καὶ τῶν ἔργων ἀναφαίνεται.

ς'. Ἀλλὰ καὶ σώματος κήρωσιν καὶ λῶθην σκέπει πῶς ἐμελέτα· ἐπειδὴ γὰρ αὐτὸς οὐδέποτε τι τοιοῦτον ὑπέμεινε, ἀλλ' ἐν πλούτῳ καὶ τρυφῇ καὶ τῇ ἄλλῃ περιφανεῖᾳ διετέλει ζῶν, τὰς ἀλλοτριὰς καθεκάστην ὡς εἰροπόλει συμφορὰς· καὶ τοῦτο θηλῶν, εἶπε· Φόβος γὰρ, ἐν ἐσθούμην, ἦλθέ μοι· καὶ ὃν ἀδοξοῦμαι, συνήνησέ μοι. Καὶ πάλιν· Ἐγὼ δὲ ἐπὶ παντὶ ἀδυνάτῳ ἐκλαυσα, ἐστὲναξα δὲ ἰδῶν ἄνδρα ἐν ἀνάγκῃ. Διὰ τοῦτο, οὐδὲν αὐτὸν ἐθορύβει τῶν προσπεπτότων τῶν μεγάλων ἐκείνων καὶ ἀφορήτων· μὴ γὰρ μοι τὴν ἀπώλειαν βῆς τῶν χρημάτων, μηδὲ τὴν τῶν παιδῶν ἀφαιρέσιν, μηδὲ τὴν πληγὴν ἐκείνην τὴν ἀνάτονον, μηδὲ τὴν τῆς γυναικὸς ἐπιβουλήν, ἀλλὰ τὰ κολλῶ τούτων χαλεπώτερα· καὶ τί τούτων, φησὶ, χαλεπώτερον ἐπαθεν ὁ Ἰώβ; Παρὰ γὰρ τῆς ἱστορίας, οὐδὲν τούτων πλεον μαθαίνομεν· ἐπειδὴ καθέδομεν, οὐ μαθαίνομεν· ὡς ὁ γε μερικῶν, καὶ τὸν μαργαρίτην καλῶς διεπισυνώμενος, κολλῶ πλείονα τούτων εἶσται· τὰ γὰρ χαλε-

πώτερα καὶ ἱκανὰ, μείζονα ἐνίεναι θόρυβον, ἕτερα ἦν· καὶ πρῶτον τὸ μηδὲν εἰδέναι περὶ βασιλείας οὐρανῶν καὶ ἀναστάσεως (f), σαφές· ἕπερ οὖν καὶ θρηγῶν ἔλεγεν· Οὐ γὰρ εἰς τὸν αἰῶνα ζήσομαι, ἵνα μακροθυμήσω. Δύτερον, τὸ πολλὰ ἐαυτῷ συνειδέναι καλὰ· τρίτον τὸ μηδὲν συνειδέναι πονηρὸν· τέταρτον, τὸ παρὰ Θεοῦ νομίζειν ταῦτα ὑπομένειν· τὸ γὰρ, τὸν δίκαιον Θεόν, καὶ παντὶ τρόπῳ παρ' αὐτοῦ θεραπευθέντα, τοῦτον εἰδέναι αὐτῷ πολεμεῖν, καὶ πρόφασιν τινὰ εὐλογον τῶν γινομένων εὔρειν μὴ δύνασθαι, σφόδρα τοῦτον ἐδάρατε καὶ ἐθορύβει. Εἰ δὲ καὶ τὸν διάβολον ἐνόμιζεν αὐτῷ ταῦτα ἐπάγειν, καὶ τοῦτο ἱκανὸν ἦν αὐτὸν σκανδαλίσει· πέμπτον, τὸ ἀκούειν τῶν φίλων ἐπὶ κακίᾳ διαβαλλόντων αὐτὸν, καὶ λεγόντων, Οὐκ ἄξια ὦν ἡμαρτες μεμαστίζωσαι; ἕκτον, τὸ τοῦ ἐν πονηρίᾳ ζῶντος εὐπάσχοντος ὄρξιν, καὶ ἐπιγελῶντος αὐτῷ· ἕβδομον, τὸ μὴ ἔχειν εἰς ἕτερον ἰδεῖν τοιαῦτα πεπονηθότα ποτέ.

Γ. Καὶ εἰ βουλόμεθα μαθεῖν ἢ ἴσα ταῦτα ἐστίν, ἐνοήσωμεν τὰ παρόντα. Εἰ γὰρ νῦν βασιλείας προσδοκωμένης καὶ ἀναστάσεως ἐλπίζομένης, καὶ τῶν ἀπορρήτων ἀγαθῶν ἐκείνων τῶν μελλόντων, οἱ μυρία συνειδότες ἑαυτοῖς κακί, καὶ τοσαῦτα ἔχοντες παραδείγματα, καὶ τοσαύτης μετέχοντες φιλοσοφίας, ἂν ὀλίγον χρυσίον ἀπολέσωσι, καὶ τοῦτο πολλακίς ἀρπάσαντες, ἀβίωτον εἶναι τὸν βίον νομίζουσι· καὶ ταῦτα οὔτε γυναικίς ἑπικειμένης, οὔτε παίδων ἀφαιρεθέντων, οὔ φίλων ὀνειδιζόντων, οὐκ εὐχόμενοι ἐπεμβαινόντων, ἀλλὰ καὶ πολλῶν παρακαλούντων, τῶν μὲν διὰ βημάτων, τῶν δὲ διὰ πραγμάτων, πόσων οὐκ ἂν ἄξιος ἐκείνος; εἴη στεφάνων, τὰ ἐκ δικαίων πόνων συλλεγέμενα ὄρων ἀπλῶς καὶ ὤ; ἔτυχεν ἀρπαζόμενα, τὸν ἐλόκληρον τῶν παίδων χορὸν, παίδων τῶν πολλῆν ἀρετὴν ἐπιδεικνυμένων, τῶν ἐν αὐτῷ τῆς ἡλικίης ὄντων τῷ ἄνθει, καταλύσαντα τὸν βίον ἀθρόον πικρῷ θανάτῳ· καὶ ἑαυτὸν ἐξαίφνης, οὐ πένητα μόνον, τὸν πολλοῖς περιβρέμενον χρήμασι, καὶ ἀπαιτῶν τὸν πολυπαιδα, ἀλλὰ καὶ ὄψω βαρυτάτῃ παλαιόντα, καὶ λιμὸν καινότετον φρεσινάμενον, τῷ μὴ δύνασθαι τῶν προκειμένων ἔπιεσθαι σιτίων, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς δυσωδίας, τῆς ἐκ τῶν τοῦ σώματος τραυμάτων, καὶ τῆς πηγῆς τῶν σκολήκων, καὶ νικώσης μεθ' ὑπερβολῆς τὴν τοῦ λοιμοῦ βιαιοτάτην ἀνάγκην, καὶ κατεπειγούσης λέγειν αὐτὸν, βρόμον ὄρω τὰ σῖτά μου· καὶ παρὰ μὲν τῶν φίλων ὄνειδη, παρὰ δὲ τῶν οἰκετῶν κατα-

A Primum, nihil scire de regno cœlorum et resurrectione, evidens : quod lacrymans dicebat : Non enim in æternum vivam, ut longanimis sim. Secundum, multa sibi cognoscere mala : tertium, nihil mali sibi conscium esse : quartum, a Deo hæc pati credere ; justum enim Deum, et omni modo ab eo curatum, scire sibi bellum gerere, et causam bonam eorum quæ fiebant reperire non posse multum eum terrebant et turbabant. Si ipsum diabolum credidisset hæc sibi inferre, hoc eum labefactari potuisset. Quintum, audire amicos se calumniari male tractatum, et dicentes : Nonne quantum peccatis meritus es castigaris? Sextum, in improbitate viventes bene habentes videre et irridentes sibi. Septimum, non aspicere alterum similia patientem.

B 7. Et si discere velimus quanta ista sint, videamus præsentia. Si enim regno expectato, resurrectione sperata, et ineffabilibus bonis illis futuris, qui sibi mille mala norunt etsi tanta habeant exempla et talis participes sint philosophiæ, si modicum aurum amiserint, cum hoc sæpe rapuerint, intolerabilem esse vitam credant, dum nec instat mulier nec auferuntur pueri, nec improperant amici, nec insurgunt domestici, sed multi consolantur, hi verbis, illi actibus, quantis coronis non esset dignus ille qui vidit ea quæ labore collegerat simpliciter et indistincte rapta, puerorum omnem cœtum, puerorum qui multam virtutem docti fuerant, qui sibi aderant in ætatis flore, vitam amara morte totam finientes; et subito semetipsum non modo pauperem qui multis abundabat bonis, et orbem qui multos habuerat pueros, sed et cum morbo gravissimo luctantem, et famem crudelissimam subeuntem, ut nequeat appositos attingere cibos, propter excessum graveolentiæ, et vulnere corporis, et fontis vermium viventem supra modum famis violentissimam necessitatem, et enim dicere cogentem : Graveolentiam video cibos mros : atque ab amicis improprietat, et a domesticis despectus, et ab inimicis insurrectiones excipiens : et cum his omnibus alias innumeras tentationum nubes sustinens et per omnia inconvulsus remaneus, et decentem referens Domino pro his gratiam.

(f) Sic interpungitur in codice ante σαφές; ita ut Theodorus affirmare videatur nihil Jobo constituisse de regno cœlorum et de resurrectione. Sublata tamen, ut par est, interpunctione, mollior sensus fiet, nempe Jobo haud satis perspicue constituisse de prædictis dogmatibus. Sic reapse Chrysostomus in catena Juniana ad hujus capituli septimi versiculum 10 : "Οτι γὰρ οὐκ ἔδει τι σαφές περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐκ νεκρῶν καλιγγενείας, ἐντιζῶν δὴλον· Quod enim nullam certam scientiam haberit mysterii regenerationis, quæ est post mortem, ex eis liquet quæ dicit, etc. Attamen in Jobo typum nobis resurrectionis oblatum jure credimus. Porro autem priscus et copiosissimus qui-

D dam Jobi interpres, quem prelo nos aliquando commitemus, verba οὐ γὰρ εἰς αἰῶνα ζήσομαι, etc., aliter prorsus intelligit, nempe : "Ὅθεν ἴδιον ἀνταλλάττομαι τῆς ἐποδύου ζωῆς τὸν θάνατον· ἴσως γὰρ οὗτος ἐπελθὼν παύσει μου τὰς δόνας· οὐ γὰρ ἐν τούτῃ τῇ διαγωγῇ διεκονίζω, ἵνα ἀπνευστί φέρω τὰς τηλικαύτας δόνας· ἐφήμερος δὲ ὢν, ὑπομένειν ἀστένακτι οὐχ οἶός τέ εἰμι. Quamobrem mori potius quam vivere velim. Fortasse enim mors superveniens doloribus meis finem imponet. Certe in hac vitæ conditione sempiternus esse nolim, si semper tales tantosque cruciatus sine intermissione sim perpessurus. Cum autem brevissimi avi sim, pati sine genuit nequeo.

φρονήσις, παρὰ δὲ τῶν ἐχθρῶν ἱκαναστάσις δεχόμενος· καὶ μετὰ πάντων τούτων καὶ ἄλλα· μυρία νηφάδας πειρασμῶν ὑπομένων, καὶ διὰ πάντων μένων ἀκίνητος, καὶ τὴν προσήκουσαν ἀναξίρων τῷ Δεσπότῃ περὶ τούτων εὐχαριστίας.

8. Eisi nihil ex cæteris aliquis dixerit, sola mulieris verba petram idonea sunt excutere, mulieris illius quam videns diabolus magnopere sibi inservientem ad insidiandum magno patientiæ athlete, sicut ab initio Evam cum primo homine non delevit cum pueris, scilicet vivere sivit. Et per eam supplantare justum tentans, non bonum destructorum adduxit medium, neque asinorum, neque camelorum, neque domus defectæ, neque puerorum inhumanturum. Sed quando verminam erupit fons, et expensæ sunt carnes, pus multo putore plenum effecerunt, et frizorio et camino, et omni flamma dolorosiorum ipsam Joh. diaboli manus perdidit, manus bestia quavis molitorum peredens undique et comedens: et multo tempore profecit in hac conditione, et ob hanc causam ipsam propter mutationem conveniens erat sinitre et cupere mortem, qui nec respirare posset, tunc eam attulit multa cum malitia. Aggressa enim, audiente diabolo, non memoravit bona, non memoravit camelos et ovium boumque pecora; noverat enim viri de his philosophiam, sed omnibus his fortius pueris di o et ea quæ ad illam spectabant proposuit, neque ita valuit dejicere patientiam Inaccessam terram. Si autem in quieto animo nihil infuscandum patientes multos spe persuaserunt nulli terra, videamus qualis esset ista generosa et juvenilis anima ipsam cum tantis armis agredientem repellens, et duos maxime tyrannicos affectus conculeans, desiderium et miserationem: etenim multi ex his qui cupiditatem vicerunt miseratione flexi sunt.

τοσοῦτων δ' ἄλων αὐτὴν ἐπιθουσαν ἀποκρουσάμενη, ἐπιθυμίαν καὶ ἔλιον· καὶ τοὶ πολλοὶ τῶν κρατησάντων ἐπιθυμίας, ὑπὸ ἔλιου ἐκίμθησαν.

9. Sapientissimus ille Joseph, imperiosissimam cohibuit voluptatem, et barbaram hanc mulierem repulit innumera adhibentem media; a lacrymis vero non temperavit, sed fratres injuste tractatos videns, dolore dissectus est, et personam brevi ejiciens, drama revelavit. Cum autem adest mulier et ea quæ miserationem movent dicit, et tempus habet cooperans, et vulnera et livores et eventum numeroſos fluctus, quomodo quisquam merito omni adamante duriorum, si nihil a tanta tempestate patiatur, animam habere appareat? Date mihi aperte loqui, quod apostolis si non melior, attamen nihil inferior sit ille beatus. Illis etenim animum hoc dabat, quod pro Christo patiebantur; et ita poterat eis quotidie remedium præbere; propter me dicente, et quamvis me dominum Baelzebub vocent. Ille autem hoc privatus erat incitamento et eo quod a miraculis, et eo quod a gratia provenit. Non enim tantam animi potestatem habuit; et, quod majus est, in multis deliciis enutritus, et divitiis multis luxurians et a multis militibus stipatus, et ubique

ἦ. Ἄν γὰρ μηδὲν τῶν ἄλλων μηδαίς εἶπη, τὴ τῆς γυναικὸς μόνος ῥήματα, πέτρην ἱκανὰ διαπλαῦσαι· γυναικὸς ἐκείνης, ἣν εἰδὼς ὁ διάβολος μεγάλα αὐτῷ συνετέλλεσσαν πρὸς τὴν ἐπιβουλὴν τοῦ μεγάλου τῆς ὑπομονῆς ἀθλητοῦ, καθάπερ ἐξ ἀρχῆς τῆς Εὐαν μετὰ τοῦ πρωτοκλάστου οὐκ ἐφάνισε μετὰ τῶν τέκνων, ἀλλ' ἀφῆκε ζῆν· καὶ διὰ τούτης ὑποσκελλίσαι τὸν δίκαιον ἐπιχειρήσας, οὐ τῶν βῶων ἀπολλυμένων προσήγαγε τοῦτο τὸ μηχανήμα, οὐδὲ τῶν ὄνων, οὐδὲ τῶν καμήλων, οὐδὲ τῆς οἰκίας· κατενεχθείσης, οὐδὲ τῶν παίδων καταχωσθέντων. Ἄλλ' ὅτε τῶν σκολήκων ἀνέδλωσεν ἡ πηγὴ, καὶ διαπανώμηναι αἱ σάρκες, ἰχθυῖα πολλῆς γέμοντα θυσοδείας, ἐποίησεν, καὶ ἐγγάνων καὶ καμίνων, καὶ πάσης φλογὸς ὀδυνηρότερην αὐτὸν τὸν Ἰωδ ἢ τοῦ διαβόλου κατανήλισκε χεῖρ. θηρίου παντὸς χαλεπώτερον διατρῶγουσα πάντ' ἔθεν καὶ κατεσθίουσα· καὶ πολὺς ἐν τῇ τοιαύτῃ συμφορᾷ προῆλθεν ὁ χρόνος, καὶ διὰ ταῦτα αὐτὸν ἀπαλλαγῆς εἰκὸς ἦν διψᾶν, καὶ ἀποθανεῖν ἐπιθυμεῖν, ὡς οὐδὲ ἀναπνεῖν ἔχοντα, ὅτε αὐτὴν προτήγαγε μετὰ πολλῆς κακουργίας. Προσελθούσα γὰρ αὐτῇ τῷ διαβόλῳ πεισθείσα, οὐκ ἐμνήσθη χρημάτων, οὐκ ἐμνήσθη καμήλων καὶ ποιμνίων καὶ βοσκολίων· συνεῖδε γὰρ τῷ ἀνδρὶ τὴν ἐπὶ τούτοις φιλοσοφίαν, ἀλλὰ τοῦ πάντων τούτων φορτικωτέρου, τῶν παίδων λέγω, καὶ τὰ παρ' ἐαυτῆς προσέθηκε, καὶ οὐδ' οὕτως ἰσχυροὶ καταβλεῖν τὸν τῆς ὑπομονῆς ἀπεριτρεπτον κύργον. Εἰ δὲ ἐν εὐθυμίᾳ ὄντας καὶ μηδὲν πάσχοντας ἀηδὲς, πολλοὺς πολλάκις ἐπίεσαν γυναῖκες, ἐνοήσωμεν ποταπῆ τις ἦν ἐκείνη ἡ γενναία καὶ νεανική ψυχὴ, μετὰ καὶ δύο τὰ τυραννικώτατα παθήματα πατήσασα,

θ'. Ὁ γοῦν σωφρονίστατος ἐκεῖνος Ἰωσήφ, τῆς μὲν τυραννικωτάτης ἡδονῆς κατέσχε, καὶ τὴν βάρβαρον ἐκείνην γυναῖκα διεκρούσατο, μυρία προσήγουσαν μηχανήματα· διακρῶν δὲ οὐ κατέσχε, ἀλλ' ἰδὼν τοὺς ἀδελφοὺς τοὺς ἡδικηκίτας, ἐνεπείσθη τῷ πάθει, καὶ τὸ προσωπίον ταχέως ῥίψας, τὸ δρᾶμα ἀπεκάλυψεν. Ὅταν δὲ καὶ γυνὴ ἦ, καὶ ἐλευνὰ λέγη, καὶ τὸν καιρὸν ἔχη συμπρότεροντα, καὶ τὰ τραύματα, καὶ τοὺς μώλωπας, καὶ τὰ τῶν συμφορῶν κύματα μυρία, πῶς οὐκ ἂν τις δικαίως ἀδάμαντος παντὸς στερέβοτρίαν τὴν οὐδὲν ὑπὸ τοσοῦτου χεμῶνος καθύσαν ψυχὴν εἶναι ἀποφύγαιτο; Ἄστε μοι μετὰ καβήσις εἰπεῖν, ὅτι καὶ τῶν ἀποστόλων, εἰ μὴ καὶ μαίρων, ἀλλ' οὐδὲ ἐλάτων ὁ μακάριος οὗτος ἦν. Ἐκεῖνους μὲν γὰρ παρεμυθεῖο τὸ διὰ τὸν Χριστὸν πάσχειν· καὶ οὕτως ἱκανὸν ἦν τὸ φάρμακον καθ' ἐκαστὴν ἡμέραν αὐτοὺς ἀναστήσει, ἐνεκὸν ἐμοῦ λέγοντα, καὶ εἰ ἐμὲ τὸν οἶκ' ὀσπότην Βελζιβούλ ἐκάλεσαν· ἐκεῖνος δὲ ταύτης ἔρημος ἦν τῆς παρεμυθίας, καὶ τῆς ἀπὸ τῶν σημείων, καὶ τῆς ἀπὸ τῆς χάριτος. Οὐδὲ γὰρ εἶχε τοσαύτην τοῦ πνεύ-

ματος δύναμιν· καὶ τὸ δὴ μείζον ἐστὶ ἐν πολλῇ τρυφῇ ἁ
τραφεὶς καὶ πλοῦτι πολλῶ κομῶν καὶ παρὰ πολλῶν
δορυφορούμενος, καὶ πανταχοῦ μετὰ πολλῆς ἀνα-
κτρυτούμενος τῆς ἐπιφανείας, οὐκ ἐξ ἀλιείων ὦν
καὶ τελωνῶν καὶ τῶν εὐτελῶς βεβιωκότων, ἀλλὰ
τεσσαύτης ἀπολελαυκῶς τιμῆς ἐπασχεν ἅπερ ἐπα-
σχεν· καὶ ἔπερ φορτικώτατος ἐπὶ τῶν ἀποστόλων
εἶναι ἐδόκει, τοῦτο αὐτὸ καὶ αὐτὸς ὑπέμενε παρὰ φι-
λιων, παρὰ οἰκετῶν, παρὰ ἐχθρῶν μισοῦμενος, παρὰ
τῶν εὐ κεπονθῶτων, καὶ τὴν ἱερὰν ἄγκυραν, τὸν
ἀκύμαντον λιμένα· τοῦτο δὲ ἦν τὸ τοῖς ἀποστόλοις;
εἰρημένον, τὸ ἔνεκεν ἐμοῦ, τοῦτο ἰδεῖν οὐκ εἶχε.

Γ. Θαυμάζω τοὺς παῖδας τοὺς τρεῖς ἔτι κατεπο-
λέμησαν καμίνου, ὅτι κατεξανέστησαν τυράννου·
ἀλλ' ἀκούσον τί λέγουσι· Τοῖς θεοῖς σου οὐ λατρεύο-
μεν, καὶ τῇ εἰκόνι τῇ χρυσοῦ ἢ ἔστησας οὐ λατρεύο-
μεν· ἔπερ μεγίστη παραμυθία αὐτοῖς ἦν, τὸ σα-
φῶς εἰδέναι ὅτι διὰ τὴν Θεὸν πάντα πάσχουσιν ἅπερ
ἂν πάθωσιν· οὗτος δὲ οὐκ ᾔδει ὅτι ἀγωνίσματα
ταῦτα καὶ πάλῃ· εἰ γὰρ ᾔδει, οὐκ ἂν ἤσθετο τῶν
γενεμένων· Ὅτε γοῦν ἤκουσεν ὅτι μὴ ἄλλως οἶμαι με
κεχηρηματικέμεναι σοι, ἢ ἵνα ἀναφανῆς δίκαιος, ἐν-
νοήσωμεν πῶς ἀπὸ ψιλοῦ βήματος εὐθὺς ἀνέπνευσε,
πῶς ἐξηυτέλισεν ἑαυτὸν, πῶς οὐδὲ κεπονθῆναι ἐνό-
μισεν ἅπερ ἐπαθεν, οὕτω λέγων· Τί ἐστὶ κρινομαί
νοουθετούμενος καὶ ἐλεγχόμενος ὑπὸ Κυρίου, ἀκούων
ταῦτα, οὐδὲν ὦν ἐγώ; Καὶ πάλιν· Ἀκοῆ μὲν ὠτὸς
ἤκουόν σου τὸ πρότερον· νῦν δὲ ὁ ὀφθαλμὸς μου
εὐώρακέ σε· διὸ ἐφαύλισα ἑμαυτὸν καὶ ἐτάκην· ἤχη-
μαι δὲ ἑμαυτὸν γῆν καὶ σποδόν.

ια'. Κατανοήσωμεν τοίνυν ἀκριβῶς, πότε ἦν λαμ-
πρότερος ὁ Ἰώβ, ὅτε τὴν οἰκίαν αὐτοῦ πᾶσι τοῖς
παριοῦσιν ἀνεώγνυ, καὶ τὰ ὄντα ἐξεδίδου τοῖς πέ-
νησιν· ἢ ὅτε ἀκούσας αὐτὴν κατενεχθείσαν, οὐκ
ἐπαδυσπέτησεν, οὐδὲ ἐφθέγγετό τι βῆμα πικρὸν,
ἀλλ' εὐφῆμησε τὸν Θεόν· πότε φαειρότερος, ὅτε
ἔθουεν ὑπὲρ τῶν παίδων, καὶ πρὸς ὁμόνοιαν αὐτοὺς
ἤγειν, ἢ ὅτε καταχλωσθέντων αὐτῶν καὶ θανάτῳ πι-
κρῶ τὸ ζῆν ἐκμετρησάντων, μετὰ πολλῆς τῆς φι-
λοσοφίας ἤνεγκε τὸ συμβῆναι· τότε μᾶλλον ἐξέλαμ-
ψεν ὅτε ἀπὸ τῆς κουρᾶς τῶν προβάτων τοὺς γυμνοὺς
περιέβαλεν, ἢ ὅτε ἀκούσας ὅτι πῦρ ἔπεσον ἐξ οὐρα-
νω, καὶ κατέφαγε τὴν ἀγέλην μετὰ τῶν ποιμένων,
οὐ διατάρχθη, ἀλλὰ πρῶτος ἤνεγκε τὴν συμφορὰν.
Τότε μέγας ἦν καὶ εὐδόκιμος, ὅτε τῇ ὑγείᾳ τοῦ σώ-
ματος πρὸς τὴν τῶν ἀδικουμένων ἐπέχρητο προστα-
σίαν, συντρέθων τὰς μύλας τῶν ἀδικῶν καὶ ἐκ μέ-
σου ὀδόντων αὐτῶν ἐξαπαύζων ἀπαύγματα· ἢ ὅτε
τὸ σῶμα τοῦτο αὐτὸ, τὸ τῶν ἀδικουμένων ὄπλον
εὐώρακε κατεσθιόμενον ὑπὸ σκυλῆκων, καὶ καθήμε-
νος ἐπὶ τῆς κοπρίας, αὐτὸς αὐτὸ κατέβη, λαθῶν
δοτρακον, ταῦτα τοι καὶ ἔλεγε, τήκω βύλακας γῆς
ἀπὸ ἰχθύος, ξέων. Καὶ τοι ἐκεῖνα μὲν πάντα κατορο-
θώματα, ταῦτα δὲ παθήματα ἦν· ἀλλ' ὅμως ταῦτα
αὐτὸν ἐκείνων μᾶλλον ἀπέφηνε λαμπρότερον. Τότε
μὲν γὰρ φιλόπρωπος ἦν, νῦν δὲ φιλόσοφος ἐγένετο,

A magno apparatu annuntiatum, non unus ex piscato-
ribus, aut publicanis, et viliter viventibus, sed
tanto fruens honore passus est ea quæ passus est.
Et quod gravius, quam quod apostolis contigit, esse
videbatur, hoc ipsum ab amicis tulit, a domesticis,
ab inimicis odio habitus, ab his qui prospere dege-
bant; et sacram anchoram, portum sine fluctu, hoc
apostolis dictum est, *propter me*, hoc videre non
poterat.

10. Miror tres pueros, quod cum camino pugna-
rint, quod insurrexerint in tyrannum. Sed audi
quid dicant: Deis tuis non servimus et imaginem
auream quam crexisti non adoramus. Quod maxima
adhortatio erat his, clare scire se pro Deo pati
quod patiebantur. Ille vero nesciebat se pro eo
pati luctamina et pugnas. Si enim scivisset, non ac-
cidentia sensisset. Quando igitur audivit dicentem:
No aliter putes me temetipso usum esse, quam ut
appareas justus, cogitemus quomodo propter exi-
gium verbum cito respiraverit, quomodo se villi-
pendat, quomodo ne passum quidem se esse quæ
passus est, ita loquens: Quid adhuc judico, me-
ipsum, quum admonear et arguar a Domino, au-
diens hæc qui nihil sum? Et rursus: Auditum auris
audiebam te prius; nunc autem oculus meus vidit
te; ideo vilem me reputavi et consumptus sum;
meipsum enim ut terram et pulverem arbitratus
sum.

11. Videamus igitur diligenter, quando illustrior
erat Job, cum domum suam omnibus præsentibus
aperiret, et facultates pauperibus daret, vel cum
ipsius ruina audita, non animum despondit, nec ver-
bum quid amarum pronuntiavit, sed benedixit Deo;
quando clarior, cum sacrificium offerret pro pueris,
et ad concordiam eos duceret, vel cum inbuitatis
illis, et morte amara vita defunctis, cum magna
sapientia tulit eventus? tunc magis effulsit cum
vellere ovium nudos vestiebat, quam cum audiens
ignem de cælo cecidisse, et ariscula hominum cum
pastoribus devorasse, non turbatus est, sed nihil
infortunium tulit? Tunc magnus erat et celebris,
cum valetudine corporis uteretur ad defensionem
injusto patientium, conterens injustorum molas et
de mediis dentibus eorum rapinas eripiens, magis
quam dum corpus hoc ipsum injuriam patientium
propugnaculum devoratum vermibus vidit, et in
simo sedens, ipse illud scabebat, tenens testam, hæc
quidem dicebat: Tabesco terræ glebas a putredine
scabens. Et illa quidem omnia prosperitas erant,
hæc doleres. Sed hæc tamen ipsum magis quam illa
illustriorem manifestarunt. Tunc enim humanus
erat, nunc sapiens; tunc pauperum miserebatur,
nunc autem Dominus gratias agit, quia scit ab eo
cuncta disponi ad utilitatem. Et ut discamus, ma-

jorem ab eo tandem diabolo plagam factam, cum spoliatus gratias egit, quam cum possidens mirebatur, audiamus.

12. Illis quidem factis, quanquam impudenter et audacter valde, respondit tamen diabolus dicens: Num dono Job honorat Deum? His autem evenientibus, absconditus tergo verso recessit, neque impudentis contradictionis umbram habens proferendam; illustrior enim justus doloribus quam prosperitate factus erat. Eo enim qui in divitiis degens facit eleemosynam, major est qui sibi omnia rapi generose tolerat, et cum gratiarum actione. Cum enim rebus venio prospero presentibus gratias agere Deo non sit mirandum; quando autem fluctuatio multa est et navicula devolvitur et periclitatur, tunc multa est patientiæ et prudentiæ exhibitio. Quis vidit, quis audivit talia miranda certamina? Externorum enim præliorum pugnatorum, cum capita adversariorum abscederunt, tunc vincunt et coronantur: diabolus autem, cum abscedit caput justi, tunc devictus est et recessit, postquam eum fecerit illustriorem et clariorem. Agnovimus quantum ex afflictione questus evenerit. Pulchrum enim et sanum erat corpus: multo autem venerabilis factum est vulneribus istis, cum lance quidem pulchræ sint ante ducturam, cum autem purpuratæ fuerint, ineffabilem induunt pulchritudinem, et multum decorem. Si eum non nudasset, non agnovisset coronati fortem constitutionem; nisi ejus perforasset corpus vulneribus, non radii reflexissent extrinsecus: nisi eum sedere fecisset in throno, non agnovissemus ejus divitias. Non enim ita clarus rex est in throno sedens, ut ille tunc erat in throno miraculosus et circumfulgens: post enim regium thronum, mors; et post finium istum caelorum regnum.

13. Imitemur ergo et nos sancti hujus pietatem, edocli quantæ e patientia germinent pulchritudines. Ut enim in communi theatro terræ magnus ille vir exurgens et generosus cunctis per afflictiones sibi allatas alloquitur omnia accidentia generose pati, et nulli cedere insurgentium adversorum. Non est enim, non est ulla humana afflictio quæ nequeat exinde solatium accipere. Quæ enim in omni terra dispersæ sunt afflictiones, hæc omnia simul convenientia et in unum hujus corpus gravantia valde æquanimitè sustulit, dum ultima tentarent dolores, quia regimen virtutis plenum exceperat. Unde commune cunctis patientiæ et fortitudinis exemplar adest intelligentibus, semper ejus recordantibus, et videre credentibus finiumque illum et hunc in medio throno sedentem, et statuam auream, lapidibus

τὸτε τοὺς πένθητας ἤλθει, νῦν δὲ ἠὺχαρίσται τῷ Δεσπότη, πάντα τοῦτον εἰδὼς οἰκονομοῦντα πρὸς τὸ συμφέρον. Καὶ ἵνα μάθωμεν ὅτι μείζονα, ὑστερον ἔδωκε τὴν πλεονεξίαν τῷ διαβόλῳ, ὅτε ἀφαιρεθεὶς ἠὺχαρίστησεν, ἢ ὅτε κεκτημένος ἤλθει, ἀκούσωμεν.

ιβ'. Ἐκείνων μὲν γινόμενων, εἰ καὶ ἀναίσχυντως καὶ σφόδρα ἰταμῶς, ἀλλ' ὁμοῦς ἀνταίπειν ὁ διάβολος, λέγων· Μὴ θεωρεῖν εἰσεται Ἰῶθ τὸν Θεόν; Τοῦτων δὲ συμβαινόντων, ἐγκαλυφάμενος, ἀνεχώρησε νότα δούς· καὶ οὐδὲ ἀναίσχυντου τινὸς ἀντιλογίας σκίον γούν ἔχων προβαλέσθαι· λαμπρότερος γὰρ ὁ δίκαιος ἀπὸ τῶν παθημάτων μᾶλλον ἢ ἀπὸ τῶν κατορθωμάτων ἐγένετο. Τοῦ γὰρ ἐν πλοῦτῳ ζῶντα ποιεῖν ἐλεημοσύνην, τὸ πάντα ἀρπαγέντα γενναίως ἐνεχέειν, καὶ μετ' ἠὺχαριστίας, πολλῶν μείζον ἔστιν· ἐπειδὴ τὸ μὲν ἐξ οὐρίας φερομένων τῶν πραγμάτων, εὐχαριστεῖν τῷ Θεῷ, θαυμαστόν οὐδὲν· ὅταν δὲ πολὺ τὸ κλυδώνιον ἦ, καὶ τὸ σκάφος περιτρέπεται καὶ κινδυνεύῃ, τότε ἔστιν ἡ πολλὴ τῆς ὑπομονῆς καὶ τῆς ἐγνωμοσύνης ἐπίδειξις· τίς εἶδε, τίς ἤκουσε τοιαῦτα θαυμαστά παλαίσματα; Οἱ μὲν γὰρ τῶν ἐξωθεν ἀγώνων πύκται, ἐπειδὴν κατακόψωσι τὰς κεφαλὰς τῶν ἀντιπάλων, τότε νικῶσι καὶ στεφανοῦνται· ὁ δὲ διάβολος, ὅτε κατέκοψε τὸ σῶμα τοῦ δικαίου, τότε ἐνικήθη καὶ ἀνεχώρησεν, ἐργασάμενος αὐτὸν λαμπρότερον καὶ φαειρότερον· ἐγνωμεν ὅσον τῆς θλιψέως τὸ κέρδος ἐγένετο. Καλὸν μὲν γὰρ ἦν καὶ ὑγιαίνειν τὸ σῶμα· πολλῶν δὲ σεμνότερον γέροντα κατατηθῆν ὑπὸ τῶν τραυμάτων ἐκείνων· ἐπεὶ καὶ Ἰερια, καλὰ μὲν καὶ πρὸ τῆς βαφῆς, ἐπειδὴν δὲ ἀλουργὰ γένηται, ἀφατον προσλαμβάνει τὸ κάλλος, καὶ πολλὴν τὴν εὐσπέρκιαν. Εἰ γὰρ μὴ ἀπέδυσεν αὐτὸν, οὐκ ἂν ἔγνω τοῦ στεφανίτου τὴν εὐεξίαν, εἰ μὴ διέτηρσεν αὐτοῦ τὸ σῶμα ταῖς ὠτειλαῖς, οὐκ ἂν ἀντέλαμψεν ἐνδοθεν αἱ ἀκτίνες· εἰ μὴ ἐκάθισεν αὐτὸν ἐπὶ τῆς κοπρίας, οὐκ ἂν ἔγνωμεν αὐτοῦ τὸν πλοῦτον· οὐδὲ γὰρ οὕτω λαμπρὸς βασιλεὺς ἐπὶ θρόνου καθήμενος, ὡς ἐκεῖνος τότε ἐπὶ τῆς κοπρίας καθήμενος, ἐπίσημος ἦν καὶ περιφανής· μετὰ μὲν γὰρ τὸν βασιλικὸν θρόνον, θάνατος· μετὰ δὲ τὴν κοπρίαν ἐκείνην, οὐρανῶν βασιλεία.

ιγ'. Ζηλώσωμεν τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς τοῦ ἁγίου τούτου τὴν εὐλάβειαν, μαθόντες ἴσα ἀπὸ τῆς ὑπομονῆς βλαστάνει καλὰ. Καθάπερ γὰρ ἐν κοινῷ θεάτρῳ τῆς οἰκουμένης ὁ μέγας οὗτος ἱστώς· καὶ γενναίος ἄνθρωπος διὰ τῶν συμβεβηκότων αὐτῷ παθῶν διαλέγεται, πάντα φέρειν τὰ συμπίπτοντα γενναίως, καὶ πρὸς μηδὲν ἐνδιδόναι τῶν ἐπιόντων βιαιῶν· οὐ γὰρ ἔστιν, οὐκ ἔστιν οὐδὲν ἀνθρώπινον πάθος, ὃ μὴ δύναται παραμυθίαν ἐκείθεν δεῖσθαι. Ἄ γὰρ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ διέσπαρται ἀθῆ ταῦτα ὁμοῦ συνελθόντα, καὶ εἰς ἓν κατασκήψαντα σῶμα τὸ τοιοῦτον, λίαν εὐφύγως οὗτος ὑπέμεινε, τὰ τῶν ἑσχατα τετολημκότων παθῶν, ὃ πολιτείας ἐπίδειξάμενος γέμουσαν ἀρετῆς· ὅθεν καὶ κοινῶς ἄπαντες ὑπομονῆς καὶ καρτερίας ὑπόδειγμα πρόκειται τοῖς ἔχουσι νοῦν, ὅτι μεμνημένοι αὐτοῦ, καὶ νομί-

ζουσι βλέπειν και την κοπρίαν έκείνην, και τούτον εν μέση ηη κοπρία καθήμενον, τον άνδριάντα τον χρυσού, τον διάλιθον, τον ουκ οίδα πώς ειπω· και γάρ ουκ έχω τιμίαν ούτως ελην εύρειν, ως δυνηθήναι παραβαλείν τὸ ήμαγμένον έκεινο σωμα· ούτω πάσης ελης τιμίας εκ περιόντος, της σαρκός έκείνης ή φύσις έκείνου λαμπρότερα, και τὰ τραύματα των ήλιακῶν ακτίνων φαιδρότερα.

13. Καί μάλα εικότως· αὐται μὲν γάρ τὰς τοῦ σώματος καταγάσσουσιν θψεις, έκείνα δὲ τὰ της διανοίας ήμῶν φοιτίζουσιν θμματα· διὸ δικαίον ταῦτα περιφέρει ήμᾶς εν νῶ· και δεαν εξ ούρας πλέωμεν, τὸ ναυάγιον φοβουμένους· και δεαν περιεσμοζς περιπιπτωμεν, τὸ εκ της ὑπομονης· έννοσῶντας κέρδος· ως γάρ εν τῷ σκάμματι τον άθλητην και ιδρωτι και κίνει και θερμη πολλή, και πόνοις και ταλαιπωριας μάχεσθαι δεί, ούτω και τον άριστον του Χριστου στρατιώτην πολλά χρεών ὑπομένειν ένταῦθα, και πάντα φέρειν γενναίως, ει γε μέλλοι λαμπρούς απολήψεσθαι τοὺς σταφάνους. Ει γάρ δη σωμα μακαρίζομεν, τὸ δυναμένον ψύχος και καῦμα φέρειν άλύπως, και λιμόν, και ένδειαν, και έδοιποριαν, και ταλαιπωρίας έτερας, πολλῶ μάλλον δεί μακαρίζειν ψυχην την δυναμένην καρτερῶς και γενναίως των δεινῶν τὰς προσβολὰς ὑπομένειν άπάσας, και διατηρείν άδούλωτον αὐτης διά πάντων τὸ φρόνημα. Ὡσπερ οὖν ή άργίας και άθελας απολαύουσα ψυχή, εύκόλως υπό των παθῶν άλισκεται, ούτως ή διηνεκῶς τοῖς ὑπὲρ της άρετης άγῶσιν έσχαλαυθα, οὐδὲ σχολην άγει ταῦτα έννοησαι ποτε της περι τὰ παλαισματα μερίμνης, πάντων αὐτην άπαγούσης έκείνων· οὐ γάρ τὸ ποιησαι τι χρηστὸν μόνον, αλλά και τὸ παθείν τι κακόν, πολλὰς έχει τὰς άμοιβὰς. Διά δη τούτο και συγχωρεῖ πολλὰκις ὁ φιλόανθρωπος θεός τοὺς εἰδοκίμους εν βίῳ λαμπρότητι μυρία δεκ των δεινῶν τούτων τοὺς φιλουμένους εργασάμενος λαμπρότερος, σταφανώση μερίζων.

14. Ἄν τοίνυν άπολέση τις χρήματα, μηδὲλως ευσχαρηνάτω. αλλά γενναίως ενεγκῶν εύχαριστήσάτω τῷ θεῷ, κατὰ τον Ἰωβ ειπών, Ὁ Κύριος έδωκεν, ὁ Κύριος άφείλε· ως τῷ Κυρίῳ έδοξεν, ούτως και έγένετο· ειη τὸ δνομα Κυρίου ήόλογημένον εις τον αἰῶνα· και κέρδος την ζημίαν διά της εύχαριστίας ποιήσει· μη ειπάτω δει άνθρωπος άφειλατο ταῦτα άδικήσας· και πῶς δυηόσομαι ειπείν, ὁ Κύριος άφειλετο; και ὁ Ἰωβ γάρ & ὁ διάβολος έλαβε, ταῦτα έφησαν δει ὁ Κύριος άφειλετο· μηδὲ πάλιν ειπάτω τις, δει ουκ ειδῶτος οὐδὲ βουλομένου μου ὁ ληστῆς έλαβε ταῦτα, και ποιο; έσται μοι μισθός, ουκ έμης γνώμης τοῦ πράγματος δυτος; οὐδὲ γάρ τοῦ Ἰωβ ειδῶτος οὐδὲ βουλομένου ταῦτα έγένετο· άλλ' ὁμως ουκ έλαττον έχει των έλεημοσύνην δόντων έκείνος ὁ μη δούς τότε· Παραπητήσιως οὖν και πᾶς τις άλλος άφαιρεθείς χρήματα και ὑπομαίνας, τοσοῦτον λήψεται μισθόν, ὅσον εν ει έκῶν έβρίψε ταῦτα, ει πρὸς πένητας δεδαπάνηκε· και εικότως· τούτον και γάρ θαυμάζομεν μάλλον τον έπηρείας εύχαριστω; φέροντα, ή τον έκόντα διδόντα· τί δη

A pretiosis ornatum, et nescio quid: etenim non valeo dignam satis materiam reperire quam corpori isti sanguineo conforre possim; ita cuncta pretiosa materia ex multis quae ambiunt carnis istius natura illustrior apparebat, et vulnera solis radiis clariora.

14. Et valde vere: hi enim corporis visum illuminant, illa intelligentiae nostrae oculos illustrant; ideo iuste haec nos circumferunt in mente; et quando vento prospero navigamus, uanfragium elementes; et quando tentationibus obruimur, quiescent e patientia intuentes. Ut enim in arena athletarum oportet et sudore et pulvere et calore multo, et laboribus et miseriis pugnare, ita mistem Christi optimum, qui multa debet pati in hac vita, et omnia generose ferre, si coronas accipere debeat iustitas. Si enim corpus beatum dicimus quod potest frigus et calorem sine tristitia ferre, et famem, et inopiam, et iter et miseriae alias, multo magis beata dicenda est anima quae valet fortiter et generose infortuniorum aggressus omnes sustinere, et per omnia sententiam suam extra servitutem servare. Ut enim inertia et securitate fruens anima facile afflictionibus occupatur, ita quae jugiter versatur in virtutis pugnis, neque intueri unquam certaminis curam vacat, cum se ab his omnibus abstraxerit. Non enim bene agere tantum, sed et mali quid pati multam mercedem habent. Quamobrem saepe hominum amator Deus gloriosos in vitae claritate innumera hic pati infortuna permittit, eus valde diligens, ut quos per haec adversa amatos effecerit, illustriores melius coronet.

πάσχειν ένταῦθα δεινά, σφόδρα φιλῶν αὐτούς, ὅς αν

15. Si igitur quis bona amisserit nequaquam egre ferat, sed generose ferens Deo gratias agat, uti Job dicens; Dominus dedi, Dominus abstulit; et Domino placuit, factum est; et nomen Domini benedictum in aeternum. Atque laetum damnum per gratiarum actionem efficiet. Ne dicat sibi iniuste ab homine haec rapta fuisse; nam quomodo dicere possim: Dominus abstulit? Job enim quae diabolus rapuit, haec dixit a Domino ablata. Neque rursus dicat quis: Neque sciente neque volente me latro haec cepit; et qualis erit mihi stipendium si hoc non inscio fiat? Non enim sciente Job neque volente haec facta sunt; attamen non inferior est his qui eleemosynam faciunt ipse nihil dans. Similiter igitur quibus alius bonis privatus et patiens tantum stipendium accipiet quantum si haec libenter elecesset, si pauperibus erogasset; et merito. Eum enim magis miramur qui privationem laetus suffert, quam eum qui dat libenter. Cur igitur? Quia ille laudibus enutritur conscientiae et bonam spem habet: et prius generose ferens, bonorum privationem tunc

illa eiecit. Hic vero adhuc alligatus violenter spoliatus est. Non autem par est prius persuasum bonis recedere, et tunc eis evacuari, hæc autem adhuc cupientem spoliari; neque rursus multo tempore contemptum honorum meditari et crudele damnum accidens susterre.

καὶ ἐστὶ αὐτῶν ποθοῦντα ἀποστρηθῆναι· οὐδὲ πάλιν ἐν πολλῷ χρόνῳ μελετῆσαι κατεφρονήσαι τῶν χρημάτων, καὶ ἀθρόον ζημίαν συμβῆσαν ὑπανεγκλιν.

16. Si quis alius inglorius e glorioso sit, vel morbo longo et terribili lucta, vel aliquid quiddam vitæ malis passus fuerit, non solum modo meminerit, innumeris malis luctati, etsi virtute præditus vivat, sed et prophetarum et iustorum et apostolorum ipsorum: et omnes istos experiens non iuter divites, aut in deliciis viventes, sed iuter pauperes et afflictos, et angustiis pressos, in fame, siti, in nuditate degentes, gratias agat Domino, qui solum hoc sibi dedit, non odio habens, sed valde diligens, et multas ei coronas præbens. Cum illis non odio habens tanta adversa patiendâ miserit, sed quia multum eos amabat, illustriores eos per adversa illa effecit. Et si quis non a Deo adversa quædam patiat, sed ex hominum spoliatiõne, gratias agat, et non blasphemabitur in eum qui impedire potest, sed patientis ob gloriam permittit. Velut si qui a Deo affliguntur coronam accipiunt, ita ipse eandem mercedem attinget, quia ab hominibus illatos casus generose tolerit, et ei qui impedire potest sed non vult gratias egerit.

Deinde unusquisque nostris recorderetur, et studiosis, et ab affligentibus lucrum reportare: jejunaus enim et vigilans anima non modo quando prospere res feruntur sapientiam ostendit, sed quando rerum contraria quædam adest circumstantia, tunc pariter gratiarum actionem referet, nullo modo rerum mutatione emollita: ita animum despondentes ne secundis quidem rebus meliores fiant.

τὴν ἰσὴν εὐχαριστίαν ἀναφέρει, μηδὲν ἀπὸ τῆς τῶν θυμοῦντες οὐδὲ ἀπὸ τῶν ὠφελοῦντων ἀμείνους γίνονται.

17. Propterea Dei educationem non ferentes grato, sed ægre patientes, præterea quod nullum ex ea fructum capiunt, extremis seipsum circumdant adversis. Hoc unusquisque ex nobis evangelizatus non blasphemetur beneficientem nobis et salvatorem et tutorem in adversis positus, ne labore istorum subeat, ejus vero lucro ob impatientiam privetur, et in abyssum extremæ perditionis deprimatur, quia auxilium Dei repulerit, et vehementiorem adversum se diabolum effecerit; sed cunctos cum gratiarum actione ferat præsentis dolores, ut exhiac commodum et salutem multam lucratur, insidits diaboli repulsis, Dei vero cura in se adducta: diabolus enim innumera hominibus adversa ingerit ut eos in abyssum perditionis deducat, quando quidem videt facile blasphemantem eum qui adversitate quadam circumdatur,

ποτε; ὅτι ἐκείνο; μὲν τοῖ; ἐκαίνο; τρίφεται, καὶ τῷ συνειδέσθαι, καὶ χρηστῶ; ἔχει τὰς ἀκρίδας· καὶ πρότερον γενναίως ἐνεγκῶν τὴν στέρησιν τῶν χρημάτων, τότε αὐτὰ ἐβρίμην· οὕτω; δὲ ἐστὶ προεδέμενο; ἀφῆρηθῆ βίη. Οὐκ ἔστι δὲ ἴσον πρότερον πεσόντα ἀποστῆναι χρημάτων, οὕτω; αὐτὰ κενώσαι.

15. Ἄν ἑτερός τις πάλιν ἔδοξος ἐξ ἐυδύσου γένηται, ἢ νόσῳ μακρῷ καὶ δεινῇ παλαίῳ, ἢ ἄλλο τι πέπονθε τῶν τοῦ βίου κακῶν, μὴ τοῦ ἴωδ μόνον ἀναμνησθῆτω, μυρίοι; δεινοῖ; πυκτεύσαντος, καὶ ταῦτα ζῶντος; ἐν ἀρετῇ, ἀλλὰ καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τῶν δικαίων καὶ τῶν ἀποστόλων ἐστῶν· καὶ πάντα τούτους εὐρῶν οὐ τῶν κλυτουμένων οὐ τῶν τρυφῶντων, ἀλλὰ τῶν πενομένων, τῶν θλιθεμένων, τῶν στενοχωρουμένων, τῶν ἐν λιμῇ καὶ δίψῃ καὶ γυμνότητι διεγυρῶντων ὄντας, εὐχαριστησάτω τῷ Θεοῦ, ὅτι τῆ; μίρας; ταύτης; αὐτὸν ἐποίησεν, εὐχίμισῶν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα φιλῶν, καὶ πολλοῦ; ἐνεσῦθεν αὐτῷ προξενῶν στεφάνου;· ἐπεὶ κακείνο; οὐχίμισῶν ἤφριε τοσαῦτα πάσχειν δεινὰ, ἀλλ' ἐπειθὲ σφόδρα ἐφιλει, λαμπροτέρους αὐτοῦ; διὰ τῶν δεινῶν τούτων εἰργάζετο· κἀν γὰρ μὴ διὰ τὸν Θεὸν πάθῃ τις τι τῶν δεινῶν, ἀλλ' ἐξ ἀνθρώπων ἐπηρεία;· εὐχαριστήσαι δὲ καὶ μὴ βλασφημῆσαι τὸν δυνάμενοι μὲν κωλύσαι, ἀφέντα δὲ τῆς τοῦ πεπονθότος ἕνεκα δοκιμῆς, ὥσπερ οὐ διὰ τὸν Θεὸν παθόντες, στεφανοῦνται· οὕτω; αὐτῶν ἐπιτεύξεται μισῶν, ὅτι τὰς παρὰ ἀνθρώπων ἐπαχθείας αὐτῷ συμφορὰς ἤνεγκε γενναίως· καὶ τῷ δυναμένῳ μὴ ταύτας κωλύσαι, μὴ βουληθέντι δὲ, τὴν εὐχαριστήσῃ· ἐστὶ ἕκαστος ἡμῶν ἀναμνησάμενος, ὅτι καθάπερ οἱ σπουδάζοντες, καὶ ἀπὸ τῶν λυπούντων καρβαίνουσιν· ἢ γὰρ νήφουσα καὶ ἐγρηγορούσα ψυχή, μὴ μόνον ἐπειθὲν κατὰ ῥοὴν φέρεται τὰ πράγματα, τὴν εὐγνωμοσύνην ἐπιδεικνυται, ἀλλὰ κἀν ἐναντία τις πραγμάτων περίστασι; παρακλυθήσῃ, καὶ τότε πραγμάτων μεταβολῆς γαυνομένη, οὕτω; εἰ βε-

17. Διὰ τοῦτο οἱ τὴν τοῦ Θεοῦ παιδείαν μὴ μετ' εὐχαριστίας φέροντες, ἀλλὰ δυσανασχετούντες, πρὸς τῷ μηδὲν ἐξ αὐτῆς καρπώσασθαι, καὶ τοῖ; ἐσχάται; ἑαυτοῦ; περιβάλλουσι συμφοραῖ;· καὶ τοῦτο ἕκαστος ἡμῶν εὐαγγελιζόμενος μὴ βλασφημῆτω τὸν εὐεργέτην καὶ σωτήρα καὶ κηδεμόνα γενόμενος ἐν δεινοῖ;· ἵνα μὴ τὸν πόνον μὲν τούτων ὑποστῇ, τοῦ δὲ ἐξ αὐτοῦ διὰ τῆ; ὑπομονῆς κέρδους ἀποστρηθῇ, καὶ πρὸς βάρβαρον ἑαυτὸν τῆς ἐσχάτης ἀπωλείας ὠθήσῃ, τὴν μὲν τοῦ Θεοῦ συμμαχίαν ἀποκρουσάμενος, σφοδρότερον δὲ καθ' ἑαυτοῦ τὸν διάβολον ἐργασάμενος· ἀλλὰ πάντα εὐχαρίστως φερέτω τὰ ἐνταῦθα παθήματα, ἐν' ἐνταῦθεν ὠφέλειαν καὶ σωτηρίαν πολλὴν κερδάνῃ, τὰς μὲν ἐπιβουλὰς τοῦ πονηροῦ δαίμονος ἀποκρουσάμενος, τὴν δὲ τοῦ κηδεμόνος Θεοῦ θεραπείαν πρὸς ἑαυτὸν ἐπιστάσάμενος· ὁ γὰρ διάβολος; διὰ τοῦτο μύρια τοῖ; ἀνθρώποι; ἐπ-

ἀγων δεινὰ, ἵνα πρὸς βάρβαρον ἀπωλείας αὐτοὺς καταγάγῃ, ὅταν μὲν ἰδῷ βλασφημοῦντα βράδιως τὸν δεινῶ τινι περιπεπωκότα, αὖξει τὴν ἀλγηδόνα, καὶ μείζονα ποιεῖ, ἵνα κεντούμενος ἐκεῖνος ἀποδυσπότησῃ πάλιν· ὅταν δὲ ἰδῇ γενναίως φέροντα, καὶ ὅσῳ τὸ πάθος ἐπιτείνεται, τοσούτου μᾶλλον εὐχαριστοῦντα εδρεύων λοιπόν.

ἡ'. Ἰκανὰ μὲν οὖν τὰ εἰρημένα πρὸς πράκλιησιν ὑπομονῆς· ἄξιον δὲ τούτοις προσθεῖναι καὶ τὴν κατὰ τὸν Δαβὶδ ἱστορίαν, τὰ μεγάλα συμβαλλομένην· ἐξέπασε γὰρ ποτε καὶ οὗτος τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἀρχῆς, καὶ περὶ τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς ἐκινδύνευσε, τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ Ἀβισσαλώμ καταξανατάαντος αὐτοῦ· καὶ τοῦ στρατοπέδου πρὸς τὸν ἀκλόαστον νεανίσκου, τὸν τύραννον ἐκεῖνον καὶ πατραλοῖαν, μεταταξαμένου, ἐπλανᾶτο κατὰ τὴν ἔρημον, καὶ οὐκ ἔδυσχέρανεν, οὐδὲ ἀπειδυσπέτησε πρὸς τὸν Θεόν, οὐδὲ εἶπε, Τί ποτε τοῦτο ἔστιν; ὁ Θεὸς συνεχώρησε τῷ παιδί ταῦτα κατὰ τοῦ γεγεννηχότου; ἐργάσασθαι, Καίτοι καὶ εἰ δίκαια ἐγκαλεῖν εἶχεν ὁ υἱὸς, οὐδὲ οὕτω ταῦτα γενέσθαι ἔδει. Νουὶ δὲ οὐ μικρὸν, οὐ μέγα, παρ' ἡμῶν ἡδικοημένος περιέρχεται, τὴν δεξιάν ἐπιθυμῶν αἵματι μολύναι πατρικίῳ, τοῦ Θεοῦ τὰ γινόμενα ὁρᾶν ἀνεχόμενος; ἀλλ' οὐδὲν τούτων εἶπε· καὶ τὸ δὴ μείζον καὶ θαυμαστόν, ὅτι πλανωμένῳ καὶ πίντων ἐκπεπτωκότῳ τῷ θαυμασίῳ Δαβὶδ, Σεμεὶ τις ἄνθρωπος καὶ μιάρης ἐπέθετο, μαιφόνον ἀποκαλῶν καὶ ἀσεβῆ, καὶ τὰ μυρία κακὰ κατ' οὐδὲ οὕτως ἠγγράειεν· ἀλλὰ καὶ τοῦ στρατηγοῦ ἀξιοῦντος ἐπιτραπήναι διαδοῖναι, καὶ τὴν κεφαλὴν ἀποτεμεῖν ἐκεῖνου, οὐ μόνον οὐκ ἐπέτρεψεν, ἀλλὰ καὶ ἔδυσχέρανε λέγων· Τί ἐμοὶ καὶ σοὶ, υἱὲ Σαρουα; Ἄφες αὐτὸν καταρᾶσθαι, ὅπως ἰδῇ τὴν ταπεινώσιν μου Κύριος, καὶ ἀναποδώσῃ μοι ἀγαθὰ ἀντὶ τῆς κατάρτας αὐτοῦ. Ὅρξας ὅπως οἶδεν ὁ δίκαιος, ὅτι τὸ φέρον γενναίως τὰς λοιδορίας, ἀφορμὴ πλείονος εὐδοκιμήσεως γίνεται; Καὶ γὰρ οὕτως ἔχει· ἐπειδὴν λοιδορηθέντες καὶ μυρία παθόντες δεινὰ, τοὺς ὀνειδίζοντας φέρωμεν γενναίως, μείζονα παρὰ τοῦ Θεοῦ τὴν εὐνοίαν ἐπισπώμεθα. Ταῦτ' οὖν ἅπαντες εἰδότες, κατὰ τοὺς εὐγνώμονας υἱούς, οἳ τῶν πατέρων πολλάκις οὐδὲ δεδόντως κολαζόντων αὐτοὺς ὑπομένουσιν, ἀνεχώμεθα τοῦ Θεοῦ παιδεύοντος ἡμᾶς, τοῦ καὶ πατέρων μᾶλλον ἡμᾶς φιλοῦντος, καὶ πάντα πρὸς τὸ συμφέρον πραγματευομένου, ἵνα τὴν τοῦ Ἰῶδ, καὶ τοῦ Δαβὶδ, καὶ τῶν ὄσων κατ' ἐκεῖνους ἀνδρίων καὶ ἐπιεικείων καὶ ὑπομονῆν ἰνδειξίμενοι, δυντηθῶμεν ἐντεῦθεν αὐτοῖς κρινώμεναι, καὶ τῶν αἰωνίων καὶ μακαρίων σκηνῶν· οὐ γένοιτο πάντας ἡμᾶς· ἐπιτυχεῖν χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

A augete dolorem, et majorem reddit, ut ille stimulatus desistat rursus; cum autem videt generose ferentem, et quo magis dolor extenditur, eo magis gratias agentem Deo, cito desistit reliquis tanquam frustra et incassum insistens.

τῷ Θεῷ, ἀφίσταται εὐθέως, ὡς εἰκῆ καὶ μίτην πορ-

18. Ilonea quidem sunt dicta ad exhortationem patientiæ: operæ autem pretium est his addere Davidis historiam magna ex parte congruentem: decidit enim aliquando iste a possessione patriæ et imperii, et pro libertate et anima ipsa filio suo Absalom in se insurgente; et exercitu cum indomito isto juvene, tyranno et parricida instructo, errabat per desertum, non ægre ferebat, neque indignatus est in Deum, nec dixit: Cur igitur hoc fit? Deus concessit filio hæc adversus patrem agere? Certe etsi justa invocare habuisset filius, non ita hæc fieri debebant. Nunc autem nonne parvam, non magnam, a nobis injuriam passus circum dexteram cupiens sanguine paterno inquinare, Deo impediente ne videat quæ sunt? Sed nihil ex his dixit: et quod majus est et mirabile, inerrantem et omnibus destitutum admirabilem Davidem Semoi quidam homo sceleratus illatus est homicidam vocans et impium, et millia perversa. Porro neque postea iratus est; sed et duce exercitus opinante fore ut converteretur ad perforandum, et caput ejus abscindendum, non modo non incitavit, sed ægre tulit dicens: Quid tibi et mihi, filii Sarvia? sinite illum maledicere, ut videat humilitatem meam Dominus et reddat mihi bona pro illius maledictione. Videsne quomodo sciat justus injuriis generose ferre aditum esse ad majorem gloriam? Etenim ita se res habet. Postquam injuriam passi et innumera experti adversa generose feramus impropria facientes, majorem a Deo benevolentiam nobis attrahimus. Hæc igitur omnes scientes, juxta prudentes filios, qui, patribus sæpe ne opportune quidem castigantibus, eos patiuntur, sustineamus Deum corrigentem nos, magis quam patres nos diligentem, et omnia ad utilitatem disponentem ut Jobi, Davidis et omnium qui, ut isti, fortitudinem, modestiam et patientiam ostenderunt, ex hinc possimus cum ipsis æternorum et beatorum consortes esse tabernaculorum, quod eveniat nos omnes contingere gratia et bonitate Domini nostri Jesu Christi per quem et quocum sit Patri gloria, simul cum sanctissimo Spiritu nunc et semper, et in sæcula sæculorum. Amen.

Πατρὶ ἡ δόξα, ἅμα τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ

SERMONIS SEPTIMI ETHICON.

A ΔΙΑΚΡΙΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗΣ ΗΘΙΚΟΝ (1).

Quod fugienda sit hominum gloria et honorificentia, quæ nihil prodest, imo vero maximopere animæ nostræ nocet. Et quod principatus et potestates non sint optandæ: non quod imperare hominibus malum sit; nam et hoc a Deo est, et negotium per se amabile; sed quia male hoc officio multi funguntur; ideoque hæc detrimentum capiunt.

1. Cernitis quemodo et verbis et opere nos doceas Servator humanum honorem contemnere, recessit in montem solus, cum Judæi venturi essent ad eum rapiendum ut regem crearent? Sudeamus itaque omnes humanam gloriam non cupere; primo quidem probe scientes, nihil adeo comparare animam ad indecore agendum, ut gloriæ amorem. Non enim potest hujus amator vitam crucifixam vivere: sicut etiam qui gloriam calceverit, plerasque alias passiones conculcare valebit. Etenim, qui gloriam superaverit, invidiam quoque et avaritiam, alioque omnes diros animi morbos vincet. Deinde etiam cognoscimus quanta nos gloria digni habiti fuimus, præ qua humana ista, contumelia et risus et comœdia esse videtur: quemadmodum etiam præsentis divitiæ, præ illis pauperibus sunt; et vita hæc absque illa mortificatione est, « Sine enim, aiebat Christus, ut mortui sepellant mortuos suos¹, « Adeo gloria hæc præ illa ignominia risusque est! Ne igitur hanc consecremur. Nam si illi, qui eam nobis exhibent, umbra et somniti vaniores sunt, multo magis ipsa gloria. « Gloria enim, inquit Scriptura, hominis tanquam flos Iseni². » Quid autem flosi flore vilis sit?

2. Sed etiam si ea gloria stabilis foret, quid animam juvare posset? Nihil omnino. Imo et plurimum nocet, quia servus facit, et quidam pecuniam coemptis deteriores; servos, inquam, non uni domino tantum, sed duobus ac tribus et ianuncioris, diversa imperantibus, obediens. Quanto ergo melius est liberum esse quam servum? ab hominum, inquam, servitio esse liberum, et servum Domini Dei? Prorsus autem, si volumus gloriam amare, utique gloriam amemus, sed immortalem: nam splendidius hujus est theatrum, et iucrum majus. Mortales enim domini jubent nos cum impensa ipsis placere; Christus contrarium prorsus; nam centuplicatum nobis reddit quod ipsi contulimus, vitamque æternam superaddit. Quod ergo melius? in terra, an in caelis esse? apud homines exignatione frui, an apud Deum? cum damno, an cum lucro? coronari uno die, an per sæcula infinita? Nam res quidem humanæ quanto altius attolluntur: splendent, eo majore lapsu ruunt, neque subditorum tantummodo, verum

Ἵτι δεῖ φεύγειν τὴν κατὰ τῶν ἀνθρώπων δόξαν καὶ τιμὴν μηδὲν ὠφελούσαν, ἀλλὰ καὶ τὰ μέγιστα καταβάλλουσιν ἡμῶν τὴν ψυχὴν· καὶ τῶν ἀρχῶν δὲ καὶ ἐξουσιῶν μὴ ἐπιθεσθαι· οὐχ ὡς τοῦ ἀρχιεῖν ἀνθρώπων ἔργον κακοί, τοῦτο καὶ γὰρ ἐκ Θεοῦ, καὶ πρᾶγμα ἐράσιμον, ἀλλ' ὡς τῶν κακῶς τῇ ἀρχῇ χρησθέντων βλαπτικῶν ἐκτεῦθεν.

α'. Εἶδετε πῶς ὁ Σωτὴρ καὶ διὰ ῥημάτων καὶ ἐκ πραγμάτων ἡμᾶς διδάσκων καταφρονεῖν τῆς κατὰ τῶν ἀνθρώπων τιμῆς, ἀνεχώρησεν εἰς τὸ ἔρος μόνος αὐτό; τῶν Ἰουδαίων μελλόντων ἔργεσθαι καὶ ἀρπάξειν αὐτὸν ἵνα ποιήσῃ βασιλεῖα; Ἐκουδάζομεν τοίνυν ἅπαντες τῆς ἀνθρωπίνης μὴ ἐπιθεσθαι δόξης, πρῶτα μὲν ἀκριβῶς εἰδότες, ὅτι οὐδὲν οὕτω παρασκευάζει ψυχὴν ἀσχημονεῖν, ὡς τὸ δόξαι ἐρᾶν· ἐγὼ γὰρ ἔστι ταύτης ἐρῶντα ζῆσαι βίον ἰσταυρωμένον· ὡσπερ οὖν οὐκ ἔστι πατήσαντα ταύτην, μὴ τὰ πλείονα τῶν καθῶν κατακαθῆσαι. Καὶ γὰρ ἐ ταύτης περιγενόμενος καὶ φθόνου, καὶ φιλοχρηματίας, καὶ τῶν ἄλλων ἀπάντων χυλεπῶν νοσημάτων περιίσταται. Ἐπειτα δὲ καὶ μεγίστην γινώσκοντες τὴν δόξαν ἢ ταπεινότητι, καὶ πρὸς ἣν αὕτη παραβαλλομένη, ἕβρις καὶ γέλως καὶ κωμῶδία εἶναι δοκεῖ· καθάπερ γὰρ ὁ πλουτοῦς οὗτος πρὸς ἐκεῖνον πενία· καὶ ἡ ζωὴ αὐτῆ χωρὶς ἐκεῖνης νέκρωσις· « Ἄφες γὰρ, φησὶ, τοὺς νεκροὺς θάψαι τοὺς αὐτῶν νεκροὺς· » οὕτω καὶ ἡ δόξα αὕτη πρὸς ἐκεῖνην αἰσχρὴ καὶ γέλωτος ἔστι. Μὴ γοῦν διώκομεν αὐτήν· εἰ γὰρ οἱ παρεχόντες· αὐτὴν σκιά; καὶ ὀνειρῶν εἰσὶν εὐτελέστεροι, πολλὰ μᾶλλον αὐτῇ ἡ δόξα· « Δόξα γὰρ, φησὶν, ἀνθρώπου ὡς ἄνθος χόρτου. » Τί δὲ ἄνθους χόρτου εὐτελέστερον γίνουσι ἄν;

β'. Εἰ δὲ καὶ μόνιμος ἦν, τί τὴν ψυχὴν ὠφελῆσαι ἴσχυσεν ἄν; Πάντως οὐδέν. Ἀλλὰ καὶ καταβάλλεται τὰ μέγιστα, δούλους ποιούσα, καὶ δούλους ἀργυρονήτων χείρους· δούλους οὐχ ἐν ἐσπέρῃ μόνον, ἀλλὰ καὶ θυσι καὶ τρισὶ καὶ μυρίοις διάφορα ἐπιτάττουσιν ὀπακούοντας. Πόσῳ τοίνυν βέλτιον ἐλεύθερον εἶναι ἢ δούλον; καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων δουλείας ἐλεύθερον ὄντα, δούλον εἶναι τῆς τοῦ Θεοῦ δασποτείας; Ὀλίως δὲ εἰ βουλόμεθα δόξαι ἐρᾶν, δόξαι ἐρῶμεν, ἀλλὰ τῆς ἀθανάτου· καὶ γὰρ λαμπρότερον αὐτῆς; τὸ θεῖον, καὶ μείζον τὸ κέρδος· οὗτοι μὲν γὰρ καλεῖουσιν ἡμᾶς δαπανωμένους ἀρέσκειν αὐτοῖς· ὁ δὲ Χριστὸς; τὸνναντίον ἅπαν· καὶ γὰρ ἑκατονταπλασίονα δίδωσιν ἡμῖν τῶν παρ' ἡμῶν διδομένων, καὶ ζωὴν αἰώνιον τοῦτο; προστίθησι. Τί γοῦν βέλτιον; ἐν τῇ γῆ ἢ ἐν τοῖς οὐρανοῖς ὑπὲρ ἀνθρώπων ἢ ἐπὶ Θεοῦ θαυμάζεσθαι; ἐπὶ ζημίῳ, ἢ ἐπὶ κέρδει; στεφανοῦσθαι πρὸς μιαν ἡμέραν, ἢ πρὸς ἀπείρους αἰῶνας; Τὰ γὰρ ἀνθρώπινα πράγματα, ὅσον ἂν ἐπαρθῇ καὶ λάμψῃ, τοσοῦτω μείζονα τὴν πτώσιν ἐργάζεται, ὡς τὰ τῶν ἀρχομένων μόνα, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν βασιλευδόντων

¹ Luc. ix, 6. ² I Petr. i. 24.

(1) Ethicon hoc subsequitur explanationem verborum Joannis cap. vii, 15: *Jesus ergo cum cognovisset, quia venturi essent ut raperent eum, et*

facerent eum regem, fugit iterum in montem ipse solus.

αὐτῶν · οὐδὲ γὰρ ἂν εὐροί τις οἰκίαν ἰδιωτικῆν τοσούτων ἐμπειρησμένην συμφορῶν, ὅσον τὰ βασιλεία γέμει κακῶν. Ἡ γὰρ οὐ νοοῦμεν τὸ τῆς ἐνταῦθα τιμῆς καὶ τῆς δόξης εὐμάραντον, καὶ ὅσον ἐντιυθεύεται τὸ κακόν; καὶ τὸ δὴ χαλεπώτατον τοῦτων, ὅτι τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν κακὰ ἀθάνατα μένει, ἡ δὲ ἥδονη οὐκ ἔστιν ἐφάνη, καὶ ἀπίπτει.

A etiam regum ipsorum. Nam nec quisquam domum privatam ullam tot calamitatibus implicitam comperiet, quot regia palatia malis redundant. Nonne vero intelligimus praesentis honoris et gloriae fragilitatem, et quantum inde generetur malorum? Quodque omnium gravissimum est, parva hinc mala immortalia sunt, at voluptas vix ostensa avolat.

γ. Αὐτῶν οὖν διακρουσώμεθα δόξαν, ἵνα μᾶλλον λάβωμεν δόξαν. Εἰ δὲ διώκομεν δόξαν, ἐκπεσοῦμεθα δόξης. Τίς δὲ νοῦν ἔχων ἰδὼν ἐζωγραφημένον ἄρτον, καὶ μυριάδας ὑπὸ λιμοῦ κατέχεται, τῆς γραφῆς ἀφεται; Τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον καὶ ἡμεῖς δόξης ἐρωῦντες, μὴ τὴν τῆς δόξης σκίαν, τοιαύτη γὰρ ἡ παρούσα δόξα, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀληθεῖαν ὅλη ψυχῆς προθέσει ζητῶμεν. Καὶ τὰς ἀρχὰς δὲ καὶ ἐξουσίας, καὶ τὸ μέγα εὐνοῦναι κατὰ κόσμον, ὥστε φέρειν ἅπαντα καὶ ἄγειν ὅπου βουλόμεθα, καὶ τοὺς ἐχθροὺς λυπεῖν, καὶ τοὺς κολακασίοντας εὐεργετεῖν, φυγῆ πάντας φεύγωμεν · ἐν δὲ τοῦτο σκοποῦντες μόνον, ἕπου; ἂν ὡμεν ἐν ἀρετῇ καὶ φιλοσοφίᾳ · αἱ γὰρ ἐξουσίαι καὶ αἱ ἀρχαὶ πολλὰ τῶν τῷ Θεῷ μὴ δοκούντων κίβδηλα ποιεῖν · καὶ σφόδρα νεανικῆς δεῖ ψυχῆς, ὥστε εἰς δόξαν χρῆσασθαι τῇ θεοδόξῃ ἐξουσίᾳ καὶ ἀρχῇ · ὁ μὲν γὰρ ἀπιστευημένος ἀρχῆς καὶ ἀκῶν φιλοσοφῆι · ὁ δὲ ἀπολαύων αὐτῆς τοιοῦτόν τι πάσχει, εἶον ἂν εἰ τις κόρη συνοικίῶν εὐεθεῖ καὶ καλῇ, νόμους δέχεται μηδέποτε πρὸς αὐτὴν ἀκολάστως ἰδεῖν · τοιοῦτον γὰρ ἡ ἐξουσία διὰ πολλοῦ; καὶ ἀκῶν εἰς τὸ θβρίζειν ἐνέβαλε, καὶ θυμὸν ἤγειρε, καὶ χαλκὸν γλώττης ἀφείλε, καὶ θύραν ἀνεπέτασε στόματος; ὡς περ ὑπὸ πνεύματος τὴν ψυχὴν ἀναρριπίκουσα, καὶ εἰς τὸν ἔσχατον τῶν κακῶν βυθὸν τὸ σκάφος καταποντίζουσα · ἀρχῆς γὰρ μέγεθος τοῖς οὐκ ἀξίως τῆς ἀρχῆς ἔχῃν προαιρουμένοις προσθήκη τιμωρίας ἐστὶ · τὴ γὰρ εὐδοκίμειν καὶ προκόπτειν ἐν δόξῃ, ὅση λαμπρότερον ποιεῖ, τοσούτω μείζους τοὺς κινδύνους ἔχει, καὶ τὰς φρονιτίδας καὶ τὰς ἀθυμίας · ἀναπνεῦσαι γὰρ καὶ στήναι ὁ τοιοῦτος ὄλως οὐ δύναται, οὕτω πικρὸν ἔχων καὶ βαρὸν τὸν ἀσπότην. Καὶ τί λέγω στήναι καὶ ἀναπνεῦσαι; καὶ ἐν μωρία ἔχῃ κατωρθώματα ὁ τοιοῦτος, δυσκόλως εἰς τὴν τοῦ Θεοῦ βασιλείαν εἰσέρχεται · οὐδὲν γὰρ οὕτως ἐκτραχηλίζειν εἶσθαι, ὡς ἡ παρεπομένη τῇ ἐξουσίᾳ παρὰ τῶν πολλῶν δόξα · τὸ μὲν γὰρ ἀτιμίαν ἐνεγκεῖν μέγα καὶ γαννάειον · τὸ δὲ δόξης μετσοχεῖν νεανικῆς δελεῖται ψυχῆς καὶ σφόδρα μεγάλης, ὥστε δόξης ἀπολαίοντα μὴ ἐκτραχηλισθῆναι.

3. Reliquum ergo est ut gloriam recusemus, ut sic potius gloriam nanciscamur. Quod si gloriam sectamur, gloria excidemus. Quis cordatus, panem pictum videns, etiamsi sexcenties fame corripitur, picturam gustabit? Pari modo nos quoque si gloriae amore simulamur, ne gloriae umbram, cujusmodi est praesens gloria, sed veritatem ipsam toto animi proposito conquiramus. Principatus et potestates, et magnam in mundo potentiam, qua omnia sua deque pro nostro libito versare vellemus, item inimicos vexare, et assentatoribus bene facere; haec, inquam, omnes fugiamus; unum hoc spectantes, ut in virtute ac philosophia versemur. Nam potestates ac principatus multa quae Deo non placent, agere suadent: opusque est virili admodum animo, ut recte utamur data potestate aut principatu. Nam qui principatu spoliatu fuerit, invitus quidem, sed tamen philosophatur: qui autem illo fruitur, idem sere patitur atque ille qui cum puella habitans speciosa pulchraque, lege vetetur quominus ad illam impudice respiciat. Haec nimirum est principatus conditio. Ideo multos vel invitos ad injuriam faciendam impulit, multis iracundiam commovit, et linguae frenum laxavit, et oris januam patefecit: idem tanquam flatu animam ventilat, et in extremum malorum barathrum scapham demergit. Principatus enim sublimitas his qui non digne illo vivere eligunt, additamentum poenae est. Nam gratiosum fieri ac provehi in populo, quanto splendidiores reddit, tanto majore pericula habet, et curas, et timores. Nam respirare et consistere omnino nequit, tam acerbum gravemque habens dominum. Quid dico consistere ac respirare? Quamvis innumera recte facta hic habeat, aegre introibit in regnum Dei. Nihil enim aequè praecipitem dare hominem solet, ut potestatis comes apud vulgus gloria. Certe ignobilitatem aequè animo ferro magnum quid est et nobile; sed qui in gloria versatur, forti animo et maximo indiget, ut dum gloria fruitur, cervicem non frangat.

δ. Ταῦτα δὲ λέγω, οὐ τὸ εἶναι ἀρχοντας ἀναίρων, οὐδὲ τὴν ἐξουσίαν διαβάλλων, ἀλλὰ τοὺς κακῶς ταύτην χρωμένους, καὶ πρὸς ἀτόπους ὁρέξεις καὶ ἡδονῆς · εὐ γὰρ ἐστὶν ἐξουσία εἰ μὴ ὑπὸ Θεοῦ, εὐ φησὶν · ἐπειδὴ τὸ ἀρχὰς εἶναι, καὶ τοὺς μὲν ἀρχεῖν, τοὺς δὲ ἀρχεσθαι, καὶ μὴ ἀπλῶς ἀνέδῃν ἅπαντα φέρεσθαι ὡς περ κωμάτων, τῆςδε χάριτος τῶν δέμων

4. Porro haec aio, non quia esse principes nolim; nec quia potestatem criminer, sed eos qui male illa utuntur, vel ad absurdos appetitus ac voluptates. Non enim est potestas nisi a Deo, ait Scriptura. Nam principatus esse, et alios imperare, alios imperari, neque temere omnia tanquam fluctus agitari, populis modo huc modo illuc cir-

• Rom. xiii, 1.

cumactis, Dei sapientie negotium est. Nam quod sunt in ædificiis trabium connexiones, id principes vel magistratus in civitatibus præstant. Et sicut remoto gubernatore, navem demerseris; et exercitum si e castuis ducem submoveas, victos hostibus milites tradideris; sic etiam de civitatibus si principes aut magistratus abstuleris, feris irrationabilibus nos vivemus irrationabilius. Propterea severus vindex est Deus, si hi spernantur; et ultionem non mediocrem, sed plane maximam, de transgressore capit. Et jure sano optimo. Nam qui principibus subditus est, non principibus, sed Deo, qui sic res ordinavit, obedit: qui autem illis non obtemperat, Deo adversatur.

5. Sicut autem principatus esse bonum divinitusque donum est, ita omnino oportet quemque principem, prout decet datam divinitus potestatem, cunctis irreprehensibilem senect præbere: cohibere iram, invidiam, voluptatem, atque omnia ex legum divinarum norma agere, mentem liberam conservare, neque omnino sinere, ut anime suæ dominetur voluptatum potentia, atque ita vere principem esse. Nam qui perturbationibus anime rationem præfecerit, facile etiam hominibus præerit cum divinis legibus; ita ut ipse in patris loco subditis sit, cum omnimoda mansuetudine in populo suo versans, sicque omnes sibi amore devinctus, et benevolentiam illis erga principatum suadens, rem ad eum difficillimam, et quæ præcipue facit principem esse. Haud enim facile tot hominum affectum poterit quis ad se attrahere, etiamsi innumeram pecuniam largiatur, etiamsi plurimos exercitus debellarit, quidquid denique aliud pataverit: nec quidquam est quod adeo principem denotet, ut ipsius erga subditos amor. Nam neque patrum generatio tantummodo facit, sed et amor erga genitos. Quod si ubi natura est, ibi amorem esse oportet, multo magis ubi gratia est. Secus vero qui hominum princeps esse videtur, iracundiæ autem et ambitioni et voluptatibus caruit, primo quidem ridiculus subditis apparebit, quia coronam gemmis interstinctam et auream gerat, temperantia autem non est redimitus: et purpura totum corpus splendet, sed animam inornatam habet. Deinde ne quomodo quidem principatum administret sciet: nam qui sibi ipsi imperare nequit, quomodo alios poterit dirigere legibus?

6. Quomobrem non quasi principatum viuperantes, aut quemquam cum potestate esse nolentes, dicimus haud debere nos principatus ambire. Nam multi præclare imperio usi, Deo placuerunt; quam rem testantur Moyses, Josue, David mitissimus, et cum aliis Constantinus Magnus et par apostolis, cujus vitam, ut oblectamento et exemplo futuris regibus foret, peculiari nos scripto tra-

A περιεχομένων, τῆς τοῦ Θεοῦ σοφίας ἔργον ἐστίν· ὅπερ γὰρ εἰσιν ἐν ταῖς εἰκλαῖς τῶν ξύλων αἱ ἱμαντώσεις, τοῦτο οἱ ἀρχοντες ἐν ταῖς πόλεσιν ὑπάρχουσι· καὶ καθάπερ νηὶς ἐν ἀποστήσει τὸν κυβερνήτην, κατεπόντισας τὸ σκάφος, καὶ στρατὸν, ἂν [στρατηγὸν] ἀπαγάγη τοῦ στρατοπέδου, δεδεμένους τοῖς πολεμοῖς παρίδωκας τοὺς στρατιώτας· οὕτω καὶ τῶν πόλεων ἂν τοὺς ἀρχοντας ἀνέλῃς, θηρίων ἀλόγων ἀλογώτερον βιωσόμεθα βίον. Διὰ τοῦτο καὶ σφοδρὸς ἐστὶ τιμωρὸς ὁ Θεὸς, τούτων καταφρονουμένων, καὶ δίκην οὐ τὴν τυχοῦσαν, ἀλλὰ καὶ σφόδρα μεγίστην ἀπαιτεῖ τὸν παρακούοντα. Καὶ μάλα εἰκίτως· ὁ μὲν γὰρ τοῖς ἄρχουσιν ὑποτασσόμενος οὐ τοῖς ἄρχουσιν ὑποτάσσεται, ἀλλὰ τῷ Θεῷ τῷ ταῦτα νομοθετήσαντι πειθεται· ὁ δὲ μὴ ὑπακούων ἐκείνους τῷ Θεῷ πολεμεῖ.

B
 ε'. Ὡς περὶ δὲ τὸ ἀρχὰς εἶναι καλὸν καὶ θεῖον τῷ ὄντι δῶρον, οὕτω δεῖ πάντως καὶ ἕκαστον ἄρχοντα τῆς θεοῦ ἀυτῷ δοθείσης ἀρχῆς ἀξίω; πᾶσιν ἀνεπίληπτον εἶναι· καὶ κρατεῖν μὲν θυμοῦ καὶ φθόνου καὶ ἡδονῆς, πάντα δὲ ὑπὸ τοῦ τοῦ Θεοῦ νόμου ἀγειν· καὶ τὸν νοῦν ἐλεύθερον τηρεῖν, καὶ μηδ' ἕλωσ ἐπὶ ἐνδυναστεύσει τῇ ψυχῇ τὴν δεσποτείαν τῶν ἡδονῶν· καὶ οὕτως ἀληθῶς ἄρχοντα εἶναι· καὶ γὰρ ὁ μὲν τοῖς πάθεσι τῆς ψυχῆς τὴν λογισμὸν ἐπιστήσας βλάβεις ἂν ἐπισταῖ καὶ ἀνθρώποις μετὰ τῶν θείων νόμων, ὡς τε αὐτὸν ἐν πατρὸς τάξει τοῖς ἀρχομένοις εἶναι, μετὰ πάσης ἡμερότητας ὁμιλοῦντα τοῖς ὑπ' αὐτὸν ταττομένοις; καὶ πάντας ἐντεῦθεν ἐραστὰς ἑαυτοῦ καθιστῶντα, καὶ μετ' εὐνοίας περὶ τὴν ἀρχὴν διακίεσθαι πειθόντα, τὸ δυσκατόρθωτον ὄντως πρᾶγμα, καὶ μάλιστα πάντων δείκνυον τὸν ἄρχοντα· οὐ γὰρ ἐυκόλως τοσοῦτων ἀνθρώπων διδάσειν δύνησται τις; ἑαυτὸν ἐπισπάσασθαι, καὶ χρέματα ἀναλώσει μυρία, καὶ μυρία νικῆσει στρατόπεδα, καὶ ὁτιοῦν ἕτερον ἐργάσθαι· καὶ οὐδὲν οὕτω δείκνυσι τὸν τὴν ἀρχὴν ἔχοντα, ὡς ἡ περὶ τοὺς ἀρχομένους φιλοστοργία· καὶ γὰρ πατέρα οὐ τὸ γενῆσαι μόνον ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ τὸ φιλεῖν μετὰ τὸ γενῆσαι. Εἰ δὲ ἐνθα φύσις καὶ ἀγάπης χάρις, πολλῶν μᾶλλον ἐνθα χάρις ὑπάρχει. Ὁ δὲ ἀνθρώπων μὲν ἀρχεῖν δοκῶν, θυμῷ δὲ καὶ φιλαρχίᾳ καὶ ἡδοναῖς δουλεύων πρῶτον μὲν καταγέλαστος εἶναι δόξειεν ἂν τοῖς ἀρχομένοις, ἔτι στέφανον μὲν φορεῖ λιθοκόλλητον καὶ χρυσοῦν, σιφεροσύνη δὲ οὐκ ἐστεφάνωται· καὶ ἀλουργίᾳ μὲν ὄλον τὸ σῶμα λάμπεται, τὴν δὲ ψυχὴν ἀκόσμητον ἔχει. Ἐπειτα δὲ οὐδὲ ὅπως μεταχειρίσεται τὴν ἀρχὴν ἐπιστήσεται· ὁ γὰρ ἑαυτοῦ μὴ δυνήθεις ἀρχεῖν πῶς ἂν ἐτέρους δυνήθει καταυθύνει τοῖς νόμοις;

ς'. Ὡς τε οὐ τὰς ἀρχὰς κακίζοντας, οὐδ' ἀναιρουντες τὸ εἶναι τινὰς ἐν ἐξουσίαις, εἴπομεν μὴ ἐφίεσθαι ἡμᾶς τῶν ἀρχῶν· πολλοὶ γὰρ καλῶς τῇ ἀρχῇ χρησάμενοι, τῷ Θεῷ εὐχάρισται· καὶ μαρτυροῦσι Μωσῆς τε καὶ Ἰησοῦς καὶ Δαβὶδ ὁ πραΰτατος, καὶ σὺν ἐτέροις πολλοῖς Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας καὶ ἱσαπόστολος, οὗ τὸν βίον ἡδυσμά τε καὶ παιδεύμα τε εἰς ἕστερον βασίλειον ὄντα παραβέβωκαμεν ἰδίᾳ

γραφῆ (1), φιλοθέων ἀνδρῶν ἀξιώσει, διεξεληθόντες ἄ
ἐκ τῶν ἐκείνου πολλῶν ὀλίγα, καίτοι τῆ παρούσῃ
σπουδῆ ἐνησχολημένοι· ἀλλὰ τὸ τοῦ πράγματος
ἐννοοῦντες δυσμεταχειρίστον μέγεθος, ἐπειδὴ πᾶσα
μὲν ἀρχὴ δυσχερής· καὶ πάντων, ἀνθρώπων δὲ μί-
λιστα, ὅσα καὶ Θερίου δυσμεταχειριστότερον ἀνθρω-
πος, κατὰ τὸν εἰπόντα σοφόν, διὰ τὴν πηγὴν τοῦ
φρονεῖν· καὶ σὺν τούτῳ βλέποντες τὴν τοῖς ῥηθύ-
μοις ἐγγινομένην ἐντεῦθεν βλάβην, ταυτοῖς μὴ
προσέχουσι, καὶ τῷ καλῷ μὴ καλῶς χρήματι κεχρη-
μένοις, καὶ τὸν Θεὸν παραξύνουσι οὐκ ἐν τῷ μέλ-
λοντι μόνον αἰῶνι, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ παρόντι, τοῦτο
ἀποδιδόντα κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν· ὅπερ ἵνα μὴ πά-
θωμεν, ἐλώμεθα μᾶλλον ἀκινδύνως ἄρχεσθαι, ἢ ἄρ-
χειν ἐπικινδύνως· κερδήσομεν γὰρ ἐντεῦθεν καὶ τὴν
ὀπαλλογὴν τῶν ἐνταῦθα κινδύνων διὰ τὴν ἀρχὴν,
καὶ τῆς ἀποκαιμένης ἐκεῖ τοῖς οὐκ ἀξίως ζήσασα,
τῆς ἀρχῆς· ἀτελευτήτου κολάσεως τὴν φυγὴν, καὶ
τῶν αἰωνίων καὶ πέρας οὐκ ἐπισταμένους ἀπολαύσο-
μεν ἀγαθῶν· ὧν γίνονται πάντας ἡμᾶς ἐπιτυχεῖν
χάρτι καὶ φιλανθρωπίᾳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ
Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ
τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΔΙΔΑΧΕΥΣ ΟΓΔΩΣ ἨΘΙΚΟΝ (1).

Περὶ τῶν φρικτῶν καὶ θσιῶν καὶ ἀχράντων καὶ
ζωοποιῶν τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων· καὶ δεῖ ἡ
τούτων μετέληψις τοῖς μὲν ἀξίοις ἐστὶ σωτη-
ρία, τοῖς δὲ ἀναξίοις κόλυσις. C

α'. Σκόπει γὰρ μὴν κάκεινο, ὅτι λέγει νῦν φανερῶς
περὶ τῆς μυστικῆς μεταλήψεως τοῦ τιμίου σώματος
αὐτοῦ καὶ ζωοποιῶν· καθάπερ γὰρ ἐστὶ ζωοποιὸς
κατὰ φύσιν ὁ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς τε καὶ Λόγος,
ὅθεν δὴ καὶ τὴν, ἐν ἧ κατόκησε σάρκα, ζωοποιὸν
ἀπέδειξεν, ὅλος κατὰ τὸν ἄρρητον τῆς ἐνώσεως λό-
γον ταύτῃ συμβεβηκώς, καὶ μετασκευάσας αὐτὴν
εἰς τὸ ἴδιον ἀγαθὸν ἦτο· τὴν ζωὴν· διὰ τοῦτο καὶ
ζωοποιεῖ τοὺς μετέχοντας αὐτοῦ, τὸ πανάγιον σῶμα
Χριστοῦ, τὸν θάνατον ἐξαλαῦνον, καὶ ἐξίτων τὴν
φθορὰν, ἅτα δὴ τὸν τὴν φθορὰν τελείως ἀφανίζοντα
λόγον ὠθῶν ἐν ἐκτυπῷ· ὁ γὰρ ἄρτος ὁ ἐν τοῖς μυσ-
τηρίοις ὑφ' ἡμῶν ἐσιδιόμενος, καὶ ὁ οἶνος ὁ πινόμε-
νος ὁμοίως σὺν ὕδατι, οὐκ ἀντίτυπα ἐστὶ τῆς τοῦ
Κυρίου σαρκὸς τοῦ αἵματος, ἀλλ' αὐτὴ ἡ τοῦ Κυρίου
σὰρξ καὶ τὸ αἷμα· οὐχ ὅτι αὐτὸ τὸ ἀναληφθὲν σῶμα
ἐξ οὐρανοῦ κατέρχεται, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ ὁ
οἶνος ἅμα τῷ ὕδατι πρὸς σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ
ἐνωμένον θεότητι μεταποιῶνται, ὡς τὸ ἐκ τῆς ἁγίας
Παρθένου σῶμα λόγοις ἀπορρήτοις διὰ τῆς μυστι-
κῆς εὐλογίας καὶ ἐπιφωτισσεως τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
τος. Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ Κύριος, ὅτι Ὁ ἄρτος ὃν ἐγὼ
δώσω, ἀντίτυπὸν ἐστὶ τῆς σαρκὸς μου, ἀλλ' ἡ σὰρξ

didimus, piis viris rogantibus; narrantes ex illius
actibus multis paucos, quanquam praesenti luctu-
bratione occupati. Sed rei consideramus summam
arduitatem; quoniam omnis dominatio difficilis,
hominum autem maxime; quanto scilicet vel fera
intractabilior est homo, prout dixit sapiens, pro-
pter ingenii profunditatem. Simulque observavi-
mus damnun hinc socordibus eveniens, qui sibi
minime attendunt, et pulchra re non utuntur pul-
chre; et Deum irritant, non in futuro tantum sae-
culo, verum etiam in praesenti, qui hos remunera-
tur juxta opera ipsorum. Quod ne patiamur,
malimus potius tuto imperari quam periculose
imperare. Sic enim vitabimus tum in praesenti
vita imperii pericula, et repositam illic indigne
viventibus incessabilem punitionem; atque aeternis
sineque nescientibus bonis fruemur. Quae utinam
omnes nos consequamur gratia et benignitate Do-
mini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo
Patri gloria est cum sanctissimo Spiritu nunc et
per omnia saecula saeculorum. Amen.

παναγίῳ Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας

SERMONIS OCTAVI ETHICON.

De tremendis et divinis immaculatisque ac vivificis
Christi mysteriis. Et quod horum susceptio dignis
fuit in salutem, indignis autem in poenam.

1. Nunc et illud vide, quod nempe in praesen-
ti loquitur manifeste de pretiosi ac vivifici corporis
sui mystica communcione. Sicut enim vivificus
suaapte natura est unigenitus Dri Filius ac Ver-
bum, sic etiam illam, in qua habitavit, carnem
vivificam effecit, cum ei se totum per ineffabilem
unionis rationem conjunxit, eandemque ad sui
ipsius excellentiam, id est vitam extulit. Propterea
etiam vivificat sui participes sanctissimum Christi
corpus, mortem pellens, corruptionem submo-
vens: quippe quod peremptorium prorsus cor-
ruptionis Verbum in se gestat. Etenim panis qui
a nobis in mysteriis comeditur, et vinum quod
aqua impista pariter bibimus, haud sunt profecto
carnis sanguinisque Domini antitypa, sed ipsamet
Domini caro et sanguis: non quod corpus, quo
sumitur, de caelo adveniat, sed quia ipse panis
cum vino et aqua in corpus sanguinemque Chri-
sti divinitati copulatum convertuntur; ut fiat
illud de sancta Virgine natum corpus, modis in-
narrabilibus, per mysticam benedictionem et san-
cti Spiritus interventionem. Non enim dixit Do-
minus: Panis quem ego dabo, antitypon carnis

(1) Tres mihi in manibus sunt Constantini Magni Vite, quas in Vaticanis codicibus reperi. Utrum vero in earum numero sit haec, cujus se auctorem Theodorus noster dicit, alibi disquirimus.

(2) Huic ethico praet expositio verborum Domini apud Joan. vi, 52: *Et panis, quem ego dabo,*

caro mea est quam ego dabo pro mundi vita. Porro ut in Praefatione inuimus, hujus praesertim ethici causa, in quo est praclarissimum de SS. Eucharistia testimonium, cum perspicua dogmatis doctrina, haec nos Theodori excerpta vulgare suscepimus.

non est, sed caro mea est; id quod postea quoque in mystica cœna affirmavit, quo tempore ad voluntariam passionem accessit. Dixit nimirum: « Hoc est corpus meum, » dum panem porrigeret, et « Hic est sanguis meus, » dum calicem propinquaret. Nec videlicet mensa illa est, nihilque inferiôr: non enim h'iam quidem Christus, hanc autem homo instruit; sed hanc pariter Christus apparet, sacerdotibus ministrorum vice fungentibus: quandoquidem haud humanarum virum opera nobis in conspicua sunt, sed Dei sanctificantis et transmuentis.

2. Quod si modum rei gestæ requiris, satis tibi scire sit, quod per sanctum Spiritum sibi atque in se carnem Domini constituit: nihilque ulterius cognoscimus, nisi quod Dei Verbum verum omnipotensque est, nec autem modus inscrutabilis. Neque id quoque fortasse dicetur absurde, quod quomodo naturaliter panis in comestione, et vinum cum aqua in potu, in manducantis bibentisque corpus ac sanguinem commutantur, neque idcirco sit aliud hominis corpus a priore diversum; ita etiam oblati panis et vinum cum aqua, per invocationem atque adventum sancti Spiritus, supernaturaliter in corpus Christi ac sanguinem convertuntur: neque idcirco duo sunt, sed unum. Idemque nunc in his efficitur, qui cum fide ac digne suscipiunt, in peccatorum remissionem, vitam æternam, et animæ corporisque custodiam; in illis vero qui cum incredulitate ac indignitate communicant, sit punitiônis pœnæque instrumentum. Non secus ac Domini mors credentibus existit vita et incorruptio, ut beatitudine fruantur æterna; incredulis autem et Domini interfectoriibus punitiônis pœnæque contulit sempiternam. Etenim quia humanæ naturæ se commisit Dominus, corpusque nostrum assumpsit, escam quoque de pane exhibuit, et de vino aquaque potum. Haud aliam quippe excogitavit conservandæ naturæ rationem, sed communibus congruisque alimentis corpus suum sustentavit, esca et potu subsistentiam conservans: nam panis ille comesus et potio bibita, in corpus ejus sanguinemque convertebatur, sicque conformis deifera: carni, eique augendæ et conservandæ proderat, quæ scilicet ob inhabitans Dei Verbum ad dignitatem simul divinam transferebatur.

3. Bene igitur nunc quoque sanctificatum verbo Dei panem in Verbi divini corpus commutari cre-

μου ἐστίν (2)· ὡσπερ ὑστερον κἀν τῷ μυστικῷ δείπνῳ εἴρηκεν, εἰς τὸ πάθος ἐρχόμενος τὸ ἐκὼσιον· « Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, » τὸν ἔρπον δευδοῦς· καὶ, « Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, » τὸ ποτήριον παρέχων· αὕτη γὰρ ἐκείνη ἐστίν ἡ τράπεζα, καὶ οὐδὲν ἑλαττον ἔχει· οὐ γὰρ ἐκείνην μὲν ὁ Χριστός, ταύτην δὲ ἄνθρωπος δημιουργεῖ· ἀλλὰ καὶ ταύτην αὐτός, ὑπηρετών τῶν ἐσθίων ἐπιχόντων, ἐκείνην οὐκ ἀνθρωπίνης δυνάμεως ἔργα τὰ προκειμένα, ἀλλὰ Θεοῦ ἀγιάζοντος ταῦτα καὶ μετασκευάζοντος.

Β. Εἰ δὲ τὸν τρόπον ἐπιζητεῖς, πῶς γίνεται, ἀρκέσοι μαθεῖν δεῖ διὰ Πνεύματος ἁγίου ἐαυτῷ τὴν σάρκα ὡς Κύριος ὑπιστήσατο· καὶ κλέον οὐδὲν γινώσκωμεν, ἢ δεῖ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἀληθὴς ἐστὶ καὶ παντοδύναμος, ὁ δὲ τρόπος ἀνεξερεύνητος. Οὐ χεῖρον ἢ Ἰσως καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι καθάπερ φυσικῶς ὁ ἄρτος διὰ τῆς βρώσεως, καὶ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τῆς πόσεως, εἰς σῶμα καὶ αἷμα τοῦ ἐσθίουτος καὶ πίνοντος μεταβάλλονται, καὶ οὐ γίνονται σῶμα ἕτερον παρὰ τὸ πρότερον αὐτοῦ σῶμα, οὕτω καὶ ὁ τῆς προθέσεως ἄρτος καὶ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τῆς ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὑπερφυσικῶς εἰς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὸ αἷμα μεταποιούνται· καὶ οὐκ εἰσι δύο, ἀλλ' ἓν. Καὶ τὸ αὐτὸ γίνεται νῦν τοῖς μὲν πιστοῖς καὶ ἀξίως μεταλαμβάνουσιν εἰς ἄρσιν ἁμαρτιῶν, εἰς ζωὴν αἰώνιον, καὶ εἰς φυλακτήριον ψυχῆς· τε καὶ σώματος, τοῖς δὲ ἐν ἀπιστίᾳ καὶ ἀνεξίως μετέχουσιν εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν· ὡσπερ καὶ ὁ τοῦ Κυρίου θάνατος τοῖς μὲν πιστεύουσιν γέγονε ζωὴ καὶ ἀφθαρσία εἰς ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου μακαριότητος, τοῖς δὲ ἀπειθοῦσι καὶ τοῖς Κυριεκτόνοις, εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν αἰώνιον· καὶ γὰρ τοὶ καὶ συνανακραθέντες τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει τοῦ Κυρίου, καὶ ἐν σῶματι γενομένου τῷ ἡμετέρῳ καὶ τὴν ἐξ ἄρτου τροφήν προσιεμένου, καὶ τὴν ἐξ οἴνου καὶ ὕδατος πόσιν· οὐ γὰρ ἄλλην τινα παρεκαινοτόμησεν τῇ φύσει τὴν σύστασιν, ἀλλὰ διὰ τῶν συνήθειον καὶ καταλλήλων, ἔδωκε τῷ καθ' ἐαυτὸν σῶματι τὴν διαμονήν, βρώσει καὶ πόσει περικρατῶν τὴν ὑπόστασιν· ὁ ἄρτος ἐκεῖνος ὁ ἐσθιόμενος, καὶ τὸ πινόμενον πόμα, πρὸς σῶμα αὐτοῦ καὶ αἷμα μετεβάλλεται, καὶ συνεξομοιοῦτο τῇ θεοδόχῳ σαρκί, καὶ εἰς αὐξήσιν καὶ σύστασιν αὐτῆς συνεβάλλεται, μεταποιηθείσης ἅμα τῇ ἐνοικήσει τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν θεϊκῆν.

γ. Καλῶς οὖν καὶ νῦν τὸν τῷ λόγῳ τοῦ Θεοῦ ἀγιαζόμενον ἄρτον εἰς σῶμα τοῦ Θεοῦ Λόγου μετα-

μεταβάλλεσθαι. Ibidem denique Chrysostomus: εἰπὼν, « Τοῦτό μου ἐστὶ τὸ σῶμα, » δεῖκνύσει ὅτι αὐτὸ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἐστὶν ἄρτος ὁ ἀγιαζόμενος ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ· ἀρρήτου γὰρ τρόπῳ μεταποιεῖται εἰς σάρκα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου, κἀν ἡμῖν ἐσθιέται. Similiter in Catena Corderiana ad Matth. S. Johannes Damascenus: Οὐκ ἐστὶ τύπος ὁ ἄρτος ὁρτος καὶ οἶνος τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ· μή γινονται ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα, καὶ αὐτὸ τὸ αἷμα εἰς σύστασιν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωρῶν.

(2) Sic apud Catenam Possinianam ad Matth. Theodorus Heracleota: Μὴ νομίσῃς τύπον εἶναι τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' ὅτι ὁ ἄρτος αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ τὸ αἷμά ἐστὶ μεταποιούμενον εἰς σάρκα καὶ αἷμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν ἀδόκητῳ ἐνεργεῖ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι. Ibidem Theodorus Mopsuestenus: Οὐκ εἶπε, Τοῦτό ἐστὶ τὸ σῶμα τοῦ σώματος μου· καὶ τοῦτο τοῦ αἵματος μου· ἀλλ', « Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τὸ αἷμά μου· » ὁ δὲ ἄρτος μὴ πρὸς τὴν φύσιν ὄρεν τοῦ προκειμένου, ἀλλὰ ἐκ τῆς γενομένης εὐχαριστίας εἰς σάρκα καὶ αἷμα

πιστεύομαι πιστεύομεν· καὶ ὁμοίως τὸν οἶνον τε καὶ τὸ ὕδωρ εἰς αἷμα· ἐκεῖ καὶ καίτω τὸ σῶμα τῆ ἐπιστηνῶσαι τοῦ Λόγου τοῦ ἐπιστηνῶσαντος ἐν αὐτῷ καθάγασθην ἄρτος καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ ἦν ἐν τῷ θυνάμει· καὶ γὰρ ἐκ τούτων παντὸς ἀνθρωπίνου σώματος ἡ ὑπόστασις· καὶ ὁ πρὸς ταῦτα βλέπων θυνάμει πρὸς τὸν ἔργον τοῦ ἡμετέρου σώματος· βλέπει· οὗ ἐν τούτῳ ἐκεῖνα γενόμενά, τοῦτο γίνεται, καὶ τρέπον τινὰ ταυτὸν ἔστιν ἐκεῖνοις τὸ ταῦτα παραδεξάμενον σῶμα, τῆς τρεφῆς, ὡσπερ εἶρηται, πρὸς τὴν τοῦ σώματος φύσιν διὰ τῆς ἀλλοιωτικῆς θυνάμειως καταλλῆλως μετασταμένης· ἔθεν γὰρ ὁ ἐνέκτην τῷ σώματι μεταποιηθεὶς ἄρτος εἰς θεῖαν μετέστη θυνάμειν, διὰ τοῦ αὐτοῦ καὶ νῦν τὸ ἴσον γίνεται· ἐκεῖ τε γὰρ ἡ τοῦ Λόγου χάρις ἄγιον ἔποιε τὸ σῶμα, ὡ ἐκ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἶνου καὶ τοῦ ὕδατος ἡ σύστασις ἦν, καὶ τρέπον τινὰ καὶ αὐτὸ ἄρτος καὶ οἶνος καὶ ὕδωρ ἦν, ἐνταῦθά τε ὡσαύτως ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ, καθά φησιν ὁ Ἀπὸστολος, ἀγιάζονται διὰ τὸν Λόγον Θεοῦ καὶ ἐνταῦθα, οὐ διὰ βρώσεως προέονται εἰς τὸ σῶμα γενέσθαι τῷ Λόγου· ἀλλ' εὐθὺς εἰς τὸ σῶμα ἐκ τοῦ Λόγου μεταποιοῦμενα.

δ· Τοῦτο καὶ ἐπὶ τοῦ θεοῦ βαπτίσματος γίνεται· τὸ γὰρ κοινὸν ὕδωρ, καὶ ὀλίγου τινὸς ἀξίον πρὸ τῆς εὐλογίας, μετὰ τὸν ἁγιασμὸν τὸν παρὰ τοῦ θεοῦ Πνεύματος· θεῖον γίνεται καὶ ἰερὸν, ἐνεργοῦν μέγαρα καὶ θαυμαστά, λέγω δὴ καθάρσιν ἁμαρτιῶν, ἀνακαινισμὸν καὶ ἀναγέννησιν, πάντως οὐχὶ σωματικῆν, καὶ ἦν ὁ Νικόδημος ἐνόησεν, ἐπὶ τῆ τοῦ νόμου παρακατήμενος οὐκί, καὶ μὴδὲν ὑψηλὸν φαντασθῆναι θεῖο· ἀλλὰ ξένην τινὰ καὶ παρηλλαγμένην, καὶ ὀφθαλμοῖς μὲν οὐδαμῶς βλέπομένην, ἐνοσίῃ δὲ μόνῃ θεωρουμένην, καὶ ὄντως ὄξιν τοῦ ταύτην ἡμῖν χαρισάμενου Χριστοῦ, δι' ἡμᾶς γεγενητός καθ' ἡμᾶς· ἔν, ὡσπερ ἐπεβουλεύθημεν πάλαι μετὰ τῆς μερίμνης τοῦ κακοῦργουμένου ὑποχθονίου δαίμονος καὶ μοχθηροῦ καὶ βασκάνου, προκαλύμμα τῆς ἐαυτοῦ γνώμης· ἀξίον εὐρηκτότος τὸν ὄψιν, ὁμοίῃ τε ἐρεπῶ ἐνοικήσαντος, καὶ διὰ τούτου τὴν κατὰ τοῦ γένους ἡμῶν ἁμαρτίαν καινοτομήσαντος, οὕτως ὕστερον ἐπὶ ὡμῶν μετὰ τῆς φρονεῖδος τοῦ δημιουργοῦ καὶ φῶ ἀνθρώπου Θεοῦ τέλειον ἀνθρώπων ἀναλαβόντος, καὶ οὕτω τὴν τοῦ ἐχθροῦ πονηρίαν ἐπανορθώσαντος, καὶ αὐτουργήσαντος τὴν ἡμῶν σωτηρίαν· τὸν αὐτὸν οὖν τρέπον καὶ ὁ ἄρτος· καὶ ὁ οἶνος ἅμα τῷ ὕδατι, κοινὰ πρότερον ὄντα, ὅταν αὐτὰ τὸ μυστήριον ἱερουργήσῃ, σῶμα καὶ αἷμα γίνονται τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀνωθεν χάριτος εὐλογούσης αὐτά.

ε· Καὶ πῶς, φησὶν, οὐχὶ φαίνονται ἡμῖν σὰρξ καὶ αἷμα, ἀλλ' ἄρτος καὶ οἶνος; Διὰ τὸ μὴ ἡμᾶς ἀγνοεῖσθαι πρὸς τὴν βρώσιν· εἰ μὲν γὰρ σὰρξ καὶ αἷμα ἐφαίνοντο, ἀηδῶς ἂν διεκείμεθα περὶ τὴν μετάληψιν ὡς ἀσυνήθη (1)· νῦν δὲ τοιαύτης φαινομένης ἡμῖν, εὐχερῶς ταύτης μεταλαμβάνομεν. Οὐδὲ γὰρ ὁ Θεὸς ἐπὶ ἡ ἀνθρωπίνῃ ἀσθένει πολλὰκις τὰ μὴ κατὰ συνήθειαν τετριμμένα ἀποστρέφεται δυσχερᾶν ὄντα· διὸ

dimus; vinumque cum aqua pariter in sanguinem: quandoquidem et corpus illud, Verbi habitaculo quod in eo residebat sanctificatum, panis vinique cum aqua vim habebat: namque huius alimentis omne corpus humanum subsistit: et qui haec spectat, perinde est ac si corporis nostri sacramentum spectet: quia intra hoc illa suscepta, corpus revera sunt, et idem quodammodo cum illis sit corpus eadem excipiens; et hoc, ut dictum est, in corporis naturam, per vim convertibilem, congruenter transformato. Sicut ergo in Christi corpore commutatus panis in divinam vim transibat, ita et nunc contingit similiter. Illis enim gratia Verbi sanctum efficiebat corpus, cui ex panis vinoque et aqua subsistentia consistebat, ita ut idem corpus panis quodammodo ac vinum et aqua esset. Nunc autem panis similiter et vinum cum aqua, sicut ait Apostolus, sanctificantur per verbum Dei et orationem; neque haec tamen vi manducationis in corpus Verbi transeunt, sed illico in corpus a Verbo commutantur.

4. Hoc etiam in divino baptismo accidit. Et enim quae vulgaris erat vilisque pretii aqua ante benedictionem, post sanctificationem a divino Spiritu collatam, divina sacraque sit, magna et mirabilia operans, purgationem, inquam, peccatorum, renovationem et regenerationem; haud profecto corporalem, de qua Nicodemus cogitabat, qui legis adhuc umbræ adhærebat, nihilque excelsum imaginari valebat: sed peregrinam quamdam diversamque; et oculis sane invisibilem, sola veramente spectabilem; vereque dignam Christo ipsam donante, qui nostri gratia factus est sicut unus de nobis. Ut sicut olim insidiis circumventi fuimus, artificio malefici infernalis draconis, improbi et invidi, qui operculum mente sua dignum advenit serpentem, et in simili sibi reptili habitavit; et hujus opera primo in nostrum genus introduxit peccatum; sic nos postea cura creatoris clementisque Dei, qui perfectum hominem assumpsit, atque ita inimici malitiam correxerit, nostramque salutem operatus est; pari, inquam, modo panis quoque et vinum cum aqua, quae antea res communis erant, postquam ea mysterium consecraverit, corpus et sanguis Christi sunt, superna ipsis benedicente gratia.

5. Atqui, dicit aliquis, cur caro et sanguis non apparent nobis, sed panis vinumque? Ne nos videlicet, inquam, a comestione abhorreremus. Num si caro et sanguis apparent, insuaviter prorsus ad participandum tam insolita accederemus. Nunc vero, tali sub forma cum nobis appareant, facile haec participamus. Scit enim Deus humanam infirmitatem saepe respicere quae sibi non sunt con-

* 1 Tim. iv, 5.

(1) imitatur Theodorus sanctum Cyrillum in commentario ad Lucam.

meta : ideoque solita sua indulgentia utens, per consuetam naturæ facit ea quæ sunt supra naturam. Sicut igitur in baptisinate, quoniam hominum mos est aqua lavari, et oleo ungi, aquæ et oleo gratiam Spiritus immiscuit, fecitque hæc renovationis lavaerum et regenerationis; re sensibili intellectuale donum efficiens; pari ratione, quoniam solent homines panem comedere vinumque cum aqua bibere, his copulavit deitatem suam; eaque corpus suum ac sanguinem efficiens, panis tamen vini que apparentiam retinuit, ut a consuetis ac naturalibus ad supernaturalia sublevemur. Nihil enim sensibile nobis Christus tradidit, sed res quidem sensibiles; omnia tamen intellectualiter accipienda. Nam si quidem incorporei essemus, utique incorporalia nobis dona dedisset: sed quia corpori copulata est anima, sensibili sub specie intellectualia nobis tradidit. Neque idcirco panis ille et vinum cum aqua, quæ in sacro altari sanctificantur, typus quidam sunt Christi corporis sanguinisque; absit! sed corpus ipsum ac sanguis Domini deificata. Caveamus itaque quominus hæc tantummodo prout oculis prostant spectemus, sed Christi verba retinentes, persuadeamus nobismet ipsisque credamus, eaque mentis oculis conspiciamus. Nam sermo ejus infallibilis est; sensus vero noster facile decipitur: ille nunquam excidit, hic plerumque fallitur. Quandoquidem igitur sermo ejus dicit: « Hoc est corpus meum, » et « Hic est sanguis meus, » Deo credamus, et nullatenus contradicamus: etiamsi rationi nostræ contrarium appareat atque visui id quod affirmatur: ac ratiocinio prorsus nostro visuque potiorum existimemus sermonem ejus.

6. Quod si nonnulli antitypa corporis sanguinisque Domini hæc appellaverunt, veluti deiloquus loquitur Basilius in mysticis sacrificii precibus dicens: « Et proponentes antitypa corporis et sanguinis Christi tui: » haud equidem post sanctificationem, inquam ego, sed ante sanctificationem et ante susceptam gratiam, sic ea appellaverunt; ordinantes egregie admodum hi viri inspirati, ut nos cum amore ac fide veneremur, ante etiam quam consecrentur, divina hæc dona, tanquam antitypa illorum quæ geruntur in magno ingressu ad sacram liturgiam: ea ratione, qua humanam quoque Dei humanati fictam pictamque figuram, tanquam ejusdem antitypum, veneramur. Namque imaginis honor ad prototypum transit, ut magnus inquit Basilius. Cateroqui pieta quidem Dominiæ carnis imago, hujus omnino antitypon est, nunquam tamen erit ipsum prototypum, id est ipse Christus. Hæc autem divina dona, quæ catenus

καὶ τῆ συνθέσει χειρὶ μένος συγκαταβάσει, διὰ τῶν συνθέτων τῆς φύσεως ποιεῖται τὰ ὑπὲρ φύσιν ὡς περ οὐν ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐπειδὴ περ ἐστὶ τοῖς ἀνθρώποις ἔθος ὑδαὶ λουεσθαι καὶ ἐλαίῳ χρίσθαι, συνέμιξε τῷ ὕδατι καὶ τῷ ἐλαίῳ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐποίησε ταῦτα λουτρὸν ἀναγεννήσεως καὶ ἀνακαινίσσεως, δι' αἰσθητοῦ πρῆγματος νοητὸν δῶρον ἀποτελών ὡς τῶς ἐνταῦθα, ἐπεὶ τοῖς ἀνθρώποις ἔθος ἄρτον ἐσθίειν, καὶ πίνειν οἶνον μετ' ὕδατος, συνέμιξε τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ ποιήσας αὐτὰ σῶμα καὶ αἷμα αὐτοῦ, τὸ εἶδος τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου ἐφύλαξεν, ἵνα διὰ τῶν συσφύων καὶ κατὰ φύσιν ἐν ταῖς ὑπὲρ φύσιν γινώμεθα ὡδὲν γὰρ αἰσθητὸν παρέδωκεν ἡμῖν ὁ Χριστός, ἀλλ' αἰσθητὰ μὲν πράγματα, πάντα δὲ νοητά· εἰ μὲν γὰρ ἀσώματα ἦμεν, γυμνὰ ἂν ἦμῖν αὐτὰ τὰ ἀσώματα παρέδωκε δῶρα· ἐπεὶ δὲ σώματα συμπλέκεται ἡ ψυχὴ, ἐν αἰσθητοῖς ἦμῖν τὰ νοητὰ παραδίδωσιν, οὐκ ἄρα τύπος ὁ ἄρτος, καὶ ὁ οἶνος ἅμα τῷ ὕδατι, τὰ ἐν τῷ θείῳ θυσιαστηρίῳ ἀγιαζόμενα τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ αἵματος, μὴ γένοιτο, ἀλλ' αὐτὸ τὸ σῶμα καὶ τὸ αἷμα τοῦ Κυρίου θεθεωμένα· διὸ μὴ τοῖς κειμένοις μόνον ἐμβλέπωμεν, ἀλλὰ τὰ βήματα αὐτοῦ κατέχοντες, καὶ πειθώμεθα, καὶ πιστεύωμεν, καὶ νοητοῖς αὐτὰ βλέπωμεν ὀφθαλμοῖς· ὁ μὲν γὰρ λόγος αὐτοῦ ἀπαραλόγιστος· (1) ἡ δὲ αἰσθησις ἡμῶν εὐεξαπέτητος· οὗτος εὐδέποτε δέπικεσεν· αὐτῇ δὲ τὰ πλείονα σφάλλεται. Ἐπεὶ οὖν ὁ λόγος αὐτοῦ φησὶ, « Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, » καὶ, « Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου, » πειθώμεθα τῷ θεῷ, καὶ μὴ ἀντιλέγωμεν, κἂν ἐναντίον εἶναι δοκῇ τοῖς ἡμετέροις λογισμοῖς, καὶ ταῖς ἔψεσι τὸ λεγόμενον· καὶ λογισμῶν καὶ ἔψεων κυριώτερον ἔχωμεν αὐτοῦ τὸν λόγον.

ζ'. Εἰ δὲ καὶ τινες ἀντίτυπα τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου ταῦτα ἐκάλεσαν, ὡς ὁ Θεοφάντωρ ἐφη Βασίλειος ἐν ταῖς μυστικαῖς τῆς λειτουργίας εὐχαῖς, οὕτω λέγων· « Καὶ προθέτες τὰ ἀντίτυπα τοῦ σώματος καὶ αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου· » ἀλλ' οὐ μετὰ τὸ ἀγιασθῆναι, εἶπον, πρὸ μέντοι τοῦ ἀγιασθῆναι, καὶ πρὸ τοῦ τὴν χάριν λαθεῖν, οὕτως ἐκάλεσαν (2), διαταξίμενοι μάλῳ καλῳ· οἱ θεόληπτοι προσκυνεῖν ἡμᾶς μετὰ πόθου καὶ πίστεως, καὶ πρὸ τοῦ τελειωθῆναι ταῦτα τὰ θεῖα δῶρα, ὡς ἀντίτυπα τῶν τῆς μεγάλης γινόμενης εἰσόδου (1), τῆς ἐν τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ, καθάπερ προσκυνούμεν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης τοῦ θεανθρώπου Λόγου μορφῆς τὸ ἐκτύπωμα, ὡς ἐκείνου ἀντίτυπον· ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνης ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, φησὶν ὁ μέγας Βασίλειος (2)· καίτοι γε ἡ μὲν γεγραμμένη τῆς τοῦ Κυρίου σαρκὸς εἰκὼν, αὐτοῦ διὰ παντὸς ἀντίτυπος οὖσα, οὐκ ἔσται ποτὲ τὸ τοῦ πρωτότυπον, ἦγουν αὐτοῦ ὁ Χριστός. Ταῦτα δὲ τὰ θεῖα δῶρα μέχρι τινὲς ἀν-

(1) Sic etiam S. Cyrillus,

(2) Κοινωναὶ πρὸς Joan. Damascenus in Cordieriana Catena p. 755: Εἰ δὲ καὶ τινες ἀντίτυπα τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου τὸν ἄρτον καὶ τὸν οἶνον ἐκάλεσαν, οὐ μετὰ τὸ ἀγιασθῆναι, εἴτερον, ἀλλὰ πρὶν ἀγιασθῆναι τὴν προσφοράν οὕτω κατέλεγον.

(3) Duplex est ad Græcæ missam introitus; minor initio dum sacra dona nondum consecrata ad mensam deferuntur; major, cum jam consecrata deducuntur ad altare.

(4) S. Basilii locum videlicet late expositum a S. Nicophoro in opere contra Ieonomachos, apud nos in hac Biblioth. T. V. (Patrologiæ, tom. C.

τιτυπα ὄντα τῆς τοῦ Κυρίου σαρκὸς καὶ τοῦ αἵματος, ἀγιάζονται μετὰ ταῦτα, καὶ ἀληθῶς αὐτὸ γίνονται τὸ πρωτότυπον, ἦτοι ἡ σὰρξ αὐτῆ καὶ τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ, διὰ τῆς μυστικῆς εὐλογίας, καὶ τῆς τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοιτήσεως· ὅθεν χριῶν καὶ διὰ τοῦτο μετὰ πόθου καὶ πίστεως προσκυνεῖν ἡμᾶς ταῦτα, πρὸς τὸ τελειωθῆναι ἀγόμενα (5). Αντίτυπα δὲ τῶν μελλόντων λέγονται ταῦτα, οὐχ ὡς μὴ ὄντα κατ' ἀλήθειαν σῶμα καὶ αἷμα Χριστοῦ, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἔστι μὲν δι' αὐτῶν μετέχομεν τῆς τοῦ Χριστοῦ θεότητος, τότε δὲ νοητῶς διὰ μόνης τῆς θέας· διὰ τοῦτο οὗτο καὶ κοινωνία ἡ αὐτῶν καλεῖται μεταλήψις, ἵτι τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν ἡμῖν ἔρχεται ἑνωσιν, καὶ κοινωνοῦς ἡμᾶς ποιεῖ τῆς αὐτοῦ βασιλείας· οὐ μὴν δὲ ἀλλ' ὅτι καὶ κοινωνεῖν ἐνεσθῆν ἡμᾶς καὶ ἀλλήλοις· ἐνοῦσθαι παρασκευάζει· ἐπεὶ γὰρ ἐξ ἐνὸς ἄρτου καὶ ποτηρίου μεταλαμβάνομεν ἅπαντες, λοιπὸν καὶ ἐν σῶμα Χριστοῦ, καὶ ἐν αἷμα, καὶ ἀλλήλων μέρη γινόμεθα, ἐκ τῆς σαρκὸς αὐτοῦ καὶ τῶν ὀστέων αὐτοῦ οὐσώμοι Χριστοῦ χορηματίζοντες· οὐ γὰρ εἰς ἀφεδρῶνα χωροῦσι ταῦτα οὐδὲ φθείρονται, οὐδὲ διαπνῶνται, μὴ γένοιτο, ἀλλ' εἰς σύστασιν οὐσαῖδη χωροῦσι τῶν μεταλαμβάνόντων, τὴν τῆς ψυχῆς οὐσίαν καὶ τοῦ σώματος συντηροῦντα.

ζ'. Καὶ μὴ τις ἀκούων, Χριστὸν ἐν ἡμῖν γίνεσθαι διὰ τῆς μεταλήψεως, ἀπιστῶν λιγέτω· Ἄρα οὖν, ἐπειδὴ καὶ ἐν ἡμῖν αὐλλίζεται τοῦ Θεοῦ ὁ Λόγος ζωῆ κατὰ φύσιν ὑπάρχων, ζωοποιῶν ἔστι καὶ τὸ ἐκείνου σῶμα· Ἰστω δὲ μᾶλλον, ὡς ἑτερόν ἔστι τὸ κατὰ μέθεξιν σχετικὴν ἡμᾶς· ἔχειν ἐν ἑαυτοῖς τὸν Υἱὸν [τοῦ Θεοῦ], καὶ ἕτερον ὀλοτρόπως τὸ τοῦτον γενέσθαι σάρκα, τοῦτέστιν ἴδιον ποιήσασθαι σῶμα, τὸ ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου ληφθῆν, καὶ τοῦτω ἑνωθῆν ὑπὲρ λόγον· οὐ γὰρ ἐν ἡμῖν γενόμενος, ἐνανθρωπήσει λέγεται, καὶ γενέσθαι σὰρξ, τοῦτο γὰρ γέγονεν ἅπαξ, ὅτε προήρθεν ἄνθρωπος, οὐκ ἀποβαλὼν τὸ εἶναι Θεός· ἀλλὰ κατὰ μέθεξιν σχετικὴν λέγεται γενέσθαι θεοτροπῶς διὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· ἵνα γὰρ μὴ μόνον κατὰ τὴν ἀγάπην τοῦτο γενώμεθα, ἀλλὰ καὶ κατ' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρὸς ἐκείνην ἀνακρησθῶμεν τὴν σάρκα, διὰ τῆς τροφῆς τοῦτο γίνεται, ἣν ἔχαρίζατο, βουλόμενος ἡμῖν δεῖξαι τὸν πόθον ὃν ἔχει περὶ ἡμᾶς· διὰ τοῦτο ἀνέμειξεν ἑαυτὸν τῇ ἐπικήρῳ φύσει, καὶ ἔρυρε τὸ σῶμα αὐτοῦ εἰς ἡμᾶς, ἵνα ἐν τῷ γενώμεθα καθάπερ σῶμα κεφαλῆ συντηρμένον· τῶν γὰρ σφόδρα πεθοῦντων ἔστι τοῦτο, καὶ τῇ τῆς θεότητος κοινωνίᾳ συναποθεωθῆναι τὸ ἀνθρώπινον. Τοῦτο γοῦν ὁ Ἰωὴ ἀινετιόμενος ἔλεγε περὶ τῶν ἐκτου ὀκταετῶν, εἰς ἣν μετ' ὑπερβολῆς ποσεινός, « Προσφῶναι ταῖς σαρκί μου οὐκ ἀπέσχον ὀδοῦσιν. » Ἐκείνοι γὰρ τὸν πολὺν αὐτῶν ἐνδεικνύμενοι πόθον, ὃν εἶχον, ἔλεγον· « Τίς ἂν δώῃ ἡμῖν τῶν σαρκῶν αὐτοῦ ἐμπλήσθῆναι; » Διὸ δὴ καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸ

A antitypa fuerant Dominicæ carnis ac sanguinis, sanctificantur postea, vereque ipsum prototypon fiunt, id est caro ipsa et sanguis Christi, per mysticam benedictionem et sancti Spiritus adventum. Quare etiam oportet cum amore ac fide hæc nos venerari dum ad sanctificationem pompaticè deducuntur. Denique antitypa etiam futurorum dicuntur hæc, non quia vere corpus et sanguis Christi non sit, sed quia nunc quidem per ea participamus Christi divinitatem, tunc autem intellectualiter per solam visionem. Quam ob rem communio quoque hæc participatio dicitur, quia unionem nobis cum Christo largitur, et ad regni sui communionem admittit: et præterea, quod sic nos invicem communicare conjungique facit. Quia enim ex uno pane et calice percipimus omnes, sequitur ut unum corpus Christi, unusque sanguis, et mutua membra fiamus, ex illius carne illiusque ossibus, Christo concorporati. Nec porro hæc in apothecam sœdunt, neque corrumpuntur; absit! sed in substantialem consistentiam transeunt participantium, et animæ corporisque substantiam conservant.

7. Age vero, ne forte aliquis audiens Christum in nobis fieri per hanc participationem, incredulus dicat: Ergone, quia in nobis Dei Verbum habitat, quod est suapte natura vita, nostrum quoque uniuscujusque corpus vivificum evadet? Sciat itaque hic potius, aliud esse per relativam participationem habere intra nos Filium Dei; aliud vero omnino hunc carnem fieri, id est proprium effici illud corpus quod ex sancta Virgine sumptum, Deo supernaturaliter unitum fuit. Etenim nequaquam cum intra nos est, humanari dicitur, et caro fieri; id enim semel accidit, cum homo processit, quin simul desineret esse Deus: sed per relativam participationem dicitur in nobis ratione Deo digna consistere per sanctum Spiritum. Ut enim non charitate tantum hoc fiamus, sed re etiam, et cum illa carne permisceremur, res hæc cibi more perficitur, quem largitus est, volens suam erga nos charitatem demonstrare. Propterea insinuavit se caducæ naturæ, suumque corpus nobiscum immiscuit, ut unum quid fieremus, cum corpus capiti junctum. Eximie enim amantium hoc opus est, ut per deitatis communionem simul homo deficeret. Rem hanc videlicet Job inuens, de familiaribus suis aiebat, quibus eximie charus erat: « A carnibus meis dentes non abstinebant. » Illi quippe ut multum suum amorem ostenderent, aiebant: « Quis det nobis ut de carnibus ejus satureremur? » Quare et Christus idem fecit, ad wa-

* Job. xix. 22. * Job. xxxi, 51.

(5) Loquitur de veneratione Græci populi erga oblata etiam cum deducuntur pompaticè ad mensam ut consecrentur; de quo ritu satis controverso alibi nos locuti sumus, scilicet in hac Biblioth. t. IV, p. 61, ubi Eutychemi patriarcham

produimus id-cultus genus reprehendentem. Reliqua vero hujus articuli usque ad n. 7, sumit Theodorus ex Damasceno, prout leguntur in Cal. Cord. p. 755.

juram amicitiam nos provocans. Atque ut amorem suum erga nos demonstraret, non se vitandum tantummodo amantibus præbuit, sed tangendam etiam, et comedendam, ut et dentes carni ejus infigeremus, et complicaremur, nostramque amorem plane expleremus.

8. Jam quemadmodum mulier proprio sanguine et lacte partem suam alit, sic et Christus quos genuit proprio nutrit continuatim sanguine. Imo vero qui genuerunt sæpe aliis nutriendos dant partus suos; Christus autem non sic, sed propriis carnibus alens, semet ipse nobis præbet, omnes nos liberaliter educatos volens, bonam denique de futuris spem nobis inficiens. Nam qui nobis hic se tradidit, multo id magis in futuro: frater scilicet noster esse voluit: carnem ac sanguinem nostri gratia participavit: rursusque eandem carnem ac sanguinem, quorum causa factus est affinis, nobis credentibus præbet sub gratiæ dispensatione, semet nobis per carnem insciens, quæ ex pane vinoque cum aqua confecta fuit, seque credentium corporibus infundit; ut nimirum per unionem cum immortali homo quoque incorruptionis particeps fiat. Hæc autem largitur, dum per vim benedictionis in corpus illud transformat rerum apparentiam naturam.

9. Nimirum veteri omni legis cultui sine imposito, qui imperfectis et parvulis congruebat, novum sacrificium mundum et incrementum invenit; quod ab ortu solis usque ad occasum oblatum iri, olim ore prophetæ prædixit: Sacerdos propter ea in æternum, sicut ait divinus David⁹, existens; hanc secundum Aaronis ordinem legitima sacrificia offerens, sed secundum ordinem Melchisedech, qui panis et vini munere Abrahamum excepit ab alienigenarum cæde redeuntem. Ille enim sacerdos præcipui pontificis Christi typum imaginemque gerebat; illaque mensa hanc mysticam portendebat. Sicut enim ille de pane ac vino benedictionem obtulit Abrahamo, ita deinde Christus Dominus, quo tempore se pro omnibus ceu victimam immaculatam Deo Patri oblaturus erat, panem accipiens et calcem miscens, dabat discipulis, acibatque: « hoc est corpus meum, » et: « Hic est sanguis meus. » Et omnino cunctis posthinc temporibus sacerdotio fungens, idem est offerens, et idem oblatum; et qui excipit, et qui dat, prout sapiens Basilii ait. Cui consona Chrysostomus loquens, ait quod neque angelus neque archangelus operari quidquam valet circa Dei dona, sed Pater et Filius et sanctus Spiritus cuncta administrant; sacerdos autem suam tantummodo

πακοίηεν, εἰς ψίλλαν ἡμέραν ἐνάγων μέλιτον· καὶ τὸν αὐτὸν πόθον ἐνδουκνόμενος; τὸν πατρὶ ἡμέραν, οὐκ ἔχειν μόνον αὐτὸν παρίσχε τοῖς ἐπιθυμοῦσιν, ἀλλὰ καὶ ἔφασθαι, καὶ φαγεῖν, καὶ ἐπιπῆσαι τοὺς θρόνους; ἐπὶ σαρκί, καὶ συμπλαχθῆναι, καὶ τὸν πόθον ἐμπλήσασθαι πάντα.

9. Καὶ καθάπερ γυνὴ τις οἰκίῳ αἵματι καὶ γαλακτὶ τρέφει τὸ τεχθέν, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὗς ἐγέννησεν αὐτὸς, οἰκίῳ τρέφει διηγουκῶς αἵματι· μέλλον δὲ οἱ μὲν γενήσαντες πολλὰκις ἑτέροις τρέφειν διδάσαι τὰ τεχθέντα· ὁ δὲ ἔστι Χριστὸς οὗς οὕτως, ἀλλὰ ταῖς οἰκίαις τρέφειν σαρκῶν, αὐτὸν ἡμῶν παρτίθησι, πάντας ἡμᾶς εὐγενεῖς εἶναι βουλόμενος, καὶ χρηστὰς ἡμῶν περὶ τῶν μελλόντων ὑποταίμων ἐλπίδας· ὁ γὰρ ἐνταῦθα ἡμῶν ἐκδοὺς αὐτὸν πολλὰ μέλλον ἐν τῷ μέλλοντι· ἀδελφὸς ἠθέλησεν ἡμετέρας γενέσθαι· ἐκινώνησε σαρκὸς καὶ αἵματος δι' ἡμᾶς· πάλιν αὐτὴν τὴν σάρκα καὶ τὸ αἷμα δι' ὧν συγγενῆς ἐγένετο, ἐκδίδοσιν ἡμῶν πᾶσι τοῖς πεπιστευκόσι τῇ οἰκονομίᾳ τῆς χάριτος, αὐτὸν ἐνσπείρων διὰ τῆς σαρκὸς, ἧς ἡ εὐστάσις ἐξ ἄρτου καὶ οἴνου καὶ ὕδατος ἐστίν, καὶ τοῖς αἵμασι τῶν πεπιστευμένων κατακινώμενος· ὡς ἂν τῇ πρὸς τὸ ἀθάνατον ἐπινοῶσι καὶ ὁ ἄνθρωπος τῆς ἀφθαρσίας μέτοχος γένηται. Ταῦτα δὲ δίδωσι, τῇ τῆς εὐλογίας δυνάμει πρὸς ἐκείνη μεταστοιχείωσας τῶν φαινομένων τὴν φύσιν.

9. Καὶ τὴν μὲν πάλαι νομικὴν λατρίαν ἀπέσεν καταπαύσας, ὡς ἀπέλειπεν καὶ νηπιὸς προσήκουσαν, τὴν δὲ καινὴν θυσίαν καὶ καθαρὰν καὶ ἀναίμακτον παραδούς, ἣν ἀπὸ ἀνατολῶν ἡλίου μέχρι ἰουσημῶν αὐτῷ προσφέρεισθαι προθέσπισεν διὰ τοῦ προφῆτου πάλαι· « Καὶ Ἰσραὴλ ἐντεῦθεν εἰς τὸν αἰῶνα, » καθά φησιν ὁ θεὸς Δαυὶδ, χρηματίσας, οὐ κατὰ τὴν τάξιν Ἀαρὼν τὰς ἐν νόμῳ θυσίας προσφέροντας, ἀλλὰ κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ, ἄρτων καὶ οἴνου δεξιωσαμένου τὸν Ἀβραάμ, ἐκ τῆς τῶν ἀλλοφύλων κοπῆς ὑποστρέφοντα· ἐκείνός τε γὰρ ὁ Ἰσραὴλ τοῦ κυρίου, ἀρχιερεῖως Χριστοῦ τύπον ἔφερε καὶ εἰκόνημα· κἀκείνη ἡ τράπεζα τὴν μυστικὴν προσημνύουσα ταύτην· ὡς γὰρ ἐκεῖνος ἐπὶ τότε δι' ἄρτου καὶ οἴνου τὸν Ἀβραάμ εὐλόγησεν, οὕτως ὑστερον ὁ δεσπότης Χριστὸς μέλλων αὐτὸν ὑπὲρ πάντων, ὡς περ ἄνωμον Ἰσραὴλ ἐπὶ Θεῷ καὶ πατρὶ προσηνοχέειναι, λαθῶν ἄρτον, καὶ ποτήριον κεράσας, ἰδοῦ τοὺς μαθηταῖς, καὶ εἶπε· « Τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, » καὶ « Τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου. » Καὶ διὰ παντὸς ἐξ ἐκείνου Ἰσραηλιτῶν, ὁ αὐτὸς ἐστὶ προσφέρων τε καὶ προσφερόμενος, καὶ προσδεχόμενος καὶ διαδιδόμενος, ἧ φησιν ὁ σοφὸς Βασίλειος (1) ὅτι συνυδὴ φεγγαγγόμενος; ὁ Χρυσόστομος ἄλλω, λέγει ὅτι οὕτε ἄγγελος, οὕτε ἀρχάγγελος ἐργάσασθαι οὐ δύναται εἰς τὰ δεδομένα παρὰ Θεοῦ, ἀλλὰ Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα

⁹ Malach. 1, 11. ⁹ Psal. cix, 4.

(1) De hoc S. Basilii dicto synodum Constantinopolitanam nos edidimus (*Spicil. Rom.*, t. X) [*Patrologie* tom. CXL] sub Manuele imp. cele-

bratam adversus Soterichum, contrariæ sententiæ auctorem.

πάντα οικονομεί· ὁ δὲ ἱερεὺς τὴν αὐτοῦ δαυεῖ· ἄ
γλωσσαν, καὶ τὴν αὐτοῦ παράγει χεῖρα (2).

ε. Περὶ ταύτης τῆς μυστικῆς καὶ φρικτῆς θυσίας
προλέγων καὶ αὐθις ὁ μελωδὸς, εἴρηκεν οὕτως· ἐκ
προσώπου Χριστοῦ πρὸς τὸν θεὸν καὶ Πατέρα·
« θυσίαν καὶ προσφορὰν οὐκ ἠθέλησας, » ἀντὶ τοῦ
ἀπειθοίμασας τὴν νομικὴν θυσίαν καὶ τὴν ἐκείθεν
προσφορὰν, ἐναντίας δὲ δηλονότι τοῦ τῆς ἰνανθρωπή-
σεως χρόνου· « σῶμα δὲ κατηρίστω μοι, » τούτε-
στι σῶμά μοι κατεσκευάσας· ἐκ παρθενικῶν εἰμάτων
εἰς τὸ θυσιασθῆναι τοῦτο τῆς τῶν ἀνθρώπων ἕνεκα
σωτηρίας· « ὀλοκαυτώματα καὶ περὶ ἀμαρτίας ὡς
ἐξεζήτησας· » ἔτι σαρκωθέντος ἡμοῦ τοῦ λογικοῦ θύ-
ματος καὶ ἀληθινοῦ τοῦ τὴν ἀμαρτίαν ἀφαιρούτος τοῦ
κόσμου, οὐδὲν θῦμα νομικῶς ἐζήτησας· « Τότε εἶπον,
Ἰδοὺ ἤκω· » τούτεστιν ὅτι τὰ νομικὰ θύματα ἀπη-
θύησας, τότε εἶπον αὐτοῖς, ὅτι ὡς ὄραξ ἡτοίμασμαι·
καὶ, « Πάτερ, ἤγγικεν ἡ ἄρα, δόξασόν σου τὸν Υἱόν, »
διὰ τοῦ σταυροῦ πάντως, ὡς εὐδόκησας τὸν ὑπὲρ
τῆς πάντων σωτηρίας ἡμέτερον θάνατον. Τοῦτον
τὸν οὐράνιον ἄρτον καὶ ζοιηρὸν προσικόνιζον οἱ τῆς
προθέσεως ἄρτοι τὸ παλαιόν· τοῦτον ὁ Ἡσαΐας ἐν
τύπῳ θεασάμενος ἀνθραξ, δι' αὐτοῦ τὴν τῶν
ἀμαρτιῶν ἔλαβε κάθαρσιν· ὡσπερ γὰρ ἀνθραξ οὐκ
ἔστι ξύλον λίπὸν, ἀλλ' ἠνωμένον πυρὶ, οὕτω καὶ ὁ
θεὸς ἄρτος τῆς κοινωνίας, ἄρτος ψιλὸς οὐκ ἔστιν,
ἀλλ' ἠνωμένος θεότητι· σῶμα δὲ ἠνωμένον θεότητι,
οὐ μία φύσις ἔστιν, ἀλλὰ μία μὲν τοῦ σώματος,
τῆς δὲ ἠνωμένης αὐτῷ θεότητος ἕτέρα· ὡστε τὸ
συναμφοτέρον οὐ μία φύσις, ἀλλὰ δύο· διὰ τοῦτο
καὶ τὸ μυστικὸν αἷμα ταύτης τῆς καινῆς καὶ μεγά-
λης θυσίας· ἐλαύνει μὲν εἰμόνας καὶ πύρρωθεν εἶ-
ναι ποιεῖ, καλεῖ δὲ ἀγγέλους πρὸς ἡμᾶς καὶ τὴν δε-
σποτικὴν τῶν ἀγγέλων· ὅπου γὰρ ἴδωσι τὸ αἷμα τὸ
δεσποτικόν, φεύγουσι μὲν δαίμονες, συντρέχουσι δὲ
ἰα'. Καὶ ἵνα μάθωμεν τοῦ αἵματος τοῦτοῦ τὴν ἰσχὺν
ἀαδράμωμένον ἐπὶ τὸν τύπον αὐτοῦ, ἐπὶ τὰ παλαιὰ διη-
γήματα τὰ ἐν Αἰγύπτῳ· τὴν δεκάτην γὰρ μέλλων πλη-
γῆν ἐπάγειν ὁ θεὸς τοῖς Αἰγυπτίοις, καὶ ἀνελεῖν τὰ
πρωτότοκα αὐτῶν, ἐπειδὴ τὸν πρωτότοκον αὐτοῦ κατεί-
χον λαόν, ἐπεμψεν ἀγγελὸν ὀλοθρευτὴν ἐπιόντα ταῖς οἰ-
κίαις· προσέταξε δὲ τοῖς Ἑβραίοις ἀμύνειν ἀμωμονθύ-
σαι, καὶ τὸ αἷμα αὐτοῦ ταῖς θύραις ἐπιχρῆσαι, ὡστε μὴ
τῆς συμφορᾶς ταύτης αὐτοὺς κοινωνῆσαι τοῖς Αἰγυ-
πτιοῖς, ἐπειδὴ περ εἰς τόπος αὐτοὺς κατεῖχεν· οὐ δὲ
καὶ γενομένου, τὸ αἷμα τότε ταῖς θύραις ἐπιχερι-
σμένον ὁ ὀλοθρευτῶν ὄρων, οὐκ ἐτίλημψεν εἰσιπιδί-
σαι· εἰ γὰρ καὶ αἷμα ἦν ἀλόγου ζώου τὸ τοῦ· λογι-
κοῦς σῶζον ἀνθρώπους τότε, ἀλλ' οὐχ ὡς αἷμα ἀπλῶς
ἔσωζεν, ἀλλ' ὡς τοῦ αἵματος τοῦ δεσποτικοῦ τύπος
ἔν· καθάπερ γὰρ οἱ βασιλικοὶ ἀνδριάντες ἀψυχοὶ
ὄντες καὶ ἀναίσθητοι τοὺς καταφεύγοντας εἰς αὐτοὺς
ἀνθρώπους αἰσθητικοὺς καὶ ἐμψύχους ὄντας διασώ-
ζουσι, τοῦτο παλαιῶν κελύοντος νόμου, οὐκ ἐπειδὴ
γαλκῶς εἰσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ βασιλείως εἰσιν εἰκό-

do linguam com:modat, manusque propriis mini-
sterium prabet.

10. De hoc mystico tremendoque sacrificio vati-
cinans rursus melodus, sic aiebat ex Christi per-
sona ad Deum Patrem: « Sacrificium et oblatio-
nem nolivisti? » Id est legale sacrificium et indi-
dem oblationem; quia jam instabat incarnationis
tempus; « corpus autem perfectisti mihi; » id est
corpus mihi composuisti ex virginis sanguinibus,
ut id postea immolaretur, salutis hominum causa.
« Holocausta et pro peccato non postulasti. » Me
jam incarnato instar rationalis veræque victimæ,
et mundi peccatum tollente, nullum legale sacri-
ficium exquisivisti. « Tunc dixi: Ecce venio. »
Nimirum cum legalia sacrificia respicisti, tunc ego
dixi: ecce ut vides paratus sum. Item: « Pater,
appropinquavit hora, glorifica Filium tuum¹⁰, »
prorsus per crucem, quandoquidem tibi placuit
nostra pro omnium salute mors. Panem hunc cœ-
lestem præfigurabant propositionis panes antiqui-
tus. Huic Isaias in carbonis figura conspexit,
perque eum peccatorum purgationem accepit.
Sicut enim qui conspicitur carbo non est simplex
lignum, sed igni unitum, ita divinus communionis
panis non est proprie panis, sed deitati conjun-
gitur: corpus autem deitati conjunctum, haud
unica natura est, sed una quidem corporis natura
est, conjuncta autem cum eo deitatis altera.
Quare utrumque haud una natura est, sed duæ.
Ideo mysticus sanguis novi hujus magnique
sacrificii expellit dæmones longeque submovet,
angelos angelorumque Dominum ad nos vocat:
ubi enim Dominicum sanguinem viderint, fugiunt
quidem dæmones, angeli autem accurrunt.

11. Atque ut hujus sanguinis discamus poten-
tiam, recurramus ad ejus figuram, id est ad pri-
scas gestarum rerum in Ægypto narrationes. Nam
cum decimam Deus plagam inficturus esset
Ægyptiis, et illorum primogenitos interfectorus,
propterea quod primogenitum ejus detinebant
populum, misit angelum exterminatorem qui do-
mos invaderet. Mandavit simul Hebreis ut immac-
ulatam agnum immolarent, ejusque sanguine ja-
nuas inungerent, ne eandem calamitatem partici-
parent cum Ægyptiis, qui secum uno loco moraban-
tur. Quo sane facto, sanguinem januis inspersum
videns exterminator, haud ausus est illic ingredi.
Etsi enim sanguis erat brutæ pecudis, is qui tunc
rationales homines salvabat, non tamen quatenus
sanguis erat, sed quatenus Dominici sanguinis
figura erat, salvabat. Nimirum sicut regales statuæ,
cum sint insensiles et inanimes, nihilominus con-
fugientes ad eas homines sensu animaue præditos
salvant, sic prisca jubente lege, non quia æs sunt

¹⁰ Psal. xxxix, 7, Hebr. x, 5. ¹⁰ Joan. xvii, 1.

(2) Confer Chrysostomum, t. II, de prodicione Judæ homil. 1, 6 et II, 6.

sed quia regis sunt imagines; sic et ille sanguis inensilis et inanimis animatos salvavit homines, non quia sanguis erat, sed quia Dominici sanguinis figura. Jam si illius figura tantam vim habuit, multo majorem veritas. Si angelus visum figuræ sanguinem reveritus est, multo magis diabolus, veritatis, id est Christi sanguinem videns, non januis inspersum, sed ori fidelium, januis, inquam, animati templi Dei, fugiet longeque se subducat.

12. Hic novi sacrificii sanguis effusus universum mundum abluit. Sanguis hic in figura, adyta et Sancta sanctorum purificabat: sanguis hic in figura altare aureum sanctificabat: absque hoc in legalibus figurato sacrificiis non audebat pontifex in adyta ingredi: sanguis hic in figura sacerdotes ordinabat: hic in figura peccata purgabat. Quod si is in figura talem tantamque vim habuit tum in templo Hebræorum, tum etiam in media Ægypto postibus inspersus, multo magis postquam veritas venit, umbra præterlapsa. Si umbram tantopere mors exhorruit, veritatem, oro, quid ni extimescat? Hic est animarum nostrarum salus: hoc delectatur anima, hoc ornatur, hoc inflammatur: hic igne splendidiorem mentem nostram reddit: hic auro fulgidtorem nostram animam facit: sanguis hic imaginem nobis floridam operatur et regalem: hic pulchritudo inæstimabilis est: hic fraccescere animæ nobilitatem non sinit, irrigans eam continuo et enutrients. Nam sanguis ille qui a cibus nobis creatur, haud illico efficitur, sed aliud quiddam antea fit. Non ita tamen hic, sed animam statim irrigat, et magnam quandam vim inserit. Sanguis hic vix effusus cælum gradibile fecit. Tremenda vere sunt Ecclesiæ Christi mysteria! tremendum vere altare est!

13. Ascendebat de paradiso fons, materialia flumina eructans: ex hac sacra mensa fons salis, spiritalia flumina emittens. Circa divinum hunc fontem haud salices infructuosæ plantatæ sunt, sed arbores ad usque cælum sese attollentes, tempestivum fructum habentes semper et incorruptibilem. Si quis æstuat, ad hunc fontem veniat, et calorem refrigeret: levat enim æstuationes, et ardores omnes temperat, non eos qui a sole, sed qui a diaboli telis igneis: namque originem desursum habet, et inde radicem, unde et irrigatur. Multi que sunt hujus fontis rivuli, quos emittit Paracletus: et mediator Filius est, haud lignem tenens viamque muniens, sed affectum nostrum suscitans. Hic est honoratissimus fons, lucis, inquam, fons, veritatis radios ejaculans. Venerabilem hunc fontem supernæ quoque virtutes circumstentur, pulchritudinem fluentorum ejus mirantes. Non et clarius quam nos vident illæ propositorum

νας, οὕτω δὴ καὶ τὸ αἷμα ἔχεινο τὸ ἀναίσθητον καὶ ἀψυχον τοὺς ψυχῆν ἔχοντας ἀνθρώπους ἔσωσεν, οὐκ ἐπειδὴ αἷμα ἦν, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦ αἵματος τοῦ θεσποτικου τύπος ἦν. Εἰ δὲ ὁ τύπος αὐτοῦ τοσαύτην ἔσχεν ἰσχύν, πολλῶ μᾶλλον ἢ ἀλήθεια (1)· εἰ ὁ ἄγγελος ἰδὼν τὸ αἷμα τοῦ τύπου ἠδέσθη, πολλῶ μᾶλλον ἢ διάβολος ἰδὼν τὸ αἷμα τῆς ἀληθείας τὸ τοῦ Χριστοῦ, οὐχὶ θύραις ἐπιχειρισμένον, ἀλλὰ τῷ στόματι τῶν πιστῶν, ταῖς θύραις λέγω τοῦ ἐμφύχου ναοῦ τοῦ Θεοῦ, φεύζεται καὶ μακρὰν που γενήσεται.

β'. Τοῦτο τὸ τῆς καινῆς θυσίας αἷμα ἐκχυθὲν πῖσαν τὴν οἰκουμένην ἐξέπλυνε· τοῦτο τὸ αἷμα ἐν τοῖς τύποις τὰ ἄδυστα καὶ τὰ Ἁγία τῶν ἁγίων ἐκάθηρε· τούτο τὸ αἷμα ἐν τοῖς τύποις τὸ χρυσοῦν θυσιαστήριον ἠγάσσε· τούτου χωρὶς ἐν ταῖς νομικαῖς τυπουμένου θυσίαις οὐκ ἐτόλμα ὁ ἀρχιερεὺς εἰς τὰ ἄδυστα εἰσιέναι· τοῦτο τὸ αἷμα ἐν τοῖς τύποις ἱερέας ἐχειροτόνει· τοῦτο ἐκάθηρεν ἀμαρτίας ἐν τοῖς τύποις. Εἰ δὲ ἐν τοῖς τύποις τοσαύτην ἔσχεν ἰσχύν ἐν τε τῶν νῶν τῶν Ἑβραίων, ἐν τε Αἰγύπτῳ μέσῃ, οὐκ αἰφιλία ἐχρίοντο, πολλῶ μᾶλλον ὅτε ἦλθεν ἡ ἀλήθεια, τῆς σικιᾶς παραδραμύση. Εἰ τὴν σικιάν οὕτως ὁ θάνατος ἐφριξε, τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, εἰπέ μοι, πῶς οὐκ ὄν ἐφοβήθη; Τοῦτο ἡ σωτηρία τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· τούτῳ ἡδεται ἡ ψυχὴ· τούτῳ καλλωπίζεται, τούτῳ πυροῦται· τούτο πυρὶς λαμπρότερον ἐργάζεται τὸν νοῦν τὸν ἡμέτερον· τούτο χρυσοῦ φαιδρότερον τὴν ψυχὴν ποιεῖ· τοῦτο τὸ αἷμα τὴν εἰκόνα ἡμῶν ἀνοητῶν ἐργάζεται τὴν βασιλικὴν· τούτο κάλλος ἀμύχανον· τοῦτο ἀπομαραινθῆναι τῆς ψυχῆς τὴν εὐγένειαν οὐκ ἀφίρσιν, ἀρδον αὐτὴν συνεχῶς καὶ τρέφον· τὸ μὲν γὰρ ἀπὸ τοῦ σικιῶν ἡμῶν αἷμα γινόμενον, οὐκ εὐθὺς τοῦτο γίνεται, ἀλλ' ἕτερόν τι· τοῦτο δὲ οὐχ οὕτως, ἀλλ' εὐθὺς τὴν ψυχὴν ἀρδαι, καὶ μεγάλην τινὰ δύναμιν ἐμποιεῖ. Τοῦτο ἐξεχύθη τὸ αἷμα, καὶ τὸν οὐρανὸν ἐποίησε βατόν. Φρικτὰ δυντῶς τὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας Χριστοῦ· φρικτὸν δυντῶς τὸ θυσιαστήριον.

γ'. Ἀνέδεικνεν ἐκ τοῦ παραδείσου πηγὴ ποταμούς· αἰσθητοὺς ἀφείσα· ἀπὸ τῆς ἱερᾶς ταύτης τραπέζης ἀνεισι πηγὴ ποταμούς ἀφείσα πνευματικῶς παρὰ ταύτην τὴν θείαν πηγὴν περυστευμέναι εἰσιν οὐκ ἰτέα ἀκαρποί, ἀλλὰ δένδρα πρὸς αὐτὸν φθάνοντα τὸν οὐρανὸν, καρπὸν ἔχοντα ὡριμον αἰεὶ καὶ ἀβραντων. Εἰ τις καυσοῦται, παρὰ ταύτην ἤκείτω τὴν πηγὴν, καὶ καταψυχέτω τὸν καύσονα· καὶ γὰρ αὐχμούς λύει, καὶ τὰ διακαῆ πάντα παραμυθεῖται, οὐ τὰ ἐξ ἡλίου, ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῶν τοῦ διαβόλου βελῶν τῶν πεπυρωμένων· καὶ γὰρ τὴν ἀρχὴν ἀνωθεν ἔχει, καὶ τὴν βίαν ἐκείθεν, ὅθεν καὶ ἀρδεται. Πολλοὶ τούτης τῆς πηγῆς οἱ βύακας, οὓς ἀφίρσιν ὁ Παράκλητος· καὶ μεσίτης ὁ Υἱὸς γίνεται, οὐ δικάλλαν ἔχων ἔδοποιῶν, ἀλλὰ τὴν διάθεσιν ἀνοίγων τὴν παρ' ἡμῶν. Αὕτη ἡ πάντως πηγὴ φωτός· ἐστὶ πηγὴ, ἀναβλύζουσα τῆς ἀληθείας ἀκτίνας. Ταύτη τῆς θεοσομίας πηγῆ καὶ αἱ ἀνω παρεσθήκασι δυνάμεις, πρὸς τὸ κάλλος ἐνορῶσαι τῶν βείθρων· ἐπειδὴ καὶ σαρφέστε-

(1) Confer Chrysostomum, t. VII. homil. LXXVII. 1, in Matth.

ρον ἡμῶν ἐκείνα: τῶν προκειμένων θεωροῦσι τὴν ἄδυναμιν, καὶ τὰς μαρμαρυγὰς τὰς ἀπροσίτους· ὡς περ γὰρ χρυσοῦ τηκομένου, ἂν τε τὴν χεῖρά τις ἐμβάλοι, ἂν τε τὴν γλῶτταν, χρυσοῦν εὐθέως αὐτὴν ἐποίησεν· οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν ἐργάζεται· τὰ προκείμενα· ἀναζει μὲν γὰρ πυρὸς σφοδρότερον ὁ πανάγιος οὗτος ποτιζόμενος, ἀλλ' οὐ καίει, ἀλλὰ βαπτίζει μόνον ὡς περ ἂν λίθῃ. Τοῦτο τὸ ἱερώτατον αἷμα ἄνωθεν προετυπούτο ἀεὶ ἐν θυσιαστηρίοις, ἐν δικαίῳ σφαγαίς· τοῦτο ἡ τιμὴ τῆς οἰκουμένης· τοῦτω ἠγόρασε τὴν Ἐκκλησίαν ὁ Χριστός· τοῦτω κατεκόσμησεν αὐτὴν ἅπασαν· καθάπερ γὰρ ἄνθρωπος οἰκέτας ὠνούμενος, εἰδῶσι χρυσοῖον, καὶ καλλωπίσαι πάλιν αὐτοῦ· βουλόμενος, χρυσοῦ τοῦτο ποιεῖ· οὕτω καὶ ὁ Χριστός ἠγόρασεν ἡμᾶς αἵματι τῷ ἁγίῳ, καὶ ἐκόσμησεν ἡμᾶς τοῦτω τῷ αἵματι.

18. Προσίωμεν τοίνυν τῇ μυστικῇ ταύτῃ τραπέζῃ μετὰ πάντος φόβου, καὶ συνειδήσεως καθαρᾶς, καὶ ἀδιστακτοῦ πίστεως, καὶ πάντα ἔσται ἡμῖν καθὰ πιστεύομεν μὴ δισταζόντες. Τὸ δὲ προσελθεῖν μετὰ πίστεως οὐ τὸ λαβεῖν ἐστὶ μόνον τὸ προκείμενον, ἀλλὰ καὶ τὸ μετὰ καθαρᾶς καρδίας ἀψαθαι· τὸ οὕτω δακείσθαι, ὡς αὐτῷ προσιόντας τῷ Χριστῷ· τί γάρ, εἰ μὴ φωνῆς ἀκούομεν, φλεγγομένου αὐτοῦ διὰ τῶν εὐαγγελιστῶν; Πιστεύομεν οὖν ὅτι καὶ νῦν ἐκεῖνο τὸ δεῖπνόν ἐστιν, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ἀνέκειτο· οὐδὲν γὰρ ἐκεῖνο τοῦτου διενήνοχεν· οὐδὲ γὰρ τοῦτο μὲν ἄνθρωπος ἐργάζεται, ἐκεῖνο δὲ αὐτὸς ὁ Χριστός, ἀλλὰ καὶ τοῦτο κάκεινο ὁ αὐτός. Ὅταν τοίνυν τὴν ἱερέα ἐπιδιδόντα ἡμῖν ἴδωμεν, μὴ τὴν ἱερέα νομιζόμεν, τὴν τοῦτο ποιοῦντα, ἀλλὰ τὴν Χριστοῦ χεῖρα τὴν ἐκτεινομένην· ὡς περ γὰρ ὅταν βαπτίζεται τις, οὐχ ὁ ἱερεὺς ἀλλ' ὁ θεός ἐστιν ὁ κατέχων τοῦτο τὴν κεφαλὴν ἀοράτῃ δυνάμει, καὶ οὔτε ἄγγελος οὔτε ἀρχάγγελος οὔτε ἄλλος τις τολμᾷ προσελθεῖν καὶ ἀψαθαι· οὕτω καὶ νῦν γίνεται. Καὶ δῆλον ἐντεῦθεν ὡς γὰρ ἐν τῷ βαπτίσματι οὐ λέγει ὁ ἱερεὺς, Βαπτίζω τὸν δεῖνα, ἀλλὰ Βαπτίζεται (1), πάντως παρὰ τῆς ἀδαιρέτου καὶ ὁμοουσίου Τριάδος· τὸν αὐτὸν δὲ τρέφοι, κἀνταῦθα οὐ λέγει, Θύω ἐγὼ τὸν ἄμνόν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ Θύεται ὁ ἄμνός τοῦ Θεοῦ, αὐτὸς οὗτος δηλαδὴ ἑαυτὸν ἱεροουργῶν εὐδοκίᾳ Πατρὸς, καὶ συνεργίᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ οὕτως ὢν ὁ αὐτός, καὶ θύμα, καὶ προσδεχόμενος, καὶ διαδιδόμενος.

19. Διὰ τοῦτο ὡς τῷ Χριστῷ τῷ ἱερεῖ προσερχόμενοι, τιμῆσωμεν πάσῃ καθαρότητι τοῦ Κυρίου τὸ σῶμα, ψυχικῇ τε καὶ σωματικῇ· διπλοῦν γάρ ἐστι· προσελθόμεν αὐτῷ πόθῳ διακαεῖ, καὶ στευροειδῶς τὰς παλάμας τυπώσαντες, τὸ σῶμα τοῦ ἐσταυρωμένου ὑποδεξιόμεθα· καὶ ἐπιθέτες ὀφθαλμοῦς καὶ χεῖρα καὶ μέτωπον, τοῦ θείου ἀνθρώπου μεταλάβωμεν, ὅπως καταφάξῃ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, καὶ φωτίσῃ τὰς καρδίας ἡμῶν, καὶ τῇ μετουσίᾳ τοῦ θείου πυρὸς πυρωθῶμεν· οἱ γὰρ τοῦτου μετέχοντες μετὰ ἀγγέλων καὶ ἀρχαγγέλων καὶ τῶν ἄνω δυνάμεων ἐστῆσαν, αὐτὴν περιεχόμενοι τοῦ Χριστοῦ τὴν

(1) Haec est nimirum baptizandi formula apud baptizo.

munerum vim eorumque splendores inaccessos. Sicut enim auro liquefacto si quis manum aut linguam injiciat, auream illico facit; ita prorsus hic etiam proposita mysteria animam efficiunt. Fervet enim igne vehementius sanctissimum flumen hoc; at non exurit, sed lavat tantummodo quidquid corripuerit. Hic sacratissimus sanguis antiquitus semper praefigurabatur in altaribus, in justorum credidus. Hic sanguis pretium mundi est; hoc Ecclesiam Christus comparavit; hoc illam totam exornavit. Sicut enim homo servos emens, aurum erogat; rursusque eos exornare volens, auro id curat; sic et Christus emit nos sanguine proprio, eodemque hoc sanguine nos venustavit.

14. Ad hanc itaque mysticam mensam accedamus cum omni timore, et conscientia pura, et indubia fide, atque omnia nobis erunt prout sine ambiguitate credimus. Cum autem dico accedendum cum fide, non accipienda tantummodo esse munera dico, sed eadem puro cum corde tangenda: prorsus haud secus affectos nos esse volo, quam si ad Christum ipsum veniremus. Quid enim interest, quod vocem ejus minime audiamus, siquidem per evangelistas loquitur? Credamus igitur nunc quoque illud idem esse convivium, ad quod ipse accubebat: nihil enim hodiernum ab illo differt: neque hoc nostrum homo instruit, illud vero Christus, sed et hoc et illud idem Christus. Cum ergo sacerdotem nobis porrigentem viderimus, ne reputemus sacerdotem id agere, sed ipsam Christi manum extentam. Sicut enim cum aliquis baptizatur, nequaquam sacerdos sed Deus illius caput tenet vi invisibili, et neque angelus neque archangelus neque alius quilibet accedere audeat et tangere; sic etiam nunc fit. Quod inde ostenditur, quod sicut in baptismo non dicit sacerdos: Ego talem hominem baptizo, sed, Talis baptizatur, prorsus ab individua et consubstantiali Trinitate; eodem modo hic etiam non dicit: Ego Agnum Dei immolo, sed Agnus Dei immolatur, hic ipse videlicet qui semet immolat volente Patre et sancto Spiritu cooperante: idem sacerdos et victima, idem excipiens et offerens.

15. Quapropter ad sacerdotem seu Christum accedentes, honoremus cum omni munditia Domini corpus, spiritali, inquam, et corporali; duplex quippe [Domini natura] est. Cum fervido amore accedamus, manibusque in crucis formam complicatis, illud suscipiamus, et oculis, ac labiis, frontique applicantes divinum carbunculum accipiamus, ut peccata nostra exurat, corda illuminet, atque ut divini ignis participatione inflammemur ac deificemur. Nam qui hunc participant, cum angelis et archangelis supernisque virtutibus consistunt, eadem Christi regali stola vestiti, et spi-

ritibus armis instructi. Sed nihil adhuc dixi: ipso, inquam, rege induti. Sed sicuti eximium est et mirabile divinum hoc corpus, ita siquidem cum puritate quis accedet, in salutem suam accedet. Sin vero cum mala conscientia, in poenam ac punitionem. « Qui enim manducat et bibit indigne, Dominum scilicet, ait in Epistola ad Corinthios Apostolus, « iudicium sibi manducat et bibit. » Nam si qui regalem purpuram inquinant puniuntur, neque ac si dilacerarent; non est absurdum eos qui mente impura Domini corpus et sanguinem suscipiunt, parem referre poenam, atque si qui ipsam clavis faceraverunt. Non est autem in culpa mysteriorum natura; sunt enim hæc suapte vivifica; sed istorum indignitas: nam et soli illi qui infirmos oculos habent, nocet. Et alio loco ut terribilem esse punitionem demonstrat, ait: « Irritam quis faciens legem Moysis, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui Filium Dei concucaverit, et sanguinem Testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est? »

16. Attendamus itaque nobis, dilecti, qui tantoque bono fruimur: et cum volumus obscenum aliquid dicere, aut nosmet ipsa abruptis cognoscimus, aut alia quadam huiusmodi perturbatione, repetimus qualibus donis digni habiti fuimus, quanto Spiritu frui contigerit: atque hæc cogitatio absurdis nostris commotionibus frenum injiciat. Nam divinus carbunculus, quem nuper participavimus, quarumlibet sordium mundator est, et adversus cuiusmodi damnum tutela. Hic si forte aurum spurium deprehendat, critica inflammatione purificat, a morbis scilicet et omnimodis excessibus; ne una cum mundo damnetur futuro sæculo: atque ita purgatos unit corpori Domini et Spiritui ejus, Christique corpus efficit. Propterea nos quaque vitæ cupidus, et immortalitatis datorem divinum panem intra nos habere potulantes, neque indigne accedamus ad tremenda mysteria, ne punitioni, uti dictam est, obnoxii simus; neque vicissim, prout solent negligentiores quidam, nosmet omnino fraudemus hæc Christi benedictione; nolendo scilicet Christum mystice participare, reverentiam obtendentes vere nocentem, quam callidus veterater diabolus adinvent. Namque hic ad dolos versutus, honeste nos vivere haud sinit, quia hominum pernicie lætatur: sed postquam peccatis nos infecit, snadet ut extimescamus divinum munus susceptiorem; ut sic peccato semper servientes, nunquam resipiscamus, neque animæ nostræ utilitates agnoscamus.

11 1 Cor. xi, 29. 12 Hebr. x, 28.

(1) Respicit fortasse auctor ad propriam participantium Eucharistiam stolam, crucibus interstinctam.

(2) Audiant hæc ab homine Græco, illi qui fre-

βασιλικήν στολήν (2), τὰ ὄπλα ἔχοντες τὰ πνευματικά. Ἄλλ' οὐδὲν εἶπον οὐδέτω· αὐτὸν γὰρ εἶσι ἐνδεθυμένοι τὸν βασιλέα. Ἄλλ' ὡσπερ ἐστὶν μέγα καὶ θαυμαστὸν τοῦτο τὸ θεῖον σῶμα τε καὶ τὸ αἷμα, οὕτως ἂν μὲν μετὰ καθαρότητος προσέλθῃ τις, εἰ σωτηρίαν προσήλθῃν· ἂν δὲ μετὰ πονηροῦ συνειδότες, εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν· « Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως τοῦ Κυρίου κρέμα ἐκτεῖν ἐσθίει καὶ πίνει, » φησὶν ὁ Ἀπόστολος ἐπιστέλλων εἰς Κορινθίους· εἰ γὰρ οἱ βυπούντες τὴν πορφύραν τὴν βασιλικὴν κολάζονται ἁμοίως ὡσπερ οἱ διαβήγγυντες, οὐδὲν ἀπεικός καὶ τοὺς ἀκαθάρτων διακονοῦντες, οὐδὲν ἀπεικός καὶ τοὺς ἀκαθάρτων διακονοῦντες τὸ τοῦ Κυρίου σῶμα καὶ τὸ αἷμα τὴν αὐτὴν ὑπομένειν τιμωρίαν τοῖς αὐτοῖς διαβήγγυσαι ἐκ τῶν ἡλίων· ὅτι παρὰ τὴν φύσιν τῶν μυστηρίων, ταῦτα γὰρ ζωηρὰ, ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦτων ἀναξίτητα· ἐκαὶ καὶ ὁ ἥλιος βλαβερός τοῖς τὰς θύρας διεφθαρμένοις. Καὶ ἀλλαχοῦ δὲ, δεικνύς φοβεράν ὁ Παῦλος τὴν κόλασιν, λέγει· « Ἀθετήσας τις νόμον Μωσέως, χωρὶς οἰκτιρισμῶν ἐπὶ δυσὶν ἢ τρισὶ μάρτυσιν ἀποθνήσκει· πόσω δεκάτε χείρονος ἐξυμνήσεται τιμωρίας ὁ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατήσας, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγησάμενος, ἐν ᾧ ἡγιασθη; »

17. Προσέχωμεν τοίνυν ἑαυτοῖς, ἀγαπητοὶ, προσέτων ἀπολαβόντες ἀγαθῶν· καὶ ἐταν βουλευθῶμεν εἰσχερὸν τι εἶπαι, ἢ συναρπαζομένους ἑαυτοῦς ἴσμεν ὑπὸ ὀργῆς ἢ ἔτιρου τινὸς τοιοῦτου πάθους, λογισάμεθα τίνα κατηξιώθημεν, ὅσω πνεύματος ἀπελαύσαμεν, καὶ ἔστω σωφρονισμὸς ἡμῖν τῶν λόγων παθῶν οὗτος ὁ λογισμὸς· ὁ γὰρ θεὸς ἀνθρώξ, ὡσπερ ἤδη μετέσχομεν, ῥύπου παντός ἐστὶ καθαυτήριος, καὶ βλάβης παντοδαπῆς ἀμυντήριον. Οὗτος ἐάν χρυσὸν λάβῃ κίθδρον, διὰ τῆς κριτικῆς καθαίρει πυρώσεις, ἡτοι νόσων καὶ παντοίων ἐπιφορῶν, ἵνα μὴ ἐν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι· καὶ καθάρων ἐνὸς τῷ σώματι τοῦ Κυρίου καὶ τῷ πνεύματι αὐτοῦ, καὶ σῶμα Χριστοῦ ἀπεργάζεται· διὰ δὲ τοῦτο, καὶ ἡμεῖς ἔχοντες ἐπιθυμητικῶς τῆς ζωῆς, καὶ τὸν τῆς ἀθανασίας χορηγὸν θεῖον ἄρτον ἐν ἑαυτοῖς ἔχειν εὐχόμενοι, μήτε ἀναξίως προσερχώμεθα τοῖς φρικτοῖς μυστηρίοις, ἵνα μὴ κολάζει ὁπαύθυνοι γενώμεθα, καθάπερ ἐβλήθη· μήτε πάντεν κατά τινας τῶν ἀμελεσιτέρων ἑαυτοῦς παντελῶς ἀποστερωμένων τῆς διὰ Χριστοῦ εὐλογίας, ἐν τῷ μὴ βούλεσθαι τοῦτο μυστικῶς μετέχειν, εὐλόγησαν πλαττόμενοι τὴν ὡς ἀληθῶς ἐπιζητήσιν, ἢ ὁ βαθὺς εἰς πανουργίαν ἐξεύρε διάβολος· οὗτος καὶ γὰρ ποιητὸς ὢν εἰς ἀπάτην, σωφρονεῖν μὲν ἡμᾶς οὐδ' ὄλιγος εἶ, τῆ τῶν ἀνθρώπων χαίρων ἀκαλαίᾳ· καταμολύνας δὲ τοῖς κακοῖς, φρίττειν ἀναπείθει τὴν τῶν θεῶν δώρων μετάληψιν, ἵνα διαπαντὸς τῆ ἀμαρτίας δουλεύοντες; ἡμεῖς οὐδαμῶς ἀνανήψωμεν, καὶ γνῶμεν τὸ τῆ ψυχῆ συμφέρον (1).

quentem communionem improbant; generalem quandam, non peculiarem, causas indignitatem, aut simulatam propemodum reverentiam.

17. Ἄλλα διαρρήξωμεν, παρακαλῶ, τὸν ἐκείνου Α
 δεσμὸν, καὶ ἀπορρήξαντες ἀπ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐ-
 τοῦ, δουλεύομεν τῷ Κυρίῳ ἐν φόβῳ, καθὰ γέγρα-
 πται, καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἡδονῶν ἡμάλινους δι' ἐγ-
 κρατείας γενόμενοι, προσίωμεν τῇ θείᾳ καὶ οὐρανίῳ
 χάριτι, καὶ εἰς ἀγιάν κοινωνίαν ἀναβάντες Χριστοῦ,
 καθάπερ λέοντες πύρ πνέοντες, οὕτως ἀπὸ τῆς Ιε-
 ρᾶς καὶ πνευματικῆς τραπέζης ἀναχωρῶμεν ἐκείνης,
 φοβεροὶ τῷ διαβόλῳ γινόμενοι, καὶ τὴν κεφαλὴν τὴν
 ἡμετέραν ἐνωσκύντες, καὶ τὴν ἀγάπην ἣν περὶ ἡμᾶς
 ἐπαδείξατο· οὕτω γὰρ οὕτω καὶ ἀπάτης περιεσό-
 μαθα διαβολικῆς, θείας τε φύσεως γενησόμεθα κοι-
 νωνοὶ, καὶ πρὸς ζῶην καὶ ἀφθαρσίαν ἀναθησόμεθα·
 κατακοιμῶμε γὰρ ἐν ἡμῖν ὁ Χριστὸς; γειγῶν; ἐν τοῖς
 μέλεσι τῆς σαρκὸς ἀγριαίνοντα νόμον, καὶ ἀναζω-
 πυροὶ μὲν τὴν εἰς Θεὸν εὐλάβειαν, ἀπονεκροὶ δὲ τὰ Β
 πάθη, μὴ λογιζόμενος ἡμῖν τὰ ἐν οἷς ἐσμεν παρα-
 πτώματα, θεραπεύων δὲ μᾶλλον ἡμᾶς νενοσηκότας,
 καταδασμῶν ὡς συντετριμμένους, ἰγέρων ὡς πε-
 πτωκότας, ποιμὴν ἀγαθὸς ὑπάρχων, καὶ τὴν ψυχὴν
 ἑαυτοῦ τιθεὶς ὑπὲρ τῶν προβάτων. Οὐκοῦν μηδαίς
 ἐκλαλούμενος, μηδαίς ναυτιμένος, ἀλλὰ πεπερωμένοι
 καὶ δι' ἐγγηγεμένοι καὶ ζήοντες ἅπαντες τῇ θείᾳ
 προσέλθωμεν τραπέζῃ, αὐτὸν ὀρῶντες Χριστόν, αὐ-
 τοῦ ἀκτόμενοι, αὐτὸν ἐσθιόντες· εἰ γὰρ οἱ Ἰουδαῖοι
 ἐστώτες, καὶ τὰ ὑποδήματα περικείμενοι, καὶ τὰς
 βακτηρίας ἔχοντες ἐν ταῖς χερσὶν ἤσθιον τὸ Πάσχα
 μετὰ σκουδῆς, πολλῶ μᾶλλον ἡμᾶς νήσειν δεῖ·
 ἐκείνος μὲν γὰρ εἰς Παλαιστίνην ἱμελλὸν ἱξίειναι.
 διδὲ καὶ ὀδοπέτρων ἐπέκτηντο σχῆμα, ἡμεῖς δὲ εἰς C
 τὸν οὐρανὸν μέλλομεν ἀποδημεῖν.

17. Ὅθεν χρὴ πάντοθεν ἐγρηγορέναι, διὰ τὸ μὴ
 μικρὰν κέσθαι κόλασιν τοῖς ἀναξίως μετέχουσι, καὶ
 ἣν πάντως πείσονται δικαίως οἱ κατασφάξαντες τὸ
 πανάγιον σῶμα Χριστοῦ· τίνος γὰρ οὐ δεῖ καθαρῶ-
 τερον εἶναι τὸν τῆς θυσίας ἀπολαύοντα ταύτης;
 Ποίας ἡλιακῆς ἀκτίνας οὐ λαμπροτέραν τὴν χεῖρα
 τὴν ταύτην τὴν σάρκα διατέμνουσαν, τὸ στόμα τὸ
 πληρούμενον πυρὸς πνευματικοῦ, τὴν γλῶσσαν τὴν
 φοινισσομένην αἵματι φρικωδιστάτῃ; Ἐνοήσωμεν
 κοίαν ἐτιμῆθημεν τιμῆν, ποίας ἀπολαύομεν τραπέ-
 ζης· ὅπερ ἄγγελοι βλέποντες φρίττουσι, καὶ οὐδὲ
 ἀντιθέλειαι τολμῶσιν ἀδεῶς, διὰ τὴν ἐκεῖθεν ἀστρα-
 πὴν φερομένην. Τούτῳ ἡμεῖς τρεφόμεθα, καὶ σῶμα
 Χριστοῦ γινόμεθα ἐν, καὶ σὰρξ μία. Τίς λαλήσει D
 τὰς δυναστείας τοῦ Κυρίου, ἀκουστά; ποιήσει πάσας
 τὰς αἰνέσεις αὐτοῦ; διὰ πάντων ἡμᾶς αὐτῷ συμπλέ-
 κοντος, καὶ ἐνὶ ἐκάστῳ τῶν πιστῶν ἑαυτὸν ἀναμι-
 γνύντος διὰ τοῦ μυστηρίου· καὶ τούτῳ πάντας πεί-
 θοντος· πλὴν, οὐ σάρκα ἔλαβε τὴν ἡμῶν. Μὴ τοίνυν
 βῆθυσμένον τοσαύτης ἡξιωμένοι τιμῆς καὶ ἀγάπης.
 Ὅχι ὄρωμεν τὰ παιδία μεθ' ὧντος προθυμίας δρᾶσσε-
 ται τοῦ μαστοῦ, μεθ' ὧντος τῆς ὀρηκῆς ἐμπήγνουσι τῇ
 θηλῇ τὰ χεῖλη; Μετὰ τοσαύτης προσίωμεν καὶ ἡμεῖς
 τῇ τραπέζῃ ταύτῃ καὶ τῇ θηλῇ τοῦ ποτηρίου τοῦ
 πνευματικοῦ· μᾶλλον δὲ μετὰ πολλῶ πλείονος. Ἐλ-
 κύσωμεν, ὡς παιδία ὑπομάζια, τοῦ Πνεύματος τῆν

17. Age vero dirumpamus, quæso, illius vincu-
 lum, jugumque ejus longe a nobis abjicientes,
 serviamus Domino in timore, uti scriptum est 17,
 et carnis voluptates continentia vincentes, ad
 divinam coelestemque gratiam accedamus : et
 postquam ad sanctam Christi communionem ascen-
 derimus, leonum instar ignem spirantes, sic ab
 illa sacra et spiritali mensa revertamur, terribiles
 facti diabolo, et de capite nostro Christo cogitan-
 tes, deque charitate quam nobis exhibuit. Sic
 enim, sic, inquam, diabolicam fraudem superabi-
 mus, et divinæ naturæ communicabimus, et ad
 vitam immortalitatemque surgemus. Sedat enim
 Christus intra nos commorans sapientem in mem-
 bris carnis legem, pietatem erga Deum incendit,
 cupiditates mortificat : nobisque peccata hærentia
 jam non imputat, sed nos potius argotantes sanat,
 contritos alligat, lapsos erigit, cum sit bonus pa-
 stor qui animam suam pro ovibus ponit. Nemo
 itaque languidus, nemo nauseans, sed igniti et
 erecti omnes atque ferventes ad divinam acced-
 mus mensam, ipsum spectantes Christum, ipsum
 frangentes, ipsum comedentes. Nam si Judæi stan-
 tes, et calcementis instructi, baculosque manibus
 tenentes, Pascha manducabant cum festinatione,
 multo magis nos oportet frugi esse ; etenim illi in
 Palestinam profecturi erant, quare et viatorum
 schema assumebant ; nos vero in cælum transiuri
 sumus.

18. Quapropter omnino vigilandum est, quia
 non levis manet pœna indigne participantibus, illa
 prorsus, quam juste patientur ii qui sanctissimum
 Christi corpus mactaverunt. Certe quid purius
 esse debet homine, qui hanc victimam gustaturus
 est? Quid ni solari radio splendidior esse debet
 manus, quæ hanc carnem distribuit, os igne spi-
 rituali plenum, lingua rubescens sanguine tremen-
 dissimo? Consideremus quali honore aucti simus,
 quali fruamur mensa : quam angeli spectantes
 tremunt, neque oculos contra attollere intrepide
 audent, propter inde emicantem fulgorem. Hoc
 nos nutrimur, huic commiscemur, et corpus Chri-
 sti unum efficimur, et caro una. Quis loquetur
 potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?
 qui omnino nos sibi copulat, qui unicuique fide-
 lium se insinuat per hoc mysterium, eodemque
 simul suadet se carnem nostram olim assumpsisse.
 Ne igitur socordes simus, postquam honore tanto
 atque amore digni habiti fuimus. Nonne videmus
 infantulos quam prompte ubera corripiunt, quanto
 impetu mammæ labia admovent? Pari et nos ala-
 critate accedamus ad hanc mensam, et ad spirita-
 lis calicis papillam : imo etiam majore. Attra-
 hamus, tanquam pueri lactentes, Spiritus gratiam ;
 et unicus nobis sit dolor hoc alimento non frui.

17 Psal. 11, 11.

Nullus adsit Judas, nullus avarus, nullus inhumanus, nullus crudelis et inhumisericors, nullus omnino impurus. Si quis est discipulus, adeo : qui non sunt hujusmodi, eos non recipit mensa hæc. « Cum discipulis, inquit, meis facio Pascha ¹¹. » Hæc ad eos qui sacra communione non abstinere, dicta sunt.

19. Vobis quoque auctor sum, o altaris ministri (nam vos etiam alloqui necesse est), ne indifferenter et quomodocunque, sed multa cum sedulitate, multaque consideratione hæc dona distribuatis. Neque enim levem feretis poenam, si cum alicujus improbitatem noveritis, eum participare hanc mensam permitteretis. Sanguis ejus de manibus vestris requiretur. Etiam si aliquis dux fuerit, vel prætor, vel adeo ipse qui diademate redimitur, si indigne accedat, prohibe; nam majore quam ille potestate pollet. Tu certe si aquæ fontem gregi purum servandum accepisses, si ovem cerneret multum ore suo lutum afferentem, haud profecto sineres illum descendere, et fluentem inquinare. Nunc vero cum non aquæ sed sanguinis atque Spiritus fons tibi custodiendus sit traditus, si forte videas pejus luto peccatum habentes quosdam, simulque accedentes, non indignaris, neque submoves? Quam ergo veniam impetrabis? Ideo vobis hunc Deus honorem contulit, ut rem hujusmodi dijudicetis. Hæc est vestra dignitas, hæc immunitas, hæc omnis coroua; non autem candidis tunicis splendidisque vestiri, et circumire.

20. At enim, aiunt, quomodo hunc vel illum noverimus? Atqui ego non de ignotis loquor sed de publice notis. Dicam aliquid terribilius. Non est tantopere flagitiosum si energumeni intra templum sint, quam hi; quemadmodum ait Paulus, quoniam Christum conculcaverunt, et sanguinem Testamenti pollutum judicaverunt, Spiritus gratiæ contumeliam fecerunt. Nam dæmoniaco pejor est peccator et simul accedens: et ille quidem quoniam est arreptitius non punitur; hic autem, si indigne accesserit, æterno supplicio traditur. Ne igitur dæmoniacos tantum expellite, sed omnino quos indigne accedentes videritis. Nemo communicet, qui non sit discipulus: nullus accipiat Judas, ne Judæ poenam luat. Corpus Christi hæc quoque multitudo est. Cavete ergo, o mysteriorum ministri, ne irritetis Dominum, si corpus hoc non purificetis, et si gladium pro alimonia tradatis. Sed etiam si forte aliquis ignoranter accedat ad indigne percipiendum, absque ullo metu prohibete; Deum metuite, non homines. Utique si homines metueritis, ab iisdem

¹¹ Matth. xxvi, 18.

(1) Nempe loquitur illis, quibus Ecclesia divina mysteria non interdixerit.

(2) Idcirco in picturis, missæ Græcorum ener-

gumini sub dæmonis specie sacris adibus divinoque mysterio expelluntur.

χάριν· καὶ μία ἡμῖν ἐστὶν ὁδὸς, τὴ μὴ μεταστῆν ταύτης τῆς τροφῆς. Μηδεὶς τοίνυν Ἰουδαῖος παύσεται, μηδεὶς φυλάργυρος, μηδεὶς ἀπάνθρωπος, μηδεὶς ὠμὸς καὶ ἀνηλεὴς, μηδεὶς ὄλιω ἀκάθαρτος. Εἴ τις μαθητῆς, παρίτω· οὐ λέγεται τοὺς μὴ τοιοῦτους ἡ τράπεζα· « Ματὰ γὰρ τῶν μαθητῶν μου, φησὶ, ποιῶ τὸ Πάσχα. » Ταῦτα πρὸς τοὺς μεταλαμβάνοντας λέγω (1).

19'. Συμβουλευώ δὲ καὶ ὑμῖν τοῖς διακονουμένοις (καὶ γὰρ ἀνγκαιὸν καὶ πρὸς ὑμᾶς διαλεχθῆναι). μὴ ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ μετὰ πολλῆς προσοχῆς, μετὰ πολλῆς διασκεψῆς; διανέμειν ταῦτα τὰ ἔωρα· καὶ γὰρ οὐ μικρὰ κόλασι; ὑμῖν, εἰ τινε συναιδέτεσ τινὰ πονηρίαν, συγχωρῆσατε μεταστῆν ταύτης τῆς τραπέζης. Τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῶν χειρῶν ἐκζητηθήσεται τῶν ὑμετέρων. Κἂν στρατηγὸς τις ἦ, κἂν ὑπαρχος, κἂν οὗτος ὁ τὸ διάδημα περικεῖμενος, ἀναξίως δὲ προσῆ, κύνισσον· μεῖζονα ἐκείνου τὴν ἐξουσίαν ἀνέχεις. Σὺ δὲ εἰ μὲν πηγὴν ὕδατος ἐνεχειρήσῃς φυλάττειν ποιμνίην καθαρὰν, εἴτα εἶδες πρόβατον πολὺν ἐπὶ τοῦ στόματος φέρων βίβρορον, οὐκ ἂν εἰσάσας ἐπικύψαι κάτω καὶ θολῶσαι τὸ βεῖθρον· νοὺ δὲ οὐχ ὕδατος ἀλλ' αἵματος καὶ πνεύματος πηγὴν ἔγχεχειρισμένος, καὶ ὄρων τὴν βορβόρου χαλεπωτέραν ἀμαρτίαν ἔχοντάς τινας καὶ προσιόντας, οὐκ ἀγανακτεῖς οὐδὲ ἀπειργεῖς; Καὶ τίνα σχολῆς ἂν τὴν συγγνώμην, διὰ τοῦτο ὑμᾶς; ὁ Θεὸς ἐτίμησε ταύτην τὴν τιμὴν, ἵνα τὰ τοιαῦτα διακρίνητε. Τοῦτο ὑμῶν ἡ ἀξία, τοῦτο ἡ ἀσφάλεια, τοῦτο ἅπας ὁ στέφανος· οὐ τὸ περιβαλέσθαι χιτωνίσκουσ λευκοὺσ καὶ ἀποστίλθοντας, καὶ περιέναι.

20'. Καὶ πῶθεν οἰδμεν, φησὶ, τὸν δεῖναι καὶ τὸν δεῖναι; Οὐ περὶ τῶν ἀγνωσμένων λέγω, ἀλλὰ περὶ τῶν γνωρίμων. Ἐπω τί φρικωδέστερον· οὐχ οὕτω χαλεπὸν τοὺς ἐνεργουμένους (1) ἔνθον εἶναι, ὡς τούτους. ἢ φησὶν ὁ Παῦλος, διὰ τὸ τὸν Χριστὸν καταπατήσαι, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης κοινὸν ἡγήτασθαι, καὶ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἐνυθρίσαι· διαιμονῶντος γὰρ χείρων ὁ ἡμαρτηκῶς, καὶ προσιῶν· ὁ μὲν γὰρ ἐπιπέθαι δαιμονῶν, οὐ κολάζεται· οὗτος δὲ, ὅταν ἀναξίως προσῆ, ἀθανάτω παραδίδοται κολάσαι. Μὴ τοίνυν τοὺς διαιμονῶντας ἐλκύνετε μόνον, ἀλλὰ πάντας ἀπλῶς, οὐ; ἂν ἔβητε προσιόντας ἀναξίως. Μηδεὶς κοινωνεῖτω τῶν μὴ μαθητῶν· μηδεὶς λαμβανέτω Ἰουδαῖς, ἵνα μὴ τὰ Ἰουδαῖα πάθη. Σὺμά ἐστε Χριστοῦ καὶ τοῦτο τὸ πλήθος. Ὅρθετε γοῦν οἱ διακονοῦμενοι τοῖς μυστηρίοις, μὴ προξύνητε τὸν Δεσπότην, οὐκ ἐκκαθαίροντες τὸ σῶμα τουτ', μὴ ξίφος δῶτε ἀντὶ τροφῆς· ἀλλὰ κἂν ὑπὸ ἀγνοίας τινὲς ἐρχωνται μεθέξοντες ἀναξίως, κωλύσατε, μὴ φοβηθῆτε· φοβήθητε τὸν Θεόν, μὴ ἀνθρώπους. Ἄν φοβηθῆτε ἀνθρώπους, καὶ ὑπ' αὐτῶν καταγελασθήσασθε· ἂν δὲ τὸν Θεόν, καὶ ἀνθρώποις ἀλέεσθαι ἔσασθε.

gumini sub dæmonis specie sacris adibus divinoque mysterio expelluntur.

Διὰ τοῦτο μὴ συγχωρήσῃτε ταῦτα τολμάσθαι. Τῆς ψυχῆς ἕκαστος ὑμῶν ἀποστήτω πρότερον, ἢ τοῦ σώματος μεταδότη τοῦ Δεσποτικοῦ παρ' ἄξιαν· καὶ τὸ αἷμα τὸ αὐτοῦ προίετω πρότερον, ἢ μεταδότη αἵματος οὕτω φρικώδους παρὰ τὸ προσήκον. Εἰ δὲ ἔγνωσέ τις τὴν φαῦλον, πολλὰ περιεργασάμενος, οὐδὲν ἔγκλημα· ταῦτα γὰρ μοι περὶ τῶν δῆλων εἴρηται. Ἄν οὖν τοὺς γνωρίμους τῶν φαύλων διορθώσῃτε, καὶ τοὺς ἀγνώτας ταχέως ὑμῖν ὁ Θεὸς γνωρίει. Ἄν δὲ τοὺτους ἐάσῃτε, τίνας ἔνεκεν ὑμῖν ἐκείνους φανεροῦς ποιήσει λοιπόν; Ταῦτα λέγω οὐχ ἵνα ἀπειρήγητε, οὐδ' ἵνα ἐκτέμνητε μόνον, ἀλλ' ἵνα διορθώσῃτε ἐκαναγάγητε· οὕτω γὰρ καὶ τὴν Θεὸν ἴλεων ἔχετε, καὶ πολλοὺς τοὺς κατ' ἄξιαν μεταλαμβάνοντας εὐφράσῃτε, καὶ τῆς οἰκείας σπουδῆς, καὶ τῆς περὶ τοὺς ἄλλους ἐπιμελείας πολλὴν ἀπολήψισθε τὸν μισθόν.

κα'. Ἔτι πάντες οἱ ἱερεῖς καὶ ὁ λαὸς διὰ σπουδῆς ποιῶμεθα πολλῆς, ὥστε μετὰ τὴν ἱερὰν καὶ φρικτὴν ταύτην τράπεζαν, μὴ πρὸς μέθην καὶ τρυφήν αὐτοῦς ἐκδιδοῦναι· εἰ γὰρ οὐδέποτε χρὴ τρυφῆν, καὶ τοῦτο ὁ Παῦλος ἐδήλωσεν εἰπὼν, « Ἡ δὲ σπαταλώσα ζῶσα τέθνηκε, » πολλῶ μᾶλλον μετὰ τὴν τῶν μυστηρίων κοινωνίαν· οὐ γὰρ διὰ τοῦτο ἐγενόμεθα καὶ ζῶμεν, ἵνα φάγωμεν καὶ πίωμεν, ἀλλὰ τὸ φαγεῖν διὰ τὸ ζῆν γέγονεν ἐξ ἀρχῆς. Ἡμεῖς δὲ ὡς διὰ τοῦτο ἰλλόντες εἰς τὴν κόσμον, οὕτως εἰς τοῦτο πάντα καταναλισκομεν, καὶ μετὰ μέθης ἀπὸ τῆς αἰσθητῆς ἀνιστάμεθα τραπέζης, μηδὲως ἐνθυμούμενοι, ὡς ὁ μετὰ τὴν τράπεζαν καιρὸς εὐχαριστίας ἐστὶ καὶ ὕμνων καιρὸς· τὴν δὲ εὐχαριστοῦντα οὐχὶ μεθύειν χρεῶν, ἀλλ' ἐργηγορέναι· ὁ γὰρ τοῦτο ἐνθυμούμενος ὅταν ἐπὶ τραπέζης καθίσῃ, ὅτι μετὰ τὴν τράπεζαν αὐτὸν εὐχεσθαι δεῖ, συμμέτρως ἐμπλήσσει τὴν γαστέρα, ἵνα μὴ βαρυνόμενος γόνυ κλίνει ἀδυνατήσῃ, καὶ τὴν Θεὸν παρακαλέσῃ, κάνεσθαι γένετα· καὶ τῶν ἀλόγων ἀλογώτερος. Εἰ γὰρ ἐκεῖνα μετὰ τὴν φάντην ὀδοπορίας ἄπικται καὶ ἀθροορεῖ, καὶ τὴν οἰκείαν ἀκοπήροφ διακέναν, πῶς οὐκ ἀτιμότερος καὶ αὐτῶν τῶν ὄνων ὁ μετὰ τὴν τράπεζαν ἀχρηστος ἄνθρωπος πρὸς πᾶν ἔργον καὶ ἀνεπιτέδιοσ, ὅτε μάλιστα νῆφειν χρὴ; καὶ γὰρ ὅτι μετὰ τὴν ἐστίασιν οὐχ ἕπνον οὐδὲ εὐνήν, ἀλλ' εὐχὰς καὶ θεῶν Γραφῶν ἀνάγνωσιν, ἡμᾶς διαδέχεσθαι χρὴ, τοῦτο σαφέστερον ἐδήλωσεν ὁ Χριστός· τὰ γούν ἀπειρα πλήθη τότε ἐστίασα; ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὐκ ἐπὶ κλίνῃ αὐτοὺς Ἐπεμψεν, ἀλλ' ἐπὶ θείαν ἀκρόασιν ἐκάλεσε λογίον· οὐ γὰρ διέρρηξεν ἐσῶν τὰς γαστέρας, οὐδὲ εἰ; μέθην ἐνέβαλεν, ἀλλὰ πληρώσας αὐτῶν τὴν χρεῖαν, πρὸς τὴν πνευματικὴν ἦγε τροφήν. Οὕτω καὶ ἡμεῖς ποιῶμεν, καὶ τοσοῦτον ἰθίσαντες αὐτοὺς ἐσθίειν ὅσον πρὸς τὸ ζῆν μόνον, οὐχ ὅσον διασπᾶσθαι καὶ βαρύνεσθαι· καὶ πάντοτε μὲν ἀπὸ τῆς τραπέζης μὴ ἐπὶ κλίνῃ ἀλλ' ἐκ' εὐχὴν τριπῶμεθα (1).

irridebimini: sin potius Deum, hominibus ipsis venerandi eritis. Ideo ne patiamini hujusmodi ausus. Animæ quisque suæ potius renuntiet, quam Dominicum corpus contra dignitatem tradat: sanguinem quisque suum ante prodigat, quam adeo tremendum sanguinem contra fas tradat. Quod si aliquis hominem peccatorem ignoraverit, quamvis magnopere vestigaverit, nulla ipsius culpa erit. Hæc enim nos de manifestis locuti sumus. Jam si notos peccatores emendaveritis, statim ignotos quoque vobis Deus revelabit. Quod si illos accedere permittitis, cur jam reliquos vobis Deus manifestet? Atque hæc aio, ut non arceatis tantummodo vel præcidatis, sed ut emendatos reducatis. Sic enim et Deum propitium habebitis, et multos digne communicantes comperietis, et vestræ sedulitatis, atque erga alios curæ multam referetis mercedem.

21. Insuper cuncti sacerdotes ac populus valde studeamus, ne quis post sacrum tremendumque convivium, ebrietati et luxuriæ se dedit. Nam si, nunquam luxuriari oportere docet Paulus dicens: « Quæ autem in deliciis est, vivens mortua est¹³; » multo id minus post mysteriorum communionem. Non enim ad hoc nati sumus et vivimus, ut manducemus ac bibamus, sed ideo comedimus ut vivamus: quippe haud vivere ut vescamur, sed vesci ut vivamus, prisco jure statutum est. Nos vero, quasi ad crapulam in mundum venerimus, cuncta in illam absumimus, ebriique a materiali mensa surgimus: minime reputantes, quod post mensam tempus agendarum gratiarum et hymnorum tempus sit: porro eum, qui gratias agit, haud ebrium esse oportere sed expectatum. Nam qui consideret, dum mensæ accumbit, fore ut post mensam preces dicat, is modice ventrem implebit, ne cibo gravatus genu flectere nequeat, et Deum invocare: atque hinc fiat brutis irrationalior. Nam si illa post præsepe, iter ingrediuntur, et onera ferunt, et proprium ministerium exhibent, quidni sit ipsis asinis contemptibilior homo post mensam cuius operi ineptus et impotens, cum tamen maxime expectatum esse oportet? Nam quod post cibum, haud somno vel cubili, sed precibus et divinarum Scripturarum lectioni vacandum sit, id perspicue ostendit Christus, qui cum innumeram multitudinem in deserto pavisset, nequaquam ad lectum eum misit, sed ad divinam oraculorum acroasin¹⁴: neque illorum ventres cibo dirupit, sed ipsorum expleta necessitate ad spiritalium escam vocavit. Sic agamus et nos, atque eatenus nosmet comedero assuefaciamus, quatenus vitæ tantummodo sustentandæ opus est, non dirumpendis stomachis aut gravandis: atque omnino a mensa non ad lectum, sed ad preces transeamus.

¹³ 1 Tim. v, 6. ¹⁴ Luc. ix, 18.

(1) Est hodierna quoque consuetudo in religiosis societatibus, ut post mensam ad adorandam bre-

viter in templo vel sacello Eucharistiam cuncti conveniant.

22. Sed tamen præcipue post tremendorum perceptionem mysteriorum, ita uos geramus; siquidem illud maxime tempus sobrietatis ac jejunii est. Nam si qui optimum aliquid pransus fuerit, cavet postea ne quo malo edulio prius illud corrumpat: iulto minus qui Spiritu pastus fuit, alogiam facere debet et crapulari, neque satanicas admittere delicias. Cogitemus quid Dominus discipulis dixerit, quo tempore sanctissimum corpus suum sanguinemque præbebat. Ait enim: «Hoc facite in meam commemorationem.» Quibus verbis causam nobis aperuit, cur id mysterium tradiderit; et præter alias, hanc quoque, pietati suadendæ satis idoneam, assignavit, ut reputantes quid nostri gratia passus fuerit Dominus, temperantiores post communionem simus. Insuper etiam consideremus, quid egerint apostoli post sacrarum cænarum participationem. Nonne ad preces et hymnodias, et sacras tota nocte vigilias conversi sunt? Nonne ad illam prolixam concionem, multa que redundantem pia doctrina? Quippe grandia et inexpectata tunc illis exposuit atque mandavit, dum interim Judas ad illos vocandos proficisciebatur qui eum crucifixuri erant. At enim nos ante quidem perceptionem jejunamus, ut quomodolibet communionem digni videamur. Postquam vero percepimus, cum oporteret sobrietatem continuare, frenum omne abjicimus. Atqui nonne perinde est ante communionem esse sobrium, ac post illam? Sane utroque in tempore sobrietatem oportet observare; præcipue tamen post Sponsi receptionem: antea videlicet, ut digni efficiamur recipere: postea vero, ne indigni iis quæ recipimus appareamus.

23. Quid ergo? Num jejunandum est post perceptionem? Non id aio, neque cogo: præclarum id quoque foret, verumtamen vim non infero, sed hortor ne insatiabili crapulæ indulgeatis. Nam si vino occupati ne amico quidem occurrere unquam vellemus, quo pacto Christum intus habentes, tantam superinjicere ebrietatem audeamus? neque perhorrescimus panem vitæ percipere, et mortis opera facere? mensam Christi gustare, et illo die crapulari, quo lingua tangere carnes illius datum nobis fuit? Memoremus dexteram, linguam, labia, quæ Christum introduxerunt. Cogitemus tempus quo accessimus; et apposita materiali mensa, ad mensam illam mentem intendamus, et ad convivium Dominicum, ad discipulorum per sacram illam noctem vigilias. Audivimus sacros hymnos, reguli mensæ accubimus, sancto Spiritu repleti fuimus, supernarum virtutum socii existimus. Ne, quæso, talem tantamque gratiam projiciamus, ne thesaurum effundamus, ne crapulam admittamus sexcentorum malorum parentem: sed cibum sumentes, qui ad vitam sustentandam sufficiat, statim ad preces post mensam convertamur, et ad gratias cum hymno: ut et quam accepimus gratiam conserveamus

α'. Μάλιστα δὲ τῶν φρικτῶν μετασχόντες μυστηρίων, τοῦτο ποιῶμεν, ἐπίπερ ὁ τότε καιρὸς νήψεως μάλιστα καὶ νηστείας καιρὸς. Εἰ γὰρ ὁ ἥριστηκῶς τι χρηστὸν ἑαυτὸν φυλάσσει, ὥστε μὴ ἐτέρῳ ἰδίῳματι κωνηρῶ λυμῆνασθαι τὸ πρότερον, πολλῶ μᾶλλον ὁ Πνεῦμα ἐστιαθεῖ; οὐκ ὀφείλει παροινεῖν καὶ κωμάζειν, οὐδὲ σατανικὴν ἐπιστάγειν τρυφήν. Ἐνοήσωμεν τί εἶπεν ὁ Κύριος τοῖς μαθηταῖς, τὸ πανάγιον σῶμα καὶ τὸ αἷμα τὸ ἴδιον παρέχων· εἶπε γάρ, «Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν·» τὴν αἰτίαν ἡμῖν ἐκκαλύπτων τῆς τοῦ μυστηρίου ὁδοῦ, καὶ μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταύτην εἶναι λέγων ἀρχούσαν ἡμῖν εἰς εὐλαθείας ὑπέθεσιν, ὡς ἂν εὖτω; ἐνθυμούμενοι· τί πέποιθε δὲ ἡμεῖς ὁ Δεσπότης, φιλοσοφώτεροι μετὰ τὴν κοινωνίαν ὑπάρχωμεν. Ἐνοήσωμεν εἰς τούτῳ καὶ τί ἐποίησαν οἱ ἀπόστολοι ὅτε μετέλαβον τῶν ἱερῶν δεῖπνων. Οὐχὶ εἰς εὐχὰς ἐτρέπησαν καὶ ὑμνοδίας καὶ παννυχίας ἱερὰς; οὐχὶ εἰς διδασκαλίαν τὴν μακρὰν ἐκείνην καὶ πολλῆς γέμουσαν φιλοσοφίας; Τὰ γὰρ μεγάλα καὶ παράδοξα τότε αὐτοῖς διηγείτο καὶ παρήγγελλεν, ἀπειθόντο; τοῦ Ἰούδα καλέσει τοὺς μέλλοντας αὐτὸν σταυροῦν. Ἡμεῖς δὲ κρινῆ μὲν μεταλάβωμεν, νηστεύομεν, ἴνα ὅπω; δὴποτε τῆς κοινωνίας ἄξιοι φανώμεν· ὅταν δὲ μεταλάβωμεν, δεόν ἡμᾶς ἐπιτείνειν τὴν σωφροσύνην, καὶ εὐα ἀπολύομεν. Καίτοι γε οὐκ ἔστιν ἴσον πρὸς τοῦτου νήφειν, καὶ μετὰ ταῦτα; δεῖ μὲν γὰρ ἐκατέρῳ σωφρονεῖν, μάλιστα δὲ μετὰ τὸ δέξασθαι τὸν νομφίον· πρὸς τοῦτου μὲν, ἴνα ἄξιοι γινώμεθα τοῦ λαθεῖν, μετὰ δὲ ταῦτα, ἴνα μὴ ἀνάξιοι ὦν ἐλάβομεν φανώμεν.

κγ'. Τί ὄν; Νηστεύειν δεῖ μετὰ τὸ μεταλαθεῖν; Οὐ λέγω τοῦτο, οὐδὲ καταναγκάζω· καλὸν μὲν γὰρ καὶ τοῦτο, πλὴν οὐ βιάζομαι, ἀλλὰ παραινῶ μὴ τρυφῆν εἰς ἀπληστίαν. Εἰ γὰρ οἰνωμένοι, φῶμα συντυχεῖν εὐκ ἂν ἐλώμεθα ποτὲ, πῶς τὸν Χριστὸν ἔνδοξον ἔχοντες, τοσαύτην ἐπιμβάλειν μέθην τολμώμεν; καὶ οὐ φρίττομεν ἄρτον ζωῆς λαθόντες, καὶ πρᾶγμα ποιῶντες θανάτου; τραπέζης ἀποκαύσαντες Χριστοῦ, καὶ τρυφῶντες κατὰ τὴν ἡμέραν καθ' ἣν ἀψασθαι διὰ γλώττης τῶν σιρκῶν αὐτοῦ ἡξιώθημεν; Καταμάθωμεν τὴν δεξιάν (1), τὴν γλώτταν, δὲ χεῖλην ἄπερ ἐγένετο πρόθυρα, τῆ ἐπιθέσει τοῦ Χριστοῦ· ἐνοήσωμεν τὸν καιρὸν καθ' ὃν προσερχώμεθα, καὶ τράπεζαν αἰσθητὴν παραθέντες, πρὸς ἐκείνην τὴν τράπεζαν τὸν νοῦν ἀνατείνωμεν, πρὸς τὸ δεῖπνον τὸ Κυριακόν, πρὸς τὴν ἀγρυπλίαν τῶν μαθητῶν τὴν κατὰ νόξα ἐκείνην τὴν ἱερὰν. Ἡκούσαμεν ὕμνων ἱερῶν, ἀπηλαύσαμεν τραπέζης βασιλικῆς, ἐνεπλήσθημεν ἀγίου Πνεύματος, κοινωνοὶ γεγονόμεν τῶν ἀνω δυνάμεων. Μὴ ρίψωμεν τοσαύτην χάριν μὴ ἐκχέωμεν τὸν θεσχυρὸν μὴ μέθην ἐπεσαγάγωμεν τὴν μυρία τίχτουςαν κακὰ· ἀλλὰ τροφῆς συμμέτρου μεταλαθόντες, καὶ πρὸς τὸ ζῆν μόνον ἀρκοῦσης, εὐθύς ἐπ' εὐχὴν ἀπὸ τῆς τραπέζης

(1) Hoc dicit quia Græci eucharisticum panem a sacerdote traditam dextera manu recipiunt.

τραπῶμεν καὶ εὐχαριστίαν καὶ ὕμνον· ἵνα καὶ ἦν ἡ
ἐλάβομεν χάριν ἀκραίαν τηρήσωμεν, καὶ τῶν
αιωνίων ἀγαθῶν ἐπιτύχωμεν χάριτι καὶ φιλαν-
θρωπῆ· τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ καὶ
μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ παναγίῳ Πνεύ-
ματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.
Ἀμήν (1).

ΔΙΑΛΕΞΕΩΣ ENNATHES ΗΘΙΚΩΝ (2).

Ὅτι δεῖ νήφειν ἡμᾶς ἀπὸ καὶ ἐρηγορεῖναι, τὸ
χαλεπὸν ἐννοοῦντας· πτώμα τοῦ Ἰουδα· καὶ
κατὰ φιλαργυρίας.

α'. Ταῦτ' οὖν ἀκούοντες, παιδευόμεθα νήφειν
ἀεὶ καὶ ἐρηγορεῖναι. Εἰ γὰρ ὁ εἰς τὴν ἔξοχον ἐκείνων
χορὸν τελῶν, ὁ συνὼν τῷ Χριστῷ, ὁ τοσαύτης ἀπο-
λειαικῶς θεωρεῖς καὶ διδασκαλίᾳ; ὁ σημεῖα πε-
ποιηκῶς (καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς μετὰ τῶν ἄλλων ἦν τῶν
πεμφθέντων νεκροῦς ἐγεῖρειν), ἐπέπερ ἑάλω νοσή-
ματι δεινῷ, τῷ τῆ; φιλαργυρίας κικῶ, πρὸς τοσοῦ-
τον κατηνέχθη βάραθρον, ὡς τὸν Δεσπότην τὸν
ἑαυτοῦ προδοῦναι· καὶ οὐδὲν ὠφέλησαν αὐτὸν οὔτε
αἱ εὐεργεσίαι, οὐχ αἱ δωρεαί, καὶ τὸ μετ' αὐτοῦ
εἶναι, οὐ θεραπεία, οὐ τὸ τοὺς πόδας νίψαι, οὐ τὴ
τῆς τραπέζης κοινωνῆσαι, οὐ τὸ γλωσσόκομον κατέ-
χειν, ἀλλὰ καὶ ἐφόδια αὐτῷ κολάσεως γέγονε· τί
πεισόμεθα ἡμεῖς, μὴ φυλασσόμενοι τοῦτο τὸ πάθος;
Καθ' ἑκάστην ἡμέραν συνῆν ἐκείνος τῷ μὴ ἔχοντι
ποῦ τὴν κεφαλὴν κλίνῃ, καὶ καθ' ἑκάστην ἐπαι-
δεύετο δι' ἔργων, διὰ ῥημάτων, μὴ χρυσόν, μηδὲ
ἄργυρον, μὴ δύο χιτῶνας ἔχειν· καὶ ὁμως οὐκ
ἐσωφρονίσθη. Καὶ πῶς ἡμεῖς προσδοκῶμεν διαφεύ-
ξασθαι τὸ νόσημα, θεραπείας ἀμυδρᾶ; ἀπολαύοντες,
οὐδὲ πολλῇ τῇ σπουδῇ κεχηρημένοι;

β'. Δεινὸν γὰρ ἡ φιλαργυρία, δεινὸν· αὕτη καὶ
ὀφθαλμοῦς καὶ ὄτα πληροί, καὶ τοὺς ἀλόνας
ἐκβαχεύουσα θηρίου χαλεπωτέρους ποιεῖ, καὶ πρὸς
ἐσχάτην ὠμότητα καὶ ἀπανθρωπίαν, οὐ τὴν τῆς
οἰκείας ψυχῆς σωτηρίαν ἐνοήσασαι συγχωροῦσα, ἀλλὰ
τοῦτων ἐπάντως καθάπασε ἀποστάνας, ἑαυτῇ πεί-
θουσα δουλεύειν, ὡσπερ εἰ τις χαλεπὴ τυραννίς. Ὁ
γὰρ χρημάτων ἐρῶν οὐ μόνον οὐκ ἀγαπᾷ κατὰ τὴν
ἐντολὴν τοὺς ἐχθροῦς, ἀλλὰ καὶ τοὺς φίλους μισεῖ·
μήτε συγγένειαν εἰδῶς, μήτε συνηθείας μεμνημέ-
νος, οὐκ ἡλικίαν αἰδοῦμενος, οὐ φίλον ἔχων τινα,
ἀλλὰ πρὸς πάντας ἀπεχθῶς διακείμενος· καὶ πρὸ
τῶν ἄλλων ἀπάντων πρὸς ἑαυτὸν, οὐ τῷ μόνον
ἀπολλύναι τὴν οἰκείαν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ τῷ μυρίαις
ἑαυτὸν κατατείνειν φροντίαι· καὶ οὕτω τυραννικὸν
ἔστι τὸ τῆ; φιλαργυρίας πάθος, ὡ; καὶ τοῦ δριμυ-
τάτου ἔρωτος τῶν σωματίων περιγενέσθαι· καὶ τὸ
δεινὸν τῆ; οὕτω πικρᾶ; δουλείας, ὅτι καὶ χάριν αὐτῇ
ἔχειν παρασκευάζει· καὶ ὁσπερ ἂν αὐτῇ μᾶλλον

11 | Petr. v, 8.

(1) Exegimus monumentum egregium pro sacra-
menti eucharistici veritate, cuiusmodi eum catho-
lica Ecclesia profitetur. Itaque hic Theodorus ad-
dendus est tot illis ex Graeca Ecclesia tanti dogmatis
testibus, quos Arnaldus atque Remandotius in suis
voluminibus produxerunt *De perpetuitate fidei Ec-*

ineolumem, et bona consequamur aeterna, benefi-
cio et benignitate Domini nostri Jesu Christi,
per quem et cum quo Patri est gloria cum san-
tissimo Spiritu, nunc, et semper, et in saecula sae-
culorum. Amen.

SERMONIS NONI ETHICON.

Quod oporteat nos sobrios esse et vigilare, dirum
reputantes Judae casum. Et contra avaritiam.

1. His ergo auditis, discamus sobrii esse ac
vigilare 17. Si enim de sancto choro unus, Christi
sodalis, tanto munere donatus, doctrinaque imbui-
tus, qui miracula patverat (nam et ipse cum
aliis missus fuerat ad mortuos suscitandos); post-
quam hoc diro morbo, avaritiæ scilicet vitio, cor-
reptus fuit, in tantum ruit barathrum, ut Domi-
num suum proderet; nihilque ei profuerunt bene-
ficia, non charismata, non Jesu societas, non
benignitas exhibita, non pedum lotio, non mensæ
communio, non crumenæ commissa fiducia; sed
hæc illi adminicula potius ad consequendam pos-
suam fuerunt; quid nos patiamur, nisi ab hoc vitio
caveamus? Quotidie ille cum eo erat, qui ubi cap-
put reclinare non habebat: quotidie erudiebatur
operibus, verbis, ne aurum, ne argentum, ne
duas tunicas haberet; et tamen non est emendatus.
Et quomodo nos speramus hunc morbum abjicere,
levi medicina utentes, neque studium multum
adhibentes?

2. Dirum quippe malum est avaritia, prorsus
dirum. Hæc oculos auresque occupat, et sibi de-
ditos in furorem bacchicum impellit, fera asperio-
res efficit, et apprime crudeles atque inhumanos,
neque de propriæ animæ salute cogitare sinit, sed
omni hac cura prorsus onisata, uni sibi deservire
suadet, ceu quædam sæva tyranna. Nam qui opes
amat, non modo inimicos juxta præceptum non
amat, sed amicos etiam odit; neque sanguinis co-
gnationem novit, neque sodalitates meminit, neque
ætatem reveretur, neque quemquam amicum ha-
bet, sed hostili in omnem animo est, præcipue vero
contra se ipsum, non solum quia propriam ani-
mam perdit, sed quia innumeris semet distrahit
solicitudinibus. Atque adeo tyrannicum est ava-
ritiæ vitium, ut vehementissimum quemque cor-
porum amorem superet: idque præcipue hanc
amaram servitutem gravat, quod ad habendam
sibi gratiam hominem comparat; et quo magis ei
servitur, eo vehementiore voluptate delectat.

clesiæ catholicæ circa Eucharistiam.

(2) Theodorus in codice antea exponit dictum
Christi apud Joan. vii, 71: *Ex vobis unus diabolus*
est. Dicebat autem Judam Simonis Iscuriotem; hic
enim erat traditurus eum, cum esset unus ex duode-
cim. Deinde sermonem concludit presenti ethico.

Propterea potissime insanibilis morbus sit, et bel-
lua magis indomita. Avaritia Gierim, viri sancti
Elissæi contubernalem, leprosum pro discipulo
ac propheta effecit. Hæc Judæorum principes cor-
rupit, ut dona acciperent, et forum participes
fierent. Hæc Judam proditorem reddidit. Hæc Ana-
niam perdidit. Hæc innumera bella invexit, san-
guine vias, luctu atque gemitibus urbes implevit.
Hæc cœnas obtulit impuras, mensas piaculares,
cascas scelere plenas. Hinc bella, et pugnæ : hinc
hustorum spoliatores : hinc denique quidquid
niall dicere potes.

ἐνέπλησαν· ἐνεαυθεν γὰρ πόλεμοι καὶ μάχαι,
τεῦθεν.

3. Propterea hanc divus Paulus appellavit simu-
lacrurum servitutem ¹⁶, ut malitiæ magnitudinem
ostenderet. Cur vero simulacrorum servitutem?
Quia multi pecuniam habent, sed ea uti non audent,
sed quodammodo consecrant, et ad filios horum-
que posteros transmittunt intactam, tanquam sa-
cra quædam donaria violare parcentes. Quod si
aliquando coguntur, quasi nefarium aliquid ego-
rint, ita ægre se habent. Alioqui, sicut ethnicus
simulacrum colit, ita aurum avarus januis com-
mendat et seris, pro templo arcam fabricans, et
argenteis vasis recondens. At, inquis, aurum non
adorat, velut ethnicus simulacrum. Altam omni-
modam illi adhibet culturam. Præterea ethnicus
libentius oculos et animam projiciet quam simu-
lacrurum. Ita etiam auri amatores. Sed non ve-
nerantur, inquis, aurum. Atqui ne ethnicus quidem
simulacrum, sed inhabitantem illic dæmonem.
Ita avari utique aurum non adorant, sed ab auri
aspectu et concupiscentia resultantem in ipsorum
animas dæmonem. Dæmone enim sævior est ava-
ritiæ affectus; atque huic multi magis obediunt,
quam alii idolis : his enim multi non obtemperant;
ut avaritiæ omnes cedunt, et quidquid ipsa præce-
perit, morem gerunt. Et videsis quid ea dicat :
Hostis esto et inimicus omnium, ignora naturam,
Deum contemne, mihi temet immola. In omnibus
his obtemperatur. Et simulacris quidem boves
atque oves immolant; et avaritia dicit : Immola
mihi tuam propriam animam, et ille obedit. Videt
quales ista habeat aras, quales recipiat victi-
mas? Aptè itaque magnus Paulus avaritiæ simu-
lacrurum servitutem appellavit, utpote cupidita-
tium omnium sævissimam.

4. Omnino autem vitium hoc ineptos facit illos
qui eo tenentur, sive militaria opus sit sive civilia
munera gerere : neque in publicis tantum, verum
etiam in privatis negotiis. Nam et si forte uxorem
ducturus est qui avaritiæ morbo urgetur, nequa-
quam virtute præditam accipiet, sed omnium pes-
simam, pecuniæ amore victus. Et si domus
emenda est, haud decentem ingenuo homini emet,
sed quæ pluris locari queat. Et si servos, sive

Α θυλαεύσασαι, τοσοῦτω τὰ τῆς ἡδονῆς αἰζεται. Δι-
καὶ ταύτῃ μάλιστα ἀνίσταται τὸ νόσημα γίνεται, καὶ
δυσάλωτον τὸ θηροῦν. Τοῦτο τὸν Γιερίμ, ἀνδρὶ ἁγίῳ
τῷ Ἐλισσαίῳ συζῶντα, λατρίαν ἀντὶ μαθητοῦ καὶ
προφήτου παροίηκε· τοῦτο τοῦς Ἰουδαίων ἀρχοντας;
διέφθειρε, λαμβάνοντας δῶρα καὶ κοινωνοὺς κλε-
πτῶν γινόμενου· τοῦτο τὸν Ἰούσαν προδότην
εἰργάσατο· τοῦτο τοῦς περὶ Ἀνανίαν ἀπόλωσε·
τοῦτο μυρίους πολέμους εἰσήγαγεν, αἱμάτων μὲν
τὰς ὁδοὺς, θρήνων δὲ καὶ οἰμωγῶν τὰς πόλεις πλε-
ρῶσαν· καὶ δειπνα ἐποίησε γενέσθαι ἀκάθαρτα,
καὶ τραπέζας ἐναγεῖς, καὶ ἰδίσματα παρανομίας
ἐνεαυθεν τυμωρῶχοι, καὶ ὁ ἄν εἴπη; κακῶν, ἐν-
τεῦθεν.

Β γ'. Διὰ τοῦτο εἰδωλολατρείαν ὁ θεὸς Παῦλο·
ἐκάλεσεν αὐτὸ, τὸ τῆς κακίας μέγεθος ἐδεικνύ-
μενος. Διὰ τί εἰδωλολατρείαν; Ὅτι ἔχουσι πολλοὶ
χρήματα, καὶ χρῆσασθαι αὐτοῖς οὐ τολμῶσιν, ἀλλ'
ἀφ' αὐτοῦσιν, εἰς ἐκγόνους καὶ τοῦς ἐξ ἐκείνων παρα-
πέμποντες ἀνέπαφα, καθάπερ τινῶν ἀναθημάτων
οὐ τολμῶντες ἐψάσθαι. Ἐὰν δὲ ποτε ἀναγκασθῶσιν,
ὥσπερ ἀθέμιτόν τι πράξαντες, οὕτω διακρίνεται.
Καὶ ἄλλως δὲ ὥσπερ τὸ ξόανον ὁ Ἕλλησιν περιέπει,
οὕτω; ὁ φιλαργυροῦ; τὸ χρυσίον θύραις πιστεύεται
καὶ μοχλοῖς, ἀντὶ νεοῦ τὸ κειώτιον κατασκευάζων,
καὶ ἐναποειθέμενος; σκεύεσιν ἀργυροῖς. Ἄλλ' οὐ
προσκυβεῖ, καθάπερ ἐκείνος, τὸ ξόανον, ἀλλὰ πᾶσαν
ἐπιδείκνυται περὶ αὐτὸ θεραπείαν. Πάλιν ἐκεῖνος
ἡδέως ἂν τοῦς ὀφθαλμοὺς καὶ τὴν ψυχὴν πρόδοτο ἢ
τὸ ξόανον. Τοῦτο καὶ οἱ τὸ χρυσίον φιλοῦντες. Ἄλλ'
οὐ προσκυνοῦσι τὸ χρυσίον, φησὶν· οὐδὲ ἐκεῖνος τὸ
εἰδῶλον, ἀλλ' ὁμοῦ; προσκυνεῖ τὸν ἐνοικῶντα δαι-
μονα. Οὕτως οἱ φιλοχρήματοι, κἂν μὴ τὸ χρυσίον
προσκυνῶσιν, ἀλλὰ τὸν ἀπὸ τῆς ὄψεως τοῦ χρυσίου
καὶ τῆς ἐπιθυμίας ἐπιτηδῶντα δαίμονα ταῖς τοῦτον
ψυχῆς· δαίμονος γὰρ χαλεπώτερον τῆς φιλαργυρίας
ἢ ἐπιθυμία· καὶ ταύτῃ πολλοὶ μᾶλλον κείθονται ἢ
ἕτεροι τοῖς εἰδώλοις· ἐκεῖ μὲν γὰρ πολλὰ παρα-
νομοῦσιν, ἐνεαυθα δὲ πάντα εἰκνυσι, καὶ ὅπερ ἂν
εἴπη ποιῆσαι κείθονται. Καὶ ὅρα τί λέγει· Πόλε-
μιος ἔσο καὶ ἐχθρὸς ἀπάντων, ἀγνοεῖ τὴν φύσιν,
καταγρόνει Θεοῦ, κατὰθεσὸν μοι σαυτὸν· καὶ πάντα
κείθονται· καὶ τοῖς μὲν ξόανοις βοῦς καὶ πρόβατα
θύουσιν· ἢ δὲ φιλαργυρία λέγει· Θυσίαν μοι τὴν
σαυτοῦ ψυχὴν, καὶ κείθεται. Ὅρθος ὄλους ἔχει βωμοῦς,
οἷα δέχεται θύματα; Προσηκόντως ἄρα Παῦλος; ὁ
μέγας τοῦτο εἰδωλολατρείαν ἐκάλεσεν, ὅ; πάντων
παθῶν χαλεπώτατον πάθος.

Δ ε'. Καὶ πανταχοῦ δὲ τοῦτο τὸ πάθος ἀχρηστοῦς
ποιεῖ τοὺς οὐδὲ τοῦτου κεκρατημένους, ἂν τε σ:ρα-
τηγῆσαι, ἂν τε δημαγωγῆσαι; εἶη· μᾶλλον δὲ οὐκ ἐν
τοῖς κοινοῖς; μόνον, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἰσίοις. Κἂν
γυναῖκα γὰρ ἀγαθέσθαι μέλλῃ ὁ φιλαργυρίαν νο-
σῶν, οὐ λήψεται τὴν ἐνάρετον, ἀλλὰ τὴν κασῶν
φαυλοτάτην, ἥτις τῶν χρημάτων γενόμενος, κἂν
οὐκ ἐπιπείσθαι, οὐ τὴν ἐλευθέρῳ πρόπουσαν, ἀλλὰ
τὴν πολὺν δυναμένην τὸν μεσοῦν ἐνταχέιν· κἂν

¹⁶ Coloss. iii, 5.

οικείτας, κἄν ὅτιοῦν ἕτερον ὠνεῖσθαι μίλλῃ, τὸ φλυσιότατον λήψεται, διὰ τὸ κέρδος. Καὶ εἰ λέγω στρατηγίαν, καὶ δημαγωγίαν, καὶ οἰκονομίαν; κἄν γὰρ βασιλεὺς ἦ, πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος, καὶ λύμη τῆς οἰκουμένης, καὶ πάντων πενιέστερος· ὡς γὰρ εἰς τῶν πολλῶν διακρίσεται, οὐχὶ τὰ πάντων ἑαυτοῦ νομίζων εἶναι, ἀλλ' ἑαυτὸν ἕνα τῶν πάντων, καὶ τὰ πάντων κερძάζων, καὶ πάντων ἐλάττωνα ἔχειν νομίζων· τῇ γὰρ τῶν οὐδέπω κτηθίντων ἐπιθυμίᾳ τὰ παρόντα μετῶν, οὐδὲν ταῦτα πρὸς ἑκείνα εἶναι ἠρήσεται. Ἀδὲ καὶ τις φησὶν ὡς οὐδὲν ἀνομιότερον φιλαργύρου· ὁ γὰρ τοιοῦτος καὶ ἑαυτὸν ἀποδίδεται, καὶ κοινὸς περιέρχεται τῆς οἰκουμένης· ἐχθρὸς, ἀλγῶν δὲ μὴ χρυσίον φέροι ἀντὶ τῶν ἀσταχύων ἢ γῆ, καὶ ἀντὶ τῶν ναμάτων αἰ κρηναί, καὶ ἀντὶ τῶν λίθων τὰ ἕρη· δυσχεραίνων πρὸς τὴν εὐστηρίαν, ἐν τοῖς κοινοῖς ἀγαθοῖς συνεσταλμένος· πᾶσαν ἀποστρεφόμενος πρόφρασιν, ὅθεν οὐκ ἐστὶν ἀργύριον λαβεῖν· πάντα ὑπομένων, ὅθεν καὶ δύο μόνον συλλέξει ὀβολοὺς ἐνι· ἅπαντας μισῶν, τοὺς πένητας, τοὺς πλουσίους, τοὺς μὲν πένητας, μήποτε προσελθόντες αἰτήσωσι· τοὺς δὲ πλουτοῦντας, ὅτι μὴ τὰ ἑκείνων ἔχει· ἅπαντας τὰ αὐτοῦ νομίζει κεκτησθαι· καὶ ὡς παρὰ πάντων ἠδικημένος, οὕτως πρὸς πάντας· δυσχεραίνει· κλησμονὴν οὐκ οἶδε, κέρρον οὐκ ἐπίσταται· ἐν σκότῳ διάγων τῷ τῶν χρημάτων ἔρωτι, τῶν περισπυρίδων τὸ κάλλος ὡς χρυσὸν οὐ γινώσκει· καθάπερ οὐδ' ὁ ἐν σκότῳ τῷ αἰσθητῷ καθήμινο; δύναται βλέπειν τὸ κάλλος τῶν αὐτῷ προσαγομένων λίθων τιμίων, ἢ χρυσῶν σκευῶν, ἢ ἀλουργῶν ἱματίων· σκότος καὶ γὰρ ἐστὶ νοσητὴν ὁ τῶν χρημάτων ἔρωσις, οὐδὲν ἀφιεῖς τῶν ὄντων φαίνεσθαι ὡς ἐστὶν, ἀλλ' ἐτέρως· ἐπείπερ οὐδαμοῦ τῶν πραγμάτων ἡ φύσις φαίνεται, ὡς ἐν πηνίᾳ· οὐδαμοῦ οὕτως ἐλέγχεται τὰ δοκοῦντα μὲν εἶναι, μὴ ὄντα δὲ, ὡς ἐν φιλοσοφίᾳ.

ε'. Καὶ ὡς ἐν βραχεί φάναι, ὁ φιλαργύρος τοσοῦτος καὶ τηλικούτοις ἐνδεόμενος κακοῖς, πάντων ἐστὶν ἀθλιώτερος· ὥσπερ οὖν ὁ τούτων ἀππλλαγμένος; καὶ φιλοσοφῶν ζημιωτέτερος πάντων· ὁ μὲν γὰρ ἐνάρητος, κἄν οἰκέτης ἦ, κἄν δεσπότης, πάντων ἐστὶ μακαριώτερος· οὐδεὶς γὰρ αὐτὸν ποιήσει κακῶς, κἄν οἱ ἐκ τῆς οἰκουμένης συνέλθωσιν ἅπαντες, ὅπλα καὶ στρατόπεδα κινῶντες καὶ πολεμοῦντες; αὐτῷ· ὁ δὲ μοχθηρὸς καὶ φαῦλος καὶ τοιοῦτος οἶον διαγράφωμεν, κἄν βασιλεὺς ἦ, κἄν μυρία περίκειται διαδῆματα, κἄν στρατῶν ἔχη πολυάριθμον, καὶ παρὰ τοῦ τυχόντος τὰ ἔσχατα πείσεται. Οὕτως ἢ κακία ἀσθενέει; οὕτως ἰσχυρὸν ἢ ἀρετὴ! Τί τοιοῦτον ἐπιθυμῶν, ἀνθρώπε, χρημάτων, πηνθαῖς ὡς ἐν πηνίᾳ ὦν; εἰ θρηναί; εὐρητὴν ἀγων; καὶ γὰρ εὐρητῶν ὁ κραιβός· τί κλαίεις, πλούτου ἔρων; καὶ γὰρ πανήγυρι; ἢ πτωχία, ἀν σωφρονῆς; Τί, ὦ παιδῶν, ὀδύρη; παιδῶν γὰρ δεῖ τὸν τοιοῦτον καλεῖν. Οὐκ ἔχεις χρήματα, πένης ὦν; μεγάλου εἰ φορτίου ἀππλλαγμένος· μάλλον δὲ θαυμαστὸς εἰ καὶ μακάριος, τῆς φρονήσεως καὶ καρτερίας καὶ πάσης φιλοσοφίας διδάσκαλον ἔχων, φημι δὲ τὴν πηνίαν, ἢ καὶ ὁ Ἀλέξανδρος συζῶν ἐστειρανῶτο· ἢ καὶ τῶν

A quidquam aliud emere oporteat, deterrimum quodque lucri causa eligit. Quid dico militare aut civile aut administratorium munus! Nam quamvis rex sit, omnium infelicissimus est, mundi sordes, et omnium pauperrimus. Namque unum se de multis credet: neque omnium se dominum aestimabit, sed se unum de omnium numero: et rem omnium ad se trahet, omnium se minime habere putans. Namque ex illorum quæ sibi adhuc desunt cupiditate, sua propria metiens, nihil hæc præ illis esse iudicabit. Quare et quidam dixit, nihil avaro esse iniquius: nam homo huiusmodi se ipsum quoque tradit, et communis incedit mundi hostis, dolens quod aurum pro spicis terra non ferat, et pro fluentis fontes, et pro lapidibus montes: irascens anni ubertati, et in communibus bonis angustiat; quamlibet occasionem respuens unde non sit argentum capere; omnia perferens, unum vel duos tantum obolos corraderet liceat; omnes odio habens pauperes ac divites: pauperes, ne forte accedentes petant; divites, quia rem illorum non habet: omnes sua ipsius possidere existimat; et quasi ab omnibus fraudatus, ita omnibus est iratus: repletionem non novit, satiætem nescit. In tenebris versans ob pecuniæ amorem, rerum æstimabiliorum pulchritudinem ut par est non agnoscit, quemadmodum nec ille, qui in tenebris sensibilibus sedet, cernere potest pulchritudinem oblatorum ei lapidum pretiosorum, aut auroreorum vasorum, aut vestium purpurearum. Tenebrarum reapse intellectualium instar est pecuniæ amor, rem nullam patiens videri uti revera est, sed aliter: quandoquidem nusquam ita rerum natura apparet, ut in paupertate: nusquam sic coarguuntur quæ videntur esse, cum non sint, ut in philosophia.

5. Atque ut compendio dicamus, avarus tot tantisque constrictus malis, omnium est infelicissimus: sicut vicissim qui his caret et philosophatur, præ omnibus æmulandus. Etenim virtute præditus vir, sive famulus sit sive herus, omnium est beatissimus: nemo quippe ei male faciet, etiamsi ex orbe universo omnes conveniant, armis exercitusque moventes, eique bellum inferentes. At prævus et nequam, et qualem descripsimus, quamvis rex sit et sexcentis ornatus coronis, quamvis numerosum exercitum habeat, a quolibet summis malis affici poterit. Adeo nequitia infirma est! adeo valida virtus! Cur ergo, o homo pecuniæ cupide, luges tanquam in egestate? cur lamentaris in solemnitate? Nam solemnitatis hoc tempus est. Cur fles, divitiarum amator? instar tibi solemnitatis paupertas erit, si sana mento fueris. Cur, puer, cjuas? Nam puerum appellare oportet hominem huiusmodi. Non habes pecuniam, quia pauper es? magno pondere es liberatus: imo etiam admirandus es ac beatus, quia omnis philosophiæ magistrum habes pauperiem, in qua vitam degens Lazarus coronabatur. Hæc Jacob

fecit illustrem, pane tantum potiri cupientem. Ob hanc Josephum quoque admiramur, qui in extremam devenit pauperiam, neque in servitutem tantummodo sed et in carcerem : neque hunc ita laudamus cum frumentum distribuit, quam cum carcerem incoluit : neque tam in diademate, quam in vinculis : neque tam quando in throno sedebat, quam cum insidias passus divendebatur.

6. At enim ab aliquo contemptim percussus fuisti, tanquam pauper ; fortior hinc factus es. Sed neque nobilis es neque dynasta, quis inhonoratus ut egens. Atqui sic mihi aliud narras libertatis genus. Audi et ethnicos de his philosophantes, dicentesque nihil grave perpeti, qui ita animo affecti sunt. At domum splendidam et insignem, et septis præditam, non habes, quia opibus careas, ideoque has exoptas. En vero universa terra in conspectu tuo est, publica ædificia, sive hinc delectationem sive usum capere velis. Quid porro jucundius quidve pulchrius cœli firmamento, quod nobis Deus extendit lacunar ? Nam et nostri gratia creatum fuit, et commune est cunctis, et maxime, ob pulchritudinem suam idoneum menti ad Creatorem sursum extollenda. Quousque nos amor tantopere presentium rerum occupabit superfluam atque inutilium ? Nam divitiæ inter res superfluas reputantur, quarum nulla est utilitas. Quousque vanitatibus inhærebimus ? Quousque cœlos non suspiciemus ? non sobrii erimus ? non satiety terrenarum rerum fluxarumque nos capiet ? non denique ipsarum vilitatem experientio discemus ?

7. Cogitemus illos qui divites ante nos exstiterunt ; nonne illa omnia somnium, umbra, et flos fuerunt ? nonne rumusculus atque fabula ? Ille dives fuit ; at nunc ubi divitiæ, quæ dilapsæ sunt et corruptæ ? Sed peccata manent ob illas commissa, et propter peccata poenitentia. Quousque egeni ac pauperes res daraturas fugient, periturus sectabuntur ? Non est quemquam divitem esse, nisi in anima opulentus sit : sicuti nemini contingit esse pauperem, nisi in animo paupertatem gerat. Nam si potior est anima corpore, non queunt debiliora illam sibi subicere ; sed quæ potior est, illa quæ neque non sunt valida, ad se trahit atque transmutat. Namque et cor si quod damnum pertulerit, totum corpus æque adficit : et si ægrum fuerit, totum morbo nocet ; sin incoluente, usquequoque prodest. Secus vero, si quod aliud membrum laboret, corde incolumi manente, facile et aliorum membrorum damnum dispellitur.

8. Ut autem manifestius quod dico efficiam, quæ utilitas ramorum, dic mihi, viridantium, si radix marcescat ? Secus autem, quodnam detrimentum foliorum desuper arescentium, dummodo sana sit radix ? Sic etiam nulla est divitiarum utilitas, si anima sit paupercula : neque vicissim nocet paupertas, si anima dives sit. At quomodo, inquam, dives sit anima si opibus careat ? Imo vero tunc

Ἰακωβ εὐαίε λαμπρὸν, ἀρτοῦ μίνου ἐπιτυχεῖν ἰπιθυμοῦντα· δι' ἦν καὶ τὸν Ἰωσήφ θαυμάζομεν ἐν ἰσχυρῇ γενομένῳ πεινῇ, καὶ οὐχὶ θούλον μόνον γινώμενον, ἀλλὰ καὶ δεσμώτην· οὐ γὰρ οὕτως ἐπαινοῦμεν αὐτὸν ὅτι τὸν σίτον διένειμεν, ὡς ὅτι τὸ δεσμωτήριον ἔκει· οὐδὲ ὅτι τὸ διάδημα περιέκειτο, ὡς ὅτι τὴν ἄλυσιν· οὐδ' ὅτι ἐπὶ τοῦ θρόνου ἐκαθήζετο, ὡς ὅτι ἐπεβουλεύετο καὶ ἐπαλαίετο.

ζ'. Ἄλλ' ἐτυπτήθη; παρὰ τίνος ὡς πτωχὸς καταφρονηθεῖς ; καὶ τί τοῦτο ; καρτερικώτερος ἐνεῦθεν ἐγένου. Ἄλλ' οὐ κέρησαι δόξαν καὶ δυναστείαν, ἀτιμος ὢν ὡς πένης. Πάλιν ἄλλης ἐλευθερίας εἰδός μοι λέγεις. Ἄκουσον καὶ τῶν ἐξω ταῦτα φιλοσοφούντων καὶ λεγόντων μηδὲν ἀποκρίναι δεινὸν τοὺς οὕτως φρονούντας. Ἄλλ' οἰκίαν οὐκ ἔχεις λαμπρὴν καὶ περιφανή καὶ περιβόλους ἔχουσαν, ἀτε στερούμενος χρημάτων, καὶ διὰ τοῦτο τούτων ὀρέγῃ. Ἄλλ' ἰδοὺ πᾶσα ἡ γῆ ἐνώπιόν σου, τὰ δημόσια οἰκοδομήματα, εἴτε εἰς τέρψιν, εἴτε εἰς χρείαν ἔχειν ἐθέλεις. Καὶ τί τερπνότερον καὶ ὠραιότερον τοῦ στερωμάτος τοῦ οὐρανοῦ, ὃν ὁ θεὸς ἡμῖν ἐξέτεινεν ὄροφον ; καὶ γὰρ δι' ἡμᾶς γέγονε, καὶ κοινῶς ἐστὶν ἅπασιν ἡμῖν, καὶ τὰ μέγιστα ὠφελᾷ, ὡς διὰ τοῦ κάλλους εἰς τὴν δημιουργὸν ἀναπέμψων. Μέχρι τίνος ὁ ἔρανος ἡμᾶς οὕτως κατέχει τῶν παρόντων πραγμάτων, τῶν περιττῶν καὶ ἀνοήτων ; ὁ γὰρ πλοῦτος ἐν τοῖς περιττοῖς, ἐν οἷς οὐδὲν βέλος γίνεται. Μέχρι τίνος προσηλούμεθα τοῖς ματαίοις ; Μέχρι τίνος οὐ διαβλέπομεν ἐν τοῖς οὐρανοῖς ; οὐ νήσομεν ; οὐ λαμβάνομεν κόρον τῶν γηγένων τούτων καὶ παραβρέοντων ; οὐ παιδεύομεθα διὰ τῆς πείρας αὐτῶν τὴν εὐτέλειαν ;

ζ'. Ἐνοήσωμεν τοὺς πρὸ ἡμῶν πλουτήσαντας· οὐχὶ ἄνερ πάντα ἐκεῖνα ; οὐχὶ σκιά καὶ ἀνθος ; οὐχὶ διήγημα καὶ μῦθος ; ὁ δεῖνα πεπλούτηκε, καὶ ποῦ νῦν ὁ πλοῦτος ; Ἀπόλετο καὶ διεφθάρτα. Ἄλλὰ τὰ δι' αὐτῶν ἁμαρτήματα μένει, καὶ ἡ διὰ τὰ ἁμαρτήματα κλάσις. Μέχρι τίνος πτωχοὶ καὶ πένητες, τὰ μὲν μένοντα φεύγοντας, διώκοντες δὲ τὰ φεύγοντα ; Οὐκ ἐστὶ πλοῦσιον εἶναι τὸν μὴ τῇ ψυχῇ πλουτοῦντα· καθάπερ οὐκ ἐνὶ πτωχῶν εἶναι τὸν μὴ ἐν διανοίᾳ ἔχοντα τὴν πεινᾶν· εἰ γὰρ κυριώτερον τοῦ σώματος ἢ ψυχῆς, οὐκ ἰσχύει τὰ μὴ ἰσχυρότερα αὐτὴν διαθεῖναι πρὸς ἑαυτὰ· ἀλλ' ἡ κυρία τὰ μὴ οὕτω κύρια πρὸς ἑαυτὴν ἐφέλκεται καὶ μεταβάλλει· καὶ γὰρ ἡ καρδία ὅταν τινὰ δέξηται βλάβην, ἅπαν τὸ σῶμα οὕτω διατίθεται· κἂν δύσκρατος γίνηται, τῷ παντὶ λυμαίνεται· κἂν εὐκρατος, τὸ πᾶν ἐνένησιν· ἂν δὲ τι τῶν λοιπῶν διαφθάρῃ, ταύτης μενούσης ὑγιούς, εὐκόλως κάκειων τὴν λύμην ἀποτινάσσειται.

η'. Ἴνα δὲ καὶ σαφέστερον ὀλέγω ποιήσω, τί κλάδων ὄφελος, εἰπέ μοι, χλωρῶν, ὅταν ἡ βίβλα μαρτυρηται ; Τί δὲ βλάβος τῶν ἀνωθεν ξηρανθέντων φύλλων, ταύτης οὐσης ὑγιούς ; Οὕτω καὶ ἐνταῦθα οὐδὲν ὄφελος χρημάτων, ψυχῆς οὐσης πενιχρᾶς· οὐδὲ βλάβος πείρας, ψυχῆς οὐσης πλουσίας. Καὶ πῶς ἂν γένοιτο πλουσία, φησὶ, ψυχῆς ἐν πείρᾳ χρημάτων οὐσα ; Μάλιστα ἂν τότε γένοιτο· τότε γὰρ καὶ

πλουτεῖν εἶσθαι. Εἰ γάρ, καθὼς πολλάκις εἰδείξαμεν, τοῦτο πλουτοῦντος τεκμήριον, τὸ καταφρονεῖν χρημάτων καὶ μηδενὸς δεῖσθαι, εἰδήλον ὅτι πενίας τοῦτο μάλιστα σημεῖον, τὸ χρημάτων ἐφίεσθαι· τὸ γὰρ ἐν πενίᾳ εἶναι· μᾶλλον ποιεῖ πλούτειν· καὶ γὰρ οἱ εὐκολώτερον ἢν τις ἐν πενίᾳ ἢ ἐν πλούτῳ καταφρονήσῃε χρημάτων, καὶ μᾶλλον ἐφίεται χρημάτων ὁ πλούσιος ἢ ὁ πένης, παντὶ που δῆλον· ὡς γὰρ ὁ μεθύων μᾶλλον διψᾷ τοῦ μετασχόντος αὐτάρκως τοῦ πόματος, οὕτως ὁ ἐν πλούτῳ μᾶλλον ὀρέγεται χρημάτων τοῦ ἐν πενίᾳ ὄντος· οὐδὲ γὰρ ἔστιν αὕτη ἡ ἐπιθυμία τοιαύτη, ὥστε τῷ πλείονι σθένυσθαι, ἀλλὰ τοῖναντίον ἀνάπτεσθαι πέφυκε τούτῳ· καὶ καθάπερ τὸ πῦρ ὅταν λάθῃ πλείονα τροφῆν, τότε μάλιστα ἀγριοῦται, οὕτω καὶ ἡ τῶν χρημάτων ἐπιθυμία, ὅταν πλεόν ἐμβάλλῃ χρυσίον, τότε μάλιστα αἰ-

A maxime : tunc enim ipsa ditescere solet. Si enim, ut saepe demonstravimus, divitis est conditionis argumentum, opum contemptus, et nullius rei indigentia, constat vicissim hoc esse paupertatis indictum, si opes concupiscantur. Namque in paupere vita versari, magis facit ditescere. Profecto facilius pauper, quam dives, opes contemnet : magisque optat pecuniam dives quam pauper, ut omnibus exploratum est. Sicut enim ebrius magis silit quam qui moderate biberit ; sic etiam dives vehementius pecuniam optat quam pauper. Namque haud ejusmodi est haec cupiditas, ut copia possit exstingui, sed ab hac potius augeri solet. Aque ut flamma cum majorem escam nacta fuerit, tunc potissime saevit, sic pecuniae cupiditas, quo plus auri ingesseris, tunc maxime extollitur.

θ. Ὅθεν οὐδὲ ἡδονταὶ οἱ χρημάτων ἔρῳντες· ὑπὲρ ὧν ἔχουσιν, αἶτε καχηνότες· δὴ τῇ διανοίᾳ πρὸς τὰ μῆτα ληφθέντα· καὶ μὴ μόνον οὐχ ἡδονταὶ, ἀλλὰ καὶ βασανίζονται, ὅσα ἂν περιβάλλωνται, τῷ μηδὲν εἰδέναι πέρας τῆς τοιαύτης ἐπιθυμίας. Ὡς περ ἄρα καὶ ὁ διηγεκῶς διψῶν, κἂν μυρίας ἐκπῆ πηγᾶς, τῆς ἡδονῆς οὐδὲως αἰσθάνεται, διὰ τὸ μὴ λαμβάνειν κέρρον· καὶ καθάπερ πάλιν εὐνοῦχος ἐπιθυμίαν ἔχων ἀπαρθενεῦσαι νεῦν, ὡς φησὶ τις σοφός, ὅταν αὐτῆν περιλάβῃ, συμπλέκεται μὲν τῇ ἐρωμένῃ, μὴ δυνάμενος δὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἐμπλησαι, τὴν ἐσχάτην βᾶσανον ὑπομένει· οὕτω καὶ ὁ φιλόργυρος ἐπιθυμῶν χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ, ὅταν ἐν κτήσῃ γένηται τούτων, συγγίνεται μὲν τῇ εὐπορίᾳ, ὡς ταύτην ἔχων, ἐμπλησῆαι δὲ τὴν ἐπιθυμίαν ἅπασαν οὐ δυνάμενος, αἰεὶ ἔστιν ἐν ὀδύνῃ· πλουτεῖν γὰρ πλεόν βουλόμενος, καὶ περιβαλέσθαι πλείον, ἀνάπτει μᾶλλον, καὶ οὐδέποτε ἴσταται, ἀλλὰ κἂν μυρία λάθῃ τάλαντα, ἐτέρων τοσοῦτων ἐπιθυμεῖ· κἂν τούτων ἐπιτύχῃ, δις τοσοῦτων ἐφίεται· καὶ προῖων καὶ τὰ ἔρη, καὶ τὴν γῆν, καὶ τὴν θάλατταν, καὶ πάντα εὐχεται αὐτῷ γενέσθαι χρυσίον, καινὴν τινα μανίαν καὶ φοβεράν, καὶ οὐδέποτε δυναμένην σθεσθῆναι μαινόμενος. Εἰ τοῖνον τὸ πλεόν ἐφίεσθαι πενίας τεκμήριον, ὁ δὲ ἐν πλούτῳ τοιοῦτος, οὗτος μάλιστα ἔστιν ἐν πενίᾳ. Ὅρᾳ· οἱ τότε μάλιστα πένεται ἡ ψυχὴ, ὅταν πλουτῇ· καὶ τότε πλουτεῖ, ὅταν ἐν πενίᾳ ἦ ;

9. Quamobrem non delectantur quidem divitiarum amatores iis quae habent, quandoquidem tota mente ad illas inhiant quas nondum adepti sunt. Neque tantum non delectantur, verum etiam eruciantur quo magis ditescunt, quia nullum cupiditatis hujus terminum agnoscunt. Sicut enim qui perpetuo silit, etiamsi sexcentos hauriat fontes, nullam voluptatem capit, quia nullam satietatem experitur ; rursus sicut spado cupiens juvenculam devirginare, ut ait quidam sapiens¹⁹, cum eam corripuerit, nititur quidem in amasiam, sed quia cupiditatem explere nequit, cruciatur ; ita avarus auri argentique cupidus, rerum quidem copia potitur, sed quia tamen cupiditatem totam explere nequit, perpetuo cruciatur urgetur. Magis enim ditescere volens, et pluribus redundare, incendit potius quam sedat cupiditatem : sed etsi decem millia talenta ceperit, totidem alia expetit : quae si consecutus fuerit, totidem exoptat : pergensque porro, montes quoque, et terram ac mare, omnia denique aurum sibi fieri postulat, nova quadam insania, et nunquam exstinguenda insaniens. Si ergo plura desiderare, paupertatis est indicium, hujusmodi autem est qui in divitiis versatur, sequitur ut hic praeter caeteris pauper sit. Viden' igitur tunc potissime animam esse pauperem, cum est dives, et tunc esse divitem, cum in paupertate est ?

ι. Εἰ δὲ βούλει, καὶ ἐπὶ προσώπων τὸν λόγον γυμνάσωμεν· καὶ ἴστωσαν δύο τινές, ὁ μὲν ἔχων μύρια τάλαντα, ὁ δὲ δέκα· καὶ ἀμφοτέρους ταῦτα ἀφαιρούμεθα. Τίς οὖν μᾶλλον ἀλγήσει ; Ὁ τὰ μύρια ἀπολέσας. Οὐκ ἂν δὲ μᾶλλον ἠλγησεν, εἰ μὴ μᾶλλον ἐφίλει· εἰ δὲ μᾶλλον φείλει, μᾶλλον ἐπιθυμεῖ· εἰ δὲ μᾶλλον ἐπιθυμεῖ, μᾶλλον ἔστιν ἐν πενίᾳ· τοῦτου γὰρ μάλιστα ἐπιθυμοῦμεν, οὐ μάλιστα ἔσμεν ἐν ἐνδείᾳ· ἀπὸ γὰρ ἐνδείας ἡ ἐπιθυμία· ἐνθα γὰρ ἂν ἦ κέρρος, ἐπιθυμίαν οὐκ ἔστιν εἶναι· καὶ γὰρ τότε μάλιστα διψῶμεν, ὅταν ἐνδείᾳ ἔχωμεν ποτοῦ. Λοιπὸν οὖν οὐ παρὰ πένιαν, ἀλλὰ παρ' ἡμᾶς αὐτοῦς ἡ βλάβη γίνεται· οὐδέτις γὰρ ἡμᾶς λυμανεῖται, εἰν νῆ-

D 10. Quod si mavis, ut etiam in personis sermonem nostrum exercemus, sint utique duo quidam, alius decem mille talenta habens, alius decem : porro utrumque suis spoliemus. Quis gravius dolebit ? Sane qui decem mille amisit. Non autem magis doleret, nisi plus amaret : quod si magis amat, magis cupit : si magis cupit, majore paupertate urgetur : nam hoc praecipue optamus, cujus praecipue indigemus : namque ex egestate cupiditas : ubi enim satietas, non est cernere cupiditatem. Nam tunc vehementius sitimus, cum potu caremus. Superest igitur, non a paupertate sed a nobis ipsis damnium hoc provenire. Nemo enim

¹⁹ Eccli. ixx, 21.

nobis nocebit, si sobria mente fuerimus. Propterea oro quæsoque, ne talem patiamur insaniam, salutem nostram propter modicum argentum prodigentes: sed futurarum rerum spem fovamus: senes quidem, utpote manifesto cernentes breve nobis superesse vitæ tempus; juvenes autem, cum certo scientes, haud multum nobis reliquum esse: namque ut fur in nocte, ita dies illa venit. Omni igitur studio vitemus cupidam avaritiæ morbum. Quæquam enim sæva est hæc bellua, ut diximus, nihilominus, si certe velimus, facito eam superabimus. Non enim innata est ac naturalis ista cupiditas; alioquin jam inde a rerum initio insita fuisset. Atque antiquitus neque aurum erat, neque auri vilis amator.

11. Jam, si vultis, unde hoc malum eruperit, dicam. Dum præcessores suos quisquæ æmulatur, morbum aggravat; et cupientem, is qui antecedit faciat. Nam eam vident domos splendidas, latitudinem agrorum, servorum greges, et argentea vasa, et multam vestimentorum congeriem, nihil non agunt ut alios superent: atque ita priores causam præbent secundis, hi autem posteris. Quod si sobrietatem retinere vellent, aliis magistri non forent. Neque idcirco hi posteriores excusantur; sunt enim alii qui opes contemnunt; quod ipsum magnopere demonstrat, non esse naturaliter insitum avaritiæ morbum, quæ res ex illis patescit, qui alieni ab eo sunt. Siquidem physicæ qualitates communes omnibus sunt: hæc autem cupiditas, culpa nostra tantummodo existit: hinc nascitur, hinc augetur; et illi inhiantes cum occupaverit, contra naturam facit vivere. Etenim cum non agnoscunt populares suos, amicos, fratres, cognatos prorsus quoslibet, et cum illis se ipsos quoque negligunt, id enim vero contra naturam vivere est. Unde apparet contrarium naturæ esse hoc vitium, id est avaritiæ morbum.

12. Propterea et Judas in hunc morbum culpa sua implicitus, proditor Christi exstitit, quanquam ab eodem Christo vocatus. Quippe non est coarctans Dei vocatio, neque vim facit menti eorum qui virtutem amplecti nolunt: sed hortatur tantum et consulit, et satagit atque dat operam suadendo ut bovi flamus: quam si nonnulli non admittunt, haud idcirco cogit; sicuti neque Judam coegit fieri bonum, postquam improbus pravusque culpa propria ob hunc morbum evaserat. Hinc enim, et non aliunde, sunt hujusmodi mutationes: quemadmodum a bono studio procedunt contrariæ. Quot enim qui fuerant violenti, mansuetiores ovibus postea evaserunt? Quot luxuriosi, deinceps pudici exstiterunt? Quot antea rapaces, deinde sua quoque projecerunt? Quamobrem, si sapiamus, procul abjiciamus divitiarum cupiditatem, et avaritiæ morbum; cujus nequitiam ipsi quoque testantur avari, injuriam sibi fieri judicantes, quotiescunque aliquis eis hoc opprobrium objecerit. Et re quidem vera, summum hoc est opprobrium, multæque nequitia

ζωμεν. Διὸ παρακαλῶ, μὴ τσαύτην ὑπαίνομεν ἀνοσίαν, προδιδόντες τὴν σωτηρίαν ἡμῶν διὰ μικρὴν ἀργυρίδιον· ἀλλ' ἀντεχόμενοι τῆς μιλιοῦστος ἐλπίδος, οἱ μὲν γεγραφαίτες, ὅτε εἰδότες φανερώ; ὅτι ὀλίγο; ἡμῖν ὑπολείπεται τῆς ζωῆς χρόνος· οἱ δὲ νέοι, ὅτε πεπεισμένοι σαφῶς ὅτι οὐ πολὺ τὸ λοιπόμενον· ὧ; γὰρ κλέπτῃς ἐν νυκτὶ, οὐτῶ; ἢ τῆμέρα ἐκίνη ἐρχεται. Φεύγωμεν πάσῃ σπουδῇ τῆς φιλαργυρίας τὴν νόσον· εἰ γὰρ καὶ δεινὸν τοῦτὶ τὸ θηρίον, ὧ; εἴπομεν, ἀλλ' ὅμως ἐὰν θέλωμεν, βραδίως περιεσόμεθα· οὐ γὰρ ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία αὐτῆ ἔμφυτος καὶ φυσικὴ· ἢ γὰρ ἂν παρὰ τὴν ἀρχὴν ἐνετέθη. Νῦν δὲ χρυσίον οὐκ ἦν ἀνοσθεν, οὐδὲ ἦρα τις χρυσίον.

13. Ἄλλ' εἰ βούλεσθε, λίγω πόθεν εἰσῆλθε τὸ κακόν· ἕκαστος τὸν πρὸ αὐτοῦ ζηλοῦντες, ἐπέτινον τὴ νόσημα, καὶ τὸν βουλόμενον ὁ προλαβὼν ἐπιθίξει. Ὅταν γὰρ ἴδωσιν οἰκίαν; λαμπρά; καὶ πλῆθος ἀγρῶν, καὶ ἀνδραπέδων ἀγέλας, καὶ ἀργυροσκηπτή; καὶ πολλὰ ἱμαθίων φορυτῶν, πάντα πριτωσιν, ὥστε ὑπερβαλίσθαι· ὥστε οἱ πρῶτοι τῶν δευτέρων αἰτίαι γίνονται, κἀκαίνοι τῶν μετ' αὐτοῦ. Εἰ δὲ δεοῦντο σωφρονεῖν, οὐκ ἂν τοῖ; ἄλλοι; ἐγίνοντο διδάσκαλοι· μᾶλλον δὲ οὐδὲ τούτοι; ἐστὶν ἀπολογία· εἰσι γὰρ καὶ ἕτεροι χρημάτων καταφρονοῦντες· ὁ καὶ αὐτὸ δείγμα μέγιστον τοῦ μὴ φυσικὸν εἶναι τὸ τῆς φιλαργυρίας νόσημα· καὶ ἐκ τῶν ταύτης γὰρ ἀπηλλαγμένων τοῦτο γίνεται ἄηλον, ἐπειδὴ τὰ τῆς φύσεως κοινὰ κινήτων ἐστὶν· αὐτῆ δὲ ἐκ βραθυμίας ἢ ἐπιθυμίας γίνεται μόνῃς· ἐνετέθεν φέεται, ἐνετέθεν αὐξεται· καὶ τοῦ; πρὸς αὐτὴν κενώσας δὶον ἔλη, παρὰ φύσιν ποιεῖ ζῆν. Ὅταν γὰρ ἀγνώσῃ τοῦ; ὁμοφύλου; τοῦ; ἀδελφοῦ; τοῦ; συγγενεῖ; ἀπαντας ἀπλώ;, καὶ μετὰ τούτων καὶ ἑαυτοῦ; παρὰ φύσιν τοῦτὶ ἐστὶ ζῆν. Ὅθεν ἄηλον ὅτι παρὰ φύσιν ἡ κακία, καὶ τὸ τῆς φιλαργυρίας νόσημα.

14. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἰούδας τοῦτῃ περιπεσὼν ἐκ βραθυμίας, προδότης ἐγένετο τοῦ Χριστοῦ, καίτοι κληθεὶς ὀπ' αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ· καὶ γὰρ οὐκ ἀναγκαστικὴ τοῦ θεοῦ ἢ κλήσι; οὐδὲ βιάζεται τὴν γνώμην τῶν μὴ βουλομένων ἀρετὴν ἐλέγχει· ἀλλὰ κεραινεῖ μὲν καὶ συμβουλεύει, καὶ πάντα ποιεῖ καὶ πραγματεύεται, ὥστε πέσαι γενέσθαι χρηστοῦ;· εἰ δὲ μὴ ἀνάσχοιτό τινε; οὐκ ἀνῆλκάζει, καθάπερ οὐδὲ τὸν Ἰούδαν ἠνάγκασε γενέσθαι καλὸν, γενόμενον μοχθηρὸν καὶ φαῦλον ἀπὸ τούτου τοῦ νοσήματος; ἐκ βραθυμίας· ἐνετέθεν καὶ γὰρ οὐκ ἄλλοθεν αἰ τοιυῦται μεταβολαί, καθάπερ ἀπὸ σπουδῆς αἱ πρὸς τὸ ἐναντίον. Πόσοι γοῦν γενόμενοι βίαιοι, προβάτων ἡμερώτεροι γεγονῶσιν ὑστέρων; Πόσοι ἀειλαγῆ; σὺφρονε; μετὰ ταῦτα κατέστησαν; Πόσοι κλονέκται πρὸ τούτου ὑστέρων ἐβρίψαν καὶ τὰ αὐτῶν; Ὅσπερ ἐὰν νηφώμεν, ἐκβαλοῦμεν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ πλοῦτου, καὶ τῆς φιλαργυρίας τὸ νόσημα, ὕπερ καὶ αὐτοὶ μαρτυροῦσιν εἶναι κακίαν οἱ φιλάργυροι, νομίζοντε; ἕβριν τὸ πρᾶγμα, ὅταν τις αὐτοῦ; τοῦτο προσενέγκῃ τὸ ὑνεῖδος· ἔσχατον τοῦτο, καὶ πολλῆ; κακίας

ἀπόδειξις. Εἰ γὰρ χρημάτων ὑπεριδεῖν οὐκ ἀνεχόμεθα, τίνας ἄλλου περιεσόμεθα ποτε ἐπιθυμίας; ἀλλὰ δοξομανίας, θυμοῦ ἢ ὀργῆς; Καὶ πῶς ἂν τις πεισθεῖη; ἐπιθυμίας μὲν γὰρ ἕνεκα τῆς τῶν σωμάτων καὶ θυμοῦ καὶ ὀργῆς πολλοὶ καὶ τῆς σαρκὸς τὴν κατασκευὴν λογίζονται, καὶ τὰς ὑπερβολὰς ἀντιθέουσιν λατρῶν παιδῶν· καὶ τὸν μὲν θερμότερον καὶ ὑγρότερον λεγνότερον εἶναι φασι, τὸν δὲ πρὸς ξηροτέραν ἐμπεισόντα δυσκράσιαν ἀκρόχολον καὶ θυμώδη. Φιλαργυρίας δὲ ἕνεκεν οἷοις οὐδέποτε αὐτῶν ἤκουσαν πειρηθέντων τι τοιοῦτον. Οὐδὲν βραθυμίας μόνως ἐστὶ καὶ ψυχῆς ἀναλήγτου τοῦτο οὐδὲ νόσημα, καὶ δυνατὸν τοῦτο φυγεῖν ἡμᾶς, ἂν θέλωμεν.

ιγ'. Σπουδαίωμεν τοιγαροῦν, ἀγαπητοί, καὶ τοῦτο ἐσθραύσασθαι, καὶ τὰ καθ' ἑκάστην ἡλικίαν ἡμῶν ἐπιγινόμενα πάθη πρὸς τὸ ἐναντίον μεταθεῖναι. Ἄν δὲ καθ' ἕκαστον μέρος τῆς ζωῆς ἡμῶν παρακλέωμεν τοὺς τῆς θρητικῆς πόρους, πανταχοῦ ναυάγια ὑπομένοντες, ἐπὶ τὸν λιμένα λοιπὸν ἐλθόντες ἔρημοι φορτίων πνευματικῶν, τὰ ἔσχατα ὀπομεοῦμεν. Πύλαος γὰρ ἐστὶν τεταμένον ὁ παρῶν βίος· καὶ ὡσπερ ἐν τῇ θαλάττῃ ταύτῃ διάφοροι κόλποι διαφόρους ἔχοντες χειμῶνας· καὶ ὁ μὲν Αἰγαῖος διὰ τὰ πνεύματά ἐστι χαλεπός· ὁ δὲ πορθμῶς ὁ Τυρρηνικός διὰ τὴν στενοχωρίαν· ἡ δὲ Κάρυθτις ἢ πρὸς τῇ Λιβύῃ διὰ τὰ τέλματα· ἡ Προποντις ἢ ἔξω τοῦ Εὐξείνου Πόντου διὰ τὸ βραχέιον τοῦ βόθλου· τὰ ἔξω Γαδείρων διὰ τὴν ἐρημίαν καὶ τὸ ἀτριβὲς καὶ τὸ ἀνιστόρητον τῶν τόπων· καὶ ἄλλο μέρος δι' ἕτερον· οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ζωῆς τῆς ἡμετέρας. Καὶ πρῶτον πύλαος ἐστὶν ἰδεῖν τὸ τῆς παιδικῆς ἡλικίας πολλὴν ἔχον τὸν σάλον διὰ τὸ ἀνόητον, διὰ τὴν εὐκολίαν, διὰ τὸ μὴ πεπηγέναι. Διὰ τοῦτο καὶ παιδαγωγοῦς ἐπιστῶμεν καὶ διδασκάλους, τὸ λοιπὸν τῇ φύσει διὰ τῆς ἐπιμελείας εἰσφέροντες, ὡσπερ ἐκεῖ διὰ τῆς τέχνης τῆς κυβερνητικῆς. Μετὰ ταύτην τὴν ἡλικίαν ἢ τοῦ μεираκίου διαδέχεται θάλασσα, ἐνθα σφοδρὰ τὰ πνεύματα, καθάπερ ἐν τῷ Αἰγαίῳ, τῆς ἐπιθυμίας ἡμῶν αὐξανόμενης. Καὶ αὕτη μάλιστα ἢ ἡλικία διορθώσεως ἔρημος, οὐδὲν διὰ τὸ τὰ ἀμαρτήματα μὴ ἐλέγχεσθαι· καὶ γὰρ καὶ διδάσκαλος καὶ παιδαγωγός λοιπὸν ἐξίσταται. Ὅταν οὖν τὰ μὲν πνεύματα σφοδρότερον διαπνέη, ὁ δὲ κυβερνητικὸς ἀσθενέστερος, καὶ ὁ ἀμύνων οὐδέ τις ἢ, ἐννόησον τοῦ χειμῶνος τὸ μέγεθος. Μετὰ τοῦτο πάλιν ἕτερον μέρος τῆς ἡλικίας, τὸ τῶν ἀνδρῶν ἐπιστεῖν, ἐν ᾧ τὰ τῆς οἰκονομίας ἐπίκειται· ὅτε δὲ γυνὴ καὶ γάμος καὶ παιδοποιία καὶ οἰκίας προστασία, καὶ πολλὰ τῶν ἀνδρῶν καὶ βασκανία.

ιδ'. Ὅταν οὖν ἕκαστον μέρος τῆς ἡλικίας παρερχώμεθα μετὰ ναυαγίων, πῶς ἀρχέσομεν τῇ παρούσῃ ζωῇ; πῶς τὴν μέλλουσαν διαφευξόμεθα κόλασιν; ὅταν γὰρ ἐν μὲν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ μηδὲν μανθάνωμεν ὄντως, ἐν δὲ τῇ νεώτῃ μὴ σωφρονήσωμεν, καὶ ἄνδρες γενόμενοι φιλαργυρίας μὴ περιγινώμεθα, τότε ὡσπερ εἰς τινα ἀνελίαν τὸ γῆρας ἐλθόντες, καὶ πάσαις ταῖς πάγαις ταύταις τὸ σκάφος τῆς ψυχῆς ἀσθενέστερον κατασκευάσαντες, τῶν συνῶν διαλελυμένων, ἀπαντήσομεν εἰς ἐκεῖνον τὸν λιμένα,

A argumentum. Nam si opes contemnere non sustinemus, quomodo unquam vincemus aliam cupiditatem? num gloriae? num animi vehementiae aut irae? Quis id credat? Cupiditatem quidem corporum, et animi vehementiam, et iram, multi in carnis naturam conferunt, quam rem medici exaggerant: et eum qui sit calidior humidiorve, lasciviores esse aiunt: at sicciorem sortitum temperationem, irritabilem fore et iracundum. Verumtamen de avaritia nihil hujusmodi ab his dici unquam compertum est. Adeo solius concordiae est animaeque ignaviae hic morbus, eumque vitare, potestatis nostrae est.

13. Studeamus itaque, charissimi, hoc quoque emendare vitium, et eas quae in singulis aetatibus oboriuntur nobis cupiditates, in contrarium vertere. Quod si per singulos vitae nostrae gradus neglexerimus virtutis labores, ubique naufragia patientes, cum in portum denique veniemus spiritalibus sarcinis vacui, supremam poenam luemus. Pelagus enim vastum est vita praesens. Et quemadmodum in hoc mari diversi sinus sunt, diversas habentes tempestates; nam Aegaeum mare ob ventos difficile est: fretum Tyrrhenicum propter angustias; Syrtis apud Libyam ob tractus palustres; Propontis extra pontum Euxinum propter undarum impetum; maria ultra Gades propter solitudinem et iter inusitatum, et locorum ignorantiam, et aliae aliam ob causam partes; ita usavenit vitae nostrae. Primum mare videre est puerilis aetatis, nullam habens commotionem ob inscitiam et simplicitatem ac levitatem. Propterea et paedagogos apponimus atque magistros, naturae defectum cura supplementes, sicut in mari providemus gubernandi arte. Hanc aetatem excipit adolescentiae mare, ubi vehementes venti, sicut in Aegaeo, aucta in nobis concupiscentia. Atque haec potissimum aetas emendatore caret, non solum quia vehementius fastidit, sed quia peccata non reprehenduntur; nam magister et praedagogus jam submoti fuerunt. Cum ergo venti quidem vehementius flant, gubernator vero infirmior est, et protector nullus est, considera quanta sit tempestas. Posthinc adhuc alia aetatis pars, nempe virilis subit, in qua rei familiaris cura, in qua uxor, nuptiae, liberorum procreatio, domus regimen, et multi sollicitudinum nimbis: tuncque praecipue avaritia efflorescit atque invidia.

φροντίδων νηφάλεις, τότε μάλιστα καὶ φιλαργυρία

14. Si ergo singulas aetatis partes inter naufragia transigemus, quid nostrae praesenti vitae fiet? quomodo futuram vitabimus poenam? Nam si in prima aetate nihil sanum didicerimus, in adolescentia temperantes non fuerimus, in virilitate avaritiam non superaverimus; tunc ad senectutem veluti ad quamdam sentinam proVecti, postquam his cunctis impedimentis scapham animae infirmiore effecerimus, tabulis dissilicentibus, in illum portum veniemus, multis oerati quisquiliis pro spiritali

merce : risumque diabolo excitabimus, nobis autem ipsis luctum, et intolerabiles conciliabimus pœnas. Ne igitur hæc contingant, nosmet omnino cohibentes, et perturbationibus resistentes, divitiarum cupiditatem expellamus, et dirum avaritiæ morbum; quia, juxta prophetam, « Verumtamen vane conturbatur omnis homo vivens ». Conturbatio namque vere est opum studium; conturbatio et tumultus vanus, qui quidem in æternis stationibus non est. Hic enim alius laborat, et alius fruitur; ibi autem laborum suorum unusquisque possessor erit et multiplicem recipiet mercedem. Ad illam itaque vitam semper manentem contendamus, caducam hanc et fluxam contemnentem; ut et veras hic divitias obtineamus, et illic futuris æternis perfruamur bonis; quæ utinam cuncti consequamur gratia et benignitate Domini nostri Jesu Christi, per quem et cum quo gloria est Patri cum sanctissimo Spiritu nunc et semper, et per sæcula sæculorum. Amen.

μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα ἅμα τῷ παναγίῳ Πνεύματι, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

⁹⁹ Psal. xxxviii. 12.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΜΕΛΙΤΗΝΙΩΤΟΥ

ΕΚ ΤΗΣ ΑΣΤΡΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΙΒΛΟΥ.

THEODORI MELITENIOTÆ

FRAGMENTA

EX LIBRO DE ASTRONOMIA *

(Ex editione Ismaelis Buljaldi, ad calcem Ptolemæi *De judicandi facultate et animi principatu*, Paris, 1663, 4°, repetita apud Fabric. *Bibl. Gr. ed. Harles*, tom. X.)

Theodori Meliteniotæ, et maghi sacellarii Magnæ C
Ecclesiæ Prædium in astronomiam.

I. A veterum sapientum quodam dictum, *Omnis operis et sermonis dux sit Deus*, quem ego imitatus dico, Hujus, quam aggredior, constructionis cælestibus desuper sermonibus inspiratis dux sit, operantemque comitetur et adjuvet, qui manum suam auxiliatricem et confortantem in omnibus adversis porrigit Deus. Deus, inquam, qui donum revera divinum, quale nunquam largitus ipse est, antargietur, philosophiam nostris hominibus dedit: quæ beata mentis operatio cum sit ac quies, omnes corporeas actiones et operationes splendore suo, præterquam quod dici queat, superat et

Θεοδώρου Μελιτηνιώτου, καὶ μαγίστου σακελλάρου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας Προδίου ἐκ τῆν ἀστρονομίαν.

Α'. Θεὸς ἡγείσθω πάντες ἔργου τε καὶ λόγου, φησὶ τις τῶν παλαιῶν σοφῶν, κάγω μετ' αὐτοῦ νοῦν, τῆς παρουσίας συντάξεως, καὶ συνεξαγέτω μοι θεία τῶν λόγων ἐνωθεν ἐπίπνοια, χεῖρα προτεινών τε καὶ ἐπιβρώννυς ἐν παντὶ τῷ παραστάντι Θεῷ. Θεὸς οὖν θεῖον τῷ ὄντι δῶρον, καὶ οἶον οὐθ' ἦκεν οὐθ' ἤξει πρὸς αὐτοῦ καθ' ἑμᾶς, κατ' ἐπίμφοθι φιλοσοφία, ἐνέργεια τοῦ μακαρία γε οὐσα καὶ ἀσχολία, τὰς περὶ σώμα πάσα; ὄσον οὐδ' ἔστ' εἰπεῖν λόγῳ λαμπρῶς ὑπεραίρουσα· τῶν μὲν ἐρχομένων χαμαὶ καθάπαξ ἀπανιστάσα, τῶν ἐρωμένων δ' ὑπεράνω εθείζσα, καὶ κοινωνοὺς τῶν Ὀλύμπου πραγμάτων τοῦς αὐτῆς

* Est Paris. in cod. 2290, n. 4, Bibl. publ.

τρόφους· ποιοῦσα περὶ γῆν στρεφόμενους ἔτι, καὶ ἄνθρωποι εἰς μίμησιν ἤκοντας, ὅσον ἐφικτὸν τοῦ Θεοῦ. Ἦν ὑμνοῦσι μὲν οἱ τε τρόφοιμοι ταύτης, καὶ ὄσοι περ ἀπὸ τῆς συννάου ταυτῆ ποιητικῆς ὕμνοισι δὲ λογοποιοῖ τε, καὶ οἷς τὸ τὴν γλῶτταν ἐλληνίζειν σπουδῆ, πλὴν εἰ μὴ ποῦ τις μανίαν ἀπαρηγήρητον μαίνεται· οὕτω μέγα καὶ θεῖον τι χρῆμα σοφία. Καὶ οὕτως ὑπερφυῶς ἐνοήσῃ, ὡς μὴδὲ ἔχειν εἰπεῖν μή τι τῶν παρ' ἡμῖν ἕτερον κάμπληθεις ὑπερέχειν τῶν ἄλλων· οὐκοῦν οὐδὲ γέγονεν, οὐδ' ἄλλω τῷ μηδενὶ τὸ πρόδραμα τοῦτ' ἐπιναγεῖται, οὐδ' ἄλλου (1) μᾶλλον σοφίας ἀνθρώπων προσήκειν. Οὐκοῦν οὐδ' ἔστιν ἄλλως, μὴ σοφίας ἐπούσης, τῷ ὄντι καταφανῆσαι κάλλιστον καὶ ἀνθρώπων ἀληθῶς λόγῳ τε χρώμενον, καὶ τούτῳ τῶν λοιπῶν μεταχόντων τοῦ ζῆν διαφέροντα.

B. Τῆς τῶν ἄνθρωπων σεμνοτάτης φιλοσοφίας· τὰ περὶ τῶν οὐρανῶν θεωρήματα τοῦ θεολογικοῦ δόξα πάντων ὑπερνεύμενον, τὸ κράτιστον καὶ κεφάλαιον· καὶ πάρεστι τὸ τῆς ὑπερνεφούς ἀστρονομίας ὑπερβάλλον ὄραμα. Ἦ τῶν ἄλλων οὐσα καθάπαξ ἐπίπροσθεν, ὅλην μὲν ὑποβέβληται κατὰ τὸν εἰρηστικὸν τὸ μακάριον οὐρανοῦ σῶμα, παρέχει δὲ τὴν τε σίτην τῆς λοιπῆς μαθηματικῆς θεωρίας, καὶ ὅλων τῶν γένεσιν, ἀριθμῶν τε ἡδὴ κόσμῳ γεννώσα τὸν σύστημα, καὶ ἀρμονικούς λόγους καὶ μουσικῆν· τὰ τε τῶν γραμμῶν οὐσιούσα πάθη, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν, δημαγωγούς οὐρανίους καὶ σοφιστὰς ἐν αἰθέρι· τοὺς ἀνθρώπους ποιοῦσα· μὴ κατ' (2) ἐπιψαύειν γαίης ποσὶ δοκοῦντας, ὅταν ἀστρῶν κατὰ νοῦν ἀμφιδρόμους ἐκνεύσει ἑλικας.

affectiones stabiliat, atque, ut ita dicam, oratores qui, cum circumvertentes se astrorum revolutiones mente investigarint, pedibus terram calcare amplius se non putant.

Γ. Εἶπω τὸ μεῖζον καὶ τελειώτερον, ἢ οἱ οὐρανοὶ δημιουργοὶ δόξαν Θεοῦ, πόλιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα. Καὶ ὅτε ἐγεννήθησαν ἀστρα, φησὶ πρὸς ἰσὺς ὁ ἀριθμῶν πλήθη ἀστρῶν, καὶ πᾶσιν αὐτοῖς ὄνοματα κολῶν, ἢ Ἦνεσάν με φωνῆ μεγάλη πάντες ἄγγελοι μου καὶ ὕμνησαν. Τί τᾶλλα; Ἀβραάμ ὁ μακάριος τῶν Ἀσσυρίων ἐκφύς τῆς πολυθῆ καθάπαξ ἐνισχημένος· πλάνη, πρῶτος, εἶπ' εἰπεῖν καὶ μόνος, τὴν τῶν ὅλων ἐγὼ ποιήτην καὶ Θεὸν πολυστῶρ ὦν καὶ πανσύνετος, φησὶ τὸ ἀνὴρ ἰσρὺς, ἀποπροσποιούμενος· μὲν τὸ τῶν Ἀσσυρίων ἐγγεῖρημα, τὴν δὲ τῆς ἀληθείας κατάληψιν ἀρκεῖν ἠγούμενος ἑαυτῷ πρὸς πᾶσαν εὐετηρίαν, ἔπει καὶ μόνην οἶδεν εὐδαιμονίαν φιλοσοφία (3) τὴν τῆς ψυχῆς εὐεξίαν· καὶ μέντοι καὶ τὴν ἀληθῆ περὶ Θεοῦ κτησάμενος γνῶσιν, τοῖς κατ' οὐρανὸν θεάμασι τὸν ἠγεμόνα νοῦν ἀκριδῶς ἐπιστήσας· κράτιστος ὦν τὰ τοιαῦτα, καὶ ζύμπασαν ἀστρονομίας ἔχων τὴν ἐπιστήμην.

¹ Psal. xix, 4. ² Job. xxxix, 7.

(1) Οὐδὲν ἄλλο.
(2) Ποῦ.

vincit, supra quidem terrestria erigendo, supraque visibilia collocando alumnos suos, terram adhuc incolentes rerum cœlestium participes reddit, et ad Deum, quantum assequi id licet, imitandum promovet. Quam cum ipsius alumnis quotquot poeticam, cum ex templum commune habentem, colunt, hymnis celebrant. Oratores, quique Græce loqui ambiunt, nisi insaniam incurabili agantur videnturque, laudes ejus canunt et prædicant, adeo magna divinaque res est sapientia. Tamque eximie ac excelsæ de ea sentiendum, ut aliud quidquam eorum, quæ apud nos mortales valde multa sunt, cæteris præstare quisquam dicere nequeat. Neque contingit, ut ullus alia de re qualibet hoc elogium protulerit, nullam scilicet homini rem magis quam

B sapientiam convenire. Nullo itaque alio modo, quam si sapientia subsit, hominem pulcherrimum, et ratione vera utentem, ob eamque cæteris animantibus viventibus præstantiorem excellentioremque ostendere possibile est.

II. Philosophiæ igitur summo cultu ac veneratione prosequendæ theorematum, quæ ad rerum cœlestium contemplationem pertinent, theologiæ scientia supra cæteras seorsinque ab iis sedes sublimiores interim occupante, præcipua inter alia sunt; principatumque obtinent; inque illis nubes et cuncta meteora superantis astronomiæ excellentiam speculari licet. Quæ cum cæteras omnes scientias antecellit, materiam quidem, seu objectum, in quo versatur, cœli corpus, beatum cuidam dictum, proponit; ipsaque causa et omnino genitrix contemplationum, quæ in cæteris matheseos partibus sunt; cum et numerum ejusdem cum mundo ordinis et naturæ, rationes harmonicas et musicam

C producat generetque; linearumque proprietates et cœlestes et sophistas æthereos homines reddat; dicam: « Cœli enarrant gloriam Dei, et opus manuum ejus annuntiat firmamentum »; quæ autem momento astra creata sunt, qui eorum multitudines numerat, et omnibus iis nomina vocat, Deus ad Joham dicit: « Magna voce omnes angeli mei laudaverunt me hymnisque celebrarunt »; Quid plura? Abraham ille beatus in Assyria natus, deorumque plurimorum falso cultu et errore implicatus, primus, liceat etiam dicere solus, universorum Creatorem et Deum agnovit, cum ipse maffiscius, utque vir quidem sacer ait, omnium intelligentisset; abdicatoque Assyriorum instituto, ad felicitatis abundantiam copiamque rerum omnium, veritatis comprehensionem sibi sufficere existimavit: solam quidem unicamque beatitudinem philosophiam, qui animæ bonus rectusque habitus est, ipse novit. Veram siquidem de Deo scientiam et cognitionem fuit assecutus, ubi mentis quæ pars in homine

(3) Φιλοσοφίαν.

principalis est, accurata diligentique applicatione theorematibus cœlestibus perfectissime perceptis universæ astronomiæ peritiam acquisivit.

IV. Hoc etiam a dero, idque opportune, possum. A Saluator quidem naturam nostram propter nos induit; infuitis vero editis miraculis, Judæorum ipsi insidiantium malitia et invidia tandem comprehensus in erurem volvens sponteque sua agitur, et in carue patitur. Præter cœtera autem, quæ inopinatio insolitoque more contigerunt, tenebras soli superfundi, his etiam qui rerum cœlestium apprimè periti erant, disseruentibus, accidit; quod omnium maxime ad illum, qui in ligno condemnationis sublatu erat, cognoscendum, quod Deus ipse esset, causas præbuit. Solis enim, qui diei oculus est splendidissimus, eclipsim per lunæ iq synodice conjunctionibus interpositionem juxta naturæ leges factam, at sine mora in tenebris semper, cernere quandoque datur; quæ Insuper prior deficit pars, prima quoque lumini restituitur; vicissimque, quæ utlimo obscuratur loco, postrema etiam emergit: atque etiam diversis in terræ climatibus, aliis aliisque hominibus varia et inæquali magnitudine eclipsis apparet. Quæ vero sub passionis tempus, quando legale Pascha maclabatur, in plenilunio luna soli ex diametro opposita, et illinc ad conjunctionem incessanter currente, incidit, conjuncta miraculo fuit visa. Statum rursus qui in principio fuit, hæc eclipsis mirabiliter retinuit, ita ut ab initio et post solidas per tres horas deficiens et obscuratus lotus sol permanserit. Tenebras porro, quæ terrarum orbem ab oriente ad occasum protensum terruerunt, quæque virium ac potentiz crucifixa magnitudinem ostendere, solus inconsuetas fuisse noverit, qui ad astronomiæ intimos penitissimisque recessus penetrarit. Ex quibus, nisi data opera malignus esse quis velit, cœlestium contemplatione scientifica, quæ non hominem simplicem, sed Deum hominem in ligno pendentem declarat et prædicat, tanquam præceptore usum veritatem hunc certe admodum cognoverit. Tenebræ siquidem nocturnæ, quæ meridiano tempore contigerunt, secundum astronomiæ artis dogmata naturæ leges non secutæ, sed jubente ac præcipiente Deo sunt portentose abortæ.

V. Tanquam ergo rem aliquam revera admirabilem ac puleherriman, quæ inter homines scientiasquo cæteras locum maxime sublimem et divinis proximum occupat, astronomiam supra modum venerandam, adque superiora scandentem appellare, quoniam etiam præconis vices adorandi obeuntem a Deo ad nos profectam dicere possumus. omnibus recto considerantibus quod oportet monstrantem, ac clare annuntiantem, ipsum pro hominibus hominem factum, Deumque rursus manentem carnis etiam assumptione omnem in cruce natufam renovare. Astronomiam enimvero vetus veraque narratio est, a Deo per angelum Sethi posteris traditam esse. quod pro comperto quidem habeatur.

(b) Πάσα.

Δ'. Ἐγὼ καὶ τότε προσθεῖναι, καὶ ὄντως ἐπὶ καιρὸν. Πολιτεύεται μὲν γὰρ τῇ καθ' ἡμᾶς φύσει· δι' ἡμᾶς δὲ Σωτῆρ· μυρίων δὲ ὄσων θυμάτων χρησάμενος ἐπιδείξει, τέλος τοῦ τῶν Ἰουδαίων ἐπιθεμένου τοῦτ' φθόνου κακῶς, ἐκῶν ἐπὶ τὸν σταυρὸν ἀνάγεται, καὶ πάσχει σαρκί· τότε τείνου πρὸς γε τοῖς ἄλλοις παραδόξως γεγεννημένοις καὶ σκότος ἡλίου καταχρόμενον ἦν τοῖς ἡκριθωκόσι ἀκριθῶς τὰ οὐράνια, πάντων μάλιστα παρίχον μανθάνειν θεὸν εἶναι τὸν ξύλῳ μεταωρισθέντα τῆς καταδίκης· τὴν μὲν γὰρ ἐκάστοτε γιγνομένην ἐκλειπτικὴν φαντασίαν τοῦ τῆς ἡμέρας· ὀφθαλμοῦ λαμπροτάτου, ἐκ τῶν περὶ τὴν συνοδικὴν συζυγίαν τῆς σελήνης ἐπιπροσθήσεων ἔστιν ὄραν τῷ τῆς φύσεως· ἀποτελουμένην ὄρω, καὶ μόνης κειτημένην χρόνον οὐδέποτε. Ἔτι γε μὴν καὶ τὸ πρῶτον ἐκλείπον μέρος, τοῦτ' αὐτὸ καὶ πρῶτως ἀνακληρούμενον, ὥσπερ αὐτὸ τελευταίως ἐπισκοτούμενον, ἀνικαθαίρομενον ὑστατον· ἀλλὰ καὶ ἄλλοι· ἄλλοις ἀνθρώποις ἐπὶ διαφόρων μερῶν φαναζόμενον τῆς γῆς. Τὴν δὲ ἐν τῷ Σωτῆρος· πάθει γεγεννημένην, ἐν τε πανσελήνων τηρικᾶδε νομικοῦ θυομένου φάτκα (b), τελεσθῆναι σὺν θαύματι τῆς σελήνης· οὐσης ἐκ διαμέτρου, κίκαθεν δραμούσης· ἀχρόνω; πρὸς σύνοδον· καὶ αὐθις αὐτῆς· προτέρως τυρούσης ἐκτίπως στάττω; καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπὶ τρισὶν ὧραις ὥραις οὕτω διαμείναι μετὰ τὸν τοῦ πρώτου ἐκλείποντο; χρόνον, τοῦ δ' αὖ ὑστερον πρώτου· πρὸς δὲ καὶ ζῶρον πᾶσαν κατὰ τρυτὸν τὴν ὕψ' ἡλίου ἀνισχόντος ἀχρι καὶ δυομένου μεγάλω; ἐκπλήττοντα, καὶ τὸ πρῶτον δεικνύοντα τῆς τοῦ σταυρωθέντος ἰσχῶ; μόνης· ἀν εἰδείη σφῶ; δ γ' εἰς τοῦστατον ἀστρονομία; ἰών. Ἔνθεν τοι καὶ γνώη μάλα ἀκριθῶ;· εἰ μὴ συντίθοιτο ἐθελουτικεῖν, χρώμενο; ὦ; (b) περὶ παιδοτριβῆ τῆ τῶν οὐρανίων ἐπιστημονικῆ θεωρίᾳ, κάληθι; ἡδὴ προσηγγελοῦση μὴ ψιλὸν ἀνθρώπων εἶναι, θεάνθρωπων δὲ ἐπὶ ξύλῳ κρεμάμενον· εἰ δὴ καὶ τὸ νυκ.ερινὸν τότε σκότος· ἐν μεσημβρίᾳ, μὴ συμβάν, ἦπερ δοκεῖ τῇ τέχνῃ, φύσεως πάντω; ἀκαλοθία; θεοῦ δὲ θαυμασίως προστάγματι.

Ε'. Ὡστε ἔξεστι μὴν ὄντως ὡ; θεσπέσιον τι χρῆμα καὶ κάλλιστον, τὴν ἐν ἀνθρώποις τριαιωτάτην καὶ θαιωτάτην τῆς λοιπῆς θεωρίᾳ; ἔχουσαν τάξιν, τὴν ὑπέρεσμον ἀστρονομία; καὶ ἀνω βαίνουσαν προσεπειν, ἀλλὰ καὶ τρόπον κήρυχο; σεβασμιωτάτου παρ' ἡμᾶ; ἦκειν πρὸς τοῦ θεοῦ. πᾶσι δεικνύσαν τοῖ; καλῶς ξυνορῶσι τὸ δέν, καὶ λαμπρῶ; ἀπαγγέλλουσαν ὑπὲρ ἀνθρώπων αὐτὸν γενομένον ἀνθρώπων θεὸν αὐθις μένοντα, καὶ τῷ τῆς σαρκὸς προσλήμματι πᾶσαν ἐπὶ σταυροῦ τὴν φύσιν ἀνανοῦμενον. Ἀστρονομία; καὶ γὰρ πρὸς θεοῦ δ' ἀγγέλου παλαιὸς λόγος; καὶ ἀληθῶ; ἔχων δεδῶσθαι τοῖ; ἐκ τοῦ Σῆ;· εἴη δὴ.

(b) Ὡσπερῆ.

Γ. Τὸ μὲν οὖν τοὺς γινόμενους ἐκείστοτα σχηματισμούς τῶν κινήσεων ἡλίου τε καὶ σελήνης, καὶ τῶν λοιπῶν ἀστέρων πρὸς τε ἀλλήλους καὶ τὴν γῆν θεωρεῖν, τὸ τε δι' ἀστρονομίας προγινώσκον, τοῦτο δὴ ταῖς ἀληθείαις (6) εἶδέναι· τέλος, περὶ ὧν ἡ σπουδὴ τῷ Πτολεμαίῳ ἐν τοῖς τριῶν πρὸς τοῖς δέκα βιβλίοις τῆς μεγάλης συντάξεως, καὶ γινώσκον ἡγεῖσθαι ταῦτα διὰ φιλοσοφίας ἐπιστημονικῆν περὶ τῶν ὑπὸ Θεοῦ περηγμένων φύσεων ὅπῃ τε ἔχει, καὶ ὅπως ταῦτα φέρεται, θεϊκοῖς πειθαρχούντα πάντως ὄροις τε καὶ προτάγμασι, μέγα δίδεικται πελαγίζθην, καὶ ὡς ἀληθῶς ὑπερμείγα τε καὶ ὑπερσπούδαστον.

Ζ. Τὸ γε μὴν τὰς δραστηκὰς τούτων ποιότητας, καὶ τὴν φυσικὴν τῶν συσχηματισμῶν αὐτῶν ἰδιότητα, αἰτίαν τῶν περὶ ἡμᾶς συμπτωμάτων τίθεσθαι, καταψευδομένους τῶν οὐρανίων, καὶ τῆς τούτων κινήσεως τὰς γενέσεις πλέκειν, καὶ τὰ συμβαίνοντα, κἀνεῦθεν δοκεῖν τὴν τῶν μελλόντων ἔχειν εἶδέναι πρόγινωσκον, ὃ δὲ τῆς ἀστρολογικῆς, τῆς δ' αὐτῆς καὶ μαθηματικῆς λαχούσης· ἐξαιρέτως κακίησθαι, πολυσχόλου ματαιώτητό· ἔστι, τῇ τῶν ἀστέρων κινήσει τὰ ἡμέτερα συμφερούσης. Τοῦτο τοῖσιν πρὸς τῷ μηδὲν ὕγιαι κεκτῆσθαι καὶ ἀληθείας ἐχόμενον καὶ πρὸς κλάνην φέρει καὶ βυθὸν ἀπωλείας τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσι πάνυ τοι λυμαινόμενοι. Ταῦτ' ἄρα καὶ νόμοι θεοὶ, καὶ θεοπτεῖων καὶ θεοπραπῶν θεοπίσματα διδασκάλων σὺν γε τοῖς τὴν μαγικὴν κακοτεχνίαν, καὶ Θεοῦ κέρβω βίβλουςαν, κακῶς καὶ ἀθέως ἐξησχημένην (7), καὶ μαθηματικούς, εἰσὺν ἀστρολόγους, ὡς εἰκόσ, ἀποτροπιάζονται· ἔτε δὲ πρὸς τὰ ἀνω κερηνότα· γε μάτην, καὶ τῇ τούτων κινήσει· τὴν ἡμετέραν προσαρζώντα· ζωὴν θεομαχοῦντα· ἀντικρυς, καὶ βαίνοντα· ὅντως ὑπὲρ τὰ ἔσκαρμένα, ἐπὶ κακῷ δήπου τῆς σφῆς αὐτῶν κεφαλῆς, ἐν ἔσω δ' εἰπεῖν καὶ ψυχῆς.

Η'. Ἄλλ' ἐκείνους μὲν οὕτω πάντας δὲ ὀξίως τῆς ἡμετέρας ἐξωθουσίαν ἀλλῆς οἱ καλῶς αὐτῆς προῖτάμενοι· ἐγὼ δὲ τούτοι· ὅσα καὶ παῖς πατράσι ἐπόμενος τοῖς ἱεροῖς τροφεῦσι καὶ παιδιευταῖς, καὶ παρ' οὐδὲν μὲν ἄγων, καὶ διαπύτων θυοῖν τῶν τῆς ἀστροθεάμονος σοφίας εἰδῶν τὸ δεύτερον, ὡς ἐπιβουλό·ν τε καὶ σφαλερόν, καθὸ τὰς τῶν ἐμπεριχομένων μεταβολὰς· διὰ τῶν ἀστέρων συσχηματισμῶν ἀποτελουμένους οἱ περὶ ταῦτα κομψοὶ τηνάλλως φαοῖν ἐπισκεπτεσθαι, καὶ λίαν ἐπικινδύνως. Τὸ πρότερον δὲ τῇ τάξει τε καὶ δυνάμει, καὶ φέρεται· γὰρ τὰ πρῶτα κατὰ τῶν ἄλλων, πρὸς μεγίστην ὀνησίαν φέρον, καὶ περὶ τὰς τῶν ἀστέρων μόνον κινήσεις ἔχον ἐν λόγῳ τιθέμενος, ἔδοξα πρὸς εὐχρηστον τῆς θεωρίας ὑπομνηματισμὸν ἑμαυτοῦ τε χάριν καὶ τῶν γε προτρεψάντων ἐκ παλαιωτάτων συνήθων, ἐν μὲν τῇ κρῶτη βίβλῳ τοῦ παρόντος συντάγματος, ὡς ἐν

(6) Τὰς ἀληθείας.

(7) Ἐξησχημένους.

VI. Occurrentes igitur subinde motus solis et lunæ cæterarumque stellarum inter se et ad terram configurationes, contemplari, et, quæ per astronomiam habetur, prænotionem; qui veritatum noscendarum finis est, in quibus assequendis tredecim magnæ constructionis libris compositis operam suam Ptolemæus locavit; eaque scientificam philosophiæ regulis existimare de quorundam a Deo productorum naturis notionem, quomodo ipsa se habeant, et qua ratione divinis præceptis et decretis prorsus obsequendo ferantur, magna et ardua multis argumentis demonstrata res est, utque verum dicam, supra modum magno et summo cultu veneranda.

VII. Qualitates autem ipsorum activas, et naturalem configurationum peculiarem modum; causam eorum quæ hominibus accidunt, cælestibus corporibus falsa tribuendo statuere; exque illorum motu genethliaca themata contexere; et accidentia deducere, indeque prænotionem futurorum haberi posse, quod ad astrologiam, mathematicæ singulari eximioque nomine insignitam, pertinet, existimare, otiosæ stultitiæ ad astrorum motus, tanquam ad causas, humanas actiones referentis opus est. Illius igitur artis, quæ ad quidquam boni sanique nihil confert, quæque nullam cum veritate affinitatem habet, cognitio in errorem, corruptionis perditionisque abyssum, pie agere volentibus valde perniciosam, adducit. Talia igitur, una cum magiæ pravam artem, quæ hominem a Deo longe projicit, improbe et spreto numine exercentibus, mathematicisque, videlicet astrologis, et leges divinarum, et magistrorum Dei cultorum, divinoque Spiritu adflatorum oracula jure merito aversantur abominanturque. Illi quippe ad corpora superiora oscitante ore frustra respicientes, ab eorum motu vitam nostram pendere, Deum adverso vultu impugnando, positosque terminos transiliendo, statuunt; unde tandem in caput suum perniciem avimamque pariter suam accersunt.

VIII. Sic itaque omnes illos ex nostris caulis, qui recte illis præsumt pastores, merito expellunt. Horum etiam ego, utpote filius patrum nutriciorum et pædagogorum vestigiis insistendo, duarum, quæ circa astra versantur, scientiarum alteram nullo in pretio habeo, utque deceptricem ac fallacem intutamque aversor; quatenus quæ in mundo mutationes accidunt, ab astrorum positu et configuratione immitti asserunt, qui eam præcipue jactant, ac maximo cum periculo profitentur. Ordine vero et facultate primam, primas enim partes hæc adversus alias sibi vindicat, utilissimam ac maxime conducibilem, in astrorum motibus rimandis solummodo versantem plurimi faciens, in primo hujus operis libro, ut theoriæ explicationem et in illam commentarium, tam mei, quam hortatorum mihi ab antiquo familiarium causa faciliorem ex-

hiberem, calculi absolvendi isagogen præmittere, A et compendiose declarare decrevi, quæ ad ea quæ secundo ac tertio libro continentur, percipienda valde conducant. Quo de calculo in diffusioribus amplioribusque commentariis philosophus Syriacus, Theon et Pappus, et Joannes Grammaticus, civis Alexandrinus, tractarunt; cui calculi subducendi methodo a nobis reperta quædam adjecta sunt. In secundo vero libro calculi in planetis ac fixis instituendi magnæ constructionis modum planiori methodo tractare exemplique faciliorem reddere; simulque numerandi rationes in canonibus manualibus exhibitas per exemplorum modum in eo describere, amborumque in omnibus consensum ostendere statui. Hujus vero nostræ constructionis libro testis, Persicarum tabularum manualium numeros et calculum includemus, opusque nostrum Astronomicum Tribibulum appellabimus; cæteris quidem aliis inutilis erit et jure despectui prorsus habenda. In hanc tamen theoriam commentarius non solum sociis amicisque, qui ad scribendum hortatores impulsoræque fuerunt, utilis erit, sed et mihi ejus auctori, Theodoro Meliteniote, qui Constanti-nopoli, seu novæ Romæ olim natus, sum inter ministrantes in Christo relatus, et senatorii ordinis sacri honoribus adeptis sacellarium magnus factus, et sanctissimæ Magnæ Dei Ecclesiæ doctor doctorum, ac sancti imperatorii cleri archidiaconus. Hujus itaque astronomicæ Tribibli primus liber, qui et ad computationes introductio est, hæcce conti-

κεφαλαίος, ψηφοφοριῶν εἰσαγωγὴν προεκθέσθαι, καὶ ὁποτιπῶσασθαι, πρὸς τε τὴν δευτέραν καὶ τὴν τρίτην μάλα συντείνουσιν· ἥς περί πλείστα συγγραμματα διεξοδικώτερον εἰργασθαι τῷ φιλοσόφῳ Συριανῷ, Θίῳνί τε καὶ Πάπῳ τοῖς μαθηματικῶς, καὶ Ἰωάννῃ Γραμματικῷ τῷ τῆς Ἀλεξάνδρου πολίτῃ· ἔστι δὲ ἡ ταύτης καὶ παρ' ἡμῶν προσεξεύρηται. Κατὰ δὲ τὴν δευτέραν τὰς τῆς μεγάλης συντάξεως ψηφοφορίας τῶν τε πλανουμένων καὶ ἀπλε-νῶν, μεθοδικώτερον ἐφοδεῦσαι καὶ ὑποδείγματιν εὐχερεῖς ἐργάσασθαι, ἀνγράφασθαι ἅμα καὶ τὰς τῶν προχείρων κανόνων ψηφοφορίας· ὡς ἐν ὑποδείγμασι, καὶ δεῖξαι τὴν ἀμφοτέρων ἐν ἅπασιν συμφωνίαν. Ἔπειτα καὶ τὴν τρίτην τὰς τῶν Περσικῶν προχείρων κανόνων ψηφοφορίας περιέχουσιν συμπεράναι τῆς παρούσης συντάξεως, ἥ περ Ἀστρονομικῆ Τριβίβλος τοῦνομα. Τοῖς μὲν ἄλλοις πάντως ἀχρεία καὶ παροῖσθαι δικάια, ἀλλὰ τοῖς γε πρὸς τὸν λόγον κεινηκόσιν ἡμῶς ἐταίροις χρήσιμος, καὶ τῆς τοιαύτης θεωρίας ὑπόμνησις, καὶ μοι τε τῷ γεννηταμένῳ Θεοδώρῳ τῷ Μελιτηνιώτῃ, ἐκφύνη μὲν ἦδη τῆς Κωνσταντινίου καὶ νέας Ῥώμης, τε-λούντι δ' εἰς τὴν ἐν Χριστῷ διακονίαν, καὶ τῆς ἀξίας συγκλήτου τῆς ἱερᾶς μεγάλῃς σακελλαρίῃ καὶ διδασκάλῳ τῶν διδασκάλων τῆς ἁγιωτάτης Μεγάλῃς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ ἀρχidiaκίῃ τοῦ εὐαγούς βασιλικῆς κλήρου. Καὶ δὴ τῆς ἀστρονομικῆς Τριβίβλου ταύτης ἡ πρώτη, ἡ ψηφοφοριῶν εἰσαγωγὴ περιέχει ταυτὶ·

EJUSDEM CAPUT I.

Quid sit astronomia, et a quibus primum inventa ad Græcos postea devenit. Quis etiam mathematicæ et magnæ constructionis sit scopus.

IX. Astronomia ars est, quæ circa cœlestia-corpora occupatur et versatur, cujus finis est eorum motus cognoscere. Astronomia etiam continuæ quantitatatis semper motæ cognitio est. Astronomia quoque spherica vocatur a prima, eaque digniore, spherica doctrina denominata, quæ spheram cœlestem omnia ambitu suo complectentem contemplatur; a stellis quoque in ea existentibus (Græco nomine) appellata, divina revera et pulcherrima est disciplina. De divinis quippe cœlestibusque rebus cogitando, circa contemplationem eorum quæ eodem semper se modo habent, ut libri Magnæ Constructionis, cap. 1, Ptolemæus asserit, sola etiam versatur; qua de causa in proprii objecti comprehensione, quæ nec obscura nec confusa est, tantum pollet, ut sibi semper similis et immutabilis permaneat, quod scientiæ proprium est. A Sethi quidem Adami liberorum unius posteris hæc est omni veneratione major inventa disciplina; quod quidem veterum Patrum monumenta veritati consensua docent: idque Josephus veritatis studiosus profecto et amans Antiquitatum Judaicarum lib. 1 scripsit.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Τί ἐστὶν ἀστρονομία, καὶ παρὰ τίῳν εὐρεθείσα τὸ ἐξ ἀρχῆς ἦλθεν εἰς Ἑλληνας ὑστέρον. Τίς τε ὁ σκοπὸς τῆς μαθηματικῆς καὶ μεγάλης συντάξεως.

Θ'. Ἀστρονομία ἐστὶ τέχνη περὶ τὰ οὐράνια σώματα καταγεωμικήν, τέλος ἔχουσα τὸ γινῶναι τὰς κινήσεις αὐτῶν. Ἔπει δ' ἀστρονομία ἐστὶ γινῶσις ποσοῦ συνεχοῦς ἀεικινήτου. Σφαιρικὴ δὲ καὶ ἀστρονομία καλεῖται, παρονομασθεῖσα ἐκ τε τῆς πρώτης καὶ τιμιωτέρας σφαιρικῆς θεωρίας, τῆς περὶ τῆς πάντα περιεχούσης οὐρανοῦ σφαίρας, καὶ ἐκ τῶν ἐν αὐτῇ ἀστέρων θεῶν τῷ ὄντι καὶ κάλλιστον ὡσεὶ μάθημα· ἥτις δὴ καὶ περὶ τὰ θεῖα κατανοουμένη καὶ τὰ οὐράνια, καὶ μόνη, καθὰ φησι Πτολεμαῖος ἐν τῷ τοῦ πρώτου πρώτῳ τῆς μεγάλης Συντάξεως, περὶ τὴν τῶν αἰῶν καὶ ὡσαύτως ἐχόντων ἐπίσχεψιν ἀναστρεφομένη, διὰ τοῦτο οὐσα δυνατὴ καὶ αὐτῇ περὶ τὴν οἰκίαν κατάληψιν, οὔτε ἀδύλον οὔτε ἀτακτον οὖσαν, ἀεὶ καὶ ὡσαύτως ἔχειν, ὅπερ ἐστὶν ἴδιον ἐπιτετήμη· Εὐρηταί γε μὴν τὸ τοιοῦτον ὑπέστρεμνον ὄντως μάθημα παρὰ τῶν τοῦ Σηθ ἐν τῶν υἱῶν Ἀδάμ ἀπογόνων· ὡς δ' τε παλαιὸς ἐκ Πατρῶν λόγος ἔχει, καὶ ἀληθῶς ἔχει. Καὶ μέντοι καὶ Ἰωσήπος φιλόστοργος ἀνὴρ ἐν τῇ πρώτῃ τῶν Ἰσραηλιῶν ἀρχαιολογία συγγράφεται.

Γ. Μιμηταί γάρ οἷτοι τοῦ ἑαυτῶν γεγονότες Ἀ
 γεννήτορες, σοφίαν μὲν τὴν περὶ τὰ οὐράνια καὶ
 τὴν τούτων διακόσμησιν ἐπενόησαν, πρῶτοι γραμ-
 μάτων ἐφευρόντες τύπους καὶ τὰ σημεῖα τοῦ οὐ-
 ρανοῦ καὶ τὰς τροπὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ, καὶ τὰς ἔβδο-
 μάδας, καὶ τοὺς ἀπλανοῦς τῶν ἀστέρων ἐπιθέτες
 ὀνόματα καὶ τοὺς πλανωμένους. Ὑπὲρ δὲ τοῦ μὴ
 διφυγεῖν τοὺς ἀνθρώπους τὰ εὐρημέτα, μὴδὲ πρὶν
 εἰς γῶσιν ἔλθειν φθαρῆναι, προειρηκότος Ἀδάμ
 ἀφανισμὸν ἔσσεσθαι τῶν ὄλων, τὸν μὲν κατ' ἰσχύον
 πυρὸς, τὸν δὲ ἕτερον κατὰ βίαν καὶ ἀληθοῦς ὕδατος,
 στήθεας ποιησάμενοι: δύο, τὴν μὲν ἐκ πλίνθου, τὴν
 δ' ἐτίσαν ἐκ λίθου, ἀμοτέραις τὰ εὐρημέτα προ-
 ἔγραψαν, ἵνα τῆς πλίνθου ὄπῃ ἐπομβρίας
 ἀφανισθείης, ἡ λιθὴν μείνασα ἄπαντα δοίη μαθεῖν
 τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἐγγεγραμμένα· δηλοῦσα καὶ
 πλινθίνην ὄπῃ αὐτῶν ἀνατεθήσεται· ἦν δὲ καὶ μένειν
 κατὰ τὴν Συρίαν γῆν ἄχρις ἐκείνου φησί, λέγω δὲ
 τὴν λιθίνην· τῆς δὲ γῆς ἐπομβρία κατακλυσθείσης,
 καὶ μόνου Νῶε περιωθέντος, ἀρχηγὸς τε κατα-
 στάντος δευτέρου κόσμου· καὶ δὲ τῶν ἀπ' ἐκείνου,
 διὰ τὴν ἦν ἐπενόησαν τολμᾶν οἰκοδομούντων τὸν
 πύργον, συγχυθέντων τὴν γλῶτταν, αἵτις δὲ κακῶς
 καὶ ἀθέως ὁμοφωνούντων, μόνος Ἀρφαξὰδ τὴν
 οἰκίαν διατηρήσας, Χαλδαίων πρόγονος. Οἱ δὲ
 φύσει ἀγαθῆς γεγονότες, καὶ τὰ ἐπὶ λιθίνης
 στήλης εὐρόντες ἐγγεγραμμένα, τὴν τῶν οὐρανίων
 συνεγράψαντο ἐπιστήμην· τοσοῦτον θαυμασθέντες
 παρὰ πᾶσιν ἐπὶ σοφίᾳ, ὥστε καὶ τοὺς αὐτῶν φιλο-
 σοφοὺς περὶ ἀστρονομίαν τὸ πλέον ἔχοντας, καὶ γε-
 νεθλιαλογεῖν ἤδη προσποιουμένους, Χαλδαίους προ-
 αγορεύεσθαι.

ΙΑ'. Στράβων γεωγραφῶν φησί, τῷ κοινῷ τοῦ
 γένου; ὀνόματι κατ' ἐξοχὴν ὀνομαζομένους οἰκοῦν-
 τας μὲν τῆς Βαβυλωνίας· χώραν αὐτοῖς εἰς κατοικίαν
 ἀφωρισμένην πλησιάζουσαν τοῖς τοῖς Ἀραβίαι καὶ τῇ
 κατὰ Πέρσας λεγομένη θαλάσῃ, εἰς πλείω δὲ γένη
 διηρημένους· καὶ τοὺς μὲν Ὀρχηνοὺς, τοὺς δὲ
 καλουμένους Βηροσιππινοὺς καὶ ἄλλους ἄλλως, ὡσάν
 καθ' αἰρέσεις ἄλλα καὶ ἄλλα περὶ τῶν αὐτῶν ἔχον-
 τας ὁδοὺς. Ἐν οἷς ἄλλοι τε πλείστοι γεγονάσιν
 ἀξιόλογοι ἄνδρες, καὶ μάλιστα Ζωροάστρης καὶ
 ματ' ἱκεῖνον Ὀτάνης· ὁ τε Κιδναῖος καὶ Ναβου-
 ριανός, καὶ σὺν αὐτοῖς ὁ Σουδίνος· ἀλλὰ καὶ Σελευ-
 κίας Χαλδαῖος καὶ οὗτός ἐστιν. Ἐκ τούτων τὸ
 πάλαιον ὁ μέγας γενόμενος Ἀβραάμ, καὶ πρῶτος
 Θεὸν τῶν ὄλων δημιουργὸν ἐγνωκώς· τοῖς τε τῆς
 γῆς καὶ θαλάσσης καθήματα, καὶ τῆς (8) περὶ τὸν
 ἥλιον καὶ σελήνην, καὶ πᾶσι τῶν κατ' οὐρανὸν συμ-
 βαίνουσι λογισάμενος· καὶ τούτῳ δὲ προσδραμῶν
 ἐτοίμως καλοῦνται, καὶ εἰς Αἴγυπτον ἀκολουθήσας
 κατέγονται· κάκει τοῖς λογιωτάτοις Αἰγυπτίων δια-
 φόροις ἔθετον ἀρεσκομένοις, καὶ τὰ παρ' ἄλλοις
 ἐκφαλλίζουσι νόμιμα καὶ διὰ τοῦτο δυσμενῶς πρὸς
 ἄλλήλους ἔχουσι, συντυχῶν ἐκάστοις αὐτῶν διαπτύσει
 μὲν οὐδ' ἐποιοῦντο λόγους περὶ τῶν ἰδίων κενού;

(8) Τοῖς.

X. Enimvero cum hi sui parentis imitatores es-
 sent, de caelestibus eorumque ordine et ornatu
 philosophari cogitarunt : primumque litterarum ty-
 pos, caeli signa, anni partium conversiones et sep-
 timanas invenerunt, fixisque stellis ac planetis no-
 mina imposuere. Ne vero illa inventa hominibus
 perirent, et antequam forent cognita evanescerent,
 cum universi deletionem ruinamque duplicem, vi
 ignis alteram, alteram infinita aquarum copia fu-
 turam praedixisset Adamus, columnis duabus ex-
 structis erectisque, una quidem lateritia, lapidea
 altera, inventa sua utrique inscripserunt, ut, si
 lateritia ab ingentibus profusisque imbribus cor-
 rumperetur, lapidea superesset, ex qua possent ho-
 mines cuncta inscripta addiscere, atque lateritiam
 ab ipsis quoque fuisse erectam et consecratam :
 quam etiam, lapideam dico, ad illa usque tempora
 in Syria stare ac permanere ait. At cum diluvio
 terra cooperta fuisset, ac solus Noe, secundi mun-
 di princeps factus, servatus fuisset, ejusque posteri
 audacia, quam animo praesumpserant, turrim aedi-
 ficassent, ipsorumque linguae confusae perturbatae-
 que fuissent, quod inique spretoque Deo in ipsum
 conjurassent, propriam nativamque Arphaxadus
 retinuit, et Chaldaeorum nationis parens auctorque
 fuit. Hi vero indolem bonam ingeniumque nacti,
 quae lapideae columnae inscripta erant, inventis,
 caelestium scientiam conscripsere. Quorum tam
 admirati, adeo ut ipsorum philosophi. In rebus as-
 tronomicis ut plerimum occupati, exque figuris
 natalitiis caelique thematibus praedicendi artem
 professi, Chaldaei sint etiam appellati.

XI. Strabo in libris suis geographicis scribit,
 communi gentis nomine per excellentiam appellari
 incolas Babylonicae Arabibus et mari Persico vicinae
 regionis, quae ipsis in plures classes divisae ad ha-
 bitandum fuit attributa et seposita; eorumque
 alios Orchenos, alios Borsippenos, alios diversis
 nominibus vocatos fuisse; quatenus variis sectis
 addicti de rebus iisdem diversimode sentiebant.
 In quibus plurimi alii celebres et laude digni flo-
 ruerunt viri, quorum praecipuus Zoroaster et qui
 illum secutus est Oianes claruere; Cidenas dein-
 cept et Naburians, quibus Suidinus accensetur;
 verum etiam Selucus Selucia oriundus est quo-
 que Chaldaeus. Ex ea gente magnas Abraham olim
 ortus Deum universi creatorem, ex variis, quae in
 terra et mari cernuntur affectionibus et proprietati-
 bus, exque omnibus, quae circa solem et lunam
 et caelum accidunt, ratiocinando primus cognovit,
 ad quem, cum vocaret ipsum, celeri cursu acces-
 sit, et in Aegyptum deducentem secutus est. Ubi
 cum Aegyptiorum, qui consuetudinibus diversis stu-
 dentes, invicemque alii aliorum leges despectui
 habentes, mutuis inter se odiis et inimicitiiis certa-
 bant, fuisset sapientissimis congressus, avertatus-

que, quos de propriis unusquisque suis opinionibus fecerunt, sermones, nihil veri in se habere eos ostendit. In colloquiis itaque virum admirati, utpote prudentissimum, et intelligendi facultate non solum, sed etiam persuadendi vi, quandocunque verbo docere inciperet, polleantem, arithmetica et astronomiam ab ipso benigne tradente acceperunt.

XII. Hi vero apud omnes gentes cum ob sapientiam celebritate nominis inclaruissent, *Hermetem*, quem ter maximum appellari dicit, virum inter ipsos ægyptium mathematicum, multosque simul alios Ægypti indigenas prophetas dictos apud se habuerunt. Neque mirum tamam eruditionis consecutus esse, qui patriarchæ *Abrahæ* Chaldæi revera sapientis discipuli primo fuerant, ab eoque edocti. Antequam enim in Ægyptum fuisset ipse profectus, mathematicas disciplinas, *Josepho* teste, nesciebat gens illa: quæ ex Chaldæa in Ægyptum delata, ad Græcos postea pervenerunt. *Pythagoras* siquidem Samius Mnesarchi F., *Pherecydes* Syrius, *Anaxagoras* Clazomenius, *Hegesibuli* F., *Thales* præterea Milesius, *Solou* quoque, qui Atheniensibus leges condidit et scripsit, quin etiam *Plato* Aristonis F., addiscendi cupiditate ducti ad Ægyptios abierunt, et ab ipsis in scientiis mathematicis eruditi, aliis postea eas tradiderunt. Multi præterea alii Græci in ejusmodi theoretica scientia summo exercitatu claruerunt, et longo intervallo post se relictos Chaldæos et Ægyptios superarunt. Præcipuus vero omnium tum veritatis amantissimus *Hipparchus* a *Ptolemæo* laudatus. *Pappus* quidem et *Theon* *Ptolemæi* successores clari fuerunt.

XIII. *Claudius* vero hic *Ptolemæus* in Thebaidis urbe *Ptolemaide* *Hermii* appellata natus, *Ælio* *Antonino* Romano imperatori coævus, primas in omnibus partes obtinet: cum ut ipse in primis libris ostendit, in omnibus mathematicæ partibus addiscendis, ea præcipue, quæ res divinas cælestesque contemplatur, sedulus ac diligens fuerit. Quam tredecim mathematicæ et magnæ constructionis libris accuratissime, et demonstrationibus maxime sublimibus, tanta cum nominam aptitudine, ornatu, gratia, rhythmo ac tono tradidit, ut etiam illos superaret, qui hisce ducti et impulsu solius *Attici* leporis curam habere, cumque sectari videntur. Quæ etiam propter majestatem dignitatemque sublimium et gradium, qui ea comprehenduntur, quique cælestium rerum contemplationem scopum habent, sermonum magnæ nomen inter omnes una sortita est.

XIV. Primis autem duobus libris, totius orbis terrarum ad universum cælum habitudinem universalem; rationem porro positionis obliqui circuli zodiaci, locorumque et situum terræ nostræ habitabilis; differentiarum præterea in ordinandis illis

(9) Καὶ ἐκ.

(10) *Bullialdus* leg. φανός.

Α καὶ μὲν ἔχοντας ἀλλοῖς ἀπορρίψων· ἐαυμαθεῖς δὲ παρ' αὐτῶν ἐν ταῖς συνοουσίαις ὡς συνετώτατο; καὶ δευτὸς ἀνὴρ οὐ νοῆσαι μόνον ἀλλὰ καὶ πεῖσαι, λέγων περὶ τῶν ἐν ἐπιχειρήσεισι διδάσκειν, τὴν τε ἀριθμητικὴν αὐτοῖς χαρίζεται, καὶ περὶ ἀστρονομίας παραδίδωσιν.

Β Ὅσοι δὲ γνωριμώτατοι διὰ σοφίαν ἐν κείνῳ γενόμενοι, καὶ τὸν Ἑρμῆν, ὃν δὴ καὶ τρισμείγιστον ὠνομάσθαι φησί, εὐδρα τὸν ἐν αὐτοῖς ἄκρον ἐν μαθηματικῇ, πολλοῦ; τε σὺν ἐκείνῳ καὶ ἄλλοις Αἰγύπτου παιδας, τοῦς κεκλημένους παρ' ἐκείνους προφήτας; ἔσχον· οὐκ ἀπαύμαστοι; παρὰ πᾶσιν ἐπὶ παιδείῃ λαχόντας; ἤνομα, οἱ τὸ πρῶτον Ἀδριαμ τῷ προπάτορι καὶ Χαλδαίῳ τῷ ὄντι σοφῷ μαθητεύσαντες. Πρὸ γὰρ τῆς αὐτοῦ παρουσίας εἰς Αἴγυπτον τούτων ἀμαθῶς εἶχον, φησί, ἐκ (9) Χαλδαίων ταῦτ' ἐποίησαν εἰς Αἴγυπτον, ὅθεν ἦλθε καὶ εἰς τοῦς Ἕλληνας. Πυθαγόρας γὰρ ὁ Μνησαρχοῦ Σάμιοι, καὶ Φερεκύδης ὁ Σύριος, καὶ Ἀναξαγόρας ὁ Ἡγεσιδοῦλου ὁ κληρονομήσας, ἔτι τε Θαλή; ὁ Μιλήσιος, καὶ Σόλων ὁ τῶν Ἀθηνῶν νόμων ἐφευρετῆς, καὶ μὴν καὶ Πλάτων ὁ τοῦ Ἀριστωνος, ἄχρι τῆς Αἰγύπτου φιλομαθείας χάριν παρελθόντες, καὶ παρ' αὐτῶν διδαχθέντες τὴν μαθηματικὴν τοῖς ἄλλοις παραδεδώκεσαν ἐπιστημὴν. Καὶ δὴ πολλοὶ μὲν ἐν Ἕλλησι καὶ ἄλλοι γέγονασι τὴν τοιαύτην εἰς ἄκρον ἐξησχέσαντες θεωρίαν, καὶ Χαλδαίου; πολλῶ τῷ μίση καὶ Αἰγυπτίους ὑπερβάλλοντες· καὶ μάλιστα πάντων ὁ πάντων μέγιστα φιλόπονος; τε καὶ φιλαλήθης ἀνὴρ Ἴππάρχος, ὡς φησι Πτολεμαῖος. Καὶ μίντοι Πάππος; τε καὶ Θέων οἱ Πτολεμαῖκοι φένας (10) δάδοχοι.

Γ Ὁ δὲ δὴ Κλαύδιος; ὁδοσοὶ Πτολεμαῖος, καὶ Πτολεμαῖος μὲν ἐκφύς τῆς ἐν Θηβαῖσι καλουμένης Ἑρμείου. Αἰλίῳ δὲ Ἀντωνίῳ (11) βασιλεῖ Ῥωμαίων σύγχροος; γεγονώς; κατὰ πάντων τὰ πρῶτα φέρεται; πάσης μὲν, ὡς αὐτὸς γράφων ἐν πρώτοις παραδολοῖ, μαθηματικῆς ἐπιμεληθείς; θεωρίας, ἐξαιρετικῶς δὲ καὶ τῆς περὶ τὰ θεῖα κατενοουμένης; καὶ τὰ οὐράνια. Καὶ ταύτην ἐν τρισὶ καὶ δέκα τοῖς τῆς μαθηματικῆς καὶ μεγάλης συνάξεως κάλλιστά; τε καὶ ὀψηλότεστα; παραδιδούς; βιβλίοις, καὶ μὴν μετὰ τοσησθε τῶν ὀνομάτων εὐγενεῖας; καὶ χάριτος; καὶ ῥυθμοῦ καὶ τόνου, ὡς ὑπερβάλλειν σχεδὸν τοῦς ἑρμωμένους ἐντεῦθεν καὶ γλώττης μόνης Ἀττικίζούσης δοκεῖν φρονιζέειν· ἢ δὴ καὶ μεγάλη καλεῖσθαι μόνη τῶν ἀπατῶν ἐκληρώσατο, διὰ τε τὴν σεμνότητα καὶ τάξιωμα τῶν ὀψηλῶν καὶ μεγάλων λόγων τῶν ἐν αὐτῇ, περὶ τὴν κατ' οὐρανῶν θεωρίαν ἔχουσαν τὸν σκοπόν.

Δ Περὶ λέγει; μὲν γὰρ ἐν μὲν τοῖς πρώτοις; δυοῖ βιβλίοις; τὴν τε καθόλου τῆς γῆς ὅλης σχέσιν πρὸς ἕλον τὸν οὐρανόν; καὶ τὸν λόγον τὸν περὶ τῆς τοῦ λοξοῦ κύκλου θέσεως, καὶ τὸν τόπον (12) τῆς καθ' ἑμᾶς οἰκουμένης· ἔτι τε τῆς πρὸς ἄλλήλους; αὐτῶν

(11) Ἀντωνίῳ.

(12) Τῶν τόπων.

καθέκαστον ὁρίζοντα παρὰ τὰς ἐγκλίσεις γενομένης A per singulos horizontes ex inclinationibus variis ἐν ταῖς τάξεσι διαφορᾶς· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ βιβλίῳ τὴν ἡλιακὴν κίνησιν· ἐν δὲ τῷ τετάρτῳ καὶ πέμπτῳ τὴν σεληνιακὴν· ἐν δὲ τῷ ἕκτῳ τὰ ταύταις ἐπι-συμβαίνοντα, συνοδικὰς τε φημί καὶ πανσεληνια-κὰς συζυγίας, καὶ τοὺς ἄλλους οὓς πρὸς τὸν ἥλιον ἢ σελήνην ποιεῖται· σχηματισμοὺς· ἔτι γε μὴν καὶ τὰς ἐκλειπτικὰς φαντάσις καὶ τὰ παθήματα· ἐν δὲ τῷ ἑβδόμῳ καὶ ὄγδῳ τὰ περὶ τῆς τῶν ἀπλανῶν καλουμένων σφαιρας. Ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς πέντε βιβλίοις τὰ περὶ τῶν πέντε πλανητῶν προσαγορευομένων. Ἐκαστα δὲ τούτων, ὡς φησιν ἐν τῷ τοῦ πρώτου δευτέρῳ, δείκνυσιν ὁ σοφὸς Πτολεμαῖος, ἀρχαῖς μὲν καὶ ὡσπερ θεμελίοις εἰς τὴν ἀνεύρεσιν χρώμενος τοῖς ἐναργέσι φαινομένοις, καὶ ταῖς ἀδιστακτοῖς τῶν τε πρὸ ἐκείνου καὶ τῶν κατ' B ἐκείνον τηρήσεων· τὰς δὲ ἐφεξῆς τῶν καταλήψεων ἐφαρμόζων διὰ τῶν ἐν ταῖς γραμμικαῖς ἐφῶδοις ἀποδείξεων.

ortam explicat et ostendit. Tertio libro solis motum, ut et quarto et quinto lunarem, expendit et determinat. Sexto quæ utrisque simul contingunt, synodicas nempe syzygias et plenilunia; aliasque solis et lunæ ad invicem habitudines et configurationes a se observatas. Eclipses præterea, easque concomitantia accidentia et circumstantias declarat. Septimo et octavo quæ ad sphaeram fixarum pertinent stellarum exsequitur. Postremis tandem quinque planetarum appellatorum motus examinat et contemplatur. Unumquodque vero eorum, ut cap. 2 libri ij ipse scribit, doctus Ptolemæus, manifestis clarisque phænomenis, certisque et nulli dubio obnoxiiis, quæ ab anterioribus priscisque astronomis, quæque sua ætate factæ fuerant, observationibus, pro principiis ac veluti fundamentis adhibitis, ostendit. Quæ vero ex illis colliguntur et comprehenduntur, linearibus demonstrationibus apte accommodata explanat.

ANNO DOMINI MCCCXLI

GEORGIUS LAPITHA

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΠΙΘΟΥ,

ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ,

ΣΤΙΧΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ

ΕΙΣ ΑΚΟΗΝ.

SAPIENTISSIMI DOMINI

GEORGIÏ LAPITHÆ, CYPRIÏ, VERSUS POLITICI

EX TEMPORE FACTI PALAMQUE OMNIBUS RECITATI.

(Ex editione J. F. Boissonadii in *Notices et Extraits de la bibliothèque du Roi*, tom. XII, parte u.)

PRÆFATIO

In qua inseritur notitia de Georgio Lapitha ex Allatio DE GEORGIIS.

Le poëme dont je donne ici la première édition, a été copie, avec toute l'exactitude dont je suis capable, sur un manuscrit de la bibliothèque du Roi, lequel, après avoir porté successivement les numéros 2039, 2256, 3337, est aujourd'hui inscrit au catalogue sous le chiffre 2877.

Ce manuscrit est sur papier et d'une époque toute récente; l'auteur lui-même est fort moderne. En effet ses relations avec Nicéphore Grégoras, avec Barlaam et Palamas, le placent au XIVe siècle.

Ces indications me sont données par Allatius, qui, dans sa dissertation *De Georgiis*, a consacré à George Lapithès un article d'une certaine étendue. Je le réimprime à la suite de cet avertissement, et je me flatte qu'on ne m'en saura pas mauvais gré; car la dissertation même d'Allatius n'est pas facile à consulter; et Harles, qui l'a donnée, après Fabricius, dans le tome XII de la Bibliothèque grecque, l'a étrangement mutilée: notamment, dans l'article même de George Lapithès, il a retranché les passages aussi curieux qu'importants qu'Allatius avait extraits des narrations inédites d'Agathangélos.

A la suite du morceau d'Allatius, j'ai eu l'idée de placer trois lettres de George Lapithès à Nicéphore Grégoras. Elles sont, il est vrai, publiées déjà, parmi les *Elogia*, dans l'édition de Nicéphore que nous devons au savant Boivin; mais cette réimpression, qui n'occupera qu'un très-petit nombre de pages, ne déplaira sûrement pas aux lecteurs, qui de la sorte trouveront réuni tout ou à peu près tout ce que l'on connaît aujourd'hui d'un auteur qui ne manque pas d'un certain mérite, et qui acquerra peut-être, par cette publication, un peu de réputation. Je puis bien me faire illusion pour lui; toutefois il me semble que son poème, dont les idées manquent assurément de force et d'originalité, mais sont raisonnables et sages, dont le style est simple et suffisamment correct, pourrait être mis avec utilité aux mains des jeunes gens qui étudient la langue grecque.

EXTRAITS DE LA DISSERTATION D'ALLATIUS, DE GEORGIIS.

Georgii Lapithæ, Cyprii, (1) versus morales (2) Græcos 319 vidit Gesnerus Venetiis in biblioth. S. Antonii (3), recensetque Robertus Constantinus in *Bibliotheca*. Florebat eadem cum Barlaamo monacho ætate, ad quem ipse plurima scripsit, ut idemmet Barlaamus epist. ad Nilum Inclusum (4), quem judicem inter se et Palamaam constituit, affirmat: "Ὅμοια δὲ τοῦτοις καὶ ἐν τοῖς πρὸς Δακίθην τὸν Κύπριον ἱμοῖ; συγγράμμασι γέγραφα ταῦτα, ἅπερ ἐπὶ τῷ Φυσικῷ εἴκειναι: *His similia nostris ad Lapithem Cyprium commentariis scripsimus, et in Physiis etiam pertractavimus.* Tempore itaque Palamæ florebat, qua et Barlaamas ætate circa annum Domini 1337, ut ex ejusdem Barlaami monachi de lunari defectu comprehendendo ex Mathematica Constructione Ptolemæi, quæ incipit, Ἀναγκαῖον ἡγησάμην ἐκθεσθαι σοι, colligi potest (5).

Inter Barlaami opera illud quoque legi: Βαρλαάμ μοναχοῦ λύσει; εἰς τὰς ἐπιανεχθείσας αὐτῷ ἀπορία; παρὰ τοῦ σοφωτάτου Γεωργίου τοῦ Δακίθου; *Barlaami monachi solutiones ad proposita sibi dubia per sapientissimum Georgium Lapitham.* Lapithæ dubiorum principium illud est, Ἐν τοῖς πρώτοις περὶ κινήσεως λόγοι; ἀπεδείξατο Ἀριστοτέλη; διὰ πλείονων (6); Responsionum Barlaami, Πρὸ; μὲν εἰς Πλάτωνα, ὃ γενναῖε, ὁπῶσποτε ἔχει Ἀριστοτέλη;, ἐν εἰ; φιλοσοφεί;. Ejusdem in biblioth. regis Galliarum cod. 2039 habentur Στίχοι; πολιτικοὶ αὐτοσχέδιοι εἰς κοινήν ἀκοήν: *Versus politici insubide et immediate facti palamque omnibus recitati.* P. Γνώθ; στυτὸν (7), ὃ βέλτεστε, τί; τε καὶ τοῦ τυγχάνεις. Opus est divi-

(1) Harles ajoute: *ex nobili et antiqua familia orti.*

(2) « *Genere carminis prosæ proximo, quod politicum vulgo appellant. στίχοι; πολιτικοί, κ. τ. λ.* » Fabricius. Les vers politiques employés par George Lapithès sont de quinze syllabes. Ils ont de rigueur un accent sur la pénultième, et un repos sur la huitième syllabe. Les fragments de Manassés, que j'ai joints à Nicéas Eugénianus, sont écrits dans cette mesure fort employée par les modernes:

Ἡλιωῶνται γὰρ ἐπὶ πολὺ τῶν ὀφθαλμῶν τὰ
[κύκλα.

Ils ont formé ce vers sur le tétramètre trochaïque des anciens; mais, ne connaissant plus la quantité prosodique, ils se sont attachés au nombre arithmétique des syllabes, et ont cherché à diminuer l'insipidité de ce rythme par l'obligation d'accentuer la pénultième; ce qui est fort monotone. Ils ont un autre vers politique de douze

syllabes, avec un accent obligé sur la pénultième, et qui est une corruption de l'iambe trimètre de leurs vieux poètes. C'est de ce poëte vers que Nicéas et bien d'autres ont fait usage. Aujourd'hui les poètes s'imposent souvent la dure loi de rimer le vers politique; ce qui, si j'en puis juger par mon oreille, est de l'effet le plus désagréable.

(3) « *Georgii Lapithæ Cyprii Versus morales Græci numero 319, visi a me Venetiis, in Bibliotheca S. Antonii.* » Gesner. *Biblioth.* pag. 269, edit. 1545. Comparez l'édition de Stuler, pag. 271.

(4) C'est Nilus Triclinius. Voy. Fabricius, *Bibl. Gr.* t. VII, p. 468; t. X, p. 31.

(5) Fabricius, *Bibl. Gr.* t. VII, p. 470.

(6) Allatius ne dit pas où il avoit vu cet ouvrage de George Lapithès: c'étoit à Rome, probablement, et au Vatican.

(7) La leçon *στυτὸν* des éditions n'est sûrement qu'une faute d'impression.

per titulos juxta varia rerum argumenta, et nescio an distinctum ab eo quod nobis Gesnerus et Constantinus recensuit (1).

Lapitham, ejus studia, res ac fortunas, ad amissim nobis representavit Agathangelus, Callistrati filius, in Narrationibus (2). Ejus verba, scriptionis tædio fatigatus, ut animo recreeris, nec invitus, quia rara et nondum edita (a), perleges :

Δευτεραῖοι ἐς Κύπρον τὴν νῆσον κατήχθημεν, ἃ ἔνθα δὴ καὶ πολλὸν διατρίβειν ἐγνώκειν χρόνον, διὰ τε τὰλλα τῶν τῆς νήσου καλῶν καὶ τὴν γε ἔννομόν τε καὶ φιλόξενον πολιτείαν, καὶ μάλιστα πάντων διὰ τὴν τοῦ σοφοῦ ἐκείνου ἀνδρὸς ὀμιλίαν, Γεώργιον φησὶ τὸν Λαπίθην, ᾧ οὐκ εὐθύς ἀποδᾶς τῆς νεῦς ἐντετυχῆκει ἐυθημερόν· οὐ γὰρ πλησίον ἔκει ποὺ τὴν οἰκίαν εἶχεν, ἀλλὰ δυσὲν ἡμέραιν τοῦ λιμένος ἀπέχουσαν, εἰς δὲ ἡμεῖς τῆνικαῦτα ἐσεταπλευκεῖμεν. Ῥόδου μὲν γὰρ ἐκείνης τῆς νήσου μείζων ἐστὶν ἢ Κύπρος, καὶ ἅμα οὐ κατ' ἐκείνην, ἀλλ' ἐπιμήχιος τὸ σχῆμα· μεταξὺ δ' αὐτῆς ἕρος ἐστήκει τὴν κορυφὴν εἰς ὕψος ἀνάγον μακρόν. Ὀλυμπος καλεῖται τὸ ἕρος, ἐξ οὗ καὶ πηγαὶ ποταμῶν ἀποβλύζουσι τρεῖς, ὧν ὁ μείζων καλούμενος Λάπιθος (3) κάτεισι τέμνων καὶ περιβρίθει τὴν Λευκωσίαν οὐτωσὶ καλουμένην χώραν, καὶ ἀποπτύων τὴν βεῖθρον παρὰ τὴν ἐς ἄρκτον βλέπουσαν θάλασσαν. Τοῦτου παρὰ τὰς ἄρκτας ἔτυχεν ἔχων ἐκεῖνος τὴν οἰκίαν· διὸ καὶ Λαπίθης· ἔκ γε τοῦ ποταμοῦ καὶ αὐτὸς ὁπίσω ποτὴ παρωνώμασται. Γνωίη δ' ἂν τις εὐθύς, κακ μόνης τῆς περιφανείας τε καὶ τοῦ μεγέθους τῶν οἰκιῶν καὶ ἐπαύλειον τοῦ ἀνδρὸς, καὶ πρὶν εἰς ὕψιν εἶναι αὐτοῦ, μὴ τῶν ἀγεννῶν εἶναι καὶ τῶν πολλῶν ἔνα, ὅτι μὴ τῶν πᾶν τοι (4) λίαν ἐνδόξων καὶ πρώτων τῆς νήσου· γνωίη δ' ἂν μᾶλλον ἐκ τοῦ τρόπου, καὶ τῆς ἄλλης τοῦ βίου σεμνότητος. Ἔρχεται γὰρ καὶ πανηγύρεις Ἰσραὴλ τὴν οἰκίαν (5) ἐκείνου ἐκόσμου καὶ χορηγίαι τῶν δεομένων δαψιλίαις. Τῶν γε μὴν συχνὰ περιαγομένων ἐκεῖ Χριστιανῶν αἰχμαλώτων μεγίστην ἐποίητο προμήθειαν, αὐτὸς τε παρέχων ἀφθόως τὰ μείζω καὶ τελεώτερα τῆς τούτων ἐλευθερίας, καὶ ἅμα τοὺς ἄλλους ἐστύμων διδασκαλίαις τῶν θεῶν Γραφῶν. Ἔργον γὰρ αὐτοῦ σπουδαϊότατον μάλιστα πάντων Ἰσραὴλ ἐκκλησιαίαις ἀθροισζομένους Χριστιανούς· διδάσκειν τὰ τε ἄλλα τῆς εὐσεβείας νόμιμα, καὶ πρὸς γε φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν δεομένων μεγίστην, ὡς εἶναι δι' ἐκεῖνον πᾶσαν ἐκείνην τὴν νῆσον ἐλέους καὶ πίστεως· στάδιον, καὶ μάλιστα πάντων αἰχμαλώτων ἐλευθερίας. Εἰσὶ γε μὴν καὶ αὐτοῦ βηγῆς (6) περὶ τοὺς τόπους· ἐκείνους ἐπαύλεις καὶ θείαις, καὶ αἱ τῶν οἰκῶν ἐκείνου λαμπρότητες πάνυ καλά διὰ τὸ χαριστέρον εἶναι τῆς

Altero die in Cyprum insulam pervenimus, in ea diutius immorari deliberaveram, tum propter insulæ commoda, tum propter justam, hospitalisque vitæ rationem, et autē omnia propter sapientis illius viri consuetudinem, Georgium, inquam, Lapitham, cum quo non illico, e navī descendens, eodemque die congressus sum; nequē enim proxime viciniae habitabat, sed biduo e portu loca distantia incolebat, ad quem nos tunc postea adnavigavimus. Rhodu siquidem insula Cyprus grandior est, illique dissimilis, et figura prolixior, in ejus medio mons in magnam altitudinem caput erigit: Olympo nomen est, ex quo fontes in fluvios divisi tres emergunt, eorum major Lapithus nomine procurrit scindens circumfluensque Leucosiam, agrum sic nuncupatum, tandem aquis in mare, quod Ursam respicit, immergitur. Hujus in ripis ædes ille habet, unde et illi a fluvio, utcumque fuerit Lapithæ nomen habet. Statim quilibet ex solo rerum aspectu, et ædium, ac stabulorum magnitudine, conjiciet virum, antequam videat, neque a degeneribus esse, neque ex multitudine unum, sed ex præcipuis, ac celebrioribus, Insulæque primatibus. Sed hoc potius ex moribus, reliquoque vitæ instituto, ac gravitate dignoscet. Festi enim dies, ac sacra sollemnitates habitationem illius exornabant, et dapsiles in indigentem fortunarum profusiones, Christianis vero præcipue captivis, circa ea loca peregrinantibus operam sedulam impertiebat, ipse effuso de suo majora, ac magis necessaria pro eorum libertate exhibens, aliisque id idem suadens, et divinarum Litterarum auctoritate compellens. Primum namque ac potissimum illius studium est, Christianos in sacrosanctis ecclesiis convenientes pietatis leges edocere, nec non ut indigentibus ex corde primum omnium occurrant. Hinc per eum tota ea insula misericordiæ, ac fidei, et præcipue captivorum liberationis stadium est. Sunt circa ea loca regis insulæ, et mansiones, et ædes splendide, ac magnificæ, quod ea pars insulæ propter aeris, et situs locorum aptitudinem, ac dexteritatem pulchrior ac venustior judicatur. Quapropter ob vicinitatem crebræ ad

(1) C'est indubitablement le même ouvrage. Si Gesner n'a compté que 319 vers, c'est qu'il a rencontré un manuscrit incomplet.

(2) *Hæc est Agathangelus qui adversus Nicephorum Gregoræ scripsit contra Aristotelem.* FABRICIUS.

(3) Cette circonstance, indiquée par un témoin oculaire, pourra servir à rectifier les cartes de l'île de Chypre, notamment celle qui se trouve

dans le tome XXXII des Mémoires de l'Académie des belles-lettres, où elle sert de base à une savante dissertation de Danville. Ce qu'Agathangelus ajoute sur le cours du Lapithus ne peut non plus se vérifier sur les cartes que j'ai eu occasion de voir.

(4) Voyez p. seq., note 4.

(5) J'ai écrit οἰκίαν au lieu de οἰκίαν.

(6) Ce roi étoit un Lusignan.

a) Edita nunc exstant et pars sunt libri XXXIV Historiarum Nicephori Gregoræ. Vide tom. CXLVIII, col. 1438. Ex lijs Agathangelii narrationibus discimus Agathangelum Gregoræ arctissima amicitia conjunctum fuisse; cum autem contra Gregoræ pro Aristotele scripsisse, uero Fabricius hauserit, nescimus. Edit.

regem, Georgii Lapithæ erant itiones, a quo in maximo honore ac veneratione, tum ob gravitatem morum, tum ob rerum omnium, qua pollebat, scientiam, habebatur; cum et ipse rex Latinorum philosophiam apprime callebat, proptereaque multos ex Latinis sapientes ac doctos penes se retinebat: sed Georgii doctrina ac consuetudine summo opere delectabatur. Sapientes enim, aiunt, Reges sapientum consuetudine. Illius itaque possessione utramque eodem tempore et Græcam, et Latinam sapientiam possidere existimabat: erat enim in utraque sapientia, et lingua Georgius dexterrimus. Quamobrem eum libenter audiebat, sæpissime cum Doctoribus Latinis, qui apud eum erant, disserentem, et demonstrativis syllogismorum jaculis penitissime percutientem; ac eos superantem, et præcipue cum de patriis, et religionis dogmatibus certaretur. Tunc enim vehemens, sacrarumque Scripturarum auctoritatibus, indeque petitis demonstrationibus spissus, ac frequens, pices mutos manifestissime monstrabat, adeo ut regem ob hæc in iram proripientem rursum sermonum illecebris, et veritatis inexpugnabilibus strophis, ac machinis demulcebat. Hac sane ratione regis illius animi iracundiam suaviter compecebat, et pavidum modeste excitabat. Nemoque erat ex omnibus, ut verbo finiam, qui in rationali certamine illi palmarium cum excessu non concederet, et qui Græcarum litterarum non erat admodum rudis, quique Latinæ philosophiæ non valde ignarus. Famam viri ipse audieram, et antequam illuc advnavigarem, non tantum compositiones illius hic sæpissime perlegens, quas ille tibi ex insula litteris tuis, et honestæ amicitiae respondens dirigebat; sed et laudes illius ingentes excipiens ex ore quotquot inde, ut plurimum advenerant.

φιλικού καθήκοντος ἀμειδόμενος ἐπιμπεν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὄσοι ἀφιγμένοι ἐκείθεν ὑπῆρχον ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

At quomodo se ille in rebus astrologicis pertractandis gereret, ejusque de ea scientia sententiam, ita Agathangelus post pauca ibidem expressit:

Nec minus ille quatuor Ptolemæi libros de effectibus astrorum in deliciis habuit, sed eos, et quidquid a Ptolemæo antiquioribus simul et junioribus in scriptis relatum superest, nec non et Chaldæorum et Persarum labores multa cura, atque sollicitudine percurrerebat: inter ea quid-

(1) C'est un vers de l'Ajax Locrien de Sophocle; il a été quelquefois attribué à Euripide. Voyez les Emendations de Toup, t. I, p. 151, et la note de ma petite édition de Sophocle, t. II, p. 275. Thémistius, *Disc. vi*, p. 72: Εὐριπίδης μὲν γὰρ, ἢ ὅστις δὴ ποτὲ ἔστιν ὁ ποιήσας, εἰ Σοφοὶ τύραννοι τῶν σοφῶν συνουσίαι, εἰ οὐκ ἦν οἱμαί πυκνὴς διανοίας. Le manuscrit de Paris 2388 porte le pluriel συνουσίαις, ce qui est peut-être préférable.

(2) Agathangelus se souvient ici de Démosthène, parlant de Python de Byzance: Τῷ Πύθωνι ἑρασνομένῳ καὶ πολλῶν ῥέοντι καθ' ὁμῶν οὐκ εἴσα.

(3) Il faut peut-être lire, ἐπὶ τούτοις ὄρω. τ. ῥήγα· ἀλλ' ἔθελεγεν; ou bien ῥήγα· ἐθελεγε δ' αὐτός.

(4) Il faut sans doute, sans changement dans la prononciation, écrire ici, et p. précéd. B, πανυ τι.

νήσου τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἀέρος τε ἕνεκα καὶ ἄμα θέσεως ἄλλης καὶ βῆθυμίας τῶν τόπων· διὲ καὶ τοῦ σχεδὸν ἐπεφοῖτα θαμὰ παρ' αὐτὸν ὁ Λαπίθης Γεώργιος, καὶ σφόδρα κομιδῆ πολλῆς ἀπέλαυσε τῆς ῥηγικῆς αἰδοῦς καὶ τιμῆς διὰ τε τὴν ἄλλην σεμνότητα καὶ ἣν ἐκείνητο μάλιστα πάντων σοφίαν· ἐπεὶ καὶ αὐτὸς οὐ μετρίως τῆς Λατίνων μετέσχε φιλοσοφίας ὁ ῥήγ, καὶ δι' αὐτὸ γε τοῦτι πολλοὺς μὲν ἀμφ' αὐτὸν τοὺς Λατίνων εἶχε σοφοὺς ἀεί. "Ἦρα δὲ μᾶλλον τῆς Γεωργίου μούσης; καὶ ὁμιλίας· εἰ Σοφοὶ γάρ, εἰ φησὶ (1), τύραννοι τῆ σοφῶν συνουσία. εἰ "Ἐχων εὖν αὐτὸν ἔχειν ἐπέπειστο καὶ σοφίαν κατὰ ταυτὶν ἐκατέραν, τήν τε Ἑλληνῶν φημί καὶ Λατίνων. Δεξιὸς γὰρ ἐν τοῖς μάλιστα καὶ καθ' ἑκατέραν σοφίαν καὶ γλῶτταν ὁ Γεώργιος ἦν. Ταύτη τοι καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἔχουε διαλεγόμενου συχνὰ τοῖς Λατίνων σοφοῖς ἐπ' αὐτοῦ, καὶ τοῖς τῶν συλλογισμῶν ἀποδεικτικῶς βέλυσιν ἐς τὰ κράτιστα βάλλοντός τε καὶ νικῶντος αὐτούς, καὶ μάλιστα ὅτε περὶ δογμάτων πατρῶν τῆς θρησκείας ἦν ὁ ἀγών. Τηνικαῦτα γάρ, πολὺς κατὰ σοφῶν ταῖς τῶν θεῶν Γραφῶν ἀποδείξει· βέλων (2), ἰχθύας ἀφώνους ἀντικρυς ἔφαινε, ὥστε καὶ χαλεπαίνειν ἄνιστο' ἐν τούτοις ὠρμημένον τὸν ῥήγα, ἐθελεγεν (3) αὐθις αὐτὸν τῆ τῶν λόγων σειρήνι καὶ ταῖς τῆς ἀληθείας ἀναντιρρήτοις στροφαῖς καὶ περιστροφαῖς. Τοιαύταις δὴ τισὶ μεθοδοῖς τὸ χαλεπίνον τε ἀνέστειλεν ἐμμελῶς τῆς ῥηγικῆς ἐκείνης ψυχῆς καὶ τὸ εὐθυμοῦν ἀντείστηεν ἐπιεικῶς· καὶ ἦν, ἀπλῶς εἰπεῖν, οὐδεὶς τῶν ἀπάντων δ; οὐ λογικῶς παντός ἀγῶνος μεθ' ὑπερβολῆς αὐτῷ τὰ τῆς νίκης παρῆχε τρόπαια, οὐδ' ὅστις οὐ μάλ' ἀξύνετος· Ἑλληνικῆς μούσης ἦν, οὐδ' ὅστις Λατινικῆς φιλοσοφίας οὐ μάλ' αὐτὸ ἀδαής. Εἰχόν γε μὲν ἔγωγε τοῦ ἀνδρὸς ἐκεῖνου τὴν φήμην καὶ, πρὶν ἐντεῦθεν ἐκπλαῦσαι, μὴ μόσον ταῖς γραφαῖς ἐντυγχάνων ἐκείνου πολλὰκις ὄδι, ἀς ἐκείθεν ἐκείνός; σοι τῶν τε γραμμάτων καὶ ἄμα τοῦ ἀκούων ἐπαίνους αὐτοῦ γε μακροῦς ἀπὸ στόματός;

D Καὶ μὲν δὴ οὐδὲ τὴν Πτολεμαίου Ἀποτελεσματικὴν Τετράβιβλον περὶ ἐλάσσονος ἐποίητο σπουδῆς ἐκεῖνος, ἀλλὰ ταύτην καὶ ὅσα περὶ τῶν ἑμοίων τοῖς Πτολεμαίου παλαιότεροις ἄμα καὶ νεωτέροις; ἔτι περιεσσι γεγραμμένα, καὶ ὅσα πάλαι Χαλδαίοις καὶ Πέρσαις πεποιήται, πάνυ τοι (4) πάντα φιλοσοφώτα-

L'usage est de mettre πάνυ τι, σχεδόν τι, et non pas τοι. L'écrivain aussi m'ala ti, p. 8, l. 5, au lieu de μάλ' αὐτὸι. Voy. une bonne remarque de Fischer sur l'*Euthyphron*, p. 8; Heindorf sur le *Charmides*, p. 58; Porsion dans ses *Adversaria*, p. 116. Dion Chrysostome, vers le commencement de son 7e discours: Ἐρῶ δ' οὖν οἷος ἀνδράσι καὶ ἄντινα βλον ζῶσι συνέβηλον ἐν μέσῃ σχεδόν τῇ Ἑλλάδι· lisez avec le man. 2958, ἐν μέσῃ σχεδόν τι τῇ Ἑλλ. Dion a souvent cette formule, σχεδόν τι, par exemple dans la première page de son 27e discours: Οὗτοι μὲν οὖν σχεδόν τι μαιόμενοι πολλὰ καὶ ὀρώσιν, ὡσπερ Ὀμηρός; φησι τὸν Κένταυρον μεθυσθέντα ἐν τῇ τοῦ Περσέου οἰκίᾳ κακὰ ἐργάσασθαι. Il y a une altération manifeste dans les mots πολλὰ καὶ ὀρώσιν· corrigez, d'après le même

ρον μετῆσι· καὶ ὁπόσα μὲν ὑπὲρ τὰ ἰσκαρμένα τοῖς εὐσεβέσι νόμοις καὶ ὑπερρόρον τείνει πίδα. ταῦτα δ' ἀπεσειετό τε καὶ διέπτυνεν ὡς ἀχρηστα τοῖς εὐσεβεῖν ἐθέλουσιν· ὅσα δ' εἰς τοὺς δημιουργικούς τῶν ὄντων ὑγιῶς ἐπορεύετο λόγους, ταῦτα δ' ἀσμένως παντάπασιν μάλα προσείετο.

Et hæc pauca ex multis de Lapitha Georgio satis sint.

A quid pietatis leges everteret, aberrantique pede peregrinaretur, abjiciebat, et tanquam ii, qui pietatem amplectuntur, inutilia exsecrabatur. Quidquid vero ad opificis rerum omnium sanam rectamque cognitionem deduceret, lubenti animo, promptoque omnino deosculabatur.

GEORGII LAPITHÆ AD NICEPHORUM GREGORAM EPISTOLÆ TRES

Vide in Nicephoro Gregora, tom. CXLVIII, col. 57.

ΣΤΙΧΟΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΟΙ ΕΙΣ ΚΟΙΝΗΝ ΑΚΟΗΝ ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΛΑΠΙΘΟΥ, ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΟΥ.

VERSUS POLITICI

EX TEMPORE FACTI, PALAMQUE OMNIBUS RECITATI

SAPIENTISSIMI DOMINI

GEORGII LAPITHÆ, CYPRII.

ΑΡΧΗ.

Γνωθὶ σαυτὸν, ὦ βέλτεστε (1), τίς τε καὶ ποῦ τυ-
[χάνεις,
καὶ τίς σοι βίος πρόκειται καὶ πῶς βιοῦν ἐτάχθης.
Μὴ ζῆν ὑπερ ζῆς νόμιζε τὸ καθημέραν μόνον,
Ἄσπερ θηρίον τοῦ φρονεῖν ἐστερημένον φύσει.
Ἄλλὰ γε μέγας ἐν τῷ νῦν ἀγῶν σοι προστάχθη,
Ὅν ἀγωνίζεσθαί σε δεῖ σπουδαίως καὶ φρονίμως·
Μετὰ δὲ τὸν βραχυτάτον τὸν βίου τούτου χρόνον,
vers. 7

D Ἄλλο; σε βίος δέξεται πέρας μὴ κεκτημένος,
Ἐν ᾧ λήψῃ τὰς ἀμοιβὰς τῶν νῦν βεβιωμένων,
Ἦ σκότος ἀφεγγέστατον καὶ βάσανον δριμεῖαν,
Ἦ φῶς λαμπρὸν ἐν οὐρανοῖς καὶ θείαν θυμηδίαν,
καὶ σὺν ἀγγέλοις διαίταν καὶ βασιλείας δόξαν.
Μὴ οὖν τὸν μετρηθέντα σοι τοῦ βίου τοῦδε χρόνον
Ἐν ἀμελείᾳ δαπανᾶν ἀνέχου καὶ ραστώνῃ,
Μηδ' αὖ τοῖς ἔργοις τοῖς αἰσχροῖς τοῦτον προτανα-
[λίσκειν·
vers. 15

manuscrit, πολλά κακά δρωσιν. Καὶ et κάκ' sont pareillement confondus dans les anciennes éditions de Dion Chrysostome, où ce vers d'Homère,

Σπείρα κάκ' ἀμφ' ὁμοιοσι βυλῶν οἰκῆι δοικῶς,
est écrit avec καὶ au lieu de κάκ', et de plus avec οἰκῆι. Reiske (t. II, p. 7), par distraction sans

doute, a mis δὲ au lieu de ce καὶ, et a laissé οἰκῆι. Le ms. 2958 porte correctement κάκ' et οἰκῆι.

(1) Il dira ailleurs ὦ φίλας τε, τέχνον, λῦστα. Rien n'indique à quel personnage de cette époque George adressoit son poème; et peut être ces épithètes ne se rapportent-elles à aucune personne en particulier, mais vaguement au lecteur.

Ὅσα γὰρ τιμώτερον ὁ βίος τῶν χρημάτων,
 Μελίω ἢ βλάβῃ τοῖς αὐτῶν κακῶς προλεμένοις.
 Διτηκῶς (1) οὖν φρόντιζε πῶς τὰγαθὰ κτητίων.
 Μάλλον δὲ τι σοὶ τὰγαθὸν εἰδέναι χρὴ πρὸ πάντων.
 Πολλοὶ γὰρ παρεσφάλησαν περὶ τὴν τοῦτου κρίσιν,
 Καὶ, τοῖς μὴ οὔσιν ἀγαθοῖς ἀγνοίᾳ (2) προσδραμύ-

Εἰς ἀπωλείας βράθρα πεπτῶκασιν οἰκτίστω.
 Γνώσιν (3) δὲ πρώτων ἀπλανῆ κτητίων τῶν πραγ-

ἡ; ἄνευ κατορθοῦν βουλήν ὀδύνατον ἢ (4) πρᾶξιν.
 Σὴν φύσιν γῶθι πρώτιστα καὶ πλέγματος τὸν λόγον
 Πῶς ἢ ἀσώματος ψυχῆ, καὶ κερὰ καὶ θεία,
 Ἄφθορο; καὶ ἀνώλεθρος εἰκὼν τοῦ πρώτου κάλλους,
 Τῷ σώματι συνῆζευκται τούτῳ δὴ τῷ πηλίῳ,
 Τῷ βέοντι διτηκῶς ὡσπερ χειμάρρου (5) ῥεῦμα,
 Τῷ παθητῷ τε καὶ τριπτῷ, καὶ τέλος λυομένου,
 Καὶ οὐκ ἀλλοι τῷ δεσμῷ οὐδὲ τῇ προσεδρίᾳ (6).

Ἄλλ' ἀγαπᾷ τὸν σύνδεσμον καὶ στέργει τὸ γαῖδες,
 Καὶ περιέπει τὸ φθορτὸν καὶ κήδετα φιλοῦσα,
 Προνοουμένη τῶν αὐτῶν (7) προθύμως συμπερόντων.
 Πῶς (8) ἀγνοοῦσα ἑαυτὴν τῷ σώματι δουλοῦται
 Ταῖς ἡβοναῖς θεγεύουσα καὶ τοῖς λαμπροῖς τοῦ βίου,
 Καὶ κτήνεσιν εἰκάζεται Θεοῦ περῶσα (ρεῦ μοι!)
 Πῶς τῷ θανάτῳ λύεται, τὸν χροῦν τῇ γῇ λιποῦσα,
 Καὶ ζῆ βίον ἀσώματον ἐν ἄλλῃ καταστάσει.

Πῶς αὖθις ἀπολήφεται τὸ πάλαι κτηθὲν σῶμα
 Ἄβρευστον, κοῦρον, ἀπαθὲς, διαφανές καὶ σῶον.
 Καὶ σὺν αὐτῷ βιώσεται τὸν ἀκίρατον χρόνον,
 Κομισαμένη τοῦς καρποῦς ὧν ἔσπειρεν ἐν βίῳ.
 Ἔτι (9) ἐκ κόσμου φρόντισον ἰδεῖν τοῦδε τὴν φύσιν,
 Μὴ σου τὸ σέλας τὸ φαιδρὸν τοῦ φεραυτοῦς ἡλλοῦ,
 Μηδὲ τῶν ἀστρων ὁ χορὸς καὶ τὸ ἱκατὸνον κάλλος,
 Μηδ' οὐρανοῦ τὸ μέγεθος (10) καὶ κυκλικὰ χορεία,
 Καὶ δρόμου τάχος ἀτακτον (11) ἀπατησάτω φρένας,
 Καὶ οἰηθῆς ἀδία καὶ ἀναρχα τὴν φύσιν.

Θεὸς γὰρ μόνος ἀναρχός, πρωταῖνιος φύσις,
 Ἄτρεπτος, ἀτελεύτητος, τῶν πάντων ὑποστάτης.
 Τέλλα δὲ πάντα κτισμὰ πεφύκασιν (12) ἐκείνου.

vers. 52

(1) Avant ce vers, on lit dans le man. le titre suivant en lettres rouges : Περὶ τοῦ κτίσασθαι τὰ ἀγαθὰ (lisez κτήσασθαι : la même faute se trouve au v. 97). J'ai supprimé ce titre et les autres, parce qu'ils sont souvent peu exacts, et appartiennent par conséquent plutôt à quelque copie qu'à l'auteur. Toutefois, comme des reproches et des intervalles étoient nécessaires dans la lecture d'un si long poëme, j'ai établi des divisions d'après le changement des matières.

(2) Le man. ἀγνοίαν. La correction est à-peu-près certaine. L'iota final et le ny sont sans cesse confondus par les copistes. Si le copiste eût voulu mettre l'accusatif, il eût écrit ἀγνοίαν.

(3) Titre dans le man. : Περὶ φύσεως ἀνορθώπου.

(4) Le man. ἢ. Désormais je ne tiendrai nul compte de ces fautes d'accents et d'esprits ; elles sont infinies. Je les corrigerai, sans en avertir.

(5) Man. χειμάρρου. Le copiste omet fort souvent la seconde consonne dans les mots où il faut écrire ρρ, λλ, ρμ, et ainsi des autres. Ce sont encore des fautes que je corrigerai le plus souvent sans en rien dire.

Μὴ δοτα γὰρ παρήγαγε θεὸς θελήσει μόνῃ,
 Συνέχει τε καὶ κυβερνᾷ πρὸς πέρας ἔργων θεῶν,
 Καὶ αὖθις πρὸς τὸ βέλτιον αὐτὴ μετασκευάσει.
 Οὗ γὰρ (13) δεῖ κινήσασθαι τῶν οὐρανίων φύσις.
 Οὐδ' ὡς νυμφίος ἐκ παστοῦ φωστήρος ἐξορμήσει (14),
 Οὐδ' ἢ σελήνῃ σχήματα παντοδακὰ προβαλεῖ,
 Ἥλιον προσισθεῖα τε καὶ αὐ ὑπακιοῦσα.

Οὐδ' αὐ ἡμέραν (15) παραναί νύξ ἐπιγιννομένη.
 Οὐδ' ἀνεμοὶ τινάξουσιν ἀεὶ φύσιν ἀέρος,
 Οὐδ' ἄνεμοι καταχθήσονται κιαίνοντας ἀρούρας,
 Οὐδέ κατενεχθήσονται πρὸς γῆν σκηπτοὶ κορυφῶρα.
 Οὐδὲ ἀστραπῶν μαρμαρυγὴ ἀέρα περιλάμψει,
 Οὐ φόφος ἀτοπος βροντῶν τὰς ἀκοὰς ἐκπλήξει
 Οὐδ' ἀπὸ γῆς φυήσεται χλοάζουσα βοτάνη,

Οὐ δένδρον, οὐδὲ θάμνος τις, οὐδ' ὄλιω πᾶς φύσις.
 Οὐ ζήσεται δ' ἐν ἕδασι τὸ τῶν ἐνυδρῶν γένος,
 Οὐδὲ δελφίνος ἐκίρημα κλωτήρησι δώσει θάρσος,
 Οὐ θάλασσαν κορεύουσιν νῆες ὡς περοφόροι.
 Οὐδὲ πτηνὰ νηγόμενα κλυσαίεται τὴν ἀέρα.
 Οὐδὲ περιλαλήσουσιν φθαλ τῶν ἀηδόνων
 Ἄλση καὶ κήπους, καὶ ἄρυμους, καὶ κάλλι παρα-

δαίσεων.

Οὐ γῆ καλλωπισθήσεται τῶν ζῶων ταῖς ἀγέλαις.
 Οὐ γάμος συμπλακθήσεται τούτων ἔσρος ὤραις
 Οὐ τόκος, οὐ γαλοῦχησις, οὐδ' ἐκτροφή τὸ πάμπαν.
 Ἄλλὰ φθαρήσεται φθορτὸν τὸ γένος πᾶν ἐξείφνη.
 Καὶ στήσει δρόμον οὐρανὸς νεύματι τοῦ ἀεσπότης,
 Καὶ ἥλιος στηρίξεται πρὸς ἕω σελασφύρος.

Ἦ δὲ σελήνῃ πικραῖς πρὸς ταῖς δυσμηλῖς πυραεῦται.
 Ὄν ταῖς λαμπραῖς μαρμαρυγαῖς τὸ τῶν ἀστέρων

[πίγγος

Ἄμαυροῦθὲν (16) οἰχέται φαινόμενον οὐδ' ὄλιω;
 Καὶ μετασκευασθήσεται σύμπαξ ὁ κόσμος οὗτος
 Πρὸς ἀφθοροσίαν ἀτρεπτον καὶ κάλλος ὑπὲρ φύσιν.
 Καὶ ἀμετάβλητος λατὴν εἰς τοὺς αἰῶνας ἔσται
 Κάλλιστον ἐνδοξάτημα τοῖς τότε μακαριοῖς.

Ἐπει (17) δὲ φύσιν ἔγνωκας σὴν καὶ τοῦ κόσμου

[τοῦδα, vers. 57.

(6) Man. προσεδρία.
 (7) Man. προνοουμένη τῶν αὐτῶν.
 (8) Titre : Περὶ ἀπάτης ψυχῆς.
 (9) Titre : Περὶ σκοπιζέιν τὰ αἰσθητὰ καὶ ἀνάγνωσθαί πρὸς τὸν Παιητήν.
 (10) Man. μὴ δοῦν οὐ τοτὸ μέγεθος.
 (11) On pourroit conjecturer εὔτακτον. J'ai défendu la leçon ἀτακτον dans une note sur le vers 9 de l'Hymne de Proclus au Soleil.
 (12) Man. πεφύκασιν. Le poëte a peut-être laissé l'hiatus ; car il s'en est permis plusieurs. Cependant comme celui-ci pouvoit facilement être évié, j'ai cru devoir l'attribuer au copiste ; d'autant plus qu'ailleurs le poëte met en pareil cas l'iota paragogique : v. 22, 61, 132, 239.
 (13) Titre : Περὶ συντελείας.
 (14) Le poëte copie ici le Psalmiste (xviii, 5) : Καὶ αὐτὸς (ὁ ἥλιος) ὡς νυμφίος ἐκπορευόμενος ἐκ παστοῦ αὐτοῦ.
 (15) Man. ἡμέρα.
 (16) Man. ἀμαυροῦθὲν.
 (17) Titre : Περὶ πῶς δεῖ σε εἶναι σε ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ.

Ζήτησον τί σοι πρόκειται πέρας πάντος τοῦ βίου ·
 Τοῦτο γάρ πάντως τέλος σοι καὶ τάγαθὸν ὠρίσθη,
 Πρὸς δ' μοι ταῖνε (1) τὴν σπουδὴν, ὀλιγοῶν τῶν
 [ἄλλων.

Ἐπεὶ δὲ βίος σοι δισσὸς ὁ νῦν τε καὶ ὁ μέλλον,
 Ἐν μὲν τῷ μέλλοντι σαφὲς ὠρίσθη σοι (2) τὸ πέρας,
 Ὁ βραχυσίαν οὐρανῶν καὶ λήξιν μακαρίαν
 Ὁρίζεται· τὰ Λόγια (3) καὶ δόξαν αἰωνίαν,
 Τί δέ σε πράττοντα χρεῶν ἐν τῷ παρόντι βίῳ,
 Ὡς τύχης ἐν τῷ μέλλοντι (4) τῆς εἰρημένης δόξης;
 Ἐρωτα κτήσασθαί σε δεῖ σφοδρὸν τοῦ πρώτου κάλ-
 [λου;

Ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ πάσης διανοίας,
 Καὶ πίστιν ἀμετάθετον καὶ βεβαίαν ἐλπίδα.
 Τοῦτο (5) δ' ἂν γένοιτο σαφῶς διὰ τῆς ἐργασίας
 Τῶν ἐντολῶν τῶν ζωηρῶν τοῦ Θεοῦ καὶ Δεσπότου,
 Δι' ὧν ἀπκαθαίρεται ψυχὴ τῶν κάτω ῥύπων,
 Καὶ πρὸς τὸ πρῶτον ἀνεισι κάλλος τὸ τῆς εἰκόνης
 Καὶ κάλλος ἐνοπριζεται Θεοῦ δι' αἰνιγμάτων
 Ἄστράπτων καὶ κρυπτόμενων, καὶ θέλγων σοφῶν
 [φρένας.

Τοῦτό σοι τέλος τῆς σπουδῆς ἐν τῷ παρόντι βίῳ,
 Τὰ δ' ἄλλα πάντα πρὸς αὐτὸ τὸ τέλος ἀναφέρειν.

Ἐπεὶ (6) δὲ σῶματι φαρτῶ, φίλτατε, συνεπλάκη,
 Καὶ δεῖ σε παιθεσθαι θεσμοῖς τοῦ Κτίστου καὶ Δι-
 [σπύτου,

Δεῖ πάντως χρησθαι σῶματι καὶ τοῖς χρησίμοις
 [τούτῳ,

Πλὴν οὐκ ἐμμένειν ἐν αὐτοῖς οὐδὲ χρονίζειν ὄλω,
 Οὐδ' εἰσεθῆναι σοι τάγαθὸν εὐρεῖν ἐν τοῖς τοιοῦτοις.
 Ἢ δόξα γὰρ ἀδέσποτον, ὁ πλοῦτος παραβέβηεν,
 Ἢ ἐλευθερία σφαλερὰ καὶ λίαν κινδυνώδης,
 Ἐγγύθια δὲ χροῖ· βραχὺς ἐν τάφοις τῶν προγόνων ·
 Αἱ δ' ἦδοναι τοῦ σώματος, εἰς τετραμήνιον πύθον,
 Τὸ ἔμα, ἱππὸν σόμεναι, ἐκρέουσιν αὐτίκα.
 Οὐκ ἔστιν ἄρα μόνον οὐδὲ λαμπρὸν ἐν βίῳ ·
 Ἀλλ' ἀπὸ ὄντων σύμικταις (7) οἱ περὶ ταῦτα πᾶσαν
 Σπουδὴν καὶ ὡς εἰσφέροντας καὶ λίαν ὀλιθώτας,
 Ἄνθ' ὧν τὸ ἕντος ἀγαθὸν (φῶν πάθους!) ἐκπε-
 [σοῦνται.

Σὺ δὲ τρυφήν διαίτησε καὶ δόξης καταφρόνησε,
 Τὴν δυναστείαν πρόσθετον ἡγοῦ καὶ ψευδομένην,
 Τῆς δ' εὐγενείας ἐννομα κενὸν ἡγοῦ καὶ πλάνον,
 Τοῖς μὲν σοφοῖς γελώμενον, φροσῶν τοὺς ἀσυνέτους·
 Οὐκ ἔχει γὰρ ὑπεστηχὸς σημανόμενον πρᾶγμα.
 Χρημάτων δ' ὅσον αὐταρχίας τοῦ σώματος ταῖς
 [χρεῖαις

Ὡς ἀνγκασίον λάμβανε, τὸ δ' ὑπὲρ τούτου ῥίπτει
 vers. 128

(1) Man. τοῖνε.
 (2) Man. ὠρίσθησο.
 (3) Λόγια, les oracles, les oracles de Dieu, les livres saints, S. Paul a dit de même, τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ. L'empereur Basile, dans ses Conseils a son fils Léon (ch. 1 et 17), dit avec synonymie, διὰ τῆς μελέτης τῶν θείων λογίων, εἰ δὲ διὰ τῆς ἀρεταίας ἢ τῆς τῶν θείων λόγων μελέτης.
 (4) Man. μέλλοντι.
 (5) Man. τούτω.

Α Ὡς μάταιον καὶ ἀχρηστον, ὡς τῶν ψυχῶν παγίδα
 Τοῦ σώματος δὲ τὰ καλὰ, ῥώμην, υγιάν, κάλλος,
 Οὐ γὰρ νομίζειν ἄξιον σπουδῆς τελειωτάτης ·

Τὸ μὲν γὰρ φύσις διδωσιν ὅποια ἂν (8) καὶ δοθῆ ·
 Ὑγία δ' ἐπιγίνεται καὶ αὐθις ἀποβρίσκει.

Ταύτης μόνης ἐπιμελοῦ, τῶν ψυχῆς ἔργων χάριν ·
 Ὁργάνῳ (9) γὰρ χρῆται αὐτῷ ψυχῇ, πρὸς πᾶσαν
 [πρῆξιν.

Παρατραπέυτος δ', οὐκ ὀρθῶς τὸ ἔργον ἐνεργαίται.
 Τῆς δὲ ψυχῆς (10) τῶν ἀγαθῶν πάση σπουδῇ φρον-
 [τίξαι.

Ἐν πρώτοις μὲν ἐπιτημιῶν τῶν ἐν φιλοσοφίᾳ,
 Κοι τῶν συντρόφων ἀρετῶν · ταῦτα γὰρ κόσμος
 [δύτως

Ψυχαῖς οἰκτιρῶ καὶ καλῶς καὶ μόνιμος τυγχάνει.
 Σεμνὸν ποιεῖ τὸν ἔχοντα ἐν τῷ παρόντι βίῳ,
 Ἐν δὲ τῷ μέλλοντι λαμπρὰν τὴν εὐκλειαν πορίζεται.
 Δεῖ δὲ καὶ τέχνης πάντως γε πρὸς τὰς τοῦ βίου πρᾶ-
 [ξεις.

Καὶ δεῖ πρὸς τὴν κατάστασιν, καὶ τὸν βαθμὸν ἐκ-
 [τείναι.

Χρησίμους τέχνας ἐξασκεῖν, καὶ σεαυτὸν οὐκ ἐπιτρέψαι
 Ὁργάνον ἐπιτήθειον πρὸς τὰς τοῦ βίου πράξεις.

Μάλιστα γὰρ χρῆ (11) δὲ τὴν κοινὴν καὶ πᾶσιν ἀναγκασίαν
 Τέχνας διώκειν ἅπαντας, καὶ ταύταις ἐνασκηθεῖσθαι·
 Αὐταῖς δ' εἰσι ρητορικὴ καὶ ἡ τῶν νόμων τέχνη.

Οὐδεὶς γὰρ ὄλω· δύναται, τούτων ἐστρατημένος,
 Πράττειν ὀρθῶς οὐδέποτε τὰς ἐν τῷ βίῳ πράξεις·
 Πῶς γὰρ ὁ λέγειν μὴ εἰδὼς τοῖς πέλας ἐπιλήσει;

Πῶς ὁ τὸ δίκαιον μὴ γνοὺς πρὸς τινὰς συναλλάξει
 Ἐκαστον οὖν τῶν ἀγαθῶν ἐν τῷ λεγθέντι μέτρῳ
 Τιμῶν τε καὶ αἰρούμενος οὐδὲ ὄλω· ἀμαρτήσεις.

Ὡς ἂν δὲ βουλευόμενος ὀρθοτομήσῃ τὰς σκέψεις,
 Δεῖ τὴν προουσαν σι σαφῶς κατάστασιν εἰδέναί,
 Στυτοῦ μὲν πρώτου, οἷος εἰ τὴν φύσιν καὶ τὴν τῷ
 [χρῆν.

Ἴνα καὶ βίον πρέποντα σεαυτῷ προσηρμόσῃ,
 Εἴτα (12) τῆς πόλεως, ἐν ἧ τέταρτῃ βιοτεύειν,
 τὰ εἶθι καὶ τοὺς ἀρχοντας, τῶν πολιτῶν τὰ εἶθι,
 Καὶ τῶν χρησίμων τὴν φορὴν ὅσα τῶν ἐγγχωρίων.

Κοινὰ μὲν γὰρ πεφύκασι τὰ τῶν ἀνθρώπων γένη
 Φιλύλα (13) καὶ φιλοδοξία, φιλήδονα τὸ ἔθνος.
 Ἄπιστα, δόλια, τρεπτά, βλάσκανα, κακηγόρα,
 Τὸ πλέον τῆς ἰσότητος ἐπίπαν προσημῶνται.

Καὶ τὰ τῆς τύχης ἀγαθὰ πάντων ὑπερτιμῶνται (14) ·
 Καὶ τὴν ζωὴν προτινται ὑπὲρ αὐτῶν ἀσμένως ·
 Ὅμως δ' ἐκάστης πνευκε πόλεός τε καὶ χώρα;
 Τὰ εἶθι παραλλάττοντα διαφοράς μεγίσταις.

Καὶ δεῖ σε πάντως ἀκριβοῦν τὸν ποταμὸν τὸν εἶθι,
 vers. 121

(6) Titre : Περὶ πολιτείας τῆς ἐπιτελούμενης.
 (7) Man. ἀλλὰ πάντων τῶν συνπαντῶν.
 (8) Man. ὅποια ἂν.
 (9) Man. ὄργάνων.
 (10) Titre : Περὶ μελέτης ψυχῆς.
 (11) Titre : Περὶ τέχνης.
 (12) Titre : Περὶ τὰ εἶθι τῶν πολιτῶν ἐφελκῶ
 μανθάνειν.
 (13) Man. φιλοῦλα.
 (14) Man. ὑπερτιμῶντες, et 172, ἕκαστου.

Ἴν' ὀμιλήσῃς ἐν καρῶν πρὸς τὸ ἐκίαστου ἦθος.
 Καὶ μὴ σφαλῆς περιπεσῶν ἐξαίφνης ἀδοκῆτοισι.
 εἰ οὖν προθησαυρίσειας τῆν τῶν λεχθέντων γνώσιν.
 Ἐξείς ἐρθῶ; βουλευέσθαι περὶ τῶν προκαιμένων.

Λόγου (1) παντὸς καὶ πράξεως βουλῆ, σοὶ προηγείσθω·
 Δεῖ γὰρ τὸν λόγον τοῦ σοφοῦ μὴ ἀκερδον (2) τυγχά-
 νειν.

Τὸ λέγειν δὲ γε προπετῶς, μὴ περιεσκεμμένως.
 Οὐ μόνον μάταιόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ κινδυνῶδες·
 Πολλοὶ γὰρ λόγου προπετοῦς εὐρανο το βλάδος μέγα·
 Ἐν οἷς δ' οὐκ ἔστι κίνδυνος, ἔπεται πάντως γέλως·
 Δοκεῖ γὰρ ὁ ἀδόλιχος ἀνόητος καὶ κοῦφος.

Καὶ πᾶσιν ἐπαχθέσττος καὶ ἀηδῆς συνεῖναι.
 Σκεπτόν ἄρα νοσηζῶς πολλὰκις πρὸ τοῦ λέγειν
 Τίς ὢν, καὶ τίνο; ἕνεκα καὶ τίνο; διαλέγη,
 Καὶ πρὸς τὴν χρεῖαν πτάθμισον καὶ τὸν καιρὸν τοῦς
 [λόγους,

Εἴθ' οὕτως λέγε συνετῶς καὶ πράως, καὶ συντόμως.
 εἰ δὲ μὴ ἔχεις χρήσιμον εἰπεῖν τι καὶ πρεπῶδες,
 βέλτιόν τι στέργειν σιγῆν (3) ὢ; ἰερὸν τι χρῆμα.
 Καὶ πρὸς τὴν ζήτησιν τὸν νοῦν ἐγείρειν (4) τῶν
 [δαίντων.

Μηδὲ (5) τοῖς ἔργοις ἐγχειρεῖν ἄνευ βουλῆς τολμή-
 [σεις·

Πράξις γὰρ ἄνευθε βουλῆς τοῦ τέλους ἀμαρτάνει.
 Καὶ ζημιολὸν τὸν πράττοντα καὶ συμφοραῖς ἐμβάλλει.
 εἰ δ' ἀβουλεύτως πράξας τι, ἐπέτυχε τοῦ τέλους,
 Σπάνιον πάντως, καὶ ζηλοῦν οὐ δεῖ σε τοῖς τοιού-
 [τους·

Μετὰ (6) πολλῆς δὲ σκέψεως βουλευοῦσα τὰ πρακτέα.
 Τὸ δὲ κριθὲν ἐκ τῆς βουλῆς τοχίως ἐπιτέλει.
 Δεῖ δὲ τὸ μέλλον προορῶν πρὸ τοῦ συμμέτρου χρόνου,
 Καὶ πρὸ καιροῦ βουλευέσθαι καὶ τάττειν σου τὰς
 [πράξεις,

Μὴ πως τοῦ χρόνου τὸ βραχὺ τὰς πράξεις κατε-
 [πειρον
 Κωλύσῃ σε τὰ δέοντα καλῶς παρασκευάσαι.
 Τοῦτο προνοίας συνετῆς, τοῦτο τελείας γνώμης.

εἰ δὲ σοὶ (7) πρόκειται ποτε πρᾶγμα βαθὺ καὶ μέγα,
 Μὴ αὐθάδως τοῖς λογισμοῖς τοῖς σοῖς καταθάρσῃς·
 Ἄλλὰ συμβούλους προκαλοῦ τοὺς συνετοὺς καὶ εὐ-
 [νοῦς·

Καὶ τῶν ὁμοίων πράξεων ἔχοντας ἐμπειρίαν,
 vers. 206

(1) Titre : Ὅτι ἀγαθὸν ἢ βουλῆ.
 (2) Au lieu d'ἀκερδον, il faut probablement ἀ-
 καιρον. La permutation perpétuelle des voyelles s
 et ai favorise cette conjecture.
 (3) Man. σιωπήν. J'ai mis le synonyme σιγήν·
 Avec σιωπήν, il y a une syllabe de trop.
 (4) Man. ἐγείρειν τὸν νοῦν, ce que j'ai trans-
 posé, pour obtenir le repos du premier hémisti-
 che.
 (5) Titre : Ἀποτροπὴ ἔργων πονηρῶν. Le ma-
 nuscrit porte τολμήσεις ἄνευ βουλῆς. Par le renver-
 sement que j'ai fait, la pénultième syllabe porte
 l'accent exigé.
 (6) Titre : Περὶ σκέψεως ἀγαθῆς βουλῆς.
 (7) Titre : Περὶ τοῦ μὴ θαρραῖν ἐν τῇ ἰδίᾳ βουλῇ
 τὸ κακόν. Il faut peut-être lire : βουλῇ, ὅτι κ. Il
 y a une formule pareille au titre du vers 285.

A Καὶ τούτων στέργε τὴν βουλὴν, καὶ πρίττε κατὰ
 [λόγον.

εἰ δὲ περὶ κρυπτοῦ τινος δεῖ σοὶ βουλῆς παρ' ἄλλων,
 Ξενοπροσώπως (8) διηγοῦ τὴν χρεῖαν καὶ τὸ πρᾶγμα,
 Ἴνα, καρδάνας τὴν βουλὴν, ἐκφύγῃς τὴν αἰσχύντην.

Τὰς πράξεις (9) ὥσπερ πέπραχας συχνῶς ἀναλο-
 [γίζου,

Καὶ σημειοῦ τὰ σφάλματα καὶ τὰς αἰτίας τούτων,
 Καὶ πρότεχε μὴ τοῖς αὐτοῖς εἰς αὐθις περιπέσης.

Τὰς πάραινεσεις τῶν σοφῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἐμ
 [πείρων

Ἐπιμελῶς ἐκμάθνανε καὶ ἔχε πρὸ τῆς χρεῖας,
 Ἴνα πρὸς ἕκαστον καιρὸν ἔχῃς ἐτοιμῶς χρῆσθαι

B Καὶ βοηθῆς τοῖς χηρῆσοις πρὸς τὰς ὁμοίας χρεῖας.
 Διέρχου (10) μοι τὰς παλαιὰς προθύμως ἱστορίας,
 Παρατηρῶν ἐπιμελῶς τὰς πράξεις καὶ τὰς τύχας.
 Καὶ τίνα μὲν κατώρθωσαν καὶ πῶς καὶ τίσι τρόποις,
 Τίνα δὲ παρεσφάλησαν καὶ δι' ἣντιν' αἰτίαν,
 Καὶ τίνας ἔλαβε τροπὰς ἢ τύχη τοῖς ἀνθρώποις

Ἄνω καὶ κάτω στρέψασα τὰ πράγματα τοῦ βίου,
 Καὶ μεταστήσασα ταχὺ ταῦτα πρὸς τοῦναντίον.
 Πλείστην γὰρ οὕτω φρόνησιν ὡς ἐμβραχὺ (11) συλ-
 [λέξεις.

Ἐπεὶ γὰρ τὸ ὠκύμορον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου
 Ἀφείλετο τὸν ἀνθρωπον τῆς μακρᾶς ἐμπειρίας,
 Ἐξ ἧς ὀρθῶς συλλέγεται φρονήσεως τὸ κάλλος,
 Δύνανται τοῦτ' ἀναπληροῦν τῶν παλαιῶν αἰ πρά-
 [ξεις·

C Ὅρῶν γὰρ ταύτας ἐναργῶς δοκοῦμεν ἐν τοῖς λόγοις,
 Ὅσπερ παρόντες τοῖς καιροῖς ἐκαίνοισ καὶ τοῖς
 [εἰρητοῖς.

Ἐκτριβε (12) θύρας τῶν σοφῶν ἀνδρῶν καὶ τῶν ἰσο-
 [πέμων,

Καὶ λόγους τούτων ἔκουε συνετῶς καὶ προθύμως,
 Καὶ δέλοιοις (13) τούτους ἔγραψε μνηστικοῖς εἰς
 [βιβλίον·

Σοφίαις γὰρ καὶ ἀρετῆς οὐδὲν προσημητέον,
 Οὐκ ἔσθ' ἄριστος, οὐδὲ χρυσός, οὐδὲ μαργάρου κάλλος,
 Οὐ γένοιτο διαφάνεια πολυτέλειῶν καὶ ξένων.

Δι' ἃ θαλάττης τε καὶ γῆς ἀνερευνῶνται βάθη·
 Πάντα γὰρ ὕλη πέφυκεν ἀλόγως τε καὶ ἄγνοια,
 vers. 209

D (8) Ξενοπροσώπως, i.e. comme s'il s'agissoit d'une
 personne étrangère.

(9) Titre : Περὶ τοῦ δεῖν μεμνησθαι τῶν πράξεων
 καὶ μὴ ἦν ἐπιλόγιος. Il faut sans doute corriger :
 Καὶ μὴ εἶναι ἐπιλόγιος.

(10) Titre : Περὶ τοῦ ἀναγινώσκειν θαμίνα. Il
 faut θαμίνα. — 221. Man. δι' ἣν τῆν.

(11) Je ne crois pas qu'il faille corriger ἐμβραχυ,
 mais ἐν βραχεῖ, comme je l'ai déjà remarqué sur
 le vers 1144 des *Guzes* d'Aristophane. Au v. 1231,
 le copiste a écrit ἐν βραχὺ χρόνω.

(12) Titre : Περὶ σοφῶν θύρας ἐκτριβεῖν, πλουσιῶν
 ὄκ μῆ.

(13) J'ai traité de cette métaphore des *tablettes*
de la mémoire, des tablettes de l'âme, sur Sopho-
 cle, t. 1, p. 387, et sur Eschyle. t. 1, p. 285.

Τους ἀνοήτους, θέλγοντα τῷ φαινομένῳ κάλλει.
 Ταῖς ἡδοναῖς (1) τοῦ σώματος διάπτει τέλειος,
 Μηδ' ἀγαθόν τι νόμιζε καὶ διοικτὸν ἀνθρώποις,
 Ἄλλὰ τῆς χρείας ἕνεκα δεδισθαι τοῖς ἀνθρώποις,
 Ἐρευστοῦ γὰρ ὄντος καὶ θνητοῦ τοῦ ἀνθρώπου

Τῆς μὲν ῥῆσις ἐπιβροθῶν (2) τροφῶν ἡ ῥαπτεία,
 Τὴν τοῦ θανάτου δὲ τομῆν γάμος περιουθεύεται.
 Ἐπει δὲ ταῦτα καθ' αὐτὰ (τροφῶν) ῥω καὶ γάμον
 Οὐδεὶς ἂν πράττειν εἴλετο τῆς ἡδονῆς ἀπούσης (3),
 Ὁ τεχνικὸς δημιουργὸς ἐπέθηκε τῇ φύσει
 Τὴν ἡδονὴν ὡς δέλεαρ ὑπὸ μηχανουργίᾳ.

Τῷ θεῷ γοῦν ἐπέμνησεν σκοπῶν, τῷ ἀναγκαίᾳ
 Αἰρούμενος τῶν φθόνων, ἐρθῶν ἂν ἡ (4) πράττειν,
 Τὰς δ' ἄλλας φεύγων πύργωθεν, ὡς Χάριυθδιν ἢ
 [Σκυλλαν,
 Ἡ καὶ Σειρήνων ἄσματα φθοροποιεῖ καὶ μέλη.

Ἄλωτος (5) κλόνος καὶ βρασμός, καὶ τεθρομμένον
 [ἦθος,

Καὶ βλέμματος ἀναίθεια σὺν νεύμασιν ὀφρύων,
 Καὶ βάδισμα θηλυπρεπὲς καὶ λυγισμὸς ὄσφους,
 Περιεργία τε κούρᾳς καὶ σύνθεσις τῆς κόμης,
 Σαφῆς ἔστιν ἀπόδειξις τῆς ψυχικῆς κακίας.

Λόγους (6) αἰσχροὶ καὶ ῥυπαροὶς μὴ μόνον τὴν
 [γλώτταν,
 Καὶ κλειῖ σου τὴν ἀκοήν πρὸς λόγους ἀναισχύντους·
 Ὁ γὰρ πράττειν αἰσχρὸν, ἔστι καὶ λέγειν καὶ
 [ἀκούειν.

Φεύγε καὶ τὸ φιλόγελον (7), ὡς διαβεβλημένον,
 Καὶ λόγους γελωτοποιούς καὶ μῶμων συντυχίας·
 Τὸν νόνον γὰρ τὸν τῆς ψυχῆς ἐκλύει ταῦτα πάντα,
 Καὶ χαλαρὰν αὐτὴν ποιεῖ καὶ λίαν παρειμένην.

Μίση (8) τὸν νοῦν ἀπόλυσι, τὴν κεφαλὴν ἀγλύνει,
 Τὴν σωφροσύνην ἀναίρει καὶ τὴν αἰδῶ διώκει,
 Τὴν γλώτταν εἰς τὸ φλυαρεῖν αἰσχροῶς διερεθίζει,
 Καὶ πράττειν ἔργ' (9) αἰσχρότατα σαφῶς παρα-
 [σκευάζει,

Καὶ καταγέλαστον ποιεῖ τοῖς πᾶσι τὸν ἄλόντα.
 Διό σοι τὰ συμπόσια καὶ τὰς συγκαθεδρίας,
 vers. 472

(1) Titre : Περὶ ἀπληστίας καὶ ἡδονῆς.
 (2) Man. ἐπιβροθῶν.
 (3) Man. ἀπούσης.
 (4) Man. οἴης.
 (5) Titre : Περὶ ἀτάκτου γελωτος.
 (6) Titre : Περὶ λόγων αἰσchrῶν. Le manuscrit porte: τὴν γλώτταν μὴ μόνον, ce qui viole la règle de l'accent.
 (7) Man. φιλόγελον. Il faut peut-être τὸν φιλόγελων. Ce moraliste est du même avis que la Bruyère, qui a dit avec beaucoup trop de sévérité, ce me semble : « Il n'est pas ordinaire que celui qui fait rire, se fasse admirer; » et encore, « Diseurs de bons mots, mauvais caractère; je le dirois, s'il n'avoit été dit. » Et qui avoit ainsi parlé avant la Bruyère? Pascal, « le misanthrope sublime. »
 (8) Titre : Περὶ μῆθης.
 (9) Il manquoit une syllabe par la faute du copiste. J'ai ajouté ἔργ'. George a peut-être écrit τὰ

A Παρῶν φεύγειν εὐπρεπῶς, προφάτεσιν εὐλόνοις,
 Μηδ' ἀπέχθειαν δοκῆς φεύγειν τὰς ὀμιλίαις.

Βρωμάτων (10) πολυτέλεια, καὶ τέχνη καρυκείας,
 Καὶ τράπεζα φλεγμαινούσα, καὶ τραγημάτων εἶδη,
 Λαιμῷ χάριν εἰσφέρεισι πρόσκαιρον καὶ βραχεῖαν,
 Εἰς κόπρον μεταβάλλοντα μετὰ τρίωρον χρόνον.
 Μὴ τοῖνον ταῦτα θαύμαζε, μηδὲ διώκειν θέλει.

Ἵπνος (11) θανάτου μίμησις, αἰσθησων ἀργία,
 Καὶ ἀπραξία λογισμῶν, εὐρέτης δ' ὄνειράτων·
 Ὁ σύμμετρος ἀνάπαυμα σαρκὸς τῆς πολυμύχθου·
 Ὁ πλείων πάρεσις ψυχῆς καὶ βραθυμίας τόκος,
 Ἀκολασίας γεννητῆς, πράξεων ἀναίρετῆς

B Τῶν (12) ἄλλοτριῶν γυναικῶν φεύγε τὰς ὀμιλίαις,
 Καὶ μάλιστα τῶν εὐειδῶν τὴν ὄψιν καὶ τῶν νέων.
 Τῶν ἀκολάστων δὲ πλέον τοῖς ἔργοις ἢ τοῖς τρήποις.
 Ἡ θέξ γὰρ αὐτῶν ἔστι βέλος πεφαραμαμένον.
 Δόρυ δ' ὄξύ τὰ ῥήματα τιτρώσκοντα (13) καρδίαν.

Μὴ πᾶσαν (14) λύπην νόμιζε φευκτέαν εἶναι, τέκνον,
 Ὡς οὐδὲ πᾶσαν ἡδονὴν τῶν αἰρετῶν (15) τυγχάνειν·
 Οὐκ ἔστι γὰρ ἀπόνως τι γενναῖον κατορθῶσαι,
 Οὐδὲ στεφάνους ἄρασθαι χωρὶς πολλῶν ἰδρωτῶν.
 Μακρὸν τὴν ἔκνον ἀπωθοῦ (16), τὴν βραθυμίαν φεύγε·
 Ἐν ἔργοις καλοῖς σποῦδαζε νύκτωρ καὶ μεθ' ἡμέραν·
 Μὴ γὰρ, τὴν συνεδρεῦοντα ταῖς ἐνεργεταῖς πόνον
 Δείσας, τοῦ πράττειν ἀποσῆς (17) καὶ τῶν καλῶν ἐκ-
 [πέσης.

C Τὰς ἐπιούσας συμφορὰς ὑφίστατο (18) γενναῖως,
 Εἰδὼς οὐκ ὄν τῶν ἐφ' ἡμῖν τὰ ταῦτα μεταβάλλειν,
 Ἄλλὰ προνοεῖς θεϊκῆς καὶ φύσεως καὶ τύχης·
 Τὸ φέρειν δὲ τὰς συμφορὰς οὐ γνώμης, ἀλλ' ἀνάγκης,
 Τὸ δὲ γενναῖως καὶ καλῶς, ἀνδρὸς ἀξιολόγου.

Μὴ φανερώσης (19) μηδὲν τὰ δυστυχήματά σου,
 Ἵνα μὴ τέρπησι τοὺς ἔχθρους καὶ ἀνίξῃ τοὺς φίλους,
 Εἰ μὴ σοι χρεῖα συμβουλῆς ἐπὶ τῇ δυστυχίᾳ·
 Τότε γὰρ μόνον (20) πιστεύσον ἐκείνῳ τῷ συμβούλῳ.
 vers. 506

D αἰσχρότατα : mais il me paroisoit téméraire de lui attribuer un hiatus, quand la copie ne m'y oblige pas.
 (10) Titre : Περὶ σιτίων.
 (11) Titre : Περὶ ὕπνου.
 (12) Titre : Περὶ ὀμιλίαις γυναικῶν, εἰτι οὐκ ἀγαθόν.
 (13) Peut être faut-il écrire : T: τρώσκον τὴν καρδίαν.
 (14) Titre : Περὶ λύπης.
 (15) Man. ἀρετῶν.
 (16) Man. ἀπωθοῦ. Voy. v. 456 et 756, où le manuscrit porte ἀποθούμενος.
 (17) Peut-être est-ce ἐπίσης que le poète a écrit.
 (18) Man. ὑφίστατο.
 (19) Titre : Περὶ δυστυχίας.
 (20) Le manuscrit porte μόνον par correction. Au lieu d'ἐκείνῳ, je pense qu'il faut ἐκείνα.

Ἄν σι (1) διώξῃ τύραννο; ὅπερ τῆς εὐφροσύνης,
 Μὴ δάσσης τραύματα σαρκός, μηδὲ μελῶν φρούταις,
 Μὴ δὲ ζωῆς ἀφαίρεισιν, τῆς γε προσκαίρου τῆς.
 Ἄλλὰ προθύμως ἄρπασον τὸ κλέος τῶν μαρτύρων,
 Καὶ ἔξωσιν τὴν ἄλδον ἐντεὶ μικρὰς ὁδύνης.
 Τὸ γὰρ θανατὴν κοινὴν ἴσθι καὶ φαύλοισι καὶ σπου-
 [δαίσις,
 Τὸ δὲ θανατὴν ὅπερ Χριστοῦ τῶν ὄντως ἀριστείων.

Ἄν ἴθνος τι βαρβαρικὸν κατὰ τῆς σῆς πατρίδος;
 Ἐπιστρατεύσαν ἀπειλῇ δεινῇ αἰχμαλωσίαν,
 Μὴ καταπλήξῃ; καὶ προθύς αἰσχρῶ; τοὺς σοὶ φίλ-
 [τάτους
 Διὰ δειλίαν καὶ τρυφήν καὶ μαλακίαν γνῶμης.
 Ἄλλὰ προθύμως ἔξωθε καὶ τοὺς ἄχθροὺς συνάντα,
 Καὶ δειξὼν ἔκμα βλοσυρὸν (2) καὶ θαρραλίαν φρένον,
 Καὶ δρῆμα δραστήριον καὶ ἀκάματον χεῖρα.
 Κἂν μὲν νικήσῃ; ἔσσωσας γυναῖκά τε καὶ τέκνα,
 Γονεῖς, καὶ φίλους ἅπαντας, πατρίδα τε φιλιτάτην,
 Καὶ πάντες σε θαυμάζονται, καὶ κλέος ἔξεις μέγα.
 Εἰ δ' ἀριστεύοντα συμβῆ; τειθάναι σε γενναίως,
 Ἄλδόν σοι κείσεται τὸ κλέος; ἐν τῇ πόλει.
 Εἰ γὰρ μὴ τοῦτον τὴν καλὸν θάνατον ἀποθάνῃς,
 Τὸν ἄδοξόν τε καὶ αἰσχρὸν πάντως οὐκ ἂν ἐκφύγοις.

Ἄν δὲ (3) στρατείας ἀριθμῇ καὶ τάξεις ἐμπρέπῃς;
 Γνώθι σου τὸ ἄξίωμα καὶ φρόνησον κρεπόντως.
 Φύλαξ ὑπάρχεις πόλεως καὶ πάσης τῆς πατρίδος,
 Τοσοῦτ' ὑπὲρ τειχῶν καὶ τειχῶν (4) ὑπέρτερος; τύχη-
 [ων
 Ὅσῳ τῶν λίθων ὁ φρονῶν καὶ ζῶν (5) ὑπάρχει
 [κρείττων.
 Οὐκ οὐδὲν καὶ γνῶμην κίετησο τῆς τάξεως ἄξιαν,
 Καὶ σοὶς κινδύνους πόριζε τῇ πόλει σωτηρίαν,
 Πρὸ ἀπάντων ὑπερμαχῶν, λογεύων, ἐναδρῶν,
 Γενναίως συμπελεκόμενος, καὶ κερτερῶν εὐψύχως,
 Τοῦ στρατηγοῦ τοῖς νεύμασι παιθόμενος ἀσμένως,
 Καὶ γέρας ἔξεις ἀρετῆς καὶ κλέος ἀειμένον.
 Εἰ θέλεις δ' εἶναι ἱκανὸς καὶ δόκιμος ἐν ὄπλοις,
 Ἐν ταῖς βουλαῖς τοῦ στρατηγοῦ μετὰ τῶν εὐδοκίμων
 Ἄλλ' ἀπαρῆναι σπουδάζει καὶ πάντων κατακοῦσιν,
 Βέλαιστα δὲ τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἐμπειροτάτων,
 Καὶ θασσυρίζειν τὰς βουλὰς αὐτῶν ἐν διανοίᾳ.
 vers. 343

Α Ζήλου τοὺς ἀριστεύοντας καὶ τοὺς γενναίους ἄνδρας
 Καὶ σὶν αὐτοῖς, εἰ δυνατόν, εἰς πόλεμον ἐξέρχου.
 Οὕτω γὰρ βέλαιτα μμητῆ; ἔξεις αὐτῶν γενέσθαι.

Μολέμου δὲ σχολάζοντος σπουδῆν ποιῶ τὴν θή-
 [ραν (6).
 Μὴ γνοὶ γὰρ γυμνάσιον πρὸς πόλεμον ἢ θήρα,
 Ἰκπεύει τὸ διδάσκουσα καὶ φεύγειν καὶ διώκειν,
 Πάϊνον καὶ ἔβαν, καὶ κρυμνὸν, καὶ θάλακος ὀκομί-
 [αν.
 Ἄσκειν τὴν μεταξὺ τιν τὴν ἐνταχθὸν τῶν ὄπλων
 Πρὸ τοῦ πολέμου οὐ φέρεται καὶ τρέπους ἱκπεσίας,
 Ἴνα μὴ ἐπαρτιστῆ; ἐν τῷ πολέμῳ φαίη,
 Καὶ καταγέλαστος ὄρθῃ; τῶν ὄπλων ἀπειρία.
 Ἐκμάνθαι τὰ τακτικὰ καὶ τρέπους τοῦ πολέμου,
 Καὶ λογγεῖν εἶδη, καὶ πλαστὴς γυγὰ; καὶ αὐ διώ-
 [κει;
 Καὶ ὄποις ἴλλοις οκίμμασιν ἐν τῷ πολέμῳ χροῦνται.
 Οὐχ ἦτον γὰρ οἱ πόλεμοι φρονήσαι καταφροῦνται.
 Ἴπερ ἄνδρεια καὶ χεῖρ, καὶ ὄπλων δυναστεία.

Τὸν θυμὸν (7) ὑπογείριον ποιῶ τῷ λογισμῷ σου,
 Καὶ ἴθις μὴ προπηδῆν καὶ ὑλακεῖν ἀτάκτως
 Πρὸ σκέψεως τοῦ λογισμοῦ καὶ ψήφου τῶν πρακτέων.
 Μηδὲ γε λίαν ἐξορμᾶν καὶ μαίνεσθαι ἴσση;
 Κραυγῶς (8) ἀσήμευ; ρίπτοντα καὶ ὄματα στρο-
 [βούντα,
 Καὶ ἀντικρυς μαίνόμενον δεικνύντα (9) τὸν ἄλδοντα.
 Μηδὲ πυκνῶς ἐρθεῖς τούτου καὶ παραλόγως,
 Ἐπὶ μεγάλοις καὶ μικροῖς ἐκδίδχθαι αἰτούντα.
 Καὶ πᾶσιν δυσκολαίνοντα (10) καὶ πᾶσιν ἐγκαλοῦντα.
 Βιβρὸ γὰρ τοῦτο γίνεται καὶ λίαν τοῖς συνούσι,
 Καὶ πάντες τοῦτον φεύγουσιν ὡς μάστιγα καὶ κέν-
 [τρον.
 Ἄλλὰ σε δεῖ, τὸ ὄσθενὲς τῆς φύσεως; εἶδτα
 Καὶ τὸ λίαν εὐλόισθον, καὶ πλημμελὲς καὶ ἄνοον,
 Τῶν μὲν μικρῶν ἀμαρτιῶν συγγνώμην νέμειν πᾶσι,
 Τῶν δὲ μεγάλων ἀκριθεῖς ἐν λόγῳ τὰς αἰτίας,
 Μήποτε τύχης ἄνοια ἢ ἄλλος πλάνης τρόπος
 Πλημμελεῖσαι πεποίηκε, καὶ μέτρῳ τούτῳ κρῖνειν,
 Μηδ' αὐ εἰς ῥῆχος συντηρεῖν χρόνου πολλοῦ τὴν
 [μῆριν,
 Ἐπιτηρῶν (11) τὸν ἄλδοντα κειρὸν εἰς ἀντιδόσεις.
 vers. 378

(1) Titre : Περὶ αἰχμαλωσίας ἦτοι καὶ μαρτυ-
 ρίας.
 (2) Man. βλοσυρὸν.
 (3) Titre : Περὶ στρατείας; lis. στρατείας. —
 Man. ἐμπρέπεις.
 (4) Man. τειχῶν. J'ai pagé plus d'une fois de
 cette permutation dans le commentaire d'Aristonète
 et de l'auode.
 (5) Les mots φρονῶν καὶ ζῶν se joignent par
 formule. Icéo, au commencement de son plaidoyer
 sur l'héritage d'Apollodore : Εἰ τις αὐτὸς ζῶν καὶ
 εὐ φρονῶν ποιήσεται. Dans une inscription rappor-
 tée par M. Walpole, on lit : ΑΥΡΗΑΙΑ ΒΑΟΥΚΙΑ
 ΖΗΣΑ ΚΑΙ ΦΡΟΝΟΥΣΑ ΚΑΤΕΣΚΕΥΑΣΕ ΛΑΤΟ-
 ΜΙΟΝ.... Ce qui m'a autorisé à proposer ΖΩΝ ΚΑΙ
 ΦΡΟΝΩΝ dans une autre inscription, où il y a ΩΝ
 ΚΑΙ ΦΡΟΝΩΝ, avec une lacune devant ΩΝ. Voyez
 le Classical journal, t. XV, p. 306, où j'ai de plus

D proposé Η ΛΟΥΚΙΑ au lieu de ΒΝΟΥΚΙΑ.
 (6) Titre : Περὶ πολέμου. — Xenophon, dans la
 Cyropédie (1. 2), dit que les jeunes Perses s'exer-
 cent beaucoup à la chasse, ὅτι ἀληθεστάτη αὐτοῖ;
 δοκεῖ αὕτη ἢ μελέτη τῶν πρὸς τὴν πόλεμον εἶναι.
 J'ajoute l'épigramme 402 des anonymes : Θήρη μὲν
 πόλεμον μελέτη· Θήρη δὲ διδάσκει Κρυπτὸν ἔλεϊν,
 ἐπιόντα μένειν, φεύγοντα διώκειν. M. Jacobs, dans
 sa note sur cette épigramme, a rassemblé plusieurs
 semblables passages. On peut voir aussi Lindca-
 brog sur l'Andrienne, 1, 1, 30.
 (7) Titre : Περὶ θυμοῦ.
 (8) Peut être, κραυγὰς.
 (9) Man. μαίνόμενον κεινύντα.
 (10) Man. δυσκολαίνοντα.
 (11) Man. ἐπιτηροῦν. — 373. Peut-être ψυχῆ;
 ἄγ.

Κριτοῦ (1) δ' ἔχων ἀξίωμα καὶ προστώως ἀνθρώπων, Ἄ Μηδ' ἀπὸ τούτου σεαυτῆρ δόξαν ἰσχύος ζήτει.
 Τὰ μὲν εἰς σὰ συγγνωμονεῖν νομίμως καὶ δικαίως, Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ δυνάμενος φείδεται τῶν λυπούμενων.
 Τὰ δ' εἰς τοὺς ἄλλους ἐκδικῶς ἀμαρτήματα θέλει. Τοῦτο γὰρ οὐκ ἀλλοθὺς καὶ ἀρετῆς μεγίστης.
 Τὸ μὲν γὰρ τῆς πραδότητος, τὸ δὲ δικαιοσύνης. Μὴ ἔσα δὲ φιλόνομος καὶ δύσερις (2), ἐν πᾶσι
 Στήσαι τὸν λόγον σου ζητῶν καὶ τὰ δοκούντα πράτ-

τίειν.
 Λίαν γὰρ ἐνοιώνητον καὶ ἀηδὲς τυγχάνει.
 Ἄλλ' ἐν μὲν λόγοις διδάσκει πρῶτος· τὰ σοὶ δοκούντα,
 Ἄν δ' ἴδῃ· ἀντιτείνοντα, σίγα καὶ παύης χόλον.
 Ἦ πρὸς ἑτέρας ἀφορμὰς μετέβαλλε τοὺς λόγους.
 Ἐν ἔργοις δὲ τὸ ἀρετῶν σπουδάζει τοὺς συνοῦσι.
 Μὴ τὸ οἰκεῖον θέλημα πλήρων ἐκ παντὸς· τρόπου.
 Πολλῶν γὰρ εἰς συνέλευσιν τοιαύτην κοινωνοῦντων,
 Ἄδύνατον τὸ ἑαυτοῦ ποιεῖν ἕκαστον τούτων,
 Ἄλλὰ τὸ μὲν τι δεῖ ζῆτειν, τὸ δὲ καταλιμπάνειν,
 Καὶ χαίρειν ἐφ' ᾧ ἤτιθηται οὐχ ἤτιον ἢ τοῖς ἄλλοις.

Ἄν δ' ἄλλος (3) ἄρξῃται θυμοῦ καὶ κητὰ σοῦ κη-
 [νῆται,
 Ὑβρεσι πλύνων, καὶ δεινῶν ἐπαπειλῶν νειάδα,
 Μὴ ἀνηστάμενος· εὐθύ· εἰς ἄμυναν ὀρμήσης.
 Ἄλλὰ χαλῖνον λογισμὸν εὐθύς, καὶ πρῶτος ἔχει.
 Καὶ στήθι βλέπων εἰς αὐτὸν ἐν γαλήνῃ προσώπων,
 Ἔστ' ἄν τὴν ζάλην τῆς ψυχῆς τελῶς ἀποκτύπη.
 Τοῦ χόλου δὲ λωφίσαντος ἔχεις καιρὸν τοῦ λέγειν,
 Ἄναμνηστικῶν μὲν αὐτὴν τῆς ἀκρατοῦς μανίας,
 Εἶτ' ἐγκυλῶν ὡς λυπηθεὶς καὶ ὡς ἠδικημένος,
 Μὴ μέντοι γε ὡς ἀπειλῶν καὶ ἄμυναν διώκων.

Καὶ (4) τοῦτο γὰρ ἀλόγιστον συμβαίνει πρὸς τοὺς
 [ἄλλους
 τοὺς θυμουμένους, ἀπειλεῖν δὲ δρᾶσαι προθυμοῦνται.
 εἰ γὰρ μὴ δύναται γε δρᾶν, τὸ ἀπειλεῖν γελοῖον.
 Δισσοῦς γὰρ μῶμος ἑαυτῷ προστρίβεται τοιοῦτος,
 Μισοῦμενος μὲν ὡς ἔχθρος, ὡς ἀδρανῆς δὲ πάλιν
 Ἐχθρὸς καταφρονούμενος, καὶ διπλοῦν ὄφρων γέ-
 [λων.
 εἰ δὲ γε βλέπτειν δύναται, τὴν θήραν ἐκσοδοῦσι (5),
 καὶ ἄφρονες λογίζονται καὶ ἀκρατεῖς τῆς γλώττης.
 οὐτ' οὐκ ὑβρίζειν αἰνετὸν, οὐτ' αὖθις ἀνθυβρίζειν.
 τὸ δὲ αὐθιμοῦ κατακρατεῖν τῶν αἰνουμένων λίαν.

Ὅρα μὴ πλήξη (6) πώποτε λόγοις τινὰ μὴδ' ἔργοις·
 Ποιεῖ γὰρ ἔχθραν ἀληθεῖον μιμητικομένη βλάβη.
 Κρίσσειον γὰρ ἔχειν ἐγκαλεῖν ἄλλοις ἀγνωμοσύνας,
 Ἦ ἐγκαλεῖσθαι· παρ' αὐτῶν ἐπὶ τινὶ δικαίως.

τὸ δραστηκὸν (7) μὴ δείκνυε μηδὲλω· ἐν τῷ βλά-
 [πτειν,
 vers. 419

(1) Titre : Περὶ κριτοῦ.
 (2) Man. δύσερος.
 (3) Titre : Περὶ ὑπομονῆς.
 (4) Titre : Περὶ ἀλογιστοῦ.
 (5) Man. δύναται-ἐκσοδοῦσι.
 (6) Titre : Περὶ πλήξεως.
 (7) Titre : Περὶ δραστηκῶ.
 (8) Titre : Περὶ χρημάτων συμμέτρου.
 (9) Titre : Περὶ τὰ μὴ προσήκοντα. Le copiste a sans doute oublié d'ajouter, μὴ κτᾶσθαι.
 (10) Titre : Περὶ πλούτου.

Χρήματα (8) κτᾶσθαι σπουδάζει τὰ σύμμετρα τῇ
 [χρείᾳ·
 Χρείας δὲ μέτρον ὄρειε τὴν σώματος· ὑγίαν.
 Τρυφήν δὲ καὶ τὰ περιττὰ ἐξόριζε τοῦ βίου,
 Ὡς εὖρημα κακότεχνον ψυχῆς ἀπεγνωσμένης,
 Ἐκτελεισμένης παντελῶς τῆς εὐγενοῦς πατριδος.

Μὴ κτῶ (9) τὰ μὴ προσήκοντα, μηδὲ γ' ἐπιθυμη-
 [ση·
 Δικαίως πόροις προνοοῦ κτᾶσθαι τὰ σοὶ χρεώδη·
 Μὴ πάντα προσανάλισκε τῷ πορισμῷ τὸν βίον.
 Οὐ γὰρ σοὶ τοῦτο τάραθον καὶ τελευταῖον τέμμα.
 Ἄλλὰ σχολὴν τῷ λογισμῷ περιζεῖν σπουδὴν ἔχει,
 Ὡς ἄν τι δουθηθεῖ γε κτήσασθαι τῶν τιμῶν.
 Μηδὲ νομίσῃς (10) τίμιον τὸν πλοῦτον καθ' αὐτόν γε
 καὶ πᾶσαν τείνης τὴν σπουδὴν ἐπὶ τὴν τοῦτου κτήσιν.
 Κέρδος αἰσχρὸν μὴ βουλευθῆς, ἀλλ' ἀπωθοῦ τελῶς.
 Πενία γὰρ μετ' ἀρετῆς χρυσῷ τιμιωτέρα.
 Πλοῦσιος ἄφρον ἕρκεν ὄνειρον ποροσφοροῦντι·
 Μετ' ἀρετῆς δὲ τὸ πλουτεῖν ἰὸν τὸ κέρδος φέροι·
 Ὁ φρόνιμος (11) γὰρ δύναται τοῖς πᾶσιν ὀρθῶς χρῆ-
 [σθαι.

Ὅριζε τὰς δαπάνας (12) σοὺς τοῖς προσήκουσι· μέ-
 [τροις,
 Οὐ δεῖ καὶ ὅσον (13), ὅπως τε καὶ ὅτε δεῖ καὶ ὅπου,
 Ἐν ἀκριβέσι λογισμοῖς καὶ βεβασανισμένοις·
 Ὅρεξις γὰρ ἀλόγιστος τυφλὸν εἰς τὰ πρακτέα.
 Μητ' ἐνθα δεῖο δαπανᾶν ἐφέξεις σοὺ τὴν χεῖρα,
 Ἦ μηδὲ ὅλω δαπανῶν, ἢ τοῦ δέοντος ἤτιον·
 Τῆς φειδωλίας γὰρ τοῦτο καὶ ἀνελευθερίας,
 Καὶ τὸ δοκοῦν ἐνίοτε κέρδος ἐκ τῶν τοιοῦτων
 Βλάβην μεγάλην προξενεῖ καὶ ἀδοξίας αἰσχρῶ·
 Μητ' αὐτὸ πλεον τοῦ δέοντος ἐκτείνης τὰς δαπάνας,
 Ταῖς ἀμετρίαις εἰκων γε ταῖς τῆς ἀκολασίας.
 Ἦ τοῖς ἀκαίροις λογισμοῖς τοῖς τῆς δοξομανίας,
 Ἦ ἄλλη ματαιότητι καὶ τῶν φρονῶν ἰνδείᾳ·
 Νόσου γὰρ τοῦτο χλαπηθῆς, ἦν φασὶν ἀσωτίαν·
 Λίαν ὀρθῶς οὐ σώζει γὰρ τὸν (14) ἔχοντα εἰς τίλος,
 Ἄλλὰ ταχέως ἄπορον τὸν εὐπορον ποιεῖται.

Δωρεῖσθαι (15) δεῖ βουλόμενος, μὴ κόλαξι καὶ φόβοις
 Ἄνθρώποι· δίδου πώποτε· διπλῆ γὰρ ἀμαρτάνεις·
 Ποιεῖς γὰρ τοῦτους χείρονας καὶ τὸ δοθῆν ἀπλό-
 [λαις (16)·
 vers. 459

(11) Man. φρόνημος. Par la même permutation de η et ε, le copiste a écrit συνεργάτης v. 610, φελιτοῦ v. 1252, πηγάζουσιν v. 1705, ψυχῆκης v. 1595, ἀμωμῆτων v. 1480.
 (12) Titre : Περὶ δαπάνης.
 (13) Peut être ὅπου, ou ὅσον.
 (14) Man. τῶ.
 (15) Titre : Περὶ τοῦ μὴ δωρεῖσθαι τοῖς κόλαξι καὶ φόβοις.
 (16) Man. ἀπλόλαις. Au v. 469, le manuscrit porte ἀπλόλαις, et ἀπύλλαι au v. 470. L'auteur croyoit-il

Τού; δ' αγαθούς εὐεργετῆν σπουδάζει, μετὰ λόγου
Κρίνων καὶ μέτρον καὶ καιρὸν καὶ τόπον καὶ τὴν
[χρῆσαν.

Ἄν δοῦναι τι ὑποσχεθῆς τινι, ταχέως δίδου (1).

Μη, δόξας μεταμειλίθεις, τὴν χάριν ἀφανίσῃς.

Χάρις μὲν ἡ ὑπόσχεσις, ἡ δ' ἀπόδοσις χάριος.

Ἄμειψτον (2) δὲ παρέχε δ' ἂν ὑπόσχη χρῆμα.

Ὁ γὰρ λαβὼν οὐ γέγηθεν ἐν τῷ λαθεῖν τοσοῦτον

Ὅσον ἐπὶ τῷ ἔλαττον ἀλγεῖ καὶ δυσχεραίνει.

Μη δνειδίθῃς (3) πώποτε τιμὴ εὐεργεσίαν,

Ἦν αὐτὴν εὐεργετήσας ἀπόλλαις γὰρ τὴν χάριν.

Ὁ δ' αἰσχυρόμενος ἀλγεῖ καὶ ἄμυσαν διώκει.

Καί, ὃν εἶχε; ὑπόχρεων, τοῦτον ἐχθρὸν ἐκτίσῃς.

Ἐπιλανθάνου δὲ ταχὺ οὐδ' ἂν εὐεργετήσῃς.

Εἰ δ' ἔλαθες παρά τινός ποτε εὐεργεσίαν,

Μιμηθῆσκου τοῦτο συνεχῶς, εὐχαριστῶν ἀλτῆτως.

Δεινὴ γὰρ νόσος πέφυκεν ἡ τῆς ἀχριστίας.

Καί, εἰ σοι δύνμη;ς, πειρῶ τὰς χάριτας ἐκτίνειν,

Μη ἤττονας ὦν ἐλθῆρας, ἀλλὰ δαφιλεττέρας.

Τοῦτο γὰρ δίκαιον ὁμοῦ τυγχάνει καὶ συμφέρον.

Πᾶς γὰρ τις τὸν εὐχάριστον εὐεργετῆν προθύμως.

Τὴν δὲ γ' ἀχάριστον οὐδέ;ς· ἀπώλλαι γὰρ τὴν δῶρον,

Ὅσπερ ὁ νέκυν θυμιῶν πρὸς πᾶν ἀναισθητοῦντα.

Τοί; δυστυχοῦσι (4) συναλγεῖν, ἀρκεῖν τοῖς δεομέ
[νοῖς,

Φύσις καὶ νόμος παραινεί, καὶ τὰς ποινὰς ὀρίζει

Τοῖς ἀπανθρώποισι καὶ σκληροῖς, καὶ μὴ ἐπικουροῦσι

Τοῖς δεομένοις εὐμενῶς ἐν ταῖς τοῦ βίου χρεαῖαις.

Πεινῶντα θρέψον, ἐνδεδεῖ διψῶντι πόμα δίδου,

Γυμνότητα περιστεῖλον, ἄστεγον οἶκοι (5) κάλει,

Τοὺς κάμνοντας μετὰ σπουδῆς πολλάκις ἐπισκέπτου,

Τοῖς ἐν φρουραῖς ἐπιφοιτῶν λόγους εὐνοίας δίδου,

Τοὺς τεθλιμμένους ὀπωσοῦν καὶ κατωδυνωμένους

Παραμυθοῦ, τῶν ἀλγεινῶν τὸ βάρος ἐκκουφίζων.

Σοφὸς γὰρ λόγος φάρμακον ψυχῆς ὀδυνομένης,

Καὶ μάλιστ' εἰ μετ' εὐμενοῦς προσάγοιτο τῆς γνῶ-
[μη;ς.

Εἴ τι δ' ἂν δῶς τοῖς πένησιν, ἢ ἄλλω; εὐ ποιήσῃς,

Θεῶ; δανίζειν (6) νόμιζε, τῷ σὺν μεγάλοις τόκοις

Εὐγνωμόνω; τὰς ὀφειλάς πᾶσιν ἀποδίδόντι.

Διὸ σε χρὴ πρὸ; ἔξου; πλουσίαν χεῖρα τείνειν.

vers. 497

pourrait employer le verbe ἀπόλλω? On peut é-tirer
ἀπόλλαι; et ἀπολαί; dans les deux derniers passages,
et ἀπόλλυ; dans le premier.

(1) En effet, comme l'a dit un poète de l'Antho-
logie.

Ὁμοῖαι χάριτες γλυκαρότεραι.

J'ai recueilli quelques exemples de cette pensée,
dans une note sur l'Erechthée d'Euripide.

(2) Titre : Περὶ ἀμειψίτου.

(3) Titre : Περὶ δνειδίθῃς.

(4) Titre : Περὶ τοῦ συναλγεῖν τοῖς δυστυχοῦσι.

(5) Il eût peut-être dû écrire : οἰκαδ' ἄστεγον κά-
λει. — Grégoire de Nazianze semble lui avoir fourni
quelques expressions : Διάρρηπτε, avoit dit ce

Père (Orat. xvi, p. 264), κεινῶντι τὸν ἄρτον σου,
καὶ πτωχοῦς ἄστεγοὺς εἰδάγαγε εἰς τὸν οἶκόν σου,
καὶ ταῦτα μετὰ προθυμίας.

(6) Man. δανίζειν.

(7) Allusion au passage connu de S. Marc. chap.

xii, 42, 43 : Καὶ ἔλθουσα μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε

A Εἰ δὲ χρημάτων ἀπορεῖς, συμμέτρει καὶ τὴν δόξιν·
Θεὸς γὰρ κατὰ δύναμιν αἰτεῖ τὰς εὐπορίας,

Ψυχῆς ὀρῶν διάθεσιν, καὶ γνώμην ταλαντεύων.

Καὶ δύο λεπτά προτιμᾷ πολυταλάντων δῶρων (7).

Εἰ δ' ἀπορεῖς παντάπασι, γνώμην εἴσφερε μόνην.

Εὐστένάζει τοῖς κάμνοισι καὶ ταλαιπωρουμένοις,

Ταῖ; ἀθουμαῖαι; τῶν πτωχῶν γνησίως ἐπικάμπτου.

Τοὺς δυστυχούντας οἰκτερεῖ καὶ λόγους παρηγέρει·

Λύπη; γὰρ φέρει κουφισμόν τὸ συναλγεῖν γνησίως.

Πολὺς δ' ἀπόκειται μισθός οἰκτεριμονι καρδίᾳ.

Ὁ γὰρ τὰς ἄλλων συμφορὰς ἠγούμενος οἰκείας.

Ἐν ταῖς οἰκείαι; συμφοραῖ; πολλοῦ; κοινωνοῦ; | ἔχει.

Καὶ παρακλήσεως πολλῆ; ὑπὸ Θεοῦ τυγχάνει.

B Μη γένη (8) δόξης ἐραστῆς κευῆ;ς τε καὶ προσκαλ-
[ρου;

Μηδὲ τιμῆ;ς ἐπιθυμῆ;ς, ματαίου φαντασίας·

Ψευδῆ γὰρ ταῦτα πέφυκεν, ἀφρόνων μαρτυρεῖται (9).

Καὶ βᾶστα μετατίθεται πάντα πρὸς τάναντια·

Δόξαν δ' ἐπαίνει καὶ τιμὴν τὴν ἂν σοι κειμένην.

Μη φιλαρχίαν (10) τὴν δεινὴν νοσήσῃς ἐν ψυχῇ σου,

Καὶ δυναστείας ἐρασθῆ;ς ὡ; πάντων ὑπερέχῃς.

Μισεῖ γὰρ λίαν ὁ Θεὸς ὑπέρφρονα καρδίαν·

Μόνος δὲ φύσει πέφυκε Κύριος καὶ δυνάστη;ς,

Καὶ ᾧ ἂν θᾶλη δίδωσι τῆ; γῆ; τὴν ἔξουσίαν.

Καίτοι γε τοῦτο πέφυκεν εὐκαταφρόνητόν πως·

Ἐν ἄλλοι;ς γὰρ ἡ δύναμι;ς καὶ τῆ; ἀρχῆ;ς τὸ κράτος.

C Οἱ καὶ δίδοναι δύνανται καὶ πάλιν ἀφαιρεῖσθαι.

Διὸ καὶ τοῦτους ὁ κρατῶν σπουδάζει θεραπεύειν,

Καὶ τρόπον τινὰ πέφυκε δοῦλο; τῶν ὑπηκόων.

Μη φουσηθῆ;ς (11) ὑπέρογκα καὶ τὴν ὀφρὺν ὑψώσῃς,

Ἐν τοῖς ποσὶν ἀκροβατῶν καὶ τράχηλον ἐκτεινῶν (12),

Καὶ σεαυτὸν ὑπέρο;ρον ολίμενος ἀπάντων,

Μέγα φρονῶν ἐπὶ μικροῖ;ς καὶ οὐδενὸς ἄξιους.

Γνώθι τὴν φύσιν σου φθαρτὴν καὶ κόπρου πεπλη-
[σμένην,

Τὴν τύχην δ' αὖθι; ἄστατον καὶ τὰ τῆ; τύχῃ;ς πάντα,

Καὶ σύσταλλε τὸ φρόνημα καὶ φεῦγε τὴν ἀπάτην.

Εἰ δ' ἀρετῆ; σοι τίμιον, θεοδὸν ἦσαι τοῦτο

vers. 533

D λεπτά δύο... Καί, προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς
αὐτοῦ, εἶπεν αὐτοῖ;· Ἄμην λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα
αὕτη ἡ πτωχὴ πλείον πάντων βέβηλε τῶν βαλόντων
εἰς τὸ γαστρολάκιον.

(8) Titre : Περὶ δόξης.

(9) Man. μαρτυρεῖται. Le léger changement que j'ai
fait semble plausible, et je ne crois pas qu'il y ait
rien de plus à chercher.

(10) Titre : Περὶ φιλαρχίας.

(11) Titre : Περὶ ὑπερογκίας.

(12) Ici le poète semble s'être souvenu de Philon,
qui avoit dit, p. 716 : Ἀκροβατεῖτε γὰρ καὶ τὸν αὐ-
χίνα μετώπων ἔξαιρει φρουαττόμενος, καὶ πλείον τῆ;ς
φύσεως ἐπήρται καὶ κεφύσσηται. S. Basile (Hom.
moral. p. 370) emploie une semblable image dans
la description de la femme immodeste : Ἡ δὲ ἀσιμ-
νο;... πορεύεται ὑψηλῶ τῷ τραχήλῳ. On peut con-
sulter, pour avoir d'autres passages, M. Jacobs,
sur les Analectes, t. X, p. 180.

Ἐπὶ τοὺς ταπεινόφρονας, τοὺς δὲ ἀντίον φύγει. A
 Διὸ πρὸς πάντας ταπεινὸν ἦθος καὶ σύννουεν ἔχε,
 Καὶ πᾶσιν νέμει τὰς τιμὰς, ἐκάστω κατ' ἄξιαν.
 Αἰδοῦ γερόντων πολιτῶν, καὶ πρεσβυτέρων (1) τάξιν.
 Μὴ ὀπω; λάθης σπουδάξει ἐν πᾶσι τὰ πρωτεία,
 Ἄλλ' ὅπως σου τοῖς κρείττους τούτων παραχωρήσης·
 Τοῦτό σοι κόσμος ἀρετῆς (2), τοῦτο τιμὴ μεγίστη.

Ἐπαίνει μὲν τὴν ἀρετὴν, ψέγει δὲ τὴν κακίαν·
 Ὅρθου γὰρ λόγου τοῦτό γε καὶ μὴ διεστραμμένου·
 Τοῦς φαύλους δὲ μηδέποτε κατ' ὄνομα ψέξει.
 Ἄλλὰ μὴδὲ κατὰ κρινεῖν αὐτοὺς ἐν διανοίᾳ·
 Μόνος γὰρ οἶδεν ἀκριβῶς ὁ τῶν κρυφίων γνώστης·
 Βροτὸς δὲ, καὶ ἐν οἷς ὄρθ, πολλάκις ἀπατάται·
 Καὶ ἄλλως οὐχ ἡμέτερον τὸ κρίνειν τὸν πλησίον.
 Τοῖς δ' ἀγαθοῖς τὸν ἔπαινον, ὡς χρέος, ἀποδίδου.
 Καὶ ἄλλων ἔπαινούντων δὲ προθύμως ἀποδέχου·
 Ψόγος γὰρ ἔχθραν προξενεῖ, ὁ δ' ἔπαινος φιλίαν.
 Τοῖς κακίγοροις τὸ σὸν οὖς μηδέποτε ἀνοίξει·
 Δοκεῖ γὰρ εἶναι κοινῶν; αὐτοῖς τῆς ἀμαρτίας.
 Μὴ πρόδεχε ψιθυρισμοῖς καὶ διαδόλων λόγοις·
 Οἰκία; γὰρ ἀνέτρεψαν καὶ πόλεις οἱ τοιοῦτοι (3).

Μὴ καταρῶ, μὴδ' ὑβρίζει τινα, μηδὲ λοιδορεῖ·
 Ἐχθρας γὰρ (4) κέντρον ποιεῖ καὶ θεὸν παροξύνει.

Μὴ καταφρονεῖ μηδενὸς, κἂν εὐτελῆ; τυγχάνῃ·
 Χειρῶν γὰρ θείων, ὡς καὶ σὺ, πέφυκεν ὁ τοιοῦτος·
 Ἄν δ' ἄλλος σε καταφρονῇ, μὴ λυπηθῆ; καρδίαν·
 Εἰ γὰρ ὀρθῶς καταφρονεῖ, σὸν τὸ πταῖσμα (5) καὶ
 [τούτου·
 Εἰ δ' ὀρθῶς, ἡμάρτηκε· καὶ τί πρὸς σὲ τὰ τού-
 [του;

Μὴ πᾶσιν εἶναι φοβερὸς; (τυραννικὸν γὰρ) ζῆτει (6),
 Αἰδέσιμος; δὲ καὶ σέπτῳ; (7) καὶ ποθεινὸς τοῖς πᾶσι·
 Γεννᾶ γὰρ φίλτρον αἰδῶς, ὁ δὲ γε φόβος μῖσος;

Ἐπὶ τοῖς εὐτυχήμασιν ἢ καὶ ταῖς ἀριστερίαις
 Ἡ ἄλλοις προτερήμασι, μὴ ποθ' ὑψώσης φρένα·
 Μικρὰ γὰρ πάντα νόμιζε τὰ τοῦ παρόντος; βίου·
 Καὶ μὴτ' ἀπόντων ἀγεννῶς καταπίπτει καὶ πτῆσσε,
 Μῆτε παρόντων ἔπαιρε πρὸς ὑψος; τὴν σὴν φρένα·
 Τοῦτο φρονήματος; στερέβου καὶ μεγαλοψυχίας.

Μὴ ὀνειδίσης (8) συμφορὰς ποτε τοῖς δυστυχοῦσι
 vers. 574

(1) Πρεσβύτεροι signifie sans doute ici les πρό-
 ιρες.
 (2) Titre : Περὶ ἀρετῆς.
 (3) Lucien a la même pensée au commencement
 de son Traité de la calomnie : Ἐφ' ὧν (διαβολῶν)
 ἔδη καὶ οἰκοὶ ἀνάστατοι γέγονασι καὶ πόλεις ἀρδὴν
 ἀπολώλασι.
 (4) Il manque une syllabe. Peut être Τοῦτ' ἔχθρας,
 ou τῆς ἔχθρας, ou Ἐχθράς; καὶ γὰρ, ou Ἐχθρα;
 γὰρ τι.
 (5) J'ai ajouté τό.
 (6) Man. ζῆτει, τυραννικὸν γὰρ.
 (7) Titre : Περὶ ὀνειδίσεως περὶ δυστυχοῦσι.
 (8) Il copie ici Isocrate, qui disoit à Démonique :
 Μηδενὶ συμφορὰν ὀνειδίσης· κοινή γὰρ ἡ τύχη καὶ

Καὶ γένη σὺ βαρύτερος τῆς ἐνεστώσης τύχης·
 Ἡ τύχη γὰρ κοινὸν ἔστιν, ἀθλον δὲ τὸ μέλλον.

Ἐσο τοῖς πᾶσι προσηγῆς καὶ φιλικῶς καὶ εὖνους,
 Τὴν γλώτταν εὐπροσήγορος, εὐάρεστος τὸ ἦθος·
 Τοῦτο φίλας φάρμακον καὶ θέλγητρον καρδίας.
 Ὁ δὲ γε συγγοπρῶσωπος καὶ καταφρωμένος;
 Τοῖς ἀπαντῶσιν ἀηδὲς συνάντημα τυγχάνει.
 Μῆτ' αὖ δουλοπρεπέστερον τοῖς πᾶσιν ἐντυγχάνῃς,
 Δόξαν θηρεῶν τὴν κενὴν καὶ κέρδη ψυχοφθόρα·
 Καὶ ταῦτα γὰρ τῆς ἀρετῆς ἄλλοτρια τυγχάνει,
 Καὶ ἀνδραπέδοις πρόποντα μάλλον ἢ ἔλευθέροις,
 Ἴσον δὲ τούτων τὸ κακὸν καὶ τῶν ὑπερηφάνων,
 Κἂν ἀντικεῖσθαι φαίνονται τῷ διαφθῶν τρόπῳ.
 Ἀμφότεροι γὰρ τῷ τιμᾶν τὰ πράγματα τῆς τύχης;
 Ὑπὲρ τὸ δέον, αἴρεται ὁ μὲν εἰς ὑψος; μέγα,
 Ὁ δ' αὖ εἰς ταπεινότητα καὶ δουλοπρεπείαν ἰκνῶς·
 Δι' αὐτὸ γὰρ οὗτο; αἴρεται, ὁ ἄλλος ταπεινοῦται,
 Καὶ ἵνα ταῦτα κτήσῃται πάντα ποιεῖ καὶ πράττει (9).
 Σὺ δὲ, τὴν ζίζαν ἐκτεμῶν, οὐκ ἂν ἐκφύσης κλάδους,
 Τῶν ὄντων ἕκαστα τιμῶν ἐν τῷ δέοντι μέτρῳ.

Δικαιοσύνην (10) σπουδάξει κτήσασθαι πάντα τρόπον·
 Κόσμος γὰρ οὗτο; ἀρεταῖς, καὶ ὁμοιοῖας μήτηρ,
 Τῆς πολιτείας σύνδεσμος; τῆς εὐπραγίας μήτηρ,
 Ἐχθρας, πολέμου, καὶ πικρᾶς; στάσεως ἀναίρετις.
 Πρῶτον (11) δὲ κόσμησον σαυτὸν δικαιοσύνης ἔργου·
 Ἄρχοντα στήσας; λογισμῶν διοικητὴν τῶν ἄλλων.
 Μὴ τυραννέτω δὲ θυμὸς, μὴδ' αὖ ἐπιθυμία,
 Καὶ καθαιρέτω λογισμῶν βιαίως; εἰς τὰς πράξεις·
 Φύσει γὰρ κύριός ἐστιν ὁ λογισμὸς τῶν ἄλλων,
 Καὶ τούτου ἔχειν τῆς ψυχῆς προσήκει τὰς ἡνάς,
 Ἦ δ' ἄλλα τούτῳ πείθεσθαι καὶ εἰκεῖν χρεωστοῦ-
 [σι (12),

Μὴδ' ὄλωσ ἀντιβαίνοντα, μὴδ' ἀνυποτακτοῦντα.
 Τοῦτ' εὐνομία τῆς ψυχῆς καὶ δικαιοπραγία.

Τὴν σὴν (13) δ' οἰκίαν ἔπειτα κατὰταξον ὡς θέμις,
 Νομοθετῶν τὰ δέοντα καὶ κατὰ λόγον κρίνων.

Στέργε τὴν σύνοικον, ὡς σὸν ἐκ συμφυίας; μέλος·
 Θεὸς γὰρ ταύτην ἦνωσε καὶ φύσις τε καὶ νόμος·
 Καὶ ἀδιάσπαστον ἡγοῦ τὴν ταύτης κοινωνίαν·
 Ἔστι δὲ βίου κοινῶν; καὶ τέκνων συνεργατίς;

D Ἴσον αὐτῇ τῶν χρεωδῶν τοῦ βίου μεταδίδου,
 vers. 611

τὸ μέλλον ἀόρατον. Voyez le vers 171 des Γνω-
 μαι μόνστιχοί, parmi les Poésies gnomicques, et la
 note que j'y ai mise.
 (9) Ce sont des formules très-fréquentes que
 celles-ci, πᾶν, πάντα ποιεῖν, πάντα, πᾶν πράττειν·
 mais réunir les deux verbes, et dire πάντα ποιεῖν
 καὶ πράττειν, c'est une négligence que la difficulté
 de la mesure n'excuse peut-être pas dans de pa-
 reils vers et sur de tels sujets.
 (10) Titre : Περὶ δικαιοσύνης.
 (11) Titre : Περὶ ἔργα δικ. ια.
 (12) Le mot propre étoit ὀφείλους;.
 (13) Titre : Περὶ οἰκίας. — Man. ὡς; θέμις. Voy.
 763, 1142, 1405.

Τροφῆς καὶ σκίπης καὶ λοιπῆς ἀπάσης θεραπείας, Ἄ Φύσις δὲ, καὶ ἀνατροφή, καὶ μέτρον ἔλικας,
Ὅσπερ σαυτῷ· τὴν ἴσῃ γὰρ ἐν τούτοις τιμὴν ἔχει,
Καὶ τῆς εὐνῆς; δὲ κοινωδὸν ἔξισου νομιστίων.
Τῶν ἄλλων δὲ σὺ κύριος ὑπάρχεις καὶ δεσπότης,
Καὶ κεφαλὴ τῆς γυναικὸς (1), καὶ κυβερνῶς (2) τοῦ

Εἰ δὲ τὴν ἰξουσίαν σου βούλεται παραρπάξαι,
Καὶ διοικεῖν, ὡς βούλεται, καὶ χρήματα καὶ οὐ
[λου].

Σὺ δ' ὡς ἀνδράποδον ὄρα καὶ τὸ μηθὲν ἠγάθαι,
Εὐθέως ὡσπερ (3) τύραννον κόλαζε καὶ τιμῶρει,
Καὶ δίκας ταύτην εἰσπραττε τῆς παραλόγου τόλμης.
Καὶ παῖδι ταύτην σωφρονεῖν καὶ καίθεσθαι κοσμίως·

Τοῦτο γὰρ σοὶ κάκεινη τε κόσμον καὶ δόξαν φέρει·
Τὸ εἰ ἀρχεῖν ταύτην ἀξίον ἀμφοτέροις ὑπάρχει·
Ἐκείνη μὲν γὰρ βίαιον καὶ ληστρικὴν καλοῦσιν,
Ἀναίσχυντο δὲ ὀδυστικὴν, ὀκλόαστον, θρασεῖαν.

Σὺ δὲ δεῖλλον καὶ ἀνανδρον, φρενῶν ἰσπερημένον,
Ἄχρειον πρὸς κολετικὴν ἔπασαν ἐργασίαν.

Ὅ μὴ εἰδὼς γὰρ κυβερνῆσαι οἰκίαν πῶς οὐκ ἄφρον;
Ὅ δὲ τοσοῦτον (4) ἀτολμὸς ὡς γυναικὸς; ἤτις εἶσθαι
Πῶς πράξει τὰ πολιτικά; πῶς τοῖς ἔχθροῖς; μα εἰ
[ται].

Πῶς οὐκ αἰσ χρῶς διάρπαγμα γενήσεται τοῖς πικρῶν;
Μὴ εἰπῆς ὡς δὲ ἔρωτα ἐκὼν τοῦθ' ὑπομείνεις·

Διπλασιάζεις γὰρ τὴν σὴν αἰσχύνην, ταῦτα λέγων·
Τῇ ἀνανδρίᾳ γὰρ αἰσχροῦς προστίθεις ἀνανδρίαν.

Νουθετεῖς (5) ταύτην συνεχῶς καὶ δίδασκε τὰ κρείττω,
Καὶ πταίουσιν ἀνακαλοῦ μετὰ προνομίας πάσης.

Ἐν τοῖς μικροῖς; συγγνώσκεις καὶ προσποιῶ μὴ βλά-
[πειν].

Ἀσθενεστέρας γὰρ ἐστὶ καὶ φύσεως καὶ γνώμης.
Μὴ θαμνὰ παρόξυνε καὶ λύσης τὴν φιλίαν.

Χαρίζου ταύτῃ τὰ μικρὰ, Ἰν' ἔχῃς (6) ἐν μεγάλοις,
Ἐν οἷς οὐ δαί, παραίτησιν εὐλογον καὶ δικαίαν.

Μὴ ἀκαλύψῃς σὸν αὐτῇ μυστήριον (7) μηδὲως·
Γυνὴ γὰρ γλώττης ἀκρατὴς; καὶ λαλὸν φύσει πέλει.

Φυλάττω τὰς ἐπιβουλὰς καὶ τὰς συσκευασίας,
Καὶ λαθάνετω σε μηδὲν τῶν οἴκοι γινομένων.

vers. 646

(1) Ce sont les paroles de S. Paul. (1 Cor. 1, 3) :
Παντὸς ἀνδρὸς ἡ κεφαλὴ ὁ Χριστὸς ἐστὶ, κεφαλὴ δὲ
γυναικὸς ὁ ἀνήρ.

(2) Man. κυβερνῶς.

(3) Man. ὡσπερ; εἰ ὡσπερ v. 674.

(4) Man. τοσοῦτος.

(5) Titre : Περὶ νουθεσίας.

(6) Man. ἔχῃς. La similitude de la prononcia-
tion a rendu fréquente la permutation de lettres
η et οι. Cette phrase de Libanius (t. IV, p. 155)
paraît imprimée correctement : Οἶδα πηλίκαι τοῖς
καλοῦσιν ὄργαι προσκίζαουσιν, ἐπισδῶν κῶν κεκλη-
μένων τις ἐκλίπη τὴν εὐνοδον. Le manuscrit 3017
porte ἐκλίποι, qu'il ne faudroit pas préférer. On lit
dans la seconde des lettres attribuées à Anacharis :
Πό * ἐ καὶ ἐσόμεθ' ἔσποι ἑτέρας ξένου, ἐπει-
δὲν ἕκαστος τοῦτον τὸν λόγον λέγει· il faut écrire
avec le manuscrit A 87 de la Bibliothèque Maza-
rine : Πότε δὲ καλ... λέγη;

(7) Σ. μυστήριον, ton secret. Voyez les notes sur
Aristénète, p. 559; et plus bas, les vers 1.04, 1109,
1110.

Καὶ λόγοι προσφερόμενοι, καὶ συντρόφων κοιότης,
Παρέξει σοὶ στογάζεσθαι τῆς ὀλοκλήρου γνώμης.
Ταύτην πρὸς ἔργα βύθμιζε καὶ οἴκου τὴν φροντίδα.
Ἄργια γὰρ ταῖς γυναιξὶ διδάσκαλος κακίας.

Πολύτροπα γραῖδια καὶ φαῦλα; ἐταιρίας
Τῇ οὐρᾷ τῆς οἰκίας σου μὴ εἰ προσκιάζειν.

Ἄνευ τῆς σῆς ἐπιτροπῆς γυνὴ μὴ προίτω·
Ἐπανίως δ' εἰ προέλθειν, χρεῖας πολλῆς καλοῦσιν.

Μετὰ σεμνῶν τῶν ὀπαδῶν καὶ τῶν θεραπεινῶν.
Μὴ ἔξω τῆς οἰκίας σου οὐκτωρ ποτὲ μενέτω.

Εἰ μὴ πατρός τε καὶ μητρός καὶ ἀδελφῶν ἐν οἴκῳ,
Καὶ τοῦτο χρεῖας καὶ πολλῆς ἀνάγκης ἐπιτρούσης.

Κοιμωτικὸς σοφισμασι καὶ ψευδομένῳ κάλλει
Αἰσχύνειν κάλλος φυσικὸν ἐπίτερεπε μηδὲως.

Χρυσοῦ (8) πολλοῦ περιβέσεις καὶ λίθων καὶ μαργά-
[ρω].

Ὁὐ κόσμον φέρει γυναιξὶ σωφρόνως ἡσχημέναις.
Αἰσχιστόν μὲθ' ἡ γυναιξὶ καὶ ἄκοσμον ὑπάρχει.

Ἐκφορα ταύτῃ (9) βήματα τῆς εὐσεβείας φθέγγου,
Ὅσον ἀρμόζει γυναιξὶ καὶ ἔσον ἀναγκαῖον.

Τὰ θεῖα ταύτῃ διηγού, καὶ σωτηρίου; λόγους
Ἐκίστατος προίθισσο σαφῶς τε καὶ συντόμως·

Σὺ γὰρ τῶν τῆς οἰκίας σου διδάσκαλος ἐτάχθης.

Φιλοτεχνεῖν διδάσκει σε φύσις καὶ νόμος ἕπας,
Καὶ τῶν ὀρνέων ἡ πληθὺς τοὺς νεοττοὺς φιλοῦντων·

Ἄλλος αὐτὸς (10) γὰρ πέφυκεν ἡ τῶ ἐγκόμων φύσις,
Καὶ αἰεὶ τὴν διαδοχὴν τοῦ γένους τοῦ πατρῆου,

Ὅσπερ αὐτὸς ὦν ὁ πατὴρ αἰθίς ἀνανεάσας
Καὶ ἀπὸ γέροντος ἔλθων εἰς νηπιώδη φύσιν.

Τοσοῦτον οὖν διαφαλεῖν καὶ κέδεσθαι τῶν τέκνων
Οἱ φύσαντες ὀφείλουσιν ὡς ἑαυτῶν ἐκείνων.

Ἐκτερεφε γοῦν ἐπιμαλῶς καὶ θάλαττα καὶ ἀσπάζου,
Καὶ προνοοῦ εἰ τῆς αὐτῶν ὑστερον ὀφειλείας.

Γράμματα παρασκευάζε τούτους μαθάνειν πρῶτον·
Μέγιστον φῶς γὰρ τῇ ψυχῇ ἡ τούτων ἐπιστήμη.

Καὶ πρὸς λειμῶνας λογικῶς ἀνοίγυσσι τῆν θύ-
[ραν].

vers. 682

(8) Titre : Περὶ χρυσοῦ.

(9) Man. ταύτην. Il faut peut-être écrire εὐ-
φορᾷ.

(10) Man. ἄλλος. — Ἄλλο αὐτὸς, un autre soi-
même. Eumathius (t. p. 14) : Συνανακεκίτα δὲ μοι
καὶ Κρατισθόνης, ἀδελφιδόου ἐμὸς, ἄλλος αὐτός·
οὕτω γὰρ ἐγὼ τὸν φίλον ἐρίζομαι; la même expres-
sion est répétée plus bas, p. 239. Le personnage
du roman d'Eumathius dénommé l'ami comme
l'avoit fait Zénon; qui répondit, comme on lui de-
mandoit ce quo c'était qu'un ami. Ἄλλος ἐγώ. Voy.
la vie de Zénon par Diogène Laërce (vu. 25). Le
mot est aussi attribué à Pythagore. Consultez,
s'il est besoin, Gaulmin sur le passage d'Eumath-
ius; Rittershuys sur la vie de Pythagore par
Porphyre, § 55; Cicéron qui dit, de l'Amitié, 2 :
Verus amicus nunquam reperietur; est enim is qui-
dem tanquam alter idem.

(11) Voyez quelques exemples de cette métaphore
dans les notes sur Eunape, p. 592, 598. Pluie, II.
n. II, vi, viii, 3 : Rectum jores aperuisse Anaximand-
er Milesius traditur.

Ἐπιτα τέχνας ἐνασκεῖν (1) σπούδαζε ταῖς θεοῦ-
[σαις.]

Αὐται γὰρ ἐμπορίζουσι τοῦ βίου τὰ χρειώδη.
Καὶ κλέος προσπορίζουσιν ἑκάστου πρὸς ἀξίαν (2).
Ἐπι δὲ ταῦτα λυπηρὰ καθίστημα τοῖς νόοις,
Τὰ μὲν ἑκείνοις πρότερον πρὸς τὰ κατὰ θαρρύνων,
Τῶν δὲ κακῶν ἀπότερον τοῖς ψόχοις τῶν πραγμά-
[των.]

Εἰ δ' οὐκ ἀπέχου, ταῦτά σοι, καὶ φόβον προσληπτέον,
Καὶ κολαστέον ἀφειδῶς τὸ φιλιτρον χαλινοῦντας·
Βέλτιον γὰρ λυπησάμενος μικρὰ τούτους ἐνήσαι,
Καὶ ἀνδρας ὑπερῶν αὐτοῖς χρησίμουσ' ἀποθῆναι,
Ἥφειταμένους· πρὸς μικρὸν φαῦλου, αὐτοῦσ' ποιήσαι.
Τί γὰρ καὶ κέρδος; ἔξουσιν οἱ φαῦλοι γεγονότες,
Οἷς καὶ τὸ ζῆν ἐπιθλαθὲς καὶ κέρδος τὸ τεθνάναι;
Διὸ παντοίως φροντίζε τῆς ἀρετῆς τῆς τούτων,
Ἐθίζων ἐς τὰ κάλλιστα καὶ νοουθετῶν ἐν λόγοις,
Καὶ σεαυτοῦ παράδειγμα ἐπιτιθεῖς τὸν βίον,
Κρατεῖν (3) ἡδονῶν ἐθίξε καὶ θυμοῦ τε καὶ γλώττης,
Ἦς ἀποβαῖν σὺ φρονεῖς καὶ κόσμιοι καὶ πρόβοι.
Φιλοπονεῖν (4) συνήθιζε πρὸς τὰ κατὰ προθυμίας,
Καὶ μὴ βράθυμωσ' τὸν καιρὸν ἀφρόνως παρίεναι·
Σπουδὴ γὰρ μήτηρ τῶν καλῶν, ὄκνος δὲ τῶν κακί-
[στων.]

Καὶ ὁ σπουδὴ προσέλαβεν ἐφθεῖρην ἢ βραθυμίαν.
Πείθε δεινῶν καταφρονεῖν καὶ κινδύνων προσκαίρων
Ἐπεὶ λατρεία; εὐσεβοῦς καὶ ζωῆς τῆς μελλούσης.
Δικαίους (5) εἶναι διδάσκει καὶ φιλικούς πρὸς πάντας,
Καὶ μὴ ἀπλήτως χρήματα φθειρόμενα διώκειν.
Παρθένον δὲ κατάχλειστον ἐν οἴκοις φύλακτέ μοι,
Τέχνας τε παρασκευάζε τὰς, δεούσας μανθάνειν,
Καὶ σφροσύνην ἐνασκεῖν καὶ σιωπὴν πρὸ πάντων
Καὶ πάσης ἄλλης ἀρετῆς ἐπιμέλειαν ἔχειν.
Ἠθέησασαν δὲ τάχιστα ἐκιδίου θυγατέρα,
Ἴνα μὴ κάμνης ἀγρυπνῶν καὶ φυλακῆς φροντίζων.
Υἱῶ (α) δ' ὁ εἰκοσάετης χρόνος τοῦ γάμου πρόβπων.
Σὺ δ' ἐκιδίους μὴ νόμιζε τούτων ἀλλοτριουῖσθαι·
Σὰ γὰρ καὶ αἰεὶ μένουσι τὰ τέχνα κατὰ φύσιν,
Εἰ καὶ προνοίας ἤττονος τοῦ λοιποῦ δέονται σου.

Γονεὺς καὶ στέργειν καὶ τιμᾶν ἕπας κελεύει νόμος,
Ὁ φυσικὸς καὶ ὁ γραπτὸς, ἀνθρώπινος καὶ θεός.
Οὐκ ἴσσι γὰρ μετὰ θεῶν, ταῖς τέχναις πῶν γονέων
Ἐτερον τιμιώτερον, οὐδ' ἐγγυρσι γενέσθαι·
Τὸ εἶναι γὰρ παρέχουσι τοῖς ἐξ αὐτῶν δευτέροις·
Πάντα δὲ φύσει γλίσχονται τῆς σφετέρως αἰτίας·
Ἐπι δ' ἐκτρέφουσιν αὐτὰ σὺν πάσῃ προθυμίᾳ,
Καὶ τέχνας ἐγγυμάζουσι μετὰ πολλῆς δαπάνης,
Ἐθίζουσι τ' ἐπιμελῶς ἐν ἔργοις τοῖς καλλίστοις,
Εἰς ἀρετὴν παιδεύοντας καὶ τὰς ψυχὰς κοσμοῦντες·

vers. 728

(1) Man. ἐνασκεῖν.

(2) Man. ταξίαν. Peut-être κατ' ἀξίαν.

(3) Titre : Περὶ κρατεῖν τῶν ἡδονῶν, θυμοῦ καὶ γλώττης.

(4) Titre : Περὶ τοῦ φιλοπονεῖν τὰ κατὰ.

(5) Man. ικαίους. Par une pareille faute il y a métréte v. 907.

(6-7) Titre : Περὶ συνοικίας ἀδελφῶν.

Εἶτα δ', ἐφοδιάζοντες λαμπρῶς ἐκ τῶν οἰκιῶν,
Εἰς γάμους ἐκιδόσαι τοῦ ζῆν πόρους δδόντες.
Δεῖ γοῦν τιμᾶν ὡς αἰτιον, καὶ στέργειν ὡς τροφία,
Καὶ παιθαρχεῖν ὡς παιδευτὴ καὶ πρώτῃ διδασκάλῳ,
Ἦς στέργεττιν δὲ φιλεῖν καὶ χάριν πολλὴν ἔχειν.
Πῶς τι δυνήση χάριτας πατρὶ τίειν ἀξίας;
Εἰ γὰρ καὶ χρέμασιν αὐτὸν ἀμείψῃ φιλοτίμῳ,
Καὶ νοουθετήσεις ἐνθα δεῖ καὶ τέχνας ἐκιδάξαις,
Ἄλλ' οὐκ ἀντιγενήσαι γε δυνήση τούτων ὅλων,
Οὐδ' αὖ ἐκτρέψαι νήπιον μετὰ θερμῶ τοῦ φιλτροῦ·
Καὶ εἰ σοι πάντα δύναται· ἐξίσου ἀποτίθειν,
Τὸ γε κατέρξαι χάριτος ἀδύνατον πρὸς τούτων·
Ἐπάρχεις οὖν ὑπόχρεως δεῖ προελημμένους.
Ἐπι δ' ἀδύνατον αὐτῷ τίειν ἀξίαν χάριν,
Ἦς δύναμις ἐκτίθει, καὶ θεῶ πρόξεις φίλα·
B Τιμῶν δὲ δράσεις τοῦτό γε καὶ στέργων ἐλοφύχως,
Καὶ συνεργῶν ἐν πᾶσι γε καὶ κοινωνῶν τῆς χρείας,
Οὐχ ὡς οἰκεῖα χορηγῶν ἐκείνῳ κατὰ χάριν,
Ἦς ὀφειλὴν δὲ μάλιστα ἐκτίλων ἀναγκαίαν,
Καὶ ἀληθῶς οἰόμενος; αἰεὶ γε προσοφείλειν.
Πειθάρχει δὲ σου τῷ πατρὶ ὡς φυσικῷ δεσπότῃ.
Καὶ ὑπακούειν σπούδαζε κελεύσμασι τῆς τούτου·
Πράξεις γὰρ ἅμα δικαία καὶ συμφέροντά σοι.
Ἐπιτιμήσεις; πατρικὰς δεχόμενος ἀσμένως,
Ἀπαλλαγῆση ἐφθίως ψυχικῶν νοσημάτων.
Ὁ μὴ τιμῶν τοὺς φύσαντας τὸν θεὸν παροξύνει·
Ἐκείνου γὰρ τῆς ἐντολῆς φαίνεται παραβάτης·
Ὁ ἀπωθούμενος μακρὰν πατρικὰς νοουθεσίας,
Ὅστις ἀνίκατον νοσεῖ καὶ χαλεπὴν μανίαν·
C Τίνο; γὰρ ἄλλου δέξαιτ' ἀν λόγον πρὸς θεραπείαν;

Ἰδιστον (6-7) πάντων πέφυκεν ἀδελφῶν συνοικία,
Καὶ πρὸς τὰς πράξεις συνεργεῖν καὶ βοηθεῖν εἰς τὸ
[χας·]

Κλάδοι γὰρ ἄμφω τῆς αὐτῆς ῥίζης ἐκπεφυκότες,
Ἀνατροφῆς τε τῆς αὐτῆς συγκοινωνηκότες,
Τὸ μὴ φιλεῖν τὸν ἀδελφὸν καὶ κοινωνεῖν, ὡς θέμις,
Ἀξιατὸς ἀρνηεῖ; ἐστὶν καθέτης γονέων,
Καὶ συνθεῖα; καὶ τροφῆς σαφῆς παρανομία.
Φιλίας γὰρ ποιητικὴν ἢ συνθεῖα πέλει,
Ἦς δείκνυσι τὰ σύνομα τῶν ζῶων τῶν ἀλόγων.
Ἢ δὲ τραπέζης τῆς αὐτῆς; καὶ ἀλῶν κοινωνία (8)
Τοσοῦτον πᾶσιν ἔδοξεν αἰδέατος ἀρχαίους,
Ἦς καὶ νόμον εἰσαγαγεῖν τοῖς κοινωνοῦσιν τραπέζης.
D Γεγονότας μὴ ἀνελεῖν ἐξείναι τὸ παράπαν.
Τοσοῦτων οὖν πρὸς ἀδελφούς δικαίων ὑπαρχόντων,
Πῶς οὐ φιλεῖν ὀφείλουσιν ἀλλήλους οἱ τοιοῦτοι;
Τίς ἀν καὶ τὸν μισάδελφον θελήσει ποτὲ φίλον
Κτήσασθαι, μὴ μαινόμενος; καὶ βεβλαμμένος φρένας;
Ὁ γὰρ τοσοῦτος γε δεσμούς φιλίας διαρρήξαις

vers. 776

(8) Τραπεζῆς καὶ ἀλῶν κοινωνία est une idée fréquente dans les écrits des anciens. J'ai rassemblé plusieurs passages parallèles sur ces vers d'Archiloque dans la petite édition des *Lyriques Grecs*, p. 185 :

Ἐρχεν δ' ἐρογίσθης μέγαν
ἄλλος τε καὶ τράπεζον.

Ἦως ἂν, ἐτέρω (1) συντακτικῶς, βεβαίως στέργει φίλον; Α Ἄν ἔχης δούλον εὐχρηστον καὶ εὐνοον καὶ σπουδαίον,
Πάντων πτημάτων ἀδελφῶν προτιμότερον ἔχει,
Μηδὲ χρημάτων ἕνεκα ποτὲ τοῦτον λυπήσῃς,
Λαβεῖν τι προσφιλονεικῶν τῶν αὐτῷ προστηκόντων ·
Δεῖ γὰρ ἐκάτερον ἡμῶν κοινὰ μὲν τὰ οἰκίαι·
Ἥγαισθαι καὶ τῷ ἀδελφῷ, ἴδια δὲ τάκείνου ·

Τοῦτο φιλάδελφον ὄμου καὶ δίκαιον τυγχάνει (2).
Εὐδοκίμουτος ἀδελφοῦ σὺν νόμιζε τὸ κλέος,
Καὶ δυστυχοῦντος κοινῶνεις, τῆς τύχης ἐξ ἀνάγκης.
Μηδέποτε σε λογισμὸς βάσκανος ἐρρύθισεν

Ἐρίζειν πως τῷ ἀδελφῷ καὶ σπεύδειν ὑπερβῆναι ·
Ἐρις γὰρ αὐτῆ μωμητῆ, πρὸς ἔχθραν τελευτώσα ·
Ζηλοῦν δ' αὐτοῦ τὰς ἀρετὰς καὶ θέλειν ἐκμιμῆσθαι
Ἐπαινετὸν, καὶ χρῆσιμον πρὸς κτήσιν τῶν καλλί-
[στων.

Ἐπαίνει μὲν τὸν ἀδελφὸν σεμνῶς καὶ πεφεισμένως ·
Τὸ γὰρ μηδὲως ἐπαινεῖν ἐμφαίνει βασκανίαν,
Τὸ δ' ἀμίτρωσ εἰς ἑαυτὸν τὸ κλέος δοκεῖ φέρειν.
Ἐπιθυρομοῖς κατ' ἀδελφοῦ τὸ οὖς σου μὴ παράσχῃς,
Μηδὲ πιστεύσῃς ἄλλον σοι εὐνοῦστερον ὑπάρχειν.
Ὅργην καὶ ὕβριν ἀδελφοῦ πρῶτητί σου νίκα.

Καὶ κερθάνεις τὸν ἀδελφὸν καὶ ἐπαινοῦν ἐκ πάντων.
Κοινῶνεις σου τῷ ἀδελφῷ βουλῆς καὶ συνεργίας,
Καὶ τέρψεις καὶ συμφορὰς καὶ πάσης ἄλλης τύχης.
Καὶ, ὅση δύναμις ἐστίν, συνημερεύειν θέλει,
Ἦνίκα πρᾶξις τούτου σε πρὸς βίαν μὴ ἀφέλκῃ ·
Ὁ μακρυσμὸς γὰρ βήγγυσι δεσμὰ τὰ τῆς φιλίας.
Κηδοῦ τῶν δούλων σου διτῶς, τὸ μὲν, ὡς σὼν κτη-
[μάτων,

Τὸ δ', ὡς ἐχόντων ἴσην σοι τὴν φυσικὴν ἀξίαν ·
Ἄμα γὰρ παραστήσεσθε τῷ Κτίστῃ καὶ Δεσπότη.
Χορήγει τοῦτοις ἄσμενος σύμμετρα τὰ χρειώδη,
Καὶ πρὸς τὰ ἔργα τὰ χρηστὰ διάνεμε φρονίμως,
Μὴ ἔργοις τούτουσ χαλεποῖς δάμαζε καὶ βαρέσι,
Μηδὲ καμάτοις σύντεινε πλέον τῆς συμμετρίας,
Μήτε σχολάζειν πάντοτε καὶ βῆθυμῆν ἀνέχου ·
Τὸ μὲν γὰρ τούτων σώματα, τὸ δὲ τὰς ψυχὰς φθειρεῖ ·
Κάκεινο μὲν ἀπήνεια, τοῦτο δ' ἀεὶ αὐτῆς ἔλα.

Φαῦλον δούλον ἐπιστρέψε κολάσσει μετρίοις,
Καὶ πάντα τρώπον σπουδαζέ ἀφέλκων τῆς κακίας.
Δίδου δὲ δούλῳ πταίσαντι (3) ἀπολογίας χώρην,
Καὶ πρῶως τούτου ἀκουε τῆς δικαιολογίας ·
Κἂν οὕτως δόξη σοι σαφῶς, ἐκὼν ἡμάρτηκέναι,
Δείξον αὐτῷ τοῦ πταίσματος τὸν λόγον μακροθύμως,
Καὶ οὕτω κόλαζ', εἰ δοκεῖ, πρὸς λόγον τῶν πται-
[σμάτων.

Ἄν πρὸς ἀλλήλους ἔχουσιν διαφορὰν οἱ δούλοι,
Ἄκουε τούτων συνετῶς, καὶ ψηφίῃσ δικαίως,
Καὶ ἀνευθε πάσης ὀργῆς πέραινε τὰ κριθέντα (4).
vers. 822

(1) Man. ἐτέρως.

(2) Man. τυγχάνειν.

(3) L'hiatus seroit évité, si l'on mettoit, χωρην ἀπολογίας. Je ne doute presque pas qu'il ne faille, τούτου πρῶως, dans le vers suivant; et, οἶκον ἐκείνου, au v. 861, ce qui se peut prouver par la comparaison du v. 812.

(4) Man. Καὶ ἀνευ πάσης ὀργῆς πέραινε τὰ ψηφισθέντα. Le premier hémistiche étoit trop court, et le second trop long. J'ai mis ἀνευθε, synonyme

Ἄν ἔχης δούλον εὐχρηστον καὶ εὐνοον καὶ σπουδαίον,
Χορήγει δαφιλέστερον αὐτῷ τὰ πρὸς τὴν χρεῖαν.
Καὶ εὐνοῖν τε καὶ τιμὴν ὑπὲρ τοὺς ἄλλους εἶδου ·
Τούτῳ γὰρ πρᾶξις δίκαια, καὶ τοὺς ἄλλους ἐλκύνεις
Πρὸς τὸ ζῆλον τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν σπουδὴν ἐκείνου.
Ἄν ἔχης, δὲ πολυτίμων καὶ φρόνιμον οἰκίτην,
Μὴ ἀπαξίου σύμβουλον λαμβάνειν ἐν ταῖς χρεῖαις ·
Κρεῖττον γὰρ (5) συμβουλεύσει σε τοῦ ἄφρονος ·
[πλουσίου ·

Ἡ εὐβουλία γὰρ ἐστὶ φρονίμων, οὐ πλουσίων.
Ὅς τέκνα τοῦσ οἰκίας σου στέργει καὶ εὐεργετεί,
Καὶ ἀμαρτάνουσιν αὐτοῖς πατρικῶς ἐπιτίμα.
Ἴνα σεβάσμιος αὐτοῖς καὶ ποθεινὸς ὑπάρχηι,
Οἰκίταις σου μὴ σύμπαζιε παιδικῶς καὶ γελοίως.
Μηδ' αἰσχρολόγει πρὸς αὐτούς, μηδ' ὄλω, ἀργολόγει ·
Λύεις γὰρ τούτων τὴν αἰδῶ, καὶ σου καταφρονοῦσι,
Καὶ γίνονται θρασύτεροι πρὸς τὰς ἀντιλογίας,
Κἂν αὐτοῖς εὐσεβείας φοβεῖν ταῖς τιμωρίαις,
Σκληροῦς ἐυρήσεις τοὺς αὐτούς καὶ ἀπειθεῖς βί-
[σάνους ·

Ψυχὴ γὰρ δὴν καταφρονεῖ οὐ δύναται φοβῆσθαι.

Ἄν τύχην (6) ἔχης δουλικὴν, φέρε γενναίως τούτο,
Μὴ ἀθυμῶν τῷ στέρεσθαι δῆθεν ἐλευθερίας,
Μηδ' ἀτιμότερον ἡγοῦ σαυτὸν ἕνεκεν τούτου.
Ἐλευθερίας, εἶδη γὰρ δεῖκνυσι λόγος τρία ·
Τὸ μὲν γὰρ τούτων φυσικόν, τὸ δὲ τῆς τύχης πέλει,
Τὸ δὲ τῆς προαιρέσεως, τῆς ἀρετῆς ἐν ἔξει.

Καὶ τὸ μὲν πρῶτον ἴσος εἰ πᾶσιν ἀνθρώποις φύσει,
Εἰκόνα φέρων καὶ μορφήν τοῦ πάντων Βασιλέως ·
Τοῦ δὲ τῆς προαιρέσεως ἔχει, τὴν ἐξουσίαν,
Καὶ, εἰ γε θέλεις ἐν σπουδῇ τὸν βίον διενύθειν,
Γενήσῃ τιμώτερος τοῦ φέροντος τὸ στέφος,
Ἐπιεὶ καὶ Παῦλος Νέρωνος εὐκλειέστερος ἴσαν.
Τὸ δὲ (7) τῆς τύχης πέφυκεν ἄστατον καὶ μὴ μένον ·
Ταχὺ γὰρ δούλος ἄνεσις πρὸς τὴν ἐλευθερίαν,
Καὶ πόλεμος δουλαγωγεῖ (βαβαί!) τοὺς ἐλευθέρους
Ἐξαίφνης τε γινόμενος καὶ παρὰ προσδοκίαν.
Δουλεῖα γὰρ καρπὸς ἐστὶ σαφῶς τῆς ἀδικίας ·
Διὸ σε στέργειν δίκαιον ἦν πρὸς ἔλαχες τύχην.
Εὐνοεῖ τῷ δεσπότη σου καὶ δούλευε γνησίως ·
Σπουδαίος ἔσο καὶ πιστὸς, εἰς τὸν ἐκείνου οἶκον ·
Τίμα δ' αὐτὸν ὡς κύριον, στέργει ὡς κηδεμόνα (8) ·
Φέρε γενναίως ὕβρισμὸν καὶ μάστιγας, εἰ τύχοι ·
Εἶτε δικαίως γὰρ αὐτὰ, εἶτε καρτερῶς διάξῃς.
Πολλὴν ἔξεις ὠφέλειαν, ἂν καρτερῶς διάξῃς.
Μὴ γογγυστής, μηδ' ἀπειθεῖς, μηδὲ βῆθυμος ἔσο,
Μὴ δύσνοος, μηδ' ἐπίβουλος, μηδὲ μηχανορράφος.
Μὴ κρύψῃς τῷ δεσπότη σου κρυφίως σκευωρίας,
vers. 868

d'âne. J'aurais pu, dans le second, supprimer τὰ: mais l'article sembloit nécessaire. Les vers 991, 1014, m'ont donné une correction très-plausible. Le copiste, par précipitation, aura mis le synonyme ψηφισθέντα.

(5) J'ai ajouté γὰρ.

(6) Titre: Περὶ τύχης δουλικῆς.

(7) Titre: Περὶ ἀστάτου τύχης.

(8) Peut-être, ὡς κηδ. στέργει, et 861, εἶτε παθ. ἀδικίως: 873, Μηδὲ πῶν. βασκ.

Ἦθριν φερύζα· εἰς αὐτὸν ἡ ἰσχυρῶν ζῆμιαν,
 Μῆδὲ συμπράξῃς τοῖς αὐτὸν βλάβῃσι προθυμουμένοις·
 Μῆδὲ κυνὸς χείρων ὄφθῃς· περὶ τὸν σὸν δεσπότην,
 Ἄλλ' εὐμερίμως (1) φύλαττε πάντα τὸν οἶκον τοῦ-

Τοὺς συνβούλους ὡς ἀδελφοὺς ἡγοῦ, καὶ στήριγεν
 [σπεῦδε.

Μῆ διαβάλλῃς σύνδουλον ψευδῶς πρὸς τὸν δεσπότην,
 Μῆδὲ βασικῆς πώποτε ἔρων εὐδικιμούντα.
 Ἄλλοῦσι δὲ συνανῶ, καὶ λόγοις παρηγόρει.

Ἐπεί δ' πόλιν φηκῆσας καὶ κοινωνεῖς ἀνθρώποις,
 Φρονέειτε τὰ καθήκοντα πᾶσι νέμειν ἀξίως.
 Θεὸν μὲν πρῶτον πίστευε τὸν ποιητὴν τῶν ὅλων,
 Μηνάδα τρισυπόστατον, ἀπᾶν, ὁλοκλήρῃ μίαν,
 Ὅμοδοξον, ὁμόθερον, τῶν ὅλων βασιλίδα,
 Καὶ τῶν ἀγγέλων (2) τοὺς χοροὺς, τοὺς ἀσωμάτους
 [νόας.

Τούτων ἐξ ὅλης σου ψυχῆς ἀγάπα καὶ ἰσχύος,
 Ὡς μίγιστον, ὡς κάλλιστον, ὡς θαυμαστὸν τὴν
 [φύσιν,

Ὡς κτίστην, ὡς προνοητὴν, ὡς πάντων εὐεργέτην,
 Ὡς ὑπερέδρανον (3) σαφῶς πατέρα καὶ μητέρα
 Ἐν τῷ φιλεῖν καὶ κηδεσθαι ἡμῶν τῶν ἀναξίων.
 Εἰς τοῦτον (4) μόνον τίθεισο πάσας σου τὰς ἐλπίδας,
 Τὸν ἐν κελόσιν συλλήπτωρα, τὸν ἐν κινδύνῳ ῥύστην,
 Ἐν ταῖς ἐνδείαις χορηγὸν, προασπιστὴν ἐν μάχαις,
 Ἐν συμφοραῖς· παράκλητον, ἐν λύπαις θυμηδίαν.
 Μόνος γὰρ εὐτος κρατικὸς καὶ πανακτικὸς δυνατότης,
 Ἐφ' ὃν οὐ καταισχύνεται ὁ πεποιθὼς· βεβαίως·
 Ὅστις δ' ἐκ' ἀνθρώπων φθάρτην τίθειται τὰς ἐλ-
 [πίδας,

Ἄθλιος εὐτος· πέφυκε τῆς ἀσυνέτου γνώμης·
 Ἐν ψάμμῳ γὰρ ἰδεῖται τοῦ βίου τὴν οἰκίαν,
 Καὶ ἐπὶ πέτρα· σφαλῆρας ἐσθῆριξεν τοὺς πόδας,
 Ὡν σαλευθέντων ἐκ τινος προπάστω· βλάβως,
 Ἄνατραπιεῖ ἕλεσσιν ὑφίσταται τὸ πτώμα.
 Ἐξέω· Θεοῦ σοὶ σύνοικος διηνεκὸς γενέσθω,
 Ἰκαί, ὡς παρόντος, ῥύθμιζε τοὺς λόγους καὶ τίς
 [πράξεις·

καθάνει γὰρ οὐδ' ὀπιῶν τὴν ὀφθαλμὸν ἐκείνου·
 Ἐτάζει γὰρ λεπτομερῶς νεφροῦς τε καὶ καρδίαν (5),
 Καὶ κεφαλῆς ἐξεριθμεῖ τρίχας καὶ ψάμμου φύσιν.
 Λόγους καὶ πράξεις καὶ κρυπτὰς ψυχῆς διανοήσεις·
 Σταθμίζων ἀκριβέστατα ζυγοῖς δικαιοσύνης,
 Ἀμειδίεται τοὺς ἀπαντας τῶν ἔργων κατ' ἀξίαν,
 Τοὺς φύλους μὲν ταῖς ἀλγεῖναι, ποιναῖς· καθυπο-
 [βάλλων,

Τοὺς δ' ἀγαθοὺς καταξιών τῆς ἑαυ κληρονομίας.
 vers. 908

(1) Man. ἡμερίμως.
 (2) Le vers paraît être ici hors de sa place, à moins qu'il n'y ait une lacune.
 (3) Man. ὑπερέδρανον.
 (4) Man. τοῦτο : 894, κακός : 899, τίθηκε.
 (5) Ἰσαΐας vii, 9 : Ἐτάξων καρδίας καὶ νεφροῦς, ὁ Θεός.
 (6) Man. στηριχθῆναι.
 (7) Man. συνομιλῶν τῆς βασιλῆς τῆς νίκης. La correction τῷ βασιλεῖ paraît certaine. Συχνάκις συμπλαττοῦται ὑβριστικῶς τῆς νίκης.

Α Θεῷ προσεύχου θαμινά νυκτός τε καὶ ἡμέρας
 Μετὰ ζεούσης τῆς ψυχῆς καὶ δ' ἀγγελοῖς,
 Ἐν ταπεινῷ φρονήματι καὶ συντριμῷ καρδίας,
 Καὶ καταδύνοις· στεναγμοῖς καὶ βέβαιαις δακρύων,
 Λύσιν σφαλμάτων ἐξαίτων καὶ τῶν λυπούντων ταυ-

Καὶ διανοεῖα· φωτισμὸν καὶ στηριγμὸν (6) καρδίας,
 Καὶ τῶν καλῶν ἐπίτευξιν χάριτος συνεργίῃ·

Ἢ γὰρ τοιαύτη προσευχὴ πολὺ τὸ κέρδος φέρει.
 Ὅσπερ γὰρ ὁ συνομιλῶν τῷ βασιλεῖ τῆς νίκης (7)
 Ἐύχεται λαμβάνει πρὸς αὐτὸν καὶ πλείστην παρρη-

ἰάν,
 Ἐπειὶ ὁ προσευχόμενος πολλάκις τῆς ἡμέρας
 ἰσοικεῖται τῷ Θεῷ διὰ τῆς συνθεσίας,
 Καὶ μετὰ πεποιθήσεως προσάγων τὰς δεήσεις,
 Ἐλκεῖ πολλὴν πρὸς τὸν ἐξῆς βίον ἐπικουρίαν,
 Καὶ οὐχ ἀλώσιμος ἔχθροισι ἢ δαίμοσι βλάβως.

Τὸν βασιλέα (8) χρεὶ τιμῆν, φιλεῖν (9) τε καὶ φο-
 [βεῖσθαι·

Ἰπὸ Θεοῦ γὰρ τέτακται, καὶ τούτων εἰκονίζει (10),
 Πάσης ἀξίας καὶ τιμῆς ὑπέρπερος τυγχάνων,
 Καὶ πάντων προνοούμενος καὶ μεριμνῶν ἀγρυπνῶν.
 Τούτῳ πιστῶς ὀφείλουσιν οἱ σύμπαντες δουλεύειν
 Ἄδελφ' γνώμῃ καὶ στοργῇ μετ' εὐπειθείας πάσης.
 Τιμῆν γὰρ δεῖ τάξιμα τοῦ βασιλείου κράτους,
 Τὸν κηδεμόνα δὲ φιλεῖν, ἐν δ' ἰσχυρῶν φοβεῖσθαι,
 Ἄ πάντα συνδεδρόμηκε περὶ τὸν βασιλέα.
 Καὶ οἱ δουλεύοντες αὐτῷ πιστῶς τε καὶ γνησίως
 Τεύχονται τέλους ἀγαθοῦ καὶ ἀμοιβῆς ἀξίας·

Ἐν τῇ χειρὶ γὰρ τοῦ Θεοῦ καρδία βασιλείως (11).
 Οἱ δὲ γε ὄλοος κατ' αὐτοῦ συρράπτοντες ἀθέσμως
 Ὁδὲ διαφράσσουσι ποινὰς τοῖς νόμοις ὀρισμένους (12),
 Ἄλλ' ὡς ἀντίρρτοι τοῦ Θεοῦ κρίνονται φωραθέντες·
 Ἀθιτῆται γὰρ γίνονται τῶν θεῶν προσταγμάτων,
 Καὶ πολιτείας φθαρτικοὶ καὶ νόμων ἀναίρηται.
 Οὐ γὰρ ὅμοιον τοῖς πολλοῖς ἔχει τὴν ἐξουσίαν,
 Ἄλλ' ὑπὲρ πάντας δύναται καὶ κράτος ἔχει μέγα.
 Ἐὐνη καὶ πόλις ἀναίρει τῷ νεύματι καὶ μόνῳ,
 Καὶ πεπωκέναι βουλήθει· βλάβως ἀνεγείρει·
 Θεῖον γὰρ, οὐκ ἀνθρώπινον, περικεῖται τὴν κράτος
 Μόναρχος ἀνυπεύθυνος, τῶν ὅλων αὐτοκράτωρ.

Τοὺς δημοσίους ἀρχοντας φοβεῖσθαι χρεὶ καὶ σέβειν·
 Ἦνεκεν ἀρχουσιν ἀρχὴν, βασιλικὴν τυγχάνει,
 Καὶ δὲ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς πληροῖ τὰς ἀνεργείας,
 Ὡς δὲ ὀργάνων εὐφωῶν καὶ δεδοκιμασμένων·
 Ὅ δ' ἀτιμάζειν ὑβριστικῶς γίνεται τοῦ κρατούντος.

Ἐν ἀρχὴν παρὰ τινος· πιστευθῆς δημοσίαν,
 vers. 952

(8) Titre : Περὶ τοῦ τιμῆν, φιλεῖν (man. φυλεῖν) φοβεῖσθαι τὸν βασιλέα (man. βασιλέαν). Le man. porte aussi βασιλίαν, v. 933.
 (9) Man. φλεῖν.
 (10) C'est la même idée que dans le vers 43 des Γνωμοῖς μονόστιχοις :
 Εἰκὼν ἐξ βασιλείως ἔστιν ἐμπύχως Θεοῦ.
 (11) Proverbes de Salomon xxi, 1 : Ὅσπερ ἐρημὴ ὑδάτος, οὕτως καρδία βασιλείως ἐν χειρὶ Θεοῦ.
 (12) Man. ὀρισμένοις : j'ai écrit ὀρισμένους avec pleine sécurité.

Ἦλθ' ἐὺδοκιμήσας οἴου προσελθ' ἴφιναι·
 Ἀρχὴ γὰρ ἀνδρα δείκνυσσι (1) καὶ πᾶσιν ἐμπανίζει.
 Μὴ διὰ τὸ ἀξίωμα καταπαρθῆ; τῶν ἄλλων·
 Βραχὺν γὰρ χρόνον ἐξανθεῖ, καὶ αὖθις ἀποθρήσει.
 Μετὰ βουλή; καὶ ἀκίψως κτεύθουσι τὰς ψήφους·
 Ἰσθίως γὰρ τὸ δίκαιον τοὺς ἀμείλις ἐκφεύγει.
 Μὴ λάθῃς φίλων πρόσωπον, μὴδὲ πτωχῶν, ἐν κρίσει,
 Μὴδὲ δυνάστην αἰδεσθῆς, μὴδὲ προσέξῃς δώροισ·
 Ἄλλ' ἔννομον καὶ δίκαιον ἐκφέρει σου τὸ κρίμα.
 Τοὺς κατακρίτους κόλαζε μὴ δι' ὀργὴν ἢ τέρψιν,
 Ἄλλ' ὡς τοῦ νόμου πρόμαχος καὶ τοῦ δικαίου

[φύλαξ,
 Οἰκτείρων μὲν τῆς συμφορᾶς τοὺς θυστυχεῖς ἐκεί-
 νους,
 Τῷ νόμῳ δ' ὑποτάττεσθαι ὀφείλων ἐξ ἀνάγκης.
 Μὴ χαλεπὸς ἀκροατῆς τῶν κρινομένων ἔσο,
 Ἄλλ' ἰλαρῶς ἐπάκουε καὶ μακροθύμως πάντων·
 Μὴδὲ βραθύμως ἄκουε τῆς δικαιολογίας,
 Μὴ σε τὰ δικαιώματα τῶν κρινομένων φύγη·
 Μετὰ πολλῆς δὲ προσοχῆς καὶ πάσης ἀκριβείας
 Ἄκουε καὶ μνημόνευε τῶν λεγομένων πάντων·
 Τὸ γὰρ ἀκούειν ἀμείλως ἔγγυς τῷ μὴ ἀκοῦειν.
 Καὶ συνετῶς ἐξέταζε καὶ τάληθες ἐκζητεῖ·
 Ἀγνοομένου γὰρ τινος μέρους τῶν πεπραγμένων,
 Ἄλλοια ἢ ὑπόθεσις γίνεται παραπίπτει.
 Μὴ ἀναβάλλου τὴν καιρὸν, χρονοτριβῶν τὰς δικαιο-
 κᾶν γὰρ δικίως κρίνη; μὲν, μετὰ πολλὸν δὲ χρόνον,
 Τὸ μὲν ἀδικήμα τὸ πρὶν ἀφίλις διὰ ψήφου,
 Σὺ δὲ αὐτὴν ἠδίκησας, πολυχρόνιον ἔλκων,
 Σχολάζοντα τῶν πράξεων τῶν αὐτῶ χρησίμων,
 Καὶ χορηγοῦντα βήροισι, γραφεύσι καὶ δημοίοις,
 Καὶ κλειόν' (2) ἀπὸ τῆς σχολῆς καὶ τῆς ἐσπέρης
 [κλειώσ

Ζημίαν ὑπομείναντα ἢ τὸ τῆς δίκης κέρως.
 Διό σε χρὴ φεικτικὸν ὑπάρχειν καὶ σπουδαῖον
 Ἐν τῷ ἀκούειν καὶ ζητεῖν καὶ τάληθες εὐρίσκειν.
 Μετὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν τῶν πεπραγμένων πάντων
 Ἐπιμελῶς τὸ δίκαιον σκόπει κατὰ τοὺς νόμους·
 Κᾶν ἀπορῆς συμβούλοισι, χρῶ νομικοῖς καὶ δικαίοις·
 Εὐρῶν δὲ γε τὸ εἰκόσιον, συντόμως ἀποφαίνου,
 Καὶ τὰ κριθέντα πείραιναι ταχέως καὶ συντόμως,
 Μὴ ἐνδοθεὶς ὑπὸ τινος, καὶ κολιθεῖν τὰς ψήφους.
 Κριτῆς γὰρ λόγῳ δικαίων, ἔργῳ δὲ μὴ κερφαίνων,
 Ἠδίκημένοις μὲν ἄρθως μισοῖται καὶ δικαίως·
 Τῶν ἐκ τοῦ νόμου γὰρ αὐτὸς ὡς ἀποστερεῖ δ. κ. αἰών·
 Ὑπὸ τῶν ἀδικούντων δὲ λίσαν ἐξουθενεῖται,
 Καὶ καταγέλαστός ἐστι καὶ ἀδρανῆς καλεῖται
 Γίνεται δὲ καὶ σύνεργος οὗτος τοῖς ἀδικοῦσι,
 Τὴν ἐκ τῶν νόμων ἀγαιρῶν ἐκδίχησιν ἀθέσμως,
 vers. 998

A Καὶ βρῶμα τοὺς ἐπιεικεῖς ποιεῖται τῶν ἀδικῶν.
 Οὐδὲν κριτοῦ φαυλοτέρου ταῖς ἀληθείαι; φεύλου·
 Νόμους γὰρ οὗτος ἀναιρεῖ καὶ πολιτεῖαν φθείρει.
 Καὶ ἄδικον τὸ ἐπ' αὐτῷ ποιεῖ τὴν οἰκουμένην·
 Δεῖ δὲ (3) τὸν ἀγαθὸν κριτὴν νομομαθῆ τυγχάνειν·
 Κριτῆς γὰρ νόμους (4) ἀγνοῶν, καὶ ἰατρὸς τὰ νό-
 [του
 Ὅ μὲν κληθῆναι τραύματα, ὃ δὲ τὰς ἀδικίας·
 Ἐτι δὲ δίκαιον αὐτὸν καὶ φίλον τοῦ δικαίου,
 Ἴνα μὴ πρᾶττῃ τῷ σπουδῶ σαφῶς τὰ ἐναντία·
 Πῶς γὰρ ὁ θείων ἀδικα τὸ δίκαιον ποιήσῃ,
 Οὐ δύναται γὰρ μουσικῶς ὁ ἄρμος ἐξίψαι.
 Ἐτι δὲ χρὴ φιλόπονον ὑπάρχειν καὶ σπουδαῖον,
 Ἴνα μὴ (5) δι' ἀμείλιαν χρονίζωσιν αἱ δίκαι.

B Πρὸς τοῦτοις δεῖ δραστήριον καὶ θαρραλὸν εἶναι,
 Ἴνα δι' ἔργων ἐντελῶς περαίνῃ τὰ κριθέντα·
 Τοῦτο γὰρ τέλος πέφυκε δικαστοῦ τε καὶ νόμου,
 Ἄδικημάτων παντελῆς ἐκδίχησις δικαία.
 Τοὺς ἀργοντα; τοὺς ὑπὸ σὲ μετὰ βουλῆς ἐκλέγου,
 Καὶ ἀκριβῶς ἐξέταζε τὰς τούτων διαθέσεις·
 Ἐγγείριζε δὲ τὰς ἀρχὰς φρονίμοις καὶ δικαίοις,
 Καὶ ἐπισκέπτου θαμνῶς τὰς πράξεις τὰς ἐκείνων,
 Κᾶν εὖρης κλημμελήσαντας, εὐθέως ἐπανόρθου·
 Ὅσα γὰρ ἂν καὶ πράξωσιν ἀδικα οἱ τοιοῦτοι,
 Σὺ πάντων τούτων αἴτιος, καὶ θεῶ δόσεις λόγων.

Μὴ συναινεῖς τοῖς κακοῖς, μὴδὲ βουλῆς κοινώνεις,
 Ἴνα μὴ αἴτιος δοχῆς τῆς τούτων ἀδικίας.
 C Τῶν φαύλων τὰς φθοροποιούς φεύγέ μοι ὀμίλιας·
 Τοῖς ἀγαθοῖς δὲ σπουδάζε τὸ κλειστόν συνιδίαι·
 Ἥθη γὰρ φθείρουσι χρηστὰ τῶν φαύλων ὀμίλιας (6),
 Καὶ βῆρον νόσου μετασχεῖν ἢ δοῦναι τὴν ὑγίαν.

Φεύγε τὸ ψεύδος (7) ὡς ἴδν καὶ τόκον τοῦ φθορέως,
 Καὶ ἀληθείας ἐκπτωσιν καὶ τῆς εἰκόνο; λύσει·
 Κατὰ τὴν νοῦν γὰρ ἄνθρωπος θηρίων ὑπερφέρει·
 Νοθ; δ' ἔργον ἀλήθεια καὶ γνώσις τῶν πραγμάτων.
 Τὸ ψεύδος δ' ἐναντίωσις τῆς ἀληθείας πίσει,
 Καὶ τυφλωσί; ἐπι ψυχῆς καὶ διανοίας σκοτός·
 Καὶ, ὥσπερ ὁ ψευδόχρυσος οὐκ ἔστι χρυσο; ἔλω,
 Οὕτως ὁ ψεύστης ἄνθρωπος οὐκ ἄνθρωπος τυγχάνει.
 Εἶθῃ πέφυκεν ἄρθως τοῦ ψεύδους; εἶναι δύο·
 Τὸ μὲν γὰρ κατ' ἀγνοίαν γίνεται τῶν πραγμάτων,
 D Ἀπάτης ἀποκύημα καὶ ψευδομένη; δόξης,
 Αἰσχρὸν τε θν καὶ βδελυκτὸν, σημεῖον ἀμαθείας;
 Εἰ περὶ τὰ καθολικὰ συμβαίνει τῶν πραγμάτων
 Ταῦτα γὰρ ἐστὶ δυνατόν γινῶναι δι' ἐπιστήμης·
 Ἢ δὲ γ' ἐν τοῖς καθ' ἕκαστα ἀγνοίαι σσγγνωστόν
 [πῶς (8)·
 vers. 1045

(1) Cette pensée est attribuée à différents auteurs. Je me bornerai à citer Aristote, qui, dans ses *Morales* (v, chap. 4), la donne à Bias : Εὐδὲ καὶ ἔχειν ἐδ τοῦ βίαντο; ὅτι ε' Ἀρχὰ τὸν ἀδρα δείξει. » Voyez les interprètes d'Aristote, et Erasme dans ses *Adages*, 1, 10, 7li.
 (2) Man. κλειόν.
 (3) Titre : Εἰς τὸ μαθάνειν νόμους ὁ κριτῆς, οὐ βιωτὸ τὸν κριτῆν.
 (4) Man. νόμων.

(5) J'ai ajouté μή.
 (6) Il suit la pensée de S. Paul (*I Cor.* xv, 35) : Μὴ κλανᾶσθε· φθείρουσιν ἤθη χρηστὰ ὀμίλια κακαί. C'est, comme on sait, un vers que l'Arabe a emprunté à Euripide ou à Ménandre. On peut voir ce que j'ai remarqué sur le v. 446 des *Γνωμα; πονώσχη;*, p. 289 de la petite édition des *Gnomai;* : ajoutez les *Observations sacrées* de Columèe, p. 27.
 (7) Man. σπύδος, et 1051, ὑπερ-αν.
 (8) Συγγνωστὸν ἀγνοίαι πῶς seroit mieux.

Ὁ μὲν τὸ λέγειν συγγνωστὸν καὶ ψεύδεσθαι ἐν Ἀ [λόγῳ·

Βέλτιον γὰρ ἔστι σιγῆν ἢ λέγειν μὴ εἰδῶτα.
Ἔτερον εἶδος· πέφυκεν, τὸ παρὰ δόξαν ψεύδου,
Ὅταν, γινώσκων τάληθες, ἐκῶν ἕτερα λέγη.
Ἦ τινο; ἕνεκα σκοποῦ, ἢ μάτην ἔκταν λόγου.
Ὁ γοῦν ἐκῶν ψευδόμενος, καὶ μάτην κοῦφος πέλει.
Καὶ οὗτος κυριώτατα φιλοφροδῆς καλεῖται,
Ὡς δ'· αὐτὸ τὸ ψεύδεσθαι φιλῶν τε καὶ διώκων.
Σημείον τοῦτο πέφυκε διεστραμμένης γνώμης,
Τὰ φαυλά τε καὶ βλαπτικὰ φιλοῦτης· καὶ στεργούσης·
Ὁ δ' αὖ πάλιν αἰρούμενος τὸ ψεύδος ἕνεκά του,
Ἦ ὠφελείας ἕνεκεν ἢ βλάβης ἀλλοτριᾶς·
Ἦ δέ γ' ὠφέλεια διττή, οἰκεία, ἢ τοῦ πέλας.
Τὸ μὲν οὖν κέρδους ἕνεκα γινόμενον τοῦ πέλας,
Εἰ μὲν δικαίου καὶ καλοῦ καὶ γε ἀξιολόγου,
Ὡς σωτηρίας· σώματος ἢ συγγενῶν ἢ φίλων,
Ὁ μὲν ὠν συγγνωστόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ ἔπαινεῖται·
Ἔργον ἀγάπης· γὰρ δοκεῖ τῆς περὶ τὸν πλησίον·
Εἰ δέ γ' ἀδίκου πορισμοῦ χρημάτων ἢ καὶ δόξης,
Ὀλίθηριόν τε καὶ ψεκτόν καὶ πλήρης ἀδικίας·
Ἀγάπης· γὰρ τὸ συνεργεῖν, οὐ συναδικεῖν, πέλει.
Τὸ δ' οἰκείας γινόμενον ἕνεκεν ὠφελείας,
Εἰ μὲν δικαίαι· καὶ καλῆς, συγγνωστόν πως τυ-

Ἐν οἷς γὰρ ὠμολόγηται· καὶ ὑπεσχίθη· λόγῳ,
Χρυσώτην ἔθηκας· σαυτὸν τοῦ πράξει τὰ τοιαῦτα·
Δεσμὸς γὰρ ἰσχυρότατος λόγος ὁμολογίας·
Χρέος δ' ἐστὶν ἀποδοῆ τῆς πρὶν ἐλευθερίας.
Οὐκ ἔστι γὰρ ὁ χρυσώτων κύριος τοῦ μὴ πράττειν,
Ἄλλ' ἀναγκάζεται ποιεῖν ὡς· δοῦλος δ' ὀφείλει.
Μὴ οὖν ταχέως καὶ τυκνωῶς ὁμολογίας δίδου,
Ἵνα μὴ ταύτας παρὰ τὰς ἀπιστοῦς τούτους δόξης,
Ἄλλ' ὅτε εἶσι, καὶ ἄπειρ δαί, καὶ δ' τελέσαι δύνῃ.

Ἄν πιστευθῆς παρὰ τινος λόγους μυστηριώδεις,
Ἐν βάλει κρύψον τῆς φρονῆς· καὶ μὴ ἀποκαλύψης·
Μηδ', ἂν ἐχθρὸς σου γένηται ὑπερὸν ὁ τοιοῦτος,
Θελήσῃ· βιάσαι πώποτε διὰ τοῦ φανερώσαι·
Σαυτὸν γὰρ μᾶλλον ἐβλάψας, ἀπιστο· χρηματι-

[σας (5)·
Ἔστι γὰρ τὸ μυστήριον ὡς παρακαταθήκη,
Καὶ ταύτης· ἱερώτερον ὡς ἀποκικρυμμένον,
Καὶ ἀπιστίαν πλημμελεῖ ὁ τοῦτ' ἀποκαλύπτων,
Ὡς ὑποσχόμενος καλῶς φυλάξει καὶ ἀδώσει.
Μυστήρια δ' ἐπισφαλῆ μὴ ἀκούε προθύμως,
Οἷον ὅσα βουλευόνται· κατὰ τοῦ βασιλείως·
Ἦ ἄλλου τινὸς δυνατοῦ καὶ δραστηικοῦ προσώπου,
Ἔτι δὲ τὰ ἀπόβρητα τῶν δυνατῶν προσώπων
Ἄν ἄλλος οἶδῃ τὰ αὐτὰ· κίνδυνος γὰρ ὑφέρεται
Μὴ, ἄλλου φανερώσαντος, εὐ τὴν αἰτίαν ἐξη·

Ἐν κοινωνίαις (6) φυλάττε τὴν ἰδιοπραγίαν,
Μόνα σπουδαίων ἔχειν τε τὰ σὰ καὶ τὰ οἰκεία.

Μὴ προσλαβεῖν ἐπιθυμῶν τὰ προσόντα τοῖς πέλας,
Ἦ κλέπτων, ἢ ἐξαπατῶν, ἢ καὶ ἀρπάξων βίβ.
Ἦ ἄλλως ἀφαιρούμενος· ἐν γέ τιτι τρόπῳ (7).
Τοῦτο γὰρ δυνάως φαρτικὸν τυγχάνει πολιτείας,
Καὶ ἔοικε τὸ πράγμα γὰρ τῇ ἀλλήλοφαγίᾳ.
Πλεονεξία πέφυκεν ἐχθρὸν πάση τῇ πόλει,
Νόμοις μὲν, καὶ τοῖς ἄρχουσιν ὡς εἰργουσι τὸ πλεόν,
Καὶ πᾶσιν ἀντεισάγουσι τὸ δίκαιον καὶ ἴσον,
Τοῖς δὲ πολίταις, τὰ αὐτῶν λαβεῖν ἐπιθυμοῦσα.
Βούλεται γὰρ ὁ ἄδικος· τὰ πάντων αὐτῆς ἔχειν·
Ἰῆ· καὶ Οὐκλίτης· τὴν αὐτὴν οὐ κορίννουσι πλάτῃ·
Πλεονεξία γὰρ ἐστὶν ὀλέγιστος μανία,
Ἔρω· ἀκίχητα ζητῶν κτελέστα διώκων·
Ἰσότης δὲ γὰρ σωστεικὸν τυγχάνει πολιτείας,

Καὶ κοινωνίαν συντηρεῖ καὶ φίλων εἰσφέρει.
Τιμῶν δὲ δεῖ τὸ δίκαιον μὴ ἐν χρήμασι μόνον,
Ἄλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς κητεῖ· ἀγαθοῖ· ἐκ τῶν ἐξω,
Δόξῃ τε, λέγω, καὶ τιμῆ, καὶ τοῖς παρὶπλησίοις·
Μὴ ἐρεχθῆς ποτε τιμῆς τῆς σολ μὴ προσεκίχουης,
Μηδὲ τὴν ἄλλω πρόπεουσαν δόξαν ἀρπάξαι οἶλα,
Ἄλλ' ὁμολόγη· φανερῶς τοῦς σου τιμωτέροις,

[χάνει,
Ἄδίκου δέ γε, κίκιστον καὶ δίκλωσις κικίας·
Τῇ ἀδίκῳ γὰρ (1) θελήσει προστίθεται τὸ ψεῦδος·
Τῇ δὲ γε βλάβης ἕνεκα γινόμενον τοῦ πέλας
Καὶ ψεύδους δολιόφρονος καὶ τὰ κακοβουλίας·
Τοῦτο τὸ μέρος λέγεται τοῦ ψεύδους δολιότης·
Ἄλλ' εὐλόγος ἐπικριτικῆς προνοίας ὑπηρέτης.
Ἄπαν μὲν οὖν, εἰ δυνατὸν, εἶδος τοῦ ψεύδους φαῦγε·
Εἰ δέ γ' ἐνάγκη πρόκειται, τῷ ὠφελίμῳ χρῶ μοι,
Τὰ δ' ἄλλα μίσει ἐκ ψυχῆς καὶ λίαν ἀποστρέφου,
Φίλει δὲ τὴν ἀλήθειαν, ὡς τιμιον καὶ θεῖον,
Καὶ μόνα φθέγγου τάληθῃ (2) ἄπειρ σαφῶς γινώ-
[σκεις,
Ἄ δὲ μὴ οἶδας ἀκριβοῦς, μηδ' ἄλλῳ λέγειν θέλα·
οἶδω γὰρ πληροφόρησον πρὸς ἐαυτὸν τοῦς πάτας,
Ἦσ' ἄπειρ λέγεις ἀληθῆ καὶ βέβαια νομίζεις,
Καὶ μὴ τοῦς ὄρκους (3) ἀπειτεῖν βεβαίωσιν τῶν
[λόγων.
Οἱ γὰρ ὄρκους ἐπάγοντες εἰς πίστωσιν τῶν λόγων,
Ἔαυτοῦς μὲν ἐμπαίνοσι πίστειως ἀναξίτους,
Τῆς· ἐντολῆς δ' εὐρίσκονται τῆς θείας παραβάται,
Τῆς κελουούσης μηδαμῶς ὀμνύμα· τὸ παράπαν (4).
Τὰς ὑποσχίσεις φυλάττε καὶ τὰς ὁμολογίας·
οὐ μόνον ψεύστης γὰρ ἐστὶν ὁ ταῦτα· παραβαίνων,
Ἄλλὰ καὶ ἄρπαξ, ἀφαιρῶν τὰ, ὀφειλῆς τῶν ἄλλων·

vers. 1038

vers. 1153

(1) Τῇ γὰρ ἀδίκῳ seroit mieux.
(2) Man. τάληθῆς.
(3) Isocrate à Nicoclès, c. 57 : Τῆν ἀλήθειαν οὕτω φαινοῦ προτιμῶν, ὥστε πιστοτέροις εἶναι τοῦς σους λόγους ἢ τοῦς τῶν ἄλλων ὄρκους.
(4) Ven. éronomie, v. 11 : Οὐ κίχη τὸ ἕνα κικυρίου τοῦ θεοῦ σου ἐπι ματαίῳ.
(5) Χρηματίας est ici la même chose que ὦν, ὀπάρχων. Cet emploi de χρηματίας est très-ire-

quent dans les livres des modernes. L'empereur Basile dit dans ses Conseils, p. 31 : Τὸ τοῖς οἰκείοις διακωχεσθαι καὶ λόγοις· καὶ πράγμασι ψεκτόν τε χρηματίζει καὶ ἀγενοῖς. Parahis traduit : Secum magis et dictis, et factis, quiddam reprehensione dignum arguit et illiberale. Il devoit mettre : reprehensione dignum est et illiberale.
(6) Titre : ἐπὶ φυλάττειν ἰδιοπραγίαν.
(7) Man. τόπω.

Και νέμε τούτους την τιμήν την ζήλουσαν, ως
 [οίμεις,
 Και άπειδώς χορήγει τον έκαινον τοις σπουδαίοις,
 'Τνα μη δόξης τής τιμής βασκαίνων τοις άξίοις,
 Και πάσαι αύτοις (1) βούλισται τας τιμάς άκο-
 [ρότους,
 Στρατεριζόμενοι; αύτων τας πράξεις και τοις λόγους
 Και τά γε κατορθώματα εις έαυτον μαθέλων.
 Διπλήν γάρ έντως πλημμελείς πάντως την άδικίαν,
 Έκείνους μιν άπιστερών τής προσήκούσης; δόξης,
 Σαυτῷ δε την προσήκουσαν ούδ'ώως άπονέμων.

Μη προξινήση; δύσκληιδν τινη και άτιμίαν,
 Μήτε κερδαίνειν μάλλον τι, μήτε μηδέν κερδαίνων ·
 'Ηδίκησα; γάρ έκοντι βλάψας σου τον κλησιον.

Μη παρεμβάλη; σεαυτον ται; άλλων άμαρτίαις,
 'Ο; δήθεν ενευδοκιμῶν τοις σφάλμασι τοις τούτων ·
 'Ελέγχει; γάρ τὰ πταίσματα τούτων τῆ παραθέσει,
 Και άτιμίαν προξινείς αύτοις και άδοξίαν.
 Τδ δόξαν δε πορίζεσθαι ταις άλλων άδοξίαις
 Φιλόδοξον και άσχιστον και άδικον τυγχάνει.
 Εἰ δ' εἴπερ δόξης και τιμής έρῶς, έρῶν δικαίω; (2).
 Σοφῆς γενοῦ και δικαιο; σωφρων τε και άνδρειο;,
 Και σπούδαζε τὰ κάλλιστα και πράττει μη κίεράργω;,
 Και δόξης παρὰ τῶν καλῶν δικαίω; έπιτεδῶξη.

'Αν κοινωνήσης πράξεως τινη κατά τον βίον,
 'Επίσης θέλε κοινωνεῖν κρειττόνων και χειρόνων,
 Μη σεαυτῷ μὲν τῶν καλῶν νέμων τὸ πλεον μέρος,
 'Εκείνῳ δε τὸ ἴλαττον, τῶν κακῶν δ' εναντίας,
 Σαυτῷ (3) μὲν τὸ ἀλάχιστον, εκείνῳ δε τὸ πλεον ·
 Πάντες; γάρ οὕτω γε την σὴν φεύζονται κοινωνίαν.
 Μάλλον δε κέρδους και τιμής εκείνῳ πλεον νέμε,
 Φροντιδος δε και δυσχερῶν και πόνων και καμάτων
 Σαυτῷ πλεον άπόναμε, και κλέος έξεις μέγα.

Μη δδικήσης πίνητα, μηδὲ καταφρονήση; ·
 Εἰ γάρ και οὗτος έαυτον διεδικειν οὐ σθένει,
 'Αλλ' έχει τον εκδικητήν Θεον, δν πάντα φρίσσει.
 'Αν ἴδης άδικούμενον όρραυδν η και χήραν,
 Μη παραδράμης παριδῶν αύτου; άπολλυμένους,
 'Αλλά γενναίως πρόσθεθι και βύσαι 'του κινδύνου,
 Μη φοθηθεις τον άδικον, ει δυνατῆς τυγχάνει ·
 Θεον γάρ έχεις βοηθόν κατά τῶν άδικούντων.
 Εἰ δε συμβαίνει ταύτη σε κίνδυνον ύποστήνηαι,
 Ααμπρόν τε και μαρτυρικὸν στέφανον αναδήση ·
 'Υπὲρ γάρ του πλησίον σου (4) τον κίνδυνον υπέ-
 [στης.
 vers. 1177

(1) Au lieu de αύτοις; , l'auteur a peut-être écrit
 αύτός ου αύτῷ.
 (2) Man. δικίτω; έρῶν.
 (3) Man. σεαυτῷ.
 (4) Man. πλούσιον. J'ai ajouté σου.
 (5) Peut-être, συμδούλευ' αυτον πράττειν.
 (6) Σύμβουλος; αγαθῶς χρησιμώτατον και τυραννι-
 κώτατον άπάντων χρημάτων έστιν, dit Isocrate à la
 fin de son discours à Nicoclès; et c'est peut-être
 la source où George a pris sa pensée. Peut-être
 aussi se souvenait-il de l'empereur Basile, qui

'Αν τι; αίτήση σε βουλὴν εις τὰς οικίας χρείαις,
 Μάνθανε την ένδοξον άκριβῶς και προθύμως,
 Και τὰ δοκούντα βέλιστα συμβούλευε του (5) πρέ-
 [τειν ·

Οὐ πᾶσι γάρ δεδωρῆται τῆς γνώσεως τὸ δωρον,
 Και ὁ λαβῶν κοινοποιεῖν πᾶσιν όφελει τούτω ·
 Χρημάτων γάρ η συμβουλή ώφελιμώτερον πως (6).
 Τοις άδικαῖν σπούδάζουσι βουλῆς μη κοινωνήση; ·
 Μηδὲ συμπράξῃς όπισσοῦν μήτ' έργῳ μήτε λόγῳ.
 'Τνα μη γένη κοινωνῆς και σὺ τῆς άδικίας.

Τοις φαύλους και μη δυνατούς; Ελεγχε καταμένον; ·
 Μετά πρᾶότητος καλλῆς και γνησίας άγάπης; ·
 'Ισως γὰρ άποστήσονται ποτε τῆς μοχθηρίας.

Β 'Αν τίς τινα κρόντος; σου κατολογή σπουδαίον,
 Εἰ γε τὰ κατορθώματα παράγαγε εις μέσον,
 Και οδίσσον τὰς διαβολὰς διὰ τῶν ἰγκωμιῶν ·
 'Εκείνον μὲν γάρ εκδικαίς, τον δ' άδικον άσχινείς.
 Εἰ δε σιγήσει; καρδῶν άδικῶς όβρισθέντα,
 Τῆς ἀληθείας γέγονας προδότη; , ως 'Ιούδα;.

Μη άμελης (7) τῶν σεαυτοῦ συγγενῶν τε και φίλων,
 'Αλλ' επισκέπτου θαμινὰ και βοηθεῖ ταις χρείαις;
 Βουλεύων τε και συνεργῶν και προνοῶν παντοῖω ·
 Φί'ο; κτημάτων άριστον ύπάρχει τῶν εν βίῳ,
 Οὐκ εἶδος εν τῶν αγαθῶν, ἀλλ' όμοῦ πάντα φέρων,
 Κοινοποιῶν τὰ έαυτοῦ δεσμῷ τῆ; σῆς φιλείας,
 Σῶμα, ψυχῆν, και χρήματα, και δύναμιν, και δόξαν,
 'Εν ται; φροντίζει σύμβουλος, συμπράκτωρ εν τοις
 [έργοις,

'Εν ταις ένδειαί; χορηγῶς; συνασπιστής εν μάχαις;
 'Εν θυμηδαίς κοινωνῶς; , εν λύπαις παρακλητήτωρ,
 'Εν εύτυχίαις χαλινῶς; , εν δυστυχίαις βίσις;
 'Η και λιμῆν δεχόμενος ως ἀπὸ ναυσίλου.
 'Αφιλος; βίος έρημος ύπάρχει βοηθείας,
 Και πάλαιος; άλιμενος και άστεγος οικία,
 Και φρονύριον άφύλακτον, και άνυδρο; πορεία.
 Δόπερ φίλους; κτήσασθαι σπούδασον πάντα τρέπον.
 Πλήν μη ταχίως τούτους; κτώ, προπειτῶς επικρίνων.
 'Αλλ' έξετάσας; πρότερον διὰ τῆ; έξω φήμη;,
 Εἰτα δ' , έγγύτερον ἰῶν και κείραν λαβῶν τούτου,
 Κατάμαθε την σύνεσιν αύτου; τε και την γνώμην,
 Και πῶς έχει πρὸ; άρετην εκάστην και κακίαν,

Και μάλιστα πρὸς; φιλικῶς; ως έχει κοινωνία; ·
 Και πῶ; πρὸς; φίλους; πρότερον τῷ έντι διετίθη.
 Ταῦτα δε πάντ' άδύνατον μαθεῖν εν βραχεί χρόνῳ.
 'Εν χρόνῳ δ' άρα πλείονι την βέσσανον κοιμισθαι.
 Οὕτω δε γνοῦς τὰ κατ' αυτον ενν άκριβεία πάση,
 vers. 1221

commence ainsi le chap. xviii de ses *Exhortations* :
 Βουλῆς; άρίστης; οὐδέν άσφαλότερον. Au reste le
 simple bon sens suffit pour donner de pareilles
 idées. Je ne sais si l'on a remarqué que la phrase
 de Basile forme un très-bon vers, et qu'il a copié
 l'ancien poëte, qui a dit dans les *Senectutiae mono-
 stiche* :

Βουλῆς; γάρ όρθῆς; οὐδέν άσφαλιότερον.
 (7) Titre : Περὶ του μη άμελείν τῶν συγγενῶν
 και φίλων; man. τὸ συγγενῶν και φίλων.

Εἰ μὲν ἀδίκαιος φανῆ, μακρύνου κατ' ὀλίγον·
 Τοῖς δὲ δοκίμοις προσελθὼν ἀρμόσθησι γνησίως,
 Καὶ δ' εἰ καὶ λάβε δεξιὰς φιλίας καὶ κοινωνίας,
 Καὶ συνεχῶς ἐπάρδεναι τὸ τῆς φιλίας ἔργον,
 Ἔως ἂν μέγα γένηται καὶ ἰσθ· καρποφόρον·
 Φιλία (1) γὰρ κρατύνεται ἀεὶ παλαιουμένη.
 Φίλους (2) δ' ἐκλέγειν σπουδαίε φρονίμους καὶ σπου-

[δαίλους·
 Μόνον γὰρ οὗτοι δι' αὐτοὺς φιλοῦσι καὶ φιλοῦνται,
 Καὶ ἀδιάρρηκτος ἐστὶν ἡ τούτων ἑταιρεία·
 Δι' ἀρετὴν γὰρ γίνονται, καὶ τὸ καλὸν φιλοῦσι,
 Ὅσαρ ἀμετακίνητον καὶ μόνιμον ὑπάρχει·
 Καὶ τούτων μόνων πέφυκεν ἡ φιλία τελεία,
 Πάντας περιλαμβάνουσα τοῦ φιλητοῦ τοὺς λόγους,
 Τὸν τοῦ συμφέροντος, φημί, καλοῦ τε καὶ ἡδέος·
 Ἥδεῖς γὰρ συνδιόγοντες ἀλλήλοις καὶ συζῶντες,
 Καὶ θεωμένοις πρόθυμοι παντοίως βοήθοισι,
 Καὶ τῆς φιλίας τὸ καλὸν ποιοῦνται τέρμα πάσης.
 Ἡ δὲ τῶν φαύλων μεταξὺ γινόμενη φιλία
 Ψευδὴς τε καὶ ἠκόμορος καὶ μερικὴ τυγχάνει·
 Ψευδὴς μὲν, οἷτι τῶν αὐτῶν οὐ μὴν (3) αὐτοὺς φι-

[λοῦσιν,
 Ἄλλ' ἢ βέουσαν ἡδονὴν ἢ τινα βίου χρεῖαν·
 Ταῦτα δὲ βραχυχρόνια καὶ βέοντα τυγχάνει,
 Οἷς πάντως (4) συναφίσταται καὶ ὁ πρὸς ταῦτα πόθος,
 Ὅσαρ φιλίᾳ, ὀπακκασύματος ταχέως μαρνανθέντος.
 Ὡς δὲ μὴ περιέχουσα τοῦ φιλητοῦ τοὺς λόγους,
 Ἄλλὰ τὴν χρησίμην, τυχόν, ἢ τὸ ἡδύ, ἢ ἀμφο.
 Τὸ δὲ καλὸν οὐ βλέπουσα, μερικὴ πως τυγχάνει.
 Ἄριστη τοῖνον πέφυκε τῶν ἀγαθῶν ἡ φιλία,
 Καὶ τούτους, λῆστε, σπουδαίε θηρεῖσιν πάντα τρέ-

[πον.
 Ἐπὶ δὲ σπάνιόν ἐστιν ἡ ἀρετὴ (φεῦ!) χρημζ,
 Σὲ δ' ἀναγκαῖον κοινωνεῖν πολλοῖς κατὰ τὸν βίον,
 Δεύτερος πλοῦς, ἐκλέγου μοι ἐκ τῶν ἡμιμοχθήρων
 Τοὺς ἀληθεῖσιν σπαύδοντας καὶ τοῦ δικαίου φίλους·
 Φιλίαν γὰρ ὡς μάλιστα τὸ δικαίον συνέχει
 Πλέον πασῶν τῶν ἀρετῶν, καὶ οὐκ ἐξ ἄρα ἡγῆσαι.
 Καὶ κτῶ μοι φίλους ἐξ αὐτῶν ἕνεκα τοῦ χρησίμου·
 Ἄλλήλοις γὰρ ἀρήγουσι προθύμως οἱ τοιοῦτοι,
 Ὅσαρ δανείζοντας αὐτοῦ; πρὸς τὰς τοῦ βίου χρεῖας,
 Ἄπολαβεῖν ἐλπίζοντες τὰ ὁμοῖα καὶ ἴσα·
 Ἄν δὲ μὴ ἀπολάβωσιν, ἢ ἐνδείστερά πως,
 Καθάρπυ ἀδικούμενοι εὐθέως ἐγκαλοῦσι.
 Μάλιστα δὲ τοὺς δυνατοὺς σπουδαίε κτῆσθαι φίλους·
 Λόγο; γὰρ τούτων δύναται ὑπερ μωρίας χεῖρα,
 Καὶ νεῦμα μόνον κατορθοῖ τὰ μέγιστα κολλάκις·
 Ὡς γὰρ τὰ δραστηκώτατα φάρμακα δι' ὀλίγου
 Τὴν βλάβην ἢ ὤφέλειαν ἐνεργεῖ τὴν οικεῖαν,
 Οὕτω βράδιως δυνατοὶ μεγάλα κατορθοῦσι.
 Ἄδικους καὶ φιλοψευδεῖς καὶ δολοὺς τὴν γνώμην
 Μιθόλιως ἐξαπατηθῆς (5) κτήσασθαι ποτε φίλους·

A Οὐ δύνανται γὰρ οὗτοι γε τὸ ἡθὸς καταυθύναι.
 Κἂν γὰρ τὸ ἡθὸς ταπεινὸν καὶ χαρῖεν ποιῶσι,
 Κἂν ἐν τῷ λέγειν εὐνοίαν δεικνύωσι καὶ χάριν
 Κἂν ἐν ταῖς χρεῖαις πρόθυμοι γίνωνται συναργάται,
 Καὶ δαπανῶσι χρήματα καὶ πάντα ὑποσχῶνται,
 Οὐδέν γε τούτων ἀληθῆ; οὐδὲ πιστὸν ὑπάρχει,
 Ἄλλ' ἔστι περικάλυμμα ψυχικῆς μοχθηρίας,
 Καὶ προσωπεῖον φιλικῶν ἐπιτετηθευμένων
 Εἰς ἀπίτην καὶ τὴν φθορὰν τῶν ἐξηπατημένων.
 Πῶς οὖν ἂν χρῆσθαι δυναθῆς ὡς φίλῳ τῷ τοιοῦτῳ,
 Εἰ μὲν γὰρ ἀπισταῖς ἀεὶ καὶ προσορῆς τὸν ὅδον,
 Μόχθο; ἐστὶν ἀνήνυτος καὶ ψυχῆς τρικυμῖα,
 Καὶ ἀγρυπνία λογισμῶν καὶ τηκεδῶν ὀστέων,
 Ὅσαρ εἰ ἐξῆ; μεταξὺ θηρέων ἀνημέρων.

B Εἰ δὲ, θαλχθεῖς τῷ πλίσματι τῆς εὐνοίας, πιστεύ-
 [σαις (6),
 Εὐθύ; σὺν τῷ διέλατι τὸ ἀγκιστρον ἐπίσθη,
 Καὶ ἐν τοῖς σπλάγγχοις (7) διδάξει τὸν κλειθρον
 [ιδούσως.
 Πάντων οὖν βλαβερώτατον συνεῖναι τοῖς δολοῖς
 Εἰ δὲ τις καταπειγῆ; σε χρεῖα τῶν ἀναγκαίων,
 Τοσοῦτον αὐταῖς σύνεσο, ὅσον (8) πληροῦν τὴν χρεῖαν,
 Εὐθίως δ' ἀποπήδησον, ὡς θρῖς ἐκ παγίδων.
 Πλὴν μηδ' ἐχθροῦ; γε κτήσασθαι προνοοῦ τοῦ; τοι-
 [ούτους·

C Ὅσον γὰρ ἀχρηστοὶ εἰσιν οὗτοι γε πρὸς φίλιαν,
 Τσοῦτω δραστηκώτατοι γίνονται πρὸς τὰς ἐχθρας.
 Ἄκρατον γὰρ ἐκχέουσι τὸν ἰδὸν παρασίτικα,
 Καὶ οὐ βράδιως παύονται τοὺς πέλας ζημιούντες,
 Ἄλλὰ πηγάζουσιν ἰδὸν ἐκ μιαρῆς καρδίας,
 Καὶ προστιθέασιν ἀεὶ ταῖς πρῶν κικουργίαι;
 Ἄνεκλειπτον γὰρ βλύζουσι βέδυμα θανατηφόρον
 Οὐκ ἐνότος (9) τοῦ κρείττονος βέδυμα; ἐν καρδίᾳ.
 Μὴ μόνους δ' εὐλαβεῖσθαι (10) χρὴ τοὺς φαύλους
 [ἐχθροὺς κτῆσθαι,
 Ἄλλὰ μηδ' ἄλλον ὀπωσοῦν, εἰ δυνατόν, τῶν πάντων.
 Ἐχθρὸς γὰρ μείζον γε κακὸν ἢ ἀγαθὸν ὁ φίλος,
 Ὅτι πρὸς ἐχθρὸν πέφυκε μάλλον ἢ πρὸς φίλιαν
 Ἔπειν τὸ γένος πάντοτε φυσικῶς τῶν ἀνθρώπων·
 Ἴσην οὖν τείνειν τὴν σπουδὴν πρὸς τε τῶν φίλιων
 [κτῆσιν
 Καὶ πρὸς ἀπόκτησιν ἐχθρῶν καὶ τὸ μηδὲλω; ἔχειν.

Φιλίας μόντοι γένεσις διὰ τριῶν ὑπάρχει,
 D Ἡδέος καὶ συμφέροντος καὶ τοῦ καλοῦ ἐν κρίσει.
 Ὅν γὰρ τις ἀποδέξαιτο κρίτων, φιλεῖ γε τούτον,
 Καὶ ᾧ συνεῖναι τέρπειται καὶ συνδιημερεύειν,
 Καὶ γε τὸν χρησιμεύοντα πρὸς τὰς τοῦ βίου πράξει;
 Καλὸ; οὖν εἶναι σπουδαίε τῶν ἀρετῶν σὴ κτῆσει (11),
 Φρονήσεω; δὲ μάλιστα, καὶ ζηλωτὸς γενήσῃ·
 Χρησίμους δ' ἴσο; βοηθῶν, ὡς δυνατόν, τοῖς πᾶσι·
 Ἡδὺ; δ' ἂν πᾶσι γένοιο κατὰ τόνδε τὸν τρόπον·

vers. 1270

vers. 1316

(1) Man. φίλιαν.
 (2) Titre : Περὶ τοῦ ἐκλέγειν φίλους φρονίμους καὶ σπουδαίους.
 (3) Man. οὐ μὲν.
 (4) Man. πάντων.
 (5) Peut-être εξαπατηθῆς.

(6) Man. λεχθεῖς — πιστεύσας.
 (7) Man. σπλάγγης.
 (8) Man. ὅσον.
 (9) Man. ἔχοντος.
 (10) Man. εὐλαβεῖσθαι.
 (11) Peut-être τῆ κτήσει.

Ἠρώς ἔσο καὶ ταπεινὸς σὺν μεγαλοφροσύνῃ.
 Τοῖς πῖσιν εὐπροσῆγορος, εὐφημον φέρων στόμα,
 Τιμητικὸς (1), εὐνοϊκός, ἐπιεικής ἐν πᾶσι.
 Ὅφλημα γάρ τι φυσικὸν τοῖς πᾶσι παρ' ἀλλήλων
 Ὀφειλάται ἡ εὐνοία καὶ τιμῆς τὸ προσήκον.
 Οὕτως ἂν φίλους κτήσαιο καὶ φιλέσαι δυνατόν.
 Δι' ὧν γὰρ γίνεθ' (2) ἔκαττον, δι' αὐτῶν καὶ τηρεῖται.
 Ἐχθρας δὲ γένεσις ἔστι διὰ τῶν ἑναντίων,
 Ἄνταρῶ συνέιναι τε, καὶ αἰσχροῦ, ἀσυμφόρου (3).
 Αἰσχρὸν ποιεῖ κακία δὲ ψυχῆς καὶ μοχθηρία.
 Νόσος γὰρ τίς ἐστι ψυχῆς ἤθῶν ἀναρμυστία.
 Μάλιστα δ' ἀσχιστόν ἐστιν ἐκ πάντων ἀφροσύνη,
 Σκότος ὑπάρχουσα ψυχῆς· καὶ τοῦ νοῦς τυφλότης.
 Ἄσυμφορος δ' ὁ βλαπτικός, εἴθ' ἐκῶν εἴτε ἄκων.
 Ἄνταρδ' δὲ γίνεται πᾶσιν ἐν τῷ συνείηαι
 Ὁ ὑπερόπτης, ἀφαιρῶν τιμὰς τὰς προδικούσας
 Καὶ ὀργίλος, καὶ (4) πληκτικὸς ὑπάρχων τῶν συν-
 |όντων,
 Ἐλέγχων, τιμωρούμενος, βάλλων ταῖς λοιδορίαις,
 Φιλονεικῶν, ζυγομαχῶν, ἐρίζων ἐπὶ πᾶσι.
 Ἐτι ὁ ὀκυθροπαστικός καὶ κατεστραγγισμένος.
 Δοκεῖ γὰρ οὐκ εὐνοϊκός, ἀλλὰ μισάνθρωπός τις.
 Ταῦτα φίλιας βήγνουσι καὶ τὰς ἔχθρας ἐντίκτει.
 Ἐνοία γὰρ ἀντινοῖαν γεννᾷ, καὶ τὴν ἀντία,
 Ἡ δύσνοια τὴν δύσνοιαν γεννᾷ φυσικῶ λόγῳ.
 Καὶ φρόνημά γε ταπεινὸν ταπεινώσει ἐντίκτει,
 Τὴν δ' ὑπερόπτην ἄπαντες ἀντικαταφρονοῦσι.
 Ἠττάσθαι γὰρ οὐ θέλουσι καὶ τιμᾶν ἀκουσίως.
 Δουλείαν γὰρ νομίζουσι τοῦτο καὶ τυραννίδα,
 Καὶ καταφρόνησιν σαφῆ αὐτῶν καὶ ἀτιμίαν.
 Πάντες δ' αἰροῦνται φυσικῶς τιμᾶσθαι καὶ φιλεῖσθαι.
 Ὡσπερ δ' ἐκῶν τις χρήματα χαρίζεται προθύμως
 Ἄντι χρημάτων κτώμενος τὴν ἀρετὴν ἠδέως,
 Εἰ δ' ἄκων μὲν ἀφαιρεθῆ ἢ πρὸς ἄμυναν ὀρθῆται.
 Οὕτω καὶ δίδωσι τιμὰς ἐκῶν γε πᾶς ἀφθόνως,
 Εἰ δ' ἄκων τοῦτ' ἀπαιτηθῆ ὡς χρέος, οὐ παρέχει.
 Συμβαίνει δὲ καὶ ἕτερον ἐν τοῖς ὑπερηφάνοις.
 Οὐ μόνον γὰρ τιμῆς αὐτοῦς μείζονος ἀξιοῦσιν,
 Ἀλλὰ καὶ τὴν προτήκουσιν τοῦς ἄλλους (5) ἀφαι-
 |ροῦνται.
 Ἐν γὰρ τῷ μὴ τιμᾶν αὐτοῦς πάντως καταφρονοῦσι.
 Διὸ οἱ παρορώμενοι διχόθεν ἀνιώνται,
 Τὸ μὲν, ὡς ἀπαιτούμενοι ὡς χρέος τὸ μὴ χρέος,
 Τὸ δ', ὡς ἀποστειρούμενοι τιμῆς τῆς προσήκουσης.

Δι' ἀκρινέ μοι συνετώς τοὺς κόλακας τῶν φίλων.
 Ἔστι δ' ὁ κόλαξ μιμητῆς φίλιας, ἀλλ' οὐ φίλος,
 Πάντα σοι χαριζόμενος καὶ σπουδάζων ἀρέσαι,
 Καὶ πάντ' ἐγκωμιάζων σου κακά τε καὶ βελτίω,
 vers. 1362

(1) Man. τιμητικός.
 (2) Man. γίνεσθ'.
 (3) Peut-être κάσσυμφορου.
 (4) J'ai ajouté le second Kai.
 (5) Man. τοὺς ἄλλων.
 (6) Man. οὐ τοῦτο. On pourroit aussi corriger, Καὶ τοῦτο.
 (7) Man. τὸν φίλον.
 (8) C'est la pensée d'Antisthène dans Stobée (cit. xiv, 17) : ἄντις ἔστις ἀφαιρώτερον εἶησιν εἰς

A Οὐ τὴ συμφέρων σοι σκεπῶν, ἀλλ' ἠδονὴν δ' ἄκων,
 Αὐτοῦ τὸ (6) τίλος θέμενος ὅπως ἠδύνει σε.
 Τῶν ὧν γὰρ οὐ πεφρόντικεν οὐδὲν ὅπως ποθ' ἔξει,
 Ἄλλ' ἑαυτοῦ πεφρόντικεν ἠδονῆς τε καὶ κέρδους,
 Καὶ σοι πορίζων ἠδονὰς ἀντικαμβάνει κέρη.
 Φεῦγε τὸ φίλερον (7) τοιγαροῦν τῶν μιαιῶν κολά-
 |κων.

Κόρακες γὰρ ἐσθίουσι σώματα τεθνεώτων.
 Οἱ κόλακες δὲ τοὺς ζῶντας δαρδάπτουσιν ὡς γύ-
 |νες (8).

Καὶ, ἕως μὲν ἂν εὐτυχῆς, βχλον ἔχεις Κολάκων.
 Εἰ δὲ συμῆ μεταπέσειν τὸν πλοῦτον εἰς πνίψιν,
 Οἶα πολλὰ κτετεύεται (9) τῇ κλυστρόφῳ τύχῃ.
 Εὐθὺς πάντες ἀφίστανται καὶ ἔρημον εἴωσι,

B Οὐ χρεῖαν θεραπεύοντες, οὐ λόγου κοινοῖοντες,
 Οὐ συναλγοῦντες ἔπωσούν, ἀλλ' ἐγγελῶντες· μᾶλλον,
 Καὶ πρὸς ἕτερον τράπεζαν ταχὺ μεταπηδῶντες,
 Πλουσίων ὄντες (10) ὠπευταί, πνήτων δ' ὑπερόπτα,
 Τῷ φίλικῷ μὲν πλάσματι τοὺς ἄφρονας αἰροῦντες,
 Καὶ καταγοητεύοντες ψευδέσιν ἐγκωμίαις,
 Φρονίμοις δ' ἀποτρόπαιοι καὶ μιαιοὶ δοκοῦντες.
 Τοὺς μέντοι κρῖσαι λογισμῶν ψέγοντας ἢ αἰνοῦντας,
 Τούτους μοι στέργ' (11) ὡς ἀληθεῖς τὴν γνώμην καὶ
 |δικαίους.

Καὶ, εἴπερ θέλεις ἀληθῶς γενέσθαι τῶν σπουδαίων,
 Ἀγάπα τοῦ· ἐλέγχοντας, καὶ δίδου τοῦτοις χάριν.
 Ἐλέγγος γὰρ ἐστὶ ψυχῆς νοσοῦσης θεραπεία,
 Καὶ φάρμακον καθαρτικὸν ψυχικῆς σηπεδῆνος.
 Ὁ δὲ μισήσας ἐλεγχον ἀπέτυχεν ὕψους.

C Ψυχὴ γὰρ ἀνοουδέττος ἀθεράπευτος πέλει.
 Ὅς δ' ἂν τοῦ εἶναι τὸ δοκεῖν προτιμότερον εἶη,
 Καὶ θέλγεται τοῖς· ἑαυτοῦ ψευδέσιν ἐγκωμίαις,
 Προστιθῆσι τοῖς ἔλκεσι καὶ συναῖξει τὴν νόσον,
 Καὶ οὐκ αἰσθάνεται χωρῶν εἰς βλεθρον προδήλωσ.
 Σοὶ δὲ τὸ εἶναι τοῦ δοκεῖν ὀρθῶς προτιμητέον,
 Καὶ λόγων θεραπευτικῶν φέρε δηγμῶν ἀσμένως,
 Ἐπαίνων δὲ τὴν ἠδονὴν ὡς φαρμακικὸν ἐκτρέπου.

Τοιοῦτον παρέχει σαυτὸν τοῖς σοῖς φίλοις ἐν πᾶσιν,
 Οἷου· ἂν εὖξιο πρὸς σὲ τοῦτους εἶναι δικαίους.
 Εὐήμεροισι σύγχαιρε τοῖς φίλοις, ὡσπερ θέμις,
 Σὴν εὐτυχίαν τὴν αὐτῶν οἰόμενος εὐλόγως.
 Κοινὰ γὰρ φίλοις πάφυκα παθήματα καὶ τύχαι.
 Ἐν δὲ τοῖς δειπνοῖς τοῖς αὐτῶν καὶ ταῖς φιλοφρο-
 |τύναις,

D Ἐὰν κληθῆς, μὴ πορευθῆς· κολακικὸν γὰρ τοῦτο.
 Αἰσχρὸν γὰρ σπεύδειν εὐπαθεῖν καὶ φιλαυτίας
 |πλήρης.

Ἐν δὲ τοῖς δυστυχίμασι καὶ συμφοραῖς τῶν φίλων,
 vers. 1405

κόρακας ἐμπεσεῖν ἢ εἰς κόλακας· οἱ μὲν γὰρ ἀπο-
 θανόντες τὸ σῶμα, οἱ δὲ ζῶντες τὴν ψυχὴν λυμα-
 νονται.
 (9) Constantin Manassès a la même métaphore dans sa Chronique, p. 45 :
 Τροχῶ δ' ἡ ἀστατός φορὰ καὶ ὁ πατὴρ τῆς τύ-
 |χης·
 Κακῶς τῷ Δομετιανῷ τὸ κρῖτος ἐγγχειρίζαι.
 (10) Manuscrit : δεσ.
 (11) Man. μὴ στέργ'.

Παραυτίκα πο εὔθητι, μὴ περιμένων κλησιν,
 Συνδυστυχεῖν οἰόμενος καὶ συναλγῶν γνησίως,
 Λόγῳ τῷ βάρῳ, τῆς αὐτῶν ἐδύνης ἐλαφρῶν,
 Καὶ συνεργῶν ἐν ἅπασι σπουδαίως καὶ προθύμως,
 Λιγῶν καὶ γράττων ἅπαντα πρὸς τὸ αὐτὰς συμ-
 φέρον.

Ἄν ἀφθῆ σου δεόμενόν τινος τῶν σὺν τὸν φίλον,
 Μὴ περιμείνης ἀφθῆσιν, ἀλλὰ προθάσας διδου.
 Ἴσως γὰρ αἰσχυρῶμενος, τῆς ἀντοχῆς χάριτας (1).
 Αἰνεῖ τὰ κατορθώματα τῶν φίλων σου προθύμως,
 Τὶ δὲ γε διαπτώματα συγκαλύπτει καὶ κρύπτει.
 Ἄν δὲ εἰ τούτων γένηται, δηλόν τισι τῶν ἐξω,
 Σὺ δὲ διὰ λόγων πιθα ὧν συσκαίριζε τὸ πρῶγμα.
 Μῆλλον γὰρ δεῖ σε (2) τῆς δόξης φρονίζεῖν τῆς τῶν
 φίλων

Ἢ τῆς αὐτοῦ γνησίας γὰρ φιλίας τοῦτο δεῖγμα.
 Νοθεῖται δ' ἀμυρτάνοντα τὸν φίλον κατεμῶνας,
 Διστά πραότητος ὁμοῦ καὶ δόξως καρδίας,
 Ὡς ἐπαλγῶν τοῖς οὐκ ὀρθῶς ἐκείνῳ πεπραγμένοις.
 Κἂν ἀγνοῖ ἡμάρτηκός, εἰδασκα σαφεῖ λόγ.
 Μὴ πάντα δὲ τὰ σφάλματα πειρατέον ἐλέγχειν
 (Ὁραὺ γὰρ τοῦτο κἀηδὲς, καὶ λύει τὴν φιλίαν)
 Ἄλλὰ τὰ βλάβην φέροντα καὶ δύσκειαν μεγάλην.
 Εἰ μὴ γὰρ ἀλγεῖ πεπραχῶς (3) καὶ διορθοῦσθαι
 [σπεύδει.

Τ. τε γὰρ ἤκιστα σε χρὴ κεχρηῆσθαι νοουθεσίᾳ.
 Μὴ πίσταυς διαβολαῖς εὐκόλως κατὰ φίλων.
 Κουρότης γὰρ τὸν ἐν πολλῷ χρόνῳ δοκιμασθέντα
 Λόγῳ φίλῳ πειθόμενον ὡς ἀφίλον ἡγεῖσθαι.
 Μῆλλον δ' εἶ κούφοτερον πιστεύειν ὑπονοίαις,
 Κἂν πιθανῶς συμβάλλωνται πρὸς ἐν συμμαρτυ-
 ρούσαι.

Οὐ χρὴ γὰρ κατὰ φανερῶν καὶ ἀποδειγμένων
 Τοῖς ἀορίστοις πειθασθαι λόγοις καὶ τεκμηρίοις.
 Μῆτε δ' ἐν ἄλλοις πίσταυς βλάβως τοῖς τοιοῦτοις.
 Δυσσεύετον γὰρ τἀληθὲς ἐν τοῖς πρακτοῖς ὑπάρχει,
 Καὶ τύχη φέρει κλεινὰ δοκούντα τῶν εἰκότων,
 Καὶ παρ' ἐχθρῶν συνείθεται πανούργως τὰ τοιαῦτα,
 Οἷς ὁ πεισθεὶς τοῦ δέοντος εὐθὺς ἐξαμαρτάνει.
 Διὸ πολλῆς ἐρεύνης δεῖ καὶ πλείστης ἀγχινοίας
 Πρὸς ἀληθείαν, εὐρασίαν, φυγὴν δὲ τῆς ἀπάτης.

Ἢ τοπικὴ διάστασις, κἂν γένηται χρονία,
 Μὴ διαλύσῃ τὸν δεσμόν τῆς ἀκριβοῦς φιλίας.
 Ὁ νοῦς γὰρ ἀκριβέστερος, εἰς ὄρασις ὀμμάτων,
 Ψυχαὶ δ' ἐνοῦσθαι δύναται καὶ ἄνευ τῶν σωμάτων.
 Συνεῖται γὰρ τῷ Πλάτῳ καὶ γε τῷ Σταγειρίτῃ
 Δυνάμεθα, κἂν μεταξὺ πολλῶν ἔρρουσε χρόνος.

vers. 1448

(1) Il manque ici au moins un vers. L'auteur avoit sans doute la pensée qu'a eue Sénèque, *De benef.* II, 1 : *Illud melius occupare, antequam rogemur; quia, cum homini probo ad rogandum os concurrat et suffundatur rubor, qui hoc tormentum remittit, multiplicat minus sumus.*

(2) J'ai ajouté ce.

(3) Man. ὁ πεπραχῶς.

A Ἄπῳτα δ' ἐξικονίζεις φίλον τῆ φαντασίᾳ,
 Καὶ λόγων αὐτοῦ μέμνησο καὶ πράξεων καὶ ἔθους,
 Καὶ ὡς παρόντα τῆ ψυχῇ περιβόλλει καὶ φιλεῖ.
 Ἄπειθεμύοντα γράμμασι τὸν φίλον ἐπισκίπτου,
 Καὶ δέχου γράμμα παρ' αὐτοῦ, καὶ ἀντιγράφειν
 [σπεύδει.

Διὴ γὰρ φύσις γράμματος σαφῶς διαφορομεῦσαι
 Καὶ πρῶτα καὶ βήματα καὶ ἔθῃ τε καὶ πάθῃ,
 Καὶ διαθέσεις ψυχικὰς καὶ τύχης περιστάσεις.
 Σοφὸς γὰρ ἦν ὁ τῆς φωνᾶς τοῖς γράμμασιν ἐν-
 [δόξας,
 Γραμμὰς ἀψύχους σύμβολα φωνῶν νομοθετήσας.

Τοῖς φίλων παιδας ὡς τοῖς σοῦς περιεπε καὶ θάλπει
 Γυναίκας δ' ἱερώτερον πάντων χρημάτων ἔχει,
 B Καὶ ὡς γνησια: ἀειλάφας λογίζου καὶ μητέρας,
 Καὶ σέβου πέρβρωθεν ἑστῶς, ὀλίγα πλησιάζου.
 Φίλους φίλων καὶ συγγενεῖς (4) προτίμα τῶν ὀθνείων.
 Δεῖ γὰρ αὐτοὺς ὡς φιλικούστων ζήνων πλεον ἔχειν.
 Τὰ τῷ αὐτῷ γὰρ τὰ αὐτὰ ταυτὰ τε καὶ ἀλλήλοις,
 Ὡς ἡ καλλίστη βούλεται σαφῶς γεωμετρία.

Ἄν ἴδῃς ποτὲ κίνδυνον (5), τὰ πρῶτα τῶν φίλων,
 Ὡς δυνατόν, βοήθησον, ἕως ἂν περισώσης.

Μὴ προτιμήσης συγγενεῖς τῶν ἀμωμήτων φίλων.
 Αἰμάτων γὰρ σταβρότερον ἢ γνώμη πρὸς φίλιαν.
 Ἀδελφοκτόνοι γὰρ πολλοὶ, ναὶ μὴν καὶ πατροκτόνοι
 Γεγονάσι διὰ μικρὰ καὶ βίοντα τοῦ βίου.
 C Φίλον δ' οὐδεις ἀπίπτεινε φίλων (6) ταῖς ἀληθείαις,
 Ἄλλὰ συνεκινδύνευσαν πάλαι πολλοὶ τοῖς φίλοις.
 Ὅρασταὶ παρεθήτωσαν καὶ θαυμαστοὶ (7) Πυλάδα.
 Εἰ δ' εὐρεθείη συγγενὴς τῆς ἀρετῆς ἐργάτης,
 Καὶ γνώμη συνφικίωται καὶ χρόνου συνηθείς,
 Οὗτος διπλοῦν ἐπλοῦτησε δεσμὸν τὸν τῆς φιλίας
 Καὶ ἀβραγέστατος ἐστὶν εἰς ἅπαντα τὸν βίον.

Φίλων πιστῶν ἀντάλλαγμα οὐκ ἐστὶν ἐν τῷ βίῳ,
 Οὐδὲ σταθμὸς ὀρίζεται τῆς καλλονῆς τῆς τούτων.
 Πλοῦτος καὶ δόξα καὶ τρυφή καὶ δυναστείας κράτος,
 Συνηθροισμένα ἐς ταυτὸν καὶ εἰς ἐν συγκαθίοντα,
 Οὐκ ἐστὶν ἰσοστάσια τῆς καθαρᾶς φιλίας,
 Ἢν ἀρετὴ συνήρμοσε καὶ γνώμης κοινωνία,
 Καὶ χρόνος ἐθεβαίωσε διὰ τελείας πείρας,
 D Καὶ προσφῶς συνέτηξε συνήθεια χρονία,
 Εἰς σύμπνοαν κερδάσασι καὶ ψυχῶν συμφύταιν.
 Πάντων δὲ σπανιώτατον ἢ τοιαύτη φιλία,
 Καὶ ὁ τυχὼν μακάριος τοῦ θεοῦ τούτου θώρου.

vers. 1490

(4) Man. συγγενεῖς.

(5) Peut-être ἂν ἴδῃς κινδυνεύοντα σε ἂν ἴδῃς ποτ' ἐς κίνδυνον.

(6) Manuscrit, φίλον. On pourroit aussi penser à φίλων ou à φίλο;

(7) Man. καθέτησαν καὶ θαυμαστοί. Je ne réponds pas d'avoir rétabli le verbe employé par l'auteur; mais c'est bien là, je crois, sa pensée.

CIRCA ANNUM MCCCLV

CATALOGUS

LIBRORUM MONASTERII INSULÆ PATMI

SÆCULO XIV

(*Mal. Biblioth. nov. P.P., tom. VI. — Collectus fuit hic Catalogus regnante Joanne Palaeologo, qui anno 1353 floruit; nec liber recentior occurrit.*)

MONITUM.

In codice Vat. 1203, syllabum observabam codicum præcipuorum qui in monasterio quodam insulae Patmi reverti fuerunt: quorum notitiam gratam fore eruditis existimo. Et quidem ineditorum in hoc syllabo laudatorum partem ego præ manibus habeo. Sed miror præsertim in codice 8 commentarium integrum S. Basilii in Job. Nam fragmenta quidem S. Basilii in Job, catena Juniana exhibet: sed ipsum opus magno desiderio requirimus.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΗ ΣΕΒΑΣΜΙΑ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΝΗΣΟΥ ΠΑΤΜΟΥ

ΑΣΙΟΛΟΓΩΤΕΡΩΝ ΕΥΡΙΣΚΟΜΕΝΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ.

- α'. Ἡ πεντάβιβλος τοῦ Μωϋσέως, μετ' ἐξηγή- A
σων; διαφόρων.
- β'. Εἰς τὴν Ὑπερτέτευχον, καὶ εἰς τὰς Βασιλείας, καὶ εἰς τὰ Παραλειπόμενα ἀπορίας καὶ λύσεις τοῦ Θεοδώρητου, καὶ εἰς τοὺς δώδεκα προφήτας ἐξηγήσεις τοῦ αὐτοῦ.
- γ'. Βασιλείου μητροπολίτου νέων Πατρῶν ἑρμηνεία εἰς τοὺς 15 καὶ 16 προφήτας. Ἄρχεται ἡ ἑρμηνεία οὕτως· Ὁ ὑπερούσιος καὶ ἀνεκδοκῆς Θεός (1).
- δ'. Δέοντος Μαγίστρου ἀνθυπάτου ἐπιτομὴ ἑρμηνείας, ὡς ἐν ἀπορίαις, εἰς τὴν Γένεσιν, καὶ εἰς τὰς καθιεῖς βίβλους, ἧς ἡ ἀρχὴ· Οὐ προτέταγε θεολογίαν. Ὁμοίως καὶ εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, καὶ εἰς τὰ ἐξῆς Εὐαγγέλια, καὶ εἰς τὰς καθολικὰς Ἐπιστολάς, καὶ εἰς τὰς Πράξεις ἐπιτιμώτατα ἐν ἀπορίαις, B
ἀπὸ τε τοῦ Χρυσοστόμου καὶ ἄλλων (2).
- ε'. Θεοδώρητου ἐπισκόπου εἰς τὰ ἀπορούμενα τῆς ἐν τῇ παλαιᾷ θείᾳ Γραφῆς, καὶ Προνοίας λόγους δέκα.
- ς'. Εἰς τὸ Ψαλτήριον, ἐκ τοῦ ε Προσέχετε, λαός μου, ὡς ἀχρι τέλους ἐξηγήσεις διαφόρων.
- ζ'. Εἰς τὸν 766 ἐξηγήσεις Βασιλείου, Χρυσοστόμου, Θεοδώρητου καὶ ἑτέρων· ἀχρι τοῦ, ε Καὶ νῦν ἐλάλησε Κύριος λέγων, ἐν τρισὶν ἔτεσι μισθωτοῦ. ὡ
- η'. Εἰς τὸν αὐτὸν, τοῦ Βασιλείου μόνου ἐξηγήσεις.
- θ'. Εἰς τὴν Σοφίαν τοῦ Σολομῶντος; ἐξηγήσεις Ματθαίου βασιλέως τοῦ Καντακουζηνοῦ (3).
- ι'. Ἐπιτομὴ ἑρμηνείας εἰς τὴν Ἐξοδὸν ἀπὸ διαφόρων Πατέρων, ἐν ἀπορίαις, ἧς ἡ ἀρχὴ· Πῶς νοητίον.
- ια'. Εἰς τὸ Ψαλτήριον διαφόρων ἐξηγήσεις, ἀχρι τοῦ, ε Προσέχετε, λαός μου. ὡ
- ιβ'. Χρυσοστόμου εἰς τὸ Ψαλτήριον, ἀχρι τοῦ, ε Προσέχετε. ὡ
- ιγ'. Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον καὶ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον τοῦ Χρυσοστόμου ἐξηγήσεις.
- ιδ'. Εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον ἐξηγήσεις διαφόρων, αἰρετικῶν τε καὶ ἑρθωδίστων· ἡ ἀρχὴ· Οὐ κλεισινα

(1) Hujus operis prologus mox a nobis vulgandus est. (Vide tom. CXI. EDIT. PATM.)

(2) Harum eclogarum particulam nos infra profereamus, nempe quæ complectitur primum Geneseos capitulum.

(3) Hujus inediti operis Cantacuzeni excerpta identidem nos recitavimus in adnotationibus ad S. Nicephori Antirrheticos adversus Copronymum. (Vide tom. C et CLIV.)

τὸν ἀριθμὸν. Καὶ εἰς τὸ κατὰ Μάρκον ἐξήγησις Α
 Βίκτωρος τινὸς Ἀντιοχείου θύτου ἄρχεται οὕτως·
 Πολλῶν εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον. Καὶ εἰς τὸ κατὰ Λου-
 κᾶν ἐξήγησις Τίτου ἐπισκόπου Βόστρων, ἧς ἡ ἀρχὴ·
 Ἰτίον, ὅτι τὸ κατὰ Λουκᾶν.

ι'. Εἰς τὰ τέσσαρα Εὐαγγέλια συνοπτικὴ ἐξήγη-
 σις, ἧς ὁ ἑρμηνεὺς ἀνεπίγραφος· ἔχει δὲ τοιάνδε
 ἀρχήν· Εὐαγγέλιον ἦδε ἡ βίβλος λέγεται.

ις'. Μακαρίου Φιλαδελφείας τοῦ Χρυσοκεφάλου
 εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον, ἀπὸ τοῦ, « Εἰσελθόντι τῷ
 Ἰησοῦ εἰς Καπερναεὺμ » οὗ ἡ ἀρχὴ· Δεύτερον δὲ
 τοῦτο βιβλίον (4).

ις'. Ἐξήγησις συνοπτικὴ ἀπὸ τοῦ, « Προσέχεται,
 λαὸς μου, » εἰς τὸ Ψαλτήριον, καὶ τοῦτο ἀνεπίγρα-
 φον.

η'. Εἰς τὰς Ἐπιστολάς (Παύλου) ἐξήγησις, ἀνε-
 ἀρχῆς καὶ τέλους· ἔχει δὲ ἐξήγησις εἰς τὸ, « Οφεί-
 λομεν ἡμεῖς οἱ δυνατοὶ τὰ ἀσθενήματα » τοιαύτην
 μετ' εὐχὴν, πάλιν παραινέει καὶ ἐκμελλίσσεσθαι.

ιβ'. Τοῦ Χρυσοστόμου εἰς τὰς Ἐπιστολάς τοῦ αὐ-
 τοῦ, καὶ εἰς τὰς Πράξεις.

κ'. Ἰωάννου τοῦ Ἀμασκηνοῦ εἰς τὰς Ἐπιστολάς
 (Παύλου) ἐξήγησις.

κα'. Ἀθανασίου Ἀλεξανδρείας κατὰ Ἀρείου καὶ
 Ἀπολλινάριου λόγοι διάφοροι· ὧν ὁ πρῶτος οὕ-
 τως καὶ ἀρχεται· Οἱ κακοτέχναι τὰς θείας Γρα-
 φάς.

κβ'. Ἐπιστολαὶ τοῦ Χρυσοστόμου πρὸς τὴν Ὀλυμ-
 πιάδα.

κγ'. Περὶ κατασκευῆς ἀνθρώπου, καὶ εἰς τοὺς C
 μακαρισμοὺς ἐξήγησις, καὶ εἰς τὸ « Πάτερ ἡμῶν, »
 τοῦ Νυσσαίου Γρηγορίου.

κδ'. Ἐπιστολαὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, τὸν ἀριθ-
 μὸν σγ· ὧν ἡ ἀρχὴ· Εἰ μετοπώρω.

κε'. Ἰσδώρου τοῦ Πηλουσιώτου ἐπιστολαὶ περὶ
 εὐδ' ὕ, ἀρχόμεναι ἀπὸ τῶν χ' ἄχρι τῶν φ'.

κς'. Ἐπιστολαὶ Νικολάου ἀρχιεπισκόπου Κων-
 σταντινουπόλεως, ὧν ἡ ἀρχὴ· Πᾶσα ἐπίγειος ἐξου-
 σία (5).

κζ'. Ἐπιστολαὶ τινῶν μοναχῶν, ὧν ἡ ἀρχὴ· Ἐπι-
 στολὴ τινὸς Μιχαὴλ μοναχοῦ καὶ διακόνου, ἧς ἡ
 ἀρχὴ· Οἶδα, πάτερ.

κη'. Ἀλεξίου Κομνηνοῦ τοῦ βασιλέως δογματικὴ
 Πανοπλία συλλεγείσα ἐκ τῆς θείας Γραφῆς καὶ
 διδασκάλων τινῶν, ἧς ἡ ἀρχὴ· Καὶ πάντα μὲν τὰ
 κατορθώματα (6).

κθ'. Τοῦ ἐπὶ Κανικλείου κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Σκυ-
 λιτῆ διάφοροι λόγοι φιλοσοφικοὶ, καὶ ἄλλοι θεολο-
 γικαί, ὧν ἡ ἀρχὴ· Περὶ κόσμου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν
 φύσεως. Καὶ τινεὶ αὐτοῦ ἐπιστολαί.

κ'. Νεμεσίου ἐπισκόπου Περὶ φύσεως ἀνθρώπου,

εἰς κεφάλαια μγ, οὗ ἡ ἀρχὴ· Τὸν ἀνθρώπον ἐκ ψυ-
 χῆς. Καὶ Ἑρμείου φιλοσόφου διασυρμὸς τῶν ἔξω
 σοφῶν. Καὶ τοῦ ἁγίου Ἱερομάρτυρος Μεθοδίου Λια-
 τάρων Συμπόσιον περὶ ἀγνείας. Καὶ διαφόρων ἐρ-
 μηνεῖαι Γραφῶν· οὗ ἡ ἀρχὴ· Εὐκαιρότατα ἐπέ-
 στης.

λα'. Ἰωάννου διακόνου τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας
 βιβλίον, οὗ ἡ ἀρχὴ· Ὅτι ὁ Θεὸς δι' ἀγαθότητα μό-
 νον. Διαιρεῖται εἰς βιβλία γ· εἰς μὲν τὸ πρῶτον
 διαλαμβάνει, τίς ὁ σκοπὸς τῷ Θεῷ τῆς πρώτης τοῦ
 ἀνθρώπου πλάσεως, καὶ τῆς διὰ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ,
 διὰ μαρτυριῶν διαφόρων· εἰς δὲ τὸ δεύτερον, περὶ
 τοῦ δευτέρου Ἀδῆμ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν
 ζωῆς καὶ πολιτείας· καὶ εἰς τὸ τρίτον, περὶ τῶν
 ἐπὶ Χριστοῦ λεγομένων τρόπων (7).

לב'. Περὶ τῶν δέκα πρὸς τὴν Πρόνοιαν ἀπορημά-
 των, κόνημα Ἰσαακίου τοῦ σεβαστοκράτορος, οὗ ἡ
 ἀρχὴ· Εἰ πάντων ἐστὶν ἡ Πρόνοια.

λγ'. Τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου ἀποκρίσεις πρὸς τινεὶς
 ἐπινευθείσας αὐτῷ ἐρωτήσεις, ὧν ἡ ἀρχὴ λείπει.

λδ'. Θεολογικαὶ πύσεις προαγγέλλει παρὰ διαφό-
 ρων Καισαρίων ἐπὶ ἀδελφῶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου,
 ὧν ἡ ἀρχὴ· Οἱ τὴν μεγάλην καὶ εὐρύχωρον. Περι-
 ἔχουσι διαφορῶν θεολογικῶν ὑποθέσεις εἰς ἐρωτα-
 ποκρίσεις σκα'.

λε'. Γρηγορίου τοῦ Νύσσης περὶ κατηχήσεως λό-
 γος, οὗ ἡ ἀρχὴ· Ὁ τῆς κατηχήσεως λόγος. Καὶ
 κατ' Εὐνομίου ἐν κεφαλαίοις, οὗ ἡ ἀρχὴ· Οὐκ ἦν ὧς
 ἔσκε.

λς'. Νικήτα Σεβρῶν εἰς τοὺς τοῦ Γρηγορίου Ἐκ-
 κλησίᾳ ἀναγνωσκόμενους λόγους ἐξήγησις.

λζ'. Τοῦ αὐτοῦ εἰς τὰ δ' Εὐαγγέλια ἐξήγησις.

λη'. Ἡ Ἐξαήμερος τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ἕτεροι
 λόγοι πλείστοι καὶ διάφοροι, περὶ Εἰσαγγελίας καὶ
 Πρόνοιας.

λη'. Ἡ Ἐξαήμερος τοῦ Βασιλείου, καὶ ἄλλοι λό-
 γοι, καὶ εἰς Ψαλμοὺς μερικὸς ἐξήγησις.

μ'. Εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν τοῦ Θεολόγου ἐξήγησις·
 ὁ ἑρμηνεὺς ἀνεπίγραφος· γέγραπται δὲ ἐν τῇ ἀρχῇ
 τῆς ἐξηγήσεως, ὅτι τινὸς φασὶ τῆδε τὴν ἐρμηνεῖαν
 εἶναι Γρηγορίου τοῦ Νύσσης, ἄλλοι δὲ Ἀνδρέου
 ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καπαδοκίας.

μα'. Διονυσίου περὶ οὐρανίας ἱεραρχίας, οὗ ἡ
 ἀρχὴ· Πᾶσα δόσις ἀγαθῆ.

μβ'. Συμῶν τοῦ νεοῦ Θεολόγου λόγοι θεολογικοί,
 ὧν ἡ ἀρχὴ· Τὸ περὶ τοῦ Θεοῦ λέγειν (8). Καὶ οἱ
 ὕμνοι αὐτοῦ διὰ στίχων διαφόρων.

μγ'. Συναγωγὴ ἀποριῶν καὶ ἐπιλύσεων ἐκλεγεῖσα
 ἐν ἐπιτόμῳ ἐκ τῆς εὐαγγελικῆς συμφωνίας τοῦ
 ἀίου Ἡσυχίου πρεσβυτέρου Ἱεροσολύμων, ἐν κε-
 φαλαίοις, ὧν ἡ ἀρχὴ· Τίτι λόγῳ ἀρξάμενος (9).

(4) Hoc quidem opus ad Matthæum, quod in
 Angliâ servatur, in nostram potestatem non venit;
 sed tamen aliorum Chrysocephali scriptorum lauta
 excerpta protulimus in adnotationibus ad S. Ni-
 cephorii Antirrheticos. (Vide *ibid.*)

(5) Edidimus nos has Nicolai I patriarchæ egre-
 gias epistulas n. 163, in Spicilegio Romano T. X.
 (Vide *tom. CXI.*)

(6) Imo ex hoc initio apparet, hanc esse Pano-

pliam editam Euthymii Zygabeni, quæ jussu Alexii
 imp. scripta fuit. (Vide *tom. CXXX.*)

(7) Hujus item operis, quod est luculentissimum,
 initium saltem nos modo exhibebimus. (Vide *tom.*
CXL.)

(8) Exstant Latine hi Simeonis Theologi junio-
 ris sermones. Vidimus nos etiam Græcè in Vat.
 codicibus. (Vide *tom. CXX.*)

(9) Exstat hujus consonantiæ evangelicæ Μεσυχίᾳ

μδ'. Δι. λιβ.; Ἰ. υβίου καὶ Χριστιανοῦ παραθετοῖς Α
ἐν τῷ καιρῷ τοῦ ἀγιωτάτου Κυριλλοῦ Ἀλεξανδρείας,
ἥ; ἡ ἀρχὴ· Τῆ; ἐπιφανείας (10).

με'. Νόμος βασιλικῆς Βασιλείου, Κωνσταντινου
καὶ Διοντίου, οὗ ἡ ἀρχὴ· Τὸν μέγαν καὶ φύσει ἀληθῆ
Θεόν.

μς'. Συγγραφικαὶ ἱστορίαι Γεωργίου τινός, Κων-
σταντινοπολίτου μὲν τὸ γένος, ἀνατραπεύτης δὲ ἐν
Νικαίᾳ ἱστοροῦνται δὲ αἱ πράξεις τῶν Παλαιολό-
γων βασιλέων ἄχρι Ἰωάννου τοῦ Παλαιολόγου καὶ
Βασίλειου.

μζ'. Διεθόρου Σικελιώτου βιβλίον ια', ιβ', ιγ', ιδ',
ἱστορικόν, οὗ ἡ ἀρχὴ· Ἡ μὲν οὖν πρὸ ταύτης β βίβλος.

μη'. Χρονογράφος διὰ στίχων πολιτικῶν ἀπὸ κτί-
σεως κόσμου, Νικηφόρου τινός· οὗ ἡ ἀρχὴ· Ἡ φι-
λόσοφος ψυχὴ· Ἐν τῷ τέλει δὲ τούτου ἔστι τις διαλε-
ξις Πιόβρου καὶ Μαρξίμου τοῦ ὁμολογητοῦ περὶ ὁρθῶν
δογμάτων, οὗ ἡ ἀρχὴ· Παρασημείωσις τῆς γινόμε-
νης.

μθ'. Εὐαγγέλιον τοῦ σχολαστικοῦ Ἐκκλησιαστικῆς
ἱστορίας, διεφθαρμένον λίαν.

ν. Θεοδορητοῦ Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας· καὶ
τούτου διεφθαρμένον λίαν.

να'. Μαξίμου φιλοσόφου βιβλίον ἄνευ ἀρχῆς· πα-
ριέχει δὲ ἐν ἀρχῇ λέξεις τινὰς α', β', γ; ἐξηγᾶται
δὲ ὁρισμῶν· ἐν τῷ τέλει δὲ διαφόρους θεολογικὰς
ὁποθέσεις καὶ ἐξηγήσεις.

νβ'. Μάρκου μοναχοῦ λόγοι διάφοροι μοναχικῆ;
τάξεως.

νγ'. Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου βιβλίοι μετὰ Πέ-
τρου τοῦ αὐτοῦ μαθητοῦ· λείπει ἡ ἀρχὴ· ἔχει δὲ
ἀπὸ τοῦ, Πέτρος· ἀρᾶσαι δὲ λέγεις. Γρηγόριος·
ἀνὴρ τις εὐλαβῆς.

νδ'. Πινωφῶντος Κύρου παιδεία; πρῶτον, οὗ ἡ
ἀρχὴ· Ἐννοεῖ ποῦ ἡμῖν γίνετο· οὐκ ἔχει τέλος.

νε'. Λόγοι Σωκράτους, ὧν ἡ ἀρχὴ· Εὐθύφρων, ἡ
περὶ ὁσίου. Τί νεώτερον, ὧ Σώκρατες· ἄχρη τοῦ
Μένων, ἡ περὶ ἀρετῆς ἔχεις μοι εἰπεῖν.

νς'. Εἰς τὸ Ὄργανον ἐξηγήσεις διάφοροι. Εἰς τὰ
πέντε ῥωνὰς, καὶ εἰς τὰς Κατηγορίας, τοῦ Ἀρ-
μωνίου. Εἰς τὴν Περὶ ἐρμηνείας παράφρασις τοῦ
Ψαλλοῦ, ἥ; ἡ ἀρχὴ· Πρὸ τῆς ἀκριβοῦς ἐκδόσεως.
Τοῦ γραμματικοῦ Ἰωάννου σχολικαὶ ἀποσημειώσεις
ἐκ τῶν συνουσίων Ἀμμωνίου. Εἰς τὸ πρῶτον τῶν
προτέρων Ἀναλυτικῶν, τῶν εἰς τὴν τρία, τὸ πρῶ-
τον· οὗ ἡ ἀρχὴ· Πῆθ μὲν ἡμῖν ἐν τοῖ; προλαβοῦ-
σιν εἰρηται. Τοῦ Φιλοπόνου εἰς τὰ λοιπὰ τῶν προτέ-
ρων. Τοῦ Θεμιστοῦ τῶν ὑπέρων παράφρασις. Τοῦ
Ἐρατοῦ εἰς τοὺς σοφιστικούς ἐλέγχους. Καὶ τοῦο
διεφθαρμένον λίαν.

νζ'. Ἐξήγησις Νικήτα τοῦ καὶ Δαυὶδ τοῦ φιλοσό-
φου.

νη'. Ἐτερον βιβλίον β', ἱστορικὸν ἀνεπίγραφον·
ἱστορεῖ δὲ ἀπὸ Πομπηίου Μάγνου, καὶ Γαίου Ἰου-
λίου τοῦ Καίσαρος, ἄχρι Νικολάου ἀρχιεπισκόπου
Κωνσταντινουπόλεως· ἔχει δὲ τοιαύτη ἀρχὴν· Ἐξ
ἀρχῆς μὲν οὖν, ὡς ἐν τῇ προτέρᾳ βίβλῳ μοι ἱστέ-
ρηται.

ep'tomo apud Cotelarium Monum. Eccl. Gr. t. III.
(Vide tom. XCIII.)
(10) Dialogi hujus, Timothei nempe Christiani

enm Aquila Judaeo, specimen vulgavimus nos in
Spicilegio Rom. t. IX, Praef. p. 12-15. (Vide tom.
LXXXVI.)

INDEX GRÆCITATIS

AD

NICEPHORI GREGORÆ HISTORIAM BYZANTINAM

Revocatur lector ad numeros crassiores textus insertos. — Numerus Romanus (II) præfigitur
cifris quæ ad tomum posteriorem pertinent.

A

ἀδουσοὶ παραινέσεων 814. ἀδου-
σοὶ αἰσχύνης καὶ πυθμένες 904.
ἀγαλματοφορουμένη ἔνθεν πρό-
θεσι; 894. φιλιαν ἀγαλματοφο-
ροῦντε II, 544.
ἀγεννησία 5f3.
ἀγκάλας γλώττης; 772.
ἀγκάλισσθαι 1035.
ἀγωνώμενοι 487.
ἀδαῆς 263, 378, 420, 671, 788.
ἀδη; ex 845.
ἄδης πρόχειρος; 635. ζῆλου γα-

στήρ 645. ῥῆστον ἐπάγουσιν ζῆδην
852.
ἀετοὶ χρυσοῦφε; 79.
ἄζων λέγειν Θεόν 967.
ἀέρος; πνίους; 1105. πρὸς πολλὴν
τὴν ἀέρα τὸν ὄροφον ἀνέφερον 684,
730. ἐπὶ κλείστον ἀνείδαι τοῦ
ἀέρος 708.
ἀθανατίζειν 3.
ἐθετηταί II, 114.
ἀθυρμα 404, 547, II, 173.
ἀθωοῦν 489.
αἰδεσιμότη; 1070.
αἰθέριοι φλόγες; 804. κεραυνοί; H,

159. λαμπάδες 141; δρόμοι 142.
αἰθεροδρομεῖν 84; II, 239.
αἰσχρότερον 499.
ἀκατόνοστο; 957.
ἀκατηγόρητος 506.
ἀκόντος ἐκόντος 442.
ἀκρόνυκτος 376, 619; II, 134.
ἀκρόπολις ἀσφαλείας; 757, 804.
Θυμηθίας 492. χειλέων II, 240.
ἀκτινες ὑπερ dicantur II, 408.
ἀκτισία 993
ἀκτισταί; II, 400, 419.
ἀκτιστάκτιστον 305.
ἀκτιστος; θεότητες 827, 921.

ακτινοπέδης 1141; II, 409.
 ακτινοπέδιστον II, 505.
 ἀλάφειτος 552.
 ἀλκυονίτιδες νημεμιαί II, 150.
 ἀλκυών 150.
 ἀλλὰ πρὸς τὸ σιτικόν 69, 157, 147, 228, 252, 861.
 ἀλλήλους ἀλλήλοις; II, 145, II, 191, II, 304, II, 428.
 ἀλληλουχούμενος σύνδεσμος; 372.
 ἀλλοτριώτης 549.
 ἄλληλα δακρύων 885. λύπης, II, 5.
 ἀμύροισι λογισμοί 52.
 ἀμείβων ἑνατον τῆς ἡλικίας ἔτος 574.
 ἀμετάκλιτος 984.
 ἀμνησύνη II, 188.
 ἀμύσειν τὴν ἀκοήν 272.
 ἡμφιμήτριος; ἀδελφός 72, 80, 238.
 ἀντιμισθία 1022.
 ἀναγκάζειν, συνθεο 605.
 ἀναγκάσειν II, 160.
 ἀναθεματισμός 832, 928.
 ἀνακαλυπτήρια ὄψιν 903, 1021.
 ἀνακεκαλυμμένως 210, 373.
 ἀναμφοδότησιμος II, 107.
 ἀναξάνειν τὴν συλήθη κακοτροπίας 599 τὰ πειθήνεια II, 26.
 ὀνηφοροί 116.
 ἀ ἀπίπτειν πεπραχότας τὴν μήνην II, 144, 186.
 ἀναπόστατα μὲν. 139 307, II, 119, 514. οἷσι ἀνέγκλητα 1023.
 ἀήλυτα 1005, ἀπαράτητα 872.
 ἀφρα:α 935.
 ἀναπνεύσειν φθόνον 994.
 ἀνασοήσαι; ἀντιπάλων II, 193.
 ἀνασοβῆ τὴν οὐρανὴν τῆς γενέσεως; II, 156. μὴ ἴδωσιν II, 356.
 ἀνίστα 705.
 ἀνασηλώσει 202.
 ἀναχαλεψέειν, 677, 821, 979, 991.
 ἀνιδραστὸς βίαις 66.
 ἀνεγκλήτους 665.
 ἀνίστο; 616. ἐορτὴ 161, 371, II, 109.
 ἀνίστορος 370.
 ἀνθρακας οἱ θησαυροί 872. ἀνθρακας λύπης 655. ἔδωνων 818.
 ὀρανίου πυρὸς 469. οἱ ὑπὲρ τῆς εὐσεβείας 825.
 ἀνθρωπομορφίται II, 400.
 ἀνδροτοι αἰτίαι 845.
 ἀνότα εἰς δέκα χιλιάδας γράμματα 694. (ἀναφέρουσα τὸν ἀριθμὸν εἰς 2; χιλιάδας 763, 836.
 ἀνοῦσιος 827, 828.
 ἀντίφωνον II, 121.
 ἀντιμισθία II, 250.
 ἀντιπέδας καὶ ἀντοίκου; 12.
 ἀντιπεπόθησις II, 368.
 ἡ ἀντιστράτηγος θρασυτής 50, 321.
 ἀνι:αταλανεύεσθαι II, 230.
 ἀνυπαρξία 209.
 ἀξυμβολίος 120.
 ἀπαρέγγραπος μάρτυς 580.
 ἀπασαί τῶν γυναικῶν 65. θεοραπόντων τοσοῦτους 114.
 ἀπεριθάλαττος; 539.
 ἀπεργραφία 943, 948, II, 467.
 ἀπογνώσειν 550.
 ἀπογοαφικαὶ ἐμπορίαί 741.
 ἀποῖεν ἀγροῦ καὶ σακαπῆνης 610.
 ἀρθία; 926 ὀνδροτομίας 859. εὐστ-

οῦσις 718, 822, 1100. εὐθυμία; 675. θανάτων II, 62. ψυχῆς 1029.
 ἀπὸ κρῖναι κairs 313.
 ἀποκρούπειν τὴν γῆν II, 59
 ἀποπτύει τὸ βέζονον ὁ Νέστος; εἰς τὸ πῆλαγος 626, 661.
 ἀποσπάδες Περσῶν 417.
 ἀπρὸς ἀκόπτω; II, 528.
 ἀπρωφανισμένα κιάδου παντὸς; τὰ δένδρα 621.
 ἀριθλοτέρων 309.
 πρὸς ἀρχαί; 117. 375.
 ἀρβνομανία II, 228.
 ἀρχιδιάκονοι τοῦ βασιλέως κλήρον 130.
 ἀργεπισκοπὴ 26, 27.
 ἀρχιθύτης 550, 557, 776, 892.
 ἀρχιτέριον 55, 112, 166, 190, 191.
 ἐπ' ἀσπίδος καθέσθαι ἀναγορεύεται ὁ βασιλεὺς 55, 78.
 ἀστίχους στεναγμῶν γεωργεῖς 885.
 ἀστόργως ἔχειν πρὸς λοδοσίαν 882.
 ἀσωματότης; 1145; II, 487.
 ἄταρον τοῖν ποδοῖ; 455.
 ἀτοκίματα 8, 185, 427, 645; II, 143.
 ἀτοκίαι 671.
 ὁ ἀτ:κίτων μῦθος 1050; II, 330.
 αὐτόντα 689, 716, 764, 782.
 αὐθεντικὴ ἀπλότης; II, 80. ἰπειλή II, 112. δύναμις 606. οἰκία 519.
 αὐθεντικῶς 833, 906.
 αὐθημερινὴ δαπάνη II, 511.
 αὐθιπέστατον 1063.
 αὐλακας αἰσιγῆς 818. ἐνωτιῶν 762. καρδίας 725, 798. λογισμῶν 850. λέγων 1079. ψυχῆς 992. ψεύδους 980. βαθείαι 768, 805.
 αὐρα 1014. αὐραί 854.
 αὐτογεώργητος; 700.
 αὐτοοιδία τῆς μάχης 632.
 αὐτοσέργεια 975.
 αὐτοκρατορία 696, 709; II, 216.
 αὐτοκρατορικαὶ συνθήκαι 655.
 αὐτοχάλκευτος ποιότης; 472. αὐτοχάλκευτον φρόνημα 625. ἦθος; II, 239.
 αὐτοχειροτόνητος 518, 798, 1130, αὐτόθρονος λογισμοί 965. τρόποι 979.
 αὐτὴν διαπόντιος 844. τοῦ Αἰγαίου 766. τοῦ Πόντου 416, 844, 877, 880, II, 45.
 ἀφανείας πῦρ 828.
 ἀφορισμός; 95, 191, 406 (ἀπὸ θεοῦ χωρισμός 405).
 ἀχρι μί; τινὸς τῆς ἡμέρας; ζῆν 614.
B
 βαδίζειν πορθωτάτω ἐμπειρίας 661. οὐκ εἶδοι τὰ κατὰ γνώμην 696.
 βάρζονον ἀπωλείας 1131.
 ἡ βασιλεύουσα 13, 14, 265. ἡ βασιλεύουσα πόλις 124, 678. ἡ βασιλεύουσα τῶν πόλεων 13, 67, 88, 89, 560. ἡ κατὰ πασῶν ἄπαν ἔσχε τὸ κράτος; 719.
 ἡ βασιλίς πόλις 6129. τῶν πόλεων 87, 469.
 βαυκανία σφαιρῶν, 673.
 βάτκανος; ἐφοκλῆς; 261.
 βεθεκρία; γνῶμης βεθεκρίας; ἔπαινος; 453.
 Βῆμα 749. βασιλείων 999. δημόσιον 787, 788. τυραννικόν 885.
 δίκης 772, συγκλήτου 702. βήματος γενομένου 557. ἐξῆται τοῦ βήματος 595.
 β:βλιοθήκη ἐμφυλῶς; 272.
 βίος; ὕψους καὶ ὑποβρύχιο; 862.
 βλακεία; χρημάτων 243.
 βλίφαρον νόου 325. βλεφάρων στάβιον 774.
 βρῆραν καὶ νότον ἐγείρα; εἰς ἐκπλήξιν 90.
 βύσκαι βίον διαπόντιον 220.
 θαλάττιον II, 41. Ταντάλειον 808.
 τὴν ἐρημίαν II, 150, τοῦ φίλτρου τὴν φλόγα 819, πρὸς οὐρανὴν τὴν συνεσιν 675. ἡ τὰ πάντα βύσκουσα λαμπρὴ γλῶσσα 757, 887, 931; II, 197, 293. ἐλπιδίως ἐδοκον ἡμῶν τὸ ἠδόμενον 804. γένεσιν ἐρωτος βόσκαι II, 157.
 βουγενῆ ἀνδρόπρωρα 963.
 βουλευτήριον γνώμης 804. καρδίας 655, λογισμῶν 964.
 πρὸς βουλήσεως 692, 697, 701, 709, 754, 832. κατὰ βούλησιν 879, 883.
 τὸ βουλούμενον 54, 131, 137, 299, 319, 756; II, 241.
 βραβεύειν 856.
 βρασμὸι θαλάττει 694.
 βραχέαι ἡμέραι; i. e. ὀλίγαι 442, 558, 647, 655, 670, 671, 706, 878, 1031; II, 118. ἀρτου βραχέος; εἰνεκα II, 225.
 βρεφοργεῖν II, 411.
 βριθεῖν ἀμαρτήματα II, 1109, πλοῦτι 674. βριθεύοντες λογισμοί 862, φροῖ 597. βριθεύουσα πλάμη 901, 925. βριθεύουσαι δεξίαι 545. βριθεύοντα καρποὶς ταμεία 811.
 Βυζάντιον 100, 153, 146.
 ἡ Βυζαντίας 13, 16, 21, 81, 255.
 Cf. ἡ Κωνσταντινου εἰ ἡ μεγάλη πόλις.
 ἡ Βυζαντιῶν πόλις II, 38, 117.
 βυθοδρομήσαι 492.
 βυθοὶ ἀπογνώσεως 413, 541. κακῶν 699. λήθη; 565, 975. οἰγῆς 1054. φθορᾶς 564.
Γ
 γαλακτοφορεῖν II, 167.
 γαλακτοφορούμενα 970.
 ἐν γάλαξι κρυπτομένη 819, II, 10. κρυφορούμενη 613.
 γεγένηται αὐτὸν κατακεκρόθαι 680, 688, 977. γέγονε τὸν βασιλέα χρῆσθαι 670, 695, 1022, 1119. Cf. διαγέγονα.
 γείτονες θανάτου κίνδυνοι 614.
 γειτονήματα αἰθέρο; 722. ἀνταρκτικά 878.
 γέλωτος τύχη; II, 214.
 γεωργεῖν 209, 1006; II, 36.
 γεωργῶν ἀρετῆς 718. γεωργία 225, 883.
 γῆρας λήθη; II, 375.
 γλῶκία ὕγρα εἰς Αἰγύπτου 474.
 γλώσσα ἀβρά 691, ἀκροσπλήης 967, βραχέια 946, δημόσια 1025, ἐκδομοί; 460, κωφὴ 503, μαιευμένη 802, μεγάλη 475. μεγιστὴ 191, νεωχρῶσα 1055, πικρία κατ-

ὀπηκίω π-ύιν, 100. πλοτύτρα 835. γλώττης παλάμη 170, 348, προκίλια II, 129, σκήπτρα 957. γλωσσῶν στρατόπεδον 327. τῆ γλώττη β-ύναι τὸν νοῦν 308 διὰ γλώττης ἦν 792. ἐπὶ γλώττης ἦσαν 58, 70. γλωττοδαίδαλο; εὐστραμία 696, μέγῃ 722. γνόφος 510, 511, 587. γνωματεύματα 334, 400. γουκίσιαι 262, 462. γραμματοκομοσιαί 395. γρυζῖον κωλύμενον τὸ 865. γυναικαδέλφη 203. γυναικόλοφο; 00.

Δ

δανείζειν λόγους τῷ ἀέρι II, 400. δανιστρια 901. δ. φνατο; θρίμβος II, 167. δαιλώσα θανά προετάγματα 923, 930. δαισαμένη 826. δικτός 919, 490. δίλεαρ τῷ χαλκῷ τῆς ἀσιδίας περικίλων 970. δίσπινα 205, 237. δεσπότης 283, 248, 576. δεσπ. π. κ. ἄξια 120. 701, δεσποικὸν ἀέλιωμα 79, 133. δῆμο; κκίαι II, 74, μαιρακίω 54. ο σπρατωτικὸς 63. δει μίξ ἄλκαδο; ἀνάγοντες 103, 231. διαδύσειν τὸν βίον 45. διαγίγνεσθαι 687, 916. διαγρηγορήματα 139; II, 98. διακωθ. οὖν ἀφροσύνη τὸ ζῆν 814. διαλουκαίνειν 30, 222, 300; II, 406. ἐκ διαμέτρου II, 54, 56, II, 417, 420, 430. διαμηνύσασθαι 411, 621, 627, 658. διανήχασθαι 804, 862. μέχει διαπαντός 65, 339. διαπερονάσθαι ἀληθῶς 140. διαπατεῦσιν τὸν χρόνον 233. διαπορθμεύσαι τὴν προσηγορίαν 32. διατρύσιο; ἐρμηνεύ; 923, κῆρ-ε 013. δίαυλο; ἀσκητικὸς 55. δίαυλοι λόγων 162, 166, 170. διενεργεῖν 552. διέχευα βάρους 817, ἐπάλεων II, 48. δίδωκε φέρων οἰκεῖν ἑαυτὸν 784. διηγεαίς τριήρεις 317, ἱπταίς 25. διηγεαίς δύναμις 663. διόβια 921. διιθύνειν 55. συνδύουειν 551. τὰ δίκαια τῆς Βουλαρχικῆς ἀρχῆς 131. τὰ τῆς ἔξουσίας 236. τὰ παρ. αρχικά 161. δικα. τηρ. καὶ πίνακες II, 64. δικασπολ. II, 15. δικτα. φάβων 790, χλεύης 903, ψόγου 449. δικτύφ θερεῦσιν ἀνέμω- μων πνοά; 911. δ. τριτον 277. δωμαστὸς; ὁ ἐπὶ τῆς τραπέζης 301, τῶν δ. ἰκῶν θεμάτων 301. ἰέγα; δομαστὸς; 351. οὐλοκ. προ. κ. ἡσ; 618.

δοξ 1146. ὁ τῶν Ἀθηνῶν 237, 220. μέγα; δοξ 220. 232. δοχὴ καὶ στοργή 633. δραματωρεῖν 450, 617, 898. δραματουργήμα II, 491. δραματουργία 895. δριπάνη χρόνου 466. δρώντας δώρυγας II, 48. τὸν βασιλέα μακάριον ἔδρων II, 110. δυσσυνειδήτως 320. δυσσηκία II, 417.

Ε

ἐαράγαθῶν 476, τῆς Ἐκκλησίας 507. ἔδεια; ἀναπνοῆς 826, μνήμη; II, 378. ἐγγουραῖον II, 83, 182. ἐγκάρδιον κύρ 1654. εἰ ἔ' οὖν 336. 513, 520, 593, 769; 807, 860, 907, 912. εἰν 107, 133, 155, 311, 599, 935, 944, 993, 1012, 1036, 1075, II, 13, 10, 52, 129, 257, 510. εἰκῶναι 738. εἰκόταρον 1133. εἶναι i. q. ἐστίν 141, 225, 589. ε; ἀντῆραι βλάφαρον ἦν αὐτῷ 730, cf. 746. καταγίντες ἦσαν 431, 445, 482, 467, 498, 526, 552, 553, 506, 508, 578, 599, 614, 621. εἰπαῖν 93, 118, 119, 135, 180, 185, 225. ἀνθρωπίνως εἰπαῖν 693, 709. ἀπλῶς εἰπαῖν 260, 429, 800. ἐπίπαν εἰπαῖν 495, 922. ἐν εἴτω 4, 10, 181, 299, 325, 468, 807. ἐν οὕτω; εἴτω II, 422. καθάπαξ εἰπαῖν 144, 189, 324, 758. μάλλον δ' εἰπεῖν οἰκετώτερον 829. ἢ μάλ-ιο; εἰπαῖν 386. ὄλω; εἰπαῖν 803. τὸ ὄλον εἰπαῖν 748. ὄλον εἰπαῖν 188, 199, 208, 215, 216, 297, 327, 472. οὕτωσι πω; εἰπαῖν 164. σολ-λήθην εἰπαῖν 615, 699. ταυτὴν δ' εἰπαῖν 1034. ὡς εἰπαῖν 260, 432, 903. ὡ; ἐπίπαν εἰπαῖν 495, 922, φά. α. εἰς γυναῖκα λαθὸν 63. εἰς γυ- ναῖκα δου. ἔραν ἡγάγετο 42. εἰσός 683, 731; 837, II, 114, 121, 123, 130, 141. ἐκκεκαλυμμένος 191. ἢ ἔκκλητος 125. ἐκμετρησάι τὸ ζῆν 60, 148. ἐκμοχλευτήρια ὄργανα 737. ἐκόντες ἀκωντες 66. ἐκποιεῖσθαι 748. ἐκπυρσιύειν λογισμούς; 457. ἐκτέμνειν τὸν Παλαμῆν τῆς Ἐκ- κλησίας 24. ἐκτόκια II, 131, 234. ἔλικες πάλμου 728, θαλάττιοι 860. Ἑλληνοδίκη; 645, 804. παγκό- σμιο; 347. ἐκφρατέων τῶν ἐνέρων II, 184. τὸν Ἑλλησποντικὸν πορθρὸν 104, 227, 254. ἐμβρίθεια γνώμης 577, δεινοῦ 662. λεγομένων 651, συνέσεω; 194, 270. ἐμμέριμος 412. ἐμπαιγμά; 431, 432. ἐμπαιχταί 316. ἐμπόρευμα προ. οὐμίας II, 8. ἐμφλοστώω; 361. ἐμφωλεῖν II, 153.

ἐνδρα 590, 591, 651, 765; II, 101, 179. ἐνῆν τῆ; Γεννοῖταις οὐκέτι κα- θεκατ; εἰναι 877. ἐξηγέσθε αὐτοῖς κατοπραγεῖν 572. ἐξισοται 392, 402. ἐξῆν ἡκαιώτης εἶναι 8. ἐξοστρακίζειν 402. εἰκεν αὐτὸν εἶναι 977. ἐορτῆ μειδιάματος 494. ἐπιστόλιος θέρμη 622. ἐπῆλυ νόσημα II, 5. ἐπ' ἀδελφῆ (θυγατρὶ) γαμβρός 36, 60, 71, 110, 133, 264, 265, 271. ἐπὶ τῷ οὐφ νόσημα 57, 92. συγγὰς ἐπὶ συγγὰς 767, 852. ἐπὶ μέγα κενῶ 689. ἐπιδύσασθαι 712, 816, 927, 976, 1109. ἐπιθυμίσαντες; ἑδέξῃς 760. ἐπιστολεος ἑαρος 622. ἐπισταταῖν κατὰ λέξιν 130. ἐπιστατικώτερον παρηκολουθη- κτές 571. ἐπιτύρασθαι 345, 449, 510, 701, 759. ἐπτακλάσιο; θεκάς 575. ἐργαστήριω; ἀρετῆς 717, κωλέ- μω 851. ἐρυθρὰ γράμματα 109, ὑποδή- ματα 803. ἐρυθρός; σταυρός 416. ἔσται II, 67. ἐρυθροβαφῆ κοσμήματα 425. ἐστέρα; καὶ πρῶτ καὶ μετημ- θρια; II, 20. ἔσρα; ἐπαίλων 813, θεοτήτων 780. ἐστίτωρ καὶ δαιτυμῶν ἐν τ. ο τῷ 1087. ἐστώσιν ὀφθαλμοί; ὄρξν 871, 995. ἐσταταὶ ἀποριῶν 867. δυστυ- χημάτων 222, κακῶν 535, κινδύ- νων 225, δλάθρον 767. ἐρα; ἄνω 72, γειμῶνος 86, κακδαίμοντων II, 525. ἐταίρις 285, 549. εὐθελία νοῦ καὶ γλώττης 129. εὐθουδεια II, 152. εὐσπίδρυλλον δένδρον 563. εὐθύου II, 127. εὐφρόσυνο; 352. τὸν ἐφῆρον τοῦ ἔθους; ὕγραν 213. τὸν ἐφῆρον παραλάττειν 291, 673. ἐς τὸν ἐφῆρον ἦμα 284. ἐχθρική ἐροία; 505.

Ζ

ζάλη λογισμῶν 706. κακεῶν καὶ ζάλη 768. ζέφυρος ἀναψύξεω; 581, 653. φροντίδων 675. ζέμων εὐφροσύ- νης 821. Ζημιωθῆναι χρημάτων 853, ἵνα τῶν παίδων 887; II, 238, 253. ἐδ ζῆν ἐν ται; βίβλοις ἔχιν 674. ζητήματα 397, 779, 846. ζῆτι; σ; 7163. ζοφροαί ἀρχαί 607. ζόφο; 760, 1061. ζόφοι 726. ζυγὸν ὀφρακίας ἐκλουσαι 63. ἢ ζωαρχικῆ Τριάς 508, 756. τὸ ἡδόμενον τῆς ψυχῆς II, 37, 173. II ἦκιστα i. q. ος 307, 411, 417.

430. 457. 459. 440. 481. και μάλα
φαιστά 506.

ήκομεν λέγοντας 517. 416.
ήλικιωτός: κινωδοσία: 905. ήλι-
κωτός: άλλοφύλου τροφής 761.
ήταιρεία ήλικιωτός: 703. κλαγγή
728. πένια 675.

ήνους 6 ής την ύστερηίαν 459.
6 πεντεκαδικατος: 540. ήλιος τρείς:
456. πολλοί 425. 437. ήλιος έλαύ-
θερος 799.

ήμικύργιον 609. 963: II. 84.
ήνις: άνθόλακιν 958. 109νε:ν
900.

ήτύχοι: ποσιν ήπεδρύνειν 774.
ήτεον ή χιλίους 404. 672. ήτε-
τος: ή διαγίλιο: 6-8. εις μεσον δια-
κωσιων 754. χιλιάδας ού μελούς:
τών τριών 845. εύργις: μάλλον
750.

Θ

Θαλαμύσειν θησαυρόν 821. II,
514. θαλαμύσειν II, 106. 221,
257.

Θαλιμηπίλοι μετραχισκοί 422,
οι οικιακοί μετραχισκοί 421.

Θάλασσα άθλητική 902. έριδος
1044. λογισμών 581. πολέμων 1157:
συμφωρών 581. Cf. II, 55.

Θάλασσιν έρωτα 648.

Θανάτων κρατήρες II, 62.

Θαρήρειν II, 150.

Θέττον ή λόγος II, 180.

Θεοπτία vel θεοπτεία 128, 1035.

Θεαρίζειν II, 299, 542.

Θεοκόπηλο: II, 412, 471.

Θεός: τ6 κινδυνευόμενον 903, 904.

Θεοφόροι και θεολογοί άνδρες:
940.

οί θεοπέσιοι πιτέρες II, 138.

ή θεωνυμική τάξις II, 444.

θίωσις: II, 475.

θύειν οιωπή 827.

θρησότης, II, 465.

θυμος κυρός 88. θυμοί όπλομά-
χ. 58. θυμοί κνόντες 704.

Ι

ιδιοτροπία 272, 506, 580, 806.

ιδιοτροπία: 5, 262.

ιδ ότροπος: 801.

ιδιωτίδας άκοαί II, 594.

ισροφάντορες: 558, 560.

μεθ' ικανόν 695.

ικανούσης i. η. ικανής εύρη:
554.

ισάφυχοι 318.

ισουρηγείν χιτώνα 885, μελίτας
II, 146.

ιυγγε: επαγγελιών 403.

ιχθυοια τά άμπερήματα 488.

Κ

τ6 κ διπλούμενον II, 161.

κινωδοσία 55.

κινωφανή έόγματα 875.

κινωφωνία: 590, 768, 769, 823;
II, 37.

καιρικά συνθήκαι 145.

καιρός άκαιρίας γέμων 418. εν
ού καιρ6 663: II, 401, 420.

καιροφυλακείν σφαιήν II, 115.

Καίσαρ 79, 220.

Καισαρικόν άνωμα 374.

Καισαρισσα 374.

Καισυχνωμοσύνη 558, 587.

κάλαμος διανοίας 904.
καλύπτρα 470, 242, 258, 463,
519, 567, 732, 747: II, 167.

καμιναιία αιθάλη 903

κάμινος πικρίας 466. φιλονει-
κίας 507.

κάμπτειν τίλο: βίου II, 57.

καπηλευθία κηλίειν ή γή 687.

κικλοι στεναγμών 93, 142. άκα-
κνοι 1010.

έν Καρός μοίρα 910: II, 166,
218.

καρπούσθαι τ6 έπιτυχι: 904.

καρτερείν τήν του βασιλείου:
δριξιν 44.

καταγελά ένδεια τά στρατόπειδα
225.

ή κατά post comparativum II,
88, II, 91, 107, 111, 135, 148,
153, 180, 187.

καταδαρθύντων προς ύπνον 515.

κατέδαρθε μόν, καθεύδειν 6' ούκ
είχε 508.

καταδοινάσθαι 217.

κατακαρματισθέντων των πωλε-
μίων 659.

καταπάτημα 451.

καταρβόντος άπαρχίου 225.

κατατέμνειν ψυχήν φρονείσι 213.

κατατροπύσθαι 159, 206, 307,
538.

καταχορεύειν 502.

κατεπιρομένη τής εκείνου πρά-
τητος 236.

Καύκατος II, 131, 522.

καυτηρία 460.

τήν καρδίνουσαν εύρειν 219.

καδρός σοφία: 901, όφρυος 923.

κνεμβατούσαι τρήραις II, 10.

κνεδοξία 261, 274.

κνεφωνήματα 1073.

κνευον 475, 581, 661, 675, 800,
1049: II, 5, 71.

κηλιδς ομήλικας 714.

κηφήνης θανάτου 477.

κηφινωδης 1128.

κιθάρα έμφυχο: Δαβιδ 1154.

κινδυνεύει χειρώσασθαι: 433.

κίβητι 271.

κίβητας και: 315, 607 (κίβητας
412.)

κληροϋχος: άδοξίας 701, χλεύης
656.

κομπορήμοσύνη II, 253.

κόνις μάχιμος 1098. εν κόνει
τούμ6ν αίμα 552.

κόνις κόνισταυλος 60, 159.

κόντο: 95, 518, 556.

κορυφούσθαι 58, 102, 108, 126.

κορυμκράτωρ 160. κορυμκράτω-
ρες: 1131.

κούνσουλος 97.

Κράλινα 241, 275.

Κράλης 202: II, 148.

κράσπειδα ήμέρα: 976, των όπι-
σθίων 1111. εκ του κρασπέου τ6
ύφασμα 1008: II, 74, 304.

κραταιοί 902. κραταιότερος: 851,
842, 843, 1007: II, 150, 151, 152.

κραταιωθέντες 204.

κριθη: καθολικός II, 152.

κρυπτήρες 1021. κρυπτήρ II,
247.

κρηπίδες έρυθραι 69. κρηπίδες
εύτεβεία: 895, υμελλίων 889, λο-
γιτών 675, 684, 800, λόγου 1081,

πραγμάτων 984. γλώττης II, 144.
έν κρυφή 669.

κρήτασθαι 612, 729, 757, 779,
849. κερτήσθαι 639, 650, 675,
719, 721, 807, 812, 843, 895.

κρητόρισσα 174.

κρυκτον άνέμων 453. λογισμών
198, πραγμάτων 49: II, 207. σφο-
δρός 1082.

κυνωτροφο: II, 228.

κύρας κύριος 239, 252.

κυριότης: έγγραφός: χωρίων 612.

κύριος Ιερ6ί 109, πατριαρχι-
κοί 719.

κύριους Ιερ6ί 356, 406. φρο-
νιτηριών II, 121. φήμης 192.

κύριος: 6ζυτέρα γλώττα 256.

Λ

ή λαδύριθος: 803. λαδύριθοι
55, 67, 954, 964.

λαίκοι 191.

λαλείν τήν άλήθειαν 903, 904.

λαμπής αιθερ'α 519, 565, 931.

του ήλιου 732, 882. λαμπάδες ήλια-
καί: 891: II, 176.

λασιόκωφος 313.

λατινόφωνοι 905.

λατρύειν φιλοδοξία II, 56.

λαίμωνες: έλπίδων 821.

λευκάσπιδες: 83.

λευκοφόροι 83. iidem λευχίμο-
νες 87.

ληνοδατείν II, 141.

ληρωθῆσαι 951.

λίβαλλος 1038.

λογισμοί έισηφίροι 93. βέλη λο-
γισμών 114, χοροί 802.

λογοθέτης τ6 γυνικου 271. του
δρ6μοι: 194, 270. των οικιακών
194.

τά λοιθια πνείν 576.

ό λυχνίτης του ούρανού πέπλου
II, 471.

λύκει τή: Έκκλησίας 826.

Μ

μακροδότης 54.

μακρά δειλία 660, 669. μακρός
γέλω, 664. μακροί: τοίς μέτροις
χείρων 1150. μακρ6 τ6 μέτρον
νικών 270, παραδραμείν 272 (βα-
σιλικ6 τ6 πήχει παραλάσαι 322).

μάλα τι 55, 96, 101, 104, 136,
149, 164, 216. μάλα τι πλείονα
534, μάλα τι πλείστην 404, μά α
τι σφόδρα μεγίστην 624, μάλα πο-
λεμώτατον 516. και μάλα μάλλον
529, 490: II, 126. και μάλα μά-
λιστα 666, 730, 821. και μάλα ήκ-
στα 507: II, 166.

μαρκήσιος 238, 240.

μαρτίες και άντακρόδοτες 893.

μάστιγα: τ6 συνειδ6τι προςεν. ές
790.

μαστιγοφόρος: μετάμιλος 208.

μαστίγης άπορία χρημάτων 748,
766, 798. μαστίγων τ6 γλωττη
την διεξάν II, 67.

μάταος τής έφίσεως 98, 154.

έπι μέγα καπού 89. εκ του με-
ζουος 685, 681, 1658. εκ του ή-
τουος 981.

ή μεγάλη πόλις 786. ή μεγαλό-
πολις 26, 92, 305, 416. ή μεγίστη
πόλις των Βυζαντιών 827. ή με-
γίστη ήδη των πόλεων II, 64: ι,

113. πδλεων ή μαγίατη II; 162.
 μέγιστος ή πάντας 572, πάντων
 συνειστέρος; 414.
 μειδίαμα του άίφου; 652.
 μειδύωτα γλώσσα 272, 306.
 μέλι άρετης 717, γλώττης 889,
 ήδονής; 896.
 μετάρειν τοίς πράγμασι; 241.
 μεσίζται ειρήνης 620.
 μεσιτεύειν 470, 271.
 μετεγγράφαι II, 576, 549.
 μετεγγραφαί II, 156, 549.
 ή μητρόπαις των ήρωδώνων II,
 185.
 μικρογνώμονες; λογισμοί II, 41.
 μικροφύεις 492.
 μίτος; πεπρωμένη; 723, 799.
 μονασταί 715.
 μονή 262, 270.
 μονότροποι 96.
 μινύδριον 80, 114.
 μορφή τί έστι II, 459.
 μπαύλο; 97.
 μυαλοί ψυχής 307, 492, 407.
 μυρμηκία λιδοριών II, 370.
 μυρμηκίζειν 383.

N

νέδακτα 995.
 νέφη λογισμών 983.
 νεκόνυμος; 143.
 νεζούστρα 482.
 νυκτ:φυλακείν II, 161.

Ξ

Ξίφη λογικά 1059.
 Ξίφιας 548, 765.
 Ξυνηδύηκαι II, 95, 179.

O

ή Όδηγήτρια 87, 542.
 ή των Όδώνων μονή 555, 559;
 II, 149.
 όδώνη πραγμάτων 799, της γνώ-
 μη; 1029.
 οικιας 54, 55, 70, 199.
 οικειοχευρα γραμματα 758.
 έ όνω, ούκ έχει πηδάλιον II,
 512.
 οικίεκος ούρηθόγος 462.
 οίκουεν οικιας 716; II, 525. έξ
 οικίωυ εις οικίας νομά; 747.
 όλαι; προθέσεις της ψυχής 213,
 216, 919, 1052. όλαι; ταις ήλιας
 256. γλώτταις 33αις 903, όλαις
 κίωπαις II, 43, όλαις πυρρίαις II,
 46, όλαις πιλάμαις II, 56. όλαις
 φωαις 822, χερσί 204. όλοις πο-
 σιν 66. όλω ρυτήρι 90. όλους καρ-
 πού, 219. εδύηλον τοίς όλοις 711.
 τ.ί; όλοις Βουζαίταις 735.
 όλιγομαθής; 964.
 όδόντας; χρώνου 459, 901. τοίς
 όδόντας; έμπήξαι τινη 978. όπ'
 όδόντα 64, 92, 169, 491, 233, 369,
 792, 984; II, 64.
 όλυμπιαδων μεστό; 84.
 όλυμπικοί θεησεις 213.
 Όλυμπος; δεινών 904. Όλύμ-
 που παντός βαρύτερος 1043; II,
 254, 511. Όλύμπος προσέθηκην
 επί κακοίς κακοίς 1078. Όλυμποι
 και Παρνασσό; πλασηφής II,
 582. Όλυμποι λύπη; II, 55. άμαρ-
 τημάτων II, 217.
 όμόπνοος 265, 301, 490.
 όρόττεγο; 673, 756.

όμύημα κατάρης 887.
 όμύφυκος ξυνωρίς 612.
 όμφαλοψυχία 557.
 όμφαλόφυκος 557.
 τίν θναιδών 567, 939; II, 158,
 168.
 5ξυγράφος; γραμματεύς 150.
 όπισθοφάλλυκος; 655.
 όρβοι προγονικοί II, 216.
 όρκομοτήρια 501, 611, 682.
 6ροι ύπερβίρις 639.
 όρχείσθαι κατά λιμου σύγγε-
 νού; II, 156.
 6ρρανή άγκυρωγ ναύ; 544, 834;
 II, 556.
 τδ όστύδες; των δολύμων II,
 412.
 6ργιά 730.
 6ρξόσας 501, 665, 995, 4028;
 II, 85, 97.
 6ς; μή, imo, 11, 102, 127, 152,
 167, 553, 514, 516, 577.
 6των 505, 508, 685.
 6ύστωσις II, 461.
 6γαλαί 264.
 6φαλμοίς έστώσιν 6ρδν II, 66.
 6φει; έγιδύη πρόβουμο, 291.
 6φης της πλάως 673, 977. Cf.
 661.
 6ύτωσί πως λεγόμενον 602. 6νω-
 μασμένον 680, 706, 796.

Π

παγετός συμφορών 466.
 παιδευμα εραστικώτατον 819.
 παιδοκομείσθαι 285.
 Παλαιολογίγη 294.
 παλαιωθείσα κακία ή γη 687.
 παλαμισταί 218.
 παλινεστήσιν 291.
 ή παμμακάριστο; 210.
 πανθαισία 401.
 πανήγυρις εύθυμίας 492.
 πανήκοο; 335.
 πάνυ βαρύτερατον 521. πάνυ τι
 εύστοχώτατφ 349. πάνυ τι κλει-
 στήν 381.
 ή πινυπέραγνος; Θεού Μητηρ
 II, 139.
 πανυπερεδάστη 306.
 πανυπερεδάστατο; 271, 373.
 παπίς; μέγας; 501.
 6 πάππας; 124, 501, 689.
 παργυγείλαντα ές τον Ερηθον
 30, ες τον εικοστόν έξ Ερθών
 χρώων II, 166.
 παρλίτησις του θρόνου 210.
 παραλλάξαντι; την Ερηθον 187,
 243. παρήλατες την του παιδός
 ήλικίαν 62.
 παραδυναστεύειν 470, 497, 271,
 293, 501, 531, 603.
 παραιτήσθαι το λειτουργημα
 II, 196.
 παρκερδαίνειν II, 54.
 παραξ φιδιον 265, 312.
 παρευδοκίμησις 78.
 παρ ε.ών 260; II, 343.
 παρπίπευον ήμέραι 1050.
 παρδύναμο; II, 324.
 παδία κυνά 79.
 παλαγγ συμφορών 816, 869.
 πέλεκυς συνεισότης 504; II, 65.
 πεπλος ούράνιος 951, τέρψεω; 715.
 πεπρωμένη και τύχη 984.
 περιαντίειν II, 5, 95, 140, 205.

περ:θάλπειν 585, 891; II, 23,
 103, 105, 544.
 περιερωτήσαι 652.
 περιλάλημα 128.
 περιερωρηναι νεκεί; 180.
 περιπέτειν 675.
 περίστασις; 725, 734, 738, 748,
 753, 754, 755, 770, 4043, 1053;
 II, 98.
 περιστατούμενο; 201, 721.
 περιφρονητικώς 661.
 περιγορεύειν 818, 975; II, 190.
 πηγάς εκκρύβειν 810, δικαιοσύνη;
 852. πνευμάτων 135, 923.
 πηδάλουχην II, 95, 134.
 πηδαλιωχία 462.
 πήξις 402, 484.
 πήρα ή κερδαίνουσα 815.
 πηγίρην; 195, 297, 500.
 πλαστουργείν 64.
 πλατείαι πόλεως 750, 741. κάν
 ταις άγυιαίς και ταις πλατείαις
 967, 980. 6λας πλατείαι; και άγυιαί;
 II, 343.
 πλάκειν θρήνου; 560 (συμπλέ-
 κειν 561), τύχας 843.
 πλίν ή 350, 364, 418, 931; II,
 177. πλίν αυτώ ζην — συν αυτώ
 614. πλίν σκηνης 813.
 πλούσια άζματα 738, 752, 84-
 χρουα 462, 751, ρεύματα 470. πλου-
 σία γλώσσα 555. πλούσιος άήρ
 451. πλούσιο; 6θλοι 1015.
 πλουτεί λιμώνας 715, 6ρη II,
 190.
 πλούτο; συμφορών; 1015.
 πνελν φόου 757, 739.
 πνεύματα ρεύσαντα 672.
 πνευματικοί άνδρες 358, 782,
 II, 261.
 πνευματικώς διέπειν 892.
 πνοη διακτύσις συναγομένη 676.
 πνοη δημιουργία 809. πνοαι έσχα-
 ται 594.
 πώδες; βουλημάτων 802, τύχης
 806.
 πολιά βίου 520, εύγενεία; 663.
 πολυάσχολον II, 203.
 πολύχου; έν κακοίς 1115. πο ύ-
 χου; σταίς 817, χορηγία 952. πο-
 λύχου; τδ δυστυχής 815, τδ ποιη-
 ρόν 36, τδ κακόδαμο; II, 109. τδ
 πολύχου; της άσότητας 850.
 πολυχωρητότατον II, 59.
 πόσιμο; II, 246.
 πιταμοί εανου; II, 177.
 πριτωρίον; 1; 140.
 πρηστήρες αυέροι; Θεού 905,
 κεραινοδοι; 887. δικης II, 103,
 521, τιπονας 753.
 πρίγκιψ 71, 113, 259.
 πριμικήριο; 72. μέγας πριμ-
 κήριο; 259.
 προούλια 275, 321, 553, 651.
 προδίασμιλ γερών 610, 696.
 προζωγραφησαι 803.
 προκαταστάσει; II, 57, λόγων
 918.
 προκύπτει βασιλεύς 616, 617.
 προητησού; 6 πάντων 932. 6
 κοινό; II, 233 ζωής II, 157.
 προίμιον ειπίων 859. προί-
 μια βροχής 992, εχορπίου 694. τδ
 ενυένος II, 184.
 προδοκίσιμον 291.
 προσεπόκηλεύεσθαι II, 103,
 596, 400.

προσφικουσιν ἀναδέεσθαι i. q. προσήκει αὐτοῖς; ἀναδέχεσθαι 65. προσηλωσθαι χωρίοις 890. προσκυροῦν εἰς δουλείαν αὐτοῦς II, 225. προσηλωσθαι χωρίοις; 890. πρόσκοι 18, 37. προφητοκτόνος 899. προφοιδασμοί 128, 1029, 1032. πρωτανεῖον 101, 138, 205, 222, 566, 595, 603, 666, 842. πρωτανεῦειν 781. πρωτασηχρήτις 203. πρωτεῖς ἀδελφοί 628. πρωτοεσιτάριος 62, 295. πρωτοθεσπιάρτης; 195, 230. πρωτοκονηγῆς 60. περὰ εὐχῆς 616. πετρὸν νοῦ II, 174. πέρους 588. πυθμένες; 880 514, 468, 809. ῥήθης II, 20, αἰσχύνος 871. λυπῆς 199, 250, 310. θανάτου II, 49, συμπτῶν 665, ὀδύτων 803, ὕλης οὐχλωδῶνος 224. ἀβυσσοί 475. πύκνωσις; ἐλοσώματος; 439. πυρπολεῖ τὸ πάθος τὴν ψυχὴν 649. πυρσολατρῆιν II, 514. πυρσὸς λυπη; 430, σκανδάλων 441, φιλονικίας 507. πωγωνίας 542.

P

ράβδος ποιμαντική 163. ράκος μέλαν 463, μοναδικόν 393, ροναχικόν 288, ῥιζίνου 428 (σχῆμα ροναχικόν 442, τρῶνιον ροναχικόν 431). Ῥωμαϊκόν 535. ῥάστον καὶ ὡς ἐπὶ πρᾶγμῶν 1116. ἐκ τοῦ ῥάστου 740, 772, 799, 890, 1014, 1075. ῥεῖ τὸ εὐπνοῦν 715. ῥέων μακρῶ τῷ ὄρατι 728, 877. εἰς ὅσον πένις ἐρῶσι τὰ πράγματα 811. ῥεῖται ἡ κακία πρὸς φῶς; 846. ἐξ ἀπειλλοῦ ῥέων εἰσήγειν ἀνεγκλήματα 876. πνεῦμα ἀπ' ἀρκτου ῥευσαν 818. τοῦτων οὕτω ῥεῖν.ων 702. πλῆτων ῥεῖντων λόγων 827. ῥεῖσι; φήμης 674, 750. ῥέοντος; τοῦ χρόνου 682, 699, 703 (χρῶντος, 693, 704, 825, 841). ῥεῖντος; 751. ῥήγχι αἰδῶς II, 29, ψυχῆ II, 30. ρηματισκία 918. ῥήξ 74, 98, 121, 168, 193, 239, 626, II; 29, 193. ῥοθία αθυρία; 658, ζεινῶν 610, ὁλλετης; 688, λητης; 757, λυπη; 681, σήγης 976, στοχασμῶν I., 158, ἐγκλημάτων II, 210. ῥοσῆς ὕδατος; 874. ῥοσῆς αἱμάτων; 758, 1042. ῥοσῆς; λητης; 629. ῥοσῆς; παῖδες; πηγῶν 715.

Σ

σαγγήνη ἀληθείας 963. τα σαρόνιοι ἐπιγλάσσι 957. σαγγῆν γεγυμνωμέναις ἐς τα οἰοι; ἐμῶρον 456. σατραπικὰ ἀπειλαί II, 117. σεβαστοκρατορικά ἐπίγραμμα 503. σεβαστοκράτωρ 72, 12, 197. σιτώνης; 260.

Τ

σκηνοδοτεῖν 269, 651, 716, 1055; II, 146. σκυλικόδρωτοι 128. σμήνη ὀμωνυμίας 965, ζωκτῶν II, 146. σμηρογνύμων 1020. σμηρόνοια κακονομία; 1103. σπινδομένων τῶν κυμάτων τοί; αἰγιαλοῖς II, 226. σπλάγγων ἀδελφικόν 1027. σπλάγγνα πικρικά 818, φύσει 809. σπλάγγων δριμύτης 975. σπονδαί λυπη; καὶ γέλωτος 573, 957. σταδιοδρομοῦντα τοὺς περὶ ψυχῆς; ἀγῶνας 763. σταλαγμὸς εὐφροσύνης; 816. τοὺς τε στασιαστὰς τοὺς τε στασιώτας 531. σταφύρορα 573, 791. σταφύ; βασιλικόν 193, 519. σταθλῆ αἰδοῦ; 468. στατήογραφεῖν 259. στρατόπεδα θάψων 491, λογισμῶν, 821. μέγας στρατοπεδάρχης; 255 τὰ συγκαχωρητῆς 681, 773, 804, 909. συλλαβίζεῖν τὰ τῶν γραμμάτων στοιχεῖα 884; II, 531. συμβάν οὕτως π. ς 519, 525, 588, 803, 841, 927. συμβήσαντες; 428. συμπαίστωρ 62. δ. συμπεπτωκέναι; συμπέπτωκεν II, 205. συμπαροπότερα καὶ συμφειτα 941; II, 467. συμπιλεῖσαι τὴν πλευρὰν τῷ ἀγκῶνι 855. σύμπνοια 781. ἐσπονδῶς 599. συμπροσκυνεῖν II, 137. συνάναρχος καὶ συναῖδο; 1107. συνδιαμετρεῖν 339. συνδοξάζειν II, 457. ἐκ τοῦ σύνεγγυ; 810. συνειδῶς ἀκατήλεuton 1002. αἱ τοῦ συνειδῶτος σκηναί 810. συνδολοῦν 450, 501; II, 127. συνιστοῦργεῖν 914. συνισχημένος 767, 790. συνουσιωθεῖσα 942. συνήθειαν τὸν ἀσκήσει 55, τὸ ἦθος μεταμείψ 192, τὸ θυμοῦμενον 804. συνοθεῖν 407, 451, 475, 492, 500, 501, 524, 535, 578, 585, 613, 662, 667, 699, 706, 809, 821. συσκευαστής 406. συχνά i. q. συχνάκις 823, 827, 857, 849, 852, 871, 914, 917; II, 36. σφάρα τα 226, 292. οὐ πάνυ τι σφάρα 317. καὶ πανυ τι σφάρα 621, 353, 519. σήσις; 309. σκληροματα ἡγεμονίας; 215. σχολαστικός; 273. ταῖνα βασιλικῆ 762. ταλυνταῖν 430, 523, 610, 645, 698, 805; II, 184. ταρτουλαῖν 501. τάρτοι ἀφῶς 1051. τάρτοι; σήγης II, 114. τελευτικῶς 72.

Τελχίνας; 90, 361, 409, 590, 821, 979. τερατόμορφοι ἰδίαί 806, εὐρέσις II, 159. τερατοποιὸς 330. τερατοεργήματα II, 542. τιμῆν δεσπότην i. q. ἀναγορῶσιν 65, 69. τίτιλος 383. τομογραφεῖν 906, 1025. τομογραφία 1052, 1138; II, 272. τομογραφικὰ σύνθηματα 1059. τόμος 719, 783, 852, 920; II, 24, 61, 259. τόνον διδοῖτε τῇ προθυμίᾳ 206. τοποτηρηταί 912. τορνεμέν 483. τράπεζα εὐθυμία; 312. ἡ θεία καὶ ἱερὰ 498. τριβόκοι ὄνοι 827. τριβόνιον μοναδικόν 61, 193. τρίχων 127. τρίχωνα βασιλικὰ 587. τρικυρία ἀντιθέσεων 914. λογισμῶν 593, 609, 734. λουκρίων 618. Τριβ ἄλλων 815. τριεσπόμενος θεότης 921, φύσις 953, 971. τρώφιμος ἡσυχία; 185, λόγου 128, παιδεία; 613. τρυφῆν 270, 142, 186, 197, 439, 381, 754; II, 51, 101. τρυγητῆρα; 647. τυραννεῖν 429, 598, 831; II, 112. τυραννὸς λήθη; 1059. ὅ τινὲς ἄρχη βασιλευσθαι 807, 808, 851, 857, 881; II, 182.

Υ

ὕδρισπαῖν 46, 313, 920; II, 331, 347. ὕδριστρα γλώσσα 422; II, 537. ὕβρις πραγμάτων ἐγκυβιστῶν 807. ὕμνητήρια ἔματα 89. ὕμνοδοί 95, 125. ὕπερικειν i. q. ὑπῆκον εἶναι 592, 604, 672, 674, 698, 709, 795, 801, 803; II, 118, 179. ὑπεξούσιος εἰατα 594. ἡ ὑπέρβουλος Θεομήτωρ 87, 178, 199, 210, 298. ὑπερηφανωμένη οὐσία 942. ὑπεραρχεῖσθαι 811. ὑποκατήμενος; 427, 982. ὑπερβαῖν 717, 785. ὑπερυπτεῖν ἀετίας; 635. ὑπεστατὸς κλίμακος 962. ὑποχλασται 153, 175.

Φ

φάνα; 61, 109, 150, 155, 162, 195, 216, 327, 495. συναλόγει φαναι 200, 729, 733, 780. ὡς ἐν κεφαλαίῳ φάνα; 956. φημί 66, 83, 103, 128, 161, 177, 180, 194, 227, 787. φησιν 64, 174, 208. φῶ 45, 63, 748, 787, 1:29; II, 82. φθόρην ἐποηκότες; 413, 498, 538, 538, 568. δεοειχτές 1065. φιδῶς γένους 604. φιλῆ ποιαιμικῆς ἐρμῆς 215. φονεῦτρα χεῖρ 422, 902. φούρως II, 217.

φρατρία 407, 680, 783, 821, 824, 1022.
φρατρίδιον 407.
φρίβιον 150.
φροντιστήρια 184; II, 179, 238, 315.
φρούριον λίθου II, 40.
φύντες parentes 64. φύσαντες 264, 493.
φουτηκρία 31, 260.
φωστήριον Ἐκκλησίας 962, 971, 1015, 1085, 1089; II, 459, 493.
φωτιστικός 1064.

X

χίλιαι ψυχὴν 509, ὄγκους
ρημάτων 449, ταυτὸν πρὸς τανάλ-
γητον II, 197.
χάμαρης ἀμβροσία 637.
χαρμόσυνοι φῶδες 425. χαρμό-
συνα διηγήματα 783.

χειροθεσία 163, 165, 216.
χίονται πυγύματα 529. χεθὲν
806; II, 76. χεθίντα 66, 757, χε-
θίντων 84, χεθίντης II, 41, 49.
χεθῶσι 139, 579, συγγεθῆναι 591,
ἐπιχεθίντας 442. ἐπιχεθίση; II,
50. περιχεθίνται; 69, ὑπεραχεθίσει
589, ἐπιχεθὲν II, 19.
χότι; καὶ πρότερον 617.
χωνάδες; ἑτέροι; II, 176.
ὡς χερσὶν 625, 708, 718. πά-
σαις χερσὶν 748 (ὡς καὶ ἄλλαι;
761. πλάγαι; ἀπάσαι; 719).
ὁπταίς χερσὶν 655.
χίμας, ὡς πᾶσαν ἀνέμιον κινῶ-
σιν II, 43; cf. 74.
χοινικὴ εὐχρηστοσύνη 511, συμ-
φορῶν 646.
ἐν χερσὶν ἐχθρῶν ταπειν 151.
χρῶν 872.
χρῆ cum dativo 982 (στίσι δεή-

σαι 983, 1011, II, 67). II, 51 142.
χρηματιστὴς βασιλεὺς—παιρδῆ-
χρῆ 428.
χρηματόδημα 618.
χρῆσις οὐκ ὀρθρῶς 270.
χρῶν βιδοίαι; τριῶν II, 53.
χρῶν, ἀπὸ II, 199.

Y

ψάχμου φωνή 923.
ψυχικὸς θάνατος 261

Ω

ὦδον 45.
ὦδιναι 224, 249, 228, 770; II,
168, 215.
ἐν ὦδιναι μίνας ἢ μελέτη 509.
κωσφορεῖται ἢ συγγνωστὸς 618. τῶν
τῶν ὦδιναι ἐπέδωξη 819.
ἢ ὡς λέξις ὀμώμου; II, 429.

INDEX

AD

NICEPHORI GREGORÆ HISTORIÆ BYZANTINÆ

LIBROS POSTREMOS.

Revocatur Lector ad numeros crassiores textus insertos.

A

Ablersa, 361.
Abel, 128.
Abraham, 123.
Abaris, 100, 537.
Achilles, 51.
Acidivous, 139.
Adriaticum mare, 77.
Ægeum mare, 40, 84.
Ægeus, 40.
Ægyptii, 283.
Ænos opp., 182, 237, 249.
Æolia, 360.
Æsculapius, 101.
Æsopi camelus, 194, 543.
Ætioi, 100, 557.
Agathonicus, 266, 312.
Aiani, 332.
Alania, 532.
Albani, 557.
Alexander Macedo, 19, 83, 130.
Alexander Myus, 149, 337.
Alpes, 193.
Andreas Crea, 241.
Andronici duo imp., 533.
Andronicus imp., 238, 557.
Angelus iudex, 152.
Anna Joannis Patrologi mater, 140,
158.
Antiochenses, 210.
Apollinaris, 263.
Archilochus, 362.
Arca turris, 504.
Ariadne Minotauri f., 40.
Ariani, 398.

Aristides, 123.
Aristoteles, 2 6
Arius, 185, 187, 525, 453.
Artemisium-prom., 43.
Asia, 178, 181, 221.
Astaceus stans, 539.
Athausii monasterium, 188, 155.
Athanasius (S.), 125, 275, 291, 290,
291, 226, 303, 313, 332, 339, 350,
366
Athens, 47.
Athos mons, 182, 183, 258, 397, 538.
Athouides insula, 68.
Atreus, 166.
Attica, 40, 283.
Aulis, 43.

B

Babylon Semiramides, 281.
Babylonica castris, 461.
Bardarius Scorpis, 260, 510.
Barlaam Calaber, 31, 139, 235, 267,
272.
Basilius (S.), 122, 283, 285, 289, 300,
301, 306, 509, 516, 510, 526, 511,
561, 398, 412, 483, 485.
Bell r, 123.
Beselceel, 488.
Bithyni, 91, 509.
Bithynia, 84, 117.
Bizye opp., 155, 249, 510.
Blachernis (in) templum, 212.
Buxia, 40.
Bogomiti, 239, 509.
Brianni, 354.

C

Cain, 128.
Calchas, 362.
Calliope, 301.
Callistus patriarcha Cp., 198, 234, 249,
257, 529, 535.
Callistus Roccus, 533.
Calothetus, 505.
Camelo (de) priverhium, 194.
Cantacuzenus (Joannes), 21, 27, 53, 55,
169, 171, 177, 195, 236, 342, 377,
315.
Carmelus mons, 210.
Carystus opp., 46.
Caspium m. re, 199.
Castellum Cp., 212.
Catalani, 12, 84, 87, 88, 60, 151, 177,
189, 242.
Catalanus Leobi dominus, 505.
Cephalonia comes, 219, 537.
Chalanz turris, 336.
Chalcedon, 88, 90, 117, 504.
Chablaei, 18, 52, 53, 215, 225
Charmides Larissus, 284.
Chersonesus, 85, 118, 203, 225.
China ins., 31, 78.
Christi in S. Sophia im. go., 233.
Christopolis opp., 364.
Chrysostomus (Joannes), 123, 125,
128, 285, 298, 307, 317, 379, 410,
415, 421, 423, 450, 456, 462, 443,
445, 446, 449, 452, 478, 487, 488,
489, 490, 491, 496, 497, 527, 531
Χρῶσι — κέρματα, 32.
Cicilia, 19.

Cleodemna, 377.
 Clotho, 219.
 Coccos opp., 39.
 Coccus Heracleæ episcopus, 62, 80.
 Cp. patriarcha, 201, 204, 244, 249, 519, 532.
 Colesyria, 240.
 Concilium sextum, 414, 423, 410.
 Constantinus Magnus, 81, 104.
 Corcyrae, 77.
 Cosmas (S.), 277, 490.
 Crataei monasterium, 244.
 Creta ins., 39, 45, 84, 185.
 Cressus, 20.
 Cyclades ins., 40, 42, 83.
 Cyclops, 218. Cyclopes, 154.
 Cydneus fl., 19.
 Cygebum Rossiae metropolis, 515.
 Cylonis ἄγος, 411.
 Cyprus ins., 27, 183.
 Cyllus (S.), 292, 296, 298, 302, 369, 493.

D

Damascus urbs, 14, 240.
 Daniel, 126, 283, 426, 443.
 Dardanus opp., 227.
 Dascelius sinus, 539.
 David, 127, 325, 332, 330, 353, 30
 Δαυϊδικὸς ψαλτῆρ, 228.
 Delphicus tripus, 208, 213.
 Democritus, 354.
 Didymotichus opp., 99, 144, 130, 170, 181.
 Dionysius (S.), 286, 513, 396, 406, 425, 426, 427, 432, 439, 442, 444, 452, 453.
 Dodona, 208.

E

Elias, 127.
 Endymion, 44, 133, 427.
 Eubœa, 42, 83.
 Euchitæ, 396.
 Eugenia, 245.
 Eulogia imperatrix, 238.
 Eunomiani, 309.
 Eunomius, 274, 325, 341.
 Euripus, 184.
 Europa, 205.
 Eusebius hæc., 464, 466, 484.
 Euxinus pontus, 45, 82, 558.

F

Fidei symbolum, 137.

G

Gades, 193.
 Τὸ Γαλατῶν μὲν φρούριον, 41, 76, 78, 82, 537, 532. Τὸ Γαλάτου, 15, 92.
 Gallicum mare, 42.
 Genua, 43, 192, 194.
 Genuenses, 41, 78, 145, 151, 190.
 Georgius Lapithæ, 27, 37.
 Gratianopolis, 585.
 Gregorius Alexandriae patriarcha, 22.
 Alter, 182.
 Gregorius Nyssaensis, 285, 289, 290, 292, 297, 301, 317, 327, 341, 359, 372, 495.
 Gregorius Theologus, 127, 287, 290, 297, 304, 313, 316, 358, 367, 403, 415, 419, 421, 448, 454, 474.

H

Holys fl., 216.
 Hecuba, 161.
 Helena, 51.
 Helena Joannis Palæologi uxor, 148, 150, 252, 264, 506.
 Ἑλλήνων παιδεύς, 209.
 Hellespontus, 51, 78, 117, 181.
 Heracleotæ, 78.
 Herculis columnæ, 194.

PATROL. GR. CXLIX.

Hermion, 397.
 Herodes rex, 383.
 Hierapolitæ, 18.
 Hierosolyma, 81, 251.
 Hippocrates, 101.
 Homerus, 51, 214, 362, 411.
 Hyrcanus Bithyniæ dominus, 91, 99, 116, 144, 151, 162, 171, 179, 200, 203, 227, 231, 252, 504, 558.

I

Icarium mare, 84.
 Iconomachi, 381, 396, 430, 460, 468, 491.
 Ida mons, 51.
 Iesaias, 410.
 Iezeciel, 527.
 Ignatius Antiochiæ patriarcha, 22.
 Ilyrii, 557.
 Imbrus ins., 226, 237, 247.
 Indi, 19, 554.
 Ionium mare, 77.
 Irene Cantacuzeni uxor, 108, 144, 152, 188.
 Irene Palæologi soror, 537.
 Isaac monachus Athous, 541.
 Isidorus patriarcha, 63.
 Ismaelitæ, 227.
 Ismenias, 135.
 Ixion, 160.

J

Jacobus (S.), 128.
 Joannes evangelista, 431.
 Joannes Damascenus (S.), 123, 278, 281, 292, 297, 298, 503, 319, 327, 339, 350, 353, 355, 357, 367, 423, 433, 453.
 Joannes patriarcha Cp., 24, 541.
 Joannes Prodromus, 128.
 Joannes sebastocrator, 249.
 Joasaph, 245, 376.
 Joseph, 448.
 Judæi, 74, 81, 103, 140.
 Judas Ischariota, 187.
 Julianus Apostata, 63, 330.

L

Labyrinthus, 59.
 Lampsacus, 181.
 Lapihus fl., 28.
 Latini, 29, 42, 144. Episcopus Latinus, 262.
 Lazarus Hierosolym. patriarcha, 22.
 Lemnus ins., 181, 226, 242.
 Λαοὶ αὐτοδομή, 366.
 Lesbos ins., 225, 242, 501, 534, 561, 565.
 Leucostia, 28.
 Libi Rossorum gens, 514.
 Lydi, 560. Lydorum satrapa, 162, 362.
 Lydia, 159.

M

Macedonia, 99, 109.
 Mæotis, 41, 194, 199.
 Mamas (S.), 188.
 Manes hæc., 437.
 Mangonorum monasterium, 245.
 Manichæi, 309, 424, 430, 457.
 Manoe, 447.
 Manuel Asan, 510.
 Manuel Cantacuzenus, 248.
 Manuel sebastocrator, 249.
 Marcellus Gallus, 274.
 Marcion, 430, 491.
 Marcionistæ, 397.
 Maria Andronici uxor, 337.
 Marthæ monasterium, 245.
 Maximianus, 63.
 Maximus (S.), 285, 292, 293, 501, 321, 325, 327, 333, 336, 357, 360, 363, 367, 396, 408, 426, 435, 454, 461, 474, 489, 491.
 Mediolanum, 193.
 Minos, 39.

Minotaurus, 40.
 Mitylene, 503.
 Moamed, 202.
 Moses, 285, 417, 421, 445, 488.
 Myrtilus, 136.
 Mysi, 100, 118, 203.

N

Naziræi, 515.
 Nestorius, 265.
 Nicæa, 508, 509.
 Nicephorus Cantacuzeni gener, 557.
 Nicolaus Pisanus, 106, 191.
 Nilus fl., 13, 461.
 Nippon Scorpion, 259.
 Noë, 121.
 Novatus, 418.

O

Oceanus occidentalis, 199.
 Olympia, 216.
 Olympus Cypri mons, 28.
 Orestias opp., 99, 144, 130, 152, 153, 178.
 Oreum opp., 46, 47.
 Orion, 141.
 Oropus, 43.

P

Palæologi, 118.
 Palæologus (Jo.), 93, 148, 178, 187, 207, 226, 241, 331.
 Palæstina, 210.
 Palamas, 184, 226, 549.
 Palamitæ, 68, 111, 413, 424.
 Paulus apostolus, 125, 298, 378, 386, 404, 428, 431, 445, 499.
 Paulus patriarcha, 67.
 Peloponnesii, 77, 249.
 Pelops, 136.
 Perunthus s. Heraclea, 78, 201.
 Persæ, 84, 144, 241.
 Petrus apostolus, 412, 435.
 Pharnabazus, 99.
 Pharao, 19, 422.
 Phœæorum tyrannus, 161.
 Philippi opp., 564.
 Philotheus Coccinus. V. Coccinus.
 Phœcæa, 504, 505, 559.
 Phœnicia, 240.
 Photinus, 271.
 Pindarus, 391.
 Pisistratus, 484.
 Plato, 411, 487. Platonica stoa, 509.
 Polyzæna, 161.
 Ponti αὐγὴν, 43, 83, 117. Ἐπίστα, 15.
 Porta aurea, 180, 181.
 Proclus, 226, 481.
 Præconnesus, 530.
 Præpontis, 86.
 Protogoras, 375.
 Proteus, 400.
 Ptolemæi τετραβίβλος, 32.
 Pylades, 67.
 Pyrenæi montes, 42.
 Pythagoras, 142.
 Pythagorei, 64.
 Pytho, 393.

R

Rhædestum, 100.
 Romanus Rossorum legatus, 518.
 Rossi, 143.
 Rossia, 114, 199, 511.

S

Şabellius, 263.
 Salamis ins., 42.
 Salomon, 325, 459.
 Samothrace, 226.
 Sarapis, 68.
 Sardinia ins., 190.
 Scamander fl., 31, 227.
 Scorpion. V. Bardarius et Nippon.

Scuto (de) rex, 189.
 Scythia, 18, 90. Οἱ βορειότεροι, 513, 517. Νομάδες, 532. Γκερόβοροι, 199.
 Τὰ Σκυθικά παράλια, 45.
 Selymbria, 149, 170, 510.
 Semela, 251.
 Serbia, 148, 169, 556.
 Sestus, 85.
 Sidon, 240.
 Sinois fl., 227.
 Simon Cralis f., 557.
 Simon Magus, 529.
 Sirenes, 135.
 Socrates, 67, 498.
 Soloma, 358.
 Sophia (S.), 198, 201, 235, 247, 254, 516, 558.
 Sophocles, 566.
 Sozopolis, 85.
 Symeon Metaphrastes, 585.
 Symeon Nomophylax, 111.

Symeon Trapezuntius, 552.

T

Tanaïs, 42, 90, 194, 199.
 Tarsus, 19.
 Tarchines, 581.
 Tenediorum portus, 51, 226.
 Tenealus ins., 78, 85, 256, 211, 247, 252, 257, 505, 557, 551.
 Terræ motus, 221.
 Thabor mons, 578, 581, 594, 597, 424.
 Thebæ Boticæ, 47, 180.
 Themistocles, 42.
 Theodorus Craprus, 309, 581, 458, 463, 461.
 Theognostus Rossiaë episcopus, 515.
 Theophanes (S.), 587.
 Theotimus, 266, 542.
 Therapea, 88.
 Therites, 351.

Theseus, 40.
 Thessalia, 557.
 Thessalonice, 44, 45, 71, 117, 165, 181, 236, 268, 350.
 Thracia, 221.
 Thracia, 79, 100, 203, 510 Urbes Thraciæ, 150, 160.
 Thule ins., 517.
 Triballi, 100, 179, 540.
 Troja, 51.
 Tyrrhenicum mare, 190.
 Tyrus, 240.

U

Ulixes, 218.

V

Venetî, 41, 76, 84, 144, 171, 189.
 Venetiæ, 41, 85, 145.
 Volotimirum urbs Rossiaë, 514.

ADDENDA

AD

OPERA NICEPHORI GREGORÆ.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ (1).

Ὡς λίαν ἡδύς καὶ φαῖδρος ἡμῖν ἐπανήκεις ἐκ τῶν Ἀ τρωπαίων, θεοτότατε βασιλεῦ, καὶ νῦν μᾶλλον ἢ πρό-
 τερον, καὶ σὺ μᾶλλον ἢ πάντες οἱ πρὸ σοῦ βασιλεῖς;
 τοῖς πρόσθεν ὑπηκόοις. Ἄ γὰρ ἐκείνων τοῖς μὲν
 ἀπολωλέναι ξυνεγένθη, τοῖς δ' ἀναλαβεῖν ἰσχύς οὐκ
 ἦν, ταῦτα σὺ μετὰ πολλοῦ τοῦ κρείττονος ἀνελθῶς
 ἀπέδωκας τὸ διεβρώγδς τῆς τῆς βωμαικῆς ἡγεμο-
 νίας σειρᾶ. Ὅσον ὠραῖος μὲν σὺ, φιλανθρωπότατε
 βασιλεῦ, ὠραῖος δ' οἱ πόδες οἱ σοὶ πολλὰ τάγαθὰ
 πρὸς τοὺς ὑπηκόους ἡμᾶς τὰ μὲν τελεσιουργὰ κο-
 μίζοντες ἦδη, τὰ δ' ἀπαγγέλλοντες ἔτι καὶ εὐαγγε-
 λιζόμενοι. Νῦν ἡμῖν ἔ φλος φαῖδρότερον ἐκλάμπειν
 δοκεῖ καὶ ἰλαρότερον ὁ ἀήρ χαρίζεται πρόσωπον·
 νῦν ἀντίτραπται πάνθ' ὅσα τῆς εὐφροσύνης ἀντι-
 παλα ἦν, καὶ τὰ κρείττω μὲν ἀνθεῖ, τὰ δὲ χεῖρω
 καταβρέει, καὶ ὡσπερ μετὰ χειμῶνα τοῦ ἔαρος ἤκον-
 τος πᾶν πτηνὸν αἰθεροδρόμον τὰ ἄλση καὶ τοὺς
 λειμῶνας περιηχούντα τὸν τοῦ ἔαρος ὕμνεϊ χορηγόν,
 οὕτω καὶ νῦν πρὸς γε τοῖς ἄλλοις καὶ αὐταῖς γε αἱ
 Μοῦσαι τὴν σιωπὴν ἀποθέμεναι σοὶ τῷ χορηγῷ τῆς

SAPIENTISSIMI AC DOCTISSIMI DOMINI

NICEPHORI GREGORÆ.

ALLOCUTIO AD IMPERATOREM.

Quam læto hilarique vultu ad nos reverteris victor, B
 imperator divinissime, et nunc magis quam antea
 etiamque gloriosius quam antecessores tui. Si enim
 illi ea quæ amiserant recuperare haud valebant, tu
 ea cum virum imperii auctu post ruptam Romanorum
 servitutem recepisti. Hinc pulcher tu ipse, pulchri
 pedes tui qui res adeo perfectas nobis, civibus
 tuis, apportant aut evangelizant. Hodie nobis sol læ-
 tius fulget, hodie aer jucundius nos afflat; hodie
 quæ gaudio nostro obsistere videbantur, aufuge-
 runt; jam omnia in melius prodeunt, et quæ mala
 sunt decedunt, et ut post hiemem vere adven-
 tante silvæ ac prata avium cantu resonant, sic nunc
 musæ posito silentio tibi musagetæ lætos hymnos
 accinunt; rura ipsa gaudent, pulchro lætitie vesti-
 mento induta, urbanam gestare faciem. Tu enim

(1) Oratio hæc novissime edita est in Programmate Academico Lipsiensi ad annum 1865 propositæ, ex codice n. VII bibliothecæ Paulinæ. Imperator quem hic compellat Nicephorus, Andronicus est Palæologus III qui imperio potitus est anno 1352.

νῦν εὐφροσύνης μακροῦς ἀναπέμπειν τοὺς ὕμνους ἅ οἱ δὲ τὸ τῆς διανοίας ἐξῆς καὶ τελεσιουργόν, καὶ ὅπως ἐπαίγονται, καὶ σκιρτᾷ καὶ χαίρει τὸν ὠραῖον τῆς εὐθυμίας χιτῶνα τὸν πάλαι ἀμφιεννύμενον πρόσωπον. Σὺ γὰρ εἶ καὶ ζωολόγος τῶν πραγμάτων καρδία καὶ τείχος καὶ θεμέλιος καὶ πλοῦτος τῶν πόλεων, καὶ πρὸς σὲ βλέπουσιν, ὅπου περ ἂν ἦς, ὡσπερ τὰ τῆς γῆς βλαστήματα πρὸς ἥλιον. Ἄλλ' οἱ μὲν σοφοὶ τε καὶ Ἕλληνας λόγοι τὰ τε ἄλλα καὶ Ἡρακλέα τὸν πᾶν παμπόλλων ἀνθρώπων καὶ πόλεων εὐεργέτην καταστάντα φασι μεγάλης τῆς ἑαυτοῦ δόξης ἐμπλήσσει τὴν τε Ἑλλάδα καὶ ὅσαις τῆς Ἑλλάδος ἐπέκεινα πόλεις καὶ χώραις ἔδει τῆς αὐτοῦ βοήθειας· ἐπελαύνοντα γὰρ καθαίρειν ἃ τῆς γῆς ἐκείνης ἐφύετο νοσήματα καὶ ὑβρίσματα ὅσα γειωργοῦσιν ἄγριοι ὄφεις καὶ πόδες ληστῶν. Ἄλλ' ἐκείνα λόγοι ἄρα ἦσαν μύθων αὐτονομίαν συναγωγίζομένην πλουτοῦντες ὡς τὰ πολλὰ καὶ ῥᾶστα τὴν ἀκοήν ὑποκλέπτοντες· νῦν δ' εἶδεν ἄλλον ἢ Ἑλλὰς Ἡρακλέα σὲ, πολυτετὴ καθαίροντα γῆς ἐκείνης νοσήματα καὶ ὑβρίσματα, οὐ θέρους καὶ ἑαρ εἰς ὄπλων περιμένοντα χρεῖαν, ἀλλὰ φύσει· ὠρῶν καὶ στοιχείων καινοτομοῦντα, καὶ θέρους μὲν ἠγούμενον τὸ τῶν χειμῶνων ψύχος, τρυφήν δὲ τὴν ἀσιτίαν, καὶ ὄπλων μὲν τὴν ἀγρυπνίαν, ἀναπαύσεις δὲ βασιλικὰς καὶ ῥαθυμίας τὸ διανυκτερεύειν αἴθριον καὶ πόνοις ἰδίους τῷ κοινῷ τὴν ὠφέλειαν παρέχεσθαι καὶ τὸ μηδαμῶς τοὺς πλείστους περιδρόμους τρέψαι βούλεσθαι πρὸς ἡρεμίαν οὐδ' ὄψι τοῦ χρόνου, ἀλλὰ πόνοις καὶ ἐπιφέρειν καὶ διαδόχους ἀγῶνων ἀγῶνας δεκνύειν κατὰ τὸ συνεχές, ἡπειρωτικῶν μὲν θαλασσίους, θαλασσίων δ' αὐ ἡπειρωτικούς. Καὶ τῶν τοιούτων ἀγῶνων οἱ μὲν τὸ πλεῖθος θαυμάζουσιν, οἱ δὲ τὴν συνέχειαν, καὶ οἱ μὲν τὸ τῶν δρόμων ἀγγιστροφον,

οἰνιτατίβυς securum fundamentum et opes firmas præstas; in te igitur, ubicunque sis, omnes, sicut plantæ solem versus, respiciunt. Et Græcorum quidem doctæ relationes Herculem plurimarum nationum civitatumque benefactorem fuisse ac nominis sui fama Græciam replevisse et vicinis gentibus auxilio fuisse fidem faciunt, siquidem terras, quas adit, morbis ac ferarum latronumque injuriis liberavit. Sed istæ fabulæ fide legitima carentes aures tantummodo titillant. In te autem Græcia novum possidet Herculem qui regionem istam non morbis ac injuriis laborat, qui verno atque æstivo tempore non ad arma recurrit, sed stationum et elementorum naturam reformavit; qui frigus hibernum pro æstate, famem pro abundantia, insomnia pro quiete habes. Tu si sub dio pernoctas, regia te voluptatē frui putas; tu propria commoda communī utilitatī postponis; tu cursibus laboriosis nova certamina et labores addis, nec temporī nec rebus parcendo, et pugnas tum maritimas cum terrestres cicendo. Et horum quidem certaminum alii multitudinem, alii frequentiam mirantur;

(1) Quæ post v. ἡγεμονίας leguntur usque ad v. κρατίστον (lin. 31), in margine demum apposito signo addidit librarius. Dedi quæ legi adhuc pote-

οἱ δὲ τὸ τῆς διανοίας ἐξῆς καὶ τελεσιουργόν, καὶ ὅπως ἀκόλουθον τὸ τῶν ἀγῶνων πέρασ· ποιεῖς ταῖς ἐπιθυλάς τῶν ἀρχῶν· φθάνεις γὰρ τῷ τάχει τοῦ δρόμου τὴν σὴν ἀγγέλιαν, καὶ πρὶν ἀκουσθῆναι φαίνει παρῶν καὶ τῆ αἰφνιδίᾳ σου παρουσίᾳ τὰ τῶν ποιεμίων θραύεις σχέμματα. Οὕτω τοὺς Τριβαλλῶν καὶ Μυσῶν ἐξέπληξας ἡγεμόνας, καθευδουσιν ἐπιστάς πολλὰκι· ἀπροσδόκητος ὡσπερ τις αἰθέριος κεραυνός οὕτω Χίον εἶλες, οὕτω Φώκαιαν ἐδουλώσω, οὕτω; Ἄλλυριούς καταέδραμες, οὕτω νῦν Αἰτωλοῦς; καὶ Ἀκαρνανίας ἐς τὸ ἀρχαῖον ἐπανήγαγες; σχήμα τῆς Ῥωμαίων ἡγεμονίας (1). καὶ ἀμφὸς τὰ στοιχεῖα ἐμπλήσας τοῦ θαύματος. Λέγω δὴ τὴν διαβάσαν ἐξ Ἀσίας καὶ ἡμῶν Περσικὴν ἐκείνην καὶ δύσμαχον δυνάμιν τε καὶ ὄπλαισιν, ἣν ἡμέρα κατηγονίσω μίση, πλείστους μὲν ἀνελῶν, πλείους δὲ ζῶντας ἐλῶν. Καὶ ἃ πάλαι Θεμιστοκλέα ἀκούομεν ἐξ Ἀττικῆς καὶ Παισανίαν ἐκ Λακεδαιμόνος; ἐν ἱκανῷ διαστήματι χρόνου δύο μερισμαμένους στητάσθαι τρόποια κατὰ τῶν μετὰ Σέρβου Περσῶν, — ὁ μὲν γὰρ ἐν τοῖς περὶ Σαλαμίνα στενοῖς τὴν ναυτικὴν ἐκείνων κατεβάπτισαι δύναμιν, ὁ δὲ περὶ Βοιωτίαν τὰ περιλειφθέντα σὺν Μαρδόνιῳ στρατόπεδα κατατροπώσατο — ταῦτα σὺ βέλτερον ἐν ἡμέρᾳ διεπράξω μίση κατὰ τῶν ἐπισπεσόντων ἡμῖν αἰφνιδίως Περσῶν. Τοὺς μὲν γὰρ κύμασι καὶ ῥολλοῖς θαλάττης ἐθόμας βαπτίζεσθαι, τοὺς δὲ καθάπερ ἀστάχους ἐν τοῖς παραλλοῖς τῆς Θράκης κατέστρωσας, τοὺς δὲ πλείους ζῶντας ἐχερῶσω, ὡσπερ ἐν ἐξουσίᾳ βασιλικῆς τριχῆς τὸ τῆς νίκης διαιρούμενος κράτιστον. Πάλαι μὲν οὖν ἐθαύμαζε δῆμος Ἑλλήνων Ἀλκιβιάδην ἐκείνον τὸν Σωκρατικόν, τὸν ἐν

alii velocitatem et acumen ingenii tui suspiciunt. Nam nuntii tui cursu prævertuntur, et subita tua præsentia hostium machinamenta irrita facis. Sic Triballorum Mysorumque duces conturbasti, nec opinatos eos fulminis instar adoriendo. Sic Chion cepisti, sic Phocæam subegisti; sic Illyricum invasisti; sic nuper Ætolis atque Acarnanibus antiquam Romanorum formam refecisti; sic terram mareque stupefecisti. Dico equidem exercitum istum Persicum, qui contra nos movit, te uno die profligasse et multos aut cecidisse, aut vivos cepisse. Quod enim olim Themistocles ex Attica, et Pausanias Lacedæmone egressi fecerunt, duo de Xerxe Persa tropæa erigendo, — quorum unus quidem classem hostium in freto Bœotico delevit, alter castra a Mardonio relicta cepit, — id tu melius una die fecisti, Persas, qui nosmet aggressi fuerant, subigendo. Alios enim undis ac fluctibus maris iimmersisti, alios ut calamos ad Thraciæ littora stravisti, alios numero plures vivos cepisti, sic pro regia tua potestate triplici victoria functus. Olim quidem Græci Alcibiadem illum Socraticum, Cliniae

rant; nonnulla enim ab initio recisit bibliopæges. EDITOR LISIENSIS.

στρατηγίαις ὄξυν καὶ περιδίαπτον, ὅπως ἐξείληντι; καὶ ῥαδίως ἕς τὴν Λακωνικὴν ἐκείνην καὶ σκληρὰν μετεκείσασται δίσταν καὶ τοῦ βίου τὸ πλείστον οσιτὰ καὶ ψυχρολουσίᾳ διήνηεν, ἀνὴρ περιττὸς τὴν νεανικὴν φιλοτιμίαν καὶ τρυφῆς ἀττικίζουσης φιλικιώτης καὶ ὡφ σώματος καὶ κάλλει προσώπου ῥῆστα τοὺς τῶν ὀρώντων ἐπισυρῆμενος ὀφθαλμοῦς.

Τοῦτο δ' ἐποίουν μὴ βλέποντες σέ· ἡ γὰρ ἂν ἐκείνον ἀφέντες πρὸς σέ τὸ πᾶν τοῦ θαύματος ἐτρωσαν μετὰ πολλοῦ τοῦ βελτίονος. Τοῦ μὲν γὰρ ἐβρωττε τοὺς λογισμοὺς τὰ Ἀθηναίων ψηφίσματα, καὶ διὰ τοῦτο μειζόνων κακῶν ἤττω πολλῶ τὴν Λακῶνων ἐλλάττετο δίσταν· σοὶ δ' ἐβῆν ἐν βασιλείῳις θαλάμοις τρυφᾶν βασιλικώτερον ἐδοξε βασιλικῶν βροθυμιῶν μακροῦς καὶ ὑπερηρίους ἀλλάττεσθαι μόχθους, ἐπὶ σοὺ τὸ ὑπήκοον ἄμοχθον ἐν τοῖς οἴκοις ἀγῆ τὴν δίσταν. Τὸν μὲν δὲ Ἀλέξανδρον ἐκείνον τὸν Μακεδῶνα, πρὶν ἕς Ἡθὴν ἐλθεῖν, τοσοῦτον ἐνδείκυσσθαι πρὸς ὅπλα καὶ πόνους τὸν πόθον φασίν, ὡς καὶ τοὺς τῶν Ὀλυμπικῶν ἀγῶνων κρείττους τοῖς νομισμασίν ἔχαρβάττειν, ὃ μεγάλης ἀρετῆς ἀπόδειξιν εἶχε καὶ μελλόντων στρατηγημάτων ἐν ψυγῇ κρυπτομένων ἐδείκνυ σπινθηρα;· σὺ δ' οὐ νομισμασίν ἐχαρβάττειν ἀξιοῖς τὰς τῶν πολυμικῶν τροπαίων μελέτας, ἀλλ' ἐν τοῖς τῆς καρδίας κρύπτεις θαλάμοις. Βασιλικῆς γὰρ ἐκρίνας μεγαλοπρεπείας ὑπάρχειν οὐ προαρπάξῃς τὴν χρόνον καὶ προκηρύττειν σπαργῶσαν φλόγα καρδίας καὶ ἐν ὤδισιν εἶσι κυοφορομένην, ἀλλ' ἐν τοῖς τῶν ἀγῶνων ἀποτελέσμασι διδάσκεις ἀναργέστερον τὸ τῆς μελέτης καίριόν τε καὶ εὐστοχόν, καθάπερ ἐν τῇ γεύσει τῶν καρπῶν τὰ φρετὰ τὴν τῆς ῥίξης εὐγένειαν. Εἰ δὲ καὶ τὰ Ἀλεξάνδρου παρῆν σοὶ στρατόπεδον, διατειναλίμην ἐν ἐγῶγι

filium, acutissimum belli ducem admirabantur quod tanta facilitate duram Spartanorum vitam amplexus fuerit et balneis frigidis et fani assueverit; vir omnibus vitæ luxuriosæ voluptatibus diffuens, corporis autem venustate omnium animas et oculos fascians.

Hoc autem fecerunt, te non viso. Te namque conspectum unum admirati fuissent. Atheniensium enim sententia ejus vitæ institutum mutavit, ideoque Spartanorum vitam contra grandiora mala permutavit. Tu, cui licebat in palatio regio genio indulgere, maluisti duros amplecti labores, ut cives tui faciliorem domi vitam agant. Alexandrum quidem Macedonem tenera ætate adco armis et exercitiis gavisum dicunt, ut certaminum Olympicorum victores nummis insculpi jusserit, quod magnam virtutem et bellorum futurorum auguria portendeat. Tu contra tropha tua non nummis insculpi jubes, sed in cordis tui spatii occultas. Regiæ enim magnificentiæ esse dicebas non præmature flammam ingenii parturientem ostendere, sed in ipso certaminum cursu opportunitate præfrui, ut radicem cuncto cum fructibus ipsis gustatur. Sed etiamsi Alexandri tibi exercitus præsto fuissent, persuasurum equidem habeo quod non solum de flevis Par-

μή ἂν μόνους Παρθικούς τε καὶ Ἰνδικούς ποταμούς; ἀριθμεῖν σοὺ τὰ τροπία, ἀλλ' ἤσθοντ' ἂν σοὺ τῆς ἀρετῆς καὶ ὄροι Λιβύων καὶ Ἡράκλειοι στήλαι καὶ εἰ τινας Ἀλπεων εἶεν ὑπερβολαί. Νῦν δὲ ψυχὴ μὲν εἰ στρατηγικὴ καὶ τῆς Ἀλεξάνδρου κραταίωτέρα, σώματος γε μὴν ἐστρημένη, πλήθους στρατοπέδων δηλαδὴ καὶ Μακεδονικῆς ὀπλίσεως; ἐκείνης· εἰδὼς δ' ἐπὶ τούτοις ὡς καὶ τὴν ἐν μεγάλας ἐξουσίαις αὐτονομίαν ἢ δικαιοσύνην ῥυθμίζουσα μείζω τῆς τοῦ θνητοῦ φύσεως; καὶ θεῶν ἀπτελεῖ, ἡ δ' ἀδελφία στρατικὴν τινα καὶ θηριώδη καὶ ἀκρονώηστον, εὐδὲ τῆς δικαιοσύνης ἡμέλησαι; ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀμυρτέραις ἐδράξω, καὶ ὄγορανόμου; καὶ ἀστυνόμου; προσετήσω, καὶ χωρίων καὶ ἀγρῶν περιπόλους φρουροῦς εἶναι καὶ φύλακας παραγγελίας, μὴ λάθωσι παραβύθεντες οἱ τῆς εὐνομίας; θεσμοὶ καὶ ἐμψυχοὶ καθ' ὁμοφύλων δίκην Θηρίων ὀρθήσωσιν. Ὅστις ἐμφύτους ἔχεις τὰς ἀρχὰς πρὸς ἅπαν ἀγαθὸν καὶ οὐκ αὐτοῦς ὀπλιζόμενος; τοῖς ὄγαθοῦς ἀπάντων κινδύνων ῥαδίως κατατομᾶς. Ὀλυμπιονίκας μὲν οὖν καὶ Πυθιονίκας ἐκείνους στεφάνους; ἄλλοι δὲ ἄλλως Ἑλλανοδικὰ δικαίως ἡμείβαντο· σέ δὲ νῦν ἡμῖν ἐπιδημησαντα πλήρη ζήτης καὶ κλέους ἑλληνικοῦ καὶ καινοτέρων ἀθλῶν ἀθλητῆν τίσιν ἂν προσήκουσι στεφάνους οἱ τῶν λόγων ἀμείβαντο θίσσο; Ἐθουλόμην, ἦν ἐν τοῖς τῶν ἀθλῶν δρόμοις ἔχεις τελευσιουργὴν δύναμιν, ταύτην ἐληφέναι κάμει πρὸς τὸ τὰ σά διεξιέναι ἐγκώμια· νῦν δὲ τὴν μὲν προθυμίαν ἴσῃν πλουτῶ, τὴν δὲ δύναμιν καὶ μάλα τοι σφίδρα εὐχόμενος οὐχ εὐρίσκω. Οὕτω σοὶ τὸ τῶν πράξεων ἰσχυρὸν ὑπέρτερον γίνεται καὶ τῶν λόγων αὐτῶν. Ἀλλὰ σὺ φιλανθρωπέτατος ὢν, βασιλεῦ, σύγγνωθι μείζω τῆς δυνάμει; βλέπων τὴν γκώμην.

thicus Indicisque victurus fuisses, sed Libyæ quoque fines et columnæ Herculis et Alpes ipsæ fortitudinem tuam sensissent. Tua major quam Alexandri anima, corpore quidem privata, militum scilicet phalange Macedonum. Sed cum scias quod in magnis imperiis justitia divinam potestatem exercet; injustitia autem satrapica et fera se licentia circumdat, justitiam minime neglexisti, imo eam inprimis amplectendo, agris et civitatibus præfecisti custodes et curatores, ne legum vis aboleretur et sic civium in cives invisiones fierent. Tibi ad omne bonum indolem insitam geris, tu tot virtutibus armatus es, ut facile malis omnibus bellum inferre possis. Olympicorum et Pythiorum victores ab Hellenodicis coronabantur. Te autem qui gloriæ plenus nobis ades; qui ultimorum certaminum particeps fuisti, quibus coronis ornemus? Ego ipse eodem quo tu curriculo vicisse velim, ut laudem tuam digne possim celebrare. Idem quidem animus mihi est, sed viam qua istud consequar non invenio. Hinc fit ut acta tua omnem eloquentiam superent. Tu autem, imperator, pro humanitate tua ignosce mihi volenti quod non possum consequi. Si enim quæ sentimes penetrare, si cordis nostri flammam conspiceret vel, utique invenires quam grato erga te animo

Εἰ γὰρ τὴν γλῶτταν ἀφίεις καὶ παραδραμῶν τοὺς λόγους ἐς αὐτὸν ἀφικνεῖσθαι τὸν νοῦν ἰθελήσῃαι καὶ τὸν ἔνδον θεᾶσθαι πύρρον τῆς ψυχῆς, οὐ μικρὰ τὰ μικρὰ σοὶ φανεῖται, ἀλλὰ καὶ μάλα τοὶ σφόδρα ἀνευθεῖ, καρ' ἡμῶν σοὶ τὰ χρεῖα ἀποδιδόμενα ἔπει καὶ θεὸν οὐ τοὺς πρὸς ἀξίαν ὕμνους ἱσμεν ζητοῦντα, ἀλλὰ τὸ τῆς καρδίας πῦρ, ἀφ' ἧς προλασι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πάνθ' ὅσα τὴν κτίσιν πληροῖ ἀνομοίως μὲν, κατὰ δὲ τὸ τῆς φύσεως ἰκανὸν πρὸς τοὺς τοῦ κτίσαντος ὕμνους ἐγείρονται, καὶ ὕμναι μὲν δι' ἀναλόγου φωνῆς ὀπίσσω τῶν ζώων φωνήεντα, ἀλλ' ὕμναι καὶ θάλασσα καὶ γῆ καὶ πέτραι καὶ χιόνες ὕμνον ἀναπέμποντα σιωπῶντα καὶ ἀνεκλάλητον, καὶ προσίεται πάντα θεὸς εὐμενῶς. Εἰ δὲ καὶ τοὺς Ὀλυμπιονίκαις κοτίνου στέφανο; ἐπλέκετο, καὶ οὐκ ἀργύρου δὴ τίνας οὐδὲ χρυσοῦ, δῆλον κίντεῦθεν μηδὲ

τὸς λαμβάνοντας ἐκείνους ἀθλητὰς ἀποδίδειν ἐς τὴν τοῦ διδομένου φύσιν, ἀλλ' ἐς τὴν βραβεύουσαν γνῶμην. Καὶ σὺ τοῖον μὴ τὸν ἐκ τῶν λογικῶν σοὶ κρατήρων ἀναχωνεύμενον· καὶ πλεχόμενον βλέπει στέφανον, εἰ μικρὸς εἴη καὶ ἧκιστα ἀξίος τοῦ μεγέθους τοῦ σοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πλέκουσαν βλέπει ψυχὴν, μεθ' ὅσης καὶ οἷας τῆς προθυμίας ἐπισωρεῖ τὴν τῶν ἐπαίων ὕλην καὶ οἷα τοῦ τοιοῦδε πυρὸς ὑποβάλλει τὰ ξύλα, καὶ ἱσοῖς ἀν ὡς δι' ἐνόπτρου τινὸς τῶν μικρῶν τουτωῶνι συλλαθῶν πίστειως ἀκραιφνοῦς θησαυροῦς καὶ φλέγοντος πόθου κειμήλια. Ὁ δὲ τῶν βασιλευόντων βασιλεὺς καὶ παντοκράτωρ κύριος εἴη σοὶ τὸ βασιλεῖον κράτος εἰς μακροὺς παραπέμπων αἰῶνας σὺν εὐθυμῆι μακροῦ, ἵνα καὶ τοὺς ὑπηκόους τοὺς σοὺς εἰς μακρὰς ἐνιαυτῶν περιόδους εἴη συνῆδασθαι.

in te affecti sumus; scimus enim quod Deus ipse non hymnos, sed cordis sensum exquirat unde isti oriuntur. Idecirco enim omnes res creatæ pro particulari natura ad celebrandum Creatorem instigantur, et animalia quæ voce gaudent Deum cantu celebrant, sicut et mare ac terra et saxa et nives hymnum tacitum aut sonorum tollunt, Deo benigne accipiente. Quod si etiam Olympionicis oleaginea plectitur, non aurea, non argentea corona, apparet inde

quod nec isti laureati doni qualitatem, sed honoris gradum respiciant. Quare tu quoque ne respice coronam ore eloquenti prolatam, teque fortasse minime dignam, sed animam quæ illam plectit et laudes cumulat, et sicut in speculo thesauros pretiosos laudativi sermonis reperies. Rex autem regum et Dominus omnipotens potestatem regiam tibi in sæcula amanter impertiatur, ut civibus tibi subditis quoque gaudium perpetuum concedatur.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

NICEPHORUS GREGORAS,

BYZANTINA HISTORIA. (<i>Continuatio.</i>)	
LIBER VICESIMUS QUINTUS.	9
LIBER VICESIMUS SEXTUS.	58
LIBER VICESIMUS SEPTIMUS.	101
LIBER VI-ESIMUS OCTAVUS.	151
LIBER VICESIMUS NONUS.	193
LIBER TRICESIMUS, dogmaticorum primus.	233
LIBER TRICESIMUS UNUS, dogmaticorum secundus.	307
LIBER TRICESIMUS SECUNDUS, dogmaticorum tertius.	531
LIBER TRICESIMUS TERTIUS, dogmaticorum quartus.	553
LIBER TRICESIMUS QUARTUS, dogmaticorum quintus.	587
LIBER TRICESIMUS QUINTUS, dogmaticorum sextus.	419
LIBER TRICESIMUS SEXTUS.	443
LIBER TRICESIMUS SEPTIMUS.	467
MARTYRIUM S. CODRATI ET SOCIORUM. Corinthii in Peloponneso.	503
SCHOLIA IN SYNESIUM De insonniis.	521
FRAGMENTA EX DIALOGO CUI TITULUS Florentius.	613

NICEPHORI GREGORÆ EPISTOLÆ.

I. — Ad præfectum mensæ.	617
II. — Ad Zaridam.	651
III. — Ad magnum domesticum.	653
IV. — Ad eundem.	654
V. — Ad Xanthopulum.	654
VI. — Ad Josephum.	654
VII. — Patriarchæ.	653
VIII. — Sinæ inscriptione.	653

IX. — Item sine inscriptione.	653
X. — Ad magnum eccliam Beccum.	656
XI. — Sine inscriptione.	657
XII. — Glabra metropolitæ Thessalonicensi.	658
XIII. — Soteriotæ, protonotario Thessalonicensi.	660
XIV. — Josepho philosopho.	659
XV. — Magno domestico.	661
XVI. — Theodulo monacho. Exstat inter Epistolas Theoduli, tom. CXLV, col. 423.	
Nicephori Gregoræ Prologus in Odysseam Homeri, compendiose adumbrans poetæ indolem.	663

NILUS CABASILAS THESSALONICENSIS METROPOLITA.

Notitia ex Allatii Diatriba De Nilis.	
DE DISSIDIO ECCLESIAARUM.	683
DE PRIMATU PAPÆ.	699
CONFUTATIO NILI, auctore Joan. Matthæo CARTOPYLLO, archiepiscopo Iconiensi, ad Urbanum VIII pontificem maximum.	729
NILI ENCOMIUM GREGORII PALAMÆ.	877

THEODORUS MELITENIOTA MAGNÆ ECCLESIAE ARCHIDIACONUS

Notitia ex Allatio De Theodoris.	877
Angelo Maii Monumentum.	881
SERMONES.	883
Sermonis primi ethicon. — Quod homini virtute prædico nemo nocere possit; et quod improbe vivens cunctos metuat et expavescat.	883
Sermonis secundi ethicon. — Quod non sit difficilis neque laboriosa virtus, si secundum ipsam vivere voluerimus.	881

113. πόλεων ἢ μεγίστη II; 162.
 μέγιστος ἢ πάντας 573, πάντων
 συνειτώτερος; 414.
 μαιδία του αἵρου 652.
 μαιδία γλώσσα 272, 306.
 μέλι ἀρετῆς 717, γλιώτης 889,
 ἡδονῆς 896.
 μαζάζειν τοῖς πράγμασι 241.
 μεσίται εἰρήνης 620.
 μεσιτεύειν 170, 271.
 μετεγγράφαι II, 576, 549.
 μετεγγραφῆ II, 156, 549.
 ἢ μητρόπολις τῶν ὁρθοδόξων II,
 183.
 μικρογνώμονες λογισμοί II, 11.
 μικροφύς 192.
 μίτος πεπρωμένης; 723, 799.
 μονσταί 715.
 μονή 262, 270.
 μονότροποι 96.
 μονύδριον 80, 114.
 μορφή τί ἐστι II, 439.
 μπαύλου; 97.
 μυελοὶ ψυχῆς 307, 492, 1017.
 μυρμηκὰ λαιδωριῶν II, 370.
 μυρμηκίζειν 383.

N

νεότακτα 993.
 νέφη λογισμῶν 983.
 νεκρῶν 143.
 νεζούστρα 482.
 νυκτ. φυλακῆν II, 161.

Ξ

Ξίφη λογικά 1059.
 Ξηφίος 548, 765.
 Ξυνεβρύχαι II, 95, 179.

O

ἢ Ὁδηγήτρια 87, 542.
 ἢ τῶν Ὁδῶν μονή 555, 559;
 II, 149.
 Ὀδὸν πραγμάτων 799, τῆς γνώ-
 μης 1029.
 οἰακας 54, 55, 70, 199.
 οἰκτιρα γραμμὰτα 758.
 ὀ οὐο, οὐκ ἔχει πηδάλιον II,
 522.
 οἰκίτικος οὐρηδός 462.
 οἰκοῦν οἰκαὶ 716; II, 525. ἐξ
 οἰκῶν εἰς οἰκίας νομά; 747.
 οἶαι; προβίαισι τῆς ψυχῆς 213,
 216, 919, 1052. οἶαι; τὰς ἡνίας
 856. γλώτταις ὄλαις 903, οἶαι;
 κώπαις II, 43, ὄλαις πυραίας II,
 46, οἶαις πλάμαις II, 56. οἶαις
 φωαίς 822, γαρσί 204. ὄλοις πο-
 σιν 66. ὄλω ρυτήρι 90. ὄλους καρ-
 ποῦ, 219. εὐδὸλον τοῖς ὄλοις; 711.
 τ. ἑ; ὄλοις βοῦς αἰτίαι 735.
 ὀλιγομάθης 964.
 ὀδόντες χρόνου 459, 901. τοῖς
 ὀδόνταις ἐμπήσαι τι 978. ὀπ-
 ὀδόντα 54, 92, 169, 191, 233, 360,
 792, 984; II, 64.
 ὀμπριάδων μεστός 84.
 ὀλλυκτοὶ δεησεις 213.
 Ὀλύμπος δεινῶν 904. Ὀλύμ-
 πον πάντως βαρύτερος 1043 II,
 254, 591. Ὀλύμπους προσέηκεν
 ἐπὶ κακῆς κακοῦς 1078. Ὀλυμπεῖ
 καὶ Παρνασσοῦ βλασημίας II,
 882. Ὀλυμπεὶ λύπαις II, 55. ἀραρ-
 τημάτων II, 217.
 ὀμόπνοος 265, 301, 490.
 ὀμότερο; 673, 756.

ὀμύμα κατάρας 887.
 ὀμύφυγο; ξυνορίς 612.
 ὀμφαλόφυα 557.
 ὀμφαλόφυχοι 557.
 τὸν θναιδόν 547, 939; II, 158,
 168.
 ὀμφύρο; γραμματεῦς 150.
 ὀπισθοράλικρο; 635.
 ὀροδοὶ προγονοί II, 216.
 ὀρωμοτήρια 301, 611, 682.
 ὀροι ὑπερόροι 639.
 ὀρχεῖσθαι γὰρ λιμοῦ συγγε-
 νοῦ; II, 136.
 ὀρρανὴ ἀγκυρῶν ναῦ; 544, 834;
 II, 556.
 τὸ ὀρράδες τῶν δολφίνων II,
 412.
 ὀρρά 730.
 ἐξ ὀρράς 551, 665, 993, 1028;
 II, 85, 97.
 ὀρρά, ἰμο, II, 102, 127, 152,
 167, 553, 514, 516, 377.
 ὀρων 505, 308, 685.
 ὀρρίσις II, 461.
 ὀρράται 284.
 ὀρράταις ἐστῶσιν ὀρρά II, 66.
 ὀρρά; ἐξιδὴ πρόμοιο, 291.
 ὀρράς τῆς πλάως 673, 977. Cf.
 981.
 ὀρράσι πῶς λεγόμενον 602. ὀρρα-
 μασμένον 620, 704, 796.

Π

παγετὸς συμφορῶν 466.
 παιδεύμα δραστηκώτατον 819.
 παιδοκομεῖσθαι 283.
 Παλαιολογίνη 294.
 παλαιωθεῖσα κακία ἢ γῆ 687.
 παλαμισταί 248.
 παλινοστήσειν 291.
 ἢ παμμακάριστο; 210.
 πανδαισία 401.
 πανήγυρις εὐθυμίας 492.
 πανήκοος; 353.
 πάνυ βαρύτερον 321. πάνυ τι
 εὐστοχώτατα 349. πάνυ τι κλει-
 στήν 381.
 ἢ πινυπέρανος; Θεοῦ Μήτηρ
 II, 139.
 πανυπερεβάστη 306.
 πανυπερεβάστο; 271, 373.
 παπίας μέγας 301.
 ὀ πάππας 124, 501, 689.
 παργυρίαντα ἐς τὸν Ἐρηθον
 30, ἐς τὸν εἰκοστὸν ἐξ ἐρήθων
 χρόνον II, 166.
 παρῆτης τοῦ θρόνου 210.
 παραλλάξαντι τὸν Ἐρηθον 187,
 243. παρήλαττε τὴν τοῦ παιδὸς
 ἡλικίαν 62.
 παραδυναστεύειν 170, 197, 271,
 298, 351, 534, 603.
 παρατίησθαι τὸ λειτουργήμα
 II, 196.
 παρακρυβαίνειν II, 34.
 παραξ φιδόν 265, 312.
 παρεδοκίμησις 78.
 παρ ε. ὦν 260; II, 343.
 παρῆπενον ἡμέραι 1050.
 παρδύναμο, II, 324.
 παδία κυνά 79.
 παλάγη συμφορῶν 816, 869.
 πέλελος συνεστός 504; II, 65.
 πέπλος οὐράνιος 931, τέρψενω;
 715.
 πεπρωμένη καὶ τύχη 984.
 περιανταίς II, 5, 95, 140, 203.

περ:θάλπειν 583, 891; II, 23,
 103, 105, 544.
 περικροτήσαι 652.
 περιλάλημα 128.
 περιπρηγὰ νυκτῆ; 180.
 περιπέτειν 675.
 περίστασι; 725, 754, 738, 748,
 753, 754, 755, 770, 1025, 1053;
 II, 98.
 περιστατούμενο; 201, 721.
 περιφροντικῶς 661.
 περιχορεύειν 818, 975; II, 190.
 πηγὰς θακρῶν 810, δ:καισόνη;
 852. πνευμάτων 135, 923.
 πηδαλοῦχῆν II, 93, 154.
 πηδαιουγία 462.
 πῆξις 102, 184.
 πῆρα ἢ κερδαίνουσα 815.
 πηκίρης 195, 291, 540.
 πιαστουραῖν 64.
 πλατεῖαι πόλεως 730, 741. κἀν-
 ταῖς ἀγυαῖς κἀν ταῖς πλατεῖαις;
 907, 980. ὄλας πλατεῖαι; καὶ ἀγυαῖ;
 II, 343.
 πλάκειν θρήνου; 560 (συμπλέ-
 κειν 561), τύχας 843.
 πλῆν ἢ 350, 364, 413, 934; II,
 177. πλῆν αὐτοῦ ζῆν -- σὺν αὐτῷ
 614. πλῆν σκηνῆς 813.
 πλούσια αἵματα 738, 752, ἄ-
 κρουα 462, 751, ῥεύματα 470. πλου-
 σία γλώσσα 555. πλούσιος ἀήρ
 451. πλούσιο; ἄνιμι 1013.
 πλουτεῖ λιμῶνας 715, ἔρη II,
 190.
 πλοῦτο; συμφορῶν; 1015.
 πλοῦν φδόν 757, 739.
 πνεύματα ῥεύσαντα 672.
 πνευματικοὶ ἄνδρες 358, 782,
 II, 261.
 πνευματικῶς διέπειν 892.
 πνοὴ δεικτύσις συναγομένη 676.
 πνοὴ δημιουργία 809. πνοαῖ ἔσα-
 ται 594.
 πῶδες βουλημάτων 802, τύχης
 806.
 πολιά βίου 520, εὐγενεῖα; 663.
 πολιάσχολον II, 203.
 πολύχους ἐν κακοῖς 1113. πο ὕ-
 χους στάσις 817, χορηγία 952. πο-
 λύχουν τὸ δυστυχῆς 815, τὸ ποτ-
 ρόν 36, τὸ κακοδαίμον; II, 109. τὸ
 πολύχουν τῆς ἀποκίας 850.
 πολυχωρητότατον II, 59.
 πόσιμο; II, 246.
 ποταμοὶ ἄνιρον II, 177.
 πραιώριον II, 140.
 πρηστήρες αἰθέροι Θεοῦ 905,
 κεραινοβολοί; 887. δικίς II, 105,
 521, ἰππονας 733.
 πριγκιψ 71, 115, 259.
 πριμικήριος; 72. μέγας πριμ-
 κήριος; 239.
 προαῖλια 275, 321, 353, 651.
 προβίασμα γερῶν 610, 696.
 προζωγραφῆσαι 803.
 προκαταστάσις II, 37, λόγων
 918.
 προκύπτει βασιλεύς 616, 617.
 προμηθεύς; ὁ πάντων 932. ὁ
 κοινός II, 233 ζωῆς II, 157.
 προσίμιον ἐπίκων 859. προσί-
 μια ῥρηγῆς 992, σκορπίου 694. ἑ-
 λυθένος II, 184.
 προδοκίμησον 291.
 προσδοκίμησθαι II, 103,
 396, 400.

προσέχουσιν ἀντίπεσαι i. q. προσέχει αὐτοί; ἀναδέχεσθαι 65. προσηλωσθαι χωρίοις 890. προσκυροῦν εἰς δουλείαν ἑαυτοῦς II, 225. προσηλωσθαι χωρίοι; 890. πρόσκοι 18, 37. προφητοκτόνος 899. προτοδασμοί 128. 1029, 1032. πρυτανεῖον 101, 138, 205, 222, 566, 595, 603, 660, 842. πρυτανεύειν 781. πρῶτασηκρήτι; 203. πρῶτεξάδελφος 628. πρῶτεξεστίαριο; 62, 205. πρῶτοβεντιαρτή; 195, 200. ἰρῶτοκωνηγός 66. πτερὰ εὐχῆς 616. πτερὸν νοῦ II, 174. πτόρθος 588. πυθμένες ἄδου 514, 468, 800. γήθη; II, 20, αἰσχύντης 871. λύπης 199, 250, 510. θανάτου II, 49, συμφορῶν 665, ὀδύτων 803, ἑκπῆς οἰχλυδῶνος 224. ἄδουσοι 475. πύκνωσι; ἀλωμάτω; 459. πυρπολαί τὸ πάθος τὴν ψυχὴν 649. πυρρολατρῶν II, 514. πυρρός λύπη; 420, σκανδάλων 441, φιλονεικίας 507. πωγωνίας 542.

P

πάσδος ποιμαντική 163. πάκος μίλαν 463, μοναδικόν 393, μοναχικόν 288, παρλίνο; 428 (σχῆμα μοναχικόν 442, τρῶθωνιον μοναχικόν 431). Ῥωμαϊκόν 555. πάστον καὶ ὡ; ἐπὶ πρανοῦς 1116. ἐκ τοῦ πάστον 740, 772, 799, 890, 1014, 1077. πᾶν τὸ εὐπνοῦν 715. ῥῶν μακρῶ τῶ θράτει 728, 877. εἰς ὅσον πονίας ἐρῶση τὰ πράγματα 811. ῥυεῖτα ἢ κακία πρὸς φῶς 846. ἐξ αἰτιπάλου ῥῶν εἰσηγεν ἀνεγκλήματα 876. πνεῦμα ἀπ' ἄρκτου ῥευσαν 818. τοῦτων οὕτω ῥένων 702. κελίων ῥέντων λόγων 827. ῥυεῖση; φήμη; 674, 750. ῥέοντο; τοῦ χροῖνου 682, 699, 703 (χρῶσύντο, 693, 704, 825, 841). ῥυεντο; 751. ῥηγική αἰδῶς II, 29, ψυχῆ II, 50. ῥηματισκία 918. ῥηῆς 74, 98, 124, 168, 193, 239, 620, II, 29, 193. ῥῥθια αἰθρία; 658. ζεινῶν 620, θαλατῆς 588, λιπῆς 757, λύπης 681, στήης 976, στοχασμῶν I, 158, ἐγκλημάτων II, 210. ῥύαξ ὕδατο; 874. ῥύακας αἰμάτω; 708, 1042. δίκης 852, λιπῆς 620. ῥύακας καίθεος πηγῶν 115.

Z

σαγήνη ἀληθείας 963. τὸ σαρόνιον ἐπιγλάσσει 957. σαρεῖν γεγυμνωμέναις ἐς τὰ οἶοι; ἐλῶρον 456. σατραπικὰ ἀπειλαί II, 117. σαυαστοκρατορικά ἐξώματα 503. σεβαστοκράτωρ 72, 18, 797. σιτώνης 260.

σηνοδοταῖν 289, 651, 716, 1055; II, 146. σκληρόδωρωτοι 128. σμήνη ἑμωνομίας 963, ζωκίων II, 146. σμικρογνῶμων 1020. σμικρόνοια κακονοία; 1103. σπενδομένων τῶν κυμάτων τοῖ; αἰγιαλοῖς II, 226. σπλάγγων ἀδελφικόν 1027. σπλάγγνα πατρικά 818, φύσει; 809. σπλάγγων δριμύτης 975. σπονδαὶ λύπης καὶ γέλωτος 575, 957. σταδιοδρομοῦντα τοῦς περὶ ψυχῆς ἀγῶνας 763. σταλαγμὸς εὐφροσύνης 816. τοῦ; τε στασιασταῖς τοῦς τε στασιώται; 531. σταφύρορα 573, 791. στῆρος; βασιλικόν 193, 519. στήλη αἰδοῦ; 468. στηλογραφεῖν 259. στρατόπεδα Ὀλίψεων 491, λογισμῶν 821. μέγας στρατοπεδάρχης; 255. τὸ συγκαχωρτικός 684, 773, 804, 909. συλλαβίζειν τὰ τῶν γραμμάτων στοιχεία 884; II, 531. συμβάν οὕτως πος 519, 553, 588, 803, 841, 927. συμβῆσαντες; 428. συμπαλαστῶρ 62. δ συμπεπτωκάναι συμπέπτωκαν II, 205. συμπαροπονεῖσθαι καὶ συμφύεσθαι 941; II, 467. συμπιλεῖσθαι τὴν πλευρὰν τῶ ἀγκῶνι 833. σύμπνοια 781. ἐσπονδός 599. συμπροσκυνεῖν II, 137. συνάναρχος καὶ συναἰδο; 1107. συνδιαματρῶν 339. συνδοξάζειν II, 157. ἐκ τοῦ ἀνεγγυ; 810. συνειδὸς ἀκαπήλευτον 1002. αὶ τοῦ συνειδῶτος σηναί 810. συνθελοῦν 150, 501; II, 127. συνιστοῦργεῖν 914. συνισχημένος 767, 780. συναυτωθεῖσθαι 942. συνεθήκειν τὸν βίον ἀσκήσει 55. τὸ ἦθος μεταμέλω 192, τὸ θυμούμενον 804. συνουθεῖν 407, 451, 475, 492, 500, 501, 524, 535, 578, 585, 615, 662, 667, 699, 706, 809, 821. συστασστή; 406. συχὰ i. q. συχάκτις 823, 827, 857, 849, 862, 871, 914, 917; II, 36. σφάρα τὲ 226, 292. οὐ πάνυ τι σφάρα 317. καὶ πανυ τι σφάρα 521, 333, 519. σχέσι; 309. σχετισματα ἡγεμονίας 215. σχολαστικός 273.

T

ταῖνα βασιλική 762. ταλχυταῖν 430, 523, 610, 645, 698, 803; II, 184. ταμιουλαῖν 501. τὰ; οἱ ἀγῶες 1051. τάφο; σιγῆς II, 114. τελευτωκῶς 72.

Τελχίνας 90, 361, 409, 590, 821, 979. τερατόμορφοι ἰδία; 806, ἐδρέσις II, 159. τερατοποιός 330. τερατοργήματα II, 542. τιμῶν δεσπότην i. q. ἀναγορεύειν 65, 69. τίσιος 583. τομογραφεῖν 906, 1025. τομογραφία 1032, 1158; II, 272. τομογραφικὰ εὐθῆματα 1039. τόμος 719, 783, 852, 920; II, 24, 61, 259. τόνον εἰδοῖται τῇ προθυμίᾳ 206. τοποτηρηταί 942. τορνεμέν 485. τράπεζα εὐθυμία; 312. ἢ θεία καὶ ἱερὰ 498. τριεδικοί ὅμοιοι 827. τριδῶνιον μοναδικόν 61, 103. τριώνιον 127. τρίκλινα βασιλικὰ 567. τρικυρία ἀντιθέσεων 914, λογισμῶν 593, 609, 754. λουβριῶν 618. Τριβῆ λίαν 815. τρισυπόστατος θεότης 921, φύσις 953, 971. τρῶφιμος ἡσυρία; 185, λόγου 128. παιδεία; 613. τρυφῶν 270, 142, 186, 197, 439, 38', 754; II, 51, 101. τρυγητήρ; 647. τυραννεῖν 429, 508, 831; II, 112. τυραννὴς λήθη; 1039. ὅ τετύχηκε βασιλεύσθαι 807, 808, 851, 857, 881; II, 182.

Υ

ὕδρισπαλεῖν 46, 313, 960; II, 331, 347. ὕδριστρια γλώσσα 422; II, 537. ὕσσι πραγμάτων ἐγκυβίστην 807. ὕμνητήρια ἄσματα 89. ὕμνοδαί 93, 125. ὕπαικιν i. q. ὕπικων εἶναι 592, 604, 672, 674, 698, 709, 793, 801, 803; II, 118, 179. ὑπεξούσιος διαίτα 594. ἢ ὑπέρβυτος Θεομήτωρ 87, 178, 199, 210, 298. ὑπερηφανμένη οὐσία 942. ὑπερβηχίζουαι 811. ὑποκαυτήμενο; 427, 982. ὑπερβαῖν 707, 780. ὑπορυττεῖν ἀκράς 635. ὑπὸστατος κλήμακος 962. ὑποχλασαι 153, 175.

Φ

φάνα; 61, 109, 150, 155, 162, 195, 216, 327, 495. συνελόντι φαναι 200, 729, 733, 730. ὡς ἐν κεφαλαίω φάνα; 936. φημί 66, 83, 103, 128, 161, 177, 180, 194, 227, 787. φησιν 64, 174, 208. φῶ 45, 65, 718, 787, 1129; II, 82. ἐφῶθμεν εἰσηκῶτες; 413, 498, 538, 858, 968. δεδειχῆτες 1066. φιλῆδες γένους 664. φιλῆς πολεμικῆς ἐρμῆς; 235. φονεύτρια χεῖρ 422, 902. φούργης II, 217.

φρατρία 407, 680, 783, 821, 824, 1022.
φρατρῶν 407.
φρίριον 150.
φροντιστήρια 184; II, 179, 258, 343.
φρούριον λέθης II, 40.
φόντες parentes 64. φύσωντες 264, 493.
φυτοκομία 31, 260.
φωστήρ Ἐκκλησίας 962, 971, 1013, 1085, 1089; II, 459, 293.
φωτιστικός 1064.

X

χάλασεν ψυχὴν 509, ὀγκους ῥημάτων 449, ταυτὸν πρός τανάλητον II, 197.
χάμαρπης ἐμβροθεία 637.
χαρμόσπουι φθαί 425. χαρμόσπουα διηγήματα 783.

χειροθεσία 163, 165, 216.
χίονται κυύματα 529. χεθίν 806; II, 76. χεθίντα 66, 757. χεθίντων 84, χεθίνσης II, 41, 49, χεθίνσι 139, 579, συγγεθίναι 591, ἐπιχεθίντες 442. ἐπιχεθίνση; II, 50. περιχεθίνται; 69, ὑπερκεχούσι 689, ἐκχεθίν II, 19.
χόθ; καὶ πρόφρατα 617.
χονώδεις, ερίχ; II, 176.
χλαίς χερσίν 625, 708, 718. πάσαις χερσίν 748 (καὶ παλάμαι; 761. παλάμαι; ἀπασαίς; 719), ὀπίσθιαι χερσίν 655.
χίτσάω, κίτσαν ἀνέμων κίτσην II, 43; cf. 74.
χοίμας; εὐρροσίση 511, συμφορῶν 646.
ἐν χορταίς ἐχθρῶν τάττειν 151.
χρῶν 872.
χρή cum dativo 932 (στίσι δεή-

σαι 933, 1011, II, 67), II, 51 142.
χρηματίας βασιλεύς—πατρῶν χίς 428.
χρηματόδημα 618.
χρ. μ. σε. ὑφρῶν; 270.
χιολὸν β. ἰδίαιαι τριβόν II, 53.
χωρῶν, ἀρῶν II, 199.

Y

ψάμου φωνή 923.
ψυχῆς θάνατος; 261

Ω

ώλιον 43.
ώλιον 224, 249, 228, 770; II, 168, 215.
ἐν ὄλιαι μίνοι ή μελέτη 509.
κωσσερφαίαι ή σύγγουσι 618. τῶν ὄλιων ἐβόδηη 819.
ή ὡς λέξι; ὀμῶνυμο; II, 429.

INDEX

AD

NICEPHORI GREGORÆ HISTORIÆ BYZANTINÆ LIBROS POSTREMOS.

Revocatur Lector ad numeros crassiores textus insertos.

A

Aldera, 564.
Abel, 128.
Abraham, 123.
Acarnanes, 100, 557.
Achilles, 51.
Acindrous, 139.
Adriaticum mare, 77.
Ægeum mare, 60, 84.
Ægeus, 40.
Ægyptii, 283.
Ænos opp., 182, 237, 249.
Æolia, 500.
Æsculapius, 101.
Æsopi camelus, 194, 548.
Ætio, 100, 557.
Agathonicus, 266, 342.
Alani, 332.
Alani, 332.
Albani, 557.
Alexander Macedo, 19, 83, 180.
Alexander Mysus, 149, 557.
Alpes, 193.
Andreas (res), 241.
Andronic duo imp., 553.
Andronicus imp., 258, 557.
Angelus iudex, 152.
Anna Joannis Palæologi mater, 149, 198.
Antiocheuses, 240.
Apollinaris, 263.
Archilochus, 362.
Arca turris, 504.
Ariadne Minotauri f., 40.
Ariani, 398.

Aristides, 163.
Aristoteles, 2. 6.
Arius, 187, 187, 525, 453.
Artemisium-prom., 43.
Asia, 178, 181, 224.
Asteraceous stius, 559.
Athanasii monasterium, 188, 195.
Athanasius (S.), 123, 275, 281, 290, 291, 296, 303, 313, 332, 339, 350, 366.
Athens, 47.
Albus mons, 182, 183, 258, 597, 558.
Atlantides insule, 68.
Atrous, 166.
Attica, 40, 283.
Aulis, 45.

B

Babylon Semiramides, 281.
Babylonica caminus, 461.
Bardarius Scorpis, 260, 310.
Basilium Calaber, 31, 139, 235, 267, 272.
Basilius (S.), 122, 283, 285, 289, 300, 304, 306, 509, 516, 510, 526, 511, 564, 598, 442, 485, 485.
Bell r, 125.
Beselecl, 488.
Bithyni, 91, 509.
Bithynia, 84, 117.
Bizye opp., 153, 249, 310.
Blachernis (to) templum, 242.
Bœonia, 40.
Bogomili, 259, 509.
Britanni, 354.

C

Cain, 128.
Calchas, 302.
Calliope, 201.
Callistus patriarcha Cp., 198, 234, 249, 257, 529, 535.
Callistus Rossus, 535.
Calothetus, 503.
Camelo (de) priverthium, 194.
Cantacuzenus (Joannes), 21, 27, 53, 55, 149, 171, 177, 195, 236, 342, 377, 315.
Carmelus mons, 210.
Carystus opp., 46.
Caspium m. re, 199.
Castellum (p.), 212.
Catalani, 12, 84, 87, 88, 69, 151, 177, 189, 242.
Catastus Lesbii dominus, 503.
Cephalonia comes, 249, 557.
Chalæum turris, 358.
Chalæton, 88, 96, 117, 504.
Chaldæi, 18, 52, 53, 215, 225.
Charmides Lariarus, 284.
Chersonesus, 85, 118, 203, 225.
Chios ins., 51, 78.
Christi in S. Sophia imago, 223.
Christupolis opp., 564.
Chrysostomus (Joannes), 123, 125, 128, 283, 298, 307, 317, 379, 410, 415, 421, 425, 450, 456, 442, 443, 443, 446, 449, 452, 475, 487, 488, 489, 490, 491, 496, 497, 527, 531.
Χρῆσται — κέρματα, 32.
Cilicia, 19.

Cleodamns, 377.
Clotho, 219.
Cnossus opp., 39.
Cocceus Hieracleæ episcopus, 62, 80.
Cp. patriarcha, 201, 204, 244, 249, 519, 552.
Cœlesyria, 240.
Concilium sextum, 414, 425, 440.
Constantinus Magnus, 81, 104.
Corcyraei, 77.
Cosmas (S.), 277, 490.
Crataei monasterium, 244.
Creta ins., 39, 45, 84, 185.
Cræsus, 20.
Cyclades ins., 40, 42, 85.
Cyclops, 218. Cyclopes, 154.
Cydnus fl., 19.
Cygebum Rœssiæ metropolis, 513.
Cylonis ἀγος, 411.
Cyprus ins., 27, 185.
Cyrillus (S.), 292, 296, 298, 302, 369, 493.

D

Damascus urbs, 14, 240.
Daniel, 126, 285, 426, 448.
Dardanus opp., 227.
Dascolius sinus, 539.
David, 127, 325, 332, 530, 535. Ὁ Δαυϊτικὸς ψαλτῆρ, 228.
Delphicus tripus, 208, 213.
Democritus, 354.
Didymotichus opp., 99, 144, 150, 170, 181.
Dionysius (S.), 286, 513, 396, 406, 425, 426, 427, 432, 439, 442, 444, 452, 455.
Dodona, 208.

E

Elias, 127.
Eudymion, 44, 135, 427.
Eubœa, 42, 85.
Euchitæ, 396.
Eugenia, 245.
Eulogia imperatrix, 258.
Eunomiani, 509.
Eunomius, 274, 325, 341.
Euripus, 184.
Europa, 205.
Eusebius hæc., 464, 466, 484.
Euxinus pontus, 45, 82, 358

F

Fidel symbolum, 157.

G

Gades, 193.
Τὸ Γαλατῶν μὲν προύργιον, 41, 76, 78, 82, 537, 552. Τὸ Γαλάτων, 15, 92.
Gallicum mare, 42.
Genua, 45, 192, 194.
Genuenses, 41, 78, 145, 151, 190.
Georgius Lapithes, 27, 57.
Gratianopolis, 565.
Gregorius Alexandriæ patriarcha, 22. Alter, 182.
Gregorius Nyssaensis, 285, 289, 290, 292, 297, 301, 517, 527, 541, 559, 572, 495.
Gregorius Theologus, 127, 287, 290, 297, 304, 313, 316, 358, 367, 403, 415, 419, 421, 448, 454, 474.

H

Halys fl., 216.
Hecuba, 161.
Helena, 51.
Helena Joannis Palæologi uxor, 148, 150, 252, 264, 506.
Ἑλλήνων παῖδες, 209.
Hellepontus, 51, 78, 117, 181.
Heracleotæ, 78.
Herculis columnæ, 194.

Hermon, 397.
Herodes rex, 583.
Hierapolitæ, 18.
Hierosolyma, 81, 254.
Hippocrates, 101.
Homerus, 51, 218, 362, 411.
Hyrcanus Bithyniæ dominus, 91, 99, 116, 144, 151, 162, 171, 179, 200, 205, 227, 231, 252, 504, 558.

I

Icarium mare, 84.
Iconomachi, 581, 396, 430, 460, 468, 491
Ida mons, 51.
Iesaias, 410.
Iezeciel, 527.
Ignatius Antiochiæ patriarcha, 22.
Ilyrii, 557.
Imbrus ins., 226, 237, 247.
Indi, 19, 554.
Ionium mare, 77.
Irene Cantacuzeni uxor, 108, 144, 152, 188.
Irene Palæologi soror, 557.
Isaac monachus Athous, 541.
Isidorus patriarcha, 63.
Ismaelitæ, 227.
Ismenias, 135.
Ixion, 160.

J

Jacobus (S.), 128.
Joannes evangelista, 431.
Joannes Damascenus (S.), 123, 278, 281, 292, 297, 298, 503, 519, 527, 539, 550, 553, 555, 557, 567, 423, 435, 455.
Joannes patriarcha Cp., 24, 541
Joannes Prodromus, 128
Joannes sebasocrator, 249.
Josaph, 245, 376
Joseph, 448.
Judæi, 74, 81, 105, 140.
Julias Ischariota, 187.
Julianus Apostata, 63, 530.

L

Labyrinthus, 39.
Lampsacus, 181.
Lapithus fl., 28.
Latini, 29, 42, 144. Episcopus Latinus, 262.
Lazarus Hierosolym. patriarcha, 22.
Lemnus ins., 182, 226, 242.
Λασιβίξ οἰκοδομή, 566.
Lesbos ins., 223, 242, 501, 534, 564, 565.
Leucostia, 28.
Libi Rossorum gens, 514.
Lydi, 560. Lydorum satrapa, 162, 562.
Lydia, 159.

M

Macedonia, 99, 100.
Mæotis, 41, 194, 199.
Mamas (S.), 188.
Manes hæc., 457.
Mangonorum monasterium, 245.
Manichæi, 309, 424, 430, 457.
Manoe, 447.
Manuel Asan, 510.
Manuel Cantacuzenus, 248.
Manuel sebastocrator, 249.
Marcellus Gallus, 274.
Marcion, 430, 491.
Marcionista, 397.
Maria Andronici uxor, 557.
Marthæ monasterium, 245.
Maximianus, 63.
Maximus (S.), 285, 292, 295, 301, 324, 325, 327, 333, 355, 357, 560, 365, 367, 396, 408, 426, 455, 454, 461, 474, 489, 491.
Mediolanum, 193.
Minos, 39.

Minotaurus, 40.
Mitylene, 503.
Moamed, 202.
Moses, 285, 417, 421, 445, 488.
Myrtilus, 136
Mysi, 100, 118, 203.

N

Naziræi, 315.
Nestorius, 265.
Nicæa, 508, 509.
Nicephorus Cantacuzeni gener, 557.
Nicolaus Pisanus, 106, 191.
Nilus fl., 13, 461.
Niphon Scorpis, 259.
Noë, 121.
Novatus, 418.

O

Oceæus occidentalis, 199.
Olympia, 216.
Olympus Cypri mons, 28.
Orestias opp., 99, 144, 150, 152, 153, 178.
Oreum opp., 46, 47
Orion, 141.
Oropus, 45.

P

Palæologi, 118
Palæologus (Jo.), 95, 148, 178, 187, 207, 226, 241, 531.
Palaestina, 240.
Palamas, 184, 226, 549.
Palamitæ, 68, 111, 445, 424.
Paulus apostolus, 125, 298, 578, 586, 404, 428, 451, 445, 499.
Paulus patriarcha, 67.
Peloponnesii, 77, 249.
Pelops, 136.
Peruithus s. Heraclea, 78, 201.
Persæ, 84, 144, 241.
Petrus apostolus, 412, 455.
Pharnabazus, 99.
Pharao, 19, 422.
Phœroorum tyrannus, 161.
Philippi opp., 564.
Philotheus Cocceinus. V. *Cocceinus*.
Phocæa, 504, 505, 559.
Phœnicia, 240.
Photinus, 274.
Pindarus, 591.
Pisistratus, 484.
Plato, 411, 487. Platonica stoa, 509.
Polyxena, 161.
Ponti ἀγῆν, 45, 85, 117. Ἐπίστα, 15.
Porta aurea, 180, 181.
Proclus, 226, 481.
Præconnesus, 550.
Propontis, 86.
Protogoras, 375.
Proteus, 400.
Ptolemæi τετραβίβλος, 32.
Pylades, 67.
Pyrenæi montes, 42.
Pythagoras, 142.
Pythagorci, 64.
Pytho, 393.

R

Rhædestum, 100.
Romanus Rossorum legatus, 518.
Rossi, 113.
Rossia, 114, 199, 511.

S

Sabellius, 265.
Salamis ins., 42.
Salomon, 325, 450.
Samothrace, 226.
Sarapis, 88.
Sardinia ins., 190.
Scamander fl., 51, 227.
Scorpis. V. *Burdarius* et *Niphon*.

Scuto (de) rex, 189.
 Scythæ, 18, 90. Οἱ βορειότεροι, 513,
 517. Νομάδες, 552. Ἰαπερόροι, 199.
 Τὰ Σκυθικὰ παράλια, 45.
 Scythia, 149, 170, 510.
 Semela, 234.
 Serbia, 148, 169, 556.
 Sesus, 85.
 Sidon, 240.
 Simois fl., 227.
 Simon Cralis f., 537.
 Simon Magus, 529.
 Sirenes, 135.
 Socrates, 67, 498.
 Soloma, 358.
 Sophia (S.), 198, 201, 253, 247, 254,
 516, 558.
 Sophocles, 366.
 Sozopolis, 83.
 Symeon Metaphrastes, 585.
 Symeon Nomophylax, 111.

Symeon Trapezuntius, 552.

T

Tanais, 42, 90, 194, 199
 Tarsus, 19.
 Telephus, 581.
 Tenediorum portus, 51, 226.
 Tenodus ins., 78, 85, 256, 211, 247,
 252, 257, 503, 557, 551.
 Terræ motus, 221.
 Thabor mons, 578, 581, 594, 597, 424.
 Thebæ Bœoticæ, 47, 180.
 Themistocles, 42.
 Theodorus Craprus, 509, 581, 456,
 463, 464.
 Theognostus Rossia episcopus, 515.
 Theophanes (S.), 347.
 Theotimus, 266, 542.
 Therapea, 88.
 Thersites, 351.

Theseus, 40.
 Thessalia, 557.
 Thessalonice, 44, 45, 74, 117, 163,
 181, 226, 268, 550.
 Thracæ, 224.
 Thracia, 79, 100, 203, 510 Urbes
 Thraciæ, 150, 160.
 Thule ins., 517.
 Triballi, 100, 179, 540.
 Troja, 51.
 Tyrrhænicum mare, 190
 Tyrus, 240.

U

Ulixes, 218.

V

Veneti, 41, 76, 84, 144, 171, 189.
 Venetiæ, 41, 85, 145.
 Volotimirum urbs Rossia, 514.

ADDENDA

AD

OPERA NICEPHORI GREGORÆ.

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΚΑΙ ΛΟΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΑ

ΛΟΓΟΣ ΠΡΟΣΦΩΝΗΜΑΤΙΚΟΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ (1).

Ὡς λίαν ἡδύς καὶ φαίδρος ἡμῖν ἐπανήκεις ἐκ τῶν Ἀ μίζοντες ἤδη, τὰ δ' ἀπαγγέλλοντες ἐτι καὶ εὐαγγε-
 τροπαίων, θεοῦτατε βασιλεῦ, καὶ νῦν μᾶλλον ἢ πρό- λιζόμενοι. Νῦν ἡμῖν ἔ φησὶς φαίδροτερον ἐκλάμπειν
 τερον, καὶ σὺ μᾶλλον ἢ πάντες οἱ πρὸ σοῦ βασιλεῖς δοκεῖ καὶ ἰλαρότερον ὁ ἀὴρ χαρίζεται πρόσωπον·
 τοῖς πρόσθεν ὑπηκόοις. Ἄ γὰρ ἐκείνων τοῖς μὲν ἀπολωλέναι ξυενέχθη, τοῖς δ' ἀναλαβεῖν ἰσχύς οὐκ νῦν ἀντέτραπται πάνθ' ὅσα τῆς εὐφροσύνης ἀντι-
 ἦν, ταῦτα σὺ μετὰ πολλοῦ τοῦ κρείττονος ἀνειληφώς παλα ἦν, καὶ τὰ κρείττω μὲν ἀνθεῖ, τὰ δὲ χεῖρω
 ἀπέδωκας τὸ διεβρώγες τῇ τῆς βωμαϊκῆς ἡγεμον- καταβρέει, καὶ ὡσπερ μετὰ χειμῶνα τοῦ ἔαρος ἤκον-
 νίας· σειρᾶ. Ὅθεν ὠραῖος μὲν σὺ, φιλανθρωπώτατε τος πᾶν πτηνὸν αἰθεροδρόμον τὰ ἄλση καὶ τοὺς
 βασιλεῦ, ὠραῖοι δ' οἱ πόδες· οἱ σοὶ πολλὰ τάγαθὰ λειμῶνας περιηχοῦντα τὸν τοῦ ἔαρος ὕμνεϊ χορηγὸν,
 πρὸς τοῦς ὑπηκόους ἡμᾶς τὰ μὲν τελεσιουργὰ κο- οὔτω καὶ νῦν πρὸς γε τοῖς ἄλλοις καὶ αὐταὶ γε αἱ
 Μούσαι τὴν σιωπὴν ἀποθέμεναι σοὶ τῷ χορηγῷ τῆς

SAPIENTISSIMI AC DOCTISSIMI DOMINI

NICEPHORI GREGORÆ.

ALLOCUTIO AD IMPERATOREM.

Quam læto hilarique vultu ad nos reverteris victor, B tius fulget, hodie aer jucundius nos affat; hodie
 imperator divinissime, et nunc magis quam antea quæ gaudio nostro obsistere videbantur, aufuge-
 etiamque gloriosius quam antecessores tui. Si enim runt; jam omnia in melius prodeunt, et quæ mala
 illi ea quæ amiserant recuperare haud valebant, tu sunt decedunt, et ut post hiemem vere adven-
 ea cum virum imperii auctu post ruptam Romanorum tante silvæ ac prata avium cantu resonant, sic nunc
 servitutem receperit. Hinc pulcher tu ipse, pulchri musæ posito silentio tibi musagete lætos hymnos
 pedes tui qui res adeo perfectas nobis, civibus accinunt; rura ipsa gaudent, pulchro lætitiæ vesti-
 tuis, apportant aut evangelizant. Hodie nobis sol læ- mento induta, urbanam gestare faciem. Tu enim

(1) Oratio hæc novissime edita est in Programme Academico Lipsiensi ad annum 1865 proposito, ex codice n. VII bibliothecæ Paulinæ. Imperator quem hic compellat Nicephorus, Andronicus est Palæologus III qui imperio potitus est anno 1352.

στρατηγίαις ὄξυν καὶ περιβιέπτον, ὅπως ἐξελφνης A καὶ ῥαδίως ἐς τὴν Λακωνικὴν ἐκείνην καὶ σκληρὰν μετεσκευάσται δίσταν καὶ τοῦ βίου τὸ πλείστον οσιτὰ καὶ ψυχρολουσίᾳ δέησεν, ἀνὴρ περιττὸς τὴν νεανίχην φιλοτιμίαν καὶ τρυφῆς ἀπεικίζουσης ἤλικυότες καὶ ὡφά σώματος καὶ κάλλει προσώπου ῥῆστα τοὺς τῶν ὀρώντων ἐπισυρόμενος ὀφθαλμούς.

Τοῦτο δ' ἐποιοῦν μὴ βλέποντες σέ· ἡ γὰρ ἂν ἐκεῖνων ἀφέντες πρὸς σέ τὸ πᾶν τοῦ θαύματος ἐτρεψαν μετὰ πολλοῦ τοῦ βελτίονος. Τοῦ μὲν γὰρ εἶδοντες τοὺς λογισμοὺς τὰ Ἀθηναίων ψηφίσματα, καὶ διὰ τοῦτο μειζόνων κακῶν ἦστω πολλῶν τὴν Λακωνίων ἠλλάξτεο δίσταν· σοὶ δ' εἶβν ἐν βασιλείοις θαλάμοις τρυφᾶν βασιλικώτερον ἔδοξε βασιλικῶν ῥθυμῶν μακροῦς καὶ ὑπερρίους ἀλλάττεσθαι μόχθους, ἵνα σοὺ τὸ ὑπήκοον ἄμοχθον ἐν τοῖς οἰκοῖς ἀγῆ τὴν δίσταν. Τὸν μὲν δὲ Ἀλέξανδρον ἐκείνον τὸν Μακεδῶνα, πρὶν ἐς ἠθὴν ἐλθεῖν, τοσοῦτον ἐνδείκνυσθαι πρὸς ὅπια καὶ πόνουσ τὴν πόθον φασιν, ὡς καὶ τοὺς τῶν Ὀλυμπικῶν ἀγώνων κρείττους τοῖς νομίμασιν ἐγχαράττειν, ὃ μεγάλης ἀρετῆς ἀπόδειξιν εἶχε καὶ μελλόντων στρατηγημάτων ἐν ψυλῇ κρυπτομένων ἐδεικνυ σπινθήρας· σὺ δ' οὐ νομίμασιν ἐγχαράττειν ἀξιοῖς τὰς τῶν πολεμικῶν τροπαίων μελέτας, ἀλλ' ἐν τοῖς τῆς καρδίας κρύπτεις θαλάμοις. Βασιλικῆς γὰρ ἐκρίνας μεγαλοπρεπείας ὑπάρχειν οὐ προαρπάξειν τὴν χρόνον καὶ προκηρύττειν σπαργῶσαν φλόγα καρδίας καὶ ἐν ὠδίσειν ἔτι κιοφορουμενήν, ἀλλ' ἐν τοῖς τῶν ἀγώνων ἀποτελέσμασι διδάσκειν ἐναργέστερον τὴ τῆς μελέτης καιρίον τε καὶ εὐστοχον, καθάπερ ἐν τῇ γεύσει τῶν καρπῶν τὰ φετὰ τὴν τῆς βίβης εὐγένειαν. Εἰ δὲ καὶ τὰ Ἀλεξάνδρου παρῆν σοὶ στρατόπεδα, διατεναίμην ἐν ἔγωγῃ

filiū, acutissimum belli ducem admirabantur quod tanta facilitate duram Spartanorum vitam amplexus fuerit et balneis frigidis et fami assueverit; vir omnibus vitæ luxuriosæ voluptatibus dimmuens, corporis autem venustate omnium animas et oculos fascians.

Hoc autem fecerunt, te non viso. Te namque conspectum unum admirati fuissent. Atheniensium enim sententia ejus vitæ institutum mutavit, ideoque Spartanorum vitam contra grandiora-mala permulavit. Tu, cui licebat in palatio regio genio indulgere, matuisti duros amplecti labores, ut cives tui faciliorem domi vitam agant. Alexandrum quidem Macedonem tenera ætate adco armis et exercitiis gavisum dicunt, ut certaminum Olympicorum victores nummis insculpi jusserit, quod magnam virtutem et bellorum futurorum auguria portendebat. Tu contra tropæa tua non nummis insculpi jubes, sed in cordis tui spatiis occultas. Regiæ enim magnificentiæ esse dicebas non præmature flammam ingenii parturientem ostendere, sed in ipso certaminum cursu opportunitate præfrui, ut radicem dulcedo cum fructibus ipsis gustatur. Sed etiamsi Alexandri tibi exercitus præsto fuissent, persuasum equidem habeo quod non solum de flevis Par-

α μὴ ἂν μόνους Παρθικούς τε καὶ Ἰνδικούς ποταμούς; ἀριθμεῖν σου τὰ τροπαία, ἀλλ' ἦσθον· ἂν σου τῆς ἀρετῆς καὶ ἤροι· Λιθύων καὶ Ἡράκλειοι στήλαι· καὶ εἰ τινες Ἀλπεων εἶεν ὑπερβολαί. Νῦν δὲ ψυχὴ μὲν εἰ στρατηγικὴ καὶ τῆς Ἀλεξάνδρου κραταιότερα, σώματός γε μὴν ἴσπερημένη, πλήθους στρατοπέδων δηλαδὴ καὶ Μακεδονικῆς ὀπίσσω; ἐκείνης· εἰδὼς δ' ἐπὶ τούτοις ὡς καὶ τὴν ἐν μεγάλας ἐξουσίαις αὐτονομίαν ἡ δικαιοσύνη ρυθμίζουσα μείζω τῆς τοῦ θνητοῦ φύσεως; καὶ θεῶν ἀπτελεῖ, ἡ δ' ἀδ κία σατραπικὴν τινα καὶ θηρωδῆ καὶ ἀκρονώνητον, ἐνδὲ τῆς δικαιοσύνης ἡμέλησα; ἀλλὰ καὶ ταύτης ἀμφοτέροις ἐδράσω, καὶ ὄγορανόμους; καὶ ἀστυνόμους; προσετήσω, καὶ χωρίων καὶ ἀγρῶν περιπόλους; φρουροὺς εἶναι καὶ φύλακας παραγγέλιας, μὴ λάθωσι παραρβυέντες οἱ τῆς εὐνομία; θεσμοὶ καὶ ὀμόφυλοι καθ' ὀμοφύλων δίκην θηρίων ὀρητῶσιν. Ὀύτω; ἐμφύτους; ἔχεις τὰς ἀρχὰς πρὸς ἅπαν ἀγαθὸν καὶ οὐκ αὐτοῖς; ὀπλιζόμενος; τοῖς ὄγαθῶς; ἀπάντων κινδύνων ῥαδίως; κατατολμαῖς. Ὀλυμπιονίκας μὲν οὖν καὶ Πυθιονίκας; ἐκείνους; στεφάνους; ἄλλοι; ἄλλως; Ἐλλανοδίκα; δικαίως; ἡμεῖσθοντο· σὲ δὲ νῦν ἡμῖν ἐπιδημήσαντα πλήρη βίβης καὶ κλέους; ἔλληνηκού καὶ καινοτέρων; ἀθλων; ἀθλητῆν; τίσιν; ἂν; προσήκουσι; στεφάνους; οἱ τῶν λόγων; ἀμείψαιντο; θίασο; Ἐθουλόμην, ἦν ἐν τοῖς τῶν ἀθλων; δρόμοις; ἔχεις; τελεσιουργῶν; δύναμιν, ταύτην; εἰληφέναι; κάμῃ; πρὸς τὸ τὰ σά; διεξιέναι; ἐγκώμια· νῦν δὲ τὴν μὲν προθυμίαν; ἴσθν; πλουτῶ, τὴν δὲ; δύναμιν; καὶ; μάλα; τοῖς σφίβρ; εὐχόμενος; οὐχ; εὐρίσκω. Ὀύτω; σοὶ; τὸ τῶν πρᾶξεων; ἴσχυρὸν; ὑπέρτερον; γίνετα; καὶ τῶν λόγων; αὐτῶν. Ἀλλὰ; σὺ; φίλανθρωπότητα; ὦν, βασιλεῦ, σύγγνωθ; μείζω; τῆς; δυνάμει; βλέπων; τὴν; γνώμην.

thicus Indicisque victurus fuisses, sed Libyæ quoque fines et columnæ Herculis et Alpes ipsæ fortitudinem tuam sensissent. Tua major quam Alexandri anima, corpore quidem privata, militum scilicet phalange Macedonum. Sed cum scias quod in magnis imperiis justitia divinam potestatem exercet; injustitia autem satrapica et fera se licentia circumdat, justitiam minime neglexisti, imo eam impietate amplectendo, agris et civitatibus præfecisti custodes et curatores, ne legum vis aboleretur et sic civium in cives invasiones fierent. Tibi ad omne bonum indolem insitam geris, tu tot virtutibus armatus es, ut facile malis omnibus bellum inferre possis. Olympiorum et Pythiorum victores ab Hellenodicis coronabantur. Te autem qui gloriæ plenus nobis ades; qui ultimorum certaminum particeps fuisti, quibus coronis ornemus? Ego ipse eodem quo tu curriculo vicisse velim, ut laudem tuam digne possim celebrare. Idem quidem animus mihi est, sed viam qua istud consequar non invenio. Hinc sit ut acta tua omnem eloquentiam superent. Tu autem, imperator, pro humanitate tua ignosce mihi volenti quod non possum consequi. Si enim quæ sentimus penetrare, si cordis nostri flammam conspirere velles, utique invenires quam grato erga te animo

Εἰ γὰρ τὴν γλῶτταν ἀφίεις καὶ παραδραμῶν τοὺς λόγους ἐς αὐτὸν ἀφικνεῖσθαι τὸν νοῦν ἐθαλῆσειας καὶ τὸν ἔνδον θεᾶσθαι πυρὸν τῆς ψυχῆς, οὐ μικρὰ τὰ μικρὰ σοὶ φανεῖται, ἀλλὰ καὶ μάλα τοὶ σφόδρα ἀνευθεῖ, παρ' ἡμῶν σοὶ τὰ χρεᾶ ἀποδιδόμενα· ἐπεὶ καὶ θεὸν οὐ τοὺς πρὸς ἀξίαν ὕμνους ζητοῦντα, ἀλλὰ τὸ τῆς καρδίας πῦρ, ἀφ' ἧς προλασι. Διὰ γὰρ τοῦτο καὶ πᾶνθ' ὄσα τὴν κτίσιν πληροῖ ἀνομοίως μὲν, κατὰ δὲ τὸ τῆς φύσεως ἰκανὸν πρὸς τοὺς τοῦ κτίσαντος ὕμνους ἐγείρονται, καὶ ὕμνεῖ μὲν δι' ἀναλόγου φωνῆς ὅποσα τῶν ζῶων φωνήεντα, ἀλλ' ὕμνεῖ καὶ θάλασσα καὶ γῆ, καὶ πέτραι καὶ χιόνες ὕμνον ἀναπέμποντα σιωπῶντα καὶ ἀνεκλάλητον, καὶ προσίεται πάντα θεὸς εὐμενῶς. Εἰ δὲ καὶ τοῖς Ὀλυμπιονίκαις κοτίνου στέφανος ἐπλέκετο, καὶ οὐκ ἀργύρου δὴ τίνας οὐδὲ χρυσοῦ, δῆλον κίνεσθαι μηδὲ

αὐτοὺς λαμβάνοντας ἐκείνους ἀθλητὰς ἀποδίδειν ἐς τὴν τοῦ διδομένου φύσιν, ἀλλ' ἐς τὴν βραβεύουσαν γνῶμην. Καὶ σὺ τοίνυν μὴ τὸν ἐκ τῶν λογικῶν σοὶ κρατήρων ἀναχωνεύμενον· καὶ πλεκόμενον βλέπε στέφανον, εἰ μικρὸς εἴη καὶ ἥκιστα ἀξίος τοῦ μεγέθους τοῦ σοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν πλέκουσαν βλέπε ψυχὴν, μεθ' ὅσης καὶ οἶσας τῆς προθυμίας ἐπισωρεύει τὴν τῶν ἐπαίων ὕλην καὶ οἶα τοῦ τοιοῦδε πυρὸς ὑποβάλλει τὰ ξύλα, καὶ ἴσους ἂν ὡς δι' ἐνόπτρου τινὸς τῶν μικρῶν τούτων· συλλαβῶν πίστει· ἀκραιφνοῦς θησαυροῦς καὶ φλέγοντος πόθου κειμήλια. Ὅ δὲ τῶν βασιλευόντων βασιλεὺς καὶ παντοκράτωρ κύριος εἴη σοὶ τὸ βασίλειον κράτος εἰς μακροῦς παραπέμπων αἰῶνας σὺν εὐθυμίᾳ μακρᾷ, ἵνα καὶ τοῖς ὑπηκόοις τοῖς σοῖς εἰς μακρὰς ἐνιαυτῶν περιόδους εἴη συνήθεσθαι.

in te affecti sumus; scimus enim quod Deus ipse non hymnos, sed cordis sensum exquirat unde isti oriuntur. Idcirco enim omnes res creatæ pro particulari natura ad celebrandum Creatorem instigantur, et animalia quæ voce gaudent Deum cantu celebrant, sicut et mare ac terra et saxa et nives hymnum tacitum aut sonorum tollunt, Deo benigne accipiente. Quod si etiam Olympionicis oleaginea plectitur, non aurea, non argentea corona, apparet inde

quod nec isti laureati doni qualitatem, sed honoris gradum respiciant. Quare tu quoque ne respice coronam ore eloquenti prolatam, teque fortasse minime dignam, sed animam quæ illam plectit et laudem cumulat, et sicut in speculo thesauros pretiosos laudativi sermonis reperies. Rex autem regum et Dominus omnipotens potestatem regiam tibi in sæcula amanter importatur, ut civibus tibi subditis quoque gaudium perpetuum concedatur.

ORDO RERUM

QUÆ IN HOC TOMO CONTINENTUR.

NICEPHORUS GREGORAS.

BYZANTINA HISTORIA. (Continuatio.)	
LIBER VICESIMUS QUINTUS.	9
LIBER VICESIMUS SEXTUS.	53
LIBER VICESIMUS SEPTIMUS.	101
LIBER VICESIMUS OCTAVUS.	151
LIBER VICESIMUS NONUS.	195
LIBER TRICESIMUS, dogmaticorum primus.	235
LIBER TRICESIMUS UNUS, dogmaticorum secundus.	307
LIBER TRICESIMUS SECUNDUS, dogmaticorum tertius.	531
LIBER TRICESIMUS TERTIUS, dogmaticorum quartus.	555
LIBER TRICESIMUS QUARTUS, dogmaticorum quintus.	587
LIBER TRICESIMUS QUINTUS, dogmaticorum sextus.	419
LIBER TRICESIMUS SEXTUS.	445
LIBER TRICESIMUS SEPTIMUS.	467
MANUICUM S. CODRATI ET SOCIORUM. Corinthi in Peloponneso.	503
SCHOLIA IN SYNESEM De insonniis.	521
FRAGMENTA EX DIALOGO CUI TITULUS Florentius.	613

NICEPHORI GREGORÆ EPISTOLÆ.

I. — Ad præfectum mensæ.	617
II. — Ad Zariidam.	651
III. — Ad magnum domesticum.	653
IV. — Ad eundem.	654
V. — Ad Xanthopulum.	654
VI. — Ad Josephum.	654
VII. — Patriarchæ.	655
VIII. — Siue inscriptione.	655

IX. — Item sine inscriptione.	655
X. — Ad magnum æconomum Beccum.	656
XI. — Sine inscriptione.	657
XII. — Glabræ metropolitæ Thessalonicensi.	658
XIII. — Soteriotæ, protonotario Thessalonicensi.	660
XIV. — Josepho philosopho.	659
XV. — Magno domestico.	661
XVI. — Theodulo monacho. Exstat inter Epistolas Theoduli, tom. CXLV, col. 425.	
Nicephori Gregoræ Prologus in Odysseam Homeri, compendiose adumbrans poetæ indolem.	663

NILUS CABASILAS THESSALONICENSIS METROPOLITA.

Notitia ex Allatii Diatriba De Nilis.	
DE DISSIDIO ECCLESIARUM.	685
DE PRIMATU PAPÆ.	699
CONFUTATIO NIJI, auctore Jo. Matthæo CARTOYILLO, archiepiscopo Icondensi, ad Urbanum VIII pontificem maximum.	729
NILI ENCOMIUM GREGORII PALAMÆ.	877

THEODORUS MELITENIOTA MAGNÆ ECCLESIAE ARCHIDIACONUS.

Notitia ex Allatio De Theodoris.	877
Angelo Maii Monitum.	881
SERMONES.	885
Sermonis primi ethicon. — Quod homini virtute prædico nemo nocere possit; et quod improbe vivens cunctos metuat et expavescat.	885
Sermonis secundi ethicon. — Quod non sit difficilis neque laboriosa virtus, si secundum ipsam vivere voluerimus.	888

Sermonis tertii ethicon. — Quod oporteat nos spiritalis aures a Deo impetrare; et his acceptis, auscultare omnino animarum nostrarum medicis, quotiescunque spiritali medela indigebimus. 898

Sermonis quarti ethicon. — Quod magnum detrimentum sit Scripturas ignorare. Et quod virtuti sint membra quovis specioso corpore formosiora. Et quænam sint hæc. Et quod perfectæ imagines virtutis apostoli sint. Et quod nihil vetet, si modo velimus, apostolis pares nos fieri. 903

Sermonis quinti ethicon. — Quod a dæmoniacis nihil differant, omnes quidem illi qui diaboli concupiscentiis sunt dediti, præcipue tamen avari. 913

Sermonis sexti ethicon. — De patientia et longanimitate. Ex Jobi et Davidis historia. 919

Sermonis septimi ethicon. — Quod fugienda sit hominum gloria et honorificentia, quæ nihil prodest, imo vero maximo opere animam nostram nocet. Et quod principatus et potestates non sint optandæ: non quod imperare hominibus malum sit; nam et hoc a Deo est, et negotium per se amabile; sed quia male hoc officio multi fun-

guntur; ideoque hinc detrimentum capiunt. 929

Sermonis octavi ethicon. — De tremendis et divinis immaculatisque ac vivificis Christi mysteriis. Et quod horum susceptio dignis fiat in salutem, indignis autem in poenam. 946

Sermonis noni ethicon. — Quod oporteat nos sobrios esse et vigilare, dirum reputantes Judæ casum. Et contra avaritiam. 9: 3

THEODORI MELITENSIS fragmenta ex libro De astronomia. 987

GEORGIUS LAPITHA.

CARMEN MORALE. 1009

CATALOGUS LIBRORUM MONASTERII INSULÆ PATMI SÆCULO XIV. 1017

Index Græcitalis ad omnem Nicephori Gregoræ Historiam Byzantinam. 1051

Index ad Nicephori Gregoræ Historiam Byzantinam: libros postremos. 1065

ADDENDA. — Nicephori Gregoræ Allocutio ad imp. Andronicum Palæologum III. 1067

FINIS TOMI CENTESIMI QUADRAGESIMI NONI.